Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

NIET UITLEENEN

Dram: 138.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

1751D

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

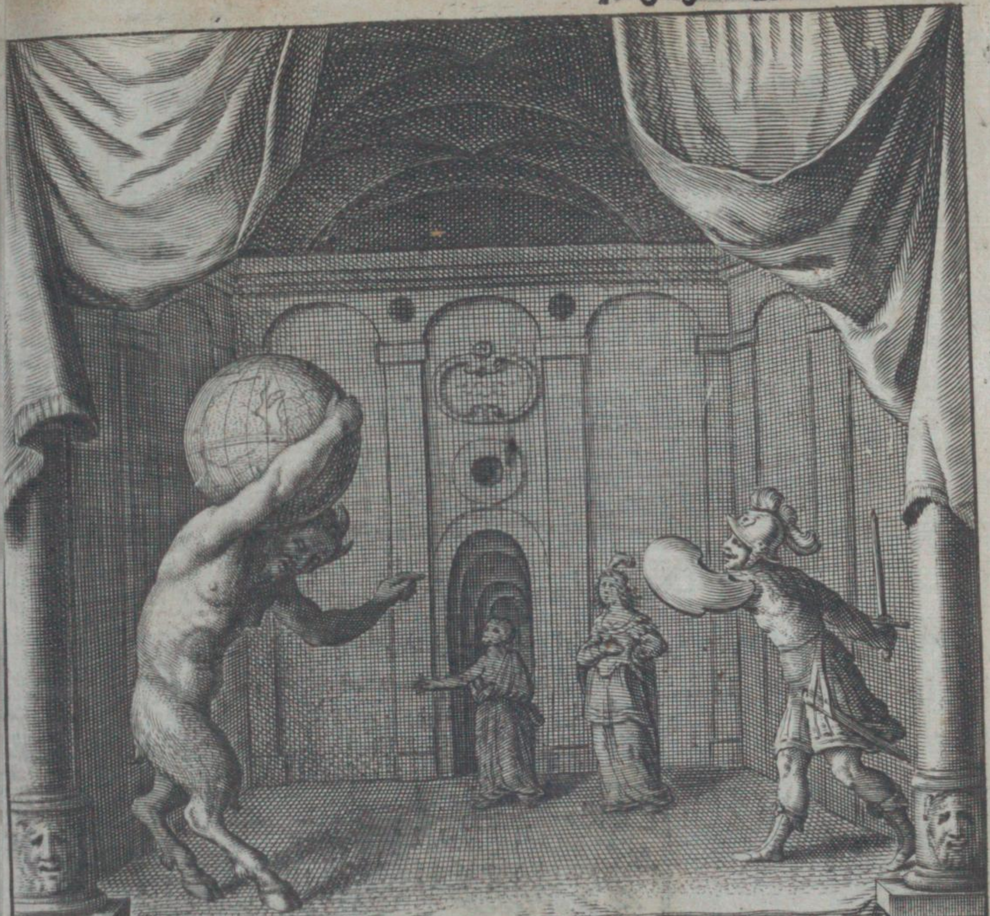
141 F 9
NIET PLAKKEN
(BOEKBANDNR 1775 F 6)

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

760 H13

M. ACCI PLAVTI

COMŒDIÆ.

ACCEDIT

COMMENTARIVS

Ex Variorum Notis ac Obſervationibus,

Quarum plurimæ nunc primum eduntur.

EX MUSEO

MARCI ZVERII BOXHORNII.

C. v. D. ſculp.

LUGD. BATAVORUM,
Apud Franciſcum Hackium. A°. cIɔ Iɔc XLV.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Koninklijke
Bibliotheek
te 's Hage.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

MARCI ZVERII BOXHORNII

PRÆFATIO

AD

LECTOREM.

SÆculum jam eſt, Amice Lector, ex quo Vir immortali laude digniſſimus, & non Germaniæ modo ſuæ, ſed totius eruditi orbis ſingulare ornamentum, IOACHIMVS CAMERARIVS, pro cætera ſua induſtria, emendandis M. ACCI PLAVTI Fabulis providenter adeo ac feliciter manus admovit, ut poſt priores editiones, quibus optimum auctorem fœde lacerum & truncum circumferri, atque eundem medicatione indies magis affligi atque lædi dolebat, non δεκάδας, neque ἑκατοντάδας, ſed plane χιλιάδας prodigioſorum errorum ſe primum ſuſtuliſſe, merito gloriari potuerit; & vel hoc ſolum nomine omnes bonarum artium literarumque ſtudioſi plurimum illi ſemper ſint debituri. Ejus exemplum mox alii ſequuti eundem illum induſtriæ ſuæ campum delegere, tanta tamque inuſitata ingeniorum ubique con-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

tentione, plane ut perſuaſum ſingulis fuiſſe videatur, in hoc eruditionis regno nomen aliquod tueri poſſe neminem, niſi qui in emaculando illuſtrandoque Plauto operæ aliquid ſtudiique poſuiſſet. Quo ſicut factum eſt, ut & plurima corruptarum lectionum monſtra profligata ſint, & obſcuris neque hactenus ſatis intellectis locis lætior indies majorque lux affulſerit; ita etiam evenit, ut aliorum infelices conjecturæ in textum temere paſſim receptæ, aliorum deterioris notæ codices melioribus antehabiti, & ex iis deprompti novi errores, ac magna contumacia defenſi; plurimorũ etiam alienæ à Plautina Venere interpretationes, convaleſcentem illum ſic afflixerint iterum ac ſauciaverint, ut velut in ultimo vitæ diſcrimine poſitus, novam melioris dextræ opem, melioremque fidem jure flagitare videretur. Ea cauſſa eſt, cur, poſt alios aliquot, quorum hac ætate egregia & ſingularis in hoc opere cura fuit, nos quoque novam hanc Plauti editionem ex Muſeo noſtro prodire ſinamus; non quidem illam numeris omnibus abſolutam, aut macula nulla vel nævo deformem (quis enim ejuſmodi quid vel promittere audeat, vel poſſit præſtare?); ſed vulgatis jam editionibus haud uno in loco meliorem; certe, ut modeſtiſſime dicam, nulla earum deteriorem. Ego autem, aliis diſtrictus curis, nihil minus animo deſtinabam, quam Plautum edere, cum ad ſuſcipiendam hanc curam à Typographo invitatus ſum. Is cum Plauto idem factum cuperet, quod in Terentio nuper præſtitum magna omnium conſenſione laudari intelligebat;

gebat; ac Plautini textus exemplum à Iuvene quodam erudito, quem ſolicite ac intente in hoc opere verſatum eſſe deprehendi, cum melioribus editionibus, inprimis autem poſtrema illa, à Viro Clariſſimo & omni doctrinæ ac laudis genere excellente AVGVSTO BVCHNERO, bonarum literarum in VVittebergenſi Academia Profeſſore, accuratâ, probe collatum, variiſque ad oram lectionibus, quæ alicujus eſſe pretii videbantur, adſcriptis, & Commentario ex diverſorum Notis ac Obſervationibus, diligenter excerptis, auctum ornatumque mihi exhibuiſſet, petiit, ut recenſere ſingula ac vocare ſub examen, & quicquid inſuper vel ipſe obſervaveram, vel aliis obſervatum ſcirem, quod huc ſpectaret, adjicere non gravarer. Quid facerem? Res ardua, honeſta oratio viſa eſt; & cum alias ſatis ſim impetrabilis, tum in iis maxime ſum quæ ad promovenda rei literariæ commoda pertinere intelligo. Interim nihil difficilius à me peti tum potuit, qui ab omnibus imparatus neque otio abundarem, neque iis præſidiis inſtructus eſſem, quæ ad excipiendum ejus operis pondus requirebantur; & quam multa eſſent prodigioſe in Plauto jam olim corrupta & hactenus conclamata, quam multa dubia, antiquis etiam materia hæſitandi, de quibus Plautinæ Quæſtiones doctiſſimi omnium togatorum Marci Varronis, injuria temporum nunc interceptæ, hodieque tot recentium leguntur; quam arduum factu ſit ex tot ſuper eodem loco diſſidentium auctorum ſententiis, unam & veram ſeligere, ac ſic, quid de ſingulis ſentias, profiteri; quam de-

nique facilius in hoc genere ſtudiorum veroſimilia nos fallant, quam falſa; non ignorarem. Rogatus tamẽ, præſertim tam humaniter, nolui refugere laborem, & diviſis curis, quæ me quoque per vices partirentur, ſingula, pro operarũ Typographicarũ penſo, recenſui, ac ex diverſis & nonnunquam prope infinitis interpretum ſententiis dicam, an hæſitationibus, ea modo quæ accuratius rectiuſque diſputata, id eſt, ad optimorum librorum ſcripturam, Plautinæ ingeniũ Comœdiæ, ac ſingulorũ locorum mentem propius accedere videbantur, edenda ſepoſui. Nõ hercle eo conſilio aut animo, ut vel alii noſtrum judiciũ, quod ipſi ſcimus prope eſſe nullum, ſequi dehinc neceſſe haberent, vel nullo in poſterũ loco eſſent tot aliorum à nobis poſtpoſitæ conjecturæ & opiniones. Suũ apud auctores ſuos, ſi quidẽ defendi poſſint, ſemper illæ tuebuntur. Repetere tantũ eas hic haud viſum eſt, quod ſeſe minus nobis nunc probarent; exterminare aut & delere, neque potuimus, neque voluimus. Non igitur quæcunque aliis ad Plautum alibi obſervata offerent ſe tibi & fruſtra hic quæres, haud viſa nobis putes, ſed melioribus poſthabita; neque interim male cum Plauto agi, etiamſi in hoc dilectu noſtrum nos forte judicium fefellerit. Si enim ea aut præferendo, quæ poſtponi, aut rejiciendo, quæ anteferri debebant, hic peccatũ ſit, alibi exſtant & aliunde nullo negotio peti poſſunt, ac reſumi; quæ nobis, cum imprimis & brevitati & veritati ſtuderemus, οὐπρὸς διόνυσον & à Plauto aliena eſſe videbantur. Meũ hic modo periculũ eſt, qui ſic experior quantum au-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

tum auctoritatis ex judicio habiturus ſim. Cum Mauricus olim quæreret fratris ſui filiis præceptorem, & maxime idoneum ex multis deligendi munus Plinio injunxiſſet; *Non ignoro*, reſpondit Plinius, *ſuſcipiendas offenſas in eligendo uno ex multis præceptoribus; ſed oportet me non modo offenſas, verum etiam ſimultates pro fratris tui filiis tam æquo animo ſubire, quam parentes pro ſuis.* Eaſdem & mihi quoque paratas offenſas ſcio, dum qui ſuæ de his aut illis Plautinis quæſtionibus ſententiæ rationē hic haberi non videbunt, contemptum ſui ac injuriam interpretabuntur. Sed & æquo eas animo ſubibo, certus laudabile eſſe ab iis etiam, quos cætera venereris ac colas, ubi id ratio dictat, diverſa ſentire; neque ſane idem eſſe comtemnere, quod ſententia diſſidere. Interim autem dum in aliena neque ſecure neque negligenter divertimus, evenit ut & nobis quædam ſub manu naſcerentur, quæ paſſim inſerere auſi ſumus, quædā obvia & leviora, quæ tyronibus, quorū præcipue gratiâ à nobis ſuſceptus hic labor eſt, data ſunt; alia graviora & ſuper iis, de quibus etiam eruditiſſimi hactenus diſſentiunt, aut in quibus hactenus hærent: quorum nonnulla Viro in his litteris ac ingeniorum hoc regno principis judicio ſubjecta ac laudata, ſpem mihi faciunt fore, ut vel horum tantum cauſſa, etiamſi in aliis à vero aberratum ſit, quod facile fieri poteſt, ubi ſolis conjecturis modo locus eſt, apud candidos & integros judices veniam ſim meriturus. Eſt is CLAVDIVS SALMASIVS. Cui Heroi & ſumma omnia tribuenda ſunt, & licet tribuas quantum ampliſſimum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

mum putes, nihil tamen potes, quin & immenſa ejus eruditio, & in Remp. Literariam genuſque omne veterum ſcriptorum, quibus nunc quoque Sarſinas noſter ſe gaudet ac jactat permixtum, merita laudatiſſima longe excellant. Is enim cum hæc meditantibus nobis quid incideret, nec raro incidebat, vel corruptæ lectionis prodigio, vel ſententiæ difficultate ac deducto in partes interpretium ſtudio inſigne, & conſuli ſeſe, aut potius, ut, quod res eſt, dicam, graviores altioreſque occupationes ſuas frequenter interrumpi á nobis benigniſſime paſſus eſt; &, ut ingenio excelſo ac ſubtili, judicioque graviſſimo ac omnis Antiquitatis omniſque doctrinæ locupletiſſimus ac expoſitus theſaurus eſt, fœdiſſime corrupta plurima aut mirum in modum nodoſa ac perplexa, in quibus aliorum ingenia hactenus defecerant, feliciſſime emendavit ac diſſolvit. Plauti certe ac noſtra intererat, ut & ipſe ab hoc ſole lucem nunc referret, iis maxime in locis, quorum tenebras tot doctiſſimorum hominum conatus nondum disjecerant, & nos, cum curtam ſupellectilem noſtram haud ignoraremus, & noſtra erudito hoc ſæculo vix commendationem ullam eſſent meritura, aliena in medium adduceremus, ac ea quidem quæ niſi ex hoc ſcientiarum omnium penu nequicquam aliunde exſpectes. Adjecimus ſub calcem operis, *Indicem vocum verborumque veterum, & quibus aliis paullo abſtruſioribus, aut minus conſuetis, vel à ſe ridiculi cauſſa confictis, Plautus utitur*, Cl. Buchneri induſtria concinnatum, additis haud paucis, quæ ſingulari nota

á cæ-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

à cæteris diſtinguenda curavimus. Ac id quidem in tyronum præcipue gratiam, ut illa horridiora ac obſoletiora nimiſque antiqua, & audacter, ut Vir maximus rectiſſime judicat, ac παρακεκινδυνευμένως facta agnoſcerent & à cæteris diſcernerent, exploſis illis rationibus mirificis, quas in affectanda oratione monſtroſa, & hac de iſtiuſmodi veterum non tam floſculis quam ſentibus concinnanda, quoſdam ſuperiore ætate ſecutos fuiſſe, & nonnullos adhuc ſequi, ſcimus. Porro, præcipuo illi ſæculi noſtri ornamento, DANIELI HEINSIO, etiam in adornanda hac editione plurimum & detuli merito & debeo. Is enim ad faſtigium ut omnis eruditionis, ita laudis gloriæque miro omnium ubique conſenſu provectus, ſtudioſos quoque, ut humanitate eſt incomparabili, amat, fovet, promovet; eorumque, quod de Minutiano ſuo ille olim, qui aliqua componunt, portus, ſinus, præmium, omnium denique exemplum eſt. Mihi certe nunquam defuit, ſive genus quæſtionis aut non ſatis tritum aut etiam inexpertum ad eum, qui ſic antiqua ut recentia, ſic rara ut aſſidua tractat, adferrem, ſive ex ditiſſima ejus bibliotheca præſidium peterem; ex qua ut alia, ita Plauti exemplar habuimus, in quo Vir illuſtriſſimus ac omni laude major IOSEPHVS SCALIGER, manu ſua plurima annotaverat, quæ paſſim hic quoque jam leguntur. Horum volui neſcius ne eſſes, Amice Lector. Vale ac inſtituto noſtro fave.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

DE PLAVTO,

ET EIVS SCRIPTIS

VETERVM AVCTORVM TESTIMONIA.

VARRO Parmenone, apud Nonium, in *Poſcere,* id eſt, accipere.

IN Argumentis *Cæcilius poſcit palmam, in* Etheſin *Terentius, in* Sermonibus *Plautus.*

CICERO lib. I. de Officiis.

DVPLEX omnino eſt jocandi genus; unum illiberale, petulans, flagitioſum, obſcenum: alterum elegans, urbanum, ingenioſum, facetum: quo genere non modo PLAVTVS noſter & Atticorum antiqua Comœdia, ſed etiam Philoſophorum Socraticorum libri ſunt referti.

Idem Tuſcul. Quæſt. lib. I.

SERIVS Poëticam nos accepimus. annis enim fere CCCCX. *poſt Romam conditam Livius Fabulam dedit, C. Claudio Cœci filio, M. Tuditano* COSS. *anno ante natum Ennium, qui fuit major natu, quam PLAVTVS & Nævius.*

Idem lib. III. De Oratore, ex perſona L. Craſſi.

EQVIDEM cum audio ſocrum meam Læliam, (facilius enim mulieres incorruptam antiquitatem ſervant, quod multorum ſermonis expertes ea tenent ſemper, quæ prima didicerunt) eam ſic audio, ut PLAVTVM mihi aut Nævium videar audire.

Idem lib. De Republ. apud AVGVSTINVM De Civ. lib. II. cap. IX.

SED Periclem, cum jam ſuæ civitati maxima auctoritate plurimos annos domi & belli præfuiſſet, violari verſibus, & eos agi in ſcena non plus

plus docuit, quam ſi PLAVTVS noſter voluiſſet aut Nævius P. & Cn. Scipioni, Cæcilius M. Catoni maledicere.

Idem, Catone Majore, ex ejuſdem perſona.

QVAM gaudebat Bello ſuo Punico Nævius! quam Truculento PLAVTVS! quam Pſeudolo!

Idem, Epiſtol. Famil. lib. ix. Epiſt. ad Papyitum Pætum.

SED tamen ipſe Cæſar habet peracre judicium: & ut Servius, frater tuus, quem litteratiſſimum fuiſſe judico, facile diceret: Hic verſus Plauti non eſt, hic eſt: quod tritas haberet aures notandis generibus Poëtarum, & conſuetudine legendi: ſic audio Cæſarem, &c.

VOLCATIVS SEDIGITVS, de Poëtis Comicis, apud Agellium lib. xv. cap. XXIII.

MVLTOS incertos certare hanc rem vidimus,
Palmam Poëtæ Comico quoi deferant.
Eum meo judicio errorem diſſolvam tibi.
Vt, contra ſi quis ſentiat, nil ſentiat.
Cæcilio palmam Statio do Comico.
PLAVTVS ſecundus facile exſuperat cæteros.
Dein Nævius, qui ſervet, pretio in tertio eſt.
At ſi quid quarto detur, dabitur Licinio:
Attilium poſt Licinium facio inſequi.
In ſexto conſequetur hos Terentius.
Turpilius ſeptimum, Trabea octavum obtinet.
Nono loco eſſe facile facio Luſcium.
Antiquitatis cauſſa decimum addo Ennium.

PLINIVS NEPOS, lib. I. Epiſt. XVI.

LEGIT mihi nuper epiſtolas, quas uxoris eſſe dicebat: PLAVTVM vel Terentium metro ſolutum legi credidi.

QVINTIL. Inſt. Orat. lib. 10. cap. I.

In Comœdia maxime claudicamus: licet Varro dicat, Muſas (*Luc. Ælii Stilonis ſententia*) Plautino ſermone locuturas fuiſſe, ſi Latine loqui vellent.

AGELLIVS Noct. Att. lib. I. cap. VII.

PLAVTVS verborum Latinorum elegantiſſimus, in Amphitruone dixit: Numero mihi in mentem fuit.

Idem lib. III. cap. III.

Verum eſſe comperior, quod quoſdam bene litteratos homines dicere audivi, qui pleraſque Plauti Comœdias curioſe atque contente lectitaverunt,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

runt, non indicibus Ælii, nec Sedigiti, nec Claudii, nec Aurelii, nec Accii, nec Manilii, ſuper his Fabulis, quæ dicuntur ambiguæ, credituros, ſed ipſi Plauto moribuſque ingenii atque linguæ ejus. hac enim judicii normæ Varronem quoque eſſe uſum videmus : nam præter illas unam & viginti, quæ Varronianæ *vocantur; quas iccirco cæteris ſegregavit, quoniam dubioſæ non erant, ſed conſenſu omnium Plauti eſſe cenſebantur; quaſdam itē alias probavit adductus ſtilo atque facetia ſermonis Plauto congruentis: eaſque jam nominibus aliorum occupatas Plauto vindicavit: ſicuti iſtam, quam nuperrime legebamus, cui eſt nomen,* Bœotia. *nam cum in illis una & viginti non ſit, & eſſe Aquilii dicatur, nihil tamen Varro dubitavit quin Plauti foret; neque alius quiſquam non infrequens Plauti lector dubitaverit, ſi vel hos ſolos verſus ex ea Fabula cognoverit: qui quoniam ſunt, ut de illius more dicam, Plautiniſſimi, propterea & meminimus eos & adſcripſimus. Paraſitus ibi eſuriens hæc dicit:*

Vt illum Dî perdant, primus qui horas repperit, &c.

Favorinus quoque noſter, cum Nervolariam *Plauti legerem, quæ inter incertas eſt habita, & audiſſet ex ea Comœdia verſum hunc,*

Strateæ, ſcrupedæ, ſtrativolæ, ſordidæ:

delectatus faceta verborum antiquitate, meretricum vitia atque deformitates ſignificantium: Vel unus hercle, inquit, hic verſus Plauti eſſe hanc Fabulam ſatis poteſt fidei feciſſe. Nos quoque ipſi nuperrime cum legeremus Fretum *(nomen eſt id Comœdiæ, quam Plauti eſſe quidam non putant) haud quicquam dubitamus quin Plauti foret, & omnium maxime genuina, ex qua duos hos verſus exſcripſimus; ut hiſtoriam quæreremus Oraculi arietini:*

——— Nunc illud eſt,
Quod arietinum reſponſum magnis Ludis dicitur:
PERIBO, ſi non fecero: ſi faxo, vapulabo.

Marcus autē Varro in lib. De Comœdiis Plautinis primo verba hæc ponit: Nā nec *Gemini*, nec *Leones*, nec *Condaliū*, nec *Anus* Plauti, nec *Bis compreſſa*, nec *Bœotia* unquā fuit, neque adeo Ἄγροικος, *neque Commorientes*; ſed M. Acutici. *In eodem libro Varronis id quoque ſcriptum eſt, Plautium fuiſſe quempiam Poëtam Comœdiarum: cujus quoniā Fabulæ Plauti inſcriptæ forent, acceptas eſſe quaſi Plautinas: cum eſſent non à Plauto Plautinæ, ſed à Plautio Plautianæ. Feruntur autem ſub Plauti nomine circiter centum atque triginta. Sed homo eruditiſſimus L. Ælius quinque & viginti eſſe ejus ſolas exiſtimavit: non tamē dubium eſt, quin iſtæ, & quæ ſcriptæ à Plauto non videntur, & nomini ejus addicuntur, veterum Poëtarum fuerint, & ab eo retractatæ & expolitæ ſint: ac propterea reſipiant dictū Plautinum. Sed enim* Saturionē *&* Addictum, *& tertiam quandam, cujus nunc mihi nomen non ſuppetit, in piſtrino eum ſcripſiſſe Varro, & plerique*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

pleriqué alii memoriæ tradiderunt, cum pecunia omni, quam in operis artificum Scenicorum pepererat, in mercationibus perdita, inops Romam rediiſſet; & ob quærendum victum ad circumagendas molas, quæ truſatiles appellantur, operam piſtori locaſſet. Sicut de Nævio quoque accepimus, Fabulas eum in carcere duas ſcripſiſſe, Hariolum & Leontem, &c.

Idem lib. VII. cap. XVIII.

PLAVTVS homo linguæ atque elegantiæ in verbis Latinæ princeps.

Idem lib. XVII. cap. XXI.

ACDEINDE annis fere poſt quindecim, bellum adverſus Pœnos ſumptum eſt: atque non nimium longe M. Cato Orator in civitate, & PLAVTVS Poëta in Scena floruerunt.

Idem lib. XIX. cap. IIX.

QVANDO Plautus linguæ Latinæ decus, delitiam *quoque* ἑνικῶς *dixerit, pro delitiis:* Mea, *inquit,* voluptas, mea delitia.

MACROBIVS Satur. lib. II. cap. I.

ET jam primum animadverto duos, quos eloquentiſſimos antiqua ætas tulit, Comicum PLAVTVM & Oratorem Tullium: eos ambos etiam ad Iocorum venuſtatem cæteris præſtitiſſe, PLAVTVS quidem ea re clarus fuit, ut poſt mortem ejus Comœdiæ, quæ incertæ ferebantur, Plautinæ tamen eſſe de jocorum copia noſcerentur.

D. HIERONYMVS in Epiſt. ad Pammachium.

HÆC eſt Plautina elegantia, hic lepos Atticus, & Muſarum, ut dicunt, eloquio comparandus.

Idem, Epiſt. ad Pammach. De opt. genere interpretandi.

TERENTIVS Menandrum, PLAVTVS & Cæcilius veteres Comicos interpretati ſunt. Nunquid hærent in verbis, ac non decorem magis & elegantiam in tranſlatione conſervant, quã veritatem interpretationis?

Idem ad Euſtochium, De cuſtodiâ Virginitatis.

ITAQVE miſer ego lecturus Tullium jejunabam. Poſt noctium crebras vigilias, poſt lacrymas, quas mihi præteritorum recordatio peccatorum ex imis viſceribus eruebat, PLAVTVS ſumebatur in manûs.

Idem, adverſus Ruffinum.

AVDIO præterea te quædam de epiſtola mea Philoſophice carpere, & hominem rugoſæ frontis adductique ſupercilii PLAVTINO in me ſale ludere, eo quod Barrabam Iudæum dixerim præceptorem meum.

Idem, in EVSEBII Chronico.

OLYMP. CXLV. PLAVTVS ex Vmbria Sarſinas Romæ moritur,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

qui propter annonæ difficultatem ad molas manuarias piſtori ſe locaverat. ibi, quoties ab opere vacaſſet, ſcribere Fabulas ſolitus & vendere.

RUFFINUS, in D. Hieronymum.

CVM ad hæc omnia quæ ſupra diximus, etiam illud addatur, ubi ceſſat omne commentum, quod in monaſterio poſitus in Bethlehem ante non multo tempore partes Grammaticas exſecutus ſit, & Maronem ſuum Comicoſque ac Lyricos & Hiſtoricos auctores traditis ſibi ad diſcendum Dei timorem puerilis exponebat.

Quinam iſti Comici ſint, paulo poſt exprimit.

QVÆRO, ſi vel Flaccus tuus, aut Maro, ſi PLAVTVS Comicus, aut Terentius certe, ſi aut Satyricus quis, &c.

Idem ibidem.

SIC, dum totus PLAVTINÆ & Tullianæ cupis eloquentiæ ſectator videri, oblitus es, quomodo Apoſtolus omnem Eccleſiam, &c.

IDEM ad Domnionem.

PVTO quod puer legeris Aſpri in Virgilium & Salluſtium Commentarios, Vulcatii in Orationes Ciceronis, Victorini in Dialogos ejus, & in Terentii Comœdias Præceptoris mei Donati, æque in Virgilium; & aliorum in alios, PLAVTVM, Lucretium, Flaccum, Perſium atque Lucanum. Arguè Interpretes eorum, quare non unam interpretationem ſecuti ſint, & in eadem re quid vel ſibi vel aliis videatur enumerent.

D. AVREL. Auguſt. lib. 2. cap. 12. De civitate Dei.

INDIGNVM videlicet fuit, ut PLAVTVS aut Nævius Publio & Cnejo Scipioni, aut Cæcilius M. Catoni malediceret: & dignum fuit ut Terentius veſter flagitio Iovis opt. adoleſcentium nequitiam concitaret.

C. SOLLIUS SIDON. APOLLINARIS, Panegyrico ad Anthemium Auguſtum.

QVA Criſpus brevitate placet, quo pondere Varro,
Quo genio PLAVTVS, quo flumine Quintilianus!

Idem Carmine XXIII.

ET te tempore qui ſatus ſevero
Grajos, PLAVTE, ſales lepore tranſis.

SERVIVS HONORATVS ad 1. Æneid.

De numero librorum nulla hìc quæſtio eſt, licet in aliis inveniatur auctoribus: nam PLAVTVM alii dicunt ſcripſiſſe Fabulas viginti unam, alii quadraginta, alii centum.

NOMINA

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

NOMINA EORVM,

Quorum

COMMENTATIONES, VARIANTES LECTIONES, ET NOTÆ, AD TEXTVM PLAVTINVM

Hac editione exhibentur.

Acidalius.
Agellius.
Agricola.
Alciatus.
Angelus Decemb.
G. Anſhelmus.
Apulejus.
Ariſtoteles.
Arnobius.
Artemidorus.
Ant. Auguſtinus.

Barthius.
Becmannus.
Beza.
Boſius.
Boxhornius.
Brantius.
Briſſonius.
Brodæus.
Bryardus.
Budæus.
Buchnerus.

Camerarius.
Canterius.
Caſaubonus.
Caſtalio.
Chariſius.
Ciacconius.
Cicero.
Colerus.
Colvius.
Contarenus.
Coraſius.
Cornutus.
Cruquius.
Cruſius.
Cujacius.

Dalechampius.
Delrius.
Diſſaldeus.
Donatus.
Douza.
Duarenus.
Durantius.

Elmenhorſtius.
Eraſmus.

Faber.
Feſtus.
Freherus.
Fronto.
Fruterius.
Fulgentius.

Alb. Gentilis.
Scip. Gentilis.
Giſanius.
Goldaſtus.
Gronovius.
Gruterus.
Guellius.
I. Guljelmius.
Gutherius.

D. Heinſius.
N. Heinſius.
Deſ. Heraldus.
D. Hieronymus.
Hotomannus.

Iſidorus.
Fr. Iunius.
Had. Iunius.

Kirchmannus.

Diog.

Diog. Laërtius.
Lambinus.
Langius.
Anglæus.
Lindenbrogius.
Lipſius.
Longolius.

Macrobius.
Mſſ. Palatt.
Mercerus.
Mercurialis.
Merula.
Meurſius.
Muretus.

Nannius.
Nanſius.
Nonius.
Lud. Nonnius.

Oppianus.

Aſcon. Pædianus.
Palmerius.
Pareus.
Parrhaſius.
Paſſeratius.
Petitus.
Piſtoris.
P. Pithœus.
Pius.
Plinius.
Politianus.
Polletus.
Iſ. Pontanus.
Auſ. Popma.
Tit. Popma.
Priſcianus.
Prophyrio.
Pylades.

Rævardus.
Rigaltius.
Rittershuſius.
Cæl Rhodiginus.
Ioh. Rhodius.
Ioh. Robertus.

Salmaſius.
Sarisburienſis.
Savaro.
Iul. Scaliger.
Ioſ. Scaliger.
Schegkius.
Schoppius.
Seneca.
Servius.
Sicama.
Siberus.
Siſenna.
Stephanus.
Stevvechius.

Taubmannus.
Theophraſtus.
Thomſonus.
Torrentius.
Turnebus.

Petr. Valla.
Varro.
Vegetius.
Verrius Flaccus.
P. Victorius.
Voſſius.

Wouvverius.

M. AccI PLAVTI,

SARCINATIS VMBRI,

AMPHITRVO.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

DRAMATIS PERSONÆ.

SOSIA, *ſervus.*
IVPPITER, *Deus.*
AMPHITRVO, *Dux militaris.*
BLEPHARO, *arbiter.*
MERCVRIVS, *prologus.*
ALCVMENA, *uxor Amphitruonis.*
THESSALA, } *ancillæ.*
BROMIA, }

Ratio Nominum CAMERARII.

Prologus *eſt Mercurius, ſervili perſona ac habitu, quaſi Soſia Amphitruonis. Quod nomen boni ominis à ſalute ac conſervatione factum eſt.*

Σωσίας ἀπὸ τοῦ σώσασθαι, *ut* Λυσίας ἀπὸ τοῦ λύσασθαι.

Ἀμφιτρύων, *à circumfluentia laborum.*

Ἀλκμήνη, *quaſi* ἀλκιμήνη, *de vi & vehementia fortitudinis facto nomine.*

Βλεφάρων, *à palpebris,* παρωνύμως.

Bromia, *à* βρόμος, *fremitus.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

ARGVMENTVM.

IN faciem verſus Amphitruonis Iuppiter,
Dum bellum gereret cum Telebois hoſtibus,
Alcmenam uxorem cepit uſurariam.
Mercurius formam Soſiæ ſervi gerit
Abſentis : his Alcmena decipitur dolis.
Poſtquam rediere veri Amphitruo & Soſia,
Vterque luduntur dolis mirum in modum.
Hinc jurgium, tumultus, uxori & viro.
Donec cum tonitru voce miſſa ex æthere,
Adulterum ſe Iuppiter confeſſus eſt.

ARGVMENTVM, ut quibuſdam videtur, PRISCIANI.

A *More captus Alcumenâs Iuppiter,*
M *utavit ſeſe in ejus formam conjugis,*
P *ro patria Amphitruo dum cernit cum hoſtibus,*
H *abitu Mercurius ei ſubſervit Soſiæ:*
I *s advenienteis, ſervum ac dominum, fruſtra habet.*
T *urbas uxori ciet Amphitruo : atque invicem*
R *aptant pro mœchis. Blepharo captus arbiter,*
V *ter ſit, non quit, Amphitruo, decernere.*
O *mnem rem noſcunt : geminos Alcmena enititur.*

AMORE CAPT.] Adjecta ſunt pleriſque omnibus Comœdiis argumenta, carmine Iambico Senario, eaque ſubinde duplicia ; ex quibus alterum, aut τεχνικὸν, aut μιμίαμβον ab artificio & imitatione dicitur : nam in literis initiantibus primæ cujuſque verſus dictionis, inſcriptio ſeu nomẽ Comœdiæ repræſentatur. Et celebres autores ſunt, licet Recentiores, qui iſta ipſa à *Plauto* per jocum & elegantiam conficta aſſerere non dubitant. Certe nos verſum in argumento *Militis Glorioſi*, Plauti nomine à *Nonio* citatum offendimus. *Guarinus* tamen *Veronenſis*, inter cætera quæ de *Priſciano* refert, poëticen quoque tractaſſe illum, & in Plautinas fabulas ſingula argumenta ſcripſiſſe probat. *Longol.*

BLEPHARO CAPTVS ARBITER.] Videtur hoc argumentum, præfixum Comœdiæ poſt inſitas illas ſcenas : alioquin falſum quod ait, *Blepharonem captum arbitrum*. Nam ex legitimis, non Blepharo ſed *Naucrates* arbiter captus inter uxorem & virum. Ex illegitimis vero, caſu occurrens Amphitruoni *Blepharo*, judex conſtituitur, uter ſit verus Amphitruo. *Diſſaldeus.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

ALIVD ARGVMENTVM
CAMERARII.

HVjus Comœdiæ argumentum eſt in granditate quadam admodum ridiculum. Traduxit enim Poëta Tragicum argumentum in Scenam Comicam. Atque eſt Fabula illa nota, Iovem adamaſſe Alcumenam, quæ eſſet nupta cum fratre patruele Amphitruone. Fuit enim, ſecundum Poëtas, Iovis & Danaes filius Perſeus, & cum hoc nupta Andromeda Cephei filia. Horumque filii Alcæus, Sthenelus, Meſtor, Electryon, & filia Gorgophone. Alcæi autem filius Amphitruo; & Electryonis Alcumena ex filia Pelopis, quam fuiſſe aiunt appellatam Lyſidicen. Cum autem interfeciſſet Electryonem, qui Midiam tenuerat, Amphitruo, contulit ſe cum uxore Thebas, deſponſa quidem ſibi; ſed cui promiſiſſet juratus, ſe prius velle ulciſci cædem fratrum ipſius, quam nuptiis ejus potiretur. Ii fuerant à Taphiis, qui & Teleboæ, interemti. Adverſus hos profectus, qua nocte, bello confecto, rediit; ea concubuerat cum Alcumena Iuppiter; de quo Hercules; concubitu autem viri, Iphicles conceptus fuit. Sed Plautus tempora & rem commiſcuit, & fabulis involvit. Nam apud hunc decimo menſe poſt nuptias revertitur Amphitruo, relicta gravida domi uxore. Iuppiter autem tribus noctibus in unam congeſtis, qua nocte Thebanum ſolum attigit Amphitruo, eadem ex Alcumena voluptatem capit, quam prægnantem feciſſet menſe ante ſeptimo: atque ea uno poſtea partu & humanum & Iovialem fœtum eniſa fuit. Hæc autem habent inſertas varias ac multiplices ludificationes & fruſtrationes & errores, quibus cum ſingulari feſtivitate dilatatur argumentum. Et eſt fabula hæc inprimis referta facetis dictis atque jocis. Res agitur Thebis.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

PROLOGVS.

MERCVRIVS.

VT vos in voſtris voltis mercimoniis
Emundis, vendundiſque me lætum lucris
Afficere, atque adjuvare in rebus omnibus:
Et ut res, rationeſque voſtrorum omnium
Bene expedire voltis, peregréque & domi,
Bonoque atque amplo auctare perpetuo lucro,
Quaſque incœpiſtis res, quaſque incœptabitis:
Et uti bonis vos voſtroſque omneis nuntiis
Me afficere voltis: ea afferam, eaque ut nuntiem,
Quæ maxime in rem voſtram communem ſient;
Nam vos quidem id jam ſcitis conceſſum & datum
Mihi eſſe ab diis aliis, nuntiis præſim & lucro;
Hæc ut me voltis approbare, annitier
Lucrum ut perenne vobis ſemper ſuppetat: Mſſ. Pall. ſuperet,
Ita huic facietis Fabulæ ſilentium,
Itaque æqui & juſti hic eritis omnes arbitri.
Nunc cujus juſſu venio, & quamobrem venerim,
Dicam: ſimulque ipſe eloquar nomen meum.
Iovis joſſu venio: nomen Mercurii eſt mihi.
Pater huc me miſit ad vos oratum meus,
Tametſi pro imperio, vobis quod dictum foret,
Scibat facturos: quippe qui intellexerat

NOTÆ VARIORVM.

VOLTIS] Margini adſcripſit Ms. Palat. tert. *Lingua Vmbrorum vertit* V *in* O: *Hetruſca contra* A *in* V.

LAETVM.] *Læti dii*, ſunt propitii: ut, *omina* & *exta læta*, quæ *ſecunda*. contra *triſtes dii*, irati, apud *Propert*. Vnde patet, *lætum Mercurium* ſignificare propitium, hoc eſt, bono publico lubentem, ac lætificantem ſuos. *I. Guljel.*

ET VT RES, RATIONESQ. &c.] Per *Res*, negotia domeſtica & rem familiarem intelligit: per *Rationes*, nomina, & quæ in codicem accepti & expenſi referuntur. Iam, *expeditæ rationes*, liquidæ ſunt & minime conturbatæ: contra, *impeditæ*, ubi plus aliis debemus, quam alii nobis. *Lamb.*

NVNTIIS PRAESIM &c.] Duo præcipua Mercurii munera ſunt, nuntium Deorum agere, & lucrum mortalibus, inprimis mercatoribus, afferre. A quorum illo ἄγγελος τῶν θεῶν, *Deorum nuntius*, hoc, κερδῷος, *lucri dator*, Græcis dicitur. *Lamb.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Vereri vos ſe & metuere, ita ut æquum eſt, Iovem:
Verum profecto hoc petere me precario
A vobis juſſit leniter dictis bonis.
Etenim ille, coju' huc juſſu venio, Iuppiter,
Non minus quam voſtrum quivis formidat malum:
Humana matre natus, humano patre,
Mirari non eſt æquum, ſibi ſi prætimet.
Atque ego quoque etiam, qui Iovis ſum filius,
Contagione mei patris metuo malum:
Propterea pace advenio, & pacem ad vos affero.
Iuſtam rem & facilem eſſe oratum à vobis volo:
Nam juſte ab juſtis juſtus ſum orator datus. ACID. nam juſte ad juſtos juſti.
Nam INIVSTA ab juſtis impetrare non decet:
Iuſta autem ab injuſtis petere, inſipientia 'ſt.
Quippe illi iniqui jus ignorant, neque tenent.
Nunc jam huc animum omnes ea quæ loquar advortite. FRVTER. Animum ad ea.
Debetis velle quæ velimus. meruimus
Et ego & pater de vobis & republica.
Nam quid ego memorem, ut alios in tragœdiis
Vidi, Neptunum, Virtutem, Victoriam,
Martem, Bellonam, commemorare quæ bona
Vobis feciſſent? quîs benefactis meus pater,

VERERI VOS SE ET METVERE.] *Vereri* ut patrem & beneficum: *Metuere*, ut maximum & potentiſſimum. Donatus: *Veretur liber, metuit ſervus.* Taubm.

PRECARIO.] *Petimus precario: poſcimus pro imperio: poſtulamus jure.* Donat.

ETENIM ILLE.] Hactenus Mercurius de ſe & Iove locutus eſt, tanquam veris Diis, quos vereri homines & metuere æquum eſt; nunc vero tanquam de Diis, ut erant ſcenicis & perſonatis, & ſervilis conditionis hominibus, qui ſoli olim rem ſcenicam tractabant, & male tractantes, ſervilibus pœnis afficiebantur. Inde, *ille Iuppiter*, id eſt, non ille hominum & Deûm pater, ſed revera homo, & quidem ſervus, & herilis imperii ſeveritati obnoxius. Hujus filium ſe dicit Mercurius, ille ſcenicus, *contagione patris*, id eſt, ex patre ſervo ſervus natus, & proinde, ſi male rem gerat, malum ſibi metuens. Mox, ubi dicit; *Meruimus & ego & pater*, &c. mutat iterum ſententiam, & jocoſe, de ſe ac *illo Iove*, ut veris Diis, denuo agit. *Boxh.*

PRAETIMET.] Quidam hic intrudunt *pertimet*; quod nullo modo admittendum: *pertimere* enim eſt valde timere: *prætimere* autẽ eſt ante timere, quod hic facit Iuppiter iſte ſcenicus. *I. Grut.*

PACE.] Bona veſtra venia. Formula antiqua & elegans; *Pace veſtra, tua*, venio, ago, dico &c. *Lambin.*

QVIS BENEFACTIS.] Quorum benefactorum tamen omnium meus pater, ut verus Iuppiter, & rex Deorum, auctor atque opifex eſt. Sic Stoici *architecti verborum* Ciceroni, *Lambin.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Deûm regnator, architectus omnibus.
Sed mos illic nunquam fuit patri meo, FRVT. Sed ille mos nunquam.
Vt exprobraret quod bonis faceret boni.
Gratum arbitratur eſſe id à vobis ſibi,
Meritoque vobis bona ſe facere quæ facit.
Nunc quam rem oratum huc veni, primum proloquar, Mſſ. Cam. quamobrẽ.
Poſt argumentum hujus eloquar Tragœdiæ.
Quid contraxiſtis frontem? quia Tragœdiam
Dixi futuram hanc? Deus ſum: commutavero
Eandem hanc, ſi voltis: faciam ex Tragœdia,
Comœdia ut ſit, omnibus iiſdem verſibus.
Vtrum ſit, an non, voltis? ſed ego ſtultior,
Quaſi neſciam vos velle, qui divos ſiem.
Teneo quid animi voſtri ſuper hac re ſiet.
Faciam ut commiſta ſit Tragicocomœdia:
Nam me perpetuo facere ut ſit Comœdia,
Reges quo veniant & Dî, non par arbitror.
Quid igitur? quoniam hic ſervos quoque parteis habet,
Faciam hanc, proinde ut dixi, Tragicocomœdiam.
Nunc hoc me orare à vobis juſſit Iuppiter,
Vt conquiſitores ſinguli in ſubſellia
Eant per totam caveam, ſpectatoribus:
Si quoi fautores delegatos viderint,
Vt his in cavea pignus capiantur togæ. DOVZ. ut ab his.
Sive qui ambiſſent palmam hiſtrionibus;
Seu quoiquam artifici, ſeu per ſcriptas literas,

GRATVM.] Dum, inquit, vobis prodeſt, arbitratur ſe à vobis, id eſt, ex vobis, prodeſſe etiam ſibi, & beneficium ad ſe redire. *Grata habere* apud Plautum eſt, agnoſcere acceptum beneficium. Hanc vexati loci mentem *Gloſſator vet. Cod. ſexti Pal.* etiam vidit. *Sententia,* ſcribit ille, *talis eſt; Cum vobis aliquod beneficium facit, aliud à vobis accipere videtur.* Et hæc vera eſt. *Boxhornius.*

CONQVISITORES &c.] *Senſus eſt:* ut ſpeculatores & quaſi ὠτακουσταὶ & *auricularii* (ut *Gloſſar.* vertit) ſpectatoribus appoſiti in ſingula ſubſellia per totam caveam eant: ſi cui hiſtrioni fautores aſſignatos animadverterint, ut ab his togæ auferantur in pignus. Et notum eſt, hiſtriones invicem de victoria certaſſe; victoremque muneratum eſſe. Quæ victoria quia interdum non virtute ſed favore parabatur, laborat Mercurius, ne fiat id in hac Comœdia. *Fruter.*

CAVEAM.] In amphitheatro ultimus locus, in quo populus ſedebat, *cavea* dicebatur; à forma, quia erat excavatus.

ARTIFICI.] Sc. Scenico. *Taubm.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Sive qui ipſi ambiſſent, ſeu per internuntium,
Sive adeo ædiles perfidioſe quoi duint,
Sirempſe legem juſsit eſſe Iuppiter;
Quaſi magiſtratum ſibi alterive ambiverit.
Virtute, dixit, vos victores vivere,
Non ambitione, neque perfidia. quî minus
Eadem hiſtrioni ſit lex, quæ ſummo viro?
VIRTVTE ambire oportet, non favitoribus.
Sat habet favitorum ſemper, qui recte facit:
Si illis fides eſt, quibus eſt ea res in manu.
Hoc quoque etiam mihi in mandatis dedit,
Vt conquiſitores fierent hiſtrionibus,
Qui ſibi mandaſſent, delegati ut plauderent;
Quive, quo placeret alter, feciſſent, minus,
Eis ornamenta & corium uti conciderent. DISSALD. eis ora, menta.
Mirari nolim vos, quapropter Iuppiter
Nunc hiſtriones curet. ne miremini.
Ipſe hanc acturu'ſt Iuppiter Comœdiam.
Quid admirati eſtis? quaſi vero novom
Nunc proferatur, Iovem facere hiſtrioniam.
Etiam hiſtriones anno cum in proſcenio hîc

QVOI DVINT.] Iurabant autem Ædiles, qui Ludis præerant, ſe illi, qui optime egiſſe viſus eſſet, palmam daturos. *Lambin.*

SIREMPSE &c.] Id eſt, Similem re ipſa legem juſſit eſſe Iuppiter. *Senſus eſt:* Qua pœna afficiuntur, qui magiſtratum largitione & conſimili pacto adipiſcuntur: eadem pœna affici voluit Iuppiter & eum hiſtrionem, qui ſibi palmam ambiverit, & eum ſpectatorem, qui hiſtrioni palmam ambitione conciliarit. *Lamb.*

SAT HABET FAVITORVM &c.] Hic verſus conjunctim legendus cum ſequenti, in hanc ſententiam: Satis habet fautorum, qui recte facit; ſi fidi ſint, & integri alienæ virtutis æſtimatores ii, quorum eſt præmia & honores dare. *Lambin.*

CONQVISITORES &c.] Superiores conquiſitores addendi ſunt ſpectatoribus, ne quid gratiæ cauſſa tribuant hiſtrionibus: hi vero hiſtrionibus, ne qui hiſtriones mandēt certis ſpectatoribus, ad eam rem data opera hic & illic diſpoſitis, ut ſibi plaudant quaſi palma dignis: aut malitioſis conſiliis perficiant, quo minus alter hiſtrio placeat. Et vult, ut conquiſitores in horum uno deprehenſum veſtitu ſpolient, & *corium*, id eſt, tergum, loris diſcindant. Atque hic ſenſus eſt horum quinque Senariorum. *Rævard.*

ANNO.] *Petitus* emendat: *Nano.* Quod confirmat *Anaxilas* Comicus; ex quo liquet *Nano* meretricem fuiſſe, quæ duos amatores expilaverat, idem in tertio præſtitura, ni ille valido alicujus auxilio, hac liberatus fuiſſet moleſtia. Di-

cit ita-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Iovem invocârunt, venit: auxilio eis fuit.
Præterea certo prodit in Tragœdia.
Hanc Fabulam, inquam, hic Iuppiter hodie ipſe aget,
Et ego una cum illo. Nunc vos animum advortite,
Dum hujus argumentum eloquar Comœdiæ.
Hæc urbs eſt Thebæ: in illiſce habitat ædibus
Amphitruo, natus Argis ex Argo patre,
Qui cum Alcumena eſt nupta, Electri filia.
Is nunc Amphitruo præfectu'ſt legionibus:
Nam cum Telebois bellum eſt Thebano poplo.
Is priuſquam hinc abiit ipſemet in exercitum,
Gravidam Alcumenam uxorem fecit ſuam.
Iam ego vos noviſſe credo jam, ut ſit pater meus;
Quam liber harum rerum multarum ſiet;
Quantuſque amator ſiet, quod complacitum eſt ſemel. Boxh. ſi ei quid.
Is amare occœpit Alcumenam clam virum,
Vſuramque ejus corporis cepit ſibi,

cit itaque Plautus, Hiſtriones dramatis *Nano*, Iovem invocaſſe quo poſſet meretricis illius vinculis irretitus adoleſcens eripi tanto infortunio, quod illum manebat: venit Iuppiter, & auxilio fuit, atq; eripuit. *Boxhornius* probat τὸ *anno*, & ſignificare putat idem quod, *olim*, *jam dudum*, *jam pridem*; ut ſit adverbium factum ex dativo, aut ablativo, ut *oppido*, *numero*, *extemplo* & ejuſmodi alia. Ita Belgæ; *jaer en dach*, de multo tempore præterito. *Scaliger* in codice ſuo, qui nunc Biblioth. Heinſianæ eſt, ſcripſerat; *anno*, πέρυσι, quod annum aut annos præterlapſos Græcis ſignificat.

Iovem invocarunt, &c.] Θεὸς ἀπὸ μηχανῆς. *Scaliger*. Poëtæ in inextricabilibus actionibus, finem miraculoſum imponunt, & ſolutionem à Deo petunt, cum nihil non diſſolvi ſic poſſit. Vnde uſus machinæ apparet. Fuit autem duplex. Vel cum Deo, vel ſine illo. Ab altero parœmia; *Deus è machina*. Machina cum Deo nihil uſitatius. Sicut in Amphitruone Plauti Iuppiter. *Heinſius*.

Certo prodit in tragoedia.] Sine controverſia & ſine cujuſquam reprehenſione. At hæc Fab. Tragicocomœdia eſt. *Lamb.*

Qvam liber harvm rervm mvltarvm siet.] Id eſt, quam libere mœchetur. *Harum rerum* δεικτικῶς adulteria & ſtupra ſignificat. *Multarum*, id eſt, quæ vulgo fieri ſolent. *Lamb.* Cæterum *Boxhornius* legēdum putat; *Quam liber, ac mulierum multarum ſiet*, id eſt, quam libere & libidinoſe multas mulieres amet. Plane ut apud Terent. *Multorum hominum homo.*

Vsvramqve] Id eſt, ea uſus eſt; uſum ejus corporis cepit. Hinc *mulier uſuraria*, quam quis ad uſum habet tantum, idque ad tempus. Mulier quaſi fundus eſt; in ea proprietatem alius habet, interdum alius uſum: proprietas mariti eſt, veluti legitimi domini, uſus adulteri. quod ad fructum adtinet, ſemper marito imputatur. *Salmaſ.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Et gravidam fecit is eam compreſſu ſuo.
Nunc, de Alcumena ut rem teneatis rectius,
Vtrinque eſt gravida, & ex viro, & ex ſummo Iove.
Et meus pater nunc intus hic cum illa cubat:
Et hæc ob eam rem nox eſt facta longior,
Dum ille, quacum volt, voluptatem capit:
Sed ita aſſimulavit ſe quaſi Amphitruo ſiet.
Nunc ne hunc ornatum vos meum admiremini,
Quod ego huc proceſſi ſic cum ſervili ſchema,
Veterem atque antiquam rem, novam ad vos proferam:
Propterea ornatus in novom inceſſi modum.
Nam meus pater intus nunc eſt, eccum, Iuppiter: GRVT. nunc en eccum.
In Amphitruonis vortit ſeſe imaginem,
Omneſque eum eſſe cenſent ſervi, qui vident:
Ita verſipellem ſe facit, quando lubet.
Ego ſervi ſumpſi Soſiæ mihi imaginem,
Qui cum Amphitruone abiit hinc in exercitum:
Vt præſervire amanti meo poſſem patri:
Atque ut ne, qui eſſem, familiares quærerent,
Verſari crebro hic quom viderent me domi.
Nunc quom eſſe credent ſervom, & conſervom ſuum,
Haud quiſquam quæret qui ſiem, aut quid venerim.
Pater nunc intus ſuo animo morem gerit:
Cubat complexus, cojus cupiens maxume eſt. Mſſ. BOXH. Cubat, cõplexus cojus.
Quæ illî ad legionem facta ſunt, memorat pater
Meus Alcumenæ. at illa illum cenſet virum
Suum eſſe, quæ cum mœcho eſt. ibi nunc meus pater
Memorat, legiones hoſtium ut fugaverit:
Quo pacto donis ſit donatus plurimis.

SCHEMA.] Eſt penulæ ſervilis genus. *Scalig.* Nomina neutra tertiæ declinationis, antiquiſſimi ſecundum primam declinationem ſæpe protulerunt, declinaveruntque ut fœminina. *Priſcian.*

ANTIQVAM REM NOVAM.] *Antiquam* tempore, olim geſtam; *novam* Comica hac repræſentatione.

ECCVM.] Notetur, *Eccum* etiam accommodari abſentibus. *Grut.*

VERSIPELLEM &c.] Conſtat *Iovem* nulli unquam puellarum vim intuliſſe, ſed aſtu ſemper iis potitum. *Guellius.*

MOREM GERIT.] *Morem gerere, proprie lenonis & meretricis eſt,* Donatus.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Ea dona, quæ illic Amphitruoni ſunt data,
Abſtulimus: facile meus pater quod volt facit.
Nunc hodie Amphitruo veniet huc ab exercitu,
Et Soſia ſervos, cojus ego hanc fero imaginem.
Nunc internoſſe ut nos poßitis facilius;
Ego has habebo hic uſque in petaſo pinnulas;
Tum meo patri autem torulus inerit aureus
Sub petaſo. id ſignum Amphitruoni non erit.
Ea ſigna nemo horuncce familiarium
Videre poterit: verum vos videbitis.
Sed Amphitruonis illic eſt ſervos Soſia,
A portu illic nunc cum laterna advenit.
Abigam jam ego illunc advenientem ab ædibus.
Adeſt: ferit: operæ pretium hic ſpectantibus
Iovem atque Mercurium facere hiſtrioniam.

ACTVS PRIMI SCENA PRIMA.

SOSIA, MERCVRIVS.

Qui me alter eſt audacior homo? aut qui me confidentior?
Iuventutis mores qui ſciam: qui hoc noctis ſolus ambulem?
Quid faciam nunc, ſi Tresviri me in carcerem compegerint?

PETASO.] *Petaſus* à πετάννυμι: pileus eſt viatoribus ſolem defendens. Apulejus, *pilei umbraculum* vocat. *Taubman.*

PINNVLAE.] Ornamenta quædam erant ex nobilibus pennis, quæ aureis acubus petaſis affigebantur. *Longol.*

TORVLVS.] *Meurſ.* corrigit, *tortulus:* quod à *torquendo.* Et *torti* ſunt lora contorta, qui multiplicati & coagmentati *funes* dicuntur. Vult dicere, eum Athenienſium more, capillum habere congeſtum in conum, & τεττιγοφορεῦντα, atque inde dignoſci ab Amphitruone germano debere: qui, cum Thebanus eſſet, alio capitis ornatu incedebat.

ADEST.] Palm. *Adeſte: erit operæ,* &c. *Meurſius* retinet *ferit:* quaſi ſit ἀρχαϊσμὸς, pro, *fuerit. Caſtalio* tamen nihil mutandum cenſet: præſertim cum ad Soſiæ adventantis celeritatem & cupiditatem, ſeſe in ædes domini recipiendi, exprimendum mirifice pertineant duo illa verba, *adeſt*, *ferit.* Licet enim nondum propius acceſſerit, neque fores pulſaverit, tamen Mercurio trepidanti ne quid tale accideret, adeſſe jam Soſia, & pulſare videbatur.

TRESVIRI.] Agitur hic de Triumviris, qui Nocturni dicuntur, & noctu excubias agebant, adverſus graſſatores, & pacis publicæ turbatores. *Paullus libro ſecundo de offic. Præf. Vigil. D.*

ME IN CARCEREM &c.] Ad legem aliquam Pop. R. jocus hic reſpicit, qua cautum fuit, ne cui noctis conticinio per Vrbem iter facere liceret: præſertim Plautinis & Belli Punici ſecundi temporibus. *Taubm.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Inde cras è promptuaria cella depromar ad flagrum?
Nec cauſſam liceat dicere mihi, neque in hero quicquam auxilii (ſiet?
Nec quiſquam ſit quin me omnes eſſe dignum deputent? ita
Quaſi incudem me miſerum homines octo validi cædant? ita
Peregre adveniens hoſpitio publicitus accipiar?
Hæc heri immodeſtia coëgit, me qui hoc
Noctis à portu ingratis excitavit.
Nonne idem hoc luci me mittere potuit?
Opulento homini hoc magis ſervitus dura eſt, — *In aliis abeſt* magis.
Hoc magis miſer eſt divitis ſervos:
Noctéſque dieſque aßiduo ſatis ſuperque eſt,
Quo facto, aut dicto adeſt opus, quietus ne ſis. — SCAL. ſit
Ipſe dominus dives operis, & laboris expers,
Quodcunque homini accidit libere, poſſe retur: — SCAL. libêre, poſſe.
Aequom eſſe putat: non reputat laboris quid ſit:
Nec, æquom anne iniquom imperet, cogitabit.
Ergo, IN SERVITVTE *expetunt multa iniqua:*
Habendum & ferendum hoc onus eſt cum labore.
ME. *Satius eſt me queri illo modo ſervitutem; hodie*
Qui fuerim liber, eum nunc potivit pater

HOMINES OCTO.] Octo enim lictores habebant Triumviri iſti capitales, qui eorum juſſu in damnatum animadvertebant. *Hotom.*

ITA PEREGRE ADVENIENS HOSPITIO PVBLICITVS ACCIPIAR.] Alludit ad eos, qui peregre venientes, honoris cauſſa, publice accipiuntur hoſpitio: aut fortaſſe ad id, quod civibus in patriam redeuntibus cœna dabatur. *Lamb.*

EXCITAVIT.] *Excitare* honeſte & venuſte hic poſitum, pro, domo mittere & exigere. *I.Gul.*

HOC LVCI.] *Hoc* adverb. eſt ſcriptura priſca, pro, *huc. Gruter.* Pro *luci*, ſcribendum, *lucu*, ut *noctu.* Terent. Adelph. *cum primo lucu.* Meurſius *Quæcunque nomina è littera, ablativo ſingulari, terminantur,* i *littera finita, adverbia fiunt, ut inani.* Siſenna apud Chariſ.

HOC.] *Hoc*, notat hic, & verſu ſequente, *ob hoc*, ſive, *ideo.* Gruter.

NOCTESQVE DIESQVE ASSIDVO, &c.] *Aßiduus*, ſive dives, ſemper affluit: ſed ei opus nunquam deſit, ſervi quod faciant. *Douza.*

QVO FACTO.] Id eſt, ubi facto. *Gloſſæ Mſſ. Plaut. Cod. Boxhorn.*

ACCIDIT &c.] Cum *libêre* alias fortuitum quid denotet, accedente verbo *accidit*, libidinem hominis extra omnem rationem cauſſamque oſtendit. *Vt ſit ſenſus:* Quicquid accidit, ut homini allubeſcat, id retur ſe poſſe: nec reputat, quid laboris aliis afferat. *Piſtoris.*

HODIE.] Hodie demum id muneris delegavit mihi Iuppiter, ut ſervus eſſem, aut eſſe me, aſſimularem.

EVM NVNC POTIVIT PATER SERVITVTIS.] Me, qui fuerim liber, pater pro ſuo jure compotem ſervitutis fecit. *Taubm. Potivit* in actione hic uſurpavit. *Turneb.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Servitutis : hic, qui verna natus eſt, queritur.
Sum vero verna verbero. SO. *numero mihi in mẽtem fuit,* BVCHN. nunc vero.
Dîs advenientem gratias pro meritis agere, atque alloqui.
Næ illi, edepol, ſi merito meo referre ſtudeant gratias,
Aliquem hominem allegent, qui mî advenienti os occillet probe :
Quoniam bene quæ in me fecerunt, ingrata ea habui atq; irrita.
ME. *Facit ille, quod volgò haud ſolent, ut quid ſe ſit dignũ ſciat.*
SO. *Quod nunquam opinatus fui, neque alius quiſquam civium*
Sibi eventurum, id contigit, ut ſalvi potiremur domum. DOVZ. domi,
Victores victis hoſtibus legiones reveniunt domum,
Duello extincto maxumo, atque internecatis hoſtibus; SCAL. Quod.
Qui multa Thebano populo acerba objecit funera,
Id vi & virtute militum victum atq; expugnatum oppidum eſt,
Imperio atque auſpicio heri mei Amphitruonis maxume.
Præda atque agro adoreaque affecit populares ſuos, DOVZ. qui præda.
Regique Thebano Creonti regnum ſtabilivit ſuum.
Me à portu præmiſit domum, ut hæc nuntiem uxori ſuæ :
Vt geſſerit rempublicam ductu, imperio, auſpicio ſuo.
Ea nunc meditabor, quo modo illi dicam, quom illô advenero.
Si dixero mendacium, ſolens meo more fecero.
Nam quom illi pugnabant maxume, ego tum fugiebã maxume.
Verũtamen quaſi affuerim ſimulabo, atq; audita eloquar. BVCHN. audite.
Sed quo modo & verbis quibus me deceat fabularier,

QVI VERNA NATVS EST.] Viliores nati ſervi, quam facti. *Lipſ.*

VERNA &c.] Iocus eſt in verberonem vernam : quaſi non tantum ſervus ſit, ſed etiam vapulet. *Turneb.* Palat. 6. & vulgat. legunt, *verbo.* quaſi dicat: non re, ſed titulo tantum ; ſum enim Mercurius. *Taubm.*

OCCILLET.] Quid ſi *Oſſillet*, vocabulum ab *oſſe* potius quam ab *ore* formatum, reſcribamus? id eſt, ſic quaſi oſſatim ſeu fruſtulatim totum caput comminuat, ſeu concipilet mihi. *Douz.* Agitet. *Gloſſ. Mſſ. Codic. Plaut. Boxhornii.*

POTIREMVR DOMVM.] Mſ. noſter; *domi.* Gloſſa; *Genitivus* pro *ablativo.* Nonius. *Boxhornius.*

DVELLO.] Duellum, bellum videlicet, quod, duabus partibus de victoria contendentibus, dimicatur. *Nonius.*

ADOREAQVE.] Antiqui Rom. omnem ex agris proventum vocabant *Adoream.* Et poſtquam præmium militibus frumentum erat, parta victoria, *Adorea* pro laude accipi cepta eſt. *Taubm.*

SI DIXERO MENDACIVM.] Quid differant *mentiri* & *mendacium dicere*, docetur apud Agell. lib. & cap. 11. *Vir bonus præſtare debet, ne mentiatur: prudens, ne mendacium dicat, &c.* Idem: *Qui mentitur, ipſe non fallitur, ſed alterum fallere conatur: qui mendacium dicit, ipſe fallitur.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Prius ipſe mecum etiam volo hîc meditari. ſic hoc proloquar:
Principio ut illò advenimus, ubi primum terram tetigimus,
Continuo Amphitruo delegit viros primorum principes:
Eos legat: Telebois jubet ſententiam ut dicant ſuam.
Si ſine vi & ſine bello velint rapta & raptores tradere,
Si quæ aſportaſſent, redderent; ſe exercitum extemplo domum
Reducturum, abituros agro Argivos, pacem atque ocium
Dare illis. ſin aliter ſient animati, neque dent quæ petat,
Seſe igitur ſumma vi viriſque eorum oppidum expugnaſſere.
Hæc ubi Telebois ordine iterarunt quos præfecerat
Amphitruo: magnanimi viri freti virtute, & viribus
Superbi, nimis ferociter legatos noſtros increpant.
Reſpondent, bello ſe & ſuos tutari poſſe: proinde uti
Propere de finibus ſuis exercitum deducerent. *Alii*, exercitus.
Hæc ubi legati pertulere, Amphitruo caſtris illico
Producit omnem exercitum: contra Teleboæ ex oppido
Legiones educunt ſuas, nimis pulchris armis præditas.
Poſtquam utrinque exitum eſt maxuma copia,
Diſpertiti viri, diſpertiti ordines:
Nos noſtras more noſtro & modo inſtruximus
Legiones: item hoſtes contra ſuas inſtruunt.
Deinde utrique imperatores in medium exeunt
Extra turbam ordinum; colloquuntur ſimul.
Convenit; victi utri ſint eo prælio,
Vrbem, agrum, aras, focos, ſeque uti dederent.

PRIMORVM PRINCIPES.] Legatos ex proceribus delectos.

SI SINE VI ET SINE BELLO &c.] Romani, antequam bella ſuſciperentur, Feciales ad res repetendas mittebant: quæ quia clara voce fiebat repetitio, dicta eſt *Clarigatio*. Formulam autem lib. I. exponit Livius: *Audi Iuppiter, audite fines, audiat fas. Ego ſum publicus nuncius populi R. juſte pieque legatus venio, vertiſque meis fides ſit. Quod populi priſcorum Latinorum, hominesque priſci Latini, adverſus populum R. Quiritium fecerunt, quod &c. ob eam rem ego popul. R. populis priſc. Lat. &c. bellum indico facioque.*

AGRO ARGIVOS.] *Argivos* dixit pro *Thebanis*, quia ſequebantur Argivum ducem, Amphitruonem. *Diſſaldeus.*

EXPVGNASSERE.] Id eſt, expugnaturum eſſe. Infinitivus antiquus à futuro *expugnaſſo*, pro, *expugnavero*. Turn.

VTI DEDERENT.] Deditio qua verborum conceptione fieret, Livius lib. I. docet. Rex ait, *interrogavit: Eſtiſne vos legati oratoreſque miſſi à populo Collatino, ut vos populumque Collatinum dederetis? Sumus. Eſtne pop. Collatinus in ſua poteſtate? Eſt. Deditiſne vos, populumque*

Colla-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Poſtquam id actu'ſt, tubæ utrinque canunt : contra
Conſonat terra : clamorem utrinque efferunt.
Imperator utrinque hinc & illinc Iovi
Vota ſuſcipere, hortari exercitum :
Pro ſe quiſque, id quod quiſque poteſt & valet,
Edit; ferro ferit : tela frangunt : boat
Cœlum fremitu virûm : ex ſpiritu atque anhelitu
Nebula conſtat : cadunt volneris vi & virium.
Denique, ut voluimus, noſtra ſuperat manus :
Hoſtes crebri cadunt : noſtri contra ingruunt. GRVT. ingruunt vicinius.
Vicimus, vi feroces.
Sed fugam in ſe tamen nemo convortitur,
Nec recedit loco, quin ſtatim rem gerat.
Animam omittunt, priuſquam loco demigrent: DOVZ. amittunt.
Quiſque uti ſteterat, jacet, obtinetque ordinem.
Hoc ubi Amphitruo herus conſpicatus eſt,
Illico equites jubet dextera inducere. LAMBINVS. irruere.
Equites parent citi : ab dextera maxumo
Cum clamore involant, impetu alacri : MEVRS. inviſas.
Fœdant & proterunt hoſtium copias jure injuſtas.
ME. *Nunquam etiam quicquam adhuc verborum eſt prolocu-*
tus perperam : (*pater.*
Namque ego fui illic in re præſenti, & meus, quom pugnatu'ſt
SO. *Perduelles penetrant ſe in fugam. ibi noſtris animus eſt ad-*
Vortentibus Telebois, telis complebantur corpora; (*ditus:*

Collatinum, urbem, agros, aquam, terminos, delubra, utenſilia, divina humanaque omnia in meam populique Rom. deditionem? Dedimus. Et ego recipio, &c. Hanc formam Plautus hic, cum iis quæ verſu 32. ab hinc leguntur, expreſſit.

EDIT.] Facit. *Gloſ. Mſſ. Plaut. Boxh.*

VT FEROCES.] Vt decet fortes viros, non proditione, neque fraude. *Gloſ. Mſſ. Plaut. Boxhorn.*

SED FVGAM, &c.] *Convortitur*, pro, *convortit*. Nonius. Vt in Bacchid, *præſagitur*, pro, *præſagit*. Scalig. Conſtructio ergo eſt; ſed in fugam ſe tamen nemo convortit. *Lamb.*

EQVITES DEXTERA IRRVERE.] Hoc imitatus Poëta ex diſciplina militari Romana eſt, qua, periclitantibus peditibus, ſolebant opem ferre equites, etiam aliquando relictis equis. *Longol.*

FOEDANT.] Id eſt, dilacerant & cruentant. *Fœdum* enim tam apud *Virgil.* quam *Salluſt.* non *turpe* ſignificat, ſed *crudele*. Taubm.

IVRE INIVSTAS.] *Iure* haud referri debet ad *injuſtas*, ſed, *proterunt*. Iure proterunt hoſtium copias & fœdant, *Boxhorn*,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Ipſuſque Amphitruo regem Pterelam ſua obtruncavit manu.
Hæc illic eſt pugnata pugna uſque à mane ad veſperum.
Hoc adeo hoc commemini magis, quia illo die impranſus fui.
Sed prælium id tandem diremit nox interventu ſuo.
Poſtridie in caſtra ex urbe ad nos veniunt flentes principes:
Velatis manibus orant, ignoſcamus peccatum ſuum:
Deduntque ſe, divina humanaque omnia, urbem & liberos,
In ditionem atque arbitratum, cuncti, Thebano poplo.
Poſt ob virtutem hero Amphitruoni patera donata aurea eſt,
Quî Pterela potitare rex ſolitus eſt. hæc ſic dicam heræ.
Nunc pergam heri imperium exequi, & me domum capeſſere.
ME. *Atat! illic huc iturus eſt: ibo ego illi obviam.*
Neque ego hunc hominem hodie ad ædîs has ſinam unquam accedere:
Quando imago eſt hujus in me, certum eſt hominem eludere.
Et enimvero, quoniam formam cepi hujus in me & ſtatum,
Decet & facta moresque hujus habere me ſimiles item.
Itaque me malum eſſe oportet, callidum, aſtutum admodum,
Atque hunc, telo ſuo ſibi, malitiâ à foribus pellere.
Sed quid illuc eſt? Cælum aſpectat: obſervabo quam rem agat.
SO. *Certe edepol ſcio, ſi aliud quicquam'ſt quod credam, aut certo ſciam,*
Credo ego hac noctu Nocturnum obdormiviſſe ebrium.

VELATIS.] *Velati* dicebantur, qui caput cinctum licio laneo habebant. Sic *ſupplicia* & *velamenta* τῶν ἱκετηρίων, quod nimirum filo laneo velatum erat caduceum. *Scalig.* Non velata tantum olim precantium capita, ſed & vittis manus. *Præferimus manibus vittas & verba precantum.* Virg. 2. Æneid.

DEDVNT SE IN ARBITRATVM.] Ex formula & ritu quaſi ſolemni dixit, *in arbitratum.* Polybius, *Qui populi R. ARBITRIO* (ἐπιτροπῇ) *ſe ſuaque victi permittunt, ii agrum primo illis dant omnem quem habent, & urbes quæcunque ſunt in illo: ad hæc viros pariter & fœminas, quotquot in agro fuerint; amnes, portus, ſacra, monumenta denique: ita ut omnium domini fiant Romani.*

PTERELA.] Aut heic ἀποκοπὴ eſt, pro, *Pterelaus:* aut legendum, *Qui Pterelas.* Dicebant enim, *Pterelaus, Pterelas:* ſicut *Arceſilaus, Arceſilas.* Meurſ.

STATVM.] *Statura* corpori adſcribitur: *Status* ad habitum refertur. *Donatus.*

MALITIA.] *Malitia eſt verſuta & fallax nocendi ratio.* Cicer.

NOCTVRNVM.] Id eſt, Veſperum; quem pro *Lucifero* ſumpſit. Neque turbet aliquem, quod ſtatim *Veſperuginis* mentio fiat à Soſia; hæc enim decore confunduntur in perſona ſervi. *Douz.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Nam neque ſe Septentriones quoquam in cælo commovent,
Neque ſe Luna quoquam mutat atque uti exorta eſt ſemel. PASSERAT. motat, ſtatque.
Nec Iugulæ, neque Veſperugo, neque Vergiliæ occidunt.
Ita ſtatim ſtant ſigna: neque nox quoquam concedit die.
ME. Perge, nox, ut occœpiſti! gere patri morem meo:
Optumo optume optumam operam das: datam pulchre locas.
SO. Neque ego hac nocte longiorem me vidiſſe cenſeo:
Niſi item unam, verberatus quam pependi perpetem.
Eam quoque edepol etiam multo hæc vicit longitudine. DOVZ. vincit.
Credo edepol equidem dormire Solem, atque appotum probe.
Mira ſunt, niſi invitavit ſeſe in cœna pluſculum.
ME. Ain' vero, verbero? deos eſſe tui ſimiles putas?
Ego pol te iſtis tuis pro dictis & malefactis, furcifer,
Accipiam; modo ſis veni huc: invenies inſortunium.
SO. Vbi ſunt iſti ſcortatores, qui ſoli inviti cubant?
Hæc nox ſcita'ſt exercendo ſcorto conducto male.
ME. Meus pater nunc pro hujus verbis recte & ſapienter facit,
Qui complexus cum Alcumena, cubat amans, animo obſequens.
SO. Ibo, ut, herus quod imperavit, Alcumenæ nuntiem.
Sed quis hic eſt homo? quē ante ædeis video hoc noctis? non placet.
ME. Nullus eſt hoc meticuloſus æque. SO. quem? in mentem venit,
Illic hoc homo denuo volt pallium detexere.

IVGVLAE.] *Iugula ſtella eſt Orion: dicta, quod amplior ſit cæteris, quaſi nux juglandis.* Feſtus.

NOCTE LONGIOREM.] *Libere proclamabis te eſſe aut Mercurium, propter nummorum cupiditatem, aut Nocturnum, juxta Plauti Amphitruon. quo dormiente, in Alcumenæ adulterio duas noctes Iupiter copulavit, ut magnæ fortitudinis Hercules naſceretur.* Hieronymus Adverſ. Vigil.

INVITAVIT.] Id eſt, niſi meracius & plus æquo bibit. *Taubm.*

SIS VENI.] *Quia imperativa verba ſunt contumelioſa, addebant veteres*, ſis; *quod ſignificat*, ſi vis. *Donatus.*

QVI COMPLEXVS.] Fallitur *Lambinus*, cum *eam* ſubintelligit: nam *complexus* conjungi debet cum duabus ſequentibus vocibus. *Voſſius.*

ÆQVE.] Adverbio *æque* tribuit ablativum, ut ſi eſſet comparativum. *Lamb.*

QVEM?] *Quem?* ſupple; *video hoc noctis ante ædeis?* nam referendum ad priora verba, quæ, cum Mercurius interrupiſſet, eo modo reſumit. *Meurſ.*

VOLT PALLIVM DETEXERE.] Proinde, quaſi hoc pallium meum textoris opera adhuc indigeat: ille autem, ut textor, id ſit perfecturus; eo me deſpoliare ac nudum ſtatuere cogitat. Mercurius enim ſe ad pugnam componens, brachia huc & illuc jactabat, in morem textoris. *Douza.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

ME. *Timet homo: deludam ego illũ.* SO. *perii! dentes pruriunt.*
Certe advenientem me hic hoſpitio pugnæ accepturus eſt.
Credo miſericors eſt: nunc propterea quod me meus herus
Fecit ut vigilarem, hic pugnis faciet hodie ut dormiam.
Oppido interii. obſecro hercle quantus & quam validus eſt!
ME. *Clare advorſum fabulabor. hic auſcultet quæ loquar.*
Igitur magis modum in majorem in ſeſe concipiet metum.
Agite, pugni. jam diu'ſt quod ventri victum non datis:
Iam pridem videtur factum, heri quod homines quatuor
In ſoporem collocaſtis nudos. SO. *formido male*
Ne ego hîc nomen meum commutem, & Quintus fiam è Soſiâ.
Quatuor viros ſopori ſe dediſſe hic autumat:
Metuo ne numerum augeam illum. ME. *hem! nunc jam ergo: ſic colo.* RECENT. ſic volo.
SO. *Cingitur, certe expedit ſe.* ME. *non feret quin vapulet.*
SO. *Quis homo?* ME. *quiſquis homo huc profecto venerit, pugnos edet.*
SO. *Apage, non placet me hoc noctis eſſe: cœnavi modo:*
Proin tu iſtam cœnam largire, ſi ſapis, eſurientibus.
ME. *Haud malum huic eſt pondus pugno.* SO. *perii! pugnos ponderat.*
ME. *Quid ſi ego illum tractim tangam ut dormiat?* SO. *ſerva- (veris:*

HOSPITIO, &c.] Poëta alludit mori veterum, imo vero & noſtro; quo inſigniuntur domus, & præcipue hoſpitia publica, picturis quibuſdam: dicatque Soſia; ſe exceptum iri hoſpitio, cui præpicta *pugna*, ſive adeo *pugnus*. Gruter.

OPPIDO.] Id eſt, Valde. *Nonius*. Docet *Feſtus*, hoc ortum eſſe ex ſermone ruſticorum inter ſe confabulantium, quantum quiſque frugum colligeret & conderet; qui ſignificantes ſe magnam vim collegiſſe, reſpondebant; *quantum vel oppido ſatis eſſet*. Lamb.

IGITUR MAGIS MODUM.] Idem eſt, quod *multo magis, magis magiſque*. Itaque nihil mutandum. *Igitur* hic ut alibi Plauto ſignificat *proinde*. Boxhorn.

IN SOPOREM COLLOCASTIS.] Interfeciſtis. *Gloſſ. Mſſ. Pl. Boxh.* Alluditur ad ritum antiquum, quo defunctum ex penitiori æde, alba veſte indutum, in domus veſtibulum producebant, atque ibi lecto collocabant: cauto, ut corpus foras ſpectaret, facie pedibuſque in publicum verſis. quod Græcis προτίθεσθαι, Latinis *collocare*. Merula.

QVINTVS FIAM E SOSIA.] Iocus in ambiguo. Nam & *Quintus* prænomen eſt Romanum: & *Quintus* eſt, qui ſequitur quartum. *Taubm.*

HOC NOCTIS ESSE.] Nocte tam ſera edere. *Taubm.*

TRACTIM, &c.] Ludit verbis ambiguis, & eſt: virgam ὑπνοδότιδα ducam ſuper illius oculos, ut conniveat & ſopiatur; & præterea alapam ei ducam, repetamque toties, donec in ferreum ſoporem collocetur. *Gronovius.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Nam continuas has três noctes pervigilavi. ME. *peſſumum eſt*
Facinus: nequiter ferire mâlam male diſcit manus.
Alia forma oportet eſſe quem tu pugno legeris.
SO. *Illic homo me interpolabit, meumque os finget denuo.*
ME. *Exoſſatum os eſſe oportet, quem probe percuſſeris.*
SO. *Mirum niſi hic me quaſi murænam exoſſare cogitat.*
Vltro iſtunc qui exoſſat homines. perii! ſi me aſpexerit.
ME. *Olet homo quidem malo ſuo.* SO. *hei! numnam ego obolui?*
ME. *Atque haud longe abeſſe oportet: verum longe hinc abſuit.*
SO. *Illic homo ſuperſtitioſus eſt.* ME. *geſtiunt pugni mihi.*
SO. *Si in me exerciturus, quæſo in parietem ut primum domes.*
ME. *Vox mihi ad aures advolavit.* SO. *næ ego homo infelix fui,*
Qui non alas intervelli: volucrem vocem geſtito.
ME. *Illic homo à me ſibi malam rem arceſſit jumento ſuo.*
SO. *Non equidem ullum habeo jumentum.* ME. *onerandus eſt*
pugnis probe.

PESSVMVM &c.] Lego: *Peſſimum eſt facinus, nequiter ferire malam maledicis. manus.. Alia &c.* Quaſi dicat: Cum prorſus iniquum ſit, maledicis hominibus leviter & leniter præcidere os; oportet, ô manus, ut quemcunque tu compoſita in pugnum percuſſeris, formam totam immutet. *Gruter.*

QVEM TV PVGNO LEGERIS.] Tralatio eſt à legulis uvarum & fructuum. ut enim illi manu uvas, oleas, fructus legunt: ita vindemia & fructus graſſatoris eſt, homines pugnis male mulcatos, tanquam fructus legere & ſpoliare. *Turneb.* Gruterus ſimpliciter capit *legere* pro *eligere*; ut alludatur illi,

---- legitque virum vir,

apud Maronem.

ME INTERPOLABIT.] *Interpolare, eſt immittere & interponere, & novam formam è vetere fingere: tractum ab arte fullonica.* Nonius.

MVRAENAM &c.] Murænæ ſpinis uſque adeo ſubtilibus ſunt refertæ, ut eſui non ſint, ni eximantur. Eximendarum hæc eſt ratio: principio bene cædi debent bacillo, deinde læva capite apprehenſo, dextra à ſummo deducta ad imam caudam, quam poteſt maxime comprimi; ſic ſpinæ omnes ad unam, in caudam contractæ, una cum ea reſecantur, & guſtaturi liberantur omni moleſtia. *Exoſſare* igitur ut *murænam*, eſt, fuſte bene dolare, vel oſſa uſque eo comminuere, ut nullum eorum ſit reliquum veſtigium; omnino autem, ut ſuadet libido, aliquem vexare. *Contarenus.*

VLTRO ISTVNC.] Id eſt, procul à me abſit. Ita Caſina, *Vltro te, amator: apage te à me.* Capt. *Vltro iſtum à me.* Douza.

SVPERSTITIOSVS EST.] Hic homo eſt ariolus, qui ſciat, me longe hinc abfuiſſe. Nam *Superſtitioſus* etiam fatidicum, fanaticum, & vel futurorum augurem, vel præteritorum, quæ humanitus ſcire non potuit, ariolum ſignificat. *Lamb.*

QVI NON ALAS INTERVELLI.] Hoc eo muttit Soſia: quia Mercurius dixerat, *vocem ſibi ad aures advolaſſe.* ut perſiſtat in metaphora: proinde ac ſi de beſtia aliqua volatica loqueretur. *Douza.*

IVMENTO.] Pro, *ſibi.* Ductum ab oneribus, quæ jumentis imponimus. *Gruter.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

So. *Laſſus ſum hercle è navi, ut vectus huc ſum: etiam nunc nauſeo.*
Vix incedo inanis; ne ire poſſe cum onere exiſtumes.
Me. *Certe enim hic neſcio quis loquitur.* So. *ſalvos ſum, non me videt.*
Neſcio quem loqui autumat: mihi certo nomen Soſia eſt.
Me. *Hinc enim mihi dextera vox aurîs, ut videtur, verberat.*
So. *Metuo vocis ne vice hodie hîc vapulem, quæ hunc verberat.*
Me. *Optume. eccum incedit ad me.* So. *timeo: totus torpeo.*
Non edepol nunc ubi terrarum ſim ſcio, ſi quis roget: V. E. ubi roger.
Neque miſer me commovere poſſum præ formidine.
Ilicet, mandata heri perierunt, una & Soſia.
Verum certu'ſt confidenter hominem contra colloqui,
Quî poßim videri huic fortis, à me ut abſtineat manum.
Me. *Quo ambulas tu, qui Vulcanum in cornu concluſum geris?*
So. *Quid id exquiris tu, qui pugnis os exoſſas hominibus?*
Me. *Servos eſne, an liber?* So. *utcunque animo collibitum eſt meo.* *(nunc jam.*
Me. *Ain' vero?* So. *ajo enimvero.* Me. *verbero.* So. *mentiris*
Me. *At jam faciam ut verum dicas dicere.* So. *quid eo eſt opus?* *Alii,* diſcas.
Me. *Poſſum ſcire quo profectus, quojus ſis, aut quid veneris?*
So. *Huc eo: heri mei ſum ſervos. nunquid nunc es certior?*
Me. *Ego tibi iſtam hodie ſceleſtam comprimam linguam.*
So. *haud potes:*

NESCIO QVEM &c.] Suſpicio erat olim, Plautum, qui undiquaque jocum captare ſolet, illud *Neſcio quem*, ut nomen Perſonæ haberi voluiſſe. certe ſequentia tale quid clamare videbantur: forte alludit ad οὔτιν Homericũ. *Taubm.*

VVLCANVM IN CORNV.] Qui ignem in laterna cornea clauſum geris. Fiebant olim laternæ & ex cornu, & ex veſica. *Taubm.*

VERBERO.] Verberonem ſervili convitio Soſiam Mercurius increpat. id ille alio torquens, *Mentiris*, ait: neque enim verberas; vel potius, neque enim ſum verbero, qui non verberor. Ad hoc Mercurius; *Faciam*, inquit, mox dicas, me verum dicere, & te eſſe verberonem, cum contudero pugnis probe. *I. Guljel.*

COMPRIMAM LINGVAM.] Horum verborum, ut à ſervo Soſia accipiuntur, ſententia obſcæna eſt; ſed tamen explicanda. Mercurius Soſiæ minatur, ſe loquacitatem & argutiam ejus compreſſurum. At Soſia ſic accipit, quaſi Mercurius minetur ſe Soſiam irrumaturum. Itaque reſpondet Soſia, nõ potes me irrumare; linguam enim habeo pudicam, non fallatricem atq; impudicam. *Lamb.*

Bene pudiceque aſſervatur. ME. *pergin' argutarier?*
Quid apud haſce ædîs negotii eſt tibi? SO. *immo quid tibi'ſt?*
ME. *Rex Creo vigiles nocturnos ſingulos ſemper locat.*
SO. *Bene facit: quia nos eramus peregre, tutatu'ſt domum:*
At nunc abi ſane, adveniſſe familiares dicito.
ME. *Neſcio quam tu familiaris ſis: niſi actutum hinc abis,*
Familiaris accipiere faxo haud familiariter.
SO. *Hic, inquam, habito ego, atque horum ſum ſervos.* ME. *at ſcin' quomodo?*
Faciam ego hodie te ſuperbum, ni hinc abis. SO. *quonam modo?*
ME. *Auferere, non abibis, ſi ego fuſtem ſumpſero.*
SO. *Quin med eſſe hujus familiæ familiarem prædico.*
ME. *Videſis, quam mox vapulare vis, niſi actutum hinc abis!*
SO. *Tun' domo prohibere peregre me advenientem poſtulas?*
ME. *Hæccine tua domu'ſt?* SO. *ita, inquam.* ME. *quis herus eſt igitur tibi?*
SO. *Amphitruo, qui nunc præfectu'ſt Thebanis legionibus;*
Quî cũ nupta eſt Alcumena. ME. *quid ais? quod nomen tibi'ſt?*
SO. *Soſiam vocant Thebani, Davo prognatum patre.*
ME. *Næ tu iſtic hodie malo tuo compoſitis mendaciis*
Adveniſti, audaciæ columen, conſutis dolis.
SO. *Immo equidem tunicis conſutis huc advenio, non dolis.*
ME. *At mentiris etiam: certo pedibus, non tunicis venis.*

AT SCIN' QVOMODO?] Scil. horum ſervus ſis? *ſcin' quomodo*, formula minantis eſt, crebra Plauto. *Gruter.*

SVPERBVM.] *Superbi* videntur qui plagis ita ſunt contuſi, ut pedibus ambulare nequeant, auferantur ſublimes neceſſe eſt: atque hac ratione *ſuperbi* dici poſſunt. *Superbum* hic *mortuum* interpretatur *Nonius*. Neque repugnat *Gutherius*. vult enim eo nomine vocatos *ſuperbos*, quod tunc potiſſimum ſplendidiore efferantur habitu, etiam pauperes. *Taubm.*

DAVO.] Monet hic *Meurſius*, *Davi* perſonam nihil aliud eſſe, quam quod *Vulpes* in Æſopi Fabulis: teſtemque producit *Philoſtratum.*

CONSVTIS.] *Suere*, proverbiali metaphora ſignificat idem, quod Græcis ῥάπτειν, id eſt, aliquid, quod alteri damnoſum ſit, ſtruere: quod in ſtructoris perniciem verti cum optarunt, dixerunt; *Suo capiti.* Muret.

CERTO PEDIBVS, NON TVNICIS VENIS.] Alius jocus, ex interpunctione natus: quaſi dixerit conjunctim, *tunicis venio*: ſicut prior ex nomine quæſitus eſt. Interim notandum, *tunicam* Plauti ævo cõmunem Romæ ſervorum veſtem fuiſſe: ruſticorum item in coloniis & municipiis. At temporibus Imperatorum, non tunicæ amplius fuere, ſed *penulæ*, in uſu ſervorum: perinde ut militum. *Gruter.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

So. *Ita profecto.* Me. *nunc profecto vapula ob mendacium.*
So. *Non edepol volo profecto.* Me. *at pol profecto ingratiis.*
Hoc quidem profecto certu'ſt, non eſt arbitrarium.
So. *Tuam fidem obſecro!* Me. *tun' te audes Soſiam eſſe dicere,*
Qui ego ſum? So. *perii!* Me. *parum etiam, præut futurum eſt, prædicas.*
Quojus nunc es? So. *tuus. nam pugnis uſu feciſti tuum.*
Pro fidi Thebani cives! Me. *etiam clamas, carnufex?*

Palm. Proh fidem, Thebani cives!

Eloquere, quid veniſti? So. *ut eſſet quem tu pugnis cæderes.*
Me. *Cujus es?* So. *Amphitruonis, inquam, Soſia.* Me. *ergo iſtoc magis.*
Quia vaniloquus, vapulabis: ego ſum, non tu, Soſia.
So. *Ita dii faciant, ut tu potius ſis, atque ego te ut verberem.*
Me. *Etiam muttis?* So. *jam tacebo.* Me. *quis tibi heru'ſt?*
So. *quem tu voles.*
Me. *Quid igitur? qui nunc vocare?* So. *nemo, niſi quem juſſeris.*
Me. *Amphitruonis te eſſe ajebas Soſiam.* So. *peccaveram:*
Nam Amphitruonis ſocium næ me eſſe volui dicere.
Me. *Scibam equidem nullum eſſe nobis, niſi me, ſervom Soſiam.*
Fugit te ratio. So. *utinam iſtuc pugni feciſſent tui!*
Me. *Ego ſum Soſia ille, quem tu dudum eſſe ajebas mihi.*

Lamb. quem te.

So. *Obſecro per pacem liceat te alloqui, ut ne vapulem.*
Me. *Immo induciæ parumper ſiant, ſi quid vis loqui.*
So. *Non loquar niſi pace facta, quando pugnis plus vales.*
Me. *Dicito, ſi quid vis, non nocebo.* So. *tuæ fidei credo?*
Me. *meæ.*
So. *Quid, ſi falles?* Me. *tum Mercurius Soſiæ iratus ſiet.*
So. *Animum advorte: nunc licet mihi libere quidvis loqui.*
Amphitruonis ego ſum ſervos Soſia. Me. *etiam denuo?*

Socivm.] Cum *Camer.* lego: *Socienum.* Tanquam in ea voce conſiſtat potiſſimum jocus, aut ejus verius explicatio. Erras, inquit Soſia: neque enim unquam dixi, certe dictum nolui, nomen mihi eſſe Soſiæ; dixi me Amphitruonis ſocium: hoc eſt, ne iterum vicinitate ſoni decipiaris, *ſocienum*. Grut.

Vtinam istvc pvgni fecissent tvi.] Vtinam me pugni ita fugiſſent tui, ſicuti me rationem fugiſſe dicis. *Muret.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

So. Pacem feci, fœdus feci, verba dico. ME. vapula.
So. Vt lubet, quod tibi lubet fac, quoniam pugnis plus vales.
Verum, ut ut es facturus, hoc quidē hercle haud reticebo tamen.
ME. Tu me vivus hodie nunquam facies, quin ſim Soſia.
So. Certe edepol, tu me alienabis nunquam quin noſter ſiem.
Nec nobis præter med alius quiſquam eſt ſervos Soſia, BVCH. ivi hero meo in exerc.
Qui cum Amphitruone hinc una ieram in exercitum.
ME. Hic homo ſanus non eſt. So. quod mihi prædicas vitium, id tibi eſt.
Quid, malum! non ſum ego ſervos Amphitruonis Soſia?
Nonne hac noctu noſtra navis huc ex portu Perſico
Venit, quæ me advexit? nōne me huc herus miſit meus?
Nonne ego nunc hic ſto ante ædîs noſtras? non mî eſt laterna in (manu?
Non loquor? non vigilo? nō hic homo modo me pugnis contudit?
Fecit hercle. nam mihi etiam miſero nunc malæ dolent.
Quid igitur ego dubito? aut cur non introeo in noſtram domū?
ME. Quid? domum voſtram? So. ita enimvero. Mſſ. Pall. noſtram.
ME. quin quæ dixti modo,
Omnia ementitus. equidem Soſia Amphitruonis ſum.
Nam noctu hac ſoluta eſt navis noſtra è portu Perſico:
Et ubi Pterela rex regnavit, oppidum expugnavimus:
Et legiones Teleboarum vi pugnando cepimus.
Et ipſus Amphitruo obtruncavit regem Pterelam in prælio.
So. Egomet mihi non credo, quum illæc illum autumare audio.
Hic quidem certe, quæ illic ſunt res geſtæ, memorat memoriter.
Sed quid ais? quid Amphitruoni à Telebois datum eſt?
ME. Pterela rex quî potitare ſolitus eſt, patera aurea.

TV ME ALIENABIS NVNQVAM.] Nunquam me, qui ſum familiaris, alienum facies. *Lamb.*

QVID, MALVM! NON, &c.] *Malum, per Parentheſin ſuaviter infertur. Et non interponitur, malum, niſi oculis converſis ad eum, qui aliquid, quod reprehendimus, dixerit. Itaque malum, nunc Interjectio eſt.* Donat. ad Terent. Eun. 4. 7.

HERCLE.] *Plautus* hic defeciſſe viſus, qui *per Herculem* jurantem inducit, nondum nato Hercule, cujus paulo poſt in Alcumenæ partu nativitas ponitur; diſtractus ſcilicet temporis ſui conſuetudine, qua per Herculem juraretur. Nempe veterum Poëtarum eſt, temporum confuſione lætari; ſed quæ tamen rerum opportunitati conformatur. *Angel. Decemb.*

AVREA.] Subintell. *Donavit Amphitruonem.* Hæc verba prævenit aut intercipit feſtinans Soſia.

So. Elocutus eſt. ubi patera nunc eſt? Me. in ciſtula — Mſſ. Herald. eloquere.
Amphitruonis obſignata ſigno eſt. So. ſigni dic quid eſt?
Me. Cum quadrigis Sol exoriens. quid me captas, carnufex?
So. Argumentis me vincit: aliud nomen quærendu'ſt mihi.
Neſcio unde hæc hic ſpectavit. Iam ego hunc decipiam probe:
Nam quod egomet ſolus feci, nec quiſquam alius affuit
In tabernaculo, id quidem hodie nunquam poterit dicere.
Si tu Soſia es, legiones quom pugnabant maxume,
Quid feciſti in tabernaculo? victus ſum, ſi dixeris.
Me. Cadus erat vini: inde implevi hirneam. So. ingreſſu'ſt viam.
Me. Eam ego, ut matre fuerat natum, vini eduxi meri.
So. Mira ſunt, niſi latuit intus illic in illa hirnea.
Factum eſt illud, ut ego illic vini hirneam ebiberim meri.
Me. Quid nunc? vincon' argumentis te non eſſe Soſiam?
So. Tu negas med eſſe? Me. quid ego ni negem, qui egomet ſiem?
So. Per Iovem juro med eſſe: neque me falſum dicere.
Me. At ego per Mercurium juro, tibi Iovem non credere:
Nam injurato ſcio plus credet mihi, quam jurato tibi.

SIGNI.] Primum nudas duntaxat litterarum notas pro ſignis habebant, ſcalptura tamen multiplex poſtea in uſu fuit. Erant vero in ipſa materia, non in gemmis, quas poſtea demum addere cæperunt. Augente autem luxuria, adſcitis gemmis, deſitæ litteræ, & ſculpi alia varia cæperunt; aut effigies alicujus de majoribus; aut de amicis; immo & Cæſaris: ſed & Deorum. Vnde & *Pythagoræ* ſymbolum, ἐν δακτυλίῳ εἰκόνα θεοῦ μὴ περιφέρειν. Item animalium ab *Aegyptiis* inter deos cultorum. Sed tantum geſtabat muliebris ſexus, uſque ad *Veſpaſianum*: tum quoque virilis cæpit. Quin & bruta animalia inſculpi ſolita. talis erat *Auguſti Sphinx*. Aut hiſtoria aliqua, vel fabula. talis iſte *Amphitruonis*. Meurſius.

HIRNEAM.] *Hirnea*, vel potius *Irnia*, genus vaſis eſt vinarii: antiquitus *Erneum* vocabatur, παρὰ τὸ ὄρνεον, quod avis figuram haberet. ſic, quod ſcarabæo ſimilis, κάνθαρος. *Scalig.*

INGRESSVS.] Bene & ex vero cœpit.

EAM EGO ITA VT MATRE FVERAT NATVM VINI EDVXI MERI.] Eam hirneam vini meri, ita ut matre fuerat natum, id eſt, ita ut ex vite, ſeu uva fuerat expreſſum, eduxi, id eſt, ebibi, exhauſi, exſiccavi. Hæc verba igitur, *ita ut matre fuerat natum*, valent, merum, non dilutum: nam vinum, cum ex uva naſcitur, mutum eſt. *Educere* autem, hoc eſt, ebibere: quemadmodum ducere, bibere. Horatius. *ducere nectaris Suetos*. oda 3. lib. 3. &, *ſed preſſum Calibus ducere Liberum Sigeſtis*, &c. oda 12. lib. 4. & M. Tull. Tuſcul. 1. *obduxit venenum ut ſitiens*. Lambin.

So. *Quis ego ſum ſaltem, ſi non ſum Soſia? te interrogo.*
Me. *Vbi ego Soſia jam nolim eſſe, tu eſto ſane Soſia.*
Nunc quando ego ſum, vapulabis ni hinc abis, ignobilis.
So. *Certe edepol, quom illum contemplo: & formam cognoſco meam, (mei:*
Quemadmodum ego ſæpe in ſpeculum inſpexi: nimis ſimili'ſt
Itidem habet petaſum, ac veſtitum: tam conſimili'ſt atq; ego.
Sura, pes, ſtatura, tonſus, oculi, naſum, dens, labra,
Malæ, mentum, barba, collum: totus! quid verbis opu'ſt?
Si tergum cicatricoſum, nihil hoc ſimili eſt ſimilius.
Sed quom ego cogito, equidem certo idem ſum qui ſemper fui.
Novi herum, novi ædîs noſtras: ſane ſapio & ſentio.
Non ego illi obtempero quod loquitur; pultabo foris.
Me. *Quo agis te?* So. *domum.* Me. *quadrigas ſi nunc inſcendas Iovis,*
Atque hinc fugias, ita vix poteris effugere infortunium.
So. *Nonne heræ meæ nunciare, quod herus meus juſſit, licet?*
Me. *Tuæ ſi quid vis nunciare: hanc noſtram adire non ſinam.*
Nam ſi me irritaſſis, hodie lumbifragium hinc auferes.
So. *Abeo potius: Di immortales, obſecro voſtram fidem!*
Vbi ego perii? ubi immutatus ſum? ubi ego formam perdidi?
An egomet me illic reliqui, ſi totius forte oblitus fui? *In aliis abeſt* totius.
Nam hîc quidem omnem imaginem meam, quæ antehac fuerat, poſſidet.
Vivo fit, quod nunquam quiſquam mortuo faciet mihi.

SALTEM.] Eſt quod Barbari dicunt, *ad minus.* Lamb. *Saltem, deſperatis rebus, ſolam petentes ſalutem, hoc verbo utimur.* Donat.

SANE SAPIO.] *Sane* hic *ſaniter* eſt, ut ſani homines ſolent. nam qui ſapit animo, & ſentit ſenſibus, is ſanus eſt. *I.Gul.*

QVADRIGAS SI NVNC INSCENDAS IOVIS.] Credibile eſt Iovis quadrigas omnium eſſe celerrimas, ut quæ *alatæ* ſint, auctore *Platone* in Phædro, & *Luciano* in Piſcatore. *Douza.*

AN EGOMET, &c.] Corrigo: *An egomet me illic reliquiſſe forte &c.* tali ſenſu: An fieri forte potuit, ut egomet Soſia non iverim una cum hero Amph. ad exercitum, ſed illic domi reſtiterim; idque tamen nunc omnino dememinerim? *Gruter.*

VIVO FIT, &c.] Ab ipſo Auctore germana loci hujus explicatio arceſſenda eſt: Moſtell. act. 2.1. *Ludos ego hodie vivo præſenti hic ſeni Faciam, quod credo mortuo nunquam fore.* Scimus enim, Ludos Funebres Romæ, hoc eſt, Gladiatorios, in illuſtrium virorũ funeribus, ſic quaſi in luctu publico, ad rogum fieri conſue-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Ibo ad portum, atque hæc uti ſunt facta, hero dicam meo.
Niſi etiam is quoque me ignorabit. quod ille faciat Iuppiter,
Vt ego hic hodie raſo capite calvus capiam pileum.

ACTVS PRIMI SCENA SECVNDA.

MERCVRIVS.

Bene proſpereque hoc hodie operis proceſſit mihi.
Amovi à foribus maxumam moleſtiam,
Patri ut liceret tuto illam amplexarier.
Iam ille illuc ad herũ quom Amphitruonem advenerit,
Narrabit ſervom hinc ſeſe à foribus Soſiam
Amoviſſe. ille adeo illum mentiri ſibi
Credet: neque credet huc profectum, ut juſſerat.
Erroris ambo ego illos & dementiæ
Complebo, atque omnem Amphitruonis familiam.
Adeo uſque ſatietatem dum capiet pater
Illius quam amat, igitur tum demum omnes ſcient,
Quæ facta. Denique Alcumenam Iuppiter
Rediget antiquam conjugis in concordiam.
Nam Amphitruo actutum uxori turbas conciet,
Atque inſimulabit eam probri. meus pater
Eam ſeditionem in tranquillum conferet.
Nunc de Alcumena, dudum quod dixi minus,
Hodie illa pariet filios geminos duos,
Alter decumo poſt menſe naſcetur puer

conſueviſſe antiquitus. Ad quos reſpectans Soſia, per joculum & ludum inquit, argute ſane & vernilem in modum: *Nunc mihi fiunt ludi*, hoc eſt, nunc ego ludificor probe, cui nullus poſtea Ludos facere volet in morte. *Douza.*

RASO CAPITE CALVVS CAPIAM PILEVM.] *Cum ſervi manumittebantur raſo capite pileum accipiebant: idque in templo* Feroniæ, *quæ libertorum dea.* Serv.

PROBRI.] Vide notam. Act. 3. Sc. 2. verſ. 1.

DVDVM QVOD DIXI MINVS.] Id eſt, quod vobis de Alcumena nondum etiam ediſſertavi. *Douza.*

ALTER DECVMO, &c.] Confirmat Plautus hic eorum ſententiam, qui affirmant, & vere, mulierem ſuperfœtari poſſe. *Plinius* inter alia refert, mulierem quandam ſeptem menſium edito puerperio, inſecutis menſibus, geminos enixam. *Taubm.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Quam ſeminatus, alter menſe ſeptumo.
Eorum Amphitruonis alter eſt, alter Iovis.
Verum minori puero major eſt pater,
Minor majori. jamne hoc ſcitis quid ſiet?
Sed Alcumenæ hujus honoris gratia, TAVEM. hujuſce.
Pater curavit uno ut fœtu fieret;
Vno ut labore abſolvat ærumnas duas,
Et ne in ſuſpicione ponatur ſtupri,
Et clandeſtina ut celetur ſuſpicio.
Quanquam, ut jam dudum dixi, reſciſcet tamen
Amphitruo rem omnem. quid igitur? nemo id probro
Profecto ducet Alcumenæ. nam Deum
Non par videtur facere, delictum ſuum
Suamque culpam expetere in mortalem ut ſinat.
Orationem comprimam: crepuit foris.
Amphitruo ſubditivus, eccum, exit foras,
Cum Alcumena uxore uſuraria.

SEMINATVS.] Ἐσπαρμένος: in utero matris conceptus eſt. *Taub.*

MINORI PVERO MAIOR, &c.] Id eſt, *Herculi*, qui minor, ratione ſationis. *Taubm.*

MAIORI.] Scil. *Iphiclo*, filio Amphitr.

SVSPICIO.] Hæc vox *ſuſpicio*, non immerito multis mendæ ſuſpicionem movit; non enim expedire queas, quid ſit *clandeſtinam celare ſuſpicionem*, cum ſuſpicio ſemper ſit clandeſtina, *in pectore quippe alieno ſita*, ut ipſe in Trinum. habet Plautus. Quid autem ſit quod hoc loco celari debere Mercurius ſignificare voluerit, docet infra ancilla Act. 5. Sc. 1:

> *Iuppiter ſe dixit clam cum Alcumena*
> *conſuetum cubilibus.*

Donatus, interpretans illa Comici ſui verba, Adelph. Act. 4. Sc. 5. *Qui cum illa conſuevit prius*: quo loco *conſueſcere* ἀσχημόνως ponitur, pro rem habere. addit pro exemplo; *ut Plautus*: *& clandeſtina ut celetur conſuetudo.* Atqui verſus non patitur vocem *conſuetudo*, cum ſit Iambicus Senarius: itaque pro *conſuetudo* repono *conſuetio*, ne fraus fiat legi pedariæ. Recte id porro à me fieri, *Feſtus*, vel potius *Verrius Flaccus*, præſtiterit, cujus hæc verba ſunt: *Conſuetionem Plautus pro conſuetudine dixit.* Quod ad *Donatum* attinet, etiam ille ſine dubio *conſuetio* ſcripſerat: ſed quod vox inſolens videretur, ab aliis poſtea fuit interpolata. *Scioppius.*

NEMO ID PROBRO.] Reprehenditur hic Plauti cauſſa; cur enim *Alcumena* geminos eſt paritura, cum nemo non videat quæ deinde exoriantur turbæ, dum inquit Amphitr. *Pudicitiæ hujus vitium me hinc abſente eſt additum.* Alcumena contra: *Durare nequeo in ædibus, ita me probri &c.* Sed cavit forte Iupiter, ne apud reliquos cives veniret Alcumena in ſtupri ſuſpicionem. *Contar.*

EXPETERE.] Recidere, evomere, exundare, *Nonius.* Tranſire, deſidere. *Gl. Mſſ. Pl. Boxhorn.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

ACTVS PRIMI SCENA TERTIA.

IVPPITER, ALCVMENA, MERCVRIVS.

Bene vale, Alcumena: cura rem communem, quod facis.
Atque imperce, quæſo: menſes jam tibi exactos vides.
Mihi neceſſe eſt ire hinc: verum quod erit natum, tollito.
AL. *Quid iſtud eſt, mi vir, negotii, quod tu tam ſubito domo*
Abeas? IVP. *edepol, haud quod tui me, neque domi, diſtædeat:*
Sed VBI SVMMVS IMPERATOR non adeſt ad exercitum,
Citius, quod non facto'ſt uſus, fit, quam quod facto'ſt opus.
ME. *Nimis hic ſcitus eſt ſycophanta, qui quidem meus ſit pater.*
Obſervatote, quam blande mulieri palpabitur.
AL. *Ecaſtor, re experior, quanti facias uxorem tuam.* DISSALD. te experior.
IVP. *Satin' habes, ſi fœminarum nulla'ſt quam æque diligam?*
ME. *Edepol, næ illa ſi iſtis rebus te ſciat operam dare,* MEVRS. Edepol ne ſi illa furtivis rebus.
Ego faxim te Amphitruonem eſſe malis, quam Iovem.
AL. *Experiri iſtuc mavellem me, quam mî memorarier.*
Prius abis quam lectûs, ubi cubuiſti, concaluit locus.

IMPERCE.] Iubet partui vicinam parcere ſibi, & labore abſtinere. *Camer.* *In* nonnunquam auget ſignificationem, ut *impetor*, & hic *imparco*, & alibi. *Boxhorn.*

TOLLITO.] Infantes olim, ſimul ac nati forent, humi deponebantur: ab humo vero pater tollebat, & in ſinum recipiebat. Statius:

---- meus ille, meus. tellure cadentem
Excepi, & vinctum genitali carmine fovi, &c.

Qui autem non tollebatur, pro abdicato & projectitio erat. *Lamb.*

VBI SVMMVS.] Hoc vult, imperatorem eſſe debere imperii diligentem. Ita in Conon. loquitur *Corn. Nep.* Diligens imperii eſt, qui nihil in eo, quod imperandum eſt, vacuum relinquit, ſed ſtatim imperat. Alias imperia, ut vacua, ſubditi invadunt. Et ſic fit, ut ſæpe fiat, *quod non facto ſit uſus.* Boxhorn.

QVAM BLANDE MVLIERI PALPABITVR.] *Palpari*, & *palpo percutere*, proprie eſt molli & blando manus plauſu tangere & contrectare, ac veluti poppyſmo demulcere: Græcis ψηλαφᾷν. Hinc pro blandiri, aſſentari & adulari frequentatur. *Turneb.*

EDEPOL NAE, &c.] *Hic ſenſus:* Si te tamen Alcumena norit, ita profecto te accipiat, ut ſimulationis hujus pœniteat, ac malis Iuppiter manſiſſe, quam falſus Amphitruo veniſſe. *Acidal.*

LECTVS.] Proprie id *lectus* cui incumbimus; initioque ei nomen à collectis foliis ad cubitandum, ut inquit *Feſtus.* Sic & *torus*, dictus ab herbis tortis *Servio.* Colvius.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Here veniſti media nocte, nunc abis: hoccine placet?
ME. *Accedam, atque hanc appellabo, & ſupparaſitabor patri.*
Nunquam edepol quemquam mortalem credo ego uxorem ſuam
Sic efflictim amare, proinde ut hic te efflictim deperit.
IVP. *Carnufex, nonn' ego te novi? abin' è conſpectu meo?*
Quid tibi hanc curatio eſt rem, verbero, aut muttitio?
Quoi pol ego jam hoc ſcipione. AL. *ah! noli.* IVP. *muttito modo.* RECENT. Quem pol ego jam ſcipione.
ME. *Nequiter pene expedivit prima paraſitatio.*
IVP. *Verum quod tu dicis, mea uxor, non te mihi iraſci decet.*
Clanculum huc abivi à legione: operam hanc ſurripui tibi:
Ex me primo prima ſcires, rem ut geßiſſem publicam.
Ea tibi omnia enarravi. niſi te amarem plurimum,
Non facerem. ME. *facitne ut dixi? timidam palpo percutit.*
IVP. *Nunc, ne legio perſentiſcat, clam illuc redeundum'ſt mihi;*
Ne me uxorem prævortiſſe dicant præ republica.
AL. *Lacrumantem ex abitu concinnas tu tuam uxorem.* IVP. *(tace.*
Ne corrumpe oculos; redibo, actutum. AL. *id actutum diu'ſt.*
IVP. *Nō ego te hîc lubens relinquo, neq; abeo abs te.* AL. *ſentio.*
Nam qua nocte ad me veniſti, eadem abis. IVP. *cur me tenes?*
Tempu'ſt: exire ex urbe, priuſquam luciſcat, volo.
Nunc tibi hanc pateram, quæ dono mî illic ob virtutem data'ſt,
Pterela rex quî potitavit, quem ego mea occidi manu,
Alcumena, tibi condono. AL. *facis ut alias res ſoles.*
E caſtor condignum donum, quali'ſt qui donum dedit. *Mſſ. Cam.* quale eſt.
ME. *Imino ſic condignum donum, quali'ſt quoi dono datu'ſt.*

HANC CVRATIO EST REM.] Verbalia in *io* regunt caſum verbi ſui, paſſim apud Plautum. *Lamb.*

NEQVITER.] Douza *Expedivit* interpretatur, *expedita eſt*, id eſt, peracta eſt. ut & Meurſius: qui, *nequiter expedivit*, interpretatur, parum utilis fuit prima paraſitatio. qualia illa ſunt, *Male ſanus, Male ſuadus.*

PRAEVORTISSE.] Præpoſuiſſe. *Gloſſ. Mſſ. Pl. Boxhorn.*

NVNC TIBI HANC PATERAM, &c.] Poculum, quod Iuppiter pretium concubitus Alcumenæ dedit, non *patera*, ſed *carcheſium* fuit; hoc eſt, poculum oblongum, & circa mediam partem compreſſum mediocriter, anſatum, anſis à ſummo ad infimum pertinentibus: ut refert ex Athenæo *Macrobius* lib. 5, cap. 21. Tradit *Charon Lampſacenus*, etiamnum ſæculo ſuo monſtratum apud *Lacedæmonios* iſtud poculum. *Caſaub.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

IVP. *Faciam ita ut vis.* ME. *ex amore hic admodum quam ſævos eſt!* *(abſentem tamen.*
IVP. *Nunquid vis?* AL. *ut quom abſim, me ames, me tuam*
ME. *Eamus, Amphitruo: luciſcit hoc jam.* IVP. *abi præ, Soſia:*
Iam ego ſequar. nunquid vis? AL. *etiam: ut actutum advenias.* IVP. *licet.*
Prius tua opinione hic adero: bonum animum habe.
Nunc te, nox, quæ me manſiſti, mitto, ut cedas die,
Vt mortaleis illuciſcas luce clara & candida. Mſſ. Pall. ut mortalibus illuceſcas.
Atque quanto nox fuiſti longior hac proxuma,
Tanto brevior dies ut fiat faciam, ut æque diſparet,
Et dies è nocte accedat. ibo, & Mercurium ſubſequar.

ACTVS SECVNDI SCENA PRIMA.

AMPHITRVO, SOSIA.

A*Ge, i tu ſecundum.* SO. *ſequor, ſubſequor te.*
AM. *Sceleſtiſſimum te arbitror.* SO. *nam quamobrem?* Alii, ah.
AM. *Quia id quod neque eſt, neque fuit, neque futurum eſt,*
Mihi prædicas. SO. *eccere, jam tuatim* Mſſ. Pall. tu autem.
Facis, ut tuis nulla apud te ſit fides.

MERC. EAMVS, AMPHITRVO.] *Dominum* hoc loco nomine *Amphitruonis* ſervus compellat, ſatis pol familiariter: ut item Soſia multo etiam licentius Alcumenam, non *Heram*, ſed *Mulierem* vocitat, act. 2. 2. Sed & *Servius* notat, contumeliam eſſe, ſuperiorem nomine vocare. Nam ſalutare proprio nomine æqualium erat, vel ſuperiorum, ad conciliandam vel firmandā gratiam. *Douz.*

VT AEQVE, &c.] Lego: *ut æque diſpares & dies & nox accidat.* hoc ſenſu: Quia hæc nox longitudine ſua proxime præcedenti non reſpondet, faciam ut nec dies præcedenti diei reſpondeat: ſed tanto ſuperiore die brevior ſit, quanto hæc nox præcedente nocte fuit longior. atque ita fiet, ut æque diſpares hæc nox & inſtans dies, à præcedentibus nocte & die evadant. *Piſtorius.*

SECVNDVM.] Id eſt, poſt me; ſequere me. *Lamb.*

SEQVOR, &c.] Bene: aliud enim eſt *ſequi*, aliud *ſubſequi*. ſequitur quis eminus, ſubſequitur cominus. *Grut.*

ECCERE.] Eccere, jusjurandum eſt, ac ſi dicatur, *per Cererem*, ut *Aecaſtor*. Feſtus. Id cum ſignificat, *æcere* ſcribendum eſt: at *eccere* cum idem eſt, quod *ecce*. Lamb.

TVATIM.] *Tuatim*, eſt, tuo more, ita ut facere conſueſti. *I.Guljelm.* *Tuatim*, ex te, *tuatim facis*, tu ipſe in cauſſa es. *Boxhorn.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

AM. *Quid eſt? quo modo? jam quidem hercle ego tibi iſtam*
Sceleſtam, ſcelus, linguam abſcindam. SO. *tuus ſum:*
Proinde ut commodum eſt & lubet, quidque facias:
Tamen, quin loquar hæc uti facta ſunt hîc,
Nunquam ullo modo me potes deterrere.
AM. *Sceleſtiſſime, audes mihi prædicare id,*
Domi te eſſe nunc, qui hic ades? SO. *vera dico.*
AM. *Malum! quod tibi dii dabunt, atque ego hodie dabo.*
SO. *Iſtuc tibi eſt in manu: nam tuus ſum.*
AM. *Tun' me, verbero, audes herum ludificari?*
Tun' id dicere audes? quod nemo unquam homo antehac
Vidit, nec poteſt fieri, tempore uno,
Homo idem duobus locis ut ſimul ſit?
SO. *Profecto, ut loquor, ita res eſt.* AM. *Iuppiter te perdat.*
SO. *Quid mali ſum, here, tua ex re promeritus?*
AM. *Rogaſne, improbe, etiam, qui ludificas me?*
SO. *Merito maledicas mihi, ſi id ita factum eſt.* ACID. niſi id ita factum eſt.
Verum haud mentior, reſque uti facta, dico.
AM. *Homo hic ebrius eſt, ut opinor.* SO. *utinam ita eſſem!*
AM. *Optas quæ facta.* SO. *egone?* AM. *tu iſtic. ubi bibiſti?*
SO. *Nuſquam equidem bibi.* AM. *quid hoc ſit hominis!*
SO. *Equidem decies dixi:*
Domi ego ſum, inquam;
Ecquid audis? & apud te aſſum Soſia idem.
Satin' hoc plane,
Satin' diſerte, here, nunc videor tibi locutus
Eſſe? AM. *vah! apage te à me.* SO. *quid eſt negotii?*
AM. *Peſtis te tenet.* SO. *nam cur iſtuc dicis?*
Equidem valeo, & ſalvos ſum recte, Amphitruo.
AM. *At te ego faciam hodie, proinde ac meritus es,*
Vt minus valeas, & miſer ſis,

TVA EX RE.] *E re tua*, id eſt, ex tuo commodo. Nam utile tibi eſt, te ſervum habere, qui duobus in locis uno tempore eſſe poſſit. *Boſius.*

HOMINIS!] *Per genitivum injurioſe dicitur; per nominativum honorifice.* Donatus.

TE EGO FACIAM.] Genus loquendi Græcum, frequens Comicis, pro, *te faciam minus valere.* Lamb.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Salvos domum ſi rediero. jam
Sequere ſis, herum qui ludificas dictis delirantibus:
Qui quoniam herus quod imperavit, neglexiſti perſequi,
Nunc venis etiam ultro irriſum dominum. quæ neque fieri
Poſſunt, neq; fando unquam accepit quiſquam, profers carnufex.
Quojus ego hodie in tergo ſaxo iſta expetant mendacia. ACIDAL. in tergum, *vel*, tergũ.
So. *Amphitruo, MISERRIMA iſtæc miſeria eſt ſervo bono,*
Apud herum qui vera loquitur, ſi id vi verum vincitur.
AM. *Quo id, malum, pacto poteſt, nam mecum argumẽtis puta,*
Fieri? nunc uti tu hîc ſis & domi: id dici volo.
So. *Sum profecto & hîc & illic, hoc cuivis mirari licet.*
Neque tibi iſtuc mirum magis videtur, quam mihi, Amphitruo.
AM. *Quo modo?* So. *nihilo, inquam, mirum magis tibi iſtuc quam mihi.*
Neque, ita me dii ament, credebam primo mihimet Soſiæ,
Donec Soſia, ille egomet, fecit ſibi uti crederem.
Ordine omne uti quidque actum eſt, apud hoſtes dum ſedimus,
Ediſſertavit: tum formam una abſtulit cum nomine;
Neque lac lacti magis eſt ſimile, quam ille ego ſimilis eſt mei.
Nam ut dudum ante lucem à portu me præmiſiſti domum.
AM. *Quid igitur?* So. *prius multo ante ædis ſtabam quam illo adveneram.* HERALD. ſtabãt.
AM. *Quas, malũ, nugas! ſatin' tu ſanus es?* So. *ſic ſum, ut vides.*
AM. *Huic homini neſcio quid eſt mali mala objectum manu,*
Poſtquam à me abiit. So. *fateor: nam ſum obtuſus pugnis peſſume.*

SI ID VI VERVM.] Si omnino nolit verum eſſe, quod tamen verum eſt, & verum dicenti ſit infeſtus. *Boxhorn.*

SEDIMVS.] Id eſt, deſedimus, conſedimus cum exercitu. *Douza.*

NAM VT, &c.] Pendet ſententia, interturbata ab irato. *Taubm.*

SIC SVM, VT VIDES.] Sermo eſt hominis nec laudantis ſe, nec vituperantis: & exiſtimaverim fuiſſe formulam, qua utebantur vulgo, cum oculis ſuis quemque credere juberent; ita ut ſui nihil præterea præſtarent. *Gruter.*

MALA OBIECTVM MANV.] Neſcio quis veneficus ejus mentem excantavit. Nam in veneficiis non tantum eſt carmini locus, ſed etiam *manui*, id eſt, iis, quæ fiunt manus opera: ut cum adhibentur herbæ, medicamenta, mala, venena, vincula. *Turneb.*

SVM OBTVSVS PVGNIS PESSVME.] Iocatur in *mala manu*: quam Amphitr. pro venefica ſumit: Soſia pro pugnis, ſibi moleſta & oneroſa. *Taubm.*

60 AM.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

AM. *Quis te verberavit?* SO. *egomet memet, qui nunc ſum domi.*
AM. *Cave quicquam, niſi quod rogabo te, mihi reſponderis.*
Omnium primum iſte qui ſit Soſia, hoc dici volo.
SO. *tuus eſt ſervos.* AM. *mihi quidem uno te plus etiam eſt (quam volo:*
Neque poſtquam ſum natus, habui niſi te ſervom Soſiam.
SO. *At ego nunc, Amphitruo, dico; Soſiam ſervom tuum*
Præter me alterum, inquam, adveniens faciam ut offendas domi,
Davo prognatum; patre eodem quo ego ſum: forma,
Qua ego ſum. quid opu'ſt verbis? geminus Soſia hic factu'ſt tibi.
AM. *Nimia memoras mira. ſed vidiſtin' uxorem meam?*
SO. *Quin introire in ædis nunquam licitum eſt.* AM. *quis te prohibuit?*
SO. *Soſia ille, quem jamdudum dico, is qui me contudit.*
AM. *Quis iſtic Soſia eſt?* SO. *ego, inquam. quoties dicendum eſt tibi?*
AM. *Sed quid ais? num obdormiviſti dudum?* SO. *nuſquam gentium.*

DISSALD. num obdormiviſti? dic dum.

AM. *Ibi forte iſtum ſi vidiſſes quendam inſomnis Soſiam.*
SO. *Non ſoleo ego ſomniculoſe heri imperia perſequi.*
Vigilans vidi, vigilans nunc te video, vigilans fabulor,
Vigilantem ille me jamdudum vigilans pugnis contudit.
AM. *Quis homo?* SO. *Soſia, inquam, ego ille. quæſo, nonne intelligis?*
AM. *Qui, malum, intelligere quiſquam potis eſt, ita nugas (blatis.*
SO. *Verum actutum noſces.* AM. *quem?* SO. *illum noſces ſervom Soſiam.*
AM. *Sequere hac igitur me: nam mi iſtuc primum exquiſito (eſt opus.*
Sed vide ex navi efferantur quæ jam imperavi omnia.
SO. *Et memor ſum, & diligens, ut quæ imperes compareant.*
Non ego cum vino ſimitu ebibi imperium tuum.
AM. *Vtinam Di faxint, infecta dicta re eveniant tua!*

VNO TE PLVS.] Id eſt: mihi quidem plus etiam ſervorum eſt, quam volo, cum te unum Soſiam habeo. Significat, Soſiam eſſe ſervum inutilem & nequam, & ſe facile eo carere poſſe; atque adeo optabile eſſe, ut eo careat. quo fit, ut multo minus velit duos habere Soſias. *Lambin.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

ACTVS SECVNDI SCENA SECVNDA.

ALCVMENA, AMPHITRVO, SOSIA, THESSALA.

Satin' parva res eſt voluptatum in vita,
Atque in ætate agunda, *(tum*
Præ quam quod moleſtum eſt. ita quoique compara-
Eſt in ætate hominum;
Ita Dîs placitum, voluptatem ut mœror comes conſequatur:
Quin incommodi plus malique illico aſsit, boni ſi obtigit quid.
Nam ego id nunc experior domo, atque ipſa de me ſcio, quoi voluptas
Parumper data'ſt: dum viri mei mihi poteſtas videndi fuit
Noctem unam modo: atque is repente abiit à me hinc ante lucem. *(præter omnes.*
Sola hîc mihi nunc videor, quia ille hinc abeſt, quem ego amo
Plus ægri ex abitu viri, quam ex adventu voluptatis cepi.
Sed hoc me beat ſaltem, quod perduelles vicit, & domum
Laudis compos revenit: id ſolatio eſt. Abſit, dummodo
Laude parta domum recipiat ſe: feram & perferam uſque
Abitum ejus animo forti atque obfirmato: id modo ſi mercedis
Datur mihi, ut meus victor vir belli clueat. ſatis
Mihi eſſe ducam. VIRTVS præmium eſt optimum. LAME. opimum.
Virtus omnibus rebus anteit profecto.
Libertas, ſalus, vita, res, parentes,
Patria & prognati tutantur, ſervantur: *(virtus.*
Virtus omnia in ſe habet: omnia aſſunt bona, quem penes eſt
AM. *Edepol me uxori exoptatum credo adventurum domum,*
Quæ me amat: quam contra amo, præſertim re geſta bene,
Victis hoſtibus, quos nemo poſſe ſuperari ratu'ſt:

SATIN' PARVA &c.] Hoc dicit: In vita hominum paucæ & raræ voluptates ſunt, ſi cum moleſtiis comparentur. Iam, *res voluptatum*, pro ipſis voluptatibus dictum eſt, more Græcorum, qui dicerent, τὸ χρῆμα τῶν ἡδονῶν. Sic Ariſtoph. principio Nubium, τὸ χρῆμα τῶν νυκτῶν. *Muret.*

DOMO.] Οἴκοθεν. ut, οἴκοθεν ὁ μάρτυς, de eo, qui ſe ipſe indicat: & οἰκεῖον, quod cujuſque proprium ac ſuum eſt. *Muret.*

VICTOR VIR BELLI CLVEAT.] Victor nominetur, & omnium ſermone celebretur. ἀπὸ τοῦ κλύειν. *Belli* autem, pro, *in bello*, Adverbialiter. *Camer.*

Eos auſpicio meo atque ductu, primo cœtu vicimus:
Certe enim me illi expectatum optato venturum ſcio.
So. *Quid? me non rere expectatum amicæ venturum meæ?*
Al. *Meus vir hic quidem eſt.* Am. *ſequere hac tu me.* Al. *nam quid ille revortitur,*
Qui dudum properare ſeſe ajebat? an ille me tentat ſciens?
Atque ſi id volt experiri, ſuum abitum ut deſiderem,
Ecaſtor med haud inulta ſe domum recipit ſuam. *Alii*, invita.
So. *Amphitruo, redire ad navem meliu'ſt nos.* Am. *qua gratia?*
So. *Quia domi daturus nemo eſt prandium advenientibus.*
Am. *Quî tibi iſtuc in mentem venit?* So. *quia enim ſero advenimus.*
Am. *Quî?* So. *quia Alcumenam ante ædîs ſtare ſaturam intellego.*
Am. *Gravidam ego illanc hîc reliqui quom abeo.* So. *hei perii miſer!*
Am. *Quid tibi eſt?* So. *ad aquam præbendam commodum adveni domum*
Decumo poſt menſe, ut rationem te dictare intellego. Lamb. ductare.
Am. *Bono animo es.* So. *ſcin' quam bono animo ſim? ſi ſitulam cepero.*
Nunquam edepol tu mihi divini quicquam creduis poſt hunc diem,
Ni ego illi puteo, ſi occepſo, animam omnem intertraxero.

AVSPICIO MEO ATQVE DVCTV.] Supremus & communiſſimus, ut ſic dicam, ducum ipſe Imperator eſt: à quo cives, ſocii, equites, pedites, denique omnes, omnia, pendent. Ille eſt, qui non ductum ſolum, ſed auſpicia etiam habet. Diſtincta enim iſta: & *Suetonius* bene de Auguſto: *Domuit autem partim ductu, partim auſpiciis ſuis Cantabriam.* Ductu, cum ipſe interfuit: auſpiciis, cum illo mandante alius, & fortunam ac deos ſuos commodante. *Lipſius.*

PRIMO COETV.] Prima congreſſione, coitione. *Gl. Mſſ. Pl. Boxh.*

PRANDIVM.] Recte, *prandium:* nam domum veniunt mane. Solebat autem dari cœna peregre venientibus. *Taubmann.*

AD AQVAM PRAEBENDAM COMMODVM ADVENI DOMVM.] Nam à partu lavationibus multum utebantur. Ter. Andr. *Fac iſtæc ut lavet. iſtæc* autem, inquit Donatus, *vel quæ ex puerperio ſordent; vel ipſa puerpera.* Taubm.

DECVMO POST MENSE.] Scil. Lunari. qui menſes noſtris breviores. Tertull. *Legitima nativitas, ferme decimi menſis ingreſſus eſt.* Turn.

DIVINI.] Iurandi & deteſtandi ſolennes formulæ. *Lamb.*

NI EGO ILLI PVTEO.] *Vult dicere:* Niſi omnem aquam de puteo extraxero, & illum deſiccaro: quæ eſſet quaſi exanimatio putei. Aqua enim puteo, quod anima eſt animantibus. Non enim certe ſimpliciter *anima* hoc loco aquam ſignificat, ſecundum notationem *Nonii.* Camerar.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

AM. *Sequere hac me modo, alium ego iſti rei allegabo, ne time.* Mſſ. alligabo.

AL. *Magis nunc meum officium facere, ſi huic eam advorſum, arbitror.*

AM. *Amphitruo uxorem ſalutat lætus ſperatam ſuam,*
Quam omnium Thebis vir unam eſſe optimam dijudicat,
Quamque adeo cives Thebani vero rumiſicant probam. Non. rumiferant.
Valuiſtin' uſque? expectatuſne advenio? SO. *haud vidi magis*
Exſpectatum: eum ſalutat magis haud quiſquam, quam canem.

AM. *Et cum te gravidā, & cum pulchre plenam aſpicio, gaudeo.*

AL. *Obſecro ecaſtor, quid tu me deridiculi gratia*
Sic ſalutas? atque appellas quaſi dudum non videris?
Quaſique nunc primum recipias te domum huc ex hoſtibus?
Atque me nunc proinde appellas, quaſi multo poſt videris?

AM. *Immo equidem te, niſi nunc hodie, nuſquam vidi gentium.*

AL. *Cur negas?* AM. *quia vera didici dicere.* AL. *HAVD AEQVVM facit,*
Qui quod didicit, id dediſcit. an periclitamini
Quid animi habeam? ſed quid huc vos revortimini tam cito?
An te auſpicium commoratum eſt? an tempeſtas continet?
Quî non abiiſti ad legiones, ita uti dudum dixeras?

AM. *Dudum! quam dudum iſtuc factum eſt?* AL. *tentas; jam dudum, pridem, modo.*

AM. *Quî iſtuc potis eſt fieri, quæſo, ut dicis, jamdudum, modo?*

MAGIS &c.] Deliberat cum animo ſuo *Alcumena*, obviamne eundo, an manendo magis officium ſuum factura ſit. Et reſpondet ipſa ſibi, magis convenire ut maneat, cum vir ſuus non nunc primum adveniat peregre, ſed modo digreſſus, domum tentandi ſui, an qua alia de cauſſa revertatur. Itaque ne ſalutat quidem, aut oſculum offert, quæ leviora: tantum abeſt, ut obviam proceſſerit. *I. Gul.*

SPERATAM SVAM.] Eæ puellæ proprie *Speratæ*, quæ in matrimonium deſtinatæ erant: ut poſtea interpoſito ſponſu & pacto, *Pactæ* atque *Sponſæ*. I. Gul.

HAVD VIDI MAGIS.] Cum Amphitruo ſalutaſſet uxorem, neque illa quicquam reſponderet; quod virum à ſe paullo ante abiiſſe, ſeque ab illo illudi arbitraretur: jocans qui eis adſtabat, ſervus Soſia inquit,

---- haud vidi magis Exſpectatum!

quod venuſtiſſime dictum eſt; & ex contrario intelligendum. *Mur.*

ANTE AVSPICIVM.] An tibi *omen* aliquod, vel (ut alibi dicit) *religio objecta eſt?* Taubm.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

AL. *Quid enim cenſes? te ut deludam contra luſorem meum,*
Qui nunc primum te adveniſſe dicas, modo qui hinc abieris?
AM. *Hæc quidem deliramenta loquitur.* SO. *pauliſper mane,*
Dum edormiſcat unum ſomnum. AM. *quæ ne vigilans ſomniat?*
AL. *Equidem ecaſtor vigilo, & vigilans id quod factum eſt fabulor.*
Nam dudum ante lucem & iſtunc & te vidi. AM. *quo in loco?*
AL. *Hîc, in ædibus, ubi tu habitas.* AM. *nunquam factum eſt.* SO. *non taces?* PALM. nuſquam.
Quid ſi è portu navis huc nos dormientîs detulit?
AM. *Etiam tu quoque aſſentaris huic?* SO. *quid vis fieri?*
Non tu ſcis, BACCHAE BACCHANTI *ſi velis advorſarier,*
Ex inſana inſaniorem facies, feriet ſæpius:
Si obſequare, unâ reſolvas plagâ. AM. *at pol quin certa res*
Hanc eſt objurgare, quæ me hodie advenientem domum
Noluerit ſalutare. SO. *irritabis crabrones.* AM. *tace.*
Alcumena, unum rogare te volo. AL. *quid vis rogare? roga.*
AM. *Num tibi aut ſtultitia acceßit, aut ſuperat ſuperbia?*
AL. *Qui iſtuc in mente eſt tibi, mi vir, percontarier?* I. GVL. mentem.
AM. *Quia ſalutare venientem me ſolebas antidhac.*
Appellare itidem ut pudicæ ſuos viros, quæ ſunt, ſolent.
Eo more expertem te factam adveniens offendi domi.
AL. *Ecaſtor equidem te certo heri hic advenientem illico*
Et ſalutavi, &, valuiſſeſne uſque, exquiſivi ſimul,

DELIRAMENTA.] *Lira* arationis genus eſt, cum agricolæ facta ſemente dirigunt ſulcos. inde *Delirus*, qui à recto ordine & quaſi à ſulco & lira Rationis evagatur. *Iſid.*

QVAE NE &c.] Quaſi dicat: Quid opus eſt *Alcumenæ* ſomno, quæ vigilans jam ſomniat? *Taubm.*

ASSENTARIS.] Eſt *aſſentari* duplex: unum à *ſenſu* dictum, quod Græcis eſt κηλακεύειν: alterum à *ſemita*, quaſi *aſſemitari*, vel *aſſemtari* dixeris, quod Græcis eſt συναπτύγεσθαι. Nec aliud proprie ſibi Plautus voluit, cum *aſſentari* & *adverſari* opponeret hoc loco. *Fr. Iun.*

VNA RESOLVAS &c.] Hoc vult: Si Bacchæ bacchanti & obvios quoſque, ex more, thyrſo percutienti velis reſiſtere, tanto plures ab ea plagas accipies, quanto diutius adverſeris. ſi cedis & obſequeris, ſemel tantum feriet, non ſæpius: una plaga ipſi ſatisfiet. *Paſtor.* Reſolves, liberabis te. *Gloſſ. Mſſ. Pl. Boxh.*

IRRITABIS CRABRONES.] *Crabronum ſilveſtres in arborum cavernis degunt: hieme conduntur. vita bimatum nō tranſit. ictus eorum haud temere ſine febri eſt. Autores ſunt, ter novenis punctis interfici hominem.* Plin.

Mi vir: & manum prehendi, & oſculum tetuli tibi.
SO. *Tun' heri hunc ſalutaviſti?* AL. *& te quoque etiam, Soſia.*
SO. *Amphitruo, ſperavi ego iſtam tibi parituram filium:*
Verum non eſt puero gravida. AM. *quid igitur?* SO. *inſania.*
AL. *Equidem ſana ſum, & deos quæſo, ut ſalva pariam filium.*
Verum tu magnum malum habebis, ſi hic ſuum officium facit:
Ob iſtuc omen, ominator, capies quod te condecet.
SO. *Enimvero prægnanti oportet & malum & malum dari,*
Vt quod obrodat, ſit, animo ſi male eſſe occœperit.
AM. *Tu me heri hîc vidiſti?* AL. *ego, inquam, ſi vis decies* *(dicere.*
AM. *In ſomnis fortaſſe.* AL. *immo vigilans vigilantem.*
AM. *væ miſero mihi!*
SO. *Quid tibi eſt?* AM. *delirat uxor.* SO. *atra bili percita eſt.*
Nulla res tam delirantîs homines concinnat cito.
AM. *Vbi primum tibi ſenſiſti, mulier, impliciſcier?*
AL. *Equidem ecaſtor ſana & ſalva ſum.* AM. *cur igitur prædicas*
Te heri me vidiſſe, qui hac noctu in portum advecti ſumus?
Ibi cœnavi, atque ibi quievi in navi noctem perpetem.
Neque meum pedem huc intuli etiam in ædîs, ut cum exercitu
Hinc profectus ſum ad Teleboas hoſtîs, eoſque ut vicimus.
AL. *Immo mecum cœnaviſti, & mecum cubuiſti.* AM. *quid id eſt?*
AL. *Vera dico.* AM. *non quidem hercle de hac re, de aliis* *(neſcio.*
AL. *Primulo diluculo abiviſti ad legiones.* AM. *quomodo?*

MALVM ET MALVM.] *Malum & malum*, duplici intellectu & effertur à Soſia & arripitur à populo: ut videlicet opus habeat vel *Punicis malis*, quæ contra gravidarum malaciam in uſu, *Plinio* & *Dioſcoride* teſtibus: vel etiam ut eidem bina omnino conveniant mala, (ita enim accipit *malum & malum*) ſed qualibus amicæ ſuæ nimis quam acceptus cultor quiſque. *Gruter.*

IMPLICISCIER?] Implicari, involvi iſtam atram bilem. *Lambin.*

QVID &c.] *Meurſius* hic verſum, qui eſt in mediis edd., reſtituit:

Nihil te pudet, ſceleſta, populi in conſpectum ingredi?

PRIMVLO &c.] Mens hæc eſt: Quia dixerat Alcumena, abiiſſe Amphitruonem ad legiones *primo diluculo*: hinc colligit Soſia, eam narrare ſomnium. dicit quippe ſe *primo diluculo experrectam eſſe.* Itaque non vult Soſia eam ab Amphitruone interpellari. *Recte*, inquit, *dicit*; ne interturba: *ſomnium*, pro ut in memoriam revocat ſuam, *narrat tibi.* Solebant autem, qui fabulam narraſſent, dicere *ſe poſtea experrectos eſſe.* Petitus.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

SO. *Recte dicit: ut commeminit, ſomnium narrat tibi.*
Sed, mulier, poſtquam experrecta es, prodigiali Iovi
Aut mola ſalſa hodie, aut thure comprecatam oportuit.
AL. *Væ capiti tuo!* SO. *tua iſtuc refert, ſi curaveris.* *Alii*, niſi curav.
AL. *Iterũ jam hic in me inclementer dicit, atque id ſine malo?*
AM. *Tace tu. tu dic, egone abs te abii hinc hodie cum diluculo?*
AL. *Quis igitur niſi vos narravit mihi, illî ut fuerit prælium?*
AM. *An etiam id tu ſcis?* AL. *quippe quæ ex te audivi: ut urbem maxumam*
Expugnaviſſes, regemque Pterelam tute occideris.
AM. *Egone iſtuc dixi?* AL. *tute iſtic, etiam aſtante hoc Soſia.* MEVRS. tute iſtuc. *ſc.* dixiſti.
AM. *Audiſtin' tu me narrare hoc hodie?* SO. *ubi ego audiverim?*
AM. *Hanc roga.* SO. *me quidem præſente nunquam factum eſt, quod ſciam.*
AL. *Mirum quin te advorſus dicat.* AM. *Soſia, age; me huc (aſpice.*
SO. *Specto.* AM. *vera volo loqui te: nolo aſſentari mihi.*
Audiviſtin' tu hodie me illi dicere ea, quæ illa autumat.
SO. *Quæſo, edepol, num tu quoque etiam inſanis, cum id me interrogas?*
Qui ipſus equidem nunc primum iſtanc tecum conſpicio ſimul.
AM. *Quin nunc, mulier, audin' illum?* AL. *ego vero; ac falſum dicere. (mihi*
AM. *Neque tu illi, neque mî viro ipſi credis?* AL. *eo ſit, quia*
Plurimum credo, & ſcio iſta hæc facta proinde ut proloquor.
AM. *Tun' me heri adveniſſe dicis?* AL. *tun' te abiſſe hodie hinc negas? (domum.*
AM. *Nego enimvero, & me advenire nunc primum ajo ad te*
AL. *Obſecro, etiamne hoc negabis? te auream pateram mihi*

PRODIGIALI.] Id eſt, *prodigiorum depulſori.* Turnebus.

MOLA SALSA.] Græci hordeo non molito in ſacris, in priſcæ memoriam vitæ, utebantur, in qua homines nondum molere fruges, ſed ſolidis veſci ſolebant. Eſt igitur *mola ſalſa*, tanquam *molitura ſalſa*; ut molæ, qua frumenta franguntur, nomen molito farri tribuatur. *Taubm.*

SINE MALO.] Id eſt, *impune.* Lambinus.

ME HVC ASPICE.] Formula eſt parandæ attentioni. *Taubm.*

EGO VERO.] Sc. *audio:* & hoc etiam audio, ipſum mentiri. *Camer.*

Dediſſe dono hodie, qua te illic donatum eſſe dixeras?
AM. *Neque edepol dedi, neque dixi: verum ita animatus fui.*
Itaque nunc ſum, ut ea te patera donem. ſed quis iſtuc tibi
Dixit? AL. *ego quidem ex te audivi, & ex tua accepi manu*
Pateram. AM. *mane, mane obſecro te, nimis demiror, Soſia,*
Quî illæc, illic me donatum eſſe aurea patera ſciat,
Niſi tu dudum hanc conveniſti, & narraviſti hæc omnia.
SO. *Neque edepol ego dixi, neque iſtam vidi, niſi tecum ſimul.*
AM. *Quid hoc ſit hominis!* AL. *vin' proferri pateram?*
AM. *proferri volo.*
AL. *Fiat. tu, Theſſala, intus pateram proferto foras,*
Qua hodie meus vir donavit me. AM. *ſecede huc tu, Soſia.*
Enimvero illud præter alia mira miror maxume,
Si hæc habet pateram illam. SO. *an etiam id credis, quæ in*
hac ciſtellula *(ſpice.*
Tuo ſigno obſignata fertur? AM. *ſalvum ſignum eſt?* SO. *in-*
AM. *Recte, ita eſt ut obſignavi.* SO. *quæſo quin tu iſtanc jubes*
Pro cerrita circumferri? AM. *edepol quin facto eſt opus.*
Nam hæc quidem edepol larvarum plena eſt. AL. *quid ver-*
bis eſt opus? *(huc ſis nunc jam,*
Hem tibi pateram: eccam. AM. *cedo mihi.* AL. *age, aſpice*
Tu, qui, quæ facta, inficiare: quem ego jam hic convincam
palam.
Eſtne hæc patera qua donatus illic? AM. *ſumme Iuppiter*
Quid ego video! hæc eſt ea profecto patera. perii! Soſia.

QVID HOC &c.] Hæc ſecum *Amphitruo*, quaſi dicat: uxorem habeo valde mirabilem. *Taubm.* Imo ſic diſtingue & lege: *Quid? Hoc ſit hominis?* quaſi dicat; Hæc illa noſſe non poteſt, niſi per artes, quæ ſuperant humanas. *Boxhorn.*

INTVS PATERAM PROFERTO.] Ex Helleniſmi forma interpretandum, qua dicunt, τὸ ἔνδον ποτήριον: ut fiat, Proferto pateram eam, quæ intus eſt. *Douza.*

CERRITA.] *Cerriti & Larvati male ſani, aut Cereris ira, & larvarum incurſione, animo vexati.* Nonius.

CIRCVMFERRI?] *Circumferre* verbum pontificale eſt, pro, *luſtrare*, & luſtratione curare: ut notat *Servius* ad illud Virgil. 6. Æneid. *Idem ter ſocios pura circumtulit unda. circumtulit, id eſt, purgavit. nam luſtratio à circumlatione dicta eſt vel tædæ vel ſulphuris.* Scalig.

QVIN FACTO.] Id eſt, circumlatione, ſive luſtratione eſt opus. *Boxhornius.*

LARVARVM PLENA.] A Laribus larvæ: à larvis furioſi inſanique vocantur. *Turneb.*

So. Aut pol hæc præſtigiatrix mulier multo maxuma eſt,
Aut pateram hic ineſſe oportet. Am. *agedum, eam ſolve ciſtulam.*
So. *Quid ego iſtam exolvam? obſignata'ſt recte: res geſta eſt bene.*
Tu peperiſti Amphitruonem, ego alium peperi Soſiam:
Nunc ſi pateram patera peperit, omnes congeminavimus.
Am. *Certum eſt aperire, atque inſpicere.* So. *vide ſis ſigni quid ſiet:*
Ne poſterius in me culpam conſeras. Am. *aperi modo:* *Alii*, tranſferas.
Nam hæc quidem nos delirantes facere dictis poſtulat.
Al. *Unde hæc igitur eſt, niſi abs te, quæ mihi dono data eſt?*
Am. *Opus mî eſt ictuc exquiſito.* So. *Iuppiter, pro Iuppiter!*
Am. *Quid tibi eſt?* So. *hîc patera nulla in ciſtula'ſt.* Am. *quid ego audio?*
So. *Id quod verum eſt.* Am. *ac cum cruciatu jam, ni apparet, tuo.*
Al. *Hæc quidem apparet.* Am. *quis igitur tibi dedit?* Al. *qui me rogat.*
So. *Me captas, quia tute ab navi clanculum huc alia via*
Præcurriſti: atque hinc pateram tute exemiſti, atque eam
Huic dediſti, poſthac rurſus obſignaſti clanculum.
Am. *Hei mihi! jam tu quoque hujus adjuvas inſaniam:*
Ain' heri nos adveniſſe huc? Al. *ajo, advenienſque illico*
Me ſalutaviſti, & ego te, & oſculum tetuli tibi.
Am. *Iam illud non placet principium de oſculo. pergam exequi.* Muret. perge exequi.
Al. *Laviſti.* Am. *quid poſteaquam lavi?* Al. *accubuiſti.* So. *euge! optime.*
Nunc exquire. Am. *ne interpella; perge porro dicere.*
Al. *Cœna appoſita eſt: cœnaviſti mecum: ego accubui ſimul.*
Am. *In eodem lecto?* Al. *in eodem.* So. *hei! non placet convivium.*
Am. *Sine modo argumenta dicat. quid, poſtquam cœnavimus?*

Res gesta est bene!] Quaſi dicat: Bene habet, quod è ſimplis gemini ſumus facti. *Lamb.*

At cum cruciatu.] Id eſt, væ tibi. *Gl. Mſſ. Pl. Boxborn.*

Lecto?] Convivali, more veterum diſcumbentium.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

AL. *Te dormitare ajebas. menſa ablata eſt, cubitum hinc abiimus.*
AM. *Vbi tu cubuiſti?* AL. *in eodem lecto tecum una in cubiculo.*
AM. *Perdidiſti!* SO. *quid tibi eſt?* AM. *hæc me modo ad mortem dedit.*
AL. *Quid jam, amabo?* AM. *ne me appella.* SO. *quid tibi eſt?* AM. *perii miſer!*
Quia pudicitiæ hujus vitium me hic abſente eſt additum.
AL. *Obſecro, ecaſtor, cur iſtuc, mi vir, ex ted audio?*
AM. *Vir ego tuus ſim? ne me appella falſo falſo nomine.*
SO. *Hæret hæc res: ſiquidem hæc jam mulier facta'ſt ex viro.*
AL. *Quid ego feci, qua iſtæc propter dicta dicantur mihi?*
AM. *Tute edictas facta tua, ex me quæris quid deliqueris?*
AL. *Quid ego tibi deliqui, ſi, cui nupta ſum, tecum fui?*
AM. *Tun' mecum fueris? quid illac impudente audacius?*
Saltem tute, ſi pudoris egeas, ſumas mutuum.
AL. *Iſtuc facinus, quod tu inſimulas, noſtro generi non decet.*
Tu ſi me impudicitiæ captas, non potes capere.
AM. *Proh dî immortales! cognoſcin' tu me ſaltem, Soſia?*
SO. *Propemodum.* AM. *cænavin' ego heri in navi in portu Perſico?*
AL. *Mihi quoque aſſunt teſtes, qui illud quod ego dicam aſſentiant.*

DORMITARE.] Deſiderativum potius, quam frequentativum. *Turneb.*

PERDIDISTI.] Scil. me.

FALSO &c.] Malim: *Ne me appella falſa falſo nomine. Falſa*, hoc eſt, aut mendaciloqua, aut imagine veri decepta atque à recta ratione evagans. *Douz.*

HAEC IAM &c.] Mens hæc eſt: cum Amphitruo diceret non eſſe ſe virum Alcumenæ, & nollet iſto nomine ab illa appellari: ſubjicit ſervus, rem hanc hærere, ſi quidem Alcumena virum jam perdidit, cum Amphitruo talem ſe ab illa appellari nollet, atque ejus eſſe virum inficias iret. *Salmaſ.*

TECVM FVI.] *Cum viro eſſe*, honeſte & more Græcorum dictum, pro, *cum viro rem habere*: τῷ ἀνδρὶ συνεῖναι. *Scalig.*

SI PVDORIS EGEAS, SVMAS MVTVVM.] Id eſt, etſi omnem jam pudorem fortaſſe depoſueris, debebas ſaltem coram marito diſſimulare, & mihi adſcititio pudore imponere; eorum more, qui alienis opibus ſuam tegunt inopiam. *H. Iunius.*

NOSTRO GENERI NON DECET.] Imitatione Græcorum. ſic infra 3. 4. *ornatum capiam, qui potis decet.* Terent. *vobis decet.* ubi notat Donatus; *Græce dixit*, ὑμῖν πρέπει. Antiqui ſi addebant ſtatim verbum; *Nos decet facere*; *Nos decet dicere*, dicebant. Si non addebant; *Nobis decet.* Meurſ.

CAPTAS.] Ponitur deſiderative, pro, velis capere. *Boxhorn.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

AM. *Qui? teſtes?* AL. *teſtes.* AM. *quid teſticulare?* AL. *e-*
nim uno ſat eſt,
Nec nobis præſente aliquis niſi ſervos Soſia affuit.
SO. *Neſcio quid iſtuc negotii dicam, niſi quiſpiam eſt*
Amphitruo alius, qui forte te hic abſente ſic tamen
Tuam rem curet, teque abſente, hic munus fungatur tuum.
Namque de illo ſubditivo Soſia mirum nimis
eſt. MVRET. mirum eſt minus.
Certè de iſtoc Amphitruone jam alterum mirum eſt magis.
Neſcio quis præſtigiator hanc fruſtratur mulierem.
AL. *Per ſupremi regis regnum juro, & matrem familias,*
Iunonem, quam me vereri & metuere eſt par maxume,
Vt mî, extra unum te, mortalis nemo corpus corpore
Contigit, quo me impudicam faceret. AM. *vera iſthæc velim.*
AL. *Vera dico, ſed nequicquam: quoniam non vis credere.*
AM. *Mulier es, audacter juras.* AL. *QVAE non deliquit, decet*
Audacem eſſe, confidenter pro ſe & proterve loqui.

QVI? TESTES?] *Scaliger* ad illud in Phallicis, *Magnis teſtibus iſta res agetur,* notat: *Teſtis,* ὁ μάρτυς, ex antiqua lingua Græca θέστωρ: & μάρτυρες θέσται. τοὺς διδύμους vero (quos eleganter *Pares* vocat Plinius) ita nominarunt, quod & ipſi μάρτυρες τῆς ἀρρενότητος. iccirco ambigue luſit Plautus. Nam, ut mos erat veterum, verbum formavit ex re, quam non intelligebat: ex *Teſte, teſticulari.* At dedita opera *teſticulari* dixit, pro eo, quod Græci, ὀρχιπεδῆσαι. ſicut & κλειτοριάζειν dicebant, à pudendo muliebri. quod Laberius, ut ego puto, *puellitari* interpretatus eſt.

TESTICVLARE.] Iocus ex ambiguo: Quia dixerat Alcumena ſe teſtes habere, qui approbarent quod diceret, & eandem vocem iterarat; idcirco Amphitruo ludens in voce ancipiti & ambigua *teſteis,* quæ interdum ſignificat partes virilitatis teſteis: rogat eam, quid teſticuletur? id eſt, quamobrem teſticulos toties commemoret ac prædicet? *Lambin.*

NOBIS PRAESENTE.] *Præſente* & *abſente nobis* dixerunt veteres, ut docet *Nonius.* Pomponius: *Quidam apud forum, præſente teſtibus, mihi vendidit.* Ter. Eunuch. *abſente nobis.* ubi *Donatus:* cum ſic dicit, pro Præpoſitione ponit *abſente:* ac ſi diceret, *coram amicis.* Becmannus.

FRVSTRATVR.] *Fruſtror,* verbum commune utrumque ſignificat, fallo & fallor. *Fruſtra ſum,* eſt fallor & decipior. In quibus facete luſit *Ennius* in Satyris:

Nam qui lepide poſtulat alterum fruſtrari,
Quem fruſtratur, fruſtra eum dicit fruſtra eſſe.
Nam qui ſeſe fruſtrari quem fruſtra ſentit,
Qui fruſtratur, is fruſtra eſt: ſi non, ille eſt fruſtra.

Auſ. Popm.

MORTALIS.] Recte addit, *mortalis;* quia putavit eum, qui erat Iuppiter, eſſe vere mortalem & ſuum Amphitruonem. *Boxhorn.*

NON VIS CREDERE.] *Mulieri ne credas, ne mortuæ quidem.* Diogen.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

AM. *Satis audacter.* AL. *ut pudicam decet.* AM. *tu verbis probas.*

GRVT. Ain? verbis proba es.

AL. NON EGO *illam mihi dotem duco eſſe, quæ dos dicitur:*
Sed pudicitiam, & pudorem, & ſedatum cupidin em,
Deûm metum, parentum amorem, & cognatum corcordiam:
Tibi morigera, atq; ut munifica ſim bonis, proſim probis.
So. *Næ iſta edepol, ſi hæc vera loquitur, ex amuſsim eſt optu-* (*ma.*
AM. *Delinitus ſum profecto ita, ut me qui ſim neſciam.*
So. *Amphitruo es profecto: caveſis ne tu te uſu perduis:*
Ita nunc homines immutantur, poſtquam peregre advenimus:
AM. *Mulier, iſtam rem inquiſitam certum eſt non amittere.*
AL. *Edepol me libente facies.* AM. *quid ais? reſponde mihi.*
Quod ſi adduco tuum cognatum huc à navi Naucratem,
Qui mecum una vectus eſt una navi: atque is ſi denegat
Facta, quæ tu facta dicis, quid tibi æquum eſt fieri?
Nunquid cauſam dicis, quin te hoc multem matrimonio?
AL. *Si deliqui, nulla cauſa eſt.* AM. *convenit. tu, Soſia,*
Duc hos intro. ego huc ab navi mecum adducam Naucratem.
So. *Nunc quidem præter nos nemo eſt: dic mihi verum ſerio,*
Ecquis alius Soſia intu'ſt, qui mei ſimilis ſiet?
AL. *Abin' hinc à me dignus domino ſervos.* So. *abeo, ſi jubes.*
AL. *Nimis ecaſtor facinus mirum eſt, quî illi collibitum ſiet*
Meo viro, ſic me inſimulare falſum facinus tam malum.
Quicquid eſt, jam ex Naucrate cognato id cognoſcam meo.

DELINITVS SVM.] *Delinitus* exponitur hic *mente alienatus*, à *Nonio.* Titinnius: *Dotibus deleniti ultro etiam uxoribus ancillantur.* Sic θέλγειν, quod vulgo valet *delectare* ſeu εὐφραίνειν, interdum, ut apud *Hom.*, ſignificat *decipere*, & à recta ratione abalienare. *Scip. Gentil.* docet, etiam apud ICtos *delenimenta* & *delenifica dicta*, ſumi pro incantationibus & venenis, quibus mens de ſuo ſtatu dejicitur. *Lamb.*

VSVPERDVIS.] Quia ſi neſcires, (ait *vetus Interpres*) quis eſſes, poſſet alius in tui locum ſuccedere; & ſic te privare te ipſo. quia cum per uſum fuiſſet in poſſeſſione tui, ille te acquiſiviſſet, & tu te perdidiſſes; ut in fundis contingit. Dictum autem *uſuperdere*, ut *uſucapere*; & ſupra; *uſufacere ſuum.* Lamb.

MVLTEM &c.] Adulteræ non domo ſolum exactæ & dote privatæ fuerunt, ſed etiam necatæ: ipſique adeo Magiſtratus, præſertim Ædiles, adulteras interdum accuſarunt. *Lipſius.*

ABEO, SI IVBES.] Iocus ex ambiguo. nam & qui manumittuntur, abire à dominis jubentur. *Lambin.*

SIC ME &c.] Subintelligendum fortaſſis eſt, *feciſſe*, aut *admiſiſſe.* Licet etiam *inſimulare me*, explicare, *inſimulare in me*, quod eſt, mihi objicere, & in me confingere falſum facinus. *Lamb.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

ACTVS TERTII SCENA PRIMA.

IVPPITER.

EGo ſum ille Amphitruo, quoju'ſt ſervos Soſia,
Idem Mercurius qui ſit, quando commodum'ſt.
In ſuperiore qui habito cœnaculo:
Qui interdum fio Iuppiter, quando lubet.
Huc autem quom extemplo advẽtum apporto, illico
Amphitruo fio, & veſtitum immuto meum.
Nunc huc honoris veſtri venio gratia,
Ne hanc inchoatam tranſigam Comœdiam;
Simul Alcumenæ, quam vir inſontem probri
Amphitruo accuſat, veni, ut auxilium feram:
Nam mea ſit culpa, quod egomet contraxerim,
Id Alcumenæ ſi innocenti huic expetat.
Nunc Amphitruonem memet, ut occœpi ſemel,
Eſſe aſſimulabo, atque in horum familiam
Fruſtrationem hodie hîc injiciam maxumam.
Poſt igitur demum faciam res ſiat palam,
Atque Alcumenæ in tempore auxilium feram.
Faciamque ut uno fœtu, & quod gravida eſt viro,
Et me quod gravida'ſt, pariat ſine doloribus.
Mercurium juſſi me continuo conſequi.
Si quid vellem, imperarem. nunc hanc alloquar.

ACID. extemplo advento, à porta illico &c.

I. GVL. ſi quid velim imperare.

COENACVLO.] Perlepide jocatur hiſtrio, qui perſonam Iovis ſuſceperat pro Amphitruone ſubditi: ſe enim pauperculum dicit cœnacularium, qui habet in ſuperiore domus cænaculo ad tegulas; non in prima contignatione, ſed in ſuprema. *Turneb.*

INCHOATAM &c.] Ne inter initia prodens me eſſe Iovem, ſtatim finẽ huic Comœdiæ imponam. Vult idem ex lege pluribus actibus & ſcenis perfici Comœdiam, priuſquam ſe prodat. In eo enim, ſe prodente, eſt finis. *Boxhorn.* Inchoatum, imperfectum. *Gl. Mſſ. Plaut. Boxhorn.*

ET ME.] Subintell. ex. *Taubm.*

SINE DOLORIBVS.] Fruſtra hic à *Contareno*, aliiſque, repreh enditur Plautus, qui ſub finem adſcribit dolores partus Alcumenæ. At hic agitur de doloribus & ægritudine animi. Hanc dicit, ſe tollere velle Iuppiter. Et ſuſtulit exortam inter maritum & uxorem. *Boxhorn.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

ACTVS TERTII SCENA SECVNDA.

ALCVMENA, IVPPITER.

DVrare nequeo in ædibus: ita, me probri,
Stupri, dedecoris à viro argutam meo!
Ea quæ ſunt facta, infecta refert, ac clamitat.
Quæ neque ſunt facta, neque ego in me admiſi, arguit:
Atque id me ſuſque deque eſſe habituram putat.
Non edepol faciam: neque me perpetiar probri
Falſo inſimulatam: quin ego illum aut deſeram,
Aut ſatisfaciat mihi: atque adjuret inſuper,
Nolle eſſe dicta, quæ in me inſontem protulit.
IVP. Faciundum eſt mihi illud, fieri quod illæc poſtulat,
Si me illam amantem ad ſeſe ſtudeam recipere:
Quando ego quod feci, id factum Amphitruoni obfuit,
Atque ille dudum meus amor negotium
Inſonti exhibuit: nunc autem inſonti mihi
Illius ira in hanc & maledicta expetent.

SCAL. in hunc.

PRoBRI.] *Probrum* & *opprobrium* proprie ſignificat adulterium. *Scip. Gent.*

ARGVTAM.] Scil. patiar, vel, par eſt. *Taubm.*

INFECTA &c.] Lego: *Infecta reſtat, clamitat. Reſtare*, ſelectum linguæ Latinæ verbum, in pugnis, in litibus, in ſemitis habitat: ubique decentiſſime. *I. Gul.*

ID ME SVSQVE DEQVE ESSE HABITVRAM PVTAT.] *Agellius* lib. 16, 9: *Suſque deque ferre, & Suſque deque habere*, ſignificat, æquo animo eſſe, & quod accidit, non magno pendere, atque interdum negligere & contemnere: & propemodum id valet, quod dicitur Græce ἀδιαφορεῖν.

SATISFACIAT.] Olim jurabant, ſe agnoſcere, quod indigno eam injuriam intuliſſent: eaque res vindicabat læſum ab infamia. Qui enim ſine ea ſatisfactione hujuſmodi offenſas condonabant, habebantur vel ignavi, quod ultionem non audebant expetere; vel ita flagitioſi, ut in legibus & judiciis ſpem nullam vindictæ haberent. *Nann.*

AD SESE STVDEAM &c.] Id eſt, ſi ſtudeam illam recipere ad ſeſe me amantem, hoc eſt, me qui ejus amore diſtineor. *Douza.*

NVNC AVTEM INSONTI MIHI.] Puto omnino legendum eſſe, ut in Camerarii Editione legitur, *nunc autem ſonti mihi*, & in verſu ſuperiore:

Atque illi dudum meus amor negotium
Inſonti exhibuit, nunc autem ſonti mihi,
Illius ira ne in hanc & maledicta expetãt.

Sic omnino iſti tres verſus videntur emendandi parva mutatione, quorum hic ſenſus eſt. Atque illi inſonti, Amphitruoni nempe, meus amor dudum negotium exhibuit, nunc autem & mihi ſonti, dum nimirum curare debet & facere, ne illius Amphitruonis ira & maledicta in hanc ejus uxorem expetant. Negativa particula ob ſimilitudinem ſequentis voculæ *in* facile exterminata ſuo loco ceſſit, quæ omnino hic neceſſaria eſt. *Salmaſ.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

AL. *Et, eccum, video illum, qui me miſeram arguit*
Stupri, dedecoris. IVP. *te volo, uxor, colloqui.*
Quonam ted avortiſti? AL. *ita ingenium meum eſt:*
Inimicos ſemper oſa ſum obtuerier.
IVP. *Heja autem inimicos!* AL. *ſic eſt, vera prædico:*
Niſi etiam hoc falſo dici inſimulaturus es.
IVP. *Nimis verecunda es.* AL. *potin' es ut abſtineas manum?* LAMB. iracunda es.
Nam certo ſi ſis ſanus, aut ſapias ſatis,
QVAM TV impudicam eſſe arbitrare & prædicas,
Cum ea tu ſermonem nec joco, nec ſerio
Tibi habeas, niſi ſis ſtultior ſtultiſſumo.
IVP. *Si dixi, nihilo magis es, neque eſſe arbitror.*
Et id huc revorti, uti me purgarem tibi.
Nam nunquam quicquam meo animo fuit ægrius,
Quam poſtquam audivi, ted eſſe iratam mihi.
Cur dixiſti? inquies. ego expediam tibi.
Non edepol quo te eſſe impudicam crederem:
Verum periclitatus animum ſum tuum,
Quid faceres, & quo pacto id ferre induceres.
Equidem joco illa dixeram dudum tibi,
Ridiculi cauſa: vel id hunc rogato Soſiam.
AL. *Quin huc adducis meum cognatum Naucratem,*
Teſtem quem dudum te adducturum dixeras
Te huc non veniſſe? IVP. *SI QVID dictum eſt per jocum,*
Non æquum eſt id te ſerio prævortier.
AL. *Ego illud ſcio quam doluerit cordi meo.*

OSA SVM.] Id eſt, *odi contra intueri.* Nonius.

INIMICOS.] *Scipio Gentil.* monet, ICtos virum poſt divortium appellaſſe, *inimicum.*

VERECVNDA.] Quamvis alii legant *iracunda es*; retineo tamen τὸ *verecunda*, ſenſu plano. Inverecunda enim fuiſſet, ſi adverſus illum humana: nunc per inhumanitatem verecunda eſt, ut matronam decet. etſi nimiam ille verecundiam ait, qui majorem in ſe velit comitatem. *Acidal.*

SERIO PRAEVORTIER.] Taubmanno *ſerio* eſt adverbium, ut ſit *ſerio prævortier*, ſerio accipere. Male, opinor. Ait Iupp., non eſſe æquum, ſi quæ ipſe per jocum dixerit, Alcumena præhabeat ſeriis verbis, quibus nunc eam alloquitur. Et eſt ea verbi acceptio ſupra, Act. 1. Sc. 3. *Ne me uxorem prævortiſſe dicant præ republica.* Diſſaldeus.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

IVP. *Per dexteram tuam te, Alcumena, oro, obſecro,*
Da mihi hanc veniam: ignoſce; irata ne ſies.
AL. *Ego iſtæc feci verba virtute irrita:*
Nunc quando factis me impudicis abſtines, ACID. abſtineo.
Ab impudicis dictis avorti volo.
Valeas, tibi habeas res tuas, reddas meas.
Iuben' mî ire comites? IVP. *ſanan' es?* AL. *ſi non jubes,*
Ibo egomet, comitem Pudicitiam duxero.
IVP. *Mane, arbitratu tuo jusjurandum dabo:*
Me meam pudicam eſſe uxorem arbitrarier.
Id ego ſi fallo, tum te, ſumme Iuppiter,
Quæſo, Amphitruoni ut ſemper iratus ſies.
AL. *Ah! propitius ſit potius.* IVP. *confide fore.*
Nam jusjurandum verum te advorſum dedi.
Iam nunc irata non es? AL. *non ſum.* IVP. *bene facis.*
Nam IN HOMINVM *ætate multa eveniunt hujuſmodi:*
Capiunt voluptates, capiunt rurſum miſerias.
Iræ interveniunt, redeunt rurſum in gratiam.
Verum iræ ſi quæ forte eveniunt hujuſmodi,
Inter eos rurſum, ſi reventum in gratiam eſt,
Bis tanto amici ſunt inter ſe, quam prius.

EGO ISTAEC FECI VERBA VIRTVTE IRRITA.] Ego maledicta tua pudicitia mea feci caſſa & inania. *Cic.* pro Q. Roſc. *Nonne ut ignis in aquam conjectus continuo reſtinguitur, & refrigeratur: ſic falſum crimen in puriſſimam & caſtiſſ. vitam collatum, ſtatim concidit & reſtinguitur?* *Gellius* docet irritum eſſe verbum augurale, cum ait, *Aves irritas habuit Remus.* nam & ratum facere, augurii eſt *Tullio.* Lamb.

VALEAS, &c.] Verba, quibus utebantur, cum ſolvebatur matrimonium, extant Lege XII. Tabb. *Si vir ab uxore divortit, uxori res ſuas ſibi habere jubeto, eique claves adimito.*

IVBEN' MI IRE COMITES?] Moris fuit, ut ſine comite mater familias aut matrona non prodiret in publicum: & idcirco non levem injuriam eiſdem fieri ab iis, qui comites earum abducunt, teſtatur *Vlpianus.* Rævardus.

SI NON IVBES.] Lego: *Sin; ibo ego, Mecum comit. &c.* Illa verba: *ſi non jubes,* gloſſema ſunt particulæ *Sin.* Scioppius.

TVM TE, SVMME IVPPITER.] Ridiculum. Iurat per Iovem, qui ipſus eſt. *Taubm.*

IN HOMINVM.] Hunc locum *Plutarchus* ſimili valde eleganti declaravit. *Quemadmodum enim,* inquit, *cum è nubibus exiit Sol, ac poſt caliginem denique ferventior eſt: ita amor, cum interceſſit ira aut ſuſpicio, pace facta, reconciliatiſque animis, jucundior eſt, atque acrior.*

BIS TANTO.] *Iamb.* ſubaudit, *magis.* Fruſtra, opinor, bis tanto magis amici ſunt non apte ſonat, *tanto quam,* non male. *Diſſaldeus.*

AL. *Pri-*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

AL. *Primum caviſſe oportuit ne diceres.*
Verum eadem ſi idem purgas, mihi patiunda ſunt. Mſſ. PALL. iiſdem.
IVP. *Iube vero vaſa pura adornari mihi,*
Vt, quæ apud legionem vota vovi, ſi domum
Rediſſem ſalvos, ea ego exolvam omnia.
AL. *Ego iſtuc curabo.* IVP. *evocate huc Soſiam:*
Gubernatorem qui in mea navi fuit
Blepharonem arceſſat, qui nobiſcum prandeat.
Is adeo impranſus ludificabitur: I. GVL. *addit*: dolis.
Quom ego Amphitruonem collo hinc obſtricto traham.
AL. *Mirum quid ſolus ſecum ſecreto ille agat!*
Atque aperiuntur ædes, exit Soſia.

ACTVS TERTII SCENA TERTIA.

SOSIA, IVPPITER, ALCVMENA.

Amphitruo, aſſum: ſi quid opus eſt, impera: imperium exequar.
IVP. *Optume advenis.* SO. *jam pax inter vos quæſo duos?*
Nam quia vos tranquillos video, gaudeo & volupe eſt mihi.
Atque ITA SERVOM *par videtur frugi ſeſe inſtituere:*
Proinde heri ut ſint, ipſe item ſit: voltum è voltu comparet:
Triſtis ſit, heri ſi triſtes: hilarus ſit, ſi gaudeant.
Sed age, reſponde: jam vos rediſtis in concordiam?
IVP. *Derides, qui ſcis hæc dudum me dixiſſe per jocum.*
SO. *An id joco dixiſti? equidem ſerio ac vero ratus.*
IVP. *Habui expurgationem; facta pax eſt.* SO. *optume eſt.*

PRIMVM CAVISSE OPORTVIT.] Mens Alcumenæ eſt: Etſi decuiſſet te prius caviſſe ne diceres: quia tamen tu idem eadem quæ dixiſti purgas, ea patiar neceſſe eſt. *Gruter.*

VASA PVRA.] *Vaſa pura* ſunt, quæ in alio uſu non fuerunt. Sic *Veſtis pura*, in ſacris appellatur, inquit *Servius*, quæ neque funeſta ſit, neque maculam habeat ex homine mortuo. Alias *vaſa pura*, & *argentum purum* opponi emblematis cælato, notum eſt. *Scalig.*

COLLO OBSTRICTO.] *Obſtringere* eſt vinculo arcte circumvincire. *Lamb.*

OPTVME ADVENIS.] Opportune.

SESE INSTITVERE.] Par videtur ſervum frugi ita ſe componere. *Taub.*

VVLTVM E VVLTV.] Vultum ſuum è vultu heri fingat & conformet. *Lambinus.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

IVP. *Ego rem divinam intus faciam, vota quæ ſunt.* SO. *cenſeo.*
IVP. *Tu gubernatorem à navi huc evoca verbis meis*
Blepharonem, ut re divina facta mecum prandeat.
SO. *Iam hîc ero, quum illic cenſebis eſſe me.* IVP. *actutum huc (redi.*
AL. *Nunquid vis quin abeam jam intro, ut apparentur quibus opu'ſt?*
IVP. *I ſane, & quantum poteſt parata fac ſint omnia.*
AL. *Quin venis, quando vis, intro: faxo haud quicquam ſit moræ.* VVLG. veni.
IVP. *Recte loquere, & proinde diligentem ut uxorem decet.*
Iam hi ambo & ſervos & hera fruſtra ſunt duo,
Qui me Amphitruonem rentur eſſe: errant probe. BVCHN. rentur probe.
Nunc tu divine fac huc aſsis Soſia.
Audis quæ dico, tametſi præſens non ades:
Fac Amphitruonem, jam advenientem ab ædibus,
Vt abigas quovis pacto, fac commentus ſies.
Volo deludi illum, dum cum hac uſuraria
Vxore nunc mihi morigero, hæc curata ſint.
Fac ſis proinde adeo, ut me velle intellegis, BOXHORN. Faris.
Atque ut miniſtres mihi, mihi cum ſacruficem.

VOTA QVAE SVNT.] Mutat numerum, more ſolito: pro, *rem, quæ vota eſt.* id eſt, faciam intus rem divinam, & quæ diis, ſi ſalvus redirem, à me vota ſunt, ea perſolvam. *Lamb.* Veteres duplici de cauſſa ſacrificabant: vel quia votum, vel quia ab oraculo mandatum. Hæc ſacrificia ἀπὸ τῆς μαντείας dicebantur, illa εὐχωλιμαῖα & χαριστήρια. *Meurſ.* Inde toties in antiquis inſcriptionibus; EX VOTO FECIT, SOLVIT. *Boxhorn.*

VERBIS MEIS.] Meo nomine.

VT RE DIVINA FACTA, MECVM PRANDEAT.] De extis reliquiiſque aliis ſacrificiorum, domum ſecum aſportatis, cænabant olim. *P. Colvius.*

ACTVTVM.] Dic & fac ſimul, quod dicis. Id enim, *actutum*, ſignificat. *Boxh.*

SIT MORAE.] Hic verſum à *Nonio* citatum, de ſententia *Boſii*, interpoſuit *Lambinus*, quem etiam reperi in *Ald.* & *Brix.* ſolis: nam in cæteris prioribus tempore non apparet: ut nec in *Mſſ. Cam.* aut *Pall.* ſex. Eſt autem talis:

Quando iſthæc omnia exjuraſti te mihi
dixe per jocum.

Gruterus.

ERRANT PROBE.] Plane falluntur. *Probe* enim de re bona & mala dicitur, ſi talis probari poſſit. *Boxhorn.*

FAC COMMENTVS.] Id eſt, *fac callide excogitaveris.* Lambinus.

MORIGERO.] Id eſt, morem gero: Genio meo obſequor. *Douza.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

ACTVS TERTII SCENA QVARTA.

MERCVRIVS.

Concedite atque abſcedite, omnes de via decedite.
Nec quiſquam tam audax nunc fuat homo, qui obviam obſiſtat mihi.
Nam mihi quidem, hercle, quî minus liceat Deo minitarier
Populo, nî decedat mihi, quam ſervulo in Comœdiis?
Ille aut navem ſalvam nunciat, aut irati adventum ſenis:
Ego ſum Iovi dicto audiens, ejus juſſu nunc huc me affero.
Quamobrem mi magis par eſt via decedere, & concedere.
Pater vocat me, eum ſequor, ejus dicto imperio ſum audiens:
Vt filium bonum patri eſſe oportet, itidem ego ſum patri.
Amanti ſupparaſitor, hortor, aſto, admoneo, gaudeo.
Si quid patri volupe'ſt, voluptas ea mihi multo maxuma'ſt.
Amat, ſapit: recte facit, animo quando obſequitur ſuo:
Quod omnes homines facere oportet, dum id modo fiat bono.
Nunc Amphitruonem volt deludi meus pater; faxo probe.
Iam hic deludetur, ſpectatores, vobis ſpectantibus.
Capiam coronam mihi in caput, aſſimulabo med eſſe ebrium:
Atque illuc ſurſum aſcendero: inde optume ſic ciſpellam virum. Mſſ. deſcendere.
De ſupero, quum huc acceſſerit, faciam ut ſit madidus ſobrius.
Deinde ille actutum ſufferet ſuus ſervos pœnas Soſia.
Eum feciſſe ille hodie arguet, quæ ego fecero hîc. quid id mea?

HERCLE.] *Hercules* & hic & ſuperius juratur nondum natus, nedum deus. Sunt, qui prolepſin faciant. Sunt, qui ad *Aegyptium* illum, qui hoc noſtro antiquior, referant. Ego puto Comicum ſimpliciter cum vulgari uſu ſic locutum: aut more ſuo riſum captaſſe. *Taub.*

IRATI.] Lego: *ingrati*. Ingratus enim plerumque adventus ſenum: illi non ſemper irati, *Acid.*

FIAT BONO.] Id eſt, dum ne quid fiat contra leges. *Gruter.*

CISPELLAM.] *Ciſpellam*, pro, repellam: quod qui repellitur, citra regredī cogitur, non ultra progredi permittitur. *Turneb.*

VT SIT MADIDVS &c.] Loci hujus ſententia petenda videtur è verſu quem ex Amph. Plauti citat *Nonius in Matella*: quamvis is hodie in hac Comœdia non reperiatur: *Ne tu poſtules matellam unam tibi aquæ infundi in caput.* Hoc igitur innuit ſe facturū Mercurius: ut Amphitruonem ab ædibus abigat. Et jocus eſt in ambiguitate vocis, *madidus*: quod ad exteriora & interiora refertur. *Piſtor.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Meo me æquum eſt morigerum patri, ejus ſtudio ſervire addecet.
Sed eccum Amphitruonẽ; advenit: jam ille hic deludetur probe.
Siquidem vos voltis auſcultando operam dare.
Ibo intro, ornatum capiam, qui potius decet. LIPS. qui potis decet.
Dein ſurſum aſcendam in tectum, ut illum hinc prohibeam.

ACTVS QVARTI SCENA PRIMA.

AMPHITRVO.

NAucratem quem convenire volui, in navi non erat:
Neque domi, neque in urbe invenio quenquam, qui illum viderit.
Nã omnis plateas perreptavi, gymnaſia & myropolia:
Apud emporium, atque in macello, in palæſtra atque in foro:
In medicinis, in tonſtrinis, apud omnîs ædîs ſacras.
Sum defeſſus quæritando, nuſquam invenio Naucratem.
Nunc ibo domum, atque ex uxore hanc rem pergam exquirere,
Quis fuerit, quem propter corpus ſuum ſtupri compleverit.
Nam me, quam illam quæſtionem inquiſitam hodie amittere,
Mortuum ſatius eſt. ſed ædîs occluſerunt. eugepæ!
Pariter hoc fit, atque ut alia facta ſunt. feriam foris.
Aperite hoc. heus, ecquis hîc eſt? ecquis hoc aperit oſtium?

QVI POTIVS.] *Gruterus* lectionem omnium librorum Mſſ. vetuſteque editorum retinet, *qui potius decet:* cum ſenſus ipſi ſubſit non incommodus; ut dicat, ſumpturum ſe ornatum propriæ convenientem perſonæ quam ſuſtineat. *Qui potius decet*, qui maxime ex re eſt. *Boxhorn.*

NAVCRATEM.] More Græcorum, accuſativus pro nominativo. *Taubmannus.*

MYROPOLIA.] Latine vocat Suetonius *tabernas unguentarias.*

EMPORIVM.] Locus, in quo frequentes ſunt mercatores. *Gl. Mſſ. Pl. Boxhorn.*

QVEM PROPTER.] Ter. Eun. 2. 3. declarat: *Cibum nonnunquam capiet cum ea, interdum propter dormiet.* Schiop. Propter, prope. *Gloſ. Mſſ. Pl. Boxhorn.*

QVAESTIONEM INQVISITAM HODIE AMITTERE.] *Inquirere* non modo diligenter & anxie quærere, ſed etiam non quærere, ſignificat. ſicut hoc loco. Porro cave pro *amittere*, hic cum quibuſdam legas, *omittere*. Quæſtionem amittit, qui eam incepit, ſed ad finem non perducit. *Boxhorn.*

EVGEPAE.] Interjectio eſt gaudentis & probantis. Sed hic ironia eſt. *Lambin.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

ACTVS QVARTI SCENA SECVNDA.

MERCVRIVS, AMPHITRVO.

QVis ad forîs eſt? AM. *ego ſum.* ME. *quid, ego ſum?*
AM. *ita loquor.* ME. *tibi Iuppiter*
Dique omnes irati certo ſunt, qui ſic frangas fores.
AM. *Quo modo?* ME. *eo modo, ut profecto vivas ætatem miſer.*
AM. *Soſia.* ME. *ita ſum Soſia, niſi me eſſe oblitum exiſtimas.*
Quid nunc vis? AM. *ſceleſte, at etiam quid velim, id tu me rogas?*
ME. *Ita rogo. pene effregiſti, fatue, foribus cardines.*
An forîs cenſebas nobis publicitus præberier?
Quid me aſpectas, ſtolide? quid nunc vis tibi? aut quis es tu, homo?
AM. *Verbero, etiam quis ego ſim me rogitas? ulmorũ acheruns?*
Quem pol ego hodie ob iſthæc dicta faciam ferventem flagris.
ME. *Prodigum te fuiſſe oportet olim in adoleſcentia.*
AM. *Quidum?* ME. *quia ſenecta ætate à me mendicas malum.*
AM. *Cum cruciatu tuo iſthæc hodie, verna, verba ſunditas.*
ME. *Sacruſico ego tibi.* AM. *quî?* ME. *quia enim te macto infortunio.*

PVBLICITVS.] Id eſt, ex ærario publico ſuppeditari. *Taubm.*

VLMORVM &c.] Cujus tergum ulmeas virgas vorat, quemadmodum animas Acheruns. *Taubm.*

MENDICAS &c.] *Mendicare malum*, carbunculus eſt orationis, quem ante oculos forſan habuit *Prudent.* cum ſcriberet περὶ ϛεφάνων: *Iſtum libido fœtida Per ſcorta tractum publica Luto & cloacis inquinat, Dum ſpurca mendicat ſtupra.* Gruterus. *Senecta ætate*, pro ſenili, more Plauti, qui ſæpius ſubſtantivum, ad inſtar adjectivi, cum alio ſubſtantivo conjungit.

MACTO INFORTVNIO.] Sacrifico tibi, non quidem victimas, ſed infortunium. *Taubm.* *Mactare quem infortunio*, apud Plaut. ſolemne eſt. Arbitrabantur, inquit *Palm.*, deos delectari, ſi ſibi res divina multa fieret, & ea re felicitatem eorum augeri. Itaque etiam verbis *augendi* & *mactandi*, itemque ab his *augmenti* & *magmenti* in ſacrificiis utebantur: atque ita loquebantur: *Augere deos victimis: mactare deos extis.*

I. Gruterus: Poſt iſthæc (*te macto infortunio*) ſtatim ſequuntur & in vet. codd. & in Palat. ſex, *Vos inter vos p. &c.* nonnulla tamen deeſſe, res clamat: niſi forte illa ipſa initiis acta dicamus, non coram populo; quod verius putaverim, eſtque perſonis convenientius. certe quæ vulgatis argumento pertexendo infarciuntur, minime habeam pro Plautinis; adeo ampullata ſunt, & ſupra ſoccumne an cothurnum. *Taubm.* Quanquam Dictator ille ſeculi eruditi *Ioſ. Scaliger* peculiari epiſtola me monuit, ut hæc atque ejuſmodi alia ævi

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

SVPPOSITA.

AM. Tun' me mactes, carnufex? niſi formam dii hodie meam perduint,
Faxo ut bubulis coriis onuſtus ſis, Saturni hoſtia.
Ita ego te certo cruce & cruciatu mactabo. exi foras,
Maſtigia. ME. larva umbratilis, tu me minis territas?
Niſi hinc actutum fugias: ſi denuo pultaveris:
Si minuſculo digito increpuerint fores, hac tegula *ACID. increpueris.*
Tuum deminuam caput, ut cũ dentibus linguam excrees.
AM. Tun', furcifer, meis me procul prohibeſſis ædibus?
Tun' meas pulſare foreis? haſce illico toto demoliar cardine.
ME. Pergin? AM. pergo. ME. accipe. AM. ſceleſte, in herum? ſi te hodie apprehendero,
Ad id redigam miſeriarum, ut ſemper ſis miſer. (dum?
ME. Bacchanal te exercuiſſe oportuit, ſenex. AM. quî

non quidem recentioris, ſed tamen ſequioris, in locum privatum conjicerem: tamen quia in illo Criticæ curiæ ſenatu, plurimi etiam reſtant, qui calculum damnatorium ſuſpendunt, & noſtro Sarſinati omnia ex æquo nondum abjudicant; ſed pluſcula horum aut germana eſſe cenſent, aut talia quæ non facile internoſcas; poſſeſſionem eorum temere ſollicitare aut turbare nec ipſe volui. Diverſi tamen characteris *Notam* præſentibus imprimere viſum eſt, ut cuivis appareret, ipſos aliquando in reos à Criticis relatos, licet nondum peractos.

BVBVLIS CORIIS.] Id eſt, Scuticis, ex boum corio conſutis, cædaris.

SATVRNI HOSTIA.] Carthaginienſes bello duriſſime afflicti, dicebant, *Saturnum* ſibi iratum eſſe: quod prius excellentiores è filiis ſacrificarint: poſtea vero clam emptis infantibus & educatis, liberorum loco immolabant. Atque inde apparet, Plautum ad emptos illos & ſuppoſititios reſpicientem, Soſiam *Saturni hoſtiam* appellaſſe: veluti ad eum uſum comparatus foret, ut mox liberorum loco Saturno mactaretur. *Taubm.*

LARVA VMBRATILIS.] Non homo, ſed larvæ quædam umbra. Etiam homines nihili, *larvæ*. Taubm.

ACCIPE.] Cum hoc verbo, *accipe*, Mercurium ex loco ſuperiori, in caput Amphitruonis impluiſſe exiſtimo. *Piſtorius.*

BACCHANAL TE EXERCVISSE OPORTVIT.] Cum delirare aliquem dicere vellent, *Bacchanal exercere* eum inquiebant. Nam *Luna*, *Bacchus*, *Ceres* furoris præſides credebantur. Vnde *Lunatici*, *Bacchi*, *Ceriti*. ita mox, *tu Bacchus es*: μεμηνόμενος. *Meurſ.*

ME. Quando tu me tuum ſervom cenſes. AM. quid? cenſeo? (neminem.
ME. Malum tibi: præter Amphitruonem, herum novi
AM. Num formam perdidi? mirum quin me norit Soſia.
Scrutabor. eho dic mihi, quis videor? num ſatis Amphitruo? (ſenex,
ME. Amphitruo! ſanuſne es? nonne tibi prædictum,
Bacchanal te exercuiſſe, quom qui ſis, alium rogites?
Abſcede, moneo: moleſtus ne ſies, dum Amphitruo
Cum uxore, modo ex hoſtibus adveniens, voluptatem capit.
AM. Qua uxore? ME. Alcumena AM. quis homo? ME. quotiens vis dictum? Amphitruo,
Herus meus. moleſtus ne ſies. AM. quî cum cubat?
ME. Vide ne infortunium quæras, qui me ſic ludifices?
AM. Dic quæſo, mi Soſia. ME. blandius, cum Alcumena. AM. in eodemne
Cubiculo? ME. imo, ut arbitror, corpore corpus incubat. AM. væ miſero mihi? (rariam
ME. Lucri'ſt, quod miſeriam deputat. nam uxorem uſu-
Perinde eſt præbere, ac ſi agrum ſterilem fodiendũ loces.
AM. Soſia. ME. quid malum Soſia? AM. non me noviſti, verbero? (AM. adhuc
ME. Novi te hominem moleſtum, qui ne emas litigium.
Amplius: Nonne ego herus ſum tuus Amphitruo? ME. tu Bacchus es,
Haud Amphitruo. quoties tibi dictum vis? num denuo?
Meus Amphitruo uno cubiculo Alcmenam complexu tenet.
Si pergas, eum hic ſiſtam, neque ſine tuo magno malo.
AM. Cupio accerſi. utinam ne pro benefactis hodie patriam,

BLANDIVS.] Lego: *blandiris? cum Alcumena.* hoc ſenſu: Nihil eram tibi ultra reſponſurus; ſed quoniam adeo blande me compellas, iterum repetam quæ dixi; *Cubat cum Alcumena. Mi,* autem blandientis eſſe, vel pueri norunt. *Gruter.*

QVINE.] Poſitum, pro, *qui.* Nam *ne* παρέλκον, & ornatus cauſſa additum eſt. *Lamb.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Ædeis, uxorem, familiam cum forma una perduam!
ME. Accerſam equidẽ: ſed de foribus tu interea ſis vide.
† Credo jam quæ volebat ſacruficia ad epulũ conduxit. †
Si moleſtus ſis, evades nunquam, quin te ſacruficem.

AMPHITRVO, BLEPHARO, SOSIA.

DI voſtram fidem! quæ intemperiæ noſtram agunt familiam! quæ mira
Video, poſtquam advenio peregre! nam veru'ſt, quod olim eſt auditum
Fabularier, mutatos Atticos in Arcadia homines,
Et ſævas belluas manſitaſſe, nec unquã denuo parentibus
Cognitos. BL. quid illuc, Soſia? magna ſunt, quæ mira prædicas.
Ain' tu alterum te reperiſſe domi conſimilem Soſiam?
SO. Ajo. ſed heus tu, quom ego Soſiam, Amphitruonem Amphitruo, quid ſcis an (quoque
Tu forte alium Blepharonem parias? ô Di faciant, ut tu
Conciſus pugnis, & illiſis dentibus, id impranſus creduas.
Nam ego, ille alter Soſia, qui illic ſum, me malis mulcavit modis. (ut video,
BL. Mira profecto. ſed gradus condecet grandire: nam
Expectat Amphitruo, & vacuus mihi venter crepitat. AM. & quid aliena (memorant,
Fabulor? in noſtro olim Thebano genere pluſquam mira
Martigenam ille aggreſſus belluam magnus Europæ quæſtor, anguineo
Repente hoſteis peperit ſeminio: & pugnata illac pugna

ACID. *magna mira ſunt quæ prædicas.*

ACID. *eliſis* vel, *eliſus.*

DE FORIBVS TV INTEREA SIS VIDE.] De foribus tu interea, ſi vis, diſcedas, vide. *Lamb.*

MVTATOS.] De hac re *Plinius* lib. 8. 22.

MARTIGENAM ILLE &c.] *Cadmus*, qui Thebanus fuit, ſerpentem illum interfecit: ex cujus dentibus diſſeminatis nati ſunt homines armati. *Taubmann.*

EVROPAE QVAESTOR.] Pro, *quæſitor*, id eſt, qui ad Europam ab Agenore miſſus eſt. *Douza.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Frater trudebat fratrem haſta & galea: & noſtræ au-
ctorem gentis
Cum Veneris filia angueis repſiſſe tellus Epirotica
Vidit. de ſummo ſummus Iuppiter ſic ſtatuit, ſic fatum
habet. (malis.
Optumi omnes noſtrates, pro claris factis, diris aguntur
Fata iſtæc me premunt, pertolerarem vim tantam,
cladeſque
Exanclarem impatibiles. So. Blepharo. Bl. quid eſt?
So. neſcio quid mali ſuſpicor.
Bl. Quid? So. videſis, herus ſalutator oppeſſulatas an-
te foreis graditur.
Bl. Nihil eſt, famem exſpectat obambulans. So. curioſe
quidem: foreis enim
Clauſit, ne prævorteretur foras. Bl. oggannis. So. nec
gannio, nec latro.
Si me audias, obſerves neſcio quid. ſecum ſolus, puto,
Rationes colligit: quid memoret, hinc excipiam; ne
propera. (gloriam.
Am. Vt metuo, ne victis hoſtibus Dî partam expungant
Totam miris modis noſtram video turbatam familiam.
Tum vero uxor vitio, ſtupro, dedecore me plena enicat.
Sed de patera miru'ſt: erat tamen ſignum obſignatum
probe. (oppugnatum,
Quid enim? pugnas pugnatas prolocuta, & Pterelam
Noſtris occiſum manibus fortiter. atat! novi jam ludum:
Id Soſiæ factu'ſt opera, qui me hodie quoque præſen-
tem auſit (minus.
Indigne prævortier. So. de me locutus, & quæ velim

Et nostrae avtorem gentis.] Et Cadmum Thebarum conditorem, cum Hermiona uxore ſua angueis ex hominibus factos repſiſſe. Ovidius: *Serpentem ſpectas, & tu ſpectabere ſerpens.*

Famem exspectat obambvlans.] Cic. 5, Tuſcul. *Socratem ferunt, quum uſque ad veſperam contentius ambularet, quæſitumque eſſet ex eo, quare id faceret, reſpondiſſe, ſe, quo melius cœnaret, obſonare ambulando famem.*

Salvtator.] Tanquam ii, qui ſalutatum ibant potentiores: qui ſi non ſtatim admittebantur, foris prodeambulabant. *Douz.*

Ne praevorteretvr.] Iocus: nam fores clauſit, ne fames egreſſa eum anteverteret. *Douza.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Hominem ne congrediamur, quæſo, priuſquam ſtomachum detexerit. *Dovz. decoxerit.*

BL. Vt lubet. AM. ſi illum datur hodie maſtigiam apprehendere, oſtendam quid ſit
Herum fallere, minis & dolis inceſſere. *Dovz. Herum fallere dolis, & minis inceſſere.*
So. audin' tu illum? BL. audio.
So. Illæc machina meas onerat ſcapulas. compellemus ſis hominem.
Scin' quid volgo dici ſolet? BL. quid dicturus ſis, neſcio:
Quid tibi patiundum, fere hariolor. So. vetu'ſt adagium,
Fames & mora (compellemus
Bilem in naſum conciunt. BL. verum quidem. è loco
Alacre. Amphitruo. AM. Blepharonem audio: mirum quid ad me veniat.
Opportune tamen ſe offert, ut uxoris facta convincam turpia. *Alii, impia.*
Quid? huc ad me Blepharo? BL. oblitus tam cito, quam diluculo
Miſiſti ad navim Soſiam, ut hodie tecum conviverem?
AM. Nuſquam factum gentium. ſed ubi illic ſceleſtus? BL. quis? AM. Soſia.
BL. Eccum illum. AM. ubi? BL. ante oculos. non vides? AM. vix video præ ira, adeo me iſtic
Hodie delirum fecit. ne te ſacruficem, nunquam evades.
Sine me, Blepharo. BL. auſculta, precor. AM. dic, auſculto. tu vapula.
So. Qua de re? num ſatis tempori? non ocius quivi, ſi me

HOMINEM NE CONGREDIAMVR.] Videntur *Lambino* ſuperiora, iiſque adhunc locum, vendi poſſe pro Plautinis: quæ vero ſequuntur, non item. Cum multa ex eis aliunde ſumpta, & pæne mendicata ſint, nonnulla inconcinna & Plauto indigna.

FAMES ET MORA BILEM IN NASVM CONCIVNT.] Veterum opinio fuit, ut *frontem pudoris, riſus lienem*, ſic & *iræ ſedem eſſe nares*. Hinc Perſius: *Diſce, ſed ira cadat naſo rugoſaque ſanna.* Id inde, quod in omni graviore commotione, maxime autem iræ, ſpiritus concitatus ac velut æſtuans vehementius ebullit, nareſque erumpendo dilatat. Cernas id maxime in brutorum generoſiſſimis, equo, tauro, leone. *Caſaub.*

E LOCO.] Alii interpretantur, *opportune*. Mihi videtur nihil aliud ſignificare quam, *ſtatim*. Ad eum modum eadem ſignificatione dicitur, *è veſtigio*. Boxh.

SI ME DAEDALEIS.] Id eſt, *ſi volaſſem*. Victor.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Dædaleis tuliſſem remigiis. Bʟ. abſtine, quæſo; non
potuimus (ſive
Noſtros grandius grandire gradus. Aᴍ. ſive grallatorius,
Teſtudineus fuerit, certum ſt mihi hunc ſceleſtũ perdere?
En tectum! en tegulas! en obductas fores! en
ludificatum herum!

Dovz. ubique legit, *hem*.

En verborum ſcelus! Bʟ. quid mali fecit tibi? Aᴍ. rogas? ex illo (ne?
Tecto excluſum foribus, me deturbavit ædibus. So. ego-
Aᴍ. Tu. quid minitabas te facturum, ſi iſtas pepuliſſem
fores?
Negas, ſceleſte? So. quin negem? en teſtis ampliter, quîcum venio:

Dovz. *quid ni negem?*

Miſſus ſedulo, ut ad te vocatum ducerem. Aᴍ. quis te
miſit,
Furcifer? So. qui me rogat. Aᴍ. quando gentium?
So. dudum, jam pridem, modo,
Vbi cum uxore domi rediſti in gratiam. Aᴍ. Bacchus
te irritaſſit. (juſſeras
So. Nec Bacchum ſalutem hodie, nec Cererẽ. tu purgari
Vaſa, ut rem divinam faceres: & hunc me accerſitum
mittis,
Vt tecum prandeat. Aᴍ. Blepharo, diſpeream, ſi aut intus adhuc fui,

Nᴏɴ ᴘᴏᴛᴠɪᴍᴠs ɢʀᴀɴᴅ. &c.] De illo dicitur, qui compernis junctis genibus incedit. *Salmaſ.*

Gʀᴀʟʟᴀᴛᴏʀɪᴠs.] *Varro* apud Nonium; *Grallatores qui incedunt grallis, quæ ſunt perticæ ligneæ.*

Tᴠ ᴘᴠʀɢ. &c.] Leg. *ut purgari juſſ.* Quaſi dicat, Precor ut nec panem, nec potum ori hodie meo admoveam, niſi tu juſſeras, &c. *Salutare*, ridicule, pro, ori admovere, quia *Salutare* & *Adorare deum*, rem unam notat. Quærit Amphitruo ex ſervo Soſia, quando gentium ipſum miſerit accerſitum Blepharonem: reſpondet ſervus, id jam, modo, pridem factum fuiſſe: & ut planius etiam loquatur, circumſtantias addit; *Vbi*, inquit, *rediiſti cum uxore tua in gratiam.* Volebat alia addere: interpellat herus, cui cum, ut fere fit, conciſe admodum reſpondiſſet, ad inchoatum ſermonem revortitur; *ut*, vel, *ubi*, inquit, *purgari juſſeras vaſa*, ut rem divinam faceres, tunc me mittis hunc accerſitum. Ergo verba iſta, *Nec Bacchum &c.* clam à Soſia proferuntur. q. d. Si Bacchus me irritare debet, nolim ego vel Bacchum, vel Cererem ſalutare. Vterque autem furorem hominibus immittere credebatur. *Scioppius.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Aut ſi hunc miſerim. dic, ubi me liquiſti? So. domi cum Alcumena conjuge. (voco.
Ego à te abiens portum vorſus volito, hunc tuis verbis
Venimus, nec te niſi nunc video poſtea. Am. ſceleſtum caput; cum uxore?
Nunquam abis, quin vapules. So. Blepharo. Bl. Amphitruo, mitte hunc mea gratia,
Et me audias. Am. en mitto, quid vis loquere. Bl. iſtic jam dudum mihi (cus
Maxuma memoravit mira: præſtigiator forte aut venefi-
Hanc excantat tibi familiam. inquire aliunde, vide quid ſiet. (intellegas.
Nec ante hunc excruciatum miſerum facias, quam rem
Am. Recte mones: eamus, te advorſum uxori etiam advocatum volo.

IVPPITER, AMPHITRVO, SOSIA, BLEPHARO.

QVis tam vaſto impete has foreis toto convolſit cardine? (ſi comperero,
Quis ante ædeis tantas tamdiu turbas cõcitat? quem
Telebois ſacruficabo manibus. nihil eſt, ut dici ſolet, Diss. *manibus* Am. *nihil eſt &c.*
Quod hodie bene ſuccedat mihi. deſerui Blepharonem, & Soſiam, (& illos perdidi.
Vt cognatum Naucratem convenirem: hunc non reperi,
Sed eos video: ibo advorſum, ut ſi quid habent, ſciſciter.
So. Blepharo, illic qui (piter,
Ex ædibus, herus eſt, hic vero veneficus. Bl. proh Iup-
Quid intueor? hic non eſt, ſed ille. Amphitruo iſtic ſi fuat,
Illum ſane non eſſe oportuit, niſi quidem ſit geminus.
Ivp. Eccum cum Blepharone Soſiam. compellabo hos prius. Soſia,

Telebois sacrvficabo manibvs.] Teleboarum interfectorum umbris mactabo. *Lambin.* Porro *Diſſaldeus* hic finiri vult Iovis ſermonem, & ſequentia tribuit Amphitruoni, hoc modo. *ſacrificabo manibus.* Amph. *Nihil eſt, ut dici ſolet, quod hodie bene ſuccedat mihi.*

Tandem ad nos? eſurio. So. dixin' tibi hunc veneficum?
AM. Immo ego hunc, Thebani cives, qui domi uxorem meam
Impudicitia impetivit, per quem teneo theſaurum ſtupri.

Dovz. impedivit. à *pedore.*

So. Here, ſi tu nunc eſuris, ego ſatur pugnis ad te volito.
AM. pergin', maſtigia? So. abi ad Acheruntem, venefice. AM. men' veneficum?
Vapula. IVP. quæ, hoſpes, intemperiæ, ut tu meum verberes? AM. tuum? IVP. meum.
AM. Mentiris. IVP. Soſia, i intro: dum hunc ſacrufico. fac paretur prandium.
So. Ibo. Amphitruonem, arbitror, ita comiter Amphi-(truo
Accipiet, ut dudum memet ego ille alter Soſia Soſiam.
Interea dum iſti certant, in popinam devortundum'ſt mihi:
Lances detergam omneis, omneiſque trullas hauriam. (IVP. tun' me
Mentiri ais? AM. mentiris, inquam, meæ corruptor familiæ.
IVP. Ob iſtuc indignum dictum, te obſtricto collo hac (arripiam.
AM. Væ miſero mihi! IVP. at id præcaviſſe oportuit. AM. Blepharo, ſuppetias mihi.
BL. Conſimiles ſunt adeo, ut utri aſſim, neſciam: rixam (tamen,
Vt poteſt, dirimam. Amphitruo, noli Amphitruonem duello perdere;
Linque collum, precor. IVP. hunc tu Amphitruonem (dictitas?
BL. Quid ni? unus olim; nunc vero partus eſt geminus.

THESAVRVM.] *Peſſimæ rei copia, theſaurus dici poteſt.* Nonius.

STVPRI.] Poſt vocem *ſtupri*, hunc verſum inſero: *cuique med abſente corpus* (uxor) *vulgavit ſuum.* I. Gul.

OMNEISQVE TRVLLAS &c.] *Trulla,* vas potorium: *trua* vas aquarium, quo e culina aquam calefactam in lavatrinam, hoc eſt, domeſticum balneum fundebant. *Omnes trullas hauriam*, ſic interpretamur: ut *trullas omnes* accipiamus ἀντὶ τοῦ πᾶσαν ἀρύταιναν, ſive trullarum omne genus. neque ad οἰνήρυσιν tantum referimus, ſed etiam ad reliquas trullas: puta ἐτνηρύσιδας, ζωμηρύσιδας, & alias, ſi quæ erant aliæ. *Caſaub.*

RIXAM.] *Rixa eſt*, ex Iuvenalis definitione;

--- ubi tu pulſas, ego vapulo tantum,

Douza.

Dum tu vis eſſe, alter quoque eſſe forma non deſinit.
Interea quæſo collum linque. IVP. linquo: ſed dic mihi,
videturne tibi (Iuppiter! ubi hodie
Iſtic Amphitruo? BL. uterque quidem. AM. proh ſumme
Mihi formam adimis! pergo quærere: tune
Amphitruo? IVP. tu negas?

ACID. IVP. *perge quærere.* AMPH. *tun' Amphitruo?*

AM. Pernego, quando Thebis, præter me, nemo 'ſt alter Amphitruo.
IVP. Immo, præter me, nemo; atque adeo, tu Blepharo, judex ſies.
BL. Faciam id, ſi queo, ſignis palam. tu reſponde prius.
AM. lubens.
BL. Antequam cum Taphiis à te pugna ſit inita, quid mandaſti mihi?
AM. Parata navi, clavo hæreres ſedulo:

V. E. *parata in ipſo portu navi.*

IVP. Vt ſi noſtri fugam facerent, illuc me tuto reciperem.
AM. Item aliud, ut bene nummatum ſervaretur marſupium.
IVP. Quæ pecuniæ? BL. tace ſis tu, meum 'ſt quærere. & tu, ſciſti numerum? (rem enarrat.
IVP. Talenta quinquaginta Attica. BL. hic examuſſim
Quot Philippei? AM. duo milia. IVP. oboli
vero bis totidem. So. uterque

ACID. *tribuit* BLEPH.

Rem tenet, probe intus in crumena clauſum alterum eſſe oportuit.
IVP. Attende ſis: hac dextera, ut noſti, regem mactavi Pterelam;
Spolia ademi; & pateram qua ille potare ſolitus eſt, in ciſtella

PARATA NAVI.] Mandavi tibi, ut ſedulo gubernaculo affixus eſſes. *Lamb.* Strenuum vero ductorem! qui ſuæ magis quam communi ſecuritati proſpexerit in futurum. Sed Plautus, Theatralium plauſuum captator, hoc ſatyrice in palliatum Imperatorem torſiſſe videri poteſt. *Douza.*

CLAVO HAERERES.] Sic diſtingue meo periculo:

--- Clavo hæreres ſedulo
Vt ſi noſtri fugam facerent, illuc me tuto reciperem.
BLE. *Item aliud.* AM. *ut bene nummatum ſervaretur marſupium.*

Cæcutiunt qui non vident, hæc ita fuiſſe diſponenda. *Diſſaldeus.*

TALENTA QVINQVAGINTA ATTICA.] Id eſt, vicena quina millia aureorum Vngaricorum, quadringentos quinquaginta quatuor, & dimidiato paullo plus. Tot etiam talentis mulctatus fuit *Demoſthenes* convictus ſilentii Harpalo venundati. *Taubm.*

Pertuli: dono uxori meæ dedi, quî cum hodie domi lavi,
Sacruficavi, cubui. AM. hei mihi! quid audio? vix apud
me ſum. intereo. (intereo.
Vigilans quippe dormio: vigilans ſomnio, vivus & ſanus
Ego idem ille ſum Amphitruo, Gorgophones nepos,
imperator Thebanorum: (nanes
Et Creontis unicus Teleboarum perduellis: qui Acar-
Et Taphios vi vici, & ſumma regem virtute bellica.
Illiſce præfeci Cephalum, magni Deionei filium.
IVP. Ego idem latrones hoſtes bello & virtute contudi.
Electryonem perdiderant, noſtræ & germa- *Alii, germanium.*
nos conjugis.
Achaiam, Ætoliam, Phocidem, per freta Ionium &
Ægeum & Creticum (himet
Vagati, vi vortebant piratica. AM. Di immortales! mi-
Non credo, ita omnia, quæ facta illic, ex amuſſim loqui-
tur. vide,
Blepharo. BL. unum ſupereſt: id ſi fuat, Amphitruones
ſitote gemini.
IVP. Quid dicas, novi: cicatricem in dextro muſculo
ex illoc volnere
Quod mihi impegit Pterela. BL. eam quidem. AM. ap-
poſite. IVP. Viden? en aſpice.
BL. Detegite, aſpiciam. IVP. deteximus, vide. BL. ſu-
preme Iuppiter,
Quid intueor! utrique in muſculo dextero, eodem in loco,
Signo eodem apparet probe, ut primum coivit cicatrix
rufula,
Sublurida. Rationes jacent, judicium ſilet, quid agam
neſcio.

LATRONES.] Id eſt, milites conductos, quibus utebantur hoſtes. *Donza.*

SVBLVRIDA.] *Luridus color* à ſimilitudine coloris *luræ*, id eſt, utris coriacei, atque adeo à ſimilitudine corii appellatus. *Turneb.*

IVDICIVM SILET.] *Cæl. Rhod. Silentium* in cauſſis judiciiſque intelligitur, cum nulla prorſum promit ſe conjectura veritatis diſpiciendæ, unde ferri poſſit ſententia. Reſpicit autem ad *ampliationis* morem: cum in tempus aliud judicium diffinitur. *Cæl. Rhodig.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

ACTVS QVARTI SCENA TERTIA.

BLEPHARO, AMPHITRVO, IVPPITER.

VOs inter vos partite : ego abeo, mihi negotium eſt. Mſſ. *Cam.* parcite.
Neq; ego unquam uſquã tanta mira me vidiſſe cenſeo.
AM. *Blepharo, quæſo, ut advocatus mihi aſſis, neve abeas.* BL. *vale.*
Quid opu'ſt me advocato? qui utri ſim advocatus neſcio. I. GVL. quin utri.
IVP. *Intro hinc eo. Alcumena parturit.* AM. *perii miſer!*
Quid ego? quem advocati jam atque amici deſerunt. DOVZ. quid ago?
Nunquam edepol me inultus iſtic ludificabit, quiſquis eſt.
Nam ad regem recta me ducam, reſque ut facta eloquar.
Ego pol illum ulciſcar hodie Theſſalum veneficum,
Qui perverſe perturbavit familiæ mentem meæ.
Sed ubi ille'ſt? intro edepol abiit, credo ad uxorem meam.
Qui me Thebis alter vivit miſerior? quid nunc agam?
Quem omnes mortales ignorant, & ludificant, ut lubet.
Certum'ſt, introrumpam in ædibus, ubi quemq; hominẽ aſpexero.

PARTITE.] Vos inter vos iſtam controverſiam decidite ac dirimite. *Lambin.*

NESCIO.] Poſt hunc verſum inſero alium, quem *Nonius* in *Decernere*, ex Amph. citat.

Qui nequeo, voſtrorum uter ſit Amphitruo, decernere.

I. Gul.

AM. PERII MISER! QVID EGO?] Perſonis aliter collocatis, ſic ſcribo:

IVP. *Intro ego hinc eo. Alcumena parturit. perii miſer!*

AM. *Quid ego? quem advocati jam omnes atque amici deſerunt.*

Iuppiter cum Amphitruonem egregie confutaſſet, redire ſe intro ait. tum inter eundum, tumultum & clamorem Alc. parturientis exaudiens; Alcumena, inquit, parturit: & addit; *Perii miſer*, amicæ ſaluti prætimens. Neque mihi hoc quiſquam objiciat, Iovi parum convenire hanc formidinem. nam hæc ipſa ſimulatio ſcenam adjuvat & Amphitruonem ex ſubditivo prope germanum facit. Huic ſubjiciens Amphitruo: *Quid ego?* inquit. an non magis perii etiam, quem amici & noti omnes deſerunt. *I. Gul.*

THESSALVM &c.] *Theſſali* veneficiis & magicis artibus infames. *Taubm.*

IGNORANT.] *Ignorare* eſt aſpernari & cognoſcere nolle. *I. Gul.*

INTRORVMPAM IN AEDIBVS.] Ἀρχαϊσμὸς eſt: apparet enim veteres Præpoſitioni *In*, ſive motum in loco, ſive ad locum ſignificarent, indifferenter accuſativum & ablativum adjunxiſſe. *Meurſ.*

15 *Sive*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Sive ancillam, ſive ſervom, ſive uxorem, ſive adulterum,
Seu patrem, ſive avom videbo, obtruncabo in ædibus.
Neque me Iuppiter, neque dî omnes id prohibebunt, ſi volent.
Quin ſic faciam uti conſtitui: pergam in ædibus nunc jam.

ACTVS QVINTI SCENA PRIMA.

BROMIA, AMPHITRVO.

SPes atque opes vitæ meæ jacent ſepultæ in pectore,
Neque ulla'ſt confidentia jam meo in corde, quin amiſerim;
Ita mihi videntur omnia, mare, terra, cœlum, conſequi,
Iam ut opprimar, ut enicer. me miſeram! quid agam neſcio.
Ita tanta mira in ædibus ſunt facta. væ miſeræ mihi!
Animo male'ſt. aquam velim! corrupta ſum, atque abſumpta ſum.
Caput dolet, neque audio, neque oculis proſpicio ſatis.
Nec me miſerior fœmina'ſt, neque ulla videatur magis.
Ita heræ meæ hodie contigit. nam ubi parturit, deos ſibi invocat.
Strepitus, crepitus, ſonitus, tonitrus: ut ſubito, ut propere, ut valide tonuit!
Vbi quiſque inſtiterat, concidit crepitu. ubi neſcio quis maxuma
Voce exclamat ſic: Alcumena, adeſt auxilium, ne time:
Et tibi, & tuis propitius cœli cultor advenit.
Exurgite, inquit, qui terrore meo occidiſtis præ metu.
Vbi jacui, exurgo. ardere cenſui ædîs, ita tum conſulgebant.
Ibi me inclamat Alcumena: tum ea res me horrore afficit.
Herilis prævortit metus: ocius accurro, ut ſciſcam quid velit:

SEPVLTAE.] Id eſt, *exſtinctæ.* omnis ſpei atque auxilii inopiam ſignificat.

CONSEQVI.] *Conſequi* hic puto, idem eſſe, quod, circumgyrari, in orbem rapi, aut agi. Nam in orbem rapta ſe invicem conſequuntur. Maxime autem conſternatis cœlum, terra, & mare circumrotari fere, & lapſum minari videntur. *Boxhorn.*

ANIMO MALE EST.] *Animo male fieri* dicitur, cum ictu alicujus mœroris perculſus animus, non ſuſtinet corpus, ſequiturque ruina membrorum. *Donatus.*

AQVAM VELIM!] Qua ſuffuſa, ſemianimis recreer, atque reficiar. *Lamb.*

DEOS SIBI INVOCAT.] Forte puerperis illud ſolemne dixit, *Iuno Lucina, fer opem.* Taubm.

HERILIS PRAEVORTIT METVS.] Plus valet apud me Alcumenæ metus, quam meus. *Lambin.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Atque illam geminos filios pueros peperiſſe conſpicor; (dimus.
Neque noſtrum quiſquam ſenſimus, quum peperit, neque prævi-
Sed quid hoc? quis hic eſt ſenex, (ter?
Qui ante ædis noſtras ſic jacet? numnam hunc percuſsit Iuppi-
Credo edepol: nam, proh Iuppiter! ſepultus eſt, quaſi ſit mor-
tuus. (meus.
Ibo & cognoſcam quiſquis eſt. Amphitruo hic quidem eſt herus
Amphitruo! AM. *perii!* BR. *ſurge!* AM. *interii!* BR. *cedo ma-*
num! AM. *quis me tenet?*
BR. *Tua Bromia ancilla.* AM. *totus timeo, ita me increpuit*
Iuppiter.
Nec ſecus eſt, quam ſi ab Acherunte veniam. ſed quid tu foras
Egreſſa es? BR. *eadem nos formido timidas terrore impulit:*
In ædibus, ubi tu habitas, nimia mira vidi. væ mihi!
Amphitruo, ita mihi animus etiam nunc abeſt. AM. *agedum*
expedi.
Scin' me tuum eſſe herum Amphitruonem? BR. *ſcio.* AM. *viden'*
etiam nunc? BR. *ſcio.*
AM. *Hæc ſola ſanam mentem geſtat meorum familiarium.*
BR. *Immo omnes ſani ſunt profecto.* AM. *at me uxor inſanum*
facit
Suis fœdis factis. BR. *at ego faciam, tu idem aliter prædices*
Amphitruo, piam & pudicam eſſe tuam uxorem ut ſcias.
De ea re ſigna atque argumenta paucis verbis eloquar.
Omnium primum Alcumena geminos peperit filios.
AM. *Ain' tu geminos?* BR. *geminos.* AM. *dî me ſervant.*
BR. *ſine me dicere,*
Vt ſcias tibi tuæque uxori deos eſſe omnes propitios.
AM. *Loquere.* BR. *poſtquam parturire hodie uxor occœpit tua,*
Ibi utero exorti dolores, ut ſolent puerperæ: *Alii*, ubi.
Invocat deos immortales, ut ſibi auxilium ferant,

PERCVSSIT IVPPITER?] Graviſſimi eſt & lethalis vulneris verbum *percuſsit*. unde *percuſſores* dicti. dicitur etiam de fulmine. *Paſſ.*

INTERII.] Interire plus eſt, quam perire. *Gloſſ. Mſſ. Pl. Boxhorn.*

INCREPVIT.] Id eſt, crepitu fulminis perterruit. *Paſſerat.*

EXPEDI.] Dic actutum. *Gloſſ. Mſſ. Boxhorn.*

PIAM.] Amantem tui. Pietas omnia debita officia cōplectitur. *Gl. Mſſ. Boxh.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Manibus puris, capite operto. ibi continuo contonat
Sonitu maxumo. ædîs primo ruere rebamur tuas.
Aedes totæ conſulgebant tuæ, quaſi eſſent aureæ.
AM. *Quæſo abſolvito hinc me, extemplo quando ſatis deluſeris.*
Quid ſit deinde? BR. *dum hæc aguntur, interea uxorem tuam*
Neque gementẽ, neq; plorantem noſtrum, quiſquam audivimus:
Ita profecto ſine dolore peperit. AM. *jam iſtuc gaudeo,*
Vt ut erga me eſt merita. BR. *iſtæc mitto, atque hæc quæ dicam accipe.*
Poſtquam peperit pueros, lavere juſſit nos. occœpimus.
Sed puer ille quem ego lavi, ut magnus eſt, & multum valet?
Neque eum quiſquam colligare quivit incunabulis.
AM. *Nimia mira memoras: ſi iſthæc vera ſunt, divinitus*
Non metuo quin meæ uxori latæ ſuppetiæ ſient.
BR. *Magis jam faxo mira dices. poſtquam in cunas conditu' ſt,*
Devolant angues jubati deorſum in impluvium duo
Maxumi: continuo extollunt ambo capita. AM. *hei mihi!*
BR. *Ne pave. ſed angues oculis omnes circumviſere.*
Poſtquam pueros conſpicati, pergunt ad cunas citi.
Ego cunas receſſim rurſum vorſum trahere & ducere,
Metuens pueris, mihi formidans: tantoque angues acrius

MEVRS. Ego cunas viciſſim rurſum prorſum.

MANIBVS PVRIS.] *Puras manus* tam à ſordibus & illuvie, quam à cæde & ſanguine, in ſacris exigebant antiqui. Mimus: *Puras Deus, non plenas adſpicit manus*. Fiebantque eæ lavationes fere in vivo flumine. *Briſſon.*

CAPITE OPERTO.] In ſalutandis & adorandis diis ſtantes capite operto, corpus dextroverſum in orbem circumagebant, procumbebant etiam, dextramque ori admoventes, oſculum labris premebant. tum deinde ſedebant. Nec à ſalutantibus modo & adorantibus, ſed & à ſacrificantibus, deos (*Saturnum, Honorem* & *Herculem* excipias) capite operto, obvoluto, veſteque ad aures adducta, coli conſueviſſe conſtat. *Briſſon.*

INCVNABVLIS.] *Incunabula* ſunt faſciæ & panni, quibus pueri in cunis involvuntur, involucraque eorum, uno verbo, lanea & lintea. Nam in cunis pueri involuti incunabulis colligantur. *Turnebus.*

ANGVES IVBATI &c.] *Iubæ*, anguibus & draconibus tribui ſolent, quæ quidem criſtæ ſunt in eorum capitibus eminentes. *Turneb.*

IMPLVVIVM.] *Si relictus erat locus in medio, ut lucem caperet deorſum, qua impluebat, impluvium dictum.* Varro.

RECESSIM.] *Gloſſ. noſtræ Mſſ.* interpretantur, *retro*. Recte. Et nihil hic mutandum. Nunc receſſim, id eſt, retro: rurſum, id eſt, nũc vorſum, cunas traxi. Belgæ dicerent; *Nu voorwaerts, dan achterwaerts.* Boxhorn.

Perſequi. poſtquam conſpexit angues ille alter puer,
Citus è cunis exilit, facit recta in anguis impetum:
Alterum altera apprehendit eos manu perniciter.
AM. *Mira memoras: nimis formidoloſum facinus prædicas.*
Nam mihi horror membra miſero percipit dictis tuis.
Quid ſit deinde? porro loquere. BR. *puer ambo angues enicat.*
Dum hæc aguntur, voce clara exclamat uxorem tuam. DOVZ. inclamat.
AM. *Quis homo?* BR. *ſummus imperator divum atque hominum Iuppiter.*
Is dixit, cum Alcumena clam conſuetum cubilibus, SCAL. cubitibus.
Eumque filium ſuum eſſe qui illos angues vicerit:
Alterum eſſe tuum dixit puerum. AM. *pol me haud pœnitet,*
Scilicet boni dimidium mihi dividere cum Iove. *Mſſ. Cam.* ſi licet.
Abi domum, jube vaſa pura actutum adornari mihi,
Vt Iovis ſupremi multis hoſtiis pacem expetam.
Ego Tireſiam conjectorem advocabo, & conſulam
Quid faciundum cenſeat. ſimul hanc rem ut facta eſt eloquar.
Sed quid hoc? quam valide tonuit! dî obſecro voſtram fidem!

ACTVS QVINTI SCENA SECVNDA.

IVPPITER.

BOno animo es, aſſum auxilio, Amphitruo, tibi & tuis.
Nihil eſt quod timeas hariolos. haruſpices
Mitte omnîs. quæ futura & quæ facta, eloquar:
Multo adeo melius, quam illi, quum ſim Iuppiter.
Primum omnium Alcumenæ uſuram corporis
Cæpi, & concubitu gravidam feci filio.
Tu gravidam item feciſti, quom in exercitum

ALTERVM ALTERA.] Id eſt, unum dextra, alterum læva. Ovid. de Art. 1:
Parvus erat, manibuſque ſuis Syrinthius angueis
Preſſit: & in cunis jam Iove dignus erat.
Taubm.

CVM IOVE.] Aliter Propertius:
Rivalem poſſum non ego ferre Iovem.
TIRESIAM.] *Tireſias* vates nobilis Thebanus; *Conjector, divinator.* Briſſ.
CONSVLAM.] Recte dicit, *Conſulam.* aruſpices enim *exta conſulere* proprie dicuntur, cum inſpiciunt. *Briſſon.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Proſectus. uno partu duos peperit ſimul.
Eorum alter, noſtro qui eſt ſuſceptus ſemine,
Suis factis te immortali afficiet gloria.
Tu cum Alcumena uxore antiquam in gratiam
Redi. haud promeruit, quamobrem vitio vorteres.
Mea vi ſubacta eſt facere. ego in cœlum migro.

ACTVS QVINTI SCENA TERTIA.

AMPHITRVO.

FAciam ita ut jubes, & te oro, promiſſa ut ſerves tua.
Ibo ad uxorem intro; miſſum facio Tireſiam ſenem.
Nunc, ſpectatores, Iovis ſummi cauſam clare plaudite.

QVI EST SVSCEPTVS &c.] Mſſ. Lang. *qui eſt conceptus ſemine.* Fortaſſe melius. Aliud enim conceptio eſt, aliud ſuſceptio. *Conceptio* proprie ſeminis, primus uteri actus in generatione. *Suſceptio*, in lucem editi pueri, opus parentum, qui natos manibus ſuſcipiunt, atque è terra tollunt, ut oſtendant, velle ſe eos ali atque educari. *Diſſaldeus.*

CLARE PLAVDITE.] Mſſ. Camer. *clara plaudite.* forte *applaudite.* Vide Notas *Epidico extrema.*

FINIS AMPHITRVONIS.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

M. Accı Plavti

ASINARIA.

DRAMATIS PERSONÆ.

LIBANVS, *ſervus.*
DEMÆNETVS, *ſenex.*
ARGYRIPPVS, *adoleſcens.*
CLEÆRETA, *lena.*
LEONIDA, *ſervus.*
PHILENIVM, *meretrix.*
DIABOLVS, *adoleſcens.*
PARASITVS.
ARTEMONA, *uxor.*
MERCATOR.
GREX.

Ratio Nominum, Camerarii.

Libanus, *gentile Syriacum.*

Demænetus, *de laude populari.* δημαινετός.

Argyrippus, *ut* χρύσιππος, *addente fine granditatem nomini.*

Cleæreta, κλεαιρετὴ, *de famæ electione ſeu conſilio.*

Leonida, *eſt* λεωνίδης, *patronymica forma à leone.*

Philenium, φιλαίνιον, *à laudis ſtudio, niſi forte* φιλοίνιον *eſt, à vino.*

Diabolus, *calumniator, infamator, obtrectator. niſi forte honeſtiore nomine* διοβόλος, *hoc eſt, quaſi* διὸς βόλος: *nam & diωβόλου* futilis *eſt ſignificatio.*

Ἀρτεμώνη *ab* ἀρτέμων, *quod in navi grandioris veli nomen, ſicut ab* ἡγεμὼν, ἡγεμονή. ἀρτέμων *etiam, ut,* πολέμων, *proprium cujuſdam, vel vita, vel arte mirifici hominis. unde Proverb.* ἀρτέμων περιφόρητος. *inde eſſet* ἀρτεμώνη, *ut* ἀνεμώνη, *&c.*

ARGVMENTVM, ut quibuſdam videtur, PRISCIANI.

AManti argento filio auxiliarier
Sub imperio vivens volt ſenex uxorio.
Itaque ob aſinos relatum precium Saureæ
Numerarier juſsit ſervolo Leonidæ.
Ad amicam id fertur. cedit noctem filius.
Rivinus amens ob præreptam mulierem;
Is rem omnem uxori per Paraſitum nuntiat.
Accurrit uxor, ac virum è luſtris rapit.

ALIVD ARGVMENTVM CAMERARII.

HVjus Comœdiæ & nomen & argumentum leve atque jocoſum, & tota, quemadmodum in Prologo dicitur, ridicula res eſt. Sed ingens turpitudo & nefarium flagitium hac fabula exponitur, ſocietatis ſceleſtæ, & eorum, quæ animadverſione acerrima digna, non ſolum impunita eſſent legibus, ſed jocis etiam verborum vulgo celebrarentur. Atque hæc eſt horribilis ira Dei, quæ impietatem ita ulciſcitur, ut in omnia peſſima illam facinora ruere, & delicias facere in graviſſimis delictis patiatur. Id quod debemus in his ludis diligenter cognoſcere. ita in ſeria etiam illi ducent cum aliqua utilitate noſtra, &c. Ad rem. In hac fabula, volente & jubente patre, argentum à ſe aufertur, quod detur filio amanti: ea lege, ut filius patri apud amicam locum eſſe patiatur. Mirifice autem ludunt adoleſcentem ſervi, parta præda. Et finis continet pudendam criminationem uxoris, educentis è luſtro virum ſuum.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

PROLOGVS.

HOc agite ſultis, ſpectatores, nunc jam.
Quæ quidem mihi atque vobis res vortat bene,
Gregique huic, & dominis, atque conductoribus.
Face jam, tu præco, nunc omnem auritum poplum.
Age nunc reſide : cave modo ne gratiis. Mſſ. Cam. gratis.
Nunc, quid proceſſerim huc, & quid mihi voluerim,
Dicam. ut ſciretis nomen hujus Fabulæ.
Nam quod argumentum attinet, ſane breve'ſt.
Nunc quod me dixi velle vobis dicere,
Dicam : Huic nomen Græce eſt Onagos Fabulæ.
Demophilus ſcripſit. MARCVS vortit barbare. Mſſ. Lan. M. Arcius.
ASINARIAM volt eſſe, ſi per vos licet.
Ineſt lepos, luduſque, in hac Comœdia.
Ridicula res eſt. Date benigne operam mihi,
Vt vos item alias, pariter nunc, Mars adjuvet.

ACTVS PRIMI SCENA PRIMA.

LIBANVS, DEMÆNETVS.

SIcut tuum vis unicum gnatum tuæ
Supereſſe vitæ ſoſpitem & ſuperſtitem:
Ita te obteſtor, tum per ſenectutem tuam,
Perque illam, quam tu metuis, uxorem tuam:
Si quid med erga tu hodie falſum dixeris,

CONDVCTORIBVS.] *Lambinus* accipit de iis, qui conduxerunt ornamenta, Ædilibus. Immo vero de iis capiendum qui Ludos exhibent, quique hiſtrionum operam conduxerunt. *Gruter.*

AVRITVM &c.] *Auritum populum* accipio, qui uſu aurium non deſtituitur. *I, Gul.* Auritum, *attentum.* Gloſſ. Mſſ. Boxhorn.

GRATIIS.] Vide not. Epid. act. 3.4.

ONAGOS.] Cum ὀνηγὸς ſonet *Aſinarius:* cur *Aſinaria* vocatur Comœdia? R. ſubauditur, *fabula.* ut perinde ſit, ac ſi diceretur ; *Fabula de aſinario mercatore.* Stephan.

NVNC MARS ADIVVET.] Lego; *Nunc ars adjuvet*, vera & optima ſententia. Ars, aut artificium Comicum, ut alias antehac, ita etiam nunc vos oblectet. *Iuvare* dicitur Latinis, quod oblectat. Inde, *juvat me*, id eſt, placet. *Boxhornius.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Vt tibi ſuperſtes uxor ætatem ſiet,
Atque illa viva, vivus ut peſtem oppetas.
DE. *Per deum Fidium quæris. jurato mihi*
Video neceſſe eſſe eloqui quicquid roges,
Ita me obſtinate aggreſſus, ut non audeam
Profecto, percunctanti quin promam omnia.
Proinde actutum iſtud quid ſit, quod ſcire expetis,
Eloquere : ut ipſe ſcibo, te faciam ut ſcias.
LI. *Dic obſecro hercle ſerio, quod te rogem.*
Cave mihi mendacii quicquam. DE. *quin tu ergo rogas?*
LI. *Num me illuc ducis ubi lapis lapidem terit?*
DE. *Quid iſtuc eſt ? aut ubi eſt iſtuc terrarum loci?*
LI. *Vbi flent nequam homines, qui polentam pranſitant.* Mſſ. pinſitant.
DE. *Quid iſtuc ſit, aut ubi iſtuc ſit, nequeo noſcere,*
Vbi flent nequam homines, qui polentam pranſitent.
LI. *Apud fuſtitudinas ferricrepidinas inſulas,*
Vbi vivos homines mortui incurſant boves.
DE. *Modo pol percepi, Libane, quid iſtuc ſit loci,*
Vbi ſit polenta, te fortaſſe dicere. LI. *ah!*
Neque hercle ego iſtuc dico, nec dictum volo.
Teque obſecro hercle, ut, quæ locutus, deſpuas.
DE. *Fiat, geratur mos tibi.* LI. *age age uſque excrea.*

ÆTATEM.] Pro, *diutiſſime*, ſive *æternum*, adverbialiter poſitum. *Nonius.*

PESTEM.] *Peſtis* etiam pro morte ponitur : ſicut *febris* pro quocunque morbo. *Meurſ.*

DEVM FIDIVM.] *Fidius* eſt Iovis filius, id eſt, Hercules. Διὸς υἱὸς Ἡρακλῆς. cujus ſacramentum ſanctiſſimum erat. *Feſtus.*

LAPIS LAPIDEM.] Duæ rationes molendi indicantur à Poëta : una, cum ſuſpenſa mola fruges frangimus, ut in faba freſa, & in polenta craſſiuſcula; altera, cum molæ non ſuſpenduntur, ſed lapis lapidem terit, id eſt, mola molam; cum tenuior farina & minutior elicitur. Atque hinc, Comica quadam laſcivia & luſu ſervum circumloqui *piſtrinum*, ex genere moliture. *Turneb.*

POLENTAM.] Id eſt, hordeum, vel, hordeaceam farinam. *Taubm.*

FVSTITVDINAS.] *Inſulas* vocat molas, quod in mediis piſtrini locis collocatæ, veluti inſulæ ſpeciem præbeant. *Fuſtitudinas* vero, quod illic fuſtibus adigerentur ſervuli ſi alicubi ceſſarent. *Ferricrepidinas* etiam, quod compedibus vincirentur, ne fugiendi daretur facultas. *Longol.*

MORTVI &c.] Id eſt, ubi ſervi loris è pellibus bubulis factis cæduntur. *Lambin.*

DESPVAS.] Deſpuebant veteres, quæ abominabantur ne evenirent. *Lamb.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

DE. *Etiamne;* LI. *quæſo hercle uſque ex penitis faucibus:*
DE. *Etiam?* LI. *amplius.* DE. *nam quouſque?* LI. *uſque ad mortem volo.*
DE. *Caveſis malam rem.* LI. *uxoris dico, non tuam.*
DE. *Dono te ob iſtuc dictum, ut expers ſis metu.*
LI. *Dî tibi dent, quæcunque optes.* DE. *redde operam mihi.*
Cur hoc ex te quæram? aut cur miniter tibi,
Propterea quod me non ſcientem feceris?
Aut cur poſtremo filio ſuccenſeam,
Patres ut faciunt cæteri? LI. *quid iſtuc novi eſt?*
DE. *Equidem ſcio, jam filius quod amet meus*
Iſthanc meretricem è proxumo Philenium.
Eſtne hoc, ut dico, Libane? LI. *rectam inſtas viam.*
Ea res eſt. ſed eum morbus invaſit gravis.
DE. *Quid morbi eſt?* LI. *quia non ſuppetunt dictis data.*
DE. *Tune es adjutor nunc amanti filio?*
LI. *Sum vero, & alter noſter eſt Leonida.*
DE. *Bene hercle facitis, & à me initis gratiam.*
Verum meam uxorem, Libane, neſcis qualis ſit?
LI. *Tu primus ſentis, nos tamen prænoſcimus.* CAMER. nos tamen inde noſcimus.
DE. *Fateor eam eſſe importunam atque incommodam.*
LI. *Poſterius iſtuc dicis, quam credo tibi.*
DE. *Omnes parentes, Libane, liberis ſuis,*
Qui mihi auſcultabunt, facient obſequelam jam: SCAL. obſequentiam.
Quippe qui mage amico utantur gnato & benevolo:
Atque ego me id facere ſtudeo. volo amari à meis,
Volo me patris mei ſimilem, qui cauſa mea

PENITIS.] Vocabant *penitum* veteres, quod intimum eſſet: unde & *Penum* & *Penates* dixerunt. *Muretus.*

REDDE OPERAM.] Scil. *auſcultando.* Lamb.

QUID ISTUC NOVI EST?] Vix mihi dubium fit, quin poſt hæc ponendus ſit verſus 69. *Demiror quid &c.* at verſus ordine 70. delendus.

INVASIT GRAVIS.] Poſt hæc verba, Vetus Codex hunc verſum inſerit:
DE. *Etiamne?* LI. *age quæſo, hercle, uſque ex penitis faucibus.*

PRAENOSCIMUS.] Retineo, *Prænoſcimus*: hoc ſenſu: Tu potiſſimum & inprimis ſentis ac re ipſa experiris malitiam uxoris tuæ: nos autem nuda quidem cognitione, ſed tamen longe ante animadvertimus, quid tibi ab ea immineat. Atque ita conveniet quod mox ſubjicit: *Poſterius iſthæc dicis, quam credo tibi.* hoc eſt, quemadmodum ea quæ tu experiris, nos longe ante prævidemus: ita quæ dicis, longe ante credidi, & ita ſe habere ſcivi. *Piſtor.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Nauclerico ipſe ornatu per fallaciam,
Quam amabam, abduxit ab lenone mulierem.
Neque puduit eum id ætatis ſycophantias
Struere, & beneficiis me emere gnatum ſuum ſibi.
Eos me decretum eſt perſequi mores patris.
Nam me hodie oravit Argyrippus filius,
Vti ſibi amanti facerem argenti copiam:
Et id ego percupio obſequi gnato meo:
Volo amori obſecutum illius, volo amet me patrem,
Quamquam illum mater arcte contenteque habet,
Patres ut conſueverunt. ego mitto omnia hæc.
Præſertim quom is me dignum, quoi concrederet,
Habuit, me habere honorem ejus ingenio decet:
Quom me adiit, ut pudentem gnatum æquum eſt, patrem,
Cupio eſſe amicæ quod det argentum ſuæ.
LI. *Demiror quid ſit, & quo evadat, ſum in metu.*
DE. *Equidem ſcio jam, filius quod amet meus.*
LI. *Cupis id, quod cupere te nequicquam intellego.*
Dotalem ſervom Sauream uxor tua
Adduxit, cui plus in manu ſit quam tibi.
DE. *ARGENTVM accepi, dote imperium vendidi.*
Nunc verba in pauca conferam, quid te velim.
Viginti jam uſu' ſt filio argenti minis.
Face id ut paratum jam ſit. LI. *unde gentium?*
DE. *Me defraudato.* LI. *maxumas nugas agis.*

CONTENTEQVE.] Virtus omnis metam habet, intra quam & in qua conſiſtit, quam vocant mediocritatem. in ea qui conſiſtunt, *continenter* aut ipſi agere, aut alios habere dicuntur Plauto. qui, quod ſemel eſt dicendum, proximis & quæſitis vocabulis verba rebus, præſertim vitiis & virtutibus, penitus exprimendis adæquare paſſim cõtendit. *Boxh.*

PATRES VT CONSVEVERVNT.] *Seneca: Non vides quanto aliter patres, aliter matres indulgeant? Illi exercitari jubent liberos ad ſtudia obeunda mature: feriatis quoq; diebus non patiuntur eſſe otioſos, & ſudorem illis, & interdum lacrymas excutiunt. At matres fovere in ſinu, continere in umbra volunt.*

DOTALEM.] *Dotalis ſervus*, idem prorſus qui Agellio *Receptitius*. Qui quidem ſervus in mariti poteſtate non erat, ut reliqui; ſed matronæ peculiaris: quippe *exceptus* cum reliqua pecunia, nec datus doti: quam pecuniam illa pro libitu tractabat, vel invito marito. *Douz.*

VIGINTI.] Miror qui ſenex ſcire potuerit filio opus eſſe viginti minis: cum multo poſt (*Scena* 3.) lena ſuper illis cum adoleſcente paciſcatur. *Muretus.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Nudo detrahere veſtimenta me jubes.
Deſrudem te ego? age ſis, tu ſine pennis vola.
Tene ego deſrudem, quoi ipſi nihil eſt in manu?
Niſi quid tu porro uxorem deſraudaveris.
DE. Qua me, qua uxorem, qua tu ſervom Sauream
Potes, circumduce. aufer; promitto tibi
Non offuturum, ſi id hodie effeceris.
LI. Iubeas unâ operâ me piſcari in aëre,
Venari autem rete jaculo in medio mari. HEYNS. venari avem.
DE. Tibi optionem ſumito Leonidam.
Fabricare quidvis, quidvis comminiſcere.
Perſicito argentum hodie ut habeat filius,
Amicæ quod det. LI. quid aîs tu, Dæmenete?
Quid ſi forte in inſidias devenero?
Tu redimes me, ſi me hoſtes interceperint?
DE. Redimam. LI. tum tu igitur aliud cura quid lubet.
DE. Ego eo ad forum, niſi quid vis. LI. i; etiamne ambulas?
DE. Atque audin' etiam? LI. eccum. DE. ſi quid te volam,
ubi eris?
LI. Vbicunque lubitum fuerit animo meo.
Profecto nemo eſt, quem jam dehinc metuam, mihi
Ne quid nocere poßit: cum mihi tua
Oratione omnem animum oſtendiſti tuum.
Quin te quoque ipſum facio haud magni, ſi hoc patro.
Pergam quo occœpi, atque ibi conſilia exordiar.

DEFRVDEM.] *Deſrudare, eſt fructum minuere*, vel, *per fraudem aliquid eximere*. Non.

CIRCVMDVCE.] Decipe, circumveni. *Gloſſ. Mſſ. Boxhorn.*

RETE IACVLO.] Eſt *rete jaculum*, retis genus dictum à jaciendo, quod & *funda* appellatur, à *fundendo*, vel à *fundo*: βόλος Græcis, ut docet *Serv.* I. Et dicitur *rete jaculum*, ad differentiam *verriculi*, quod non jacitur, ſed verritur, id eſt, trahitur. *Turneb.*

OPTIONEM.] *Optiones ab optando appellati: quod antecedentibus ægritudine præpeditis, hi, tanquam adoptati eorum atque vicarii, ſolent univerſa curare.* Vegetius.

ALIVD CVRA.] Id eſt, tu de hac re ſis ſecurus, ego videro. *Taubm.*

I; ETIAMNE AMBVLAS?] Suſpicor fuiſſe initio, *Ei, ei; ne ambula.* hoc eſt; *I, i; ne ambula.* ſic reſpexerit ad dictum ſenis *Eo*; jubeatque porro ire, neque ambulare. minus enim eſt, imo vero & aliud *ambulare*, quam *ire*. Lepor autem in eo, quod ſenex ſcipioni inniteretur, ideoque itioni minus aptus. *Gruter.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

DE. *Audin' tu? apud Archibulum ego ero argentarium.*
LI. *Nempe in foro?* DE. *ibi. ſi quid opus fuerit.* LI. *meminero.*
DE. *Non eſſe ſervos pejor hoc quiſquam poteſt,*
Nec magis verſutus, nec quo ab caveas ægrius.
Eidem homini, ſi quid recte curatum velis,
Mandes: moriri ſeſe miſere mavolet,
Quam non perfectum reddat quod promiſerit.
Nam ego illud argentum tam paratum filio
Scio eſſe, quam me hunc ſcipionem contui.
Sed quid ego ceſſo ire ad forum, quod inceperam?
Ibo, atque ibi manebo apud argentarium.

ACTVS PRIMI SCENA SECVNDA.

ARGYRIPPVS.

Siccine hoc fit? foras ædibus me ejici?
Promerenti optume hoccine pretii redditur?
Bene merenti mala es, male merenti bona es.
At malo cum tuo: nam jam ex hoc loco
Ibo ego ad tres viros, veſtraque ibi nomina
Faxo erunt: capitis te perdam ego & filiam,
Perlecebræ, pernicies, adoleſcentum exitium.

ARGENTARIVM.] Fuit olim in civitatibus certum corpus ſive *σύστημα* argentariorum, quorum erat publicum officium. Tabernas & menſas cum ære in foro poſitas habebant. Apud menſas pecuniæ deponebantur, permutabantur, emebantur, vendebantur: quod Latine eſt *cambire*, Græce *ἀνταμείβεσθαι*. Per os plerique pecuniam credebant, & fœnori occupabant, emebant, vendebant, auctionem & omnia negotia exercebant: deque his omnibus rationes conficiebant. Ex eorum ſcriptura naſcebatur obligatio nominum ſine ſtipulatione. Vſuræ eis debentur ex ſola præſcriptione, & quidem beſſes. *Cujacius.*

SI QVID OPVS.] Hoc de ſollemnibus Romanæ antiquitatis Formulis depromptum, teſte *Cic.* ad Attic. *Erat enim, ſi meminiſti, in conſulatus petitione per te mihi pollicitus, SI QVID OPVS ESSET.* Douza.

CONTVI.] Id eſt, contueri, cernere. *Lamb.*

TRESVIROS.] Vide notas Amph. Act.1. Scen.1. verſ.3.

NOMINA.] Solebant enim rei nomen apud magiſtratum ante accuſationem datis tabellis deferre. *Douza.*

PERLECEBRAE &c.] E *Nonio* leg. *Pellecebris, perniciis, adoleſcentum exitium.* Ex his multo venuſtior & auguſtior ſententia exit. nam meretricula ætati noſtræ exitium eſt duabus rebus potiſſimum, blandimentis ſermonum, & exorabulis munerum: illa animum ſauciant; hæc fortunas lancinant: illa capiunt, captoſque retinent; hæc exhauriunt,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Nam mare haud eſt mare, vos mare acerrimum.
Nam in mari repperi, hîc elavi bonis.
Ingrata atque irrita eſſe omnia intellego,
Quæ dedi, & quod beneſeci : at poſthac tibi,
Male quod potero facere, faciam, meritoque id faciam tuo.
Ego pol te redigam eodem unde orta es, ad egeſtatis terminos.
Ego edepol te faciam, ut quæ ſis nunc, & quæ fueris, ſcias.
Quæ priuſquam iſtam dii atque amans ego animum meum iſti dedi,
Sordido vitam oblectabas pane, in pannis inopia. ††
Atque ea ſi erant, magnas habebas omnibus dîs gratias.
Eadem nunc, quom eſt melius, me cujus opera eſt, ignoras mala.
Reddam ego te ex fera, fame manſuetem, me ſpecta modo. *Mſſ. Pall.* manſuetam.
Nam iſti quod ſuccenſeam ipſi, nihil eſt: nihil quicquam meret.
Tuo facit juſſu, tuo imperio paret : mater tu, eadem hera es.
Te ego ulciſcar, te ego ut digna es, perdam, atque ut de me meres.
At, ſceleſta, viden' ut ne id quidem me dignum eſſe exiſtumat,
Quem adeat, quem colloquatur, quoi que irato ſupplicet.
Atque eccam illecebra exit tandem; opinor hic ante oſtium
Meo modo loquar quæ volam, quoniam intus non licitum eſt mihi.

riunt, & exhauſtos perdunt. *Pellecebræ* igitur delinimenta ſunt meretricia, blandidicis dictis & ſuaviludiis imperitos juvenum animos irretientia: unde ipſæ meretrices *Pellices*. Ioh. Gulielmus.

IN MARI.] Id eſt, in mercatura facienda. *Donza.*

ELAVI.] *Eluere*, eſt decoquere, ſubſtantiam lancinare: ut Rud.act.2.7. Sic *Proluere* quoque. itaque *Proluvium*, pro immoderata & effuſa largitate. Tacitus, *Proluere opes, &c.* Palmer.

SORDIDO VITAM OBLECTABAS PANE.] *Sordidum panem* Lambinus interpretatur panem cibarium, qui ſervis dabatur. Sed putat *Colerus* viliorem fuiſſe: nimirum illum, quem juſculo ſuperfuſo canibus præberi ſolitum ſcribit vetus *Scholiaſtes* Iuvenalis. *Taubm.*

INOPIA. ††] *Acidal.* cenſet defectum hic eſſe vel plurium, vel certe unius verſus.

IGNORAS.] Vid. Amph. Act. 4. Sc. 3.

MODO.] *More.* ubi iis præſentibus loquimur, quos metuimus, aliis in dicendo potius morem gerimus, quam nobis. *Boxhorn.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

ACTVS PRIMI SCENA TERTIA.

CLEAERETA, ARGYRIPPVS.

VNumquodq; iſtorum verbum nummis Philippeis aureis
Non poteſt auferre hinc à me, ſi quis emptor venerit.
Nec recte quæ tu in nos dicis, aurum atque argentum merum'ſt.
Fixus hîc apud nos eſt animus tuus clavo Cupidinis.
Remigio veloque quantum poteris, feſtina & fuge.
Quam magis te in altum capeſſis, tam æſtus te in portum refert.
AR. *Ego pol iſtum portitorem privabo portorio.*
Ego te dehinc, ut merita es de me & mea re, tractare exequar:
Quom tu me, ut meritus ſum, non tractas, quæ ejicis domo.
CL. *Magis iſtuc percipimus lingua dici, quam factis fore.*
AR. *Solus ſolitudine ego ted atque ab egeſtate abſtuli:*
Solus ſi ductem, referre gratiam nunquam potes.
CL. *Solus ductato, ſi ſemper ſolus quæ poſcam dabis.*
Semper tibi promiſſum habeto hac lege, dum ſuperes datis.
AR. *Qui modus dandi? nam nunquam tu quidem expleri potes.*
Modo quod accepiſti, haud multo aliquid poſt quod poſcas, paras?
CL. *Quid modi'ſt? ductando, amando, nunquāne expleri potes?*
Modo remiſiſti, continuo jam ut remittam ad te rogas.
AR. *Dedi equidem quod mecum egiſti.* CL. *& tibi ego miſi mulierem.*
Par pari datum hoſtimentu'ſt, opera pro pecunia.
AR. *Male agis mecum.* CL. *quid me accuſas, ſi facio officium meum?*
Nam NEQVE uſquam fictum, neque pictum, neque ſcriptum (in poematis,
Vbi lena bene agat cum quîcquam amante, quæ frugi eſſe volt.

NEC RECTE.] Id eſt, *male*. Taubm.

AVRVM MERVM EST.] Vnde meretrices lutea veſte introductæ; quia color auro, cujus illæ cupientes maxime ſunt, ſimilis. *Scalig.*

DVCTEM.] *Ducere* & *perducere*, inter Venerea habentur. *Gruter.*

QVOD ACCEPISTI.] *Quod* Plauto interdum eſt acceſſio ſermonis, præter vehementiam ſermoni nihil afferens. *I. Guilielm.*

HOSTIMENTVM.] Feſtus: *Hoſtimentum eſt beneficii penſatio.* Sic *Serv. Hoſtia*, victima eſt: & dicta, quod dii per illam *oſtientur*, id eſt, æqui & propitii reddantur: inde *hoſtimentum*, æquatio.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

AR. *Mihi quidem te parcere æquum eſt tandem, ut tibi durem diu.*
CL. *Non tu ſcis, quæ amanti parcet, eadem ſibi parcet parum.*
Quaſi piſcis, itidem eſt amator lenæ; nequam eſt, niſi recens.
Is habet ſuccum, is ſuavitatem: eum quovis pacto condias;

ACIDAL. condias vel patinarium.

Vel patinarium vel aſſum: verſes quo pacto lubet.
Is dare volt, is ſe aliquid poſci. nam ubi de pleno promitur,
Neque ille ſcit quid det, quid damni faciat. illi rei ſtudet:
Volt placere ſeſe amicæ, volt mihi, volt pediſſequæ,
Volt famulis, volt etiam ancillis: & quoque catulo meo

GRVT. etiam ancillis, & coquo, & catulo meo.

Subblanditur novus amator, ſe ut quom videat, gaudeat.
Vera dico. AD SVVM quemque hominem quæſtum eſſe æquum eſt callidum.
AR. *Perdidici iſtæc eſſe vera, damno cum magno meo.*
CL. *Si ecaſtor nunc habeas quod des, alia verba perhibeas:*
Nunc quia nihil habes, maledictis te etiam ductare poſtulas.

I. GVL. ductare meam poſtulas.

AR. *Non meum eſt.* CL. *nec meum quidem edepol, ad te ut mittam gratiis.*
Verum ætatis atque honoris gratia hoc fiet tui:
Quia nobis lucro fuiſti potius, quam decori tibi.

PAR. dedecori.

Si mihi dantur duo talenta argenti numerata in manum,
Hanc tibi noctem honoris cauſſa gratiis dono dabo.
AR. *Quid, ſi non eſt?* CL. *tibi non eſſe credam; illa alio ibit tamen.*
AR. *Vbi illæc quæ dedi ante?* CL. *abuſa'ſt. nam ſi ea durarent mihi,*

NON TV SCIS, &c.] Quæ amantem timide & parce poſcet, ea ſibi erit damnoſa. *Lamb.*

PATINARIVM.] *Piſcis pat.* eſt, qui non aſſatur, nec elixatur, ſed in patina cum jure apponitur. *Turneb.*

DE PLENO.] Cum amator nondum exhauſtus eſt. *Lamb.*

TE EAM DVCTARE &c.] *Poſtulas te ductare,* ex elegantiis Plautinis eſt. Ait, amantem fruſtra, ac nequicquam velle amicam verbis ductare, non donis. *Diſſ.*

ABVSA.] Propriiſſime hoc verbo Plautus utitur: ſc. in vino, unguentis, pigmentis, &c. nam id ſignificat *abuti.* Donat.

45 *Mu-*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Mulier mitteretur ad te. nunquam quicquam po- IVN. nec te quicquam.
ſcerem.
Diem, aquam, ſolem, lunam, noctem, hæc argento non emo:
Cætera quæque volumus uti, Græca mercamur fide.
Quom à piſtore panem petimus, vinum ex œnopolio,
Si æs habent, dant mercem: eadem nos diſciplina utimur.
Semper oculatæ noſtræ ſunt manus, credunt quod vident.
Vetus eſt, Nihili cocio eſt: ſcis cujus? non dico amplius.
AR. *Aliam nunc mihi orationem deſpoliato prædicas:*
Longe aliam præbes, inquam, nunc atque olim, quom dabam:
Aliam atque olim quom illiciebas me ad te blande ac benedice:
Tum mihi ædes quoque arridebant, quom ad te veniebam, tuæ.
Me unice unum ex omnibus te, atque illam amare, ajebas mihi.
Vbi quid dederam, quaſi columbæ pulli in ore ambæ meo
Vſque eratis: meo de ſtudio ſtudia erant voſtra omnia.
Vſque adhærebatis, quod ego juſſeram, quod volueram,
Faciebatis; quod nolebam ac vetueram, de induſtria
Fugiebatis, neque conari id facere audebatis prius,
Nunc neque quid velim, neque nolim, facitis magni, peſſumæ.

GRAECA &c.] *Græca mercari fide*, hic eſt, optima & repræſentata pecunia mercari, ut in palliata atque adeo Attica Comœdia: quaſi Græci nunquam fallerent, ſed nec coactore opus eſſet ad redigendam pecuniam, ut in Italia, quam præſentem perſolverent. Græci Græcis favent, & bene de gente ſua & exiſtimant & prædicant: quod in palliata ſervatum à Plauto eſt. nam Græcos ſi vituperaſſet, eorumque fidem fluxam dixiſſet, à decoro receſſiſſet. *Turn.*

VETVS EST, NIHILI &c.] Ita explicari debet. Lena dixerat ita ſuam mercem ſe vendere, ut illi ſolerent à quibus emeret, quæ ad victum ipſi eſſent neceſſaria. *Quom à piſtore &c.* Subjicit deinde, *vetus eſſe* nempe vetus dictum, ſive vetus proverbium, *nihili cocio eſt.* Non integrum retulit proverbium, quia pervulgatum erat, ſed addit, *ſcis cujus*, id eſt, ſcis qualis. Vt *cujum pecus.* Scis inquit de cujus ſive quali Cocione dictum ſit olim nihili eum eſſe. Vt non neceſſe habeam tibi amplius dicere. Integrum autem fuit, *nihili cocio eſt qui credit.* Credere autem mercatores dicebantur, qui merces ſuas vendebant non præſente pecunia, ſed pretio in creditum ibant, dilata in diem ſolutione. Cocio autem circumforaneus eſt propola, qui ab aliis emit vili, quod carius vendat. Iſtud genus præſente ſemper pecunia vendebant mercem ſuam, adeo ut pro non bonis cocionibus haberentur, nec quid ſui eſſet officii ſatis ſcientibus, qui pretium crederent emptori. *Salmaſ.*

QVASI COLVMBAE.] Nota eſt columborum in oſculando improbitas. *Catull.* Carm. 65:

Nec tantum niveo gaviſa eſt ulla columbo
Compar, quæ multo dicitur improbius
Oſcula mordenti ſemper decerpere roſtro.

Lamb.

MEO DE STVDIO.] Id ſolum agere ſtudebatis, quod mihi placebat.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

CL. *Non tu ſcis? hic noſter quæſtus aucupii ſimilimum'ſt.*
Auceps quando concinnavit aream, offundit cibum:
Aves aſſueſcunt. NECESSE *eſt facere ſumptum, qui quærit lucrum.*
Sæpe edunt: ſemel ſi ſint captæ, rem ſolvont aucupi:
Itidem hic apud nos. ædis nobis area eſt, auceps ſum ego.
Eſca eſt meretrix, lectus illix eſt, amatores aves:
Bene ſalutando conſueſcunt, compellando blanditer,
Oſculando, oratione vinnula, venuſtula.
Si papillam pertractavit, haud id eſt ab re aucupis.
Savium ſi ſumpſit, ſumere eum licet ſine retibus.
Hæccine te eſſe oblitum, in ludo qui fuiſti tamdiu?
AR. *Tua iſta culpa eſt, quæ diſcipulum ſemidoctum abs te amoves.*
CL. *Remeato audacter; mercedem ſi eris nactus: nunc abi.*
AR. *Mane, mane, audi: dic quid me æquum cenſes pro illa tibi dare:*
Annum ne cum quiquam alio ſit. CL. *tene? viginti minas.*
Atque ea lege, ſi alius ad me prius attulerit, tu vale.
AR. *At ego, eſt etiam, priuſquam abis, quod volo loqui.* CL. *dic quod lubet.*
AR. *Non omnino jam perii: eſt reliquum quo peream magis.*
Habeo, unde iſtuc tibi quod poſcis dem: ſed in leges meas
I. GVL. ſed in leges eas.
Dabo, ut ſcire poſſis, perpetuum annum hunc mihi uti ſerviat,

CONCINNAVIT.] Paravit locum æquabilem & planum. *Nonius.*

ILLIX.] *Ab illiciendo fit illix.* Nonius.

VINNVLA.] Ita *Iſidorus* lib.2.Origin. *Vinnulat.. vox, eſt lenis & mollis atque flexibilis: & vinnulata dicta. à vinno, i. cincinno molliter flexo.* Vnde nunc primum diſcimus, *vocem vinnulam*, ſive *vinnulatam*, ad fractas & conciſas illas effæminatiſſimis modis in concentu Muſico flexiones proprie pertinere, quod modulationis genus *Chroma* indigitat Boëthius, quaſi tu *corolatam vocum compoſitionem* interpretere, *minuritioni* citandæ uniter accommodatam. & feſtive Plautus, qui ab hac forma *Vinnulam orationem* appellat blanditias meretricias, chromaticæ illius Muſicæ in modum flexuoſas concinnataſque, nec niſi affectibus commovendis excogitatas; hoc eſt, dicta infracta & quaſi modulata voce labiis tenus modo, non autem è pectore penitiſſimo enunciata; nota meretricularum arte. *Douza. Vinolus, ſenſiloquus, illeceber.* Ita ex Nonio habet *Gloſſ. Mſſ. Boxhorn.*

HAVD EST &c.] Significat, non eſt rei familiari aucupis damnoſum; non imminuit rem familiarem. *Taubm.*

SINE RETIBVS.] Habere eum licet ſpontaneum, non coactum. *Pylad.*

SI.] *Si*, pro *cum, poſtquam, ſimul atque*, poni amat. *I. Gul.* SI, Conjunctio cum verbo indicativo juncta, rem magis indubitatam facit. *Priſcianus.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Nec quenquam interea alium admittat prorſus, quam me, ad ſe virum.
CL. *Quin ſi tu voles, domi ſervi qui ſunt caſtrabo viros.*
Poſtremo ut voles nos eſſe, ſyngrapham facito afferas.
Vt voles, ut tibi lubebit, nobis legem imponito:
Modo tecum una argentum afferto, facile patiar cætera.
Portitorum ſimilimæ ſunt januæ lenoniæ:
Si affers, tum patent: ſi non eſt quod des, ædes non patent.
AR. *Interii, ſi non invenio ego illas viginti minas.*
Et profecto, niſi illud perdo argentum, pereundum eſt mihi.
Nunc pergam ad forum, atque experiar opibus, omni copia: PALM. experiar opibus omnibus copiam.
Supplicabo, exobſecrabo, ut quemque amicum videro:
Dignos indignos adire, atque experiri certum eſt mihi.
Nam ſi mutuas non potero, certum eſt ſumam fœnore.

ACTVS SECVNDI SCENA PRIMA.

LIBANVS.

HErcle vero, Libane, nunc te meliu' ſt expergiſcier,
Atque argento comparando fingere fallaciam.
Iam diu eſt factum quom diſcêſti ab hero, atque abiiſti ad forum,
Igitur inveniundo argento ut fingeres fallaciam.
Ibi tu ad hoc diei tempus dormitaſti in otio.
Quin tu abs te ſocordiam omnem reice, & ſegnitiem amove,
Atque ad ingenium vetus verſutum te recipis tuum.
Serva herum: cave tu idem faxis, alii quod ſervi ſolent,
Qui ad heri fraudationem callidum ingenium gerunt.

DIGNOS, INDIGNOS.] Id eſt, *omneis.* Optimi ſcriptores per contrariorum complexionem omnes & omnia intelligunt. *Lamb.*

MVTVAS &c.] Lego: *mutuo non &c. Fœnore*, ab Daniſta: *Mutuo*, ab amico. Et ita ſemper apud Comicos Latinos, in Comœdiis palliatis. Ab amicis mutuum ſine uſuris ſumitur: à trapezitis vel argentariis, qui Daniſtæ ſunt, fœnore. *Salmaſ. Mutuum ſine uſuris: Fœnus cum uſuris ſumitur, & eſt accepti fœtus: unde & fœnus dictum eſt: ut Græci* τόκος, *quaſi partus mutui ſumpti. Vnde honeſtius mutuum eſt, quod ſub amico affectu fiat meum tuum, uſu temporis neceſſarii.* Non.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Vnde ſumam? quem intervortam? quo hanc celocem conferam?
Impetritum, inauguratum'ſt: quovis admittunt aves.
Picus & cornix eſt ab læva; corvos porro ab dextera.
Conſuadent: certum hercle eſt, voſtram conſequi ſententiam.
Sed quid hoc, quod picus ulmum tundit? non temerarium'ſt:
Certe, hercle, ego, quantum ex augurio auſpicii intellego, MERVI. ex auguriod auſpicio.
Aut mihi in mundo ſunt virgæ, aut atrienſi Saureæ.
Sed quid illuc, quod exanimatus currit hic Leonida?
Metuo, quod illic obſcævavit meæ falſo fallaciæ.

ACTVS SECVNDI SCENA SECVNDA.

LEONIDA, LIBANVS.

VBi ego nunc Libanum requiram, aut familiarem filium?
Vti ego illos lubentiores faciam, quam lubentia'ſt?
Maxumam prædam & triumphum eis adfero advētu meo,
Quando mecum pariter potant, pariter ſcortari ſolent.
Hanc quidem quam nactus prædam, pariter cum illis partiam.
LI. *Illic homo ædîs compilavit, more ſi fecit ſuo.*
Væ illi qui tam indiligenter obſervavit januam. CAM. *obſeravit.*

CELOCEM.] *Celox* navigium breve & celere, quod majoribus & tardioribus ſubſervit. Significat ſe dubitare quibus rationibus & qua celeritate navem in portum ducat, hoc eſt, rem ad optatum exitum perducat. *Lamb.*

IMPETRITVM.] In ſacrificiis quod *litare* eſt, id in auſpiciis *impetrire.* Nihil autem aliud eſt, quam *impetrare.* Scalig.

PORRO.] Mſſ. Cam. *parra.* Iam *Plinio*, lib. 11. 37. *Parræ* avi in capite corniculatus eſt apex, ut Phaſianis; inauſpicatuſque: quæ Sirio oriente ipſo die non apparet, donec occidat: lib. 13. 29. Dicta autem *parra* ab antiquo verbo *parreo*, pro *pareo*, id eſt, appareo. ea namque avis ſuo cantu ſæpius prætereuntes ad ſe cogit adſpicere: quare ſæpius apparere dicitur. *Cruſius.*

ATRIENSI.] *Atrienſes* ſervi obſervabant atrium, ubi cænabant veteres: & ſupellectilem ædium aut villæ exponebant, & ut omnia munda & integra præſtarentur, curabant. *Servus ad limina*, dictus pro atrienſi. Virgil. 9. Æn. *fiduſque ad limina cuſtos.* Ad quod Servius: *Aeditimus fuit. quod apud majores ingenti honori fuit. illic enim epulabantur: & deos colebant: cenſus etiam omnis illic ſervabatur. quod & Plautus docet Aſin. in qua inducit Sauream in tota familia plurimum poſſe.*

OBSCAEVAVIT.] Id eſt, *malam ſcævam ſive omen obtulit.* Nonius.

OBSERVAVIT.] Cuſtodes, ſervitii pars erant. eorum munus *obſervatio:* & ipſi illi, cum ædium cuſtodiæ diligenter & ex officio ſuo præſunt, *obſervare* dicuntur, aut *ſervare.* Ian. Gulielm.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

LE. Aetatem velim ſervire, Libanum ut conveniam modo.
LI. Mea quidem hercle opera liber nunquam fies ocius.
LE. Etiam de tergo ducentas plagas prægnantis dabo.
LI. Largitur peculium, omnem in tergo theſaurum gerit.
LE. Nam ſi huic occaſioni tempus ſeſe ſubterduxerit,
Nunquam edepol quadrigis albis indipiſcet poſtea:
Herum in obſidione linquet, inimicûm animos auxerit.
Sed ſi mecum occaſionem opprimere hanc, quæ obvenit, ſtudet,
Maximas opimitates gaudio effertiſſimas
Suis heris ille una mecum pariet, gnatoque & patri:
Adeo ut ætatem ambo ambobus nobis ſint obnoxii,
Noſtro devincti beneficio. LI. vinctos neſcio quos ait.
Non placet: metuo in commune, ne quam fraudem frauſus ſit.
LE. Perii ego oppido, niſi Libanum invenio jam, ubi eſt gentium.
LI. Illic homo ſocium ad malā rem quærit, quem adjungat ſibi:
Non placet. pro monſtro extemplo eſt, quando qui ſudat tremit.
I. GVI. pro monſtro exẽplum eſt.
LE. Sed quid ego hîc properans conceſſo pedibus, lingua largior?
Quin ego hanc jubeo tacere, quæ loquens lacerat diem?
LI. Heu edepol hominem infelicem, qui patronam comprimat!
Nam ſi quid ſceleſte fecit, lingua pro illo pejerat.
LE. Approperabo, ne poſt tempus prædæ præſidium parem.
LI. Quæ illæc præda eſt? ibo advorſum, atque electabo quicquid eſt.
Iubeo te ſalvere voce ſumma, quoad vires valent.

PRAEGNANTEIS] Id eſt, eminentes ac protuberantes, ut prægnantium uteri ſolent. Varro: *Excitatum verberibus corpus*. Et eſt jocus, quaſi magnum quid largiturus ſit. *Taubm.*

QVADRIGIS &c.] *Quadrigæ albæ* ſunt *Iovis quadrigæ*, quæ celerrimo per cælum ferri curriculo cenſentur. *Turneb.*

IN OBSIDIONE.] In diſcrimine. à re militari ſumpta comparatione.

OPPRIMERE.] Occupare, & ita ſubito arripere, ut elabi non poſſit. *Taubm.*

SVDAT.] Alluditur ad *ſudiculum*, flagelli genus dictum *Feſto*, quod vapulantes ſudantes facit. *Paſſer.* Sudor frigidus & trementis & æſtuantis animi indicium eſt.

CONCESSO.] Mſſ. *cum ceſſo.* id eſt, cur lingua largus ſum, cum interea pedibus meis parco? *Largior* autem & nomen eſſe poteſt, & verbum. *Boſius.*

PATRONAM.] Sic *Menander* γλωσσάσπιδας ſervos vocat: quod lingua ſe, tanquam ſcuto, defendant. *Taubm.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Le. Gymnaſium flagri, ſalveto. Li. quid agis, cu-
ſtos carceris? Mſſ. quid ais?
Le. O catenarum colone. Li. O virgarum laſcivia.
Le. Quot pondo ted eſſe cenſes nudum? Li. non edepol ſcio.
Le. Scibam ego te neſcire: at pol ego qui te expendi ſcio.
Nudus vinctus centum pondo es, quando pendes per pedes.
Li. Quo argumento iſtuc? Le. ego dicam, quo argumento &
quo modo.
Ad pedes quando alligatus es, æquum centupondium.
Vbi manus manicæ complexæ ſunt, atque adductæ ad trabem,
Nec dependis, nec propendis, quin malus nequam ſies.
Li. Væ tibi! Le. hoc teſtamento Servitus legat tibi.
Li. Verbis velitationem fieri compendi volo. (*licet.*
Quid iſtuc negotii eſt? Le. certum eſt, credere? Li. audacter
Le. Sis amanti ſubvenire familiari filio,
Tantum adeſt boni improviſo, verum commiſtum malo.
Omnes de nobis carnuficum concelebrabuntur dies.
Libane, nunc audacia uſus eſt nobis inventa & dolis.
Tantum facinus inveni modo ego, ut nos dicamur duo

VIRGARUM LASCIVIA.] In cujus tergo laſcivire & exſultare ſolent virgæ. *Lamb.*

EXPENDI.] Libravi, heri juſſu. Servi autem pendentes vapulabant. *Taubm.*

CENTUM PONDO ES.] Vſitata hominis ſtatura erat pedum fere ſex; pondus Romanarum librarum centum plus minus. *Caſaub.*

ÆQUUM CENTUPONDIUM.] *Aequum centupondium* eſt juſtum & æquum centum librarum pondus. Alligabatur autem ad pedes ſervorum pendentium pondus aliquod: ne inter vapulandum calcitrarent, neve pedibus aut calcibus eos, à quibus verberabantur, peterent. Et adeo crudele à ſervis ſumptum ſupplicium, ut totam ſæpe noctem pendentes flagris exagitati fuerint, vel etiam diem. *Boſius.*

MANICAE.] *Vincula, quibus manus vinciuntur.* Nonius.

DEPENDIS.] Quo tandem modo pendeas, plane & ex omni parte improbus es. *Dependere* eſt non ſatis pendere, nec pondus æquare. *Propendere* plus pendere. *Turneb.*

HOC TESTAMENTO.] Servitus tibi *væ*, id eſt, miſeriam, tanquam legatum quoddam, teſtamento reliquit. *Lambinus.*

VERBIS &c.] Senſus eſt: *Verbis-velitationem*, id eſt, hanc ipſam velitationem & contentionem noſtram, quæ fit verbis, volo compendi fieri, id eſt, volo lucrifieri: quod valet, volo non uſurpari: volo nos deſinere verbis velitari. *Verbis* autem cohæret cum *velitationem*: ut intelligamus, *verbis-velitationem* dictum, pro verborum velitationem, quam λογομαχίαν Græci appellant. *Lambin.*

SIS.] Licet, ſi vis.

OMNES DE NOBIS.] Quivis loquetur de exquiſitis cruciatibus, qui in nos confluent.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Omnium digniſsimi eſſe, quo cruciatus confluant.
LI. *Ergo mirabar, quod dudum ſcapulæ geſtibant mihi,*
Hariolari quæ occeperunt ſibi eſſe in mundo malum.
Quicquid eſt eloquere. LE. *magna eſt præda cum magno malo.*
LI. *Siquidem omnes conjurati cruciamenta conferant,* — PIVS. conjurarem.
Habeo opinor familiarem tergum, ne quæram foris. — *Mſſ. Cam.* familiare.
LE. *Si iſtam firmitudinem obtinet animi, ſalvi ſumus.*
LI. *Quin ſi tergo res ſolvenda eſt, rapere cupio publicum:*
Pernegabo atque obdurabo, perjurabo denique.
LE. *Hem! ISTA VIRTVS eſt, quando uſu'ſt, qui malum fert fortiter.*
Fortiter malum qui patitur, idem poſt patitur bonum. — LAMB. potitur bonum.
LI. *Quin rem actutum ediſſeris? cupio malum nanciſcier.*
LE. *Placide ergo unumquidque derogita, ut acquieſcam: non vides*
Me ex cenſura anhelitum etiam ducere? LI. *age age, manſero*
Tuo arbitratu, vel adeo uſque dum peris. LE. *ubi nam eſt herus?*
LI. *Major apud forum'ſt, minor hic eſt intus.* LE. *jam ſatis eſt mihi.*
LI. *Tum tu igitur es dives factus?* LE. *mitte ridicularia.*

FAMILIAREM TERGVM.] Id eſt, domi habeo tergum, ne mihi quærendum ſit foris. quod valet: paratus ſum ad verbera. ſi quod facinus audax fecero. *Tergus* autem, maſcul. genere veteres dixiſſe, hinc probat *Nonius*.

PVBLICVM.] Id eſt, pecuniam publicam. *Lambin.*

HEM! ISTA VIRTVS.] Sic fere Cicero Philip. 11. ſed in re ſeria: *Sapientis eſt, quicquid homini accidere poſsit, id præmeditari, ferendum modice eſſe, ſi advenerit. Majoris omnino eſt conſilii, providere ne quid tale accidat: ſed animi non minoris, fortirer ferre, ſi venerit.*

PATITVR BONVM.] *Pati* etiam de bono dicitur.

ANHELITVM ETIAM DVCERE?] Mſſ. Lang. *anhelitum etiam trahere?* Significantius. nam plus eſt *trahere* quam *ducere*. Ait, ſe ex curſura πνευσιᾷν καὶ ἀσθμαίνειν. Cave, quod non pauci faciunt, *anhelitum* accipias pro ſimplici ſpiritu aut reſpiratione. In omni enim anhelitu δύσπνοια eſt. Virgil. *Et ſenibus medicatur anhelis.* hoc eſt, aſthmate & ſpirandi difficultate laborantibus. *Diſſald.*

MAIOR.] *Majores & Minores* inter cognomina. Ita filii cum eſſent ſui heredes, haberentque dominium in ſpe, *Minores heri* appellabantur; Patres autem *Majores*. Scalig.

TVM IGITVR TV DIVES.] Iocus ex eo, quod dixerat Leonidas, ſibi jam *ſatis eſſe &c.* Nam alter ſatis *verborum* intelligit, alter ſatis *bonorum* fortunæ; quæ quibus contingunt, ii divites ſunt. *Lambin.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

LI. Mitto. iſtud quod affers aures exſpectant meæ.
LE. Animum advorte, ut æque mecum hæc ſcias. LI. taceo.
LE. beas.
Meminiſtin' aſinos Arcadicos mercatori Pellæo
Noſtrum vendere atrienſem? LI. memini. quid tum poſtea?
LE. Hem ergo is argentum huc remiſit, quod daretur Saureæ
Pro aſinis. adoleſcens venit modo, qui id argentum attulit.
LI. Vbi is homo 'ſt? LE. jam devorandum cenſes, ſi conſpexeris.
LI. Ita enimvero: ſed tamen tu nempe eos aſinos prædicas
Vetulos, claudos, quibus ſubtritæ ad femina jam erant ungulæ. DOVZ. flemina
LE. Ipſos, qui tibi ſubvectabant rure huc virgas ulmeas.
LI. Teneo: atq; iidem te hinc vexerunt vinctum rus. LE. memor es probe.
Verum in tonſtrina ut ſedebam, me inſit percontarier:
Ecquem filium Stratonis noverim Demænetum?
Dico me noviſſe extemplo, & me ejus ſervom prædico
Eſſe, & ædis demonſtravi noſtras. LI. quid tum poſtea?
LE. Ait ſe ob aſinos ferre argentum atrienſi Saureæ
Viginti minas; ſed eum ſeſe non noviſſe hominem qui ſiet:
Ipſum vero ſe noviſſe callide Demænetum: (ergo; ſcies.
Quoniam ille elocutus hæc ſit. LI. quid tum? LE. auſculta
Exemplo facio facetum me, atque magnificum virum,
Dico med eſſe atrienſem. ſic hoc reſpondit mihi:
Ego pol Sauream non novi, neque qua facie ſit ſcio:
Te non æquum mî eſt ſuccenſere, ſi herum vis Demænetum,
Quem ego novi, adduce: argentum non morabor quin feras.
Ego me dixeram adducturum, & me domi præſto fore. ACID. dixi herum.

ASINOS ARCADICOS.] *Plinius* Arcadicos aſinos præcipue à veteribus quæſitos oſtendit, atque in aſinis peregrinis ſolam *Arcadiam* patriam ſpectari. *Longol.*

PELLAEO.] *Pellaio.* Pella urbs eſt Macedoniæ, in qua natus Alexand. Magn. In ea mercatores famoſiſſimos fuiſſe, facile eſt videre apud *Lucianum.* Scalig.

DEVORANDVM.] Latet obſcænior ſenſus: tanquam ſi alter conditionem ejus ambiat, & deſideret una eſſe. *Pareus.*

FEMINA.] Huperbole. Neque enim jumentis uſque ad femina, aut femora ungulæ ſunt, vel atteruntur. *Lamb.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Ille in balneas iturus eſt, inde huc veniet poſtea.
Quid nunc conſilii captandum cenſes? dic. LI. *hem iſtuc ago*
Quomodo argentum invortam, & adventorem, &
Sauream.

Mſſ. Pall. advectorem.

Iam hoc opus eſt exaſciatum: nam ſi ille argentum prius
Hoſpes huc adfert, continuo nos ambo excluſi ſumus.
Nam me hodie ſenex ſeduxit ſolum, ſeorſum ab ædibus:
Mihi, tibique interminatu'ſt, nos futuros ulmeos,
Niſi hodie Argyrippo viginti eſſent argenti minæ.
Iuſſit vel nos atrienſem, vel nos uxorem ſuam,
Defraudere: dixit operam ſeſe promiſſam dare. (*ſumus.*
Nunc tu abi ad forum adque herum, & narra, hæc ut acturi
Te ex Leonida futurum eſſe atrienſem Sauream, (*jubes.*
Dum argentum afferat Mercator pro aſinis. LE. *faciam uti*
LI. *Ego illum interea hîc oblectabo, prius ſi forte advenerit.*
LE. *Quid ais?* LI. *quid vis?* LE. *pugno malã ſi tibi percuſſero,*
Mox cum Sauream imitabor, caveto ne ſuccenſeas.
LI. *Hercle vero tu cavebis, ne me attigas. ſi me tagis,*
Næ hodie malo cum auſpicio nomen commutaveris.
LE. *Quæſo æquo animo patitor.* LI. *patitor tu iterum cum*
ego te referiam. (*ſum.*
LE. *Dico ut uſus ſieri.* LI. *dico hercle ego quoque ut facturus*
LE. *Ne nega.* LI. *quin promitto inquam hoſtire contra, ut*
merueris.
LE. *Ego abeo: tu jam ſcio patiere. ſed quis hic eſt? is eſt.*
Ille eſt ipſus. jam ego recurro huc. tu hunc interea hic tene.
Volo ſeni narrare. LI. *quin tu officium facis ergo, ac fugis?*

EST EXASCIATVM.] Significat, hoc negotium jam inceptum eſſe: & quamvis rude adhuc ſit, tamen inibi eſſe, ut mox perfici & perpoliri poſſit. *Exaſciare* eſt aſcia ſive ſecuri parare, & rudiore quaſi opera præparare. *Lamb.*

VLMEOS.] Vlmeis excipiendis virgis.

DIXIT SESE.] Dixit, ſe nobis adjutorem fore, ut promiſit.

QVID AIS?] Recent. *Sed quid ais? Sed quid*, tranſitum ſignificat ad aliam rem ab ea quæ agebatur. *Donat.*

NOMEN COMMVTAVERIS.] Alluditur ad vocem *Taurea*, quæ loreum etiam flagellum ſignificet, quod Pſeud. *terginum* appellet, ὠμοβύρσινον. Tertullianus: *Alii inter venatorum taureas ſcapulis patientiſſimis inambulaverunt.* Coler.

HOSTIRE.] Redhoſtire, par pari referre.

TENE.] Oblecta. *Gloſſ. Mſſ. Boxh.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

ACTVS SECVNDI SCENA TERTIA.

Mſſ. Camer. CHLAMYDATVS.

MERCATOR, LIBANVS.

VT demonſtratæ ſunt mihi, illaſce ædîs eſſe oportet.
Demænetus ubi dicitur habitare. I, quære, pulta,
Atque atrienſem Sauream, ſi eſt intus, evocato huc.
LI. Quis noſtras ſic frangit fores? ohe, inquam, ſi quid audis.
ME. Nemo etiam tetigit; ſanuſne es tu? LI. & cenſebam attigiſſe,
Propterea, huc quia habebas iter. nolo ego fores conſervas meas
A te verberarier: ſane ego ſum amicus noſtris ædibus.
ME. Pol, haud periculum eſt, cardines ne foribus effringantur,
Si iſtoc extemplo tu omnibus, qui quærunt, reſpondebis.
LI. Ita hæc morata eſt janua: extemplo janitorem
Clamat, procul ſi quem videt ire ad ſeſe calcitronem.
Sed quid venis? quid quæritas? ME. Demænetum volebam.
LI. Si ſit domi, dicam tibi. ME. quid? ejus atrienſis?
LI. Nihilo magis intus eſt. ME. ubi eſt? LI. ad tonſorem ire dixit.
ME. Quum veniſſet, poſt rediit? LI. non edepol. quid volebas?
ME. Argenti viginti minas, ſi adeſſet, accepiſſet.
LI. Qui-pro iſtuc? ME. aſinos vendidit Pellæo mercatori
Mercatu. LI. ſcio, tu id nunc refers? jam hîc credo eum affuturum.

ALDIN. cũ iviſſet.

OHE!] Vox ſignificantis, ſatis eſſe.

CONSERVAS.] Lepide fores domus herilis, *Conſervas* ſuas appellat. Sic *Ovid.*

Duraque conſervæ ligna valete fores.

Douza.

AMICVS NOSTRIS AEDIBVS.] Furcillis expello illud, *ædibus*: quod huc inferſerunt ii, qui non animadverterent, *Noſtros* dixiſſe veteres de iis, qui in eadem ſecum familia, hoc eſt, familiares eſſent; ut cæteros, *Alienos*. Latius hæc tamen poſtea accepta: & *Noſter* ſive *Familiaris* quemvis amicum arctiore uſu & prope cottidiano cepit ſignificare; *Alienus*, eum qui nullo nos uſu attingeret. Lepide igitur ſervus de janua ut de familiarium aliquo loquitur. *I. Gulielm.*

QVVM VENISSET.] *veniſſet*, pro, *iviſſet*. Gloſſ. Mſſ. Plaut. Boxhorn. Valla; *veniſſet*, ſcilicet ad tonſorem.

QVI-PRO.] *Pro quo, quare.* Gloſſ. Mſſ. Boxh.

MERCATV.] *Mercatus locus eſt, in quo agitur mercatura.* Nonius.

ME. *Qua facie veſter Saurea eſt? ſi is eſt, jam ſcire potero.*
LI. *Macilentis malis, rufulus, aliquantum ventrioſus,*
Truculentis oculis, triſti fronte, commoda ſtatura.
ME. *Non potuit pictor rectius deſcribere ejus formam.*
Atque hercle ipſum adeo contuor. quaſſanti capite incedit.
LI. *Quiſque obviam huic hic occeſſerit irato, vapulabit.*
Siquidem hercle Aeacidinis minis animiſque expletus incedit.
Si me iratus tetigerit, iratus vapulabit.

ACTVS SECVNDI SCENA QVARTA.

LEONIDA, MERCATOR, LIBANVS.

QVid hoc eſt negotii? neminem meum dictum magnifacere?
Libanum in tonſtrinam ut juſſeram venire, is nullus venit.
Næ ille edepol tergo & cruribus conſuluit haud decore.
ME. *Nimis imperioſus eſt.* LI. *væ mihi hodie!* LE. *ſalvere juſſi*
Libanum libertum. jam manuemiſſus? LI. *obſecro te.* BOXHORN. eſt miſſus?
LE. *Næ tu hercle cum magno malo mihi obviam occeſſiſti.*
Cur non veniſti, ut juſſeram, in tonſtrinam? LI. *hic me moratu'ſt.*
LE. *Siquidem hercle nunc ſummum Iovem te dicas detinuiſſe,*
Atque is precator aſſiet, malam rem effugies nunquam.
Tu, verbero, imperium meum contempſiſti? LI. *perii! hoſpes.*
ME. *Quæſo hercle noli, Saurea, mea cauſa hunc verberare.*

COMMODA STATVRA.] *Statura* ſive *proceritas commoda*, claſſicis autoribus dicitur etiam *media*, item *militaris*. Et hæc quæ ſuperaret, dicta *ſtatura procera*, item *prolixa* Spartiano: *eminens* Suetonio: *eximia* Livio. Qui minores; *exiles, breves, & brevi ſtatura* dicti. *Stewech.*

ÆACIDINIS.] Id eſt, etiamſi *Pelidæ ſtomacho* (uti apud Horat. eſt) *cedere neſcio*, faſtuque & iracundia Achillea plenus ac ſufflatus ambulet. *Douza.*

IRATVS VAPVLABIT.] Intelligi poteſt vel verberandus, vel verberaturus. In eo Plauti jocus. *Boxhorn.*

SALVERE IVSSI.] Scilicet. Ironia, qua ſignificat ſervum ſe gerere pro liberto. *Lamb.*

OCCESSISTI.] Hinc apparet, ubicunque fere, *Obviam acceſſit*, habes in Plauto; *occeſſit*, reponendum. Et *occedamus*, pro, *contra cedamus*, Plautum dixiſſe, notat *Feſtus*. Tametſi non neſciam, *Ad* pro *Ob*, & contra *Ob* pro *Ad*, operas inter ſe mutuas tradere, &c. *Douza.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

LE. Vtinam nunc ſtimulus in manu mihi ſit! ME. quieſce quæſo.
LE. Qui latera conteram tua, quæ occalluere plagis.
Abſcede, & ſine me hunc perdere, qui ſemper me incendit ira.
Quoi nunquam unam rem me licet ſemel præcipere furi,
Quin centies eadem imperem, atque oggan niam: itaque jam
Clamore ac ſtomacho non queo labori ſuppeditare. (hercle
Iuſſin', ſceleſte, ab janua hoc ſtercus hinc auferri?
Iuſſin' columnis dejicier operas aranearum?
Iuſſin' in ſplendorem dari bullas has foribus noſtris?
Nihil eſt: tanquam ſi claudus ſim, cum fuſti eſt ambulandum;
Quia triduum hoc unum modo foro operam aſſiduam dedi,
Dum reperiam qui quæritent argentum in fœnus. hîc vos (tat.
Dormitis interea domi; atque herus in hara, haud ædibus, habi-
Hem ergo, hoc tibi. LI. hoſpes, te obſecro, defende. ME. Sau-
rea, oro
Mea cauſa ut mittas. LE. eho, ecquis pro vectura olivi
Reſolvit? LI. reſolvit. LE. Quoi datū eſt? LI. Sticho vicario ipſi
Tuo. LE. vah! delenire apparas. ſcio mihi vicarium eſſe.
Neque eo eſſe ſervom in ædibus heri qui ſit pluris quam ille ſit.
Sed vina heri quæ vendidi vinario Exaerambo, CASAVB. Sarambo.
Iam pro iis ſatisfecit Sticho? LI. feciſſe ſatis opinor:
Nam vidi huc ipſum adducere trapezitam Exaerambum.
LE. Sic dedero prius quæ credidi, vix anno poſt exegi. SCAL. creduim.

OCCALLVERE.] Id eſt, ſenſum mali aſſuetudine amiſere. *Longol.*

BVLLAS.] *Bulla*, Cicero VI. Ver. pro capite clavi umbellato, in bullæ modum faſtigato, quo ſuperbarum ædium fores configi ſolent, interdum deaurato. *H. Iunius.*

CVM FVSTI.] Fuſtis eſt & claudicantium, & eorum qui imperioſi ſunt in negligentes. In dubia vel verbi, vel rei ſignificatione Plautinæ Comœdiæ jocus verſatur. *Boxhorn.*

IN HARA.] *Hara eſt in qua pecora includuntur.* Donat.

HEM.] *Hem* verberantis eſt. *Taubm.*

VINARIO.] Servi ſervo. *Lamb.*

SIC DEDERO PRIVS QVAM CREDIDI.] Hui! inquit Leonida: tam cito vinarius ſolvit? heri quæ vina vendidi, pro iis jam hodie Sticho ſatisfecit! Equidem ſic lubeat ſemper deinceps vendi vina, ſtatim ſcilicet repræſentato pretio. nam antehac ſane lentum ille nomen: atque olim quæ credidi, vix anno ipſo poſt exigi potuerunt. nunc vero mire quam facilis eſt, & quæ debere vix cæperat reſolvit. *Taubm.* Quid ſi legatur? *Sic debeo prius quam credidi.* Ob prompte adeo repræſentatam pecuniam à vinario, qui lentiſſimum eſſe ſolebat nomen, videor mihi potius illi debere, quam crediſſe. Venditor agnoſcit ſe debere, gratias ſcilicet, emptori, extemplo ſatisfacienti. *Boxhornius.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Nunc ſatagit: adducit domum etiam ultro, & ſcribit nummos.
Dromo mercedem retulit? LI. *dimidio minus opinor.*
LE. *quid reliquom?* LI. *ajebat reddere quam extemplo ſibi redditum eſſet:* SCAL. reditum.
Nam retineri, ut quod ſit tibi operis efficeret locatum.
LE. *Scyphos quos utendos dedi Philodamo, rettulitne?*
LI. *Non etiam.* LE. *hem, non? ſi velis, da, commoda homini amico.*
ME. *Perii hercle! jam hic me abegerit ſuo odio.* LI. *heu jam ſatis tu*
Audin' quæ loquitur? LE. *audio, & quieſco.* ME. *tandem opinor*
Conticuit. nunc adeam optumum eſt, priuſquam incipit tinnere.
Quam mox mihi operam das? LE. *ehem, optume: quamdudum tu adveniſti?*
Non hercle te provideram. quæſo ne vitio vortas,
Ita iracundia obſtitit oculis. ME. *non mirum factum eſt.*
Sed ſi domi eſt, Demænetum volebam. LE. *negat eſſe intus.*
Verum iſtuc argentum tamen mihi ſi vis denumerare,
Repromittam iſtoc tibi nomine ſolutam rem futuram.
ME. *Sic potius, ut Demæneto tibi hero præſente reddam.*

ADDVCIT &c.] Gloriatur Leonida, ſe Exærambum eo prioribus ſuis flagitationibus perduxiſſe, & adeo ſollicitum effeciſſe in maturanda ſolutione, ut quamvis id quod antea ei crediderat, toto demum anno poſt exigere ab eo potuerit, nunc tamen Exærambus ille de maturanda ſolutione magis ſollicitus ſit, (hoc enim eſt illud, *Nunc ſatagit:*) adeo ut non neceſſe fuerit ipſum ſequi ad trapezitam in forum, ſed ipſemet ultro trapezitam domum adduxerit, & per eum nummos *reſcripſerit*, id eſt, effecerit ut trapezita nomine Exærambi ſe ſoluturum conſtituerit, idque in tabulas ſuas retulerit. *Piſtorius.*

RETINERI.] Dicit, Dromonem excuſaſſe ſe, quod reliquum non reddat: eo, quod is, cui operæ Dromonis à Saurea locatæ eſſent, totam mercedem non prius ſolvere velit, quam opus locatum ſit perfectum. *Piſtorius.*

SI VELIS, DA, COMMODA &c.] Puto Plautum ſcripſiſſe:

--- *ſi velis dare, commoda homini amico.*

Quaſi dicat: Idem eſt dare & commodare amicis; quod ſcilicet raro reddant commodatum. *Diſſald.*

SVO ODIO.] Id eſt, ſua odioſa loquendi opportunitate. *Lambin.* Videntur hæc, Mercatore non audiente, ſibi mutuo inſuſurrare. *Douz.*

REPROMITTAM.] Id eſt, ſtipulatione à te concepta, me obſtringam. *Longol.*

ISTOC NOMINE.] *Nomen* pro ſyngrapha creditarum aut ſolutarum pecuniarum ſumitur. *Longol.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Li. *Herus iſtunc novit, atque herum hic.* Me. *hero huic præſente reddam.*
Li. *Da modo meo periculo; rem ſalvam ego exhibebo:*
Nam ſi ſciat noſter ſenex fidem non eſſe huic habitam,
Succenſeat, quoi omnium rerum ipſus ſemper credidit.
Le. *Non magni pendo, ne duit. ſi non volt, ſic ſine aſtet.*
Li. *Da, inquam. vah! formido, miſer, ne hic me tibi arbitretur*
Suaſiſſe, ſibi ne crederes. da, quæſo, ac ne formida.
Salvom hercle erit. Me. *credam fore, dum quidem ipſe in manu habeo.*
Peregrinus ego ſum, Sauream non novi. Li. *at noſce ſane.*
Me. *Sit, non ſit; non edepol ſcio. ſi is eſt, eum eſſe oportet.*
Ego certe me incerto ſcio hoc daturum nemini homini.
Le. *Hercle iſtum di omnes perduint: verbo cave ſupplicaßis.*
Ferox eſt, viginti minas meas tractare ſeſe.
Nemo accipit. aufer te domum. abſcede hinc, moleſtus ne ſis.
Me. *Nimis iracunde.* NON DECET *ſuperbum eſſe hominem ſervom.*
Li. *Malo, hercle, jam magno tuo. nunc iſti nec recte dicis.* I. Gvl. ni iſti ne recte.
Impure, nihili, non vides iraſci? Le. *perge porro.*
Li. *Flagitium hominis, da obſecro argentum huic, ne male loquatur.*

Omnivm rervm.] *Omnium rerum*, id eſt, quod ad res omnes attinet. Sic *Cæterarum*, *Aliarum rerum*, Ciceroni & aliis. Intelligitur hic *ſervus Actor*: διοικητὴς πάσης οὐσίας: quibus rerum omnium ſumma commiſſa: quique villicis rebus & rationibus domeſticis præpoſiti. Suetonius *Actores ſummarum* vocat. Ab *Actore* tamen differt *ſervus Procurator*, & *Diſpenſator*. Hotomann.

Nimis iracvnde.] *Senſus hic eſt:* Cum Leonida magnifice à ſe rejeciſſet Chlamydatum, & ille diceret, non decere ſuperbiam ſervum: converſus ille ad Libanum, Malum tibi, inquit, niſi in iſtum (Chlamydatum innuens) mala multa verba congeſſeris. Cui alter paret ſane diligenter; & tamen inſtat, ut pergat hic: & qui ſperaret conviciis aliquid profectum, numerari ſibi argentum jubet modeſtius: ita finem maledicentiæ fore. ſed ſtrenue Chlamydatus ſuſtinet hæc omnia: quod non fert contumax ſcurra Leonida, & quaſi parum feciſſet Libanus, impudicitiam præterea peregrino exprobari jubet: quod convicium homini libero graviſſimum: & adjicit, niſi ita faciat, vapulaturum: & ſimul ad verberandum geſtu ſe parat: quem metuens ſcilicet Libanus, auxilium ſe petere ab hoſpite ſimulat, adſperſis interim flagitiorum iſtis nominibus. *I. Gulielm.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

ME. *Malum hercle vobis quæritis.* LE. *crura, hercle, diſfringentur.*
Age, impudice, ni iſtum impudicum percies. LI. *perii hercle!*
Sceleſte, non audes mihi ſceleſto ſubvenire?
LE. *Pergin' precari peſſumo?* ME. *quæ res? tun' libero homini*
Male ſervus loquere? LE. *vapula.* ME. *id quidem tibi hercle fiet,*
Vt vapules, Demænetum ſimul ac conſpexero hodie.
In jus voco te. LE. *non eo.* ME. *non is? memento.* LE. *memini.*
ME. *Dabitur pol ſupplicium mihi de tergo veſtro.* LE. *væ, te!*
Tibi quidem ſupplicium, carnufex, de nobis detur?
ME. *Atque etiam pro veſtris dictis maledictis pœnæ pendentur mihi hodie.* *Mſſ. Lang.* maledicis.
LE. *Quid, verbero? ain' tu, furcifer: herum noſmet fugitare cenſes?*
I nunc jam ad herum, quo vocas jamdudum, quo volebas.
ME. *nunc demum? tamen nunquam hinc feres argenti nummum, niſi me*
Dare juſſerit Demænetus. LE. *ita facito, age ambula.*
Tu contumeliam alteri facias, tibi non dicatur? *(re hac ergo.*
Tam ego homo ſum, quam tu. ME. *ſcilicet ita res eſt.* LE. *ſeque-*
Præfiſcine hoc nunc dixerim, nemo etiam me accuſavit
Merito meo, neque me Athenis eſt alter hodie quiſquam,
Cui credi recte æque putent. ME. *fortaßis! ſed tamen*

DIFFRINGENTVR.] *Crurifragium* ſive *Crurifrangium*, σκελοκοπία, ut *Crux* ipſa, ſervorum peculiare quaſi ſupplicium fuit. Ratio autem & modus frangendi crura talis erat; ut incus cum malleo vel vecte ferreo inferretur, ac tibias incudi apponerent, validis ictibus ſic frangendas. *Lipſius.*

PERCIES.] Id eſt, clara voce proclames. *Acidal.*

MIHI SCELESTO.] Mihi infelici, cui dii ſunt irati, ut ſceleſto. *Lamb.*

MEMENTO.] Alludere videtur ad formulam inteſtandi. *Douz.*

NVNC DEMVM?] Scil. ad herum te venire velle? *Douz.*

CONTVMELIAM FACIAS.] *Antonius* dixerat, *Facere contumeliam*, pro affici contumelia; ut, *facere damnum, jacturam:* quam phraſin *Cicero* Philip. 3. reprehendit. non tanquam nemo unquam ſic locutus fuerit, ſed quod tunc ita nemo loqueretur. *Taubm.*

PRAEFISCINI.] Vetus erat opinio, periculum eſſe aliquod à faſcino, ubi quis impenſius aut laudaret ipſe ſe, aut præſens ab alio laudaretur. Et ex ea opinione receptum erat, ut in laudando plærunque adderent vocem *præfiſcine* aut *præfiſcini*. qua invidiam & faſcinum à ſe amolirentur ac deprecarentur. *Muretus.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Nunquam hodie induces, ut tibi credam hoc argentum ignoto.
LVPVS eſt homo homini, non homo; quom qualis ſit non novit.
LE. *Iam nunc ſecunda mihi facis. ſcibam huic te capitulo hodie*
Facturum ſatis pro injuria. quanquam ego ſum ſordidatus,
Frugi tamen ſum, nec poteſt peculium enumerari. (cator
ME. *Fortaſſe!* LE. *etiam nunc dico: Periphanes Rhodo mer-*
Dives, abſente hero ſolus mihi talentum argenti
Soli annumeravit, & mihi credidit, neque deceptus in eo.
ME. *Fortaſſe!* LI. *atque etiam tu quoque ipſe, ſi eſſes percun-*
ctatus (ſim.
Me ex aliis, ſcio pol, crederes nunc quod fers. ME. *haud negaſ-*

ACTVS TERTII SCENA PRIMA.

CLEÆRETA, PHILENIVM.

N*Equeon' ego te interdictis facere manſuetam meis?*
An ita tu es animata, ut qui expers matris imperii ſies?
PH. *Vbi piem Pietatem, ſi iſto more moratam tibi*
Poſtulem placere, mater, mihi quo pacto præcipis?
CL. *An decorum eſt adverſari meis te præceptis?* PH. *quid eſt?*
CL. *Hoccine eſt pietatem colere, matris imperium minuere?*
PH. *Neque quæ recte faciunt culpo, neq; quæ delinquunt amo.*
CL. *Satis dicacula es amatrix.* PH. *mater, is quæſtu'ſt mihi:*

SECVNDA.] Lego: *Secunda mihi facis.* Quid ſit, *Secundas facere*, aut *Secundas agere*, docet Seneca, 3. de Ira: *Optimum judicavit, quicquid dixiſſet, ſequi, & ſecundas agere. Non tulit Cælius aſſentientem, &c.* Lipſius. Significat autem ſervus, mercatorem non contentum prioribus injuriis, novas ſibi alias dicendo facere. *Lambin.*

HVIC CAPITVLO.] Quaſi de ſemilibero. ſervi enim in jure caput non habent, ideo nec capite minui poſſunt. *Propert.* 2. el 8.

--- an uſque
In noſtrum jacies verba ſuperba caput?
Paſſ.

SVM SORDIDATVS, &c.] Vult dicere: Non eſt quod me æſtimes ex utilitate veſtis. tantum enim fideli frugalitate conſecutus ſum peculii, ut eo nemini cedam. *Taubm. Peculium*, quod ſervo herus permiſit, velut proprium. *Gruter.* Dicit tantum illud eſſe, ut non poſſit enumerari, non quod tantum, ſed quod tantum videtur ſervo, cui modicum peculium maximum videtur. Modicæ opes ſi obtingant omnium egeno, maximæ videntur. *Boxhorn.*

QVAE DELINQVVNT.] Id eſt, *in quibus.* ut ad parentes referatur. *Douza.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Lingua poſcit, corpus quærit, animus orat, res monet. ACID. animus hortat.
CL. *Ego te volui caſtigare, tu mî accuſatrix ades.*
PH. *Neque edepol te accuſo, neque me id facere fas exiſtumo.*
Verum ego meas queror fortunas, quom illo quem amo prohibeor.
CL. *Ergo una pars orationis de die dabitur mihi.*
PH. *Et meam partem loquendi, & tuam trado tibi.*
Ad loquendum, atque ad tacendum tute habeas portiſculum.
Quin pol ſi repoſivi remum, ſola ego in caſteria *Alii*, repoſui.
Vbi quieſco, omnis familiæ cauſa conſiſtit tibi.
CL. *Quid ais tu, quam ego unā vidi mulierem audaciſſumam?*
Quoties te vetui Argyrippum filium Demæneti
Compellare aut contrectare, colloquive aut contui?
Quid dedit? quid deportari juſsit ad nos? an tu tibi
Verba blanda eſſe aurum rere? dicta docta pro datis?
Vltro amas, ultro expeteſsis, ultro ad te arceſsi jubes.
Illos qui dant, eos derides: qui deludunt, deperis. SCAL. illi qui dant.
An te id exſpectare oportet, ſi quis promittat tibi,
Te facturum divitem, ſi moriatur mater ſua?
Ecaſtor nobis periculum magnum & familiæ portenditur,
Dum ejus exſpectamus mortem, ne nos moriamur fame.
Nunc adeo niſi mihi huc argenti affert viginti minas,
Næ ille ecaſtor hinc trudetur largus lacrumarum foras.
Hic dies ſummu'ſt apud me inopiæ excuſatio. *Mſſ. Pall.* ſummæ eſt inopiæ.

DE DIE.] *Vult dicere:* Si tu continenter ita loqueris, mihi de die ſemel duntaxat loqui licebit. *Parens.*

PORTISCVLVM.] *Portiſculus proprie eſt hortator remigum, id eſt, qui eandem pergulam tenet, quæ portiſculus dicitur, in qua excurſum & exhortamenta moderatur.* Nonius. *Portiſculus* dicitur *Hortator:* item *Iuſſor*, Gloſſographo.

CASTERIA.] Pro, *ſcaſteria.* Salmaſ. *Caſteria, locus, ubi, cum navigatio conquieſcit, remi & gubernacula conquieſcunt.* Nonius.

CAVSA CONSISTIT.] Singularis illa vocis *cauſa* ſignificatio hinc erui poteſt, cujus in Iure non obſcurus uſus eſt, cum dicimus: *rem alicui reſtituendam eſſe cum ſua cauſa*, id eſt, cum omni emolumento, quod ex re habere potuiſſet. Ita ergo, *omnis cauſa familiæ tibi conſiſtit*, eſſet, omne emolumentum, quod ex familia capis, ceſſat & impeditur. *Piſtoris.*

DOCTA.] Scita, ex Venerum & cupidinum arte deprompta. Facit huc, illud Iuvenalis, *Concumbunt Græce.* Boxhorn.

LARGVS &c.] Largiturus præter lacrimas. *Lamb.*

HIC DIES &c.] *Senſus eſt:* Qui negat ſe nobis quicquam dare poſſe propter inopiam, is mihi quodammodo mortem denunciat. *Taubm.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

PH. *Patiar, ſi cibo carere me jubeas, mater mea.*
CL. *Non veto ted amare, qui dant, qua amentur gratia.*
PH. *Quid ſi hîc animus occupatu'ſt, mater, quid faciam? mone.*
CL. *hem!*
Meum caput contemples, ſiquidem ex re conſultas tua.
PH. *Etiam opilio, qui paſcit, mater, alienas oves,*
Aliquam habet peculiarem, quî ſpem ſoletur ſuam.
Sine me amare unum Argyrippum, animi cauſa, quem volo.
CL. *Intro abi: nam te quidem edepol nihil eſt impudentius.*
PH. *Audientem dicto, mater, produxiſti filiam.*

ACTUS TERTII SCENA SECUNDA.

LEONIDA, LIBANUS.

PErfidiæ laudes gratiaſque habemus merito magnas,
Quum noſtris ſycophantiis, dolis, aſtutiiſque,
Scapularum confidentia, virtute ulmorum freti, LAMB. humerorum.
Qui advorſum ſtimulos, laminas, cruceſque compedeſque,
Nervos, catenas, carceres, numellas, pedicas, boias,
Indoctoreſque accerrimos, gnaroſque noſtri tergi;
Qui ſæpe ante in noſtras ſcapulas cicatrices indiderunt:
Eas nunc legiones, copias, exercituſque eorum, *V. C.* furum.

OCCUPATU'ST.] Scilicet amore Argyrippi. *Taubm.*

CAPUT.] Quod jam canum eſt. *Taubman.* In flore ætatis rebus tuis conſule, ne inops, ut ego, pervenias ad miſeram ſenectutem. *Boxhorn.*

PECULIAREM.] *Peculatorias oves* hoc genus indigetat *Varro*, quæ nimirum ſervis aut filiisfamilias ſunt in peculio.

PRODUXISTI.] *Producere*, educere, inſtituere. *Gl. Mſſ. Plaut. Boxhorn.*

INDOCTORESQUE &c.] Lego: *inductores*, pro ductoribus: quod exercitum ulmorum in terga & ſcapulas inducerent. *Palmer.*

EXERCITUSQUE.] Emendo: *Exercituſque herorum.* Senſus eſt, Pararat uxor Demæneti exercitum. eum Leonidas commemorat, ſtimulos, laminas, & quæ porro addit: ac ne quid juſto bello deeſſet, ductores etiam præfecerat, Sauream atrienſem, hunc primum: deinde ſervos lorarios. Ob id nunc triumphat Leonidas & Libanus, eas legiones & copias herorum ſuorum potitus: quam victoriam ii ſuis perjuriis debeant. *Palm.* Scaliger legebat; *Eas nunc legiones, copias, exercituſque eorum,* &c. *Potiti*, ſubintellige, ſumus, id eſt, expugnavimus, cepimus.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Vi, pugnando, perjuriis noſtris, euge, potiti.
Id virtute hujus collegæ, meaque comitate
Factum eſt. LI. *qui me vir fortior eſt ad ſufferendas plagas?*
LE. *Edepol virtutes qui tuas nunc poßit collaudare,*
Sicut ego poßim, quæ domi duellique male feciſti.
Næ illa edepol pro merito nunc tuo memorari multa poßint.
Vbi ſidentem fraudaveris, ubi hero infidelis fueris,
Vbi verbis conceptis ſciens libenter perjuraris,
Vbi parietes perfoderis, in furto ubi ſis prehenſus,
Vbi ſæpe cauſam dixeris pendens adverſus octo
Aſtutos audacîs viros, valentîs virgatores.
LI. *Fateor profecto ut prædicas, Leonida, eſſe vera.*
Verum edepol etiam tua quoque malefacta iterari multa,
Et vero poſſunt. ubi ſciens fideli infidus fueris:
Vbi prehenſus in furto ſies, & manifeſto verberatus:
Vbi perjuraris: ubi ſacro manus ſis admolitus:
Vbi heris damno, moleſtiæ, & dedecori ſæpe fueris:
Vbi creditum tibi quod ſit, tibi datum eſſe pernegaris:
Vbi amicæ, quam amico tuo, fueris magis fidelis:
Vbi ſæpe ad languorem tua duritia dederis octo
Validos lictores, ulmeis affectos lentis virgis. Bos. affectus, *id eſt, cæſus.*
Num male relata eſt gratia? ut collegam collaudavi!
LE. *Vt meque teque maxume atque ingenio noſtro decuit.*
LI. *Iam omitte iſta, atque hoc quod rogo reſponde.* LE. *rogita quod vis.*
Argenti viginti minas habeſne? LE. *hariolare.*
Edepol ſenem Demænetum lepidum fuiſſe nobis.
Vt aßimulabat Sauream med eſſe, quam facete!
Nimis ægre riſum continui, ubi hoſpitem inclamavit,
Quod ſe abſente mihi fidem habere noluiſſet.

ASTVTOS.] Lego: *artitos*, id eſt, robuſtos: *ars* enim prima ſua origine robur corporis ac fortitudinem deſignavit. *Taubm.*

INGENIO NOSTRO DECVIT.] Lego: *ingenium noſtrum decuit*; niſi ſit metalepſis, *decuit*, pro, dignum fuit. ut *meque teque* ſint ablativi caſus. *Douza.*

EDEPOL.] *Edepol* cum Infinitivo: ſicut *ſcilicet, fortaßis, nimirum.* Palm.

INCLAMAVIT.] *Conviciis & maledictis inſectatus eſt.* Feſtus.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Vt memoriter me Sauream vocabat atrienſem! (*intus exit?*
LI. *Manedum.* LE. *quid eſt,* LI. *Philenium eſtne hæc quæ*
Atque Argyrippus una. LE. *os opprime: is eſt, etiam ſubauſcultemus.*
Lacrumantem lacinia tenet lacrumans. quid nam eſſe dicam?
Tacite auſcultemus. LI. *attate! modo hercle in mentem venit.* Boxh. Tace tu.
Nimis vellem habere perticam. LE. *quoi rei?* LI. *qui verberarem*
Aſinos, ſi forte occeperint clamare hinc ex crumina.

ACTVS TERTII SCENA TERTIA.

ARGYRIPPVS, PHILENIVM, LIBANVS, LEONIDA.

CVr me retentas nunc? PH. *quia tui amans abeuntis egeo.*
AR. *Vale.* PH. *aliquanto amplius valerem, ſi hîc maneres.* Grvt. ah, quanto amplius.
AR. *Salve.* PH. *ſalvere me jubes, quoi tu abiens affers morbum.*
AR. *Mater ſupremum mihi tua dixit, domum ire juſsit.*
PH. *Acerbum funus filiæ faciet, ſi te carendum eſt.*
LI. *Homo hercle hinc excluſu'ſt foras.* LE. *ita res eſt.* AR. *mitte quæſo.* Lamb. extruſu'ſt.
PH. *Quo nunc abis? quin tu hîc manes?* AR. *nox ſi voles manebo.*

MEMORITER.] Id eſt, *memoriter facere*, ut nec compacto & compoſito, nec tanquam præmeditatus, ſed ex tempore dicere facereq; videaris. *Memoria* enim eſt dexteritas agendi, & in ciendo jurgii ſimulacro ad verum peritia. *Palmer.* *Memoriter*, id eſt, prompte. *Boxhornius.*

LACINIA.] Limbo veſtis, vel ora. *Gl. Mſſ. Pl. Boxhorn.*

ASINOS.] Vrbane, viginti minas pro aſinis acceptas, vocat *aſinos*. Taubm.

SVPREMVM.] Alludit ad ritus funerum. Nam cadavere uſtulato, cæteriſque omnibus rite peractis, præfica alta voce pronunciabat, *Ilicet*: quibus prolatis, tum demum cuncti, qui comitati funus, ad ſe redituri, extremum *Vale* clamabant. Huc reſpexiſſe Plautum affirmo. nam cum ait, *ſupremum dixit*, quid aliud intelligit, quam *extremum vale*? cum, *domum ire juſſit*, quam, *Ilicet*? *Ilicet* enim eſt, *ire licet*: verbum ſolemne funerum, non Iudiciorum ſolum. Et unice firmat ſubſequens Philenii reſponſio; *Acerbum funus filiæ faciet, &c.* Schegkius.

NOX.] Id eſt, *noctu*. Nam adoleſcentem aliquid de nocte dixiſſe, patet ſtatim ex ſequenti verſu. *Lipſ.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

LI. *Audin' tu hunc? opera ut largus eſt nocturna. nunc enim hîc eſt.*
Negotioſus interdius. videlicet Solon eſt,
Leges ut conſcribat, quibus ſe populus teneat. gerræ.
Qui ſeſe parere apparent hujus legibus, profecto
Nunquam bonæ frugi ſient, dies nocteſque potent.
LE. *Næ iſte hercle ab iſta non pedem diſcedat, ſi liceßit.*
Qui nunc feſtinat, atque ab hac minatur ſeſe abire.
LI. *Sermoni jam finem face tuo: hujus ſermonem accipiam.*
AR. *Vale.* PH. *quo nunc properas?* AR. *bene vale: apud Orcum te videbo.*
Nam equidem me jam, quantum poteſt, à vita abjudicabo.
PH. *Cur tu obſecro immerito meo me morti dedere optas?*
AR. *Ego te? quam ſi intellegam deficere vita, jam ipſe*
Vitam meam tibi largiar, & de mea ad tuam addam.
PH. *Cur ergo minitaris tibi te vitam eſſe amiſſurum?*
Nam quid me facturam putas, ſi iſtuc quod dicis, faxis?
Mihi certum eſt efficere in me omnia eadem quæ tu in te faxis.
AR. *O melle dulci dulcior mihi tu es.* PH. *certe enim tu vita es*
Mihi. complectere. AR. *facio lubens.* PH. *utinam ſic efferamur!*
LE. *O Libane, VT MISER eſt homo qui amat!* LI. *imo hercle vero,*
Qui pendet, multo eſt miſerior. LE. *ſcio, qui periclum feci.*
Circumſiſtamus: alter hinc, hinc alter appellemus.

NEGOTIOSVS.] Interdiu eſt occupatus in conſcribendis legibus: noctu tantum vacat. Ironia eſt. *Lamb.*

GERRAE.] Hic *gerræ* non ſunt nugæ & affaniæ, ſed *gerrones*. Gloſſarium, *Gerra*, οὐδαμινός. & ita veteres accepiſſe, præter hunc locum, probat ab hac compoſita vox, *congerræ*. Lucillius:

Tapullam rident legem congerræ Opimi.

Qui verſus verbis Plauti illuſtrandis aptiſſimus eſt. nam iiſdem de legibus conviviorum agit hic Plautus: quas ita ab Argyrippo ait remiſſe & prolixe ſcriptum iri, ut gerræ ſive compotores, qui iis parituri ſint, noctes & dies ebrii ſint futuri. *I. Gul.*

ABIVDICABO.] Separabo. Tralatio à judicum ſententiis, qui reos à vita abjudicant, & morti adjudicant. *Longol.*

DEFICERE.] Hoc genere loquendi in magni amoris ſignificatione veteres uſi ſunt. Seneca: *Dicere ſolent eis, quos validißime diligunt, paratos ſe partem annorum ſuorum dare.* Muret.

DVLCI DVLCIOR.] Carpunt hic quidam poëtam, quaſi per pleonaſmum adjecerit *dulci*; verum ſciant ex autoribus, *mella* quoque amara pluribus in regionibus eſſe. *Longol.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

LI. Here, ſalve. ſed num fumus eſt hæc mulier, quã amplexare?
AR. Quî dũ? LI. quia oculi ſunt tibi lacrumantes, eo rogavi.
AR. Patronus qui vobis fuit futurus, perdidiſtis. (habui.
LI. Equidem hercle nullum perdidi: ideo, quia nunquam ullum
LE. Philenium, ſalve. PH. dabunt dî, quæ velitis, vobis.
LI. Noctem tuam & vini cadum velim, ſi optata fiant.
AR. Verbum cave faxis, verbero. LI. tibi equidem, non mihi opto. (rare.
AR. Tum tu igitur loquere quod lubet. LI. hunc hercle verbe-
LE. Quiſnam iſtuc accedat tibi, cinæde calamiſtrate? *Alii*, accredat.
Tun' verberes, qui pro cibo habeas te verberari?
AR. Vt veſtræ fortunæ meis præcedunt, Libane, longe, (ſo?
Qui hodie nunquam ad veſperum vivam. LI. quapropter quæ-
AR. Quia ego hanc amo, & hæc me amat: huic quod ego dem, nuſquam quicquam eſt.
Hinc med amantem ex ædibus delegit hujus mater.
Argenti viginti minæ me modo ad mortem appulerunt,
Quas hodie adoleſcens Diabolus ipſi daturus dixit:
Vt hanc ne quoquam mitteret, niſi ad ſe hunc annum totum.
Videtin' viginti minæ quid pollent, quidve poſſunt?
Ille, qui illas perdit, ſalvos eſt: ego, qui non perdo, pereo.
LI. Iam dedit argentum? AR. non dedit. LI. bono animo es, ne formida.
LE. Secede huc, Libane, te volo. LI. ſi quid vis. AR. obſecro vos,
Eadem iſtac opera ſuavius eſt complexos fabulari.
LI. Non omnia eadem æque omnibus, here, ſuavia eſſe ſcito:
Vobis eſt ſuave amantibus complexos fabulari: (natur.
Ego complexum hujus nihil moror. LE. meum autem hæc aſper-

SED NVM.] Vſitatum eſt Plauto, poſt ſalutationem ſtatim per particulam *ſed*, aliud aliquid ſubjungere. *Piſtor.*

FVMVS.] Quia *fumus* lacrimas commovet. *Pareus.*

DELEGIT.] *Deligere* & *Diligere* ſignificant diſtractionem & diviſionem. *Nonius.*

COMPLEXOS.] Scil. vos. Hoc eo dixit, quod collatis capitibus colloquebantur. *Lamb.*

HAEC ASPERNATVR.] Serviliter penitus & irriſive, culpam & cauſam ſeparationis ſuæ in Philenium retorquet. Et non video, quo modo non argute dicat ſervus: hunc Leonidam non libet amplexari, illam tuam Philenium non licet. *Camer.*

Proinde iſtuc facias ipſe quod faciamus nobis ſuades.
AR. *Ego vero, & quidem edepol lubens. interea, ſi videtur,*
Concedite iſtuc. LE. *vin' herum deludi?* LI. *dignu' ſt ſane.*
LE. *Vin' faciam ut me Philenium præſente hoc amplexetur?*
LE. *Cupio hercle.* LI. *ſequere hac.* AR. *ecquid eſt ſalutis? ſatis locuti.*
LE. *Auſcultate, atque operam date, & mea dicta devorate.*
Primum omnium ſervos tuos eſſe non negamus:
Sed ſi tibi minæ viginti argenti proferentur,
Quo nos vocabis nomine? AR. *libertos.* LE. *non patronos?*
AR. *Id potius.* LE. *viginti minæ hîc inſunt in hac crumina.*
Has ego, ſi vis, tibi dabo. AR. *di te ſervaſſint ſemper,*
Cuſtos herilis, decus popli, theſaurus copiarum,
Salus interioris hominis, amoriſque imperator. LONGOL. corporis.
Hîc pone, hîc iſtam colloca cruminam in collo plane.
LE. *Nolo ego te, qui herus ſis mihi, onus iſtuc ſuſtinere.*
AR. *Quin tu labore liberas te, atque iſtam ponis in me.*
LE. *Ego bajulabo: tu, ut decet dominum, ante me ito inanis.*
AR. *Quid nunc? quid eſt? quin tradis huc cruminam herum preſſatum?* MEVRS. ære preſſatam.
LE. *Hanc, quoi daturus hanc, jube petere atque orare mecum.*

CRVMINA.] *Bulga. Eſt folliculus omnis, quam & cruminam veteres appellarunt: & eſt ſacculus è brachio pendens.* Nonius.

CVSTOS HERILIS.] Id eſt, heri. Ita Varro Attacinus: *Humano major Cato,* id eſt, homine. *Rittershuſ.*

SALVS INTERIORIS.] Subeſſe aliud puto quam vulgus Commentatorum tractat. Videtur enim mihi Poëta ſignificaſſe vim amoris, qui *interiora corporis* uſque ad oſſa depaſcere dicitur. *Longol. Boxhornius* legendum putat; *Salus imperatoris, domini amoriſque imperator.* Salve tu, cui ſalutem ſuam imperator tuus, id eſt, dominus, debet: tu ſalve, qui in dominum ac domini amores omne imperium jam potes exercere. Herus alibi *rex*, hic *imperator*, à Plauto appellatur.

EGO BAIVLABO.] *Bajulare* dicuntur, qui corpore proprio ferunt. *Cajus* lib. 3. ad leg. XII. tab. *Ferri dicimus, quæ quis ſuo corpore bajulat: Portari ea quæ quis jumento ſecum ducit: Agi ea, quæ animalia ſunt.* Stevvich.

CRVMINAM PRESSATVM HERVM.] Hærent hic interpretes. Et mihi quoque hærenti legendum videtur, vel, *preſſuram herum*; vel, *i præ, ante herum*; id eſt; perſonam mutemus, tu ante me ito inanis, ut dominus, ego ſequar te, ut ſervus, cum crumena. *I præ*, diſertim habet noſter Mſſ. *Boxhorn.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Nam iſtuc proclive eſt, quod jubes, me plane collocare.
PH. *Da meus ocellus, da mea roſa, da mi anime, da mea voluptas,*
Leonida, argentum mihi; ne nos dejunge amantes.
LE. *Dic igitur me tuum paſſerculum, gallinam, coturnicem,*
Agnellum: hœdillum me tuum dic eſſe, vel vitellum:
Prehende auriculis, compara labella cum labellis.
AR. *Ten' oſculetur, verbero?* LE. *quam vero indignum viſum eſt!*
Atqui pol hodie non feres, ni genua confricantur.
AR. *QVIDVIS egeſtas imperat: fricentur, da nunc quod oro.*
PH. *Age, mi Leonida, obſecro fer amanti hero ſalutem.*
Redime iſtoc beneficio te ab hoc, & tibi eme hunc iſto argento.
LE. *Nimis bella es atque amabilis: & ſi hoc eſſet meum, hodie*
Nunquam me orares quin darem: nunc illum te orare meliu' ſt. *Alii*, mo-raier.
Illic hanc mihi ſervandam dedit. i ſane, bella, belle.
Cape hoc ſis, Libane. AR. *furcifer, etiam me deluſiſti?*
LE. *Nunquam hercle facerem, genua ni tam nequiter fricares.*
Ageſis tu in partem nunc jam hunc delude, atq; hanc amplexare.
LI. *Taceas, me ſpectes.* AR. *quin ad hunc Philenium aggredimur.*
Virum quidem pol optumum, & non ſimilem furis hujus.
LI. *Inambulandum eſt: nunc mihi viciſſim ſupplicabunt.*
AR. *Quæſo hercle, Libane, ſis herum tuis factis ſoſpitari,*
Da mihi iſtas viginti minas. vides me amantem egere.
LI. *Videbitur, factum volo, redito huc conticinio.*
Nunc iſtanc tantiſper jube ſis petere atque orare mecum.

PROCLIVE.] *Vult dicere:* Quin tu potius Philenium mecum agere jubes, cui daturus ſum, quæ à me impetrabit. Nam eo jamdudum propendet ac fertur, quod tu in te tanquam in locum planum collocari volebas. *Piſtor.*

PREHENDE AVRICVLIS.] Solebant ſic veteres oſculari, ut prehenſis ejus, quam cariſſimam habebant, auribus oſcula libarent. *Scalig.*

NI GENVA.] Id eſt, niſi mihi genua attrectans ſupplicaveris. *Douz.*

IN PARTEM.] Pro tua parte. κατὰ μέρος. *Boſius.*

SIS HERVM.] Fruſtra verſat ſe *Lambinus*: cum omnia ſint plana, ſi *ſis* pro *ſi vis* accipiamus, hoc ſenſu: Si vis comitati tuæ ſalutem acceptum feram, trade huc mihi quas habes XX. minas. *Taubm.*

CONTICINIO.] *Conticinium*, prima pars noctis, ſecunda vigilia, *νυκτὸς ἀρχή. Taubm.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

PH. *Amandone exorarier te vis, an oſculando?*
LI. *Immo vero utrunque* PH. *ego obſecro te, & tu utrunque noſtrum ſerva.*
AR. *O Libane, mi patrone, mihi trade iſtuc. magis decorum' ſt,*
Libertum potius, quam patronum, onus in via portare.
PH. *O Libane, ocellus aureus, donum decuſque amoris,*
Amabo, faciam quod voles, da iſtuc argentum nobis.
LI. *Dic igitur me anaticulam, columbam, vel catellum,*
Hirundinem, monedulam, paſſerculum, putillum.
Fac proſerpentem beſtiam me, duplicem ut habeam linguam.
Circumdatoque me brachiis: meum collum circumplecte.
AR. *Ten' complectatur, carnufex?* LI. *quam vero indignus videor!*
Ne iſtuc nequicquam dixeris tam indignum dictum tu in me:
Vehes pol hodie me, ſiquidem hoc argentum ferre ſperes.
AR. *Ten' ego veham?* LI. *tun' hoc feras argentum hinc aliter à me?* *(ſervom.*
AR. *Perii hercle! ſi verum quidem & decorum, herum vehere*
Inſcende. LI. *ſic iſti ſolent ſuperbi ſubdomari.*

OCELLVS AVREVS.] Conjunxit duas res omnium cariſſimas, *oculum* & *aurum*. Taubm.

ANATICVLAM, &c.] Ideo hæ aves hic commemorantur, tanquam delicatæ, quia iſtæ & aliæ id genus pueris patriciis in delitiis erant. *Lamb.* Faciunt huc inprimis illa ſuaviſſima *Palladiæ* apud Salvianum in Epiſt. *Advolvor ego veſtris pedibus, illa ego veſtra Palladia, cum qua tot vocabulis olim indulgentiſſima pietate luſiſtis, quæ vobis nunc fuit mater, nunc gracula, nunc avicula, nunc domina.* Boxhorn.

PVTILLVM.] *Potus*, ſeu *putus*, ὑποκόρισμα nutricum eſt. Laſcivia ineſt, ut & in uſu vocis, ita & in etymo. *Puta* enim πόσθη: argumento *præputium*, quaſi περιπόσθιον. & prius ei parti id nomen impoſuerunt *Romani*, quam ſcirent à *Iudæis* eam præſecari ſolitam. ſed ſigma inde extritum eſt, ut à πυστὸς *putus*, prima correpta: *aurum putum*. Ergo πόσθη, *puta*, περιπόσθιον *præputium*: ut πυστὸς *putus*, *putum aurum*. Ergo laſcivia in Græcis nutricibus, περὶ τὴν πόσθην pueros πόσθωνας vocare. eadem & in Romanis à puta *putos* ſeu *potos*. unde & hodie pars in muliere, quæ honeſte nominari non poteſt, vulgo in Italia eo nomine nota eſt. *Scalig.*

FAC PROSERPENTEM.] Compone linguam tuam cum mea inter oſculandum, ut ſimilis fiam ſerpenti: cui *Plinius* biſulcam linguam tribuit. *Pareus.*

PERII.] E Mſſ. *Busbequii*, huc colloco talem verſum:

Perii. illic habebit flocco jam homo lumbos meos.

I. Gul.

SI VERVM QVIDEM.] Nihil mutandum. Senſus eſt; ſi verum eſt, decorum eſſe, ut herus ſervum vehat. *Boxhornius.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Aſta igitur, ut conſuetus es puer olim. ſcin' ut dicam?
Hem ſic. abi: laudo. nec te equo magis eſt equus ullus ſapiens.
AR. *Inſcende actutum.* LI. *ego fecero. hem, quid iſtuc eſt?*
ut tu incedis!
Demam hercle jam tibi de ordeo, tolutim ni badizas!
AR. *Amabo, Libane, jam ſat eſt.* LI. *nunquam hercle hodie*
exorabis.
Nam jam calcari quadrupedem agitabo advorſum clivom,
Tum poſtea ad piſtores dabo, ut ibi cruciere currens. (*es.*
Aſta, ut deſcendam nunc jam in proclivi, quanquam nequam
AR. *Quid nunc? quoniam ambo, ut eſt lubitum, nos delu-*
ſiſtis, (*tuis,*
Datiſne argentum? LI. *ſiquidem mihi ſtatuam & aram ſta-*
Atque ut Deo mihi immolas bovem: nam ego tibi Salus ſum.
LE. *Etiam tu, here, iſtunc amoves abs te, atque*
ipſe me aggredire?

ACID. aggredere?

Atque illa ſibi quæ hîc juſſerat, mihi ſtatuis nunc, ſupplicaſque?
AR. *Quem te autem nominem Deum?* LE. *Fortunam, atq;*
Obſequentem. (*melius?*
AR. *Iam iſtoc es melior.* LI. *an quid eſt olim homini ſalute*
AR. *Licet laudem Fortunam, tamen, ut ne Salutem culpem.*
PH. *Ecaſtor ambæ ſunt bonæ.* AR. *ſciam ubi boni quid de-*
derint. (LE. *eveniet.*
LE. *Opta id, quod, ut contingat, tibi vis.* AR. *quid ſi optaro?*
AR. *Opto annum hunc perpetuum mihi hujus operas.* LE.
impetraſti.

CONSVETVS.] *Palmerius* genus libidinis notat, quod *Equus* nominabatur. *Martial.* l.11. Epigr.105.

Hectoreo quoties ſederat uxor equo.

Alludit & Petronius: *Nunquam niſi in equeſtribus ſedeo*, &c. *Colero* tamen hic nihil obſceni. Vult, ut quadrupes fiat: quo modo pueri tenelli ſolent graſſari. *Compellat eum ſtupri.* Gloſſ. Mſſ. Plaut. Boxhorn.

TOLVTIM &c.] Quaſi *volutim & glomeratim.* Verbo *badizas* bis idem dicit: nam *βαδίζειν*, proprium gradarii ac tolutarii equi. *Nonius.*

QVADRVPEDEM &c.] Id eſt, contra aſcenſum, in quo laborat equus. *Salmaſ.*

FORTVNAM, ATQVE OBSEQVENTEM.] Servus vocari ſe *Fortunam* vult, & quidem, quia obſequebatur amori & voluntati heri ſui, cognomento *Obſequentem.* Colebatur autem *Fortuna Obſequens* Romæ, eoque alluſum eſt. *Lipſ.*

OPERAS.] Id eſt, Philenii noctes. *Lamb.*

AR. *Ain' vero?* LE. *certe, inquam* LI. *ad me adi viciſſim, atque experire.*
Exopta id quod vis maxume tibi evenire, fiet.
AR. *Quid ego aliud exoptē amplius, niſi illud cujus inopia'ſt?*
Viginti argenti commodas minas, hujus quas dem matri.
LI. *Dabuntur: animo ſis bono face: exoptata obtingent.*
AR. *VT CONSVEVERE, homines Salus fruſtratur & Fortuna.*
LE. *Ego caput huic argento fui hodie reperiundo.* (*paret.*
LI. *Ego pes fui.* AR. *quin nec caput, nec pes ſermonum ap-*
Nec quid dicatis, nec me cur laudatis ſcire poſſum.
LI. *Satis jam deluſum cenſeo: rem ut eſt nunc eloquamur.*
Animum, Argyrippe, advorte ſis. pater nos ferre hoc juſſit
Argentum ad te. AR. *ut tempore oportuneque attuliſtis!*
LI. *Hic inerunt viginti minæ bonæ, mala opera partæ:*
Has tibi nos pactis legibus dare juſſit AR. *quid id eſt quæſo?*
LI. *Noctem hujus & cœnam ſibi ut dares.* AR. *jube advenire quæſo.*
Meritiſſumo ejus quæ volet faciemus, qui hoſce amores
Noſtros diſpulſos compulit. LE. *patieris, Argyrippe,*
Patrem hanc amplexari tuū? AR. *hæc facile faciet ut patiar.*
Leonida, curre obſecro; patrem huc orato ut veniat.
LI. *Iamdudum eſt intus.* AR. *hac quidem non venit.* LI. *angiporto*
Illac per hortum circuit clam, ne quis ſe videret
Huc ire familiarium. ne uxor reſciſcat, metuit.

COMMODAS MINAS.] Iuſti ponderis, non adulterinas. *Douz.*

FACE.] Pignus in omnes fortunas meas dare paratus ſum, Plautum ſcripſiſſe, *Faciem exopt.* Veteres *faciem, dicem*; pro *faciam, dicam*, ſcripſiſſe, auctor eſt & *Quintil.* Lipſ.

CAPVT.] *Caput, origo & ſumma uniuscujuſque rei eſt.* Donat.

PES.] Iocus. *Pes, quodvis fundamentum.* Scaliger.

NOCTEM HVIVS &c.] Hic verum eſt, quod ait *Lucilius* lib. 28: *In medium Chremes, in ſummum ire Demænetus.* q. d. Chremes ille in filio indulgendo medium tenuit: Demænetus Plauti medium exceſſit. *Lipſ.*

DISPVLSOS COMPVLIT.] Bella antitheſis. Cic. ad Attic. *Quid ergo, inquis, acturus es? idem quod pecudes, quæ diſpulſæ ſui generis ſequuntur greges.* Taubm.

HAEC FACILE.] Scil. *crumina*, δεικτικῶς. nam manu eam identidem tractabat ac vibrabat. *Douz.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

De argento enim, ſi mater tua ſciat ut ſit factum. AR. *heja!*
Benedicite. ite intro cito. valete. LE. *& vos amate.*

ACTVS QVARTI SCENA PRIMA.

DIABOLVS, PARASITVS.

AGedum, iſtum oſtende quem conſcripſti ſyngraphum
Inter me & amicam & lenam: leges perlege.
Nam tu Poeta es prorſus ad eam rem unicus.
PA. *Horreſcet ſaxo lena, leges quom audiet.*
DI. *Age quæſo, mî, hercle, tranſlege.* PA. *audin'?* DI. *audio.*
PA. *Diabolus Glauci filius Clearetæ*
Lenæ dedit dono argenti viginti minas,
Philenium ut ſecum eſſet noctes & dies
Hunc annum totum. DI. *neque cum quiquam alio quidem.*
PA. *Addone?* DI. *adde: & ſcribas, vide, plane & probe.*
PA. *Alienum hominem intromittat neminem.*
Quod illa aut amicum aut patronum. DI. *neminem.*
PA. *Aut quod illa amicæ ſuæ amatorem prædicet.*
Fores occluſæ omnibus ſient, niſi tibi.
In foribus ſcribat, OCCVPATAM ESSE SE.
Aut quod illa dicat peregre allatam epiſtolam.
Ne epiſtola quidem ulla uſpiam ſit in ædibus,
Nec cerata adeo tabula. & ſi qua inutilis

HEIA! BENEDICITE.] Cum Libanus aliquid mali ominis eſſet additurus, interpellans Argyrippus, *Eja*, inquit, εὐφημεῖτε. Sic enim ſolebant veteres mala nomina vitare & averſari. *Lamb.*

SYNGRAPHVM.] *Chirographum* eſt privata ſcriptura, manu cujuſque ſubſcripta. *Syngraphum*, quod ſimul plures ſubſcripſerunt. in illo, tantum quæ geſta ſunt, continentur: in hoc etiam pactiones veniunt, ut in hoc noſtri. *Auſ. Popma.*

VNICVS.] *Vnicum* veteribus video idem ſonare ac valere, quod egregium, præclarum, ac ſingulare. *Giſan.*

OCCVPATAM ESSE SE.] Veteres Codices hunc verſum interſerunt:
Patrem hanc amplexari tuum. DI. *hæc facile faciet ut patiar.* PA.

NEC CERATA &c.] Iconicum haud dubie ex cera picturæ genus intelligit, imagineſque, ac neſcio quæ Deorum ſimulacra, aut eorum etiam, quos claros habebant ſibi, vultus repræſentantia. *Donza.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Pictura ſit, eam vendat. ni quatriduo
Abalienarit, quo abs te argentum acceperit,
Tuus arbitratus ſit, comburas, ſi velis.
Ne illi ſit cera, ubi facere poßit literas.
Vocet convivam neminem illa; tu voces.
Ad eorum ne quem illa oculos adjiciat ſuos.
Si quem alium aſpexit, cæca continuo ſiet.
Tecum una poſtea æque pocula potitet.
Abs ted accipiat, tibi propinet, tu bibas.
Ne illa minus, aut plus quam tu, ſapiat. DI. *ſatis placet.*
PA. *Suſpiciones omnes abs ſe ſegreget,*
Neque illæc ulli ſuo pede pedem homini premat.
Cum ſurgat, non in lectum inſcendat proximum,
Neque cum deſcendat, inde det cuiquam manum.
Spectandum ne cui anulum det, neque roget.
Talos ne cuiquam homini admoveat, niſi tibi.
Quum jacet, Te, ne dicat: nomen nominet. *Meurſ.* te-ne, dicat.
Deam ſibi invocet, quam lubebit, propitiam,
Deum nullum. ſi magis religioſa fuerit,
Tibi dicat tu pro illa ores, ut ſit propitius.
Neque illa ulli homini nutet, nictet, annuat,

INVTILIS PICTVRA.] Ea eſt, quæ eſſet mali exempli; quæ ἑλκυστικόν τι contineret ad libidines excitandas, vel ut peccaret accuſatius. Qualis illa Terent. Eunuch.

Suſpectans tabulam quandam pictam, ubi inerat pictura hæc; Iovem
Quo pacto Danaæ miſiſſe ajunt quondam imbrem aureum. Pareus.

NE ILLI CERA.] Ne illa pictura inutilis materiam ſcortillo ſuppeditet, unde tantum ceræ abradat ſubdola, in qua litteras clanculum ad amatorem perſcribat. *Douza.*

AD EORVM.] In omnib. Mſſ. extat *forum.* idque puto deinde degeneraſſe in *ſorum*, cum potius debuiſſet in *eorum.* veteri enim ſcriptura *E* parum diſtat ab *F.* Gruter.

TECVM VNA POSTEA. Malim, *Tecũ una poſcat: æque pocula potitet, &c.* Multa ſunt, in quibus delitias ſibi faciunt amantes in potu. Simul poſcere: ſimul bibere: invicem ſibi porrigere: propinare, & hæc talia. *Piſtor.*

SI MAGIS RELIGIOSA.] Si plus nimio religioſa fuerit, ut putet non tantum deas fæminas, ſed & deos mares ſibi invocandos & propitiandos, ne ipſa faciat, ſed te vicarium ſupponat. *Lamb.*

NVTET, NICTET, ANNVAT.] *Nutare* capitis; *Nictare* oculorum; *Annuere* narium, labiorum, ſuperciliorum ſignificantiam eſſe, decreverunt veteres. Per ſigna autem locutos olim amantes, notum eſt. *Ovid.* I. de Arte:

Nil opus eſt digitis, per quos arcana loquaris:
Nec tibi per notas accipienda nota eſt.

Taubm.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Poſt, ſi lucerna extincta eſt, nequid ſui
Membri commoveat quicquam in tenebris. DI. *optumum eſt:*
Ita ſcilicet facturam: verum in cubiculo
Deme iſtuc: equidem illam moveri geſtio.
Nolo habere illam cauſam, & votitam dicere.
PA. *Scio, captiones metuis.* DI. *verum.* PA. *ergo, ut jubes,*
Tollam. DI. *quid ni?* PA. *audi reliqua.* DI. *loquere; audio.*
PA. *Neque ullum verbum faciat perplexabile,*
Neque ulla lingua ſciat loqui niſi Attica.
Forte ſi tuſſire occepſit, ne ſic tuſſiat,
Vt cuiquam linguam in tuſſiendo proferat.
Quod illa autem ſimulet, quaſi gravedo profluat,
Hoc ne ſic faciat: tu labellum abſtergeas
Potius, quam quoiquam ſavium faciat palam.
Nec mater lena ad vinum accedat interim,
Nec ulli verbo male dicat. ſi dixerit,
Hæc multa ei eſto, vino viginti dies
Vt careat. DI. *pulchre ſcripſti: ſcitum ſyngraphum!*
PA. *Tum ſi coronas, ſerta, unguenta juſſerit*
Ancillam ferre ſuam Veneri aut Cupidini,
Tuus ſervos ſervet, Venerine eas det, an viro.

NOLO HABERE ILLAM CAVSAM.] Nolo habere illam hunc prætextum, cur non moveatur συνουσιασμῷ: ut dicat, ſe *votitam*, id eſt, religione aliqua prohibitam. *Nonius. Gutherius*: *Cauſam habere*, & *cauſam dicere*, idem eſſe. *Lambinus* & *Acid.* malunt ex V. C. *Vetitam*: quod & ſententia & numeri hoc poſtulare videantur. recte: nam Mſſ. ſæpe *o* uſurpant loco *e*? ſed quid fiet tunc *Nonio*?

FACIAT PERPLEXABILE.] Id eſt, *figuratum, quod aliud audiatur, aliud ſentiatur.* Nonius.

TVSSIENDO PROFERAT.] Ne lingua prolata videatur aliquem ad baſiandum invitare. *Lamb.*

SAVIVM.] *Savium*, hic longe diverſum à communi uſu ſignificare autumo; & *ſalivam* expono, quam ſuſpicioſus amator aliorum oculis prodi aut palam fieri non vult. *Douza.*

AD VINVM.] Id eſt, ad menſam: ad pocula. *Lambin.*

VENERI AVT.] Vt milites exauctorati arma ſua ad *Martis*, gladiatores rude donati ad *Herculis* ponebant: ita arbitror & Comeſſatores, & Puellas etiam illas quæ Veneri militarent, languidas corollas demptas ſuo capiti, deo cuipiam in munus dediſſe. Hoc quoque ſervaſſe meretriculas puto, ut quoties penſum abſolviſſent, aut ut *Propert.* loquitur, quot itinera nocte una confeciſſent, tot corollas ludicro cuipiam & minorum gentium deo donarent, puta *Trephallo, Marſyæ, Hermæ*, talibus. *Lipſius.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Si forte pure velle habere dixerit,
Tot noctes reddat ſpurcas, quot puras habuerit:
Hæc ſunt non nugæ: non enim mortualia.
DI. *Placent profecto leges. ſequere intro.* PA. *ſequor.*

ACTVS QVARTI SCENA SECVNDA.

DIABOLVS, PARASITVS.

Sequere hac: egon' hæc patiar? aut taceam? emori
Me malim, quam hæc non ejus uxori indicem.
Ain' tu? apud amicam munus adoleſcentuli
Fungare? uxori excuſes te, & dicas ſenem?
Præripias ſcortum amanti, atque argentum obicias
Lenæ? ſuppilles clam domi uxorem tuam?
Suſpendas potius me, quam tacita hæc tu auferas.
Iam quidem, hercle, ad illam hinc ibo, quam tu propediem,
Niſi quidem illa ante occupaſsit te, effliges ſcio,
Luxuriæ ſumtus ſuppeditare ut poſsies.
PA. *Ego ſic faciendum cenſeo. me honeſtiu'ſt,*
Quam te, palam hanc rem facere, ne illa exiſtumet
Amoris cauſa percitum id feciſſe te,
Magis quam ſua cauſa. DI. *at pol. quin dixti rectius.*

SI FORTE PVRE.] In *Caſto* aut *Pervigilio Iſidis* votivas decem noctes matronis & meretricibus ſecubādum erat: neq; aliter rem divinam facere ſine piaculo poterāt. id Latini *Pure habere*, Græci ἁγνεύειν, ἁγνῶς ἔχειν dicebant. *Douza.*

TOT NOCTES REDDAT SPVRCAS.] Tot noctes tecum cubet; quot abs te ſeorſim cubuerit. *Taubm.*

NON NVGAE.] *Nugæ*, & *mortualia*, vocantur carmina præficarum. *Scaliger.*

SEQVERE &c.] Non convenit ut ſtatim atque leges legerunt, exieruntque è ſcena, nullo ſpatio interjecto, prodeant rurſus in ſcenam cognita pactione Argyrippi. Ergo hinc fit exordium actus quinti. quippe dum canunt tibicines, ſatis temporis fuit adoleſcenti ac paraſito, ut reſciſcerent eam pactionem, de qua queſti in ſcena, excedunt; & tum aperitur ſiparium, ut decumbentes aſpici poſſint à populo. *Mercerus.*

AIN' TV?] Scil. talia debere diſſimulari? *Stephan.*

SVPPILLES.] Gloſſ. Mſſ. *Suppillere, decipere.* Boxhorn.

EFFLIGES &c.] *Senſus eſt*: Tu quidem uxorem tuam nimis parcam, certo ſcio, occides tandem, ut ſumtus ad luxuriam habere poſſis: niſi illa te prævenit, ut tibi inferat, quod à te exſpectat. *I. Gul.*

AT POL.] Scil. ego ipſe rem facere palam volo. Sequitur tamen correctio; *Immo vero dixiſti rectius.* Lamb.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Tu ergo fac ut illi turbas, lites concias,
Cum ſuo ſibi gnato unam ad amicam de die Lips. una.
Potare, illam expilare jam. Pa. *ne me mone.* I. Gvl. clam.
Ego iſtud curabo. Di. *at ego te opperiar domi.*

ACTVS QVINTI SCENA PRIMA.

ARGYRIPPVS, DEMAENETVS.

AGedum, decumbamus ſis, pater. De. *ut juſſeris,*
Mi gnate, ita fiet. Ar. *pueri, menſam apponi:e.*
De. *Nunquid nam tibi moleſtum eſt, gnate mi, ſi hæc nunc mecum accubat?*
Ar. *Pietas, pater, oculis dolorem prohibet. quanquam ego iſtanc amo,* *(accubat.*
Poſſum equidem inducere animum, ne ægre patiar, quia tecum
De. DECET *verecundum eſſe adoleſcentem, Argyrippe.* Ar. *edepol, pater.* *(vium*
Merito tuo facere poſſum. De. *age ergo, hoc agitemus convi-*
Vino & ſermone ſuavi. nolo ego metui, amari mavolo,
Mi gnate, abs te. Ar. *pol ego utrunque facio, ut æquum eſt filium.* *(triſtem putas?*
De. *Credam iſtuc, ſi eſſe te hilarum videro.* Ar. *an tu eſſe me*
De. *Putem ego? quem videam æque eſſe mœſtum, ut quaſi dies ſi dicta ſit.*
Ar. *Ne dixis iſtuc.* De. *ne ſic fueris, illico ego non dixero.*

De die.] *De die*, eſt *de medio die.* Sic *de nocte*, pro, *de media nocte* dicebant. Tunc enim maxime nox aut dies eſſe intelligitur, quum media ſunt. *Salmaſ.*

Ocvlis dolorem &c.] Veteres ei dicebant *oculos dolere*, qui quod nollet, videret. Sic *Terent.* Phorm.

Vin' facere quod tuo viro oculi dolent.

Contra Græci auctores *oculos dolere* illis ſignificarunt, qui rem pulchram & jucundam cernerent, qua tamen frui non poſſent. In hunc ſenſum *Herodotus* legatos *Perſarum*, molles enervatoſque viros, induxit loquentes: *Accepti namque illi magnifice ab Amynta Macedonum rege, cum quererentur, quod adductas in convivium mulieres, contraque ſe ſedentes, non liceret attrectare, dixerunt: Præſtitiſſe ipſas primo non veniſſe, quam profectas eo, & è regione ſedentes, oculorum dolores ipſis gignere.* P. Vict.

Pvtem ego.] Quaſi dicat, Nihil hic opus eſt putare; cum res ipſa loquatur, te triſtem eſſe. *Lamb.*

Qvasi dies &c.] i. Quaſi certa dies accuſationis reo conſtituta ſit. *Long.*

Ar. *Hem*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

AR. *Hem aſpecta: rideo.* DE. *utinam, male qui mihi volunt, ſic rideant!* *(nunc tibi.*
AR. *Scio equidem quamobrem me, pater, tu triſtem credas*
Quia iſtæc eſt tecum. atque ego quidem, hercle, ut verum tibi dicam, pater,
Ea res male habet: ac non eo, quin tibi non cupiam quæ velis:
Verum iſtam amo. aliam tecū eſſe equidem facile poßim perpeti.
DE. *At ego hanc volo.* AR. *ergo ſunt quæ exoptas. mihi quæ ego exoptem volo.*
DE. *Vnum hunc diem perpetere, quoniam tibi poteſtatem dedi,*
Cum hac annum ut eſſes, atque amanti argenti feci copiam.
AR. *Hem iſtoc me facto tibi devinxti.* DE. *quin te ergo hilarum das mihi.*

ACTVS QVINTI SCENA SECVNDA.

ARTEMONA, PARASITVS, DEMÆNETVS, ARGYRIPPVS, PHILENIVM.

A*In' tu, meum virum hic potare, obſecro, cum filio?*
Et ad amicam detuliſſe argenti viginti minas?
Meoque filio ſciente id facere flagitium patrem? *(duas,*
PA. *Neque divini, neque mî humani poſthac quicquam accre-*
Artemona, ſi hujus rei me eſſe mendacem inveneris.
ART. *At ſceleſta ego, præter alios meum virum fui rata*
Siccum, frugi, continentem, amantem uxoris maxume.
PA. *At nunc dehinc ſcito, illum ante omnes minimi mortalem preci:*
Madidum, nihili, incontinentem, atque oſorem uxoris ſuæ.
ART. *Pol ni vera iſta eſſent, nunquā faceret ea quæ nunc facit.*
PA. *Ego quoque, hercle, illum antehac hominem ſemper ſum frugi ratus.*
Verum hoc facto ſeſe oſtendit, qui quidem cum filio
Potet una, atque una amicam ductet decrepitus ſenex.
ART. *Hoc ecaſtor eſt, quod ille it ad cœnam cotidie.*
Ait ſeſe ire ad Archidemum, Chæream, Chereſtratum,
Chereſteum, Chremem, Cratinum, Cliniam, Demoſthenem.

Is apud ſcortum corruptelæ, & liberis luſtris ſtudet.
PA. *Quin tu illum jubes ancillas rapere ſublimem domum?*
ART. *Tace modo.* *næ illum mecaſtor miſerum habebo.* PA. *ego iſtuc ſcio*
Ita fore illi, dum quidem cum illo nupta eris. ART. *ego cenſeo*
Eum etiam hominem aut in ſenatu dare operam, aut clientibus: V. C. ſenatui.
Ibi labore delaſſatum noctem totam ſtertere.
Ille opere foris faciundo laſſus noctu advenit:
Fundum alienum arat, incultum familiarem deſerit.
Is etiam corruptus, porro ſuum corrumpit filium.
PA. *Sequere hac me modo, jam faxo ipſum hominem manifeſto opprimas.* (ART. *quid eſt?*
ART. *Nihil ecaſtor eſt quod facere mavelim.* PA. *mane dum.*
PA. *Poßis, ſi forte accubantem tuum virum conſpexeris,*
Cum corona amplexum amicam, ſi videas, cognoſcere?
ART. *Poſſum ecaſtor.* PA. *hem tibi hominem.* ART. *perii!*
PA. *pauliſper mane.*
Aucupemus ex inſidiis clanculum quam rem gerant. (mi.
AR. *Quid modi, pater, amplexandi facies?* DE. *fateor, gnate*
AR. *Quid fatere?* DE. *me ex amore hujus corruptum eſſe oppido.* LIPS. correptum.
PA. *Audin' quid ait?* ART. *audio.* DE. *egon' ut non domo uxori meæ*

LIBERIS LVSTRIS.] Quæ ſunt *libera luſtra?* Scribo:
Is apud ſcortum corruptelæ eſt liberis; luſtris ſtudet.
Nam cum filio apud meretricem deſidebat. *Heinſius.* Hunc locum perperam ſollicitant viri docti: nam hic accipienda *Libera luſtra* ſunt, ubi omni libidinandi licentia genio ſuo libere indulgent. *Salmaſ.*

OPERE FORIS FACIENDO.] Nihil frequentius noſtris, quam agriculturæ vocabula transferre ad rem voluptatum. Eandem & *Horto* & *Agello* deſignari, notatum eſt multis. In Carm. libero:
Quod meus hortus habet, ſumas impune licebit,
Si dederis nobis, quod tuus hortus habet.
Martial. lib. 7. epigr. 101:
Milo domi non eſt: peregre Milone profecto
Arva vacant: uxor non minus inde parit.
Cur ſit ager ſterilis, cur uxor lactitet, edam:
Quo fodiatur ager non habet, uxor habet. Lipſius.

FILIVM.] Poſt hunc verſum exiſtimat *I. Gul.* iſtum è *Nonio* locum habere:
Quin etiam me miſeram famoſam facit flagitiis ſuis.

Surripiam in deliciis pallam quam habet, atque ad te deferam?
Non edepol conduci poſſim vita uxoris annua.
PA. *Cenſen' tu illunc hodie primũ ire aſſuetum eſſe in ganeum?*
ART. *Ille ecaſtor ſuppillabat me, quod ancillas meas*
Suſpicabar, atque inſontîs miſeras cruciabam. AR. *pater,*
Iube dare vinum; jamdudum factum eſt, quom primum bibi.
DE. *Da puere ab ſummo; age, tu interibi ab infimo da ſuaviũ.*
ART. *Perii miſera! ut oſculatur carnuſex, capuli decus.*
DE. *Edepol animam ſuaviorem aliquanto quam uxoris meæ.*
PH. *Dic amabo, an fœtet anima uxoris tuæ?* DE. *nauteam*
Bibere malim, ſi neceſſum eſt, quam illanc oſcularier.
ART. *Miſer ecaſtor es.* PA. *mecaſtor dignus eſt.* AR. *quid ais, pater?*
ART. *Ain' tandem? edepol næ tu iſtuc cum magno malo tuo*
Dixiſti in me. ſine! venias modo domum, faxo ut ſcias
Quid pericli ſit dotatæ uxori vitium dicere. DOVZ. convicium.
AR. *Ecquid matrem amas?* DE. *egone? illam nunc amo, quia non adeſt.*
AR. *Quid, quom adeſt?* DE. *periiſſe cupio.* PA. *amat homo te (hic, ut prædicat.*
ART. *Næ illæc ecaſtor fœnerato funditat: nam ſi domum*
Redierit hodie, oſculando ego ulciſcar potiſſumum.

VITA VXORIS ANNVA.] *Senſus eſt:* Si quis mihi ita dicat: Demænete, ſi pallam uxori tuæ, quam in delitiis illa habet, non ſurripies, neque ad Philenium deferes, hanc tibi ejus rei mercedem promitto, quod tua uxor non plus anno victura eſt; conditionem non accipiam: etſi morte ipſius nihil mihi carius. *Lambin.*

GANEVM.] *Veteres ganeum tabernam meritoriam dixerunt:* ἀπὸ τ᾽ γᾶς, τοῦτ᾽ ἔστι γῆς: *quod ea ſint in terra; non, ut cænacula, ſupra.* Donatus.

DA, PVERE, AB SVMMO.] *Ab ſummo*, nempe ab Argyrippo filio, qui ſummam lecti convivalis partem premebat. Singularis Lectiſternii mentionem hic fieri videmus, in quo ſenex ipſe *medius* (ut æquum erat patrem) loco puta honoratiore; Philenium *interior* porro, hoc eſt, in gremio capularis amaſii ſui ima accubat, more amantibus ſolemni. Vnde, *ſuavium ab infimo dari ſibi*, poſtulat Demænetus, ab ea ſcilicet parte, atque ex eo loco, ubi baſiatura decumbebat. *Douza.*

CAPVLI.] *Capulus à capiendo: nam ſepulcrum veteres capulum dici voluerunt, quod corpora capiat.* Nonius. Vult igitur huic ſeni convenire magis capulum, id eſt, ſepulcrum, aut pheretrum, quam luſtra ſeu ganeum. *Lamb.*

NAVTEAM.] *Nautea eſt aqua de ſentina; à nautis dicta.* Nonius.

SINE.] *Sine*, minantis eſt. *Taubmann.*

FOENERATO.] Hic locus explicatur à verſu ſuperiore: *Edepol næ tu &c.* Taubm. Verba hæc, quæ in me fundit, magno illi conſtabunt. *Lamb.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

AR. Iace, pater, talos, ut porro nos jaciamus. DE. maxume.
Te Philenium mihi, atque uxori mortem. hoc Venerium eſt.
Pueri, plaudite, & mihi ob jactum cantharo mulſum date.
ART. Non nequeo durare. PA. ſi non didiciſti fullonicam,
Non eſt mirandum. in oculos invadi nunc eſt optumum.
ART. Ego pol vivam, & tu iſthæc hodie cum tuo magno malo — ACID. iſthanc, *ſc. Philenium.*
Invocaviſti. PA. ecquis currit pollinctorem arceſſere?
AR. Mater, ſalve. ART. ſat ſaluti'ſt. PA. mortuu'ſt Demænetus.
Tempus eſt ſubducere hinc me: pulchre hoc gliſcit prælium.
Ibo ad Diabolum, mandata dicam facta, ut voluerit.
Atque interea ut decumbamus ſuadebo, hi dum litigant. — *Alii*, diſcumbamus.
Poſt eum demum hunc cras adducam ad lenam, ut viginti minas
Ei det, in parte hac amanti ut liceat ei potirier. — LAMB. in partem.
Argyrippus exorari ſpero poterit, ut ſinat
Seſe alternas cum illo noctes hac frui. nam ni impetro,
Regem perdidi: ex amore tantum eſt homini incendium.
ART. Quid tibi huc receptio ad te eſt meum virum? PH. pol me quidem
Miſeram odio enicavit. ART. age, ſurge, amator; i domum.
DE. nullus ſum. ART. immo es, ne negato, omnium pol nequiſſumus.
At etiam cubat cuculus. ſurge, amator; i domum.

MORTEM.] Scil. *opto, voco.* Solebant amatores puellas, quas amabant, inter talorum jactus, invocare. *Lambin.*

HOC VENERIVM.] Iactum Veneris ſignificat. Dicebatur talis, cum quatuor tali jacti diſſimiliter cecidiſſent. Is felix habebatur. *Lambin.*

SI NON DIDICISTI FVLLONICAM.] Duo olim fullonum officia erant: veſtem eluere & cogere, unum; alterum, eandem creta candefacere: illud *conſiliari* dicebant; & ipſam actionem, quod inſultu multo pedum fieret, *conſilium*; hoc, *expolire*. Porro *durandi* quoque verbum fullonum proprium erat, quod veſtis coacta & incretata dureſcat. Vbi male affictamur, ibi nos *durare poſſe*, venuſto loquendi genere, negamus. Miſeriam ergo ſuam & dolorem animi muliercula cum ſignificaret, paraſitus per deridiculum alio detorquet. *I. Gul.*

POLLINCTOREM.] Qui eum ſepeliat. *Lamb.*

REGEM.] Id eſt, qui me alit, vel, Dominum. *Taubm.*

ENICAVIT.] Illud *enicavit* reſpicit non Artemonam, ſed vero Demænetum: ut velit Philenium; imo recte factum, quod capularem iſtum excitas, qui mihi ſupra omne odium odioſus. *Gruter.*

CVBAT.] In cubitum ſe componit. *Douz.*

CVCVLVS.] *Cuculi* etiam dicebantur olim in re parum honeſta deprehenſi. *Eraſm.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

DE. *Væ mihi!* ART. *vera hariolare. ſurge, amator; i domum.*
DE. *abſcede ergo paululum iſtuc.* ART. *ſurge, amator; i domum.* *Alii,* iſtinc.
DE. *Iam, obſecro, uxor.* ART. *nūc uxorē me eſſe meminiſti tuā?*
Modo, quom dicta in me ingerebas, odium, non uxor eram.
DE. *Totus perii!* ART. *quid tandem? anima fœtetne uxoris tuæ?*
DE. *Murrham olet.* ART. *jam ſurripuiſti pallam, quam ſcorto dares?*
AR. *Ecaſtor quin ſurrepturum pallam promiſit tibi.*
DE. *Non taces?* AR. *ego diſſuadebam, mater.* ART. *bellum filium.*
Iſtoſcine patrem æquom mores eſt liberis largirier?
Nihilne te pudet? DE. *pol, ſi aliud nihil ſit, tui me, uxor, pudet.*
ART. *Cano capite te cuculum uxor ex luſtris rapit.*
DE. *non licet manere, cœna coquitur, dum cœnem modo?*
ART. *Ecaſtor cœnabis hodie, ut te dignū eſt, magnum malum.*
DE. *Male cubandum eſt: judicatum me uxor adducit domum.* DOVZ. abducit.
AR. *Dicebam, pater, tibi, ne matri conſuleres male.*
PH. *De palla memēto, amabo.* DE. *juben' hanc hinc abſcedere?*
PH. *Immo intus potius: ſequere hac me, mi anime.* DE. *ego vero ſequor.*
ART. *I domum.* PH. *da ſavium etiam prius quam abis.* DE. *i in crucem.*

GREX.

Hic ſenex, ſi quid, clam uxorem, ſuo animo fecit volup',
Neque novom, neque mirum fecit, nec ſecus quam alii ſolent.
NEC QVISQVAM eſt tam ingenio duro, nec tam firmo pectore,
Quin ubi quicquam occaſionis ſit, ſibi faciat bene.
Nunc ſi voltis deprecari huic ſeni ne vapulet,
Remur impetrari poſſe, ſi plauſum ſic clarum datis.

IVDICATVM.] Damnatum indicta | cauſa. *Gloſſ. Mſſ. Boxhorn.*

GRegem hiſtricum, hoc eſt, *Chorum & Catervam* hiſtrioniam facientium, elegantibus verſiculis deſignat *Petron. Arbiter:*

Grex agit in ſcena mimum: Pater ille vocatur,
Filius hic: nomen Divitis ille tenet.
Mox ubi ridendas incluſit pagina partes,
Vera redit facies, adſimulata perit.

FINIS ASINARIÆ.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

M. Acci Plauti

AVLVLARIA.

DRAMATIS PERSONÆ.

LAR, *prologus.*
EVCLIO, *ſenex.*
STAPHYLA, *anus.*
EVNOMIA, *Mulier.*
MEGADORVS, *ſenex.*
STROBILVS, *geminus ſervus.*
ANTHRAX, CONGRIO, } *coci.*
PYTHODICVS, *ſervus.*
LYCONIDES, *adoleſcens.*
PHÆDRA, *puella.*

Ratio Nominum, Camerarii.

Lar familiaris, *id eſt, domeſticus Genius ſeu δαίμων. Hi duo à veteribus perhibebantur. Ovid.* 2. *Faſt. de his:*

---- qui compita ſervant,
Et vigilant noſtra ſemper in æde Lares.

Hoc eſt προτατικὸν πρόσωπον, adſumptum Prologi explicandi cauſa.

Euclio, *qui ſit, ſane me fateor ignorare. niſi forte eſt εὐκλίων, ut ἠχίων; vel εὐκλέων, vel εὐκλύων: quorum alterum bonæ famæ, alterum bene audiendi ſignificationem habet.*

Σταφυλὴ, *uva.* σταφύλη *autem Homero Iliad.* β. amuſſis.

Εὐνομία, legum ſervans.

Μεγάδωρος, munificus.

Στρόβιλος, turbo venti, *& puerilis ludicri. (Auſon. Popma, Conjectaneis:* Strobilus nomen habet à Cochleæ natura, quam στρόβιλον vocant; aut à deformitate corporis. στρόβιλον enim Græci σκολιὸν, καμπύλον, pravum & incurvum dicunt.) *Eſt autem & Megadori & Lyconidis ſervus Strobilus. Etſi aliqui fecerunt ſervum Lyconidis,* στρόφιλον, ἀπὸ τῶν στροφῶν, *id* eſt, verſutiis; *ſine quidem cauſa.*

Ἄνθραξ, carbo.

Congrio, γογγρίων, ἀπὸ τοῦ γόγγρου ἰχθύος.

Πυθόδικος, de jure percunctans, *aut* certior factus. *aliqui maluerunt* πιθόδικον, à dolio.

Λυκωνίδης, *forma Patronymica,* ἀπὸ τοῦ λύκωνος, *denominatum. hoc* ἀπὸ τοῦ λύκου.

Virginis nomen erit φαίδρα, *id eſt,* hilaris.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

ARGVMENTVM.

SEnex avarus vix ſibi credens Euclio,
Domi ſuæ defoſſam multis cum opibus
Aulam invenit, rurſumque penitus conditam
Exſanguis, amens, ſervat. ejus filiam
Lyconides vitiarat. interea ſenex
Megadorus, à ſorore ſuaſus ducere
Vxorem, avari gnatam depoſcit ſibi.
Durus ſenex vix promittit: atque aulæ timens,
Domo ſublatam variis abſtrudit locis.
Inſidias ſervos facit hujus Lyconidis,
Qui virginem vitiarat; atque ipſe obſecrat
Avonculum Megadorum ſibimet cedere
Vxorem amanti. per dolum mox Euclio
Quom perdidiſſet, aulam inſperato invenit,
Lætuſque natam collocat Lyconidi.

ARGVMENTVM, ut quibuſdam videtur, PRISCIANI.

AVlam repertam auri plenam Euclio
V i ſumma ſervat, miſeris affectus modis.
L yconides iſtius vitiat filiam.
V olt hanc Megadorus indotatam ducere.
L ubenſque ut faciat, dat coquos cum obſonio.
A uro formidat Euclio; abſtrudit foris.
R eque omni inſpecta, compreſſoris ſervolus
I d ſurpit. illic Euclioni rem refert.
A b eo donatur auro, uxore, & filio.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

ALIVD ARGVMENTVM CAMERARII.

NOmen Fabulæ inditum à re, quæ negotium & variat, & reddit copioſiorem expoſitionem. Ea eſt olla plena auri, reperta ab Euclione in domo paterna. Hujus ſenis avariſſimi & parciſſimi filiam, vi noctu adoleſcens Lyconides compreſſerat. Itaque inſtante partu, cum puellam amaret, & avunculo deſponſam eſſe cognoviſſet, rem omnem matri indicat, & per hanc impetrat, illa ſibi ut nubat. Interea ſenex de auri cuſtodia delitias facere, & illud tamen amittere. hinc illæ turbæ querelarum, & error confeſſionis, factæ injuriæ. Tandem adoleſcens de ſervo ſuo cognoſcit, quid de olla ſit factum. Atque hactenus Plautina ad nos pervenerunt. Ex propoſito autem argumento intelligi poteſt, tum & aurum redditum ſeni, & illum animo mutatum fuiſſe, & dotatam filiam tradidiſſe Lyconidi. Hæc *Codrum* perſecutum eſſe accepimus expoſitione ſua, & illius verſus eſſe, qui vulgo feruntur. Noſter quidem *Fabricius* indicavit quædam Romæ reperta, quibus ſupplerentur hæc deficientia: ſed ne illa quidem ſatis Plautina, neque cauſa, cur adjici vellemus, viſa fuit. PROPONITVR imago ſordidæ parſimoniæ & moroſitatis in Euclione. Nam & hoc vitium ſenile eſt. Quo ipſo quoque indicatur, una cum ætate intelligentiam animi minui. Perverſe enim certe fit, ut tum maxime ſtudeatur rei, cum minime ad uſum longi temporis ſpes relinquitur.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

PROLOGVS.

LAR FAMILIARIS.

NEquis miretur qui ſim, paucis eloquar.
Ego Lar ſum Familiaris, ex hac familia,
Vnde exeuntem me aſpexiſtis. hanc domum
Iam multos annos eſt cum poſſideo, & colo Bos. jam multus annus eſt.
Patrique, avoque jam hujus, qui nunc hîc habet:
Sed mihi avos hujus obſecrans concredidit
Auri Theſaurum clam omnîs: in medio foco
Defodit, venerans me, ut id ſervarem ſibi.
Is quoniam moritur, ita avido ingenio fuit, Mſſ. quando,
Nunquam indicare id filio voluit ſuo:
Inopemque optavit potius eum relinquere,
Quam eum Theſaurum commonſtraret filio.
Agri reliquit eji non magnum modum,
Quo cum labore magno, & miſere viveret.
Vbi is obiit mortem, qui mihi id aurum credidit,
Cœpi obſervare, ecquî majorem filius
Mihi honorem haberet, quam ejus habuiſſet pater.
Atque ille vero minus minuſque impendio
Curare, minuſque me impartire honoribus.

MIRETVR.] *Veteres* Miror *cum* unde, *pro* Neſcio *ponebant: nam admiratio ab ignorantia deſcendit.* Donat.

LAR SVM.] Adhibetur hic deus: quia, quæ à Lare dicuntur, non niſi à deo ſciri poterant. Quod cum accidit, auctore *Ariſtotele*, licet deum in Tragœdia maxime adhibere, ſed interdum etiam in Comœdia. *Horat.* in arte Poët.

Nec deus interſit, niſi dignus vindice nodus
Inciderit. --- Herald.

PATRIQVE, AVOQVE.] *Sic emendo: cum poſſideo, & color Patrique &c.* Quomodo alias hos verſus connectes? Ait Lar, annos jam multos ſe domum eam poſſidere, & à Patre avoque hodierni domini pro Lare cultum. Nec repugnat, quod infra ait, ſe non *impendio* ab illis cultum. Vtcunque cultus fuerit, Lar tamen ipſorum cultus & habitus fuit. *Acidal.*

AVIDO.] Pro, *avido*, notat *Scaliger*, veteres codices habere, *avio*, id eſt, ſtolido. Sententia eſt; Ita aut ſtolidus aut avarus ille ſenex fuit, ut defoſſum theſaurum ſibi etiam mortuo crediderit uſui futurum. *Boxhorn.*

AGRI &c.] Horat. 2. Sat. 6:

Hoc erat in votis: modus agri non ita magnus.

HONOREM.] *Honos* hic, ſacrificium & litatio eſt. *Nonius.*

MINVSQVE IMPENDIO.] Id eſt, minus multo curabat. *Nonius.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Item à me contra factum eſt : nam item obiit diem. BOXH. jam idem,
Is ex ſe hunc reliquit, qui hîc nunc habitat, filium
Pariter moratum, ut pater avoſque hujus fuit.
Huic filia una eſt : ea mihi cotidie
Aut ture, aut vino, aut aliquî ſemper ſupplicat:
Dat mihi coronas. ejus honoris gratia
Feci, theſaurum ut hic reperiret Euclio,
Quo eam facilius nuptum, ſi vellet, daret.
Nam compreßit eam de ſummo adoleſcens loco.
Is ſcit adoleſcens quæ ſit, quam compreſſerit:
Illa illum neſcit, neque compreſſam autem pater. PVTS. autumat.
Eam ego hodie faciam, ut hic ſenex de proxumo
Sibi uxorem poſcat. id ea faciam gratia,
Quo ille eam facilius ducat, qui compreſſerat.
Et hic qui poſcet eam ſibi uxorem ſenex,
Is adoleſcentis illius eſt avonculus,
Qui illam ſtupravit noctu, Cereris vigiliis.
Sed hic ſenex jam clamat intus, ut ſolet.
Anum foras extrudit, ne ſit conſcia.
Credo aurum inſpicere volt, ne ſurreptum ſiet.

ACTVS PRIMI SCENA PRIMA.

EVCLIO, STAPHYLA.

EXi, inquam, age exi. exeundum hercle tibi hinc eſt foras.
Circumſpectatrix cum oculis emißitiis.
ST. *Nam cur me miſeram verberas?* EV. *ut miſera ſis,*

CORONAS.] *Vel* meo capiti imponit : *vel*, ut *Cato* autumat, in focum indit. Coronas autem, quæ Laribus ſuſpenſæ, inuſitata magnitudine fuiſſe, docet *Meurſ.*

CEREBRIS VIGILIIS.] Τοῖς θεσμοφορίοις. Sacra enim hæc à mulieribus jejunantibus nocturna celebrabantur. Quod Ceres filiam ſuam nocte quæſierit, in *Aetna* oberrans. Et deæ appellabantur θεσμοφόρω, Ceres & Proſerpina. *Camer.*

NE SVRREPTVM.] Ἐλλ. pro, *anne.* *Scal.* Vel eſt anaſtrophe, pro, *ſurreptūne.*

OCVLIS EMISSITIIS.] *Oculi emiſſitii* ſunt, qui huc atque illuc excurrunt, omnia curioſe obſervitantes. Alii tales interpretantur quales *Lamiæ* circumferunt. *Fabulæ* narrant, Lamiam quidem canere domi cæcam, oculos habentem in vaſculo quodam repoſitos ; verum ubi prodit foras, reponere, ac tum oculatam eſſe. *Longolius.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Atque ut te dignam mala malam ætatem exigas.
ST. *Nam qua me nunc cauſa extruſiſti ex ædibus?*
EV. *Tibi ego rationem reddam, ſtimulorum ſeges?*
Illuc regredere ab oſtio: illuc ſis. vide, ut
Incedit. at ſcin' quo modo tibi res ſe habet?
Si hodie hercle fuſtem cepero, aut ſtimulum in manum,
Teſtudineum iſtum tibi ego grandibo gradum.
ST. *Vtinam me divi adaxint ad ſuſpendium*
Potius quidem, quam hoc pacto apud te ſerviam.
EV. *At ut ſceleſta ſola ſecum murmurat!*
Oculos hercle ego iſtos, improba, effodiam tibi,
Ne me obſervare poſſis, quid rerum geram.
Abſcede: etiam nunc: etiam nunc: etiam. ohe! DOVZ. etiam ohe nunc. Iſtic adeſto.
Iſtic adſtato. ſi hercle tu ex iſtoc loco
Digitum tranſvorſum aut unguem latum exceſſeris,
Aut ſi reſpexis, donicum ego te juſſero,
Continuo hercle ego te dedam diſcipulam cruci.
Sceleſtiorem me hac anu certe ſcio
Vidiſſe nunquam: nimiſque ego hanc metuo male,
Ne mihi ex inſidiis verba imprudenti duit,
Neu perſentiſcat, aurum ubi eſt abſconditum:
Quæ in occipitio quoque habet oculos, peſſuma.
Nunc ibo ut viſam, eſt ne ita aurum ut condidi, DOVZ. ſit ne ita.
Quod me ſollicitat plurimis miſerum modis.
ST. *Nec nunc mecaſtor quid hero ego dicam meo* I. GVL. non enim ecaſtor.

MALAM AETATEM.] *Mala ætas*, pro ſenectute crebro & argute ponitur. Cõtra, *Aetas bona*, pro juventa. *I. Gul.*

STIMVLORVM SEGES.] Id eſt, digna in cujus corpore ſtimuli perpetuo ſati & defixi ſtent, ut in ſegete ſpicæ. *Lamb.*

ILLVC REGREDERE &c.] *I. Gul.* ita interpungit. *Illuc regredere ab oſtio, illuc. ſis vide, ut Incedit.* nam quo eam retro abire velit, iteratione adverbii magis ſignificat: & ea ſententia geſtu adjuvanda eſt, ut plurimæ Comicorum.

GRANDIBO.] Efficiam ut majora in gradiendo ſpacia facias. *Taubm.*

ADAXINT.] Pro, *adigant.* Nonius. *Axitioſi, factioſi dicebantur; cum plures una quid agerent, facerentque. Axit autem antiquos dixiſſe, pro egerit, manifeſtum eſt. Vnde Axites mulieres ſive dii dicebantur, una agentes.* Feſtus.

DISCIPVLAM CRVCI.] In crucem agam te, tanquam ſub diſciplinam & magiſterium quoddam, ubi diſcas oculos iſtos emiſſitios non continere, ſed claudere. *Siberus.*

MISERVM MODIS.] Poſt hunc verſum inſerit è Nonio talem. *I. Gul.*

Næ noctu, nec diu quietus unquam eam.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Malæ rei eveniſſe, quamve inſaniam,
Queo comminiſci: ita miſeram me ad hunc modum
Decies die uno ſæpe extrudit ædibus.
Neſcio pol quæ illunc hominem intemperiæ tenent;
Pervigilat noctes totas: tum autem interdius
Quaſi claudus ſutor domi ſedet totos dies.
Neque jam quo pacto celem herilis filiæ
Probrum, propinqua partitudo cui appetit,
Queo comminiſci: neque quicquam melius eſt mihi,
Vt opinor, quam ex me ut unam faciam literam
Longam, meum laqueo collum quando obſtrinxero.

GRVA. faciam literam: longum laqueo &c.

ACTVS PRIMI SCENA SECVNDA.

EVCLIO, STAPHYLA.

NVnc defæcato demum animo egredior domo,
Poſtquam perſpexi ſalva eſſe intus omnia.
Redi nunc jam intro, atque intus ſerva. ST. *quippini*
Ego intus ſervem: an ne quis ædes auferat?
Nam hîc apud nos nihil eſt aliud quæſti furibus:

INTEMPERIAE.] Ab *intemperantia*, id eſt, à tota mente & ratione defectio. *Turneb.*

LITERAM LONGAM.] Litteræ *I* ſonum triplicem deprehendo. primum ejus longæ, & vere longæ: quia non, ut cæteræ, geminatur, aut apice inſignitur: ſed productior fit, & longitudine velut dupla. exempli cauſa, PISO. VIVUS. ÆDILIS. QUINQUENNALIS. ideo κατ᾽ ἐξοχὴν, inter omnes litteras hæc proprie dicta *longa.* Plautus ſcivit: & jocum captavit in perſona *Staphylæ.* Apage enim *vulgus interpretum*, qui de littera *L.* capiunt, quia longiuſcula ea in noſtra ſcriptione. apage & *Lambinianam* facem, qui ad quamvis grandiorem litteram vult aptari. Certo mecum Plautus cepit de iſta: quæ ſola inter grandes & Romanas illas litteras (nam hæ minutæ olim ignotæ) ſuper cæteras eminuit, & forma ipſa penſilem prætulit ac porrectam. Hac eadem mente *Auſonius* epigr. 120. in liguritorem Eunum ſcripſit:

Quid imperite ô putas ibi ſcriptum,
Vbi locari jota convenit longum?

Nam ſuſpendio cenſet eum dignũ *Lipſ.*

SERVA.] *Servare eſt ſollicite & ſuſpicioſe obſervare.* Nonius. *Servare domum*, pro, domeſticæ rei curam ſedulam habere, dicebant veteres. Inde in lapide antiquo; LANAM FECI, DOMVM SERVAVI. *Boxhornius.*

Ita inaniis ſunt oppletæ atque araneis.
EV. *Mirum quin tua me cauſa faciat Iuppiter*
Philippum regem aut Darium, trivenefica.
Araneas mihi ego illas ſervari volo.
Pauper ſum, fateor, patior: QVOD DI dant fero.
Abi intro, occlude januam. jam ego hic ero.
Cave quenquam alienum in ædîs intromiſeris.
Quod quiſpiam ignem quærat, extingui volo.
Ne cauſæ quid ſit, quod te quiſquam quæritet.
Nam ſi ignis vivet, tu extinguere extempulo.
Tum aquam auſugiſſe dicito, ſi quis petet.
Cultrum, ſecurim, piſtillum, mortarium,
Quæ utenda vaſa ſemper vicini rogitant,
Fures veniſſe, atque abſtuliſſe dicito.
Profecto in ædes meas me abſente neminem
Volo intromitti. atque etiam hoc prædico tibi,
Si Bona Fortuna veniat, ne intromiſeris.
ST. *Pol ea ipſa credo ne intromittatur cavet:*
Nam ad ædîs noſtras nuſquam adiit, quanquam prope eſt.
EV. *Tace, atque abi intro.* ST. *taceo, atque abeo.* EV. *occlude ſis*

MEVRSIVS, *ita perſ. ordinat.* ST. quid ſi quiſpiam ignem quærit? EV. extingui volo.

Mſſ. Lang. nunquam.

INANIIS.] *Inania, æ,* id eſt, inanitas. *Nonius.* Iam vero quæ vacua ſunt, etiam *aranearum plena* eſſe dicimus. Catullus: *Plenus ſacculus eſt aranearum.* Muret.

ARANEAS SERVARI VOLO.] Quin Euclio hoc ex ſuperſtitione paganica, reſpiciens ad omen aliquod, dixerit, non dubito. Aranea enim dum à ſuperioribus filum ducit; ſpem venturæ pecuniæ videtur afferre. Captantur & alia ex araneis omina. *Sariſb.*

PATIOR.] *Cui cum paupertate bene convenit, dives eſt. Non qui parum habet, ſed qui plus cupit, pauper eſt. Modus divitiarum primus eſt, habere quod neceſſe eſt: proximus, quod ſat eſt.* Seneca.

SI IGNIS VIVET.] Id eſt, ſi ignis à te non exſtinguatur. Ita *interfici torrem flammeum,* Attius, *mori conſcium ignem,* Statius dixere. *Boxhorn.*

BONA FORTVNA.] Cur *Bonam Fortunam* potius, quam aliam dearum quampiam nominarit Euclio, ad priſci illius ſæculi conſuetudinem, ac publicam loquendi formulam detorquendum. Eam, inquio, quam ex *Diomedis* ſanctuariis eruiſſe videor mihi, ita *Charientiſmi* figuram definientis: *Charientiſmos eſt, quo dura dicta gratius proferuntur. ut interrogantibus nobis; Nunquis nos quæſierit? reſponſum detur; Bona Fortuna. exinde intelligitur, neminem nos quæſiviſſe.* Douza.

Fores ambobus peſſulis. jam ego hîc ero.
Diſcrucior animi, quia ab domo abeundum eſt mihi.
Nimis hercle invitus abeo: ſed quid agam, ſcio.
Nam noſter noſtræ qui eſt magiſter Curiæ,
Dividere argenti dixit nummos in viros:
Id ſi relinquo, ac non peto, omnes illico
Me ſuſpicentur, credo, habere aurum domi.
Nam NON EST *veriſimile, hominem pauperem*
Pauxillum parvi facere, quin nummum petat.
Nam nunc quom celo ſedulo omnes, ne ſciant,
Omnes videntur ſcire, & me benignius
Omnes ſalutant, quam ſalutabant prius.
Adeunt, conſiſtunt, copulantur dexteras:
Rogitant me ut valeam, quid agam, quid rerum geram.
Nunc quo profectus ſum ibo, poſtidea domum
Me rurſum, quantum potero, tantum recipiam.

ACTVS SECVNDI SCENA PRIMA.

EVNOMIA, MEGADORVS.

VElim te arbitrari me hæc verba, frater,
Meæ fidei, tuæque rei hoc cauſa
Facere, ita ut æquom eſt germanam ſororem.
Quanquam haud falſa ſum, nos odioſas haberi.

AMBOBVS.] Supero & infero: totidem enim peſſuli, quot limina. Apud Comicos, cum dicitur *foribus* vel *oſtio obdi peſſulus*, non ſatis ſcio, utrum *βάλανος* intelligatur, an *μοχλὸς* parvus, & obex: cui proprie verbum *Obdere* videtur convenire. Latini autem *βάλανον peſſulum* quaſi parvum *πεσσὸν* dixerunt; non à *pede*. Caſaubon.

INVITVS ABEO, &c.] *Ait* invitiſſimum ſe domo egredi: ob nimiam curam ſcilicet pro Aula illa ſua: cæterum ſcire ſe quid agat, neque temerarium aut de nihilo eſſe, quod in publicum ſubinde prodiens, conſpiciatur à legitimo Tribus ſuæ diviſore, una cum reliquis Curialibus nummulum petiturus: quo ab ſe omnes videlicet ſuſpiciones de theſauro reperto, quam longiſſime ſegreget. *Douza.*

MAGISTER CVRIAE.] *Magiſter Curiæ,* cum ſit Comœdia palliata, videtur eſſe, quem Græci *τριττυάρχην* appellant. ut enim curia pars eſt Tribus Romanis; ſic & Græcis *τριττύς*. Græca ad conſuetudinẽ Romanam traducta ſunt. & ut pagorum erant magiſtri, ſic & curiarum. *Turneb.*

CONSISTVNT.] In via euntem ſiſtunt & compellant. *Boxhorn.*

COPVLANTVR.] *Τὰς δεξιὰς ἐμοὶ ἐμβάλλουσι*. *Copulantur*, pro, *copulant*. Lamb.

QVO PROFECTVS.] Quo ire & proficiſci intenderam.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Nam MVLTVM loquaces merito omnes habemur, VET. multi-loquaces.
Nec mutam profecto repertam ullam eſſe
Hodie dicunt mulierem ullo in ſeculo.
Verum hoc, frater, unum tamen cogitato,
Tibi proxumam me, mihique item eſſe te.
Ita æquom eſt, quod in rem eſſe utrique arbitremur,
Et mihi te, & tibi me conſulere & monere:
Neque occultum id haberi, neque per metum muſſari,
Quin participem pariter ego te, & tu me ut facias.
Eo nunc ego ſecreto te huc foras ſeduxi,
Vt tuam rem ego tecum hîc loquerer familiarem.
ME. *Da mihi, optuma fœmina, manum.* EV. *ubi ea eſt? quis ea*
Eſt nam optuma? ME. *tu.* EV. *tune ais?* ME. *ſi negas,*
Nego. EV. *decet te equidem vera proloqui.*
Nam OPTVMA nulla poteſt eligi: alia aliâ
Pejor, frater, eſt. ME. *idem ego arbitror, nec tibi*
Advorſari certum eſt de iſtac re unquam, ſoror.
EV. *Da mihi operam, amabo.* ME. *tua eſt; utere*
Atque impera, ſi quid vis. EV. *id quod in rem tuam*
Optumum eſſe arbitror, te id admonitum advento.
ME. *Soror, more tuo facis.* EV. *facta volo.* ME. *quid* DOVZ. factũ volo.
eſt id,
Soror? EV. *QVOD TIBI ſempiternum ſalutare*
Sit procreandis liberis: ita dî faxint, in- DOVZ. ME. ita Dî faxint. EV. volo te &c.
quito;
Volo te uxorem domum ducere. ME. *hei occidi!*

MVSSARI.] *Muſſare eſt hominum occulta & depreſſa voce loquentium, quod celatum velint.* Nonius.

QVIS.] Antique, pro, *quæ*. Quis enim eſt generis communis, ut Græcis *τίς*. *Priſc.*

ITA DI FAXINT.] Inde non ſequitur, illa verba, *ita Di faxint*, abſurde *Megadoro* tribui, quoniam abhorret ab uxore frater. nam potuit vel joci cauſa hoc interfari: tanquam ſcilicet etiam liberos procreare liceret ex alia re quam fœminis: reſpexeritque ad illa *Euripidis* in Hippolyto: Ὦ Ζεῦ! τί δὴ κίβδηλον ἀνθρώποις κακὸν, &c. *Taubm.*

DOMVM DVCERE.] Mos erat *Romanis*, in domum mariti novas nuptas, & quidem velatas, traducere: quod fiebat veſpere tædis ac facibus præeuntibus; noctu enim nubebant. *Auguſtinus* lib. 6. de Civit. DEI, cap. 9: *Sed domum ducenda eſt, quæ nubit: adhibetur deus Domiducus:* ſic enim eum deum, qui ei ſolemni deductioni præerat, appellabant. *Briſſon.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Ev. Quid ita? Me. quia mihi miſero cerebrum excutiunt
Tua dicta, ſoror: lapides loqueris. Ev. heja, hoc face,
Quod te jubet ſoror. Me. ſi lubeat; faciam. Ev. in rem Douz. ſi jubeat.
Hoc tuam eſt. Me. ut quidem emoriar, priuſquam ducam.
Sed his legibus, ſi quam dare vis, ducam: quæ
Cras veniat, perendie foras feratur, ſoror.
His legibus quam dare vis, cedo, nuptias adorna.
Ev. Quam maxuma poſſum tibi, frater, dare dote:
Sed eſt grandior natu: media eſt mulieris ætas.
Eam ſi jubes, frater, tibi me poſcere, poſcam.
Me. Num non vis me interrogare te? Ev. immo ſi quid vis, roga.
Me. POST MEDIAM *ætatem, qui mediam ducit uxorem domum;* Popm. Cod. *del.* mediã & *verſ. ſeq.* anũ.
Si eam ſenex anum prægnantem fortuitu fecerit,
Quid dubitas, quin ſit paratum nomen puero Poſtumus?
Nunc ego iſtum, ſoror, laborem demam, & diminuam tibi. Mſſ. demam.
Ego virtute Deûm & majorum noſtrorum, dives ſum ſatis.

LAPIDES LOQVERIS.] Durus & aſper tuus ſermo eſt: qui me quaſi lapidibus impetit. Contra *Ariſtophanes*, Ῥόδα μ᾽ εἴρηκας, *Roſas mihi locutus es.* Longol.

FORAS FERATVR.] *Foras ferre*, eſt efferre, ἐκφέρειν. Terentius: *Effertur: imus.* ubi Donatus: *Efferri proprie dicuntur cadavera mortuorum:* & *IRE, proprie ad exſequias.* Herald.

QVAM MAXIMA.] Tò *quam* in *cum*, quod vult Gruterus, mutandum haud eſt. Sic tamen diſtingue. *Quam? Maxima poſſum tibi, frater, dare dote; Sed eſt grandior natu.* Haud dubie ita ſcripſit Plautus, & hoc voluit. *Quam?* nempe dari tibi vis è duabus? An maxime dotatam, ſed natu grandiorem; an vero minus dotatam, ſed mediæ ætatis? *Boxbornius.*

MEDIAM AETATEM.] Cic. in Cat. *Ea jam conſtans requirit ætas, quæ dicitur media.* Eleganter *mediam ætatem* deſcripſit *Seneca* in Oedipo. hoc enim interrogante: *Quæ ſpacia moriens Lajus vitæ tulit? Primone in ævo viridis, an fracto occidit?* Reſpondet Iocaſta: *inter ſenem juvenemque, ſed propior ſeni.*

ANVM.] Ei hic nomini locus non eſt, ubi agitur de uxore mediæ ætatis. Mſ. liber, qui bibliothecæ Salmaſianæ eſt, diſertim habet, *unum.* An legendum *uno*, nempe, *fortuitu?* Id eſt, ſi ſemel forte prægnantem fecerit. *Boxhorn.*

POSTVMVS.] Scribendum *Poſtumus* ſine *h.* eſt enim à *poſt*, quia poſt patrem mortuum naſcitur poſtumus: non à *poſt* & *humo*, quaſi poſt patrem humatum naſcatur. Sic *Curtii* filius adoptatus à Rabirio, *Rabirius poſtumus* eſt vocatus. *Poſtumus* tamen cenſetur etiam, qui poſt factum teſtamentum natus eſt, etiam vivo patrefamilias: ſed & qui poſt alios liberos, ultimuſque gignitur. *Turneb.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Iſtas magnas factiones, animos, dotes dapſiles, Mſſ. dapſilas.
Clamores, imperia, eburata vehicula, pallas, purpuram,
Nihil moror, quæ in ſervitutem ſumptibus redigunt viros.
EV. *Dic mihi, quæſo, quis ea eſt, quam vis ducere uxorem?* ME. *eloquar.* PRISC. dic mihi ſodes.
Noviſtin' hunc ſenem Euclionem ex proxumo pauperculum?
EV. *Novi, hominem haud malum mecaſtor.* ME. *ejus cupio filiam*
Virginem mihi deſponderi. verba ne facias, ſoror.
Scio quid dictura es: hanc eſſe pauperem. hæc pauper placet:
EV. *Dî bene vortant.* ME. *idem ſpero.* EV. *quid? me nunc quid vis?* ME. *vale.*
EV. *Et tu, frater.* ME. *ego conveniam Euclionem, ſi domi*
Eſt. ſed eccum, neſcio unde ſeſe homo recipit domum.

ACTVS SECVNDI SCENA SECVNDA.

EVCLIO, MEGADORVS.

PRæſagibat mihi animus, fruſtra me ire, quom exibam domo.
Itaque abibam invitus. nam neque quiſquam Curialium
Venit, neque magiſter, quem dividere argentũ oportuit.
Nunc domum properare propero: nam egomet ſum hîc; animus domi eſt.
ME. *Salvos atque fortunatus, Euclio, ſemper ſies.* (*vales?*
EV. *Dî te ament, Megadore.* ME. *quid tu? recten' atque ut vis*

FACTIONES.] Id eſt, *opulentiam & nobilitatem.* Nonius. *Clientelas.* Boxh.

QVID ME NVNC.] Sermo diſcedentis. *Lambin.*

PRAESAGIBAT.] Cic. 1. De divin. laudat hunc verſum: & addit: *Sagire, ſentire acute eſt. ex quo ſagæ anus, quia multa ſcire volunt: & ſagaces dicti canes. Is igitur, qui ante ſagit, quam oblata res eſt, dicitur præſagire, id eſt, futura ante ſentire.*

CVRIALIVM.] *Curiales* à curiis dicuntur, in quas olim diviſus Popul. Romanus, ut *tribules* à tribubus. *Lambinus.*

MAGISTER.] *Romæ* ſingulas Tribus ſuos diviſores habuiſſe docet *Aſcon.* Actione 2. in Verrem: qui pecuniam populo viritim dividebant, ſinguli in ſua Tribu: & alio nomine *Magiſtri Curiarum* appellantur, Ciceroni *Curiones.* Rævard.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

EV. Non temerarium eſt, ubi dives blande appellat pauperem.
Iam illic homo aurum me ſcit habere, eo me ſalutat blandius.
ME. Ain' tu te valere? EV. pol ego haud à pecunia perbene.
ME. Pol SI ANIMVS eſt æquus tibi, ſatis habes, quî bene vitam colas.
EV. Anus hercle huic indicium fecit de auro: perſpicue palã eſt.
Quoi ego jam linguam præcidam, atque oculos effodiam domi.
ME. Quid tu ſolus tecum loquere? EV. meam pauperiem conqueror.
Virginem habeo grandem, dote caſſam, atque illocabilem,
Neque eam queo locare quoiquam. ME. tace: bonum habe animum, Euclio:
Dabitur: adjuvabere à me: dic ſi quid opus eſt, impera.
EV. Nunc petit, quom pollicetur: inhiat aurum ut devoret.
Altera manu fert lapidem, panem oſtentat altera.
Nemini credo, qui large blandu'ſt dives pauperi.
Vbi manum injicit benigne, ibi onerat aliquam zamiam.
Ego iſtos novi polypos, qui ſibi quicquid tetigerint, tenent.

DOVZ. qui ubi quid tetigerint, tenent.

ME. Da mihi operam parumper. paucis, Euclio, eſt quod te volo
De communi re appellare, mea & tua. EV. hei miſero mihi!
Aurum mihi intus harpagatum eſt. nunc hic eam rem volt, ſcio,
Mecum adire ad pactionem: verum interviſam domum.

A PECVNIA.] Quod ad pecuniam attinet. *Lamb.*

SATIS HABES.] Ex hoc verbo ſuſpicatur Euclio, iſtum de auro aliquid reſciviſſe. *Taubm.*

CASSAM.] Id eſt, carentem. *Caſſum* enim, ut *caritum*, à careo. *Priſc.* lib. 9. Ἄπροικον, *indotatam.* Pacuv. apud Cic. 2. divin. *Tardigradam, herbigenam, domiportam, ſanguine caſſam.* Turneb.

ILLOCABILEM.] Virgo illocabilis eſt ἀνεκδότιμος, quæ omnino nuptui collocari nequit, non autem ἀνέκδοτος, ea enim eſt, quæ nondum elocata eſt, οὔπω ἐκδεδομένη. *Siberus.*

ALTERA &c.] Tranſlatum ab iis, qui canes oſtentato pane pelliciunt, deinde accedentibus ſaxum illidunt. *Eraſmus.*

ONERAT ALIQVAM ZAMIAM.] Hic locus exercitos habuit hactenus eruditiſſimos Criticos. *Onerare zamiam* ſic dictum eſt, ut Virgil. *vina onerare,* pro, in navem imponere, dixit: & *Cato* apud Nonium, *onerare commeatum in navi.* Neque hic hypallage, ut vulgo ſibi perſuadent: neque legendum, *onerat zamia. Onerare zamiam*, eſt imponere & inferre zamiam, hoc eſt, jacturam: nam *onerare* eſt ἐπιφορτίζειν καὶ ἐμβάλλειν, & *onus* ἐμβολή. *Salmaſius.*

EAM REM.] Id eſt, *ob eam rem.* Douza.

ME. *Quonam abis?* EV. *jam ad te revortar : namque eſt quod viſam domum.*
ME. *Credo edepol, ubi mentionem ego fecero de filia,*
Mihi ut deſpondeat, ſeſe à me derideri rebitur.
Neque illo quiſquam eſt alter hodie ex paupertate parcior.
EV. *Dî me ſervant, ſalva res eſt : ſalvom eſt, ſi quid non perit.*
Nimis male timui. priuſquam intro redii, exanimatus fui.
Redeo ad te, Megadore, ſi quid me vis. ME. *habeo gratiam.*
Quæſo quod te percontabor, ne id te pigeat proloqui.
EV. *Dum quidem ne quid perconteris, quod mihi non lubeat proloqui.*
ME. *Dic mihi, quali me arbitrare genere prognatũ?* EV. *bono.*
ME. *Quid fide?* EV. *bona.* ME. *quid factis?* EV. *neque malis, neque improbis.*
ME. *Aetatem meam ſcis?* EV *ſcio eſſe grandem, itidem ut (pecuniam.*
ME. *Certe edepol equidem te civem ſine mala omni malitia*
Semper ſum arbitratus, & nunc arbitror. EV. *aurum huic olet.*
Quid nũc me vis? ME. *quoniam tu me, & ego te qualis ſis, ſcio:*
Quæ res recte vortat, mihique, tibique, tuæque filiæ,
Filiam tuam mihi uxorem poſco : promitte hoc fore.
EV. *Hei Megadore, haud decorum facinus tuis factis facis,*
Vt inopem atque innoxium abs te, atque abs tuis me irrideas.
Nam de te neque re, neque verbis merui, ut faceres quod facis.
ME. *Neque edepol ego te deriſum venio, neque derideo:*
Neque dignum arbitror. EV. *Cur igitur poſcis meam gnatam tibi?*

MENTIONEM.] De ſponſalibus futuris loquitur; ideo aptis illi rei verbis utitur, *ubi mentionem fecero.* Nam qui poſcit, *Mentionem facere* dicitur; qui reſpondet, *Repromittere*, ſive tantum, *Promittere*; ut hic paulo inferius, *promitte hoc fore.* Itaque ſtipulatus hujus uxorii duæ partes, *Mentio* & *Repromiſſio. Mentio*, appellatio eſt, &, ut *Cælii* verbo paullo duriore utar, *verbificatio.* I. Gulielm.

SALVOM EST.] Lectio vulgata palam inepta eſt. Scribe; *Salva res eſt; ſalvum eſt ſi, quod non periit.* Tò *periit*, non *perit*, habent Mſſ. quos vidi. Et id rectum eſt. Euclio, ſemper male timens auro ſuo, quod in præſens ſalvum invenit, metuit in futurum. Salva, inquit, res eſt, ſi ſalva dicenda ſit, quæ ſicut nondum periit, ita poteſt aliquando perire. *Boxhorn.*

MALA OMNI MALITIA.] *Malitiam veteres, ut Dolum, mediam ponendam eſſe duxerunt : quaſi ſit & Bona.* Nonius.

IRRIDEAS.] Iuvenalis; *Nil habet paupertas durius in ſe, Quam quod ridiculos homines facit.* Boxhorn.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

ME. *Vt propter me tibi ſit melius, mihique propter te & tuos.*
EV. *Venit hoc mihi in mentem, Megadore: te eſſe hominem divitem,*
Factioſum; me item eſſe hominem pauperum pauperrimum.
Nunc ſi filiam locaßim meam tibi, in mentem venit,
Te bovem eſſe, & me eſſe aſellum: ubi tecum conjunctus ſiem,
Vbi onus nequeam ferre pariter, jaceam ego aſinus in luto:
Tu me bos magis haud reſpicias, gnatus quaſi nunquam ſiem.
Et te utar iniquiore, & meus me ordo irrideat.
Neutrubi habeam ſtabile ſtabulum, ſi quid divortii fuat.
Aſini me mordicibus ſcindant, boves incurſent cornibus. GRVT. mordicitus.
Hoc MAGNVM *eſt periculũ, me ab aſinis ad boves tranſcẽdere.*
ME. QVAM *ad probos propinquitate proxume te adjunxeris,*
Tam optumum eſt. tu conditionem hanc accipe: auſculta mihi,
Atque eam deſponde mihi. EV. *at nihil eſt dotis quod dem.* ME. *ne duis.* *Mſſ.* quidem.
DVMMODO *morata recte veniat, dotata eſt ſatis.*
EV. *Eo dico, ne me theſauros reperiſſe cenſeas.* DOVZ. theſaurum.
ME. *Novi, ne doceas. deſponde.* EV. *ſed pro Iuppiter:*
Non ego diſperii! ME. *quid tibi eſt?* EV. *quid crepuit quaſi ferrum modo?* *Mſſ. Lang.* num ego diſperii?
ME. *Hic apud me hortum confodere juſſi. ſed ubi hic eſt homo?*
Abiit, neque me certiorem fecit: faſtidit mei.
Quia videt me ſuam amicitiam velle, more hominum facit.

FACTIOSVM.] Multis innixum & florentem clientelis. *Boxhorn.*

GNATVS.] Pro *natus.* Plus eſt autem, *Nunquam natum eſſe,* quam, *mortuum eſſe.* Lamb.

MORDICIBVS.] Dictum videtur non quidem pro *morſibus*, ſed pro ipſis *dentibus*; quemadmodum Catullus *nutrices* dixit pro mammis: & Plauto *mordices* nihil aliud ſunt, quam dentes: & *dentes* idem quod oblocutiones atque cavillationes: ſicut *cornua* ſunt injuriæ, & oppreſſiones. *Siber.*

ME AB ASINIS AD BOVES.] Id eſt, implicari inconveniente neceſſitudine. *Camer.*

THESAVROS.] Homo ſuſpicioſus celare non poteſt, quod tantopere cupit celatum. *Gruter.*

HIC.] Id eſt, *domi meæ.* Hæc à cœpto ſermone aliena à Megadoro dicuntur, ut omni ſuſpicione Euclio liberetur. qui nihilominus ſe proripit. Vnde ſtatim quærit Megadorus; *Sed ubi hic eſt homo?* nempe, Euclio.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Nam ſi opulentus it petitum pauperioris gratiam,
Pauper metuit congredi. per metum male rem gerit.
Idem quando illæc occaſio perit, poſt ſerio cupit.
EV. *Si hercle ego te non elinguandam dedero uſq; ab radicibus,*
Impero, auctorque ſum, ut tu me quoivis caſtrandum loces.
ME. *Video hercle ego te me arbitrari, Euclio, hominem idoneum,*
Quem ſenecta ætate ludos facias, haud merito meo.
EV. Neque edepol, Megadore, facio: neque ſi cupiam, copia eſt.
ME. *Quid nunc? etiam mihi deſpondes filiam?* EV. *illis legibus,*
Cum illa dote, quam tibi dixi. ME. *ſponden' ergo?* EV. *ſpondeo.*
ME. *Iſtuc dî bene vortant.* EV. *ita di faxint. illud facito ut memineris*
Conveniſſe, ut ne quid dotis mea ad te afferret filia.
ME. *Memini.* EV. *at ſcio, quo vos pacto ſoleatis perplexarier.*
PACTVM non pactum eſt, non pactum pactum eſt, quod vobis lubet.
ME. *Nulla controverſia mihi tecum erit, ſed nuptias*
Hodie quin faciamus num quæ cauſa eſt? EV. *immo edepol optuma.*
ME. *Ibo igitur, parabo. nunquid me vis?* EV. *iſtuc.* ME. *fiet. vale.*
Heus, Strobile, ſequere propere me ad macellum ſtrenue.
EV. *Illic hinc abiit. dî immortales, obſecro, AVRVM quid valet!*
Credo ego jam illum inaudiſſe, mihi eſſe theſaurum domi:
Id inhiat, ea affinitatem hanc obſtinavit gratia.

ACTVS SECVNDI SCENA TERTIA.

EVCLIO, STAPHYLA.

VBi tu es, quæ deblateraſti jam vicinis omnibus,
Meæ me filiæ daturum dotem? heus Staphyla, te voco:

COPIA EST.] Id eſt, *poſſum.* Interim alludit ad ludos, negatque tam divitem ſe, ut pecuniam profundere poſſit in ludicra illa publica. *Taubm.*

PERPLEXARIER.] Perplexe agere & captioſe. *Douza.*

OBSTINAVIT.] Id eſt, *obfirmato & perſeveranti animo expetivit.* Feſtus.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Ecquid audis? vaſcula intus pure propera atque elue.
Filiam deſpondi ego: hodie nuptum huic Megadoro dabo.
ST. *Dî bene vortant. verum ecaſtor nō poteſt: ſubitum eſt nimis.*
EV. *Tace, atq; abi: curata fac ſint quom à foro redeam domum.*
Atque occlude ædes: jam ego hic adero. ST. *quid ego nunc agam?*
Nunc nobis prope adeſt exitium, mihi atque herili filiæ.
Nam probrum atque partitudo prope adeſt, ut fiat palam.
Quod celatum eſt, atque occultatum uſq; adhuc, nunc non poteſt.
Ibo intro, ut hæc quæ imperavit, facta, cum veniat, ſient.
Nam, ecaſtor, malum mœrorem metuo, ne miſtum bibam.

ACTVS SECVNDI SCENA QVARTA.

STROBILVS, ANTHRAX, CONGRIO.

Poſtquam obſonavit herus, & conduxit coquos,
Tibicinaſque haſce, apud forum, edixit mihi,
Vt diſpartirem obſonium hic bifariam.
CO. *Me quidem, hercle, dicam palam, non divides.* LIPS. hic tam palam.
Si quo tu totum me ire vis, operam dabo.
ST. *Bellum & pudicum vero proſtibulum popli.*

PVRE PROPERA.] *Pure lautum, eſt aqua pura lavatum.* Feſtus. Alluditur ad conſuetudinem veterum, quibus ante nuptias ſacrificare moris fuit; & quidem Iunoni, Veneri, & Gratiis. *Meurſius.*

PROPERA, ATQVE ELVE.] *Propera atque elue*, eſt propera eluere. *Caſaub.*

MALVM MOERORE M &c.] Non tantum anus in alluſione *mœroris* & *meri miſti* jocatur: verum etiam revera mœrorem miſtum, intelligit geminatum. primum, ob probrum herilis filiæ: alterum, quod id per nuptias jam palam fieret. Olim etiam legebam: *ne amyſtin bibam*, hoc eſt, *amyſtide*. Eſt autem *amyſtis* potio, qua affatim hauriebant: in hauriendo optima fide non reſpirantes; ut *Plinius* deſcribit. ſic dicta παρὰ τὸ μὴ μύειν, quod non-commiſſis labris affatim biberent. *Piſtor.*

CONDVXIT COQVOS.] Privatæ perſonæ, quæ cocos ſive *Coctores*, ut *Petron.* appellat, non habebant familiares, in foro conducebant. *Taubm.*

DIVIDES.] Vox *dividere* capi etiam poteſt ſenſu turpi, quique aures palam offendat; cum interim innuere videatur, ſeſe palam eidem refragari in illa re. Et notat *I. Druſius*, Ebræos etiam verbum habere, quod verbo *dividere* reſpondeat, in obſceno hoc ſenſu. *Gruter.*

SI QVO TV TOTVM.] Recte. nam obſonii pars erat dividenda ſimul; & ei præponendus item diviſim uterque coquus. *Gruter.*

Poſt ſi quis vellet te, haud non velles dividi?
CO. *Atqui ego iſtuc, Anthrax, aliovorſum dixeram,*
Non iſtuc quod tu inſimulas. ST. *ſed herus nuptias*
Meus hodie faciet. CO. *cujus ducit filiam?*
ST. *Vicini hujus Euclionis ſenis è proxumo.*
Ei adeo obſonii hinc dimidium juſſit dari,
Cocum alterum, itidemque alteram tibicinam.
CO. *Nempe huic dimidium dicis, dimidium domi!* LAMB. ducis.
ST. *Nempe ſicut dicis.* CO. *quid? hic non poterat de ſuo*
Senex ſuæ obſonari filiæ in nuptiis?
ST. *Vah!* CO. *quid negotii eſt?* ST. *quid negotii ſit rogas?*
Pumex non æque eſt aridus, atque hic eſt ſenex.
CO. *Ain' tandem ita eſſe ut dicis?* ST. *tute exiſtuma.*
Quin divûm atque hominum clamat continuo fidem,
Suam rem periiſſe, ſeque eradicarier,
De ſuo tigillo fumus ſi qua exit foras.
Quin cum it dormitum, follem obſtringit ob gulam.
CO. *Cur?* ST. *ne quid animæ forte amittat dormiens.*
CO. *Etiamne obturat inferiorem gutturem,*
Ne quid animæ forte amittat dormiens? VOSS. animaï.
ST. *Hæc te mihi, ſicut tibi me æquom eſt credere.*
CO. *Immo quidem credo.* ST. *at ſcin' etiam quomodo?*

DIMIDIVM DOMI!] Ergo, *domi*, etiam ad locum ſignificat. *Donatus.*

PVMEX.] Spongia dicitur *Vitruvio*, quod fiſtuloſus ſit ſpongiæ modo. Vnde in Perſa,

Nam tu aquam è pumice poſtulas.
Qui ipſus ſitiat. ----

Scaliger.

TIGILLO.] *Tignum* & *tigillum* omne notat quod eſt è ligno. Dicunt enim de Euclione, cupere illum fumum nullum exire ædiculas. *Grut.*

FOLLEM OBSTRINGIT.] *Ait Comicus*, Euclionem ita prodigioſe parcum aç ſordidum vivere; ut, priuſquam cubitum eat, follem ſive *fundam*, ut *Macrob.* appellat hoc eſt, ſacculi genus ex aluta confecti, ſibimet ipſus obſtringat ob gulam; ſuam, non follis. *Douza.*

INFERIOREM &c.] Notandum hic per *Inferiorem gutturem*, anum ſive podicem deſignari, eadem metaphora, qua apud Caton. *ſuperiorem alvum dejicere*, id eſt, ſtomachum ſive adeo ventriculum nauſea gravem vomitu exonerare, ſcriptum reperimus. *Superiorem* enim, ad diſcrimen *Alvi inferioris*, qui proprie *venter*, poſitum. Quemadmodum contra, *Inferiorem gutturem*, hoc loco ad differentiam *ſuperioris.* Douza.

HAEC TE MIHI, SICVT.] Iocus latet civilior. Innuit enim, neutri ab altero credendum. *Acid.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Aquam hercle plorat, quom lavat, profundere.
Co. *Cenſen' talentum magnum exorari poteſſe*
Ab iſtoc ſene, ut det, quî fiamus liberi?
St. *Famem hercle utendam, ſi roges, nunquam dabit.*
Quin ipſi pridem tonſor ungues dempſerat;
Collegit, omnia abſtulit præſegmina.
Co. *Edepol mortalem parce parcum prædicas.*

Brix. C. præparcum.

Cenſen' vero adeo eſſe parcum & miſere vivere?

I. Gvl. eſſe parum.

St. *Pulmentum pridem eidem eripuit milüus:*
Homo ad prætorem deplorabundus venit:
Infit ibi poſtulare, plorans, ejulans,
Vt ſibi liceret milüum vadarier.
Sexcenta ſunt, quæ memorem, ſi ſit otium.
Sed uter voſtrorum eſt celerior? memora mihi.
Co. *Ego, ut multo melior.* St. *cocum ego, non furem rogo.*
Co. *Cocum ego dico.* St. *quid tu ais?* An. *ſic ſum, ut vides.*

Aqvam &c.] Ob eam cauſam nunquam lavit *Patrocles Ariſtophanicus. Longol.* Poſt, *quomodo*, tollenda hic eſt interrogandi nota, & ſic diſtinguendum; *At ſcin etiam quomodo aquam hercle plorat, quum lavat, profundere?* Sciſne tu etiam, quomodo deploret aquam ſe profundere, ejuſque jacturam facere, cum ſe lavat? *Boxhorn.*

Tonsor.] Perſonæ Euclionis accommodatius legi poteſt, *tonſori ungues dempſerat.* Nam ut ille triparcus ſenex, qui famem nemini utendam daret, aliquid erogaverit tonſori, ob ungues decurtandos, non fit vero ſimile; utque id ei officium gratis præſtiterit quis, nugæ: quin immo ipſe Euclio ultro potius adiit tonſoris proximam officinam, eique ungues reſecuit: vel ideo forſan, ut præſegmina (nihil enim avaritiæ parvum) domum referret. *Gruter.*

Postvlare.] Nam Prætor actionem & judices dabat. Qui actionem habebat, ex qua cum alio experiretur, hoſtem in jus vocaturus, primum à Prætore petebat, ut liceret eum, quem libello deſcripſerat, vadari. Prætor libello ſubſcribebat. *Plin.* lib. 1. Epiſt. *Sedeo pro tribunali, ſubnoto libellos, conficio tabulas. Vadari* autem, vel *convadari*, eſt in jus citare, die dicta. *Lamb.*

Milüum vadarier.] A milvo vades poſtulare, qui illum certæ pecuniæ ſponſione vadimonium obiturum præſtarent. *Sib.*

Celerior.] Furũ manus *celeres* vulgo dicuntur. quo Plautus alludit. I. *Gul.*

Cocvs nvndinalis.] *Congrionem* iſtum Buſtuarii ordinis coquum eſſe, intelligi vult: quem nos *Semiraſum uſtorem* cum *Catullo* indigitare poſſumus, qui mortuis & jam ad rogum elatis cænam coqueret illam feralem, quod *Silicernium* vocarunt. Quod quoniam nono die fiebat, (unde & *novendiales pulveres* apud *Horat.*) cauſſam joci Comico præbuit, ut *Cocum nundinalem* diceret Congrionem, quem inſubidum prorſus atque imperitum, & ad viſcerationes illas Novendiales & inconditas Vſtrinæ ſive Culinæ mortualis ſtruices eſcarias, quam ad ingenioſæ gulæ genium ſapientiorem eſſe judicaverit. *Gruter.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

CO. Cocus ille nundinalis eſt, in nonum diem
Solet ire coctum. AN. tun' trium literarum homo
Me vituperas? fur, etiam fur triſurcifer.

ACTVS SECVNDI SCENA QVINTA.

STROBILVS, ANTHRAX, CONGRIO.

TAce nunc jam tu: atque agnûm horum uter eſt pinguior?
CO. Licet. ST. tu Congrio eum ſume actutum tibi,
Atque intro abi illuc, & vos illum ſequimini,
Vos cæteri illuc ad nos. AN. hercle injuria
Diſpertiviſti: pinguiorem agnum iſti habent.
ST. At nunc tibi dabitur pinguior tibicina.
I ſane cum illo, Phrygia. tu autem, Eleuſium,
Huc intro abi ad nos. CO. ô Strobile ſubdole,
Huccinè detruſiſti me ad ſenem parciſſumum?
Vbi, ſi quid poſcas, ad ravim poſcas prius
Quam quicquam detur. ST. ſtultus & ſine gratia es! DISSALD. ſtultum & ſine gratia eſt.
Tibi recte facere, quando quod facias perit?
CO. Quî vero? ST. rogitas? jam principio in ædibus
Turba iſtic nulla tibi erit: ſi quid uti voles,
Domo abs te afferto, ne operam perdas poſcere.
Hîc apud nos magna turba, ac magna familia eſt,
Supellex, aurum, veſtes, vaſa argentea.

ME VITVPERAS? FVR.] Illud *fur*, quod ſequitur poſt, *vituperas*, videtur eſſe irrepticium, & gloſſema ejus quod dixerat, *trium literarum homo*. Diſſald.

TACE.] In quibuſdam libris hæc Scena priori conjungitur. *Taubm.*

LICET.] Hactenus non intellectus locus. Sciendum, *licet*, antiqua ſcribendi ratione *liquet* ſignificare. Vult enim dicere, Quid, malum, me id rogas? ipſe facile potes videre. *Meurſ.* Poſt *licet*, ponenda eſt interrogandi nota. Subintelligitur autem, ſumere agnum illum pinguiorem, quem manu Cõgrio oſtendebat. Itaque elliptica eſt loquendi ratio, quæ geſtu expletur. *Boxhorn.*

PINGVIOR TIBICINA.] Tibicines enim, quia ſacrificiis frequenter adhibiti, pingues fiebant. *Taubm.*

SINE GRATIA.] Ingratus es. *Tibi recte facere*; ſcil. aliquis debeat? *Camerar.*

POSCERE.] Id eſt, *in poſcendo*. Lamb.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Vbi ſi perierit quippiam, quod te ſcio
Facile abſtinere poſſe, ſi nihil obviam eſt,
Dicant, coci abſtulerunt; comprehendite,
Vincite, verberate, in puteum condite.
Horum tibi iſtîc nihil eveniet : quippe qui
Vbi quid ſurripias, nihil eſt. ſequere hac me. Co. *ſequor.*

Actvs Secvndi Scena Sexta.

STROBILVS, STAPHYLA, COCI.

Heus Staphyla prodi, atque oſtium aperi. St. *qui vocat?*
Str. *Strobilus.* St. *quid vis?* Str. *hos ut accipias coquos,*
Tibicinamque, obſoniumque in nuptias.
Megadorus juſſit Euclioni hæc mittere.
St. *Cererin', mi Strobile, has ſunt facturi nuptias?*
Str. *Quî?* St. *quia temeti nihil allatum intellego.*
Str. *At jam afferetur, ſi à foro ipſus redierit.*
St. *Ligna hîc apud nos nulla ſunt.* Str. *ſunt aſſeres?*
St. *Sunt pol.* Str. *ſunt igitur ligna; ne quæras foris.*
St. *Quid? impurate, quanquam Vulcano ſtudes,*

In pvtevm.] Id eſt, hypogæum ſeu barathrum, locum pœnæ coquorum deſtinatum; quod genus λάκκους vocabant. *Turneb.*

Obsonivmqve.] Quamvis ὄψον ſignificet *opſonium*, hoc eſt, omne id, quod una cum pane comedimus; imo quidquid in macello vænit; quod προσφάγημον ſive προσφάγιον dicitur; nihilominus tamen obtinuit tanquam victor ſolus *piſcis*, quod eximius ſit cibus, ut ita ſolus vocaretur. *Nanſ.*

Cererine.] *Servius* ad illud *Virg.* Georg. I. v. 343. *Cuncta tibi Cererem pubes, &c.* ſic annotat: *Superfluum eſt, quod quidam dicunt, contra religionem dixiſſe Virgilium, licere Cereri de vino ſacrificari. Pontificales namque hoc non vetant libri. Quod autem ait Pl. in Aul. cujus ipſi utuntur exemplo:* Cererin' nuptias facturi eſtis? quia temeti allatum nihil intelligo: *non eſt huic loco contrarium. Nam aliud Sacrificium, aliud Nuptias celebrare, in quibus revera Vinum adhiberi nefas erat, quæ Orci nuptiæ dicebantur, quas præſentia ſua Pontifices ingenti ſolemnitate celebrabant.*

Temeti.] Rara decori obſervatio, quam nuſquam (Invidia gemente hoc dicam) temere *Plautus* neglexit; nedum in perſona anili: quod genus ille multibibum fere ac merobibum inducere amat. *Douza.*

Qvanqvam Vvlcano.] Significat, tantã ejus impuritatem eſſe, ut ne ignis quidem, cujus vi ſolidiſſimorum quoque corporum metalla defæcatiora redduntur, illis purgandis unquam ſufficiat, tametſi eum (ignem) in præfectura ſua focariæ provinciæ ſemper colat ac tractet. *Douz.*

Cœnæne cauſa, aut tuæ mercedis gratia,
Nos noſtras ædes poſtulas comburere?
STR. *Haud poſtulo. duc iſtos intro.* ST. *ſequimini.*

ACTVS SECVNDI SCENA SEPTIMA.

PYTHODICVS.

Curate; ego interviſam quid faciant coqui:
Quos pol ut ego hodie ſervem, cura maxuma eſt.
Niſi unum hoc faciam, ut in puteo cœnam coquant.
Coctam inde ſurſum ſubducemus corbulis.
Si autem deorſum comedent, ſi quid coxerint,
Superi incœnati ſunt, & cœnati inferi.
Sed verba hîc facio, quaſi negotii nihil ſiet, DOVZ. ſic verba.
Rapacidarum ubi tantum ſiet in ædibus.

ACTVS SECVNDI SCENA OCTAVA.

EVCLIO, CONGRIO.

Volui animum tandem confirmare hodie meum, VOSS. ut bene me haberē filiaï in nuptiis.
Vt bene haberem filiæ nuptiis.
Venio ad macellum, rogito piſces. indicant
Caros; agninam caram, caram bubulam,
Vitulinam, cetum, porcinam; cara omnia:
Atque eo fuerunt cariora, æs non erat.
Abeo iratus illinc, quoniam nihil eſt quî emam.
Ita illis impuris omnibus adii manum.
Deinde egomet mecum cogitare inter vias NON. interdum.
Occepi: FESTO die ſi quid prodegeris,

DEORSVM.] *Deorſum,* heic non motum, ſed quietem ſignificat. Varro: *Qui colunt deorſum, magis æſtate laborent; qui ſurſum, magis hieme.* Douza.

RAPACIDARVM.] *Rapacidas* extulit pro rapacibus, patronymici more ludens: ut pro *Scipionibus* dicuntur *Scipiadæ*. & jocando fecit, ut furaciſſimum genus coquorum putemus, quaſi familia ſit *Rapacidarum*, ut *Aeacidarum*, aut *Pelopidarum*. Turn.

ADII MANVM.] *Adire manum alicui*, apud Plautum fere ſignificat, manu cum aliquo congredi. *Lambinus.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Profeſto egere liceat, niſi peperceris.
Poſtquam hanc rationem cordi ventrique edidi,
Acceßit animus ad meam ſententiam,
Quam minimo ſumptu filiam ut nuptum darem.
Nunc tuſculum emi, & haſce coronas floreas: PRISC. nunc tuſculũ emi hoc & corõ.
Hæc imponentur in foco noſtro Lari,
Vt fortunatas faciat gnatæ nuptias.
Sed quid ego apertas ædes noſtras conſpicor?
Et ſtrepitus eſt intus. numnam compilor miſer?
CO. *Aulam majorem ſi potes, viciniâ* DOVZ. ſi potes, ex viciniâ.
Pete: hæc eſt parva, capere non quit. EV. *hei mihi,*
Perii hercle! aurum rapitur, aula quæritur. I. GVL. perii, ô dii,
Nimirum occidor, niſi ego intro huc propere propero currere.
Apollo, quæſo, ſubveni mihi, atque adjuva.
Confige ſagittis fures theſaurarios:
Cui in re tali jam ſubveniſti antidhac.
Sed ceſſo, prius quam prorſus perii, currere?

ACCESSIT ANIMVS AD MEAM SENTENTIAM.] Aſſenſus ſum huic meæ ſententiæ. *Lamb.*

NVNC TVSCVLVM &c.] Ad hunc ritum quod attinet, conſtat, Pilumnum (ut rem paulo altius repetam) cum Romulo Quirino, Picumnum vero cum Marte Silvano domeſtico, eundem eſſe: eoſque deos conjugales habitos: lectos iis ſtratos, & vota facta. Picumnum *Præſtitem Larum*, & *Larem* κατ' ἐξοχὴν appellatum; (ut Plutonem Manium, Iovem deorum, Ianum Geniorum) Parenteſque eo nomine liberos in matrimonium elocaturos, ut bene nuptiæ cederent, ſacra ei feciſſe: ut hic Euclionem. Pilumnum vero eundem cum Genio maritorum eſſe, & cuſtodem puerperarum. *Meurſius.*

NOSTRO LARI.] Penatum & larium ſedes in privatis ædibus non una. Colebantur maxime in foco: item in cubiculo: ſæpe in parte aliqua atrii; puta in compluvio, vel in porticu compluvio adjuncta. *Caſaub.*

AVLAM.] *Aulas antiqui dicebant; quas nos dicimus ollas: quia nullam litteram geminabant.* Feſtus.

PROPERE PROPERO CVRRERE.] Plautus ſenariis jambicis admiſcuit ſeptenarium trochaicum, ut properationem ſenis, carmine ipſo concitatiore, exprimeret. *I. Gulielmius.* Vett. Cod. hunc verſum ſic legunt: *Nimirum occidor, niſi ego intro propero.* quod videtur ſane germanius. *Taubm.*

APOLLO.] Apollinem invocat, ut ἀλεξίκακον & malorum depulſorem. Et conſtat, Apollinem dictum antiquitus *Apellinem, quaſi mala apellentem.* Meurſius.

CONFIGE SAGITTIS.] Eſt enim jaculator Apollo: Græcis ἑκηβόλος, ἑκατηβελέτης, & ἕκατος, ἑκάεργος. *Turneb.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

ACTVS SECVNDI SCENA NONA.

ANTHRAX.

DRomo, deſquama piſces: tu machærio
Congrum, Murænam exdorſua, quantum potes:
Atque omnia, dum abſum hinc, exoſſata fac ſient.
Ego hinc artoptam ex proxumo utendam peto
6 *A Congrione. tu iſtum gallum, ſi ſapis,*
Glabriorem reddes mihi, quam volſus Ludiu'ſt.
Sed quid clamoris oritur hinc ex proxumo?
Coqui hercle, credo, faciunt officium ſuum.
Fugiam intro, ne quid hic turbæ fiat itidem.

MACHAERIO.] *Machærionem*, coqui nomen eſſe, omnes putant: ego aliter cenſeo, machærio juberi exdorſuari murænam, & id cultelli coquinarii genus eſſe. Cultellos quidem μαχαίρια & μαχαιρίδια Græci vocant, & Pl. Rud. ſiculas *machæria* dixit. *I. Gul.*

EXDORSVA.] Id eſt, *dorſum confringe*, Feſtus. *dorſo nuda*, Nonius. alii, *exime.*

QVANTVM POTES.] Non hic modo, ſed ubicunque apud Pl. *quantum potes* legitur, in *quantum pote'ſt* commutandum eſt: id eſt, quam primum, & quidem celerrime, fieri poteſt: locutione priſcis oppido familiari. *Douza.*

ATQVE OMNIA, &c.] Hic verſus ſua parte debetur *Nonio*, nam non habetur in Mſſ. præterquam *exoſſata fac ſient.* verum aut omnia me fallunt, aut *exoſſata fac ſient*, eſt à gloſſa ſcribarum, ad illud *exdorſua.* Taubm.

ARTOPTAM.] *Artopta*, utenſile ſive teſta aſſandis torrendiſq; panibus. Triplex enim panis erat, ex coquendi ratione: *furnaceus, teſtuaceus*, & *artopticius.* Turneb.

A CONGRIONE.] Qui coquebat apud Euclionem. Male ergo *Lambinus* de Megadori domo interpretatur. *Douza.*

VOLSVS LVDIVS.] *Ludii*, adoleſcentes erant tuniculas induti inſignes, galeati & enſiferi, peltatique; qui omnibus Circenſibus & theatralibus pompis in verſum incedebant, ipſis velut pompæ duces Saliis ſimiles. *Ludii* ex eo vocati, quod à Lydis hoc genus ludicri inventum videretur. Si qui eorum igitur eſſent grandiuſculi & jam veſticipes, vellebantur, glabrique reddebantur. *Turneb.*

VOLSVS.] Id eſt, evulſis pilis lævis & glaber factus. *Taubm.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

ACTVS TERTII SCENA PRIMA.

CONGRIO.

Optati cives, populares, incolæ, accolæ, advenæ omnes,
Date viã qua fugere liceat, facite totæ plateæ pateant.
Neque ego unquam, niſi hodie, ad Bacchas veni in Bacchanal coquinatum, Fest. coquitatum.
Ita me miſerum & meos diſcipulos fuſtibus male contuderunt.
Totus doleo, atque oppido perii, ita me iſte habuit ſenex gymnaſium.
Neque ligna ego uſquam gentium præberi vidi pulchrius:
Itaque omnis exegit foras, me atque hos, onuſtos fuſtibus.
Attat, perii hercle ego miſer! aperit Bacchanal. adeſt:
Sequitur. ſcio quam rem geram: hoc ipſus Magiſter me docuit.

ACTVS TERTII SCENA SECVNDA.

EVCLIO, CONGRIO.

Redi, quo fugis nunc? tene, tene. Co. *quid, ſtolide, clamas?*
Ev. *Quia ad Treſviros jam ego deferam tuum nomen.* (Co. *quamobrem?*
Ev. *Quia cultrum habes.* Co. *cocum decet.* Ev. *quid comminatus*
Mihi? Co. *iſtuc malefactum arbitror, quia non latus fodi.*
Ev. *Homo nullus eſt te ſceleſtior qui vivat hodie,*

Date viam.] Hac voce monebant Lictores populum Magiſtratibus via decedere, Date viam Consuli.

Bacchanal coqvinatvm.] Veni in locum, in quo ad coquendum deſtinato, non jam ſunt niſi furentes & bacchantes. *Boxhorn.*

Gymnasivm.] Ita ego iſti ſeni pro gymnaſio fui, in quo ſe exerceret. *Douz.*

Neqve ego ligna.] Iocus ex ambiguo. Antea ligna ad ravim uſque poſcebam: ſed advenit tandem ſenex, qui *pulchre*, id eſt, largiter præbuit ligna, non quidem ad obſonium coquendum; ſed fuſtes, quibus capita mihi meiſque contunderet. *Lambin.*

Qvia cvltrvm habes.] Nota, Cultrum geſtari vetitum: & inſigne atque notam coqui habitam. *Meurſ.*

Comminatvs.] Non id accuſo quod cum cultro es, ſed quod eo minatus mihi. *Douza.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Neque quoi ego de induſtria amplius male plus lubens faxim.
CO. *Pol etſi taceas, palam id quidem eſt. res ipſa teſtis eſt.*
Ita fuſtibus ſum mollior miſer magis, quam ullus cinædus.
Sed quid tibi nos, mendice homo, tactio eſt? quæ res eſt?
EV. *Etiam rogitas? an quia minus quam æquom erat feci?*
CO. *Sine. at hercle cum malo magno tuo, ſi hocce caput ſentit.*
EV. *Pol ego haud ſcio quid poſt fiat, tuum nunc caput ſentit.*
Sed in ædibus quid tibi meiſnam erat negotii,
Me abſente, niſi ego juſſeram? volo ſcire. CO. *tace ergo.*
Quia venimus coctum ad nuptias. EV. *quid tu, malum, curas*
Vtrum crudum an coctum edim; niſi tu mihi es tutor?
CO. *Volo ſcire, ſinas an non ſinas nos coquere hic cœnam?*
EV. *Volo ſcire item ego, meæ domi meane ſalva futura?*
CO. *Vtinam mea mihi modo auferam, quæ attuli, ſalva!*
Me haud pœnitet, tuane expetam. EV. *ſcio: ne doce; novi.* CAM. meum haud pænitet.
CO. *Quid eſt, qua prohibeas nunc gratia nos coquere hîc cœnã?*
Quid fecimus? quid diximus tibi ſequius, quam velles?
EV. *Etiam rogitas, ſceleſte homo, qui angulos hic omnîs*
Mearum ædium & conclavium mihi perviam facitis? DISS. perviam facit.
Id ubi tibi erat negotium, ad focum ſi adeſſes,
Non fiſſile haberes caput. merito id tibi factum eſt.
Adeo ut tu meam ſententiam jam jam noſcere poſſis,
Si ad januam huc acceſſeris, niſi juſſero, propius,
Ego te faciam miſerrimus mortalis uti ſis. DOVZ. mortalium.
Scis jam meam ſententiam? quo abis? redi rurſum.
CO. *Ita me bene amet Laverna, te jam, niſi reddi*

CINAEDVS.] Enermem fractumque & velut exoſſem tripudiatorem, eo nomine intelligi crediderim. ἀπὸ τοῦ κινεῖν τὰ κῶλα, vel τὴν αἰδῶ, ſive αἰδοῖα. *Turneb.*

CAPVT SENTIT.] Si quid ego ſapio. quæ verba Euclio in aliam ſententiam detorquet. *Lambin.*

ME HAVD POENITET.] Id eſt, me, aut meis bonis contentus vivo. *Taubm.*

PERVIAM FACITIS.] Sic dictum, ut, *obviam facitis.* Turneb.

LAVERNA.] Hanc Deam Romani fures precabantur, ut inſtituta ſua & conſilia furandi ac mentiendi fortunaret. *Horat.* 1. epiſt. 16:

---- Pulcra Laverna, *(videri.*
Da mihi fallere, da juſtum ſanctumque

Sic Græci eodem modo orabant τὴν Πραξιδίκην, ut conſilia furandi ad effectum duceret. Erat autem ea Dea tantum caput ſine reliquo corpore. *Scalig.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Mihi vaſa jubes, pipulo hic differam te ante ædîs.
Quid ego nunc agam? næ ego edepol veni huc auſpicio malo.
Nummo ſum conductus: plus jam medico mercede opus eſt.

ACTVS TERTII SCENA TERTIA.

EVCLIO, CONGRIO.

HOc quidem hercle, quoquo ibo nunc, mecum erit, mecum feram:
Neque iſtuc in tantis periclis unquam committam ut ſiet.
Ite ſane nunc jam intro omnes, & coqui, & tibicinæ.
Etiam huc introduce, ſi vis, vel gregem venalium. BVCH. venialium.
Coquite, facite, feſtinate nunc jam quantum lubet.
CO. *Tempori: poſtquam impleviſti fuſtibus iſtorum caput.* PALM. impluiſti in caput.
EV. *Intro abi; opera huc eſt conducta voſtra, non oratio.*
CO. *Heu ſenex, pro vapulando, hercle, ego abs te mercedẽ petam.*
Coctum ego, non vapulatum dudum conductus fui.
EV. *Lege agito mecum, moleſtus ne ſis: i, & cœnam coque,*
Aut abi in malum cruciatum ab ædibus. CO. *abi tu modo.*

PIPVLO &c.] *Pipare* Oſci dicebant, pro eo quod eſt ejulabunde cõqueri. Ab eo Cocus iſte, *Pipulo differre* dixit: pro quo erat in XII. Tabb. *obvagulari.* Olim cui teſtimonium deerat, hoc eſt, qui ſuam intentionem nullo poterat teſtimonio confirmare, is die tertio *ad ædes adverſarii obvagulatum ibat*, id eſt, adverſario juſtum, teſtibus adhibitis, convicium faciebat. Veluti; ſi quid eſſe in tuis ædibus contenderem, quod cum vere ad me pertineret, tamen apud te eſſe nullo teſtimonio poteram demonſtrare, illudque mihi reſtituere uno & altero die rogatus omnino recuſares; permiſere Decemviri, quandoquidem deficiente teſtimonio, inutiliter jure aut lege ageretur, tertio die ad ædes venire, ibique ante tuas ædes rem meam repetere cum convicio: ſive, ut utar Plauti verbis, *te pipulo ante ædes differre.* Ræyard.

NVMMO.] Non ſeſtertio, ſed aureo, qui valebat paulo plus duobus aureis noſtris: ut ego & *Cl. Tenevinus*, qui mihi aliquot oſtendit, ex pondere exiſtimavimus. *Lamb.*

VENALIVM] Servorum, qui plerique fures. *Lamb.*

FACITE.] V.C. habet *faceßite*, vocem hic nihili. Ego geſtio legere, *farcite*, quod verbum eſt coquinarium, & huic loco aptiſſime quadrat. *Gloſſ.* vetus, *farcit*, νάσσει. unde νένακτο, quod *Suidas* exponit ἐπιπλήρωτο. Non enim *farcire* tantum *ſaginare* eſt, unde fartores σιτευταὶ etiam dicuntur *Gloſſ.* veteri; ſed & *denſare*, atque ita implere, ut nihil inane relinquatur. *Diſſaldeus.*

LEGE AGITO.] *Dicebatur ei, cujus intentio contemptibilis adverſario videbatur.* Donatus.

ACTVS

ACTVS TERTII SCENA QVARTA.

EVCLIO.

ILlic hinc abiit. Dî immortales, FACINVS audax incipit, (tium,
Qui cum opulento pauper homine cœpit habere nego-
Aut rem: velut Megadorus tentat me omnibus miſerum modis:
Qui ſimulavit, mei honoris mittere huc cauſa coquos,
Is ea cauſa miſit, hoc qui ſurriperent miſero mihi.
Condigne etiam meus me intus gallus gallinaceus, Voss. intus me.
Qui erat anui peculiaris, perdidit pæniſſume.
Vbi erat hæc defoſſa, occœpit ibi ſcalpurire ungulis Voss. ſcalpturire ibi unguibus.
Circumcirca. quid opus eſt verbis? ita mihi pectus peracuit:
Capio fuſtem, obtrunco gallum, furem manifeſtarium.
Credo ego edepol illi mercedem gallo pollicitos coquos,
Si id palam feciſſet. exemi è manu manubrium. Mevrs. manubium.
Quid opus eſt verbis? facta eſt pugna in gallo gallinaceo.
Sed Megadorus meus affinis eccum incedit à foro.
Iam hunc non auſim præterire, quin conſiſtam & colloquar.

ACTVS TERTII SCENA QVINTA.

MEGADORVS, EVCLIO.

NArravi amicis multis conſilium meum Grvt. de conditione ac Euclionis filia.
De conditione hac. Euclionis filiam

NEGOTIVM.] Dubitatum olim fuit inter prudentes, utrum *rem* an *litem* dici oporteret &c. *Negotium* aut *res* apud Plaut. legitur. *Cujacius.*

PAENISSVME.] Id eſt, pæne nihil abfuit, quin me perderet. à *pæne* formatum. *Lipſ.*

SCALPTVRIRE.] Id eſt, *ſcalpere.* Nam frequentativa verba, interdum ponebantur pro primigeniis. *Voſsius.*

EXEMI.] Furibus occaſionem inveniendi theſaurum præripui. *Taubm.*

CONDITIONE.] *Conditionem* pro conjunctione ſponſaliorum & nuptiarum dici, multi notarunt. Feſtus: *Conventa conditio dicebatur, cum primus ſermo de nuptiis & earum conditione habebatur.* Id etiam ſimpliciter *Conditio* dicebatur. Vnde formula Repudii; *Conditione tua non utor.* Et quod dicebatur; *Parentes liberis ſuis conditiones quærere.* Briſſ.

Laudant: ſapienter factum & conſilio bono.
Nam, meo quidem animo, ſi idem faciant cæteri,
OPVLENTIORES pauperiorum filias
Vt indotatas ducant uxores domum:
Et multo fiat civitas concordior,
Et invidia nos minore utamur, quam utimur:
Et illæ malam rem metuant, quam metuunt, magis:
Et nos minore ſumptu ſimus, quam ſumus.
In maxumam illuc populi partem eſt optumum.
In pauciores avidos altercatio eſt:
Quorum animis avidis, atque inſatietatibus,
Neque lex, neque tutor capere eſt qui poßit modum.
Namque hoc qui dicat; Quoi illæ nubent divites
Dotatæ, ſi iſtud jus pauperibus ponitur?
Quo lubeat nubant, dum dos ne fiat comes.
Hoc ita ſi fiat, mores meliores ſibi
Parent, pro dote quos ferant, quam nunc ferunt.
Ego faxim muli, pretio qui ſuperant equos,
Sient viliores Gallicis cantheriis.
EV. *Ita me dî amabunt, ut ego hunc auſculto lubens.*
Nimis lepide fecit verba ad parcimoniam.
ME. *Nulla igitur dicat: Equidem dotem ad te attuli*
Majorem multo, quam tibi erat pecunia.

OPVLENTIORES.] Hanc ſententiam è *Plat.* lib. VI. de Repub. expreſſam, notat *P. Victor.*

MALAM REM.] Quaſvis malas artes, ad quas ſe mulieres applicant, intelligo. Et Pronomen *illæ* non ad pauperes tantum, ſed generaliter ad omnes mulieres refero: quæ ſi indotatæ nuberent, ſemper magis obſequentes eſſent viris, minuſque arrogantes, & minori etiam ſumptui. *Piſtor.*

IN PAVCIORES.] *Sententia eſt:* Non eſt dubium, quin ſi fiat, quod dico, major pars populi probatura ſit. Reſtant nunc pauci locupletes & avari, quibuſcum controverſia mihi futura eſt, qui hoc non probabunt. *Lamb.*

CAPERE.] Id eſt, concipere, ſeu conſtituere. *Douza. Palm.* leg. *cavere:* (quod & Meurſio placet. quanquam & *pacere* legendum cenſet: ut Hor. dixit, *Figere modum*, item Arnob.) hoc enim proprie Legum & ICtorum ac tutorum.

NAMQVE HOC.] *Grutero* nihil videtur ſincerius lectione Cam. vulgata: ſi modo *Qui* capiant homines pro *Quis*, & facilioris intellectus cauſſa, ſubintelligant voculam, *ut*: ut hoc modo: Namque ut hoc quis dicat, *quoi illæ nubent &c.*

CANTHERIIS.] *Cantherius, hoc diſtat ab equo, quod majalis à verre, capus à gallo, vervex ab ariete.* Feſtus.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Enim mihi quidem æquom eſt purpuram atque aurum dari,
Ancillas, mulos, muliones, pediſſequos:
Salutigerulos pueros, vehicula, quî vehar. DOVZ. ſandaligerulos.
EV. *Vt matronarum hic facta pernovit probe!*
Moribus præfectum mulierum hunc factum velim. *Quidam expung.* factum.
ME. *Nunc quoquo venias, plus plauſtrorum in ædibus*
Videas, quam ruri, quando ad villam veneris.
Sed hoc etiam pulchrum eſt, præ quam ubi ſumptus petunt.
Stat fullo, phrygio, aurifex, lanarius: *Mſſ.* CAM. linarius.
Caupones patagiarii, induſiarii,
Flammearii, violarii, carinarii, NON. coriarii.
Aut manulearii, aut murobathrarii,
Propolæ, linteones, calceolarii,
Sedentarii ſutores, diabathrarii,

SALVTIGERVLOS.] Gloſſar. *Salutigerulus*, ἐπισκέπτης. Apul. *Qui ultro citroque portant hinc petitiones, inde ſuppetias: ceu quidam utrinque interpretes & ſalutigeri.*

PRAE QVAM.] Id eſt, præ eo, quod fit, cum creditores aut artifices pecuniam ſibi petunt. *Lamb.*

CAVPONES PATAGIARII.] *Caupones* non ſunt, qui vinum vendunt, ſed nomen habent generale à copiis; ut ſunt mercatores & inſtitores patagiorum, induſiorum, flammeorum, violacei panni, & cerini. Itaque ſic iſta interpretor, ut dicantur *caupones patagiarii, caupones induſiarii.* Turneb.

FLAMMEARII.] *Flammearium* hic interpretor, qui flammeo ſive rubro colore veſtes tingit. Nonius: *Flameum eſt luteum tegmen, quo matronæ* (alii, *novæ nuptæ*) *velabantur.* atque adducit hunc locum. *H. Iunius.*

CARINARII.] Qui cerino colore pannum inficiunt. nam *Cera* Dorice καρὸς dicitur, quæ alias κηρός. *Turneb.*

MVROBATHRARII.] Sic legunt omnes libri; pro quibus, *malobatrarii* magis placuere doctis viris: mihi *murobractarii* magis adrident, pro myrobrectarii, qui μυροβρέκται Græcis. Ita *bractare* verbum ἀπὸ τοῦ βρεκτοῦ finxerunt, quod humectare & madefacere ſignificat, & idem plane, quod βρέχειν. Hi calceamenta muliebria unguentis, odoribus, & ſuffimentis imbuebant. *Salmaſ.* & *Turn.*

PROPOLAE.] *Propola* ex Græco πωλεῖν. ſed præpoſitio Latina eſt, ut *Prologus*: producitur enim: (Andria *Terent.*) quod non eſſet, ſi Græca. Si enim eſſet προπώλης, hoc eſt, προξενητὴς & *Pararius* Senecæ, ut nonnulli annotant ex *Polluce*; neque primam produceret, neque eam ſignificationem haberet, quam nunc. Dictus enim, quod primus vendat merces: quas in portu primus anticipat: & ut *Perſius* ait,

--- *Primus tollit piper è ſitiente camelo.*

Vt prior vendat. quod manifeſto innuit *Lucill.*

Sicuti quum ficus primus propola recentes
Attulit, & pretio ingenti dat primitu' paucos. Scaliger.

LINTEONES.] *Linteones*, qui lintea texerent; *Lintearii*, qui venderent. *Popma.*

DIABATHRARII.] Feſtus: *Diabathra genus ſolearum Græcanicarum: hinc diabathrarii*, qui eas faciunt & divendunt. *Turn.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Solearii aſtant, aſtant molochinarii,
Petunt fullones, ſarcinatores petunt.
Strophiarii aſtant, aſtant ſemizonarii.
Iam hoſce abſolutos cenſeas: cedunt, petunt.
Trecenti cum ſtant phylaciſtæ in atriis,
Textores, limbolarii, arcularii ducuntur: datur — *Alii*, articularii.
Aes. jamque hoſce abſolutos cenſeas,
Cum incedunt infectores crocotarii,
Aut aliqua mala crux ſemper eſt, quæ aliquid petat.
EV. *Compellarem ego illum, ni metuam ne deſinat*
Memorare mores mulierum: nunc ſic ſinam.
ME. *Vbi nugigerulis res ſoluta eſt omnibus,*
Ibi ad poſtremum cedit miles, æs petit. — *Alii*, aſtat, æs cenſet dari.

MOLOCHINARII.] Qui colorem tingit ad purpuram inclinantem; qualis in malvæ flore ſpectatur. Et *malva* quidem, μαλάχη & μολόχη, dicitur. *Camer.*

STROPHIARII.] Nonius: *Strophium faſcia brevis, quæ virginalem papillarum tumorem cohibet.* Catullus:

Non tereti ſtrophio lactenteis vincta papillas.

Hinc *ſtrophiarii*, earum faſciarum opifices. *Taubm.*

SEMIZONARII.] Qui zonulas minus dimidio latas, quam juſta zona eſt, faciunt; quæ *ſemicinctia* dicuntur, quod partem hominis anteriorem à cingulo & lumbis, ad pedes uſque præcingant: cujuſmodi fere mechanici, ut piſtores, fabri ferrarii, doliarii, & qui ſimilium ſunt operarum, & fœminæ vulgo omnes, utuntur. *Turn.* & *Taubm.*

ABSOLVTOS.] Hoc eſt, *demiſſos*, eleganter. *Brant.*

CEDVNT, PETVNT.] Si tollerentur hæ duæ voces, nulla hic eſſet obſcuritas: ſic enim ſententia procederet: Iam hoſce abſolutos cenſeas, cum trecenti alii, quaſi cuſtodes carceris, ſeu potius flagitatores moleſti, ſtant in atriis pecuniam petentes. *Lamb.* At tollendæ duæ illæ voces non ſunt. Sententia aperta eſt, ſi ſic diſtinguas; *Cedunt; petunt Triceni, cum ſtant* &c. Illud *triceni* referendum eſt ad *petunt*, non *Phylaciſtæ*. Boxhorn.

PHYLACISTAE.] *Phylaciſtæ* ſunt, qui ſervos in cuſtodia & ergaſtulo ſervabant: ut Capt. act. 3. 5. Hic, per tranſlationem, artifices intelliguntur, qui manupretium, vel mercis mercedem flagitant: qui quod in atriis diutius expectant, cuſtodes & phylaciſtæ appoſiti videntur. *Turneb.*

LIMBOLARII.] Nonius leg. *Textores limborarii*: ut à *limbo* & *ora* deductum ſit: & ſane, nihil aliud ſunt limborarii, quam qui limbo oras veſtium pingunt ſive prætexunt. *I. Gul.*

INFECTORES CROCOTARII.] *Crocota, genus veſtis crocei coloris.* Nonius.

NVGIGERVLIS.] Mihi magis probatur altera lectio, *nugivendis*: quam & *Nonius* agnoſcit, dum ait: *Nugivendos, Plautus dici voluit omnes eos, qui aliquid mulieribus vendant. nam omnia, quibus matronæ utuntur, Nugas voluit appellari.* Lamb.

MILES.] Mirari quis poſſit, quidnam cum dotatis matronis negotii intercedat homini militari, niſi planum feciſſet *Varro* lib. 4. de L. Lat. ſub finem ita ſcribens: *Tributum dictum à tribubus, quod ea pecunia, quæ à populo imperata erat, tributim à ſingulis pro proportione cenſus exigebatur. Ab hoc ea, quæ adſignata*

Itur, putatur ratio cum argentario,
Impranſus miles aſtat, æs cenſet dari.
Vbi diſputata eſt ratio cum argentario, VVALTH. diſpuncta eſt ratio.
Etiam plus ipſus ultro debet argentario.
Spes prorogatur militi in alium diem.
Hæc ſunt atque aliæ multæ in magnis dotibus
Incommoditates, ſumptuſque intolerabiles.
Nam QVAE INDOTATA *eſt, ea in poteſtate eſt viri.*
Dotatæ mactant & malo & damno viros.
Sed eccum affinem ante ædes. quid ais, Euclio?

ACTVS TERTII SCENA SEXTA.

EVCLIO, MEGADORVS.

NImium lubenter edi ſermonem tuum. MEVRS. odî, *pro*, audii,
ME. *Ain'? audiviſti?* EV. *uſque à principio omnia.* ME. *tamen,* ACID. & tamen, Meo.
E meo quidem animo, aliquanto facias rectius,
Si nitidior ſis filiæ nuptiis.

gnata erat, Adtributum dictum. Ab eo quoque, quibus attributa erat pecunia, ut militi reddant, Tribuni ærarii dicti. Id quod attributum erat, æs militare: hoc eſt, quod ait Plautus, Cedit miles, æs petit. Douza.

PVTATVR RATIO.] *Putare*, inquit *Var.* lib. 5. *valet purum facere.* ideo antiqui *purum* appellarunt *putum.* Sic *Ratio putari* dicitur, in qua, ſumma fit pura. *Scaliger.*

DEBET ARGENTARIO.] Poſt hunc verſum è *Nonio* talem inſero:
Pro illis crocotis, ſtrophiis, sũptu uxorio.
Qua acceſſione ſententia perſpicue juvatur. Ait enim, poſt abſolutos nugivendos iſtos, & mundi muliebris inſtructores, tandem ut ſua quoque nomina militi expediat, adire trapezitam: at ratione ducta, etiam ultro æs alienum apud eum ſuum reperire, quod conflarint nomina exſoluta pro crocotiis, ſtrophiis, cæteris uxoris ſuæ ornamentis. ideo neceſſarium, militi diem differri, cum illis repræſentata ſit. *I. Gul.*

MACTANT.] Id eſt, magis augent (ſervata propria verbi ſignificatione) viros malo & damno: *malo*, quia viros in ſervitutem redigunt: *damno*, quia ſunt ſumptuoſæ. Iam, *augere damno*, Latine dicitur. *Ter.* Heaut. *herus damno auctus eſt.* Lamb.

EDI SERMONEM.] Dictum more vetuſtiſſimi ſæculi, quod indiciis minime quidem raris agnoſcit matrem & ſuam & omnium linguarum Hebræam. Ierem. cap. 15, v. 16. *Inventi ſunt ſermones tui, & comedi eos &c.* Goldaſt.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Ev. PRO RE *nitorem, & gloriam pro copia.* — Scopp. præ re nitiorem & gloriam præ &c.

Qui habent, meminerint ſeſe unde oriundi ſient.
Neque pol, Megadore, mihi, neque quoiquam pauperi,
Opinione melius res ſtructa eſt domi.
Me. *Immo eſt, & dii ſaciant uti ſiet diu,*
Plus pluſque ſoſpitent iſtuc quod nunc habes.
Ev. *Illud mihi verbum non placet; Quod nunc habes.*
Tam hic ſcit me habere, quam egomet. anus fecit palam.
Me. *Quid tu te ſolus de ſenatu ſevocas?*
Ev. *Pol ego te ut accuſem merito meditabar.* Me. *quid eſt?*
Ev. *Quid ſit me rogitas? qui mihi omnîs angulos*
Furum implevisti in ædibus miſero: mihi
Qui intromiſiſti in ædes quingentos coquos,
Cum ſenis manibus, genere Geryonaceo:
Quos ſi Argus ſervet, qui oculeus totus fuit,
Quem quondan Ioni Iuno cuſtodem addidit,
Is nunquam ſervet. præterea tibicinam,
Quæ mihi interbibere ſola, ſi vino ſcatet,
Corinthienſem fontem Pirenem poteſt. — Mſſ. fontem & Pireneum.
Tum obſonium autem. Me. *pol vel legioni ſat eſt.* — Mſſ. Pall. leoni.
Etiam agnum miſi. Ev. *quo quidem agno, ſat ſcio,*

Prae re &c.] Senſus poſtulat, ut ſic ſcribamus. *Quaſi dicat:* Nō eſt quod me hominem expauperibus oriundum exhorteris, ut nitidus in nuptiis filiæ eſſe velim: nam homines pauperes, qualis ego ſum, qui nitorem & ſplendorem magis curant, quam ipſam rem familiarem, ſuam egeſtatem illi recordari debent, rem ſuam familiarem male domi ſtructam eſſe. *Schoppius.*

Geryonaceo.] *Geryon*, rex Hiſpaniarum; fingitur à Poëtis tricorpor, habens terna capita, ſex manus, totidemque pedes. *Taubm.*

Ocvlevs.] Non vocatur forſan *oculeus*, quod totus, quantus erat, ex oculis conſtaret; ſed quia plures ei oculi. *Grut.*

Ioni.] Vide Ovid. Metam. lib. 1. Fabula 15.

Interbibere.] Id eſt, *totum ebibere*: ut *intercipere*, totum capere. *Donat.*

Pirenem.] *Pirene* fons eſt Muſis conſecratus: quem *Probus* in Helicone collocat: *Strabo* autem ſub Acrocorintho cum omnibus Geographis. *Taubmann.*

Tvm obsonivm avtem.] Subaudiunt *miſiſti*: ſed certe ſubintelligendum eſt, *poteſt abſumere ſola tibicina*; ut, fontem interbibere. Propterea reſpondet Megadorus, non poſſe, etiamſi ſit maxima eſitatrix; quia quod miſit etiam *leoni*, aut, ſi mavis, *legioni* ſatis eſſe poſſit. *Diſſaldeus.*

Legioni.] Ironia. *quaſi dicat:* Quid tu obſonium exaggeras? atqui vilem duntaxat agnum mihi. *Taubm.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Magis curioſam nuſquam eſſe ullam belluam. DOVZ. curionem.
ME. *Volo ex te ego ſcire qui ſit agnus curio.*
EV. *Qui oſſa atque pellis totus eſt, ita cura macet.*
Quin exta inſpicere in Sole etiam vivo licet: TAVEM. ſole ei vivo.
Ita is pellucet quaſi laterna Punica.
ME. *Cædundum illum ego conduxi.* EV. *tum tu idem optumum eſt*
Loces efferendum: nam jam credo mortuus eſt.
ME. *Potare ego tecum hodie, Euclio, volo.*
EV. *Non potem ego quidem me hercle.* ME. *at ego juſſero*
Cadum unum vini veteris à me afferrier.
EV. *Nolo hercle. nam mihi bibere decretum eſt aquam.*
ME. *Ego te hodie reddam madidum, ſed vino, probe,* Mſſ. CAM. ſi vivo, probe.
Te, quoi decretum eſt bibere aquam. EV. *ſcio quam rem agat.*
Vt me deponat vino, eam affectat viam:
Poſt hoc, quod habeo, ut commutet coloniam.
Ego id cavebo, nam alicubi abſtrudam foris.
Ego faxo, & operam & vinum perdiderit ſimul.
ME. *Ego, niſi quid me vis, eo lavatum, ut ſacruficem.*
EV. *Edepol næ tu, Aula, multos inimicos habes,*
Atque iſtuc aurum, quod tibi concreditum eſt.

CVRIOSAM.] *Curioſi*, vulgi dicterium erat in graciles & macilentos: quaſi ii curis ſemet conficerent & macerarent. Feſtus: *Curionem agnum, Plautus pro macro dixit, quaſi cura macruiſſet.* I. Gul.

PVNICA.] Laternæ enim Africanæ ſupra cæteras erant pellucidæ. De cornea laterna intelligit. *Scalig.*

LOCES EFFERENDVM.] Apud veteres cadaver, poſt efflatam animam, cubiculo efferebant, & ablutum, unctum, coronatum, in veſtibulo ædium ad januam ipſam collocabant: ita ut pedes in viam ſpectarent; hoc ſitu abitionem illam poſtremam ſignificantes: idque proprio verbo dicebatur *Collocatio*, *εἶδος νεκρȣ̃*. *Lipſius.* Hunc Plauti locum ex alio verbi *locare* ſenſu illuſtro; eo nimirum, quo veteres ſolebant cum iis, qui Libitinam exercebant, certo pretio contrahere, ut omnem funeris apparatum ſuis ſumptibus præſtarent. *Kirchmann.*

ME DEPONAT VINO.] Me vino cupit eo deducere, ut nihil differam à depoſito, & vix animam ducente. *Grutter.*

COLONIAM.] Locum. Tralatio à Coloniarum deducendarum conſuetudine. *Lamb.*

LAVATVM.] Servius 3. Æn. *Apud veteres neque uxor duci, neque ager arari ſine ſacrificiis peractis poterat.* Vide notas Amphit. Act. 5. Sc. 1.

INIMICOS HABES.] *Diogenes* interrogatus, cur aurum palleret: reſpondit: quia multos habet inſidiatores.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Nunc hoc mihi factum eſt optumum, ut ted auferam
Aulam in Fidei ſanum: ibi abſtrudam probe.
Fides, noviſti me & ego te : cave ſis tibi,
Ne tu in me mutaſſis nomen, ſi hoc concreduo.
Ibo ad te, fretus tua, Fides, ſiducia.

ACTVS QVARTI SCENA PRIMA.

STROBILVS.

HOc eſt ſervi facinus frugi, facere quod ego perſequor:
Nec moræ moleſtiæque imperium herile habeat ſibi.
Nam qui hero ex ſententia ſervire ſervos poſtulat,
In herum matura, in ſe ſera condecet capeſſere.
Sin dormitet, ita dormitet, ſervom ſeſe ut cogitet.
Nam qui amanti hero ſervitutem ſervit, quaſi ego ſervio,
Si herum videt ſuperare amorem, hoc ſervi eſſe officium reor,
Retinere ad ſalutem : non eum, quo incumbat, eo impellere.
Quaſi pueris, qui nare diſcunt, ſcirpea induitur ratis, Feſt. ſcirpo inducetur ratis.
Quî laborent minus, facilius ut nent, & moveant manus:
Eodem modo ſervom ratem eſſe amanti hero æquom cenſeo,

FACTVM EST OPTVMVM.] Ex formula ſolenni edictorum. *Douza.*

AVLAM IN FIDEI.] Loquitur de Fidei templo *Athenis* extructo. Olim moris fuit, ut in Ædibus Sacris pecuniæ deponerentur. Vnde ærarium *Romanum* erat in æde *Saturni*, argentarii in *foro*. Longol.

NE TV IN.] Ne fias in me infidelis: ut tibi pro *Fidei* nomine, *Perfidiæ* aut *Infidelitatis* nomen ſit imponendum. *Taubm.*

SIN DORMITET.] Si quando ſit negligentior, ita ſit, ut meminerit, ea ſarcienda eſſe majori diligentia, quæ neglecta ſunt. *Lamb.*

QVO INCVMBAT.] Non adjuvare ejus amentiam. Tralatio eſt à caſabundis, &c. Cicero: *Satis eſt homines imprudentia lapſos non erigere: urgere vero jacentes, aut præcipitantes impellere, certe eſt inhumanum.* Lamb.

SCIRPEA RATIS.] *Scirpum* Grammatici interpretantur *id quod in paluſtribus locis naſcitur leve ac procerum, unde tegetes fiunt.* Hoc, eſt φλοῦς Græcorum. Inde *ſcirpea ratis* hoc loco ἡ φλοΐνη. Nihil rectius & enodius hoc junco; unde proverbium, *nodum in ſcirpo quærere.* Ex ſcirpi cortice, tegetes quoq; & alia vitilia texebantur. Detracto cortice, medulla interior candelis faciendis ſerviebat, cera circumdata. *Salmaſ.*

*Vt toleret, ne peſſum abeat, tanquam ***
Herile imperium ediſcat, ut quod frons velit, oculi ſciant.
Quod jubeat, citis quadrigis citius properet perſequi.
Qui ea curabit, abſtinebit cenſione bubula.
Nec ſua opera rediget unquam in ſplendorem compedes.
Nunc herus meus amat filiam hujus Euclionis pauperis:
Eam hero nunc renunciatum eſt nuptum huic Megadoro dari.
Is ſpeculatum huc miſit me, ut, quæ fierent, fieret particeps.
Nunc ſine omni ſuſpicione in ara hic aſſidam ſacra.
Hinc ego & huc & illuc potero, quid agant, arbitrarier.

ACTVS QVARTI SCENA SECVNDA.

EVCLIO, STROBILVS.

TV modo cave quoiquam indicaſſis, aurum meum eſſe iſtic, Fides. *(ſitum eſt.*
Non metuo ne quiſquam inveniat: ita probe in latebris
Edepol næ illic pulchram prædam agat, ſi quis illam invenerit
Aulam onuſtam auri. verum id te quæſo ut prohibeſſis, Fides.

VT TOLERET, NE PESSVM ABEAT, TANQVAM.] Si lacuna in iſtis eſt, ſolis divinis mando ut eam expleant. Hariolus fuit Lambinus, qui divinavit ſupplendum, *tanquam catapirates maris*, vel *catapirateria*. Libri hæc ſcribunt ſine lacuna ulla aut hiatus ſuſpicione. Minima mutatione legendum putarim,

Tamque herile imperium ediſcat, ut quod frons velit, oculi ſciant.

Id eſt, adeo ediſcat, tam ediſcat (nam ita loquuntur veteres) imperium herile, ut, quid vultus velit heri, eum videndo norit. *Salmaſius.*

CITIS QVADRIGIS.] *Citas*, opinor, *quadrigas* Plautum appellare, ut quæ curſitabant in ſpacio Circi maxima concitatione curriculi. *Turn.*

CENSIONE BVBVLA.] *Cenſionem bubulam* feſtive vocavit verbera lori bubuli, cujus cenſura in ſervos animadvertitur. Itaque *cenſio*, quæ proprie eſt æſtimatio, τίμησις, heic eſt animadverſio, ζημωσία. *Turneb.*

IN SPLENDOREM &c.] Nunquam vincietur. Ex conſequente intelligendum antecedens. *Lamb.*

IN ARA.] Erant *aræ* non publicæ tantum in templis, ſed & in plateis, viiſque. Moſtel. 5. 1. *aram in via Tranio occupat.* Taubm.

ARBITRARIER.] Proſpicere ac ſpeculari. Nam *arbiter* etiam ſpeculatorem; *arbitrium*, proſpectum; & *arbitrari*, proſpicere ſignificat. *Lamb.*

CAVE QVOIQVAM INDICASS.] Hinc Fidei manu panno velata ſacrificabatur: quia fides tecta eſſe debet & velata, *Taubm.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Nunc lavabo, ut rem divinam faciam, ne affinem morer,
Quin ubi arceſſat me, meam extemplo filiam ducat domum.
Vide, Fides, etiam atque etiam nunc, ſalvam ut aulam abs te auferam.
Tuæ fidei concredidi aurum: in tuo luco & fano modo eſt ſitum.
ST. Dî immortales! quod ego hunc hominem facinus audio loqui?
Se aulam onuſtam auri abſtruſiſſe hîc intus in fano. Mſſ. in fano Fidei.
Fides,
Cave tu illi fidelis, quæſo, potius fueris, quam mihi.
Atque hic pater eſt, ut ego opinor, hujus, herus meus quam amat.
Ibo hinc intro: perſcrutabor fanum, ſi inveniam uſpiam
Aurum, dum hic eſt occupatus: ſed ſi repperero, ô Fides,
Mulſi congialem plenam faciam tibi fideliam.
Id adeo tibi faciam: verum ego mihi bibam, ubi id fecero.

ACTUS QUARTI SCENA TERTIA.

EUCLIO.

NOn temere eſt, quod corvos cantat mihi nunc ab læva manu.
Semel radebat pedibus terram, & voce crocibat ſua. VULG. ſimul.
Continuo meum cor cœpit artem facere ludicram,
Atque in pectus emicare. ſed ego ceſſo currere.

CONGIALEM PLENAM FACIAM TIBI FIDELIAM.] *Congius* capit ſextarios ſex. *Fidelia* autem, *Samium vas eſt, ad uſus plurimos.* Nonius. *Fideliam* vas etiam fuiſſe, quo utebantur, qui parietes dealbabant, licet vel ex illo proverbio vulgatiſſimo, quod & *M. Curius* uſurpavit in epiſtola quadam ad *Cicer.* lib. 7. cognoſcere: *duos parietes de eadem fidelia dealbare.* Apud *Perſium* vero videtur eſſe vas fictile, quo ſalſamenta, & cætera quæ numerantur in penu, ſervantur. *Lambin.*

AB LAEVA.] Vanitas augurum, auſpicia corvorum fauſta à dextra; à læva, infauſta jactabat. *Turneb.*

CROCIBAT.] *Crocitum,* vocem corvorum eſſe, docet *Nonius.*

ARTEM FACERE LUDICRAM.] Cœpit palpitare & micare. *Turnebus* explicat, geſtire, geſtum facere: non recte. Nam quamvis ab hiſtrionibus ſumptum ſit, qui geſtum agentes crebro moventur, tamen non poteſt hic cor Euclionis crocitu audito geſtiiſſe, quod lætitiam indicat, cum hic de malo omine loquatur. *Lambin.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

ACTVS QVARTI SCENA QVARTA.

EVCLIO, STROBILVS.

Foras, foras, lumbrice, qui ſub terra erepſiſti modo,
Qui modo nuſquam comparebas: nunc, quom compares, peris.
Ego edepol te, præſtigiator, miſeris jam accipiam modis.
ST. *Quæ te mala crux agitat? quid tibi mecum eſt commercii, ſenex?*
Quid me afflictas? quid me raptas? qua me cauſa verberas?
EV. *Verberabilißume, etiam rogitas, non fur, ſed trifur?*
ST. *Quid tibi ſurripui?* EV. *redde huc ſis.* ST. *quid tibi vis reddam?* EV. *rogas?*
ST. *Nihil equidem tibi abſtuli.* EV. *at illud, quod tibi abſtuleras, cedo.*
ST. *Hem, quid agis?* EV. *quid agam? auferre non potes.* ST. *quid vis tibi?*
EV. *Pone.* ST. *id quidem pol, te datare, credo conſuetum, ſenex.*
EV. *Pone hoc ſis: aufer cavillam: non ego nunc nugas ago.*
ST. *Quid ego ponam? quin tu eloquere quicquid eſt, ſuo nomine.*
Non, hercle, equidem quicquam ſumſi, nec tetigi. EV. *oſtende huc manus.*

LAMB. *alterum* foras *omittit.*

LVMBRICE.] Ἔντερον γῆς. *Lumbrici* etiam dicebantur, qui ex imis ſordibus ad ſummas dignitates erant evecti: gemina ratione *Terræ filii.* Caſaub.

AFFLICTAS.] *Affligere* eſt προσουδίζειν, ad terram dare. *Caſaub.*

VERBERABILISSIME.] Μαστιγῶν ἀξιώτατε. *Verberabilis* eſt μαστιγώσιμος, verberibus dignus. *Taubm.*

QVOD TIBI.] Homo ſuſpicioſiſſimus putat, ſervulum tricari in voce *tibi*, quaſi dicat; At illud redde, quod uſus tui gratia abſtuleras. *Lamb.*

EV. PONE. ST. ID.] Cum cavillatio aliqua præceſſerit, vel ipſo ſene teſte, fieri non poteſt, quin iſte verſus omnino requiratur, quem è *Mſſ. Cam.* & *Pall.* repoſui. nam abſque eo nihil tale dici poſſit. Senſus autem obſcœnior: latetque ambiguitas in *pone*: quod, ut verbum, uſurpat Euclio: at adverbialiter accipit ſervus nequam, proque eo quod à tergo eſt. *Gruter.*

DATARE.] Vocabulum amatorium & venereum eſt. *Rittersh.*

CAVILLAM.] Feſtus: *Cavillatio, eſt jocoſa calumniatio. Cavillare,* eſt à *cavendo,* ὑποκοριστικῶς: propriumque eſt leguleiorum; ut ICtorum, *Cavere.* Tertull. *omnibus modis cavillandum*, id eſt, cavendum. (παντοίως περιεργαστέον.) Non ergo obſcurum, quare in vitium verterit hoc verbum: cum genus hoc hominum male ſemper audierit. *Scalig.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

ST. *Hem tibi.* EV. *oſtende.* ST. *eccas.* EV. *video. age oſtende*
etiam tertiam.
ST. *Larvæ hunc atque intemperiæ inſaniæque agitant ſenem.*
Faciſne injuriam mihi, an non? EV. *fateor, quia non* DOVZ. facio.
pendes, maxumam.
Atque id quoque jam fiet, niſi fatêre. ST. *quid fatear tibi?*
EV. *Quid abſtuliſti hinc?* ST. *dî me perdant, ſi ego tui quic-*
quam abſtuli.
EV. *Nive adeo abſtuliſſe vellem. Agedum, excutedum pallium.*
ST. *Tuo arbitratu.* EV. *ne inter tunicas habeas.* ST. *tenta*
qua lubet.
EV. *Vah, ſceleſtus, quam benigne! ut ne abſtuliſſe intellegam.*
Novi ſycophantias. age rurſum, oſtende huc manum
Dexteram. ST. *hem.* EV. *nunc lævam oſtende.* ST. *quin equi-*
dem ambas profero. *(nugas agis.*
EV. *Iam ſcrutari mitto. redde huc.* ST. *quid reddam.* EV. *vah*
Certe habes S. *habeo ego? quid habeo?* E. *nō dico: audire expetis.*
Id meum quicquid habes, redde. ST. *inſanis: perſcrutatus es*
Tuo arbitratu, neque tui me quicquam inveniſti penes. *(mul?*
EV. *Mane, mane: quis illic eſt, qui hîc intus alter erat tecum ſi-*
Perii hercle! ille nunc intus turbat: hunc ſi amitto, hic DOVZ. omitto.
abierit.
Poſtremo jam hunc perſcrutavi. hic nihil habet. abi quo lubet.
Iuppiter te Dique omnes perdant. ST. *haud male agit gratias.*
EV. *Ibo hinc intro, atque illi ſocienno tuo jam interſtringam*
gulam. *(te videam.*
Fugin' hinc ab oculis? abin' hinc, an non? ST. *abeo.* EV. *caveſis*

TERTIAM.] Ridiculum. Oſtendit autem Plautus, quam miſer ſit avarus, qui auri & ſervandi cura, & amittendi metu perturbatus, ne oculis quidem ſuis credit. *Lamb.*

EV. NIVE ADEO ABSTVLISSE.] Euclio addit de ſuo, quod à ſervo adhuc dici volebat. Et alioquin, etſi ſervilia ingenia irreligioſa fere ſunt; haud putarim, id ipſum ultro auſum dicere Strobilum, *Grut.*

NE INTER TVNICAS.] Debent hæc connecti cum illis, *agedum exc. pallium.* Et notate, Euclionem *tunicas* dicere, non *tunicam.* Iam *Pallium*, veſtis Græcorum exterior; *tunica*, interior: illud ἱμάτιον, hæc χιτὼν dicta. *Lamb.*

QVIS ILLIC.] Quis ille, &c. Nemo erat omnino, præter Strobilum: ſed homo avariſſimus tuta etiam timet. *Lamb.*

SOCIENNO.] Vide notas Amphitr. Act. I, Sc. I.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

ACTVS QVARTI SCENA QVINTA.

STROBILVS.

EMortuum ego me mavelim letho malo,
Quam jam non ego illi dem hodie inſidias ſeni.
Namque hic jam non audebit aurum abſtrudere.
Credo referet jam ſecum, & mutabit locum. — *Mſſ. Cam. hæc feret.*
Atat foris crepuit! ſenex eccum aurum effert foras. — *Non. crepuit, & fano egreditur foras.*
Tantiſper hîc ego ad januam conceſſero.

ACTVS QVARTI SCENA SEXTA.

EVCLIO, STROBILVS.

FIdei cenſebam maxumam multo fidem — *Mevrs. fide ἀρχαϊκῶς.*
Eſſe. ea ſublevit os mihi pæniſsume.
Ni ſubveniſſet corvos, periiſſem miſer.
Nimis hercle ego illum corvom ad me veniat velim,
Qui indicium fecit, ut ego illi aliquid boni
Dicam. nam quod edit, tam duim, quam perduim.
Nunc, hoc ubi abſtrudam, cogito ſolum locum.
Sylvani lucus extra murum eſt avius,

CONCESSERO.] *Scioppius* è Nonio adtexit hunc verſum: *Hinc ex occulto ſermones ſatos ſubigam.*

SVBLEVIT &c.] Prorſus mihi fucum fecit, me deluſit, & pro ridiculo habuit. Tractum à genere ludi, quo dormientibus ora pinguntur, ut habet *Gloſſa Mſſ. Pall. quart.*

PAENISSVME.] Supra, 3.4.

DICAM.] Nota, ſenem non dicere, *donem*, aut *largiar*; ſed, *dicam* aliquid boni: hoc enim fit abſque ſumptu. *Lambinus.*

NAM QVOD.] Sentit Senex, non daturum quicquam illi corvo quod edat, non quidem magis, quam perdere aliquid velit. Tria autem iſta verba Subjectionis, ſunt veteribus uſurpata, pro *edam, dem, perdam.* Turneb.

SILVANI LVCVS.] Quidam *lucos* dictos, *Servio* teſte, aſſerunt, quod ibi lumina accenderentur cauſa religionis. De hoc *luco Silvani* auctor de limitibus: *tertius Silvanus dicitur orientalis, cui eſt in confinio lucus poſitus.* Græci ἄλσος. Gloſſæ: *lucus.* Heſychius: ἄλση τεμένη. ſic vocant loca arboribus conſita, & conſecrata. Ita Latini *lucos* ſilvas religione ſacras; nec Poëtæ tantum, ſed omnes qui proprie locuti ſunt. *Plinius* arbores dixit religioſas, quia non omnes tales; at *lucos* abſque epitheto, quia omnes ſacri, & qui *lucus* dicitur proprie, ſacra ſilva eſt. *Salmaſ.*

EXTRA MVRVM.] In ſuburbio. *Taub.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Crebro ſalicto oppletus, ibi ſumam locum.
Certum eſt, Sylvano potius credam, quam Fidei.
ST. *Euge! euge! dii me ſalvom & ſervatum volunt.* Mſſ. fuge, fuge.
Iam ego illuc præcurram, atq; inſcendam aliquam in arborem:
Indeque obſervabo, aurum ubi abſtrudat ſenex.
Quanquam hîc manere herus me ſeſe juſſerat,
Certum eſt, malam rem potius quæram cum lucro.

ACTVS QVARTI SCENA SEPTIMA.

LYCONIDES, EVNOMIA, PHAEDRIA.

D*Ixi tibi, mater: juxta rem mecum tenes,*
Super Euclionis filia. nunc, te obſecro,
Fac mentionem cum avonculo, mater mea:
Reſecroque, mater, quod dudum obſecraveram: Mſſ. PALL. reobſecroque.
EV. *Scis tute, facta velle me, quæ tu velis.*
Et iſtuc confido à fratre me impetraſſere.
Et cauſa juſta eſt, ſiquidem ita eſt ut prædicas,
Te eam compreſſiſſe vinolentum, virginem.
LY. *Egone ut te advorſum mentiar, mater mea?*
PH. *Perii, mea nutrix! obſecro te, uterum dolet.* Mſſ. Lang. uterum doleo.
IVNO LVCINA, TVAM FIDEM! LY. *hem, mater mea,*

RESECROQVE.] Religione jusjurandi ſolvo. Obteſtatus erat matrem Lyconides, ne eorum, quæ ipſi de Euclionis filia aliquando dixerat, apud avunculum mentionem faceret: nunc obſecrationis religione eam abſolvit, rogatque, ut cum avunculo de amica colloquatur. *P. Pithœus.*

IMPETRASSERE.] Eſt idem quod *impetraturum eſſe*. Nam ſententia eſt: colloquar cum avunculo Megadoro de te, & amica tua, Euclionis filia; ac quandoquidem ea à te vitiata eſt, ſpero me impetraturum ab eo, ut tu eam ducas uxorem. *Scaliger* mavult *impetraſcere*. Sed id hic locum vix habet, quia illa in *ſco* ſignificant inchoationem; ut *labaſco* eſt *labi incipio*: eademque in *amaſco*, *hiaſco*, atque aliis, ratio eſt. *Voſſius.*

IVNO LVCINA.] Mirantur eruditi, quod in Comœdia palliata invocetur à puerpera *Iuno Lucina*. Sed injuria mirantur. & multo iniquius *Terentium* reprehendunt. utitur enim ſermone Latino, ſed qui Græcam deam *Ilithyiam* exprimat. Itaque ab *Horatio* Carm. Sæcul. ſcribitur;

Lenis Ilithyia, tuere matres.

Ex conſuetudine Romana. Et ex eadem à *Catul.* Carm. 31:

---- Tu Lucina dolentibus
Iuno dicta puerperis. ----

Iuno autem *Lucina* Diana eſt: *Lucina* vero dicta, quod ejus opera partus in lucem prodeant, & lumen Solis intueri incipiant. *Turneb.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Tibi rem potiorem video: clamat, parturit.
EV. *I hac intro mecum, gnate mi, ad fratrem meum,*
† *Vt iſtuc quod tu me oras, efficiam tibi,* †
Vt iſtuc quod me oras, impetratum ab eo auferam.
LY. *I, jam ſequor te, mater. ſed ſervom meum*
Strobilum miror ubi ſit, quem ego me juſſeram
Hîc opperiri. nunc ego mecum cogito,
Si mihi dat operam, me illi iraſci injurium eſt.
Ibo intro, ubi de capite meo ſunt comitia.

ACTVS QVARTI SCENA OCTAVA.

STROBILVS.

PIci divitiis, qui aureos montîs colunt, DOVZA Picos.
Ego ſolus ſupero. nam iſtos reges cæteros
Memorare nolo, hominum mendicabula.
Ego ſum ille rex Philippus. ô lepidum diem!
Nam ut dudum hinc abii, multo illo adveni prior,
Multoque prius me collocavi in arborem:
Indeque exſpectabam ubi aurum abſtrudebat ſenex. I. GVL. inde aſpectabam.
Vbi ille abiit, ego me deorſum duco de arbore;

REM POTIOREM.] *Quaſi dicat:* Non eſſe, ut argumentis multis matrem doceat, ſtupraſſe ſe filiam, cum ipſa inibi ſit, ut revera oſtendat ſe vitiatam. *Grut.*

VT ISTVC &c.] Editt. vet. & Mſſ. Cam. & Pall. tert. quart. quint. ſext. plane legunt: *Vt iſtuc, quod me oras, efficiam tibi, impetratum ab eo auferam.* niſi quod iidem omnes uno verſu cuncta includant. At Pall. pr. & ſec. non habent illa, *Impetratum ab eo auferam*, cum gloſſema ſint præcedentium, *efficiam tibi.* Camerarianus tamen adhuc omnia illa ſervat quæ comparent in vulgg. quæ certe ſupervacua ſunt. *Grut.*

SVNT COMITIA.] Vbi de fama & ſalute mea agitur. Tractum à P. R. Comitiis. *Taubm.*

PICI DIVITIIS.] Gryphos intelligit. Cauſa hujus orationis fuit, aliorſum intentus animus; deinde deflexus filus locutionis: ut & Capt. Prol. *Hos quos videtis &c.* Dicturus enim aliud videbatur alio verbo, quum ſubjunxit feſtive contrarium. Nam veteres nimis multa ſibi licere voluere. Nonius, *Picos, veteres eſſe voluerunt, quos Gr.* γρύπας *appellant.* Et hi ex montibus Hyperboreis aurum effodere creduntur. Herodotus etiam γρύπας χρυσοφύλακας memorat apud *Arimaſpos* gentem Scythicam. *Scal.*

DVCO.] Id eſt, *deſcendo, demitto me ſenſim.* Nonius. *Se ducere* ea ratione dicitur, quam *ſe conferre, proripere,* & ejuſmodi alia. *Boxhorn.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Effodio aulam auri plenam. inde ex eo loco — I. GVI. inde exeo illico video, &c.
Video recipere ſe ſenem : ille me non videt.
Nam ego modo declinavi paulum me extra viam.
Attat eccum ipſum. ibo ut hoc condam domum.

ACTVS QVARTI SCENA NONA.

EVCLIO, LYCONIDES.

PErii! interii! occidi! quo curram? quo non curram?
Tene, tene! quem? quis? neſcio, nihil video, cæcus eo; atque (animo
Equidem quo eam, aut ubi ſim, aut qui ſim, nequeo cum
Certum inveſtigare. obſecro vos ego, mihi auxilio,
Oro, obteſtor, ſitis, & hominem demonſtretis, qui eam abſtulerit.
Qui veſtitu & creta occultant ſeſe, atque ſedent quaſi ſint frugi.
Quid ais tu? tibi credere certum eſt. nam eſſe bonum, è vultu cognoſco.
Quid eſt? quid ridetis? novi omnes ſcio, fures eſſe hic complures.
Hem, nemo habet horum! occidiſti! dic igitur, quis habet? neſcis!
Heu me miſerum, miſerum! perii male perditus! peſſume ornatus eo,
Tantum gemiti & malæ mœſtitiæ hic dies mihi obtulit, — BERN. tantum geminiq; mali molæſtiæq;.

PERII, INTERII.] Vide notas Capteiv. Act. 3. Sc. 5. verſ. 35.

TENE, TENE.] Furem inſequentes clamabant etiam, PREHENDE FVREM. *Briſſ.*

ET CRETA.] Scribitur in homines tenuiores: quibus cum copia mutandæ togæ non eſſet; tamen ut nitidi & melioris fortunæ apparerent, ſub dies Ludorum togulam ſuam incretabant. Poteſt & referri ad ſervos: qui ut liberos mentirentur, fortaſſe cretam addebant in veſtem, ut in cavea fallerent permixti. *Lipſius.*

QVID AIS.] Ex abrupto ad alium, forte ſibi oblatum, ſermonem Euclio convertit, priori ſententia nondum expleta. *Boxhornius.*

NOVI OMNES.] Nihil hic video quod morari lectorem poſſit. Quod mirum ſibi videri ajunt viri docti, quod dicat, eſſe omnes in cavea ſe noviſſe, mihi non mirum eſt. Nec quidquam hic reconditi eſt joci. Cum dicat, ſe ſcire fures eſſe in cavea complures, non mirandum ſi prius dixerit ſe noviſſe omnes. Oportet omnes noverit, qui ſciret, qui fures ex illis, & qui non. Sed homo hic turbatus & quod amiſerat quærens, cum & omnibus qui in cavea eſſent, eam ſibi demonſtrari peteret, cum nemo reſponderet, & omnes riderent, omnes ſe noviſſe ait, & fures eſſe complures. Non alia ſententia exiſteret ex eorum correctione, *homines novi.* Salmaſius.

ME MISERVM.] *Me miſerum!* Ploratus, ſono verbi expreſſus. nam *me* & *mi* particulæ ſunt flebiles: ut indicat *Ariſtoph.* in Equitibus. *Parrhaſ.*

Famem

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Famem & pauperiem: perditiſſumus ego ſum omnium in terra.
Nam quid mihi opus eſt vita, qui tantum auri perdidi.
Quod cuſtodivi ſedulo. egomet me defraudavi,
Animumque meum, geniumque meum. nunc eo alii lætificantur,
Meo malo & damno: pati nequeo. *(mœrens?*
LY. *Quinam homo hic ante ædîs noſtras ejulans conqueritur*
Atque hic quidem Euclio eſt. eſt, opinor, oppido ego interii! palam eſt res. *(tum eſt,*
Scit peperiſſe jam, ut ego opinor, filiam ſuam. nunc mihi incer-
Quid agam. abeam aut maneam? an adeam? an fugiam? quid agam edepol neſcio.

ACTVS QVARTI SCENA DECIMA.

EVCLIO, LYCONIDES.

QVis homo hîc loquitur? LY. *ego ſum.* EV. *immo ego ſum miſer, & miſere perditus,* — GRVT. *delet* miſer.
Cui tanta mala, mœſtitudoque obtigit. — ED. ALD. mala mœſtitudo.
LY. *animo bono es.*
EV. *Quo obſecro pacto eſſe poſſum?* LY. *quia iſtuc facinus quod tuum* *(dio?*
Sollicitat animum, id ego feci, & fateor. EV. *quid ego ex te au-*
LY. *Id quod verum eſt.* EV. *quid ego emerui, adoleſcens, mali,* — DOVZ. quid ego de te merui.
Quamobrem ita faceres, meque meoſque perditum ires liberos?
LY. *Deus mihi impulſor fuit, is me ad illam illexit.* EV. *quo modo?*
LY. *Fateor me peccaviſſe, & me hanc culpam cōmeritum ſcio.*
Id adeo te oratum advenio, ut animo æquo ignoſcas mihi.
EV. *Cur id auſus facere, ut id quod non tuum eſſet tangeres?*

EIVLANS.] *Cic.* Tuſc. lib. 2. *Ingemiſcere nonnunquam viro conceſſum eſt, idque raro: ejulare ne mulieri quidem &c.* Et hanc lugubrem ejulationem vocarunt LL. XII. tabb. *leſſum.* Horat. 10. Epod. *Et illa non-virilis ejulatio.* Lamb.

DEVS IMPVLSOR.] Significat *Cupidinem*; à quo impulſus fuit ad filiæ amorem, & ad illam corrumpendam. *Lamb.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Ly. *Quid vis fieri? factum eſt illud.* FIERI *infectum non poteſt.*
Deos credo voluiſſe. nam ni vellent, non fieret, ſcio.
Ev. *At ego Deos credo voluiſſe, ut apud te me in nervo enicem.*
Ly. *Ne iſtuc dixis.* Ev. *quid tibi ergo meam me invito tactio eſt?*
Ly. *Quia vini vitio atque amoris feci.* Ev. *homo audaciſſume,*
Cum iſtacne te oratione huc ad me adire auſum, impudens?
Nam ſi iſtuc jus eſt, ut ſic tu iſtuc excuſare poſſies,
Luce claro deripiamus aurum matronis palam; Mſſ. Pall. clara.
Poſt id, ſi prehenſi ſimus, excuſemus, ebrios
Nos feciſſe amoris cauſa. nimis vile'ſt vinum atque amor, Heins. nimis utile eſt.
Si ebrio atque amanti impune facere, quod lubeat, licet.
Ly. *Quin tibi vltro ſupplicatum venio ob ſtultitiam meam.*
Ev. NON MIHI *homines placent, qui, quando male fecerunt, purgitant.*
Tu illam ſcibas non tuam eſſe: non attactam oportuit.
Ly. *Ergo quia ſum tangere auſus, haud cauſificor quin eam*
Ego habeam potiſſumum. Ev. *tun' habeas me invito meam?*
Ly. *Haud te invito poſtulo: ſed meam eſſe oportere arbitror.*
Quin tu eam invenies, inquam, meam illam eſſe oportere, Euclio.

In nervo.] Id eſt, ut apud te mihi laqueo, ſeu potius ferreo vinculo, interſtringam gulam. Feſtus: *Nervum*, inquit, *appellamus ferreum vinculum, quo pedes impediuntur: quanquam Plautus eo etiam vinciri cervices ait.* Lambin.

Tactio est.] Eſt ambiguitas in *tangere*, quod & furari, (unde *tagaces* pro furibus) & cum muliere rem habere ſignificat. *Horat.* 1. Sat. 2: *matronam nullam ego tango.* Paſſerat.

Meam.] Scil. *ollam*, ut quidem Euclio ſentit: *filiam*, ut Lyconides. *Lamb.*

Qvia vini.] Horum ſententia conjungenda eſt cum his; *ut animo æquo ignoſcas mihi.* quæ paullo ante dicuntur. *Boxhorn.*

Lvce claro.] Argumentum ab abſurdo, & improbabili conſequenti. Sic enim legendum; non, *clara*: quod & *Nonius* tutatur. *Cic.* 3. Offic. *luce claro in foro ſaltet.* Lambin.

Nimis vile.] Id eſt, non poteſt ſatis magno emi vinum atque amor, ſiquidem vinum ebrio, amor amanti dant omnium facinorum licentiam & impunitatem. *Lambin.*

Stvltitiam.] Dicit, *ſtultitiam*: quoniam ſtolida omnia, quia abeſt malignitas, miſeranda. Tacitus; *Stolida, vana, &, ſi mollius accipias, miſeranda.* Boxhorn.

Havd cavssificor.] Non recuſo, οὐ προφασίζομαι. *Lamb.*

Qvin tv &c.] Qui civem Romanam vitiarat, aut eam indotatam ducere, aut ſi hoc recuſaret, capitis argui conſue-

EV. *Niſi refers.* LY. *quid tibi ego referam?* EV. *quod ſurri-*
puiſti meum. *(cam.*
Iam quidem ad prætorem, hercle, te rapiam, & tibi ſcribam di-
LY. *Surripui ego tuum? unde? aut quid id eſt?* EV. *ita te ama-*
bit Iuppiter,
Vt tu neſcis? LY. *niſi quidem tu mihi, quid quæras, dixeris.*
EV. *Aulam auri, inquam, te repoſco, quam tu confeſſus mihi*
Te abſtuliſſe. LY. *neque edepol ego dixi, neq; feci.* EV. *negas?*
LY. *Pernego immo. nam neque ego aurum, neque iſta aula*
quæ ſiet,
Scio, nec novi. EV. *illam, ex Sylvani luco quam abſtuleras, cedo.*
I, refer: dimidiam tecum potius partem dividam.
Tametſi fur mihi es, moleſtus non ero. i vero,
refer.

HERALD. moleſtus non ero furi: refer.

LY. *Sanus tu non es, qui furem me voces. ego te, Euclio,*
De alia re reſciviſſe cenſui, quod ad me attinet.
Magna eſt res: quam ego tecum otioſe, ſi otium eſt, cupio loqui.
EV. *Dic bona fide: tu id aurum non ſurripuiſti?* LY. *bona.*
EV. *Neque ſcis quis abſtulerit?* LY. *iſtuc quoque bona.* EV. *at-*
que id ſi ſcies *(tibi*
Qui abſtulerit, mihi indicabis? LY. *faciam.* EV. *neque partem*
Ab eo, quiqui eſt, inde poſces: neque furem excipies?

NON. indipiſces.

LY. *ita.*
EV. *Quid ſi fallis?* LY. *tum me faciat quod volt magnus Iup-*
piter.

conſuevit. Nec intererat, filiuſne familias eſſet, an paterfamilias; ut teſtatur expreſſe *Terent.* Adelph. *Ræward.*

NISI REFERS.] Ἀποσιώπησις. ſc. pœnas de te meritas ſumam. *Lamb.*

RAPIAM.] Dixit, ut perturbatus. nam ad Prætorem *ducere*, & in jus *vocare* licebat; *rapere* non licebat, niſi ei, qui anteſtatus eſſet. *Lambin.*

SCRIBAM DICAM.] Γράψομαί δίκην, id eſt, accuſabo; nam γράφω apud Græcos etiam *accuſo* ſignat, id eſt, διώκω, κατηγορῶ. Δίκαι autem ſunt κλήσεις & ἐγκλήματα. *Longolius.*

DIC BONA FIDE.] Iurabant &, *Per fidem*, ſimpliciter. Petron. Et, *Per fidem, inquam, pater, cujus hæc navis eſt, aut quos vehat, dicere potes?* Et, *Per fidem*, id eſt, dic per fidem. Sanctiſſimum erat jusjurandum; *Per fidem.* Herald.

EXCIPIES.] Id eſt, *excuſabis*, vel *celabis*, inquit Nonius; neſcio an ſatis proprie. malim reſpici ad Feſti *excipuum.* Taubm. Imo proprie. Non uteris προσωποληψίᾳ. Quicunque tandem ſit, quem tu furem eſſe cognoveris, mihi indicabis. *Boxhorn.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Ev. *Sat habeo. age nunc loquere quid vis.* Ly. *ſi me noviſti minus,*
Genere qui ſim gnatus: hic mihi eſt Megadorus avonculus:
Meus fuit pater Antimachus : ego vocor Lyconides:
Mater eſt Eunomia. Ev. *novi genus. nunc quid vis? id volo*
Noſcere. Ly. *filiam ex te tu habes.* Ev. *immo eccillam domi.*
Ly. *Eam tu deſpondiſti, opinor, meo avonculo.* Ev. *omnem*
Ly. *Is me nunc renunciare repudium juſſit tibi.* *(rem tenes.*
Ev. *Repudium, rebus paratis, atque exornatis nuptiis?*
Vt illum dî immortales omnes deæque, quantum eſt, perduint,
Quem propter hodie auri tantum perdidi, infelix, miſer.
Ly. *Bono animo es, & benedice. nunc quæ res tibi & gnatæ tuæ*
Bene feliciterque vortant, Ita dî faxint, inquito.
Ev. *Ita dî faciant.* Ly. *& mihi ita dî faciant. audi nunc jam.*
Qui homo culpam admiſit in ſeſe, nullus eſt tam parvi pretî,
Quin pudeat, quin purget ſeſe. nunc te obteſtor, Euclio,
Si quid ego erga te imprudens peccavi, aut gnatam tuam,
Vt mihi ignoſcas, eamque uxorem mihi des, ut leges jubent:
Ego me injuriam feciſſe filiæ fateor tuæ,
Cereris vigiliis, per vinum, atque impulſu adoleſcentiæ.
Ev. *Hei mihi, quod facinus ego ex te audio?* Ly. *cur ejulas?*
Quem hodie ego avom feci jam ut eſſes filiæ nuptiis:
Nam tua gnata peperit, decumo menſe poſt : numerum cape:
Ea re repudium remiſit avonculus cauſa mea.
I intro, exquire, ſitne ita, ut ego prædico. Ev. *perii oppido!* Prisc. exquære.
Ita mihi ad malum malæ res plurimæ ſe agglutinant.

Renvnciare repvdivm.] Remiſit tibi per me repudium, vel remiſit per me nuncium, ut loquitur *M. Tullius.* quanquam hoc potius uſurpetur in divortio: nam, ut docet *Paul.* tit. de verb. & rer. ſign. *Inter divortium & repudium hoc intereſt, quod repudiari etiam futurum matrimonium poteſt; non recte autem ſponſa divertiſſe dicitur : quod divortium ex eo dictum eſt, quod in diverſas parteis eant, qui diſcedunt.* Lambin.

Qvae res tibi.] Formula precandi ſolemnis, qua utebantur initio rei cujuſlibet gerendæ, negotiique contrahendi. *Lambin.*

Leges ivbent.] Iubent enim leges eum, qui virginem vitiavit, eam aut dotare, aut uxorem ducere. *Lamb.*

Nvmervm cape.] Id eſt, accipe. *Nonius.* Tempus ſupputa, ſc. à θεσμοφορίοις. *Taubm.*

Ibo intro, ut quid hujus veri ſit ſciam. Ly. *jam te ſequor.* V. C. quid hujus rei ſit.

Hæc propemodum jam eſſe in vado ſalutis res videtur.
Nunc ſervom eſſe ubi dicam meum Strobilum, non reperio.
Niſi etiam hic opperiar tamen pauliſper; poſtea intro
Hunc ſubſequar. nunc interim ſpacium ei dabo exquirendi
Meum factum ex gnatæ pediſequa nutrice anu. ea rem novit.

ACTVS QVINTVS.

STROBILVS, LYCONIDES.

DI immortales, quibus & quantis me donatis gaudiis! Acid. quibus med oneratis gaudiis!
Quadrilibrem aulam auro onuſtam habeo: quis me eſt divitior? *(propitii?*
Quis me Athenis nunc magis quiſquam eſt homo, quoi Dî ſint
Ly. *Certo enim ego vocem hîc loquentis modo me audire viſus ſum.*
St. *Herumne ego aſpicio meum?* Ly. *videon' ego hunc Strobilum ſervom meum?* Lamb. videon' ego hinc St.
St. *Ipſus eſt.* Ly. *haud alius eſt.* St. *congrediar.* Ly. *contollam gradum.* *(virginis.*
Credo ego illum, ut juſſi, eampſe anum adiſſe, hujus Nutricem
St. *Quin ego illi me inveniſſe dico hanc prædam, atque eloquor?*

In vado.] In ſalute explorata & certa. Sic *Terent.* Andr. act. 5. ſcen. 2: *Omnis res eſt jam in vado.* ubi Donatus, *In vado, id eſt, in ſecuritate. nam ut in profundo periculum eſt, ita in vado ſecuritas.* Lambin,

Contollam.] Id eſt, *congrediar.* Nonius interpretatur *contra tollere.* à quo diſſentio: nam *contollere*, valet, conferre: ut *protollere*, proferre. *Lambinus.*

Qvin ego illi.] Moribus receptum, ut ſervus interdum cum domino quaſi paciſceretur in certum pretium, quod ſi exolviſſet, liber eſſet. Id pretium è peculio ſervi, vel adventitio lucro. *Sen.* Epiſt. 80. *Mancipia quoque conditionis extremæ & in his ſordibus nata, omni modo exuere conantur ſervitutem: peculium ſuum, quod comparaverunt ventre fraudato, pro capite numerant.* Qui cum frugi eſſent, raro ſerviebant ultra quinquennium; teſte ipſo *Tullio* Philippica 8. *Etenim, P.C., cum non in ſpem libertatis ſexennio poſt ſimus ingreſſi, diutiuſque ſervitutem perpeſſi, quam captivi frugi & diligentes ſolent, quas vigilias, quas ſolicitudines, quot labores, liberandi populi R. cauſſa, recuſare debemus?* Lipſ. & Gruter.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Igitur orabo ut manu me mittat. ibo atque eloquar.
Repperi. LY. *quid reppeριſti?* ST. *non, quod pueri clamitant,*
In faba ſe repperiſſe. LY. *jamne autem, ut ſoles, deludis?*

Alii, me ludis?

ST. *Here, mane, eloquar. jam auſculta.* LY. *age ergo loquere.* ST. *repperi hodie,*
Here, divitias nimias. LY. *ubi nam?* ST. *quadrilibrem, inquam, aulam auri plenam.*
LY. *Quod ego facinus audio ex te?* ST. *Euclioni huic ſeni ſurripui.*
LY. *Vbi id eſt aurum?* ST. *in arca apud me. nunc volo me emitti manu.*
LY. *Egone te emittam manu, ſcelerum cumulatiſſume?* ST. *abi here, ſcio*
Quam rem geras. lepide, hercle, animum tuum tentavi, jam
Vt eriperes, apparabas. quid faceres, ſi repperiſſem?
LY. *Non potes probaſſe nugas. i, redde aurum.* ST. *reddam ego aurum?*
LY. *Redde inquam: ut huic reddatur.* ST. *ah, unde?* LY. *quod modo faſſus es eſſe*
In arca. ST. *ſoleo, hercle, ego garrire nugas: ita loquor.* LY. *at ſcin'*
Quomodo? ST. *vel hercle enica, nunquam hinc feres à me.*

MANV ME MITTAT.] *Manumitti ſervus dicebatur, cum dominus aut caput ejus ſervi, aut aliud membrum teneret, dicebat: hunc hominem liberum eſſe volo; & emittebat eum manu.* Feſtus.

IN FABA &c.] Ne exiſtimes rem nihili, puta vermiculum, quem *midam* vocant, me reperiſſe; ſed quiddam pretioſum. *Lambin.*

AT SCIN' QVOMODO?] Vide notas Amph. Act. I. Sc. I. verſ. 200.

Ioannes Meurſius ſcenam, quæ nunc eſt ultima, fide Codicis ſui ita ſupplet. Quæ quidem & in editione, quam *Simon* quidam *Carpentarius* Pariſiis ante ſæculum procuravit, verbatim ita leguntur; ut & in *Gryphii Lugdunenſi*, & Hervagii *Baſilienſi*. Taubmann.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

SVPPOSITA.

QVid hic quondam pervicus addit? NON. *cuſtodem addidit.*
Non feramn' unquam? ST. quod non habeo. LY. efferaris cave,
Niſi actutum ſeni id auri redditio eſt. ST. ſive perpenſus ferar
Libitinarius, ſive pollinctorius efferar, nunquam dabo niſi fodiam
Noviter *arrogiam*. LY. væh capiti tuo. ST. immo ſenis & capiti
Et pectori, qui auri tantum perdidit. LY. quis repperit?
ST. Quem repperiſſe vis. LY. qui in arca illud ſubreptum habere
Autumat. ST. quam pulcre tibi, here, conniverent oculi, ſi id
Factum fateor. ludo: quod luſi tecum, non par eſt identidem
Serio vortier. LY. at nunc jam ne me irritaſſis; i, & aurum
Redde: ſuſque deque haud agites. ST. here, id ſi repperibitur,
Certum eſt geminam te lanceam confitentem icere. LY. i, & redde.
ST. Vis craſſum? LY. i, & redde. ST. atat in caſſum quæritas.
LY. I, & redde. ego ad ſenem propero, ut quid comitiis
Proxumis videam. Senex aulam auri perdidit, Megadorus
Repudium renunciat. Filiam peperiſſe vitio reſciit. ST. hero
Meo, quantum ego video, nemo eſt benignior. Alii non quod
Inventum eſt non occulunt, modo negant: occulunt vaniloqui.
Sed aliud poſt aliud ſi qua ſit opportunitas, harpagatum
Volunt: ſi Eleuſinie ſit, facilem deam creduant; ſi Cotytto:
Non videre quem batuat. Ita neque amicis, neque cognatis,
Neque dis parcunt, dum bene parcant ſibi. iſtic quidem,
Ne miſerum faciat ſenem, aut illius familiam opulentam,
Auri aulam, grandem, onuſtam, plenam, referri jubet,
Vt ſe faciat olim miſerum, atque ſuam familiam. Aſt ego partem
Impartiri malim, unde redimar. Quod vortet bene, picus
A ſiniſtris cantitat, qui auri cuſtos hercle olim traditur.
Ibo, & aulam referam: quod illæc mihi bene avis occinat.

VErum nihilominus ſic etiam mutila eſt. Quia vero hæc COMOEDIA, ſi ulla alia, frequentiſſime non legi ſolum, ſed doceri agique ſolet: nec facile applauſum mereri poterit, ſi ipſa ſolemni illo ſuo PLAVDITE careat; patiamini quæſo, Perſii noſtri pannum illum Bononienſem purpuræ huic Romanæ interea ſic adſui: dum forte melius quid ab aliquo veſtrum impetretur. Erant quidem ad manum aliorum etiam Supplementa, nec diſplicebant, inprimis *Ioach. Camerarii*, & *Georgii Reinmanni*, Profeſſ. Regiom. elegantiſſimi certe ingenii & doctrinæ: ſed quia ille Codrus à multis jam annis in Quattuordecim ſedit, loco eum pellere & excitare novus ego Oceanus aut apparitor forte non debui. *Taubmannus.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

SVPPLEMENTVM AVLVLARIÆ,

Ant. Codro Vrceo, Italo, Scholaſtico & Profeſſore Bononienſi, auctore, qui vixit ſub Impp. Sigiſmundo & Friderico III. Augg.

—— *quod non habeo.* Ly. *feram.*

Velis nolis; cum te quadrupedem ſtrinxero,
Et hernioſos teſtes ad trabem tibi
Divellam appenſo. Sed cur in fauces moror
Hujus ſceleſti ruere? & animam protinus
Cur non compello facere iter præpoſterum?
Das, an non? St. dabo. Ly. des ut nunc, non olim volo.
St. Do jam: ſed me animam recipere ſinas te rogo.
Ah ah! quid, ut dem, poſcis, here? Ly. neſcis, ſcelus?
Et aulam auri plenam quadrilibrem mihi
Audes negare, quam dixti modo
Te arripuiſſe? heja, jam ubi nunc lorarii?
St. Here, audi pauca. Ly. non audio: lorarii,
Heus heus. Lor. quid eſt? Ly. parari catenas volo.
St. Audi quæſo, poſt me ligare juſſeris
Quantum libet. Ly. audio: ſed rem expedias ocius.
St. Si me torqueri juſſeris ad necem, vide
Quid conſequare. primum ſervi exitium habes:
Deinde, quod concupiſces, ferre non potes.
At ſi me dulcis libertatis præmio
Dudum captaſſes, jamdudum votis fores
Tuis potitus. Omnes Natura parit liberos,
Et omnes libertati natura ſtudent.
Omni malo, omni exitio, pejor ſervitus:
Et quem Iuppiter odit, ſervom hunc primum facit.
Ly. Non ſtulte loqueris. St. audi reliqua nunc jam:
Tenaces nimium dominos noſtra ætas tulit.
Quos Harpagones, Harpyias & Tantalos

Vocare

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Vocare ſoleo, in opibus magnis pauperes,
Et ſitibundos in medio Oceani gurgite:
Nullæ illis ſatis divitiæ ſunt, non Midæ,
Non Crœſi: non omnis Perſarum copia
Explere illorum Tartaream ingluviem poteſt.
Inique domini ſervis utuntur ſuis,
Et ſervi inique dominis nunc parent ſuis:
Sic fit neutrobi, quod fieri juſtum foret.
Penum, popinas, cellas promptuarias
Occludunt mille clavibus parci ſenes.
Quæ vix legitimis concedi natis volunt,
Servi furaces, verſipelles, callidi,
Occluſa mille clavibus ſibi reſerant;
Furtimque raptant, conſumunt, liguriunt;
Centena nunquam furta dicturi cruce:
Sic ſervitutem ulciſcuntur ſervi mali
Riſu jociſque. Sic ergo concludo, quod
Servos fideles liberalitas facit.
LY. Recte quidem tu, ſed non paucis, ut mihi
Pollicitus. Verum ſi te facio liberum,
Reddes, quod cupio? ST. reddam: ſed teſtes volo
Adſint: ignoſces, here; parum credo tibi.
LY. ut lubet; adſint vel centum; jam nil moror.
ST. Megadore, & tu Eunomia, adeſte precor, ſi libet.
Exite: perfecta re mox redibitis. (quid eſt?
ME. Qui nos vocat? hem Lyconide. EV. hem Strobile,
Loquimini. LY. breve eſt. ME. quid eſt? ST. vos teſtes voco.
Si quadrilibrem aulam auri plenam huc adfero,
Et trado Lyconidæ, Lyconides me manu
Mitttit; jubetque juris eſſe me mei.
Itane ſpondes? LY. ſpondeo. ST. jamne audiſtis hoc
Quod dixit? ME. audivimus. ST. jura enim per Iovem.
LY. Hem quo redactus ſum alieno malo!
Nimis procax es. quod jubet, faciam tamen.

St. Heus tu, noſtra ætas non multum fidei gerit:
Tabulæ notantur: adſunt teſtes duodecim:
Tempus locumque ſcribit actuarius;
Tamen invenitur Rhetor, qui factum neget.
Ly. Sed me cito expedi ſis. St. hem ſilicem tibi.
Ly. Si ego te ſciens fallam, ita me ejiciat Dieſpiter
Bonis, ſalva urbe & arce, ut ego hunc lapidem. Satin'
Iam feci tibi? St. ſatis. ut ego aurum apportem, èo.
Ly. I Pegaſeo gradu, & vorans viam redi.

LYCONIDES, STROBILVS, MEGADORVS, EVNOMIA, EVCLIO.

GRave eſt homini pudenti morologus nimis
Servus, qui ſapere plus volt hero ſuo.
Abeat hic Strobilus in malam liber crucem,
Modo mihi apportet aulam auro puro gravem:
Vt Euclionem ſocerum ex luctu retraham
Ad hilaritatem, & mihi conciliem filiam,
Ex compreſſu meo novam puerperam.
Sed ecce redit onuſtus Strobilus. ut reor,
Aulam apportat. & certe eſt aula, quam gerit.
St. Lyconide, apporto inventum promiſſum tibi,
Aulam auri quadrilibrem. num ſerus fui? Alii, *verus.*
Ly. Nēpe. ô dii immortales, quid video, aut quid habeo?
Plus ſexcentos Philippeos ter & quater.
Sed evocemus Euclionem protinus.
Ly. O Euclio, Euclio. Me. Euclio, Euclio. Ev. quid eſt?
Ly. Deſcende ad nos: nam dii te ſervatum volunt.
Habemus aulam. Ev. habetiſne, an me deluditis?
Ly. Habemus, inquam. modo, ſi potes, huc advola.
Ev. O magne Iuppiter! ô Lar familiaris, &
Regina Iuno, & noſter theſaurarie
Alcide, tandem miſerari miſerum ſenem!
Oh, oh, quam lætis, aula, tibi amicus ſenex
Complector ulnis, & te dulci capio oſculo!

Expleri nequeo mille vel complexibus.
O ſpes, o cor! luctum depulverans meum.
LY. Auro carere ſemper duxi peſſumum
Et pueris, & viris, & ſenibus omnibus.
Pueros proſtare cogit indigentia,
Viros furari, mendicarier ipſos ſenes.
At multo pejus eſt, ut video nunc, ſupra
Quam quod neceſſe eſt nobis auro opuleſcere.
Heu quantas paſſus eſt ærumnas Euclio,
Ob aulam paulo ante à ſe deperditam!
EV. Quoi meritas referam grates? an diis, qui bonos
Reſpectant homines? an amicis, rectis viris?
An utriſque? utriſque potius. Et primum tibi,
Lyconide, principium & auctor tanti boni,
Hac ego te aula auri condono: accipias libens:
Tuam hanc eſſe volo, & filiam meam ſimul,
Præſente Megadoro, & Sorore ejus proba
Eunomia. LY. Et habetur, & refertur gratia,
Vt meritus es, Socer exoptatus mihi, Euclio.
EV. Relatam mihi ſatis putabo gratiam,
Si donum noſtrum, & me ipſum, accipias nunc libens.
LY. Accipio, & Euclionis volo mea ſit domus.
ST. Quod reſtat, here, nunc memento, ut ſim liber.
LY. Recte monuiſti: Eſto merito liber tuo,
O Strobile, & turbatam jam intus cænam para.
ST. Spectatores, naturam avarus Euclio
Mutavit: liberalis ſubito factus eſt.
Sic liberalitate utimini vos quoque:
Et, ſi Fabula perplacuit, clare plaudite.

FINIS AVLVLARIAE.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

M. Acci Plauti

CAPTEIVEI.

DRAMATIS PERSONÆ.

ERGASILVS, *Paraſitus.*	ARISTOPHONTES.
HEGIO, *ſenex.*	PVER *Hegionis.*
LORARIVS.	PHILOPOLEMVS.
PHILOCRATES. } *Capteivei.*	STALAGMVS.
TYNDARVS. } *Capteivei.*	GREX.

Ratio Nominum, Camerarii.

Φιλοκράτης, à ſtudio victoriæ & potentiæ, *quod eſt* κράτος.

Τύνδαρος, *antiquum nomen Laconicum: qui &* Τυνδάρεος, *& pater Helenæ, quæ &* Τυνδαρίς.

Ἀριστοφόντης, *ut* Ἀρχιφόντης, à cæde optimatum.

Φιλοπόλεμος, bellicæ rei, *vel* ipſius belli ſtudioſus.

Σταλαγμὸς, à ſtillicidiis, *ſeu* guttis.

Ἐργάσιλος, *eſt* ἀπὸ τῆς ἐργασίας, *id eſt,* ab opere.

ARGVMENTVM, ut quibuſdam videtur, PRISCIANI.

Captus eſt in pugna Hegionis filius.
Alium quadrimum fugiens ſervos vendidit.
Pater capteivos commercatur Alios,
Tantum ſtudens, uti natum recuperet.
Et in ibus emit olim amiſſum filium.
Is ſuo cum domino veſte vorſa ac nomine,
Ut amittatur fecit: ipſus plectitur.
Et is reduxit captum & fugitivum ſimul,
Indicio quojus alium agnoſcit filium.

ALIVD ARGVMENTVM CAMERARII.

Fabulæ huic nomen CAPTIVI DVO. Inter Plautinas omnes hæc & argumento & expoſitione optima eſt & elegantiſſima. Ipſe etiam Poëta hanc commendat ut publice ſcriptam. Multæque bonæ ſententiæ in hac inſunt, eximiæ fidei exemplum ſervi erga herilem filium. Cum enim bellum eſſet inter Aetolos & Elienſes, capitur Philopolemus Aetolus, Hegionis filius, itemque Elienſis Philocrates. Hunc Hegio una cum ſervo Tyndaro emit, quod ſperaret, poſſe aliqua permutatione captivorum, recuperare ſe filium ſuum. Sed inter dominum & ſervum convenit, ut ſervus, ſe dominum eſſe ſimularet. Ita dimiſſus æſtimatus Philocrates ut ſervus, rediit in patriam. Fraude detecta per alterum captivum Ariſtophontem, vehementiſſime iraſcitur Senex, & Tyndarum compeditum in lapidicinas conjicit. Hic erat filius ipſius, furto ſurreptus ætate puerili à ſervo. Interea revertitur Philocrates, & adducit filium Hegionis, & ſervum etiam illum furem. Itaque agnitus Tyndarus in libertatem & familiam ſuam reſtituitur. ARGVMENTVM ita eſt ſumptum quaſi res geratur in Ætolia.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

PROLOGVS.

Hos quos videtis ſtare hîc capteivos duos,
Illî qui aſtant, hi ſtant ambo, non ſedent.
Vos vos mihi teſtes eſtis, me verum loqui.
Senex qui hic habitat, Hegio eſt hujus pater.
Sed is quo pacto ſerviat ſuo ſibi patri,
Id ego hîc apud vos proloquar, ſi operam datis.
Seni huic fuerunt filii nati duo,
Alterum quadrimum puerum ſervos ſurpuit,
Eumque hinc profugiens vendidit in Alide — Mſſ. Lang. Alida.
Patri hujuſce. jam hoc tenetis? optumum eſt.
Negat, hercle, ille ultumus. accedito.
Si non ubi ſedeas locus eſt, eſt ubi ambules,
Quando hiſtrionem cogis mendicarier.
Ego me tua cauſa, ne erres, non rupturus ſum;
Vos qui poteſtis ope veſtra cenſerier,
Accipite reliquom. alieno uti nihil moror.
Fugitivus ille, ut dixeram ante, hujus patri,

Hos qvos.] Conſtructio eſt, qualis illa Terent.

Eunuchum quem dediſti nobis, quas turbas dedit!

Item Amphitr. act. 4. 1.

Naucratem quem convenire volui, in navi non erat.

Ridiculum hoc eſt *Mureto*. at non aliter quoque Cicero. De quo *Quintil.* lib. 5. cap. 10. *His illud adjicere ridiculum putarem, niſi eo Cicero uteretur, quod Conjugatum vocant: ut, Eos qui rem juſtam faciant, juſte facere. quod certe non eget probatione, &c.* Grut.

Alide.] Pro, *Elide. Elis* Achaiæ oppidum. Sic autem reſtituit *Turnebus*: quod porrigendum eſt ad omnes locos, in quibus legitur, *Aulidi, Aliis, Aulidis.* Lambin.

Negat hercle.] Ἀποστροφὴ ad quendam obſtrepentem Prologo de ultima cavea. *Camer.*

Mendicarier.] Hiſtrio, cui obſtrepitur, vocem plerunque obtundit clamando: ravi autem contracta, exſibilatur. atque ita arte hiſtrionica deſerta cogitur mendicare. Sic Terent. *Ille ad famem hunc ab ſtudio ſtuduit rejicere.* Nonius: *Mendicarier*, pro, *mendicare.* Plaut. Vidularia:

Malim moriri meos quam mendicarier.

Lambin.

Tva cavssa.] Ego ea de cauſſa, ut tu, qui in extrema ſcena ſtas, Fabulæ argumentum intelligas, me rupturus non ſum. *Piſtoris.*

Ope vestra.] Id eſt, *opibus veſtris.* Intelligit Quirites, quibus quinto quoque anno in luſtrum ac cenſum Civium R. nomina ſua referre jus erat. *Taubmann.*

Reliqvom.] Scil. *Argumenti*. Taub. Lambinus & Douza hic fruſtra ſunt. Dicit Prologus, ſe nolle diutius immorari dicendis ab argumento & inſtituto alienis. *Boxhorn.*

Domo quem profugiens dominum abſtulerat, vendidit.
Hic poſtquam hunc emit, dedit eum gnato ſuo
Peculiarem: quia quaſi una ætas erat.
Hic nunc domi ſervit ſuo patri, nec ſcit pater.
Enimvero DI NOS QVASI *pilas homines habent.*
Rationem habetis, quomodo unum amiſerit.
Poſtquam belligerant Aetoli cum Aliis, Mſſ. Lang. Alidis.
Vt in bello fit, capitur alter filius.
Medicus Menarchus emit ibidem in Alide,
Cœpit capteivos commercari hic Alios,
Si quem reperire poſſet, cum quo mutet ſuum GIFAN. delet cum.
Illum capteivom. hunc ſuum eſſe neſcit, qui domi eſt.
Et quoniam heri inde audivit, de ſummo loco Mſſ. Lang. indaudivit.
Summoque genere captum eſſe equitem Alium,
Nihil pretio parſit, filio dum parceret:
Reconciliare ut facilius poſſet domum,
Emit hoſce de præda ambos de Quæſtoribus.
Hice autem inter ſeſe hunc confinxerunt dolum,
Quo pacto hic ſervos ſuum herum hinc amittat domum.
Itaque inter ſe commutant veſtem & nomina.
Illic vocatur Philocrates, hic Tyndarus.
Hujus illic, hic illius hodie fert imaginem.

DOMINVM.] Domini ſui Hegionis filium, & ita dominum ſive herum minorem, Pægnium. *Lamb.*

PECVLIAREM.] *Peculiares ſervos*, nuncupatos eſſe *ſervos vicarios*, docet *Tit. Popma.*

DI NOS QVASI PILAS.] Verſant nos, & ut ipſis commodum eſt, male habent. *Victor.* Sententia eſt multo argutiſſima, ſed notionis reconditæ, & cujus explicationem non aliunde quam ab illa vetuſti moris obſervatione, quam habes in *Feſto*, totam dependere judico: *Pilæ & effigies viriles & muliebres ex lana Compitalibus ſuſpendebantur in compitis, quod hunc diem feſtum eſſe deorum inferorum, quos vocant Lares, putarent; quibus tot pilæ, quot capita ſervorum, tot effigies, quot eſſent liberi, ponebantur; ut vivis parcerent, & eſſent his pilis & ſimulacris contenti, &c.* Atque hoc illud eſſe arbitror, quod etiamnum in ſuperſtitibus Romanæ antiquitatis monumentis Lares Penateſque cum *pilis* depicti ſpectantur: quas in manibus geſtantes verſent quo pacto lubet: eoque haud dubie à callentiſſimo Poëta alluſum. *Douza.*

FILIO DVM PARCERET.] Dummodo filio ſuo conſuleret, eumque in libertatem vindicaret. *Lamb.*

DE QVAESTORIBVS.] Vrbanis ſcilicet, qui ærarium curabant. Ii & manubias hoſtium prædaſque vendebant. *Lambin.*

Et hic hodie expediet hanc docte fallaciam,
Et ſuum herum faciet libertatis compotem.
Eodemque pacto fratrem ſervabit ſuum,
Reducemque faciet liberum in patriam ad patrem,
Imprudens: itidemque ut ſæpe jam in multis locis
Plus inſciens quis fecit, quam prudens boni.
Sed inſcientes ſua ſibi fallacia
Ita compararunt & confinxerunt dolum:
Itaque hi commenti de ſua ſententia,
Vt in ſervitute hîc ad ſuum maneat patrem:
Ita nunc ignorans ſuo ſibi ſervit patri.
HOMVNCVLI quanti ſunt, cum recogito!
Hæc res agetur nobis, vobis Fabula.
Sed etiam eſt, paucis quod monitos vos voluerim.
Profecto expediet, Fabulæ huic operam dare.
Non pertractate facta eſt, neque item ut cæteræ;
Neque ſpurcidici inſunt verſus immemorabiles;
Hîc neque perjurus leno eſt, nec meretrix mala,
Neque miles glorioſus. Ne vereamini,
Quia bellum Aetolis eſſe dixi cum Aliis.
Foris illic extra ſcenam fient prælia.
Nam hoc pœne iniquom eſt Comico choragio,

EXPEDIET.] Explicabit, ad exitum perducet. *Lambin.*

DE SVA SENTENTIA.] Nullis aliis in conſilium adhibitis. Sic loquuntur boni ſcriptores. *de conſilii ſententia: de amicorum ſententia.* Lamb.

CVM RECOGITO.] Mſſ. habent, *rem cogito.* Subintelligitur autem, *exclamare cogor.* Cum ea quæ jam dixi animo identidem revolvo, non poſſum non exclamare; Homunculi quanti ſunt, quam ſunt nihili, quam eos Dii ut pilas habent! *Boxhorn.*

HAEC RES.] Non ceperunt hæc interpretes. *Fabula* hic ponitur non primo, ſed ſexto caſu. *Vobis nobis*, idem eſt, quod, vobis nobiſque. Hac Fabula, inquit, ſive Comœdia hanc rem agemus, & nos vobiſcum in meditatione viciſſitudinum rerum humanarum futuri ſumus. *Boxhorn.*

SED ETIAM EST.] *Etiam*, inſuper, præterea. Particula enim iſta auget quæ dicuntur. Vt noſtratibus, *ook.* Vnde, *ſemper Auguſti*, in veterrimis litteris, *altijdt oockende*, nonnunquam dicuntur. *Boxhorn.*

NON PERTRACTATE.] Non ſcurriliter, aut laſcive. *Pertractare*, noſtro vocabulum Venerium eſt. Aſin. *Oſculando oratione vinula venuſtula, Si papillam pertractavit.* Scalig.

COMICO CHORAGIO.] Id eſt, Comico *inſtrumento & apparatu Scenarum:* Feſtus. Tragœdiæ enim aguntur choragio tragico; Comœdiæ, Comico. *Lamb.*

Conari

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Conari de ſubito nos agere Tragœdiam.
Proin, ſi quis pugnam exſpectat, lites contrahat:
Valentiorem nactus adverſarium
Si erit, ego faciam ut pugnam inſpectet non bonam: BOS. cernat.
Adeo ut ſpectare poſtea omneis oderit.
Abeo. Valete, judices juſtiſſumi,
Domi, bellique, duellatores optumi.

ACTVS PRIMI SCENA PRIMA.

ERGASILVS.

IVventus nomen indidit ſcorto mihi,
Eo quia invocatus ſoleo eſſe in convivio.
Scio, abſurde dictum hoc deriſores dicere,
At ego ajo, recte. nam in convivio ſibi
Amator, talos cum jacit, ſcortum invocat.
Eſtne invocatum, an non eſt? eſt planiſſume.
Verum, hercle, verum nos paraſiti planius,

PROIN SI QVIS.] Totius hujus loci hæc ſententia eſt. Proinde, ſi quis pugnæ ſpectandæ cupidus eſt, lites & valentiorem in ſe adverſarium excitet. Sic fiet, ut pugnam inſpectet triſtem victo ſibi & funeſtam, adeo ut omnia pugnarum ſpectacula deinceps odio ſit habiturus. *Boxhorn.*

BELLIQVE.] Lambinus ſuſpicatur legendum, *duellique.* idque nec Palmerio diſplicet. Sic Ennius:

Hos peſtis necuit, pars occidit illa duelli.

Vult domi eos eſſe juſtiſſimos judices; & militiæ optimos bellatores. *Domi* autem *bellique*, id idem quod Terentio, *domi militiæque*, Demoſtheni ἐν οἰκίᾳ καὶ ἐν πολέμῳ.

SCORTO MIHI.] In conviviis, quum more Græco ſolerēt talis ſortire vices bibendi, talos mittentes ſcorta invocabant, ſuaſque amicas, fauſti ominis cauſſa. ab illa invocatione Paraſiti, *ſcorta* appellari cœpere, ut hic ſcurratur: ſed aliorſum: quia *invocati*, id eſt, non vocati venire in convivium ſolebant; cum eſſent patinarum aſſectatores. Itaque Trucul. act. 3. 2, cum dixiſſet Truculentus adoleſcens, *vel amare poſſum, vel etiam ſcortum ducere:* reſpondet Aſtaphium, *Lepide mecaſtor nuncias: ſed dic mihi; Ain' te Paraſitum poſſe ducere?* Qui verſus ſatis indicat, Paraſitos *ſcorta* vocatos fuiſſe. *Turneb.*

DERISORES.] Id eſt, paraſitos & palpones: Nam *Ridere* & *Irridere* veteribus pro *adulari* poſitum: triplexque genus Paraſitorum fuit, *Deriſores*, *Plagipatidæ* ſive *Lacones*, & *Adulatores*. Nonius.

PLANIVS.] Scilicet ſumus invocati, id eſt, non vocati: quia neque ad cœnam vocamur, neque in talorum jactu invocamur, &c. Ludit in ambiguo: nam, *invocatus*, eſt etiam ἄκλητος, non-vocatus,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Quos nunquam quiſquam neque vocat, neque invocat,
Quaſi mures ſemper edimus alienum cibum.
Vbi res prolatæ ſunt, cum rus homines eunt,
Simul prolatæ res ſunt noſtris dentibus.
Quaſi cum caletur, cochleæ in occulto latent,
Suo ſibi ſucco vivont, ros ſi non cadit:
Item Paraſiti rebus prolatis latent
In occulto, miſeri victitant ſucco ſuo,
Dum ruri rurant homines quos liguriant.
Prolatis rebus Paraſiti venatici — Mſſ. PALL. venatici canes.
Sumus: quando res redierunt, moloßici
Odioſicique & multum incommodiſtici.
Et hic quidem, hercle, niſi qui colaphos perpeti
Potis Paraſitus, frangique aulas in caput,
Vel extra portam ire trigeminam ad ſaccum licet. — Mſſ. PALL. ad ſacculum.

catus, & qui αὐτόματος ἢ αὐτόκλητος comparet. Ter. Eun. 5. 9.

---- Vt tua mihi domus
Te præſente, abſente pateat; invocato ut
ſit locus ſemper.

Taubmann.

RES PROLATAE.] Et pro Muræna, *rebus prolatis:* & ad Attic. lib. 7. *rerum prolatio:* apud *Cic.* ſignificatur negotiorum ſuſpenſio, & juriſdictionis ſilentium, vel juſtitio indicto belli temporibus, vel feriis & vacationibus. Lucan. in Piſon. *--- ſi quando judice feſſo*
Turbida prolatis tacuerunt jurgia rebus.
Camer.

CALETVR.] dictum, ut *ſtatur, ſudatur.* Cochlea autem alia eſt à teſtudine, *limax* etiam dicta nonnullis. *Cic.* 2. De divin. *Vt ſumat Terrigenam, herbigradam, domiportam, ſanguine caſſam, potius quam, hominũ more, Cochleam.* Grut.

RVRANT.] *Rurare*, interpretantur *ruſticari:* ego, opus ruri facere, rus colere: ut *arare*, arvum colere. hinc, *Rurationis dii*, apud Apuleium, qui operi ruſtico faciundo præſunt. *I. Gul.*

VENATICI.] Graciles, macri, ad cibum quærendum expediti. *Taub.*

QVANDO RES REDIERVNT.] Quemadmodum feriis *res prolatæ*; ita iis exactis, *rediiſſe* dicebantur. *Sicama.*

MOLOSSICI.] Sic, *odioſici* & *incommodiſtici*, non ſunt Latina nomina, ſed à Plauto ſub perſona Paraſiti, riſus movendi cauſſa, à *moloſſo*, *odio*, & *incommodo*, ita producta. *Lambin.* Iocus hic aliter non eſt intelligere, niſi legatur *moloßici odioſicique, & multum incommodeſtici:* vel, ut in v. c. Langii eſt, *incommodiſtici.* ut quæſitus ſit joco riſus in verbis ſicandi & edendi. Paraſiti, inquit, *ſicando* atque *edendo*, odio atque incommodo ſumus. *Palmer.*

NISI QVI COLAPHOS.] Paraſiti, etſi non ſervi, maxime tamen ſerviles erant, qui libertatem offa venalem habebant, ejuſque gratia præter irriſum, dicteria, colaphos, etiam ollas ſibi in caput confringi permittebant. hæ ollæ cinere erant repletæ: ut nimirum eo per totum corpus effuſo, majorem riſum Præbitoribus ſuis exhiberent, *Meurſ.*

PORTAM TRIGEMINAM.] Ita dicta à tergeminis Horatiis & Curiatiis: quæ eadem & *Oſtienſis:* quod per eam iretur *Oſtiam.* Lambin.

AD SACCVLVM.] *Sacculum* locum fuiſſe puto extra Trigeminam portam,

in quo

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Quod mihi ne eveniat, nonnullum periculum eſt. LAMB. periculum eſt nunc.
Nam poſtquam meus rex eſt potitus hoſtium,
Ita nunc belligerant Aetoli cum Aliis.
Nam Aetolia hæc eſt: illic captu'ſt in Alide
Philopolemus hujus Hegionis filius,
Senis, qui hic habitat: quæ ædes lamentariæ
Mihi ſunt: quas quotieſcunque conſpicio, fleo.
Nunc hic occepit quæſtum hunc filii gratia
Inhoneſtum, maxume alienum ingenio ſuo.
Homines capteivos commercatur, ſi queat
Aliquem invenire, ſuum quîcum mutet filium.
Nunc ad eum pergam. ſed aperitur oſtium,
Vnde ſaturitate ſæpe ego exii ebrius.

ACTVS PRIMI SCENA SECVNDA.

HEGIO, LORARIVS, ERGASILVS.

ADvorte animum ſis tu: iſtos capteivos duos,
Here quos emi de præda, de quæſtoribus,
His indito catenas ſingularias;
Iſtas majores, quibus ſunt vincti, demito.
Sinito ambulare, ſi foris, ſi intus volent:
Sed uti aſſerventur magna diligentia.
LIBER capteivos avis feræ conſimilis eſt: CAM. aves fere conſ.

in quo pauperes ſtipem mendicantes ſedebant: nam extra hanc portam mendicabula pauperum fuiſſe, multis ex *Cicerone* probare poſſem. *Longol.*

REX.] Vide Aſinar.

POTITVS.] Ab hoſtibus captus eſt. Nos iſtam aſperitatem in meliorem receptam legem emollivimus, & interpretamur verbum *Potitus eſt*, paſſive: ſubintelligimus, *vi* aut *opera*: ſicut χάριν ſubintelligunt Græci, & Salluſtius. *Scaliger.*

QVAESTORIBVS.] Vide notas ſupra Prol. verſ. 34.

CATENAS SINGVLARIAS.] Quæ ſunt ſingularum librarum. Sic *balliſtæ centenariæ*, quæ ſaxa centum pondo jaciebant: *talentariæ*, quæ talenti pondo. *Turneb.* Lambinus *ſingularias* interpretatur ſingulares, id eſt, ſimplices, minoreſque: atque has oppoſitas majoribus, patere ait ex ſequenti, *Iſtas majores* &c. Alii interpretantur *ſingulas*: quaſi dicat: non binas, ſed ſingulis ſingulas.

AVIS FERAE.] Avis enim fera è cavea libenter evolat, neque poſtea redit: iſtam lectionē requirit reſponſ. verſ. 14. *Turnebus.*

Semel ſugiendi ſi data eſt occaſio,
Satis eſt: nunquam poſt illam poßis prendere.
LOR. OMNES profecto liberi lubentius
Sumus, quam ſervimus. HE. *non videre ita tu quidem.*
LO. *Si non eſt quod dem, mene vis dem ipſe in pedes?*
HE. *Si dederis, erit extemplo mihi, quod dem tibi.*
LO. *Avis me feræ conſimilem faciam, ut prædicas.*
HE. *Ita ut dicis. nam ſi faxis, te in caveam dabo.* LAMB. nam ne faxis.
Sed ſatis verborum eſt. cura quæ jußi, atque abi.
ER. *Quod ego quidem nimis quam cupio ut impetret:*
Nam ni illum recipit, nihil eſt quo me recipiam.
Nulla eſt juventutis ſpes: ſeſe omnes amant.
Ille demum antiquis eſt adoleſcens moribus:
Quojus nunquam voltum tranquillavi gratiis.
Condigne eſt pater ejus moratus moribus.
HE. *Ego ibo ad fratrem, ad alios capteivos meos:*
Viſam ne nocte hac quippiam turbaverint.
Inde me continuo recipiam rurſum domum.
ER. *Aegre eſt mihi, hunc facere quæſtum carcerarium,*
Propter ſui gnati miſeriam, miſerum ſenem.
Sed ſi ullo pacto ille huc conciliari poteſt,

SATIS EST.] Tò *ſatis*, conclamatum eſt. *Scalig.*

NON VIDERE &c.] Hæc ita diſpungo & lego:
--- LOR. *Novid è re iſta tu quidem.*
Si non eſt quod dem &c.
Novid è re. pro, *novi è re*, interpoſito *d.* Quaſi dicat: video te, in rem tuam hæc loqui, quo ſc. ſervis tuis perſuadeas, ut data tibi pecunia, redimāt ſe è ſervitute. Verum ſi nihil eſt quod dem pro libertate mei capitis, viſne ut aufugiam? *Diſſald.*

DEM TIBI.] Scil. magnum malum. Eſt autem mirus lepos in verbo *dare*, toties iterato. *Lambin.*

ITA VT DICIS.] Ioci elegantiam non cepit Lambinus. Luditur in verbis, *avis feræ conſimilem facere.* quod ſignificat, & aufugere, ut Lorarius, & in caveam includere, ut Hegio accipit. Fiet, inquit, hic, ut dicis. Nam ſi aufugere volueris, profecto avis feræ conſimilem te à me factum videbis, *in caveam*, id eſt, arctiori cuſtodiæ datum. *Boxhorn.*

QVOD EGO.] Referendum ad illa ſuperiora, ubi dixit, Hegionem homines captivos commercari, ſi forte queat aliquem invenire, quo filium ſuum permutet, *Quod ego quidem*, inquit, &c. *Lambin.*

ANTIQVIS MORIBVS.] Antiqua, & quæ ab aureo illo ſæculo, habita ſunt omnia meliora noſtris: quia ſcilicet recentia à Deis, propius etiam ad ipſos accedebant. Ita noſter Trin. 2. 2, *antiquis vivito moribus.* Taubm.

QVOIVS &c.] Id eſt, nunquam exhilaravi illum abſque præmio aut mercede. *gratiis*, id eſt, gratis. *Camer.*

Vel carnificinam hunc facere poſſum perpeti.
HE. *Quis hic loquitur?* ER *ego, qui tuo mœrore maceror,*
Maceſco, conſeneſco, & tabeſco miſer.
Oſſa atque pellis ſum miſera macritudine.
Neque unquam quicquam me juvat quod edo domi:
Foris aliquantillum etiam quod guſto, id beat.
HE. *Ergaſile, ſalve.* ER. *dî te bene ament, Hegio.*
HE. *Ne fle.* ER. *egone illum non fleam? egone non defleam*
Talem adoleſcentem? HE. *ſemper ſenſi filio*
Meo te eſſe amicum, & illum intellexi tibi.
ER. *TVM DENIQVE homines noſtra intelligimus bona,*
Cum quæ in poteſtate habuimus, ea amiſimus.
Ego, poſtquam gnatus tuus potitu'ſt hoſtium,
Expertus quanti fuerit: nunc deſidero.
HE. *Alienus cum ejus incommodum tam ægre feras,*
Quid me patrem par facere eſt, quoi ille eſt unicus?
ER. *Alienus ego? alienus ille? ha, Hegio!*
Nunquam iſtuc dixis, neque animum induxis tuum.
Tibi ille unicu'ſt, mihi etiam unico magis unicus.
HE. *Laudo, MALVM quom amici tuum ducis malum.*
Nunc habe animum bonum. ER. *eheu!* HE. *huic illud dolet,*
Quia nunc remiſſus eſt edendi exercitus.
Nullumne interea nactus, qui poſſet tibi

SCAL. miſer à macritudine.

CARNIFICINAM FACERE.] Homines excarnificare, & quæſtum ex carnificina illa quærere. *Lambin.*

ME IVVAT.] Mihi prodeſt: μὲ ὀνησιν. hinc cibus ὄνειαρ appellatur à Græcis, eo quod juvet. *Lambin.*

EGONE NON DEFLEAM.] *Sambuci* codex habet:

---- ego me non defleam?

Recte, opinor: ludit Paraſitus in affinitate vocum *me* & *ne*. Nam re vera, magis ille dolebat ſuam, quam regis ſui vicem, quamvis contra vellet ab Hegione intelligi. Propterea ait Hegio verſ. 49.

---- huic illuc dolet,
Quia nunc remiſſus eſt edendi exercitus.

Dignus Paraſito jocus. *Diſſald.*

VNICVS.] Id eſt, unice dilectus. Græci ἀγαπητὸν dicunt. Ita unicum Hectoris filiolum Ἑκτορίδην ἀγαπητὸν dixit Homerus. Et *Philoſophus* in Rhetoricorum libris, ubi quærit, cur qui luſcum privat oculo, graviore ſupplicio afficiatur, cauſſam hanc reddit, ὅτι τ' ἀγαπητὸν ἀφήρηται. Sic *Vnicum amicum* Romani dicunt, quem plus amant cæteris. *Taubman.*

NVLLVMNE &c.] Incredibilia ſunt quæ interpretes hic comminiſcuntur. Loci hujus lepidiſſimi hic ſenſus: Nullumne es nactus, qui Rex & Dominus tibi, ut Conſul auguri vel præconi, *imperaret exercitum*, id eſt, juberet inlicium vocare Quirites, Piſtorienſ. &c. qui te

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Remiſſum, quem dixti, imperare exercitum?
ER. *Quid credis? fugitant omnes hanc provinciam*
Quoi obtigerat, poſtquam captu'ſt Philopolemus tuus.
HE. *Non pol mirandum eſt, fugitare hanc provinciam.*
Multis & multigeneribus opus eſt tibi
Militibus. primum dum opus eſt Piſtorienſibus. MEURS. primo dum.
Eorum ſunt genera aliquot Piſtorienſium.
Opus Paniceis, opus Placentinis quoque,
Opus Turdetanis, opus eſt Ficedulenſibus:
Iam maritumi omnes milites opus ſunt tibi
ER. *VT SAEPE ſumma ingenia in occulto latent!*
Hic qualis imperator nunc privatus eſt! *Alii*, quantus.
HE. *Habe modo bonum animum. nam illum confido domum*
In his diebus me reconciliaſſere.
Nam eccum capteivom hîc adoleſcentem habeo Alium,
Prognatum genere ſummo, & ſummis divitiis:
Hoc, illum me mutare, confido fore.
ER. *Ita dî deæque faxint.* HE. *ſed num quo foras*
Vocatus ad cœnam? ER. *nuſquam equidem, quod ſciam.*
Sed quid tu id quæris? HE. *quia mihi natali'ſt dies;*

juberet ex piſtorum, dulciariorum, aucupum, cetariorum opibus convivium ſtruere. Itaque cum pergit Paraſitus:

Hic quantus imperator nunc privatus eſt? pergit & in alluſione: Hic Hegio quam bene imperare talem exercitum mihi poſſet, quam bene rex eſſe &c. *Gronov.*

PISTORIENSIBUS.] *Piſtorium*, opidum eſt Italiæ. Hæc autem nomina populorum ad eſculenta per jocum transfert. Sane *Piſtorienſes* ut habet *Mſ. Cam.* hic etiam *Coquos* complecti videmus. nam *Coquum* & *Piſtorem* apud aliquos eundem fuiſſe monet *Feſtus*. Taubm.

PANICEIS.] Populi à *Pana* urbe Samnitium denominati. videatur Strabo lib. 5.

PLACENTINIS.] Alludit ad eos, qui placentas conficiunt. Gloſſæ: ϖλακȢν-ποιός, *Placentarius, Dulciarius.* Firmicus Aſtron. lib. 8. *Faciet Piſtores dulciarios, conditores.* In Mſſ. Lang. eſt *Palentinis*. Hinc C. Colerus fecit, *Polentinis*: ut ſit lepida alluſio ad polentam. *De Polentinis* autem populis conſule *Plin.* & *Ptolemæum.* Taubm.

TURDETANIS.] Significat eos, qui turdos vendunt. Vide mihi *Strabon.* l. 3. & Comment. *Iſ. Caſauboni*, qui de *Turdetania* ſive Bœtica, quæ Hiſpaniæ regio, accurate ſcribit. *Taubm.*

FICEDULENSIBUS.] *Ficedulæ*, vicus Romanus. Alludit ad ficedularum venditores. *Lamb.*

MARITIMI.] Piſcatores, qui ſunt multorum generum. *Lamb.*

RECONCILIASSERE.] Reducem facturum. Eſt autem infinit. modi antiqui, futuri temporis. Sic Amph. *expugnaſſere*, Aul. *impetraſſere*. Lamb.

ECCUM.] Vide notas Amphitr. Prolog. verſ. 120.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Propterea te vocari ad cœnam volo.
ER. *Facete dictum.* HE. *ſed ſi pauxillum potes*
Contentus eſſe. ER. *næ perpauxillum modo:*
Nam iſtoc me aſsiduo victu delecto domi. *(ret.*
HE. *Age ſis roga.* ER. *emin' tu?* HE. *niſi qui meliorem affe-*
ER. *Quæ mihi atque amicis placeat conditio magis?*
Quaſi ſundum vendens, meis me addicam legibus.

AGE SIS ROGA &c.] Quæ præcedunt & ſequuntur, male intellecta interpretibus, quædam & male lecta, perſonæ etiam turbatæ. Hegio, quoniam ſuus eſt natalis, Paraſitum ad cœnam vocare velle ſe ait. HEG. Quia mihi natalis eſt *dies*, *Propterea* te vocarier ad cœnam volo. Reſpondet Paraſitus; *Facete dictum.* Quaſi diceret, dubiumne id eſt, quin vocatus veniam, cum invitatus ſoleam ſæpe venire? Non ergo multum operæ ſumendum eſſe in ſe vocando. Supra dixit ideo ſe ſcortum eſſe vocatum, quia *invocatus ſoleret eſſe in convivio.* Sed addit ſenex qua conditione eum vocatum velit, *ſed ſi pauxillo potes contentus eſſe.* Ad hæc reponit Paraſitus:

---- ne perpauxillum modo,
Nam iſtoc me aſsiduo victu delecto domi.

Hic enim verſus Paraſito debet tribui, qui perperam Hegioni adſcribitur in vulgatis. Reſpondet ergo Paraſitus, ſe poſſe contẽtum eſſe pauxillo, modo ne illud pauxillum fiat perpauxillum. modo ne ſit, inquit, perpauxillum, poſſum accipere conditionem cœnæ tuæ, ut pauxillo ſim contentus. Quid enim amplius haberem ſi ad tuam cœnam venirem, ut ibi perpauxillum ederem, cum iſtoc victu aſſiduo me delectem, cum cœno domi. Perpauxillum mihi ordinarium eſt & quotidianũ, cum domicœnio laboro. Si nihil plus mihi eſſet in tua cœna, non irem. Sed cum ad pauxillum me invites, non ad perpauxillum, eo contentus apud te ero, quia quotidie non pauxillum domi habeo, ſed perpauxillum. Quæ ſequuntur, verba Hegionis ſunt, non Paraſiti. HEG. *Ageſis, rogo.* Ageſis ergo, inquit Hegio, cum poſſis pauxillo contentus eſſe, ego te rogo ut venias. Perperam vulgo editur, *roga.* Quæ ſubjiciuntur, Paraſito dari debent, non Hegioni. Cum enim dixiſſet Hegio, Ageſis, rogo. Reſpondet Paraſitus: *Emptum, niſi qui meliorem adferet, Quæ mihi atque amicis placeat conditio magis. Quaſi fundum vendens, meis me addicam legibus.* Hæc omnia Paraſiti ſunt, quæ perperam Hegioni tribuuntur. Roganti ad cœnam Hegioni his verbis, *ageſis rogo*, reſpondet Paraſitus, *Emptum:* hoc eſt, res empta tibi eſt; Ego tibi ſum addictus, niſi quis meliorem conditionem adferat, quæ mihi atque amicis placeat magis. Hæc erat formula fundorum in diem addictorum. *Ille fundus centum eſto tibi emptus, niſi quis intra Kalendas Ianuarias meliorem conditionem attulerit, vel fecerit*, ut habetur leg. 1. D. de in diem addictione. Paraſitus ergo qui ſe tanquam fundus ſuis legibus addicebat, non aliter ſe vendit quam ſub hac conditione, ut ſi lautioris cœnæ ſpes ei non appareat, mancipatus ſit Hegioni. Dicit ergo, *Emptum, niſi quis meliorem conditionem afferat.* Empta tibi res eſt, Emptus tibi ſum. Sic igitur perſonæ reſtituendæ ſunt:

--- HE. *quia mihi natali'ſt dies,*
Propterea te vocarier ad cœnam volo.
PA. *Facete dictum.* HE. *ſed ſi pauxillo potes*
Contentus eſſe. PA. *ne perpauxillũ modo,*
Nam iſtoc me aſsiduo victu delecto domi.
HE. *Ageſis, rogo.* PA. *Emptum, niſi quis meliorem adferet,*
Quæ mihi atque amicis placeat conditio magis.
Quaſi fundum vendens, meis me addicam legibus.

Salmaſius.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

HE. *Profundum vendis tu quidem, haud fundum mihi.*
Sed ſi venturus, tempori. ER. *hem, vel jam otium eſt.*
HE. *I modo, venare leporem : nunc Cirim tenes.*
Nam meus ſcrupoſam victus commeat viam. Mſſ. Cam. commetat.
ER. *Nunquam iſtoc vinces me, Hegio; ne poſtules:*
Cum calceatis dentibus veniam tamen. SCAL. nam calc.
HE. *Aſper meus victus ſane eſt.* ER. *ſenteſne eſitas?*
HE. *Terreſtris cœna eſt.* ER. *ſus terreſtris beſtia eſt.*
HE. *Multis oleribus.* ER. *curato ægrotos domi.*
Nunquid vis? HE. *venias tempori.* ER. *memorem mones.*
HE. *Ibo intro, atque intus ſubducam ratiunculam,*
Quantillum argenti mihi apud trapezitam ſiet.
Ad fratrem, quo ire dixeram, mox ivero.

SED SI VENTVRVS.] Si venturus cænatum es ad me, veni tempeſtive & mature. *Turneb.*

HEM! VEL IAM &c.] Fuit qui ex antiquæ ſcripturæ veſtigiis, æmulis, *hem mulis otium eſt*, legeret, hoc ſenſu: meis jam jumentis otium eſt, nec ullo occupatus ſum opere. Qui, medius fidius, ſenſus non indignus eſt Plautino ſale; ut Paraſitus de ſe quaſi mulione loquatur. Itaque ne diſcedebat quidem : ac eum prope, ut diſcedat, cogit ſenex, dicens: *Imo venare leporem, &c.* Turnebus.

I MODO &c.] Hunc verſiculum tali modo reſcribendum vel adhuc puer olim vidi :

Modo venare leporem, nunc erem tenes.

Dicit paraſito ſenex victum ſuum aſperum eſſe, proinde ſi velit molliorem melioremque, aliam menſam quærat. *Eri*, hoc eſt, erinaceo, aſperum victum ſuum comparat, ſpinulento animali : mollem autem & delicatum *lepori*, cujus pilo nihil mollius. aſper victus quo apud me cænabis, tibi paratus eſt : *nunc erem tenes.* ſi tibi diſplicet hic eres, leporem venare, id eſt, molliorem apud alium quære. Male *Scaliger* legebat : *nunc Cirim tenes.* quod editiones nuperæ male receperunt. *Salmaſius.* Idem tandem etiam viſum eſt *Scaligero*, qui ſub calcem codicis ſui, qui nunc bibliothecæ *Heinſianæ* eſt, hæc ſcripſit. Nemeſ. *Implicitumque ſinu ſpinoſi corporis erem.* Eres erinaceus, ut Gallus gallinaceus. Dictum autem in eos, quos à nobis amoliri volumus. *Boxhorn.*

NAM MEVS SCRVPOSAM.] Alludit ad Proverb. *Terere ſaxoſam viam*, pro eo quod eſt, in difficultatibus verſari. *Scal.*

CALCEATIS DENTIBVS.] *Hoc vult Paraſitus :* Quamvis dicis victum tuum aſperum & ſcrupoſum eſſe, non deterrebis tamen, quin veniam, & quidem cum *dentibus calceatis*, id eſt, ita munitis, ut viam illam ſcrupoſam facile conficere poſſint. Metaphora ducta à viatoribus, qui per ſaxa & ſcrupos ituri calceis ſe diligentius muniunt : cum in locis planis, nudis ſæpe pedibus incedant. *Piſtoris.*

TERRESTRIS COENA.] Interpretatur, quod obſcurius dixerat Hegio. Eſt autem *terreſtris cœna*, quæ nihil niſi terra natum habet : quam Horatius egregie *cœnam ſine ſanguine* dixit, imitatione Græca. Diphilus : δεῖπνον, ἀλλ' οὐδ' αἷμα ἔχει. *Pet. Victor.*

CVRATO.] Si iſtam cœnam parare cogitas, eam ægrotis apponito, qui tenui victu alendi ſunt. *Lamb.*

SVBDVCAM RATIVNCVLAM.] *Subducere rationem*, eſt digitis ſeorſum & ſecreto putare rationem, ut appareat, quid nobis debeatur, quid nos aliis. *Taubm.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

ACTVS SECVNDI SCENA PRIMA.

LORARIVS, PHILOCRATES, TYNDARVS.

SI di immortales id voluere, vos hanc ærumnam exequi,
Decet id pati æquo animo. ſi id facietis, levior labos erit.
Domi fuiſtis, credo, liberi:
Nunc ſervitus ſi evenit, ei vos morigerari mos bonu' ſt,
Eamque herili imperio ingeniis voſtris lenem reddere.
INDIGNA *digna habenda ſunt, herus quæ facit.* PH. *oh oh oh!*
LO. *Ejulatione haud opus eſt: oculis multam miſeriam* DOVZ. cuditis.
additis.
IN RE MALA *animo ſi bono utare, adjuvat.*
PH. *At nos pudet, quia cum catenis ſumus.* LO. *at pigeat poſtea*

EVENIT.] Proprie. nam ſervitus, libertas, divitiæ &c. à *Lucret.* lib. 1. appellantur *Eventa.*

Servitium contra, libertas, divitiæque,
Paupertas, bellum, concordia; cætera, quorum
Adventu manet incolumis natura, abituque:
Hæc ſoliti ſumus, ut par eſt, Eventa vocare.

MOS BONVS EST.] Καλόν ἐστιν ἦθος. hoc eſt, πρὸς ἀνδρός ἐστιν ἤθη καλὰ ἔχοντος: *bene moratos decet.* Non minus differunt Latinis *Mos* & *Mores*, quam Græcis ἔθος & ἦθος, quæ & neceſſario à ſapientibus diſtinguuntur. *Caſaub.*

EAMQVE HERILI &c.] Legendum & emendandum cenſet *Lambinus*;

Eamque & herile imperium ingeniis veſtris lene reddere.

Hac ſententia: & mos bonus eſt, lenem reddere eam ſervitutem, & herile imperium lene reddere, *ingeniis veſtris.* quod valet, diligenter & fideliter ſerviendo, libenterque parendo. Mallet Acidalius; *Feramque herili imperio* &c. Meo autem judicio à mutanda vulgata lectione abſtinendæ ſunt manus. *Ingeniis veſtris*, non ſunt dandi caſus, ſed auferendi. *Lenem* vero conjungi debet cum *herili imperio*, non, *ingeniis veſtris.* Tum hæc ſententia non obſcura ſe prodet; mos bonus eſt, vos ſervitutem herili imperio lenem reddere, id eſt, lenius ei conciliare herile imperium, per ingenia veſtra prompta ad juſſa quævis capeſſenda, & ad omne obſequium parata. Nam obſequio mitigantur imperia. Servitus ergo lenis herili imperio hic opponitur ei, quæ herili imperio eſt dura. *Boxhorn.*

MVLTAM MISERIAM ADDITIS.] Lego: *oculis multam miſeri accuditis*, hac ſententia: illos, dum lacrimando ſe affligent, præter eam quam ipſa miſeria fert, aliam quoque calamitatem oculis importare, & malo multam accudere novam. *Cudendi* verbum in mala reponi, docet illud jam pæne Proverbium; *In te iſthæc cudetur faba.* Gulielm. In Heinſiano Scaligeri Codice emendatum erat; *multa oculis multamina cuditis.* Cum autem Veterum Codd. ſcriptura ſit, *multa oculis, multa mira cuditis*, quid ſi ex ejus veſtigiis reſcriberetur? *Multa oculis, multa animo accuditis*, id eſt, fletu aut impatientia additis malis mala, majora ea facitis ejulando, & impatienter ferendo. *Accudendi* verbo ſignificatur res gravis. Iudicent eruditi. *Boxhorn.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Herum noſtrum, ſi vos eximat vinculis,
Aut ſolutos ſinat, quos argento emerit.
PH. *Quid à nobis meruit? ſcimus nos*
Noſtrum officium quod eſt, ſi ſolutos ſinat.
LO. *At fugam fingitis. ſentio quam rem agitis.* SCAL. fugitis.
PH. *Nos fugiamus? quo fugiamus?* LO. *in patriam.* PH. *apage: haud nos id deceat,*
Fugitivos imitari. LO. *imo edepol ſi erit occaſio, non dehortor.*
PH. *Vnum exorare vos ſinite nos.* LO. *quidnam id eſt?* PH. *ut ſine his arbitris*
Atque vobis, nobis detis locum loquendi.
LO. *Fiat. abſcedite hinc: nos concedamus huc. ſed brevem orationem incipiſſe.*
PH. *Hem iſtuc mihi certum erat. concede huc.* LO. *abite ab iſtis.* TY. *obnoxii ambo*
Vobis ſumus propter hanc rem; cum, quod volumus nos,
Copia eſt, & facitis ejus nos compotes.
PH. *Secede huc nunc jam, ſi videtur, procul:*
Ne arbitri dicta noſtra arbitrari queant:
Neve permânet palam hæc noſtra fallacia. *Alii*, promanet.
Nam DOLI NON doli ſunt, niſi aſtu colas,
Sed malum maxumum, ſi id palam provenit.
Nam ſi herus mihi es tu, atq; ego me tuum eſſe ſervom aſſimilo,
Tamen viſo opu'ſt, cauto eſt opus, ut hoc ſobrie, ſine arbitris,

OFFICIVM QVOD EST.] *Eſt*, pro *ſit*, more Plautino. *Officium* autem hic *fuga* eſt. *Taubm.* Imo *officii* nomine captivi intelligi hi volunt omne obſequium, quod domino debebant. Dicunt autem, id præſtare ſe poſſe, etiam vinculis ſolutos. Cur ergo vinculis non ſolverentur? Interim meditantur fugam. *Boxhorn.*

FINGITIS.] Non vulgariter dictum, *fugam fingere*, pro moliri & ſtruere fugam: ſed honeſte inprimis, & antiqua ratione loquendi. Lucill. *Sed fuga fingitur, timido vadit pede percitus.* I. Gul.

ARBITRIS.] Sc. captivis aliis. *Lamb.*

INCIPISSE.] Mſſ. *incipeſſe*. Veteres dicebant *Incipio*, *incipeſſo*, ſicut *Lacio*, *laceſſo*; *Facio*, *faceſſo*: *Capio*, *capeſſo*. Meurſ. Verba in *iſſo* vel *αὐξητικὰ* ſunt, vel primigeniorum loco uſurpantur: nec imitationem ſignificant, niſi quæ à nominibus veniunt. *Voſſius.*

CVM, QVAE &c.] Nihil hic difficultatis. Legitur ferme in omnibus, *cum, quæ volumus, copia eſt*, id eſt, cum eorum quæ volumus copia eſt, facultas eſt, & *ejus copiæ facitis nos compotes.* Salmaſius.

ARBITRARI.] Id eſt, ſpectare, auribus excipere, oculis cernere. *Lambin.*

SOBRIE.] Νηφαλέως, conſiderate. *Douz.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Accurate hoc agatur, docte & diligenter.
Tanta incepta res eſt: haud ſomniculoſe hoc
Agendum eſt. TY. *ero, ut me voles eſſe.* PH. *ſpero.*
TY. *Nam tu nunc vides pro tuo caro capite,*
Carum offerre meum caput vilitati.
PH. *Scio.* TY. *at ſcire memento, quando id, quod voles, habebis.*
Nam FERE MAXVMA *pars morem hunc homines habent: quod ſibi volunt,*
Dum id impetrant, boni ſunt: ſed ubi jam penes ſeſe habent,
Ex bonis peſſumi & fraudulentiſſumi
Sunt. nunc ut te mihi volo eſſe, eſſe autumo.
TY. *Quod tibi ſuadeo, ſuadeam meo patri.*
PH. *Pol ego te, ſi audeam, meum patrem nominem:*
Nam ſecundum patrem tu es pater proxumus.
TY. *Audio.* PH. *& proterea ſæpius te, ut memineris, moneo.*
Non ego herus tibi, ſed ſervos ſum. nunc obſecro te hoc unum,
Quoniam nobis Dî immortales animum oſtenderunt ſuum,
Vt qui herum me tibi fuiſſe, atque eſſe nunc conſervom velint;
Quod antehac pro jure imperitabam meo, nunc te oro per precem,
Per fortunam incertam, & per mei te erga bonitatem patris,
Perque conſervitium commune, quod hoſtica evenit manu,
Ne me ſecus honore honeſtes, quam ego te, cum ſervibas mihi:
Atque ut qui fueris, & qui nunc ſis, meminiſſe ut memineris.
TY. *Scio quidem me te eſſe nunc, & te eſſe me.* PH. *hem iſtuc ſi potes*
Memoriter meminiſſe, ineſt ſpes nobis in hac aſtutia.

VILITATI.] Vitam ac ſalutem meam vilem & quaſi venalem habere, minimique æſtimare. *Carum caput*, Græcorum more, φίλη κεφαλὴ, vel τιμία κεφαλή. *Douz.*

ANIMVM OSTENDERVNT SVVM.] Suam voluntatem aperuerunt, ac declararunt. *Lamb.*

ORO PER PRECEM.] *Orare per precem*, eſt orare precando vel prece, ut Horat. dixit, *Oratus multa prece.* Lamb.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

ACTVS SECVNDI SCENA SECVNDA.

HEGIO, PHILOCRATES, TYNDARVS.

IAm ego revortar intus, ſi ex his quæ volo exquiſivero. CAM. inquiſivero.
Vbi ſunt iſti, quos ante ædîs juſſi huc produci foras?
PH. *Edepol tibi ne quæſtioni eſſemus, cautum intellego.*
Ita vinculis cuſtodiiſque circummœniti ſumus.
HE. *QVI CAVET, ne decipiatur, vix cavet, cum etiam cavet.*
Etiam cum caviſſe ratus, ſæpe is cautor captus eſt.
An vero non juſta cauſa eſt, ut vos ſervem ſedulo, LAMB. cur vos ſervem.
Quos tam grandi ſim mercatus præſenti pecunia?
PH. *Neq; pol tibi nos, quia non ſervas, æquom eſt vitio vortere:*
Neque te nobis, ſi abeamus hinc, ſi fuat occaſio.
HE. *Vt vos hîc, itidem illîc apud vos meus ſervatur filius.*
PH. *Captus eſt?* HE. *ita.* PH. *non igitur nos ſoli ignavi fuimus.*
HE. *Secede huc. nam ſunt ex te quæ ſolo ſcitari volo,*
Quarum rerum te falſiloquom mihi eſſe nolo. PH. *non ero,*
Quod ſciam. ſi quid neſcivi, id neſcium tradam tibi.
TY. *Nunc ſenex eſt in tonſtrina : nunc jam cultros attinet.*
Ne id quidem involucre injicere voluit, veſtem ut ne inquinet. DISSALD. ne is quidem. *ſc. Philocr.*

NE QVAESTIONI ESSEMVS.] Hoc eſt, ne opus eſſet nos quærere. *Diſſald.*

IGNAVI FVIMVS.] Fortium virorum videtur, in præliis aut vincere, aut mori : qui enim capiuntur, vix interdum effugiunt ignaviæ aut certe φιλοψυχίας notam. Atque hoc ſignificavit *Philocrates Plautinus &c.* Sed tamen *Lacedæmonius* quidam ex iis, qui ab Athenienſibus capti ſunt in Pylo, urbane à ſe ignaviæ notam amolitus dicitur. Cum enim *Athenienſis* quidam ei per ludibrium dixiſſet, *Ex veſtris videlicet optimi ac fortiſsimi quique ceciderunt : Magni,* inquit, *faciendus eſſet fuſus , ſi viros fortes dignoſcere ac diſcernere ab ignavis poſſet.* Fuſum autem Lacedæmoniorum more vocabat *ſagittam:* & ſignificabat, non fortiſſimos quoſque mortuos eſſe, ſed eos, qui caſu ſagittis icti fuiſſent: ut qui hoſtium potiti erant, non propterea minus fortes habendi eſſent, quam qui ceciderant. Eminus enim cum illis præliati erant Athenienſes, ut author eſt *Thucydid.* Muretus.

ID NESCIVM.] Id ignoratum & incognitum dicam tibi. *Neſcius* ſignificat, & eum qui neſcit, & quod neſcitur. *Lamb.* Plane ut *dubium* dicimus & eum qui dubitat, & id de quod dubitatur. *Boxhorn.*

ATTINET.] Admotos tenet: ſcilic. Philocrates. *Taubm.*

INVOLVCRE.] Leg. *involucrum,* quod interpretor linteum illud, quo tonſores ſolent humeros tondendorum involvere, ne veſtis capilli tonſi lapſu inquinetur.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Sed utrum, ſtrictimne attonſurum dicam eſſe, an per pectinem,
Neſcio: verum ſi frugi eſt, uſque admutilabit probe.
Quid tu? ſervos ne eſſe, an liber mavelis? memora mihi.
PH. *Proxumum quod ſit bono, quodque à malo longiſſume,*
Id volo. quanquam non multum fuit moleſta ſervitus:
Nec mî ſecus erat, quam ſi eſſem familiaris filius.
TY. *Eugepæ! Thalem talento non emam Mileſium.* LAMB. euge pol.
Nam ad ſapientiam hujus ille nimius nugator fuit.
Vt facete orationem ad ſervitutem contulit!
HE. *Quo de genere natu'ſt illic Philocrates?* PH. *Polypluſio:*
Quod genus illic unum eſt pollens atque honoratiſſumum.
HE. *Quid ipſus hic? quo honore eſt illîc?* PH. *ſummo, atque à ſummis viris.*
HE. *Tum igitur ei cum in Aliis tanta gratia eſt, ut prædicas,*
Quid divitiæ? sũt ne optumæ? PH. *unde excoquat ſervom ſenex.*

rur. ὠμόλινον vocat *Plutarchus*. Significat, Philocratem ſine ulla accurata cura, & ſine ullo pudore aut metu Hegionem decepturum. *Turneb.*

STRICTIM.] *Strictim tondere*, eſt tondere ad cutem, ἐν χρῷ κείρειν. *per pectinem*, eſt paullo longius à cute interpoſito pectine tondere. Sic Græcis duo tondendi genera ſunt, σκάφιον & κῆπος: illud ſtrictim, hoc ſecus. Seneca: *Preſsius tondent atque abradunt.* Turneb. Manet autem in allegoria, ducta à tonſore. Significat vero, ſenem velut in tonſtrina eſſe, ut à Philocrate omnibus modis decipiatur, ſtrictim, & per pectinem tondendo, & admutilando, id eſt, non leniter, ſed prorſus & penitus decipiendo. *Lambin.*

EVGEPAE!] Geſtientis lætitia interjectio eſt. *I. Gul.*

THALEM TALENTO.] Thalem, qui unus è ſeptem Sapientibus, præ hoc contemnam, & eum talento mihi addictum emere nolim: quia Philocrates ſcilicet multo eſt ſapientior. *Lambin.*

AD SAPIENTIAM.] *Ad*, comparationem etiam notat: ut hic, & apud Cic. 2. de Orat., *Nihil ad Perſium.* Terent. *At nihil ad noſtram hanc.* Lambin.

ILLIC PHILOCRATES.] Sic eum appellat errans, cum ſit Tyndarus. *Lambinus.*

CVM IN ALIIS.] Cum, ait, tam gratioſus ille ſit in Civitate ſua, ecquid in re bene uncta eſt? Dixerat autem falſus ille Tyndarus, Philocratis familiam atque ipſum adeo & pollere illic plurimum, & coli maxime ab Aliis. Verum, quid cauſſæ arbitramur, cur hic noſter *Alios* ſemper & *Alidem* nominet, cum omnes cæteri Latini ſcriptores *Eleos* & *Elidem*? An, quod ea nomina ita elata minus nova eſſent Romanis hominibus, rudibus adhuc & imperitis rerum Græcarum? equidem cenſeo. nam neque *Alia* fluvio Latinum, neque *Alienſi die* faſti clarius quicquam habent. *I. Gul.*

VNDE EXCOQVAT &c.] *I. Douza* leg.
---- unde excoquat ſebum. HE. *ſenex*
Quid pater? vivitne? ----
Sed nihil fuit immutandum. Ait, tam opimas eſſe opes, ut ſenex ex illis poſſet ſebum excoquere. Ex mentione *ſenis* facta admonitus Hegio, rogat an adhuc vivat ejus pater. Sic itaque diſpunge,
-- unde excoquat ſervum ſenex, h. e. pater.
HE. *quid? pater vivitne? ---*
Diſſald.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

He. *Quid pater? vivitne?* Ph. *vivom, cum inde abiimus, liquimus.*
At nunc vivat, nec ne, id Orcum ſcire oportet ſcilicet.
Ty. *Salva res eſt. philoſophatur quoque jam, non mendax modo eſt.*
He. *Quod erat ei nomen?* Ph. *Theſaurochryſonicochryſides.*
He. *Videlicet propter divitias inditum id nomen quaſi eſt.*
Ph. *Immo edepol propter avaritiam ipſius, atque audaciam.*
Nam ille quidem Theodoromedes fuit germano nomine.
He. *Quid tu ais? tenax ne pater ejus eſt?* Ph. *immo edepol pertinax.*
Quin etiam ut magis noſcas: Genio ſuo ubi quando ſacruficat,
Ad rem divinam quibus eſt opus Samiis vaſis utitur:
Ne ipſe Genius ſurripiat. proinde aliis ut credat vide.
He. *Sequere hac me igitur. eadem ego ex hoc, quæ volo, exquæſivero.*
Philocrates hic fecit, hominem frugi ut facere oportuit.
Nam ego ex hoc, quo genere gnatus ſis, ſcio: hic faſſu'ſt mihi:

Diſſald. Cum autem *ſebum*, ut Nonius ait, *fiat ex adipe ruminantium*, opinantur quidam, Philocratis patris divitias fuiſſe in re pecuaria. *Lamb.*

Orcum scire.] Nam quicquid mortuum eſt, apud Orcum eſt. *Lamb.*

Thesaurochrysonicochrysides.] Luſit, more veteris Comœdiæ, in mirifica nominis compoſitione. Eſt autem hujus ſignificatio, *theſauri*, & *auri*, & *victoriæ*. Si autem ſcribatur *Theſaurochryſonychochryſides*, *unguis* erit ſignificatio in nomine. *Camerarius*. Lege *Theſaurocrypſonicochryſides*. Quæ dicuntur à Philocr., meam confirmant ſententiam: *Imo edepol propter avaritiam &c.* Nam avari eſt κρύπτειν τοὺς θησαυρούς: audacis & factioſi, νικᾷν δύναμει τοῦ χρυσοῦ. Erit ergo ſenex ille aut θησαυροχρυσονυχοχρυσίδης, aut potius θησαυροκρυψονυχοχρυσίδης, quaſi qui ungulis, iiſque tantum non omnibus, auri ſui theſaurum abſcondat. nam, *omnibus ungulis*, idem eſt quod omnibus nervis ac viribus. *Cic.* 2. Tuſcul. *Herald.*

Avdaciam.] *Audacia* hic eſt aviditas, audacter invadens alienum. *Turneb.*

Pertinax.] Id eſt, valde tenax. *Pertendere* eſt τὸ ὑπερδιατείνεσθαι, ad verbum. Propert. *Pertendens animo.* Plautus more ſuo alluſit ad etymologiam veram. non enim à *pertendendo*, ſed à *pertinendo*. Scalig.

Qvando.] Non eſt ea vox in Mſſ. *Lang.* & ſane quid aliud eſt quam interpretamentum τοῦ *ubi*? Diſſald.

Samiis vasis.] Id eſt, teſtaceis & fictilibus. Celebrata terra *Samia* ad figulina, omnium auctorum teſtimoniis: nihil autem ad aurum & argentum, quibus in ſacrificiis utebātur, ditiores. *Long.*

Svrripiat.] Scil. *vaſa*: ſi non Samiis, ſed aliis pretioſioribus utatur. quo ipſo apparet, nullam fuiſſe familiam paulo locupletiorem, in qua non eſſent ſacrorum vaſa, quibus uterentur ad rem divinam, ſumptuoſiora. *Gutherius.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Hæc tu eadem ſi confiteri vis, tua è re feceris:
Quæ tamen ſcito ſcire me ex hoc. TY. *fecit officium hic ſuum.*
Cum tibi eſt confeſſus verum: quanquam volui ſedulo
Meam nobilitatem occultare, & genus, & divitias meas.
Hegio, quando patriam & libertatem perdidi,
Non ego iſtunc me potius, quam te metuere, æquom cenſeo.
Vis hoſtilis cum iſtoc fecit meas opes æquabiles.
Memini, cum dicto haud audebat; facto nunc lædat licet.
Sed viden'? FORTVNA humana fingit artatque ut lubet: MEVRS. fingit aptatque.
Me, qui liber fueram, ſervom fecit: è ſummo infumum.
Qui imperare inſueveram, nunc alterius imperio obſequor.
Et quidem ſi proinde ut ipſe fui imperator familiæ, (peret.
Habeam dominum, non verear ne injuſte aut graviter mihi im-
Hegio, hoc te monitum, niſi forte ipſe non vis, volueram.
HE. *Loquere audacter.* TY. *tam ego fui ante liber, quam gnatus tuus.*
Tam mihi, quam illi, libertatem hoſtilis eripuit manus.
Tam ille apud nos ſervit, quam ego nunc hîc apud te ſervio.
EST PROFECTO *Deus, qui, quæ nos gerimus, auditque & videt.*
Is, uti tu me hîc habueris, proinde illum illîc curaverit.
BENE MERENTI *bene profuerit, male merenti par erit.*
Quam tu filium tuum, tam pater me meus deſiderat.
HE. *Memini ego iſtoc. ſed faterin' eadem quæ hîc faſſu'ſt mihi?*
TY. *Ego patri meo eſſe fateor ſummas divitias domi,*
Meque ſummo genere gnatum. ſed te obteſtor, Hegio,
Ne tuum animum avariorem faxint divitiæ meæ:
Ne patri, tametſi unicus ſum, decere videatur magis,

FORTVNA HVMANA.] Id eſt, res humanas. *Fortunam*, ait Salluſt., *pleraſque res ex libidine ſua agitare.* Et ſecundum Plin. *Fortuna utramque paginam facit.*

EST PROFECTO.] Formula olim recepta eſt, qua, *DEOS ESSE*, exclamabant. *Livius* lib. 3. *Dum pro ſe quiſque, DEOS ESSE, & non negligere humana, fremunt.* Ibid. lib. 8. Manlius ait Torq. *EST CAELESTE NVMEN: ES, MAGNE IVPPITER.* Briſſon.

NE PATRI DECERE &c.] *Decere* junxit cum dandi caſu, ut in Amph.

Capiam ornatum qui potis decet.

Sententia hæc eſt: Te obteſtor, Hegio, ne meæ divitiæ te faciant pecuniæ avidiorem, atque ad quæſtum attentiorem; ut ne, ſi ita feceris, patrem meum decere vi-

re vi-

Me ſaturum ſervire apud te ſumptu & veſtitu tuo,
Potius quam illî, ubi minume honeſtum eſt, mendicantem vivere.
HE. *Ego virtute Deum & majorum noſtrum dives ſum ſatis.*
NON EGO OMNINO *lucrum omne eſſe utile homini exiſtumo.*
Scio ego; multos jam lucrum luculentos homines reddidit.
EST ETIAM, *ubi profecto damnum præſtet facere, quã lucrum.*
Odi ego aurum: multa multis ſæpe ſuaſit perperam.
Nunc hoc animum advortito, ut ea quæ ſentio, pariter ſcias.
Filius meus illîc apud vos ſervit captus Alide:
Eum ſi reddis mihi, præterea unum nummum ne duis:
Et te & hunc amittam hinc. alio pacto abire hinc non potes.
TY. *Optumum atque æquiſſumum oras, optumuſque hominum homo es.*
Sed is privatam ſervitutem ſervit illî, an publicam?
HE. *Privatam medici Menarchi.* PH. *pol hic quidem hujus eſt cliens.*
Tam hoc quidem tibi in proclivi, quam imber eſt, quando pluit.
HE. *Fac is homo ut redimatur.* TY. *faciam. ſed te id oro, Hegio.* SCOPP. fac ſis.
HE. *Quidvis, dum ab re ne quid ores, faciam.* TY. *auſculta dum. ſcies.*

re videatur, tametſi unicus ei ſim filius, relinquere me apud te in ſervitute, tuo ſumptu copioſe viventem potius, quam me impenſo pretio abs te redimere, ut illic, ubi minime honeſtum eſt, nempe in patria & apud notos, mendicus & egens vivam. *Lamb.*

SCIO EGO &c.] Duo hic opponit *Hegio:* Scio quidem multos avaritia ſua ditatos: ſed & hoc ſcio, eos qui lucrum in loco neglexere, rem feciſſe. *Gruter.*

EST ETIAM, VBI.] Eſt etiam tempus vel locus &c. Sic Ter. Adelph. 2.2.

Pecuniam in loco negligere, maximum interdum eſt lucrum.

Bene ſententiam caſtigat *in loco: interdum.* Taubm.

AMITTAM.] Suum hoc ſibi quodammodo Plautus habet, ut *amittere*, pro, à ſe dimittere uſurpet. ita *Ter.* Heaut. act. 3.1: --- *prius*

Pecuniam omnem, quam abs te amittas filium.

Et Virgil. 2. Æn.

Quiſquis es, amiſſos hinc jam obliviſcere Grajos.

PRIVATAM SERVITVTEM.] Servitus quædam *privata*, quædam *publica.* Iſti ſervi, late ſumto vocabulo, *publici* nominantur: qui, licet ſervitute liberati manuque miſſi fuerint, miniſterium tamen publicum aut magiſtratibus aut ſacerdotibus exhibent: qui ex libertinorum corpore plerunque ſumebantur. *Faber.*

TAM HOC QVIDEM TIBI IN PROCLIVI.] Hyperbole. quid enim proclivius eſſe poteſt imbri decidente? Sic Salluſt. Orat. 2. ad C. Cæſar. *alia omnia in proclivi erunt.* Lamb.

Ego me amitti, donicum ille huc redierit, non poſtulo.
Verum, quæſo te, ut æſtimatum hunc mihi des, quem mittam ad patrem,
Vt is homo redimatur illî. HE. *immo alium potius miſero*
Hinc, ubi erunt induciæ, illuc tuum qui conveniat patrem:
Qui tua, quæ tu miſeris mandata, ita, ut velis, perferat.
TY. *At nihil eſt, ignotum ad illum mittere: operam luſeris.*
Hunc mitte, hic omne tranſactum reddet, ſi illuc venerit.
Nec quenquam fideliorem, neque quoi plus credat, potes
Mittere ad eum, nec qui magis ſit ſervos ex ſententia:
Neque adeo quoi tuum concredat filium hodie audacius.
Ne vereare, meo periculo hujus ego experiar fidem,
Fretus ingenio ejus, quod me eſſe ſcit erga ſe benevolum.
HE. *Mittam equidem iſtunc æſtimatum tua fide, ſi vis.* TY. *volo.*
Quam citiſſume poteſt, tam hoc cedere ad factum volo.
HE. *Num qua cauſſa eſt, quin ſi ille huc non redeat, viginti minas (jam,*
Mihi des pro illo? TY. *optuma immo.* HE. *ſolvite iſtum nunc*
Atque utrumque. TY. *dî tibi omnes omnia optata afferant,*
Cum me tanto honore honeſtas, cumque ex vinclis eximis.
Hoc quidem haud moleſtum eſt, quod collus collaria caret. *Mſſ. Lang.* collario.

DONICVM &c.] Donec ille huc redierit. *Donicum* antiquum, pro *donec*; quo & *Lucretius* uſus eſt nō ſemel. *Lamb.*

ÆSTIMATVM.] Vt, ſi non redierit, ſolvam ipſe tibi, quanti fuerit æſtimatus. *Lambin.*

CONVENIAT.] E Mſ. Cam. lego: *convenit*; pro *conveniat*: ut *edim*, pro *edam*. *Convenit* autem puto dixiſſe veteres pro *convenat*; hoc, pro *conveniat*. Schopp.

TRANSACTVM REDDET.] Confectum reddet. *Lambin.*

SERVOS EX SENTENTIA.] Servus ei gratior atque acceptior. *Lambin.*

QVOD ME ESSE &c.] Lego, *quod med eſſe ſcio erga benevolum*. Nam cauſſam mittendi habere debeat alterius in ſe benevolentiam, non ſuam in alterum. *I. Gul.*

OPTIMA IMO.] Cenſet *Lamb.* plura dicturum fuiſſe Tyndarum, niſi interpellaſſet Hegio: ut fieri ſoleat in Comœdiis. Sed hic cauſſam nullam fuiſſe ait *Gulielm.* itaque putat veriſimiliter hæc perperam inverſa, & reſcribendum, *imo optime.* ut Aul.

---- ſed nuptias
Hodie quin facimus, num quæ cauſſa eſt?
EV. *imo edepol optime.*

COLLARIA.] *Collaria*, ſive *collare*, vinculi genus, quo collum adſtringitur. Lucillius lib. 29. *Cum manicis, catulo collareque, ut fugitivum, De Portem.* Nonius.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

HE. *QVOD bonis benefit beneficiũ, gratia ea gravida eſt bonis.*
Nunc tu illum ſi illo es miſſurus, dice, demonſtra, præcipe, Diss. doce, monſtra, præcipe.
Quæ ad patrem vis nunciari. vin' vocem huc ad te? TY. *voca.*

ACTVS SECVNDI SCENA TERTIA.

HEGIO, PHILOCRATES, TYNDARVS.

QVæ res bene vortat mihi, meoque filio,
Vobiſque : volt te novus herus operam dare
Tuo veteri domino, quod is velit, fideliter.
Nam ego te æſtimatum huic dedi viginti minis;
Hic autem te, ait, mittere hinc velle ad patrem,
Meum ut illic redimat filium : mutatio
Inter me atque illum ut noſtris fiat filiis.
PH. *Vtroque vorſum rectum eſt ingenium meum.*
Ad te atque ad illum pro rota me uti licet.
Vel ego huc vel illuc vortar, quo imperabitis.
HE. *Tute tibi ea tuopte ingenio prodes plurimum,*
Cum ſervitutem ita fers, ut ferri decet.

GRATIA EA GRAVIDA EST BONIS.] Scribitur in libris, *gratia ac gravida eſt bonis*, non *gratia ea gravida eſt bonis*. Quæ ſcriptura ſi genuina eſſet Plauti ac vera, eum ſenſum efficeret quem vult *Boxhornius*, beneficium quod in bonos collatum eſt, parturiret aut eliceret ex gratis novum beneficium in eos qui contulere. Nos ex veſtigiis antiquæ lectionis ſcribendum putamus. *Quod bonis bene fit, beneficium gratia ac gravitas 'ſt bonis.* Id eſt, id gratum ac grave eſt bonis. Id alio loco, totidem ferme verbis & iiſdem expreſſit. In Perſa Act. IV. ſc. V. verſ. II. *Si quid bonis bene fit, eſſe idem & grave & gratum ſolet.* Iſtic dixit, gratia eſt & gravitas eſt bonis, cum ipſis bene fit, id eſt, gratum & grave habent. Vbi grave ponitur pro pretioſo, nam quæ ad pondus dantur, quo graviora eo majoris pretii. Vnde apud Symmachum, *in gravi dono habeo.* Quibus autem gratum & grave beneficium quod acceperunt, ſolent & iidem operam ponere, ut ſe gratos ac memores teſtantur, parem referendo gratiam. *Salmaſ.*

VTROQVE &c.] Vide notas Epid. Act. 3. Sc. 2. verſ. 35.

EA.] Sc. *ratione*, ſeu, ob eam cauſam. *Lambin.*

TVOPTE.] Dandi caſus eſt. *Douza.* Sed uterque *Lamb.* & *Douza* falluntur. Ne dubita, quin ſcripſerit Plautus; *Tu tibi à tuopte ingenio prodes plurimum.* Vera phraſis Plautina eſt. Trucul. Act. IV. Sc. III. *ab ingenio improbus eſt.* Boxhorn.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Sequere hac. hem tibi hominem. TY. *gratiam habeo tibi,*
Quom copiam iſtam mihi & poteſtatem facis:
Vt ego ad parentes hunc remittam nuncium,
Qui me quid rerum hîc agitem, & quid fieri velim,
Patri meo ordine omnem rem illuc perferat.
Nunc ita convenit inter me atque hunc, Tyndare,
Vt te æſtimatum in Alidem mittam ad patrem.
Si non rebitas huc, ut viginti minas
Dem pro te. PH. *recte conveniſſe ſentio.*
Nam pater expectat, aut me, aut aliquem nuncium,
Qui hinc ad ſe veniat. TY. *ergo animum advortas volo,*
Quæ nunciare hinc te volo in patriam ad patrem.
PH. *Philocrates, ut adhuc locorum feci, faciam ſedulo,*
Vt potiſſumum quod in rem recte conducat tuam,
Id petam, id perſequarque corde & animo atque viribus.
TY. *Facis ita, ut te facere oportet. nunc animum advortas volo:*
Omnium primum ſalutem dicito matri & patri,
Et cognatis, & ſi quem alium benevolentem videris.
Me hîc valere & ſervitutem ſervire huic homini optumo,
Qui me honore honeſtiorem ſemper fecit, & facit.
PH. *Iſtuc ne præcipias: facile memoria memini tamen.*

QVI ME &c.] Helleniſmus. Nam Latino more dixiſſet: qui, quid ego rerum hîc agitem, & quid fieri velim, omnem rem patri meo illuc ordine perferat. *Lamb.* At haud opus eſt tanto molimine. Certum mihi eſt, ſic diſtinxiſſe hæc Plautum;

Qui me, quid rerum hic agitem & quid fieri velim,
Patri meo ordine omnẽ rem illuc perferat.

Qui me conſtruendum eſt cum, *perferat*, quod ἀπὸ τοῦ κοινοῦ eſt repetendum. *Qui me perferat*, idem eſt, quod, qui omnem vitæ ac rerum mearum conditionem patri meo exponat. Ad eum modum, *deferre aliquem*, dicitur. *Boxhorn.*

SI NON REBITAS HVC.] Si non redeas huc. *Betere* antiquum, hoc eſt, *ire:* tunc *rebitere, perbitere, præterbitere*, hoc eſt, redire, perire, præterire. *Pacuvius* in Medo: *Si reſto pergit iter: tum ſi ire conor prohibet betere.* Livius Tereo: *Ego puerum interea ancillæ ſubdam: lactantem meæ, ne fame perbitet.* Nonius.

VT ADHVC LOCORVM FECI.] Vt uſque ad hoc tempus feci. *Lamb.*

BENEVOLENTEM.] *Benevolum.* Vſitata vox Plauto, ut & *Terentio* Phorm.

Ea ſita erat ex adverſo: neque ei benevolens,
Neque notus, neque cognatus, extra unam aniculam &c.

Lambinus.

FACILE MEMORIA &c.] Malim ex *Mſſ. Lang.*

--- facili memoria memini à me.

Vt idem ſit, quod, *memorem mones.* Nihil eſt, inquit, quod mihi illud præcipias, nam a me facile meminero, quamvis nullus moneat. *A me* αὐτόθεν, ἐξ

TY. *Nam quidem, niſi quod cuſtodem habeo, liberum* LAMB. equidem.
me eſſe arbitror.
Dicito patri, quo pacto mihi, cum hoc convenerit
De hujus filio. PH. *quæ memini, mora mera eſt monerier.*
TY. *Vt eum redimat, & remittat noſtrum huc amborũ vicem.*
PH. *Meminero.* HE. *at quamprimum poteris, iſtuc in rem*
utrique eſt maxume.
PH. *Non tuum tu magis videre, quam ille ſuum gnatum cupit.*
HE. *Meus mihi, SVVS cuique eſt carus.* PH. *nunquid aliud vis*
Nunciari? TY. *me hîc valere. & tute audacter dicito,* (patri
Tyndare, inter nos fuiſſe ingenio haud diſcordabili:
Neque te commeruiſſe culpam, neque me advorſa- Mſſ. Lang. adverſ. mihi.
tum tibi
Beneque hero geßiſſe morem in tantis ærumnis tamen.
Neque med unquam deſeruiſſe te, neque factis, neque fide,
Rebus in dubiis, egenis. hæc pater quando ſciet,
Tyndare, ut fuerit animatus erga ſuum gnatum atque ſe,
Nunquam erit tam avarus, quin te gratus emittat DOVZ. gratiis.
manu.
Et mea, opera, ſi hinc rebito, faciam ut faciat facilius.
Nam tua opera & comitate & virtute & ſapientia
Feciſti, ut redire liceat ad parentes denuo;
Cum apud hunc confeſſus es & genus & divitias meas.
Quo pacto emiſti è vinclis tuum herum, tua ſa- LAMB. quo facto exemiſti.
pientia.
PH. *Feci ego iſta ut commemoras: & te meminiſſe id gratum*
eſt mihi,

ἐμαυτοῦ, mea ſponte; quemadmodum *ab ſe*, ſua ſponte eſt. *Menæch.*
Mane, mane obſecro hercle, ab ſe, ecca, exit. Gloſſæ Iſidori: *ab ſe*, ſpontaneus. *Diſſaldeus.*

TAMEN.] Huic voculæ Mſ. noſter præſcribit TYNDARI nomen. Gloſſator autem notat, ſubintelligi, *dicendum fuit.* Boxhorn.

QVAE MEMINI &c.] Memorem mones: qui autem memorem monet, moratur eum quem monet, & tempus fruſtra conterit. *Lambin.*

QVAMPRIMVM POTERIS.] Lege; *poterit*, ſcil. pater. Quamprimum poterit, remittat. *Boxhorn.*

MEVS MIHI.] *Præterea nemo dicendo conſequi poßit, quantum referat ad voluptatem, exiſtimare aliquid eſſe proprie ſuam. Non enim fruſtra ipſe erga ſe amicitiam unuſquiſque gerit, ſed hoc à natura eſt inſitum.* Ariſtoteles 2. Polit.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Merito tibi ea evenerunt à me. nam nunc, Philocrates,
Si ego item memorem quæ med erga multa feciſti bene, PONT. feciſti bona.
Nox diem adimat. nam ſi ſervos meus eſſes, nihilo ſecius
Obſequioſus mihi ſemper fuiſti. HE. *Di voſtram fidem,*
Hominum ingenium liberale! ut lacrumas excutiunt mihi!
Videas corde amare inter ſe: quantis laudibus ſuum herum
Servos collaudavit! PH. *pol iſtic haud me centeſimam*
Partem laudat, quam ipſe meritus eſt, ut laudetur laudibus.
HE. *Ergo cum optume feciſti, nunc adeſt occaſio*
Benefacta cumulare, ut erga hunc rem geras fideliter.
PH. *Magis non factũ poſſum velle, quam opera experiar perſequi:*
Id ut ſcias, Iovem ſupremum teſtem laudo, Hegio, V.C. teſtem do.
Me infidelem non futurum Philocrati. HE. *probus es homo.*
PH. *Nec me ſecus unquam ei facturum quicquam quam memet mihi.*
TY. *Iſtæc dicta te experiri & operis & factis volo.* *Alii*, expedire.
Et quo minus dixi de te, quam volui, animum advortas volo.
Atque horum verborum cauſſa caveto mihi iratus fuas.
Sed te quæſo, cogitato, hinc mea fide mitti domum
Te æſtimatum, & meam eſſe vitam hîc pro te poſitam pignori.
Ne tu me ignores, cum extemplo meo è conſpectu abſceſſeris.
Quom me ſervom in ſervitute pro te hîc dereliqueris.
Tuque te pro libero eſſe ducas, pignus deſeras:
Neque des operam, pro me ut hujus reducem facias filium.

INTER SE.] *Terent.* Adelph. *Inter ſe amare*; ubi Donatus *invicem.* Sententia ergo eſt; Facile ex his omnibus intelligas, hos ex animo ſe invicẽ amare. *Boxh.*

ISTIC POL.] Notandum loquendi genus. Hoc autem vult centum partibus magis à me laudari meritus eſt, quam ego ab eo laudor, ſeu laudatus ſum. *Lamb.*

MAGIS NON &c.] Ordo eſt: *Non magis poſſum factum velle*, id eſt, non magis poſſum cupere id effectũ reddere, quod dico, quam re enitar, ut fiat. *Lambin.*

TESTEM LAVDO.] Id eſt, *nomino*: Nonius, qui hunc locum profert. *Agell*, lib. 2. 6. *Laudare ſignificat priſca lingua nominare, appellareque. Sic in actionibus civilibus laudari id dicitur, quod eſt nominari; illaudatus etiam dicitur, quaſi illaudabilis & innominabilis, qui neque mentione aut memoria ulla dignus, neque unquam nominandus eſt.*

IGNORES.] Id eſt, adſperneris, & quaſi ignotum negligas. Sic Amphitr. 4. 4. *Quem omnes mortales ignorant & ludificant.* Douza. & vide notas ibid.

TVQVE TE PRO LIBERO &c.] Ne tu te pro libero geras, qui liber non es, & me, qui pro te pignori oppoſitus ſum, deſeras. *Lambin.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Scito te hinc minis viginti æſtimatum mittier.
Fac fidelis ſis fideli: cave fidem fluxam geras.
Nam pater, ſcio, faciet, quæ illum facere oportet, omnia;
Serva in perpetuum tibi amicũ me, atque hunc inventũ inveni.
Hæc per dexteram tuam, te dextera retinens manu,
Obſecro, infidelior mihi ne fuas, quam ego ſum tibi.
Tu hoc age. tu mihi nunc herus es: tu patronus: tu pater:
Tibi commendo ſpes opeſque meas. PH. *mandaviſti ſatis.*
Satin' habes, mandata quæ ſunt, facta ſi refero? TY. *ſatis.*
PH. *Et tua & tua huc ornatus reveniam ex ſententia.* — NON. Oratus.
Nunquid aliud? TY. *ut quamprimum poßis, redeas.* PH. *res monet.*
HE. *Sequere me, viaticum ut dem hinc à trapezita tibi:*
Eadem opera à Prætore ſumam ſyngraphum. TY. *quem ſyngraphum?*
HE. *Quem hîc ferat ſecum ad legionem, hinc ire huic ut liceat domum.*
Tu intro abi. TY. *bene ambulato.* PH. *bene vale.* HE. *edepol rem meam*
Conſtabilivi, cum illos emi de præda à quæſtoribus.
Expedivi ex ſervitute filium, ſi dîs placet.
At etiam dubitavi hos homines emerem, an non emerem, diu.

FAC FIDELIS.] *Nonius* tantum habet: *Fac fidele: cave fluxam fidem feras.* Obiter nota, poſterioris ævi Scriptores *Fideles* ſubſtantive ſervos ſuos vocaſſe. uti homo in Pandectis eſt ſervus. Lampridius: *per fideles ſuos quæſivit.* Caſaub.

INVENI.] Et illud, *inventum inveni*, intelligit de filio Hegionis: qui eatenus quidem inventus erat, quod ſciebat Pater, ubi ſerviret, ſed nondum receperat. Quaſi dicat: Inveni eum, qui jam ex parte inventus eſt. *Piſtoris.* Putem ego Tyndarum de ſemet ipſo hic loqui. *Hunc*, id eſt, me, amicum tuum, hic inventum à te & agnitum, quemque diſcedens jam velut amiſſurus es, ut iterum invenias, huc revertere. *Boxhornius.*

PER DEXTERAM.] Pacta quæ veteres rata eſſe volebant, per dexterarum complicationem ſtabiliebant, in ſignum fidei. *Longol.*

HOC AGE.] Quaſi dicat: erecto & intento animo in eam curam unice incumbe: nec perfunctorie aut oſcitanter age, quod agis. *Taubm.*

ET TVA ET &c.] Et tua Hegionis, & tua Philocratis. *Lamb.*

SYNGRAPHVM.] *Diploma*, per quod liceat Pſeudotyndaro, belli tempore, ire in Elidem. *Lambin.*

SI DIIS PLACET.] Si dii approbant: diis volentibus. Interdum εἰρωνικῶς uſurpatur. *Lambin.*

DVBITAVI &c.] Proinde ac ſi dicat: ſtultus fui, qui dubitavi; nullo enim pacto dubitare debui, hos capteivos emerem an non emerem. *Lambin.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Servate iſtunc ſultis intus, ſervi: ne quoquam pedem
Efferat ſine cuſtode. jam ego apparebo domi,
Ad fratrem modo capteivos alios inviſo meos.
Eadem percontabor, ecquis hunc adoleſcentem noverit. *Mſſ. Cam.* percunctabor.
Sequere tu, te ut amittam, ei rei primum prævorti volo.

ACTVS TERTII SCENA PRIMA.

ERGASILVS.

Miſer homo eſt, qui ſi ipſe ſibi quod edit quærit, & id ægre invenit:
Sed ille eſt miſerior, qui & ægre quærit, & nihil invenit.
Ille miſerrumus eſt, qui cum eſſe cupit; quod edit non habet.
Nam, hercle, ego huic diei, ſi liceat, oculos effodiam libens,
Ita malignitate oneravit omnes mortales mihi.
Neque jejunioſiorem, neque magis effertum fame
Vidi: nec quoi minus procedat, quicquid facere occeperit.
Itaque venter gutturque reſident eſuriales ferias.

APPAREBO.] Comparebo domi. hinc *Apparitores*, qui ſemper apparent; ſive *apparituram faciunt*, ut loquitur Sueton. *magiſtratibus*. Vnde *Apparitores* in vett. Gloſſis exponuntur ἀποδεικταί: εἰσὶ δὲ ὑπηρέται τοῖς ἄρχουσι προσεδρεύοντες ἐκβιβασταί. Faber. *Præſto ero*. Gloſſ. Mſſ. Pl. Boxhorn.

AMITTAM.] *Abſolvam, expediam.* ſumpta à trapezita pecunia, quam tibi dem in viaticum. *Lambin.* Dimittam. *Boxhorn.*

OCVLOS EFFODIAM.] Lucem eripiam: tralatio eſt. *Lamb.*

MALIGNITATE ONERAVIT &c.] Ita omnes homines reddidit in me illiberales & malignos. *Lambin.*

IEIVNIOSIOREM.] Magis jejunioſum, ſeu majore jejunitate tenuem atque inopem. vocabulum riſus gratia uſurpatum. Vt autem Aul. act. 1. 2. cum totas ædes inanes ſignificare vult, ait *plenas eſſe inanitate*. ita hic hominem à cibo inanem denotans ridicule *fame effertum* dicit *Taubmann.*

RESIDENT ESVRIALES.] *Reſidere* & *ſedere*, interdum eſt quieſcere, & à rebus agendis ſuperſedere: quod feriis & feſtis diebus licebat. hinc *Reſides*, &c. *Reſident* igitur *eſuriales ferias*, dixit Plautus, pro eo quod eſt, agitant ferias, quæ Eſuritioni ſunt dicatæ: quod nihil aliud eſt, quam quieſcunt & ceſſant ab edendo & bibendo. *Eſuriales* autem ferias dixit, ficto ab *eſurire* vocabulo. *Turnebus.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Ilicet paraſiticæ arti maxumam in malam crucem! HEINS. i licet paraſitica ars maxim.

Ita juventus jam ridiculos inopeſque ab ſe ſegregat. I. GVL. ridiculos inopes ab ſe.

Nihil morantur jam Laconas imi ſubſellî viros,
Plagipatidas, quibus ſunt verba ſine penu & pecunia.
Eos requirunt, qui, libenter cum ederint, reddant domi.
Ipſi obſonant, quæ paraſitorum ante erat provincia.
Ipſi de foro tam aperto capite ad lenones eunt,
Quam in tribu aperto capite ſontes comdemnat reos.
Neque ridiculos jam terunci faciunt. ſeſe omnes amant.
Nam ut dudum hinc abii, acceſſi ad adoleſcentes in foro:
Salvete, inquam: Quo imus una, inquam, ad prandium? atque illi tacent.

ILICET PARASITICAE.] Imperfecta oratio. In crucem ire jam licet arti noſtræ. *Camer.*

RIDICVLOS.] *Ridiculus*, γελωτοποιὸς, qui riſum captat. *Nannius.*

LACONAS.] Iocatur de ſolemni verberatione puerorum Laconicorum. *Camerar.*

IMI SVBSELLII.] *Viri imi ſubſellii* ſunt, qui ſedent in ima parte ſubſellii, non prima. Apud *Cic.* 3. Epiſt. 9. *res longi ſubſellii* dicitur, quæ multis indiget, qui deliberent. poſſunt enim in longo ſubſellio multi ſedere. *Turnebus.*

PLAGIPATIDAS.] Legendum eſt *Blagipatidas*, βλαγιπαθίδες, Plautus ita appellat *Lacones*, quod βλαγῖδες, id eſt, οὐλὰς ἕλκη ὀνείδη κηλῖδες, hoc eſt, cicatrices, convitia, verbera, hulcera flagellaque paterentur: hæc enim omnia ſignificat βλαγίς. Immo Grammatici tradunt hanc dictionem βλαγὶς ſignificare *Lacones*. Longol.

QVIBVS SVNT VERBA &c.] Proverb. olet. Eſt autem *penus* omne id, quo veſcuntur homines, & quod intus reconditur. unde *penitus*, *penitrare*, *penates*, id eſt, dii interiores, & qui in adito penitiſſimo coluntur. unde & *penetales* dicti. *Taubm.*

REQVIRVNT.] Eſum vocant. *Lamb.*

QVI, LIBENTER &c.] Qui, cũ jucunde comederint, revocent eos, à qubus bene accepti ſunt. *Cic.* 2. de Finib. *Negat eum bene cœnare, qui omnia ponat in voluptate: & tamen non negat libenter unquam cœnaſſe Gallonium: (mentiretur enim) ſed bene. Ita graviter & ſevere voluptatem ſecernit à bono. Ex quo illud efficitur, qui bene cœnent, omnes libenter cœnare; qui libenter, non continuo bene. Semper Lælius bene. Quid bene? dicet Lucilius:* Cocto, condito: *ſed cedo caput cœnæ,* ſermone bono: *quid ex eo:* ſi quæri libenter. *Lamb.*

APERTO CAPITE.] Id eſt, ſine pudore; confidenter. Contra, *operto capite*, ἐγκαλυψάμενος. Et bene dixit, *aperto capite.* talia enim loca probroſa: operiebaturque caput. Quare non recte noſter *Douza* hic ſubſtituit *laniones.* neque tam probroſum ſane adire macellum. Sed ringitur Paraſitus, quod jam omnia per ſe agant adoleſcentes: neglecta ipſorum opera. *Gruter.*

TERVNCII FACIVNT.] Id eſt, flocci faciunt. *Teruncius* à tribus unciis dictus, inquit *Varro.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Quis ait? hoc, aut, quis profitetur? inquam, quaſi muti ſilent:
Neque me rident. Vbi cœnamus? inquam, atque illi abnuunt,
Dico unum ridiculum dictum, de dictis melioribus,
Quibus ſolebam menſtruales epulas ante adipiſcier. Dovz. quî.
Nemo ridet. ſcivi extemplo rem de compacto geri.
Ne canem quidem irritatam voluit quiſquam imitarier.
Saltem, ſi non arriderent, dentes ut reſtringerent.
Abeo ab illis poſtquam video me ſic ludificarier.
Pergo ad alios, venio ad alios, deinde ad alios: una res.
Omnes compacto rem agunt, quaſi in velabro olearii.
Nunc redeo inde, quoniam me ibi video ludificarier.
Item alii Paraſiti fruſtra obambulabant in foro.
Nunc barbarica lege certum eſt jus meum omne perſequi.

QVIS AIT? HOC.] Id eſt, *huc*. Dixerat Paraſitus: Quo imus una ad prandium? ideo tacentibus illis, quos rogarat, adjicit; Ecquis audet dicere, *Huc:* id eſt, ad me eamus? Vſitata in illa re adverbia, *huc*, aut *hic*. Menæch. *numero huc advenis ad prandium*. Moſtell. *Hic apud nos hodie cœnes*. *Profiteri prandium*, promittere eſt. nam ea huic verbo notio etiam apud *Cic.* Philip. 2. *Vt igitur intelligeretis, qualem ipſe Conſul profiteretur, objecit mihi conſulatum meum.*

NEQVE ME RIDENT.] Προσγελῶσιν ἐμοί. Eodem modo *Virgil.*

---- qui non riſere parentes.

Ridere parentes, eſt ridere ad parentes; ut infantes, quibus blandiuntur nutrices. *Scalig.*

ATQVE ILLI ABNVVNT.] Continuo nutu capitis ſignificant, ſe nuſquam cœnatum ire. *Lamb.*

DICTVM.] *Dicta* ſunt joci. *Lucan* in Paneg.

---- patiuntur dicta jocorum.

Varro *dicteria* vocavit. *Taubm.*

MENSTRVALES EPVLAS.] Loquitur de cœnis quas ſufficiebant promiſcue Romani, ſingulis calendis. *Longol.* Quæ mihi in menſem ſatis eſſent. *Lambin.*

DE COMPACTO.] *Compacto*, (vel *compecto*, ſcribendi ratione tunc tralatitia, à *compeciſcor*) ἐκ συνθήματος: merum Latium. Vſus *Livius* lib. 5. & *Cicero* ipſe ad Atticum. *Lipſius.*

IRRITATAM.] *Irritare* non ab ira, ut quidam putant, ſimplici ſcribentes litera, ſed venit ab *irrire*, quod canum eſt, cum ringi incipiunt. *Paſſerat.*

RESTRINGERENT.] *Reſtringere* eſt aperire, & quod conſtrictum erat, laxare: ut hic *reſtringere dentes*: quod irritati canes, dum ringuntur, faciunt. *Turneb.* Ita & *Caſaub.* notat, τὸ *re* in multis eſſe modo ἐπιτατικὸν μόριον, modo στερητικόν. Sententia autem paraſiti hæc eſt; nullũ ſe reſponſum, ſeu bonum, ſeu malum retuliſſe. quod indicium eſt maximi contemptus. *Boxhorn.*

VELABRO OLEARII.] Sicut ii, qui oleum vendunt, communi pacto & pretio id vendunt. *Velabrum* locus Romæ iuxta Aventinum montem, vel à *velando*, quod viam ad hippodromum ferentem è foro, velis in ipſis ludis obtendere ſolebant: vel dictus à *vehendo*; nam olim paludibus Aventinus mons à reliquis erat diſcluſus. Hoc loco proſtabant omnia, quæ ad victus rationem, & delicias pertinebant. *Lamb.* & *Cruq.*

BARBARICA.] Id eſt, Romana. Innuit autem eam, quæ à Q. Vario lata eſt in eos, qui in Remp. conſpiraſſent, conſilio inito, quo populum Rom. vita & victu prohiberent. *Camer.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Qui concilium iniere, quo nos victu & vita prohibeant;
His diem dicam, irrogabo multam: ut mihi cœnas decem
Meo arbitratu dent, cum cara annona ſit. ſic egero.
Nunc ibo ad portum hinc. eſt illic mihi una ſpes cœnatica:
Si ea decollabit, redibo huc ad ſenem, ad cœnam aſperam.

ACTVS TERTII SCENA SECVNDA.

HEGIO.

QVid eſt ſuavius, quam bene rem gerere bono publico? ſicut ego feci heri,
Cum emi hoſce homines. ubi quiſque vident, eunt obviam,
Gratulanturque eam rem, ita me miſerum reſtitando,
Retinendoque laſſum reddiderunt.
Vix ex gratulando miſer jam eminebam.
Tandem abii ad Prætorem, ibi vix requievi: rogo ſyngraphum:
Datur mihi: ilico dedi Tyndaro. ille abiit domum.
Inde ilico revortor domum, poſtquam id actum eſt, eo:
Protinus ad fratrem inde abii, mei ubi ſunt alii capteivei.

IRROGABO MVLTAM.] Si honeſtior eſſet perſona, quam ut eam rapi in jus conveniret, diem ei dicebat, eamque promiſſa pœna, quam *multam* Plautus appellat; datiſve, ni prædia poſſideret, vadibus vel pignore dimittebat. *Ravard.*

DECOLLABIT.] Id eſt, *fallet, deficiet*, Diomedes. Nonius exponit, *De collo deponet. Decollare*, ſignificat excidere; tanquam onus quod ſuccollatum eſt, & poſtea excutitur è collo. Aliud vero eſt κεφαλοτομεῖν, *decollare:* nempe τραχηλοκοπεῖν, & *caput cervicibus abſcindere.* Cæterum, ut noſter *Decollare*; ita Suetonius dixit *Succollare*, in collum tollere, & humeris quaſi ſubire. *Scalig.*

BENE REM GERERE.] Salutationis genere expreſſit Græcum modum χαίρειν & εὖ πράττειν. *Taubmann.*

BONO PVBLICO.] Hoc eo dicit, quia audierat, Philocratem ſummo loco natum: & iccirco non ſolum ſua, ſed etiam Reipub. intereſſe, eum ſuis reddi. *Lambin.*

EMINEBAM.] Vix videri poteram; ita me pæne obrutum & ſepultum quaſi detinebant. *Taubm.*

EO: PROTINVS.] Aut Plautus ſui hic oblitus, leges œconomiæ migravit: aut illa duo ſunt additamenta audaciſſima nebulonum: *Inde illico revortor domum*, & *inde abii.* cum in nullis etiam editt. appareant. Lego itaque:

---- rogo ſyngraphum.
Datur mihi. ilico dedi Tyndaro. ille abiit. domum.
Poſtquam id actum eſt, eo
Protinus ad fratrem, mei ubi ſunt alii captivi.

Acidalius.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Rogo, Philocratem ex Alide ecquis omnium noverit?
Tandem hic exclamat, eum ſibi eſſe ſodalem. dico eſſe eum
Apud me, hic extemplo orat obſecratque eum ſibi ut liceat
Videre. juſſi ilico hunc exolvi. nunc tu ſequere me,
Vt quod me oraviſti, impetres, hominem ut convenias.

ACTVS TERTII SCENA TERTIA.

TYNDARVS.

NVnc illud eſt, cum me fuiſſe, quam eſſe, nimio mavelim:
Nunc ſpes, opes auxiliaque à me ſegregant, ſpernuntque ſe. — *Mſſ. Pall.* ſpernuntque me.
Hic ille eſt dies, cum nulla vitæ meæ ſalus ſperabilis eſt:
Neque exilium exitio eſt; neque adeo ſpes, quæ mihi hunc aſpellat metum:
Nec mendaciis ſubdolis mihi uſquam mantellum eſt meis. — LAMB. integumentum.
Nec ſycophantiis, nec fucis ullum mantellum obviam eſt.
Neque deprecatio perfidiis meis, nec maleſactis fuga eſt.
Nec confidentiæ uſquam hoſpitium eſt, nec divorticulum dolis.
Operta quæ fuere, aperta ſunt: patent præſtigiæ.

CVM ME FVISSE.] Quem auctores εὐφημοῦντες volebant dicere *mortuum*, dicebant, *vixit*. Vt Cicero de Conjuratis; *vixerunt*. Virg. 2. Æn.

--- fuimus Troes, fuit Ilium.

Paſſerat.

SEGREGANT SPERNVNTQVE.] *Segregant*, eſt velut interpretamentum verbi ſubſequentis. Nam *ſpernere*, disjungere & ſegregare eſt. Ennius:

Melius eſt virtute jus. nam ſæpe virtutem mali
Nanciſcuntur. jus atque æquum ſe à malis ſpernit procul. Douza.

NEQVE EXILIVM EXITIO EST.] Quaſi dicat: neque ullus locus eſt, quo profugiens poſſim exitium declinare. Paullo poſt *fugam* dixit, quod hic *exilium*. Lamb. Ego legebam, *auxilium exitio eſt*. Quaſi dicat: Nullum præſto eſt auxilium, quo minus in exitium ruam. *Diſſald.* At ſane miror tot turbas hic dediſſe interpretes. Vulgata ſcriptura à Plauto & venuſtiſſima eſt. Dicit Tyndarus; præſentiſſimum certiſſimumque exitium ſe ubique locorum manere; cupere ſe illud quaſi in exilium mittere, in ultimas terras deportare, & procul à ſe amandare; ſed non poſſe, adeoque haud dubie ſibi eſſe pereundum. *Boxhornius.*

MANTELLVM.] Genus pallii aut velamenti. *Varr.* vocat *Mantelium*, *quaſi manuterium* χειρόμακτρον. Etiam apud Athenæum χειρόμακτρον eſt genus velamenti. Sic Latine *mantelium* & *mantile* ad tergendas manus. Vtrumque Heſychius, χειρόμακτρον, ἢ χειρόμεστρον, Μανδύλιον. *Scalig.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Omnis res palam eſt : neque de hac re negotium eſt , quin male
Occidam, oppetamque peſtem, heri vicem meamque.
Perdidit me Ariſtophontes hic , qui intro venit modo.
Is me novit : is ſodalis Philocrati & cognatus eſt.
Neque jam ſervare Salus, ſi volt, me poteſt : nec copia eſt:
Niſi ſi meo aliquam corde machinor aſtutiam.
Quam, malum ! quid machiner ? quid comminiſcar? maxumas
Nugas ineptiaſque incipiſſo. hæreo. *Quidam* ; Horreo.

ACTVS TERTII SCENA QVARTA.

HEGIO, TYNDARVS, ARISTOPHONTES.

QVo illum nunc hominem proripuiſſe foras ſe dicam ex ædibus?
TY. *Nunc enim vero ego occidi : eunt ad te hoſtes, Tyndare. quid loquar?*
Quid fabulor ? quid negabo ? aut quid fatebor ? mihi
Res omnis in incerto ſita eſt. quid rebus confidam meis?
Vtinam te Dî prius perderent, quam periiſti è patria tua,
Ariſtophontes, qui ex parata re imparatam omnem facis.
Occiſa eſt hæc res, niſi reperio atrocem mihi aliquam aſtutiam.
HE. *Sequere. hem tibi hominem , adi , atque alloquere.* TY. *quis homo eſt me hominum miſerior?*
AR. *Quid iſtuc eſt, quod meos te oculos dicā fugitare Tyndare?*
Proque ignoto me aſpernari, quaſi me nunquam noveris?
Equidem tam ſum ſervos, quam tu : etſi ego domi liber fui,
Tu uſque à puero ſervitutem ſerviviſti in Alide.
HE. *Edepol minime miror, ſi te fugitat, aut oculos tuos,*

QVAM PERIISTI E PATRIA TVA.] Vtinam prius vitā perdidiſſes quam patriam, & in hoſtium non manus, ſed gladios potius ipſos incidiſſes. *Siberus.* Etiam ICti dicunt eos periiſſe patriæ, qui capti ſunt, vel exules. *Taubm.*

QVI EX PARATA RE.] Omnia compoſita conturbas. *Imparati, parati*, paſſim etiam *Tacito* dicuntur , qui jam impares aut pares ſunt defenſioni. *Boxh.*

OCCISA EST &c.] Id eſt, interiit, & deſperata eſt hæc res. *Lamb.*

ATROCEM.] Feſtus : *Atroces appellantur ex Græco : quia illi ἄτρωκτα appellant , quæ cruda ſunt. ſive Atrox dicitur ab eo, quod nihil timeat : τρέσαι enim Gr. dicunt timere.* Immo *Atrox* putum putum Græc. eſt, ἀτρῶξ, ἀτρῶγος, quod nondum maturum eſui. *Scalig.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Aut ſi te odit, qui iſtum appelles Tyndarum pro Philocrate
TY. *Hegio, hic homo rabioſus habitus eſt in Alide.* Non rabidoſus.
Ne tu, quod iſtic fabuletur, aures immittas tuas.
Nam iſtic haſtis inſectatus eſt domi matrem & patrem.
Et illic iſti, qui ſputatur, morbus interdum venit.
Proin' tu ab iſtoc procul recedas. HE. *ultro iſtum à me.* TY. *ain' verbero*
Me rabioſum? atque inſectatum eſſe haſtis meum memoras patrem?
Et eum morbum mihi eſſe, ut qui me opus ſit inſputarier.
HE. *Ne verere: multos iſte morbus homines macerat*
Quibus inſputari ſaluti fuit. TY. *atque aliis profuit.* V. E. atque iis profuit.
AR. *Quid tu autem, etiam huic credis?* HE. *Quid ego credam huic?* AR. *inſanum eſſe me.*
TY. *viden' tu hunc, quam inimico voltu intuetur? concedi optumum eſt.*
Hegio, fit quod ego tibi dixi: gliſcit rabies. cave tibi.
HE. *Credidi eſſe inſanum extemplo, ubi te appellavit Tyndarum.*

QVI SPVTATVR.] *Morbus qui inſputatur*, à Plauto omnium primo ſic appellatus, quis eſſet apud veteres, in controverſiam poſuerunt eruditiſſimi viri: & extiterunt, qui *herpetem miliarem*, alias *volaticam* nuncupatam fuiſſe conſtituerent, ea ratione adducti, quod hujuſmodi genus ulcerum non modo contagioſum ſit, quale ſuum facit Plautus, verum etiam à vulgaribus, atque medicis, frequentiſſime ſputo curetur. Veruntamen horum ſententiam ſatis *Plinii* auctoritas refellere videtur, qui libro 10. cap. 23 & lib. 28. cap. 3. diſertiſſimis verbis monſtrat, *epilepſiam* eum fuiſſe morbum, qui inſputabatur. Sed incertum eſt adhuc, quis fuerit inſputandi modus: cum à nemine ita explicatum inveniatur, quin ſemper dubitandi relinquatur occaſio. At ſum ego ejus ſententiæ, id feciſſe priſcos hac in re, quod faciunt hodie in pleriſque regionibus, ut ubi epilepticus vel occurrit, vel morbus nominatur, ſputum emittatur, tanquam hujuſcemodi conſpuitio ad avertendam à ſeſe morbi perniciem conferat. Neque vero ſimile videtur, vel in ægrotantis faciem, vel alio pacto adverſus ipſum conſpuitionem faciendi conſuetudinem extitiſſe. *Mercurialis.*

VLTRO.] V.N. Amph. act. 1. 1.

VT QVI ME &c.] *Mſſ. Lang.* non habent *ut*: & hic ſane male feriatur. *Quî*, hoc eſt, cujus cauſſâ. *Diſſald.*

QVIBVS INSPVTARI &c.] Argutatione ſua uſque adeo Hegioni perſuaſerat Tyndarus, Ariſtophontem comitiali morbo laborare, ut ille jam bono animo Ariſtophontem eſſe juberet; poſſe eum ſola inſputatione ſanari: ad quæ verba ſervus: Bene loqueris, inquit, & verum eſt, quod hic ſputo curentur homines caduci: nam & æque apud nos in Aulide idem eſt eidem morbo remedium. *Gruter.*

CONCEDI.] Tutiſſimum eſt ei cedi. *Lamb.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

TY. *Quin ſuum ipſe interdum ignorat nomen, neq; ſcit qui ſiet.*
HE. *At etiã te ſuum ſodalem eſſe ajebat.* LY. *haud vidi magis.*
Et quidem Alcmæo atque Oreſtes & Lycurgus poſtea
Vna opera mihi ſunt ſodales, qua iſte. AR. *at etiam, furcifer,*
Male mihi loqui audes? non ego te novi? HE. *pol planum id quidem eſt*
Non noviſſe, qui iſtunc appelles Tyndarum pro Philocrate.
Quem vides, eum ignoras: illum nominas, quem non vides.
AR. *Immo iſte eum ſeſe ait, qui non eſt, eſſe: & qui vero eſt, negat.*
TY. *Tu enim repertus, Philocratem qui ſuperes veriverbio!*
AR. *Pol, ego ut rem video, tu inventus, vera vanitudine*
Qui cõvincas. ſed quæſo, hercle, agedum aſpice ad me. TY. *hem.*
AR. *dic modo,*
Te negas Tyndarum eſſe? TY. *nego inquam.* AR. *tun' te Philocratem eſſe ais?*
TY. *ego inquam.* AR. *tune huic credis?* HE. *plus quidem, quam tibi aut mihi.*
Nam ille quidem, quem tu hunc memoras eſſe, hodie hinc abiit Alidem
Ad patrem hujus. AR. *quem patrem, qui ſervos eſt?* TY. *& tu quidem*
Servos & liber fuiſti, & ego me confido fore;
Si hujus huc reconciliaſſo in libertatem filium.
AR. *Quid ais, furcifer? tun' te gnatum memoras liberum?*
TY. *Non equidem me Liberum, ſed Philocratem eſſe ajo.*
AR. *quid eſt?*

HAVD VIDI.] V. N. Amph. 2. 2.

ALCMAEO.] Tres inſanos nobiliſſimos commemorat: quos eodem modo ſibi dicit ſodales eſſe, atque iſtum. At illi nullo modo fuerunt: neque igitur iſte. *Lambin.*

VERA &c.] i. qui ea quæ vera ſunt, cõvincas vanitate ac mendaciis tuis. *Douz.*

QVEM PATREM?] Idem ſonat, atque ſi ſcriptum eſſet, *Patrem non habet.* additur ratio: quia ſervus eſt. *Mercer.* Hoc autem eo pertinet, quod jure civili nulla ſit ſervilis cognatio. *Lambin.*

NON EQVIDEM ME LIBERVM, &c.] *Pontanus* argutatur in voce *liberum*, ſcribit enim majuſcula *L*, ut jocus ſit in ambiguo *Liberi* & *liberi.* Sed nihil hic opus fuit Libero patre. Huic loco optima interpretatio accedet ex ỿſ. 59. ubi ait Tyndarus:

Pergin' ſervom me exprobrare eſſe, id quod vi hoſtili obtigit?

Non ait Tyndarus ſe eſſe liberum, quia ſit in ſervitutem redactus, ſed fuiſſe. Certe liber natus fuerat, & poſtea reperietur Hegionis filius. Sed ludit etiam altero ambiguo, poteſt enim intelligi, *non dico me eſſe liberum, ſed me eſſe Philocratem:* & *non dico me, ſed Philocratem eſſe liberum.* Diſſaldeus.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Vt ſceleſtus, Hegio, nunc is te ludos hîc facit! DOVZ. Hegioni huic iſte.
Nam is eſt ſervos ipſe, neque præter ſe unquam ei ſervos fuit. MSſ. Pall. præter eum quiſquã ei.
TY. *Quia tute ipſe eges in patria, nec tibi, quî vivas, domi eſt,*
Omneis inveniri ſimiles tibi vis: non mirum facis.
EST MISERORVM, ut malevolentes ſint atq; invideant bonis.
AR. *Hegio vide ſis, ne quid tu huic temere inſiſtas credere.*
Atque ut perſpicio, profecto jam aliquid pugnæ edidit. SCOPP. dedit.
Filium tuum quod redimere ſe ait, id neutiquam mihi placet.
TY. *Scio te id nolle fieri: efficiam tamen id ego, ſi Dî adjuvant.*
Illum reſtituam huic, hic autem in Alidem me meo patri.
Propterea ad patrem hinc amiſi Tyndarum. AR. *quin tute is es.*
Neque præter te in Alide ullus ſervos iſtoc nomine eſt.
TY. *Pergin' ſervõ me exprobrare eſſe, id quod vi hoſtili obtigit?*
AR. *Enimvero jam nequeo contineri.* TY. *heus audin' quid ait? quin fugis?*
Iam illic hic nos inſectabit lapidibus, niſi illum jubes
Comprehendi. AR. *crucior.* TY. *ardent oculi: fune opu'ſt, Hegio.*
Viden' tu illi maculari corpus totum maculis luridis?
Atra bilis agitat hominem. AR. *at pol te, ſi hic ſapiat ſenex,*
Atra pix agitet apud carnuficem, tuoque capiti illuceat.
TY. *Iam deliramenta loquitur: larvæ ſtimulant virum.*
HE. *Quid? quid ſi hunc comprehendi juſſerim?* TY. *ſapias magis.*

BONIS.] Id eſt, divitibus & beatis. *Douza.* Ita *bona* dicuntur opes. Nata autem eſt ea loquendi ratio ex opinione vulgi, in ampliſſimis opibus ac poſſeſſionibus ſummum bonum conſtituentis. *Boxhorn.*

ALIQVID PVGNAE EDIDIT.] Aliquid jam machinatus eſt. *Lamb.*

EXPROBRARE.] Ὀνειδίζειν. Etſi pari jure habebantur ſervi bello capti, atque ii qui vernæ eſſent: hoc illis tamen quaſi miſeriæ ſuæ ſolatium ac levamen erat, quod exprobrare ſervitutem non liceret: cum id ipſum minime honeſtum exiſtimarent, *Meurſius.*

ARDENT OCVLI.] Nam, ut iratis, ita & inſanis ardere oculi ſolent. nec mirum: cum *ira* ſit *furor brevis.* Virgil. 12. Æneid.

Ardentes oculorum orbes ad mœnia torſit
Turbidus. - - -

Lambin.

ATRA PIX.] Qua cruciabantur ſontes & malefici. *Lucret.*

Verbera, carnifices, robur, pix, lamina, tædæ. Lambin.

AR. *Crucior lapidem non habere me, ut illi maſtigiæ*
Cerebrum excutiam, qui me inſanum verbis concinnat ſuis.
TY. *Audin' lapidem quæritare?* AR. *ſolus te ſolum volt,*
Hegio. HE. *iſtinc loquere, ſi quid vis; procul tamen audiam.*
TY. *Namque edepol ſi adbites proprius, os denaſabit tibi*
Mordicus. AR. *neque pol me inſanum, Hegio, eſſe creduis,* *Alii*, mordicibus.
Neque fuiſſe unquam, neque eſſe morbum quem iſtic autumat.
Verum ſi quid metuis à me, jube me vinciri: volo,
Dum iſtic itidem vinciatur. TY. *imo enim vero, Hegio.*
Iſtic, qui volt, vinciatur. AR. *tace modo: ego te Philocrates*
Falſe, faciam, ut verus hodie reperiare Tyndarus.
Quid mi abnutas? TY. *tibe ego abnuto? quid agat, ſi abſis longius?*
HE. *quid ais? quid ſi adeam hunc inſanum?* TY. *nugas ludificabitur.*
Garriet quod neque pes unquam, neque caput compareat. LAMB. quo.
Ornamenta abſunt; Ajacem, hunc cum vides, ipſum vides.
HE. *Nihili facio, tamen adibo.* TY. *nunc ego omnino occidi,*
Nunc ego INTER *ſacrum ſaxumque ſto; nec, quid faciam, ſcio.*
HE. *Do tibi operam, Ariſtophontes, ſi quid eſt, quod me velis.*
AR. *Ex me audibis vera, quæ nunc falſa opinare, Hegio.*
Sed hoc primum me expurgare tibi volo, me inſaniam
Neque tenere, neque mihi eſſe morbum, niſi quod ſervio.
At ita me rex deorum atque hominum faxit patriæ compotem,

ADBITES.] Vide notas ſupra Act. 2. Sc. 3. Vſ. 20.

VT VERVS HODIE REPERIARE TYNDARVS.] Vt vapules, quemadmodum ſervi vapulare ſolent. *Lambin.*

NVGAS LVDIFICABITVR.] i. Nugator ludos faciet. Scio, *nugas* capi poſſe *nugax*: malim tamen *nugas* ſeorſim poni, ut ſubintelligatur, *egeris*. Acidal. Forte ſcripſit Plautus; *ne agas*; *ludificabitur*. Boxhorn.

ORNAMENTA ABSVNT; AIACEM &c.] Nulla in hoc loco legenti ad intelligendum remora objicitur. Quid difficile in eo viſum fuerit, non ipſe video. Hunc cum vides, inquit, Ajacem ipſum vides. Ornamenta tantum abſunt Ajacis. Hoc uno excepto quod non ornatus eſt nec indutus, ut Ajax, cætera Ajaci ſimilis eſt. Quid ſint ornamenta hiſtrionum vel perſonarum Comicarum Tragicarumque, neminem latet. *Salmaſius.*

INTER SACRVM SAXVMQVE.] Proverb. à victimis, nempe porcis, quæ in ſanciendis fœderibus à Sacerdote ſaxo feriebantur. Vnde *ferire, percutere, icere fœdus.* Lambin.

90 Vt

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Vt iſtic Philocrates non magis eſt, quam aut ego, aut tu. HE. *eho! dic mihi,*
Quis igitur ille eſt? AR. *quem dudum dixi à principio tibi.*
Hoc ſi ſecus reperies, nullam cauſſam dico, quin mihi
Et parentum & libertatis apud te deliquio ſiet.
HE. *Quid tu ais?* TY. *me tuum eſſe ſervom, & te meum herum.* HE. *haud iſtuc rogo.*
Fuiſtin' liber? TY. *fui.* AR. *enimvero non fuit, nugas agit.*
TY. *Quî tu ſcis? an tu fortaſſe fuiſti meæ matri obſtetrix,*
Qui id tam audacter dicere audes? AR. *puerum te vidi puer.*
TY. *At ego te video major majorem. hem rurſum tibi!*
Meam rem non cures, ſi recte facias. num ego curo tuam?
HE. *Fuitne huic pater Theſaurochryſonicochryſides?*
AR. *Non fuit. neque ego iſtuc nomen unquam audivi ante hunc diem.*
Philocrati Theodoromedes fuit pater. TY. *pereo probe.*
Quin quieſcis dierectum cor meum! i, ac ſuſpende te.

LAMB. quin quieſce tu dierecte.

NVLLAM CAVSSAM DICO.] Non recuſo. *Lambin.*

DELIQVIO SIET.] *Deliquio* deliquionis, idem quod deliquium, ut *obſidio* obſidionis & obſidium, *Sorbitio* ſorbitionis, & ſorbitium. *Aeſtimio* æſtimionis & æſtimium pro æſtimatione. Et ſic alia ſexcenta. *Salmaſius.*

FVI.] Verum dicit imprudens. eſt enim Hegionis filius. *Lambin.*

SI RECTE FACIAS.] Sic *Cic.* pro Roſc. Amer. dixit, *ſi recte fiat*, pro, ſi officio fungatur. *Lambin.*

QVIN QVIESCIS DIERECTVM &c.] Quid ſit dierectum quæritur. Quod de eo dicam veriſſimum eſt, ſed vereor, ut poſſim omnibus id approbare. Fruſtra quæritur in Latino ſolo hujus vocis origo & ſignificatio, quæ Latina non eſt. Qui veterum ſcripſere *dierectum* dici quaſi diem rectum per antiphraſin, cum vellent ſignificare *diem malum*, refutari non merentur. *Abi dierectum* non recipit hanc ſignificationem. Multo minus *dierectum lien*, *dierectum cor*, & *dierectus lembus.* Nec meliora ſunt quæ afferuntur à Neotericis criticis, qui *in diem erectum* interpretantur, quaſi de in crucem acto. Compoſitio ut dixi Latina non eſt, nec origo, ſed plane Græca, ut multas uſurpatas à Plauto conſtat, ut *prothymiam*, *Baſilicas edictiones*, *tympanotribam*, *maſtigiam*, & alia infinita. Sed apparet vocem hanc fuiſſe, quæ tunc uſurparetur à Romanis cum minima corruptione. Nam *dierectum* dixere pro *diarectum.* Sic *patenam* ex πατάνη fecere. Et ex verbo Græco κωμάζειν, *comeſſare* & *comeſſatio.* Sic *remulcum* pro Græco ῥυμουλκὸς, una littera mutata, & *Pincerna*, qui Græce eſt ἐπικίρνας, *Thenſaurum* ſcribebant pro *Theſauro*, ex Græco θησαυρός. Ita ergo *dierectum* ſcripſere pro diarectum, hoc eſt, διάῤῥηκτος. *Abi dierectus*, idē quod ἄπιθι διάῤῥηκτος. Quod uno verbo apud Comicos, διαῤῥαγείης, ut ſæpe apud Ariſtophanem

Tu ſuſſultas, ego miſer vix aſto præ formidine.

HE. *Satin' iſtuc mihi exquiſitum eſt fuiſſe hunc ſervom in Alide?*

Neq; eſſe hunc Philocratem? AR. *tam ſatis, quam nunquam hoc invenies ſecus.*

Sed, ubi is nunc eſt? HE. *ubi ego minume. atque ipſus ſe volt maxume.*

Tum igitur ego deruncinatus, deartuatus ſum miſer

Hujus ſceleſti technis; qui me, ut lubitum eſt, ductavit dolis.

Sed vide ſis. AR. *quin exploratum dico & proviſum hoc tibi.*

HE. *certon?* AR. *quin nihil, inquam, invenies magis hoc certo certius.*

Philocrates jam inde uſque amicus fuit mihi à puero puer.

HE. *Sed qua facie eſt tuus ſodalis Philocrates?* AR. *dicã tibi:*

Macilento ore, naſo acuto, corpore albo, & oculis nigris,

Subrufus aliquantum, criſpus, cincinnatus. HE. *convenit.*

TY. *Vt quidẽ, hercle, in mediũ ego hodie peßume proceſſerim.*

Væ illis virgis miſeris, quæ hodie in tergo morientur meo.

occurit. Hinc directum pro corde diſrupto, *lien dierectus* diſruptus. Quod ἐλάκησε μέσος in N. Teſt. id ipſum Græcis διαῤῥαγῆναι, διαῤῥήκτον εἶναι. Quo referendum eſt, & illud *rumpantur ut ilia* Codro, & diſrumpi, *diſrumpor miſer*, διαῤῥήγνυμαι. Inde etiam dicti *dierectarii* portarum effractores, fures & θυρεπανοίκτας, ut vocantur in Gloſſis, quod fores διαῤῥήκτους facerent. Vel quia Græcis διαῤῥήκτας, id eſt, effractores, qui Latinis inde dicti ſunt dierectarii pro diarrectarii. Sic qui Græcis σύμμαχοι, Hygino appellantur, *Symmacharii*. Qui Græcis παράβολοι, Latinis *parabolarii*. Qui ὀρχηστύπλοι, & aliis ὁπλορχησταὶ, *Orciſtoplacii*, & alia ejus generis. Dierectarii igitur ſunt διαῤῥῆκται, ſive effractores. *Dierectus*, διαῤῥηκτος. Ita & *diatretum* Latini ex Græco ſumpſere διατρητόν. *O quantum diatreta valent*, Martiali. Pro *dierectariis* perperam in Gloſſis ſcribuntur *derectarii* & *direcłarii*. à dierecto venire illam vocem, vel Gloſſæ teſtantur, quæ etiam καταράτους interpretantur. *Derectariis*, θυρεπανοιήταις ἐπισηνδάλης καταράτοις. Nam ſæpe pro καταράτοις, uſurpatur hæc vox, abi dierecte, εἰς κατάραν, vel κατάρατος, utpote diſrumpi dignus. *Salmaſius.*

DERVNCINATVS.] A *runcina*, quæ ſerræ genus eſt, ut cenſent Critici; ῥυκάνη Græcis: verbo non inſcita tranſlatione ſed vere Comica uſurpato. *Turneb.*

DEARTVATVS.] Id eſt, *per artus conciſus*. Nonius. *Boſius*, διεμελίχθην.

VIDE SIS.] Sitne hoc certum & exquiſitum. *Lamb.*

MORIENTVR.] Hoc ſatis explicat, cur *ulmorum Acheruntem* dixerit Amphitr. 4. 2. quaſi virgarum Orcum & necem. *Turneb.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

HE. *Verba mihi data eſſe video.* TY. *quid ceſſatis compedes*
Currere ad me, meaque amplecti crura, ut vos cuſtodiam?
HE. *Satin' me illi hodie ſceleſti capteivei cœperunt dolo?*
Illîc ſervum ſe aſimulabat, hic ſeſe autem liberum.
Nucleum amiſi, reliquit pigneri putamina.
Ita mihi ſtolido ſurſum vorſum os ſublevere offuciis. GVLIELM. vorſitis os ſubl.
Hic quidem me nunquā irridebit. Colaphe, Cordalio, Corax,
Ite iſtinc, atque efferte lora. LO. *num lignatum mittimur?*

ACTVS TERTII SCENA QVINTA.

HEGIO, TYNDARVS, ARISTOPHONTES.

INjicite huic manicas maſtigiæ. TAVEM. injicite, injicite huic.
TY. *Quid hoc eſt negoti? quid ego deliqui?* HE. *rogas?*
Sator ſartorque ſcelerum, & meſſor maxume.
TY. *Non occatorem dicere audebas prius?* *Mſſ. Lang.* debebas.
Nam ſemper occant prius, quam ſarriunt ruſtici.
HE. *At ut confidenter mihi contra aſtitit!*
TY. *Decet innocentem ſervom atque innoxium*
Confidentem eſſe, ſuum apud herum potiſſumum.
HE. *Aſtringite iſti ſultis vehementer manus.*
TY. *Tuus ſum, tuas quidem vel præcidi jube.* GIFAN. tu has quid.
Sed quid negotii eſt, quamobrem ſuccenſes mihi?

VT VOS CVSTODIAM.] A contrario ſenſu: ut, *cuſtos carceris.* Aſin. *Taubm.*

PVTAMINA.] *Putamina non ſolum arborum ſunt, verum omnium rerum purgamenta: nam quicquid ex quaque re projicitur, putamen appellatur.* Nonius.

LIGNATVM.] Senex caſtigando Tyndaro lora clamat: (nam ſervis puniendis lora poſcebantur) illi autem joco, quaſi ambigentes, ad lignationem referunt: nam & lignatum ituri ferebant ſecurim & lora. *Lipſ.*

SARTORQVE.] *Sartores* non modo à *ſarciendo*, ſed & à *ſarriendo* dicti ſunt. *Nonius.*

OCCANT.] *Occatio* ſatis demum frugibus locum habebat. Hinc occationem, *occæcationem* veteres ex nominis veriloquio interpretabantur, quod ea occæcarentur frumenta, hoc eſt, ſub terra operirentur & occultarentur. Hanc ſtatim ſequebatur *ſarritio*, jam enatis frugibus. *Salmaſius.*

HE. *Quia me meamque rem, quod in te uno fuit,*
Tuis ſceleſtis falſidicis fallaciis
Delaceraviſti, deartuaviſtique opes.
Confeciſti omnes res ac rationes meas.
Ita mî exemiſti Philocratem fallaciis.
Illum eſſe ſervom credidi, te liberum.
Ita voſmet ajebatis, itaque nomina
Inter vos permutaſtis. TY. *fateor, omnia*
Facta eſſe ita, ut tu dicis, & fallaciis
Abiiſſe eum abs te, mea opera atque aſtutia:
An, obſecro hercle te, id nunc ſuccenſes mihi?
HE. *At cum cruciatu maxumo id factum eſt tuo.*
TY. *DVMNE ob malefacta peream, parvi æſtumo.*
Si ergo hîc peribo, aſt ille, ut dixit, non redit:
At erit mihi hoc factum mortuo memorabile;
Meum herum captum ex ſervitute, atque hoſtibus
Reducem feciſſe liberum in patriam ad patrem,
Meumque me potius caput periculo
Præoptaviſſe, quam is periret, ponere.
HE. *Facito ergo ut Acherunti clueas gloria.*
TY. *QVI PER Virtutem peritat, non interit.* SCAL. perbitat.
HE. *Quando ego te exemplis excruciavero peſſumis,*
Atque ob ſutelas tuas te morti miſero,
Vel te interîſſe, vel perîſſe prædicent,

DEARTVAVISTIQVE.] In articulos diſſecuiſti: διεμέλισας. hoc verbo & Cicero uſus eſt, ad Attic. lib. 7. 2. *Fecit palam te exlibratus, me exartuatus.* Boſius.

CONFECISTI.] Ita, *conficere argentum*, Terent. dixit: & *patrimonium conficere*, Cicero: id eſt, perdere, decoquere, lacerare, conſumere. *Paſſer.*

ACHERVNTI.] Adverbium; ut *Kartagini.* Lamb. *Sententia eſt:* Facito ergo tu, ut apud Acherontem celebreris laudibus. *Taubm.*

PERITAT, NON INTERIT.] Id eſt, non ſeparatur prorſus à vivis, ſed remanet in fama hominum. Habet enim dictio *inter*, vim ſeparationis. *Alciatus.* Nonius: *Perire, levior res eſt, & inventionis ſpem habet, & non omnium rerum finem.*

EXEMPLIS.] *Graves pœnæ, quæ poſſunt cæteris documento eſſe*, exempla dicuntur. Donatus.

SVTELAS.] Gloſſar. *Sutela*, κακοῤῥαφία. V.N. Amph. I. I.

VEL TE INTERISSE.] *Interire*, eſt ex quacunque cauſſa occidere & emori: *Perire*, caſu vel infortunio: ut igni, fame, naufragio. Itaque *Interire* generalius eſt, & majorem vim habet, quam *Perire*, quod aliquando ſignificat evaneſce-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Dum pereas, nihil interduo, dicant vivere. Mſſ. Pall. interdico.
TY. *Pol ſi iſtuc faxis, haud ſine pœna feceris,*
Si ille huc redibit, ſicut confido affore.
AR. *Pro dî immortales! nunc ego teneo. nunc ſcio*
Quid ſit hoc negotî. meus ſodalis Philocrates
In libertate eſt ad patrem, in patria. bene eſt:
Nec eſt quiſquam mihi, æque melius cui velim.
Sed hoc mihi ægre eſt, me huic dediſſe operam malam.
Qui nunc propter me, meaque verba vinctus eſt.
HE. *Vetuin' te quicquam hodie mihi falſum proloqui?*
TY. *Vetuiſti.* HE. *cur es auſus mentiri mihi?*
TY. *Quia vera obeſſent illi, quoi operam dabam:*
Nunc falſa proſunt. HE. *at tibi oberunt.* TY. *optume eſt.*
At herum ſervavi, quem ſervatum gaudeo:
Quoi me cuſtodem addiderat herus major meus.
Sed male ne id arbitrare factum? HE. *peſſume.*
TY. *At ego ajo recte, qui abs te ſeorſum ſentio.*
Nam cogitato, ſi quis hoc gnato tuo
Tuus ſervos faxit, qualem haberes gratiam?
Emitteresne, nec ne, eum ſervom manu?
Eſſetne apud te is ſervos acceptiſſumus?
Reſponde. HE. *opinor.* TY. *cur ergo iratus mihi es?* Pont. ingratus.
HE. *Quia illi fuiſti, quam mihi, fidelior.*
TY. *Quid? tu una nocte poſtulaviſti & die,*
Recens captum hominem, nuperum & novitium, Merc. nuperũ novitium.
Te perdocere, ut melius conſulerem tibi,
Quam illi, quîcum una à puero ætatem exegeram?
HE. *Ergo ab eo petito gratiam iſtam. ducite,*

neſcere & extenuari, ſpe decidere. *Perire* hic exponitur *mori*, ſed morte violenta. *Auſ. Popma.*

INTERDUO.] *Nihil interdare*, ſuſque deque facere eſt, καὶ ἀδιαφορεῖν. *I. Gulielm.* Sed tamen & *interdico* interpretor οὐδὲν διάφορον ποιοῦμαι, ἀδιαφορῶ. *Scalig.*

CUSTODEM.] Id eſt, pædagogum. *Hor.* 1. Sat. 4. *Dum cuſtodis eges. Herus major* hic eſt, Theodoromedes, Philocratis pater.

NOVITIUM.] Servus novitius, eſt ſervus rudis, & miniſteriorum omnium ſervilium imperitus, qui opponitur veteratori. *Cic.* in Piſ. *Syrorum neſcio quem de grege novitiorum.* Ita qui hic *homo nuperus & novitius*, Ciceroni lib. 12. ad Atticum, fuerit *adnovitius.* Lamb.

GRATIAM ISTAM.] Gratia, ἡ χάρις, bene-

Vbi ponderoſas, craſſas capiat compedes,
Inde ibis porro in latomias lapidarias. Nov. lapicidarias.
Ibi quom octonos alii lapides effodint,
Niſi cotidianus ſeſqui opus confeceris,
Sexcentoplago nomen indetur tibi.
AR. *Per deos atque homines ego te obteſtor, Hegio,*
Ne tu iſtunc hominem perduis. HE. *curabitur.*
Nam noctu nervo vinctus cuſtodibitur,
Interdiu ſub terra lapides eximet.
Diu ego hunc cruciabo, non uno abſolvam die.
AR. *Certumne eſt tibi iſtuc?* HE. *non moriri certiu'ſt.*
Abducite iſtum actutum ad Hippolitum fabrum,
Iubete huic craſſas compedes impingier:
Inde extra portam ad meum libertum Cordalum,
In lapicidinas facite deductus ſiet:
Atque hunc ita velle, dicite, curarier,
Ne quî deterius huic ſit, quam quoi peſſume eſt.
TY. *Cur ego te invito me eſſe ſalvom poſtulem?*
Periculum vitæ meæ ſtat tuo periculo.
POST MORTEM *in morte nihil eſt, quod metuam, mali.*

beneficium cujus gratia comes. *Terent.* Hecyr. 3. 3. *Hanc gratiam ſibi uti des rogat.* Paſſerat.

CRASSAS.] Id eſt, duplices, non ſingularias. *Douza.*

LATOMIAS.] Id eſt, *lapicidinas:* quæ alioqui ſine adjectione, carcerem ſignificant: à latomiis Syracuſanis. *Turn.*

EFFODINT.] Pro, *effoderint.* Cam. At hoc nulla analogia poteſt defendi: ſcribo, *effodent.* Veteres *fodare* pro *fodere* extuliſſe teſtatur Feſtus. *Meurſ.*

COTIDIANVS.] Lego: *Cottidiano.* Solens priſcis ſine additione dicere, *Heſterno, Cottidiano, Anno, Horno, Poſtero:* & vere adverbiorum in morem. Tacitus: *Poſtero, cum ad eoſdem cruciatus retraheretur.* Lipſ.

SESQVI OPVS CONFECERIS.] Id eſt, octonos & quaternos lapides effoderis. Eſt enim hic numerus ἡμιόλιος, id eſt, ſeſqui ad octo. *Cam.*

PERDVIS.] Sententia aperta. At Hegio aliovorſum hoc verbum accipiens, obteſtationem Ariſtophontis eludit reſponſo ex ambiguitate, quæ verbo *Perdideris*, ſubeſt, jocum aucupatus. *Douza.*

NERVO.] *Nervus* hic pro vinculo aut compede ponitur. *Lambin.*

NE QVI DETERIVS.] Ne qua ratione deterius cum illo agatur, quam cum his qui peſſime habentur. Eodem ergo plane modo cum eo agi vult, quo cum peſſimis. Alii dicerent; *Ne qui melius huic ſit, quam cui peſſume eſt.* At Hegio, quia, *ne melius*, mollius aliquid mitiuſque ſignificat, maluit dicere, *ne deterius.* Boxhorn.

TVO STAT PERICVLO.] Servus enim cum damno & periculo domini moritur. *Lamb.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

ETSI *pervivo uſque ad ſummam ætatem, tamen* V.C. ſupervivo.
Breve ſpacium eſt perferundi, quæ minitas mihi.
Vale atque ſalve: etſi aliter ut dicam, meres.
Tu Ariſtophontes, de me ut meruiſti, ita vale:
Namque mihi propter te hoc obtigit. HE. *abducite.*
TY. *At unum hoc quæſo, ſi huc rebitet Philocrates,*
Vt mihi ejus facias conveniundi copiam.
HE. *Periiſtis, niſi hunc jam è conſpectu abducitis.*
TY. *Vis hæc quidem hercle eſt, & trahi & trudi ſimul.*
HE. *Illic abductu'ſt recta in phylacam, ut dignus eſt.*
Ego illis capteivis aliis documentum dabo,
Ne tale quiſquam facinus incipere audeat.
Quod abſque hoc eſſet, qui mihi hoc fecit palam,
Vſque offrenatum ſuis me ductarent dolis.
Nunc certum eſt nulli poſt hæc quicquam credere.
Satis ſum ſemel deceptus. ſperavi miſer
Ex ſervitute me exemiſſe filium.
Ea ſpes elapſa eſt. perdidi unum filium
Puerum quadrimum, quem mihi ſervos ſurpuit:
Neque enim ſervom unquam repperi, neque filium,
Major potitus hoſtium eſt. quod hoc eſt ſcelus!
Quaſi in orbitatem liberos produxerim.
Sequere hac: reducam te ubi fuiſti. neminis
Miſereri certum eſt, quia mei miſeret neminem.

VALE ATQVE SALVE.] Hæc conjungebant veteres, diſcedentes ab iis, quos nunquam viſuri eſſent. Quin ita *Salvere* & *Valere* mortuos jubebant. Virg. 11. Æneid.

Salve æternum mihi, maxime Palla,
Aeternumque vale. ---- Lamb.

VIS HAEC.] Veteres cum vehementius & violentius vel arctius tenebantur, pellebantur, trudebantur, exclamare ſolebant: *Hæc vis eſt.* Sic C. Iul. Cæſar peti ſe videns pugionibus, *Iſta quidem vis eſt,* clamat. *Turneb.*

QVOD ABSQVE HOC ESSET.] Id eſt, quod niſi hic eſſet, videlicet Ariſtophontes, qui mihi patefecit Tyndari & Philocratis fallacias. Sic ſæpe noſter loqui ſolet, item alii Comici. *Terent.* Phorm.

---- *Nam abſque eo eſſet,*
Recte ego mihi vidiſſem, & ſenis eſſem ultus iracundiam. Lambin.

OFFRENATVM.] *Offrenati dolis* ſunt, qui veluti capiſtro ori injecto dolis devincti quolibet ductantur. Sic *Apul.* lib. 6. *Hunc* (de Cerbero loquens) *offrenatum unius offulæ præda, facile præteribis.* I. Gul.

QVASI IN ORBITATEM.] Sic mihi omnes liberi pereunt, quaſi eos produxerim, non ut liberis eſſem auctior, ſed ut orbus viverem. *Lambin.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

AR. Exauſpicavi ex vinclis. nunc intellego
Redauſpicandum eſſe in catenas denuo.

ACTVS QVARTI SCENA PRIMA.

ERGASILVS.

IVppiter ſupreme, ſervas me, meaſque auges opes.
Maxumas opimitates opiparaſque offers mihi.
Laudem, lucrum, ludum, jocum, feſtivitatem, ferias,
Pompam, penum, potationes, ſaturitatem, gaudium:
Nec quoiquam homini ſupplicare nunc certum eſt mihi.
Nam vel prodeſſe amico poſſum, vel inimicum perdere.
Ita hic me amœnitate amœna amœnus oneravit dies.
Sine ſacris hæreditatem ſum aptus effertiſſumam.
Nunc curſum ad ſenem capeſſam hunc Hegionem, quoi boni
Tantum affero, quantum ipſe à Diis optat, atque etiam amplius.
Nunc res certa eſt, eodem pacto ut Comici ſervi ſolent,
Conjiciam in collum pallium, primo ex me hanc rem ut audiat.

EXAVSPICAVI.] Iocus ab auſpiciis tractus. Auſpicium itineris huc faciundi mihi è vinculis ductum eſt: & ita malo auſpicio huc veni, quare ad vincula merito redeundum eſt. *Lamb.* Dic potius, alluſum ad diſciplinam R. ubi domi repetebantur à Ducibus auſpicia, ſi quid male ceſſiſſet publice. Et hoc *redauſpicari* dicebant, Græci μεθοιωνήσασθαι. *Taubm.*

NAM VEL PRODESSE.] Potentis hominis eſt facere utrumque. Notum eſt illud: *Servare potui; perdere an poſſim, rogas?* Lamb.

ONERAVIT.] *Onerare*, copiam non modo mali, ſed & boni ſignificat *Boxh.*

SINE SACRIS.[Id eſt, ſine ſumtu. Sacra enim familiaria, quæ pecuniam, id eſt, hæredem ſequebantur, aliquo cum ſumtu fieri neceſſe erat. *Lambin.* Soli cives Rom. habebant ſacra hæreditaria ex lege XII. Tab. SACRA PRIVATA PERPETVA MANENTO. qua cavebatur, ut pater filiuſque hæres eadem ſacra colerent. Vnde cum de poteſtate filius exibat, non amplius paternis ſacris aſtringebatur. *Popma.* Sacra ſua privata familiis erant: atque ea pro nota, & vinculo. Inde; *Tranſire in gentem & Sacra:* itemque, *Hæreditas cum Sacris*, aut *ſine Sacris*, in Plauto. *Sine*, inquam: cum in gentem adoptione non tranſitur. *Lipſius.*

CONIICIAM IN COLLVM.] Veteres Græci & Romani ſubligaculis, uti nos hodie, extra ſtadium aut ſcenam non utebantur. itaque illi pallium, hi togam ad calceos demittebant. Quod ſi quid illis, qui navi & actuoſi haberi volebant, diligentius faciendum eſſet; vel pallium ponebant, vel in humeros rejiciebant. Atque hic eſt fere ſervorum habitus in Comœdiis. Pallium ſane Græci hanc ipſam ob cauſſam, ut expeditiores eſſent, belli tempore deponebant; ut Romani togam. *Caſaub.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Speroque me ob hunc nuncium æternum adepturum cibum.

ACTVS QVARTI SCENA SECVNDA.

HEGIO, ERGASILVS.

QVanto in pectore hanc rem meo magis voluto,
Tanto mihi ægritudo auctior eſt in animo.
Ad illum modum ſublitum os eſſe
Hodie mihi? neque id perſpicere quivi?
Quod cum ſcribitur, per urbem irridebor.
Cum extemplo ad forum advenero, omnes loquentur:
Hic ille eſt ſenex ductus, quoi verba data ſunt. Dovz. doctus.
Sed Ergaſilus eſtne hic, procul quem video?
Collecto quidem eſt pallio. quidnam acturu' ſt?
ER. *Move abs te moram, atque, Ergaſile, age hanc rem.*
Eminor interminorque, ne quis mî obſtiterit obviam:
Niſi qui ſat diu vixiſſe ſeſe homo arbitrabitur.
Nam qui obſtiterit, ore ſiſtet. HE. *hic homo pugilatum incipit.*
ER. *Facere certum eſt. proinde ut omnes itinera inſiſtant ſua,*
Ne quis in hac platea negotî conſerat quicquam ſui.
Nam meus eſt baliſta pugnus, cubitus catapulta eſt mihi,

ÆTERNVM CIBVM.] *Aeterna* dicuntur, aut quæ revera talia, ut Dii; aut quæ voto talia facimus, ut Principes; aut quæ effertiſſima, uberrima ac prope inexhauſta ſunt, ut cibus, hoc loco. *Boxhorn.*

SENEX DVCTVS.] *Ducitur* enim qui decipitur: qui alterius ad libidinem huc illuc circumducitur. *Gruter.*

COLLECTO &c.] *Pallium collectum* opponitur *fluido.* Hoc otioſe deambulantium eſt; illud eorum, qui gnaviter & celeriter aliquid acturi ſunt. *Colligere* dicuntur res ſuas, qui cupiunt eſſe expediti. *Boxhorn.*

EMINOR.] Palam, vel pro meo jure minor: ſic dictum *eminor*, ut edico quod eſt verſ. 23. *Lamb.*

ORE SISTET.] Ad eum modum, quo in Curcul. dixit, *capite ſiſtet*: quod in Codice ſuo notavit *Scaliger.* Vult autem, capitis periculum eum aditurum, qui in via obſtiterit. *Boxhorn.*

BALLISTA.] Duplex inſtrumentum priſcis, quo in hoſtes emitterent, & jacularentur: altero, tela vel grandiores ſagittas, altero lapides & ſaxa. Id prius *Catapultam* dixere veteres, quibus cautus & electus ſermo fuit: nam alii poſtea confudere. hoc poſterius *Balliſtam.* Polybius ὀξυβελεῖς vocat *Catapultas*, quia acutum ferrum telumque emittunt; aliter quam *Balliſtæ*, quæ lapidem obtuſum. Plautus hoc ipſum diſcri-

Humerus aries. tum genu ad quemque jecero, ad terram dabo.
Dentilegos omnes mortales ſaciam quemque offendero.
HE. *Quæ illæc eminatio eſt? nam nequeo mirari ſatis.*
ER. *Faciam ut ejus diei, locique, meique ſemper meminerit:*
Qui mihi in curſu obſtiterit, ſaxo vitæ is extẽplo obſtiterit ſuæ.
HE. *Quid hic homo tantum incipiſſit facere cum tantis minis?*
ER. *Prius edico, ne quis propter culpam capiatur ſuam,*
Continere vos domi, prohibere à vobis vim meam.
HE. *Mira edepol ſunt, ni hic in ventrem ſumpſit confidentiam.*
Væ miſero illi, quojus cibo iſte factu'ſt imperioſior.
ER. *Tum piſtores ſcrophipaſci, qui alunt furſuri ſues,*
Quarum odore præterire nemo piſtrinum poteſt:
Eorum ſi quojuſquam ſcropham in publico conſpexero,
Ex ipſis dominis meis pugnis exculcabo furſures.
HE. *Baſilicas edictiones, atque imperioſas habet.*
Satur homo eſt, habet profecto in ventre confidentiam.
ER. *tum piſcatores, qui præbent populo piſces fœtidos,*

Voss. furfuri qui alunt ſues.

Palm. ex ipſo abdomine.

men palam hic ingerit. *Pugnum* enim ſuum, qui rotundus, cum lapide balliſtario comparat; *Cubitum*, qui longior, cum telo catapultæ. ita dico, *telo*. nec aliter in his verſibus utraque vox capienda, quam pro eo quod catapulta emittitur, aut Balliſta. *Lipſius.*

TVM GENV &c.] Nil muta. omnia ſana ſunt. Sententia autem eſt: Non tantum mihi pugnus & cubitus, & humerus ſunt, quibus valeo, ſed præterea etiam genu; quod ad quemcumque jecero, id eſt, quo quemcunque impetiero, ad terram dabo. *Iaci* dicuntur, quibus alios aggredimur, ut *oſcula*, *manus*, *genua*. Boxhorn.

DENTILEGOS.] Dentes ex ore excutiam; ita ut eos in terram decuſſos, è terra tollere & colligere neceſſe habeant. *Lamb.*

IN VENTREM SVMPSIT.] Vino & epulis calens ac repletus, potius ex ventre, quam animo & fiducia virtutis, adeo confidens ac minax eſt. *Boxhorn.*

IMPENSIOR.] Hæc lectio profecto longe rectiſſima. *Impenſus* enim heic valet, farctus: quomodo *Impenſa*, farctura. *Meurſ.* Quod olim majorem pecuniarum numerum in cella dei, reponerent, Feſtus ait *Impenſam* vocatam fuiſſe eam pecuniam: quod nondum eſſet penſa, ſed tantum ſtipata. Vnde factum, ut quævis ſtipatio & farctura diceretur *impenſa*. Scaliger. Mſ. Camerarii legit, *imperioſior*, id eſt, φορτικός: quod retinendum cenſet Salmaſius.

SCROPHIPASCI.] Scrophas paſcentes: *ſcropha* ſus fæmina. *Lamb.*

FVRFVRE.] Pro, craſſiori farinæ recremento. *Voſſius.*

EX IPSIS DOMINIS.] Lepide minatur ſe id facturum dominis, quod juxta nexum orationis facturum quis putaret ſuibus. *Gruter.*

BASILICAS.] Quicquid ſplendidum, magnificum, & imperioſum erat, Græci βασιλικὸν dicebant. *Longol.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Qui advehuntur quadrupedanti crucianti canterio.
Quorum odos ſubbaſilicanos omnes abigit in forum,
Eis ego ora verberabo ſirpiculis piſcariis:
Vt ſciant, alieno naſo quam exhibeant moleſtiam.
Tum lanii autem, qui concinnant liberis orbas oves,
Qui locant cædundos agnos, & duplam agninam danunt,
Qui petroni nomen indunt verveci ſectario;
Eum ego ſi in via petronem publica conſpexero,
Et petronem & dominum reddam mortales miſerrumos.
HE. *Eugepe! edictiones ædilitias hic habet quidem:*
Mirumque adeo eſt, ni hunc fecere ſibi Aetoli agoranomum.
ER. *Non ego nunc Paraſitus ſum, ſed regum rex regalior:*

CRVCIANTI CANTERIO.] *Crucians canterius* Auſonio dicitur *caballus tripes*, & *claudicans*, & *ærumnoſus*, & *ruptus terga verbere:* quales ſunt plerunque, qui ad machinas molarias damnantur. *Scal.*

SVBBASILICANOS.] Homo ἀγόραιος eſt, qui totos dies forum conteritt; quemque Oratores & Comici appellant ἀγορᾶς περίτριμμα: Latini veteres *Hominem ordinarium*, teſte Feſto: vel *ſubroſtranum*, ut *Cic.* Gloſſarii autor paulo aliter: *Baſiliciarius*, μαλακὸς, ἀγόραιος. Notum eſt in Baſilicis judicia Romæ, præſertim centumviralia, celebrata fuiſſe. *Caſaub.*

SVRPICVLIS.] *Surpicula* vel *Surpiculum*, caniſtri genus, à ſirpando, id eſt, ligando dictum. *Sirpare* à ſirpo, σχοίνῳ, ex quo omne πλέγμα fiebat: unde quæſtiones obſcuræ *ſirpi* olim Latinis, Græcis vero γρῖφοι dicebantur: quod ut γρῖφοι erant πλέγματα ἁλιευτικὰ ex ſirpo. Ita etiam ex ſirpis naſſæ piſcatoriæ, dicebantur *ſirpiculæ*. Scalig.

DVPLAM AGNINAM DANVNT.] Hic ſaltem interpretes nihil viderunt. Queritur hic Paraſitus carnem agninam frequentiorem eſſe vervecina, apud Laniones, & duplo plures agnos cædi quam verveces. Paraſiti qui ventri tantum implendo operam dabant, præferebant vervecinam agninæ. Agnina, ut tenerior, haud adeo ſaburrandi abdomini idonea eſt ventripotantium paraſitorum. Præterea agnina etiam carior. Et male hic adnotant docti à veteribus deſpicatui habitam agninam & viliſſimam fuiſſe. Vt commendarent agninam Lanii, verveci ſectario indebant nomen Petronis, quia nimirum dura eſſet ac reſponſaret dentibus vervecina. Petrones duri hominis eſt, aſperi, ut & rupices. Lanii igitur verveci ſectario indebant nomen petroni ob duriciam carnis, & cædundos agnos crebrius locabant quam verveces, adeo ut duplam agninam venderent præ ſimpla vervecina, hoc eſt, duplo plus agninæ venderent, quam vervecinæ. Quod huic paraſito diſplicet. *Duplam agninam danunt*, id eſt, venalem habent, præbent. Sic paulo ante, *qui præbent populo piſces fœtidos*, id eſt, venales exhibent, vendunt. *Salmaſius.*

PETRONI.] *Petrones*, ruſtici à petrarum aſperitate: qui & *rupices*; item *varrones*, à *varris*, qui ſtipites ſunt non dolati, præduri ac enodes. *Feſtus* & *Scalig.* *Sectarii* epitethon aptandum non *verveci*, ſed *petroni*. Nec *ſectarius* uſpiam reperitur pro eo cui ablati teſtes; eſt potius admiſſarius qui gregem init, qui femellas paſſim ſectatur: veluti Miles Plauti dicitur *cõſectari qua mares qua feminas.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Tantus ventri commeatus meo adeſt in portu cibus. S. L. porticibus.
Sed ego ceſſo hunc Hegionem onerare lætitia ſenem,
Qui homine adæque nemo vivit fortunatior. Mſſ. Lang. quo homine.
HE. *Quæ illæc eſt lætitia, quam hic lætus largitur mihi?* (homo.
ER. *Heus, ubi eſtis vos? ecquis hoc aperit oſtium?* HE. *hic*
Ad cœnam recipit ſe ad me. ER. *aperite haſce ambas fores,*
Priuſquam pultando vel aſſulatim foribus exitium afferò. Alii, pultando aſſultatim.
HE. *Perlubet hunc hominem colloqui. Ergaſile.* ER. *Ergaſilum qui vocat?*
HE. *Reſpice.* ER. *Fortuna quod tibi nec faciet, nec facit,*
Hoc me jubes. ſed qui eſt? HE. *reſpice ad me, Hegio ſum.* ER. *oh mihi!*
Quantum eſt hominum optumorū optume, in tempore advenis.
HE. *Neſcio quem ad portum nactus es, ubi cœnes, eo faſtidis.*
ER. *Cedo manum.* HE. *manum?* ER. *manum, inquam, cedo tuam actutum.* HE. *tene.*
ER. *Gaude.* HE. *quid ego gaudeam?* ER. *quia ego impero. age gaude modo.*
HE. *Pol mœrores mî antevortunt gaudiis.* ER. *noli iraſcier,*
Iam ego ex corpore exigam omnes maculas mœrorum tibi.
Gaude audacter. HE. *gaudeo, etſi nihil ſcio, quod gaudeam.*

IN PORTV CIBVS.] Quid ſi hæc diſtinguas & legas? *Tantus ventri commeatus meo adeſt, in portu cibu'ſt.* Cibus in portu paraſitó eſſe eleganter dicitur, cui de eo abunde & in vitam omnem jam proſpectum eſt, quique ejus gratia neceſſe non habet diutius paraſitari. *Boxhorn.*

HEVS, VBI ESTIS.] Non ſcripſit Plautus, *eſtis*, ſed duabus diſtinctis voculis, *eſt is*, nempe, Hegio. *Boxhorn.*

VEL ASSVLATIM.] Id eſt, *minutatim.* Nonius. Aſſulatim foribus exitium afferre Plauto in Mercat. dicitur, facere foribus aſſulas. *At etiam ceſſo foribus facere hiſce aſſulas?* Scalig.

FORTVNA QVOD.] Ludit in verbo ambiguo, *Reſpicere.* Iubes, inquit Paraſitus, me ad te reſpicere, quod Fortuna tibi non facit. nam tibi, qui me properantem moraris, certe irata eſt: quia pugnis, cubito, humeris, caput tibi comminuam, denteſque excutiam. Alludit autem ad ædem *Fortunæ Reſpicientis*, quæ Romæ juxta templum Iovis Victoris erat: quam Cic. 2. de Legg. commemorat, & Plutarchus. *Lambinus.*

EXIGAM OMNES &c.] Loquitur tanquam de veſte: ut corpus humanum veſtis eſt animi, eumque ægrum maculis, id eſt, pallore, illuvie, rugis prodit. *Exiguntur maculæ* è veſtibus, quum à fullonibus ſubiguntur veſtes. *Gronovius.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

ER. *Bene facis. jube.* HE. *quid jubeam?* ER. *ignem ingentem fieri.*
HE. *Ignem ingentem?* ER. *ita dico, magnus ut ſit.* PALM. quid vulturie, *id eſt, edax.*
HE. *quid eo volt urier?*
Tuan' cauſſa me ædeis incenſurum cenſes? ER. *noli iraſcier.*
Iuben' an non jubes aſtitui aulas? patinas elui?
Laridum atque epulas foveri foculis ferventibus?
Alium piſces præſtinatum abire? HE. *hic vigilans ſomniat.*
ER. *Alium porcinam, atque agninam, & pullos gallinaceos?*
HE. *Scis bene eſſe, ſi ſit unde.* ER. *pernam atque ophthalmia,*
Horæum, ſcombrum, & trigonum, & cetum, & mollem caſeum.
HE. *Nominandi tibi iſtorum erit magis quam edundi copia*
Hîc apud me, Ergaſile. ER. *mean' me cauſſa hoc cenſes dicere?*
HE. *Nec nihil hodie, nec multo plus tu hîc edes, ne fruſtra ſies,*
Proin' tu tui quotidiani victi ventrem ad me afferas.
ER. *Quin ita faciam, ut te cupias facere ſumptum, etſi ego vetem.*
HE. *Egone?* ER. *tute.* HE. *tum tu mihi igitur herus es.*
ER. *imo bene volens.*
Vin' te faciam fortunatum? HE. *malim, quam miſerum quidē.*
ER. *Cedo manum.* HE. *hem manum.* ER. *Dî te omnes adjuvant.* HE. *nihil ſentio.*

INGENTEM.] Terent. Eunuch, act. 3. 1. *Magnas vero agere gratias Thais mihi.* GN. *Ingentes.* Ad quod Cic. in Lælio: *Satis erat reſpondere, Magnas. Ingentes, inquit. Semper auget aſſentatio id, quod is, cujus ad voluntatem dicitur, vult eſſe magnum.*

FOCVLIS.] Velim hic non foculos ſignificari, ſed *focula*, quæ ſunt (ut Non. docet) *nutrimenta.* Pl. Perſa: *--intus fumant focula.* Omnium tamen maxime velim legi, *coculis*: & vaſcula ænea ad coquendum apta intelligi. Omnia enim vaſa coquendi cauſſa parata *Cocula* dicuntur, teſte Iſidoro & Feſto. Plautus: *Aeneis coculis mihi excocta eſt omnis miſericordia.* Lamb.

PRAESTINATVM.] *Præſtinare apud Plautum eſt emere & emendo tenere.* Feſtus.

OPHTHALMIA.] *Ophthalmia*, piſcis ab oculorum magnitudine ſic dictus. Plinius *oculatam* vocat; alii *melanurum.* At *Turneb.* carnem oculis vicinam oculoſque interpretatur, quo modo carnem capitis Lucillius dixerit *Cephalæam.* Lambin.

HORAEVM.] Salſamenti genus ex pelamide piſce. Vide Apicium lib. 10. 5. Dicuntur à *horæa*, non à tempeſtivitate, ſed à Veris tempore: quod tum ſalſamentum iſtud fieret. *Turneb. Scomber* piſcis eſt, ex quo garum optimum fiebat, τρυγὼν piſcis, qui Latinis *Paſtinaca marin.*

CETVM.] Majores piſces *cete* ſive *cetos* appellant & Græci & Latini. *Lamb.*

VICTI.] Affer ad me ventrem non faſtidioſum, ſed victu quotidiano contentum. *Lamb.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

ER. Non enim es in ſenticeto, eo non ſentis. ſed jube
Vaſa tibi pura apparari ad rem divinam cito,
Atque agnum afferri proprium, pinguem. HE. *cur?* SCAL. propere.
ER. *ut ſacrufices.*
HE. *Cui deorum?* ER. *mihi hercle. nam ego tibi nunc ſum ſummus Iuppiter.*
Idem ego ſum ſalus, fortuna, lux, lætitia, gaudium.
Proinde tu deum huncce ſaturitate facias tranquillum tibi.
HE. *Eſurire mihi videre.* ER. *mihi quidem eſurio, non tibi.*
HE. *Tuo arbitratu facile patior.* ER. *credo, conſuetus puer.*
HE. *Iuppiter te Dîque perdant.* ER. *te, hercle, mihi æquom eſt gratias*
Agere ob nuncium: tantum ego nunc porto à portu tibi boni.
Nunc tu mihi places. HE. *abi ſtultus, poſt tempus venis.*
ER. *Igitur olim ſi adveniſſem, magis tu tum iſtuc diceres.*
Nunc hanc lætitiam accipe à me quam fero. nam filium
Tuum modo in portu Philopolemum vivom, ſalvom, & ſoſpitem
Vidi in publica celoce, ibidemque illum adoleſcentulum
Alium una, & tuum Stalagmum ſervom, qui aufugit domo,
Qui tibi ſurripuit quadrimum puerum filiolum tuum.
HE. *I in malam rem: ludis me.* ER. *ita me amabit ſancta Saturitas,*
Hegio, itaque ſuo me ſemper condecoret cognomine.
Vt ego vidi. HE. *meum gnatum?* ER. *tuum gnatum, & Genium meum.*

VASA TIBI &c.] V. N. Aul. act. 2. 3.

PROPRIVM.] Id eſt, tuum. nam aliena diis immolare nefas. vel ſacris accommodum: ut habeat ſcil. omnia inſignia hoſtiæ neceſſaria. *Pius.*

HE. TVO ARBITRATV.] Ita Mſ. Camer. & ludit Paraſitus ambiguitate verbi *patior. mulieres* enim *pati natas* Seneca ait. *Grut.*

PLACES.] Id eſt, placeris, ſeu incipias placari & reconciliari mihi. *Douz.* Hæc, *Nunc tu mihi places*, haud dubie verba ſunt Hegionis. Sententia autem eſt; Tu vero Ergaſile, per mendacia nunc mihi blandiris, & placere contendes. Male igitur Acidalius *nunc* in *non* mutavit. *Boxhorn.*

CELOCE.] Fulgent. *Celox, genus naviculæ modicum, quod bamplum dicimus.* Vide notas inſuper Aſinar. Act. 2. ſc. 1.

SATVRITAS.] *Saturitas* Paraſito edaci omnium deorum eſt inſtar. *Lambinus.*

ET GENIVM MEVM.] Paraſiti, divites ſub quorum clientela eſſent, *Genios ſuos* nominabant. *Meurſ.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

HE. *Et capteivum illum Alidenſem?* ER. μὰ τὸν Ἀπόλλω. HE. *& ſervolum*
Meum Stalagmum, meum qui gnatum ſurripuit? ER. νὴ τὰν σόραν
HE. *Iam diu?* ER. νὴ τὰν πραινέστην. HE. *venit?* ER. νὴ τὰν σιγνίαν.
HE. *Certon'* ER. νὴ τὰν φρουσιῶνα. HE. *vide ſis.* ER. νὴ τὸ ἀλάτριον. (*aſperæ*
HE. *Quid tu per barbaricas urbes juras?* ER. *quia enim item*
Sunt, ut tuum victum autumabas eſſe. HE. *væ ætati tuæ.*
ER. *Quippe quando mihi nihil credis, quod ego dico ſedulo.*
Sed Stalagmus quojus erat tunc nationis, cum hinc abiit?
HE. *Siculus.* ER. *at nunc Siculus non eſt: Bojus eſt, Bojam terit.*
Liberorum quærundorum cauſſa, ei, credo, uxor data eſt.
HE. *Dic, bonan' fide tu mihi iſtæc verba dixiſti?* ER. *bona.*
HE. *Dî immortales, iterum gnatus videor, ſi vera autumas.*
ER. *An tu dubium habebis, etiam ſancte cum jurem tibi?*
Poſtremo, Hegio, ſi parva jurijurando eſt fides, (*opus eſt.*
Viſe ad portum. HE. *facere certum eſt. tu intus cura quod*
Sume, poſce, prome quidvis. te facio cellarium.

ΜΑ῍ ΤΟ῍Ν.] Per Apollinem. Quod Græci jurantes, Μὰ, νὴ, præponunt, id Romanis erat *ME* & *E*. Mecaſtor: Medius fidius: Mehercule: Ejuno: Equirine: Ecere: Epol: Ecaſtor. *Scaliger.*

ΣΟ'ΡΑΝ.] *Sora*, colonia Populi Rom. in Campania. *Baſil.* codex habet ηθεάν: ut & mei, & membr. Langii. Ergo juramentum erit per Proſerpinam: ſicut antea dixit, Μὰ τὸν Ἀπόλλω. *Taubm.*

ΠΡΑΙΝΕ'ΣΤΗΝ.] Hæc *Præneſte*, & reliqua quæ ſequuntur nomina civitatum Campaniæ ſunt.

BARBARICAS &c.] *Barbaricas* ponitur pro Italicas: nam *Barbari* dicebantur antiquitus omnes gentes, exceptis Græcis. *Feſtus.*

SEDVLO.] Id eſt, *ſine dolo: bona fide:* Nonius.

BOIVS EST.] *Boja* accipiendum pro collari: cum tamen, qui hoc dicit, vellet accipi, tanquam ſi dixiſſet, ipſum Gallum cum Galla cubare. Notum enim Bojos eſſe Gallos. Gloſſar. *Bos*, βοῦς: *Boi*, ἑτεροίως οἱ γάλλοι. Eſt etiam in verbo *terit*, αἰσχρολογία. Propert. lib. 3.11. de Cleopatra: *Et famulos inter fœmina trita ſuos.* Scalig.

BONAN' FIDE.] Erat etiam affirmatio & jusjurandum, *Bona fide.* Nos tamen hodie, niſi appellato Numine, ſacramentum non putamus: nam ſequitur mox: *ſancte cum jurem tibi?* Turneb.

ITERVM GNATVS.] Antiqui vocarunt *natales* omnes dies, propter aliquam lætitiam inſignem, ſibi ſolemnes. *Caſaub.*

ER. *Nam, hercle, niſi mantiſcinatus probe ero, fuſti pectito.*
HE. *Aeternum tibi dapinabo victum, ſi vera autumas.*
ER. *Vnde id?* HE. *à me meoque gnato.* ER. *ſpon-* Mſſ. Samb. tibi dabo.
den' tu iſtud? HE. *ſpondeo.*
ER. *At ego tuum tibi adveniſſe filium, reſpondeo.*
HE. *Cura quã optume potes.* ER. *bene ambula & redambula.*

ACTVS QVARTI SCENA TERTIA.

ERGASILVS.

ILlic hinc abiit: mihi rem ſummam credidit cibariam.
Dî immortales, jam ut ego collos prætruncabo tergoribus! Mſſ. Lang. detruncabo.
Quanta pernis peſtis veniet! quanta labes larido!
Quanta ſumini abſumedo! quanta callo calamitas!

MANTISCINATVS &c.] Alii Codices ſcripti, *mantiſſinatus*, aut *manticinatus*. Quibus placet legi, *manticulatus*, errant. Nam manticulari, *eſt purandi gratia manticulas attrectare*, ut exponunt veteres Grammatici, vel quod fures in manticulas ſuas, quæ ſurripuere, condunt. Certe idem eſt quod Græcum σκηκίζειν, vel à manticulis alienis ſacciſque evacuandis, vel ſuis implendis. Quæ ſignificatio non convenit huic loco. Tuburcinandi, collurcandi, & ventris implendi notio magis congruit, immo talem ſignificationem Plautini loci ſententia omnino requirit. Vnica littera mutata ſcribendum, *niſi panticinatus probe ero.* Id eſt, niſi *pantices* probe implevero. A pantice *panticinari.* P. B. & M. in veteribus ſæpe invicem permutantur, ut genus vaſis modo *Baſcanda*, modo *Maſcanda* in libris ſcriptum reperitur. Præterea quibus ignotum erat verbum *panticinari*, notius voluerunt facere, legendo *manticinari* quaſi à mantica. *Pantices* ſunt inteſtina. Virgilius in Catalectis, *noctuque ſolvit pantices.* Apud Martialem, *pantices* ſunt inteſtina,

Quod cum panticibus laxis & cum pede grandi.

Inde ergo verbum *panticinari*, pro *pantices* implere & ſaginam credere. *Salmaſius.*

TERGORIBVS.] Turn. leg. *tegoribus.* & ita eſt in Pariſ. nam apparet veteres non tantum *tergus*, ſed & *tegus* dixiſſe. Quia vero neque ſic loci difficultas tollitur, *Lambin.* ſuſpicatur legi poſſe, *pecoribus.*

ABSVMEDO.] Vocem finxit ab *abſumo*, non multum à *ſumine* diſcrepantem, in paronomaſia leporem quærens. *Lambin. Sumen* autem contendunt dici quaſi *ſugimen*: ac proprie in ſuibus, quo ſuilla ubera continentur. Iam delitias & ganeam à ſuibus peti ſolitas. *Taubm.*

CALLO.] *Apri* à veteribus in conviviis æſtimabantur. *Cujus lumbus* omnibus aliis partibus ejus præponebatur: hunc Plautus & Cato *aprugnum* vocavere, cujus tenera durities commendata ipſi etiam *Calli* nomen dedit. Propter quod etiam Horatius *longa ova* extollens, *calloſa* nuncupavit, tanquam compacta illa teneritudo in omnibus ciborum generibus & dentibus & palato valde grata ſit. *Mercur.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Quanta laniis laſſitudo! quanta porcinariis!
Nam ſi alia memorem, quæ ad ventris victum conducunt, mora eſt.
Nunc ibo ad præfecturam, & jus dicam larido;
Et quæ pendent indemnatæ pernæ, eis auxilium ut feram. Mſſ. *Lang.* pernis auxilium.

ACTUS QUARTI SCENA QUARTA.

PUER HEGIONIS.

Dieſpiter te Dique, Ergaſile, perdant & ventrem tuum,
Paraſitoſque omnes, & qui poſthac cœnam Paraſitis dabit.
Clades calamitaſque, intemperies modo in noſtram advenit domum.
Quaſi lupus eſuriens, metui ne in me quoque faceret impetum.
Nimiſque, hercle, ego illum male formidabam: ita frendebat dentibus.
Adveniens deturbavit totum cum carne carnarium.
Arripuit gladium, prætruncavit tribus tergoribus glandia. TURN. tegoribus. LAMB. pecoribus.
Aulas, caliceſque omnes confregit, niſi quæ modiales erant.
Cocum percontabatur, poſſentne ſeriæ fervеſcere.
Cellas refregit omnes intus, recluſitque armarium.

AD PRAEFECTURAM.] Solebant enim Præfecti in ſuis præfecturis jus dicere. *Pollet.*

INDEMNATAE.] Pergit jocari. Quaſi vero non providendi in poſterum alimenti penoriſque, ſed pœnæ gratia, ut malefici ſuſpenderentur pernæ. ſic Trin. act. 4. 3. queritur ſervus, *Leges ad parietem fixas eſſe clavis ferreis; ubi malos mores affigi æquius fuerit.* cum tamen Leges non pœnæ nomine, ſed ut publice legi poſſint, affingantur. *Lambin. Indemnatæ*, innocentes, ſuſpenſæ, & tamen nulla judicis ſententia ad laqueum, aut ſuſpendium damnatæ. *Boxhornius.*

GLANDIA.] Plin. lib. 11. cap. 37. *Tonſillæ in homine, in ſue glandulæ:* quæ & *glandia* dicuntur, ſive *glandula.* Glandulæ ſunt in cervicibus, ideoque per glandia, ſeu glandulas, cervices hic ſignificari puto. *Lambin.*

MODIALES.] Modii unius capaces. *Pius.*

POSSENTNE SERIAE.] Ac ſi quis *orcas* noſtrates, id eſt, *cados ſalſamentarios (Fleiſch-tunnen)* ad focum admoveri poſtulet; quaſi integrum bovem pariter, Herculis βȣφάγȣ in morem, primo velut pedatu abſumturus. *Douza.*

ARMARIUM.] Turneb. *Armarium* hic interpretatur promptuarium, è quo promitur cibus: at *Lambinus* locum, in quo nummi reconduntur.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Aſſervate iſtunc ſultis ſervi; ego ibo ut conveniam ſenem.
Dicam ut ſibi penum aliud ornet, ſiquidem ſeſe uti volet.
Nam hic quidẽ ut adornat, aut jam nihil eſt, aut jam nihil erit.

ACTVS QVINTI SCENA PRIMA.

HEGIO, PHILOPOLEMVS, PHILOCRATES.

IOvi Diiſque ago gratias merito magnas,
Quom te reducem tuo patri reddiderunt,
Quomque ex miſeriis plurimis me exemerunt,
Quæ adhuc te carens, dum hîc fui, ſuſtentabam:
Quomque hunc conſpicio in poteſtate noſtra,
Quomque hæc reperta eſt fides firma nobis.
Satis jam dolui ex animo, & cura me ſat — *V.C. tribuit* PHILOP. *ſatis jam,&c.*
Et lacrumis maceravi. ſatis jam audivi
Tuas ærumnas, ad portum mihi quas memoraſti.
Hoc agamus. PHIL. *quid nunc, quoniam tecum ſervavi fidem,*
Tibique hunc reducem in libertatem feci? HE. *feciſti, ut tibi,*
Philocrates, nunquam referre gratiam poßim ſatis,
Proinde ut tu promeritus de me & filio meo. PH. *imo potes,*
Pater, & poteris, & ego potero: & Dî eam poteſtatem dabunt,
Vt beneficium benemerenti noſtro merito muneres.
Sicut tu huic potes, pater mi, facere merito maxume.
HE. *Quid opu'ſt verbis? lingua nulla eſt, qua negem quicquid roges.*
PH. *Poſtulo abs te, ut mihi illum reddas ſervom, quem hîc reliqueram*
Pignus pro me, qui mihi melior, quam ſibi ſemper fuit:

DICAM VT SIBI &c.] Hoc eſt, ſiquidem volet aliquando genio ſuo indulgere, cenſeo illi aliud penum quærendum parandumque. Nam paraſitus totum carnarium deturbaverat, & aulas, & calices confregerat, & cellas omnes refregerat, & omnia denique, quæ ad genium lepide curandum valent, conturbaverat. Hæc vulgo male accipiunt interpretes, cum ſarcinoſis illis commentariis. *Cl.Salmaſius.*

QVAE.] *Quæ*, referendum ad totam orationem. *Lamb.* Sed *Acidal.* hunc verſum, ut indignum Plauto, aut delendum cenſet; aut ita emendandum: *Quas, dum te carendum hic fuit, ſuſtentabam.*

TECVM.] Id eſt, *tibi.* Douza.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Pro benefactis ejus uti ei pretium poſſim reddere.
HE. *Quod beneſeciſti, referetur gratia, id quod poſtulas,*
Et id, & alıud quod me orabis, impetrabis. atque te
Nolim ſuccenſere, quod ego iratus ei feci male.
PH. *Quid feciſti?* HE. *in lapicidinas compeditum condidi,*
Vbi reſcivi mihi data eſſe verba. PHIL. *væ miſero mihi!*
Propter meum caput labores homini eveniſſe optumo.
HE. *At ob eam rem mihi libellam pro eo argenti ne duis.*
Gratis à me, ut ſit liber, abducito. PH. *edepol, Hegio,* — LAMB. tecum abducito.
Facis benigne. ſed quæſo, hominem ut jubeas arceſſi. HE. *licet.*
Vbi eſtis vos. ite actutum, Tyndarum huc arceſſite.
Vos ite intro. interibi ego ex hac ſtatua verberea volo
Erogitare, meo minore quid ſit factum filio.
Vos lavate interibi. PH. *ſequere hac, Philocrates me intro.* PHIL. *ſequor.*

ACTVS QVINTI SCENA SECVNDA.

HEGIO, STALAGMVS.

AGe tu illuc procede, bone vir, lepidum mancipium meum.
ST. *Quid me oportet facere, ubi tu talis vir falſum autumas?*

PRECIVM.] Id eſt, *mercedem.* Sic *Terent.* Andr.
Ego pretium ob ſtultitiam fero.
Lambin.

COMPEDITVM CONDIDI.] Compedibus vinctum conjeci. *Lambin.*

LIBELLAM.] Libellam argenti, id eſt, *aſſem.* Cic. Accuſ. 2. *ſi unam libellam argenti dediſſet.* Id. pro Roſc. dixit, *ad libellam debere:* quod Horatius, *ad aſſem.* Quando minimam pecuniam ſignificare volebant, *aſſem* & *libellam* dicebant. V.N. Pſeud. act. 1. ſc. 1. ỳſ. 96.

INTERIBI EGO.] Interea ex hoc verberone Stalagmo volo *erogitare*, id eſt, rogando extorquere. *Taubm.*

VBI TV TALIS VIR FALSVM &c.] Lego: *ubi tu talis vir ſalſum autumas?* nam *ſalſus* & *lepidus* idem eſt. Vocarat eum Hegio *εἰρωνικῶς lepidum.* reſpondet ille: qualem me eſſe oportet, cum tu talis vir me ſalſum voces? Et ſequitur: *Fui ego bellus, lepidus: bonus vir nunquam.* Heinſius. Mirum, inquit, videri non debet, me ſubinde mentiri, cum tu, Hegio, vir talis ac tantus, falſum dicas, bonum virum me vocando, qui nunquam fui bonæ frugi, nunquam ero. Hegio per contemptum dixerat, *bone vir.* Stalagmus id tanquam ſerio dictum accepit. Nihil ergo hic mutandum. *Boxhorn.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Fui Ego bellus, lepidus, bonus vir nunquam, neque frugi bonæ.
Neque ero unquam: ne tu ſpem ponas me bonæ frugi fore.
HE. *Propemodum ubiloci fortunæ tuæ ſint, facile intellegis.*
Si eris verax, tua ex re facies, ex mala meliuſculam.
Recta & vera loquere: ſed neque vere, neque recte adhuc
Feciſti unquam. ST. *quod ego fatear, credin' pudeat, cum autumes?*
HE. *At ego faciam ut pudeat: nam in ruborem te totum dabo.*
ST. *Eja credo ego, imperito plagas minitaris mihi.*
Tandem iſta aufer, dicque quid fers, ut feras hinc quod petis.
HE. *Satis facundus. ſed fieri dictis compendium volo.*
ST. *Vt vis fiat.* HE. *bene morigerus fuit puer: nunc non decet.*
Hoc agamus. jam animum advorte, ac mihi quæ dicam, ediſſere.
Si eris verax, tuis rebus feceris meliuſculas.

VVLG. res tuas fec. CAMER. è tuis rebus.

ST. *Nugæ iſtæc ſunt. non me cenſes ſcire quid dignus ſiem?*
HE. *At ea ſubterfugere potis es pauca, ſi non omnia.*
ST. *Pauca effugiam ſcio. nam multa evenient, & merito meo;*
Quia & fugi, & tibi ſurripui filium, & eum vendidi.
HE. *Quoi homini?* ST. *Theodoromedi in Alide Polypluſio*
Sex minis. HE. *pro Dî immortales! is quidem hujus eſt pater*
Philocratis. ST. *quin melius novi, quam te, & vidi ſæpius.*
HE. *Serva Iuppiter ſupreme & me & meum gnatum mihi.*
Philocrates, per tuum te ingenium obſecro, exi: te volo.

NEQVE FRVGI BONAE.] *Rittershuſ.* è Mſ. Eyſtadienſi, quem cum *Fr. Modio* contulit, verſum hic inſerit talem:

Atque ubi ego fui in lapicidinis bonus vir, neque bonæ frugi:
Neque ero, &c.

QVOD EGO FATEAR.] Crediſne fore, ut me ejus pudeat, quod fatear, ſc. me recte nunquam quicquam feciſſe: cum tu id dicas? *Lamb.*

IN RVBOREM.] Iocus. Quos pudet, rubore ſuffunduntur; & qui loris cæduntur, etiam rubent ſanguine. *Lamb.*

IMPERITO.] Ironia, quaſi dicat; experiendo jam pridem didici, quam ſis plagoſus. *Tandem iſta aufer*, id eſt, eum ſermonem omitte. *Boxhorn.*

QVID FERS.] Quid in animo habeas. *Douza.*

BENE MORIGERVS &c.] Id eſt, fuit impudicus, & aliorum libidini obſecutus eſt; ſed nunc exſoletum & grandem natu non decet. Hegio ergo illa, *ut vis fiat*, ad ſpurcitiem adoleſcentis Stalagmi traxit. *Lambin.*

ACTVS QVINTI SCENA TERTIA.

PHILOCRATES, HEGIO, STALAGMVS.

Hegio, aſſum : ſi quid me vis, impera. HE. *hic gnatum meum*
Tuo patri ait ſe vendidiſſe ſex minis in Alide.
PH. *Quam diu id factum eſt?* ST. *hic annus incipit viceſimus.*
PH. *Falſa memorat.* ST. *aut ego, aut tu. nã tibi quadrimulum*
Tuus pater peculiarem parvolum puero dedit.
PH. *Quid erat ei nomen, ſi vera dicis, memora dum mihi.*
ST. *Pægnium vocitatu'ſt : poſt vos indiſtis Tyndaro.*
PH. *Cur ego te non novi?* ST. *quia MOS EST oblivisci hominibus,*
Neque noviſſe, cujus nihil ſit faciunda gratia.
PH. *Dic mihi : iſne iſtic fuit. quem vendidiſti meo patri,*
Qui mihi peculiaris datus eſt, hujus filius?
HE. *Vivitne is homo?* ST. *argentum accepi, nihil curavi cæterum.*

DISS. hujus filius. ST. iſtic. HE. viv. &c.

HE. *Quid tu ais?* PH. *quin iſtic ipſu'ſt Tyndarus tuus filius,*
Vt quidem hic argumenta loquitur. nam is mecum à puero puer
Bene pudiceque educatu'ſt uſque ad adoleſcentiam.
HE. *Et miſer ſum & fortunatus, ſi vos vera dicitis:*
Eo miſer ſum, quia male illi feci, ſi gnatus meu'ſt.
Eheu, cur ego plus minuſque feci, quam æquom fuit!
Quod male feci, crucior modo, ſi infectum fieri poßiet.
Sed eccum, incedit huc ornatus haud ex ſuis virtutibus.

PECVLIAREM.] V.N. Aſin. 3.1. v.39. & Scena hanc ſeq. v. 16.

PLVS MINVSQVE FECI.] Plus mali, minus boni. *Lambin.* Hæc fuerunt in mente Pœno illi, cum ſcriberet Phorm. *Ne quid plus minuſve faxit, quod nos pigeat poſtea.* Plus minus, πλεῖον ἢ ἔλαττον. in quibus rebus omne vitium intelligitur. *I. Gulielm.*

ORNATVS HAVD EX SVIS.] Ita *Muretus, Lipſ.* & *Acidalius :* ex mente Hegionis, qui filium ſuum non proinde, ut meritus eſſet, acceptum indicat. Placet & *Grutero:* quamvis legat Mſ. Cam. *audax ſuis virtutibus :* & olim cuſi, & Pallat. *audax ſuis viribus.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

ACTVS QVINTI SCENA QVARTA.

TYNDARVS, HEGIO, PHILOCRATES, STALAGMVS.

Vidi ego multa ſæpe picta, quæ Acherunti fierent
Cruciamenta; verum enimvero nulla adæque eſt Acheruns, *(cus,*
Atque ubi ego fui in lapicidinis. illic ibi demum eſt lo-
Vbi labore laßitudo omni' ſt exigunda ex corpore.
Nam ubi illo adveni, quaſi patriciis pueris aut monedulæ,
Aut anates, aut coturnices dantur, quîcum luſitent:
Itidem hæc mihi advenienti upupa, qui me delectet, data eſt. DOVZ. quî me delectē.
Sed herus eccum ante oſtium, & herus alter eccum ex Alide
Rediit. HE. *ſalve exoptate gnate mi.* TY. *hē quid, gnate mi?*
Attat, ſcio cur te patrem aßimiles eſſe & me filium:
Quia mihi, item ut parentes, lucis das tuendæ copiam.
PH. *Salve Tyndare.* TY. *& tu, quojus cauſſa hanc ærumnam exigo.*
PH. *At nunc liber in divitias faxo venies. nam tibi*
Pater hic eſt; hic ſervos, qui te huic hinc quadrimum ſurpuit,
Vendiditque patri meo te ſex minis. is te mihi

ACHERVNTI.] Veteres, ut melius in officio continerentur homines, & à ſceleribus abſterrentur, cruciatus infernales, quos imminere iis credebant, in tabulis depingebant, ut quaſi præſentes intuerentur. *Meurſ.*

VPVPA.] Hoc loco *upupa* non eſt malleus, ut ſtulte ſunt interpretati: ſed ὄρυξ, ut optime Gloſſarii auctor exponit; non ea quidem plane forma, nec idem inſtrumentum cum *ama.* nam hæc ad terram fodiendam, & latior, unde σκαφίον πλατὺ exponitur à Grammaticis: illa ad eruendos lapides, & acuta, & non male referens upupæ caput cum roſtro. Nobis eſt *un pic.* nomen tamen etiam *upupæ*, vel *opopæ*, vulgo retinemus: nam *hoüe* vocamus inſtrumentum illud ὀρυκτικόν. ut *cucubam*, quæ eſt noctua, *choüe* appellamus. ſic *upupam* vel *opopā* lapidicinis reddidimus. *Salm.*

QVIA MIHI &c.] Ad lapicidinas refero, quæ ſub terra erant tenebroſæ: unde ſit productus & quaſi denuo in lucem opera Hegionis editus. Sub terra autem fuiſſe, docet ille verſus ſupra: *Interdius ſub terra lapides eximet.* Quo pertinet illud *Caßiodori*, ubi de miſerabili illorum vita qui in metallum damnantur, loquitur: *Intrant homines caligines profundas: vivunt ſine ſuperis: exulant à Sole, &c.* Piſtoris.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Parvolum peculiarem parvolo puero dedit.
Illic indicium fecit. nam hunc ex Alide huc reduximus.

Mſſ.Pall. adduximus.

TY. *Quid, hujus filium?* PH. *intus eccum fratrem germanum tuum.*
TY. *Quid tu ais? adduxtin' illum hujus capteivum filium?*
PH. *Quin, inquam, intus hîc eſt.* TY. *feciſti edepol & recte & bene.*
PH. *Nunc tibi pater hic eſt: hic fur eſt tuus, qui parvom hinc te abſtulit.*
TY. *At ego hunc grandis grandem natu, ob furtum, ad carnificem dabo.*
PH. *Meritus eſt.* TY. *ego edepol huic meritam mercedem dabo.*

TAVBM. edepol merito meritam mercedem, &c.

Sed dic oro: Pater meus tune es? HE. *ego ſum, gnate mi.*
TY. *Nunc ego demum in memoriam redeo, cum mecum cogito,*
Nunc edepol demum in memoriam regredior, audiſſe me
Quaſi per nebulam Hegionem patrem meum vocarier.
HE. *Ego ſum.* PH. *compedibus quæſo ut tibî ſit levior filius,*
Atque hic gravior ſervos. HE. *certum eſt principium id prævortier.*
Eamus intro, ut arceſſatur faber: ut iſtas compedes
Tibi adimam, huic dem. ST. *quoi peculii nihil eſt, recte feceris.*

PECVLIAREM.] Vt adoleſcentulis ſervuli cuſtodes dabantur, ita puellis ſervulæ, quæ in lanificio una eſſent, eas ſectarentur & curarent. ii æque, ut IC. loquuntur, *peculiares* illis plerunque erant, hoc eſt, in peculio. Et vero quæ curabant puellam, aut in lanificio una erant ſervolæ, Latine *Circa illam eſſe*, dicuntur, *I. Gul.*

AT EGO HVNC GRANDIS.] Longe elegantius erit, ſi ſcribas; *At ego nunc grandis.* Boxhorn.

AVDISSE ME QVASI.] Namque & per nebulam, ſi ea craſſior ſit, obtuſius audimus; uti in ſtrepitu. Alii tralationem eſſe dicunt à ſenſu videndi, ad ſenſum audiendi: propter ſimilitudinem, quam inter ſe habeant. *Cic.* ad Attic. *In ſtrepitu exaudiſſe videor.* item: *per caliginem videre.* Victor.

CERTVM EST.] Stat ſententia primum omnium id facere. *Lambin.*

QVOI PECVLII.] Diſtingue; *Cui peculii nihil eſt. Recte feceris.* Stalagmus jocatur, & τὸ *dem* ita accipit, ac ſi alia omnia potius, quam compedes ſubintelligerentur. Recte ergo dicit facturum Hegionem, ſi det aliquid illi, cui peculii nihil eſt. *Boxhorn.*

GREX.

Mſſ. Cam. CATERVA. *Alii*, RECITATOR.

SPECTATORES, ad pudicos mores facta hæc fabula eſt.
Neque in hac ſubagitationes ſunt, neque ulla amatio,
Nec pueri ſuppoſitio, nec argenti circumductio:
Neque ubi amans adoleſcens ſcortum liberet clam patrem ſuum.
Hujuſmodi paucas Poetæ reperiunt Comœdias,
Vbi boni meliores fiant. nunc vos, ſi vobis placet,
Et, ſi placuimus, neque odio fuimus, ſignum hoc mittite:
Qui pudicitiæ eſſe voltis præmium, plauſum date.

SVBAGITATIONES.] *Subagitare mulierem* eſt laſcivius eam attrectare.

PVERI SVPPOSITIO.] Puerum ſupponere dicuntur mulieres, quæ fœtum alienum pro ſuo alunt, ac fovent. Hinc *pueri ſuppoſiti*, id eſt, ſubditi. *Lambin.*

REPERIVNT.] Excogitant, fingunt: quod proprium Poëtarum eſt.

SIGNVM HOC.] Mihi videtur hoc geſtu expreſſum fuiſſe ſignum: quod ſpectatores ſuo exemplo *Grex* imitari poſtulet. *Douza. Hoc* idem hic eſt, quod *huc*. Sententia autem: Signum applauſus veſtri huc mittite, plauſum veſtrum hic audiamus. *Boxhorn.*

FINIS CAPTEIVORVM.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

M. ACCI PLAVTI

CVRCVLIO.

DRAMATIS PERSONÆ.

PALINVRVS, *ſervos.*
PHÆDROMVS, *adoleſcens.*
LENA, *anus.*
PLANESIVM, *virgo.*
CAPPADOX, *leno.*
COQVVS.
CVRCVLIO, *paraſitus.*
LYCO, *trapezita.*
CHORAGVS.
THERAPONTIGONVS, *miles.*

Ratio Nominum, CAMERARII.

Palinurus *ſervus: quod nomen forte à cuſtodia deductum eſt:* οὖροι *enim cuſtodes ſunt.* Martialis *luſit in ambigua etymologia: fecit enim à* mejendo. *urinam autem* τὸ οὖρον *dixerunt. lib. 3. epigr. 78.*

Minxiſti, Pauline, ſemel currente carina:
Mingere vis iterum: mox Palinurus eris.

Phædromus *adoleſcens,* ab hilaritate, *id eſt,* τοῦ φαιδροῦ, *non uſitata derivatione: vel* ἀπὸ τοῦ δρόμου, *potius, cum initiali ſyllaba* Phæ, *quaſi* φαίδρομος. *non enim video, quæ hujus nominis alia ratio ſit.*

Planeſium ἀπὸ τῆς πλάνης *uſitate factum.*

Cappadox, *gentili nomine dictus.*

Curculio, *ridicule vel de gutture, cujus illa eſt appellatio, proprie ea parte, qua* λάρυγξ *eminet, quam in comedendo moveri cernimus: vel de vermiculis, qui in frumentis naſcuntur. In hoc nomine mutatum etiam fuit* c *in* g, *ut* Gurgulio *fieret.*

Lyco, παρωνύμως *à lupo, qui eſt* λύκος.

Choragus *ſolebat ea præbere, quibus opus eſſet ad actionem Fabularum. penes hunc enim erat ſuppellex Scenica, & inſtrumentum Ludorum.*

Therapontigonus, *ſicut Antigonus,* θεραποντίγονος.

ARGVMENTVM, ut quibuſdam videtur, PRISCIANI.

C Vrculio miſſus Phædromi it Cariam,
V t petat argentum. ibi ille eludit annulo
R ivalem. ſcribit atque obſignavit literas.
C ognoſcit ſignum Lyco, ubi vidit, militis:
V t amicam mittat, precium lenoni dedit.
L yconem miles ac lenonem in jus rapit.
I pſus ſororem, quam peribat, repperit:
O ratu cujus Phædromo nuptum locat.

ALIVD ARGVMENTVM CAMERARII.

HVjus Comœdiæ argumentum eſt tenue ac ſimplex, in ſola Paraſiti fraude fortuita paulo plenius. Nam introducitur adoleſcens amans puellam à lenone avaro, quam ille quidem redimeret, niſi pecunia deeſſet. Hanc in Caria ſe poſſe mutuo ſumere ſperans, mittit illo Paraſitum ſuum, qui petat. Is pecuniam quidem, quam mutuo accipiat, reperit nullam: ſed annulum in potu ſuffuratur Militis, à quo fuerat ad cœnam invitatus. Atque ut de eodem cognoverat, quod emiſſet puellam à Lenone, & pecuniam ſitam eſſe apud Trapezitam, conſignat annulo Militis litteras, eaſque Trapezitæ reddit, atque opera hujus, mulierem abducit, tanquam à milite miſſus. Venit poſtea Miles, & ſe circumventum, inque ira & indignatione mulierem illam ſororem eſſe ſuam cognoſcit. Itaque petenti hæc datur Phædromo: & à Lenone XXX. minæ exiguntur. Res geritur Epidauri.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

ACTVS PRIMI SCENA PRIMA.

PALINVRVS, PHÆDROMVS.

QVo ted hoc noctis dicam proficiſci foras
Cum iſtoc ornatu, cumque hac pompa, Phædrome?
PH. *Quo Venus Cupidoque imperat, ſuadetque amor.*
Si media nox eſt, ſive eſt prima veſpera:
Si ſtatus condictus cum hoſte intercedit dies,
Tamen eſt eundum, quo imperant, ingratiis.
PA. *At tandem tandem.* PH. *tandem es odioſus mihi.*
PA. *Iſtuc quidem nec bellum eſt, nec memorabile:*
Tute tibi puer es lautus, luces cereum.

QVO.] Hæc Comœdia, ut multæ aliæ, prologo caret, quia ab ipſo auctore prologus non fiebat, niſi ſi quando in eo argumentum fabulæ narrarent. Alias cum fabulæ poſt mortem auctoris in ſcenam referrentur à celebribus hiſtrionibus, ſolebant illi de ſuo præſtare aliquid, & in prologo rationem dicere, cur hanc aut illam fabulam de novo repoſuiſſent. *Salmaſius.*

ORNATV.] Cum cereo funali in manu, & cætero inſtrumento amatorum proprio. Eſt enim & amatorum ornatus, ut peregrinorum, nautarum, potorum. *Lambin.*

POMPA.] Cum aliis ſervis, qui vinum & jentaculum Veneris gerunt. *Lambin.*

QVO VENVS.] *Cupido & Amor idem ſignificare videntur: ſed eſt diverſitas. Cupido enim inconſideratæ eſt neceſſitatis: Amor judicii. Plautus in Curcul. diſcrevit, & vim ejuſdem diverſitatis expreſſit.* Nonius.

SI MEDIA.] Sponſionum & ſtipulationum formulas certis verbis concipiebant, & fere ordiebantur à *ſi, ſive, nî, nive.* Ab hiſdem formulis in communem uſum loquendi receptum, ut *ſi* interdum poneretur pro *ſive*. Ennius. *Si vivimu', ſive morimur.* I. Gul.

STATVS.] *Status dies vocatur, qui judicii cauſſa eſt conſtitutus cum hoſte*, id eſt, *peregrino. Ejus enim generis ab antiquis Hoſtes appellabantur; quod erant pari jure cum populo Romano: atque hoſtire ponebatur pro æquare.* Feſtus.

CONDICTVS.] *Condicere* inquiunt IC. *denunciare eſt priſca lingua.* Lamb.

TANDEM TANDEM.] Nihili ſunt, quæ hic dicit Lambinus. *At tandem, tandem*, formula eſt nimium alicujus impetum ſufflaminantis. Quid adeo feſtinas, inquit Palinurus. Siſte paullum gradum, & auſculta. Tandem eo pervenies, quo tibi eundum eſt. Eam ſententiam eſſe ſatis indicant illa reſpondentis Phædromi; *Tandem es odioſus mihi*. Neque enim eo aliud ſignificatur, quam, tardum eſſe differre quod placet. *Boxh.*

PVER ES LAVTVS, &c.] Cum vulgata lectio ſit antiquiſſ. Mſſ. nihil hic mutandum eſt. Patet enim ſententia. Tu ille in re lauta, ut puer lautus, tibi δᾳδουχεῖς, neque puerum habes? Nota enim interrogantis hæc exprimẽda ſunt. Et interrogando reſpondet Phædromus; *Egon' Apicularũ opera, &c.* Id eſt, an non mihi & dulciſſimum pariter & facillimum ſit ferre, quod dulciſſimæ illæ apiculæ meæ congeſſerint, nempe ceram. Locum miſere corruptum dicit Petitus, & legit; *Tute tibi præis lotis, luces cereum.* Lotos autem,

cum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

PH. Egon' apicularum opera congeſtum non feram,
Ex dulci oriundum, melliculo dulci meo?
PA. Nam quo te dicam ego ire? PH. ſi tu me roges,
Dicam, ut ſcias. PA ſi rogitem, quid reſpondeas?
PH. Hoc Aeſculapi fanum eſt. PA. plus jam anno ſcio.
PH. Huic proxumum illud oſtium occluſiſſumum.
Salve: valuiſtin' uſque, oſtium occluſiſſimum?
PA. Caruitne febris te heri, vel nudius tertius?
Et heri cœnaviſtine? PH. derides me?
PA. Quid tu ergo inſane rogitas, valeatne oſtium?
PH. Belliſſumum, hercle, vidi & taciturniſſumum.
Nunquam ullum verbum mutit: quom aperitur tacet:
Cumque illa noctu clanculum ad me exit, tacet.
PA. Nunquid tu, quod te aut genere indignum ſit tuo
Facis, aut inceptas facinus facere, Phædrome?
Num tu pudicæ quoipiam inſidias locas?
Aut quam pudicam oportet eſſe? PH. nemini.
Nec me ille ſinit Iuppiter. PA. ego item volo.
Ita tuum conferto amare ſemper, ſi ſapis;
Ne id quod ames, populus ſi ſciat, tibi ſit probro.
Semper curato ne ſis inteſtabilis:
Quod amas, amato teſtibus præſentibus.

FEST. oculiſſimum id eſt, *cariſſimum.*

PALM. inijtæ febris.

Mſſ. Boxh. hercle vide.

MVRET. amorem.

cum ex iis olim frequenter fierent tibiæ, tibias interpretatur. At in reſponſione Phædromi tantum cerei mentio fit; nulla eſt tibiarũ. Tu igitur Petitum hic vel alios correctores nõ audi. *Boxh.* Pueri lauti, id eſt, uncti terſe & ſplendide veſtiti prælucebant novæ nuptæ faces. Quod hic amator præter decorum ſibi ipſi præluceret, dicit puerum eum ſibi lautum eſſe & lucere ceream, id eſt, facem ceream prælucere. Non aliud quærendum. *Salmaſ.*

SALVE: VALVISTIN' VSQVE OSTIVM.] Erat hæc conſuetudo interrogandi eos, quos ex intervallo videbant: non, ut ita ſimpliciter dicerent, *Valuiſtine?* ſed hoc modo: *Valuiſtin' uſque?* aut *perpetuone valuiſti?* Muret. Mirum vero, hanc loquendi rationem Palinuro eſſe inſaniæ argumentum. Nam de ædibus, villis, ſimilibuſque aliis, haud aliter, quam de hominibus, quærere veteres ſolebant. Plinius lib. I. Epiſt. *Quid agit Comum, quid arbor, quid porticus, &c.* Boxhorn.

CARVITNE.] Quoniam homines ex febre aut ex longo jejunio delirare interdum, & mentis errore adfici ſolent, idcirco interrogat herum ſervus, carueritne febre proximum biduum, & num veſpere cænaverit? Videbatur enim ei delirare, qui talibus verbis oſtio blandiretur. *Muret.*

INTESTABILIS.] Ne ſis infamiæ nota inuſtus, neque amittas teſtimonii dicendi poteſtatem. *Lambin.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

PH. *Quid iſtuc eſt verbi?* PA. *caute ut incedas via.* *V.C.* tuta ut inced.
PH. *Quin leno hîc habitat.* PA. *nemo hîc prohibet nec vetat.*
Quin quod palam eſt venale, ſi argentum eſt, emas.
Nemo ire quenquam publica prohibet via.
Dum ne per fundum ſeptum facias ſemitam,
Dum tete abſtineas nupta, vidua, virgine,
Iuventute, & pueris liberis, ama quid lubet.
PH. *Lenonis hæ ſunt ædes.* PA. *male iſtis eveniat.*
PH. *Qui?* PA. *quia ſceleſtam ſervitutem ſerviunt.*
PH. *Obloquere.* PA. *fiat maxume.* PH. *etiam tu taces?*
PA. *Nempe obloqui me juſſeras.* PH. *At nunc vero.*
Id uti occœpi dicere; ei ancillula eſt.
PA. *Nempe huic lenoni, qui hîc habitet?* PH. *recte tenes.*
PA. *Minus formidabo ne exedat.* PH. *odioſus es.* LIPS. nimis formido ne excidat.
Eam volt meretricem facere: ea me deperit.
Ego autem cum illa facere nolo mutuum. *Boxh.* cum illo.
PA. *Quid ita?* PH. *quia proprium facio: amo pariter ſimul.*
PA. *MALVS clandeſtinus eſt amor, damnum 'ſt merum.*

OBLOQVERE.] Ambiguum. Phædromus accipit ut Indicativum, pro *obloqueris:* Servus ut Imperativum, quaſi obloqui jubeatur. *Lambin.*

NIMIS FORMIDO NE EXCIDAT, &c.] Libri habent, *excedat* pro excidat. Sic apud Saluſtium *accedere ad genua,* pro accidere. Quod ſequitur, *odioſus es* non mutandum putem in, *otioſus eſt.* Loquutio hæc familiaris Comicis, cum quis præter rem reſponderet, aut in re ſeria jocaretur, dicebant *odioſus es. Odio enecas. Dignus es cum hac tua ſuperſtitione odio.* Salmaſ.

FACERE NOLO MVTVVM.] Non putem reſcribi debere, *Ego autem cum illo facere nolo mutuum;* Vt de lenone intelligatur: quod nonnulli placebat. Cum diceret ſe ab ea muliere perdite amari, addit tamen cum illa ſe facere nolle mutuum. Quod mirandum videretur, cum certum eſſet mutuo amore ſeſe invicem deperire; ſed captavit jocum comicis familiarem, & dixit, cum ab illa inſane amaretur, ſe tamen nolle facere cum ea mutuum. Alter mirabundus quærit quid ita? *quia,* inquit, *proprium facio, amo pariter ſimul.* Alluſit ad differentiam, quæ eſt inter mutuum & proprium. Quæ propria habemus ea ſervamus, ne à nobis auferantur. Quæ vero mutua accepimus, à nobis aliquando recedunt, cum repetit à nobis is qui dedit. Vt oſtenderet igitur amoris ſui magnitudinem, qui ſibi extorqueri & eripi nunquam poſſet, proprium in amore cum ea quæ illam amabat ſe facere reſpondet non mutuum, cum ſeſe ambo ita efflictim amarent, ut amor ille utriuſq; eſſet proprius, id eſt, nunquam auferendus, ut ea quæ mutuo dantur & accipiuntur. *Salm.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

PH. *Eſt, hercle, ita ut tu dicis.* PA. *jamne ea fert jugum?*
PH. *Tam à me pudica eſt, quaſi ſoror mea ſit: niſi*
Si eſt oſculando quippiam impudicior.
PA. *Semper tu ſcito: FLAMMA fumo eſt proxuma.*
Fumo comburi nihil poteſt, flamma poteſt.
Qui è NVCE nucleum eſſe volt, frangit nucem.
Qui volt cubare, pandit ſaltum ſaviis.
PH. *At illa eſt pudica, neque dum cubitat cum viris.*
PA. *Credam, pudor ſi quoipiam Lenoni ſiet.*
PH. *Immo ut illam cenſes? ut quæque illi occaſio eſt* LAME. quid cenſes.
Surripere ſe ad me, ubi ſavium oppegit, fugit.
Id eo fit, quia hîc leno ægrotus incubat
In Aeſculapii fano, is me excruciat. PA. *quid eſt?*
PH. *Alias me poſcit pro illa triginta minas,*
Alias talentum magnum; neque quicquam queo
Aequi bonique ab eo impetrare. PA. *injuriu' ſt,*
Qui, quod lenoni nulli' ſt, id ab eo petas. *Mſſ.* Quid, quid lenoni, *&c.* petas.
PH. *Nunc hinc Paraſitũ in Cariam miſi meum,*
Petitum argentum à meo ſodali mutuom:

FERT IVGVM.] Eſt, quod inferius dicit; *cubatne cum viris?* Ita *jugum Veneris* dicit matrimonium *Oppian.* Servius & Iſiod. memorant, jugum dicis cauſſa imponi conſueviſſe ſponſis, ut ſocietatis individuæ admonerentur hoc ſymbolo. Et *Iunoni jugæ* nomen inde eſſe, monet *Rittershuſius.*

PVDICA EST.] *Pudica matrona,* quæ marito contenta eſt. at hic *pudica*, quæ omnino virum ignorat. Et *ſignatam virginem* in eum ſenſum dixit *Lucillius* illæſam, inviolatam. Terentius *integram à viro.* I. Scal.

FLAMMA FVMO.] Significat, oſculis concubitum eſſe proximum. *Lambin.*

IMO, VT ILLAM CENSES?] Non repetam tot fere, quot Plauti interpretes ſunt, hariolationes. *Tu* in *ut* hic mutatum, eſt. Lege igitur & diſtingue; *Imo. Tu illam cenſes, ut quæque illi occaſio eſt, Surripere ſe ad me? ubi ſuavium oppegit, fugit.* Sed & τὸ *ut* vulgatum poteſt retineri, ea tamen lege, ut ſit particula rogantis; quemadmodum in his; *Vt vales? ut ſe res tuæ habent?* Senſus erit. Imo pudica eſt ancillula lenonis. Cenſeſne, ut quæque illi ſe offert occaſio, irruere eam in meos amplexus? Falleris. Pangenti ſuavium cum oppegit, id eſt, reddidit ſuavium, me fugit. Hæc vera eſt hujus loci ſententia. *Boxhornius.*

ÆSCVLAPII FANO.] Qui à diis aliquid petere cogitabant, cubabant in eorum, quorum ope indigebant, fanis: tanquam reſponſa ab iis vel vigilantes vel in ſomnis accepturi. ut notat *Servius* ad illud Virgil. 7. Æn.

---- cæſarum ovium ſub nocte ſilenti
Pellibus incubuit ſtratis, ſomnoſq; petivit.

Sic igitur ægroti in templo Æſculapii incubabant, ad remedia per ſomnium accipienda. *Lambin.*

ID AB.] Scilicet, ancillulam aut virginem pudicam, qualis nulla apud lenones. *Boxhornius.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Quod ſi non affert, quo me vortam neſcio.
PA. *Si deos ſalutas, dextrovorſum cenſeo.*
PH. *Nunc ara Veneris hæc eſt ante horum fores.*
Me inferre Veneri vovi jam jentaculum.
PA. *Quid antepones Veneri à jentaculo?*
PH. *Me, te, atque hoſce omnes.* PA. *tū tu Venerem vomere vis?*
PH. *Cedo, puere, ſinum.* PA. *quid facturus?* PH. *jam ſcies.*
Anus hîc ſolet cubitare cuſtos, janitrix,
Nomen ei eſt lenæ, multibiba atque merobiba.
PA. *Quaſi tu lagenam dicas, ubi vinum ſolet*
Chium eſſe. PH. *quid opu'ſt verbis? vinoſiſſuma eſt,*
Eaque extemplo ubi vino has conſperſi fores,
De odore adeſſe me ſcit, aperit illico.
PA. *Eîne hic cum vino ſinus fertur?* PH. *niſi nevis.*
PA. *Nolo hercle. nam iſtunc qui fert, afflictum velim:*
Ego nobis afferri cenſui. PH. *quin tu taces?*
Si quid ſuper illi fuerit, id nobis ſat eſt.
PA. *Quiſnam iſtic fluvius eſt, quem non recipiat mare?*
PH. *Sequere hac, Palinure, me ad fores: ſi mihi obſequens.*
PA. *Ita faciam.* PH. *agite, bibite, feſtivæ fores;*

BOXHORN. vove-ram jentaculum.

DEXTROVORSVM.] Nam in ſalutandis & precandis diis, dextrovorſum ſe vertere ſolebant. Hinc feſtive in verbo *vertere* ex ambiguo hic ludit Palinurus. *Turneb.*

HORVNC.] Lenonis, lenæ, & puellæ. *Lambin.*

VENERI VOVI IAM IENTACVLVM.] Notum eſt è Latinis autoribus, pueros fere ſolos jentaculo uſos: perinde ut hodie ubique fere gentium hoc uſurpatum eſt, ut pueri ſummo mane ſemper aliquid cibi capiant. Ea propter Plautus facit Phædromum adoleſcentulum Veneri jentaculum vovere. *Mercurial.*

SINVM.] Vaſis genus ſinuoſum. *Nonius.*

QVASI TV LAGENAM.] Alludit ad id, quod Latini ſcriptores ſolebant corpus humanum appellare *utrem* & *follem.* Arnob. l. 2. Lucill. *corticem.* Varro. *Amphora* Vopiſc. Bonoſo: *Laqueo vitam finivit. tum quidem jocus extitit, Amphoram pendere, non hominem.* Gruter.

CHIVM.] Iocatur ex eo, quod, cum vino Græco fere aqua maris admixta eſſet, Chio tamen non addebatur, ſed meracum erat. Horat. 2. Sat. 8. *Alcon Chium maris expers.* Turneb.

AFFLICTVM.] Ad terram datum. V.N. Aul. 4. 3.

ISTIC FLVVIVS.] Cum mari anum; cum fluvio vinum comparat. *Lambin.* Pro, *iſtunc qui fert*, lege, *iſtuc qui fert.* Id volunt ſententia & Mſſ. Sinū enim non vult ferri ad lenam. Male ergo Lambinus, *iſtunc* retulit ad, *ſinum.* Boxhorn.

SI MI OBSEQVENS.] Mſ. noſter habet; *ſi mihi obſequeris.* Et verſu ſecundo ſequente; *ſite mihi volentes.* ut *ſite* dixerit, pro, *ſitis.* Boxhorn.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Potate, ſite mihi volentes propitiæ.
PA. *Voltiſne olivas, aut pulpamentum, aut capparim?* SCAL. pulmentum.
PH. *Exuſcitate voſtram huc cuſtodem mihi.*
PA. *Profundis vinum, quæ te res agitant?* PH. *ſine.*
Viden' ut aperiuntur ædes feſtiviſſumæ?
Num mutit cardo. eſt lepidus. PA. *quin das ſavium.*
PH. *Tace: occultemus lumen & vocem.* PA. *licet.*

ACTVS PRIMI SCENA SECVNDA.

LENA, PHAEDROMVS, PALINVRVS.

FLos veteris vini meis naribus objectus eſt.
Ejus amos cupidam me huc prolicit per tenebras.
Vbi ubi eſt? prope me eſt. euax habeo. Salve anime mi,
Liberi lepos. ut veteris vetuſti cupida ſum!
Nam omnium unguentûm odor præ tuo nautea eſt.
Tu mihi ſtacte, tu cinnamomum, tu roſa,

VOLENTES PROPITIAE.] Hoc non perractate dictum; ſed ex religione priſca, & communi ſacrificantium formula petitum. Exemplo fuerint concepta illa & ſolemnia precationum verba apud Catonem: *Mars pater, te precor quæſoque, uti ſies volens propitius mihi, domo, familiæque noſtræ.* Douza.

VOLTISNE OLIVAS.] Vrbane herum ridet. Quod *olivas* & *capparim* dicit, vult ſignificare hæc condimenta in crapulis & ebrietatibus convenientiſſima. *De cappari* plenius *Diſcorid.* lib. 2. cap. 204. *Longol.*

FLOS VETERIS VINI.] Ἀνθοσμίας οἶνος: ut & apud Lucret. *Bacchi flos,* odor eſt & fragrantia vini. *Flos vini* alias etiam dicitur, cum vinum in ſummo tenuem quandam habet ſpumam. *Camerarius.* Denique *Heinſius* ad 13. Silii --*Bacchique & lactis honorem*, docet, *florem vini veteris*, hic ſimpliciter eſſe vinum vetus: & *florem*, ut apud Græcos ἄνθος, ſæpe vacare. ita Eurip. οἴνου ἄχνη.

AMOS.] Antique; ut *colos, vapos, nidos, &c.* Hac una de cauſa cenſeo, Plautum dixiſſe *amos, odos, lepos*; ut exprimeret ſermonem anus bleſulæ. *Acidal.*

VETERIS VETVSTI.] Quæ ejuſdem ſignificationis conjunguntur, licet ſignificatione non augeant, augent conjunctione. Ita hic ſignificatur vinum veterrimum. Sed & ea, quæ deſinunt in *uſtus*, ut, *onuſtus, robuſtus*, & alia, vim habent augendi. *Boxhorn.*

NAVTEA.] Vid. not. Aſin. 5. 2.

STACTE.] Latex, oleumve è cinnamomo & myrrha inciſa ſudans. *Theophraſ.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Tu crocinum & caſia es, tu bdellium. nam ubi — *Alii,* tu crocum & caſſia es.
Tu profuſus, ibi ego me pervelim ſepultam.
Sed quom adhuc naſo odos obſecutus es meo,
Da viciſſim meo gutturi gaudium.
Nihil ago tecum ubi eſt ipſus? ipſum expeto
Tangere, invergere in me liquores tuos
Sino ductim. ſed hac abiit, hac perſequar. — DOVZ. ſine ductim.
PH. *Sitit hæc anus.* PA. *quantillum ſitit?* PH. *modica eſt,* — *Alii,* quantulum ſitit?
Capit quadrantal. PA. *pol, ut tu prædicas,*
Vindemia hæc huic anui non ſatis eſt ſoli.
Canem eſſe hanc quidem magis par fuit: ſagax
Naſum habet. LE. *amabo, quoja vox ſonat procul?*
PH. *Cenſeo hanc appellandam anum. adibo. redi,*
Et reſpice ad me, huc, lena. LE. *Imperator quis eſt?*
PH. *Vini pollens, lepidus Liber,*
Tibi qui ſcreanti, ſiccæ, ſemiſomnæ
Affert potionem, & te ſedatum it. — DOVZ. & ſitim ſedatum it.
LE. *Quam longe abeſt à me?* PH. *lumẽ hoc vide.*
LE. *Grandiorem gradum ergo fac ad me, obſecro.*

CROCINVM.] Croci unguentum; ita dictum, ut ab amaraco, *amaracinum.* I. Guil.

BDELLIVM.] Βδέλλιον diminutivæ formæ eſt: nam principale eſt βδέλλα. Ita vocat Auctor Peripli aliquot locis. *Marcello Empirico*, bedella.

--- *Crocon atque bedellam.*

Apud Plautum in antiquis libris *bedellium* ſcribitur pro *bdellium*, quod aliud non poteſt ſignificare præter aromaticum gummi. *Salmaſ.*

PERVELIM SEPVLTAM.] Veteres iis, quæ viventes gratiſſima habuerant, ſpargi aut perfundi ſepulchra ſua optabant. Haud aliud votum eſt aut mandatum Sergii Polenſis paraſiti, in veteri inſcriptione, quæ legitur Polæ in Iſtria; *Si urbani perhiberi vultis, arenti meo cineri cantharo piaculum vinarium feſtinate.* Boxhorn.

NIHIL AGO TECVM.] Sc. ô odor. nihil te moror: niſi & vinũ bibam. *Lamb.*

IPSVS?] Flos Liberi. *Lamb.*

INVERGERE.] Id eſt, infundere. Virgil. 6. Æn. v 244.

--- *Frontique invergit vina ſacerdos.*

Id eſt, deorſum fundit. de quo Servius. Diomedes, *ſenſim illabi & influere*, exponit. *Taubm.*

DVCTIM.] Adverb. hoc *Priſc.* interpretatus eſt ἀπνευστὶ, quod ſignificat in bibendo aviditatem & copiam. *Camer.* Pro *ſino ductim*, legere malim, *ſine ductim.* ut ſint preces anus merobibæ ad illum veteris vini florem. quod & Douza vidit. *Boxhorn.*

IMPERATOR QVIS EST.] Idem eſt, ac, ſatis pro imperio, quiſquis es. *Es* autem potius quam, *eſt*, hic legendum cenſeo cum Mſſ. Appellata enim anus appellanti reſpondet. *Boxhorn.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

PH. Salve. LE. egon' ſalva ſim, quæ ſiti ſicca ſum?
PH. At jam bibes. LE. diu ſit. PH. hem tibi — LAMB. en tibi, *ſc. quod bibas.*
anus lepida.
LE. Salve oculiſſume homo. PA. age, effunde hoc cito
In barathrum: propere prolue cloacam. PH. tace.
Nolo huic maledici. PA. faciam igitur male potius.
LE. Venus, de paulo paululum hic tibi dabo,
Haud lubenter. nam tibi amantes, propinantes,
Vinum potantes dant omnes: mihi haud ſæpe
Eveniunt tales hæreditates. PA. hoc vide, ut
Ingurgitat impura in ſe merum avariter,
Faucibus plenis! PH. perii hercle! huic quid primum dicam
Neſcio. PA. hem iſtuc, quod mihi dixti. PH. quid id eſt?
PA. Periiſſe ut te dicas. PH. male tibi di faciant.
PA. Dic iſti. LE. ah! PA. quid eſt? ecquid lubet? LE. lubet.
PA. Etiam mihi quoque ſtimulo fodere lubet te.
PH. Tace, noli. PA. taceo. ecce autem bibit arcus; pluet
Credo hercle hodie. PH. jamne ego huic dico? PA. quid dices?
PH. Me periiſſe. PA. age dice. PH. anus audi. hoc volo

OCVLISSVME.] *Muretus* ad verſum Catulli:

Ambobus mihi quæ carior eſt oculis,

notat; Oculorum ſenſus nobis omnium eſt cariſſimus, ut præclare diſputat *Ariſtoteles* lib. I. de Sapientia. Ideo oculorum in exprimenda vi amoris crebra fit mentio. Plautus quidem *oculitus amare*, pro eo, quod eſt, ſingulariter amare; & *oculiſſimum oſtium*, *oculiſſimum hominem*, pro cariſſimo dixit.

BARATHRVM.] Feſtus: *Barathrum Gr. appellant locum præcipitem, unde emergi non poſſit. dictum ab eo quod eſt* βαρύς. unde & Horat. I. epiſt. 15. *barathrum macelli* vocat helluonem, qui vorat quicquid in macello proſtat.

VENVS, DE &c.] Exprimit anus ritum libandi. De poculo enim pleno, quod erat potatura, paulum Veneri libat, id eſt, in honorem Veneris leviter defundit. Sic enim libare ſolebant, quod vel in aram faciebant, vel in menſam, quæ aræ loco erat, vel in focum, qui ſacer habebatur, vel in mare, in honorem deorum marinorum; vel in quemcunque locum pro re nata. Virg. 5. Æn.

---- extaque ſalſos
Porriciam in fluctus, & vina liquentia fundam. Turneb.

AMANTES, PROPINANTES.] Inſulſa mihi ſemper viſa eſt lectio vulgata. Lego ergo; *amantes propinant & Vinum potantes dant omnes.* Qui amant, Diva Venus, omnes tibi propinant, & potantes vinum dant. *Boxhorn.*

BIBIT ARCVS.] Credidit vetuſtas, iridem demiſſis in terram cornibus aquam è fontibus haurire. hinc illud Virgilii I. Georg. v. 380.

---- & bibit ingens Arcus.

Propert. lib. 3.

Purpureus pluvias cur bibit arcus aquas.

Turneb.

Scire te, perditus ſum miſer. L E. *an pol ego oppido* Mſſ. *Lang.* perditiſſimus ſum.
Servata. ſed quid eſt? quid lubet perditum
Dicere te eſſe? P H. *quia id, quod amo, careo.*
L E. *Phædrome mi, ne plora, amabo: tu me*
Curato ne ſitiam, ego tibi, quod amas, jam huc adducam.
P H. *Tibi næ ego, ſi fidem ſervas mecum,*
Vineam pro aurea ſtatua ſtatuam, quæ tuo
Gutturi ſit monimentum. qui me in terra æque
Fortunatus erit, ſi illa ad me bitet,
Palinure? P A. *edepol,* QVI AMAT, *ſi eget, miſera afficitur*
Aerumna. P H. *non ita res eſt: nam confido*
Paraſitum hodie adventurum cum argento ad me.
P A. *Magnum inceptas, ſi id exſpectas, quod nuſquam'ſt.*
P H. *Quid ſi adeam ad fores, atque occentem?* P A. *ſi lubet,*
Neque veto, neque jubeo: quando ego te video
Immutatis moribus eſſe, here, atque ingenio.
P H. *Peſſuli, heus peſſuli, vos ſaluto lubens,*
Vos amo, vos volo, vos peto, atque obſecro,
Gerite amanti mihi morem amœniſſumi: Mſſ. BOXH. amantiſſimi.
Fite cauſſa mea Lydi barbari,
Suſſilite obſecro, & mittite iſtanc foras,
Quæ mihi miſero amanti ebibit ſanguinem.
Hoc vide ut dormiunt peſſuli peſſumi,
Nec mea gratia commovent ſe ocyus.
Reſpicio, nihili meam vos gratiam facere. LAMB. perſpicio.

MONIMENTVM &c.] Formula ex antiquo dedicationum ritu deſumta. Senſus eſt: Vineam tibi pro ſtatua ſtatuam, quam ingurgites. *Meurſ.*

OCCENTEM?] Vide notas Mercat. 2. 3. 73.

PESSVLI, HEVS PESSVLI.] *Iſ. Caſaubon.* ad illud Perſii Sat. 5. ---- *dum Chryſidis udas Ebrius ante fores extincta cum face canto:* Græci hoc vocant (Plutarchus Ἐρωτικοῖς) ᾄδειν τὸ παρακλαυσίθυρον. Qui ibant comeſſatum, funalia ac faces geſtabant: ſed quas extinguebant, cum ad fores erat ventum. Exemplum canticorum ejuſmodi, quæ ante fores cantabant, habes hic venuſtiſſimum.

LYDI BARBARI.] *Ludius* & *Ludio* dixerunt alii, ut *Surus* & *Suria.* *Ludius* ſaltator proprie Latinis, non à *ludendo*, ut placet doctis viris, ſed à *Lydis*, qui inter nationes ſaltationi bacchationique deditas. *Salmaſius.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Sed tace, tace. PA. *taceo hercle. quid eſt?* PH. *ſentio ſonitum.* LAMB. *'ſt tace, tace.*
Tandem edepol mihi morigeri peßuli fiunt.

ACTVS PRIMI SCENA TERTIA.

ANVS, PLANESIVM, PHAEDROMVS, PALINVRVS.

PLacide egredere, & ſonitum prohibe forum, & crepitum cardinum:
Ne quod hîc agimus, herus percipiat fieri, mea Planeſium.
Mane, ſuffundam aquulam. PA. *viden' ut anus tremula medicinam facit?*
Eapſe merum condidicit bibere, foribus dat aquã quam bibant.
PL. *Vbi tu es, qui me convadatus Veneriis vadimoniis?*
Vbi tu es, qui me libello Venerio citaviſti? ecce me.
Siſto ego tibi me, & mihi contra itidem te ut ſiſtas ſuadeo.
PH. *Aſſum: nam ſi abſim, haud recuſem quin mihi male ſit, mel meum.*
PL. *Anime mi, procul quidem amantem abeſſe haud conſentaneum eſt.*
PH. *Palinure, Palinure.* PA. *eloquere, quid eſt, quod Palinurum voces?*
PH. *Eſt lepida.* PA. *nimis lepida.* PH. *ſum deus.* PA. *immo homo haud magni precî.*
PH. *Quid vidiſti, aut quid videbis magis diis æquiparabile?*
PA. *Male valere te, quod mihi ægre eſt.* PH. *male mihi morigerus, tace.*

MEDICINAM FACIT.] Scil. cardinibus. Supra act. 1. 1. *Vino has conſperſi fores:* item: *bibite, feſtivæ fores.* in quibus morem Græcorum tangit, apud quos amatores illa perfuſione uti ſolent. Hæc vero ſuffuſio longe alia eſt. Et fallendis maritis ad januæ cardines aquam mulierculæ affundebant, ut ſtreperent. *Lipſ.*

CONVADATVS.] Qui quaſi vadibus à me acceptis me in jus vocas. Active etiam *vadato* dixit Hor. 1. Sat. 9. Noſter, *vadatum amore*, paſſive, Bacchid. act. 2. 2. *Lamb.*

LIBELLO.] Quia etiam edicto publice adfixo latitantes citabantur. *Ravard.*

SVM DEVS.] Propert. 2. el. 12.

Si dabit hæc multas, fiam immortalis in illis.
Nocte una quivis vel deus eſſe poteſt.

MALE VALERE &c.] Locus obſcurus, qui mihi videtur corruptus, quum ad interrogatum Palinurus minime reſpondeat. Tres ex noſtris libri Mſſ. habent: *Male valere te quidem mihi ægre'ſt.* quæ lectio mihi multo videtur recepta tolera-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

PA. *IPSVS SE excruciat, qui homo quod amat, videt, nec potitur dum licet.*
PH. *Recte objurgat. ſane haud quicquam'ſt magis quod cupiam tamdiu.* DOVZ. jamdiu.
PL. *Tene me, amplectere ergo.* PH. *hoc etiam eſt, quamobrem cupiam vivere.* (*prohibere quit,*
Quia te prohibet herus, clam hero potior. PL. *prohibet, nec*
Nec prohibebit, niſi mors meum animum abs te abalienaverit.
PA. *Enimvero nequeo durare, quin ego herum accuſem meum:*
Nam BONVM eſt, pauxillũ amare ſane, inſane non bonum eſt:
Verum totum inſanum amare, hoc eſt, quod meus herus facit.
PH. *Sibi ſua habeant regna reges, ſibi divitias divites:*
Sibi honores, ſibi virtutes, ſibi pugnas, ſibi prælia. NON. ſibi pugnas, ſibi mænia.
Dum mihi abſtineant invidere, ſibi quiſq; habeant quod ſuũ eſt.
PA. *Quid? tu Veneri pervigilare te voviſti Phædrome?* DISS. Quid tu? Venerin' pervigil.
Nam hoc quidem edepol haud multo poſt luce lucebit. PH. *tace.*
PA. *Quid taceam? quin tu is dormitum?* PH. *dormio, ne occlamites.*
PA. *Tu quidem vigilas.* PH. *at meo more dormio: hic ſomnu'ſt mihi.* DOVZ. hæc ſomn. *ſc. Planeſ.*

tolerabilior. Ac ſi dicat: nihil habeo, quod ad id, quod me rogas, reſpondeam: ſed hoc tantum dicere poſſum, me graviter & moleſte ferre, te male valere, animo ſcilicet. *Lamb.* Pro vulgata lectione conſpirant editiones omnes & Mſſ. Igitur Lambinum ne audi: Quæſiverat Phædr. *Quid vidiſti &c.* Reſpondet Palinu. *Male valere te,* nempe, animo. Subintelligitur autem, *vidi.* Boxhorn.

CVPIAM VIVERE.] Gratiſſima ſibi ita exprimebant veteres, ut dicerent, ſe propter illa diutius vivere velle, ſicut ingratiſſima, propter quæ mori. Inde, *Vita,* amantibus dicuntur amatæ. *Boxh.*

PL. PROHIBET.] Omnibus ſuis interpretationibus hic ſuperſedere potuiſſet *Lambinus*, ſi retinuiſſet interrogationem, quæ eſt in vett. libris: PL. *Prohibet? nec prohibere quit. Nec prohibebit.* Quia enim Phædromus dixerat, lenonem prohibere conventus iſtos: negat Planeſium eum prohibere. Eſt autẽ ambiguitas in verbo *Prohibere:* quod cum effectu accipit Planeſium. *Piſtoris.*

PERVIGILARE.] Alluſum ad *Pervigilia Cereris, Veneris,* & ſacra nocturna. Martial. l. 9. 70.

Nam vigilare leve eſt, pervigilare grave eſt. Douza.

NAM HOC QVIDEM.] *Lambinus*, τὸ *hoc* vult δεικτικῶς denotare, cœlum. Sed fallitur. *Hoc,* nempe, tuum pervigilare Veneri, *luce,* id eſt, orto die, *lucebit,* omnibus patebit. *Boxhorn.*

DORMIO.] Scil. *tibi*, non meæ Planeſio. *Douz.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

PA. *Heus tu mulier: MALE MERERI de immerente inſcitia eſt.*

PL. *Iraſcere, ſi te edentem hic à cibo abigat.* CAM. iraſcare.
PA. *ilicet.*
Pariter hos perire amando video. uterque inſaniunt:
Viden', ut miſere moliuntur! nec queunt complecti ſatis.
Etiam diſpertimini? PL. *NVLLI EST homini perpetuom bonum.*
Iam huic voluptati hoc adjunctum eſt odium. PA. *quid ais propudium?*
Tun' etiam cum noctuinis oculis, odium me vocas?
Ebriola, perſolla: nugæ. PH. *tun' meam Venerem vituperas?*
Quod quidem mihi polluctus virgis ſervos ſermonem ſerat.
At næ tu, hercle, cum cruciatu magno dixiſti id tuo.
Hem tibi maledictis pro iſtis: dictis moderari ut queas.
PA. *Tuam fidem, Venus noctuvigila!* PH. *pergin' etiam verbero?* TVRN. Venus noctu vigila.

VT MISERE MOLIVNTVR.] De hac amantium rabie Lucret. lib. 4.

---- etenim potiundi tempore in ipſo
Fluctuat incertis erroribus ardor amantũ,
Nec conſtat, quid primum oculis manibuſque fruatur, &c.

PROPVDIVM.] Non dubium, quæ Græcis καθάρματα, ea Latinis *propudia* dicta. Inde homines ſceleratos, ut Græci καθάρματα, Romani eoſdem *Propudia* vocarunt. *Scalig.*

CVM NOCTVINIS.] Glaucos oculos Romani non perinde amabant: nigros autem magnifaciebant. Itaque ad ludibrium, cujus erant oculi glauci, ea *noctuinos oculos* habere hic dicitur: de avis inauſpicatæ, cujus tales oculi ſunt, nomine petita illuſione. Eos oculos *virides* vulgo dicimus. Ac æque amaro joco per Comicam laſciviam *herbeos* Poëta vocavit, ſcena ſeq. eoſdem & *felineos* appellabant. *Turneb.*

PERSOLLA: NVGAE.] *Perſollæ nugæ*, rectum eſt, pro *perſolæ*. Perſolæ autem nugæ ſunt nudæ nugæ. Vt alio loco, *hanc amas meras nugas. Perſolus* autẽ pro admodum ſolus, ὁ μονώτατος. Sic *peradoleſcẽs, pervirgo*, apud auctores. *Salmaſ.*

QVOD QVIDEM.] Puto hæc dici à Phædromo hoc ſenſu: Ergone feram, ut ſervus plagipatida hic mihi argutias ſerat? Hæcque ita ſunt enuncianda, ut ſtatim manum allevet, & pugnos impingat. *Gruter.*

POLLVCTVS.] *Polluctum virgis* dicit accumulatum verberibus: ut ara Herculis, cum referta eſſet iis, quæ imponi de ritu religionis priſcæ ſolebant, tum *polluctum* illud dicebatur, quaſi *projectum*, ut Varro interpretatur. *Camerar.*

NOCTVVIGILA.] *Noctilucam* Horatius 4. Oda 6. eandem cum *Luna* facit. *Levinus* vero, vetuſtiſſimus auctor, videtur eam Venerem nominare: *Venerem igitur almam adorans, ſive fæmina, ſive mas eſt, ita uti alma Noctiluca eſt.* Quare ab eadem ratione dicitur *noctuvigila* à Plauto, hoc eſt, νυκτιλαμπής. Dicitur etiam hoc nomine *Lucerna*. Varro Bimarco: *Noctilucam tollo, ad focum fero, inflo, anima reviviſcit.* Scaliger. Valde proprium ἐπίθετον Veneris videtur *Noctuvigila*. Amat enim hæc inprimis dea crebra pervigilia: & otioſos dies, negotioſas noctes ſacris ſuis agundis habet. *I. Gulielm.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

PL. Noli, amabo, verberare lapidem, ne perdas manum.
PA. Magnum flagitium probrumque, Phædrome, expergeſacis:
Bene monſtrantem pugnis cædis, hanc amas : nugas meras.
Hoccine fieri, ut immodeſtis te hîc moderere moribus?
PH. AVRO CONTRA cedo modeſtum amatorem. à me aurum accipe.
PA. Cedo mihi contra aurichalco, quoi ego ſano ſerviam.
PL. Bene vale, ocule mi : nam ſonitum & crepitum clauſtrorum audio,
Aedituum aperire fanum. quouſque, quæſo, ad hunc modum — *Alii*, Æditimum.
Inter nos utimur amore ſemper ſurrepticio?
PH. Minime, nam Paraſitum miſi nudius quartus Cariam, — ACID. minimo *ſc. temp. ſpacio.*
Petere argentum: is hodie hîc aderit. PL. nimium conſultas diu.
PH. ita me Venus amet, ut ego te hoc triduom nunquam ſinam
In domo eſſe iſtac, quin ego te liberalem liberem. — HAIM. liberali, (*ſc. cauſa*) liberem.
PL. Facito ut memineris. tene etiam, priuſquam hinc abeo, ſavium: (perſequar.
PH. Siquidem, hercle, mihi regnum detur, nunquam id potius

AVRO CONTRA.] Id eſt, date mihi pari & æquo auri pondere repenſum, ego tantundem auri dederim. *Turneb.*

CEDO MIHI CONTRA AVRICHALCO.] Non ex hoc loco colligi poteſt, aurichalcum antiquis auro carius fuiſſe. Si enim prius de auro præcedit, non ſequitur, ut quod reponit ſervus de aurichalco, carius eſſe debeat. Sed comico joco luſit. De auro dixerat herus ejus, repoſuit ille de aurichalco, in quo etiam aurum eſt ſaltem de nomine. Fuit certe eo tempore æris genus præſtantiſſimi. Horatius: *Tibia non ut nunc orichalco vincta*. Nam aurichalcum idem cum orichalco. Sic enim ſcribebant, ut *ploſtrum* & *plauſtrum*, *Plotus* & *Plautus*, & ſimilia. Multi crediderunt aurichalcum eſſe æs & aurum mixtum, propter illam auri in aurichalco denominationẽ : ſed falſi ſunt. Inde optimæ Gloſſæ, *aurochalca* interpretantur κεραμάτινα, id eſt, ex auro & ære temperata. Verum nomen eſt hujus vocis *orichalcum* ex Græco ὀρείχαλκον, quaſi æs mõtanum, ſive ex lapide æroſo excoctum, quod fuit genus æris præſtantiſſimum. At pro *orichalcum* veteres Romani ſcripſere *aurichalcum*, cum tamen nihil auri admixtum haberet. *Salmaſius.*

ÆDITVVM APERIRE FANVM.] Imperfecta verbis locutio, ut mox : *Item alios deos facturos ſcilicet.* Camer. Quidam codices habent *æditummque*. Et ſic non fuerit imperfecta locutio. *Boxhorn.*

TENE.] Neſcio cur hic hæreat Lambinus. *Suavium tene*, non ſimpliciter ſignificat, accipe oſculum : ſed, hujus oſculi, quod abiturus tibi pango, abſens memoriam conſerva. *Boxhorn.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Quando ego te videbo? PL. *ehem, iſtoc verbo vindictam para.* — *Quidam*, vindicias para. *Alii*, inducias.

Si amas, eme. ne rogites; facito ut pretio pervincas tuo.

Bene vale. PH. *jamne ego relinquor? pulchre Palinure occidi.*

PA. *Ego quidem, qui & vapulando & ſomno pereo.* PH. *ſequere me,*

ACTVS SECVNDI SCENA PRIMA.

CAPPADOX, PALINVRVS.

Migrare certu'ſt jam nunc è fano foras,
Quando Aeſculapî ita ſentio ſententiam:
Ut qui me nihili faciat, nec ſalvom velit.
Valetudo decreſcit, accreſcit labor.
Nam jam, quaſi zona, liene cinctus ambulo.
Geminos in ventre habere videor filios.
Nihil metuo, niſi ne medius diſrumpar miſer.
PA. *Si recte facias, Phædrome, auſcultes mihi,*
Atque iſtam exturbes ex animo ægritudinem:
Paves, Paraſitus quia non rediit Caria.
Afferre argentum credo. nam ſi non ferat, — *V. E.* at ferre.
Tormento non retineri potuit ferreo,
Quin reciperet ſe huc eſum ad præſepim ſuam. — *Mſſ. Cam.* præſepe ſuum.
CA. *Quis hic eſt, qui loquitur?* PA. *quojam vocem audio?*

VINDICTAM.] Tanquam Prætor, id eſt, viam reperi, qua me liberes. *Vindicta*, virga prætoria, qua ſervi contacti, manumittebantur. *Lambin.*

PERVINCAS.] Quemvis alium emptorem pretio ut pervincas facito: ne opus ſit rogitare, quando me viſurus es. *Lambin.*

GEMINOS IN &c.] Quia utrimque & à dextra & à læva cingit me lien venterque, eo tumidiore & majore facto mihi diſtenditur, proinde ac ſi geminos in utero filios geram. *Lambin.*

PRAESEPIM.] Elegans locus *Scalig.* in Conject. quem adnotabo, aliquot locis Plauti illuſtrandis. Limaces meretrices, *inquit*, dictæ à *limace*, quæ folia plantarum & olera corrodit. Ejuſmodi ſunt meretrices, quæ miſeros amantes καταφαγοῦσι. A quo illa apud Menandr. meretrix dicitur: Αἲξ ἐπεκαλεῖτο δέ. Αἴξ, ὅτι μέγαν κατέφαγε τὸν ἐραστὴν ποτε θαλλόν. vel potius *à limando*. Nam Græci quoque τὸ ῥινοῦν in eadem ſignificatione uſurpant. Ælianus: ὁ μὲν τοῦ Μενάνδρου Θήρων (nomen eſt paraſiti) μέγα φρονεῖ, ὅτι ῥινῶν ἀνθρώπους, φάτνην αὐτοὺς ἐκείνους εἶχεν.

CA. Eſtne hic Palinurus Phædromi? PA. qui hic eſt homo,
Cum collativo ventre, atque oculis herbeis?
De forma novi, de colore non queo
Noviſſe, jamjam novi. leno eſt Cappadox.
Congrediar. CA. ſalve Palinure. PA. ô ſcelerum caput,
Salveto. quid agis? CA. vivo. PA. nempe ut dignus es.
Sed quid tibi eſt? CA. lien necat, renes dolent,
Pulmones diſtrahuntur, cruciatur jecur,
Radices cordis pereunt, hiræ omnes dolent.
PA. Tum te igitur morbus agitat hepatarius.
CA. FACILE'ſt miſerum irridere. PA. quin tu aliquot dies
Perdura, dum inteſtina exputeſcunt tibi. *Mſſ.* exputreſcunt.
Nunc dum ſalſura ſat bona'ſt, ſi id feceris,
Vænire poteris inteſtinis vilius.
CA. Lien dierectu'ſt. PA. ambula, id lieni optumum'ſt. *Mſſ. Lamb.* lien diruptu'ſt.
CA. Aufer iſtæc quæſo, atque hoc reſponde quod rogo.
Potin' conjecturam facere, ſi narrem tibi,
Hac nocte quod ego ſomniavi dormiens?

χεν. Vbi etiam eleganter, περὶ τῆς φάτνης. à quo dixit Plautus de Paraſito, *recepit ſe in præſepim ſuam.* Taubm.

COLLATIVO VENTRE.] Id eſt, *magno & turgido: quia in eum omnia edulia conferantur.* Feſtus. Ego puto lenonis ventrem *collativum* eo eſſe dictum, quod propter vitium corporis & viſcerum omne alimentum, quod deberet in omne corpus diſtribui, in eum conferatur: & hoc pacto viſceribus omnibus vitiatis, venter intumeſcat. *Lambinus.*

VIVO.] Quaſi dicat: vivo tantum, non item valeo. *Lambin.*

PVLMONES DISTRAHVNTVR.] *Dividia à dividendo dicta: quod diviſio eſt & diſtractio doloris. itaque in Curc. ait Plautus, lienes necant, renes dolent, pulmones diſtrahuntur.* Varro.

HIRAE.] Feſtus: *Hira, quæ diminutive dicitur hilla, quam Græci dicunt νῆστιν, inteſtinum eſt, quod Iejunum vocant.* Gloſſæ: Hira, ἐντερίδιον νῆστιν. Arnobius lib. 7. *Non ſimiliter fendicas, quæ & ipſæ ſunt hiræ.* Pro aliis tamen etiam inteſtinis ſumi, docet Nonius: unde *hillæ* apud Horat. 2. Sat. 4. Gloſſar. *Illum* ſine aſpirat. νάρθηκος τὸ ἔντος. & hoc hic probat *Scal.* ad Feſtum.

EXPVTESCVNT.] Verbum hoc ſignificat fœtorem putredinis. *Cic.* lib. 5. de Finibus: *Vt non inſcite illud dictum videatur in ſue, animum illi pecudi datum pro ſale, ne putiſceret.* Turnebus theatrali dictum cenſet petulantia. Plane enim Poëta laſcivit quadam gari & liquaminis imagine, quæ ex inteſtinis piſcium putridis quadam tabe & ſalitis fiebant, careque vænum ibant.

DIERECTVS.] Vide notas Capteiv. act. 3. ſc. 4. v. 103.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

PA. Vah, ſolus hic homo'ſt, qui ſciat divinitus.
Quin Conjectores à me conſilium petunt:
Quod eis reſpondi, ea omnes ſtant ſententia.

ACTVS SECVNDI SCENA SECVNDA.

COQVVS, CAPPADOX, PALINVRVS, PHAEDROMVS.

PAlinure, quid ſtas? quin depromuntur mihi,
Quæ opus ſunt: Paraſito ut ſit paratum prandium,
Quom veniat. PA. *maneſis, dum huic conjicio ſomnium.*
CO. *Tute ipſe, ſi quid ſomniaſti, ad me refers.*
PA. *Fateor.* CO. *abi, deprome.* PA. *age, tu interea huic ſomnium*
Narra: meliorem, quam ego ſum, ſuppono tibi.
Nam quod ſcio, omne ex hoc ſcio. CA. *operã ut det.* PA. *dabit.*
CA. *Facit hic quod pauci, ut ſit magiſtro ſuo obſequens,*
Da mihi igitur operam. CO. *tametſi non novi, dabo.*
CA. *Hac nocte in ſomnis viſus ſum viderier,* LAMB. viſus ſum tuerier.
Procul ſedere longe à me Aeſculapium,
Neque eum ad me adire, neque me magnipendere
Viſu'ſt. CO. *item alios deos facturos ſcilicet.*

SCIAT DIVINITVS.] *Diuinus*, ſubſtantive, ut Grammatici loquuntur, μάντης eſt, ſive vates. Horat. l. 3. Od. 27. *Imbrium divina avis imminentum.* Martialis, lib. 3. 71. *Non ſum divinus: ſed ſcio quid facias.* Taubm. *Divinitus*, repete ἀπὸ κοινοῦ, conjecturam facere. *Lamb.*

OPERAM VT DET.] Quaſi dicat: ſupponis mihi alium: ſed vereor, ne mihi operam non det. *Vel:* dummodo operam mihi det, id eſt, auſcultet. Cui convenit reſponſum Palinuri, *dabit.* Piſtoris.

DABIT.] Non hoc tantum hic dicit Palinurus, ſed & illa ſequentia; *Facit hic quod pauci, ut ſit magiſtro obſequens.* Quæ male Capadoci tribuuntur. Palinurus enim eo, quod coquus morigerus eſſet in omnibus magiſtro, probat haud dubie eum operam daturum. Sic ergo hæc ordinanda: PA. *Dabit. Facit hic, quod pauci, ut ſit magiſtro obſequens.* CA. *Da mihi igitur operam.* Boxhornius.

NON NOVI.] Videtur hoc reſpondere Cocus: Etſi te non novi, tamen dabo operam, & auſcultabo tibi. Et ſic accipit Cappadox. Verum ille ambiguitatem ſermonis de induſtria captans ſignificat, ſomniorum monita ſuam intelligentiam fugere, neque ſe conjectorem eſſe. *I. Guliel.* At malim: *tametſi non vovi, dabo.* nam *vovere*, idem quod *promittere*, ſeu *addicere*, ſignificat. *Douza.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Sane illi inter ſe congruunt concorditer.
Nihil eſt mirandum, melius ſi nihil ſit tibi:
Namque incubare ſatius te fuerat Iovi,
Tibi qui auxilium in jurejurando tulit.
CA. *Siquidem incubare velint, qui perjuraverint,*
Locus non præberi potis eſt in Capitolio.
CO. *Hoc animum advorte: pacem ab Aeſculapio*
Petas, ne forte tibi eveniat magnum malum,
Quod in quiete tibi portentum'ſt. CA. *bene facis.*
Ibo atque orabo. CO. *quæ res male vortat tibi.*
PA. *Pro dî immortales, quem conſpicio! qui illic eſt?*
Eſt ne hic Paraſitus, qui miſſu'ſt in Cariam?
Heus exi Phædrome, exi, exi: exi, inquam, ocyus.
PH. *Qui iſtic clamorem tollis?* PA. *Paraſitum tuum*
Video occurrentem, ellum uſque in platea ultima.
Hinc auſcultemus quid agat. PH. *ſane cenſeo.* SCAL. quid ait.

ACTVS SECVNDI SCENA TERTIA.

CVRCVLIO, PHAEDROMVS, PALINVRVS.

DAte viam mihi noti atque ignoti, dum ego hîc officium meum
Facio: fugite omnes, abite, & de via ſecedite:
Ne quem in curſu capite, aut cubito, aut pectore offendam, aut genu.
Ita nunc ſubito, propere, & celere objectum'ſt mihi negotium.
Nec quiſquam ſit tam opulentus, qui mihi obſiſtat in via,
Nec ſtrategus, nec tyrannus quiſquam, nec agoranomus,
Nec demarchus, nec comarchus, nec cum tanta gloria,

INCVBARE.] Vide notas ſupra Act. I. Sc. I. verſ. 62.

QVI TIBI &c.] *Mſſ. Lang.* habent: *Tibi qui auxilio in jurejurando fuit.* Hoc eſt, propitius fuit pejeranti, neque fulmine percuſſit. *Diſſald.*

IN CAPITOLIO.] Claud. Verderius miratur, quod Plautus Paraſitum hæc ita loqui faciat, qui tamen ſit Epidauri: tanquam ſi nuſpiam eſſet Capitolium niſi Romæ. imo ſic vocabant qualiacunque templa grandia primoribus dicata Deis, etiam extra Italiam, ut pluribus oſtendit *Gruterus.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Quin cadat, quin capite ſiſtat in via de ſemita.
Tum iſti Græci palliati, capite operto qui ambulant.
Qui incedunt ſuffarcinati cum libris, cum ſportulis,
Conſtant, conferunt ſermones inter ſeſe drapetæ:
Obſtant, obſiſtunt, incedunt cum ſuis ſententiis.
Quos ſemper videas bibentes eſſe in Thermopolio: — LIPS. lubentes.
Vbi quid ſurripuere, operto capitulo calidum bibunt, — ACID. ubi quom ſorbuere calidum, operto capitulo bitunt.

CAPITE SISTAT.] Id eſt, quin in caput præceps à me detur, atque ita ſiſtatur humi proſtratus in via, quam ita arctam reddebat, ut *ſemitam faceret:* nam locum ruina aperiam, & laxabo, & de ſemita *viam* faciam. *Turneb. Semitam* hoc in loco eſt ſpatium illud anguſtum, quod plerunque ab hominibus, quamvis via latiſſima ſit, teritur. Raro enim tota platea, quam lata eſt, æque ad eundum commoda eſt, ſed plerumque ſuperior, quæ prope ædes eſt, pars magis idonea habetur. Dicit igitur Paraſitus, eos qui ipſi obſtiterint, in viam è ſemita ſe projecturum, id eſt, ſe deturbaturum eos ex loco, quem ipſe elegerat, ad curſuram apto in viam, ubi minus commodum ſit ire. *Piſtoris.*

CAPITE OPERTO.] Mos Romanis in capite aperiendo & operiendo hic fuit. Laciniam nempe togæ in caput ſæpe rejecere contra æſtum; aut ventum: eamque detraxere, quando opus: interdum & palliolum; ſed ab ægris id factum aut delicatis. Atque huc hunc Plauti verſum auſim trahere. Scenice enim tangit delicatos & molles iſtos: quod etiam alias ſolet per occaſionem. *Lipſ.*

SVFFARCINATI CVM LIBRIS.] Id eſt, qui libros ſub axilla ferentes & ſub pallio, quo onere & ſarcina ob tumentem molem quaſi ſufferti videbantur, aut quod idem eſt ſuffarcinati. Nam antiquũ eſt *farcinare* pro farcire. Sic apud Terentium in Andria, Act. 4. Scen. 5. *Verum vidi Cantharam ſuffarcinatam.* Ob puerum ſcilicet quem ſub veſte attulerat, qui ſupponeretur Glycerio. Ita enim videri voluit Servius. Non autem, ut explicat Donatus, quod proprium eſſet anibus, ſuffarcinatas eſſe, ut apud Perſium *Pannucia Baucis*. Salmaſ.

DRAPETAE.] Sed cur Græcos *fugitivos* appellat? an tanquam ſervos ab iis, quibus mercenarias operas dabant, fugitivos? an ſectæ, quam initio probabant, deſertores? *Lambin. Drapetæ*, id eſt, fugitivi, mihi hi Græci dici hic videntur, quia ultro citroque diſcurrebant, aberant, aderant confeſtim; quorum officioſæ, ut Seneca loquitur, per urbem erant diſcurſationes. De eo enim hominum genere hic agitur. *Boxhorn.*

THERMOPOLIO.] *In Hermopolio* manifeſte in noſtro libro veteri ſcribitur, tam hic quam in Trinum. Etſi autem de hoc verbo non habeo, qnod prætereà commemorem, tamen eſt conjectura in promptu, ſignificari tabernam ſeu cauponam lautitiarum, ac cibi ac potus exquiſitioris: quia Mercurii quondam numen mercimoniorum habitum fuit: etenim ἐμπολαῖος & *Cauponarius* ille inter alia nomina vocatus eſt: & fortaſſe ante illas tabernas etiam ſimulacrum illius poſitum fuit. *Camer.* Porro *I. Lipſium* argumentis vincit, non in uſu ſolum antiquitus *Calidam*, ſed, quod miremur, in delitiis fuiſſe. Inde & apud Plautum fieri mentionem *Thermopolii*, cum hilarior invitatio deſcribatur, aut ſolutior luxus: ut hic de ebrioſis.

CALIDVM BIBVNT.] *Calida* olim bibebantur & ſolitaria, & infuſa vino: atque hæc gulonibus expetita maxime, & laudata. quam mixtionem, præter cæteros, probat clariſſime Plautus, qui vinum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Triſtes atque ebrioli incedunt: eos ego ſi offendero,
Ex unoquoque eorum exciam crepitum polentarium,
Tum iſti qui ludunt datatim ſervi ſcurrarum in via,
Et datores, & factores omnes ſubdam ſub ſolum.

LONG. datores, & fautores.

Proinde ſe domi contineant, vitent infortunio.

Mſſ. vitent infortunia.

PH. *Recte hic monſtrat, ſi imperare poßit. nam ita nunc mos viget,*

PONT. Recte hic monſtrat, ſi impetrare poſſit.

Ita nunc ſervitium'ſt: profecto modus haberi non poteſt.
CV. *Ecquis eſt, qui mihi commonſtret Phædromum genium meum?*
Ita res ſubita eſt: celeriter mihi hoc homine convento eſt opus.
PA. *Te ille quærit.* PH. *quid ſi adeamus? heus, Curculio, te volo.*
CV. *Quis vocat? quis nominat me?* PH. *qui te conventum cupit.*
CV. *Haud magis cupis, quam ego te cupio?* PH. *ô mea opportunitas!*
Curculio exoptate, ſalve. CV. *ſalve.* PH. *ſalvom gaudeo*
Te advenire. cedo tuam mihi dextram, ubi ſunt ſpes meæ?
Eloquere obſecro, hercle. CV. *eloquere, ted obſecro, ubi ſunt meæ?*

vinum ita mixtum intelligens, *Calidi* nomine uti, non *Calidæ* hîc voluit. *Lipſ.*

TRISTES.] Vultu & inceſſu immotam quandam præ ſe ferentes gravitatem. Tales enim *triſtes* dicuntur Romanis, & ebrioli nonnulli ſunt. *Boxh.*

DATATIM.] *Datatim ludere*, erat pila ludere: propterea quod dabatur. unde quidam *datores* dicebantur in luſu pilæ, qui pilam dabant: alii autem *factores*, qui faciebant, id eſt, qui feriebant & ludebant, quique in factiones erant diviſi, id eſt, ut dicimus in conſuetudine, *in partes*. Genera autem ludendi fuiſſe videntur *Datatim, Raptim, Expulſim*. Novius apud Nonium: *In molis ludunt raptim pila, datatim morſo.* Varro apud Non. *Videbis Romæ in foro ante lanienas pueros pila expulſim ludere.* Turneb. Aliud haud dubie egit Lambinus, cum *datores & factores*, ad obſcœnum ſenſum traxit. Quomodo enim huic libidini in via publica fuerit locus? *Boxhorn.*

SI IMPERARE POSSIT.] Lambini Gloſſa exploſa, lego: *Recte hic monſtrat, ſe imperare poſſe*, hoc eſt, ſatis verbis oſtendit, qualis factis & quam impotens demum futurus ſit, ſiquidem Imperator evadat ſcilicet. Niſi ſi quis vulgarem lectionem tueri malit, & interpretari hoc modo: ut ſignificet Phædromus; Facile ex hujus verbis eſt conjectare, ſi imperandi jus habeat, utrum parem ſe imperio præſtare poſſit, an ſecus. *Douza.*

GENIVM.] V. N. Bacchid. & Capt. 4. 2.

MEAE.] Diverſa ſperant Phædromus & Curculio. Ille pecuniam ex Caria; hic paraſitus, menſam inſtructam. Illius pecuniariæ; hujus cibariæ ſpes ſunt. *Boxhorn.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

PH. *Quid tibi eſt?* CV. *tenebræ oboriuntur, genua inedia ſuccidunt.*
PH. *Laßitudine, hercle, credo.* CV. *retine, retine me, obſecro.*
PH. *viden' ut expalluit? datin' iſti ſellam, ubi aßidat, cito,*
Et aqualem cum aqua? properatin' ocyus? CV. *animo male eſt.*
PH. *Vin' aquam?* CV. *ſi fruſtulenta eſt, da obſecro, hercle, obſorbeam.*

Alii, ſi jurulenta'ſt, &c. abſorbeam.

PH. *Væ capiti tuo!* CV. *obſecro, hercle, facite ventum ut gaudeam.*
PH. *Maxume.* CV. *quid facitis quæſo?* PA. *ventum.* CV. *nolo* (*equidem mihi*
Fieri ventulum. PH. *quid igitur vis?* CV. *eſſe, ut ventum gaudeam.*
PH. *Iuppiter te dîque perdant.* CV. *perii! proſpicio parum*
Os amarum habeo, dentes plenos, lippiunt fauces fame,
Ita cibi vacivitate venio laxis lactibus.
PH. *Iam edes aliquid.* CV. *nolo, hercle, aliquid: certum quam aliquid mavolo.*

VENTVM VT.] Ambigue dictum eſt: vel, facite ventum ſive *ventulum*: vel facite ut gaudeam ventum, id eſt, me veniſſe. itaque mox ſubjicit, ut *ventum gaudeam.* Turn. Dicit paullo poſt Curculio ſe nolle ſibi *fieri ventulum. Ventulum* dixit potius quam, *ventum*, ut ſic, ſublata ambiguitate, intelligeretur planius quid vellet. Non ergo audiendus *Scaliger*, qui exiſtimat melius & frequentius dictum fuiſſe, *facere ventulum*, quam, *ventum*, & paraſitum correxiſſe imperitum juvenem, ob inſolentiam loquendi. Ambiguitas modo ſententiæ ſic ſublata eſt. *Boxhorn.*

OS AMARVM HABEO.] Medicæ artis placita, velut aliud agens, lepidiſſimus Poëta inſeruit. *Cæl. Rhodig.*

DENTES PLENOS.] *Pleni dentes* non ſunt mutandi in *blennos*. Nam βλέννος Græcum non convenit. Plenos dentes vocavit Plautus, obtuſos, hebetes, ſitu jam, præ fame & edendi longa inertia, craſſiores factos. Vt illa quæ non exercentur, rubigine & ſitu obducuntur, & ſic pleniora evadunt; acutiora autem, & ſubtiliora, quæ ſunt in continuo exercitio, ut ferri acies. Paraſitus igitur, qui diu dentes non exercuerat, ſibi illos plenos eſſe & craſſos, obtuſoſque, ſituque occupatos queritur. Sic *plenum filum* pro craſſo dixerunt, & ſubtili oppoſuerunt; *pleno velamina filo.* Salmaſ.

LIPPIVNT.] Iocoſa & audaci tranſlatione famelici, *fauces* dicit *lippire*: ex eo, credo, quod, cum in fame os amareſcat, ſalivaque concretior reddatur, & hæreſcat faucibus, dentibus, palato; & arenoſa etiam quædam ore patente fila lentore ſuo deducat; lippitudinem oculorum imitari videtur. *Turneb.*

LAXIS LACTIBVS.] Perperam ſcribitur, *laßis lactibus*: vel potius accipitur perperam, non ſcribitur. nam *lactibus laßis* declarant, defatigatis; at debebant, inanibus, nam *laßis* & *laxis* promiſcua veterum ſcriptura eſt: ut iiſdem *adaßint* & *adaxint*. Vt autem diſtenduntur ſaturitate, ita vacuitate laxantur inteſtina, non laſſantur. *I. Gul.*

NOLO, HERCLE, ALIQVID.] Inepta eſt interpretatio Lambini, docentis,

aliquid

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

PH. Immo ſi ſcias, reliquiæ quæ ſint. CV. ſcire nimis lubet
Vbi ſient: nam illis conventis ſane opus eſt meis dentibus.
PH. Pernam, abdomen, ſumen, ſuis glandium. CV. ain' tu omnia hæc?
In carnario fortaſſe dicis. PH. immo in lancibus:
Quæ tibi ſunt parata, poſtquam ſcimus venturum. CV. vide,
Ne me ludas. PH. ita me amabit, quam ego amo, ut ego haud mentior.
Sed quo te miſi, nihilo ſum certior. CV. nihil attuli.
PH. Perdidiſti me. CV. invenire poßim, ſi mihi operam detis. GRVT. ſi mihi operam datas.
Poſtquam tuo juſſu profectus ſum, perveni in Cariam.
Video tuum ſodalem, argenti rogo uti faciat copiam.
Scires velle gratiam tuam; noluit fruſtrarier:
Vt decet velle hominem amicum amico, atque opitularier.
Reſpondit mihi paucis verbis, atque adeo fideliter,
Quod tibi eſt, item ſibi eſſe magnam argenti inopiam.
PH. Perdis me tuis dictis. CV. immo ſervo, & ſervatum volo.
Poſtquam mihi reſponſum eſt, abeo ab illo mœſtus ad forum DISS. abeo ab illo ad forum, mœſtus Me illo fruſtra adveniſſe.

aliquid incertum; *quiddam*, certum eſſe. Quis eum docuit *quiddam* certius quid ſignificare, quam *aliquid*? Neque dicit Curculio, ſe *quiddam* malle, quam *aliquid*, ſed *certum* potius quid, quam *aliquid*. Per *aliquid* ergo incertum quid, vagum, quod abeſt, & digito in præſens monſtrari non poteſt, & quod quid, aut quale, aut ubi ſit neſcias, ſignificatur. Phædromus dixerat; *Iam edes aliquid*; idem eſt, ac ſi dixiſſet, *edes neſcio quid*. Certum ergo quid mavult Curculio. *Boxhorn.*

ILLIS CONVENTIS.] Conventionem, quam ſermoni tribuere ſolemus, ad dentes ſuos dentientes per ridiculum accommodat, ſatis pol paraſitice. Et alludit ad id, quod ſupra dixerat. PH. *Qui te conventum cupit.* Douza.

INVENIRE POSSIM.] Quod *Lamb.* de argento dictum videri cupit, ego de ipſo Phædromo interpretor. At Paraſitus in diverſum ſenſum objectionem illam retorquens, quaſi Phædromus dixiſſet: *Amiſiſti me:* (ambiguitas enim in verbo *perdidiſti) poßim*, inquit, *invenire te, ſi mihi operam addere volueris.* non aliovorſum, quam ad perditarum rerum, quibus recipiendis ſatagere ſolemus, fortuitam recuperationem reſpiciens. Quo etiam referenda, quæ ſequuntur: PH. *Perdis me tuis dictis.* CV. *Imo ſervo & ſervatum volo.* Douza.

SCIRES VELLE GRATIAM.] Id eſt, benevolentiam tuam. Sententia vero eſt; Cum te nollet fruſtrari, neque tamen poſſet opitulari, ob pecuniariæ rei propriam inopiam, ea uſus præfatione eſt, ex qua facile intelligeres eum amicum tibi eſſe, tuamque ſibi benevolentiam voluiſſe conſervatam. *Boxhornius.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Me illo fruſtra adveniſſe. forte aſpicio militem:
Aggredior hominem: ſaluto adveniens. Salve, inquit mihi,
Prehendit dextram, ſeducit, rogat quid veniam Cariam.
Dico me illo adveniſſe, animi cauſſa. ibi me interrogat
Ecquem in Epidauro Lyconem trapezitam noverim?
Dico me noviſſe. quid Lenonem Cappadocem? annuo
Viſitaſſe. ſed quid eum vis? quia de illo emi virginem
Triginta minis, veſtem, aurum: & pro iis decem coaccedunt minæ.
Dediſti tu argentum? inquam. immo apud trapezitam ſitum eſt,
Illum quem dixi Lyconem: atque ei mandavi, qui annulo meo
Tabulas obſignatas attuliſſet, ut daret operam,
Vt mulierem à lenone cum auro & veſte abduceret.
Poſtquam hoc mihi narravit, abeo ab illo. revocat me ilico,
Vocat ad cœnam: religio fuit, denegare nolui.
Quid ſi adeamus, ac decumbamus? inquit. conſilium placet.
Neque diem decet me morari, neque nocti nocerier.
Omnis res parata 'ſt: & nos, quibus paratum eſt, aſſumus.
Poſtquam cœnati atque appoti, talos poſcit ſibi in manum.
Provocat in aleam, ut ego ludam: pono pallium.
Ille ſuum anulum oppoſuit. invocat Planeſium. DOVZ. oppoſivit *antiq.*
PH. *Meoſne amores?* CV. *tace parumper. jacit voltorios quatuor.*

PREHENDIT DEXTRAM.] Comitatis & benevolentiæ indicium maxime apud Græcos. *Lambin.*

APVD TRAPEZITAM SITVM EST.] Solebant Veteres nummos ſuos non eos ſolum, quos aliis debebant; ſed & quos nulli debebant apud Trapezitas collocare. *Lambin.*

RELIGIO FVIT.] Verba ſunt, Paraſiti ſignificantis *ſe*, (ut vulgi verbis utar) *conſcientiam feciſſe*, ſi homo ipſe paraſitus ad cœnam vocatus non iret. *Budæus.*

ME MORARI.] Dicit Paraſitus, facile ſe conſenſiſſe, ut illico cœna committeretur, etiamſi adhuc nimis tempori eſſet. Non enim Paraſiticæ diſciplinæ profeſſorem decere, ut diem moretur, ſeu, ut patiatur ſibi moram afferri à die, quo minus luce cœnet. Nec decere etiam, ut nimis tarde cœnando nocti noceatur, atque ita ſomno decedat. *Lambinus.*

IN ALEAM.] *Douza* docet, *aleæ* nomine, univerſa iſtiuſmodi ludorum genera indifferenter comprehenſa antiquitus.

PONO PALLIVM.] Vt ego, à milite provocatus, ludere poſſim (fortaſſe quia nummos non habebat) *pono*, id eſt, depono pallium, tanquam pignus. Cui miles *oppoſuit annulum.* Lambin.

Talos

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Talos arripio, invoco almam meam nutricem Herculem.
Iacto baſilicum, propino magnum poculum : ille ebibit:
Caput deponit : condormiſcit. ego ei ſubduco anulum.
Deduco pedes de lecto clam, ne miles ſentiat.
Rogant me ſervi, quo eam? me dico ire, quo ſaturi ſolent.
Oſtium ubi conſpexi, exinde me illico protinam dedi.
PH. *Laudo.* CV. *laudato, quando illud quod cupis, effecero.*
Eamus nunc intro, ut tabellas conſignemus. PH. *num moror?*
CV. *Atq; aliquid prius obtrudamus, pernam, ſumen, glandium:*
Hæc ſunt ventri ſtabilimenta, panem & aſſa bubula,

NVTRICEM HERCVLEM.] *Herculem* à Paraſito *nutricem* appellari, ſententia eſt viri magni (*Lipſii,*) id probat ex eo, quod Paraſitos peculiares Herculis ſervos leges Græciæ ſanxerant, apud *Athen.* lib. 6. *Baſilicum* vero *jactum* eundem cum Venerio facit. Quia enim Magiſtro convivii, quem Græci βασιλέα appellant, creando, proprius ille jactus, *Baſilicum* ideo eum vocavit, & recte. Sed ignoſcant mihi illius manes, ſi adſeveranti non credimus. Nam virũ dici *almam nutricem*, cum maſculina extet terminatio, veriſimile non eſt. Adde, quod caput eſt, non unius & ſolius Herculis fuiſſe Paraſitos, ſed etiam aliorum Deorum, quod conſtat ex laudato *Athen.* lib. 6. Quod vero *Baſilicum jactum* tuetur, & Venerium fuiſſe contendit, fruſtra eſt. Nam non hic agebatur de creando convivii Magiſtro : ſed poſtquam cœnati ſunt atque appoti, Miles talos poſcit in manum, & in aleam provocat Curculionem. Verum legendus eſt locus ad hunc modum, & interpungendus:

---- Tace parumper. jacit voltorios quatuor.
Talos arripio, invoco ἅλμαν *meam nutricem. Hercule*
Iacto bolis Chium. ----

Dicit Paraſitus ſe invocaſſe ἅλμαν nutricem ſuam : quibus verbis facete ludit & jocatur, quaſi nutricem, quæ ſibi ſit, non deſignet, ſed epitheto, quod perpetuum eſt, *almæ* ornet : cum tamen intelligat ἅλμην, id eſt, lepores, jocos, atque ſales, venuſtatemque ſuam: iis quippe artibus victum ſibi quærebant Paraſiti, merebanturque ſales iſti *nutricis* nomen. Addit, *Hercule :* quod eſt affirmantis de ſucceſſu aleæ, cum tam proſperum habuiſſe vix quiſquam crederet; affirmantis, inquam, cum jurisjurandi religione de eo. Quatuor autem jactus ſive boli fuerunt: hinc iſta intelligenda; *jacit voltorios quatuor.* Miles miſit, ſingulis illis talorum jactibus & bolis quatuor, *voltorium* ſive *canem :* At vero Paraſitus inquit de ſe, *jacto bolis Chium.* Singulis ſcilicet bolis talorum, quos jactavit, *Chium*, id eſt, *ſenionem* miſit, & vicit. *Petitus.* Vera omnino eſt *Lipſii* ſententia de decimis Herculaneis locum hunc interpretantis. Præterea ipſe Hercules inter πολυφάγους nominatiſſimus. Cum libri ſcripti non varient, ad alias conjecturas decurri non poteſt. Nec vero aliter licet exponere quod vulgatum eſt. *Salmaſ.*

PANEM.] Ordo verborum Nominativum exigere videtur. Atque haud ſcio, an de ſcriptura antiqua *Nonius* putarit genus fuiſſe mutatum. eſt enim *Panis &*, ϲυναλοιφῆ ϗ ἐκθλίψει, *Pane. Camer.* Haud dubie legendum eſt, *panem.* Nec ordo verborum Nominativum exigere videbitur, ſi iſta; *Hæc ſunt ventri ſtabilimenta;* parentheſios notæ includantur; aut, *hæc ſunt*, accipias pro, *quæ ſunt.* Boxhorn.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Poculum grande. aula magna : ut ſatis conſilia ſuppetant. Boxh. ut ſaturus.
Tute tabellas conſignato : hic mihi miniſtrabit : ego edam.
Dicam quemadmodum conſcribas. ſequere me hac intro.
Ph. *ſequor.*

ACTVS TERTIVS.

LYCO, CVRCVLIO, LENO.

Beatus videor : ſubduxi ratiunculam,
Quantum æris mihi ſit, quantumque alieni ſiet.
Dives ſum, ſi non reddo eis, quibus debeo:
Si reddo illis quibus debeo, plus alieni eſt.
Verum, hercle, vero cum belle recogito, Douz. cum vere recogito. Cam. mi.
Si magis me inſtabunt, ad Prætorem ſufferam.
Habent hunc morem plerique argentarii,
Vt alius alium poſcant, reddant nemini:
Pugnis rem ſolvant, ſi quis poſcat clarius. Lamb. poſcat durius.
Qui HOMO mature quæſivit pecuniam, Lamb. ex.
Niſi eam mature parſit, mature eſurit.
Cupio aliquem emere puerum, qui uſurarius
Nunc mihi quæratur. uſus eſt pecunia.
Cv. *Nil tu me ſaturum monueris : memini & ſcio.*

Cvm belle recogito.] In Langianis fuit, *cum velle recogito*, quod *I. Gul.* vitioſa illa ſcribendi ratione habet pro *belle*. Bellum eſſe videtur avaro trapezitæ, non reddere, quod debeat, niſi in jure coactum. Monuit etiam *Grut.* in Mſ Cam. eſſe *velle:* & ſumend. pro *belle*. Sed quid ſi Mſſ. conſenſum, *cum velle recogito*, teneamus? & *τὸ velle* voluntatem, & conſilii deſtinationem interpretemur? *Taubm.*

Svfferam.] Legendum videtur; *ſufferant*. Vt *ſufferre*, idem ſit, quod *deferre*, vel *ferre*. Creditores, ſi inſtare amplius velint, deferant me apud Prætorem, & vel invitum me, humeris ſuis ſublatum. *Boxhorn.*

Qvi homo matvre.] Hunc locum *Chariſius* lib. 2. ita explicat: Qui homo tarde, id eſt, vix & ægre quæſiit pecuniam, niſi ei cito pepercerit, cito eſurit. Ait enim: *Mature duo ſignificat, cito & tarde.* Itaque ex ſententia Chariſii, *mature quæſiit*, valet, tarde quæſiit, *mature parſit*, & *mature eſurit*, valet, cito pepercit, & cito eſurit. *Lambin.*

Nil tv me satvrvm.] Verba ſunt Curculionis ad Phædromum, & quidem ab eo diſcedentis, ac moniti, ut bene rem gereret. Dicit autem, ſaturum officii non eſſe monendum; Paraſiti enim, per acceptum ſaturitatis beneficium, quod æſtimant maximum, iis, à quibus laute excepti ſunt, omnino & inprimis, nec monitos, ad res bene gerendas obſtrictos ſe putant. *Boxhorn.*

Ego hoc effectum lepide tibi tradam : tace.
Edepol næ ego hîc me intus explevi probe,
Et quidem reliqui in ventre cellæ uni locum,
Vbi reliquiarum reliquias reconderem.
Quis hîc eſt, qui operto capite Aeſculapium
Salutat? attat! quem quærebam : ſequere me.
Simulabo quaſi non noverim. heus tu, te volo.
LY. *Vnocule ſalve.* CV. *quæſo, derideſne me?*
LY. *De Coclitum proſapia ted eſſe arbitror:*
Nam ii ſunt unoculi. CV. *catapulta hoc ictum eſt mihi*
Apud Sicyonem. LY. *nam quid id refert mea,*
An aula quaſſa cum cinere effoſſus ſiet?
CV. *Superſtitioſus hic quidem eſt : vera prædicat:*
Nam illæcce catapultæ ad me crebro commeant.
Adoleſcens, ob Rempublicam hoc intus mihi
Quod inſigne habeo, quæſo, ne me incomities.
LY, *Licetne inforare, ſi incomitiare non licet?*
CV. *non inforabis me quidem : nec mihi placet*
Tuum profecto neque forum, nec comitium.
Sed hunc, quem quæro, commonſtrare ſi potes,
Inibis à me ſolidam & grandem gratiam.

OPERTO CAPITE.] V.N. Amphitr. act.5. ſc.1. ỽſ.42.

DE COCLITVM.] *Varr.* lib. 6. *Cocles quaſi ocles, qui unum haberet oculum.* Plin. lib. 11. 37. *Qui altero lumine orbi naſcerentur, Coclites vocabantur : qui parvis utriſque, Ocellæ.*

CATAPVLTA.] *Hoc δεικτικῶς* dicitur : nempe, malum, aut vulnus, quo unoculus factus ſum, catapulta ictum, inflictum mihi eſt. *Boxhorn.*

SVPERSTITIOSVS.] Id eſt, divinus ſeu vates, & ariolus: ἔνθεος ϗ θεόφαλος. *Scalig.* V.N. Amphit. act.1. ſc.1. v.67.

HOC INTVS MIHI.] Neſcio cur hæ rere interpretibus placuerit. *Intus* habent omnes Mſſ. nihilque aliud hic ſignificat, quam, in me, in ore meo, in vultu. *Inſigne* hic eſt nota vel calamitatis, vel virtutis. *Boxborn.* Legendum, *hoc inuſtum mihi*, quod inſigne habeo. Inſignia hæc in cute inurebantur, ut & notæ vel ſtigmata quibus inſcribebantur ſervi, & puncta quibus notabantur, qui militiæ nomen dabant. Hujus actus plures ſcenas deſiderari non eſt dubium, quæ ſine libris reparari non poſſunt. *Salmaſ.*

NE ME INCOMITIES.] *Incomitiare ſignificat tale convitium facere, pro quo neceſſe ſit in comitium, hoc eſt, in conventum venire.* Feſtus.

NON INFORABIS.] Iocus ex ambiguo, alludens ad *Forum* & *Comitium.* Etiam *Scaliger* in Priap. monuit, *Perforare* περαίνειν, flagitioſum verbum eſſe.

INIBIS A ME.] Gratiam ab aliquo inire, *eſt dato beneficio alicujus gratiam & amicitiam mereri.* Donat. ad Eunuch. act. 3. ſc. 5.

Lyconem quæro trapezitam. LY. *dic mihi*
Quid eum nunc quæris? aut cujatis? CV. *eloquar.*
Ab Therapontigono Platagidoro milite.
LY. *Novi edepol nomen: nam mihi iſtoc nomine,*
Dum ſcribo, explevi totas ceras quatuor.
Sed quid Lyconem quæris? CV. *mandatum'ſt mihi,*
Vt has tabellas ad eum ferrem. LY. *quis tu homo es?*
CV. *Libertus illius, quem omnîs Summanum vocant.*
LY. *Summane, ſalve. quî Summanus? fac ſciam.*
CV. *Quia veſtimenta, ubi obdormivi ebrius,*
Summano. ob eam rem me omnes Summanum vocant.
LY. *Alibi te meliu'ſt quærere hoſpitium tibi,*
Apud me profecto nihil eſt Summano loci.
Sed iſtum, quem quæris, ego ſum. CV. *quæſo, tune is es*
Lyco trapezita? LY. *ego ſum.* CV. *multam me tibi*
Salutem juſſit Therapontigonus dicere,
Et has tabellas dare me juſſit. LY. *mihin'?* CV. *ita.*
Cape, ſignum noſce. noſtin'? LY. *quid ni noverim?*
Clypeatus elephantum ubi machæra diſſicit.
CV. *Quod iſtic ſcriptum eſt, id te orare juſſerat,*
Profecto ut faceres, ſuam ſi velles gratiam.
LY. *Concede, inſpiciam quid ſit ſcriptum.* CV. *maxume,*
Tuo arbitratu, dum auferam abs te id quod peto.
LY. *Miles Lyconi in Epidauro hoſpiti ſuo*

SCAL. ubi obdormivit ebrius.

TOTAS CERAS.] De *ceratis tabellis* V.N. Aſin. 4.1. & alibi. Item *Ioſ. Mercerum* Opin. lib. 1. 12. ubi etiam docet, quid *Prima*, quid *Vltima* cera ſit.

SVMMANO.] *Summanus* deus eſt Manium ſummus, (unde & dictus) id eſt, *Pluto*, qui omnes avariſſime rapit in ſuum theſaurum. inde *ſummanare*, pro avide rapere & furari, Summani more, finxit lepidus Poëta. *Turneb.* Putat Meurſius, *Summanare* dixiſſe Plautum propter euphoniam, pro *ſubmanare*, id eſt, ὑποχείριον ποιεῖν: & ludere voluiſſe in alliteratione.

SIGNVM NOSCE.] V.N. Amph. act. 1. ſc. 1. ✝ſ. 265.

MACHAERA DISSICIT.] Lego: *Clypeatus elephantum ubi machæra dirigit.*

Dirigere proprie eſt διχοτομεῖν, in duas partes rectas & æquales ſcindere. *Titinnius* apud Nonium: *pernam totam dirigit.* Male apud Nonium *diligo* pro *dirigo.* Feſti Abbreviator: *dirigere apud Plautum invenitur pro diſcindere.* Sic ibi ſcribendum. Nam vetus liber qui penes me eſt, habet *diſcidere.* editur: *diſcedere.* Salmaſ.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Therapontigonus Platagidorus plurimam
Salutem dicit. Cv. *meus hic eſt, hamum vorat.*
Ly. *Tecum oro, & quæſo, qui has tabellas afferet*
Tibi, ut ei detur, quam iſtìc emi virginem,
Quod te præſente iſtîc egi, teque interprete,
Et aurum, & veſtem: jam ſcis, ut convenerit.
Argentum des lenoni. huic des virginem.
Ly. *Vbi ipſus? cur non venit?* Cv. *ego dicam tibi:*
Quia nudius quartus, venimus in Cariam
Ex India: ibi nunc ſtatuam volt dare auream
Solidam faciundam ex auro Philippeo, quæ ſiet
Septempedalis: FACTIS MONVMENTVM SVIS.
Ly. *Quamobrem iſtuc?* Cv. *dicam: quia enim Perſas, Paphlagonas,*
Synopeas, Arabas, Caras, Cretanos, Syros, — *Alii,* Arabes.
Rhodiam atque Lyciam, Perediam & Perbibeſiam,
Centauromachiam, & Claßiam Vnomammiam,
Libyamque & oram omnem Conterebromiam.
Dimidiam partem nationum uſque omnium
Subegit ſolus intra viginti dies.
Ly. *Vah!* Cv. *quid mirare?* Ly. *quia enim in cavea ſi forent*
Concluſi, itidem uti pulli gallinacei,
Ita non potuere uno anno circumirier.

Hamvm vorat.] Tabellis, quas legit, capietur, ut hamo piſces. *Lambin.*

Peredniam &c.] *Perediam & Bibeſiam Plautus cum dixit, intelligi voluit cupiditatem edendi & bibendi.* Feſtus. Venuſte, ut nihil ſupra, *Perediam & Perbibeſiam*, ut Provinciarum nomina commentus eſt: ita ut prius *Perediæ* nomen referat, & eſca tamen comitem continuo potionem, quæ *Perbibeſiæ* nomine exprimatur, attrahat. *Claßis* vero *Vnimammia* figura Comica & fictione exercitum Amazonum ſignificat: cum & *claßis* exercitum declaret: & conſtet, ferramento candente alteru-tram ſibi aduſſiſſe mammam Amazones, ut una tantum eis reliqua eſſet. Sed tantum exercitum pro terra Amazonum audiri vult, & regionum terminatione formavit. Quin & *Centauromachia* joculariter hic Theſſaliam ſignificat, cujus olim partem tenuiſſe Centauros è Poëtis notiſſimum eſt. Et, *Libyamque oram omnem Conterebromiam*, cum dicit, jocatur novato verbo, ſignificans omnem illam terram, quam Liber Pater exercitu luſtravit, quamque obeundo contritus & fatigatus eſt. *Turneb.* Arbitror deſignari hic Libyam illam, quæ vini eſt ferax, eamque vocari ideo *Conterebromiam*, quod Bromium, hoc eſt, uvas ſive vinum conterat. Vindemiam celebrantibus ſatis dixi. *Grut.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Credo, hercle, te eſſe ab illo : nam ita nugas blatis.

I. Gvl. te eſſe ab illo jam. ita enim nug.

Cv. Immo etiam porro, ſi vis, dicam. Ly. nihil moror.
Sequere hac; te abſolvam, qua adveniſti gratia.
Atque eccum video. Leno ſalve. Le. Dî te ament.
Ly. Quid hoc, quod ad te venio? Le. dicas quid velis.
Ly. Argentum accipias, cum illo mittas virginem.
Le. Quid, quod juratus ſum? Ly. quid id refert tua,
Dum argentum accipias? Le. QVI MONET, quaſi adjuvat.
Sequimini. Cv. Leno, cave in te ſit mihi mora.

ACTVS QVARTI SCENA PRIMA.

CHORAGVS.

EDepol nugatorem lepidum lepide hunc nactu'ſt Phædromus.
Halophantam an ſycophantam hunc magis eſſe dicam neſcio.

Lamb. hunc halophantam an ſycophantam eſſe mag.

Esse ab illo.] Nihil hic Lambinus, aut alii, quos vidi, interpretes videre. *Eſſe*, hic ſignificat, *edere*. Video te, inquit Lyco, eſſe illius militis, cujus facta adeo magnifice & ſupra fidem extollis, paraſitum. *Boxhorn.*

Mihi mora.] In hac Comœdia, & hoc præſertim actu tertio, exiſtimat *Gulielm. Canterus* aliquot Scenas deſiderari.

Choragvs.] *Choragos* vocant hodie eos, qui pecunia ſua chorum conducunt & inſtruunt; ac primitus χοραγὸς dicebatur is, qui erat vere ἡγεμὼν τοῦ χοροῦ: cujus erat officium, videre ne imperitia chori aut laſcivia vetus Muſica corrumperetur, ſed pura atque ſincera ſervaretur. *Caſaub.* Chorvs eſt pars inter actum & actum; vel potius poſt actum, introducta cum concentu, &c. Fuit autem per initia Chorus monoproſopus in Fabulis. Vnus enim quiſpiam prodibat, civium vitia recenſens; idque ſine cantu. Talis eſt apud Plautum *Choragus* in Gurgulione. Deinde alter additus, ut interrogationibus & reſponſionibus explerent animos varietate. Summa enim laus in Poëtica, novitas. *Scalig.*

Halophantam.] Recte ſe habet *Halophanta*. Non reperitur tamen hoc nomen apud Græcos, ſed fictum eſt à Comico, ut olim bene *Scaliger* cenſuit ab habitu marino. Ἁλοφάντης, ut συκοφάντης. Nam & φαντάζεσθαι Græci pro decipi & συκοφαντεῖσθαι dixere. Heſychius, φαντάζομαι, συκοφαντοῦμαι. Et ita apud Ariſtophanem legitur. Sed & φαίνειν abſolute pro συκοφαντεῖν poſuerunt. Vt idem Ariſtophanes. Τὴν μαθὼν φαίνεις ἄνδρ' ἠρυαλλίδος. Item τίς ὁ φαίνων ἐστίν. Sic ἁλοφάντης, maritimus eſt Sycophanta cum habitu thalaſtico. Alioquin & ὁλοφάντης etiam diceretur, omnia mentiens & fallens, non ut inepte eam explicat breviator Feſti. *Salmaſ.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Ornamenta, quæ locavi, metuo ut poſsim recipere.
Quanquam cum iſtoc mihi negotî nihil eſt: ipſi Phædromo
Credidi; tamen aſſervabo. ſed dum hîc egreditur foras,
Commonſtrabo, quo in quemque hominem facile inveniatis loco,
Ne nimio opere ſumat operam, ſi quem conventum velit,
Vel vitioſum, vel ſine vitio: vel probum, vel improbum.
Qui perjurum convenire volt hominem, mitto in Comitium.
Qui mendacem & glorioſum, apud Cloacinæ ſacrum.
Ditis damnoſos maritos ſub Baſilica quærito.
Ibidē erunt ſcorta exoleta, quique ſtipulari ſolent. PASS. quique adſtipulari ſolet.
Symbolarum collatores apud forum piſcarium.
In foro infimo boni homines, atque dites ambulant.
In medio propter Canalem, ibi oſtentatores meri.
Confidentes, garrulique, & malevoli ſupra Lacum.
Qui alteri de nihilo audacter dicunt contumeliam,
Et qui ipſi ſat habent, quod in ſe poſsit vere dicier.
Sub Veteribus, ibi ſunt qui dant, quique accipiunt fœnore.

QVO IN.] Pro, *in quo.* dignumque animadverſione, ſimilium morum homines aliis in locis urbis reperiri ſolitos, non Romæ modo ſed & Athenis. *Caſaub.*

SVMAT OPERAM.] Scilic. quis veſtrum. *Boxhorn.*

COMITIVM.] Id eſt, ad puteal Libonis: quod ara fuiſſe videtur in comitio, in gradibus ipſis ad lævam Curiæ ſita, in quam jurari ſolebat. Non ſine cauſſa perjuros dicit in comitio eſſe. nam in comitio, ubi jus dicebatur, erant litigioſi. Et *comitiales homines*, qui religionem jurisjurandi parum colere noverant. *Turneb.*

CLOACINAE SACRVM.] Quæ *Turnebus*, & alii, hic dicunt, audienda non videntur. Simpliciter dicendum, & Plautum voluiſſe putem; eo in loco, in quo ſacrum, id eſt, templum Cloacinæ Deæ, cujus ſimulachrum in cloaca repertum Tatius, ignarus cujus eſſet, dedicaſſe dicitur, ea tempeſtate habitaſſe homines mendaces & glorioſos. *Boxhornius.*

SVB BASILICA.] V. N. Capt. act. 4. 2.

CANALEM.] *Canaliculæ forenſes, homines pauperes dicti: quod circa canalem fori conſiſterent.* Feſtus. Ad quod Scaliger: *Canalicolas forenſes* vocat, ut etiam Græci ἀγοραίους, id eſt, χυδαίους.

LACVM.] Sc. Lucrinum, vel Servilium: *Lambin.* & *Douz.* alii etiam *Curtium* interpretati ſunt; qui tamen Plauti tempore nullus erat: ut docuit *P. Merula* in ſua Coſmographia, qui *Lacum Iuturnæ* hic unice deſignari ait, quem *P. Victoris* in Foro ponit.

SVB VETERIBVS &c.] De privatis fœneratoribus hoc eſt intelligendū. Hæ *Veteres* in foro tabernæ conſiſtebant. Sequitur de publicis: *Pone ædem Caſtoris &c.* Quod de Argentariis ſive Trapezitis, accipi debet, quos ubique eo nomine vellicat Plautus, quaſi male iis credatur, utpote qui ſæpe foro cederent. Hi in ea parte fori, ubi templum fuit Caſtoris, tabernas ſuas habuerunt, ut privati in foro quoque eodem conſiſtere ſolebant, ſed in eo loco qui dicebatur, *ſub Veteribus.* Salmaſ.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Pone ædem Caſtoris, ibi ſunt, ſubito quibus credas male: 'GRVT. delet ædem.
In Tuſco vico, ibi ſunt homines, qui ipſi ſeſe venditant.
In Velabro vel piſtorem, vel lanium, vel aruſpicem,
Vel qui ipſi vortant, vel qui aliis ut vorſentur præbeant.
Ditis damnoſos maritos apud Leucadiam Oppiam.
Sed interim fores crepuere: linguæ moderandum eſt mihi.

ACTVS QVARTI SCENA SECVNDA.

CVRCVLIO, CAPPADOX, LYCO.

Itu præ, virgo: non queo, quod pone me eſt, ſervare, Mſſ. Cant. Ei, tu prode, virgo.
Et aurum, & veſtem omnem ſuam ajebat, quicquid hæc haberet. V. C. quam hæc hab.

VENDITANT.] In Tuſco vico homines liberi conſiſtere ſoliti, qui ſe venales poſtularent. illudque Horat. 2. Sat. 3. *Tuſci turba impia vici*, contra interpretes huc traho: cum fæneratores non in Tuſco vico, ſed ſub *Veteribus* aſſidui fuerint. *Ræward.*

VELABRO.] V.N.Capt.act.3.1.v.29.

VEL PISTOREM &c.] Omnes verſu iſto ac ſequenti comprehenſos, accipio pro iis qui ſe ad rem divinam privatam conductos cuperent, intereaque ibidem ſtarent otioſi. *Piſtorem*, vel fictorem puto, qui pararet fictas hoſtias humilioribus. *Guther.*

QVI ALIIS, VT VERSENTVR &c.] Turnebus leg. *vel qui aliis ſubverſandos præbeant*, & ſic explicat: Qui vel ipſi fallant, vel qui alios fallendos præbeant. Et putat eſſe ductum à piſcibus, qui dũ aſſantur, verſantur. *Lambinus* ab illo diſſentit: & *vertere* poſitum eſſe ait, pro *evertere*, hoc eſt, per tranſlationem, *bonis evertere. Boxhornius* cenſet, veram eſſe omnium Mſſ. lectionem; *Vel qui ipſi vortant*, id eſt, fallant & ſic evertant alios, *vel quî*, id eſt, quomodo, *alii ſubverſentur præbeant*, hoc eſt, aliis conſilium dent.

DITIS DAMNOSOS MARITOS.] Scribendum: *Dites, damnoſos maritos.* Ita legendum hic & ſupra. Et poteſt fieri ut in his duobus locis, dites & damnoſi mariti verſari ſoliti fuerint, ideo eundem verſum de illis repetiit. Damnoſos maritos appellant non profuſos, qui ſcortantur & potãt, ſed quos uxores ſumptuoſæ & prodigæ damno feriebant, qui propter uxores multum impendebant. Nam *damnoſus* eſt δαπανηρός. Aliud eſt homo damnoſus, aliud maritus damnoſus. Simpliciter damnoſus eſt qui pro ſe ſumptum facit. At damnoſus maritus, is dicitur, qui proterea quod eſt maritus prodigæ, in uxorem nempe quæ ſumptibus virum exhaurit. *Salmaſ.*

LEVCADIAM OPPIAM.] *Leucadiam Oppiam* cum dicit, opinor, domum intelligit Libertæ Oppiorum, quæ *Leucadia* vocabatur, in foroque habitabat: ad quam damnoſi & nequam mariti plerunque divertebant. Certe in illa Vrbis regione erat Oppiorum domus: cum ænigmatice *Oppios de Velia* nominet *Cic.* lib. 7. ad Attic. 13. Sed in antiquis voluminibus, *operiam* (ut ſit, expectabo) ſcribitur: ut non dubitem pronunciare, *Leucadiam* fuiſſe Leucadiorum in foro ſtationem; ut *Græcoſtaſin*, quæ à Græcis nomen habebat. *Turneb.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

CA. Nemo it inficias. CV. attamen meliuſculum eſt monere.
LY. Memento promiſiſſe te, ſi quiſquam hanc liberali
Cauſſa manu aſſereret, mihi omne argentum redditum iri,
Minas triginta. CA. meminero. de iſtoc quie-
tus eſto.

V. C. meminero de iſtoc. quietus eſto.

Et nunc idem dico. CV. & commeminiſſe hæc ego volam te.
CA. Memini, & mancipio tibi dabo. CV. egon' ut ab lenone
quicquam
Mancipio accipiam? quibus ſui nihil eſt, niſi una lingua,
Quî abjurant, ſi quid creditum eſt. alienos mancupatis,
Alienos manumittitis, alieniſque imperatis.
Nec vobis auctor ullus eſt, nec voſmet eſtis ulli.

Mſſ. Cam. teſtîs ulli.

Item genus eſt lenonium inter homines, meo quidem animo,
Vti muſcæque, culiceſque, pedeſque, puliceſque,
Odio & malo & moleſtiæ: bono uſui eſtis nulli.
Nec vobiſcum quiſquam in foro frugi conſiſtere audet.
Qui conſtitit, culpant eum, conſpuitur, vituperatur:
Eum rem fidemque perdere, tametſi nihil fecit, ajunt.

MEMENTO PROM, &c.] Non aſſentior iis, qui admonitionem iſtam de evictione promiſſa, non Lyconi, ſed Curculioni tribuunt, ea ratione, quaſi nihil ad Lyconem pertineret. Sed hoc potius eſt. Stipulatio illa à Milite facta fuerat præſente Lycone, ut apparet infra act. 5.3. Et quia Lyco pecuniam nomine Militis numerare debebat, ideo ſtipulatus fuerat Miles, ſi virgo manu adſereretur, Lenonem aut ſibi aut Lyconi tanquam Militis negotiorum geſtori, pecuniam reddere debere. Fuit itaque Lyco tanquam *adjectus* ſolutioni, ut ICti loquuntur. Ideo recte & caute loquitur Lyco. Non dicit *ſibi* promiſſum, ſed in genere *promiſſum* (ſcil. Militi ſtipulanti,) pecuniam *mihi* (tanquam adjecto) redditum iri. Et ideo ait, *ſibi redditum iri:* quia numeraverat. quod de Curcul. dici non poteſt. Hic planiſ. ſenſus eſt: & ita recte ſequitur id, quod Curculio ſubjungit, *Et meminiſſe hæc ego volam te.* Quibus verbis Curculio id, quod quidem antea ignoravit, callide tamen arripit, quaſi pro Milite ſollicitus, cum ſuum ipſe potius negotium gerat. *Piſtoris.*

MANCVPIO TIBI DABO.] Qui alteri quicquam mancupio tradit, ita dat quaſi ſuum: ut accipientis illico faciat, dominiumque transferat pure atque in perpetuum, hoc eſt, ſine diei atque conditionis adjectione: cum ſit *mancipatio* actus legitimus: atque adeo cum auctor ſit, de evictione teneatur auctoritatis nomine, qui rem accipientis non fecerit. Vnde explicari debent iſta Plauti, quæ alioquin à vulgaribus Grammaticis minime omnium agnoſci queunt. *Faber.*

ABIVRANT.] *Abjurare*, eſt rem alienam perjurio negare, ait *Servius* ad illud 8. Æn. -- *abjurataque rapinæ.* Quanquam hujus explicatio huic potius loco convenit, quam Virgiliano.

AVCTOR.] *Auctor* is eſt, qui rem ſuo periculo vendit: unde *Auctoritas* pro evictione apud Venulejum & Paullum IC. *Boſius.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

LY. *Edepol Lenones, meo animo, noviſti, luſce, lepide.*
CV. *Eodem, hercle, vos pono & paro. pariſſumi eſtis iibus.* PRISC. hibus.
Hi ſaltem in occultis locis proſtant, vos in foro ipſo.
Vos fœnore, hi male ſuadendo, & luſtris lacerant homines;
Rogitationes plurimas propter vos populus ſcivit,
Quas vos rogatas rumpitis: aliquam reperitis rimam.
Quaſi aquam ferventem, frigidam eſſe, ita vos putatis leges.
LY. *Tacuiſſe mavellem.* CA. *au! male meditate male dicax es.* SCAL. haud male, &c. locutus es. PIVS haud in male meditantẽ, &c.
CV. *INDIGNIS ſi male dicitur, maledictum id eſſe dico:* LAMB. duco.
Verum ſi dignis dicitur benedictum'ſt, meo quidem animo.
Ego mancipem te nihil moror, nec lenonem alium quemquam.
Lyco, nunquid vis? LY. *bene vale.* CV. *vale.* CA. *heus tu, tibi ego dico.*
CV. *Eloquere, quid vis?* CA. *quæſo ut hanc cures, bene ut ſit iſti.*
Bene ego iſtã eduxi meæ domi & pudice. CV. *ſi hujus miſeret,*
Ecquid das, quî bene ſit? CA. *malum.* CV. *tibi opus eſt hoc, qui te procures.*
CA. *Quid ſtulta ploras? ne time, bene, hercle, vendidi ego te.*
Fac ſis bonæ frugi ſies. ſequere iſtum bella belle.
LY. *Summane, nunquid nunc jam me vis?* CV. *vale atque ſalve,*
Nam & operam & pecuniam benigne præbuiſti.
LY. *Salutem multam dicito patrono.* CV. *nunciabo.*
LY. *Nunquid vis, Leno?* CA. *iſtas minas decẽ, quî me procurẽ,*

QVASI AQVAM &c.] Vt enim aquam ferventem, quamdiu fervet, nemo tangere audet: ubi refrixit, nemo tangere dubitat: ita leges, primum latæ, valent & metuuntur; cum tempore obſoleſcunt, & negliguntur. *Lamb.* *Eſſe frigidam* hic idem ſignificat, quod, fieri. Vt & alibi apud Plautum. *Boxhorn.*

AV! MALE MEDIT.] Auſim ego adſeverare, non *meditate* ſed *meditato*, dandi caſu legendum, ut ſubaudiatur, *mihi*: utque hoc ſignificet Cappadox: Curculionem *male*, id eſt, non recte dicacem & contumelioſum eſſe in ſe, qui parum paratus inſtructuſque (hoc enim *male meditatus eſt*) ad decertandum cum eo maledictis venerit. Omnis proinde argutia in ambigua ſignificatione ꝰ *male* poſita fuerit. *Meditatum* porro haud aliter ſane à Plaut. uſurpari, notum eſt. *Douza.*

EDVXI.] *Educare* ad Corpus; *Educere*, ad Ingenium pertinet. *Lambin.*

DECEM MINAS.] Minas triginta dederat Lyco Lenoni pro virgine, reſtabant *decem* pro auro & veſte. *Lamb.*

Dum melius ſit mihi, des. LY. *dabuntur. cras peti jubeto.*
CA. *Quando bene geßi rem, volo hîc in fano ſupplicare.*
Nam illam minis olim decem puellam parvolam emi.
Sed eum qui mihi vendidit illam, nunquam poſtilla vidi:
Periiſſe credo. quid id me a refert? ego argentum habeo.
QVOI HOMINI Dei ſunt propitii, lucrum ei profecto objiciunt. PALM. lucrum eſt profectò optumũ.
Nunc rei divinæ operam dabo: certum eſt bene me curare.

ACTVS QVARTI SCENA TERTIA.

THERAPONTIGONVS, LYCO.

NOn ego nunc mediocri incedo iratus iracundia,
Sed eapſe illa, qua excidionem facere condidici oppidis.
Nunc niſi tu mihi propere properas dare jam triginta minas,
Quas ego apud te depoſivi, viam propera ponere.
LY. *Non edepol nunc ego te mediocri macto infortunio.*
Sed eopſe illo, quo mactare ſoleo, quoi nihil debeo.
Nec te mihi facias ferocem, aut ſupplicare cenſeas:
Nec tu me quidem unquam ſubiges, redditum ut reddam tibi,
Nec daturus ſum. TH. *idem ego iſtuc quom credebam, credidi*
Te nihil eſſe redditurum. LY. *cur nunc à me igitur petis?*
TH. *Scire volo quoi reddidiſti.* LY. *luſco liberto tuo,*
Is Summanum ſe vocari dixit, ei reddidi,
Qui has tabellas obſignatas attulit. TH. *quas tu mihi tabulas?*
Quos tu mihi luſcos libertos? quos Summanos ſomnias?
Nec mihi quidem libertu' ſt ullus. LY. *facis ſapientius,*
Quam pars latronum, libertos qui habent, & eos deſerunt.

TABVLAS.] Si vera eſt ſcriptura, de quo dubito, pronunciandum κατὰ συγκοπὴν, *tablas*. De qua ſcriptura, etſi alias etiam facio conjecturas, hæc tamen eſt præcipua: *tabellas* aliquem adſcripſiſſe explentem ſenſum: Plautum autem feciſſe κατ' ἔλλειψιν, *quas tu mihi?* nimirum *tabellas*. Camer.

QVOS TV MIHI.] Lyco uſus erat numero ſingulari. Miles autem eadem nomina ponit in plurali. Notat hoc *Donatus* ad id Ter. Adelph. *turbas, lampadas, tibicinas*, his verbis: *Bene totum pluraliter; ut qui reprehendit*. Sic Plautus multa, *Quas tu mihi &c.* Lambin.

TH. Quid feciſti? LY. quod mandaſti, feci tui honoris gratia;
Tuum qui ſignum ad me attuliſſet, nuncium ne ſpernerem.
TH. Stultior ſtulto fuiſti, qui iis tabellis crederes.
Quîs reſpublica & privata geritur, nonne iis crederem?
Ego abeo. tibi res ſoluta'ſt recte. bellator vale. (quidem.
TH. Quid valeam? LY. at tu ægrota, ſi lubet, per me, ætatem
TH. Quid ego nunc faciam? quid refert me feciſſe regibus,
Vt mihi obedirent, ſi hic me hodie umbraticus deriſerit?

ACTVS QVARTI SCENA QVARTA.

CAPPADOX, MILES.

QVoi homini dii ſunt propitii, ei non eſſe iratos puto.
Poſtquam rem divinam feci, venit in mentem mihi,
Ne trapezita exulatum abierit, argentum ut petam:
Vt ego potius comedim, quam ille. TH. juſſeram ſalvere te.
Therapontigonoplatagidore, ſalve: ſalvos quom advenis — DOVZ. Therapontigone platagidore.
In Epidaurum, hîc hodie apud me nunquam delinges ſalem.
TH. Bene vocas. verum vocata res eſt, ut ſit male tibi.
Sed quid agit meum mercimonium apud te? CA. nihil apud me quidem.
Ne facias teſtes: neq; equidem debeo quidquam. TH. quid eſt?

VMBRATICVS.] Homo in umbra educatus, & ignavus; non ſub dio, & ſtrenuus. Truculent. dicitur *Vmbraticola.*

QVOI HOMINI.] Poterit verſus hic uſurpari, cum ſuſpicamur ne Princeps bona fide ſe nobis amicum præſtat: vultu inquam & voce; ſed corde aliud volutat. *Gruter.*

IVSSERAM.] Malim, *juſſerim.* tum, quia non juſſerat ſane; tum, quia pulchre id exprimat faſtidioſum aut iratum ſalutatorem. *Acidal.*

DELINGES SALEM.] Nedum ut *cœna adventitia* tibi detur. Iam *ſalem lingere,* dicuntur, qui perquam tenuiter victitant. Nam apud veteres in tenuiorum cœnis, ſalem loco cibi fuiſſe notum eſt. Sali, acetum noſter addit in Rud. 4. 2. *Lambin.* Moris fuit veteribus ſalem in menſa hoſpitibus apponere, eo concordiam inter ſe mutuo optantes; ut ex aqua & terra ille conſtat. *Meurſ.*

NE FACIAS TESTES.] Simpliciter hoc vult; Ne in teſtibus contra me adducendis aut ſubornandis, multum ac incaſſum labores. *Boxhorn.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

CA. Quod ſui juratus, feci. TH. reddin', an non, virginem,
Priuſquam te huic meæ machæra objicio, maſtigia?
CA. Vapulare ego te vehementer jubeo: ne me territes.
Illa abducta eſt: tu auferere hinc à me, ſi perges mihi
Male loqui profecto: quoi ego, niſi malum, nihil debeo.
TH. Mihin' malum minitare? CA. atque edepol non minitabor, ſed dabo,
Mihi ſi pergis moleſtus eſſe. TH. Leno minitatur mihi?
Meæque pugnæ præliares plurimæ obtritæ jacent?

LAMB. meæque pugnæ & prælia, & res plur. &c,

At ita me machæra & clypeus
Bene juvent pugnantem in acie: niſi mihi virgo redditur,
Iam ego te faciam ut hîc formicæ fruſtillatim differant.
CA. At ita me volſellæ, pecten, ſpeculum, calamiſtrum meum
Bene me amaßint, meaque axicia linteumque exterſum;
Vt ego tua magnifica verba, neque iſtas tuas magnas minas
Non pluris facio, quam ancillam meam, quæ latrinam lavat.
Ego illam reddidi, qui argentum à te attulit. TH. quis is eſt homo?
CA. Tuum libertum ſeſe ajebat eſſe Summanum. TH. meum?
Attat, Curculio, hercle, verba mihi dedit, quom cogito.
Is mihi anulum ſurripuit. CA. perdidiſtin' tu anulum?
Miles pulchre centuriatus eſt expuncto in manipulo.

PVGNAE PRAELIARES.] *Præliares pugnas* dixit ad diſtinctionem velitationum, quæ verbis fiunt. Nam & pugnare verbis dicebant, ut & Græci μάχεσθαι, unde & λογομαχίαι. *Salmaſ.*

VOLSELLAE.] *Volſella* ſive *Vulſella* inſtrumentum, quo pilos radicitus è corpore exſtirpant: τριχολαβίς.

AXICIA.] Forfex, quo ſecantur capilli: quaſi *exicia*, ab *exicando*. nam *exicare*, pro *exſecare* dicebant. *Turneb.* Veneta & Colon. leg. *exicia*. *Lambin.* legit *excutia*, & interpretatur parvas ſcopas quibus excutitur pulvis è veſtibus.

LINTEVMQVE EXTERSVM.] Captivis act. 2. 2. nominatur *involucre*. Lamb. mavult interpretari mantile, χειρόμακτρον. *I. Palm.* leg. *linteumque exterſui*, id eſt, linteum ad extergendum comparatum: (quam emendationem *Douzæ* ait veriſſimam.) Ita Salluſt. *Et alia, aquæ portandæ, conquiri jubet.*

CENTVRIATVS EST.] Centuriatus miles dicitur, in centuria adſcriptus. At facete & ſuo ſale comicus dicit eum centuriatum eſſe in expuncto manipulo, id eſt, adſcriptum eſſe manipulo exauctorato, & à militia dimiſſo. *Salmaſ.*

EXPVNCTO IN MANIPVLO.] Quemadmodum *lecti milites* in tabulas & codices (vocant *Pittacia, Breves, Laterculum, Matriculam*) referebantur & ſcribebantur, ita delebantur, *non milites & rejecti.* quo reſpexit Plautus. Et explicavit Scholiaſtes vetus in hoc Perſii: *Pro-*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

TH. Vbi nunc Curculionē inveniam? CA. in tritico facillume
Vel quingentos Curculiones pro uno ſaxo reperias.
Ego abeo. vale atque ſalve. TH. male vale; male ſit tibi.
Quid ego faciam? maneam an abeam? ſiccine mihi eſſe os oblitum? *Alii*, os ſublitum?
Cupio dare mercedem, qui illunc, ubi ſit commonſtret mihi.

ACTVS QVINTI SCENA PRIMA.

CVRCVLIO.

ANtiquom Poëtam audivi ſcripſiſſe in Tragœdia.
MVLIERES duas pejores eſſe, quam unam. res ita eſt.
Verum mulierem pejorem, quam hæc amica eſt Phædromi,
Non vidi, neque audivi, neque pol dici, nec ſingi poteſt
Pejor, quam hæc eſt: quæ ubi me hunc habere conſpicata eſt anulum,
Rogat unde habeam. quid id tu quæris? qua mihi quæſito'ſt opus.
Nego me dicere. ut eum eriperet, manum arripuit mordicus.
Vix foras me abripui, atque effugi. apage iſtanc caniculam.

ſii: *Proximus expugnam. Tractum à militibus, qui expuncti dicuntur, dum foras à militia emittuntur.* Solebant & mortuos ibi notare, & *Theta* ſuum affigere. *Lipſius.*

IN TRITICO.] Alludit ad *curculionem*, quæ vermis eſt, frumenta exinaniens, ut Varro ait, Græcis κὶς. Virg. 1. Georg.

---- *populatque ingentem farris acervum*
Curculio. ---- Lambin.

ANTIQVOM POETAM, &c.] Totius hujus loci hæc ſententia eſt; omnis mulier mala eſt, Πᾶσα γυνὴ χόλος ἐστι, ut eſt in veteri Epigrammate. Duas igitur mulieres pejores una eſſe, rectiſſime olim dictum eſt. Malum quippe malo addito augetur. At ego in una Phædromi amica, quidquid malorum ſingulæ mulieres diviſum tenent, conjunctum inveni. *Boxhorn.*

QVAE VBI ME HVNC.] Ab hoc loco initium capit, ἀναγνωρισμὸς, id eſt, agnitio. *Lambin.*

CANICVLAM.] Planeſium, quæ mordet ad inſtar caniculæ. *Lambin.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

ACTVS QVINTI SCENA SECVNDA.

PLANESIVM, PHAEDROMVS, CVRCVLIO, THERAPONTIGONVS.

PL. *Hædrome, propera.* PH. *quid properem?* PL. *Paraſitum ne amiſeris.*
Magna res eſt. PH. *nulla eſt mihi: nam quam habui, abſumpſi celeriter.* [ACID. PL. celeriter Tene.]
PL. *Tene.* PH. *quid negotii eſt?* PL. *rogita, unde iſtunc habeat anulum:*
Pater iſtunc meus geſtitavit. CV. *at pol mea matertera.* [*In aliis abeſt* pol.]
PL. *Mater ei utendum dederat.* CV. *pater tuus rurſum tibi.* [TAVBM. rurſum mihi.]
PL. *Nugas garris.* CV. *ſoleo. nam propter eas vivo facilius.*
Quid nunc? PL. *obſecro, parenteſne meos mihi prohibeas?*
CV. *Quid? ego ſub gemman' abſtruſos habeo tuam matrem & patrem?*
PL. *Libera ego ſum nata.* CV. *& alii multi, qui nũc ſerviunt.*
PL. *Enimvero iraſcor.* CV. *dixi equidem tibi, unde ad me hic pervenerit.*
Quoties dicendum eſt? eluſi militem, inquam, in alea.
TH. *Salvos ſum: eccum, quem quærebam. quid agis, bone vir?* CV. *audio.*
Si vis tribus bolis, vel in chlamydem. TH. *quin tu is in malam crucem* [ERASM. velim chlamydem.]
Cum boletis, cum bulbis: redde etiam argentum, aut virginem. [DOVZ. reddin' etiam argentum aut virginem?]

NVLLA EST.] Iocus ex ambiguo, in voce *res*, quam illa negotium magni momenti interpretatur, hic fortunas & rem familiarem. *Lamb.*

VIVO FACILIVS.] Nihil verius. *Nugarum* enim tractatio propria Paraſitorum provincia. Merito ergo propter eas ipſas *facilius*, id eſt, lautius atque ex ſententia ſe victitare gloriatur Curculio. *Douza.*

ELVSI.] *Eludere*, inquit Donatus, gladiatorium eſt, cum vicerunt, & Ludo finem impoſuere. Hor. 1. Sat. ult. *Davoque Chremeta Eludente ſenem.* Propert. 2. el. 2. *Sic à Dulichio juvene eſt eluſa Calypſo.* Paſſerat.

CVM BOLET.] Iocus ſtomachantis Militis ex annominatione. Eſt autem, *boletus*, ſpecies fungi, ſolus innocuus: βωλίτης. *Bulbus*, radix rotunda tunicata. *Lamb.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

PH. *Quod argentum, quas tu mihi tricas narras? quam tu virginem*
Me repoſcis? TH. *quam ab Lenone abduxti hodie, ſcelus viri.*
PH. *Nullam abduxi.* TH. *certe ecciſtam, video.* PH. *virgo hæc libera eſt.*
TH. *Mean' ancilla libera ut ſit? quam ego nunquã emiſi manu.*
PH. *Quis tibi hanc dedit mancupio? aut unde emiſti? fac ſciã.*
TH. *Ego quidem pro iſtac rem ſolvi ab trapezita meo.* Dovz. reſolvi.
Quam ego pecuniam quadruplicem abs te & Lenone auferam.
PH. *Qui ſcias mercari furtivas atque ingenuas virgines,*
Ambula in jus. TH. *non eo.* PH. *licet te anteſtari?* TH. *non licet.*
PH. *Iuppiter tete male perdat: inteſtatus vivito.*
CV. *At ego, quem licet, te.* PH. *accede huc.* TH. *ſervom anteſtari? vide.* (*hem tibi.*
CV. *Hem! ut ſcias me liberum eſſe.* TH. *ergo ambula in jus.*
CV. *O cives, cives!* TH. *quid clamas?* PH. *quid iſtum tibi tactio eſt?* (*dedam, tace.*
TH. *Quia mihi libitum eſt.* PH. *accede huc tu: ego illum tibi*
CV. *Phædrome, obſecro ſerva me.* PH. *tanquam me & Genium meum.*
Miles, quæſo ut mihi dicas, unde illunc habeas anulum,
Quem Paraſitus hic te eluſit. PL. *per tua genua te obſecro,*

TRICAS.] Notandum, ἀπὸ τῶν *tricis*, haud *Triconibus argentariis*, modo, verum etiam *Tricoſis*, nomen inditum; idem ſignificantibus. Lucillius,

Hic tricoſu', bovinatorque ore impro-
bu' duro, &c. Douza.

QVADRVPLICEM.] Actione furti manifeſti, qua perſequimur quadrupli pœnam. *Lamb.*

LICET TE ANTESTARI.] Licetne mihi aliquem eorum, qui hic adſunt monere, ut mihi teſtificetur, me militem in jus vocaſſe? *Lambin.*

NON LICET.] Quia nemo liber adſit, qui teſtis eſſe poſſit. *Lamb.*

INTESTATVS.] V. N. Sc. ſequenti verſ. 17.

AT EGO, QVEM &c.] Non licuit veterum more, in jus vocatum invitum quoque modo in jus ducere. Nec eam vis inferendæ rixæque concitandæ, quoties in jus vocatio à privatis fieret, occaſionem veteres aut probaſſe aut admiſiſſe. *I. Robertus.*

O CIVES, CIVES!] Solebat is, cui vis aliqua fiebat, ſi quidem ruri ageret, *jubilare:* ſin vero in Romana civitate & civis eſſet, *quiritare*, quod eſt *Quirites conclamare*, inquit *Donatus*, quo ſpectat hoc Plauti. *Rævard.*

Vt

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Vt nos facias certiores. TH. *quid iſtuc ad vos attinet?*
Quæratis chlamydem & machæram hanc, unde ad me pervenerit.
CV. *Vt faſtidit glorioſus!* TH. *mitte iſtunc: ego dicam omnia.*
CV. *Nihil eſt, quicquid ille dicit.* PL. *fac me certiorem obſecro.*
TH. *Ego dicam: ſurge. hanc rem agite, atque animum advortite.*
Pater meus habuit Periphanes. PL. *Periphanes?*
TH. *Is, priuſquam moritur, mihi dedit tanquam ſuo,*
Vt æquom fuerat, filio. PL. *proh Iuppiter!*
TH. *Et iſte me hæredem fecit.* PL. *pietas mea,*
Serva me, quando ego te ſervavi ſedulo.
Frater mi, ſalve. TH. *qui credam iſtuc ego? cedo,*
Si vera memoras, quæ fuit mater tua?
PL. *Cleobula.* TH. *nutrix quæ fuit?* PL. *Archeſtrata,*
Ea me ſpectatum tulerat per Dionyſia.
Poſtquam illo ventum eſt. jam ut me collocaverat,
Exoritur ventus turbo: ſpectacula ibi ruunt:
Ea pertimeſco: tum ibi me, neſcio quis, arripit,
Timidam atque pavidam, nec vivam, nec mortuam.
Nec, quo me pacto abſtulerit, poſſum dicere.
TH. *Meminiſtin' hanc turbam fieri? ſed tu dic mihi,*
Vbi is eſt homo, qui te ſurripuit? PL. *neſcio.*
Verum hunc ſervavi ſemper mecum una anulum.
Cum hoc olim perii. TH. *cedo ut inſpiciam.* CV. *Sanan' es,*
Quæ iſti committas? PL. *ſine modo.* TH. *proh Iuppiter!*

DOVZ. pater meus habuit, Periphanes, Planeſium.

DOVZ. ego pertimeſco.

VENTVS TVRBO.] Apulejus: *Turbo dicitur, qui repentinis flatibus proſilit, & omnia turbat.* à Lucret. *ventus verſabundus* dicitur.

SPECTACVLA.] Aulæa & cætera inſtrumenta ſcenica. *Theod. Marcilius* cenſet *Spectaculum* hic dici cum Servio 5. Æn. *Theatrum*, ſive *Viſorium*, ut Caſſiodorus vocat. Ludi autem Scenici in Theatro edebantur; in Amphitheatro Gladiatorii ac Venatorii: illudque Veneri ſacrum, hoc Marti.

MEMINISTIN'.] Mirum ni meminerit turbam fieri, quæ etiam multis verbis eam, ut facta eſt, explicarit. itaque oraculum putato, non conjecturam, *Memini iſtanc turbam fieri*, nam de ſua memoria loqui Militem, non Planeſii, manifeſtum eſt. *I. Gul.*

VNA ANVLVM.] Alium ab eo, quem Paraſitus Militi ſurripuerat. *Douza.* Atque ita hic locus ſalvandus eſt, qui alioquin à *I. Cæſ. Scalig.* in Hypercritico cap. 3. vapulat.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Hic eſt quem ego tibi miſi natali die.
Tam facile novi, quam me. ſalve, mea ſoror.
PL. *Frater mi ſalve.* PH. *deos volo bene vortere*
Iſtam rem vobis. CV. *& ego nobis omnibus.*
Tu ut hodie adveniens cœnam des ſororiam:
Hic nuptialem cras dabit. PH. *promittimus.*
TH. *Tace tu.* CV. *non taceo, quando res vortit bene.*
Tu iſtanc deſponde huic, miles: ego dotem dabo.
PH. *Quid dotis?* CV. *egone? ut ſemper, dum vivat, med alat.*
TH. *Verum hercle dico, me lubente feceris.* Pist. ſed
Et leno hic debet nobis triginta minas. hic leno.
PH. *Quamobrem iſtuc?* TH. *quia ille ita repromiſit mihi,*
Si quiſquam hanc liberali aſſeruiſſet manu, Dovz. reddere,
Sine controverſia omne argentum redderet. i. *redditurum.*
PH. *Nunc eamus ad Lenonem.* TH. *laudo.* PH. *hic prius volo,*
Meam rē agere. TH. *quid id eſt?* PH. *ut mihi hanc deſpondeas.*
CV. *Quid ceſſas, miles, hanc huic uxorem dare? (facis.*
TH. *Si hæc volt.* PL. *mi frater, cupio.* TH. *fiat.* CV. *bene*
PH. *Spondeſne, miles, mihi hanc uxorem?* TH. *ſpondeo.*
CV. *Et ego hoc idem unum ſpondeo.* TH. *lepide facis.*
Sed eccom lenonem, incedit, theſaurum meum.

DEOS &c.] *Vertere* hoc loco eſt ἐνεργητικόν. ſic *Terent.* Adelph. DE. *Puer natus eſt.* MI. *Dî bene vortant.* Vbi notat *Donatus*, in omnibus quæ cupite venerint, *Dii bene vortant*, dici ſolere: quia ſæpe homines ea optaverunt, quæ aliis aliter atque expectaverunt, contigiſſent. quam poteſtatem rerum vertentium ſemet in utramque partem, Vertumno Deo ſupereſſe, Veteres exiſtimaverunt.

COENAM DES SORORIAM.] *Cœna ſororia*, eſt quæ datur ſorori nuper agnitæ: ut *adventoria* quæ datur amico advenienti, notoque. *Salmaſ.*

TV ISTANC.] Recte hic rogatur Miles, ut ſororem ſuam viro deſpondeat: nam patre mortuo, frater ſororis pupillæ legitimus tutor eſt. *Douza.*

VERVM HERCLE.] Hunc verſum *Curc.* Paraſito do: qui per ridiculum aſſeverat, ſe ſerio plane dotem illam conſtituere: & velle, ut Miles ea conditione ſororem deſpondeat. Neque enim hic conſentire poteſt Phædr. qui infra demum deliberet, & è ſorore exquirat, utrum velit, &c. *Piſtoris.*

ET EGO HOC IDEM.] Lego: PH. *Et ego huic cibum una ſpondeo.* ut reſpexerit ad ſuperiorem cibi perpetui flagitationem Curculionis. *Acidal.*

THESAVRVM MEVM.] Lambinus *theſaurum meum* interpretatur, vel apud quem depoſui XXX. minas: vel, unde tanquam ex theſauro depromam nummorum quantum volam. Porro, verſiculus hic palam corruptus eſt. Suſpicor levi mutatione legendum; *Sed eccum lenonem; incidi in theſaurum meum.* Boxhorn.

ACTVS QVINTI SCENA TERTIA.

CAPPADOX, THERAPONTIGONVS, PHAEDROMVS, PLANESIVM.

ARgentariis male credi, qui ajunt, nugas prædicant,
Nam & bene & male credi dico: id adeo hodie ego expertus ſum.
Non male creditur, qui nunquam reddunt, ſed prorſus perit.
Velut decem minas dum hic ſolvit, omnîs menſas tranſiit. LAMB. vel decem minas.
Poſtquam nihil ſit, clamore hominem poſco. ille in jus me vocat.
Peſſume metui, ne mihi hodie apud Prætorem ſolveret.
Verum amici compulerunt, reddit argentum domo. *Quid. Mſſ.* reddet, *Alii,* redderet arg.
Nunc domum properare certum'ſt. TH. *heus tu Leno, te volo.*
PH. *Et ego te volo.* CA. *at ego vos nolo ambos.* TH. *ſta, ſis, ilico,*
Atque argentum propere propera vomere. CA. *quid mecum eſt (tibi?*

NON MALE CREDITVR.] Creduntur proprie nummi qui redduntur; quemadmodum contra proprie debentur, quæ deinde ſolvuntur. Inde argutia *Martialis* 2. Epig, 3.

Sexte nihil debes; nil debes, Sexte fatemur.
Debet enim quiſquis ſolvere, Sexte poteſt.

Tornorup. *Hoc ſignificat Leno:* credere pecuniam argentariis, non eſt male credere, ut nonnulli dicunt. Nam qui male credit alicui pecuniam, ſpem tamen habet aliquã recuperandi, nec prorſus perdit: at qui Argentariis credit, prorſus perdit; ergo nugantur, qui ajunt Argentariis male credi. *Lambin.*

AMICI COMPVLERVNT.] Leg. *contulerunt.* Mos fuit pulcherrimus & vere pius apud Græcos, ſublevandi amicos pauperes. Erant enim ſodalitates, quæ habebant communem arcam, in quam quot menſibus certum quid à ſingulis penderetur, ut eſſet unde juvari poſſent, qui ex illa ſodalitate fortunam adverſam aliquo modo eſſent experti. Tales itaque accipiebant ab iſtis amicis & ſodalibus pecuniæ aliquam ſummam, ea lege, ut ſi Deus aliquando meliora daret, quantum eſſet erogatum, tantundem ipſi reſtituerẽt. Et hanc ſtipem collatitiam vocabant ἔρανον, & factum ipſum ἐρανίζειν. Nec raro accidebat, ut importuni exactores debitorem adorirentur, cum ille ab amicis *eranum* iſtud, id eſt, pecuniam erani nomine collectam, auferret. Atque eodem hic locus Plauti referendus. *Caſaub.* Mſſ. omnes habent *compulerunt,* non male tamen Caſaub. *contulerunt,* niſi obſtarẽt ſequentia; *reddit argentum domo.* Nam *domo reddit,* qui promit de arca propria, quod antea ibi repoſitum habebat: ut ita collaticia pecunia amici eum non juverint. *Gruter.*

VOMERE.] Tralatio eſt à ventriculo, qui cibi impatiens eum revomit. Dignus homini militari ſermo. *Taubm.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Aut tecum? aut? TH. *quia ego ex te hodie faciam pilum catapultarium:*
Atque ita te nervo torquebo, itidem uti catapultæ ſolent.
PH. *Delicatum te hodie faciam cum catello ut accubes,*
Ferreo ego dico. CA. *at ego vos ambo in robuſto carcere,*
Vt pereatis. TH. *collum obſtringe, abduce iſtunc in malam crucem.*
PH. *Quid? quid eſt? ipſe ibit potius.* CA. *proh deum atque hominum fidem.*
Hoccine pacto indemnatum atque inteſtatum me arripi?
Obſecro Planeſium, & te, Phædrome, auxilium ut feras.
PL. *Frater, obſecro te, noli hunc indemnatum perdere.* DOVZ. condemnatum.
Bene & pudice me domi habuit. TH. *haud voluntate id ſua:*
Aeſculapio huic habeto, quod pudica es, gratiam.

AVT TECVM? AVT?] Additurus erat *mihi:* ſed Miles interrumpit. *Douza.* Acidal. ita diſtinguit: *aut tecum? Mi aut? quia ex te hodie fac.* autoritate, ut ait, vett. editt. *Hodie*, Comice additur, & abundat in ornatum. ut ſtatim: *delicatum te hodie faciam.*

NERVO.] Sic Vitruv. lib. 10. cap. 15. *Per quæ tenduntur nervi torti, qui brachia continere catapultarum debent.*

DELICATVM.] Quis non videt multo ita elegantius hæc Phædromum dicere, quaſi ſuccinentem Militi? Hic quidem è re militari de catapulta exemplum ducens; Phædromus autem, ut delicatus & amatorius adoleſcens, de delitiis. Certe Lenonem ab utroque irritatum, oſtendit reſponſum ejus: *At ego vos ambo &c.* Piſtor.

CATELLO.] Ambiguum. Feſtus: *Catulus genus quoddam vinculi, qui interdum Canis appellatur.*

FERREO.] Iocus παρὰ προσδοκίαν. Homines delicati habent catulos, quales ſunt *Melitæi*, quos ſecum cubare faciunt: non autem ferreos. *Torrent.*

IN ROBVSTO CARCERE.] Id eſt, in robore. Nam in arcas è robore factas ſervi includebantur pœnæ cauſſa.

ATQVE INTESTATVM.] Etſi doctiſſimis *inteſtatum* probari video: ego tamen magis laudaverim, quod eſt in Sarracenica, *inatteſtatum*; præſertim cum huc unice faciant illa Sc. præcedenti, *inteſtatus vivito.* Cave tamen illud, *inteſtatus vivito*, ſic interpreteris, quaſi dicere voluerit, *vivito inatteſtatus*: non. Iocum captat: & rei Venereæ ineptum optat. tantum eo extulit verbo, quod auditorum minus attentis auribus imponeret; atque ſi teſtimonii ei adimeret dictionem. Si *inanteſtatus* hic retinemus, ſciendum triplici venire ſignificatu: Et pro eo cujus auris teſtimonii ergo apprehenditur: item eo qui in jus vocat, & qui vocatur. Pro primo facit illud Horat. 1. Sat. 9.

---- caſu venit obvius illi
Adverſarius: &; licet anteſtari? ego vero
Oppono auriculam. rapit in jus &c.

Pro ſecundo Priſc. lib. 8. qui ex Livio diſertim affirmat, *impuberem libripendem eſſe non poſſe, neque anteſtari.* Vbi *anteſtari* paſſive accipitur, & ſignat, ut idem ait, προσδιαμαρτυρηθῆναι. Tertio modo uſurpat hic Plautus, & Pœn. act. 5. 4. *Anteſtare me, atque duce &c.* Iſtic ſiquidem Anteraſtilis jubet aurem ſibi velli, & deinde duci in jus. *Nannius.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Nam ſi valuiſſet, jam pridem, quoquo poſſet, mitteret.
PH. *Animum advortite, ſi potiſſum hoc inter vos componere.*
Mitte iſtunc. accede huc Leno. dicam meam ſententiam:
Siquidem voltis, quod decrero, facere. CA. *tibi permittimus:*
Dum quidem, hercle, ita judices, ne quiſquam à me argentum auferat.
TH. *Quodne promiſiſti?* CA. *quî promiſi?* PH. *lingua.* CA. *eadem nunc nego.*
Dicendi, non rem perdendi gratia, hæc nata eſt mihi.

ACID. ditandi, non &c.

TH. *Nihil agit: collum obſtringe homini.* CA. *jamjam faciam ut juſſeris.*
TH. *Quando vir bonus es, reſponde, quod rogo.* CA. *roga quod lubet.*
TH. *Promiſtin', ſi liberali quiſquam hanc aſſereret manu,*
Te omne argentum redditurum? CA. *non commemini dicere.*
TH. *Quid? negas?* CA. *nego hercle vero. quo præſente? quo in loco?*
TH. *Meipſo præſente, & Lycone trapezita.* CA. *non taces?*
TH. *Non taceo.* CA. *non? ego te floccifacio, ne me territes.*
TH. *Meipſo præſente, & Lycone factum eſt.* PH. *ſatis credo tibi.*
Nunc adeo, ut tu ſcire poſſis, Leno, meam ſententiam:
Libera hæc eſt, hic hujus frater eſt, hæc autem illius ſoror.
Hæc mihi nubet: tu huic argentũ redde. hoc judicium meum eſt.
TH. *Tu autem in nervo jam jacebis, niſi mihi argentum redditur.*
CA. *Hercle, iſtam rem judicaſti perfidioſe, Phædrome.*
Et tibi oberit: & te, miles, dî deæque perduint,
Tu me ſequere. TH. *quo ſequar ego te?* CA. *ad trapezitam meum,*

IN NERVO.] Hæc eo referenda ſunt, quod qui pecuniam alteri debebant, & ſe debere confeſſi erant, aut judicati fuerant, niſi intra triginta dies ſolviſſent, neque quiſquam pro iis à creditore duci & vinciri poterat. quod ex *Agellio* lib. 20. cap. 1. intelligere licet: & *Liv.* lib. 6.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Ad Prætorem. nam inde rem ſolvo omnibus, quibus debeo.

Dovz. reſolvo omnibus.

TH. *Ego te in nervom, haud ad Prætorem hinc rapiam, ni argentum refers.*

CA. *Ego te vehementer perire cupio, ne tu me neſcias.*

TH. *Itane vero?* CA. *ita hercle vero.* TH. *novi ego hos pugnos meos.*

CA. *Quid tum?* TH. *quid tum? rogitas? hiſce ego, ſi tu me irritaveris,*
Placidum ted hodie reddam. CA. *age, ergo, recipe actutum.*

TH. *licet.*

PH. *Tu miles apud me cœnabis. hodie fient nuptiæ.*

TH. *Quæ res bene vortat mihi & vobis ſpectatores, plaudite.*

AD PRAETOREM.] Quoties bonis cedendum fuiſſet Lenoni, ſi omnibus, quibus debebat, ita ſatisfeciſſet? Potius eſt, ut ad perjurium hæc referantur: ut dicat Leno, ſe omnes creditores ſuos ad Prætorem vocare ſolere, atque ibi jurejurando affirmare, ſe nihil ipſis debere. Quo pertinet, quod ſupra ei objicit Cocus:

Namque incubare te ſatius fuerat Iovi,
Qui tibi auxilio in jurejurando fuit.

Et infames fuiſſe perjuriis Lenones notiſſimum eſt. Eodem referendum videtur, quod ſupra hac Sc. legitur: *Peſſime metui, ne mihi hodie apud Prætorem ſolveret.* quamvis & hoc ad bonorum ceſſionem pertinere videatur Lambino. *Boſius.*

NE TV ME NESCIAS.] Doctiſſimus Batavus hic quædam mutabat. Verum nõ putem debere quicquam heic mutari: niſi amemus reddere Lenonis ſermonem beta languidiorem: præſertim cum ei etiam mox alludat Miles: *Novi ego hos pugnos meos* ſcilicet, non te, ô Cappadox. *Gruter.*

LICET.] Illud *Licet*, verbum eſt accipientis pecuniam præſentem, quam paullo ante à Lycone extortam ſecum portabat Leno. *Acidal.*

FINIS CVRCVLIONIS.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

M. Acci Plauti

CASINA.

DRAMATIS PERSONÆ.

PROLOGVS.
CHALINVS, *ſervos.*
OLYMPIO, *villicus.*
CLEOSTRATA, *uxor.*
PARDALISCA, *ancilla.*
MVRRINA, *mulier.*
STALINO, ALCESIMVS, } *ſenes.*
COQVVS.
ANCILLÆ.
GREX.

Ratio Nominum, Camerarii.

Caſina, *idem, niſi fallor, ſignificat quod* ſcortillum : *nam* κάσων ſcortum *interpretantur: inde eſt* κασίνα, & *duplicato* νν, κασίννα, *ſicut* κόρη, κορίνα & κορίννα.

Chalinus, *ſervus, à verbo* χαλῶ, *ut puto: unde* χαλινὸς, frenum *ſeu* habenæ. [I. Meurſius *malit legi* Charinus. *quod ita ſcripſerit Priſcian. lib.* 8. *citans illa act.* 5. *ſcen.* 1. Lubet Charinum quid agat ſcire: *quodque in Mercat. & Terent. Andria hodie ita legatur.*] [Taubman. *In Mſſ. tamen Cam. eſt* Calinus. *in iiſdem* Caſſina *exaratur: ut & in priſcis edd. nonnullis.*]

Ὀλυμπίων, *ab Olympo* παρωνύμως.

Κλεοστράτη, *facto nomine de* gloria militari.

Pardaliſca, *à* pardali, *fera varia, diverſicolore.*

Murrina, μυῤῥίνα, ἀπὸ τῆς μύῤῥας, *quam* murram *dixerunt.*

Stalino, *quid ſit, aut unde factus, fateor, me ignorare: eſt verbum* στέλλω, *eſt aliquid* σταλίς. *ſed ille* σταλινὼν *quis?* [Cl. Salmaſius. Stalino *vel Staleno, ex Græco eſt* σταλιωών. Stalino *pro Staleno.* Σταλινὼν *ab* ἵσταμαι. *Inde &* στάλη *præſepe in quo ſtant jumenta. Vnde &* Stabulum *Latinis eadem ratione. at* στάλις *vel* στάλιξ, *palus in terram defixus, quo retia ſuſtinebantur. Inde ergo à* στάλη, σταλιωὸς & σταλιωὸν, *Latine Staleno nomen proprium. Inde etiam* στήλη *columna à ſtando, & Græco* ἵστημι, *à quo* στάσις & σταθὸν, & *alia.*]

Alceſimus, ἀλκήσιμος, ἀπὸ τῆς ἀλκῆς.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

ARGVMENTVM, ut quibuſdam videtur, PRISCIANI.

COnſervam uxorem conſervi duo expetunt.
A lium ſenex allegat, alium filius.
S ors adjuvat ſenem: verum decipitur dolis.
I ta ei ſubjicitur pro puella ſervolus
N equam, qui dominum mulcat atque villicum.
A doleſcens ducit civem Caſinam cognitam.

ALIVD ARGVMENTVM CAMERARII.

HVjus Fabulæ argumentum ut eſt feſtivum atque bellum, ita admodum etiam turpe & obſcœnum. Atque exiſtimo illa, quæ in noſtro libro veteri omiſſa plurima adnimadverti, relictis ſpaciolis paſſim quibuſdam, quod non ferrent aures piæ, exaratæ non fuiſſe, &c. Sed ab hac ſpurticia avertamus oculos & mentes noſtras, & utilia atque bona, quaſi margaritas de ſtercore, legamus è talibus ſcriptis. Quæ ſatius erat nunquam inſpici, quam inſtrui his levitatem & libidinem animorum. INTRODVCITVR quidam ridiculus amator Senex, & illius Sodalis quaſi receptor flagitioſi vicini. Horum facinora deprehenduntur à mulieribus; & varie Senibus illuditur. *Sortitio* etiam ineſt, ut in Græca fuiſſe apparet de nomine. nam κληρουμένων illam appellatam in Prologo dicitur, nimirum de aliqua, qua de ſortitio fieret.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

PROLOGVS.

SAlvere jubeo ſpectatores optumos,
Fidem qui maxumi facitis; & vos Fides.

GRVT. utque vos Fides. *ſc. facit.*

Si verum dixi, ſignum clarum date mihi,
Vt vos mihi eſſe æquos jam inde à principio ſciam.
QVI VTVNTVR vino vetere, ſapientes puto,
Et qui libenter veteres ſpectant Fabulas.
Antiqua opera & verba quom vobis placent,
Aequom placere eſt ante veteres Fabulas.

ACID. Antiqua verba & opera, &c. autem veteres Fabulas.

Nam, NVNC NOVAE quæ prodeunt, Comœdiæ,
Multo ſunt nequiores, quam nummi novi.
Nos poſtquam populi rumorem intelleximus,
Studioſe expetere vos PLAVTINAS FABVLAS,
Antiquam illius edimus Comœdiam,
Quam vos probaſtis, qui eſtis in ſenioribus:
Nam juniorum qui ſunt, non norunt, ſcio.
Verum ut cognoſcant, dabimus operam ſedulo.
Hæc quom primum acta eſt, vicit omnes Fabulas.
Ea tempeſtate flos Poëtarum fuit,
Qui nunc abierunt hinc in communem locum.
Sed abſentes tamen proſunt præſentibus.
Vos omnes opere magno eſſe oratos volo,
Benigne ut operam detis ad noſtrum GREGEM.

LONG. eſſe oratum volo.

SALVERE.] *Prologus Caſinæ, non Plauti ſed Plauto digna. Quem Apulum aliquem Comœdum Plautinæ Fabulæ præfixiſſe,* exiſtimat *Alciatus.*

IN SENIORIBVS.] Notũ eſt Servium Tullum Pop. Rom. diſcreviſſe in varias claſſes, centurias juniorum & ſeniorum, ratione habita ætatis. *In ſenioribus* ergo hic nihil eſt aliud, quam in centuriis ſeniorum. *Boxhorn.*

FLOS &c.] Vide notas Curcul. 1. 2. 1.

COMMVNEM LOCVM.] Orcum, vel terram. Lucretius: *Omnipotens, eadem rerum commune ſepulchrum.* Comicus hic εὐφημεῖ. nam & *Abire*, & *Communis locus*, καὶ εὐφημισμόν. *Communis locus* eſt ille, *unde negant redire quenquam.* Sic εὐφημοῦντες *ſepulchretum* dicebant πολυάνδριον: & πλειόνας, *mortuos:* qui & μακαρῖται dicebantur: ſic & *Felices* Latinis. *Herald.* Sic & proximo verſiculo, ejuſdem εὐφημίας gratia, Plautus *abſentes* dicit pro, defunctis. Nam abſunt. *Obire* tamen, quam, *abire*, dicere veteres, eadem de cauſſa, maluere. *Boxhorn.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Ejicite ex animo curam atque alienum æs:
Ne quis formidet flagitatorem ſuum.
Ludi ſunt. ludus datus eſt argentariis.
Tranquillum eſt. Alcedonia ſunt circum forum.
Ratione utuntur, ludis poſcunt neminem;
Secundum ludos reddunt autem nemini.
Aures vacivæ ſi ſunt, animum advortite:
Comœdiæ jam nomen dare vobis volo.
CLERVMENOE vocatur hæc Comœdia
Græce, Latine SORTIENTES. Diphilus
Hanc Græce ſcripſit, poſt id rurſum denuo
Latine PLAVTVS cum LATRANTI NOMINE.

EIICITE EX ANIMO.] Omnes MSſ. etiam noſter, habent, *ducite.* quod vere Plautinum eſt, & idem ſignificat, quod, *abducite.* Tò *ejicite* haud dubie ex gloſſa ſuperſcripta natum eſt. *Boxhorn.*

LVDVS DATVS EST.] *Dare ludum*, eſt metaphora à ludimagiſtris, qui Floralibus & aliis ejuſmodi diebus, pueros feriari ſinunt. Tunc dicuntur *dare ludum pueris*, hoc eſt, ludi vel ludendi poteſtatem illis facere. Vnde metaphora in alias res deducta, ut, *dare ludum alicui*, ſit indulgere illi, neque ab eo quotidianum penſum aut laborem exigere. quod hoc loco indulgetur argentariis. *Scalig.*

ALCEDONIA.] Hæ aves nidos faciunt in mari, media hyeme, quibus diebus tanta eſt tranquillitas, ut penitus nihil in mari poſſit moveri. inde etiam *dies Halcyonii* vocantur. *Servius.*

LVDIS POSCVNT.] Spectaculorum enim tempore neque libellos dare, neque in jus vocare hominem fas erat. *Douza. Argentarii ratione utuntur*, id eſt, ſapiunt, ſcilicet, & temporis habent rationem. *Ludis poſcunt neminem*; *ſecundum*, id eſt, poſt ludos, nemini reddunt. *Boxhorn.*

VACIVAE.] Retineo cum Lambin. *vacivas*: Et jocus Comicus eſt in *vacivis auribus.* nam locutio eſt familiaris, *ſi vacat, audi.* At Comicus dixit, *ſi vacivæ ſunt aures*, joco capto à vacuis ædibus. *Scalig.*

DARE VOBIS.] Id eſt, dicere. Virgilius Ecloga I.

Sed tamen iſte Deus qui ſit, da Tityre, nobis. Boxhorn.

CVM LATRANTI NOMINE.] *Latrans nomen*, eſt Caſina ipſa, nomen nempe mulieris. Proprium quippe mulierum ſemper gannire & latrare. Et nullum frequentius fuit convitium, quo apud Græcos verberarentur mulieres, quam canis. Apud Ariſtophanem ſæpe occurrit, ὦ κύων, de muliere oblatrante, & μεθύση κύων, de ebria. Veſpis:

Θρασεία καὶ μεθύση τις ὑλάκτει κύων

Κἄπειτ' ἐκεῖνος εἶπεν ὦ κύον κύον.

Scholiaſtes: τὴν ἀρτοπώλιδα κύνα εἶπεν, ὑλακτούσης σου φησὶν οὐ φροντίζω ὦ κύον. Græcus auctor unde hanc comœdiam accepit Plautus, nomen ei fecerat, κληρούμεναι, id eſt, ſortientes. Plauto placuit titulus ex nomine ancillæ ei facere, de qua ſervi contendebant. Ea eſt *Caſina* latranti nomine, quod, ut dixi mulierum eſt proprium. Caſina autem eſt κασίνη Græcum nomen à primitivo κάσις factum. At *caniſſa* Petiti falſum & ineptum. *Salmaſ.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Senex hic maritus habitat: eii eſt filius,
Is una cum Patre in illiſce habitat ædibus.
Eſt eii quidam ſervos, qui in morbo cubat;
Immo hercle vero in lecto, ne quid mentiar.
Is ſervos, ſed abhinc annos factum eſt ſedecim,
Quom conſpicatus eſt primo crepuſculo
Puellam exponi, adit extemplo ad mulierem,
Quæ illam exponebat: orat, ut eam det ſibi:
Exorat, aufert, detulit recta domum:
Dat heræ ſuæ, orat, ut eam curet, educet.
Hera facit, educavit magna induſtria,
Quaſi ſi eſſet ex ſe nata, non multo ſecus. MEVRS. quam ſi eſſet, &c.
Poſteaquam adolevit ad eam ætatem, uti viris
Placere poſſet, amare puellam eam hic ſenex Mſſ. Cam. at eam puellam hic ſenex Amat efflictim, & item contra filius.
Efflictim occipit; ut item hujus contra filius.
Sibi nunc uterque contra legiones parat,
Paterque, filiuſque, clam alter alterum.
Pater allegavit villicum, qui poſceret
Sibi iſtam uxorem: is ſperat, ſi eii ſit data,
Sibi fore paratas, clam uxorem, excubias foris.
Filius autem armigerum allegavit ſuum,
Qui ſibi eam uxorem poſcat. ſcit, ſi id impetret,
Futurum, quod amat, intra præſepis ſuas.
Vxor ſenis ſenſit virum amori operam dare,
Propterea ea una conſentit cum filio.
Ille autem poſtquam ſenſit filium ſuum
Eandem illam amare, & eſſe impedimento ſibi,
Hinc adoleſcentem peregre ablegavit pater.

EXPONI.] Extra ædes poni, ad incertum mortis, & vitæ caſum: quod faciebant, qui pueros natos alere, ſeu tollere nolebant. *Terent.* Hecyr. *Continuo exponetur.* ad quod Donatus: *ad mortem ſcilicet.* Lambin.

LEGIONES PARAT.] Allegoria à re militari. Ita *pugna* idem eſt, quod diſſenſio; *pugnare*, idem quod, diſſentire. *Legiones*, hic copiæ ſunt rationum & argumentorum, blanditiarum inſidiarumque. *Boxhorn.*

ALLEGAVIT.] Privatim miſit. *Lambinus.*

EXCVBIAS FORIS.] Significat pervigilia Veneris & amantium, apud villicum, clam uxorem, patri parata futura. *Boxhorn.*

Sciens ejus, mater ei dat operam, abſenti tamen.
Is, ne expectetis, hodie in hac Comœdia
In urbem non redibit: PLAVTVS noluit:
Interrupit pontem, qui erat ei in itinere.
Sunt hîc, quos credo nunc inter ſe dicere:
Quæſo, hercle, quid iſtic eſt? ſerviles nuptiæ?
Servine uxorem ducent, aut poſcent ſibi?
Novom attulerunt, quod ſit nuſquam gentium.
At ego ajo hoc fieri in Græcia & Carthagini,
Et hic in noſtra terra in Apulia. — *V.E.* in noſtra terra atque in Apulia.
Majoreque opera ibi ſerviles nuptiæ,
Quam liberales etiam curari ſolent.
Id ni ſit, mecum pignus, ſi quis volt, dato
In urnam mulſi, Pœnus dum judex ſiet;
Vel Græcus adeo, vel mea cauſſa Apulus.
Quid nunc? nihil agitis, ſentio: nemo ſitit.
Revortor ad illam puellam expoſititiam. — Dovz. revortar.
Quam ſervi ſumma vi ſibi uxorem expetunt.
Ea invenietur & pudica & libera,

INTERRVPIT.] Intercluſit ei reditum. Allegoria à re militari. Cæſar, *pontem reſcindere*, dixit; Livius, *intercidere*. Lambin. Ego exiſtimem, hic nihil eſſe allegoricum: ſed riſus tantum cauſſa dici. *Piſtoris.*

SERVILES NVPTIAE?] Neque enim juſtæ ſerviles ſunt nuptiæ ex Iure Civili: neque ſervorum mulieres dicuntur *uxores*, ſed *conjunctæ*. Varro.

POENVS.] Ideo aut Pœnum, aut Græcum, aut Apulum judices deſiderat, quod ſupra dixerat, *Carthagini, in Græcia & Apulia* ſerviles nuptias tam ſplendide celebrari. Vult igitur judices adhiberi locorum peritos. Quanquam hoc de nuptiis ſervilibus in hiſce locis curatis, Comica quadam licentia potius confictum, quam ut pro hiſtoriæ teſtimonio poſſit allegari. *Piſtoris.*

NIHIL AGITIS.] Pignore dato mecum non certatis. *Lambin.*

EA INVENIETVR.] Proſtibula per ludos publicos in Scenam introduci ſolebant, & exponi omnium non libidini ſolum, ſed licentiæ. Scilicet ut quæ perditi homines in Mimis & cætera obſcœnitate fabularum, paullo ante natantibus oculis viderant, ea poſt ludos in reliquo corpore peccarent. Is mos Romæ vetus. Statius:

Huc intrant faciles emi puellæ.

Et apparet vel ex Tertulliano, hanc productionem ſcortorum non ſine ſolemni pompa fuiſſe, & cum prædicatione publica præconis. Ad hunc ritum accommodandi hi verſus Prologi. Ecce enim perſona virginis in hac Fabula opus erat; ſed ea quia nuſquam interloquitur, ſaltem, quod Græci ajunt, κωφὸν πρόσωπον: non hiſtrio adhibitus ad repræſentandum, ſed de Scena aliquod ſcortillum. Ideo non temperat ſibi Scriptor à joco: Et hæc tam pudica, inquit, ſtatim poſt ludos ad ingenium redibit, & ſine ullis nuptiis nubet. *Lipſius.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Ingenua Athenienſis: neque quicquam ſtupri
Faciet profecto in hac quidem Comœdia.
Mox hercle vero poſt, tranſacta fabula.
Argentum ſi quis dederit, ut ego ſuſpicor,
Vltro ibi nuptum it, non manebit auſpices. Dovz. ultro ibit nuptum.
Tantum eſt. valete, bene rem gerite, & vincite
Virtute vera, quod feciſtis antidhac.

ACTVS PRIMVS.

OLYMPIO, CHALINVS.

NOn mihi licere meam rem me ſolum, ut volo,
Loqui atque cogitare, ſine ted arbitro?
Quid tu, malum, me ſequere? CH. *quia certum eſt mihi,*
Quaſi umbra, quoque ibis tu, te perſequi.
Quin edepol etiam, ſi in crucem vis pergere,
Sequi decretum eſt. dehinc conjicito cæterum, I. Gvl. ſequi decretum eſt te, hinc, &c.
Poßiſne, necne, clam me ſutelis tuis
Præripere Caſinam uxorem, proinde ut poſtulas.
OL. *Quid tibi negotî mecum eſt?* CH. *quid ais impudens?*
Quid in urbe reptas villice hîc magni pretii?
OL. *Libet.* CH. *quin ruri es in præfectura tua?*
Quin potius, quod legatum eſt tibi negotium,
Id curas, atque urbanis rebus te abſtines?
Quid huc veniſti ſponſam præreptum meam?

NON MANEBIT AVSPICES.] Cicero De Divinat. lib. I. *Nihil fere quondam majoris rei, niſi auſpicato, ne privatim quidem gerebatur: quod & nunc nuptiarum auſpices declarant, qui re omiſſa, nomen tamen tenent.* Sed cum auſpices adeundi mos deſiiſſet, *proxenetæ* vel *conciliatores* eorum vice fuerunt: qui & *Pronubi* dicti, felici omine omnia inchoantes. Gloſſarium: *Auſpices, pronubi, παράνυμφοι.* Et hi, quod conventum erat, ut rite fieret, tabuliſque mandaretur, curabant. *Hotomann.*

SVTELIS.] Vide notas Amphitruon. I. I. 211.

QVID IN VRBE REPTAS &c.] Lego, & ex parte cum *Lambino* emendo: *Quid in urbe reſtas villice haud magni pretî?* Primum faſtidium eſt in eo quod ſit villicus, ac eum propterea non deceat *in urbe reſtare*, hoc eſt, remanere & cunctari: poſtremum quod non ſit magni pretii. *Diſſald.*

Abi rus, abi dierectus tuam in provinciam.
OL. *Chaline, non ſum ego oblitus officium meum.*
Præfeci, rure recte qui curet tamen.
Ego, huc quod veni in urbem, ubi impetravero, GRVT. niſi impetr.
Vxorem ut iſtanc ducam, quam tu deperis:
Bellam & tenellam Caſinam, conſervam tuam.
Quando ego eam mecum rus uxorem abduxero,
Rure incubabo uſque in præfectura mea.
CH. *Tun' illam ducas? hercle, me ſuſpendio,*
Quam tu ejus potior fias, ſatius eſt mortuum.
OL. *Mea præda eſt illa: proin' tu te in laqueum induas.*
CH. *Ex ſterquilinio effoſſe, tua illæc præda ſit?*
OL. *Scies hoc ita eſſe. væ tibi! quot te modis,*
Si vivo, habebo in nuptiis miſerum meis?
CH. *Quid tu mihi facies?* OL. *egone quid faciam tibi?*
Primum omnium huic lucebis novæ nuptæ facem.
Poſtilla, ut ſemper improbus nihilque ſis.
Poſt id locorum, quando ad villam veneris,
Dabitur tibi amphora una, & una ſemita,
Fons unus, unum ahenum, & octo dolia:
Quæ niſi erunt ſemper plena, ego te implebo flagris.
Ita te aggerunda curvom aqua faciam probe,

DIERECTVS.] Vide notas Capteiv. 3. 4. 103.

EGO, HVC QVOD VENI.] Haud dubie hæc ita legenda & diſtinguenda ſunt; *Ego hoc, quod veni in urbem, ubi impetravero.* Vbi hoc, cujus cauſſa in urbem veni, impetravero, rure incubabo uſque in præfectura mea. *Boxhorn.*

POTIOR FIAS.] Id eſt, præferaris mihi, potiore apud eam habearis loco, quam ego. Nihil ergo hic mutandum. *Boxhorn.*

LVCEBIS NOVAE NVPTAE FACEM.] Quinque facibus utebantur in nuptiis: quod is numerus quaſi ſymbolũ quoddam ſit nuptiarum, ut qui ex primo impari, & primo pari, tanquam ex mare & fæmina conſtet. Plura vide apud *Plutarch.* in Problematis. Eas qui præferebant, δᾳδοῦχοι à Græcis, à Latinis fortaſſe olim *pueri lauti* dicebantur. de quibus vide notas ad Plauti Curcul. 1. 1. 9. Quin & ſuſpicor id olim ominoſum habitum fuiſſe, creditumque, qui novæ nuptæ luxiſſent facem, eos poſtea nihili fore. *Muret.*

ID LOCORVM.] Id temporis. *Lamb.*

CVRVOM AQVA FACIAM.] Mſ. noſter diſertim habet, *circum.* Quod elegantiſſimum & Plauti mihi eſſe videtur. *Circus* Latinis dicitur, quidquid rotundum eſt. Vnde diminutivum, *circulus.* Nihil autem circo incurvatius eſt. Tò *curvum* vulgatum gloſſa eſt, non Plauti. Et pro hac lectione facit comparatio, quæ ſequitur, à poſtilena deſumpta. *Boxhorn.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Vt poſtilena poßit ex te fieri.
Poſt autem, ruri niſi tu acervom ederis;
Aut, quaſi lumbricus, terram: quod te poſtules
Guſtare quicquam: nunquam edepol jejunium
Iejunium eſt æque, atque ego ruri reddibo te.
Poſt id, quom laſſus fueris & famelicus,
Noctu ut condigne te cubes, curabitur.
CH. *Quid facies?* OL. *concludere in feneſtram firmiter:*
Vnde auſcultare poßis, quom ego illanc oſculer:
Quom mihi illa dicet, Mi animule, mi Olympio,
Mea vita, mea medulla, mea feſtivitas, GRVT. mea mellilla.
Sine tuos ocellos deoſculer, voluptas mea,
Sine amabo ted amari, meus feſtus dies,
Meus pullus paſſer, mea columba, mi lepus. MEVRS. meus pullus, meus paſſer.
Quom mihi hæc dicentur dicta, tum tu furcifer,
Quaſi mus, in medio pariete vorſabere.
Nunc ne tu te mihi reſpondere poſtules,
Abeo intro: tædet ſermonis tui. CH. *te ſequor.*
Hic quidem, pol, certo nihil ages ſine me arbitro.

POSTILENA.] Lorum craſſum, ſive lignum incurvum, ſub jumẽtorum cauda, ad ſuſtinendum βάσταγμα, cui onus imponitur. *Lambin.*

NISI TV &c.] Non poſſum probare Turnebi lectionem & explicationem, *niſi ut mures de acervo ederis.* Acervum edere, pro de acervo edere, vix probũ. Legendum putem, *niſi tu acus boum ederis;* Niſi ederis acus, ut boves ſolent, aut niſi terram, ut lumbrici. Fortaſſe an & *acer boum* ſcripſerat. Vt *acer* pro *acus* dixerint veteres, unde in ſecundo caſu *aceris.* Acus eſt palea. Palea autem pro pabulo bubus, ut eſt apud Varronem lib. II. de R. R. cap. v. *Salmaſ.*

QVOD TE POSTVLES.] Iſtud *quidquam* non eſt mutandum in *quidvis.* Et deteriores ſunt libri qui ſic habent. Sine diſtinctione ſcribendum: *Quod te poſtules, guſtare quicquam, nunquam ædepol jejunium jejunium eſt æque, &c.* Ratio loquendi poſtulabat, ut diceret, *Quod te poſtules guſtare quidquam, non eſt,* pro eo dixit, quod te poſtules guſtare quidquam, non jejunium æque eſt jejunum, ut ego te reddam. *Salmaſ.*

CONDIGNE TE CVBES.] In Mſ. noſtro non exſtat, *te*, ſed pro, *cubes*, *recubes.* An non ergo hic legendum? *ut cum tignis recubes*; ut tignis, non lecto noctu incubes. Iudicent qui Plautinarum venerum periti ſunt. *Boxhorn.*

IN FENESTRAM.] Non de cubiculari aliqua feneſtra accipiendum, in quam iſte compingendus; ſed de ergaſtulari. *Lipſius.*

MELLILLA.] Eſt ὑποκοριστικὸν verbi *mellina*, quo alibi utitur. *Meurſ.*

PVLLVS.] *Puerum quem quis amabat, pullum ejus vocabant.* Feſtus.

MI LEPVS.] Sallaciſſima ac venuſtiſſima animalia commemorat, columbam, paſſerem, leporem. *Palmer.*

IN MEDIO &c.] In illa feneſtra. *Lambinus.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

ACTVS SECVNDI SCENA PRIMA.

CLEOSTRATA, PARDALISCA.

OBſignate cellas, referte anulum ad me:
Ego huc tranſeo in proximum ad meam vicinam.
Vir ſi quid volet me, facite hinc me arceſſatis.
PA. Prandium juſſerat ſenex ſibi parari.
CL. St, tace, atque abi. neque paro, neque hodie
Coquetur: quando is mihi & filio advorſatur
Suo, animique amoriſque cauſſa ſui.
Flagitium illud hominis! ego illum fame, ego illum
Siti, maledictis, malefactis, amatorem
Vlciſcar: ego pol illum probe incommodis
Dictis angam: faciam uti, proinde ut eſt dignus,
Vitam colat; Acheruntis pabulum, flagitii
Perſequentem, ſtabulum nequitiæ. nunc hinc
Meas fortunas eo queſtum ad vicinas.
Sed foris concrepuit. atque ea ipſa eccam egreditur
Foras. non pol per tempus iter mihi incepi.

OBSIGNATE CELLAS.] Signatorium anulum intellegit, ſive, ut alii appellant, ſigillaricium, qui habeat χαρακτῆρα. De quo Vopiſcus in Aureliano: *Vxori & filiæ anulum ſigillaricium quaſi privatus inſtituit.* Moris autem Romanis, ut domi ſupellex penuſque omnis eo ſignaretur: ne quid negligentia aut furto periret. *Lipſius.*

ACHERVNTIS PABVLVM.] Qua Acheruns paſcitur ſenem, qui Acherunti debetur. *Orci victimam*, ut loquitur Horatius, 2. Od. 3. *Lamb.* Tò *Acheruntis pabulum* & quæ ſequuntur, refert *Acidalius* cum *Lambino* ad *ulciſcar*, &, *angam*, verba ſupra poſita. Sed nihil opus eſt quod domi habeas, id aliunde emendicari. Latinum & Plautinum eſt: *faciam Acheruntis pabulum & flagitii perſequentem, uti vitam colat.* Diſſald.

FLAGITII PERSEQVENTEM.] *Perſequentem* non concoquo: & divino leg. *flagitii Præſepe.* cum enim *pabulum* & *ſtabulum* nominarit, quidni etiam *præſepe*, quod iſtis affine? Et, *præſepe flagitii*, eadem ratione dixeris, qua *ſtabulum flagitii*, in Trucul. *Acid.*

AD VICINAS.] Lego: *ad vicinam.* Vt ſupra vſ. 2. hujus ſcenæ, & verſu huic proximo: *ea ipſa eccam egreditur foras. Ea ipſa*, nempe vicina, non vicinæ. *Diſſald.*

PER TEMPVS.] Opportune. Ita Latine dicitur; *per tempus licere aliquid, aut non licere.* Per aliquem fieri credimus, quo favente aliquid fit. Ergo per tempus non fit, quod fit tempore ac occaſione non favente. *Boxhorn.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

ACTVS SECVNDI SCENA SECVNDA.

MVRRHINA, CLEOSTRATA.

SEquimini comites in proxumum me huc.
Heus vos. ecquis hæc quæ loquar audit? ego hîc ero,
Vir ſi, aut quiſpiam quæret. nam ubi domi ſola ſum,
Sopor manus calvitur. juſſin' colum
Ferri mihi? CL. *Murrhina ſalve.* MV. *ſalve*
Mecaſtor. ſed quid tu es triſtis, amabo?
CL. *Ita ſolent omnes quæ ſunt male nuptæ,*
Domi & foris ægre quod ſit, ſatis ſemper eſt.
Nam ego ibam ad te. MV. *& pol ego iſtuc ad te.* DISS. jam ego ibam ad te.
ſed quid eſt,
Quod tuo nunc animo ægre eſt? nam quod tibi eſt
Aegre, idem mihi eſt dividiæ. CL. *credo ecaſtor:*
Nam vicinam neminem amo merito magis, quam te:
Nec qua cum plura ſunt mihi, quæ ego velim. GRVT. ne qua in plura.
MV. *Amo te, atque iſtuc expeto ſcire quid ſit.*
CL. *Vir me habet peſſumis deſpicatam modis,*

SEQVIMINI COMITES.] Comitatus poſteriori ævo frequens è ſpadonibus. Virgines enim & matronæ, ſive alioqui materfamilias aliqua ordinis honeſtioris, nunquam ſine aſſeclarum pediſſequio in publicum prodibant; ne ſi in proximum quidem diverterent: quo videlicet & culpam & ſuſpicionem evitarent. Nænius: *Subito famam tollunt, ſi quam ſolam videre in via.* Ciſtell. *aſtat ea in via ſola: Proſtibulum ſane eſt.* V.N. Amph. 3.2.48.

CALVITVR.] Auctor Vocab. Latin. Græci. *Calvitur*, id eſt, ἐξαπατᾷ. Significat autem Cleoſtrata, ſe, cum ſola eſt domi, ſomno urgeri atque opprimi, ſibique ſomnolentæ opera muliebria è manibus excidere. Sic apud *Lucretium*, mulieri opera ſua de manibus excidunt:

Caſtorioque gravi mulier ſopita recumbit:
Et manibus nitidū teneris opus effluit eii.

Lambin. In Mſ. noſtro legitur; *ſopor manu ſcalpitur*. Scalpere has aut illas corporis partes ſolent dormiturientes, ne dormiant. Nec tamen damno lectionem vulgatam. *Boxhorn*,

DIVIDVAE.] Hanc ſcripturam omnium Mſſ. Pall. & Camer. mutavit *Lamb.* in *dividiæ*: nec male, ſi cum *Nonio* triſtitiam & mœrorem interpreteris, quod Veteres dixiſſe ex hoc *Propertii* vult:

Dividias mentis conficit omnis amor.

Male, ſi cum *Feſto* diſcordiam interpretandum cenſeas. *Gloſſæ* dividia ἐπάχθεια, διχόνοια. *Grut.*

NEC QVA CVM.] In Mſ. noſtro diſertim legitur; *Nec quam.* Igitur hæc ſic legenda & diſtinguenda: *Nam vicinam neminem amo merito magis, quam te, Nec quam.* nempe, aliam aliquam, non vicinam. *Complura ſunt mihi, quæ ego velim.* ſcil. apud te diſſerere, tibi exponere. Facit huc reſponſum Murrhinæ; *iſtuc expeto ſcire quid ſit*; quod nempe dicis te velle mihi exponere. *Boxhorn.*

Nec mihi jus meum obtinendi optio eſt. Dovz. copia eſt.
Mv. Hem, quid eſt? dic idem hoc: nam pol haud ſatis meo
Corde accepi querelas tuas, obſecro.
Cl. Vir me habet peſſumis deſpicatam modis.
Mv. Mira ſunt, vera ſi prædicas. nam viri
Ius ſuum ad mulieres obtinere haud queunt.
Cl. Quin mihi ancillulam ingratis poſtulat, quæ mea eſt,
Quæ meo educata ſumptu eſt, villico ſuo ſe dare.
Sed ipſus eam amat. Mv. obſecro tace. Cl. nam hic nunc
Licet dicere. nos ſumus. Mv. ita eſt, unde ea tibi eſt?
Nam PECVLI probam nil habere addecet
Clam virum: & quæ habet partum, ei haud commodi eſt, Lips. & quod habet, partum ei haud commode eſt.
Quin viro aut ſubtrahat, aut ſtupro invenerit.
Hoc viri cenſeo eſſe omne, quicquid tuum eſt.

Obtinendi optio est.] *Optiones* in militia erant, quos ſibi optarent centuriones, tanquam adjutores rerum gerendarum. hinc *optio*, quemvis rei perficiundæ adjutorem ſignificat. V. N. Aſin. I. I. 88. Venuſte ergo Cleoſtrata *optionem* ſibi eſſe negat, id eſt, auxilium & adjumentum jus ſuum obtinendi. *I. Gul.* At quis ſic Latine dixerit; *Non eſt mihi optio obtinendi jus*? quod eſt ineptum. *Optio* nihil hic aliud ſignificat quam copiam & poteſtatem, eligendi, faciendi, obtinendi quod velis, & deberi tibi putes. *Ius* autem *ſuum* vocat Cleoſtrata, quod per legitimum matrimonium ſibi quæſiverat, quo ad individuam vitæ ſocietatem, ac ſe ſolam amandam maritum habebat obligatum. *Boxhorn.*

Nam viri ivs svvm.] At ego credideram mulieres tam ingenio eſſe nequam, ut per vagos earum & illicitos amores jus ſuum obtinere non poſſint mariti, quo per matrimonium ſolis ſibi eas habent obſtrictas. *Boxhorn.*

Obsecro tace &c.] Formula dicendi eſt, qua utimur attoniti ad auditam rem novam, miram, infandam. Cleoſtrata reſpondet: *Nam hic nunc licet dicere.* Sed legendum eſt, *Num hic non licet dicere?* Cur tacerem? Nos enim, Murrina, niſi fallor, ſolæ hic ſumus. *Boxhorn.*

Et qvae habet partvm, ei &c.] Illuſtrandæ ſententiæ facit hoc Pomp. IC. lib. 5. ad Q. Mutium: *Q. Mutius ait, cum in controverſiam venit, unde ad mulierem quid pervenerit: & verius & honeſtius eſt, quod non demonſtratur, unde habeas, exiſtimari à viro, aut qui in poteſtate ejus eſſet, ad eam perveniſſe. Evitandi autem turpis quæſtus gratia circa uxorem videtur hoc Q. Mutius probaſſe.* Sc. Gentil. In libris eſt, *& quæ habet, partum ei haud commodi eſt.* Non propterea probanda interpunctio & lectio Gruteri, *Et quæ habet partum, ei haud commodi eſt.* In vetuſtis Codicibus perperam ſcriptum fuit *commodi*, pro *commode*. Vt alio loco *primi cata*, pro *prime cata*. Scribendum igitur; *& quæ habet, partum ei haud commode eſt.* Figura eſt πρὸς τὸ σημαινόμενον. Sic enim locutus eſt quaſi præceſſiſſet, *& quod habet*; Et quæ habet, haud commode id ei partum eſt. *Salmaſ.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

CL. *Tu quidem advorſum tuam amicam omnia loqueris.*
MV. *Tace ſis ſtulta, & mihi auſculta : noli ſis tu illi*
Advorſari. ſine amet, ſine quod libet id faciat:
Quando tibi nil domi deliquum eſt.
CL. *Satin' ſana es? nam tu quidem advorſus tuam iſta rem*
Loquere. MV. *inſipiens! ſemper tu huic verbo vitato*
Abs tuo viro. CL. *quoi verbo?* MV. *I foras mulier.* CL. *ſt!*
Tace. MV. *quid eſt?* CL. *hem.* MV. *quis eſt, quem vides?*
CL. *vir eccum it.*
MV. *Intro abi, appropera age amabo.* CL. *impetras.*
Abeo. MV. *mox magis cum otium mihi & tibi erit,*
Igitur tecum loquar, nunc vale. CL. *valeas.*

ACTVS SECVNDI SCENA TERTIA.

STALINO, CLEOSTRATA.

OMnibus rebus ego amorem credo, & nitoribus nitidis antevenire. (*leporis hodie*
Nec potis quicquam commemorari, quod plus ſalis, pluſque
Habeat. cocos equidem nimis demiror, qui tot utuntur condimentis,
Eos eo condimento uno non utier, omnibus, quod præſtat.
Namq; ubi amor cõdimentum inerit, quoivis placiturum credo.

TVAM AMICAM.] Adoleſcens ſuſpicabatur; *tuum animum omnialoqueris*, ut velit: Etſi de his me mones, aliter tamen ſentis. Idem fere repetit ſtatim: *Satin' ſana es? nam tu quidem advorſum tuam iſta rem loquere.* I. Gruter.

DELIQVVM EST.] *Deliquum* nihil eſt aliud, quam quod nos *deeſt* dicimus: à *delinquendo* ſic appellatum, quod *delinquat*, id eſt, deficiat, ut veteres loquebantur. Tubero: *Num delinquit, aut ſupereſt aliquid tibi?* Vt enim *reliquum* à *relinquo*, ſive adeo *relinquor*; ſic *deliquum* à *delinquo* formatum eſſe veriſimile ſit mihi. Ita *deliquum* & *reliquum* oppoſita invenientur: ut, *Nihil reliquum eſt mihi*, id eſt, nihil ultra reſiduum factum eſt mihi: contra; *Nihil deliquum eſt mihi*, id eſt, nullius rei indigus ſum. *Douza.*

I FORAS MVLIER.] Iubet Murrhina, ita ſe gerat Cleoſtrata, ne habeat neceſſe audire divortii formulam, quæ erat: *I foras mulier.* Gruter.

VIR ECCVM IT. &c.] Non dubium eſt, quin hæc ab notatis perſonis laborent. Nam re vera Murrhina diſcedit è ſcena, remanet Cleoſtrata. Sic reſcribendum:

---- CL. *vir eccum it,*
Intro abi, appropera, age amabo. MV. *impetras,*
Abeo. CL. *mox magis, cum otium mihi & tibi erit,*
Igitur tecum loquar, nunc vale. MV. *valeas.*
Diſſald.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

NEQVE SALSVM neque ſuave eſſe poteſt quicquam, ubi amor
non admiſcetur. (& lenem.
Fel quod amarum eſt, id mel faciet: hominem ex triſti lepidum
Hanc ego de me cōjecturam domi facio, magis quam ex auditis.
Qui poſtquam amo Caſinam, magis initio munditiis mundi-
tiam antideo. (ungor,
Myropolas omnes ſolicito, ubicumque eſt lepidum unguentum,
Vt illi placeam. & placeo, ut videor. ſed uxor me excruciat,
quia vivit.
Triſtem aſtare aſpicio. blande hæc mihi mala res eſt appellanda.
Vxor mea, meaque amœnitas, quid tu agis? CL. abi, atque
abſtine manum.
ST. Eja mea Iuno, non decet te eſſe tam triſtem tuo Iovi.
Quo nunc abis? CL. mitte me. ST. mane. CL. non maneo.
ST. at pol ego te ſequar.
CL. Obſecro, ſanuſne es? ST. ſanus, quando
ted amo. CL. nolo ames. ST. non

DOVZ. non poteſt impetrari. *ſc. ut non amem.*

Potes impetrare. CL. enicas. ST. vera dicas velim. CL. cre-
do ego (es,
Iſtuc tibi. ST. reſpice, oh, mi lepos! CL. nempe ita uti tu mihi
Vnde hîc amabo unguenta adolent? ST. oh, perii! manifeſto miſer
Teneor. ceſſo caput pallio detergere? uti te bonus
Mercurius perdat myropola, qui hæc mihi dediſti. CL. eho tu
Nihili cana culex: vix teneor, quin, quæ decent te,
dicam.

GRVT. nihili canalicola.

MAGIS INITIO.] Probo conjecturam Guljelmii: *Qui poſtquam amo Caſinam, magis niteo, munditiis munditiam antideo.* Scriptum fuit *nitio*, pro *niteo*. Vnde indocti librarii fecerunt, *initio*. Nitor cum munditiis optime convenit. Et *nitor* ſic accipitur apud Terentium, *qui veſtitus, qui nitor.* Propertius, *propriis velle nititi bonis.* Salmaſ.

QVID AGIS?] Hæc dum loquitur, uxorem leni manu demulcet, & ut Amphitr. loquitur, *palpo percutit.* Lamb.

SANVS QVANDO &c.] Reſtituo adjuvantibus *Mſſ. Lang.* & V. Cod. *Sanus, quom ted amo.* *Quando* interpretamentum erat τοῦ *quom.* *Vera dicas velim*, ut ſcilicet te enecem: cupit enim videre uxorem mortuam, quæ illi amores turbatum it. *Diſſald.*

VNGVENTA ADOLENT?] Olim elegantiores homines odoratis unguentis caput perfundere ſolebant. Martialis lib. 8. 77.

Si ſapis, Aſſyrio ſemper tibi crinis amomo Splendeat &c.

Muret.

CANA CVLEX.] Hæc quin de amaſio ſene dicantur, ſic mihi perſuadeo, *Culicem* hic figurate amatorem eſſe, quod, cum ſua promuſcide cutem formoſarum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Senecta ætate unguentatus per vias incedis, ignave.
ST. *Pol ego amico dedi quoidam operam, dum emit*
Vnguenta. CL. *ut cito commentatus eſt!* LAMB. commentus eſt.
Ecquid te pudet? ST. *omnia quæ tu vis.* CL. *ubi in luſtra jacuiſti?*
ST. *Egone in luſtra?* CL. *ſcio plus, quam tu me arbitrare.* ST. *quid id eſt?*
Quid tu ſcis? CL. *te ſene omnium ſenem neminem eſſe ignaviorem.* DISS. omnium ſenum.
Vnde is nihili? ubi fuiſti? ubi luſtratus? ubi bibiſti?
Id eſt mecaſtor: vide palliolum ut rugat. ST. *Dî me & te infelicitent,*
Si ego in os meum hodie vini guttam indidi. CL. *immo age, ut lubet,*
Bibe, es, diſperde rem. ST. *ohe, jam ſatis uxor eſt: comprime te: nimium tinnis.* GRVT. jam ſatis uxor es.
Relinque aliquantum orationis, cras quod mecum litiges:
Sed quid ais? jam domuiſti animum potius, ut quod vir velit
Fieri, id facias quam advorſere contra? CL. *qua de re?* ST. *rogas?*
Super ancilla Caſina, ut detur nuptum noſtro villico,
Servo frugi: atque ubi illi bene ſit; ligno, aqua calida, cibo,
Veſtimentis, ubique educat pueros, quos pariat, potius
Quam illi ſervo nequam des armigero, nihili atque improbo,
Quoi homini hodie peculi nummus non eſt plumbeus.
CL. *Mirum, mecaſtor, te ſenecta ætate officium tuum*
Non meminiſſe? ST. *quid jam?* CL. *quia, ſi facias recte aut commode,*
Me ſinas curare ancillas, quæ mea eſt curatio.

rum pertundant, & tanquam ſiphone ſanguinem eliciant, amore quodam earum capti eſſe videantur. *Turneb.*

VBI IN LVSTRA IACVISTI.] Præpoſitioni *In*, ſive motum denotet, ſive etiam ſine ulla motus ſignificatione, veteres caſum accuſandi vel auferendi indifferenter tribuunt. *Popma.*

VNDE IS.] Id eſt, venis. *Lambin.*

ID EST MECASTOR.] Rogarat eum, ubi perpotaſſet; tum acrius in habitum intuens, *Id eſt mecaſtor*, ait: ut ſcilicet perpotarit. nam vel hoc palliolum vide, ut rugas contraxit à deſidiabulo illo ſedentario. *Id eſt*, vel, *Hoc eſt*, eorum quæ dicta ſunt, adſeverationem habet. Inferius hac Fab. *hoc erat Ecaſtor, quod m. &c.* I. Gul.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

ST. *Quî, malum, homini ſcutigerulo dare lubet?* CL. *quia enim filio*
Nos oportet opitulari unico. ST. *at quanquam unicu' ſt,*
Nihilo magis unicus eſt ille mihi filius, quam ego illi pater:
Illum mihi æquius eſt, quam me illi, quæ volo concedere.
CL. *Tu ecaſtor tibi, homo, malam rem quæris.* ST. *ſubolet, ſentio.*
Egone? CL. *tu nam quid friguttis? quid iſtuc tam cupide cupis?*
ST. *Vt enim frugi ſervo detur potius, quam ſervo improbo.*
CL. *Quid ſi ego impetro, atque exoro à villico, cauſſa mea*
Vt eam illi permittat? ST. *quid ſi ego autem ab armigero impetro,*
Eam illi permittat? atque hoc, credo, impetraſſere.
CL. *Convenit. vis tuis Chalinum huc evocem verbis foras?*
Tu eum orato, ego autem orabo villicum. ST. *ſane volo.*
CL. *Iam hîc erit. nunc experiemur, noſtrum uter ſit blandior.*
ST. *Hercules Dîque iſtam perdant, quod nunc liceat dicere.*
Ego diſcrucior miſer amore: illa autem quaſi ob induſtriam
Miſer advorſatur. ſubolet hoc jam uxori, quod ego machinor;
Propter eam rem magis armigero dat operam de induſtria.

ACTVS SECVNDI SCENA QVARTA.

STALINO, CHALINVS.

QVi illum Dii omnes Deæque perdant. CH. *te uxor, ajebat, tua* ALD. ut illum, &c.
Me vocare ST. *ego enim vocari juſſi.* CH. *eloquere quid velis?*
ST. *Primum ego te porrectiore fronte volo mecum loqui.*
CH. *STVLTITIA EST ei te eſſe triſtem, quojus poteſtas plus poteſt.*

SCVTIGERVLO.] Per contemptum, pro *cacula militari*: qualis Staſimus, Trin. *Douza.*

FRIGVTTIS.] *Friguttire*, eſt geſtu corporis cupiditatem animi declarare. *Lambin.*

QVI ILLVM.] *Qui*, pro *ut*, vel *utinam*: Vide Donat. Phorm. Terent. *Qui illum dii omnes perduint!* Sic Plaut. Trin. *Qui iſtum dii perdant.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

ST. *Prob! bonæ frugi hominem te jampridem eſſe arbitror.* CH. *intellego.* PARIS. per bonæ fr. BAS. pol bonæ fr.
Quin, ſi ita arbitrare, emittis me manu? ST. *quin id volo:*
Sed nihil eſt, cupere me factum, niſi tu factis adjuvas.
CH. *Quod velis modo id velim me ſcire.* ST. *auſculta ergo loquar:* DOVZ. auſculta, ego loquar.
Caſinam ego uxorem promiſi villico noſtro dare.
CH. *At tua uxor, filiuſque promiſerunt mihi.* ST. *ſcio.*
Sed utrum nunc tu, cælibem eſſe te mavis liberum,
An maritum ſervom ætatem degere & gnatos tuos?
Optio hæc tua eſt: utram harunc vis conditionem accipe.
CH. *Liber ſi ſim, meo periculo vivam, nunc vivo tuo.*
De Caſina certum eſt, concedere homini nato nemini.
ST. *Intro, abi, atque actutum uxorem huc evoca ante ædîs cito.*
Et ſitellam huc tecũ efferto cum aqua & ſortîs. CH. *ſatis placet.*
ST. *Ego pol iſtam jam aliquovorſum tragulam decidero.* LIPS. tragulam dejecero.
Nam ſi ſic nihil impetrare potero, ſaltem ſortiar.
Ibi ego te & ſuffragatores tuos ulciſcar. CH. *attamen*
Mihi obtinget ſors. ST. *ut quidem pol pereas cruciatu malo.*
CH. *Mihi illa nubet; machinare quod lubet, quovis modo.*
ST. *abin' hinc ab oculis?* CH. *invitus me vides: vivam tamen.*
ST. *Sumne ego miſer homo? ſatin' omnes res ſunt advorſæ mihi?*
Iam metuo, ne Olympionem mea uxor exoraverit,
Ne Caſinam ducat. ſi id factum eſt, ecce me nullum ſenem:

NVNC VIVO TVO.] Mortuo enim ſervo, damnum ad herum recidit. *Lambinus.*

SITELLAM.] Cicero *hydriam* Græca voce appellat. Huic vaſi, in quod conjiciendæ erant ſortes, infundebatur aqua, donec impleretur; nam in vas inane non conjiciebantur ſortes, quæ erant ligneæ non terreæ, ne liqueſcerent in aqua. Deinde in ſortibus inſcripta erant ſortientium nomina, vel aliquid quod eſſet loco nominis; ut hic erant inſcriptæ numerorum notæ; ea autem ſors, quæ unum ſcriptum habebat, erat Olympionis, quæ duo Chalini. Poſtremo, cujus ſors primo exibat vel educebatur, is vincebat. *Lambin.*

TRAGVLAM DECIDERO.] Allegoria à re militari ſignificat, ſe machinas uxoris aliqua ratione dejecturum. Feſtus: *Tragula, genus teli, dicta quod ſcuto infixa trahatur.* Validum igitur telum, ſed quale, haud aliter ſcio, niſi quod humatum fuiſſe ſuſpicor, ob etymon illud à trahendo. V. N. Epid. 5. 2. Iam, *decidere telum*, dicebant Latini, ut Hom. ἐκτέμνειν βέλος, quod eſt, vulnere latius inciſo telum evellere. *Lipſ.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Si non impetravit, etiam ſpecula in ſortitu'ſt mihi. DOVZ. in ſorti reſtat mihi.
Si ſors autem decollaßit, gladium faciam culcitram,
Eumque incumbam. ſed progreditur optume, eccum, Olympio.

ACTVS SECVNDI SCENA QVINTA.

OLYMPIO, STALINO.

VNa edepol opera in furnum calidum condito,
Atque ibi torreto me pro pane rubido, hera,
Quam inſtanc operam à med impetres, quod poſtulas.
ST. *Salvos ſum, ſalva ſpes eſt, ut verba audio.*
OL. *Quid tu me vero libertate territas?* SAMB. quid tu me, hera, libert.
Quid ſi tu nolis, filiuſque etiam tuus, ACID. quin ſi tu.
Vobis invitis atque amborum ingratiis
Vna libella liber poſſum fieri.
ST. *Quid iſtuc eſt? quîcum litigas, Olympio?*
OL. *Cum eadem qua tu ſemper.* ST. *cum uxorene mea?*
OL. *Quam tu mihi uxorem? quaſi venator tu quidem es,*
Dies atque noctes cum cane ætatem exigis.
ST. *Quid ait? quid loquitur tecum?* OL. *orat, obſecrat,*
Ne Caſinam uxorem ducam. ST. *quid tu poſtea?*

IN SORTITV'ST MIHI.] Mſ. Cam. habet, *etiam ſpecula inſortita ſunt mihi:* & ita omnes Mſſ. Lang. & Pallatt. vett. niſi quod *ſpicula* legant. Hinc *Gruterus* fecit, *etiam ſpecula in ſortitu'ſt mihi.* nam ſt ſæpe degeneravit in *ſunt.* plane, ut ex conjectura etiam Acidalius. *Sortitus*, ipſe ſortiendi actus. *Specula* dicitur à *ſpes*, ut *recula*, à *res*. Cum autem omnes Mſſ. etiam noſter, habeant *inſortita*, & *inſortita ſpecula* eleganter dicatur quantilla ſpes adhuc ambigua, & per ſortem nondum acciſa, ſic potius legendum cenſeo. *Boxhorn.*

DECOLLASSIT.] V. N. Capteiv. 3. 1. 37.

PRO PANE RVBIDO.] Feſtus: *Rubidus panis vocatur parum coctus, cum rubro colore.* Directe contra Iſidori ſententiam, qui de eodem libro 20. *Rubidus panis, recoctus & rubefactus.* Itaque veriſimiliter *Gruterus* emendabat apud Feſtum: *Rub. pan. vocatur iterum coctus.* Goldaſtus *rubidum panem* ait vocari ab ævi medii ſcriptoribus, *purpureum:* quod ab igne rubeat, utpote bis coctus. Sed egregie fallitur, cum ubique pro corrupta ea voce *purpureum,* haud dubie, *furfureum* ſit reponendum. *Rubidus panis* hic eſt bene toſtus, & ſic, ut fit, rubidus. *Boxhorn.*

VNA LIBELLA.] V. N. Aul. act. 5. 1. 27.

CVM CANE.] *Canem* dicit uxorem, quæ adſidue latrat ut canis. *Lamb.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

OL. *Negavi enim ipſi me conceſſurum Iovi,*
Si is mecum oraret. ST. *Di te ſervaßint mihi.*
OL. *Nunc in fermento tota eſt, ita turget mihi.*
ST. *Edepol ego illam mediam diruptam velim.*
OL. *Credo edepol eſſe, ſiquidem tu frugi bonæ es.*
Verum edepol tua mihi odioſa eſt amatio:
Inimica eſt tua uxor mihi, inimicus filius,
Inimici familiares. ST. *quid id refert tua?*
Vnus tibi hic dum propitius ſit Iuppiter,
Tu iſtos minutos cave deos flocciſeceris. SAMB. Inimicos.
OL. *Nugæ ſunt iſtæ magnæ. quaſi tu neſcias*
Repente ut emoriantur humani Ioves.
Sed tandem ſi tu Iuppiter ſis emortuus,
Quom ad Deos minores redierit regnum tuum,
Quis mihi ſubveniet tergo, aut capiti, aut cruribus?
ST. *Opinione melius res tibi habeat tua,*
Si hoc impetramus, ut ego cum Caſina cubem.
OL. *Non, hercle, opinor poſſe, ita uxor acriter*
Tua inſtat, ne mihi detur. ST. *at ego ſic agam:*
Conjiciam ſortis in ſitellam, & ſortiar
Tibi & Chalino. ita rem natam eſſe intellego,
Neceſſum eſt vorſis gladiis depugnarier.
OL. *Quid ſi ſors aliter, quam voles, evenerit?*

ITA TVRGET MIHI.] Ἐπεξήγησις præcedentium. Et bene explicavit *P. Victorius.* omnia ſiquidem in ira turgida magis. Ab hac ſimilitudine Arbiter dixit, *odia detumeſcunt.* Grut.

SIQVIDEM TV FRVGI BONAE ES.] Si tu virilis maritus es, illa media dirupta eſt: alludens ad eugium ſive hymenem naturæ muliebris. *Budæus.*

QVIS MIHI SVBVENIET.] Helleniſmus eſt in hoc verſu, ὅλον καὶ μέρος. Hom. Iliad. α. Ἀλλ' οὐκ Ἀτρείδῃ Ἀγαμέμνονι ἥνδανε θυμῷ. *Deſ. Herald.*

VORSIS GLADIIS.] Dirempta præluſione, abjectiſque luſoriis armis, tranſibant ad vera. Atque hoc eſt, quod, *dimicare ad certum*, Tertullianus alibi vocat. Appellabant id etiam, *pugnare verſis armis.* Caper litterator: *Inverſis armis pugnaſſe gladiatores non eſt dicendum, ſed verſis,* id eſt, *tranſmutatis. Sic, non inverſis pannis agitaſſe aurigas,* (cum pannos ſumebant alterius coloris; puta pro ruſſato Venetum) *ſed verſis.* Plauti verſum è Caſina illuſtrabit hæc nota: --- *ita rem nat.* &c. Nec enim aliud in ea armorum verſione eſſe, facile perſuadeor Ovidii verſu de Arte: *Ponite jam gladios hebetes, pugnetur acutis.* Alias ſuſpicari poſſimus, ſi quis à genere ad genus alterum tranſeat, puta à *Secutore* ad *Retiarium*, dici eum *pugnare verſis armis.* At placet prius, etſi in Plauti verſu ſalivam etiamnum mihi movet mea olim divinatio, *veris gladiis.* Lipſ.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

ST. *Benedice. Dîs ſum fretus, Deos ſperabimus.*
OL. *Non ego iſtuc verbum emiſsim titivilitio.*
Nam omnes mortales Dîs ſunt freti: ſed tamen
Vidi ego Dîs fretos ſæpe multos decipi.
ST. *Tace parumper.* OL. *quid vis?* ST. *eccum exit foras*
Chalinus intus cum ſitella & ſortibus.
Nunc nos collatis ſignis depugnabimus.

ACID. emiſsim pro, *emerim.*

ACTVS SECVNDI SCENA SEXTA.

CLEOSTRATA, CHALINVS, STALINO, OLYMPIO.

FAce Chaline me certiorem, quid meus vir me velit.
CH. *Ille edepol videre ardentem te extra portam Metiam. (ſed certo ſcio.*
CL. *Credo ecaſtor vellet.* CH. *at pol ego haud credo,*
ST. *Plus artificum eſt mî quam rebar, ariolũ hunc habeo domi.*
Quid ſi propius attollamus ſigna, eamuſque obviam?
Sequere. quid vos agitis? CH. *aſſunt quæ imperaviſti omnia,*
Vxor, ſortes, ſitella, atque egomet. ST. *te uno adeſt pluſquam ego volo. (tibi.*
CH. *Tibi quidem edepol ita videtur: ſtimulus ego nunc ſum*

DISS. contollamus.

TITIVILITIO.] Id eſt, *filis putridis, quæ de tela cadunt:* Fulgentius. quanquam *Turnebus* cenſuit, Fulg. legiſſe *textivilitium* apud Plautum, ut ſit nomen compoſitum ex *textu* & *vilitate.* Feſtus: *Titivilitium nullius ſignificationis eſt, ut apud Græcos* βλιτυρὶ, & σκινδαψός. *Titivillitium* inter ea cenſendum, quæ Græci Critici vocant ἐπιφθεγματικὰ, Latini veteres *Effutilia.* Ioſ. Scaliger.

ARDENTEM.] Iam mortuam in rogo. Optare mortem uxorum, occurrit centies in Comœdiis. *Gruter.*

PORTAM METIAM.] *Metia porta* ea eſt quæ nomen à *Metio Aſthemio* habet, qui pro peſte ſedata, diis, omnia quæ novo vere naſcebantur, & homines, & pecora etiam obtulit. Sunt qui à *Metio* illo fœdifrago dictam portam velint, & quoniam ibi torquerentur homines, Romano populo inviſam fuiſſe contendunt. *Longol.*

HAVD CREDO.] Donatus: *Credere, dubitantis eſt: certum eſſe, fidentis.* Plus eſt *ſcire*, quam *credere*: nam certior *ſcientia* eſt, quam *fides*, ut docet Ariſtot. *Lamb. Credimus* aliis, (unde & *creditores* I.C. dicuntur) *ſcimus* autem ipſi. quod exploratæ magis veritatis eſt, *Boxhorn.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Eo dico, corculum aſſudaſſit jam ex metu. ST. *ma-*
ſtigia! — DOVZ. eo quod corc.
CL. *Tace Chaline. comprime iſtum.* OL. *immo iſtunc, qui*
didicit dare.
ST. *Appone hic ſitellam, ſortes cedo mihi: animum*
advortite. — DOVZ. depone.
Atque ego cenſui abs te poſſe hoc me impetrare, uxor mea,
Caſina ut uxor mihi daretur: & nunc etiam cenſeo.
CL. *Tibi daretur illa?* ST. *mihi enim? ah, non id volui dicere:*
Dum mihi volui, huic dixi: atque adeo dum mihi cupio, per-
peram
Iamdudum, hercle, fabulor. CL. *pol tu quidem; atque etiam facis.*
ST. *Huic, immo hercle mihi. vah, tandem redii vix veram in*
viam.
CL. *Per pol ſæpe peccas.* ST. *ita ſit, ubi quid tantopere expetas.*
Sed te uterque ſuo pro jure, ego atque hic oramus. CL. *quid eſt?*
ST. *Dicam enim, mea mulſa, de iſtac Caſina huic noſtro villico*
Gratiam facias. CL. *at pol ego neque facio, neque cenſeo.*
ST. *Tum igitur ego ſortes utrinque jam mittam.* CL. *quis vetat?*

ASSVDASSIT.] Non improbarem legi, *aſſultaſſit.* Nihil frequentius Græcis quam πηδῶσα καρδία, nunquam vero ἱδρώσα legitur. *Salmaſ.*

POL TV QVIDEM.] Non ſolum perperam fabularis, ſed etiam perperam facis. *Gruter.*

PER POL.] *Servius* I. Æn. *Pol,* per ſe plenum eſt jurantis adverbium, cui præpoſitio ſeparatim nunquam cohæret. Ter. Hec. act. I. I. *Perpol quam paucos reperias*, id eſt, perquam paucos. Sic & hic perſæpe.

VTRINQVE IAM.] Mſſ. quos vidi habent; *Tum igitur ego ſortis utrimque jam.* Scribo vero; *utrumque faciam.* Illud *jam* natum videtur ex contracta ſcribendi ratione *faciam.* Dixerat Cleoſtrata, ſe de Caſina villico gratiam facere nolle. Reſpondet ſenex; ergo utrumque ſervum ſortis faciam, caſibus ſortis ſubmittam. *Boxhorn.*

IAM MITTAM.] Hoc verbum *mittam* abeſt libris. Et vero abeſſe debet. Non enim de mittendis ſortibus hic agitur. Nec etiam mittebantur in ſitellam, priuſquam æquatæ eſſent. Sortes allatæ fuerant cum ſitula, ut ex initio ſcenæ liquet. Dandæ erant utrique ſortientium. Nam ſinguli ſuam in ſitulam conjiciebant, ut ex ſequentibus conſtat. *Euge, cave. Conjicite ſortis nunc jam ambo huc.* Senſus igitur hujus loci poſtulat, ut Stalinus ſortes utrique daret. Scribendum itaque puto; *Tum igitur ego do ſortis utrique jam.* Vel etiam ſubintelligi poteſt illud *do* & legi; *Tum igitur ego ſortis utrique jam.* Acceptas ſortes cum pararent conjicere, uxori datæ ſunt ut eas æquaret, id eſt, ut pares magnitudine faceret: *Eccere uxor æqua.* Non enim de ſitula id accipiendum eſt, ſed de ſortibus. Quod ſequentia declarant; *credo hercle hodie devotabit ſortes, ſi attigerit.* Hæreditates primæ olim & quæcunque inter plures dividenda erant, ſortitione

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

ST. *Optumum atque æquiſſumum iſtud eſſe, jure judico.*
Poſtremo, ſi illud quod volumus eveniet, gaudebimus:
Sin ſecus, patiemur animis æquis. tene ſortem tibi.
Vide quid ſcriptum eſt. OL. *unum.* CH. *iniquom eſt: quia iſti priuſquam mihi eſt.* *(modo.*
ST. *Accipe hanc ſis.* CH. *cedo, mane : unum venit in mentem*
Vide, ne qua illic inſit alia ſortis ſub aqua. ST. *verbero,*

titione diſtribui ſolebant, & ea ſortiendi quidem ratione cujus hic mentio. Vnde κλῆρον Græci vocabant hæreditatem, quia ſortito eam hæredes partiebantur, id eſt, κληρῶσαι. Cum de primatu in re aliqua conſequendo contenderetur inter plures, ſortito deferebatur. Præmia, & alia quæcunque ſorti committebantur. In vas aliquod conjiciebantur ſortes, cum aqua aut ſine aqua. Si ſine aqua eſſet, ſortes ex terra molli & pingui utplurimum fiebant. Si cum aqua ex materia aliqua duriore, & quæ non facile liqueſceret. Vt calculus, aut lapillus, aut annulus, aut aliud tale quid. Grammatici κλῆρον, id eſt, ſortem interpretantur, σημεῖον ὅ, ὡς ἐμβάλλεται τῷ ἀγγείῳ τοῦ λαχμοῦ, ψεφὶς τυχὸν, ἢ δακτύλιος, ἢ βῶλος ὀρύξαι κατὰ σοφοκλῆν. Si vas in quo ſortes conjiciebantur aquam haberet, ex aliqua materia ponderoſiore ſors eſſe debebat, quæ fundum peteret nec ſupernataret. Si in vas ſine aqua mitterentur interdum feſtucis exæquatis ſortitio peragebatur. Vnde καρφία βαλεῖν Græci dixerunt de hujuſmodi ſortitione. Et Plautus hic meminit populneæ & abiegnæ ſortis. Sed his ſortibus locus non erat cum per ſitellam aqua plenam ſortiebantur. Nam ideo aqua vaſa quibus ſortiebantur implebant, ne in fundo conſpicuæ ſortes apparerent. Apud Homerum ſortitio fit militaris, in galeam conjectis ſortibus, ſine aqua ut videtur. Κλήρους ἐν κυνέῃ χαλκήρεϊ πάλλον ἑλόντες. Movebant ſortes in vaſe, ut turbarentur ne fraus fieret in extrahendis. Inde πάλος pro ſorte. Hodie chartulis complicatis & nomine ejus notatis cujus ſors eſt, utimur in pileum conjectis, & per puerum in ſingulos ſortientes diſtributis. Hoc genere ſortitionis quo ſortes in vas conjiciuntur, milites partiti ſunt veſtimenta Chriſti, quod dicitur apud Iohannem βαλεῖν κλῆρον. Quod nec de mutatione intelligendum, ut fecit Nonnius, nec de πλειστοβολίνδη, quæ jactu fit teſſerarum. *Sortem mittere* Latini dicunt de ſortitione, quod Græce eſt κλῆρον βαλεῖν. Ita milites agros ſibi aſſignatos ſortiebantur. Sortientium nomina in pittaciis ſcribebantur, quæ in vas aliquod conjiciebantur, & inde tollebantur, & ſingulis ſortientium diſtribuebantur, ut ex Hygino conſtat de limitibus conſtituendis. Buxeæ erant illæ ſortes, ſive pittacia pro ſortibus in ſitellam conjecta, quia buxum non ſupernatat, ſed fundum petit. *Sorticulæ buxeæ* fit mentio in veteri tabula ænea, & ſitellæ jam aqua in quam erat demittenda, aperta & brachio aperto. Et certum eſt ſortes de quibus hic agitur apud Plautum buxeas fuiſſe. Quod ex his ejus verbis apparet. *Sed manedum, num iſta aut populna ſors, aut abiegna eſt tua.* CH. *Quid tu id curas?* OL. *Quia enim metuo, in aqua ne ſumma natet.* Ergo buxeæ debuerunt eſſe ne ſupernatarent. Et tales omnino fuerunt, quibus illi ſervi Caſinam ſortiti ſunt. *Salmaſ.*

VNVM.] Nota, quæ μονάδα ſignificat. *Camer.*

MIHI EST.] Scil. data ſors. *Lambinus.*

Men' te cenſes eſſe? nulla eſt. habe quietum animum modo.

CH. *QVOD bonum atque fortunatum ſit mihi, tuum magnum malum.*

OL. *Tibi quidem edepol credo eveniet, novi pietatem tuam.*
Sed mane dum: num iſta aut populna ſors, aut abjegna eſt tua?

CH. *Quid tu id curas?* OL. *quia enim metuo, in aqua ne ſumma natet.*

ST. *Euge: cave. conjicite ſortîs nunc jam amabo huc. ecce re,* ACID. Euge, cate,
Vxor, æqua. OL. *nolim uxori credere.* ST. *habe animũ bonum.*

OL. *Credo, hercle, hodie devotabit ſortis, ſi attigerit.* CH. *tace.*

OL. *Taceo; Deos quæſo.* CH. *tu ut quidem, hercle, canem & furcam feras.* MEVRS. camum Gr. κημόν.

OL. *Mihi ut ſortitio eveniat.* CH. *ut quidem, hercle, pedibus pendeas.*

OL. *At tu ut oculos emungare ex capite per naſum tuos,*
Quid times? paratum oportet eſſe jam laqueum tibi.
Periiſti. ST. *animum advortite, amabo.* OL. *taceo.* ST. *nunc tu, Cleoſtrata,*
Ne à me memores malitioſe de hac re factum, aut ſuſpices, DOVZ. jam ambo huc jecere.
Tibi permitto: tute ſorti. OL. *perdis me.* CH, *lucrum facit.*

NE SVMMA.] Fiebant enim ſortes ex ligno duriſſimo, puta quercu, aut robore: ut in aqua ſubſiderent. *Lambin.*

DEVOTABIT.] *Devotabit*, eſt ſortes diris precationibus obligabit, ſeu devotas & execratas reddet. Vſus hoc verbo & Cic. I. Paradox. & Accius Decio: *Patrio exemplo me dicabo, atque animam devotabo hoſtibus.* Sed quid prohibet alia etiam addi: ut vis verbi remotioris propius ſentiatur? Auctor libri *De herbis*, qui Apulejus vulgo habitus, cap. 7. *Siquis devotatus defixusq. fuerit in ſuis nuptiis, ſic eum reſolvas.* Hic quid *devotatum* ſit, aliqua intelligis ex adjuncto *defixum. Scaliger* ad illud in Ceiri,

Regis Iolchiacis animum defigere votis,

notat: Dictum, ut *defigere diris.* In vet. Gloſſario: *Defictiones*, νεκυομαντεῖαι, καταδεσμός. ut intelligere poſſis καταδέσμους eſſe Poëtæ,

--- Veneris, Dic, vincula necto.

Gruter.

CANEM.] *Canem ferre*, hic eſt vinctum eſſe. ſic *catulum* vel *catellum ferreum* alibi dixit per diminutionem, eodem modo Græci σκύλακα vocant. *Turneb. Canis* idem hic omnino quod vinculum. Nam qui furcam ferebant, hoc eſt, qui collo inſertam furcam geſtabant, vinculis etiam manus revinctas poſt tergum habebant. Canis igitur hoc loco eſt vinculum, Feſtus: *Catulus, genus quoddam vinculi, qui interdum canis appellatur.* Salmaſ.

LVCRVM FACIT.] Quia nihili es, neque ſumptum, quem herus facit in te alendo, exſarcis. *Lambin.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

CL. *Bene facis.* CH. *Deos quæſo, ut tua ſors ex ſitella effugerit.*
OL. *Ain' tu? quia tu es fugitivus, omnes te imitari cupis.*
Sed utinam tua quidem, ſicut Herculeis prædicant
Quondam prognatis, iſta in ſortiendo ſors delicuerit.

Mſſ. Pall. deliquerit.

HERCVLEIS.] *Tota illa ſortitionis ratio, cujus hic, & hac ſcena paſſim mentio eſt, quo rectius intelligatur adſcribemus verba* Salmaſii, *qui de ea rogatus ſic reſpondit.* Situlam aqua plenam habebant. Græci ὑδρίαν appellant. Latini *urnam* etiam iſtis ſortitionibus adhibebant cum aqua. Sortes erant teſſeræ, vel orbiculi ex terra pingui, quos notabant litteris ſingulis nomen ejus indicantibus cujus ſors erat. In urnam ſive ſitulam mittebantur; cujus ſors prima exiſſet ab aliquo extracta, is vincebat & id obtinebat, quod ſorti fuerat commiſſum. Sortes eas Græci vocant, κλήρους, πάλους, & ψήφους. Quibuſcumque rebus ad eam rem utebantur, calculis, aut lapillis, aut teſſeris ex luto formatis. Hiſtoriam Creſphontis, qui ſortito Meſſeniam ſic abſtulit, narratur à Pauſania in Meſſenaicis, ſed aliter eam tradit Apollodorus lib. II. Bibliothecæ. Cum hic vellet omnimodo habere Meſſenem, fraudem in ſortiendo & artem adhibuit, qua ipſi contingeret. Prima ſors quæ è ſitula exiret, dabat Argos, ſecunda Lacedæmonem, tertia Meſſenen. Tres erant qui ſortiebantur, & qui ſortes in ſitulam conjicere debebant, ut ſcirent quis ex tribus quam ex illis tribus urbibus ſortiretur. Temenus, duo Ariſtodemi liberi, Procles & Euryſthenes pro uno, & Creſphontes. Tertius qui Meſſenen cupiebat obtinere. Prioribus duobus, hoc eſt, Temeno & Ariſtodemi natis pro ſortibus in ſitulam lapillos conjicientibus, Creſphontes ex terræ mollis gleba factam ſortem ingeſſit. Ea diſſoluta eſt & liquefacta aqua. Sic duæ ſortes primæ exierunt, quæ Argos & Lacedæmonem Temeno & Ariſtodemi filiis dederunt. Non opus fuit educi tertiam, quia cum duæ priores exiiſſent, tertia ſorte in fundo ſubſidente, Meſſene omnino, quæ tertiæ ſorti fuerat deſtinata, Creſphonti ceſſit. At ſubdole is caverat ne prima poſſet extrahi, aut ſecunda, quia curavit, ut ne quidem poſſet comparere, cum in aqua delicuiſſet. Hic tamen dolus primo latuit. Nam duabus prioribus ſortibus extractis, quibus Argos & Lacedæmon priores ſortes habentibus contingerent, neceſſario ſequebatur, ut tertia, quamvis non eſſet educta, Meſſenen ei daret cujus ſors ultimo loco è ſitula exiiſſet. Sortibus autem conjectis in urnam, vel ſitulam, eam movebant, ut ſortes turbarentur, & caſus in educendis ſortibus dominaretur. Vnde illud Poëtæ, *Omne movet urna nomen*. Eam ſortitionem Creſphontis & Ariſtodemi filiorum aliter narrat Pauſanias. Dicit loco jam citato, cujus prima ſors exiiſſet, eum Meſſeniam obtenturum, conveniſſe. Scribit Temenum, qui factum vellet Creſphonti, pro ſorte filiorum Ariſtodemi, orbiculum vel teſſeram, κλῆρον appellat, ex luto ſole indurato in urnam conjeciſſe. At Creſphontis ſors erat ex terra igne cocta. Diſſoluta in aqua ſorte Ariſtodemi filiorum, prima ſors exiit Creſphontis, quod neceſſe fuit, cum ſola eſſet, altera utpote liquefacta ac deperdita. Cum prima autem Creſphontis educta eſſet, quæ Meſſenam illi aſſignabat, non opus fuit alteram extrahere, quæ nihil dabat. Ideo ſic fraus tunc latuit. Eadem eſt ſortiendi ratio, qua hic apud Plautum duo ſervi ancillam Caſinam ſortiuntur. *Aequabantur ſortes*, id eſt, pares magnitudine fiebant, quia quæ major fuiſſet, ea primo loco facilius exire potuiſſet. Inde mentio æquandarum ſortium in hac ſcena. *Salmaſ.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

CH. *Tu ut liqueſcas, ipſe actutum virgis calefactabere.*

ST. *Hoc ageſis, Olympio.* OL. *ſi hic literatus me ſinat.*

ST. *QVOD bonum atque fortunatum mihi ſit.* OL. *ita vero, & mihi.*

CH. *Non.* OL. *imo hercle.* CH. *imo mihi hercle.* ST. *hic vincet, tu vives miſer.*

Præcide os tu illi hodie. age, ecquid fit? CL. *ne objexis manum.*

OL. *Compreſſan' palma an porrecta ferio?* ST. *age, ut vis.* OL. *hem tibi.*

CL. *Quid tibi iſtunc tactio eſt?* OL. *quia Iuppiter juſſit meus.*

CL. *Feri malam tu illi rurſum.* OL. *perii, pugnis cædor, Iuppiter!*

ST. *Quid tibi tactio hunc fuit?* CH. *quia juſſit hæc Iuno mea.*

ST. *Patiundum eſt, ſiquidem me vivo mea uxor imperium exhibet.*

CL. *Tam huic loquì licere oportet, quam iſti.* OL. *cur omen (mihi Vituperat?* ST. *malo, Chaline, tibi cavendum cenſeo.*

CH. *Temporì, poſtquam oppugnatum eſt os.* ST. *age, uxor mea, nunc jam*

Sorti. vos advortite animum. præbe tu. OL. *ubi ſim neſcio.* PIST. OL. præ metu ubi ſim neſcio.

LITERATVS.] Litteris in vultu notatum interpretor: etſi contra nitente *Lambino:* qui accipi eum vult, cujus tergum velut litteris, virgis conciſum ſit atque conſcriptum. Non diſſimulo tamen in Mſ. noſtro hic eſſe, *frontes liturati.* quod ipſum haud diſpliceat, quaſi ſcripti & reſcripti. & fortaſſe an ita ſcripſerit & Plautus. Quanquam cur ambigimus? veræ litteræ fronti inſcribi ſolitæ, immo vultui ſæpe toti. Litteræ, dico, aut plura verba, quæ crimen continerent cauſſamque notæ, puta, *Cave à fure: A fugitivo.* Sæpe etiam plurium verborum fuit illa inſcriptio, immo verſuum. Ratio autem inſcribendi ita habuit, ut primitus litteræ inurerentur candenti ferro: deinde atramentum infunderetur, quo eminerent magis litteræ, & præberent ſe lectui. *Lipſ.*

CH. NON. OL. IMO HERCLE. CH. IMO &c.] Vt certamen ſit nervoſius, ita variat *Acid.* Atque ab hac mutua obſcevatione pendere ait intellectum ejus dicti, quod inferius male interpretantur de pulſatione: OL. *Cur omen mihi vitup.*

OBIEXIS.] Vſurpavit *objicere* pro *adjicere.* nam *ob* pro *ad* veteres dixiſſe ex Feſto notum. Ergo, *ne objexis manum,* eſt, *ne attigeris.* Sic poſtea eadem Cleoſtrata, cum ille nihilominus verberibus impeteret, objurgans interrogat, *Quid tibi hunc tactio eſt?* Meurſius.

CVR OMEN MIHI.] Id eſt, cur mihi, ſeu meo omini obſcævat & vitium facit, conſervum pulſando? *Lamb.* At *Turn.* Cur malis & triſtibus verbis mihi male ominatur?

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Perii! cor lienoſum opinor habeo, jamdudum ſalit:
De labore pectus tundit. CL. *teneo ſortem.* ST. *effer foras.*
CH. *Iamne mortuus?* OL. *Oſtende, mea eſt.* CH. *mala crux ea eſt quidem.*
CL. *Victus es, Chaline.* ST. *tum nos diu vivere, Olympio,*
Gaudeo. OL. *pietate factum eſt mea, atque majorum meûm*
Intro abi uxor, atque adorna nuptias. CL. *faciam ut jubes.*
ST. *Scin' tu ruri eſſe ad villam longe, quo ducat?* CL. *ſcio.*
ST. *intro abi:*
Et quanquam hoc tibi eſt ægre, tamen fac accures. CL. *licet.*
ST. *Eamus nos quoque intro, hortemur ut properent.* CL. *num quid moror?*
ST. *Nam præſente hoc plura verba non deſidero.*

DOVZ. nunquis moror.

ACTVS SECVNDI SCENA SEPTIMA.

CHALINVS.

SI nunc me ſuſpendam, meam operam luſerim,
Et præter operam reſtim ſumptifecerim,
Et meis inimicis voluptatem creaverim.
Quid opus eſt, qui ſic mortuus? equidem tamen

COR LIENOSVM &c.] *Turnebus* ait, *cor lienoſum* Comice dici pro *morboſo*, *cum tamen morbo lienis cor tentari non poſſit. Sed quem corporis eſſe ſcimus*, inquit, *eundem cordi etiam morbum aſcivit*. Nihil opus erat proprie dicta, Comice interpretari. Sciunt Medici lienoſis familiarem eſſe παλμὸν τῆς καρδίας, ob vapores melancholicos à liene in cor delatos, quos cum conatur excutere, palpitationem facit. Ergo lienis morbo etiam cor tentatur, ſed κατὰ συμπάθειαν, per multiplices & inſignes arterias, quas à corde lien accipit. Nec ullius rei eſt, quod *Turnebus* citat ex *Merc.* Act. 1. Sc. 2. ubi ait leno, *lienem ſeditionem facere, & præcordia occupaviſſe*. Nam qui lien ſeditionem non faciat, qui cor etiam, nobiliſſimum viſcus, in conſenſum trahit, & ac ſui vitii particeps? Certe lien ubi intumeſcit, *præcordia* dicitur *occupare*, hoc eſt, hypochondria. Extenditur enim ab hypochondrio ſiniſtro in dextrum, cinguli modo. Propterea ait Leno Curc. Act. 2. Sc. 1.

Nam jã quaſi zona, liene cinctus ambulo.

Ait ergo Olympio, ſibi cor ita ſalire, præ timore & anxietate, quaſi ſi lienoſus ſit, & laboret παλμῷ τῆς καρδίας. Diſſaldeus.

QVID OPVS EST.] Neſcio cur hic hæſerint interpretes & correctores. In Camerarii editione recte hæc diſtincta ſunt & aperta. *Quid opus eſt? qui ſic mortuus equidem tamen Sorti victus ſum.* Quid opus eſt, ut me ſuſpendam, & malum malo addam? Suſpendio enim id quod jam factum eſt, infectum fieri nequit. Sorti, (id eſt, ſorte; ſic enim veteres) jam victus ſum. Laqueo id malum non licet diſpellere. *Boxhorn.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Sorti ſum victus. Caſina nubet villico.
Atque id non tam ægre'ſt jam viciſſe villicum,
Quam id expetiviſſe opere tam magno ſenem,
Ne ea mihi daretur, atque ut illi nuberet.
Vt ille trepidabat! ut feſtinabat miſer!
Vt ſuſſultabat, poſtquam vicit villicus!
Atat, concedam huc: audio aperiri fores
Mihi benevolentîs. atque à me prodeunt.
Hic ex inſidiis hiſce ego inſidias dabo.

ACTVS SECVNDI SCENA OCTAVA.

OLYMPIO, STALINO, CHALINVS.

Sine modo rus veniat, ego remittam ad te virum
Cum furca in urbem, tanquam carbonarium.
ST. *Ita fieri oportet.* OL. *factum & curatum dabo.*
ST. *Volui Chalinum, ſi domi eſſet, mittere*
Tecum obſonatum, ut etiam in mœrore inſuper
Inimico noſtro miſeriam hanc adjungerem.
CH. *Receßim cedam ad parietem, imitabor nepam.*
Captandus eſt horunc clanculum ſermo mihi.
Nam illorum me alter cruciat, alter macerat.

I. GVL. receſſim me dabo ad parietem.

ATQVE A ME PRODEVNT.] Lego: ---*fores. Mihi benevolentes atque ameci prodeunt.* εἰρωνικῶς. Nam quid illud *à me prodeunt*? an, à domu mea? quam ſervus nullam uſquam habuit. Iam ſi herilem intelligeret, Latine dixiſſet, *à nobis.* Porro, *Ab antiquis ameci & amecæ per E litteram efferebantur*, ait Feſtus. *Guljelm.* Nulla hic opus mutatione eſt. *A me* & *ad me*, opponuntur. *Ad me prodire* dicitur, qui frontem; *à me*, qui terga dat. A Chalino prodibant ex ædibus, Olympio villicus, & Stalino ſenex. Ideo fores benevolentes ſibi vocat, quia ita prodeuntibus à tergo, quaſi ex inſidiis, inſtare poterat, & facile audire, quid rerum aut ſcelerum molirentur. Iſta vera hujus loci eſt ſententia. *Boxhorn.*

CVM FVRCA.] Furca aptati geſtabantur carbones: & furciferi ſervi ſub furca plectebantur, & in exemplum traducebantur. Feſtus: *Aerumnulas Plautus refert furcillas, quibus religatas ſarcinas viatores gerebant.* Turneb.

RECESSIM.] Vide notas Amphitr. 5. 1. 60.

At candidatus cedit hic maſtigia:
Stimulorum loculi. protollo mortem mihi.
Certum eſt, hunc Acheruntem præmittam prius.
OL. *Vt tibi ego inventus ſum obſequens! quod maxume*
Cupiebas, ejus copiam feci tibi.
Erit hodie tecum, quod amas, clam uxorem. ST. *tace.*
Ita me Dî bene ament, ut ego vix reprimo labra,
Ob iſtam rem quin te deoſculer, voluptas mea.
CH. *Quid, deoſculer? quæ res eſt? quæ voluptas tua?*
OL. *Ecquid amas nunc me?* ST. *immo edepol me, quam te, minus.*
Licetne amplecti te? OL. *quid, amplecti licet?*
ST. *Vt quia te tango, mel mî videor lingere!*
CH. *Effodere hercle hîc volt, credo, veſicam villico.*
OL. *Vltro te amator, apage te à me.* CH. *hoc ſis vide.*
OL. *Apage te tandem amator à dorſo meo.*
CH. *Hodie hercle, opinor, hice conturbabunt pedes:*
Solet hic barbatos ſane ſectari ſenex.
Profecto hinc illud eſt, hinc illud eſt, quod hic
Olympionem fecit iſtum villicum.
Idem me pridem, cum ei advorſum veneram,
Facere atrienſem voluerat ſub janua.

AT CANDIDATVS.] Sponſi enim candidati. Infra, *Villicus hic autem cum corona, candide veſtitus.* Ad morem libertorum in mutanda veſte refert. Loquitur enim de Olympione, qui jam libertus. At liberti novi in toga apparebant, id eſt, communi civium veſte; quæ erat alba. *Lipſius.*

QVAE VOLVPTAS &c.] Lege: *quæ voluptas mea?* aut, *quid voluptas mea?* Stupens enim Chalinus, repetit ipſamet ſenis verba. Cui ſubjicit Olympio, ex *V. C.* emendatione: *Ecquis amas nunc me?* Eleganter dictum, ea forma qua dicebant, *nullus amo*, pro, non amo. *Diſſald.*

QVID, AMPLECTI LICET?] Ita *Gruter.* minus recte. *V. Cod.* CH. *quid amplecti?* OL. *licet.* Chalinus ex inſidiis aucupatur illorum verba, & repetens interrumpit. Interruptus Villicus reſpondet ſeni, *licere*, ſc. amplecti. *Diſſald.*

HICE CONTVRBABVNT &c.] Quid ſi legamus: *is conſtuprabit pedes.* Vt Comice pedes dixerit, pro pueris à pedibus. Quemadmodum Menæch. Scen. *bene obſonavi.* ℣ſ. ult. *navales pedes*, dixit, pro remigibus. Si hic ſenex barbatos viros ſectetur, qualis villicus, quanto magis pueros inveſtes, quales ferme pueri à pedibus. *Diſſaldeus.*

FACERE ATRIENSEM.] Id eſt, voluit me atrienſem facere ſi ſibi morigeratus eſſem. Vt Olympionem ſervum fecerat villicum, quod ipſi ſe morigerum præbuiſſet, ſtuprum inferenti. Merces autem ſtupro maxima, quæ ſervo ruſtico dari poſſet à domino, ſi villicum eum facerer. Vrbano autem, ſi atrienſem. Non aliter ille locus poteſt intelligi. *Salmaſ.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

OL. *Vt tibi morigerus hodie, ut voluptati fui!*
ST. *Vt tibi, dum vivam, bene velim plus quam mihi!*
Vt ego hodie Caſinam deoſculabor! ut mihi
Bona multa faciam, clam meam uxorem! CH. *attate,*
Nunc pol ego demum in rectam redii ſemitam.
Hic ipſus Caſinam deperit. habeo viros. ST. *jam*
Hercle amplexari, jam oſculari geſtio.
OL. *Sine prius deduci. quid, malum, properas?* ST. *amo.*
OL. *At non opinor fieri hoc poſſe hodie.* ST. *poteſt,*
Siquidem cras cenſes te poſſe mitti manu. *Mſſ. Cam.* manumitti.
CH. *Enimvero huc aures magis ſunt adhibendæ mihi.*
Iam ego uno in ſaltu lepide apros capiam duos.
ST. *Apud hunc ſodalem meum atque vicinum mihi*
Locus eſt paratus; ei ego amorem omnem meum
Concredui: is mihi ſe locum dixit dare.
OL. *Quid ejus uxor? ubi erit?* ST. *lepide repperi.*
Mea uxor vocabit huc eam ad ſe in nuptias.
Vt hîc ſit ſecum, ſe adjuvet, ſecum cubet. MEVRS. adjutet.
Ego juſſi, & dixit ſe facturam uxor mea.
Illa hîc cubabit: vir aberit ſaxo domo.
Tu rus uxorem duces. id rus hoc erit,
Tantiſper dum ego cum Caſina faciam nuptias.
Hinc tu ante lucem rus cras duces poſtea.
Satin' aſtute? OL. *docte.* CH. *age modo, fabricamini.*
Malo, hercle, voſtro tam vorſuti vivitis.
ST. *Scin' quid nunc facias?* OL. *loquere.* ST. *tene marſupium.*
Abi atque obſonia propera: ſed lepide volo DOVZ. abi atque obſona, propera.
Molliculas eſcas, ut ipſa mollicula eſt. OL. *licet.*

ATTATE.] Interjectio eſt, vel ſe ipſum, ut hic; vel alterum, ut infra non longe, increpantis. *Lamb.*

HABEO VIROS. ST.] Videtur proverbii habuiſſe ſpeciem, dicique ſolitum in manifeſto deprehenſos. Indicio eſt Menippæa Varronis hoc titulo, ἔχω σε, &c. Adelph. act. 2. 2. *labaſcit: virum hoc habeo.* Palmer.

GESTIO.] Geſtit *qui ſubita felicitate exhilaratus, nimio corporis motu præter conſuetudinem exſultat.* Feſtus.

VNO IN SALTV.] *Saltum* vocat, quod Horat. lib. 3. Odâ 12. *fruticetum.* Græc. σταθμὸν, *cubile & luſtrum ferarum.* Scaliger.

CVM CASINA FACIAM NVPTIAS.] *Facere nuptias, hic non conventionem tantum in conjugium, ſed in ipſum cœtum ſignificat.* Arnob.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

ST. *Emito ſepiolas, lepadas, lolligiunculas*
Hordeias. CH. *immo triticeias, ſi ſapis.*
ST. *Soleas.* CH. *qui quæſo potius, quam ſculponeas,*
Quibus batuatur tibi os, ſenex nequiſſume?
OL. *Vin' lingulacas?* ST. *quid opus eſt, quando uxor domi eſt?*
Ea lingulaca eſt nobis: nam nunquam tacet.
OL. *In re præſenti, ex copia piſcaria*
Conſulere, quid emam, æquom eſt. ST. *æquum oras, abi.* Dovz. conſulere potero, quid emam. St. æquum, &c.
Argento parci nolo: obſonato ampliter.
Nam mihi vicino hoc etiam convento eſt opus,
Vt quod mandavi, curet. OL. *jamne abeo?* ST. *volo.* Dovz. vola.
CH. *Tribus non conduci poßim libertatibus.*

SEPIOLAS.] Perite ſenex cibos nominat, conducentes eis qui veneris ſacra bene obire cupiunt. nam ut *Oribaſius, Aegineta*, aliique Medicor. docent, mollis carnis piſces ac teſtacea omnia, inter ἀφροδισιακὰ maximas vires habent. Antippus Comicus: --μειράκιον ἐρωμένην Ἔχων τὴν πατρῴαν οὐσίαν καθεσθίει τούτῳ παρέθηκα σηπίας καὶ τευθίδας: *Si quis adoleſcens amicam habeat qui patrimonium dilapidat, huic oppono ſepias ac lolligines.* Antiqui enim perſuaſum, marina omnia ſalaciora eſſe, ob Venerem mari ortam. unde etiam aſtrologi libidini fore deditos præſagiunt, quibus in horoſcopo piſces. *Lud. Nonnius.*

LEPADAS.] Λεπὰς concha marina petris ita firmiter adhærens, ut inde vix divelli poſſit. Hinc εἰκόνα Ariſtoph. ſumſit *Pluto*, ubi anum adoleſcenti tanquam λεπάδα petræ adhærere ait. *Rittersh.*

LOLLIGIVNCVLAS.] Senex ruſticus qui pulchrius nihil frugibus cenſeret, *lolligunculas hordeias*, pro pulchris, inepte dixit & putide. quo in vocabulo mox à ſervulo reprehenditur: *Imo*, inquit, *triticeias*. Accedit, quod ipſa verborum forma idiotiſmũ ruſticum ſapit. *triticeas* enim formandum erat, *non triticeias*; & *hordearias* non *hordeias*. Turneb. Vt *lolligunculas*, ita & *hordeias* piſcis nomen eſſe puto, ut tamen jocus ſit ex ambiguo, qui poſſit ita accipi, ut ſit adjectivum vocis *lolligunculas*. quod intelligitur ex reſponſo Chalini, qui id ἐπιθετικῶς accepit, *ab hordeo*. Lamb.

SCVLPONEAS.] *Sculponeæ, rudia & ruſtica calceorum ſervilium genera*: quorum Cato meminit: At *ſculponeas*, inquit Fulgentius, *dici volunt cœſtus plumbo ligatos*. Atque utrumque recte. Eſt enim ἀμφιβολογία in voce *Sculponeas*, duas pariter res denotante, & *calceamenta* & *cœſtus*. Quod quidem ſi attendiſſet *Lambinus*, nunquam Fulgentium erroris hic inſimulaſſet. Porro *calceo cædi*, non ſolum turpe, ſed & moleſtum erat, quod ii & ſpurci, & clavis ferreis confixi eſſent. *Douz.*

LINGVLACAS?] Iterum jocus ex ambiguo. Feſtus: *Lingulaca, genus piſcis: vel mulier argutatrix.* Nonius: *Lingulacæ, locutulejæ; à procacitate linguæ.* Turneb. ſcribi debere exiſtimat, ſi analogiam ſequamur, *lingulatas*, per *t*. Fruter. *Lingulacas* apud Plinium arbitratur eſſe piſces, quos lingua Belgica *Tongas* appellant, à *linguæ* ſcilicet forma: vel potius, à *Lingula gladioli genere.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Quin ego illis hodie comparem magnum malum;
Quinque hanc omnem rem meæ heræ jam faciam palam,
Manifeſto teneo in noxa inimicos meos.
Sed ſi nunc facere volt hera officium ſuum,
Noſtra omnis lis eſt: pulchre prævortar viros:
Noſtro omine it dies: jam victi vicimus.
Ibo intro: ut id, quod alius condivit cocus,
Ego nunc viciſſim ut alio pacto condiam,
Quicquid paratum eſt, ut paratum ne ſiet:
Sietque paratum, quod paratum non erat.

ACTVS TERTII SCENA PRIMA.

STALINO, ALCESIMVS.

NVnc amici anne inimici ſis imago, Alceſime, mihi
Sciam: nunc ſpecimen ſpecitur, nunc certamẽ cernitur.
Cur amem! exime caſtigare: id ponito ad compendium. DOVZ. curam mî exime.
Cano capite! ætate aliena! coaddito ad compendium.
Quoi ſit uxor, id quoque illuc ponito ad compendium.
AL. *Miſeriorem ego ex amore, quam te; vidi neminem.*
ST. *Fac vacent ædes.* AL. *quin edepol ſervos, ancillas domo*
Certum eſt omnîs mittere ad te. ST. *eho, nimium ſcite ſcitus es.*
Sed facito dum memineris verſus quos cantat Colax: Cibo
Cum ſuo, quiqui facito uti veniant: quaſi eant Sutrium.

NOSTRA OMNIS LIS.] Id eſt, vicimus. *Longol.*

NOSTRO OMINE.] Id eſt, auſpicato feliciterque. Omen eſt noſtrum & auſpicium, non adverſariorum. *Turneb.*

VT ID, QVOD.] Allegoria. ubi quis rem omnem novat & perturbat. *Eraſmus.*

CVR AMEM! EXIME.] Ita *Scaliger* adpinxerat Plauto ſuo: & vero eſt ſimile, ſi non verum. Legendum putabat Gul. *Curam eximere, caſtigare, id ponito.* Quod curam hanc & amorem verbis eximere mihi; quod me caſtigare fortaſſis cogitas; ſuperſede opera tua: etiam illa quæ dici ſolent ſenibus laſcivis, *cano capite! ætate aliena! cui uxor ſit!* omitte. nam fruſtra omnia dicentur.

SED FACITO DVM MEMINERIS.] Sed facito, interim memineris verſus, quos Colax Nævianus cantat. Cantabat autem hoc *Colax* ille Nævii, (ſcripſit enim Nævius fabulam hoc nomine) *Vti quique cum ſuo cibo, &c.* Lamb.

QVASI EANT SVTRIVM.] *Sutrium quaſi eant, utique in Proverbium abiit hac de cauſſa: Gallico tumultu à Camillo quondam edictum eſt, legiones Sutrii ut præſto eſſent cum cibo ſuo. Quod uſurpari ceptum*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

AL. *Meminero.* ST. *hem, nunc enim te demum nullum ſcitum ſcitu'ſt.*
Cura, ego ad forum modo ibo. jam hîc ero. AL. *bene ambula.*
ST. *Fac habeant linguam tuæ ædes.* AL. *quid ita?* ST. *quum veniam, vocent.*
AL. *Attate, cædundus tu homo es: nimias delicias facis.*
ST. *Quid me amare refert, niſi ſim doctus & dicax nimis?* PALM. dicax mimus.
Sed tu cave inquiſitioni mihi ſis. AL. *uſque adero domi.*

ACTVS TERTII SCENA SECVNDA.

CLEOSTRATA, ALCESIMVS.

Vt properarem arceſſere hanc ad me vicinam meam, hoc erat,
Ecaſtor id, quod me vir tanto opere orabat meus:
Liberæ ædes ut ſibi eſſent, Caſinam quo deduceret.
Nunc adeo nequaquam arceſſam, ne qua ignaviſſumis
Liberi loci poteſtas ſit vetulis vervecibus.
Sed eccum egreditur ſenati columen, præſidium popli,
Meus vicinus, meo viro qui liberum præbet locum.
Non ecaſtor vilis emptu'ſt modius, qui venit, ſalis. DOVZ. emptu'ſt modio.

eſt in iis, qui ſuis rebus opibuſque conſici, repræſentarent quibus deberent. Feſtus.

NVNC ENIM TE DEMVM.] Iocus in alluſione nominis, *ſcitum*; ex altero ejuſdem loco interpretandus, Pſeud. act. 2. 4. ubi ſcite *Plebiſcitum* appellat, quod hic *Scitum.* Douza. Hoc modo diſpungēdum exiſtimem & legendum: AL. *Meminero? hem! nunc enim tu demum nullo ſcito ſcitus es.*

Ait Alceſimus, non æquum fore, ſi ſuos ſervos & ancillas, ſuo cum cibo, alienis negotiis curaturos mittat. Vt legiones, quæ Camilli edicto in Gallico tumultu, cum cibo ſuo, Sutrii præſto fuere. *Diſſald.*

VOCENT.] Cum veniam pateant: ne habeam neceſſe pulſare. *Lamb.*

DELICIAS FACIS.] V. N. Moſtell. 4. 2. 32.

NON ECASTOR.] Simpliciter hæc ſic conſtruenda putabam; Alceſimus, qui jam egreditur & huc venit, modius ſalis eſt non vilis emptu. Magni pretii modium ſalis eum ironice vocat, qui pretii nullius & omnino inſulſus erat. *Boxhorn.* Parva mutatione reſcribendum cenſeo. *Non ecaſtor vilis, emptus eſt modio qui venit ſalis.* Eum verſu ſuperiore per ironiam columen ſenati & præſidium populi vocaverat; in hoc vero, nō magni pretii aperte eſſe teſtetur, cum modio ſalis emptum, non vili emptū fore dicat. Comicus alludit ad mancipia ἀλώνητα, id eſt, ſale empta, quæ pro vilibus traducuntur. Nam ἀλώνη-

AL. *Miror hinc jam non arceſsi in proxumum uxorem meam,*
Quæ jamdudum, ſi arceſſatur, ornata expectat domi.
Sed eccã, opinor, arceſsit. ſalve, Cleoſtrata. CL. *& tu Alceſime.*
Vbi tua uxor? AL. *intus illa te, ſi ſe arceſſas, manet:*
Nam tuus vir me oravit, ut eam iſtuc ad te adjutum mitterem.
Vin' vocem? CL. *ſine: nolo, ſi illa occupata eſt.* AL. *otium eſt.*
CL. *Nihil moror, moleſta ei eſſe nolo: poſt convenero.*
AL. *non ornatis iſtîc apud vos nuptias?* CL. *orno & paro.*
AL. *Non ergo opu' ſt adjutrice?* CL. *ſatis domi eſt. ubi nuptiæ*
Fuerint, tum iſtanc convenibo. nunc vale, atque iſtam jube.
AL. *Quid ego nunc faciam? flagitium maxumum feci miſer,*
Propter operam illius hirqui improbi, edentuli, DOVZ. hirci improbi & edentuli.
Qui hoc mihi contraxit. operam uxoris polliceor foras,
Quaſi catillæ. tum flagitium hominis, qui dixit mihi
Suam uxorem hanc arceſsituram eſſe: ea ſe eam negat morarier.
Atque edepol mirum, ni ſubolet jam hoc huic vicinæ meæ.
Verum autem, altrovorſum cum eam mecum rationem puto,
Si quid ejus eſſet, eſſet mecum poſtulatio.
Ibo intro, ut ſubducam navim rurſum in pulvinarium.

ἁλώνητος δοῦλος eſt ὤνιος, ὀλίγου ἄξιος, ut Græci interpretantur. Dicit ergo, ſi modio ſalis emptus eſſet hic Alceſimus, nimis magno pretio emptum fore. Vilis igitur & minimi pretii hominem eſſe, vult ſignificare. *Salmaſius.*

QVASI CATILLAE. TVM FLAGITIVM.] Vulg. editt. *Quaſi catillatum,* id eſt, quaſi ad catillandum, ſeu ligurriendi gratia operam ſuam potiſſimum elocantis, &c. Fulgentius: *Catillare, eſt per alienas domos ligurire: tractum à catulis, quod per omnes domos circumeant.* Douza. Nihil mutãdum eſt, & ſatis bene explicant interpretes. *Catillare* eſt abligurire, ut guloſi ſolent. Vnde & *catillatores* dicebantur, qui provincias amicas expoliabant lautis & magnificis epulis quibus à provincialibus eccipiebantur. Hinc *catillamenta* Lucanica apud Arnobium lib. 2. pro quo vulgo *caſtellamenta* legitur. Item apud eundem lib. VII. *Arvina in exiguas miculas catillaminum inſecta de more.* Pro quo vulgo legitur, *at illa minutim inſecta de more.* Salmaſ.

PVLVINARIVM.] Recte ſe habet *navis,* nec reponendum videtur *avis.* Sed verſus hic in quibuſdam editionibus perperam Cleoſtratæ tribuitur, cum Alceſimo ſit adſcribendus. Venerat ad Stalini uxorem, ut uxoris ſuæ operam ei promitteret in adornandis nuptiis, diceretque paratam eſſe ei rei adjutricem, ſi arceſſeretur à Cleoſtrata. Hæc vero cui ſuboluerat ſenum conſpiratio, ut liberum locum habere poſſent apud Alceſimum exturbata inde uxore, negavit ſe opera uti velle uxoris Alceſimi. Quo audito Alceſimus domum redit, ut uxori nunciet operam ejus à vicina ſua Stalini uxore nõ deſiderari. Et quia parata

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

CL. Iam hic eſt lepide ludificatus. miſeri ut feſtinant ſenes!
Nunc ego illum nihili, decrepitum, meum virum veniat velim,
Vt eum ludificem viciſſim, poſtquam hunc deluſi alterum.
Nam ego aliquid contrahere cupio litigii inter eos duos.
Sed eccum incedit. at, quom aſpicias triſtem, frugi cenſeas.

ACTVS TERTII SCENA TERTIA.

STALINO, CLEOSTRATA.

STultitia magna eſt, mea quidem ſententia,
Hominem amatorem ullum ad forum procedere
In eum diem, quoi quod amet in mundo ſiet.
Sicut ego feci ſtultus contrivi diem,
Dum aſto advocatus quoidam cognato meo:
Quem, hercle, ego litem adeo perdidiſſe gaudeo,
Ne me nequicquam ſibi hodie advocaverit.
Rogitare oportet prius & percontarier,
Aſſitne animus ei, nec ne aſſit, quem advocet.
Si neget adeſſe, exanimatum amittat domum.
Sed uxorem ante ædîs eccam. hei miſero mihi!
Metuo, ne non ſit ſurda, atque hæc audiverit.
CL. Audivi ecaſtor cum malo magno tuo.
ST. Accedam propius. quid agis, mea feſtivitas?
CL. Te ecaſtor præſtolabar. ST. jamne ornata res eſt?
Iamne hanc traduxti huc ad nos vicinam tuam,

rata erat ad exeundum, ideo dicit Alceſimus, *Ibo intro, ut ſubducam navim rurſum in pulvinarium.* Vt navem, quæ jam vela erat datura, & portu parabat ſolvere, rurſum in *pulvinarium ſubducam*, id eſt, in locum ſuum. *Pulvinaria* ut in Gloſſis Iſidori exponitur, *ſunt areæ hortorum*. ſed hic apud Plautum loca ſunt in portu in quibus naves requieſcunt, quæ ἐσχάρια, niſi fallor, Græci vocant. Sed ἐσχάριον magis eſſe videtur baſis in qua navis ſtatuitur, dum ædificatur. *Pulvinaria* autem ſunt νεώσταθμα, νεωρεῖα, vel νεώσοικοι, ut Græci vocant in quo ſubducitur navis. Et *ſubducere navim in pulvinarium*, idem eſt omnino quod Græcis dicitur, ναῦν στήσασθαι ἐπὶ τοῦ νεωστάθμου, ἐν τοῖς νεωρείοις, ἐν τοῖς νεωσοίκοις. *Quaſſatas ventis liceat ſubducere naves*, apud Poëtam. *Salmaſ.*

CVI QVOD AMET.]E Lang. l. *qui quod amet.* auferendi caſu *qui*. Stultus amator eſt, qui eo die, quo ad manum illi amica eſt, in forum procedit. *I. Gul.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Quæ te adjutaret? CL. *arceſſivi ut juſſeras.*
Verum hic ſodalis tuus, amicus optumus,
Neſcio quid ſe ſufflavit uxori ſuæ.
Negavit poſſe, quando arceſſo, mittere.
ST. *Vitium tibi iſtuc maxumum eſt: blanda es parum.*
CL. NON MATRONARVM *eſt officium, ſed meretricium,*
Viris alienis, mî vir, ſubblandirier.
I tu, atque arceſſe illam: ego intus, quod facto eſt opus,
Volo accurare, mi vir. ST. *propera ergo.* CL. *licet.*
Iam pol ego huic aliquem in pectus injiciam metum:
Miſerrimum hodie ego hunc habebo amaſium.

ACTVS TERTII SCENA QVARTA.

ALCESIMVS, STALINO.

VIſo huc, amator ſi à foro rediit domum,
Qui me atque uxorem larva ludificatus eſt.
Sed eccum ante ædes. ad te, hercle, ibam commodum.
ST. *Atque ego, hercle, ad te. quid ais vir minimi preci?*
Quid tibi mandavi? quid tecum oravi? AL. *quid eſt?*
ST. *Vt bene vacivas ædîs feciſti mihi!*
Vt traduxiſti huc ad nos uxorem tuam!
Satin' propter te pereo ego atque occaſio?
AL. *Quin tu ſuſpendis te? nempe tute dixeras,*
Tuam arceßituram eſſe hinc uxorem meam.

NE ME NEQVICQVAM.] Quem litem perdidiſſe gaudeo, ne videar nihil effeciſſe. Id enim effeci, ob amorem abſens animo, advocatus, ut litem perderet. Oportet autem animo præſenti eſſe advocatum; alias, ut exanimatus, domum amittendus eſt. *Boxhorn.*

SVFFLAVIT.] Supra 2. 5. *Nunc in fermento tota eſt: ita turget mihi.* Hoc autem fingit callida mulier; ut lites contrahat inter verveces vetulos, & coemptionales ac Comicos ſenes. *Taubmannus.*

AMASIVM.] Non dicit *amatorem*, ſed *amaſium*; quaſi formoſum puerum. *Lambin.*

LVDIFICATVS EST LARVA.] Appoſitione hæc conſtructa ſunt: ut, *ille ſcelus. larva,* pro larvato & inſano. *Camerar.*

ARCESSITVRAM.] Dicunt; *Accerſſere* eſt vocare: *Arceſſere*, accuſare. Nugæ. *Arceſſere*, duplicem habet ſignificationem: fitque ab *arcio*, quod veteres pro *accio* vel *adcio* dixerunt: quibus *Ar* pro *Ad* in uſu. Salluſtius Catil.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

ST. Ergo arceſſiviſſe ait ſeſe : & dixiſſe te,
Eam non miſſurum. AL. *quin ea ipſa ultro mihi*
Negavit ejus operam ſe morarier.
ST. *Quin ea ipſa me allegavit, qui iſtam arceſſerem:*
AL. *Quin nihili facio.* ST. *quin me perdis.* AL. *quin bene eſt.*
Quin etiam diu morabor, quin cupio tibi,
Quin aliquid ægre facere, quin faciam libens.
Nunquam tibi hodie. Quin erit plus quam mihi.
Quin, hercle, dî te perdant poſtremo quidem.
ST. *Quid nunc ? miſſuruſne es ad me uxorem tuam?*
AL. *Ducas, eaſque in maxumam malam crucem,*
Cumque hac, cumque iſtac, cumque amica etiam tua.
Abi, & aliud cura. ego jam per hortum juſſero
Meam iſtuc tranſire uxorem, ad uxorem tuam.
ST. *Nunc tute amicus mihi es in germanum modum.*
Qua ego hunc amorem mihi eſſe avi dicam datum?
Aut quid ego unquam erga Venerem inique fecerim,
Quoi ſic tot amanti mihi obviam eveniant moræ?
Attat, quid illuc clamoris obſecro in noſtra domo eſt?

BVCHN. cur ſic tot amanti.

Præterea Gabinium arceſſit, id eſt, vocat. Idem in Iugurth. *Quos pecuniæ captæ arceſſebant*, id eſt, accuſabant. *Gruter.*

QVIN BENE EST,] Graphice exprimitur iratorum ſerramque inter ſe invicem ducentium affectus. Quæ ſic explicanda : *Quin bene eſt*, id eſt, gratulor & volupe eſt mihi : ſubaudi, te mea opera (ut prædicas) diſperire. *Quin etiam diu morabor*, id eſt, in dicti hujus quaſi concepti formula perſeverabo : nempe ut malum exoptem tibi. *Quin cupio tibi*, ad ſequentia pertinere cenſeo : ut dicat Alceſimus : Quin cupio tibi ægre facere, orationis ſuæ ſeriem interpoſito *quin* identidem repetito, confragoſam faciens de induſtria. Atque ita partim ego, partim *Lamb.* recte atque ordine. Illud *(nunquam tibi hodie. quin erit plus)* excipio, præpoſtere ab eodem intellectum. Ego puto rem omnem ad eampſe particulam illam *Quin*, toties ingeſtam, referri debere: ut ſignificet ſenex : Nunquam erit tibi hodie major hujus verbi (*Quin*) dicendi largitas, quam mihi : id eſt, nunquam me iſtius particulæ iterationibus vinces ; ne fruſtra ſies. *Douza.*

ALIVD CVRA.] Iam mitior, his verbis jubet eum ſecurum eſſe : ſe negotium hoc curaturum. *Lamb.*

QVA EGO.] *Rittersh.* ſuſpicatur legendum : *Qua ego hunc amorem mihi eſſe autumem datum* ? ut τὸ *dicam* ſit gloſſa & interpretatio verbi *autumem*. cum *autumare* nihil ſit aliud veteribus quam *dicere*. Et in provocabulo, *mihi*, vocalem non elidi, ut metrum conſtet. Et *Schoppius* quidem hoc probat: è Mſſ. tamen, in quibus, ut & in Edd. vett. *aut*, eruit *avi*. ut dictum ſit, *Qua avi*, pro, quo omine, qua ſorte, quo auſpicio. quomodo Horat. *mala ducis avi domum.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

ACTVS TERTII SCENA QVINTA.

PARDALISCA, STALINO.

NVlla ſum, nulla ſum! tota tota occidi! cor metu mortuum eſt!
Membra miſere tremunt! neſcio unde auxilii, præſidii,
Perſugii mihi, aut opum copiam comparem aut expetam.
Tanta factis modo mira veris modis intus vidi,
Novam atque integram audaciam. cave tibi Cleoſtrata, abſcede
Ab iſta obſecro, ne quid in te male faxit ira percita.
Eripite iſti gladium, quæ ſui eſt impos animi.
ST. *Nam quid eſt, quod hæc huc timida atque exanimata exiluit foras?*
Pardaliſca. PA. *perii! unde meæ uſurpant aures ſonitum?*
ST. *Reſpice modo ad me.* PA. *here mi.* ST. *quid tibi eſt.*
Quid timida es? PA. *perii!*
ST. *Quid, periiſti?* PA. *perii, & tu periſti.* ST. *aperi, quid tibi?* PA. *væ tibi.* *(quicquid eſt,*
ST. *Immo iſtuc tibi ſit.* PA. *ne cadam, amabo, tene me.* ST.
Eloquere mihi cito. PA. *contine pectus, face ventulum amabo,* *Mſſ.* face ventum.

NVLLA SVM, &c.] Tres primi verſus ſunt Cretici, quibus in re trepida, aut alioqui celeritatem aliquam exprimente, utimur. *Lamb.*

TANTA FACTIS MODO MIRA.] Leg. *factu:* loquendi modo protrito, *mira factu:* vel certe, *facta:* ut Amphit. 5.1. *Ita tanta mira in ædibus ſunt facta. Tanta* autem *mira facta*, utrobique dixit, vel pro *tam mira*, vel pro *tot mira facta.* ſicut Bacchid. *Sexcenta tanta reddam.* Schopp. Veſtigia Mſſ. ſecutus legendum putem. *Tanta factis modo mira, verbis modo, intus vidi.* Dicit Pardaliſca, intus ſe vidiſſe non modo factis, ſed etiam dictis mira, nova, aliena, inaudita. quæ dicta & facta in ſequentibus graphice exprimuntur. Vides, nulla prope mutatione fœde hactenus corrupto loco veram lectionem reſtitutam. *Boxhorn.*

INTEGRAM &c.] Novam & à nullo alio ſuſceptam, *Lambinus* interpretatur; ſed mentem Plauti, & vim verbi non ſatis percepit. *Integrum* Latinis dicitur, quicquid florentiſſimum & ἐν ἀκμῇ eſt. Sic *integra audacia* hic eſt, quæ etiamnum flagrat, quæ nondum ulla parte fracta eſt, quæ de impetu ſuo nihil adhuc remiſit. Talis hæc in ſequentibus deſcribitur. *Integram audaciam* hic quoque accipere poſſis eam, ad cujus magnitudinem nihil deeſt. *Boxh.*

TIMIDA.] *Servius* ad illud Virgil. Ecl. 6. *timidiſque ſupervenit Aegle*, notat: *timidis*, pro, *timentibus. Nam alioquin timidus eſt qui ſemper timet; timens vero, qui ad tempus formidat, ex cauſſa.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Pallio. ST. *timeo hoc negotium, quid eſt: niſi hæc meraclo*
Se uſpiam percuſſit flore Libyco. PA. *obtine aures, amabo.*
ST. *I in malam crucem: pectus, aurîs, caput, teque dî perduint:*
Nam niſi ex te ſcio, quicquid hoc ſit, cito; jam tibi iſtuc
Cerebrum diſpercutiam, excetra tu: ludibrio, peſſuma adhuc,

Alii, diſpertiam. Mſſ. *Cam.* execrata.

Quæ me habuiſti. PA. *here mi.* ST. *quid vis, mea ancilla?*
PA. *nimium ſævis.*
ST. *Numero dicis, ſed hoc quicquid eſt, loquere: in pauca refer.*

PONT. num hero dicis? GVIL. Numero dixis & hoc, &c.

Quid intus tumulti ſuit? PA. *ſcibis. audi malum peſſumum.*
Quod hic modo intus apud nos tua ancilla hoc pacto exordiri
Cœpit, quod haud Atticam condecet diſciplinam. ST. *quid (ego iſtuc eſt id?*
PA. *Timor præpedit dicta linguæ.* ST. *quid eſt? poſſum ſcire*
Ex te, quid negotii eſt? PA. *dicam: tua ancilla, quam tuo*
Villico vis dare uxorem, ea intus. ST. *quid intus? quid eſt?*
PA. *Imitatur malarum malam diſciplinam, viro ſuo quæ inter-*
Minatur vitam. ST. *quid ergo?* PA. *ah!* ST. *quid eſt?* PA. *interimere ait velle*

ACID. *delet* vitam.

Vitam. gladium. ST. *hem!* PA. *gladium.* ST. *quid eum gladium?* PA. *habet.* ST. *hei miſero mihi!*
Cur eum habet? PA. *inſectatur omnes domi per ædîs, nec quenquam*
Prope ad ſe ſinit adire: ita omnis ſub arcis, ſub lectis
Latentes metu muſſitant ST. *occidi atque interii! quid illi*

MERACLO.] Valet, *meraculo*, id eſt, aliquantulum meraco. *Flos* autem *Libycus* vinum eſt Mareoticum, litterarum monumentis non incelebre. *Turneb.*

EXCETRA.] Non dubito, quin Plautus ſcripſerit, *excetra tu*, id eſt, tu vipera; Maledicto mehercle convenienti in malas illas merces, *mulieres*. Ita Livius lib. 38. *Illius excetræ delinimentis & venenis imbutum, nec parentis, nec vitrici, nec deorum verecundiam habere.* Ita filii amaſiam mater vocat. Ita D. Hieronymus *Hiberam excetram* obtrectatorem virulentum vocavit. *Lipſius.*

NVMERO.] Illud *numero dicis*, non cenſeo mutandum. ajebat ancilla herum ſævire, quia minabatur. ille ait, *numero* eam hoc *dicere*, hoc eſt, nimium cito queri de ejus ſævitia, quam expertura ſit majorem, niſi eloqui incipiat. ſed ſtatim redit ad blanditias, & id quidquid eſt, ut explanet, rogat. *Mercer.*

EA INTVS.] Ὑποτύπωσις perculſorum & perterrefactorum elegantiſſima, in ſermone interrupto. *Taubmannus.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Objectum eſt mali tã repente? PA. *inſanit.* ST. *ſceleſtiſſumum*
Me eſſe credo. PA. *immo ſi ſcias dicta, quæ dixit hodie.* ST. *iſtuc*
Expeto ſcire. quid dixit? PA. *audi: per omnes deos & deas* — Mſſ. Cam. expecto.
Dejuravit, occiſurum eum hac nocte, quîcum cubaret.
ST. *Me occidet?* PA. *an quicquam ad te attinet?* ST. *vah!* PA. *quid cum ea negotii*
Tibi eſt? ST. *peccavi: illunc dicere villicum volebam.* PA. *ſciens*
De via in ſemitam degredere. ST. *nunquid mihi minatur?*
PA. *Tibi infeſta ſoli eſt plus, quam quoiquam.* ST. *quamobrem?* PA. *quia ſe des*
Vxorem Olympioni: neque ſe tuam, nec ſe ſuam. — MEVRS. neque tuam, nec ſuam.
Neque viri vitam ſinet in craſtinum protolli. id huc miſſa ſum — LIPS. ſinere.
Tibi ut dicerem, ab ea ut caveas tibi. ST. *perii hercle miſer!*
Neque eſt, neq; fuit me ſenex quiſquam amator adæque miſer.
PA. *Ludon' ego hunc facete? nam quæ facta dixi, omnia huic*
Falſa dixi. hera, atque hæc dolum ex proxumo hunc pertulerunt. — ACID. procuderunt.
Ego hunc miſſa ſum ludere. ST. *heus Pardaliſca.* PA. *quid eſt, quid?* ST. *at tu mihi*
ST. *Eſt, quod volo exquirere à te.* PA. *moram offers mihi.*
Offers mœrorem. ſed etiamne habet & nunc Caſina
Gladium? PA. *habet, ſed duos.* ST. *quid, duos?* PA. *altero te occiſurum ait.* — DISSALD. habet & duos.
Altero villicum hodie. ST. *occiſiſſumus ſum omnium qui vivunt.*

OCCISVRVM EVM.] Agellius lib. 1. 7. docet, *occiſurum*, non eſſe hic participium, ſed verbum indefinitum, Græcis ἀπαρέμφατον, neque liberis, neque generibus præſerviens, ſed undique liberum & impromiſcuum. Sic *Cic.* V. Verr. *hanc ſibi rem ſperant præſidio futurum*; non *futuram.* Sic infra, de eadem Caſina: *altero te occiſurum ait.*

SCIENS DE VIA IN SEMITAM.] Id eſt, prudens de via lata & recta degrederis in viam anguſtam & impeditam, hoc eſt, ſciens & prudens te impedis. Quid inter *ſemitam & viam* interſit, ex Ennii verſu cognoſcere licet, apud Cicer. 1. De divinat. *Qui ſibi ſemitam non ſapiunt, aliis monſtrant viam.* Latior igitur *via*; anguſtior *ſemita.* Lamb.

HAEC EX PROXIMO.] Notetur ſermo Comicus, *Hæc ex proximo*, id eſt, Murrhina vicina. ita fine Fab. *Caſina filia hujus è proximo.* Lamb.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Loricam induam mihi, optumum eſſe opinor. quid uxor
Mea? non adiit atque ademit? PA. *nemo audet prope accedere.*
ST. *Exoret.* PA. *orat. negat ponere alio modo ullo profectò,*
Ni ſe ſciat villico non datum iri. ST. *atque ingratiis, quia* PIST. atque ingratiis, quoi non vult.
Non volt, nubet hodie. nam cur non ego id perpetrem quod cœpi,
Vt nubat mihi? illud quidem volebam, non, ſed noſtro villico.
PA. *Sæpicule peccas.* ST. *timor præpedit verba. verum,* PRISC. ſæpiuſcule.
Obſecro, dic me uxorem orare, ut exoret illam, gladium
Vt ponat, & redire me intro ut liceat. PA. *nunciabo.*
ST. *Et tu orato.* PA. *& ego orabo.* ST. *at blande orato, ut ſoles. ſed audin'?*
Si effexis hoc, ſoleas tibi dabo, & anulum in digito
Aureum, & bona plurima. PA. *operam dabo.* ST. *face ut impetres.*
PA. *Eo nunc jam, niſi quippiam remorare me.* ST. *abi, & cura.*
PA. *Redit, eccum, tandẽ obſonatu ejus adjutor. pompam ducit.*

ACTVS TERTII SCENA SEXTA.

OLYMPIO, COCVS, STALINO.

VIde fur, ut ſenteis ſub ſignis ducas. CO. *qui vero ſunt ſentes?*
OL. *Quia quod tetigere, ilico rapiunt: ſi eas ereptum, ilico ſcindunt.*

ILLVD QVIDEM VOLEBAM.] Debuerat dicere, *nolebam*; ſed præ immoderata libidine fortaſſe ſciens peccat, & dicit, *volebam*. mox tamen ſe ipſe reprehendens, *Non*, inquit, *mihi volebam dicere, ſed villico.* Tale fere eſt illud Cicer. pro M. Cælio: *niſi intercederent mihi inimicitiæ cum iſtius mulieris viro; fratre volui dicere: ſemper hic erro.* Lambinus.

SOLEAS TIBI DABO, ET ANVLVM &c.] Non temere hoc ancillæ pollicetur. nam ingenuorum duntaxat erant ſoleæ & anuli iſti: ſervi ancillæque ſculponeas accipiebant, & pro aureis ferreos. De *ſculponeis* clarum ex Catone de Re Ruſt. cap. 59. ubi, quæ & quoties familiæ veſtimenta procuranda ſint, tradit. *Sculponeas bonas alternis annis dare oportet.* De anulis notiſſimum eſt: & habere quidem aureos in peculio ſuo illis licebat, non vero geſtare. Inde ait, *ſe in digito daturum.* Meurſius.

POMPAM.] *Pompa*, de coquis & inſtrumento culinario. item de obſonatu. Bacchid. *Lamb.*

SENTEIS SVB SIGNVM.] Metaphora militaris: Quaſi dicat, vide tu, ut miniſtros tuos, qui ſunt quaſi ſentes, quia quicquid tangunt, ſecum auferunt aut ſcindunt, ſub ſignis ducas: ne huc atque illuc diſtracti vagentur. Milites enim ſub ſignis non poterant evagari, furari, latrocinari. *Grut.*

Ita quoquo adveniunt, ubi ubi ſunt, duplici damno dominos multant.

CO. *Eja.* OL. *atat ceſſo magnifice, patriceque, amiceque, atque ita hero* BRANT. patriteque, amiceque.

Meo ire advorſum. ST. *bone vir, ſalve.* OL. *fateor.* ST. *quid ſit?* OL. *tu amas.*

Ego eſurio & ſitio. ST. *lepide excuratus inceßiſti.* LIPS. excuriatus.

OL. *Aha hodie!* ST. *mane vero, quanquam faſtidis.* OL. *ei, ei: fœtet* MEVRS. vah hœde.

Tuus mihi ſermo. ST. *quæ res?* OL. *hæc res.* ST. *etiamne aſtas?* OL. *enim vero*

Πϱάγματά μοι παρέχεις. ST. *dabo* μέγα κακὸν, *ut ego opinor,*

Niſi reſiſtis. OL. ὦ Ζεῦ! *potin' à me abeas, niſi me vis vomere.* DISS. niſi reſtis. i. *manes.*

Hodie? ST. *mane.* OL. *quid eſt? quis hic homo eſt?* ST. *herus ſum.* OL. *qui herus?*

ST. *Quojus tu ſervos es?* OL. *ſervos ego?* ST. *atque meus.* OL. *non ſum ego liber?*

Memento, memento! ST. *mane, atque aſta.* OL. *omitte.* ST. *ſervos ſum tuus.*

OL. *Optume eſt.* ST. *obſecro Olympiſce mi, mi pater, mi patrone.*

PATRICEQVE.] Idem quod *patricie*, id eſt, patriciorum & nobilium in morem. *Turneb.* Conjicio legendum *patr. amiciri; atque.* Vt ſignificet fortunas ſuas ſupra votum fluentes ſuperbiam decere, eoque ſibi convenientius videri, ut glorioſe ac baſilice amictu compoſito, hero ſuo advorſus incedat. *Douz.*

EXCVRATVS.] Non *ad cutis curationem*, uti Lambinus vult, qua prorſus expers erat Olympio; ut patet ex præcedentibus: verum ad obſonium, cum quo ipſum nimis lepide excuratũ incedere, gratulatur ſibi nequã ſenex. *Douza.*

AHA HODIE!] Lego: *Vah, odio es!* & pertinere cenſeo ad impudicas illas atrectationes & immundiſſimas oſculationes. Quo etiam referendus *fœtor* ille, quo ſenilem ſermonem olere, mox palam Hero in os à Villico exprobratum: item, πϱάγματά μοι παρέχεις. item ὦ Ζεῦ, *potin' à me abeas, niſi me vis vomere hodie.* Douz. Sed cauſſam nullam video cur mutari debeat omnium codicum ſcriptura; *vah hodie.* ſubintellige autem, lepide ſcilicet excuratus ſum, dum mihi tecum, ſene fœtido, res ac ſermo eſt. *Boxhorn.*

ΠΡΑ'ΓΜΑΤΑ' ΜΟΙ.] Hoc paſſim in ore hominibus ſuperbis, & reliquos faſtidientibus fuit. *Iſ. Caſaub.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

OL. *Hem ſapis ſane.* ST. *tuus ſum equidem.* OL. *quid mihi ſervo opus eſt tam nequam?*
ST. *Quid nunc? quam mox recreas me?* OL. *cœna modo ſi ſit (cocta.*
ST. *Intro ergo abeant.* OL. *propere, cito introite, & cito deproperate.*
ST. *Ego jam intus ero; facito cœnam mihi, ut ebria ſit.*
Cœnare lepide nitideque volo. nihil moror barbarico ritu
Sane eſſe jam. i, ſis: ego hîc habito nunc quidem. gladium
Ancillæ Caſinam intus habere ait, qui me atque te invitet. DISS. evitet. i. *vita privat.*
OL. *Scias ſic ſine habere. nugas agunt. novi ego illas malas merces. (modo,*
Quin tu i modo mecum domum. ST. *at pol malum metuo. i tu*
Perſpicito prius, quid intus agatur. OL. *tam mihi mea vita, quam tua*
Tibi cara eſt. ST. *verũ modo.* OL. *ſi tu jubes, inibitur tecum.*

ACTUS QUARTI SCENA PRIMA.

PARDALISCA.

NEc pol ego Nemeæ credo, neque ego Olympiæ.
Neque uſquam ludos tam feſtivos fieri,
Quam hîc intus fiunt ludi ludificabiles
Seni noſtro, & noſtro Olympioni villico;
Omnes feſtinant intus totis ædibus:
Senex in culina clamat, hortatur cocos:
Quin agitis hodie? quin datis, ſi quid datis?
Properate: cœnam jam eſſe coctam oportuit.

EBRIA SIT.] Opipara, copioſa: tralatione ab ebriis ducta, ut quidem *Lambinus* explicat; nec recte, nec ſatis Plautine, ſententia quidem *Douzæ*, qui, *ebria ſit*, interpretatur, madeat & percocta ſit probe.

I, SIS: EGO HIC.] Mirum quod ſenex Olympioni monſtret, ubi habitet. Auſim quovis pignore contendere ſcriptum fuiſſe: *i. ſis: ego haut bito:* aut ſi verſus requirit, *ego huc haud bito nunc quidem. gladium &c. Huc* autem (ſiquidem retinendum) ea forma ponitur, qua Bacchid. act.4.8. *ſine me ire Huc intro.* & Menæch. *neque hodie huc intro tetuli pedem.* & Mil. act. 3. 2. Mercat. act. 3. 2. Iubet ſenex, ut Olympio introeat: ſe enim nunc non ire, ob metum gladii. Atque ita convenit, quod mox ſubjicit Olympio: *Quin tu i. modo domum mecum.* Dixerat igitur ſenex, jam ſe non iturum. *Piſtoris.*

Villicus

Villicus hic autem cum corona, candide
Veſtitus, laute exornatuſque obambulat.
Illæ autem in cubiculo armigerum ornant mulieres,
Quem dent pro Caſina nuptum noſtro villico.
Sed nimium lepide diſsimulant
Fore hujus quod futurum eſt, digne autem coqui
Nimis lepide ei rei dant operam, ne cœnet ſenex.
Aulas pervortunt, ignem reſtinguunt aqua.
Illarum oratu faciunt. illæ autem ſenem
Cupiunt extrudere incœnem ex ædibus; CAM. incænatum.
Vt ipſæ ſolæ ventres diſtendant ſuos.
Novi ego illas ambas eſtrices: corvitant, ubi
Comeſſe poſſunt. ſed aperitur oſtium.

ACTVS QVARTI SCENA SECVNDA.

STALINO, PARDALISCA.

SI ſapitis, uxor, vos tamen cœnabitis,
Cœna ubi erit cocta. ego ruri cœnavero.
Nam novom maritum: ego & novam nuptam volo
Rus proſequi. novi hominum mores maleficos,
Ne quis eam abripiat. facite voſtro animo volupe. LAMB. volup.
Sed properate iſtum atque iſtam actutum emittere.
Tandem ut veniamus luci: ego cras hîc ero.
Cras habuero, uxor, ego tamen convivium.
PA. *Fit, quod futurum dixi: incœnatum ſenem*
Foras extrudunt mulieres. ST. *quid tu hic agis?*

LAVTE.] Ad lotionem pertinet. *Douza.*

FORE HVIVS QVOD.] *Hujus* regitur à *quod*, hoc modo: *quod hujus*, id eſt, hoc quod hujus. *Lambin.*

ESTRICES.] Talia ſunt, *conſtrix, adſeſtrix, poſſeſtrix.* Nonius.

CORVITANT.] Omnino ſcribendum, *corvitam cibi, Comeſſe poſſunt.* Nihili eſt illud *corvitant. Corvita* vel *corbita*, ut jam alii viderunt, navis erat oneraria ſive frumentaria, quam Græci σιτηγὸν appellant. Tantas eſtrices eas eſſe καθ' ὑπερβολὴν dicit, ut corbitam cibis oneratam poſſent comedere. *Salmaſ.*

HABVERO.] Quæri poteſt, quid ſit, *Habuero convivium.* An præbuero aliis convivium? An, mihi paratum habuero? Illud malim. *Lamb.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

PA. *Ego eo, quo me ipſa miſit.* ST. *veron'?* PA. *ſerio.*
ST. *Quid hic ſpeculare.* PA. *nihil equidem ſpeculor.* ST. *abi.*
Tu hîc cunctas? intus alii feſtinant. PA. *eo.*
ST. *Abi hinc, ſis ergo peſſumarum peſſuma,*
Iamne abiit illæc? dicere hîc quidvis licet.
QVI AMAT, tamen hercle ſi eſurit, nullum eſurit,
Sed eccum progreditur cum corona & lampade
Meus ſocerus, compar, commaritus villicus.

DOVZ. nullus eſurit, i. *non.*

GRVT. meus cohæres.

ACTVS QVARTI SCENA TERTIA.

OLYMPIO, STALINO.

A*Ge tibicen. dum illam educunt huc novam nuptam foras,*
Suavi cantu concelebra omnem hanc plateam hymenæo.
Io hymen hymenæe! io hymẽ! ST. *quid agis, mea ſalus?*
OL. *Eſurio hercle, atque adeo haud ſitio.* ST. *at ego amo.* OL. *at ego, hercle,*

ALD. atque adeo nunc haud parum ſitio.

IPSA MISIT.] Αὐτὸς & ἐκεῖνος ſunt voces Servorum, quas honoris cauſſa propriorum nominum loco uſurpabant. Sic apud Latinos, Pl. Caſ. *eo, quo me ipſa miſit.* Ipſa, id eſt, hera mea. Ter. Hec. *ſed Pamphilum ipſum video ſtare ante ædes.* ubi Donatus; *Ipſum*, à quo miſſus ſum; vel Dominum: ut Græci αὐτόν. Erat & diſcipulorum vox, cum de præceptore loquerentur. unde illud, Αὐτὸς ἔφα. *Caſaub.*

NVLLVM ESVRIT.] Douza legit; *nullus.* Sed, *nullum*, conſtanter habent veteres libri. quæ vox corrupta eſt per ſcripturæ compendium ex, *ne hilum.* Sic enim reſcribendum puto. Sententia eſt; Qui amat, quamlibet eſuriat, non tamen eſurit. Amans enim videre quod amat, amplecti, oſculari, alloqui, pro cibo habet. *Boxhorn.*

SOCERVS.] Apage illud, *ſocerus.* nam Olympio ſeni, illi ſervus profecto, non ſocer. Niſi animi fallor, ſcriptum fuit *meus ſocienus*, ἀρχαϊκῶς. *Sociennus* valet ſocius. Amphitr. act. 1.1. Aul. 4. 4. Iuvat vehementer conjecturam meam *Roverii* liber, qui *ſocius* refert, gloſſema quaſi illius. *Lipſius.*

ATQVE ADEO HAVD SITIO.] *Camerarius* & *Lambinus* hæc ſic interpretantur; Ita vehementer eſurio, ut ſitim nullam ſentiam. Sed cui illa ſententia probabitur? Alii aliter atque aliter emendant. Ego ex veſtigiis receptæ lectionis ſcribendum putem; *Eſurio, hercule, atque adeo avide ſitio.* In antiquis libris *havide* fere ſcriptum invenias pro, *avide*, ut *have*, pro *ave.* Villico autem non poterat non eſſe animus æque in poculis atque in patinis. *Boxh.* Nihil puto mutandum. Qui valde eſuriunt, non ſitiunt. Dicit ergo Olympio ſe adeo eſurire, ut non ſitiat. Sæpe contra evenit, ut ſaturi ſitiant, ut illi qui nimium comederunt, & non biberunt. Hoc certe hic vult Olympio, ſe tantum eſurire,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Nihil facio tibi, amor, pericli: mihi inanitate — PONT. amator.
Iamdudum inteſtina murmurant. ST. *nam quid illæc nunc*
Tamdiu intus remoratur, quaſi ob induſtriam? — LAMB. remorantur remoragines.
quanto ego
Plus propero, tanto illa minus. OL. *quid ſi etiam occentem hymenæum?* — PAR. offendam.
ST. *Cenſeo. & ego te adjutabo in nuptiis communibus.*
OL. *Hymen hymenæe! io hymen!* ST. *perii, hercle, ego miſer, dirupi* — *Alii*, dirumpi Cantando Hymenæum licet illo, &c.
Cantando Hymenæum: licet illo morbo, quo dirumpi cupio,
Non eſt copia. OL. *edepol næ tu, ſi eſſes equus, eſſes indomabilis.*
ST. *Quo argumento?* OL. *nimis tenax es.*
ST. *Num me expertus uſpiam?* OL. *dii melius faciant.*
Sed crepuit oſtium, exitur foras.
ST. *Dî hercle me cupiunt ſervatum. jam oboluit Caſina procul.*

ACTVS QVARTI SCENA QVARTA.

ANCILLAE dux, *OLYMPIO*, *STALINO*.

SEnſim ſuper attolle limen pedes, nova nupta: ſoſpes
Iter incipe hoc, ut viro tuo ſemper ſis ſuperſtes, atque
Vt potior pollentia ſis, vincaſque virum, victrixque ſies.

eſurire, ut ipſi non vacet ſitire. Alioquin contrarium rerum naturalium periti, nempe jejunos citius ſitire quam eſurire. De quo eſt quæſtio in Sympoſiacis Plutarchi lib. VI. cap. I. Τίς ἡ αἰτία δι' ἣν οἱ νηστεύοντες διψῶσι μᾶλλον, ἢ πεινῶσι. *Salmaſ.*

ILLO MORBO.] *Apuleius* illo Metamorphoſ. loco, quo utramque paginam laſciva illa Photis facit, hunc morbum vocat, *rigoris* in ea parte, qua viri ſumus, *nimietatem*. Non monerem, niſi eſſent, qui volunt ſenem de ἀδυναμίᾳ ſua hic queri. quod falſum eſt. *Boxhorn.*

TENAX ES.] Lambino, *Tendax es*, videtur legendum: ut eum intelligamus equum, qui nimia, & nimis crebra tentigine concitatus frenũ mordet, & calcari non paret: à *Tentendo* ſic appellatum, ut & *Tentigo*. Cui apte ſenem hinnibundum comparat villicus. *Douza* contra *Tenax* retinendum cenſet, eodem ſignificatu. *Tenere* enim & *Tendere* eodem ſenſu priſcis illis accepta, quemadmodum etiam *Pertinere* ac *Pertendere* compoſita utrorumque, item *Obſtinere* & *Oſtendere*, apud Feſtum. ſic tamen, ut etiam ad equum aſperum, &, ut Naſo loquitur, *contra ſua frena tenacem*, ambigue alluſum fuerit à Plauto.

SENSIM.] Nova nupta olim non ſolum non contingebat pedibus limen domus, in quam deducebatur, ſed nec ejus qua exibat. Atque illud à multis obſervatur, hoc non item. Catullus:

Transfer omine cum bono
Limen aureolos pedes.

Ominoſum autem putabatur vel ingrediendo

Superetque tuum imperium: vir te veſtiat, tu virum deſpolies.
Noctuque & diu ut viro ſubdola ſies, obſecro, memento.
OL. *Malo maxumo ſuo hercle ilico, ubi tantillum peccaßit.*
ST. *Tace.* OL. *non taceo.* ST. *quæ res?* OL. *mala malæ malè monſtrant.*
ST. *Perii! iſtæc facient hanc rem mihi ex parata imparatam.*
Id quærunt: volunt, hæc ut infecta faciant. AN. *age Olympio,*
Quando vis, uxorem accipe hanc à nobis. OL. *date ergo, daturæ*
Vnquam ſi eſtis hodie uxorem. ST. *abite intro.* AN. *amabo, integræ atque*
Imperitæ huic impercito. OL. *futurum eſt. valete.* ST. *ite.*
AN. *jam valete.* ST. *jamne abſceßit?* OL. *uxor domi eſt, ne time.* ST. *evax!*
Nunc pol demum ego ſum liber. meum corculum, melliculum, PRISC. melculum.
Verculum. OL. *heus tu: malo, ſi ſapis, cavebis: mea eſt hæc.* ST. *ſcio.* *(ego illam tenebo.*
Sed meus fructus eſt prior. OL. *tene hanc lampadam.* ST. *imo*
Venus multipotens, bonam vitam mihi
Dediſti, hujus cum copiam mihi feciſti.
Corpuſculum melliculum. OL. *mea uxorcula.*
ST. *Quid eſt?* OL. *inſtitit plantam.* ST. *quaſi jocabo.*

diendo vel egrediendo limen tangere. Præcipue autem id in novis nuptis religioni habebant. Ovid.

---- limen tranſire memento
Cautius, atque alte ſobria ferre pedem.

Turneb.

VT VIRO SVBDOLA.] Vt nocte dieque virum tuum dolis circumvenias: quomodo interpretatur *Lambinus*. Cæterum venuſtas omnis latet in pronuntiatione, qua dubium eſſe poterat, an dicerent ancillæ; *ut vero ſubdola ſies*; an vero; *ut viro ſedula ſies*. Vix enim inter pronuntiandum *ſubdola* & *ſedula* diſcernuntur. Et ita jocos captaſſe Plautum alibi quoque obſervare eſt.

IMPERCITO.] Nam hoc primum & ultimum eſt, quod virginem accipientibus dici ſolet etiam hodie; clementer ut habeatur integra & imperita. *Gruterus.*

ST. IAMNE ABSCESSIT? OL. VXOR.] *Abſceßit?* ſcil. illa ancilla, quam poſtremam ingredi domum viderat. Injicit autem Olympio facete mentionem uxoris, ſed ita, ut moneat, non eſſe quod eam amplius vereatur. *Taubman.*

MELLICVLVM.] *I. Guljelm.* facit, *molliculum*, quia *Mſſ. Lang.* habent, *malliculum*. At ego puto ſcriptum fuiſſe *moëliculum*, pro molliculum, διαλύσει veteribus frequenti, ut *oloë*, pro illi. Sunt autem *mollis* & *molliculus* verba laſciviæ plena. *Diſſald.*

INSTITIT PLANTAM.] Podem mihi pede preſſit. *Lambin.*

Nebula haud eſt mollis, atque cutis hujus eſt.
OL. *Edepol papillam bellulam! hei miſero mihi!*
ST. *Quid eſt?* OL. *pectus mihi agit nunc hæc cubito.*
ST. *Quid tu ergo hanc quæſo tractas tam?* BVCHN. tractas jam?
At mihi qui belle hanc tracto, non agit. OL. *vaha.*
ST. *Quid negotii eſt?* OL. *obſecro, ut valentula eſt?*
Pæne expoſivit cubito. ST. *cubitum ergo ire volt.*
OL. *Quin imus ergo?* ST. *bella bellatula.* SCAL. bella mea bellatula.

ACTVS QVINTI SCENA PRIMA.

PARDALISCA, MVRRHINA.

ACceptæ bene & commode eximus intus
Ludos viſere huc in via nuptialeis.
MV. *Nunquam ecaſtor ullo die riſi adæque,*
Neque hoc quod reliquom eſt plus riſuram opinor.
Lubet, Chalinum, quid agat ſcire, novom
Nuptum cum novo marito, nec fallaciam
Aſtutiorem ullus fecit Poëta, atque
Vt hæc eſt fabre facta à nobis. obtunſo

ATQVE HVIVS EST.] Hæc oratio geſtu expletur. Intellige autem, *mamilla*, aut quid tale, quod manu tractat petulans ſenex. *Boxhorn.*

MIHI AGIT.] Suſpicor Plautum ἀρχαϊκῶς ſcripſiſſe: *mihi tagit*, pro, *tangit:* ut & paullo poſt *--non tangit.* Lipſius. Ego tamen receptam lectionem malim. *Agere* enim non ſolum *tangere* ſimpliciter, verum etiam *trudere* ſeu *tundere* potius, & quaſi vi quadam propellere, ſignificat. *Douz.*

EXPOSIVIT.] *Cubito exponere*, pro, cubito dejicere & proſternere, eleganter dicitur, quod ſumptum eſt ab his, quæ è navi exponuntur, vel mercibus quæ expoſitæ ſunt. *Turneb.*

BELLA BELLATVLA.] Lego, *belle bella tu mea*. Poſtquam enim Olympio dixiſſet, *Quin imus ergo?* ſubjicit ſenex; Caſinæ, ut putabat, auriculam vellens blandeque commonefaciens, *Belle*, hoc eſt, placide, pedetentim, & (quod ſupra dixerat) *ſenſim intro progredere porro:* ne videlicet incurras uſpiam, neve ad inferum limen offenſo pede impingas. Illud vero, *bella tu mea*, in re pariſſima uſurpatum eſt Rud. act. 2, ſcen. 5. *Hem tibi aquam, mea tu bella.* Douz.

NOVOM NVPTVM.] Ita citat etiam Priſc. non, *nuptam:* & interpretatur Maritum. Chalinus enim ſub ſpecie fœminæ ductus erat.

OBTVNSO ORE.] Pugiles ſunt obtuſo ore, propter pugnos quos in ore recipiunt. Vnde illud, *--os nullum, vel potius pugilis.* Proverb. eſt, *Obtuſo ore*, vel, *obtunſo*; cum quis ſpe vel inſtituto dejectus, pudore ſuffunditur. ab iis qui nihil præterquam in os *meſſi pugnorum*, ut loquitur Plautus, reportarunt. *Scalig.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Ore nunc pervelim progrediri ſenem:
Quo ſenex nequior nullus vivit. ne illum
Quidem nequiorem arbitror eſſe, qui locum
Præbet illi * nunc præſidem * * hîc, Pardaliſca
Eſto: qui hinc exeat, eum ut ludibrio habeas.
PA. Lubens fecero, & ſolens. MV. ſpectato hinc omnia
Intus, quid intus agant. PA. * * pone me, amabo.
MV. Et illi audacius licet quæ vis libere
Proloqui. PA. tace: voſtra foris crepuit.

CAM. ni illum quidem nequiorem arbitrarer.

PALM. ſepta ſis hinc omnia.

ACTVS QVINTI SCENA SECVNDA.

OLYMPIO, CLEOSTRATA, MVRRHINA.

NEque quo fugiam, neque ubi lateam, neque hoc dedecus quomodo celem,
Scio. tantum herus atque ego flagitio ſuperavimus nuptiis noſtris.
Ita nunc pudeo, atque ita nunc paveo, atque ita irridiculo ſumus ambo.
Sed ego inſipiens nova nunc facio: pudet, quod prius non puditum unquam eſt.
Operam date, dum mea facta itero: eſt operæ auribus percipere.
Ita ridicula auditu, iteratu ea ſunt, quæ ego intus turbavi *
Vbi intus hanc novam nuptam deduxi via recta, clavem
Abduxi: ſed tamen tenebræ ibi erant tanquam nox * *

PRAESIDEM.] Eleganter autem dixit, *Locum præbet illi præſidem*, pro eo, quod eſt, *Nemo illi nequitia concedit.* Meurſ.

SVPERAVIMVS.] Miror interpretes dicere, *ſuperavimus*, nempe, *omnes mortales*: nullo lepore, qui tamen hic maximus eſt. Maro 2. Æn.

--- ſatis una ſuperque (urbi.
Vidimus excidia, & captæ ſuperavimus

Quocirca nec reſtabo, ſi quis malit, *tanto herus atque ego, &c.* Iſ. Pontanus.

IRRIDICVLVM.] Negat Lambinus dici pro valde ridiculo, cum Cæſar *irridicule* pro non ridicule. Nil pote melius quam quod eſt in Langianis: *atque ita in ridiculum ſumus ambo.* In ridiculum ſumus ita dictum, ut in exemplum proponere. *Diſſald.*

VBI INTVS HANC &c.] Lego:

Vbi intro hanc novam deduxi, via recta clavem
Obduxi.

Clavis hic pro ſera. *Salmaſ.*

Colloco, fulcio, mollio, ut prior quam ſenex apte decumbam. — LIPS. ſine abs te decumbam.
Tardus eſſe ilico cœpi, quoniam * * *
Reſpecto identidem, ne ſenex * * * *
Quæro deinde illecebram ſtupri, principio eam ſavium poſco.
Reppulit mihi manum, nec quietum dare ſibi ſavium me ſinit.
Enim jam magis jam appropero, magis jam lubet in Caſinam irruere. (opprimat.
Cupio illam operam ſeni ſurripere: forem obdo, ne ſenex me
MV. Agedum tu adi hunc. CL. ubi tua nova nupta eſt?
OL. Perii hercle! manifeſta res eſt. CL. omnem ordine rem — PALM. omnem ordinem Fat.
Fateri ergo æquom eſt. quid intus agitur? quid agit
Caſina? ſatin' morigera eſt? OL. pudet dicere me *
CL. Memora ordine, ut occeperas. OL. pudet hercle. CL. age audacter.
Poſtquam decubuiſti, hinc te volo memorare, quid eſt factum.
OL. At flagitium eſt. CL. CAVEBVNT QVI AVDIERINT, faciam. — DOVZ. faciant. Hoc magnum eſt. Primum. CL. pergis? quin, &c.
OL. * Hoc majus eſt. CL. perdis? quin tu pergis?
OL. Vbi locus ſumptus porro eſt, continuo ſtricto gladio: arat, babæ, papæ. CL. quid? OL. papæ.
CL. Flagitium eſt. OL. oh, erat maxumum. gladium ne haberet metui: id occœpi quærere. — DOVZ. OL. flagitiũ oh, erat max.
Dum, gladium ne habeat, quæro, arripio caplum.
Sed quom cogito, non habuit gladium: nam id eſſet frigidius. — LIPS. nam eſſet frigidus. MV. eloquere. CL. at pudet. MV. memini, radix fuit.
CL. Eloquere. OL. pudet. CL. num radix fuit? OL. non fuit. (olerum:
CL. Num cucumis? OL. profecto, hercle, non fuit quidquam
Niſi, quicquid erat, calamitas profecto attigerat nunquam.
MV. Quid fit denique, ediſſerta. OL. ubi appello Caſinam: Caſina, inquam,

TARDVS ESSE.] Malim; *Argus eſſe illico cœpi*. Videntur id velle ſequentia; *Reſpecto identidem*. Sed videntur tantum. Quis igitur vel ſententiam, vel lectionem veram eruet ex tot lacunis? Abſtinendæ potius ſunt manus. *Boxh.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Amabo mea uxorcula, cur virum tuum ſic me ſpernis?
Nimis tu quidem hercle [audax es] immerito meo mihi hæc facis. Dovz. audacter.
Quia te mihi expetivi. illa haud verbum facit, & ſepit veſte id, quî eſtis.
Vbi illum ſaltum video obſeptum, rogo ut altero ſinat ire.
Ita, quicquid erat, grande erat.
Tollo, ut obvertam cubitiſſim: verbum nullum mutit.
Surgo, ut ineam, atque illi impingo ſuavium.
MV. *Perlepide narras.*
OL. *Ita quaſi ſentis labra mihi compungit barba.*
Continuo in genua aſtanti pectus mihi pedibus percutit.
Decido de lecto præceps, ſubſilit. obtundit os mihi.
Inde foras tacitus, præfiſcini, exeo hoc ornatu, quo vides, *Alii omittunt*, præfiſcini.
Vt ſenex hoc eodem poculo, quo ego bibi, biberet. CL. *optume eſt.*
Sed ubi eſt palliolum tuum? OL. *hic intus reliqui.*
CL. *Quid nunc? ſatin' lepide adita eſt vobis manus?* OL. *merito.*
CL. *St! concrepuerunt fores.* OL. *num illa me nunc ſequitur?* *V.C.* num illa ſenem ſequitur.

ACTVS QVINTI SCENA TERTIA.

Mſſ. Lang. ST. CLEOSTRAT.

STALINO, OLYMPIO.

MAxumo ego ardeo flagitio, nec quid agam meis rebus ſcio.
Nec meam uxorē aſpiciam contra oculis: ita diſperii,
Omnia palam ſunt probra, omnibus modis occidi miſer.

QVASI SENTIS.] Venuſte: ſed magis probo librorum vett. ſcripturam, *Itaque ſetis labra mihi compungit barbæ:* tametſi non repugno, ſi quis ex Editis avorum memoria malit: *Ita quaſi ſetis labra mihi compungit barba. Setas* quidem denſum capillorum horrorem vocat, admodum ſcite & eleganter: atque à cauſſa eadem, neſcio qui Poëta vetus; *barbam ſetoſam.* I. Gul.

PRAEFISCINI.] Vide notas Aſinar. 2. 4. 84.

ARDEO FLAGITIO.] Quemadmodum flagrare invidia, dicitur is, in quem magna invidia concitata eſt; ita *ardere* ſe *flagitio* dicit Stalino, propterea quod ſummum dedecus, & flagitium admiſit. *Lamb.*

Ita manifeſto faucibus teneor:
Nec quibus modis purgem ſcio me meæ uxori,
Qui expalliatus ſum miſer: palam ſunt clandeſtinæ nuptiæ.
Adeundam Murrhinam cenſeo mihi, optumum eſt.
Ea dux: ea uxorem meam: ea hanc invenit rimam.
Sed ecquis eſt qui homo munus velit fungier pro me? (fugiam.
Quid nunc agā neſcio, niſi ut improbos famulos imiter, ac domo
Nam ſalus nulla eſt ſcapulis, ſi domum redeo.
Nugas iſtuc dicere licet. vapulo ego hercle invitus tamen,
Etſi malum merui. hac dabo protinam; & fugiam. OL. *heus, Stalino,*
Amator, ST. *occidi! revocor: quaſi non audiam, abibo.*

Mſſ. Lang. protinus & fugiam. DOVZ. protinam me in fugam.

ACTVS QVINTI SCENA QVARTA.

CHALINVS, STALINO, CLEOSTRATA, MVRRHINA, OLYMPIO. †

† DISSALD. addendæ etiam ANCILLÆ.

VBi tu es, qui colere mores Maßilienſes poſtulas?
Nunc tu, ſi vis ſubigitare me, proba eſt occaſio.
Periiſti, hercle. age, accede huc, * *

Hic deſunt aliquot verſus, tam in Mſſ. quam Editis.

ST. *Hac ibo. caninam ſcævam ſpero meliorem fore.*

DOVZ. ſi velis me ſubicitare.

RIMAM.] Rationem, qua noſtra conſilia & nuptias turbaret. Sic Curcul. *aliquam reperitis rimam.* Vel ſic: Ea hanc viam reperit, qua fallacias noſtras eluderet atque effugeret. Videtur à *muribus* ductum, qui interdum pœne capti per tenues rimas elabuntur. *Lambinus.*

CH. VBI TV ES.] Recte quidem hos verſus Chalino tribuit *Lambinus*: ſed quod idem hæc ad ſpectatores dici autumat, veriſimile non eſt. Crederem potius, Chalinum habitu muliebri ex ædibus Alceſimi prodeuntem, his verbis Senem alloqui, eumque per ridiculum ad concubitum vocare. *Piſtoris.*

MORES MASSILIENSES.] Auctores non diſcrepant, qui Maſſilienſium mores & *molles* vocant & *ſeveros*, ſed diverſis ſæculis. Ergo vult, ubi tu es, qui ſeveritatem, gravitatem & caſtimoniam ſingularem vultu præfers; cum interea ſis nequam. *Brodæus.*

SI VIS SVBIGITARE.] Lego è Vatic. *ſine os ſublectare me: proba eſt occaſio. Periſti hercle.* Quippe, *Sublectare os*, eſt ludos aliquem & jocum facere, germaniſſima Plauti phraſi. *Lipſius.*

CANINAM SCAEVAM.] Canis occurſum minus inauſpicatum mihi fore ſpero, quam uxoris. *Canina ſcæva* eſt, cum canis latrat, aut ringitur. Ait enim minus gravem fore canis latratum, quam probra & contumelias & jurgia, quibus ab uxore rixoſa onerabitur. *Turnebus.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Cl. Quid agis tu marite, mi vir? unde ornatu hoc advenis. Dovz. ſic cum ornatu hoc advenis.
Quid feciſti ſcipione, aut quod habuiſti pallium?
An. In adulterio dum mœchiſſat Caſinam, credo perdidit.
St. Occidi! Ch. etiamne imus cubitum? Caſina ſum. St. in malam crucem.
Ch. Non amas me? Cl. quin reſponde, tuo quid factum eſt pallio?
St. Bacchæ ergo, hercle, uxor. Bacchæ, Bacchæ, hercle uxor.
An. Nugatur ſciens. nam ecaſtor nunc Bacchæ nullæ ludunt.
St. Oblitus fui. ſed tamen Bacchæ. Cl. quid Bacchæ in id? fieri non poteſt. Dovz. *delet*, in id.
Ol. Times ecaſtor. St. egone? Ol. haud mentire hercle. nam palam eſt.

Hic in Mſſ. lacuna eſt.

St. Non taces? Ol. non hercle vero taceo. nam tu maxumo
Me obſecraviſti opere, Caſinam ut poſcerem uxorem mihi.
St. Tui amoris cauſſa ego iſtuc feci. Cl. immo hercle illius. Lamb. imo ecaſtor illius *ſc. Caſ.*
Te quidem oppreßiſſet. St, feci ego iſtæc dicta quæ vos dicitis?
Cl. Rogitas etiam? St. ſiquidem hercle feci, feci nequiter.
Cl. Redi modo huc intro: monebo, ſiquidem meminiſti minus.
St. Hercle, opinor, potius vobis credam, quod vos dicitis.
Sed, uxor, da viro hanc veniam. Murrhina, ora Cleoſtratam:
Si unquam poſthac aut amaſſo Caſinam, aut occœpſo modo,
Nedum ut eam amaſſo: ſi ego unquam adeo poſthac tale admiſero:
Nulla cauſſa eſt, quin pendentem me, uxor, virgis verberes.

Nam palam est.] Ajunt hic deeſſe verſus novem, idque patere ex *Mſſ. Camerarii.* At Vet. Codex Pariſ. addit.

Nam paro eloqui quæcunque cætera vidi.

Hinc ſi ſic legamus, aut parum, aut nihil deeſſe videbitur ad ſenſum:

--- Ol. haud mentire, hercle, nam palam eſt
Iam, & paro eloqui quæcunque vidi cætera.

St. Non taces. Ol. non hercle vero taceo. Diſſald.

Isthaec dicta.] *Dicta* hic accipit, ut Homerus ἔπος, hoc eſt, *res.* quomodo illud in Ciri Virgiliana:

Quæritur ex omni verborũ injuria dicto.

Sic Hebræi dicunt *verbum* pro facto. ſic Latini *res.* nam à ῥῆσις & veteres dicebant *Reſes*; quod decurtatum in *Res*; ut alia. *Scalig.*

MV. *Cenſeo, ecaſtor, veniam huic hanc dandam.* CL. *faciam ut jubes.*
Propter eam rem hanc tibi nunc veniam minus gravate proſpero; I. GVIL. propero.
Hanc ex longa longiorem ne faciamus Fabulam.
ST. *Non irata es?* CL. *non ſum irata.* ST. *tuæ fidei credo?* CL. *meæ.*
ST. *lepidiorem uxorem nemo quiſquam, quam ego habeo, hac* (*habet.*
CL. *Age tu, redde huic ſcipionem & pallium.* CH. *tene.* ST. *libet.*
CH. *Mihi quidem, edepol, inſignite facta eſt magna injuria.*
Duobus nupſi. neuter fecit, quod novæ nuptæ ſolet.

GREX.

SPECTATORES, *quod futurum eſt intus, hic memorabimus.*
Hæc Caſina hujus reperietur filia eſſe è proximo,
Eaque nubet Euthynico noſtro herili filio.
Nunc vos æquom eſt, manibus meritis meritam mercedem dare.
Qui faxit, clam uxorem ducat ſcortum ſemper, quod volet.
Verum qui non manibus clare, quantum poterit, plauſerit,
Ei pro ſcorto ſupponetur hircus unctus nautea.

MERITIS.] Scil. hiſtrionibus: quibus ita meritis manuum plauſus debetur. Inepte Lambinus *manus meritas* conjungit. *Taubm.*

SVPPONETVR.] *Proprie* ſupponetur. *Nam ut ſubduci dicuntur quæ nolumus amittere, ita ſupponi quæ non deſideramus.* Donatus.

NAVTEA.] Vide notas Aſin. act. 5. ſcen. 2.

FINIS CASINAE.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

M. Acci Plavti

CISTELLARIA.

DRAMATIS PERSONÆ.

SILENIVM, } *meretrices.*
GYMNASIVM, }
LENA.
AVXILIVM, *prologus.*
MELÆNIS, *lena.*
ALCESIMARCHVS, *adoleſcens.*
LAMPADIO, *ſervos.*
PHANOSTRATA, *uxor.*
HALISCA, *ancilla.*
DEMIPHO. *ſenex.*
CATERVA.

Ratio Nominum, Camerarii.

Silenium, σιλλώνιον *deminutum* ἀπὸ τῆς σιλλώνης: *quod nomen* Lucr. *lib. 4. memorat.*

Simula, σιλλών, *ac ſatyra eſt: labioſa* φίλημα.

Gymnaſium, *jocoſe inditum meretrici nomen: ut apud* Lucianum *cuidam* Palæſtræ.

Melænis, μελαινίς, *patronymica forma, à nigredine.*

Alceſ. ἀλκησίμαρχος, *de robore & imperio factum nomen.*

Lampadio, λαμπαδίων, *à face.*

Phanoſtrata, φανοστράτη, *ſignificationem habet claritatis militaris.*

Haliſca, ἁλίσκη: *& memoratur maſculinum* ἁλίσκος, *ſicut* συρίσκος; *ſed factum alia ratione. nam hoc à nomine deminutum; illud à verbo dictum fuit, ſicut* ὀρίσκος *ab* ὀρίσκω.

Demipho, δημοφῶν *ſicut* ἀντιφῶν. ξενοφῶν: *quæ omnia habent ſignificationem* φανότητος, *id eſt, ſplendoris, ut Grammaticis placet.*

ARGVMENTVM, ut quibuſdam videtur, PRISCIANI.

Comprimit adoleſcens Lemnius Sicyoniam,
Is redit in patriam, & gnatam generat nuptiis.
Sicyonia æque parit puellam. hanc ſervolus
Tollit, atque exponit, & ex inſidiis aucupat.
Eam ſublatam meretrix alii detulit.
Lemno poſt rediens ducit, quam compreſſerat,
Lemnique natam deſpondit adoleſcentulo
Amore capto illius projectitiæ.
Requirens ſervos reperit, quam projecerat.
Itaque lege, & rite civem cognitam
Alceſimarchus, ut erat nactus, poſſidet.

ALIVD ARGVMENTVM CAMERARII.

Nomen habet Fabula à *ciſtella*, quam amittit in hac ancilla, & reperit mulier, mater ejus puellæ, cujus in illa crepundia inerant. Ita agnoſcitur amica adoleſcentis, & illi nubit. *Argumentum* eſt ſimplex & admodum tenue. Inſertus eſt motus inſani amoris.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

ACTVS PRIMI SCENA PRIMA.

SILENIVM, GYMNASIVM, LENA.

CVm ego antidhac te amavi, & mihi amicam eſſe crevi,
Mea Gymnaſium, & matrem tuam: tum id mihi hodie
Aperuiſtis, tu atque hæc. ſoror ſi mea eſſes,
Quî magis potueris mihi honorem ire habitum,
Neſcio; niſi, ut meus eſt animus, fieri
Non poſſe arbitror: ita omnibus relictis rebus
Mihi frequentem operam dediſtis. eo ego vos
Amo, & eo à me magnam iniſtis gratiam.
GY. *Pol iſtoc quidem nos pretio eſt facile* — *Mſſ. Lang.* pacto nos facile eſt.
Frequentare tibi; utileſque habere:
Ita in prandio nos lepide atque nitide
Accepiſti apud te, ut ſemper meminerimus.
SI. *Lubentique edepol animo factum, & fiet, à me,*
Quæ vos arbitrabor velle, ea ut expetam.
LE. *Quod ille dixit, qui ſecundo vento vectus eſt,*
Tranquillo mari, ventum gaudeo ecaſtor ad te:
Ita hodie hîc acceptæ ſumus ſuavibus modis;
Nec, niſi diſciplina, apud te fuit quicquam — SCAL. nec niſi diſciplina pudeat fuit quicquam.
Ibi, quin mihi placeret. SI. *quid ita, amabo?*
LE. *Raro nimium dabat quod biberem: atque id merum*

CREVI.] Priſcianus interpretatur, *vidi.* Sed eſt potius, *judicavi*: vel, ut Varro explicat, *conſtitui.* ſic etiam interpretatur, *cernere hæreditatem*: cum hæres conſtituat ſe adire illam velle, dicit eum *cernere*: & cum id fecerit, *creviſſe.* Camer.

POL ISTOC QVIDEM &c.] Prandio tam nitido, nobis facile eſt, frequentem tibi & aſſiduam operam dare, ut ad uſum tuum paratos habeas. *Douza.*

ACCEPISTI.] *Accipere, eſt invitare facillime atque ampliter:* ἑστιᾷν γαμικῶς. Donatus.

EA VT EXPETAM.] Cave hæc cum nonnullis mutes. Complectuntur enim haud dubie ſententiam illius vulgati; idem velle & nolle, eam demum eſſe veram amicitiam, hoc eſt, τὸ αὐτοφρονεῖν. *Boxhorn.*

NISI DISCIPLINA.] Cui non diſpliceat illud quorundam, *diſplicina*? Recte ſe habet lectio vulgata. Diſciplina, hic eſt, agendi modus in familia præſcriptus, & obſervandus. Vt militiæ, ita eſt diſciplina familiæ. Plautus Mercat. *Hæc hic diſciplina peſſima eſt.* Boxhorn.

Infuſcabat. GY. *amabo, hiccine iſtud decet?* DOVZ, infucabat.
LE. *Iuſque faſque eſt: nemo alienus hîc eſt.* SI. *merito*
Veſtro amo vos, quia me colitis & magnifacitis.
LE. *Decet pol, mea Silenium, hunc eſſe ordinem*
Benevolentîs inter ſe, beneque amicitia utier:
Vbi iſtas videas ſummo genere natas,
Summates matronas, ut amicitiam colunt,
Atque ut eam junctam bene habent inter ſe. TAVBM. vinctam.
Si idem iſtud nos faciamus, ſi idem imitemur,
Ita tamen vix vivimus cum invidia ſumma.
Suarum opum nos volunt eſſe indigentes.
Noſtra copia nihilo volunt nos poteſſe,
Suique omnium rerum nos indigere,
Vt ſibi ſimus ſupplices. eas ſi adeas,
Abitum, quam aditum malis. ita noſtro ordini
Palam blandiuntur: clam, ſi occaſio uſquam eſt,
Aquam frigidam ſubdole ſuffundunt. MEVRS. *delet*, aquam.
Viris cum ſuis prædicant nos ſolere:

INFVSCABAT.] *Offucare* Feſtus explicat *aquam in fauces ad ſorbendum dare:* & hinc putant *infucare* eſſe, vinum aqua diluere; cum etiam aqua ejus color infucetur: atque *id merum infucabat*, quam *infuſcabat*, malunt apud Plautum: cum ego *infuſcare* verius putem: quod, cum generoſi vini nigrior ſit color, dilutior mixta aqua, fuſciorque reddatur. *Turneb.*

ITA TAMEN.] Licet illas ſummates matronas, amicitiam inter nos colendo, imitemur, vix tamen vivimus, &, ſi vivamus, non ſine magna earum invidia vivimus. Suis opibus nos illæ non juvant. Noſtra autem copia nos uti nolunt, hoc eſt, ut corpore quæſtum faciamus. Adoleſcentum enim libidini cum à meretricibus eſſet ſatisfactum, ſummates illæ matronæ minus ab illis colebantur. *Boxhorn.*

SVIQVE OMNIVM.] Idem eſt, quod, ſui & omnium. *Sui*, ſicut, *omnium*, regitur ab *indigere*. Sui & omnium ſummates illæ virgines ac matronæ nos volunt indigere, ut ſibi ſimus ſupplices. Quod ſi cui forte diſpliceat illa vulgatæ lectionis explicatio; illi haud dubie Mſ. noſter ſatisfecerit, in quo non *ſuique*, ſed diſertim, *ſimulque* legitur. De quo quis dubitet? Et quid apertius? In Mſſ. *ui* & *m* fere iiſdem notis exprimuntur. Ita ex contracta ſcribendi ratione *ſmq.* natum ſit *ſuique*, pro, *ſimulque*. Boxh.

AQVAM FRIGIDAM.] *Ardere* Latinis eſt, amare. Notum illud Maronis; *Formoſum paſtor Coridon ardebat Alexin.* Igitur, *aquam frigidam ſuffundere*, nihil hic eſt aliud, quam amantibus, eas accuſando, quæ amantur, injicere frigus & ſufflamen. *Boxhorn.*

VIRIS CVM &c.] Veteres in iis, in quibus volebant reticere verbum, contenti fuere ſolo verbo *Solere*. *Catull.* Carm. 107,

Conſule Pompejo primum duo Cinna, ſolebant
Mæchi.

Subaudiendum μοιχεύει. ita heic in Plauto non eſt obſcurum, quid ſubaudiatur. *Scalig.*

Suas pellices eſſe ajunt : eunt depreſſum:
Quia nos libertinæ ſumus, & ego & tua mater ambæ
Meretrices fuimus : illa te, & ego hanc mihi educavi
Ex patribus conventitiis. neque ego hanc ſuperbiæ cauſa
Repuli ad meretricium quæſtum, niſi ut ne ego eſurirem.
SI. *At ſatius fuerat eam viro dare nuptum potius.*
LE. *heja!*
Hæc quidem ecaſtor cotidie viro nubit, nupſitque hodie,
Nubet mox noctu. nunquam ego hanc viduam cubare ſivi.
Nam ſi hæc non nubat, lugubri fame familia pereat.
GY. *Neceſſe eſt, quo tu me modo voles eſſe, ita eſſe, mater.*
LE. *Ecaſtor haud me pœnitet, ſi, ut dicis, ita futura es.*

LIBERTINAE.] In libertinis non vindicabantur furtiva Veneris, atque ex eo ordine multæ meretrices erant. *Turnebus.*

EX PATRIBUS CONVENTITIIS.] Nulli ſunt hic *patres conventitii*, niſi ex correctione criticorum quæ corruptela eſt. Optimi & vetuſtiſſimi libri legunt, *ex partibus conventus.* Scribendum eſt, *ex pactibus conventis.* Hic *pactus* ἀρχαϊκῶς pro hoc *pactum*, quod & pactio dicebatur. Sic *juſſus* & juſſum : *mandatus* & mandatum. *Permiſſus* & *permiſſum*, pro permiſſione. *Anfractus* & *anfractum*, Nonio. *Accubitus*, & accubitum. *Conatus* & conatum. *Cenſus* & cenſum. *Eventus* & eventum. *Rictus* & rictum. *Tractus* & tractum. *Tributus* & tributum, aliaque infinita ſimilia. *Pactus* igitur conventos dixit Plautus, quæ vulgo *pacta conventa.* Facete meretrix *mercedes pactas*, quibus concubitus ſuos vendebat, hoc nomine pactorum conventorum appellavit; & cum *pacti conventi* appellatione tabulæ nuptiales dicerentur, oſtendit & meretrices, quæ quotidie nuberent, pacta ſua quoque conventa gerere. Iuvenalis :

Conventum tamen & pactum, & ſponſatio noſtra,
Tempeſtate paras. ---

Dotale pactum vel inſtrumentum nuptialis conventionis intelligit. Πασίγαμος meretrix, quæ quotidie nubit, & omnibus dum mercedem paciſcitur pro concubitu, pactum etiam conventum pro nuptiis quotidianis celebrare cenſetur. Sequitur enim : *Hæc quidem ecaſtor quotidie nubit nubetque hodie.* Non mirum igitur ſi dicat hic lena, filiam ſuam educaviſſe ex pactibus conventis ſive pactis, hoc eſt, ex mercedibus & capturis meretriciis, quæ *pacta conventa* eleganter appellavit. Apud Feſtum : *Conventa conditio dicebatur, cum primus ſermo de nuptiis, & earum conditione habebatur.* At *pactum conventum*, cum tabulis conventio & pactio de nuptiis firmabatur. *Conditiones* quæ proprie erant legitimarum nuptiarum, ad rei turpis ſignificationem ſimiliter tranſtulerunt, ut hic Plautus pactus conventos. Nam & *conditiones bene vaſatorum* colligere, dixit Lampridius in Alagabalo, & Capitolinus conditiones nauticas & gladiatorias vocavit eodem ſenſu. *Salmaſ.*

COTIDIE VIRO NUBIT.] Lepide & ſuaviter rem turpem tetigit : qui nuptiarum cotidianarum nomine meretriciam vitam vocavit. *Martialis* lib. I. 25. de Impudico :

Nolito fronti credere, nupſit heri.

Victor.

Nam

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Nam ſi quidem ita eris, ut volo, nunquam Hecata fies:
Semperque iſtam, quam nunc habes, ætatulam obtinebis,
Multiſque damno, & mihi lucro ſine meo ſæpe eris ſumptu.
GY. *Dii ſaxint.* LE. *ſine opera tua nihil Dî horunc facere poſſunt.*
GY. *Equidem, hercle, addam operam ſedulo. ſed quid tu inter (iſtæc verba,*
Meus oculus, mea Silenium (nunquam ego te triſtiorem
Vidi eſſe) quid, cedo, te obſecro tam abhorret hilaritudo?
Neque munda adæque es, ut ſoles hoc ſis vide : ut petivit
Suſpirium alte, & pallida es! eloquere nobis utrunque,
Et quid tibi eſt, & quid velis noſtram operam, ut nos ſciamus.
Noli obſecro lacrumis tuis mihi exercitum imperare,

NVNQVAM HECATA &c.] Lego: *Hecale.* q.d. Nunquam per malam ætatem, id eſt, ſenectutem pauper atque inops, ſeu mendica evaſura es, ſi rei quærendæ, dum hæc ætatula eſt, dabis operam. Ita, *Nunquam Hecale fies*, inquit Cælius, ſcitus adagio eſt, quo ſignificamus, nonnunquã à paupertate ejuſmodi oppreſſum iri quempiam, qua olim circumventa eſt Hecale. Ovidii ille verſiculus huc facit;

Cur nemo eſt Hecalen, nulla eſt quæ ceperit Irum?
Nẽpe quod alter egens, altera pauper erat.

Douza. Omnino ſcribendũ *Hecala.* Nota *Hecale* in comœdia palliata paupertate inſignis anus. *Hecalam* vocavit Plautus, ut *Circa, Nioba*, apud Latinos auctores pro Circe, Niobe. Quibus Hecale illa ignota erat, eam mutarunt in Hecatem ſibi notiorem ſcioli librarii. *Salmaſ.*

ÆTATVLAM OBTINEBIS.] Vult bene ipſi ſemper fore opiparis obſoniis, exquiſito vino, veſtibus pretioſis, &c. quod arguit verſus ſequẽs, qui vult *ætatulam* talem non obtineri ſine amantum pernitie. *Aetatula* hic igitur pro vita: Et quia, cui forma exquiſita, illa mollius agit, quam quæ turpis; *ætatula* aliquando forma eſt, & quæ circa eam. Suetonius Claudio, cap. 16. *Monuit ut aut parcius ætatulæ indulgeret, aut certe cautius.* Gruter.

SED QVID TV INTER &c.] Mihi trajecta pluſcula verba, & integra verſuum confuſorum membra videntur; quæ dimenſionis obſervata lege, & ſententiæ concinnitate ſic auſim reſtituere:

--- Sed quid tu inter iſthæc verba,
Meus oculus, mea Silenium? quid cedo, te obſecro, tam abhorret (ſtiorem:
Hilaritudo? nunquam ego vidi ted eſſe tri-
Neque munda adæque es, ut ſoles. Acid.

EXERCITVM IMPERARE.] Loquuntur inter ſe meretrices, quarum præcipuum artificium, paratas ſemper habere lacrimas. Sententia igitur eſt: noli quæſo lacrimis tuis, velut conſulari juſſione, inlicium vocare, quaſi ad comitia citare lacrimas meas, id eſt, me ad flendum & lacrimas non ſtillicidio, ſed ingenti rivo tibi commodandas cogere. *Gronovius.* *Exercitum* intellige ſcortatorum & adulterorum. Allegoria eſt à re militari. Notum eſt dici eos *præliari*, qui in Venerio illo opere occupantur. Notum eſt illud magiſtri amorum; *Militat omnis amans & habet ſua caſtra Cupido.* Hoc igitur vult Gymnaſium; quæ ſupra dixerat; *Equidem hercle addam operam ſedulo*; Non putem te lacrimis tuis id velle, ut mihi immittatur totus exercitus ſcortatorum & adulterorum. *Boxhorn.* Notum erat quid eſſet *exercitum imperare* in militia. Vnde in Capteiv.

Nullumne interea nactum, qui poſſit tibi
Remiſſum quem dixi imperare exercitũ.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Mea. SI. *excrucior, mea Gymnaſium male mihi eſt, male maceror,* DOVZ. male excrucior, mea.
Doleo ab animo, doleo ab oculis, doleo ab ægritudine.
Quid dicam? niſi ſtultitia mea me in mœrorem rapi.
GY. *Indidē, unde oritur, facito ut facias ſtultitiam ſepelibilem.*
SI. *Quid faciam?* GY. *in latebras abſcondas pectore peni-tiſumo.*
Tuam ſtultitiam ſola facito ut ſcias ſine aliis arbitris. SI. *at (mihi*
Cordolium eſt. GY. *quid id? unde eſt tibi cordolium, comme-mora obſecro?*
Quod neque ego habeo, neque quiſquam alia mulier, ut perhi-(bent viri.
SI. *Si quod eſt, quod doleat, dolet: ſi autem non eſt, tamen hoc. hîc dolet.* *Mſ.* tamen hoc mihi delet.
GY. *Amat hæc mulier.* SI. *eho! an amare occipere, amarum eſt, obſecro?*
GY. *Namq; ecaſtor AMOR & melle & felle eſt fœcundiſſumus:*
Guſtu dat dulce, amarum ad ſatietatem uſque oggerit.
SI. *Ad iſtā faciem eſt morbus, qui me, mea Gymnaſiū, macerat.*
GY. *Perfidioſus eſt amor.* SI. *ergo in me peculatum facit.* SIB. periculum facit.

Alio ſenſu imperare exercitum hic dicitur pro imperare animi exercitum & angorem, ut recte jam interpretes viderunt. Sic multa apud Comicos leguntur, & apud hunc ipſum Plautum frequentiſſima ſunt. Ita in Curculione ex ambiguo luſit, *facite ventum ut gaudeam.* Item in hac Comœdia act. 1. ſc. 1. *Ventum gaudeo.* Salmaſ.

INDIDEM, VNDE.] Operam dato, ut *indidem*, id eſt, eodem loco, unde *ſtultitia*, id eſt, amor tuus oritur, nempe ex animo, eundem ſepelire & occultare poſſis. Quaſi dicat: Facito, ut animum ſalutaribus monitis ita informatum habeas, ut ſtultitiam tuam occultare poſſis. *Lambin.*

QVOD NEQVE EGO.] Anne tibi ullus dolor cordis eſt, quod neque ego, neque ulla mulier habet, ut ajunt viri, qui mulieres ſine corde, id eſt, ſapientia, eſſe volunt. *Lambin.*

SI QVID EST, &c.] Sive aliquid ſit quod doleat, ſive nihil ſit, utrovis modo dolet mihi. *Lambin.*

AMOR ET MELLE.] Quemadmodum in tepido remiſſi caloris ac frigoris quidam quaſi cinnus eſt: ita multæ ſunt voluptatis & doloris permiſtiones; ut cum alibi, tum in amatoria levitate. Propterea enim Muſæus Grammaticus ſtimulum amoris vocavit γλυκύπικρον: & Catullus *à Venere dulcem amaritiem miſceri ait.* Muret.

IN ME PECVLATVM.] Sentit, ſe tanquam pecuniam publicam amori commiſſam, jam ab eo diripi. Quaſi dicat: amor in me perfidioſos magiſtratus imitatur, qui pecuniam ſibi commiſſam depeculantur. *Lambin.* Neſcio an ſuſpicari mihi liceat, Plautum hic ſcripſiſſe; *Ergo in me ſpectatum facit.* Dixerat illa; *perfidioſus eſt amor:* hæc reſpondet; certe id amor in me ſpectatum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Bono animo es, erit iſti morbo melius. SI. *confidam fore,*
Si medicus veniat, qui huic morbo facere medicinam poteſt.
GY. *Veniet.* SI. *SPISSVM iſtud amanti eſt verbum, Veniet, niſi venit.*
Sed ego mea culpa & ſtultitia pejus miſera maceror:
Quia ego illum unum mihi exoptavi. quîcum ætatem degerem.
GY. *Matronæ magis conducibile eſt iſtuc, mea Silenium,*
Vnum amare, & cum eo ætatem exigere quoi nupta eſt ſemel.
Verum enim meretrix fortunati eſt oppidi ſimilluma,
Non poteſt ſuam rem obtinere ſola ſine multis viris.
SI. *Hoc volo agatis : qua arceſſitæ cauſſa ad me eſtis, eloquar.*
Nam mea mater, quia ego nolo me meretricem dicier,
Obſecuta eſt, de ea re geßit morem morigeræ mihi,
Vt me, quem ego amarem graviter, ſineret cum eo vivere.
LE. *Stulte ecaſtor fecit : ſed tu en unquam cum quîquam viro*
Conſueviſti? SI. *niſi quidem cum Alceſimarcho, nemine:*
Neque pudicitiam meam mihi alius quiſquam imminuit.
LE. *obſecro*
Quo is homo inſinuavit pacto ſe ad te? SI. *per Dionyſia*
Mater pompam me ſpectatum duxit. dum redeo domum,
Conſpicillo confecutus eſt clanculum me uſque ad fores.

DISS. *hæc tribuit* LENAE.

tum facit; ego ejus rei illuſtre ſum documentum. *In aliquem peculatum facere*, pro *depeculari aliquem*, neſcio an Latine recte dicatur. Deſidero exempla. *Boxhorn.* Rectum eſt, *in me peculatum facit*, id eſt, me *depeculatur*, me deſpoliat. Hinc *depeculaſſere*, apud Lucillium : *Depeculaſſere aliqua ſperans me ac deargentaſſere.* Sed perperam in Nonio legitur, *depoculaſſere.* Ipſe Nonius à ſpeculo videtur deducere. Quod eſt ineptum. *Depeculaſſo* pro depeculor, vel peculatum facio. *Salmaſ.*

NOLO ME MERETRICEM.] Puellæ bene pudiceque docentur atque educantur, quæ in quæſtu non ſedent, neque in eam ſpem producuntur. Sed tales habentur etiam, ſi quæ uni ſoli ſe dant : ut eſt in Heautont. Antiphila : Andria Glycerium : hic Silenium : quæ ſe meretrices dici nolunt, quamvis muliebris patientiæ legem acceperint: dum ne corpus vulgarint. *Palmer.*

CONSPICILIO.] Scio *Nonium* Conſpicilium, aut, ſi ita legendum eſt, conſpicillum, exponere, *unde conſpicere poſſis.* quod videtur diminutivum à *conſpicione*, & illud verbum augurum eſt, quod interpretatur Varro, *qua oculorum conſpectum finiant.* Sed haud ſcio an ſit hujus loci vera lectio *conſpicillo*, ſive, *conſpicilio*: nam *Mſſ. Lang.* habent:

--- dum redeo domum,
Conſpicit : illo conſecutus eſt, &c.

Fortaſſe recte, ut *illo*, contra uſum vulgarem, adverbium ſit de loco, pro illinc, ex eo loco, ubi pompam ſpectatum iveram. *Diſſald.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Inde in amicitiam inſinuavit cum matre & mecum ſimul,
Blanditiis, muneribus, donis. GY. *mihi iſtum hominem vellem dari,*
Vt ego illum vorſarem! SI. *quid opus eſt verbis? conſuetudine*
Cœpi amare contra ego illum, & ille me. LE. *ô mea Silenium.*
SI. *quid eſt?*
LE. *ASSIMVLARE amare oportet. nam ſi ames extemplo,* *Alii,* aſſimulate.
Melius illi multo, quem ames, conſulas, quam rei tuæ.
SI. *At ille conceptis juravit verbis apud matrem meam,*
Me uxorem ducturum eſſe: ei nunc alia ducenda eſt domum.
Sua cognata Lemnienſis, quæ habitat hîc in proxumo.
Nam eum pater ejus ſubegit, nunc mea mater irata eſt mihi,
Quia non redierim domū ad ſe, poſtquam eam rem reſciverim,
Eum uxorem ducturum eſſe aliam. LE. *nihil amori injurium eſt.*
SI. *Nunc te amabo, ut hanc hoc triduum ſolum ſinas*
Eſſe hîc, & ſervare apud me. nam ad matrem arceſſita ſum.
LE. *Quanquam mihi iſtud erit moleſtum triduum, & damnum dabis,*
Faciam. SI. *facis benigne & amice. ſed tu Gymnaſium mea,*
Si me abſente Alceſimarchus veniet, nolito acriter
Eum inclamare. utut erga me eſt meritus, mihi cordi eſt tamē.
Sed, amabo tranquille: ne quid, quod illi doleat, dixeris.
Accipias claves, ſi quid tibi opus erit promptu, promito.

ASSIMVLARE.] Mſ. noſter diſertim habet; *Aſſimulate*, id eſt, diſſimulando, tegendo, & differendo amoris ſignificationem. Opponitur, *extempulo amare*, quod eſt, amorem ſtatim aperire. Si cui placeat plurium codicum conſenſum ſequi, qui habent, *Diſſimulare amare oportet*, non repugnavero. *Amare* tunc idem fuerit, quod, amor. Ita infinitivis utuntur veteres. *Noſtrum illud vivere triſte*. Perſius Sat. I. *Boxhorn.*

NVNC ALIA DVCENDA.] Ex lege, quæ jubet orbas eis nubere, qui ſint genere proximi: & illos ducere, eadem lex jubet. *Terent.* Phorm. & Adelph.

--- hæc virgo orba eſt patre:
Hic meus amicus illi genere eſt proximus.
Huic leges cogunt nubere hanc.

Lambin.

NIHIL AMORI INIVRIVM.] Ludus eſt amantibus, fallere & ineſcare. Quod profecto Lenâ dignum effatum eſt. *Iſ. Pontanus.* Amori *injurium*, id eſt, perjurium (Feſtus) pro nihilo eſt. *Acidalius.*

CORDI EST.] Ter. Andr. *Aut tibi ſi nuptiæ hæ ſunt cordi.* ubi Donatus: *Cordi eſſe, idem eſt, quod placere, vel gratum eſſe.*

Ego volo ire. GY. *ut mihi excivíſti lacrumas?* SI. *Gymnaſium mea,*
Bene vale. GY. *cura te amabo. ſiccine immunda, obſecro,*
Ibis? SI. *IMMVNDAS fortunas æquom eſt ſqualorem ſequi.*
GY. *Amiculum hoc ſuſtolle ſaltem.* SI. *ſine trahi, cum egomet trahor.*
GY. *Quando ita tibi lubet, vale atque ſalve.* SI. *ſi poßim, (velim.*
GY. *Nunquid me vis, mater, intro quin eam? ecaſtor mihi*
Viſa amare. LE. *iſtoc ergo aures graviter obtundo tuas,*
Ne quem ames. abi intro. GY. *nunquid me vis?* LE. *ut valeas.* GY. *vale.*

ACTVS PRIMI SCENA SECVNDA.

LENA.

IDem mihi, magnæ quod parti eſt vitium mulierum,
Quæ hunc quæſtum facimus: quæ ubi ſaburratæ ſumus,
Largiloquæ extemplo ſumus: plus loquimur, quã ſat eſt.
Nam illanc ego olim, quæ hinc flens abiit, parvolam
Puellam projectam ex angiportu ſuſtuli.
Adoleſcens quidam hîc eſt apprime nobilis,
Quin ego nunc quia ſum onuſta mea ex ſententia,
Quiaque adeo me complevi flore Liberi,
Magis libera uti lingua conlibitum eſt mihi:
Tacere nequeo miſera, quod tacito uſus eſt
Sicyone ſummo genere ei vivit pater:
Is amore miſere hanc deperit mulierculam,

IMMVNDA.] Illota, & impexo capillo, ἄκοσμος, ſupra. *Lamb.*

SINE TRAHI.] *Trahi*, σύρεσθαι: item *defluere* dicebatur *veſtis*, cum negligentius haberetur. Horat. *Ruſticius tonſo toga defluit*: contrarium eſt, εὐσχημονεῖν. Caſaub.

TRAHOR.] Dicuntur *trahi* amantes, qui amore coacti atque impulſi, id quod amant, inviti ſequuntur. *Lambin.*

QVANDO ITA &c.] In *Lang.* ut & in excuſis legitur: *tibi juvat.* ubi notandus eſt ἀρχαϊσμὸς, pro, te juvat. Antiqui enim non ſolum *juvare aliquem*, ſed *alicui juvare* dicebant. *Salmaſ.*

SABVRRATAE.] Græcum γόμος, quod ſignificat πλήρωμα τῆς νεὼς, ἔρμα. *ſaburram* Latini vocant. Itaque qui nimis ſe ingurgitarent cibo, ita dicti ab eo. quare & hoc loco ſaturæ mulieres dicuntur *ſaburratæ*. Scalig.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Quæ hinc modo flens abiit. contra amore hæc perdita'ſt.
Eam meæ ego amicæ dono huic meretrici dedi;
Quod ſæpe mecum mentionem fecerit,
Puerum aut puellam alicunde ut reperirem ſibi
Recens natum, eapſe quod ſibi ſupponeret. Diss. quos ſibi ſuppon.
Vbi mihi poteſtas primum evenit, ilico
Feci ejus eii, quod me oravit, copiam.
Poſtquam puellam eam à me accepit, ilico
Eandem puellam peperit, quam à me acceperat,
Sine obſtetricis opera, & ſine doloribus,
Item ut aliæ pariunt, quæ malum quærunt ſibi.
Nam amatorem ajebat eſſe peregrinum ſibi.
Suppoſitionem ejus rei facere gratia.
Id duæ nos ſolæ ſcimus: ego quæ illi dedi,
Et illa, quæ à me accepit; præter vos quidem.
Hæc ſic res geſta eſt. ſi quis uſus venerit,
Meminiſſe ego hanc rem vos volo. ego abeo domum.

ACTUS PRIMI SCENA TERTIA.

AUXILIUM, Prologus.

Vtrunque hæc, & multiloqua & multibiba eſt anus.
Satine vix reliquit Deo, quod loqueretur, loci?
Ita properavit de puellæ proloqui
Suppoſitione. quod ſi tacuiſſet, tamen
Ego eram dicturus Deus, qui poteram planius.
Nam mihi eſt Auxilio nomen. nunc operam date,

PEPERIT.] Peperiſſe ſimulavit. *Lambinus.*

QUAE MALUM QUAERUNT.] Ille verſus *Sine obſtetr. &c.* includatur quaſi parentheſi, hæcque conjungantur:

--- Eam puellam peperit,
Item ut aliæ pariunt, quæ malum quærunt ſibi,

Quibuſque opus obſtetrice. Et quidni malum meretrices quærant eæ, quæ cum conceptionem impedire poſſunt, non tamen præpediant? cum ipſæ nulli rei minus ſtudeant, quam ut imprægnentur. *Donza.*

AUXILIUM.] Perſona adhibita extra argumentum προτατικὴ, ad indicationem quorundam, quorum Fabulæ actio cognitionem requireret. *Cam.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Vt ego argumentum hoc vobis plane perputem.
Fuere Sicyoni jamdiu Dionyſia.
Mercator venit huc ad ludos Lemnius,
Iſque hîc compreßit virginem adoleſcentulus,
Vinolentus, violentus, multa nocte, in via. CAM. vinolentus, in tenebris, mult.
Is ubi malam rem ſcit ſe meruiſſe, ilico
Pedibus perſugium peperit, in Lemnum aufugit:
Vbi habitabat tum. at illa, quam compreſſerat,
Decumo poſt menſe exacto hîc peperit filiam.
Quoniam reum ejus facti neſcit qui ſiet,
Paternum ſervom ſui participat conſilii,
Dat eam puellam ei ſervo exponendam ad necem.
Is eam projecit. hæc puellam ſuſtulit.
Ille clam obſervavit ſervos,
Quo aut quas in ædes hæc puellam deferat.
Vt eampſe vos audiſtis confiterier,
Dat eam puellam meretrici Melænidi,
Eaque educavit eam ſibi pro filia
Bene ac pudice. tum illic autem Lemnius
Propinquam uxorem duxit, cognatam ſuam.
Ea diem ſuum obiit, facta morigera eſt viro.
Poſtquam ille uxori juſta fecit, ilico
Huc commigravit: duxit uxorem hîc ſibi
Eandem, quam olim virginem hîc compreſſerat,
Et eam cognoſcit eſſe, quam compreſſerat:
Illa illi, dicit, ſe ejus ex injuria
Peperiſſe gnatam, atque eam ſe ſervo ilico
Dediſſe exponendam. ille extemplo ſervolum
Iubet illum eundem perſequi, ſi qua queat

PERPVTEM.] Amputatis & omiſſis ſupervacaneis plane exponam. *Lambin.*

PEDIBVS PERFVGIVM &c.] Pedum viam invenit. *Perfugium* idẽ eſt, quod, effugium; *parere*, quod facere. Nihil ergo hic mutandum. Ita *moram parere* Plautus Trucul. *diſſidium*, *ſalutem*, *pacem parere*, alii dixere. *Boxhorn.*

FACTA MORIGERA.] Scil. id eo, quod mortua eſt, quoniam hoc vir optabat. id enim commune maritorum votum in Comœdiis. *Lambin.*

INIVRIA.] Ex violenta compreſſione. Fit enim injuria virgini ab eo, qui ei ſtuprum infert. Græcis ὕβρις, quæ injuria gravior eſt. *Lambin.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Reperire, quæ ſuſtulerit. ei rei nunc ſuam
Operam uſque aßiduo ſervos dat, ſi poßiet
Meretricem illam invenire, quam olim tollere,
Cum ipſe exponebat, ex inſidiis viderat.
Nunc quod reliquom reſtat, volo perſolvere:
Vt expungatur nomen, ne quid debeam.
Adoleſcens hîc eſt Sicyoni: ei vivit pater.
Is amore projecticiam illam deperit,
Quæ dudum flens hinc abiit ad matrem ſuam:
Et illa hunc contra, qui eſt amor ſuaviſſumus.
VT SVNT HVMANA, nihil eſt perpetuom datum.
Pater adoleſcenti dare volt uxorem. hoc ubi
Mater reſcivit, jußit arceßi eam domum.
Hæc res ſic geſta eſt. bene valete, & vincite
Virtute vera, quod feciſtis antidhac.
Servate voſtros ſocios, veteres & novos:
Augete auxilia voſtris juſtis legibus,
Perdite perduelles, parite laudem & lauream,
Vt vobis victi Pœni pœnas ſufferant.

ACTVS SECVNDI SCENA PRIMA.

ALCESIMARCHVS, MELÆNIS.

Credo ego amorem primum apud homines carnuficinam commentum,
Hanc ego de me conjecturam domi facio, ne foris quæram,
Qui omnes homines ſupero atque antideo cruciabilitatibus animi:

VT EXPVNGATVR.] *Expungere*, rationum verbum eſt. Expungitur enim & deletur nomen debitoris, cum omnis pecunia perſoluta eſt.

VESTRIS IVSTIS LEGIBVS.] Meliores libri ſcribunt, *juſtis legibus* non *victis legionibus*. Et veriſſima illa lectio. Quod enim vir doctus negat ſe exputare quomodo legibus auxilia augerentur, fugit eum ratio. Non ad auxilia tantum ea referuntur, quæ de juſtis legibus dicuntur; ſed etiam ad ſocios;

Servate veſtros ſocios, veteres ac novos,
Augete auxilia, veſtris juſtis legibus.

Iuſte imperando dicit Romanos non ſolum ſocios ſuos ſibi conſervaturos, ſed etiam auxilia aucturos, id eſt, gentes exteras & alienigenas, plures incitaturos ad auxilia ſibi ſubmittenda. *Augere auxilia*, id eſt, numerum auxiliorum, vel auxiliarium populorum. Res planiſſima. *Salmaſ.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Iactor, crucior, agitor, ſtimulor, vorſor in amoris rota miſer.
Exanimor, feror, differor, diſtrahor, diripior: ita nubilam mentem
Animi habeo: ubi ſum, ibi non ſum: ubi non ſum, ibi eſt animus.
Ita mihi omnia ingenia ſunt: quod lubet, non lubet jam id continuo.
Ita me amor laſſum animi ludificat, fugat, agit, appetit,
Raptat, retinet, lactat, largitur: quod dat, non dat: deludit:
Modo quod ſuaſit, diſſuadet: quod diſſuaſit, id oſtentat.
Maritimis moribus mecum experitur: ita meũ frangit amantem
Animum: neque, niſi quia miſer non eo peſſum, mihi ulla abeſt
Perdito pernicies. ita pater apud villam detinuit me hos dies ſex
Ruri continuos: neque licitum interea eſt meam amicam viſere.
Eſtne hoc miſerum memoratu?
ME. *Eo facetu's, quia tibi alia eſt ſponſa locuples Lemnia?*
Habeas. neque nos factione tanta, quanta tu, ſumus;
Neque opes noſtræ tam ſunt validæ quam tuæ: veruntamen
Haud metuo, ne jusjurandum noſtrum quicquam culpitet:
Tu jam, ſi quid tibi dolebit, ſcies qua doleat gratia.
AL. *Dî me perdant!* ME. *quodcũq; optes, velim tibi contingere.*
AL. *Si illam uxorem duxero mihi unquam, quam deſpondit pater.*
ME. *Et me, ſi unquam tibi uxorem filiam dedero meam.*
AL. *Perjurare me patiere?* ME. *atque aliquanto facilius,*
Quam me meamque rem perire & ludificari filiam.

DIFFEROR.] *Diſturbor & in diverſum feror.* Donat.

MENTEM ANIMI.] *Mens* enim in animo eſt, ut *oculus* in corpore. Lucret. 4. *Mens animi vigilat.* Lamb.

OMNIA INGENIA SVNT.] Voluerat dicere, *multa*: ſed augendi cauſſa dixit *omnia.* Alibi: *Quod illic homo animos habet?* Douza.

APPETIT.] Affectat, invadit: ut gladiator adverſarium. Nam *petere* gladiatorium verbum eſt. *Taubm.*

MARITIMIS MORIBVS.] Appoſita comparatio à more maris deſumpta. *Mos* hic idem eſt, quod ingenium maris. Νόμος τῆς θαλάσσης dicitur Græcis. Senſus eſt; ut qui mari jactatur ſubinde ſuſtollitur, & ſervari videtur, nec ſervatur; ſubinde mergitur, & perire videtur, nec perit, & ſic tamen perit; ita, dum continuo deludor, nulla mihi perdito pernicies abeſt, niſi quia non poſſum perire. *Boxhorn.*

EO FACETV'S, &c.] Cur autem *Lemnia*? quia gens illa peſſime id temporis audiebat, ruſticitatis & infacetiæ vitio. Sic Truc. act. 2. ſc. 4. *Qui tu infacetus Lemno, &c.* Douza.

QVODCVNQVE OPTES.] Interrumpit Lena orationem Alceſimarchi. *Boxh.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Abi quærere, ubi jurando tuo ſatis ſit ſubſidii:
Hîc apud nos jam, Alceſimarche, confregiſti teſſeram.
AL. *Face ſemel periculũ.* ME. *ſæpe feci, quod factum queror.*
AL. *Redde mihi illam.* ME. *inter novam rem verbum uſurpabo vetus.*
Quod dedi, datum non vellem: quod reliquom eſt, non dabo. Voss. quod reliciium eſt.
AL. *Non remiſſura es mihi illam?* ME. *pro me reſponſa tibi.*
AL. *Non remittes?* ME. *ſcis jamdudum omnem meam ſententiam.*
(mentor quidem:
AL. *Satin' tibi iſtic in corde certum eſt?* ME. *quin ego com-*
Non edepol iſtæc tua dicta nunc in aures recipio.
AL. *Non? hem, quid agis?* ME. *Igitur animum advorte, ut quid agas, ſcias.*
AL. *At ita me dî deæque, ſuperi atque inferi, & medioxumi,*
Itaque me Iuno regina & Iovis ſupremi filia,

HIC APUD NOS &c.] Salivam mihi movet quod eſt in Vet. Cod.

Alceſimarche fidei confregiſti teſſeram.

Nam certe de violato hoſpitii jure hic non agitur, quod volunt, ſed de fide non ſervata. Neque hoſpitalis tantum teſſera fuit, ſed multiplex alia; ut teſſera militaris, teſte *Polybio.* Erat & teſſera belli ac pacis ſignum, quod ex *Pomponio* patet. Erant item teſſeræ frumentariæ, ut ex *Suetonio* in Ner. Dicebantur & teſſeræ nummariæ apud *Sueton.* in Aug. Sed & aliæ erant teſſeræ collybiſticæ. Sicut ergo in his & aliis pene innumeris rebus teſſeris utebantur; ita & eos teſſeram habuiſſe veriſimile eſt, quæ illis eſſet fidei ſymbolum. Et quemadmodum proverbialiter, teſſeram hoſpitalem fregiſſe dicebatur, qui hoſpitii jus violarat. Sic & fidei teſſeram, qui promiſſam alicui fidelitatem non ſervarat. *Diſſaldeus.*

INTER NOVAM &c.] *Vetus verbum,* Latinis eſt idem, quod, tritum proverbium. Et veroſimile eſt in ore vulgi receptam olim & tunc temporis dicendi formulam fuiſſe; *Quod dedi, datum non vellem: quod reliquum eſt, non dabo.* Cum nempe amicitiam renunciarent, & pæniteret beneficii hactenus collati. Niſi à creditoribus, plura credere nolentibus, ſit deſumptum. *Boxhorn.*

RESPONSA.] Nulla hic opus mutatione eſt. Non neceſſe eſt ut tibi reſpondeam. Ex iis, quæ jam dixi, facile colligis, quid roganti tibi ipſe debeas reſpondere. Dictum puta. *Boxhorn.*

MEDIOXUMI.] Sunt ii, quos Græci δαίμονας appellant. de quibus *Plato* in Sympoſio, & *Apul.* de deo Socratis. Nonius: *Medioxumum*, id eſt, *medio actum modo.* Feſtus: *Medioxumum*, id eſt, *mediocre.* Ad quod *Scalig.* notat: Antiquitus prius dicebant, *mediotumum*, ut Plautus. dictum à medio *mediotumum*: ut à *quoto*, *quotumum*, apud Plaut. Pſeud. *quotumæ ſunt ædes?* ποσαί. Dii autem quos jurat Alces. à Græcis appellantur dii οὐράνιοι, χθόνιοι, & ὑποχθόνιοι.

FILIA.] Hic perſpicue errans inducitur adoleſcens. Iuno enim ſoror & conjux Iovis eſt, non filia. Sic Saturnus eſt pater Iovis & Iunonis, non patruus. Ita Ops (quæ & *Rhea* & *Terra*) Saturni uxor eſt. *Lambin.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Itaque me Saturnus patruus ejus. ME. *ecaſtor pater.*
AL. *Itaq; me Ops opulenta illius avia.* ME. *immo mater quidē.*
AL. *Iuno filia & Saturnus patruus, & ſummus Iuppiter:*
Tu me delenis: propter te hæc pecco. ME. *perge dicere.*
AL. *Anne ut etiā quid conſultura ſis ſciam?* ME. *perge eloqui,*
Non remittam: deſinitum eſt. AL. *enimvero, ita me Iuppiter,*
Itaque me Iuno & Saturnus; ita, quid dicam, neſcio.
Iam ſcio: imo, mulier, audi, meam ut ſcias ſententiam:
Dî me omnes magni minutique & patellarii
Faxint, ne ego dem vivos hodie ſavium Silenio,
Niſi ego teque tuamque filiam, meque hodie obtruncavero,
Poſtea autem eum primo luci cras niſi ambo occidero:
Et quidem, hercle, niſi pedatu tertio omnis efflixero,
Niſi tu illam remittis ad me. dixi quæ volui. vale.
ME. *Abiit intro iratus. quid ego nunc agam? ſi redierit*
Illa ad hunc, ibidem loci res erit. ubi odium occœperit,
Illam extrudet, quom hanc uxorem Lemniam ducet domum. DISS. illam extrudet: tum hanc, &c.
Sed tamen ibo & perſequar. amens ne quid faciat, cauto opu'ſt.
Poſtremo, quando æqua lege pauperi cum divite
Non licet, perdam operam potius, quam carebo filia.
Sed quis hic eſt, qui recta platea curſum hîc contendit ſuum?
Et illud paveo, & hoc formido: ita tota ſum miſera in metu.

ME DELENIS.] Alludit ad *Melænidis* nomen. Quaſi dicat: tu Melænis me delenis. *Delenire* & *delinire*, idem verbum eſt. *Camer.*

PATELLARII.] Dii, quibus in patellis epulæ apponebantur, & qui patellis colebantur, non pateris ut Lares & Penates. Varro: *Quocirca oportet bonum civem legibus parere, & Deos colere, in patellam dare μικρὸν κρέας.* Vel ita dicti à piſcibus minutis, qui in patellis apponebantur, non in pateris: quemadmodum cibi tenuiores & viliores, ut oluſcula è terra nata & ſimilia. *Lambin.*

NE EGO DEM.] Alius dixiſſet; Dii me faxint, ut male peream; vel tale quid: niſi ego te &c. Verum amanti æque dirum & horribile eſt, non oſculari amicam, atque alii ſano interire. Et vox, *vivus*, deteſtationem facit magis diram. In ſumma, oratio amatoris inſani perturbata eſt. *Lambin.*

PEDATV TERTIO.] Id eſt, *repetitu, acceſſu, vice: quaſi per pedem.* Nonius. Cato: *Igitur tertio pedato nobis bellum fecere*, &c. Explicari tamen etiam poteſt, impetu, ingreſſu, incurſu. A veteri Critico explicatur τρίτῃ ἐφόδῳ. *Turn.*

PERDAM OPERAM.] Ad Alceſimarchum remittam potius filiam (quo facto, operam perdam: nam continuo eam extrudet foras) quam committam, ut filiam meam interimat: & ita caream filia. *Lambin.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

ACTVS SECVNDI SCENA SECVNDA.

LAMPADISCVS.

ANum ſectatus ſum clamore per vias:
Miſerrumam habui. ut illæc hodie quot modis
Sibi moderatrix fuit, atque imme- SCAL. atque in me inorabilis.
morabilis!
Quot illi blanditias! quid illi promiſi boni!
Quot admœnivi illic fabricas! quot fallacias! *Alii*, admovi.
In quæſtione vix exſculpſi ut diceret,
Quia ei promiſi dolium vini dare.

ACTVS SECVNDI SCENA TERTIA.

PHANOSTRATA, LAMPADISCVS, MELÆNIS.

AVdire vocem viſa ſum ante ædîs modo
Mei Lampadiſci ſervi. LA. *non ſurda es, hera:*
Recte audiviſti. PH. *quid agis hic?* LA. *quod gaudeas.*
PH. *Quid id eſt?* LA. *hinc ex hiſce ædibus paulo prius*
Vidi exeuntem mulierem. PH. *illam, quæ meam*
Gnatam ſuſtulerat? LA. *rem tenes.* PH. *quid poſtea?*
LA. *Dico ei, quo pacto eam ab hippodromo viderim*
Herilem filiam noſtram ſuſtollere.
PH. *Extimuit tum illa?* ME. *horret corpus,* PIST. LA. extimuit tum illa.
cor ſalit.
Nam mihi ab hippodromo memini afferre parvolam
Puellam, eamque me mihi ſupponere.
PH. *Age perge quæſo, animus audire expetit,*

MISERRIMAM HABVI.] Moleſtiſſimus fui Lenæ clamore meo. *Lamb.*
IMMEMORABILIS.] Lexicon Græcolatinum vetus: *μνημονικὸς, memoroſus, memorabilis.* Ergo *immemorabilis*, quæ ſimulabat nihil meminiſſe, neque adeo ſcire ejus rei, de qua ſciſcitabatur. plane ex diſciplina mulierum, *de ſe ſi creditur ipſis.* Gruter.
ADMOENIVI.] Id eſt, ad mœnia admovi. Vt tanquam de molimento oppugnandæ urbis loquatur, cui fabricæ admœniuntur. Sic Pſeud. act. 2.1. *Oppidum admœnire*, dixit, pro obſidere. *Grut.*

HIPPODROMO.] *Hippodromus*, Curriculum equorum, ubi de pernicitate curſus certatur, citra pugnæ ſimulacrum. *Lambin.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Vt res geſta ſit. ME. *utinam audire non queas!*
LA. *pergo illam his alloqui dictis : illæc anus*
Fortuito matrem, ne ſe deſerat, vocat.
Nam illæc tibi nutrix eſt, ne matrem cenſeas.
Ego te reduco & voco ad divitias, ubi
Tu locere in luculentam familiam:
Vnde tibi talenta magna viginti pater
Det dotis. non enim hic, ubi ex Tuſco modo ACID. non mane hic.
Tute tibi indigne dotem quæras corpore.
PH. *An amabo meretrix illa eſt, quæ illam ſuſtulit?*
LA. *Immo meretrix fuit; ſed ut ſit, de ea re eloquar.*
Iam perducebam illam ad me ſuadelâ meâ:
Anus ei amplexa eſt genua, plorans, obſecrans,
Ne deſerat ſe : eam ſuam eſſe filiam,
Seque eam peperiſſe, ſancte adjurabat mihi.
Iſtanc quam quæris, inquit, ego amicæ meæ
Dedi, quæ educaret eam pro filiola ſua.
Et vivit, inquit ubi ea eſt? inquam extempulo.
PH. *Servate me Dei obſecro.* ME. *at me perditis.*
PH. *Quoi illam dediſſet exquiſiſſe oportuit.*
LA. *Quæſivi : & dixit, meretrici Melænidi.*
LE. *Meum elocutus eſt nomen. interii, perî!*
LA. *Vbi elocuta eſt, ego continuo anum interrogo:*
Vbi habitat, inquam, duc ac demonſtra mihi.
Avecta eſt, inquit, peregre hinc habitatum. ME. *obſipat*

PERGO ILLAM &c.] Duo iſti verſus in veteri Cam. cod. ſunt deſtituti non capite aut cauda, ſed corde. Varie ſuppleverunt varii. Nobis placet exemplum priſcorum, qui Appelleam Venerem imperfectam maluerunt, quam integrari manu extranea. habet ergo vetus liber, imo & Pall. & edd. primæ,
Pergo illa ·············· dictis illæc te anus
Fortu ························· ſeras vocat.
Gruterus.

TALENTA MAGNA.] *Magna* fuerunt appellata, non de pluribus, ſed precioſioribus minis. Non enim uſpiam obſervatum ſcio, *Talentum Atticum* plures habuiſſe minas 60. *Camer.*

EX TVSCO MODO.] Lydorum enim, qui pars Hetruriæ, filias ex meretricio quæſtu dotem ſibi comparare ſolitas, tradit Herodotus. *Palmer.*

OBSIPAT AQVVLAM.] Id eſt, recreat me : ut fit iis, qui animo defecti aqua adſperſa recreantur. Illo enim mendacio ſe elabi poſſe ſperat. *Feſtus* interpretatur, *ſipat, jacit :* & inde eſſe ait *diſſipat, disjicit : obſipat, objicit : inſipat injicit.* Ita hic, *obſipat,* eſt adſpergit. *Lamb.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Aquulam. LA. *quo avecta eſt, eo ſequemur. ſiccine*
Agis nugas? periiſti, nî hercle hoc ediſſeris.
Inſtare uſque adeo. donec ſe adjurat anus
Iam mihi monſtrare. PH. *at non miſſam oportuit.*
LA. *Servatur: ſed illæc ſe quandam ajebat mulierem*
Suam benevolentem convenire etiam prius,
Commune qua cum id eſſet ſibi negotium.
Et ſcio venturam. ME. *me indicabit, & ſuas*
Ad meas miſerias addet. PH. *fac me con-*
ſciam.
Quid nunc vis facere me? LA. *intro abi, atque animo bono es.*
Vir tuus ſi veniet, jube domi opperirier,
Ne in quæſtione mihi ſit, ſi quid eum velim.
Ego ad anum recurro rurſum. PH. *Lampadio, obſecro*
Cura. LA. *perfectum ego hoc dabo negotium.*
PH. *Deos teque ſpero.* LA. *eoſdem ego, uti abeas domum.*
ME. *Adoleſcens aſta, atque audi.* LA. *men' mulier, vocas?*
ME. *Te.* LA. *quid negotii eſt? nam occupatus ſum ampliter.*
ME. *Quis iſtic habitat?* LA. *Demipho dominus meus.*
ME. *Nempe iſtic eſt, qui Alceſimarcho filiam*
Suam deſpondit in divitias maxumas?
LA. *Is ipſus eſt.* ME. *eho tu, quam vos igitur filiam*

Mſſ. periiſtine hercle hoc longe. deſtiti inſtare, &c.

Mſſ. miſerias alias faciam conſciam. PH. quid nunc &c.

QVO AVECTA EST.] Narrat ſervus colloquium, quod habuit cum Melænide. Sententia eſt: Dic locum, Melænis, quo avecta eſt, eo ſequemur. Quid nugaris, dum tantum avectam, nec quo, dicis. Deſine harum nugarum, aut periiſti. Tandem vertit ſermonem ad Phanoſtratam, dicens; ſe tum demum deſtitiſſe inſtare, cum adjuraret ſe eam, quæ quærebatur, monſtraturam. Hæc aperta. Nullus jam hæſitationibus interpretum eſt locus. *Boxhorn.*

MONSTRARE.] Pro, monſtraturam eſſe: ut mox, *convenire*, pro conventuram. *Camer.*

AD MEAS MISERIAS &c.] Nihil puto corruptum in hoc verſu. Scribendum tantum ſine interpunctione, *fac me conſciam quid nunc vis facere me. Conſcius* eſt, qui cum aliquo etiam aliquid ſcit. Petit igitur à Lampadiſco Phanoſtrata, ut ſe conſciam faciat, quid ſe facere velit. Sciebat nempe Lampadiſcus quid facere deberet Phanoſtrata, ſed ipſa neſciebat. Petit ergo ut pariter conſcia fiat ejus quod facere deberet. Nihil aliud latere puto. *Salmaſ.*

EOSDEM EGO.] An legendum? *Eoſdem ego. Tute abeas domum.* An vero ſermo eſt Lampadiſci à Phanoſtrata jam abeuntis, interruptus à Melænide, præter exſpectationem interpellante? ut ſubintelligatur *reductam, reducem.* Eoſdem Deos ſpero rogoque, ut domum reductam filiam aliquando *habeas.* Ita ſæpe apud auctorem hunc, & alios, ſermo abrumpitur per interpellantem. *Boxhorn.*

Nunc quæritatis alteram? LA. *ego dicam tibi,*
Non ex uxore gnatam uxoris filiam.
ME. *Quid iſtuc eſt verbi?* LA. *ex priore muliere*
Nata, inquam, meo hero filia eſt. ME. *certo modo*
Hujus, quæ locuta eſt, quærere ajebas filiam.
LA. *Hujus ego quæro.* ME. *quo modo igitur, obſecro,*
Hæc eſt prior, quæ nupta nunc eſt? LA. *conteris*
Tu tua me oratione, mulier, quiſquis es.
Medioxumam quam duxit uxorem, ex ea
Nata eſt hæc virgo, Alceſimarcho quæ datur.
Ea uxor diem obiit. jam ſcis? ME. *teneo iſtuc ſatis.*
Sed ego illud quæro confragoſum, quo modo
Prior poſterior ſit, poſterior ſit prior?
LA. *Prius hanc compreſſit, quam uxorem duxit domum:*
Prius gravida facta eſt, priuſque peperit filiam.
Eam poſtquam peperit, juſſit parvam projici.
Ego projeci eam, alia mulier ſuſtulit:
Ego inſpectavi. herus hanc duxit poſt ibi.
Eam nunc puellam filiam ejus quærimus.
Quid nunc ſupina ſurſum in cœlum conſpicis?
ME. *I nunc jam iſtuc quo properabas, nihil moror.*
Nunc intellexi. LA. *diis hercle habeo gratiam:*
Nam ni intellexes, nunquam credo amitteres.
ME. *Nunc mihi bonæ neceſſum'ſt eſſe ingratiis,*
Quanquam eſſe nolo. rem palam eſſe intellego.

VXORIS FILIAM.] Ænigma: quod c declaratur. Demipho duas duxit uores, unam Lemniam eamque prioem, quæ hic non nominatur: alteram ycioniam, Phanoſtratam, poſteriorem: x qua tamen ante compreſſa filiam Sienium ſuſceperat, quæ projecta, nunc uæritatur. *Lambin.*

MEDIOXVMAM.] *Medioxuma*, id ſt, media appellatur Lemnia illa muer, quam priore loco uxorem duxit. :t Phanoſtrata quodammodo bis nuſiſſe intelligenda eſt: ſemel, cum à Deiiphone compreſſa eſt: iterum, cum juſtis nuptiis cum eo copulata eſt. *Lambinus.*

EAM NVNC PVELLAM.] *Puellæ* appellantur etiam eæ, quæ matrimonio junctæ, vel uterum ferunt, vel etiam pepererunt. Horat. 3. Carm. 22. *laborantes utero puellæ.* Penelope apud Ovid. ſe puellam vocat, cum Vlyſſi jam olim Telemachum peperiſſet. Faſt. 2. *jubet viduas ceſſare puellas*, id eſt, à maritorum complexibus abſtinere. Sic & Scævola IC. *puellam* vocat, quæ erat vidua, & poſt alteri nupta. *Agellius* lib. 12. cap. 1. *puellam* bis vocat puerperam. *Rittersh.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Nunc egomet potius hanc inibo gratiam
Ab illis, quam illæc indicet me. ibo domum,
Atque ad parentes ſuos reduco Silenium. DOVZ. reducam.

ACTVS TERTIVS.

MELÆNIS, ALCESIMARCHVS, SILENIVM.

REm elocuta ſum tibi omnẽ: ſequere me, mea Silenium,
Vt eorum, quojam eſſe oportet te, ſis potius quam mea.
Quanquam invita te carebo, meum animum ego inducam tamen,
Vt illud quod tuam in rem bene conducat, conſulam.
Nam hîc crepundia inſunt, quibus cum te illa olim ad me detulit,
Quæ mihi dedit: parentes te ut cognoſcant facilius.
Accipe hanc ciſtellam, Haliſca, atque agedum pulta illas fores.
Dic me orare, ut aliquis intus prodeat propere ocius.
AL. *Accipe me ad te, Mors, amicum & benevolum.* Mſſ. Cam. recipe.
SI. *mater mea,*
Perimus miſeræ! AL. *utrum hac me feriam, an ab læva latus?*
ME. *quid tibi*
Eſt? SI. *Alceſimarchum non vides tenentem ferrum manu?*
AL. *Ecquid agis? remorare? lumen linq;.* SI. *amabo accurrite.*
Ne ſe interimat. AL. *ô Salute mea ſalus ſalubrior,*
Tu nunc, ſive ego volo ſeu nolo, ſola me ut vivam facis.
ME. *Hau! voluiſti iſtuc ſeverum facere?* AL. *nihil mecum tibi,*

CREPVNDIA.] *Crepitacula* vocat Lucret. Solebant autem veteres liberos amiſſos cum ex aliis notis, tum etiam ex crepundiis agnoſcere: quod Comici & Tragici poëtæ veritatis imitatores in Fabulis adumbrare ſolent. Ex quo illud Cic. in Bruto: *Nunc quoniam totum me non nævo aliquo, aut crepundiis, ſed corpore omni videris velle cognoſcere, &c.* Lambin.

ACCIPE ME.] Id verbum hoſpitiis & invitationibus conviviorum ſervit. unde illa, *lepide accipere: pulchre acceptus.* Et hic adoleſcens ad Mortem, tanquam in hoſpitium, devorti ſe velle ait.

ECQVID AGIS.] Se ipſum alloquitur Alceſimarchus, & animat, ad mortem ſibi ſine mora inferendam. *Boxh.*

HAV! VOLVISTI ISTVC SEVERVM.] Pro, te interimere: καὶ δυσφημισμόν. Nonius docet, *Severum* ſignificare aliquando ſævum, implacitum, vitabile; adducens Virgilii locum, 3. Georg.

Invidia infelix furias, amnemq; ſeverum
Cocyti metuet.

Nihil mutari placet. Et peſſimæ notæ codex ille Frinſingenſis fuit. *Severum iſtud facere* τὸ πικρὸν τοῦτο, αὐστηρὸν, σκυθρωπὸν, de morte quam ſibi cogitaverat inferre. *Amnis ſeverus Cocyti* Virgilio, pro triſti & ſævo, accipitur hoc nomen veteribus. *Salmaſ.*

Mortuu

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Mortuus tibi ſum: hanc ut habeo, certum eſt non amittere.
Nam hercle jam ad me agglutinandã totam decretum eſt dare.
Vbi eſtis ſervi? occludite ædes peſſulis, repagulis,
Vbi hanc ego tetulero intra limen. ME. *abiit, abſtulit*
Mulierem, ibo, perſequar jam illum intro, ut hæc ex me ſciat
Eadem, ſi poſſum tranquillum facere ex irato mihi.

ACTVS QVARTI SCENA PRIMA.

LAMPADISCVS, PHANOSTRATA.

NVllam ego me vidiſſe credo magis anum excruciabilem
Quam illæc eſt. quæ dudum faſſa eſt mihi, quæne inficias eat! *(ſtella hîc jacet*
Sed eccam heram video. ſed quid hoc eſt, hæc quod ciſtella hîc jacet
Cum crepundiis? nec quenquam conſpicor alium in via?
Faciundum eſt puerile officium: conquiniſcam ad ciſtulam.
PH. *Quid agis, Lampadio?* LA. *hæc ciſtella numnam hinc ab nobis domo eſt?* *Mſſ. Lang.* hinc ab nobis domi eſt?
Nam hinc ab oſtio jacentem ſuſtuli. PH. *quid nuncias*
Super anu? LA. *ſceleſtiorem in terra nullam eſſe alteram.*

AGGLVTINANDVM.] Nam deliberatum eſt mihi eam dare totam ad me agglutinandam, hoc eſt, eam totam ad me agglutinare. *Lambin.*

CONQVINISCAM.] Hoc ſollenne eſt Plauto, ut alluſiones ad turpia & obſcæna ubique aucupetur & omni occaſione eas uſurpet. Servus cum in via offendiſſet ciſtulam jacentem cum crepundiis, & inclinare ſe vellet ad eam tollendam, obſcæna ſignificatione eam rem expreſſit. Dicit ergo ſe *puerile officium facturum*, inclinando nimirum ſe, & conquiniſcendo ad ciſtulam, ut eam ex humo tolleret. *Puerile* autem *officium* in re turpi dicitur, quia pueri qui morigeri amantibus ſuis erant, & poſticas illis partes præbebant, ſit venia dicto, in faciem ſe inclinabant, quod & *cevere* dicebant, hoc eſt, κύπτειν. Vnde illud *an Romule ceves?* Interpres Iuvenalis *criſare mulierum, cevere virorum.* dum in fœminam ſexum mutant, & præbent viris. Gloſſæ: *ceve panda.* Nam pandi incurvi ut pandus aſellus, & in terram pronus. Hinc *ceveres* molles & effœminati, id eſt, viri præbentes viris. Apud eundem Plautum in Pſeudolo: *ſi conquimſcet iſtic, ceveto ſimul.* Id eſt, ſimul conquiniſcito. Et recte Nonius interpretatur *conquiniſcere* inclinare, idem ergo & cevere. At *officium* in re turpi ſæpe vocatur tam patientis, ſi ex officio patitur, quam agentis. Vnde *officium* apud Propertiũ & Ovidium, de eo qui ſe probat virum amicæ ſuæ. Puerile autem officium conquiniſcere, & cevere, quia in eo tempore ſolebant pueri præbere. Pudet plura verba perdere in re adeo impudica. *Salmaſ.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Omnia inficias ire ea, quæ dudum confeſſa eſt mihi.
Nam, hercle, ego illam anũ irridere me ut ſinam? ſatius eſt mihi
Quovis exitio interire. PH. *dî obſecro voſtram fidem!*
LA. *Quid deos obſecras?* PH. *ſervate nos.* LA. *quid eſt?*
PH. *crepundia*
Hæc ſunt, quibuſcum tu extuliſti noſtram filiolam ad necem.
LA. *Sanane es?* PH. *hæc ſunt profecto.* LA. *pergin?* PH. *hæc ſunt.* LA. *ſi mihi*
Alia mulier iſtoc pacto dicat, dicam eſſe ebriam.
PH. *Non ecaſtor caſſa memoro. nã, obſecro, unde hæc gentium?*
Aut quis Deus objecit hanc ante oſtium noſtrum? quaſi
Dedita opera in tempore ipſo Spes mihi ſancta ſubvenit.

ACTVS QVARTI SCENA SECVNDA.

HALISCA, LAMPADISCVS, PHANOSTRATA.

NIſi quid mihi opis
Dî dant, diſperii: neque unde auxilium expetam habeo.
Itaque petulantia mea me animi miſeram habet:
Quæ in tergum meum ne veniat, male formido: ACID. ne eveniat.
Si hera mea ſciat, tam ſocordem eſſe, quam ſum:
Quamne in manibus tenui atque accepi hîc ante ædîs
Ciſtellam? ubi ea ſit, neſcio: niſi, ut opinor,
Loca hæc circiter excidit mihi. mi homines,
Mi ſpectatores, facite indicium, ſi quis
Vidit, ſi quis eam abſtulerit, quiſque
Suſtulerit, & utrum hac an illac iter inſtiterit.

OMNIA INFICIAS IRE.] Vera lectio. nam aut referendus hic infinitivus ad id, quod Phan. interrogarat, *Quid nuncias ſuper anu?* ut dicat ſervus; & illam ſceleſtiſſimam eſſe, & omnia ire inficias, quæ dudum confeſſa fuerit. Aut eſt hæc in indignatione locutio imperfecta: ut, *Adeone hominem eſſe invenuſtum!* ut ſit ſenſus: indignum eſſe facinus, omnia jam illam negare, quæ prius fuerit confeſſa. Tale eſt & illud, quod ſequitur: *Nam hercle, &c.* Camer.

CASSA MEMORO.] *Caſſa memorare*, eſt fruſtra & nequicquam verbis ſibi ſpem facere; cum in re nihil ſit: à nuce caſſa, quæ putamen habet, nucleo deficitur. Ita *caſſam ſpeculam* Apul. dixit: *Quin igitur maſculum animum ſumis, & caſſæ ſpeculæ renuncias fortiter?* Et Afranius, *caſſam terriculam*, pro minis inanibus. *I. Gul.*

SPES.] *Spem* à Colatino Romæ fuiſſe conſecratam, teſtatur *Cicer.* 2. de Legib.

Non ſum ſcitior, quæ hos rogem, aut quæ fatigem,
Qui ſemper malo muliebri ſunt lubentes.
Nunc veſtigia, ſi qua ſunt, noſcitabo.
Nam ſi nemo hâc præteriit, poſtquam intro abii,
Ciſtella hîc jaceret. quid, hîc? periit opinor.
Actum eſt: ilicet me infelicem & ſceleſtam.
Nulla eſt, neque ego ſum uſquam. perdita perdidit me.
Sed pergam, ut cœpi, tamen: quæritabo.
Nam & intus paveo, & foris formido: ita nunc
Vtrobique me metus agitat: illo ſunt homines miſere
Miſeri. ille, nunc lætus eſt, quiſquis eſt, qui illam habet:
Quæ neque illa illi quicquam uſui'ſt: mihi eſſe poteſt.
Sed memet moror, quom hoc ago ſecius.
Haliſca, hoc age, ad terram aſpice, & diſpice:
Oculis inveſtigans aſtute augura. LA. *hera.* *(ciſtella:*
PH. *Hem, quid eſt?* LA. *hæc eſt.* PH. *quis?* LA. *quoi hæc excidit*
Certe eccum locum ſignat, ubi ea excidit. PH. *apparet.*
HA. *Sed is hac iit: hac ſocci video veſtigium*

V.E. Sed nonne ecaſtor ego ſum multo inſcitior, hos quæ rogē?

NON SVM &c.] *Lambinus* accipit *εἰρονικῶς*, aut reſcribit *inſcitior*; ut ſcitior ſumatur pro ſcita, inſcitior pro inſcita. Ego ſimpliciſſimo ſenſu accipio, *ſcitior* pro certior, à *ſcio*, ſed tollo interrogationem. quaſi dicat Hallifca: nunquā ego ab his certior fiam, quis ciſtulam abſtulerit, quia ſemper ſexus virilis lætatur muliebri incommodo. *Diſſald.*

INTVS PAVEO.] Intus in pectore pavore conſumor: foris verbera metuo. *Taubm.*

ILLO SVNT HOMINES MISERE.] Elegantem gnomen reſtituo minutiſſima mutatione: *hillo ſunt homines miſere Miſeri.* Ancillulæ amiſſione ciſtellæ periclitanti in mentem venit, quantilli homines ſimus, & quam nihilam ob rem ſæpe ſumme miſeri. *Hillum*, res nihili. *I. Gul.* Valde mihi hoc placet: & cum ſequentia conſidero, vix eſt ut aliter Poëta ſcripſerit. *Taubm.* At nec ſic legendum eſt, nec ancilla hoc vult. *Illo*, hic idem eſt, quod illic. Ita ſæpe Plautus. Hic ergo haud dubie legēdum; *Illo ſunt homines miſere Miſeri; illo nunc lætus eſt, quiſquis eſt qui illam habet.* Hoc vult; ea eſt humanarum rerum conditio, uti ibi ſit, qui ex alterius incommodo gaudium capit; hic qui ob acceptum incommodum dolet. Hic ego mærore conficior ob ciſtellam amiſſam; alibi lætus agit, qui eam invenit. Hæc planiſſima. *Boxhorn.*

AGO SECIVS.] Varro apud Nonium: *Non modo abſens quicquam ſequius de te cogitabit, ſed etiam ruminabitur humanitatem. Sequior*, pro deterior dici non eſt perinde infrequens; quod à *ſequendo* reor deduci: deteriora enim ſequi, meliora præcedere ſolent. *Turneb.*

AVGVRA.] *Servius* Æneid. 3. *Auguro* dicimus (ſecundum Plinium in libris *Dubii ſermonis*) quum præſagio mentis futura colligimus: *Auguror* vero tunc, quum futura veris captamus auguriis, ut ex alitis volatu cantuque.

SOCCI.] Soccis enim utebantur Comici actores. *Lambin.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Inpulvere : perſequar hac. in hoc jam loco cum altero
Conſtitit. hîc meis turbo oculis modo ſe objecit:
Neque prorſum iit hac: hic ſtetit : hinc illuc exiit : hîc
Concilium fuit. ad duos attinet : hi qui ſunt!
Attat, ſingulum video veſtigium. ſed is hac abiit.
Contemplabor. hinc huc iit : hinc nuſquam abiit.
Actam rem ago, quod periit, periit : meum quidem corium
Cum ciſtella : redeo intro. PH. *mulier, mane : ſunt*
Qui volunt te conventam. HA. *quis me revocat?*
LA. *Bona fœmina, & malus maſculus volunt te.*
HA. *Malum auſer, bonum mihi opus eſt. poſtremo, ille*
Plus, qui vocat, ſcit quod velit, quam ego quæ vocor. revortor.
Ecquem vidiſti quærere hîc, amabo, in hac regione
Ciſtellam cum crepundiis, quam ego hîc amiſi miſera?
Nam dudum ut accurrimus ad Alceſimarchum, ne ſuam vitam
Interimeret, tum mihi puto præ timore hîc excidiſſe
Ciſtellam. LA. *hæc mulier noſtra eſt, quin operam damus, hera, parumper.* *(tanto*
HA. *Diſperii miſera! quid ego heræ meæ dicam? quæ me opere*
Servare juſsit, quî ſuos Silenium parentes
Facilius poſſet noſcere, quæ heræ meæ ſuppoſita eſt parva:
Quam quædā meretrix ei dedit. LA. *noſtram hæc rē fabulatur.*

TVRBO.] Turbo in arena inde eſt, quod neque prorſus hac iit; & mox ſtetit, mox exiit. Hæc autem omnia ſunt geſtus atque actionis. *Piſtor.*

AD DVOS ATTINET.] Lego: *Ad duos hoc attinet : hic quiniſcunt.* quippe videtur ſigna quiniſcentium in pulvere notaſſe : & ſpectaſſe illum locum præcedente ſcena : *conquiniſcam ad ciſtellam.* Palmer. At hoc non poteſt mihi perſuaderi. Nam ancilla ad eum locum jam pervenerat, ubi Servus cum Phan. conſtiterat : ab eo igitur loco, ubi ad ciſtellam conquiniſcendum ſibi eſſe dixit Lampadio, jam receſſerat. Præterea ipſe ſolus conquiniſcit. quomodo igitur duos videt ancilla? Quin immo dubium valde eſt, an quiniſcentis veſtigia in pulvere videri poſſint; cum pedes immoti conſiſtant, & ſuperiora tantum moveantur. Itaque malim refingere, *Ad duos attinet hoc : quiqui ſunt.* Piſtor.

ACTAM REM AGO.] Terent. Adelph. act. 3. 2. *Actum eſt.* ad quod Donatus: *Verba ſunt deſperationis. Nam Actum eſt, dicitur in ea re, de qua jam lata ſit ſententia.*

QVAERERE HIC.] Perperā hoc *Lambin.* mutavit in *auferre* : oblitus *Quærere*, idem plerumque ſignificaſſe antiquis, quod nos compoſito verbo *acquirere*, id eſt, lucrifacere atque adipiſci diceremus. Ennius :

--- nautiſque mari quærentibus vitam.

Id eſt, victum comparantibus ſibi &c. *Douza.*

NOSTRAM HAEC &c.] Loquitur, quod in rem noſtram valde eſt. *Lamb.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Hanc ſcire oportet filia tua ubi ſit, ſigna ut dicit.
HA. *Nunc eam volt ſuæ matri & patri, quibus nata eſt, reddere ultro.*
Mi homo, obſecro, alias res geris, ego tibi meas res mando.
LA. *Iſtuc ago: atque iſtuc mihi cibus eſt, quod fabulare:*
Sed inter rem iſtam agendam heræ huic reſpondi, quod rogabat.
Nunc ad te redeo, ſi quid eſt opus, dic, impera & tu.
Quid quæritabas? HA. *mi homo, & mea mulier, vos ſaluto.*
PH. *Et nos te. ſed quid quæritas?* HA. *veſtigium hic requiro,*
Qua aufugit quædam neſcio quo mihi. PH. *quid id? quid idnam eſt?*
HA. *Alienum quod damnum afferat, & mœrorem familiarem.*
LA. *Mala merx, hera, hæc & callida eſt.* PH. *ecaſtor ita videtur.* *(amabo?*
LA. *Imitatur nequam beſtiam & damnificam.* PH. *quamnam,*
LA. *Involvolum, quæ in pampini folio intorta implicat ſe:*

SCIRE OPORTET.] Videtur *oportet* poſitum pro *neceſſe eſt*: cum *oportere* ſit officii; *neceſſe eſſe*, ut vox ipſa ſonat, neceſſitatis. *Lambin.*

SI QVID EST OPVS, DIC, IMPERA ET TV. QVID QVAERITABAS.] Ancillula alias res agere dixerat. reſpondet ille, nihil eſſe minus. nam ſe illi operam vel maximam dare, tantum heræ ſuæ interpellanti obiter reſpondiſſe: nunc ad illam revorti: diceret quid vellet, & imperaret ipſa quoque, tanquam altera hera ſi eſſet. Hæc ſententia eſt: & cave hinc amovendum arbitreris illud, *herâ*: in quo loci lepor & acumen eſt. Et elegans genus dicendi obſerva, qua jubent *imperari ſibi*, qui promptos & paratos ſe ad beneficium dandum oſtendunt. Aul. *dic ſi quid opus eſt, impera.* Et ſuperius: *da mihi operam.* ME. *tua eſt. utere, atque impera, ſi quid vis.* Illa autem, *SI QVID EST OPVS*, ſolemnis formula eorum eſt, qui ſe paratos promptoſq; ad omnia alterius cauſſa facienda ſignificant. Cicer. ad Attic. 13. 49. *I. Gul.*

MI HOMO, ET MEA MVLIER.] Diſerte diſtinguit inter *Hominem* & *Mulierem.* Aſinar. act. 4. 1. *Hominem alienumque, &c.* Quin ne ICtos quidem vocabulum *Hominis* aliter quam de viro, in expreſſis quibuſdam legibus accipere didici. Arnobius; *Beneficia patris munerandis & fæminis hominibuſque portabant*, id eſt, utrique ſexui, & fæminis & viris. Nam *Homo*, κατ᾽ ἐξοχὴν, pro viro ponitur. *Meurſ.*

ALIENVM QVOD DAMNVM.] Lambinus hæc ita interpretatur, ac ſi vellet Haliſca; Res eſt, quæ damnum adfert alienum, id eſt, nobis, quæ alienæ ſumus; *mærorem familiarem*, id eſt, familiaribus & propinquis, videlicet Silenii parentibus. Sed hæc ſunt mera buttubata Nævii. Si hæc à Plauto ſint, hoc vult Haliſca; Rei, quam perdidi & quæro, damnum ad alios, nempe Silenii parentes, ſpectat; mæror autem ad nos, ad heræ noſtræ familiam. Cæterum ſcire oportet, illa; *quod damnum afferat*; ſicut & iſta verſiculi præcedentis; *neſcio quo mihi*, neque in Camerarii, neque in noſtris Mſſ. comparere. *Boxhorn.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Itidem hæc exorditur ſibi intortam hîc orationem.
Quid quæritas? HA. *ciſtella mihi hîc, mi adoleſcens, evolavit.*
LA. *In caveam latam oportuit.* HA. *non edepol præda magna.*
LA. *Mirum, quin grex venalium in ciſtella inſuerit una.*
PH. *Sine dicat.* LA. *ſi dicat quidem.* PH. *age, loquere tu, quid*
ibi inſuerit. *(ſcire ubi ſit.*
HA. *Crepundia una.* LA. *eſt quidam homo, qui illam ait ſe*
HA. *At pol ille à quadam muliere, ſi eam monſtret, gratiam*
ineat. *(quædam,*
LA. *At ſibi, ille quidam, volt dari mercedem.* HA. *at pol illa*
Quæ illam ciſtellam perdidit, quoidam negat eſſe, quod det.
LA. *At enim, ille quidam, argentum expetit.* HA. *at nequic-*
quam argentum expetit.
LA. *At pol ille quidam, mulier, in nulla opera gratuita eſt.*
PH *Commoda loquelã tuam: tibi nunc prodimus & confitemur*
Ciſtellam habere. HA. *at vos Salus ſervaßit. ubi ea nunc eſt?*
PH. *Salvam eccam. ſed ego rem meam magnam confabulari*
Tecum volo. ſociam te mihi adopto ad meam ſalutem.
HA. *Quid iſtuc negotii eſt? aut quis es?* PH. *ego ſum illius*
mater,
Quæ hæc geſtitavit. HA. *hîccine tu ergo habitas?* PH. *ariolare.*
Sed quæſo ambages, mulier, mitte, atque hoc age:
Eloquere, unde hæc ſunt tibi, cito, crepundia.
HA. *Mea hæc herilis geſtitavit filia.*
LA. *Mentiris. nam mea geſtitavit, non tua.*
PH. Ne *obloquere.* LA. *taceo.* PH. *mulier, perge dicere.*
Vbi ea eſt, quæ geſtitavit? HA. *hîc in proxumo.*

INTORTAM HIC ORATION.] Ejuſmodi homines (*alterplices* veteribus dictos, Græcis στρεψιμάλλους) involvuli, ſimiles ait Poëta beſtiæ damnificæ, quæ in pampini folio implicat ſe. Theophraſtus vocat πλοκάς: Cicero, *involucra & integumenta diſſimulationis*. Has Poëta vet. apud Cic. *verſutiloquas malitias* dixit. *Caſaub.*

IN CAVEAM LATAM.] Iocatur autem ſervus: ſi volucris erat ciſtella, illam in caveam oportuit cõcluſam, ne evolaret.

GREX VENALIVM.] Scil. ſervorum. Horat. 1. Sat. 1. *Venaleis inter.* Cic. poſt. red. in Senat. *Cappadocem aliquem modo abreptum de grege venalium diceres.*

PH. COMMODA LOQVELAM.] Ita Camer. & Lambin. & Acidal. perſonas collocant: ut nimirum mulier ſermonem non dirigat ad ſervum, ſed ad ancillam; dicatque: Tuæ jam erant vices reſpondendi ſervo meo: ſed eas tu mihi commoda tuo bono. *Taubm.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

PH. *Iſtîc quidem edepol mei habitat viri gener.*
LA. *Næ.* PH. *obloquere rurſum, perge porro dicere.*
Quot annos nata dicitur? HA. *ſeptem & decem.*
PH. *Mea eſt.* LA. *ea eſt, ut numerus annorum attulit.*
HA. *Quod quærebas, repperiſti: jam quæro meam.*
LA. *Pol hæ ſuas ſunt nactæ, quæro tertiam.*
PH. *Quod quæritabam, filiam inveni meam.*
HA. *AEQVOM eſt tenere, per fidem quod creditum eſt,*
Ne bene merenti ſit malo benignitas.
Noſtra hæc alumna eſt tua profecto filia:
Et redditura hera eſt tibi tuam: & ea gratia
Domo profecta eſt. cæterum ex ipſa obſecro
Exquiritote: ego ſerva ſum. PH. *æquom poſtulas.*
HA. *Illius ego iſtanc eſſe malo gratiam.*
Sed iſtanc ciſtellam te obſecro ut reddas mihi.
PH. *Quid fit Lampadio?* LA. *quod tuum eſt, teneas tuum.*
PH. *At me hujus miſeret.* LA. *ſic faciundum cenſeo.*
Da ciſtellam tu, & intro abi cum iſtac ſimul.
PH. *Tibi auſcultabo. tene tu ciſtellam tibi.*
Abeamus intro. ſed quod nomen eſt tuæ
Dominæ? HA. *Melænis.* PH. *i præ, jam ego te ſequar.*

ACTVS QVINTVS.

DEMIPHO, LAMPADIO.

QVid hoc negotii eſt, quod omnes homines fabulantur per vias,
Mihi eſſe filiam inventam? & Lampadionem me in foro
Quæſiviſſe ajunt. LA. *here, unde is?* DE. *ex ſenatu.* LA. *gaudeo*

HABITAT VIRI GENER.] Hic tres iſtos v̇ſic. è *Priſc.* l.4. adjunxit Lambin.
LA.. *Adhinnire equulam poſſim ego hanc,*
Si detur ſola ſoli.
Nam ita muſtulentus æſtus nareis attigit.
Quibus hæc addo ex eodem:
HA. *Me reſpondere poſtulas? injurium eſt,*
ſtipulari ſemper
Me ultro oportet à viris, eum quæſtū facio.
Ait Haliſca injuriam ſibi fieri à Lampadiſco, quod prior eam ſollicitaverat, quæ ultro ſoleat rogare viros, atque inde quæſtum facere. Decet hæc oratio meretriciam ancillam. *Diſſald.*

ATTVLIT.] Vt numerus annorum convenit: & quia convenit, videtur tuam quodammodo filiam attuliſſe. *Lambin.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Tibi mea opera liberorum eſſe amplius. DE. *& enim non placet.*
Nihil moror alienâ operâ mihi fieri plures liberos.
Sed quid iſtuc eſt? LA. *propera ire intro huc ad affinem tuum:*
Filiam tuam jam cognoſces. intus ibidem uxor tua eſt.
Abi cito. DE. *prævorti hoc certum'ſt rebus aliis omnibus.*

CATERVA.

Alii, GREX.

NE exſpectetis, ſpectatores, dum illi huc ad vos exeant.
Nemo exibit: omnes intus conficient negotium.
Vbi id erit factum, ornamenta ponent. poſtidea loci,
Qui deliquit, vapulabit; qui non deliquit, bibet.
Nunc quod ad vos ſpectatores, reliquum relinquitur,
More majorum date plauſum poſtremâ in Comœdiâ.

QVI DELIQVIT.] Hiſtriones ſi quid deliquerant in actione, vapulabant. Vide notas Trin. act. 4. ſc. 2. act. 3. ſc. 2.

POSTREMA.] In extremo Comœdiæ, ita Manil. l. 4. *Vltimus ex ſolido tetrans,* id eſt, ultima pars tetrantis &c. quomodo ICtus *primum, ſecundum Edictum,* hoc eſt, primam, ſecundam partem edicti. Sic Terent. Adelph. Prol. *primam Fabulam*, pro principio Fabulæ dixit; Catullus *primum digitum*, & Propert. l.2.18. *primas palmas*, pro primoribus digitis. *Scalig.*

FINIS CISTELLARIAE.

M. ACCI PLAVTI

EPIDICVS.

DRAMATIS PERSONÆ.

EPIDICVS, THESPRIO, *ſervi.*
STRATIPPOCLES, CHÆRIBVLVS, *adoleſcentes.*
APOECIDES, PERIPHANES, *ſenes.*
MILES.
PHILIPPA, *mulier.*
VIRGO.
FIDICINA.
DANISTA.
GREX.

Ratio Nominum CAMERARII.

Ἐπίδικος, controverſiæ *habet ſignificationem: ut* χρήματα ἐπίδικα, *& virgo* ἐπίδικος, *in quibus lis eſt de jure proximitatis.* [ita & Cæl. Rhodig. Lect. Antiq. lib. 23. cap. 16.]

Θεσπρίων, *nomen & ipſum ſervile, cujus ſane* ἔτυμον *obſcurius. fortaſſe hic* θεσπορίων *fuerit à* celeritate, *tanquam* ἀπὸ πόρου θείου, *ut* θέσφατον, θεόσφατον.

Στρατιπποκλῆς, *herilis filii ſuperbum nomen,* ἀπὸ στρατοῦ, καὶ ἵππου, καὶ κλέους, *quibus indicatur* gloria exercitus equeſtris.

Chæribulus, χαιρέβουλος, *mutata* ε *in* ι: *ut* χαιρέκακος, conſiliis gaudens. *niſi forte eſt* χειρίβουλος, manu conſultus. *ut* χειρίσοφος.

Ἀποικίδης, ἀπὸ τῆς ἀποικίας, *quo vocabulo* colonia *ſignificatur.*

Περιφανὴς *eſt* illuſtris.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

ARGVMENTVM, ut quibuſdam videtur, PRISCIANI.

E Mit fidicinam, filiam credens, ſenex
P erſuaſu ſervi, aliam qui conductitiam
I terum pro amica ei ſubjecit. filio
D at herili argentum. eo ſororem deſtinat
I mprudens juvenis. mox compreſſæ, ac militis
C ognoſcit opera ſibi ſenex os ſublitum,
V t ille amicam, hæc quæritabat filiam.
S ed inventa gnata ſervolum emittit manu.

ALIVD ARGVMENTVM CAMERARII.

PEriphanis Senis filius Stratippocles, cum amaret quandam, proficiſcitur in militiam. Cumque crebras litteras mitteret ad ſervum Epidicum, de redimenda amica, id tandem effectum ſervus dedit: cum ſenex filiam, quam ſuſceperat ex quadam Epidauria, captam redimi juſſiſſet. nam pro illa fidicinam, quam filius amabat, ſeni adduxit. Poſtea adoleſcens aliam amare cepit abſens inter captivas, & quadraginta illam minis mercatus fuit Thebis. Ea erat amiſſa filia; & juſſa requiri ſoror adoleſcentis. Sed hoc ille ignorabat. Oportebat autem argentum, quod fœnore acceptum ſolverat, ſtatim numerari Daniſtæ, qui mox adventurus erat cum adoleſcente. Id negotii datur Epidico, qui arte circumvenit ſenem, & perſuadet ei, ut præmercetur fidicinam; quam filius perdite amaret. Ita illas minas XL. elicit, & conductam fidicinam, quaſi ad rem divinam, adducit ad ſenem. Cum omnia facta palam, & Epidicus in ſummo periculo eſſet, agnoſcitur filia amiſſi ſenis: quæ quaſi opera ac diligentia reperta fit ſua, ita ſervus libertatem obtinet. FABVLA eſt eleganter compoſita, in magna varietate, cujus laus apud ipſum Auctorem exſtat in Bacchidibus, act. 2. 2. ubi ille, *illam tanquam ſeipſum amare*, ait.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

ACTVS PRIMI SCENA PRIMA.

EPIDICVS, THESPRIO.

HEus adoleſcens. TH. *quis properantem me prehendit pallio?*
EP. *Familiaris.* TH. *fateor. nam odio es nimium familiariter.*
EP. *Reſpice vero, Theſprio.* TH. *oh! Epidicumne ego conſpicor?*
EP. *Certe oculis uteris.* TH. *ſalve.* EP. *Dii dent, quæ velis.* SCAL. recte oculis &c.
Venire ſalvom gaudeo. TH. *quid cæterũ?* EP. *quod eo aſſolet,*
Cœna tibi dabitur. TH. *ſpondeo.* EP. *quid?* TH. *accepturum, ſi dabis.*
EP. *Quid tu? agis ut velis?* TH. *exemplum adeſt.* EP. *intellego. eugepæ!*
Corpulentior videre atque habitior. TH. *huic gratia.*
EP. *Quam quidem te jamdiu deperdidiſſe oportuit.*

HEVS, ADOLESCENS &c.] Prologo caret hæc Fabula: atque Argumentum in prima hac Scena recitatur. quod ut fieret commodius & magis ad mores Plautinos, hoc eſt, *cum feſtivitate & lepore* (ut Cicero loquitur) *vernaculo*, adhibita eſt perſona protactica ſive proſtatica. Eſt autem πρόσωπον προτατικὸν (ut hoc ſemel dicatur) in Fabula perſona, quæ tantum in προτάσει, id eſt, in initio Dramatis loquitur, neque amplius uſquam comparet: qualis hic Theſprio, qui cum Stratippocle è militiâ rediit: & Soſia in Andr. Terentiana. *Scalig.*

FAMILIARIS.] Homines ſervæ conditionis titulo *Familiæ* cenſi ſunt antiquitus: nimirum à *famulando*: auctoribus IC. & Vlpiano in L. 1. ff. de vi armat. Vnde & *Gladiatorum familiæ* apud Ciceronem. Cujus rei cauſſam hanc reddit Seneca, Epiſt. 47. *Ne illud quidem videtis, quam omnem invidiam majores noſtri dominis, omnem contumeliam ſervis detraxerint. Dominum patrem familiæ appellarunt; ſervos (quod etiam in Mimis adhuc durat) Familiares.* Douza.

COENA TIBI &c.] Vide notas Amphitr. act. 1. ſcen. 1. ℣ſ. 8.

EXEMPLVM ADEST.] Quod quæris, quomodo agam, exemplum habes meipſum: nec eſt, ut verbis reſpondeam. hic enim nitor & habitudo mea teſtificantur, fuiſſe mihi, ut vellem. *Exemplum adeſt*, videtur formula vulgaris, qua uſi, quoties innuerent abſtinendum reſponſo, quod res pro ſe loqueretur. Cui adfine illud: *Sic ſum, ut vides.* de quo V. N. Amph. act. 2. 1. 57. *Gruter.*

HVIC GRATIA.] Scil. *furtificæ lævæ*, ut nominat in Perſa, act. 2. 2. & quam hic δεικτικῶς notat. Huic, inquit, gratia debetur. Siniſtra enim manu furta potiſſimum faciunt iſti Livernæ & crucis candidati, dum dextra aliud ab ipſis ſimulatur. *Ovidius* 13. Metam. *Conveniet timidæ natæque ad furta ſiniſtræ.* Alciat.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

TH. *Minus jam furtificus ſum, quam antehac.* EP. *quid ita?*
TH. *rapio propalam.*
EP. *Dî immortales infelicent, ut tu es gradibus grandibus!*
Nam ut apud portum te conſpexi, curriculo occœpi ſequi:
Vix adipiſcendi poteſtas modo fuit. TH. *ſcurra es.* EP. *ſcio*
Te eſſe quidem hominem militarem. TH. *audacter quamvis dicito.*

Mſſ. Cam. quidvis dicito.

EP. *Quid ais? perpetuon' valuiſti?* TH. *varie.* EP. *qui varie valent,* *(genus.*
Caprigenum hominum non placet mihi, neque pantherinum
TH. *Quid tibi vis dicam, niſi quod eſt?* EP. *ut illa reſpondeas probe.*
Quid herilis noſter filius? valet? TH. *pugilice atque athletice.*
EP. *Voluptabilem mihi nuncium tuo adventu attuliſti. ſed ubi*
Eſt is? TH. *adveni ſimul.* EP. *ubi is ergo eſt? niſi ſi in vidulo,*

RAPIO PROPALAM.] Ammianus Marcellinus hæc repetit & explicat fine Lib. XV. *Hunc Proſper adæquabat, pro Magiſtro Equitum, agente etiam tum in Galliis, milites regens, abjecte ignavus, &, ut ait Comicus, arte deſpecta furtorum rapiens propalam.* Tullius in Piſonem; *Olim furunculus, nunc vero etiam rapax.* Furtum eſt, timide; rapina vero audacter aliena invadentis. *Boxhorn.*

SCVRRA ES.] *Scurræ* & *Vrbani* iidem ſunt; quare & dicteriis ſibi victum aucupabantur. Quia autem ſcenatici homines, quos βιολόγους vocant Græci, dicteria funditabant ad riſum ſpectatoribus tollendum, propterea factum, ut Mimi *ſcurræ* & *urbani* vocarentur. Iuvenal.

--- mimum agit ille,
Vrbani qualem facundus ſcurra Catulli.

Et Mimum *ſcurram* vocat, & *urbanum* mimographum ipſum Catullum. *Scurram* deduco ἀπὸ τοῦ συſκυρεῖν: quaſi *Secura* aut *Sucura*. *Scurræ* etiam κοπρίειν dicti. Iſidori Gloſſæ: *Scurrula qui incopriat.* Scalig.

VARIE.] Nunc bene, nunc male: ut quidem Theſprio vult intelligi. Sed Epidicus aliovorſum trahit, & illud, *varie*, interpretatur, atque Theſprio dixiſſet; tergum ſuum virgis & loris ſæpius fuiſſe cruentatum, & ita obliviorem & vibices diſparem colorem induiſſe, ac varium eſſe factum. Dicit igitur, ſe abominari omne genus, quod varium ac maculoſum ſit, quale caprarum, ac inprimis pantherarum, quod & nomen ſibi à macularum varietate invenit, ut *variæ* appellentur, atque adeo homines etiam abhorrere, qui tergum flagris excitatum ac maculoſum geſtitent. *Lambin.*

PVGILICE ATQVE ATHLETICE.] Firmiter & robuſte. Bacchid. act. 2. 3. *pancratice* atque *athletice valere*, dixit. Hujuſmodi enim luctatores validis lacertis & firma valetudine ſint oportet, unde & *athletica habitudo*, pro corpulenta & robuſta dicitur, quam Ariſtot. ἀθλητικὴν ἕξιν appellat. Et *athleticum victum* pro valido, & ad vires firmandas accommodato Celſus dixit. *Lipſius.*

VIDVLO.] *Vidulus*, bulga eſt, vel marſupium potius è corio, in quod peregrinantes res ſuas condebant.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Aut ſi in melina attuliſti. TH. *Dii te perdant.* EP. *te volo*
Percontari : operam mihi da, opera reddibitur tibi.
TH. *Ius dicis.* EP. *me decet.* TH. *jam tu autem nobis præturam geris?*
EP. *Quem me dicis digniorem eſſe hominem hodie Athenis alterum?*
TH. *At enim unum à prætura tua, Epidice, abeſt.* EP. *quidnam?* TH. *ſcies.*
Lictores duo, duo viminei faſces virgarum. EP. *væ tibi!*
Sed quid ais? TH. *quid rogas?* EP. *ubi arma ſunt Stratippocli?*
TH. *Pol illa ad hoſtes transfugerunt.* EP. *armane?* TH. *atque quidem cito.*
EP. *Serione dicis hæc tu?* TH. *ſerio, inquam : hoſtes habent.*
EP. *Edepol facinus improbum.* TH. *at jam ante alii fecerunt idem.*
Erit illi illa res honori. EP. *quî?* TH. *quia antea aliis fuit.*

MELINA.] Μηλωτὴ pellis ovilla eſt. hinc *melinum :* & ab illo omne ſcorteum vocabant *melinum :* unde apud Plaut. *melina* eſt ſcortea mantica, vel coactilia è corio. Turnebo hic non adſentiendum. *Scalig.*

EP. TE VOLO PERCONTARI.] Iocus in diſtinctione. nempe ut Epidicus poſt, *te volo*, vocem pauliſper ſuſtinuerit, (vel ſcreatu, vel alio hæſitantiæ prætextu) & ex breviculo intervallo τὸ *percontari* ſubjecerit. ut Epidicus & ſpectatores, *te volo*, ad præcedentia, *Dii perdant*, retulerint; Theſprio ad conſequens verbum *percontari.* Taubm.

FASCES.] *Faſces* erant bacilli aliquot teretes ex ulmo præcipue aut betulla, loro colligati in modum faſcis. Hujuſmodi faſces ſex Prætori (ut & Magiſtro equitum : ſed Conſuli XII. Dictatori XXIV.) præferebantur à totidem Lictoribus, qui non gregatim, nec item bini ternive, ſed ſinguli & in lineam ibant, ut ſubmoverent occurrentes. Atque hi erant liberi, non ſervi; & plerumque ex ima Quiritium plebe lecti, ut poſtea etiam ex corpore libertinorum. De duobus lictoribus audi *Plebiſcitum* à M. Pletorio Tribunopl. latum : *Prætor urbanus qui nunc eſt, quique poſthac fuat, duo lictores apud ſe habeto : iſque ſupremum, ad Solem occaſum, jus inter cives dicito.* Lipſius.

VBI ARMA &c.] Clypeus, galea, caſſis, ſarcinæ, quas conſtrictas geſtare, ſcuto ad dorſum accommodato, cacularum erat provincia. Vnde iidem *armigeri* ſive etiam *ſcutigeruli* in Caſina & alibi nominantur à Plauto. *Douza.*

QVIA ANTE ALIIS FVIT.] Tametſi Plautus ex Diphilo, Menandro, Epicharmo, Philemone, Apollodoro accipiebat: tamen & ipſe à cenſura & animadverſione vitiorum non abſtinuit, ſed priſcæ Comœdiæ acerbitatem ſæpe miſcuit. neque in tranſcurſu ſolum, uti hic; ſed multis interdum verſibus. ut vel Curculione, act. 2. ſc. 3. *Tum iſti Græci palliati, &c.* item multis aliis locis notat ſua tempora & nationes. Neque ſolum communes mores, ſed etiam nominatim *Pelionis* hiſtrionis ineptias, in Bacchid. act. 2. 2. quin etiam interpoſuit *maledicam* παῤῥησίαν, in eadem. *Scalig.*

Ep. *Mulciber credo arma fecit, quæ habuit Stratippocles.*
Travolaverunt ad hoſtes. tum ille prognatus Theti.
Sine perdat: alia apportabunt ei Nerei filiæ.
Id modo videndum eſt, ut materies ſuppetat ſcutariis,
Si in ſingulis ſtipendiis is ad hoſtes exuvias dabit.
Th. *Superſede iſtis rebus jam.* Ep. *tu ipſe, ubi lubet, finē face.*
Th. *Deſiſte percunctarier.* Ep. *eloquere, ut ipſe eſt Stratippocles?*
Th. *Eſt cauſſa, qua cauſſa ſimul mecum ire veritu'ſt.* Ep. *quidnam id eſt?* (Th. *ſcies.*
Th. *Patrem videre ſe non volt etiam nunc.* Ep. *quapropter?*
Quia forma lepida & liberali captivam adoleſcentulam
De præda mercatu'ſt. Ep. *quid ego ex te audio?* Th. *hoc quod fabulor.* (*animos habet?*
Ep. *Cur eam emit?* Th. *animi cauſſa.* Ep. *quot illic homo*
Nam certo, priuſquam hinc ad legionem abiit domo,
Ipſe mandavit mihi, ab lenone quædam ut fidicina,
Quam amabat, emeretur ſibi. id ei impetratum reddidi.
Th. *VTCVNQVE in alto ventus eſt, Epidice, exin velum vortitur.*

Mvlciber credo.] Camerarius & Lambin. Plautum hoc loco per incogitantiam dormitaſſe, aut memoriæ lapſu hallucinatum eſſe crediderunt: quoniam Vulcanum faciat fabricatorem armorum Achillis, quibus Patroclo cæſo potitus eſt Hector; cum capta ab illis diverſa fuerint, à Vulcano non fabricata. Sed cogitare debebant doctiſſ. illi viri, Poëtam noſtrum in hoc etiam Comicum ſuum artificium conſulto prodidiſſe; meliuſq; hac deliberata erratione τὸ πρέπον perſonæ conſervaſſe, quam ſi & hominem ſervum & caculam, hoc eſt, calonem ſeu bajulum militarem dicta ſua hiſtorica fide obligantem, & cum cura rerum earum, quas veluti per nebulam inaudiverat tantum, veritatem perſequentem in theatrum produxiſſet. *Douza.*

Travolavervnt.] Hoc eo pertinet, quod τὰ ἡφαιστότευκτα plerunque animata erant; ut illi tripodes; de quibus Ariſt. lib. 1. Polit. c. 4. quod ait Hom. αὐτομάτους θεῖον δύσεαθ᾽ ἀγῶνα. *Muret.*

Tvm ille prognatvs.] Præterea ille Stratippocles è Thedide prognatus eſt, ut Achilles. itaque, quemadmodum Achilli, armis ejus ad Hectorem tranſlatis, Thetis Nerei filia alia à Vulcano cuſa attulit: ita noli admodum laborare, ſi Stratippocles ſua perdat. nam alia ei apportabunt quædam Thetides Nerei filiæ. *Lamb.*

Stipendiis.] *Singulis ſtipendiis* dixit, pro ſingulis militiis. nam ſingulæ militiæ ſua habebant ſtipendia. *Douza.*

Vtcvnqve in alto ventvs est.] Quomodocunque in mari ventus eſt, exinde (ſive *ita*; aut, *pro ea ratione*,) velum vertitur. Pœn. 3. 5. *Vtcunque eſt ventus, exin velum vortitur.* Moſtell. *Vt*

fama

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

EP. Væ miſero mihi, male perdidit me. TH. quid nam iſtuc?
quid eſt?
EP. Quid? iſtanc quam emit, quanti eam emit? TH. vili.
EP. haud iſtuc te rogo. *(minis!*
TH. Quid igitur? EP. quot minis? TH. tot. EP. quadraginta
TH. Id adeo argentũ ab Daniſtâ apud Thebas ſumpſit fœnore,
In dies minaſque argenti ſingulas, nummis. EP. papæ!
TH. Et is Daniſta advenit una cum eo, qui argentum petit.
EP. Dî immortales, ut ego interii baſilice! TH. quid jam?
aut quid eſt *(arma. TH. nam*
Epidice? EP. perdidit me. TH. quis? EP. ille qui perdidit
Quid ita? EP. quia cotidie ipſe ad me ab legione epiſtolas
Mittebat. ſed taceam optumum eſt. PLVS SCIRE ſatius eſt,
quam loqui *(timidus es.*
Servom hominem. ea ſapientia eſt. TH. neſcio edepol, quid tu
Trepidas, Epidice: ita voltum tuum video. videre commeruiſſe
Hîc, me abſente, in te aliquid mali. EP. potin' uti moleſtus
ne ſies?
TH. Abeo. EP. aſta, abire hinc non ſinam. TH. quid DOVZ. at ſta.
nunc me retines?
EP. Amatne iſtam, quam emit de præda? TH. rogas? deperit.
EP. Detegetur corium de tergo meo. TH. pluſque amat, quam
te unquam amavit.

fama eſt hominum, exinde ſolet pecuniam invenire. Acidal. In antiquis codicibus diſertim legitur; *umo*, no *nexin*. Quare legendum forte, *numero*, id eſt, ſtatim. Cum vento vertente ſtatim velum vertitur. Deſcriptio eſt hominis ad ventum, ut Tertullianus loqueretur. Cui, *Chriſtiani ad ventum* dicuntur, inconſtantes, & reſpicientes fortunam præſentem. *Boxhorn.*

QVID IGITVR.] Lepidus ſenſus. Extulit ſiniſtram manum, ejuſque digitis indicavit quadragenarium numerum. At alter ſervus impenſum pretium miratur & indignatur. Plane. Arithmetici manum adhibebant ſupputationibus; quod fiebat aut apertis & porrectis, aut conſtrictis & complicatis digitis. *Colvius.*

NVMMIS.] Id eſt, ſingulis denariis. Ingens fœnus, inquit *Cam.* ſiquidem nummus denarium ſignificat, ut in Heaut. Terent. id eſt, quatuor ſeſtertios nummos, ſeu decem aſſes: ut *Lambinus* interpretatur. Lipſius *Denarium* & *denos aſſes* accurate diſtinguit. Et nota mihi pactionem de uſura in ſingulos dies. Hanc qui exercebant, Græci ἡμεροδανεισταὶς vocabant. *Caſaub.*

DEGETVR.] *Degere*, minuere & detrahere ſignificat. Plaut. Aul. act. 2. 1. *Nunc ego iſtum, ſoror, laborem degam & deminuam tibi.* Ioſ. Scaliger.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

EP. *Iuppiter te perduit.* TH. *mitte nunc jam me. nam ille me ad nos ire vetuit domum.*
Venire ad Chæribulum juſſit huc in proxumum: ibi manere juſſit:
Eo venturus eſt ipſe. EP. *quid ita?* TH. *dicam. quia patrem*
Prius ſe convenire non volt, neq; conſpicari, quam id argentum,
Quod debetur, pro illa denumeraverit. EP. *heu edepol res turbulentas!*
TH. *Mitte me, ut eam nunc jam.* EP. *hæccine ubi ſcibit ſenex? puppis*
Pereunda eſt probe. TH. *quid iſtuc ad me attinet, quo tu intereas modo.*
EP. *Quia perire ſolus nolo, te cupio perire mecum.*
Benevolens cum benevolente. TH. *abi in malam rem maxumam à me*
Cum iſtac conditione. EP. *i ſane, ſi quid feſtinas magis.*
TH. *Nunquam hominem quenquam conveni, unde abierim lubentius.*
EP. *Illic hinc abiit: ſolus nunc es: quo in loco hæc res ſit, vides,*
Epidice: niſi quid tibi in tete auxilii eſt, abſumptus es.
Tantæ in te impendent ruinæ: niſi ſuffulcis firmiter,
Non potes ſubſiſtere, itaque in te irruunt montes mali.
Neque ego nunc quomodo me expeditum ex impedito faciam,
Conſilium placet. ego miſer perpuli meis dolis ſenem,
Vt cenſeret ſuam ſeſe emere filiam, is ſuo filio
Fidicinam emit, quam ipſe amat, quam abiens mandavit mihi.

PVPPIS &c.] Mendoſa omnino ſunt, *puppis pereunda eſt probe.* Scriptum videtur fuiſſe in antiquo codice, puppis *pertunda* eſt. Vnde fecerunt librarii, *pereunda*, cum debuiſſent, *perdunda.* Niſi quis velit ita Plautum eſſe locutum pro *puppi pereundum eſt.* Sic *placenda tibi uxor* alibi dixit. *Salmaſ.* Per *puppim* hic tergum ſignificatur. Ita inferioris ævi ſcriptoribus ſæpe occiput & ſinciput, *prora & puppis capitis* dicuntur. Alcadimus, Med. & Poëta, qui floruit anno 1191. Lib. de Balneis Puteolanis;

Si patitur capitis puppis vel prora dolorem,
Si dolet oppreſſum ſplene tumente jecur.

Boxhorn.

CONSILIVM PLACET.] Acidalius pro *placet*, legit, *licet*, Diſſaldeus, *tacet*; quia cum nullum adhuc reperiſſet conſilium, non potuit dicere Epidicus, nullum ſibi placere. At ſane nihil hic mutandum eſt. Actionem ipſam ſcenicam & hic, & ſæpe alibi, repræſentare ſibi cautus lector debet. Epidicus ergo cum poſt prolata illa, *in te irruunt montes mali*; aliquandiu ſtetiſſet hæſitans, cogitabundus, & ambigens, quid facto eſſet opus, tandem exclamat, nullum ex iis conſiliis, quæ tacite deliberanti ſibi ipſe obtulerat, placere. *Boxhorn.*

Sibi

Is ſibi nunc alteram ab legione adduxit animi
Cauſſa, corium perdidi : nam ubi ſenex ſenſerit
Sibi data eſſe verba, virgis dorſum depoliet meum.
At enim tu præcave. nihil eſt iſtuc. plane hoc corruptũ'ſt caput.
Nequam homo es, Epidice. quî tibi libido'ſt male loqui?
Quia tute tete deſeris. quid faciam? men' tu rogas?
Tu quidem antehac aliis ſolebas dare conſilia mutua.
Quid? quid? aliquid reperiundum eſt, ſed ego ceſſo ire obviam
Adoleſcenti, ut, quid negotii ſit, ſciam? atque ipſe illic eſt.
Triſtis eſt. cum Chæribulo incedit æquali ſuo.
Huc concedam, orationem unde horunc placide perſequar.

ACTVS PRIMI SCENA SECVNDA.

STRATIPPOCLES, CHAERIBVLVS, EPIDICVS.

REm tibi ſum elocutus omnem, Chæribule, atque admodum (tibi.
Meorum mœrorum atque amorum ſummam edictavi
CH. *Præter ætatẽ & virtutem ſtultus es, Stratippocles.*
Idne pudet te, quia capteivam, genere prognatam bono,
In præda es mercatus? quis erit, vitio qui id vortat tibi?
ST. *Qui invident, omnes inimicos mihi iſtoc facto repperi:*

SCHOPP. quin vide, ut omn. &c.

DEPOLIET MEVM.] Omnes Mſſ. habent, *deſpoliet.* quod cur mutaretur in *depoliet*, cauſſa nulla fuit. *Deſpoliet*, pro *deſpoliabit*, ſolæciſmum eſſe ajunt, cum nunquam aliter hoc verbum lectum ſit, quam in prima conjugatione. Sed cogitare debuerant boni illi viri, *deſpoliet* hic non eſſe futurum, indicativi, ſed optativi. Et futuri indicativi loco eo elegantiſſimi auctores ſæpe utuntur. Sententia ergo eſt; Vbi ſenex reſciverit ſibi à me verba data eſſe, deſpoliet dorſum meum virgis, laceret, corium ei detrahat. In ſequentibus Epidicus venuſtiſſime & apposite ſecum ipſe διαλογίζει, aſſumpta triplice, & monentis, & deſperantis, & viciſſim ſeſe animantis perſonâ. *Boxhorn.*

PRAETER AETATEM, &c.] De *ætate* planum : adoleſcens enim Stratippocles. *Virtutem* vero *Aetati* ideo ſubjicit Chæribulus : quia miles ac bellator erat : quorum propria laus *virtus*, id eſt, ſtrenuitas ac fortitudo. *Douza.*

QVI INVIDENT.] Vel ad ſuperiora pertinet; Qui invident, id mihi vitio vertent. Vel ad ſequẽtia: Omnes eos mihi inimicos reddidi, qui invident. *Lamb.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

At pudicitiæ ejus nunquam nec vim, nec vitium attuli.

CH. *Iam iſtoc probior es, meo quidem animo, cum in amore temperes.*

ST. *NIHIL AGIT, qui diffidentem verbis ſolatur ſuis.*

IS EST AMICVS, qui in re dubia, re juvat, ubi re eſt opus.

CH. *Quid tibi me vis facere?* ST. *argenti dare quadraginta minas,*

Quod Daniſtæ detur, unde ego illud ſumpſi fænore.

CH. *Si, hercle, haberem, non negarem.* ST. *nam QVID te igitur retulit,*

BENEFICVM eſſe oratione, ſi ad rem auxilium emortuum eſt?

CH. *Quin edepol egomet clamore defatigor, differor.*

ST. *Malim iſtiuſmodi mihi amicos furno merſos, quam foro.* SCAL. forno.

Sed operam Epidici nunc me emere pretio pretioſo velim,

Quem quidem ego hominem irrigatum plagis piſtori dabo;

AT PVDICITIAE.] In hoc vides, quam decori ubique obſervans Plautus, qui, ne inceſtis amationibus Comici argumenti verecundiam contaminare, ac ſororem à fratre germano ſuo per imprudentiam corruptam inducere cogatur; amatorem modeſtum ac continentem facit. In illa vero ſententia etiam Latinæ dictionis elegantiam admirêre: CH. *Iam iſtoc probior es, &c.* Sic Salluſt. in oratione Marianâ: *Illis difficile eſt in poteſtatibus temperare, qui ſeſe probos ſimulavere.* Douza.

RE IVVAT.] Studio videtur repetitum *τὸ re.* Scaliger.

QVID TE IGITVR RETVLIT.] Quid profuit? quid interfuit? *Donat.*

CLAMORE DEFATIGOR.] Immo ego ipſe magnum æs alienum contraxi; & mei creditores nummos ſibi debitos exigentes, me clamore ſuo obtundunt atque enecant. *Cam.*

DIFFEROR.] Διαφέρομαι. *Differre, etiam eſt diffamare.* Nonius.

FVRNO MERSOS, QVAM FORO.] Paranomaſia, *furno foro. Merſi* autem *foro* ſunt, alieno ære obruti. In foro enim daniſtæ & fœneratores olim. *Douza.* Sententia eſt; Malo mihi amicos nullos, quam merſos foro, & alieno ære obrutos. *Mergi* dicimur Latine omnibus iis rebus, quibus obruimur, *malis, negotiis, furno, foro. Furno ergo merſi,* ſunt amici in furno exſtincti; nulli. In furnum immitti cum rubidis panibus ſe ſupra optat ille, qui vult perire. *Boxhornius.*

IRRIGATVM PLAGIS.] Bene obſervat Acidalius, *piſtorem* hic pro piſtrino poni. Farinæ aqua irrigatæ Lambini nullus hic locus. *Irrigatum hominem* autem intellige, multo ſuo verberonis perfuſum ſanguine. Nam verba, quæ copiam ſignificant Romanis, ab undis & pluviis fere traducta. Inde, *affluere, abundare, diffluere, impluere, irrigare,* & ejuſmodi alia. Forte etiam alluſum ad flagella madefacta, quibus in verberonum tergum graſſari veteres ſolebant. In Hiſtoria Mſſ. paſſionis S. Eulaliæ; *Iuſſit eam cædi fuſtibus madefactis.* Stratippocles porro imperioſus, hic flagitat obſequium, quod prius ſit imperio. *Boxhornius.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Niſi hodie prius comparaßit mihi quadraginta minas,
Quam argenti fuero elocutus ei poſtremam ſyllabam.
EP. *Salva res eſt: bene promittit: ſpero ſervabit item.*
Sine meo ſumptu paratæ jam ſunt ſcapulis ſymbolæ.
Aggrediar hominem. advenientem peregre herum ſuum Stratippoclem,
Salvâ impertit ſalute ſervos Epidicus. ST. *ubi is eſt?* EP. *adeſt.*
*Salvom te gaudeo *huc adveniſſe.* ST. *tam tibi iſtuc credo, quam mihi.*
EP. *Benene uſque valuiſtin'?* ST. *à morbo valui, ab animo æger fui.*
EP. *Quod ad me attinuit, ego curavi: quod mandaſti mihi,*
Impetratum eſt: empta ancilla'ſt, quod tute ad me literas
Mißiculabas. ST. *perdidiſti omnem operam.* EP. *nam quî perdidi?*
ST. *Quia meo neque cara eſt cordi, neque placet.* EP. *quid retulit*
Mihi tantopere te mandare, & mittere ad me epiſtolas?
ST. *Illam amabam olim, nunc jam alia cura impendet pectori.*
EP. *Hercle MISERVM EST, ingratum eſſe hominem, id quod facias bene.* SCHOPP. ingratum eſſe homini.
Ego quod beneſeci, maleſeci: quia amor mutavit locum.
ST. *Deſipiebam mentis, cum illas ſcriptas mittebam tibi.*

SYMBOLAE.] Iocus. *Symbolæ* erant ollectæ, ſeu pecuniæ, quæ ab iis, qui ommuni ſumptu erant una cœnaturi, *onjectabantur*, ut verbo Agellii utar, uo ille quaſi nativam vim τοῦ *συμβάλλειν*, unde *συμβολὴ*, ob oculos poſuit. *Symbola* vel *ſymbolæ* in hac re dicuntur Latinis; non, *Symbolum*: & loca Plauti unt mendoſa, quæ aliter legunt. Sticho, act. 3.1. *eo condixi in ſymbolam Ad cœnam.* Curcul. act. 4. 1. *Symbolarum ollatores.* Ad hanc igitur ſignificationem Poëta alludens, jocoſa metaphora titur; & *συμβολὰς* vocat *τὰς συμβαλλομένας πληγάς*. tanquam videliet verbero iſte non unius, ſed plurium manibus verbera eſſet accepturus. Le ide etiam addit ad diſcrimen, *ſine meo ſumptu*. Hen. Stephan.

A MORBO VALVI.] Sententia eſt, quæ horum Senecæ; *Nec valeo, nec ægroto, ſed in ſtatu ſum querulo & moroſo.* Nihil ſimilius. *Boxhorn.*

MISSICVLABAS.] Recte ſcribitur *mißiculabas*. A miſſum *mißiculo*, ut à fiſſum *fißiculo*: à fiſſo extorum. Vnde *fißiculare exta* Apulejo & Marciano Capellæ. *Fiſſum extorum* Ciceroni. *Salmaſius.*

MISERVM EST, &c.] Locus eſt corruptus, ſed non ea parte, qua vulgo exiſtimant. Non enim de ingrato animo heri ſui queritur hic ſervus, quod ad rem non faceret, ſed parum illi gratum accidiſſe & acceptum quod fecit. Scribendum igitur, *Miſerum eſt ingratum eſſe omne id, quod facias bene. Ego quod beneſeci, maleſeci.* Salmaſ.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

EP. Men' piacularem oportet fieri ob ſtultitiam tuam?
Vt meum tergum ſtultitiæ tuæ ſubdas ſuccidaneum?
ST. *Quid iſtic verba facimus? huic homini opus eſt quadraginta minis*
Celeriter calidis, Daniſtæ quas reſolvat, & cito.
EP. *Dic modo, unde auferre me vis? à quo trapezita peto?*
CH. *Vnde libet. nam ni ante Solem occaſum hoc argentum eloces,*
Meam domum ne imbitas: tu te in piſtrinum recta inferas.
EP. *Facile tu iſtuc ſine periculo & cura, corde libero*
Fabulâre. novi ego noſtros: mihi dolet, quom ego vapulo.
ST. *Quid tu nunc? patierin' ut ego me interimam?* EP. *ne feceris.*
Ego iſtuc accedam periculum potius atque audaciam.
ST. *Nunc places; nunc ego te laudo.* EP. *patiar ego iſtuc quod lubet.*
ST. *Quid de illa fiet fidicina igitur?* EP. *aliquâ reperibitur:*
Aliqua ope exolvam, extricabor aliqua. ST. *plenus conſilii es.*
Novi ego te. EP. *eſt Euboicus miles locuples, multo auro potens,*

PIACVLAREM.] *Piaculares victimæ* aliena mala excipiebant, & in pœnam ſuccedebant. Plinius lib. 3. epiſt. 9. *Ne potentißimi, viliß imo quoque quaſi piaculari dato, elaberentur.* Lipſius.

SVCCIDANEVM.] *Succidaneus alieni periculi* dicitur, in quem incommodum periculi alieni, hoc eſt, cujus culpam alter ſuſtinet, redundat. Plautus *ſtultitiæ tuæ* dixit, pro tergo tuo, cui periculum à ſtultitia imminet. *Hotoman.*

MINIS CALIDIS.] *Calidis minis,* id eſt, celerrimis, θερμαῖς. Tralatione ſumpta à calore, qui citiſſimus eſt & rapidiſſimus. *Taubmann.*

DANISTAE.] Tametſi ipſi etiam trapezitæ *daniſtæ* eſſent, & quidem publici; tamen qui ex privatis hunc quæſtum faciebant, ita potius appellati, cum, qui publico hoc agitarent, *trapezitæ* Græcis, Latinis vero *argentarii* magis dicerentur. Vbicunque fit mentio apud hunc Comicum *daniſtarum & generis daniſtici*, de his privatis fœneratoribus intelligendi ſunt, qui erant alii a publicis, id eſt, *trapezitis*, quos ſæpe etiam vocat voce Latina, *argentarios.* Salmaſius.

PISTRINVM.] *Piſo* veteres dicebant, non *pinſo*: unde *piſare*, calcare. Hinc *piſtores* nominati, qui in piſtrino, ante inventum molarum uſum, farinam in *pila*, id eſt, vaſo concavo pinſerent & contunderent. At temporibus ultimis Reipub. & deinceps, *Piſtores*, ut vulgo notum, οἱ ἀρτοποιοὶ vocabantur. Et Plautus fuit piſtor, cum truſatiles molas verſando operam locaſſet. Quia vero piſtura illa & labor grana conterendi omnium graviſſimus erat, factum, ut *Piſtrinum* locus plenus fatigationis & negotii operoſi vireſque conficientis, diceretur. *Scalig.*

NOVI EGO NOSTROS.] Scil. *virgatores*; non familiares ac domeſticos, ut perperam *Lambin.* interpretatur. *Douza.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Qui ubi tibi iſtam emptam eſſe ſcibit, atque hanc adductam alteram,
Continuo te orabit ultro, ut illam tranſmittas ſibi.
Sed ubi illa eſt, quam tu adduxiſti tecum? ST. *jam faxo hic erit.*
CH. *Quid hic nunc agimus?* ST. *eamus intro huc ad te, ut hunc hodie diem*
Luculente habeamus. EP. *ite intro. ego de re argentaria*
Iam ſenatum convocabo in corde conſiliarium.
Quoi potiſſimum indicatur bellum, unde argentum auferam.
Epidice, vide quid agas, ita res ſubito hæc objecta eſt tibi. DOVZ. res ſubita.
Non enim nunc tibi dormitandum, neque cunctandi copia eſt.
Ad eundem ſenem oppugnare certum eſt conſilium mihi. ACID. at tandem ſenem &c.
Abi intro, atque adoleſcenti dic jam noſtro herili filio.
Ne hic foras ambulet, neve uſquam veniat obviam ſeni.

ACTVS SECVNDI SCENA PRIMA.

APOECIDES, PERIPHANES.

PLERIQVE HOMINES, *quos cum nihil refert, pudet: ubi pudendum eſt,*
Ibi eos deſerit pudor, cum uſus eſt ut pudeat. is adeo tu es. quid VOSS. ut pudeant.
Eſt, quod pudendum ſiet, genere natam bono, pauperem domum
Ducere uxorem? præſertim eam, qua ex tibi commemores
Hanc, quæ domi eſt, filiam prognatam. PE. *revereor filium.*
AP. *At pol ego te credidi uxorem, quam tu extuliſti, pudore exſequi.*

SENATVM CONVOCABO.] Salſe hac tralatione ridet Senatum Romanum, tanquam qui plerumque bella decerneret alienarum modo opum conſequendarum cauſſa. *Fert Britannia aurum & argentum, pretium victoriæ:* quæ verba Taciti ſunt in Agricola. *Boxhorn.*

PLERIQVE, &c.] Eſt de priore colloquio quaſi abruptum initium, ut intelligi tale aliquid poſſit: *Eo ſunt ingenio:* vel, *ita facere ſolent.* Camer. Lego: *Plerique omnes*, figura per emendationem augens: *Plerique*, immo *omnes.* Eadem puritas ſermonis & modus eſt, cum dixit Terent. *Illum liquet mihi dejerare, menſibus ſex ſeptem prorſus non vidiſſe proximis. Sex*, immo *ſeptē.* Scalig.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Quojus quoties ſepulcrum vides, ſacruficas ilico Orco hoſtiis:
Neque adeo injuria, quia licitum eſt eam tibi vivendo vincere.
PE. *Oh, Hercules ego fui, dum illa mecum fuit! neque ſexta ærumna*
Acerbior Herculi, quam illa mihi eſt objecta. AP. PVLCHRA
Edepol dos pecunia eſt. PE. *quæ quidem pol non maritata eſt.*

ACTVS SECVNDI SCENA SECVNDA.

EPIDICVS, APOECIDES, PERIPHANES.

ST, *ſt! tacete. habete animum bonum. liquido exeo foras*
Auſpicio, avi ſiniſtrâ: acutum cultrum habeo, ſenis quî exenterem
Marſupium. ſed eccum ipſum ante ædîs conſpicor Apœcidæ,
Qualîs volo, vetulos duo. jam ego me convortam in hirudinem,
Atque eorum exſugebo ſanguinem, ſenati qui columen cluent.
AP. *Continuo ut maritus fiat.* PE. *laudo conſilium tuum.*

ACID. conſpicor & Apæciden, qualis volo, vetulos duos.

VIVENDO VINCERE.] Nimirum cui erat uxor, non ex animi ſententia, is putabatur non invitus ea cariturus. Hinc per ludum ac jocum objiciebatur talibus uxore mortua factum eſſe, quod optaſſet; prorſus verniliter: ſed tamen quod minime transferri poſſit in omnes maritatos; nedum ut inſtituatur inde character. *Taubm.*

HERCVLES EGO.] Sexta ærumna Herculis fuit, quod Hippolyten Amazonum reginam baltheo ſpoliavit: id quod ipſe Pl. Menæch. act. 1. 3. indicat; & verſus de XII. Laborib. Herc.

Threiciam ſexto ſpoliavit Amazona baltheo.

Sarracenus ſextum laborem Herculis de Stymphalidibus accipit. De Labb. autem Herculis conſule, præter alios, Diod. Siculum lib. 4. & Cointhum Smyrnæum lib. 6.

NON MARITATA EST.] Si penes virum dos eſt, uxore mortua, quæ illam attulit:

Dotatæ mactant & malo & dãno viros.

Lambin.

AVI SINISTRA.] Cauſſa vanitatis inde fuit. Crediderunt augures, quod homine in meridiem (quæ deorum ſedes æſtimabatur) ſpectante, ad ſiniſtram ejus partes mundi exorientes ſint; ad dextram occidentes. inde *ſiniſtra auſpicia* fauſta dici: quod ea, quæ oriuntur, quæque ortus cauſſam tribuunt, meliora ſint iis, quæ occidunt, quæve interitum rei demonſtrant. *Cæl. Rhodig.*

QVI EXENTEREM.] Loquitur de ſenis marſupio, ut de piſce, cui ἔντερα eruuntur: quaſi nummi ſint inteſtina marſupii, quos minatur omnes ſe excmpturum. Proprium hujus verbi domicilium eſt in piſcium apparatu.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

AP. *Nam ego illum audivi in amore hærere, apud neſcio*
quam fidicinam. *(gent, amant.*
PE. *Id ego excrucior.* AP. *Di, hercle, me omnes adjuvant, au-*
Ipſi hi quidem mihi dant viam, quo pacto ab ſe argentum au-
feram.
Age nunc jam orna te, Epidice, & palliolum in collum conjice;
Itaque aſſimulato, quaſi per urbem totam hominem quæſiveris.
Age, ſi quid agis. Dii immortales, utinam conveniam domi
Periphanem! per omnem urbem quem ſum defeſſus quærere:
Per medicinas, per tonſtrinas, in gymnaſio, atque in foro,
Per myropolia, & lanienas, circumque argentarias.
Rogitando ſum raucus factus, pæne in curſu concidi.
PE. *Epidice.* EP. *Epidicum quis eſt qui revocat?* PE. *ego ſum*
Periphanes. *(ſed, here, optuma*
AP. *Et ego Apœcides ſum.* EP. *& ego quidem ſum Epidicus.*
Vos video ambo advenire opportunitate. PE. *quid rei eſt?*
EP. *Mane, ſine reſpirem quæſo.* PE. *immo acquieſce.* EP. *ani-*
mo male eſt. *(advortite:*
Recipiam anhelitum. AP. *clementer acquieſce.* EP. *animum*
A legione omnes remiſſi ſunt domum Thebis. AP. *quis hoc*
Scit factum? EP. *ego ita eſſe factum dico.* PE. *ſcin' tu iſtuc?*
EP. *ſcio.*
PE. *Quî tu ſcis?* EP. *quia ego ire vidi milites plenis viis.*
Arma referunt, & jumenta ducunt. PE. *nimis factum bene.*
EP. *Tum capteivorum quid ducunt ſecum! pueros, virgines,*
Binos, ternos: alius quinque: ſit concurſus per vias.
Filios ſuos quiſque viſunt. PE. *hercle rem geſtam bene.*
EP. *Tum meretricũ numerus tantus, quantũ in urbe omni fuit,*

CONIICE.] In Comœdiis & Mimis ſervuli fugitivi conjecto in humeros pallio & capite velato exprimebantur. Item & delicati, quos tangit Curcul. *actu* 2. 3. id faciebant, credo, vitandi Solis: cum pilei uſus iis non eſſet. Seneca Epiſt. 115. de mollitie Mæcenatis: *Hunc eſſe, qui in tribunali, in roſtris, in omni publico cœtu ſic apparuerit, ut pallio velaretur caput, excluſis utrimque auribus, non aliter quam in Mimo divitis fugitivi ſolent.* Lipſius.

PER MEDICINAS, &c.] In medicinis, id eſt, ἰατρείοις: & in *tonſtrinis*, κουρείοις: ac myropoliis, argentariiſque, id eſt, τραπεζιτῶν ἐργαστηρίοις, ut plurimum ſolebant verſari homines honeſtiores & otioſi, ut de rebus variis ibi ſermocinando tempus fallerent. *Salmaſius.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Obviam ornatæ occurrebant ſuis quæque amatoribus:
Eos captabant. id adeo, quî maxume animum advorterim,
Pleræque hæ ſub veſtimentis ſecum habebant retia.
Quom ad portum venio, atque ego illam illîc video præſtolarier:
Et cum ea tibicinæ ibant quatuor. PE. *quîcum, Epidice?*
EP. *Cum illâ, unam tuus gnatus annos multos deamat, deperit.*
Vbi fidemque, remque, ſeque, teque properat perdere:
Ea præſtolabatur illum apud portam. PE. *viden' veneficam?*
EP. *Sed veſtita, aurata, ornata ut lepide! ut concinne! ut nove!*
PE. *Quid erat induta? an regillam induculam, an mendiculam,* NON. regillam tuniculam.
An impluviatam? ut iſtæ faciunt veſtimentis nomina.
EP. *Vtin' impluvium induta eat?* PE. *quid autem iſtuc mirabile'st?*
Quaſi non fundis exornatæ multæ incedant per vias.
At tributus cum imperatus eſt, poteſſe pendi negant:

ID ADEO, QVI.] Ineptit Lambinus. *quî* hic capitur pro *quamobrem*; vultque eo potiſſimum animadvertiſſe, quia inſolens aliquid videbat, retia ſub veſtibus. Apul. 4. Metam. *novitas conſuevit ad repentinas viſiones animos hominum pellere.* Gruter.

MENDICVLAM.] Regillæ veſti opponit *mendiculam*, quaſi mendicis convenientem. Quidam à voce *Meddix* derivant, quæ Magiſtratum ſignificat apud Oſcos, teſte Feſto. *Douza.*

AN IMPLVVIATAM?] *Impluviatam veſtem* Nonius interpretatur quaſi fumato ſtillicidio implutam, qui color *mutinenſis* dicitur, item *fuligineus*. omneſque eruditi in eam ſententiam vadunt. Sed mihi diligentius hæc excutienti videtur ſignificare, à ſimilitudine impluvii veſti nomen eſſe factum. ut enim *vites impluviatæ*, ſic & *veſtis impluviata*, de ſimilitudine impluviorum dicetur, quæ ea figura eſt: ut *quaternata*, id eſt, quatuor quadrata lateribus undique corpus ambiat, quæ forma eſt impluviorum in cavædiis. *Gruter.*

QVASI NON FVNDIS.] *Impluvio* Epidici, lepide opponit *fundos* Periphanes. proinde ac ſi ſervus dixiſſet, captivam illam, quam Stratippocles demoriebatur, *impluvio*, hoc eſt, impluvii pretio indutam fuiſſe. quod nemini mirum, ſæculo præſertim ſuo videri debere oſtendit: cum pleraque pars meretricum *totis* etiam *fundis*, hoc eſt, fundorum, quibus ab amatoribus damnoſiſſimis muneratæ, pretio cultæ atque exornatæ per vias incedant. *Douza.*

ILLIS, QVIBVS &c.] Id eſt, *meretricibus*. Sententia horum iſta eſt; Tributum à magiſtratibus imperatum dicunt ſe pendere non poſſe amatores; pendunt tamen majus meretricibus, totos, nempe, fundos. Apparet vero ex hoc loco, & neceſſarias eſſe in Republ. ſumptuarias leges, quo ne inutilibus impenſis pereant Reipubl. tributa; &, cuivis olim apud Magiſtratus queri licuiſſe, qui ex tributo impoſito colligeret, opes ſuas majores, quam erant, æſtimatas. quod & hodie apud nos in uſu eſt. *Boxhorn.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Illis, quibus tributus major penditur, pendi poteſt.
Quid iſtæ, quæ veſti quotannis nomina inveniunt nova:
Tunicam rallam, tunicam ſpiſſam, linteolum cæſicium,
Induſiatam, patagiatam, caltulam, aut crocotulam.
Supparum, aut ſubminiam, ricam, baſilicum, aut exoticum,
Cumatile aut plumatile, cerinum aut melinum. gerræ maxumæ. SCAL. carinum.

RALLAM.] *A raritate texturæ ſic dicta:* cui opponitur hic *ſpiſſa.* Nonius.

LINTEOLVM CAESICIVM.] Purum & candidum. ſic dictum, vel quod cædendo ad candorem pervenerit, vel quod oras circumciſas habeat. *Nonius.*

INDVSIATAM.] Varro lib. 4. d. L. L. *Alterius generis item duo; unum, quod foris ac palam, Palla: alterum, quod intus, à quo Intuſium: id quod Plautus dicit Intuſiatam.* Atque ita, per *t* ſcribendum eſſet. *Taubm.*

PATAGIATAM.] *Patagium, aureus clavus, qui pretioſis veſtibus immitti ſolet.* Nonius. *Clavus* erat plagula, quæ ab humeris in pectus demittebatur, ut erat ἐπωμὶς Græcorum; ea clavis quibuſdam conſita erat, in Senatoribus quidem, latioribus; in Equitibus, anguſtioribus: propterea tota plagula ipſa vocabatur *clavus.* Et *patagium* erat honeſtis matronis, quod *clavus* viris. Quod ipſum ἔτυμον clarat. Nam *patagium* dictum, quod quibuſdam quaſi maculis & nævis inſperſum erat. πέτασος enim, niſi fallor, eſt morbus peſtilens, quo correpti qui moriuntur, nullum indicium morbi relinquunt aliud, quam nævulos in parte corporis. *Scalig.*

CROCOTVLAM.] *Crocotula,* veſtis erat mulierum, non virorum: & abſque dubio ea eſt, quam Græci κροκώτιον appellant. Et Maro, cum lib. 9. Æn. dicit:

Vobis picta croco & ſplendenti murice veſtis.

Crocotium intelligit: ut effæminatos & ſemiviros inceſſat Trojanos. *Turneb.*

SVPPARVM.] *Supparus, lineum puellarum veſtimentum, quod & ſubucula appellatur.* Feſtus. Satis bene ſe habent veſtium nomina à ſervo hic commemorata, niſi quod pro *ſubminium* ſcribendum eſt *ſubnimium.* Non eſt nomen veſtis, ſed alluſit ad *ſubparum* de quo præceſſit; quaſi diceret, *ſubnimium* potius eſſe vocandum, quam *ſubparum.* Ita ſcribitur pro *ſupparum,* quod erat veſtimentum puellarum lineum, ut interpretatur Feſtus. *Salmaſ.*

RICAM.] Proprie virgineum flameum. Turpilius: *Interea aſpexi virginem in capite geſtantem riculam indutam oſtrinam.* Græci Poëtæ vocant καλύπτρην. *Scalig.*

CVMATILE.] *Coloris marini aut cærulei, quaſi fluctuum ſimilis, fluctus enim Græcis κύματα.* Nonius. Hic color Vegetio *Venetus* dicitur, Lucretio *Thalaſſinus.* Ego arbitror non ita vocatam eſſe ob colorem, ſed texturam repræſentantem fluctus, quæ & *undulata* dicta Varroni apud Nonium. *Gruter.*

PLVMATILE.] *Veſt. plumatilis eſt clavata aut ex clavis facta.* Nonius.

CERINVM.] Pro *cerinum* veteres libri habent, *garinum* pro *carinum*, à Siculo καρὸς pro κηρὸς, quod eſt cerini coloris. Nam *carinarios* alibi idem Plautus appellavit, qui eo colore veſtes inficerent. *Salmaſ.*

MELINVM.] *Melinus,* qui mali Cydonii pallorem imitatur. alioqui *Melinus color* Plinio eſt candidus, à *Melo* inſula, cui peculiaris eſt, & ubi optimus habetur. *Mellinus* vero *color* (ut quidam hic legunt) à melle, ad fuſcum accedens.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Cani quoque etiam ademptum'ſt nomen. HEINS. canis quoque ademptu'ſt nomen.
EP. qui? PE. vocant Laconicum.
Hæc vocabula auctiones ſubigunt ut faciant viri.
Quin tu, ut occepiſti, loquere. EP. occepere aliæ mulieres
Duæ poſt me ſic fabulari inter ſeſe ego abſceſſi *Alii*, ſilens. *vel* ſolus.
ſolens
Paulum ab illis: diſſimulabam me harum ſermoni operam dare.
Nec ſatis exaudiebam, nec ſermonis fallebar tamen,
Quæ loquerentur. PE. id lubido eſt ſcire. EP. ibi illarum altera
Dixit illi, quî cum ipſa ibat. PE. quid? EP. tace ergo, ut audias.
Poſtquam illam ſunt conſpicatæ, quam tuus gnatus deperit.
Quam facile & quam fortunate evenit illi, obſecro mulieri,
Liberare quam volt amator! quiſnam eſt? inquit altera
Illi. ibi nominat Stratippoclem Periphanæ filium. PE. perii
Hercle! quid ego ex te audio? EP. hoc quod actum. egomet poſt,
ubi illas audivi loqui,
Cœpi rurſum vorſum ad illas pauxillatim accedere,
Quaſi retruderet hominum me vis invitum. PE. intellego.
EP. Ibi illa interrogavit illam: Quî ſcis? quis id dixit tibi?
Quin hodie allatæ ſunt tabellæ ad eam à Stratippocle: eum
Argentum ſumpſiſſe apud Thebas ab Daniſta fœnore:
Id paratum, & ſeſe ob eam rem id ferre. PE. cedo, PAR. eho! ego occidi.
ego occidi!

CANI QVOQVE.] Cani etiam nomen, quo antea appellabatur, quoque appellari debet, ademptum eſt. nonnulli enim canes *Lacones* & *Laconici* appellantur. Horatius Odâ 6. Epod.

Nam qualis aut Moloſſus aut fulvus Lacon, &c.

Sed nunc veſtes ſuas appellant *Laconicas*. Quin & Horatius *Laconicas purpuras* commemorat 2. Od. 18. *Lambinus.* In veſti nomine imponendo ademptum eſſe cani nomen jocatur ſervulus, quia λακωνικὸν genus fuit veſtis pellucidæ, & *Laconici* etiam canes noti. Heſychius, λακωνικὸς χιτὼν λεπτὴ ἐσθής. Λάκαιναι κύνες etiam celebres apud Græcos. *Salmaſ.*

HAEC VOCABVLA.] Ordo eſt: Hæc vocabula, id eſt, *veſtes ipſæ*, ſubigunt viros, ut ipſi auctionem faciant. *Auctio* pro venditione, quæ fit per augmentum pretii: cum publica rerum, vel ſine haſta, vel cum haſta in foro poſita, fit venditio: & traduntur plus offerenti. *Budæus.*

NEC SATIS EXAVDIEBAM, NEC SERMONIS FALLEBAR.] Quanquam integram ſermonis ſeriem non plene percipiebam: ex quibuſdam verbis tamen, quæ arripiebam, facile quid loquerentur conjectura porro adſequi poteram. *Falli ſermonis*, dictum ut Apul. 5. Met. *curare corporis*, & *curare interfectæ virginitatis.* Colvius.

RVRSVM VORSVM.] Vide notas Amphitr. 5. 1. 60.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Ep. *Hæc ſic ajebat ſe audiviſſe ab ea, atque ex epiſtola.*
Pe. *Quid ego faciam nunc? conſilium à te expeteſſo, Apœcides.*
Ap. *Reperiamus aliquid calidi conducibilis conſilii.*
Nam ille quidem aut jam hîc aderit credo hercle, aut jam adeſt.
Ep. *ſi æquom ſiet*
Me plus ſapere quam vos, dederim vobis conſilium catum,
Quod laudetis, ut ego opinor, uterque. Pe. *ergo ubi eſt Epidice?*
Ep. *Atque ad eam rem conducibile.* Ap. *quid iſtuc dubitas dicere?*
Ep. *Vos priores eſſe oportet, nos poſterius dicere,*
Qui plus ſapitis. Ap. *eja vero, age dic.* Ep. *at deridebitis.*
Ap. *Non edepol faciemus.* Ep. *immo, ſi placebit, utitor*
Conſilium: ſi non placebit, reperitote rectius.
MIHI ISTIC *nec ſeritur, nec metitur: niſi ea, quæ tu vis, volo.*
Pe. *Gratiam habeo: fac participes nos tuæ ſapientiæ.*
Ep. *Continuo arbitretur uxor tuo gnato. atque ut fidicinam* Scal. arbitrator ux.
Illam, quam is volt liberare, quæ illum corrumpit tibi,
Vlciſcare: atque ita curetur, uſque ad mortem ut ſerviat.
Ap. *Fieri oportet.* Pe. *facere cupio quidvis, dum id fiat modo.*
Ep. *hem.*
Nunc occaſio'ſt faciundi, priuſquam in urbem advenerit,
Sicut cras hîc aderit: hodie non venit. Pe. *quî ſcis?* Ep, *ſcio.*
Quia mihi alius dixit, qui illinc venit, mane hîc affore.
Pe. *Quin tu eloquere: quid faciemus?* Ep. *ſic faciundũ cenſeo.*
Quaſi tu cupias liberare fidicinam animi gratia.

ALIQVID CALIDI.] Livius lib. 35. *Conſilia calida & audacia, prima ſpecie læta ſunt, tractatu dura, eventu triſtia.*

CATVM.] Verbum hoc Sabinum eſſe *Varro* ait: & *cata dicta*, apud Ennium, interpretatur *acuta*: eoque Ælium Sextum eſſe nominatum: non, ut Sapientem, ſed ut acutum. Apud Cic. 1. Tuſcul.
Egregie cordatus homo catus Aeliu' Sextus.
Servius à καίω, *calore ingenii*, derivat. Et hinc *Catones* dicti, autore Plinio.

VTITOR.] Recte *utitor*; non *utiminor*. nam *utitor* reſpicit Periphanem, cujus res agebatur: alterum vero, *reperitote*, in commune duobus dicitur. *Taubmann.*

CONTINVO ARBITRETVR VXOR.] Mihi diſplicent Lambiniana: putoque dicere; continuo circumſpiciatur uxor filio. Quod idem ſic extulerit *Plinius* 1. epiſt. 14. *Petis, ut fratris tui filiæ proſpiciam maritum. Arbitrari*, ad oculos refertur. Aul. act. 4. 1. *Hinc ego huc & illuc potero, quid agant, arbitrarier.* Gruter.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Quaſique ames vehementer tu illam. PE. *quam ad rem iſtuc*
refert? EP. *rogas?*
Vt enim præſtines argento, priuſquam veniat filius,
Atque ut eam te in libertatem dicas emere. PE. *intellego.*
EP. *Vbi erit empta, ut aliquo ex urbe amoveas: niſi quid tua*
Secus ſentētia eſt. PE. *imo docte.* EP. *quid tu autē, Apœcides?*
AP. *Quid ego jam? niſi te commentum nimis aſtute intellego.*
EP. *Iam tunc igitur amota ei erit omnis conſultatio*
Nuptiarum, ne gravetur, quod velis. AP. *vive ſapis!* *Mſſ. Pall.* hui ſapis!
& placet.
EP. *Tum tute igitur calide, quicquid acturus, age.*
PE. *Rem, hercle, loquere.* EP. *& repperi, hæc te qui abſcedat*
ſuſpicio. *(ctore.*
PE. *Sine me ſcire.* EP. *ſcibis: audi.* AP. *ſapit hîc pleno pe-*
EP. *Opus eſt homine, qui illo argentum deferat pro fidicina.*
Nam te illo non æque opus facto'ſt. PE. *quid jam?* EP. *ne te*
cenſeat
Filii cauſſâ facere. PE. *docte.* EP. *quo illum ab illa prohibeas,*
Ne qua ob eam ſuſpicionem difficultas eveniat.
PE. *Quem hominem inveniemus ad eam rem utilem?* EP.
hic erit optumus.

PRAESTINES.] Feſtus: *Præſtinare apud Pl. eſt emere, & emendo tenere.* ita, *deſtinare*, Moſt. act. 3. 1. de quo quidem verbo curioſiſſime hîc *Acid.* Tamen expedire ſe non poteſt, cogatur tandem fateri, utrumque & *deſtinare* & *præſtinare* eſſe quod Feſtus & Nonius cenſuere. Sic & Fulgent. 2. Myth. *omnia pretio deſtinat, fame moritur.* Sidon. Carm. 23. *Poſt piratica damna deſtinaret Plenas mercibus inſtitor carinas.* Savaro.

SVSPICIO.] Libidinis: vel te fidicinam emere, ut filium ab ea prohibeas. *Lambin.*

NAM TE ILLO NON AEQVE OPVS FACTO EST.] Non eſt neceſſe, inquit Epidicus, *te illo ire:* ſed alius allegandus eſt. Cui mox ſenex: *quid jam?* q. d. Cur ego non eo eam? Cui reſpondet Servus; ne te cenſeat filii odio aut æmulatione facere. Non cohærent, niſi hæc lectio adſeratur. Et animadvertendum eſt, hîc ſe quaſi corrigere Epidicum, dum antea dixerat, Senem liberare fidicinam, eo prætextu, quaſi eam amet. Mox ut exiſtiment Senes, hæc bona fide geri, & quaſi ſub manum naſci conſilia, ait: *Et repperi, hæc te quî abſcedat ſuſpicio.* nempe ſi ipſe non iveris, ſed alium miſeris. ideo ait, *Te eo* (ſcil. *ire*) *non æque opus facto eſt:* etſi antea dixerim te liberare debere fidicinam animi cauſſa. Et ideo Senex ſubjicit: *Quid jam?* Quaſi dicat: cur mutas conſilium? Sic profecto omnia erunt clariſſima, quæ antea mera caligo. *Piſtor.*

NE TE CENSEAT.] Non Leno, ſed ipſa fidicina. *Taubm.*

HIC ERIT OPTVMVS.] *Hic* (Apæcides: qui & Act. 3. 4. Legum & Iurum conditor fictorque cluit) *poterit cavere, &c.* AP. *Epidice, habeas gratiam:* ſcil.

quod

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Hic POTERIT cavere recte, Iura qui & Leges tenet.
AP. *Epidice, habeas gratiam.* EP. *ſed ego iſtuc faciam ſedulo.*
Ego illum conveniam, atque adducam huc ad te, quoia'ſt fidicina,
Atque argentum ego cum hoc feram. PE. *quanti emi poteſt minimo?* EP. *illane?*
Ad quadraginta fortaſſe eam poſſe emi minimo minas.
Verum, ſi plus dederis, referam: nihil in ea re captio eſt.
Atque id non decem occupatum tibi erit argentum dies.
PE. *Quî dum?* EP. *quia enim mulierem illam alius adoleſcens deperit,*
Auro opulentus, magnus miles, Rhodius, raptor hoſtium,
Glorioſus. hîc emet illam de te, & dabit aurum lubens.
Face modo: eſt lucrum hîc tibi amplum. PE. *Deos quidem oro.* EP. *impetras.*
AP. *Quin tu is intro, atque huc argentum promis. ego viſam ad forum:*
Epidice, eo veni. EP. *ne abeas, priuſquam ego ad te venero.* *Mſſ. Cam.* & *Lang.* abitas.
AP. *Vſque opperiar.* PE. *ſequere tu intro.* EP. *i, numera, nihil ego te moror.*

ACTVS SECVNDI SCENA TERTIA.

EPIDICVS.

NVllum eſſe opinor ego agrum in agro Attico
Aeque feracem, quam hic eſt noſter Periphanes:
Quin ex occluſo atque obſignato armario
Decutio argenti tantum, quantum mihi lubet.
Quod pol ego metuo, ſi ſenex reſciverit,

Quod me huic muneri adhiberi vis: ſed operæ non eſt. Atque ita, *ad te,* erit ad Apœcidem. *Piſtor.*

ATQVE ID NON DECEM, &c.] Ita Columella lib. II. c. I. *Pecuniam domini neque in pecore neque in aliis rebus promercalibus occupet.* Scilicet in re emptâ pretium ita occupatur & hæret, quo minus ad alium uſum transferri queat. Ergo *Occupare pecuniam*, eſt fœnori locare, aut merci impendere, & quaſi exercere, ne otio & inertiâ langueſcat. Cic. pro Flacco, & 3. Verrina. Et hæc *pecunia occupata* dicitur. Contra, *Otioſa pecunia*, quæ domi latet, nec ullum domino fructum affert. *Taubm.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Ne ulmos paraſitos faciat, quæ uſque attondeant.
Sed me una turbat res ratioque: Apœcidi
Quam oſtendam fidicinam àliqua conductitiam. Mſſ. *Pall.* aliquam cond.
Atque id quoque habeo. mane me juſſit ſenex
Conducere aliquam fidicinam ſibi huc domum,
Dum rem divinam faceret, cantaret ſibi.
Ea conducetur, atque ei præmonſtrabitur,
Quo pacto fiat ſubdola advorſus ſenem.
Ibo intro, argentum accipiam ab damnoſo ſene.

ACTVS TERTII SCENA PRIMA.

STRATIPPOCLES, CHAERIBVLVS.

Expectando exedor miſer, atq; exenteror, quomodo mihi
Epidici blanda dicta eveniant. nimis diu maceror.
Sitne quid, nec ne ſit, ſcire cupio. CH. *per illam tibi copiam,*
Copiam parare aliam licet: ſcivi equidem in principio
Ilico nullam tibi eſſe in illo copiam. ST. *interii hercle ego!*
CH. *Abſurde facis, qui angas te animi.* ST. *ſi hercle ego illum ſemel prehendero,*
Nunquam irridere nos illum inultum ſinam ſervom hominem.
Quid illum ferre vis? qui, tibi quoi divitiæ domi maxumæ DOVZ. *omittit*, tibi, *& verſ.ſeq.leg.* nullus habes.
Sunt, is nummum nullum habes, nec ſodali tuo in te copia'ſt.

NE VLMOS PARASITOS FACIAT.] Paraſitorum eſt menſas divitum attondere, & à divitibus ſemper aliquid abradere. Vnde & Phocyllides *Aſſentatores*, qui à Paraſitis non multum differunt, τραπεζοκόρους, *menſarum tonſores*, indigitat. Hoc igitur dicit Epid. Metuo, ne, ubi ſenex reſciverit me ſibi verba dediſſe, faciat ut ulmeæ virgæ in meo tergo ſint veluti Paraſiti, meumque corium omni ex parte attondeant. *Lambin.*

PER ILLAM TIBI COPIAM.] Ἕνεκα ἐκείνης εὐπορίας. Quaſi dicat: non debet tibi in Epidico tãta copiæ ſpes eſſe, ut aliam propterea negligere velis. *Lamb.*

QVID ILLVM FERRE VIS?] Perſonæ haud dubie turbatæ. Hæc Chæribuli ſunt. Sic ergo lege. CH. *Quid illum ferre vis?* quid vis, ad te ferre Epidicum, qui nihil habet. ST. *quid? tibi, cui divitiæ domi maximæ &c.* Ain tu, quid ferri ad me velim? Pecuniam volo. Nam tibi, homini licet opulentiſſimo, nulli nunc nummi ſunt, neque ullum mihi ex te præſidium. *Boxhorn.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

CH. *Si, hercle, habeam, pollicear lubens: verum aliquid, aliqua, aliquo modo,*
Alicunde, ab aliquî, aliqua tibi ſpes eſt fore mecum fortunam.
ST. *Væ tibi muricide homo* CH. *quî tibi lubet mihi male loqui?*
ST. *Quippe tu mihi aliquid, aliquo modo, alicunde ab aliquibus blatis,*
Quod nuſquam'ſt: neque ego id immitto in aures meas. nec mihi
Plus adjumenti ades, quam ille qui nunquam etiam natu'ſt.

V.E. adjumenti das.

ACTVS TERTII SCENA SECVNDA.

EPIDICVS, STRATIPPOCLES, CHÆRIBVLVS.

F*Eciſti jam officium tu tuum: me meum nunc facere oportet.*
Per hanc curam quieto tibi licet eſſe. Hoc quidem jam (periit:
Niſi quid tibi hinc in ſpem referas. hoc oppido politum eſt.
Crede modo tu mihi. ſic ego ago, ſic egêre noſtri.

ACID. ne quid, &c. hoc hoſtium potitum eſt.

VERVM ALIQVID, &c.] Ridicula hominis nihil habentis quod promittat oratio. *Lambin.*

MVRICIDE.] Male in editis *murricide*, quod Scaliger pejus exponebat, quaſi μυοκτόνον. Hoc eſt & *muricida*; nec enim *muricidus* magis dicatur quam *murricidus*. Legendum eſt, *mucide*. *Murcus murcidus*, ut *Flaccus flaccidus*. *Murcus* veteribus idem quod ignavus. Hinc extremis latinitatis temporibus *Murcos* appellabant jculariter, qui ſibi pollices præciderant, ne militiæ nomen darent. *Ammianus: Nec eorum aliquando quiſquam ut in Italia munus martium pertimeſcens pollicem ſibi præcidit, quos localiter, Murcos appellant.* Inde igitur *Murcia* murcorum & murcidorum, id eſt, ignavorum Dea. Servius: *Alii Murciam à Murco quod eſt murcidum dictum volunt: pars à Dea Murcia, quæ cum ibi bacchanalia eſſent, furore ſacri ipſius Murcidum facerent*, *Murcia* unum ex Veneris cognomentis, non ipſa amoris Dea, ut *viſcata, verticordia, calva* & ſimilia. *Salmaſius.*

BLATIS.] *Blatire & blaterare*, auctore Nonio, eſt *confingere, aut incondite & inaniter*, vel ut Feſtus, *ſtulte & percupide loqui.* à Græco βλάξ. *Iunius.*

NEC MIHI PLVS &c.] Lege ex omnibus Mſſ. *Nec mihi Plus adjumenta des.* Dicendi ratio & ſententia aperta. Non me magis juvas, quam qui nunquam natus eſt. *Boxhorn.*

FECISTI IAM OFFICIVM.] Dum mihi pecuniam emendæ fidicinæ dediti. Ego etiam meum ſervi officium faciam, & te pecunia intervortam, ſenex. Nam ita ſentit. *Lambin.*

HOC QVIDEM.] Δεικτικῶς argentum in marſupio. Et hæc jam ſecum ſolus loquitur.

HOC OPPIDO &c.] Hæc ſpectio albi aſperiq; nummi, valde Scenam juverit.

Pro dî immortales, mihi hunc diem dediſtis luculentum!
Vt facilem, atque impetrabilem! ſed ego hinc migrare ceſſo,
Vt importem in coloniam hunc auſpicio commeatum!
Mihi ceſſo, cum ſto. ſed quid hoc? ante ædes duos ſodales,
Herum & Chæribulum conſpicor. quid hîc agitis? accipe hoc ſis.
ST. *Quantum hîc ineſt?* EP. *quantum ſat eſt, & plus ſatis: ſuperſit.*
Decem minis plus attuli, quam tu Daniſtæ debes.
Dum tibi ego placeam, atq; obſequar, meum tergum floccifacio.
ST. *Nam quid ita?* EP. *quia ego tuum patrem faciam perenticidam.*
ST. *Quid iſtuc eſt verbi?* EP. *nihil moror vetera & vulgata verba,*
Peratim ductare: at ego follitim ductitabo.
Nam leno omne argentum abſtulit pro fidicina: ego reſolvi:
Manibus his dinumeravi; pater ſuam natam quam eſſe credit.
Nunc iterum ut fallatur pater, tibique auxilium apparetur,
Inveni viam. ita ego ſuaſi ſeni, atque hanc habui orationem,
Vti, tu quom rediſſes, ne tibi ejus copia eſſet.

VT FACILEM.] Ἐλλειπτικῶς. quam facilem præbuit ſenex ſe noſter & impetrabilem! *Camer.*

VT IMPORTEM.] Allegoria, ducta à more veterum Rom. qui ſolebant commeatum ad exercitum in colonia aliqua poſitum præſidii cauſſa, impoſitum auſpicato portare; idque auſpicato faciebant, ne interciperetur. *Lambin.*

PERENTICIDAM.] Analogia ſuadet ſcribendum eſſe *pericidam.* Sicut enim à pater dicitur *paricida*, à parens *parenticida*, à Deus *Deicida* (quomodo Iudæum haud raro vocant veteres Chriſtiani) ita à pera, *pericida*, qui peram exenterat, evacuat, & ſic quaſi occidit. Neque ſic peribit Plauto, quem captat, jocus. qui eſt & manet in ambiguo vocum, *paricidæ*, & *pericidæ.* Boxhorn. *Perenticidam* recte ſe habet, & melius verſui convenit quam *pericidam.* Præterea omnes libri ita legunt. Cogitandum eſt Plautum multa talia fingere ſine ulla analogia & ratione. Satis illi fuit quod vulgus intelligere poſſet nomen illud à *pera* factum eſſe, & luſiſſe auctorem in ambiguo vocum *parenticidæ*, & *perenticidæ.* Salmaſ.

PERATIM DVCTARE.] Mallem ego *peratim ductitare*: ut ſignificaverit Epidicus, nihil curare ſe vulgo uſitata *Dicendi genera, aut protrita vocabula rerum.* in quibus eſt illud, quod ſervi non nauci protinus Triumphum ſe commeruiſſe, vel ſaltem *Ovatione* dignos deputant, ſi forte herum ſuum *peratim*, id eſt, perpauxilli argenti modo, & quantilli *peræ* unius laxitas ſit capax, defraudaverint. Etenim ſic, *Ductitare*, expono: quaſi dicas, argento circumducere. Suſpicorque omnem ſententiæ iſtiuſce argutiolam in duobus adverbiis illis, *Peratim* & *Follitim*, hoc eſt, in modi ſive menſuræ ejus differentia, quanta inter *peram* & *follem* eſt, conſiſtere. *Douz.*

ST. *Euge,*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

St. Euge, euge! Pe. ea jam domi eſt pro illa. St. teneo. Pe. nunc auctorem
Dedit mihi ad hanc rem Apæcidem, is apud forum manet me:
Quaſi quoi emeret, caveat. St. haud male. Pe. jam ipſe cautor captu'ſt. Scal. quaſi quæ emeret.
Ipſe in meo collo tuus pater cruminam collocavit.
Is adornat, adveniens domi extemplo ut maritus fias.
St. Vno perſuadebit modo, ſi illam, quæ adducta eſt mecum,
Mihi ademſit Orcus. Pe. nunc ego hanc aſtutiã etiam inſtitui.
Deveniam ad lenonem domum egomet ſolus. eum ego docebo.
Si qui ad eum adveniant, ut ſibi datum eſſe argentum dicat
Pro fidicinâ. argenti minas ſe habere quinquaginta.
Quippe ego qui nudiuſtertius meis manibus dinumeravi
Pro illâ tuâ amicâ, quam pater ſuam filiam eſſe retur,
Ibi leno ſceleratum caput ſuum imprudens alligabit,
Quaſi pro illa argentum acceperit, quæ tecum adducta nunc eſt.
Ch. VORSVTIOR es, quam rota figularis. Pe. jam ego parabo
Aliquam doloſam fidicinam, nummo conducta quæ ſit:
Quæ ſe emptam ſimulet, quæ ſenes duo docta ludificetur.

EA IAM DOMI &c.] Quomodo puella dicitur eſſe domi, quam primum in ædes intromitti ait ſcena ſequente? An Epidicus de re futura, quaſi jam facta loquitur, quo minus de ea Stratippocli dubitare liceat? Certe partim ex Vet. Cod. malim legere:

St. Euge, ean' jam domi'ſt puella Theſſala? Ep. non. auctorem
Dedit mihi ad hanc rem Apœciden, is apud forum manet me.

Quærit Stratippocles, an jam fidicina ſit domi. Negat Epidicus, ſed ei ſe rei operam dare ait cum Apœcide, quem allegarat Periphanes, ut ſibi in emptione caveret, & â Lenone ſatis acciperet. Facete fidicinam vocat *puellam Theſſalam*, hoc eſt, veneficam, quæ ſe vertiſſet in formam filiæ Periphanis, eamque ſe ſimularet eſſe. Infamis fuit apud Veteres ob veneficia Theſſalia. *Apulej.* lib. 2. Metamorph. *Reputanſque me media Theſſaliæ loca tenere, quo artis magicæ nativa cantamina, totius orbis conſono ore celebrentur.* Diſſald.

QVASI QVOI EMERET, CAVEAT.] Quaſi caveat ei, cui emeret, nempe Periphani. *Caveat*, id eſt, ſatis accipiat à lenone prædibus & prædiis. *Lambin.*

MINAS SE HABERE QVINQVAGINTA.] Atqui de *triginta* tantum conſtat ex ult. Scena. Quærit *Acidalius* colorem & velum, quo tegat œconomiæ hunc errorem: ſed utrum invenerit neſcio. Dicamus interea, Epidicum vernili ingenio & jactantia ſummam apud alios verbis exaggeraſſe: quod ſolet fieri.

DOLOSAM.] Falſam, & aliam ab ea, quæ jam domi eſt: non illam, quam ſe empturum putat ſenex. *Lambin.*

DOCTA.] A me fallaciis inſtructa. Terent. Eun. *perdocta eſt probe.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Eam ducet ſimul Apœcides ad tuum patrem. ST. ut parate! *Acid. ut perite!*

EP. Eam permeditatam meis dolis, aſtutiiſque onuſtam *Douz. præmeditatam.*

Mittam. ſed nimis longum loquor: diu me eſtis demorati.

Hæc ſcitis jam, ut futura ſint. abeo. ST. bene ambulato.

CH. Nimis doctus ille eſt ad malefaciendum. ST. me quidem certo

Servavit conſiliis ſuis. CH. abeamus intro hinc ad me.

ST. Atque aliquanto lubentius quam abs te ſum egreſſus intus.

Virtute atque auſpicio Epidici cum prædâ iſta in caſtra redeo.

ACTVS TERTII SCENA TERTIA.

PERIPHANES, APOECIDES, SERVVS.

NON ORIS CAVSSA modo homines æquom fuit

Sibi habere ſpeculum, ubi contemplarent ſuum:

Sed qui perſpicere poſſent cor ſapientiæ,

Igitur perſpicere ut poſſint cordis copiam. *Acid. vſ. 12. facit 4.*

Vbi id inſpexiſſent, cogitarent poſtea,

Vitam ut vixiſſent olim in adoleſcentia.

Vel quaſi egomet, qui dum filii cauſſâ cœperam

Ego me excruciare animi, quaſi quid filius

Meus deliquiſſet med erga: aut quaſi non plurimum

Malefacta mea eſſent ſolida, in adoleſcentiâ.

Profecto DELIRAMVS interdum ſenes.

NON ORIS CAVSSA.] Seneca Nat. Q. I. 17. *Inventa ſunt ſpecula, ut homo ipſe ſe noſceret. Multa ex hoc conſecuta: primo ſui notitia: deinde & ad quædam conſilium. Formoſus, ut vitaret infamiam; deformis, ut ſciret redimendum eſſe virtutibus, quicquid corpori deeſſet; juvenis, ut flore ætatis admoneretur, illud tempus eſſe diſcendi, & fortia audendi; ſenex, ut indecora canis deponeret, & de morte aliquid cogitaret. Ad hoc rerum natura facultatem nobis dedit, noſmetipſos videndi.*

COR SAPIENTIAE.] Suaves ſunt interpretes & tamen negotioſi, in explicando illo *corde ſapientiæ*. Quod mala diſtinctio genuit, ſcribendumque:

Sed qui perſpicere poſſent cor, ſapientiæ.

Subintellige: *cauſa habendum ſpeculum fuit. Cor* hominum eorundem eſt, quorum *os*, non *ſapientiæ*. Gronovius.

VEL QVASI.] Id eſt, αὐτίκα: exempli cauſſa; Vt ego ipſe, qui &c. *Quaſi*, pro *quemadmodum*. Taubm.

SOLIDA.] Iſtud *ſolida*, converti debet ad *malefacta*. Sic Seneca alibi, *ſolidam* vocat *nequitiam*, quæ radices egit. *Gruter.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Fuit conducibile hoc, meâ quidem ſententiâ.
Sed meus ſodalis it cum prædâ Apœcides.
Venire ſalvom mercatorem gaudeo.
Quid ſit? AP. *dii deæque te adjuvant.* PE. *omen placet.*
AP. *Quin omini omnes ſuppetunt res proſperæ.* — I. GVL. quoi homini omnes.
Sed tu hanc jubeas intro abducier. PE. *heus foras*
Ex te huc aliquis. duce iſtam intro mulierem,
Atque audin'? SER. *quid vis?* PE. *cave ſiris cum filiâ*
Mea copulari hanc; neque conſpicere: jam tenes?
In ædiculum iſtanc ſeorſum concludi volo.
DIVORTVNT mores virgini longe ac lupæ.
AP. *Docte & ſapienter dicis. NON NIMIS poteſt*
Pudicitiam quiſquam ſuæ ſervare filiæ.
Edepol næ iſtam tempore gnato tuo ſumus
Præmercati. PE. *quid jam?* AP. *quia dixit mihi*
Iamdudum ſe alius tuum vidiſſe hîc filium. (*eſt.*
PE *Hanc edepol rem apparabat.* AP. *plane hercle hoc quidem*
Næ tu habes ſervom graphicum, & quantivis precii!
Non caru'ſt auro contra. ut ille fidicinam
Fecit neſcire prorſus, ſe eſſe emptam tibi!
Ita ridibundam atque hilaram huc adduxit ſimul. — SCAL. illam ridib. &c.
PE. *Mirum, hoc, quî potuit fieri?* AP. *te pro filio*
Facturum dixit rem eſſe divinam domi,
Quia Thebis ſalvos redierit. PE. *recte inſtitit.* — LAMB. rectam inſtitit. *ſc. viam.*
AP. *Immo ipſus ille dixit, conductam eſſe eam,*
Quæ hîc adminiſtraret ad rem divinam tibi,
Facturum hoc dixit, rem eſſe divinam tibi domi.
Ego illic me autem ſic aſſimulabam quaſi

CVM PRAEDA.] Venit cum fidicina filio erepta. Ita quidem ſenes arbitrantur; ſed falſo. *Lambin.*

GRAPHICVM.] *Graphicus*, ad unguem factus, ut *Horat.* venuſtus ſcitoque ingenio, & quaſi pictoris manu expolitus. γράφειν, pingere: γραφὶς, ſtilus, penicillus. *Scalig.*

NON CARV'ST AVRO CONTRA.] *Vænire contra aurum*, eſt magno vænire. ita enim veteres ſemper fere dicebant, metaphora à lance momentanea, in qua appendebatur æs: nam quod præponderat, id *contra* eſſe, hoc eſt, ἀντιῤῥέπον dicebant. Inde *æs contrarium* vocabant *æs grave*, auctore Feſto: ſcilicet ἀντίῤῥοπον. *Scalig.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Stolidum, cum bardum me faciebam. PE. *immo ita decet.*
AP. *Res magna amici apud forum agitur. ei volo*
Ire advocatus PE. *at quæſo, ubi erit otium,*
Revortere ad me extemplo. AP. *continuo hîc ero.*
PE. NIHIL HOMINI *amico eſt opportuno amicius:* Mſ. Cam. amicitius.
Sine tuo labore, quod velis, actum eſt tamen.
Ego ſi allegaſſem aliquem ad hoc negotium
Minus hominem doctum, minuſque ad hanc rem callidum,
Os ſublitum eſſet. itaque me albis dentibus
Meus derideret filius meritiſſumo.
Atque hæc STVLTITIA'*ſt me illi vitio vortere,*
Egomet quod factitavi in adoleſcentiâ:
Quom militabam, pugnis memorandis meis SCHOP. pugnis memorandus meis.
Eradicabam hominū aureis, quando occœperam.
Sed hic quis eſt, quem huc advenientem conſpicor,
Suam qui undantem chlamydem quaſſando facit?

STOLIDVM.] *Stolidi* vocantur non tam ſtulti & excordes, quam tetri & moleſti, illepidi, quos Gr. *μοχθηροὺς ϗ φορτικοὺς* dicunt: Ter. Scaurus. *Bardus à tarditate ingenii: à Græco, qui tardos βραδεῖς appellant*, auct. Feſto. Videtur tranſlatum verbum à re ruſtica. *Stolones* enim vocant agricolæ in arboribus fruticationem inutilem, inquit *Plin.* 1. cap. 1.

ADVOCATVS.] *Qui defendit alterum in judicio, aut Patronus dicitur, ſi orator eſt: aut Advocatus, ſi aut jus ſuggerit, aut præſentiam ſuam commodat amico: aut Cognitor, ſi præſentis cauſam novit, & ſic tuetur, ut ſuam.* Aſconius.

ALBIS DENTIBVS.] Significatur cachinatio, & riſus effuſior; in quo dentes denudantur. *Camer.*

ERADICABAM.] Ita *Horat.* in Arte, de odioſo recitatore: *tenet occiditque legendo.*

VNDANTEM CHLAMYDEM.] Habitum inceſſumque glorioſi, nimis pol graphice expreſſit: ab Afranio item abumbratum, in Pompa: *Tene tu: in medio nemo eſt: magnifice volo fluctuatim ire ad illum.* ubi *fluctuatim* pro *jactanter & ſolute* ſumptum exponitur à Nonio. *Veſtis undans* hic eſt, quæ in inceſſu criſpatur, præſertim dum ſuccuſſatur corpus. qua ratione *undantes habenas* dixit Virgil. 12. Æn. ỽſ. 471. quaſi undatim criſpantes, dum ab auriga commoventur. *H. Iun.* Contra de inceſſu modeſto ac minime ſuperfluo, perelegantia ſunt illa Petronii: *Quo oculorum mollis illa petulantia? quo inceſſus tute compoſitus, & ne veſtigia quidem pedum extra menſuram aberrantia, &c.* Seneca Nat. Q. l. 7. 31. *Tenero & molli inceſſu ſuſpendimus gradum.* Firmicus lib. 8. cap. 7. *Molliter ambulantes veſtigia ſua cum delicata quadam moderatione ſuſpendunt.* Hieron. ad Euſtath. *ſolutis genibus fractus inceſſus.* Idem: *ludentibus pedibus incedunt.* VVouvverius.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

ACTVS TERTII SCENA QVARTA.

MILES, PERIPHANES, FIDICINA.

CAve præterbitas ullas ædes, quin roges,
Senex ubi habitat Periphanes Platenius.
Incertus tuum cave ad me retuleris pedem.
PE. *Adoleſcens, ſi iſtunc hominem, quem tu quæritas,*
Tibi commonſtraſſo, ecquam abs te inibo gratiam?
MI. *Virtute belli armatus promerui, ut mihi*
Omnes mortales deceat agere gratias.
PE. *Non repperiſti, adoleſcens, tranquillum locum,*
Vbi tuas virtutes explices, ut poſtulas.
Nam STRENVIORI *deterior ſi prædicat*
Suas pugnas, de illius ore fiunt ſordidæ.
Sed iſtum quem quæris Periphanem Platenium,
Ego ſum, ſi quid vis. MI. *nempe quem in adoleſcentiâ*
Memorant apud reges, armis, arte duellicâ
Divitias magnas indeptum? PE. *immo ſi audias*
Meas pugnas, fugias manibus demiſſis domum.
MI. *Pol ego magis unum quæro, meas quoi prædicem,*
Quam illum qui memoret ſuas mihi. PE. *hîc non eſt locus.*
Quin tu alium quæras, quoi centones farcias. CAM. proin tu alium.

CAVE.] Servum ſuum anteambulonem alloquitur miles. *Boxhorn.*

PLATENIVS.] Vir magnus *Ioachimus Camerarius* obſervat Periphanem *Platenium* nominari, quaſi indicio populi, cujus ille eſſet, ut Δημοσθένης Παιανιεύς. Vere quidem iſta vir præſtantiſſimus; ſed nullius eſt tota Attica populus, cujus δημότης *Platenius* appellari queat. Quare non dubitamus nomen illud populi corruptum eſſe, itaque reſcribendum:

Senex ubi habitat Periphanes Plothenius.

Plothenius eſt Πλωθειεὺς ex Egeïde tribu. Stephanus: Πλωθειὰ, δῆμος Αἰγηΐδος φυλῆς. ὁ δημότης, Πλωθειεὺς, καὶ Πλωθεύς. *Petitus.*

TRANQVILLVM LOCVM.] Dicit; non repertum tranquillum apud ſe hæc diſſerendi locum, qui arte duellica major de gloria cum eo manu, non verbis velit decertare. Hæc vero ſunt glorioſorum militum, qui dies rerum verbis terunt. *Boxhorn.*

MANIBVS DEMISSIS.] *Fugere demiſſis manibus*, eſt contentiſſimo curſu fugere. nam tales ſolent manus dimittere & jactare: quod Græci dicunt παρασείειν τὼ χεῖρε. Ariſtoteli eſt φεύγειν παρασείοντα. Contentius enim currimus, manus demiſſas habentes, & circum latera jactantes. *Caſaub.*

CVI CENTONES FARCIAS.] *Centones farcire*, eſt ſua facinora particulatim aliis recitare: vel, glorioſis mendaciis & conſarcinatis fabulamentis alium explere. *Taubm.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

MI. Animum advorte, ut, quod ad te venio, intellegas.
Meam amicam audivi eſſe mercatum. PE. attate!
Nunc demum ſcio ego hunc, qui ſit; quem dudum Epidicus
Mihi prædicavit militem. adoleſcens, ita'ſt
Vt dicis. emi. MI. volo te verbis pauculis,
Si tibi moleſtum non eſt. PE. non edepol ſcio.
Moleſtum non eſt, niſi dicis quid velis. I. Gvi. ſi dicis quid velis.
MI. Mihi illanc ut tramittas: argentum accipias.
PE. Habeas. MI. nam quid ego apud te parcam proloqui?
Ego illam hodie volo facere libertam meam,
Mihi concubina quæ ſit. PE. te abſolvam brevi:
Argenti quinquaginta mihi illa empta eſt minis.
Sexaginta mihi ſi denumerantur minæ,
Tuas poßidebit mulier faxo ferias:

NISI DICIS, QVID VELIS.] Haud edepol ſcio, utrum odioſa mihi allocutio tua eventura ſit, nec ne. hoc ſcio, moleſtum mihi non fore, ſi quod voluptati fuerit, ediſſertaveris. *Douza.*

HABEAS.] Nulla hic opus mutatione, quam vult Diſſaldeus. Nondum quidem Periphani de pretio cum milite convenerat; nihilominus ſubintelligitur. Habeas, inquit, illam, ubi mihi pro illâ, quæ empta mihi eſt quinquaginta minis, argentum ſolveris. *Boxh.*

POSSIDEBIT MVLIER FAXO FERIAS.] Miles dixerat; ſe fidicinam facere velle libertam ſuam. Periphanes reſpondet; mulierem poſſeſſuram militis ferias, ſi pro eâ, ut oportet, ſatisfecerit. *Feriæ* hic ſunt, quas herus ſervæ facit, eâ libertate donatâ. Sed & addit Periphanes; futurum id ea lege, ſi miles ex agro Attico fidicinam *exoneret*, id eſt, alio evehat. Metuebat enim Periphanes, ne fidicinæ in Attica manentis amoribus filius perderetur. *Feriæ* dicuntur, remiſſio laboris. Ita induciæ, *belli feriæ.* Non aliter hic. *Feriæ*, otium à ſervili opere indultum. *Poßidebit ferias tuas*, quas tu illi facies, libertate donatæ, à ſervili opere & labore immuni. *Foria* Petiti mera foria ſunt. Decepit eum male accepta ſignificatio verbi, *exoneres.* Ponitur hic eâ notione, qua apud *Tacitum*, ubi de Iudæis; *Exundantem per Aegyptum multitudinem proximas in terras exoneratam.* Boxhorn. Legendum, *Tuas reſidebit mulier faxo ferias*, id eſt, tibi mulier feriabitur, tibi ceſſabit, tuas ferias celebrabit. *Reſidere ferias* dicebant pro feriari, quia reſides manebant per feriarum tempus, nec quicquam operis faciebant. Idem Plautus in Capteiv. act. 3. ſcen. 1. *Venter gutturque reſident eſuriales ferias.* Citant ad eum locum interpretes locum ex Cicerone lib. 2. De Legibus, qui vulgo corruptiſſimus eſt. Sic enim legitur, *Denicales feriæ, quia reſidentur mortuo.* Immo ſcribendum, *Nec vero tam denicales quæ à nece appellatæ ſunt, quia reſidentur mortuis.* In ſequenti verſu apud Plautum ſcribi quoque debet, *atque ita profecto, ut eam ex hoc exoneres ſacro*, pro agro. Sacra ſemper cum feriis, & feriæ cum re ſacra quæ in his fiebat. Cum igitur dixiſſet, ſi ſibi ſexaginta à milite denumerarentur minæ, futurum ut ea mulier quam petebat, ejus ferias reſideret: addit, atque ita quidem ut exoneraret eam ex hoc ſacro, id eſt, ex ſacro ſenis; cum non amplius ejus reſidere deberet ferias, ſed militis cui dabatur, ut eum coleret. Dabis, inquit, mihi pro ea ſexa-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Atque ita profecto, ut eam ex hoc exoneres agro.
MI. *Eſtne empta mihi hæc?* PE. *iſtis legibus habeas licet.*
MI. *Conciliaviſti pulchre.* PE. *heus, foras educite,*
Quam introduxiſtis fidicinam. atque etiam fides,
Ei quæ acceſſere, tibi addam dono gratiis.
Age, accipe hanc ſis. MI. *quæ intemperiæ te tenent?*
Quas tu mihi tenebras cudis? quin tu fidicinam — SCAL. *terebras trudis.*
Produci intus jubes. PE. *hæc ergo eſt fidicina.*
Hic alia nulla'ſt. MI. *non mihi nugari potes.*
Quin tu huc producis fidicinam Acropoliſtidem? *(viſſe me*
PE. *Hæc, inquam, eſt.* MI. *non hæc, inquam, eſt: non no-*
Meam rere amicam poſſe? PE. *hanc, inquam, filius*
Meus deperibat fidicinam. MI. *hæc non eſt ea.*
PE. *Quid? non eſt?* MI. *non eſt.* PE. *unde hæc igitur gentiũ eſt?*
Equidem hercle argentum pro hâc dedi. MI. *ſtulte datum*
Reor, atque peccatum largiter. PE. *immo hæc ea'ſt,*
Nam ſervom miſi, qui ſectari ſolet meum
Gnatum. ipſe hanc emit fidicinam. MI. *hem! iſtic homo*
Articulatim concidit; ſenex, tuus
Servos. PE. *quid? concidit.* MI. *nihil: ſic ſu-* — HEYNS. mihi ſic ſuſpicio eſt.
ſpicio'ſt.
Nam pro fidicinâ iſtâc hæc ſuppoſita eſt tibi.
Senex, tibi os eſt ſublitum plane & probe.
PE. *Ego illam requiram jam, ubi ubi eſt. bellator, vale.*
Euge: frugi Epidice, frugi es: pugnâſti. homo es,
Qui me emunxiſti mucidum, minimi pretî.
Mercatus te hodie eſt de lenone Apœcides?

ſexaginta minas, ut tuas reſidere poſſit ferias, & meo ſacro liberetur. *Tuas reſidebit ferias*, id eſt, tua erit; & de feriis intelligit privatis, quæ à ſolis domeſticis celebrabantur, ut erant dies natales, denicales, & aliæ. Feſtus: *Privatæ feriæ vocantur, ſacrorum propriorum, velut dies natales, operationes, denicales.* Quæ igitur alicujus reſidet privatas ferias, ejus eſt propria & domeſtica vel ancilla. Inde explicandus ille verſus. *Salmaſ.*

CONCILIAVISTI PVLCHRE.] *Bene, ac pulchre conciliare*, eſt vili emere: contra, *Male conciliare*, care & magno pretio. Omnis enim conventio eſt conciliatio. *Donatus.*

QVI ME EMVNXISTI.] Metaphora ſervilis & jocoſa. Græcis ἀπομύττειν. Me, tanquam puerulum, cujus naſus mucoris plenus, omniſque conſilii expers eſt, deluſum argento ſpoliaſti. Phorm. act.4. ſc.4. *Emunxi argento ſenes.* Lambin.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Ebodum. FI. *ego iſtunc hominē nunquā audivi ante hunc diem,*
Neque me quidem emere quiſquam ullâ pecuniâ
Potuit, quæ plus jam ſum libera quinquennium.
PE. *Quid tibi negotii eſt meæ domi igitur?* FI. *audies.*
Conducta veni, ut fidibus cantarem ſeni,
Dum rem divinam faceret. PE. *fateor me omnium*
Hominum eſſe Athenis Atticis minimi pretî.
Sed tu noviſtin' fidicinam Acropoliſtidem?
FI. *Tam facile, quam me.* PE. *ubi habitat?* FI. *poſtquam libera'ſt, ubi*
Habitet dum, incerto ſcio. PE. *eho! ain'? quis eam liberaverit,*
Volo ſcire, ſi ſcis. FI. *id quod audivi audies.*
Stratippoclem audivi Periphani filium
Abſentem curaviſſe ut fieret libera.
PE. *Perii hercle! ſi iſthæc vera ſunt planiſſume,*
Meum exenteravit Epidicus marſupium.
FI. *Hæc ſic audivi: nunquid me vis cæterum?*
PE. *Malo cruciatu ut pereas, atque abeas cito.*
FI. *Fides non reddis?* PE. *neque fides, neque tibias.*
Propera igitur fugere hinc, ſi te dii amant. FI. *abiero.*
Flagitio cum majore poſt reddes tamen.
PE. *Quid nunc? qui in tantis poſitus ſum ſententiis,*
Eumne ego ſinam impune? immo etiamſi alterum
Tantum perdundum eſt, perdam potius, quam ſinam
Me impune irriſum eſſe habitum, depeculatum eis.
Sic mihi data eſſe verba præſenti palam!
Atque me minoris facio præ illo, qui omnium
Legum atque jurium fictor, conditor cluet.

ATHENIS ATTICIS.] Vt diſtinguat ab aliis Athenis, quarum quinque aut ſex recenſet. *Stephanus.*

FLAGITIO.] Id eſt, efflagitatione, convitio ſeu pipulo potius, & quidem muliebri: non, dedecore; ut vult Monſtrolienſis. *Douza.*

QVI IN TANTIS POSITVS SVM SENTENTIIS.] Simpliciter accipiendum: Qui tam varia in mente agito: qui tam varias ſententias habeo: ea forma, qua Ciſtell. act. 2. 1. legitur. *Ita mihi omnia ingenia ſunt: quod lubet, non lubet, &c.* Et ſupra ſc. 1. *Quot illic homo animos habet?* de eo, qui plus una amabat. *Piſtor.*

ATQVE ME MINORIS.] Suſpicari poſſumus, hæc ex alicujus priorum Poëtarum fabula quapiam, jocoſe inſerta à Plauto. *Camer.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Is etiam ſeſe ſapere memorat; MALLEVM,
*Sapientiorem * * manubrio.*

ACTVS QVARTI SCENA PRIMA.

PHILIPPA, PERIPHANES.

SI quid eſt homini miſeriarum, quod miſe-
reſcat, miſer ex animo eſt. Dovz. miſera ex animo id &c.
Id ego experior, quoi multa in unum locum confluunt, quæ meum (paupertas,
Pectus pulſant ſimul: multiplex ærumna me exercitam habet:
Pavor territat mentem animi, neque ubi meas collocem ſpes,

FICTOR, CONDITOR.] *Iuris conditores*, dici Iuriſconſultos, quibus auctoritas à Principe data erat jura condendi, obviam ſatis eſt. Credo tamen ita ambigue id prolatum â Periphane ut *conditor* penult. longa intelligi poſſet, reſpectu ad *jurium* notionem vulgarem. In eadem ambiguitate videtur luſiſſe & Arnob. l. 7. *Cupientes addiſcere, quid cum pultibus Deo ſit, quid cum libis, quid diverſis cum fratribus confectionis jure multiplici atque impenſarum varietate conditis.* Douz.

SAPIENTIOREM ** MANVERIO.] Lacuna poteſt variis modis repleri, ſed ſenſus idem erit qui ex lectione Lambini efficitur, quem ſatis probo. Poſſet enim legi, *Malleum, Sapientiorem quaſi dicas manubrio.* Scribitur in antiquis editionibus; *Malleum ſapientior ut eſt malo hærens .... manubrium.* Si hæc vetus lectio, ex ea optima & elegantiſſima poſſet elici ſententia, ſcribendo:

Is etiam ſeſe ſapere memorat, malleo
Sapientius ut ſit male hærens manubrium.

Ille vero, inquit, cum adeo ſit fungus ac ſtupidus, etiam ſeſe ſapere prædicat, ut ſi manubrium, male hærens, diceret ſe malleo ſapientius. Manubrium quidem ſapientius malleo, quia ſine manubrio inutilis malleus. Et poteſt jactare manubrium ſe magis ſapere quam malleum. Sed male hærens manubrium incommodum eſt atque inutile, ac falſo id jactat quod ſit ſapientius malleo. Talis erat ille ſenex, qui ſe ſapere memorabat, cum à ſervo deluſus eſſet. *Salmaſius.*

MISER EX ANIMO.] Non neceſſe eſt, ut cum Douza *miſer* mutetur in *miſera*. Multo minus dicendum, antiquitatis cauſſa, *miſer* hic eſſe communis generis. *Miſer* recte ſe habet. Subintelligitur autẽ *homo*, quod ἀπὸ τοῦ κοινοῦ repetendum. Sic ergo legendum; *Si quid eſt homini miſeriarum, quod miſereſcat miſer ex animo, Id ego experior.* Si quid miſeriarum homini eveniat, quare ex animo doleat, id ego experior. Hæc ſcripſeram, cum in Codice Mſ. Salmaſiano noſtroque τὸ *eſt*, quod in vulgatis repetitum hoc verſiculo legitur, abeſſe deprehendi. Et abeſſe debet, à ſciolo repetitum. *Boxhorn.*

MENTEM ANIMI.] Præſtantiſſimam & intimam animi partem. ὡς ἐν σώματι ὄψις, οὕτω νοῦς ἐν ψυχῇ, inquit *Ariſtot.* Hæc autem ſæpiſſime ita conjuncta à bonis ſcriptoribus leguntur:

---- animi vix mente videtur.

Catullus:

Mens animi tantis fluctuat ipſa malis.

Paſſerat.

Habeo uſquam munitũ locum. ita gnata mea hoſtium eſt potita:
Neque ea nunc ubi ſit neſcio. PE. *quis illæc eſt mulier, timido*
Pectore peregre adveniens, quæ ipſa ſe miſereatur? PH. *in his dictus eſt*
Locis habere mihi Periphanes. PE. *me nominat hæc: credo ego*
Illi hoſpitio uſus invenit. PH. *pervelim mercedem dare* SCAL. uſus venit.
Qui monſtret eum mihi hominem, aut ubi ille habitet. PE. *noſcito ego hanc.*
Nam videor, neſcio ubi, me vidiſſe prius. eſtne ea an non
Eſt, quam animus retur meus? PH. *Dî boni? viſitavi antidhac.*
PE. *Certe ea eſt, quam in Epidauro pauperculam memini comprimere.*
PH. *Plane hic illic eſt, qui mihi in Epidauro primus pudicitiam*
Pepulit. PE. *quæ meo compreſſu peperit filiam, quam domi*
Nunc habeo. PH. *quid ſi adeam?* PE. *haud ſcio an congrediar, ſi hæc ea eſt.* *(longa*
PH. *Sin eſt is homo, ſicut anni multi me dubiam dant.* PE.
Dies meum incertat animum. ſin ea eſt, quam incerto autumo, hanc *(eſt.*
Congrediar aſtu. PH. *muliebris adhibenda mihi malitia nunc*
PE. *Compellabo.* PH. *orationis aciem contra conferam.*
PE. *Salva ſis.* PH. *ſalutem accipio mihi & meis.* PE. *quid cæterum?*
PH. *Salvos ſis: quod credidiſti, reddo.* PE. *haud accuſo fidem.*
Novin' ego te? PH. *ſi ego te novi, animum inducam uti noveris.*

ILLI HOSPITIO VSVS.] Nihil mutandum in hoc verſu, ſed ſola interpunctione adhibita ſanandus, hoc modo: *Credo ego, illi hoſpitio uſus. invenit.* Nominaverat Periphanem mulier peregrina priuſquam eum videret. Dicit Periphanes, huic mulieri ut opinor, hoſpitio uſus, id eſt, opus eſt. Et per ironiam addit, *invenit.* Videtur, inquit, hoſpitium hæc quærere, & meo velle uti cum me nominet. Invenit hoſpitium quo opus habet. Sed ironice hæc dicit, invenit ſcilicet id quo uſus illi eſt hoſpitium. *Salmaſius.*

DI BONI!] Hæc, & ſequentia, uſque ad iſta; *Plane hic ille eſt &c.* Periphani ſeni ſunt tribuenda. Id Mſſ. quos vidi, & ſententia exigunt. *Di boni,* formula eſt admirantis. Ea vero potius decet ſenem videntem inexſpectatam, quam mulierem invenientam, quem quærit. *Boxhorn.*

QVOD CREDIDISTI, REDDO.] Nempe *ſalutem:* quam abs te quaſi creditam accepi. Bacchid. *Quin tu primum reddis ſalutem, quam dedi?*

PE. *Vbi te viſitavi?* PH. *inique injurius.* PE. *quid jam?* PH. *quia*
Tuæ memoriæ interpretari me æquom cenſes. PE. *commode*
Fabulata es PH. *mira memoras.* PE. *hem, iſtuc rectius.*
Meminiſtin'? PH. *memini id.* PE. *in Epidauro.* PH. *ah, guttulâ*
Pectus ardens mihi aſperſiſti. PE. *virgini pauperculæ,*
Tuæque matri me levare paupertatem. PH. *tun' is es,*
Qui per voluptatem tuam in me ærumnam obſeviſti gravem?
PE. *Ego ſum. ſalve.* PH. *ſalva ſum, quia te eſſe ſalvom ſentio.*
PE. *Cedo manum.* PH. *accipe ærumnoſam & miſeriarum compotem*
Mulierem retines. PE. *quid eſt, quod voltus te turbat tuus?*
PH. *Filiam, quam ex te ſuſcepi.* PE. *quid eam?* PH. *eductam perdidi.*
Hoſtium eſt potita. PE. *habe animum lenem, & tranquillum face:*
Domi meæ eccam ſalvam & ſanam: nam poſtquam audivi ilico
Ex meo ſervo illam eſſe captam, continuo argentum dedi
Vt emeretur. ille eam rem adeo ſobrie & frugaliter
Accuravit, ut alias res eſt impenſe improbus.
PH. *Fac videam, ſi me vis vivere.* PE. *eho Canthara, (jube ſtatim*
Acropoliſtidem prodire filiam ante ædes meam,
Vt ſuam videat matrem. PH. *remigrat animus nunc demum mihi.*

QVOD VOLTVS.] Alii legunt; *digitus.* Sed falluntur. In Mſſ. eſt, *quod dvitus. d,* quod inter ſcribendum ſæpe fit, iterum repetitum cauſſam conjecturæ iſti dedit. Sententia eſt; quid eſt, quod vultus tuus ſigna edat animi commoti & turbati? *Boxhorn.*

ILLE EAM REM &c.] In omnibus libris, niſi quos *Lamb.* & *Douz.* depravarunt, eſt:

--- Meus ſervus eam rem ſobrie & frugaliter
Accuravit, ut alias res ille eſt impenſe (improbus.

Alias res τὰ ἄλλα, cæterum, ſive quod ad cæterum attinet, cætera, ad cætera: pro quo ſimpliciter dici poterat, *alias,* quod vulgo perperam pro adverbio habetur. *Schopp.*

ACROPOLISTIDEM.] Fruſtra hic ſeipſum fatigat *Camer.* dum filiæ Periphanis aliud nomen eſſe oportere contendit. Nam ipſa fidicina erat apud Periphanem tanquam ipſius filia, taliſque ab eo exiſtimabatur. Sæpe etiam eveniebat, ut duabus perſonis vel pluribus nomen eſſet commune. *Lambin.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

ACTVS QVARTI SCENA SECVNDA.

FIDICINA, PERIPHANES, PHILIPPA.

QVid eſt, pater, quod me excivîſti ante ædîs? PE. *ut matrem tuam*
Videas, adeas, venienti des ſalutem atque oſculum.
FI. *Quam meam matrem?* PE. *quæ exanimata exequitur aſpectum tuum.* *(filia.*
PH. *Quis iſtæc eſt, quam tu oſculum mihi ferre jubes?* PE. *tua*
PH. *Hæccine?* PE. *hæc.* PH. *egone oſculum huic dem?* P. E *cur non, quæ ex te nata ſit?*
PH. *Tu homo inſanis.* PE. *egone?* PH. *tute.* PE. *cur?* PH. *quia ego hanc quæ ſiet,* *(diem.*
Neque ſcio, neque novi, neque ego hanc oculis vidi ante hunc
PE. *Scio quid erres, quia veſtitum atq; ornatum immutabilem*
Habet hæc. PH. *ALITER CATVLI longe olent, aliter ſues.* *nego*
Eam me noviſſe, quæ ſit. PE. *pro Deum atque hominum fidem!*
Quid? ego lenocinium facio? qui habeam alienos *domi,*   *Mſſ. Lang.* alienas domi.
Atque argentum egurgitem domo prorſum. quid tu, quæ patrem
Tuum vocas me, atque oſculare? quid ſtas ſtupida? quid taces?
FI. *Quid loquar vis?* PE. *hæc negat ſe tuam eſſe matrem.* FI. *non fuat,*
Si non volt. equidem hâc invitâ tamen ero matris filia.
Non me iſtanc cogere æquom eſt meam eſſe matrem, ſi ne volt.

ORNATVM IMMVTABILEM.] Sicut hærere hic non debebant interpretes, ita feriari potuiſſent correctorum manus. *Immutabilis* derivatur ab *immuto.* ubi *in* vim augendi habet. *Immutabilem* vero potius dixit, quam, *immutatum*; quia non tantum filiæ habitus & ornatus mutatus, ſed & indies mutandus erat: cum olim, ſicut & noſtræ ætatis petulantia, veſtitus ornatuſque, præſertim fœminarum, certam formam, vel modum, ut nunc loquuntur, non haberet, in quo conſiſteret. Sic venuſte à Calpurnio Egl. II. dicitur, *mutabilis arbor. Mutabilis induet arbor Ignotas frondes, & non genitalia poma.* Mutabilis arbor, quæ alienis frondibus & ramuſculis ſubinde inſertis aliter atque aliter comitur. *Boxhorn.*

ALITER CATVLI &c.] Vult mater: quemadmodum nemo ambigit hæſitatque in hiſce diſtinguendis beſtiis; ita neque ſe dubitare hanc mulierem aliam eſſe à filia ſua. *Taubman.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

PE. *Cur me igitur patrem vocabas?* FI. *tua iſtæc culpa eſt, non mea.*
Non patrem ego nominem, ubi tu tuam me appelles filiam?
Hanc quoque etiam, ſi me appellet filiam, matrem vocem.
Negat hæc, filiam me ſuam eſſe, non ergo hæc mater mea eſt.
Poſtremo hæc mea culpa non eſt: quæ didici, dixi omnia.
Epidicus mihi magiſter fuit. PE. *perii!* PLAVSTRVM *perculi.*
FI. *Nunquid ego ibi peccavi?* PE. *Si hercle te unquam audivero patrem*
Me vocare, vitam tuam ego interimam, peßuma. FI. *non voco.*
Vbi voles pater eſſe, ibi eſto: ubi noles, ne fueris pater.
PH. *Quid? ob eam rem hanc emiſti, quia tuam gnatam ratus? quibus*
De ſignis agnoſcebas? PE. *nullis.* PH. *quare ergo filiam*
Credidiſti noſtram? PE. *ſervos Epidicus dixit mihi.*
PH. *Quid ſi ſervo aliter viſum eſt? non poteras noviſſe, obſecro?*
PE. *Quid ego? qui illam, ut primũ vidi; nunquam vidi poſtea.*
PH. *Perii miſera!* PE. *ne fle, mulier: intro abi, habeto animum bonum.*
Ego illam reperiam. PH. *heic Athenis civis eam emit Atticus:*
Adoleſcentem equidem dicebant emiſſe. PE. *inveniam, tace:*
Abi modo intro, atque hanc aſſerva Circam, Solis filiam.

PLAVSTRVM PERCVLI.] *Auſtrum,* ſcriptum erat in noſtro Codice: ſed cum lacunula tamen ante initialem literam *a.* itaque ſuſpicor verum eſſe, *plauſtrum perculi,* id eſt, everti ac perturbavi rem, falſa emptione. Donatus ruſticum ait Proverb. *Pæne plauſtrum perculit:* ubi ait Eunucho ſervus, *Perculeris tu jam me,* id eſt, impellendo perturbaveris. Feſtus: *Plauſtrum perculi, dicebant antiqui ab eo, qui pede onuſta plauſtra perculit, id eſt, evertit. quod poſtea abiit in Proverbium.* Camer. Accipiendum enim ſemper de eo, qui evertit ac perturbat rem. Verbum *Perculeris,* eſt, ut Grammatici loquuntur, potentiale: hoc eſt, *pæne perculiſti.* ἤδη τραχηλίσθας, ἤδη πελωίξειας ἄν μοι. *Scalig.*

CIRCAM.] *Circam* interpretantur *veneficam:* nec vere, nec apte. Nemo ſcilicet homo patrem ſuum, niſi matris teſtimonio fidem adhibeat, agnoſcere poteſt. Fatetur Telemachus Ὀδυσ. α. Quos autem Venus volgivaga & πάνδημος varie procreavit, iis nec mater ipſa certum patrem aſſignare poteſt. Sed evenit etiam, ut quis aliquando nec patrem noſcat. Solem unicum certo ſibi ſciat parentem. Hominem enim à Sole & homine generari, Phyſici affirmant. Sic eleganter & acute luſit Comicus in nomine Circes, quæ Solis filia. itaque fidicinam Solis filiam nuncupavit: quia, ut Circe fingitur Sole prognata; ita hæc fidicina, quam & pater & mater noſſe negabant, Solem ſibi tantummodo parentem poterat nominare. *Rigalt.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Ego relictis rebus Epidicum operam quærendo dabo:
Si invenio, exitiabilem ego illi faciam hunc, ut fiat diem.

ACTVS QVINTI SCENA PRIMA.

STRATIPPOCLES, EPIDICVS, DANISTA, VIRGO.

MAle morigerus mihi eſt Daniſta, qui de me argentum non petit,
Neque illam adducit quæ empta ex præda eſt. ſed eccum incedit Epidicus.
Quid illuc eſt, quod illi caperat frons ſeveritudine?
EP. *Si undecim Deos præter ſeſe ſecum adducat Iuppiter,*
Ita non omnes ex cruciatu poterunt eximere Epidicum.
Periphanem emere lora vidi: aderat ibi una Apœcides.
Nunc homines me quæritare credo. ſenſerunt: ſciunt ſibi
Data eſſe verba. ST. *quid agis, mea commoditas?* EP. *quod miſer.*
ST. *Quid eſt tibi?* EP. *quin tu mihi adornas ad fugam viaticum,*

ILLI CAPERAT FRONS SEVERITVDINI?] *Caperat* pro *caperatur*, id eſt, rugis contrahitur, & aſperatur. Tractum à caprorum frontibus criſpis, auctore *Nonio*. Vel à cornuum caprinorum ſimilitudine, ut *Feſto* placet. Hinc *frons caperata*, pro, triſti & ſevera.

SI VNDECIM DEOS.] Duodecim dii magni ſunt: quos Cicero tralate *Deos majorum gentium* vocat: & quorum nomina hoc diſticho incluſit Ennius:

Iuno, Veſta, Minerva, Ceres, Diana, Venus, Mars,
Mercurius, Iovi', Neptunus, Vulcanus, Apollo.

Duodecim illi dii, Enniano hoc diſticho incluſi, νοητοὶ ſunt ſecundum Gentium credulitatem, αἰσθητοὶ vero magnam partem ſunt ac viſibiles juxta Platonicos. Hos νοητοὺς veteres Philoſophi appellarunt, quod ſola mente eorum numen comprehenderetur; potentia vero intelligeretur ex iis rebus, quas humanis uſibus neceſſarias inveniſſent ac prodidiſſent. Septem quidem ex his qui planetæ αὐτόχρημα ſunt, in ſphæris propriis ſinguli fixi inerrabant. Reliqui tamen haud minus ſuas ſphæras habere crediti, per quas & noſcitabantur. *Salluſtius* ſphæram duodecim illorum Deorum in ſuperiores & inferiores dividit. Sex ſuperiores ponit Iovis, Martis, Apollinis, Mercurii, Veneris, Dianæ, quibus adnumeranda Saturni, quæ communis eſt & Cereris: item Æther, qui Minervæ adſignatur. Reliquæ quatuor inferiores ab eo cenſentur; Terra Veſtæ, Aqua Neptuni, ignis Vulcani, Aër Iunonis. Hæ decem ſphæræ ſunt, reſtant duæ Saturni & Ætheris: hanc occupabat Minerva, illam Ceres. *Salmaſ.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Priuſquam pereo. nam per urbem duo defloccati ſenes
Quæritant me, in manibus geſtant copulas ſecuncias. LAMB. ſecum duas.
ST. *Habe bonum animum.* EP. *quippe ego, quoi libertas in mundo ſita'ſt.*
ST. *Ego te ſervabo.* EP. *edepol me illi melius, ſi nacti fuant.*
Sed quis eſt hæc muliercula, & illic gravaſtellus qui venit?
ST. *Hic eſt Daniſta: hæc illa eſt autem, quam emi ex præda.*
EP. *hæccine'ſt?* *(Epidice.*
ST. *Hæc. eſtne ut tibi dixi? aſpecta.* EP. *hæc?* ST. *contempla,*
Vſque ab unguiculo ad capillum ſummum eſt feſtiviſsuma.
Eſtne? conſidera: vide: ſignum pictum pulchre videris.
EP. *Ex tuis verbis meum futurum corium pulchrum prædicas:*
Quem Apelles atque Zeuſis duo pingent pigmentis ulmeis.

DEFLOCCATI SENES.] Id eſt, calvi: ſumpta metaphora à veſtibus, quæ fra-ſillos ſuos, id eſt, villos amiſerunt: quæ & *decotes* ſive *decutes*, id eſt, detritæ dicebantur. *Scalig.*

COPVLAS SECVNCIAS.] Vetus Codex Camerarii habet *copulas ſecuncias*; placeret legi cum Scaligero *ſeſcuncias*, qui recte interpretatur ſeſquipollicem craſſitudinem. Lectiones aliæ omnes nugatoriæ. Melius tamen putem ſcribi, *copulas ſemuncias* pro *ſemunciarias*, id eſt, copulas quibus clitellæ religantur in mulis clitellariis. Nam *ſemuncia* exponitur in Gloſſis κανθήλιον, id eſt, clitellæ, & earum mentio apud Catonem de R. R. *Salmaſ.*

QVIPPE EGO, CVI LIBERTAS IN MVNDO.] Quaſi dicat: quidni ego bonum animum habeam, cui libertas parata eſt domi? Ironia ſervilis. *In mundo eſſe, dicebant antiqui, cum aliquid in promptu eſſe volebant intelligi.* Feſtus. Sic vulgo hæc interpretantur. Non tamen putem id velle Epidicum. Epidicus, metuens ſibi, fugam adornabat. Stratippocles eum ſolatur; *Habe bonum animum.* Reſpondet Epidicus; *quippe ego, cui libertas in mundo ſita eſt.* Bonum, ſcilicet, animum me vis habere, qui neque vendicare me in libertatem, neque paratiſſimā effugere pœnam poſſum, niſi latrm per terrarum orbem fugam capeſſam. Facit huc reſponſum Stratippoclis; *Ego te ſervabo.* Mane, Epidice; ne fuge; ego te tuebor. Vult ergo Epidicus, ſe ſalvum eſſe non poſſe, niſi ſit κοσμοπολίτης, id eſt, fugiat, quamvis terram ſibi quaſi patriam putet. *Boxh.*

GRAVASTELLVS.] *Gravaſtellus* rectum eſt, & idem plane eſt, qui & *ravaſtellus*. *Gravus* idem quod *ravus*, qui ravi eſt coloris. Sic *gnavus* & *navus* idem, *Gnævus* & *nævus*; *gnoſco* & *noſco*: *gnatus* & *natus*. Quod dicitur *gravedo*, à qua gravedinoſi, quæ eſt κόρυζα, id verbi non eſt à gravitate, ſed dicitur pro *ravedo*, vel *ravido*, quod idem eſt ac *ravis*, nempe κόρυζα. *Gravus* igitur & ravus idem. Vnde *gravaſter* & ravaſter, ut calvaſter. Vnde ὑποκοριστικὸν, ravaſtellus & gravaſtellus. *Salmaſ.*

EX TVIS VERBIS.] Si picta ſunt pulcra; meum tergum pulcrum futurum eſt: namque pigmentis ulmeis, id eſt, virgis ex ulmo, à Senibus quaſi pictoribus pulcre pingetur. Per *Apellem* & *Zeuſim*, Periphanem & Apœciden ſignificat.

ST. *Dii immortales, otioſe iſſe admiror. pedibus pulmoneis*
Qui perhibetur, prius veniſſet, quam tu adveniſti mihi.
DA. *Hæc edepol remorata med eſt.* ST. *ſiquidem iſtius gratia*
Es remoratus, quod iſta voluit, nimium adveniſti cito.
DA. *Age, age, abſolve me, atque argentum numera, ne comites morer.*
ST. *Pernumeratum eſt.* DA. *tene cruminam: huc inde.* ST. *ſapienter venis.* — ACID. ſapienter mones.
Operire, dum effero ad te argentum. DA. *matura.* ST. *domi eſt.*
EP. *Satin' ego oculis utilitatem obtineo ſincere, an parum?*
E Philippa matre natam, ac Thebis Epidauri ſatam,
Videon' ego Theleſtidem te, Periphani filiam? — LAMB. Acropoliſtidem.
VI. *Quis tu homo es, qui meum parentum nomen memoras, & meum?*
EP. *Non me noviſti?* VI. *quod quidem nunc veniat in mentem mihi.*
EP. *Non meminiſti me auream ad te afferre natali die?* VI. *memini, mi homo.*
EP. *Lunulam atque anellum aureolum in digitum?*
VI. *Tune is es?* EP. *ego ſum, & iſtic frater tuus eſt, alia matre, uno patre.*

PEDIBVS PVLMONEIS.] *Pedes pulmoneos* intelligit, qui panticibus ulceroſi ſunt. Niſi referatur ad Proverbium πλεύμων, de ſtupido. Vel potius dixerit *pedes pulmoneos*, tumidos: ſicuti Plinius l. 15. c. 14. *pulmonea* quædam *poma* vocata ait, id eſt, ut ipſe interpretatur, *ſtolide tumentia.* In Vet. Gloſſario, *Pantices*, ἕλκη ἐπὶ τραχήλε τῶν κτηνῶν exponuntur. *Scalig.*

SAPIENTER VENIS.] Cum crumena ſcilicet, cui indam pecuniam.

SATIN' EGO &c.] Alibi dicit, *Satin recte oculis utor?* id eſt, ſatiſne clare oculis proſpicio, an ſecus? Eleganter: Vtilitas hic non aliud quam Vſus: non χρησιμότης, ſed χρῆσις. Et hæc eſt propria ac priſca notio. Auctor ad Heren. lib. 4. *ſi idoneus eſſe poteſt ad eas utilitates & aptus, quæ deſiderantur ab equo.* Poſtea, quia quicquid uſum ſui præſtat, commodum adfert, factum ut pro iis *Vtilitas* acciperetur. *Meurſ.*

NON MEMINISTI.] Si bene diſtinguas, ſanus eſt locus. *Non meminiſti me auream ad te afferre natali Lunulam, atque anellum aureolum in digitum?* Vt aurea cum *lunula* conſtruatur. *Boxhornius.* Lunata fibula reliquis frequentior olim fuit. Et talis forſan hæc Plauti lunula, quam Lambinus & Douza rotundam lunæ more gemmam putabant. *Ioh. Rhodius.*

ME AVREAM.] Inter *me*, & *auream* eſt lacunula in V. C. unde *Camer.* ſuſpicatur leg. *minam auream.* quæ fuiſſet inſtar aurei Luſitani, cujus pretium aureorum decem. Obſervandum etiam, veteres die natali munera ab amicis clientibuſque accepiſſe. *Meurſ.*

VI. Quid

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

VI. *Quid, pater meus? vivu'ſt?* EP. *animo liquido & tranquillo es, tace.*
VI. *Dii me ex perdita ſervatam cupiunt, ſi vera autumas.*
EP. *Non habeo ullam occaſionem, ut apud te falſa fabuler.*
ST. *Accipe argentum hoc, Daniſta; hîc ſunt quadraginta minæ.*
Si quid erit dubium, immutabo. DA. *benefeciſti! bene vale.*
ST. *Nunc enim tu mea es.* VI. *ſoror quidem edepol; ut tu æque ſcias.*
Salve frater. ST. *ſanan' hæc eſt?* EP. *ſana, ſi appellat ſuum.*
ST. *Quid? ego modo huic frater factus ſũ, dũ intro eo atq; exeo?*
EP. *QVOD BONI EST, id tacitus taceas tute tecum, & gaudeas,*
ST. *Perdidiſti, & reperiſti me, ſoror.* EP. *ſtultus tace.*
Tibi quidem, quod ames, domi præſto'ſt fidicina operâ meâ:
Et ſororem in libertatem idem operâ concilio meâ.
ST. *Epidice, fateor.* EP. *abi intro, ac jube huic aquam calefieri.*
Cætera hæc poſterius faxo ſcibis, ubi erit otium.
ST. *Sequere hac me, mea ſoror.* EP. *ego ad vos Theſprionem juſſero*
Huc tranſire. ſed memento, ſi quid ſæviunt ſenes, DOVZ. ſæviant.
Suppetias mihi cum ſorore ferre. ST. *facile iſtuc erit.*
EP. *Theſprio, exi iſtac per hortum, affer domum auxiliũ mihi.*
Magna res eſt: minoris multo facio, quam dudum, ſenes.
Remeabo intro, ut accurentur advenientes hoſpites.
Eâdem hæc intus edocebo, quæ ego ſcio, Stratippoclem.
Non fugio. domi adeſſe certum'ſt. neque ille haud objiciet mihi
Pedibus ſeſe provocatum. abeo intro. nimis longum loquor.

ACTVS QVINTI SCENA SECVNDA.

PERIPHANES, APOECIDES, EPIDICVS.

SAtin' ille homo ludibrio nos vetulos decrepitos duos
Habet? AP. *immo edepol tu quidem miſerum me habes miſeris modis.*

AQVAM CALEFIERI.] Vt lavet peregre adveniens.

PEDIBVS SESE PROVOCATVM.] Scil. ad curſuram, ſeu currendi certamen. Nimis feſtivum. Qui enim in decurſione prior eſt, is modo non laceſſere & quaſi provocare, ne dicam tarditatẽ concurſori ſuo exprobrare videtur. *Douz.*

DECREPITOS.] A lucerna vel candela, quæ ultimum exſpirans, crepitum edere ſolet. hoc enim eſt *decrepare*: ut apud Perſ. *deſtertere*. A veteribus Græ-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

PE. *Tace ſis modo. ſine me hominem apiſci.* AP. *dico ego tibi jam, ut ſcias.*
Alium tibi te comitem melius quærere : ita, dum te ſequor,
Laßitudine invaſerunt miſero in genua flemina.
PE. *Quot illic hodie me exemplis ludificatu'ſt, atque te?*
Vt illic autem exenteravit mihi opes argentarias.
AP. *Apage illum à me, nam ille quidem Vulcani irati eſt filius:*
Quaqua tangit, omne amburit : ſi prope aſtes, æſtu calefacit.
EP. *Duodecim Deis plus quam in cœlo eſt Deorũ immortalium!*
Mihi nunc auxilio adjutores ſunt, & mecum militant.
Quicquid ego malefeci, auxilia mihi & ſuppetiæ ſunt domi.
Apolactizo inimicos omnes. PE. *ubi illum quæram gentium?*
AP. *Dum ſine me quæras, quæras mea cauſſa vel medio in mari.*
EP. *Quid me quæris? quid laboras? quid hunc ſollicitas? ecce me.*
Num te fugi? num ab domo abſum? num oculis conceßi tuis?
Nec tibi ſupplico. vincire vis? hem, oſtendo manus. DOVZ.ER oſtendo.
Tu habes lora : ego te emere vidi. quid nunc ceſſas? colliga.
PE. *Ilicet. vadimonium ultro mihi hic facit.* EP. *quin colligas?*
PE. *Edepol mancipium ſceleſtum.* EP. *te profecto, Apœcides,*
Nihil moror mihi precatorem. AP. *facile exoras, Epidice.*
EP. *Eho quid agis?* PE. *tuon' arbitratu?* EP. *meo hercle vero, atque haud tuo,*

ciæ magiſtris *decrepitus* exponitur ὑπέργηρος, τετυμβωμένος, ἑφθὸς, γέρων παχυθάνατος. *Scalig.*

FLEMINA.] Dicuntur *Flemina*, autore Feſto, *quum labore viæ ſanguis defluit circa talos, & tumorem facit.* idem fere cum *boa* & *tama.* Gloſſarium: ὁ τοὺς πόδας φλεγμαίνειν. Et hæc nimirum erunt κέδματα Hippocratis. In *Abſyrti* etiam libro de equis, leguntur φλεγμέλια. Sicut enim fluxus in pedes à Romanis vocari ait. hæc erunt igitur *flemina.* Camer.

SI PROPE ASTES.] Malim; *ſi prope abſtes, calefacit.* quia certe, ſi prope quis ad ignem adſtet, amburetur & tangetur ab igni : ſed ſi *abſtet prope*, calefiet tantum. Trucul. act. 2. ſc. antep. *Quæ me hic reliquit, atque abſtitit.* Vox autem, *æſtu*, inducta eſt è libris Lang. *Schopp.*

DVODECIM.] Glorioſa ſervuli exultantis oratio. Eſt autem conſtructio paulo impeditior hac ſententia : Sunt mihi jam adjutores duodecim dii, plures quam ſunt dii in cælo. *Camer.*

ILICET.] *Semper*, Ilicet *finem rei ſignificat : ut*, Actum eſt. *dictum per* συγκοπὴν. *Sic judices de concilio dimittebantur, ſuprema dicta quum præco pronunciaſſet*, I licet : *quod ſignificat*, Ire licet. *Donatus. Vadimonium ultro hic mihi facis*; id eſt, ultro te mihi ſiſtis, quaſi in judicio. *Boxhorn.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Colligandæ hæ ſunt tibi hodie. PE. *at non lubet.* PIST. non? colliga.
EP. *non colligo.*
PE. *At mihi magis lubet ſolutum te rogitare.* EP. *at nihil ſcies.*
AP. *Tragulā in te injicere adornat. neſcio, quā fabricam facit.*
EP. *Tibi morē facis, cum ego ſolutus aſto, alliga; inquam, colliga.*
PE. *At mihi magis lubet ſolutum te rogitare.* EP. *at nihil ſcies.*
PE. *Quid ago?* AP. *quid agas? mos geratur.* EP. *frugi te tu homo, Apœcides.*
PE. *Cedo manus igitur.* EP. *morantur nihil atq; arcte colliga.*
Nihil vero obnoxioſe. PE. *facto opere arbitraminor.* *Mſſ. Lang.* Nihil obnoxio, *id eſt, innocenti.*
EP. *Bene hoc habet: age nunc jam ex me exquire: rogita quod lubet.*
PE. *Qua fiducia auſus primum, quæ empta eſt nudius tertius,*
Filiam meam dicere eſſe? EP. *lubuit: ea fiducia.*
PE. *Ain' tu? lubuit?* EP. *ajo: vel da pignus, ni ea ſit filia.*
PE. *Quam negat noviſſe mater?* EP. *ni ergo matris filia eſt,*
In meum nummum, in tuum talentum pignus da. PE. *enim iſtæc captio' ſt,*
Sed quis ea eſt mulier? EP. *tui gnati amica, ut omnem rem (ſcias.*
PE. *Dedin' tibi minas triginta ob filiam?* EP. *fateor datas:*
Et ego argento illam me emiſſe amicam filii fidicinam,
Pro tuâ filiâ. iſtis adeo te tetigi triginta minis.

TRAGVLAM IN TE INIICERE ADORNAT.] Id eſt, dolum aliquem in te ſtruit. Allegoria à re militari. *Tragula*, genus teli haſtæ non multum abſimile, quæ vel manu vel tormento mittitur, & atrociter ſauciat, ac plerunque è corpore non tam retrahenda eſt, metu magni doloris & profuſionis ſanguinis, quam hinc vel inde decidenda, ut è vulnere ſic cum minore noxa recipiatur. *Tragulæ* etiam piſcatorum verricula ſive retia vocantur: à trahendo. *Turneb.*

VEL DA PIGNVS &c.] Lego: *Vel da pignus ni emſim filiam. Emſim* pro emiſſim, quod eſt emerim. Non ait ſervus eam fidicinam eſſe Periphanis filiam, alioquin mentiretur atque hæreret in luto; ſed ſe emiſſe filiam Periphanis: quod certe verum erat; nempe eam quam ſecum advexerat Stratippocles. Sic ſenem captat. *Diſſald.*

IN MEVM NVMMVM.] Nummus ſervorum eſt, talētum dominorum. *Douz.*

ENIM ISTAEC CAPTIO EST.] *Enim*, initio orationis pro *etenim* poſitum, hodie inſolens: ſed veterum etiam claſſicorum autoritate non caret. Terent. Phorm. act. 5. 7. CH. *Enim ſolus nequeo.* Hecyra: *Enim laſſam tum ajebant.* Cicero ad Attic. 4. *Macroni vix videor præſto eſſe. enim auctionem &c.* Popma.

TE TETIGI &c.] Eſt genus figuræ, quod vocant Græci μείωσιν, Latini, *Imminutionem* aut *Extenuationem*. Eo

PE. *Quomodo me ludiſeciſti de illa conductitia* *Alii*, ludos feciſti.
Fidicina! EP. *factum hercle vero, & recte factum judico.*
PE. *Quid poſtremo argento factũ eſt, quod dedi?* EP. *dicam tibi.*
Neque malo homini, neque benigno, tuo dedi Stra- CAM. neque indigno.
tippocli.
PE. *Cur dare auſus?* EP. *quia mihi libitum eſt.* PE. *quæ hæc,*
malum, ferocia eſt? *(deo.*
EP. *Etiam inclamitor quaſi ſervos?* PE. *cum tu es liber, gau-*
EP. *Merui, ut fierem.* PE. *tu meruiſti?* EP. *viſe intro. ego*
faxo ſcies
Hoc ita eſſe. PE. *quid eſt negotii?* EP. *jam ipſa res dicet tibi:*
Abi modo intro. PE. *hei, non illuc temere'ſt! aſſerva iſtunc,*
Apæcides, *(juriâ*
AP. *Quid illuc, Epidice, eſt negotii?* EP. *maximâ hercle in-*
Vinctus aſto, quojus hæc hodie operâ inventa eſt filia.
AP. *Ain' tu te illius inveniſſe filiam?* EP. *inveni, & domi eſt.*
Sed VT ACERBVM EST, *pro benefactis cũ mali meſſẽ metas!*
AP. *Quemne hodie per urbem uterque ſumus defeſſi quærere?*
EP. *Ego ſum deſſeſſus reperire, vos defeſſi quærere.*
PE. *Quid iſtic oratis opere tanto? meruiſſe intellego,*
Vt liceat merito hujus facere. cedo tu, ut exolvam, manus.
EP. *Ne attigas.* PE. *oſtende vero.* EP. *nolo.* PE. *non æquom*
facis. *(ſinam.*
EP. *Nunquam, hercle, hodie niſi ſupplicium mihi das, me ſolvi*

qui uti volent, ubi quis alium percuſſerit, pupugeritque, aut inſigniter etiam læſerit, *tetigiſſe* dicunt. Ea cauſſa eſt, cur nonnunquam ipſum *tangendi* verbum idem valeat, quod percutere, pungere, lædere. *Muret.* Plurima ſunt, quibus nocet ſolus contactus. Hinc *tangere* idem eſt, quod lædere, mulctare, ut hoc loco. Inde *tacta*, læſa dicuntur. Poëta; *De cœlo tactas memini prædicere quercus. Intacta*, illæſa: ut *virgines intactæ.* Sic *contingere* idem eſt, quod lædere, *contactus*, & *contagio*, & *contages*, idem quod læſio. Cum autem antiquiſſimi codices hic legant; *iſto is te ab ore tetigi triginta minis*, neſcio cur id, quod venuſtiſſime dictum eſt, mutatum ſit. Is ego ſervus tuus te dominum, quem me ſapientiorem & callidiorem eſſe oportebat, ſuavi illo ore meo tetigi, mulctavi, emunxi triginta minis. *Boxhorn.*

NEQVE BENIGNO, TVO.] *Benignus* opponitur *homini frugi.* Taubm.

EGO SVM DEFESSVS.] Quæ de diſcrimine, quod eſt inter *invenire* & *reperire*, hic differunt interpretes, vana ſunt, neque huc faciunt. Sententia eſt; Ego feſſus ſum quærendo, quod repperi, vos feſſi quærendo, quod non repperiſtis. *Boxhorn.*

SVPPLICIVM MIHI DAS.] Niſi mihi das

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

PE. *Optumum atq; æquiſſumum oras. ſoccos, tunicam, pallium*
Tibi dabo. EP. *quid deinde porro?* PE. *libertatẽ.* EP. *at poſtea?*
Novo liberto opus eſt quod pappet. PE. *dabitur. præbebo cibum.*
EP. *Nunquam, hercle, hodie niſi me oraſſis, ſolves.* PE. *oro te, Epidice,*
Mihi ignoſcas, ſi quid imprudens culpâ peccavi meâ.
At ob eam rem liber eſto. EP. *invitus do hanc veniam tibi,*
Niſi neceſſitate cogar. ſolve ſane, ſi lubet.

GREX.

HIc is homo eſt, qui libertatem malitiâ invenit ſuâ.
Plaudite, valete: lumbos ſurgite atque extollite.

DOVZ. Plaudite & valete: lumbos porgite atque, &c.

hi das pœnas, id eſt, niſi mihi ſatisfacis. Vnde & Terent. Adelph. 3. 2. v. 15. *Satis mihi habeam ſupplicii.* Lambin.

QVOD PAPPET.] Scribendum *papet* unico *p*. Tranſtulit autem à potu ad cibũ: nam proprie eſt *papare* ſugere. *Papæ* enim, & ὑποκοριστικῶς *Papillæ*, antiquitus dicebantur capitula mammarum, teſte Feſto. Igitur à *Papa* eſt *papare*: ut à *Ruma*, *rumare*. Quod autem Varro apud Non. *Papas* dicit à pueris appellari cibos; nihil id ſententiæ noſtræ adverſatur: nam lac tam cibum quam potum præſtabat illis initio: & ut paulatim ſolidioribus cibis adſuefierent, cruſtula & talia panificia infriabantur, & ſic porrigebantur: ut etiam hodie fit. Hoc lac, ut & mammam, anxie flagitantes, *Pa Pa* ſyllabas geminatas efferebant ſono naturaliter omnibus infantibus inſito: atque inde factum eſt, ut ab iſto eorum clamore *Papa* vocaretur & mammæ caput, & lac illud, quod & nos hodie littera una minus *Pap* indigitamus. Hinc eſt, quod Comicus *Papare* etiam pro edere uſurpaverit. *Meurſ.*

IMPRVDENS CVLPA PECCAVI MEA.] Recte, *imprudens*. nam *Culpæ* finitio eſt *Imprudentia, qua homines circa res alienas, vel negligunt quod fieri oportet; vel faciunt, quod omitti debet.* Donatus ad illud Hecyræ, *Non mea opera neque pol culpa evenit*: Culpam ab Opera ita differre dicit: ut *Opera* ſit, ſi ſcientes læſerimus; *Culpa*, ſi neſcientes: quorum alterum ſceleris eſt, alterum ſtultitiæ. *Coraſius.*

PLAVDITE.] *Plaudere*, verbum eſt textricum, Gr. πλαθᾶν vel κροτεῖν: cum illæ licium denſius inculcant, & cum plauſu collidunt. Apul. lib. 1. Metamorph. *Dextra ſæviente frontem replaudens*, id eſt, repercutiens. Hoc verbum in theatrum etiam migravit poſtea: eoque, peractis Fabulis, Spectatores dimittebantur. VALERE enim & PLAVDERE jubebantur in hunc modum, *Valete & Plaudite.* quæ vel à GREGE, vel ab ea perſona, quæ poſtrema in Scenam introducebatur, pronunciabantur. Quod in Terentii Comœdiis perpetuum eſt, qui non tam late ſe effundens in hac formula, quam Plautus, vel ſolo verbo PLAVDITE nonnunquam contentus eſt. Plautus quippe uno & item altero verſu, quandoque plauſum dari variis verborum figuris jubet. Alluſerunt Ovidius 2. Triſt.

Plauditur, & magno palma favore datur.

Tertull. lib. 1. adverſ. Valent. *Quod ſupereſt, inquam, vos Valete & Plaudite.* Apulejus lib. 3. Florid. *Renunciavere, Poëtam dixiſſe rebus humanis VALERE & PLAVDERE; ſuis vero familiaribus DOLERE & PLANGERE.* Briſſon.

FINIS EPIDICI.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

M. ACCI PLAVTI

B A C C H I D E S.

DRAMATIS PERSONÆ.

PISTOCLERVS, *adoleſcens.*
LYDVS, *pædagogus.*
BACCHIDES, *meretrices.*
CHRYSALVS, *ſervos.*
NICOBVLVS, *ſenex.*
MNESILOCHVS, *adoleſcens.*
PARASITVS.
MILITIS *puer.*
PHILOXENVS, *ſenex.*
CLEOMACHVS, *miles.*
GREX.

Ratio Nominum CAMERARII.

Πιστόκληρος, *eſt à fide ſortis.*
Lydus, *gentile.*
Βακχίδες, *à Baccho.*
Χρύσαλος, *ab auro.* [*ceu* Aurelium, *Latine dicas. ſic* & Chryſalis *vermiculus eſt,* Aureliaque *ab auri colore dicitur.* Turneb.]
Νικόβουλος, *à victoriæ conſilio.*
Μνησίλοχος, *forte à cogitatione inſidiarum.*
Φιλόξενος, *Hoſpitalis.*
Κλεόμαχος, *à celebritate præliorum.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

ARGVMENTVM SVPPOSITVM.

B Acchidis amore furit Mneſilochus.
A urum ut redimat, Præſumia fertur Epheſum.
C retam Bacchis navigat, atque alteram
C onvenit Bacchidem: inde Athenas redit:
H inc dat Mneſilochus ad Piſtoclerum litteras,
I llam conquirat. redit: turbas movet,
D um putat amari ſuam. ut mutent geminas,
E i dat aurum: pariter amant.
S enes dum gnatis ſtudent, ſcortantur, potitant.

ALIVD ARGVMENTVM CAMERARII.

EX Bacchidibus Plauti adducuntur à Chariſio & Nonio, quæ in hac fabula non leguntur: ut eſſe mutilam illam facile exiſtimare poſſimus. Quæ vero addita leguntur in editis libris, ut licet per me de iis ſentiat quiſque quod voluerit; ita vel mediocriter litteris Latinis erudito dubium eſſe non poteſt, Plautina illa non eſſe. *Fulgentius* quidam interpres veterum nominum, *naſiternam* adducit de *Plauti Bacchide.* neſcio an alia illa Fabula fuerit: nam hujus nomen eſt, *Bacchides.* FABVLA hæc elegans eſt: ſed flagitia & turpitudinem nefariam proponit: ad cujus cognitionem terreri debent animi piorum, conſideratione horribilis iræ divinæ, qui contemptum & neglectionem veritatis tam atrociter ultus fuit, ut in tantos errores, & talia peccata homines delabi ſineret: in quorũ mores hæc tanta & tam fæda vitia invaderent, quibus quidem civitates & imperia tandem interierunt. *Argumentum Fabulæ tale eſt.* Abſens in Epheſo, quo miſſus fuerat à Patre Mneſilochus, petit à ſodali Piſtoclero, ut Bacchidem amicam ſuam reperiat. Eam apud ſororem ille & ipſam nomine Bacchidem forte invenit, & hujus ſororis amore implicatur. Redit mox ex Epheſo Mneſilochus,& errans de ſermonibus Lydi Pædagogi, in ira conſilium de auro retinendo, quod ſervus Chryſalus commentus fuerat, omne perturbat. Poſtea re cognita orat ſervum, ut aurum per fallacias retrahat. Id ille audaciſſime atque callidiſſime perficit. ſed tandem fraude patefacta, ſævi & minaces ſenes blanditiis meretricum pelliciuntur eodem, ubi filios perire, ægerrime paullo ante tulerant.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

SVPPOSITA.

Argumentum præcedens, Prologus & Scenæ principis initium eſt, ex editione Colonienſi Giſberti Longolii, *Vltrajectini. Fabulatur* Liſcaris *Grammaticus ille Græcus, in epiſtola ad Bembum, ſe Meſſanæ in Sicilia iſta inveniſſe. Sunt etiam, qui à* Franciſco Petrarcha *conficta opinentur. Etiam in* Baſilienſi *Edit. leguntur.*

SILENVS, Prologus.

Mirum hodie'ſt, ni ſpectatores in ſubſelliis
Ridiculos ſtrepunt, tuſſiunt, ronchos cient,
Conſulcant frontem & ore concrepario
Frequenter fremunt, atque male muſſitant.
Vix in juventa locum obtineant
Aut glabri hiſtriones, aut pervolſi ludii.
Quid veternoſus prodit internuncius
Senex qui dorſo fertur aſinario?
Attendite quæſo atque animum advortite,
Dum nomen hujus eloquor ſtatariæ.
Æquom eſt vos deo facere ſilentium.
Officio oris non decet illos utier,
Qui non ut clament, ſed ut ſpectent, veniunt.
Aureis date otioſas, at non in manum,
Has volo volans vox vacuas feriat.
Quid veremini, ictus an ſint minus noxii,
Qui repetunt laxa, aut hiulca obſtruunt?
Eſtis benigni, merito vos amant cælites.
Factu'ſt ſilentium, tacent pueri.
Novam ad rem jam novom ſpectate nuncium.
Qui ſim, cur ad vos veniam, paucis eloquar,
Simul hujus nomen proferam Comœdiæ.
Ecce fabor jam vobis quod expetitis,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Proinde vos mihi facite audientiam.
NATVRÆ Deus ſum, Bromii altor maxumi,
Fœmineo qui peperit rem exercitu,
Quicquid hujuſce gentes ferunt inclytæ,
Nonnihil noſtro geſta ſunt conſilio.
Nunquam quod mihi placet, illi diſplicet.
Æquom'ſt, ſi pater obſequitur patri.
Aſibidam Ionii me vocitant greges,
Quod vecturio ſenex vehar aſinario.
Qui ſim tenetis. ſi tenetis, ſinite,
Vt nomen hujus eloquar ſtatariæ,
Simul ſciatis ad vos cur venerim.
PHILEMON Græcam olim dedit fabulam,
Hanc qui Græciſſant, EVANTIDES nuncupant.
Plotus, qui Latiniſſat, vocat BACCHIDES.
Quare non eſt mirum, ſi huc advenerim.
Bacchus bacchanteis Bacchas mittit Bacchides:
Ego ad vos porto. quid, dixi mendacium?
Non decet mentiri deum. at vera fabulor:
Non ego eas porto, verum ſalſus aſinus
Via defeſſus, tres, ſi rite memorem,
Fert: unum videtis. ore quid feram, ſpecite,
Duas ſorores debacchanteis Samias,
Meretrices lepidas, uno prognatas tempore.
Iiſdem parentibus fœtu gemellitico,
Non minus ſimileis, quam lacti lac, ſi conferas,
Aut aquam aquæ, dimidiatas imputes,
Has ſi videtes, ita confundas oculos,

NATVRAE DEVS.] Eſt enim *Naturæ deus*, non qui univerſæ naturæ præeſt, ſed qui naturam cujuſque hominis curat: & quidam hominis Genius eſt. *Turnebus.*

ASIBIDAM.] *Greges Ionii*, ſunt hiſtriones. Vtrum ſit legendum, *Aſibidam*, an *Alibidam*, plane ignoraremus, niſi ſubjunxiſſet; *Quod Aſino vehar vecturio.* Legendum enim *Aſivida.* Prius enim dictus *Aſivebida*, forma Patronymica: qualia multa componit Plautus jocans, ut *Rapacida, Plagipatida.* Hoc ex imitatione Æolũ, qui fere epitheta patronimicωs formant, ut Σπουδαρχίδης. *Aſinivebida* autem ratio etymi poſtulabat. ſed conſultum eſt euphoniæ, ut σπαλόγος pro σπαλολόγος: ἀμφιβολόγος pro ἀμφιβολολόγος. *Scalig.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Vtra ut ſit, non queas internoſcere.
Quod reſtat expetitis. jam date ſilentium;
Hujus argumentum eloquar Comœdiæ.
SAMOS quæ terra ſit, nota eſt omnibus.
Nam maria, terras, monteis, atque inſulas
Voſtræ legiones reddidere pervias.
Hac Pyrgoteli SOSTRATA Pyrocle viro
Vno edidit gnatas niſu geminas.
Placuitque initiatis Trieteride
Quas ederent, Bacchi vocitare nomine.
Parentes, ut fit crebro, fata occupant.
Alteram miles ſecum in Cretam vexerat,
Altera geminas adnatat Cecropias.
Hanc, ut Nicoboli inſpicit MNESILOCHVS,
Amare occipit, itat ad eam frequentius.
Interea juvenem pater mittit Epheſum.
Vt inde referat aurum, quod poſuerat
Ipſe jampridem apud Archidemidem,
Veterem amicum, ſenem Phœnicarium.
Is quom biennio deſideret Epheſi,
Bacchidem abiiſſe, durum accepit nuncium:
Nam nautæ noti navigaſſe nunciant.
Vt fugitivam cura & corde quæreret,
At Philoxenis PISTOCLERVM filium
Sodalem unicum ſulcat epiſtolium.
Dum Piſtoclerus amico impartit operam,
Athenas dudum quæ redierant geminæ,
Conquiſitorem in amorem conciunt.
Altera Piſtoclerum ad ſeſe allicit:
Altera venienti deſidet Mneſilocho.
Geminæ Bacchæ duos Bacchanteis pullulos

FATA OCCVPANT.] Veteres eo die, quo imponenda eſſent infantibus nomina, advocabant Mathematicos, qui inſpecto themate genethliaco fauſta infauſtaque eventura prædicebant. idque vocabant, *Fata advocare*; & *Scribere.* Arripuerunt etiam quæcunque omina in bonam ſcævam ad impoſitionem nominum; idque dixere, *Fata occupare.* Meurſ.

Quid mirum ſi ad ſeſe traxerint blandulæ,
Facetæ, pulcræ incurvos libitinarios,
Veterrumos ſenes illorum traherent patres.
Sed eccum Piſtoclerum, qui ad Bacchides
Nuper inventas redit, & ſecum inſolens
Novos amoris diſpuit igniculos.
Nunc prodeo, audite.

ACTVS PRIMVS.

PISTOCLERVS, LYDVS.

DI immortales, ut ſentio quod ſentio, quid? neſcio.
Stans fugio. nullus eſt ignis, & totus ardeo.
Quid id, niſi navim? novom profecto malum
Video & ſentio, potiſne eſt terra ut terat hominem
Atque proſternat? hodie nil præter terram & Baccham tetigi,
Si Baccha eſt hæc, non nutrit Baccha, verum jugulat.
E terra quoque obrepere olim dixerunt homines.
Qui dum norant, quom eſſe cuperent, erant nihil. Baſ.ed.*non notant.qu.*
Quid mali hoc?an terra,an Baccha,fecimus naufragium?
Ly. Amat hic quem video, nimirum ſi id eſt, quod emiſſicius
Fora, templa, theatra, porticus, omneis fornices,
Luſtra, & luſtraleis cellulas quæſierit ſedulo.
Pi. Naufragus ſum,fateor. Bacchus,haud Neptunus celocem
Hanc impellit, agit, quaſſat, immo frangit, diſtrahit.
Ly. Bacchis hinc procellam concitat. actu ſt. perdidimus remigium.
Pi. Referam me ad ſcopulum,ut iſtic cum ętate rem perduam.
Inſtabilis eſt ſors rerum.pro lubidine fata agunt homines.
Ego dum amico Mneſilocho operam impertio,
Illi amicam repperi, ubi pereat cum re aſſiduo.
Et mihi, meæque ætati, reique meæ peperi infortunium.
Si volt Cupido, adoleſcens ſum, ætati licet pluſculum

Iacturæ

Iacturæ facere: melius, ut id nunc fiat, quam ſenio.
Sapientum profecto'ſt illud dictũ, quod Lydus increpat:
Si Aſtartan* on Bromium, deoſque voluptarios
Contempſit juvenis, is aut inſanibit, aut amabit ſenex.
Referam me ad ſcopulum ex naufragio. pater leget fragmina. (meum.
Sequere me, Lyde. video ſorores geminas. Bacchanal

ACTVS PRIMI SCENA PRIMA.

BACCHIDES, PISTOCLERVS.

QVID ſi hoc potis eſt, ut taceas, ego loquar? B A. *lepide: licet.*
Dovz. hoc potiu'ſt.
B A. *Vbi me fugiet memoria, ibi tu facito, ut ſubvenias, ſoror.*
B A. *Pol magis metuo, mihi in monendo ne defuerit oratio.*
B A. *Pol ego quoque metuo, luſciniolæ ne defuerit cantio.*
Sequere hac. P I. *quid agunt duæ germanæ meretrices cognomines?* (*cium eſt.*
Quid in concilio conſuluiſtis? B A. *bene.* P I. *pol haud meretri-*
B A. *MISERIVS nihil eſt quam mulier.* P I. *quid eſſe dicis dignius?* (*reperiam,*
B A. *Hæc ita me orat, ſibi qui caveat, aliquem ut hominem*
Ab iſtoc milite: ut, ubi emeritum ſibi ſit, ſe ut revehat domum.
Id, amabo te, huic caveas. P I. *quid iſtuc caveam?* B A. *ut revehatur domum,*

POL HAVD MERETRICIVM EST.] Non reſpondent meretrices, bene ſe conſuluiſſe; quanquam ſic interpretatur adoleſcens: ſed ejus interrogationem rejiciunt, honeſta illa formula reticendi aliquid ſine injuria quærentis. de qua Donatus ad illud Terentii Hecyra: *Quid tu igitur lacrimas? P. recte, mater.* Nam pro eodem in tali re *Bene* & *Recte*. Iocus eſt igitur in ambiguitate reſponſionis. Illæ nihil ad eum pertinere videri volebant, quod conſuluiſſent: hic bene eas conſuluiſſe interpretatus, quicquid eſſet, cavillatur ac mores earum conditionemque ſuggillat. *Acidalius.*

QVID ESSE DICIS DIGNIVS?] Senſus eſt: Quid ergo vis dignius eſſe muliere, quam ut miſera ſit? Dignis fit, quod miſeræ ſunt. Loquitur enim adoleſcens ferocior, necdum blanditiis earum delinitus. *Piſtoris.*

VT, VBI EMERITVM SIBI SIT.] Hoc eſt, poſtquam tempus operarum, quas Militi locavit, exactum ſit. *Emerita ſtipendia*, dicuntur, cum militi tempus omne, quod militiæ juraverat, tranſactum eſt.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Vbi ei dediderit operas : ne hanc ille habeat pro ancillâ ſibi. DOVZ. dederit.
Nam hæc ſi habeat aurum, quod illi renumeret, faciat lubens.
PI. *Vbi nunc is homo eſt ?* BA. *jam hic credo aderit. ſed hoc idem apud nos rectius*
Poteris agere : atque is dum veniat, ſedens ibi operibere.
Eâdem biberis : eâdem dedero tibi, ubi biberis, ſavium.
PI. *Viſcus merus veſtra eſt blanditia.* BA. *quid jam?* PI. *quia enim intellego,*
Duæ unum expetitis palumbem. perii, arundo alas verberat.
Non ego iſtuc facinus mihi, mulier, conducibile eſſe arbitror.
BA. *Qui, amabo?* PI. *quia, Bacchis, Bacchas metuo & Bacchanal tuum.*
BA. *Quid eſt, quod metuis? ne tibi lectus malitiam apud me ſuadeat?*
PI. *Magis illectum tuum quam lectum metuo. mala tu es beſtia.*
Nam HVIC AETATI NON conducit, mulier, latebroſus locus.
BA. *Egomet, apud me ſi quid ſtulte facere cupias, prohibeam.*
Sed ego apud me te eſſe ob eam rem, Miles cum veniat, volo:
Quia, cum tu aderis, huic mihiq́; aut faciet quiſquã injuriam,
Tu prohibebis, & eâdem operâ tuo ſodali operam dabis.
Et ille adveniens tuam med eſſe amicam ſuſpicabitur.
Quid, amabo, obticuiſti? PI. *quia iſtæc lepida ſunt memoratui:* ACID. quia enim iſtæc memoratu lepida ſunt.
Eadem in uſu, atque ubi periculum facias, aculeata ſunt,

FACIAT LVBENS.] Vt domum redeat. *Lamb.* Sed male. nondum enim domo abierat Bacchis. Hoc igitur ait : ſi mea ſoror tantum auri haberet, ut militi id quod ab eo accepit, reddere poſſit, (fingitur autem id abſumptum, more meretricio) lubentiſſime faceret: ne cum eo abire cogatur. Patet ex ſeqq. *Piſtor.*

EADEM BIBERIS.] Scilic. ſede. quæ oſtenditur. Præceſſit; *ſedens ibi opperiberis.* Hæc verba plus aut promptius quid oſtendunt videnti in ſcena, quam ſignificant legenti. Sententia eſt ; Eadem ſede, qua militem opperiberis, tu bibes, &, ubi biberis, à me ſuavium accipies. Hæc blanditia viſcus merus eſt. quod ſequitur. *Boxhorn.*

ARVNDO ALAS VERBERAT.] Varia ſunt, quæ hic comminiſcuntur interpretes de arundine viſco illita alas verberante, qua fiat, ut viſco contractas compactaſque alas aves non poſſint explicare. *Arundo* hic nihil eſt aliud, quam telum. Maro ; *hæret lateri feralis arundo.* Arundo alas verberat, cum ita lædit, ut aves non poſſint avolare. Ergo ſententia eſt ; Blanditiæ meretriciæ mihi tela ſunt. Detinent me hic, & velut glebæ adſcribunt vel invitum. Captus ſum. *Boxhorn.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Animum fodicant, bona deſtimulant, facta & famam V. E. diſtimulant.
ſauciant.
Apage à me, apage. BA. *ah, nimium ferus es.* PI. *mihi ſum.*
BA. *malaciſſandus es.* *(adoleſcentulus*
Et quid ab hac metuis? PI. *quid ego metuam, rogitas? homo*
Penetrare hujuſmodi in palæſtram, ubi damnis deſudaſcitur,
Vbi pro diſco damnum capiam, pro curſura dedecus?
BA. *Lepide memoras.* PI. *ubi ego capiam pro machæra turturem,*
Vbique imponat in manum alius mihi pro ceſtu cantharum:
Pro galea ſcaphium, pro inſigni ſit corolla plectilis,
Pro haſta talus: pro lorica malacum capiam pallium:

MALACISSANDVS ES.] Vt qui nimis durus ſis. *Seneca* Epiſt. 66. *malaciſſandos articulos* dixit: ubi tamen Pincianus malit, *malaxandos.* utrumvis tamen rectum. nam & *μαλακίζειν* & *μαλάσσειν* Græcis eſt *lenire, mollire.* Gruter.

VBI PRO DISCO.] *Diſcus* ludi genus apud Veteres. Iactabant in altum lapidem rotundum, quem *diſcum* appellabant, qui ad ſtadium cadens vicinitate victorem proclamabat. *Longol.*

TVRTVREM.] Neſcio an non debeam accedere *Lambino*, ad pueros delicatos, quibus dabantur aves quibuſcum luſitarent, referente: hoc ſcio, non inepte molliorem ſenſum tueri *Douzam*: niſi tam pudentis videretur iſte Piſtoclerus verecundiæ, ut tale quid uſurpare metuerit. Certe tota narratione nihil promit ſpurci, nihil ambigui. Interim tamen *Turtur* veteribus inter ea vocabula, quæ ſine præfatione honoris vix nominata: unde *Turtures*, molles impudicique. Certe *Seneca* Epiſtol. 96. *Iſti quos publica quies, aliis laborantibus, molliter habet, turturillæ ſunt, tuti contumeliæ cauſſa.* Gruter.

PRO CESTV.] *Ceſtus* lora erant quibus pugilum brachia & manus innectebantur: ut noſtris moribus chirothecis fit. *Ceſtus* dicti quaſi ſit *κεστὸς ἱμὰς*, i. ſutile lorum. Ferrum etiam & plumbum inſuebant, ſæviſſimo ſpectaculo.

SCAPHIVM.] Poculum oblongioris figuræ, laterumque in ſcaphæ ſimilitudinem flexorum. *Turneb.* Hanc tautologiam à Plautino Atticiſmo ſpernendam cenſeo: quum *Cantharum* jam dixerit: & *ſcaphium* interpretor vas illud, cui ſolent immejere mulieres, autoritate Iuvenalis & Martialis. *Douz.* Gloſſ. Mſſ. *Scaphium vas ad turpes uſus aptum, id eſt, ad requiſita naturæ.* Boxhorn.

PRO INSIGNI SIT COROLLA PLECTILIS.] *Inſigne*, criſta eſt, quæ in galea figitur. *Corona plectilis*, quæ ex herbis odoratis plectitur, non conſeritur, neque ſuitur. itaque à ſertis floribus, & ſutilibus coronis differt *Turneb.* Ita *Seneca* Epiſt. 80. *Inſigne capitis*, vocat inſigne regium, quod capiti circumligatum. Euripid. Hippocr. *στέφανος πλεκτὸς*, quæ nectitur ex ramo lauri aut myrti, aut ſimili, ſine ornamentis & lemniſcis. *Boſius.*

PALLIVM MALACVM.] *Pallium* hoc loco nominat veſtem cœnatoriam ſive ſyntheſin. Deſcribit enim omnia, quæ ſolita convivio. Etiam Martial. lib. 11. epiſt. 24. *pallia* appellat: ad eamque formam credibile eſt fuiſſe illas cœnatorias. Recte etiam *malacum* Plautus: revera enim mollior pretioſiorque ea veſtis, & ſæpe purpurea coccineave. Et tale veſtimentum accubitorium. *Lipſ.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Vbi mihi pro equo lectus detur, ſcortum pro ſcuto accubet.
Apage à me, apage. BA. *ah, nimium ferus es.* PI. *mihi ſum.* BA. *malaciſſandus es.*
Equidem tibi do hanc operam. PI. *at nimium pretioſa es operaria.*
BA. *Simulato me amare.* PI. *utrum ego iſtuc jocon' aſſimulem, an ſerio?*
BA. *Heja! hoc agere meliu'ſt: Miles quom huc adveniat, te volo*
Me amplexari. PI. *quid eo mihi opus eſt?* BA. *ut ille te videat, volo.*
Scio, quid ago. PI. *& pol ego ſcio, quid metuo. ſed quid ais?* BA. *quid eſt?*
PI. *Quid? ſi apud te veniat de ſubito prandium, aut potatio*
Forte, aut cœna, ut ſolet in iſtis fieri conciliabulis.
Vbi ego tum accubem? BA. *apud me, mi anime: ut lepidus cum lepida accubet.*
Locus hîc apud nos, quamvis ſubito venias, ſemper liber eſt.
Vbi tu lepide voles eſſe tibi, mea roſa, mihi dicito:
Dato, quî bene ſit: ego, ubi bene ſit, tibi locum lepidum dabo.
PI. *Rapidus fluvius eſt hîc, non hac temere tranſiri poteſt.*
BA. *Atq; ecaſtor apud hunc fluvium aliquid perdundũ eſt tibi.*
Manum da, & ſequere. PI. *aha, minime!* BA. *quid ita?*
PI. *Quia* ISTOC ILLECEBROSIVS
Fieri nihil poteſt, Nox, Mulier, Vinum, homini adoleſcentulo.
BA. *Age igitur. equidem pol nihili facio, niſi cauſſa tua.* *V. C.* nihil facio.
Ille quidem hanc abducet. tu nullus affueris, ſi non lubet.
PI. *Sumne autem nihili, qui nequeam ingenio moderari meo?*

SCORTVM PRO SCVTO ACCVBET.] epide & acute. *Scortum* enim nomen abet à materia illa, quæ tegumentum utis. *Gruter.*

VENIAT DE SVBITO.] Optimus ſenis in lectione vulgata, *ſi deſubito eveiat prandium*, id eſt, ſi uſu veniat, ſi ontingat deſubito, ut apud te pran endum ſit, &c. *Salmaſ.*

AGE IGITVR. EQVIDEM.] Nunc meretrix ubi videt, ſe Piſtoclero perſuadere non poſſe, ut introeat, & agat, quæ rogatus eſt, ei aſſentitur; oſtendens ſe nihil quicquam facere, niſi quod ei lubeat: velle omnia ipſius cauſſa; nihil præterea. *Lambin.*

SVMNE AVTEM NIHILI.] Hic ſuccumbit adoleſcens victus callida meretricis oratione: quod intelligens ipſe ſe reprehendit & accuſat. *Lamb.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

BA. *Quid eſt quod metuas?* PI. *nihil eſt. nunc ego, mulier, tibi me emancupo:*
Tuus ſum, tibi dedo operam. BA. *lepidus. nunc ego te facere hoc volo.*
Ego ſorori meæ cœnam hodie dare volo viaticam:
Ego tibi argentum jubeo jam intus efferri foras;
Tu facito obſonatum nobis ſit opulentum obſonium.
PI. *Ego obſonabo. nam id flagitium ſit meum, meâ te gratiâ.*
Et operam dare mihi, & ad eam operã facere ſumptum de tuo.
BA. *At ego nolo dare te quicquam.* PI. *ſine.* BA. *ſino equidem, ſi lubet.*
Propera, amabo. PI. *prius hîc adero, quam te amare deſinam.*
BA. *Bene me accipis advenientem, mea ſoror.* BA. *quid ita, obſecro?*
BA. *Quia piſcatus, meo quidem animo, hic tibi hodie evenit bonus.*
BA. *Meus ille quidem eſt. tibi nunc operam dabo de Mneſilocho, ſoror.*
Vt hîc accipias potius aurum, quam hinc eas cum Milite.
BA. *Cupio.* BA. *dabitur opera, aqua calet. eamus hinc intro, ut laves.*
Nam ut in navi vecta es, credo timida es. BA. *aliquantum, ſoror.*
Simul hinc neſcio qui turbat, qui huc it. decedamus ſoror.
BA. *Sequere hac igitur me intro in lectũ, ut ſedes laßitudinem.*

LONG. dari volo.

RECENT. jubebo.

LEPIDVS.] Nunc certe lepidus es. Accipio te emancupatum & ſponte in ſervitutem traditum mihi. Ego jure meo utar, & imperabo tibi quod volam. Hoc ergo nunc age. Nihil igitur hic mutandum. *Boxhorn.*

COENAM VIATICAM.] *Athen.* lib. II. teſtis eſt, Athenienſes & Lacones *viaticam cænam*, quam ille appellat ὁδοιπορικὸν δεῖπνον, inter lautiſſimas cænas habuiſſe: comparat autem hanc amatoriis, ſive ἑταιρείοις, quam amans amanti in diſceſſu dare ſolebat. *Longol.*

PRIVS HIC ADERO, QVAM TE AMARE DESINAM.] Donatus ad illud Terentii Eunuch. act. 4. 2. *Certe extrema linea amare, haud nihil eſt*, notat: Amare, modo frui amore dicit. Plautus Bacchid. *Prius hic adero, quam te amare deſinam.* Et, *Sine te amem.*

AQVA CALET.] Vt *frigida* eis qui deliquium animi patiuntur, prodeſt: ita *calida* illis, qui timuerunt, vel laborarunt vehementius. *Delrius.*

TIMIDA ES.] Trepida, ſudore perfuſa. Cauſſa enim hic ponitur pro effectu. Timor ſæpe cauſſa ſudoris eſt. *Boxhornius.*

ACTVS

ACTVS PRIMI SCENA SECVNDA.

LYDVS, PISTOCLERVS.

IAmdudum Piſtoclere, tacitus te ſequor,
Spectans, quas tu res hoc ornatu geras.
Nam, ita me dii ament, ut Lycurgus mihi quidem
Videtur poſſe hîc ad nequitiam adducier.
Quo nunc capeßis tu te hinc advorſa via,
Cum tanta pompa? PI. *huc.* LY. *quid huc? quis iſtic habet?*
PI. *Amor, Voluptas, Venus, Venuſtas, Gaudium,*
Iocus, Ludus, Sermo, ſuavis Suaviatio.
LY. *Quid tibi commercii eſt cum diis damnoſißumis?*
PI. *MALI SVNT homines, qui bonis dicunt male.*
Tu dîs nec recte dicis: non æquom facis.
LY. *An deus eſt ullus ſuavis Suaviatio?*
PI. *An non putaſti eſſe? nimium quam. ô Lyde, es barbarus!*
Quem ego ſapere nimio cenſui plus quam Thalem,
Is ſtultior es barbaro Potitio,
Qui tantus natu deorum neſcis nomina.
LY. *Non hic placet mihi ornatus.* PI. *nemo ergo tibi*
Hoc apparavit? mihi paratum eſt, quoi placet.
LY. *Etiam me advorſus exordire argutias?*
Qui ſi decem habeas linguas, mutum eſſe addecet.
PI. *NON OMNIS ætas, Lyde, ludo convenit.*
Magis unum in mente eſt mihi nunc, ſatis ut commode
Pro dignitate obſonii hæc concuret cocus.
LY. *Iam perdidiſti te, atque me, atque operam meam,*
Qui tibi nequicquam ſæpe monſtravi bene.
PI. *Ibidem ego meam operam perdidi, ubi tu tuam:*
Tua diſciplina nec mihi prodeſt, nec tibi.

IS STVLTIOR ES BARBARO POTITIO.] Omnino imperitum & ruſticum ſacerdotem priſcum notat. Simplicitas autem eſt antiquitatis: unde Græci ἀρχαίους vocant ſtolidos. Iam *Potitios* & *Pinarios* fuiſſe Herculis ſacerdotes conſtat. *Camer.*

NON OMNIS AETAS, LYDE, &c.] Ludo ſc. diſcendi. Et paronomaſia eſt non illepida, in *Lydo* & *ludo*. Lambin.

Ly. O prӕligatum pectus! Pi. odioſus mihi es.
Tace, atque ſequere, Lyde, me. Ly. illuc ſis vide,
Non pӕdagogum jam me, ſed Lydum vocat.
Pi. Non par videtur, neque ſit conſentaneum,
Cum herus hîc intus ſit, & cum amicâ ſuâ accubet,
Cumque oſculetur & convivӕ alii accubent,
Prӕſentibus illis pӕdagogus una ut ſiet.
Ly. An hoc ad eas res obſonatum eſt obſecro?
Pi. Sperat quidem animus: quo eveniat, diis in manu eſt.
Ly. Tu amicam habebis? Pi. cum videbis, tum ſcies.
Ly. Immo neque habebis, nec ſinam: iturus ſum domum.
Pi. Omitte, Lyde, ac cave malo. Ly. quid? cave malo?
Pi. Iam exceſſit mihi ӕtas ex magiſterio tuo. — *V. E.* ex magiſtratu tuo.
Ly. O barathrum ubi nunc es? at ego te uſurpem lubens.
Video nimio jam multo plus quam volueram.
Vixiſſe nimio ſatiu'ſt jam, quam vivere.
Magiſtron' quenquam diſcipulum minitarier?
Nihil moror diſcipulos mihi eſſe jam plenos ſanguinis:
Valens afflictet me vacivom virium.
Pi. Fiam, ut ego opinor, Hercules, tu autem Linus. — *Mſſ.* Eia! nunc eſſe ego opinor Herc.
Ly. Pol metuo magis, ne Phœnix tuis factis fuam.

O PRAELIGATVM PECTVS.] O inſanum pectus! ab his, qui veneficiis ceu vinculis ligati videntur, & illecebris quibuſdam veluti defixi tenentur. *Turnebus.*

NON PAEDAGOGVM.] Non iraſcitur Lydus, quod nomine proprio à Piſtoclero eſſet compellatus. Iam ante quippe eodem modo locutus erat adoleſcens; *Non omnis ӕtas, Lyde, ludo convenit.* Nec tamen id ӕgre tulerat Lydus. Aliud igitur latet & vult Lydus. Dixerat adoleſcens; *Sequere me.* Atqui Lydus erat ei pӕdagogus; pӕdagogi autem eſt adoleſcenti prӕire. Inde quippe huic apud Grӕcos nomen eſt. Vult ergo Lydus; ô perditum adoleſcentem, qui me Lydum pro pӕdagogo haud agnoſcens, ſilentium mihi imponit, & ſe ſequi jubet, & perſonam meam non ſinit tueri. *Boxhorn.*

CAVE MALO.] Hӕc geſtu juvanda ſunt. Eſt enim oratio verbera jam exerta manu minitantis. *Boxhorn.*

O BARATHRVM!] Tale illud Virgil. *mihi tellus ima dehiſcat.*

PLENOS SANGVINIS.] *Plenos ſanguinis,* exponunt ad illud Virgil. 2. Æn.
--- quibus integer ӕvi ſanguis.
Ideoque adultos & robuſtos: quos non vult amplius ſibi diſcipulos.

FIAM, VT EGO OPINOR, HERCVLES.] Linus Herculem in Muſica diſcipulum objurgans, ab ipſo alliſa in caput cithara occiſus eſt.

NE PHOENIX.] *Phœnix* Achillem diſcipulum à Paride ad Trojam interfectum Peleo nuntiavit.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Teque ad patrem eſſe mortuum renunc em.
PI. *Satis hiſtoriarum eſt.* LY. *hic vereri perdidit.*
Compendium edepol haud ætati optabile
Feciſti, cum iſtanc nactus impudentiam.
Occiſus hic homo eſt. ecquid in mentem eſt tibi,
Patrem tibi eſſe? PI. *tibi ego, aut tu mihi ſer-* GRVT. haud tu mihi, &c
vos es?
LY. *Pejor magiſter te iſtæc docuit, non ego.*
Nimio es tu ad iſtas res diſcipulus docilior,
Quam ad illa, quæ te docui, ubi operam perdidi.
PI. *Iſtactenus tibi, Lyde, libertas data eſt.*
Orationis ſatis eſt. ſequere me, ac tace.
LY. *Edepol feciſti furtum in ætatem malum,* *V. C.* furtum ætati malum.
Quom iſtæc ſlagitia me celaviſti, & patrem.

ACTVS SECVNDI SCENA PRIMA.

CHRYSALVS.

HErilis patria ſalve: quam ego biennio,
Poſtquam hinc in Epheſum abii, conſpicio lubens.
Saluto te vicine Apollo, qui ædibus

SATIS HISTORIARVM EST.] *Hiſtoriarum* appellatione intelliguntur apud Plautum etiam fabulæ, & omnia, quæ ad cognitionem antiquitatis pertinent. *Lambin.*

FVRTVM.] Κλεπτεὼ, κλέμμα, pro calliditate & aſtutia, qua quis conſilium ſuum occultat. Sic & κλέπτειν pro fallere & latere, & voluntatem celare, Græci utuntur. *Lambin.* Recte ſe habet ut editum eſt, *feciſti furtum in ætatem malum.* In ætatem pro in ætate, ut apud Ciceronem & alios veterum, *in civitatem*, pro in civitate. *In ætate*, id eſt, in vita, interdum. Et ſic Plautus ſæpe loquitur; ut in Trinummo act. 1. ſcen. 1. *Immane eſt facinus, verum in ætate utile.* Id eſt, interdum utile, in vita utile. In eadem Comœdia act. 2. ſcen. 4. *Vtrumque, Lesbonice, in ætate haud bonum eſt.* Peſſimi illi libri veteres quos vidit Scaliger, in quibus legitur, *feſtum architectu malum.* A malo architecto hæc ſcriptura. In hac ipſa Comœdia:

Compendium ædepol haud ætati optabile
Feciſti, cum iſtanc nactus es impudẽtiam.

Id eſt, vitæ tuæ. *Salmaſ.*

HERILIS PATRIA SALVE.] Mos erat, ut qui primum ingrederentur regionem aliquam, ad eamve ex intervallo reverterentur, religioſe eam ſalutarent: idque, quoniam cuique loco ſuum quendam Genium præeſſe arbitrabantur. *Heinſius.*

VICINE APOLLO.] Apollinem *Proſtaterium* intelligit, quem veluti præſidem in veſtibulo domus Athenienſes colebant: Bacchides autem Athenis agi finguntur. *Turneb.* *Lares vicini*, & *viales*, vicorum præſtites: apud Græcos ϑεοὶ ἀγυεῖς nominabantur: iique erant

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Propinquus noſtris accolis, venerorque te.
Ne Nicobulum me ſinas, noſtrum ſenem
Prius convenire, quam ſodalem viderim
Mneſilochi Piſtoclerum, quem ad epiſtolam
Mneſilochus miſit ſuper amicâ Bacchide.

ACTVS SECVNDI SCENA SECVNDA.

PISTOCLERVS, CHRYSALVS.

MIrum eſt, me, ut redeam, te opere tanto quæſere,
Qui abire hinc nullo pacto poßim, ſi velim:
Ita me vadatum amore vinctumque attines.
CH. *Pro dii immortales, Piſtoclerum conſpicor.*
O Piſtoclere, ſalve. PI. *ſalve, Chryſale.*
CH. *Compendii verba multa jam faciam tibi.*
Venire tu me gaudes, ego credo tibi.
Hoſpitium & cænam pollicere, ut convenit
Peregre advenienti: ego autem venturum annuo.
Salutem tibi ab ſodali ſolidam nuncio.
Rogabis me ubi ſit. PI. *vivitne & recte valet?*
CH. *Iſtuc volebam ego ex te percunctarier.*
PI. *Quî ſcire poſſum?* CH. *nullus plus.* PI. *quemnam ad mo-(dum?*
CH. *Quia ſi illa inventa eſt, quã ille amat, vivit recte & valet:*
Si non inventa eſt, minus valet, moribundus eſt.
ANIMA eſt amica amanti: ſi abeſt, nullus eſt:

Apollo & Bacchus. Itaque hic falluntur qui *vicinum* interpretantur τὸν προστατήριον, cum τὸν ἀγυιέα deberẽt. *Meurſius.*

QVAESERE.] Id eſt, orare. Lucret. lib. 5.---- *Et prece quæſit*
Ventorum paces. ----
Ita noſter alibi: *Quæſo deos*, id eſt, invoco. Manil. l. 1. *Quæſiuere deos*, i. invocarunt. ibid. *quæſitus rector Olympi*, id eſt, invocatus. *Scalig.*

VADATVM.] V. N. Curc. act. 1. ſc. 3.

ANIMA EST.] Vulgata lectio non eſt ſollicitanda, ſi recte exponatur. *Anima*, inquit, eſt amica amanti. Hoc ſic generatim adfirmavit. Rationem deinde reddit, cur ita videatur. Si abeſt anima nullus eſt homo, utpote mortuus. Ita amanti ſi abeſt amica, nullus eſt. Quod adjicitur jam, nihil ad comparationem amicæ cum anima facit, ſed ad ſolam amicam pertinet. In eo tantum ſimilis eſt anima & amica in amante, quod ſi utrumvis abſit nullus eſt. Quæ ſequuntur, ſolum amicæ reſpectu dicuntur non etiam animæ. *Si adeſt, res nulla eſt.* Id eſt, ſi amica adeſt amanti ipſe quidem eſt aliquis, quia per amicam

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Si adeſt, res nulla'ſt: ipſus eſt nequam & miſer.
Sed tu quid factitaſti mandatis ſuper?
PI. *Egon' ut quod ab illo attigiſſet nuncius,*
Non impetratum id advenienti ei redderem?
Regiones colere mavellem Acheruntic as.
CH. *Eho, an inveniſti Bacchidem?* PI. *Samiam quidem.*
CH. *Vide quæſo, nequis tractet illam indiligens.*
Scis tu, ut confringi vas cito Samium ſolet.
PI. *Iamne, ut ſoles?* CH. *dic ubi ea nunc eſt, obſecro?*
PI. *Hîc exeuntem me unde aſpexiſti modo.*
CH. *Vt iſtuc eſt lepidum: proxumæ viciniæ*
Habitat. & quidnam meminit Mneſilochi? PI. *rogas?*
Immo unice unum plurimi pendit. CH. *papæ!*
PI. *Immo ut eum credis? miſera amans deſiderat.* ACID. miſere.
CH. *Scitum iſtuc.* PI. *imo Chryſale, hem non tantulum*
Vnquam intermittit tempus, quin eum nominet.
CH. *Tanto hercle melior Bacchis.* PI. *immo.* CH. *immo hercle abiero*
Potius. PI. *num invitus rem bene geſtam audis heri?*
CH. *Non herus, ſed actor mihi cor odio ſauciat.*
Etiam EPIDICVM, *quam ego Fabulã æque ac me ipſum amo,*

cam vivit, ut per animam, ſed ipſius res nulla eſt, quæ prodigitur in gratiam amicæ. Atque licet ſit ac vivat, nequam tamen eſt ac miſer, re nimirum peſſundata. Vivit amans per amicam, ut per animam, ſi adſit. Si abſit, id eſt, ſi ea careat tum nullus eſt, æque ac ſi careat anima. Sed ſi habeat amicam tum ipſius res nulla eſt, & ipſe vivit & ſpirat per illam, ſed tamen miſer eſt ac nequam, re conſumpta ac perdita. *Salmaſ.*

QVOD AB ILLO ATTIGISSET.] Tò *quod*, idem quod, *propter quod*, qua de re, id eſt, quam ob cauſſam. Et, *nuncius ab illo*, dictum, ſicut illud Lucretii, *fulgor ab auro*, pro auri. Porro eleganter *nuncius attigiſſe dicitur*: ut vel hac Fab. act. 4. ſc. pen.

---- ſi à me tetigit nuncius, &c. Schoppius.

VIDE QVAESO.] Iocus: alludit ad vaſa Samia quæ ex luto Samio ficta erant, idcirco fragilia. *Lambin.*

IAMNE VT SOLES.] Iocus non intellectus interpretibus in ſervum indiligentem, cujus incuria & negligentia vaſa Samia ſæpius confringebantur. An, inquit, etiamnum confringis & perdis vaſa Samia, ut ſoles? *Boxhorn.*

SCITVM ISTVC.] *Scitum* licet interpretari, commode: quod ſcilicet ſit amor mutuus, qui idem ſolet eſſe, *amor cultu optimus*, ut ait alias. Sed cum Vet. Cod. haberet, *Dictum iſtuc*, legendum credidi, *Fictum amare*; meretricum eſt ficte amare. Ait igitur amorem fingere Bacchidem. Corripit Piſtoclerus, aitque nihil eſſe ficti: ejus rei indicium eſſe, quod frequentiſſimam faciat Mneſilochi mentionem. *Diſſald.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Nullam æque invitus ſpecto, ſi agit Pellio.
Sed Bacchis etiam fortis tibi viſa? PI. *rogas?*
Nî nactus Venerem eſſem, hanc Iunonem dicerem. LIPS. ducerem.
CH. *Edepol, Mneſiloche, ut rem hanc natam eſſe intellego,*
Quod ames, paratum eſt, quod des, invento eſt opus.
Nam iſtoc fortaſſe aurum eſt opus. PI. *Philippeo quidem.*
CH. *Atque eo fortaſſe jam opus eſt.* PI. *immo etiam prius.*
Nam jam huc adveniet Miles. CH. *& miles quidem!*
PI. *Qui de amittendâ Bacchide aurum hîc exigit.*
CH. *Veniat quando volt, atque ita ne mihi ſit mora.*
Domi eſt: non metuo, nec quoiquam ſupplico,
Dum quidem hoc valebit pectus perfidia meum.
Abi intro, ego hîc curabo. tu intus dicito
Mneſilochum adeſſe Bacchidi. PI. *faciam ut jubes.*
CH. *Negotium hoc ad me attinet aurarium.*
Mille & ducentos Philippos attulimus aureos
Epheſo, quos hoſpes debuit noſtro ſeni.
Inde ego hodie aliquam machinabor machinam,
Vnde aurum efficiam amanti herili filio.
Sed foris concrepuit noſtra: quinam exit foras?

SI AGIT PELLIO.] *P. Pollionem* circa hæc tempora Comœdum minorum partium fuiſſe, & in artificio ſuo parum probatum famæ populari, certiſſimum eſt: quem heic a Plauto tangi veri diſſimile non eſt. Nihil autem refert, ſive *Pellionem* ſive *Poll.* legas: ſic enim caſci illi enunciabant, *Apollinem* & *Apellinem.* Mentio hujus & apud Symmachum lib. 10. Epiſt. 2. *Non idem honor in pronunciandis fabulis P. Pollioni, qui Ambivio fuit.* I. Gul.

FORTIS.] Id eſt, *formoſa*, Servius & Nonius. nimirum *fortes* dicebant veteres quidquid quaque in re excelleret. inde *fortis* pro formoſo, pro divite, pro nobili. Anacreon: νικᾷ δὲ καὶ σίδηρον καὶ πῦρ καλή τις οὖσα, id eſt, *Ferrum & ignem ſuperat mulier quæ formoſa eſt.* Mercer.

NÎ NACTVS VENEREM.] Hoc vult: Niſi meam amicam pro Venere haberem, dicerem alteram Iunonem eſſe. Sed quia inter Venerem & Iunonem de forma non convenit, ideo non audeo has lites inter ipſas ſerere, neque alteri præjudicare, etſi mea mihi Venus ſit. *Piſtor.*

NE MIHI SIT MORAE.] Quaſi dicat: Tantum abeſt, ut eum ſim moraturus in nummis expediendis, ut verear, ne ille me paratum moretur. *Lambin.*

PHILIPPOS AVREOS.] Nummos Philippi Macedonis imagine ſignatos: de quorum valore, vide notas Aulul. act. 3. ſc. 2. vſ. ult.

ACTVS SECVNDI SCENA TERTIA.

NICOBVLVS, CHRYSALVS.

EBo in Piræum viſam, ecquæ advenerit CAM. piræeum.
In portum ex Epheſo navis mercatoria.
Nam meus formidat animus, noſtrum tam diu
Ibi deſidere, neque redire filium.
CH. *Extexam ego illum pulchre jam, ſi dii volunt.*
Haud dormitandum eſt. eſt opus chryſo Chryſalo.
Adibo nunc, quem quidem ego hodie faciam hic arietem
Phryxi, itaque tondebo auro uſque ad vivam cutem.
Servos ſalutat Nicobulum Chryſalus.
NI. *Pro dî immortales! Chryſale, ubi mihi eſt filius?*
CH. *Quin tu primum ſalutem reddis quam dedi!*
NI. *Salve. ſed ubinam eſt Mneſilochus?* CH. *vivit, valet.*
NI. *Venitne?* CH. *venit.* NI. *evax! aſperſiſti aquam.*
Benene uſque valuit? CH. *pancratice atque athletice.*
NI. *Quid hoc? qua cauſſa eum hinc in Epheſum miſeram*
Accepitne aurum ab hoſpite Archidemide?
CH. *Heu cor meum & cerebrum, Nicobule, finditur,*
Iſtius hominis ubi ſit quaque mentio.
Tun' hoſpitem illum nominas hoſtem tuum?
NI. *Quid ita hercle obſecro?* CH. *quia edepol certe ſcio,*
Vulcanus, Sol, Luna, Dies, Dei quatuor,
Sceleſtiorem nullum illuxere alterum.
NI. *Quamne Archidemidem?* CH. *quam, inquam, Archidemidem.*
NI. *Quid fecit?* CH. *quid non fecit? quin tu id me rogas.*

EXTEXAM.] Spoliabo illum auro. *Extexere* eſt, telam ſua textura, aut lana nudare. *Lamb.*

FACIAM HIC ARIETEM PHRYXI.] Quem ego tondebo & auro ſpoliabo, ut arietem Phryxi, cujus vellus aureum erat.

ADSPERSISTI AQVAM.] Eſt, quod Ter. Andr. 2. 1. dixit, *Reddidiſti animum.* Trucul. *Adſperſiſti aquam: jam rediit animus.*

PANCRATICE ATQVE ATHLETICE] Vide notas Epid. 1. 1. 18.

ILLVXERE.] Active: pro *illuſtravere.* Vel Dic: Dii quatuor non luxere in ſceleſtiorem alterum. *Lambin.*

QVAMNE ARCHIDEMIDEM.] Ambiguum erat illud ſervi, *ſceleſtiorem nullum alterum*: itaque Senex interrogat, An alterum nullum, quam Archidemidem? & ille iterum; Ita vero, inquit, ajo, quam Archidemidem. *Acidal.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Primum dum inficias ire cœpit filio.
Negare ſe debere tibi triobulum.
Continuo antiquom hoſpitem noſtrum ſibi
Mneſilochus advocavit, Pelagonem ſenem:
Eo præſente homini extemplo oſtendit ſymbolum,
Quem tute dederas ad eum, ut ferret, filio.
NI. *Quid, ubi ei oſtendit ſymbolum?* CH. *infit dicere:*
Adulterinum, & non eum eſſe ſymbolum:
Quotque innocenti ei dixit contumelias!
Adulterare eum ajebat rebus cæteris.
NI. *Habetin' aurum? id mihi primum dici volo.*
CH. *Poſtquam quidem Prætor recuperatores dedit,*
Damnatus demum, vi coactus reddidit
Ducentos & mille Philippûm. NI. *tantum debuit.*
CH. *Porro etiam auſculta pugnam, quam voluit dare.*
NI. *Etiamne eſt quid porro?* CH. *hem accipe: trina hæc nunc (erit.*
NI. *Deceptus ſum. Autolyco hoſpiti aurum credidi.*
CH. *Quin tu audi.* NI. *immo ingenium avidi haud pernoram (hoſpitis.*
CH. *Poſtquam aurum abſtulimus, in navem conſcendimus,*
Domum cupientes. forte ut aſſedi in ſtega,
Dum circumſpecto, atque ego lembum conſpicor:
Longum eſt rigorem maleficum exornarier. MVR. ſtrigorem.

OSTENDIT SYMBOLVM.] Solebant Græci in pactis conventis uti quibuſdam teſſeris, quæ σύμβολα vocabantur, quæ loco tabellarum & ſyngrapharum erant: atque ex his jus dicebatur. Meminit Ariſtot. & Demoſt. in Philipp. *Turneb.*

PRAETOR RECVPERATORES DEDIT.] *Recuperatores*, judices, qui à Prætore in privatis controverſiis quacunque de re ageretur, dabantur. ita dicti, quod per eos ſuum quiſque jus recuperare poſſet. Nunc *Iudices delegati* vocantur. *Hotoman.*

TRINA.] *Trina* exponit Lamb. triplex: nullo ſenſu. *Trina*, eſt tertia pugna. Nam primo plane negarat, ſe debere, & ſymbolum adulterinum dixerat; ſecundo pugnatum erat in judicio apud recuperatores; tertio inſidias ſtruxerat. *Boxhorn.*

AVTOLYCO.] *Autolycus* Siſyphi filius, Sinonis illius pater. imo Mercurii fuit filius, Vlyſſis avus maternus: qui animalium, quæ furto abſtulerat, colorem mutabat. Mart. lib. 8. 59.
Non fuit Autolyci tam piceata manus.
Lambin.

STEGA.] *Stegæ* tabulatum navis, & quaſi proſcenium, in quo nautæ ambulant. ςέγη Arbitro *conſtratum puppis* eſt. hinc *Cicer.* in Verr. *navis conſtrata*, quæ Cæſari *tecta*. VVouvver.

LONGVM EST.] Corruptus quidem eſt locus, ut manifeſto apparet, ſed qui ita corrigendus videatur:

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

NI. Perii hercle. lembus ille mihi lædit latus.
CH. Is erat communis cum hoſpite & prædonibus.
NI. Adeon' me fuiſſe fungum, ut qui illi crederem!
Cum mihi ipſum nomen ejus Archidemidis
Clamaret, dempturum eſſe, ſi quid crederem.
CH. Is noſtræ navi lembus inſidias dabat.
Occœpi ego obſervare eos, quam rem gerant.
Interea è portu noſtra navis ſolvitur.
Vbi portu eximus, homines remigio ſequi, V. C. remulco.
Neque aves, neque venti citius. quoniam ſentio
Quæ res gereretur, navem extemplo ſtatuimus.
Quom vident nos ſtare, occeperunt ratem
Turbare in portu. NI. edepol mortales malos!

---- Ego tum lembum conſpicor
Longum à ſtrigone malefico exornarier.

Strigones vel *ſtrigores* denſarum virium homines & exerciti. Exornabatur ille lembus ab homine ſtrigone ac malefico. Plures quidem erant in illo lembo, ut ex ſequentibus liquet, ſed exornabatur & parabatur ab uno præcipue ſtrigone malefico, qui magiſter erat lembi. Cæterum cum *ſtrigo* ſignificet fortem robuſtum ac denſarum virium, æque de lembo ipſo id dici poteſt quam de homine, ac legi omnino debet;

---- atque ego lembum conſpicor
Longum, ſtrigonem, maleficũ exornarier.

Sic nihil aut parum à veſtigiis veteris lectionis receditur. *Salmaſius.* Legendum conjicebam; *ego tum lembum conſpicor Longum, & remorum* (aut *remigionum*) *maleficium exornarier. Remorum maleficium*, id eſt, remiges maleficos; ut *ſcelus hominis*, id eſt, homo ſceleſtus, & ejuſmodi alia. *Exornarier*, id eſt, inſtrui, apparari. Nimis enim ridiculi ſunt, qui de maleficio hoc longo ſermone non exornando agi hic putant. *Boxhornius.*

ARCHIDEMIDIS.] Alludit ad verbum *demo*; quod exauditur in nom. *Archidemidis*. Vitabant autem Romani mala nomina. *Douza.*

RATEM TVRBARE.] Ratem ſuam ita agitare, ut non procederet. *Lambin.* ſed *Acidalius* nec ſibi nec ulli alii apparere exiſtimat, quomodo in portu navem turbarint, qui jam inde exierant. De correctione tamen deſperat. Non deſperaſſent aut aberraſſent interpretes, ſi quid hic *turbare* ſignificet, intellexiſſent. Non occeperunt pyratæ iſti *ratem turbare in portu*, ſed, *turbare in portum*. Et ſic haud dubio legendum eſt. *Turbare* hic idem eſt, quod impellere, remis ſcilicet aut remigio. Eo verbo id ſignificari docet compoſita; *Exturbare*, expellere, *deturbare*, ejicere. *Turbata acies* ſæpe dicitur impulſa. *Boxhornius.* Illud *turbare* me plane turbat. Et nihil hic poteſt ſignificare. Vult dicere lembi illius homines, qui à portu exierant ad eos perſequendos, in portum ſe recepiſſe, ubi viderunt eos quos perſequebantur navem ſuam extemplo ſtatuiſſe.

Quoniam vident nos ſtare, occeperunt ratem
Turbare in portu.

Non erant in portu, nam dicit eos ſecutos eſſe ſuam navim remigio; jam igitur è portu ſolverant. Proclive eſt legere *in portum*. Sed quid eſt turbare in portum? An propellere vel impellere? Videtur hunc ſenſum exigere loci ſententia. Sed *turbare* in ea ſignificatione

Quid denique agitis? CH. *rurſum in portum recipimus.*
NI. *Sapienter factum à vobis. quid illi poſtea?*
CH. *Revorſionem ad terram faciunt veſperi.*
NI. *Aurum hercle auferre voluere, ei rei operam dabant.*
CH. *Non me feſellit, ſenſi: eo exanimatus fui.*
Poſtquam nos vidimus auro inſidias fieri,
Capimus conſilium continuo, poſtridie
Auferimus inde aurum omne illis præſentibus,
Palam atque aperte, ut illi id factum ſciſſerent.
NI. *Scite hercle. cedo, quid illi?* CH. *triſtes ilico,*
Quom extemplo à portu ire nos cum auro vident.
Subducunt lembum capitibus quaſſantibus.
Nos apud Theotimum omne aurum depoſuimus, SCHOPP. depoſivimus, *antiq.*
Qui illic ſacerdos eſt Dianæ Epheſiæ.
NI. *Qui iſtic Theotimus eſt?* CH. *Megalobuli filius,*
Qui nunc in Epheſo eſt, Epheſis cariſſumus.
NI. *Næ ille, hercle, mihi multo tanto carior.*
Si me illoc auro tanto circumduxerit.
CH. *Quin in ipſa æde Dianæ conditum eſt.*
Ibidem publicitus ſervant. NI. *occidiſtis me.*

quis legit? Puto igitur librarios verbum ſibi ignoratum mutaſſe notiſſimo. Ita ſcripſerat forte Plautus; *occœperunt ratem urbare in portum*, id eſt, cœperunt redire verſus portum, ſed non recta, ne viderentur nimirum hoc conſilium cepiſſe non perſequendi, verum per circuitum hoc fecerunt. Nam *urbare* eſt circuire & circumducere. Ita ergo cœperunt ratem in portum circumducere. *Vrnare* vel *urbare*, ut etiam ſcribebatur, id plane ſignificat. Vetus auctor apud Feſtum, *circum ſeſe urnat ad pedes, terra occultat caput*. Ita urnare vel urbare ratem, eſt cum circuitione ducere, non recta. *Salmaſ.*

SACERDOS EST DIANAE.] Furtum facilius committunt homines, quam ſacrilegium. Inde mos veterum res cariſſimas in templis deponendi. Inde olim Romanorum ærarium in templo Saturni. *Boxhorn.*

MEGALOBVLI FILIVS.] Lego, *Megalobuzi*: vel, quod idem valet, *Megabyzi*. Suidas: Μεγάβυζος, ὄνομα κύριον. *Strabo* lib. 14. ubi de Dianæ Epheſiæ templo agit, commemorat, generali nomine ita omnes ejus ſacerdotes appellatos: eunuchoſque fuiſſe, & cuſtodiæ ſocias virgines habuiſſe. Sed hoc quid eſt, quod Plautus dicit, *Theotimum filium Megabyzi*, ſi ille Megabyzus eunuchus? explico. *Megabyzi filius* idem valet, ac ſi dixiſſet *Megabyzus*: nam appellativum illud nomen fuit: quomodo ἰατροῦ παῖς, pro eo quod eſt ἰατρός. *Meurſ.*

CARIOR.] Id eſt, damnoſior, ſumtuoſior. ἀμφιβολία.

PVBLICITVS SERVANT.] Cum enim cariſſima in templis olim deponerentur, publici erant & armati templorum cuſtodes. Nepos in vitâ Annibalis, *Gor-*

tynii

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Nimio hîc privatim ſervaretur rectius.
Sed vos nihilne attuliſtis inde auri domum?
CH. *Immo etiam. verum, quantum attulerit, neſcio.*
NI. *Quid, neſcis?* CH. *quia Mneſilochus noctu clanculum*
Devenit ad Theotimum: nec mihi credere,
Nec quoiquam in navi voluit, eo ego neſcio
Quantulum attulerit; verum haud permultum attulit.
NI. *Etiam dimidium cenſes?* CH. *non edepol ſcio.*
Verum haud opinor. NI. *fertne partem tertiam?*
CH. *Non hercle opinor. verum verum neſcio.*
Profecto de auro nihil ſcio, niſi neſcio.
Nunc tibimet illuc navi capiundum eſt iter,
Vt illud reportes aurum ab Theotimo domum.
Atque heus tu. NI. *quid vis?* CH. *annulum gnati tui*
Facito ut memineris ferre. NI. *quid opu'ſt annulo?*
CH. *Quia id ſignum eſt cum Theotimo, qui eum illi afferet,*
Ei aurum ut reddat. NI. *meminero, & recte mones.*
Sed diveſne eſt iſtic Theotimus? CH. *etiam rogas?*
Qui ſoccis habeat auro ſubpactum ſolum. — *E.V.* qui auro habeat ſoccis, &c.
NI. *Cur ita faſtidit?* CH. *tãtas divitias habet.*
Neſcit quid faciat auro. NI. *mihi dederit velim.*
Sed quî præſente id aurum Theotimo datum eſt?
CH. *Populo præſente. nullu'ſt Epheſi, quin ſciat.*
NI. *Iſtuc ſapienter ſaltem fecit filius,*
Cum diviti homini id aurum ſervandum dedit:
Ab eo licebit quamvis ſubito ſumere.
CH. *Immo hem tantiſper nunquam te morabitur,*
Quin habeas illud quo die illuc veneris.
NI. *Cenſebam me effugiſſe à vita marituma,*
Ne navigarem tandem hoc ætatis ſenex,

tynii templum magna cura cuſtodiunt, non tam à cæteris, quam ab Annibale, ne quid ille, inſcientibus illis, tolleret ſecumque portaret. Exſtat enim illo loco ſimillimum huic exemplum. *Boxhorn.*

QVI SOCCIS HABEAT AVRO SVPPACTVM SOLVM.] *Solum*, hic eſt calceamenti ſolea. Ergo aureis clavis calceos ille fixit.

POPVLO PRAESENTE.] Ex veterum more. Nepos eodem loco: *Amphoras auro & argento opertas, Gortyniis præſentibus depoſuit in templo Dianæ.* Ne ſcilicet depoſitum poſtea negaretur. *Boxh.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Id mihi haud utrum velim licere intellego;
Ita bellus hoſpes fecit Archidemides.
Vbi nunc eſt ergo meus Mneſilochus filius?
CH. *Deos atque amicos iit ſalutatum ad forum.*
NI. *At ego hinc ad illum, ut conveniam quantum poteſt.*
CH. *Ille eſt oneratus recte, & plus juſto vehit.*
Exorſa hæc tela non male eſt omnino mihi,
Vt amantem herilem copem facerem filium:
Ita feci, ut aurum quantum vellet ſumeret.
Quantum autem libeat reddere, ut reddat patri.
Senex in Epheſum hinc ibit aurum arceſſere:
Hîc noſtra agetur ætas in malacum modum,
Si quidem hîc relinquet, nec ſecum abducet ſenex
Me & Mneſilochum, quas ego hîc turbas dabo!
Sed quid futurum eſt, cum hoc ſenex reſciverit?
Cum ſe excucurriſſe illuc fruſtra ſciverit,
Noſque aurum abuſos? quid mihi fiet poſtea?
Credo hercle adveniens nomen mutabit mihi,
Facietque extemplo Cruciſalum me ex Chryſalo.
Aufugero hercle, ſi magis uſus venerit.
Si ero reprehenſus, macto ego illum infortunio:
Si illi ſunt virgæ ruri, at mihi tergum domi eſt.
Nunc ibo, herili filio hanc fabricam dabo,
Super auro, amicaque ejus inventa Bacchide.

ACTVS TERTII SCENA PRIMA.

LYDVS.

Pandite atque aperite propere januam hanc Orci, obſecro:
Nam equidem haud aliter eſſe duco. quippe quo nemo advenit,

VTRVM VELIM.] Non mei jam res eſt arbitrii. Velim, nolim, navigandum eſt. *Boxhorn.*

COPEM FACEREM.] *Cops, id eſt, copia, inde copis, id eſt, copioſus.* Gloſſæ Papiæ. Sic enim legendum. Male *copſus,* pro, *copis,* editum eſt. *Boxhorn.*

SI MAGIS VSVS VENERIT.] Si utilius fuerit. *Lambin.*

INFORTVNIO.] Damno virgarum, quarum in tergo meo faciet jacturam. *Boxhorn.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Niſi quem ſpes reliquere omnes, eſſe ut frugi poßiet.
Bacchides, non Bacchides, ſed Bacchæ ſunt acerrumæ.
Apage iſtas à me ſorores, quæ hominum ſorbent ſanguinem.
Omnis ad perniciem inſtructa domus optume atque opipare.
Quæ ut aſpexi, me contuli protinam in pedes.
Egone ut hæc concluſa geſtem clanculum? ut celem patrem,
Piſtoclere, tua flagitia, aut damna, aut deſpoliabula? Mſſ. deſidiabula.
Quibus patrem, & me, teque, amicoſque omnes affectas tuos
Ad probrum, damnum, flagitium appellere una & perdere.
Neque mei, neque tui intus puditum eſt factis quæ facis:
Quibus tuum patrem, meque unâ, amicos, affines tuos,
Tuâ infamiâ feciſti gerulifigulos flagitii.
Nunc priuſquam malum iſtoc addis, certum eſt jam dicam patri.
De me culpam hanc demolibor jam, & ſeni faciam palam,
Vt eum ex lutulento cœno propere hinc eliciat foras. I. GVL. luculento.

ACTVS TERTII SCENA SECVNDA.

MNESILOCHVS.

MVLTIS MODIS meditatus egomet mecum ſum, & ita eſſe arbitror:
HOMINI AMICO, qui eſt amicus, ita uti nomen poßidet,
Niſi deos, ei nihil præſtare. id opera expertus ſum eſſe ita.
Nam ut in Epheſum hinc abii. (hoc factum eſt ferme ab hinc biennium)

DESPOLIABVLA.] Quibus ad paupertatem redigeris. *Deſpoliat, detrahit, ad paupertatem redigit.* Gloſſæ. *Boxhorn.*

ADFECTAS APPELLERE.] Pro προσοχύζειν. tranſlatum à navi, quam ad portum nautæ appellunt.

GERVLIFIGVLOS FLAGITII.] *Gerulus*, apud veteres non ὁ βαστάζων, ut poſtea, ſed ὁ πράττων καὶ πρακτὴρ dictus eſt. hoc loco Plautus *Gerulifigulos* dixit gerulos & figulos, hoc eſt, πρακτῆρας καὶ πλάστας, Scalig. Mens horum eſt; tu feciſti tuis infamibus dictis ut tuus pater, & ego tuus præceptor dicamur quaſi auctores horum flagitiorum: quod pater ita te fecerit, & ego te finxerim ac docuerim, ut tam flagitioſus exiſteres. *Gerulus* propter patrem, *Figulus*, propter præceptorem. Nam *Gerulus*, ut Scalig. & Gloſſæ docent; non erat, qui aliquid portat, ſed qui efficit. *Goldaſtus.*

Ex Epheſo huc ad Piſtoclerum meum ſodalem literas
Miſi, amicam ut mihi inveniret Bacchidem. illum intellego.
Inveniſſe, ut ſervos meus mihi nunciavit Chryſalus.
Condigne is quam technam de auro advorſum meum fecit patrem. *Alii*, qui aut quoq; tech.
Vt mihi amanti copia eſſet! ſed æquom id ei reddere.
Nam pol quidem, meo animo, INGRATO HOMINE *nihil impenſiu'ſt,*
Maleſactorem amitti ſatius, quam relinqui beneficium.
NIMIO PRAESTAT *impendioſum te, quam ingratum dicier.*
Illum laudabunt boni; hoc etiam ipſi culpabunt mali. Lamb. hunc.
Quâ me cauſſâ magis cum curâ eſſe eâ quam obvigilate eſt opus.
Nunc, Mneſiloche, ſpecimen ſpecitur, nunc certamen cernitur.
Siſne nec ne, ut eſſe oportet; malus bonus, cujuſmodi;

SED AEQVVM EI REDDERE.] Ita legendum aperte declarant, quæ ſtatim ſubjicit; *Nam pol. q.* &c. Negat committendum ſibi eſſe, ut ingratus habeatur: ideoque diligenter ſibi videndum, quomomodo gratiam Chryſalo referat. *Muret.*

INGRATO HOMINE NIHIL IMPENSIV'ST.] Nunquam efficient interpretes ut vox *impenſius* cohærere poſſit cum ingrato, eo ſenſu quo ponitur apud Latinos. Non enim, ut volunt, *impenſum* contrarium eſt, ei notioni qua ſimplex *penſum* uſurpatur, cum dicitur *nihil penſi habere*. Sed nec *pendere* & *impendere* contraria ſunt, haud ſane magis quam *tribuere* & *intribuere*. Vnde *intributiones* pro tributis. Quam *tendere* & *intendere*, *ferre* & *inferre*, & ſimilia. Inde *impenſum* pro gravi, charo, pretioſo; à quo *impenſius*, enixius, largius. Virgilius: *tanto me impenſius æquum eſt Conſulere.* Id eſt, magis. *Impendio* quoque adverbium pro valde. Item *impenſum pretium*, pro magno, & *impenſo* vel *impenſe*, pro chare. *Luſcinias ſoliti impenſe prandere coëmptas.* Gloſſæ: *Impenſus*, δαψιλής. Legendum igitur in verſu Plautino, *grato homine nihil impenſius eſt.* Hoc eſt, nihil gravius, nihil pretioſius & carius grato homine. Poſſet etiam ſumi pro *impendioſius*. Nam paulo poſt dicit, *nimio præſtare impendioſum eſſe quam ingratum.* Impenſus quippe & impendioſus idem nempe δαψιλής, largitor, liberalis. Et tales ſunt grati homines, qui meminerunt accepti beneficii, & viciſſim in eum qui ſibi beneficus fuit, largiter & ipſi benefici eſſe & impendioſi geſtiunt. Nam *impendio* adverbium & *impenſe* idem ſignificant. Dicit poſtea ſatius eſſe malefactorem amitti, id eſt, inultum dimitti, quam beneficum relinqui, id eſt, quam benefico vices non rependere & in eum impendioſum eſſe. Nihil ergo homine grato impenſius. Quod non poteſt convenire ingrato, qui nihil rependere vult ac reponere illi à quo beneficiũ accepit. *Salm.*

QVAM NE CAVSSA.] Non puto quicquam eſſe mutandum. Cum ingratum damnavit, tanto magis ſe cum cura eſſe debere ait, & ſibi obvigilato opus eſſe ne ingratus ſit ſcilicet. Hoc enim ſubintelligendum. *Salmaſ.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Iuſtus, injuſtus; malignus, largus; commodus, incommodus.
Caveſis te ſuperare ſervom ſiris faciundo bene.
Vtut eris, moneo, haud celabis. ſed eccos video incedere.
Patrem ſodalis, & magiſtrum. hinc auſcultabo quã rem agant.

ACTVS TERTII SCENA TERTIA.

LYDVS, PHILOXENVS, MNESILOCHVS.

NVnc experiar, ſitne acetum tibi peracre in pectore.

LAMB. ſitne aceto tibi cor acre in pectore.

Sequere. PH. *quo ſequar? quo ducis nunc me?* LY. *ad illam, quæ tuum.*
Perdidit, peſſundabit tibi filium uni unicum.
PH. *Eja, Lyde: LENITER qui ſæviunt, ſapiunt magis.*
Minus mirandum eſt, illæc ætas ſi quid illorum facit,
Quam ſi non faciat. feci ego iſtæc itidem in adoleſcentiâ.
LY. *Hei mihi, hei mihi! iſtæc illum perdidit aſſentatio.*
Nam abſque te eſſet, ego illum haberem rectum ad ingenium bonum:
Nunc propter te tuamque pravos factus eſt fiduciam
Piſtoclerus. MN. *dii immortales, meum ſodalem hic nominat.*
Quid hoc negotii eſt, Piſtoclerum Lydus quod herum tam ciet?
PH. *Pauliſper, Lyde, eſt libido homini ſuo animo obſequi:*
Iam aderit tempus, cum ſeſe etiam ipſe oderit: morem geras:
Dum caveatur, præter æquom ne quid delinquat: ſine.
LY. *Non ſino, neque equidem illum me vivo corrumpi ſinam.*
Sed tu, qui tam pro corrupto dicis cauſſam filio,
Eademne erat hæc diſciplina olim, cum tu adoleſcens eras?
Nego tibi hoc annis viginti fuiſſe primis copiæ.
Digitum longe à pædagogo pedem ut efferres ædibus,

MALIGNVS, LARGVS.] Hæc recte inter ſe opponuntur. nam *Benignus* & *largus*, idem valent, id eſt, ſiſne illiberalis, an liberalis. *Lamb.*

COMMODVS, INCOMMODVS.] *Commodi* ſunt, qui ſeſe ad aliorum mores vel ſuo judicio accommodant, vel ſunt accommodati natura, & qui aliis facile obſequuntur & proſunt. ἀρθμίους Græci appellant. *Lambinus.*

NVNC.] *Nunc* adverſantis hic eſt, non temporis. *Lambinus.*

Idque ubi obtigerat, hoc etiam ad malum arceſſebatur malum, Dovz. accenſebatur.
Et diſcipulus & magiſter perhibebantur improbi.
Ante Solem exorientem niſi in palæſtram veneras,
Gymnaſii præfecto haud mediocris pœnas penderes.
Ibi curſu, luctando, haſtâ, diſco, pugillatu, pila,
Saliendo ſeſe exercebant magis, quam ſcorto, aut ſaviis:
Ibi ſuam ætatem extendebant, non in latebroſis locis.
Inde de hippodromo & palæſtra ubi reveniſſes domum,
Cincticulo præcinctus in ſella apud magiſtrum aſſideres:
Cum librum legeres. ſi unam peccaviſſes ſyllabam,
Fieret corium tam maculoſum, quam eſt nutricis pallium.
MN. *Propter me hæc nunc meo ſodali dici diſcrutior miſer.*
Ille innocens ſuſpicionem hanc ſuſtinet cauſſa mea.
PH. *Alii, Lyde, nunc ſunt mores.* LY. *id equidem ego certo ſcio.*
Nam olim populi prius honorem capiebat ſuffragio,
Quam magiſtro deſinebat eſſe dicto obediens.
At nunc priuſquam ſeptuennis eſt, ſi attigas eum manu,
Extemplo puer pædagogo tabula dirumpit caput.

ANTE SOLEM.] Miror hunc locum viris eruditiſſimis ſuſpectum non fuiſſe de mendo; cum tamen manifeſti arguatur, ex lege apud Æſchinem: qua cavet *Solon*, ludos literarios aut gymnaſia, ad exorientem ſolem tantum, non ante aperiri; claudi vero ante occaſum ſolis. Hinc nobis in promptu fuit, hunc verſum emendare ad hunc modum:

Adve ſolem exorientem niſi in palæſtram veneras.

Id eſt, ubi primum aperiebatur ludus & gymnaſium, quod fiebat ad exorientem ſolem, niſi veneras, Gymnaſii præfecto pænas dabas. Ne quis autem tricetur, ſciat Comædiam eſſe palliatam, & Scenam Athenis. *Petit.*

CINCTICVLO PRAECINCTVS.] *Cincticulus* adoleſcentium erat, ut *Cinctus* virorum, quæ zona latior, ſeu veſtis infra pectus, corpus comprehendens: ſimilis ſubligaculo Græce ζῶμα & ζῶσμα dicitur. quo nomine Græce etiam *Tunica* intelligitur. Et vetuſtiſſimi cincto uti, loco tunicæ, ſolebant: unde Horat. *cinctutos* vocat *Cethegos*. Iam, *Cinctum eſſe*, erat modeſtæ diſciplinæ argumentum. contra, *diſcinctum* eſſe, mores diſſolutos arguebat. Sulla de C. Iul. Cæſ. apud Suet. *Male præcinctum puerum caveatis*. quod fluxiore cincturâ uteretur. *Turn.*

NVTRICIS PALLIVM.] Hoc enim à pueris, dum comuntur & aluntur, varie maculatur. *Longol.*

NAM OLIM &c.] Nam olim honorem prius conſequebatut populi ſuffragio, quam magiſtro parere deſierat, hoc eſt, magiſtro parebat uſque ad eam ætatem, qua petere magiſtratus per leges licet. *Lambin.*

TABVLA.] Litteraria, in qua pueri litteras faciunt, id eſt, ſcribunt, & diſcunt. *Turneb.*

Cum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Cum patrem adeas poſtulatum, puero ſic dicit pater:
NOSTER ESTO, *dum te poteris defenſare injuria.*
Provocatur pædagogus: eho ſenex minimi pretii,
Ne attigas puerum iſtâ cauſſâ, quando fecit ſtrenue,
It magiſter quaſi lucerna uncto expretus linteo.
Itur illinc jure dicto. iſtoccine hic pacto poteſt
Inhibere imperium magiſter, ſi ipſus primus vapulet?
MN. *Acris poſtulatio hæc eſt, cum hujus dicta intellego.*
Mira ſunt, ni Piſtoclerus Lydum pugnis contudit.
PH. *Sed quis hic eſt, quem aſtantem video ante oſtium.* LY. *ô Philoxene.*
MN. *Deos propitios me videre, quam illum mavellem mihi.*
PH. *Quis illic eſt?* LY. *Mneſilochus, gnati tui ſodalis Piſtocleri:*
Haud conſimili ingenio atque ille eſt. qui in lupanari accubat.
Fortunatum Nicobulum, qui illum produxit ſibi.
PH. *Salvos ſis, Mneſiloche: ſalvom te advenire gaudeo.*
MN. *Dii te ament Philoxene.* LY. *hic enim rite productu'ſt patri,*
In mare it, rem familiarem curat, cuſtodit domum:
Obſequens obedienſque eſt mori atque imperiis patris.
Hic ſodalis, Piſtoclere, jam puer puero fuit.
Triduum non intereſt ætatis uter major ſiet:
Verum ingenium plus triginta annis majus eſt, quam alteri.

IT MAGISTER QVASI LVCERNA, VNCTO EXPRETVS LINTEO.] Legendum in hoc verſu; *It magiſter quaſi laterna uncto extertus linteo.* Nam de lucerna nugæ, & non eſt magna mutatio *laterna* pro *lucerna* legere. Nam in longobardico charactere, quo plerique veteres auctores deſcripti ſunt, *V* & *A* pæne ſimilem habent figuram, & *C* ac *T* ſæpe invicem permutantur. Laternæ erant corneæ, quæ uncto linteo, quo lucidiores eſſent, extergebantur. *Extertus* autem pro exterſus, ut *adgrectus fari* apud Ennium pro aggreſſus. Item Varro apud Nonium, *ut mangonum pueri, terti,* uncti, pro terſi. Ita hoc loco *extertus* omnino pro *expretus*, quod nihil ſignificat, ſcribendum. *Salmaſ.*

INHIBERE IMPERIVM.] Recte dicitur *inhibere imperium*, pro habere in aliquem imperium, & imperare. Etiam apud Livium legitur. Et *inhibere ſpem* apud Ciceronem pro habere; quod etiam notavit Turnebus. Idem Plautus in Sticho; *utrum Fontinali an Libero te imperium inhibere mavis?* Salmaſ.

DEOS PROPITIOS.] Εὐφημισμός: voluit enim dicere; Deos mihi iratos quam illum mallem me videre: id eſt, mallem me videri à diis iratis, quam à Lydo irato. hic enim iratus, erat gravis & ſævus. Vel ſimpliciter: Mallem me à diis videri, quam ab illo, hoc eſt, nollem me ab illo videri, ſed illa meliora. *Lambin.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

PH. Cave malum, & cōpeſce in illum dicere injuſte. LY. *tace:*
Stultus es, qui illi male ægre patere dici, qui facit.
Nam illum meum malum promptare malim, quam peculium.
PH. *Quî dum?* LY. *quia, malum ſi promptet, indies faciat minus.*
MN. *Quid ſodalem meum caſtigas, Lyde, diſcipulum tuum?*
LY. *Periit tibi ſodalis.* MN. *ne Dî ſirint.* LY. *ſic eſt, ut loquor.*
Quin ego cum peribat vidi, non ex audito arguo.
MN. *Quid factum eſt?* LY. *meretricem indigne deperit.* MN. *non tu taces?*
LY. *Atq́ acerrume atque æſtuoſe abſorbet, ubi quemq́ attigit.*
MN. *Vbi ea mulier habitat?* LY. *hîc.* MN. *unde eam eſſe ajunt?* LY, *ex Samo.*
MN. *Quæ vocatur?* LY. *Bacchis.* MN. *erras, Lyde: ego omnem (rem ſcio*
Quemadmodum eſt. tu Piſtoclerum falſo atq́ inſontem arguis.
Nam ille amico & benevolenti ſuo ſodali ſedulo
Rem mandatam exſequitur. ipſus nec amat: nec tu creduas.
LY. *Itane oportet rem mandatam gerere amici ſedulo,*
Vt ipſus in gremio oſculantem mulierem teneat ſedens?
Nullon' pacto res mandata poteſt agi, niſi identidem
Manus ferat ad papillas, labra à labris nuſquam auferat?
Namque alia memorare, quæ illum facere vidi, diſpudet:
Cum manum ſub veſtimenta ad corpus detulit Bacchidi,
Me præſente, neque pudere quicquam. quid verbis opus eſt?
Mihi diſcipulus, tibi ſodalis periit, huic filius.
Nam EGO ILLVM *periiſſe duco, quoi quidem periit pudor.* *Mſſ.* dico.

PROMPTARE.] Frequentativum à *promo.* Nihil autem hic viderunt interpretes. Sententia eſt; Malim illum ſæpius auribus ſuis promere & haurire dicta mala, ut tu quidem ea appellas, quibus officii ſui admonetur, quam peculium meum; ſicut tuum quotidie promit, & fædis libidinibus ſuis exhaurit. Malum meum, admonitiones meas, ſi ſæpius promptet, indies minus faciet mali. *Boxhorn.*

AT QVAE ACERRIMF, &c.] Deperit meretricem, non aliquam moderatam, ſed quæ inſtar maris æſtuoſi rapax & fervida eſt. *Lambin.* Talis illa Horat. I. Od. 27. *Atque acerrime eſt: abſorbet, ub.* Et cave quicquam arbitrere ſincerius. Meretrix comeſt & abſorbet amatorem, cum eum bonis & fortunis evertit: ut Moſtell. act. I. I. *Eſt* enim pro, *edit,* poſitum. *I. Gul.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Quid opu'ſt verbis? ſi operiri vellem pauliſper modo,
Vt opinor, illius inſpectandi mihi eſſet major copia:
Plus vidiſſem quam deceret, quam me atque illo æquom foret.
MN. *perdidiſti me ſodalis. egone illam mulierem*
Capitis non perdam? perire me malis malim modis.
SATIN VT QVEM tu habeas fidelem tibi, aut quoi credas, neſcias.
LY. *Viden', ut ægre patitur hic gnatum eſſe corruptum tuum,*
Suum ſodalem! ut ipſus ſeſe cruciat ægritudine!
PH. *Mneſiloche, hoc tecum oro, ut illius animum atque ingenium regas.*
Serva tibi ſodalem, & mihi filium. MN. *factum volo.*
PH. *In te ergo hoc onus omne impono. Lyde, ſequere hac me.* LY. *ſequor.* — Mſſ. impone.
Melius eſſet, me quoque una ſi cum illo relinqueres.
PH. *Affatim eſt, Mneſiloche: cura, & concaſtiga hominem probe,*
Qui dedecorat te, me, amicos atque alios flagitiis ſuis.

ACTVS TERTII SCENA QVARTA.

MNESILOCHVS.

AMiciorem nunc utrum credam magis — Mſſ. Pall. immitiorem.
Sodalemne eſſe, an Bacchidem, incertum admodum eſt,
Illum exoptavit potius? habeat. optume eſt:
Næ illa illud hercle cum malo fecit ſuo, meo. — *Alii*, fecit ſummo meo.
Nam mihi divini nunquam quiſquam creduat,

VIDEN', VT AEGRE.] Hic ſervus errat. non enim Piſtoclerum corruptum queritur, ſed Bacchidem ſibi præreptam. *Lambin.*

AMICIOREM.] Εἰρωνικῶς à calido adoleſcente prolatum. quo enim uterque, & Bacchis & Piſtoclerus, inhumaniorem atque infideliorem Mneſilocho ſe præbuit, eo venuſtius idem ſuppreſſit. nimirum qui toties infra ſtatim aliud loquitur, quam etiam ſentit. idem & hic fecit. *Taubman.*

SVO, MEO.] Quidam hæc ita accipiunt, quaſi *meo* ſit correctio ejus quod dixerat *ſuo*; Camerarius vero una dictione legit *ſuo-meo*: quaſi velit Mneſilochus; utriuſque incommodo factum, ut ſodalem Bacchis ſibi prætulerit. Ego non dubito quin *ſuo* & *meo* ſint diverſæ lectiones, quarum una tandem è margine irrepſit in textum, non inducta priore. Idque eo facilius fuit, quod ambæ ſine jactura ſenſus tolerari poſſint. Propterea τὸ *meo* audacter cum *Douza* deleo. *Diſſald.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Ni ego illam exemplis plurimis planeque amo.
Ego ſaxo haud dicet nactam, quem derideat.
Nam jam domum ibo, atque aliquid ſurripiam patri.
Id iſti dabo, ego iſtanc multis ulciſcar modis:
Adeo ego illam cogam uſque, ut mendicet meus pater.
Sed ſatin' ego animum mente ſincera gero? LIPS. animi mentem ſinceram.
Qui ad hunc modum hæc hîc, quæ futura, fabulor?
Amo hercle, opinor, utpote quod pro certo ſciam.
Verum quam illa unquam de mea pecunia
Ramentâ fiat plumeâ propenſior, CAM. plumbeâ.
Mendicum malim mendicando vincere.
Nunquam edepol viva me irridebit. nam mihi
Decretum eſt renumerare jam omne aurum patri.
Igitur mihi inani atque inopi ſubblandibitur:
Tum, cum mea illud nihilo pluris referet,
Quam ſi ad ſepulcrum mortuo dicat jocum.
Sed antequam illa unquam meis opulentiis
Ramenta fiat gravior, aut propenſior,
Mori me mavelim excruciatum inopia.
Profecto ſtabile eſt me patri aurum reddere.
Eâdem exorabo, Chryſalo cauſſâ meâ
Pater ne noceat: neu quid ei ſuccenſeat
Meâ cauſſâ de auro, quod eum ludificatus eſt.
Nam illi æquom eſt me conſulere, qui cauſſâ meâ
Mendacium dixit. nunc vos me ſequimini.

PLANEQVE AMO.] Oratio inſani amatoris mirum in modum fluctuat & turbat. Nam cum eſſet dicturus; Ni ego illam modis plurimis miſeram habebo & ulciſcar, ſubito ſe ipſe revocans, ſubdit, *planeque amo.* Lamb.

ID ISTI DABO.] Iterum exprimitur adfectus amantis: qui dicat, ſe patri ſurrepturum pecuniam quam det Bacchidi, cui modo minatus eſt. *Lambinus.*

VT MENDICET MEVS PATER.] Dicturus erat, & vero ita orationem exorſus erat, ut hoc ſubjiceret, *ut mendicet*, nimirum Bacchis: ſed ut homo perturbatus, vel religione quadam retractus, minas in Bacchidem intentatas in patrem convertit. *Lambin.*

MORTVO DICAT IOCVM.] Ad carmina illa ſubleſta, caſſa & anilia, quæ in laudes defunctorum à præficis occentabantur, refero; quod genus, *Neniarum* nomine & *Nugarum* veniebat. ut Aſin. act. 4. ſc. I. ỹſ. penult. *Douza.*

ACTVS TERTII SCENA QVINTA.

PISTOCLERVS.

Rebus aliis antevortat, Bacchis, quæ mandas mihi:
Mneſilochum ut requiram, atque ut eum mecum ad te adducam ſimul.
Nam illud animus meus miratur, ſi à me tetigit nuncius,
Quid remoratur. ibo, & viſam huc ad eum, ſi forte eſt domi.

PONT. ſi amecum tetigit.

ACTVS TERTII SCENA SEXTA.

MNESILOCHVS, PISTOCLERVS.

Reddidi patri omne aurum. nunc nunc ego illam me velim
Convenire, poſtquam inanis ſum, contemptricem meam.
Sed veniam mihi quã gravate pater dedit de Chryſalo!
Verum poſtremo impetravi, ut ne quid ei ſuccenſeat.
PI. *Eſtne hic meus ſodalis?* MN. *eſtne hic hoſtis, quem aſpicio, meus?*
PI. *Certe is eſt.* MN. *is eſt.* PI. *adibo contra.* MN. *contollam gradum.*
PI. *Salvos ſis, Mneſiloche.* MN. *ſalve.* PI. *ſalvos cum peregre advenis,*
Cœna detur. MN. NON PLACET MIHI *cœna, quæ bilem movet.*
PI. *Num quæ advenienti ægritudo objecta eſt?* MN. *atque acerruma.*
PI. *Vnde?* MN. *ab homine, quem mihi amicum eſſe arbitratus ſum antidhac.*
PI. MVLTI *more iſto atque exemplo vivunt, quos cum cenſeas*
Eſſe amicos, reperiuntur falſi falſimoniis,
Lingua factioſi, inertes operâ, ſubleſtâ fide.

TETIGIT.] Scil. *ipſum*, id eſt, pertigit, ſeu pervenit ad eum. *Douza.*

LINGVA FACTIOSI.] *Lingua factioſi* dicuntur largiloqui ac dites dapſilium dictorum, hoc eſt, ad promittendum promi potius quam condi: ad largiendum non item. *Factioſi* enim pro opulentis ſeu potentibus accepti ab antiquis. *Turneb.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Nullus eſt, quoi non invideant rem ſecundam obtingere. LAMB. nullus eſt, qui non invideat, rem ſecundã obtingere Alteri: ſibi ne &c.
Sibi ne invideatur, ipſi ignavi recte cavent.
MN. *Edepol næ tu illorum mores perquam meditate tenes.*
Sed etiam unum hoc ex ingenio malo malum inveniunt ſuo?
Nulli amici ſunt, inimicos ipſi in ſeſe omnes habent.
Atque ii ſe cum fruſtrantur, fruſtrari alios ſtolidi exiſtumant
Sicut eſt hic, quem eſſe amicum ratus ſum, atq; ipſus ſum mihi.
Ille, quod in ſe fuit, accuratum habuit, quod poſſet mali
Facere, & in me inconciliare copias omnes meas.
PI. *Improbum iſtunc eſſe oportet hominem.* MN. *ego ita eſſe arbitror.*
PI. *Obſecro hercle loquere, quis is eſt?* MN. *benevolens vivit (tibi.*
Nam ni ita eſſet, tecum orarem, ut ei, quod poſſes mali
Facere, faceres. PI. *dic modo hominem, qui ſit: ſi non fecero*
Ei male aliquo pacto, me eſſe dicito ignaviſſumum.
MN. *Nequam homo eſt, verum hercle amicus eſt tibi.* PI. *tanto magis*
Dic, quis eſt. NEQVAM hominis ego parvi pendo gratiam.
MN. *Video non poteſſe, quin tibi ejus nomen eloquar:*
Piſtoclere, perdidiſti me ſodalem funditus.
PI. *Quid iſtuc eſt?* MN. *quid eſt? miſine ego ad te ex Epheſo (epiſtolam*
Super amica, ut mihi invenires? PI. *fateor factum & repperi.*
MN. *Qui, tibi non erat meretricum aliarum Athenis copia,* LAMB. quid.
Quibuſcum haberes rẽ, niſi cum illâ, quam ego mandaſſem tibi?
Occiperes tu te amare & me ires conſultum male? LAMB. eam tute amare.

NVLLVS EST, QVOI.] Nihil hoc aut ſequenti verſu mutandum eſt. Nulli ſecunda obtigit fortuna, cui ignavi non invideant; ipſi vero ignavia ſua ſedulo cavent, ne obtingat ſibi ejuſmodi fortuna, & ſic invidiam declinant. Nam his tantum, quorum res florentes ſunt, invidetur. *Boxhorn.*

INCONCILIARE.] Irritare, inimicas reddere: *inimicare*, ut loquitur Horat. *Douz.*

ALIQVO PACTO.] Donat. in Andr. *Eo pacto, id eſt, modo, quoniam antecedit pactum, modus ſequitur.* ſic ille, ſed obſcurè. *pactum* pro *modo*, quia modus certus, & certa formula cuique pactioni adhibetur. *Paſſerat.*

ME IRES CONSVLTVM.] Mihi conſuleres male: injuriam faceres. *Me*, pro, *mihi*, dixiſſe antiquos docet Feſtus. *Douza.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Pi. Sanun' es? Mn. rem repperi omnẽ ex tuo magiſtro, ne nega.
Perdidiſti me. Pi. etiamne ultro tuis me prolectas probris?
Mn. Quid, amas Bacchidem? Pi. duas ergo hîc intus eccas
Bacchides. *(nugas ſciens.*
Mn. Quid duæ? Pi. atque ambas ſorores. Mn. loqueris nunc
Pi. Poſtremo, ſi pergis parum mihi fidem arbitrarier,
Tollam ego ted in collum, atque intro hinc auferam. Mn. immo
ibo: mane. *quor.*
Pi. Non maneo, neque tu me habebis falſo ſuſpectum. Mn. ſe-

ACTVS QVARTI SCENA PRIMA.

PARASITVS, PVER.

Paraſitus ego ſum nequam hominis atque improbi
Militis, qui amicam ſecum avexit ex Samo.
Nunc me ire juſsit ad eam, & percunctarier,
Vtrum aurum reddat, anne eat ſecum ſimul.
Tu qui dudum, Puer, cum illa uſque iſti ſimul,
Quæ harum ſunt ædes, pulta: adi actutum ad fores,
Recede hinc dierecte. ut pulſat propudium!
Comeſſe panem trîs pedes latum potes,
Fores pultare neſcis! ecquis his in ædibus eſt?
Heus ecquis hîc eſt? ecquis hoc aperit oſtium?
Ecquis exit?

ACTVS QVARTI SCENA SECVNDA.

PISTOCLERVS, PARASITVS.

Quid iſtuc eſt? quænam iſtæc eſt pultatio?
Quæ te mala crux agitat? ad iſtunc qui modum
Alieno vires tuas extentes oſtio?
Fores pene effregiſti. quid nunc vis tibi?

TV DVDVM.] Tu, puer, qui dudum cum *illo* (ſic malim, quam *illa*) nempe milite, huc iſti ſimul; vel cum illa, nempe Bacchide, juſſu militis ſæpius iſti, eam comitatus es, pulta harum ædium iſtas, quæ ſunt Bacchidis, quas Bacchis habitat. *Boxhorn.*

RECEDE.] Abigit puerum ab janua, quod fores levius pulſaſſet.

DIERECTE.] Vide notas Capt. act. 3. ſc. 4. ✠ſ. 103.

PA. *Adoleſcens, ſalve,* PI. *ſalve. ſed quem quæritas?*
PA. *Bacchidem.* PI. *utrã ergo?* PA. *nihil ſcio, niſi Bacchidem.*
Paucis me miſit miles ad eam Cleomachus,
Vel ut ducentos Philippos reddat aureos,
Vel ut hinc in Elatiam hodie eat ſecum ſimul.
PI. *Non it, negato eſſe ituram. abi, & renuncia.* ACID. negat eſſe ituram.
Alium illa amat, non illum. duc te ab ædibus.
PA. *Nimis iracunde,* PI. *at ſcin' quam iracundus ſiem?*
Næ tibi hercle haud longe eſt os ab infortunio,
Ita dentifrangibula hæc meis manibus geſtiunt.
PA. *Cum ego hujus verba interpretor, mihi cautio eſt,*
Ne nucifrangibula excuſſit ex malis meis.
Tuo ego iſtæc igitur dicam illi periculo.
PI. *Quid ais tu?* PA. *ego iſtuc illi dicam.* PI. *dic mihi,*
Quis tu es? PA. *illius ſum integumentum corporis.*
PI. *Nequam eſſe oportet, quoi tu integumentum improbus es.*
PA. *Sufflatus ille huc veniet.* PI. *diruptum velim.*
PA. *Num quid vis?* PI. *abeas celeriter. facto eſt opus.*
PA. *Vale dentifrangibule.* PI. *& tu, integumentum, vale.*
In eum nunc hæc revenit res locum, ut quid conſilii
Dem meo ſodali ſuper amica, neſciam,
Qui iratus renumeravit omne aurum patri,

ELATIAM.] Ἐλάτεια, urbs maxima Phocidis. Eſt & alia Theſſaliæ.

DENTIFRANGIBULA.] Pugni, qui geſtiunt tibi dentes comminuere. Quanquam malim ita vocari articulos digitorum. *Gruter.*

MIHI CAUTIO.] Graphice hic depingitur paraſiti perſona; cui cum inprimis ſit dentium uſus, & horum cauſſa paraſitum agat, deſinit confeſtim illi obloqui, qui dentifragium minatur. *Boxhorn.*

NUCIFRANGIBULA.] Dentes, quibus nuces franguntur. *Caſaubono* ad Athen. *Nucifrangibulum* exponitur μουκηρόβαλος.

MALIS MEIS.] *Malas* fuiſſe etiam partes intra os, cum hic, tum alibi confirmatur. *Gruter.*

INTEGUMENTUM CORPORIS.] Σωματοφύλαξ ſeu δορυφόρος, cuſtos & ſtipator corporis, ſatelles. Græcorum imitatus eſt ſermonem, qui ſic vocabant, *amicum intimum indiviſumque.* Lambin.

CUI TU INTEGUMENTUM IMPROBUS ES.] Iocus frigidus eſt, imo ne jocus quidem, ob unius vocis prætermiſſionem, quæ deſiderata facetias Poëtæ lepidiſſimi corrumpit. Emendo igitur: *Nequam eſſe oportet ſcutum: integumentum improbum eſt.* Nam integumenta vocantur & tegmenta, operimenta ſcutorum & ſagmata. Vtraque ſententia ſignificatur, militem eſſe nequam dominum, qui utatur tali miniſtro. *Turneb.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Neque nummus ullu' ſt, qui reddatur militi.
Sed huc concedam. nam concrepuerunt fores:
Mneſilochus eccum mœſtus progreditur foras.

ACTVS QVARTI SCENA TERTIA.

MNESILOCHVS, PISTOCLERVS.

PEtulans, protervo, iracundo animo, indomito, incogitato,
Sine modo & modeſtiâ ſum, ſine bono jure atque honore, ACID. atque more.
Incredibilis, impoſque animi, inamabilis, illepidus vivo,
Malevolente ingenio natus. poſtremo id mihi eſt, quod volo Alii, genio natus.
Ego eſſe aliis, credibile hoc eſt? nequior nemo eſt, neque indignior,
Quoi Dii benefaciant, neque quem quiſquam homo aut amet, aut adeat.
Inimicos quam amicos æquius eſt me habere: malos quam bonos
Par magis me juvare. omnibus probris, quæ improbis viris
Digna ſunt, dignior nullus eſt homo: qui patri reddidi
Omne aurũ amans, quod fuit præ manu. ſumne ego homo miſer?
Sumne ego nullius pretii? perdidi me, atque operam Chryſali.
PI. *Conſolandus hic mihi eſt. ibo ad eum. Mneſiloche quid fit?*
MN. *perii!* (MN. *taceam?*
PI. *Dii melius faciant.* MN. *perii!* PI: *non taces inſipiens?*
PI. *Sanus ſatis non es.* MN. *perii! multa mala mihi in pectore*
Nunc acria atque acerba eveniunt. criminin' me habuiſſe fidem?
Immerito tibi iratus fui. PI. *eja bonum habe animum.*
MN. *Vnde habeam? mortuus pluris pretii' ſt, quam ego ſum.* PI. *militis*
Paraſitus modo venerat aurum petere: hinc eum ego meis
Dictis malis, his foribus atque hac repuli, rejeci hominem.
MN. *Quid mihi id prodeſt? quid faciam? nihil habeo, miſer. ille quidem*

CRIMININ' HABVISSE FIDEM.] Senſus eſt: Mene tuam fidem in crimen vocaſſe? *Crimini habere aliquid*, eſt aliquid in crimen vocare. ſic etiam Sc. ſeq. *propter crimen*, eſt ex ſuſpicione criminis, in quod ego eum vocavi. Suſpicabar eum male mihi conſuluiſſe *propter crimen*, id eſt, in eo quod crimen commiſiſſet. *Piſtor.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Hanc abducet, ſcio. PI. *ſi mihi ſit, non pollicear.* MN. *ſcio, dares.*
Novi, ſed niſi ames, non habeam tibi fidem tantam.
Nunc agitas ſat tute tuarum rerum : egone ut opem mihi
Ferre putem poſſe inopem te? PI. *tace modo : Deus reſpiciet nos aliquis.* *(Chryſalum video.*
MN. *Nugæ.* PI. *mane.* MN. *quid eſt?* PI. *tuam copiam eccam*

ACTVS QVARTI SCENA QVARTA,

CHRYSALVS, MNESILOCHVS, PISTOCLERVS.

HVnc hominem decet auro expendi : huic decet ſtatuam ſtatui ex auro. *(affectus.*
Nam duplex hodie facinus feci, duplicibus ſpoliis ſum
Herum majorem meum ut ego hodie luſi lepide! ut ludiſicatus eſt! *(ut crederet.*
Callidum ſenem callidis dolis compuli, & perpuli, mihi omnia
Nunc amanti hero filio ſenis, quîcum ego bibo, quîcũ edo & amo,
Regias copias aureaſque obtuli, ut domo ſumeret, neu foris quæreret.
Non mihi iſti placent Parmenones, Syri, qui duas aut tres minas
Auferunt heris. nequius nihil eſt, quam egens conſilii ſervos, niſi habet
Multipotens pectus: ubicunque uſus ſiet, pectore expromat ſuo.

Alii, multipatens.

SED NISI AMES.] Nunc autem quia amas alteram Bacchidem, facile credo, te nihil habere, quod mihi dare poſſis. *Lambin.*

AGITAS SAT.] Legendum putabam; *egitas.* Egito ab egeo, ut placito à placeo, & ejuſmodi alia apud Plautum. *Boxhorn.* Non mutandum eſt *agitas* in *egitas. Sat tute agitas rerum tuarum.* Satis ipſe tuas res agis, non ipſe aliena ope opus habes. Si quid eſſet mutandum, legerem, *Nunc agitans ſat tute rerum tuarum. Agitans rerum tuarum*, ut apud Comicum *fugitans litium*, Sat tute agitans tuarum rerum es. *Salmaſ.*

AVRO EXPENDI.] Cum auro comparari: auro contra ponderari. de ſe glorioſe hæc prædicat. *Lambin.*

PARMENONES, SYRI.] *Parmenones* iſti non movendi ſuo loco. Nomen ſervi eſt in Comœdia palliata. Apud Terentium in Eunucho Parmeno ſervus eſt Phædriæ. In aliis pleriſque comœdiis Latinis ex Græco verſis, quibus caremus hodie, Parmeno inducebatur fraudans herum. Eo alluſit Plautus. Parmeno ex Græco Παρμένων vel παραμένων, ab aſſiduitate aſſiſtendi domino. *Salmaſ.*

Nullus frugi eſſe poteſt homo niſi qui & bene & male facere tenet.
Improbis cũ improbus ſit, harpaget: furibus furetur quod queat:
Verſipellem frugi convenit eſſe hominem, pectus quoi ſapit.
Bonus ſit bonis, malus ſit malis. utcunque res ſit, ita animum habeat.
Sed lubet ſcire, quantum aurum herus ſibi demſit: & quid ſuo reddidit patri.
Si frugi eſt, Herculem fecit ex patre: decumam partem ei
Dedit, ſibi novem abſtulit. ſed quem quæro, optume ecce obviam
Mihi eſt. num qui nummi exciderunt, here, tibi, quod ſic terram
Obtuere? quid vos mæſtos tam triſteſque eſſe conſpicor?
Non placet, nec eſt temere etiam. quin mihi reſpondetis?
MN. *Chryſale, occidi.* CH. *fortaßis tu auri demſiſti parum.*
MN. *Quî, malum, parũ? immo vero nimio minus multo parum.*
CH. *Quid igitur, ſtulte? quoniam occaſio ad eam rem fuit*
Mea virtute parta, ut quantum velles, tantum ſumeres.
Sic hoc digitulis duobus ſumebas primoribus?
An neſciebas, quam ejuſmodi homini raro tempus ſe daret?
MN. *Erras.* CH. *at quidem tute erraſti, cum parum immerſti ampliter.*
MN. *Pol tu quam nunc me accuſes magis, ſi magis rem noveris.*
Occidi! CH. *jam animus iſtoc dicto plus præſagitur mali.*
MN. *Perii!* CH. *quid ita?* MN. *quia patri omne cum ramento reddidi.*

HERCVLEM FECIT EX PATRE.] Herculi decimam bonorum conſecrare locupletes quidem ſolent; propterea quod is dixerit moriturus, eos opulentos futuros, qui ſibi decimam bonorum ſuorum partem conſecraſſent. *Longol.*

VOS MAESTOS TRISTESQVE.] *Mæſtus*, qui animo angitur: *Triſtis*, qui vultu ægritudinem præſentem oſtẽdit.

IMO VERO.] Imo multo, & nimis minus, quam parum. *Multo nimio*, ἐκ παραλλήλου poſita ſunt. vel, *nimio* plus eſt, quam *multo*. Lambin.

SVMEBAS PRIMORIBVS.] *Manuum ſinu* & *digitis primoribus* aliquid ſumere opponuntur. Manuum ſinu quod ſumptum eſt, continetur; quod primoribus digitis, facile elabitur. Facit huc illud *Lactantii* lib. de Opif. Dei. *Ideo ſinus manuum homini datus, ut ſumpta melius poſſet continere.* Hinc, velut proverbiali loquendi ratione, dicitur primoribus digitis eum aliquid ſumere, qui ita ſumit aut accipit oblata, ut ſit amiſſurus. *Boxhorn.*

EIVSMODI HOMINI.] Conſtrui ita debet: *An neſciebas, quam raro ejuſmodi tempus*, ſc. argenti ſumendi, *ſe daret?* Douza.

IMMERSTI.] Immerſiſti manus in aurum. *Boxhorn.*

CVM RAMENTO.] Trucul. Prolog. *cum pulviſculo*, quod omnem ſcobem & pulverem interpretor. *Turneb.*

CH. *Reddidiſti?* MN. *reddidi.* CH. *omnene?* MN. *oppido.*
CH. *occiſi ſumus!*
Quî in mentem venit tibi iſtuc facinus facere tam malum?
MN. *Bacchidē atque hunc ſuſpicabar propter crimen, Chryſale,*
Me male conſuluiſſe: ob eam rem omne aurum iratus reddidi
Meo patri. CH. *quid, ubi reddebas aurum, dixiſti patri?*
MN. *Id aurum accepiſſe extemplo ab hoſpite Archidemide.*
CH. *hem!*
Iſtoc dicto dediſti hodie in cruciatum Chryſalum.
Nam ubi me aſpiciet, ad carnificem rapiet continuo ſenex.
MN. *Ego patrem exoravi.* CH. *nempe ergo hoc ut faceret, quod loquor?*
MN. *Immo tibi ne noceat, neu quid ob eam rem ſuccenſeat,*
Atque ægre impetravi. nunc hoc tibi curandum eſt, Chryſale.
CH. *Quid vis curem?* MN. *ut ad ſenem etiam alteram facias viam:*
Compara, fabricare, finge quod lubet, conglutina,
Vt ſenem hodie doctum docte fallas, aurumque auferas.
CH. *Vix videtur fieri poſſe.* MN. *perge, ac facile hæc feceris.*
CH. *Quam, malum, facile? quem mendacii prehendit manifeſto modo:* I. GVL. manifeſtum modo.
Quem ſi orem, ut mihi nihil credat, id non auſit credere.
MN. *Immo ſi audias, quæ dicta dixit me advorſum tibi.*
CH. *Quid dixit?* MN. *ſi tu illum Solem ſibi Solem eſſe dixeris,*
Se illum Lunam credere eſſe, & noctem qui nunc eſt dies.
CH. *Emungam hercle hominem probe hodie: ne id nequicquam dixerit.*
MN. *Nunc quid nos vis facere?* CH. *enim nihil, niſi ut ameris, (impero.*
Cæterum quantum libet me poſcitote aurum, ego dabo.
Quid mihi refert Chryſalo eſſe nomen, niſi factis probo?
Sed nunc quantulum uſu'ſt auri tibi Mneſiloche: dic mihi.
MN. *Militi nummis ducentis jam uſus eſt pro Bacchide.*

CRIMEN.] Hoc vult, quod jam dictum Sc. præced. ad v. 15. *Piſtoris.*

SI TV ILLVM SOLEM.] Elegantiſſime dicitur, *ſi tu illum ſolem*, δεικτικῶς hæc loquens manus ad ſolem hiſtrio tollebat, dixeris illi ſolem eſſe, credet eſſe lunam, & noctem qui eſt dies. *Salmaſius.*

CH. *Ego dabo.* MN. *tum nobis opus eſt ſumptu.* CH. *ah placide volo*
Vnumquidque agamus : hoc ubi egero, tum iſtuc agam.
De ducentis nummis primum intendam baliſtam in ſenem:
Eâ baliſtâ ſi pervortam turrim & propugnacula,
Rectâ portâ invadam extemplo in oppidum antiquom & vetus:
Si id capio, geritote amicis voſtris aurum corbibus,
Si quoi animus ſperat. PI. *apud te eſt animus noſter, Chryſale.*

SCHOPP. ſicut animus ſperat.

CH. *Nunc tu abi intro, Piſtoclere, ad Bacchidē, atq; effer cito.*
PI. *Quid?* CH. *ſtilum, ceram, & tabellas, & linum.* PI. *jam faxo hîc erunt.*
MN. *Quid nunc es facturus? id mihi dice, coctum eſt prandium.*
CH. *Vos duo eritis, atque amica tua erit tecum tertia.*
MN. *Sicut dicis.* CH. *Piſtoclero nulla amica eſt.* MN. *immo adeſt.*
Alteram ille amat ſororem, ego alteram, ambas Bacchides.
CH. *Quid tu loqueris?* MN. *hoc ut futuri ſumus.* CH. *ubi eſt biclinium (volo.*
Vobis ſtratum? MN. *quid id exquiris?* CH. *res iſta eſt : dici*
Neſcis quid ego acturus ſim, neque facinus quantum exordiar.
MN. *Cedo manum, ac ſubſequere propius me ad fores, intro inſpice.*

CERAM.] *Cera* hic non eſt tabula ex cera & ligno compacta : ſed ea potius cera, qua more non nimium ab hodierna abludente, tabellas obſignabant. Sequitur enim inferius : *Obſigna cito :* in quem uſum & ceram popoſcerat ſibi. *Douza.*

TABELLAS.] Ante chartæ & membranarum uſum, in dolatis ex ligno codicillis epiſtolarum colloquia ſcribebantur. Et ejuſmodi tabulæ Homero etiam notæ. Fiebant illæ inducta cera è fago, abiete, buxo, tilia ſive philyra, acere, citro, ebore. uſi tamen & charta : ſed ſive tabella ſive charta, fuit forma ejus paullo alia quam hodie. pagellæ enim erant, & ſpecies minuti libelli. Hinc Ciceronis illud lib. 2. Epiſt. 13. *Extrema pagella pupugit me tuo chirographo.* Niſi quod publicas litteras ad *S. P. Q.* grandiore forma & tranſverſa charta ſcribebant, ſcilicet quaſi Hiſtorias : hæ ſiquidem majore modulo ſcribebantur : Carmina atque Epiſtolæ, breviore. *Lipſius.*

IMO ADEST.] Quidquid alii contradicunt, hæc verba plane ſunt Mneſilochi, qui apud Bacchidem pranſurus erat ex obſonatu Piſtocleri. Ideo ne moretur eum Servus, ait :

Quid nunc es facturus, &c.

Quaſi dicat : animus eſt in patinis, ne me morare. id audiens ſervus, mox convivas divinat. Nempe, inquit, vos duo (tu & Piſtoclerus) eritis in convivio, & tua amica. *Piſtoris.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

CH. *Evax nimis bellus, atque ut eſſe maxume optabam, locus.* MEVRS. *delet* atque.

PI. *Quæ imperaſti, imperatum bene bonis factum ilico eſt.*

CH. *Quid paraviſti?* PI. *quæ tu parare juſsiſti omnia.*

CH. *Cape ſtilū propere & tabellas tu has tibi.* MN. *quid poſtea?*

CH. *Quod jubebo, ſcribito iſtîc. nam propterea te volo*

Scribere, ut pater cognoſcat literas, quando legat.

Scribe. MN. *quid ſcribam?* CH. *ſalutem tuo patri verbis tuis.*

PI. *Quid ſi potius morbum & mortem ſcribat? id erit rectius.*

MN. *Ne interturba. jam imperatum in cera ineſt.* CH. *dic quemadmodum?*

MN. *Mneſilochus ſalutem dicit ſuo patri.* CH. *adſcribo hoc cito.*

Chryſalus mihi uſquequaque loquitur nec recte, pater,

Quia tibi aurum reddidi, & quia non te defraudaverim.

PI. *Mane, dum ſcribit.* CH. CELEREM *oportet eſſe amatoris manum.*

PI. *Atque idem hercle eſt ad perdundum magis, quam ad ſcribendum citus.*

MN. *Loquere: hoc ſcriptum eſt.* CH. *nunc, pater mi, proin' tu ab eo ut caveas tibi,*

Sycophantias componit, aurum ut abs te auferat:

Et profecto ſe ablaturum dixit. plane deſcribito.

MN. *Dic modo.* CH. *atque id pollicetur ſe daturū aurum mihi,*

Quod dē ſcortis, quodque in luſtris cōmedim, & congræcē, pater.

Sed pater vide ne tibi hodie verba det: quæſo cave.

MN. *Loquere porro.* CH. *adſcribe dum.* MN. *etiam loquere, dum id ſcribam, modo.*

CH. *Sed pater, quod promiſiſti mihi, te quæſo ut memineris,*

Ne illum verberes, verum apud te vinctum aſſervato domi:

Cedo tu ceram ac linum actutum. age obliga, obſigna cito.

QVAE IMPERAVISTI.] Locus haud dubie corruptus. Varia & vana hactenus moliuntur correctores. Scribendum eſt; *Quod imperaviſti, impetratum. Bene bonis factum illico eſt.* Sententia aperta. Quod imperaſti ut ad te adferrem, impetratum eſt. Quod boni imperant, ſtatim factum, ſtatim impetratum eſt. *Boxhorn.* Probo legi, *quod imperaviſti, impetratum.* Nec alia emendatio quærenda. Et ſic olim emendavi ad oram mei exemplaris. *Salmaſ.*

MANE.] Exſpecta, ne dicta, donec, quæ dictaſti, ſcripſerit. *Boxhorn.*

OBLIGA.] Scil. lino. Et rectiſſime Pl. ad litteras faciundas res quatuor ſimul dinumeravit antea; *ſtilum, ceram, tabellas, & linum.* Douza.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

MN. *Obſecro, quid iſtis ad iſtunc uſu'ſt conſcriptis modum?*
Vbi tibi ne quid credat, atque ut vinctum te aſſervet domi?
CH. *Quia mihi ita lubet potin' ut cures te, atq; ne parcas mihi?*
Meâ fiduciâ opus conduxi, & meo periculo rem gero.
MN. *Aequom dicis.* CH. *cedo tabellas.* MN. *accipe.* CH. *animum advortite.*
Mneſiloche & tu Piſtoclere, jam facite in biclinio
Cum amica ſua uterque accubitum eatis. ita negotium eſt.
Atque ibidem, ubi nunc ſunt lecti ſtrati, poteris cito.
PI. *Nunquid aliud?* CH. *hoc, atque etiam ubi erit accubitum ſemel,*
Ne quoquam exſurgatis, donec à me erit ſignum datum.
PI. *O Imperatorem probum!* CH. *jam bis bibiſſe oportuit.*
MN. *Fugiamus.* CH. *vos voſtrum curate officium, ego efficiam meum.* *Alii*, Euge! eamus.

ACTVS QVARTI SCENA QVINTA.

CHRYSALVS.

INſanum magnum molior negotium,
Metuoque ut hodie poßiem emolirier.
Sed nunc truculento mihi atque ſævo uſus ſene eſt.
Nam non conducit nunc huic ſycophantiæ
Senem eſſe tranquillum: qui ubi me aſpexerit:
Vorſabo ego illunc hodie, ſi vivo, probe.
Tam frictum ego illum reddam, quam frictum eſt cicer:

POTIN' VT CVRES TE.] Quaſi dicat: cura tu modo Genium tuum: & de me ſecurus eſto.

MEA FIDVCIA OPVS CONDVXI.] Allegoria eſt, à redemtoribus ducta, qui datis ſponſoribus, & factis ſyngraphis ſuo periculo opus aliquod faciundum conduxerunt. *Fiducia* in Lexico Græcolat. eſt ὑποθήκη. Et *Cicer.* 3. Offic. *fiduciam* pro *depoſito*; ut in Orat. pro L. Flacco, pro *pignore* poſuit. *Hotoman.*

INSANVM MAGNVM.] Veteres cum aliquid vehementer extollerent, ſoliti tanquam exclamantes, orationi ſuæ vocem μανία inſerere. Vnde manarunt illæ locutiones, Μανικὸν, ὅσον μέγα, &, *Inſanum magnum.* Caſaubon.

VORSABO EGO ILLVM HODIE.] Tractum à piſcibus, qui, dum in ſartagine aut craticula friguntur, hinc inde verſantur. *Seneca* Epiſtolâ 90. *Sollicitudo nos in noſtra purpura verſat.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Adambulabo ad oſtium, ut quando exeat,
Extemplo advenienti tabellas dem in manum.

ACTVS QVARTI SCENA SEXTA.

NICOBVLVS, CHRYSALVS.

Nimio illæc res eſt magnæ dividiæ mihi,
Subterfugiſſe ſic mihi hodie Chryſalum.
CH. *Salvos ſum, iratus eſt ſenex. nunc eſt mihi*
Adeundi ad hominem tempus. NI. *quis loquitur prope?*
Atque hic quidem opinor Chryſalu'ſt. CH. *acceſſero.*
NI. *Bone ſerve ſalve. quid ſit? quam mox navigo*
In Epheſum, ut aurum repetam ab Theotimo domum?
Taces? per omnes deos adjuro, ut ni meum
Gnatum tam amem, atque ei facta cupiam quæ is velit,
Ut tua jam virgis latera lacerentur probe,
Ferratuſque in piſtrino ætatem conteras.
Omnia reſcivi ſcelera ex Mneſilocho tua.
CH. *Men' criminatus eſt? optume eſt: ego ſum malus,*
Ego ſum ſacer, ſceleſtus: ſpecta rem modo.
Ego verbum faciam. NI. *etiamne carnufex* LAMB. ego nec verbum faciam.
Minitare? CH. *noſces tu illum actutum qualis ſit.*
Nunc haſce tabellas ferre me juſſit tibi.
Orabat, ut, quod iſtîc eſſet ſcriptum, id fieret.
NI. *Cedo.* CH. *noſce ſignum.* NI. *novi. ubi ipſe eſt?* CH. *neſcio.*
Nihil jam me oportet ſcire: oblitus ſum omnia.
Scio me eſſe ſervom, neſcio etiam id quod ſcio.
Nunc ab tranſenna hîc turdus lumbricum petit:
Pendebit hodie pulchre, ita intendi tenus.

NOSCE SIGNVM.] Mos vetus notandus. Antequam literas recitarent, jubebant, adverſus quos facerent, ne poſtea dicerent fictas, cognoſcere ſignum. Quod exemplis paſſim poteſt probari. *Victorius.*

NVNC AB TRANSENNA.] Vel cratem vel rete appellat *tranſennam*; quæ machina eſt capiendis turdis, reticulato opere facta, quod τὸ δικτυοειδὲς ab retis ſimilitudine dictum. *Salmaſ.*

INTENDI TENVS.] Tenus eſt laqueus, quo aves ſuſpēſi capiuntur. Marcellus *laqueum* interpretatur, & dictum â tendicula dicit. Purum & putum Græcum eſt, τὸ τένος vel τέννος. Hinc tenues etiam virgulas & feſtucas *tenos* dixere, ut φιλύρια Græci. *Salm.*

NI. *Mane*

Ni. *Mane dum parumper: jam ad te exeo, Chryſale.*
Ch. *Vt verba mihi dat! ut neſcio quam rem gerat!*
Servos arceßit intus, qui me vinciant.
Bene navis agitatur, polchre hæc confertur ratis. Mervl. polchre hæc fertur ratis.
Sed conticiſcam: nam audio aperiri fores.

Actvs Qvarti Scena Septima.

NICOBVLVS, CHRYSALVS.

Conſtringe tute illi, Artamo, actutum manus. Mevrs. Artema, *hic & infra v.* 34.
Ch. *Quid feci?* Ni. *impinge pugnum, ſi mutiverit.*
Quid hæ loquuntur literæ? Ch. *quid me rogas?*
Vt ab illo accepi, ad te obſignatas attuli.
Ni. *Eho tu, loquitatuſne es gnato meo male*
Per ſermonem, quia mihi id aurum reddidit?
Et te dixiſti id aurum ablaturum tamen
Per ſycophantias? Ch. *egone iſtuc dixi?* Ni. *ita.*
Ch. *Quis homo eſt, qui dicat me dixiſſe iſtuc?* Ni. *tace,*
Nullus homo dicit: hæ tabellæ te arguunt,
Quas tu attuliſti: hem hæ te vinciri jubent. Ch. *aha!*
Bellerophontem jam tuus me fecit filius.
Egomet tabellas detuli, ut vincirer? ſine!
Ni. *Propterea hoc facio, ut ſuadeas gnato meo*
Vt pergræcetur tecum, tervenifice.
Ch. *O ſtulte, ſtulte neſcis nunc vænire te:*
Atque in eo ipſo aſtas lapide, ubi præco prædicat.

Confertvr ratis.] *Ratem conferre*, ſignificat συμβάλλειν, aut παραβάλλειν: ut *conferre gradum.* Ennius: *Conferta pulchre rate inærataque perite.* Scalig. *Conferri* dicitur *agitata navis alteri navi*, ut concurrant ſcil. ac mutuo impingant. qui quidem hic verus ſenſus eſt. *Acidal.*

Bellerophontem.] Proverbium βελλεροφόντης καθ' ἑαυτοῦ γράμματα. de eo, qui literas velut commendatitias præfert, quæ contra ipſum ſunt ſcriptæ. Bellerophon cum apud Prœtum hoſpitem ſuum falſo accuſatus eſſet à Stenobœa ejus uxore, quaſi ad ſtuprum ipſam pellexiſſet, literas ab illo juſſus eſt ad Iobatam in perniciem ſuam ſcriptas, totius rei ignarus, perferre. Vide Hom. Iliad. VII.

In eo ipso adstas lapide.] Idem dicit aliis verbis: & adagium eſt in eum, qui præſens, videns audienſque

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

NI. *Reſponde: quis me vendit?* CH. *QVEM DI diligunt,*
Adoleſcens moritur, dum valet, ſentit, ſapit.
Hunc ſi ullus deus amaret, plus annis decem,
Plus jam viginti mortuum eſſe oportuit:
Qui terræ odium inambulat, & jam nihil ſapit,
Nec ſentit. tanti eſt, quanti eſt fungus putidus.
NI. *Tun' terræ me odium eſſe autumas? abducite hunc*
Intro, atque aſtringite ad columnam fortiter.
Nunquam auferes hinc aurum. CH. *atqui ultro jam dabis.*
NI. *Dabo?* CH. *atque orabis me quidem ultro, ut auferam;*
Cum illum reſciſſes criminatorem meum
Quanto in periculo, & quantâ in pernicie ſiet:
Tum libertatem Chryſalo largibere:
Ego adeo nunquam accipiam. NI. *dic, ſcelerum caput,*
Dic, quo in periculo eſt meus Mneſilochus filius?
CH. *Sequere hac me, faxo jam ſcies.* NI. *quo gentium?*
CH. *Tres unos paſſus.* NI. *vel decem.* CH. *agedum, tu Artamo,* MEVRS. treunos paſſus.
Forem hanc pauxillulum aperi, placide, ne crepa:
Sat eſt. accede huc tu. viden' convivium?
NI. *Video ex advorſum Piſtoclerum & Bacchidem.*
CH. *Qui ſunt in lecto illo altero?* NI. *interii miſer!*
CH. *Noviſtine hominem?* NI. *novi.* CH. *dic ſodes mihi,*
Bellân' videtur ſpecie mulier? NI. *admodum.*
CH. *Quid illam, meretricemne eſſe cenſes?* NI. *quippini.*
CH. *Fruſtra es.* NI. *quis igitur obſecro eſt?* CH. *inveneris.*
Ex me quidem hodie nunquam fies certior.

tamen deluditur. *Lapis* autem locus eminens erat, & tamquam ſuggeſtus, unde præco prædicabat atque vendebat: & λίθον Ariſtoph. *ſuggeſtum* vocavit. Vnde, *de lapide emtos* Cic. nominat viliſſimos, ut ſervos vænales. & Columell. lib. 4. 3. *de lapide noxium*, appellat ſervum de lapide emptum, non frugi bonæ, ſed qui noxæ deditus ſit, ideoque venditus. *Turneb.*

QVEM DI DILIGVNT, ADOLESCENS MORITVR.] Plautus hic Menandri verſum æmulatus eſt:

Ὃν οἱ θεοὶ φιλοῦσιν, ἀποθνήσκει νέος.

Innuit Chryſalus, ſenem Nicobulum diis eſſe inviſum: quod adoleſcens, dum ſaperet & ſentiret, mortuus non eſſet. *Herald.*

ADSTRINGITE AD COLVMNAM FORTITER.] Hoc de flagellatione, quæ expetere ſolebat in adſtrictos ad columnam, accipio; etſi ad cuſtodiam modo id factum aliquis pertendat. *Lipſius*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

ACTVS QVARTI SCENA OCTAVA.

CLEOMACHVS, NICOBVLVS, CHRYSALVS.

Meamne hic Mneſilochus, Nicobuli filius,
Per vim ut retineat mulierem? quæ hæc factio eſt?
NI. *Quis ille eſt?* CH. *per tempus hic venit miles mihi.*
CL. *Non me arbitratur militem, ſed mulierem,*
Qui me meoſque non queam defendere.
Nam neque Bellona mihi unquam, neque Mars creduat
Ne illum exanimalem faxo, ſi convenero,
Nive exhæredem fecero vitæ ſuæ.
NI. *Chryſale, quis ille eſt, qui minitatur filio?*
CH. *Vir hic eſt illius mulieris, quâ cum accubat.*
NI. *Quid, vir?* CH. *vir, inquam.* NI. *nupta eſt illan' obſecro?*
CH. *Scies haud multo poſt.* NI. *oppido interii miſer!*
CH. *Quid? nunc ſceleſtus tibi videtur Chryſalus?*
Age nunc, vincito me, auſcultato filio.
Dixin' tibi ego illum inventurum te qualis ſit?
NI. *Quid nunc ego faciam?* CH. *jube ſis me exſolvi cito:*
Nam niſi ego exſolvor, jam manifeſto hominem opprimet.
CL. *Nihil eſt lucri, quod me hodie facere mavelim,*
Quam illum cubantem cum illa opprimere, ambo ut necem.
CH. *Audin' quæ loquitur? quin tu me exſolvi jubes?*
NI. *Exolvite iſtum. perii, pertimui miſer!*
CL. *Tum illam, quæ corpus publicat volgo ſuum,*
Faxo, ſe haud dicat nactam, quem derideat.
CH. *Paciſci cum illo paullula pecunia*
Potes. NI. *Paciſcere ergo obſecro, quid tibi lubet.*
Dum ne manifeſto hominem opprimat, neve enicet.
CL. *Nunc niſi ducenti Philippi redduntur mihi,*
Iam illorum ego animam amborum exſorbebo oppido.
NI. *Hem illoc paciſcere, ſi potes. perge obſecro.*
Paciſcere quidvis. CH. *ibo & faciam ſedulo.*

AMBO.] Simul, & uno quaſi actu. Differunt enim *ambo* & *utrique*. Chariſ.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Quid clamas? CL. *ubi herus tuus eſt?* CH. *nuſquam, neſcio.*
Vis tibi ducentos nummos jam promittier,
Vt ne clamorem hîc facias, neu convicium?
CL. *Nihil eſt, quod malim.* CH. *atque ut tibi mala multa in-* *(geram?*
CL. *Tuo arbitratu.* CH. *ut ſubblanditur carnufex.*
CH. *Pater hic Mneſilochi eſt: ſequere. is promittet tibi.*
Tu aurum rogato: cæterum verbum ſat eſt.
NI. *Quid fit?* CH. *ducentis Philippis rem pepigi.* NI. *vah,* *(ſalus*
Mea, ſervaſti me, quam mox dico? dabo.
CH. *Roga hunc tu, tu promitte huic.* NI. *promitto: roga.*
CL. *Ducentos nummos aureos Philippos probos*
Dabin'? dabuntur, inque: reſponde. NI. *dabo.*
CH. *Quid nunc, impure, nunquid debetur tibi?*
Quid illi moleſtus? quid illum morte territas?
Et ego te & illum mactamus infortunio.
Si tibi eſt machæra, & nobis veruina eſt domi:
Quâ quidem te faciam, ſi tu me irritaveris,
Confoßiorem ſoricina nænia.

VT SVBBLANDITVR.] Ita ergo *Acidalius* Chryſalo hoc ipſi dat: quod miles dixerat, velut palpans, *tuo arbitratu.* Lamb. εἰρωνικῶς dictum Seni dabat: qui tam procul tamen aberat, ut nihil eorum quæ loquerentur audire potuerit.

CAETERVM VERBVM SAT EST.] Non hoc dicit, unum in rem totam verbum ſufficere. ſed *verbum* dixit pro *verborum.* ut Rud. act. 3. ſc. 6. *hic verbum ſat eſt.* & Truc. 2. 8. *Sequere hac, verbum ſat eſt.* Iam ſenſus eſt: de cætero, ſive, quod ad cætera attinet, verborum ſat eſt. Quaſi dicat: de aliis rebus nihil opus te ad ſenem meminiſſe; nummos ſaltem rogato. Metuebat enim ne fallacia appareret, ſi in ſermonem alium deſcenderet &c. *Cæterum* autem ſic abſolute poni, vulgatum eſt: non item *Reliquum* ea forma. Noſter Clitellaria:
Pol ad cubiturã, mater, mage sũ exercita:
Reliquum ad curſuram ſum tardiuſcula.
Acidalius.

QVAM MOX.] Nihil hic viderunt interpretes. Nihil etiam mutandum eſt, ſi recte diſtinguas. Hoc nempe modo; *quam mox dico, dabo.* Gloſſæ Mſſ. *Mox, non multo poſt, ſtatim, exinde.* Sententia ergo eſt; Ducentis Philippis rem pepigiſti. Accipiet miles. Simul dicam daturum me illi & dabo. *Boxhorn.*

VERVINA.] *Verüina* quatuor ſyllabarum eſt, & obeliſcum ſignificat, id eſt, parvum veru, & tamquam vericulum. ſe enim eum minatur veru confoſſurum, nec enim cæſim ferit veru, ſed punctim: nec obtruncat, ſed confodit. Fulgentius: *Veruina, jaculi genus longum, quod aliqui verutum vocant.* Turneb.

CONFOSSIOREM SORICINA NAENIA.] *Soricina nænia* eſt vox quam emittit ſorex, quæ ſæpe ad illam vocem deprehenditur, & confoditur. Ideo dixit *confoßiorem ſoricina nænia.* Qui aliter legunt aut intelligunt nugantur. Næniam autem vocat, quia ipſi eſt pro nænia, cum plerumque necetur in illo ipſo ſono edendo. *Salmaſ.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Iamdudum hercle equidem ſentio, ſuſpicio
Quæ te ſolicitet, eum eſſe cum illa muliere.
CL. *Immo quoque.* CH. *ita me Iuppiter, Iuno, Ceres,*
Minerva, Latona, Spes, Opis, Virtus, Venus, *Alii,* Ops.
Caſtor, Polluces, Mars, Mercurius, Hercules,
Submanus, Sol, Saturnus, diique omnes amant:
Vt ille cum illa neque cubat, neque ambulat,
Neque oſculatur, neque illud quod dici ſolet.
NI. *Vt jurat! ſervat me ille ſuis perjuriis.*
CL. *Vbi nunc Mneſilochus ergo eſt?* CH. *rus miſit pater.*
Illa autem in arcem abivit ædem viſere GRVT. ſit-ne ibi.
Minervæ. nunc aperta eſt. i viſe, eſtne ibi.
CL. *Abeo ad forum igitur.* CH. *vel hercle in malam crucem.*
CL. *Hodie exigam aurum hoc?* CH. *exige, ac ſuſpende te:*
Ne ſupplicare cenſeas, homo nihili,
Ille eſt amotus. ſine me, per te, here, obſecro
Deos immortales, ire huc intro ad filium.
NI. *Quid eo introibis?* CH. *ut eum dictis plurimis*
Caſtigem, cum hæc ſic facta ad hunc faciat modum.
NI. *Immo oro ut facias, Chryſale, & ted obſecro,*
Cave parſis in eum dicere. CH. *etiam me mones?*
Satin' eſt, ſi plura ex me audiet hodie mala,
Quam audivit unquam Clinia ex Demetrio?
NI. *Lippi illic oculi ſervos eſt ſimillimus:*

SVBMANVS.] V.N. Curcul.act.3.1.

NEQVE ILLVD, QVOD DICI &c.] Verbum turpe tacuit. Legerem: *neque illud, quod dicis, ſolet.* Veteribus *ſolere* nihil aliud erat, quam *σουνουσιάζειν.* *Meurſ.*

ÆDEM VISERE MINERVAE.] Vt in palliata, eaque Attica, dictum eſt. nam Athenis in Acropoli Minervæ ædes erat. *Turneb.*

SINE ME, PER TE, HERE, &c.] Sermo implicatus: cujus hic eſt ordo: *Here, te per deos omnes immortales obſecro, ſine me huc intro ire ad filium.* Antiquis haud quicquam uſitatius, quam in deprecationibus & obteſtationibus inter præpoſitionem ejuſque caſum interponere pronomen: ut hoc loco. Et Ter. Andr. act.5.ſc.7. *Per ego te deos oro &c.* Virgil. Ceiri: *Per te ſacra precor:* pro, per ſacra te precor. Feſtus: *Ob vos ſacro, in quibuſdam precationibus eſt, pro, vos obſecro: ut &, ſub vos placo, pro, vos ſupplico.* Scaliger.

QVAM AVDIVIT VNQVAM CLINIA EX DEMETRIO.] Alluſit ſine dubio ad aliquam comœdiam illius temporis, in qua multa mala ingerebat Demetrius Cliniæ. Perſonæ ſunt illius fabulæ tunc celebris in theatro Romano. Nec aliud quærendum. *Salmaſ.*

LIPPI ILLIC OCVLI SERVVS EST SIMILLIMVS.] Dicit ſervum malum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Si non eſt, nolis eſſe, neque deſideres:
Si eſt, abſtinere, quin attingas, non queas.
Nam ni illic hodie forte fortuna hîc foret,
Miles Mneſilochum cum uxore opprimeret ſua,
Atque obtruncaret mœchum manifeſtarium.
Nunc quaſi ducentis Philippis emi filium, Mſ. Pall. Philippeis.
Quos dare promiſi militi: quos non dabo
Temere etiam, priuſquam filium convenero.
Nunquam edepol quicquam temere credam Chryſalo.
Verum libet etiam mihi has perlegere denuo:
AEQVOM eſt tabellis conſignatis credere.

ACTVS QVARTI SCENA NONA.

CHRYSALVS, NICOBVLVS.

ATridæ duo fratres cluent feciſſe facinus maxumum:
Cum Priami patriam Pergamum, divina mœnitum manu,
Armis, equis, exercitu, atque eximiis bellatoribus,
Millenum numero navium, decumo anno poſt ſubegerunt.

oculi lippi eſſe ſimillimum. Si oculus tuus non eſt lippus ſane nolis eſſe, ſed ſi ſit, vix poſſis abſtinere quin ſemper illic manum habeas, & illum tangas vel attingas. Nam ſæpe pruriunt ejuſmodi oculi. Aut etiam ut ſordes detergeantur quas lippitudo aggerit, manibus oculus eſt attingendus. Ita eſt de ſervo, qui quamvis ſit malus, vix tamen abſtinemus quin ejus opera utamur. *Salmaſ.*

FORTE FORTVNA.] *Fors* eſt fatorum lex: *Fortuna* eſt incertus eventus. Illa Græcorum εἱμαρμένη, hæc τύχη: *Forsfortuna* eſt fatalis eventorum cauſſa. Interdum tamen *Fors* pro *Fortuna* ponitur. Ovid. 2. F. *audentes Forſque Deuſque juvat.* Vulgus indoctum neſcit diſtinguere *Forte* à *Sorte*: quæ inter ſe differunt, ut τύχη & τρόπος. *Popma* & *Scalig.*

ATRIDAE.] Agamemnon & Menelaus. Habet hæc Scena περιοχὴν excidii Trojani. Ex ea igitur hiſtoria hujus interpretationem lector petet. *Boxhorn.*

PERGAMVM.] *Troja* regio eſt: *Ilium* ſive *Ilios*, civitas: *Pergamos* ſive *Pergama* arces Trojanæ. *Stephan.*

DIVINA MANV.] Neptuni & Apollinis, juſſu Iovis. *Lambin.*

MOENITVM.] Id eſt, ſtructum & conditum. Nos primi docemus *mœnia* Latinis uſurpaſſe pro quibuſlibet ædificiis & operibus: atque ut *mœnia* ſunt ædificia, ſic *mœnire* pro ædificare & condere ſumſit hoc loco Plautus. Iſidorus: *mœnit, ſtruit, ædificat.* Tertullianus de Pallio: *Corinthii, duce Archia, mœniunt Syracuſas.* Id eſt, condunt. *Salmaſ.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Non Pelides termento fuit, præut ego herum expugnabo meum,
Sine claſſe, ſineque exercitu, & tanto numero militum.
Cepi, expugnavi amanti herili filio aurum ab ſuo patre.
Nunc priuſquam huc ſenex venit, libet lamentari, dum exeat:
O Troja! ô patria! ô Pergamum! ô Priame! periiſti ſenex,
Qui miſere male mulcabere quadringentis Philippis aureis.
Nam ego has tabellas obſignatas, conſignatas quas fero,
Non ſunt tabellæ, ſed equus, quem miſere Achivi ligneum.
Epius eſt Piſtoclerus: ab eo hæc ſumpta Mneſilochus Sinon eſt,
Relictus ille non in buſto Achilli, ſed in lecto accubat:
Bacchidem habet ſecum, ille olim habuit ignem, qui ſignum daret:

NON PELIDES TERMENTO.] *Termentum* hoc loco etiam legit olim Feſtus, non trimentum. Et ſane *Termen* & *termentum* à tero magis ex analogia eſt quam *trimen* vel *trimentum*. Nam à *tero* terimen termen. Vt à *moveo movimen* momen, à torqueo *torquimen* tormen. A pono *ponimen, pomen*, unde *pomentum* & *impomentum*. *Impomenta*, inquit Feſtus, quaſi *imponimenta*, quæ poſt cœnam menſis imponebant. Vereor tamen, ne male olim lectum ſit *termento* in hoc verſu Plauti pro *tormento*. Per tormentum intelligit arietem, quo expugnantur urbes. Pro tormẽto igitur fuit Achilles Pergamo, quo mœnia ejus quatiebant. Nam *termentum* hoc pro detrimento, nimis vile, & minus dicit. Tormenta machinas eſſe quibus oppugnantur urbes, ut catapultæ, arietes, ſcorpiones, & alia ejuſmodi. *Salmaſ.*

SED EQVVS, QVEM MISERE ACHIVI, LIGNEVM.] ἵππον δούρειον, ſeu δουράτεον. Lucret. 1.

Nec clã durateus Trojani Pergama partu
Inflammaſſet equus.

Narrãtur ab aliis in eo delituiſſe MMML. armati: ab aliis XXIII. atque hoc verum, illud Poëticum reor: quemadmodum & illud, quando Nuntius apud Ariſtoph. in Avibus, dicit centum ulnarum fuiſſe: additque, ut perſuadeat, ſe illum dimenſum eſſe. Lycophron eleganter μορμὼ vocavit, quod Trojanis magno terrori fuerit. Miræ magnitudinis eum fuiſſe, arguunt & illa P. Arbitri Satyrico:

---- Cæſi vertices
Idæ trahuntur, ſtiſſaque in molẽ cadunt
Robora, minacem quæ figurarent equum.
Aperitur ingens antrũ, & obducti ſpecus,
Qui caſtra caperent. huc decenni prælio
Iurata virtus abditur. ſtipant graves
Equi receſſus Danai, & in voto latent.

Id eſt, in equo, quem voverant. *Meurſ.*

EPIVS.] Ἐπειὸς nomen fabri, qui equum iſtum durateum fecit. Virg. 2. Æn. *& ipſe doli fabricator Epeus.* Victor.

AB EO HAEC &c.] Lego: *ab eo hæ ſumptæ*, ſc. tabellæ, quas obſignatas & conſignatas geſtabat, quarum fabricator Piſtoclerus, ut equi duratei Epeus. *Diſſald.*

SINON EST &c.] Hic ſimulaverat ſe à Græcis fugientibus eſſe relictum: & in Achillis buſto delituerat. Porro Achillem pro Palamede poſuit: quales nominum propriorum confuſiones etiam ad Lycophronem obſervavimus. Vide hiſtoriam Sinonis fraude Vlyſſis manibus Palamedis deſtinati, ut ajebat, apud Virg. 2. Æneid. *Meurſ.*

ILLE OLIM HABVIT IGNEM.] *Sinon* enim ſublata face, Græcis à Tenedo redeuntibus noctu ſignum dabat. *Lamb.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Hæc ipſum exurit. ego ſum Vlyſſes, quojus conſilio hæc geruntur. PALM. hæc ipſum eccum urit.
Tum quæ hic ſunt ſcriptæ literæ, hoc in equo inſunt milites
Armati atque animati probe. ita res ſucceſſit, meliuſque adhuc. CAM. meliuſcule.
Atque hic equus non in arcem, verum in arcam faciet impetum.
Excidium, exitium, exlecebra fiet hic equus hodie auro ſenis.
Noſtro ſeni huic ſtolido, ei profecto nomen facio ego Ilio.
Miles Menelau'ſt: ego Agamemnon, idem Vlyſſes Laërtius,
Mneſilochus eſt Alexander, qui erit exitium rei patriæ ſuæ:
Is Helenam abduxit, quoja cauſſa nunc facio obſidium Ilio.
Nam illic eidem audivi Vlyſſem, ut ego ſum, fuiſſe & audacem & malum.
Dolis ego deprenſus ſum: ille mendicans pene inventus interiit,
Dum ſibi exquirit fata Iliorum. aſſimiliter mihi hodie obtigit.
Vinctus ſum, ſed dolis exemi. item ſe illic ſervavit dolis.
Ilio tria fuiſſe audivi fata, quæ illi forent exitio:
Signum ex arce ſi periſſet: alterum etiam eſt Troili mors:
Tertium cum portæ Scææ limen ſuperum ſcinderetur.
Paria item tria eis tribus ſunt fata noſtro huic Ilio:
Nam dudum primo, ut dixeram noſtro ſeni mendacium MEURS. Priamo.
Et de hoſpite, & de auro, & de lembo; ibi ſignum ex arce jam abſtuli.
Iam duo reſtabant fata tum, nec magis id ceperam oppidum.
Poſt ubi tabellas ad ſenem detuli, ibi occidi Troilum.
Cum cenſuit Mneſilochum cum uxore eſſe dudum militis,
Ibi vix me exſolvi. atque id periculum aſſimilo, Vlyſſem ut prædicant

EXLECEBRA.] *Feſtus* ait, *Exlecebras* eſſe dictas *argentarias* meretrices, ab eliciendo argento.

ILIO TRIA FVISSE AVDIVI FATA.] *Fata* ſive *Oracula Trojanorum* dicuntur fuiſſe tria: *Vita Troili*, Priami omnium natu minimi filii: *Conſervatio Palladii*; quod in Minervæ templum cælo delapſum credebant Trojani; Et ut *ſepulcrum Laomedontis*, quod erat in porta Scæa, ſervaretur integrum. Secundum alios plura fuerunt. Hæc autem fata omnia vicerunt Græci. Nam Achilles *Troilum* ſecum congreſſum interfecit: *Palladium* vero ab Vlyſſe & Diomede ablatum eſt: *Porta* vero *Scæa* diruta fuit ab ipſis Trojanis, ut Equus ille fatalis introduceretur.

Cognitum ab Helena eſſe, proditumq; Hecubæ. ſed ut olim ille ſe
Blanditiis exemit & perſuaſit, ſe ut amitteret:
Item ego dolis me illi expuli periculo, & decepi ſenem. ACID. exſolvi. DISS. extuli.
Poſtea cum magnifico milite, urbes verbis qui inermus capit,
Conflixi, atque hominem repuli: dein' pugnam conſerui ſeni:
Ego eum adeo uno mendacio devici, uno ictu extempulo
Cepi ſpolia. is nunc ducentos nummos Philippos militi,
Quos dare ſe promiſit, dabit.
Nunc alteris etiam ducentis uſus eſt, qui diſpenſentur
Ilio capto: ut ſit mulſum, qui triumphent milites.
Sed Priamus hic multo illi præſtat. non quinquaginta modo,
Quadringentos filios habet; atq; equidẽ omnes lectos ſine probro:
Eos ego hodie omnes contruncabo duobus ſolis ictibus.
Nunc Priamo noſtro ſi eſt quis emptor, coëmtionalem ſenem *Mſſ. Taubm.* Comitialem.

VRBES VERBIS QVI INERMVS CAPIT.] Nimis urbane dictũ: quod genus Mil. act. 4. 2. *Vrbicapos* nominat, qui verbis ſtrenui, manu inertes. Sic Theophraſt. περὶ Λογοποιΐας, de *Famigeratione*: εἰσὶ δ᾽ οἳ καὶ πόλεις λόγῳ κατὰ κράτος αἱροῦντες παρεδειπνήθησαν: *Quibuſdam etiam, dum urbes verbis ſuis fortiter caperent, cœna interea loci periit. Vrbes* igitur *capit*, qui urbium ἁλώσεις narrat. *Caſaub.*

OMNIS LECTOS SINE PROBRO.] Non vitio aut volgivaga Venere conceptos, quæſitoſque, ut ſpurii ſolent: verum legitimo ſatu partuque in lucem editos. eoque potius, quam ad nummos electos & ſine vitio (id quod *Lambin.* autumat) hæc metaphoræ feſtivitas accommodanda. Nam *Filii lecti ſine probro*, ſunt legitime nati. *Douza.*

COEMPTIONALEM SENEM.] De ſenibus coëmptionalibus haud ſcio an quæ dicam, in tanta rei hujus ac veteris moris obſcuritate, alicujus momenti futura ſint. Non puto tamen verum eſſe quod docti obſervarunt, omnibus venditionibus ſenes fuiſſe adhibitos, quod eſſent majoris auctoritatis ac ſapientiæ quam juvenes. Certæ rei & ſollemnitati adhiberi tantum ſolitos, locus *Ciceronis* oſtendit in Orat. pro Mur. *Sacra interire* (majores) *noluerunt. Horum* (Iuriſconſultorum) *ingenio ad coëmptiones faciendas ſacrorum interimendorum cauſa.* Hos ſenes quos ſacrorum interimendorum cauſa adhibuere Iuriſconſulti ad coëmptiones faciendas, puto proprie coëmptionales fuiſſe dictos, nec in aliis emptionibus locum habuiſſe. Veteres habuere ſacra privata, quæ magna cum religione colebantur. Ea ſacra ad hæredem etiam tranſibant, adeo ut qui hæreditatem alicujus naniſceretur, cogeretur etiam ſacra hujus ſuſcipere. Et hoc erat inter onera hæreditatis. Hoc autem ideo legibus apud Romanos veteres inſtitutum fuit, ne ſacra interirent. Vnde apud Plautum *ſine ſacris hæreditas*, de bonis quæ nullam moleſtam & moroſam habeant appendicem. Feſtus: *Sine ſacris hæreditas, in proverbio dici ſolet, ſine ulla incommoda appendice, quod olim ſacra non ſolum publica curioſiſſime adminiſtrabant,*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Vendam ego, venalem quem habeo, extemplo ubi oppidum ex-
pugnavero. *(alloquar.*
Sed Priamum aſtantem eccum ante portam video. adibo, atque
NI. *Cujanam vox prope me ſonat?* CH. *ô Nicobule.* NI. *quid*
fit? quid, *(gredior.*
Quod te miſi, ecquid egiſti? CH. *rogas? congredere.* NI *con-*
CN. *Optumus ſum orator. ad lacrumas coëgi hominem caſti-*
gando, (CH. *verbum*
Maleque dictis, quæ quidem quivi comminiſci. NI. *quid ait?*
Nullum fecit: lacrumans tacitus auſcultabat, quæ ego loquebar:
Tacitus conſcripſit tabellas: obſignatas mihi has dedit,
Tibi me juſſit dare ſed metuo, ne idem cantent quod priores.
Noſce ſignum. eſtne ejus? NI. *novi. libet pellegere has.* CH.
pellege.

ſed etiam privata, relictuſque hæres ſicut pecuniæ ita etiam ſacrorum erat, ut ea diligentiſſime adminiſtrare eſſet neceſſarium. Cum igitur priſco jure ac more Romanorum incumberet neceſſitas hæredi, quacunque ex cauſa inſtituto, ſacra privata ejus, cujus hæreditatem erat nactus, ſuſcipere & adminiſtrare, quia ſacra privata nolebant interire veteres, ingenio Iuriſconſultorum reperta eſt ratio, qua illa ſacra interirent; ne hæres, quem non tangeret illa, alienorum ſacrorum cultu, & qui etiam ſua propria haberet, tot ſacris implicatus eſſet atque oneratus. Nam contingere poterat, ut unus aliquis cui plures hæreditates obveniſſent, omnium eorum quorum illa bona fuiſſent, ſacra etiam habere & adminiſtrare neceſſario deberet, ne ſacra illa interirent. Quod moleſtiſſimum fuiſſet & incommodiſſimum. Ideo Iuriſconſulti modum excogitarunt, quo hæreditas ſine ſacris adiri poſſit. Senes quoſdam decrepitos allegarunt, qui res aliquot hæreditatis, ut mancipia, coëmerent, & ſic cum viderentur hæreditatem ipſam coëmiſſe, ſacris etiam illis, quæ cum hæreditate conjuncta erant, ſic haberentur obnoxii. Sed cum capulares eſſent illi ſenes, quia tales eligebantur, ipſis mortuis ſacra illa etiam extinguebantur & interimebantur, nec ad eorum hæredes tranſibant. De his etiam ſenibus coëmptionalibus capiendus eſt locus in Epiſtola Curii ad Ciceronem ex lib. 7. Epiſtolarum ejus familiarium: *Ergo fructus eſt tuus, mancipium illius, quod quidem ſi inter coëmptionales venale proſcripſerit, egerit non multum.* Mancipia enim ſi forte hæreditaria ab illis ſenibus coëmebantur, qui proprietatem tantum eorum emebant, cum uſus maneret penes ipſum hæredem. Per fictionem enim celebrabatur hæc venditio quo hæres ſacris teſtatoris poſſet liberari, quaſi in illum tranſirent, qui res hæreditarias emiſſet. Quod autem, ut dixi, ſenes in extrema jam tegula ætatis conſtituti eligerentur ad has coëmptiones faciendas, ea re coëmptionalis ſenex pro decrepito ſumitur. Atque ita intelligendum hoc loco apud Plautum, ubi Priamum *coëmptionalem ſenem* appellat. Et ſimul etiam jocatur Comicus cum ſenem coëmptionalem ſe vænalem habere ſervus pronuntiat, cum inter ſenes coëmptionales ſervi hæreditarii vænales proſcriberentur. At ſervus hic nequam dominum ſuum ſenem coëmptionalem proſcribit vænalem. *Salmaſ.*

Nunc ſuperum limen ſcinditur, nunc adeſt exitium
Ilio. — ACID. nunc prope adeſt.
Turbat equus lepide ligneus. NI. *Chryſale ades, dum ego has*
pellego.
CH. *Quid tibi me adeſſe opus eſt?* NI. *volo, ut quod jubebo* (*facias,*
Vt ſcias quæ hic ſcripta ſient. CH. *nihil moror, neque ſcire volo.*
NI. *Tamen ades.* CH. *quid opus eſt?* NI. *taceas: quod jubeo,*
id facias. CH. *adero.*
NI. *Euge literas minutas.* CH. *qui quidem videat parum:*
Verum, qui ſatis videat, grandes ſatis ſunt. NI. *animum ad-*
vortito igitur.
CH. *Nolo, inquam.* NI. *at volo, inquam.* CH. *quid opus eſt?*
NI. *at enim id, quod te jubeo facias.*
CH. *Iuſtum eſt,* TVVS TIBI *ſervos tuo arbitratu ſerviat.*
NI. *Hoc ageſis jam nunc.* CH. *ubi lubet, recita: aurium ope-*
ram tibi dico.
NI. *Ceræ quidem haud parſit, neque ſtilo; ſed quicquid eſt,*
pellegere certum eſt.
Pater ducentos Philippos quæſo Chryſalo
Da, ſi eſſe ſalvom vis me, aut vitalem tibi.
CH. *Malum quidem hercle magnum, tibi dico.* NI. *quid eſt?*
CH. *Non prius ſalutem ſcripſit?* NI. *nuſquam ſentio.*
CH. *Non dabis, ſi ſapies; verum ſi das maxume,*
Næ illæ alium gerulum quærat, ſi ſapit, ſibi:
Nam ego non laturus ſum, ſi jubeas maxume.
Sat ſic ſuſpectus ſum, cum careo noxiâ.
NI. *Auſculta porro, dum hoc quod ſcriptum eſt, pellego.*

EVGE LITERAS MINVTAS.] In epiſtolis ſi læta eſſent ſcribenda, utebantur genere literarum contractiore & accuratiore. Sic Nicobulus cum reſignaſſet epiſtolam, quæ tamen magnis erat literis conſcripta, utpote triſtia nuncians, ait exultans tanquam læta foret lecturus: *Euge literas minutas.* Chryſalus autem de miſeria filii certus ſubjicit: *qui quidem videat parum.* Meurſius.

QVI QVIDEM VIDEAT PARVM.] Iocus eſt ex ambiguo. Nam homini, qui parum ſapiat, has literas ait eſſe minutas; ſapienti, ſatis grandes. *Lambin.*

CERAE QVIDEM HAVD PARSIT.] Significat, literas ſatis eſſe longas. *Lambin.*

TIBI DICO.] Videtur malum precari Mneſilocho: ſed mera ſimulatio eſt. mox enim corrigit: & averſus, *Tibi dico*, inquit, ſc. ô Nicobule, non Mneſilocho. *Taubman.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

CH. *Inde à principio jam impudens epiſtola eſt.*
NI. *Pudet prodire me ad te in conſpectum, pater.*
Tantum flagitium te ſcire audivi meum,
Quod cum peregrini cubui uxore militis.
NI. *Pol haud derides. nam ducentis aureis*
Philippis redemi vitam ex flagitio tuam.
CH. *Nihil eſt illorum, quin ego illi dixerim.*
NI. *Stulte feciſſe fateor. ſed quæſo, pater,*
Ne me in ſtultitiâ ſi deliqui, deſeras.
Ego animo cupido, atque oculis indomitis fui:
Perſuaſum eſt facere, quojus nunc me facti pudet.
CH. PRIVS TE CAVISSE *ergo quam pudere, æquom fuit.*
Eadem iſtæc verba dudum illi dixi omnia.
NI. *Quæſo, ut ſat habeas id, pater, quod Chryſalus.*
Objurgavit me plurimis verbis malis,
Et me meliorem fecit præceptis ſuis,
Vt te ei habere gratiam æquom ſit bonam.
CH. *Eſtne iſtuc iſtic ſcriptum?* NI. *hem ſpecta, tum ſcies.*

GRVT. hem ſpectadum, ſcies.

Vt qui deliquit, ſupplex eſt ultro omnibus!
NI. *Nunc ſi me fas eſt obſecrare abs te pater,*
Da mihi ducentos nummos Philippos, te obſecro.
CH. *Ne unum quidem hercle, ſi ſapis.* NI. *ſine pellegam:*
Ego jusjurandum verbis conceptis dedi,
Daturum id me hodie mulieri ante veſperum,
Priuſquam à me abierit. nunc, pater, ne pejerem,
Cura, atque abduce me hinc ab hâc quantum poteſt,

Mſſ. quantum potes.

Quam propter tantum damni feci & flagitii.
Cave tibi ducenti nummi dividiæ fuant.
Sexcenta tanta reddam, ſi vivo, tibi.
Vale, atque hæc cura. Quid nunc cenſes, Chryſale?
CH. *Nihil ego tibi hodie conſilii quicquam dabo:*

SEXCENTA TANTA REDDAM.] Triplo plura reddam. ita Propert. lib. 1. 5. *At tibi curarum millia quanta dabit.* Lambin.

Neque ego haud committam, ut, ſi quid peccatum ſiet,
Feciſſe dicas de mea ſententia.
Verum ut ego opinor, ſi ego in iſtoc ſiem loco,
Dem potius aurum, quam illum corrumpi ſinam.
Duæ conditiones ſunt: utram tu accipias, vide.
Vel ut aurum perdas, vel ut amator pejeret.
Ego neque te jubeo, neque veto, neque ſuadeo.
NI. *Miſeret me illius.* CH. *tuus eſt, non mirum facis.*
Si plus perdundum ſit, periſſe ſuavius eſt,
Quam illud flagitium volgo diſpaleſcere.
NI. *Næ ille edepol Epheſi multo mavellem foret.*
Dum ſalvos eſſet, quam reveniſſet domum.
Quin ergo iſtîc, quod perdundum eſt, propero perdere?
Binos ducentos Philippos jam intus efferam:
Et militi quos dudum promiſi miſer,
Et iſtos. mane iſtîc: jam exeo ad te, Chryſale.
CH. *Fit vaſta Troja, ſcindunt proceres Pergamum.*
Scivi ego jamdudum fore me exitium Pergamo.
Edepol qui me eſſe dicat cruciatu malo
Dignum, næ ego cum illo pignus haud auſim dare,
Tantas turbellas facio: ſed crepuit foris,
Effertur præda ex Troja. taceam nunc jam.
NI. *Cape hoc tibi aurum, Chryſale. i, fer filio.*
Ego ad forum autem hinc ibo, ut ſolvam militem.
CH. *Non equidẽ accipiam. proin' tu quæras qui ferat.* TAVBM. fuerat.
Nolo ego mihi credi. NI. *cape vero: odioſe facis.*
CH. *Non equidem capiam.* NI. *at quæſo.* CH. *dico, ut res ſe habet.*
NI. *Morare.* CH. *nolo inquam aurum concredi mihi.*

NEQVE EGO HAVD.] Duæ negationes magis hic negant, more Græcorum. ita Epid. *Neque ille haud objiciet mihi &c.* Lamb.

FIT VASTA TROIA, SCINDVNT PROCERES &c.] Troja vaſtatur: Græciæ Principes, qui in equo erant, Trojam exſcindunt. Intelligit literas in tabella cerata ſcriptas. *Lambin.*

TANTAS TVRBELLAS FACIO.] Corrigo, *turbelas.* Veteres autem dicebant, *Turba, turbela*, ut *Suada, ſuadela*; *Fuga, fugela.* Iam & hoc argumentum eſſe poteſt, quod veteres conſonantes non geminabant. *Meurſius.*

MORARE.] Scil. me alio properantem. *Taubman.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Vel da aliquem, qui me ſervet. NI *ohe, odioſe facis!*
CH. *Cedo, ſi neceſſe eſt.* NI *. cura hoc. jam ego huc revenero.*
CH. *Curatum eſt, eſſe te ſenem miſerrumum.*
Hoc eſt incepta efficere pulchre, veluti nunc mihi
Evenit, ut ovans præda onuſtus incederem.
Salute noſtrâ atque urbe capta per dolum,
Domum reduco integrum omnem hinc exercitum.
Sed, ſpectatores, vos nunc ne miremini,
Quod non triumpho. pervulgatum eſt, nihil moror.
Veruntamen accipientur mulſo milites,
Nunc hanc prædam omnem jam ad quæſtorem deferam.

ACTUS QUARTI SCENA DECIMA.

PHILOXENUS.

QVam magis in pectore meo foveo, quas meus filius turbas turbet,
Quam ſe ad vitam, & quos ad amores præcipitem inſcitus capeſſat, Mſſ. ad mores.
Magis curæ eſt, magiſque afformido, ne is pereat, neu corrumpatur.
Scio. ego fui illa ætate, & feci illa omnia, ſed more modeſto.
Neque placitant mores, quibus video volgo gnatis eſſe parentes.
Duxi, habui ſcortum : potavi, edi, donavi. & enim id raro
Ego dare me ludum meo gnato inſtitui, ut animo obſequium
Sumere poſſit, æquom eſſe puto : ſed nimis nolo deſidiæ
Ei dare ludum nunc Mneſilochum, quod mandavi, viſo:
Ecquid eum ad virtutem aut ad frugem opera ſua compulerit:
Sicut eum, ſi convenit, ſcio feciſſe : eo eſt ingenio natus.

CURATUM EST, ESSE TE SENEM MISERRUMUM &c.] Priora verba ſene loquitur audiente; poſteriora averſus ad ſpectatores. *Taubman.*

AD QUAESTOREM DEFERAM.] Nam præda ex hoſtibus facta ad Quæſtores urbanos deferebatur.

HABUI SCORTUM. Ter. Adel. act. 3. ſc. 3. *An domi eſt habiturus?* ad quod Donatus : *proprie : quia* haberi mulier *dicitur, cum coit.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

ACTVS QVINTI SCENA PRIMA.

NICOBVLVS, PHILOXENVS.

QVicunque ubique ſunt, qui fuere, quiq́ futuri ſunt poſthac
Stulti, ſtolidi, fatui, fungi, bardi, blenni, buccones,
Solus ego omnes longe anteeo ſtultitia, & moribus indoctis.
Perii! pudet hoccine me ætatis ludum bis factum eſſe indigne?
Magis quam id reputo, tam magis uxor, quæ meus filius turbavit.
Perditus ſum, atq́ etiam eradicatus ſum: omnibus exemplis cru-
Omnia me mala conſectantur, omnibus exitiis interii: (cior.
Chryſalus me hodie laceravit, Chryſalus me miſerum ſpoliavit:
Is me ſcelus uſque attondit dolis doctis indoctum, ut libitum eſt.
Ita miles memorat meretricem eſſe, quam ille uxorẽ eſſe ajebat.
Omniaque, ut quicquid actum eſt, memoravit. eam ſibi hunc
annum conductam. (ſiſſem.
Reliquom id auri factum, quod ego ei ſtultiſſumus homo promi-
Hoc, hoc eſt, quod peraceſcit, hoc eſt demum quod percrucior,
Me hoc ætatis ludificari: immo edepol ſic ludos factum
Cano capite, atque alba barba! ſic miſerum me auro eſſe
emunctum! (ſi alibi
Perii! hoc ſervom meum non nauci facere eſſe auſum! atque ego,
Plus perdiderim, minus ægre habeam, minuſque id mihi damno
ducam. (quem video.
PH. *Certo hic prope me mihi neſcio quis loqui viſus eſt: ſed*
Hic quidem pater Mneſilochi eſt. NI. *euge, ſocium ærumnæ &*
mei mali video. (infortunatus.
Philoxene ſalve. PH. *& tu, unde agis?* NI. *unde homo miſer &*

STVLTI.] Iſidor. l. 10. *Stultus, hebetior corde: ſicut quidam* (Afranius) *ait: Ego me ipſum ſtultum etiam exiſtimo, fatuum eſſe non opinor: id eſt, obtuſis quidem ſenſibus, non tamen nullis.* Ergo *ſtultus* eſt, qui inepte & imprudenter vel agit vel loquitur. *Stolidus*, hebes & vecors. *Fatuus*, qui omnino deſipit.

BLENNI.] Βλέννα muccus eſt. *βλεννὸς, muccoſus, pædidus:* & peculiariter de homine ignavo & ſtulto uſurpatur.

BVCCONES.] Gloſſarium: *Buccones*, παρέστιοι, Βουκκίονες. Iſidor. lib. 10. *Bucco, garrulus: quod cæteros oris loquacitate, non ſenſu exſuperet.* Idem: *Iactat*, βουκκίζει. Inde noſtrum *Bocchen* derivo; cum Buccones non tam garruli ſint, quam arrogantes, pleniſque buccis ſuas virtutes deprædicantes. *Meurſ.*

VNDE AGIS.] *Agere ſe*, tardi & triſtes dicuntur. ita Virgil. *ſeſe Palinurus agebat.* Donatus in Andr. act. 4. 2.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

PH. *At pol ego ibi ſum, eſſe ubi miſerum hominem decet atque infortunatum.* (*ſed, tu,*
NI. *Igitur pari ſortuna, ætate ut ſumus, utimur.* PH. *ſic eſt:*
Quin tibi eſt? NI. *pol mihi par idem eſt quod tibi.* PH. *nunquid nam ad filium*
Hæc ægritudo attinet? NI. *admodum.* PH. *idem mihi morbus in pectore eſt.*
NI. *At mihi Chryſalus optumus homo*
Perdidit filium, me, atque rem omnem
Meam. PH. *quid tibi ex filiô nam, obſecro, ægre eſt?* *V. C.* ſcies is periit cū, &c.
NI. *ſcies id: periit*
Cum tuo: atque ambo æque amicas habent. PH. *qui ſcis?*
NI. *vidi.* PH. *hei mihi, diſperii!*
NI. *Quid dubitamus pultare, atque huc evocare ambos foras?*
PH. *Haud moror.* NI. *heus Bacchis, jube ſis actutum aperiri fores,*
Niſi mavoltis fores & poſtes comminui ſecuribus.

ACTVS QVINTI SCENA SECVNDA.

BACCHIDES duæ Sorores, *NICOBVLVS, PHILOXENVS.*

Q*Vis ſonitu ac tumultu tanto nomine, nominat*
Me, atque pultat ædes? NI. *ego atque hic.* BA. *quid hoc eſt*
Negotii? nam, amabo, quis has huc oves adegit?
NI. *Oves nos vocant peſſumæ.* SO. *paſtor harum*
Dormit, cum hæ eunt ſic à pecu palitantes. *Mſſ.* balitantes.
BA. *At pol nitens, haud ſordidæ videntur ambæ.*
SO. *Attonſæ hæ quidem ambæ uſque ſunt.* PH. *ut videtur*

ATQVE AMBO &c.] Malim hoc accipi tanquam correctionem superiorum *cum tuo.* Nam cum dicturus videretur, *cum tuo amicam habet*, potuiſſet ſic intelligi, Mneſilochum communem cum Piſtoclero amicam habere. *Lamb.*

OVES.] Etiam Græci *ſtolidos* πρόβατα vocant. Propertius lib. 2. 13.
Et ſtolidum pleno vellere carpe pecus.
Paſſeratius.

A PECV PALITANTES.] A grege errantes. *Pecus* maxime oves ſignificant. ut hoc cum dicimus, *pecus*, neque addimus; *oves* accipiendæ ſint. *Palmer.*

Deridere

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Deridere nos! NI. *ſine, ſuo uſque arbitratu.*
BA. *Rerin' ter in anno tu has tonſitari?* SO. *pol hodie*
Altera jam bis detonſa certo eſt. BA. *vetulæ*
Sunt thymianæ. SO. *at bonas fuiſſe credo.*
BA. *Viden' limulis, obſecro, ut intuentur?*
SO. *Ecaſtor ſine omni arbitror malitia eſſe.*
PH. *Merito hoc nobis fit : qui quidem huc venerimus.*
BA. *Cogantur quidem intro.* SO. *haud ſcio quid eo opus ſit,*
Quæ nec lactem, nec lanam ullam habent. ſic ſine aſtent.

CAM. thymiamæ.

VETVLAE SVNT THYMIAMAE.] *Oves vetulæ*, *Thymiamæ*, (ita enim ſcribendum ex veteribus libris,) ſunt oves *Thymi amantes*. Thymo oves delectari certum eſt, & ſapidiſſimas carnes habere, quæ eo veſcantur. Senes Attici ea herba etiam libenter utebantur. Vnde apud Ariſtophanem in Pluto, ita ſervum ſenes alloquitur:

Ὦ πολλὰ δὴ τῷ δεσπότῃ ταὐτὸν θύμον, φαγόντες.

Qui eodem thymo veſcimini cum meo hero. Vetus Scholiaſtes: Οἱ τῶν Ἀττικῶν οἰκοῦντες πένητες ἐπεὶ μὴ εἶχον τὰς ἐκ τῶν σπερμάτων ῥίζας, ἀνεπιτήδειος γὰρ ὁ τόπος ἦν εἰς γεωργίαν κατάξηρος ὤν, ἤσθιον θύμους. Thymeram etiam edebant, quæ herba ſimilis Thymo, unde & θυμβροφάγοι, & θυμβρεπιδείπνους. Satunda eſt vulgaris. Thymo autem veteres uſos eſſe pro condimento ipſe Dioſcorides tradit: Τὸ ἐσθιόμενον σὺν τροφῇ ὠφελεῖ. εὔχρηστον δὲ καὶ πρὸς τὴν ἐν ὑγείᾳ χρῆσιν ἀντὶ ἀρτύματος. Plurimus Thymus in Attica naſcebatur & optimus. Ideo ſenes illius regionis & præcipue pauperes in cibis frequenter uſurpabant. Interpres Ariſtophanis perperam ἀγριοκρόμμυα interpretatur, quia θύμον illius temporis Græculi eo tempore vocabant cæpe, ab Arabico ثوم. Verum de his alibi. Thymiamæ igitur oves vetulæ Plauto appellantur ſeneciones illi Attici, quia Thymum amabant quo etiam oves delectantur. *Thymiamus* compoſitio non à Latinis illius ævi de eo qui thymum amat. Sic pediſequus, pultiphagus Plauto & alia. *Salmaſius*. Camerarius, quod & alii expreſſere, *thymiamæ* reperiſſe ſe in codicibus notat. Ego in quibuſdam, *ſtumamæ* aut *thumamæ*, aut ſimile, ſcriptum fuiſſe exiſtimo. Præceſſit autem; *haud ſordidæ videntur ambæ*, *Attonſæ hæ quidem ambæ uſque ſunt*. Vt in voce *ambæ* morari ſtudioſe videatur, quæ & hic locum habet. Ergo *ſtrumæ ambæ* mira feſtivitate legendum arbitror. Agitur de ovibus, quas ambas vere ſtrumas eſſe ait. Præterquam autem quod *ſtrumæ* viliſſimi aut nullius rei homines dicantur, πάθος notiſſimum, quod *ſtrumæ* vulgo χοιράδες Græcis, *ſchrophulæ* Latinis dicitur. Ambas igitur ejuſdem, hoc eſt, nullius precii, ſive, nihili eſſe Bacchides ajunt. Et ſi ad πάθος lepido alludas, ſchrophulas verius quam oves. Quod & minus à recepta lectione, quam illud ſummi viri Caſauboni noſtri, *luſcæ, minæ* recedit. *Heinſius.*

LIMVLIS.] *Limus oculus*, eſt obliquus, tranſverſus: Ter. Eun. act. 3. 5. *Limulis adſpicere*, in laſciviæ notis fuit, & per ludum objici ſolitum. *Seneca* Suaſor. 1. *jam ſidere limo*, id eſt, obliquo. Etiam *Limi oculi* proprie amatorum ſunt. *Quinctil.* lib. 2. cap. 3. *quadam voluptate ſuffuſi, aut limi, & ut ſic dicam, Venerei.* Palmer.

COGANTVR QVIDEM &c.] Loquitur ut de ovibus. Virg. *Tityre coge pecus*,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Exſoluêre, quanti fuêre. omnis fructus
Iam illis decidit. non vides, ut palantes
Solæ libere graſſentur? quin ætate credo eſſe mutas:
Ne balant quidem, cum à pecu cætero abſunt. SO. *ſtultæ atque*
haud malæ videntur. *(volunt vos.*
BA. *Revortamur intro ſoror.* NI. *ilico ambæ manete: hæ oves*
BA. *Prodigiũ hoc quidem eſt: humana nos voce appellant oves.*
PH. *Hæ oves vobis malam rem magnam, quam debent, dabunt.*
BA. *Si quam debes, te condono, tibi habe, nunquã abs te petam.*
Sed quid eſt, quapropter nobis vos malum minitamini?
PH. *Quia noſtros agnos concluſos iſtîc eſſe ajunt duos.*
NI. *Et, præter eos agnos, meus eſt iſtîc clam mordax canis:*
Qui niſi nobis producuntur jam, atque emittuntur foras,
Arietes truces nos erimus, jam in vos incurſabimus.
BA. *Soror eſt, quod te volo ſecreto.* SO. *eho, amabo.* NI. *quo*
illæ abeunt? BA. *ſenem illum*
Tibi dedo ulteriorem, lepide ut lenitum reddas: ego ad hunc COL. veteriorem lapide, ut &c.
Iratum aggrediar. poſſumus nos hos intro illicere huc? SO. *meum*
Penſum ego lepide accurabo, quanquam odioſum eſt mortem
amplexari.
BA. *Facito ut facias.* SO. *taceas. tu tuum* SCHOPP. facito ut taceas. tu tuum &c.
facito, ego quod dixi haud mutabo.
NI. *Quid illæc illîc in conſilio duo ſecreto conſultant?*
PH. *Quid ais tu homo?* NI. *quid me vis?* PH. *pudet dicere*
me tibi quiddam.
NI. *Quid eſt, quod pudeat?* PH. *ſt! amico homini tibi quid*
volo credere certum eſt, *(mora.*
Nihili ſum. NI. *iſtuc jampridem ſcio. ſed, quid nihili ſis, me-*
PH. *Tactus ſum vehementer viſco: cor ſtimulo foditur.* NI.
pol tibi

EXOLVERE.] Vox hæc non derivata eſt ab *exſolvere*, verum ab *exoleſcere*; vultque oves jam eſſe exoletas, idque ſequentia verba plane requirunt. *Taubm.*

NOSTROS AGNOS CONCLVSOS.] Alluſum eſt ad morem paſtorum, qui agnos non producebant ad paſcua cum matribus, ſed retinebant domi clauſos. *Gruter.*

MORTEM AMPLEXARI.] Senem exſanguem atque Acheruntıcum adeo, id eſt, mortuo quam vivo ſimiliorẽ. *Lamb.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Multo æquius eſt coxendicem.
Sed quid iſtuc eſt? etſi jam ego ipſe, quid ſit, prope ſcire puto me,
Verum audire etiam ex te ſtudeo. PH. *viden' hanc?* NI. *video.*
PH. *haud mala eſt mulier.*
NI. *Pol vero iſta mala, & tu nihili.* PH. *quid multa?*
ego amo. NI. *an amas?* PH. *necas.* *Alii*, ne carpe.
NI. *Tu homo putidus, amator iſtac fieri ætate audes?* PH.
quî non? *(non ſum iratus.*
NI. *Quia flagitium eſt.* PH. *quid opus verbis eſt? meo filio*
Neque te tuo eſt æquom eſſe iratum: ſi amant, ſapienter faciunt.
BA. *Sequere hac.* NI. *eunt. eccas tandem probri perlecebræ &*
perſuaſtrices.
Quid nunc, etiam redditis nobis filios & ſervom? an ego
Experior tecum vim majorem? PH. *abin hinc?*
Non homo tu quidem es, qui iſtoc pacto tam lepidam illepide
appelles.
BA. *Senex optume, quãtum eſt in terrâ, ſine hoc exorare abs te,*
Vt iſtuc delictum deſiſtas tantopere ire oppugnatum.
NI. *Niſi abeas, quanquam tu bella es, malum tibi magnum*
dabo jam. BA. *patiar.* *(eſt!*
Non metuo, ne quid mihi doleat, quod ferias. NI. *ut blandiloqua*

ÆQVIVS EST COXENDICEM.] Debet tibi coxendix potius, ut equo aut aſino ſegnius eunti, ſtimulo fodi, quam cor amore. *Lambin.*

ISTA MALA.] Ambiguum in *mala*: quæ vox & improbam, & deformem notat. *Lambin.*

PERSVASTRICES.] Fortunatianus Rhetor. 3. δυσπρόφορον *eſt, ſi quis dicat, perſuaſtrices, præſtigiatrices, atque inductrices.*

EXPERIOR TECVM VIM MAIOREM?] Hoc de vi aut vindicta publica accipiendum: quam privata majorem eſſe, majoreque pæna affici conſtat: iſque, qui hominem dolo malo incluſerit, Lege Iulia de vi publica tenetur. Veriſſimum item eſt, quod dixit Vlpianus: *Perſuadere plus eſt quam cogi, &c.* Ego tamen vero propius cenſeo, ſi *vis major*, hoc loco de violentia, quæ non jure, ſed facto infertur, accipiatur. quo ſenſu vox iſta non ſolum à ICtis, ſed & à Cic. uſurpetur, in Orat. pro Cn. Plancio: *Si vitam mihi ſors ademiſſet, aut vis aliqua major reditum peremiſſet.* Probatur hæc interpretatio ex præced. *Qui niſi nobis producuntur &c.* Langlæus.

NE QVID MIHI DOLEAT.] Quem non viderunt interpretes, jocus eſt in ambiguo ſignificationis. Dixerat Nicobulus; *Malum tibi magnum dabo.* Quid voluerit, quivis videt. At Bacchis aliter interpretatur. *Malum* ſignificat etiam id quo viri ſumus. Facit huc illud; *cava manu poma legit.* Haud mirum ergo meretricem dicere, pati magnum malum ſe velle, ab eo non metuere. Amph. act. 2. ſc. 2. *Prægnanti oportet & malum, & malum dari.* Sed hæc pace honeſtarum aurium. *Boxhorn.*

Hei mihi, metuo! SO. *hic magis tranquillu' ſt.*
I, i hac mecum intro, atque ibi, ſi quid vis, filium concaſtigato.
NI. *Abin' à me ſcelus?* BA. *ſine, mea pietas, exorem.* NI. *exores tu me?* *(ut me intro abducas.*
BA. *Ego quidem ab hoc certe exorabo.* PH. *immo ego te oro,*
SO. *Lepidum te!* PH. *at ſcin', quo pacto me ad te intro abducas?* SO. *mecum ut ſis.*
PH. *Omnia quæ cupio, commemoras.* NI. *vidi ego nequam*
Homines, verum te neminem deteriorem. PH. *ita ſum.*
BA. *I, i hac mecum intro, ubi tibi ſit lepide victibus, vino atque unguentis.* *(acceptus.*
NI. *Satis, ſatis jam voſtri eſt convivii: me nihil pœnitet, ut ſim*
Quadringentis Philippis filius me & Chryſalus circumduxerunt,
Quem quidem ego ut non excruciem,
Alterum tantum auri non meream. *(cum*
BA. *Quid tandem, ſi dimidium auri redditur? iſne tu hac me-*
Intro, atque ut eis delicta ignoſcas? PH. *faciet.*
NI. *Minime. nolo, nihil moror. ſine ſic malo illos ulciſci ambo.*
PH. *Etiam tu homo nihili, quod Dii dant boni, cave culpa tua amiſſis.*
Dimidium auri datur, accipias, poteſque, & ſcortum accumbas.
NI. *Egon', ubi filius corrumpatur meus, ibi potem?* PH. *potandum eſt.* *(ducam*
NI. *Age jam id, utut eſt, etſi eſt dedecorum, patiar: facere in-*
Animum. egon', cum hæc cum illo accumbet, inſpectẽ? BA. *immo equidem pol tecum* *(perii!*
Accumbam: te amabo, & te amplexabor. NI. *caput prurit:*
Vix negito. BA. *nõ tibi venit in mentẽ, amabo, ſi* DVM VIVAS,
Tibi bene facias. jam pol id quidem eſſe haud perlonginquum:
Neque ſi hoc hodie amiſeris, poſt in morte id eventurum eſſe unquam?

ME NIHIL POENITET, VT SIM ACCEPTVS.] Ironia eſt. Non queror, me à vobis parum laute eſſe acceptum. Quaſi dicat: ſatis me expilaſtis.

SINE SIC.] *Sic*, pro leviter & negligenter, quod Græci ὅτως dicunt, & eſt de his quæ adjuvanda geſtu ſunt: ut: *tantillum puerum: &: hujus non faciam.* Donat. ad Andr.

QVID AGO.] Dubitantis & conſultantis eſt ſermo.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

NI. *Quid ago?* PH. *quid agas, rogitas etiam?* NI. *libet, & metuo.* BA. *quid metuis?* *(iſtæc ſiunt.*
NI. *Ne obnoxius filio ſim, & ſervo.* BA. *mel meum, amabo,*
Tuus eſt. unde illum cenſes ſumere, niſi quod tute illi dederis.
Hanc veniam illis ſine te exorem. NI. *ut terebrat! ſatin' offirmatum*
Quod mihi erat, id me exorat? tua ſum opera & propter te improbior. *(tum?*
BA. *Nuſquam tu me à te avelles, ſatin' ego iſtuc habeo offirma-*
NI. *Quod ſemel dixi, haud mutabo.* BA. *it dies, ite intro accubitum.* *(mur.*
Filii vos exſpectant intus. NI. *quam quidem actutum emori-*
BA. *Veſper hic eſt, ſequimini.* PH. *ducite nos quo lubet, tanquam quidem addictos.*
BA. *Lepide ipſi hi ſunt capti, ſuis qui filiis fecêre inſidias. ite.*

GREX.

HI ſenes, niſi fuiſſent nihili jam inde ab adoleſcentia,
Non hodie hoc tantum flagitium facerent canis capitibus:
Neque adeo hæc faceremus: ni antehac vidiſſemus fieri,
Vt apud lenones rivales filiis fierent patres.
Spectatores vos valere volumus, & clare applaudere.

LIBET, ET METVO.] Verres apud Cicer. *Itaque æſtuabat dubitatione: verſabat ſe in utramque partem, non ſolum mente, verum etiam corpore: ut omnes, qui aderant, intelligere poſſent, in animo ejus metum cum cupiditate pugnare.*

VT TEREBRAT!] Quo pacto mihi animum blandis ſuis dictis fodicat! Perſa. *Nunquã hercle iſtuc exterebrabis tu.*

QVAM QVIDEM ACTVTVM EMORIAMVR.] Iocatur ſuo more. Cum enim Bacchis diceret, exſpectant vos filii; ſubjicit argutans Senex; Id exſpectant quidem illi, quam mox emoriamur. non adventum noſtrum, ſed mortem deſiderant: ut liberius poſſint vivere. Amatoribus enim paterna mors in votis. Talis Philolaches Moſtell. 1.3. *Vtinam meus nunc mortuus pater ad me nunciaretur, &c.* Lambinus hic nihil ſani. *Acidal.*

TANQVAM QVIDEM ADDICTOS.] *Addicti* fuerunt, qui cum non eſſent ſolvendo, creditoribus addicebantur: nec ſervitute eorum liberabantur, niſi debitis quocunque modo perſolutis. Seneca lib. 3. De benef. c. 8. *Pecuniam pro addicto dependit.* Hinc illud Feſti lucem capit, *Addicere, damnare eſt.* Rævardus.

FACEREMVS.] In theatrum produceremus.

FINIS BACCHIDVM.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

M. ACCI PLAVTI

MOSTELLARIA.

DRAMATIS PERSONÆ.

TRANIO, } *ſervi.*
GRVMIO, }
PHILOLACHES, *adoleſcens.*
PHILEMATIVM, *meretrix.*
SCAPHA, *ancilla.*
CALLIDAMATES, *adoleſcens.*
DELPHIVM, *meretrix.*

THEVROPIDES, } *ſenes.*
SIMO, }
DANISTA.
PHANISCVS, *advorſitor.*
SERVOS *alius.*
PVER.

Ratio Nominum CAMERARII.

Tranio, *vel* τρανίων, ἀπὸ τοῦ τρανοῦς, *quod ſignificat liquidum & planum: vel,* ἀπὸ τῶν τρανίων, *id eſt, ſedilibus.* [Tranio, *eſt quaſi* δρανίων, *hoc eſt,* δραστήριος, *mutata conſona.* Siberus.]

Grumio (*hæc enim ſcriptura in Mſſ. exſtat*) *forte à* grumis, *Græca forma: etſi* γρούμους *interpretantur* στροβίλους, *id eſt, turbines, vel fructus pinus. Item* γρῶνους *interpretantur vas quoddam coriaceum, & eos qui, cum loquantur, non audiunt. item cavernas rupium: hinc etiam* γρωνίων *eſſe poſſet.*

Φιλολάχης, *à ſtudio ſortis.*

Φιλημάτιον, baſiolum: *à* φίλημα.

Σκάφη, *linter.*

Καλλιδαμάτης, *formæ domitor.*

Δέλφιον, unici *ſignificatione interpretari nunc libet. nam veteres Græci, ut annotat Macrobius l. 1. Saturnal.* δελφὸν, unum & ſolum *vocarunt. Forma autem neutra fœmininorum nominum eſt apud Græcos, ut ſcimus.*

Theuropides, *erit* θευρωπίδης, *quaſi* θεοῤῥωπίδης: *haud ſcio, de qua ſignificatione τοῦ ῥώπου, ἢ τῶν ῥωπῶν. Plautus certe tertiam à fine longam fecit. Poterat alicui etiam in mentem venire eſſe hunc* ταυρωπίδην, *forma manifeſta à tauro, ſignificatione aſpectus trucis: vel etiam* θηρωπίδην. [Theuropides, θευροπίδης, *quaſi* redux. *Sic* Deus *dixerunt* Θεὸς, *non* Theus. *Siberus.*]

Σίμων, *denominatum* ἀπὸ τοῦ σιμοῦ.

Daniſta, ὁ δανειστής, *argentarius, fœnerator; cujus nomen eſt, ut puto,* σατυρείδης.

Φανίσκος, ἀπὸ τοῦ φανοῦ, *id eſt, face.*

Servus alius & Puer *ſunt* ἀνώνυμοι.

ARGVMENTVM, ut quibuſdam videtur, PRISCIANI.

M Anumiſit emptos ſuos amores Philolaches,
O *mnemque abſente rem ſuo abſumit patre.*
S *enem , ut revenit, ludificatur Tranio :*
T *errifica monſtra ait videri in ædibus,*
E *t inde primum emigratum. intervenit*
L *ucripeta fœnus fœnerator poſtulans.*
L *uduſque rurſum fit ſenex. nam mutuum*
A *cceptum dicit pignus emptis ædibus :*
R *equirit quæ ſint : ait vicini proxumi.*
I *nſpectat illas. poſt ſe deriſum dolet :*
A *b ſui ſodale gnati exoratur tamen.*

ALIVD ARGVMENTVM CAMERARII.

HÆc Fabula hilaritatis & feſtivitatis plena eſt, etiam multis bonis Sententiis inſignis. Et proponitur exemplum in hac conſiliorum malorum & fraudulentorum: quæ quia firma eſſe non poſſunt, requirunt novas ſemper machinas, quibus fulciantur: donec tandem ruunt omnia deprehenſis dolis. Nomen Fabulæ inditum eſt à *monſtris.* Nam ſenex à ſervo quaſi manium monſtris exterretur. Mentio fit φάσματος Menandri: ſed & Plauti *Phaſma* memoratur: quod nomen & ipſum monſtri talis habet ſignificationem. Eſt autem *monſtrum, moſtellum:* ſicut, *caſtrum, caſtellum*; in pronunciando *n* littera liqueſcente. Inque hac ſene quodam mercatore abſente, filius illius implicatur libidinoſo & ſumptuoſo ſodalitio: & amicam redimit triginta minis: quam pecuniam, & inſuper in ſumptum decem minas, fœnore ſumpſerat à Daniſta, mina una in decem. Redit tandem Senex poſt triennium, cum forte potatio eſſet in ædibus ipſis : ſervus autem, qui hoc reſciverat, cum in Piræum abiiſſet piſcium cauſſa, ſtatim herili filio indicium facit. Sed erat unus in ſodalitate ebrius, qui diſcedere non volebat. Ne igitur inter turbas ſenex ſuperveniret, capit hoc conſilium ſervulus; occludit foris ædes, & obviam procedit ſeni, & perſuadet ei, ædes eſſe infeſtas monſtris mortuorum. Et cum daniſta debitam pecuniam peteret, ait illam arrhaboni datam vicino, cujus domum filius emerit. Sed mox de ſervis adverſitoribus & vicinis rem omnem Senex cognoſcit, & iratus ac inprimis dolens ſe ad illum modum ludibrio à ſervo fuiſſe habitum : tandem à ſuperveniente ſodali filii exoratur, ut & filio veniam det, & ignoſcat ſervo. Hæc Fabula non ſolum mendoſe edita eſt plurimis in locis; quemadmodum & aliæ omnes: ſed diſſipatis etiam verſibus, & diſtractis Scenis: ut ſaltem in reponendis quibuſque in ſuum locum operam navaſſe videri debeamus.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

ACTVS PRIMI SCENA PRIMA.

GRVMIO, TRANIO.

Exi è culina, ſis, foras maſtigia,
Qui mihi inter patinas exhibes argutias.
Egredere, herilis pernicies, ex ædibus.
Ego pol te ruri, ſi vivam, ulciſcar probe.
Exi, inquam, nidor è culinâ. quid lates?
TR. *Quid tibi, malum, hîc ante ædes clamitatio eſt?* ACID. clamitas.
An ruri cenſes te eſſe? abſcede ab ædibus.
Abi rus, abi dierecte, abſcede ab janua.
Hem, hoccine volebas? GR. *perii! cur me verberas?*
TR. *Quia tu vis.* GR. *patiar. ſine modo adveniat ſenex.* V.E. vivis.
Sine modo venire ſalvom, quem abſentem comes.
TR. *Nec veriſimile loquere, nec verum, frutex,*
Comeſſe quenquam ut quiſquam abſentem poßiet.
GR. *Tu urbanus vero ſcurra, deliciæ popli,*
Rus mihi tu objectas? ſane credo, Tranio, ACID. ſane cedo, Tranio. Quid? te, &c.
Quod te in piſtrinum ſcis actutum tradier, ALII. trudier.
Cis, hercle, paucas tempeſtates, Tranio,

NIDOR.] *Nidor* eſt σκῶς, excrementum alvi. Apuleius, *Alios putore nidoris fœtidi meis ſcapulis abegiſſem.* Notum autem quos σκοζαφάγες dicant Græci. Nidore tali nihil fœdius. In culina præſertim, è qua hic fugatur. Quod perſuadet mihi, nihil immutandum. cum nidoris vox etiam culinæ, in qua excernuntur ſordes ſic conveniat. qui minime culinam illam decet, è qua fugatur. Bene ergo,

Exi, inquam, nidor è culina. quid lates? Nidor, excrementum merum ac ſordes. quem non pluris facio, *quam ancillam meam*, ut alibi loquitur, *quæ latrinam lavat.* Heinſius. Suſpicabar legendum; *Exi, inquam, nido in culina. quid lates?* Veteres libri enim habent; *Nidoricupinam.* Boxhorn.

ABI DIERECTE.] V. N. Capt. 3. 4. 103.

QVEM ABSENTEM COMES.] *Comedi* videtur, cujus bona comeduntur. ſic Suet. ait, *Claudium venalem pependiſſe*; id eſt, prædia ejus pendente titulo & libello proſcripta. *Turneb.*

FRVTEX.] Inter contumeliæ verba fuit & *frutex*: convitium nimirum in ſtupidos & inſulſæ mentis homines. Proprie & ſignate ruſticani agreſteſque iſta inſigniti voce. Eodem ſenſu *Pulmonem*, πνεύμονα Epicurus vocabat Nauſiphanem. *Sc. Gentil.*

TV VRBANVS VERO SCVRRA.] *Frutici* hic opponit *ſcurram*, qui honeſte olim dicebantur urbani, faceti, comes & elegantes; non ruſtici: quod ſine cura fortaſſe & opere omni eſſent. *Turneb.*

CIS HERCLE PAVCAS TEMPESTATES.] Intra breve tempus. Idem Trucul. *Cis paucos dies.* Turneb.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Augebis ruri numerum, genus ferratile. Mvr. numero, id eſt, *brevi.*
Nunc, dum tibi lubet licetque, pota, perde rem,
Corrumpe herilem filium, adoleſcentem optumum. *Alii delent,* filium.
Dies noctesque bibite, pergræcamini,
Amicas emite, liberate, paſcite
Paraſitos, obſonate pollucibiliter.
Hæccine mandavit tibi, cum peregre hinc iit, ſenex?
Hoccine modo hic rem curatam offendet ſuam?
Hoccine boni eſſe officium ſervi exiſtimas,
Vbi heri ſui corrumpat & rem & filium?
Nam ego illum corruptum duco, quom his factis ſtudet,
Quo nemo adæque juventute ex omni Atticâ
Antehac eſt habitus parcus, nec magis continens:
Is nunc in aliam partem palmam poßidet.
Virtute id factum tuâ & magiſterio tuo.
Tr. *Quid tibi, malum, me, aut quid ego agam, curatio'ſt?*
An ruri quæſo non ſunt, quos cures, boves?
Lubet potare, amare, ſcorta ducere.
Mei tergi facio hæc, non tui, fiduciâ.
Gr. *Quam confidenter loquitur! fue.* Tr. *at te Iuppiter*
Diique omnes perdant, oboluiſti allium.
Germana illuvies, ruſticus, hircus, hara ſuis.
Canes capro commiſta. Gr. *quid tu vis fieri?*

Nvmervm.] Nos Mſſ. ſequimur: ut, *genus ferratile* ſit explicatio, indicetque cui hominum numero ſit acceſſurus Tranio. *Taubm.* Mira hic comminiſcuntur interpretes. Locus tamen ſanus eſt. Sed ſciendum, *genus ferratile*, hic poni vocandi caſu, & referēdum eſſe ad Tranionem. Tu, Tranio, genus ferratile, ex iis orte, qui ob ſcelera in ferrea vincula ruri identidem conjici debuere, ibidem horum numerum augebis. *Boxhornius.*

Pergraecamini.] Huc alluſit *Cicero* Verr. *Vt Græco more biberetur.* ad quod Aſc. Pædianus: *Eſt* Græcus mos, *ut Græci dicunt, cum merocyathis ſaltantes, libantes primo deos, deinde amicos ſuos nominantes: nam toties merum bibunt, quoties & Deos & Caros ſuos nominatim vocant.*

Obsonate pollvcibiliter.] Parate obſonia opipare & ſumptuoſe. nam de eſculentis Herculi decimam dabant. idque *polluceri*; & conſecratum quod fuerat, *polluctum* dicebatur. *Camer.*

Germana illvvies.] Quantus quantus es, nil niſi illuvies & fœtor es. Immundi ſunt ruſtici: quod in immundo opere faciundo plerunque verſentur. ideo ſervus ruſticus appellatur *illuvies* ab urbano: *Germana illuvies, ruſticus hircus, hara ſuis.* Boſius.

Canes capro.] Notum eſt Selidi à ſequente vocali apud veteres. Canis comiſta capro eſt, quæ initur à capro. Nihil fætidius cane & capro, maxime cum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

NON OMNES poſſunt olere unguenta exotica,
Si tu oles: neque ſuperior accumbere.
Neque tam facetis, quam tu vivis, victibus:
Tu tibi iſtos habeas turtures, piſces, aves:
Sine me alliato fungi fortunas meas.
Tu fortunatus, ego miſer: patiunda ſunt.
Meum bonum me, te tuum maneat malum.
TR. *Quaſi invidere mihi hoc videre, Grumio.*
Quia mihi bene eſt, & tibi male eſt; digniſſumum eſt.
Decet me amare & te bubulcitarier:
Me victitare pulchre, te miſeris modis.
GR. *O carnuficum cribrum, quod credo fore:* SCAL. carnificinum.
Ita te forabunt patibulatum per vias
Stimulis. ſi huc reveniat ſenex.
TR. *Quî ſcis an tibi iſtuc prius eveniat quam mihi?*
GR. *Quia nunquam merui: tu meruiſti, & nunc meres.*
TR. *Orationis operam compendi face,*
Niſi te malâ re magnâ mactari cupis.
GR. *Ervom daturin' eſtis, bubus quod feram?*
Date æs, ſi non eſtis. agite porro, pergite

commiſcentur. Vera igitur hæc lectio Scaligeri. *Canes* antique pro *canis*. Hic autem ponitur genere ſequiore. *Boxh.*

NEQUE SUPERIOR ACCUMBERE.] Pro, *ſuperiores*. Mutat enim numerum, ſuo more. *Lambin.*

SINE ME ALLIATO.] *Alliatum* interpretor *moretum*, cui allium admixtum eſt: atque adeo de cibis omnibus intelligo, quibus allium intritum eſt. ad quod Terent. Phorm. 2. 2. reſpexerit: *Tute hoc intriſti: tibi eſt omne exedendum*; auctore *Donato*. Quaſi dicat Grumio: ſine me fortunis meis, quæ in cibo ſeu pane allio peruncto ſitæ ſunt, patienter fungi & contentum eſſe. *Turneb.*

MEUM BONUM ME &c.] Non recuſo, quo minus ego nunc duriter vivam, tu laute & opipare: dum me quidem maneat bonum meum, te vero malum maneat tuum, cum venerit ſenex. *Muretus.*

O CARNUFICUM CRIBRUM &c.] Significat, corium & tergum ejus *ſtimulis* (quôs oblongos, ſive è ſudibus præacutis, ſive & ferro præfixis geſtabant ad hunc uſum) ita crebro puncto perforatum iri, ut cribrum repræſentet. Quod autem *patibulatum eum per vias fore*, ait; ſignificat, *furcam* ſive patibulum laturum: unde *furciferi* dicuntur hac contumelia affecti. *Furca* autem & *Patibulum* eadem, aut non longe diſſita videntur: atque hoc à *cruce* diſtinguitur: ut *patibulum* ſit pars crucis, nimirum patens illa & tranſverſa: *Crux* autem inferior defixuſque ſtipes proprie dicatur. *Lipſius.*

SI NON ESTIS.] Scil. ervum daturi. Date igitur pecuniam, unde alibi emam pabulum, ſi dare ipſi recuſatis. *Camer.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Quomodo occæpiſtis : bibite, pergræcamini,
Eſte, effercite vos, ſaginam cædite.
TR. *Tace, atque rus abi : ego ire in Piræum volo,*
In veſperum parari piſcatum mihi.
Ervom tibi aliquis cras ſaxo ad villam afferat.
Quid eſt? quid tu me nunc obtuere, furcifer?
GR. *Pol tibi iſtuc credo nomen actutum fore.*
TR. *Dum intereà ſic ſit, iſtuc actutum ſino.*
GR. *Ita 'ſt, ſed unum* HOC SCITO, NIMIO *celerius*
Venire quod moleſtum eſt, quam id quod cupide petas.
TR. *Moleſtus ne ſis : nunc jam i rus, teque amove.*
Ne tu erres, præter hac mihi non facies moram.
GR. *Satin' abiit, neque quod dixi flocci exiſtumat!* ED. ALD, æſtimat.
Pro Dî immortales! obſecro voſtram fidem.
Facite huc ut redeat noſter quam primum ſenex,
Triennium qui jam hinc abeſt : priuſquam omnia
Perière, & ædis, & ager : qui niſi huc redit,
Paucorum menſium ſunt relictæ reliquiæ.
Nunc rus abibo. nam eccum herilem filium
Video corruptum hîc ex adoleſcente optumo.

SAGINAM CAEDITE.] *Saginam cædere*, quod hactenus variis expoſitionibus eruditorum virorum fuit obnoxium, nec dum in veram incidit, ita dictum eſt & eodem plane ſenſu, quo *cibum cædere*, à quo *cibicidæ*, pro edere ſcilicet, & cibum dentibus contruncare. Nam *ſagina* eſt cibus ; unde *ſaginare* eſt σιτίζειν & σιτεύειν. Saginæ, *Symphoſio* in ænigmatis, ſunt glandes quibus porci ſaginantur :

Setigeræ matris fœcunda natus in alvo
Deſuper ex alto virides expecto ſaginas.

Hinc *ſaginicidas* liceat dicere elegantiſſime, qui *cibicidæ* Lucillio appellati : *viginti domi an triginta, vel centum cibicidas alas.* μάκκους etiam & μαρσίπους hujuſmodi cibicidas Græci vocant, hoc eſt, *ſaccos*. Heſychius: μαρσίποι, γαστρίμαργοι, σάκκοι. *Salmaſius.*

IN PIRAEUM.] Nam rerum venalium ibi magnus proventus, ac velut δεῖγμα. *Scholiaſtes* Ariſtoph. in Equit.

DUM INTEREA SIC SIT.] Oratio eſt hominis præſentia tantum ſpectantis, futura negligentis. Dum, inquit, interea ſic ſit, ut nunc eſt : hoc eſt, laute opipareque vivitur, quid actutum futurum ſit, non admodum laboro. *Muretus.*

SATIN ABIIT.] Hoc ſignificat, itane abiit? Verumne eſt abiiſſe neque flocci æſtimare quod dixi. *Salmaſ.* At inſolentius videtur, *Satin abiit*? pro ; Itane abiit? Quare legendum hic puto ; *Satin ſapit*? Satiſne ille per ſe ſapit? Neque tamen per me ſapere vult, dum quæ dixi non flocci exiſtimat. *Boxhorn.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

ACTVS PRIMI SCENA SECVNDA.

PHILOLACHES.

RECordatus multum & diu cogitavi,
Argumentaque in pectus multa inſtitui
Ego: atque in meo corde, ſi eſt quod mihi cor,
Eam rem volutavi & diu diſputavi,
Hominem quojus rei, quando natus eſt,
Similem eſſe arbitrarer ſimulacrumque habere.
Id repperi jam exemplum.
Novarum ædium eſſe arbitror ſimilem ego hominem,
Quando hîc natus eſt. ei rei argumenta dicam,
Atque hoc haud videtur veriſimile vobis:
At ego id faciam eſſe ita ut credatis.
Profecto ita eſſe, ut prædico, vero vincam.
Atque hoc voſmetipſi ſcio,
Perinde uti nunc ego eſſe autumo, quando
Dicta audietis mea, haud aliter dicetis.
Auſcultate argumenta dum dico ad hanc rem.
Simul gnarures vos volo eſſe hanc rem mecum.
Aedes quom extemplo ſunt paratæ, expolitæ,
Factæ probe, examuſſim,
Laudant fabrum, atque ædes probant. ſibi quiſque
Inde exemplum expetunt: ſibi quiſque ſimile,
Suo uſque ſumptu: operæ ne parcunt ſuæ. *V.E.* ſumptu ſuo operam paſcunt ſuam.
Atq; ubi illo immigrat nequam homo indiligenſque,
Cum pigrâ familiâ, immundus, inſtrenuus, *Mſſ.* ſtrenuus.
Hîc jam ædibus vitium additur,

GNARVRES.] *Gnarures*, id eſt, gnaros. *gnaros* autem *hanc rem*, pro hujus rei dicit: ut, *doctus hanc rem.* Vtitur & Prol. Pœn. item Auſonius:

Non cultor inſtans, non arator gnaruris.

Item Arnob. 2. *Cur eſſe dicatis in aliis præceptionibus gnarures?* Et vetus Gloſſar. *gnarurem* interpretatur γνώριμον, & *gnarurat* γνωρίζει: item, *gnarures* γινώσκοντες: & *ignarures*, ἀγνοοῦντες. *Turneb.*

LAVDANT FABRVM.] Dixit jam; *Aedes quom extemplo &c.* Non igitur eodem caſu *ædes* hic legi debent. Scribe, *ædis. Laudant fabrum, ædis atque probant.* Ædes novæ, expolitæ laudant, & probant, ſive commendant fabrum ædis. Nihil certius. *Boxhorn.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Bonæ cum curantur male.
Atque illud ſæpe fit, tempeſtas venit,
Confringit tegulas, imbriceſque: ibi
Dominus indiligens reddere alias nevolt.
Venit imber, lavit parietes, perpluunt
Tigna, putreſacit aër operam fabri.
Nequior jam factus eſt uſus ædium:
Atque haud eſt fabri culpa. ſed MAGNA PARS *hominum*
Morã hanc induxerunt, ſi quid nummo ſarciri poteſt, *Alii*, morem hunc.
Vſque mantant, neque id faciunt, donicum
Parietes ruunt. ædificantur ædes totæ denuo.
Hæc argumenta ego ædificiis dixi. nunc etiam volo
Dicere, ut homines ædium eſſe ſimiles arbitremini.
Primum dum parentes fabri liberûm ſunt,
Et fundamentum ſubſtruunt liberorum.
Extollunt, parant ſedulo in firmitatem,
Vt & in uſum boni, & in ſpeciem populo
Sint: ſibique aut materiæ ne parcunt.
Nec ſumptus ſibi ſumptui eſſe ducunt:
Expoliunt, docent literas, jura & leges,
Sumptu ſuo & labore nituntur, ut
Alii ſibi eſſe illorum ſimiles expetant.
Ad legionem quom itant, adminiculum eis danunt
Tum aliquem cognatum ſuum.
Eatenus abeunt à fabris.
Vnum ubi emeritum eſt ſtipendium, igitur tum

ÆDIFICANTVR AEDES.] Non utique ſemper ædificantur, ſed reædificare oportet, ſi quis uti velit. Puto ſcribendum eſſe; *ædificanduſt ædes totas denuo.* Syntaxis antiqua; ædificandum eſt ædes, pro, ædificandæ ſunt ædes. *Gronovius.*

PARANT SEDVLO INFIRMITATEM: VT ET IN &c.] Fundamentum ponunt ſtabile: id eſt, liberos à primis ſtatim annis erudiunt: ut hac puerili inſtitutione ſubniſi, & una cum ætate doctiores & meliores evadentes, cives Reipub. vere utiles & in ſpeciem boni, hoc eſt, extrorſum ſint ornamentum patriæ. *Lambin.*

IN SPECIEM.] Legerem cum Acidalio, *ſpecimen*; niſi Nonius *ſpeciem* pro *ſpecimen* ſubinde veteres dixiſſe obſervaret. *Boxhorn.*

AD LEGIONEM, &c.] Referenda ſunt hæc ad morem Roman. quo adoleſcentibus militaturis primo ſtipendii anno cuſtodes dari ſoliti. *Turneb.*

VNVM VBI EMERITVM EST STIPENDIVM.] Vbi tempus militiæ primæ finitum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Specimen cernitur, quo eveniat ædificatio.
Nam ego ad illud frugi uſque & probus fui,
In fabrorum poteſtate dum fui.
Poſtea quom immigravi in ingenium meum,
Perdidi operam fabrorum ilico oppido.
Venit ignavia, ea mihi tempeſtas fuit,
Ea mihi adventu ſuo grandinem imbremque attulit;
Hæc verecundiam mihi & virtutis modum
Deturbavit, detexitque me ilico.
Poſt illa med obtegere neglegens fui:
Continuo pro imbre amor advenit in cor meum.
Is uſque in pectus permanavit, permadefecit
Cor meum. nunc ſimul res, fides, fama, virtus,
Decuſque deſeruerunt: ego ſum in uſu
Factus nimio nequior. atque edepol ita
Hæc tigna humide putent. non videor mihi Rec. putrent.
Sarcire poſſe ædeis meas, quin totæ
Perpetuæ ruant, quin cum fundamento
Perierint, nec quiſquam eſſe auxilio queat.
Cor dolet, cum ſcio nunc ut ſum, atque ut fui:
Quo neque induſtrior de juventute erat
Arte gymnaſtica, diſco, haſtis, pila,
Curſu, armis, equo, victitabam volupe:

nitum eſt, tunc ſpecimen apparet, quo evadat ædificatio. *Stipendiorum* vox etiam annos ſignificat, quibus milites merent. quomodo & *Servius* interpretatur 8. Æn.

POSTEAQVAM IMMIGRAVI IN INGENIVM MEVM.] Poſteaquam ex magiſterio pædagogi exceſſi, & meo arbitratu cepi vivere. Poſtquam mihi relictus ſum. *Lambin.*

VIRTVTIS MODVM DETVRBAVIT.] Virtutem, quæ inſtar modi & menſuræ eſt, quæque ipſa modus & mediocritas eſt: vel modeſtiam, quam κοσμιότητα vocant, & σωφροσύνην. *Lambin.*

EGO SVM IN VSV.] *Douza* legit uno verbo *inuſu*, pro ignavia, incultu. Ego nihil mutandum puto. Reſpondet ei quod dixerat verſ. 42.

Vt & in uſu boni & in ſpeciē populo ſint.

Sic Bacchid.

Eadem in uſu, utque ubi periculum facias, aculeata ſunt.

Diſſaldeus.

PERPETVAE RVANT.] Id eſt, non particulatim, neque membratim, neque paullatim, ſed univerſæ conjunctim, & uno tempore, & ſimul. Ita Virgil. *perpetuum bovis tergum* dixit. *Lambin.*

VICTITABAM VOLVPE.] Lego. *vict. haud volupe.* Minime delicatum in victu fuiſſe ait, qui quidem parſimonia & duritia aliis exemplo fuerit. *Acidal.* Vixi duriter, & ita tamen jucunde. *Lambin.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Parſimonia & duritia diſciplinæ aliis eram:
Optumi quique expetebant eam doctrinam ſibi.
Nunc poſtquam nihili ſum, id vero meopte ingenio repperi.

Mſſ. expetebant à me doctrin.

ACTVS PRIMI SCENA TERTIA.

PHILEMATIVM, SCAPHA, PHILOLACHES.

IAmpridem ecaſtor frigidâ non lavi magis lubenter,
Nec unde me melius, mea Scapha, rear eſſe deſœcatam.

Grvt. nec qua melius.

SC. Eventus rebus omnibus, velut horno meſſis magna
Fuit. PHI. quid ea meſſis attinet ad meam lavationem?
SC. Nihilo plus, quam lavatio tua ad meſſim? PHIL. oh, Venus venuſta!
Hæc illa eſt tempeſtas mea, mihi quæ modeſtiam omnem
Detexit; tectus quâ fui: quam mihi amor & Cupido
In pectus perpluit meum: neque jam unquam obtigere poſſum.
Madent jam in corde parietes. periêre hæ oppido ædes.
PHI. Contẽpla, amabo, mea Scapha, ſatin' hæc me veſtis deceat?
Volo meo placere Philolachi, meo ocello, meo patrono.
SC. Quin tu te exornas moribus lepidis, quom lepida tota es?
Non veſtem amatores mulieris amant, ſed veſtis fartum.

Dovz. quam lepida tute es!

FRIGIDA NON LAVI.] Tres ædes ſeu cellæ in balneis. Prima eſt *Caldaria*, τὸ λακωνικόν: Dioni πυελαλήελον, Senecæ *ſudatorium:* nam ſicco calore ſudorem in eo eliciebant. Secunda eſt *media*, quæ & *Tepidaria*. Tertia eſt *Frigidaria*. Plinius epiſt. *Poſt Solem frigida lavabatur.* Senec. epiſt. 84. *Ab hac fatigatione in frigidam deſcendi.* VVouvver.

VELVT HORNO MESSIS &c.] Vel *horno* hic adverbium eſt, pro, hoc anno; ut annotavit Camerarius; vel legendum eſt, *horna meßis*. *Hornum* eſt, quod ætatem unius anni nondum excedit. Eſt autem epithetum mobile, ut Grammatici loquuntur. Gloſſæ noſtræ Mſſ. *Hornus epithetum eſt, & mobile; hornus panis, id eſt, novus, horna annona, hornum vinum.* Ita hic dicitur *horna meßis*, id eſt, hujus anni meſſis. Falluntur ergo qui *hornum*, velut ſubſtantivum eſſet, annonam hoc loco interpretantur. Dicit igitur Scapha: Quemadmodum meſſis magna frugum, vel annonæ hoc nobis anno fuit: ita eventus rebus noſtris nunc quoque fuit ſecundus. Significat ſe ex animi ſententia laviſſe. *Boxhorn.*

TECTVS QVA FVI.] Pudorem quaſi veſtem faciunt priſci: qua animus ingenuus tectus eſſe debet. Pacuvius: *Nam ſi te tegeret pudor, ſive adeo cor ſapientia imbutum foret &c.* Apulejus 1. Apolog. *Pudor enim veluti veſtis, quanto obſoletior eſt, tanto incurioſius habetur.* Schopp.

VESTIS FARTVM.] *Fartum veſtis* eſt corpus, id eſt, ipſa mulier quæ veſtem farcit impletque. ita Columella lib. 5. cap. 10.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

PHIL. *Ita me dî ament, lepida eſt Scapha! ſapit ſceleſta multum!*
Vt lepide res omnes tenet, ſententiaſque amantum!
PHI. *Quid nunc?* SC. *quid eſt?* PHI. *quin me aſpice & contempla, ut hæc me decet.*
SC. *Virtute formæ id evenit, te ut deceat, quicquid habeas.*
PHIL. *Ergo hoc ob verbum te, Scapha, donabo ego profecto hodie aliquî:*
Neque patiar gratis hanc laudaſſe, quæ placet mihi.
PHI. *Nolo ego te aſſentari mihi.* SC. *nimis tu quidem ſtulta es mulier.*
Eho mavis vituperari falſo, quam vero extolli?
Equidem pol vel falſo tamen laudari multo malo,
Quam vero culpari, aut alios meam ſpeciem irridere.
PHI. *Ego verum amo, verum volo mihi dici: mendacem odi.*
SC. *Ita tu me ames, ita Philolaches tuus te amet, ut venuſta es!*
PHIL. *Quid ait ſceleſta? quomodo adjuraſti? ita ego iſtam amarem?*
Quid? iſtæc me; id cur non additum eſt? infecta dona facio.
Periiſti! quod jam promiſeram tibi donum, perdidiſti. GRVT. tibi dono, perd. &c.
SC. *Equidem pol miror tam catam, tam doctam te, & bene eductam;*
Non ſtultam ſtulte facere. PHI. *quin mone quæſo, ſi quid erro.*
SC. *Tu ecaſtor erras, quæ quidem illum exſpectes unum, atque illi* DOVZ. expetas.
Morem præcipue ſic geras, atque alios aſperneris.

cap. 10. *Eares efficit uberiorem fructum, & fartum fici pleniorem & meliorem.* Turneb.

SAPIT SCELESTA &c.] *Sceleſta* hic vox non nauci. Legebam audacule: *ſapit & ſentit multum.* Quo modo Plautus loqui amat. Amph. ſcen. *qui me alter:*

---- *Sane ſapio & ſentio.*

Diſſald.

QVID? ISTHAEC ME.] Indignatur juvenis, quod adjuraret Scapha dominam his verbis; *Ita te Philolaches amet:* nec adderet; *Ita tu Philolachem ames.* hoc additum cupiebat. *Gruter.*

EXSPECTES.] Faceſſant argutiæ interpretum & novæ lectiones. *Exſpectare,* ſimpliciter hic accipiendum recepta ſignificatione. Stulte facis, quæ unum modo exſpectes & admittas, aliis amatoribus neque exſpectatis, neque admiſſis. *Boxhorn.*

MATRONAE, non meretricium eſt, unum inſervire amantem.

PHIL. *Pro Iuppiter! nam quod malum vorſatur meæ domi illud?*

Dii deæque omnes me peſſumis exemplis interficiant,
Niſi ego illam anum interſecero ſiti, fameque, atque algu.

PHI. *Nolo ego mihi male te, Scapha, præcipere.* SC. *ſtulta es plane, quæ*
Illum tibi æternum putes fore amicum & benevolentem.
Moneo ego te: te deſeret ille ætate & ſatietate.

PHI. *Non ſpero.* SC. *INSPERATA accidunt magis ſæpe quam quæ ſperes.*
Poſtremo, ſi dictis nequis perduci, ut vera hæc credas,
Mea dicta ex factis noſce: rem vides, quæ ſim, & quæ fui ante. SCHOPP. hem vide, quæ ſim. at quæ fui ante!
Nihilo ego, quam nunc tu, amata ſum, atque uni modo geſſi morem,
Qui pol me, ubi ætate hoc caput colorem commutavit,
Reliquit, deſeruitque me. tibi idem futurum crede.

PHIL. *Vix comprimor, quin involem illi in oculos ſtimulatrici.* MVRET. ſimulatrici.

PHI. *Solam illi meo ſoli cenſeo eſſe oportere obſequentem.*
Solam ille me ſoli ſibi ſuo liberavit.

PHIL. *Pro dî immortales, mulierem lepidã, & pudico ingenio!*
Bene hercle factum, & gaudeo mihi nihil eſſe hujus cauſſâ.

SC. *Inſcita ecaſtor tu quidem es.* PHI. *quapropter?* SC. *quæ iſtuc cures,*
Vt te ille amet. PHI. *cur obſecro non curem?* SC. *libera es jam.*
Tu jam quod quærebas habes: ille, te niſi amabit ultro,
Id pro capite tuo quod dedit, perdiderit tantum argenti.

PHIL. *Perii hercle, nî ego illam peſſumis exemplis enicaſſo.*
Illa hanc corrumpit mulierem maleſuada vitilena.

PHI. *Nunquam ego illi poſſum gratiam referre, ut meritu'ſt de (me.*

MIHI NIHIL ESSE.] Me ad egeſtatis terminos eſſe redactum: ut loquitur Aſin. I. 2.

MALESVADA &c.] Virg. 6. Æneid. *Et Metus & maleſuada Fames.* Nam talia componebant olim. Sic Cato *vitilitigatores* ex vitio & litigatoribus fecit: ſed & *vitimagiſtratus* Sall. 3. Hiſt. Marianos & Cinnanos, qui vitio & per vim creati, vocat. *Gruter.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Scapha, id tu mihi ne ſuadeas, ut illum minoris pendam.
Sc. *At hoc unum facito cogites, ſi illum inſervibis ſolum,*
Dum tibi nunc hæc ætatula eſt, in ſenectâ male querêre.
PHIL. *In anginam ego nunc velim vorti, ut veneficæ illi*
Fauces prehendam, atque enicem ſceleſtam ſtimulatricem.
PHI. *EVNDEM ANIMVM oportet nunc mihi eſſe gratum, ut impetravi,*
Atque olim, priuſquam id extudi, quom illi ſubblandiebar.
PHIL. *Dii me faciant quod volunt, ni ob iſtam orationem*
Te liberaſſo denuo, & niſi Scapham enicaſſo.
Sc. *Si tibi ſat acceptum eſt, fore victum tibi ſempiternum,*
Atque illum amatorem tibi proprium futurum in vita,
Soli gerendum cenſeo morem, & capiundos crines.
PHI. *VT FAMA EST homini, exinde ſolet pecuniam invenire.*
EGO SI BONAM famam mihi ſervaſſo, ſat ero dives.
PHIL. *Siquidem hercle vendundum eſt, pater vænibit multo potius,*
Quam te, me vivo, unquam ſinam aut egere, aut mendicare.

IN ANGINAM.] *Angina*, inflammatio faucium eſt: κυνάγχη & λυκάγχη Græcis, quod canes ac lupos frequenter afficiat; item συνάγχη, vel à ſuſpendii ſimilitudine, quod non ſecus quam laqueus, præfocans enicet; ἀγχόνη enim laqueus eſt: vel à συνέχειν, quod ſpiritum continendo reſpirationem inhibeat, ut inquit Aurelianus. *Scalig.*

SI SAT ACCEPTVM &c.] *Satis acceptum*, valet certum & compertum & firmum, veluti datis fidejuſſoribus & ſponſoribus. *Satis* enim *accipit*, cui prædes & ſponſores dantur. unde hæc venuſta tralatio eſt profecta.

CAPIVNDOS CRINES.] Quæ hic proferuntur à *Turnebo*, ſine exemplo & ſine teſte dicuntur. Ego *capere crines*, non aliud eſſe puto, quam *nubere* & *matronam fieri*. nam ornatus matronarum, ut alia quædam propria habuit, exempli cauſſa, duplicem vittam, ſtolam &c. ſic etiam crines peculiari quadam ratione formatos. itaque Plautus Milite, act. 3. ſc. 1. cum inſtrui ancillam ornatu matronarum vult, ait: *Vtque eam ornatam adducas matron. &c.* Facit huc illud Feſti: *Senis crinibus nubentes ornantur: quod is ornatus vetuſtiſſimus fuit quidam, quod eo Veſtales virgines ornentur.* Ad quod Scaliger: *Seni crines* dicuntur in capite matronæ Romanæ, ſex ſertæ crinium, vitta & crinibus ipſis implexæ; quas vulgus *trecias* vocat. *Lipſ.* At cruciat ſe *Gruterus*, quoniam etſi ea eſſet affectione Philematium, ut uni morem gereret Philolachi, non ideo continuo ſequitur eandem quoq; mentem fuiſſe Philolachi, ut ipſam vellet uxorem. Cæterum nulla eſt, cur ſe cruciet, cauſſa. Scapha enim non tam diſſerit, quid facere velit Philolaches, quam quid debeat Philematium. Hortatur interim ut id ageret, quo ad matronæ inſtar caperet crines, & legitima uxor à Philolache agnoſceretur. *Boxhorn.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

SC. *Quid illis futurum eſt cæteris, qui amant te?* PHI. *magis amabunt,*
Quom videbunt gratiam referri.
PHIL. *Vtinam meus nunc mortuus pater ad me nuncietur!*
Vt ego exhæredem meis bonis me faciam, atque hæc ſit hæres.
SC. *Iam iſta quidem abſumpta res erit: dieſque nocteſque eſtur,*
Bibitur, neque quiſquam parſimoniam adhibet? ſagina plane eſt.
PHIL. *In te hercle certum'ſt principiũ, ut ſim parcus, experiri.*
Nam neque edes quicquam, neque bibes apud me hiſce diebus.
PHI. *Si quid tu in illunc bene voles loqui, id loqui licebit:*
Nec recte ſi illi dixeris, jam ecaſtor vapulabis.
PHIL. *Edepol ſi ſummo ego Iovi illoc argento ſacruficaſſem,*
Pro illius capite quod dedi, nunquam æque id bene collocaſſem.
Vt videas jam medullitus me amare! oh! probus homo ſum:
Qui pro me cauſſam diceret, patronum liberavi.
SC. *Video te nihili pendere præ Philolachete omnes homines.*
Nunc, ne ejus cauſſa vapulem, tibi potius aſſentabor,
Si acceptum ſat habes, tibi fore illum amicum ſempiternum.
PH. *Cedo mihi ſpeculum, & cum ornamentis arculam actutum, Scapha:*
Ornata ut ſim, quom huc veniat Philolaches, voluptas mea.
SC. *Mulier quæ ſe ſuamque ætatem ſpernit, ſpeculo ei uſus eſt.* — TVRN. ætatem ſpecit, ſpeculo eluſa eſt.
Quid opu'ſt ſpeculo tibi, quæ tute ſpeculo ſpeculũ es maxumum?
PHIL. *Ob iſtuc verbum, ne nequicquam, Scapha, tam lepide dixeris,*
Dabo aliquid hodie tibi peculî, Philematium mea. (de?
PHI. *Suo quique loco viden' capillus ſatis compoſitu'ſt commo-*

IAM ISTA QVIDEM.] *Iam*, id eſt, jam jam, ſtatim, mox, brevi. *Boxhorn.*

SPERNIT.] Quæ ætati ſuæ diffidit: quæ ſcit ſe deformem eſſe. *Lambinus.* Gloſſæ; *Spernit, contemnit, faſtidit.* Speculo ergo iis opus eſt, & quæ ſe ſpernunt, non placentes ſibi ea forma, quam à natura accepere; & quæ ætatem ſuam ſpernunt, vergentem in ſenium, ætatem fuco juveneſcere volentes. Tu, addit, & ſpecie optima, & ætate integra ſpeculo omnibus eſſe potes, ac proinde ſpeculo tibi haud opus. *Turnebi* igitur novæ lectioni hic non eſt locus. *Boxh.*

CAPILLVS SATIS COMPOSITVS.] Puellas habuerunt in miniſterio tum *ornatrices*, tum quæ velut à conſiliis formæ: Edoctæ autem certis magiſtris ad hoc miniſterium, velut ad artificium. Dicebantur *Ornatrices* ab officio, uti &

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Sc. *Vbi tu commoda es, capillum commodum eſſe credito.*

PHIL. *Vah, quid illa pote pejus quicquam muliere memorarier?*

Nunc aſſentatrix ſceleſta eſt, dudum advorſatrix erat.

PHI. *Cedo ceruſſam.* Sc. *quid ceruſſa opus nam?* PHI. *quî malas oblinam.*

Sc. *Vnâ operâ ebur atramento candefacere poſtules.*

PHIL. *Lepide dictum de atramento atque ebore: euge plaudo Scaphæ.*

MEVRS. eugepæ, laudo Scapha.

PHI. *Tum tu igitur cedo purpuriſſum.* Sc. *non do: ſcita es tu quidem:*

Nova pictura interpolare vis opus lepidiſſumum,

NON ISTANC ætatem oportet pigmentum ullum attingere.

Neque ceruſſam, neque melinum, neque ullam aliam offuciam.

Cape igitur ſpeculum. PHIL. *hei mihi miſero, ſavium ſpeculo dedit.*

Nimis velim lapidem, quî ego illi ſpeculo diminuam caput.

Sc. *Linteum cape, atque exterge tibi manus.* PHI. *quid ita, obſecro?*

Sc. *Vt ſpeculum tenuiſti, metuo ne oleant argentum manus:*

Græcis κοσμώτριαι, quæ crines diſponebant. Sueton. Claud. cap. 40. *Hæc matris meæ ornatrix fuit.* Iuvenalis *Ornatrici* nomen *Pſecæ* ab arte impoſuit. nam ψεκάζειν Græci dicunt, quando minutum ſive rarum pluit. Ornatrices igitur crinem componentes, rarum ac parvum aquæ ſolent mittere, ac velut ψεκάζειν: *Ciniflones* & *cinerarii* eadem ſignificatione apud veteres dicebantur, ab officio calamiſtrorum. qui acus & veruta flando calefaciebant, quibus matronæ capillos criſpabant. Ergo *ornatrices*, quæ compoſuere capillum, *Ciniflones* & *Cinerarii*, qui acus calefactas ſubminiſtrarunt ornatricibus: quamvis Gloſſæ pæne confundant. *VVouvver.*

EBVR ATRAMENTO.] Ad illud alluſum hoc loco à Plauto ſuſpicor, quod veteres in ebore ſcripſiſſe, & eboreis tabulis, ut & ligneis oſtendam ex hoc *Martialis* diſticho in apophoretis, cujus lemma: *Eborei pugillares:*

Languida ne triſtes obſcurēt lumina ceræ,
Nigra tibi niveum littera pingat ebur.

Nec eo poſſis confugere de ceratis pugillaribus accipiendum apud *Martialem.* ſtat contra Martialis ipſe, & alios à ceratis eboreos pugillares facit: quin apertiſſime candidum & nudum ebur, atramento pingi perſcribique indicat. *Salmaſ.*

PVRPVRISSVM.] *Purpuriſſum* ſpuma eſt collecta effervescente purpura, cum ex ea tinctura efficitur. Loco purpuriſſi utuntur hodie pictores lacca mixta cum cæruleo. Colores igitur hujus lenocinii ſunt præcipui; *Albor*, quem ceruſſa format: *Rubor*, quem purpuriſſum: *Nigror*, ad palpebras & ſupercilia utilis, ſtibium. *Dalechamp.*

VT SPECVLVM TENVISTI] *Specula* ex argento facta ſcribit Plin. 33. cap. 9.

Monet

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Ne uſquam argentum te accepiſſe ſuſpicetur Philolaches.
PHIL. *Non videor vidiſſe lenam callidiorē ullam alteram.*
Vt lepide atque aſtute in mentem venit de ſpeculo malæ!
PHI. *Etiamne unguentis unguendā cenſes?* SC. *minime feceris.*
PHI. *Quapropter?* SC. *quia ecaſtor* MVLIER RECTE *olet, ubi nihil olet.*
Nam iſtæc veteres, quæ ſe unguentis unctitant, interpoles,
Vetulæ, edentulæ, quæ vitia corporis fuco occulunt,
Vbi ſeſe ſudor cum unguentis conſociavit, ilico
Itidem olent, quaſi cum una multa jura confundit cocus.
Quid oleant neſcias, niſi id unum, ut male olere intellegas.
PHIL. *Vt perdocte cuncta callet! nihil hac docta doctius.*
Verum illud eſt, maxumaque pars voſtrorum intellegit,
Quibus anus domi uxores ſunt, quæ vos dote meruerunt.
PHI. *Agedum contempla aurum & pallam, ſatin' hæc me deceat, Scapha?* (SC. *eloquar:*
SC. *Non me curare iſtuc oportet.* PHI. *quem obſecro igitur?*
Philolachem, is ne quid emat, niſi quod tibi placere cenſeat.
Nam AMATOR MERETRICIS *mores ſibi emit auro & purpurâ,*
Quid opus eſt. quod ſuum eſſe nolit, ei ultro oſtentarier? *Mſſ.* te ultro oſtent.
Purpurâ ætas occultanda eſt: aurum turpe mulieri.
Pulcra mulier nuda erit, quam purpurata pulcrior:

Monet ergo Scapha Philematium, ne contactu argentei ſpeculi ſuſpectum ſe reddat Philolachi, tanquam argentum ab alio amatore acceperit. *Boxhorn.*

PARS VOSTRORVM.] *Voſtrorum* pro *veſtrum* poſitum eſſe hoc loco, recte cenſuit *Apollinaris* apud Agellium lib. 20. cap. 6. *Veſtrum* autem, pro *veſtrorum* dixere; uti *meûm*, *tuûm*, *noſtrûm*, pro *meorum*, *tuorum*, *noſtrorum*. Ex *noſtrûm* & *veſtrûm*, facta ſunt *noſtri* & *veſtri*, quæ uſurpata Gracho Sempronio, aliiſque antiquis: indeque factum, ut illa (quibus tamen & Cicero uſus) *Apollinaris* damnarit, tanquam nova, minuſque proba. *Voßius.*

QVAE VOS DOTE MERVERVNT.] Quæ vos dote emerunt, quarumque proprii eſtis dotis cauſſa. *Camer.*

NAM AMATOR MERETRICIS MORES &c.] *Mores* pro morigeratione ſeu *morigeris modis*, ut apud Lucretium eſt, accipit *Douza.*

PVRPVRA AETAS.] Mſſ. Camerarii habent; *Purpura ætate occultanda.* Legendum puto; *Purpura ætas eſt occultanda, & auro turpe mulieri.* Falſum eſt, quod vulgo legitur, *aurum turpe mulieri.* At verum eſt, *turpe*, id eſt, turpitudinem & deformitatem auro, ac ejuſmodi aliis ornamentis, eſſe occultandam mulieri deformi. *Boxhorn.*

Poſtea NEQVICQVAM exornata eſt bene, ſi morata eſt male:
PVLCRVM ornatum turpes mores pejus cœno collinunt.
Nam SI PVLCRA eſt, nimis ornata eſt. PHIL. *nimis*
diu abſtineo manum.
Quid hic vos duæ agitis? PHI. *tibi me exorno ut placeam.*
PHIL. *ornata es ſatis.* *(mea,*
Abi hinc tu intro, atque ornamenta hæc aufer. ſed voluptas
Mea Philematium, potare tecum collibitum eſt mihi.
PHI. *Libet & edepol mihi tecum, nam quod tibi libet, idem*
mihi libet,
Mea voluptas. PHIL. *hem, iſtoc verbũ vile eſt viginti minis.*
PHI. *Cedo, amabo, decem: bene emptum tibi dare hoc ver-*
bum volo. *(puta.*
PHIL. *Etiam nunc decem minæ apud te ſunt: vel rationem*
Triginta minas pro capite tuo dedi. PHI. *cur exprobras?*
PHIL. *Egone id exprobrem, quin mihimet cupio id oppro-*
brarier?
Nec quicquam argenti locavi jam diu uſquam æque bene.
PHI. *Certe ego, quod te amo, operam nuſquam melius potui*
ponere. *(venit.*
PHIL. *Bene igitur ratio accepti atque expenſi inter nos con-*
Tu me amas, ego te amo; merito id fieri uterque exiſtumat.
Hæc qui gaudent, gaudeant perpetuo ſuo ſemper bono.

NIMIS DIV ABSTINEO MANVM.] Simpliciter hæc explicanda. *Abſtineo manum*, ſcilicet, geſtientem amplecti amatam. Si cum Camerarii Mſ. legas *abſtineo manu*, intellige manum amatæ, geſtientem amplecti adoleſcentem amantem. *Boxhorn.*

PHIL. CEDO, AMABO, DECEM: BENE EMPTVM.] Meræ nugæ hic *Lambini.* Adoleſcens verbum illud (*mea voluptas*) XX. minis æſtimabat. Ibi illa, jocone an ſerio? ſi emere velit, non XX. ſe poſcere, ſed vel decem, ac pulcre vendituram, ut bene emat. At hic callidus æque adverſus meretriculam, emptum ſibi jam tum id verbum reſpondet. ac ſi ratio ineatur, etiam ultro reſiduas ſibi apud ipſam decem minas, præter illas 20. quibus nunc verbum æſtimarit. Nam dediſſe pro ejus capite 30. minas, quibus ſi 20. iſtas demat, ſupereſſe ſcilicet etiam decem, quas poſcat. Atque hæc veriſſima loci hujus ſentẽtia eſt. Neque quicquam mutatum: niſi quod ex vulgato *decumbe: næ*, fecerim *decem: bene.* in quibus cardo univerſæ rei verſatur. *Acidalius.*

BENE IGITVR RATIO ACCEPTI &c.] Vterque noſtrum ſeſe obnoxium alteri putat mutuis beneficiis: quod non faciunt, qui beneficia invicem exprobrant: quod alter expendiſſe ſe contendit, alter ſe accepiſſe inficiatur. *Budæus.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Qui invident, ne unquam eorum quiſquam invideat prorſus
commodis. *(hîc menſulam.*
PHI. *Age accumbe igitur. cedo aquam manibus, puer appone*
Vide tali ubi ſint. vin' unguenta? PHIL. *quid opus eſt? cum*
ſtacta accubo.
Sed eſtne hic meus ſodalis, qui huc incedit cum amica ſua?
Is eſt. Callidamates cum amica eccũ incedit. euge, oculus meus:
Conveniunt compares, eccos: prædam participes petunt.

ACTVS PRIMI SCENA QVARTA.

CALLIDAMATES, DELPHIVM, PHILOLACHES, PHILEMATIVM.

ADvorſum venire mihi ad Philolachem
Volo tempori. audi: hem, tibi imperatum eſt.
Nam illîc ubi fui, inde effugi foras.
Ita me ibi male convivii ſermoniſque
Pertæſum eſt. nunc comiſſatum ibo ad Philolachem,
Vbi nos hilari ingenio & lepide accipiet.
Ecquid tibi videor, mamma, madere? DE. *ſemper*
Iſtoc modo moratus vivere debebas.
CA. *Viſne ego te, ac tute me amplectare?*
DE. *Si tibi cordi eſt facere, licet.* CA. *lepida es.*
Duce me amabo. DE. *cave ne cadas. aſta.*
CA. *Oh! ocellus es meus, tuus ſum alumnus, mel meum.*
DE. *Cave modo, ne prius in via accumbas,*

ADVORSVM VENIRE MIHI &c.] Alloquitur ſervos, atque inter iſtos præcipue *Phaniſcum*, quod patet ex act. 4. 1. ut tempeſtive ſibi advorſum veniant apud domum Philolachis. Subintelligitur vero *te* aut *vos*.

MAMMA, MADERE?] Hæc ſcriptura *Scalig.* eſt; verum ego cum Vulgg. *mammam adire?* Quaſi dicat: nonne tibi videor, tanquam puer, adire matrem, mammæ ſugendi & pappandi gratia? nam *fontem illum ſanctiſſimum corporis humani generis educatorem*, (ut Agell. lib. 12. 1. vocat) id eſt, *mammas*, alumnas, nutrices & matres vocari, notum eſt. *Lambin.*

ISTOC MODO MORATVS VIVERE DEBEBAS.] Verba meretriculæ ſunt amatorem admonentis, ut urbane & venuſte jocetur, non incondite & ruſtice. *I. Gul.*

COIMVS.] In lecto decubitorio accumbimus, epulamur, & de ſymbolis edimus: ut Ter. Eun. act. 3. ſc. 4. Neque enim verbum turpe hic eſt, *Coire*. Ita *Turnebus*. Sed Philolaches & Philematium jam coibant, jam convenerant. Haud dubie ergo corruptum eſt illud,

Quam illic, ubi lectus eſt ſtratus, coimus. *(eſt.*
CA. *Sine cadere me.* DE. *ſino: ſed & hoc quod mihi in manu*
Si cades, non cades quin cadam tecum.
Iacentes tollet poſtea nos ambos aliquis.
Madet homo. CA. *tun' meam vis mammam adire?*
DE. *Cedo manum, nolo equidem te affligi.*
CA. *Hem tene, age, i ſimul quo'd ego eam: an ſcis?*
DE. *Scio: in mentem venit modo.* CA. *nempe domum eo*
Comiſſatum. DE. *immo iſtuc quidem jam memini.*
PHIL. *Num non vis obviam me hiſce ire, anime mi?*
Illi ego ex omnibus optume volo: jam
Revortar. PHI. *diu eſt jam id mihi.* CA. *ecquis hic eſt?*
PHIL. *Adeſt.* CA. *eu, Philolaches, ſalve amiciſſume*
Mihi hominum omnium. PHIL. *dii te ament. accuba,*
Callidamates, unde agis te? CA. *unde homo ebrius.*
PHIL. *Probe quin amabo accubas, Delphium mea.*
CA. *Date illi quod bibat: dormiam ego jam.*
PHIL. *Num mirum his aut novom quippiam facit? quid ego*
Hoc faciam poſtea, mea? DE. *ſic ſine eumpſe.* PHIL. *age tu,*
Interim da ab Delphio cito cantharum circum.

coimus. In Mſ. quem vidi, diſertim legitur, *connives.* Vnde haud mihi dubium eſt, quin reponi debeat, *convivis.* Cave modo, ne in via prius accumbas, quam illic, ubi lectus ſtratus eſt convivis. Nam de ejuſmodi lectis agi hic, nemo non videt. *Boxhorn.*

SED ET HOC, QVOD MIHI IN MANV EST.] Non mutanda vulgata diſtinctio videtur. Dixerat ebrius, ſine cadere me. Reſpondet meretrix quæ eum ducebat; ſino, ſed & hoc quod mihi in manu eſt, ſi cades non cades quin cadam. Non prohibeo te cadere, ſed illud etiam non potes prohibere, quod mihi proclive eſt, & quaſi in manu, ne cadam ſimul, ſi cadas. *Salmaſ.*

ECQVIS HIC EST?] Non ſatis utitur oculis Callid, ut ebrius & ſemiſomnis: ſed ex voce & ſtrepitu ſentit hominis alicujus adventum.

NVM MIRVM.] Affirmantur cum lepore aliquo, quæ ſic per interrogationem concipiuntur. An, inquit, mirum aut novum facit, quod dormit? *Salmaſ.* At, cum ejuſmodi interrogatione fere excipi tantum ſoleat ſermo eorum, quibus mirũ aliquid viſum eſt & novum, quod tamen tale non eſt, neque ejuſmodi ſermo hic præmittatur, *Nimirum haud novum quippiam facit*, ſublata interrogandi nota, legi hic debere, ſuſpicabar. *Boxhorn.*

DA.] Tu puer, aut tu Scapha. Dominus convivii ſic ſæpe jubebat ab uno in orbem poculum per alios omnes convivas circumagi: quod περισοβεῖν Græci dicebant. *Turneb.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

ACTVS SECVNDI SCENA PRIMA.

TRANIO, PHILOLACHES, CALLIDAMATES, DELPHIVM, PHILEMATIVM, PVER.

IVppiter ſupremus ſummis opibus atque induſtriis
Me periſſe, & Philolachetem cupit herilem filium.
Occidit ſpes noſtra, nunquam ſtabulum eſt confidentiæ,
Nec ſalus nobis ſaluti jam eſſe, ſi cupiat, poteſt:
Ita mali mœroris montem maximum ad portum modo
Conſpicatus ſum: herus advenit peregre. periit Tranio!
Ecquis homo eſt, qui facere argenti cupiat aliquantulum lucri,
Quid hodie ſeſe excruciari meam vicem poßit pati?
Vbi ſunt iſti plagipatidæ, ferritribaces viri,
Iſti, qui haſtis trium numorum cauſſa ſubeunt ſub falas?
Vbi aliqui quindenis haſtis corpus transfigi ſolent.
Ego dabo ei talentum, primus qui in crucem excurrerit.
Sed ea lege, ut offigantur bis pedes, bis brachia.

STABVLVM CONFIDENTIAE.] Gloſſarium: *Stabulum*, ἱπποστάσιον, ὀνοστάσιον, πανδοχεῖον. Onomaſticum: ἔπαυλις, σταθμός. Sed vox latius patet. Nam ut ab exoleto ſupino *latitum* fit *latibulum*: ita à *ſtatum*, *ſtabulum*. Becmanus.

VBI SVNT ISTI PLAGIPATIDAE.] Vani, ne quid dicam gravius, ſunt interpretes, qui hæc paraſitis, & ſervis, qui in vinculis ferrum terebant, tribuunt. Tranio ejuſmodi homines quærit, qui aliorum cauſſa pati poſſint ſeſe excruciari. Tales certe non ſunt paraſiti, aut ſervi, timidi fere & ignavi. Milites igitur audaciſſimi, qui dilecti & modico pretio conducti præſentiſſima & maxima pericula in oppugnatione arcium & turrium, omni cura vitæ poſtpoſita, ſubire non reformidant, hic intelliguntur. Illos vere *plagipatidas* oſtendit onuſtum vulneribus corpus, Illi *ferritribaces*, dum ferrum ſuum terunt in hoſtili corpore, & hoſtile teri in ſuo, fortiter patiuntur. Milites igitur intellige cõductos & præ cæteris promptos ad vitæ diſcrimina ſubeunda. Tales *dilecti* dicuntur. Et ſic proximo verſu ſcribendum, pro *iſti*, aut ut alii, *vel iſti*. Nam *dilecti* in veteri Codice eſſe ad librum noſtrum eſt annotatum. *Boxhorn.*

QVI HASTIS TRIVM NVMORVM CAVSSA SVBEVNT.] *Tres nummi* hic, tres aſſes: & ad ſtipendium militare (etſi ad Circum etiam referre poſſis) diſerta alluſio Comici ſervi irridentis, quod tam exiguo pretio auctorati caſtella & turres ligneas hoſtium, (id enim *falæ*) ſubirent, haſtis aliquot configendi. *Lipſius.*

VT OFFIGANTVR.] *Cruciarii* quatuor clavis olim affixi. Niſi tamen, is ſit hujus loci ſenſus: ut ſervulus ad majorem cautionem, & ne facile ſe refigeret, voluerit non ſemel manuſque & pedes, ſed bis ſingula figi: ita, ut bini in quoque membro eſſent clavi. *Lipſ.*

BRACHIA.] *Brachia* dicit, non *manus*. Nam etſi duræ & nervoſæ illæ partes & lentæ frangi: quia tamen toti

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Vbi id erit factum, à me argentum petito præſentarium.
Sed ego ſumne ille infelix, qui non curro curriculo domum?
PHIL. *Adeſt obſonium. eccum Tranionem, à portu redit.*
TR. *Philolaches.* PHIL. *quid eſt?* TR. *& ego & tu.* PHIL. *quid, & ego & tu?* TR. *periimus.*
PHIL. *Quid ita?* TR. *pater adeſt.* PHIL. *quid ego ex te audio?* TR. *abſumpti ſumus.*
Pater, inquam, tuus venit. PHIL. *ubi eſt is, obſecro te?* TR. *adeſt.* (PHIL. *væ mihi.*
PHIL. *Quis id ait? quis vidit?* TR. *egomet, inquam, vidi.*
Quid ego ago? TR. *nam quid tu, malum, me rogitas, quid agas? accubas.*
PHIL. *Tun' vidiſti?* TR. *egomet, inquam.* PHIL. *certe?* TR. *certe, inquam.* PHIL. *occidi!*
Si tu vera memoras. TR. *quid mihi ſit boni, ſi mentiar.*
PHIL. *Quid ego nunc faciam?* TR. *jube hæc hinc omnia amolirier.* (*Delphium.*
Quis iſtîc dormit? PHIL. *Callidamates.* TR. *ſuſcita iſtum,*
DE. *Callidamates, Callidamates, vigila.* CA. *vigilo: cedo ut bibam.* (*pater.*
DE. *Vigila: pater advenit peregre Philolachæ.* CA. *valeat*
PHIL. *Valet ille quidem, atque ego diſperii.* CA. *diſperîſti? qui pote'ſt?* (*pater?*
PHIL. *Quæſo edepol exurge: pater advenit.* CA. *tuus venit*
Iube abire rurſum. quid illi reditio huc etiam fuit?
PHIL. *Quid ego agam? pater jam hîc me offendet miſerum adveniens ebrium,*
Aedes plenas convivarum, & mulierũ. MISERVM EST *opus,*
Igitur demum fodere puteum, ubi ſitis fauces tenet.
Sicut ego adventu patris nunc quæro, quid faciam miſer.
TR. *Ecce autem hic depoſuit caput, & dormit. ſuſcita.*

corporis moli, gravioris præſertim, non fuerit interdum ferendæ; non in media ſemper manus vola clavi fixi, ſed ſuperius paullo, qua cum brachio coit, id eſt, circa carpum. *Lipſ.*

MISERVM EST.] Proverbium olet. Significat autem, miſerum eſſe tum demum rem neceſſariam providere aut parare, cum neceſſitas urget, & tempus parandi non datur. Tractum ab iis, qui tum demum, cum ſitis urit & torret fauces, fodere puteum incipiunt. *Lamb.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

PHIL. *Etiam vigilas? pater inquam, aderit jam hic meus.*
CA. *ain tu, pater?*
Cedo ſoleas mihi, ut arma capiam. jam pol ego occidam patrem.
PHIL. *Perdis rem, tace. amabo, abripite hunc intro actutum inter manus.* (*datis.*
CA. *Iam, hercle, ego vos pro matula habebo, niſi mihi matulam*
PHIL. *Perii!* TR. *habe bonum animum: ego iſtum lepide medicabor metum.*
PHIL. *Nullus ſum.* TR. *Taceas: ego, quî iſtæc ſedem, meditabor tibi.* SCHOPP. medicabor.
Satin' habes, ſi advenientem ego ita patrem faciam tuum,
Non modo ne introeat, verum etiam ut fugiat longe ab ædibus:
Vos modo hinc abite intro, atque hæc hinc propere amolimini.
PHIL. *Vbi ego ero?* TR. *ubi maxume eſſe vis, cum hac, cum iſtac eris.* RECENT. tu cum iſtac eris.
DE. *Quid eſt igitur? abeamus hinc nos.* TR. *non hoc longe, Delphium.*
Namque intus potate haud tantillo hac quidem cauſſa minus.
PHIL. *Hei mihi, quam iſtæc blanda dicta quo eveniant, madeo metu!* (*pote'ſt.*
TR. *Potin' animo ut ſies quieto, & facias quod jubeo?* PHIL.
TR. *Omnium primum, Philematiū, intro abi, & tu Delphium.*
DE. *Morigeræ tibi erimus ambæ.* TR. *ita ille faxit Iuppiter.*
Animum advorte nunc tu jam, quæ volo accurarier.
Omnium primum dum ædes jam fac occluſæ ſient:
Intus cave mutire quenquam ſiveris. PHI. *curabitur.*
TR. *Tanquam ſi intus natus nemo in ædibus habitet.* PHIL. *licet.*

CEDO SOLEAS.] Qui accubituri erant, calceos aut ſoccos ponebant. *Ciacon.*

VT ARMA CAPIAM &c.] Oratio hominis ebrii, & qui ſui non compos.

VOS PRO MATVLA HABEBO, NISI.] Permejam vos, ſive etiam, immejam vobis: molliore tamen ſenſu, quam volunt Interpretes; nimirum eopſe, quo à Catullo Carm. 63. ſcriptum: *Qui ipſe ſui nati minxerit in gremium.* Douza.

ITA ILLE FAXIT IVPPITER.] *Ille*, δεικτικῶς; vel, qui illic eſt in cælo, vel præpotens Deus: oculis ſcil. aut digito in cælum ſublato. *Faxit* autem, ut ex uſura corporum veſtrorum capiam voluptatem. Sic enim ambiguum illud, *morigeræ tibi erimus*, pro ſe interpretatur ſervus nequam: cum aliovorſum ab iſtis ſit dictum; pro, parebimus & introibimus. *Turneb.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

TR. Neu quiſquam reſpōſet, quando haſce ædes pultabit ſenex.
PHIL. *Nunquid aliud?* TR. *clavem mihi harunce ædium Laconicam*
Iam jube efferri intus: haſce ego ædes occludam hinc foris.
PHIL. *In tuam cuſtodiam meque & meas ſpes trado, Tranio.*
TR. *PLVMA HAVD intereſt, patronus, an cliens probior ſiet*
Homini, quoi nulla in pectore eſt audacia.
Nam quoivis homini, vel optumo, vel peſſumo,
Quamvis deſubito facile eſt facere nequiter:
(Clavem cedo, atque abi intro, atque occlūde oſtium)
Verum id videndum'ſt, id viri docti eſt opus,
Quæ deſignata ſint & facta nequitiâ, DOVZ. & facta nequiter.
Ne quid patiatur, quamobrem pigeat vivere:

CLAVEM LACONICAM.] *Clauſam Clavem* Autor Moreti vocat, ut puto, quæ intus aperiebat, aut forinſecus claudebat: quales erant *Laconicæ*; de quibus hoc loco: nam, ut ait Theon, οὐχ', ὡς νῦν, ἐκτὸς ἦσαν αἱ κλεῖδες, ἀλλ' ἔνδον τὸ παλαιὸν παρ' αἰγυπτίοις, καὶ λάκωσι. quæ iccirco κρυπταὶ κλεῖδες dicuntur Ariſtophani. Videntur ita vocatæ, quod impactæ clauſtris vix apparerent. Quin & Feſtus Avienus difficilem locum Arati interpretans, quum hebetem lucem Caſſiopeæ denotare vellet, ait, non magis eam apparere, quam clavem Cariam foribus impactam:

Lux hebes eſt matri, vix qualem Caria quondam (clavem.
Noverit intrantem per clauſtra ſonantia

Ergo *clauſa clavis* & κρυπτὴ, fuerit ea, quæ intus aperiebat. Nam contraria ei eſt ὀπτὴ κλεῖς. Laconum etiam claves extrinſecus aperuiſſe, vel hinc manifeſtum eſt. *Scalig.*

PLVMA HAVD INTEREST.] Locus eſt ſine dubio corruptus. Meliores omnes codices habent *probior* aut *propior*. Codex ille meus, qui aliter habet, deterior eſt. Vna tantum litera addita puto legendum:

Pluma haud intereſt patronus an cliens proprior ſiet
Homini cui nulla eſt in pectore audacia.

Proprior, id eſt, magis proprius, convenientior. Ita enim loquitur Cicero. Pluma, inquit, haud intereſt utrum melius conveniat homini timido & ignavo cliens an patronus. *Proprior* à proprius, ut *induſtrior* ab induſtrius, *egregior* ab egregius. *Salmaſ.*

NAM CVIVIS HOMINI.] Cuivis homini facile eſt vitium, & facile eſt peccare; ſed recte facere magnum opus, & virtus difficilis eſt. Hæc *Lambinus*, plane à mente Tranionis aliena. Quid? An homini optimo facile eſt agere nequiter? Negat id Ariſtoteles, & merito. Alia igitur hic Tranionis mens eſt. Cuivis, inquit, ſive cliens, ſive patronus ſit, facile eſt alteri nequiter facere, quamvis deſubito, præter exſpectationem. Optimus hic & peſſimus non virtute & vitio, ſed fortunæ conditione diſtinguuntur. *Boxhorn.*

VERVM ID VIDENDVM &c.] Verum id providendum eſt; id ſolertis viri opus eſt, facere; quæ novo more & exemplo (id enim hic *deſignare*) malefacta ſunt per nequitiam, ea cuncta ut tranquille & ſine malo procedant: ne quid patiatur, propter quod vita ei ſit acerba. *Lambin.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Tranquille cuncta, & ut proveniant ſine malo.
Sicut ego efficiam, quæ facta hîc turbabimus.
Profecto ut liqueant omnia & tranquilla ſint,
Neque quicquam nobis pariant ex ſe incommodi.
Sed quid tute egrederis? perii! jam jam optume
Præceptis paruiſti! PV. juſsit maxumo
Opere orare, ut patrem aliquo abſterreres modo,
Ne introiret. adeſt. TR. quin etiam illi hoc dicito,
Facturum me, ut ne etiam aſpicere ædes audeat,
Capite obvoluto ut fugiat cum ſummo metu:
Clavim cedo, atque abi hinc intro, atque occlude oſtium,
Et ego hinc occludam. jube venire nunc jam.
Ludos ego hodie vivo præſenti hîc ſeni
Faciam, quod credo mortuo nunquam fore.
Concedam à foribus huc, hinc ſpeculabor procul,
Vnde advenienti ſarcinam imponam ſeni.

RECENT. herus juſſit maxumo.

Alii, ne introiret ædes.

ACTVS SECVNDI SCENA SECVNDA.

THEVROPIDES, TRANIO.

HAbeo, Neptune, magnam gratiam tibi,
Quom me amiſiſti vix à te vivom modo.
Verum ſi poſthac me pedem latum modo
Scies impoſuiſſe in undam, haud cauſa'ſt, ilico,
Quod nunc voluiſti facere, quin facias mihi.
Apage, apage te à me. nunc jam poſt hunc diem,
Quod crediturus tibi fui, omne credidi.
TR. Edepol, Neptune, peccaviſti largiter,
Qui occaſionem hanc amiſiſti tam bonam.
TH. Triennio poſt Aegypto advenio domum,

TAVEM. quoniam amiſ.

CAPITE OBVOLVTO.] Caput operiebant in turpi re deprehenſi: ſummo pudore affecti: in rebus deſperatis: vitam projicere parantes. Horat. 2. Sat. 3. *Nam male re geſta, cum vellem mittere operto. Me capite in flumen,* Liv. 1. Ann. *I lictor, colliga manus, caput obnubito, arbori infelici ſuſpendito.* Et Socrat. apud Platon. in Phædro de amore verba facturus, caput operit. *Lambin.*

HINC OCCLVDAM.] Clavi enim Laconica ædes obſerabant foris, ita ut nemo, qui intus, eas aperire poſſet.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Credo, exſpectatus veniam familiaribus.
TR. *Nimio edepol ille potuit exſpectatior*
Venire, qui te nunciaret mortuum.
TH. *Sed quid hoc? occluſa janua eſt interdius?*
Pultabo, heus, ecquis iſtas aperit mî fores!
TR. *Quis homo eſt, qui noſtras ædes acceſsit prope?*
TH. *Meus ſervos hic quidem eſt Tranio.* TR. *ô Theuropides*
Here, ſalve: ſalvom te adveniſſe gaudeo.
Vſquene valuiſti? TH. *uſque, ut vides.* TR. *factum optume.*
TH. *Quid vos, inſanine eſtis?* TR. *quî dum?* TH. *ſic, quia*
Foris ambulatis. natus nemo in ædibus
Servat, neque qui recludat, neque qui reſpondeat.
Pultando pedibus pene confregi haſce ambas. VVLG. confregi aſſulas.
TR. *eho,*
An tu tetigiſti has ædes? TH. *cur non tangerem?*
Quin pultando, inquam, pene confregi fores.
TR. *Tetigiſtin'?* TH. *tetigi inquam, & pultavi.* TR. *vah!*
TH. *quid eſt?* (*teſt*
TR. *Male hercle factum.* TH. *quid eſt negotii?* TR. *non po-*
Dici, quam indignum facinus feciſti & malum.
TH. *Quid jam?* TR. *fuge obſecro, atque abſcede ab ædibus.*
Fuge huc, fuge ad me propius. tetigiſtin' foreis?
TH. *Quomodo pultare potui, ſi non tangerem?*
TR. *Occidiſti, hercle.* TH. *quem mortalem?* TR. *omnes tuos.*
TH. *Dî te Deæque omnes perduaxint cum iſto omine.*
TR. *Metuo, te atque iſtos expiare ut poſsies.*

OCCLVSA IANVA.] Claudebantur quidem interdiu fores intus, ſed non foris; niſi aut cum ædes eſſent vacuæ, aut cum paterfamilias, eos qui domi erant, nolebat domo egredi poſſe. Claudebantur autem fores ædes clavi Laconica, de qua ſupra. *Lambin.*

NATVS NEMO IN AEDIBVS SERVAT.] *Servare*, pro cuſtodire, & ut Nonii cenſura vult, ſollicite ac ſuſpicioſe obſervare. *I. Grut.*

CONFREGI HASCE AMBAS.] Nullæ ſunt hic ambæ fores in pleriſque editionibus ac libris, qui legunt,

---- pæne confregi aſſulas.

TR. *Eho! an tetigiſti has ædes?* Sic alibi *aſſulatim fores confringere.* Et aſſulæ ſunt tabulæ forium, *σανίδες*. *Salmaſ.*

PERDVAXINT.] Si liceret à veſtigiis ſcriptæ lectionis recedere, pronum eſſet legere ſicut etiam verſus poſtulat; *Dii te Deæque perduint cum iſto omine.* A *perduo* antique, perduaſſo perduaſſere ſic finxit, ut ab impetro *impetraſſo*. Ita ergo *perduaxint* hic poſuit pro perduint. *Salmaſ.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

TH. *Quamobrem? aut quam ſubito rem mihi apportas novam?*
TR. *Eheu, jube illos illinc, amabo, abſcedere.*
TH. *Abſcedite.* TR. *ædes ne attingite tangite*
Vos quoque terram. TH. *obſecro, hercle, quin eloquere jam.*
TR. *Quia ſeptem menſes ſunt, cum in haſce ædes pedem*
Nemo intro tetulit, ſemel ut emigravimus.
TH. *Eloquere, quid ita?* TR. *circumſpice dum, nunquis eſt*
Sermonem noſtrum qui aucupet. TH. *tutum probe eſt.*
TR. *Circumſpice etiam.* TH. *nemo eſt, loquere nunc jam.*
TR. *Capitalis cædis facta eſt.* TH. *quid eſt? non intellego.*
TR. *Scelus, inquam, factum' ſt jamdiu antiquom & vetus.*
Antiquom id adeo nos nunc factum invenimus.
TH. *Quid iſtuc eſt, ſceleſte? aut quis id fecit? cedo.* DISSALD. ſceleſti.
TR. *Hoſpes necavit hoſpitem captum manu;*
Iſte, ut ego opinor, qui has tibi ædeis vendidit.
TH. *Necavit?* TR. *aurumque ipſi ademit hoſpiti,*
Eumque hic defodit hoſpitem ibidem in ædibus.
TH. *Quapropter id vos factum ſuſpicamini?*
TR. *Ego dicam, auſculta. Vt foris cœnaverat*
Tuus gnatus, poſtquam rediit à cœna domum,
Abimus omnes cubitum, condormivimus:
Lucernam forte oblitus fueram extinguere;
Atque ille exclamat derepente maxumum.
TH. *Quis homo? an gnatus meus?* TR. *ſt, tace: auſculta modo.*

ILLOS.] Comites, quos tecum adduxiſti. *Douza.*

TANGITE VOS QVOQVE TERRAM.] Genus quoddam venerationis erat & ceremoniæ ſuperſtitioniſque *terram tangere:* ſed non niſi in his rebus, quæ ad deos inferos ac mortuos pertinent, uſurpari conſuetum. Macrob. lib. 3. *Cum tellurem dicit; manibus terram tangit.* Simile eſt Cic. de Aruſp. reſp. *Aut puer ille patrimus aut matrimus, ſi terram non tenuit.* Turneb.

CAPITALIS CAEDIS &c.] Vett. Edd. *ædis.* quod probo; & *Capitalis ædis* fit, cum in ea capital admittitur. Vt *homo capitalis,* nefarius, flagitioſus, qui capital aut facit audacter, aut factum probat. Et *locus capitalis*, ut ait Feſtus, *ubi ſi quid violatum eſt, capite violatoris expiatur.* I. Gul.

SCELVS ANTIQVOM ET VETVS.] *Antiquum* eſt, quod patrum memoriam exceſſit: quaſi ante ævum. *Vetus* eſt, quod jam habet ætatem. Et poteſt tamen res eſſe *Antiqua*; quia à majoribus accepta: & *Vetus*, quod à nobis, vel ab aliis, noſtra ætate olim uſurpata ſit. Sic *Antiquum Ius*, dicitur Ius Gentium, quod una cum humano genere ab natura exſtitit. *Vetus vinum* anni prioris vinum, ut loquitur Vlpianus. *Pompa.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Ait veniſſe illum in ſomnis ad ſe mortuum.
TH. *Nempe ergo in ſomnis.* TR. *ita; ſed auſculta modo;*
Ait illum hoc pacto ſibi dixiſſe mortuum.
TH. *In ſomnis?* TR. *mirum quin vigilanti diceret,*
Qui abhinc ſexaginta annis occiſus foret.
Interdum inepte ſtultus es.
TH. *Taceo.* TR. *ſed ecce quæ ille inquit:*
Ego transmarinus hoſpes ſum Diapontius.
Hîc habito. hæc mihi dedita eſt habitatio.
Nam me Acheruntem recipere Orcus noluit.
Quia præmature vita careo. per fidem — SCHOPP. perfide Deceptus ſum.
Deceptus ſum, hoſpes hîc me necavit, iſque me
Defodit inſepultum clam ibidem in hiſce ædibus,
Sceleſtus auri cauſſa. nunc tu hinc emigra:
Sceleſtæ hæ ſunt ædes, impia eſt habitatio.
Quæ hîc monſtra fiunt, anno vix poſſum eloqui.
St, ſt! TH. *quid obſecro hercle factum eſt?* TR. *concrepuit foris.*
Hiccine percuſſit? TH. *guttam haud habeo ſanguinis,*
Vivom me arceſſunt ad Acheruntem mortui.
TR. *Perii! illiſce hodie hanc conturbabunt fabulam.*
Nimis quam formido, ne manifeſto hic me opprimat.
TH. *Quid tute tecum loquere?* TR. *abſcede ab janua.*

IN SOMNIS.] Κατ' ὄναρ: dum dormit ipſe: *per noctem*, ut interpretatur Donatus. *Lambin.*

MIRUM, QUIN &c.] Quaſi dicat: qui fieri potuit, ut, qui ab hinc annis ſexaginta necatus fuit, diceret aliquid filio tuo vigilanti & videnti. *Douz.*

NAM ME ACHERUNTEM.] Suſpicor, ad reconditiorem illam *Orci* ſignificantiam reſpectum à Poëta, qua *Receptorem mortium* intelligi ſolitum, teſtis Iſidorus. unde & *Orcam* natam & denominatam ſcribit, pro vaſe, quod recipit aquas: quam vocem reperies & apud Perſium. *Douz.*

DEFODIT INSEPULTUM.] In terram quidem defoſſum humavit, ſed non *rite*, id eſt, juſto ſepulturæ honore carentem. *Guther.*

ST, ST!] Hæc à Grutero non Plauto ſunt. Mſſ. habent, *ſedent*. Leg. eſt; *Ceden!* Ita ad ſenem Tranio, qui ſimulat ſe ſpectrum aliquod videre vel audire. *Boxhorn.*

CONCREPUIT FORIS.] Audit intus ſtrepitum Tranio: Eum ut occultet, quaſi lemures percuſſerint, attonitus quærit. *Lambin.*

PERII! ILLISCE HODIE HANC CONTURBABUNT FABULAM.] Hæc ſecum Tranio, moleſte ferens, eos ſtrepere intus; metuenſque ne res palam fiat: atque ita tota fabula, quæ à *Monſtris* nomen habet, conturbetur. *Lambin.*

NE MANIFESTO.] In manifeſto mendacio me ſenex deprehendat. *Douza.*

Fuge.

Fuge, obſecro hercle! ~~~
Fuge, obſecro hercle! TH. *quo fugiam? etiam tu fugis?*
TR. *Nihil ego formido: pax mihi eſt cum mortuis.*
TH. *Heus Tranio.* TR. *non me appellabis, ſi ſapis.*
Nihil ego commerui, neque iſtas percuſſi foreis.
TH. *Quæſo quid ægre eſt? quæ res te agitat Tranio?*
Quî cum iſtæc loquere? TR. *an quæſo tu appellaveras?*
Ita me Dî amabunt, mortuum illum credidi
Expoſtulare, quia percuſſiſſes foreis.
Sed tu etiamne aſtas, nec quæ dico obtemperas?
TH. *Quid faciam?* TR. *cave reſpexis: fuge, atque operi caput.*
TH. *Cur non fugis tu?* TR. *pax mihi eſt cum mortuis.*
TH. *Scio quid modo igitur? cur tantopere extimueras?*
TR. *Nihil me curaſſis, inquam: ego mihi providero:*
Tu, ut occepiſti, tantum quantum quis, fugies,
Atque Herculem invocabis. TH. *Hercules, te invoco.*
TR. *Et ego, tibi hodie ut det, ſenex, magnum malum.*
Pro Dii immortales, obſecro voſtram fidem,
Quid ego hodie negotii confeci malum!

ACTVS TERTII SCENA PRIMA.

DANISTA, THEVROPIDES, TRANIO.

Celeſtiorem ego annum argento fœnori
Nunquam ullum vidi, quam hîc mihi annus obtigit.
A mane ad noctem uſque in foro dego diem,
Locare argenti nemini nummum queo.

NIHIL EGO FORMIDO.] Proprie. Formido à *formis*, de quibus hic ludi fiunt, id eſt, *ſpectris*. Scalig.

NON ME APPELLABIS.] Sermo ad mortuum, à quo ſe appellatum ſimulat. Tranio, ob percuſſas fores.

PERCVSSISSES.] Omnino hoc adſerendum. ut reſpiciat id, quod ſenex ſupra fores tetigerat. idque ad metum Seni injiciendum.

HERCVLEM INVOCABIS.] Vt ἀλεξίκακον ac monſtrorum domitorem. Sic apud *Ariſtoph.* in Pluto, Chremylus, cum videret horridam ſquallidamque Peniam, exclamat, ὦ Ἡράκλεις! *Turn.*

SCELESTIOREM EGO.] Hic *ſceleſtus*, non eſt μιαρὸς, ſed ὁ ἀτυχὴς, l. *infelix*, ut apud Hor. 2. Carm. 4. *Credo non illam tibi de ſceleſta plebe delectam.* Heinſius

ARGENTO FOENORI.] *Argentum fœnori* dicitur, quod datur in fœnus, id eſt, argentum ad fœnus. Nunquam inquit ſceleſtiorem annum vidi, argento fœnori, id eſt, argento quod ad fœnus datur magis incommodum, & ineptum. *Salmaſ.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

TR. *Nunc pol ego perii plane in perpetuum modum.*
Daniſta adeſt, qui dedit argentum fœnori,
Quî amica eſt empta, quoque opus in ſumptus fuit.
Manifeſta res eſt, niſi quod occurro prius,
Ne hoc ſenex reſciſcat. ibo huic obviam.
Sed quidnam hic ſeſe tam cito recipit domum?
Metuo ne de hac re quippiam hic inaudiverit.
Accedam atque appellabo. hei quam timeo miſer!
NIHIL EST MISERIVS, quam animus hominis conſcius,
Sicut me habet. verum utut res ſeſe habet,
Pergam turbare porro ita hæc res poſtulat.
Vnde is? TH. *conveni illum, unde haſce ædes emeram.*
TR. *Nunquid dixiſti de illo, quod dixi tibi?*
TH. *Dixi hercle vero, atque omnia.* TR. *væ miſero mihi!*
Etiam fatetur de hoſpite? TH. *immo pernegat.*
TR. *Cape hercle, te obſecro, cum eo una judicem.*
Sed eum videto ut capias qui credat mihi.
Tam facile vinces, quam pirum volpes comeſt.
Metuo ne technæ meæ perpetuo perierint.
TH. *Quid tute tecum?* TR. *nihil enim. ſed dic mihi,*
Dixtin' quæſo? TH. *dixi, inquam, atque ordine omnia.*
TR. *Etiam fatetur de hoſpite?* TH. *immo pernegat.*
TR. *Negat?* TH. *negat, inquam.* TR. *perii oppido, cum cogito!*
Non confitetur? TH. *dicam, ſi confeſſus ſit.*
Quid nunc faciundum cenſes? TR. *egon', quid cenſeam?*
Cape, obſecro hercle te, cum eo una judicem:
Sed eum videto ut capias, qui credat mihi:
Tam facile vinces, quam pirum volpes comeſt.

DISS. ſic ut meus habet. *ſc. animus.*

ACID. à XIX. *delet quatuor verſus.*

SED EVM VIDETO.] Hærent hic interpretes. Convenerat Theuropides ſenex illum, à quo ædes emerat, eique dixerat, quæ in hiſce eveniſſe ex Tranione acceperat. Negaverat venditor, vera ea eſſe. Id cum intelligeret Tranio, ſuadet capiendum eſſe judicem, qui rem totam cognoſceret. *Sed eum,* inquit, à verſus à ſene ad ſpectatores, ironice, *videto ut capias, qui mihi credat.* qui nobis plus fidei habeat, quam venditori; qui cauſſæ noſtræ ſit addictus. Id ſi feceris tam facile eum in judicio viceris, quam volpes pirum comeſt. Ea enim proverbialis loquendi ratio ſignificat obtinendi quod velis facilitatem. *Boxh.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

DA. *Sed Philolachetis eccum ſervom Tranium,*
Qui mihi neque fœnus, neque ſortem argenti danunt.
TH. *Quo tu te agis?* TR. *nec quoquam abeo. næ ego ſum miſer,*
Sceleſtus; natus Diis inimicis omnibus!
Iam illo præſente adibit. næ ego homo ſum miſer! MEVRS. *verſum.* 37. *ſequenti poſtponit.*
Ita & hinc & illinc mihi exhibent negotium.
Sed occupabo adire. DA. *hic ad me it, ſalvos ſum,*
Spes eſt de argento. TR. *hilarus eſt fruſtra iſtic homo.*
Salvere jubeo te, mi Saturides, bene.
DA. *Salve & tu. quid de argento?* TR. *abi ſis belua,*
Continuo adveniens pilum injeciſti mihi.
DA. *Hic homo eſt inanis.* TR. *hic homo eſt certe ariolus.*
DA. *Quin tu iſtas mittis tricas?* TR. *quin quid vis cedo.*
DA. *Vbi Philolaches eſt?* TR. *nunquam potuiſti mihi*
Magis opportunus advenire quam advenis. *(redditur.*
DA. *Quid eſt?* TR. *concede huc.* DA. *quin mihi argentum*
TR. *Scio te bonâ eſſe voce, ne clama nimis.*
DA. *Ego hercle vero clamo.* TR. *ah, gere morem mihi.*
DA. *Quid tibi ego morem vis geram?* TR. *abi quæſo hinc domum.*
DA. *Abeam?* TR. *redito huc circiter meridiem.*
DA. *Reddeturne igitur fœnus?* TR. *reddetur: nunc abi.*
DA. *Quid ego huc recurſem, aut operam ſumam, aut conteram?*
Quid, ſi hic manebo potius ad meridiem?

NEQVE FOENVS, NEQVE SORTEM ARGENTI.] *Sors*, patrimonium & ſumma eſt ſive caput illius pecuniæ, quæ confertur in ſocietatem, ut inde lucrum fiat: hinc *conſortes*, & *conſortium*, & adfini quadam ſignificatione *Sors* dicitur quælibet pecunia, cui accedunt uſuræ, vel reditus. Mart. l. 5. 43.

Debitor argentum pariter cum ſorte negabit.

Ter. Adelph. *Etiam nunc de ſorte in dubium venio.*

MI SATVRIDES.] Lego: *Salv. Miſargyrides bene.* Et, venuſte ἀντιφράσεως *argenti-odium:* qui ita lucellum inhiaret, ut vel os ſibi verberari pugnis, modo argenteis, facile pateretur. Et in Adelph. Ter. *Donatus* liquido confirmat, *Miſargyriden* trapezitæ Plautini nomen eſſe: quem fruſtra alibi quæras, ſi hunc, quem reprehendi, amiſeris. *Ian. Guljelm.*

PILVM INIECISTI MIHI.] *Pilum injicere*, idem quod Cic. pro Mur. dixit, *Quam te ſecurim injeciſſe putas petitioni meæ*, id eſt, impedimentum. Idem pro Planco: *Infligere Reip. ſecurim.* quod eſt magno malo eam afficere. *Lipſ.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

TR. *Immo abi domum, verum hercle dico: abi modo.*
DA. *Quin vos mihi fœnus date, quid nugamini?*
TR. *Eu, hercle, næ tu abi modo. auſculta mihi.* PAR. Euge hercle.
DA. *Iam, hercle, ego illunc nominabo hîc.* TH. *euge ſtrenue.*
Beatus vero es nunc, cum clamas. DA. *meum peto.*
Multos me hoc pacto jam dies fruſtramini.
Moleſtus ſi ſum, reddite argentum, abiero.
Reſponſiones omnes hoc verbo eripite.
TR. *Sortem accipe.* DA. *immo fœnus, id primum volo.*
TR. *Quid tu te, homo hominum omnium teterrume*
Veniſti huc extentatum? agas quod in manu eſt.
Non dat, non debet. DA. *non debet?* TR. *nec erit quidem.*
Ferre hoc potes? an mavis ut aliquo abeat foras?
Vrbem exul linquet factus hic cauſſâ tui,
Quoi ſortem vix dare licebit? DA. *quin non peto.*
TH. *Eja, maſtigia, ad me redi.* TR. *jam iſtîc ero.*
Moleſtus ne ſis, nemo dat, age quid lubet.
Tu ſolus, credo, fœnore argentum datas.
DA. *Cedo fœnus. redde fœnus. fœnus reddite.*
Daturin' eſtis fœnus actutum mihi?

VERVM HERCLE.] Putabam aliquando reſcribendum; *iterum hercle dico.* Nunc nihil mutandum ſtatuo. *Verum dico*, idem hic eſt, quod, ſerio dico. *Boxhorn.*

EV, HERCLE NAE TV.] Oratio perplexa hominis perturbati. ſubintell. *Odioſus es*, aut aliquid tale. *Douz.*

BEATVS VERO.] Quæ petis accepiſſe te putas, cum clamas. Scilicet. *Boxh.*

SORTEM ACCIPE &c.] Vehementer turbata eſt hæc Scena in Ed. *Veneta*, adeo ut integri verſus tranſpoſiti ſint; nec cohærent ſane omnia in Ed. *Cam.* & *Lambini*, ſi paulo diligentius & ad ſenſum & τὸ πρέπον animadvertas. *Piſtor.*

EXTENTATVM?] Ita in Mſ. ſuo *Camer.* & in ſuis ad unum omnibus reperit *Lamb.* quamvis ille ex conjectura, ut ait, ſubſtituerit *externatum*. Quod rectum cenſeo. Quaſi dicat: Tune huc veniſti, ut te clamando mente alienares? vel, ut clamando mentis ſtatu motus videreris? Nonio *exſternavit*, eſt, *dementem fecit*. Douza. Rectum eſt; *veniſti huc externatum*. Externare eſt externum mentis facere, mente alienare præ nimio terrore. Sic locutus eſt Catullus, *aſſiduis quam luctibus externavit*. Apulejus in Apologia, ad *oblivionem præſentium externari*. Idem alibi 3. Metam. *hic externatus animi atque attonitus*. In Gloſſis etiam veteribus id verbi notatur, *externatus*, ἐκτὸς φρενῶν. *Salmaſ.*

NEC ERIT QVIDEM.] Nec erit quidem, unde ſolvat. Nam dixerat jam, *non dat, non debet.* Nam qui non habet quod det, ne debere quidem videtur. Ferre, inquit, hoc potes, quod dico, an mavis, ut aliquo abeat foras? *Salmaſ.*

Date mihi fœnus. TR. *fœnus illîc, fœnus hîc.*
Neſcit quidem niſi fœnus fabularier
Veterator. neque ego tetriorem beluam
Vidiſſe me unquam quenquam, quam te, cenſeo.
DA. *Non edepol nunc me tu iſtis verbis territas.*
Calidum hoc eſt, etſi procul abeſt; urit male.
TH. *Quod illud eſt fœnus obſecro, quod illic petit?*
TR. *Pater eccum advenit peregre non multo prius*
Illius, is tibi & fœnus & ſortem dabit.
Ne inconciliare quid nos porro poſtules.
Vide num moratur? DA. *quin feram, ſi quid datur.*
TH. *Quid ais tu?* TR. *quid vis?* TH. *quis illic eſt? quid illic petit?*
Quid Philolachetem gnatum compellat meum,
Sic & præſenti tibi facit convicium?
Quid illi debetur? TR. *obſecro hercle te, jube*
Obici argentum huic ob os impuræ beluæ.
TH. *Iubeam?* TR. *jube homini argento os verberarier.*
DA. *Perfacile ego ictus perpetior argenteos.*
TH. *Quod illud argentum eſt?* TR. *huic debet Philolaches*
Paulum. TH. *quantillum?* TR. *quaſi quadraginta minas.*
DA. *Ne ſane id multum cenſeas, paulum id quidem eſt.*
TR. *Audin? videturne obſecro hercle idoneus,*
Daniſta qui ſit? genus quod improbiſſimum eſt.
TH. *Non ego iſtuc curo, quis iſte ſit, unde ſit:*
Illud volo mihi dici, id me ſcire expeto.
Adeo etiam argenti fœnus creditum audio.
TR. *Quatuor quadraginta illi debentur minæ.*
Dic te daturum, ut abeat. TH. *egon' dicam dare?*
TR. *Dic.* TH. *egone?* TR. *tu ipſus dic modo, auſculta mihi.*
Promitte: age inquam: ego jubeo. TH. *reſponde mihi,*

VIDE NVM MORATVR?] Nunquid ſenex in mora eſt, quin tibi, quod debetur, exſolvat? *Lambin.*

QVIN FERAM, SI QVID DATVR.] Immo, ne me jocari putes, ego accipiam, ſi quid datur. *Lambin.*

DA. NE SANE.] Non opus *Acidal.* trajectione: ſi imagineris, Senem admirabundum & irato proximiorem vix ſtatum tenuiſſe, audita pecuniæ ſumma. quem placans Daniſta, ita dixerit; *Ne ſane &c.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Quid eo eſt argento factum? TR. *ſalvom eſt.* TH. *ſolvite*
Voſmet igitur, ſi ſalvom eſt. TR. *ædeis filius*
Tuus emit. TH. *ædeis?* TR. *ædeis.* TH. *euge Philolaches*
Patriſſat. jam homo in mercatura vortitur.
Ain tu, ædeis? TR. *ædeis, inquam, ſed ſcin' cujuſmodi?*
TH. *Quî ſcire poſſim?* TR. *vah!* TH. *quid eſt?* TR. *ne me roga.*
TH. *Nam quid ita?* TR. *ſpeculo claras, clarorem merum.*
TH. *Bene hercle factum. quid? eas quanti deſtinat?*
TR. *Talentis magnis totidem, quot ego & tu ſumus.*
Sed arrhaboni has dedit quadraginta minas.
Hinc ſumpſit quas ei dedimus. ſatin' intellegis?
Nam poſtquam hæc ædes ita erant, ut dixi tibi,

IN MERCATVRA VORTITVR.] *Vortitur*, id eſt, verſatur. proprie & ſignate, *in mercatura vorti* dicitur, qui mercaturam exercet. hinc *Verſura* verbum mercatorum. &, *Vertumnus*, deus invertendarum rerum, hoc eſt, mercaturæ. *Aſcon.* in Ver.

SPECVLO CLARAS; CLARORFM MERVM.] Ædes ita claras tamque polita & nitida facie emit, ut cum æquore & planicie ſpeculi poſſint comparari: *vel*, ut loco ſpeculi eſſe poſſint: *vel*, ut ſpeculum ex iis confici poſſit. *Aedes ad ſpeculum claras*, id eſt, etiamſi cum ſpeculi ſplendore & lævore conferantur, ſatis claras. *clarorem merum*, id eſt, æque claras, atque ipſe claror clarus eſt. *Turneb.*

TALENTIS MAGNIS.] Cauſa non eſt, cur ſe quiſquam cruciet, quod in Rudente *talentum magnum* faciat Plautus, centum viginti minarum; & vero hoc loco tantum minarum ſexaginta: ſi modo quis attendat ſcenam Dramatis, cui titulus *Rudenti*, eſſe *Cyrenis*, quod tota paſſim clamat Fabula: at vero hujus Fabulæ, ſcena eſt *Athenis*, ut conſtat ex plurimis locis. Inter Athenienſes igitur *Atticum* numeratur Athenis *talentum*, quod eſt *minarum ſexaginta*, ac proinde *duo* hujuſmodi *talenta* faciunt *minas centum viginti*. At vero *Cyrenis* de *Cyrenenſi* intelligi voluit Poëta, quod erat idem cum *Aegyptio*; Erat quippe *Cyrenaica* pars *Aegypti*, & ditionis illius: igitur populare, id eſt, *Aegyptium* intelligitur *talentum*, quod erat duplum ad *Atticum*, id eſt, *centum viginti minarum*, ut conſtat è comparatione eorum, quæ à Strabone & Diodoro Siculo ſcribuntur, de annuo *Aegypti* reditu. Vt autem ſciamus, quare *talentum* aliquod *magnum* dicatur, advertendum eſt, talentum aliud fuiſſe *auri*, aliud *argenti*; quorum illud appellatum fuit βραχύ τι τάλαντον, *talentum paululum quiddam*, vel *minimum quiddam*, vel *breve quiddam*: hoc vero *talentum magnum*, oppoſite ad talentum *auri*, non autem ad ipſa inter ſe *argenti* talenta, cum tamen certum ſit, non ejuſdem pretii eſſe omnia, & vix unum forte cum altero paria facere. *Virgil.* lib. 5. Æneid.

Et argenti magnum dat ferre talentum.

Hoc Plauti loco abſolute *talentum magnum* dicitur, quod *argenti* eſſe debet intelligi; ut etiam *Virgil.* de talento vero dixit:

Et tripodas geminos auri; duo magna talenta. Petitus.

ARRHABONI.] *Arrhabo*, vel *arrha*, quod emptionis nomine datur, ut conſtet fides de pretio, quod convenerit. Agell. lib. 17. 2.

Continuo eſt alias ædes mercatus ſibi.
TH. *Bene herclefactum.* DA. *heus, jam appetit meridies.*
TR. *Abſolve hunc quæſo vomitum, ne hîc nos enicet.*
Quatuor quadraginta illi debentur minæ,
Et ſors & fœnus. DA. *tantum eſt : nihilo plus peto.*
TR. *Velim quidem hercle, ut uno nummo plus petas.*
TH. *Adoleſcens, mecum rem habe.* DA. *nempe abs te petam.*
TH. *Petito cras.* DA. *abeo, ſat habeo, ſi cras fero.*
TR. *Malum quod iſti Dî Deæque omnes duint.*
Ita mea conſilia perturbat pæniſſume.
NVLLVM edepol hodie genus eſt hominum tetrius,
Nec minus bono cum jure, quam Daniſticum.
TH. *Quâ in regione iſtas ædes emit filius?*
TR. *Ecce autem perii!* TH. *dicíſne hoc, quod te rogo?*
TR. *Dicam : ſed nomen domini quæro quid ſiet.*
TH. *Age, comminiſcere ergo.* TR. *quid ego nunc agam?*
Niſi, ut in vicinum hunc proxumum mendacium
Eas emiſſe ædes hujus dicam filium.
CALIDVM hercle audivi eſſe optumum mendacium.
QVICQVID DEI dicunt, id rectum eſt dicere.

IAM APPETIT MERIDIES.] Hoc non temere dictum. nam & Daniſtæ dixerat Servus, ut circiter meridiem rediret : & alioqui poſt meridiem non fere quicquam rei incipere ſolebant Romani, præſertim magiſtratus; nec paciſci. *Turneb.*

ABSOLVE HVNC QVAESO VOMITVM.] *Vomitus*, convitium eſt in homines impuros. Sic *Lucill.* de Trebell.

---- Marcebat febris, ſenium, vomitus, pus.

VNO NVMMO PLVS PETAS.] Eos, qui plus petebant, olim cauſſa cecidiſſe, nemo dubitat. An vero leg. XII. Tabul. an edicto Prætoris id fiat, diſputant. Ego non illa, ſed hoc cenſeo factum. *Ræyard.*

QVID EGO NVNC AGAM?] Certe deeſt verbum. Vnica littera mutata lego :

---- Quid ego nunc agam,
Niſi it in vicinum hunc proximum mendacium?
Eas emiſſe ædes hujus dicam filium.

Ita diſtinguendum ac legēdum. *Salmaſ.*

CALIDVM HERCLE AVDIVI ESSE OPTIMVM MENDACIVM.] *Calidum mēdacium* interpretatur *Lambinus:* quod non eſt cogitatum, ſed ex tempore natum, θερμόν. Et hoc placet. *Taubman.*

QVICQVID DEI DICVNT, ID RECTVM EST DICERE.] Optimi & antiquiſſimi Codices habent; *id rectum eſt dicere.* Et ſic legendum eſt. Alii pro *rectum* repoſuerunt, *certum*, aut, *decretum.* Sed mala loci conſtructione decepti ſunt. Ordo eſt; Dicere quicquid Dei dicunt, id rectum eſt. *Quicquid Dii dicunt*, quicquid ex tempore dubitanti ſuggeritur. Deorum inſtinctu id ſuggeri credebant veteres. Vide Apuleium de Deo Socratis. *Boxhorn.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Th. *Quid igitur? jam commentu's?* Tr. *Dii iſtum perduint!*
Immo iſtunc potius. de vicino hoc proxumo
Tuus emit ædes filius. Th. *bonan' fide?*
Tr. *Siquidem es argentum redditurus, tum bona:*
Si redditurus non es, non emit bona.
Th. *Non in loco emit perbono has.* Tr. *immo optumo.*
Tr. *Cupio hercle inſpicere has ædes. pulta dum fores:*
Atque evocato aliquem intus ad te, Tranio.
Th. *Ecce autem iterum nunc quid ego dicam neſcio,*
Iterum jam ad unum ſaxum me fluctus ferunt.
Quid nunc? non hercle, quid nunc faciam, reperio:
Manifeſto teneor. Th. *evoca dum aliquem foras,*
Qui circumducat. Tr. *heus tu. at hîc ſunt mulieres:*
Videndum eſt primum, utrum eæ velint, an non velint.
Th. *Bonum æquomque oras. percontare & roga.*
Ego hîc tantiſper, dum exis, te opperiar foris.
Tr. *Dii te Deæque omnes funditus perdant, ſenex:*
Ita mea conſilia undique oppugnas mala. Dovz, male.
Euge, optume: eccum dominus ædium foras
Simo progreditur ipſus. huc conceſſero,
Dum mihi ſenatum conſilii in cor convoco.
Igitur dum accedam hunc, quando quid agam invenero.

Dii istvm perdvint.] Scil. Daniſtam, qui me turbavit, ut nomen venditoris ædium exciderit. Et hæc loquitur, ut ſenex audiat: illa vero, *imo iſtunc* (ſenem) *potius:* ut tantum ſpectatores.

Bonan' fidi?] Locus eſt ex ambiguo: quod ineſt in his verbis, *bonan' fide?* quæ ſenex aliter dixit, aliter ſervus accepit. Nam ſenex quærebat ex ſervo, bonane fide loqueretur, hoc eſt, ſerione, & vere id diceret, emtas ædeis eſſe à filio. ſervus autem in aliam ſententiam accepit, aut certe ſe accipere ſimulavit, quaſi quærat ille, bonane fide ædes emtæ ſint, hoc eſt, utrum dolus malus in ædibus vendendis adhibitus ſit, an bona fides. Itaque ſic reſpondet, ſi argentum venditori promiſſum, ac pactum redditurus es: bona fide ædeis emit filius, ſi minus, bona fide nomen. Ex his intelligi poteſt, *Actiones bonæ fidei* eas demum proprie appellari, quibus poſtulatur, ut fides data, bene, atque uti par eſt, ſervetur. *Hottoman.*

Senatvm Consilii in cor &c.] Facete & erudite Cor *ſenatum* appellat: ut & Epid. act. I. 2. *Apulej.* Apolog. *Cui ulla fandi cura ſit, impenſius cætero corpore os colendum: quod eſſet animi veſtibulum, & orationis janua, & cogitationum comitium.* ſcilicet, quia ex ore cogitationes animi in apertũ prodeunt. Alias ineptum ſit dicere, cogitationes in ore concipi. Mamertinus: *Verſari cœpit in ſacri pectoris comitio Conſulatus.* Sc. Gent.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

ACTVS TERTII SCENA SECVNDA.

SIMO, THEVROPIDES, TRANIO.

MElius anno hoc mihi non fuit domi,
Nec quando eſca una bene meruerit magis.
Prandium mihi uxor perbonum dedit.
Nunc dormitum me jubet ire. minume.
Non mihi forte viſum ilico fuit,
Melius quom prandium, quam ſolitum, dedit.
Voluit in cubiculum me abducere anus.
NON BONVS SOMNVS eſt de prandio : apage:
Clanculum ex ædibus me edidi ſoras.
Tota turget mihi uxor nunc, ſcio, domi.
TR. *Res parata eſt mala in veſperum huic ſeni.*
Nam & cœnandum & cubandum eſt intus male.
SI. *Quo magis cogito ego cum meo animo,*
Si quis dotatam uxorem domi ſuæ habet,
Neminem ſolicitat ſopor.
Ire dormitum odio eſt. nunc vero mihi
Exſequi certa res eſt hoc, ut abeam

MELIVS ANNO HOC MIHI NON FVIT DOMI.] *Bene eſſe*, γενικῶς vitam omnem voluptariam complectitur. *I. Gul.*

NEC QVANDO ESCA.] Nec unquam fuit, quando una eſca mihi magis profuerit, quam hæc hodie. *Lamb.* Mſſ. *Ne quod eſt culina uxor.* Lego: *Nec quando eſt culina meruerit magis.* Conſtructio eſt; Nec eſt, quando de me culina meruerit magis. Vulgatum illud; *eſca una*, vix capias, pro *prandio perbono*, cujus ſequenti verſu eſt mentio. *Boxhorn.*

MELIVS QVOM PRANDIVM, QVAM SOLITVM, DEDIT.] Non, inquit, temere & caſu id fieri ilico in mentem venit, cum lautius cottidiano prandium apponi mihi viderem; & certe illud erat: meridianam à me operam impetrare voluit. *Non forte*, Plautinum eſt, οὐκ ἀλόγως, ut apud eundem noſtrum, *Non temere eſt*, in Bacchid. *Non temerarium eſt.* Aulul. idem valet, *Non de nihilo*, Propert. *Non ſum de nihilo blandus amator ego.* I. Gul.

NON BONVS SOMNVS EST DE PRANDIO.] Mos erat veteribus, qui etiamnum obtinet, æſtivo tempore meridie ſomnum leviuſculum capere. quem *Varro* De re ruſt. lib. I. c. I. *Somnum inſititium* appellat elegantiſſime: *Ego hic, ubi nox & dies modice redit & abit, tamen æſtivo die, ſi non diffinderem meo inſititio ſomno meridiem, vivere non poſſem, &c.* Meurſius.

NEMINEM SOLICITAT SOPOR.] Locus hic in Mſſ. ita concipitur:

Si quis dotatam uxorem …… habet
Neminem ſollicitat ſopo ……
Ire dormitum odio eſt ve …… Exequi.

Potius hinc ad forum, quam domi cubem.
Atque pol neſcio, ut moribus ſient
Voſtræ: hoc ſat ſcio, quam me habeat male:
Pejuſque poſthac fore, quam fuit mihi.
TR. *Si abitus tuus tibi, ſenex, fecerit male,*
Nihil erit quod Deorum ullum accuſites:
Te ipſe jure optumo merito incuſes licet.
Sed tempus nunc eſt ſenem hunc alloqui mihi.
Hoc habet: reperiri, qui ſenem ducerem:
Quo dolo à me dolorem procul pellerem.
Accedam. Dii te ament plurimum, Simo.
SI. *Salvos ſis, Tranio.* TR. *ut vales?* SI. *non male.*
Quid agis? TR. *Hominem optumum teneo.* SI. *amice facis,*
Cum me laudas. TR. *decet certe.* SI. *certe hercle. at ego te*
Haud bonum teneo ſervom. TR. *quid ita vero, Simo?*
SI. *Quid nunc, quam mox?* TR. *quid eſt?* SI. *quod ſolet fieri.*
TR. *Dic igitur, quod ſolet fieri, quid id eſt?*
SI. *Quid facitis vos. ſed, ut verum, Tranio, loquar,*
Sic decet. VT HOMINES ſunt, ita morem geras.
VITA QVAM ſit brevis, ſimul cogita.
TR. *Quid? ehem, vix tandem*
Percepi ſuper his rebus noſtris te loqui.
SI. *Muſice hercle agitis ætatem: ita ut vos decet:*
Vino & victu, piſcatu probo, electili — I. GVL. vino & victu probo, piſcatu elect.
Vitam colitis. TR. *immo ita ea quidē antehac erat:*
Nunc nobis omnia hæc exciderunt, Simo.
SI. *Quîdum?* TR. *ita oppido occidimus omnes, Simo.*
SI. *Non taces? proſpere vobis cuncta uſque adhuc*
Proceſſerunt. TR. *ita ut dicis, facta haud nego.*
Nos profecto probe, ut voluimus, viximus.

HOC HABET.] *Hoc habet:* &, *habet:* vox propria in gladiatores vulneratos, aut irretitos: vel inſultantis adverſarii; vel vulgi acclamantis. *Donatus.*

SIC DECET. VT HOMINES.] Quaſi dicat: Philolaches eſt corruptus & voluptarius: ſapienter igitur facis, qui ei non adverſeris, ſed morem geras. Ter. Adel. 3. 4. *Verum quid facias? ut homo eſt, ita morem geras.*

ELECTILI.] *Electile* pro optimo & eligendo. Sic factum eſt *ductile* à ducto. *Apertile*, Ovidio, ab aperto. *Salmaſ.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Sed, Simo, ita nunc ventus navem noſtram ſubito
Deſeruit. SI. *quid eſt? quomodo, peſſume, potuit?*
Quæne ſubducta erat tuto in terram antehac? (TR. *quia*
TR. *Hei!* SI. *quid eſt?* TR. *me miſerum, occidi!* SI. *quî?*
Venit navis, noſtræ navi quæ frangat ratem. ACID. noſtram vi quæ frangit ratem.
SI. *VELIM VT VELLES*, *Tranio, ſed quid*
eſt negotii?
Eloquere. TR. *herus peregre venit.* SI. *tunc tibi*
Chorda tenditur: inde in ferriterium:
Poſtea in crucem recta. TR. *nunc te ego per genua*
Obſecro; ne indicium hero facias meo. SI. *è me*
Ne quid metuas, nihil ſciet: TR. *patrone ſalve.*
SI. *Nihil moror mihi iſtiuſmodi clientes.*
TR. *Nunc hoc quod ad te noſter me miſit ſenex.*
SI. *Hoc mihi reſponde primum, quod ego te rogo:*
Iam de iſtis rebus voſter quid ſenſit ſenex?
TR. *Nihil quicquam.* SI. *Nunquid increpavit filium?*
TR. *Tam liquidus eſt, quam liquida eſſe tempeſtas ſolet.*

QVID EST? QVOMODO.] Scribe; SI. *Quid eſt?* TR. *Quomodo peſſime potuit.* SI. *Quæ ne ſubducta erat tuto in terram antehac?* Eo modo, quo modo quo peſſime potuit; ventus, nempe, deſeruit ratem. Reſpondet Simo; Eamne, quæ jam ſubducta antehac tuto in terram fuit? *Heinſius.*

SVBDVCTA.] *Subducuntur naves* ex alto in portum: *Deducuntur* ex portu in altum.

VELIM VT VELLES.] Cui boni ac ſecundi aliquid obtigerat, ei, ominis cauſſa, gratulabundi dicere ſolebant; *Feliciter*, aut, *Feliciter quod agis:* cum ſignificarent, cupere ſe eum perpetuo eadem felicitate uti. Contra, cui male & adverſus animi ſententiam erat, eum alloquentes dicebant; *Vellem, quæ velles.* cum indicarent, dolere ſibi, quod illi male eſſet: ac ſi dicerent: Vellem tibi ita eſſet, ut tu quoque velles: mihique ægre eſt, quod tibi quicquam præter voluntatem tuam evenerit. *Muretus.*

TVNC TIBI CHORDA TENDITVR: INDE IN FERRITERIVM.] Simpliciter hoc dicit Simo: Tunc tibi vincula nectuntur. *Douza* retinet *ferriterium*, eadem forma, qua *ſphæriſterium.* quod & *Gruterus* in Mſſ. *Camer.* ſignate ſcriptum teſtatur. iidem tamen, *tunc* ····· *cor tenditur, Inde ferriterium poſtea* ······· *enua obſecro.* ſupplevit *Camerarius.*

PATRONE SALVE.] Sic eos, quorum patrocinio uſuri erant, ſalutabant. Etiam hac formula manumiſſi patronos ſuos ſalutabant.

TAM LIQVIDVS EST, QVAM LIQVIDA ESSE TEMPESTAS SOLET.] *Turbare* & *Liquare*, contraria ſunt, & in liquore ponuntur: quod vel ex Plaut. Moſtell. act. 2. 1. liquet: ubi ſervulus, *Efficiam*, inquit, *quæ facta hic turbavimus, Profecto ut liqueant omnia & tranquilla ſint.* Inde ad alia transferuntur: ut, *liquida æthra*, quæ opponitur turbido aëri: *Liquidus ignis* eſt purus, tenuis, clarus: *liquidum auſpicium*; Epid. 2. 2. *liquidus animus*, Pſeud. 1. 3. *Turneb.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Nunc te hoc orare juſsit opere maxumo,
Vt ſibi liceret inſpicere has ædes tuas.
SI. *Non ſunt venales.* TR. *ſcio equidem iſtuc. ſed ſenex*
Gynecæum ædificare volt hîc in ſuis,
Et balneas & ambulacrum & porticum.
SI. *Quid ille conſomniavit?* TR. *ego dicam tibi:*
Dare volt uxorem filio quantum poteſt:
Ad eam rem facere volt gynæceum novom.
Nam ſibi laudaſſe haſce ait architectonem — TVRN. archi-tectorem.
Neſcio quem, eſſe ædificatas has ſane bene.
Nunc hinc exemplum capere volt, niſi tu nevis.
SI. *Næ ille malo quidem ab opere ſibi exemplum petit.*
TR. *Quia hîc audivit eſſe æſtatem perbonam:*
Subdiu coli abſque Sole perpetuum diem. — LAMB. ſud dio, *id eſt, Iove.*
SI. *Immo edepol vero, cum uſquequaque eſt umbra, tamen*
Sol ſemper hic eſt uſque à mani ad veſperum,
Quaſi flagitator aſtans uſque ad oſtium.
Nec mihi umbra, uſquam eſt, niſi in puteo quæpiam eſt.
TR. *Quid, Sarſinatis ecqua eſt? ſi Vmbram non habes.*
SI. *Moleſtus ne ſis: hæc ſunt ſicut prædico.*
TR. *Attamen inſpicere volt.* SI. *inſpiciat, ſi lubet.*
Si quid erit, quod illi placeat, de exemplo meo
Ipſe ædificato. TR. *eon'? voco huc hominem.* SI. *i, voca.*
TR. *Alexandrum magnum, atque Agathoclem ajunt maxumas*

AMBVLACRVM ET PORTICVM.] Notari meretur, in privatis ædificiis fuiſſe & ambulationes & porticus. *Gutherius.*

QVID CONSOMNIAVIT?] Τὸ ἐκεῖνος ὀνειροπόλησε; unde hoc ei tam ſtulte venit in mentem? *Turneb.*

IMMO EDEPOL VERO, &c.] Immo, inquit Simo, contrarium fit. nam cum ubique locorum umbra eſt, Sol ad veſpertinum tempus à matutino uſque, quaſi creditor importunus, *hic* pro foribus adſtat.

A MANI.] Sic & Servius in 5. Æn. ubi docet, Adverbia, ſi Nomina fiant, declinari: ita in Milite, *de veſperi ſuo.*

QVID? SARCINATIS ECQVA EST, SI VMBRAM NON HABES?] Argute, ſed umbroſe & obſcure. *Sarſinatis* enim nominativus antiquus, ut *Summatis, Infimatis, Cujatis:* pro quibus nos *Sarſinâs, ſummâs*, diceremus. quod olim P. Valla etiam monuit. Alludit autem ad patriam ſuam Plautus: ſiquidem *Sarſina* una ex Vmbriæ civitatibus. Straboni libro 5. Silius lib. 8. *his Sarſina dives.* Etiam Plinius 3. cap. 14. *Sarſina* agnoſcit. Iam vero *Vmbra* bipartitæ notionis eſt, ſignificans non modo *aërem lumine caſſum*; ut ait Lucret. ſed & mulierem ex Vmbria prognatam. In quo ambiguo Poëta ludit.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Duo res geſiſſe, quid mihi fiet tertio,
Qui ſolus facio facinora immortalia?
Vehit hic clitellas, vehit hic autem alter ſenex,
Novitium mihi quæſtum inſtitui non malum:
Nam muliones mulos clitellarios
Habent, ego homines habeo clitellarios.
Magni ſunt oneris: quicquid imponas, vehunt.
Nunc hunc haud ſcio an colloquar. congrediar.
Heus Theuropides. TH. *quis nominat me?*
TR. *Hero ſervos multum ſuo fidelis.*
Quo me miſeras, affero omne impetratum.
TH. *Quid illic obſecro tam diu reſtitiſti?*
TR. *Seni non otium erat, id ſum opperitus.*
TH. *Antiquom hoc obtines tuum, tardus ut ſis.*
TR. *Heus tu, ſi voles verbum hoc cogitare,*
SIMVL FLARE ſorbereque haud facile
Eſt: ego hîc eſſe & illic ſimul haud potui.
TH. *Quid nunc?* TR. *viſe, ſpecta tuo arbitratu.*
TH. *Age, duc me.* TR. *num moror?* TH. *ſubſequor te.*
TR. *Senex ipſe te ante oſtium eccum opperitur.*
Sed mœſtus eſt ſeſe haſce vendidiſſe.
TH. *Quid tandem?* TR. *orat ut ſuadeam Philolacheti,*
Vt iſtas remittat ſibi. TH. *haud opinor.*

VEHIT HIC CLITELLAS &c.] *Vehit*, dixit; non, *gerit*: quia mulus, equus camelus, bos, vehicula ſunt. *Lambin*, *Clitellæ* Horatio 1. Sat. 5. ſellæ doſſuariæ ſunt, jumentis imponi conſuetæ ad onera commodius geſtanda. Senſus ergo hujus verſus eſt: Quemadmodum hero meo clitellas impono, & vehere facio; ut ſuper illis omne onus, hoc eſt, dolos & fallacias meas imponam: ita & hic alter ſenex Simo vehit clitellas, &c. hoc eſt, uterque probe ludificatus eſt. *Pylades*.

MAGNI SVNT ONERIS.] Ita hæc interpretantur, ac ſi vellet Tranio; magno oneri ſunt ferendo. Quis illos docuit, magni oneris illos dici, qui magnum vehunt, gerunt? Miſeret me ineptiarum. At quam proclive erat hæc ſic, ut oportet, diſtinguere; *Magni ſunt; oneris quicquid imponas vehunt*. Nihil planius. Magni ſunt, robuſti, validi ſunt, vehunt quicquid velis. *Boxhorn*.

HAVD SCIO, AN COLLOQVAR.] Potuit Servus inter molitiones iſtas, ut fit in malis conſiliis, trepidare: aut certe ſimulare, novo aliquo & è re nata conſilio ſibi nunc ſubito opus eſſe. *Taubm*.

SIMVL FLARE SORBEREQVE HAVD FACILE EST.] Nam *duas res magnas præſertim* (ait Cic. in Philip.) *non modo agere uno tempore, ſed ne cogitando quidem explicare quiſquam poſt.*

VT ISTAS REMITTAT SIBI.] Venditione reſciſſa.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

SIBI QVISQVE ruri metit. ſi male emptæ
Forent, nobis iſtas redhibere haud liceret.
LVCRI quicquid eſt, id domum trahere oportet.
Miſericordias jam habere haud hominem oportet.
TR. *Morare hercle, cum verba facis. ſubſequere.*
PH. *Do tibi ego operam.* TR. *ſenex illic eſt. hem adduxi tibi hominem.*
SI. *Salvom te adveniſſe peregre gaudeo, Theuropides.*
Dii te ament. SI. *inſpicere hic ædes te has velle ajebat mihi.*
TH. *Niſi tibi incommodum eſt.* SI. *immo commodum. i intro, atque aſpice.*
TR. *At enim mulieres.* SI. *cave tu ullam flocci facias mulie-(rem.*
Qualibet perambula ædes oppido tanquam tuas.
TH. *Tanquã?* TR. *ah cave tu illi objectes nunc in ægritudine,*
Te has emiſſe. non tu vides hunc, voltu ut triſti eſt ſenex?
TH. *Video.* TR. *ergo irridere ne videare & geſtire admodũ,*
Noli facere mentionem te has emiſſe. TH. *intellego.*
Et bene monitum duco, atque te exiſtumo humano ingenio.
Quid nunc? SI. *quin tu is intro, atq; otioſe perſpectas, ut lubet?*
TH. *Bene benigneq; arbitror te facere.* SI. *factũ edepol volo.*
Vin' qui perductet? TH. *apage iſtum perductorem, non placet.*
SI. *Quid, quid eſt?* TH. *errabo potius, quã perductet quiſpiam.*
TR. *Viden' veſtibulum ante ædis hoc? & ambulacrum quojuſmodi! (juſmodi!*
TH. *Luculentum edepol profecto.* TR. *age ſpecta, poſtes cu-*
Quantâ firmitate facti, & quantâ craſſitudine!
TR. *Non videor vidiſſe poſtes pulcriores.* SI. *pol mihi*
Eo pretio empti fuerant olim. TR. *audin, Fuerant, dicere.*

SIBI QVISQVE RVRI METIT.] Ita Mſſ. *Cam.* & *Lamb.* Proverb. ruſticum, quo ſignificatur, ſibi quemque conſulere. *Taubm.*

REDHIBERE &c.] *Redhibitum id proprie dicitur; quod redditum eſt improbatumque ei, qui dedit, itemque rurſus coactus eſt habere id quod ante habuit.* Feſtus.

TANQVAM!] Theuropides, cui aliud perſuaſum erat, hoc Adverb. non poteſt cõcoquere. *Tanquam* & *quaſi* voculæ ſimilitudinis ſunt, non veritatis.

EO PRETIO EMPTI FVERANT OLIM.] Cum pulcros poſtes laudaret alter, hic reſponderet; Sane tali, id eſt, *pulcro* pretio ſibi emptos. *Pulcrum*, eſt luculentum pretium: unde, *Pulcre vendere*, & ſimilia, apud noſtrum. *Acidalius.*

Vix videtur continere lacrumas. TH. *quanti hos emeras?*
SI. *Tres minas pro iſtis duobus, præter vecturam, dedi.*
TH. *Hercle, quin multũ improbiores ſunt quam à primo credidi.*
TR. *Quapropter?* TH. *quia edepol ambo ab infimo tarmes ſecat.* DOVZ. tarmes ſecat.
TR. *Intempeſtivos exciſos credo, id eis vitium nocet:*
Atque etiam nunc ſatis boni ſunt, ſi ſint inducti pice.
Non enim hæc pultifagus opifex opera fecit barbarus.
Viden' coagmenta in foribus? TH. *video.* TR. *ſpecta, quam arcte dormiunt.* PAR. ornamenta.
TH. *Dormiunt?* TR. *illud quidem, ut connivent, volui dicere.*
Satin' habes? TH. *ut quidque magis contemplor, tanto magis placet.*
TR. *Viden' pictum, ubi ludificatur cornix una volturios duo?*
Cornix aſtat, ea volturios duo viciſſim vellicat.
Quæſo huc ad me ſpecta, cornicem ut conſpicere poſſies.
Iam vides? TH. *profecto nullã equidem illic cornicem intuor.*
TR. *At tu iſto ad vos obtuere. quoniam cornicem nequis*

AB INFIMO TARMES SECAT.] *Tarmes*, is eſt Vitruvio, qui θρὶψ Græce vocatur. Vt intelligat vermiculatos & θριπηδέστους. Iam *ſecare* & *cædere*, aptum verbum ei rei. Lucillius: *Lanæ opus omne perit. ſquallor, tineæ omnia cædunt.* Nam Græci κόπτειν, ut κόπτεσθαι ὑπὸ σεῶν. *Scalig.*

PVLTIFAGVS OPIFEX.] Intelligo Pœnum: Hi enim lignario opere claruerunt. unde multa fabricæ ligneæ opera ab illis nominata, ut, *lecti Punici*, Plin. lib. 33. 11. *feneſtræ Punicanæ*, Varroni: & *torculare Pœnicum*, eidem: & *coagmenta Punicana*, quæ fideliter hærebant, nec hiaſcebant, apud Caton. Itaque ab hac mente Plautus, cum vult oſtendere ædium poſtes hiare, ait non eſſe factos à Pœno fabro. non enim hiaſcerent commiſſuræ, ſi Pœnus faber eas conjunxiſſet. *Scaliger.* Pultiphagus opifex barbarus, accipiendum de Romano opifice. Pulte ut plurimum uſi ſunt veteres Romani. Res nota. *Salmaſ.*

COAGMENTA.] *Coagmenta dictæ ſunt conjunctiones arctæ & compares: à cogendo, id eſt, ſtringendo: unde coagulum. hinc coagmentare.* Nonius.

QVAM ARCTE DORMIVNT &c.] Quia connivere dicuntur, qui dormitant: ut apud Cinnam lectus eſt verſiculus; *Iam gravis ingenti connivere pupula ſomno.* ideo, cum in foribus juncturas eſſe minime laxas ſervus oſtenderet, dormire eas ridicule prius, dein etiam connivere jlocalariter dicit, ex oculis dormitantium ducta metaphora. *Politian.*

VIDEN' PICTVM, VBI LVDIFICATVR.] Hoc fingit: nam nuſquam hæc pictura in ædibus Simonis erat. Per *Cornicem* autem ſe Tranio intelligit; per *Volturios* ſenes duos: vel propter capitum canitiem; vel propter defloccatam calvitii deformitatem; vel etiam ob avaritiam. *Douza.*

AT TV ISTO AD VOS OBTVERE.] *Ad vos*, id eſt, in eam partem, ubi vos eſtis. Facete enim jubet ſenem in eam partem

Conſpicari, ſi volturios forte poſſis contui.
TH. *Omnino, ut te abſolvam, nullā pictam conſpicio hîc avem.*
TR. *Age, jam mitto, ignoſco · ætate non quis obtuerier.*
TH. *Hæc, quæ poſſum, ea mihi profecto cuncta vehementer placent.* (mones.
SI. *Latius demum eſt operæ pretium iviſſe.* TH. *recte edepol*
SI. *Eho iſtum, puer, circumduce haſce ædes, & conclavia.*
Nam egomet ductarem, niſi mihi eſſet ad forum negotium.
TH. *Apage iſtum à me perductorem: nihil moror ductarier.*
SI. *Quid id eſt?* TH. *errabo potius, quam perductet quiſpiam.*
SI. *Aedes dico.* TH. *ergo intro eo ſine perductore.* SI. *i, licet.*
TH. *Ibi intro igitur.* TR. *mane ſis: videam ne canis.* TH. *agedum vide.*
TR. *Eſt.* TH. *ubi canis eſt?* TR. *abi directa. ſt! abin' hinc in malam crucem?*
At etiam reſtas? ſt! abi iſtinc. SI. *nihil pericli eſt, age.*
Tam placida eſt, quam eſt aqua: viſe. ire intro audacter licet.
Eo ego hinc ad forum. TH. *feciſti commode, bene ambula.*
Tranio age, canem iſtam à foribus abducat face. SCOPP. abducat. at face.

partem oculos flectere, ubi ambo ſunt: quaſi ibi ſint duo volturii picti: cum tamen alii nulli volturii eſſent præter ſenes ipſos, quos Tranio per *volturios* ſignificat. *Douza.*

ÆDES DICO. &c.] Totus hic locus in ambiguo eſt. *Habere mulierem; mulierem cum aliquo eſſe*; Græcis συνεῖναι, & συνοικεῖν, *ductare*, eandem rem exprimere, ut enim ductat exercitum is, cui paret exercitus; ita *ductare mulierem* dicitur is, cui illa obtemperat morigeraque eſt in rebus omnibus. Aſin. act. 1. 3. & alibi. Terent.

---- *Meam ductas gratiis?*

Muret.

VIDEAM NE CANIS.] Scil. ſit aliqua mordax in introitu, quæ domus cuſtos in te ignotum ſæviat. quem Seneca lib. 3. cap. 37. de Ira, *canem cathenarium* appellat. Vt ſibi caverent, qui domum ingredi vellent, inſcriptum erat januæ longis literis, *CAVE CANEM.* Quia non ſolum vivus canis accubare ſolebat, ſed etiam ſculpi vel januæ appingi cum iſta inſcriptione. *Popm.*

EST. TH. VBI CANIS EST? &c.] Nihil eſt dubii, quin pro *eſt* hoc loco ubique legendum ſit *St.* & *abi*, pro *ubi.* Hoc modo:

St, abi canis, ſt abi directa, ſt abin' hinc in malam crucem?
At etiam reſtas? ſt abi iſtinc. SI. *nihil periculi eſt, age.*

Interjectiones enim *Heu, ô, Papæ, Au, St*, & ſimiles animi motum exprimentes, ſæpe Actoris ſunt non Poëtæ; adeoque ad verſum non pertinent. *Schopp.*

TAM PLACIDA EST, QVAM EST AQVA.] Tam placida eſt, quam mare, cum tranquillum eſt. Nam & *aqua* dicitur, cum æquata eſt, ut in tranquillitate: *Vnda*, in tempeſtate. *Turneb.*

Etſi

Etſi non metuenda eſt. TR. quin tu illam aſpice, ut placide accubat!

Niſi moleſtum vis videri te, atq; ignavom. TH. jam ut lubet,

Sequere hac igitur. TR. equidem haud uſquam à pedibus abſcedam tuis.

ACTVS TERTII SCENA TERTIA.

TRANIO, THEVROPIDES.

Quid tibi viſum eſt hoc mercimonii? TH. totus gaudeo.

TR. Num nimio emptæ tibi videntur? TH. nunquam edepol me ſcio

Vidiſſe uſquam ablectas ædes, niſi modo haſce. TR. ecquid placent?

TVRN. abjectas ædes.

TR. Ecquid placeant, me rogas? immo hercle vero perplacent.

TH. Cujuſmodi gynæceum? quid porticum? TH. inſanum bonam.

Non equidem ullam in publico eſſe majorem hac exiſtumo.

TH. Quin ego ipſe & Philolaches in publico omnes porticus

Sumus commenſi. TH. quid igitur? TR. longe omnium longiſſuma eſt.

TH. Dii immortales mercimonii lepidi! ſi hercle nunc ferat

Sex talenta magna argenti pro iſtis præſentaria, (ſinam.

Nunquam accipiam. TR. ſi, here, te accipere cupias, nunquam

TH. Bene res noſtra collocata eſt iſtoc mercimonio.

TR. Me ſuaſore atque impulſore id factum audacter dicito:

Qui ſubegi, fœnore argentum ab Daniſtâ ut ſumeret,

Quod iſti dedimus arrhaboni. TH. ſervaviſti omnem ratem,

VIDISSE VSQVAM ABLECTAS.] *Ablegmina* ſunt partes, quæ diis porriciebantur, quæ propterea dicebantur *proſiciæ* & *proſecta*, tanquam ſeparata quædam à reliqua viſceratione. Id enim *ablegere*, imitatione Græcorum, qui dicunt ἀπολέγειν. ergo *Ablegmina*, ἀπολεγμοί. apud Plaut. *Ablectas ædes*: neque enim mendum eſt, quod putant doctiſſimi viri. *Ablectæ ædes*, ἠθετημέναι, & quaſi eſſent pro derelictis. *Scalig.*

MERCIMONII LEPIDI!] Græciſmus: in quo ſubintelligitur ἕνεκα, vel potius ὦ. ut Plato lib. 6. de Republ. Ἄπολλον δαιμονίας ὑπερβολῆς! Tale illud, ὦ Ζεῦ, τῆς ἄτης! Item: ὦ Ζεῦ, τῆς λεπτότητος τῶν φρενῶν! Eodem referendum illud 11. Æneid.

Iuſtitiæne prius mirer belline laborum!

OMNEM RATEM.] Allegorice: omnem rem familiarem.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Nempe octoginta debentur huic minæ. TR. *haud nūmo amplius.*
TH. *Hodie accipiat.* TR. *ita enim vero: ne qua cauſſa ſubſiet;*
Vel mihi denumerato : ego illi porro denumeravero.
TH. *At enim, ne quid captioni mihi ſit, ſi dederim tibi.*
TR. *Egone te joculo modo auſim, dicto aut facto fallere?*
TH. *Egon' abs te auſim non cavere, ne quid committam tibi?*
TR. *Qui tibi nunquam quicquam, poſtquam tuus ſum, verborum dedi.* TAVRM. quia tibi unquam.
TH. *Ego enim cavi recte. eam mihi debeo gratiam atque animo meo.*
Sat ſapio, ſi abs te modo uno caveo. TR. *tecum ſentio.*
TH. *Nunc abi, i rus, dic me adveniſſe filio.* TR. *faciã ut voles.*
TH. *Curriculo abi, jube in urbem veniat jam ſimul tecum.* TR. *licet.*
Nunc ego me illa per poſticum ad congerrones conferam.
Dicam ut hîc res ſint quietæ, atque ut hunc hinc amoverim.

ACTVS QVARTI SCENA PRIMA.

PHANISCVS.

SERVI, QVI CVM *culpâ carint, tamen malum*
Metuunt, hi ſolent eſſe heris utibiles.
Nam illi, qui nihil metuunt, poſtquam ſunt malum
Meriti, ſtulta ſibi expetunt conſilia.
Exercent ſeſe ad curſuram, fugiunt. ſed
Hi, ſi reprehenſi ſunt, faciunt à malo
Peculium quod nequeunt facere de ſuo.

EGON' ABS TE AVSIM NON CAVERE, &c.] Itane imprudens ſim, ut mihi abs te non caveam ? Comici faciunt ſenes deliros & credulos : ſed tamen ita, ut habeant aliquod ſimulacrum prudentiæ. *Lambin.*

CAVI RECTE. EAM MIHI DEBEO GRATIAM.] Quod nunquam deceptus ſum, id non tibi, ſed meæ prudentiæ debeo. *Acidal.*

FACIVNT A MALO &c.] Dicitur *Peculium facere à malo*, quemadmodum, *æs, divitias facere à malo :* quod antiquum eſt & elegans. Apul. l. 6. *niſi nos putetis æs de malo habere.* ubi, *De malo æs*, furtis, latrociniis, fraudibuſque partum. Sed Plautus in ambiguo ludit. *De malo* enim *peculium* vocat offerumentas & vibices è verberibus. quia, *dare malum*, eſt, *verberare & plectere.* Acidal.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Augent ex pauxillo, theſaurum inde parant,
Mihi, in pectore conſilii quod eſt,
Lubet cavere malam rem prius,
Quam ut meum tergum exſinceratum fiat.
Vt adhuc fuit, mihi corium eſſe oportet
Sincerum, atque uti vetem verberari. — *Mſſ.* ut votem verberare.
Si huic imperabo, probe tectum habebo.
Malum cum impluit cæteros, non impluat mihi. — *Alii,* impluit cæteris.
Nam VT SERVI volunt eſſe herum, ita ſolet.
Bonis boni ſunt: improbi, qui malus fuit.
Nam nunc domi noſtræ tot peſſumi vivont.
Peculi ſui prodigi plagigeruli: ubi advorſum ut
Eant vocantur hero: Non eo, moleſtus ne ſis.
Scio quo properas: geſtis aliquo jam hercle,
Ire vis mula foras paſtum. bene merens
Hoc pretium inde abſtuli. ita abii foras. ſolus
Nunc eo advorſum hero ex plurimis ſervis.

AVGENT EX PAVXILLO.] *Paxillo* non mutand. in *pauxillo*, ſed ambigua pronunciatione pro hoc ipſo capiundum. ut Spectatores utrumque exaudiverint, dubii magiſne è palo ſeu paxillo, an paulo ſeu pauxillo peculium augeri diceretur. Ad hunc jocum & ſenſum certe ſingula verba ducunt. Et vide ordinem: Peculium faciunt: id ex pauxillo augent: ita theſaurum parant. Parantur enim theſauri paulatim augendo. *Acidal.*

EXSINCERATVM.] Eſt à conjectura Camerarii. nam in Mſſ. ejus & nonnullis vet. ed. locus hic ita concipitur:

Faciunt à malo peculio, quod nequeunt ·····
Augent ex pauxillo ······ deparant
Mihi in pectore conſilii ······ malam rem prius.
Quam ut meum, ······
Vt adhuc fuit &c.

SI HVIC IMPERABO.] Obſcura admodum ſunt iſta; nec, credo, genuina: nec placet aliorum expoſitio. Conabar potius:

---- Vſque uti vitem verberari:
Sic huic imperabo: probe tectum habebo.

Hoc ſenſu: ut porro evitem verbera, ſic huic ori imperabo (quod cum geſtu pronunciandum: ut digito labrum comprimat) probe tectum habebo, ſcil. os. Notum enim inter præcipuas ſervi virtutes ſilentium. Loquitur igitur tanquam de tecto: ut docent etiam quæ ſequuntur. *Piſtoris.*

PECVLI SVI PRODIGI.] Qui non ſervant tergum ſuum à loris ſartum ac tectum: nempe cum officii ſunt immemores. Salluſtius: *Alieni appetens, ſui profuſus.* Horat. I. Od. 12. *animæ prodigus.* Licet etiam proprie interpretari: qui peculium profundunt in luſtra. *Lambin.*

IRE VIS, MVLA, FORAS PASTVM.] Hæc & quæ præcedunt verba ſunt ſervorum domi deſidentium, & ſervum frugi irridentium. Ire vis aliquo in popinam, ut te farcias, ſicut mulæ ſolent fractis retinaculis paſtum ire. *Lambin.*

BENE MERENS.] Pro benefactis meis hanc mercedem, dicteria ſc. mordacia retuli.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Hoc die craſtini cum herus reſciverit,
Mane caſtigabit eos bubulis exuviis.
Poſtremo minoris pendo tergum illorum, quam meum.

ACTUS QUARTI SCENA SECUNDA.

PHANISCUS, SERVOS, THEUROPIDES.

ILli bucædæ erunt multo potius, quam ego
Sim reſtio. SE. *mane tu, atque aßiſte ilico:*
Etiam reſpice. PH. *mihi moleſtus ne ſis.*
SE. *Vide ut faſtidit ſimia!*
PH. *Mihi ſum, libet eſſe. quid id curas?*
SE. *Maneſne ilico impure paraſite?*
PH. *Quî paraſitus ſum?* SE. *ego enim*
Dicam: cibo perduci poteris quovis.
Ferocem facis, quia te herus tam amat. PH. *vah!*
Oculi dolent. SE. *cur?* PH. *quia fumus moleſtus.*
SE. *Tace ſis faber, qui cudere ſoles plumbeos*
Nummos. PH. *non potes tu cogere me, ut tibi*
Maledicam, novit herus me. SE. *ſuam*

LAMB. *& alii, hanc ſcenam cum ſuperiore conjungunt.*

DISSALD. vide ut faſtidioſiſſimu'ſt.

ILLI BUCAEDAE.] *Bucædæ* illi non poſſunt paſſive ſumi, de his qui loris bubulis cæduntur. Iſta quippe terminatio in compoſitionibus ex verbis & nominibus factis, agendi habet ſignificationem. Bucædæ igitur ſunt qui boves ſtimulis cædunt. Videtur hoc proverbium tunc fuiſſe uſitatum; Bucæda vel bubulcus ille potius erit, quam ego ſim reſtio. *Salmaſ.* Neque aliter explicatum invenias in Gloſſis Papiæ; *Buccidiæ, boves cædentes.* Ita habet veterrima ejus, quæ penes me eſt, editio. Sed haud dubie legendum eſt; *Bucædæ* vel *Bucidæ* Plautinum enim hoc vocabulum interpretatur. *Boxhorn.*

OCULI DOLENT.] Vide notas Aſinar. act. 5. ſc. 1. vſ. 4.

TACE SIS, FABER, QUI CUDERE SOLES PLUMBEOS NUMMOS.] Tace tu, qui ſimulatis officiis & ſpecioſis dictis ac factis hero perſuaſiſti te eſſe frugi ſervum; cum nequam ſis. *Aeratos obulos* Plaut. vocat Græcorum χαλκοῦς & κολλύβους, quoſvis parvi pretii numulos. Tales etiam Roman. *lupini* & *plumbei* illi nummi: de quibus Plaut. hoc loco, & Mart. lib. 10. ep. 74. *Caſaub.*

NOVIT HERUS ME &c.] Plauti verſum exſulantem in veterem ſedem reſtitui: præſertim cum ei nihil poſſit objici, præter libertatem ſermonis. Lege autem Iulia non verba mœchantia, ſed facta puniri receptum eſt. In duobus enim Vatic. hæc inſeruntur: SER. *ſuam Pol ipſe culticellam oportet.* PH. *ſi ſobr.* quæ germana Plauti verba eſſe, ne Carneades quidem ille dubitaverit, qui dubitare in omnibus ſolet, &c. Ita & Dolobella Cæſarem, qui *Delitium Nicomedis* audiebat, *ſpondam interiorem regiæ lecticæ*, ab eadem cauſſa dixit. *Lipſ.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Pol ipſe culcitellam oportet. PH. *ſi ſobrius ſis,*
Male non dicas. SE. *tibi obtemperem, cum tu mihi*
Nequeas? PH. *at tu mecum, peſſume, i advorſus.*
SE. *Quæſo hercle, Phaniſce, abſtine jam ſermonem*
De iſtis rebus. PH. *faciam, & pultabo fores.*
Heus, ecquis hîc eſt, maxumam qui his injuriam
Foribus defendat? ecquis, ecquis huc exit, atque aperit?
Nemo hinc quidem foras exit: ut eſſe addecet
Nequam homines, ita ſunt: ſed eo magis cauto eſt
Opus, ne huc exeat, qui male me mulcet.
Hic quidem neque convivarum ſonitus, itidem ut antehac fuit,
Neque tibicinam cantantem, neque alium quenquam audio.
TH. *Quæ illæc res eſt? quid illi homines quærũt apud ædes meas?*
Quid volunt? quid introſpectant? PH. *pergam pultare oſtium.*
Heus reclude: heus, Tranio, etiam aperis? TH. *quæ hæc eſt fabula!*
PH. *Etiamne aperis? Callidamati noſtro advorſum venimus.*
TH. *Heus, vos pueri, quid iſtic agitis? quid iſtas ædes frangitis?*
PH. *Herus hîc noſter potat.* TH. *herus hîc voſter potat?* PH. *ita loquor.*
TH. *Puer nimium es delicatus.* PH. *ei advorſum venimus.*
TH. *Quoi homini?* PH. *hero noſtro. quæſo, quoties dicendum eſt tibi?*
TH. *Puer, hîc nemo habitat, nam te eſſe arbitror puerũ probum.*
TH. *Non hic Philolaches adoleſcens habitat hiſce in ædibus?*
SE. *Senex hîc cerebroſus eſt certe.* PH. *erras perverſe, pater.*
Nam niſi hinc hodie emigravit, aut heri, certo ſcio
Hîc habitare. TH. *quin ſex menſes jam hîc nemo habitat.* SE. *ſomnias.*
TH. *Egone?* SE. *tu.* TR. *tu ne moleſtus: ſine me cum puero* (loqui.

QVI HIS INIVRIAM FORIBVS DEFENDAT?] Qui fores aperiat, ne à me effringantur. Proprie valde uſus eſt verbo *defendere*, pro arcere, avertere. Sic Cæſar: *Et quod bellum non intulerit, ſed defenderit*, id eſt, repulerit. *Lipſius.*

PVER NIMIVM ES DELICATVS.] Puto ſcribendum. *Puer nimirum es delicatus.* Delicati pueri qui in deliciis herorum ſuorum, & catamiti. *Salmaſ.*

CEREBROSVS CERTE EST.] Cerebro male affectus, mente commotus. Hor. I. Sat. 5. *Cerebroſus proſilit unus*, id eſt, ἀκρόχολος καὶ ὀξύθυμος, qui Virgil. dicitur *præceps animi*, & *iræ impatiens.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

PH. *Nemo habitat? hem!* TH. *ita profecto.* PH. *nam heri & nudiuſtertius,*
Quartus, quintus, ſextuſque, poſtquam hinc peregre ejus pater
Abivit, nunquam hîc triduum unum deſitum eſt eſſe & bibi.
TH. *Quid ais?* PH. *triduum unum eſt haud intermiſſum hîc eſſe & bibi,*
Scorta duci, pergræcari, fidicinas, tibicinas
Ducere. TH. *quis iſtæc faciebat?* PH. *Philolaches* TH. *qui Philolaches?*
PH. *Quoi patrem Theuropidem eſſe opinor.* TH. *hei mihi, occidi,*
Si hæc hic vera memorat. pergam porro percontarier.
Ain' tu iſtîc potare ſolitum Philolachem iſtum, quiſquis eſt,
Cum hero voſtro? PH. *hîc, inquam.* TH. *puere, præter ſpeciem ſtultus es.*
Vide ſis ne forte ad merendam quopiam devorteris,
Atque ibi meliuſcule, quam ſat fuerit, biberis. PH. *quid eſt?*
TH. *Ita dico, ne ad alias ædes perperam deveneris.*
PH. *Scio qua me ire oportet: & quo venerim, novi loqui.* GVLIEL. quo venerim novi loci.
Philolaches hîc habitat, quojus eſt pater Theuropides.
Qui, poſtquam pater ad mercatum abivit hinc, tibicinam
Liberavit. TH. *Philolaches ergo?* PH. *ita, Philematiũ quidem.*
TH. *Quanti?* SE. *triginta talentis.* PH. *μὰ τὸν Ἀπόλλω! ſed nimis.*
TH. *Ain', nimis triginta amicam diſtinatam Philolachi?*
PH. *Ajo.* TH. *atque eam manu emiſiſſe?* PH. *ajo.* TH. *& poſtquam ejus hinc pater*
Sit profectus peregre, perpotaſſe iſtîc aſsiduo
Tuo cum domino? PH. *ajo.* TH. *quid, is ædes emit hic proximas?*

PRAETER SPECIEM STVLTVS ES.] Quaſi dicat: Formoſus quidem es, ſed iſti formæ mens non reſpondet. *Lambinus.*

MELIVSCVLE.] Nihil hic mutandum eſt. *Meliuſcule* idem, quod paullo plus, plus ſatis. Bene, *melius*, optime agere dicitur, non tantum qui bona, ſed etiam qui mala agit. Exempla paſſim obvia. *Boxhorn.*

DESTINATVM PHILOLACHEM?] Repoſitum id. Lego: *deſtinatam Philolachi:* antique, ut, *Chremi. Deſtinata*, empta. *Deſtinare* enim eſt emptione facta arrhabonem dare; cæterum pretium in diem differre. *I. Gul.*

PH. Non ajo. TH. quadraginta etiam dedit huic quæ eſſent pignori? (ille perdidit.
PH. Neque illud ajo. TH. hei perdis. PH. immo ſuum patrem
TH. Vera cantas? PH. vana vellem! patris amicus videlicet.
TH Heu edepol patrem eum miſerum prædicas! PH. nihil hoc equidem eſt,
Triginta minæ, præ quam alios dapſiles ſumtus facit.
Perdidit patrem, unus iſtic ſervos eſt ſacerrumus
Tranio: is vel Herculi conterere quæſtum poſſiet.
Edepol ejus me patris miſeret: qui cum iſtæc ſciet
Facta ita, amburet miſero ei corculum carbunculus.
TH. Siquidem iſta vera ſunt. PH. quid merear, quamobrem mentiar?
Heus vos, ecquis haſce aperit? TH. quid iſtâc pultas, ubi nemo intus eſt?
PH. Alio credo commiſſatum abiſſe, abeamus nunc jam.
TH. Puere, jamne abis? libertas pænula eſt tergo tuo.
PH. Mihi, niſi herum metuam & curem, nihil eſt qui tergum tegam.

ACTVS QVARTI SCENA TERTIA.

THEVROPIDES, SIMO.

PErii hercle, quid opus eſt verbis? ut verba audio,
Non equidem in Aegyptum hinc modo vectus fui,
Sed etiam in terras ſolas, oraſque ultimas.
Sum circumvectus, ita ubi nunc ſim neſcio.
Verum jam ſcibo: nam eccum, unde ædes filius
Meus emit. quid ais tu? SI. à foro incedo domum.

IS VEL HERCVLI CONTERERE &c.] Hyperbole. dicitur in hominem maxime prodigum. Herculi enim decimæ voventur, quas hic facete *quæſtum* appellat. *Caſaub.*

AMBVRET MISERO EI CORCVLVM CARBVNCVLVS.] Id eſt, mœrore conficietur & contabeſcet. *Lamb.*

LIBERTAS PAENVLA EST TERGO TVO.] Iocus ſenis in puerum; quo ſignificat, pænulam non habere. Libertas, inquit, pænula eſt, ô puer, tergo tuo: & cum liber non ſis, pænula cares, qua tergum tuum tegas. cui puer reſpondet acutiſſime & facetiſſime: ſibi metum domini, & curam officii eſſe loco pænulæ, qua tergum tegat: ſignificans, ſibi tectum & tutum à verberibus eſſe tergum non pænula, ſed domini metu & cura. *Lamb.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

TH. Nunquid proceſſit ad forum hodie novi? *(hem,*
SI. Etiam. TH. quid tandem? SI. vidi efferri mortuum. TH.
Novum! SI. unum vidi mortuum efferri foras:
Modo eum vixiſſe ajebant. TH. væ capiti tuo.
SI. Quid tu ut ocioſus res novas requiritas?
TH. Quia hodie adveni peregre. SI. promiſi foras,
Ad cœnam, ne me te vocare cenſeas.
TH. Haud poſtulo edepol. SI. verum cras, niſi quis prius
Vocaverit me, vel apud te cœnavero.
TH. Ne iſtuc quidem edepol poſtulo, niſi quid magis
Es occupatus, operam mihi da. SI. maxume.
TH. Minas quadraginta accepiſti, quas ſciam, — DISS. fac ſciam, à Philolachete.
A Philolachete. SI. nunquam nummum, quod ſciam.
TH. Quid, à Tranione, ſervo meo? SI. multo id minus.
TH. Quas ille arrhaboni tibi dedit? SI. quid ſomnias?
TH. Egone? at quidem tu, qui iſtoc te ſperas modo
Poteſſe diſſimulando infectum hoc reddere.
SI. quid autem? TH. quod me abſente tecum hîc filius
Negotii geſſit. SI. mecum ut ille hîc geſſerit.
Dum tu hic abes, negotii? quidnam? aut quo die? — LAMB. hinc abes.
TH. Minas tibi octoginta argenti debeo.
SI. Non mihi quidem hercle. verum, ſi debes, cedo.
Fides ſervanda eſt, ne ire inficias poſtules.
TH. Profecto non negabo debere, & dabo.
Tu cave quadraginta accepiſſe hinc ne neges.
SI. Quæſo edepol huc me aſpecta, & reſponde mihi.

EFFERRI MORTVVM.] Scilicet & funera ducta per forum, præcipue indictiva. *Dion. Halicarn.* l. 4. Ant. Rom.

PROMISI FORAS.] Quaſi dicat: Ne ſpem tibi facias, à me ad cœnam te vocatum iri, ut ſolent peregre advenientes: quia ipſe alio jam condixi, neque domi cœnabo. *Promiſi foras*, vetus loquendi modus, præceptis Gram. ut videtur, repugnans. Sed non ſine cauſſa ita dicitur: tunc enim motus intelligitur; valetque ſermo ille, *promiſi*, *me iturum foras*. Vtitur hac forma in Men. 1. 2. Sticho, & alibi paſſim Plautus. *Victor.*

MECVM VT ILLE.] Lege; *Mecum ut ille hic geſſerit, dum tu hinc abes, negotii quidquam? At quo die?* Heinſius.

NON MIHI QVID. &c.] Ego ſic conjicio:

Non memini quidem hercle, verum, ſi debes, cædo.

Si debes, hoc eſt, quandoquidem debes. *Si* conjunctio indicativo juncta, rem magis indubitatam facit, inquit *Priſcianus*. Diſſald.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Te velle uxorem ajebat tuo nato dare,
Ideo ædificare hîc velle ajebat in tuis.
TH. *Hîc ædificare volui?* SI. *ſic dixit mihi.*
TH. *Hei mihi, diſperii! vocis non habeo ſatis,*
Vicini, interii, perii! SI. *nunquid Tranio* TAVBM. vicine.
Turbavit? TH. *immo exturbavit omnia.*
Te ludificatus eſt & me hodie indignis modis.
SI. *Quid tu ais?* TH. *hæc res ſic eſt, ut narro tibi.*
Ludiſicatus eſt me hodie in perpetuum modum. TAVBM. te ludiſicatus & me hod.
Nunc te obſecro, ut me bene juves, operamque des.
SI. *Quid vis?* TH. *i mecum hac, obſecro te una ſimul.*
SI. *Fiat.* TH. *ſervorumque operam & lora mihi cedo.*
SI. *Sume.* TH. *eadem ego operâ hæc tibi narravero,*
Quîs me exemplis hodie ille ludiſicatus eſt.

ACTVS QVINTI SCENA PRIMA.

TRANIO, THEVROPIDES.

QVi homo timidus erit in rebus dubiis, nauci non erit.
Atque equidem quid id eſſe dicam verbum nauci, neſcio.
Nam herus me poſtquam rus miſit, ut filium ſuum accerſſerem,
Abii illâ per angiportum ad hortum noſtrum clanculum:
Oſtium quod in angiportu eſt, horti pateſeci fores;
Eaque eduxi omnem legionem, & mares & fœminas,
Poſtquam ex obſidione in tutum eduxi maniplares meos,
Capio conſilium, ut ſenatum congerronum convocem.

AEDIFICARE HOC.] Forſan *hinc*, ut & verſu ſequenti. Vt innuat Simo; voluiſſe reformare ædes ſuas Theuropidem ad exemplum domus ſuæ; ſicut ſupra præ ſe tulerat Tranio.

VOCIS NON HABEO SATIS.] Ἀφασία μ' ἔχει, id quod accidit derepente perterritis. *Cam.*

NAVCI NON ERIT.] *Naucum* ſeu *nauci* alii dicebant eſſe id, quod in olea nuceique intus eſt; alii omnium rerum putamen; alii, fabæ granum, quod hæreat in fabæ hilo; alii, nucis juglandis medium diſſepimentum; alii ex ναὶ & οὐχὶ contractum. *Feſtus.*

OSTIVM QVOD IN ANGIPORTV.] Hæc Syntaxis eſt: Pateſeci fores horti, quod eſt oſtium in angiportu. Figurata Syntaxis: *fores, quod oſtium.* Horti fores erant oſtium in angiportu. *Acidal.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Quem cum convocavi, atque illi me è ſenatu ſegregant.
Vbi ego video rem vorti in meo foro, quantum poteſt,
Facio idem, quod plurimi alii, QVIBVS RES timida aut turbida eſt:
Pergunt turbare uſque ut ne quid poſſit conquieſcere.
Nam ſcio equidem nullo pacto jam eſſe poſſe clam ſenem.
Sed quid hoc eſt quod foris concrepuit proxuma viciniâ?
Herus meus hic quidem eſt, guſtare ego ejus ſermonem volo. PAR. ſermones.
TH. *Ilico, intra limen aſtate illîc: ut, cum extemplo vocem.*
Continuo exiliatis: manicas celeriter connectite.
Ego illum ante ædes præſtolabor ludificatorem meum:
Quojus ego hîc ludificabo corium, ſi vivo, probe.
TR. *Res palam eſt. nunc te videre melius eſt, quid agas, Tranio.*
TH. *Docte atque aſtute mihi captandum eſt cum illo, ubi huc advenerit.*
Non ego illi extemplo ita meum oſtendam ſenſum: mittam lineam.
Diſsimulabo me horum quicquã ſcire. TR. *ô mortalem malum!*
Alter hoc Athenis nemo doctior dici poteſt.
Verba dare illi non magis hodie quiſquam, quam lapidi, poteſt.
Aggrediar hominem: appellabo. TH. *nunc ego ille huc veniat velim.* ACID. nunc ego illum.
TR. *Siquidem pol me quæris, aſſum præſens præſenti tibi.*
TH. *Euge Tranio, quid agitur?* TR. *veniunt ruri ruſtici.*
Philolaches jam hîc aderit. TH. *edepol mihi opportune advenit.*

ATQVE ILLI ME.] Nullam ſibi moram adferunt, quin me ſegregent. *atque*, pro, ſtatim. *Palmer.*

REM VORTI IN MEO FORO.] Vbi ego video litem in meo foro agi, ita ut non poſſim recuſare, quo minus judicium accipiam & patiar; tum, quantum fieri poteſt, facio idem, q. &c. Hoc eo referendum, quod jure civili extra ſuum forum nemo judicium accipere cogitur: in ſuo autem debet. Et actor Rei non Reus actoris forum ſequitur. *Lambin.*

LVDIFICABO CORIVM.] Tergum flagris & loris variabo. *Lamb.*

CAPTANDVM EST CVM ILLO.] Credo à librariis ſcriptum eſſe, *captandum eſt*, quia ſequitur; *mittam lineam.* Hoc tamen eſſe inſolens ipſi jam interpretes notarunt, *captare*, ſcilicet, *cum aliquo.* Scribe ergo; *cœptandum eſt cum illo*; incipiendum eſt. *Heinſius.*

MITTAM LINEAM.] Tranionem captabo, ut piſcem, miſſa linea. Eſt autem hoc loco *linea*, illud linum, cujus extremo hamus annexus eſt. Seneca: *ſentit tremulos piſces.*

DOCTIOR, &c.] Aſtutior, δεινότερος. Irridet herum: & ſignificat, ei, ſtolido facile eſſe verba dare.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Noſtrum ego hunc vicinum opinor eſſe hominem audacem & malum.
TR. *Quî dum?* TH. *qui negat noviſſe vos.* TR. *negat?* TH. *nec vos ſibi*
Nummum unquam argenti dediſſe. TR. *abi, ludis me, credo: haud negat.*
TH. *Quid jam?* TR. *ſcio, jocaris nunc tu: nam ille quidem haud negat.*
TH. *Immo edepol negat profecto: neque ſe has ædes Philolachi*
Vendidiſſe. TR. *eho, an negavit ſibi datum argentum, obſecro?*
TH. *Quin jusjurandum pollicitus eſt dare, ſi vellem, mihi:*
Neque ſe haſce ædes vendidiſſe, neque ſibi eſſe argentum datum.
Dixi ego iſtuc idem illi. TR. *quid ait?* TH. *ſervos pollicitus eſt dare*
Suos mihi omnes quæſtioni. TR. *nugas, nunquam edepol dabit.*
TH. *Dat profecto.* TR. *quin & illum in jus jube ire.* TH. *jam mane.*
Experiar, ut opinor: certum eſt. TR. *mihi huc hominem cedo.*
TH. *Quid ſi igitur ego arceſſam homines?* TR. *factum jam eſſe oportuit:*
Vel hominem jube ædes mancipio poſcere. TH. *immo hoc primum volo,*
Quæſtioni accipere ſervos. TR. *faciundum edepol cenſeo.*
Ego interim hanc aram occupabo. TH. *quid ita?* TR. *nullam rem ſapis.*

DIXI EGO ISTVC IDEM ILLI.] Me jusjurandum ei daturum, ædes filium emiſſe, & argentum dediſſe. Ita vulgatam lectionem interpretatur Lambinus. Sed ea haud dubie eſt corrupta. Neque tamen deſunt verſus aliquot, quod vult Acidalius. Aut fallor, aut ſcripſit Plautus;

Neque ſe haſce ædes vendidiſſe, neque ſibi eſſe argentum datum
Dixit. Nego iſtuc idem illi.

Cum jusjurandum dare polliceretur, diceretque ſe neque vendidiſſe ædes, neque argentum accepiſſe, ego negavi vera eſſe iſta, quæ diceret. Reſponſio Tranionis; *Quid ait*? id eſt, quid tum dixit, cum tu negares vera ea eſſe quæ dixerat? plane ita legi poſtulat. *Boxhorn.*

ARAM OCCVPABO.] Abripi, aut in jus vocari non poſſunt, qui ad aras & fana deorum confugiunt. Cic. pro domo ſua. Pl. Rudent. act. 3. 2. Duo perfugia habebãt ſervi, *Aram* & *Deprecatorem.* unde illud Ter. Heauton. act. 5. 2. *Nec tu aram tibi nec precatorem pararis.* De *Ara* habes exempla apud Comicos, & in Iure de ſervis, ad ſtatuas confugientibus: *Deprecatorum* mentio etiam in Phorm. ubi *precator* dicitur. Meminit & IC. de *Aedilitio edicto. Aræ* autem in Scena veræ & propriæ: dextra Baccho in Tragœdia, Apollini in Comœdia: ſiniſtra ei vel deo, vel divo, vel heroi, vel civi, cui fiebant ludi, aut juſta aut parentalia. In iis verbenæ imponebantur Apollini, ut eſt in Andr. Ter. act. 4. 4. Baccho hederæ. *Scalig.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Ne enim illi huc confugere poßint quæſtioni quos dabit.
Hic ego tibi præſidebo, ne interbitat quæſtio.
TH. *Surge.* TR. *minime.* TH. *ne occupaßis, obſecro, aram.*
TR. *cur?* TH. *ſcies.*
Quia id enim maxume volo, ut illi iſtoc confugiant : ſine.
Tanto apud judicem hunc argenti condemnabo facilius.
TR. *Quod agis, id agas. quid tu porro vis ſerere negotium?*
NESCIS TV QVAM *meticuloſa res ſit ire ad judicem.*
TH. *Surge dum huc. eſt conſulere igitur quiddam quod tecum volo.*
TR. *Sic tamen hinc conſilium dedero. nimio plus ſapio ſedens.*
Tum CONSILIA *firmiora ſunt de divinis locis.*
TH. *Surge, nec nugare : aſpice dum contra me.* TR. *aſpexi.*
TH. *vides?*
TR. *Video. huc ſi quis intercedat tertius, pereat fame.*
TH. *Quîdũ?* TR. *quia nihil quæſti ſiet. mali hercle ambo ſumus.*
TH. *Perii!* TR. *quid tibi eſt?* TH. *dediſti verba.* TR. *quî tandem?* TH. *probe*
Me emunxti. TR. *vide ſis, ſatin' recte? num mucci fluunt?*
TH. *Immo etiam cerebrum quoque omnem è capite emunxiſti meum.*
Nam omnia malefacta voſtra repperi radicitus.
Non radicitus quidem hercle, verum etiam eradicitus.

TIBI PRAESIDEBO, NE INTERBITAT QVAESTIO.] In hac ara tibi ero quaſi in præſidio collocatus, ne intereat quæſtio. *Præſidere*, verbum eſt operantium in *Caſtο* proprium; in quo Plautus, more ſuo, ex ambiguo luſit. *I. Gul.*

NIMIO PLVS SAPIO SEDENS.] *Romanus ſedendo vicit*, inquit ille : & , *Sedendo prudentiores efficimur.* Subeſt autẽ jocus ex ambiguo. Nam & qui aram occuparant, quique ad aram deos venerabantur, & precabantur, ſedebant : & qui de re aliqua conſultabant, ſedebant. Cujus rei cauſſa forte iſta eſt, quod Iudex animo conſtante, & ſedato, & bene compoſito eſſe debet. Talis autem magis eſſe poteſt, cum etiam corpus eſt quietum. Quo & Plautus hic, ſed ludens, reſpexit. *Polletm.*

TVM CONSILIA FIRMIORA SVNT DE DIVINIS LOCIS.] Quod apud Rom. plerunque Senatus haberetur in templis deorum, ut in æde Concordiæ, in templo Iovis Capitolini, Honoris, Pacis, &c. Tum reges in templis ſedentes ſuis civibus jura dabant; & item in templis legatos ad ſe miſſos audiebant. Virgil. 7. & 1. Æn. *Lamb.*

QVIA NIHIL QVAESTI SIET.] Quaſi dicat: Nos duo adeo probi ſumus fallaciarum artifices : ut ſi quis tertius ex fallaciis lucrum facere, & nobiſcum eundem quæſtum factitantibus certare velit, procul dubio frigeat ille fameque pereat. *Lamb.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Nunquam edepol hodie inultus deſtinaverim tibi.
Iam jubebo ignem & ſarmenta, carnufex, circumdari.
TR. *Ne faxis: nam elixus eſſe, quam aſſus, ſoleo ſuavior.*
TH. *Exempla edepol faciam ego in te.* TR. *quia placeo, exemplum expetis.*
TH. *Loquere, quojuſmodi reliqui, quom hinc abibam, filium?*
TR. *Cum pedibus, manibus, cum digitis, auribus, oculis, labris.*
TH. *Aliud te rogo.* TR. *aliud ego nunc tibi reſpondeo.*
Sed eccum tui gnati ſodalem video huc incedere
Callidamatem: illo præſente mecum agito, ſi quid voles.

DOVZ. me obſtinaverim, *id eſt, oſtenderim.*

ACTVS QVINTI SCENA SECVNDA.

CALLIDAMATES, THEVROPIDES, TRANIO.

VBi ſomnum ſepelivi omnem, atque edormivi crapulam,
Philolaches veniſſe mihi ſuum narravit peregre huc patrem,
Quoq; modo hominem advenientem ſervos ludificatus ſiet.
Ait ſeſe metuere in conſpectum illius occedere.
Nunc ego de ſodalitate ſolus ſum orator datus.
Qui à patre ejus conciliarem pacem, atque eccum optume.
Iubeo te ſalvere: & ſalvos cum advenis, Theuropides,
Peregre, gaudeo. hîc apud nos hodie cœnes. TH. *ſic talem,*

SCHOPP. ſic face.

INVLTVS DESTINAVERIM TIBI.] Scribendum auguror:

Nunquam ædepol id hodie inultus diſsignaveris, tibi
Iam jubebo ignem, & ſarmenta, carnifex, circumdari.

Diſſignare aliquod facinus tritum anticis. Iam ſic emendaverat Acidalius, ſed aliter interpunximus. Nec mutandum *tibi* in *mihi*, ut ille faciebat. Sæpius in libris antiquis deſtinare ſcriptum offendi pro *deſignare* vel *diſsignare*. Salmaſ.

IAM IVBEBO IGNEM &c.] Ab ara neminem licebat vi abripere. ut tamen arcerentur inde, admovebant ignem; atque ita non ab hominibus, ſed à deo, (Vulcano) amoveri credebantur. *Turn.* Neque igne tantum admoto, ſed & clauſis templis, & tecto eorum ſublato identidem olim factum, ut perirent, qui ad aras & templa, ut aſyla, confugerant. Nobilis eſt Nepotis in Pauſania locus; *In ædem Minervæ, quæ Chalcicacus vocatur, Pauſanias confugit. Hinc ne exire poſſet Ephori valvas ejus ædis obſtruxerunt, tectumque ſunt demoliti, quo facilius ſub dio interiret.* Ita aſyla fugientibus ad ea ſubinde erant exitio. *Boxh.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Callidamate, Dei te ament, de cœna facio gratiam.
CA. *Quin venis?* TR. *promitte: ego ibo pro te, ſi tibi non libet.*
TH. *Verbero, etiam irrides?* TR. *quian' me pro te ire ad cœnam autumo?* Pist. quine me.
TH. *Non enim ibis. ego ferare faxo, ut metuiſti, in crucem.*
CA. *Age mitte iſta, & ito ad me ad cœnam.* TR. *dic venturum. quid taces?*
CA. *Sed tu quid iſtuc confugiſti in aram inſcitiſſumus?*
TR. *Adveniens perterruit me. loquere nunc, quid fecerim:*
Nunc utriuſque diſceptator eccum adeſt, age diſputa.
TH. *Filium corrupiſſe ajo te meum.* TR. *auſculta modo.*
Fateor peccaviſſe, amicam liberaſſe, abſente te:
Fœnori argentum ſumpſiſſe, id eſſe abſumptum prædico.
Nunquid aliud fecit, niſi quod faciunt ſummis gnati generibus?
TH. *Hercle mihi tecum cavendum eſt: nimis quam es orator catus.* Schopp. minis tut'es, &c.
CA. *Sine me dum iſtuc judicare: ſurge, ego iſtic aſſedero.*
TH. *Maxume, accipito hanc ad te litem.* TR. *enim iſtic captio eſt.*
Fac, ego ne metuam igitur, & ut tu meam timeas vicem.
TH. *Iam minoris omnia facio, præ quam quibus modis*
Me ludificatus eſt. TR. *bene hercle factum, & factum gaudeo.*
SAPERE ISTAC ætate oportet, qui ſunt capite candido.
TH. *Quid ego nunc faciam, ſi amicus Demipho, aut Philonides?*
TR. *Dicito iis, quo pacto ſervos tuus te ludificaverit:*
Optumas fruſtrationes dederis in Comœdiis.
CA. *Tace parumper: ſine viciſſim me loqui: auſculta.* TH. *dicet.*
CA. *Omnium primum ſodalem me eſſe ſcis gnato tuo.*
Is adiit me; nam illum prodire pudet in conſpectum tuum,
Propterea quæ fecit, quia te ſcire ſcit. nunc te obſecro,

SVRGE, EGO ISTIC ASSEDERO.] Orator ſurgit: Iudex conſidet. unde dictæ ſunt in Iure, *ſeſſiones judicum*. Orator ſtat, ad majorem prophaſin actionis & pronunciationis. *Polet.*

IAM MINORIS &c.] Non tanti facio damnum, quam dedecus. *Gruter.*

BENE HERCLE FACTVM, ET FACTVM GAVDEO.] Hoc antiqui moris erat, tum, quando non pœnitere ſe facti dicerent, ſed voluptatem ex eo capere: *Gaudeo factum, ſi quid tibi feci quod placet.* Palm.

Stultitiæ adoleſcentiæque ejus ignoſcas, tuus eſt.
Scis ſolere illanc ætatem tali ludo ludere.
Quicquid fecit, nobiſcum una fecit, nos deliquimus.
Fœnus, ſortem, ſumptumque omnem quî amica eſt, omnia
Nos dabimus, nos conferemus, noſtro ſumptu non tuo.
TH. *Non potuit venire orator magis ad me impetrabilis,*
Quam tu, neque illi ſum iratus, neque quicquam ſuccenſeo.
Immo me præſente amato, bibito, facito quod lubet,
Si hoc pudet, feciſſe ſumptum; ſupplicii habeo ſatis.
CA. *Diſpudet.* TR. *dat iſtam veniam, quid me fiet nunc jam?*
TH. *Verberibus cædere, lutum, pendens.* TR. *tametſi me pudet?*
TH. *Interimam hercle ego, ſi vivo.* CA. *fac iſtam cunctam gratiam:* DOVZ. conjunctam gratiam.
Tranioni remitte quæſo hanc noxiam cauſſâ meâ.
TH. *Aliud quidvis impetrari à me facilius perferam,*

IMPETRABILIS..] Πιθανώτερος: qui facile, quod vult impetrat. Sic *ſuaſibilis vox*, ἐνεργητικῶς, perſuadere efficax. *Delenifica & ſuada facundia* appellatur *Symmacho* lib. 3. Ep. 6. Sic *Terent.* Phor. 1. 4. *Cauſſam vincibilem* dixit, quæ facile vincat; interprete *Donato.*

SI HOC PVDET FECISSE.] Pudor antiquis ſæpe pro pœna. Pudor autem erat in culpæ confeſſione. Si quis alius huc maxime facit elegans ille Taciti locus; *Viſtilia, prætoria familia genita, licentiam ſtupri apud ædiles vulgaverat; more inter veteres recepto, qui ſatis pænarum adverſum impudicas in ipſa profeſſione flagitii credebant.* Hæc ejus verba ſunt, his Plautinis ſimillima, extremo lib. 2. Annal. *Boxhorn.*

CA. DISPVDET.] Hæret ſententia. Iccirco eruditi, alii *dari*, alii *dat*, aut *dabit* ſubſtituere, quorum nihil in Mſſ. Legendum puto; *Diſpudet.* TR. *iſta venia quid mî fiet nunc jam?* Pudet plane filium tuum eorum, quæ fecit. Sed quid mihi faciet nunc veniam? qua ego eam ratione potero obtinere? An itidem, ut filio tuo, pudor mihi veniam conciliabit? De veritate hujus lectionis, quæ veſtigia Mſſ. proxime premit, ne quidem dubitandum eſt. *Dari*, quod in vulgatis eſt, nec V. C. nec interpretes ſuperioris ævi agnoſcunt. Legendum ergo omnino eſt;

---- *Supplicii jam habeo ſatis.*
CA. *Diſpudet.* TR. *iſtâ veniâ quid mî fiet nunc jam?*
TH. *Verberibus cædere, lutum, pendens.*
TR. *tamen, ſi me pudet?*
TH. *Interimam hercle &c.*

Quaſi dicat: non modo pudet filium, ſed & me diſpudet. Et quia Philolachi veniam pudor conciliaverat, ipſe quoque ſervus itidem eundem ſibi ſperat: & cum verbera minaretur ſenex; tamenne, inquit, verberabor, ſi & me pudet? *Boxhorn.*

FAC ISTAM CVNCTAM GRATIAM.] Inrerpretantur integrã & plenam. Ignoſce non tantum filio, ſed & ſervo. *Douz.* leg. *conjunctam gratiam.* At nec interpretatio, nec illa *Douzæ* emendatio recte ſeſe habet. quod, aut fallor, quivis Romani ſermonis gnarus videt. Non dubito, quin legi debeat; *Fac iſti mecum iſtam gratiam.* Optima ſentẽtia. Vt mihi ignoſcis, ita & illi ignoſcas. Et hæc lectio vix abit à veſtigiis vulgatis. *Boxhorn.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Quam ut non ego iſtum pro ſuis factis peßumis peſſum premam.

CA. *Mitte quæſo iſtunc.* TH. *hem, viden' ut reſtat furcifer?*

TAVBM. TR. mitte quæſo ſis tu me. TH. viden' &c.

CA. *Tranio quieſce, ſi ſapis.* TH. *tu quieſce hanc rem modo*
Petere : ego illum verberibus, ut ſit quietus, ſubegero.

CA. *Nihil opus eſt profecto : age jam, ſine modo te exorarier.*

TH. *Nolo ores.* CA. *quæſo hercle.* TH. *nolo, inquam, ores.*
CA. *nequicquam nevis.*
Hanc modo unam noxiam; unam, quæſo, fac cauſâ meâ.

TR. *Quid gravaris? quaſi non cras jam commeream aliam noxiam:*
Ibi utrunque, & hoc & illud, poteris ulciſci probe.

CA. *Sine te exorem.* TH. *age abi, abi impune. hem huic habeto gratiam.*
Spectatores, Fabula hæc eſt acta : vos plauſum date.

PESSVM PREMAM.] *Peſſum ire*, perire eſt : ut *peſſum dare*, perdere. & in eadem ſignificatione, *peſſum premere* : ducta tralatione à re maritima. Gloſſarium: *Peſſundat:* βυθίζει, καταποντίζει, & alterum : *καταβυθίζω, demergo, peſſundo.* I. Gul.

RESTAT.] Remanet : reſidet in ara, exponit *Lambinus:* minus recte. Significat enim geſtum ſervi magnifice & confidenter adſtantis, in contemptum Senis. Ideo monet eum Callidamates, ut quieſcat, hoc eſt, modeſtior ſit, & Senem irritare deſinat. Quod certe ad ſedentem in ara dicere opus non fuiſſet. Quid? quod ab ara jam ſurrexerat Tranio ad illa verba Callidamatis : *Surge : ego iſtic adſedero.* Piſtoris.

FINIS MOSTELLARIÆ.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

M. Acci Plavti

MENÆCHMEI.

DRAMATIS PERSONÆ.

PENICVLVS, *paraſitus.*
MENÆCHMVS, *ſurreptus.*
EROTIVM, *meretrix.*
CYLINDRVS, *coquus.*
MENÆCHMVS, *Soſicles.*
MESSENIO, *ſervos.*
MVLIER, *uxor.*
SERVOS *alius.*
ANCILLA.
SENEX.
MEDICVS.
LORARII.

Ratio Nominum Camerarii.

Peniculus, *à pene, id eſt, cauda animalium, quarum extrema parte piloſa detergebantur calciamenta & menſæ.*

Μέναιχμος, *animoſus ad haſtæ cuſpidem, quæ eſt* αἰχμὴ, *id eſt,* bellator.

Ἐρώτιον, *meretricium nomen, ab amore.*

Κύλινδρος, *à volubilitate, Coci nomen. Eſt autem* cylindrus, *teres ſupra infraque complanatus &c.*

Σωσικλῆς, ἀπὸ τῆς σωτηρίας καὶ τοῦ κλέους, *id eſt, ſalutari fama.*

Μεσσηνίων, *erit* ἀπὸ τοῦ μεσσηνίου παρώνυμος, *vel* ἀπὸ τῆς μεσσήνης: *ſicut* ἀθηνίως, ἀπὸ τῶν ἀθηνῶν.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

ARGVMENTVM, ut quibuſdam videtur, PRISCIANI.

Ercator Siculus, quoi erant gemini filii,
E *i, ſurrepto altero, mors obtigit.*
N *omen ſurreptitii illi indit qui domi eſt*
A *vus paternus, facit Menæchmum Soſiclem.*
E *t is germanum, poſtquam adolevit, quæritat*
C *ircum omnes oras. poſt Epidamnum devenit:*
H *ic fuerat auctus ille ſurreptitius.*
M *enæchmum civem credunt omnes advenam:*
E *umque appellant, meretrix, uxor, & ſocer.*
I *i ſe cognoſcunt fratres poſtremo invicem.*

ALIVD ARGVMENTVM CAMERARII.

HVjus argumentum Fabulæ venuſtum eſt, & varietate quadam delectabile, quæ de ſimilitudine naſcitur geminorum fratrum. Nam Syracuſanus quidam, cum ex ſua uxore geminos ſuſcepiſcet liberos, inter ſe ſimillimos; & unum ex his abductum ſecum ad mercatum amiſiſſet: alter non deſiſtendum putavit, dum requiſitum illum inveniret. Venit tandem **Epidamnum**, quæ Illyriæ urbs **Durachium** à Rom. appellata fuit. ibi & ab amica, & uxore, & ſocero fratris appellatur, quaſi ille ipſe eſſet. Tandem poſt multiplices ludificationes, & nonnullas turbas, agnoſcitur uterque à ſervo: & re palam facta ſervus libertate donatur.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

PROLOGVS.

SAlutem primum jam à principio propitiam
Mihi, atque vobis, ſpectatores, nuncio.
Apporto vobis Plautum linguâ, non manu:
Quæſo ut benignis accipiatis auribus:
Nunc argumentum accipite, atque animum advortite.
Quam potero in verba conferam pauciſſuma.
Atque hoc Poëtæ faciunt in Comœdiis.
Omneis res geſtas eſſe Athenis autumant,
Quo vobis illud Græcum videatur magis
Ego nuſquam dicam, niſi ubi factum dicitur.
Atque adeo hoc argumentum Græciſſat, tamen
Non Atticiſſat, verum Siciliciſsitat.
Huic argumento antelogium quidem hoc fuit.

Alii, hujus argumenti elogium hoc fuat, *id eſt*, *ſit*.

Nunc argumentum vobis demenſum dabo,
Non modio, neque trimodio, verum ipſo horreo,
Tantum ad narrandum argumentum adeſt benignitas.

Mvr. tanta ad &c.

Mercator quidam fuit Syracuſis ſenex,

OMnes res gestas Athenis avtvmant.] Interdum tamen fingitur ἡ σκηνὴ τοῦ δράματος eſſe non Athenis Atticis, ſed in alia urbe Græciæ. *Caſaub.*

Hoc Argvmentvm Graecissat, &c.] Quaſi dicat: hoc argumentum Græcum ſermonem imitatur: non tamen Atticum, ſed Siculum. Siciliam autem eo ſermone olim uſam, qui neque plane Græcus, neque plane Latinus, ſed quaſi cinnus quidam ex utroq; miſtus eſſet, è Cicerone & Aſconio intelligi poteſt. Immo *trilingues Siculos* appellat Apul. lib. 11. quod Græce, Latine & Sicule loquerentur. *Muret.* Latina & Germana loci hujus interpretatio hæc eſt: *Argumentum* hujus Fabulæ *Græciſſat* quidem, (in Siciliam enim plurimi olim Corinthiorum, Achivorum & Dorienſium confluxerant) non tamen Atticiſſat, ſed *Siciliciſsitat*, hoc eſt, meros Siculos (ii Menæchmi potiſſimum ſunt) repræſentat. Eſt autem τὸ *Siciliciſsitat*, ſpeciei, ut loquuntur, frequentativæ. Vt enim ab *Italia* dicimus *Italus* & *Italicus*; ab *Aetolia*, *Aetolus* & *Aetolicus*: à *Getulia*, *Getulus* & *Getulicus*; ab aliis alia: ſic à *Sicilia* fit non ſolum *Sicilus*, ſive *Siculus*, ſed etiam, ut hoc loco, *Sicilicus*. Itaque à *Siculo* fit *Siciliſſo*: à *Sicilicus* autem *Siciliciſſo*: & tandem *Siciliciſsito*, frequentativum. *Siber.*

Vervm ipso horreo.] Ait ſe non parce aut reſtricte, ſed copioſe & abundanter Argumentum fabulæ narraturum. Cic. lib. 6. epiſt. 1. ad Atticum: *Sic illa jam habent pleno modio verborum honorem, &c.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Ei ſunt nati filii gemini duo,
Ita formâ ſimili pueri, uti mater ſua
Non internoſſe poſſet, quæ mammam dabat;
Neque adeo mater ipſa, quæ illos pepererat:
Vt quidem ille mihi dixit, qui pueros viderat:
Ego illos non vidi, ne quis me cenſeat.
Poſtquam jam pueri ſeptuennes ſunt, pater
Oneravit navem magnam multis mercibus.
Imponit alterum geminum in navem pater,
Tarentum avexit ſecum ad mercatum ſimul:
Illum reliquit alterum apud matrem domi.
Tarenti ludi forte erant, quom illuc venit:
Mortales multi, ut ad ludos, convenerant.
Puer aberravit inter homines à patre.
Epidamnienſis quidam ibi mercator fuit:
Is puerum tollit, avehitque Epidamnium. ACID. in Epidamnumque avehit.
Pater ejus autem, poſtquam puerum perdidit,
Animum deſpondit, eâque is ægritudine
Paucis diebus poſt Tarenti emortuu'ſt.
Poſtquam Syracuſas de re ea nuncius redit
Ad avom puerorum, puerum ſubreptum alterum,
Patremque pueri Tarenti eſſe emortuum,
Immutat nomen avos huic gemino alteri:
Ita illum dilexit, qui ſubreptus eſt, alterum,
Illius nomen indit illi, qui domi eſt:
Menæchmo idem quod alteri nomen fuit,
Et ipſus eodem avos eſt vocatus nomine:
Propterea illius nomen memini facilius,
Quia illum clamore vidi flagitarier.
Ne mox erretis, jam nunc prædico prius.
Idem eſt ambobus nomen geminis fratribus.
Nunc in Epidamnum pedibus redeundum eſt mihi.
Vt hanc rem vobis examuſſim diſputem.
Si quis quid voſtrum Epidamnum curari ſibi
Velit, is audacter imperato & dicito:

FLAGITARIER.] Per præcones proclamari: ut *Gyton* ille, apud Petron. *Douz.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Sed ita, ut det, unde curari id poßit ſibi.
Nam niſi qui argentum dederit, nugas egerit.
Quî dederit; magis majores nugas egerit:
Verum illuc redeo unde abii, atque uno aſto in loco.
Epidamnienſis ille, quem dudum dixeram,
Geminum illum puerum qui ſurripuit alterum;
Ei liberorum, niſi divitiæ, nihil erat,
Adoptat illum puerum ſurreptitium
Sibi filium, eique uxorem dotatam dedit:
Eumque hæredem fecit, quam ipſe obiit diem.
Nam rus ut ibat forte ut multum pluverat, *Mſſ.* pluerat.

NAM NISI QVI ARGENTVM.] Nihil mutandum. Hoc verſu loquitur de eo, qui non eſt daturus argentum. Dicit eum nugas acturum. Nihil enim Epidamni ſine pecunia poteſt curari. Sequenti verſu loquitur de eo, qui daturus eſt pecuniam. Dicit eum magis majores nugas acturum. Damnum enim apud Epidamnios tantum poteſt curari. Nam ad id mali ominis nomen venuſtiſſime hic alluditur. *Boxhornius.*

MAGIS MAIORES &c.] Quia mihi tam ſtulte pecuniam dederit nihil ſuæ rei curaturo. Eſt autem Helleniſmus: quo utitur & Prol. Pœnuli: item *Virg.* in Culice:

Qui magis aptato queat eſſe beatior ævo?

Ariſtoph. ad verbum, τίς γὰρ γένοιτο μᾶλλον ὀλβιώτερος.

EPIDAMNIENSIS ILLE.] Nota, hunc rectum caſum non habere, quo referatur. Sed hoc eſt Comicum. hæc enim negligentiæ imitatur ſermonem quotidianum, quo maxime Comœdia utitur. Licet tamen dicere referri poſſe ad verbum *Adoptat*, quod verſu 4. ſequitur: & verſum, *Ei liberorum*, & κατὰ παρένθεσιν legi. *Lamb.*

EI LIBERORVM, NISI DIVITIAE, NIHIL ERAT.] Nihil hic inſolens, quod Lambino videbatur. Verum quidem eſt particulam *niſi*, non niſi ſimilia & ejuſdem generis excipere. Verum etiam eſt, *liberos* & *divitias* diverſa eſſe genere. At vero venuſtiſſime hic alluditur ad verbum, cujus uſus eſt & cum de *liberis*, & cum de *divitiis* agitur. Illud eſt, *parere*. Non enim *liberos* modo, ſed & *divitias parere* dicimus. Huc tendit hic jocus, interpretibus non intellectus. *Boxhorn.*

QVAM IPSE OBIIT DIEM.] Placet eorum librorum ſcriptura, qui habent; *qua ipſe obiit die.* Neque quicquam verius ſi ſic diſtinguas; *Eumque hæredem fecit, qua ipſe obiit die, (Nam rus ut ibat forte, ut multum pluverat &c.)* quæ parentheſios notæ includenda, uſque ad iſta; *Illi divitiæ evenerunt maximæ.* Hæredem, inquit, illum ſcripſit. Igitur eo die, quo ille obiit, & caſu raptus eſt, Menæchmo divitiæ maximæ evenere. Si cui tamen placeat vulgatam diſtinctionem retinere; *Eumque hæredem fecit, qua ipſe obiit die*; non erit abſurda ſententia, quod nonnulli interpretes volunt, eadem die factum eſſe Menæchmum hæredem, qua teſtator obiit. Non dicit Plautus *ſcripſit*, ſed, *fecit hæredem.* Quæ duo licet plerumque confundantur, revera tamen diſtincta ſunt. Scribit hæredem teſtator vivus. Facit reapſe, cum moritur. Hæc interpretibus non obſervata, eorum hæſitationibus anſam præbuere. *Boxhorn.*

PLVVERAT.] A *pluveo*: ut *annuvit* apud Enn. ab *annuveo.* Scaliger.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Ingreſſus fluvium rapidum ab urbe haud longule,
Rapidus raptori pueri ſubduxit pedes,
Abſtraxitque hominem in maxumam malam crucem.
Illi tum divitiæ evenêre maxumæ.
Is illic habitat geminus ſubreptitius.
Nunc ille geminus, qui Syracuſis habet,
Hodie in Epidamnum venit cum ſervo ſuo
Hunc quæritatum geminum germanum ſuum.
Hæc urbs Epidamnus eſt, dum hæc agitur Fabula:
Quando alia agetur, aliud ſiet oppidum:
Sicut familiæ quoque ſolent mutarier,
Modo enim idem ſit leno, modo adoleſcens, modo ſenex. GRVT. modo hic agitat leno.
Pauper, mendicus, rex, paraſitus, ariolus.

ACTVS PRIMI SCENA PRIMA.

PARASITVS.

IVventus nomen fecit Peniculo mihi,
Ideo quia menſam, quando edo, detergeo.
Homines capteivos qui catenis vinciunt.

RAPIDVS RAPTORI.] Fluvius imbribus auctus ſubmovit pedes mercatori illi, qui puerum Menæchmum ſurripuerat.

IN MAXVMAM MALAM CRVCEM.] *Crux* hoc loco non in adſtricta illa ſignificatione pro gabalo, *βασάνοις* & patibulo accipitur: ſed in laxa, pro omni angore, cruciatu atque exitio: ut hic, pro homine aquis merſo. *Lipſ.*

SICVT FAMILIAE.] Videntur *familiæ* etiam *hiſtrionum* fuiſſe, *ut gladiatorum*. Cujus rei an exemplum alibi quam hic exſtet, ignoro. *Douza.*

IVVENTVS NOMEN FECIT PENICVLO MIHI.] Vt ſervis conditione Paraſiti proximi ſunt, ita in eorum quoque moribus lepide ubique & copioſe exprimendis, Plautus urbanam ſuam ruſticitatem ingenii varietate amœnitateque temperavit. *Turneb.* Ad excutiendum pulverem nos magis utimur vulpinis caudis, veteres etiam bubulis, quin & peniculos ad extergendas menſas bubulos fuiſſe credo. immo & pictorios, unde *peniculamentum* pro cauda Arnob. dixit. Et non ſolum ad peniculorum, ſed & ad muſcariorum quoque uſum caudis bubulis utebantur. Et quemadmodum Plautus Paraſito, quod menſas extergeret, nomen indidit *Peniculo*: ita etiam Theopompus Comicus anum, quæ lances lingendo detergebat, σπόγγον λεκάνης, ϗ πτερὸν λοπαστῆς vocavit. *Scalig.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Et qui fugitivis ſervis indunt compedes,
Nimis ſtulte faciunt, meâ quidem ſententiâ.
Namque HOMINI MISERO *ſi ad malum accidit malum,*
Major lubido eſt fugere & facere nequiter.
Nam ſe ex catenis eximunt aliquo modo.
Tum compediti januam limâ proterunt,
Aut lapide excutiunt clavum: nugæ ſunt eæ. VVLG. nugæ ſunt meræ.
Quem tu aſſervare recte, ne aufugiat, voles,
Eſcâ atque potione vinciri decet.
Apud menſam plenam homini roſtrum deliges.
Dum tu illi, quod edat & quod potet, præbeas,
Suo arbitratu & affatim cotidie,
Nunquam edepol fugiet, tametſi capital fecerit.
Facile aſſervabis, dum eo vinclo vincies.
Ita iſtæc NIMIS LENTA *vincla ſunt eſcaria;*
Quam magis extendas, tanto aſtringunt arctius.
Nam ego ad Menæchmum nunc eo, quo jam diu
Sum judicatus, ultro eo ut me vinciat.
Nam illic homo homines non alit, verum educat

AD MALUM ACCIDIT MALUM.] Si ad malum culpæ homini accedat malum pœnæ. Pœna enim eſt malum paſſionis propter malum actionis, ut in Scholis loquuntur. *Boxhorn.*

IANVAM LIMA &c.] Ego malim legere è Mſſ. Cam. item Excerptis Pall. *Tum compediti anum lima præterunt.* nam vet. codex Nonii ante annos C. Venetiis excuſus diſerte ſuggerit, *anum.* Grut. Ita omnino ſcribendum, ut & habent vetuſtiſſimi Codices. *Anus* vinculum eſt quo pedes vincti. Ex eo diminutum *annulus*, vel *anulus*, ut veteres libri ſcribunt. Inde in veteribus gloſſis, *anatus*, exponitur δακτυλιοφόρος, συμποδισθείς. Apud Apulejum quoque *anati* ſunt compedes. *Salmaſ.*

NAM EGO AD MENAECHMUM.] Nulla cauſſa eſt, quare *I. Gul.* & *Douza* voluerint, τὸ *eo* priore loco hic eſſe adverbium, poſteriore autem verbum. Bis dixit *eo*, & poſtremum, addito *ultro*, plus ſignificat. Totum autem locum ſic legendum puto, quia Mſſ. habent, *Meum hunc eo ad Menæchmum*, ut monent interpretes; *Meum hinc eo ad Menæchmum nunc ego, quoi jamdiu, Sum judicatus; ultro eo, ut me vinciat.* Sententia eſt: Ne quis dubitet vera eſſe, quæ dixi, ego ipſe ad Menæchmum meum nunc eo, cui jampridem judicatus, damnatus, devinctus, addictus ſum; neque eo vinctus, coactus, ſed ſponte, ut me vinciat, roſtro ſcilicet ad plenam menſam. *Boxhorn.*

NON ALIT, VERUM EDUCAT &c.] Nonius, qui hunc locum teſtem laudat: *Alere eſt victu cultuque temporali vitam ſuſtentare: Educare, ad ſatietatem perpetuam educere. Recreare*, verbum Lucretianum: quo ita hic Plaut utitur, ut ſignificet, plus etiam eſſe *Recreare*, quam *alere*. Rittersh.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Recreatque: nullus melius medicinam facit.
Ita eſt adoleſcens ipſus eſcæ maxumæ,
Cerealeis cœnas dat, ita menſas extruit: Mſſ. menſam.
Tantas ſtruices concinnat patinarias;
Standum eſt in lecto, ſi quid de ſummo petas. Lips. de ſumma petas, *ſc. patina.*
Sed mihi intervallum jam hos deis multos fuit:
Domi domitus fui uſque cum caris meis.
Nam neque edo neque emo, niſi quod eſt cariſſumum.
Id quoque jam cari qui inſtruuntur, deſerunt.
Nunc ad eum inviſo. ſed aperitur oſtium.
Menæchmum eccum ipſum video, progreditur foras.

NVLLVS MELIVS MEDICINAM FACIT.] Nullus eſt medicus, qui præſentiorem medicinam ægris faciat ſuis, quam gutturi ventrique meo famelico Menæchmus. Ita hæc interpretatur *Douza*. At *Medicina* hic nihil aliud ſignificat, quam, artem coquinariam aut culinariam. Cælius Apicius, cujus libri de re culinaria circumferuntur, in titulo operis, *medicinæ adulatricis artifex*, nominatur. *Boxhorn.*

ITA EST ADOLESCENS.] Non eſt paraſiti eum laudare, qui multum ipſe edit, ſed qui multum convivis paraſitis præbet. Vnde patet, non recte ſe habere hæc ut vulgo leguntur. Sana omnia ſunt, ſi modo recte diſtinguas: *Ita eſt adoleſcens; ipſus eſcæ maxumæ Cerealeis cœnas dat, ita menſas exſtruit.* Senſus eſt. Ita natus eſt adoleſcens Menæchmus, ut culinariæ rei nemo majorem habeat rationem. Ipſe multis eſcis inſtruit & dat Cereales menſas, id eſt, opimas. Nam feſtis Cerealibus genio plus ſolito olim indulgebant. *Boxhorn.*

TANTAS STRVICES CONCINNAT PATINARIAS.] *Struices*, ait Feſtus, hunc locum citans, *antiqui dicebant omnium rerum exſtructiones*: ita Livius, *Struices ſaxeas.* Nævius etiam, teſte Servio dixit, *Struix malorum. Struere* enim pro adjicere, augere, utebantur. Vnde *induſtrios* quoque dicebant, à *ſtruo.* & *ſtruix* alias eſt *ſtrues* σωρός. Quin & Cocum hinc *Structorem* vocant. Iuv. Sat. 7

--- *Qui fercula docte Componat.*

Ad quod Comment. *Structura, ut cocus.* Siber.

CVM CARIS MEIS.] Eadem alluſio apud Lucretium, lib. 5. *Si quos ante domi domitos ſatis eſſe putabant.* Quod *ad caros* attinet, alludit ſane ad liberos qui abſolute *cari* tum dicebantur, ut jam notatum viris doctis. Sed Paraſitus alios à ſe *caros* vocari, ſibique adeo alios caros eſſe quam liberos, qui ſic vulgo appellarentur ab iis qui liberos habebant, ſignificat; ſimulque interpretatur quinam illi cari eſſent, cum quibus domi domitus fuerat:

Nam neque edo, inquit, *neque emo, niſi quod eſt cariſſimum.*

Ergo *carorum* nomine non liberos ſe intelligere ſignificavit, ut vulgo dicerentur, ſed cibos; quos ideo *caros ſuos* appellabat, quia nullos emeret aut ederet niſi qui eſſent cariſſimi. In ſequenti verſu legendum:

I quoque jam cari qui inſtruuntur, deſerunt.

I pro *ii*, ex quo *id* factum eſt. Sed hi quoque cari qui inſtruantur mî deſunt. Vt liberi qui cari ſunt parentum ſuorum, eos plerumque deſerunt, ita mei cari me jam deſerunt, dum pecuniam ſcilicet non habeo qui *inſtruantur*: Inſtrui cibos & dapes Latine dici notius eſt, quam ut pluribus doceri debeat. De aliis caris non hic intelligi debere certus ſum. *Salmaſ.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

ACTVS PRIMI SCENA SECVNDA.

MENÆCHMVS, PENICVLVS.

NI mala, ni ſtulta ſis, ni indomita impoſque animi,
Quod viro eſſe odio videas, tute tibi odio habeas.
Præter hac ſi mihi tale poſt hunc diem
Faxis, faxo foris vidua viſas patrem.
Nam quoties foras ire volo, me retines, revocas;
Rogitas quo ego eam, quam rem agam, quid negotii geram,
Quid petam, quid feràm, quid foris egerim.
Portitorem domum duxi. ita omnem mihi
Rem neceſſe loqui eſt quicquid egi atque ago.
Nimium ego te habui delicatam.
Nunc adeo, ut facturus, dicam. ego, quando tibi ancillas, penum,
Lanam, aurum, veſtem, purpuram bene præbeo: nec quicquam eges:
Malo cavebis, ſi ſapis: virum obſervare deſines.
Atque adeo, ne me nequicquam ſerves, ob eam induſtriam
GRVT. jam ob induſtriam, *id eſt, data opera.*
Hodie ducam ſcortum, atque ad cœnam aliquo condicam foras.
PE. *Illic homo ſe uxori ſimulat malè loqui, loquitur mihi.*
Nam ſi foris cœnat, profecto me, haud uxorem, ulciſcitur.
ME. *Evax, jurgio hercle tandem uxorem abegi ab janua.*
Vbi amatores ſunt mariti? dona quid ceſſant mihi
Conferre omnes, congratulantes, quia pugnavi fortiter?
Mſſ. qui pugnavi fortiter.
Hanc modo uxori intus pallam ſurripui, ad ſcortum fero.
Sic hoc decet dari facete verba cuſtodi catæ.
ALD. Sic decet.
Hoc facinus pulchrum eſt, hoc probum eſt, hoc lepidum, hoc factum eſt fabre.

PORTITOREM DOMVM DVXI.] *Portitorem* vocat uxorem ſuam, hoc eſt, ſciſcitatricem. *Nam portitores*, inquit Nonius, *dicuntur telonarii, qui portum obſidentes, omnia ſciſcitarentur, ut ex eo vectigal acciperent.* Diſſald.

AVRVM.] Quo ad texendum utebantur nobiles matronæ. *Barthius.*

EVAX.] Exultantis interjectio. ab *Evoe*, quæ bacchantium vox eſt, εὐοῖ. unde *Evan* Liberi patris cognomen.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Meo malo à malâ abſtuli: hoc ad damnum deferetur hinc.
Averti prædam ab hoſtibus, noſtrûm ſalute ſociûm.
PE. *Heus adoleſcens. ecqua in iſtac pars ineſt præda mihi.*
ME. *Perii, in inſidias deveni!* PE. *immo in præſidium. ne time.*
ME. *Quis homo eſt?* PE. *ego ſum.* ME. *ô mea commoditas, ô mea opportunitas,*
Salve. PE. *ſalve.* ME. *quid ais?* PE. *teneo dextera Genium meum.* Mſſ. quid agis?
ME. *Non potuiſti magis per tẽpus mihi advenire, quã advenis.*
PE. *Ita ego ſoleo: commoditatis omneis articulos ſcio.*
ME. *Vin' tu facinus luculentum inſpicere?* PE. *quis id coxit coquus?*
Iam ſciam, ſi quid titubatum eſt, ubi reliquias videro.
ME. *Dic mihi, nunqua tu vidiſti tabulam pictam in pariete,* Mſſ. Pall. nunquam.

MEO MALO.] Lambinus interpretatur *damno*, Acidalius *periculo*; ego, furaci ac fallaci ingenio. *Diſſald.*

AD DAMNVM DEFERETVR.] Nihil mutandum. *Ad damnum deferri*, ad perditionem. Inde *damnoſus* prodigus, qui profundit ac perdit bona ſua, ὁ δαπανηρός. *Salmaſ.*

PRAEMII MIHI.] Conjungit ſæpe Plautus *præmium* & *prædam*: & utrunque prope idem eſt: id videlicet, quod hoſti aut viatori miles aut graſſator manu eripit. Virgil. II. Æn.

Multaque præterea Laurentis præmia pugnæ
Aggerat; & longo prædam jubet ordine (*duci.*

Hinc ea vox tranſlatione ad honorem deducta, qui habetur viro ſtrenuo pro opera navata Reip. Et pulcerrime in Gloſſis *præmium* explicatur γέρας. *I. Gul.*

GENIVM MEVM.] V. N. Capt. 4. 2. 99.

QVIS ID COXIT COQVVS.] *Facinus luculentum*, obſonium aliquod, ex animi ſui ſententia & ex Perſonæ decoro, interpretans Paraſitus quærit, quis id cocus coxerit. Hactenus ſic ſatis bene interpretes. Id quod ſequitur; *Iam ſciam, ſi quid titubatum &c.* ex Lambino exponunt; Iam ſciam ſi quid peccatum eſt, poſtquam reliquias videro. Tanquam *titubare* dicatur coquus, cum in coquendis & condiendis cibis peccavit. quo nihil fingi poteſt ineptius. Et mirari ſubit, hæc viris eruditis excidere ac placere potuiſſe. Cæterum hic locus male vulgo interpungitur. Sic diſtinguendum eſt; PE. *quis id coxit coquus, Iam ſciam, ſi quid titubatum eſt, ubi reliquias videro. Coxit* pro coxerit. *Titubatũ* ponitur hic recepta ſignificatione pro, dubitatum, hæſitatum. Cum non idem eſſet coquorum omnium ingenium, & alii aliis præſtantiores ac meliores haberentur, inter quæſtiones convivales Paraſitis, rerum ejuſmodi peritiſſimis, proponi ſolitus, hæc quoque erat; quis appoſitum obſonium coxiſſet coquus. Paraſitus ergo hic juſſus à Menæchmo luculentum facinus inſpicere, idque obſonium lepide interpretatus; Si, inquit, in menſa apud vos diſputatum hæſitatumque ſit, quis coxerit cibum, aut obſonium fecerit coquus, ſtatim ſciam, ſtatim colligam ex reliquiis mihi oblatis, ſi modo quæ ſuperſint. Hæc certiſſima & planiſſima. *Boxhorn.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Vbi aquila Catamitum raperet, aut ubi Venus Adoneum?
PE. *Sæpe. ſed quid iſtæ picturæ ad me attinent?* ME. *age, me aſpice.*
Ecquid aßimulo ſimiliter? PE. *qui iſtic eſt ornatus tuus?*
ME. *Dic hominem lepidißumum eſſe me.* PE. *ubi nam eſuri ſumus?*
ME. *Dic modo hoc quod ego te jubeo.* PE. *dico, homo lepidiſ- (ſume.*
ME. *Ecquid audes de tuo iſtuc addere?* PE. *atque hilariſſume.*
ME. *Perge* PE. *non pergo hercle ego, niſi ſcio qua gratia.*
Litigium eſt tibi cum uxore. oh, mihi abs te caveo cautius.
ME. *Clam uxorem ubi ſepulcrum habeamus, & hunc comburamus diem.*

CATAMITVM.] Id eſt, Ganymedem. Sic enim Latini illum nominarunt: quem Poetæ finxerunt Iouem in aquilam verſum rapuiſſe, Cic. 2. Philip. pro impudico aut effæminato poſuit *Catamitum*, & intellexit Antonium. Videtur, à γανυμείδης, quod idem eſt cum γανυμήδης, detortum eſſe. γάδεαξ enim & γάνυαξ idem. ut prius diceretur *Gadamidus*, inde *Catamitus*. Sic *Laumedo*, pro *Laomedon*. Scal.

AD ME ATTINET.] Paraſitum, qui ventrem cibo, non oculos pictura paſcere cupio ſoleoque. *Lamb.*

ECQVID ASSIMVLO SIMILITER.] Ecquid Ganymedem & Adonin forma aut ornatu refero? qui uterque pueri molles & mulierum ſimiles erant. Hoc autem ideo quærit, quod palla uxoris indutus erat. *Lamb.*

ECQVID AVDES.] Nunquid nam abs tete impetrare potes, ut præterea de tuo iſtuc vel corrollarii vicem addas quippiam? Item alibi: *Nunquid audes gratiam mihi aliquam hinc facere argenti?* Nam *Audere* pro *velle* uſurpabant. *Douz.*

OH, MIHI ABS TE CAVEO CAVTIVS.] Delirat hic Lambinus. Quid Paraſito intereſt cauſſam litigii ſcire? Tum, quomodo cavet hic ab illo ſibi, cui manifeſto ſe prodit? denique ultimus verſus unde pendet? niſi ſic à Paraſito cavetur, ſi uxor celatur. Nugæ. Quin elegantiſſime & veriſſime ſic reſtitui:

ME. *Perge.* PE. *non pergo hercle ego, niſi ſcio quâ gratiâ.*
Litigium eſt tibi cum uxore: hoc mihi abs te caveo cautius.
ME. *Clam uxorem ubi ſepulcrum hab. &c.*

Iubet Menæchmus Paraſitum pergere in ſupparaſitatione. at ille renuit blandiri gratis, niſi ſciat qua mercede. Atque ob eam cauſſam, inquit, diligentius abs te mihi caveo, & præſcire præmium cupio; quia litigium tibi cum uxore eſt: ut haud facile me domum ſis ad cœnam vocaturus. Reſpondet Menæchmus; Eo prætio, quicquid dices, dices, ut hunc diem luculentum nobis, clam uxore habeamus. *Acid.*

CLAM VXOREM, VBI SEPVLCRVM HABEAMVS, ET HVNC COMBVRAMVS DIEM.] Hanc ſententiam habet: ubi mortuo & exacto die Genium curemus, & epulemur? Nam *mori diem* dicebant. Statius l. 4. Silvar.

Iam moriente die rapuit me cæna benigni Vindicis.

Sed & *dies componi*, id ſepeliri, ut mortuus, dicebatur. Virg. 1. Æn.

Ante diem clauſo componet veſper olympo.

Sic fere Hor. 4. Od. 5. *Condere diem*, dixit. Eo autem tempore cœnare veteres ſolebant. Ita ex *morte* & *ſepulcro* diei, tempus cænandi intellexit: proinde

quaſi

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

PE. *Age ſane igitur, quando æquom oras, quam mox incendo*
rogum.
Dies quidem jam ad umbilicum eſt dimidiatus mortuus.
ME. *Te morare, mihi quom obloquere.* PE. *oculum effodito*
perſolum
Mihi, Menæchme, ſi ullum verbum faxo, niſi quod juſſeris.
ME. *Concede huc à foribus.* PE. *fiat.* ME. *etiam concede huc.*
PE. *licet.*
ME. *Etiam nunc concede audacter ab leonino cavo.*
PE. *Heu edepol, næ tu, ut ego opinor, eſſes agitator probus.*
ME. *Quî dum?* PE. *ne te uxor ſequatur, reſpectas identidem.*
ME. *Sed quid ais?* PE. *egone? id enim quod tu vis, id ajo,*
atque id nego.
ME. *Ecquid tu de odore poßis, ſi quid forte olfeceris,*
Facere conjecturam? PE. *captum ſit collegium augurum.*
ME. *Agedum odorare hanc quam ego habeo pallam. quid olet?*
abſtines?
PE. *Summum me olfactare oportet veſtimentum muliebre.*
Nam ex iſtoc loco ſpurcatur naſum odore illuti- LIPS. odore illætabili.
bili.

quaſi cœna ſit *diei buſtum* & ſepulcrum. *Turneb.*

DIES QVIDEM IAM AD VMBILICVM EST DIMIDIATVS MORTVVS.] Id eſt, inclinatus jam in pomeridianum tempus eſt dies: atque ita jam quaſi dimidiatus mortuus: igitur comburendus. Fulgentius, de Solis equis: *Lampos dicitur, dum ad umbilicum diei centratum conſcenderit circulum* Iam, *Ad umbilicum*, id eſt, ad mediam partem: umbilicus enim quaſi media pars animalis eſt. *Turneb.*

OCVLVM PERSOLVM.] Oculum plane & omnino ſolum. Significat ſe luſcum eſſe. Et particula augendi data eſt verbo, quod omnis expers eſt incrementi. *Turneb.* V. N. Curc. act. I. 3.

AB LEONINO CAVO.] A ſpelunca leonina, ubi commoratur uxor, quæ ei inſtar leonis timebatur.

RESPECTAS IDENTIDEM.] Iocus in verbo *Reſpectare*. Aurigator vel agitator in ludis Circenſibus identidem reſpicit eos, qui pone ſequuntur. Sic Menæchmus pallam uxoris indutus crebro oculos retorquet, timens, ne ab uxore conſpiciatur.

CAPTVM SIT.] Roganti Menæchmo, ecquid divinare de odore poſſet; præclarus ille augur; Egone? inquit: Non ipſum collegium augurum melius conjecturam fecerit. *Lipſius.* Sic *captus augur*, *captus judex*, *captus arbiter* dicuntur. *Turneb.*

NAM EX ISTOC LOCO NASVM SPVRCATVR ODORE ILLVTIBILI.] Quaſi dicat: ſummam pallæ partem mihi olfaciendam porrige: nam *ex iſtoc loco*, id eſt, ex infima parte, *naſum* (pro *naſus* antique) læditur & inquinatur odore fætido atque illuto, hoc eſt, qui elui ſeu

lavando

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

ME. Olfacta igitur hinc, Penicule lepide. ut faſtidis! ACID. licet.
PE. decet.
ME. Quid igitur? quid olet? reſponde. PE. furtum, ſcortum, prandium.
ME. Nunc ad amicam deferetur hanc meretricem Erotium
Mihi, tibi, atque illi jubebo jam apparari prandium.
Inde uſque ad diurnam ſtellam craſtinam potabimus.
PE. Expedite fabulatus: jam fores ferio? ME. feri:
Vel mane etiam. PE. mille paſſum commoratus cantharum.
ME. Placide pulta. PE. metuis credo, ne fores Samiæ ſient.
ME. Mane, mane obſecro hercle: ab ſe ecca exit. PE. ô! Solem vides.
Satin' ut occœcatu'ſt præ hujus corporis candoribus?

lavando abſtergi non poteſt. Recte ſane illi, meo judicio, qui τὸ *illutibile* ſic interpretantur. Nec licet aliter. Neque, quod à nonnullis factum, quicquam hic mutandum eſt. *Lutus* dicebant veteres pro lotus. Vnde Grammatici volunt lutum, id eſt, cœnum, per antiphraſin dictum, quaſi minime lutum, hoc eſt, lotum. Hinc *illutus*, pro illotus. Gloſſæ Papiæ; *illutus*, *ſordidus*. Ab *illutus* fit, *illutibilis*. Eſt ergo *illutibile*, quod elui, quod lavando abſtergi non poteſt. *Boxhorn.*

PE. DECET.] Ita Mſſ. Acidalio languidum hoc videtur: ideo malit, *licet*, aſſentiendi formula ſolemni. At τῷ *licet* hic nullus eſt locus. Rectiſſimum autem eſt, *decet*. Subintellige, faſtidire; quia, nempe, palla olebat furtum & ſcortum. quod ſequitur. *Boxhorn.*

DIVRNAM STELLAM.] Id eſt, Luciferum: ut heſperum, *Noctiferum* vocat Catullus. *Turneb.*

IAM FORES FERIO?] Ita diſtinguendi ac legendi hi verſus:

---Iam fores ferio? ME. feri:
Vel mane etiam. PE. mille paſſum commoratus cantharum.
ME. Placide pulta. PE. metuis credo, ne fores Samiæ ſient.
ME. Mane, mane obſecro &c.

Interrogaverat Menæchmum Peniculus an fores feriret amicæ. *Feri* ille reſpondet, ſed ſtatim revocans quod juſſerat, *vel mane etiam*, dixit. Ad hæc Peniculus, *Tu mille paſſum commoratus es cantharum.* Iſto verbo, inquit, quo manere me jubes ne feriam, commoratus es cantharum mille paſſum, id eſt, mille paſſuum ſpatio ac mora, vel mille paſſibus. Tu à bibendo nos remoraris quantum eſt ſpatium mille paſſuum. *Salmaſ.*

AB SE.] Lambin. *ab ſe*, interpretatur, *domo ſua*; Meurſius *ſponte ſua*. Sed Acidal. legit:

ME. Mane, mane obſecro hercle. eapſe ecce exit. oh! Solem vide:
Satin' ut &c.

Quaſi dicat: Nonne vides, Solem hujus Erotii candoribus ex adverſo oppoſitis obſcuratum eſſe?

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

ACTVS PRIMI SCENA TERTIA.

EROTIVM, PENICVLVS, MENÆCHMVS.

ANime mi, Menæchme, ſalve. PE. *quid ego?* ER. *extra numerum es mihi.*
PE. *Idem iſtuc aliis aſcriptivis ad legionem fieri ſolet.*
ME. *Ego iſtic mihi hodie apparari juſſi apud te prælium.*
ER. *Hodie id fiet.* ME. *in eo uterque pro Ilio potabimus.* Alii, in eo uterque prælio potabimus.
Vter ibi melior bellator erit inventus canthato,
Tua eſt legio: adjudicato, cum utro hanc noctem ſies.
Vt ego uxorem, mea voluptas, ubi te aſpicio, odi male!
ER. *Interim nequis, quin ejus aliquid indutus ſies.*
Quid hoc eſt? ME. *induviæ tuæ, atque uxoris exuviæ, roſa.*
ER. *Superas facile ut ſuperior ſis mihi, quam quiſquam qui impetrant.* *(videt.*
PE. *MERETRIX tantiſper blanditur, dum illud quod rapiat*

EXTRA NVMERVM ES.] Idem valent, *numero, pretio, loco*, ut: eſſe aliquo vel nullo numero, loco aut pretio: eſſe extra numerum aut prætium. Hinc factum, ut pro *cito*, Latini promiſcue dicerent *è numero*, vel *in numero*; & poſtea omiſſa præpoſitione, *numero*: quod Plauto familiare eſt. *Schopp.*

IDEM ISTVC ALIIS ADSCRIPTIVIS AD LEGIONEM.] Varro: *Adſcriptivi dicti, quod olim adſcribebantur inermes, qui ſuccederent armatis militibus, ſi quis eorum deperiſſet.* Contemptiores igitur iſti adſcriptivi. Dixerat Erotium Menæchmo; *ſalve.* Peniculus quæſierat; cur & ſibi ſalus ab ea non diceretur. Reſponderat Erotium; extra numerum apud ſe eſſe Peniculum, id eſt, pretio nullo aut loco. Peniculus autem *numeri* vocem, ut militarem accipit & interpretatur. De militaribus numeris ſufficiet adduxiſſe Vlpiani locum, L. *ex eo tempore*, D. de Milit. Teſtam. *Ex eo tempore quis jure militari incipit poſſe teſtari, ex quo in numeris relatus eſt; ante non. Proinde qui nondum in numeris ſunt, licet etiam lecti vel tirones ſint, & publicis expenſis iter faciant, nondum milites ſunt. Debent enim in numeros referri.* Quæ verba maxime huic loco illuſtrando faciunt. Nunc patet, quare legionis & ad eam adſcriptivorum Peniculus, reſpondens Erotio, meminerit, & in ea metaphora pergatur. *Boxhorn.*

PRAELIVM.] *Prælium* urbane dixit, *prandium* ſignificans, manens in metaph. à re militari.

VTERQVE.] Intelligit ſe & Paraſitum ſuum; ut recte *Lambinus*. Nam Erotio electionem tribuit, ut dijudicet cum utro, ipſone Menæchmo an Paraſito, eſſe velit. *Piſtor.*

QVI IMPETRANT.] Quaſi dicat: Facile à me obtines, ut te pluris faciam, quam quenquam eorum, qui à me impetrant mei corporis uſuram. *Lamb.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Nam ſi amabas, jam oportebat naſum abreptum mordicus.
ME. *Suſtine hoc, Penicule: exuvias facere, quas vovi, volo.*
PE. *Cedo, ſed obſecro hercle ſalta ſic cum pallâ poſtea.*
ME. *Ego ſaltabo? ſanus hercle non es.* PE. *egone, an tu magis?*
Si non ſaltas, exue igitur. ME. *nimio ego hanc periculo*
Surripui hodie. meo quidem animo, ab Hippolyta ſuccingulum
Hercules haud æque magno unquam abſtulit periculo.
Cape tibi hanc: quando una vivis meis morigera moribus.
Hoc animo decet animatos eſſe amatores probos.
PE. *Qui quidem ad mendicitatem ſe properent detrudere.*
ME. *Quatuor minis ego emi iſtanc anno uxori meæ.*
PE. *Quatuor minæ periere plane, ut ratio redditur.*
ME. *Scin quid volo ego te accurare?* ER. *ſcio, curabo quæ voles.*
ME. *Iube igitur nobis tribus apud te prandium accurarier,*
Atque aliquid, ſcitamentorum de foro obſonarier,
Glandionidam ſuillam, laridum, peronidem, aut
Synciput, aut polimenta porcina, aut aliquid ad eum modum:

NAM SI AMAEAS OPORTEBAT NASVM.] Nihil mutandum. Hic verſus à paraſito clare, ut & audiret meretrix, pronunciatus. Præcedentem ſub lingua dixerat, *meretrix tantiſper blanditur.* Vt autem diſſimularet quod ita ſubmurmuraverat, ex abrupto incipit, quaſi continuaret id quod ſubmiſſe ſecum dixerat: *Nam ſi amabas.* Salmaſ.

EXVVIAS FACERE, QVAS VOVI, VOLO.] Hic *exuvias facere*, eſt ſpoliare ſe, & ſpolia à ſe in alterum transferre: quod Men. facit. *Turneb.* At vero, graviſſime Perſonæ errant: & mirum nemini hucuſque in mentem veniſſe. An Men. exuit pallam & dat Peniculo, ut in ea ſaltet? nugæ. Exúvias facturus Men. id eſt, pallam Erotio deſtinatam exuturus, pallium dat interea Peniculo ſuſtinendum: pallium, inquam, quod palla ſuper induxerat occultandæ, & in quo alias prodibat in Scenam, ut ſolet in Palliatis Comœdiis. Id cum Peniculus reciperet, ſimul orat Menæchmum, ut exuto hoc, in illa aliquantulum ſaltet, priuſquam deponat: ubi hoc negat alter, quippe adhuc ſobrius, ſtatim exuere jubetur, &c. Igitur verbis nihil immutatis, tantum Perſonas reconcinnavi. *Acidal.*

QVATVOR MINAE PERIERE PLANE.] Diſtingue; *Quatuor minæ periere plane. Vt ratio redditur?* Quam bonam init & reddit rationem? Ironice. *Boxh.*

ATQVE ALIQVID, SCITAMENTORVM DE FORO.] Quidquid alii dicant aut mutent, veriſſimam lectionem eruit Turnebus, *ſcitamentorum.* qua voce etiam uſi alii. Ponitur hic pro ſcitis cibis. Nugantur enim qui *ſcitamenta* ita dicta putant à ciendo, ſcilicet appetitum. Eſt cibis & condimentis etiam ſuus ornatus. Inde *ſcitamenta*, ſive *citi cibi*, ut ſupra, *faceti cibi*, id eſt, pulchri appellantur. *Boxhorn.*

GLANDIONIDAM SVILLAM.] Nec conjunctim hæc legenda, nec ut voluit ea legi Gruterus. *Glandionidem* dixit paraſitus, pro glandiis, ut *pernonidem* pro pernis. Ita enim ſcribenda. Quæ nomina ad eum modum per laſciviam & jocum paraſiticum formavit, *Glandionidem, ſuillam, laridum, pernonidem, ſinciput aut polimenta porcina.* Salmaſ.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Madida quæ mihi appoſita in menſam, milvinam ſuggerant.
Atque actutum. ER. *licet ecaſtor.* ME. *nos prodimus ad forum.*
Iam nos hîc erimus : dum coquitur, interim potabimus.
ER. *Quando vis veni, parata res erit.* ME. *propera modo.*
Sequere tu. PE. *ego hercle vero te & ſervabo, & te ſequar:*
Neque hodie ut te perdam, meream Deûm divitias mihi.
ER. *Evocate intus Cylindrum mihi coquum actutum foras.*

ACTVS PRIMI SCENA QVARTA.

EROTIVM, CYLINDRVS.

Sportulam cape atque argentum. treis eccos nummos habes.
CY. *Habeo.* ER. *abi atque obſonium affer, tribus vide (quod ſit ſatis.*
Neque deſiat neque ſuperſit. CY. *Quojuſmodi hi homines erunt?*
ER. *Ego, & Menæchmus, & Paraſitus ejus.* CY. *jam iſti ſunt (decem.*
Nam Paraſitus octo hominum munus facile fungitur.
ER. *Elocuta ſum convivas : cæterum cura.*   ACID. cæterum cura tu.
CY. *licet.*
Cocta ſunt. jube ire accubitum. ER. *redi cito.* CY. *jam ego hîc ero.*

AVT POLIMENTA PORCINA.] *Polimenta*, ait Verrius, *antiqui dicebant teſticulos porcorum, cum eos caſtrabant : à politione ſegetum, aut veſtimentorum: quod ſimiliter atque illa curentur.* Arnob. l. 7. *Polimenta ſunt ea, quæ verecundius proles dicimus.* Idem de prolibus lib. 5. *parte altera proles cum ipſis genitalibus occupat.*

MADIDA.] Veteres *madere* pro coqui uſurpaſſe, ſat multis exemplis docere poſſum. Virg. 1. Georg. *Et quamvis igni exiguo properata maderent &c.* Id ex eo, credo, quod plerunque quæ cocta ſunt, tenereſcere & madeſcere ſolent. *Turneb.* Iurulenta, elixa. *Lamb.* Vix dubito quin legendum hic ſit; *Madido quæ mihi appoſita.* Milvina ſuggeri debet inprimis madidis & ebriis. Sequitur autem; *dum coquitur, interim potabimus.* Quæ verba faciunt, ut ne quidem dubitem de veritate hujus emendationis. Et quid opus erat dicere, ut cibi cocti in menſa apponerentur? *Boxhorn.*

MILVINAM.] Quæ milvinam ὄρεξιν & appetentiam mihi ſuggerant, id eſt, vehementem. de milvi rapaciſſimæ & ſemper famelicæ avis natura. *Turnebus.*

ECCOS TRIS NVMMOS &c.] Nummos aureos intelligo, non ſeſtertios. *Nummus aureus* autem valebat duos coronatos aureos noſtros, & aliquanto plus. *Lambin.*

IAM ISTI SVNT DECEM.] Facete expreſſit Peniculi edacitatem. Videtur autem mihi Eubulum Comicum imitatus, apud Athenæum lib. 1. qui ingenioſe edacem Philocratem, cum unus eſſet, bis nominavit, & pro duobus numerari voluit. *Muret.*

ACTVS

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

ACTVS SECVNDI SCENA PRIMA.

MENÆCHMVS Soſicles, *MESSENIO.*

NVlla eſt voluptas navitis, Meſſenio,
Major, meo animo; quam quando ex alto procul
Terram conſpiciunt. MES. *major, non dicam dolo,*
Si adveniens terram videas quæ fuerit tua.
Sed quæſo quamobrem nunc Epidamnum venimus?
An, quaſi mare, omneis circumimus inſulas?
ME. *Fratrem quæſitum geminum germanum meum.*
MES. *Namquid modi futurum eſt illum quærere?*
Hic annus ſextus, poſtquam ei rei operam damus.
Iſtros, Hiſpanos, Maſſilienſes, Illurios,
Mare ſuperum omne, Græciamque exoticam,
Oraſque Italicas omneis, qua adgreditur mare, MEVRS. quas adgreditur mare.
Sumus circumvecti. ſi acum credo quæreres,
Acum inveniſſes, ſi appareret, jam diu

SI ADVENIENS TERRAM VIDEAS QVAE FVERIT TVA.] Maximam cenſet voluptatem Menæchmus, ſi terra ſaltem videatur: at majorem Servus, ſi terra patria videatur: quam & hic unice deſiderat pertæſus itineris. Argutiola Lambini in verbo *fuerit*, inanis eſt: & poſſis emendare *fuat*: ut omnis ambiguitas tollatur. *Acidal.*

MARE SVPERVM.] Hadriaticum, Italiæ lavans ſuperiora: dictum ab *Adria* oppido. *Superum* dicitur, quod, ſi *Inferum* ſpectetur, Orientalius, vel (ut alii volunt) Arctico polo vicinius, ubi pars Mundi putatur ſuperior. *Merula.*

GRAECIAMQVE EXOTICAM.] Quare Græcia dicta ſit *Italia*, non dubitatur: ſed quare *major Græcia.* Certiſſimum eſt ita vocatam à Romanis, quia propior ea eſſet illis, quam tranſmarina Græcia. quemadmodum contra Græcos Italos ipſi Græci tranſmarini vocabant ἐξωτικοὺς, id eſt, *barbaros.* Nam Meſſenio apud Plautum vocat *exoticam Græciam*, quam Romani *majorem Græciam*: non quidem ex Perſona ſua, nam erat Siculus: neque vocaſſet conſulto ſe ipſum barbarum: ſed μιμητικῶς ex perſona Græcorum ipſorum, qui Siculos & Calabros vocabant ἐλλωας ἐξωτικοὺς, id eſt, barbaros: ut Plautus cum ſe vocat *barbarum*, & *Barbariam* Italiam, non ex conſuetudine Roman. dicit, ſed ex perſona Græcorum, qui βαρβάρους καὶ ἐξωτικοὺς Italos vocabant: *Turnebus*, qui illam Græciam, quæ in Epiro erat, intellexit, profecto non leviter erravit. *Scalig.*

ACVM INVENISSES.] Nihil ineptius eſt vulgata jam lectione. Veteres omnes & optimi libri habent; *Acum inveniſſes, ſi appareret tam diu.* Et id veriſſimum eſt. Cum mentem non intelligerent *Camerarius* & *Lambinus*, poſtrema verba *tam diu* ſequenti verſiculo applicanda cenſuere. Male, meo animo. Sententia veteris lectionis eſt; Si acum quæreres per ſexennium, haud dubie inveniſſes, ſi tam diu acus poſſet apparere, & in oculos incurrere. Sed id fieri non poteſt. Statim enim amiſſa acus oc-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Hominem inter vivos quæritamus mortuum:
Nam inveniſſemus jam diu, ſi viveret.
ME. *Ergo iſtuc quæro certum qui facias mihi,*
Qui ſeſe dicat ſcire, eum eſſe mortuum.
Operam prætereà nunquam ſumam quærere.
Verum aliter vivus nunquam deſiſtam exequi, DOVZ. vivum,
Ego illum ſcio, quam cordi ſit carus meo.
MES. IN SCIRPO *nodum quæris. quin nos hinc domum*
Redimus, niſi ſi hiſtoriam ſcripturi ſumus?
ME. *Dictum faceſſas doctum, & diſcaveas malo.*
Moleſtus ne ſis, non tuo hoc fiet modo. MES. *hem,*
Illoc enim verbo eſſe me ſervom ſcio.
Non potuit paucis plura plane proloqui.
Verum nequeo me continere, quin loquar.
Audi, Menæchme: quom inſpicio marſupium,
Viaticati hercle admodum æſtive ſumus.
Næ tu hercle, opinor, niſi domum revorteris,
Vbi nihil habebis, geminum dum quæris, gemes.
Nam ita eſt hæc hominum natio Epidamnia, *Alii*, natio hic Epidamnia.
Voluptarii atque potatores maxumi:
Tum ſycophantæ & palpatores plurimi

cultatur, & ſe ſubtrahit oculis. Nos igitur hominem per ſexennium quæſitum haud dubie inveniſſemus, ſi ſupereſſet. Homo enim, ſi quidem vivat, apparere ſemper poteſt, & incurrere in quærentium oculos. Habes veterem & genuinam lectionem, ejuſque optimam ſententiam tandem Plauto redonatam. *Boxhorn.*

VIVVS.] Cenſeo *vivus* retineri poſſe, bono etiam ſenſu. Non enim vivum tantum exequi ſtatuit, ſed & mortuum: uſque dum mortuum ſaltem certo ſciat, &c. Et niſi *vivus* retineatur, inutilis vox eſt *aliter*. Ita locutus & Amph. *Tu me vivus h. nunq. facies, quin ſim Soſia:* non, *vivo:* ut temere mutant. *Acidal.*

HISTORIAM SCRIPTVRI.] Nempe ſitus terrarum orbis, urbium, inſularum, marium, per quæ peregrinamur. Forte alluditur ad celeberrimam Vlyſſis peregrinationem. De qua multiplex olim à diverſis ſcripta Hiſtoria. quæ nec ſcribi poteſt ſine accurata Geographicarum rerum cognitione. *Boxhorn.*

NON TVO HOC FIET MODO.] *Suo modo aliquid facere*, eſt, obtemperare libidini: ut ſibi rectum videtur, ſic facere. *Palmer.*

VIATICATI HERCLE ADMODVM AESTIVE SVMVS.] Recte ſe habent, *Viaticati hercle admodum æſtive ſumus.* Id eſt, admodum leviter. Veteres habuere æſtivas veſtes leviores, & hibernas craſſiores ac magis graves. Hinc *æſtive viaticatus* dicitur, qui leve viaticum habet. Levi viatico nihil eſſe gravius, feſtive dixit Sidonius Apollinaris. *Salmaſ.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

In urbe hac habitant: tum meretrices mulieres
Nuſquam perhibentur blandiores gentium.
Propterea huic urbi nomen Epidamno inditum eſt,
Quia nemo ferme huc ſine damno divortitur.
ME. *Ego iſtuc cavebo: cedo dum mihi huc marſupium.*
MES. *Quid eo vis?* ME. *jam abs te metuo de verbis tuis.*
MES. *Quid metuis?* ME. *ne mihi damnum in Epidamno duis.*
Tu magnus amator mulierum es, Meſſenio:
Ego autem homo iracundus, animi perditi.
Id utrunque, argentum quando habebo, cavero,
Ne tu delinquas, neve ego iraſcar tibi.
MES. *Cape atque ſerva, me lubente feceris.*

ACTVS SECVNDI SCENA SECVNDA.

CYLINDRVS, MENÆCHMVS Soſicles, *MESSENIO.*

B*Ene obſonavi, atque ex mea ſententia*
Bonum anteponam prandium pranſoribus.
Sed eccum Menæchmum video. væ tergo meo!
Prius jam convivæ ambulant ante oſtium,
Quam ego obſonatu redeo. adibo atque alloquar.
Menæchme ſalve. MES. *Dî te ament. ſcis quis ego ſum?*
CY. *Non hercle vero! ubi convivæ cæteri?* ACID. novi hercle vero.
ME. *Quos tu convivas quæris?* CY. *paraſitum tuum.*
ME. *Meum paraſitum? certe hic inſanus eſt homo.*
MES. *Dixin' tibi eſſe hic ſycophantas plurimos?*
ME. *Quem tu paraſitum quæris, adoleſcens, meum?*

QVIA NEMO FERME SINE DAMNO.] Ioco dictum eſt Epidamni nomen junctum eſſe ex ἐπὶ & *damnum*: quia illuc nemo fere niſi damno ſuo, divertere ſoleret. quod omen fugiens populus R. antiquum, oppido reſtituit *Dyrrhachii* nomen. *Muret.*

ID VTRVMQVE.] Plane ad eum modum, quo Agricola ille apud Tacitum; *Maluit præficere non peccaturos, quam punire, qui peccaſſent.* Haud aliter hic Menæchmus mavult Meſſenioni ad peccandum proclivi adimere paratam peccaturo occaſionem, quam ei poſt peccatum nimium iraſci. Nam iracundus natura & animi perditi erat Menæchmus. Neque enim *animi perciti*, legendum eſt, quod vult Lipſius, *Perdito animo* aut *perdite* aliquid facere dicitur, qui ita ab affectibus abripitur, ut rationi nullum reliquiſſe locum videatur. Inde dicimus, *perdite amare, iraſci, perdito animo eſſe.* Vt hoc loco. *Boxhornius.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

CY. *Peniculum.* MES. *eccum hunc in vidulo ſalvom fero.*
CY. *Menæchme, numero huc advenis ad prandium.*
Nunc obſonatu redeo ME. *reſponde mihi?*
Adoleſcens, quibus hîc pretiis porci veneunt
Sacres ſinceri? CY. *nummo.* ME. *eum à me accipe.*
Iube te piari de meâ pecuniâ.
Nam ego quidem inſanum eſſe te certo ſcio,
Qui mihi moleſtus homini ignoto, quiſquis es.
CY. *Cylindrus ego ſum, non noſti nomen meum?*
ME. *Seu tu Cylindrus, ſeu Coriendrus, perieris.* LAMB. coliendrus. DOVZ. cicilendrus.
Ego te non novi, neque noviſſe adeo volo.
CY. *Eſt tibi Menæchmo nomen tantum, quod ſciam.* PIST. nomen tamen.
ME. *Pro ſano loqueris, cum me appellas nomine.*
Sed ubi noviſti tu me? CY. *ubi ego te noverim?*
Qui amicam habeas heram meam hanc Erotium.
ME. *Neque hercle habeo, neque te qui ſis homo ſcio.*
CY. *Non ſcis quis ego ſim? qui tibi ſæpiſsume*
Cyathiſſo apud nos, quando potas. MES. *hei mihi!*
Cum nihil eſt, illi quî homini diminuam caput.
ME. *Tun' cyathiſſare mihi ſoles, qui ante hunc diem*

IN VIDVLO SALVVM FERO.] Arbitror loqui de peniculo quo extergebantur baxeæ, aliaque; habebatque ſervus in vidulo qui in humeris. *Gruter.*

SACRES SINCERI?] *Porci ſacri*, ſive, ut vet. loquebantur, *Porci ſacres ſinceri*, id eſt, puri & integerrimi, atque ad ſacrificium idonei, Laribus immolabantur, ab iis, qui piaculum aliquod admiſerant: aut qui inſani fuerant: immo etiam, quibus aucta erat liberorum prole familia. Videatur *Varro* De Re. Ruſt. lib. I. cap. I. & 4. *Muret.*

SEV CORIENDRVS.] Pro *Cylindrus* omnino hoc verſu ſcribendum puto, *Culindrus*, nomine quaſi à *culo* facto. *Nic. Heinſius.* *Culindrus* pro Cylindrus tunc ſcriptum & pronunciatum fuit. Nam eo tempore Y Græcum paſſim à Romanis, in Græcis vocibus quas uſurpabant, mutabatur in *V* Latinum. Cum igitur ſe dixiſſet *Culindrum* vocari, reſpōdet Menæchmus; ſeu tu *Culindrus*, ſeu tu *Coliendrus* perieris, à coleis voce obſcena conficta, ut *culindrus* videbatur eſſe à *culo*. Quaſi diceret ſive à culo, ſive à coleis nomen habes, periiſti. *Salmaſ.*

PERIERIS.] *Catull.* Carm. 51. *Peri ruſtice:* Græcorum ἔρρε, & φθεῖρου exprimit. ita hoc loco *perieris*, i. ἔρροις. *Scal.*

CYATHISSO.] Κυαθίζω, οἰνοχοῶ. Tranſlatum eſt ſignificatum à cauſſa efficiente in inſtrumentum. Iſti pincernæ dicebantur *Pocillatores ſervi*, &, *Ad cyathos.* Propert. *Lygdamus ad cyathos.* Quibus Convivæ ſubinde dicebant, πίνειν κίρνα, *miſce ut bibam.* Scalig.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Epidamnum nunquam vidi, neque veni? CY. *negas?*
ME. *Nego hercle vero.* CY. *non tu in illiſce ædibus*
Habitas? ME. *dii illos homines, qui illic habitant, perduint.*
CY. *Inſanit hic equidem, qui ipſe maledicit ſibi.*
Audin' Menæchme? ME. *quid vis?* CY. *ſi me conſulas,*
Nummum illum, quem mihi dudum pollicitus dare, DOVZ. nummo illo.
Iubeas, ſi ſapias, porculum afferri tibi.
Nam tu quidem hercle certo non ſanus ſatis,
Menæchme, qui nunc ipſus maledicas tibi.
MES. *Heu hercle hominem multum & odioſum mihi!*
CY. *Solet jocari ſæpe mecum illo modo.*
Quamvis ridiculus eſt ubi uxor non adeſt.
ME. *Quid ais tu?* CY. *quid vis, inquam? ſatin' hoc quod vides,*
Tribus vobis obſonatum eſt? an obſono amplius,
Tibi & paraſito & mulieri? ME. *quas tu mulieres,*
Quos tu paraſitos loquere? MES. *quod te urget ſcelus,*
Qui huic ſis moleſtus? CY. *quid tibi mecum eſt rei?*
Ego te non novi: cum hoc quem novi fabulor.
ME. *Non edepol tute homo ſanus es, certo ſcio.*
CY. *Iam ergo hæc madebunt faxo: nihil morabitur.*
Proin' tu ne quo abeas longius ab ædibus.
Nunquid vis? ME. *ut eas maxumam in malam crucem.*
CY. *Ire hercle melius eſt te interim, atque accumbere.* DISS. te intro.
Dum ego hæc appono ad Vulcani violentiam.
Ibo întro, & dicam te hîc aſtare Erotio.
Vt te hinc abducat potius quam hîc aſtes foris.
ME. *Iamne ille abivit? edepol haud mendacia*
Tua verba experior eſſe. MES. *obſervato modo.*
Nam iſtîc meretricem credo habitare mulierem,
Vt quidem ille inſanus dixit, qui hinc abiit modo.

MVLTVM ET ODIOSVM.] *Multus* dicitur, qui negotii plurimum faceſſit, tanquam ſi ipſe non ſolus, ſed plures cum eo. Nec abſimiliter Catullus, Carmin. 106. *Multus homo es naſo &c.* Grut.

M ADEBVNT.] Vide notas ſupra Act. 1. Scen. 3. verſ. 29.

IRE HERCLE MELIVS &c.] *Te* ſuſpenſe legendum eſt, ut ſit jocus ex ambiguo: *ire hercle melius eſt te*, nempe, maximam in malam crucem; vel, intro atque accumbere. *Diſſald.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Me. Sed miror, quî ille noverit nomen meum.
Mes. Minime hercle mirum. morem hunc meretrices habent:
Ad portum mittunt ſervulos, ancillulas,
Si qua peregrina navis in portum advenit,
Rogant cujatus ſit, quid ei nomen ſiet.
Poſt illæ extemplo ſe applicant, agglutinant.
Si pellexerunt, perditum amittunt domum.
Nunc in iſtoc portu ſtat navis prædatoria,
Abs qua cavendum nobis ſane cenſeo.
Me. Mones quidem hercle recte. Mes. tum demum ſciam
Recte monuiſſe, ſi tu recte caveris.
Me. Tace dum parumper: nam concrepuit oſtium.
Videamus qui hinc egreditur. Mes. hoc ponam interim.
Aſſervatote hoc ſultis navales pedes. *Mſſ.* hoc ſi voltis.

ACTVS SECVNDI SCENA TERTIA.

EROTIVM, CYLINDRVS, MENAECHMVS Soſicles, *MESSENIO.*

Sine fores ſic: abi, nolo operiri.
Intus para, cura, vide quod opus eſt ut
Fiat: ſternite lectos, incendite odores.
MVNDITIA illecebra animo eſt amantum.
Amanti amœnitas malo eſt, nobis lucro eſt.
Sed ubi ille eſt, quem coquus ante ædîs eſſe ait?
Atque eccum video, qui mihi eſt uſui &
Plurimum prodeſt: item huic ultro ſit, ut
Meret, potiſſumus noſtræ domi ut ſit:

NAVIS PRAEDATORIA.] Meretrix Erotium.

NAVALES P.] Intelligit ſervos remiges, qui in navi loco pedum ſunt. *Turn.*

SINE FORES SIC.] Nõ divinatui difficile, cur fores ſuas *operiri*, id eſt, claudi vetet Erotium, eis præſertim, qui experimentis cognitum habent, nihil pejus homines amatores, quam occluſas dominarum ſuarum januas odiſſe. *Douz.*

AMANTI AMOENITAS MALO EST.] amœnitas loci allicit amantem, ut velit in domo meretricia verſari: quod ei damnoſum, &c. *Amœna loca, dicta ſunt: quæ ad ſe amanda alliciant.* Feſtus.

POTISSIMVS.] *Amator potiſſimus*, qui primas partes apud amicam tenet. Ter. Eun. *primum* vocat. Hinc Plauto, *amicæ potiorem fieri*, eſt ita inſinuare & conciliare ſe amicæ, ut pulſis rivalibus ſolus & primus placeat, & regnet in exoptatis amoribus. *I. Gul.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Nunc eum adibo, alloquar ultro.
Animule mi, mihi mira videntur.
Hîc te ſtare foris, fores quoi pateant
Magis, quam domus tua, domus cum hæc tua ſit.
Omne paratum eſt,
Vt juſsiſti atque ut voluiſti: neque tibi eſt
Vlla mora intus. prandium, ut juſsiſti, hîc
Curatum eſt: ubi lubet, ire licet accubitum.
ME. *Quicum hæc mulier loquitur?* ER. *equidem tecum.* ME. *quid mecum tibi*
Fuit unquam, aut nunc eſt negotii? ER. *quia pol te unum ex omnibus*
Venus voluit me magnificare: neque id haud immerito tuo. ALD. atque id &c.
Nam ecaſtor ſolus benefactis tuis me florentem facias.
ME. *Certo hæc mulier aut inſana, aut ebria eſt, Meſſenio,*
Hominem quæ ignotum compellet me tam familiariter.
MES. *Dixin' ego iſtæc hîc ſolere fieri? folia nunc cadunt.*
Præ ut ſi triduum hoc hîc erimus, tum arbores in te cadent.
Nam ita ſunt hîc meretrices omnes elecebræ argentariæ.
Sed ſine me dum hanc compellare. heus mulier! tibi dico. ER. *quid eſt?*
MES. *Vbi tu hunc hominem noviſti?* ER. *ibidem, ubi hic me jam diu,*
In Epidamno. MES. *in Epidamno? qui huc in hanc urbẽ pedem,*
Niſi hodie, nunquam intro retulit. ER. *eja, delicias facis,*
Mi Menæchme. quin amabo, is intro: hîc tibi erit rectius.
ME. *Hæc quidem edepol recte appellat meo me mulier nomine.*
Nimis miror quod hoc ſit negotii. MES. *oboluit marſupium*
Huic iſtuc quid habes. ME. *atque edepol tu me monuiſti probe.*

FOLIA NVNC CADVNT.] Significat: ſi comparentur hæc, quæ nunc fiunt, cum iis, quæ intra triduum futura ſunt: proinde eſſe, ac ſi folia cadentia cum ipſis arboribus cadentibus conferantur. *Folia* vocantur etiam res nullius pretii aut ponderis. Apul. *folia ſunt artis & nugæ meræ.* Gruter.

ELECEBRAE.] *Elecebræ argentariæ, meretrices, ab eliciendo argento dictæ.* Feſt.

DELITIAS FACIS.] *Delitias facere*, interdum eſt irridere; ut hoc loco: interdum idem, quod in Pœnulo, *facere nequam*, id eſt, indulgere libidini. Catul.
Si quis delitias diceret, aut faceret.
Muret.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Accipe dum hoc. jam ſcibo utrum hæc me mage amet, an marſupium. *(eſt.*
ER. *Eamus intro, ut prandeamus.* ME. *bene vocas: tam gratia*
ER. *Cur igitur tibi me juſſiſti coquere dudum prandium?*
ME. *Egone te juſſi coquere?* ER. *certo tibi & paraſito tuo.*
ME. *Quoi, malum, Paraſito? certo hæc mulier non ſana eſt ſatis.*
ER. *Peniculo.* ME. *quis iſte eſt Peniculus? quî extergentur baxeæ?* Col. buxeæ, *ſcil. menſæ.*
ER. *Scilicet qui dudum tecum venit, quom pallam mihi*
Detuliſti, quam ab uxore tua ſurripuiſti. ME. *quid eſt?*
Tibi pallam dedi, quam uxori meæ ſurripui? ſanan' es?
Certe hæc mulier cantherino ritu hîc aſtans ſomniat.
ER. *Quî lubet ludibrio habere me, atque ire inficias mihi,*
Facta quæ ſunt? ME. *dic quid eſt id, quod negem, quod fecerim?*
ER. *Pallam te hodie mihi dediſſe uxoris.* ME. *etiam nunc nego.*
Ego quidem neque unquam uxorem habui, neque habeo: neque huc
Vnquam, poſtquam natus ſum, intra portam penetravi pedem.
Prandi in navi. inde huc egreſſus ſum, te conveni. ER. *eccere,* *Alii,* æcere.

BENE VOCAS: TAM GRATIA EST.] Leg. *Iam.* Quaſi dicat: benignam te & liberalem in eo præbes, quod me ad prandium vocas; veruntamen habeo gratiam: quod eſt, gratiam tibi tui prandii facio; prandio tuo non utor. *Lamb.* Græci cũ nollent ire invitati, dixere, κάλλιστα: ἐπαινῶ: & πάνυ καλῶς. quomodo Latini, *Benigne: Gratia eſt: Facio gratiam.* At qui invitabant, dicebant, *Vna erimus hodie.* Terent. *Dionyſia hic ſunt: hodie apud me ſis volo.* Caſaubon.

QVI EXTERGENTVR BAXEAE?] Iocularitér ludit in ambiguo ſignificatu *Peniculi:* qui & Paraſitus erat, & ſpongia oblonga caudæ ſimilis; qua, præter cætera, baxeæ etiam extergebantur. Sunt autem *baxeæ*, calceamenti genus. Apulejus in Floridis; *Veſtem de texterna emere, baxeas de ſuterna præſtinare.* *Baxeæ* item crepidæ ſunt, ἀπὸ τοῦ βάξεος: ſed Philoſophis ſpeciatim attributæ. *Iunius.*

HAEC MVLIER CANTHERINO RITV ADSTANS SOMNIAT.] Iocus ex ambiguo.] Nam & *ſomniare*, ſomnia eſt videre inter dormiendum. dormiunt autem equi plerunque ſtantes, (Somni autem comes ſomnium eſt) tamen cantherii magis: qui, quod caſtrati ſunt, mitiores & placidiores ſomniculoſique & dormitantes magis ob torporem videntur. *Somniare*, etiam delirare, nugaſque & deliramenta effutire valet: ut Curc. act. 4. 3. *quos tu mihi libertos ſomnias?* id eſt, nugaris & blateras. Mulierem igitur inſanire & delirare dicit. *Turneb.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Perii miſera! quam tu nunc mihi navem narras? ME. *ligneam,*
Sæpe tritam, ſæpe fixam, ſæpe excuſſam malleo,
Quaſi ſuppellex pellionis, palus palo proximus eſt.
ER. *Iam jam, amabo, deſine ludos facere, atque i hac mecum ſimul.*
ME. *Neſcio quem, mulier, alium hominem, non me quæritas.*
ER. *Non ego te novi Mænæchmum, Moſcho prognatum patre?*
Qui Syracuſis perhibere natus eſſe in Sicilia,
Vbi Rex Agathocles regnator fuit, & iterum Pinthia,
Tertium Liparo, qui in morte regnum Hieroni tradidit.
Nunc Hiero eſt. ME. *haud falſo, mulier, prædicas.* MES. *pro Iuppiter!*
Num iſtæc mulier illinc venit, quæ te novit tam cate?

LAMB. iterum Pythia, tertium Olympia.

NAVEM.] *Navis* hic in obſcæno ſenſu poſita eſt, pro ſaltu & horto muliebri. *Lipſ.* Vocabulum *Navis*, non ignoramus adhiberi interdum ad ſignificandas illas corporis cavas partes, quas, qui dividit, naufragium facere ſolet, non Arabicæ aut Sabeæ mercis. *Scip. Gentil.*

QVASI SVPPELLEX PELLIONIS, PALVS PALO PROXIMVS.] Et in tentipellio ſunt pali ad diſtendendas pelles: & de palis multis in taberna merces ſuſpendebantur, & domi ſupellex. Atque hoc de *Pellione* homine paupere dicit, cujus ſupellex præter palos nudos nulla erat. Is autem etiam Comœdiarum actor, ſed malus erat. Quem etiam perſtringit Bacchid. act. 2. 2. *Turneb.*

VBI REX AGATHOCLES, &c.] De uno eodemque Agathocle iſta à Plauto dici cēſemus, quæ ita reſcribēda ſunt:

Vbi Rex Agathocles regnator fuit, & iterum Plinthias,
Tertium Lyparos, qui in morte regnum Hieroni tradidit.

Sed quæſtionis eſt, quare dicatur Agathocles unus, idemque *primum*, *iterum*, atque *tertium* regnaſſe. Facilis iſtis eſt reſponſio; ex qua etiam illud liquebit, quare *Plinthias*, itemque *Lyparos* à Plauto dicatur. *Primum* igitur Agathoclem regnaſſe dicitur, ad quod faſtigium quibus artibus evectus ſit, fuſe docet Diod. Sicul. lib. 19. Ea tamen dignitatis ſede pæne excuſſus fuit, cum in Africa bellum gereret. Veruntamen victis rebellibus, in integrum fuit reſtitutus, ut Diodor. lib. 20. Atque hinc quaſi *iterum* de novo Rex factus videtur. Quare autem *Plinthias*, ἀπὸ τοῦ πλίνθου, figlinam enim fecerat Agathocles, dicatur, cauſa petenda eſt ex Diodoro. Verum non diuturna admodum Agathocli hæc felicitas fuit; ſed ita dejectus eſt paulo poſt, referente Diod. lib. 20. ut deſperabundus ad imperii abdicationem ultro ſeſe offerret. Quam conditionem cum recuſarent illi, penes quos erat rerum ſumma, collatis ſignis feliciter dimicavit Agathocles, partaque eſt ab eo victoria, firmatumque imperium, quod aſſerere ſibi quaſi de novo *tertium* videbatur. Sed id adminiſtravit crudelitate cum ſumma, cujus experimentum dedit, deleto funditus illo exercitu, qui ſe dediderat: unde merito à Plauto *Lyparos*, λυπαρὸς ἢ λύπηρος, id eſt, ſævus & moleſtus appellatur. *Petitus.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Me. Hercle opinor pernegari non poteſt. Mes. ut feceris.
Periſti, ſi intraſsis intra limen. Me. quin tace modo:
Bene res geritur: aſſentabor, quicquid dicet, mulieri:
Si poſſem hoſpitium nanciſci. Iamdudum, mulier, tibi
Non imprudens advorſabar: hunc metuebam, ne meæ
Vxori renunciaret de palla & de prandio.
Nunc, quando vis, eamus intro. Er. etiam Paraſitum manes?
Me. Neque ego illum maneo, neque flocciſacio: neque venerit.
Eum volo intromitti. Er. ecaſtor haud invita ſecero.
Sed ſcin' quid te amabo ut facias? Me. impera quid vis modo.
Er. Pallam illam, quam dudum dederas, ad Phrygionem ut deſeras,
Vt reconcinnetur, atque ut opera addantur, quæ volo.
Me. Hercle quin tu recte dicis: eadem ignorabitur:
Ne uxor cognoſcat te habere, ſi in via conſpexerit. Acid. ne uxor agnoſcat, te habere ſi, &c.
Er. Ergo mox auferto tecum, quando abibis. Me. maxume.
Er. Eamus intro. Me. jam ſequar te, hunc volo etiam colloqui.
Eho Meſſenio, accede huc. Mes. quid negotii eſt? Me. ſt! ſcire vis?
Mes. Quid ergo? Me. opu'ſt. Mes. quid opu'ſt? Me. ſcio, ut me dices. Mes. tanto nequior es.

AMABO.] *Amabo* hîc nihil aliud ſignificat, quam *orabo:* ut & infra act. 3. 3. Terent. Hec. ſc. pænult. *Dic me amare, ut veniat.* Eſt enim blandientis, *Ait te amare.* Sed & Græci haud diſſimili modo ςέργω ſuum accipiunt: hoc enim non tam *amo* quam *oro* ſignificat, ſi Sophocli credimus. immo nos hodieque quippiam ab aliquo poſtulaturi, *Amabo te*, in oratione directa dictitamus. *Lipſ.* Male hæc vulgo diſtincta. Sic reconcinna: *Sed ſcin quid? te amabo ut facias. ſed ſcin quid?* ſubintellige, velim. *Boxh.*

AD PHRYGIONEM, &c.] Non ſolum pallam ſuam vult reconcinnari, & quæ in ea corrupta erant ac læſa, ſarciri; ſed etiam alia quædam adjici ornamenta picturaſque ad eas quas jam habebat, acu Phrygionis factas. Phrygio enim non ipſe pulvinar aut veſtem faciebat; ſed jam factam accipiebat, ut variis operibus eam ornaret, & picturis variegaret. Præterea quod in pulvinari aut veſte pinxerat Phrygio, id opus ita expreſſum in veſte extabat, ut extra corpus veſtis emineret, & qua parte inſutum aurum, aut colores acu intexti eſſent, ea parte veſtis aſperior ac rigidior reddebatur. *Salmaſius.*

EADEM IGNORABITVR.] Eadem opera ſeu ratione palla reconcinnata immutabitur, ne ab uxore agnoſcatur.

QVID ERGO OPVS EST?] Non multum corruptelæ & difficultatis in hoc loco, qui viros doctos habuit exercitos. Menæchmus ingreſſurus domum meretricis, ſervo Meſſenioni abeunti quo juſſerat aliquid adhuc mandaturus vocat;

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

ME. *Habeo prædam; tantum incepi operis: tu, quantum poteſt,* — GRVT. id eſt, quantum potes.
Abduc iſtos in tabernam actutum diverſoriam.
Tum facito ante Solis occaſum, ut venias advorſum mihi.
MES. *Non tu iſtas meretrices noviſti, here?* ME. *tace inquam nunc jam.*
Mihi dolebit, non tibi, ſi quid ego ſtulte fecero.
Mulier hæc ſtulta atque inſcita eſt, quantum perſpexi modo.
Eſt hîc præda nobis. MES. *perî!* ME. *jamne abis?* MES. *periit probe.*
Ducit lembum dierectum navis prædatoria.
Sed EGO INSCITVS, qui me hero poſtulem moderarier: — CAM. qui pro me hero poſtulem.
Dicto me emit audientem, haud imperatorem ſibi.
Sequimini, ut quod imperatum eſt, veniam advorſum tempori.

ACTVS TERTII SCENA PRIMA.

PENICVLVS.

PLus annis triginta natus ſum, quom interea loci
Nunquam quicquam facinus feci pejus, neque ſceleſtius,
Quā hodie, quom in concionē mediā me immerſi miſer.
Vbi ego dum hieto, Menæchmus ſe ſubterduxit mihi, — PALM. dum inhio. VVLG. hæreo.

…cat ; *Eho Meſſenio accede huc.* Iratus ſer…vulus quod Dominum videret in ædes …meretricis intrare, reſpondet; *quid nego…ii eſt?* Et iterum, *quid ergo opus eſt? Im…mo opus eſt*, herus dicit. Servulus ira…ior, *ſcio opus eſt*; nempe ut mendi…ces : quia ad mendicitatem facile redi…gebant meretrices quemcunque arri…puiſſent ac tenuiſſent. Ad hæc herus …reſpondet : *Tanto nequior.* Ita enim ſcri…bendum, non, *tanto nequior es.* Nam de ſe hoc dicit Menæchmus, non de ſervo ſuo. Tanto, inquit, nequior ſim, ſi hoc fiat quod dicis, ut non ſolum meretricis domum ingrediar, ſed etiam ad mendicitatem ibi me redigam. Tantum vero abeſt, ut illa me mendicare cogat, ut etiam prædam invenerim ex ejus notitia. *Habeo prædam*, inquit, *tantum incepi operis.* Salmaſ.

LEMBVM DIERECTVM.] Vide notas Capt. act. 3. ſc. 4. Verſ. 103.

DVM HIETO.] Priſcum verbum & ad hunc locum unicum Diomedes …lib. 1. *Hietare* & *hiatare* veteres dixe…runt. Cæcilius : *Sequere me tu, qui mihi …oſcitans hietanſque reſtas.* Laberius ; *Hietanter fores.* pro eo, quod eſt, *hietant*, id eſt, patent. Gloſſar. Benedicti : χασμῶμαι, *Oſcitor*, *hieto.* χάσμησις, *Oſcitudo.* Palmer.

Atque abiit ad amicam, credo, neque me voluit ducere.
Qui illum dii omnes perduint, qui primus commentus eſt Boxh. quin illum Dii.
Concionem, hac reque homines occupatos occupat. *Mſ. Pall.* hac re qui homin.
Non ad eam rem otioſos homines decuit deligi?
Qui niſi aſſint, cum citentur, cenſus capiant ilico.
Affatim eſt hominum, indies qui ſingulas eſcas edunt: Acid. in dies qui &c.
Quibus negotii nihil eſt: qui eſum neque vocantur, neque vocant.
Eos oportet concioni dare operam atque comitiis.
Si id ita eſſet, non ego hodie perdidiſſem prandium,
Quoi tam credo datum voluiſſe, quam me video vivere. Douz. noluiſſe.
Ibo: etiamnum reliquiarum ſpes animum oblectat meum.
Sed quid ego video Menæchmum? cum corona exit foras.
Sublatum eſt convivium, edepol venio advorſum tempori.

ACTUS TERTII SCENA SECUNDA.

MENÆCHMUS Soſicles, PENICULUS.

Potin' ut quieſcas, ſi ego tibi hanc hodie probe
Lepideque concinnatam referam tempori?
Non faxo eſſe eam dices: ita ignorabitur.
PE. *Pallam ad Phrygionem fert, confecto prandio,*
Vinoque epoto, paraſito excluſo foras.
Non hercle is ſum, qui ſum, niſi hanc injuriam
Meque ultus pulchre fuero: obſervabo, quid agat;
Hominem poſt deinde adibo ego hunc atque alloquar.
ME. *Pro Dii immortales, quoi homini unquam uno die*
Boni dediſtis plus, qui minus ſperaverit!

CENSUS CAPIANT.] Qui in Senatum non venerat, pignoribus captis multabatur: ita qui non venerit in concionem, eum pignoribus captis coërceri vult Paraſitus. Sed *pignora capere*, dixit, *cenſus capere*. Turneb.

QUI SINGULAS ESCAS EDUNT.] *Scalig.* Conject. μονοφαγεῖν interpretatur: cujus nemo particeps eſt. Mihi conſtat eos hic dici *indies ſingulas eſcas edere*, qui ſemel tantum de die edunt; qui cœnam tantum, non prandium ſumunt. In eorum numerum ſe cenſeri non vult Paraſitus, qui jam tamen prandium perdiderat. *Piſtoris*.

PERDIDISSEM PRANDIUM.] Hoc Græcis eſt περιδειπνηθῆναι; *cænam perdere*; non, ut putant, *domi cænare*: vel quod Martial. lib. 12. Ep. 78. eleganter dixit, *affici domicænio*. Caſaub.

Prandi, potavi, ſcortum accubui, abſtuli
Hanc, quojus hæres nunquam erit poſt hunc diem.
PE. *nequeo, quæ loquitur, exaudire clanculum:*
Satur nunc loquitur de me & de parti meâ.
ME. *Ait hanc dediſſe me ſibi, atque eam meæ*
Vxori ſurripuiſſe. quoniam ſentio
Errare; extemplo, quaſi res cum eâ eſſet mihi,
Cœpi aſſentari. mulier quicquid dixerat,
Idem ego dicebam. quid multis verbis opu'ſt?
Minore nuſquam bene fui diſpendio.
PE. *Adibo ad hominem: nam turbare geſtio.*
ME. *Quis hic eſt, qui advorſum ſit mihi?* PE. *quid ais homo*
Levior quam pluma, peſſume & nequiſſume,
Flagitium hominis, ſubdole, ac minimi pretii?
Quid de te merui, quâ me cauſſâ perderes?
Vt ſurripuiſti te mihi dudum de foro!
Feciſti funus abſenti me prandio.
Cur auſu's facere, quoi ego æque ac hæres eram?
ME. *adoleſcens, quæſo, quid tibi mecum eſt rei,*
Qui mihi male dicas homini ignoto inſciens?
An tibi malam rem vis pro maledictis dari
Poſtea? PE. *eam quidem edepol te dediſſe intellego.*
ME. *Reſponde, adoleſcens, quæſo quid tibi nomen eſt?*
PE. *Etiam derides, quaſi nomen non noveris?*
ME. *Non edepol ego te, quod ſciam, unquam ante hunc diem*

CVIVS HAERES.] *Hæres apud antiquos pro domino ponebatur.* Feſtus.

MINORE NVSQVAM BENE FVI DISPENDIO.] Nuſquam tam bene acceptus & lepide curatus fui minore ſumptu. Et, *eſſe probe*, pro bene admordere & tuburcinari quicquid intra dentes venerit. *I. Gul.*

FECISTI FVNVS ME ABSENTE &c.] Sepeliviſti, me abſente, prandium, id eſt, conſumſiſti. Seneca ep. 12. *Cum ſe funereis epulis ſepeliviſſet.*

CVI EGO AEQVE AC HAERES ERAM?] Omnino legendum, *cui ego æque eres eram*, id eſt, hæres. Nam in meo codice Cantabrico, *cui ego eaque eris eram.* Ego, inquit, non minus hæres prandii eram, id eſt, dominus prandii, ut ſupra, *hæres nunquam erit poſt hanc diem.* Tu illi ſolus me abſente coherede feciſti funus. Ac omnes hæredes ſimul funus procurabant & exequiis defuncti intererant. In eodem codice legitur, *feciſti funus meo abſenti prandio*, pro *med abſente*, id eſt, me abſente. *Salm.*

PRO MALEDICTIS DARI POSTEA.] Comice additum eſt ex abundanti, *poſtea.* Palmer.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Vidi, neque novi, verum certo quiſquis es,
Aequom ſi facias, mihi odioſus ne ſies.
PE. *Non me noviſti?* ME. *non negem, ſi noverim.*
PE. *Menæchme, vigila.* ME. *vigilo hercle equidem, quod ſciam.*
PE. *Tuum Paraſitum non noviſti?* ME. *non tibi*
Sanum eſt, adoleſcens, ſynciput, ut intellego.
PE. *Reſponde, ſurripuiſtin' uxori tuæ*
Pallam iſtanc hodie, atque dediſti Erotio?
ME. *Neque hercle ego uxorem habeo, neque ego Erotio*
Dedi, nec pallam ſurripui. PE. *ſatin' ſanus es?*
Occiſa eſt hæc res. non ego te indutum foras
Exire vidi pallâ? ME. *væ capiti tuo!*
Omnes cinædos eſſe cenſes, tu quia es.
Tun' me indutum fuiſſe pallam prædicas?
PE. *Ego hercle vero.* ME. *non tu abis quo dignus es?*
Aut te piari jubes, homo inſaniſsume?
PE. *Nunquam edepol me quiſquam exorabit, quin tuæ*
Vxori rem omnem jam, uti ſit geſta, eloquar.
Omnes in te iſtæc recident contumeliæ:
Faxo haud inultum prandium comederis.
ME. *Quid hoc negotii eſt? ſatin' ut quenquam conſpicor,*
Ita me ludiſicant? ſed concrepuit oſtium.

ACTVS TERTII SCENA TERTIA.

ANCILLA, MENÆCHMVS Soſicles.

MEnæchme, amare ait te multum Erotium,
Vt hoc nunc unâ operâ ad aurificem deferas,
Atque huic ut addas auri tu pondo unciam,

OCCISA EST HAEC RES.] Periit hoc negotium. Capt. act. 3. 4. ita in Codice Theodoſiano eſt *interfectum negotium.* ita Ariſtophan. τὸ τεῦβλιο, τέθνηκέ μοι, pro κέκλωσται, *factum eſt, periit.* Caſaub.

CINAEDOS.] Turnebus *Cinædum* ſaltatorem hic interpretatur: Lambinus mollem & impudicum, & quem ſupra 1. 2. *Catamitum* dixerit.

SATINE VT QVEMQVAM CONSPICOR.] Quid id rei eſt, ſatiſne deluſus ſum? Quotquot obviam mihi veniunt, ludificant, ludibrio habent. *Boxhorn.*

AMARE AIT TE MVLTVM EROTIVM.] Hic, *amare*, eſt amanter precari, & à caro homine rogare & optare. *Turneb.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Iubeaſque novum ſpinther reconcinnarier.
ME. *Et iſtud, & aliud, ſi quid curari volet,*
Me curaturum dicito, quicquid volet.
AN. *Scin' hoc quod ſit ſpinther?* ME. *neſcio, niſi aureum.*
AN. *Hoc eſt, quod olim clanculum ex armario*
Te ſurripuiſſe ajebas uxori tuæ.
ME. *Nunquam hercle factum eſt.* AN. *non meminiſti, obſecro?*

Acid. au! non meminiſti? obſecro Redde.

Redde igitur ſpinther, ſi non meminiſti. ME. *mane,*
Immo equidem memini. nempe hoc eſt quod illi dedi.
AN. *Iſtuc.* ME. *ubi illæ armillæ ſunt, quas una dedi.*
AN. *Nunquam dediſti.* ME. *nam pol hoc una dedi.*
AN. *Dicam curare?* ME. *dicito: accurabitur.*
Et palla & ſpinther faxo referantur ſimul.
AN. *Amabo, mi Menæchme, inaureis da mihi*
Faciundas pondo duum nummum ſtalagmia,
Vt te libenter videam, cum ad nos veneris.
ME. *Fiat. cedo aurum, ego manupretium dabo.*

SPINTHER.] Spinther genus armillæ etiam veteres interpretantur, at verſ. 8. *Spinther* & *armillæ* differunt. Spinther non ſimpliciter armillam ſignificat, ſed eſt armillæ ſpecies, ut interpretatur Feſtus, qua mulieres utebantur bracchio ſummo ſiniſtro. Armillæ ſunt proprie quas in utroque bracchio gerebant. Græcis ψέλια & κλάνια. Vox ſpinter vel ſpinther Græca eſt Æolica. Σφιγκτὴρ annulus eſt à ſtringendo. Vnde & pro *ano* etiam ſive podice, qui & inde nomen habet. Nam & δακτύλιον Græci vocarunt. Pro σφιγκτὴρ Æoles dicebant σφιντήρ. Vnde Latinum *Spinter*, cum enallage etiam. Inde *Spinthriæ* genus infamis libidinis apud Tacitum, à Tiberio repertum, quod annulatim quaſi connexi tenerentur. De quibus illud Epigramma Auſonii ex Græco verſum. *Tres uno in lecto.* Spinthrias plane deſignat. *Spinther* pro Sphincter, ut *Pinthias* ſupra pro Græco Φιντίας, quod nomen eſt proprium Siculum. Sic enim codex meus legit ſupra act. 2. ſc. 2. *Vbi rex Agathocles regnator fuit*, & *iterum Pinthia*, pro Pintia ſive Phintia, qui Græce Φιντίας. *Salm.*

DICAM CVRARE?] Lego: *curaſſere*, id eſt, dicam Erotio, te, quæ oravit, curaturum. *Lambin.*

INAVRES, STALAGMIA.] Cohærent per Appoſitionem. *Inauris* ἐνώτιον, ἐλλόβιον: monile, quod aurium lobis inſeritur, & appendet. *Stalagmium*, inaurium genus eſſe crediderim oblongum, ex bacca pendula: à guttæ ſimilitudine, quæ σταλαγμὸς Græcis dicitur. Cæcilius apud Feſtum: *Ex aure ejus ſtalagmium habeo domi.* Iunius.

MANVPRETIVM.] Varro lib. 4. De lingua Lat. *Quod manu factum erat, & datum pro eo, manu pretium, à manibus & pretio.* Iſidorus libr. 11 Etymol. c. 1. *Abuſive manus etiam ars vel artifex, unde manupretium dicimus.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

AN. Da ſodes abs te, poſt ego reddidero tibi.
ME. Immo cedo abs te. AN. ego poſt tibi reddam duplex.
ME. Non habeo. AN. at tu, quando habebis, tum dato.
Nunquid me vis? ME. hæc me curaturum dicito,
Vt, quantum poßint, quamque liceat, veneant.
Iamne abiit intro? abivit, operuit fores.
Dî me equidem omnes adjuvant, augent, amant.
Sed quid ego ceſſo, dum datur mihi occaſio
Tempuſque, abire ab his locis lenoniis?
Propera, Menæchme, fer pedem, confer gradum.
Demam coronam, atque abjiciam ad lævam manum;
Vt ſi qui ſequantur, hac me abiiſſe cenſeant.
Ibo & conveniam ſervom, ſi potero, meum,
Vt hæc, quæ bona Dii mihi dant, ex me ſciat.

ACTVS QVARTI SCENA PRIMA.

MVLIER, PENICVLVS.

EGone hîc me patiar in matrimonio,
Vbi vir compilet clanculum quicquid domi eſt,
Atque ad amicam deſerat? PE. quin tu taces?
Manifeſto faxo jam opprimes! ſequere hac modo. MEVRS. manifeſtum.
Pallam ad phrygionem cum corona hinc ebrius
Ferebat, hodie tibi quam ſurripuit domo.
Sed eccam, quam coronam habuit. num mentior?
Hem, hac abiit: ſi vis perſequi veſtigiis.
Atque edepol eccum, optime revortitur: RECENT. eccum ipſum.
Sed pallam non fert. MV. quid ego nunc cum illoc agam?
PE. Idem quod ſemper; male habeas. MV. ſic cenſeo.
PE. Huc concedamus: ex inſidiis aucupa.

VT, QVANTVM POSSINT, QVIQVE LICEANT, VENEANT.] Alii leg. *quanti poßint*, ſcil. venire. Schop leg. *Vt quantum poßit, quîque liceat, veneant*, id eſt, ut quamprimum, & quanti licet, vendantur.

HAC ABIIT.] Lævorſum, qua coronam abjecerat Men. Soſicles. *Douza.*

OPTIME REVORTITVR.] Opportune, in tempore.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

ACTVS QVARTI SCENA SECVNDA.

MENÆCHMVS Surreptus, *MVLIER*, *PENICVLVS*.

VT HOC VTIMVR maxume more moro
Moleſtoque multum! atque uti quique ſunt
Optumi maxumi, morem habent hunc;
Clienteis ſibi omnes volunt eſſe multos:
Bonine an mali ſint, id haud quæritant.
Res magis quæritur, quam clientium
Fides quojuſmodi clueat.
Si eſt pauper atque haud malus, nequam habetur:
Sin dives malus eſt, is cliens frugi habetur.
Qui neque Leges, neque æquom Bonum uſquam
Colunt, ſollicitos patronos habent.
Datum denegant, quod datum eſt; litium
Pleni, rapaces, viri fraudulenti:
Qui aut fœnore, aut perjuriis habent rem
Partam. mens eſt in querelis.
Iuris ubi dicitur dies, ſimul
Patronis dicitur: quippe qui pro illis
Loquantur, male quæ fecerint: aut ad
Populum, aut in Iure, aut ad Iudicem res eſt.
Sicut me hodie nimis ſollicitum cliens
Quidam habuit: neque quod volui agere quicquam

ACID. neque æquum, neque bonum.

MORE MORO.] *Mos morus*, id eſt, ſtultus, μῶρος. Mil. *Ego ſtulta atque mora multum.* Trin. *Is mores hominum moros & moroſos efficit.* Ordo & ſententia eſt: *Vt*, hoc eſt, qui, quo pacto, ſeu quam maxime ſtulto more multumque moleſto utimur! &, ut quique ſunt optimi & maximi, hunc morem habent: clientes &c. θαυμαστικῶς. *Lamb.*

QVI NEQVE LEGES.] Mutat numerum. Quaſi dicat: Iſti, qui neque Leges, neque Æquum bonum (ἐπιεικὲς) colunt, ſollicitos reddunt & negotiis moleſtant ſuos patronos. Alii hic volunt eſſe principium novæ ſententiæ: quos non audio. *Lamb.*

AD POPVLVM.] Comitiis centuriatim calatis. *Douza.*

IN IVRE,] Apud Prætorem pro tribunali, ſellave poſita. *Douza.*

AD IVDICEM.] Vel à Prætore datum, ut ſunt *Recuperatores*: vel à litigatoribus captum, ut *Arbitrum*. Douz. Lites diſcutiuntur aut in Comitio pro roſtris ad populum: aut in Baſilica apud Prætorem in jure: aut in Fori area apud judices. Cicero: *Nam ſi quis ſtatuet hunc eſſe oratorem, qui tantummodo in Iure aut in Iudiciis poſſit, aut ad Populum, aut in Senatu copioſe loqui.* Pollet.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Licitum eſt : ita me attinuit, ita me detinuit.
Apud ædiles prœliis factis plurimiſque
Peſſumiſque dixi cauſſam, conditiones
Tetuli tortas, confragoſas : aut plus
Aut minus, quam opus erat multo, dixeram LAMB. dixi
Controverſiam, uti ſponſio fieret. controverſ.
Quid ille? quid? prædem dedit. nec magis
Manifeſtum ego hominem unquam ullum teneri vidi.
Omnibus malefactis teſtes tres aderant acerrumi.
Dî illum omnes perdant, ita mihi hunc hodie corrupit diem.
Meque adeo, qui hodie forum unquam oculis inſpexi meis,
Diem corrupi, optumum juſſi apparari prandium.
Amica exſpectat me, ſcio. ubi primum eſt licitum, ilico
Properavi abire de foro. irata eſt, credo, nunc mihi.
Placabit palla, quam dedi, quam hodie uxori abſtuli, atque huic
Detuli Erotio. PE: *quid ais?* MV. *viro me malo male*
Nuptam. PE. *ſatin' audis, quæ illic loquitur?* MV. *ſatis.* (erit
ME. *ſi ſapiam,*
Hinc intro abeam, ubi mihi bene ſit. MV. *mane : male potius*
Næ illam mecaſtor fœnerato abſtuliſti. ſic datur.

ATTINVIT.] Ita me in ſuo negotio occupatum retinuit. *Lambin.*

DETINVIT.] Ita me ab eo quod acturus eram, avocatũ tenuit. *Lambinus* ſic interpretatur & fallitur. *Attinere* & *detinere*, hic eo differunt, quod *detinere* ſit diutius attinere: *de* huic verbo, ut multis aliis, junctum habet augendi ſignificationem. *Boxhorn.*

AVT PLVS.] Mirum in modum hic hæſitant interpretes. Haud dubie legendum eſt; *conditiones Tetuli tortas, confragoſas. Haut plus, Haut minus, quam opus erat &c. Aut* vulgatum ſi retineas, pro *haut* accipiendum eſt.. *Aut* enim pro *haut* ſcribebant veteres. Neque ſe aliter accipere, monet me *Salmaſius*, quem audiamus. *Boxhorn. Controverſiam dicere*, idem quod paulo ante, *cauſam dicere*. Nam *cauſa*, & *controverſia*, eadem quæ Græcis *αἰτία*. Sed & hoc loco, *aut* pro *haut* acceperam. Sic enim ſcribebatur, *haut* vel *aut*, pro *haud. Haud plus, aut minus, quam opus erat multo, controverſiam dixeram, ut ſponſio fieret.* In cauſa dicenda & controverſia diſceptanda non multo plus, aut minus dixi quam opus erat, uti ſponſio fieret. *Salmaſius.*

NAE FOENERATO ABSTVLISTI.] Næ tu pallam magna tua mercede, id eſt, magno tuo malo abſtuliſti. Tralatio eſt ab iis, qui pecuniam grandi fœnore mutuam accipiunt. *Lamb.* Immo ab iis, qui quod audiunt accipiuntve, bonum malumve fuerit, omnino deinde reddunt, juxta regulam Heſiodi, cum fœnore luculento. *Gruter.*

SIC DATVR.] Sermo caſtigantis & pœnas ſumentis, aut pœnas ſũptas eſſe gratulantis. quare par iſtud verborum paraſito datum cuperem. *Grut.* ſecutus *Lamb.* hanc interpretationem. Vterq; fallitur. *Sic datur*, hic idem eſt, quod, *ſic tenetur.*

Dare

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Clanculum iſtæc flagitia facere cenſebas poteſſe te? *(rogem?*
ME. *Quid illuc eſt uxor negotî?* MV. *men' rogas?* ME. *vin' hunc*
PE. *Aufer hinc palpationes, perge tu.* ME. *quid tu mihi*
Triſtis es? MV. *te ſcire oportet.* PE. *ſcit, ſed diſſimulat malus.*
ME. *Quid negotii eſt?* MV. *pallam.* ME. *pallam?* . MV *quidam pallam quidam.* PE. *quid paves?*
ME. *Nihil equidem paveo: niſi unum, palla pallorem incutit.*

PIST. paveo. PE. novi virum: palla pallorē incutit. At tu &c.

PE. *At tu ne clam me comeſſes prandium! perge in virum.*
ME. *Non taces?* PE. *non hercle vero taceo. nutat, ne loquar.*
ME. *Non hercle ego equidem uſquam quicquam nuto neque nicto tibi.* *(mihi expedi.*
MV. *Næ ego mecaſtor mulier miſera!* ME. *quî tu miſera es?*
PE. *Nihil hoc confidentius, qui, quæ vides, ea pernegat.*
ME. *Per Iovem Deoſq; omnes adjuro, uxor (ſatin' hoc eſt tibi?)*
Me iſti non nutâſſe. PE. *credit jam tibi de iſtis: illuc redi.*
ME. *Quo ego redeam?* PE. *equidem ad Phrygionem, cenſeo. i, pallam refer.*

PAR. & pallam refer.

ME. *Quæ iſtac palla eſt?* MV. *taceo jam, quando hic rem non meminit ſuam.*
ME. *Numquis ſervorum diliquit? num ancillæ, aut ſervi tibi*
Reſponſant? eloquere. impune non erit. PE. *nugas agis.* *(agis.*
ME. *Triſtis admodum es: non mihi iſtuc ſatis placet.* PE. *nugas*
ME. *Cæterum familiarium alicui irata es?* PE. *nugas agis.*
ME. *Num mihi es irata ſaltem?* PE. *nunc tu non nugas agis.*

Dare ſicut *dari* dicitur, qui & cujus mala facta aliorum oculis offeruntur, & manifeſta ſunt. *Se quoque det mulier populo ſpecioſa videndam.* Ovid. 3. de Arte Amand. Aliam alibi habet ſignificationem. *Boxhorn.*

NISI VNVM. PALLA PALLOREM.] Hæc neutiquam Menæchmo ſunt tribuenda, qui confidenter in ſequentibus negat ſe pallam uxori ſurripuiſſe. Igitur Peniculi perſona his præſcribenda, & reliqua legenda, quomodo edidit *Camerarius*;

MV. *pallam.* ME. *Pallam, quid?* MV. *pallam, quid paves?*
ME. *Nihil equidem paveo.* PE. *Niſi unum: palla pallorem incutit.*
At tune clam me comeſſes prandium! &c.

Non à Plauto, ſed monſtra ſunt quæ in ultimas Plauti editiones ex neſcio quibus deterioris notæ Mſſ. irrepſere. *Boxhornius.*

PE. NVGAS AGIS.] Ita hæc ubique *Peniculo* do: cum verba ſint illudentis potius, quam iratæ uxoris. Et Vxor jam ante dixerat, ſe tacere velle. Et paulo poſt ait Men. Peniculo: *Potin ut mihi moleſtus ne ſis &c.* multo concinnius. *Piſtor.*

Me. Non edepol deliqui quicquam. Pe. hem rurſum nunc nugas agis.
Me. Dic, mea uxor, quid tibi nunc ægre eſt? Pe. bellus blanditur tibi.
Me. Potin' ut mihi moleſtus ne ſis? num te appello? Mv. auſer manum.
Pe. Sic datur. properato abſente me commeſſe prandium:
Poſt ante ædeis cum coronâ me derideto ebrius.
Me. Neque edepol ego prandi, neque hodie huc intro tetuli pedem.
Pe. Tun' negas? Me. nego hercle vero. Pe. nihil hoc homine audacius.
Non ego te modo hîc ante ædeis cum corona florea
Vidi aſtare? cum negabas mihi eſſe ſanum ſynciput:
Et negabas me noviſſe: peregrinum ajebas eſſe te.
Me. Quin ut dudum divorti abs te, redeo nunc demum domum.
Pe. Novi ego te. non mihi cenſebas eſſe, quî te ulciſſerer.
Omnia hercle uxori dixi. Me. quid dixiſti? Pe. neſcio,
Eam ipſus roga. Me. quid hoc eſt, uxor? quid nam hic narravit tibi?
Quid id eſt? quid taces? quin dicis, quid ſit? Mv. quaſi tu neſcias.
Palla mihi eſt domo ſurrepta Me. palla ſurrepta eſt tibi?
Mv. Me rogas? Me. pol haud rogem te, ſi ſciam. Pe. ô hominem malum!
Vt diſsimulat! non potes celare: rem novi probe:
Omnia hercle ego dictavi. Me. quid id eſt? Mv. quando nihil pudet,
Neque vis tuâ voluntate ipſe profiteri, audi atque ades:
Et quid triſtis, & quid hic mihi dixerit, faxo ſcias.
Palla eſt mihi domo ſurrepta. Me. palla ſurrepta eſt tibi?
Pe. Viden' uti ſceleſtus captat? huic ſurrepta eſt, non tibi.

Tavbm. viden' tu ut ſceleſtus.

Et qvid tristis, et qvid.] Dixerat uxor, *ades*. Menæchmus trepidans & ſibi male conſcius, propius accedere nolle videbatur. Quare legendum puto, *Eo quid reſiſtis? quid hic &c.* Vulgata lectio non quidem admittit incommodam ſententiam, ſed minus venuſta eſt. *Boxhorn.*

Hvic svrrepta est, non tibi.] *Ipſi*, id eſt, in uſum ipſius, ut eſſet quod daret Erotio, ſurrepta eſt: non tibi. Nam ſi *tibi*, id eſt, in uſum tuum, ſurrepta eſſet, ſalva apud te eſſet. Lambinus hic ſine cauſſa æſtuat. *Taubman.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Nam profecto tibi ſurrepta ſi eſſet, ſalva nunc foret.
ME. *Nihil mihi tecum eſt. ſed quid tu ais?* MV. *palla, inquam, periit domo.*
ME. *Quis eam ſurripuit?* MV. *pol iſtuc ille ſcit, qui illam abſtulit.*
ME. *Quis hîc homo eſt?* MV. *Menæchmus quidam.* ME. *edepol factum nequiter.*
Quis is Menæchmus eſt? MV. *tu iſtic, inquam.* ME. *egone?* MV. *tu!* ME. *quis arguit?*
MV. *Egomet.* PE. *& ego. atque huic amicæ detuliſti Erotio.* — BOXH. atque hinc amicæ.
ME. *Egon' dedi?* PE. *tu, tu iſtic, inquam. vin' afferri noctuam.*
Quæ, Tu, Tu, uſque dicat tibi? nam nos jam defeſſi ſumus.
ME. *Per Iovem Deoſque omnes adjuro, uxor; ſatin hoc eſt tibi?*
Non dediſſe. PE. *immo hercle vero, nos non falſum dicere.*
ME. *Sed ego illam non condonavi, ſed ſic utendam dedi.* — MEVRS. utendum.
MV. *Equidem ecaſtor tuam nec chlamydẽ do foras, nec pallium*
Quoiquam utendum. MVLIEREM æquom eſt veſtimentum muliebre
Dare foras, virum virile. quin refers pallam domum?
ME. *Ego faxo referetur.* MV. *ex re tua, ut opinor, feceris.*
Nam domum nunquam introibis, niſi feres pallam ſimul.
ME. *Ego domum?* PE. *quid mihi futurum eſt, qui tibi hanc operam dedi?* — GRVT. eho domum!

VIN' AFFERRI NOCTVAM, QVAE TV, TV &c.] *Tu, tu*, Græcis τὺ, τύ. unde & *τυτὼ noctua*, apud Heſychium. quippe & hic alluditur ad vocem noctuæ, *tu, tu*, ſeu *tou, tou.* Sonat autem noctua uberius hoc Germanum, non exilius illud Gallicum. Ita recte interpretes. Porro noctua hinc dicitur *tutubare.* Vetus Grammaticus Sidonius, cujus fragmentum de vocibus animantium in aliquot Gloſſ. noſtris Mſſ. legitur; *Noctua tutubat.* Sic enim legendum; non, *cucubat.* Idem verbum reſtituo auctori veteris Poëmatii, quod ejuſdem eſt argumenti, *Noctua lucifuga tutubat in tenebris.* Male vulgo editur, *cucubat*, quod ex Plautino hoc loco ſatis eſt manifeſtum. *Boxhorn.*

NON DEDISSE.] Scil. me. Nihili ſunt quæ garrit Lambinus. Tantum cavillatur Menæchmus, & dicit, ſe non tam dediſſe pallam, quam commodaſſe: tunc ſcilicet facile recepturus, cum plane detrita. nam ſequitur: *Sed ego illam non condonavi.* Vocis utriuſque diſcrimen notum ICtis. nec ignoravit Plautus, Trin. 5. 2.

Nam beneficium homini proprium quod datur, proprium ſumſerit:
Quod datum eſt utendum, id repetendi copia eſt, quando velis.

I. Grut.

MV. *Opera reddetur, quando quid tibi erit ſurreptum domo.*
PE. *Id quidem edepol nunquam erit. nam nihil eſt, quod perdam domi.*
Cum virum, cum uxorem, Dii vos perdant. properabo ad forum:
Namque ex hâc familia me plane excidiſſe intellego.
ME. *Male mihi uxor ſeſe feciſſe cenſet, quom excludit foras;*
Quaſi non habeam, quo intromittar, alium meliorem locum.
Si tibi diſpliceo, patiundum: at placuero huic Erotio,
Quæ me non excludet ab ſe, ſed apud ſe occludet domi.
Nunc ibo, orabo, ut mihi pallam reddat, quam dudum dedi.
Aliam illi redimam meliorem. heus! ecquis hîc eſt janitor?
Aperite, atque Erotium aliquis evocate ante oſtium.

ACTVS QVARTI SCENA TERTIA.

EROTIVM, MENÆCHMVS Surreptus.

Quis hîc me quærit? ME. *ſibi inimicus magis quam ætati tuæ.* (ME. *mane.*
ER. *Mi Menæchme, cur ante ædeis aſtas? ſequere intro.*
Scin quid eſt, quod ego ad te venio? ER. *ſcio, ut tibi ex me ſit volup.* *Mſſ.* voluptas.
ME. *Immo edepol pallam illam, amabo te, quã tibi dudum dedi,*
Mihi eam redde; uxor reſcivit rem omnem, ut factum eſt ordine.
Ego tibi redimam bis tanto pluris pallam, quam voles.
ER. *Tibi dedi equidem illam, ad phrygionem ut ferres, paulo prius:*
Et illud ſpinther, ut ad aurificem ferres, ut fieret novom.
ME. *Mihi ut tu dederis pallam, & ſpinther? nunquam factum reperies.* TAVBM. factũ conviceris.

EXCLVDIT FORAS.] Lambinus hic, ut & ſupra act. 3. 2. atque alibi, leg. *foris*; cum *excludo*, inquit, verbum ſit quietem ſignificans: nam is *Excluditur*, cui ingredi volenti oſtium non aperitur: *Extruditur*, qui jam intus eſt. Sed venia doctiſſimi viri, genius antiquæ locutionis alterũ etiam non reſpuit. *Taubm.*

FACTVM REPERIES.] Gruterus ex veſtigiis Mſſ. qui habent, *releceris*, fecit, *relege res.* quod temere in editiones quaſdam irrepſit. Pareus notat in veteri codice ſcriptum eſſe *redixeris.* Quare ille reſcripſit, *reviceris*. Omnino ſcribendum eſt; *Nunquam factum. Ne dixeris.* te nempe, mihi dediſſe pallam ferendam ad Phrygionem. Ita paſſim Plautus. *Boxhorn.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Nam ego quidem poſtquam illam dudum tibi dedi, atque abii
ad forum,
Nunc redeo, nunc te poſtillâ video. ER. *video quam rem agis.*
Quia commiſi, ut me defrudes: ad eam rem affectas viam.
ME. *Neque edepol te defrudandi cauſſâ poſco: quin tibi*
Dico, uxorem reſciviſſe. ER. *nec te ultro oravi ut dares,*
Tute ultro ad me detuliſti, dediſti eam dono mihi:
Eandem nunc repoſcis. patiar, tibi habe. aufer, utere,
Vel tu, vel tua uxor, vel etiam in oculos compingite.
Tu huc, poſt hunc diem, pedem intro non feres, ne fruſtra ſis,
Quando tu me bene merentem tibi habes deſpicatui.
Niſi feres argentum, fruſtra me ductare non potes.
Aliam poſthac invenito, quam tu habeas fruſtratui.
ME. *Nimis iracunde hercle, tandem heus tu, tibi dico, mane:*
Redi. ER. *Etiamne aſtas? etiam audes meâ revorti gratiâ?*
ME. *Abiit intro, occluſit ædeis. nunc ego ſum excluſiſſumus:*
Neque domi, neq; apud amicam mihi jam quicquam creditur.
Ibo, & conſulam hanc rem amicos, quid faciundum cenſeant.

ACTVS QVINTI SCENA PRIMA.

MENÆCHMVS Soſicles, MVLIER.

NImis ſtulte dudum feci, cum marſupium
Meſſenioni cum argento concredidi.
Immerſit aliquo ſeſe credo in ganeum.

QVIA COMMISI.] Quia tibi pallam commiſi, & ſic ſtultitia & credulitate mea nimia factum eſt, ut me defraudare poſſis, me defraudare cogitur. *Lamb.*

IN OCVLOS COMPINGITE.] Nihil carius eſt oculis, nihil æque vel à natura, vel cautione hominum cuſtoditur. Inde illæ venuſtiſſimæ loquendi rationes, *oculiſſimus*, pro dilectiſſimo, *in oculis aliquem ferre*, pro multum amare, curare, maximi facere. Ita hoc loco Erotium dicit Menæchmo, ut vel uxor, vel ipſe pallam in poſterum ita cuſtodiant; ſicut oculi datis à natura fidiſſimis clauſtris cuſtodiuntur. Neque huic interpretationi obſtat, vox, *compingere*, tanquam ejus ſolius uſus ſit, ubi de dura & gravi cuſtodia agitur, ut carcere, quod vult Lambinus. *Compingere* enim quid in aliquem locum ſimpliciter dicimur, quod accuratius volumus aſſervatum. *Boxhorn.*

FRVSTRA ME DVCTARE.] Quid ſit ductare meretricem ac ſcortum, ſatis notum eſt. Fruſtra ductare hoc loco idem eſt quod gratis ductare, nulla data pecunia. Niſi feres, inquit, argentum, fruſtra me ductare non potes. Vel ſane ſubintelligendum *es*; fruſtra es, me ductare non potes. Et ſic interpungendum. *Niſi argentum feres, fruſtra. Me ductare non potes.* Salmaſ.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

MV. *Proviſam, quam mox vir meus redeat domum.*
Sed eccum video: ſalva ſum, pallam refert.
ME. *Demiror, ubi nunc ambulet Meſſenio.*
MV. *Adibo atque hominem accipiam, quibus dictis meret.*
Non te pudet prodire in conſpectum meum,
Flagitium hominis cum iſtoc ornatu? ME. *quid eſt?*
Quæ res agitat te, mulier? MV. *etiamne impudens*
Mutire unum verbum audes, aut mecum loqui?
ME. *Quid tandem admiſi in me, ut loqui non audeam?* V. E. admiſi in te.
MV. *Rogas me? ô hominis impudentem audaciam!*
ME. *Non tu ſcis, mulier, Hecubam quapropter canem*
Graii eſſe prædicabant? MV. *non equidem ſcio.*
ME. *Quia idem faciebat Hecuba, quod tu nunc facis:*
Omnia mala ingerebat, quemquem aſpexerat.
Itaque adeo jure cœpta appellari eſt Canis.
ME. *Non iſtæc ego flagitia poſſum perpeti.*
Nam me meam ætatem viduam eſſe mavelim,
Quam iſtæc flagitia tua pati, quæ tu facis.
ME. *Quid id ad me, tute nuptam poßis perpeti,*
An ſis abitura à tuo viro? an mos eſt ita hîc,
Peregrino ut advenienti narrent fabulas?
MV. *Quas fabulas? non, inquam, patiar præterhac.*
Quin vidua vivam, quam tuos mores perferam.
ME. *Meâ quidem hercle cauſſa vidua victita,* Mſſ. vivito.
Vel uſque dum regnum obtinebit Iuppiter.
MV. *At mihi negabas dudum ſurripuiſſe te,*
Nunc eandem ante oculos attines, num te pudet?
ME. *Heu hercle, mulier, multum & audax & mala es.*
Tun' tibi hanc ſurreptam dicere audes, quam mihi

HECVBAM QVAPROPTER CANEM, &c.] Hecubam, velut canem, Græci lapidibus inſectati ſunt: quia maledicta in quemvis obvium è Græcis ingerebat. Et propter hanc animi acerbitatem & rabiem, fingitur in canem eſſe converſa. Iuven. 10. Sat.

---- Sed torva canino
Latravit rictu, quæ poſt hũc vixerat uxor.

Quin & ejus effigiem canis forma pingi ſolitam, canemque eidem immolatum tradunt. Ejuſdem & ſepulcrum *Cynoſſema* vocatum, Plinius auctor eſt, lib. 4. cap. 11. *Gruter.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Dedit alia mulier, ut concinnandam darem?
MV. *Ne iſtuc mecaſtor jam patrem arceſſam meum.*
Atque ei narrabo tua flagitia, quæ facis.
I, Decio, quære meum patrem, tecum ſimul
Vt veniat ad me: ita rem mihi eſſe dicito.
Iam ego aperiam iſtæc tua flagitia. ME. *ſanan' es?*
Quæ mea flagitia? MV. *cum pallam atque aurum meum*
Domo ſuppilas uxori tuæ, & tuæ
Degeris amicæ, ſatin' hæc recte fabulor?
ME. *Quæſo hercle, mulier, ſi ſcis, monſtra, quod bibam,*
Tuam qui poßim perpeti petulantiam.
Quem tute hominem eſſe me arbitrare, neſcio,
Ego te ſimitu novi cum Parthaone. Mſſ. Porthaone.
MV. *Si me derides, at pol illum non potes.*
Patrem meum, qui huc advenit. quin reſpicis?
Noviſtin' tu illum? ME. *novi cum Calcha ſimul:*
Eodem die vidi illum, quo te ante hunc diem.
MV. *Negas noviſſe me? negas patrem meum?*
ME. *Idem hercle dicam, ſi avom vis adducere.*
MV. *Ecaſtor pariter hoc, atque alias res ſoles.*

QVAERE.] Non eſt neceſſe ut hæc mutet Colvius. nam *Quæro* ac *Quæſo* permutantur. Feſtus: *Quæſo, ut ſignificat idem, quod rogo: ita Quæſere ponitur ab antiquis pro Quærere, &c.* Gruter.

DEGERIS AMICAE.] *Degero* dicitur, ut *defero*. Eſt autem idem verbum, quod *digero*, e in *i*, ut fit, mutato; quod nihil aliud vulgo ſignificat, quam ordinare aliquid, componere, & in debitum locum referre, quod fieri non poteſt niſi degerendo, ſive rem ex uno loco in alium transferendo. qua vetuſta ſignificatione *degerere* hic ponitur. *Boxhorn.*

MONSTRA, QVOD BIBAM, &c.] Recte ſe habent, *ſi ſcis, monſtra, quod bibam, Tuam qui poßim perpeti petulantiam.* Si potes me alere & oſtendere unde vivam, tuam perpetiar petulantiam, ut tibi obnoxius. Alia conditione eam ferre non poſſum, niſi ut me alas, & mihi monſtres quod edam & bibam. Sed *bibam* tantum dixit, quia cauſa vivendi præcipua Græcis in bibendo. Vnde & *συμπόσιον* dixere, quod Latini *convivium*. Eandem ſententiam expreſſit Theocritus in Ἀδωνιαζούσαις, niſi fallor: Πασσάμενος ἐπίτασσε. *Vbi nos alueris, impera.* Salmaſ.

CVM PARTHAONE.] *Parthaon*, pater Oenei Ætoliæ regis, Deſaniræ patris.

CVM CALCHA.] Cum *Calchante*, ut eſt in Mſſ. Theſtoris filio: qui arte divinandi plurimum pollebat in exercitu Græcorum ad Trojam.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

ACTVS QVINTI SCENA SECVNDA.

SENEX, MVLIER, MENÆCHMVS Soſicles.

VT ætas mea eſt, atque ut hoc uſus facto eſt,
Gradum proferam, progredi properabo.
Sed id quam facile ſit mihi, haud ſum falſus.
Nam pernicitas deſerit: conſitus ſum
Senectute: onuſtum gero corpus; vires
Reliquêre. ut ætas mala malo merx eſt tergo!
Nam res plurimas peſſumas, cum advenit, affert:
Quas ſi autumem omneis, nimis longus ſermo ſit.
Sed hæc res mihi in pectore & corde dura eſt, I. GVL. ſed acris mihi &c. cura eſt.
Quidnam hoc ſit negotii, quod filia ſic
Repente expetit me, ut ad ſeſe irem.
Nec, quid id ſit, mihi certius facit,
Quid velit, quid me arceſſat.
Verum propemodum jam ſcio quid ſiet rei.
Credo cum viro litigium natum eſſe aliquod.
Ita iſtæ ſolent, quæ viros ſubſervire
Sibi poſtulant, dote fretæ, feroces.
Et illi quoque haud abſtinent ſæpe culpâ.
Verum eſt modus tamen, quoad pati uxorem oportet.
NEC POL FILIA *unquam patrem arceſſit ad ſe,*
Niſi quid aut commiſſi, aut jurgii eſt cauſſa. *V. E.* niſi aliquid.
Sed quicquid id eſt, jam ſciam; atque eccam eampſe
Ante ædeis, & ejus triſtem virum video.
Id eſt; quod ſuſpicabar.
Appellabo hanc. MV. *ibo advorſum. ſalve multum, mi pater.*

CONSITVS SVM SENECTVTE.] Ita Ter. Eun. act. 2.1. *annis obſitus*. Virgil. 8. Æn.

--- *Ibat rex obſitus ævo.*

Obſitum pro pleno uſurpatum antiquis: eo, quod locus frugibus obſitus aut ſentibus, iis plenus ſit. *Turneb.*

ONVSTVM GERO CORPVS.] Duo ſunt hæc onera: nam & corpus hic Senex gerit; & corporis onus, ſenectutem, ſive annos. Mercat. act. 4. 1.

---- *Quin is ocius?*

SY. *Nequeo mecaſtor: tantum hoc oneris eſt, quod fero.*

DO. *Quid oneris?* SY. *annos octoginta & quatuor.*

MVL. IBO ADVORSVM. SALVE.] Ita hæc ordino. Filia enim officii ſui memor patri obviam procedit: tum ſalutat. Nam ita ſolebant parentibus natæ,

aut

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

SE. *Salva ſis. ſalven' advenio? ſalven' arceſſi jubes?* BUCHN: ſed cur arc.
Quid tu triſtis es? quid ille autem abs te iratus deſtitit?
Neſcio quid vos velitati eſtis inter vos duos. NON. inter vos duo.
Loquere, uter meruiſtis culpam, paucis: non longos logos.
MU. *Nuſquam equidem quicquam deliqui: hoc primum te abſolvo, pater.*
Verum vivere hic non poſſum, neque durare ullo modo,
Proin' tu me hinc abducas. SE. *quid illuc autem eſt?* MU. *ludibrio, pater,*
Habeor. SE. *unde?* MU. *ab illo, quoi me mandaviſti, meo viro.*
SE. *Ecce autem legitimum. quoties edixi tandem tibi,*
Ut caveres, neuter ad me iretis cum querimonia?
MU. *Quî ego iſtuc, mi pater, cavere poſſum.* SE. *mene interrogas?*
MU. *Niſi non vis.* SE. *quoties monſtravi tibi, viro ut morē geras?*
Quid ille faciat, ne id obſerves: quo eat: quid rerum gerat.
MU. *At enim ille hinc amat meretricem ex proxumo.* SE. *ſane ſapit,*
Atque ob iſtanc induſtriam etiam faxo amplius.
MU. *Atq; ibi potat.* SE. *tuan' quidam ille cauſſa potabit minus,*
Sive illic, ſive alibi libebit? quæ hæc, malum, impudentia eſt?
Una opera prohibere, ad cœnam ne promittat, poſtules:
Neve quenquam accipiat alienum apud te, ſerviren' tibi
Poſtulas viros? dare una illi opera penſum poſtules,
Inter ancillas ſedere jubeas, lanam carere.

ut propinquæ honoratiori cognato. ut [S]ticho: *Ferre advorſum hominem occupemus oſculum. Salve mi pater.* I. Gul.

NON LONGOS LOGOS.] Scil. facias. [L]*ogi ſunt ſermones, vel dicta ridicula & [c]ontemnenda*· Nonius. Utitur & Terent. [P]hor. act. 3.2. & Cicero. *Logi* enim, vo[c]abulo pæne jam ut vernaculo utebantur Romani: & *logos* in nugis, tanquam [s]uam vocem dicebant. quin & Propert. [l]ib. 1. el. 16. *tritalogum*, ut *aretalogum*, [v]oce hybrida, qui tritas illas nugas loqueretur, dixiſſe autumo. *Palmer.*

ATQUE OB ISTANC INDUSTRIAM.] Quam adhibes in obſervando viro.

LANAM CARFRE.] Ita vett. edd. neque aliter citat lib. 6. de Ling. Lat. Varro. *Carere* à carendo: quod lanam tum purgant ac deducunt, ut careat ſpurcitia. ex quo tum *carminari* dicitur lana, cum caret eo, quod in ea eſt nequam. *Carere*, à *caro, is, it*: quod ſine dubio eſt à Græc. κείρειν, tondere, ἔτυμον: non, ut Varro. unde & *Carduus*, quia aptus carendæ lanæ: & *Carmen* inſtrumentum ferreum ad carendum lanam. Lucr. 4.

--- *Quaſi carmine lana trahatur.*

A quo verbum *carminare*: infra act. 5. ſc. 8. Aliud *carmen* à canendo, aliud *carmen*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

MV. Nonequidem mihi te advocatum pater adduxi, ſed viro.
Hinc ſtas, illinc cauſſam dicis. SE. ſi ille quid deliquerit,
Multo tanto illum accuſabo, quam te accuſavi, amplius.
Quando te auratam & veſtitam bene habet: ancillas, penum,
Recte præhibet: melius ſanam eſt, mulier, mentem ſumere. CAM. præbet.
MV. At ille ſuppilat mihi aurum & pallam ex arcis modo: I. GVL. ex arcis domo.
Me deſpoliat, mea ornamenta clam me ad meretrices degerit.
SE. Male facit, iſtuc facit: ſi non facit; tu male facis,
Quæ inſontē inſimules. MV. quin etiam nunc habet pallā, pater,
Et ſpinther, quod ad hanc detulerat: nunc, quia reſcivi, refert.
SE. Iam ego ex hoc uti factum eſt ſcibo. ibo ad hominem atque alloquar.
Dic mihi iſtuc, Menæchme, quod vos diſſertatis, ut ſciam. COLV. diſceptatis.
Quid tu triſtis es? quid illam autem iratam abs te deſtituis? GRVT. quid tu trux es.
ME. Quiſquis es, quicquid tibi nomen eſt, ſenex, ſummum Iovem
Deoſque deteſtor. SE. qua de re, aut quojus rei rerum omnium? GRVT. do teſtes. *V. E.* cui rei rerum, &c.

men à carendo. *Scalig.* Inde *caritores*, qui in Gloſſis Papiæ dicuntur *lanarii*, *qui lanam carunt*, *carpunt*, *dividunt*. Sic enim ibi legendum eſt. Vnde apparet *carpere*, quod in Mſſ. Pall. pro *carere* legi hic notant eruditi, non niſi gloſſam eſſe 𝔗 *carere*. Porro nobis ejuſmodi caritores *Kaerders* etiam dicuntur. *Boxhorn*.

DISSERTATIS.] *Diſſertatis* hic non habet locum. Non enim ſenex audierat diſſertantes inter ſe aut altercantes. *Diſſentatis* Meurſii, pro *diſſentitis*, ab antiquo *diſſento*, inſolentius eſt, quam ut à me aſſenſum poſſit impetrare. Legendum puto; *Quid vos diſcernatis ut ſciam. Quid* pro quare. *Diſcernere* eſt dividere. Vnde *diſcrimen*, quo res dividuntur. Cum igitur ſenex videret Menæchmum ab uxore deſtitiſſe, quomodo ſupra loquitur, hic merito quærit. Dic mihi iſtuc, Menæchme, ut ſciam quare, qua de cauſſa vos diſcernatis, dividatis, qui conjunctiſſimi eſſe debebatis. *Boxhorn*.

RERVM OMNIVM.] Hæc inepta ſunt, & inepte Lambinus interpretatur tanquam vellet ſenex, cujus rei ex omnibus rebus cauſſa Deos deteſtaris, id eſt, adeo teſtaris. Vt ſenex Menæchmi ſermonem interrupit, ita factum eſt, ut facile perſona exciderit. Scribe;

--- *Summum Iovem*
Deoſque deteſtor. SE. *qua de re, aut cujus rei?* ME. *rerum omnium,*
Me neque iſti male feciſſe mulieri &c.

Illa *rerum omnium* conſtrue & conjunge cum illis, ſermone ſenis interruptis, *ſummum*

ME. *Me neque iſti male feciſſe mulieri, quæ me arguit*
Hanc domo ab ſe ſurripuiſſe, atque abſtuliſſe dejerat.
Si ego intra ædeis hujus unquam, ubi habitat, penetravi pedem,
Omnium hominum exopto ut fiam miſerorum miſerrumus.
SE. *Sanuſne, qui iſtuc exoptes, aut neges te unquam pedem*
In eas ædes intuliſſe, ubi habitas, inſaniſſume?
ME. *Tun' ſenex ais habitare me hîc in hiſce ædibus?*
SE. *Tu negas?* ME. *nego hercle vero.* MV. *nimio hæc impudenter negas.*
Niſi quo nocte hac emigraſti. SE. *concede hac, filia.*
Quid tu ais? num hinc emigraſti? ME. *quem in locum, aut ob rem, obſecro?*

DOVZ. quem in locum autem obſecro?

SE. *Non edepol ſcio.* MV. *profecto ludit te hic.* SE. *non tu te tenes?*
Iam vero, Menæchme, ſatis jocatus es: nunc hanc rem age.
ME. *Quæſo quid mihi tecum eſt? unde, aut quis homo tu es? quid feci ego*
Tibi, aut adeo iſti, quæ mihi moleſta eſt quoquo modo?
MV. *Viden' tu illi oculos virere? ut viridis exoritur color*

ELMENHORST. oculos urier.

Ex temporibus atque fronte! ut oculi ſcintillant! vide.
ME. *Quid mihi melius eſt, quam quando illi me inſanire prædicant,*

ſummum Iovem Deoſque deteſtor, nempe rerum omnium, ſcilicet moderatores, inſpectores. *Dii rerum omnium* dicuntur ut *domini rerum*. Nihil elegantius, &, niſi fallor, certius. *Boxhorn.*

NON TV TE TENES?] Iubet tacere ac quieſcere filiam Senex: ipſe ſolus ſcilicet ſerio opus executurus: *Tene te*, id eſt, abſtine, cohibe. Caſ. act. 3. 2. *Vix teneor, quin quæ decent te, dicam.* Gruter.

VIDEN' TV ILLI OCVLOS VIRERE?] Nihil mutandũ. Virere eſt lucere, & ſic *virens flamma* Horatio & apud Homerum, φλὸξ ἐμαράνθη, flamma marceſcit, quæ quaſi *virere* deſinit. Nam & *virere* pro ἀνθεῖν, quod verbi & flammæ tribuunt Græci pariter ac Latini poëtæ. Vt *florentia lumina flammis*, & ἀνθέουσα φλὸξ, & color ἀνθηρός. Nec obſtat quod ſequitur, ut *oculi ſcintillant*, plus eſt enim ſcintillare quam virere vel lucere. At viridis color qui ex temporibus & fronte exoritur non eſt mutandus in iridis colorem. Cæruleum intelligit & glaucum, quem *olivaſtrum* vulgo vocant, qui color eſt morboſorum. Fortaſſean & virere oculos dixerit, cum albus in oculis viridi illo colore inficitur, vel glauco ex morbo vel animi paſſione violenta. Hæc explicanda ſane non mutanda. Libri enim omnes meliores ac vetuſtiores ſic habent. *Salmaſ.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Ego me aſſimulem inſanire, ut illos à me abſterream?
MV. *Vt pandiculans oſcitatur! quid nunc faciam, mi pater?*
SE. *Concede huc, mea nata, ab iſtoc quam potes longiſſume.*
ME. *Evoe, Evie, Bromie, quo me in ſilvam venatum vocas?* BVCH. Evoie.
Audio: ſed non abire poſſum ab his regionibus:
Ita me illa ab læva rabioſa fœmina obſervat canis,
Poſt autem illic hircus alius, quin ſæpe ætate in ſua
Perdidit civem innocentem falſo teſtimonio.
SE. *Væ capiti tuo!* ME. *ecce Apollo mihi ex oraculo imperat,*
Vt ego illi oculos exuram lampadibus ardentibus.
MV. *Perii, mi pater! minatur mihi oculos exurere.*
ME. *Hei mihi, inſanire me ajunt, ultro cum ipſi inſaniunt.*
SE. *Filia, heus.* MV. *quid eſt? quid agimus?* SE. *quid ſi ego huc ſeruos cito?*
Ibo, adducam, qui hunc hinc tollant, & domi devinciant,
Priuſquam turbarum quid faciat amplius. ME. *enimvero, niſi*
Occupo aliquid mihi conſilium, hi domum me ad ſe auferent.
Pugnis me vetas in hujus ore quicquam parcere?
Ni jam ex meis oculis abſcedat in malam magnam crucem,
Faciam, quod jubes, Appollo. SE. *fuge domum, quantũ pote'ſt.*
Ne hic te obtundat. MV. *fugio. amabo, obſerva iſtũc, mi pater,*
Ne quo hinc abeat. ſumne ego mulier miſera, quæ illæc audio!
ME. *Haud male illanc amovi. nunc hunc impuriſſumum,*
Barbatum, tremulum, Titanum, Cygno prognatum patre: MEVRS. tithonum. COL. cygno qui cluet patre.

VT PANDICVLANS OSCITATVR!] Feſtus: *Pandiculari dicuntur, qui toto corpore oſcitantes extenduntur: eo quod pandi fiunt.* Iam, *oſcitatio* eſt, oris citatio & diductio. Gloſſarium; [*Oſcitatur* χασμᾷ]. *Taubman.*

EVOE, EVIE, BROMIE.] Quia Menæchmus ſe furere & bacchari ſimulat, uſurpat vocabula, quibus bacchantes utebantur. *Evói*, interjectio eſt ὀργιασμοῦ, *evoë*. *Evius* & *Bromius* ſunt Bacchi nomina. *Lambin.*

PVGNIS ME VETAS &c.] Hæc iterum clare loquitur: ut eos terreat. Vetaſne, ô Apollo, me quicquam meis pugnis in hujus mulieris ore parcere?

TREMVLVM, TITANVM.] Melius hic fortaſſe legi poſſet, *Tithonum*, qui ad extremam ſenectutem vixit, adeo ut emori non poſſet, quamvis omnibus ſenii decrepiti malis vexaretur. Non iſte quidem cygno prognatus patre quem aurora adamavit, ſed hic homo non pro ſano loquitur. Cum enim inſaniam ſimulet, ea dicit de induſtria quæ inſani hominis ſunt. *Salmaſ.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Ita mihi imperas, ut ego hujus membra, atque oſſa, atque artua
Cominuam illo ſcipione, quem ipſe habet. SE. *dabitur malum,*
Me quidem ſi attigeris, aut ſi propius ad me acceſſeris.
ME. *Faciam quod jubes; ſecurim capiam ancipitem, atque hunc ſenem*
Exoſſabo, dein' dedolabo aſſulatim viſcera.
SE. *Enimvero illud præcavendum eſt, atq; accurandum mihi:*
Sane ego illum metuo, ut minatur, ne quid malefaxit mihi.
ME. *Multa mihi imperas, Apollo: nunc equos junctos jubes*
Capere me indomitos, feroces: atque in currum inſcendere.
Vt ego hunc proteram leonem Getulum, olentem, edentulum. (I. GVL. leonem vetulum.)
Iam adſtiti in currum: jam lora teneo: jam ſtimulum in manu eſt.
Agite equi, facitote ſonitus ungularum appareant
Curſu celeri: facite inflexa, aſit pedum pernicitas.
SE. *Mihin' tu equis junctis minare?* ME. *ecce Apollo denuo;*
Me jubes facere impetum in eum qui ſtat, atque occidere.
Sed quis hic eſt, qui me capillos hinc de curru deripit?
Imperium tuum demutat atq; dictū. Apollinis. *V.E.* atq; edictum.

ARTVA.] Non obliquos caſus ver-[b]orum quartæ declinationis generis [n]eutrius reperiri inficior. Verum ſunt [i]ſti, non à rectis in *V*, ſed in *VS*. Nam [n]omina ejuſmodi olim utramque ha-[b]ebant terminationem. Contra itidem [q]uædam hodie in *VS*, ſolum efferun-[t]ur, quæ olim terminabantur in *V*. Tale [p]ro *artus*, *artu*; inde *artua* hoc loco: à [q]uo *deartuare* ſupra Capteiv. 3. 4. & 5. *[V]oſsius.*

DEDOLABO ASSVLATIM VISCERA.] [H]oc *minutatim* exponit Nonius. recte. [H]inc *aſſulæ marmoreæ* apud Vitruvium, τὰ ἐμπελεκήματα, ex marmore, dum [c]æditur, excuſſa. nec quicquam mu-[t]andum. Gloſſæ: ἀποπελεκῶ, *defomo*, [d]*edolo*. Vtrumque dicebatur *aſtula* & *aſ-[ſ]ula* pro eodem. ſic *merſus*, mertus: *fiſ-[ſ]us*, fiſtus: *fixus*, fictus & ſimilia. *Sal-[m]aſius.*

FACITE INFLEXA.] Sana omnino ſunt, *facite inflexu ſit pedum pernicitas*, modo disjunctim legatur, *in flexu*. Pernicitas equorum, præcipue curru cinctorum, in flexu maxime requirebatur. In flexu metæ inprimis neceſſaria fuit. *Salmaſ.*

QVI ME CAPILLO HINC DE CVRRV DERIPIT.] Alluſum ad Palladem Homericam, quæ Achillem capillis à pugna revocavit.

DERIPIT.] *Deripere*, eſt deorſum rapere & detrahere. *Diripere*, diverſe & in varias partes rapere, ut fit in expugnationibus urbium. *Popma.*

ATQVE DICTVM.] Apollinis oraculum *dictio* olim nuncupata. Pacuvius: *Flexa, non falſa, autumare dictio Delphis ſolet.* Ait, tortuoſa & obliqua eſſe oracula, non mendacia: unde & Apollo λοξίας. Accius, apud Herenn. lib. 2.

Aperte fatur dictio, ſi intelligas.

Et alio-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

SE. *Heu hercle morbum acrem ac durum! Dii voſtram fidem!*
Vel hic qui inſanit, quam valuit paulo prius!
Ei derepente tantus morbus incidit.
Ibo atque arceſſam medicum jam quantum poteſt.

ACTVS QVINTI SCENA TERTIA.

MENÆCHMVS Soſicles, *SENEX.*

IAmne iſti abierunt, quæſo, ex conſpectu meo,
Qui me vi cogunt, ut validus inſaniam?
Quid ceſſo abire ad navem, dum ſalvo licet?
Voſque omnes quæſo, ſi ſenex revenerit,
Ne me indicetis, qua platea aufugerim.
SE. *Lumbi ſedendo, oculi ſpectando dolent,*
Manendo medicum, dum ſe ex opere recipiat.
Odioſus tandem vix ab ægrotis venit.
Ait ſe obligaſſe crus fractum Aeſculapio,
Apollini autem brachium. nunc cogito,
Vtrum me dicam ducere medicum, an fabrum.
Atque eccum incedit, movet formicinum gradum. TAVB. move formicinum.

Et alioqui *Dicta* interdum juſſa ſunt: unde *Dictator*, & *dicto-audientes*: de quîs Varro lib 4. & 5. de L.L.

APOLLINIS.] *Apollinis* rectus olim caſus, pro *Apollo*. Verum hoc loco ajunt quidam, *Apollinis* eſſe vocandi caſum. Sed falluntur. Nam *tuum Apollinis imperium*, ait, ut Cicero Phil. 2. *Tuum hominis ſimplicis pectus.* Et in Maniliana *Tuum graviſſimi viri judicium.* Voſſius

OBLIGASSE CRVS FRACTVM ÆSCVLAPIO.] Quid ſit obligare crus fractum aut brachium Chirurgi ſciunt, ad quorum artem hoc pertinet. Græci ἐπιδεσμεῖν vocant. Vnde libri veterũ, Medicorum, περὶ ἐπιδεσμῶν. Sed hic deridiculi gratia glorioſum introducit medicum, qui ſe jactat obligaſſe crus fractum Æſculapio, bracchium Apollini, quaſi ipſi medicinæ auctores dii ipſius cura opus habuerint. Veteres medici etiam fuere χειρουργοί. De Æſculapio & Apolline, quod auctores medicinæ fuerint, res nota. *Salmaſ.*

MOVET FORMICINVM GRADVM.] Formicarum gradus minutiſſimus eſt ac ſpiſſiſſimus, atque ideo tardus. Multum quidem movent, ſed parum promovent. Pari forma dixit Catullus Carmin. 39. *incedere myrmice*, & Martial *Cruſculum formicæ.* Muret.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

ACTVS QVINTI SCENA QVARTA.

MEDICVS, SENEX.

QVid eſſet illi morbi dixeras? narra ſenex.
Num larvatus, aut cerritus? fac ſciam.
Num eum veternus, aut aqua intercus tenet?
SE. Quin ea de cauſſa duco, ut id dicas mihi,
Atque illum ut ſanum facias. ME. perfacile id quidem eſt.
Sanum futurum, meâ ego id promitto fide.
SE. Magnâ cum curâ ego illum curari volo.
ME. Quin ſuſpirabo plus ſexcenties in die:
Ita ego illum cum cura magna curabo tibi.
SE. Atque eccum ipſum hominem. ME. obſervemus, quam rem agat. *Alii*, rem gerat.

ACTVS QVINTI SCENA QVINTA.

MENÆCHMVS Surreptus, SENEX, MEDICVS.

EDepol næ hic dies pervorſus atque advorſus mihi obtigit:
Quæ me clam ratus ſum facere, ea omnia fecit palam
Paraſitus, qui me complevit flagitii & formidinis:
Meus Vlyſſes, ſuo qui regi tantum concivit mali.
Quem ego hominem, ſi quidem vivo, vita devolvam ſua. *Mſſ.* evolvam. PASS. ſolvam.
Sed ego ſtultus ſum, qui illius eſſe dico, quæ mea ſit.

LARVATVS, AVT CERRITVS.] Feſtus: *Larvati, ſunt furioſi & mente moti: quaſi larvis & ſpectris exterriti.* De *Cerritis*, V. N. Amph. 2.2. ỽſ. 144.

QVIN SVSPIRABO PLVS SEXCENTIES IN DIE.] Qui ſæpius & celerius ultro citroque commeant & diſcurſant rei alicujus curandæ cauſſâ, ſuſpirant, ſuſpiria alte petunt. Dicit igitur hic medicus, ſe magna cum cura inſanum curaturum, quin ad eum inviſurum, eaque de cauſſâ ſuſpiraturum plus ſexcenties in die. Hæc genuina eſt hujus loci ſententia. *Boxhorn.*

MEVS VLYSSES.] Quo utebar conſiliario & adminiſtro, ut Agamemnon Vlyſſe ad Trojam.

VITA DEVOLVAM SVA.] A Parcarum fuſis aut ſtamine puto ſumptum. Virgil. 4. Georg.

Carmine quo captæ, dū fuſis mollia penſa
Devolvunt. Boſius.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Meo cibo & ſumptu educatus eſt : anima privabo virum.
Condigne autem hæc meretrix fecit, ut mos eſt meretricius.
Quia rogo pallam, ut referatur rurſum ad uxorem meam,
Mihi ſe ait dediſſe. heu edepol, næ ego homo vivo miſer!
SE. *Audin' quæ loquitur?* MED. *ſe miſerum prædicat.* SE. *adeas velim.*
MED. *Salvos ſis, Menæchme, quæſo cur apertas brachium?*
Non tu ſcis, quantum iſti morbo nunc tuo facias mali.
ME. *Quin tu te ſuſpendis?* MED. *ecquid ſentis?* ME. *quid ni ſentiam.*
MED. *Non poteſt hæc res ellebori jugere obtinerier.*
Sed quid ais, Menæchme? ME. *quid vis?* MED. *dic mihi hoc, quod te rogo.*
Album, an atrum vinum potas? ME. *quin tu is in malam cru- (cem.*
SE. *Iam hercle occeptat inſanire primulum.* ME. *quin tu me interrogas,*
Purpureum panem, an puniceum ſoleam ego eſſe, an luteum?
Soleamne eſſe avîs ſquamoſas, piſcîs pennatos? SE. *papæ,*
Audin' tu, ut deliramenta loquitur? quid ceſſas dare
Potionis aliquid, priuſquam percipit inſania?
MED. *Mane modo: etiam percontabor.* SE. *alia occidis fabula.*
MED. *Dic mihi hoc etiam : ſolent tibi unquam oculi duri fieri?*

PAR. percitus inſania?

ECQVID SENTIS?] Ridiculum eſt, ita Medicum rogare. & Menæchmus nimis molliter reſpondeat; ſi illud ab eo quæſitum. Quin tu perſonas ita reſtituas : SE. *ecquid ſentis?* MED. *quidnî ſentiam? Non pot.* Acidal.

ELLEBORI IVGERE.] Non poteſt hujus ægri ſanitas tanta ellebori copia obtineri, quanta ex agri jugere meti poteſt. Simile Hor. illud 2. Sat. 3.

Danda eſt ellebori multo pars maxima avaris :
Neſcio an Anticyram ratio illis deſtinet (omnem.

PERCIPIT.] Id eſt, penitus capit. Ter. Eun. *urbis odium me percipit.* ubi τὸ *per* αὐξητικὸν eſt.

ETIAM PERCONTABOR.] Lego:
---- Etiam percontabor alia. SE. *occidis fabulans.*

Cum alia etiam percontari velle diceret Medicus, gravatur hoc Senex: &, occidis hominem, inquit, tuis fabulis : ad vulgi dictum forte alludens, quo Medicus garrulus fertur alter ægroto morbus. *Acidal.* Malim retinere quod in Mſſ. eſt, poſt *alia* poſita rogantis nota. Senex ergo dicit. *Alia?* Viſne tu adhuc plura & alia, percunctari? Profecto fabula, nimium fabulando & percunctando eum occidis. *Boxhorn.*

OCVLI DVRI FIERI?] Ne hoc quidem temere quærit Medicus. eorum, quos atra bilis vexat, corpora conſtat fieri extrinſecus duriora, propter atræ bilis naturam, quæ ſicciſſima & calidiſſima eſt : inprimis oculi, qui ſunt textura præditi rariſſima, parteſque corporis ſunt infirmiſſimæ. Etiam hæc inſaniæ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

ME. *Quid? tu me locuſtam cenſes eſſe, homo ignaviſſume?*
MED. *Dic mihi an unquam tibi inteſtina crepant, quod ſentias.*
ME. *Vbi ſatur ſum, nulla crepitant: quando eſurio, tum crepant.*
MED. *Hoc quidem edepol haud pro inſano verbũ reſpondit mihi*
Perdormiſcin' uſque ad lucem? facilen' tu dormis curans?
ME. *Perdormiſco, ſi reſolvi argentum, quoi debeo.*
Qui te Iuppiter dîque omnes, percontator, perduint.
MED. *Nunc homo inſanire occeptat. de illis verbis cave tibi.*
SE. *Immo modeſtior nunc quidẽ eſt de verbis, praut dudum fuit.*
Nam dudum uxorem ſuam eſſe ajebat rabioſam canem.
ME. *Quid ego dixi?* SE. *inſanis, inquam.* ME. *egone?* SE. *tu iſtic, qui mihi*
Etiam me junctis quadrigis minitatu's proſternere;
Egomet hæc te vidi facere, egomet hæcce te arguo.
ME. *At ego te ſacram coronam ſurripuiſſe Iovi ſcio;*
Et ob eam rem in carcerem te eſſe compactum ſcio.
Et poſtquam es emiſſus, cæſum virgis ſub furcâ ſcio.
Tum patrem occidiſſe, & matrem vendidiſſe, etiam ſcio.
Satin' hæc pro ſano maledicta maledictis reſpondeo? ACID. ſatin' hoc pro ſano? mal. &c.
SE. *Obſecro hercle, medice, propere, quicquid facturus, face.*
Non vides hominem inſanire? MED. *ſcin' quid facias optumum?*
Ad me ut face deferatur. SE. *itan' cenſes?* MED. *quippe ni?*
Ibi meo arbitratu potero curare hominem. SE. *age ut lubet.*

iæ ſigna ab Ariſtotele probantur. *Vict.*

CVRANS?] Præfero lectionem quæ n quibuſdam editionibus comparet, *acilene tu dormis cubans.* Id verſus etiam oſtulat. Quidam etiam ſedentes dorm.unt. *Salmaſ.*

ME LOCVSTAM CENSES?] Locuſtæ um de inſectorum genere ſint, palperis carent: idcirco duriſſ. ſunt oculis. *Ariſt.* 2. de Part. Anim. & *Plin.* lib. 1. 37. *Taubmann.* Fere ad verbum; Ἠρέ με ἀττελεβόφθαλμον ὄντα νοεῖς ὦ πίτειπτε; qua voce in Sphingocatione uſus fuerat Eubulus. Duris autem oculis, hoc eſt, σκληροφθάλμους locuſtas eſſe, notum eſt. *Heinſius.* Porro cum non tam ignavia, quam imperitia Medico hic exprobretur, non *homo ignaviſsime*, ut vulgo, ſed *ignariſsime*, hic legendum puto. *Boxhorn.*

CORONAM SVRRIPVISSE SCIO IOVIS.] Quod Petilius quidam dicitur feciſſe, qui ex eo dictus eſt *capitolinus.* Lambin.

CAESVM VIRGIS.] Non enim ad mortem ſemper cæſi. *Lipſ.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

MED. *Elleborum potabis ſaxo aliquos viginti dies.* SCAL. aliquot viginti dies.

ME. *At ego te pendentem ſodiam ſtimulis triginta dies.*

MED. *I, arceſſe homines, qui illunc ad me deferant.* SE. *quot ſunt ſatis?*

MED. *Proinde, ut inſanire video, quatuor; nihilo minus.*

SE. *Iam hic erunt. aſſerva tu iſthunc, medice.* MED. *immo ego ibo domum,*

Ut parentur, quibus paratis opus eſt. tu ſervos jube hunc Mſſ. Pall. tuos ſervos jube hũc ad me &c.

Ad me ferant. SE. *jam ego illîc faxo erit.* MED. *ego abeo.*

SE. *Vale.*

ME. *Abiit ſocerus: abiit Medicus. nunc ſolus ſum. pro Iuppiter,*

Quid illuc eſt, quod me hîc homines inſanire prædicant!

Nam equidem poſtquam gnatus ſum, nunquam ægrotavi unum (diem.

Neque ego inſanio, neque ego pugnas neque lites cœpio. Mſſ. lites cupio.

Salvus ſalvos alios video: novi homines, alloquor.

An qui perperam inſanire me ajunt, ipſi inſaniunt?

Quid ego nunc faciam? domum ire cupio: at uxor non ſinit.

Huc autem nemo intromittit, nimis proventum eſt nequiter.

Hîc ergo uſque ad noctem: ſaltem credo, intromittar domum. PAR. hic ero.

ACTUS QUINTI SCENA SEXTA.

MESSENIO.

SPectamen bono ſervo, id eſt, qui rem herilem

Procurat, videt, collocat, cogitatque,

Ut abſente hero, rem heri diligenter

Tutetur, quam ſi ipſe aſſit, aut rectius.

ALIQUOS VIGINTI DIES.] Valet, *circiter viginti dies.* Varro l. 1. de Re Ruſt. c. 2. in extr. *Si velis in convivio multum bibere, cœnareque libenter, ante eſſe oportet braſſicam crudam ex aceto, & poſt aliqua folia quinque.* Lambin.

SPECTAMEN BONO SERVO.] Δοκίμιον, probatio & experimentum boni ſervi. Conſtructio eſt, ut illa Mil. act. 3. ſcen. 1. *Eſſet his annona vilior.* Et poteſt videri reſpectum ad formulam antiquam, *Spectatus ſatis*, de ſervis. quo ſignificabatur, diu & bene ſerviiſſe.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Tergum quam gulam, crura quam ventrem oportet
Potiora eſſe, quoi cor modeſte ſitum eſt.
Recordetur id, qui nihili ſunt, quid iis pretii
Detur ab ſuis heris, ignavis, improbis
Viris; verbera, compedes, molæ, magna
Laſsitudo, fames, friguſque durum:
Hæc pretia ſunt ignaviæ.
Id ego male malum metuo; propterea bonum
Eſſe certum eſt, potius quam malum: nam magis multo
Patior facilius verba, verbera ego odi.
Nimioque edo libentius molitum, quam
Molitum præhibeo. propterea heri imperium
Exſequor bene, & ſedate ſervio;
Atque id mihi prodeſt; alii ſeſe ita ut in rem
Eſſe ducunt, ſint: ego ita ero, ut me eſſe oportet:
Metum ut mihi adhibeam, culpam abſtineam:
Heroque ut omnibus in locis ſim præſto.
SERVI, Qui culpa carent, & metuunt; ii
Solent eſſe heris utibiles. nam illi, qui nihil
Metuunt, poſtquam malum promeritum eſt, me-
tuunt, *V. E.* priuſquam.

TERGVM QVAM GVLAM &c.] Oportet ſervum tergo ſuo potius, quam gulæ conſulere; & cruribus potius quam ventri. Nam ſi officium negligat, futurum eſt, ut tergum quidem virgis cædatur, crura vero compedibus vinciantur. *Lambinus.*

CVI COR MODESTE SITVM EST &c.] Servus, cui animus modeſte affectus eſt, recordetur, quid ſervis nequam mercedis à ſuis heris perſolvatur: ſcil. verbera, compedes, piſtrina, ubi magna laſſitudo. *Lambin.*

PATIOR FACILIVS VERBA.] Qui *verba* hic accipiunt illa, quibus ſervos ſuos heri excipiunt, cum objurgant, nimis inepti ſunt. Non enim talia debentur ſervis bonis & frugi, qualem ſe eſſe ac manere velle hic profitetur Meſſenio. *Verba* hic ſunt, dicta, juſſa, imperia herilia. Dicit ſe illa, quamvis dura ſubinde & gravia, perpeti malle, quam immorigerum verbera. *Boxhorn.*

NIMIOQVE EDO LIBENTIVS MOLITVM, &c.] Nimio libentius edo, quod alii ſervi in piſtrina miſero labore moluerunt, quam ego aliis id, quod moleſte moluerim, edendum præbeo. *Lambin.*

METVM VT MIHI ADHIBEAM.] Quo ſc. deterritus in officio maneam. *Taubm.*

POSTQVAM MALVM PROMERITVM EST &c.] *Promeritum* hic & paſſive & in malam partem eſt poſitum, quod rarius; pro, *commeritum.* ſic & Amphitr. act. 2. 1. Donatus: *Promeruit, eſt, adjuvit, profuit: cui contrarium eſt, commeruit.* Sententia eſt: Nam illi, qui nullo metu afficiuntur, neque metu deterriti à culpa abſtinent, poſtquam malum commeruerunt, tum denique metuunt. *Lamb.*

Metuam ego haud multum quidem. prope eſt, quando
Herus, quod ſtrenue faciam, pretium exſolvet.
Ego hoc exemplo ſervio, tergo ut in rem eſſe arbitror.
Poſtquam in tabernam vaſa & ſervos collocavi, ut juſſerat,
Ita venio advorſum. nunc fores pultabo, adeſſe ut me ſciat.
Neque utrum ex hoc ſaltu damni ſalvom ſcio eliciam foras.
Sed metuo, ne ſero veniam, depugnato prælio.

ACTVS QVINTI SCENA SEPTIMA.

SENEX, MENÆCHMVS Surreptus, *LORARII, MESSENIO.*

PEr ego vobis Deos atque homines dico, ut imperium meum
Sapienter habeatis curæ, quæque imperavi atque impero,
Facite illic homo jam in medicinam ablatus ſublimis ſiet. Mſſ. ſublimem.
Niſi quidem vos voſtra crura aut latera nihili penditis,
Cave quiſquam, quod illic minitetur, voſtrum flocciſecerit.
Quid ſtatis? quid dubitatis? jam ſublimem raptum oportuit.
Ego ibo ad medicum: præſto ero illic, cum venietis. ME. *occidi!*
Quid hoc eſt negotii? quid illic homines ad me currunt, obſecro?
Quid voltis vos? quid quæritatis? quid me circumſiſtitis?
Quo rapitis me? quo fertis me? perii! obſecro voſtram fidem:
Epidamnienſis ſubvenite cives. quin me mittitis?
MES. *Pro dî immortales, obſecro, quid ego oculis aſpicio meis?*

NEQVE VTRVM &c.] Douza legit: *Neque ut eum ex hoc ſaltu damni &c.* & *ſaltum damni* accipit quemadmodum, *montes mæroris, montes mali.* Sed longe diſtat à vulgata lectione. Quod habet V. Cod. *Vtque meum ex hoc ſaltem Epidamno alvum eluam amphora.* Alludit ad *damnum* heri, quod datura eſſet Erotium, & *Epidamnum* civitatem in qua erant. Videtur autem cupere in eo heri damno, ſaltem participem fieri prandii, ad quod acceptus fuerat Menæchmus ab Erotio; quod ut ſupra ſæpius, ita & hic μεταφορικῶς prælium vocat. *Meum alvum*, maſculine, ſic alibi:

Cum has herbas in ſuum alvum congerunt.

Et Accius in Annal. teſte Nonio, *alvus quam frigidiſſimus. Depugnato prælio*, hoc eſt, finito prandio, & ſublatis menſis, ut jam nihil ſit quod bibam, quo alvum meum eluam. *Diſſald.*

IN MEDICINAM.] V. N. Epid. 2. 2. CRVRA AVT LATERA.] Niſi quidem vos veſtra crura compedibus vinciri, aut latera virgis cædi velitis. *Lamb.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Herum meum indigniſſume neſcio qui ſublimem ferunt.
ME. *Ecquis ſuppetias mihi audet afferre?* MES. *ego, here, audaciſſume.*
O facinus indignum & malum, Epidamni cives herum
Meum hîc in pacato oppido
Luci deripier in via, qui liber ad vos venerit!
Mittite iſtunc. ME. *obſecro te, quiſquis es, operam ut des mihi,*
Neu ſinas in me inſignite fieri tantam injuriam.
MES. *Immo & operam dabo, & defendã, & ſubvenibo ſedulo.*
Nunquam te patiar perire: me perire eſt æquius.
Eripe oculum iſti, ab humero qui te tenet, here, te obſecro.
Hiſce ego jam ſementem in ore faciam, pugnoſque obſeram.
Maxumo hodie malo, hercle, voſtro iſtunc fertis. mittite.
ME. *Teneo ego huic oculum.* MES. *face ut oculi locus in capite appareat.*
Vos ſceleſti, vos rapaces, vos prædones. LO. *periimus!*
Obſecro hercle MES. *mittite ergo.* ME. *quid me vobis tactio eſt?*
Pecte pugnis. MES. *agite, abite, fugite hinc in malam crucem.*
Hem tibi etiam, quia poſtremus cedis, hoc præmii feres.
Nimis autem bene ora commentavi, atque ex meâ ſententiâ.
Edepol, here, næ tibi ſuppetias tempore adveni modo.
ME. *At tibi dî ſemper, adoleſcens, quiſquis es, faciant bene.*
Nam abſque te ſi eſſet, hodie nunquam ad Solem occaſum viverem.

LVCI DERIPIER.] Singula habent emphaſin, *pacato opido: luci: in via: liber*. Taubmann.

FACE VT OCVLI LOCVS IN &c.] Fac ut oculus ei ſit erutus. *Lambin.*

PECTE PVGNIS.] *Pectere* eſt multare. hinc *depectere, circumpectere,* malum aut infortunium alteri dare. Terent. Heautont. *Depexere* & *Exornare* jungit, ---- *adeo exornatum dabo, Adeo depexum &c.* Gruter. Interim notandum, hiſtriones iſtos ſerio male multatos. deque eis Iuvenal. Sat.10. ---- *ridere poteſt quis Mamercorum alapas. quanti ſua vulnera vendant Quid refert?* carpit enim nobiles qui ſua voluntate ſipario ſe locant, & pulpita ſponte conſcendunt, perſonam qualemcumque ſuſtinentes. ita & apud Terent. Adelph. 2. 1. *pugnis male excipitur Sannio.* Taubm.

BENE ORA COMMENTAVI.] Fortaſſe melius ſcriberetur una litera dempta, *ora commetavi.* Qui metas ponebant & metabantur agrum, variis locis palos infigebant ad menſuras agendas; *Commetare* autem pro *Commetari.* Salmaſ. Si cui lectionem vulgatam tueri placeat, haud incommodam ex ea ſententiam eruet, ſi *commutare* ſimpliciter accipiat pro deformare ora, vulneribus nempe. Neque certe aliud hic quærendum. *Boxhorn.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

MES. *Ergo edepol, ſi recte facias, here, me mittas manu.*
ME. *Liberem ego te?* MES. *verum, quandoquidem, here, te ſervavi.* ME. *quid eſt?*
Adoleſcens, erras. MES. *quid, erro?* ME. *per Iovem adjuro patrem,*
Me herum tuum non eſſe. MES. *non taces tu?* DE. *non mentior.*
Nec meus ſervos unquam tale fecit, quale tu mihi.
MES. *Sic ſine igitur, ſi tuum negas me eſſe, abire liberum.*
ME. *Meâ quidem hercle cauſſâ liber eſto, atque ito quo voles.*
MES. *Nempe jubes?* ME. *jubeo hercle, ſi quid imperii eſt in te mihi.*
MES. *Salve mi patrone.* SERV. ALIVS. *cum tu liber es, Meſſenio, Gaudeo.* MES. *credo hercle vobis. ſed, patrone, te obſecro.*
Ne minus imperes mihi, quam cum tuus ſervos fui.
Apud te habitabo, & quando ibis, una tecum ibo domum.
ME. *Minime.* MES. *nunc ibo in tabernam: vaſa & argentum tibi*
Referam. recte eſt obſignatum in vidulo marſupium
Cum viatico, id tibi jam huc afferam. ME. *affer ſtrenue.*
MES. *Salvom tibi item ut mihi dediſti, reddibo. hîc me mane.*
ME. *Nimia mira mihi quidem hodie exorta ſunt multis modis.* Mſſ. miris modis.
Alii me negant eum eſſe qui ſum, atque excludunt foras.
Etiam hic ſervom eſſe ſe meum ajebat, quem ego emiſi manu.
Is ait ſe mihi allaturum cum argento marſupium:
Id ſi attulerit, dicam ut à me abeat liber quo volet:
Ne tum, quando ſuus factus ſit à me argentum petat.
Socer & medicus me inſanire dicebant. quid ſit, mira ſunt. Diss. quicquid ſit.
Hæc nihilo mihi eſſe videntur ſecius, quam ſomnia.
Nunc ibo intro ad hanc meretricem: quanquam ſuccenſet mihi,
Si poſſum exorare ut pallam reddat, quam referam domum.

SIC SINE IGITVR.] Quindecim verſus ſequentes varie tranſpoſiti ſunt in Mſſ. Camer.

SECIVS QVAM SOMNIA.] Hunc locum *Varro* olim in *Plautinis Quæſtionibus* ſic explicavit: *Nihilo magis narranda eſſe, quam ſi ea eſſent ſomnia.* Gloſſ. *Secus, aliter, unde ſecius.* Boxhorn.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

ACTUS QUINTI SCENA OCTAVA.

MENAECHMUS Soſicles, MESSENIO.

MEn' hodie uſquam conveniſſe te audax audes dicere,
Poſtquam advorſum mihi imperavi, ut huc venires? MES. quin modo.
Eripui, homines quia te ferebant ſublimem quattuor,
Apud haſce ædeis; tu clamabas Deûm fidem atque hominum omnium.
Quom ego accurro, teque eripio, vi pugnando, ingratiis.
Ob eam rem, qui te ſervavi, me amiſiſti liberum.
Quom argentum dixi me petere, & vaſa: tu, quantum pote'ſt,
Præcucurriſti obviam, ut quæ feciſti, inficias eas.
ME. liberum ego te juſſi abire? MES. certo. ME. quoi certiſſumum'ſt.
Mepte potius fieri ſervom, quam te unquam emittam manu.

Mſſ. quantum potes.

ACTUS QUINTI SCENA NONA.

MENAECHMUS Surreptus, MESSENIO, MENAECHMUS Soſicles.

SI voltis per oculos jurare, nihilo hercle eâ cauſſâ magis
Facietis, ut ego hodie abſtulerim pallam & ſpinther, peſſumæ.

QUIN MODO ERIPUI, HOMINES.] Mire dictum, notant interpretes. Hinc ad mutanda aut trajicienda verba ſe accingunt. Decepit eos ignorata verbi, *eripere*, ſignificatio. Non uno loco id invenio uſurpatum, pro, disjicere, diſpellere. Quomodo & hic accipitur. Ita *lucem eripere & noctem quandam rebus offundere*, prim. de Nat. Deor. Cicero; *tenebras lucem eripere*, Silius lib. 10. *flammas eripere noctem*, idem lib. 11. *nubem, quæ mortales hebetat viſus*, alicui *eripere* Virgil. 11. Æneid. dixere. Ergo hæc ſic diſtingue; *quin modo eripui homines, qui te ferebant ſublimem quatuor*. Depuli, in fugam conjeci modo homines quatuor, qui te ſublimẽ ferebant. *Boxh.*

ME PETERE.] E taberna diverſoria.

SI VULTIS PER OCULOS.] Etſi per oculos velitis jurare, nihilo magis tamen efficietis, ut ego palam & ſpinther abſtulerim. Alloquitur Erotium & ejus Ancillam. Et hic incipit ἀναγνωρισμός. *Lambin.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

ME. *Pro Dii immortales, quid ego video?* M. SO. *quid vides?*
ME. *ſpeculum tuum.*
M. SO. *Quid negotii eſt?* ME. *tua eſt imago: tam conſimilis eſt quam poteſt.*
M. SO. *Pol profecto haud eſt diſsimilis, meam cum formam noſcito.*
M. SV. *O adoleſcens, ſalve, qui me ſervaſti, quiſquis es.*
ME. *Adoleſcens quæſo hercle loquere tuum mihi nomen, ni piget.*
M. SV *Non edepol ita promeruiſti de me, ut pigeat quæ velis.*
Mihi eſt Menæchmo nomen. M. SO. *immo id eſt edepol mihi.*
M. SV. *Siculus ſum Syracuſanus.* M. SO. *ea domus & patria eſt mihi.*
M. SV. *Quid ego ex te audio?* M. SO. *hoc quod res eſt.* ME. *novi quidem hunc, herus eſt meus.*
Ego quidem hujus ſervos ſum, ſed eſſe hujus me credidi.
Ego hunc cenſebam eſſe te, huic etiam exhibui negotium.
Quæſo ignoſcas, ſi quid ſtulte dixi, atque imprudens tibi.
M. SO. *Delirare mihi videre, non commeminiſti ſimul*
Te hodie mecum exire è navi? ME. *enimvero æquom poſtulas.*
Tu mihi herus es: tu ſervom quæro: ſalveto tu: tu vale.
Hunc ego eſſe ajo Menæchmum. M. SV. *at ego me.* M. SO. *quæ hæc eſt fabula?*
Tu es Menæchmus? M. SV. *me eſſe dico, Moſcho prognatum (patre.*
M. SO. *Tun' à meo patre es prognatus?* M. SV. *immo equidem adoleſcens, tuum*

NON AEDEPOL ITA PROMERVISTI DE ME, &c.] Cum me è manibus ſervorum, qui me ſublimem rapiebant, eripuiſti, non ita ſane de me promeritus es, ut pigeat me quidquam facere, quod tu velis. Sic infra eadem fabula, *Promeruiſti, ut ne quid ores, quod voles quin impetres.* Lambin.

EGO HVNC CENSEBAM ESSE TE.] Ego hunc, qui herus meus non eſt, putabam eſſe te, qui herus meus es. Sed attendat lector, uſque adhuc errare Meſſenionem, & eum putare eſſe herum ſuum, qui non eſt: eum, qui eſt, non putare. *Lambin.*

DELIRARE MIHI VIDERE.] Nunc errans Meſſenio in viam rectam ab hero revocatur, qui ſic ſervum reprehendit. Deſipere mihi videris Meſſenio: qui te ſervum meum eſſe neges: hujus eſſe dicas: an non meminiſti, te una mecum hodie è navi exire? *Lambin.*

IMMO EQVIDEM ADOLESCENS, &c.] Immo equidem, ô adoleſcens: quamvis dixerim, me Moſcho prognatum eſſe patre, ut ſum, non tamen tuum tibi patrem occupare aut præripere, æquum eſſe arbitror. Nam fieri poteſt, ut & ego Moſcho

Tibi neque occupare patrem, neque præripere poſtulo. (*cor.*
ME. *Dii immortales, ſpem inſperatam date mihi, quam ſuſpi-*
Nam niſi me animus fallit, hi ſunt gemini germani duo:
Nam & patrem & matrem commemorant pariter, qui fuerint
ſibi. (*non ambos volo.*
Sevocabo herum, Menæchme. M. SO. *AMBO, quid vis?* ME.
Sed uter voſtrum eſt advectus navi mecum? M. SV. *non ego.*

RECENT. uter veſtrum eſt huc advectus, &c.

M. SO. *At ego.* ME. *te volo igitur: huc concede.* M. SO. *con-*
ceſſi, quid eſt?
ME. *Illic homo aut ſycophanta, aut geminus eſt frater tuus.*
Namq; ego hominem homini ſimiliorē nunquam vidi alterum,
Neque aqua aquæ, neque lacte eſt lacti, crede mihi, uſquam ſi-
milius, (*ac patrem*
Quam hic tui eſt, tuque hujus. poſtea autem eandem patriam
Memorat, melius eſt nos adire, atque hunc percontarier.
M. SO. *Hercle quin tu me admonuiſti recte; & habeo gratiam.*
Perge operam dare obſecro hercle, liber eſto, ſi invenis
Hunc meum fratrem eſſe. ME. *ſpero.* M. SO. *& ego idem ſpe-*
ro fore.
ME. *Quid ais tu? Menæchmum, opinor, te vocari dixeras.*
M. SV. *Ita vero.* ME. *huic item Menæchmo nomen eſt, in Sicilia*
Te Syracuſis natum eſſe dixiſti; hic natus eſt ibi.
Moſchum tibi patrem fuiſſe dixti: huic itidem fuit.
Nunc operam poteſtis ambo mihi dare & vobis ſimul.
M. SV. *Promeruiſti, ut ne quid ores, quod velis, quin impetres.*
Tanquam ſi emeris me argento, liber ſervibo tibi.

Mſſ. tam quaſi me emeris arg.

ME. *Spes mihi eſt, vos inventuros fratres germanos duos*
Geminos, una matre natos, & patre uno die.
M. SV. *Mira memoras. utinam efficere, quod pollicitus, poſſies!*
ME. *Poſſum: ſed nunc coite. uterque id, quod rogabo, dicite.*

Moſcho patre natus ſim, ut ſum, & tu alio patre natus ſis, cui nomen Moſcho fuerit. *Lambin.*

NAM ET PATREM ET MATREM.] Leg. *Nam & patriam & patrem, &c.* Nulla enim facta eſt mentio matris. infra primum quæritur, & nominatur. & firmat hanc lectionem, quod ſervus idem ſtatim repetit: *poſtea autem eandem patriam ac patrem Memorat.* Lipſ.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

M. Sv. *Vbi lubet, roga: reſpondebo, nihil reticebo, quod ſciam.*
ME. *Eſt tibi nomen Menæchmus?* M. Sv. *fateor.* TAVEM. Menæchmo?
ME. *eſt itidem tibi?*
M. So. *Eſt.* ME. *patrem fuiſſe Moſchum tibi ais?* M. Sv. *ita vero.* M. So. *& mihi.*
ME. *Eſne tu Syracuſanus?* M. Sv. *certo.* ME. *quid tu?* M. So. *quippini?*
ME. *Optume uſque adhuc conveniunt ſigna, porro operam date.*
Quid longiſſume meminiſti, dic mihi, in patria tua?
M. Sv. *Cum patre ut abii Tarentum ad mercatum, tum poſtea*
Inter homines me deerrare à patre, atque inde avehi.
M. So. *Iuppiter ſupreme, ſerva me.* ME. *quid clamas? quin taces?*
Quot eras annos gnatus, cum te pater à patria avehit?
M. Sv. *Septuennis: nam tum dentes mihi cadebant primulum.*
Neque patrem unquam poſt illa ego vidi. ME. *quid? voſtrum patri* COLV. quid? vos tum patri.
Filii quot eratis? M. Sv. *ut nunc maxime memini, duo.*
ME. *Vter eratis, tun' an ille major?* M. Sv. *æque ambo pares.*
ME. *Quî poteſt?* M. Sv. *gemini ambo eramus.* M. So. *Dii me ſervatum volunt.* *(mihi,*
ME. *Si interpellas, ego tacebo.* M. So. *potius taceo.* ME. *dic*
Vno nomine ambo eratis? M. Sv. *minime. nam mihi hoc erat,*
Quod nunc eſt, Menæchmus: illum tum vocabant Soſiclem.
M. So. *Signa agnovi: contineri, quin complectar, non queo.*
Mi germane, gemine frater, ſalve, ego ſum Soſicles.
M. Sv. *Quomodo igitur poſt Menæchmo nomen eſt factum tibi?*
M. So. *Poſtquam ad nos renunciatum eſt, te & patrem eſſe mortuum.*

VOSTRVM PATRI FILII QVOT ERATIS?] *Voſtrum* Gen. diviſionis: & ſic explicandus: Ex vobis, quot eratis filii patri, ſcil. veſtro? *Lambin.* Lege; *vos tum.* Scalig.

TE ET PATREM ESSE MORTVVM.] Si hoc verum ſit, Comœdia tota probetur vana. Nam cur tantopere fratrem quæreret, ſi rumor *mortuum* potius quam *ſurreptum* attuliſſet? Immo Prologo clare dicitur; parentem eſſe emortuum, puerum vero ſubductum. Quare ſcribendum, *Poſtquam ad nos renunciatum eſt de te, & patrem eſſe emortuum.* Iſ. Pontanus.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Avos noſter mutavit: quod tibi nomen eſt, fecit mihi.
M. SV. *Credo ita eſſe factum, ut dicit. ſed mihi hoc reſponde.*
M. SO. *roga.*
M. SV. *Quid erat nomen noſtræ matri?* M. SO. *Theuſimarche.* M. SV. *convenit.*
O ſalve inſperate, multis annis poſt quem conſpicor,
Frater. M. SO. *& tu, quem ego multis miſeris laboribus,*
Vſque adhuc quæſivi, quemque ego eſſe inventum gaudeo.
ME. *Hoc erat, quod hæc te meretrix hujus vocabat nomine.*
Hunc cenſebat te eſſe, credo, cum vocat te ad prandium.
M. SV *Namq; edepol hîc mihi hodie juſſi prandium appararier,*
Clam meam uxorem, quoi pallam ſurripui dudum domo.
Eam dedi huic. M. SO. *hancne dicis, frater, pallam, quam ego habeo?*
M. SV. *Quomodo hæc ad te pervenit?* M. SO. *meretrix huc ad prandium*
Me abduxit; me ſibi dediſſe ajebat. prandi perbene:
Potavi, atque accubui ſcortum: pallam, & aurum hoc mihi dedit.
M. SV. *Gaudeo edepol, ſi quid propter me tibi evenit boni.*
Nam illa cũ te ad ſe vocabat, me eſſe credidit. LAMB. me te eſſe cred.
ME. *Nunquid me morare, quin ego liber, ut juſſiſti, eam?*
M. SV. *Optumum atq; æquiſſumum orat, frater: fac cauſſâ meâ.*
M. SO. *Liber eſto.* M. SV. *cum tu es liber, gaudeo Meſſenio.*
ME. *Sed meliore eſt opus auſpicio, liber perpetuo ut ſiem.*
M. SO. *Quoniam hæc evenerunt, frater, noſtrâ ex ſententiâ,*

FRATER M. SO. ET TV.] Si repetitum inrerponeretur verbum *Salve*, eſſet & oratio perfectior, & numeri pleniores; qui abſque hoc διαιρέσεσι ſunt explicandi. *Camer.*

SED MELIORE &c.] Lipſius lib. 13. ad Tacitum, Libertas ſeu Manumiſſio, inquit, duplex: Iuſta; Non juſta. *Iuſta,* quæ vindicta, cenſu, teſtamento data: *Non-juſta,* quæ inter amicos in conviviis; per epiſtolam. Iuſta illa qui manumiſſi, plane pleneque liberi: qui altera, vinclo adhuc quodam attinebantur ſervitutis. Scite ergo ob hunc iteratæ (hæ ſunt *iterationes*, quarum mentio Iuſtin. Novell. 78.) ſervitutis metum Meſſenio ſervus, qui inter amicos manumiſſus, ſubjicit. *Lambini* commentum ineptum: *Lipſii* nimis longe petitum. Certo certius eſt, Meſſenionem alludere ad id, quod ſupra quoque à putativo ſuo domino Menæchmo ſurrepto liber eſſe juſſus fuerat, & tamen poſtea à vero hero in ſervitutem retrahebatur. Ait igitur opus ſibi eſſe meliore auſpicio, quam paulo ante, cum etiam liber fiebat, ſed non diu. *Piſtor.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Inpatriam redeamus ambo. M. SV. *frater faciam, ut tu voles.*
Auctionem hîc faciam, & vendam quicquid eſt, nunc interim
Eamus intro, frater. M. SO. *fiat.* ME. *ſcitin' quid ego vos rogo?*
M. SV. *Quid?* ME. *mihi ut præconium detis.* M. SV. *dabitur.* ME. *ergo nunc jam*
Vis conclamari auctionem fore? quo die? M. SV. *die ſeptimi.*
ME. *Auctio fiet Menæchmi mane ſane ſeptimi.*
Venibunt ſervi, ſuppellex, fundi, ædeis, omnia
Venibunt, quiqui licebunt, præſenti pecunia.
Venibit uxor quoque etiam, ſi quis emptor venerit.
Vix credo tota auctione capiet quinquageſies.
Nunc ſpectatores valete, & nobis clare applaudite.

AVCTIO.] Vide notas Epid. 2. 2.

QVIQVI LICEBVNT.] Dicuntur autem res venales *licere*, & quæ certo pretio indicatæ ſunt. Contra, *liceri*. Mart. lib. 6. 66.

Parvo quum pretio diu liceret. Lambin.

VIX, CREDO, TOTA AVCTIONE &c.] Menæchmus vix, ut credo, ex omnibus bonis auctione venditis, rediget ſeſtertium quinquagies centum millia, id eſt, circiter centum quinquaginta aureorum noſtrorum millia. *Lambin.*

FINIS MENÆCHMORVM.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

M. Acci Plauti

MILES GLORIOSVS.

DRAMATIS PERSONÆ.

PYRGOPOLINICES, *miles.*
ARTOTROGVS, *paraſitus.*
PALÆSTRIO, *ſervos.*
PERIPLECTOMENES, *ſenex.*
SCELEDRVS, *ſervos.*
PHILOCOMASIVM, *meretrix.*
PLEVSIDES, *adoleſcens.*
LVCRIO, *puer.*
MILPHIDIPPA, *ancilla.*
ACROTELEVTIVM, *meretrix.*
PVER.
CARIO, *cocus.*

Ratio Nominum Camerarii.

Πυργοπολινίκης, *arrogans nomen: quo ſignificatur* munitionum & urbium victoria.

Ἀρτότρογος, *quaſi* panivorus.

Παλαιστρίων, *à palæſtra, hoc eſt,* ludo.

Περιπλεκτομένης, *nomen hoc ea forma factum, qua* Θηραμένης: *ſignificat* vim *quandã* pertinaciæ.

Σκέλεδρος, lenti & ſegnis *habet ſignificationem,* οἱονεὶ σκέλη ἔχων ἑδραῖα, *id eſt,* minus agiles pedes.

Φιλοκωμάσιον, comeſſationum amicam *notat.*

Πλευσίδης, *vero* navigator *eſt.*

Lucrio, *Græca forma nominis à* lucro λευκρίων: *niſi quis malit,* ἀπὸ τοῦ λοκροῦ, *quo vocabulo neſcio cujus gentis lingua* calvos *vocatos annotarunt, derivare.*

De Milphidippa *non invenio, quid faciam, ne de* Melphidippa *quidem, ut aliqui ſcripſerunt: etſi* μυλφὸν *ſignificare Græcis traditur* pilorũ in palpebris defluvium: *ut* Μυλφὶς & Μυλφιδίππη *fieri potuerit, qua forma fecêre* Ἐνίππην & Μεναλίππην.

Ἀκροτελεύτιον, *ſignificat proprie* finem verſus. [*Sibero* Ἀκροτελεύτιον *videtur dicta, quod* τὸ ἄκρον ἐπὶ τὴν τελευτὴν, *nempe actum ſupremum imponit Fabulæ.*]

Καρίων, *vel appellatione gentili,* ἀπὸ τῶν καρῶν, *vel denominatione* ἀπὸ τοῦ κάρου: *ita eſſet* ſomnolentus.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

ARGVMENTVM.

MEretricem ingenuam deperibat mutuo
Athenienſis juvenis. Naupactum is domo
Legatus abiit: miles in eandem incidit.
Deportat Epheſum invitam. ſervos Attici
Vt nunciaret domino factum, navigat,
Capitur, donatur illi captus militi.
Ad herum ut veniret Epheſum, ſcribit. advolat
Adoleſcens, atque in proxumo divortitur
Apud hoſpitem paternum. medium parietem
Perfodit ſervos, commeatus clanculum
Quâ foret amantum. geminam fingit: mulieris
Sororem ait eſſe. mox ei dominus ædium
Suam clientam ſolicitandum ad militem
Subornat. capitur ille, ſperat nuptias.
Dimittit concubinam, & mœchus vapulat.

ARGVMENTVM, ut quibuſdam videtur, PRISCIANI.

MEretricem Athenis Epheſum miles avehit.
I d hero dum amanti ſervos nunciare volt
L egato peregre, captu'ſt ipſus in mari,
E t illi eidem militi dono datu'ſt.
S uum arceſſit herum Athenis, & forat
G eminis communem clam parietem in ædibus,
L icere ut quiret convenire amantibus.
O bhærentes cuſtos hos vidit de tegulis.
R idiculus autem, quaſi ſit alia, luditur.
I temque impellit militem Palæſtrio,
O miſſam faciat concubinam, quando ei
S enis vicini cupiat uxor nubere:
V ltro abeat, orat, donat multa. ipſe in domo
S enis prehenſus, pœnas pro mœcho luit.

ALIVD

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

ALIVD ARGVMENTVM
CAMERARII.

IN hac Fabula hoc non ſolum ratione & arte factum eſſe à Poëta videri poſſit, quod reſpondet καταστροφὴ, id eſt, finis ad principium: ut maximæ gloriæ & intolerabilis cujuſdam faſtus exitus ſit turpis & pudendus. Eſt autem in hac Fabula præcipuum, pictura imperitæ ſuperbiæ: quam Poëta omnibus ſuis coloribus deformatam expreſſit: ut liceat hîc quaſi in ſpeculo contemplari ridiculam illam vanitatis imaginem, qua tument & efferuntur animi feroces hominum indoctorum, in aliqua præſertim Fortunæ benignitate. Hoc vitium peculiare eſt adoleſcentiæ: quod hæc ætas in quodam quaſi impetu decurrentis vitæ & in fiducia virium exſultare ſoleat, & efferri, atque eſſe indomita. Ideoque negat prudentiſſimus vir Ariſtoteles, idoneos eſſe juvenes ad præcepta virtutis. nam de voluntate & intelligentia illorum hæc quaſi cautibus impacta reſiliunt, neque poſſunt adhæreſcere, &c. Nomen Fabulæ eſt, *Miles Glorioſus*: de perſona & re factum. nam *Glorioſus* gloriatorem ſignificat: qui eſt ἀλαζών, oſtentator & vanus. Tale autem eſt genus hoc militare hominum, qualis & Terentianus Thraſo producitur, & alii à Plauto alibi. *Argumentum* Fabulæ hoc eſt. Avexerat amicam adoleſcentis Attici Miles. hoc factum indicare hero abſenti ſervus dum vult, capitur à piratis, & illi eidem forte Militi dono datur. ſtatim agnoſcit mulierem ſervus; negotium occultat: rem omnem hero ſuo Athenienſi litteris exponit: quid fieri oporteat, demonſtrat. Advenit ille adoleſcens Epheſum: ad ſenem hoſpitem vicinum Militis divertitur. Erat utriuſque domus paries communis, quo perforato copia fit amantibus congrediendi. Sed Militis alter ſervus, forte mulierem in amatoris complexu viderat. Id ne vidiſſe crederet, dolis ſervi Attici perficitur, qui illi perſuadet, adeſſe geminam herilis amicæ ſororem. Poſtea Militi perſuadetur, amari ipſum mirifice ab uxore ſenis vicini: itaque dimittit concubinam: & mox deprehenſus per inſidias, pro mœcho plectitur. Res geritur Epheſi.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

ACTVS PRIMI SCENA PRIMA.

PYRGOPOLINICES, ARTOTROGVS.

CVrate, ut ſplendor meo ſit clypeo clarior,
Quam Solis radii eſſe olim, cum ſudum'ſt, ſolent:
Vt, ubi uſus veniat, contra conſerta manu
Oculorum præſtringat aciem in acie hoſtibus.
Nam ego hanc machæram mihi conſolari volo,
Ne lamentetur, neve animum deſpondeat;
Quia ſe jampridem feriatam geſtitem,
Quæ miſera geſtit fratrem facere ex hoſtibus.
Sed ubi Artotrogus? AR. *hîc eſt. ſtat propter virum*
Fortem atque fortunatum, & formâ regiâ;
Tum bellatorem. Mars haud auſit dicere, MEVRS. cum quo bellator.
Neque æquiparare ſuas virtutes ad tuas.
PY. *Quemne ego ſervavi in campis Gurguſtidoniis.*

OLIM.] Forte ſcribendum hoc loco; *Coilum cum ſudum eſt. Coilum* pro cœlum, ut *proilium* pro prælium dixiſſe veteres notum eſt. *Boxhorn.* Eſt Adverbium omnium horarum ac temporum. Aſinaria act. 3. ſc. 3. ℣ſ. 126. *an quid eſt olim homini ſalute melius?* Grut.

PRAESTRINGAT ACIEM.] Vnice hoc rectum eſſe, quamvis *Lambinus* contra nitatur, docet vel ſolus *Aſconius Pedianus*, digniſſimus cui credatur, in re longe majori, ad illud Cicer. *Præſtringat aciem:* Vel à præſtigiatoribus, inquit, tranſtulit verbum; vel à tironibus, qui ignari & rudes pugnæ etiam vano armorum ſonitu terrentur præſtrictis luminibus. Si à præſtigiatoribus *præſtringo*, non ab antiquo verbo *ſtinguo*, deducitur: ſi à *præſtringo*, ſtricturæ; *præſtringo*, non *præſtringuo* dicendum: alioqui *ſtincturas* vel *ſticturas* diceremus. quod quis ferat. *Delrius.*

MIHI.] Παρέλκ. Terent. Phorm. *Qui mihi, ubi ad uxores ventum eſt, tum fiunt ſenes.* Ad quæ Donatus: *Eleganter inſertum* Mihi: *ut in Heaut. Is mihi ubi adbibit plus paulo ſua quæ narrat facinora!*

FRATREM FACERE.] Quidquid dicant de antiqua librorum lectione *fratrem*, & quomodocunque eam exponant, non poteſt ſatisfacere & mendoſa omnino videtur. Qui ex loco Arnobiano eam confirmant alibi errare oſtendam & vitium vitio confirmare. *Factum* igitur probo. Eo ſenſu & Theophraſtus, *ζωμὸν πολιὸν ποιεῖν* dixit. Facere ſanguinem Livius, ut & Ovidius, *Et queritur facti ſanguinis eſſe parum.* Non poteſt ferri lectio *fratrem facere* in hoc Plautino loco, ſed poſſet unius litteræ mutatione commoda ſententia elici, & forſitan vera, legendo, *fratres facere ex hoſtibus*, id eſt, hoſtes morte fratres & pares facere, dum omnes eodem genere necis adficiuntur. Ita apud Virgilium, *fratrem ne deſere frater.* Quaſi diceret qui fratres eſtis natura, etiam fato eſſe debetis, ut alter alterum non deſerat. *Salmaſ.*

FORMA REGIA.] *Forma regia*, corporis eſt dignitas egregia, & ſuperans atque auguſta, qualis regem decet. *Turnebus.*

GVRGVSTIDONIIS.] Per jocum à Poëta fictum à *gurguſtiis*, forma gentili: ut *Chalcedoniis &c.* Camer.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Vbi Bombamachides Cluninſtaridyſarchides
Erat imperator ſummus, Neptuni nepos?
AR. *Memini, nempe illum dicis cum armis aureis,*
Quojus tu legiones difflaviſti ſpiritu,
Quaſi ventus folia, aut panniculam tectoriam.
PY. *Iſtuc quidem edepol nihil eſt.* AR. *nihil hercle quidem hoc,*
Præ ut alia dicam, tu quæ nunquam feceris.
Perjuriorem hoc hominem ſi quis viderit,
Aut gloriarum pleniorem, quam illic eſt,
Me ſibi habeto, & ego me illi mancupio dabo
Epityro, ut apud illum eſuriem inſane bene.

TVRN. Ni unum epityrũ apud illum eſuriens inſane edam.

PY. *Vbi tu es?* AR. *eccum. edepol vel elephanto in India*
Quo pacto pugno perfregiſti brachium!

PANNICVLAM TECTORIAM.] *Quaſi ventus folia, aut peniculum tectorium*, lectio quidem eſt antiquorum Codicum, ſed vereor ut vera ſit. Non enim facile ventus difflare poteſt hujuſmodi peniculum quo tectoria inducuntur, ſive ex ſetis porcinis compactum ſit, ſive ex pilis caudæ equinæ. Quare omnino accedo ſententiæ virorum doctorum quibus legendum videtur, *paniculam tectoriam.* In tectoriis admiſcebatur lanugo arundinum ut etiam hodieque fit, ex lana, decerpta pannis pectine. Vulgo enim tectoria farciunt hujuſmodi tomentis ex veſtibus deraſis. Hinc & *tomenta* vocabantur, quia & culcitæ iis implebantur. Vnde apud Martialem, *Vellera Lingonicis accipe raſa ſagis.* At olim paniculis arundinum ad hoc utebantur, quas tectoriis miſcebant. *Salmaſius.*

EPITYRVM.] Apud Varronem lib. 6. de L. L. recta, niſi fallor, conſervata eſt hujus verſus ſcriptura, minus tamen recte ibi legitur, *ſi* pro *ni*. Nec puto quidquam aliud mutandum. Miles Pyrgopolinices jactat hic præclara ſua facinora quæ in bello patraverat, maximis cum mendaciis. Artorrogus, ut etiam ex ſua parte virtutes quibus pollebat prædicet, ſe tantum poſſe in comedendo gloriatur, quantum miles in pugnando ſe valere venditat. Vnum itaque Epityrum ſe bene comedere poſſe, ſi modo inſane eſuriat, commemorat. Et ni ita ſit, vult ſe mancupio militi illi glorioſo tradi. Oportet cibi genus fuiſſe quod in magnam molem fingebatur: caſeum in eo non fuiſſe cum ex multis ſpeciebus componeretur, ſed ita dictum quod caſeo accederet. Ad magnitudinem igitur caſei & formam fingebatur. Hic guloſus igitur, cui inde nomen Artotrogi indidit poëta, ſe poſſe ita unum Epityrum eſurientem comedere inſane bene jactitat; ut miles gloriatur, ſe legiones difflare uno ſpiritu, ut ventus folia & paniculas tectorias. *Salmaſ.*

BRACHIVM.] Ad proboſcidem elephanti, quæ Latinis *manus*, alluſum. Et jocus eſt ex ambiguo. ſignificat enim obſcure Paraſitus, Militem, dum aliquem olim manu cædere conatur, pæne ſibi brachium perfregiſſe. per elephantem notans Militem, quod ſit inſtar elephanti magna beſtia & ſtolidus & quaſi ἀναίσθητος, ut elephantus, propter corii duritiem. *S. Boſius.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

PY. *Quid, brachium?* AR. *Illud dicere volui, femur.*
PY. *At indiligenter hîc eram.* AR. *pol ſi quidem*
Connixus eſſes, per corium, per viſcera,
Perque os elephanto brachium tranſmitteres. PRISC. elephanti.
PY. *Nolo iſtæc hîc nunc.* AR. *ne hercle operæ pretium quidem*
Mihi te enarrare, tuas qui virtutes ſciam.
Venter creat omnes has ærumnas. auribus
Peraudienda ſunt, ne dentes dentiant. LAMB. aſſentiendum.
Et aſſentandum eſt, quicquid hic mentibitur.
PY. *Quid illud quod dico?* AR. *hem, ſcio jam quid vis dicere.*
Factum eſt hercle: memini fieri. PY. *quid id eſt?* AR. *quicquid eſt.*
PY. *Habes tabellas?* AR. *vis rogare? habeo & ſtilum.*
PY. *Facete advortis animum tuum ad animum meum.*
AR. *Noviſſe mores me tuos meditate decet,*
Curamque adhibere, ut prævolet mihi quo tu velis. DOVZ. quod tu velis.
PY. *Ecquid meminiſti?* AR. *memini, centum in Ciliciâ,* *Alii*, centũ in Cilicia & quinquaginta: cent. &c.
Et quinquaginta centum Sycolatronidæ,
Triginta Sardi, ſexaginta Macedones,

AT INDILIGENTER.] Ἀλλ᾽ οὐ τοῦτο ἐῤῥᾳδιούργησεν. *Lambin.*

PERAVDIENDA.] Hoc etiam ex iis fuerit, ut multa alia in Plauto, quæ extra ſcenam non eunt.

DENTES DENTIANT.] *Dentes* eſuritorum hic *dentire* dicuntur. ut enim pueri *dentire* dicuntur, cum eis primum oriuntur: ſic quibus ceſſant à terendo cibo, quia non deteruntur, grandeſcere videntur, atque dentire, populari joco. *Turneb. Dentes dentire*, Græci dicunt μυλιᾷν. ut Heſiodus, δεινὸν μυλιόωντες. In eadem ſignificatione *dentire* Varroni ἕως ποτὲ περὶ ὡρῶν: ut in Pluto.

Teges ruinâ, ne jacentem ſub dco
Ambeſſet algus dentientem frigore.

Hipponax, βαμβακίζειν:

Δὸς χλαῖναν Ἱππώνακτι. κάρτα γὰρ ῥιγῶ,
Καὶ βαμβακίζω.—

Scalig.

VIS ROGARE?] Falſa ſunt, ne quid dicam gravius, quæ ad hujus loci eruendam mentem adferunt interpretes. *Vis rogare*, idem eſt, quod, vis militem conſcribere? Miles enim rogari dicebatur. Livius. lib. 2. *Cum quinque legatis profectus, obvios in agris ſacramento rogatis, arma capere & ſequi cogebat.* Nulla igitur cauſſa fuit, quare hic locus tot correctionibus Criticorum vexaretur. *Boxhorn.*

ET QVINQVAGINTA CENTVM.] Notentur glorioſorum mores, quibus non ſatis eſt, ſummatim facinora ſua prædicare; niſi etiam ordine enumerentur. *Caſaub.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Sunt homines, tu quos occidiſti uno die.
PY. *Quanta iſtæc hominum ſumma eſt?* AR. *ſeptem millia.*
PY. *Tantum eſſe oportet: recte rationem tenes.*
AR. *At nullos habeo ſcriptos; ſic memini tamen.*
PY. *Edepol memoria eſt optuma.* AR. *offa me monet.*
PY. *Dum talem facies, qualem adhuc, aſſiduo edes:*
Communicabo te ſemper menſa mea.
AR. *Quid in Cappadocia ubi tu quingentos ſimul,*
Ni hebes machæra foret, uno ictu occideres.
At peditatus reliquiæ erant, ſi viverent.
Quid tibi ego dicam, quod omnes mortales ſciunt,
Pyrgopolinicem te unum in terra vivere
Virtute, & forma, & factis invictiſſumis.
Amant te omnes mulieres, neque hercle injuria,
Qui ſis tam pulcher. ut vel illæ, quæ here pallio
Me reprehenderunt. PY. *quid here dixerunt tibi?*
AR. *Rogitabant: Hiccine Achilles eſt, inquit, tibi?*
Immo ejus frater, inquam. innuit illarum altera:
Ergo mecaſtor pulcher eſt, inquit, mihi
Et liberalis viſus. cæſaries quam decet! COL. vide cæſar. &c.

QVANTA ISTAEC HOMINVM SVMMA EST.] *De Plantis*, hoc exemplo ſententiam ſuam illuſtrat; qua probat, *Summam* rei, in tali loco, non à *ſuprema* contractam vocem eſſe, ſed à *ſumendo* dici. *Scalig.*

OFFA ME MONET.] Offa facit ut hæc memoriæ meæ fideliter inhæreant, illa quaſi monitoris officio apud me defungitur. Reſpicit autem morem veterum, qui verba facturi aſſiduos comites habebant *monitores*, qui dicenda, ſi forte hæſitaret memoria, confeſtim ſuggererent. *Nominatim ſalutabat ſingulos, nullo ſubmonente.* Ita Suetonius de Auguſto. *Boxhorn.*

ASSIDVO EDES.] Iocus eſt in ambiguo ſignificationis ꝟ *edes.* Nam *edere* & ſignificat *comedere*, ſicut paraſitus hic aſſiduo edebat militem, & *oſtendere* aut *prædicare*, ſicut hic idem paraſitus militem, ut ſummum bellatorem, aſſiduo laudabat. Gloſſæ Papiæ; *Edit, profert, parit, facit, oratione manifeſtat. Inde editum, ſublime, elatum, altum.* Boxhornius.

AT PEDITATVS.] Quingentos militem dicit occiſurum fuiſſe uno ictu, niſi hebes machæra fuiſſet. Non igitur eos occidit. Deinde addit illos ipſos quingentos reliquias peditatus fuiſſe, quem in ea pugna jam occiderat, ſi viverent; id eſt, niſi hos ipſos quingentos occidiſſet, pro reliquiis peditatus potuiſſe numerari. His verbis ad internecionem totum illum hoſtium exercitum deletum à milite fuiſſe ſignificat, ne uno quidem relicto qui nuntius eſſe poſſet cladis. *Salmaſ.*

ERGO.] *Ergo*, utrobique *merito* ſignificat, uſu antiquo: & ita uſus etiam Virgilius. *Servius.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Næ illæ ſunt fortunatæ, quæ cum iſto cubant!
PY. *Itane ajebat tandem?* AR. *quæ me ambæ obſecraverint,*
Vt te hodie quaſi pompam illac præterducerem.
PY. *Nimia eſt miſeria pulchrum eſſe hominem nimis.*
AR. *Moleſtæ ſunt mihi, orant, ambiunt, obſecrant,*
Videre ut liceat: ad ſeſe arceßi jubent.
Vt tuo non liceat operam dare negotio.
PY. *Videtur tempus eſſe, ut eamus ad forum.*
Vt in tabellis quos conſignavi hîc heri
Latrones, ibus dinumerem ſtipendium.
Nam Rex Seleucus me opere oravit maxumo,
Vt ſibi latrones cogerem & conſcriberem.
Regi hunc diem mihi operam decretum eſt dare.
AR. *Age eamus, ergo.* PY. *ſequimini ſatellites.*

ACTVS SECVNDI SCENA PRIMA.

PALÆSTRIO.

MIhi ad enarrandum hoc argumentum eſt comitas,
Si ad auſcultandum voſtra erit benignitas.
Qui autem auſcultare nolit, exſurgat foras,
Vt ſit ubi ſedeat ille, qui auſcultare volt.
Nunc, qua aſſediſtis cauſſâ in feſtivo loco,
Comœdiæ, quam nos modo acturi ſumus,

QVASI POMPAM.] Hæc interpretor ex illo, quo dii ſolemni pompa Romæ quotannis, Circenſium diebus, in carpentis traducebantur. nam id proprie *Pompam* vocarunt. *Lipſius.*

NIMIA EST MISERIA.] Profert hunc verſum Donatus ad illud Terent. Eunuch. act. 4. ſc. 7. *Omnia prius experiri, quam armis, ſapientem decet*; his verbis: *Animadverte, quantam vim habeant ad delectandum in Comœdiis ſeveræ ſententiæ, cum à ridiculis perſonis proferuntur, quale eſt apud Plautum, ubi Miles ſuam formam admiraas ait; Nimia eſt miſeria, h. &c.*

LATRONES.] Id eſt, milites: ἀπὸ τῆς λατρείας. Ii & λειτουργοί. λατρεύειν eſt obſequi & mercede ſervire. & *latrocinari* pro militare, Latinis in uſu fuiſſe norunt omnes. Varro lib. 6. de Lingua Lat. eos appellari ſcribit, quaſi *laterones*, quod adſiſtant lateri regis; qui nunc ſunt *ſtipatores* & *ſatellites:* vel quia ad latus ferrum habent: vel quia mercede conducuntur, quæ λάτρον dicitur. uti *ſtips ſtipatoribus* nomen fecit. *Scalig.*

DINVMEREM STIPENDIVM.] Militum tam apud Græcos, quam Rom. duo erant genera: illi ſumtu ſuo militabant, & *Aßidui* dicebantur: hi publico, & *Aerarii* atque *Metelli* ſunt nominati. *I. Meurſ.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Et Argumentum, & Nomen vobis eloquar.
ALAZON Græce huic nomen eſt Comœdiæ,
Id nos Latine GLORIOSVM dicimus.
Hoc oppidum Epheſu'ſt : inde eſt Miles meus herus,
Qui hinc ad forum abiit, glorioſus, impudens,
Stercoreus, plenus perjurii atque adulterii.
Ait ſeſe ultro omnes mulieres ſectarier.
Is deridiculu'ſt, quaqua incedit omnibus.
Itaque hîc meretrices labiis dum ductant eum,
Majorem partem videas valgis ſaviis.
Nam ego haud diu apud hunc ſervitutem ſervio.
Id volo vos ſcire, quomodo ad hunc devenerim
In ſervitutem, ab eo quoi ſervivi prius.
Date operam. nam nunc argumentum exordiar.
Erat herus Athenis mihi adoleſcens optumus.
Is amabat meretricem matre Athenis Atticis, SCHOPP. arcte Athenis &c.
ET ILLA ILLVM contra, qui eſt amor cultu optumus.

[DEM EST MILES.] Nihil hic mutandum. *Idem* hic δεικτικῶς, demonſtrative ponitur. Gloſſæ veteres; *Idem*, ὡ'τὸς, *idem ipſe*, *hoc ipſum*. Idem ille miles, qui hinc ad forum abiit, herus ſt meus. *Boxhorn.*

LABIIS DVM DVCTANT &c.] *Labiis uctare* hoc loco eſt διαμωκᾶσθαι καὶ τὰ χείλη διαστρέφειν, quod proprie diunt de his qui ore, vultuque diſtorto, c valgis labiis aliquem derident. Gelius, *labiorum ductu irridere* dixit, lib. 18. ap. 4. *Tum ille rictu oris labiorumque uctu contemni à ſe oſtendens, & rem de ua quæreretur, & hominem ipſum qui uæreret. Labiorum ductu* τῇ τῶν χειλῶν διαστροφῇ. à Græco *μῶκος*, *mocoſum* atini deduxerunt, de hoc genere ridiuli quod fit non ſalibus & dicacitate, ed vultu & geſticulationibus. *Salmaſ.*

VALGIS SAVIIS.] *Valga ſavia*, labra ſunt diſtorta. ita enim labris conormatis ridebant Militem. nam hic *via*, labra ſunt: ne, ſi oſcula interpreris, ſit, quod Græci στρεπτὸν φίλημα vocant. Heſych. στρεπτόν. φίλημά τι ποιὸν σκολιόν. Ita quidem *Scalig.* Hæc hactenus vera ſunt, & agnoſcit Acidalius. Dejerat interim neminem tot interpretum veram hujus loci ſententiam animadvertiſſe. Non enim, inquit, hoc ait Plautus, valgis ſuaviis Militem à meretricibus aſſiduo rideri: ſed inde adeo, quod aſſidue labiis eum ductent, valga ſavia ſive ora prave diſtorta ſibi ipſis feciſſe meretrices: ut maxima eorum pars ex contemnifica iſta obtortione jam valga ſavia gerat. Sed nimium fallitur. Priore verſu dicitur in genere meretrices militem labiis ductare, deridere; altero exprimitur modus ductandi, dum addit, majorem meretricum partem videri *valgis ſuaviis*, id eſt, labiis diſtortis, nempe, militem ductare, deridere. Nec aliud hic quærendum. *Boxhorn.*

CVLTV OPTVMVS.] Forte ſcripſit Plautus; *Multo optimus.* Ita enim Latini loquuntur, & *multo* cum ſuperlativo venuſtiſſime conjungitur. Haud tamen nego ex vulgata lectione com-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Is publicè legatus Naupactum hinc fuit,
Magnäi reipublicäi gratia.
Interim ut hic miles forte Athenas advenit,
Inſinuat ſeſe ad illam amicam heri mei,
Occœpit ejus matri ſuppalparier
Vino, ornamentis, opipariſque obſoniis.
Itaque intimum ibi ſe miles apud lenam facit.
Vbi primum evenit Militi huic occaſio,
Sublinit os illi lenæ, matri mulieris,
Quam herus meus amabat. nam is illius filiam
Conjicit in navem Miles, clam matrem ſuam:
Eamque invitam huc mulierem in Epheſum advehit.
Ego quantum citius poſſum, mihi navem paro,
Vbi amicam herilem Athenis avectam ſcio.
Inſcendo, ut eam rem Naupactum ad herum nunciem.
Vbi ſumus provecti in altum, id quod volunt,
Capiunt prædones navem illam ubi vectus fui.
Prius perii, quam ad herum veni, quo ire occœperam.
Ille, qui me cepit, dat me huic dono Militi.
Hic poſtquam in ædes me ad ſe deduxit domum,
Video illam amicam herilem, Athenis quæ fuit.
Vbi contra aſpexit me, oculis mihi ſignum dedit,
Ne ſe appellarem: deinde, poſtquam occaſio eſt,
Conqueritur mecum mulier fortunas ſuas.
Ait ſeſe Athenas fugere cupere ex hac domo,
Seſe illum amare meum herum, Athenis qui fuit:
Neque pejus quenquam odiſſe, quam iſtum Militem.
Ego quoniam inſpexi mulieris ſententiam,
Cepi tabellas, conſignavi clanculum:
Dedi mercatori, qui ad illum deferat
Meum herum, qui Athenis fuerat, qui hanc amaverat,
Vt is huc veniret. is non ſprevit nuncium;

ACID. Et quantum poſſũ unus mihi &c.

modam ſententiam elici poſſe. Amor, qui mutuo colitur, optimus eſt. Vt dicatur *amor cœli,* ſicut dicitur, *amicitiam colere.* Boxhorn.

VINO, ORNAMENTIS.] *Ornamenta* ſunt ea, quæ geſtamus corpore induti, quibus mirum quantum ineſcantur Lenæ ſive magis Meretrices. *I. Gruter.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Nam & venit, & is in proxumo hîc divortitur
Apud ſuum paternum hoſpitem, lepidum ſenem.
Itaque ille amanti ſuo hoſpiti morem gerit.
Noſque opera conſilioque adhortatur, juvat.
Itaque ego paravi hîc intus magnas machinas,
Quî amanteis una inter ſe facerem convenas.
Nam unum conclave, concubinæ quod dedit
Miles, quo nemo niſi eapſe inferret pedem,
In eo conclavi ego perfodi parietem,
Qua commeatus eſſet hinc huic mulieri.
Et ſene ſciente hoc feci: is conſilium dedit.
Nam meus conſervos eſt homo haud magni pretii.
Quem concubinæ Miles cuſtodem addidit.
Ei nos facetis fabricis, & doctis dolis
Glaucomam ob oculos objiciemus: eumque ita
Faciemus, ut, quod viderit, non viderit.
Et mox, ne erretis, hæc duarum hodie vicem
Et hîc & illîc mulier feret imaginem:
Atque eadem erit, verum alia eſſe aßimulabitur.
Ita ſublinitum eſt os cuſtodi mulieris.
Sed foris concrepuit hinc à vicino ſene.
Ipſe exit: hic ille eſt lepidus, quem dixi, ſenex.

MACHINAS.] Quas poſtea *facetas fabricas*, & *doctos dolos* appellat.

FACEREM CONVENAS.] Συνηλύτους. fortaſſe τὰς συνουσίας εἰς ἀφροδισιασμὸν innuit. *Conventiones* enim & *convenire*, pro, liberis operam dare, legitur apud Arnobium lib. 7. Et *conventus*, pro concubitu lib. 2. *Et conventu Jovis inſeminati & nati ſunt.* I. Gul.

GLAVCOMAM.] *Glaucoma* vitium oculorum, quod Celſus lib. 6. *Suffuſionem* appellat, Græci ὑπόχυσιν, Plinius ſemper *glaucoma.*

HODIE VICEM.] Hæc mulier Philocomaſium duarum mulierum partes agens aut perſonam ſuſtinens, duarum imaginem feret. *Lambin.*

FORIS CONCREPVIT.] In Græcia omnes omnium ædium fores non introrſum trahendo, ſed in viam publicam pellendo aperiebantur. quoniam autem periculum erat, ne quiſpiam, qui aut præteriret, aut pro foribus ſtaret, ab impulſa janua pelleretur: ideo qui exituri erant domo, ſolebant prius ipſimet intrinſecus aut fores ædium ſuarum percutere; aut crepitu digitorum indicium facere: ut illo ſtrepitu admonerentur, qui foris erant, cavere ſibi, atque eatenus abſiſtere, ut ne læderentur. Hinc factum ut in Plauti ac Terentii Fabulis nunquam fere quiſquam egrederetur, ut non antea *fores crepuiſſe* dicerentur. *Muret.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

ACTVS SECVNDI SCENA SECVNDA.

PERIPLECTOMENES, PALAESTRIO.

Niſi hercle defregeritis talos, poſthac quemque in tegulis
Videritis alienum; ego voſtra faciam latera lorea.
Mihi quidem jam arbitri vicini ſunt, meæ quid fiat domi.
Ita per impluvium intro ſpectant. nunc adeo edico omnibus,
Quemque à milite hoc videritis hominem in noſtris tegulis,
Extra unum Palæſtrionem, huc deturbatote in viam.
Quod ille gallinam aut columbam ſe ſectari aut ſimiam
Dicat, diſperiſtis nî uſque ad mortem male mulcaſſitis.
Atque adeo, ut ne legi fraudem faciant Talariæ,
Accuratote, ut ſine talis domi agitent convivium.
PA. *Neſcio quid malefactum à noſtra huic familiâ eſt, quantum audio,*
Ita hic ſenex talos elidi juſſit conſervis meis.
Sed me excepit, nihili facio, quid illis faciat cæteris.

FACIAM LATERA LOREA.] *Latera lorea* ſunt latera virgis cæſa & lacerata: quod corium ſic vapulantium in lora ſcindi videatur; nam *lora* corium in corrigias ſciſſum ſignificant. Perinde igitur eſt, ac ſi diceret, è veſtro corio ſcindam lora virgis. *Turneb.*

ARBITRI VICINI SCIVNT.] In excerptis ex codice Mſ. quæ apud me ſunt, pro *ſunt*, legitur, *viſunt*. Arbitri igitur viſebant per impluvium, quid in Periplectomenis domo fieret. *Impluvium eſt*, inquit *Pedianus*, *locus ſine tecto in ædibus, quo impluere imber in domum poſſit.* Gloſſæ nonnullæ accipiunt pro tecto, ex quo imber decidit. *Boxhorn.*

QVEMQVE A MILITE.] Sic alibi: *Foris concrepuit à ſene*, id eſt, ſenis. Particula enim *a* vel *ab* Sexto caſui juncta inducit vim Patrui. Nec abhorret ab hac elegantia Lucr. *Fulgor ab auro: Ceres ab Iacho*: pro, *auri fulgor: Iachi Ceres.* Mira eſt illa dicendi ratio apud Cic. Epiſt. *reus à Milone*, id eſt, accuſatore Milone. *Giſan.*

QVOD ILLE GALLINAM &c.] Venuſta & antiqua locutio: quæ ſic explicanda: Quantum ad illud attinet, quod is cauſſari velit, ſe gallinam, aut columbam, aut ſimiam, quæ domo aufugerit, perſequi: nullam accipio cauſſam, actum eſt de vobis, niſi ad mortem eum verberaveritis. *Muret.*

VT NE LEGI FRAVDEM FACIAM TALARIAE.] Aſſentior illis qui alluſum putant ad legem aliquam circa illa tempora latam, de luſu talorum ac teſſerarum vetando. Nec enim puto intelligi poſſe de magiſtro convivii ſive Sympoſiarcha, qui talorum jactu creabatur. Lex talaria de talis tum recens lata, ut videtur, fuerat, quæ non diu tenuit, ut ejuſmodi leges de rebus levioribus & quibus populus delectatur, ut facile abrogantur ita difficulter ſervantur. *Salmaſius.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Aggrediar hominem, eſtne advorſum? eſt quaſi collaturus pedem.
Tavbm. aggrediar hominem neceſſe eſt, itne advorſum? it quaſi.
Quid agis, Periplectomene? Pe. *haud multos homines, ſi optandum foret,*
Nunc videre & convenire, quam te, mavellem. Pa. *quid eſt?*
Quid negotii eſt? Pe. *res palam eſt.* Pa. *quæ res palam eſt?*
Pe. *de tegulis*
Modo neſcio quis inſpectavit voſtrorum familiarium
Per noſtrum impluvium intus apud nos Philocomaſium atque hoſpitem
Oſculanteis. Pa. *quis homo vidit?* Pe. *tuus conſervos eſt.* Pa. *quis is homo eſt?*
Pe. *Neſcio ita abripuit repente ſeſe ſubito.* Pa. *ſuſpicor*
Me periiſſe. Pe. *ubi abiit, conclamo: heus quid agis tu, inquam, in tegulis?*
Ille, mihi abiens ita reſpondit, ſe ſectari ſimiam.
Pa. *Væ mihi miſero, quoi pereundum eſt propter nihili beſtiam.*
Sed Philocomaſium hiccine etiam nunc eſt? Pe. *cum exibam, hic erat.*
Pa. *Sis, jube tranſire huc, quantum poſſit; ſe ut videant domi*
Mſſ. ſe ut videat familiaris.
Familiares: niſi quidem illa nos volt, qui ſervi ſumus,
Propter amorem ſuum omneis crucibus contubernaleis dari.
Pe. *Dixi ego iſtuc; niſi quid aliud vis.* Pa. *volo. hoc dicito,*
Tavbm. huic dicito.
Paret artem & diſciplinam: obtineat colorem. Pe. *hei quemadmodum?*

Estne advorsvm? &c.] Cum Gru-ero ſentio, legente ex ſcriptis Codici-us qui verba illa *collaturus pedem*, igno-ant, *itne advorſum? it quaſi*. Scriptum uit vitioſe, *& ne advorſum*, pro *it ne* l*vorſum*. Vnde factum eſt, *eſtne advor-m*. Salmaſ.

Se vt videant domi familia-es.] Scil. Militis. Iam *ſe* pro *ipſam* nore Plauti poſitum eſſe ait *Gruterus*. entententia eſt; Iube, ſi vis Philocoma-um tranſire ad nos, quam citiſſime fie-poſſit, ut familiares militis videant ſe, id eſt, ipſam Philocomaſium domi. *Lambin.*

Omneis crvcibvs contvbernaleis dari.] Sic Aul. act. 1. 1. *ego te dedam diſcipulam cruci*: te ſuſpendam; faciamque ut crux te diſcipulam ſcribere doceat, & longam unam literam facere. *Turneb.*

Dixi ego istvc &c.] Proinde habere debes, ac ſi dixerim. *Lambin.*

Paret artem &c.] Simulet, diſſimulet, mentiatur, nec colorem mutet. *Lambin.*

PA. Vt eum, qui hic ſe vidit, vero vincat, ut ne viderit:
Siquidem centies hic viſa ſit, tamen inficias eat.
Os habet, linguam, perfidiam, malitiam, atque audaciam,
Confidentiam, confirmitatem, fraudulentiam:
Qui arguat ſe, eum contra vincat jurejurando ſuo.
Domi habet animum falſiloquom, falſificum, falſijurium:
Domi dolos, domi delenifica facta, domi fallacias.
Nam mulier olitori nunquam ſupplicat, ſi qua eſt mala.
Domi habet hortum & condimenta ad omnes mores maleficos.
PE. Ego iſtæc, ſi erit hîc, nunciabo. ſed quid eſt, Palæſtrio,
Quod volutas tute tecum in corde? PA. pauliſper tace,
Dum ego mihi conſilia in animum convoco, & dum conſulo
Quid agam: quem dolum doloſo contra conſervo parem,
Qui illam hîc vidit oſculantem: id viſum, ut ne viſum ſiet.
PE. Quære: ego hinc abſceſſero abs te huc interim. illuc ſis vide,
Quemadmodum abſtitit, ſevera fronte curat cogitans.
Pectus digitis pultat, cor credo evocaturu'ſt foras.
Ecce autem avortit, niſus læva, in femine habet lævam manum,

DELENIFICA FACTA.] Θελκτικά, ἀπατηλά: facta ad decipiendum comparata. *Lambin.*

SI QVA EST MALA.] Sententia horum eſt. Mulier, quæ natura & ingenio malo eſt, non neceſſe habet noxium olus ex alieno horto petere, domi illud habet. *Boxhorn.*

AD OMNES MORES &c.] Per hortum ſignificat fontem & copiam malitiarum muliebrium. *Lambinus.* Hæc corrupta ſunt. Non enim reſpondet ab horto ducta metaphora, *hortum habet & condimenta.* Præterea ſcripti codices habent, *moles maleficas.* Vnde emendandum puto, *Domi habet hortum ac condimenta ad omnes olas maleficas. Ola* vetus pro olla. Quæ ex horto ſumebantur condimēta, in ollis coquebantur. Vnde proverbium apud Catullum, *ipſa olera olla legit.* Dicit igitur mulierem habere hortum & condimenta ad omnes ollas maleficas, ex quibus omnes ollæ, in quibus malæ & venenatæ ac maleficæ herbæ, impleri poſſent atque inſtrui. *Salmaſius.*

SEVERA FRONTE CVRAS &c.] Graphice vultum ſtatumque ac geſtus omnes hominis cogitabundi exprimit. Quaſi dicat: aſtricta, caperata ſeu corrugata ac matutina fronte curas una pariter cum ſuperciliis adducens, & velut ſurſum compellens ac *cogens*: à cujus ſimplicis verbi fonte frequentativum illud *cogitans* deductum videri poteſt, velut *coagitans* unum in locum. *Cogere* enim ſimul agere eſt, quaſi tu *coigere* dicas. Nec abit à vi propria verbi illud Virgil. 1. Georg.

---- *Quid cogitet humidus auſter.*

Douza.

ECCE AVTEM AVORTIT.] Repræſentatur hoc loco ritus computandi antiquis illis frequentatus: qui non manus tantum occupabat, ſed & aſſumebat alias corporis partes. de quo heic ſufficiat unum Bedæ locum annotaſſe. *Veteres*, inquit, *cum X. millia ſignificabant,*

medio

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Dextera digitis rationem computat, feriens femur
Dexterum ita vehementer, quod tactu ægre ſuppetit.
Concrepuit digitis; laborat, crebro commutat ſtatus. GRVT. laborat cerebro: commut. &c.
Eccere autem capite nutat: non placet quod repperit.
Quicquid eſt, incoctum non expromit: bene coctum dabit. ACID. expromet.
Ecce autem ædificat: columnam mento ſuffulſit ſuo.
Apage, non placet profecto mihi illa inædificatio.
Nam os columnatum Poetæ eſſe inaudivi barbaro,
Quoi bini cuſtodes ſemper totis horis accubant.
Euge, euge, euſcheme hercle aſtitit, & dulce & comœdice:
Nunquam hodie quieſcet, priuſquam id, quod petit, perfecerit.
Habet, opinor. age, ſi quid agis: vigila, ne ſomno ſtude:
Niſi quidem hic agitari mavis varius virgis. vigila:
Tibi ego dico. au! feriatus ne ſis. heus te alloquor, Palæſtrio: TVRN. an heri jus neſcis.

medio pectori lævam ſupinam admovebant, digitis ad collum erectis: cum XX. millia, eandem expanſam pectori apponebant: cum XXX. millia, eadem manu prona & tamen erecta pollicem ad cartilaginem medii pectoris adfigebant: cum XL. millia, eandem in umbilico erectam ſupinabant: cum L. millia, ejuſdem pronæ & erectæ pollicem umbilico applicabant: cum LXX. millia, eandem ſupinam femori item lævo imponebant: cum LXXX. millia, eandem pronam, femori admovebant, &c.

QVOD TACTV AEGRE SVPPETIT.] In excerptis ex Mſ. codice, quæ apud me ſunt, legitur, *quid factu.* Et haud dubie ita legendum eſt. τῷ vulgato *tactu*, nullus hic locus. Quid facto opus ſit ægre ſuppetit, non ſuccurrit. *Boxhorn.* Cum libri habeant, *factu* pro *tactu*, nihil dubii eſt quin ita debeat legi. Nam ſi libri non haberent, ſic ex conjectura deberet reſtitui. *Quod ægre factu ſuppetit*, quod ægre ſuppetit ad faciendum. *Salmaſ.*

NAM OS COLVMNATVM.] Apparet jam tum etiam, cum hanc Fab. commentaretur Plautus, Nævium, ob maledicentiam Romæ in vinculis Triumviralibus ſeu cuſtodia publica fuiſſe: unde poſtea, cum *Hariolum* & *Leontem* Fabulas ſcripſiſſet, in iiſque petulantias dictorum, quibus multos ante læſerat, diluiſſet, per Tribunos-pl. liberatus eſt. *Os columnatum* autem jocans vocat os brachio tanquam columna ſubniſum. Nævius enim in commentando ſolebat manum mento ſuffulcire. *Douz.*

BINI CVSTODES,] Veteres illi *canes* vocabant *cuſtodes*: & contra, qui cuſtodiæ præfecti erant, *canes*. Sic Columella *mutos cuſtodes*, & carmen Phallic. *cuſtodes* dixit canes. Quo Plautus hic αἰνιγματικῶς alluſit. *Scalig.*

DVLICE.] Ita I. Gul. *dulice*, δουλικῶς, *ſerviliter.* Ait enim, ſervum perſonam ſuam præclare agere, & ſtatum in Comœdia ſervilem egregie repræſentare. Cæteri, *dulce.*

AV! FERIATVS NE SIS. &c.] Si qui vexatus in Plauto locus ſit, iſte

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Vigila inquam: expergiſcere, inquam: lucet hoc, inquam.
PA. *audio,*
PE. *Viden' hoſtis tibi adeſſe? tuoque tergo obſidium? conſule.*
Arripe opem auxiliumque ad hanc rem propere, hoc non placide decet.
Antevenito aliqua aliquos, aut tu circumduce exercitum.
Curre in obſidium perduelleis, noſtris præſidium para.
Intercludito inimicis commeatum, tibi muni viam;
Quâ cibatus commeatuſque ad te & legiones tuas
Tuto poſſit pervenire. hanc rem age. res ſubitaria eſt.
Reperi, comminiſcere, cedo calidum conſilium cito.
Quæ hîc ſunt viſa, ut viſa ne ſint: facta infecta uti ſient.
Magnam illic homo rem incipiſſis: magna munis mœnia. CAM. illic hanc rem incipiſſis.
Tute unus ſi recipere hoc ad te dicis, confidentia eſt

eſt. Qui dubitat, videat apud interpretes & criticos centurias conjecturarum. *Feriatus ne ſis*, non eſt à Plauto, ſed à male feriatis correctoribus, neque huc facit. Puto, cum Mſſ. legant conſtanter *anſeriatus*, legendum eſſe, *cantheriatus ne ſis*. Id eſt, cantherino ritu aſtans ne dormias. Quomodo alibi Plautus eſt locutus. *Cantherior* finxit à *Cantherius*, ut à *vulpes*, *vulpinor* componitur. *Boxh.* Omnes ferme libri in hoc verſu ſcribunt, *anſeriatus ne ſis*. Certe probarem legi *cantheriatus ne ſis*, vel *Cantherii ritu ne ſis*. Cantherii equi caſtrati quos *Hongros* vulgo vocamus. Hi multum laborabant, aut ferendis oneribus, aut trahendis carris, multumque adeo fatigabantur, ideo ſemper fere dormitabant, ubi paulo ceſſaverant. Hinc *cantherino ritu adſtans ſomniat*, alibi apud Plautum. Cum hic igitur toties repetat, *vigila*, huic opponit Cantherii ritum, quia ſæpe præ laſſitudine dormitant Cantherii. Et fortaſſean inde verbum factum *cantheriari*, ut recte conjecit Clariſſ. Boxhornius. *Salmaſ.*

LVCET HOC &c.] Δεικτικῶς, cælum. *Turneb.*

IN OBSIDIVM PERDVELLEIS.] Videtur *perduelles* poſuiſſe, quia dicimus, *obſidere perduelles*: nam *perduellium* dicendum erat. Aut aſſentiendum Camerario, qui pro *curre* legit *coge*: idque aſſentiente Lambino; ſed diſſentientibus Lipſio & Douza, qui *curre* approbant. Vel, quo nihil puto ſimplicius, *perduellis* ſingulo numero poſuerit, pro *perduellium*. Quaſi dixiſſet *in obſidium hoſtis*, ſive *populi hoſtilis*. Voſſius. Non ſatiſfaciunt mihi in hujus loci explicatione viri eruditi. Omnino legendum cenſeo; *Curre in obſidium, perdue illos, noſtris præſidium para. Perdue*, pro, *perde*, ab antiquo, *perduo*. Boxhorn. Non improbarem legi, ut *Boxhornius* conjectavit, *curre in obſidium, perdue illos*, nempe hoſtes, de quibus præcedit in verſ. 63. *Viden' hoſtes tibi adeſſe?* Poteſt tamen etiam ferri vulgata. *Salmaſ.*

MAGNAM ILLIC HOMO.] Puto ſcribendum, *magnam illic homo rem incipiſſit, magna mœnit mœnia.* Salmaſ.

SI RECIPERE HOC AD TE DICIS.] Tute unus ſi dicis, te tuo periculo promittere fore, ut hoc negotium abs te conficiatur; certa ſpes eſt, nos inimicos poſſe perdere. *Recipere*, ἀναδέξαϲθαι, &, ἐφ' ἑαυτῷ δέξαϲθαι. *Taubman.*

Nos inimicos profligare poſſe. PA. *dico & recipio*
Ad me. PE. *& ego impetraturum dico id quod petis.* PA. *ut te Iuppiter*
Bene amet. PE. *at imperti, amice, me, quod commentu's.* PA. *(tace:*
Dum in regionem aſtutiarum mearum te induco, ut ſcias
Iuxta mecum mea conſilia. PE. *ſalva ſumes indidem.*
PA. *Herus meus elephanti corio circumtentus eſt, non ſuo:* COLER. circumjectus.
Neque habet plus ſapientiæ, quam lapis. PE. *egomet iſtuc ſcio.*
PA. *Nunc ſi rationem incipiſſam, ita hanc inſtituam aſtutiam,*
Vt Philocomaſio hanc ſororem geminam germanam alteram
Dicam Athenis adveniſſe cũ amatore aliquo ſuo, DOVZ. divortier.
Tam ſimilem, quam lacte lacti eſt: & apud te eos hîc devortier
Dicam hoſpitio. PE. *euge, euge, lepide: laudo commentum tuum.*
PA. *Vt ſi illic concriminatus ſit advorſum Militem*
Hic meus conſervos, eam vidiſſe cum alieno oſcularier,
Eam arguam vidiſſe apud te contra conſervom meum
Cum ſuo amatore amplexantem atque oſculantem. PE. *immo atque optume.*
Idem ego dicam, ſi me exquiret Miles. PA. *ſed ſimillumas*
Dicito eſſe: & Philocomaſio id præcipiendum eſt, ut ſciat,
Ne titubet, ſi quæret ex ea miles. PE. *nimis doctum dolum!*
Sed ſi ambas videre in uno Miles concilio volet,
Quid agimus? PA. *facile eſt: trecentæ poſſunt cauſſæ colligi:*
Non domi eſt, abiit ambulatum, dormit, ornatur, lavat,
Prandet, potat, occupata'ſt: operæ non eſt, non poteſt.
Quantumvis prolationum, dum modo nunc prima via
Inducamus, vera ut eſſe credat quæ mentibitur.
PE. *Placet, ut dicis.* PA. *intro abi ergo, & ſi iſtic eſt mulier, (jube*
Cito domum tranſire, atque hæc ei monſtra: præcipe,

HERVS MEVS ELEPHANTI CORIO CIRCVMTENTVS EST, NON SVO.] Reſpexit non ad naturam animalis, quod teſte *Cicer.* acutiſſimi ſenſus eſt, & belluarum prudentiſſima; ſed ad nudam duntaxat pellem: quæ quo durior eſt & craſſior, hoc belluæ eſt congruentior; quo autem tenerior, eo homine magis digna, & divino ejus ingenio accommodata. *Gruter.*

OPERAE NON EST.] Id eſt, non eſt vacua. Infra, act. 3. 2. *Non operæ eſt Sceledro.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Vt teneat conſilia noſtra, quemadmodum exorſi ſumus
De gemina ſorore. PE. *docte tibi illam perdoctam dabo.*
Nunquid aliud? PA. *intro ut abeas.* PE. *abeo.* PA. *& quidem ego ibo domum.* *(lauero.*
At quem hominem inveſtigando ſumam operam, hinc diſſimu-
Qui fuerit conſervos, qui hodie ſiet ſectatus ſimiam.
Nam ille non potuit, quin ſermoni ſuo aliquem familiarem
Participaverit de amica heri, vidiſſe ſeſe eam
Hîc in proxumo oſculantem cum alieno adoleſcentulo.
Novi morem ego: & tacere noſtrorum ſolus ſcio.
Si invenio qui vidit, ad eum vineas pluteoſque agam.
Res parata eſt, vi pugnandoque hominem capere certa res eſt.
Si, ita non reperio, ibo odorans quaſi canis venaticus,
Vſque donec perſecutus volpem ero veſtigiis.
Sed fores concrepuerunt noſtræ: ego voci moderabo meæ.
Nam illic eſt Philocomaſio cuſtos meus conſervos, atque it foras.

ACTVS SECVNDI SCENA TERTIA.

SCELEDRVS, PALAESTRIO.

NIſi quidem ego hodie ambulavi dormiens in tegulis.
Certo edepol ſcio me vidiſſe hîc proxumæ viciniæ
Philocomaſium herilem amicam ſibi alium quærere.
PA. *Hic illam vidit oſculantem, quantum hunc audivi loqui.*
SC. *Quis hîc eſt?* PA. *tuus conſervos. quid agis, Sceledre?*
SC. *te Palæſtrio,*
Volupe'ſt conveniſſe. PA. *quid jam? aut quid negotii, fac ſciam.*
SC. *Metuo.* PA. *quid metuis?* SC. *ne hercle hodie, quantum hîc familiarium eſt,*
Maxumum in malum cruciatum inſiliamus. PA. *tu ſali*

AD EVM VINEAS PLVTEOSQVE AGAM.] Allegoria à re militari: qua ſignificatur, ſe machinas omnes & artes adhibiturum, quibus Sceledro & Militi perſuadeat, ſorores germanas inter ſe ſimillimas eſſe. *Lipſius.*

INSILIAMVS.] Duo præcipua in hiſtoria *Crucis* ſunt, τὸ ὑπὸ πόδιον, ϗ τὸ ἐξέχον πῆγμα & tertium funes. Nam ſupplicio afficiendi pede in ſuppedaneum poſito, crucem adſcendebant. unde *Aſcendere in crucem*, &, *Inſilire*, & *Cruciſalus* in Bacchidibus. *Scalig.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Solus : nam ego iſtam inſulturam & deſulturã nihil hîc moror.
SC. *Neſcis tu fortaſſe, apud nos facinus eſt quod natum hîc novom.*
PA. *Quod id eſt facinus?* SC. *impudicum.* PA. *tute ſcis ſoli (tibi,*
Mihi ne dixis, ſcire nolo. SC. *non faciam enim, quin ſcias.*
Simiam hodie ſum ſectatus noſtram in horum tegulis.
PA. *Edepol, Sceledre, homo ſectatu's nihili nequam beſtiam.*
SC. *Dii te perdant.* PA. *te iſtuc æquom: quoniam occœpiſti eloqui.*
SC. *Forte fortunâ per impluvium huc deſpexi in proxumum:*
Atque ego illa aſpicio oſculantem Philocomaſium cum altero
Neſcio quo adoleſcente. PA. *quod ego, Sceledre, ſcelus ex te audio?*
SC. *Profecto vidi.* PA. *tuten?* SC. *egomet duobus his oculis meis.*
PA. *Abi, non veriſimile dicis, neque vidiſti.* SC. *num tibi*
Lippus videor? PA. *medicum iſtuc tibi melius percontarier.*
Verum enim tu iſtam, ſi te dii ament, temere haud tolles fabulam.
Tuis nunc cruribus capitique fraudem capitalem hinc creas.
Nam tibi jam, ut pereas, paratum eſt dupliciter: niſi ſupprimis
Tuum ſtultiloquium. SC. *quî vero dupliciter?* PA. *id dicam tibi.*
Primum dum, ſi falſo inſimulas Philocomaſium, hoc perieris:
Iterum, ſi id verum eſt, tu ei cuſtos additus perieris.
SC. *Quid fuat me, neſcio: hæc me vidiſſe ego certo ſcio.*
PA. *Pergin' infelix?* SC. *quid tibi vis dicam, niſi quod viderim?*
Quin etiam nunc hîc in proxumo eſt. PA. *eho, an non domi eſt?*

ISTAM INSVLTVRAM ET DESVLTVRAM.] Iocatur: & fortaſſis alludit ad *Deſultores*, qui duobus abſque ephippiis utentes equis ex uno deſiliebant, & in alterum mira celeritate inſiliebant. Hinc *deſultoria levitas* : & *deſultorius*, inconſtans, inſtabiliſque ingenii homo.

SCIS.] Contractio priſca eſt, pro, *ſcias*. Tute, inquit, tibi ſoli ſcias, mihi ne *dixis*, pro *dixeris*. I. Gul.

ISTAM, SI TE DII AMENT, TEMERE HAVD TOLLAS FABVLAM.] Nequicquam hic ſe cruciant interpretes. *Tollere fabulam* hic nihil eſt aliud, quam palam facere id quod dicitur, & divulgare. Haud aliter quam *clamor in cœlum tolli* dicitur. *Tollere* de his, quæ vulgantur, ita dicitur, ut *ferre*. Vnde receptiſſimum illud, *ut ferunt*, id eſt, ut dicunt. *Boxhorn.*.

TVIS NVNC CRVRIBVS CAPITIQVE FRAVDEM CAPITALEM HINC CREAS.] *Cruribus* tuis compedes, & *capiti*, id eſt, vitæ extremam pœnam hoc ſermone, ſi palam fiet, paras. Veteres enim *fraudem* pro pœna ponebant.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

SC. *Viſe, abi intro tute. nam ego mihi nihil credi poſtulo.*
PA. *Certum eſt facere id.* SC. *hîc te opperiar: eadem illi inſidias dabo.* — TAVBM. certũ eſt facere. Sc. i, hic te opperiar.
Quam mox horſum ad ſtabulum junix recipiat ſe è pabulo.
Quid ego nunc faciam? cuſtodem me illi miles tradidit. — DOVZ. addidit.
Nunc ſi indicium facio, interii: ſi taceo, interii tamen,
Si hoc palam fuerit. quid pejus muliere atque audacius!
Dum ego in tegulis ſum, illâc hæc ſe hoſpitio edit foras.
Edepol facinus fecit audax. hoccine ſi miles ſciat?
Credo hercle has ſuſtollat ædes totas, atque hinc in crucem.
Hercle quicquid eſt, mußitabo potius, quam inteream male.
NON EGO POSSVM, *quæ ipſa ſeſe venditat, tutarier.*
PA. *Sceledre, Sceledre.* SC. *quis homo interminat?* PA. *eſt te alter audacior?*
Quis magis Diis inimicis natus, quam tu, atque iratis? SC. *quid eſt?* (*vides?*
PA. *Iuben' tibi oculos effodiri, quibus id, quod nuſquam eſt,*
SC. *Quid, nuſquam?* PA. *non ego nunc emam vitam tuam vitioſa nuce.* (*rogem?*
SC. *Quid negotii eſt?* PA. *quid negotii ſit, rogas?* SC. *cur non*
PA. *Nonne tibi iſtam prætruncari linguam largiloquam jubes?*
SC. *Quamobrem jubeam?* PA. *Philocomaſium eccam domi, quam in proxumo*
Vidiſſe ajebas te oſculantem atque amplexantem cum altero.

MIHI NIHIL.] Sed rei potius.

EADEM ILLI INSIDIAS DABO.] Eadem opera ex occulto loco Philocomaſium obſervabo, quam tempeſtive, hanc partem verſus, ſe in ædes noſtras recipiat è domo vicini.

HORSVM AD STABVL.] Quia paſta jumenta redeunt domum ad ſtabulum; feſtive uſurpavit de muliere, ab amatore, tanquam à pabulo domum redeunte. Virg. *Ite domum paſti, ſi quis pudor, ite juvenci.* Paſſer.

IVNIX.] Δάμαλις: *Iunix teneræ ætatis fœmina bos eſt, quæ jam deſiit vitula eſſe; mares eadem ætate dicuntur juvenci.* Ita autem nominat Philocomaſium. *Cornutus.*

CREDO HERCLE HAS SVSTOLLAT AEDES TOTAS, ATQVE HINC IN CRVCEM.] Antiquitus moris fuit, ut in magnis ſceleribus non modo animadverteretur in homines ipſos, qui deliquerant, ſed eorum quoque ſedes. quod probo ex Varrone, Val. Max. l. 6. c. 3. Cicerone, Livio, Quint. Lib. 3. cap. 7. aliiſque. *Gruter.*

SESE VENDITAT.] Id eſt, vendere & proſtituere cupit. *Turneb.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

SC. *Mirum eſt lolio victitare te, tam vili tritico.*
PA. *Quid jam?* SC. *quia luſcitioſus.* PA. *væ verbero! edepol tu quidem*
Cæcus, non luſcitioſus. nam illam quidem eccam domi.
SC. *Quid, domi?* PA. *domi hercle vero.* SC. *abi: ludis me, Palæſtrio.*
PA. *Tum mihi ſunt manus inquinatæ.* SC. *qui dum?* PA. *quia ludo luto.* LIPS. quin luto jam.
SC. *Væ capiti tuo.* PA. *tuo iſtuc, Sceledre, promitto fore,*
Niſi oculos orationemque aliam commutas tibi.
Sed fores concrepuerunt noſtræ. SC. *at ego illas obſervo fores.*
Nam nihil eſt, qua hinc huc tranſire ea poſſit, niſi recto oſtio.
PA. *Quin domi eccam. neſcio, quæ te, Sceledre, ſcelera ſuſcitant.*
SC. *Mihi ego video, mihi ego ſapio, mihi ego credo plurimum:*
Me homo nemo deterruerit, quin ea ſit in his ædibus:
Hîc obſiſtam, ne imprudenti huc ea ſe ſurrepſit mihi.
PA. *Meus illic homo eſt: deturbabo jam ego illum de pugnaculis.*
Vin' jam faciam, ut ſtultividum te fatearis? SC. *age face.*
PA. *Neque te quicquam ſapere corde, neq; oculis uti?* SC. *volo.*
PA. *Nempe tu iſtic ais eſſe herilem concubinam?* SC. *atq; arguo*
Eam me vidiſſe oſculantem hîc intus cum alieno viro.
PA. *Scin' tum nullum commeatum hinc eſſe à nobis?* SC. *ſcio.*

MIRUM EST LOLIO VICTITARE TE, TAM VILI TRITICO.] Quaſi dicat: Si triticum carum eſſet, non eſſet mirum te lolio vitam tolerare: nunc vero cum tam vile ſit triticum &c. Conſtat autem; *lolium*, propter vapores acres quos in cerebrum tollit, non ſolum ebrietatis ſpeciem quandam creare, ſed oculos vitiare & obtundere. Ovid. Faſt. 1. *Et careant loliis oculos vitiantibus agri.* Lambin.

LUSCITIOSUS ES.] *Luſcitionem* dici putat Vlpian. ubi homo lumine adhibito nihil videt. cui & Nonius adſtipulatur, & Varro. Sed Feſtus ait, vitium eſſe oculorum, cum quis clarius veſpertino tempore, quam meridie cernit. Interim hunc locum propius inſpicienti patet, per *luſcitioſum* non intelligi hic eum, qui nihil, ſed qui male aut parum videt. Sequentia iſta, *ædepol tu quidem cæcus, non luſcitioſus*, ſatis oſtendunt hanc hujus vocabuli eſſe ſignificationem. *Boxhorn.*

LUDIS ME, PALAESTRIO. PA. TUM MIHI SUNT MANUS INQUINATAE.] Ita ſine interrogatione ἀποφαντικῶς lego, ut jocus ſit ex ambiguo. Nam Sceledrus *ludis me*, ſic accipit, ut *me*, ſit acc. caſus: Palæſtrio, ut ſit ſeptimi: ut cum dico, *Ludere, pila, diſco.* Douza.

QUIA LUDO LUTO.] Quia, inquit, cum ludo te, (*te*, ſept. caſus) proinde eſt, ac ſi luto ludam: tu enim homo lutulentus es. qui autem lutum manibus tractant, inquinantur. *Douza.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

PA. *Neque ſolarium, neque hortum, niſi per impluvium?*
Sc. *ſcio.* *(domo,*
PA. *Quid nunc, ſi ea domi eſt, ſi faciam ut eam exire, hinc videas*
Dignus es verberibus multis? Sc. *dignus.* PA. *ſerva iſtas fores:*
Ne tibi clam ſe ſubterducat iſtinc, atque huc tranſeat.
Sc. *Conſilium eſt ita facere.* PA. *pedes ego jam il-*
lam huc tibi ſiſtam in viam.

ACID. pede ego jam.

Sc. *Agedum ergo face, volo ſcire utrũ ego id quod vidi, viderim:*
An illic faciat, quod facturum dicit, ut ea ſit domi.
Nam ego quidem meos oculos habeo, nec rogo utendos foris.
Sed hic illi ſupparaſitatur ſemper, hic ei proxumus eſt,
Primus ad cibum vocatur, primo pulmentum datur:
Nam illic noſter eſt fortaſſe circiter triennium.
Neque quoiquam, quam illi, in noſtra meliu'ſt famulo familia.
Sed ego hoc quod ago, id me agere oportet, hoc obſervare oſtium.
Hâc obſiſtam: ſic quidem pol certo verba mihi nunquam dabunt.

ACTVS SECVNDI SCENA QVARTA.

PALAESTRIO, PHILOCOMASIVM, SCELEDRVS.

PRæcepta facito ut memineris. PH. *toties monere mirũ eſt.*
PA. *At metuo, ut ſatis ſis ſubdola.* PH. *cedo*
vel doctas, docebo:

GRVT. cedo vel decem.

Memini malas, ut ſint malæ: mihi ſolæ è quo ſuperſit.
PA. *Age jam nunc inſiſte in dolos: ego abs te procul recedam.*
Quid aſtas tu, Sceledre? Sc. *hanc rem gero: habeo aurîs, lo-*
quere quidvis.

SOLARIVM.] *Solarium*, locus ubi ſolent apricari. Fiebat autem in ædibus ad excipiendam auram & vaporem Solis. Dicitur & *heliocaminus*. Turnebus.

PEDES EGO IAM.] Puto legendum; *per ædes ego jam illam huc tibi ſiſtam in viam.* Id omnino volunt præcedentia, præſertim iſta; *Quid nunc ſi ea domi eſt, ſi faciam ut eam exire hinc videas domo, Dignus es verberibus multis?* Hoc enim agebatur, ut palã fieret domi eam eſſe, domo exituram. *Boxh.* Non videtur reponendum *per ædes* pro vulgato *pedes.* Dicit ſe non aſcenſurum eſſe in tegulas vel in ſolarium vel impluvium, ut eam in viam ſiſtat, ſed peditem id facturum, id eſt, de plano. *Salmaſ.*

MIHI SOLAE E QVO SVPERSIT.] Scribendum cenſeo, *Memini malas ut ſint malæ, mihi ſolæ quo ſuperſit. Solæ* pro ſoli ἀρχαϊκῶς. Se tantum abundare malitia ait, ut ſoli ſibi id ſuperſiat. *Quo* pro quod, ut ſæpe, ſcriptum fuit. *Salmaſ.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Pa. Credo ego iſtoc exemplo tibi eſſe eundum actutum extra portam.
Diſpeſsis manibus patibulum cum habebis. Sc. quamnam ob rem?
Pa. Reſpice dum ad lævam: quis illæc eſt mulier? Sc. pro dii immortales!
Heri concubina eſt hæc quidem. Pa. mihi quoq; pol ita videtur.
Age nunc jam, quando lubet. Sc. quid agam? Pa. perî perpropere.
Ph. Vbi iſte bonus ſervos, qui propudii me maxume innocentem
Falſo inſimulavit? Pa. hem tibi. hic & mihi id dixit. Ph. tibi, quæſo? dixti
Tuten' vidiſſe in proxumo hîc, ſceleſte, me oſculantem?
Pa. Atque cum alieno adoleſcentulo, dixit. Sc. dixi hercle vero.
Ph. Tun' me vidiſti? Sc. atque his oculis quidem. Ph. carebis, credo,
Qui plus vident, quam quod vident. Sc nunquam hercle deterrebor,
Quin viderim id quod viderim. Ph. ego ſtulta atque mora multum,
Quæ cum hoc inſano fabulem: quem pol ego capitis perdam.
Sc. Noli minitari: ſcio crucem futuram mihi ſepulchrum:
Ibi mei majores ſunt ſiti; pater, avos, proavos, abavos.
Non poſſunt mihi minaciis tuis hiſce oculi fodiri.
Sed paucis verbis te volo, Palæſtrio, obſecro, unde
Hæc exit huc? Pa. unde, niſi domo? Sc. domo? Pa. me vidente. Sc. video.
Nimis mirum eſt facinus, quomodo hæc hinc potuerit tranſire!

MEVRS. ego ſtulta moror multum.

GRVT. me viden'? Sc. te video.

CREDO EGO ISTOC EXEMPLO.] Cum Sceledrus in oſtio ſtaret, mulierculam redituram exſpectans, ne qua elaberetur: ad eum Palæſtrio, bene eſt, inquit, forma & ſtatus in te, qui mox erit; cum herus alligatum te patibulo per urbem ducet. Atqui ſteriſſe eum opinor manibus ante ſe projectis & leviter diductis, habitu quo ſolent captantes & apprehenſuri. *Lipſius.*

EXTRA PORTAM.] Scilic. *Metiam:* quæ eadem cum *Eſquilina.* Supplicia pleraque apud Romanos ſumi ſolita extra portas. credo, ne frequenti ſanguine & cæde contaminari oculi civium, aut delibari videretur libertas. Itaque & carnifex domum habuit extra urbem. *Lipſ.* Fuit Athenis, ſed & in aliis urbibus, janua una, quam χαρώνειον θύραν vocabant, qua ad ſupplicium educebantur capitis damnati. Hinc hoc loco Proverbium, *Extra portam ire.* Seneca Controv. lib. I. *Extra portam iſtam virginem.* Reſpondet iſtis Græcorum, ἐς μακαρίαν: & ἐς κόρακας. Tertul. *Malum foras.* Caſaub.

Nam certe neque ſolarium hîc apud nos eſt, neque hortus ullus.
Neque feneſtra, niſi clatrata: nam certo ego te hîc intus vidi.
PA. *Pergin', ſceleſte, intendere, atque hanc arguere?* PH. *ecaſtor ergo*
Mihi haud falſum evenit ſomnium, quod noctu hac ſomniavi.
PA. *Quid ſomniaſti?* PH. *ego eloquar. ſed, amabo, advortito animum.*
Hac nocte in ſomnis mea ſoror gemina germana viſa
Veniſſe Athenis in Epheſum cum ſuo amatore quodam:
Hîc, amabo, hoſpitio huc in proximum mihi devorti ſunt viſi.
SC. *Palæſtrionis ſomnium narratur.* PA. *perge porro.*
PH. *Ego læta viſa, quia ſoror veniſſet, propter eandem*
Suſpicionem maxumam ſum viſa ſuſtinere,
Nam arguere in ſomnis me familiaris meus mihi viſu'ſt
Me cum alieno adoleſcentulo, quaſi nunc eſt, oſculatam eſſe:
Cum illa oſculata mea ſoror gemina ſuum eſſet amicum.
Ita me inſimulatam perperam falſum eſſe ſomniavi.
PA. *Satin' eadem in vigilantes expetunt, quæ in ſomnis viſa memoras?*
Heus hercle præſentia omnia! abi intro, & comprecare.
Narrandum ego iſtuc Militi cenſebo. PH. *facere certum.* DOVZ. cenſeo.
Neque me quidem patiar probri falſo impune inſimulatam.
SC. *Timeo quid rerum geſſerim hîc, ita dorſus totus prurit.*
PA. *Scin' te periiſſe?* SC. *nunc quidem domi certo: certa res eſt*
Nunc noſtrũ obſervare oſtiũ, ubi ubi ſit. PA. *at, Sceledre, quæſo,*

CLATRATA.] Clatris vallata. *Clatri* ſeu *clatra* virgæ ſunt ligneæ aut ferreæ, quibus feneſtræ muniuntur. hinc *clatrare* etiam apud Columell. lib. 9. cap. I.

INTENDERE.] Donatus ad Terent. Eun. act. 3. ſc. 3. *Intendere, eſt crimen in adverſarium jacere.*

SC. PALAESTRIONIS SOMNIVM NARRATVR.] Ita, *Palæſtrionis*, non, *Palæſtrioni*: ipſa ſententia clamitante: ut ſignificet Sceledrus, ſe ita matulam & ſtupidum non eſſe, ut non percipiat ſomnium quod ſibi & Palæſtrioni à Philoc. narratur, Palæſtrionis ipſius commentum eſſe, eamque de compacto verbiſque adeo conceptiſſimis hoc agere. *Douz.*

COMPRECARE.] *Comprecari* nihil aliud eſt, quam mola ſalſa aut ture devenerari, id eſt, deprecari ſomnia, pacemque ac veniam à Prodigiali Iove diiſque *Averruncis*, id eſt, malorum depulſoribus omni ſuppliciorum ac piamentorum genere exambire. Quo item pertinent ea, quæ habes infra act. 3. I. de *Precatrice*, *Conjectrice*, *Hariola*, atque *Aruſpica.* Douz.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Vt ad id exemplum ſomnium quam ſimile ſomniavit!
Atque, ut tu ſuſpicatus es, eam vidiſſe te oſculantem?
Sc. *Me eam non vidiſſe arbitraris?* Pa. *ne tu hercle, opinor,*
magnum malum, Sceledre,
Reperies. ſi ad herum hæc res pervenerit, periſti pulchre.
Sc. *Nunc demum experior, prius ob oculos mihi caliginem obſtitiſſe.*
Pa. *Dudum edepol hoc planum quidem: quæ hîc uſque fuerit (intus.*
Sc. *Nihil habeo certi quid eloquar: non vidi eam, etſi vidi.*
Pa. *Næ, tu edepol ſtultitiâ tua nos pæne perdidiſti.*
Dum te fidelem facere hero voluiſti, abſumtus es pæne.
Sed fores vicini proxumi crepuerunt. conticeſcam.

Actvs Secvndi Scena Qvinta.

Philocomasivm, Palaestrio, Sceledrvs.

INde ignem in aram, ut Epheſiæ Dianæ laudes lautas
Grateſque agam, eique ut Arabico ſumificem odore
amœne:
Quæ me in locis Neptuniis templiſque turbulentis
Servavit, ſævis fluctibus ubi ſum afflictata multum.
Sc. *Palæſtrio, ô Palæſtrio.* Pa. *ô Sceledre, Sceledre, quid vis?*
Sc. *Hæc mulier, quæ hinc exit modo, eſtne herilis concubina*
Philocomaſium? an non eſt ea? Pa. *hercle opinor, ea videtur.*
Sed facinus mirum eſt, quomodo hæc hinc nunc potuerit tranſire:
Siquidem ea eſt. Sc. *an dubium tibi eſt eam eſſe hanc?* Pa. *ea*
videtur.
Adeamus, appellemus. Sc. *heus, quid iſtoc eſt, Philocomaſium?*
Quid tibi iſtic hiſce in ædibus debetur? quid negotii eſt?

Inde ignem in aram.] Philocomaſium, ea ipſa, quam Sceledrus cum Pleuſide oſculantem vidit, domo Periplectomenis exiens, quaſi ſoror ſit germana Philocomaſii, non Philocomaſium: quaſique peregre paulo ante venerit, & ex adverſa tempeſtate ſervata ſit, hic Dianæ Epheſiæ ſacrificare & gratias agere, & vota ſolvere parat. Alloquitur autem ancillam. *Lambin.*

Templisq. tvrbvlentis.] Idem, quod *loca Neptunia.* Sicut legimus apud Ennium, *Cæli templa,* & *Acheruſia templa*; ita *& Neptuni* ſeu *Neptunia templa*, pro mari. Varro lib. 6. in principio: *Templum tribus modis dicitur, ab natura, ab auſpicio, ab ſimilitudine. Natura in cælo; ab auſpicio, in terra: ab ſimilitudine, ſub terra.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Quid nunc taces? tecum loquor. Pa. *immo edepol nunc tute tecum?*
Nam hæc nihil reſpondet. Sc. *te alloquor, vitii probrique plena,*
Quæ circum vicinos vaga es. Ph. *quîcum tu fabulare?*
Sc. *Quîcum, niſi tecum?* Ph. *quis tu homo es, aut mecum quid negotii eſt?*
Sc. *Men' rogas, hem, qui ſim?* Ph. *quin ego hoc rogem, quod neſciam?*
Pa. *Quis ego ſum igitur, ſi tu hunc ignoras?* Ph. *mihi odioſus quiſquis es*
Et tu, & hic. Sc. *nos non noviſti?* Ph. *neutrum.* Sc. *metuo maxume.*
Pa. *Quid metuis?* Sc. *enim ne noſmet perdiderimus uſpiam.*
Nam neque te, neque me noviſſe ait hæc. Pa. *perſcrutari hîc volo,*
Sceledre, nos noſtri an alieni ſimus: ne dum quiſpiam
Nos vicinorum imprudenteis aliquis immutaverit.
Sc. *Certe equidem noſter ſum.* Pa. *& pol ego. quæris tu, mulier, malum.*
Tibi dico, heus Philocomaſium. Ph. *quæ te intemperiæ tenent,*
Qui me perperam perplexo nomine appelles? Pa. *eho,*
Quis igitur vocare? Ph. *Glycere nomen eſt.* Sc. *injuria eſt.* Dovz. injuria es.
Falſum nomen poſſidere, Philocomaſium poſtulas.
At iſtuc non decet, & meo adeo hero facis injuriam.
Ph. *Egone?* Pa. *tute.* Ph. *quæ heri Athenis Epheſum adveni veſperi*
Cum meo amatore, adoleſcente Athenienſi. Pa. *dic mihi,*
Quid hîc tibi in Epheſo eſt negotii? Ph. *geminam germanam meam*
Hîc ſororem inaudivi eſſe: eam veni quæſitum. Pa. *mala es.*
Ph. *Immo ecaſtor ſtulta multum, quæ vobiſcum fabuler,*
Abeo. Sc. *abire non ſinam te.* Ph. *mitte.* Sc. *manifeſtaria*
Res eſt, non omitto. Ph. *at mihi crepabunt manus; malæ tibi;*
Niſi me omittis. Sc. *quid, malum, aſtas? quin retines altrinſecus?*
Pa. *Nihil moror negotioſum mihi eſſe tergum. quî ſcio*
An iſta non ſit Philocomaſium, atque ejus alia ſimilis?

PH. *Mittis me, an non mittis?* SC. *immo vi atque invitam, ingratiis,*
Niſi voluntate ibis, rapiam te domum. PH. *oſtium hoc mihi*
Domicilium eſt, Athenis domus ac herus. ego iſtam domum
Neque moror: neque vos, qui homines ſitis, novi, neque ſcio.
SC. *Lege agito: te nuſquam mittam, niſi das firmatam fidem;*
Te huc, ſi omiſero, intro ituram. PH. *vi me cogis, quiſquis es.*
Do fidem, ſi omittis, iſtoc me intro ituram, quo jubes.
SC. *Ecce omitto.* PH. *at ego abeo miſſa.* SC. *muliebri feciſti fide.*
PA. *Sceledre, manibus amiſiſti prædam. tam ea eſt quam potis*
Noſtra herilis concubina, vin' tu hoc facere ſtrenue?
SC. *Quid faciam?* PA. *affer mihi machæram huc intus.* SC. *quid facies eâ?*
PA. *Intro rumpam rectâ in ædes, quemque hîc intus videro*
Cum Philocomaſio oſculantem, eum ego obtruncabo extempulo.
SC. *Viſane ea eſt eſſe?* PA. *immo edepol plane ea eſt. ſed quomodo*
Diſſimulabat! abi, machæram huc effer. SC. *jam faxo hîc erit.*
PA. *NEQVE EQVES, neque pedes profecto quiſquam tantâ audacia,*
Qui æque faciat confidenter quicquam, quam quæ mulieres

PIST. Athenis domus atque heus, ego iſtam &c.

OSTIVM HOC MIHI DOMICILIVM &c.] Littera inſerta emendo, *hoſticum hoc*, id eſt, peregrinum. Nam *hoſtis* antiquitus, qui nunc *peregrinus*. Callida igitur illa mulier, cum ſervus eam vi conaretur domum abſtrahere, diſſimulans ſe eam eſſe: Mi homo, inquit, vide ne erres: equidem hic non habito: ſed hoc Periplectomenis hoſpitio tantum utor, ut peregrina. Athenis eſt vera domus. Res clara ex Fabulæ argumento. *Lipſius.*

ATHENIS DOMVS AC HERVS.] Pro *hoſtium hoc mihi domicilium eſt*, legendum ex ſcriptis Codicibus, *hoſpitium hoc mihi domicilium eſt.* Id eſt, hoc domicilium, mihi hoſpitium eſt, vel domus hoſpitalis. In hoc domicilio, in his ædibus, tanquam in hoſpitio, vel apud hoſpitem divertor. In ſequentibus nihil mutandum. *Athenis domus atque herus.* Quamvis enim ſe pro libera & ingenua gerat, pro meretrice loquitur quæ heros ſuos vocabant eos, quibus mercede addictæ operam dabant, aliæ in annum integrum, aliæ in menſem, aut aliud temporis ſpatium. Cum libri conſtanter hanc lectionem retineant, non temere ſollicitanda. *Salmaſius.*

LEGE AGITO.] *Lege agere*, eſt in jure id, quod lege aliqua inſtitutum eſt, agere. Vide notas Aul. act. 3. ſc. 3. ỳſ. 10.

NISI DAS FIRMATAM FIDEM.] Firmabatur fides jurejurando, ſponſoribus, fidejuſſoribus &c. quanquam hic ſimpliciter, pro, *dare fidem certam*, poſitum videtur. *Lambin.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Faciunt. ut utrobique orationem docte edidit!
Vt ſublinitur os cuſtodi cauto conſervo meo!
Nimis beat, quod commeatus tranſtinet trans parietem. I. Gvl. clam parietem.
Sc. *Heus Palæſtrio, machærâ nihil opus.* Pa. *quid jam, aut quid opus eſt?*
Sc. *Domi eccam herilem concubinam.* Pa. *quid? domi?* Sc. *in lecto cubat.*
Pa. *Edepol ne tu tibi malam rem repperiſti, ut prædicas.*
Sc. *Quid jam?* Pa. *quia hanc attingere auſus mulierem hîc in proxumo.*
Sc. *Magis hercle metuo. ſed nunquam quiſquã faciet, quin ſoror*
Iſta ſit germana hujus. Pa. *eam pol tu hic oſculantem videras.*
Et quidem palam eſt eam eſſe, ut dicis. Sc. *quid propius fuit,*
Quam ut perirem, ſi locutus fuiſſem hero? Pa. *ergo ſi lapis,*
Muſsitabis. PLVS OPORTET *ſcire ſervom, quam loqui.*
Ego abeo à te, ne quid tecum conſilii commiſceam,
Atque apud hunc vicinum. tuæ mihi turbæ non placent.
Herus ſi veniet, ſi me quærit, hîc ero: hinc me arceſsito.

ACTVS SECVNDI SCENA SEXTA.

SCELEDRVS, PERIPLECTOMENES.

Satin' abiit ille, neque herile negotium Alii, itane abiit.
Plus curat, quam ſi non ſervitute ſerviat? Acid. quaſi non.
Certo quidem illa hic noſtra intus eſt in ædibus.
Nam ego cubantem eam modo offendi domi.
Certum eſt nunc obſervationi operam dare.

TRANSTINET TRANS PARIETEM.] Mſ. pr. *tranſtinet jam p.* quod *Boſius* exponit, tranſverſum tenet; cum *tigna* dicantur proprie tranſtinere duos parietes disjunctos. Sed his non aſſentior, quomodo ut ligna tranſtinere duos parietes dicuntur; ſic & commeatum dici poſſe parietem hunc tranſtinere. itaque emendo, ut editum. Quin neque jam fortaſſis immutandum videatur, ſi *tranſtinet parietem* reſolvas, & præpoſitionem à verbo compoſito, ut ſæpe ſolet, ablatam nomini jungas, ut commeatus tenere trans parietem intelligatur. *Acidal.* Nihil mutandum; *Nimis beat*, ut *nimis juvat*; ſic *levat* etiam abſolute ponitur: *Levat integros accedere fontes.* Sic enim libri apud Lucretium. *Nimis beat*, nimis nos beatos eo facit, quod commeatus tranſtinet jam parietem. *Salmaſ.*

PE. *Non hercle hiſce homines me marem, ſed fœminam*
Vicini rentur eſſe ſervi Militis:
Ita me ludificant. meamne hîc in viâ hoſpitam,
Quæ heri huc Athenis cum hoſpite advenit meo,
Tractatam, & ludificatam, ingenuam & liberam? MEVRS. raptant & ludificant ing.
SC. *Perii hercle! hic ad me recta habet rectam viam.*
Metuo illæc mihi res ne magno malo fuat,
Quantum hunc audivi facere verborum ſenem.
PE. *Accedam ad hominem. tun' Sceledre, hic ſcelerum caput,*
Meam ludificaſti hoſpitam ante ædîs modo?
SC. *Vicine auſculta quæſo.* PE. *ego auſcultem tibi?*
SC. *Expurgare volo me.* PE. *tun' te expurges mihi,*
Qui facinus tantum tamque indignum feceris?
An quia latrocinamini, arbitramini
Quidvis licere facere vobis, verbero?
SC. *Licetne?* PE, *at ita me Dî Deæque omnes ament,*
Niſi mihi ſupplicium virgarum de te datur
Longum diutinumque à mane ad veſperum:
Quod meas confregiſti imbrices & tegulas,
Ibi dum condignam te ſectatus ſimiam,
Quodque inde inſpectaviſti meum apud me hoſpitem
Amplexum amicam cum oſculabatur ſuam,
Quodque concubinam herilem inſimulare auſus es
Probri, pudicam, meque ſummi flagitii:
Tum quod tractaviſti hoſpitam ante ædes meas;
Niſi tibi ſupplicium ſtimuleum datur,

HISCE HOMINES.] *Inveniuntur etiam nominativum pluralem Hiſce proferentes antiqui: ut Ter. in Eunuch.* (act. 2. ſc. 2.) *Hiſce hoc munere arbitrantur Suam Thaidem eſſe.* Priſcian.

QVID LATROCINAMINI.] Id eſt, quia homines militares eſtis.

NISI MIHI SVPPLICIVM VIRGARVM &c.] Si cujus ſervus alteri damnum intulerat, vel arbitrio ejus, qui damno affectus erat, ſervus plectebatur: vel noxæ dedebatur: vel dominus litis æſtimationem ſufferebat: vel, ut ex hoc loco apparet, dedecore afficiebatur, &c. Et ſane notanda verborum mira congeries ſeni iratum ſe ſimulanti à Poëta adficta: quæ uno fere ſpiritu ab ipſo continuatur. *Lambin.*

IMBRICES.] Serv. 4. G. vſ. 296. *Imbrex* dicitur, *quod imbrem arceat.* Eſt enim incurvum genus tegularum. Gloſſarius liber: *Imbrex* καλυπωτής.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Dedecoris pleniorem herum faciam tuum,
Quam magno vento plenum eſt undarum mare.
Sc. *Ita ſum coactus, Periplectomene, ut neſciam*
Vtrumne poſtulare prius tecum æquom ſiet,
An me expurgare hic tibi videatur æquius;
Niſi iſtæc non eſt hæc, neque iſta ſit mihi:
Sicut etiam nunc neſcio quid viderim:
Ita eſt iſtæc hujus ſimilis noſtræ tua,
Siquidem non eadem eſt. Pe. *viſe ad me intro, jam ſcies.*
Sc. *Licetne?* Pe. *quin te jubeo. at placide noſcita.*
Sc. *Ita facere certum eſt.* Pe. *heus Philocomaſium, cito*
Tranſcurre curriculo ad nos, ita negotium eſt.
Poſt, quando exierit Sceledrus à nobis, cito
Tranſcurrito ad vos rurſum curriculo domum.
Nunc pol ego metuo, ne quid infuſcaverit.
Si hîc non videbit mulierem, aperitur dolus. *Mſ. Pall.* aperitur foris.
Sc. *Pro Dî immortales! ſimiliorem mulierem,*
Magiſque eandem, utpote quæ non ſit eadem, non reor
Deos facere poſſe. Pe. *quid nunc?* Sc. *commerui malum.*
Pe. *Quid igitur, ean' eſt?* Sc. *etſi ea eſt, non eſt ea.*
Pe. *Vidiſtin' iſtam?* Sc. *vidi & illam, & hoſpitem*
Complexam atque oſculantem. Pe. *ean' ergo eſt?* Sc. *neſcio.*
Pe. *Vin' ſcire plane?* Sc. *cupio.* Pe. *abi intro ad vos domum*
Continuo, vide ſitne iſtæc voſtra intus domum.
Sc. *Licet; pulchre admonuiſti: jam ego ad te exibo foras.*
Pe. *Nunquam edepol hominem quenquam ludificarier*
Magis facete vidi, & magis miris modis.
Sed eccum egreditur. Sc. *Periplectomene, te obſecro*
Per Deos atque homines, perque ſtultitiam meam,
Perq; tua genua. Pe. *quid obſecras me.* Sc. *inſcitiæ* *V. E.* perque tuam gratiam.

ITA SVM COACTVS.] Id eſt, in anguſtiam redactus.

PLACIDE NOSCITA.] Dummodo ne dictis factiſque injurius ſis in hoſpitam noſtrã, placide omnia peragas. *Grut.*

NE QVID INFVSCAVERIT.] Ne quid Philocomaſium eorum, quæ ei præcepta ac præmonſtrata ſunt, turbaverit ſeu corruperit. *Infuſcare* quid ſit, ſi ſcire vis, vide notas Ciſt. 1. 1. 21.

INTVS DOMVM.] *Intus domum*, pro, in domo. Adverbia enim ſæpe locum præpoſitionum occupabant. Lucr. *intus ſedibus*, pro, in ſedibus. *Popma.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Meæ & ſtultitiæ ignoſcas, nunc demum ſcio
Me fuiſſe excordem, cœcum, incogitabilem.
Nam Philocomaſium eccam intus. PE. *quid nunc, furcifer,*
Vidiſtin' ambas? SC. *vidi.* PE. *herum exhibeas volo.*
SC. *Meruiſſe equidem me maxumum fateor malum.*
Et tuæ feciſſe me hoſpitæ ajo injuriam:
Sed meam eſſe herilem concubinam cenſui,
Quoi me cuſtodem herus addidit Miles meus.
Nam ex uno puteo ſimilior nunquam poteſt
Aqua aquæ ſumi, quam hæc eſt, atque iſta hoſpita.
Et me deſpexe ad te per impluvium tuum
Fateor. PE. *quid ni fateare, ego quod viderim?*
SC. *Sed Philocomaſium me vidiſſe cenſui.*
PE. *Ratuſne me ſic hominem eſſe omnium minimi pretii,*
Sic ego me ſciente paterer vicino meo
Eam rem fieri apud me tam inſignite injuriam?
SC. *Nunc demum à me inſipienter factum eſſe arbitror.*
Cum rem cognoſco: at non malitioſe tamen
Feci. PE. *immo indigne. namque* HOMINEM *ſervom ſuos*
Domitos habere oportet oculos & manus
Orationemque. SC. *egone? ſi poſt hunc diem*
Muttivero, etiam quod egomet certo ſciam,
Dato excruciatum me: egomet me dedam tibi.

DOVZ. dato me excruciatum, ni ego me dedam.

Nunc hoc mihi ignoſcas quæſo. PE. *vincam animum meum,*
Ne malitioſe factum id eſſe abs te arbitrer.
Ignoſcam tibi iſtuc. SC. *at Dii tibi faciant bene.*
PE. *Næ tu hercle, ſi te Dii amant, linguam comprimes*
Poſthac: etiam illud, quod ſcies, neſciveris:

SVMI.] Id eſt, bibi. *Simpulum*, ait Varro, *à ſumendo*, id eſt, bibendo. *unde ſumi pote puteus:* id eſt, unde bibi poteſt. Cic. *Si ſumpſerit meracius.* Scaliger.

DATO EXCRVCIATVM.] Nihil hic mutandum. Sententia eſt; ſi quid poſt hunc diem muttivero eorum quæ certo ſciam, excrucia me. In ſequentibus tamen; *egomet dicam me tibi*, puto legendum; *egomet ducam me tibi*. Ego ſponte me tibi ſiſtam & offeram ad pænam. *Duci* dicuntur, qui ad ſupplicium rapiuntur. Tac. Agric. *Cum noſtræ duxere in carcerem Helvidium manus.* Exempla ſunt infinita. *Boxhorn.*

ETIAM ILLVD, QVOD SCIES, NESCIVERIS.] Ita te componas, ut etiam

illa,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Non videris, quod videris. Sc. *bene me mones.*
Ita facere certum eſt. ſed ſatin' oratus abit?
Nunquid nunc aliud me vis? Pe. *ne me noveris.*
Sc. *Dedit hic mihi verba, quam benigne gratiam*
Fecit, ne iratus eſſet! ſcio quam rem gerat:
Vt miles, cum extemplo à foro adveniat domum,
Domi comprehendat. una hic & Palæſtrio
Me habent venalem: ſenſi, & jamdudum ſcio.
Nunquam hercle ex iſta naſſa ego hodie eſcam petam.
Nam jam aliquo auſugiam, & me occultabo aliquot dies,
Dum hæ conſileſcunt turbæ, atque iræ leniunt.
Nam nunc ſatis & plus nimio merui mali.
Veruntamen de me quicquid eſt, ibo hinc domum.
Pe. *Illic hinc abſceßit. ſat edepol certo ſcio,*
Occiſam ſæpe ſapere plus multo ſuem,
Cum manducatur, ne id, quod vidit, viderit!
Nam illius oculi atque aures atque opinio
Transfugêre ad nos. uſque adhuc actum eſt probè.
Nimium feſtivam mulier operam præbuit.
Redeo in ſenatum rurſus. nam Palæſtrio
Domi nunc apud me: Sceledrus nunc haut foras.

Acid. ſed ſatin' oratus? Pe. abi. Sc. nunq. &c.

illa, quæ noſti, ita habeas, ut ſi ignores. Donatus ad illud Eun. Terent. act. 4. 4. *tu pol, ſi ſapis, Quod ſcis, neſcis*: notat: hoc dictum, ut illa, *Concordia diſcors*, Hor. &, *ſequiturque ſequentem*, Virgilii. ita Heaut. *Tu neſcis id, quod ſcis.*

Me habent venalem.] Me incautum, ignarum, produnt & fallunt. Eadē loquendi forma Belgæ dicunt *yemandt verkoopen*, quod Latine reddas, aliquem vendere, pro, prodere, circumvenire, clam fallere. *Boxhorn.*

Nunquam hercle ex ista nassa ego hodie escam petam.] Significat, ſe domum heri non iturum: ubi futurum ſit, ut tanquam piſcis capiatur; & unde periculum virgarum ſibi imminere videat. *Naſſa*, ait Feſtus, *eſt piſcatorii vaſis genus, quo cum intravit piſcis, exire non poteſt.*

Irae leniunt.] Agellius lib. 18. 12. id quoque habitum in oratione facienda elegantiæ genus, ut pro verbis habentibus patiendi figuram, agentia ponerent: ac deinde vice verſa hæc inter ſe mutua verterent. Cicero, *Terra movet*, patiendi ſignificatu, pro *movetur.*

Occisam saepe sapere plus multo suem cum manducatur.] Feſtivus ſenex ludit in ambigua notione verbi *Sapere*: ex eo, quod ſapidiſſima omnium quadrupedum æſtimetur vulgo ſuilla caro.

Illius oculi atque.] Sceledrus nihil videt, nihil audit, nihil opinatur; niſi quod volumus eum videre, audire &c. *Lambin.*

Frequens ſenatus poterit nunc haberier.
Ibo intro: ne, dum abſum, illis ſortito ſuam.

ACTVS TERTII SCENA PRIMA.

PALAESTRIO, PLEVSIDES, PERIPLECTOMENES.

COhibete intra limen etiam vos parumper, Pleuſides.
Sinite me prius proſpectare, ne uſpiam inſidiæ ſient
Concilio, quod habere volumus. nam opus eſt nunc tuto loco,
Vnde inimicus ne quis noſtris ſpolia capiat conſiliis,
Vnde inimicus ne quis noſtra ſpolia capiat auribus:
Nam BENE CONSVLTVM, inconſultum eſt; ſi inimicis ſit uſui:
Neque poteſt, quin ſi id inimicis uſui eſt, obſit mihi.
Nam BONVM CONSILIVM ſurripitur ſæpiſſume,
Si minus cum curâ aut cate locus loquendi lectus eſt.
Quippe ſi reſciverint inimici conſilium tuum,
Tuopte tibi conſilio occludunt linguam, & conſtringunt manus:
Atque eadem, quæ illis voluiſti facere, faciunt tibi.
Sed ſpeculabor, ne quis aut hinc à læva, aut à dextrâ

SCHOPP. nam bene conſultum. TAVBM. ſubducitur ſæpiſſ.

ILLIS SORTITO FVAM.] Scribendum puto: *Ibo intro ne, dum abſum, illis obſtito ſuam.* Scriptum erat, *oſtito* pro obſtito, ex quo factum *ſortito*, repetita littera ex fine præcedentis ſyllabæ. Sæpe *oſtare* pro obſtare in veteribus libris ſcriptum reperi. Ibo, inquit, intro, ne dum abſentia mea illis obſtet ad ea quæ volunt facienda. *Ne obſtito ſim*, pro ne obſtem. *Obſtitum* pro obſtaculo, ut *mandatum* à mando, *juſſum* à jubeo, & ſimilia. Nihil poteſt boni ſenſus ex vulgata elici. *Salmaſ.*

AVT CATE LOCVS &c.] *Catalogo* vulgo editum eſt; in qua voce corrigenda conjecturarum plauſtra ſunt, quarum tamen nulla veram lectionem eſt aſſecuta. Nos vero ſumus aſſecuti:

Si minus, cum cura aut cata logon loquendi lectum id eſt.

Nam κατὰ λόγον loqui eſt, lepide & commode loqui, ut paulo poſt ſequitur: κατὰ λόγον enim loquitur, qui dicit id quod opus dicto eſt tantum: & κατὰ λόγον loquendi conſilium legit, qui cum cura & ratione id providet, ne inimici ſermonem ſuum ſublegant, & conſilium ſurripiant; qui non temere loquitur aut inconſiderate. Apud Artemidorum habes ſæpe: ὀρθῶς τε καὶ κατὰ λόγον, *recte atque ordine.* Salmaſius.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Noſtro conſilio venator abit cum auritis plagis.
Sterilis hinc proſpectus uſque ad ultimam plateam eſt probe.
Evocabo: heus Periplectomene & Pleuſides, progredimini.
PE. *Ecce nos tibi obedienteis.* PA. *FACILE EST imperium in bonis.*
Sed volo ſcire, eodem conſilio, quod intus meditati ſumus,
Si gerimus rem. PE. *magis ad rem non poteſt eſſe utibile.*
PA. *Immo quid tibi, Pleuſides?* PL. *quodne vobis placeat diſpliceat mihi?*
Quis homo ſit magis meus, quam tu es? PE. *loquere lepide & (commode.*
PA. *Pol ita decet hunc ſacere.* PL. *at hoc me facinus miſerum macerat, (cedo.*
Meumque cor corpuſque cruciat. PE. *quid eſt id, quod cruciat?*
PL. *Me tibi iſtuc ætatis homini facinora puerilia*
Objicere, neque te decora, neque tuis virtutibus,
Ea te expetere: te ex opibus ſummis mei honoris gratia,
Mihique amanti ire opitulatum, atque ea te facere facinora,
Quæ iſtæc ætas fugere facta magis quam ſectari ſolet.
Eam pudet me tibi in ſenecta objicere ſolicitudinem.
PE. *Novo modo tu homo amas: ſiquidem te quicquam, quod faxis, pudet.*
Nihil amas: umbra es amantum magis, quam amator, Pleuſides.
PL. *Hanccine ætatem exercere me mei amoris gratia.*
PE. *Quid ais tu? itane tibi ego videor oppido Acheruntícus,*
Tam capularis, tamne tibi diu videor vitam vivere?
Nam equidem haud ſum annos natus, præter quinquaginta & quattuor:

MERVLA. celebris.

ACID. in bonos.

AVRITIS PLAGIS.] *Auritæ plagæ* ſunt aures. Virg. 4. Æn. *Retia rara, plagæ.* Gloſſarium: ὠτοπάροχος, qui aurem omni loquenti accommodat. ὀξυακουστίλογος.

IN BONIS.] Poſſumus tueri vulgatam lectionem, ut ſit *in bonis* rebus, quæ ſint iis utibiles quibus imperamus. Nam facile ſuo quiſque ſervit commodo. *Diſſald.*

EX OPIBVS SVMMIS.] Id eſt, ſumma contentione.

QVOD FAXIS PVDET.] Nam qui ſerio amat, eum nullius rei pudet. *Lambinus.*

VMBRA AMANTVM.] *Amantum umbra*, differt *ab umbra ſuamet.* vult enim ſi comparetur Pleuſides. cum amatoribus aliis, vix dici poſſe umbram eorum. *Taubmann.*

Clare

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Clare oculis video, pernix ſum manibus, pedibus mobilis.
PA. Si albus capillus hic videtur, neutiquam ingenio eſt ſenex,
Ineſt in hoc amuſsitata ſua ſibi ingenua indoles.
PL. Pol id quidem experior ita eſſe; ut prædicas, Palæſtrio,
Nam benignitas quidem hujus oppido ut adoleſcentuli eſt!
PE. Immo, hoſpes, magis cũ periculũ facies, magis noſces meam
Comitatem erga te amantem. PA. QVID OPVS nota noſcere?
PE. Vt apud te exemplum experiundi habeas, ne petas foris.
Nam QVI IPSE HAVD AMAVIT, ægre amantis ingenium inſpicit.
(corpore.
Et ego amoris aliquantulum habeo humoriſque meo etiam in
Neque dum exarui ex amœnis rebus & voluptariis.
Vel cavillator facetus, vel conviva commodus
Item ero: neque ego unquam oblocutor ſum alteri in convivio.
Incommoditate abſtinere me apud convivas commode
Commemini, & meæ orationis juſtam partem perſequi:
Et meam partem itidem tacere, cum aliena oratio eſt.
Minime ſputator, ſcreator ſum, itidem minime muccidus.
Poſt Epheſi ſum natus, non in Apulis, non ſum in Vmbriâ.

PERNIX SVM &c.] *Manibus pernix* proprie dictum. Eſt enim *pernix* à pernitendo, quod manuum magis quam pedum eſt. *Pedes mobilis*, ut nuda genu, ποδὰς ὄκυς. *Diſſald.*

AMVSSITATA.] Id eſt, *ad amuſsim facta*, Feſtus: *exanimata*, Nonius; qui *amuſsim* eſſe regulam fabrorum ait, quam, cum opus probant, rubrica illinunt. Varro Quæſt. Plautin. *Amuſsis eſt æquamen, lævamentum.* Vetus Gloſſ. *Ex amuſsim*, ἔρδυναι.

SVA SIBI INGENVA INDOLES.] Sua propria & à natura inſita. ita *Ingenui fontes*; id eſt, nativi, non manu facti, apud Lucret. *Indolès* incrementum ſignificat primigenia notione: ut apud Agell. *mendi indoles. Olere* enim, creſcere ſignificat, & ſpem, quam ex vultu colligimus virtutis futuræ in pueris: quæ vocatur χαρακτὴρ à Græcis: ut ab Euripide dictum, ὡς δεινὸς τ' εὐγενείας χαρακτήρ. Gloſſæ: *Indoles*, καλὴ ἐλπὶς ἐν νεωτέρῳ. *Scalig.*

INCOMMODITATE.] *Incommoditatem* dixit τὴν ἀηδίαν: ita, *Commodus* eſt, qui opponitur τῷ ἀηδεῖ. cujuſmodi hominis graphica in hac Scena eſt deſcriptio. *Iſ. Caſaub.*

POST EPHESI SVM NATVS; NON IN APVLIS, NON IN VMBRIA.] Quod Epheſi natum ſe gloriatur, credo ideo eſſe: quod civitas ea elegantiis facetiiſque inprimis dedita, contra morem Vmbrorum & Apulorum, qui ruſtici, illepidi, ſubidique habebantur. *Douza.* Plautus ſcripſit: *Non ſum Animula*, aut certe *Animulæ*, id eſt, non ſum natus Animulæ; aut non ſum ab Animula, ſive Animulas. Quomodo apud hunc eſt, *Hoſpes Zacyntho*, pro à Zacyntho: apud Terentium, *Anus Corintho*, pro à Corintho: apud Lucillium, *Sargus Aegypto*, pro ab Ægypto. Ad indagandam

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

PL. O lepidum ſenem, ſi quas memorat, virtutes habet:
Atque equidem plane eductum in nutricatu Venerio!
PE. Plus dabo, quam prædicabo ex me venuſtatis tibi.
Neque ego ad menſam publicas res clamo, neque Leges crepo:
Neque ego unquam alienum ſcortum ſubigito in convivio.
Neque præripio pulpamentum, neque prævorto poculum,
Neque per vinum unquam ex me oritur diſcidium in convivio.
Si quis ibi odioſus eſt, abeo domum, ſermonem ſegrego.
Venerem, amorem, amœnitatemque accubans exerceo.
PL. Tui quidem edepol omnîs mores ad venuſtatem valent:
Cedo treis mihi homines aurichalco contra cum iſtis moribus.
PA. At quidem illuc ætatis qui ſit, non invenies alterum
Lepidiorem ad omnes res, nec qui amicus amico ſit magis.
PE. Tute me ut fateare, faciam, eſſe adoleſcentem moribus:
Ita apud omnes comparebo tibi res benefactis frequens:
Opus erit tibi advocato triſti, iracundo? ecce me.
Opus leni? leniorem dices, quam mutum eſt mare.
Liquidiuſculuſque ero, quam ventus eſt favonius.
Vel hilariſſumum convivam hinc indidem expromam tibi.
Vel primarium paraſitum, atque obſonatorem optumum:
Tum ad ſaltandum non cinædus malacus æque eſt atque ego.
PL. Quid ad illas artes optaſsis, ſi optio eveniat tibi?
PE. Hujus pro meritis ut referri pariter poſsit gratia:
Tibique, quibus nunc me eſſe experior ſummæ ſollicitudini.

eruendamque veram hanc lectionem hæc me veſtigia tulerunt: quod in membranis nonnullis, *Non ſum in imula*, ſcriptum compereram; quam lectionem cum *Phylargyrii* ad 2. Georg. Virg. *Non ſum animata* contendenti; venit in mentem, quod apud *Feſtum* legere memineram: *Animula; urbs parvarum opum in Apulia.* Schopp.

PL. O LEPIDVM SENICEM.] Hanc lectionem & Priſc. probat. Non diſsimile, quod apud Pompon. eſt, *Senica* pro fæmina ſene. *Lipſius.*

DISCIDIVM.] *Diſcidium*, apud Lucret. & Ciceron. eſt χωρισμὸς, *distractio. Diſsidium* animi eſt; *diſcidium* corporis, à *diſcindere*, id eſt, dirimere. *Giſan.*

SERMONEM SEGREGO.] Finem loquendi facio. *Lambin.*

CEDO TREIS MIHI HOM.] Da mihi tres iſtis moribus præditos: & ego tibi æqui ponderis orichalcum dabo. V. N. Epid. act. 3. 3. 30.

LIQVIDIVSCVLVSQVE.] Aliquanto liquidior, ſerenior, quam ventus Favonius, qui eſt, ut & Boreas αἰθρηγενέτης, æthræ ſeu ſerenitatis genitor. *Lambin.*

MALACVS.] V.N. Bacch. 1. 1. 38.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

At tibi tanto ſumtui eſſe mihi moleſtum eſt. PE. *morus es.*
Nam IN MALA VXORE *atque inimico ſi quid ſumas, ſumptus eſt:*
In bono hoſpite atque amico, quæſtus eſt, quod ſumitur:
Et, quod in divinis rebus ſumas, ſapienti lucro eſt.
Deûm virtute ut tranſeuntem hoſpitio accipiam. apud me eſt comitas.
Es, bibe, animo obſequere mecum, atque onera te hilaritudine.
Liberæ ſunt ædîs: liber ſum autem ego: me uti volo libere.
Nam mihi, Deûm virtute dicam, propter divitias meas
Licuit uxorem dotatam genere ſummo ducere:
Sed nolo mihi oblatratricem in ædîs intromittere.
PL. *Cur non vis? nam* PROCREARE *liberos lepidum eſt onus.*
PE. *Hercle vero,* LIBERVM ESSE, *id multo eſt lepidius.*
PA. *Tute homo & alteri ſapienter potis es conſulere, & tibi.*
PE. *Nam* BONA VXOR, *ſi ea quidem deducta eſt uſquam gentium,* LIPS. educta eſt.
Vbi eam poſſim invenire? verum egone eam ducam domum?
Quæ mihi nunquam hoc dicat: eme mi vir lanam, unde tibi pallium
Malacum & calidum conficiatur, tunicæque hibernæ bonæ,
Ne algeas hâc hieme. hoc nunquam verbum ex uxore audias.
Verum priuſquam galli cantent, quæ me ſomno ſuſcitet,
Dicat: Da mihi, vir, Calendis meam quod matrem juverit: MEVRS. dà mihi vir, quæ Calendis mittā, Martiæ cū venerint.

DEVM VIRTVTE VT TRANSEVNTEM.] Vult: tantum ſibi ſupereſſe bonorum, ut non gravatim prætereuntes excipere poſſit. Porro, ut conſtet verſus abjiciendum eſt illud *hoſpitio*, gloſſam vocis *accipere*. Gruter.

EGO: ME VTI VOLO LIBERE.] *Vti aliquo:* &, *uti ſeipſo*, peræque dicunt Latini. Hor. 1. Epiſt. 12.

Vtere Pompeio Groſpho: &, ſi quid petet, ultro
Defer.

Idem Epiſt. 17.

---- Regibus uti.

Plaut. Cap. 4. 4. *ſiquidem ſeſe uti volet,* id eſt, ſiquidem volet eſſe frugi & ſibi utilis. *Lambin.*

CALENDIS.] Sc. Martiis. Calendas omnes Iunoni tributas, ut & Idus omnes Iovi, docet *Macrob.* Saturn. lib. 1. cap. 9. Hinc *Iuno Calendaris* dicta. Sed Martiis Calendis *Iunoni*, præcipue *Matronæ*, ſacrificabant: ut is annus ab exordio totus eis felix eſſet & fauſtus, & in partu & amore conjugali: atque etiam munera ſibi invicem miſſitare ſolebant. Et hæc feſta *Matronalia* dicebantur. Iuvenal. *Cal. Martias* nominat *fæmineas: Munera fæmineis tractat ſecreta Calendis.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Da qui farciat, da qui condiat: da quod dem Quinquatribus GRVT. faciat.
Præcantatrici, conjectrici, hariolæ atque aruſpicæ:
Flagitium eſt, ſi nihil mittetur, quo ſupercilio ſpicit!
Tum piatricem clementer non poteſt quin munerem.
Iampridem, quia nihil abſtulerit, ſuccenſet geraria.
Tum obſtetrix expoſtulavit mecum, parum miſſum ſibi.
Quid? nutrici non miſſurus quicquam, quæ vernas alit?
Hæc atque hujus ſimilia alia damna multa mulierum,
Me uxore prohibent, mihi quæ hujus ſimiles ſermones ſerat.
PA. *Dii tibi ſunt propitii hercle: nam iſtam ſemel amiſeris*
Libertatem, haud facile te in eundem rurſus reſtitues locum.
PL. *At ILLA LAVS EST, MAGNO in genere & in divitiis maxumis,*
Liberos hominem educare, generi monumentum & ſibi.
PE. *Quando habeo multos cognatos, quod opus ſit mihi liberis?*
Nunc bene vivo, & fortunate, atque ut volo, atque animo ut lubet:
Mea bona meâ morte cognatis dicam, inter eos partiam.

QVOD DEM QVINQVATRIBVS.] Diebus feſtis Minervæ. *Quinquatres*, παναθηναῖα, Soſip. 1. Inſt. Grammat. Idem eodem; *Quinquatrus pluraliter, non, Quinquatria: non enim dicti ſunt quinque dies atri, ſed quod quinquatrus antiqui dicebant, à quinquando, id eſt, luſtrando: quod eo die arma ancilia luſtrari ſint ſolita.*

PRAECANTATRICI.] Rectum eſt, *præcantrici.* Et paulo poſt, *piatricem.* Sic enim & verſus poſtulat. *Salmaſ.*

CONIECTRICI.] *Conjectrix*, quæ interpretatur ſignificationem ſomniorum. Et apparet viros conjectoribus, mulieres conjectricibus uſas fuiſſe: ac ſexibus officia artium diſtincta fuiſſe. *Turneb.*

TVM PIATRICEM CLEMENTER NON POTEST QVIN MVNEREM.] Omnino *piatricem* probo cum meo *Colèro.* Nam die infantis luſtrico ſive Nominali, quo nomen illi indebatur, (Ὀνομαστήρια Gr. nominant) luſtrandi partes proprie piatricum muliercularum, quæ anus recoctæ, fuerunt: dicebanturque ἀπομάκτριαι vel περιμάκτριαι. Feſtus *Piatrix dicebatur ſacerdos, quæ expiare erat ſolita, quam & ſagam & ſimpulatricem vocant.* Taubman.

GERARIA.] Quod Græcis ὠλενοτρόφος diceretur, qui in ulnis ſuis aſſidue geſtitando alumnum nutricaret; hinc hoc loco nutrix *geraria* vocatur. Verum fortaſſe etiam legendum, *toraria*; & *torarius* in Gloſſis exponitur ὠλενοτρόφος. nam librorum ſcriptura varia, & partim habent *ceraria*, partim *teraria*. Salmaſius.

GENERI MONVMENTVM ET SIBI.] Liberi genus ſuum immortàle reddunt. Sic Euripides *Mares familiæ columnas* vocat, Iphig. in Taur. act. 1. ſc. 1. vſ. 57. Στυλοὶ γὰρ οἴκων εἰσὶ παῖδες ἄρσενες.

Illi apud me edunt, me curant, viſunt quid agã, ecquid velim.
Priuſquam lucet, aſſunt, rogitant, noctu ut ſomnum ceperim.
Eos pro liberis habeo, quin mihi mittunt munera.
Sacrificant? dant inde partem mihi majorem, quam ſibi:
Abducunt ad exta: me ad ſe, ad prandium, ad cœnam vocant.
Ille miſerrumum ſe retur, minimum qui miſit mihi.
Illi inter ſe certant donis. ego hæc mecum muſſito:
Bona mea inhiant: certatim dona mittunt & munera. LIPS. certatim nutricant & munerant.
PA. *Nimis bonâ ratione, nimiſque aperta tu multum vides.*
ET TIBI SVNT GEMINI, & trigemini, ſi te bene habes, filii. ACID. ſi te bene habent,
PE. *Pol, ſi habuiſſem, ſatis cepiſſem miſeriarum liberis.*
Cenſerem emori: cecidiſſetne ebrius, aut de equo uſpiam:
Metuerem, ne ibi defregiſſet crura aut cervices ſibi.
Tum ne uxor mihi inſignitos pueros pariat poſtea,
Aut varum, aut valgum, aut compernem, aut pætum, aut broncum filium.
PA. *HVIC HOMINI dignum eſt divitias eſſe, & diu vitam (dari,*
Qui & rem ſervat, & qui bene habet, ſuiſque amicis volt bene.
PL. *O lepidum caput! ita me Dii Deæque ament, æquom fuit*

ABDVCVNT AD EXTA.] Sacrificiorum exta intelligit: quæ *exta luſtralia* Maro vocat, 8. Æn. quorum partem diis reddebant: partem in epulatione comedebant. Porro adhibebantur his tantum cariſſimi. *Turneb.* Convivia rem ſacram olim comitabantur. Aut ſi nollent convivium celebrare, è victima partes ad amicos mittebant. *Caſaubonus.*

NIMIS BONA RATIONE.] Miſeret editorum, qui hanc magiſtellorum lectionem tolerarunt, cum haberent præclaram & Plautiniſſimam in Mſſ. *Nimis bona ratione, nimiumque ad te & tua multum vides.* Ad te & tua, eſt, quæ ad te & rem tuam pertinent, quæ tibi rebuſque tuis accommodata ſunt. Poſſum hoc genus loquendi pluribus ex Plauto probare, ex nonnullis male hactenus intellectis. *Gronov.*

SATIS CEPISSEM MISERIARVM.] Non mihi videtur quidpiam mutandum. *Satis cepiſſem miſeriarum liberis,* id eſt, per liberos, vel *in liberis.* Quod etiam poteſt reponi. Nam *in* facile intercidit propter ſimilitudinem ultimæ ſyllabæ præcedentis vocabuli, *miſeriarum.* Salmaſ.

CENSEREM EMORI.] Alii aliter atque aliter interpretantur. Simpliciter puto hoc eum velle; Cenſerem liberos meos, ſi haberem, continuo in mortis, aut alio aliquo diſcrimine verſari. Hæ enim fere curæ parentum ſunt eæque moleſtiſſimæ, *Boxhorn.*

ÆQVOM FVIT DEOS PARAVISSE.] Æquum fuit, deos feciſſe, ne omnes uno modo viverent: ſed viri boni, comes, liberales &c. eſſent locupletes, fortunati ac longævi: homines contra improbi, incommodi, & illiberales &c.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Deos paraviſſe, uno exemplo ne omnes vitam viverent:
Sicuti merci pretium ſtatui, pro virtute ut veneat:
Quæ improba eſt, pro mercis vitio dominum pretio pauperet.

Acid. quæ improba eſt merces, pro vitio dominum.

Itidem divos diſpertiſſe vitam humanam æquom fuit.
Qui lepide ingeniatus eſſet, vitam longinquam darent:
Qui improbi eſſent & ſceleſti, iis adimerent animam cito.
Si hoc paraviſſent, homines eſſent minus multi mali,
Et minus audacter ſceleſta facerent facta: & poſtea
Qui probi homines eſſent, eſſet his annona vilior.
PE. *Qui DEORVM conſilia culpet, ſtultus inſcituſque ſit,*
Quique eos vituperet. nunc jam iſtis rebus deſiſti decet.
Nunc volo obſonare. bene ut, hoſpes, te virtute ex tuâ
Meæ domi accipiam benigne, lepide, & lepidis victibus.
PL. *Nihil me pœnitet jam quanto ſumtui fuerim tibi.*
Nam HOSPES NVLLVS tam in amici hoſpitium divorti poteſt,
Qui ubi triduum continuum fuerit, jam odioſus ſiet.
Verum ubi dies decem continuos immorabitur,
Tametſi dominus non invitus patitur, ſervi murmurant.
PE. *Servientes ſervitutem ego ſervos introduxi mihi,*
Hoſpes, non qui mihi imperarent, quibus ego eſſem obnoxius:
Si illis ægre eſt, mihi quod volupe eſt. meo remigio rem gero.
Tamen id quod odioſum eſt, faciundum eſt cum malo atque ingratiis:

eſſent egentes, infortunati, & brevis vitæ. *Victorius.*

QVI LEPIDE INGENIATVS ESSET &c.] Vulg. *ingenuatus*. ſed ſcribendum, *ingeniatus*. Agell. lib. 12. cap. 1. *Corpuſque & animum bene ingeniatis primordiis inchoatum, inſitivo degenerique alimento lactis alieni corrumpere.* Rarum verbum, *ingeniari*, ab ingenio deductum: ut ab *auxilio*, *auxiliari*. I. Gulielm.

ESSET HIS ANNONA VILIOR.] Quaſi dicat: Si dii longam vitam viris bonis dediſſent, brevem improbis: futurum fuiſſe, ut eſſet rerum ad victum neceſſariarum proventus vilior. Ita interpretatur *Victorius*. Quod probo. Plane autem huic geminum eſt illud adagium Belgarum; Si homines inſulſi & inſipidi pane non veſcerentur, vilis eſſet annona. *Boxhorn.*

MEO REMIGIO REM GERO.] Id eſt, illis, velint nolint, parendum eſt, cum mei ſint. Aliis enim remigibus fortaſſe imperare, quod vellem, invitis non poſſem: nunc vero meis remigibus & ſervis rem gero, qui mihi dicto audientes eſſe coguntur. *Turneb.*

Nunc, quod occepi, obſonatum pergam. PL. *ſi certum eſt tibi,*
Commodum obſona, ne magno ſumptu: mihi quidvis ſat eſt.
PE. *Quin tu iſtanc orationem hinc veterem atque antiquam amoves.*
Nam proletario ſermone nunc quidem, hoſpes, utere.
Nam ii ſolent, quando accubuêre, ubi cœna appoſita eſt, dicere:
Quid opus fuit hoc, hoſpes, ſumptu tanto noſtrâ gratiâ?
Inſaniviſti hercle: nam idem hoc hominibus ſat erat decem.
Quod eorũ cauſſâ obſonatum eſt, culpant, & comedunt tamen.
PA. *Fit pol illud ad illud exemplũ. ut docte & perſpecte ſapit?*
PE. *Sed iidem homines nunquam dicunt, quanquam appoſitum eſt ampliter,*
Iube illud demi: tolle hanc patinam: remove pernam: nihil (moror.
Aufer illam offam penitam: probus hic conger frigidus: Mſſ. offam porcinam.
Remove, abi. aufer, neminem eorum hæc aſſeverare audias:
Sed procellunt ſe, & procumbunt dimidiati, dum appetunt. RECENT. percellunt.
PA. *Bonus bene ut malos deſcripſit mores!* PE. *haud centeſimã*
Partem dixi, atque, otium rei ſi ſit, poßim expromere.
PA. *Igitur id, quod agitur hic, primum prævorti decet.*
Nunc huc animum advortite ambo. mihi opus eſt opera tua,
Periplectomene: nam ego inveni lepidam ſycophantiam,
Qui admutiletur Miles uſque cæſariatus: atque uti

NVNC, QVOD OCCEPI, OBSONATVM.] Notabis, *quod*, poni, pro *quo*; & ſuſtinendo verſui interjectum *d.* nam, *quod occepi*, eſt, quo intendi, quo ire volui. *I. Gul.*

COMMODVM OBSONA.] Id eſt, ne magno ſumptu. *Camer.*

PROLETARIO SERMONE.] Id eſt, plebejo & vili. *Proletarii* erant, qui nihil Reip. exhibebant, ſed tantum prolem ſufficiebant. iidemque tenuiſſimi in plebe Romana: *Aßidui* contra. Agell. l. 16. 10.

OFFAM PENITAM.] *Penem*, caudam vocabant: unde & *offam penitam* dicebant *offam porcinã cum cauda.* Feſtus.

DIMIDIATI, DVM APPETVNT.] Hæc ita diſtinguo. *Sed procumbunt, & ſe percellunt, dimidiati dum appetunt.* Vt enim apud Hor. faſtidiens, & *Languidus in cubitum ſeſe conviva reponit.* ita contra inhians & imminens toto corpore in cibum procumbebat, & à decoro illo habitu recedebat. Athen. *Dimidiatum aliquid appetere*, eſt, ἀνίστασθαι εἰς τι τῶν παρατεθειμένων. *Lipſius.*

QVI ADMVTILETVR MILES VSQVE CAESARIATVS.] Qua ſycophantia Miles quantumvis bene capillatus, uſque ad cutem tondeatur. Significat, ſe fallaciam reperiſſe, qua Miles probe decipiatur. *Turneb.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Huic amanti ac Philocomaſio hanc efficiamus copiam.
Vt hic eam abducat, abeatque. PE. *dari iſtanc rationem volo.*
PA. *At ego mihi annulum dari iſtum tuum volo.* PE. *quam ad rem uſui eſt? (dabo.*
PA. *Quando habebo, igitur rationem mearum fabricarum*
PE. *Vtere, accipe.* PA. *accipe à me rurſum rationem doli,*
Quam inſtitui. PL. *perpurgatis ambo damus tibi operam auribus: (nem*
PA. *Herus meus ita magnus mœchus mulierum eſt, ut nemi-*
Fuiſſe æque, neq; futurum credam. PE. *credo ego iſtunc idem.*
PA. *Itaque Alexandri præſtare prædicat formam ſuam:*
Itaque omnis ſe ultro ſectari in Epheſo memorat mulieres.
PE. *Edepol quin te de iſto multi cupiunt non mentirier:*
Sed ego ita eſſe, ut dicis, teneo pulchre. proin, Palæſtrio,
Quam potes, tam verba confer maxume ad compendium.
PA. *Ecquam tu potes reperire formâ lepidâ mulierem,*
Quoi facetiarum cor corpuſque ſit plenum & doli?
PE. *Ingenuamne, an libertinam?* PA. *æque iſtuc facio, dummodo*
Eam des, quæ ſit quæſtuoſa, quæ alat corpus corpore:
Quoique ſapiat pectus: nam cor non poteſt, quod nulla habet.
PE. *Lautam vis, an quæ nondum ſit lauta?* PA. *ſiccam ſuccidam,*
Quam lepidiſſumam potes, quamque adoleſcentem maxume.

EDEPOL, QVIN TE DE ISTO MVLTI CVPIVNT NON MENTIRIER.] Locutio eſt comicis & aliis antiquioribus uſitata *de iſto mentiri*, pro in iſta re. *Salmaſ.* Vera ergo eſt horum interpretatio, quam & prodiderunt illi, qui non ſatis probant: Ædepol, quam multi viri ſunt, qui te de iſto, (quod omnes nempe mulieres ipſos ament) cupiunt non mentirier. Multi ſunt, qui idem volunt, ut omnes mulieres ipſos ament. *Boxhorn.*

NAM COR NON POTEST, QVOD NVLLA HABET.] Quaſi dicat: Recte dixi, *Cui ſapiat pectus*, non *cor*: quaſi omnes mulieres ſint excordes & amentes. *Cor* pro mente & ſapientia uſitatum: hinc *cordati* & *excordes* & *vecordes*.

LAVTAM VIS, AN QVAE NONDVM SIT LAVTA?] Omnino *lauta* eſt Lucinam experta. nam à partu lavationibus multum utebantur. Oſtendit Soſia Amphitr. act. 2. 2. *Palmer.*

SICCAM.] Palæſtrio vult ſcortum *ſiccum ſuccidum: ſiccum*, non tamen ſucco carens & exhauſtum: ideo *ſuccidum*, ut Terent. *ſucci plenum.* Itaque *ſiccam*, minime ſputatricem, &c. Alias *ſiccus* pro ſobrio legitur apud Afranium, Plautum, Cic. alios. ſicut contra *madidus*, & *madulſa*, pro ebrio. Ita etiam ξηρὸν Græce. *Scalig.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

PE. *Habeo eccillam meam clientam, meretricẽ adoleſcẽtulam.*
Sed quid ea uſus eſt? PA. *ut ad te eam jam deducas domum,*
Vtique eam huc ornatam adducas matronarum modo:
Capite compto, crines vittaſque habeat, aſimuletque ſe
Tuam eſſe uxorem. ita præcipiendum eſt. PL. *erro, quam inſiſtas viam.*
PA. *At ſcietis. ſed ecqua ancilla eſt illi?* PE. *eſt primaria.*
PA. *Ea quoque opus eſt, ita præcipito mulieri, atq; ancillulæ,*
Vt ſimulet ſe tuam eſſe uxorem, & deperire hunc Militem,
Quaſiq; hunc annulũ faveæ ſuæ ancillæ dederit: ea porro mihi,
Militi ut darem: quaſique ego rei ſim interpres. PE. *audio,*
Ne me ſurdum verbera. PA. *tu ſi audis, ego recte Militi*
Dabo: à tua mihi uxore dicam delatum & datum,
Vt ſeſe ad eum conciliarem. ille ejuſmodi eſt, cupiet miſer,
Qui, niſi adulterio, ſtudioſus rei nullæ aliæ eſt, improbus.
PE. *Non potuit reperire, ſi ipſi Soli quærendas dares,*
Lepidiores duas ad hanc rem, quam ego dabo. habe animum bonum. *(Pleuſides,*
PA. *Ergo accurato & properato opus eſt. nunc tu auſculta,*
PL. *Tibi ſum obediens hoc facto.* PA. *Miles domum ubi advenerit,*
Memineris ne Philocomaſium nomines. PL. *quam nominem?*
PA. *Glyceram.* PL. *nempe eandem, quæ dudum conſtituta eſt.* PA. *pax, abi.*

EST PRIMARIA.] Nos emendavimus ex Mſſ. *Camer.* qui habebant *primicata*; *prime cata. Primi* autem pro *prime*, ut *peregri, peregre: fermi, ferme: præfiſcini* & *præfiſcine*, & ſimilia. *Primè* Latinis pro egregie: ut *prime proba*, apud Nævium in Acontizomeno:

Acontizomenos fabula eſt prime proba.

Ita fere Græci πρῶτον uſurpant: ut πρῶτον εἶδος præcipua & primaria forma. *Salmaſ.*

FAVEAE SVAE ANCILLAE.] Lego: *Quaſique hunc anulum Faveæ ſuæ dederit, ea porro mihi.* Gloſſæ: *Favea*, παιδίσκη: *Faveus*: παῖς. Iuvenal. Sat. 6. *Et Faveam, cui det mandata, puellam.* Scalig.

PAX.] *Pax* Interjectio comprimentis, & quaſi cum verecundia ſilentium ſibi aut alteri imponentis. Heſychius, πὰξ, ἐπὶ τοῦ τὸ τέλος ἔχειν. Pax, *Græcum eſt, quando ſignificat tantummodo*, ait Priſc. lib. 15. Diphilus, πάξ ἢ πάξ. Satis conſtat, *Pax* tum Græcum eſſe, tum etiam ſilentii eſſe, non admirationis, quod volunt quidam. Dum enim ſibi ſilentium imponebant, oppoſito ad os digito, tanquam ulterius ſermonem procudere vererentur: aut cum, quæ dicta erant, indicta vellent: aut cum ex ſermone præſentes dimitterent, tum πὰξ dicebant. *Scalig.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

PL. *Meminero, ſed quid meminiſſe id refert hanc ad rem tamen?*
PA. *Ego enim dicam tum, quando uſus poſcet: interea tace.*
Vt nunc etiam hic agit, actutum partes defendas tuas.
PL. *Ego eo intro igitur.* PA. *& præcepta ſobrie ut cures, face.*

ACTVS TERTII SCENA SECVNDA.

PALÆSTRIO, LVCRIO.

QVantas res turbo! quantas moveo machinas!
Eripiam ego hodie concubinam Militi,
Si centuriati bene ſunt manipulares mei.
Sed illum vocabo, heus Sceledre, niſi negotium,
Progredere ante ædîs: te vocat Palæſtrio. *(miens.*
LV. *Non operæ eſt Sceledro.* PA. *quid jam?* LV. *ſorbet dor-*
PA. *Quid, ſorbet?* LV. *illud ſtertit volui dicere.*
Sed quia conſimile eſt, quod ſtertas? quaſi ſorbeas. DISS. quom ſtertas.
PA. *Eho an dormit Sceledrus intus?* LV. *non naſo quidem:*
Nam eo magnum clamat. tetigit calicem clanculum,
Demiſit nardini unam amphoram cellarius.
PA. *Ehô tu ſceleſte, qui illi ſuppromus es, eho!*
LV. *Quid vis?* PA. *quî libitum eſt illi condormiſcere?*
LV. *Oculis opinor.* PA. *non te iſtuc rogito, ſcelus.*
Procede huc: periiſti jam, niſi verum ſcio.

VT NVNC ETIAM.] Legô: *Et nunc etiam hic agit: actutum partes defendes tuas.* Quaſi dicat: Hic, ſcil. Periplectomenes, nondum abſolvit partes ſuas, ſed etiamnum agit quod ipſi mandatum eſt, de invenienda muliere. Id ſi expediverit, tunc tuæ erunt partes: nempe ut abducas Philocomaſium. Elegans ſimilitudo ex media diſciplina hiſtrionum ſumpta, atque adeo ex re præſenti. *Piſtor.*

QVID, SORBET?] Sic Cælius *ſoporem ſorbilem.* vocat, in quo maximus ſtertor efficitur. *Mercurialis.*

SED QVIA CONSIMILE.] Nihil hic mutandum, quod fecit Acidalius. Oratio eſt abrupta, interrumpente eam Palæſtrione. Plena eſſet. *Sed quia conſimile eſt quod ſtertas quaſi ſorbeas,* iccirco dixi ſtertentem Sceledrum ſorbere. *Boxhorn.*

DEMISIT NARDINI &c.] Scribendum, *dimiſit nardini amphoram cellarius,* Ita poſtulante verſu. *Nardinum* abſolute, pro nardino vino, ſive nardo condito. ut *murrhinum* pro murrha condito. *Salmaſ.*

Promſiſti tu illi vinum? LV. *non promſi.* PA. *negas?*
LV. *Nego hercle vero: nam ille vetuit dicere.*
Neque equidem heminas octo expromſi in urceum;
Neque ille hic calidum exbibit in prandium.
PA. *Neque tu bibiſti?* LV. *dii me perdant, ſi bibi,*
Si bibere potui. PA. *quî jam?* LV. *quia enim obſorbui.*
Nam nimis calebat, amburebat gutturem.
PA. *Alii ebrii ſunt, alii poſcam potitant.*
Bono ſuppromo & promo cellam creditam!
LV. *Tu hercle idem faceres, ſi tibi eſſet credita:*
QVONIAM æmulari non licet, nunc invides.
PA. *Eho an nunquam promſit antehac? reſponde, ſcelus.*
Atque ut tu ſcire poßis, edico tibi,
Si falſa dixis cocio excruciabere. BVCHN. corio.
LV. *Ita vero, ut tu ipſe me dixiſſe delices,* LIPS. ocius. CAM. loris.
Poſtea ſagina ego ejiciar cellaria,
Vt tibi qui promat, alium ſuppromum pares.
PA. *Non edepol faciam, age loquere audacter mihi.*
LV. *Nunquam edepol vidi promere. verum hoc erat,*
Mihi imperabat, ego promebam poſtea.
PA. *Hui! illecebroſe! capite ſiſtebas cadum?*
LV. *Non hercle tam iſtoc valide caſabant cadi.*

NEQVE ILLE HIC CALIDVM EXBIBIT.] Calidum bibiſſe veteres tam vi[n]um quam aquam θερμοπώλια indi[c]ant. *Salmaſ.*

ALII POSCAM POTITANT.] Vinum [a]cidum aquæ mixtum pro vili plebe[c]ula vænire ſolitum: quod *poſcam* ap[p]ellaverunt. Et ſicut *eſca* pro cibis, ita [p]*oſca* pro potibus eſt antiquitus uſurpa[t]a. *poſculenta* item pro potulentis le[g]untur. *Mercur.* Sententia eſt; alii ſer[v]orum ebrii ſunt, alii miſelli poſcam [b]ibunt. *Lipſius.*

COCIO.] Contemptos fuiſſe cocio[n]es, oſtendit proverb. *Nihili cocio.* de [q]uo Aſin. I. 3. 51.

DELICES.] *Delices* legendum cum [u]troque Mſſ. quod idem eſſe cum *pro[m]ere, indicare,* duobus locis monuit Marcellus. In Gloſſario Papiæ; *delicare, deferre; pro quo & dilicare dicebant.* Ita enim ibi pro *deligare* eſt legendum. *Boxhorn.*

HVI! ILLECEBROSE! CAPITE SISTEBAS CADVM?] *Huic illecebroſo capite ſiſtebas cadum.* Ita Editiones quas vidi, non *illecebroſe.* Ex reſponſo Lucrionis videtur legi debere, *Hinc illecebra, quaſſantem ſiſtebas cadum.* Nam reſpondet ille, *Non hercle tam iſtoc valide quaſſabant cadi.* Quo enim hæc reſponſio niſi ille *quaſſantium cadorum* meminiſſet? Paulo poſt etiam ſequitur, *bacchabatur hama, quaſſabant cadi.* Salmaſ.

NON HERCLE TAM ISTOC VALIDE CASABANT CADI.] *Iſtoc,* accipiendum δεικτικῶς: ut intelligamus, eum geſtu aut manu oſtendere, ſe cados haud magno ad-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Sed in cellâ eſt paulum nimis loculi lubrici,
Ibi erat bilibris aqualis, hîc propter cados.
Ea ſæpe decies complebatur die.
Eam plenam atque inanem fieri maxumam
Vidi. bacchabatur hama, caſabant cadi.
PA. *Abi abi intro jam, vos in cella vinaria*
Bacchanal facitis, jam hercle ego herum adducam à foro.
LV. *Perii, excruciabit me herus, domum ſi venerit,*
Quom hæc facta ſcibit, quia ſibi non dixerim.
Fugiam hercle aliquo, atque hoc in diem extollam malum.
Ne dixeritis huic, obſecro voſtram fidem.
PA. *Quo te agis?* LV. *miſſus ſum alio: jam huc revenero.*
PA. *Quis miſit?* LV. *Philocomaſium.* PA. *abi, actutum redi.*
LV. *Quæſo tamen tu meam partem infortunii,*
Si dividetur, me abſente accipito tamen.
PA. *Modo intellexi, quam rem mulier geſſerit:*
Quia Sceledrus dormit, hunc ſubcuſtodem ſuum
Foris ablegavit, dum eapſe huc tranſiret. placet:
Sed Periplectomenes, quam ei mandavi, mulierem
Nimis lepida forma ducit. dii hercle hanc rem adjuvant.
Quam digne ornata incedit, haud meretricie!
Lepide hoc ſuccedit ſub manus negotium.

gno admodum negotio loco moviſſe aut vertiſſe: quia ſine vi in lubrico loco & levi impulſu caſabant, id eſt, nutabant & inclinabantur. *quaſſabant* hoc loco ferri non poteſt. A cadendo, caſare. *Turneb.*

BACCHABATVR HAMA.] Hæc non alio quam ad vorſuram illam antiquitus factitatam, referenda ſunt. ut ſit ſenſus: *Hama*, id eſt, *urceus*, ſive *bilibris aqualis* illa (ita enim ex ſuperioribus interpretor) propter cados aſtituta proxime, *bacchabatur*, id eſt, Baccharum ritu temetum in ſe avariter ingurgitantium, vino ex cadis mea comitate largiter defuſo, decies ſæpe in die complebatur. Quæ res caſantes ſeu caſabundos, id eſt, cernuum in morem nutantes ac pronos prorſus inclinatoſque (proinde ac ſi ebrii forent) cados efficiebat. *Douz.*

NE DIXERITIS HVIC.] Alloquitur ſpectatores, ſermo autem eſt implicatus. talis enim videtur ordo verborum eſſe, obſecro veſtram fidem, ne dixeritis hero meo. Poteſt tamen & hic eſſe, obſecro vos, per veſtram fidem, ne dixeritis hero meo, ut ſubintelligatur præpoſitio, per, quod minus probo. *Lambin.*

SED PERIPLECTOMENES &c.] Hic Milphidippa, & Acroteleutium, à Periplectomene ſubornatæ Palæſtrionis mandatu, procedunt: quas proſpiciens Palæſtrio hæc loquitur. Sed Periplectomenes, nimis lepida forma ducit mulierem, quam mulierem ei mandavi ut duceret. *Lambin.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

ACTVS TERTII SCENA TERTIA.

PERIPLECTOMENES, MILPHIDIPPA, ACROTELEVTIVM, PALAESTRIO.

REm omnem Acroteleutium tibi, tibique mea Milphidippa.
Domi demonſtravi ordine, hanc fabricam fallaciaſque
Minus ſi tenetis, denuo volo percipiatis plane.
Satis ſi intellegitis, aliud eſt quod potius fabulemur.
AC. *STVLTITIA atq; inſipientia inſulſa atq; maxuma hæc ſit,*
Me ire in opus alienum, aut tibi meam operam pollicitari,
Si eâ in opificinâ neſciam aut mala eſſe aut fraudulenta.
PE. *At melius eſt monerier.* AC. *meretricem commoneri,*
Quam ſane magni referat, mihi clam eſt! quin ego me fruſtro,
Poſtquam adbibêre aures meæ tuæ moram orationis.
Tibi dixi, Miles quemadmodum potis eſſet deaſciari.
PE. *At NEMO SOLVS SATIS SAPIT. nam ego multos ſæpe vidi*
Regionem fugere conſilii, prius quam repertam habuere.
AC. *SI QVID faciundum eſt mulieri male atque malitioſe,*
Ea ſibi immortalis memoria eſt meminiſſe & ſempiterna:
Sin bene quid aut fideliter faciundum eſt, eo deveniunt,
Obliviosæ extemplo uti fiant, meminiſſe nequeunt.
PE. *Ergo iſtuc metuo, quo venit vobis faciundum utrumque:*

QVIN EGO ME FRVSTRO &c.] Immo me ipſa deſtituo & prodo, atque meis ipſius conſiliis aberro, dum orationem tuam, quæ me moratur, auſculto. *Lambin.*

NAM EGO MVLTOS VIDI.] Nihil hic mutandum. Comparatio eſt deducta ab iis, qui per ignota loca iter faciunt. Sicut illi, ſi ſoli ſint, ſi ductores non habeant, ſæpius aberrant à recta via, priuſquam repertam habeant; ita qui ſoli conſilium capiunt, ſæpius hæſitant, aberrant à recta conſilii regione, priuſquam veram inveniant. *Boxhornius.*

ERGO ISTVC METVO, QVO VENIT VOBIS.] Puto ſcribendum, *Ergo iſtuc mihi tu, quo venit vobis faciundum utrumque.* Dixerat meretrix, ſi quid mulieri faciundum ſit male atque malitioſe, eam ſempiternam memoriam habere, ut contra obliviosæ ſunt, ſi quid illis faciendum ſit bene ac fideliter. Reſpondet Periplectomenes, *ergo iſtuc mihi tu, quo vobis utrumque faciendum venit.* Id eſt, per quod vobis utrumque venit faciendum. utroque enim opus habemus, ut in hac re ſi quid male feceritis, memores ſitis, ſi quid bene, ut memoriam ejus amittatis. Nam id proderit mihi, inquit, malitia male quod facietis ambæ. *Salmaſius.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Nam id proderit mihi, malitiâ male quod facietis ambæ.
AC. *Dum ne inſcientes quid bonum faciamus, ne formida,*
Mala nulla meretrix eſt, ne pave, pejora ubi conveniunt.
PE. *Ita vos decet. conſequimini.* PA. *ceſſo ego illis obviam ire.*
Venire ſalvom gaudeo. lepido hercle ornatu incedit.
PE. *Bene oportuneque obviam es, Palæſtrio. hem tibi aſſunt,*
Quas me juſsiſti adducere, & quo ornatu. PA. *heus, noſter eſto.*
Palæſtrio Acroteleutium ſalutat. AC. *quis hîc amabo eſt,*
Qui tam pro nota me nominat? PE. *hic noſter architectus eſt.*
AC. *Salve architecte.* PA. *ſalva ſis. ſed dic mihi, ecquid hic te*
Oneravit præceptis? PE. *probe meditatum utramque duco.*
PA. *Audire cupio, quemadmodum. ne quid peccetis paveo.*
PE. *At tua præcepta: de meo nihil his novom appoſivi.*
AC. *Nempe ludificari Militem tuum herum vis?* PA. *elocuta es.*
AC. *Lepide & ſapienter, commode & facete res parata eſt.*
PA. *Atque hujus uxorem eſſe te volo aſsimulare.* AC. *fiet.*
PA. *Quaſi Militi animum adjeceris, ſimulare.* AC. *ſic futurum eſt.*
PA. *Quaſique res per me interpretem & tuam ancillam geratur.*
AC. *Bonus vates poteras eſſe: nam quæ ſunt futura, dicis.*
PA. *Quaſique annulum hunc ancillula tua abs te detulerit ad me,*
Quem ego Militi darem tuis verbis. AC. *nunc vera dicis.*

AC. DVM NE INSCIENTES &c.] Dixerat ſenex: Vereor ne peccetis jam. Ad me quod attinet, mihi malitia veſtra profutura eſt, atque ita mihi bene facietis, quod vobis difficile fuerit. Reſpondet Acrot. non eſſe quod vereatur; illud bonum enim, quod ad ſenem rediturum ſit, quaſi imprudentibus ipſis contingere. principalem ipſarum ſcopum eſſe, Militi male facere. Ita in ſeq. verſu, Ne time, inquit Acrot. nos quod malæ ſumus: quia enim occaſio eſt ut pejora adhuc facere poſſimus, malitia noſtra tibi non nocebit. Poſſumus enim Militi pejus facere: quem volumus (ut ante dixerat) *deaſciari.* itaque tu quidem à nobis ſecurus eris. Atque ita ſe quaſi interpretatur Acrot. infra act. 4. ſcen. 6. *Edepol nunc nos tempus eſt malas pejores fieri.* Piſtoris.

PEIORA VBI CONVENIVNT.] In editionibus & ſcriptis legitur, *pejoribus conveniunt.* Omnino amplector Acidalii conjecturam, ut veriſſimam, legentis; *Mala nulla eſt meretrix, ne pave, pejora ibus conveniunt.* Mala, inquit, nulla eſt meretrix cum ſint malis pejores, atque adeo peſſimæ. *Pejora ibus conveniunt, ibus* pro iis ἀρχαϊκῶς, & tralaticium. Formulæ ſunt loquendi Græcanicæ, ἐςὶ τὸ καλοῦ κάλλιον, ἐςὶ τὸ θερμοῦ θερμότερον. Ita negat malas ſimpliciter meretrices eſſe, cum ſint malis pejores. *Salmaſius.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

PE. *Quid iſtis nunc memoratis opus eſt, quæ commeminere?* AC. *meliu'ſt.*
Nam, mi patrone, hoc cogitato: VBI PROBVS EST architectus,
Bene lineatam ſi ſemel carinam collocavit,
Facile eſſe navem facere, ubi fundata & conſtituta eſt.
Nunc hæc carina ſatis profundata bene ſtatuta eſt.
Aſſunt fabri architectique à me, à te haud imperiti.

GRVT. eam quidem ad rem haud imperiti.

Si non nos materiarius remoratur, quod opu'ſt, qui det,
Novi indolem noſtri ingenii; cito erit parata navis.
PA. *Nempe tu noviſti Militem meum herum?* AC. *rogare mirum eſt,*
Populi odium quid ni noverim? magnidicum, cincinnatum,
Mœchum unguentatum. PA. *num ille etiam te novit?* AC. *nunquam vidit,*
Quî noveris me, quis ego ſim? PA. *nimis lepide fabulare.*
Eo potuerit lepidius pol fieri. AC. *potine ut hominem*
Mihi des? quieſcas cætera. ni ludificata lepide
Ero, culpam omnem in me imponito. PA. *agite intro, abite,*
Inſiſtite hoc negotium ſapienter. AC. *alia cura.*
PA. *Age, Periplectomene, has nunc jam duc intro, ego ad forum illum*
Conveniam, atque illi hunc annulum dabo, atque prædicabo
A tua uxore mihi datum eſſe, eamque illum deperire.
Hanc ad nos, cum extemplo à foro veniemus, mittito tu,
Quaſi clanculum ad me miſſa ſit. PE. *faciemus. alia curas.*
PA. *Vos modo curate. ego illum probe jam oneratum huc accibo.*
PE. *Bene ambula, bene rem gere. at egone hoc ſi efficiam plane,*
Vt concubinam Militis meus hoſpes habeat hodie,

VBI PROBVS EST ARCHITECTVS.] ignificatur per *navem* negotium de de- ipiendo Milite: per *carinam* commen- um & fallacia, totius denique Fabricæ atio & fundamentum: per *fabros*, Pe- ipl. & meretrices: per *architect.* Palæ- rio: per *materiarium*, Miles. *Lambin.*

POTINE VT HOMINEM MIHI DES? &c.] Quaſi dicat: Da mihi tantum hominem: quod ad cætera attinet, otioſus ſis: ego curabo. *Lambin.*

ALIA CVRA.] Tu aliam rem, ſinas me hanc curare. Ita loquebantur, ſi quem de re aliqua ſecurum eſſe juberent.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Atque hinc Athenas abeat, hodie hunc ſi dolum dolamus, *Dovz. Athenas avehat.*
Quid tibi ego mittam muneris! Ac. datne ab ſe mulier operam?
Pa. Lepidiſſume & comiſſume. Ac. confido confuturum.
Vbi facta erit collatio noſtrarum malitiarum,
Haud vereor, ne nos ſubdola perfidia pervincamur.
Pe. Abeamus ergo intro, hæc uti meditemur cogitate.
Vt accurate & commode, hoc quod agendum eſt, exequamur:
Ne quid, ubi Miles venerit, titubetur. Ac. tu morare.

ACTVS QVARTI SCENA PRIMA.

PYRGOPOLINICES, PALÆSTRIO.

VOluptas eſt quod agas, ſi id procedit lepide ex ſententiâ.
Nam ego hodie ad Seleucum regem miſi paraſitum meum;
Vt latrones, quos conduxi hinc ad Seleucum duceret,
Qui ejus regnum tutarentur, mihi dum fieret otium.
Pa. Quin tu tuam rem cura potius, quam Seleuci: quæ tibi
Conditio nova & luculenta fertur per me interpretem!
Py. Immo omnes res poſteriores pono, atque operam do tibi.
Loquere: aures meas profecto dedo in ditionem tuam.
Pa. Circumſpicito dum, ne quis noſtro hic auceps ſermoni ſiet.
Nam hoc negotii clandeſtino ut agerem, mandatum'ſt mihi.
Py. Nemo adeſt. Pa. hunc arrhabonem amoris primum à me accipe.
Py. Quid hic? unde eſt? Pa. à luculentâ atque à feſtivâ fœmina.
Quæ te amat, tuamque expetiſſit pulchram pulchritudinem;
Ejus nunc mihi annulum ad te ancilla porro ut deferrem, dedit.
Py. Quid? ea ingenua an feſtuca facta è ſerva libera eſt?

DATNE AB SE MVLIER OPERAM?] Adjuvatne hoc negotium ſua opera Philocomaſium? *Lambin.* *Ab ſe*, ſponte, ultro. *Gruter.*

CONFIDO CONFVTVRVM.] Terent. Andr. *Spero confore.* *Confieri*, Lucr. & Virg. Gloſſæ Papiæ; *confieri*, *compleri*, *perfici.* Boxhorn.

INGENVA, AN FESTVCA FACTA.] Per feſtucam *liber* quis fieri poteſt, *ingenuus* non poteſt, niſi qui ante fuerit. Eſt autem *feſtuca* idem, quod *vindicta*, nimirum virga Prætoris manumittendis à Lictore imponi ſolita. *Douza.*

PA. *Vah*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

PA. *Vah, egone ut ad te ab libertina eſſe auderem internuncius,*
Qui ingenuis ſatis reſpondere nequeas cupidis tui!
PY. *Nupta ea eſt, an vidua?* PA. *& nupta & vidua.* PY. *quo pacto potis*
Vidua & nupta eſſe eadem? PA. *quia adoleſcens nupta eſt cum (ſene.*
PY. *Euge!* PA. *lepida & liberali forma eſt.* PY. *cave mendacium.*
PA. *Ad tuam formam illa una digna eſt.* PY. *hercle pulchram (prædicas.*
Sed quis ea eſt? PA. *ſenis hujus uxor Periplectomeni in proxumo,*
Ea demoritur te, atque ab illo incipit abire: odit ſenem.
Nunc te orare atque obſecrare juſſit, uti tui copiam
Sibi poteſtatemq; facias. PY. *cupio hercle equidem, ſi illa volt.*
PA. *Quæ cupit!* PY. *quid illa faciemus concubina, quæ domi eſt?*
PA. *Quin tu illam jube abs te abire, quo lubet: ſicut ſoror*
Ejus gemina venit Epheſum, & mater, arceſſuntque eam.
PY. *Ain tu, advenit Epheſum mater ejus?* PA. *ajunt, qui ſciunt.*
PY. *Hercle occaſionem lepidam, ut mulierem excludam foras.* LAMB. extrudā foras.
PA. *Immo vin' tu lepide facere?* PY. *loquere, & conſilium cedo.*
PA. *Vin' tu illam actutum amovere, à te ut abeat per gratiam?*
PY. *Cupio.* PA. *tum te hoc facere oportet. tibi divitiarum affatim eſt:*
Iube ſibi aurum atque ornamenta, quæ illi inſtruxiſti mulieri,
Dono habere, auferreque abs te quo lubeat ſibi.
PY. *Placet ut dicis. ſed ne iſtanc amittam, & hæc mutet fidem,*
Vide modo. PA. *vah delicatus, quæ te tanquam oculos amet.*
PY. *Venus me amat.* PA. *ſt, tace! aperiuntur fores: concede huc clanculum.*

QVI INGENVIS.] Non auderem à libertina ad te eſſe internuncius, qui à tot ingenuis ambiris, amaris, conveniris, ut omnibus non poſſis ſatisfacere. *Boxhorn.*

AD TVAM.] Illa una digna eſt, cujus forma cum tua comparetur. *Ad* hic comparationem ſignificat. Sic Ter. Eun. *At nihil ad noſtram hanc.* Lamb.

DEMORITVR.] *Demoritur te*, dictum, ut *deperit te*, id eſt, perdite amat.

INCIPIT ABIRE.] *Incipit* gloſſa eſt & *cæpit*, quomodo in Mſſ. legitur pro, *cupit.* quæ vera lectio eſt. *Boxhorn.*

QVAE CVPIT.] Sine interrogationis nota hæc legenda. Explet Palæſtrio venuſte orationem Pyrgopolinicis. Cupio hercle, dixerat ille, ſi illa cupit. Addit hic; Cupis illam certe quæ te cupit. Nihil ergo cum *Acidalio* mutandum. *Boxh.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Hæc celox illius eſt, quæ hîc egreditur internuncia.
PY. *Quæ hæc celox?* PA. *ancillula illius eſt, quæ hîc egreditur foras,*
Quæ annulum iſtunc attulit, quem tibi dedi. PY. *edepol hæc quidem*
Bellula eſt. PA. *pithecium hæc eſt præ illa & ſpinturnicium.*
Viden' tu illam oculis venaturam facere, atq; aucupium auribus?

ACTVS QVARTI SCENA SECVNDA.

MILPHIDIPPA, PYRGOPOLINICES, PALAESTRIO.

IAm eſt ante ædîs circus, ubi ſunt ludi facien-di mihi? SCAL. ludificandi.
Diſſimulabo, hoc quaſi non videam, neque eſſe hîc etiam dum ſciam.
PY. *Tace: ſubauſcultemus, ecquid de me fiat mentio.*
MI. *Num quis nam hîc prope adeſt, qui rem alienam potius curet quam ſuam?*
Qui aucupet me quid agam? qui de veſperi vivat ſuo?
Eos nunc homines metuo mihi ne obſint, neve obſtent uſpiam,
Domo ſi ibit, ac dum huc tranſibit, quæ hujus cupiens corporis eſt,

CELOX.] Vide notas Aſinar. act. 2. ſc. 1. vſ. 10.

PITHECIVM ET SPINTVRNICIVM.] Quis non videt hoc loco *ſpinturnicium* nomen eſſe quadrupedis, turpis figuræ; ut & *pithecium*, Græci πίθηκον & πιθήκιον, de homine & muliere deformi ſæpe uſurpant. *Spinturnicium* igitur hoc Plauti verſu eſt, τὸ σφίγγιον, quod genus ſimiæ eſt turpicula facie, & liquet in Græco fuiſſe, πιθήκιον καὶ σφίγγιον: *pithecium & ſpinturnicium.* Alibi *cluri-num pecus* de turpiculæ formæ puella dixit, id eſt, ſimiam. Quod *ſpinturnicem* quæ ſphinx eſt, de ave quidam veterum interpretati ſunt, ex eo factum videtur, quod Græci alatas ſphinges ex fabula pingebant; quas Ægyptii ſine alis, ut erant revera. *Salmaſius.*

VESPERI VIVAT SVO.] Hor. Sat. 1.
Fallacem circum, veſpertinumque pererro. Sæpe forum.
Acron & Porphyrio de Suburra majore hunc locum accipiunt, in qua veſperi furtivæ res ſemper venundabantur. itaque *veſpert. forum* dixit, quia occidente Sole rerum furtivarum mercatus inciperet. Hinc Plautus ſalſe proverbii loco uſurpavit, *Veſperi ſuo vivere*, pro eo, quod eſt, furtis ſuis vitam ſibi parare. *Durant.*

DOMO SI IBIT, &c.] Mendoſus locus eſt. Scribendum puto; *Domo ſi ibit hac, dum huc tranſibit, quæ hujus cupiens corporis eſt.* Sententia eſt; Non mihi modo, ſed & heræ meæ metuo, ſi domo hac via eat, dum huc ad militem Pyrgopolinicem, cujus cupiens corporis eſt, vult tranſire. *Boxhorn.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Quæ amat hunc hominem nimium lepidum & nimia pulchritudine
Militem Pyrgopolinicem. PY. *ſatin' hæc quoque me deperit?*
Meam laudat ſpeciem; edepol hujus ſermones haud cinerem quæritant.
PA. *Quo argumento?* PY. *quia enim loquitur laute & minime ſordide:*
Tum autem illa ipſa eſt nimium lepida, nimiſq; nitida fœmina.
Hercle vero jam allubeſcit primulum, Palæſtrio.
PA. *Priuſne, quam illam oculis?* PY. *tuis video id, quod credo tibi.*

PALM. PY. video! idque credo tibi, cum hæc celox tam: illa aut. &c.

Quid illa autem abſens, cum hæc locuta ſubigit me ut amem?
PA. *hercle hanc quidem*

HVIVS SERMO HAVD CINEREM QVAERITAT.] Quæ de cinere, quo aut tegitur, quod in paviinento pueri forte cuniverint, aut eluuntur ac nitidiora redduntur vaſa ex orichalco, huc adferunt interpretes, ejuſmodi mihi nugæ videntur, ut ſit mirum viris doctis eas in mentem venire potuiſſe. Mſſ. cōſtanter fere habent; *Hujus ſermones haud cineres quæritat.* Scribe ergo; *Hujus ſermo nos, haud cineres quæritat.* Dixerat enim ancilla; ab hera ſua amari hominem lepidum & nimia pulchritudine, militem Pyrgopolinicem. Nos, igitur, inquit, qui lepidi, qui pulcherrimi ſumus, quæritat, non cineres. *Cineres* homines viles hic dicuntur. Vt alibi *lutum* convitium eſt hominis nihili, abjecti. *Boxhorn.*

OCVLIS TVIS? PY. VIDEO ID &c.] Puto legendum:

---- PY. *video, idque credo tibi:*
Eccum hæc elocutam. PA. *illam autem abſentem?* PY. *ſubigit me ut amem, &c.*

Decorum in libidinoſo Milite ſervans Plautus, facit cum ad conſpectum ancillulæ ſtatim adhinnire: quem reprehendens quaſi Palæſtrio. Minime gentium, inquit, tune ut huic te des, priuſquam illam abſentem videris? *Lipſ.*

CVM HAEC LOCVTA.] Ita ultimæ editiones. Ex veſtigiis Mſſ. legendum puto; *Cum hæc locutam illam autumem abſentem, ſubigit me ut amem.* Quaſi dicat: cum ea quæ jam dixit & de me prædicavit ancilla, heram dixiſſe autumem, licet abſentem, cujus velut interpres eſt ancilla, ſubigit me ancilla ut amem. Quod & de ancilla & hera accipi poterat. Eſt enim ambigua oratio. Plane id confirmat, quod ſequitur Palæſtrionis reſponſum; *hercle hanc*, id eſt, ancillam, *tu non amaſsis.* Boxhorn. Lectio vulgata mihi proba videtur, quæ etiam habetur in Mſſ. Camerarii. Vaticani Codices, ut ex multis mihi conſtat, longe ſunt deterioris notæ quam illi Palatini. Optimus autem ſenſus ex vulgata elicitur. Viſa ancilla ejus quæ fingebat ſe amare militem, eam ſibi adlubeſcere is dicit. Quid, inquit Palæſtrio, an priuſquam illam oculis tuis? ſcilicet videris. Reſpondet Miles: *Ideo id, quia credo tibi, cum hæc locutus.* Non expeto, inquit, eam videre, quia facile credo tibi talem eſſe, ut narraſti. Cum hæc locutus, pro, cum hæc de ea ac de ejus forma locutus es. Addit deinde, *Illa autem abſens adigit me, ut amem hercle hanc quidem.* Cum illa abſens tam amari digna ſit, ut illam vis videri, ſubigit me ut eam amem quoque quæ ab illa venit, quam illa ad me miſit. Hæc argutia fuit ſtulti militis, quæ non apparet in iis lectionibus, quas commenti ſunt viri docti. *Salmaſ.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Nihil tu amaſsis, mihi hæc deſpōſata'ſt: tibi ſi illa hodie nupſerit,
Ego hanc continuo uxorem ducam. PY. *quid ergo hanc dubitas*
colloqui? *(nam, quojus cauſſa*
PA. *Sequere hac me ergo.* PY. *pediſſequus tibi ſum.* MI. *uti-*
Foras ſum egreſſa, conveniendi mihi poteſtas eveniat!
PA. *Erit, & tibi exoptatum obtinget: bonum habe animum,*
ne formida: *(hîc audio?*
Homo quidam eſt, qui ſcit, quod quæris, ubi ſit. MI. *quem ego*
PA. *Socium tuorum conſiliorum, & participem conſiliarium.*
MI. *Tum pol ego, id quod celo, haud celo.* PA. *immo ita, etiamſi*
non celas.
MI. *Quo argumento?* PA. *inſidos celas: ego ſum tibi firma fide.*
MI. *Cedo ſignum, ſi harunc Baccharum es.* PA. *amat mulier*
quædam quendam. *(num mittunt.*
MI. *Pol iſtuc quidem multæ.* PA. *at non multæ de digito do-*
MI. *Enim cognovi nunc. feciſti modo mihi ex proclivo pa-*
lam rem.
Sed hic nunquis adeſt? PA. *vel adeſt, vel non.* MI. *cedo te*
mihi ſolæ ſolum. *(ad te redeo.*
PA. *Brevin' an longinquo ſermone?* MI. *tribus verbis.* PA. *jam*
PY. *Qui? ego hîc aſtabo tantiſper cum hâc formâ & factis ſic*
fruſtra?
PA. *Patere, atque aſta. tibi hanc ego do operam.* COLV. propera dum excrucior.
PY. *properando excrucior.*
PA. *Pedetentim tute hæc ſcis, tractari ita ſolere haſce hujuſ-*
modi merces. *(hoc ſtolidius ſaxum.*
PY. *Age, age, ut tibi maxume concinnum eſt.* PA. *nullum eſt*
Redeo ad te. quid me voluiſti? MI. *quo pacto hoc dudum accepi,*
Iſtuc fero ad te conſilium. PA. *quaſi hunc depereat.* MI. *te-*
neo iſtuc.
PA. *Collaudato formam & faciem, & virtutes commemorato.*
MI. *Ad eam rē habeo omnē aciem, tibi ut dudum demonſtravi.*

CEDO SIGNVM SI HARVNC BACCHARVM ES.] Ritus obſervandus. Et eſt allegoria à ſacris Bacchi, quæ erant reconditiſſima: neque ulli, niſi ſacris ejuſdem initiato, cognita. Sic Apul. in Apol. I. *Si qui forte adeſt eorundem ſolemnium mihi particeps, ſignum dato.* Arnob. *ſymbola* appellat; Clem. Alexandrin. συνθήματα. Apulejus etiam *memoracula.*

Tu cætera cura & contempla, & de meis venator verbis.

PY. *Aliquam mihi partem hodie operæ des denique: jam tandem ades ilico.*

PA. *Aſſum: impera, ſi quid vis.* PY. *quid hæc narrat tibi?* PA. *lamentari*

Ait illam miſeram, cruciari, & lacrumantem ſe afflictare.

Quia tis egeat, quia te careat, ob eam rem huc ad te miſſa'ſt.

PY. *Iube adire.* PA. *at ſcin', quid tu facias? face te faſtidii plenum,*

Quaſi non lubeat. me inclamato, quia ſic te volgo volgem.

PY. *Memini, & præceptis parebo.* PA. *voco ergo hanc, quæ te quærit?*

PY. *Adeat, ſi quid volt.* PA. *Si quid vis, adi mulier.* MI. *Pulcher ſalve.*

PY. *Meum cognomentum quis commemoravit? Dii tibi dent quæ optes.*

MI. *Tecum ætatem exigere ut liceat.* PY. *nimium optas.* MI. *non me dico,*

Sed heram meam, quæ te demoritur. PY. *multæ aliæ idem iſtunc cupiunt,*

Quibus non eſt copia. MI. *ecaſtor haud mirum, ſi te habeas carum*

Hominem tam pulchrũ, & præclara virtute, & forma, & factis.

Ecquis dignior fuit, homo qui eſſet? PA. *non hercle humanum eſt ergo:*

Nam volturio plus humani credo eſt. PY. *magnum me faciam*

Nunc, quoniam illæc me collaudat. PA. *viden' ignavum, ut ſeſe inferat!*

Quin tu huic reſponde? hæc illæc eſt ab illa quam dudum.

PVLCHER.] Erat cognomentum Clodiorum, quo diſtinguebantur à Marcellis in gente Claudia, qui erant plebeii, non patricii.

NON HERCLE HVMANVM EST ERGO; NAM VOLTVRIO &c.] Mihi omnis joci argutia in ambiguitate ſententiæ videtur conſiſtere. Ambiguitas vero in vocibus illis duabus; *Eſt*, & *Volturio.* Nam cum videatur dicere; Volturio plus humanitatis ineſſe, quam Glorioſo huic; aliud longe diverſum ſalſe ſignificat; primum in caſu ꝙ *Volturio* Comice ludens; qui tametſi pro Dativo poſitus exiſtimari poſſit, tamen Nominandi caſus intelligendus; ut ſit, *Volturio*, *Volturionis*. (Sic *lanio*, & *lanius*: *longurio* & *longurius*; aliaque multa.) Deinde *Eſt* haud quidem pertractate aut ſimpliciter, verum pro *edit* poſitum accipere debemus. innuitque, *Vulturium plus humani*, id eſt, humanæ carnis (interim dum in cadaveribus depaſcendis deditus eſt) roſtro vellicatim carpere, quam Pyrgopolinicem poſſidere: ſententia nimiæ veriſimilitudinis ergo, quamvis urbana vel ridicula potius. *Douza.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

PY. *Quâ nam ab illarum? nam ita me occurſant multæ: meminiſſe haud poſſum.*
MI. *Ab illâ, quæ digitos deſpoliat ſuos, & tuos digitos decorat.*
Nam hunc annulum ab tui cupiente huc detuli huic, qui porro.
PY. *Quid nunc tibi vis, mulier? memora.* MI. *ut, quæ te cupit, eam ne ſpernas.*
Quæ per tuam nunc vitam vivit. ſit, nec ne ſit, ſpes in te uno eſt.
PY. *Quid nunc volt?* MI. *te compellare, & complecti, & contrectare.*
Nam niſi tu illi fers ſuppetias, jam illa animum deſpondebit.
Age, mi Achilles, fiat quod te oro. ſerva illam pulchram pulchre:
Exprome benignum ex tete ingenium, urbicape, occiſor regum.
PY. *Heu hercle odioſas res! quoties hoc tibi, verbero, ego interdixi,*
Meam ne ſic volgo polliciteris operam? PA. *audin' tu mulier?*
Dixi hoc tibi dudum, & nunc dico: niſi huic verri aſſertur merces,
Non hic ſuo ſeminio quamque porculam impertiturus eſt.
MI. *Dabitur quantum ipſus pretii poſcet.* PA. *talentum Philippum huic opus auri eſt.*
Minus ab nemine accipiet. MI. *heu ecaſtor nimis vile eſt tandem!* ACID. nimis vili'ſt tandem.
PY. *Non mihi avaritia unquã innata eſt: ſatis eſt divitiarum.*
Plus mihi auri mille eſt modiorum Philippei. PA. *præter theſaurum.*
Tum argenti montes non maſſas habet. Aetna non æque alta eſt.
MI. *Heu ecaſtor hominem perjurum.* PA. *ut ludo!* MI. *quid ego? ut ſublecto os!* PA. *ſcite.*
MI. *Sed amabo, mitte me actutum.* PA. *quin tu huic reſpondes aliquid,*
Aut facturum, aut non facturum. quid illam miſeram animi excrucias,

HVIC VERRI.] Porco non caſtrato: cui opponitur *majalis*.

NON HIC SVO SEMINIO QVAMQVAM PORCVLAM &c.] Porculam ſui ſeminis hic verres admiſſarius participabit. *Lucr.* lib. 3. ---*ſuo cum ſemine ſeminioque*; *ſeminium* hic & ſemen & proles eſſe poteſt. *Turneb.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Quæ nunquam male de te merita eſt? PY. *at jube eampſe exire*
huc ad nos. *(æquom;*
Dic me omnia quæ volt facturum. MI. *facis nunc ut facere*
Quom quæ volt, eadem tu vis. PA. *non hic inſulſum habet in-*
genium. *(ex te.*
MI. *Quomque me oratricem haud ſprevisti, ſiviſtique exorare*
Quid eſt? ut ludo! PA. *nequeo hercle quidem riſu me admo-*
derarier.
Ob eam cauſam huc abs te avorti. PY. *non edepol tu ſcis mulier,*
Quantum ego honorem nunc illi habeo. MI. *ſcio, & iſtuc illi*
dicam. *(pol tibi credo.*
PA. *Contra auro alii hanc vendere potuit operam.* MI. *iſtuc*
PA. *Meri bellatores gignuntur, quas hic prægnantes fecit.*
Et pueri annos octingentos vivunt. MI. *væ tibi nugator.*
PY. *Quin mille annorum perpetuo vivunt, ab ſeculo ad ſeclum.*
PA. *Eo minus dixi, ne hæc cenſeret me advorſum ſe mentiri.*
MI. *Perii, quot hic ipſe annos vivet, quojus filii tam diu vivunt?*
PY. *Poſtriduo natus ſum ego, mulier, quam Iuppiter ex Ope*
natus eſt. *(in cœlo.*
PA. *Si hic pridie natus foret, quam ille eſt, hic haberet regnum*
MI. *Iam jã ſat amabo eſt. ſinite abeam, ſi poſſum, viva à vobis.*

QVOM QVAE TE VOLT.] Inconcinna eſt lectio vulgata. Cum in libris ſit. *eandem*; legendum cenſeo, *Quod quæ te vult, eandem tu vis.* Sententia ſatis aperta eſt. *Boxhorn.*

HVC ABS TE AVORTI.] Pro illis, *ob eam cauſam huc abs te avorti*, una littera adjecta putem legendum; *ob eam cauſam hunc abs te avorti.* Id eſt, hunc militem, abs te avorti, ut poſſem tibi hæc dicere ſecreto. *Salmaſ.*

MERI BELLATORES.] *Merum*, quid ſit, aut eo ut veteres uſi, paucos reperias, qui intelligant; nullum, qui explicarit. Putant vulgo, nihil eſſe aliud, quam *ſolus*: & errant. *Merus* igitur à linguæ Latinæ auctoribus ponitur pro vero, præſtanti; non ficto, aut ſimulato: pro inſigni, vehementi. Ita *merum lac*, in Lucret. eſt recens, bonum, purum putumque. Cicero: *ſcelera mera loquuntur.* Idem, *meras proſcriptiones, meros Sullas attendere.* Idem, *meram bilem, mera monſtra nunciare. meros Principes è Schola Iſocratis exiiſſe.* quem locum tentarunt ſcioli. *Meros bellatores* dixit Plautus. Hoc autem totum à Græcis ſumptum eſt, apud quos admirabili venuſtate ἀκρατὴς ponitur: ἄκρατος ὀργὴ, ἄκρατον ψεῦδος, &c. *Giſanius.*

VIVA.] Ἰδιωτισμὸς hominis ab aliqua re abhorrentis. Cum enim moleſtam ſibi fuiſſe alicujus garrulitatem volebant indicare, dicebant ſe adeo fuiſſe enectos. Sic Horat. metuit, ne à ſuo illo garrulo enecetur. Ita θάνατον ſive *morbum* ſibi eſſe dicebant rem auditu moleſtam. Sophocles, ὤμοι θάνατος ἦν τόδ᾽ ἀκούειν. Cicero ſæpe *mortis inſtar putare, &c.* Caſaub.

PA. *Quin ergo abis, quando reſponſum eſt.* MI. *Ibo atque illam huc adducam.* *(pulcher, quam ſum:*
Quam propter opera eſt mihi. nunquid vis? PY. *ne magis ſim*
Ita me mea forma ſollicitum habet. PA. *quid hîc nunc ſtas, quin abis?* MI. *abeo.*
PA. *Atque adeo, audin' tu? dicito docte & cordate.* MI. *ut cor ei ſaliat.*

CAM. MI. cura aliud.

PA. *Philocomaſio dic, ſi eſt hîc, domum ut tranſeat: hunc hîc eſſe.* *(legerunt.*
MI. *Hîc cum mea eſt hera, clam noſtrum hunc ſermonem ſub-*
PA. *Lepide factum eſt: jam ex ſermone hoc gubernabunt doctius porro*
Rem. MI. *me morare.* PA. *abeo; neque te moror, neque te tango, neque te. taceo.*

DISS. MI. me morare, abeo. PA. neque te mor. &c. neque te teneo. PY. jube, &c. MI. jã iſti, &c.

PY. *Iube maturate illam exire huc. jam iſti rei prævortemur.*

ACTVS QVARTI SCENA TERTIA.

PYRGOPOLINICES, PALÆSTRIO.

QVid mihi nunc autor es, ut faciam, Palæſtrio,
De concubina? nam nullo pacto poteſt
Prius hæc in ædes recipi, quam illam omiſerim.
PA. *Quid me conſultas, quid agas? dixi equidem tibi,*

VVLG. quid agam?

Quo pacto id fieri poſſit clementiſſume.
Aurum atque veſtem omnem muliebrem habeat ſibi,
Quæ illi inſtruxiſti: ſumat, habeat, auferat,
Dicaſque tempus maxumum eſſe, ut eat domum:

VT COR EI SALIAT.] Id germanum cenſeo: ut alludat Ancilla ad id, quod Servus dixerat, *Cordate*; in amore autem vehementi cor ſubſilire ſolet. *Lipſius.*

IVBE MATVRATE ILLAM.] *Maturate properare* eſt feſtinationis moderatæ, ut *lente feſtinare*, tardioris maturationis, quod commendabat Auguſtus cap. 25. *Sueton.* Mercer.

TEMPVS MAXIMVM.] Id eſt, ultimum, poſt quod nulla ſupereſt alia occaſio id agendi, de quo agitur. Tacitus Agric. *Imponite expeditionibus magnum diem. Magnum diem*, hoc eſt, ultimum, ſupremum. *Boxhorn.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Sororem geminam adeſſe & matrem, dicito,
Quibus concomitata recte deveniat domum.
PY. *Quî tu ſcis eas adeſſe?* PA. *quia oculis meis*
Vidi hîc ſororem eſſe ejus. PY. *convenitne eam?*
PA. *Convenit.* PY. *ecquid fortis viſa eſt?* PA. *omnia*
Vis obtinere. PY. *ubi matrem eſſe ajebat ſoror?*
PA. *Cubare in navi lippam atque oculis turgidis,*
Nauclerus dixit, qui illas advexit, mihi.
Is ad hos nauclerus hoſpitio divortitur.
PY. *Quid is? ecquid fortis?* PA. *abi ſis hinc: nam tu quidem*
Ad equas fuiſti ſcitus admiſſarius,
Qui conſectare qua mares, qua fœminas.
PY. *Hoc age nunc.* PA. *iſtuc.* PY. *quod das conſilium mihi:*
Tecum illa verba facere de iſta re volo;
Nam cum illa ſane congruus ſermo tibi.
PA. *Quin potius, quom tute ades, tuam rem tute agas.*
Dicas uxorem tibi neceſſum eſſe ducere,
Cognatos perſuadere, amicos cogere.
PY. *Itane tu cenſes?* PA. *quid ego ni ita cenſeam?*
PY. *Ibo igitur intro: tu hîc ante ædîs interim*
Speculare, ut ubi illæc prodeat, me provoces.
PA. *Tu modo iſtuc cura, quod agis.* PY. *curatum id quidem eſt.*
Quin ſi voluntate nolet, vi extrudam foris.
PA. *Iſtuc cave faxis: quin potius per gratiam*
Bonam abeat abs te, atque illæc, quæ dixi, dato.

SCHOPP. omnia viſa obtinere.

ECQUID FORTIS VISA EST?] Quare *pulcer* inſpiretur, ratio declarat. Fuit enim Græcum πολύχλε, id eſt, *fortis*: ſic omnium doctiſſimus Poëta 7. Æn. verſ. 656.

---- Satus Hercule pulcro
Pulcer Aventinus.

Igitur Romani, qui omnia ponerent in fortitudine, eum demum bonum & formoſum putarunt, qui eſſet fortis. Itaque *Fortis* quoque pro pulcro poſitum eſt apud Plautum hoc loco, neque ſine ratione: exemplo enim Græcorum factum eſt, qui καλὸν æque & *formoſum* & *bonum* ſignificarunt. at bonus, fortis eſt: malus autem κακὸς, imbellis: unde *Caculæ*, qui in numero Militum non eſſent, παρὰ τὸ χάζεσθαι, quod eſt cedere. χάζεν τυδείδη. *Scaliger.* Vide etiam notas Bacch. 2.2.

PER GRATIAM BONAM ABEAT.] Sic IC. dicunt, matrimonium diſſolvi *bona gratia*: ἀγαθῇ χάριτι, *bona venia*; *amicabili ſeparatione*, μετ' εὐλόγου αἰτίας: *ſine querela*, ἄνευ μέμψεως.

Aurum, ornamentaque, quæ illi inſtruxiſti, ferat.
PY. *Cupio hercle.* PA. *credo te facile impetraſſere.*
Sed abi intro, noli ſtare. PY. *tibi ſum obediens.*
PA. *Nunquid videtur demutare, atque uti ego*
Dixi eſſe vobis dudum hunc mœchum Militem?
Nunc ad me ut veniat, uſu'ſt, Acroteleutium,
Ancillulaque ejus & Pleuſides. proh Iuppiter,
Satin' ut commoditas uſquequaque me adjuvat!
Nam quos videre exoptabam me maxume,
Vna exeunteis video hinc è proxumo.

ACTVS QVARTI SCENA QVARTA.

ACROTELEVTIVM, MILPHIDIPPA, PLEVSIDES, PALAESTRIO.

SEquimini, ſimul circumſpicite, ne quis adſit arbiter.
MI. *Neminem pol video, niſi hunc, quem volumus conventum.* PA. *& ego vos.*
MI. *Quid agis, noſter architecte?* PA. *egone architectus? vah!* MI. *quid eſt?*
PA. *Qui enim non ſum dignus præ te, ut figam palum in parietem.* DOVZ. quia enim.
AC. *Eja vero.* PA. *nimis facete, nimiſque facunde mala eſt.*
Vt lepide deruncinavit Militem! AC. *at etiam parum.* CAM. detruncavit.
PA. *Bono animo es, negotium omne jam ſuccedit ſub manus.*
Vos modo porro, ut occepiſtis, date operam adjutabilem.
Nam ipſe Miles concubinam intro abiit oratum ſuam,
Ab ſe ut abeat cum ſorore & matre Athenas. AC. *eu, probe!*
PA. *Quin etiã aurũ atque ornamẽta, quæ ipſe inſtruxit, mulieri*
Omnia dat dono, ſe ut abeat: ita ego conſilium ei dedi. DOVZ. à ſe ut abeat.

QVI ENIM NON SVM DIGNVS.] Tantum abeſt, ut architecti nomen merear, tecum comparatus: ut dignus non ſim, qui palum figam in parietem: quod tamen quivis poteſt, etiam architecturæ imperitus.

DERVNCINAVIT.] Vide notas Capt. act. 3. ſc. 4. vſ. 108.

SE VT ABEAT.] Lego; *ſed ut abeat.* Sed ea lege omnia dat dono, ut abeat. Quia enim donare omnia, videri poterat exquiſiti & conſtantis amoris argumentum, neceſſario addit; *ſed ut abeat.* Ita omnino ſcribendum. *Boxhorn.*

PL. *Facile iſtuc quidem eſt, ſi & illa volt, & ille autem cupit.*
PA. *Non tu ſcis, CVM EX ALTO puteo ſurſum ad ſummum eſcenderis,* BVCH. aſcenderis.
Maxumum periculum inde eſſe, à ſummo ne rurſum cadas?
Nunc hæc res apud ſummum puteum geritur: ſi præſenſerit
Miles, nihil hinc ferri poterit. hujus nunc quam maxume
Opus eſt dolis. PL. *domi eſſe ad eam rem video ſilvæ ſatis:*
Mulieres tres, quartus tute es, quintus ego, ſextus ſenex.
PA. *Quot apud nos fallaciarum eſt exciſum! certo ſcio*
Oppidum quodvis videtur poſſe expugnari dolis,
Date modo operam. AC. *id nos ad te, tu ſi quid velles, venimus.*
PA. *Lepide facitis. nunc hanc tibi ego impero provinciam.*
AC. *Impetrabis, Imperator, quod ego potero, quod voles.*
PA. *Militem lepide & facete & laute ludificarier*
Volo. AC. *voluptatem mecaſtor mihi imperas.* PA. *& ſcin' tu quemadmodum?* DOVZ. at ſcin' quemad. &c.
AC. *Nempe ut aſſimulem me amore iſtius differri.* PA. *rem tenes.*
AC. *Quaſique iſtius cauſſâ amoris ex hoc matrimonio*
Abierim, cupiens iſtius ſumme nuptiarum. PA. *ordine is:*
Niſi modo unum hoc: haſce etiam ædes dicas dotalîs tuas:
Hinc ſenem abs te abiiſſe, poſtquam feceris divortium:
Ne ille mox vereatur introire in alienam domum.
AC. *Bene mones.* PA. *ſed ubi ille exierit intus, iſtîc te procul*
Ita volo aſſimulare, præ illius formâ, quaſi ſpernas tuam,
Quaſique ejus opulentitatem reverearis, & ſimul
Formam amœnitatis illius, faciem, pulchritudinem
Collaudato. ſatin' præceptum 'ſt? AC. *teneo ſatin' eſt, ſi tibi:*
Meum opus ita dabo expolitum, ut improbare non queas?
PA. *Sat habeo. nunc tibi viciſſim quæ imperabo.* PL. *dicito.*
PA. *Quam extemplo erit factum, ubi intro hæc abierit, tu illico*
Facito ut venias huc ornatus ornatu nauclerico,

POTERIT HVIVS.] Laudo judicium *Iani Gul.* qui ὑπερβιβασμῷ collocat poſt *hujus*. Nihil hujus rei, inquit, quam ſtruimus, confici poterit, nihilque hujus auferri, ſi Miles dolos olfecerit. quare nunc cum maxime dolis utendum eſt caute. *Acidal.*

ÆDES DICAS DOTALES TVAS.] Ex quo factum, ut, ſoluto jam matrimonio, ad te reverſæ fuerint.

Cauſiam habeas ferrugineam, culcitam ob oculos laneam,
Palliolum habeas ferrugineum: (nam is colos thalaßicu' ſt)
Id erit connexum in humero lævo, exaffilato brachio,
Præcinctus. atque aßimulato quaſi gubernator ſies. CAM. Præcinctus atq; aſſimulatus.
Atq; apud hunc ſenem omnia hæc ſunt: nam is piſcatores habet.
PL. *Quid? ubi ero exornatus, quin tu dicis, quid facturus ſim?*
PA. *Huc venito, & matris verbis Philocomaſium arceßito,*
Vt, ſi itura Athenis eſt, eat tecum ad portum cito:
Atque ut jubeat ferri in navim, ſi quid imponi velit.
Niſi eat, te ſoluturum eſſe navim: ventum operam dare.
PL. *Satis placet pictura, perge.* PA. *ille extemplo illam hortabitur*
Vt eat, ut properet, ne ſit matri moræ. PL. *multimodis ſapis.* I. GVL. modice ſapis.
PA. *Ego iſti dicam, ut me adjutorem, qui onus feram ad portum roget.*
Ille jubebit me ire cum illa ad portum. ego adeo, ut tu ſcias.
Prorſus Athenas protinus abibo tecum. PL. *atq; ubi illo veneris,*

CAVSIAM.] *Cauſia,* pileus latas oras ac margines habens, ad prohibendum Solis æſtum: à *καίω, incendo, uro.* Val. Max. lib. 5. cap. 1. *Cauſea, qua velatum caput ſuum more Macedonum habebat, texit.* Suidas: Καυσία, εἶδος πίλου βαρβαρικοῦ. Et notetur habitus naucleri.

CVLCITAM.] *Tomenta* proprie ſunt ex ciliciis pilis: *borram* vulgo vocamus: is igitur tomentis aut ciliciis pilis implebant culcitas. Tamen olim, ut etiam hodie, culcitæ inferciebantur acere, & glumis ſpicarum. Et quicquid tumento inculcabant, vocabant *culcitam*: unde ei nomen. itaque *centunculum*, quod Dioſc. *πίκημα* vocat, id eſt, *pulvillum*, culcitam appellat hic Plautus. *Scaliger.* Iubet ut oculi vitium ſimulet: nam id genus hominum laneum paniculum oculis prætendebat. qui mos etiam hodie obtinet: dicebanturque *Lanoculi.* Feſtus: *Lanoculus qui lana tegit oculi vitium.* Meurſ.

EXAFFILATO.] Recte ſe habet, *expapillato brachio.* Quam ſcripturam etiam agnoſcit breviator Feſti his verbis; *Expapillato brachio, exerto, quod cum fit, papilla nudatur.* Quod in quibuſdam veteribus Gloſſis ac libris legitur, *exfafillato* ex mendo eſt, ut cum *trofæum* pro *tropæum* ſcribitur. Apud Placidum in Gloſſis ſcribitur, *exfafillato* pro *expapillato.* Apud eundem Feſti abbreviatorem *effafilatum* corrupte pro eodem legitur, quod à *filo* deducit, quod omnes *exerto brachio ſunt exfilati, id eſt, extra veſtimentum filo contextum.* Quod ineptum mihi videtur. Non enim *effafilatum* poteſt deduci à filo, niſi legatur, *exaffilatum.* In eadem ſignificatione poſitum apud eundem reperitur *exinfulatum*; *exinfulabat,* inquit, *exertabat. Infulas enim ſacerdotum filamenta vocabant.* Salmaſ.

PICTVRA.] Fallaciæ in Militem ſtruendæ deſcriptio. *Lambin.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Triduum unum ſervire nunquam te, quin liber ſis, ſinam.
PA. *Abi cito, atque orna te.* PL. *nunquid aliud?* PA. *hæc ut memineris.*
PL. *Abeo.* PA *& vos abite hinc intro actutum, nam illum hinc (ſat ſcio*
Iam exiturũ eſſe intus. AC. *celebre apud nos imperium tuum eſt.*
PA. *Agite, abſcedite ergo: ecce autem commodo aperitur foris.*
Hilarus exit, impetravit; inhiat, quod nuſquam, eſt, miſer. Mſſ. hilarius.

ACTVS QVARTI SCENA QVINTA.

PYRGOPOLINICES, PALAESTRIO.

QVod volui, ut volo impetravi per amicitiam & gratiam
A Philocomaſio. PA. *quid nam te intus fuiſſe tam dicam diu?*
PY. *Nunquam ego me tam ſenſi amari, quam nunc ab (illa muliere.*
PA. *Quid jam?* PY. *ut multa verba fecit, ut lenta materies fuit!*
Verum poſtremo impetravi ut volui, donavique ei
Quæ voluit, quæ poſtulavit: te quoque ei dono dedi.
PA. *Etiam me? quomodo ego vivam ſine te?* PY. *age, es bono animo,*
Idem ego te liberabo; nam ſi poſſet ullo modo
Impetrari ut abiret, ne te abduceret, operam dedi:
Verum oppreßit. PA. *Deos ſperabo, teque poſtremo, tamen.* ACID. Deos ſperabo teque. poſt. &c.

CELEBRE APVD NOS.] *Celeber* in nonnullis veteribus gloſſis exponitur, *prior, primus.* Vult ergo; primo loco ſibi eſſe imperium Palæſtrionis. Sed an male legeretur, *celere*? Quaſi dicat; Nos tibi imperanti nequaquam in mora futuri ſumus: celeriter tuum præcipientis imperium exſequemur. Cogitent eruditi. *Boxhorn.*

VT LENTA MATERIES FVIT!] Verum quidem eſt, *lentum* Latine nonnunquam dici, quod flexibile & ſequax eſt. Recte Papias in Gloſſis; *Lentum, molle, tenue, & quidquid flexibile eſt.* Sed nemo facile verum eſſe credat, quod tamen eſt veriſſimum, poſtremos Plauti interpretes *lenta* ea ſignificatione hic accepiſſe. Miſeret me ἀβλεψίας. Quanto rectius Lambinus? Vt longum negotium fuit? Nec aliud voluiſſe Plautum, verſiculus proximus ſatis oſtendit. *Boxh.*

OPPRESSIT.] Pervicit, ut te ſecum abduceret,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Etſi iſtuc mihi acerbum' ſt, quia hero te carendum eſt optumo;
Saltem id volupe eſt, cum ex virtute formæ evenit tibi
Meâ operâ ſuper hâc vicinâ, quam ego nunc concilio tibi.
PY. *Quid opu' ſt verbis? libertatem tibi ego & divitias dabo,*
Si impetras. PA. *reddam impetratum.* PY. *at geſtio.* PA. *at modice decet;*
Moderare animo: ne ſis cupidus, ſed eccam ipſam, egreditur foras.

ACTVS QVARTI SCENA SEXTA.

MILPHIDIPPA, ACROTELEVTIVM, PYRGOPOLINICES, PALAESTRIO.

HEra, eccum præſto Militem. AC. *ubi is eſt?* MI. *ad lævam, videto,*
Aſpicito limis oculis, ne ille nos ſe videre ſentiat.
AC. *Video. edepol nunc nos tempus eſt malas pejores fieri.*
MI. *Tuum eſt principium.* AC. *obſecro, tute ipſum conveniſti?*
Ne parce voci, ut audiat. MI. *cum ipſo pol ſum locuta*
Placide ipſa ut libitum eſt mihi, otioſe, meo arbitratu, ut volui.
PY. *Audin' quæ loquitur?* PA. *audio. quam læta eſt, quia adit ad te!*
AC. *O fortunata mulier!* PY. *ut amari videor!* PA. *dignus es.*
AC. *Permirum ecaſtor prædicas, te adiſſe atque exoraſſe.*
Per epiſtolam, aut per nuncium, quaſi regem, adiri eum ajunt.

LOCVTA &c.] *Secuta* temere interpolatum à doctis viris, cum ſit probiſſimum. Nam, *ſeco* & *ſequor*, antiqui pro *dicere* uſurpabant. hinc *ſequeſter* & *inſequo*. Livius Andronic.

Inſeque Muſa virum verſutum.

Ovid. 13. Met.

---- Refer, ô cariſſima, dixit:
Neve tui cauſſam tege, ſum tibi fida, doloris. (tam eſt.
Nereis his contra reſecuta Crateide na-

Dixit *reſequi*, ut Sabini *reloqui*. Meurſ.

PER EPISTOLAM, AVT PER NVNCIVM.] Neſcio cur viri eruditi *Regem* hic dici velint κατ' ἐξοχὴν Regem Perſarum. Reges, aut regia poteſtate omnes per epiſtolam, aut per fere nuncium adibantur. Tacit. 4. Annal. de Tiberio; *Moris quippe tum erat, quanquam præſentem, ſcripto adire.* Apulejus de Deo Socratis; *Inter homines, qui fortunæ munere opulentia elatus, & uſque ad regni mutabilem ſuggeſtum & pendulũ tribunal evectus eſt, raro aditur, & longe remotis arbitris in quibuſdam dignitatis ſuæ penetralibus degit.* Sic & majeſtati & ſecuritati conſuli credebatur. *Boxhorn.*

QVASI REGEM.] *Regem* hic dicit Plautus κατ' ἐξοχὴν Regem Perſarum: quem per epiſtolam aut per nuntium adibant: ut vulgo notum. In hoc autem ἑλληνίζει. nam Græci βασιλέα ἁπλῶς τὸν Πέρ-

MI. *Namque edepol vix fuit copia adeundi atque impetrandi.*
PA. *Vt tu inclitus apud mulieres!* PY. *patiar, quando ita Venus volt.*
AC. *Veneri pol habeo gratiam, eandemque & oro & quæſo,*
Vt ejus mihi ſit copia quem amo, quemque expeteſſo;
Benignuſque erga me ut ſiet, quod cupiam ne gravetur.
MI. *Spero ita futurum, quanquã illum multæ ſibi expeteſſunt:*
Ille illas ſpernit ſegregatque ab ſe omnes, extra te unam.
AC. *Ergo iſte metus me macerat, quod ille faſtidioſus eſt,*
Ne oculi ejus ſententiam mutent, ubi viderit me.
Atque ejus elegantia meam extemplo ſpeciem ſpernat.
MI. *Non faciet, bonum animum modo habeto.* PY. *ut ipſa ſe contemnit!*
AC. *Metuo, ne prædicatio tua nunc meam formam exſuperet.*
MI. *Iſtuc curavi, ut opinione illius pulchrior ſis.*
AC. *Si pol me ducere nolet uxorem, genua amplectar,*
Atque obſecrabo alio modo: ſi non quibo impetrare,
Conſciſcam lethum. vivere ſine illo ſcio me non poſſe.
PY. *Prohibendam mortem mulieri video. adibon?* PA. *minime.*
Nam tu te vilem feceris, ſi te ultro largiere.
Sine ultro veniat, quæritet, deſideret, te exſpectet.
Summovere iſtam vis gloriam quam habes? cave ſis, faxis.
ACID. niſi imminuere iſt. &c. cave faxis.
Nam nulli mortali ſcio obtigiſſe hoc, niſi duobus,
Tibi & Phaoni Lesbio, tam miſere ut amarentur.
AC. *Eo intro. abi tu: illum evocato foras, mea Milphidippa.*

τ̃ Πέρσων appellabant. Sed & Μέγας βασιλεὺς dicebatur. Scio tamen *Reges* dictos πλουσίους & εὐδαίμονας. Sed hic nullum locum habebunt. *Briſſon.*

CONSCISCAM LETHVM.] Hoc ipſo ſummam præ ſe fert amoris vehementiam. Eodemque mimo feminæ heredipetæ, à Simone neglectæ, minantur ſibi ſe illaturas necem, ut refert *Lucianus* in Somnio.

PHAONI LESBIO.] Quem perdite amavit Sappho: & ob cujus in Sicilia tum peregrinantis amorem, ex Leucate Epiri promontorio in mare præcipitem ſeſe mactavit. Cujus Epiſtol. molliſſ. legere eſt apud Ovid. numero XXI.

EO INTRO.] Loquitur non ut quæ introit, ſed quæ geſtit intro ire. Ita ſupra dixit Miles; *properando excrucior.* Non quod properaret reapſe, ſed quod vellet. Non ipſa Acroteleutium it, ſed ire ancillam jubet, ipſa interim ire geſtit. *Acidalium* ergo vulgatam lectionem incuſantem mutantemque non audio. *Boxh.*

MI. *Immo opperiamur, dum exeat aliquis.* AC. *durare nequeo,*
Quin eam intro. MI. *occluſæ ſunt fores.* AC. *effringam.* MI. *ſana non es.*
AC. *Si amavit unquam, aut ſi parem ſapientiam hic habet ac formam,* V. C. habet ad formam.
Per amorem ſi quid fecero, clementi animo mihi ignoſcet.
PA. *Vt, quæſo, amore perdita eſt hæc miſera?* PY. *mutuum fit.*
PA. *Tace: ne audiat.* MI. *quid aſtitiſti obſtupida? cur non pultas?*
AC. *Quia non eſt intus, quem ego volo.* PA. *quî ſcis?* AC. *ſcio edepol, ſcio.*
Nam odore naſum ſentiat, ſi intus ſiet. PY. *ariolatur.*
Qui me amat, propterea Venus fecit eam ut divinaret.
AC. *Neſcio, ubi hic prope adeſt, quem expeto videre: hu! hu! olet profecto.*
PY. *Naſo pol jam hæc quidem videt plus, quam oculis.* PA. *cœca amore eſt.*
AC. *Tene me obſecro.* MI. *cur?* AC. *ne cadam.* MI. *quid ita?* AC. *quia hîc aſtare*
Nequeo, ita animus per oculos meos deſit. MI. *Militem pol*
Tu aſpexiſti. AC. *ita.* MI. *non video, ubi eſt?* AC. *videres pol, ſi amares.*
MI. *Non edepol tu illum magis amas, quam egomet, ſi per te liceat.* V. C. ſi aperte liceat.
PA. *Omnes profecto mulieres te amant, ut quæque aſpexit.*
PY. *Neſcio tun' ex me hoc audieris, an non: nepos ſum Veneris.*
AC. *Me, Milphidippa, adi obſecro, & congredere.* PY. *ut me veretur!* *(juſſiſti,*
PA. *Illa ad nos pergit.* MI. *vos ego volo.* PY. *& nos te.* MI. *ut*
Heram meam eduxi foras. PY. *video.* MI. *jube ergo adire.*
PY. *Induxi animum ne oderim, item ut alias, quando hoc oraſti.*
MI. *Verbum hercle facere non potis, ſi acceſſerit prope ad te.* DOVZ. facere non poteris.
Dum te obtuetur, interim linguam oculi præciderunt.

LINGVAM OCVLI PRAECIDERVNT.] Eleganter. Nam in amore, cum oculi cupide, quod amant, intuentur; non ſolum mens, ſed etiam lingua obmuteſcit: ita fit, ut quaſi præcipi & præcidi verba ab adſpectu videantur. *Lipſius.*

PY. *Le-*

PY. *Levandum morbum mulieri video.* MI. *viden' ut tremit atque ex-*
Timuit, poſtquam te aſpexit? PY. *viri quoque armati idem iſtuc faciunt:* PALM. diu iſtuc fac.
Ne tu mirêre plus mulierem. ſed quid volt me facere?
MI. *Ad ſed eas: tecum vivere volt atque ætatem exigere.* Mſ. Pall. ad ſe ut eas.
PY. *Egon' ad illam eam, quæ nupta ſit? vir ejus eſt metuendus.*
MI. *Quin tua cauſſa exegit virum à ſe.* PY. *quid? quî id facere potuit?*
MI. *Quia ædes dotales hujus ſunt.* PY. *itane?* MI. *ita pol.* PY. *jube eam domum ire.*
Iam ego illic ero. MI. *vide ne ſis exſpectationi,*
Ne illam animi excrucies. PY. *non ero profecto. abite.* MI. *abimus.* *(incedit*
PY. *Sed quid ego video?* PA. *quid vides?* PY. *neſcio quis eccum*
Ornatu quidem thalaßico. PA. *jam nos volt hic profecto:*
Nauclerus eſt hic quidem. PY. *videlicet arceßit hanc hinc.* PA. *credo.*

ACTVS QVARTI SCENA SEPTIMA.

PLEVSIDES, PALAESTRIO, PYRGOPOLINICES.

ALium alio pacto propter amorem ni ſciam DOVZ. Si aliũ &c. amorẽ neſciam Feniſſe.
Feciſſe multa nequiter, verear magis
Me amoris cauſſâ iſtoc ornatu incedere.
Verum cum multos multa admiſſe acceperim
Inhoneſta, propter amorem, atque aliena bonis:
Mitto jam, ut occidi Achilles cives paſſus eſt.
Sed eccum Palæſtrionem, ſtat cum milite:
Oratio alio mihi demutanda eſt mea.
MVLIER profecto nata eſt ex ipſa mora.
Nam quævis alia quæ mora eſt æque, mora

MITTO IAM.] Ita reſtituo è Mſſ. Objicit Achilli, quod deſidens apud naves Græcorum, civium pernitiem non averteret. *Gruter.*

QVAE MORA EST AEQVE MORA.] Mirum ſane poſtremis Plauti interpretibus placuiſſe Palmerii ſententiam, tradentis hic medio verſu *mora* longa

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Minor ea videtur, quam quæ propter mulierem eſt.
Hoc adeo fieri credo conſuetudine. V.C. conſuetione.
Nam ego hanc arceſſo Philocomaſium. ſed fores
Pultabo. heus, ecquis hic eſt? PA. *adoleſcens, quid eſt?*
Quid tu ais? quid pultas? PL. *Philocomaſium quærito,*
A matre illius venio: ſi itura eſt, eat:
Omnes moratur: navim cupimus ſolvere.
PY. *Iam dudum res parata eſt. heus, Palæſtrio,*
Aurum, ornamenta, veſtem, pretioſum omne ut ferat.
Duc adjutores tecum ad navim qui ferant.
Omnia compoſita ſunt, quæ donavi, ut ferat.
PA. *Eo.* PL. *quæſo hercle propera.* PY. *non morabitur.*
Quid iſtuc, quæſo, quid oculo factum eſt tuo? (loquar.
PL. *Habeo quidem hercle oculum.* PY. *at lævum dico.* PL. *e-*
Maris cauſſâ hercle iſtoc ego oculo utor minus.
Nam ſi abſtinuiſſem amare, tanquam hoc uterer.
Sed nimis morantur me diu. PY. *eccos, exeunt.*

ACTVS QVARTI SCENA OCTAVA.

PALAESTRIO, PHILOCOMASIVM, PLEVSIDES, PYRGOPOLINICES.

QVid modi flendo, quæſo, hodie facies? PH. *quid ego ni fleam?*
Vbi pulcherrume egi ætatem, inde abeo. PA. *viden' hominem tibi,*

priore poni, idemque ſignificare quod *ſtulta.* Morum illud plane & ſtolidum eſt. *Mora* vocabulum identidem hic repetitum, idem ſignificat. Sententia venuſtiſſima eſt. Mulier, dum moratur ſemper, ex ipſa mora nata videtur. Si quæ mulieris cauſſa mora ſit, major vulgo creditur, quam quæ, licet non ſit minor, viri, aut alterius alicujus rei gratia affertur. *Boxhorn.*

NAM SI ABSTINVISSEM AMARE.] Iocus elegantiſſimus & Plautino digniſſimus ingenió. Nam cum Pleuſides oculum ſibi lævum, ne agnoſceretur, obligaſſet. interrogatus à Milite, cur id faceret, urbaniſſime reſpondet, ſe id maris cauſſa facere. nam, inquit, ſi à mare abſtinuiſſem, eo æque atque altero uterer. ludit autem Militem ambiguitate vocabuli. cum enim dicere videatur duabus vocibus. Si *à mare* abſtinuiſſem; non id dicit; ſed ſi *amare* abſtinuiſſem. revera enim amor ipſi in cauſſa fuerat, ut eo oculo minus uteretur: aut ſaltem ita fingeret. *Mare* autem ſexto caſu uſitatum. Ovidius:

---- Libyco de mare carpat aquam.

Idem lib. 3. Triſt. 2.

Exiguum pleno de mare carpat aquæ.

Et lib. 4. de Ponto. 5.

---- Euxino de mare vertet iter.

Muret.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Qui à matre & ſorore venit? PH. *video.* PY. *audiſtin, Palæſtrio?*
PA. *Quid vis?* PY. *quin tu intus jubes efferri omnia, quæ iſti dedi?*
PL. *Philocomaſium, ſalve.* PH. *& tu ſalve.* PL. *materque & ſoror*
Tibi ſalutem me juſſerunt dicere. PH. *ſalvæ ſient.*
PL. *Orant te ut eas, ventus operam dum dat, ut velum explicent.*
Nam matri oculi ſi valerent, mecum veniſſet ſimul. *(ſapis.*
PH. *Ibo, quanquam invita facio omnia: pietas ſic cohibet.* PL.
PY. *Si non mecum ætatem egiſſet, hodie ſtulta viveret?*
PH. *Iſtuc crucior, à viro me tali abalienarier.*
Nam tu quamvis potis es facere uti fluat facetiis:
Et quia tecum eram, propterea animo eram ferocior.

MERC. nimio eram ferocior.

Eam nobilitatem amittendam video. PY. *nimium hæc flet.* PH. *nequeo,* *(mihi.*
Cum te video. PA. *habe bonum animum: ſcio ego, & quid doleat*
Nam nihil miror, ſi libenter, Philocomaſium, hîc eras.
Forma hujus, mores, virtus, animum attinuere hîc tuum.
Quin ego ſervus, quando aſpicio hunc, fleo, quia dijungimur.
PH. *Obſecro licet complecti, priuſquam proficiſco?* PY. *licet.*
PH. *O mei oculi, ô anime mi!* PA. *obſecro tene mulierem:*
Ne affligatur. PY. *quid iſtuc?* PA. *poſtquam abs te abit, animo male* *(te aquam.*
Factum eſt huic repente miſeræ. PY. *accurrite intro, atque affer-*
PA. *Nihil aquam moror.* PY. *cur?* PA. *malo merum ne ipſe interveneris,*

NEQUEO.] Mœcha hic eſt, aut potius adultera *Lambini* interpretatio. Legitimus ſenſus talis eſt: Cum ipſe dieret Miles, nimis eam flere: illa hoc it; non poſſe nimis ſe flere, ubi illum alem virum videat ultimo; & cogitet mplius non videndum. *Acidal.*

TENE MULIEREM.] Cum enim Philocomaſium ſe exanimatam eſſe ſimuaret, & jamjam caſuræ ſpeciem præbeet, Palæſtrio hortatur Militem aut Pleuſid. ut eam retineat: ne ad terram gravi caſu allidatur. *Lambin.*

PA. MALO MERUM, NE INTERVENERIS QUAESO, DUM RESIPISCIT.] Non video, quomodo *τὸ merum* hic locum habere poſſit. Itaque ejiciendum cenſeo, ut ſpurium; præſertim quia Gruterus affirmat vocis *meri* nullum exſtare veſtigium in libris Mſſ. habent illi; *malo ne interveneris quæſo dum reſipiſcit.* Quæ haud dubie vera eſt lectio. Sententia eſt; Cum Philocomaſium tua cauſſa animi deliquium paſſa ſit, ne in-

 tervenias,

Quæſo, dum reſipiſcit. PY. *capita inter ſe nimis nexa hice habet.*
Non placet: labra labellis ferruminant. PL. *acre malum:*
SCAL. labra & labella inter ſe ſerunt admodum.
Tentabam ſpiraret an non. PY. *aurem admotam oportuit.*
PL. *Sin' magis vis, ambos mittam.* PY. *nolo: retineat.* PA. *fleo miſer.*
Alii, flet miſer.
PY. *Exite, atque efferte huc intus omnia, quæ iſti dedi.*
PA. *Etiam nunc ſaluto te, Familiaris, priuſquam eo.*
Conſervi conſervæque omnes bene valete & vivite.
Bene, quæſo, inter vos dicatis & mihi abſenti tamen.
PY. *Age, Palæſtrio, bono animo es.* PA. *heu nequeo, quin fleam,*
Quom abs te abeam. PY. *fer æquo animo.* PA. *ſcio ego, quid doleat mihi.*
PH. *Sed quid hoc? quæ res eſt? quid video? lux ſalve.*
PL. *Iam reſipiſti?* PH. *obſecro, quem amplexa ſum*
Hominem? perii! ſumne ego apud me? PL. *ne timeas, voluptas mea.*
PY. *Quid iſtuc eſt negotii?* PA. *animus hanc modo hic reliquerat.*
Metuoque & timeo, ne hoc tandem propalam fiat nimis.
PY. *Quid id eſt?* PA. *nos ſecundum ferre nunc per urbem hæc omnia,*
Ne quis tibi hoc vitio vortat. PY. *mea, non illorum dedi;*
Parvi ego illos facio: agite, ite cum diis benevolentibus.

tervenias, dum málo, dum à deliquio reſipiſcit, & ad ſe redit; ne te conſpecto iterum animo linquatur. *Boxhorn.* Hæc lectio valde proba: quia Pleuſid. & Phil. inter ſe oſculabantur amatorie, cum Pleuſid. ſimularet, ſe illam, quaſi defectam, retinere: Palæſtrio veritus, ne res palam fiat; orat Militem, ne interveniat, donec Philocomaſ. ad ſe redeat. *Douza.*

SPIRARET, AN NON. PY. AVREM ADMOTAM OPORTVIT.] Mihi proba videtur lectio Gruterianæ Editionis, *aurem admotam oportuit*, ſive ex libris illa ſit, ſive ex conjectura. Philocomaſium ſimulaverat animi deliquium. Ex ea occaſione oſculabatur eam Pleuſides, labra labris ejus jungens. Non placere hoc ſibi ait miles, qui jam ſuſpicabatur aliud agi quam quod ſimulabatur. Vt excuſaret factum Pleuſides ac tegeret, dicit ſe tentaſſe ſpiraret an non. Reſpondet miles, nam perſona ejus hic reponenda eſt, *aurem admotam oportuit.* Si hoc tentare volebas oportuit aurem admotam ori ejus, non os nec labra. *Salmaſ.*

LVX SALVE.] Philocomaſium, tanquam ad ſe rediens, & lucem diei, cujus uſuram videbatur amiſiſſe, reviſens, hæc loquitur. quod ſolemne iis, qui ex deliquio animi ſibi reſtituuntur. *Lamb.*

NOS SECVNDVM FERRE.] *Secundum ferri*, dicuntur, quæ à ſervis ſectatoribus feruntur: ipſique pueri à pedibus, *ſecundum ire*, Amph. act. 2. 1. *Palmer.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

P A. *Tuâ ego hoc cauſſâ dico.* P Y. *credo.* P A. *jam vale.* P Y. *& tu bene vale.*
P A. *Ite cito: jam ego aſſequar vos: cum hero pauca etiam loquar.*
Quanquam alios fideliores ſemper habuiſti tibi
Quam me, tamen tibi habeo magnam gratiam rerum omnium:
Et ſi ita ſententia eſſet, tibi ſervire mavelim
Multo, quam alii libertus eſſe. P Y. *habe bonum animum.* P A. *hau mihi!* CAM. heu mihi!
Cum venit in mentem, ut mores mihi mutandi ſient,
Muliebres mores diſcendi, obliviſcendi ſtratiotici.
P Y. *Fac ſis frugi.* P A. *jam non poſſum, amiſi omnem libidinem.*
P Y. *Sequere illos, ne morere.* P A. *bene vale.* P Y. *& tu bene vale.*
P A. *Quæſo, ut memineris, ſi forte liber fieri occeperim,*
Mittam nuncium ad te, ne me deſeras. P Y. *non eſt meum.*
P A. *Cogitato identidem, tibi quam fidelis fuerim.*
Si id facies, tum demum ſcibis, tibi qui bonus ſit, qui malus.
P Y. *Scio & perſpexi ſæpe: verum cum antehac, tum hodie maxume.*
P A. *Scies: immo hodie verum factum ſaxo poſt dices magis.* PAR. Scies immo hodie: verum facti ſaxo &c.
P Y. *Vix reprimor, quin te manere jubeam.* P A. *cave iſtuc feceris.*
Dicent te mendacem, nec verum eſſe, fide nullâ eſſe te:

HAV MIHI!] Latet inſigne mendum. nam membranæ concorditer, *haeum.* tantum agnoſcitur. Et vero hæc vox ſuſpirioſo cum fletu efferenda: aut aliud quid excogitandum. *Gruter.*

AMISI OMNEM LIBIDINEM.] Ridicule voluntatem aut rationem dixit *libidinem.* nam *libido* eſt rationis expers voluntas. *Lambin.* Latet hic jocus à nemine animadverſus. Miles hortabatur Palæſtrionem, poſtquam cum ſcorto Philocomaſio abiret, ut bene ſe gereret, prout deceret frugi ſervum. ille nequiter ludit, tanquam de Venere loqueretur, reſpondetque, non poſſe ſe: amiſiſſe enim omnem libidinem. Fuit autem Romæ *Venus Frugi*, cujus templum *Frucinal* ſive *Fruginal*, apud Feſtum &c. *Venus* vero *Frugi* ea eſt, quam veteres honeſtis amoribus præſidere credebant: quam οὐρανίαν Gr. nominabant. *Meurſ.*

NE ME DESERAS.] Vt mihi victum & cultum præbeas. *Lambin.*

NON EST MEVM.] Scil. bene meritos deſerere. *Lambin.*

SCIES: IMMO &c.] Non aliud puto mutandum in hoc verſu, niſi quod interrogatione ſcribendum, *Scis? immo hodie verum factis faxo poſt dices magis.* Quem hodie verum eſſe, comperiſti faxo magis poſtea ita eſſe factis dices. *Verum*, id eſt, veriloquum & veracem. Atque ita accipiendum etiam in præcedente verſu, *Scio & perſpexi ſæpe verum, cum antehac, tum hodie magis.* Vt apud Terentium, *verum ſcias.* Salmaſ.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Dicant ſervorum præter me eſſe fidelem neminem.
Nam ſi honeſte cenſeam te facere poſſe, ſuadeam:
Verum non poteſt: cave faxis. PY. *abi, jam patiar quicquid eſt.*
PA. *Bene vale igitur.* PY. *ire melius eſt ſtrenue.* PA. *etiam nunc vale.*
PY. *Ante hoc factum hunc ſum arbitratus ſemper ſervom peſſumum:*
Eum fidelem mihi eſſe invenio, cum egomet mecum cogito.
Stulte feci, qui hunc amiſi. ibo hinc intro nunc jam
Ad amores meos. & ſenſi, hinc ſonitum fecerunt fores.

ACTVS QVARTI SCENA NONA.

PVER, PYRGOPOLINICES.

NE me moneatis: memini ego officium meum.
Ego jam conveniam illunc. ubi ubi eſt gentium,
Inveſtigabo: operæ ego non parcam meæ. TAVBM. operæ non parcus meæ.
PY. *Me quærit illic, ibo huic puero obviam.*
PV. *Ehem te quæro. ſalve, vir lepidiſſume,*
Cumulate commoditate: præter cæteros
Duo dî quem curant. PY. *qui duo?* PV. *Mars & Venus.*
PY. *Facetum puerum.* PV. *intro te ut eas obſecrat.*
Te volt, te quærit, teque exſpectans deperit:
Amanti fer opem: quid ſtas? quin intro is? PY. *ô!*
PV. *Ipſus illic ſeſe jam impedivit in plagas.*
Paratæ inſidiæ ſunt. in ſtatu ſtat ſenex,
Vt adoriatur mœchum, qui formâ eſt ferox:
Qui omnes ſe amare credit, quæque aſpexerit,
Mulieres: eum odêre quâ viri, quâ mulieres.
Nunc in tumultum ibo: intus clamorem audio.

IN STATV STAT SENEX.] Facete alludit ad modum, quo gladiatores ſe componebant, & colligebant in arma, inſigni cura ſui defendendi, alterius petendi.. Quam ex arte poſituram, vocabant *ſtatum*. Sic Petron. de anu: *ſtatum prœliantis componit.* hinc illud, *Stare in ſtatu: Stare in gradu.* Petron. *ego intorto circa brachium pallio, compoſui ad præliandum gradum.* Alluſit D. Hieronymus ad Demetr. *Quaſi in procinctu & acie ſtemus ſemper ad pugnam. Vult nos loco movere hoſtis, & de gradu decedere: ſed ſolidanda ſunt veſtigia.* Lucifer. Caralit. *Vovimus Chriſtiani, nec proſperis nec adverſis de gradu dimoveri.* Lipſius.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

ACTVS QVINTVS.

PERIPLECTOMENES, PYRGOPOLINICES, CARIO, SCELEDRVS.

Dvcite iſtum : ſi non ſequitur, rapite ſublimem foras:
Facite inter terram atque cœlum ut medius ſit, diſcindite. *(quam hercle obſecras.*
PY. *Obſecro hercle, Periplectomene, te.* PE. *nequic-*
Vide ut iſtic tibi ſit acutus, Cario, culter probe.
CA. *Quin jamdudum geſtit mœcho hoc abdomen adimere,*
Vt faciam quaſi puero in collo pendeant crepundia.

DISS. faciam ut, quaſi puero &c.

PY. *Perii!* CA. *haud etiam* , *numero hoc dicis. jamne in hominem involo?* *(dem.*
PE. *Immo etiam prius verberetur fuſtibus.* CA. *multum qui-*
PE. *Cur es auſus ſubagitare alienam uxorem, impudens?*
PY. *Ita me dii ament, ultro ventum eſt apud me.* PE. *mentitur : feri.* *(dicere?*
PY. *Mane, dum narro.* PE. *quid ceſſatis?* PY. *non licet mihi*
PE. *Dic.* PY. *oratus ſum ad te venire huc.* PE. *quare auſus? hem tibi.*
PY. *Ah, hei! ſum ſatis verberatus, obſecro.* CA. *quam mox ſeco?*
PE. *Vbi lubet : diſtendite hominem divorſum, & diſpennite.*

MEVRS. diſpennite hominem &c., & diſtennite.

VT FACIAM.] Vt faciam ei pendere abdomen, ſeu caudam ſalacem, (nam hanc forte, quæ ſtat in imo ventre, per abdomen ſignificat) quemadmodum pendent puero in collo crepundia. *Victor.*

CA. HAVD ETIAM NVMERO.] Peſſime hoc vulgo interpungitur. Ait, Nondum periiſti : numero hoc dicis. præmature periiſſe te dicis, præut peribis. *Acidal.*

NVMERO.] *Numero*, pro, *nimium cito*, cur dictum ſit antiquitus, patet è lib. 2. Macrobii, ubi ſcribitur: *His Geometricis rationibus applicatur natura numerum. Et* Μονὰς *Punctum putatur: quia ſicut punctum corpus non eſt, ſed ex ſe facit corpora : ita* Μονὰς *numerus eſſe non dicitur, ſed origo numerorum, &c.* Atque hinc *Puncto* aliquid & *Numero fieri*, dictum eſt; ac pro iiſdem plane uſurpatum: indidemque natum fortaſſe etiam verbum illud vetus: *Ingenium habere in numerato.* Douza.

DISPENNITE.] In Italia perticis metabantur antiquitus agros: Propert. l. 4. 1.

Abſtulerat miſeras pertica triſtis opes.

Barbari vero funibus : ut eſt in Sacris Literis; & apud Herodotum. Poſtea hunc funem etiam Romanis *arvipendium* nominatum invenio. In vet. Gloſ-

PY. *Obſecro hercle te, mea verba ut audias, priuſquam ſecat.*
PE. *Loquere : nondum nihili factus.* PY. *viduam eſſe cenſui:*
Itaque ancilla, conciliatrix quæ erat, dicebat mihi.
PE. *Iura, te nociturum eſſe homini nunc hâc de re nemini.*
Quod tu hodie hîc es verberatus, aut quod verberabere,
Si te ſalvom hinc mittimus Venereum nepotulum.
PY. *Iuro per Dianam & Martem, me nociturum nemini,*
Quod ego hîc hodie vapulo : ſed mihi id æque factum arbitror. CAM. vapularim. jureque id factum arb.
Et ſi inteſtatus non abeo hinc, bene agitur pro noxis.
PE. *Quid ſi id non faxis?* PY. *ut vivam ſemper inteſtabilis.*
CA. *Verberetur etiam, poſt tibi amittendum cenſeo.*
PY. *Dii tibi benefaciant ſemper, cum advocatus mihi bene es.*
CA. *Ergo des minam auri nobis.* PY. *quamobrem?* CA. *ſalvis teſtibus*
Vt te hodie hinc amittamus Venereum nepotulum,
Aliter hinc à nobis: ne ſis fruſtra. PY. *dabitur.* CA. *magis ſapis.*
De tunica, & chlamyde, & machæra ne quid ſperes, non feres.
Verberone etiam, antequam amittis? PY. *mitis ſum equidem fuſtibus.*

ſario peroptimo exponitur χοῖνος γεωμετρικός. Quare cum in Gallia diceretur *Arpennium* pro jugero, non puto magis Gallicam vocem eſſe, quam Latinam Gallis receptam, quaſi *arvipennium*. Sic Plauto *diſpennere*, hoc loco, pro *diſpendere*. Scalig.

NONDVM NIHILI FACTVS.] Nondum eviratus, ſeu caſtratus es. Ex hoc loco intelligere licet, Eunuchos, ſpadones, & ſimiles, qui *virilitatem*, ſive (ut Phædrus loquitur) *corpus amiſerunt*, eſſe *homines nihili*. Rigalt.

CONCILIATRIX.] Proprie. *Concilio*, in re lenocinii uſurpant etiam Petronius, & Ovid.

Non me nupſiſti conciliante ſeni.

Vnde & *Conciliatrix*, pro, *adductrice*, id eſt, lena ſeu ſtupri ſequeſtra, Comicis frequentata.

PER DIANAM.] Editio vetus, *per Venerem & Martem.* & vero *Diana* heic non convenit. totus enim decor in eo eſt; quod putidus iſte mœchus poſt verbera & verba ignominioſa, retineat adhuc arrogantem eam præſumptionem pulcritudinis ac fortitudinis; eaque propter per Deos earum præſides jurare pergit. *Taubmann.*

ET SI INTESTATVS &c.] Ludit in ambiguo ſignificatu verbi *inteſtatus*, & *inteſtabilis*. Poteſt enim accipi pro eo, qui teſticulis privatus eſt; & qui propter fraudem aliquam capitalem, quam admiſit, neque teſtis alteri eſſe, neque teſtes in ſua re adhibere, neque teſtamentum facere poteſt. Sic *inteſtabilis* alibi in Plauto eſt ἀτελής: ut contra τέλειος, ἔνορχος. *Lambin.*

ALITER HINC A NOBIS.] Oratio inter minas imperfecta. intelligetur autem, *Non abibis*. Camer.

ANTEQVAM AMITTIS?] Viſne, Periplectomene, ut etiam vapulet, priuſquam

Obſecro vos. PE. ſolvite iſtum. PY. gratiam habeo tibi.
PE. Si poſthac prehendero ego te hîc, arcebo teſtibus.

Mſſ. Cam. arcebo cæſtibus, *id eſt*, *vinculis coërcebo*.

PY. Cauſſam haud dico. PE. eamus intro, Cario. PY. ſervos meos
Eccos video. Philocomaſium jam profecta eſt? dic mihi.
SC. Iam dudum. PY. hei mihi! SC. magis dicas, ſi ſcis, quod ego ſcio:
Namque ille, qui lanam ob oculum habebat, nauta non erat.
PY. Quis erat igitur? SC. Philocomaſio amator. PY. quî tu ſcis? SC. ſcio.
Nam poſtquam exierunt portâ, nihil ceſſarunt ilico
Oſculari atque amplexari inter ſe. PY. Væ miſero mihi!
Verba mihi data eſſe video. ſcelus viri Palæſtrio:
Is me in hanc illexit fraudem. jure factum judico.
Si ſic aliis mœchis fiat, minus hic mœchorum ſiet:
Magis metuant, minus has res ſtudeant. eamus ad me. Plaudite.

quam eum miſſum facis? Et eſt venuſta alluſio in *mittis* & *mitis*. quod hic poſitum, pro eo, quem Gr. dicunt πέπονα, *Camer.* De verbo *amittere* vide etiam notas Capt. act. 2. ſc. 2. ỳſ. 82.

SCELVS VIRI.] Exitus Comœdiæ hujus commiſtus eſt; lætus ſimul ac mœſtus; ut Aſinariæ, Caſinæ, ac Perſæ: item Phormionis Terentianæ. *Scaliger.*

FINIS MILITIS GLORIOSI.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

M. ACCI PLAVTI
MERCATOR.

DRAMATIS PERSONÆ.

CHARINVS, *adoleſcens.*
ACANTHIO, *ſervos.*
DEMIPHO, } *ſenes.*
LYSIMACHVS, } *ſenes.*
LORARII.

EVTYCHVS, *adoleſcens.*
PASICOMPSA, *meretrix.*
DORIPPA, *uxor.*
SYRA, *anus ſerva.*
COCVS.

Ratio Nominum CAMERARII.

Χαρῖνος, *eſt* gratioſus.
Ἀκανθίων, *denominatus* ἀπὸ τῶν ἀκανθῶν, *id eſt,* ſpinis.
Demipho, δημοφῶν.
Λυσίμαχος, *prælii diremptor.*

Εὔτυχος, *fortunatus:* niſi forte ἀτύχης.
Πασικόμψη, *omnimodo cōpta & bella.*
Δωρίππη, *ab equeſtri dono.*
Syræ, *gentile nomen.*

ARGVMENTVM, ut quibuſdam videtur, PRISCIANI.

M Iſſus Mercator ab ſuo adoleſcens patre
E mit atque apportat ſcita forma mulierem.
R equirit quæ ſit, poſtquam eam vidit, ſenex.
C onfingit ſervos emptam matri pediſequam.
A mat ſenex hanc, ac ſe ſimulans vendere
T radit vicino. eum putat uxor illius
O bduxe ſcortum. tum Charinum ex fuga
R etrahit ſodalis, poſtquam amicam invenerat.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

ARGVMENTVM.

MErcatum à ſe dum filium extrudit pater.
Is peregre unius redimit ancillam hoſpitis
Amore captus. ut venit, navi exilit.
Pater advolat, viſam ancillam deperit.
Quojus ſit, percontatur. ſervos, pideſequam
Ab adoleſcente matri emptam ipſius.
Senex ſibi proſpiciens, ut amico ſuo
Væniret, natum orabat: natus, ut ſuo.
Hîc filium ſubdiderat vicini; pater
Vicinum. præmercatur ancillam ſenex.
Eam domi deprehenſam conjunx illius
Vicini ſcortum inſimulat: protelat virum.
Mercator exſpes patria fugere deſtinat:
Probibetur à ſodale, qui patrem illius
Orat ſuo cum patre, nato ut cederet.

ALIVD ARGVMENTVM CAMERARII.

ARgumentum hujus Fabulæ futile & flagitioſum eſt. Quemadmodum autem prodeſt, venena nota aſſe, ut reſpuantur: ita talia dum legimus, exſecrari debemus. Sed neque venena nulli prorſus uſui ſunt; & hæc ad turpitudinem fugiendam & convertendos animos ad timorem Dei, adſumi poſſunt. *Producitur* Senex immitis, & tamen diſſolutus: itemque alter levis atque iners. Hic iniquior in filium juveniliter peccantem ſævis dictis illum in mercatum abigit. Qui reverſus ancillulam adduxerat, quam animi cauſſa ſibi paraverat. Hanc viſam amare Senex cepit, & amatam præripit aſtute filio, allegato Sene amico, qui illam præmercaretur. Nam & ſuum ſodalem Adoleſcens ſubornarat, ut illam emeret. Poſtea adducta muliere in ædes Senis vicini, & conductis cocis ad cœnam coquendam, advenit illius Senis uxor, & turbas movet: & tandem res per Adoleſcentes componitur.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

ACTVS PRIMI SCENA PRIMA.

PROLOGVS.

CHARINVS.

DVas res ſimul nunc agere decretum eſt mihi,
Et argumentum & meos amores eloquar.
Non ego idem facio, ut alios in Comœdiis
Vidi facere amatores, qui aut nocti, aut Die,
Aut Soli, aut Lunæ miſerias narrant ſuas.
Quos pol ego credo humanas querimonias
Non tanti facere, quid velint, quid non velint.
Vobis narrabo potius meas nunc miſerias.
Græce hæc vocatur EMPOROS *Philemonis,*
Eadem Latine MERCATOR *Marci Accii.*
Pater ad mercatum hîc me meus miſit Rhodum.
Biennium jam factum eſt, poſtquam abii domo.
Amare occœpi forma eximia mulierem. TAVEM. Ibi amare occœpi.
Sed, ea ut ſim implicitus, dicam; ſi opera eſt auribus, NON. ſimplicitus.
Atque ad advortendum animum adeſt benignitas.
Et hoc parum etiam more majorum inſtiti:

DVAS RES SIMVL.] *M. Ant. Muretus* hoc reprehendit, quod is ipſe adoleſcens, cujus primæ partes in fabula ſunt, fabulam eam eſſe confitetur, & tum Græci tum Latini Poëtæ nomen eloquitur: & attentionem à Spectatoribus poſtulat. itemque, quod in Ciſtellaria tum demum προλόγισε, cum jam inter ſe multa locutæ mulieres eſſent.

QVI AVT NOCTI AVT DIE.] Vt nutrix Medeæ, apud Euripidem: & Electra, apud Sophoclem. Tale eſt illud in Theogneti Comici *Phaſmate*, apud Athen. γῇ δὲ οὐρανῷ λαλεῖν, *fruſtra verba facere, &c.* Vict.

NON TANTI FACERE.] Δεικτικῶς geſtu exprimendum. Ita ſola verba non poſſunt mentem hujus verſus exprimere, niſi adjuventur geſtu. *Taubman.*

ET HOC PARVM &c.] Ad rem ipſam attendenti & ſententiam, quam locus poſtulat, veſtigiaque ipſa veteris ſcripturæ, ita mihi hi verſus deploratiſſimi conſtituendi videntur:

Et hoc, parum etſi morem amatorum inſtiti,
Promere perconatus, ſumque index illico.

Sic ſenſus & verſus conſtant. Pro *etſi* ſcriptum erat *etſe*. Vnde *eſſe* poſtea factum à librariis. Pro *perconatus*, quod minus obvium, ſcriptum eſt ab iiſdem *percontatus*. Deinde cum illud verbum *promere* non convenire videretur cum illo *percontatus*, pro eo fecerunt, *per me*. Sententia loci nunc plana eſt. Etſi inquit, parum morem amatorum inſtiti nō ſolum declarando quomodo in eum amorem inciderim, ſed etiam detegendo ac promendo omnia, quæ inſunt in

amore

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Prius, ac percontatus ſum vos, ſumpſi indicium ilico.
Nam AMOREM HAEC cuncta vitia ſectari ſolent,
Cura, ægritudo, nimiaque elegantia:
Hæc non illum modo qui amat, ſed quemque attigit,
Magno atque ſolido multat infortunio.
Nec pol profecto quiſquam ſine grandi malo,
Præquam res patitur, ſtuduit elegantiæ.
Sed amori accedunt etiam hæc, quæ dixi minus,
Inſomnia, ærumna, error, terror, & ſuga,
Ineptia, ſtultitiaque adeo, & temeritas,
Incogitantia, excors immodeſtia,
Petulantia, cupiditas & malevolentia:
Inhæret etiam aviditas, deſidia, injuria, ACID. incuria.
Inopia, contumelia, & diſpendium,
Multiloquium, pauciloquium. hoc ideo fit, quia
Quæ nihil attingunt ad rem, nec ſunt uſui, hæc
Amator profert ſæpe advorſo tempore.
Hoc pauciloquium rurſum iccirco prædico,
Quia NVLLVS VNQVAM amator adeo'ſt callide
Facundus, quæ in rem ſint ſuam, ut poſſit loqui.
Nunc vos mihi iraſci ob multiloquium non decet:
Eodem quo amorem Venus mihi hoc legavit die. SCAL. eodem, quo Amor & Venus me hoc legarunt die.
Illuc revorti certum, ut conata eloquar.
Principio atque animus ephebis ætate exiit,
Atque animus ſtudio amotus puerili eſt meus,
Amare valide cœpi hic meretricem: ilico
Res exulatum ad illam abibat clam patris.
Leno importunus, dominus ejus mulieris,
Vi ſummâ quidque ut poterat, rapiebat domum.

amore vitia. Id facere tamen perconabor, & index illico horum omnium ero. Legendum eſſe *perconatus*, ſequentia indicant; *Illuc reverti certum, ut conata eloquar.* Salmaſius.

INSOMNIA.] Capio pro viſis nocturnis, ut Græcis ſunt ἐνύπνια; quibus amantes terreantur. *Paſſer.*

EODEM, QVO AMOREM &c.] Venus eodem die me fecit multiloquum quo amatorem. *Camer.*

LENO IMPORTVNVS.] Aptum Lenoni epitheton. *Importunus* enim eſt, qui alios quieſcere non ſinit. Iſidorus: *Importunus, inquietus: quia non habet portum, id eſt, quietem.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Objurgare pater hæc me noctes & dies,
Perfidiam, injuſtitiam lenonum expromere:
Lacerari valide ſuam rem, illius augerier.
Summo hæc clamore: interdum muſſans, colloqui
Abnuere: negitare adeo me natum ſuum:
Conclamitare totâ urbe & prædicere,
Omnes tenerent mutuitanti credere.
Amorem multos illexe in diſpendium.
Intemperantem, non modeſtum, injurium,
Trahere, exhaurire me quod quirem ab ſe domo. GRVT. ab ſe domum.
Rationem peſſumam eſſe; ea, quæ ipſus optuma
Omnes labores inveniſſet perferens,
Amoris vi diffunditari ac deteri.
Convitium tot me annos jam ſe paſcere.
Quod niſi puderet, ne luberet vivere.
Seſe extemplo ex ephebis poſtquam exceſſerit,
Non, ut ego, amori, neque deſidiæ in otio
Operam dediſſe, neque poteſtatem ſibi

OMNES TENERENT MVTVITANTI CREDERE.] Omnes abſtinerent, caverent & parcerent credere pecuniam volenti mutuo ſumere. Ita enim veterrima quæque editio habet, *mutuitanti*. Recte. nam hujuſmodi verba præter eam quæ omnibus nota, frequentandi ſignificationem, etiam cupiditatem interdum & conatum notant. Certe *venditare*, eſt venditionis cauſſa oſtentare, vendere cupere, apud Cic. Ita hic, *mutuitanti*, mutuari geſtienti; ut mutuetur, omnia molienti. *Turneb.*

DISPENDIVM.] *Diſpendium quod in diſpendendo ſolet minus fieri.* Varro.

QVAE IPSVS OPTIMA.] Nihil hic mutandum puto. *optima* ſubſtantive accipiendum, ut *bona*, cum opes ſignificantur. Superlativa ſubinde pro ſubſtantivis accipiuntur, ut hic *optima*, quo ſignificantur luculentiſſimæ opes; ſubinde ex iis derivantur & finguntur ſubſtantiva, ut, *optimates* ab *optimi*. Boxhorn.

CONVICIVM TOT ME ANNOS IAM SE PASCERE, QVOD &c.] Dicit adoleſcens; Etiam hoc ſibi à patre per contumeliam indigne objectum, ſe *convicium*, id eſt, opprobramentum & ipſi & generi ſuo vivere, ac ſine ſpe bonæ frugis fruges paternas inutiliter depaſcere. cujus niſi pudere mature occipiat, indignum eſſe adoleſcentem, qui vitam colat. *Douza.* Venuſte dicitur, *convicium domus & familiæ*, filius nequam. *Vicium* enim *domus*, pars aliqua corrupta: cum plures partes vitium trahunt, *convicium*: ut eſt in vetuſto monumento Veronæ; Gruterianis Inſcript. Pag. CVIII. 1. *Convicium refecerunt. valvas, limen de ſua pecunia Laribus dant.* Ita accipiendum eſt igitur, ut ſe dicat pater *convicium* domus paſcere. filii enim flagitiis caſurum decus familiæ: ut, cum plures partes ruinam trahunt, parva mora eſt, & tota domus, eo inclinatur. Aut, ut filius ipſe dicatur convitium domus paſcere: quo exemplo illa ſunt, *alere probrum*: & *probrum expergefacere.* Palmerius.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Fuiſſe ; adeo arcte cohibitum eſſe ſe à patre:
Multo opere immundo ruſtico ſe exercitum:
Neque niſi quinto anno quoque poſſe tum viſere
Vrbem, atque extemplo inde, ut ſpectaviſſet peplum,
Rus rurſum confeſtim exigi ſolitum à patre.
Ibi multo primum ſe familiarium MVR. Ibi multo plurimum.
Laboraviſſe : quom hæc pater ſibi diceret:
Tibi aras, tibi occas, tibi ſeris, tibi eidem metis:
Tibi denique iſte pariet lætitiam labos.
Poſtquam receſſet vita patrio corpore,
Agrum ſe vendidiſſe, atque eâ pecuniâ
Navim, metretas quæ trecentas tolleret
Paraſſe, atque eapſe merces vectatum undique:
Adeo dum, quæ tum haberet, peperiſſet bona.
Me idem decere, ſi ut deceret me, forem.
Ego me ubi inviſum meo patri eſſe intellego,
Atque eſſe odio me quoi placere æquom fuit,
Amens amanſquee ut ut animum offirmo meum.

IMMVNDO RVSTICO SE EXERCITVM.] Sic malim quam diviſo verbo, *in mundo.* ut, *Immundum ruſticum* ſordes agreſtium vocet. *I. Gul.*

VT SPECTAVISSET PEPLVM.] Nam Panathenaïcis magnis, quorum feriæ quinquennales erant, (*Panathenæa* enim *parva* ſingulis annis celebrabantur) *peplus* ſeu *peplum* Athenis Minervæ conſecrabatur, cui intexta erat Titanomachia & victoria Palladis de Encelado. Peplum Trojanæ mulieres ferunt, ut ea veſte Minervæ ſimulacrum induant, & deam propitiam habeant. Magnis enim in periculis deorum fidem & opem implorantes, eos veſtibus etiam ornabant; illo cultu favorem numinis emere ſe credentes. Strenuorum quoque Ducum Athenis geſta in peplo intexta, templo Minervæ impoſita fuere. Et Ariſtoteles librum ſuum, quem de Heroum tumulis confecerat, *Peplum* ideo vocavit. Pepli autem oblatio in templo Minervæ & Homerica eſt, Il. ζ. *Lutatius* Statii vetus & doctus interpres: *Peplum eſt veſtis candida, aureis clavis picta, ſine manicis, quod ſimulacris fiebat.* Turneb. & Scalig.

LABORAVISSE.] *Laborare* etiam dicuntur, qui buccas inflant. ita Plinius de ranis loquitur. *Scalig.*

METRETAS.] Pondus *amphoræ* ſive *dolii* ſive *metretæ* vini, centum librarum eſt. *Amphora* autem *Attica* Romanam dimidio, id eſt, urna ſuperat. *Agricola.*

ATQVE EAPSE MERCES VECTATVM VNDIQVE.] Ingenioſe ſic *Scal.* emendat: paullo tamen propius ad antiquam ſcripturam ego; *Paraſſe, atque ea ſe in Perſis vectatum undique* : & convenit aptiſſime ſententia. Solebant enim Attici cives in Perſiam aut Aſiam aut Ægyptum rei quærendæ cauſſa navigare; tum illic circumvehi & mercaturæ operam dare. donec onuſti opibus & quæſtu magno facto, de reditu cogitarent. *I. Gul.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Dico eſſe iturum me mercatum, ſi velit:
Amorem miſſum facere me, dum illi obſequar.
Agit gratias mihi, atque ingenium allaudat meum:
Sed mea promiſſa non neglexit perſequi.
Ædificat navim Cercurum & merces emit: PAR. navim gerariam.
Paratâ navi, imponit. præterea mihi
Talentum argenti ipſus ſua annumerat manu:
Servom una mittit, qui olim à puero parvulo
Mihi pædagogus fuerat, quaſi uti mihi foret
Cuſtos. iiſce confectis navim ſolvimus:
Rhodum venimus. ubi, quas merces vexeram,
Omnes, ut volui, vendidi ex ſententia,
Lucrum ingens facto, præterquam mihi meus pater DOVZ. facio.
Dedit æſtimatas merces. ita peculium
Conficio grande. ſed, dum in portu illîc ambulo,
Hoſpes me quidam agnovit, ad cœnam vocat.
Venio, decumbo, acceptus hilare atque ampliter.
Diſcubitum noctu ut imus, ecce ad me advenit
Mulier, qua mulier alia nulla eſt pulchrior:
Ea nocte mecum illa hoſpitis juſſu fuit.
Voſmet videre, quam mihi valde placuerit!
Poſtridie hoſpitem adeo, oro ut vendat mihi.
Dico ejus pro meritis gratum me & munem fore. LAMB. memorem fore.
Quid verbis opus eſt? emi, atque advexi heri.
Eam me advexiſſe nolo reſciſcat pater.
Modo eam reliqui ad portum in navi, & ſervolum.
Sed quid currentem ſervom à portu conſpicor?
Quem navi abire vetui, timeo quid ſiet.

CERCVRVM.] *Cercurus, navis Aſiana prægrandis,* ut docet Nonius: à Corcyra vel Cercyra inſula. τὴν κέρκυρον, & τὴν πάρωνα Græci navibus nomina fecerunt, ἀπὸ τοῦ κερκύρας καὶ τοῦ πάρου. *Camer.*

MVNEM.] Id eſt, *conſentientem ad ea, quæ amicus velit.* Nonius. Idem eſt, ac ſi dixiſſet; Pro meritis ejus me obligatum illi agnoſco. nam immunibus rebus *res munes* contrariæ ſunt. Feſtus, certum & officioſum interpretatur, ἀρχαϊκῶς. *Rævard.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

ACTVS PRIMI SCENA SECVNDA.

ACANTHIO, CHARINVS.

EX ſummis opibus viribuſque uſque experire, nitere,
Herus ut minor opera tua ſervetur: agedum, Acanthio,
Abige abs te laßitudinem. cave pigritiæ prævorteris:
Simul enicato ſuſpiritus, vix ſuffero hercle anhelitum.
Simul autem pleniſſume eos, qui advorſum eunt, PALM. ciſpellito.
aſpellito,
Detrude, deturba in viam. hæc hîc diſciplina peßuma eſt.
Currenti, properanti haud quiſquam dignum habet decedere.
Ita tres ſimitu res agendæ ſunt, quando unam occœperis:
Et currendum, & purgandum, & autem jurgandum eſt in via.
CH. *Quid illud eſt, quod ille tam expedite exquirit curſuram ſibi?*
Cura eſt negotii quid ſit, aut quid nunciet. AC. *nugas ago,*
Quam maxume reſiſto, tam res in periculo vortitur. (runt.
CH. *Mali neſcio quid nunciat.* AC. *genua hunc curſorem deſe-*
Perii! ſeditionem facit lien, occupat præcordia.
Perii! animam nequeo vortere. nimis nihili tibicen ſiem!
CH. *At tu edepol ſume laciniam, atque abſterge ſudorem tibi.*
AC. *Nunquam edepol omnes balneæ mihi hanc laßitudinem eximent.* (pendeo,
Domin' an foris dicam eſſe herum Charinum? CH. *ego animi*

EX SVMMIS &c.] *Seipſum* & pedes ſuos ad curſuram hortans Acanthio ita loquitur: *Ex ſummis opibus &c.* id eſt, ſummo opere. Grammatici, qui *opem* ſignificare tantum *auxilium*, *opes*, *divitias*, cenſent; Salluſtio reſpondeant, & pereant. *Palmer.*

ENICATO SVSPIRITVS.] Id eſt, crebras iſtas atque identidem repetitas anheli pectoris reciprocationes (vitium aſthmaticis peculiare) facito enices atque pervincas, animi invicti pervicacia ac firmitudine. *Douz.*

VIX SVFFERO HERCLE ANHELITVM.] Idem quod mox dicit: *Perii! animam nequeo vortere*, id eſt, recipere anhelitum; nempe ut ſurſum adſcendat, *emicetque* quaſi *in pectus*, ut loquitur alibi. *Douz.*

PLENISSIME.] Bene, cumulate. Pleniſſime toto corporis impetu. *Boxhorn.*

LIEN OCCVPAT PRAECORDIA.] Vide notas Caſin. act. 2. ſc. 6. vſ. 62.

NIMIS NIHILI TIBICEN SIEM.] His enim largo & expedito ſpiritu opus eſt. *Anima*, ſpiritus eſt, quo calamus inflatur. Varro: *Phrygio per oſſa cornu liquida canit anima.* Apul. *Nondum quidem tam infeſſa animæ ſono, nec tam pluriformi modo; nec tam multiforatili tibia.*

LACINIAM.] Vide notas Aſin. act. 3. ſc. 2. vſ. 41.

Quid illud ſit negotii : lubet ſcire ex hoc me, ut ſim certior.
AC. *At etiam adſto ? at etiam ceſſo foribus facere hiſce aſſulas?*
Aperite aliquis. ubi Charinum ſervos ? domin' eſt an foris?
Num quiſquam adire ad oſtium dignũ arbitratur? CH. *ecce me,*
Acanthio quem quæris. AC. *nuſquam eſt diſciplina ignavior.*
CH. *Quæ te res male agitant ?* AC. *multæ, here, te atque me.*
CH. *quid eſt negotii?*
AC. *Periimus.* CH. *principium inimicis dato.* AC. *at tibi ſortito id obtigit.*
CH. *Loquere id negotii, quicquid eſt.* AC. *placide: volo acquieſcere.*
Tuâ cauſſâ rupi ramices, jamdudum ſputo ſanguinem.
CH. *Reſinam ex melle Aegyptiam vorato, ſalvom feceris.*
AC. *At tu edepol calidam picem bibito, ægritudo abſceſſerit.*
CH. *Hominem ego iracundiorem, quam te, novi neminem.*
AC. *At ego maledicentiorem, quam te, novi neminem.*
CH. *Sin ſaluti quod tibi eſſe cenſeo, id conſuadeo.*
AC. *Apage iſtiuſmodi ſalutem, cum cruciatu quæ advenit.*
CH. *Dic mihi* AN BONI QVID VSQVAM EST, *quod quiſquam uti poßiet*
Sine malo omni : aut, ne laborem capias, cum illo uti voles?

FORIBVS FACERE ASSVLAS.] Vide notas Capt. act. 4. ſc. 2. ✠ſ. 52.

IGNAVIOR.] Scil. quam domi noſtræ: ubi nemo familiarium pulſanti neque reſpondent, neque fores aperiunt. *Lambin.*

PRINCIPIVM INIMICIS DATO.] Mos deprecandi ſcæva & infelicia ſolemnis veteribus. Terent. Heaut. *iſtud inimicis noſtris ſiet.*

PLACIDE: VOLO ACQVIESCERE.] Ita interpungas. Neque enim hoc dicit Servulus, velle ſe placide quieſcere : ſed jubet herum placide ſingula exquirere. ſibi enim curſu defatigato quiete opus eſſe. *Placide*, id eſt, lente, cum mora, paullatim. cui è regione reſpondet, *propere*. Mil. *Propere hoc, non placide decet.* I. Gul.

RVPI RAMICES, IAMDVDVM SPVTO SANGVINEM.] Scio, quid alii hic dicant. Ego vero & omnes docti negant, ſputum ſanguinis ſcrotum ſequi diruptum. Proinde *ramices* hoc loco explico venas pectoris latas : quas fortaſſe ſic nominat, quod populari ac ruſtico vocabulo quæque venæ amplæ, ut *varices* nuncupatæ, etiam *ramices* vocarentur. *Mercurial.*

RESINAM EX MELLE.] Neque vero *Reſinam ex melle Aegyptiam devorare* (quod Charinus ludens Acanthioni ſuadet) ramicum eſt remedium. quas ſola Chirurgica operatione curari, magni medicinæ autores docent. Nos noſtrum agamus. & quidem, *Reſinam ex melle*, valet, *Reſinam cum melle:* μετὰ μέλιτος, ut loquitur Diſcorid. Sic Var. 3. de Ruſt. *Pullis apponitur naſturtium ex aqua in vas.* Et Hom. Od. 19. χῆνες πυρὸν ἔδουσιν ἐξ ὕδατος, *Anſeres triticum ex aqua comedunt*, Mercurial.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

AC. *Neſcio ego iſtæc : philoſophari nunquam didici, neque ſcio.*
Ego bonum, malum quo accedit, mihi dari haud deſidero.

RITTERSH. malum quoi accedit.

CH. *Cedo tuam mihi dexteram, agedum, Acanthio.* AC. *hem, dabitur : tene.*
CH. *Vin' tute mihi eſſe obſequentem, an nevis?* AC. *opera licet*
Experiri, qui me rupi cauſsâ currendo tuâ,
Vt quæ ſcirem, ſcire actutum tibi liceret. CH. *liberum*
Caput tibi faciam, paucos cis menſes. AC. *palpo percutis.*
CH. *Egon' auſim tibi uſquam quicquã facinus falſum proloqui?*
Quin jam priuſquam ſim elocutus, ſcis, ſi mentiri volo. AC. *ah,*
Laßitudinem hercle verba tua mihi addunt, enicas!
CH. *Siccine mihi obſequens es?* AC. *quid vis faciam?* CH. *tun'? id quod volo.*
AC. *Quid eſt igitur, quod vis?* CH. *dicam.* AC. *dice.* CH. *at enim placide volo.*
AC. *Dormientes ſpectatores metuis ne è ſomno excites.*
CH. *Væ tibi.* AC. *tibi equidem à portu apporto hoc.* CH. *quid fers? dic mihi.*
AC. *Vim, metum, cruciatum, curam, jurgiumq; atque inopiam.*
CH. *Perii! tu quidem theſaurum huc mihi apportaviſti mali.*
Nullus ſum. AC. *immo es.* CH. *ſcio jam miſerum dices.* AC. *tu dixti, ego taceo.*
CH. *Quid iſtuc eſt mali?* AC. *ne rogites : maxumum infortunium eſt.*
CH. *Obſecro, diſſolve jam me : nimis diu animi pendeo.*
AC. *Placide, multa exquirere etiam prius volo, quam vapulem.*

PALPO PERCVTIS.] Vide notas Amphitr. act. 1. ſc. 3. verſ. 9.

QVAM VAPVLEM.] Leg. *vapules.* dixerat Charinus : *Diſſolve me : nimis diu animi pendeo.* metaphora à ſervis aut aliis, qui in quæſtione funibus torquentur, ducta. cui ſervus in eadem metaphora perſiſtens ſubjicit : immo nondum tempus eſt diſſolvere: multa enim à te pendente adhuc exquirere volo, antequam vapules, hoc eſt, ſi verba ſpectes, antequam huic cruciatui, quo pendens diſtineris, etiam virgas addam. vult autem : antequam malum, quod tibi dicturus ſum, plene cognoſcas. Qui mutarunt in *vapulem*, putarunt Servo minus convenire, ut hero hæc dicat : cum tamen tota hac Scena admodum verniliter ipſi inſultet. Et herus mox ipſi ex joculario verum malum interminatur, *hercle vero vapulabis &c.* Quod ſi omnino, *vapulem*, retinendum eſt, active oportet accipias, quod mox adoleſcens invertit, & paſſive uſurpat. Poſſet etiam dici, Servum per jocum alias Plauto uſitatum, ſermonis formam mutare, & quod de hero dicere inceperat, in ſeſe flagitriba deſinere. *Piſtoris.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

CH. *Hercle vero vapulabis, niſi jam loquere, aut hinc abis.*
AC. *Hoc ſis vide, ut palpatur! nullus eſt, quom occœpit, blandior.*
CH. *Obſecro hercle oroque, ut, iſtuc quid ſit, actutum indices:*
Quandoquidem mihi ſupplicandum ſervolo video meo.
AC. *Tandem indignus videor.* CH. *immo dignus.* AC. *equidem credidi.*
CH. *Obſecro, num navis periit?* AC. *ſalva eſt navis, ne time.*
CH. *Quid alia armamenta?* AC. *ſalva & ſana ſunt.* CH. *quin tu expedis,*
Quid ſiet, quod me per urbem currens quærebas modo.
AC. *Tu quidẽ ex ore orationem mihi eripis.* CH. *taceo.* AC. *tace.*
Credo ſi boni quid ad te nunciem, inſtes acriter:
Qui nunc, cum malum audiundum'ſt, flagitas me ut eloquar.
CH. *Obſecro hercle te, iſtuc uti tu mihi malum facias palam.*
AC. *Eloquar, quandoquidem me oras. tuus pater.* CH. *quid meus pater? (miſero mihi!*
AC. *Tuam amicam.* CH. *quid eam?* AC. *vidit.* CH. *vidit? væ*
Hoc, quod te interrogo, reſponde. AC. *quin tu, ſi quid vis, roga.*
CH. *Quî potuit eam videre?* AC. *oculis.* CH. *quo pacto.* AC. *hiantibus.*
CH. *I hinc dierectus à me: nugare in re capitali meâ.*
AC. *Quî, malum, ego nugor, ſi tibi, quod me rogas, reſpondeo?*
CH. *Certen' vidit?* AC. *tam hercle certe, quam ego te, ac tu me, vides.*
CH. *Ubi eam vidit?* AC. *intus intra navim, uti prope aſtitit.*
Et cum eâ confabulatus eſt. CH. *perdidiſti me pater!*
Eho tu, eho tu, quin caviſti ne eam videret verbero?
Quin, ſceleſte, abſtrudebas, ne eam conſpiceret pater?
AC. *Quia negotioſi eramus nos noſtris negotiis:*
Armamentis complicandis & componendis ſtuduimus.
Dum hæc aguntur, lembo advehitur tuus pater pauxillulo:

DIERECTUS.] Vide notas Capteiv. act. 3. ſc. 4 ỿſ. 103.

ET COMPONENDIS STUDUIMUS.] Male hodie ſic legitur, pro *tumicibus*, id eſt, velis carbaſinis: quæ Græcis θώμιγγες, Lucil. *Indimus ei tomices canabinas.* Dicebant etiam, *tumiculas* & *tumiclas:* ut, *tumicla ſpartea*, apud Apul. Etiam *tumicem* pro vibice uſurpabant. Gloſſar. *Tumex*, σμῶδιξ, αἱματῶδης τύπος. Sed tunc Latinum eſt, à *tumendo* ſcilicet. *Scalig.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Neque quiſquam hominem conſpicatu'ſt, donec in navi ſuper.
CH. Nequicquam mare ſubterfugi ſævis tempeſtatibus.
Equidem jam me cenſebam eſſe in terra atque in tuto loco:
Verum video med ad ſaxa ferri ſævis fluctibus.
Loquere porro quid ſit actum. AC. poſtquam aſpexit mulierem,
Rogitare occœpit quoja eſſet. CH. quid reſpondit? AC. ilico
Occucurri atque interpello, matri te ancillam tuæ
Emiſſe illam. CH. viſu'ſt tibi credere id? AC. etiam rogas?
Sed ſceleſtus ſubigitare occœpit. CH. illamne, obſecro?
AC. Miru, quin me ſubigitaret. CH. edepol cor miſerũ meum,
Quod guttatim contabeſcit, quaſi in aquam indideris ſalem.
Perii! AC. hem iſtuc unum verbum dixiſti veriſſumum:
Stultitia iſtæc eſt. CH. quid faciam? credo, non credet pater.
Sed illam matri meæ emiſſe dicam. poſt autem mihi
Scelus videtur, me parenti proloqui mendacium.
Neque ille credat, neque credibile eſt formâ eximiâ mulierem,
Eam me emiſſe ancillam matri. AC. non taces, ſtultiſſume?
Credet hercle, nam credebat jam mihi. CH. metuo miſer,
Ne patrem prehendat, ut ſit geſta res, ſuſpicio.
Hoc quod te rogo, reſponde, quæſo. AC. quid rogas?
CH. Num eſſe amicam ſuſpicari viſus eſt? AC. non viſus eſt.
Quin quidque ut dicebam, mihi credebat. CH. verum, ut tibi quidem
Viſus eſt. AC. non, ſed credebat. CH. væ mihi miſero, nullus ſum!
Sed quid ego hîc in lamentando pereo, ad navim non eo?
Sequere. AC. ſi iſtâc ibis, commodum obviam venies patri.
Poſteaquam aſpiciet te timidum eſſe atque exanimatum, ilico

CONSPICATV'ST, DONEC IN NAVI SVPER.] Id eſt, in ſuperiore navis parte. Nam qui in navis ſuperiore parte eſt, is & ſuper & in navi eſt. Solebant autem præpoſitiones interdum geminare: ut *In circum* pro, circumquaque: *In ſuper, in ante, ad ex, ad ultra, ab ante, in coram, in palam, ab uſque, ex uſque, in uſque*. Papinianus: *ſtrictam rationem in ſuper habere*, hoc eſt, ejus, quod ſuperabundabat, loco habere: & quia id quod abundat, negligere plerumque ſolemus, iccirco *in ſuper habere*, pro negligere poſitum eſt. Et hujuſmodi geminatas præpoſitiones, ſeparatas fuiſſe, non conjunctas, probari facile poteſt. Cic. *in ante diem*, &, *ex ante diem Non. Iunii. ad ex Cal. Mart.* Ter. Eunuch. *Ex Aethiopia eſt uſque hæc.* Rævard.

SVBIGITARE.] Vide notas extrema Capteiv.

RESPONDE, QVAESO. AC. QVID.] Deſperabundus adoleſcens quaſi ſupplex fit ſervo. *Grut.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Retinebit, rogitabit, unde illam emeris, quanti emeris; (trem
Timidum tentabit te. CH. *quin hac ibo potius. jam cenſes pa-*
Abiiſſe à portu? AC. *quin eâ ego huc præcucurri gratia,*
Ne te opprimeret imprudentem, atque electaret. CH. *optume.*

ACTVS SECVNDI SCENA PRIMA.

DEMIPHO.

Miris modis Dii ludos faciunt hominibus,
Miriſque exemplis ſomnia in ſomniis da-
nunt. PASS. omina in ſomnis.
Velut ego nocte hac, quæ præteriit, proxuma
In ſomnis ego ſatis, & fui homo exercitus.
Mercari viſus mihi ſum formoſam capram.
Ei ne noceret, quam domi ante habui capram,
Neu diſcordarent, ſi ambo in uno eſſent loco;
Poſterius quam mercatus fueram, viſus ſum
In cuſtodiam eam Simiæ concredere.
Ea Simia adeo poſt haud multo ad me venit,
Male mihi precatur, & facit convitium:
Ait ſeſe illius opera atque adventu capræ,
Flagitium & damnum feciſſe haud mediocriter.
Dicit capram, quam dederam ſervandam ſibi,
Suæ uxoris dotem ambadediſſe. oppido
Mihi illud videri mirum, ut una illæc capra
Vxoris Simiæ dotem ambadederit.

ELECTARET.] Incogitanter ſane Lamb. ſubſtituit, *eluctaret*, verbum nihili, nec hic Latinum. *Electaret*, ſincerum & probum eſt; quod valet, rogando & appellando blande eliceret, erogitaret. idem, quod alibi dixit, *exterebrare, expalpare, in quæſtione exſculpere.* I. Gul.

MIRIS MODIS &c.] Sciendum autem, non Sabinos ſolum, ut habet vetus adagium, ſed etiam Poëtas, quod volunt, ſomniare: ita lepidum hoc ſomnium eſt & nimium præſenti eventu. *I. Gul.*

EGI SATIS.] Inverſum per μετάθεσιν, pro *ſategi*, ἀπὸ τοῦ *ſat agere.* Cato: *Iam apud vallũ noſtri ſatis agebant.* Douz.

DOTEM AMBADEDERIT.] Ludit in verbo *ambadedere.* Sonus in eo eſt vocis *ambo*: cui opponit *unum.* Et ait mirari ſe, quomodo una capra dotem ambadederit. Hoc ita niſi accipias, nihil in iis verbis ſalis eſt: quanquam & illud ſimul ridicule miratur, quomodo capra unica totam domum arrodere circum quaque potuerit. *Acidal.*

Inſtare factum Simia: atque hoc denique
Reſpondet, ni properem illam ab ſeſe abducere,
Ad me intro domum ad uxorem ducturum meam,
Atque oppido, hercle, bene velle illi viſus ſum.
Aſt non habere quoi commendarem capram:
Quo magis, quid facerem, cura cruciabar miſer.
Interea ad me hœdus viſus eſt aggredirier,
Inſit mihi prædicare, ſeſe ab Simia
Capram abduxiſſe, & cœpit irridere me.
Ego enim lugere, atque illam abductam conqueri.
Hoc quam ad rem credam pertinere ſomnium,
Nequeo invenire. niſi capram illam ſuſpicor
Iam me inveniſſe quæ ſit, aut quid voluerit:
Ad portum hinc abii mane cum luci ſimul,
Poſtquam hîc id, quod volui, tranſegi, atque ego conſpicor
Navem ex Rhodo, qua heri eſt advectus filius.
Collibitum eſt illud mihi, neſcio quî, viſere:
Aſcendi in lembum, atque ad navim advehor: atque ego TAVB. eſcendi in lemb.
Illam conſpicio forma eximia mulierem,
Filius quam advexit meus matri ancillam ſuæ.
Quam ego poſtquam aſpexi, non ita amo ut ſani ſolent
Homines: ſed eodem pacto ut inſani ſolent.
Amavi hercle equidem ego olim in adoleſcentia:
Verum ad hoc exemplum nunquam. ut nunc inſanio!
Vnum quidem hercle jam ſcio, periiſſe me.
Voſmet videte cæterum quanti ſiem.
Nunc hoc profecto ſic eſt: hæc illa eſt capra.
Sed ſimia illa atque hædus timeo quid velint.
Sed conticeſcam. vicinum eccum, exit foras.

ATQVE OPPIDO, HERCLE.] Hunc verſum præpono alteri, *Aſt non hercle.* Gauſſas enim ſollicitudinis duas ponit Demipho, ſuam benevolentiam in capellam, & quod eam abſtrudere nuſquam poſſet. *I. Gul.*

POSTQVAM HIC ID.] Ita Mſſ. Cam. non *illic.* Nam quid ad portum negotii tranſigendum fuerit Seni, excogitare nequeo. Putabam enim Senem non alia de cauſſa ad portum vidiſſe, quam ut de reditu filii quid cognoſceret. *Schop.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

ACTUS SECUNDI SCENA SECUNDA.

LYSIMACHUS, DEMIPHO, LORARII.

PRofecto ego illunc hircum caſtrari volo,
Ruri qui nobis exhibet negotium.
DE. *Nec omen illud mihi, nec auſpicium placet.*
Quaſi hircum, metuo, ne uxor me caſtret mea,
Atque illius hæc nunc ſimiæ parteis ferat.
LY. *I tu hinc ad villam, atque iſtos raſtros villico*
Piſto ipſi facito coram ut tradas in manum.
Vxori facito ut nuncies, negotium
Mihi eſſe in urbe, ne me exſpectet: nam mihi
Tres hodie lites judicandas dicito.
I, & hoc memento dicere. LO. *nunquid amplius?*
LY. *Tantum eſt.* DE. *Lyſimache, ſalve.* LY. *euge, & tu Demipho,*
Salve. ô quid agis? quid fit? DE. *quod miſerrumus.* VULG. Salveto. quid agis?
LY. *Dii melius faxint.* DE. *Dii hoc quidẽ faciunt.* LY. *quid eſt?*
DE. *Dicam, ſi tibi videam eſſe operam aut otium.*
LY. *Quanquam negotium eſt, ſi quid vis, Demipho,*
NON SUM occupatus unquam amico operam dare.
DE. *Benignitatem tuam mihi experto prædicas.*
Quid tibi ego ætatis videor? LY. *Acheruntićus,*
Senex, vetus, decrepitus. DE. *pervorſe vides.*
Puer ſum, Lyſimache, ſeptuennis. LY. *ſanun' es?*
Qui puerum te eſſe dicas? DE. *vera prædico.*
LY. *Modo hercle in mentem venit, quid tu diceres:*
SENEX CUM extemplo eſt, jam nec ſentit, nec ſapit;
Ajunt ſolere eum rurſum repueraſcere.
DE. *Immo bis tanto valeo, quam valui prius.*

LITES IUDICANDAS.] Lites judicio diſceptandas, & peragendas. Notandum, reo tribui, quod proprium eſt judicis. Pari ratione *condemnare adverſarium* dicitur is, qui litem vincit, ac judicatum reum facit. *Siberus.*

VALEO.] *Valeo*, ſcil. ab animo: hoc eſt, bis plus ſentio ac ſapio quam olim,
Iucundum cum ætas florida ver ageret.
Douza.

Ly. Bene hercle factum, & gaudeo. De. immo ſi ſcias,
Oculis quoque etiam plus video, quam prius.
Ly. Bene eſt. De. malam rem dico. Ly. jam iſtuc non bonum eſt.
De. Sed auſimne ego tibi eloqui, ſi quid velim?
Ly. Audacter. De. animum advorte. Ly. fiet ſedulo.
De. Hodie ire in ludum occœpi literarium,
Lyſimache: ternas ſcio jam. Ly. quid, ternas? De. AMO.
Ly. Tun' capite cano amas, ſenex nequiſſume?
De. Seu canum, ſeu iſtuc rutilum, ſive atrum eſt, amo.
Ly. Ludificas nunc tu me hîc, opinor, Demipho.
De. Decide collum, ſi falſum eſt uti loquar:
Vel, ut ſcias me amare, cape cultrum, ſeca
Digitum vel aurem, vel tu naſum, vel labrum:
Si movero me, ſeu ſecari ſenſero,
Lyſimache, autor ſum uti me amando hîc enices.
Ly. Si unquam vidiſti pictum amatorem, hem illic eſt.
Nam meo quidem animo vetulus, decrepitus ſenex
Tantidem eſt. quaſi ſit ſignum pictum in pariete. Acid. tantundem eſt.
De. Nunc tu me, credo, caſtigare cogitas.
Ly. Ego te? De. nihil eſt jam quod tu mihi ſuccenſeas:
Fecêre tale ante alii ſpectati viri.
HVMANVM amare eſt, humanum autem ignoſcere eſt.
Ne ſis me objurga. hoc non voluntas me impulit. Dovz. Neſcis? ne obj.
Ly. Quin non objurgo. De. at ne deteriorem tamen
Hoc facto ducas. Ly. egone te? ah, ne Dî ſiverint!
De. Vide ſis modo etiam. Ly. viſum'ſt. De. certen'? Ly. perdis me.
Hic homo ex amore inſanit. nunquid vis? De. vale.
Ly. Ad portum propero: nam ibi mihi negotium eſt.
De. Bene ambulato. Ly. bene valeto. De. bene ſit tibi.

Amo.] Cenſet *Emmanuel Alvarus* ſenem intelligere ternas conjugationes; quarum paradigmata ſint, *Amo, Doceo, Lego.* Sed mihi dubium non eſt, quin ternæ literæ *A, M, & O,* intelligantur. Nam pueritia Romana, cui lingua Latina erat vernacula, non conjugationibus diſcendis occupabatur; ſed duntaxat legere ſcribereque diſcebat: cujuſmodi veterum fuit γραμματική. Illud etiam *Emmanueli* adverſatur, quod ternas quidem literas uno die puer in ludo diſcat; ternas conjugationes tam brevi ſpatio diſcere non poſſit. *Voſſius.*

Quin mihi quoque etiam eſt ad portum negotium.
Nunc adeo illuc ibo. ſed optume gnatum meum
Video, eccum operiar hominem: hoc nunc mihi viſo opu'ſt.
Huic perſuadere, quomodo potis ſiem,
Vt illam vendat, neve det matri ſuæ:
Nam ei dono advexe audivi. ſed præcauto eſt opus,
Ne ad illam me animum adjeciſſe aliqua ſentiat.

ACTVS SECVNDI SCENA TERTIA.

CHARINVS, DEMIPHO.

HOmo me miſerior nullus eſt æque, opinor,
Neque advorſa quoi ſint plura ſempiterna.
Santin' quicquid eſt ut quam rem agere occœpi,
Proprium nequit mihi evenire quod cupio?
Ita mihi mala res objicitur aliqua,
Bonum quæ meum comprimit conſilium:
Miſer amicam mihi paravi, animi cauſſa, pretioq;
Ratus clam patrem meum poſſe habere.
Is reſcivit, & vidit, & perdidit me.
Neque is, cum roget, quid loquar cogitatum eſt,
Ita animi decem in pectore incerti certant.
Nec, quid corde nunc conſilii capere poſſim
Scio, tantus cum cura meo eſt error animo.
Dum ſervi mei perplacet mihi conſilium,
Dum rurſum haud placet: nec pater potis videtur
Induci, ut putet matri ancillam emptam eſſe illam.
Nunc ſi dico ut res eſt, atque illam mihi me
Emiſſe indico, quemadmodum exiſtimet me?
Atque illam abſtrahat, trans mare hinc venum aſportet.
Scio, ſævos quam ſit, domo doctus. igitur hoccine eſt
Amare? arare mavelim, quam ſic amare.
Iam hinc olim invitum domo extruſit ab ſeſe,
Mercatum juſſit ire: ibi hoc malum inveni. VBI

DOMO DOCT.] *Domo doctus*, vel, *domi didiciſſe* dicitur, qui ex ſe ipſo quid expertus eſt, nec opus habuit, ut aliunde diſceret. Amph. 2. 1. *experior domo.* Grut.

VOLVPTATEM ægritudo vincat, quid ibi ineſt amœni?
Nequicquam abdidi, abſcondidi, abſtruſam habebam.
Muſca eſt meus pater, nihil poteſt clam illum haberi.
Nec ſacrum, nec tam profanum quicquam eſt, quin
Ibi ilico adſit. nec, quî rebus meis
Confidam, mihi ulla ſpes in corde certa eſt.
DE. *Quid illuc eſt, quod ſolus ſecum fabulatur filius?*
Sollicitus mihi neſcio quare videtur. CH. *attate!*
Meus pater hic quidem eſt, quem video. ibo, alloquar. quid ſit, pater?
DE. *Vnde incedis, quid feſtinas, gnate mi?* CH. *recte, pater.*
DE. *Ita volo. ſed iſtuc quid eſt, tibi quod commutatu'ſt color?*
Nunquid tibi dolet? CH. *neſcio quid meo animo eſt ægre, pater.*
Poſtea hac nocte non quievi ſatis mea ex ſententia.
DE. *Per mare ut vectus, nunc oculi terram mirantur tui.*
CH. *Magis opinor.* DE. *id eſt profecto. verum actutum abſceſſerit.*
Ergo edepol palles: ſi ſapias, eas ac decumbas domi.
CH. *Otium non eſt, mandatis rebus prævorti volo.*
DE. *Cras agito, perendie agito.* CH. *ſæpe ex te audivi, pater:*
REI MANDATAE omnes ſapientes primum prævorti decet.
DE. *Age igitur, nolo advorſari tuam advorſus ſententiam.*
CH. *Salvos ſum, ſiquidem iſti dicto ſolida & perpetua eſt fides.*
DE. *Quid illuc eſt, quod ille ſolus ſe in conſilium ſevocat?*
Iam non vereor, ne illam me amare hic potuerit reſciſcere.
Quippe haud etiam quicquam inepte feci, amantes ut ſolent.
CH. *Res adhuc quidem hercle in tuto'ſt: nam hunc neſcire ſat ſcio*
De illa amica. quod ſi ſciret, eſſet alia oratio.

MVSCA EST MEVS PATER, NIHIL.] Non enim paraſiti ſolum *muſcæ* dicti ſunt olim, ſed etiam homines curioſi, qui nihil non exquirunt & penetrant. Itaque Ægyptios Orus tradit cum *impudentiam* ſignare vellent, muſcam pinxiſſe, quod nimirum vix abacta nihilominus continuo redeat. *Lipſius.*

RECTE, PATER.] Quaſi dicat: Non feſtino pater. *Recte* enim uſurpabant interdum veteres, cum negare vellent: negationis tamen particulam religione obſtricti ponere nollent. Ter. Hec. *quid es tam triſtis? P. recte, mater.* Ad quem locum Donatus: *Sic loquimur, cum ſine injuria interrogantis aliquid reticemus.*

DE. *Quin ego hunc aggredior de illa?* CH. *quin ego hinc me amolior?*
Eo ego, atq; mandata amicûm amicis tradam. DE. *immo mane.*
Paucula etiam ſciſcitare prius volo. CH. *dic quid velis.*
DE. *Vſquene valuiſti?* CH. *perpetuo recte, dū quidem illîc fui.*
Verum in portum huc ut ſum advectus, neſcio quî animus mihi dolet.
DE. *Nauſea edepol factum credo: verum actutum abſceſſerit.*
Sed quid ais? ecquam tu advexti tuæ matri ancillam Rhodo?
CH. *Advexi.* DE. *quid? ea ut videtur mulier?* CH. *non edepol mala.*
DE. *Vt morata eſt!* CH. *nullam vidi melius mea ſententia.*
DE. *Mihi quidem edepol viſa eſt, cum illam vidi.* CH. *eho, an vidiſti pater?*
DE. *Vidi: verum non ex uſu noſtro eſt, neque adeo placet.*
CH. *Quî vero?* DE. *quia non noſtra formam habet dignam domo.*
Nihil opus nobis ancilla, niſi quæ texat, quæ molat,
Lignum cædat, penſum faciat, ædîs verrat, vapulet.
Quæque habeat cotidianum familiæ coctum cibum.
Horunc illa nihilum quicquam facere poterit admodum.
CH. *Eâ cauſſâ equidem illam emi, dono quā darem matri meæ.*
DE. *Ne duis, neu te advexiſſe dixeris.* CH. *Dii me adjuvant!*
DE. *Labefacto paulatim. verum quod præterii dicere,*
Neque illa matrem ſatis honeſte tuam ſequi poterit comes,
Neq; ſinā. CH. *quî vero?* DE. *quia illa forma matremfamilias*
Flagitium ſit, ſi ſequatur, quando incedat per vias:
Contemplent, conſpiciant omnes, nutent, nictent, ſibilent,

QVAEQVE HABEAT.] Coquam ſignificat, & quæ panem faciat; non, ut cenſet Palmerius, quæ avide veſcatur miſeris his quotidianis ſervilibus eſcis. in quam quidem ſententiam legebat is, *Quæque aveat quotid.* Eſt ergo hæc circumlocutio coquæ. &, *habere coctum cibum*, nihil aliud, quam cibum coquere. Ita idem noſter apud Varronem libro 6. de lingua Latina: *Plautus Epeum fumificum, coquum: ab Epeo illo, qui dicitur ad Trojam feciſſe equum Trojanum Argivis, & apte cibum curaſſe. Ideo ait; Epeum fumificum, qui legioni noſtræ habet coctum cibum.* Iocoſe cocum ait vocari à Plauto *Epeum fumificum.* Talis autem formula loquendi & illa eſt Cicer. 3. de Rep. *infeſtum habere*, pro infeſtare, & ſimiles alibi. *I. Gul.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Vellicent, vocent, moleſti ſint, occentent oſtium.
Impleantur meæ fores elogiorum carbonibus.
Atque ut nunc ſunt maledicentes homines, uxori meæ
Mihique objectent lenocinium facere. nam quid eo eſt opus?
CH. *Hercle quin tu recte dicis : & tibi aſſentior ego.*
Sed quid illa nunc fiet? DE. *recte. ego emero matri tuæ*
Ancillam viraginem aliquam non malam, forma mala,
Vt matrem addecet familias. aut Syram, aut Aegyptiam:
Ea molet, conficiet penſum, pinſetur flagro, neque
Propter eam quicquam eveniet noſtris foribus flagitii.
CH. *Quid ſi igitur reddatur illi unde empta eſt?* DE. *minime gentium.*
CH. *Dixit ſe redhibere, ſi non placeat.* DE. *nihil iſtoc opu'ſt:*
Ligitare nolo ego vos. quam tuam autem accuſari fidem ACID. neque tuam autem.
Multo edepol, ſi quid faciendum eſt, facere damni mavolo,
Quam opprobramentum aut flagitium muliebre efferri domo.
Me tibi illam poſſe opinor luculente vendere.
CH. *Dum quidem hercle ne minoris vendas, quam ego emi, pater.*

OCCENTENT OSTIVM.] *Occentare, dicebant pro convicium facere, cum id clare & cum quodam canore fieret, ut procul exaudiri poſſet : quod turpe habebatur : quia non ſine cauſſa fieri putatur.* Feſtus.

IMPLEANTVR.] Qua ratione carbones impleant fores elogiis, quæſtio eſt. Ego id fieri arbitror, cum face extincta inſcribebatur famoſum aliquod oſtio carmen. Iam enim diu eſt quod *Lipſius* docuit, amantes cum non reciperentur à puellis intra ædes, deficientes faculas ſub auroram ad oſtium abjicere ſolitos. Sed hoc fuerit patientiorum. Callidiores, accenſa etiam lumina oſtio illidebant, & minitabantur exuſtionem domus: ut Perſa, 4. 4. Inter hos medii erant, quibus ſufficiebat januas amicarum calcibus impetere, aut ferro incidere, aut conſcribillare extincto titione. Atque iſta eo libentius fiebant à petulanti juventute : quia mala, carbone; bona, creta ſolita erant notari. Perſius Sat. 5.

Quæque ſequenda forent, & quæ vitanda viciſſim,
Illa prius creta, mox hæc carbone notaſti, &c.

Nihil tamen vetat, quin & carbone uterentur; ubi ſcilicet, januæ eo eſſent colore ut creta in iis minus appareret. unde Martial. 12. Epig. 62. *Qui carbone rudi, putrique creta Scribit carmina, &c.* Gruter.

EFFERRI DOMO.] Malim: *afferri domo*, id eſt, quam ut in domum meam aliquid flagitii, occaſione iſtius mulieris, inferatur. *Piſtor.*

ME TIBI ILLAM POSSE OPINOR LVCVLENTE VENDERE.] *Tibi vendere* hic idem eſt, quod tuo nomine, tuo cum lucro & commodo alteri vendere. *Boxhornius.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

DE. *Tace modo : ſenex eſt quidam, qui illam mandavit mihi* — Acid. qui olim.
Vt emerem ad iſtanc faciem. CH. *at mihi quidam adoleſcens, pater,*
Mandavit ad illam faciem, ita ut illa eſt, emerem ſibi.
DE. *Viginti minis, opinor, poſſe me illam vendere.*
CH. *At ego, ſi velim, jam dantur ſeptem & viginti minæ.*
DE. *At ego.* CH. *quin ego, inquam.* DE. *at neſcis quid dicturus ſum : tace.*
Treis minas accudere etiam poſſum, ut triginta ſient.
CH. *Quo vortiſti?* DE. *ad illum, qui emit.* CH. *ubinam eſt is homo gentium?*
DE. *Eccillum video, jubet quinque me addere etiam nunc minas.*
CH. *Hercle illunc dii infelicent, quiſquis eſt.* DE. *ibidē mihi.*
Etiam nunc adnutat, addam ſex minas. CH. *ſeptem, mihi*
Nunquam edepol me vincet hodie ; commodis poſcit pater.
DE. *Nequicquam poſcit : ego habeo.* CH. *at illic pollicitus eſt prior.*
DE. *Nihil facio.* CH. *quinquaginta poſcit.* DE. *non centum datur.*
Potin' ut ne licetere advorſum animi mei ſententiam? — Mſ. Pall. ut ne liceret.
Maxumā hercle habebis prædā: ita ille eſt, quoi emitur, ſenex.
Sanus non eſt, ex amore illius. quod poſces, feres.
CH. *Certo edepol adoleſcens ille, quoi ego emo, efflictim perit*
Ejus amore. DE. *multo hercle ille magis ſenex, ſi tu ſcias.*

QVI ILLAM MANDAVIT MIHI.] Malim legere; *qui ancillam mandavit mihi Vt emerem.* Boxhorn.

TREIS MINAS ACCVDERE.] Hæc geſtu adjuvanda ſunt. Demipho enim, dum hæc loquitur, ſe vertit, & ſimulat ſe obſervare nutus ejus ſenis, cui ancillam empturum ſeſe receperat. Reſponſi Charini, quod ſequitur; *Quo vortiſti?* ſententia ex geſtu hoc dependet. *Boxhorn.*

COMMODIS.] Lego: *hic commodius poſcit, pater*, id eſt, majori commodo noſtro licetur, utpote qui majus pretium offerat. Et *poſcere* hic pro liceri & auctionari omnino ponitur. ita Charinus, *At illic pollicitus eſt prior*, hoc eſt, licitatus eſt. Sed & *Alciatus* in Parerg. *Pollicitationem* vult eſſe illud primum pretium, quod ultro offert emptor, antequam præconem venalem proclamet: quod ab eo tempore fieri poſſit licitatio. *Nannius.* Nihil mutandum cenſeo. Neque tamen *commodas minas* hic acceperim pro integris, totis, juſti ponderis, non adulterinis; quomodo Nonius interpretatur; ſed pro juſto ac ſufficienti pretio. De eo enim hic agitur. *Boxhorn.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

CH. Nunquam edepol fuit neque ſiet ille ſenex inſanior
Ex amore, quam ille adoleſcẽs, quoi ego do hanc operam, pater.
DE. Quieſce, inquam, iſtanc rem ego recte videro. CH. quid agis? DE. quid eſt?
CH. Non ego illam mancupio accepi. DE. ſed ille illam accipit. ſine.
CH. Non potes tu lege vendere illam. DE. ego aliquid videro.
CH. Poſt autem communis eſt illa mihi cum alio. quî ſcio
Quid ſit ei animi, vænirene eam velit, an non velit?
DE. Ego ſcio velle. CH. at pol ego eſſe credo aliquem qui non velit.
DE. Quid id meâ refert? CH. quia illi ſuam rem eſſe æquom eſt in manu.
DE. Quid ais? CH. communis mihi illa eſt cum alio? is nunc hîc non adeſt.
DE. Prius reſpondes, quam rogo. CH. prius tu emis, quam vendo, pater.
Neſcio, inquam, velit ille illam, necne abalienarier. agis.
DE. Quid illic quidam, qui mandavit, cum ille nolet? nihil
Nunquam edepol quiſquam illam habebit potius, quam ille quem ego volo. hinc eo.
Certum eſt. CH. cenſen' certum eſſe? DE. quin ad navim jam
Ibi vænibit. CH. vin' me tecum illo ire? DE. nolo. CH. non placet.
DE. Meliu' ſt te, quæ ſunt mandatæ res tibi, prævortier.
CH. Tu prohibes. DE. at tu excuſato, te feciſſe ſedulo
Ad portum ne bitas, dico jam tibi. CH. auſcultabitur.
DE. Ibo ad portum, & ne hîc reſciſcat cauto opu' ſt. non ipſe emam,
Sed Lyſimacho amico mandabo. is ſe ad portum dixerat
Ire dudum. me moror, cum hîc aſto. CH. nullus ſum, occidi!

DE. SED ILLE ILLAM.] Ita cogente ſententia diſtinguendum. Rejicit pater objectionem filii. Nihil referre de mancupio. quoniam licet ipſe non acceperit, accipere tamen illum ſenem: nec deterreri ab emptione, quod evictionis periculum non præſtetur. *Acidal.*

ILLIC QVIDAM.] Ille quidam, qui mihi mandavit, ut ſibi emerem. Ita *Lambinus.* Sed nugæ meræ ſunt. Quin hoc vult: Cur nunc demum dicis, illum, cum quo tibi ancilla communis eſt, nolle eam vendere: cum antea dixeris, tibi mandatum ab alio ut emeres? Si ille non vult vendere, quid fiet illo, qui tibi mandavit ut emeres? Nihil agis: non conſtas tibi. Ita mox de mandato eum captat Senex: *Melius eſt te quæ ſunt mandatæ res &c.* Piſtor.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

ACTVS SECVNDI SCENA QVARTA.

CHARINVS, EVTYCHVS.

PEntheum diripuiſſe ajunt Bacchas. nugas maxumas
Fuiſſe credo, præut quo pacto ego divorſus diſtrahor.
Cur ergo vivo? cur non morior? quid mihi eſt in vita boni?
Certum eſt, ibo ad medicum, atque me ibi toxico morti dabo.
Quando id mihi adimitur, quâ cauſſâ vitam cupio vivere.
EV. *Mane, mane obſecro, Charine.* CH. *qui me revocat.* EV.
Eutychus
Tuus amicus & ſodalis, ſimul vicinus proxumus.
CH. *Non tu ſcis, quantum malarum rerum ſuſtineam.* EV *ſcio.*
Omnia ego iſtæc auſcultavi ab oſtio : omnem rem ſcio.
CH. *Quid id eſt, quod ſcis?* EV. *tuus pater volt vendere.* CH.
omnem rem tenes. *(gratis.*
EV. *Tuam amicam.* CH. *nimium multum ſcis.* EV. *tuis in-*
CH. *Plurimum tu ſcis. ſed quî ſcis eſſe amicam illam meam?*
EV. *Tute heri ipſus mihi narraſti.* CH. *ſatin' ut oblitus ſui,*
Tibi me narraviſſe? EV. *haud mirum factum eſt.* CH. *te nunc*
conſulo.
Reſponde, quo letho cenſes me ut peream potiſſumum?
EV. *Non taces? cave iſtuc dixis.* CH. *quid vis me igitur dicere?*
EV. *Vin' patri ſublinere pulchre me os tuo?* CH. *ſane volo.*
EV. *Viſne eam ad portum?* CH. *quî potius, quam voles?* EV.
atque eximam *(de at erit id?*
Mulierem pretio? CH. *quî potius, quam auro expendas?* EV. *un-*

PENTHEVM.] Pentheum Thebarum regem, Agave mater ſua, & matertera Ino & Autonoë, cæteræque mulieres Bacchi œſtro percitæ diſcerpſerunt, & quaſi particulatim excarnificarunt. De quo Horat. 2. Od. 19. & 2. Sat. 3. Ovid. 3. Metam. Seneca in Theb. Eurip. in Bacchis, alii.

TE NVNC CONSVLO, RESPONDE.] Antique & proprie. utrumque enim, tam *Conſuli* quam *Reſpondere* ICtorum eſt. Horat. 2. Sat. 3.

Ergo Conſulere, & mox Reſpondere licebit?

Sunt Relativa. *Douza.*

QVI POTIVS, QVAM VOLES?] Id eſt, qui vero aut qua cauſſa potius eas, quam voles? Quaſi dicat: An vero non juſta cauſſa eſt, quo *Dædaleo ocyor Icaro* voles potius, quam eas? Idem de ſequenti hemiſtichio dicendum: *Qui potius, quam auro expendas?* Scitum eſt Salluſtii: *Animo cupienti nihil ſatis feſtinatur.* Douza.

CH.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

CH. *Achillem orabo, aurum mihi det, Hector qui expenſus fuit.*
EV. *Sanu' es?* CH. *pol ſanus ſi ſim, non te medicum mihi expetam.*
EV. *Tanti quanti poſcit, vin' tanti illam emi?* CH. *auctarium*
Adjicito, vel mille nummûm plus quam poſcet. EV. *jam tace.*
Sed quid ais? unde erit argentum, quod des, cum poſcet pater?
CH. *Invenietur, exquiretur, aliquid fiet.* EV. *enicas.*
Iam iſtuc, aliquid fiet, metuo. CH. *quin taces?* EV. *muto imperas.* *(non poteſt.*
CH. *Satin' iſtuc mandatu'ſt?* EV. *potin' ut aliud cures?* CH.
EV. *Bene vale.* CH. *non edepol poſſum, priuſquam tu ad me redieris.* *(ſecero.*
EV. *melius ſanus ſis.* CH. *vale, & vince, & me ſerva.* EV. *ego*
Domi maneto me. CH. *ergo actutum face cum prædâ recipias.*

DOVZ. cum præda me ut recipias.

ACTVS TERTII SCENA PRIMA.

LYSIMACHVS, PASICOMPSA.

A*Mice amico operam dedi, vicinus quod rogavit*
Hoc emi mercimonium. mea es tu: ſequere ſane:
Ne plora: nimis ſtulte facias, oculos corrumpis tales.
Quid? tibi quidem quod rideas magis eſt, quam ut lamentere.

ALD. quin tibi quidem.

PA. *Amabo ecaſtor, mi ſenex, eloquere.* LY. *exquire quidvis.*
PA. *Cur emeris me?* LY. *tene ego? ut quod imperetur facias.*
Item quod tu mihi imperes ego faciam. PA. *facere certum eſt,*
Pro copiâ & ſapientiâ, quæ te velle arbitrabor.
LY. *Laborioſe nihil tibi quicquam operis imperabo.*
PA. *Namque edepol equidem, mi ſenex, non didici bajulare.*
Nec pecua ruri paſcere, neque pueros nutricare. *(ſera.*
LY. *BONA SI eſſe vis, bene erit tibi.* PA. *tum pol ego perii mi-*

ALIQVID FIET.] Videtur vox deſperatorum, quique inſigne aliquod ſcelus facturi videntur potius, quam non exſequi quod deſtinarant, *Gruter.* Putem habitam mali ominis eam formulam, tanquam reſpiciat ad eam quæ habet *Si quid de me fuat.* Apul. 10. *aliquid de ſe triſtius cogitare.* Paſſerat.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

LY. *Qui?* PA. *quia illic unde advecta huc ſum, malis bene eſſe ſolitum'ſt:*
Nec mos meu'ſt ut prædicem quod ego omnes ſcire credam.
LY. *Oratio edepol pluris eſt hujus, quam quanti hæc emta eſt:*
Quaſi dicas, nullam mulierem bonam eſſe. PA. *haud equidem dico.*
LY. *Rogare hoc unum te volo.* PA. *roganti reſpondebo.*
LY. *Quid ais tu? quod nomen tibi dicam eſſe?* PA. *Paſicompſæ.*
LY. *Ex forma nomen inditum eſt. ſed quid ais, Paſicompſa?*
Poßin' tu, ſi uſus venerit, ſubtemen tenue nere?
PA. *Poßim.* LY. *ſi tenue ſcis, ſcio, te uberius poſſe nere.*
PA. *De lanificio neminem metuo, una ætate quæ ſit.*
LY. *Bonam hercle te & frugi arbitror, matura jam inde ætate,*
Quoniam ſcis facere officium tuum, mulier. PA. *pol docta didici.* DOVZ. pol à docta didici.
Operam accuſari non ſinam meam. LY. *hem, iſtæc hercle res eſt,*
Ovem etiam tibi ancillam dabo natam annos ſexaginta
Peculiarem. PA. *mi ſenex, tam vetulam?* LY. *generis Græci eſt:*
Eam ſi curabis, perbona eſt, tondetur nimium ſcite.
PA. *Honoris cauſſa quicquid eſt, quod dabitur, gratum habebo.*
Nunc, mulier, ne tu fruſtra ſis, mea non es, ne arbitrêre.

SVBTEMEN.] Aliud *Subtegmen* eſt, aliud *ſubtemen.* Nam *Subtegmen*, ſive (ut Auguſtinus in Grammatica legit) *Subtegimen*, eſt interior pannus, quo veſtis ſuffulta eſt commoditatis aut ornatus ergo: *Subtemen* vero pars eſt interior panni, velamentum, ἡ ἐνδὸν ἐπιπολὴ, quæ ſtamini ſubeſt; ut *trama*, ἡ ἔξωθεν ἐπιπολὴ, ſuperior pars, quæ trameat ſtamen: diciturque ut *tela*, à texendo *temen.* hinc, quod ſubtexitur, *Subtemen* dictum. Varronis itaque locus lib. 4. de L. L. ſic emendandus: *Stamen à ſtando, quod eo ſtat omne in tela velamentum* (exterius puta corium, ut ita dicam, & interius panni, ἡ τε ἔξωθεν ἐπιπολή καὶ ἡ ἔνδοθεν:) *Subtemen, quod ſubit ſtamini: Trama, quod trameat. Phrygius, id genus veſtimenti &c.* Fr. Iunius.

OVEM TIBI ANCILLAM.] Dignitatem ei conciliat ab ætate: ponitque certum pro incerto, more Poëtarum: Et bene *Camerarius* ad iſtud, *generis Graji eſt*, notat: proprium fuiſſe pecus illo nomine. deque eo Plin. initio lib. 8. cap. 48. & Col. l. 7. c. 4. Eæ enim erant, quæ ob lanarum præſtantiam domi fere alebantur, non foris. Iam, alicujus *ancillam*, dici *ovem*, nihil vetat; cum eo nomine veniat Apuleo *gallina*, Virgilio *cerva*, aliis alia animalia. Interim alludi heic ad Demiphonem, non dubito. *Gruter.*

GENERIS GRAECI EST.] Ad oves Tarentinas alluſum, quæ tectæ & pellitæ paſcebantur, ob lanæ velleriſque præſtantiam. *Turneb.*

NE TV FRVSTRA SIS.] Vide notas Amphitr. act. 2. ſc. 2. vſ. 200.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

PA. *Dic igitur, quæſo, quoja ſum?* LY. *tuo hero redempta es rurſum.*
Ego redemi te: ille me oravit. PA. *animus rediit mihi,*
Si mecum ſervatur fides. LY. *bono animo es, liberabit*
Ille te homo: ita edepol deperit te, atque hodie primum vidit.
PA. *Ecaſtor jam biennium eſt, cum mecum rem cœpit habere:*
Nunc, quando amicum te ſcio eſſe illius, indicabo.
LY. *Quid ais tu? jam biennium eſt cum tecum habet rem?* PA. *certo.*
Et inter nos conjuravimus, ego cum illo, & ille mecum,
Ego cum viro, & ille cum muliere: niſi cum illo, aut ille mecum,
Neuter ſtupri cauſſa caput limaret. LY. *dii immortales,*
Etiam cum uxore non cubet? PA. *amabo, an maritus ille eſt?*

TAVBM. an eſt maritus?

Neque eſt, neq; erit. LY. *nolim quidem. homo hercle perjuravit.*
PA. *Nullum adoleſcentulum plus amo.* LY. *puer eſt ille quidem, ſtulta.*
Nam illi quidem haud ſane diu eſt, cum dentes exciderunt.
PA. *Quid, dentes?* LY. *nihil eſt: ſequere ſis huc me. diem unum oravit*
Vt apud me perhiberem ſibi locum: ideo, quia uxor ruri eſt.

ACTVS TERTII SCENA SECVNDA.

DEMIPHO.

Tandem imperavi, ut egomet me corrumperem.
Empta eſt amica clam uxore meâ & filio.
Certum eſt, antiqua recolam, & ſervibo mihi.
Decurſo in ſpatio, breve quod vitæ reliquum eſt.
Voluptate, vino & amore delectavero.
Nam HANC SE BENE *habere ætatem nimio eſt æquius.*

GRVT. decurſo jam ſpatio.

NEVTER STVPRI CAVSSA CAPVT LIMARET.] *Limare caput, conjungere* interpretatur Nonius: ſed conjungere ex eo ſignificat, quod qui amatores cum amica caput jungunt, tanquam terunt & limant ſeſe mutuo fricando, dum oſculantur. *Limare* Vetus Lex. *ſociare* explicat; συνουσιάζειν. *Turneb.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

ADOLESCENS cum ſis, tum cum eſt ſanguis integer,
Rei tuæ quærendæ convenit operam dare:
DEMVM IGITVR cum ſenex ſis, tunc in otium
Te colloces, dum poteſtur: id jam lucro eſt
Quod vivis. hoc ut dico, factis perſequar.
Interea tamen huc intro ad me inviſam domum. Dovz. huc ad me interviſam.
Vxor me exſpectat jamdudum eſuriens domi.
Iam jurgio enicabit, ſi intro rediero.
Verum hercle poſtremo utut eſt, non ibo tamen,
Sed hunc vicinum, prius conveniam, quam domum
Redeam. ut mihi ædeis aliquas conducat volo,
Vbi habitet iſtæc mulier. atque eccum it foras.

ACTVS TERTII SCENA TERTIA.

LYSIMACHVS, DEMIPHO.

A*dducam ego illum jam ad te ſi convenero.* (*domi?*
DE. *Me dicit.* LY. *quid ais, Demipho?* DE. *eſt mulier*
LY. *Quid cenſes?* DE. *quid ſi viſam?* LY. *quid properas? mane.*
DE. *Quid faciam?* LY. *quod opus eſt facto, facito ut cogites.*
DE. *Quid cogitem? equidem hercle opus hoc facto exiſtumo*
Vt illuc introeam. LY. *itane vero, vervex, intro eas?*
DE. *Quid aliud faciam?* LY. *prius hoc auſculta, atque ades.*
Prius etiam eſt, quod te facere æquom cenſeo.
Nam nunc ſi illo introieris, amplecti voles,
Confabulari, atque oſculari. DE. *tu quidem*
Meum animum geſtas: ſcis quid acturus ſiem.
LY. *Pervorſe facies.* DE. *quodne ames?* LY. *tanto minus.*
Iam plenus ætatis animaque fœtida,

ADOLESCENS CVM SIS, TVM CVM EST SANGVIS INTEGER.] *Integer ſanguis*, aut copiam ejus ſignificat, aut ſincerum illum & purum. *Victor.*

VERVEX.] Homo ad Venerem inepte, ut aries caſtratus eſt. *Lambin.*

QVODNE AMES?] Pervorſene facit is, qui, quod amat, id oſculetur &c. *Lambin.*

IAM PLENVS AETATIS, ANIMAQVE FOETIDA.] Nonius Mſ. ſi non Had. Iunii, at Ioſ. Merceri, præfert, *Iejunitatis plenus anima fœtida.* P. Vict. l. 4. 2. Fœtorem quendam animæ, qui non vitio ali-

quo

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Senex hircoſus, tu oſculere mulierem?
Vtine adveniens vomitum excutias mulieri?
Scio pol te amare, quom iſtæc præmonſtras mihi.
DE. *Quid ſi igitur (unum factum hoc ſi cenſes) coquum*
Aliquem arripiamus, prandium qui percoquat
Apud te hîc uſque ad veſperum? LY. *hem iſtuc cenſeo.*
Nunc tu ſapienter loquere atque amatorie.
DE. *Quid ſtamus? quin ergo imus, atque obſonium*
Curamus, pulchre ut ſimus? LY. *equidem te ſequor.*
Atque hercle invenies tu locum illîc, ſi ſapis.
Nullum hercle, præter hunc diem, illa apud me erit:
Metuo ego uxorem, cras ſi rure redierit,
Ne illam hîc offendat. DE. *res parata eſt, ſequere me.*

ACTVS TERTII SCENA QVARTA.

CHARINVS, EVTYCHVS.

SVmne ego homo miſer, qui nuſquã bene queo quieſcere?
Si domi ſum, foris eſt animus: ſin foris ſum, animus domi eſt.
Ita mihi in pectore atque in corde facit amor incẽdium:
Ni oculos lacrimæ defendant, jam ardeat, credo, caput.
Spem teneo, ſalutem amiſi: redeat an non, neſcio.
Si opprimit pater, quod dixit; exulatum abiit ſalus: PALM. Si opprimit pater nos, vixi.

quo oris provenit, ſed in omnibus fere eſt, qui nihil guſtarunt, Græci ſignificare volentes, νηστείας ὄζειν, quaſi *jejunium olere*, dicebant. Cæcilius: *Quæ mihi, ubi domum adveni, adſedit; extemplo ſavium dat jejuna anima.*

FACTVM HOC SI CENSES.] Nihil mutandum in hoc verſu cenſeo. Nam *factum hoc ſi cenſes* poſitum videtur, pro ſi faciundum hoc cenſes. Si ſcriptum eſſet *factum hoc ſi bonum cenſes*, nemo negaret Latine dictum. Simpliciter dictum æque rectum eſt, *factum hoc ſi cenſes*, vel etiam potius, *facto hoc ſi cenſes*, id eſt, hoc cenſes eſſe facto, id eſt, faciendum. Sic *accepto facere*, *accepto ferre*, quod etiam dicitur acceptum facere, & acceptum ferre. Reliquæ conjecturæ doctorum non placent. *Salmaſius.*

PVLCHRE VT SIMVS.] Vide notas Menæch. act. 3. 2. 20.

SI OPPRIMIT PATER.] Si occupat id facere, quod dixit. Vel ſic: Si pater me opprimit alienando Paſicompſam, perii. *Lambin.*

Sin ſodalis, quod promiſit, fecit; non abiit ſalus.
Sed tandem ſi podagroſis pedibus eſſet Eutychus,
Iam à portu rediiſſe potuit, id illi vitium maxumum'ſt,
Quod nimis tardus eſt, advorſum mei animi ſententiam.
Sed iſne eſt, quem currentem video? ipſus eſt, ibo obviam.
Divûm atque hominum quæ ſpectatrix atque Hera eadem eſt hominibus,
Spem ſperatam cum obtuliſti hanc mihi, tibi grates ago.
Nunquid reſtat? eheu diſperii! voltus neutiquam hujus placet:
Triſtis incedit, pectus ardet: hæreo, quaſſat caput.
Eutyche. EV. *heu, Charine.* CH. *priuſquam recipias anhelitum,*
Vno verbo eloquere: Vbi ego ſum? hîc, an apud mortuos?
EV. *Neque apud mortuos, neque hîc es.* CH. *ſalvos ſum, immortalitas*
Mihi data eſt: hic emit illam: pulchreos ſublevit patri.
Impetrabilior qui vivat nullus eſt. dic, obſecro. LAMB. impenetrabilior.
Si neque hîc, neque Acherunti ſum, ubi ſum? EV. *nuſquam gentium.*
CH. *Diſperii! illæc interemit me modo hîc oratio.*
ODIOSA EST ORATIO, *cum rem agas, longinquom loqui.* ACID. cum rem aveas.
Quicquid eſt, ad capita rerum perveni. EV. *primum omnium*
Periimus. CH. *quin tu illud potius nuncias, quod neſcio.*

QVAE SPECTATRIX &c.] *Fortuna* ab antiquis cenſebatur *Spectatrix* atque *Hera hominum.* Inde illud Ennii apud Cic. I. Off.

Voſne velit an me regnare Hera.

Atque hanc *Heram*, quam & δέσποιναν Græci vocant, tradit Pauſan. in Arcadicis, apud eas gentes maximo honori fuiſſe. Ptolemæus autem Fortunæ partem *Heram* appellavit: Catullus deos omnes, *Heros*, Carm. 64.

Hoſtia cæleſtes pacificaſſet Heros.

Ibidem:

Quem temere invitis ſuſcipiatur Heris.

Turneb.

PECTVS ARDET.] Verba ſunt inconſtantis & pæne amentis exſpectatione adoleſcentis. Itaque cum videret triſtem advenire Eutychum, *pectus ardet*, ait: hoc eſt, diſcrucior animi maximo angore. Nam in ſummo dolore hanc formulam uſitatam docet Cicero, his Poëtæ verbis; *Nunc demum mî animus ardet.* quibus è contrario reſpondere cenſet illa geſtientis lætitia, *Tanta lætitia auctus ſum, ut mihi non conſtem.* I. Gul.

IMPETRABILIOR.] V. N. extrema Moſtellar.

CVM REM AGAS.] Nihil mutandum. Hoc vult; Odioſa eſt oratio multa verba profundere, ubi ad rem veniendum eſt. Sequentia; *Quicquid eſt, ad capita rerum perveni*; hanc mentem eſſe, ſatis oſtendunt. *Boxhorn.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

EV. *Mulier eſt alienata abs te.* CH. *Eutyche, capitalfacis.*
EV. *Qui?* CH. *quia æqualem & ſodalem civem liberum enicas.*
EV. *Ne dii ſirint.* CH. *demiſiſti gladiũ in jugulum: jã cadam.*
EV. *Quæſo, hercle, animum ne deſponde.* CH. *nullus eſt quem deſpondeam.*
Loquere porro aliam malam rem, quoi eſt empta? EV. *neſcio.*
Iam addicta, atque abducta erat, cum ad portum venio. CH. *væ mihi,*
Montes tu quidem mali in me ardentes jamdudum jacis.
Perge, excrucia carnufex, quandoquidem occœpiſti ſemel.
EV. *Nec tibi iſtuc magis eſt dividuæ, quam mihi hodie fuit.*
CH. *Dic, quis emit?* EV. *neſcio hercle.* CH. *hem, iſtuccine eſt operam dare*
Bonum ſodalem? EV. *quid me facere vis?* CH. *idem quod me (vides,*
Vt pereas quin percontatu's, hominis quæ facies foret,
Qui illam emiſſet: eo ſi pacto poſſet indagarier
Mulier? EV. *heu me miſerum!* CH. *flere omitte, iſtuc quod nunc agis.*
EV. *Quid ego feci?* CH. *perdidiſti me & fidem mecum tuam.*
EV. *Dii ſciunt, culpam meam iſtanc non eſſe ullam.* CH. *euge, papæ!*
Deos abſentes teſtes memoras: quî ego iſtuc credam tibi?
EV. *Quin tibi in manu eſt, quod credas: ego quod dicam, id mihi meâ in manu eſt.*
CH. *De iſtâc re argutus es, ut par pari reſpondeas:*
Ad mandata claudus, cæcus, mutus, mancus, debilis.
Promittebas te os ſublinere meo patri. egomet credidi
Homini docto rem mandare, is lapidi mando maxumo.
EV. *Quid ego facerem?* CH. *quid tu faceres? men' rogas? requireres,*
Rogitares, quis eſſet, aut unde eſſet, quâ proſapiâ,

LOQVERE PORRO.] Malim; *Loquere porro: abeam in malam rem. Cui eſt empta?* Reliqua ediſſere, inprimis cui empta ſit. Abeam in malam rem, peream licet, ea audiendo. Ita mox dicit; *perge excrucia Carnufex.* Oratio eſt hominis ſemet ipſum execrantis, & diris devoventis. *Boxhorn.*

IAM ADDICTA ATQVE ABDVCTA ERAT.] Non tantum damnati in judicio, ſed etiam venales addicuntur primum in emptione; deinde abducuntur.

Civiſne eſſet, an peregrinus. Ev. *civem eſſe ajebant Atticum.*
Ch. *Vbi habitaret, invenires ſaltem, ſi nomen nequis.*
Ev. *Nemo ajebat ſcire.* Ch. *at ſaltem hominis faciem exquireres.*
Ev. *Feci.* Ch. *quâ formâ eſſe ajebant ergo?* Ev. *ego dicam (tibi:*
Canum, varum, ventrioſum, bucculentum, breviculum,
Subnigris oculis, oblongis malis, panſam aliquantulum.
Ch. *Non hominem mihi, ſed theſaurum neſcio quem memoras mali.*
Nunquid eſt, quod dicas aliud de illo? Ev. *tantum, quod ſciam.*
Ch. *Edepol næ ille oblongis malis dedit mihi magnum malum.*
Non poſſum durare, certum eſt exulatum hinc ire me.
Sed quam capiam civitatem, cogito potiſſumum:
Megara, Eretriam, Corinthum, Chalcidem, Cretã, Cyprum,
Sicyonem, Gnidum, Zacynthum, Lesbiam, Bœotiam.
Ev. *Cur iſtuc cœptas conſilium?* Ch. *quia enim afflictat me amor.*
Ev. *Quid tu ais? quid, cum illuc, quo nunc ire paritas, veneris?*
Si ibi amare forte occipias, atque item ejus ſit inopia,
Iam inde porro aufugies? deinde item illinc, ſi item evenerit:
Quis modus tibi exilio tandem eveniet? qui finis fugæ?
Quæ patria aut domus tibi ſtabilis eſſe poterit? dic mihi.
Cedo, ſi hac urbe abis, amorem te hic relicturum putas?
Si id forte ita ſat animo acceptum eſt: id pro certo ſi habes:
Quanto te ſatius eſt rus aliquo abire, ibi eſſe, ibi vivere:
Adeo dum illius te cupiditas atque amor miſſum facit?
Ch. *Iam dixiſti.* Ev. *dixi.* Ch. *fruſtra dixti. hoc mihi certiſſumum eſt.*
Eo domum, patrem atque matrem ut meos ſalutem: poſtea
Clam patrem patriâ hâc effugiam, aut aliquid capiam conſilii.

PANSAM.] Plinius lib. II. cap. 45. *panſam* ait qui πλατύπους & latipes eſt. Gloſſæ Papiæ; *Panſum, apertum, patefactum, extenſum*, à pando. *Boxh.*

ERETRIA.] Theſſaliæ urbs.

CHALCIDEM.] *Chalcis*, urbs Eubœæ inſulæ præcipua.

SICYONEM.] *Sicyon*, Sicyoniæ regionis in Peloponneſo urbs.

GNIDVM.] *Cnidus*, ſive *Gnidus* Aſiæ oppidum in Doride regione eſt. Eſt & inſula Rhodi.

ZACYNTHVM.] Inſula maris Ionii.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

EV. *Vt corripuit ſe repente, atque abiit! heu miſero mihi!*
Si ille abierit, meâ factum omnes dicent eſſe ignaviâ.
Certum eſt præconum jubere jam quantum eſt conducier, I. Gvl. præconium.
Qui illam inveſtigent, qui inveniant. poſt ad Prætorem ilico
Ibo, orabo ut conquiſitores det mihi in vicis omnibus:
Nam mihi nihil relicti quicquam aliud jam eſſe intellego.

ACTVS QVARTI SCENA PRIMA.

DORIPPA, SYRA.

Q*Voniam à viro ad me rus advenit nuncius,*
Rus non iturum, feci ego ingenium meum,
Reveni, ut illum perſequar, qui me fugit.
Sed anum non video conſequi noſtram Syram,
Atque eccam incedit tandem. quin is ocius?
SY. *Nequeo mecaſtor, tantum hoc oneris eſt, quod fero.*
DO. *Quid oneris?* SY. *annos octoginta & quatuor:*
Et eodem accedit ſervitus, ſudor, ſitis:
Simul hæc, quæ porto, deprimunt. DO. *aliquid cedo*
Quî hanc vicini noſtri aram augeam, Syra.
SY. *Da ſane hanc virgam lauri.* DO. *abi jam tu intro.* SY. *eo.*
DO. *Apollo, quæſo te, ut des pacem propitius,*
Salutem & ſanitatem noſtræ familiæ,
Meoque ut parcas gnato pace propitius.
SY. *Diſperii, perii, miſera, væ miſeræ mihi!*
DO. *Satin' tu ſana es obſecro? quid ejulas?*
SY. *Dorippa mea, Dorippa!* DO. *quid clamas, obſecro?*

PRAECONVM IVBERE &c.] Stat ſententia quotquot ſunt præcones, συνάγεσθαι & in unum cogi. Ad conquirendas autem res amiſſas etiam præconibus olim utebantur. *Pretium* autem *indicii* Græcis εὕρετρον dicitur. immo *Indicium* ipſum pro præmio quod indicibus datur, Petronius dixit. ſicuti Cic. ad Attic. *nuntium* & *evangelium* dixit præmium nuntii & evangelii. *Briſſon.*

FECI EGO INGENIVM MEVM.] Morem geſſi ingenio meo. *Lambin.*

APOLLO.] Προστατήριος Apollo, vel ἀγυιεὺς ſignificatur: cujus ſtatuam conſecratam ante ædes ponebant. *Turn.* V. tamen N. Bacch. act. 2. ſc. 1. 3.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Sy. Neſcio quæ eſt mulier intus hîc in ædibus.
Do. Quid mulier? Sy. mulier meretrix.
Do. veron' ſerio? — Acid. Do. veron' Sy. ſerio. Nim.
Sy. Nimium ſcis ſapere, ruri quæ non manſeris:
Quamvis inſipiens poterat perſentiſcere
Illam eſſe amicam tui viri belliſſumi.
Do. Credo mecaſtor. Sy. i hâc mecum, ut videas ſimul
Tuam Alcumenam pellicem, Iuno mea.
Do. Ecaſtor vero iſtuc eo quantum poteſt.

ACTVS QVARTI SCENA SECVNDA.

LYSIMACHVS.

Parum ne eſt hoc malæ rei, quod amat Demipho,
Ni ſumptuoſus inſuper etiam ſiet?
Decem vocaſſet ſi ad cœnam ſummos viros,
Nimium obſonavit, ſed coquos, quaſi in mari
Solet hortator remiges hortarier,
Ita hortabatur. egomet conduxi coquom.
Sed eum demiror non venire ut juſſeram.
Sed qui hinc nam à nobis exit? aperitur foris.

ACTVS QVARTI SCENA TERTIA.

DORIPPA, LYSIMACHVS.

Miſerior mulier, me nec ſiet, ne fuit,
Tali viro quæ nupſerim. heu miſeræ mihi!
Hem, quoi te, & tu quæ habeas, commendas viro!
Hem, quoi decem talenta dotis detuli,
Hæc ut viderem, ut ferrem has contumelias!
Ly. Perii hercle! tute jam rediit uxor mea:
Vidiſſe eam credo mulierem in ædibus.

TVAM ALCVMENAM PELLICEM.] Vt Alcumena Amphitruonis uxor, cum qua rem habuit Iuppiter, Iunonis fuit pellex; ſic hæc Paſicompſa pellex eſt Dorippæ. Arnobius lib. 4. *An uxore contentus haud una, concubinis pellicibus atque amiculis delectatur?* Sed *Pellex* apud antiquos ſignificavit concubinam, quam Græci παλλακὴν vocant, ut ICti. annotarunt, D. De verbor. ſignif. l. 144. & ſic Iuſtinus dixit *Cyri pellicem*: Curtius, *regis pellicem*, de Alexandro. *Pomp.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Sed quæ loquatur, exaudire hinc non queo.
Accedam propius. DO. *væ miſeræ mihi!* LY. *immo mihi.*
DO. *Diſperii!* LY. *ego quidem hercle oppido perii miſer!*
Vidit ut omnes te Demipho Dî perduint.
DO. *Pol hoc eſt ire quod rus meus vir noluit.*
LY. *Quid nunc ego faciam niſi ut adeam, atque alloquar?*
Iubet ſalvere ſuus vir uxorem ſuam.
Vrbani fiunt ruſtici. DO. *pudicius*
Faciunt illi quam qui non fiunt ruſtici.
LY. *Num quid delinquunt ruſtici?* DO. *ecaſtor minus*
Quam urbani, & multo minus mali quærunt ſibi.
LY. *Quid autem urbani deliquerunt? dic mihi.*
DO. *Quia illa mulier intus eſt.* LY. *vidiſtine eam?* MEVRS. cuja illa mulier intus eſt?
DO. *Vidi.* LY. *quoja ea ſit, rogitas?* DO. *reſciſcam tamen:*
Cupio hercle ſcire: ſed tu me tentas ſciens.
LY. *Vin' dicam quoja eſt? illa, illa. edepol! væ mihi,* DOVZ. cuja eſt illa? illa edep.
Neſcio quid dicam. DO. *hæres?* LY. *haud vidi magis.*
DO. *Quin dicis?* LY. *quin, ſi liceat.* DO. *dictum oportuit.*
LY. *Non poſſum, ita inſtas: urges quaſi pro noxio.*
DO. *Scio, innoxius.* LY. *audacter quamvis dicito.*

IVBET SALVERE SVVS VIR VXOREM SVAM.] Hunc dicendi modum temere nimis, *inuſitatum* appellarunt; quum etiam *Plautus qui Romanæ linguæ lex quædam fuit*; etiam *Terentius, qui veteris novique Latii lima quædam habitus eſt*, ita & ſcripſerint, & ſcripta totius urbis judicio approbarint. Cicero pro Sylla: *Sylla, ſi ſibi ſuus pudor & dignitas non prodeſſet, nullum auxilium requiſivit.* Scalig.

VRBANI FIVNT RVSTICI.] Dependent hæc à geſtu. Lyſimachus uxorem ſuam comiter ſalutaverat. *Iubet ſalvere ſuus vir uxorem ſuam.* Dorippa uxor irata, ac iccirco muta & immota, ut ſtipes, comiter ſalutata marito ſalutem non reddiderat. Ergo maritus addit: *Vrbani fiunt ruſtici.* Qui urbe relicta rus ſæpe eunt, ex urbanis fiunt ruſtici, ruſticos mores pro urbanis induunt. Hæc vera eſt hujus loci ſententia. *Boxhorn.*

QVIA ILLA MVLIER.] Plane aſſentior Caſaubono, legenti; *Cuja illa mulier intus?* *Cuja* antique pro *Cujas*. Volunt id omnino ſequentia, ubi ait LY. *Cuja ea ſit rogitas?* Alii audiendi non ſunt. *Boxhorn.*

DO. RESCISCAM TAMEN.] Non putem aliquid hic mutandum, aut tranſponendas perſonas eſſe. Lyſimachus rogando roganti reſponderat, quaſi neſciret, cuja eſſet ea mulier, quæ erat intus. Reſpondet Dorippa; Se nihilominus id cognituram; id velle ſcire; à ſciente marito ſe tentari. Neque obſtat quod fœmina per Herculem juret, contra morem. Eſt enim ſermo perturbatæ, à qua receptæ loquendi leges non obſervantur. *Boxhorn.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Do. Dic igitur. Ly. ego dicam. Do. atqui dicundum eſt tamen.
Ly. Illa eſt. num etiam vis nomen dicam? Do. nihil agis.
Manifeſto teneo, in noxiâ es. Ly. quâ noxiâ?
Iſta quidē illa eſt. Do. quæ illa eſt? Ly illa. Do. johia! Dovz. io, illa!
Ly. Iam ſi nihil uſus eſſet, jam non dicerem.
Do. Non tu ſcis quæ ſit illa? Ly. immo etiam ſcio:
De iſtâc ſum judex captus. Do. judex? jam ſcio:
Huc tu in conſilium illam advocaſti tibi.
Ly. Immo ſic ſequeſtro mihi data eſt. Do. intellego.
Ly. Nihil hercle iſtius quicquam eſt. Do. numero purgitas.
Ly. Nimium negotii reperi. enimvero hæreo.

ACTUS QUARTI SCENA QUARTA.

COCUS, LYSIMACHUS, DORIPPA, SYRA.

AGite, ite actutum. nam mihi amatori ſeni
Coquenda'ſt cœna: atque equidem cum recogito,
Nobis coquenda eſt, non quoi conducti ſumus.

IAM NON DICEREM.] Recte hic ſe habet vulgata lectio. Turbata hominis eſt oratio ac neſcientis quid velit dicere. Cum toties diceret, *illa*, & urgeret uxor, ut nomen mulieris vellet dicere, cum in manifeſto teneretur crimine, aliena dicit, & quæ nullum plane ſignificatum habeant. Cum enim videatur velle hoc dicere, ſi nihil uſus eſſet, ſe nomen illius poſſe edere. Ita enim ſæpe nobis uſu venit, ut aliud agentibus ſuccurrant, quæ in memoriam non veniunt ſedulo ea quærentibus. Cum igitur hoc vellet dicere, *ſi nihil uſus eſſet, jam dicerem*, pro eo præter expectatum dixit, jam non dicerem. Quia ſane non erat mens ejus nec voluntas, ut nomen ejus mulieris uxori ſuæ indicaret. Talia multa ὀξύμωρα reperiuntur in Comicis, & in Plauto præcipue. *Salmaſ.*

IN CONSILIUM ISTAM ADVOCASTI TIBI.] Facete ſcriptum ex conſuetudine antiqua. Nam qui judex olim captus vel datus erat, is ſibi qui in conſilio eſſent, amicos advocabat: ut verius & melius de re cognoſceret & judicaret: (*Vide Cic. Verr.* 4.) iique ſubſelliis iiſdem conſidebant, ut & in Tribunali, qui à magiſtratibus advocabantur. *Cicer.* 1. de Orat. Eſt autem hic ſermo irriſionis amaræ plenus. *Turneb.*

SIC SEQUESTRO MIHI DATA EST.] *Sequeſter* dicitur, apud quem plures rem, de qua controverſia eſt, deponunt. Græcis ὁ μέσος & μεσέγγυος, id eſt, *interventor*. Vocabulum à *ſequendo* factum eſt: quod ejus, qui electus ſit, utraque pars fidem ſequatur. Sed quod apud *ſequeſtrum* depoſitum erat, *ſequeſtro poſitum* per adverbium dicebant. Hinc etiam liquet, Homines quoque apud ſequeſtres deponi potuiſſe; ſed & Iudicibus olim datos fuiſſe. Quæ autem res mobiles apud ſequeſtrem non poſita fuerit, eam in æde ſive fano cuſtoditam eſſe. *Rævard.*

NUMERO PURGITAS.] *Numero purgitas* rectum eſt. Qui nimis cito ſe purgare conantur, eo ipſo ſe videntur accuſare. *Numero* id ſignificare, neminem qui Plautum modo legerit, poteſt latere. *Salmaſ.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Nã *QVI AMAT, QVOD AMAT, ſi id habet, id habet pro cibo:*
Videre, amplecti, oſculari, alloqui.
Sed nos confido onuſtos redituros domum.
Ite hac. ſed eccum qui nos conduxit, ſenex.
LY. *Ecce autem, perii! coquus adeſt.* CO. *advenimus.*
LY. *Abi.* CO *quid? abeam?* LY. *ſt, abi.* CO. *abeamne?* LY. *abi.*
CO. *Non eſtis cœnaturi?* LY. *jam ſaturi ſumus.*
Sed interii! DO. *quid ais tu? etiamne hæc illi tibi* ACID. ſt, interii!
Iuſſerunt ferri, quos inter judex datus?
CO. *Hæccine tua eſt amica, quam dudum mihi*
Te amare dixti, cum obſonabas? LY. *non taces?*
CO. *Satis ſcitum filum mulieris: verum hercle avet.*
LY. *Abin' dierectus?* CO. *haud mala eſt.* LY. *at tu malus.*
CO. *Scitam hercle opinor ſatis concubinam hanc.* LY. *non abis?*
Non ego ſum, qui te dudum conduxi· CO. *quid eſt?*
Immo hercle tu iſtuc ipſus. LY. *væ miſero mihi!*
CO. *Nempe uxor ruri eſt tua, quam dudum dixeras*
Te odiſſe æque atque angueis. LY. *egon' iſtuc dixi tibi?*
CO. *Mihi quidem hercle.* LY. *ita me amabit Iuppiter,*
Vxor, ut ego illud nunquam dixi. DO. *etiam negas?*

NAM QVI AMAT.] Vere & ſcite nimis amantium ſententias exprimit hæc ſententia. Et rara dicendi Venus eſt, *habere pro cibo*; qua uſus eſt & alibi: *Qui pro cibo habeas te verberari.* Douz.

ONVSTOS.] Saturos, probe ſaburratos.

FILVM MVLIERIS.] Pro forma mulieris hoc loco dixit Plautus; nam *filum* idem omnino eſt quod *lineamentum*, Græcis χαρακτὴρ, περιγραφὴ εἴδους. Lucret. lib. 2.

(prorſus
Debent nimirum non omnibus omnia
Eſſe pari filo, ſimilique affecta figura.

Inde *filo pares*, vel *filopares*, quæ pari filo, ſimilique figura ſunt affectæ. *Salmaſius.*

VIRVM HERCLE AVET.] *Verum hercle amet* habent libri. Pro quo recte à Gulielmio repoſitum; *virum hercle avet. Amet* ſcriptum fuit pro *Abet*, ut iſtæ duæ litteræ invicem ſæpe permutantur. Nam & *Maſcanda* & *Baſcanda*, pro eodem in Gloſſ. veteribus reperitur. *Abet* autem pro amet. *Scitum*, inquit, *filum mulieris*, & quæ virum quærere videtur & *avere*.

Quæ rubet ac pallet, quæ tot ſuſpiria ducit
Pectore, quid credas hanc ſibi velle? virum.

De juvenibus etiam nimis comptis & in muliebrem modum ornatis dicebant, *hæc virum quærunt*. De ſcita muliere ac formoſa tanto magis id dixeris. *Salmaſ.* Cum vetuſtiſſimi libri habeant *amet*, non in *avet*, ſed *amat* id mutari placet. Quæ ſcita & compta virum quærit, & amat. Cum igitur *avet* & *amat*, idem hic ſignificent, hoc potius retinendum, cum proxime accedat ad libros, quam illud reponendum videtur. *Boxhorn.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Co. *Non te odiſſe ajebat, uxorem verum ſuam.*
Do. *Palam iſtæc fiunt, te me odiſſe.* Ly. *quin nego.*
Co. *Et uxorem ſuam ruri eſſe ajebat.* Ly. *hæc ea eſt.*
Quid mihi moleſtus? Co. *quia me non noviſſe ais.*
Ni metuis tu iſtanc. Ly. *ſapio: nam mihi unica eſt.*
Co. *Vin' me experiri?* Ly. *nolo.* Co. *mercedem cedo.*
Ly. *Cras petito, dabitur. nunc abi.* Do. *heu miſeræ mihi!*
Ly. *Nunc ego verum illud verbum eſſe experior vetus:*
ALIQVID MALI eſſe propter vicinum malum.
Co. *Cur hic aſtamus? quin abimus? incommodi*
Si quid tibi evenit, non eſt culpa mea.
Ly. *Quin me eradicas miſerum.* Co. *ſcio jam quid velis,*
Nempe hinc me abire vis. Ly. *volo, inquam.* Co. *abibitur,*
Drachmam dato. Ly. *dabitur.* Co. *dari ergo ſis jube.*
Dari poteſt interea dum illi ponunt. Ly. *quin abis?*
Potin' ut moleſtus ne ſis? Co. *agite, apponite*
Obſonium iſtuc ante pedes illi ſeni.
Hæc vaſa aut mox, aut cras jubebo abs te peti:
Sequimini. Ly. *fortaſſe te iſtum mirari coquom,*
Quod venit, atque hæc attulit. dicam quid eſt.
Do. *Non miror, ſi quid damni facis, aut flagitii.*
Nec pol ego patiar, ſic me nuptam tam male,
Meaſque in ædes ſic ſcorta obductarier.
Syra, i, rogato meum patrem verbis meis,
Vt veniat ad me jam ſimul tecum huc. Sy. *eo.*
Ly. *Negotii quid ſit, uxor, obſecro?*
Conceptis verbis jam jusjurandum dabo,
Me nunquam quicquam cum illa. jamne abiit Syra?
Perii hercle! ecce autem hæc abiit. væ miſero mihi!
At te, vicine, Dii Deæque perduint,

VIN' ME EXPERIRI?] Emendatur argute à Palmer. *expediri*, ſed non vere. *Experimur mercenarios*, cum eorum opera utimur. ſupra, hac Fabula: *opera licet Experiri:* & hoc rogat Cocus, velitne operam ſuam experiri in percoquendo prandio Lyſimachus. cum abnueret ille: at tu, inquit, mercedem cedo, quæ conducto debetur. *I. Gul.*

DVM ILLI PONVNT.] Diſcipuli obſonium.

SCORTA OBDVCTARIER.] In conſpectum duci. Lucanus: *tenebræ obduxêre oculos.* Cic. *Cicatricem Reip. jam obductam refricare.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Tuâ cum amicâ cumque amationibus.
Suſpicione implevit me indigniſſume:
Concivit hoſtes: domi uxor eſt acerruma,
Ibo ad forum, atque Demiphoni hæc eloquar,
Me iſtanc capillo protracturum eſſe in viam,
Niſi hinc abducit, quo volt, ex hiſce ædibus.
Heus uxor, uxor: quanquam tu irata es mihi,
Iubeas, ſi ſapias, hæc intro hinc auferrier:
Eadem licebit mox cœnare rectius.

ACTVS QVARTI SCENA QVINTA.

SYRA, EVTYCHVS.

HEra quo me miſit ad patrem, non eſt domi:
Rus abiiſſe ajebant. nunc demum renuncio.
EV. *Defeſſus ſum urbem totam pervenarier,*
Nihil inveſtigo quicquam de illa muliere.
Sed mater rure rediit, nam video Syram
Aſtare ante ædeis, Syra. SY. *quis eſt, qui me vocat?*
EV. *Herus atque alumnus tuus ſum.* SY. *ſalve, alumne mi.*
EV. *Iam mater rure rediit? reſponde mihi.*
SY. *Sua quidem ſalute ac familiæ maxuma.*
EV. *Quid iſtuc negotii eſt?* SY. *tuos pater belliſſumus*
Amicam adduxit intro in ædeis. EV. *quomodo?*
SY. *Adveniens mater rure eam offendit domi.*
EV. *Pol haud cenſebam iſtarum eſſe operarum patrem.*
Etiam nunc mulier intu' ſt? SY. *etiam.* EV. *ſequere me.*

Hiſce vett. Editiones continuo iſta attexunt:

Quid? Periſtratam hîc Demiphonis contuor?
Gradus grandit, emittit oculos, circumfert ſe, obſtipat verticem.
Aſſervabo hinc rerum quid gerat. magnũ eſt, quicquid quæritat.

ALVMNVS.] *Alumnum* in Lat. lingua ἀντὶ τοῦ τροφοῦ pariter & τροφίμου ſumi, hoc eſt, active & paſſive, tam pro eo qui alit, quam qui alitur, contra Vallam & ſubſequas ejus, clariſſ. auctoribus Nonio, Capro, Iſidoro, & exemplis, docuit *Iac. Cruq.* ad Hor. 3. Odâ 18.

SVA QVIDEM SALVTE.] Cato: *Si quid bona ſalute uſus venerit, benigne defendent. Bona ſalute,* putem verbum eſſe, quo bonam valetudinem & ſalutem ominabantur, contrariaque deprecabantur. Ita ergo fuerit, *bona ſalute,* tanquam, *ſalute propitia.* Turneb.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Quam SCENAM ſtatim excipiunt duæ aliæ.

PERISTRATA, SYRA, LYCISSA.

DIva Aſtarte hominum deorumque vis, vita, ſalus : rurſus eadem quæ eſt
Pernicies, mors, interitus, mare, tellus, cœlum, ſidera.
Iovis quæcunque templa colimus, ejus ducuntur nutu, illi obtemperant.
Eam ſpectant: quod illi diſplicet, facile excludunt cæteri.
Quicquid complacitum, id ſequontur, quæ vivont omnia, atque ſentiunt.
Alios enicat, extinguit, alios ſuo lacte fovet, atque erigit : ſed quos enicat,
Hi vivont, & ſapiunt : quos properat alere, ac erigere,
Hi quidem confeſtim pereunt, atque male ſapiunt miſeri.
Iacent benevolentes, odioſi humum mordent, caput reptant,
Fremunt, perſtrepuntque: cumque putant vivere, tunc ruunt maxume,
Tunc, tunc ſtudent perſequi, labant juvenes, itidem rapiuntur ſenes.
Illi ſe amant: quod amant, amatum volunt, atque cognitum.
Illi vero ſi amare eâ ætate occœperunt, multo inſaniunt acrius.
Verum ſi non amant, oderunt, moleſti itidem, atque difficiles;
Garruli, oſores, infenſi, iracundi, ſibi ſuiſque invidi.
Quod in ſe olim admiſere turpiter, id ſi fiat modeſtius,
Nec tolerant, ut æquom eſt patres: ſed clamant, indecenter obſtrepunt. PE. id verum.
SY. Quantum intellego, & hanc male habet Demipho.
Amat filius & perit, id quom reſciſcit pater, inſanit vehementius.
Quæ iſtæc intemperies? abegit vir meus olim ipſe ad mercatum Rhodum filium:
Nunc ut fert Acanthio, ipſe ſibimet faciet exilium.

O iniquom patrem, ô infortunatũ filium, quo te recipies?
Vbi matrem relinques? ſola degam? filium amittam?
non patiar.
Vendidit pater? ubi ubi erit inventa, mater redimet.
Dic tu Lyciſſa, num in hanc viciniam adductã autumant?
Ly. In hanc opinor, in amici ſenis quojuſdam ædeis. Pe.
hîc, præter Lyſimachum,
Nullus quem ſciam. Sy. Lyſimachum nominant.
Mirum nî ſenes vicini in unum nidum conſpiraverint.
Pe. Dorippam ejus uxorem conveniam. Ly. quid, con-
venias? non eam vides?
Pe. Video equidem: auſcultemus. neſcio quid ſecum
iracunda muſſitat.

DORIPPA, SYRA, LYCISSA, PERISTRATA.

SYra non redit, quam accerſitum patrem jamdiu eſt quod
miſeram: (ceſſavit turgida.
Tarda nimium aut lapis obriguit, aut angue demorſa
Sy. Nulla ſum, adeſt hera, me quærit. Do. domi mane-
re nequeo:
Bellulam iſtanc pellicem mei non patiuntur oculi. ex-
cluſiſſem foras,
At me meus continuit Eutychus. ſed omnino quod fert
non creduam.
Ly. Audin' hera? Pe. audio: ſine pergat. Ly. ſino.
Do. amici inquit ſenis
Gratiâ huc ad nos veniſſe. habet venalem, amanti dum
detrahat filio. (tiæ.
Hæc quidem aut viri aut gnati fallacia: diſſident ſenten-
Sequeſtro vir ait datam: eandẽ vero venalem dicit filius.
Sy. Ibo de improviſo obviam, ne ceſſaſſe intellegat.
Do. iſtæc filio (cuculo,
Non credam, qui obſequitur patri: huic vero ut mero
Id certum eſt mentiri ampliter: equidẽ coquo creduam.
Eccam Syrã. ut currit venefica. Syra! Sy. quis me vocat?

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Do. Malum quod di tibi danunt. Sy. hera, ſi ſapis, hoc potius
(amplius iraſcor.
Tuæ pellici, & marito dato. Do. iſtuc dictum tibi non
Sed ubi pater? quid ceſſat? an hominē podagra impedit?
Sy. Nec podagricus nec articularius eſt, quem rus ducunt pedes.
(mant.
Do. Non domi? Sy. non. Do. ubi? Sy. rure eſſe autu-
Atque nunquid redeat incertum hodie: cum villico rationis ſatis.
Do. Omnia mihi hodie eveniunt præter ſententiam. non vivam veſperi,
Niſi illanc à me ſceleſtam abigam: eo domum. Ly. hera abit.
(quid moleſtiæ
Pe. Hem, abit? compella. Ly. Dorippa, Dorippa. Do.
Hoc eſt? quis me revocat? PE. non ſum moleſta: ſed benevolens
Et amica te compellat tua Periſtrata: mane quæſo.
Do. Hem Periſtrata, te pol non noram: mala bilis cruciat
Me atque exagitat. Pe. iſtuc volo, quæſo, ne neges,
Te audivi modo: dic mihi, quæ te nunc habet ſolicitudo?
Do. Periſtrata, ſic di tibi unicum gnatum ſoſpitent, da mihi benignius operam,
(mus,
Nulla dari mihi poterit melius: par eſt ætas: una crevi-
Pares ætate habemus viros: nulli colloquor lubentius.
Sollicitor merito quidē, quid tibi animi eſſe nunc poſſiet,
Si amicam hâc ætate ante oculos tuus adduxerit Demipho?
(mo coqui
Pe. Adduxit? Do. factum. Pe. domi eſt? Do. domi: im-
Conducti: parabatur convivium, ni meus diſturbaſſet adventus omnia.
(tempore.
Senem miſerum Venus & Cupido alieno ſatis vexant
Pe. Sed iſta levia ſunt, Dorippa. utinam non ego eſſem miſerior!
(faceret?
Do. Levia? Pe. levia quidem. Do. quæ pejora tibi tuus

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

PE. Immo pejoribus pejora. DO. quæ iſtæc ſunt? quæſo loquere: (lium.
Vt tu mihi, ego tibi, quæ facto opus ſunt, demus conſi-
Vetus id dictum eſt, FELICITER is ſapit, qui periculo alieno ſapit. (hunc pater
PE. Vnicus mihi, Dorippa, eſt gnatus: ſcis? DO. ſcio. PE.
Olim à ſe extruſit Rhodum. DO. quare? PE. quoniam amaret. (ancillam domum
DO. Ob id ipſum? PE. id quidem nunc quoque, quom
Adduxiſſet, hanc reſciſcens pater produxit, venalem præbuit. (putabam mei.
DO. Atat novi: verum dixerat filius: ego mariti amicam
Quoi data eſt? PE. ſeni quoidam in hâc amico viciniâ.
Credo hic alium, præter tuum, amicũ habere neminem.
DO. Ea quidem eſt. quid filius? PE. urbem hanc ſe deſerturum autumat. (credito.
DO. In portũ res eſt. quid ſi invenerit? PE. manſurum
DO. Præter ſpẽ ſalvæ ſumus, ne dubita: apud me ea eſt.
PE. Apud te? ea erat opinor, de quâ loqui te audivi modo.
DO. Ea. PE. ô factũ bene. merito te amo, reſtituiſti filiũ.
Fac videam. DO. eamus intro. PE. eamus. Lyciſſa ades,
Acanthioni hæc nuncia: ego ad Dorippã huc devortam.

ACTVS QVARTI SCENA SEXTA.

SYRA.

ECaſtor lege durâ vivont mulieres,
Multoque iniquiore miſeræ, quam viri.
Nam ſi vir ſcortum duxit clam uxorem ſuam,
Id ſi reſcivit uxor, impune eſt viro.
Vxor viro ſi clam domo egreſſa eſt foras.
Viro fit cauſſa, exigitur matrimonio.

EXIGITVR MATRIMONIO.] Facile inducor, antiquitus repudiaturos conjuges adjeciſſe cauſſam: ideoque aſſentior Ful. Vrſino retinenti Phil. 2. Oic. *Mimam ſuas res ſibi habere juſſit? ex XII. tabulis cauſſam addidit, exegit.* Et huc reſpicit hic Syra: item ipſius *Repudii* etymon, quod allegat Feſtus: *Repudium, Verres ait dictum, quod fit ob rem pudendam.* Si ſic eam ipſam rem enunciaſſe, fit ſimile vero. *Gruter.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Vtinam lex eſſet eadem, quæ uxori eſt, viro!
Nam VXOR CONTENTA EST, quæ bona eſt, uno viro,
Qui minus vir unâ uxore contentus ſiet?
Ecaſtor, faxim, ſi itidem plectantur viri,
Si quis clam uxorem duxerit ſcortum ſuam,
Vt illæ exiguntur, quæ in ſe culpam commerent;
Plures viri ſint vidui, quam nunc mulieres.

ACTVS QVINTI SCENA PRIMA.

CHARINVS.

LImen ſuperum inferumque ſalve, ſimul autem vale.
Hunc hodie poſtremũ extollo mea domo patria pedem.
Vſus, fructus, victus, cultus jam mihi haruncce ædium
Interemptu'ſt, interfectu'ſt, alienatu'ſt. occidi!
Dii penates meûm parentum, familiæque Lar pater,
Vobis mando, meûm parentum rem bene ut tutemini.
Ego mihi alios Deos penates perſequar, alium Larem,
Aliam urbem, aliam civitatem: ab Atticis abhorreo:
Nam VBI MORES deteriores increbeſcunt indies,
Vbi, qui amici, qui infideles ſint, nequeas pernoſcere,
Vbique id eripiatur, animo tuo quod placeat maxume:
Ibi quidem ſi regnum detur, non eſt cupida civitas.

LIMEN SVPERVM INFERVMQ. SALVE.] Limina coli & ſalutari ſolita ad inſtar numinum, vel oſtendat ſolus Deus, *Limentinus* dictus. Tertullianus Barnum quendam & Forculum, & Limentinum Deos conjungit in Scorpiace. Idem lib. de Corona, *Limentinum* à *limine* dictum docet. *Boxhorn.*

NON EST CVPIDA CIVITAS.] Forte melius legatur, *non eſt cupita civitas.* Retineo tamen *cupida.* Nam voces hujuſmodi utramque ſignificationem ἀρ-χαϊκῶς admittũt. Sic *gnarus* & qui novit & qui notus eſt. *Timidus* qui timet, & qui timetur. *Formidoloſus* qui metuit, & qui metuendus eſt. *Suſpicioſus* pro ſuſpecto & pro ſuſpiciente. Ita & *infeſtus* tam paſſiva quam activa notione ponitur. *Neſcius* apud Plautum tam de illo qui ignorat, quam qui ignoratur. In Rudente: *Quæ in locis neſciis, neſcia ſpe ſumus.* Apud Salluſtium: *cupidine ignara viſendi,* id eſt, ignota. Talia ὅσα κοι-νὰ reperiuntur apud veteres. *Salmaſ.*

ACTVS QVINTI SCENA SECVNDA.

EVTYCHVS, CHARINVS.

DIvûm atque hominum quæ Spectatrix atque Hera eadem es hominibus, (ago.
Spem ſperatam quoniam obtuliſti hanc mihi, grates
Ecquis nam Deus eſt, qui mea nunc lætus lætitia fuat?
Domi erat quod quæritabam. ibi ſex ſodales repperi,
Vitam, Amicitiam, Civitatem, Lætitiam, Ludum, Iocum.
Eorum inventu res decem ſimitu peſſumas peſſundedi,
Iram, Inimicitiam, Stultitiam, Exitium, Pertinaciam.
Mœrorem, Lacrimas, Exilium, Inopiam, Solitudinem.
Date Dî, quæſo, conveniendi mihi ejus celerem copiam.
CH. *Apparatus ſum, ut videtis: abjicio ſuperbiam.*
Egomet mihi comes, calator, equus, agaſo, armiger:
Egomet ſum mihi imperator, idem egomet mihi obedio:
Egomet mihi fero, quod uſu'ſt. ô CVPIDO QVANTVS ES!
Nam tu quemvis confidentem facile tuis factis facis,
Eundem ex confidente actutum diffidentem denuo.
EV. *Cogito, quonam ego illum curram quæritatum.* CH. *certa res eſt.*
Me uſque quærere illam, quoquo hinc abducta eſt gentium,
Neque mihi ulla obſiſtet amnis, neque mons, neque adeo mare; SCAL. neq; adeo mare, Neq; calor; nec frig.
Nec calor, nec frigus metuo, neque ventum, neque grandinem.
Imbrem perpetiar, laborem ſufferam, Solem, ſitim:
Non concedam, neque quieſcam uſquam noctu, neque interdius,

SPECTATRIX &c.] Vide notas ſupra act. 3. ſc. 4. ✝ſ. 12.

ECQVIS NAM DEVS.] Quiſnam Deus eſt qui ita lætus ſit, ita gaudeat, ut ego gaudeo? Pro *fuat*, Palatini codices habent *fiet*. Vnde *ſiet* hic legi malim. *Boxh.*

ABIICIO SVPERBIAM.] Hoc eo dicit, quod eat ſine comite, ſervo, equo & cæteris ad iter neceſſariis. *Lambin.*

NEC CALOR.] Notabam *Calor* hic poſitum neutro genere, pro *calus*: ut *ador* & *adus*; *decor* & *decus*. nec dubitabam quin ad hanc faciem corrigendus apud Nonium locus in *Calor.* inepte enim ibidem legitur *calorem*; cum adducat exempla, quæ utrumque recipiant genus. Sed & Iunius Philargyrus ad lib. 2. Georg. Virgil. ✝ſ. 349. ita citat hunc verſum:

Neque frigus, neque calor metuo, neque ventum, neque grandinem.

Calor, inquit, pro *calorem*: aliter hypermetrus verſus erit. *Gruter.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Prius profecto, quam aut amicam aut mortem inveſtigavero.
EV. *Neſcio quoja vox ad aurem mihi advolavit.* CH. *invoco*
Vos Lares viales, ut me bene juvetis. EV. *Iuppiter!*
Eſtne illic Charinus? CH. *cives bene valete.* EV. *ilico*
Sta, Charine. CH. *qui me revocat?* EV. *Spes, Salus, Victoria.*
CH. *Quid me voltis?* EV. *ire tecum.* CH. *alium comitem quærite.*
Non amittunt hi me comites, qui tenent. EV. *qui ſunt ei?*
CH. *Cura, Miſeria, Aegritudo, Lacrimæ, Lamentatio.*
EV. *Repudia iſtos comites, atque huc reſpice, & revortere.*
CH. *Si quidem mecum fabulari vis, ſubſequere.* EV. *ſta ilico.*
CH. *Male facis, properantem qui me commorare. Sol abit.*
EV. *Si huc item properes, ut iſtuc properas, facias rectius,*
Huc ſecundus ventus nunc eſt, cape modo vorſoriam:
Hîc favonius ſerenu'ſt, iſtîc auſter imbricus:
Hic facit tranquillitatem, iſte omnes fluctus conciet.
Recipe te ad terram, Charine, huc. nonne ex adverſo vides? MEVRS. Reſpice ad dextram.
Nubis ater imberque inſtat, aſpice nunc ad ſiniſtram * *V. C.* nubis atra.
* *Cœlum ut eſt ſplendore plenum, ex advorſo vides.*
CH. *Religionem illic objecit: recipiam me illuc.* EV. *ſapis*
O Charine, contra pariter fer gradum, & confer pedem,
Porrige brachium, prehende. jam tenes? CH. *teneo.* EV. *tene.*

INVOCO VOS LARES VIALES.] *Lares Viales*, dii ſunt, qui viæ præſunt, ut ſint θεοὶ ἐνόδιοι: quos invocare ſolent, qui peregre proficiſcuntur, & ad viam ſe accingunt: quo etiam cognomento colebatur Mercurius. *Turneb.* Deos peculiares *ſemitales*, hoc loco, *Lares Viales* vocat Plautus. Eſt & *Bivia* dea Arnobio. Nam in ambiviis & triviis olim carri & ciſia conducebantur; hinc igitur *Semitales dii.* Sed & *Dii Vii* erant. *Scal.* Sed vide mihi Not. Bacc. act. 2. 1. 3.

VORSORIAM.] *Verſoria* eſt quo velum vertitur; quo nomine *pedem* vocabant. Nam *pedem tenere* in navi dicebatur, qui præerat tendendis, proferendis, vertendiſque velis. Servius: *per ſortem diviſi ad officia remigandi, quis proreta eſſet, quis pedem teneret.* Id eſt, quis verſoriam teneret. Inde *facere pedem*, pro navigare: inde & proverbium Græcum, ὑπέραν μεθεὶς, τὸν πόδα διώκεις. *Salmaſ.*

RELIGIONEM ILLIC OBIECIT.] *Rejicit à ſe religionem*, qui omen ad alium transfert. Sicut contra, *Objicere religionem*, ἐπιθειάσαι: nimirum ex obſervatione ominis δεισιδαιμονίαν incutere: ut hoc loco Plauti. Sic Horatius religionem objicit Galateæ profecturæ, ab omine: ſcil. ab exemplo Europæ. Suetonius dixit, *Afferre cui religionem.* Scalig.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Quo nunc ibas? CH. *exultatum.* EV. *quid ibi facere vis?* CH. *quod miſer.* (CH. *eo.*
EV. *Ne pave, reſtituam jam ego te in gaudia, antequam is.*
EV. *Maxume quod vis audire, id audies quod gaudeas.*
Sta ilico, amicus advenio multum benevolens. CH. *quid eſt?*
EV. *Tuam amicam.* CH. *quid eam?* EV. *ubi ſit ego ſcio.* CH. *tun' obſecro?*
EV. *Sanam & ſalvam.* CH. *ubi eam ſalvam?* EV. *quo ego ſcio.* CH. *ego me mavelim.*
EV. *Potin' ut animo ſis tranquillo?* CH. *quid ſi animus fluctuat?*
EV. *Ego iſtum in tranquillo & tuto ſiſtam tibi, ne time.*
CH. *Obſecro te, loquere nunc ubi ſit, ubi eam videris.*
Quid taces? dic. enicas me miſerum tua reticentia.
EV. *Non longe hinc abeſt à nobis.* CH. *quin ergo commonſtras, ſi tu vides?* (*deam, facis?*
EV. *Non video hercle nunc, ſed vidi modo.* CH. *quin ego vi-*
EV. *Faciam.* CH. *longinquom iſtuc amanti eſt.* EV. *etiam metuis? omnia*
Commonſtrabo. amicior mihi nullus vivit, atque is eſt,
Qui illam habet: neque eſt quoi magis me velle melius æquom ſiet.
CH. *Non curo iſtuc, illam quæro.* EV. *de illa ergo ego dico tibi.*
Sane hoc non in mentem venit dudum, uti tibi dicerem.
CH. *Dic igitur, ubi illa eſt?* EV. *in noſtris ædibus.* CH. *ædîs probas,*
Si tu vera dicis, pulchreque ædificatas arbitror.
Sed quid ego iſtuc credam? vidiſtin'? an de audito nuncias?
EV. *Egomet vidi.* CH. *quis eam adduxit ad vos?* EV. *inique rogas.*

PVLCHREQVE AEDIFICATAS.] Videas ab amatore eſſe ſcitam hanc ædium, in qua amica erat, commendationem. nam quid his obſecro urbanius? Alluſum enim ad illam venditionis formulam; cujus Officiorum 3. ita commeminit Cic. *Quod ſi qui proſcribunt* VILLAM BONAM BENEQVE AEDIFICATAM; *non exiſtimantur feſelliſſe, etiamſi illa nec bona eſt, nec ædificata ratione.* Cato: *Patremfamiliæ villam ruſticam* BENE AEDIFICATAM *habere expedit.* unde in Proclivi poſthac fuerit intelligere, quid ſit, quod *AEDES PVLCHRE AEDIFICATAS* prædicet Charinus, id eſt, *cum ratione*, ut quidem explicat Cicero. *Douza.*

CH. *Vera dicis.* EV. *nihil, Charine, te quidem quicquam pudet.*
Quid tua refert, quî cum iſtac venerit? CH. *dum iſtuc ſiet.*
EV. *Eſt profecto.* CH. *opta ergo ob iſtunc nuncium, quid vis tibi.*
EV. *Quid, ſi optabo?* CH. *Deos orato, ut ejus faciant copiam.*
EV. *Derides.* CH. *ſeruata res eſt demum, ſi illam videro.*
Sed quin ornatum hunc rejicio. heus aliquis, heus actutum huc foras
Exite, illinc pallium mihi huc ferte. EV. *hem nunc tu mihi ut places!*
CH. *Optume adveniens puere, cape chlamydem atque hæc. iſtinc ſta ilico:*
Vt, ſi hæc non ſint vera, inceptum hoc itiner perficere exſequar.
EV. *Non mihi credis?* CH. *omnia equidem credo, quæ dicis mihi.*
Sed quin introducis me ad eam, ut videam? EV. *pauliſper mane.*
CH. *Quid, manebo?* EV. *tempus non eſt nunc intro eundi.* CH. *enicas.*
EV. *Non opus eſt, inquam, nunc intro te ire.* CH. *reſponde mihi,*
Qua cauſſa? EV. *operæ non eſt.* CH. *cur?* EV. *quia non eſt illi commodum.*
CH. *Itane commodum illi non eſt, quæ me amat, quam ego contra amo?*
Omnibus hic ludificatur me modis. ego ſtultior,
Qui iſti credam. commoratur: chlamydem ſumam denuo.
EV. *Mane parumper, atque hoc audi.* CH. *cape ſis, puer, hoc pallium.*
EV. *Mater irata eſt patri vehementer, quia ſcortum ſibi*
Ob oculos adduxerit in ædîs, dum ipſa ruri abeſt:
Suſpicatur illam amicam eſſe illi. CH. *Zonam ſuſtuli.*

DEOS ORATO, &c.] Brix. edit. legit: *orabo.* quod præfero; atque in hoc jocus elegantior fuerit, & irriſio apertior. Nam cum optare juſſiſſet Charinus, ipſius erat optatum præſtare. Is autem in miſèria etiam ſua facetus, non ſe præſtiturum quod ſodalis exſpectabat, ſed, quod non exſpectabat, oraturum deos ait, qui præſtent. *Acidal.*

ZONAM SVSTVLI.] Verba ſibi dari putat ab Eutycho Charinus. itaque dicit ſe zonam ſumpſiſſe, quaſi iter inceptum perfecturus. Condebant autem viatores in zona pecuniam, ut & milites. *Lambin.* Veteres uſi ſunt verbo ζῶσαι, pro eo, quod erat, *induere*, præſertim arma: quoniam ζώνη inprimis militi debeatur. ſicut de baltheo dicere videtur Iuſtinianus. Inde *Minerva Zoſtria*, & *Iuno Cinxia*; alio tamen fini. Itaque X. Iliad. non potuit Homerus tacere Neſtoris baltheum: ſed eum magnæ ipſi curæ eſſe ſcripſit. Inde Plauti jocus hoc loco; *Zonam ſuſtuli.* Scalig.

Ev. *Eam rem nunc exquirit intus.* *Ch.* *jam machæra eſt in manu.* *(que hinc eo.*
Ev. *Nam ſi eo te nunc introducam.* *Ch.* *tollo ampullam, at-*
Ev. *Mane, mane Charine.* *Ch.* *erras, me decipere haud potes.*
Ev. *Neque edepol volo.* *Ch.* *quin tu ergo itiner exſequi meum me ſinis?* *(ocius.*
Ev. *Non ſino.* *Ch.* *ego me moror, tu puere, abi hinc intro*
Iam in currum aſcendi, jam lora in manus cœpi meas.
Ev. *Sanus non es.* *Ch.* *quin, pedes, vos in curriculum conjicitis*
In Cyprum recta? quandoquidem pater mihi exilium parat. (GRVT. exilium imperat.)
Ev. *Stultus es. noli iſtuc quæſo dicere.* *Ch.* *certum eſt exſequi,*
Operam ut ſumam ad præveſtigandum ubi ſit illæc. *Ev.* *qui domi eſt.* *(tibi.*
Ch. *Nam hic quod dixit, id mentitu'ſt.* *Ev.* *Vera dixi equidem*
Ch. *Iam Cyprum veni.* *Ev.* *quin ſequere, ut illam videas quam expetis.*
Ch. *Percontatus non inveni* *Ev.* *matris jam iram neglego.*
Ch. *Porro proficiſcor quæſitum. nunc perveni Chalcidem.*
Video ibi hoſpitem Zacyntho: dico quid eo advenerim:
Rogito quis eam vexerit, quis habeat, ſi inaudiverit.
Ev. *Quin tu iſtas omittis nugas, ac mecum huc intro ambulas?*
Ch. *Hoſpes reſpondit, Zacyntho ficos fieri non malas.*

MACHAERA EST IN MANV.] Græci enim, ut & Romani, non gerebant gladium in urbe. *Lambin.*

TOLLO AMPVLLAM.] Mos erat pedes oleo ungere, antequam calceos induerent. itaque peregre abeuntes ampullam ſecum portabant, quæ oleum in eum uſum ſuppeditaret. Poſterius ex hoc Plauti loco apparet, prius ex Heſychio, cujus ea verba, ἤλειφον τοὺς πόδας οἱ ἀρχαῖοι, πρὶν τὸ ὑποδήσασθαι. hinc λιπαροὶ πόδες apud Poëtas. *Meurſ.*

VIDEO IBI HOSPITEM ZACYNTHO.] *Hoſpes Zacyntho,* hoſpes eſt Zacynthius, vel à Zacyntho: ζακυνθόθεν, λεσβόθεν &c. Sic Terent. *Vxor Lemno: anus Corintho, Vinum Chio.* Turneb.

ZACYNTHO FICOS FIERI NON MALAS.] Quam ſententiam habet? Opinor dici, ut fici, quæ acerbæ immaturæque inſuavitatem habent; percoctæ tandem ad ſuavitatem & dulcedinem miteſcunt: ſic ejus juventutem acerbam eſſe etiamnum & indomitam, quæ ætate emanſueſcet & domabitur. Sic enim obliqua figura ſermonis adoleſcens perſtringitur. Immo ſimpliciter hoc vult, Hoſpitem nihil ad rem reſpondiſſe: ſed quærenti poma, obtruſiſſe pira. *Turnebus.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Ev. *Nihil mentitus eſt.* CH. *ſed de amica ſeſe inaudiſſe autumat,*
Hîc Athenis eſſe. Ev. *Chalcas iſte quidem Zacynthiu'ſt.*
CH. *Navem conſcendo, proficiſcor ilico, jam ſum domi,*
Iam redii exilio. ſalve mi ſodalis Eutyche.
Vt valuiſti? quid, parentes mei valent? cœna dabitur.
Bene vocas, benigne dicis: cras apud te, nunc domi.
Sic decet, ſic fieri oportet. Ev. *eho, quæ tu ſomnias!*
Hic homo non ſanus eſt. CH. *medicari amicus quin properas?*
Ev. *Sequere ſis.* CH. *ſequor.* Ev. *clementer quæſo, calces deteris.*
Audin' tu? CH. *jamdudum audivi.* Ev. *pacem componi volo*
Meo patri cum matre: nam nunc eſt irata. CH. *i modo.*
Ev. *Propter iſtanc.* CH. *i modo.* Ev. *ergo cura.* CH. *quin tu ergo i modo.*
Tam propitiam reddam, quam cum propitia eſt Iuno Iovi.

ACTVS QVINTI SCENA TERTIA.

DEMIPHO, LYSIMACHVS.

Huic Scenæ;

Quaſi tu nunquam quicquam &c.

Præſcripſerant Vett. Edd. verſus XI. ſequentes:

LYS. Demipho: Sapientum illud dictum te audiſſe reor ſæpius: (homines
VOLVPTAS eſt malorum eſca: quod ea non minus
Quam hamo capiantur piſces. hanc quãdo fugiant ſenes,
Tu tamen ſenectuti gratiam non habeas: quoniam hæc tibi
Non abſtulit modo, ſed in amorem conjecit fortius.

MEDICARI AMICVS.] Si non ſanus ſum: cur tu, qui te amicum profiteris, mihi non mederi properas? *Properas* autem pronunciandum κατὰ συγκοπὴν, *proprus.* Camer.

CLEMENTER QVAESO, CALCES DETERIS.] Mira decori obſervatio eſt; ubi Charinus, cui, ut amatori, res omnes pro ſpiſſo videbantur procedere, ad amicam in ædes feſtine nimis introire geſtiens, ſodali illi ſuo, pone ſubſequendo, calces fingitur deterere. *Douza.*

Quo te conſiliumque tuum atque mentẽ perdit funditus,
Atque oculorum tibi præſtringit aciem. me quoque
In magnum conjeciſti malum: nec quid faciam ſcio.
DE. Lyſimache, deûm hoc arbitrium eſt, non hominum: tute hoc tecum
Si cogites, non æquom te facere arbitrabere,
Quom amico homini, tuiq; cõſcio, ita ſuccenſeas miſere.
Qvaſi tu nunquam quicquam aſsimile hujus facti feceris.
LY. *Edepol nunquam, cavi ne quid facerem. vix vivus ſum miſer!*
Nam mea uxor propter illam tota in fermento jacet.
DE. *At ego eam expurgationem habebo, ut ne ſuccenſeat.*
LY. *Sequere me. ſed exeuntem filium video meum.*

ACTVS QVINTI SCENA QVARTA.

EVTYCHVS, LYSIMACHVS, DEMIPHO.

AD patrem ibo, ut matris iram ſibi eſſe ſecuram ſciat.
Iam redeo. LY. *placet principium. quid agis? quid fit, Eutyche?*
EV. *Optuma opportunitate ambo adveniſtis.* LY. *quid rei eſt?*
EV. *Vxor tibi placida & placata'ſt. certe dextras nunc jam.*
LY. *Dii me ſervant.* EV. *tibi amicam nullam eſſe nuncio.*
DE. *Dii te perdant. quid negotii eſt nam quæſo iſtuc?* EV. *eloquar.*
Animum advortite igitur ambo. LY. *quin tibi ambo operam damus.*
EV. QVI BONO SVNT *genere nati, ſi ſunt ingenio malo,*
Suâpte culpâ genere capiunt genus, ingenium improbant.

VXOR TOTA IN FERMENTO IACET.] *In fermento jacere,* ἐν τῇ ζύμῃ κεῖσθαι, dicebantur, qui animo eſſent ægro, quique iracundia turgerent. Nota tralatio. Fermentum enim & acorem habet & tumorem. *Lambin. Fermentum* hic pro ira ponitur, ut *Eſſe in fermento,* ſit θυμοῦσθαι, φλεγμαίνειν ὑπὸ χολῆς. Iuvenal. *iſtud Fermentum tibi habe,* id eſt, indignandi cauſſas. Etiam Hebræi *fermentare* pro ira turgere & βιάζεσθαι accipiunt. Quin & de aliis affectibus dicitur: ut Prudent. *Cum fermentati turgeſcant mores.* Caſaubon.

AD PATREM IBO.] Hæc Eutychus ad Charinum in ædibus Lyſimachi reſtitantem. *Lambin.*

SVAPTE CVLPA.] Vnica tantum littera mutata ex veteri ſcriptura lego: *Suopte culpam generi capiunt, genus ingenuum*

nuum

DE. *Verum dicit hic.* LY. *tibi ergo dicit.* EV. *eo illud verum eſt magis.*
Nam te iſtâc ætate haud æquom fuerat filio tuo,
Adoleſcenti amanti amicam emptam argento eripere ſuo.
DE. *Quid tu ais? Charini amica'ſt illa?* EV. *ut diſſimulat malus!*
DE. *Ille quidem illam ſeſe ancillam matri emiſſe dixerat.*
EV. *Propterea igitur tu mercatus, novos amator, vetus puer?*
LY. *Optume hercle: perge: ego aſſiſtam jam hinc altrinſecus.*
Quibus eſt dictis dignus, uſque oneremus ambo. DE. *nullus ſum.*
LY. *Filio ſuo qui innocenti fecit tantam injuriam.*
EV. *Quem quidem hercle ego, in exilium cum iret, reduxi domum:*
Nam ibat exulatum. DE. *an abiit?* LY. *etiam loquere, larva tu?*
TEMPERARE *iſtâc ætate iſtis decebat artibus.*
DE. *Fateor: deliqui profecto.* EV. *etiam loquere larva tu?*
VACVOM *eſſe iſtâc ted ætate iis decebat noxiis:*
Itidem, ut tempus anni, ætatem aliam aliud factum convenit.
Nam ſi iſtuc jus eſt, ſenecta ætate ſcortari ſenes,
Vbi loci res ſumma noſtra eſt publica? DE. *hei, perii miſer!*
EV. *Adoleſcentes rei agendæ iſti magis ſolent operam dare.*
DE. *Iam obſecro vobis hercle habete cum porcis; cum fiſcina.*

ACID. cum ſportis.

nuum improbant. Qui ſunt, inquit, bono genere nati, ſi ſint ingenio improbo, ſuopte generi culpam capiunt, hoc eſt, eorum culpa in genus proprium redundat, & genus ingenuum improbant. Vitium ab illorum ingenio malos adfricatur generi bono, & culpam capiunt non tantum in ſe, ſed etiam in ipſum genus quod dedecorant. *Salmaſ.*

ALIVD FACTVM CONVENIT.] Quia *convenit*, idem valet, quod *decet*, eandem illi conſtructionem attribuit. *Lambin.*

VOBIS HERCLE HABETE CVM PORCIS, CVM FISCINA.] *Porcis* ſcriptum eſt pro *portis*, ut *C* & *T* in libris veteribus ſæpe permutantur invicem. *Portis* autem pro *ſportis*, ut *Caſteria* apud eundem Plautum pro *Schaſteria*. Proverbium eſt. Habete hoc vobis cum ſportis, cum fiſcina. Sportæ & fiſcinæ ex vimine texebantur, & continendis obſoniis & variis rebus ſerviebant. Nam à ſporta, ſportula dicta ὑποκοριστικῶς. *Fiſcinæ* etiam tunc parabantur ex vimine ad ficus & alia hujuſmodi continenda. Habeatis, inquit, rem ipſam cum iis vaſis quibus continetur. *Cum ſportis, cum œſcina*, proverbialiter hæc uſurpantur. Aliquando legebam, *cum porcis, cum ſuſcina.* πορκὸς eſt rete piſcatorium, quam Latine ita dixerit Plautus. *Fuſcina* etiam inſtrumentum piſcatorium, tridens, ad figendos piſces. Habete igitur prædam ipſam, & quidquid piſcatum, cum porcis

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Ev. *Redde filio : ſibi habeat.* De. *jam ut volt, per me ſibi habeat licet*
Semper. Ev. *edepol! quoniam, ut aliter, facias, non eſt copiæ.*
De. *Supplicii ſibi ſumat quid volt ipſe ob hanc injuriam.*
Modo pacem faciatis, miſero ut ne mihi iratus ſiet. Taubm. oro, ut ne mihi.
Si hercle ſciviſſem, ſive adeo joculo dixiſſet mihi,
Se illam amare, nunquam facerem, ut illam amanti abducerem.
Eutyche, ted oro, ſodalis ejus es, ſerva & ſubveni.
Hunc ſenem, para me clientem : memorem dices beneficii.
Ly. *Ora ut ignoſcat delictis tuis atque adoleſcentiæ.* *(quoque*
De. *Pergin' tu autem? eja ſuperbe invehere! ſpero ego mihi*
Tempus tale eventurum, ut ibi gratiam referam parem.
Ly. *Miſſas jam ego iſtas artes feci.* De. *& quidem ego dehinc jam.* Ly. *nihil.*
CONSVETVDINE *rurſus te animus huc inducet.* De. *obſecro,*
Satis jam ut habeatis. quin loris cædite, etiam, ſi lubet.
Ly. *Recte dicis. ſed iſtuc uxor faciet, cum hoc reſciverit.*
De. *Nihilo opus reſciſcat.* Ev. *quid iſtuc? non reſciſces, ne time.*
Eamus intro, non utibilis hîc locus factis tuis, Mſſ. Pall. non utibile'ſt hic loc.
Dum memoramus, arbitri ut ſint, qui prætereant per vias.
De. *Hercle quin tu recte dicis : eadem brevior Fabula*
Erit. eamus. Ev. *hic eſt intus filius apud nos tuus.*

& cum fuſcina ipſa. Si nihil mutandum ſit, ego huic ſententiæ nunc magis adhæreſco. Cum hoc ſenſu, etiam *fiſcina* retineri plane poteſt. Vas enim eſt vimineum in quo & piſces capti reponuntur. *Porci* ſive πορκοὶ, ſunt retia, ſive naſſæ potius, Κύρτοι. Vnde proverbium εὕδοντι πορκὸς αἱρεῖ, de fortunatis quibus dormientibus naſſa impletur. Habete, inquit, vobis totam capturam piſcium, cum ipſis naſſis ac fiſcina. Niſi quis dicat revera mulierem illam *ſportas* & *fiſcinam* ſecum attuliſſe, cum domum ſenis intravit. *Salmaſius.*

Ly. Ora vt ignoscat delictis tvis.] Ipſumne Demiphonem Lyſimachus orare jubet? At quem? filium ſuumne an ipſius? Equidem non aderat Charinus, qui orandus eſſet : & oratorem vero ſibi parat ille Eutychum, non ipſum orat. Nam hic quid oretur? Ignoſcere Charini erat, in quem deliquerat pater. Non convenit igitur vulgata lectio: quam in ſenſum aptiſſimum refinges levi mutatione, ſi pro *tuis* ſcripſeris *hujus*. Inequitat æquali ſuo Lyſimachus, & filium orat, orare atque intercedere apud filium illius pro illo velit. Salſiſſime rem indignam perſtringens, cum, quo modo, quibus delictis, quam veniam filii rogare ſolent à patribus, eodem iiſdem eandem patri è filio nunc rogari cupit. *Acidal.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

DE. *Optume eſt. illâc per hortum nos domum tranſibimus.*
LY. *Eutyche, hanc volo prius rem agi, quam meum intro refero pedem.* *(reſponde mihi:*
EV. *Quid iſtuc eſt?* LY. *SVAM QVISQVE homo rem meminit.*
Certon' ſcis non ſuccenſere mihi tuam matrem? EV. *ſcio.*
LY. *Vide.* EV. *me vide.* LY. *ſatis habeo. at quæſo hercle, etiam vide.*
LY. *Non mihi credis?* LY. *immo credo, ſed tamen metuo miſer.*
DE. *Eamus intro.* EV. *immo dicamus ſenibus leges cenſeo,*
Priuſquam abeamus, quas leges teneant, contentique ſint.
Annos natus ſexaginta qui erit, ſi quem ſcibimus,
Seu maritum ſive hercle adeo cœlibem ſcortarier,
Cum eo nos hic lege agemus: inſcitum arbitrabimur.
Et per nos quidem hercle egebit, qui ſuum prodegerit.
Neu quiſquam poſthac prohibeto adoleſcentem filium
Quin amet, & ſcortum ducat: quod bono fiat modo.
Si quis prohibuerit, plus perdet clam, quam ſi prohibuerit palam.
Hæc adeo, ut ex hacce nocte primum lex teneat ſenes.
Bene valete, atque adoleſcentes, hæc ſi vobis lex placet,
Ob ſenum hercle induſtriam, vos æquom eſt clare plaudere.

I. GVLI. qua ſe lege teneant contentique ſint.

CVM EO NOS HIC LEGE AGEMVS.] Id eſt, pœnas legibus indictas infligemus, & legem in eum conſequemur. In eo ſignificatu capitur apud Tacit. lib. 12. Eſt igitur, *Lege agere*, quod Cic. alibi dicit, *facere judicatum*, id eſt, exſequi implereque latam ſententiam. *Polletus.* V. & N. Aul. 3. 3. 10.

INSCITVM ARBITRABIMVR.] *Scitum* in re Venerea uſurpatum antiquitus, docuerunt alii, tum Plautus Trucul. Sc. ult.

Quanquam hic horridus, quanquam hic ſqualidu'ſt:
At ſcitus bellum init. (V. N. ibid.) Iſti contrarium *Inſcitus* hoc loco Plauti. Sic enim hunc verſum à nemine hactenus, quod ſciam, intellectum interpretor: nec hunc ſolum, ſed & alium Terent. Hec. act. 5. 1.

Nam ſi facis facturave es, bonas quod par eſt facere, *(ti, iniquum eſt.*
Inſcitum offerre injuriam tibi immeren-
Vult ſenex; iniquum eſſe, ſi homo, qui ex rebus amœnis & voluptariis exaruit, injuriam inferat meretrici: cum hoc ſit potius calidæ juventutis. *Gruter.*

ET PER NOS QVIDEM.] Multo concinnius & non ſine joco legeretur hic verſus poſt illum: *Si quis prohib. &c.* Hæc enim, *Et per nos quidem &c.* quaſi ſanctio eſt, qua pœna in eum ſtatuitur, qui id, quod de ſumptu adoleſcentibus ſubminiſtrando dicitur, violaverit, aut potius ſervaverit, nempe EGESTAS. *Piſtoris.*

FINIS MERCATORIS.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

M. ACCI PLAVTI
PSEVDOLVS.

DRAMATIS PERSONÆ.

PSEVDOLVS, *ſervos.*
CALIDORVS, *adoleſcens.*
BALLIO, *leno.*
LORARII, *quatuor.*
SIMO, } *ſenes.*
CALLIPHO, }

HARPAX, *cacula.*
CHARINVS, *adoleſcens.*
PVER.
COCVS.
SIMIA, *ſycophanta.*
PHOENICIVM, *meretrix.*

Ratio Nominum CAMERARII.

Ψεύδολος, *qui totus ex mendaciis compoſitus eſſet.*[Ψεύδυλος *Græce , Plauto dictus* Pſeudolus. *quem male à* dolo *dictum argutantur , aut* ψευδωλός. Ψεύδυλος *ut* φείδυλος. Salmaſ.]

Καλλίδωρος, *à formæ ſeu pulchritudinis munere.*

Βαλλίων, *nomen videtur eſſe* ἀπὸ τοῦ βαλλιοῦ *denominatum, & ſignificare* verſipellem. [Ballio *vel à* βάλλειν, *quod ſemper aliquid prædæ venetur leno : vel à* βαλλίζω, *quod laſciviarum ac ſaltationū ſit architecton.* Eraſm.]

Φοινίκιον, *gentile deminutum.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

ARGVMENTVM, ut quibuſdam videtur, PRISCIANI.

P *Ræſentes numerat quindecim Miles minas.*
S *imul conſignat ſymbolum, ut Phœnicium*
E *i det Leno, qui eum cum reliquo afferat.*
V *enientem Caculam intervortit ſymbolo,*
D *icens Syrum ſe Ballionis, Pſeudolus:*
O *pemque herili ita tetulit: nam Simiæ*
L *eno mulierem, quem is ſuppoſuit, tradidit.*
V *enit Harpax verus: res palam cognoſcitur:*
S *enexque argentum, quod erat pactus, reddidit.*

ALIVD ARGVMENTVM CAMERARII.

HVjus Fabulæ laudatio exſtat Ciceroniana: in cujus *Catone* ipſe Cato dicit: *Quam gaudebat bello ſuo Punico Nævius; quam Truculento* PLAVTVS, *quam* PSEVDOLO! Ac eſt Truculentus quidem ita depravatus, ut nulla alia Fabula Fabularum Plautinarum magis, tam in expreſſis, quam in Mſſ. libris. PSEVDOLVS autem & beneficio veterum librorum, & noſtra diligentia, maxima parte reſtitutus integritati, facile probat lectori, ſe non ſine cauſſa tantopere placuiſſe Ciceroni. *Argumentum* eſt varium & plane mirificum. Senes duo ſatis commodi. Adoleſcens amore perditus. Servus veterator & fraudulentus. Leno ſceleratus & perfidus: à quo per fallacias ſubitæ occaſſionis abducitur amica filii herilis conſilio ſervuli. Hæc exponuntur admodum copioſe & luculente, cum actione multiplici.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

PROLOGVS.

STudete hodie mihi : bona in Scenam aſ-
fero : — I. Gvl. bonam ſcævam aff.
Nam BONA BONIS FERRI reor æquom maxume;
Vt mala malis : ut, qui mali ſunt, habeant mala:
Qui boni, bona. bonos quod oderint mali,
Sunt mali : malos quod oderint boni, bonos
Eſſe oportet. voſque ideo eſtis boni : quandoquidem
Semper odiſtis malos; & lege & legionibus
Hos fugitaſtis, Quirites, ſucceßis bonis.
Huic vos nunc pariter bonam boni operam date gregi,
Qui bonus eſt, & hodie ad bonos affert bona.
Aures, oculi, animus, ampliter fient ſaturi.
In Scenam qui jejunus venerit, aut ſitiens,
Is riſu & ventre raſo vigilabit ſedulo:
Dum ridebunt ſaturi, mordebunt famelici.
Nunc ſi ſapitis, cedite jejuni, atque diſcedite.
Vos ſaturi ſtate, immo ſedete, atque attendite:
Non argumentum, neque hujus nomen Fabulæ
Nunc proloquar ego : ſatis id faciet Pſeudolus:
Satis id dictum vobis puto jam atque deputo.
Vbi lepos, joci, riſus, vinum, ebrietas decent:
Gratiæ, decor, hilaritas, atque delectatio;
Qui QVAERIT alia, is malum videtur quærere. — Tavbm. Qui quærit alta.
Curas malas abjicite jam, ut otioſi hodie.
EXPORGI meliu'ſt lumbos, atque exſurgier.
PLAVTINA longa FABVLA in Scenam venit.

VENTRE RASO.] Eſt jocus inexpectatus; alludens ad raſum caput, cui capilli deerant ; ut hic ventri cui cibus. *Taubman.*

VBI LEPOS, IOCI, &c.] Hic ordo & ſententia, ſine lepore omni eſt & Gratiis. legendum ; *Qui quærit alia, is malum &c.* ſenſu & aperto & eleganti. Quid enim probabilius, quam eum hominem malum, & mœrorem ſibi quærere, qui alia conſectatur, quam *leporem, jocos, luſus, vinum,* & cætera quæ hic commemorantur. *Douza.*

EXPORGI MELIVS EST LVMBOS.] Vanum hic *Lamb.* commentum, verſuſque unus aut etiam alter deeſſe videtur. ut ſenſus fuerit. Abjicite jam malas curas, ut otioſi nobis operam hodie detis. Si qui autem negotioſi ſunt, eos exſurgere atque abire melius eſt : nam longa fabula in Scenam agenda venit. *Acid.* Sane *Prologus* hic in Mſſ. Pall. præter ultimos verſus duos, deſideratur : quem tamen antiquum *Camer.* cenſet.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

ACTVS PRIMI SCENA PRIMA.

PSEVDOLVS, CALIDORVS.

SI ex te tacente fieri poſſem certior,
Here, quæ miſeriæ te tam miſere macerant,
Duorum labori ego hominum parſiſſem lubens,
Mei te rogandi, & tui reſpondendi mihi.
Nunc, quoniam id fieri non poteſt, neceſſitas
Me ſubigit, ut te rogitem. reſponde mihi:
Quid eſt, quod tu exanimatus jam hos multos es dies,
Geſtas tabellas tecum, eas lacrumis lavis,
Neque tui participem conſilii quenquam facis?
Eloquere, ut quod ego neſcio, id tecum ſciam.
CA. *Miſere miſer ſum, Pſeudole!* PS. *id te Iuppiter*
Prohibeſſit. CA. *nihil hoc Iovis ad judicium attinet.*
Sub Veneris regno vapulo, non ſub Iovis.
PS. *Licet me id ſcire quid ſit? nam tu me antidhac*
Supremum habuiſti comitem conſiliis tuis.
CA. *Idem animus nunc eſt.* PS. *fac me certum quid tibi*
Sit, juvabo te aut re, aut operâ, aut conſilio bono.
CA. *Cape has tabellas, tute hinc narrato tibi,*
Quæ me miſeria & cura contabefacit. PAR. contabeſcit.
PS. *Mos tibi geretur. ſed quid hoc quæſo?* CA. *quid eſt?*
PS. *Vt opinor, quærunt, litteræ hæ ſibi liberos,*

MEI TE ROGANDI, &c.] Quod *Auſon.* dixerit, *tuum acumen Samii lucumonis.* Vbi intelligendum τὸ σοῦ genitivus ſecundæ perſonæ; à Plauto recte hoc loco expreſſum eſt, *Duorum labori &c.* tanquam ſi diceret; noſtro labori, mei & tui. Quid, quod eodem modo dicitur, *Noſter utriuſque labor &c.* Agell. lib. 20. 6. *Mei*, inquit, hoc in loco Plautus non ab eo dixit, quod eſt *meus*, ſed ab eo, quod eſt, *ego.* itaque ſi dicere velis, *patrem mei*, pro, *patrem meum*, quo Græci modo τὸν πατέρα μοῦ dicunt, inuſitate quidem, ſed recte profecto, eaque ratione dices, qua Pl. dixit, *labori mei*, pro, *labori meo.* Ioſ. Scal. Sunt qui hoc non probant. Ego vero puto Plautum non ſolum Latine, ſed etiam pure locutum: neque defuiſſe illi aut uſum pro duce, aut rationem pro ſuaſore. Principio Græci ſic loquuntur, πόνος μοῦ. deinde lepor nitidior eſt orationis: tum priſcos uſos eſſe primitivo prius, quam derivativo, verum eſt. Poſtremo Cic. quoque ſic ſcripſit ad Ciceronem: *Eam unius tui ſtudio me aſſequi poſſe confido.* neque enim mendum librariorum, ut ajunt. *Iul. Scalig.*

Alia aliam ſcandit. CA. *ludis me ludo tuo.*
PS. *Has quidem pol, credo, niſi Sibylla legerit,*
Interpretari alium poteſſe neminem.
CA. *Cur inclementer dicis lepidis literis,*
Lepidis tabellis, lepida conſcriptis manu?
PS. *An obſecro hercle, habent quoque gallinæ manus?*
Nam has quidem gallina ſcripſit. CA. *odioſus mihi es.*
Lege, vel tabellas redde. PS. *immo enim pellegam:*
Advortito animum. CA. *non adeſt.* PS. *at tu cita.*
CA. *Immo ego tacebo, tu hinc eum ex cera cita:*
Nam iſtic meus animus nunc eſt, non in pectore.
PS. *Tuam amicam video, Calidore.* CA. *ubi ea eſt, obſecro?*
PS. *Eccam in tabellis porrectam: in cera cubat.*
CA. *At te dii deæque quantus es.* PS. *ſervaſint quidem.*
CA. *Quaſi ſolſtitialis herba, pauliſper fui:*
Repente exortus ſum, repentino occidi.
PS. *Tace, dum tabellas pellego.* CA. *ergo quin legis?*
PS. *Phœnicium Calidoro amatori ſuo*
Per ceram & linum literaſque interpretes MVR. & LIPS. per ceram & lignum.
Salutem mittit, & ſalutem abs te expetit,
Lacrumans titubanti animo, corde, & pectore.
CA. *Perii! ſalutem nuſquam invenio, Pſeudole,*
Quam illi remittam. PS. *quam ſalutem?* CA. *argenteam.*
PS. *Pro ligneâ ſalute vis argenteam*
Remittere illi? vide ſis, quam tu rem geras.

ALIA ALIAM SCANDIT.] Litteræ ſcil. non erant recta linea collocatæ, ſed, ut à puella ſcriptæ, alia alii quaſi incubabat.

GALLINA SCRIPSIT.] Ludi in ambiguo, & quaſi ex inſidiis puellam convitio verberari volunt interpretes; ac ſi inter male nominata nomina, meretricibus indi ſolita, etiam fuerit, *gallina.* Non memini id me unquam legiſſe. Certus autem ſum per gallinæ ſcripturã & manus, nihil hic ſignificari aliud, quam inconditas, incompoſitas, & alias alias ſcandentes litteras, quibus hæ tabulæ erant exaratæ. Nos Belgæ, deſumpta à gallis metaphora, ejuſmodi inconcinnas litteras *haene-pooten*, quaſi tu dixeris, *gallorum pedes*, appellamus. *Boxhornius.*

QVASI SOLSTITIALIS HERBA.] *herbam ſolſtitialem* de ea intelligo, quæ tempore ſolſtitii, nocte præſertim frigidiuſcula, ut ſolet, & rorulenta ſubnaſcitur, & poſtea à calore Solis diurni, qui tunc maxime ſævit, moritur, aut certe langueſcit. *Becman.* Proverbialiter dicitur de re fugaci & non diuturna. *Scalig.*

CERAM ET LINVM.] Vide notas Bacchid. act. 4. ſc. 4.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

CA. *Recita modo: ex tabellis jam ſaxo ſcies,*
Quam ſubito argento mihi uſus invento ſiet.
PS. *Leno me peregre militi Macedonico*
Minis viginti vendidit, voluptas mea;
Et priuſquam hinc abiit, quindecim Miles minas
Dederat, nunc unæ quinque remorantur minæ:
Eâ cauſſâ Miles hîc reliquit ſymbolum.
Expreſſam in cera ex anulo ſuam imaginem,
Vt qui huc afferret ejus ſimilem ſymbolum,
Cum eo ſimul me mitteret. ei rei dies
Hæc præſtituta eſt, proxuma Dionyſia.
CA. *Cras ea quidem ſunt. prope adeſt exitium mihi,*
Niſi quid mihi in te eſt auxilii. PS. *ſine pellegam.*
CA. *Sino, nam mihi videor cum ea fabularier,*
Lege, dulce amarumque una nunc miſces mihi.
PS. *Nunc noſtri amores, mores, conſuetudines,*
Iocus, ludus, ſermo, ſuavis ſuaviatio,
Compreßiones arctæ amantium comparum,
Teneris labellis molles morſiunculæ,
Papillarum horridularum oppreßiunculæ,
Harum voluptatum mihi omnium, atque itidem tibi
Diſtractio, diſcidium, vaſticies venit,
Niſi quæ mihi in te'ſt aut tibi eſt in me ſalus.
Hæc quæ ego ſcivi, ut ſcires curavi omnia:
Nunc ego te experiar quid ames, quid ſimules. vale. DOVZ. nunc ego re experiar.
CA. *Eſt miſere ſcriptum, Pſeudole!* PS. *ô miſerrume!*
CA. *Quin fles?* PS. *pumiceos oculos habeo: non queo*

SYMBOLVM.] Vide notas Epid. act. 1. ſcen. 2. vſ. 22. & Bacch. act. 2. ſcen. 3. vſ. 29.

AMANTIVM COMPARVM.] Ex vet. cod. leg. *artæ amantum comparum.* Compares ſunt σύζυγοι. uſurpatur in amore de duobus, qui inter ſe amant. Horat. 2. Od. 5. *Nondum munia comparis Aequare valet.* Lipſius.

PAPILLARVM HORRIDVLARVM.] Id eſt, *prominentium, exſtantium.* Nonius. Catullo *ſurgentes papillæ* ſunt tumeſcentes & veluti ſtrophio obnitentes; quas hic Plautus *horridulas* vocat. alias & *plenum* ſignificat; ut cum Varro *horreum ab horrido* deducit. *Turneb.*

DISCIDIVM.] Vide notas Milit. act. 3. ſc. 1. vſ. 60.

PVMICEOS.] Vide notas Aulul. act. 2. ſc. 4. vſ. 18,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Lacrumam exorare ut exſpuant unam modo.
CA. *Quid ita?* PS. *genus noſtrum ſemper ſiccoculum fuit.*
CA. *Nihilne adjuvare me audes?* PS. *quid faciam tibi?*
CA. *heu!*
PS. *Heu? id quidem tibi hercle, ne parſis, dabo.* PHLVG. ne par ſis.
CA. *Miſer ſum, argentum nuſquam invenio mutuom,*
Pſeudole. PS. *heu?* CA. *neq; intus nummus ullus eſt.* PS. *eheu!*
CA. *Ille abducturus eſt mulierem cras.* PS. *eheu!*
CA. *Iſtoccine pacto me adjutas?* PS. *do id quod mihi eſt:*
Nam is mihi theſaurus jugis in noſtra eſt domo.
CA. *Actum hodie de me eſt. ſed potes nunc mutuam*
Drachmam dare mihi unam, quam cras reddam tibi?
PS. *Vix hercle opinor, ſi me opponam pignori.*
Sed quid de drachma facere vis? CA. *reſtim volo*
Mihi emere. PS. *quamobrem?* CA. *quî me faciam penſilem.*
Certum eſt mihi ante tenebras perſequi.
PS. *Quis mihi igitur drachmam reddet, ſi dederim tibi?*
An tu te ea cauſſa vis ſciens ſuſpendere,
Vt me defraudes drachma, ſi dederim tibi?
CA. *Profecto nullo pacto poſſum vivere,*
Si illa à me abalienatur atque abducitur.
PS. *Quid fles, cucule? vives.* CA. *quid ego nì fleam?* TAVBM. vive.
Quoi nec paratus nummus argenti ſiet:
Neque quoi libellæ ſpes ſit uſquam gentium.
PS. *Vt literarum ego harum ſermonem audio,*
Niſi tu illi drachmis fleveris argenteis,
Quod tu iſtis lacrumis te probare poſtulas,
Non pluris refert, quam ſi imbrem in cribrum geras.

NE PARSIS.] Id eſt, ne peperceris: ne parce ejules, ſuppeditabo enim tibi magnam copiam vocum harum flebilium. *Lamb.*

IVGIS.] Perennis: propter incommoda ſervitutis ſcilicet. *Theſaurum* vero de re etiam mala dici, Mercat. notavimus. Sic Oppianus, ὄλβον ὀλέθρου, *theſaurum interitus*, pro mundo & copia ſive δυνάμεις: ut obſervat *Rittersh.*

CVCVLE.] Vide notas Aſinar. extrema, ℣ſ. 73.

LIBELLAE.] *Libella* nummulus erat argenteus, decima denarii pars. Proinde *As*, *libra*, *libella argenti* Plauto, & *libella* Ciceroni & *aßis*, pro eodem accipiuntur. Hinc illa, *Ad libellam debere: Sumptum reddere ad aſſem.* Aliud eſt apud Plin. *Ad libellam & normam exigere.* V. N. Capt. act. 5. ſc. 1. ℣ſ. 27.

Verum ego te amantem, ne pave, non deſeram.
Spero, alicũde hodie me bona opera, aut hac mea,
Tibi inventurum eſſe auxilium argentarium.
Atque id futurum unde, unde dicam neſcio,
Niſi quia futurum eſt: ita SVPERCILIVM SALIT.
CA. *Vtinam quæ dicis, dictis facta ſuppetant!*
PS. *Scis tu quidem hercle! mea ſi commovi ſacra,*
Quo pacto & quantas ſoleam turbellas dare!
CA. *In te nunc ſunt omnes ſpes ætati meæ.*
PS. *Satin' eſt, ſi hanc hodie mulierem efficio tibi,*
Tua ut ſit, aut ſi tibi do viginti minas?
CA. *Satis, ſi futurum eſt.* PS. *roga me viginti minas,*
Vt me effecturum tibi, quod promiſi, ſcias:
Roga obſecro hercle; geſtio promittere.
CA. *Dabiſne argenti mihi hodie viginti minas?*
PS. *Dabo, moleſtus nunc jam ne ſis mihi.*
Atque hoc ne dictum tibi neges, dico prius,

MEVRS. bonâ opera aut mala.

BONA OPERA, AVT HAC MEA.] Vnius litteræ, *t* in *i* mutatione lego; *bona opera, avi hac mea.* Id eſt, meis auſpiciis. Poſſet etiam legi detracta unica littera; *à. Bona opera, ut hac mea*; id eſt, qualis mea eſt, quam tibi offero. In Palatinis membranis tamen *hæc*, non *hac* legitur. Guiljelmii & aliorum trajectiones audaciores ſunt, quam ut debeant admitti. *Boxhorn.*

ITA SVPERCILIVM SALIT.] Ominandi ſcientia, à veterum ſuperſtitione diligenter culta fuit: quam κληδονιστικὴν vocabant. Quod Auſonius ait, ejus tres ſpecies eſſe: non dubito, quin hæ fuerint: πταρμὸς, παλμὸς, & *tinnitus auris.* De *ſternutatione* multi; ut Propert. *Aridus argutum ſternuit omen amor.* Cujus ominationis ſolicitudinem cum deprecabantur Græci, dicebant, Ζεῦ σῶσον. In Epigrammate:

Οὐδὲ λέγει, Ζεῦ σῶσον, ὅταν πταρῇ.

De *palpitatione* autem Theocr.

Ἄλλεται ὀφθαλμός μευ ὁ δεξιὸς, ἦρά γ' ἰδησῶ
Αὐτάν;

Plaut. *Supercilium mihi ſalit.* Vnde *ſaliſatio*, παλμὸς dicitur à veteri Gloſſario. *Scalig.*

MEA SI COMMOVI SACRA.] Putem hoc interpretandum de ſententia *Servii*, ſcribentis ad illud Virgilii Æneidos 4.

—— *Qualis commotis excita ſacris Thyas, ubi audito &c. Commotis ſacris* ideo dixit, quia in Sacrorum renovatione commovebantur ſimulacra: unde Horatius 1. Od. 18.

—— *Non ego te, candide Baſſareu, Invitum quatiam.* quod ad *trieterica*, triennalia Bacchi pertinet. Ea enim Sacra tertio quoque anno innovabantur. Sane ſciendum ὄργια apud Græcos dici Sacra omnia, ſicut apud Latinos *Ceremoniæ* dicuntur. ſed jam abuſive Sacra Liberi *Orgia* vocant, vel ἀπὸ τῆς ὀργῆς, id eſt, *furore*, vel ἀπὸ τῶν ὀρῶν, id eſt, *à montibus.* Douza.

TVRBELLAS.] Vide notas Bacchid. act. 4. ſc. 9. vſ. 134.

Si neminem alium potero, tuum tangam patrem.
CA. *Dii te mihi omnes ſervent. verum ſi potes*
Pietatis cauſſa vel etiam matrem quoque.
PS. *De iſtac re in oculum utrumvis conquieſcito.*
CA. *Oculum utrum, anne in aurem?* PS. *at hoc pervolgatum eſt minus.*
Nunc ne quis dictum ſibi neget, dico omnibus,
Pube præſenti, in concione, omni populo,
Omnibus amicis, notiſque edico meis,
In hunc diem à me ut caveant, ne credant mihi.
CA. *St! tace obſecro hercle.* PS. *quid negotii eſt?* CA. *oſtium*
Lenonis crepuit. PS. *crura mavellem modo.*
CA. *Atque ipſe egreditur penitus perjurum caput.*

MVRET. Pænus perjur. ACID. intus, &c.

ACTVS PRIMI SCENA SECVNDA.

LENO, LORARII, PSEVDOLVS, CALIDORVS.

EXite, agite, ite ignavi, male habiti, & male conciliati,
Quorum nunquam quicquam quoiquam venit in mentem, ut recte faciant.

TANGAM PATREM.] Vide notas Epidic. act. 5. ſc. 2. vſ. 4.

VERVM SI POTES, PIETATIS CAVSSA.] Per pietatem liceat tibi non patrem tantum, ſed matrem quoque tangere. *Pietatis cauſſa*, ſicut, *mea cauſſa*, per me. Sententia *Lambin.* abſurda eſt: hæc unice vera. *Acidal.*

PVBE PRAESENTI.] *Pubes*, autore Feſto, *συνεκδοχικῶς ab iis, qui puberes ſunt, omnem populum ſignificat.* Doctiſſimus Romanorum *Virgilius*, inter alia conditæ antiquitatis arcana & hoc poſuit, cum ait, *puppeſque tuæ, pubeſque tuorum.* ex ea enim conſuetudine dixit, cum exprimeret Homericum:

—— Σὺν νηΐ τε σῇ καὶ σοῖς ἑτάροισι.

Ibidem: *Pubes, adoleſcens, qui etiam Veſticeps vocatur. Cui contrarium Inveſtis. Pubes, & pro plurium puberum numero dici ſolet.* Feſtus. *Scalig.*

OSTIVM CREPVIT.] Vide notas Milit. act. 2. ſc. 1. vſ. 76.

CRVRA MAVELLEM MODO.] Crura mallem crepuiſſe, id eſt, fracta eſſe. De *crurifragio* Vide Aſin. act. 2. ſc. 4. vſ. 68.

MALE HABITI, ET MALE CONCILIATI.] *Male habiti*, id eſt, damnoſe, immo (ut Catullus loquitur) *magno cum pretio atque malo* alti eductique; mihi ne quis *male habitos* forte pro ſtrigoſis & macilentis inſcite habeat. Sic noſter alibi: *Bene ego & pudice hanc domi habui meæ*, id eſt, alui atque educavi. Idem de *male conciliatis* dictum velim, nempe *ἀντὶ τοῦ magno*, id eſt, care & cum diſpendio herili comparatis accipiendum, ut contra: *Bene ac pulchre conciliare*, pro vili emere, dictitabant. Conſule Donatum ad illud Terentii Eun. act. 4. ſc. 4. *Fugitive prodi, male conciliate.* ubi omnem conventionem

Quibus niſi ad hoc exẽplum experior, non poteſt uſurpari uſura.
Neque ego homines magis aſinos unquam vidi, ita plagis coſtæ callent.
Quos dum ferias, tibi plus noceas: eo enim ingenio hi ſunt flagritribæ:
Qui hæc habent conſilia, ubi data occaſio eſt, rape, clepe, tene, harpaga,
Bibe, es, fuge: hoc eſt eorum opus.
Vt mavelis lupos apud oves linquere, quam hos domi cuſtodes.
At faciem cum aſpicias eorũ, haud mali videntur, opera fallunt.
Nunc adeo hanc edictionem niſi animum advortitis omnes,
DOVZ. nunc habeo hanc edict.
Niſi ſomnum ſocordiamque ex pectore oculiſque amovetis.
Ita ego voſtra latera loris faciam, ut valide varia ſint:
Vt ne periſtromata quidem æque picta ſint Campanica,
Neque Alexandrina belluata conchyliata tapetia.
GRVT. conſuta tapetia.
Atque heri ante dixeram omnibus, dederamque eas provincias:
Verum ita vos eſtis perditi, negligentes, ingenio improbo,
Officium voſtrum ut vos malo cogatis commonerier.

conciliationem dici teſtatur. credoque pervulgatum in improba, nequam malæque frugi mancipia herile convicium fuiſſe. *Douza.*

QVIBVS NISI AD HOC EXEMPLVM EXPERIOR.] Δεικτικῶς. Videtur enim hoc dicens, ſcutica & tergino officii quemque ſui commonefeciſſe. *Douza.*

VT VALIDE VARIA SINT.] Vide notas Epidic. act.1. ſc.1. ỳſ.15.

ALEXANDRINA BELLVATA.] Intellexit hoc loco Plautus *polymita*; quæ ſic Græcis dicebantur à *polymitariis*, qui ſtragula multis liciis texebant, & inde hoc nomine vocabantur. Hunc texendi modum & artem, Alexandriæ primum inſtitutam fuiſſe, teſtis Plinius: *plurimis vero liciis texere, quæ polymita appellant, Alexandria inſtituit.* inde etiam *Alexandrina* dicebantur, quæ ad eum modum erant texta. Non acu operabantur Alexandrini illi polymitarii, ſed pectine: nam in tela & textoriis inſtrumentis artem ſuam exercebant, ac per hoc vere & proprie texebant. Tantum tamen eorum artificium fuit & induſtria, ut majore ferme varietate eorum opera diſtinguerentur, quam quæ acu Babylonia, aut Phrygia picta eſſent. nam & in his, & belluarum, & hominum, & avium aliarumque rerum formæ exprimebantur, haud ſecus atque in Babylonicis. *Salmaſ.*

CONCHYLIATA TAPETIA.] *Conchyliatus color* eſt è cæruleo & rubro, qualis Martiæ violæ. Dicitur & *purpureus*, *oſtrinus*, *Sarranus*; *Theſſalicus* etiam Lucretio: *blatteus &c.* Et *tapetum*, vel *tapetem* Nonius exponit *tegmen unite pictum de variis coloribus.* Cicero: *Conchyliatis Cn. Pompeii periſtromatis ſervorum in cellis lectos ſtratos videres.* Camer.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Nempe ita animati eſtis vos. vincite hoc duritia, ergo atque me.
Hoc vide ſis, ut alias res agunt: hoc agite, hoc animum advortite.
Hoc adhibete aures, quæ ego loquar, plagigera genera hominum.
Nunquam edepol voſtrum durius tergum erit, quam terginum hoc meum.
Quî nunc? doletne? hem, ſic datur, ſi quis herum ſervos ſpernit.
Aſſiſtite omnes contra me, & quæ loquar, advortite animum.
Tu qui urnam habes, aquam ingere, face plenum aënum ſit cito.
Te, cum ſecuri, caudicali præficio provinciæ.
LO. *At hæc retunſa eſt.* LE. *ſine ſiet: itidem vos quoq; eſtis plagis omnes.*
Num quî minus ea gratia tamen omnium opera utor?
Tibi hoc præcipio, ut niteant ædes. habes quod facias: propera, abi intro.
Tu eſto lectiſterniator, tu argentum eluito, idem exſtruito.
Hæc, cum ego à foro revortor, facite, ut offendam parata,
Vorſa, præſterga, ſtrata, lautaque coctaque omnia uti ſint. STEPH. præſtega, ſtrata. ACID. ſparſa, terſa, ſtr.
Nam mihi hodie natalis dies eſt, decet eum omnes vos concelebrare.

VINCITE HOC DVRITIA ERGO.] Qui hæc mutare aggreſſi ſunt, ignoravere quam neceſſarium ſit in Comœdiæ lectione geſtus identidem ſibi repræſentare. *Hoc*, δεικτικῶς hic ponitur. Sententia autem eſt. Vos, ſi quidem velitis & poſſitis, duritia veſtra, & hoc terginum (id manu oſtenditur) & me eo vos excepturum, vincite. *Boxhorn.*

TERGINVM.] *Terginum* pro ſcutica & corio dixerunt antiqui. Lucill.
— *Dum ſalvo tergo & tergino licet.*
Scalig.

CAVDICALI PRAEFICIO PROVINCIAE.] Vt lignum findas, & in tabulas ac fragmenta minuta diſſeces. *caudex* ſeu *codex*, arboris truncus. Virgil. 2. Georg. *Quin & caudicibus ſectis &c.* eſt & interdum plurium tabularum contextus. Varro apud Non. Hinc Claudius, qui primus Romanis perſuaſit conſcendere navem, cognominatus *Caudex*. Seneca de brevit. vitæ.

IDEM EXSTRVITO.] E thecis expromptum diſponito. *Lamb.* imo, in abaco ordine collocato. *Taubm.*

VORSA] *Vorſa, à verrendo*, σεσαρωμένα. Hunc verſum videtur in animo habuiſſe Diomedes, cum ſcribit lib. 1. cap. 4. *Verro, meto, furio*, horum verborum non facile reperimus tempus perfectum: & tamen, quod eſt *verro*, in paſſiva ſignificatione *verſus* habet: ut apud Senec. *Verſa templa:* & Plaut. *Verſa, ſparſa.* Douza.

COCTAQVE.] Quæ *cocta* ſunt huc non faciunt. Infra demum dicit, coquos ſeſe adducturum. Quomodo igitur aut quare hic vult, ut omnia cocta inveniat, domum reverſus? *C* & *D* facile inter ſe in libris antiquis commutantur. Legendum ergo puto; *doctaque*. *Docta* hic dicuntur ſcita, elegantia, expolita; quomodo *docta facies* in libris Amorum Naſoni appellatur. *Boxhornius.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Pernam, callum, glandium, ſumen, facito in aqua jaceant. ſatin' audis?
Magnifice volo enim ſummos viros accipere, ut mihi rem eſſe reantur. *(veniat.*
Intro abite, atque hæc cito celebrate, ne mora quæ ſit, cocus cum
Mihi ego eo in macellũ, ut piſcium quicquid eſt pretio præſtinẽ.
I puere præ, ne quiſquam pertundat cruminam cautio eſt.
Vel opperire: eſt quod domi dicere pæne fui oblitus,
Auditin'? vobis mulieres hanc habeo edictionem:
Vos quæ in mundiciis, molliciis, deliciiſque ætatulam agitis,
Viris cum ſummis inclitæ amicæ: nunc ego ſcibo, atque hodie experiar, *(ſtudeat:*
Quæ capiti, quæ ventri operam det, quæque ſuæ rei, quæ ſomno
Quam libertam fore mihi credam, & quam venalem, hodie experiar. *(niant.*
Facite hodie, ut mihi munera multa huc ab amatoribus conve-
Nam niſi penus annuus hodie cõvenit, cras populo proſtituã vos.
Natalem ſcitis mihi diem eſſe hunc. ubi iſti ſunt, quibus vos oculi eſtis? *(mellitæ?*
Quibus vitæ? quibus delitiæ eſtis? quibus ſavia? mammillæ?
Manipulatim mihi munerigeruli facite ante ædis jam hîc aſsint.
Cur ego veſtem, aurum, atque ea quibus eſt vobis uſui, præbibeo? quid mihi *(cupidæ eſtis:*
Domi, niſi malum, veſtra opera eſt hodie, improbæ? vino modo
Eo vos voſtros panticeſque adeo madefacitis, cum ego ſim hîc ſiccus.

ACCIPERE.] V.N. Ciſtell. act. 1. 1. 12.

HAEC CITO CELEBRATE.] *Celebre* non ſolum frequens, ſed etiam velox ſignificat. *Nonius.*

CAVTIO EST.] Id eſt, *cavendum eſt.* Donatus Andr. act. 2. ſc. 3.

PANTICESQVE.] Vide notas Capt. act. 4. ſc. 2. ℣ſ. 116. Porro, hoc loco ſcribendum eſt; *Eo vos veſtros pantices uſque adeo madefacitis, cum ego ſim hic ſiccus.* Vulgata lectio palam inconcinna eſt. *Boxhorn.*

CVM EGO SIM HIC SICCVS.] Horatius 4. Od. 5.

— Dicimus integro
Sicci mane die: dicimus uvidi,
Cum Sol Oceano ſubeſt.

Ita *abſtemius* ſæpe dicitur, non qui *invinius* priſcis illis; ὁ μὴ μετέχων οἴνου, ſed ὁ μήπω, qui pro hora diei nihildum vini bibit. quem *Sobrium* vel *Siccum* dicimus. Apul. Apologia: *Nam dicitur ante horam diei ſecundam, jejunus adhuc & abſtemius, teſtimonium iſtud vendidiſſe.* ἄσιτος ἢ ἄοινος. Ita utitur & Tertull. & alii. *Caſaub.*

Nunc adeo hoc factum eſt optumum, ut nomine quamque appellem ſuo;
Ne dictum eſſe actutum ſibi quæpiam voſtrarum mihi neget. advortite animum cunctæ.
Principio, Hedylium, tecum ago, quæ amica es frumentariis,

COLV. principio, Ædilis ſum tecum &c.

Quibus cunctis montes maxumi acervi frumenti ſunt domi:
Fac ſis ſit delatum huc mihi frumentum, hunc annum quod ſatis
Mihi, etiam familiæ omni ſit meæ: atque adeo ut frumento affluam,
Vt civitas nomen mihi commutet, meque ut prædicet
Lenone ex Ballione regem Iaſonem. CA. *audin' furcifer*
Quæ loquitur? ſatin' magnificus tibi videtur? PS. *pol iſte,*
Atque etiam maleficus. ſed tace, & hanc rem gere.
LE. *Aeſchrodora tu, quæ amicos tibi habes lenonum æmulos*
Lanios, qui item ut nos jurejurando malo quærunt rem, audi:

DOVZ. malam quærunt rem.

Niſi carnaria tria grandia tergoribus oneri uberi hodie
Mihi erunt, cras quaſi Dircam olim, ut memorant, duo
Gnati Iovis devinxere ad taurum, item, hodie ſtringam ad carnarium: id tibi
Profecto taurus fiet. PS. *nimis ſermone hujus ira incendor.*
Hunccine hic hominem pati colere juventutem Atticam?
Vbi ſunt, ubi latent, quibus ætas integra eſt, qui amant à lenone?
Quin conveniunt, quin unâ omnes peſte hâc populum hujus liberant?
Sed nimis ſum ſtultus, nimium fui indoctus, ne illi audeant
Id facere: quibus ut ſerviant ſuus amor cogit, ſimul
Prohibet, faciant advorſum eos quod volunt. CA. *vah, tace.*
PS. *quid eſt?*

REGEM IASONEM.] Iaſonem Theſſaliæ tyrannum, qui ætate Epaminondæ floruit, malim intelligi, quam illum Argonautam. *Lambin.*

DIRCAM.] Zethus & Amphion Iovis ex Antiopa filii, Dircen, quam Lycus, Antiopa eorum matre ejecta, uxorem duxerat; quæque Antiopam in vincula conjecerat; caudæ bovis indomiti alligarunt, Lycumque interfecerunt. *Paſſerat.*

PATI COLERE.] *Colere*, abſolute, pro, *incolere* & degere aliquo in loco.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

CA. Male morigerus male facis mihi, cum ſermone huic obſonas. PS. taceo. PASS. obſcævas.
CA. At taceas malo multo, quē tacere te dicas. LE. tu autem
Xyſtylis, fac ut animum advortas, quojus amatores olivi
Dynamin domi habent maxumam.
Si mihi non jam huc culleis oleum deportatur,
Te ipſam culleo ego cras faciam deportêre in pergulam.
Ibi tibi adeo lectus dabitur, ubi tu haud ſomnum capias,
Sed ubi uſque ad languorem. tenes quorſum hæc ſe tendant quæ loquor?
En excetra tu, quæ tibi amicos tot habes, tam probe oleo onuſtos,
Num quoipiam eſt hodie tua tuorum opera conſervorum,
Nitidiuſculum caput? aut num ipſe ego pulmento utor magis Mſſ. nitidiſſimum.
Vnctiuſculo? ſed ſcito, tu oleum haud magni pendis, vino te
Devincis. ſine modo reprehendam ego cuncta hercle una opera, niſi ACID. deungis.
Quidem hodie tu omnia facis, ſceleſta, hæc uti loquor.
Tu autem quæ pro capite argentum mihi jam jamque ſæpe numeras,
Ea paciſci modo ſcis: ſed quæ pacta es, non ſcis ſolvere.

DYNAMIN.] In Tarviſina, Pariſ. Baſil. & Veneta edit. eſt, *amatores olivinam domi habent*. Hinc emendo: *quojus amatores Olivitam domi habent*, nam veteribus *Olivita* ſive *Oliveta*, idem erat quod *Olivetum*: ut *menda, mendum &c.* Ergo errat Feſtus, qui putat eſſe illud tempus, quo olea colligebatur: quod tamen *Olivitas* dicebatur. *Meurſius.*

PERGVLAM.] Nullæ unquam fuerunt pergulæ publicæ, ſed tantum appendices ædificiorum, quæ in publicum ſpectabant. Et ob id artifices & magiſtri, qui minus noti erant, in illis primum ſolebant opera ſua proponere aut docere, ut populo innoteſcerent. Iuvenal.

Sed nec ſtructor erit, cui cedere debeat omnis
Pergula.

Et, quod *Turnebus* producit ex Plauto de Lenone, qui interminatur mulieribus, ſe eas expoſiturum in pergula, eſt ipſius Lenonis pergula: qui vult eas mulieres venales proſtare. propterea eas exponit in eo ædium loco, qui omnibus in conſpectu eſſet: quo nomine vetus Gloſſar. exponit *Pergulam* περιφάνειν. *Scalig.* Non verum eſt quod vir doctiſſimus ſcripſit, pauperes Grammaticos, quibus in ædibus habendæ ſcholæ poteſtas non erat, in *pergula* docuiſſe. *Pergulæ* erant cellæ publicæ, in quibus omnium artium doctrinarumque Profeſſores publice dicebant. Cellæ quoque publicæ meretricum, *pergulæ* hoc loco dicuntur. *Salmaſ.*

EXCETRA TV.] Vide notas Caſina act. 3. ſc. 5. vſ. 19.

TVA TVORVM OPERA.] Quæſtu meretricio ex oleariis facto &c. *Palmer.*

Phœnicium, tibi hæc ego loquor, deliciæ ſummatum virûm:
Niſi hodie mihi ex fundis tuorum amicorum omne huc penus af-
fertur:
Cras Phœnicium Phœnicio corio inviſes pergulam.

ACTVS PRIMI SCENA TERTIA.

CALIDORVS, PSEVDOLVS, BALLIO.

P*Seudole, non audis quæ hic loquitur?* PS. *audio here:*
equidem atque animum advorto.
CA. *Quid mihi es auctor, hinc ut mittam, ne amicam*
hic meam proſtituat?
PS. *Bene curaſſis. liquido es animo: ego pro me & pro* Piſt. tu ne curaſſ.
te curabo.
Iam diu ego huic bene & hic mihi volumus, & amicitia eſt
antiqua. *(turam.*
Mittam hodie huic ſuo die natali malam rem magnam & ma-
CA. *Quid opus eſt?* PS. *potin' aliam rem ut cures?* CA. *at.*
PS. *bat.* CA. *crucior.* PS. *cor dura.*
CA. *Non poſſum.* PS. *fac poſſis.* CA. *quonam pacto poſſim*
vincere animum? *(tes.*
PS. *In rem quod ſit prævortaris, quam re advorſa animo auſcul-*
CA. *Nugæ iſtæc ſunt: non jucundum eſt, niſi amans facit ſtul-*
te. PS. *pergin'?* *(ego*
CA. *O Pſeudole mi, ſine ſim nihili: mitte me ſis.* PS *ſine, modo*
Abeam. CA. *mane, mane: jam ut voles me eſſe, ita ero.* PS.
nunc tu ſapis. *(revocas?*
LE. *It dies: ego mihi ceſſo. i præ, puere.* CA. *heus, abiit. quin*
PS. *Quid properas? placide.* CA. *at priuſquam abeat.*

PHOENICIO CORIO INVISES PERGVLAM.] *Phœnicium corium*, rubrum vocatur. Hic tergum flagris cruentum ſignificatur. *Turneb.*

AT. PS. BAT.] *Bat*, ſonus eſt cornicinis lituum ex ore eximentis. *Chariſ.*

QVAM RE ADVERSA.] Aut corrigend. *quam rei adverſa an. auſc.* aut *re* pro *rei* eſt, ut *die*, *fide &c.* Quaſi dicat: Potius quod ex re eſt, agas, quam obtemperes animo iis agendis, quæ abs re ſunt, ſive rei adverſa. *Animo aliquid auſcultare*, dictum, ut, *Obſequi alicui quid.* Lambini interpretamentum futile. *Acidal.*

BA. Quod hoc malum? tam placide is, puere. (redi &
PS. Hodie nate heus, hodie nate, tibi ego dico, heus hodie nate,
Reſpice ad nos, tametſi occupatus, moramur, LAMB. occupatum moramur.
mane: ſunt colloqui
Qui volunt te. BA. quid hoc eſt? quis eſt qui moram occupato
moleſtam obtulit? (vivos eſt.
CA. Qui tibi ſoſpitalis fuit. BA. mortuus eſt, qui fuit: qui eſt,
PS. Nimis ſuperbe. BA. nimis moleſtus. CA. reprehende hominem: aſſequere.
BA. I, puere. PS accedamus hac obviam. BA. Iuppiter te
perdat, quiſquis es. (licet
PS. Te volo. BA. at vos ego ambos. vorte hâc te, puere. PS. non
Colloqui te? BA. at mihi non lubet. CA. ſin tuam eſt quippiam in rem? BA. licet-
Ne obſecro vivere, an non licet? PS. vah, manta. LIPS. bitere, *id eſt, ire.*
BA. omitte. CA. Ballio.
Audi. BA. ſurdus ſum, profecto inanilogus eſt. CA. dedi,
dum fuit.
BA. Non peto quod dediſti. CA. dabo, quando erit. BA. ducito,
Quando habebis. CA. heu heu, quam ego malis perdidi modis,
Quod tibi detuli & quod dedi! BA. mortua re, verba nunc facis.
STVLTVS ES, REM ACTAM AGIS. PS. noſce ſaltem hunc
quis es. BA. jam diu
Scio qui fuit: nunc quia eſt is, ipſus ſciat. ambula tu.
PS. Potin' ut ſemel modo, Ballio, huc cum lucro reſpicias?
BA. Reſpiciam iſtoc pretio :nam ſi ſacruficem ſummo Iovi,

HODIE NATE HEVS.] Ita Lenonem appellat, quod ſuperiore Scena dixerat, ſibi hodie natalem diem eſſe. *Naſcuntur* etiam, qui honores adipiſcuntur: & *naſcuntur*, qui ab exilio reducũtur. *Turn.*

TAMETSI OCCVPATVS MORAMVR.] Lambinus malit *occupatum*. Sed non neceſſe eſt ſcripturam veterem mutare, *Occupatu' ſ.* Sic enim ſcribendum. Licet occupatus ſis, tamen neceſſario te moramur, detinemus. *Boxhorn.*

MORTVVS EST, QVI FVIT.] V. N. Capt. act. 3. ſc. 3. vſ. 1.

TE VOLO.] Ambiguum. vel, Te volo convenire: vel, Te Iuppiter perdat, volo. Atque hoc modo Pſeudolus intelligit, idque non fefellit Lenonem, qui ſic reſpondit; *At ego volo vos ambos perdat Iuppiter.*

REM ACTAM AGIS.] Donatus Andr. act. 3. ſc. 1. *Hæc res ſecundum jus civile dicitur: in quo cavetur, ne quis rem actam apud judices repetat.* Idem ad Eunuch. act. 1. ſc. 1. *Actum eſt,* ſumptum à Iure; *ilicet,* à Iudicio; *periſti,* à ſupplicio.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Atque in manibus exta teneam, ut porriciam, interea loci
Si lucri quid detur, potius rem divinam deſeram.
PS. *Non poteſt pietate obſiſti huic, ut res ſunt cæteræ!*
Deos quidē, quos maxume æquom eſt metuere, eos minimi facit.
BA. *Compellabo. ſalve multum, ſerve Athenis peſſume.*
PS. *Dî te Deæque ament vel hujus arbitratu, vel meo:*
Vel ſi dignus alio pacto, neque ament, neque faciant bene.
BA. *Quid agitur, Calidore?* PS. *amatur, atque egetur acriter.*
BA. *Miſereat, ſi familiam alere poſſim miſericordia.*
PS. *Eia ſcimus nos quidem te qualis ſis; ne prædices.*
Sed ſcin' quid nos volumus? BA. *pol ego propemodo: ut male ſit mihi.*
(BA. *audio.*
PS. *Et id, & hoc quod te revocamus, quæſo animum advorte.*
Atque in pauca, ut occupatus nunc ſum, confer, quid velis.
PS. *Hunc pudet quod tibi promiſit: quaque id promiſit die,*
Quia tibi minas viginti pro amica etiam non dedit. (*piget:*
BA. NIMIO ID *quod pudet facilius fertur, quam illud quod*
Non dediſſe, iſtum pudet: me, quia non accepi, piget.
PS. *At dabit, parabit: aliquot hos dies manta modo.*
DOVZ. parabit aliquid: tres dies manta modo.
Nam hîc id metuit, ne illam vendas ob ſimultatem ſuam.
BA, *Fuit occaſio, ſi vellet, jampridem argentum ut daret.*
CA. *Quid, ſi non habui?* BA. *ambas? invenires mutuom,*
DOVZ. jam haberes, immo.
Ad Daniſtam devenires, adderes fœnuſculum:
Surripuiſſes patri. PS. *ſurriperet hic patri, audaciſſume?*
Non periculum eſt, ne quid recte monſtres? BA. *non lenonium eſt.*
CA. *Egon' patri ſurripere poſſim quicquam, tam cauto ſeni?*
Atque adeo, ſi facere poſſem, pietas prohibet. BA. *audio.*
Pietatem ergo iſtam amplexator noctu, pro Phœnicio.

VT PORRICIAM.] *Porriciendi* verbum ex diſciplina haruſpicum & ex præcepto Pontificum ſolemne ſacrificantibus fuiſſe, Macrob. l. 3. 2. tradit. Nævius: *Simul atrocia porricerent exta miniſtratores.* Turneb.

NIMIO ID.] Viro bono indigna ſententia; cui famæ & exiſtimationis jactura gravior, quam rei. Sophocles: Τὸ κέρδος ἡδὺ, κἂν ἀπὸ ψευδῶν ἴῃ.

Sed quoniam pietatem amori video tuo prævortere,
Omnes tibi patres ſunt? nullus eſt tibi quem roges mutuom
Argentum? CA. *quin nomen quoque jam interiit Mutuom.*
BA. *Heus tu, poſtquã hercle iſti à menſâ ſurgunt ſaturi, poti* **
Qui ſuum repetunt, alienum reddunt nato nemini,
Ab alienis cautiones ſunt, ne credant alteri?
CA. *Nimis miſer ſum, nummum nuſquã reperire argenti queo:*
Ita miſer & amore pereo, & inopiâ argentariâ.
BA. EME *die cœca hercle olivom, id vendito oculata die.*
Iam hercle vel ducentæ fieri poſſunt præſentes minæ.
CA. *Perii! an non tum Lex me perdit quina vicenaria?*
Metuunt credere omnes. BA. *eadẽ eſt mihi lex, metuo credere.*
PS. *Credere autem? eho. an pœnitet te; quanto hic fuerit uſui?* LIPS. non eſt uſui quiſquã.
BA. *Non eſt juſtus quiſquam amator, niſi qui perpetuat data,*
Datque uſque. quando nihil ſit, ſimul amare deſinat.
CA. *Nihilne mei te miſeret?* BA. *inanis cedis: dicta non ſonant.*
Atque ego te vivom ſalvomque vellem. PS. *eho, an jam mortuus eſt?*

PRAEVORTERE.] Id eſt, pietatem te ponere atq; habere ante amorem tuum. *Douza.*

HEVS TV, POSTQVAM.] Ineptiſſima illa ſunt *Lambini*, menſam de cibaria menſa accipientis: cum manifeſto menſam trapezitarum intelligat. Et verborum quidem quæ in vulgatis hodie habentur, hunc ſenſum eſſe puto: ut ſit jocus in aſtutos trapezitas, qui cum bonis cedere & menſam relinquere decreverunt, prius omnia quæ ipſis debentur, exigunt & abſcondunt, ne ii, quibus ipſi debent, ea occupent. Quaſi dicat: Poſtquam ii, qui bonis cedunt, tam aſtuti facti ſunt, ut non prius à menſa ſurgant, quam debita ſua exegerint, ſane cavent omnes mutuari. *Piſtor.*

EME DIE COECA.] Id eſt, ſolutione in diem prolata. Contra, *Oculata die emere*, eſt præſenti pecunia emere. Ita Cato dixit, *die vendere.* Sic ICti vocant *Cæca teſtimonia*, quæ ſcripto perhibentur abſentibus. Ita Virgil. in *Aetna*:

Atque oculis hæſura tuis.

Hoc eſt, quod Græci Poëtæ dicunt βλέποντα μαρτύρια. Plautus vero aliter extulit:

—— *Rem tibi auctorem dabo.*

Sic infra,

Non illic duce me occultas ſcrutabere cauſſas:
Occurrent oculis ipſæ.

Eodem modo, *oculatam diem* dixit Plautus. *Scalig.*

LEX ME PERDIT QVINA VICENNARIA?] Ita duplici *nn* ſcribendum. nam *viceni* ſunt οἱ εἴκοσι τὸν ἀριθμόν: *vicennes* vero εἰκοσαετεῖς. *Lex* enim *Lætoria* vetabat filium familias minorem viginti quinque annis ſtipulari, id eſt, ἐπερωτᾶσθαι, ut ait Priſcianus, lib. 8. & 18. ſive ſtipulanti reſpondere: aut ſpondendo obligari: ut ICti loquuntur. *Lipſius.*

BA. *Vtut*

BA. *Vt ut eſt: mihi quidem profecto cum iſtis dictis mortuus eſt.*
ILICO VIXIT amator, ibi lenoni placet. DOVZ. ubi ille lenoni.
Semper tu ad me cum argentata accedito querimoniâ.
Nam iſtoc, quod nunc lamentare, non eſſe argentum tibi
Apud novercam querere. PS. *eho, nunquid tu hujus nupſiſti patri?*
BA. *Dii melius faciant.* PS. *fac hoc, quod te rogamus, Ballio,*
Mea fide, ſi iſti formidas credere, ego in hoc triduo
Aut terra aut mari alicunde evolvam ad argentum tibi.
BA. *Tibi ego credam?* PS. *cur non?* BA. *quia pol, qua opera ſic credam tibi,*
Vna opera alligem canem fugitivam agninis lactibus.
CA. *Siccine mihi abs te bene merenti, male refertur gratia?*
BA. *Quid nunc vis?* CA. *ut opperiare hos ſex dies ſaltem modo,*
Ne illam vendas, neu perdas me hominem amantem. BA. *animo bono es.*
Vel ſex opperibor menſes. CA. *euge, homo lepidiſſume.*
BA. *Immo vin' etiam te faciam ex læto lætantem magis?*
CA. *Quid jam?* BA. *quia enim non venalem jam habeo Phœnicium.*
CA. *Non habes?* BA. *non hercle vero.* CA. *Pſeudole, arceſſe (hoſtias,*
Victimas, lanios; ut ego huic ſacruficem ſummo Iovi:
Nam hic mihi nunc eſt multo potior Iuppiter, quam Iuppiter.
BA. *Nolo victimas: agninis me extis placari volo.*

AN VNQVAM TV HVIVS NVPSISTI PATRI?] Argutus, ſed licentior ſane jocus, qui in verbo *Nubendi* conſiſtit, quod verbum antiquitus inter ea fuit, quæ cuſtos ille hortorum libentius, quã Virgines Veſtæ uſurparent. Inde Feſto, *Nupta verba*, obſcena; & Petronio, *Nuptias facere, τὸ συνευϛιάζειν.* Inde Virgini Veſtali crimen inceſti intentatum apud Declamatores, quod verſum ſcripſiſſet: *Felices nuptæ: moriar, niſi nubere dulce eſt.* Lipſius. Vide notas Ciſtellar. act. I. ſc. I. 45.

LANIOS.] Ita vocat popas hoſtiarum mactatores, qui malleo ipſas imperent, dum à victimario interim tenerentur. *Guther.*

AGNINIS ME EXTIS PLACARI VOLO.] *Victimam* de magnis dixere; Certum veteribus illis, qui pure loquebantur, ita obſervatum fuiſſe. Quod verum eſſe, manifeſto Plautus docet in Pſeud. ex verbis Lenonis:

Nolo victimas: minimis med extis placari volo.

Nam *minima exta* oppoſuit *victimis*. Sed luſit Comice in voce *minimis*, reſpiciens ad minas viginti, quibus ſibi litari volebat. Adoleſcens vero jocum non percipiens, jubet arceſſi agnos: quia eæ ſunt *minimæ hoſtiæ*, & quæ vere victimæ dici non poſſunt, quum ait; *Propera; quid ſtas? arceſſe agnos.* itaque male legitur hodie *agninis extis*: quum pleræque calamo exaratæ membranæ habeant, *minimis extis*. ubi ſane vere Plautinus latet jocus. *Scalig.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

CA. *Propera, quid ſtas? arceſſe agnos. audin' quid ait Iuppiter?*
PS. *Iam hîc ero: verum extra portam Metiam currendum eſt prius.* *(bulis.*
CA. *Quid eo?* PS. *Lanios inde arceſſam duos cum tintinna-*
Eadem duo greges virgarum inde ulmearum adegero,
Vt hodie ad litationem huic ſuppetat ſatias Iovi.
In malam crucem iſtic ibit Iuppiter lenonius.
BA. *Ex tua re non eſt, ut ego emoriar.* PS. *quî dum?* BA. *ego dicam tibi:*
Quia edepol dum ego vivos vivam, nunquam eris frugi bonæ.
PS. *Ex tua re non eſt, ut ego emoriar.* BA. *quî dum?* PS. *ſic, quia*
Si ego emortuus ſim, Athenis te ſit nemo nequior.
CA. *Dic mihi, obſecro, verum hercle ſerio, hoc quod te rogo.*
Non habes venalem amicam tu meam Phœnicium?
BA. *Non edepol habeo profecto; nam jampridem vendidi.*
CA. *Quomodo?* BA. *ſine ornamentis, cum inteſtinis omnibus.*
CA. *Meam tu amicam vendidiſti?* BA. *valde, viginti minis.*
CA. *Viginti minis?* BA. *utrum vis, vel quater quinis minis,*
Militi Macedonio, etiam quindecim habeo minas.
CA. *Quid ego ex te audio?* BA. *amicam tuam eſſe factam argenteam.* *(Pſeudole!*
CA. *Cur id auſus facere?* BA. *lubuit, mea fuit.* CA. *eho,*
I, gladium affer. PS. *quid opus gladio?* CA. *quî hunc occidam, atque me.*
PS. *Quin tu te occidis potius? nam hunc fames jam occiderit.*
CA. *Quid ais, quantum terra tegit, hominum perjuriſſume,*

LIPS. quantum in terra degit, hom. &c.

EXTRA PORTAM METIAM CVRRENDVM &C. LANIOS INDE ARCESSAM.] Intelligit carnifices, quorum extra eam portam domus, ad ſolemnem ſuppliciis locum. Etiam locus certus fuit extra urbem, quem *Seſtertium* dixerunt, quia ſemitertio ab urbe milliari: ubi cruces, patibula defixa, cadavera abjecta, aliaque, quæ ad ſupplicia plebis. *Lipſ.*

CVM TINTINNABVLIS.] *Sirpea* ſeu *ſirpiculæ* & *tintinnabulum*, duo genera ſunt vehiculorum. De *ſirpeis* habes apud Varronem: de *tintinnabulo* apud Plautum. quod vocabulum Scholaſticorum & Grammaticorum nationi antea ignotum fuit. *Scalig.*

SINE ORNAMENTIS, CVM INTESTINIS OMNIBVS.] Id eſt, nudam vendidi. Et ineſt in his verbis faceta antitheſis. *Lambin.*

Iuraviſtin' te illam nulli venditurum, niſi mihi?
BA. *Fateor.* CA. *Nempe conceptis verbis.* BA. *etiam conſultis quoque.*
CA. *Perjuraviſti, ſceleſte.* BA. *at argentum intro condidi.*
Ego ſceleſtus nunc argentum promere poſſum domo:
Tu, qui pius es iſtoc genere gnatus, nummum non habes.
CA. *Pſeudole, aſſiſte altrinſecus, atque onera hunc maledictis.*
PS. *licet.*
Nunquam ad prætorem æque curſim curram, ut emittar manu.
CA. *Ingere mala multa.* PS. *jam ego te differam dictis meis,*
Impudice. BA. *ita eſt.* PS. *ſceleſte.* BA. *dicis vera.* PS. *verbero.* *(factum optume.*
BA. *Quippini.* CA. *buſtirape.* BA. *certe.* CA. *furcifer.* BA.
CA. *Sociofraude.* BA. *ſunt mea hæc iſta.* PS. *parricida.*
CA. *perge tu.* *(namini.*
PS. *Sacrilege.* BA. *fateor.* CA. *perjure.* BA. *vetera vatici-*
CA. *Legirupa.* BA. *valide.* PS. *pernicies adoleſcentum.*
BA. *acerrume.*
CA. *Fur.* BA. *babæ.* PS. *fugitive.* BA. *bombax.* CA. *fraus populi.* BA. *planiſſume.* *(res probos!*
PS. *Fraudulente.* CA. *impure leno.* PS. *cœnum.* BA. *canto-*
CA. *Verberaviſti patrem atq; matrē.* BA. *atq; occidi quoque,*
Potius quam cibum præhiberem: num peccavi quippiam?
PS. IN PERTVSVM INGERIMVS DICTA DOLIVM: *operam ludimus.*

IVRAVISTIN' TE ILLAM NVLLI.] Tali interrogatione utuntur Scriptores veteres, etiam cum reſponſionem ajentem ſubjici volunt. *Lambin.*

CONCEPTIS VERBIS.] *Verbis conceptis jurare*, eſt alio præeunte & jusjurandum verbis certa comprehenſis formula dictante, jurare. *Turneb.*

EGO SCELESTVS &c.] Seneca Philoſoph. Epiſt. 115. è vett. Poëtis: *Sine me vocari peſſimum; ut dives vocer. An dives, omnes quærimus: nemo, an bonus. Non, Quare & Vnde: Quid habeas, tantum rogant. Vbique tanti quiſque, quantum habuit, fuit,* & quæ ſequuntur.

AD PRAETOREM &c.] Vide notas Mil. act.4. ſc.1. vſ. 15.

BVSTIRAPE.] Qui lucri cauſſa nefanda omnia ſubire non verebantur, *buſtirapi* audiebant. *I. Gul.*

BABAE.] *Babæ*, ut & *Bombax*, hoc loco Interjectiones ſunt hominis cum admiratione approbantis, vel negligentis; aut etiam læte alterius dicta ferentis. *Lambin.*

IN PERTVSVM.] Quidquid fruſtra dicimus, facimus, damus &c. proverbiali loquendi ratione dicitur ingeri in id quod pertuſum eſt. Scite Seneca in Apocolocynth. *Placuit novam pœnam ex-*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

BA. Nunquid alium etiam voltis dicere? CA. ecquid te pudet?
BA. Ted amatorem inventum eſſe inanẽ, quaſi caſſam nucem.
Sed quanquam multa, multaque in me dicta dixiſtis mihi,
Niſi mihi attulerit Miles quinque, quas debet, minas,
Sicut hæc eſt præſtituta ſumma argento dies:
Si is non aderit, poſſe opinor facere officium me meum.
CA. Quid id eſt? BA. ſi tu argentum attuleris, cum illo perdiderem fidem.
Hoc meum eſt officium: ego, operæ ſi ſit, plus tecum loquar:
Sed ſine argento fruſtra eſt, quod me tui miſereri poſtulas. SCHOPP. fruſtra es.
Hæc mea eſt ſententia, ut tu hinc porro, quod ages, conſulas.
CA. Iamne abis? BA. negotii nunc ſum plenus. PS. paulo poſt magis.
Illic homo meus eſt: niſi omnes Dî me atque homines deſerunt,
Exoſſabo ego illum ſimiliter itidem ut murænam cocus.
Sed nunc, Calidore, operam te mihi volo dare. CA. ecquid imperas?
PS. Hoc ego oppidum admœnire, ut hodie capiatur, volo.
Ad eam rem uſu'ſt hominem aſtutum, doctum, ſcitum, & callidum,
Qui imperata effecta reddat, non qui vigilans dormiat.
CA. Cedo mihi, quid es facturus? PS. tempori ego faxo ſcies.
Nolo bis iterare: ſat ſic longæ fiunt Fabulæ.
CA. Optumum atque æquiſſumum oras. PS. propera, adduc hominem cito.
PAVCI EX MVLTIS ſunt amici, homini qui certi ſient.
CA. Ego ſcio iſtuc. PS. ergo utrimque tibi nunc delectum para: ACID. utrûmque.
Ex multis exquire illis unum tibi, qui certus ſiet.
CA. Iam hîc faxo aderit. PS. potin' ut abeas? tibi moram dictis creas.

cogitari debere; inſtituendum illi laborem irritum ſine fine & effectu. Tum Aeacus jubet illum alea ludere, pertuſo fritillo. Loquitur de Claudio Cæſare. *Boxhorn.*

OFFICIVM ME MEVM.] *Officium lenonis*, eſt perfidia.

PAVLO POST MAGIS.] Plus negotii tibi faceſſam.

EXOSSABO VT MVRAENAM.] Vide notas Amph. act. I. ſc. I. vſ. 163.

ACTVS PRIMI SCENA QVARTA.

PSEVDOLVS.

Poſtquam illic hinc abiit, tu aſtas ſolus, Pſeudole:
Quid nunc acturus, poſtquam herili filio
Largitus dictis dapſilis? ubi ſunt ea?
Quoi neque parata gutta certi conſilii,
Neque adeo argenti: neque nunc quid faciam ſcio,
Neque exordiri primum, unde occipias, habes,
Neque ad detexundam telam certos terminos.
Sed quaſi Poëta tabulas cum cœpit ſibi, *Alii*, Poëta Fabulas cum.
Quærit quod nuſquam eſt gentium, reperit tamen.
Facit illud veriſimile, quod mendacium eſt.
Nunc ego Poëta fiam: viginti minæ
Quæ nuſquam nunc ſunt gentium, inveniam tamen.
Atque ego huic pridem me daturum dixeram,
At volui injicere tragulam in noſtrum ſenem:
Verum is, neſcio quo pacto, præſenſit prius.
Sed comprimenda eſt mihi vox atque oratio.
Herum eccum video huc, una Simonem ſimul,
Cum ſuo vicino Caliphone incedere.
Ex hoc ſepulchro vetere viginti minas
Effodiam ego hodie, quas dem herili filio.
Nunc huc concedam, ut horum ſermonem legam.

EXORDIRI.] *Ordiendi* verbum, proprium artis Minervæ. *Lipſius.*

DETEXVNDAM.] *Detexere*, de perfecto panno aut tela: quod Theocritus elegantiſſime dixit, καταβαίνειν ἀφ' ἱστοῦ: alii καθαιρεῖν ἱστόν. Vetus Gloſſarium: *Detexo*, καθαιρῶ ἱστόν. Titinnius Fullonibus: *Quæ inter annos decem nequiſti togam unam detexere.* Significantius tamen alii; *deponere*. P. Diaconus lib.2. cap.5. *talem ſe eidem telam orditurum, qualem ipſa dum viveret, deponere ac detexere non poſſet.* Dixi, ſignificantius. nam proprie *detexere* nō eſt aliud quam τὸν ἱστὸν ὑφασμένον: & ita ſæpe apud Plaut. & Ciceronem. Quare non omnis *detexta tela*, utique & *depoſita*. Caſaub.

TRAGVLAM INIICERE.] Vide notas Epid. act.5. ſc.2. ỷſ.25.

EX HOC SEPVLCRO VETERE VIGINTI &c.] Putem reſpectum ad aperturam ſepulcrorum, ad eruendos theſauros. Veteres enim partim luxus, partim ſecuritatis cauſſa, pecuniam ibi condebant. *Freherus.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

ACTVS PRIMI SCENA QVINTA.

SIMO, CALLIPHO, PSEVDOLVS.

SI de damnoſis natis & amatoribus
Dictator fiat nunc Athenis Atticis,
Nemo antecedat filio, credo, meo:
Ita nunc per urbem ſolus ſermo eſt omnibus,
Eum velle amicam liberare, & quærere
Argentum ad eam rem. hoc alii mihi renunciant,
Atque id jam pridem ſenſi ego, & ſubolet mihi.
PS. *Occiſa eſt hæc res, hæret hoc negotium.*
Quo in commeatum volui argentarium
Proficiſci, ibi nunc oppido obſepta eſt via.
Præſenſit: nihil eſt prædæ prædatoribus.
CA. *HOMINES QVI GESTANT, quiq; auſcultant crimina,*
Si meo arbitratu liceat, omnes pendeant,
Geſtores linguis, auditores auribus.
Nam iſtæc quæ tibi renunciantur: filium
Te velle amantem argento circumducere,
Forſitan ea tibi dicta ſint mendacia.
Sed ſi vera ea ſunt, ut nunc mos eſt, maxume,
Quid mirum fecit? quid novom adoleſcens homo
Si amat, ſi amicam liberat? PS. *lepidum ſenem!*
SI. *Vetus nolo faciat.* CA. *at enim nequicquam nevis.*

DICTATOR FIERET NVNC ATHENIS.] Nominat more ſuo magiſtratum Romanum in Palliata Comœdia, intelligitque filium ſuum ducem principemque ac caput eſſe hominum amore perditorum.

GESTORES LINGVIS.] Vt, qua quis parte peccaret, eadem & plecteretur. Sic Seneca, Epiſt. 123. *Peſſimum genus hominum videbatur, qui verba geſtarent: ſunt quidam qui vitia geſtant. Horum ſermo multum nocet. nam etiamſi non ſtatim officit, ſemina in animo relinquit.*

VETVS NOLO FACIAT.] Horum ſententiam neque *Lambinus*, neque *Acidalius* ſunt aſſecuti. Dixerat Calipho: *quid novum? &c.* quibus verbis oſtendit, neque Callidorum Simonis filium primũ de Athenienſibus adoleſcentulis hanc inſaniam inſaniviſſe; ſed id ab aliis etiam jam longe factum fuiſſe: at reponit Simo, nolle ſe ut iſta faciat filius ſuus, cum fuerit ætate provectiore. Huic interpretationi firmandæ unice facit *Terentianus* Micio, Adelph. 1.2.

Non eſt flagitium, mihi crede, adoleſcentulum Scortari &c.
—— Et tu illum tuum, ſi eſſes homo,
Sineres nunc facere, dũ per ætatem licet,
Potius quã, ubi te expectatũ ejeciſſe foras
Alieniore ætate poſt faceret tamen.

Petitus.

Vel tu ne faceres tale in adoleſcentia. TAVEM. faceres talia.
PROBVM PATREM ESSE oportet, qui gnatū ſuum
Eſſe probiorem, quam ipſus fuerit, poſtulet.
Nam tu quod damni, & quod feciſti flagitii,
Populo viritim potuit diſpertirier.
Id ne tu miraris, ſi patriſſat filius?
PS. *Ὦ ζεῦ, quam pauci eſtis homines commodi!*
Ehem, illuc eſt patrem eſſe, ut æquom eſt, filio!
SI. *Quis hic loquitur? meus hic eſt quidem ſervos Pſeudolus.*
Hic mihi corumpit filium, ſcelerum caput.
Hic dux, hic ille eſt pædagogus: hunc ego I. GVL. hic illi eſt pædagogus.
Cupio excruciari. CA. *Iam iſtæc INSIPIENTIA EST,*
Sic iram in promptu gerere. quanto ſatius eſt,
Adire blandis verbis, atque exquirere,
Sint illa, necne ſint, quæ tibi renunciant?
BONVS ANIMVS in mala re dimidium eſt mali.
SI. *Tibi auſcultabo.* PS. *itur ad te, Pſeudole:*
Orationem tibi para advorſum ſenem.
Herum ſaluto primum, ut æquom eſt: poſtea
Si quid ſuperſit, vicinos impertio.
SI. *Salve. quid agitur?* PS. *ſtatur hic ad hunc modum.*
SI. *Statum vide hominis, Calipho, quaſi Baſilicum.*
CA. *Bene confidenterque aſtitiſſe intellego.*
PS. *DECET INNOCENTEM, qui ſit, atque innoxius,*
Servom ſuperbum eſſe apud herum potiſſumum.
CA. *Sunt quæ te volumus percontari, quæ quaſi*
Per nebulam noſmet ſcimus atque audivimus.
SI. *Conficiet jam te hic verbis: ut tu cenſeas*

POPVLO VIRITIM POTVIT DISPERTIRIER.] Certum eſt alludi ad viſcerationes, in quibus ſingulis, qui aderant, certa pars cibi dabatur. Et hoc vult: Tam magna ſunt flagitia tua, ut cuilibet è populo, tanquam in publica viſceratione, pars aliqua inde dari poſſit. Ad magnitudinem igitur pertinet; non, quod quilibet è populo ſuam partem ibi inventurus ſit. *Piſtoris.*

HIC ILLE EST PAEDAGOGVS.] Antiquo illo ævo *Pædagogi* diſtincti à *Præceptoribus.* Nam iſti nihil niſi aſſeclæ erant, & ut puerorum progreſſus, actiones, mores obſervarent aut formarent. At *Præceptores* docebant, & artes ſcientiaſque infundebant. Seneca l. 2. 22. De Ira: *Præceptores pædagogique pueris placidi dentur.* Lipſius.

STATVM.] Vide N. Amph. I. I. 110.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Non Pſeudolum, ſed Socratem tecum loqui.
Ps. *Ita eſt. jampridem tu me ſpernis, ſentio,*
Parvam eſſe apud te mihi fidem ipſe intellego:
Cupis me eſſe nequam, tamen ero frugi bonæ.
Si. *Fac ſis vacivas, Pſeudole, ædis aurium,*
Mea ut migrare dicta poſſint quo volo.
Ps. *Age, loquere quid vis, tametſi tibi ſuccenſeo.*
Si. *Mihin' domino ſervos tu ſuccenſes?* Ps. *jam tibi*
Mirum id videtur? Si. *hercle qui, ut tu prædicas,* Pist. hercle quin.
Cavendum eſt mihi abs te irato: atque alio tu modo
Me verberare, atque ego te ſoleo, cogitas.
Ca. *Quid cenſes? edepol merito eſſe iratum arbitror,*
Cum apud te parum ſtet fides. Si. *jam ſic ſino,* Lips. parum fiet fides.
Iratus ſit: ego ne quid noceat, cavero.
Sed quid ais? quid hoc, quod te rogo? Ps. *ſi quid vis, roga*
Quod ſcibo, Delphis tibi reſponſum dicito.
Si. *Advorte ergo animum, & fac ſis promiſſi memor.*
Quid ais? ecquam ſcis filium tibicinam
Meum amare? Ps. *negare meum eſt.* Si. *liberare quam velit?*

Facsis vacivas.] V. N. Caſ. Prologo vſ. 29.

Mevm amare? &c.] Latent in his voces Græcæ; lego itaque:

Meum amare? Ps. ναί γα. ῥῆμ' ἐὸν ἐστι.
Si. *liberare quam velit.*
Ps. Καὶ τοῦτο καὶ τοῦτο ναί 'γώ. Si. *ecquas viginti minas*
Per ſycophantiam, atque per doctos dolos,
Paritas, ut auferas à me? Ps. *abs te ego auferam?*
Si. *Ita: quas meo gnato des, qui amicam liberet.*
Ps. Φα· τήρει· δεῖ. καὶ τοῦτο, καὶ τοῦτο, ναὶ, ϗ τοῦτο, ναί.

Quærit Simo, an tibicinam amet filius: reſp. Pſeud. ναί γα· ῥῆμ' ἐὸν ἐστι. id eſt, *Ita certe: verbum ſive oratio vera:* ἐὸν pro ὂν participio, quod *verum* ſæpe exponitur. Iſta autem verba ſi Latina putes, plane id videntur negare, quod Græce affirmant. Rurſum quærit Simo de iſta fidicina, an illam liberare velit Calidorus: atque ita duo objicit filio, amorem tibicinæ, & ſtudium illam aſſerendi in libertatem. Vtrumque crimen fatetur Pſeudolus, καὶ τοῦτο, ϗ τοῦτο, ναί 'γώ, *& hoc, & illud verum eſt*: (eſt enim repetendum ἀπὸ τοῦ κοινοῦ, ῥῆμ' ἐὸν ἐστι,) *ita certe.* ναί. *Ego id dico.* ἐγώ. Denique objicit ipſi Pſeudolo Simo, quod viginti minas velit à ſe auferre, quas Calidoro det, qui amicam liberare poſſit. Fatetur & iſtud omne quodcunque eſt Pſeudolus, verbis ſequentibus. Φᾶ, ἀντὶ τοῦ φῆ, quod eſt vicem ἔφη, id eſt, *dixit* ſc. Pſeudolus, qui de ſe in tertia perſona loquitur; quaſi dicat: ego me illas viginti minas à te ablaturum recepi, atque dixi; τήρει, δεῖ, *obſerva*, ſive, *cave*, *opus eſt*. Verbis ſubſequis ſi ſuppleas, ναὶ, καὶ τοῦτο ἐὸν ἔσται, ſignificat id ſe præſtiturum, quod receperat. Verba autem illa, φᾶ, τήρει, quia

Ps. Καὶ τοῦτο καὶ τοῦτο *nego.* Si. *ecquas viginti minas*
Per ſycophantiam atque per doctos dolos
Paritas, ut auferas à me? Ps. *abs te ego auferam?*
Si. *Ita: quas meo gnato des, quî amicam liberet.*
Ps. *Fateri* δεῖ καὶ τοῦτο ναὶ, καὶ τοῦτο ναί.
Ca. *Fatetur.* Si. *dixin', Callipho, dudum tibi?*
Ca. *Memini.* Si. *cur hæc, ubi tu reſciviſti ilico,*
Cælata me ſunt? cur non reſcivi? Ps. *eloquar.*
Quia nolebam ex me morem prægigni malum,
Herum ut ſervos ſuum criminaret apud herum.
Si. *Iuberes hunc præcipitem in piſtrinum trahi.* TAVBM. Luberet hunc.
Ca. *Nunquid peccatum Simo eſt?* Si. *immo maxume.*
Ps. *Deſiſte: recte ego rem meam ſapio, Callipho.*
Peccata mea ſunt. animum advorte nunc jam.
Quapropter te expertem amoris nati habuerim.
Piſtrinum in mundo ſcibam, ſi id faxem, mihi.
Si. *Non à me ſcibas piſtrinum in mundo tibi,*
Cum ea muſſitabas? Ps. *ſcibam.* Si. *cur non dictum eſt mihi?*
Ps. *Quia illud malum aderat, iſtuc aberat longius.*
Illud erat præſens, huic erant dieculæ.
Si. *Quid nunc agetis? nam hinc quidem à me non poteſt*
Argentum auferri, qui præſertim ſenſerim.
Ne quiſquam credat nummum, jam edicam omnibus.
Ps. *Nunquam edepol quoiquam ſupplicabo, dum quidem*
Tu vives: tu mihi hercle argentum dabis:
Abs te equidem ſumam. Si. *tu à me ſumes?* Ps. *ſtrenue.*
Si. *Excludito mihi hercle oculū ſi dedero.* Ps. *dabis.* LAMB. Exſculpito m.
Iam dico, ut à me caveas. Ca. *certe edepol ſcio:*
Si abſtuleris, mirum & magnum facinus feceris.
Ps. *Faciam.* Si. *ſi non abſtuleris?* Ps. *virgis cædito,*

quia Latina putabant, conjungebant cum Græca voce δεῖ; quaſi veritate victus cogeretur Pſeudolus fateri, quæ ſibi objiciebantur. Itaque dicit Calipho ſequenti verſu, *Fatetur.* Atque in his jocos & ſales non inelegantes quæſivit Plautus. *Petitus.*

HERVM.] Herilem filium apud herum majorem, Patrem.

IN MVNDO.] V.N. Epid. act 5.1.12.

HVIC ERANT DIECVLAE.] Omnia ſibi reſpondent: *Illud* à filio: *iſtuc* à te. *Illud* aderat *præſens*, hoc erat *in diem*, ut Ter. loquitur. *Acidal.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Sed quid, ſi abſtulero? SI. do ovem teſtem tibi,
Te ætatem impune habiturum. PS. facito ut memineris.
SI. Egon' ut cavere nequeam quoi prædicitur?
PS. Prædico, ut caveas: dico, inquam, ut caveas: cave.
Hem, iſtis mihi tu hodie manibus argentum dabis.
CA. Edepol mortalem graphicum, ſi ſervat fidem!
PS. Servitum tibi me abducito, ni fecero.
SI. Bene atque amice dicis: nam nunc jam meus es.
PS. Vin' etiam dicam, quod vos magis miremini?
CA. Studeo hercle audire, nam ted auſculto libens.
SI. Agedum, nam ſatis libenter te auſculto loqui.
PS. Priuſquam iſtam pugnam pugnabo, ego etiam prius
Dabo aliam pugnam claram & commemorabilem.
SI. Quam pugnam? PS. hem, ab hoc lenone vicino tuo
Per ſycophantiam atque per doctos dolos
Tibicinam illam, tuus quam gnatus deperit,
Eam circumducam lepide lenonem. SI. quid eſt?
PS. Effectum hoc hodie reddam utrumque ad veſperum.
SI. Siquidem iſtæc opera, ut prædicas, perfeceris,
Virtute regi Agathocli anteceſſeris.
Sed ſi non faxis, nunquid cauſſæ eſt, ilico
Quin te in priſtinum condam? PS. non unum quidem
Diem modo, verum hercle in omnîs, quantũ eſt. ſed ſi effecero,
Dabin' mihi argentum quod dem lenoni ilico
Tua voluntate? CA. jus bonum orat Pſeudolus:
Dabo, inque. SI. at ſcin' quid mihi in mentem venit?
Quid ſi hice inter ſe conſenſerunt, Calipho,
Aut de compacto faciunt conſultis dolis,
Quî me argento circumvortant? PS. quis me audacior
Sit, ſi iſtuc facinus audeam facere? immo ſic, Simo,
Si ſumus compecti, ſive conſilium unquam inivimus

GRVT. nam nunc haud meus eſt.

ACID. *delet*, condam?

GRAPHICVM.] V.N. Epid. 3. 3. 29.

PRIVSQVAM ISTAM PVGNAM PVGNABO.] Priuſquam abs te argentum auferam. Lucillius: *Vicimus, ô ſocii, & magnam pugnavimu' pugnam.*

De iſtâc re, aut ſi de eâ re unquam inter nos convenimus:
Quaſi in libro cum ſcribuntur calamo literæ,
Stilis me totum uſque ulmeis conſcribito.
SI. *Indice ludos nunc jam, quando lubet.*
PS. *Da in hunc diem operam, Calipho, quæſo mihi,*
Ne quod te ad aliud occupes negotium.
CA. *Quin uti rus irem, jam heri conſtitueram.*
PS. *At nunc diſturba quas ſtatuiſti machinas.*
CA. *Nunc non abire certum eſt iſtâc gratiâ.*
Lubido eſt ludos tuos ſpectare, Pſeudole.
Et ſi hunc videbo non dare argentum tibi.
Quod dixit: potius quam id non fiat, ego dabo,
Non demutabo. PS. *namque edepol, ſi non dabis,*
Clamore magno & multum flagitabere.
Agite, amovemini hinc vos intro nunc jam, *V.E.* amolimini.
Ac meis viciſſim date locum fallaciis.
SI. *Fiat, geratur mos tibi.* PS. *ſed te volo*
Domi uſque adeſſe. SI. *quin tibi hanc operam dico.*
CA. *At ego ad forum ibo. jam hic adero.* SI. *actutum redi.*
PS. *Suſpicio eſt mihi nunc vos ſuſpicarier,*
Me iccirco hæc tanta facinora promittere,
Quî vos oblectem, hanc Fabulam dum tranſigam,
Neque ſim facturus, quod facturum dixeram.
Non demutabo, atque etiam certum, quod ſciam;
Quo ſim facturus pacto, nihil etiam ſcio,
Niſi quia futurum eſt. nam qui in Scenam provenit
Novo modo, novom aliquid inventum afferre addecet.
Si id facere nequeat, det locum illi qui queat.
Concedere aliquantiſper hinc mihi intro libet,
Dum concenturio in corde ſycophantias.
Tibicen vos interea hic delectaverit.

CONSVTIS DOLIS.] Sic Gr. dicunt, συρράπτειν δόλους. inde *ſutelas*, pro fraudibus. Vide inſuper notas Amph. act. 1. ſc. 1. ỳſ. 211.

STILIS VLMEIS CONSCRIBITO.] Recte, *ſtilis*, pro virgis dicit: ut perpetuetur metaphora. ſimile Virg. 1. Æn. —— *Verſa pulvis inſcribitur haſta.* Sidonius lib. 2. *mundus incanduit, glacies Alpina deletur, & hiulcis arentium rimarũ flexibus terra perſcribitur.* Meurſ.

CONCENTVRIO.] Id eſt, in album refero. Cic. ad Att. *Brutus centuriat Capuæ.* V.N. Trin. 4. 2. 160.

ACTVS SECVNDI SCENA PRIMA.

PSEVDOLVS.

PRo Iuppiter, ut mihi, quicquid ago, lepide omnia proſpereque eveniunt!
Neque quod dubitem, neque quod timeam, meo in pectore conditum eſt conſilium.
Nam ea STVLTITIA EST, FACINVS *magnum timido cordi credere. nam* OMNES *(meo*
RES PERINDE *ſunt, ut agas, ut eas magnifacias. nam ego in*
Pectore prius ita paravi copias duplices, triplices dolos,
Perfidias: ut ubicunque cum hoſtibus congrediar, malorum meorum — Grvt. majorum meûm.
Fretus virtute dicam, meâ induſtriâ & malitiâ, fraudulentiâ.
Facile ut vincã, facile ut ſpoliem meos perduelles meis perfidiis.
Nunc inimicum ego hunc communem, meum atque voſtrum omnium (dum
Ballionem, exballiſtabo lepide; date operam modo. hoc ego oppi-
Admœnire, ut hoc die capiatur, volo: atque ad hoc meas legiones
Adducam. ſi hoc expugno, facile ego hanc rem meis civibus faciam. — Tavbm. facilem ego.
Poſt ad oppidum hoc vetus, continuo mecum exercitum protinus obducam. (opplebo:
Inde me & ſimul participes omnes meos præda onerabo, atque
Metum & fugam perduellibus meis injiciam, me eſſe ut ſciant natum.
Ego ſum genere gnatus, magna me facinora decet efficere,

NAM EA &c.] Tò *Nam*, data opera toties iterat, ad exprimendam Servi non nimis accurate loquentis negligentiam. *Lambin.*

MALORVM MEORVM.] Ridicule, imo præter auditorum exſpectationem: quum in eo potius eſſe videretur, ut diceret: *majorum meorum.* Nec minor in illius dicti inſolentia feſtivitas,

Ego ſum genere gnatus, magna me facinora decet efficere.
Non ſine amphiboliæ gratia, quæ ambiguo illo τῷ *facinora* vocabulo occultatur. Q. Curtius lib. 9. ex perſona Alexandri: *Ea ſtirpe ſum genitus, ut multam prius, quam longam vitam debeam optare.* Douz.

ADMOENIRE.] Vide notas Ciſtell. act. 2. ſc. 2. ꝟſ. 5.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Quæ poſt mihi clara, & diu clueant. ſed hunc quem video, quis hic eſt,
Qui oculis meis obviam ignorabilis objicitur? libet ſcire
Quid hic velit, cum machæra: & huic, quam rem agat, hinc dabo inſidias.

ACTVS SECVNDI SCENA SECVNDA.

HARPAX, PSEVDOLVS.

HI loci ſunt, atque hæ regiones, quæ mihi ab hero ſunt demonſtratæ:
Vt ego oculis rationem capio, quam mihi ita dixit herus meus miles, LIPS. nam mihi.
Septimas eſſe ædes à porta, ubi ille habitat leno, quoi juſſit
Symbolum me ferre, & hoc argentum. nimis velim, certum qui
Mihi faciat, Ballio leno ubi hîc habitat. PS. *ſt. tace, tace,*
Meus hic eſt homo, ni omnes dî atque homines deſerunt. novo conſilio
Nunc mihi opus eſt: nova res ſubito mihi hæc objecta eſt:
Hoc prævortar principio, illa omnia miſſa habeo quæ ante agere occœpi. *(percutiam.*
Iam pol ego hunc ſtratioticum nuncium advenientem, probe
HA. *Oſtium pultabo, atque intus evocabo aliquem foras.*
PS. *Quiſquis es, compendium ego te facere pultandi volo;*
Nam ego precator & patronus foribus proceſſi foras.
HA. *Tune es Ballio?* PS. *immo vero ego ejus ſum Subballio.*
HA. *Quid iſtuc verbi eſt?* PS. *conduspromus ſum, procurator peni.*
HA. *Quaſi te dicas atrienſem.* PS. *immo atrienſi ego impero.*
HA. *Quid tu, ſervoſne, an liber?* PS. *nunc quidem etiam ſervio.*
HA. *Ita videre, & non videre dignus qui liber ſies.*
PS. NON SOLES RESPICERE TE, *cum dicas injuſte alteri?*

PROCVRATOR PENI.] Gloſſæ: *Atrienſis*, διαιτέλος, διαιτάρχης. *Diæta* aliis eſt *cœnatio*: aliis *habitatio in hortis.* Sidonius: *Ex triclinio in diætam ſive cœnatiunculum fit tranſitus.* Gloſſar. δίαιτα, τὸ ὑπερῷον, *Cœnaculum.* Servius 1. Æn. aſſerit, veteres in atrio ſolitos epulari. At *atrienſes*, principes ſervi tricliniares. Vide notas Aſinar. act. 2, ſc. 1. verſ. 16.

HA. *Hunc hominem malum eſſe oportet.* PS. *dî me ſervant atque amant.*
Nam hic mihi incus eſt : procudam ego hodie hinc multos dolos.
HA. *Quid illic ſecum ſolus loquitur?* PS. *quid ais tu adoleſcens?* HA. *quid eſt?*
PS. *Eſne tu, an non es, ab illo Milite Macedonio,*
Servos ejus qui hinc à nobis eſt mercatus mulierem?
Qui argenti hero meo Lenoni quindecim dederat minas,
Quinque debet? HA. *ſum. ſed ubi tu me noviſti gentium,*
Aut vidiſti, aut collocutus? nam equidem Athenas antidhac
Nunquam adveni, neque te vidi ante hunc diem unquam oculis meis.
Quia videre inde eſſe : nam olim cum abiit, argento hæc dies
Præſtituta eſt, quoad referret nobis ; neque dum rettulit.
HA. *Immo adeſt.* PS. *tun' attuliſti?* HA. *egomet.* PS. *quid dubitas dare?*
HA. *Tibi ego dem?* PS. *mihi hercle vero, qui res rationeſque heri*
Ballionis curo, argentum accepto, expenſo, & quoi decet dato.
HA. *Siquidem hercle etiam ſupremi promptes theſauros Iovis,*
Tibi libellam argenti nunquam credam. PS. *dum tu ſtrenuas,*
Res erit ſoluta. HA. *vinctam potius ſic ſervavero.*
PS. *Væ tibi! tu inventus vero, meam qui forcilles fidem!*
Quaſi mihi non ſexcenta tanta ſoli ſoleant credier!
HA. *Poteſt ut alii ita arbitrentur, & ego ut ne credam tibi.*

HIC MIHI INCVS EST: PROCVDAM.] Admodum honeſte *incudem* appellat, in quo dolos procudat. Sic Tacitus videtur *incudem operis & laboris* nominaſſe duriſſimum & exercitatiſſimum hominem, qui militarium operum gymnaſium eſſet, ut incus malleorum. *I. Gul.*

DVM TV STRENVAS.] Pro *ſtrenuas* quod nihili eſt, legendum *ſternuas.* ſed aliter diſtinguendus locus, & mutandæ perſonæ hoc modo :

Tibi libellam argenti nunquam credam.
PS. *I dum tu ſternuas.*

Id eſt, rem tibi ſolvam æque cito quam tu ſternuas. Dum tu ſternuis, res erit tibi ſoluta. Nam & legi poteſt, quod & melius puto, *dum tu ſternuis.* Salmaſ.

MEAM QVI FORCILLES FIDEM.] Pæne aſſentior illis qui legunt, *ſuggilles.* Scriptum quippe videtur fuiſſe, *ſoccilles* pro ſuggilles. Vnde poſtea corruptum *forcilles.* Ex cujus vocis veſtigiis commode etiam conjiciatur, *meam qui forioles fidem*, id eſt, inquines, contamines. *Foriare* & *foriolare* idem, & *lutare* & *lutulare*, à quo & *collutularit.* Mentio forioli apud Nonium : à quo verbum *foriolare.* Salmaſ.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

PS. *Quaſi tu dicas me te velle argento circumducere.*
HA. *Immo vero quaſi tu dicas, quaſique ego autem id ſuſpicer.*
Sed quid eſt tibi nomen? PS. *ſervos eſt huic lenoni Syrus,*
Eum eſſe me dicā. Syrus ſum. HA. *Syrus?* PS. *id eſt nomen mihi.*
HA. *Verba multa facimus: herus ſi tuus domi eſt, quin provocas:*
Vt id agam quod miſſus huc ſum? quicquid eſt nomen tibi.
PS. *Si intus eſſet, evocarem, verum ſi dare vis mihi,*
Magis erit ſolutum, quā ipſi dederis. HA. *at enim ſcin' quid eſt?*
Reddere hoc, non perdere, herus me miſit. nunc certe ſcio
Hoc, febrim tibi eſſe, quia non licet hoc injicere ungulas.
Ego, niſi ipſi Ballioni, nummum credam nemini.
PS. *At illic nunc negotioſus eſt: res agitur apud judicem.*
HA. *Dî bene vortant. at ego quando eum eſſe cenſebo domi,*
Rediero. tu epiſtolam hanc à me accipe, atque illi dato.
Nam iſtic ſymbolum eſt inter herum meum & tuum de muliere.
PS. *Scio equidem, ut qui argentum afferret, atque expreſſam imaginem*
Suam huc ad nos, cum eo ajebat velle mitti mulierem.
Nam hîc quoq; exemplum reliquit ejus. HA. *omnem rem tenes.*
PS. *Quid ego ni teneam?* HA. *dato ergo iſtum ſymbolum illi.* PS. *licet.* *(haud places.*
Sed quid eſt tibi nomen? HA. *Harpax.* PS. *apage te Harpax,*
Huc quidem hercle haud ibis intro, ne quid harpax feceris.
HA. *Hoſtes vivos rapere ſoleo ex acie: ex hoc nomen mihi eſt.*
PS. *Pol te multo magis, opinor, vaſa ahenea ex ædibus.* LIPS. pol tu vivos? magis opin.
HA. *Non ita eſt. ſed ſcin' quid te orem, Syre?* PS. *ſciam ſi dixeris.*
HA. *Ego devortor extra portam huc in tabernam tertiam,*
Apud anum illam diobolarem, cludam, craſſam, Chryſidem.
PS. *Quid vis?* HA. *inde ut me arceſſas, herus tuus ubi venerit.*
PS. *Tuo arbitratu, maxume.* HA. *nam ut laſſus veni de via,*

CVM EO AIEBAT.] Ἀνακόλουθον. nam particula, *ut*, quæ ſupra poſita eſt, non habet, cum quo cohæreat. *Lamb.*

DIOBOLAREM.] Leg. *doliarem*, ex Donato, qui exponit in Andr. 4. 4. ſuffarcinatam & præpinguem tumidamque & obeſam, & tanquam ſuffartam; de ventre doliorum tumidiore. *Turneb.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Me volo curare. Ps *ſane ſapis, & conſilium placet:*
Sed vide ſis ne in quæſtione ſis, quando arceſſam mihi.
HA. *Quin ubi prandero, dabo operam ſomno.* Ps. *ſane cenſeo.*
HA. *Nunc quid vis?* Ps. *dormitum ut abeas.* HA. *abeo.*
Ps. *atque audin' Harpage:*
Iube ſis te opperiri: beatus eris ſi conſudaveris.

ACTVS SECVNDI SCENA TERTIA.

PSEVDOLVS.

DI immortales! conſervavit me illic homo adventu ſuo,
Suo viatico reduxit me uſque ex errore in viam.
Nam ipſa mihi Opportunitas non potuit opportunius
Advenire, quam hæc cavata eſt mihi opportune epiſtola.
Nam hæc illud cornucopiæ eſt, ubi ineſt quicquid volo.
Hîc doli, hîc fallaciæ omnes ſunt: hîc ſunt ſycophantiæ,
Hic argentum eſt, hîc amica amanti herili filio.
Atque ego nunc me ut glorioſum faciebam & copi pectore,
Quo modo quicque agerem, ut Lenoni ſurriperem mulierculam!
Iam inſtituta, ornata, cuncta in ordine animo ut volueram,
Certa, deformata habebam ſed profecto hoc ſcierit. Dovz. hoc ſic erit.
CENTVM DOCTVM hominū conſilia ſola hæc devincit DEA
FORTVNA. atque hoc verū eſt: perinde ut quiſque fortunâ utitur,
Ita præcellet, atque exinde ſapere eum omnes dicimus.
Bene ubi quod conſilium diſcimus accidiſſe, hominem catum
Eum eſſe declaramus: ſtultum autem illum, quoi vortit male.
Stulti haud ſcimus, fruſtra ut ſimus, cum quod cupienter dari

DEFORMATA.] Seneca lib. 7. cap. 2. De Benef. *virum, quem deformamus,* Vbi, *deformare* eſt ὑποτυπῶσαι, *deſcribere.* quo verbo & Cicero eodem ſenſu utitur. *Lipſius.*

CENTVM DOCTVM &c.] Pleniſſima hujus ſententiæ explicatio à Plinio petenda lib. 5. Epiſt. 21. *Eſt omnino iniquum,* inquit, *ſed uſu receptum, quod honeſta conſilia vel turpia, prout male aut proſpere cedunt; ita vel probantur, vel reprehenduntur. Inde plerumque eadem facta modo diligentiæ, modo vanitatis, modo furoris nomen accipiunt.*

STVLTI HAVD SCIMVS, &c.] Plane idem dicit, quod tota Satyr. 10. perſequitur Iuvenalis, & paucis ſub initium perſtringit: -*Quid enim ratione timemus?*
Aut quid tam dextro pede concipis, ut te
Conatus non pœniteat, votique peracti?
Evertere domos totas optantibus ipſis
Dii faciles, &c. Boxhorn.

Petimus

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Petimus nobis, quaſi quid in rem ſit, poßimus noſcere.
Certa amittimus, dum incerta petimus, atque hoc evenit
In labore atque in dolore, ut mors obrepat interim.
Sed jam ſatis eſt philoſophatum, nimis diu & longum loquor.
Dî immortales, aurichalco contra non carum fuit
Meum mendacium! hîc modo quod ſubito commentus fui,
Quia Lenonis me eſſe dixi. nunc ego hâc epiſtolâ DOVZ. qui à lenone.
Tres deludam; herum & Lenonem, & qui hanc mihi dedit epiſtolam.
Euge par pari! aliud autem quod cupiebam contigit.
Venit eccum Calidorus, ducit neſcio quem ſecum ſimul.

ACTVS SECVNDI SCENA QVARTA.

CALIDORVS, CHARINVS, PSEVDOLVS.

DVlcia atque amara apud te ſum elocutus omnia.
Scis amorem, ſcis laborem, ſcis egeſtatem meam. CH. *Cõmemini omnia: id tu modo quid me vis facere, fac (ſciam.*
CA. *Cum hæc tibi alia ſum elocutus, ut ſcires, ſi ſcis, de ſymbolo.*
CH. *Omnia, inquam, tu modo quæ me facere vis, fac ut ſciam.*
CA. *Pſeudolus ita mihi imperavit, ut aliquem hominem ſtrenuum,*
Benevolentem adducerem ad ſe. CH. *ſervas imperium probe;*
Nam & amicum & benevolentem ducis. ſed iſtic Pſeudolus
Novos mihi eſt. CA. *nimium eſt mortalis graphicus: heuretes mihi eſt:*
Is mihi hæc eſſe effecturum dixit, quæ dixi tibi. (jo, jo, jo:
PS. *Magnifice hominem compellabo.* CA. *quoja vox ſonat?* PS.
Te te te tyranne, te rogo: qui imperitas Pſeudolo,

AVRICHALCO CONTRA.] V.N. Epid. 3.3.30. De orichalco V.N. Curc. act. 1.3.46.

TE TE TE TYRANNE, TE ROGO.] Mire hic hæſitant interpretes, & variant correctores. Nos tandem, niſi fallor, eos abſolvemus. Fiet autem id idonea eorum, quæ hic dicuntur, diſtinctione. Sic ergo hæc interpungenda ſunt;

Te, te, te, tyranne, te rogo, qui imperitas Pſeudolo:
Quæro quoi ter, trina, triplicia, tribus modis, tria gaudia,
Artibus tribus ter demeritas dem lætitias &c.

Vides jam omnia eſſe apertiſſima. Cauſſa tot hæſitationum hactenus fuit, quod non ſcirent viri docti, quo τὸ *quæro* eſſet referendum. At referendum eſt non

Quæro : quoi ter, trina, triplicia, tribus modis, tria gaudia,
Artibus tribus, ter demeritas dem lætitias; de tribus
Fraude partas ; per malitiam, & per dolum & fallaciam,
In libello hoc obſignato ad te attuli pauxillulo.
CA. *Illic homo eſt.* CH *ut paratragœdiat carnufex!* CA. *confer gradum*
Contra pariter. PS. *porrige audacter ad ſalutem brachium.*
CH. *Dic, utrum Spemne an Salutem te ſalutem, Pſeudole?*

LIPS. Spemne an matrem te ſalutem?

PS. *Immo utrumque.* CH. *utrumque ſalve. ſed quid actum eſt?* PS. *quid times?*
CA. *Attuli hunc.* PS. *quid, attuliſti?* CA. *adduxi, volui dicere.*
PS. *Quis iſtic eſt?* CA. *Charinus.* PS. *euge ! jam χαίρινον οἰωνὸν ποιῶ. (gratiam.*
CH. *Quin tu quicquid opus eſt , audacter imperas.* PS. *jam*
Bene ſit, Charine : nolo tibi moleſtos eſſe nos.
CH. *Vos moleſtos mihi ? moleſtum eſt id quidem.* PS. *tum tu igitur mane.*

PALM. bene ſit, χάρις Charine.

CH. *Quid iſtuc eſt ?* PS. *epiſtolam modo hanc intercepi , & ſymbolum. (modo,*
CH. *Symbolum ? quem ſymbolum ?* PS. *qui à milite allatu' ſt*

ad præcedentia ſed ad ſequentia. *Quæro quoi dem ter, trina, triplicia &c.* Res clara eſt. *Boxhorn.* Subſcribo libens conjecturæ Clariſſ. Boxhornii, cenſentis hic *quæro* referendum eſſe ad ſequentia, non ad præcedentia. *Salmaſ.*

SPEMNE AN SALVTEM.] Vtrumne te debeam ſalutare *Spem* meam , an *Salutem.* utrum res tibi mandata confecta ſit, an adhuc in ſpe. *Lambin.*

EVGE! IAM.] Lego : *euge! jam χαίρειν χάριν volo.* Ludit enim in Charini nomine, quem valere & miſſum fieri vult, non uſui nunc illi , cui ſupra juſſerat ejuſmodi hominem inveniri. Optime omnium hæc *Acidalius.* Verum ſcriptura eorum , ſi ductum Mſſ. *Camer.* ſequamur , hæc nobis videtur: *Euge jam ! χάριν , ὅγ' οἴ) νυῶ , ποιῶ.* Iuſſerat Pſeudolus ſibi adduci à Calidoro hominem & aſtutum & callidum : dum in eo erat Calidorus, aliam decipiendi lenonis occaſionem nactus , caſtigat his verbis Calidori moram : *Euge jam !* & oſtendit nihil ſibi opus eſſe, ut quidem res erat , χάριν, ὅγ' οἴτοι *νυῶ, ποιῶ, gratiam , ut nunc res eſt , facio.* Quæ verba ſunt recuſantis uti opera Charini , quem adduxerat Calidorus. Quod miror non animadvertiſſe viros eruditiſſimos , cum verſ. ſeq. ubi Charinus ipſe operam ſuam pollicetur, Pſeudolus recuſet pæne iiſdem verbis: CH. *Quin tu &c.* Petitus.

IAM GRATIAM.] Scil. habemus. *Camerar.*

MOLESTVM EST ID QVIDEM.] Voſne, inquit Charinus, mihi oneri & moleſtiæ eſſe cenſeam ? Certe id vos ſuſpicari, mihi moleſtum eſt. *Pontanus.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Ejus ſervo, qui hunc ferebat cum quinque argenti minis,
Tuam qui amicam hinc arceſſebat; ei os ſublevi modo.
CA. *Quomodo?* PS. *horum cauſſa hæc agitur ſpectatorũ Fabula.*
Hi ſciunt, qui hîc affuerunt, vobis poſt narravero.
CA. *Quid nunc agimus?* PS. *liberam hodie tuam amicam amplexabere.*
CA. *Egone?* PS. *tute.* CA. *ego?* PS. *ipſus, inquam: ſiquidem hoc vivet caput.*
Si modo mihi hominem invenietis propere. CH. *qua facie?* PS. *(malum,*
Callidum, doctum, qui quando principium prehenderit,
Porro ſuâ virtute teneat, quid ſe facere oporteat.
Atque eum qui non hîc uſitatus ſæpe ſit. CH. *ſi ſervos eſt,*
Nunquid refert? PS. *immo multo mavolo quam liberum.*
CH. *Poſſe opinor me dare hominem tibi malum & doctũ, modo.*
Qui à patre advenit Caryſto: nec dum exiit ex ædibus
Quoquam, neque Athenas advenit, unquam ante heſternam diem.
PS. *Bene juvas. ſed quinque inventis opus eſt argenti minis*
Mutuis, quas hodie reddam: nam unam hujus mihi debet pater.
CH. *Ego dabo, ne quære aliunde.* PS. *ô hominem opportunum mihi!*
Etiam opu'ſt chlamyde & machæra, & petaſo. CH. *à me poſſum dare.*
PS. *Dî immortales, non Charinus mihi hic quidem eſt, ſed copia!*
Sed iſtic ſervos, ex Caryſto huc qui advenit, quid ſapit?
CH. *Vſque à cunabulis.* PS. *manuleatam tunicam habere hominem decet.*

DOVZ. viſitatus ſæpe ſit.

NAM VNAM HVIVS.] Pro illis, *nam unam hujus mihi debet pater*, puto omnino ſcribendum, *Nam quinam hujus mihi debet pater*. Id eſt, *quinam minam*, pro, quinque minis. Sic *ære quaterno* apud Martialem, pro quattuor aſſibus. Et *centenus remex* Virgilio, pro centum remis vel remigibus. *Salmaſius.*

CH. VSQVE A CVNABVLIS.] Ita omn. Ed. veteres. At vero ego vehementer probem, quod repperi in ſchedis vetuſtiſſ. *Hircum ab alis.* Facetiſſime, reſpondet ex ambiguo, in verbo *ſapit*: ac ſi quæſierit Pſeud. quid oleret; non, quam ſapiens eſſet. ut pluribus etiam explicat Lambinus. *Hircum* autem notare tætrum illum odorem ſubalarem, vel Catullus docet: & Horat.

— *Gravis hirſutis cubat hircus in alis.*

Epod. 12. *Turnebus.* Magno conſenſu totius caveæ, ut ait, emendat, *Hircum ab alis.* A quo tamen unus ſpectator diſſentio. Nam ad eam ſententiam, quam effici homo doctiſſimus

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Ecquid habet is homo aceti in pectore? CH. *atque acidiſſumi.*
PS. *Quid, ſi opus ſiet, ut dulce promat indidem, ecquid habet?*
CH. *Rogas? murrhinam, paſſum, deſrutum, melinam, mel quojuſmodi.*
Quin in corde inſtruere quondam cœpit thermopolium.
PS. *Eugepæ! lepide, Charine, me meo ludo lamberas.*
Sed quid nomen eſſe dicam ego iſti ſervo? CH. *Simiæ.*
PS. *Scitne in re advorſâ vorſari?* CH. *turbo non æque citus eſt.*

vult, ſequens reſponſio Pſeudoli hilum non facit. Veteres *cunas* & *cunabula* inter obſcenos intellectus habuiſſe videntur: fortaſſe, quia alluditur ad *cunnum.* infra act. 4. 7. de cinædo: *Quid ais? tune etiam cubitare ſolitus es in cunis puer?* Puto igitur, iſtuc Charinum alludere, nec aliud dicere, quam ſervum illum ſapere illis partibus, quibus peculium ſolet facere. docere id liquido ſequens reſponſum Pſeudoli de *manuleata tunica* videtur. nam pueri meritorii ſive cinædi, ut internoſci poſſent, tunicas cum manicis more mulierum geſtabant; non aliter, quam meretrices togas. Pœn. 5. 5. *Quis hic eſt cum tunicis longis puer cauponius?* Lipſius. Quæritur quid ſit, *ſapere à cunabulis.* Si libri vetuſtiſſimi habent, quomodo in his ſe reperiſſe dicit Turnebus, *hircum ab alis*, non aliud quærendum. Sin vetus ac vera ſcriptura eſt, *uſque à cunabulis*, ita erit intelligendum ut interpretatur Lipſius. non tamen ut cenſeam alluſiſſe Comicum ad *cunnum.* Ea quippe parte carebant meritorii pueri, ſed ad motum cunarum alluſit. Moventur pueri in cunis, moventur & dum ſubiguntur. Sapit à cunabulis vel à cunis qui movetur, id eſt, ſubigitur. Martialis: *Motor cunarum fueras Charideme mearum.* Salmaſ.

QVID SI OPVS SIT &c.] Poſſumus ex veſtigiis *Thuani* & *Rigaltii* Codd. ſi modo certa ſint, hanc lectionem exſculpere:

Quod ſi op'us ut dulce promat, id ex ſe ecquid dabit? Rogas.
Murrhinam, paſſum defrutum &c.

De *murrhina* veterum magna à veritate aberratio eſt, quum eam à *murrha* dictam deductamque cenſent. Græcum eſt ὁ μυῤῥίνης, inde Latinum hæc *murrhina*; ut ὁ χάρτης hæc *charta*: ὁ γαυσάπης, hæc *gauſapa.* Μυῤῥίνην οἶνον dicebant Græci temperatum unguento, vel cui ſuperfundebatur unguentum, τὸν μύρῳ κεκερασμένον. Idem & μυῤῥίτης, ut autem à voce φύλλον, ὁ φυλλίνης, ſic à μύρον, ὁ μυῤῥίνης οἶνος. quin & μυῤῥίνης ſcribebant, geminatione ſolemni caninæ literæ. *Salmaſ.*

PASSVM.] Vinum ex uvis paſſis & Sole ſiccatis confectum. *Vva paſſa eſt ſiccata. Paſſum eſt, quidquid ex uva paſſa compreſſum effluxerit. Dicitur autem paſſum à patiendo, vel pandendo. Vva enim tẽpore ſuo ad ſolem expanditur, & dum ſicca fuerit, percutitur atque decoquitur. Inde fit paſſum vinum, quod defrutum, id eſt, coctum dicimus.* Hæc totidem verbis in optimo veteri Gloſſario, quod Mſ. habeo, leguntur, & huc maxime faciunt. *Boxhornius.*

DEFRVTVM.] Vinum muſto ad dimidias decocto factum: ἕψημα. *à defervendo.* ſed vide Colum. l. 12. cap. 20.

THERMOPOLIVM.] Tabernam, ubi dulces potiones vænibant, quas calidas bibebant: unde & nomen. *Turneb.*

ME MEO LVDO LAMBERAS.] *Lamberare*, inquit Feſtus, *eſt ſcindere, laniare.* Verberari igitur & vapulare ſe ſuo ludo Servus dicit. Eiſdem enim jocis appetitur, quibus laceſſiverat. *Turneb.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

PS. *Ecquid argutus eſt?* CH. *malorum facinorum ſæpiſſume.*
PS. *Quid, cum manifeſto tenetur?* CH. *anguilla'ſt, elabitur.*
PS. *Ecquid is homo ſcitus eſt?* CH. *plebiſcitum non eſt ſcitius.*
PS. *Probus homo eſt, ut prædicare te audio.* CH. *immo ſi ſcias,*
Vbi te aſpexerit, narrabit ultro quid ſeſe velis.
Sed quid es acturus? PS. *dicam: ubi hominem exornavero,*
Subditicium fieri ego illum militis ſervom volo:
Symbolum hunc ferat lenoni cum quinque argenti minis:
Mulierem ab lenone abducat. hem tibi omnem fabulam.
Cæterum quo quicque pacto faciat, ipſi dixero.
CA. *Quid nunc igitur ſtamus?* PS. *hominem cum ornamentis omnibus*
Exornatum adducite ad me, jam ad trapezitam Aeſchinum.
Sed properate. CH. *prius illîc erimus, quam tu.* PS. *abite ergo ocius.*
Quicquid incerti mihi in animo prius, aut ambiguum fuit,
Nunc liquet, nunc defecatum eſt, cor mihi nunc pervium'ſt.
Omnes ordines ſub ſignis ducam legiones meas,
Avi ſiniſtra, auſpicio liquido, atq; ex ſententia:
Confidentia eſt inimicos meos me poſſe perdere.
Nunc ibo ad forum, atque onerabo meis præceptis Simiam,
Quid agat, ne quid titubet, docte ut hanc ferat fallaciam.
Iam ego hoc ipſum oppidum expugnatum faxo erit lenonium.

LANOI ſub ſignis ducā legionis meæ.

ECQVID ARGVTVS EST?] Iocus in verbo. Nam cum Pſeud. quæſiiſſet; Ecquid *argutus*, ingenioſus & ſollers eſt? Reſpondet Charinus, illum eſſe *argutum*, id eſt, accuſatum malorum facinorum ſæpiſſime, atque adeo convictum. Solinus: *Peccato argutus.* Linac. Gloſſæ Papiæ; *Argutus, convictus.* Boxhorn.

OMNES ORDINES.] Littera *ſ*, quæ prima ſequentis voculæ fini præcedentis facile, ut fit, adhærere potuit, hunc locum corrupit. Omnino reſcribendum puto; *Omnes ordine ſub ſignis ducam legiones meas.* Nihil certius, ut nihil ineptius vulgata lectione. *Boxhornius.*

CONFIDENTIA EST.] Nullus dubito: plenus ſpei, imo certus ſum, futurum ut inimicos meos perdam ac evertam.

ONERABO MEIS PRAECEPTIS SIMIAM.] Mandata & interrogationes inter onera habentur. In Dialogo de Cauſſ. corruptæ Eloq. *Magnæ quæſtionis pondus excipere.* Boxhorn.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

ACTVS TERTII SCENA PRIMA.

PVER.

Qvoi ſervitutem dî danunt lenoniam
Puero, atque eidem ſi addunt turpitudinem,
Næ illi, quantum ego nunc corde conſpicio meo,
Malam rem magnam, multaſque ærumnas danunt.
Velut hæc mihi evenit ſervitus, ubi ego omnibus
Parvis magniſque miſeriis præfulcior: Acid. miniſteriis præfulcior.
Neque ego amatorem mihi invenire ullum queo:
Qui amet me, ut curet tandem nitidiuſcule.
Nunc huic lenoni eſt hodie natalis dies,
Interminatus eſt à minimo ad maxumum,
Si quis non hodie munus miſiſſet ſibi,
Eum cras cruciatu maxumo perbitere.
Nunc neſcio hercle rebus quid faciam meis.
Neque ego illud poſſum, quod illi qui poſſunt, ſolent, Merc. quod illi poſſunt, qui ſolent.
Nunc niſi lenoni munus hodie miſero,
Cras mihi potandus fructus eſt fullonius.
Atque edepol ut nunc male eum metuo miſer!
Si quiſpiam det, quoi manus gravior ſiet,
Quanquam illud ajunt magno gemitu fieri,
Comprimere dentes videor poſſe aliquo modo

VT CVRET.] Lego: *curer*. Nam in lenonia familia lautius curantur, qui amatorculos facile inveniunt: ii enim domino quæſtuoſi. *I. Gul.*

FRVCTVS FVLLONIVS.] Non dubium eſt quin, *fructus fullonius*, ita ſit accipiendum, ut vulgo exponunt interpretes. Quod locis aliquot veterum poſſem confirmare. Etiam hodieque apud nos *fulloni dari* dicuntur mulieres quæ ſubiguntur & permoluntur. Latini premi & comprimi mulieres dicunt, quæ verba propria ſunt fullonicæ artis. *Salmaſ.*

MANVS.] Puto omnino ſcribendum, *quo manus gravior ſiet*. Nuſquam legi aut extare credo manum pro ea parte qua viri ſunt. Sed ſolebant nequitiæ artifices, cum puero meritorio, aut muliere meretrice congreſſuri, ſtatim in manus eorum dare quo fieret gravior. Sic interpretantur verſum illum veterem. *Mala manu retinens gravida concepit in alvo*. Item illud Propertii, cum deprehendiſſet dormientem Cynthiam: *Et modo ſuppoſitis mala dabam manibus.* Sunt illa *mala braccica*, quæ vocantur ab auctore Priapeorum. Pudet hæc apertius interpretari. *Salmaſ.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Sed comprimenda eſt mihi vox atque oratio,
Herus eccum recipit ſe domum, & ducit coquom.

ACTVS TERTII SCENA SECVNDA.

BALLIO, COCVS, PVER.

FOrum coquinum qui vocant, ſtulte vocant,
Nam non coquinum eſt, verum ſurinum eſt forum:
Nam ſi ego juratus pejorem hominem quærerem,
Coquum non potui, quam hunc quem duco, ducere,
Multiloquum, glorioſum, inſulſum, inutilem:
Quin ob eam rem Orcus recipere hunc ad ſe noluit,
Vt eſſet hîc, qui mortuis cœnam coquat.
Nam hic ſolus illis coquere, quod placeat, poteſt.
CO. *Si me arbitrabare iſtoc pacto, ut prædicas,*
Cur conducebas? PV. *inopiâ: alius non erat.*
Sed cur ſedebas in foro, ſi eras coquus
Tu ſolus præter alios? CO. *ego dicam tibi:*
Hominum avaritiâ ſum factus improbior coquus,
Non meopte ingenio. PV. *qua iſtuc ratione?* CO. *eloquar:*
Quia enim cum extemplo veniunt conductum coquom,
Nemo illum quærit qui optumus, & cariſſumu'ſt:
Illum conducunt potius, qui viliſſumu'ſt.
Hoc ego ſui hodie ſolus obſeſſor fori.
Illi drachmis iiſſent miſeri: me nemo poteſt

MORTVIS COENAM COQVAT.] *Orcus* haud dubie hic accipitur pro Dite patre aut Summano. Porro, mortui non ſunt ciborum, aut eduliorum indigentes. Quivis appoſiti, etiam inſulſi, iis placent, ſi quid iis placeat, quibus nihil poteſt diſplicere. Facete ergo hic deſcripturus coquum inſulſum, dicit eum inter viventes mortuis cibum coquere, iiſque ſolis, cum nihil quantumvis inſulſiſſimum appoſitum his poſſit diſplicere, eum placere. Hæc venuſtiſſima hujus loci ſententia eſt, quam non viderunt interpretes. *Boxhorn.*

COQVVS.] Si coquinariæ artis bene peritus eras, cur tu ſolus otioſus, non conductus ad coquendum, in foro ſedebas, cæteris omnibus coquis conductis. Id imperitiæ tuæ in his rebus eſt argumentum. *Boxhorn.*

IMPROBIOR COQVVS.] Minus probatus ſum; minus opera mea cives utuntur. Ita enim vox, *improbior*, hic accipienda. Non enim vult ſe malum & inſulſum eſſe coquum, ſed cariſſimum eſſe, ideoque minus probari. *Boxhorn.*

ILLI DRACHMIS IISSENT MISERI.] Verbum *drachmiſſare*, à Lamb. repertum, ego ne coquinis quidem Romanis dignum cenſeo. Legendum, *Illi drachmis ſunt miſeri. Drachmis eſſe, vænire*, ſive *operam drachmis locare*; elegantes lo-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Minoris quiſquam nummo ut ſurgam, ſubigere.
Non itidem cœnam condio, ut alii coqui,
Qui mihi condita prata in patinis proferunt,
Boves qui convivas faciunt, herbaſque oggerunt,
Eas herbas herbis aliis porro condiunt,
Indunt coriandrum, feniculum, allium, atrum olus:
Apponunt rumicem, braßicam, betam, blitum,
Eo laſerpicii libram pondo diluunt:
Teritur ſinapis ſcelerata cum illis: qui terunt,
Priuſquam triverunt, oculi ut exſtillent, facit.
Ei homines cœnas ſibi coquint cum condiunt;
Non condimentis condiunt, ſed ſtrigibus,
Vivis convivis inteſtina quæ exedint.
Hoc hîc quidem homines tam brevem vitam colunt.
Cum haſce herbas hujuſmodi in ſuum alvom congerunt,
Formidoloſas dictu, non eſu modo:
Quas herbas pecudes non edunt, homines edunt.
BA. *Quid tu? divinis condimentis utere,*
Qui prorogare vitam poßis hominibus,
Qui ea culpes condimenta? CO. *audacter dicito:*

tes loquendi formulæ. Caſſius ad Cic. *Nam jam ternis tetradrachmis frumentum apud Caßium eſt.* I. Gul.

NVMMO.] Non alius, quam *Nummus aureus Romanus*, pluris duobus aureis noſtris contra æſtimatus, nempe XXV. denariis, intelligi poteſt: ut & Aulul. act. 3. ſc. 2. & Men. act. 1. ſc. 4. & ibid. act. 2. ſc 2. ubi veriſimile eſt, *nummum aureum*, non ſeſtertium ſignificari, quo *porcos ſacres ſinceros Epidamni vænire*, Mænechmo indicat Cylindrus: nimiſque eos falli, qui quartam drachmæ ſeu denarii partem, id eſt, ſeſtertium nummum, eo loco interpretantur. *Douza.*

ATRVM OLVS.] Atrum olus acceperim pro inſipido, ingrato. *Atrum, nigrum*, pro malo & ingrato paſſim ponitur.

BLITVM.] *Blitum* genus oleris, à ſaporis ſtupore appellatum eſſe ex Græco putatur, quod ab his βλὰξ dicatur *ſtupidus.* Feſtus.

EXSTILLENT.] Terent. Phorm. 5.8.
Hiſce ego illam dictis ita tibi incenſam dabo,
Vt ne reſtinguas, lacrimis ſi extillaveris.
Vbi Donatus: *Stillare*, eſt guttas emittere è corpore. *Exſtillare*, ipſum corpus guttatim finire.

COENAS SIBI COQVINT.] Tales coqui cœnas hujuſmodi ſibi coquant; non aliis, aut mihi.

SED STRIGIBVS.] *Striges*, aves nocturnæ, ut ait Verrius. Græci *ςρίγγας* appellant: unde maleficis mulieribus nomen inditum eſt; quas *volaticas* etiam vocant. *Scalig.* Significat; condimenta, quæ alii coqui adhibent, diſtorquere convivis inteſtina, ut ſtriges quaſdam. *Taubman.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Nam vel ducenos annos poterunt vivere,
Meas qui eſitabunt eſcas, quas condivero.
Nam ego cicilendrum quando in patinas indidi,
Aut ſipolindrum, aut macidem, aut ſancaptidem,
Eæ ipſæ ſeſe patinæ ferveſaciunt ilico.
Hæc ad Neptuni pecudes condimenta ſunt:
Terreſtres pecudes cicimandro condio,
Aut happalopſide, aut cataractria. BA. *at te Iuppiter*
Diique omnes perdant, cum condimentis tuis,
Cumque tuis iſtis omnibus mendaciis.
CO. *Sine ſis loqui me.* BA. *loquere, atque in malam crucem.*
CO. *Vbi omnes patinæ fervent, omnîs aperio,*
Is odos demiſſis pedibus in cœlum volat:
Eum in odorem cœnat Iuppiter cotidie. I. GVL. cum odorem.
BA. *Odor demiſſis pedibus?* CO. *peccavi inſciens.*
BA. *Quid eſt?* CO. *quia enim demiſſis manibus volui dicere.*
BA. *Si nuſquam is coctum, quidnam cœnat Iuppiter?*
CO. *It incœnatus cubitum.* BA. *i in malam crucem.*
Iſtaccine cauſſâ tibi hodie nummum dabo?
CO. *Fateor equidem eſſe me coquom cariſſumum:*
Verum pro pretio facio, ut opera appareat
Mea, quo conductus veni. BA. *ad furandum quidem.*
CO. *An invenire poſtulas quemquam coquom,*
Niſi milvinis aut aquilinis ungulis?
BA. *An tu coquinatum te ire quoquam poſtulas,*

MACIDEM.] *Macis*, cortex aromaticus, nucis myriſticæ amiculum.

EVM IN ODOREM.] Tò *in* merito diſplicet eruditis. puto conjungendum eſſe cum *odorem*, &, *nidorem* ſcripſiſſe Plautum. *Boxhorn.*

DEMISSIS MANIBVS VOLVI &c.] *Demiſſis, manibus currit*, qui currit contentiſſime: quia cum rapido incitati curſu ſumus, manus utraſque moventes demittimus. At ille cocus *demiſſis pedibus*, pro *demiſſis manibus* dixerat: nam pedibus demiſſis non potuiſſet ſubvolare in cœlum odor, ſed inferos petere: cum *demittere pedes*, ſit, eos deorſum mittere: ita eo odore inferi paſti fuiſſent, non ſuperi. Sic labes terræ in altum deſidentis & depreſſæ, Poëta *demiſſis pedibus* factas dicit in Ætna:

Cervus & in ſilvis ſpacioſa cubilia retro
Antraque demiſſis pedibus ſodiſſe latebras. Turneb.

PRO PRETIO FACIO.] Facio ut & operis & mercedis ratio conſtet conductori meo, par pari hoſtimentum reddens. Cato: *ſi ei opus non apparet, dicit ruſticus ſedulo ſe feciſſe, ſervos non valuiſſe*; id eſt, ſonticum morbum cauſſatos, quo minus opus facere valuerint. *Donza.*

Quin ibi conſtrictis ungulis cœnam coquas?
Nunc adeo tu qui meus es, jam edico tibi,
Vti noſtra properas amoliri omnia:
Tum ut hujus oculos in oculis habeas tuis:
Quoquo hic ſpectabit, eo tu ſpectato ſimul:
Si quo hic gradietur, pariter progrediminor.
Manum ſi protollet, pariter proferto manum.
Suum ſi quid ſumet, id tu ſinito ſumere:
Si noſtrum ſumet, tu teneto altrinſecus.
Si iſte abit, ito; ſtabit, aſtato ſimul.
Si conquiniſcet iſtic, conquiniſcito ſimul.
Item his diſcipulis prius cuſtodes dabo.
CO. *Habe modo bonum animum.* BA. *quæſo, quî poßim, doce,*
Animum bonum habere, qui te ad me adducam domum?
CO. *Quia ſorbitione faciam ego te hodie meâ,*
Item ut Medea Peliam concoxit ſenem:
Quem medicamento, & ſuis venenis dicitur
Feciſſe rurſus ex ſene adoleſcentulum:
Item te ego faciam. BA. *eho, an tu etiam veneficus?*
CO. *Immo edepol vero hominum ſervator magis.*

CONQVINISCET.] *Conquinire*, decubare eſt: à quo *Conquiniſco.* Eſt enim *conquiniſcere*, cernuum ſe inflectere, vel inclinare, ut faciunt exoneraturi ventrem. Pomponius Attellanarius: *In terra ut cubabat nuda: ad eum ut conquexi, &c.* Hoc etiam *cernuare* dicebant. quanquam & hoc ἀντὶ τοῦ ἀσκολιάζειν accipiebant. *Scalig.* Corrigi volo Plautum è Nonio, ubi extat, *Si conquiniſcet iſtic, ceveto ſimul.* cevere enim idem quod *conquiniſcere*, hoc eſt, inclinari: Itaque ut *ocquiniſcere* interdum pathicis attributum, ita ſemper *cevere* de iis dictum. Iuvenal. *ego te ceventem Sexte verebor?* Et: *Computat, & cevet.* Perſius: *An Romule ceves.* Martial. *Sed pulcre Nævole ceves.* Gloſſæ, *Cevens*, κύφων. Hujus vocis ignoratio corrupit locum Plauti: repertam enim eam in ſuis libris cum non intelligerent, mutarunt: dein, quia verſus nimium excreſcebat, quidam vocem ſimul, rejecere in ſequentem verſum. alii iſtic è verſu ſuſtulerunt. *Mercer.*

PRIVOS CVSTODES DABO.] *Privi* vetuſte, qui nobis ſinguli. Lucillius:
Culticulæ accedunt privæ cẽtonibu' binis.
I. Gul.

VT MEDEA PELIAM CONCOXIT.] De Æſone hoc traditur, non de Pelia: hunc enim concoquendo necavit. Iocatus igitur eſt & luſit Plautus ſciens. vel eſt hoc μνημονικὸν ἁμάρτημα. *Camer.* Plautus hic de induſtria affectaſſe τὸ πρέπον *Famæ*, quæ plurimum mendi, ſi præſertim de re vetuſtiori ſit, ſecum trahit. Cum enim hæc hiſtoria à vulgo depravate narraretur, Plautus vulgi errorem ſtudio ſequi voluit, ex quo errore plane Proverbium originem traxerat: *Tanquam Peliam recoquere.* quo & Cicero ita utitur. *Freherus.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Hem mane. quanti iſtuc unum me coqui- BA. PASS. quanto iſtoc nummo me coq.
nare perdoces?
CO. *Quid?* BA. *ut te ſervem, ne quid ſurripias mihi.*
CO. *Si credis, nummo; ſi non, ne mina quidem.*
Sed utrum amicis hodie, an inimicis tuis
Daturus cœnam? BA. *pol ego amicis, ſcilicet.*
CO. *Quin tu illos inimicos potius, quam amicos vocas:*
Nam ego ita convivis cœnam conditam dabo
Hodie, atque ita ſuavitate condiam,
Vt quiſque quicque conditum guſtaverit,
Ipſos ſibi ſaciam ut digitos prærodat ſuos.
BA. *Quæſo hercle priuſquam quicquam convivis dabis,*
Guſtato tute prius, & diſcipulis dato,
Vt prærodatis voſtras furtificas manus.
CO. *Fortaſſe hæc tu nunc mihi non credis quæ loquor.*
BA. *Moleſtus ne ſis, nimium jam tinnis, non places.*
Hem, illîc ego habito. intro huc abi, & cœnam coque
Propere. CO. *quin is accubitum, & convivas cedo.*
Corrumpitur jam cœna. BA. *hem, ſubolem ſis vide!*
Iam hîc quoque ſceleſtus, eſt coqui ſublingio. CAM. ſceleſtus eſt, coquit ſub linteo.
Profecto quid nunc primum caveam neſcio,
Ita in ædibus ſunt fures: prædo in proxumo eſt.
Iam à me hic vicinus apud forum paulo prius
Pater Calidori opere petivit maxumo,
Vt mihi caverem à Pſeudolo ſervo ſuo,
Neu fidem ei haberem. nam eum circumire in hunc diem,

IPSOS SIBI FACIAM &c.] Cum ſuavitatem alicujus cibi, aut aviditatem eorum, quibus appoſitum iri deberet, Græci oſtendere volebant, ὑπερβολικῶς de illis dicebant, καθεσθίειν δακτύλους. Ariſtoph. in Pythagoreos utitur: immo nos quoque in patrio ſermone. *Victor.*

ET CONVIVAS CEDO.] Lego: *convivas cedo.* Vt ita uſurparint Latini *cedo*, quemadmodum hic hactenus ceperunt, animum inducere non poſſum ut credam. Certe exempla nulla proferent: at, ut nos correximus, vel ſexcenta promi poſſunt. Curcul. *Auro contra cedo modeſtum amatorem.* I. Gul.

EST COQVI SVBLINGIO.] Quaſi dicat: diſcipulus coci ad lingendas patinas, quam ad obſonia coquenda aptior. *Sublingio, nis*, nomen factum à *ſublingendo*: quomodo alibi *tocullio*, & *turpio* apud Latinos. *Turneb.* Legendum puto, *coqui ſublingio.* Coquum ſubliguritorem à ſublingendis, & liguriendis patinis. *Coqui ſublingio*, ut *ſcelus viri.* Salmaſ.

Vt me ſi poſſet muliere intervorteret,
Eum promiſiſſe firmiter, dixit ſibi,
Seſe abducturum à me dolis Phœnicium.
Nunc ibo intro, atque edicam familiaribus,
Profecto ne quis quicquam credat Pſeudolo.

ACTVS QVARTI SCENA PRIMA.

PSEVDOLVS, SIMIA.

SI unquam quenquam Dî immortales voluere eſſe auxilio adjutum,
Tum me & Calidorum ſervatum volunt eſſe, & lenonem extinctum.
Cum te adjutorem genuere mihi, tam doctum hominem atque aſtutum.
Sed ubi illic eſt? ſumne ego homo inſipiens, qui hæc mecum egomet loquor ſolus?
Dedit verba mihi hercle, ut opinor, malus cum malos ſtulte cavi. Acid. malus cum malo ſtult.
Tum pol ego interii, homo ſi ille abiit: neque hoc opus quod volui, ego hodie efficiam.
Sed eccum video verbeream ſtatuam: ut magnifice infert ſeſe!
Hem, te hercle ego circumſpectabam: nimis metuebam male, ne abiiſſes.
Sy. *Fuit meum officium ut facerem, fateor.* Ps. *ubi reſtiteras?* Sy. *ubi mihi libitum eſt.*
Ps. *Iſtuc ego jam ſatis ſcio.* Sy. *cur ergo quod ſcis, me rogas?* Ps. *at hoc volo monere te.*
Sy. *Monendus ne me moneat.* Ps. *nimis tandem ego abs te contemnor.*
Sy. *Quippe ego te ni contemnam, ſtratioticus homo qui clueat?* Ps. *jam*
Hoc volo quod occeptum'ſt, agi. Sy. *nunquid agere aliud me vides?*
Ps. *Ambula ergo cito.* Sy. *immo otioſe volo.* Ps. *hæc ea occaſio eſt, dum ille dormit,*

MALVS CVM &c.] Veterum librorum & vera, meo quidem judicio, ſcriptura eſt; *malus cum malo.* Sic ergo legendum hic & diſtinguendum; *Dedit verba, hercle, mihi, ut opinor, malus cum malo. Stulte cavi.* Malus verba, & cum verbo malum mihi dedit. Non ſatis mihi ab eo cavi. *Boxhorn.*

Volo tu prior ut occupes adire. SY. *quid properas? placide.*
Ne time. ita ille ſaxit Iuppiter, ut ille palam ibidem aſſiet.
Quiſquis ille eſt, qui adeſt à Milite. nunquam edepol erit ille potior
Harpax, quam ego. habe animum bonum: pulchre ego hanc explicatam tibi rem dabo.
Sic ego illum dolis atque mendaciis in timorem dabo
Militarem advenam, ipſe ſeſe ut urget eum eſſe qui ſiet,
Meque ut eſſe autumet, qui ipſus eſt. PS. *qui poteſt?* SY. *occidis me*
Cum iſtuc rogitas. PS. *ô hominem lepidum! te quoque etiam (dolis*
Atque etiam mendaciis, Iuppiter te mihi ſervet.
SY. *Immo mihi. ſed vide, ornatus hic, ſatis me condecet?*
PS. *Optume habet.* SY. *eſto.* PS. *tantum tibi boni Dî immortales duint,*
Quantum tibi optes. nam ſi exoptem quantum dignus, tantum (dent,
Minus nihilo eſt. neque ego hoc homine quenquam vidi magis malum,
Et maleficum. SY. *tun' id mihi?* PS. *taceo. ſed ego* DOVZ. bona dabo & fac. *quæ tibi dona*
Dabo & faciam, ſi hanc rem ſobrie accuraſſis! SY. *potin' ut taceas?*
MEMOREM *immemorem facit, qui monet quod memor memi-(nit. teneo omnia.*
In pectore condita ſunt, meditati ſunt doli docte. PS. *probus hic eſt*
Homo. SY. *neque hîc eſt, neque ego.* PS. *at vide ne titubes.*
SY. *potin' ut taceas?*
PS. *Ita me Dii ament.* SY. *ita non facient, mera jam mendacia (fundes.*
PS. *Vt ego ob tuam, Simia, perfidiam te amo & metuo, & magnifico!*
SY. *Ego iſtuc aliis dare condidici. mihi obtrudere non potes pal-(pum.*
PS. *Vt ego te hodie accipiam lepide, ubi effeceris hoc opus!*
SY. *ha ha he!*

SOBRIE ACCVRASSIS.] *Sobrie fieri* dicitur, quicquid cum cura & diligentia exquiſita aggredimur. *Gruter.*

PALPVM.] *Obtrudere palpum*, eſt arte fucoque decipere. hinc *palpari*, adulari: & *palpones*, adulatores. Tractum ab equiſonibus.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

PS. *Lepido victu, vino, unguentis, & inter pocula pulpamentis:*
Ibidem una aderit mulier lepida, tibi ſavia ſuper ſavia quæ det.
SY. *Lepide accipis me* PS. *immo ſi efficis, tum ſaxo magis dicas.*
SY. *Niſi effecero, cruciabiliter carnufex me accipito.*
Sed propera mihi monſtrare ubi oſtium lenonis ædium.
PS. *Tertium hoc eſt.* SY. *tace, ædes hiſcunt.* PS. *credo animo male'st*
Aedibus. SY. *quid jam?* PS. *quia edepol ipſum Lenonem evomunt.*
SY. *Illiccine eſt?* PS. *illic eſt.* SY. *mala merx eſt.* PS. *illuc ſis vide:*
Non prorſus, verum ex tranſvorſo cedit, quaſi cancer ſolet.

ACTVS QVARTI SCENA SECVNDA.

BALLIO, PSEVDOLVS, SYCOPHANTA,

Minus malum hunc hominem eſſe opinor, quam eſſe cenſebam coquum:
Nam nihil etiam dum harpagavit, præter cyathum & cantharum.
PS. *Heus tu, nunc occaſio eſt & tempus.* SY. *tecum ſentio.*
PS. *Ingredere in viam doloſe. & ego hîc in inſidiis ero.* I. GVLI. doloſe; i, ego hic.
SY. *Habui numerum ſedulo, hoc eſt ſextum à porta proxumum*
Angiportum, in id angiportum me devorti juſſerat;
Quotumas ædes dixerit, id ego admodum incerto ſcio.
BA. *Quis hic homo chlamydatus eſt, aut unde eſt, aut quem quæritat?*

CARNVFEX ME ACCIPITO.] Ambiguitas jocum parit. nam *accipito* perſonæ ſecundæ & tertiæ eſt. dumque hac carnificẽ imprecatur ſibi, ſimul illa carnificẽ ipſum appellat Pſeudolum. *Acid.*

NON PRORSVS.] Fortaſſe Leno aliquid ſervis imperabat domo exiens: atque ideo non adverſa fronte, ſed ſecundum parietem tranſverſus egrediebatur. *Lambin.* Apparet Varroni in animo hunc locum fuiſſe, lib. 6. de L. Lat. *Vt tranſverſus cedit, quaſi cancer; non prorſus, ut homo.* Eſt igitur *prorſus*, πρόσω; & *tranſverſus*, πλάγιος. niſi Varro etiam *proverſus* accepit, ut nomen. *Camer.* Immo, *prorſus* nihil plane à *proverſus* differt. ita *quorſum* eſt *quoverſum: horſum, hoc verſum: aliorſum, alioverſum.* idem hoc eſt, quod Caſin. act. 2. ſcen. 8. *imitari nepam.* intelligit καρκίνον λοξοβάτην, ut in Epigram. Græco. *Scalig.*

CHLAMYDATVS.] Ita Sc. 7. *Chlamydate, &c. Chlamys*, viatoria veſtis eſt: & hinc *Chlamydatos*, qui peregre advenirent, ab habitu fere vocabant.

Peregrina facies videtur hominis, atque ignobilis.
SY. *Sed eccum, qui ex incerto faciet mihi, quod quæro certius.*
BA. *Ad me adit recta: unde ego hominem hunc eſſe dicam gentium!*
SY. *Heus tu, qui cum hirquinâ aſtas barbâ, reſponde quod rogo.*
BA. *Eho, an non prius ſalutas?* SY. *nulla eſt mihi ſalus dataria.*
BA. *Nam pol hinc tantundem accipies.* PS. *jam inde à principio probi.*
SY. *Ecquem in angiporto hoc hominem tu noviſti? te rogo.*
BA. *Egomet me.* SY. *pauci iſtuc faciunt homines, quod tu prædicas.*
Nam in foro VIX DECIMVS *quiſque eſt, qui ipſus ſeſe noverit.*
PS. *Salvos ſum: jam Philoſophatur.* SY. *hominem ego hîc quæro malum,*
Legirupam, impium, perjurum, atque improbum. BA. *me (quæritat:*
Nam illa mea ſunt cognomenta, nomen ſi memoret modo.
Quid eſt ei homini nomen? SY. *Leno Ballio.* BA. *ſcivin' ego?*
Ipſe ſum adoleſcens, quem tu quæritas. SY. *tune es Ballio?*
BA. *Ego enimvero is ſum.* SY. *ut veſtitus eſt perfoſſor parietum!*
BA. *Credo in tenebris conſpicatus ſi ſis me, abſtineas manum.*
SY. *Herus meus tibi me ſalutem multam voluit dicere.*
Hanc epiſtolam accipe à me, hanc me tibi juſsit dari.
BA. *Quis is homo'ſt qui juſsit?* PS. *perii, nunc homo in medio luto eſt,*
Nomen neſcit. hæret hæc res. BA. *quem hanc miſiſſe ad me au- (tumas?*
SY. *Noſce imaginem, tute ejus nomen memorato mihi,*
Vt ſciam Ballionem te eſſe ipſum. BA. *cedo mihi epiſtolam.*
SY. *Accipe: cognoſce ſignum.* BA. *eho Polymachæroplacides,*

PERFOSSOR PARIETVM!] Τοιχωρύχος. Cic. in Vatin. *Licet impune per me arietes in adoleſcentia perfoderis, vicinos ompilaris, matrem verberaris.* Iidem & *iffractores* ICtis dicti: item *vecticula- ii*, quod *vecte*, id eſt, palo verreo, mu- os furandi gratia perfodiant. atque hi *vecticulariam facere* dicuntur & eorum ita *vecticularia.* Hinc & Thraſo Ter. Donacem cum *vecti venire jubet ad ædium expugnationem.* Porro, veteres Lenonibus verſicolorum habitum attribuere, atque eoſdem raſo capite & calvos in Scenam induxerunt. *Turneb.*

IN MEDIO LVTO EST.] Id eſt, non poteſt ſe expedire. *Lambin.*

COGNOSCE SIGNVM.] Linum fuit vinculum, quo epiſtola obligabatur, & cui ſignum ipſum impoſitum impreſſumque. Neç epiſtolam aperire fuit, niſi illo

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Purus putus eſt ipſus: novi: heus! SY. *Polymachæroplacides*
Nomen eſt. ſcio jam tibi me recte dediſſe epiſtolam:
Poſtquam Polymachæroplacidæ elocutus nomen es. *(probus.*
BA. *Sed quid agit is?* SY. *quod homo edepol fortis, atque bellator*
Sed propera hanc pellegere quæſo epiſtolam, ita negotium eſt,
Atque accipere argentum actutum, mulieremq; mihi emittere.
Nam neceſſe hodie Sycioni me eſſe, aut cras mortem exequi,
Ita herus meus eſt imperioſus. BA. *novi, notis prædicas.*
SY. *Propera pellegere epiſtolã ergo.* BA. *id ago, ſi taceas modo.*
Miles lenoni Ballioni epiſtolam
Conſcriptam mittit Polymachæroplacides,
Imaginem obſignatam, quæ inter nos duo I. Gvli. imagine obſig.
Convenit olim. SY. *ſymbolum eſt in epiſtolâ.*
BA. *Video, & cognoſco ſignum. ſed in epiſtola*
Nullam ſalutem mittere ne ſcriptam ſolet?
SY. *Ita militaris diſciplina eſt, Ballio:*
Manu ſalutem mittunt benevolentibus;
Eâdem malam rem mittunt malevolentibus.
Sed ut occepiſti, perge operâ experirier, Tavbm. operam experirier.
Quod epiſtola iſta narret. BA. *auſculta modo.*
Harpax calator meus eſt, ad te qui venit.
Tune is es Harpax? SY. *ego ſum, atque ipſe Harpax quidem.*
BA. *Qui epiſtolam iſtam fert, ab eo argentum accipi, &*
Cum eo ſimitu mulierem mitti volo.
Salutem ſcriptam dignum eſt dignis mittere:
Te ſi arbitrarem dignum, miſiſſem tibi.
SY. *Quid nunc?* BA. *argentum des; abducas mulierem.*
SY. *Vter remoratur?* BA. *quin ſequere ergo intro.* SY. *ſequor.*

illo ſoluto. Inde *linum incidere*, apud Cic. & paſſiva vulgataque phraſis, *Solvere epiſtolam.* Fere autem ſignum cum eo fractum: ideoque jubebant ſemper ante apertionem ſigna agnoſci, fidei cauſſa. ita & Cic. in Catil. *oſtendi tabellas Lentulo, & quæſivi, cognoſceretne ſignum?* Lipſius.

Pvrvs pvtvs.] *Putum pro puro dicebant: unde, putatæ vites; quod, cum id, quod impedimento erat deciſum eſt, remanent puræ.* Feſtus.

Calator.] Feſtus: *Calatores dicebantur ſervi, ἀπὸ τοῦ καλεῖν, quod eſt vocare: quia ſemper vocari poſſent, ob neceſſitatem ſervitutis.* Calatores, ἐκβιβασταὶ ἱερέων, δοῦλοι δημόσιοι. *Calator*, κλήτωρ: Gloſſæ Græcorum. ita Iſidorus: *Calator, miniſter ſacrorum.* Et erant libertini, ut patet ex Tacito. *Scalig.*

Actvs

ACTVS QVARTI SCENA TERTIA.

PSEVDOLVS.

PEjorem ego hominem magiſque vorſute malum
Nunquam edepol quenquam vidi, quam hic eſt Simia.
Nimiſque ego illum hominem metuo & formido male,
Ne malus item erga me ſit, ut erga illum fuit,
Ne in re ſecunda nunc mihi obvortat cornua,
Si occaſionem capſit, qui ſiet malus.
Atque edepol equidem nolo: nam illi bene volo.
Nunc in metu ſum maxumo, triplici modo.
Primum omnium jam hunc comparem metuo meum,
Ne deſerat nunc me, atque ad hoſtîs tranſeat.
Metuo autem ne herus redeat etiam dum à foro, I. GVL. etiam domum à foro.
Ne capta præda capti prædones fuant.
Dum hæc metuo, metuo ne ille huc Harpax adveniat,
Priuſquam hinc hic Harpax abierit cum muliere.
Perii hercle! nimium tarde egrediuntur foras.
Cor colligatis vaſis exſpectat meum,
Si non educat mulierem ſecum ſimul,
Vt exulatum ex pectore auſugiat meo.
Victor ſum: vici cautos cuſtodes meos.

ACTVS QVARTI SCENA QVARTA.

SYCOPHANTA, PSEVDOLVS.

NE plora: neſcis ut res ſit Phœnicium,
Verum haud multo poſt faxo ſcibis accubans.
Non ego te ad illum duco dentatum virum
Macedonienſem, qui te nunc flentem facit.
Quojam eſſe te vis maxume, ad eum duco te.

COMPAREM.] *Compar*, cujuſvis rei aut muneris ſocius. unde & *conjuges*, qui divinæ & humanæ domus ſocii ſunt, *Compares* vocat Plin. lib. 18. *Langlæ*.

COR COLLIGATIS VASIS.] Sumptum à re militari, ubi vaſa colligunt aut ornantes fugam aut caſtra mutantes. *Douza*.

DENTATVM.] Vel magnis dentibus; vel mordacem. *Lambin.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Calidorum haud multo poſt ſaxo amplexabere.
PS. *Quid tu intus quæſo deſediſti? quamdiu*
Mihi cor retunſum'ſt oppugnando pectore!
SY. *Occaſionem repperiſti, verbero,*
Vbi perconteris me inſidiis hoſtilibus:
Quin hinc metimur gradibus militaribus.
PS. *Atque edepol, quanquam nequam homo es, recte mones.*
Ite hâc triumphi ad cantharum recta via.

ACTVS QVARTI SCENA QVINTA.

BALLIO.

Ha hæ! nunc demum mihi animus in tuto eſt loco,
Poſtquam iſte hinc abiit, atque abduxit mulierem.
Mihi libet nunc venire Pſeudolum, ſcelerum caput,
Et abducere à me mulierem fallaciis.
Conceptis hercle verbis ſatis certo ſcio.
Ego perjurare mavellem me millies,
Quam mihi illum verba per deridiculum dare.
Nunc deridebo hercle hominem, ſi convenero.
Verum in piſtrinum, credo, ut convenit, fore.
Nunc ego Simonem mihi obviam veniat velim,
Vt mea lætitia lætus promiſcam ſiet.

KOTTER. perbîtare, *id eſt, perire.*

QVID TV INTVS.] Lego:
Quid tu intus quæſo deſediſti tam diu?
Mihi cor retunſum'ſt (pro *retuſum eſt*) *oppugnando pectore.*
dum expecto recte ne an perperam negotium peregeris, de abducenda virgine à lenone, ita mihi palpitando cor pectus tudit, ut jam ipſum penitus retuſum ſit. *Diſſald.*

QVIN HINC METIMVR.] Neque lectio vulgata, neque aliorum emendationes mihi probæ videntur. Non enim putem Latine ſimpliciter dici poſſe, *metimur*, ut *via* ſubintelligatur. De novis lectionibus, quas alii fingunt, nihil opus eſt dicere. Sunt enim palam improbæ. Lego; *Quin hincmet imus gradibus militaribus*; nulla prope mutatione. Nihil obſtare video, quo minus *hincmet*, quam *tanquammet*, quod in Curculione Plauti legitur, & ejuſmodi aliar dici poſſit. Porro *gradus militares* ſunt, quibus olim ex militiæ diſciplina iter facere miles ſolebat. Horis quinque æſtivis xx. millia paſſuum emetiri tenebatur, ut Vegetius docet. *Boxhorn.* Si *hincmet* dicitur ut *ipſemet*, aut *ſemet*, non dubium eſt quin ſit vera lectio, quam excogitavit doctiſſ. Boxhornius; *Quin hincmet imus.* Legebam olim: *Viam hinc metimur gradibus militaribus.* Si legitur, *Quin hinc metimur*, ſubintelligendum erit, *viam.* Salmaſ.

ACTVS QVARTI SCENA SEXTA.

SIMO, BALLIO.

VIſo quid rerum meus Vlyſſes egerit,
Iamne habeat ſignum ex arce Ballionia.
BA. O fortunate, cedo fortunatam manum,
Simo! SI. quid eſt? BA. jam. SI. quid jam? BA. nihil eſt quod metuas. SI. quid eſt.
Venitne homo ad te? BA. non. SI. quid eſt igitur boni?
BA. Minæ viginti ſanæ ac ſalvæ ſunt tibi,
Hodie quas abs te inde eſt inſtipulatus Pſeudolus.

PRISC. abs te eſt inſtipulatus. CAM. ind'eſt ſtipulatus.

SI. Velim quidem hercle. BA. roga me viginti minas.
Si ille hodie illa ſit potitus muliere,
Sive eam tuo gnato hodie, ut promiſit, dabit:
Rogato hercle obſecro: geſtio promittere.
Omnibus modis tibi eſſe rem ut ſalvam ſcias,
Atque etiam habeto mulierem dono tibi.
SI. Nullum periculum eſt, quod ſciam, ſtipularier.
Vt concepiſti verba, Viginti minas
Dabin? BA. dabuntur. SI. hoc quidem actum'ſt haud male.
Sed hominem conveniſtin'? BA. immo ambos ſimul.
SI. Quid ait? quid narrat? quæſo, quid dicit tibi?
BA. Nugas theatri, verba quæ in Comœdiis
Solent Lenoni dici, quæ pueri ſciunt:
Malum & ſceleſtum, perjurum ajebat eſſe me.
SI. Pol haud mentitu'ſt. BA. ergo haud iratus fui,
Nam QVANTI REFERT TE nec recte dicere,
Qui nihili faciat, quique inficias non eat?

BOXH. Ei nec recte dicere.

SI. Quid eſt, quod non metuas ab eo? id audire expeto.
BA. Quia nunquam ab me abducet mulierem jam, nec poteſt.

SIGNVM.] Phœnicium. ut olim Vlyſſes ex arce Trojana Palladium. Vide notas Bacch. act. 4. ſc. 9.

NVLLVM PERICVLVM.] Qui enim ſtipulatur, ſe ipſe non obligat, niſi accedat reſtipulatio. Paſſer.

ERGO HAVD IRATVS.] *Ergo*, id eſt, ob eam cauſſam, quod non mentitus fuerit. *Gruter.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Meminiſtin' tibi me dudum dicere,
Eam veniſſe militi Macedonio?
SI. *Memini.* BA. *hem, illius ſervos huc ad me argentum attulit,*
Et obſignatum ſymbolum. SI. *quid poſtea?*
BA. *Qui inter me atque illum militem convenerat:*
Is ſecum abduxit mulierem haud multo prius.
SI. *Bonan' fide iſtuc dicis?* BA. *unde ea ſit mihi?*
SI. *Vide modo ne illic ſit contechnatus quippiam.*
BA. *Epiſtola atque imago me certum facit.*
Quin jam quidem illam in Sicyonem ex urbe adduxit modo.
SI. *Bene hercle factum. quid ego ceſſo Pſeudolum*
Facere, ut det nomen ad molarum coloniam?
Sed quis hic homo eſt chlamydatus? BA. *non edepol ſcio,*
Niſi ut obſervemus quo eat, aut quam rem gerat.

ACTVS QVARTI SCENA SEPTIMA.

HARPAX, SIMO, BALLIO.

M*alus & nequam eſt homo, qui nihili imperium heri*
Sui ſervos facit. NIHIL EST *autem, ſuum*
Qui officium facere immemor eſt, niſi adeo monitus.
Nam qui liberos eſſe ilico ſe arbitrantur,
Ex conſpectu heri ſi ſui ſe abdiderunt,
Luxuriantur, luſtrantur, comedunt quod
Habent, ii nomen diu ſervitutis ferunt:
Nec boni ingenii quicquam in his ineſt, niſi ut impro-
Bis ſe artibus teneant, cum his mihi nec locus, nec ſermo

GRVT. Comedunt quod habent, quod non Habent, ii non.

AD MOLARVM COLONIAM.] Alludit ad morem Rom. quo, qui educendi erant in aliquam coloniam, in eam nomen dabant. Sic Aſin. 2. 2. *O catenarum colone!* Et *Coloniæ* nomen paſſim in noſtro, & apud ICtos, pro quavis etiam habitatione & conductione coloni ſeu domicilii ſumitur. *Sc. Gentil.*

LVSTRANTVR.] *Luſtro, luſtronis,* eſt, qui in luſtris patrita & avita abſumit. Nævius: *Peſſumorum peſſume, audax, ganeo, luſtro, aleo.* Et verbum *Luſtrari.* Lucillius:

Quem ſumptum facis in luſtris circa oppida luſtrans.

Et *luſtramentum* apud ICtum ἀσέλγεια, ἀφροδισιασμός. *Scalig.*

COMEDVNT QVOD HABENT.] Non eſt neceſſe mutari diſtinctionem, & referri id *quod habent* ad ſequens *nomen.* Servi comedunt quod habent dum peculium ſuum tuburcinantur. *Salmaſ.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Convenit, neque his unquam nobilis fui.
Ego ut imperatum eſt, etſi abeſt, hîc adeſſe herum
Arbitror. nunc ego illum metuo, cum hîc non adeſt;
Ne cum aſsiet, metuam, ei rei operam dabo.
Nam me in taberna uſque adhuc ſineret Syrus,
Quoi dedi ſymbolum : manſi ut juſſerat:
Leno ubi eſſet domi, me ajebat arceſſere.
Verum ubi is non venit, nec vocat, venio huc ultro,
Vt ſciam quid rei ſiet : ne illic homo me ludificetur.
Neque quicquam eſt melius, quã ut hoc pultem, atque aliquem
Evocem huc intus. Leno argentum hoc volo à me accipiat.
Atque amittat mulierem mecum ſimul.
BA. *Heus tu?* SI. *quid vis?* BA. *hic homo meu'ſt.* SI. *quî dum.* BA. *quia*
Præda hæc mea eſt : ſcortum quærit, habet argentum.
Iam admordere hunc mihi lubet.
SI. *Iamne illum comeſurus es?* BA. *dum recens eſt,*
Dum datur, dum calet, devorari decet : nam
Boni viri me pauperant, improbi alunt.
Augent rem meam mali : populi ſtrenui — GRVT. populi ſtrenui inuſui, improb.
Damno mihi, improbi uſui ſunt. SI. *malum,*
Quod tibi dei dabunt, qui ſic ſceleſtus.
HA. *Me nunc commoror, cum has fores non ferio,*
Vt ſciam ſitne Ballio domi. BA. *Venus mihi hæc*
Bona dat, cum hos huc adigit lucrifugas, damni
Cupidos, qui ſe ſuamque ætatem bene curant;
Edunt, bibunt, ſcortantur. illi ſunt alio ingenio atque tu.
Qui neque tibi bene eſſe patere, & illis, quibus eſt, invides.
HA. *Heus, ubi eſtis vos?* BA. *hic quidem ad me recta habet rectam viam.*
HA. *Heus, ubi eſtis vos?* BA. *heus, adoleſcens, quid iſtic debetur tibi?*
Bene ego ab hoc prædatus ibo : novi; bona ſcæva eſt mihi.

BONA SCAEVA.] *Scævum à Græcis; qui ſcævum dicunt ſiniſtrum. Varro : — ne quid obſit bonæ ſcævæ cauſſa. Inde Scævola appellatus; à ſiniſtra : quod quæ ſiniſtra ſunt, bona auſpicia eſſe exiſtimantur, à quo dicuntur Comitia; aliudve, quod ſit ave ſiniſtra, ſcæva.* Feſtus.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

HA. *Ecquis hoc aperit?* BA. *heus chlamydate, quid iſtîc debetur tibi?*
HA. *Aedium dominum lenonem Ballionem quærito.*
BA. *Quiſquis es, adoleſcens, operam fac compendi quærere.*
HA. *Quid jam?* BA. *quia te is ipſus coram præſens præſentem videt.*
HA. *Tun' is es?* SI. *chlamydate, caveſis tibi à curio infortunio,*
Atque in hunc intende digitum: hic Leno eſt. BA. *at hic eſt vir probus.*
Sed tu, bone vir, flagitare ſæpe clamore in foro,
Cum libella nuſquam eſt, niſi quid Leno hic ſubvenit tibi.
HA. *Quin tu mecum fabulare?* BA. *fabulor. quid vis tibi?*
HA. *Argentũ accipias.* BA. *jamdudum, ſi des, porrexi manum.*
HA. *Accipe: hîc ſunt quinque argenti lectæ numeratæ minæ.*
Hoc tibi herus me juſſit ferre Polimachæroplacides.
Quod deberet, atque ut mecum mitteres Phœnicium.
BA. *Herus tuus?* HA. *ita dico.* BA. *miles?* HA. *ita loquor.* BA. *Macedonius?*
HA. *Admodum, inquam.* BA. *te ad me miſit Polymachæroplacides?*
HA. *Vera memoras.* BA. *hoc argentum ut mihi dares?* HA. *ſi tu quidem es,*
Leno Ballio. BA. *atque ut à mulierem me abduceret?* HA. *ita.*
BA. *Phœniciumne eſſe dixit?* HA. *recte meminiſti.* BA. *mane:*
Iam redeo ad te. HA. *at maturate propera. nam propero: vides*
Iam die multum eſſe? BA. *video: hunc advocare etiam volo.*
Mane modo iſtîc: jam revortar ad te. quid nunc fiet, Simo?

A CVRIO INFORTVNIO.] Non probo *crucio infortunio* legi, pro *curio*. Nec enim veriſimile videtur, vocem adeo notam mutatam fuiſſe à correctoribus in eam quæ difficilioris eſſet intellectus. *Curius* à cura. Ita *agnum curionem* ſupra dixit pro macro, quia præ curis emaciantur homines. Ita hoc loco *curium infortunium* dixit, quo macer reddi poſſit iſte, qui tam ſollicite quæreret, ubi eſſet Ballio leno. *Salmaſ.*

DIGITVM.] Porrecto medio ſeu infami & impudico, lenonem deride ac contemne. Is digitus dicitur Acroni *famoſus*, Græcis ἰατρός, ſicut *medicus* Martiali. *Pareus.*

DIE.] Hæc loquutio valde antiquis familiaris; *dies multum præteriit: jam diei multum eſt*, Græci πολλὸν τῆς ἡμέρας. *Die* ἀρχαϊκὸν pro diei. Vt apud Poëtam, *libra die ſomnique pares.* Et alio loco, *lætitiamque die.* Salmaſ.

Quid agimus? manifeſto hunc hominem teneo, qui argentum attulit.
(ignariſſumis.
SI. *Quid jam?* BA. *an neſcis quæ ſit hæc res?* SI. *juxta cum*
BA. *Edepol hominem verberonem Pſeudolum: ut docte dolum*
Commentu'ſt! tantundem argenti, quantum miles debuit,
Dedit huic, atque hominem exornavit, mulierem qui arceſſeret.
Pſeudolus tuus allegavit hunc, quaſi à Macedonio
Milite eſſet. SI. *habeſne argentum ab homine?* BA. *rogitas, quod vides?*
SI. *Heus, memento ergo dimidum iſthinc mihi de præda dare:*
Commune iſtuc eſſe oportet. BA. *quid, malum? id totum tuū eſt.*
HA. *Quam mox mihi operam das?* BA. *tibi do equidem. quid nunc mihi es auctor, Simo?*
SI. *Exploratorem hunc faciamus ludo ſuppoſititium.*
BA. *Adeo, donicum ipſus ſeſe ludos fieri ſenſerit:*
Sequere. quid ais? nempe tu illius ſervos es? HA. *planiſſume.*
BA. *Quanti te emit?* HA. *ſuarum in pugna virium victoria.*
Namque ego eram domi imperator ſummus in patria mea.
BA. *An etiam ille utiquam expugnavit carcerē patriam tuam?*
HA. CONTVMELIAM *ſi dices, audies.* BA. *quotumo die*
Ex Sicyone huc perveniſti? HA. *altero ad meridiem.*
BA. *Strenue me hercle iſti. quamvis pernix hîc eſt homo!*
Vbi ſuram aſpicias, ſcias poſſe eum gerere craſſas compedes.
Quid ais? tune etiam cubitare ſolitus es in cunis puer?
SI. *Scilicet.* BA. *etiamne facere ſolitus? ſcin quid loquar?*

QVID, MALVM?] Iocus. *Malum* interjectiva particula, in indignatione ſollemnis. ſed & damnum & cruciatum notat. dumque hoc dicere videtur; Quid adeo commune lucrum iſtuc poſtulas? totum id quidem eſt tuum. illud interim dicit: Quid commune tibi poſtulas mecum? Malum? id vero totum tuum ſit: nec mihi partem inde peto. *Acidal.*

ALTERO AD MERIDIEM.] Vno die integro & dimidio.

IN CVNIS PVER?] Hæc partim male corrigunt, partim non bene intelligunt docti viri. Nec enim obſcænitatis ſignificatio in eo eſt, quod *cunæ*, vocabulum alludat, ad eam vocem quæ honeſte nominari non poteſt, qua fœminæ ſunt; ſed ad ſolam cunarum motitationem reſpicit Comicus: *tune etiam cubitare ſolitus es in cunis puer?* id eſt, *tune etiam moveri ſolitus es?* hoc eſt, κινεῖσθαι. quo ſenſu κινεῖν Græci accipiant, ſolos eos latet, qui Græca vel primoribus labris nondum attigerunt. *Salmaſ.*

ETIAMNE FACERE SOLITVS ES.] Maluiſſem; *Scilicet.* BA. *Etiamne ſolitus es puer? ſcin' quid loquar?* neque enim pueri meritorii faciunt, ſed patiuntur; igno-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

SI. *Scilicet ſolitum eſſe.* HA. *ſanine eſtis?* BA: *quid hoc, quod te rogo?*
Noctu in vigiliam quando ibat miles, tum tu ibas ſimul?
Conveniebatne in vaginam tuam machæra militis? *(pori*
HA. *I in malam crucem.* BA. *ire licebit tibi tamen hodie tem-*
HA. *Quid tu mulierem mihi emittis, aut reddis argentum?* BA. *mane.*
HA. *Quid, maneam?* BA. *chlamydem hanc commemores quanti conducta'ſt.* HA. *quid eſt?* *(eſt opus.*
BA. *Quid meret machæra?* HA. *helleborum hiſce hominibus*
BA. *Eho!* HA. *mitte.* BA. *quid mercedis petaſus hodie domino demeret?* *(omnia,*
HA. *Quid, domino? quid ſomniatis? mea quidem hæc habeo*
Meo peculio empta. BA. *nempe quod fœmina ſumma ſuſtinet.*
HA. *Vncti hi ſunt ſenes, fricari ſeſe ex antiquo volunt.*

ignorataque vis illius, *ſolitus*. Ab eadem mente, *conſuetum puerum*, quoque vocat Plautus Aſin. act. 3. ſc. 3. vſ. 113. & Lucr. *canes conſuetos*, abſolute, ſine præterea verbo; exemplo eodem, ſenſu alio: *At conſueta domi catulorum blanda propago &c.* Gruter.

CONVENIEBATNE.] Cato 21. cap. *Eo fiſtulam ferream indito, quæ in columellam conveniat & in cupam.* κȣλεὸς, *vagina.* Et ſane pars illa in nobis, quæ honeſte nominari non poteſt, inde dicta eſt. quo Plautus alludere videtur. *Scalig.*

HELLEBORVM HISCE.] Elleborum inſaniæ curandæ perutilem eſſe, norunt Medici. Rud. *Elleboroſus ſum. G. at ego cerritus.* Hor. 2. Sat. 3.

Danda eſt ellebori multo pars maxima avaris.

Turneb.

MEO PECVLIO.] Ad eam rem dictum etiam in Phallicis: *Pulcre penſilibus peculiati.* Petronius in Satirico Maſſilienſi: *prolatoque peculio ſtuprum rogare cæpit.* In vita Heliogabali leguntur *homines bene vaſati & majoris peculii. Vaſa* quoque in eam partem dicebant. Vnde *vaſati* Lampridio, qui in Phallicis *bene peculiati.* Alludit Pl. Pœnulo:

Facio quod manifeſto mœchi haud ferme ſolent.

MI. *Quid eſt?* SY. *refero vaſa ſalva.* Græcorum imitatio. nam apud Medicos ea pars τὸ σκεῦος vocatur. Dicebant & *Res.* Arnobius lib. 5. *Artificii curas tum rebus adhibuiſſe perituris*, id eſt, genitalibus. in eodem: *Ocriculam imperaviſſe captivæ, ut intelligeret, & cognoſceret, quid ſibi res vellent.* Loquitur de illis veretris quæ in foco à Tanaquile, aut Tanaquilis ancilla inventa fuerant. Idem in verſione Orphei carminum:

Objecitque oculis formatas inguinibus res.

Etiam in Gallia vulgo ita loquimur, honeſte rem fœdam circumloquentes. *Scalig.*

FEMINA SVMMA SVSTINET.] Vt me breviter abſolvam; *femina* hic non mulierem, *ſed femora* ſignificant: quod cum non intellexiſſent nonnulli, *Suſtinent* in *ſuſtinet* perperam mutarunt. Quam quidem corporis partem ſumma ſuſtinent femina, nemo dubitat. Eam videlicet innuit, quam Graccho Corneliam dicit præbuiſſe Martialis, lib. 11. cap. 105. Etiam Cælius Curio *femina* hic de interiore coxa interpretatur. *Canter.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

BA. *Reſponde obſecro hercle hoc vero ſerio, quod te rogo:*
Quid meres? quantillo argento te conduxit Pſeudolus?
HA. *Qui iſtic Pſeudolu'ſt?* BA. *præceptor tuus, qui te hanc fallaciam*
Docuit, ut fallaciis hinc me mulierem abduceres.
HA. *Quem tu Pſeudolum, quas tu mihi prædicas fallacias?*
Quem ego hominem nullius coloris novi. BA. *non tu iſtinc abis?*
Nihil eſt hodie hîc Sycophantis quæſtus: proin' tu Pſeudolo
Nuncies, abduxiſſe alium prædam, qui occurrit prior
Harpax. HA. *is quidem edepol Harpax ego ſum.* BA. *immo edepol eſſe vis.*
Purus putus hic ſycophanta eſt. HA. *ego tibi argentum dedi,*
Et dudum adveniens extemplo ſymbolum ſervo tuo,
Heri imagine obſignatam epiſtolam hîc ante oſtium.
BA. *Meo tu epiſtolam dediſti ſervo? quoi ſervo?* HA. *Syro.*
BA. *Non confidit. ſycophanta hic nequam eſt: nugis meditatur male.*
Edepol hominem verberonem Pſeudolum, ut docte dolum
Commentu'ſt! tantundem argenti, quantum miles debuit,
Dedit huic, atq; hominem exornavit, mulierem qui abduceret.
Nam illam epiſtolam ipſus verus Harpax huc ad me attulit.
HA. *Harpax ego vocor: ego ſervos ſum Macedonis militis:*
DOVZ. Macedonii militis.
Ego nec ſycophantioſe quicquam ago, nec malefice,
Neque iſtum Pſeudolum mortalis qui ſit novi, neque ſcio.
SI. *Tu, niſi mirum'ſt, Leno, plane perdidiſti mulierem.*
BA. *Edepol næ iſtuc magis magiſque metuo, cum verba audio.*
SI. *Mihi quoque edepol jamdudum ille Syrus cor perfrigefacit,*
Symbolum qui hoc accepit: mira ſunt! Pſeudolus eſt. eho

NVLLIVS COLORIS NOVI.] Qui homo mihi plane eſt ita ignotus, ut id, quod nullo colore præditum eſt. Phœdrus Fab. 54. l. 3. *Vnde illa ſcivit, niger an albus naſcerer?* Apul. in Apolog. *Etiam libenter te, nuper uſque albus an ater eſſes, ignoravi.* quod ſummi contemptus indicium.

NVGIS MEDITATVR MALE.] Neſcio an ſit Latinum *nugis meditari.* mihi ſine exemplo eſt. Niſi velis ita dictum *nugis meditari*, ut curare amicis, curare rebus alienis, quod alibi annoto. Certe nihil nos vetat legere; *nugas meditatur male.* Ait non eſſe ſatis confidentem, ut probum ſycophantam decet, eumque male meditatas nugas proferre. *Diſſald.*

Tu! qua facie fuit dudum, quoi dediſti ſymbolum?
HA. *Rufus quidam, ventrioſus, craßis ſuris, ſubniger,*
Magno capite, acutis oculis, ore rubicundo, admodum
Magnis pedibus. SI. *perdidiſti, poſtquam dixiſti pedes.*
Pſeudolus fuit ipſus. BA. *actum eſt de me. jam morior, Simo.*
HA. *Hercle haud te ſinã emoriri, niſi argentũ mihi redditur,*
Viginti minæ. SI. *atque etiam mihi aliæ viginti minæ.*
BA. *Auferetur id præmium à me, quod promiſi per jocum?*
SI. DE IMPROBIS *viris auferri præmium & prædam decet.*
BA. *Saltem Pſeudolum mihi dedas.* SI. *Pſeudolum ego dedam tibi?*
Quid deliquit? dixin' ab eo tibi ut caveas, centies?
BA. *Perdidit me.* SI. *at me viginti commodis mulctavit minis.* *Mſſ.* viginti modicis.
BA. *Quid nunc faciam?* HA. *ſi mihi argentum dederis, te ſuſpendito.* HA. *ſequar.*
BA. *Dî te perdant, ſequere ſis me ergo hac ad forum, ut ſolvam.*
BA. *Hodie ego peregrinos abſolvam, cras agam cum civibus.*
Pſeudolus mihi centuriata habuit capitis comitia,
Qui illum ad me hodie allegavit, mulierem qui abduceret.
Sequere tu nunc, ne exſpectetis dum hac domum redeam via.
Ita res geſta eſt: angiporta hæc certum eſt conſectarier.
HA. *Si graderere tantum, quantũ loquere, jam îſſes ad forum.*
BA. *Certum'ſt mihi emortualem facere ex natali die.*

QVOD PROMISI PER IOCVM.] Ius civile ſtipulationes introduxit, & ex ſtipulatu actiones. ideoque ſtipulationes omnes fere ipſo jure ſic ex interrogatione & reſponſione ſubſiſtere intelligebantur, ut ad obligationem, etiamſi jocandi animo eſſent interpoſitæ, ipſo jure prodeſſent. *Ræv.*

VIGINTI COMMODIS MVLCTAVIT MINIS.] Ita poſt Lambinianam legunt ſequentes omnes editiones. At certum eſt, *commodis* non à libris ſed Lambino eſſe. Neque minus certum mihi eſt, eam lectionem nulla ratione defendi poſſe. Minæ, quibus quis mulctatur, non commodæ ſunt, ſed incommodæ. Veterr. lib. & Edd. habent *modicis*, Sed nec illud hic locum habet. Non enim Simo dicere vult modicis, ſed immodicis minis eſſe mulctatum. Et omnino legendum puto; *immodicis*. Littera poſtrema vocis præcedentis, *viginti*, abſtulit ſequenti eandem litteram, nempe *i*, quomodo contracte ſcribitur *in* vel *im*. Sic ex *immodicis* factum eſt *modicis*, pro quo *immodicis* reſtituendum. Dicit autem ſe viginti mulctatum minis, nimium & ſupra modum eſſe mulctatum. *Boxhorn.*

CENTVRIATA HABVIT &c.] Significat Pſeudoli conſilia omnibus artibus fuiſſe inſtructiſſima & callidiſſima. Alludit ad *Comitia centuriata*, quæ erant omnium maxima. *Curiata* enim & *Tributa* erant minora. *Lambin.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

ACTVS QVARTI SCENA OCTAVA.

SIMO.

Bene ego illum tetigi, bene autẽ ſervos inimicum ſuum.
Nunc mihi certũ eſt, alio pacto Pſeudolo inſidias dare,
Quã in aliis Comœdiis ſit, ubi cum ſtimulis aut flagris
Inſidiantur: at ego jam inultus promam viginti minas,
Quas promiſi, ſi effeciſſet, obviam ei ultro deferam.
Nimis illic mortalis doctus, nimis vorſutus, nimis malus.
Superavit Dolum Trojanum atque Vlyſſem Pſeudolus.
Nunc ibo intro, argentum promam: Pſeudolo inſidias dabo.

ACTVS QVINTI SCENA PRIMA.

PSEVDOLVS.

Quid hoc? ſiccine hoc fit? pedes, ſtatin' an non?
An id voltis ut me hic jacentem aliquis tollat?
Nam hercle ſi cecidero, voſtrũ erit flagitium,
Pergitin' pergere? ah, ſedendum mihi — *Alii*, vah! ſæviendum mihi.

SVPERAVIT DOLVM TROIANVM.] *Dolum*, id eſt, Dolonem. Sic *Tranium* dixit pro *Tranionem* Moſtellar. act. 1.3. & *Electri* pro *Electrionis* Prologo Amphitruonis. Quod ſic accipiendum; ut per Dolonem Ballio intelligatur, per Vlyſſem Simo. Quemadmodum enim Dolo ſpeculator in caſtra Græcorum miſſus, ab Vlyſſe, qui & ipſe ſpeculatum venerat, interfectus eſt; ſic & Ballio à Simone factus. *Douza.*

SICCINE HOC FIT.] *Siccine* forte hic ſecundus caſus eſt, & *ſiccuſne*. Pro *fit* ſcrip. *ſit*. *Siccine hoc ſit?* Eſtne ſobrii & ſicci, pedibus ita vacillare? Ebrii, ubi à poculis abſtinent, & ſolita aggrediuntur, & per ebrietatem impedimenta ſibi objici ſentiunt, mirari fere ſolent ſeſe ſiccos & ſobrios non eſſe. Poteſt tamen ferri lectio vulgata. *Boxhorn.*

PERGITIN' PERGERE.] Pergitiſne vacillare? Sic & *Pergere ludos*, *Pergere iter*, *culpam*, *librum*, & hæc talia: pro, in itinere, in libro perficiendo, in culpa pergere, eleganter & uſitatiſſime dicitur. *Palmer.*

AH, SAEVIENDVM MIHI HODIE EST.] Cum in Roveriano codice diſertim legi, *ſedendum*, teſtetur Lipſius; viſus mihi ſum veram lectionem ex his veſtigiis eruiſſe. Pro *ſedendum* reponendum, *ſed eundum*. *Sed eundum mihi Hodie eſt*. Pergitiſne pergere, ô pedes, in cadendo & vacillando? Atqui hodie maxime mihi eundum eſt, veſtro miniſterio opus habeo. *Boxhorn.* Difficile eſt dicere quam orationem tunc habuerit iſte ebrius; nulla enim tam ſtulta fingi poteſt, quin ebrio conveniat. Haud ſcio quam bonus ille Codex Roverii fuerit, ex quo Lipſius prompſit *ſedendum*. Si alii Codices conſentirent, probarem ſane conjecturam Clariſſ. Boxhornii

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Hodie eſt. MAGNVM Hoc vitium vino eſt,
Pedes captat primum. luctator doloſu'ſt.
Profecto edepol ego nunc probe abeo madulſa:
Ita victu excurato, ita mundiciis digne ah!
Itaque in loco feſtivo ſumus feſtive accepti.
Quid opus me multas agere ambages? hoc
Eſt homini quamobrem vitam amet. hîc omnes
Voluptates; in hoc omnes venuſtates ſunt:
Deis proxumum eſſe arbitror. nam ubi amans complexu'ſt
Amantem, ubi labra ad labella adjungit,
Vbi alter alterum bilingui manifeſto
Inter ſe prehendunt: ubi mamma manicula
Opprimitur alia; aut ſi lubet, corpora
Conduplicant; manu candida cantharum dulciferum
Propinare amiciſſumam amicitiam: neque ibi eſſe alium alii
Odio, ibi nec moleſtum, nec ſermonibus morologis uti:

PONT. ita mundiciis dignati, Itaq;

hornii legentis, *ſed eundum eſt mihi.* Si *ſæviendum* retineatur ex Camerarii exemplaribus, non alia erit ſententia, quam quæ vulgo affertur; ebrium iſtum ſævire in pedes ſuos voluiſſe, quia officium ſuũ facere nollent. Sæviunt etiam qui verbis atrocibus & immoderatis in aliquem utuntur. *Ne ſævi magna ſacerdos* apud Virgilium. Satis bene convenit hæc oratio ebrioſo, & mentis ſuæ impoti. *Salmaſ.*

ABEO MADVLSA.] Feſtus: *Madulſa, ebrius: à Græco μαδᾶν deductum: vel quia ſit madidus vino.* Si hoc recte Feſtus, quis hærebit, quin recta mea correctio ſit; *probe habeo madulſa! Probe habeo*, id eſt, pulchre mihi eſt: vel etiam, *Abeo madulſa.* Lipſius.

MANICVLA.] Parvam manum interpretantur. At ego jurare auſim, à mala manu hic eſſe, *manicula.* Si de manu ageretur, rectum eſſet *manicula.* Vbi manus manicula opprimitur alia. Cæterum agitur de mamma, ac proinde omnino legendum eſt, *mammicula. Vbi mamma mammicula Opprimitur alia. Mamicula* diminutivum à *mamma*, ut & *mamilla.* A *mamilla* etiam eſſe poſſit *mamillula*, & ſic hic legi. Nihil interim certius, quam aut *mammicula*, aut *mammillula*, quæ duo idem ſignificant, hic eſſe reponendum. Dulce eſt, inquit, ibi eſſe, ubi Veneris frequentantur complexus; ubi mamma alia mãmillula ſuaviter premitur. *Boxhornius.* Nihil puto mutandum. Nihil notius in iſtis amantium nequitiis, quam mammillarum *oppreſſiunculæ* & pertractationes. Apud Apollonium de Iaſone & Medea, *καλὰ μεμαρπὼς ϛήθεα παρθενικᾶς.* At ſi legitur, *mamma mammillula opprimitur alia*, hæc eſſet conduplicatio corporum, de qua ſtatim ſequitur; *aut, ſi lubet, corpora conduplicant.* Salmaſ.

MANV CANDIDA.] Hæc veterum librorum ſcriptura eſt, quam non debuerant mutare viri docti. Conſtructio eſt & ordo; cantharum dulciferum candida manu propinare amiciſſimam ſalutem. Sententia eſt; Diis proximum eſſe arbitror, ibi eſſe, ubi cantharus dulcifer candida manu propinat amiciſſimam ſalutem. Non ergo neceſſe erat hic hærere. *Boxhorn.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Vnguenta, atque odores lemniſcos, corollas dari dapſiles.
Non enim parcipromi victu cætero, ne quis me roget
Hoc ego modo, atque herus minor hanc diem ſumpſimus prothyme,
Poſtquam opus meum, ut volui, omne perpetravi, hoſtibus fugatis:
Illos accubantis, potantis, amantis, cum ſcortis
Reliqui, & meum ſcortum ibidem, cordi atque animo ſuo
Obſequentes. ſed poſtquam exſurrexi, orant med uti ſaltem.
Ad hunc me modum intuli, ut illis ſatisfacerem ex diſciplina: quippe ego
Qui probe Ionica perdidici. ſed palliolatim amictus
Sic hâc inceßi ludibundus. plaudunt partim: clamitant me ut revortar.
Occepi denuo hoc modo volvi. idem amicæ dabam me meæ,
Vt me amaret: ubi circumvortor, cado: id fuit næ- nia ludo. I. GVLI. ubi circumtortor.
Itaq; dum enitor, pax! jam pæne inquinavi pallium. nimiæ tum
Voluptati edepol fui, ob caſum. datur cantharus, bibi. commuto
Ilico pallium, illud poſivi: inde huc exii, crapulam dum amoverim.
Nunc ab hero ad herum meum majorem venio fœdus commemoratum.
Aperite, aperite, heus Simoni me adeſſe, quis nunciate.

LEMNISCOS.] *Lemniſci ſunt faſciolæ purpureæ dependentes ex coronis. Solebant enim veteres coronas faſceis laneis ex purpura alligatas donare.* Feſtus.

IONICA.] V.N. Stich. 5.7.

PALLIOLATIM.] *Tunica palliolata* mixtum eſt genus veſtis, & formã quodammodo referens & uſum præſtans duarum, tunicæ & pallii. Vtraque veſtis tam muliebris quam virilis. Quæ non male pallæ manicatæ dicuntur, quibus matronæ domi utuntur, & *mantelia cubicularia* vocant. *Caſaubon.*

OCCEPI DENVO.] De ſaltatione Servum agere apparet, qua à ſe inſtauratam aït flagitatione ſodalium, & ut amicæ ſuæ bellus amaſius videretur. Ea cauſa non dubium mihi, quin recte correxerim, *Occepi denuo hoc modo volvi.* Volvi κινεῖσθαι, aptum temulenti ſaltationi verbum. *I. Gul.*

ID FVIT NAENIA LVDO.] Inepti ſunt interpretes, qui Pſeudolum hoc velle volunt; is caſus cantus & carminis vicem fuit. Imo hoc vult; is caſus huic ludo meo finem fecit. Notum eſt, næniam cani ſolitam iis, qui finierant vitam. Inde tracta loquendi ratione, hic nænia ludi eſſe dicitur ludi finis. *Boxh.*

PAX.] V. N. Mil. 3. 1.

FOEDVS COMMEMORATVM.] *Fœdus*, ſtipulatio eſt. *Commemorare*, valet commonefacere, in memoriam revocare. *Acidal.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

ACTVS QVINTI SCENA SECVNDA.

SIMO, PSEVDOLVS, BALLIO.

VOx viri peſſumi me exciet foras. ſed quid hoc? quo modo? quid tu video ego?

Ps. Cum corona ebrium Pſeudolum tuum. Si. libere hercle hoc quidem. ſed vide ſtatum!

Num mea gratia pertimeſcit? magis cogito, ſæviter blanditerne alloquar.

Sed hoc me vetat vim facere nunc, quod fero, ſi qua in hoc ſpes ſita'ſt mihi.

Ps. Vir malus viro optumo obviam it. Si. di te ament, Pſeudole. phui! in malam crucem.

Ps. Cur ergo me afflictor? Si. quid tu, malum, ergo in os mihi ebrius irructas? Dovz. me afflictas.

Ps. Molliter ſiſte nunc me, cave ne cadam: non vides me ut madide madeam?

Si. Quæ iſtæc audacia eſt, ac ſi interdius cum corolla ebrium incedere? Ps. lubet.

Si. Quid, lubet? pergin' ructare in os mihi? Ps. ſuavis ructus mihi eſt, ſic ſine modo. I. Gvli. ſic ſine. i modo.

Si. Credo equidem poteſſe te, ſcelus, Maßici montis uberrumos quattuor (male mones:

Fructus ebibere in hora una. Ps. hiberna, addito. Si. haud

Sed dic tamen, unde onuſtam celocem agere te prædicem? Ps. cum tuo filio

QVID TV VIDEO EGO?] Lego; *quo modo? quid? ten' video ego?* quomodo hic homo adſtat coronatus? quid fit? tene ego video? tune es, Pſeudole, qui corona ornatus es? *Boxhorn.*

LIBERE HERCLE.] Quaſi diceret, coronatus tu, quaſi jam manu emiſſus. nam manumiſſos coronatos diſertim affirmat Tertull. cap. 13.

SI QVA IN HOC SPES.] Si ſorte aliquid ex pecunia promiſſa recipere poſſim, aut ſervare. *Taubman.*

HIBERNA.] Scil. hora: quæ breviſſimæ ſunt. Atque ita ſtrenuior eſſem potor. *Cæl. Rhod.*

ONVSTAM CELOCEM.] Quod ἀνασάττειν eſſet onus imponere & onerare, hinc eleganti tralatione de bibulis dicitur, qui celocem onerant & vino ſe implent. Inde *celocem onerare*, pro inebriare ſeſe, dixit hoc loco Comicus. Hinc ἀνασάττουσα mulier, quæ celocem libenter ſaburrat, bibula nempe & multibiba. *Salmaſius.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Perpotavi modo. ſed, Simo, ut probe tactus Ballio eſt! quæ tibi dixi,
Effecta reddidi! SI. *derides? peſſumus homo eſt.* PS. *mulier hæc* — I. GVL. peſſum is homo iit.
Feci cum tuo filio libera accubet. SI. *omnia, ut quidque egiſti ordine,*
Scio. PS. *quid ergo dubitas dare mihi argentum?* SI. *jus petis, (fateor.*
Tene. PS. *at negabas daturum eſſe te mihi, tamen das. onera hunc hominem, atque me*
Conſequere hac. SI. *ego iſtum onerem?* PS. *onerabis, ſcio.* SI. *quid ego huic homini faciam?*
Satin' ultro & argentum aufert, & me irridet? PS. *væ victis! vorte ergo humerum.*
Hem! BA. *hoc ego nunquam ratus ſum fore, me ut tibi fierem ſupplex.*
Heu heu heu! PS. *deſine.* BA. *doleo.* PS. *ni dolcres tu, ego dolerem.*
BA. *Quid hoc? auferrene, Pſeudole, abs tuo hero?* PS. *lubentiſſumo corde atque animo.* — PIST. auferreſne Pſeud.
BA. *Non audes, quæſo, aliquam partem mihi gratiam facere hinc argenti?*
PS. *Novi, me dices avidum eſſe. nam hinc nunquam eris nummo divitior.*
Neque te mei tergi miſereret, ſi hoc non hodie effeciſſem.
BA. *Erit ubi te ulciſcar, ſi vivo.* PS. *quid minitare? habeo tergū.*

ONERA HVNC HOMINEM.] Lambini expoſitio non convenit. Iam enim dederat argentum Senex illo verbo, *Tene.* Vult Pſeudolus Ballioni, quem nunc conſpicatur, ab hero illudi; & maledictis aut alia re mala onerari. Mercatore: *quibus eſt dictis dignus, oneremus uſque lumbo.* Ita, *Conſequere hac,* ſcil. ad Ballionem, ad quem ibat. *Piſtoris.*

VAE VICTIS.] *Væ victis*; (Titulus Satiræ Varronianæ) in Proverb. veniſſe exiſtimatur, cum, Roma capta à Senonibus Gallis, aurum ex conventione & pacto appenderetur, ut recederent: quod iniquis ponderibus exigi à barbaris querente Ap. Claudio, Brennus rex Gallorum ad pondera adjecit gladium, & dixit, *Væ victis.* quem poſtea perſecutus Fur. Camillus, cum inſidiis circumventum concideret, & quereretur contra fœdus fieri, eadem voce remuneraſſe dicitur. Hoc autem vulgo Ballioni hic tribuunt. Sed cum ſit formula triumphantis, Pſeudolo adſcribendum, quibus Ballioni inſultet. ut & ſequentia verba, *Vorte ergo humerum. Hem!* Vt Ballionem averſum, utpote indignabundum, circumrotet illudendi cauſſa. Et hoc denotat *Hem.* hoc enim ipſo hominem rotat. *Piſtoris.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

BA. *Age ſane.* PS. *igitur redi.* BA. *quid redeam?* PS. *redi modo, non eris deceptus.*

BA. *Redeo.* PS. *ſimul mecum potatum.* BA. *egone eam?* PS. *fac quod te jubeo.*

Si is, aut dimidium, aut plus etiam faxo hinc feres. BA. *eo, duc me quo vis.* PS. *quid nunc?*

Nunquid iratus es aut mihi, aut filio, propter has res, Simo? SI. *nihil profecto.*

PS. *I hac.* BA. *te ſequor. quin vocas ſpectatores ſimul?* PS. *hercle me iſti*

Haud ſolent vocare, neque ergo ego iſtos. verum ſi voltis applaudere

Atque approbare hunc gregem & Fabulam, in craſtinum vos vocabo.

IN CRASTINVM &c.] Vos jam vocabo, ut cras nobiſcum potetis. Sic Mart. lib. 2. 37.
Cras te, Cæciliane, non vocavi.
Quaſi dicat: non in craſtinam, ſed in hodiernam cænam te vocavi. Proverbii autem genus eſt, ut indicat titulus Varronianæ Satyræ: *Cras credo, hodie nihil.*

FINIS PSEVDOLI.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

M. Accı Plavti

POENVLVS.

DRAMATIS PERSONÆ.

AGORASTOCLES, *adoleſcens.*
MILPHIO, *ſervos.*
ADELPHASIVM, ANTERASTILIS, } *meretrices.*
LYCVS, *leno.*
ANTHEMONIDES, *miles.*
ADVOCATI.
COLLYBISCVS, *villicus.*
SYNCERASTVS, *ſervos.*
HANNO, *Pœnus.*
GIDDENEME, *nutrix.*
PVER.

Ratio Nominum Camerarii.

Ἀγοραστοκλῆς, *à foro, ſeu forenſibus & nundinalibus negotiis, & fama.*

Milphio, *ſimiliter, ut in Milite,* de Milphidippa, *qui ſit, dubito: niſi* μυλφίων, *eſt* ἀπὸ τοῦ μυλφοῦ.

Ἀδελφάσιον, *factum ad eam formam, quam habet* φιλοκωμάσιον: *habet* fratris *aut* ſororis *ſignificationem.*

Ἀντεραστυλὶς, *à mutuo amore.*

Λύκος, lupus *eſt.*

Ἀνθημονίδης, *patronymica forma* floridus.

Κολαβίσκος, *ſicut* ὀβελίσκος, ἀπὸ τῶν κολάβων, vilibus panibus: *niſi forte eſt* ἀπὸ τοῦ κολλύβου Κολλυβίσκος, *nam in vet. libro alicubi* Cullubiſcum *legimus.*

Συγκέραστος, *de hoc nihil & ipſe habeo, niſi quod apud Varr. legitur*, Synceraſtum eſt omne medullium, antiquo vocabulo Græco.

Hanno & Giddeneme, *Punica ſunt nomina.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

ARGVMENTVM, ut quibuſdam videtur, PRISCIANI.

PVer ſeptuennis ſurripitur Carthagine.
O ſor mulierum adoptat hunc emptum ſenex,
E t facit hæredem. ejus pueri cognatæ duæ,
N utrixque earum raptæ. mercatur Lycus,
V exatque amantem. at ille cum auro villicum
L enoni obtrudit: ita eum furto alligat.
V enit Hanno Pœnus, gnatum hunc fratris repperit,
S uaſque agnoſcit, quas perdiderat, filias.

ALIVD ARGVMENTVM CAMERARII.

A Pœno Pœnulus eſt forma diminutionis. *Pœnus* autem *φοῖνιξ*. In Prologo & *Patruus* memoratur. nam Pœnus ille qui introducitur, patruus eſt adoleſcentis, cujus ſunt primæ partes in Fabula. Res autem expoſita, talis eſt. Quidam adoleſcens Carthaginenſis furtim ſurreptus, avehitur Calydona in Aetoliam, & ibi venditur ſeni civi. hic adoptavit illum, & moriens reliquit hæredem. Amabat adoleſcens puellam popularem & cognatam: patrui enim ea filia erat, quod ipſe neſciebat. nam prædones ruri deprehenſas duas parvulas filias hujus, una cum nutrice abductas lenoni Calydonio vendiderant in Anactorio, quod nomen loci & oppidi fuit in Acarnania. Cum nihil æqui adoleſcens à Lenone de ſuis amoribus impetrare poſſet, uſus ſervi ſui conſilio, inſidias fecit Lenoni, ut ille furti manifeſti condemnaretur. Interea indicium fit, puellas eſſe Carthaginenſes ingenuas: & pater illarum, qui ubique gentium ipſas quærebat, advenit, & eas agnoſcit: & majorem natu nuptum dat fratris filio.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

PROLOGUS.

Achillem Ariſtarchi mihi commentari lubet. Mur. mihi imitari lubet.
Inde mihi principium capiã ex ea Tragœdia.
Siliteque & tacete, atque animum advortite,
Audire jubet vos imperator hiſtricus.
Bonoque ut animo ſedeant in ſubſelliis,
Et qui eſurientes, & qui ſaturi venerint.
Qui ediſtis, multo feciſtis ſapientius:
Qui non ediſtis, ſaturi ſite fabulis.
Nam quoi paratum'ſt quod edit, noſtrâ gratiâ,
Nimia eſt ſtultitia, ſeſſum impranſum incedere.
Exurge præco, fac populo audientiam.
Iamdudum exſpecto, ſi tuum officium ſcias.
Exerce vocem quam per vivis & colis.
Nam niſi clamabis, tacitum te obrepet fames.
Age nunc reſide, duplicem ut mercedem feras.
Bonum factum'ſt, edicta ut ſervetis mea.
Scortum exoletum ne quis in proſcenio
Sedeat, neu lictor verbum, aut virgæ muttiant,
Neu diſsignator præter os obambulet,

Achillem Aristarchi.] Ariſtarchus Poëta tragicus, æqualis Euripidis, Tragœdiam *Achillem* ſcripſit: quam poſtea in Latinum tranſtulit Ennius, teſte Feſto, in *Prolatoære.* Verſus Homeri illi tantum admiſſi ſunt, quos Ariſtarchus probavit: Comœdiæ Terentii, quas Calliopius. ſic Tragœdia vetus Achilles Ariſtarchi: quod ab eo emendata eſſet. *Scalig.*

Siletequve et tacete.] Fronto: *Silet, cujus loquentis ſermo comprimitur:* ficto verbo ab ſ. litera, quæ nota ſilentii eſt. *Tacet, qui ne loqui quidem cœpit.*

Vivis &c.] Per quam vocem vivis, & colis, nempe vitam, vino victuque. Quomodo Plautus ipſe in Moſtellaria ſe interpretatur. Poſſis etiam *colis* referre ad *vocem.* Exerce vocem per quam vivis, quamque ideo colis, id eſt, in qua exercenda aſſiduus es. Lambini commentum non placet. *Boxhornius.*

Tacitum obrepet fames.] Tacitus eſuries. *Turneb.*

Bonum factum'st!] Formula ſolemnis, edictis præfigi ſolita, boni omi-nis cauſſa. *Briſſon.*

Neu lictor &c.] Quemadmodum *Diſsignatores* in funere publico Lictores comitabantur, ſeverioris imperii cauſſa & ordinis ſervandi: ſic in theatris. Nam qui hoc refert ad lictores magiſtratuum; errat. nullæ in hac hiſtrica Provincia eorum partes. *Lipſius.*

Praeter os obambulet.] *Obambulare*, ultro citroque ambulare eſt hoc loco. Neque Douzæ ſententia audienda. *Præter os*, intellige, hiſtrionis. *Boxh.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Neu ſeſſum ducat, dum hiſtrio in Scenâ ſiet.
Diu qui domi otioſi dormierunt, decet
Animo æquo nunc ſtent, vel dormire temperent.
Servi ne obſideant, liberis ut ſit locus,
Vel æs pro capite dent: ſi id facere non queunt,
Domum abeant, vitent ancipiti infortunio:
Ne & hîc varientur virgis, & loris domi,
Si minus curaſſint, cum veniant heri domum.
Nutrices, pueros infanteis minutulos
Domi ut procurent, neu quæ ſpectatum afferant, ALD. neve ſpectatum.
Ne & ipſæ ſitiant, & pueri pereant fame:
Neve eſurientes hîc quaſi hœdi obvagiant.
Matronæ tacitæ ſpectent, tacitæ rideant,
Canora hîc voce ſua tinnire temperent.
Domum ſermones fabulandi conferant,
Ne & hîc viris ſint & domi moleſtiæ.
Quodque ad ludorum curatores attinet,
Ne palma detur quoiquam artifici injuriâ,
Neve ambitionis cauſſâ extrudantur foras,
Quo deteriores anteponantur bonis.
Et hoc quoque etiam, quod pæne oblitus fui,
Dum ludi fiunt, in popinam pediſequi
Irruptionem facite; nunc dum occaſio eſt,
Nunc dum ſcribilitæ æſtuant, occurrite. *Alii*, ſtriblitæ.

DIV QVI DOMI OTIOSI &c.] Solebant enim ſpectatores ſummo mane, immo etiam vel nocte occupare locum. Suetonius Caligula c. 26. *Inquietus fremitu gratuita in Circo loca de media nocte occupantium.* Gruter.

ÆS PRO CAPITE.] Indicat hic locus, receptum fuiſſe etiam priſco illo ævo, ut ſervi aliquid pro loco penderent, ſi ſederent. Hoc Græci ὀπτήρια appellaſſe videntur: quæ explicant in Callim. Scholiaſtæ, τὰ ὑπὲρ τοῦ ἰδεῖν δῶρα. Nec in ſervis tantum, ſed receptum hoc etiam in aliis è plebe, qui *Locariis* neſcio quid pro ſedibus pendebant. *Lipſius.*

SERMONES FABVLANDI.] Lambinus *ſermones fabulandi* interpretatur ſermones ad fabulandum accommodatos. quod quis probet? Quam proclive eſt, reſcribere, *fabulando.* Domum conferant ſermones fabulando. Nihil planius. *Boxhorn.*

AMBITIONIS CAVSSA.] Gratificandi minus bonis cauſſa extrudantur meliores artifices.

SCRIBILITAE.] *Scribilita* vel *ſcriblita*, genus placentæ. *Scriblita* eo fortaſſe appellata eſt, quod qui eam fingit, tanquam ſcribit: aut quod eſſet notis quibuſdam ſignata, & tanquam ſcripta videretur. *Turneb.*

Hæc imperata quæ ſunt pro imperio hiſtrico,
Bonum hercle factum, pro ſe quiſque ut meminerit.
Ad ARGVMENTVM nunc viciſſatim volo
Remigrare, æque ut mecum ſitis ignarures.
Ejus nunc regiones, limites, confinia
Determinabo: ei rei ego ſum factus finitor.
Sed niſi moleſtum eſt, nomen dare vobis volo
Comœdiai: ſin odio eſt, dicam tamen:
Siquidem licebit per illos, quibus eſt in manu.
CHARCHEDONIVS vocatur hæc Comœdia,
Latine Plautus PATRVVS PVLTIPHAGONIDES.
Nomen jam habetis; nunc rationes cæteras
Accipite: nam argumentum hoc hîc cenſebitur.
Locus argumento'ſt ſuum ſibi proſcenium.
Vos juratores eſtis: quæſo, operam date.
Carthaginenſes fratres patrueles duo
Fuere, ſummo genere & ſummis divitiis:
Eorum alter vivit, alter eſt emortuus.
Propterea apud vos dico confidentius,
Quia mihi pollinctor dixit, qui eum pollinxerat.

IGNARVRES.] Iſtud *ignarures* ἀπροσδόνυζον riſum excitavit: cum contrarium ejus exſpectaret populus. Et verum tamen dixit. nam ſane non minus ignorabat regiones, limites, confinia; quam ignariſſimus de populo. *Turneb.* V.N. Moſtell. 1.2.17.

QVIBVS EST IN MANV.] V.N. Prol. Amph. ỽſ. 80.

PATRVVS PVLTIPHAGONIDES.] Latine inſcripſit Plautus Pœnulum. ergo *Pultifagus*, Carchedonius eſt, ſeu Pœnus. Pœnos pultifagos fuiſſe, argumento eſt puls, quæ à Pœnis Punica vocata eſt, cujus faciendæ rationem docet Cato. Non ergo *Pultifagus* pro Romano intelligendus (quod vult doctiſſ. Turn.) ſed Pœnus; ut dictum. *Scaliger.* Mureto & aliis quibuſdam placebat legi, *Latine Plauti patruus pultiphagonidæ.* Quam lectionem nec probare poſſum, cum nimis longe abeat à ſcripta lectione omnium Codicum. Idem ſenſus manet ex vulgata, *Latine Plautus, patruus pultiphanides.* Carchedonius Græce vocatur hæc Comœdia, Latine Plautus, inſcripſit ſcilicet, *patruus pultiphagonides*, id eſt, *patruus Pœnulus.* Non enim ſoli pultiphagi Romani, ſed etiam Pœni. Vnde pultis genus apud Catonem, cui nomen *Punica.* Salmaſ.

PROSCENIVM.] Ita Lucr. lib. 4. *Poſt ſcenia vitæ*, eleganti tralatione appellat actiones, quas celant homines. Vox Romana civitate donata, ut *Prologus, antelogium, elogium.* Gifan.

IVRATORES ESTIS.] Id eſt, teſtes, qui produci ſolent jurati. *Lipſius.* Turnebus *Iuratores* per tranſlationem interpretatur ſpectatores, veluti arbitros & cenſores Fabulæ.

POLLINCTOR.] Fulgentius *Pollinctor, quaſi pollutorum*, id eſt, *cadaverum unctor.* Quaſi *pellis unctor* dici puto, &

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Sed illi ſeni qui mortuus eſt, filius
Vnicus qui fuerat, olim abditivos à patre,
Puer ſeptuennis ſurripitur Carthagine,
Sexennio prius quidem, quam moritur pater.
Quoniam periiſſe ſibi videt gnatum unicum,
Conjicitur ipſe in morbum ex ægritudine.
Facit illum hæredem fratrem patruelem ſuum.
Ipſe abiit ad Acheruntem ſine viatico.
Ille qui ſurripuit puerum, Calydonem avehit.
Vendit eum domino hîc diviti quidam ſeni,
Cupienti liberorum, oſori mulierum.
Emit hoſpitalem is filium imprudens ſenex
Puerum illum, eumque adoptat ſibi pro filio:
Eumque hæredem fecit, cum ipſe obiit diem.
Is illic adoleſcens habitat in illiſce ædibus.
Revortor rurſus denuo Carthaginem:
Si quid mandare voltis aut curarier,
Argentum niſi qui dederit, nugas egerit.
Verum qui dederit, magis majores egerit.
Sed illi patruo hujus, qui vivit ſenex,
Carthaginenſi duæ fuere filiæ:
Altera quinquennis, altera quadrimula.
Cum nutrice una periere, à Magaribus. *V.E.* Megaribus.

pollingere, tanquam *pellem ungere*. Cadavera enim odoribus & aromatis omne genus ſparſa olim, & peruncta, ad putorem illum lethalem abigendum. Tertull. De Reſurrect. carnis: *Proinde & corpora medicata condimentis ſepulturæ, mauſoleis & monumentis ſequeſtrantur.* Turn. *Pollinctores* dicti, quod mortuis os polline oblinerent, ne livor appareret extincti. *Servius* ad 9. Æned.

SINE VIATICO.] Iocatur. Solebant enim tumbis mortuorum imponere viaticum, aurum, & pretioſa vaſa; putantes ſine his animas nuſquam poſſe diverti. Ariſtophan. in Ran. duorum obulorum meminit, qui eſſent πορθμήιον Charontis: poſtea ad triobulum excrevit. *Goldaſt.*

REVORTAR RVRSVS.] Ita Sueton. Cæſare: *Rurſus repetita Bithynia.* ita alibi: *Ergo igitur*: πάλιν αὖ, ὕστερον αὖθις &c. Quæ licet ſpeciem habent βαττολογίας, atque ἐκ παραλλήλου dicantur: uſitatiſſima tamen ſunt. *Caſaub.*

A MEGARIBVS.] Id eſt, ab hortis, ad quos ambulatum iverant, volente & jubente patre. Erant enim *Megara*, locus in ipſa urbe Carthagine, hortis & arboribus conſitis. Appianus Punicis: χωρίον δ᾽ ἐστὶν εὐμέγεθες ἐν τῇ πόλει τῇ Καρχηδόνι τὰ Μέγαρα, τῷ τείχει παρεζευγμένον. Paullo poſt: τὸ γὰρ χωρίον τὰ Μέγαρα ἐλαχανεύετο, καὶ φυτῶν ὡραίων ἔγεμεν, αἱμασιαῖς τε καὶ θρι-

Eas qui ſurripuit, in Anactorium devehit,
Venditque has omnes, & nutricem, & virgines,
Præſenti argento; homini, ſi leno eſt homo,
Quantum hominum terra ſuſtinet, ſacerrumo.
Voſmet nunc facite conjecturam cæterum,
Quid id ſit hominis quoi Lyco nomen ſiet.
Is ex Anactorio, ubi prius habitaverat,
Huc commigravit in Calydonem haud diu,
Sui quæſti gratia. is in illis habitat ædibus.
Earum hic adoleſcens alteram efflictim perit
Suam ſibi cognatam imprudens, neque ſcit quæ ea
Sit, neque eam unquam tetigit: ita eum leno macerat.
Neque quicquam cum ea fecit etiamnum ſtupri,
Neque duxit unquam, neque ille voluit mittere.
Quia amare cernit, tangere hominem volt bolo.
Illam minorem in concubinatum ſibi
Volt emere miles quidam, qui illam deperit.
Sed pater illarum Pœnus, poſtquam eas perdidit,
Marique terraque uſquequaque quæritat.
Vbi quamque in urbem eſt ingreſſus, ilico
Omnes meretrices, ubi quiſque habitant, invenit:
Dat aurum, ducit noctem: rogitat poſtibi
Vnde ſit, quojatis, captane an ſurrepta ſit,
Quo genere gnata, qui parentes fuerint.

καὶ θελγεινοῖς βάτου, καὶ ἄλλοις ἀκάνθοις, καὶ ὀχετοῖς βάθεσιν ὕδατος ποικίλοις τε καὶ σκολιοῖς κατάπλεων ἦν. *Petitus.*

ANACTORIVM.] Oppidum in Acarnania. *Lambin.*

SACERRVMO.] Servius ad illud Virgil. 3. Æn.

Auri ſacra fames.

Sacra, id eſt, exſecrabilis. Tractus ſermo ex more Gallorum. nam Maſſilienſes quoties peſtilentia laborabant, unus ſe ex pauperibus offerebat alendus anno integro publicis & purioribus cibis. hic poſtea ornatus verbenis & veſtibus ſacris circumducebatur per totam civitatem cum execrationibus, ut in ipſum reciderent mala civitatis: & ſic projiciebatur.

QVOI LYCO NOMEN.] Quaſi ex cujuſque nomine de moribus conjectura fieri poſſit. Sic Bacchid. *Adeon' me f. &c.* Sic ex nomine *Verris* augurabantur homines, fore ut ab eo Sicilia verreretur. *Muretus.*

TANGERE HOMINEM VOLT BOLO.] *Tangere bolo*, dictum, ut illud apud Non. *patrem argenti talento tetigi*, id eſt, circumveni. *Tangere* enim hic fallere & circumvenire eſt. Tale eſt Ter. Phorm. *Geta ferietur alio munere.* Argum. Trucul. *ingenti militem tangat bolo.* Tralatio ducta à piſcatoribus. *Turneb.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Ita docte atque aſtu filias quærit ſuas.
Et is omnîs linguas ſcit : ſed diſsimulat ſciens
Se ſcire. Pœnus plane eſt, quid verbis opu' ſt?
Is heri huc in portum navi venit veſpere.
Pater harunc idem huic patruus adoleſcentulo eſt.
Iamne hoc tenetis? ſi tenetis, ducite.
Cave dirumpatis : quæſo, ſinite tranſigi.
Ehem! pæne oblitus ſum reliquom dicere.
Ille qui adoptavit hunc pro filio ſibi,
Is illi Pœno hujuſce patri hoſpes fuit.
Is hodie huc veniet, reperietque hîc filias:
Et hunc ſui fratris filium, ut quidem didici ego.
Ego ibo, ornabor : vos æquo animo noſcite.
Hic qui hodie veniet, reperiet ſuas filias,
Et hunc ſui fratris filium. dehinc cæterum
Valete, adeſte. ibo : alius nunc fieri volo.
Quod reſtat, reſtant alii, qui faciant palam.
Valete, atque adjuvate, ut vos ſervet Salus.

DVCITE.] Alludit hoc loco ad ludum puerorum, qui ducebant ſparteam reſtem; & tamdiu trahebant, donec aut rumperent; aut alteruter, omiſſa funis prehenſione, in nates caderet. Vt recte à Scaligero obſervatum eſt. *Ducere* & *diſrumpere* opponuntur. *Ducere* eſt, ita aliquid extrahere, extendere, producere, ut interim non diſrumpatur aut abrumpatur. Inde *ductile* dicitur, quod ita duci & exporrigi ſe patitur. Prologus ergo petit à ſpectatoribus, ut, ſi teneant argumentum, id audientia & patientia ducant, & ad finem ab hiſtrionibus perduci patiantur; ut id impatientia & tinnitu ſuo non abrumpant, ſed tranſigi, perfici, abſolvi patiantur. Hæc vera eſt hujus loci ſententia; non illorum, qui per *ducere* obſcæni hic aliquid ſignificari voluere. *Boxhorn.*

ORNABOR.] Induam perſonam Comicam, & alius factus, in proſcenium prodibo.

VALETE, &c.] Mos ſolitus Comicis bene precari publicis eorum rebus, qui attente eſſent audituri. Ita Prologo Aſin. *Vt vos item alias, pariter nunc Mars adjuvet.* Vbi *ars* pro *Mars* reponendum eſſe, male docuimus. Nam & mea mihi vineta cædenda ſunt. *Boxhorn.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

ACTVS PRIMI SCENA PRIMA.

AGORASTOCLES, MILPHIO.

SAepe ego res multas tibi mandavi, Milphio,
Dubias, egenas, inopioſas conſilii,
Quas tu ſapienter, docte, & cordate, & cate
Mihi reddidiſti opiparas operâ tuâ.
Quibus pro benefactis fateor deberi tibi
Et libertatem & multas grates gratias.
MI. *Scitum'ſt, per tempus ſi obviam it, verbum vetus:*
Nam tuæ blanditiæ mihi ſunt, quod dici ſolet,
Gerræ germanæ, atque edepol liroe liroe.
Nunc mihi blandidicus es, heri in tergo meo
Trîs facile corios contriviſti bubulos.
AG. *At amans per amorem ſi quid feci, Milphio,*
Ignoſcere id te mihi æquom eſt. MI. *haud vidi magis,*
Et ego nunc amore pereo. ſine te verberem,
Item ut tu mihi feciſti, ob nullam noxiam:
Poſt id locorum tu mihi amanti ignoſcito,
AG. *Si tibi lubido eſt aut voluptati, ſino.*
Suſpende, vinci, verbera; auctor ſum, ſino.
MI. *Si auctoritatem poſtea defugeris,*
Vbi diſſolutus tu ſies, ego pendeam.

SCITVM EST &c.] Verbum vetus illud eſt; *Gerræ germanæ &c.* quod aperte oſtēdunt illa, *quod dici ſolet.* Et quamvis illud, *Gerræ, liroe &c.* tam magni momenti non ſit, ut tanta cum præfatione proferri debuerit, apparet tamen ſervum jocari; & quod magno conatu cæperat, in riſum deſinere: non aliter atque ipſe æſtimabat orationem adoleſcentis Iam, *per tempus ſi obviam it*, eſt, ſi ſuo loco & tempore in mentem venit: aut ſi opportune objicitur in reſponſionibus. *Piſtor.*

LIROE LIROE.] Nihil eſt aliud, quam Græcanicum λῆροι. manavitque id vocabuli ad Italos ex magna Græcia, hinc *lirare* pro ineptire, & *delirare*: nam *de* hic auget. Nec eſt porro quod quis mihi liras ruſticorum objiciat: unde hactenus etymologia quæſita. nam aliæ eæ omnino ab his. *Meurſ.*

HAVD VIDI MAGIS.] Genus quoddam loquendi ironicum: quo utebantur, cum oſtendere volebant, id quod dixiſſet alius, ſibi non probari: neque ita eſſe, ut ille dixiſſet. Hic quidem perinde eſt, ac ſi diceret irridens Servus: *Nihil vidi unquam æquius.* cum ex contrario intelligi velit, iniquiſſimum eſſe. Dixerat quippe Adoleſcens, quod per amorem Servum verberaſſet pridie, *id ſibi ignoſci æquum eſſe.* Muretus.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Ag. Egone iſtuc auſim facere præſertim tibi?
Quin ſi feriri video te, extemplo dolet.
Mi. Mihi quidem hercle. Ag. immo mihi. Mi. iſtuc mavelim.
Sed quid nunc tibi vis? Ag. cur ego apud te mentiar?
Amo immodeſte. Mi. meæ iſtuc ſcapulæ ſentiunt.
Ag. At ego hanc vicinam dico Adelphaſium meam,
Lenonis hujus meretricem majuſculam.
Mi. Iampridem equidem iſtuc ex te audivi. Ag. differor
Cupidine ejus. ſed lenone iſtoc Lyco
Illius domino non lutum'ſt luculentius.
Mi. Vin' tu illi nequā dare nunc? Ag. cupio. Mi. en! me dato.
Ag. Abi dierectus. Mi. dic mihi vero ſerio:
Vin' dare malum illi? Ag. cupio. Mi. hem! eundem me dato.
Vtrumque faxo habebit, & nequam & malum.
Ag. Iocare. Mi. vin' tu illam hodie ſine damno & diſpendio
Tuo, tuam libertam facere? Ag. cupio, Milphio.
Mi. Ego faciam ut facias. ſunt tibi intus aurei
Trecenti nummi Philippii. Ag. ſexcenti quoque.
Mi. Satis ſunt trecenti. Ag. quid facturus? Mi. tace.
Totum lenonem tibi cum tota familia
Dabo hodie dono. Ag. quid facturus? Mi. jam ſcies.
Tuus Collybiſcus nunc in urbe'ſt villicus,
Eum hic non novit leno. ſatin' intellegis?
Ag. Intellego hercle: ſed quo evadas neſcio.
Mi. Non ſcis? Ag. non hercle. Mi. at ego jam faxo ſcies.
Ei dabitur aurum, ut ad lenonem deferat:
Dicatque ſe peregrinum eſſe ex alio oppido;
Se amare velle, atque obſequi animo ſuo.

VIN' TV ILLI NEQVAM DARE.] *Nequam* veteres uſurpabant pro nequitia & malo, cum etiam in homine malo & improbo poneretur: unde jocus hic ex ambiguo. cum enim dixiſſet, *vin' illi dare malum* & incommodare; ut, qui reſpondet, intellexit: quaſi tamen de ſe improbo ſervo locutus, præter exſpectationem ſubjecit, *En! me dato*, qui nequam ſum. *Turneb.*

ABI DIERECTVS.] Vide notas Capteiv. act. 3. ſc. 4. ℣ſ. 103.

QVID FACTVRVS.] Iam dixerat Milphio quid eſſet facturus, nempe ſe totum lenonem cum tota familia hodie daturum dono. Sententia ergo & ordo poſcunt, ut hic ſcribatur; *qui id facturus?* quomodo id effectum dabis? *Boxhorn.*

Locum ſibi velle liberum præberier,
Ubi nequam faciat clam, ne quis ſit arbiter.
Leno ad ſe accipiet auri cupidus ilico:
Celabit hominem & aurum. AG. *conſilium placet.*
MI. *Rogato, ſervos veneritne ad eum tuus.*
Ille me cenſebit quæri. continuo tibi
Negabit. quid tu dubitas, quin extempulo
Dupli tibi auri & hominis fur leno ſiet?
Neque id unde efficiat, habet. ubi jus venerit,
Addicet Prætor familiam totam tibi:
Ita decipiemus foveâ lenonem Lycum.
AG. *Placet conſilium.* MI. *immo etiam ubi expolivero*
Magis, hoc tum demum dices: nunc etiam rude'ſt.
AG. *Ego in ædem Veneris eo, niſi quid vis, Milphio.*
Aphrodiſia hodie ſunt. MI. *ſcio hoc.* AG. *oculos volo*
Meos delectare munditiis meretriciis.
MI. *Hoc primum agamus, quod conſilium cepimus.*
Abeamus intro, ut Collybiſcum villicum
Hanc perdoceamus ut ferat fallaciam. I. GUL. ut ſerat fallaciam.
AG. *Quanquam Cupido in corde vorſatur, tamen*
Tibi auſcultabo. MI. *faciam ut facto gaudeas.*
Ineſt amoris macula huic homini in pectore,
Sine damno magno quæ elui neutiquam poteſt.
Itaque hic ſceleſtus eſt homo leno Lycus,
Quoi jam infortunii intenta balliſta eſt probe,
Quam ego haud multo poſt mittam è balliſtario.
Sed Adelphaſium exit eccam, atque Anteraſtilis.
Hæc eſt prior, quæ meum herum dementem facit.
Sed evocabo. heus, i foras, Agoraſtocles!
Si vis videre ludos jucundiſſumos.

LOCUM SIBI VELLE LIBERUM.] *Locus liber*, ubi remotis interpellatoribus & arbitris, aliquis voluptati operam dare poteſt. *Turneb.* Vide & notas Aſinar. act. 5. ſc. 2. 17.

DUPLI TIBI AURI.] Dupli pœna in eum conſtituatur, & auri, & hominis, eſt, ſervi ſurrepti nomine. *Lambin.*

DECIPIEMUS FOVEA LENONEM.] Sumptum à ruſticis, qui cæca fovea facta, lupos capere ſolent.

EXPOLIVERO.] V.N. Aſin. 5. 2. 57.

HAEC EST PRIOR.] Vult dicere; Adelphaſium, quam priorem nominaverat, amari ab hero ſuo Agoraſtocle. *Meurſ.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Ag. *Quid iſtuc tumulti'ſt, Milphio?* Mi. *hem, amores tuos*
Si vis ſpectare. Ag. *ô multa tibi Dî dent bona!*
Cum mihi hoc obtuliſti, tam lepidum ſpectaculum.

Actvs Primi Scena Secvnda.

ADELPHASIVM, ANTERAST. MILPHIO, AGORASTOCLES, ANCILLA.

Negotii ſibi qui volet vim parare,
Navem & mulierem, hæc duo comparato.
Nam nullæ magis res duæ plus negotii
Habent, forte ſi occeperis exornare.
Neque unquam ſatis hæ duæ res ornantur,
Neque eis ulla ornandi ſatis ſatietas eſt.
Atque hæc ut loquor, nunc modo docta dico. Acid. nunc domi docta dico.
Nam nos uſque ab aurora ad hoc quod diei eſt,
Ex induſtriâ ambæ nunquam conceſſavimus
Lavari, aut fricari, aut tergeri, aut ornari,
Poliri, expoliri, pingi, fingi: & una
Binæ ſingulis quæ datæ nobis ancillæ,
Eæ nos lavando, eluendo, operam dederunt:
Aggerundaque aqua ſunt viri duo defeßi.
Apageſis, negotii quantum in muliere una eſt!
Sed vero duæ, ſat ſcio, maxumo uni
Populo, quoi lubet, plus ſatis dare potis ſunt.

Aggervndaqve aqva &c.] Viri illi qui lavantibus meretricibus aquam aggerebant, Latine *aquarii* vel *aquarioli* vocitabantur. Spartian. in Cōment. *aquam geßit, ut lenonum miniſter,* id eſt, aquarius fuit. Feſtus: *aquarioli dicebantur mulierum impudicarum ſordidi aſſeclæ. Bacariones* etiam appellati iſti aquarioli, à bacarione, quod vaſis erat genus aquarii, longiore manubrio; *trullam quidam appellabant*, inquit Feſtus. Eo aquam in balneis hauriebāt mediaſtini, quam ſuper lavantes jactarent & funderent, ad eos perfundendos & eluendos. Hinc *bacariones* aquarioli dicti, qui hujuſmodi munus obibant in domo lenonia, & lavantibus meretriculis miniſtrabant, in aqua aggerunda & effundenda. Gloſſæ: *bacario*, πορνοδιάκονος. Vas huic rei ſerviens in balneis, ἀρύταινα Græce, & ἀρύβαλλος dicebatur, ἀπὸ τοῦ ἀρύειν καὶ βάλλειν τὸ ὕδωρ, ut cenſet Pollux. inde & βαλλάδες & βαλλίωνες dicti. *Salmaſ.*

Potis svnt.] Lego: *poteſſunt.* ut Ennius lib. 17. Annal.

Spero, ſi ſperes quicquam prodeſſe poteſſunt.

Nam *poteſſunt, ſunt potes.* Merula.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Quæ noctes dieſque omni in ætate ſemper
Ornantur, lavantur, tergentur, poliuntur.
Poſtremo, MODVS MVLIEBRIS *nullus eſt,*
Neque unquam lavando & fricando ſcimus
Facere * *Nam quæ elauta eſt, niſi*
Perculta eſt, meo quidem animo, quaſi illauta eſt.
AN. *Miror equidem, ſoror, te iſtæc ſic fabulari,*
Quæ tam callida & docta ſis & faceta.
Nam cum ſedulo munditer nos habemus,
Vix ægreque amatorculos invenimus.
AD. *Ita eſt. verum hoc unum tamen cogitato:*
MODVS OMNIBVS *in rebus, ſoror, optumum eſt habitu.*
NIMIA OMNIA *nimium exhibent negotium hominibus ex ſe.*
AN. *Soror cogita, amabo, item nos perhiberi*
Quaſi ſalſa muriatica eſſe autumantur
Sine omni lepore, & ſine ſuavitate:
Niſi multa aqua & diu macerantur,
Olent, ſalſa ſunt, tangere ut non velis. item nos ſumus
Ejus ſeminis mulieres. ſunt inſulſæ
Admodum, atque invenuſtæ ſine munditiâ & ſumptu.
MI. *Coqua eſt hæc quidem, Agoraſtocles, ut ego opinor:*
Scit muriatica ut maceret. AC. *quid moleſtus?*
AD. *Soror parce amabo: ſat eſt iſtuc alios dicere nobis,*

VVLG. nos ſumus Ejuſcemodi mulieres.

SCIMVS FACERE.] Scripti omnes libri habent, *facere enniam*, vel *en jam.* Scripſit proximo præcedente verſu: *Poſtremo modus muliebris nullus eſt.* Sequitur; *neque unquam lavando & fricando ſcimus facere em. Nam quæ elauta eſt.* Vbi *Em* poſuit ἀρχαϊκῶς pro eum, ut *ibus* pro iis. *Modus* inquit *nullus eſt muliebris, neque eum ſcimus facere fricando & lavando.* Plautinum eſt, modum lavando facere, pro *modum lavandi.* Ita eum alibi ſcio loquutum. Sequitur, *Nam quæ elauta eſt.* Nam niſi modus adhibeatur lavandi, ea quæ nimis elauta eſt, nec tamen ſe perfectam putat, pro illauta eſt habenda. *Salmaſ.*

MVRIATICA.] Aliud eſt *muria*, aliud *garum.* Nam *muria* ex thynnorum, *garum* ex ſcombrorum tabe conficiebatur. quæ & liquaminis nomine, & liquoris ſociorum vocabatur. Et *muria* pauperum tantum erat: contra *garum* divitum: unde & *faſtoſum* à Martiale lib. 13. epigr. 102. vocatur. A muria arida ταρίχη piſcium vocarunt Romani, quæ omnino uno nomine Septentrionalium lingua hodie dicuntur *Stock-fiſch.* Nam niſi diu aqua macerata, non coquuntur. *Scalig.*

INVENVSTAE.] Gloſſar. *Venuſtus*, ἐπαφρόδιτος. ita *Invenuſtus*, pro eo, qui parum in amore felix eſt. *Muret.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Ne noſmet noſtra etiam vitia loquamur.
AN. *Quieſco.* AD. *ergo amo te. ſed hoc nunc reſponde mihi.* — I. GVLI. Quieſco ergo. AD. amo te.
Sunt hîc omnia quæ ad Deûm pacem oportet adeſſe?
AN. *Omnia accuravi.* AG. *diem pulchrum & celebrem & venuſtatis plenum.*
Dignum Veneri, pol, quoi ſunt Aphrodiſia hodie!
MI. *Ecquid gratiæ, cum huc foras te evocavi? nunc jam*
Me decet donari cado vini veteris. dic dari.
Nihil reſpondes? lingua huic excidit, ut ego opinor. quid, malũ,
Aſtans obſtipuiſti? AG. *ſine tamen: ne me obturba, ac tace.* — V. C. obticuiſti.
MI. *Taceo.* AG. *ſi tacuiſſes, jam iſtuc, Taceo, non natum foret.*
MI. *Eamus ſoror mea.* AD. *ohe, amabo. quid illo nunc properas?* AN. *rogas? (mane.*
Quia herus nos apud ædem Veneris mantat. AD. *maneas, pol.*
Turba eſt nunc apud aram. an te ibi vis inter iſtas vorſarier — DOVZ. an ibi vis.
Proſedas, piſtorum amicas, reliquias alicarias,
Miſeras, cœno delibutas, ſervolicolas ſordidas?
Quæ tibi olant ſtabulum, ſtatumque, ſellam & ſeßibulũ merum:

PROSEDAS.] *A proſedendo in meritoriis vel fornicibus:* Iſid. *Proſtibula* alibi hæ meretrices dicuntur, *quod ante ſtabulum ſtant, quæſtus diurni ac nocturni gratia*, ut ait Nonius: tametſi non ſemper ſteterint meretrices; interdum enim ſellis inſidebant: ut vel ex hoc Plauti liquet. Iuven. Sat. 6.

Et dubitas alta Chionem deducere ſella?

Vbi Commentator: *Inde Sellariæ dicuntur &c.* VVouvv.

ALICARIAS.] *Alicariæ meretrices appellabantur in Campania, ſolitæ ante piſtrina Alicariorum verſari, quæſtus gratia.* Feſtus. Idem ibidem: *Alica dicitur, quod alit corpus.*

SCHOENO DELIBVTAS, SERVOLICOLAS.] *Scœno*, ſine aſpiratione ſcribendum. nam Sabini dicebant *Scœnum* pro *cœnum*: ut *ſcœlum* pro *cœlum*: & *ſcœna* pro *cœna*: ut ad Amph. act. 3. 1. annotavi. hinc *obſcœnus*, ſcœno ſive cœno obnoxius: manifeſto retentus in compoſita voce Sabiniſmus. Quin immo & hoc argumento eſſe poteſt, quod eruditi lectores dictionem æquipollentem, ſed notiorem (*cœno*) ſubſtituerunt. Iam autem illa de *ſchœno*, unguento neſcio quo, meræ nugæ ſunt. Sane ut hic *ſcœno delibutas*, ita alibi *lutulentas* & *immundas* nominat. Trucul. act. 4. 4.

Blitea & lutea eſt meretrix, niſi quæ ſapit in vino ad rem ſuam.

Et Synceraſtus de Lenone inferius: *neque tam luteus, neque tam cœno collitus.* Non vero mirum voce Sabina eum uti, cum ex Macrob. diſcamus, Romanos multa Tuſcorum, Oſcorum, Sabinorumque finitimorum vocabula uſurpaſſe. *Meurſ.*

Quas adeo haud quiſquam unquam liber tetigit, neque duxit domum:
Servolorum ſordidulorum ſcorta diobolaria.
MI. *I in malam crucem: tun' audes etiam ſervos ſpernere?*
Propudium, quaſi bella ſit, quaſi eampſe reges ductitent.
En monſtrum mulieris! tantula tanta verba funditat,
Quojus ego vel nebulæ cyatho ſeptem noctes non emam.
AG. *Dii immortales omnipotentes, quid eſt apud vos pulchrius?*
Quid habetis mage, quî immortales vos credam eſſe, quam ego ſiem?
Qui hæc tanta oculis bona concipio? nam Venus non eſt Venus.
Hanc equidem Venerem venerabor, me ut amet poſthac propitia.
Milphio, heus Milphio, ubi es! MI. *aſſum apud te eccum.* AG. *ego elixus ſis volo.*
MI. *Enim vero, here, facis delicias.* AG. *de te quidem hæc dici omnia.*
MI. *Etiamne ut ames me, quam nunquam tetigeris? nihil illic quidem eſt.* — *Alii*, nihil illuc quidem eſt.
AG. *Deos quoque edepol & amo & metuo; quibus ego tamen abſtineo manus.*
AN. *Heu ecaſtor, cum ornatum aſpicio noſtrum ambarum, pœnitet*
Exornatæ ut ſimus. AD. *immo vero ſane commode.*
Nam pro herili & noſtro quæſtu ſatis bene exornatæ ſumus.
Non enim POTEST QVAESTVS *conſiſtere, ſi eum ſumptus ſuperat, ſoror.*
Eo illud ſatiu'ſt ſatis quod ſatis eſt, habitus plus quam ſat eſt. — DOVZ. habitu, quam plus quam ſat eſt.

SERVOLORVM SORDIDVLORVM SCORTA DIOBOLARIA.] *Meretriculæ diobolares*, viliſſimi generis, quæque merebant binos obulos, hoc eſt, dupondium. id enim, ut opinor, Declamator apud Senec. innuit, VI. Controverſiarum. *Itane decem juvenes perierunt propter dupondios duos?* I. Gul.

QVOIVS EGO VEL NEBVLAE CYATHO.] *Nebulam* pro re nihili ponebant: unde & *nebulones*. Perſius: *Grande loquturi nebulas Helicone legunto*, id eſt, nugas & inania & nugacia Poëtarum figmēta, fumis & nebulis ſimillima. *Turn.*

ASSVM.] Conſulendum eſt auribus & materiæ. ita hic Plautus, quando jocatur, maluit *Aſſum* dicere quam *Adſum:* ut ſubinferret, *Elixum volo*. Scalig.

DELITIAS FACIS.] Τρυφᾷς, rebus ſecundis elatus, jocaris. *Lamb.*

EO ILLVD SATIV'ST.] Puto legendum ac diſtinguendum minima mutatione, *Eo illud ſatius eſt ſatis. Quod ſatis eſt habitu, plus quam ſat eſt.* Non poteſt, inquit, quæſtus conſiſtere ſi eum ſumptus ſuperet. Ideo illud ſatis, ſatius eſt.

Quod

AG. *Ita me Dî ament, ut illa me amet malim, quam Dî, Milphio.*
Nam illa mulier lapidem ſilicem ſubigere, ut ſe amet, poteſt.
MI. *Pol id quidem haud mentire. nam tu es lapide ſilice ſtultior,*
Qui hanc ames. AG. *at vide ſis, cum illa nunquam limavi caput.*
MI. *Curram igitur aliquo ad piſcinam, aut ad lacum, limum petam.*
AG. *Quid eo opu'ſt?* MI. *ego dicam: ut tibi & illi limem caput.*
AG. *I in malam rem.* MI. *ibi ſum equidem.* AG. *pergis?*
MI. *taceo.* AG. *at perpetuo volo.*
MI. *Enimvero, here, meo me laceſſis ludo, & delicias facis.*
AN. *Satis nunc lepide ornatam credo, ſoror, te tibi viderier:*
Sed ubi exempla conferentur meretricum aliarum, ibi tibi
Erit cordolium, ſi quam ornatam melius forte conſpexeris.
AD. *Invidia in me nunquam innata'ſt, neq; malitia, mea ſoror:*
BONO INGENIO ME *eſſe ornatam, quam auro multo mavolo.*
AVRVM IN FORTVNA *invenitur, natura ingenium bonum.*
BONAM EGO QVAM *beatam me eſſe nimio dici mavolo.*
MERETRICEM PVDOREM *gerere magis decet, quam purpuram:*
Magiſque meretricem pudorem, quam aurum gerere condecet.
PVLCHRVM ORNATVM *turpes mores pejus cœno collinunt.*
LEPIDI MORES *turpem ornatum facile factis comprobant.*
AG. *Eho tu, vin tu facinus facere lepidū & feſtivom?* MI. *volo.*

Quod enim ſatis eſt habitu, plus quam ſat eſt. Ὀξύμωρον eſt comicum. Quod ſatis eſt habitu, ad habitum plus quam ſatis eſt. Ideo non tranſcendendus hic modus, intra quem conſiſtere debemus, ne ſumptus quæſtum ſuperet. *Salmaſ.*

LIMAVI CAPVT.] *Limare caput*, conjungere, Nonius interpretatur. Sed *conjungere* ex eo ſignificat, quod qui amatores cum amica caput jungunt, tanquam terunt & limant ſeſe mutuo fricando, dum oſculantur. vetus Lex. *ſociare* explicat. *Turneb.*

VT ILLI LIMEM CAPVT.] Iocatur ex ambiguo; quaſi Agoraſtocles *limare*, pro limo inquinare & conſpurcare accepiſſet.

AT PERPETVO VOLO.] *Perpetuam taciturnitatem*, cum aliqua argutia interpreteris *mortem*. Alias nullas video delitias, quas facere dicitur Agoraſtocles. *Acidal.*

QVAM BEATAM.] *Beatos* olim vocabant, qui abundarent opibus. Et Græci nonnunquam homines copioſos εὐδαίμονας vocant. Catull.

O quantum eſt hominum beatiorum!

Muret.

AG. Po-

AG. Poteſne mihi auſcultare? MI. poſſum. AG. abi domum, ac ſuſpende te. (ſuavia.
MI. Quamobrem? AG. quia nunquam audibis verba tot tam
Quid tibi opu'ſt vixiſſe? auſculta mihi modo, ac ſuſpende te.
MI. Siquidem tu es mecum futurus pro uva paſſa penſilis.
AG. At ego amo hanc. MI. at ego eſſe & bibere. AD. eho tu, quid ais? AN. quid, rogas? (mihi?
AD. Viden' tu, pleni oculi ſordium qui erant, jam ſplendent
AN. Immo etiam in medio oculo parum ſordis eſt. AD. cedo ſis dexteram. Mſſ. paullum ſordet.
AG. Ut tu quidem hujus oculos illotis manibus tractes ac teras?
AN. Nimia nos ſocordia hodie tenuit. AD. qua de re, obſecro?
AN. Quia jam non dudum ante lucem ad ædem Veneris venimus,
Primæ ut inferremus ignem in aram. AD. ah! non facto 'ſt opus. Tvrn. prima cum, ut inferr. ſc. luce.
Quæ habent nocturna ora, noctu ſacruficatum ire occupant:
Priuſquam Venus expergiſcatur, prius deproperant ſedulo
Sacruficare. nam vigilante Venere ſi veniant eæ,
Ita ſunt turpes, credo ecaſtor Venerem ipſam è fano fugent.
AG. Milphio. MI. edepol Milphionem miſerum. quid nunc vis tibi? (culos,
AG. Obſecro hercle, ut mulſa loquitur! MI. nihil niſi later-
Seſamum, papaveremque triticum, & frictas nuces.

PRO VVA PASSA PENSILIS.] Alludit ad uvas, quæ ſæpe ſuſpenduntur, ut paſſæ fiant. Horat. 2. Sat. 2.

—— *Tum penſilis uva ſecundas*
Et nux ornabat menſas.

Turn. Sic Auctor Priap. *Vvis aridior puella paſſis.* Et Græci hominem exſuccum *ἀσταφίδα* vocant. Lucill. *paſſos ſenes* dixit, Perſius *apricos*. Scalig.

ANTE LVCEM.] Et *officii* & *ſacri* cauſſa mature evigilandum fuit. *Caſaub.*

NOCTVRNA ORA.] Malim legere; *noctuina ora*; à noctuis avibus deformibus & inauſpicatis ita appellata; quomodo Curcul. act. 1. ſc. 3. *noctuini* oculi dicuntur. *Boxhorn.*

LATERCVLOS.] *Laterculus*, genus piſtorii operis, à forma, in quam fingitur, vocati. Sic Apul. 10. *hic panes, cruſtula, lucunculos, hamos, laterculos, plura ſcitamenta mellita.* Turneb.

SESAMVM &c.] *Seſamum*, vel principem locum obtinebat inter bellaria. *Papaverem* quoque ex eodem numero fuiſſe, patet vel ex Petronio: *Mellitos verborum globulos, & omnia dicta factaque tanquam papavere & ſeſamo ſparſa.* Iam ex *tritico* multa placentarum genera & olim fiebant, & hodie fiunt; & ut *amygdalæ*, ſic & *nuces frictæ* ex melle in ſecundis menſis apponebantur. Sic *cicer frictum*, ſic *fabam frictam* ex melle edebant.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

AG. *Ecquid amare videor?* MI. *damnum, quod Mercurius minime amat.* *(addecet.*
AG. *Namque edepol LVCRVM AMARE nullum amatorem*
AN. *Eamus, mea germana.* AD. *age ſis ut lubet. ſequere hac.*
AN. *ſequor.*
AG. *Eunt hæ. quid ſi adeamus?* MI. *adeas.*
AG. *primum prima ſalva ſis:*

Ritters. quid ſi adeamus ad eas? primum &c.

Et ſecunda tu ſecundo ſalve in pretio: tertia
Salve extra pretium. ANC. *tum pol ego & OLEVM ET OPERAM PERDIDI.*
AG. *Quo te agis?* AD. *egone? in Veneris.* AG. *quid eo tu?*
AD. *ut Venerem propitiem.*
AG. *Eho, an irata eſt? propitia hercle eſt. vel ego pro illa ſpondeo.* *(ſæviter.*
AD. *Quid tu agis? quid mihi moleſtus, obſecro?* AG. *ah! tam*
AD. *Mitte, amabo.* AG. *quid feſtinas? turba nunc illî eſt.*
AD. *ſcio.*
Sunt illî aliæ, quas ſpectare ego, & me ſpectari volo.
AG. *Quî lubet ſpectare turpes, pulchram ſpectandam dare?*
AG. *Quia apud ædem Veneris hodie eſt mercatus meretricius.*
Eo conveniunt mercatores: ibi ego me oſtendi volo.
AG. *INVENDIBILI MERCE oportet ultro emptorem adducere,* *(ſtruſo ſita eſt.*
PROBA MERX FACILE emptorem reperit, tametſi in ab-
Quid ais tu? quando illî apud me mecum caput & corpus copulas?
AD. *Quo die Orcus ab Acheronte mortuos amiſerit.*
AG. *Sunt mihi intus neſcio quot nummi aurei lymphatici.*

bant. Dulcia igitur enumerat Servus, *non mulſis dictis* contraria: ut Lamb. delirat. *Muret.* Inde cum aliquid ſtudioſe politum ſignificare vellent, *σπουδαμύθειδες*, & *papavere ac ſeſamo ſparſum* dicebant. *Scalig.*

ANCIL. TVM POL EGO ET OLEVM ET OPERAM PERDIDI.] De ornatu intelligo, quo ſe in feſto Aphrod. procul dubio Ancilla non minus eſſe pulcram voluit, quam hera. Ideo ait, ſi tam extra pretium ſum, operam perdidi, cum me ornavi. *Piſtoris.*

QVID TV AGIS?] Ita Camerariana. Amantum enim more eam attrectando morabatur. *Lambin.*

ORCVS AB ACHERONTE.] Vide notas Moſtell. act. 2. ſc. 2. vſ. 68.

NVMMI LYMPHATICI.] Antiquis *lymphare* idem quod *Oblucinare* erat, utrumque

AD. *Deferto ad me, faxo actutum conſtiterit lymphaticum.*
MI. *Bellula hercle eſt!* AG. *i dierecte in maxumam malam crucem.*
MI. *Quam magis aſpecto, tam magis eſt nimbata, & nugæ (meræ.*
AD. *Segrega ſermonē. tædet.* AG. *age, ſuſtolle hoc amiculum.*
AD. *Pura ſum: comperce, amabo, me attrectare, Agoraſtocles.*
AG. *Quid agam nunc?* MI. *ſi ſapias, curam hanc facere compendi potes. (odium meum.*
AG. *Quid ego nunc te curem? quid agis, Milphio?* MI. *ecce*
Quid me vis? AG. *cur mihi hæc irata eſt?* MI. *cur hæc tibi irata eſt?*
Cur ego id curem? namque iſtæc magis tua eſt curatio.
AG. *Iam hercle tu periſti, niſi illā mihi tā tranquillam facis,*
Quam mare eſt olim, cum ibi alcedo pullos educit ſuos.
MI. *Quid faciam?* AG. *exora, blandire, expalpa.* MI. *faciam ſedulo.*
Sed vide ſis, ne tu oratorem hunc pugnis pectas poſtea.

trumque ἐνθουσιάζειν & furore corripi. ut enim à luco *oblucinare* dicebant, quod lucos ſacros diis exiſtimarent, & qui in illis multum verſarentur, deorum occurſu & præſentia furore agitari: ſic eum, cui conſpectæ Nymphæ eſſent, νυμφόληπτον vocabant: & *Lymphatum*, furioſum &c. Ergo *nummos lymphaticos* dixit Plautus νυμφιῶντας, qui in bulga continere ſe non poſſunt: quales prodigorum eſſe ſolent. *Heinſius.*

CONSTITERIT LYMPHATICVM.] Significat ſe nummos habere qui exire geſtiant, nec conſiſtere queant, ſed lymphatici ſint atque furioſi. Adelphaſium pollicetur medicinam, ſeque effecturam, ut ſi ad ſe deferantur lymphatici nummi, conſiſtant, quietique reddantur, ſanato furore & lymphatico morbo. Sic Cicero dicit, *Ejus mentem non conſiſtere*, qui furore & vecordia percitus eſt. qui enim furioſi ſunt, jactantur & agitantur, neque vel corpore vel animo conquieſcere poſſunt. *Turneb.*

NIMBATA EST.] *Nimbus* erat faſcia frōtalis. nam cum frons parva inter formæ decora reputaretur, ut magnitudinem diſſimulare poſſent, nonnullæ formæ ſtudioſæ nimbis eam imminuebant. Arnob. lib. 2. *Laminas pertunderent aurium, imminuerent frontes nimbis, fuligine oculos inumbrarent.* Et hos ipſos *Nimbos* tam callide diſſimulabant, ut ægre cognoſci poſſent. Inde eſt, quod dicat hic Milphio, meretricem quò attentius intueretur, eo magis videri nimbatam. Imbuebant enim colore eodem, qui eſſet capillorum: unde *Faſciæ coloriſeæ* Oſce à vetere Poëta nuncupantur, id eſt, *coloriæ.* Meurſ.

PVRA SVM.] Dum jubet Agoraſtocles, ut amiculum, quod humum verrebat, ſuſtollat; & ipſe illud tollere annitens, paullo licentius Adelphaſium attrectabat: quod ægre ferens puella, rogat, id ne faciat; cum ſit à viro pudica. *Lambin.*

ALCEDO.] Vide notas Caſin. Prol. vſ. 26.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Ag. Non faciam. Ad. nos eamus nunc. etiam morare? male facis.
Bene promittis multa, ex multis omnia incaſſum cadunt.
Liberare juraviſti me haud ſemel, ſed centies.
Dum te exſpecto, neque uſquam aliam mihi paravi copiam:
Neque iſtuc uſquam apparet: ita nunc ſervio nihilo minus.
I, ſoror. abſcede tu à me. Ag. perii, eho! quid agis, Milphio?
Mi. Mea voluptas, meæ delitiæ, mea vita, mea amœnitas,
Meus ocellus, meum labellum, mea ſalus, meum ſavium,
Meum mel, meum cor, mea coloſtra, meus molliculus caſeus.
Ag. Mene ego illæc patiar præſente dici? diſcrutior miſer,
Niſi ego illum jubeo quadrigis curſim ad carnuficem rapi.
Mi. Noli, amabo, ſuccenſere hero meo cauſſâ meâ.
Ad. Ego faxo, ſine! Mi. irata es nimium; argentum pro te dabit: — Tvrn. cauſa mea. Ego faxo, ſi non irata es, nummulũ pro te dabit.
Atque te faciet ut ſis civis Attica atque libera.
Ad. Quin abire ſinis? quid vis tibi? QVI BENE VOLVNT, bene vis item. — Lips. benefici ſient.
Mi. Si ante quidem mentitus eſt, nunc jam dehinc erit verax tibi.
(modo?
Ad. Abſcede hinc ſis, ſycophanta. Mi. pareo. at ſcin' quo-

Colostra.] *Coloſtra ſive Coloſtrum, lac novum in mammis.* Nonius. Mart. lib. 13. 38.
Subripuit paſtor quæ nondum ſtantibus (hædis,
De primo matrũ lacte coloſtra damus.

Ad. Ego faxo.] Si uno nummulo liberari potuiſſet Adelphaſium, non diu ſerviſſet. dixerat paullo ante Agoraſtocles, ſibi domi eſſe ſexcentos nummos Philippos. Retineo igitur vulgatam ſcripturam, nec ipſam exoleſcentium librorum teſtimonio deſtitutam: Ad. *Ego faxo. ſine!* Mil. *irata es nimium. argentum pro te dabit.* Minatur enim Puella amatori ſuo. Ego, inquit, faxo, ut eum pœniteat, quod mihi verba tam diu dederit: ſine modo. tum ei Milphio, ut juſſus erat, ſubblanditur. *Argentum autem dare pro aliquo*, aut *pro capite alicujus*, unde ἀργυρώνητοι, apud Comicos frequentiſſimum eſt. *Muret.*

Bene vis item.] Veterum librorum & vera ſcriptura eſt; *Bene viſitem.* Benevolentes mihi bene & blãdis oculis aſpicio. Cum bonis & faventibus mihi bene ago. *Viſito* idem eſt, quod, *video. Viſere, viſitare, videre, cupide intueri.* Ita Gloſſæ Papiæ. *Boxhorn.* Recta eſt ſcriptura librorum, *Qui benevolunt bene viſitem.* Nec ſcribendum cum Turnebo, *bene vis item*, aut cum Lipſio, *benefici ſient.* Bene videam eos qui bene mihi volunt, non qui male. *Viſitare* antiquum pro ſimplici videre. Inde *inviſitata* ſæpius in libris vetuſtiſſimis optimorum auctorum occurrit, pro re quæ nunquam viſa eſt. *Inauditata atque inviſitata.* Pro quo apud Cæſarem, Ciceronem, Livium, & alios vulgo legitur; *inuſitata.* Salmaſ.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Sine te exorem, ſine te prendam auriculis, ſine dem ſavium.
Iam ego hercle faciam plorantem illum, niſi te facio propitiam.
Atque hic me ne verberet (illud faciet, niſi te propitio) Dovz. me ne verberet, illum faciat, niſi &c.
Male formido: novi ego hujus mores moroſi malos.
Quamobrem, amabo te, mea voluptas, ſine te exorarier.
Ag. *Non ego homo trioboli ſum, niſi ego illi maſtigiæ*
Exturbo oculos atque dentes. hem voluptatem tibi,
Hem mel, hem cor, hem labellum, hem ſalutem, hem ſavium!
Mi. *Impias, here, te: oratorem verberas.* Ag. *jam iſtoc magis.* Vvlg. impie, ſiccine oratorem verberas.
Et jam ocellum addam, & labellum, & linguam. Mi. *ecquid facies modi?* (Ag. *rogas?*
Ag. *Siccine ego te orare juſsi?* Mi. *quomodo ergo orem?*
Sic enim diceres, ſceleſte: Hujus voluptas, te obſecro:
Hujus mel, hujus cor, hujus labellum, hujus lingua, hujus ſavium,
Hujus ſalus, hujus amænitas, hujus feſtivitas,
Hujus coloſtra, hujus dulciculus caſeus, maſtigia,
Hujus jecur, hujus ſtudium, hujus flagrum, maſtigia;
Omnia illa quæ dicebas tua eſſe, ea memorares mea.
Mi. *Obſecro hercle te, voluptas hujus, atque odium meum:*
Hujus amica mammeata, mea inimica & malevola:
Oculus hujus, lippitudo mea: mel hujus, fel meum:
Vt huic irata ne ſis: aut ſi id fieri non poteſt.
Ad. *Capias reſtim, ac te ſuſpendas cũ hero & voſtra familia.*
Mi. *Hem mihi jam video propter te victitandum ſorbilo,*

Prendam avricvlis.] Inter cæteras antiquæ vetuſtatis blanditias, obſervandum eſt hoc oſculi genus: quo ſolebant pueri parentes aut alios, vel amantes inter ſe, alterius auribus apprehenſis, oſculari. Id illi χύτραν ſive *ollam* vocabant; credo, quod in eo geſtu, ut caput ollæ, ita aures anſarum formam referre videbantur. Pollux, lib. 10.
Λαβοῦσαι τῶν ὤτων φιλήζον τὴν χύτραν.
Ollam prehenſis oſculator auribus, &c. Inter Latinos hoc oſculi genus primum expreſſit Plautus hoc loco, & Aſin. 3. 3. *prehende auriculis: compara labella cum labellis.* Canter.

Fieri non potest.] Adelphaſium irata loquentem interpellat.

Victitandvm sorbilo.] Video mihi propter te vapulandum & gemendum. Suſpiria enim & gemitus vapulantium imitantur ſpiritum ſorbentium. *Turneb.* Rectum eſt, *victitandum*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Itaque jam quaſi oſtreatum tergum ulceribus geſtito,
Propter amorem voſtrum. AD. *amabo, men' prohibere poſtulas,*
Ne te verberet, magis quam ne mendax me advorſum ſiet?
AN. *Aliquid huic reſponde, amabo, commode, ne incommodus*
Nobis ſit. nam detinet nos de noſtro negotio.
AD. *Verum etiam tibi hanc amittam noxiam unam, Agoraſtocles.* — *V. C.* hanc remittam.
Non ſum irata. AG. *non es?* AD. *non ſum.* AG. *da ergo, ut credam, ſavium.*
AD. *Mox dabo, cum ab re divina rediero.* AG. *i ergo ſtrenue.*
AD. *Sequere me ſoror.* AG. *atq; audin' etiam? Veneri dicito*
Multam meis verbis ſalutem. AD. *dicam.* AG. *atque hoc etiam audi.* AD. *quid eſt?*
AG. *Paucis verbis rem divinam facito. atque audin? reſpice.* — LIPS. reſpice. AD. reſpexi. AG. idem pol.
Reſpexit. idem pol Venerem credo facturam tibi.

ACTVS PRIMI SCENA TERTIA.

AGORASTOCLES, MILPHIO.

QVid nunc mihi es auctor, Milphio? MI. *ut me verberes,*
Atque auctionem facias. nam impuniſſume
Tibi quidem hercle vendere haſce ædîs licet.
AG. *Quid jam?* MI. *majorem partem in ore habitas meo.*

ſorbilo à verbo ſorbeo, *ſorbilo* ſorbilare. Vnde & nomen *ſorbilum* pro ſorbitione, ut à *monſtro* monſtrum, & ſimilia. *Salmaſ.*

VERVM.] Adſentientis particula paſſim eſt, *Verum.* Ter. Eun. act. 2. ſc. 3. *Comites ſecuti ſcilicet ſunt virginem?* CH. *Verum.* Vbi Donatus notat. *Inceptivam* eſſe particulam, non *Relativam.* at, melius dicerent, *Affirmativam* eſſe. Frequens illi Comico: & valet idem prorſus, quod *imo.* Acidal.

MAIOREM PARTEM IN ORE HABITAS MEO.] Hac lectione nihil certius unquam cortina Phœbi protulit. Cum enim Servus frequenter ab immodeſto illo amatore vapulans per indignationem dixiſſet, vende tandem has ædes tuas: demiratus inſolentiam dictionis; Quî tandem ædes? inquit adoleſcens. Nam, reſpondet Servus, ego tibi pro ædibus ſum, in cujus ore pugni tui magnam partem ſic verſantur, ut habitare in eo videaris. Notum autem eſt

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

AG. *Superſede iſtis verbis.* MI. *quid nunc vis tibi?*
AG. *Trecentos Philippos Collybiſco villico*
Dedi dudum, priuſquam me evocaſti foras,
Nunc obſecro te, Milphio, hanc per dexteram,
Perque hanc ſororem lævam, perque oculos tuos,
Perque meos amores, perque Adelphaſium meam,
Perque tuam libertatem. MI. *hem, nunc nihil obſecras.* *Alii*, ehem nunc obſecras?
AG. *Mi Milphidiſce, mea commoditas, me a ſalus,*
Fac quod facturum te eſſe promiſiſti mihi,
Vt ego hunc lenonem perdam. MI. *perſacile id quidem eſt.*
Adduce teſteis tecum. ego intus interim
Iam & ornamentis meis & ſycophantiis
Tuum exornabo villicum : propera atque abi.
AG. *Fugio.* MI. *meum eſt iſtuc magis officium, quam tuum.*
AG. *Egone ! egone ? ſi iſtuc lepide effexis !* MI. *i modo.*
AG. *Vt non ego te hodie!* MI. *abi modo.* AG. *emittam manu?*
MI. *I modo.* AG. *non hercle meream. ah!* MI. *vah! abi modo.*
AG. *Quantum Acheronte' ſt mortuorum.* MI. *etiamne abis?*

eſt, *Habitandi* verbum ita transferri, ut quibus in rebus quis frequens & multus eſt, *in iis habitare* dicatur. *Lipſius.*

SOROREM LAEVAM.] Lepida figura. Omnia enim paria vocabant *fratres* aut *ſorores*. Martialis lib. 14. epigr. 148. *lodices ſorores.* Autor Moreti :

Interdum feſſæ ſuccedit læva ſorori,
Alternatque vices.

Tertullian. cap. 51. De Anima: *Corpus & anima ſorores ſubſtantiæ.* Gruter.

NIHIL OBSECRAS.] *Acidalius* ait, *nihil* hic fruſtra eſſe, & delet. At ego τὸ *nihil* retinendum puto. Obſecrabat Agoraſtocles per dextram, per lævam manus, per amores ſuos, perque Adelphaſium ſuam, demum etiam per Milphionis libertatem. Ad quod reſpondet Milphio, eum jam nihil obſecrare, quod ſcilicet nulla ſibi eſſet libertas, eamque adeo vix ſperaret. *Diſſald.*

NON HERCLE MEREAM.] Certe nihil eſt, quod huic principio reſpondeat. Nec tamen id ſubintelligitur, quod vult Lambinus; quaſi voluerit dicere Agoraſtocles; Non, hercle, velim pro mercede mortuos omnes, qui apud inferos ſunt, conſequi, neque aquam quæ in mari eſt &c. ut te non manumittam, ſi iſtud, quod mihi promiſiſti, effeceris. His, pace doctiſſimi viri dixerim, nihil fingi poteſt inſulſius. Quis enim unquam pro mercede optaverit ſibi quantum Acheronti eſt mortuorum, quantum aquarum mari, quantum nubium eſt cœlo? Alia ergo omnia ſubintelliguntur, gaudia nimirum mille & delitiæ & Veneres ex complexu Adelphaſii. Non meream, inquit, quod nunc unice & maxime deſidero, tantum nempe ex Adelphaſio voluptatum & gaudiorum, quantum mortuorum Acherons, aquarum Oceanus habet &c. ſi non ſim, ubi omnia pro verbis effecta dederis, te, Milphio, manumiſſurus. Hæc oratio convenit perdite amanti. *Boxhorn.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

AG. *Neque quantum aquæ eſt in mari.* MI. *abituruſne es?*
AG. *Neque nubis quantum.* MI. *pergin' pergere?*
AG. *Neque ſtellæ in cœlo.* MI. *pergin aures tundere?*
AG. *Neque hoc, neque illuc, neque : enim vero ſerio.*
Neque hercle vero. quid opus eſt verbis? quippini!
Quod uno verbo dicere hîc quidvis licet,
Neque hercle vero ſerio. ſcin' quomodo?
Ita me dii amabunt. vin' bonâ dicam fide?
Quod hîc inter nos liceat. ita me Iuppiter.
Scin' quam? vide tu. credin', quod ego fabuler?
MI. *Si nequeo facere ut abeas, egomet abiero.*
NAM ISTI QVIDEM HERCLE *oratione Oedipo*
Opus conjectore eſt, qui ſphyngi interpres fuit.
AG. *Illic hinc iratus abiit. nunc mihi cautio eſt,*
Ne me amet culpa meo amori objexim moram.
Ibo atque arceſſam teſtîs: quando amor jubet
Meo me obedientem eſſe ſervo liberum.

ACTVS SECVNDVS.

LYCVS, ANTHEMONIDES.

DI illum infelicent omnes, qui poſt hunc diem
Leno ullam Veneri unquam immolarit hoſtiam:
Quive illum turis granum ſacruficaverit.
Nam ego hodie infelix dîs meis iratiſſumis
Sex agnos immolavi: nec potui tamen
Propitiam Venerem facere uti eſſet mihi.
Quoniam litare nequeo, abii illinc ilico
Iratus: vetui exta proſicarier:

LITARE.] Καλλιερεῖν, vel, ut ait Macrob. lib. 3. c. 5. *facto ſacrificio numen placare.* Veteres eo verbo uſi, cum grata acceptaque diis ſacra fuiſſe intelligerent. *Sacrificare* igitur eſt offerre ſacrum, & veniam poſcere: *Litare* eſt propitiare, & votum impetrare: non quidem ἀπὸ τῶν λιτῶν, id eſt, *à precibus:* ſed à *luere*, id eſt, ſolvere. Varro Hecatombe: *In quo ego, ut puto, quoniam eſt luere ſolvere, lutavi.* Turneb.

PROSICARIER.] Exta cocta ſolebant proſecare: unde & *proſecta* dicebantur, ac partem adolebant, partem conſecrabant, ſacerdotibuſque dabant: partem ſibi apponebant. Sic luſtralibus extis veſcuntur apud Virgilium 8. Æn. Suet. in Auguſto, cap. 1. *ſemicruda exta rapta foco*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Neque ea aſpicere volui: quoniam illa non bona
Aruſpex dixit, deum eſſe indignam credidi. Pist. dea eſſe indigna credidi.
Eo pacto avaræ Veneri pulchre adii manum.
Quando id quod ſat erat, ſatis habere noluit.
Ego panſam feci: ſic ago, ſic me decet.
Ego ſaxo poſthac dî deæque cæteri
Contentiores mage erunt, atque avidi minus,
Cum ſcibunt, Veneri ut adierit leno manum.
Condigne aruſpex, non homo trioboli,
Omnibus in extis ajebat portendi mihi
Malum damnumque, & deos eſſe iratos mihi.
Quid ei divini aut humani æquom eſt credere?
Mina mihi argenti dono poſtilla data eſt.
Sed quæſo ubinam illic reſtitit miles modo,
Qui hanc mihi donavit? quem ego vocavi ad prandium.
Sed eccum incedit. AN. *ita ut occepi dicere,*
Lenulle, de illac pugna pentethronica, Herald. pteronthica.
Qua ſexaginta millia hominum uno die
Volaticorum manibus occidi meis.
LY. *Ehem! volaticorum hominum?* AN. *ita dico quidem.*
LY. *An, obſecro, uſquam ſunt homines volatici?*

foco proſecuit. Ovid. 6. Faſt.
Inde ubi libavit, proſecta ſub æthera ponit, &c.
Turnebus. Nonius: *Proſecta exta quæ aris dantur ex fibris pecudum diſſecta.* Facete autem dicuntur: quaſi probe ſeſe ultus ſit Leno; quod, cum non litaſſet, exta deo non reddiderit. *Taubm.*

QVONIAM NON BONA.] Sententia eſt; Quoniam Aruſpex dixit exta non eſſe bona, nec bonum eventum, ſed iratam & infeſtam mihi Venerem promittere; iccirco Venerem indignam eſſe credidi, cui exta proſecarentur. Non ergo aut aliis interpretationibus, aut novis lectionibus, ut hactenus, dehinc turbandus hic locus. *Boxhorn.*

ADII MANVM.] Mihi videtur; *Adire manum alicui*, dici eum, qui, quod illi, tanquam in manum traditurus, oſtenderet: cumque ille manum ad id capiendum, porrexerit, ſuam ipſe manum retro trahat, eumque inanem atque hiantem deſtituat. Hoc loco autem Leno; Venus, inquit, ut avara eſt, plures aſſidue à me hoſtias exſpectabat: ideoque litare me nolebat. at ego, ne proſecari quidem exta volui: eamque hiantem reliqui: & ſic ei adii manum. *Muret.*

CONDIGNE.] Iungendum cenſeo ſuperioribus; *Veneri ut adierit manum leno Condigne. Aruſpex, non homo trioboli, &c.* Condigne, id eſt, prout irata & infeſta Venus de me merebatur. *Boxhorn.*

LENVLLE.] *Lenus* & *leno* veteres dicebant, unde *lenulus* diminutivum, & *lenullus*, quod eſt hoc loco. à *leno lenunculus*: à *lenus lenullus*, & verbum *lenare.* Iſidorus in Gloſſis: *lenullus, parvus læcator. læcare* idem quod ſcortari & lenocinari, à Græco λαικάζειν & λαικάζειν. *Salmaſ.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

AN. *Fuere; verum ego interfeci.* LY. *quomodo*
Potuiſti? AN. *dicam. viſcum legioni dedi,*
Fundaſque: eo præſternebant folia farferi.

Mevrs. eos proſternebam ut folia farfuri.

LY. *Quoi rei?* AN. *ne ad fundas viſcus adhæreſceret.*
LY. *Perge: optume hercle perjuras. quid poſtea?*
AN. *In fundas viſci indebant grandiculos globos,*
Eo illos volantes juſſi funditarier.
Quid multa verba? quemquem viſco offenderant,
Tam crebri ad terram accidebant quam pira.
Vt quiſque acciderat, eum necabam ilico
Per cerebrum pinnâ ſua ſibi, quaſi turturem.
LY. *Si hercle iſtuc unquam factum eſt, tum me Iuppiter*
Faciat, ut ſemper ſacruficem, nec unquam litem. (*credier.*
AN. *An mihi hæc non credis?* LY. *credo, ut mihi eſt æquom*
Age eamus intro, dum exta referuntur. AN. *volo*
Narrare tibi etiam unam pugnam. LY. *nihil moror.*
AN. *Auſculta.* LY. *non hercle.* AN. *immo jam elidam caput,*
Niſi auſcultas, aut is hinc in malam crucem.
LY. *Malam crucem ibo potius.* AN. *certum eſt tibi?*
LY. *Certum.* AN. *tum tu igitur die bono Aphrodiſiis*
Addice tuam mihi meretricem minuſculam.
Ita res divina mihi fuerit. res ſerias
Omnes extollo ex hoc die in alium diem:
Profecto feſtos habeam decretum eſt mihi.

FARFERI.] Feſtus: *Farferum, virgulti genus Farferum* herba eſt *nymphea* non diſſimilis, tuſſilago noſtra, *βήχιον*, populi albæ folio, ſed ampliore: quæ *ferranum* etiam & *farfugium* vocetur. Apulejus: *Folia ſunt farferi & nugæ meræ.* Turneb.

PERIVRAS.] *Perjurare*, pro mentiri ſimpliciter. ut infra, act. 5. 4. AG. *da pignus, nî nunc perjures &c.* Mil. act. 4. 2. *Hem ecaſtor hom. perjurum!* Merc. act. 3. 1. Vt autem *perjurium* pro ſimplici mendacio: ſic infra act. 5. 2. *inceſtus* pro ſtupro. *Acidal.*

TVRTVREM.] Solet enim turdus, ut & attagen, aliæque aves, pennæ ſuæ acumine per cerebrum, qua cervix capiti committitur, ex diſciplina venatoria, adacto necari.

ADDICE.] Vende, & trade venditam. *Addicere* hic eſt venditoris: interdum eſt Prætoris. *Lambin.*

PROFECTO.] Legendum, *pro feſto.* Nam *habere dies feſtos, pro feſto*, ita dictum eſt, ut *ſomnia* pro *ſomniis* habenda. ut, apud hunc ipſum *pro ſano*: ut apud Iuris auctores: *Pro herede: pro domino: pro poſſeſſore:* ut apud Apul. *neque pro amico, neque pro Philoſopho facturum.* Et cum ait, ſe res omnes ſerias extollere in alium diem, reſpexit ad illud vetus dictum, εἰς αὔριον τὰ σπουδαῖα. Mur.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Nunc hinc eamus intro. LY. *ſequere hac me.* AN. *ſequor.*
In hunc diem jam tuus ſum mercenarius.

ACTVS TERTII SCENA PRIMA.

AGORASTOCLES, ADVOCATI.

ITa me Dî ament, TARDO AMICO *nihil eſt quicquam iniquius,*
Præſertim homini AMANTI, QVI *quicquid agit, properat omnia.*
Sicut ego hos duco advocatos, homines ſpiſſigradiſſumos,
Tardiores quam corbitæ ſunt in tranquillo mari.
Atque equidem hercle dedita opera amicos fugitavi ſenes.
Sciebam ætate tardiores, metui meo amori moram.
Nequicquam hos procos mihi elegi loripedis, tardiſſumos.
Quin ſi ituri eſtis hodie, ite, aut ite hinc in malam crucem.
Siccine oportet ire amicos homini amanti operam datum?
Nam iſti quidem gradus ſuccretu' ſt cribro pollinario,
Niſi cum pedicis condidiciſtis ſic hoc graſſari gradu.
AD. *Heus tu, quanquam nos videmur tibi plebei & pauperes,*
Sin nec recte dicis nobis, dives de ſummo loco,
Divitem audacter ſolemus mactare infortunio.

CORBITAE.] Naves onerariæ, tardæ, & grandes. ſic dictæ, quod earum malus præferebat corbem in ſummo faſtigio: ut etiamnum uſus obtinuit. V. N. Caſ. 4. 1. 20.

PROCOS.] *Procorum* nomine intelligo adoleſcentes ea ætate, ut de uxore ducenda cogitare poſſint. Adoleſcens enim, qui properat, ſenes ſibi advocare noluerat: adoleſcentes ſumpſerat: ſed id ſibi nihil profuiſſe dicit: cum præ mollitia & delitiis, (ob id enim eos *procos* vocat) nihilo celerius incederent, quam ſenes. Idque ipſe ita perſpicue dicere videtur: ut mirer, non dico *Turnebum*, hominem perſpicaciſſimum, ſed quenquam omnino fuiſſe, qui aliter accipere potuerit. *Muret.*

SVCCRETV'ST CRIBRO POLLINARIO.] Quod σακκίζειν dicebantur aſturcones & tolutares equi, quorum gradus in ambulando perinde minutus & creber, quaſi ſacco colatus eſſet & eliquatus (liquores enim per ſaccum dum exprimuntur, crebris & minutis guttis eunt) prorſus eadem metaphora, de minutiſſimo ac ſpiſſiſſimo gradu, dixit hoc loco Plautus, eum ſuccretum eſſe cribro pollinario. *Vegetius* de Perſicis equis, qui noſtris traquenariis ſimiles erant: *Perſici ſtatura & poſitione à cæteris equorum generibus non plurimum differunt, ſed ſolius ambulaturæ quadam gratia diſcernuntur à cæteris. Gradus eſt minutus & creber, & qui ſedentem delectet & erigat, nec arte doceatur, ſed naturæ veluti jure præſtetur.* Salmaſ.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Nec tibi nos obnoxii ſumus, iſtuc quid tu ames aut oderis:
Cum argentū pro capite dedimus, noſtrum dedimus, non tuum.
Liberos nos eſſe oportet : nos te nihili pendimus.
Ne tuo nos amori ſervos tuos eſſe addictos cenſeas.
LIBEROS HOMINES per urbem modico magis par eſt gradu
Ire. ſervile eſſe duco feſtinantem currere:
Præſertim in re populi placida, atque interfectis hoſtibus,
Non decet tumultuari. ſed ſi properabas magis,
Pridie nos te advocatos huc duxiſſe oportuit.
Ne tu opinere, haud quiſquam hodie noſtrum curret per vias.
Neque nos populus pro cerritis inſectabit lapidibus.
AG. *At ſi ad prandium me in ædem vos dixiſſem ducere,*
Vinceretis cervom curſu, vel grallatorem gradu.
Nunc vos quia mihi advocatos dixi, & teſtes ducere.
Podagroſi eſtis, ac viciſtis cochleam tarditudine.
AD. *An vero non juſta cauſſa eſt, quo curratur celeriter,*
Vbi bibas, edas de alieno, quantum velis uſque affatim?
Quod invitus tu nunquam reddas domino, de quo ederis.
Sed tamen quomodocunque, quanquam ſumus pauperculi,
Eſt domi, quod edimus : ne nos tam contemptim conteras.
Quicquid eſt pauxillulum illuc noſtrum, illud omne intus eſt:

TVMVLTVARI.] Proprie dixit, *Tumultuari. Tumultus* enim, quaſi *tumor multus*. Et attende Poëtæ Comicum artificium, quam diſſimulanter, & quaſi aliud agens, Romanorum res geſtas victoriaſque de Pœnis victis quæſitas, hic attigerit. *Douza.*

ÆDEM.] *Aedem* hic accipio ſacram, ex antiquorum ritu : qui ſacrificantes, ad templa amicos vocare ſolebant convivatum. Exemplum eſt initio Rud. Et alias in templis convivia agitabantur: ut cum *Cœna popularis* celebraretur. de qua Trin.—— *quid tu, ſi in ædem ad Cœnam veneris, &c.* Acidal.

CLAVATOREM GRADV.] Omnes Grammatici veteres citant : *& grallatorem gradu.* Sed minime dubium eſt, quin antiqui alicujus Grammatici interpretamentum in textum irrepſerit, pro vero verbo Plautino : nam qui *grallatorem* clavatorem eſſe erat interpretatus, anſam dedit huic mutationi faciendæ. *Clava* igitur colobathrum vel gralla ; & *clavator* grallator. Poſtea *clava*, vel κλάπα, ut recentiores Græci dixere, pro quovis ligneo calceo dici cœpta eſt. *Salmaſ.*

QVOD TV INVITVS.] Ad quod reddendum domino, à quo opipare exceptus es, nunquam cogaris. Ludit in vocabulo *alienus*. Qui aliena utenda accepit, ad reddendum cogi poteſt. Qui vero de alieno bibit & edit, aliena plane facit ſua, & ad reddendum cogi non poteſt. *Boxhorn.*

QVICQVID EST PAVXILLVLVM.] Quicquid nobis eſt, id omne domi eſt, nec aliunde petimus. ut quidem *Lamb.* explicat. Sed id non ſatis. Etiam ſuum id eſſe totum, quod habeant quantillum habeant, affirmant. Interpunges

igitur:

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Neque nos quemquam flagitamus, neque nos quiſquam flagitat.
Tuâ cauſſâ nemo noſtrum eſt ſuos rupturus ramices.
AG. *Nimis iracundi eſtis: equidem hæc vobis dixi per jocum.*
AD. *Per jocum item dictum habeto, quæ nos tibi reſpondimus.*
AG. *Obſecro hercle operam celocem hanc mihi, ne corbitã date:*
Attrepidare ſaltem, nam vos approperare haud poſtulo.
AD. *Si quid tu placide otioſeque agere vis, operam damus:*
Si properas, curſores meliu'ſt te advocatos ducere.
AD. *Scitis, rem narravi vobis, quod voſtra opera mihi opus ſiet,*
De lenone hoc, qui me amantem ludificatur tam diu,
Ei paratæ ut ſint inſidiæ de auro & de ſervo meo.
AG. *Omnia iſtæc ſcimus jam nos, ſi hi ſpectatores ſciant.*
Horum hîc nunc cauſſa hæc agitur ſpectatorum Fabula:
Hos te ſatius eſt docere, ut, quando agas, quid agant, ACID. quid agas, ſciant.
ſciant.
Nos tu ne curaßis, ſcimus rem omnem: quippe omnes ſimul
Didicimus tecum una, ut reſpondere poßimus tibi.
AG. *Ita profecto eſt. ſed agite igitur, ut ſciam vos ſcire rem*
Expedite, & mihi quæ dudum vobis dixi, dicite.
AD. *Itane tentas an ſciamus? non meminiſſe nos ratus,*
Quomodo trecentos Philippeos Collybiſco villico
Dederis, quos deferret huc ad lenonem inimicum tuum;
Iſque ſe ut aßimularet peregrinum eſſe aliunde, ex alio oppido.
Vbi is tetulerit, tu eo quæſitum ſervom adventes tuum
Cum pecunia. AG. *meminiſtis memoriter: ſervaſtis me.*
AD. *Ille negabit, Milphionem quæri cenſebit tuum:*
Id duplicabit omne furtum. leno addicetur tibi.
Ad eam rem nos eſſe teſtîs vis tibi. AG. *tenetis rem.*
AD. *Vix quidem hercle, ita pauxilla eſt, digitulis primoribus.*
AG. *Hoc cito & curſim eſt agendum. propera jam quantum poteſt.*
AD. *Bene vale igitur: te advocatos melius celeris, ducere:*

igitur: *Quicquid eſt pauxillulum illuc, noſtrum illud.* Acidal.
RAMICES.] Vide notas Merc. act. 1. ſcen. 2. vſ. 27.

DIDICIMVS TECVM.] Fabulam Poëta docet: diſcunt Actores, & diſcunt ſimul, dum actionem periclitantur. quo facete hic alluſit Plautus. *I. Gul.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Tardi ſumus nos. AG. *optume itis, peſſume hercle dicitis.* — ACID. peſſime itis, optime her.
Quin etiam deciderint vobis femina in talos velim. — DOVZ. flemina.
AD. *At edepol nos tibi in lumbos linguã, atque oculos in ſolum.*
AG. *Eja, haud voſtrum eſt, iracundos eſſe, quod dixi joco.*
AD. NEC TVVM QVIDEM EST, *amicis per jocum injuſte loqui.*
AG. *Mittite iſtæc: quid velim, vos ſcitis.* AD. *callemus probe:*
Lenonem perjurum ut perdas, id ſtudes. AG. *tenetis rem.*
Ecce opportune egrediuntur Milphio una & villicus.
Baſilice exornatus incedit, & fabre ad fallaciam.

ACTVS TERTII SCENA SECVNDA.

MILPHIO, COLLYBISCVS, AGORASTOCLES, ADVOCATI.

MI. *Jam tenes præcepta in corde.* CO. *pulchre.* MI. *vide ſis calleas.*
CO. *Quid opus eſt verbis? callum aprugnum callere æque (non ſinam.*
MI. *Fac modo ut condocta tibi ſint dicta ad hanc fallaciam.*
CO. *Quin edepol condoctior ſum, quam Tragœdi aut Comici.*
MI. *Probus homo es.* AG. *adeam propius. aſſunt teſtes.* MI. *tot quidem* — TAVEM. adeamus propius.
Non potuiſti adducere homines magis ad hanc rem idoneos.

OPTVME ITIS.] Contra plane vult Plautus. Itaque traducit *Acidalius.* AG. *peſſime itis, optume hercle dicitis.* Quaſi dicat: Lingua celeres, pedibus inertiſſimi eſtis. Sed Acidalius audiendus non eſt. Ironice loquitur Agoraſtocles. Optime itis, ſcilicet, qui tardi eſtis; certe peſſime dicitis. *Boxhorn.*

CALLVM APRVGNVM.] Vide notas Capt. act. 4. ſc. 3. vſ. 4.

CONDOCTA.] In utroque verſu *condoctum* lego; non, *conductum*, & membranis adſtipulantibus & favente ſenſu. *Condocti* autem *Comici* ſunt, qui Fabulam, quam acturi ſunt, una fideliter addidicerunt, geſtumque agere ſciunt. Oportet enim hiſtriones peritos eſſe, & Fabulam ſimul edidiciſſe, antequam in proſcenium prodeant: quo, niſi fallor, reſpexit. *Turneb.* Cum fabulas ſuas proferebant ſpectandas, διδάσκειν eos dicebant: uti Latini, *docere fabulam.* Et qui productis in theatri coronam Poëmatis, de palma invicem certabant, non ἀνταγωνισταὶ proprie, ſed ἀντιδιδάσκαλοι vel ἀντίτεχνοι nuncupabantur. *Palmer.*

Nam iſtorum nullus nefaſtu'ſt, comitiales ſunt meri:
Ibi habitant: ibi eos conſpicias, quam prætorem ſæpius.
Hodie juris coctiores non ſunt, qui lites creant,
Quam ſunt hi: qui ſi nihil eſt litium, lites ſerunt.
AD. *Dî te perdant.* MI. *vos quidem hercle, commendo, quom quiqui tamen,*
Et bene & benigne facitis; quom hero amanti operam datis.
Sed iſti jam ſciunt, negotii quid ſit? AG. *omnem rem ordine.*
MI. *Tum vos animum advortite igitur. hunc vos lenonem Lycum*
Noviſtis. AD. *facile.* CO. *at ego pol eum qua ſit facie neſcio.*
Eum volo mihi demonſtretis hominem. AD. *nos curabimus.*
Satis præceptum. AG. *hic trecentos nummos numeratos habet.*
AD. *Ergo nos inſpicere oportet iſtuc aurum, Agoraſtocles,*
Vt ſciamus quid dicamus mox pro teſtimonio.
AG. *Agite, inſpicite: aurum eſt.* CO. *profecto, ſpectatores, Comicum:*

NVLLVS NEFASTVS EST.] I. Rævard. Conject. lib. 2. cap. 20. Quem, inquit, Decemviri & IC. *inteſtabilem* vocant, is hoc loco *nefaſtus* dicitur. nam ſenſus eſt: His teſtibus non eſſe nefas teſtimonium perhibere: & ſic nec improbos, nec inteſtabiles eſſe: quandoquidem in comitio ſedulam quotidie perhibendis teſtimoniis dent operam. Immo ſimpliciter hoc vult, metaphora à diebus ducta. Adeo frequentes in foro ſunt, ut nullo unquam die abſtineant. Quia enim die nefaſto jus non dicebatur, ideo is dies quaſi in foro non eſſe, ſed forum quaſi fugere videbatur. Hoc, ait ſervus, non faciunt iſti: nunquam abſunt à foro: nunquam eximuntur. Et ita ſe explicat ipſe ſervus: *Ibi habitant: &c.* Piſtor.

COCTIORES.] *Coctiores* legendum: & ridiculum dictu, *juris coctiorem*, pro *juris doctiorem* dicere: quod urbanitate Comica conditum protulit, ambigui occaſione uſus. nam & jus culinarium coquitur; & *coctus* ac *recoctus* dicitur, qui in aliqua re tyro non eſt. *Turneb.*

LITES SERVNT.] Scripti habent, *lites emunt*. Et recte ita repoſuit Turnebus. Litium redemptores intelligit, ac depectores litium. Horum in jure fit mentio. *Salmaſ.*

COMMENDO.] Non opus legere *cum eo* pro *commendo*. Ambigue luſit ſervus. Dixerant Advocati, *Di te perdant*. Servulus nequam ut in eorum caput hoc maledictum regereret, ita reſpondit, ut ſimul hanc imprecationem in eos retorqueret, & tamen illi hoc intelligere non poſſent, id dici; aut ſaltem ipſe excuſare poſſet nihil tale à ſe dictum. Prima verba reſponſionis eo trahi poſſunt, *vos quidem hercle*, nempe dii perdant; ſed ſtatim ſubjungit, *commendo*, ut intellectus defendere poſſet, ſe aliud dixiſſe. Quiqui, inquit, eſtis, certe vos commendo, utpote peritos & doctos juris, & litium creandarum. Deinde quod & bene ac benigne facerent, qui hero amanti hanc operam darent. *Salmaſius.*

COMICVM.] *Comicum aurum* hic lupini ſunt. Et ſicut in Comœdia pro au-

reis

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Macerato hoc pingues fiunt auro in barbaria boves.
Verum ad hanc rem agundam Philippum eſt. AD. *ita nos aſſimulabimus.*
CO. *Sed ita aſſimulatote, quaſi ego ſim peregrinus.* AD. *ſcilicet.*
Et quidem quaſi tu nobiſcum adveniens hodie oraveris:
Liberum ut commonſtraremus tibi locum & voluptarium;
Vbi ames, potes, pergræcêre. MI. *heu, edepol mortales malos!*
AG. *Ego enim docui.* MI. *quis te porro?* CO. *agite, intro abite, Agoraſtocles:*
Ne hîc vos mecum conſpicetur leno: neu fallaciæ
Præpedimentum objiciatur. MI. *hic homo ſapienter ſapit.*
Facite, quod jubet. AG. *abeamus. ſed vos! ſatis dictum'ſt?* CO. *abi.* (MI. *ſapis.*
AG. *Abeo, quæſo, dii immortales.* CO. *quin abis?* AG. *abeo.*
CO. *St! tace.* AD. *quid eſt?* CO. *fores hæ fecerunt magnum flagitium modo.* (*duint.*
AD. *Quid id eſt flagitii?* CO. *crepuerunt clare.* AD. *dî te per-*
Pone nos recede. CO. *fiat.* AD. *nos priores ibimus.*
CO. *Faciunt, ſcurræ quod conſuêrunt: pone ſeſe homines locant.*
AG. *Illic homo eſt qui egreditur leno.* CO. *bonus: nam ſimilis malo eſt.*
Iam nunc ego illi egredienti ſanguinem exſugam procul.

nummis annumerantur lupini, ſic & pueri lupini grana pro nummis ſoliti ſunt habere, atque numerare, & inter æs & lupinum parum diſtinguere: atque idem hodieque in Italia luſitantes pueri, ementiri & æmulari lupinis nummos conſtat. *Muret.*

NOBISCVM ADVENIENS HODIE ORAVERIS.] *Nobiſcum orare*, pro, *nos orare*, archaiſmus eſt. *Turneb.*

CREPVERVNT.] Alludit ad crepitum ventris, qui non ſine flagitio in cœtu hominum editur. *Lambin.*

SCVRRAE.] Vide notas Epid. act. 1. ſc. 1. vſ. 13.

PONE SESE HOMINES.] Qui antecedunt, & alios ſequi ſe jubent. *Scurræ* hic ſunt homines urbani (quos *Aſſiduos cives* in Trin. vocat) militari hominum generi opponi antiquitus ſoliti: ut & inferius act. 5. ſc. 5. *Lindenbrogius.*

BONVS EST: NAM SIMILIS &c.] Hæc quid ſibi vellent, vidētur ignoraſſe interpretes. Ideo tacent. Sententia eſt. Bonus leno eſt. Nam, quantum ex vultu ejus colligo, ſimilis malo, malus eſt. Bonus leno eſſe non poteſt, niſi ſit malus. *Bonus leno* ergo dicitur, ut *bonus ſutor, miles.* Bonus enim non tantum eſt, qui virtute excellit, ſed qui in eo quod facit, ſive malum id, ſive bonum ſit, virum ſeſe & eximium præſtat. Ex ambigua ſignificatione ꝟ *bonus* captatur jocus. Subintelligitur autem, *leno.* Boxhorn.

ACTVS

ACTVS TERTII SCENA TERTIA.

LYCVS, ADVOCATI, COLLYBISCVS.

IAm iſtuc ego revortar, Miles: convivas volo
Reperire nobis commodos, qui una ſient:
Interibi attulerint exta: atque eadem mulieres.
Iam ab re divina credo apparebunt domi.
Sed quid huc tantum hominum incedunt? ecquidnam afferunt?
Et ille chlamydatus quisnam eſt, qui ſequitur procul?
AD. *Aetoli cives te ſalutamus, Lyce:*
Quanquam hanc ſalutem ferimus inviti tibi,
Et quanquam bene volumus leviter lenonibus.
LY. *Fortunati omnes ſitis, quod certe ſcio.*
Nec fore, nec fortunam id ſituram fieri.
AD. *ISTIC EST THESAVRVS ſtultis in lingua ſitus,*
Vt quæſtui habeant male loqui melioribus.
LY. *VIAM QVI neſcit, quâ deveniat ad mare,*
Eum oportet amnem quærere comitem ſibi.
Ego male loquendi vobis neſcivi viam:
Nunc vos mihi amnes eſtis: vos certum eſt ſequi.
Si benedicetis, voſtrâ ripâ vos ſequar.
Si maledicetis, voſtro gradiar limite.
AD. *MALO BENEFACERE, tantundem eſt periculum,*
Quantum bono malefacere. LY. *quî vero?* AD. *ſcies.*
MALO SI QVID benefacias, id beneficium interit.
Bono ſi quid malefacias, ætatem expetit.
LY. *Facete dictum. ſed quid iſtuc ad me attinet?*
AD. *Quia nos honoris tui cauſſâ huc ad te venimus.*
Quanquam bene volumus leviter lenonibus.
LY. *Si quid boni apportatis, habeo gratiam.*
AD. *Boni de noſtro tibi nec ferimus, nec damus,*
Neque pollicemur, neque adeo volumus datum.

AMNEM QVAERERE.] Amnes enim & flumina ut ex mari naſci, ita in mare velut reverti & exonerare ſe creduntur. *Boxhorn.*

TANTVNDEM EST PERICVLVM.] *Tantundem, idem ipſum, ſimilitudo, figura ejuſdem rei, de qua agitur.* Ita Papias in Gloſſis. Et forte huc reſpexit. *Boxh.*

ÆTATEM EXPETIT.] Id eſt, diu durat. nam vir bonus injuſte læſus non facile placatur, quin ſui doloris pœnas repetiverit. *Lambin.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Ly. Credo hercle vobis, ita voſtra eſt benignitas.
Sed quid nunc voltis? Ad. hunc chlamydatum quem vides,
Ei Mars iratus eſt. Co. capiti voſtro iſtuc quidem.
Ad. Hunc nunc, Lyce, ad te diripiendum adducimus.

Grvt. adducimus cum præda. Co. hic hodie.

Co. Cum præda hic hodie incedet venator domum.
Canes compellunt in plagas lepide Lycum.
Ly. Quis hic eſt? Ad. neſcimus nos iſtum quidem qui ſiet.
Niſi dudum à mani ut ad portum proceſſimus,
Atque iſtunc è navi exeuntem oneraria
Videmus. adiit ad nos extemplo exiens;
Salutat: reſpondemus. Co. mortales malos!
Vt ingrediuntur docte in ſycophantiam!
Ly. Quid deinde? Ad. ſermonem nobiſcum ibi copulat.
Ait ſe peregrinum eſſe hujus ignarum oppidi.
Locum ſibi velle liberum præberier,
Vbi nequam faciat. nos hominem ad te adduximus.
Tu, ſi te dii amant, agere tuam rem occaſio eſt.
Ly. Itane ille eſt cupiens? Ad. aurum habet! Ly. præda hæc mea eſt.
Ad. Potare, amare volt. Ly. locum lepidum dabo.
Ad. At enim hic clam furtimque eſſe volt, ne qui ſciant,
Neve arbiter ſit. nam hic latro in Sparta fuit,
Vt quidem ipſe nobis dixit, apud regem Attalum.
Inde nunc aufugit, quoniam capitur oppidum.

Ei Mars iratvs est.] Neque Lambinus, neque Acidalius hic audiendi. Mars iratus illi dicitur, qui adverſam bello fortunam expertus eſt. Talis hic fingitur, & apud Lenonem deſcribitur Colabiſcus. Mox enim fingitur & dicitur; militem eum fuiſſe in Sparta; inde aufugiſſe, quia oppidum capiebatur. *Boxhorn.*

Co. Cvm praeda.] Venationem ex ſententia ſibi ſucceſſuram ait, ſemet δεικτικῶς venatorem faciens; Advocatos, canes. *Piſtor.*

Tv, si.] *Tu*, quo referatur? Dicendum, Plautum expreſſiſſe ſermonem negligenter loquentium. vel *Tu* ſeparatim legendum, hoc modo: *Heu tu! ſi te dii &c.* Ita hactenus fluctuant interpretes. At vero ſcribendum puto, *tum* pro *tu*. *Tum, ſi te Dii amant, agere tuam rem occaſio eſt.* Tum idem quod, præterea; quod Donatus non ſemel Terentium notavit. Papias, qui eum non uno deſcribit loco; *Tum, præterea, inſuper, deinde, poſtea.* Sententia ergo eſt; Nos hunc ad te adduximus. Reſtat, ut, oblata commodiſſima jam occaſione, & Diis faventibus, rem tuam agas. *Boxh.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

CO. *Nimis lepide de latrone, de Sparta optume.*
LY. *Di deæque vobis multa bona dent, cum mihi*
Et bene præcipitis, & bonam prædam datis.
AD. *Immo ut ipſe nobis dixit, quo accures magis,*
Trecentos nummos Philippos portat præſidii.

MEVRS. portat præs ſibi, *id eſt, pro præda.* DOVZ. præ ſibi.

LY. *Rex ſum, ſi ego illum hodie hominem ad me allexero.*
AD. *Quin hic quidem tuus eſt.* LY. *obſecro hercle hortamini,*
Vt devortatur ad me in hoſpitium optumum.
AD. *Neque nos hortari, neque dehortari decet*
Hominem peregrinum : tuam tu ages, ſi ſapis.
Nos tibi palumbem ad aream uſque adduximus:
Nunc te illum melius capere, ſi captum eſſe vis.
LY. *Iamne itis?* CO. *quid, quod vobis mandavi, hoſpites.*
AD. *Cum illoc te melius tuam rem adoleſcens loqui.*
Illic eſt ad iſtas res probus, quas quæritas.
CO. *Videre equidem vos vellem, cum huic aurum darem.*
AD. *Illinc procul nos iſtuc inſpectabimus.*
CO. *Bonam dediſtis mihi operam.* LY. *it ad me lucrum.*
CO. *Illud quidem, quorſum aſinus cædit calcibus.*
LY. *Blande hunc hominem compellabo. hoſpes hoſpitem*
Salutat : ſalvom te advenire gaudeo.
CO. *Multa tibi Di dent bona, cum me ſalvom eſſe vis.*

DE SPARTA OPTVME.] Neque ad flagra Spartanorum, neque ad furta auctorem puto alluſiſſe. *Latronis* nomen hic pro milite, ut alibi paſſim in Comœdia Romana. Latronem, id eſt, militem in Sparta fuiſſe ſignificat, capto eo oppido ad Attalum regem profugiſſe. Hic infra ipſe dicit ſe narraturum lenoni res Spartiaticas. Et *peregrinus Spartanus* infra vocatur act. 3. ſc. 5. *Salmaſ.*

PRAESIDII.] *Præſidium* eleganter pro commeatu ſive viatico poſitum, quod fami arcendæ eſt. ut Perſa, act. 1. ſc. 3. *Portare* igitur *nummos præſidii*, eſt in commeatum & ſumptum ſecum ferre. *I. Gul.*

VIDERE &c.] Submiſſa voce loquitur. *Taubm.*

IT AD ME LVCRVM.] Varro : *Quod uſque idem it, quoad in aliquo conſiſtit pretium. idem uſque it*, dictum vel de Præcone, qui ſemper vagatur, donec invenerit, in quo conſiſtat pretium : vel de mercede, quæ ſemper ἐπιπολάζει, & incerta eſt, donec in eo mancupe conſiſtit, qui auctionem evicerit. Quo in ſignificatu Plautus dicit, *It ad me lucrum :* nimirum, ut in eo conſiſtat & quieſcat. *Scalig.*

QVORSVM ASINVS CAEDIT CALCIBVS.] Aſinus ferociens retro jactat calces. Significat igitur, lucrum non proverſum ad Lycum iturum, ſed verius retrorſum ab eodem abſceſſurum. *Taubmann.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

LY. Hoſpitium te ajunt quæritare. CO. quærito.
LY. Ita illi dixerunt, qui hinc à me abierunt modo,
Te quæritare à muſcis. CO. minime gentium.
LY. Quid ita? CO quia à muſcis ſi mihi hoſpitium quærerem,
Adveniens huc irem in carcerem rectâ viâ.
Ego id quæro hoſpitium, ubi ego curer mollius,
Quam regi Antiocho oculi curari ſolent.
LY. Edepol næ tibi poſſum illum feſtivom dare,
Siquidem potes eſſe pati te, in lepido loco,
In lecto lepide ſtrato, lepidam mulierem
Complexum contrectare te. CO. is leno viam.
LY. Ubi tu Leucadio, Lesbio, Thaſio, Coo,
Vetuſtate vino edentulo ætatem irriges:
Ibi te replebo uſque unguentûm echeumatis.
Quid multa verba? faciam, ubi tu laveris,
Ibi ut balneator faciat unguentariam.
Sed hæc latrocinantur quæ ego dixi omnia.
CO. Quid ita? LY. quia aurum poſcunt præſentarium.
CO. Quin hercle accipere tu non mavis, quam ego dare.

A MVSCIS.] Paraſitos & ejuſmodi nugas hominum, qui alienis conviviis non vocati ſuperveniebant, facete *muſcas* vocarunt. Ita interpretandi hi verſus, qui pleriſque ænigma videntur. Quærebat adoleſcens *hoſpitium à muſcis*, id eſt, liberum ab arbitris & adventoribus. id enim ſupra *Advocati* dixerant. Addit deinde ludens de carcere. nam certe in carcerem periculum non erat, ne qui invocatus veniret. Invenio ita locutos & Græcos. *Lipſius*.

ANTIOCHO OCVLI.] Græca fabula eo tempore ſcripta eſt, quo Antiochus regnabat. Oculis fortaſſe ægrotabat. Quod ex hiſtoria illorum temporum notum tunc poëtæ fuit. *Salmaſ.*

VINO EDENTVLO.] Lepide dictum, *Vinum ſine dentibus*; quaſi nimia vetuſtate. iiſdem verbis Alexis Comicus:

Ἔστι γ᾽ ὅταν ἂν βουλώμεθ᾽, ἔστι καὶ μάλα.
Ἡδύς γ᾽ ὀδόντας οὐκ ἔχων ἤδη σαπρός.

Lipſius. Vinum vetus antiquis laudatum. Id comparatione à ſenibus deſumpta, *edentulum* vocat Plautus, quia ut ſenibus dentes excidunt, ita vinum vetuſtum ſine dentibus eſt, id eſt, cruditatem acerbitatemque depoſuit. *Edentare, dentes excutere. Edentulus, ſine dentibus*. Ita Gloſſæ Papiæ. *Boxhorn*.

QVID MVLTA VERBA? FACIAM, VBI TV LAVERIS, IBI.] Ita unguentis balneum, in quo lavabis, effluere faciam, ut non balneum, verum unguentarii officina potius videri poſſit. Et ἀποκοπὴ ſermonis uſitata eſt. *Quid multa verba?* Porro, *facere unguentariam*, ea ipſa lege dictum, qua & *argentariam, topariam, vellaturam, medicinam facere, & pullariam* denique *& ſcrutariam* dictitabant. *Douza*.

LY. *Quin ſequere me intro.* CO. *duc ergo me intro, addictum tenes.*

AD. *Quid ſi evocemus huc foras Agoraſtoclem,*
Vt ipſe teſtis ſit ſibi certiſſumus?
Heus tu! qui furem captas, egredere ocius,
Vt tute inſpectes aurum lenoni dare.

ACTVS TERTII SCENA QVARTA.

AGORASTOCLES, ADVOCATI, COLLYBISCVS, LYCVS.

QVid eſt? quid voltis, teſtes? AD. *ſpecta ad dexteram.*
Tuus ſervos aurum ipſi lenoni datat.
CO. *Age, accipe hoc ſis: hic ſunt numerati aurei*
Trecenti nummi, qui vocantur Philippei.
Hinc me procura, propere hoſce abſumi volo.
LY. *Edepol feciſti prodigum promum tibi.*
Age, eamus intro. CO. *te ſequor.* LY. *age, age, ambula.*
Ibique reliqua alia fabulabimur. — I. GVL. ibi, quæ reliqua alia, fabulabimur.
CO. *Eadem narrabo tibi res Spartiaticas.*
LY. *Quin ſequere me ergo.* CO. *abduc intro. addictum tenes.*
AG. *Quid nunc mihi auctores eſtis?* AD. *ut frugi ſies.*
AG. *Quid ſi animus eſſe non ſinit?* AD. *eſto ut ſinit.*
AG. *Vidiſtis, leno cum aurum accepit?* AD. *vidimus.*
AG. *Eum vos eſſe meum ſervom ſcitis?* AD. *ſcivimus.*
AG. *Rem advorſus populi ſæpe leges?* AD. *ſcivimus.*
AG. *Hem, iſtæc volo ergo vos commeminiſſe omnia,*
Mox cum ad Prætorem uſus veniet. AD. *meminerimus.*
AG. *Quid ſi recenti re ædîs pultem?* AD. *cenſeo.*

LATROCINANTVR.] V.N. Mil. 1.1.

DVC ERGO ME.] Argute alludit ad judiciorum conſuetudinem, in quibus damnatus, ſi ſolvendo non ſit, addicitur adverſario, & ab illo domum abducitur. Aſin. 5. 2. *Iudicatum me uxor abducit domum.* Nam *abducendi* verbum in ea re proprium. *I. Gul.*

PRODIGVM PROMVM.] Non potuiſti eligere promum largiorem, quam ego ſum. *Lambin.*

POPVLI SAEPE LEGES.] Non opus alia correctione hic verſus habet, ſed lectio tantum vetus reponi debet, quæ in meo Cantabrico Codice habetur; *Rem adverſus populi eſſe leges.* Salmaſ.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

AG. Si pultem, non recludet. AD. *panem frangito.* Ed. Paris. pedem frangito.

AG. *Si exierit leno, cenſetis hominem interrogem,*
Meus ſervos ſi ad eum venerit, nec ne? AD. *quippini?*
AG. *Cum auri ducentis nummis Philippis.* AD. *quippini?*
AG. *Ibi extemplo leno errabit.* AD. *qua de re?* AG. *rogas?*
Quia centum nummis minus dicetur. AD. *bene putas.*
AG. *Alium cenſebit quæritari.* AD. *ſcilicet.*
AG. *Extemplo denegabit.* AD. *juratus quidem.*
AG. *Homo furti ſe adſtringit.* AD. *haud dubium id quidem eſt.*
AG. *Quantum quantum ad eum erit delatum.* AD. *quippini?*
AG. *Dieſpiter vos perduit.* AD. *te quippini?*
AG. *Ibo & pultabo januam hanc.* AD. *ita quippini?*
AG. *Tacendi tempus eſt: nam crepuerunt fores.*
Foras egredier video lenonem Lycum.
Adeſte, quæſo. AD. *quippini? quin ſi voles,*
Operire capita, ne nos leno noverit,
Qui illi malæ rei tantæ fuimus illices.

ACTVS TERTII SCENA QVINTA.

LYCVS, AGORASTOCLES, ADVOCATI.

SVſpendant omnes nunc jam ſe haruſpices.
Quid ego illis poſthac quod loquantur creduam?
Qui in re divina dudum dicebant, mihi
Malum damnumque maxumum portendier,

PANEM FRANGITO.] Iocus eſt in voce *pultem.* Dixerat Agoraſtocles; *Si pultem, non recludet.* Quid ſi pultem, & non aperiat? Advocati, tanquam *pultem* accuſandi caſu dixiſſet Adoleſcens, & de pulte loqueretur, excipiunt; *panem frangito.* Id eſt, pedibus & pultando fores frangito, haud aliter, quam panis frangitur, ubi puls non datur. Mos enim veterum, *panem frangere.* Quod in Brixienſi editione legitur; *pede ædes frangito,* gloſſa eſt, ſive interpretantis τοῦ *panem frangito,* quomodo diſertim legunt Mſſ. Pall. *Boxhorn.*

SI EXIERIT LENO.] Videtur moris fuiſſe, ut quem quis furem eſſe ſciret, eum teſtibus præſentibus interrogaret, Nunquid illa res apud illum eſſet; aut, Nunquid eam contrectaſſet?. Si negaret, res teſtibus iiſdem præſentibus comperiebatur: ut hoc loco: item Scena ſeq. AG. *Hoc age ſis l. &c.* item aliquanto poſt: AG. *Negaſne apud te eſſe aurum, &c.* Hotom.

ILLICES.] Vide notas Aſinar. act. 1. ſc. 3. vſ. 68.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Is explicavi meam rem poſtilla lucro.
AG. *Salvos ſis leno.* LY. *dî te ament, Agoraſtocles.*
AG. *Magis me benigne nunc ſalutas, quam antidhac.*
LY. *Tranquillitas evenit, quaſi navi in mari:*
VTCVNQVE EST VENTVS, exin velum vortitur.
AG. *Valeant apud te quas volo, atque haud te volo.*
LY. *Valent ut poſtulatum eſt, verum non tibi.*
AG. *Mitte ad me, ſodes, hodie Adelphaſium tuam,*
Die feſto celebri nobilique Aphrodiſiis.
LY. *Calidum prandiſti prandium hodie? dic mihi.*
AG. *Quid jam?* LY. *quia os nunc frigefactas, cum rogas.*
AG. *Hoc ageſis leno: ſervom eſſe audivi meum*
Apud te. LY. *apud me? nunquam factum reperies.*
AG. *Mentire. nam ad te venit, aurumque attulit.*
Ita mihi renunciatum eſt, quibus credo ſatis.
LY. *Malus es, captatum me advenis cum teſtibus.*
Tuorum apud me nemo eſt, nec quicquam tui.
AG. *Mementote illuc, Advocati.* AD. *meminimus.*
LY. *Ha ha he! jam teneo quid ſit, perſpexi modo.*
Hi, qui illum dudum conciliaverunt mihi
Peregrinum Spartanum, id nunc his cerebrum uritur,
Me eſſe hos trecentos Philippos facturum lucri.
Nunc hunc inimicum quia eſſe ſciverunt mihi,
Eum allegaverunt ſuum qui ſervom diceret
Cum auro eſſe apud me. compoſita eſt fallacia,
Vt eo me privent, atque inter ſe dividant.
LVPO AGNVM eripere poſtulant, nugas agunt.
AG. *Negaſne apud te eſſe aurum, nec ſervom meom?*

IS EXPLICAVI.] Id eſt, extendi & quaſi dilatavi, atque auxi. Sic Prolog. Amph. dixit, *expedire rationes*. Douza.

NON TIBI.] Chlamydato enim has puellas jam pretio deſtinarat. *Lambinus.*

QVIA OS NVNC FRIGEFACTAS.] Qui calidum prandit prandium, avide captata aura libenter os frigefactat; qui vero auram captat, nihil agit. Vult ergo hac comparata loquendi ratione Lycus, Agoraſtoclem nihil agere, dum rogat ad ſe mitti Adelphaſium. *Boxhornius.*

HI, QVI ILLVM &c.] Ii, quorum opera hic Spartanus ad me venit, moleſte jam ferunt, me hos CCC. Philippos lucrifacturum eſſe. Illud autem, *hi*, non habet, quo referatur, more Comico. *Turneb.*

LY. *Nego : & negando, ſi quid refert, ravio.* Mevrs. annuo.
AD. *Periſti leno. nam iſte eſt hujus villicus,*
Quem tibi nos eſſe Spartiatem diximus,
Qui ad te trecentos modo Philippos detulit.
Idque adeo in iſtoc aurum ineſt marſupio.
LY. *Væ voſtræ ætati !* AD. *id quidem nunc eſt tuæ.*
AG. *Age, omitte actutum furcifer, marſupium:*
Manifeſto fur es mihi. quæſo hercle operam date,
Dum me videatis ſervom ab hoc abducere.
LY. *Nunc pol ego perii certo, haud arbitrario.*
Conſulto hoc factum eſt, mihi ut inſidiæ fierent.
Sed quid ego dubito fugere hinc in malam crucem,
Priuſquam obtorto collo ad prætorem trahor?
Eheu ! quam ego habui ariolos aruſpices,
Qui ſi quid boni promittunt, pro ſpiſſo evenit:
Id quod mali promittunt præſentarium eſt.
Nunc ibo, amicos conſulam quo me modo
Suſpendere æquom cenſeant potiſſumum.

ACTVS TERTII SCENA SEXTA.

AGORASTOCLES, COLLYBISCVS, ADVOCATI.

AGe tu progredere, ut teſtes videant te ire iſtinc foras.
Eſtne hic ſervos meus? CO. *ſum mehercle vero, Agoraſtocles.*
AG. *Quid nunc ſceleſte leno ?* AD. *quicum litigas,*
Abſceßit. AG. *utinam hinc abierit in malam crucem!*
AD. *Ita nos velle æquom eſt.* AG. *cras ſubſcribā homini dicam.*

RAVIO.] Hoc eſt, contenta voce ad ravim uſque clamans pernego. *Turnebus.*

AGE, OMITTE.] Hinc *furem* dici *manifeſtum* non poſſe, poſt rem in deſtinatum locum perlatam, quamvis cum ipſa re deprehendatur : immo ne furem quidem eſſe, cum dolo malo rem alienam non contractarit, docet *Hotomanus.*

OBTORTO COLLO.] *Rapere obtorto collo*, eſt veſte ad collum prehenſa gulam & fauces premere & angere, iiſque adſtrictis urgere & trahere. *Turneb.*

SVSPENDERE.] Non quærit remedium mali, ſed ſuſpendii genus ; quaſi re omni jam deſperata.

SVBSCRIBAM DICAM.] Vide notas Aulular. act. 4. ſcen. 10. vſ. 30.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Co. Nunquid me? Ag. abſcedas, ſumas ornatum tuum.
Co. Non ſum nequicquam miles factus: paululum
Prædæ intus feci, dum lenonis familia
Dormitat: extis ſum ſatur factus probe.
Abſcedam hinc intro. Ag. factum à vobis comiter.
Bonam dediſtis, Advocati, operam mihi.
Cras mane, quæſo, in comitio eſtote obviam.
Tu ſequere me intro. vos valete. Ad. & tu vale.
Injuriam illic inſignite poſtulat:
Noſtro ſibi ſervire nos cenſet cibo.
Verum ITA SVNT ISTI NOSTRI divites: Mevrs. ita ſunt omnes iſti noſtri.
Si quid benefacias, levior plumâ eſt gratia:
Si quid peccatum'ſt, plumbeas iras gerunt.
Domos abeamus noſtras, ſultis, nunc jam:
Quando id, quod rei operam dedimus, impetravimus,
Vt perderemus corruptorem civium.

ACTVS QVARTI SCENA PRIMA.

MILPHIO.

EXpecto quo pacto meæ technæ proceſſuræ ſient.
Studeo hunc lenonem perdere, velut meum herum miſerum macerat,
Is me autem porro verberat, incurſat pugnis, calcibus:
SERVIRE AMANTI, miſeria eſt, præſertim qui, quod amat, caret.
Attat! è fano recipere video ſe Syncera ſtum
Lenonis ſervom: quid habeat ſermonis, auſcultabo.

Ornatvm tvvm.] Villici; depoſito hoc militari.

Estote obviam.] Eſtote mihi præſto: ἐμοὶ ἀπαντᾶτε. Notat *Donat.* in Phormion. Terent. actu, 2. ſcena 3. item act. 2. ſcen. 1. *Adeſſe cauſæ*, proprie dicuntur patroni & amici. Veteres enim *amicos* pro teſtibus & advocatis poſuerunt. Vide notas ſupra act. 1. ſcen. 1. ℣ſ. 7.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

ACTVS QVARTI SCENA SECVNDA.

SYNCERASTVS, MILPHIO.

Satis ſpectatum eſt Deos atque homines ejus negligere gratiam, (hujuſmodi.
Quoi homini herus eſt conſimilis, velut ego habeo nunc
Neq; perjurior, neq; pejor alter uſquam eſt gentium,
Quam herus meus eſt: neque tam luteus, neq; tam cœno collitus.
Ita me Dî ament. vel in lautumiis, vel in piſtrino mavelim
Agere ætatem, præpeditus latera forti ferro mea,
Quam apud lenonem hunc ſervitutē colere. quid illuc eſt genus!
Quæ illîc hominum corruptelæ fiunt! Dî voſtram fidem,
Quodvis genus ibi hominum videas, quaſi Acherontem veneris.
Equitem, peditem, libertinum, furem ac fugitivom velis, Mſſ. furem adfugitivum.
Verberatum, vinctum, addictum: qui habet quod det, utut homo eſt,
Omnia genera recipiuntur: itaque in totis ædibus
Tenebræ, latebræ: bibitur, eſtur: quaſi in popina, haud ſecus.
Ibi tu vides literatas fictiles epiſtolas,
Pice ſignatas: nomina inſunt cubitum longis literis.
Ita vinariorum habemus noſtræ delectum domi. I. Gvi. vivariorum.

CVI HOMINI HERVS.] Oratio non ſatis accurata; utpote quæ pueri eſt parum attendentis, quî loquatur. Hoc tamen voluit; Notum eſſe, deos ei infeſtos eſſe, qui herum habeat hero ſuo conſimilem. *Lambin.*

LAVTVMIIS.] Recte *lautumias*; quaſi λαοτομίας. *Lamb.* *Lautumiæ* ſunt loca lapidibus cæſis exſecta, in quæ noxii damnari ſolebant. Cujuſmodi erant lapidicinæ Syracuſis in Sicilia. *Aſcon. Pædian.*

EPISTOLAS.] Teſtas ſeu amphoras litteris inſcriptas, *epiſtolas fictiles* appellat. Rud. *Vrna litterata*; &, *enſiculus litteratus.* Vide interpretes ad illud Arbitri: *ſtatim allatæ ſunt amphoræ vitreæ diligenter gypſatæ, quarum in cervicibus pittacia erant affixa.* Idem: *Scedium affixum ampullis, cui inſcripta ætas vini.* Quas igitur noſter hic *epiſtolas* vocat; ille πιττάκιον, & *ſcedium*: Gloſſæ, *Breves*, item *Epiſtolas breves*, & *modicas*: Horat. I. Sat. 10. *Notas.* Ego *litteratas epiſtolas* hic ſimpliciter intelligo, γραμματικὰ ποτήρια Athenæi; quæ & uno verbo ἐπιστολαὶ ſint dictæ. *Meurſ.*

NOMINA.] Scil. Conſulum, quibus condita erant vina.

VINARIORVM.] Eſt à re militari quæſita tralatio in voce *Delectum.* Eo dico, ne quis forte de vaſorum vinariorum multitudine Syncераſtum loqui autumet, à *Lambino* inductus. *Douza.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Mi. Omnia edepol mira ſunt, niſi herus hunc hæredem facit,
Nam is quidem illi, ut meditatur, verba facit emortuo.
Et adire lubet hominem, & autem nimis eum auſculto libens. — *Mſſ.* SAMB. equinimis eum.
Sy. Hæc cum hîc video fieri, crucior pretiis emptos maxumis,
Apud nos expeculiatos ſervos fieri ſuis heris.
Sed ad poſtremum nihil apparet. MALE PARTVM MALE DISPERIT.
Mi. Proinde habet hic orationem, quaſi ipſe ſit frugi bonæ,
Qui ipſus hercle ignaviorem potis eſt facere ignaviam.
Sy. Nunc domum hæc ab æde Veneris refero vaſa, ubi hoſtiis
Herus nequivit propitiare Venerem ſuo feſto die.
Mi. Lepidã Venerem! Sy. nam meretrices noſtræ primis hoſtiis
Venerem placavere extemplo. Mi. ô lepidam Venerem denuo!
Sy. Nunc domum ibo. Mi. heus, Syncerafte. Sy. Syncerastum qui vocat?
Mi. Tuus amicus. Sy. haud amice facis, qui cum onere offeras (moram.
Mi. At ob hanc rem tibi reddam operam, ubi voles, ubi juſſeris:
Habe rem pactam. Sy. ſi futurum eſt, do tibi operam hanc. Mi. quomodo?

OMNIA AEDEPOL MIRA.] Locus interpretibus non intellectus. Mirum eſt, inquit, Milphio, ſi hujus herus leno Lycus, qui haud dubie fallaciis meis jã moritur & perit, hunc Synceraſtum ſervulum ſuum non faciat hæredem. Hic enim in hujus velut mortui laudem multa magnifica, ſcilicet, meditatur. Credibile quippe eſt à nemine mortuũ impenſius laudari, quam ab eo, qui hæres eſt inſtitutus. Quis vero ferat inſcitiam eorum, qui ex hoc loco collegerunt; qui vivos laudant, ab iis hæredes plerumque ſcribi? Nihil fingi hic poteſt inſulſius. *Boxhorn.*

ET AVTEM NIMIS EVM AVSCVLTO LIBENS.] Ita habent veteres libri. Sed divulſa ineptiſſimam reddunt lectionem, quæ conjuncta præſtant commodiſſimam. Omnino ergo exiſtimem vocis præcedentis, *hominem*, litterulam poſtremam, nempe *m*, repetendam eſſe. Iam autem ex *m & autem*, quam proclive eſt facere, *meditantem*? Et ſane ſic ſcribendum eſt; *Et adire lubet hominem; meditantem nimis eum auſculto libens. Meditantem*, id eſt, loquentem, diſſerentem. Sic eo verbo & alibi uſus eſt Plautus. *Boxhorn.*

FACERE IGNAVIAM.] Qui ipſam Ignaviam id docere poſſet, quo ipſa fieri poſſet ignavior. *Boxhorn.*

PRIMIS HOSTIIS.] Hoc vult dicere: (de quo tamen Lambinus verbum nullum; haud magis utique, quam ſi Agenoriæ, non Veneris ſacris operatus litaſſet) Adelphaſium & Anteraſtilem Aphrodiſiis Venerem ſibi feciſſe volentem propitiam, id eſt, litaſſe, pacemque à patrona ſua ac veniam impetraſſe haud gravatim, idque *Primis*, hoc eſt, *Præcidaneis hoſtiis*, neque iis *ſuccidaneas* ſubjici porro opus fuiſſe. vide Feſtum. *Douza.*

Sy. *Vt enim ubi mihi vapulandum eſt, tute corium ſufferas.*
Mi. *Apage.* Sy. *neſcio quid viri ſis.* Mi. *malus ſum.* Sy. *tibi ſis.* Mi. *te volo.* *(cero:*
Sy. *At onus urget.* Mi. *at tu appone, & reſpice ad me.* Sy. *fe-*
Quanquam haut otium eſt. Mi. *ſalvos ſis, Syncerafte.* Sy. *ô Milphio,*
Dî omnes deæque ament! Mi. *quemnam hominem?* Sy. *Nec te, nec me, Milphio:* *(quemlibet.*
Neque herum meum adeo. Mi. *quem ament igitur?* Sy. *alium*
Nam noſtrorum nemo dignus eſt. Mi. *lepide loquere.* Sy. *me decet.* *(ſolent.*
Mi. *Quid agis?* Sy. *facio quod manifeſto mœchi haud ferme*
Mi. *Quid id eſt?* Sy. *refero vaſa ſalva.* Mi. *dî te & tuum herum perduint.*
Sy. *Me non perdant. illum ut perdant facere poßim, ſi velim,*
Meum herum ut perdant: ni mihi metuam, Milphio. Mi. *quid id eſt? cedo.*
Sy. *Malus es.* Mi. *malus ſum.* Sy. *male mihi eſt.* Mi. *memorandum! eſſe aliter decet.*

Corivm.] Tuum pro me tergum ſupponas. Ita Lambinus, & eum ſecuti alii, ſed peſſime, interpretantur. *Corius* hic ſignificat flagellum ex corio bubulo confectum. Ita ſupra, act. 3. *Tres facile corios contriviſti bubulos.* Alibi: *Iam tibi tuis meritis craſſus corius redditus eſt.* Boxhorn.

Vasa.] Facete ludit in ambiguo. Nam & *vaſa* omne inſtrumentum & ſupellectilem ſignificant, & eam partem, quæ honeſte interque res ſerias nominari non poteſt; quamque dea Bona à ſacello ſuo exulare voluit. hinc *bene vaſatos* Lamprid. dixit *probe mutoniatos.* In Carmine libero:

Hic legimus Circen Atlandiadenque Calypſo,
Grandia Dulichii vaſa tuliſſe viri.

Plerumque autem accidebat, ut mœchis ἐπ' αὐτοφώρῳ deprehenſis virilia amputarentur. *Turneb.*

Me non perdant.] Hæc ſcriptura eſt veterrimorum librorum. Neque cauſſa erat, cur eam ſollicitarent eruditi. Dixerat Milphio; Dii te & herum tuum perdant. Reſpondet Syncerastus; Imo me Dii non perdent, ut mea ſuperſtitis, florentis, & non perditi opera, perdere poſſint herum meum. In mea enim manu eſt, perdere poſſe herum, ſi velim. *Boxhorn.*

Malvs svm.] Otioſe hæc prætermittunt interpretes. Luditur in vocabulo, *malus.* Tu putas, inquit Milphio, me eſſe malum, male tibi velle, & quæ dicturus es proditurum; ego autem malus ſum. Notum quid ſit *malus* in navibus. Vult ergo; quicquid mihi, lapidi dixeris. quod vulgatius eſt. *Boxhorn.*

Memorandvm.] Miror ſane lectionem hanc allubeſcere non potuiſſe eruditis, *memorandum.* Nulla venuſtior eſt, ſi recte diſtinguas; *Memorandum eſſe aliter decet.* Id quod memoraturus es, in quo tibi male eſt, aliter eſſe decet; bene

Quid eſt quod male ſit? quoi domi eſt quod edis, quod ames affatim,
Neque triobulum ullum amicæ das, & ductas gratiis.
SY. *Dieſpiter me ſic amabit.* MI. *ut quidem edepol dignus es.*
SY. *Vt ego hanc familiam interire cupio.* MI. *adde operam, ſi cupis.*
SY. *SINE PENNIS volare haud facile'ſt. meæ alæ pennas non (habent.*
MI. *Nolito edepol develliſſe, jam his duobus menſibus*
Volucres tibi erunt tuæ hirquinæ. SY. *i in malam rem.* MI. *i tu atque herus.*
SI. *Verum enim qui homo eum norit, cito homo pervorti poteſt.*

TAVBM. qui modo eum norit.

MI. *Quid jam?* SY. *quaſi tu tacere quicquam potis ſis.* MI. *rectius*
Tacitus tibi reſiſtam, quam quod dictum eſt malæ mulieri.
SY. *Animum inducā facile, ut tibi iſtuc credam, ni te noverim.*
MI. *Crede audacter meo periculo.* SY. *male credam, & credam tamen.*
MI. *Scin tu herum tuum meo hero eſſe inimicum capitalem?*
SY. *ſcio.*

bene tibi, non male, quod jam dicturus es, eſſe decet. Quid dici poſſet venuſtius? *Boxhorn.*

QVOI DOMI EST, QVOD.] Habitatabat enim Synceraſtus apud Lenonem. *Lipſius.*

NOLITO AEDEPOL DEVELLISSE.] Nequam plagitriba, præter omnem expectationem, ex docti dicti inſolentia riſum aucupatur, alludens ad pilos ſubalares, id eſt, primam illam & muſteam ſub alis ſive axillis erumpentem lanuginem, quem *florem* vocat Maro; quas *axillas* puer ille inveſtis aliovorſum applicatas pennarum inopiam pati, Adagionis ſpecie fuerat conqueſtus; eaſque ipſas brevi fore auguratur, ut volucres fiant, id eſt, flore illo Vergiliano, veluti plumis quibuſdam, veſtiantur. *Hircinas* contemptim appellat, ad *hircum ſubalarem* oblique reſpiciens. *Douz.*

TACITVS TIBI RESISTAM, QVAM QVOD.] Nihil mutandum niſi ſcribatur, *Tacitius*, ut jam placuit doctis. Sed nihil neceſſe eſt. Subaudiendum, *magis* ut ſæpe, præcipue cum ſequitur *quam. Tacitus magis tibi reſiſtam. Reſiſtere* eſt perſeverare, & ſtare in loco. Vt apud Poëtam, *ſæpe reſiſtere equos*, de equis qui ab inceſſu deſiſtunt, & ſtant. *Reſtare* eodem ſenſu accipitur. *Dum reſtat barbarus Hector*; dum reſiſtit, & in propugnando perſiſtit ac perſeverat. Ita enim *reſiſtere* pro *perſiſtere* accipitur, ut *remittere* pro *permittere* apud Tacitū & alios. Quod doctis jam notatū. *Salm.*

QVI HOMO EVM.] Lego; *qui hominem norit.* Vulgata lectio eſt inſulſiſſima. Scribi etiam poſſit, *qui domi eum norit.* Ita Plinius Iunior lib. I. epiſt. 10. *Hunc ego in Syria, cum adoleſcentulus militarem, penitus & domi inſpexi. Domi noſſe*, eſt penitus, intus & in cute, ut ille loquitur, aliquem noſſe. *Boxhorn.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

MI. *Propter amorem.* SY. *omnem operam perdis.* MI. *quid*
jam? SY. *quia doctum doces.*
MI. *Quid ergo dubitas, quin lubenter tuo hero meus quod poſſiet*
Facere, faciat male, ejus merito: tum autem ſi quid tu adjuvas,
Eo facilius poterit facere. SY. *at ego hæc metuo Milphio.*
MI. *Quid eſt quod metuas?* SY. *dum hero inſidias parem, ne à*
te perdeam:
Si herus meus me eſſe locutum quoiquam mortali ſciat,
Continuo is me ex te Syncerasto crurifragum
fecerit.

MEVRS. ex Syncerasto med exſyncerastum fecerit.

MI. *Nunquam edepol mortalis quiſquam fiet è me certior,*
Niſi hero meo uni indicaſſo, atque ei quoque, ut ne enunciet
Id eſſe facinus ex te ortum. SY. *male credā, & credam tamen.*
Sed hoc tu tecum tacitū habeto. MI. *Fidei non melius creditur.*
Loquere, locus occaſioque eſt, libere: hîc ſoli ſumus.
SY. *Herus ſi tuus volet facere frugem, meum herum perdet.*
MI. *quî id poteſt?*
SY. *Facile.* MI. *fac ergo id facile noſcam, ut ille poſcit noſcere.*
SY. *Quia Adelphaſium, quam herus deamat tuus, ingenua eſt.*
MI. *quo modo?*
SY. *Eodem, quo ſoror illius altera Anteraſtilis.* MI. *ſed quî id*
credam? SY. *quia*
Illas emit in Anactorio parvolas, duodeviginti minis,
De prædone Siculo. MI. *quanti?* SI. *duodeviginti minis.*
MI. *Duas illas tanti quæſo emit?* SI. *nutricem earum tertiam.*
Et illi qui eas vendebat, dixit ſe furtivas vendere:
Ingenuas Carthagine ajebat eſſe. MI. *Dî voſtram fidem!*
Nimium lepidum memoras facinus: nam herus meus Agora-
ſtocles

PERDEAM.] Id eſt, peream, ſeu perdar. Interponitur littera *d*, numerorum cauſſa. *Camer.* Forte ſcribendum: *Ne à te perduar*, ſi, nimirum, herus meus ex te reſciſcat, me hæc tibi dixiſſe. *Boxhorn.*

DVAS ILL. &c.] Camerariana; *Duas illas tanti quæſo emit.* SY. *nutricem, &c.* quod auctoris arbitror geminum germanum, mutabam in *Duas illas tanti quæſo?* SY. *imo & nutricem earum tertiam*, hoc ſenſu: Quod tu miraris, duas illas tam vili emptas; acceſſit etiam tertia: ita ut tres venierint octodecim minis: cum ſolemne alias pretium unius, ut minimum, triginta. *Acidal.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Ibidem gnatus, inde ſurreptus fere ſexennis, poſtibi
Qui eum ſurripuit, huc devexit, meoque hero eum hîc vendidit.
Is in divitias homo adoptavit hunc, cum diem obiit ſuum.
SY. *Omnia memoras. quo id facilius fiat, manu eas aſſerat*
Suas populares, liberali cauſſâ. MI. *tacitus tace modo.*
SY. *Profecto* AD INCITAS LENONEM REDIGET, *ſi eas abduxerit.*
MI. *Quin prius diſperibit faxo, quam unam calcem civerit.*
Ita paratum eſt. SY. *ita Dî faxint, ne apud lenonē hunc ſerviam.*
MI. *Quin hercle collibertus meus faxo eris, ſi Dî volent.*
SY. *Ita Dî faxint, nunquid aliud vis memorare, Milphio.*
MI. *Valeas, beneque ut tibi ſit.* SY. *pol iſtuc tibi & hero tuo eſt in manu.* (*vale.*
Vale, & hæc cura, clanculum ut ſint dicta. MI. *non dictum eſt.*
SY. *At enim nihil eſt, niſi, dum calet, hoc agitur.* MI. *lepidus, cum mones:* (*fabrum.*
Et hoc ita fiet. SY. *proba materies data eſt, ſi probum adhibes*
MI. *Potin' ut taceas?* SY. *taceo atque abeo.* MI. *mihi commoditatem creas.*
Illic hinc abiit. dî immortales meum herum ſervatum volunt,
Et hunc diſperditum lenonem: tantum eum inſtat exitii.

LIBERALI CAVSSA.] Adſerat eas in libertatem cauſſa liberali, id eſt, judicio ſeu actione de libertate. Ter. Adelp. act. 2. ſc. 1. *Nam ego illam liberali aſſero cauſſa manu.* ad quem locum Donatus; Ordo eſt: Ego liberali cauſſa manu aſſero. Et ſunt juris verba, à quibus etiam *Aſſertores* dicuntur, vindices alienæ libertatis. nam & cauſſa ipſa *Liberalis* dicitur, quæ actionem in ſe continet Libertatis. Ita Gloſſar. Feſt. & 12. Tabb. *Liberali manu aſſerere*, eſt liberali judicio natalibus reſtituere: καρπίζεσθαι, & *Aſſertor, vindex*, καρπιστής: & Gloſſar. καρπισμὸς, *Vindicta, Aſſertio.* inde καρπισίαι, *vindiciæ ſecundum libertatem.*

VNAM CALCEM.] De his dicemus in Trin. act. 2. ſcen. 4. ✝ſ. 136. Quibus hæc licet adjicias ex *Scalig.* Apud Græcos, inquit, alia erat tabula calculorum: quippe quinque linearum. Itaque non in ultimis lineis erant *inciti calculi*, ſed in media. Quare cum alteruter ex luſoribus ad incitam lineam cogeretur, tunc movebat calculum ab eadem media linea, hoc dicto, κινῶ τὸν ἀφ' ἱερᾶς: nam linea illa vocabatur ἱερά. *Calcem* enim vocat hic *calculum*; alluditque ad Proverbium quod uſurpavit. Et ita Lucillius: *Naumachiam licet hæc, inquam, alveolumque putare, Et calces.* nam *calces* hic *calculi* manifeſto. Feſtus: *Calces, qui diminutionem vocantur calculi.* Vides ergo, quomodo Pl. dixerit, *Ciere calces.* κινεῖν τοὺς πεσσούς.

DVM CALET.] Dum recens eſt; & occaſio præſto. Tralatio à ferro, quod, dum calet, tantundem eſt: ubi refrixit, fruſtra cuditur. *Lamb.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Satîne, priuſquam unū eſt injectum telum, tum inſtat alterum!
Ibo intro, hæc ut meo hero memorem. nam huc ſi ante
ædes ſevocem,
Et quæ audiviſtis modo, nunc ſi eadem hîc iterem, inſcitia'ſt.
Hero ùni potius intus ero odio, quam hîc ſim vobis omnibus.
Di immortales, quid malorum, quanta advenit calamitas
Hodie ad hunc lenonem! ſed ego nunc nil eſt, cur me morer.
Id negotium inſtitutum eſt, non datur ceſſatio.
Nam & hoc nocte conſulendum quod modo concre-
ditum'ſt,
Et illud autem inſerviendum'ſt conſilium vernaculum.
Remora ſi ſit, qui malam rem mihi det, merito fecerit.
Nunc intro ibo: dum herus adveniat à foro, opperiar domi.

ACTVS QVINTI SCENA PRIMA.

HANNO loquitur Punice.

YThalonim, vualonuth ſi chorathiſima comſyth,
Chym lachchunyth mumys tyalmyctibari imiſchi
Lipho canet hyth bymitthii ad ædin bynuthii.
Birnarob ſyllo homalonin uby miſyrthoho

INTVS ERO ODIO.] Non erat Milphio, narraturus rem gratam hero, ei odio futurus, ſed ſpectatoribus vel auditoribus rem jam dictam repetendo, ut crambe bis cocta ingrata eſt. Putem proinde legendum; *Hero uni potius intus ero*; nempe memorabo; *odio quam hic*, repetendo ſcilicet, *ſim vobis omnibus.* Boxhorn.

VERNACVLVM.] Id eſt, domeſticum illud & à nobis natum conſilium, à me ſervo adjuvandum. Ita Cic. *crimen domeſticum ac vernaculum.* Id. *ſapor vernaculus.* Id. *vernacula feſtivitas*, id eſt, domeſtica. Varro: *verbum vernaculum ac domi natum.* Id. *vinum*, item *uva vernacula.*

YTHALONIM, VVALONVTH.] Punica hæc ſcripta erant ſine punctis vocalibus, ut & Hebræa ſive Phœnicia omnia. Librarii vero vocales pro ingenii & eruditionis ſuæ modulo ſubſtituerunt, falſo ſæpius quam factum vellem. Sunt autem reſcribenda Latinis literis, & diſtinguenda ad hunc modum:

Neth alonim, ualonoth, ſecor eth iſi macom ſoth: (ti miſchi:
Chyni lachchu, vultmimi. Sty almoth ibar-
Liphoc anethy bymi Thu ad ædin, bym Thu, (tohu:
Byrna rob, ſyllo hom alonim, ubymi ſyr,
Bythym othynoth athu: nelech an, ta das machon? (li, phol
E ſod elle? brum tyfeloth chyly, ſchontem
Eth banim. Ys diber noth co noth Agoraſtocles:
Vthemuna tehy chora, ſel ucoch, ſoth noſe,
Bynnu. Dchi li ibi gebulim, lasbit thumi:
Bady al ethe ra, ennyn, uaſlym mincoth uiſim

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Bythlym mothym noctothii nelechanti daſchmachon
Yßidele brim tyfel yth chylys chon, tem, liphul
Vth bynim yſdibut thinno cuth nu Agoraſtocles
Ythe manet ihy chyrſae lycoch ſith naſo
Byuni id chil lubili gubylim laſibit thim
Bodyalyt herayn nyn nuys lym moncoth luſim
Exanolim volanus ſuccuratim miſti atticum eſſe
Concubitum à bello cutius beant lalacant chona enus es
Hujec ſilec paneſſe athidamaſcon alē induberte ſelono buthume
Celtum comucro lueni, at enim auoſo uber bent hyach Ariſtoclē
Et te ſe aneche naſoctelia elicos alemus duberter mi comps ve-
Aodeanec lictor bodes juſſum limnimcolus. *(ſpiti*
Deos deaſque veneror, qui hanc urbem colunt,
Vt, quod de meâ re huc veni, rite venerim.

Et alonim ualonoth: ſeccarati miſti attic, umaſſe,
Conco biti miabel lo cuti nibe ani: lo laccu tchina, anus is.
Hoi ceſi, lec po, naſſe athid amas, con al emun diber Teſelon, ob, uthume:
Cel tum: com ucra: lu enu: et oni mau oſe: ubar banthy ach Ariſtoclem.
At, aſſena china ſot, el iaeli, coſa lemun diber termi, cai: upſu aſpoti:
E od eanec lictor bo deſi aſſam limnim coles.

Latine ita reddas licet;

Inclinate & advortite, ô DI Deæque, quorũ ſub numine viri hujus civitatis ſunt:
Deprecationem & integritatem meam accipite. Duas filias generavi, robur meum:
Fato impulſus feci ut irent ſingulis Deorum diebus feſtis ad hortos,
Cum gaudio multo, quod conturbavit Deus, & in die cantici fuit vacuitas:
Puellæ ſurreptæ abierunt: Quonam ibo thalamos omnes calcans?
Vbi eſt qui illas rapuit? ut tollam ineptitudines doloris mei, quas quaſi fructus producit mihi gignere & educare
Liberos. Dixerunt hic pro certo habitare Agoraſtoclem: *[fero)*
Eſt hoſpitalis teſſera, Saturni imago, (hanc
Inter nos: Eſto aliquis finis itineris mei, quo tandem integritati meæ requies concedatur:
Ne ſolus, & miſer, afflictuſque errem huc, illuc, quin potius in liberis meis innover, & rependam dona & oblationes
DIs Deabuſque, quos invocavi conſultores & adjutores mihi,
Ad luſtrandam domum meam à dolore, quo affectus ſum cum illos laudarem. Sed orationem non acceperunt; afflictiſſimuſque ſum & animum deſpondeo.
O ſpes mea, huc veni: & qui me cumque manet labor, perferre facito, animos ſume à veritate oraculi & reſponſorum Dei Tαῦ, à divinationibus, & oſtentis, prodigiiſque:
Numero adimplere: erige te, & precare: Vtinam exaudiant: faceſſat dolor à patre religioſo, & dignoſcam fratris filium Ariſtoclem:
Attente audi lamentationem iſtam, Deus mea potentia, feſtina ad veritatem verbi exaltationis meæ, ô Deus, & ceſſabunt ſterquilinia mea.
Ecce deinceps de meis facultatibus honorem habebo, ſacrificans far DIs omnibus, & laudans.

Ita Petitus lib. 2. Miſcellaneorum, cap. 2. quem interpretationis hujus ſuæ rationem reddentem vide.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Meaſque ut gnatas, & mei fratris filium,
Reperire me ſiritis: dii voſtram fidem!
Quæ mihi ſurreptæ ſunt, & fratris filium.
Sed hic mihi antehac hoſpes Antidamus fuit.
Eum feciſſe ajunt, ſibi quod faciundum fuit.
Ejus filium hic prædicant eſſe Agoraſtoclem:
Deum hoſpitalem ac teſſeram mecum fero:
In hiſce habitare monſtratu'ſt regionibus.
Hos percontabor, qui huc egrediuntur foras.

ACTVS QVINTI SCENA SECVNDA.

AGORASTOCLES, MILPHIO, HANNO.

An' tu tibi dixe Synceraſtum, Milphio,
Has eſſe ingenuas ambas ſurreptitias
Carthaginenſis? MI. *ajo: &, ſi frugi eſſe vis,*
Eas liberali jam aſſeres cauſſâ manu.
Nam tuum flagitium'ſt tuas populareis te pati
Servire ante oculos, domi quæ fuerint liberæ.
HA. *Pro dî immortales obſecro voſtram fidem!*
Creta eſt profecto horum hominum oratio.
Quam orationem hanc aures dulcem devorant!
Vt mihi abſterſerunt omnem ſorditudinem!
AG. *Si ad eam rem teſtîs habeam, faciam quod jubes.*
MI. *Quid tu mihi teſtîs? quin tu inſiſtis fortiter.*
Aliqua fortuna fuerit adjutrix tibi.

TESSERAM.] Apud antiquos hoſpitia erant privata: quæ magna erat neceſſitudo. Propterea *hoſpitium* perſæpe pro *amicitia* ponitur. Fuit autem antiqui moris teſſeram dari hoſpitibus dimidiatam, quam quicunque attuliſſet ad hoſpitem, continuo agnoſci poſſet & hoſpitio excipi, tanquam amicus & vetus hoſpes. Hoc autem jus neceſſitudinis ad poſteros tranſibat: propterea *teſſeram hoſpitalem* diligenter adſervabant. Qui autem jus hoſpitii violabat, is *teſſeram hoſpitalem confregiſſe* dicebatur: ut Ciſtell. 2. 1. *Budæus.*

CRETA.] Nego *cretam* per appoſitionem ſumi pro ſermone candido & fauſto. Arbitror potius Pœnum dicere, orationem Agoraſtoclis & Milph. eandem vim habere, quam creta. nam ut ea emaculantur veſtes, ſic illa omnes animo ſuo ablutas ſordes. Iam creta ſordidas veſtes nitidari ſolitas, ſcitur ex Plin. l. 35. 15. & 17. *Gruter.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

AG. INCIPERE MVLTO EST, *quam impetrare, facilius.*
MI. *Sed quænam illæc avis eſt, quæ huc cum tunicis advenit?*
Numnam it à balneis circumductus pallio?
Facies quidem edepol Punica eſt. * * *
Servos quidem edepol veteres antiquoſque habet.

LAMB. Facies quidem edepol Punica eſt, gugga eſt homo, *id eſt, Afer.*

AG. *Quî ſcis?* MI. *viden' homines ſarcinatos conſequi?*
Atque, ut opinor, digitos in manibus non habent.
AG. *Quid jam?* MI. *quia incedunt cum annulatis auribus:*
Adibo ad hoſce, atque appellabo Punice.
Si reſpondebunt, Punice pergam loqui:
Si non; tum ad horum mores linguam vortero.
Quid ais tu? ecquid adhuc commeminiſti Punice?
AG. *Nihil edepol. nam quî ſcire potui, dic mihi,*
Qui illinc ſexennis perierim Carthagine?
HA. *Pro dî immortales! plurimi ad hunc modum*
Periere pueri liberi Carthagine.
MI. *Quid ais tu?* AG. *quid vis?* MI. *vin' appellem hunc Punice?*
AG. *An ſcis?* MI. *nullus me eſt hodie Pœnus Punior.*
AG. *Adi atque appella, quid velit, quid venerit,*
Qui ſit, quojatis, unde ſit: ne parſeris.
MI. *Avo, quojates eſtis? aut quo ex oppido?*

IMPETRARE.] *Impetrare* ad exitum perducere ſive conſummare eſt. *Impetrare* & *perpetrare* ab antiquo verbo *patro* derivata ſunt. *Patrare* eſt conſummare; itaque *Patratio*, rei Venereæ conſummatio dicta eſt: hinc *Patres*, quod patratione peracta filios procreaſſent; teſte Iſidoro, & Cornuto ad illud Perſii;

—— *Patranti fractus ocello.*

Gloſſar. vetus: *Patrat*, μασοῦται. *Durand.*

AVIS.] *Avem* nominat Pœnum, ob manicas alarum inſtar utrinque penſiles libereque fluentes. *Manicatas* autem *tunicas* probro verti, diximus Pſeudolo. *Taubman.*

SERVOS VETERES ANTIQVOSQVE.] V. N. Moſtell. 2. 2. 45.

QVI SCIS?] Ajebat Milphio, ſervos illi Pœno vetulos eſſe: id unde ſciat rogatus, ipſos homines commonſtrat cum ſarcinis ſequentes. Iocatur autem in ſchema ſarcinatorum, qui ſub onere curvi incedentes, videntur ſenes aſſimulare ætatis pondere, quaſi Ætna depreſſos. *Acidal.*

ANNVLATIS AVRIBVS.] Male audiebant apud Romanos barbari, præſertim Pœni, qui aures perforatas habebant; neque mediocriter eos averſabantur. Lucillius:

Nequam eſt, aurum aures cujus vehementius ambit.

Vnde jocus Cic. in Afrum: *Atqui aurem foratam habes &c.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

HA. *Hanno muthumballe bechaedreanech.*
AG. *Quid ait?* MI. *Hannonem ſeſe ait Carthagine,*
Carthaginenſem Muthumballis filium.
HA. *Avo.* MI. *ſalutat.* HA. *donni.* MI. *doni volt tibi*
Dare hinc neſcio quid, audin' polliceriér?
AG. *Saluta hunc rurſus Punice verbis meis.*
MI. *Avo donni, hic mihi tibi inquit verbis ſuis.*
HA. *Me bar bocca.* MI. *iſtuc ſit tibi potius quam mihi.*
AG. *Quid ait?* MI. *miſeram eſſe prædicat buccam ſibi.*
Fortaſſe medicos nos eſſe arbitrarier. *V.E.* nos eſſe arbitratur.
AG. *Si ita eſt. nega eſſe, nolo ego errare hoſpitem.*
MI. *Audi tu ruſen nuco iſtam.* AG. *ſic volo,*
Profecto vera cuncta huic expedirier.
Roga, nunquid opus ſit? MI. *tu qui zonam non habes,*
Quid in hanc veniſtis urbem, aut quid quæritis?
HA. *Muphurſa.* AG. *quid ait?* HA. *mivulechianna.* AG. *quid venit?*
MI. *Non audis? mures Africanos prædicat*
In pompam ludis dare ſe velle ædilibus.
HA. *Laech lachananim limi nichot.* AG. *quid nunc ait?*
MI. *Ligulas canales ait ſe advexiſſe & nuces:* DOVZ. ligulas vænales.
Nunc orat, operam ut des ſibi, ut ea veneant.

MISERAM BVCCAM.] Valde proprie *miſeram buccam* dixit, pro mala & ægrota. nam & *miſer locus*, ὁ πεπονθώς, & *miſerum latus* Horatio; *dens miſer* Marcello. *Miſer* autem ex Græco μογερὸς, quod Æoles μυγερὸς dicebant. Latini enim τὸ γάμμα in σίγμα frequenter vertebant, in his vocibus quas ex Græco mutuabantur. *Salmaſ.*

QVI ZONAM NON HABES.] *Zonam perdidit*, caſtrenſe Proverb. in ἀχρημάτους. Horat.

Ibit eo, quo vis, qui zonam perdidit.

Sed in his Plauti verbis duplex eſt alluſio: & ad veſtem Pœnorum more diſtinctam; & ad pecuniam, quæ in zona geſtatur, citra quam in urbe ſumptuoſa non ſat commode vivitur. *Eraſm.*

MVRES AFRICANOS.] Romani illi veteres ſimpliceſque *Elephantem* vocarunt Bovem Lucam; *ſtruthionem*, paſſerem marinum: *Camelopardalim*, ovem feram: *Pantheras*, mures Africanos: *Leones*, Vrſos Numidicos ſive Libycos. *Lipſius.*

LIGVLAS CANALES.] Pro *ligulas canales*, non mihi reponendum videtur, *ligulas vænales*. Non enim hic alludit ad Punica quæ Pœnulus protulit, *Lalech lib cananili mi nichot*. Servus nequam qui Punice neſciebat, loquentis Pœni verba ex ſolo ſono interpretatur. Diſtinguendum tantum puto ac legendum: *Ligulas, canales, ait ſe advexiſſe & nuces.* Qui ſunt *canales*? Nempe id quod Latine dicuntur. Sed deridiculi gratia ex ſono Punicæ vocis, canales

Ag. Mercator credo eſt. Ha. Iſam aruinam. Ag. quid eſt?
Ha. Palum erga dectha. Ag. Milphio, quid nunc ait?
Mi. Palas vendundas ſibi ait, & mergas datas,
Vt hortum fodiat, atque ut frumentum metat.
Ad meſsim credo miſſus hic quidem tuam.
Ag. Quid iſtuc ad me? Mi. certiorem te eſſe volui,
Ne quid clam furtive accepiſſe cenſeas.
Ha. Muphonnium ſucorahim. Mi. hem, cave ſi feceris,
Quod hic te orat. Ag. quid ait, aut orat? expedi.
Mi. Sub cratim uti jubeas ſeſe ſupponi, atque eo
Lapides imponi multos, ut ſeſe neces.
Ha. Gunebel balſamenieraſan. Ag. narra, quid eſt?
Quid ait? Mi. non hercle nunc quidem quicquam ſcio.
Ha. At ut ſcias nunc, de hinc Latine jam loquar.
Servom hercle te eſſe oportet & nequam & malum,
Hominem peregrinum atque advenam qui irrideas.
Mi. At hercle te hominem & ſycophantam, & ſubdolum,
Qui huc adveniſti nos captatum migdilybs,
Biſulcilingua, quaſi proſerpens beſtia.
Ag. Maledicta hinc auſer: linguam compeſcas face.
Maledicere huic tu temperabis, ſi ſapis.

etiam advexiſſe ait. Sic palas & mergas vendundas ſibi datas dixiſſe ait Pœnum, quia Punice dixerat *Palu merga dectha.* Punica illa adhuc lucem deſiderant, poſt virorum doctorum operam in his explicandis poſitam. Sed otium nunc non eſt ea refutare, quæ perperam ab illis expoſita ſunt, & dare ſimul meliora. *Salm.*

PALAS.] *Pala* interdum nomen eſt inſtrumenti ruſtici, quo terra foſſa vel égeritur, vel aggeritur. *Taubm.*

MERGAS.] *Mergæ, furculæ quibus acervi frugum fiunt: dictæ à volucribus mergis. quia ut illi ſe in aquam mergunt, dum piſces perſequuntur; ſic meſſores eas in fruges demergunt, ut elevare poſsint manipulos.* Feſtus.

SVB CRATIM.] Supplicii genus Karthaginenſibus uſitatum. quod Tacit. lib. De moribus Germ. ita commemorat: *Proditores & profugas arboribus ſuſpendunt: ignavos & imbecilles & corpore infames cæno ac palude, injecta inſuper crate mergunt &c.* Livius lib. 4. *Ad vociferationem eorum, quos ſub crate necari juſſerat, concurſu facto.* Lambin.

MIGDILYBS.] *Migdilybs*, mixtus Libys eſt. ut illum mixti generis ſignificet, & bilinguem, id eſt, δίγλωττον & *μιγάδα*: quales erant Carthaginenſes; qui utebantur & lingua Tyriorum & Afrorum. Virg. 1. Æneid.

Quippe domum timet ambiguam Tyrioſque bilingues.

Duplici autem lingua qui utuntur, infideles & veteratores improbique habentur. itaque Hannonem, ut bilinguem, dicit eſſe *biſulca lingua quaſi proſerpentem beſtiam.* Turneb.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Meis conſanguineis nolo te injuſte loqui.
Carthagini ego ſum natus, ut tu ſis ſciens.
HA. *O mi popularis, ſalve.* AG. *& tu edepol, quiſquis es.*
Et ſi quid opus eſt, quæſo, dic atque impera,
Popularitatis cauſſa. HA. *habeo gratiam.*
Verum ego hîc hoſpitium habeo: Antidamæ filium
Quæro, commonſtra, ſi noviſti Agoraſtoclem.
Ecquem adoleſcentem tu hîc noviſti Agoraſtoclem?
AG. *Siquidem Antidamarchi quæris adoptatitium,* ACID. ſiquidem tu Antidamæ hic quæris.
Ego ſum ipſus, quem tu quæris. HA. *hem! quid ego audio?*
AG. *Antidamæ gnatum me eſſe.* HA. *ſi ita eſt, teſſeram*
Conferre ſi vis hoſpitalem, eccam attuli.
AG. *Agedum huc oſtende. eſt par probe: nam habeo domi.*
HA. *O mi hoſpes, ſalve multum: nam mihi tuus pater,*
Pater tuus ergo, hoſpes Antidamas fuit:
Hæc mihi hoſpitalis teſſera cum illo fuit.
AG. *Ergo hîc apud me hoſpitium tibi præbebitur.*
Nam haud repudio hoſpitium, neque Carthaginem,
Inde ſum oriundus. HA. *dî dent tibi omnes quæ velis.*
Sed quid ais? quî potuit fieri, ut Carthagini
Gnatus ſis, hîc autem habuiſti Aetolum patrem?
AG. *Surreptus ſum illinc. hic me Antidamas hoſpes tuus*
Emit, & is me ſibi adoptavit filium.
HA. *Demarcho item ipſe fuit adoptatitius.*
Sed mitto de illo, & ad te redeo: dic mihi,
Ecquid meminiſti tuûm parentum nomina?

ANTIDAMARCHI.] Rectum eſt ſicut legitur *Antidamæ Demarchi*, ut repoſitum eſt à viris doctis. *Antidamarchi* nomen ſicut in anterioribus editionibus legebatur, ſtare non poteſt. Antidamæ adoptaticius fuit Agoraſtoclis, Anridamas porro Demarchi etiam fuit adoptivus filius. Ergo Agoraſtocles dicitur filius Antidamæ Demarchi, & ſubaudiendum eſt, ut in talibus tralaticium eſt, filii. *Salmaſ.*

PATER TVVS ERGO.] Id eſt, pater tuus, inquam: ſcilicet ſunt quædam vocabula in Comicis, qui negligentiorem vulgi ſermonem imitantur, quorum vis occulta γεωμετρικῶς oſtendi non poteſt. Cujuſmodi hîc τὸ *ergo*: Milite, 4. 1. 27. *ſicut*. Mercatore act. 1. 2. v. 9. *autem*: & ibid. 2. 2, vſ. 39. *ergo*: Perſa act. 2. 2. vſ. 39. *hodie*: & hujus generis alibi alia. *Lamb.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

AG. Patris atque matris memini. HA. memorandum mihi:
Si novi forte, aut ſi ſunt cognati mihi.
AG. Ampſigura mater mihi fuit, Iachon pater.
HA. Patrem atque matrem viverent vellem tibi!
AG. An mortui ſunt? HA. factum, quod ægre tuli.
Nam mihi ſobrina Ampſigura tua mater fuit.
Pater tuus is erat frater patruelis meus,
Et is me hæredem fecit, cum ſuum obiit diem.
Quo me privatum ægre patior mortuo.
Sed ſi ita eſt, ut tu ſis Iachonis filius,
Signum eſſe oportet in manu læva tibi,
Ludenti puero quod momordit ſimia.
Oſtende, ut inſpiciam. aperi. AG. vide, eccum adeſt.

TAVRM. oſtende. AG. inſpice jam. HA. ah, perii! AG. Dii! ecce adeſt.

Mi patrue, ſalve. HA. & tu ſalveto, Agoraſtocles.
Iterum mihi gnatus videor, quia te repperi.
MI. Pol iſtam rem vobis bene eveniſſe gaudeo.
Et te moneri num nevis? HA. ſane volo.
MI. Paterna oportet reddi filio bona.
Aequom eſt habere hunc bona quæ poſſedit, pater.
HA. Haud poſtulo aliter: reſtituentur omnia.
Suam rem ſibi ſalvam ſiſtam, ſi illo advenerit.
MI. Facito ſis reddas, etſi hîc habitabit tamen.
HA. Quin mea quoque iſte habebit, ſi quid de me fuat.
MI. Feſtivom facinus venit mihi in mentem modo.
HA. Quid id eſt? MI. tuâ eſt opus opera. HA. dic mihi, quid lubet?
Profecto uteris, ut voles, operam meam.
Quid eſt negotî? MI. potin' tu fieri ſubdolus?
HA. Inimico poſſum, amico eſt inſipientia.
MI. Inimicus hercle eſt hujus. HA. male faxim lubens.
MI. Amat à lenone hic. HA. facere ſapienter puto.
MI. Leno hîc habitat vicinus. HA. male faxim lubens.

SI QVID ME FVAT.] Id eſt, ſi obiero mortem. Lucillius: *Si quid me fueris humanitus, ut teneatis.* Cic. *ſi quid mihi humanitus accidiſſet.* De hac loquendi formula. vide etiam notas Trinum. Act. 1. ſc. 2. ℣ſ. 120.

MI. *Ei duæ puellæ ſunt meretrices ſervolæ*
Sorores: earum hic alteram efflictim perit:
Neque eam inceſtavit unquam. HA. *acerba amatio eſt.*
MI. *Nunc leno ludificatur.* HA. *ſuum quæſtum colit.*
MI. *Hic illi malam rem dare volt.* HA. *frugi, ſi id facit.*
MI. *Nunc hoc conſilium capio, & hanc fabricam apparo.*
Vt te allegemus: filias dicas tuas,
Surreptaſque eſſe parvolas Carthagine,
Manuque liberali cauſſâ ambas aſſeras,
Quaſi filiæ tuæ ſint ambæ. intellegis?
HA. *Intellego hercle, nam mihi item gnatæ duæ*
Cum nutrice una ſurreptæ ſunt parvolæ.
MI. *Lepide hercle aſſimulas. jam in principio id mihi placet.*
HA. *Pol magis, quam vellē.* MI. *heu! hercle mortalem catum,*
Malum, crudumque & callidum atque ſubdolum!
Vt afflet! quo illud geſtu faciat facilius.
Me quoque dolis jam ſuperat architectonem.
HA. *Sed earum nutrix, qua ſit facie, mihi expedi.*
MI. *Statura haud magna, corpore aquilo.* HA. *ipſa ea'ſt.*
MI. *Specie venuſta, ore parvo, atque oculis pernigris.*
HA. *Formam quidem hercle verbis depinxti mihi.*
MI. *Vin eam videre?* HA. *filias malo meas.*

INCESTAVIT.] Id eſt, vitium attulit: *Lutatius* in 2. Statii Thebaid. ſcribit, Venerem ad non caſtas nuptias non venire cum ſuo cæſto, unde *inceſtum* dictum. Paulus lib. 39. de ritu nupt. *Inceſtum committere intelligitur, qui ex his quas legibus aut moribus prohibemur uxorem ducere, aliquem duxerit.* uterque vere. nā certe ſcortatio quævis paſſim in uſu nomine *inceſtus*. Servius ad 12. Æneid. *Inceſtus eſt quæcunque pollutio.* Fulgent; *Inceſtum ab eo venit quod eſt incaſſum.* Paſſer. Papias; *Inceſtare, coitu inquinare, polluere*, interpretatur. *Boxh.*

POL MAGIS QVAM VELLEM.] Certe, inquit, magis hæc aſſimulo, quam vellem. Non enim tam aſſimulata hæc ſunt, quam vera. Et utinam vera non eſſent! *Boxhorn.*

QVA SIT.] *Faciem* pro totius corporis coloriſque habitu dixit. neque enim *Facie* os tantum & oculi & genæ, id eſt, πρόσωπον notatur; ſed forma omnis & modus & factura quædam totius corporis: à *faciendo*. de quo Agell. lib. 13. 28.

CORPORE AQVILO.] *Aquilus color*, eſt fuſcus & ſubniger: ab aqua nominatus, cujus color neque albus neque niger, ſed incertus, vel etiam nigrior: unde *Aquilii* prænomen. Gloſſarium: μέλαν, ὡς λευκίλλιος. Varro:

Atque Aegeus fluctu quam lavit ante aquilo,
Sævus ubi poſuit Neptuni filius urbem.

Aquilum fluctum, μέλαν ὕδωρ, Poëtæ. *Scal.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Sed i, atque voca illam, ſi eæ meæ ſunt filiæ.
Si illarum eſt nutrix, me continuo novit.
MI. *Heus! ecquis hic eſt? nunciate ut prodeat*
Foras Giddeneme: eſt qui illam conventam eſſe volt.

ACTVS QVINTI SCENA TERTIA.

GIDDENEME, MILPHIO, HANNO, AGORASTOCLES, PVER.

Qvis pultat? MI. *qui te proximus eſt.* GI. *quid vis?* MI. *eho,*
Noviſtin' tu illunc tunicatum hominem, qui ſiet?
GI. *Nam quem ego aſpicio! Pro ſupreme Iuppiter!*
Herus meus hic quidem eſt, mearum alumnarum pater,
Hanno Carthaginenſis. MI. *ecce autem mala!*
Præſtigiator hic quidem Pœnus probus eſt,
Perduxit omnîs ad ſuam ſententiam.
GI. *O mi here, ſalve, Hanno, inſperatiſſume,*
Mihi tuiſque filiis, ſalve, atque eho
Mirari noli, neque contemplarier.
Cognoſtin' Giddenemen ancillam tuam?
HA. *Novi. ſed ubi ſunt meæ gnatæ? id ſcire expeto.*
GI. *Apud ædem Veneris.* HA. *quid ibi faciunt? dic mihi.*
GI. *Aphrodiſia hodie Veneris eſt feſtus dies:*
Oratum ierunt deam, ut ſibi eſſet propitia.
MI. *Pol ſatis ſcio impetrarunt, quando hic hîc adeſt.*
AG. *Eho an hujus ſunt illæ filiæ?* GI. *ita ut prædicas.*
Tua pietas nobis plane auxilio fuit,
Cum huc adveniſti hodie in ipſo tempore.
Namque hodie earum mutarentur nomina,

MVTARENTVR NOMINA.] Mulieres, quæ ſtupri licentiam apud Ædiles profeſſæ meretricium inſtituerent quæſtum, nomen mutare conſueviſſe, ex hoc Plauti loco conſtat. Præterea, eæ quæ capturis quæſtuique meretricio renunciabant, liberum ſibi ingenuumque nomen, priore illo cum perſona depoſito, aſſumere ſolitæ. Cellis etiam meretricum ſuperimpoſiti erant tituli; & meretricis nomen in fronte pendebat. Tertull. *Nomen tuum pependit in fronte, pretia ſtupri accepiſti, & manus, quæ diis datura erat ſacra, capturas tulit, &c.* Douza.

Facerentque indignum genere quæſtum corpore.
PVER. *Handones illi havon bene ſi illi in muſtine.*
GI. *Me ipſi & eneſte dum & alamna ceſtinum.*
AG. *Quid illi locuti ſunt inter ſe? dic mihi.*
MI. *Matrem ſalutat hic ſuam, hæc autem hunc filium.*
HA. *Tace atque parce muliebri ſuppellectili.*
AG. *Quæ ea eſt ſuppellex?* HA. *clarus clamor ſine modo.*
Tu abduc hos intro, & una nutricem ſimul
Iube abire hanc ad te. AG. *fac quod imperat.*
MI. *Sed quis illas tibi monſtrabit?* AG. *ego doctiſsume.*
MI. *Abeo igitur.* AG. *facias modo, quam memores, mavelim.*
Patruo advenienti cœna curetur volo.
MI. *Lachanam vos! quos ego jam detrudam ad molas.*
TAVBM. *verſum 33. tribuit* HAN.
Inde porro ad puteum, atque ad robuſtum codicem.
Ego faxo hoſpitium hoc leviter laudabitis.
AG. *Audin' tu patrue? dico, ne dictum neges:*
Tuam mihi majorem filiam deſpondeas.
HA. *Pactam rem habeto.* AG. *ſpondeſne igitur?* HA. *ſpondeo.*
AG. *Mi patrue ſalve: nam nunc es plane meus.*
Nunc demum ego cum illa fabulabor libere.

LACHANAM.] Punica hæc ſunt & in duas voces dividenda. *La Chanan* vos. Et *Chanan* pro *Chanaan* לא כנעבן. Non vos, inquit, reducam in Chanan patriam veſtram, ſed hic jam detrudam ad molas. Pœni in Africa Chananæi atque ita etiam ibi ſe vocari volebant, quia ex Chananæa oriundi quæ Græcis Φοινίκη. Græci enim tam Phœnices Syriæ quam Africæ, qui eorum coloni, Φοίνικας appellabant, Romani hos *Pœnos* ex Græco vocabulo Φοινίκης. Verum ipſi, ut dixi, ne in Africa quidem ſe vocabant *Phœnices* aut Pœnos ſed Chananæos. Teſtatur Auguſtinus in Epiſtolam ad Romanos, Hipponenſes Ruſticos cum interrogabantur qui eſſent aut quo nomine appellarentur, reſpondiſſe, *Cananæos*. Ex hoc loco appaæt, ipſam Africam quam incolebant, voluiſſe eſſe *Chanan* vel *Chanaan*, eodem cum antiqua patria nomine. Nam ſi ibi etiam *Chananæos* ſe vocabant, ipſa quoque regio *Chanaan* vocabatur. Puto itaque huic verſui nomen Pœni præponendum eſſe non Milphionis. Stephanus: χνᾶ eſt Φοινίκης, quod pro *Chanan* intelligendum. *Salmaſ.*

ROBVSTVM CODICEM.] *Robur, in carcere is locus, quo præcipitatur maleficorum genus; quod ante arcis robuſtis includebatur.* Feſtus. *Codicem* à Robore diverſum eſſe cenſeo, cum ſit ligneus ſtipes, quem alligati ſervi, qui deliquerant, trahebant, cuique inſidebant vincti; qui hodie apud nos appendi ſolet ſimiis. Propert. lib. 4. 7.

Codicis immundi vincula ſentit anus.
Turn.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Nunc, patrue, ſi vis tuas videre filias,
Me ſequere. HA. *jamdudum equidem cupio, & te ſequor.*
AG. *Quid ſi eamus illis obviam?* HA. *at ne inter vias*
Præterbitamus, metuo. magne Iuppiter,
Reſtitue certas mihi ex incertis nunc opes.
AG. *Ego quidem meos amores mecum confido fore.*
Sed eccas video ipſas. HA. *hæccine ſunt meæ filiæ?*
Quantæ è quantillis jam ſunt factæ? AG. *ſcin' quid eſt?*
Græcæ ſunt hæ columnæ; ſuſtolli ſolent.
MI. *Opinor hercle hodie quod ego dixi per jocum.*
Id eventurum eſſe & ſeverum & ſerium,
Vt hæ inveniantur hodie eſſe hujus filiæ.
AG. *Pol iſtud quidem jam certum eſt. tu iſtos, Milphio,*
Abduce intro: nos haſce hîc præſtolabimur.

SCAL. ſunt Græca celonia: ſuſtolli ſolent.

ACTVS QVINTI SCENA QVARTA.

ANTHERASTILIS, ADELPHASIVM, AGORASTOCLES, HANNO.

FVit hodie operæ pretium ejus qui amabilitati animum adjiceret,
Oculis epulas dare, delubrum qui hodie ornatum eo viſere venit.
Deamavi ecaſtor illîc ego hodie lepidiſsuma munera meretricũ,

INTER VIAS.] Id eſt, in via. Terent. Eun. 4. 2.

—— cœpi mecum inter vias.
Aliam rem ex alia cogitare.

ad quod Donatus: *Inter vias*, figurate & nove.

GRAECAE SVNT HAE.] Quicquid aliis placeat mihi videtur hæc vera lectio. Neque longe abit vetus ſcriptura, quæ *Trecæ* habet. Scriptum erat Crecæ pro Græce. Vnde factum *Trecæ* ut T. & C. in libris ſæpe confunduntur Nullæ ſunt Threcæ columnæ, ſed Græci operis omnes ferme quæ Romanis in pretio, Ionicæ, Doricæ, Atticæ, & Corinthiæ. Eæ lapideæ ſive marmoreæ fiebant, quæ in baſes ſuas cum ſuſtollerentur ita grandiores & celſiores evadebant. Hoc eſt quod ergo dicit de his puellis quæ è tantillis tantæ erant factæ, ſimiles eſſe ait Græcis columnis, quæ parvæ ſunt cum fiunt, ubi vero in baſin ſuam collocatæ ſunt, tum altæ & proceræ exiſtunt. In columnis ligneis hoc non fiebat. Nam columna ſimul ex baſi, ex eodem ligno conficiebatur. Videntur Punicæ columnæ è ligno factitari ſolitæ. Ideo Græcas iis opponit. Pœni in ligneis operibus præcipue clari. Vnde Punicani lecti. Sed & in Moſtellaria de Pœno artifice, non de Romano hæc ſunt intelligenda: *Non enim hæc pultifagus opifex opera fecit Barbarus.* Nam & in hac Fabula Prologo Pultiphagonidem dixit pro Pœno. Hæc mea de hoc loco ſententia eſt. *Salmaſ.*

OCVLIS EPVLAS DARE.] Sic auricularum eſcæ ſunt οἱ λόγοι, Poëmata vel

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Digna diva venuſtiſſuma Venere: neque contempſi ejus opus hodie, Lips. opes hodie.

Tanta ibi copia venuſtatũ aderat, in ſuo quæque loco ſita munde.

Arabius murrhinuſque omnes odor complebat. haud ſordere viſus eſt

Feſtus dies, Venus, nec tuum fanum: tantus ibi clientarum erat (numerus,

Quæ ad Calydoniam venerant Venerem. certo enim, quod quidem ad nos duas Acid. Venerem. An. certo enim &c.

Attinuit, præpotentes, pulchræ, paciſque potentes, ſoror fuimus:

Neque ab juventute ibi irridiculo habitæ: quod pol, ſoror, cæteris omnibus factum eſt.

Ad. *Malim iſtuc aliis ita videatur, quam uti tu te ſoror, collaudes.* An. *ſpero equidem.*

Ad. *Et pol ego; cum, ingeniis quibus ſumus atq; aliæ cognoſco.*

Eo ſumus gnatæ genere, ut deceat nos eſſe à culpa caſtas.

Ha. *Iuppiter, qui genus colis aliſque hominum, per quem vivimus vitalem ævum,* *Mſ. Pall.* per quem vivimus talem, *ſc. Iovem.*

Quem ſpes vitæ ſunt hominum omnium, da hunc ſoſpitem quæſo diem,

Rebus meis agundis: quibus annos multos carui, quaſq; è patria

Perdidi parvas, redde his libertatem: invictæ præmium ut eſſe ſciam pietati.

Ag. *Omnia faciet Iuppiter faxo. nam mihi eſt obnoxius, & me (metuit.*

Ha. *Tace quæſo.* Ag. *ne lacruma patrue.*

An. *Vt volupe'ſt homini, mea ſoror, ſi quod agit, cluet victoria!*

orationes tritiſſimæ Græcis σιωχεῖαις λόγοις, & σιωχίαν τῆς ἑϛιάσεως ἀκοῶν. *colligere eſcas auribus.* Caſaub. vide & Not. Aul. act. 3. 6. 1.

Mvrrhinvsqve.] Recte. nam murrhata potio Deis ad pulvinaria addebatur, cum illorum feſtis delubrum ornaretur. Feſtus in *Murrhata.* Gutherius. V. N. Pſeud. 2. 4. vſ. 51.

Praepotentes.] Pro formoſiſſimis. unde & *fortes* pro formoſis, & contra *pulcer* pro forti: *Satus Hercule pulcro Pulcer Aventino.* Paſſerat.

Et pol ego &c.] Obſcurius dictum. Sententia eſt; Et ſane ego futurum confido, ut nos laudent atque commendent alii, præſertim cum recogito quibus nos ſimus ingeniis, hoc eſt, optimis, atque aliæ, nempe quibus ſint ingeniis, quamque corruptis. Nam poſt illa, *atque aliæ*, ſubintelligendum, vel ἀπὸ τοῦ κοινοῦ repetendum, quibus ſint ingeniis. ita omnia plana ſunt. *Boxhornius.*

Colis.] *Colere* veteres etiam dicebant, cum major minorem diligeret. ut Virg. Bucol. 3. *Ille colit terras.* ſcil. Iuppiter. *Servius.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Sicut hodie nos inter alias præſtitimus pulchritudine.

AD. *Stulta, ſoror, es magis, quam volo. an vero pulchra videre, obſecro,*

Si tibi illic non os oblitum eſt fuligine?

AG. *O Patrue, ô patrue mi patruiſſume!*

HA. *Quid eſt, fratris mei gnate? mi gnate, quid vis? expedi.*

AG. *At enim volo hoc agas.* HA. *at enim ago iſtuc.* AG. *patrue mi patruiſſume.*

HA. *Quid eſt?* AG. *eſt lepida & lauta: ut ſapit!*

HA. *Ingenium patris habet, quod ſapit.* ACID. quo ſapit.

AG. *Quæ res? jam diu edepol ſapientiam tuam abuſa eſt hæc quidem.*

Nunc hinc ſapit, hinc ſentit: quicquid ſapit, amore meo ſapit.

AD. *Non eo ſumus genere prognatæ, tametſi, ſumus ſervæ, ſoror,*

Vt deceat facere nos quicquam, quod homo quiſquam irrideat.

AN. *MVLTA SVNT MVLIERVM VITIA: ſed hoc è multis maxumum eſt,*

Cum ſibi nimis placent, nimiſque operam dant ut placeant viris.

AD. *Nimiæ voluptati eſt, quod in extis noſtris portentum eſt, ſoror,*

Quodque aruſpex de ambabus dixit. AG. *velim de me aliquid (dixerit.*

AD. *Nos fore invito domino noſtro diebus paucis liberas.*

Id ego niſi quid dî aut parentes faxint, quid ſperem haud ſcio.

AG. *Mea fiducia hercle haruſpex, patrue, his promiſit, ſcio,* LIPS. patruelis promiſit.

Libertatem, quia me amare hanc ſcit. AD *ſoror ſequere hanc.*

AN. *ſequor.*

HA. *Priuſquam abitis, vos volo ambas. niſi piget, conſiſtite.*

OS OBLITVM EST FVLIGINE.] Marcellus: *Sublevit, ſignificat, illuſit, & pro ridiculo habuit. tractum à genere ludi, quo dormientibus ora pinguntur.* unde perſpicue dilucet, hoc pigmenti genus per joculum & luſum iis allini ſolere, quos aliis deridendos propinare volebant. idque turpiculis puellis potiſſimum, quas hoc contumeliæ genere à procaci juventute affici mos erat: credo ut hac quaſi cenſione monitæ, deformitatis ſuæ in memoriam revocarentur. *Douza.*

QVID SPEREM.] Reſcribo, *quî ſperem.* Qua ratione, inquit, ſperare poſſim, neſcio. niſi tamen in diis aut parentibus opis aliquid nobis eſt. *Iam. Gulielm.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

AD. Quis revocat? AG. qui bene volt vobis facere. AD. facere occaſio eſt.
Sed quis homo eſt? AG. amicus vobis. AD. qui quidem non inimicus eſt.
AG. Bonus eſt hic homo, mea voluptas. AD. pol iſtum malim, quam malum.
AG. Siquidem amicitia eſt habenda, cum hoc habenda eſt. (AD. haud precor.
AG. Multa bona vobis facere volt. AD. bonus bonis benefeceris. Acid. bonis benefecerit.
HA. Gaudio ero vobis. AD. iſto pretio tuas nos facile feceris.
HA. Libertatique. AD. at edepol nos voluptati tibi.
AG. Patrue mi, ita me dî amabunt, ut ego, ſi ſim Iuppiter,
Iam hercle ego illam uxorem ducam, & Iunonem extrudã foras.
Vt pudice verba fecit! cogitate, & commode!
Vt modeſte orationem præbuit! certo hæc mea eſt.
HA. Sed ut aſtu ſum aggreſſus ad eas! AG. lepide hercle atque commode.
HA. Pergo etiam tentare? AG. in pauca conſer: ſitiunt qui ſedent. Grvt. perge etiam tentare: in p. &c.
HA. Quid iſtic, quod faciundũ eſt, cur nõ agimus? in jus vos voco.
AG. Nunc tene, patrue. HA. tu, frugi ſi bonæ es. AG. vin' ego hanc apprehendam? HA. tene. (*ſcibis.*
AD. An patruus eſt, Agoraſtocles, tuus hic? AG. jam faxo
Nunc pol ego te ulciſcar probe, nam faxo mea eris ſponſa.
HA. Ite in jus, ne moramini. AN. anteſtare me atque duce.
AG. Ego te anteſtabor. poſtea hanc amabo, atque amplexabo:
Sed illud quidem volui dicere, immo dixi hercle quod volebam.
HA. Moramini: in jus vos voco, niſi honeſtiu' ſt prehendi.
AD. Quid in jus vocas nos? quid tibi debemus? AG. dice tu illi.
AD. Etiam me meæ latrant canes? AG. at tu hercle alludiato: Lamb. allatrant canes?

Sitivnt qvi sedent.] Scil. Spectatores. *Boxhorn.*

Tv, frvgi.] Tu vero eas tene, ſi bonæ frugi es. ita quidem *Lamb.* Sed id non penetrat interiorem mentem. Iocus eſt in ambiguitate verbi *tenendi*, quod & inter venerea. *Acid.*

Postea hanc amabo.] ſcil. Adelphaſium. voluit dicere, *anteſtabor.* Lambin.

Latrant canes.] Etiamne ii, qui pro me facere debẽt, mihi adverſantur?

Allvdiato.] *Alludiare* dicuntur heri canibus ſuis, cum eis alludunt, cumque eos demulcent. Sticho, 2. 3. *alludiabo mulieri.*

Dato mihi pro offa ſavium, pro oſſe linguam objicito:
Ita hanc canem faciam tibi oleo tranquilliorem.
HA. *Ite, ſi itis.* AD. *quid nos fecimus tibi?* HA. *fures eſtis ambæ.*
AD. *Noſne tibi?* HA. *vos, inquam.* AG. *atque ego ſcio.* AD. *quid furti eſt id?* AG. *hunc rogato.*
HA. *Quia annos multos filias meas celaviſtis clam me:*
Atque equidem ingenuas, liberas, ſummoque genere gnatas.
AD. *Nunquam mecaſtor reperies tu iſtuc probrum penes nos.*
AG. *Da pignus, ni nunc perjures, in ſavium, uter utri det.*
AD. *Nil tecum ago, abſcede obſecro.* AG. *atque hercle mecum agendum eſt.*
Nam hic patruus meus eſt: pro hoc mihi patronus ſim neceſſe eſt.
Et prædicabo, quomodo vos furta faciatis multa:
Quodque modo hujuſce filias apud vos habeatis ſervas,
Quas vos ex patria liberas ſurreptas eſſe ſcitis.
AD. *Vbi ſunt eæ? aut quæ ſunt, obſecro?* AG. *ſatis ſunt maceratæ.*
HA. *Quin eloquar.* AG. *cenſeo hercle, patrue.* AD. *miſera timeo, quid*
Hoc ſit negotii, mea ſoror: ita ſtupida ſine animo aſto.
HA. *Advortite animum, mulieres: primum, ſi id fieri poßit,*
Ne indigna, indignis Dî darent, id ego evenire vellem:
Nunc quod boni mihi Dî dant, vobis voſtræque matri,
Eas Dîs eſt æquom gratias nos agere ſempiternas.
Cum noſtram pietatem approbant decorantque Dî immortales:
Vos eſtis ambæ meæ filiæ: & hic eſt cognatus voſter:
Hujuſce fratris filius, Agoraſtocles. AD. *amabo,*
Num hi falſo oblectant gaudio nos? AG. *at me ita Dii ſervent,*
Vt hic pater eſt voſter. date manus. AD. *ſalve inſperate nobis,*
Pater: te complecti nos ſine. HA. *cupitæ atque exſpectatæ.*
AN. *Pater ſalve: ambæ filiæ ſumus, amplectamur ambæ.*
AG. *Quis me amplectetur poſtea?* HA. *nũc ego ſum fortunatus.*

OLEO TRANQVILLIOREM.] Hyperbole Proverbialis, in homines minime iracundos, lenique ingenio præditos. Non plane abludit Cic. *In noſtris inimicitiis me fore auricula infima ſcito molliorem.*

MACERATAE.] *Macerare*, idem hic, quod cruciare, torquere. *Boxhorn.*

Multorum annorum miſerias nunc hâc voluptate ſedo.
AD. *Vix hoc videamur credere.* HA. *magis qui credatis dicam:*
Nam veſtra nutrix primum me cognovit. AD. *ubi ea, amabo, eſt?* *(collum,*
HA. *Apud hunc eſt.* AG. *quæſo, qui lubet tam diu tenere*
Priusquam te mihi deſponderit? AD. *omitto.* AG. *ſperata ſalve.* AD. *omitte*
Salutem. AG. *& tu altera.* AN. *nolo ego iſtuc: enicas me!*
HA. *Condamus alter alterum ergo in nervom brachialem.*
Quibus nunc in terra melius eſt? AG. *eveniunt digna dignis.*
Tandem huic cupitum contigit. ô Apella, ô Zeuxis pictor,
Cur numero eſtis mortui? hinc exemplum ut pingeretis.
Nam alios pictores nihil moror hujuſmodi tractare exempla.
HA. *Dî Deæque omnes, vobis habeo merito magnas gratias.*
Cum hac me lætitia tanta & tantis affeciſtis gaudiis,
Vt meæ gnatæ ad me redirent in poteſtatem meam.
AD. *Mi pater, tua pietas plane nobis auxilio fuit.*
AG. *Patrue, facito in memoriā habeas, tuam majorem filiam*
Mihi te deſpondiſſe. HA. *memini.* AG. *& dotis quid promiſeris*

OMITTE SALVTEM.] Non mihi videntur hic permutandæ perſonæ. Quod enim mirum putant ſalutem puellam ab amatore non velle, maxime cum morem geſſerit in eo ut parentis collum linqueret, ego non miror. Præ gaudio in quo ſunt ob inventum patrem, vix apud ſe ſunt, & neſciunt quid loquantur: tum pro *omitte* forſitan legendum, *omitti*. Turbatorem lætitiæ ſuæ Agoraſtoclem ita repellunt. Iubebat ut linqueret collum patris quē amplectebatur. Illa reſpondet, *omitte*, hoc ſine me ſic facere. Salutat deinde ſperatam ſuam, illa iterum dicit, *omitte ſalutem*, tu nos turbas. Tunc ad alteram ſalutandam tranſit, quæ & ſimiliter importunum hoc dicto ſubmovet; *nolo ego iſtuc, enicas me!* Et fortaſſe cum quærebatur Agoraſtocles, quod non linqueret collum patris, voluit eam vi avellere; ideo dixit illi, *omitte*. Salmaſ.

CONDAMVS.] Conjungamur inter nos mutuo brachiorum vinculo. *Lamb.* Iſthæc putem aptius dari poſſe juveni, quam patri; ut ſcilicet ſperatam ſuam amplexatus fuerit, reſpondeatque Adelphaſium: *eveniunt digna &c.* iterumque dicat adoleſcens: *O Apella.* Gruter.

LAETITIA ET GAVDIIS.] *Gaudium*, eſt affectio animi modeſte & conſtanter ſe efferentis: *Lætitia* eſt exultatio quædam animi effuſe & inaniter elati, eventu rei expetitæ. Hæc in quemvis cadit, illud in Sapientem, auctore *Seneca*. Terentius: *Gaudia ſua ſi omnes homines conferant unum in locum, tamen mea exſuperet lætitia.* Tamen confunduntur. *Popm.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

ACTVS QVINTI SCENA QVINTA.

ANTHEMONIDES, ADELPHASIVM, ANTHERASTILIS, HANNO, AGORASTOCLES.

EI ego minam non ultus fuero probe, quam lenoni dedi;
Tum profecto me ſibi habento ſcurræ ludificatui.
Is etiam me ad prandium ad ſe adduxit ignaviſſumus,
Ipſe abiit foras, me reliquit pro atrienſi in ædibus:
Vbi nec leno, neque illæ redeunt, nec quod edam quidquā datur:
Pro minore parte prandii pignus cepi, abii foras.
Si dedero, ære militari tetigero lenunculum.
Nactus eſt hominem, mina quem argenti circumduceret.
Sed mea amica nunc mihi irato obviam veniat velim.
Iam pol ego illam pugnis totam faciam ut ſit morula;
Itaque replebo atritate, atrior multo ut ſiet,
Quam Aegyptii, aut qui cortinam ludis per Circum ferunt.
AD. *Tene ſis me arcte, mea voluptas: male ego metuo milvos.*
Mala illa beſtia eſt: ne forte me auferat pullum tuum.
ANT. *Vt nequeo ſatis te cōplecti, mi pater!* AN. *ego me moror.*
Propemodum hoc obſonare prandium potero mihi.
Sed quid hoc eſt? quid hoc? quid hoc eſt? quid ego video? quomodo?

DOVZ. pro mina experte prandii.

KLOCK. ſirempſe ære tetigero.

PRO MINORE.] Nihil mutari placet. Significat autem, ſe neſcio quid ex ædibus lenoniis, manticulatum eſſe. Pro parte, inquit, prandii minore; quam accepiſſem ſi forte prandium, quod debebatur mihi, datum fuiſſet; pignus, quod majoris multo pretii eſt, ex ædibus lenoniis abſtuli. Hæc vera eſt hujus loci ſententia. *Douza* legebat; *pro mina experte prandii pignus cepi*; Sed cauſſa nulla eſt mutandi receptam lectionem. *Boxhorn.*

MORVLA.] Mſſ. & omnes meæ, præter Brix. habent, *merulea*, id eſt, tota nigra, ut *avis merula.* Turn.

CORTINAM LVDIS PER &c.] Homines Sole peruſti, qui vas aqua plenum ludis Circenſibus circumferunt, ut equos curſu defeſſos frigida aſpergant. *Lamb. Cortina* τρίπους & λέβης: eaque proprie, in qua lana ſuffecta ſuccos ebibit. Varro dictam vult à *corde*: at ego à rotunditate; quod, ut cortes, ita hæc rotunda eſſet. Hinc Ennius *cortinam* pro hemiſphærio cæli dixit:

Quæque freto cava cærulco cortina receptat.

intellegit, quæcunque continentur ὑπὸ τῇ οὐρανοῦ σκέπῃ, ut loquuntur Poëtæ. Servius in Ætna, pro theatri incurva parte, ſive etiam tholo, dixiſſe videtur: *magni cortina theatri.* Scalig.

PROPEMODVM HOC.] Δεικτικῶς, eo, quod intus ſum furatus. *Lambin.*

Quid hoc eſt conduplicationis? quæ hæc eſt congeminatio?
Quis hic homo eſt cum tunicis longis, quaſi puer cauponius?
Satin' ego oculis cerno? eſtne illæc mea amica Anteraſtilis?
Et ea eſt certo. jampridem ego me ſenſi nihili pendier.
Non pudet puellam amplexari baliolum in media via?
Iam hercle ego illum excruciandum totum carnufici dabo.
Sane genus hoc muliebroſum eſt tunicis demißitiis. Alii, mulieroſum.
Sed adire certum eſt hanc ad amatricem Africam.
Heus tu, tibi dico mulier, ecquid te pudet?
Quid tibi negotii autem eſt cum iſtac, dic mihi?
HA. *Adoleſcens, ſalve.* AN. *nolo, nihil ad te attinet.*
Quid tibi hanc digito tactio eſt? HA. *quia mihi lubet.*
AN. *Lubet?* HA. *ita dico.* AN. *ligula, i in malam crucem.* Mſ. legula.
Tune hîc amator audes eſſe, hallex viri?
Aut contrectare, quod mares homines amant?
Deglupta mænas, Sarrapis ſementium,

BALIOLVM.] Puto legi debere *Balliolum*. Ballio eſt leno & ita Græcis βαλλίων. Sed & βαλλάδες etiam dicebantur, ut olim notavi. à Ballio diminutum *Balliolus*. Nam & *Ballius* dixerunt pro *Ballio*. Ita *lenulus* à leno. *Alliolus*, quod quidam hic reponunt, pro eo qui allio veſceretur, vix dici latine putem. *Salmaſ.*

TVNICIS DEMISSITIIS.] *Laxæ togæ* & ad talos demiſſæ tunicæ probro erant, & argumenta libidinoſi & mollis animi. Cic. Invectiva 2. *Quos pexo capillo nitidos & imberbes, aut bene barbatos videtis, manicatis ac talaribus tunicis, velis amictos, non togis.* Horat. 1. Sat. 2. *Malthinus tunicis demißis ambulat.* Varro: *Cum etiam Thais Menandri tunicam demiſſam habeat ad talos.*

LIGVLA.] Pro *ligula* hic non poteſt reponi *lingulaca*. Nam ad virum ſermo eſt. Præterea verſus non fert. *Ligulam* voces de parvo homuncione, qui & in ſequenti verſu, *hallex viri* dicitur, quaſi pollex viri, qui non grandior eſſet pollice. Qui *Alex* legunt, & pro *halece* accipiunt ſive muria, falluntur. *Halec* enim vocatur non *hallex*. *Hallus* autem & *Hallex* eſt pollex pedis antiqua lingua Romana. *Salmaſ.*

DEGLVPTA MAENAS.] In his verſibus Sarapis videtur vocari Pœnulus, non ſolum à faciei deformitate, quia Sarapis eſt Pluton, ſed etiam à veſte longa deſcincta, ut pingebatur Sarapis apud Ægyptios. Sic autem veſtiti Pœni cum tunicis demiſſitiis, non cinctis, & ſine pallio. Ideo putem etiam legi mox debere, & *ſine cinctio maſtruga*, id eſt, maſtruga non cincta. Forte etiam *Sarapus* legi poſſet, id eſt, Σαρράπους à trahendis pedibus, ut Pittacum olim vocatum eſſe à quibuſdã ſcribit, niſi fallor, Diogenes Laërtius. In ſequenti verſu ſcribendũ exiſtimo; *Halagoras hama*, ἁλαγορὰ cõpoſitum de foro in quo ſal vænalis proponitur: *Hama* autem vas in quo vendebatur, quæ eſt σκάφη Græcorum. Vas oblongum fuit & cavum, haud abſimile veræ ſcaphæ. Ita vocat Pœnum à ſtaturæ parvitate. Vnde

&

Maſtruga, ἅλς ἀγορᾶς ἅμα : tum autem plenior Mſ. Cam. halagoras.
Allî ulpicique, quam ſunt Romani remiges.
AG. *Num tibi, adoleſcens, malæ, an dentes pruriunt,*
Qui huic es moleſtus, an malam rem quæritas?
AN. *Cur non adhibuiſti, dum iſtæc loquereris, tympanum?*
Nam te cinædum eſſe arbitror magis, quam virum.
AG. *Scin, quam cinædus ſum? ite iſtinc, ſervi, foras:*
Efferte fuſtis. AN. *heus tu, ſi quid per jocum*
Dixi, nolito in ſerium convortere.
ANT. *Quid tibi lubido eſt, obſecro, Anthemonides,*
Loqui inclementer noſtro cognato & patri?
Nam hic noſter pater eſt, hic nos cognovit modo,
Et hunc ſui fratris filium. AN. *ita me Iuppiter*
Bene amet, bene factum! gaudeo, & volupe'ſt mihi,
Siquidem quid lenoni obtigit magni mali,
Cumque è virtute vobis fortuna obtigit.
ANT. *Credibile ecaſtor dicit : crede huic, mi pater.*
HA. *Credo.* AG. *& ego credo. ſed eccum lenonem Lycum,*
Bonum virum, eccum video, ſe recipit domum.
HA. *Quis hic eſt?* AG. *utrumvis eſt, & leno & lycus.*
In ſervitute hic habuit filias tuas. DOVZ. duas filias tuas.
Et mihi hîc auri fur eſt. HA. *bellum hominem, quem noveris.*
AG. *Rapiamus in jus.* HA. *minume.* AG. *quapropter?* HA. *quia* Mſſ. rapiamus intus.
Injuriarum multam dici ſatius eſt. DOVZ. multam indici.

& *Hallix* vel *Hallex viri* ſupra appellatur. *Salmaſ.*

PLENIOR ALLI VLPICIQVE.] Nam victus remigum Romanorum erat cum pane nigro allium. *Vlpicum*, allii ſpecies eſt. In vett. edd. *Allî ulpici*, ſine copula. poteſt & epitheton eſſe allii, *ulpicum.* quaſi dixerit, *Punicum allium.* Columella. l. 11. c. 3. *Vlpicum, quod quidam allium Punicum vocant, Græci autem ἀφροσκόροδον appellant, longe majoris eſt incrementi, quam allium.* Acid.

TYMPANVM.] Vt Galli Sacerdotes Cybeles, homines ſemiviri. *Taubmannus.*

INIVRIARVM MVLTAM DICI.] Non videtur veriſimile, videri injuriam Pœno quod Leno raperetur in jus, qui filias ejus in ſervitute habuiſſet. Sed nec eorum ſententiæ accedo qui putant legendum, *induci* vel *duci*, quaſi duci & rapi opponantur. Nam de his qui ducebantur in jus, ſi cum aliqua vi & vexatione id fieret, ut fere ſemper ſolitum, ab adverſariis rapi in jus dicebantur. Obtorto enim collo ut plurimum ducebantur. Puto igitur retinendam lectionem quæ viris doctiſſimis placuit: *Injuriarum multam dici vel indici ſatius eſt.* Salmaſ.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

ACTVS QVINTI SCENA SEXTA.

LYCVS, AGORASTOCLES, HANNO, ANTHEMONIDES.

DEcipitur nemo, mea quidem ſententia,
Qui ſuis amicis narrat recte res ſuas:
Nam omnibus amicis meis idem unum convenit,
Vt me ſuſpendam, ne addicar Agoraſtocli.
AG. Leno eamus in jus. LY. obſecro te, Agoraſtocles,
Suſpendere ut me liceat. HA. Leno in jus te voco.
LY. Quid tibi mecum autem? HA. quia haſce ajo liberas
Ingenuaſque eſſe filias ambas meas,
Quæ ſunt ſurreptæ cum nutrice parvolæ.
LY. Iampridem equidem iſtuc ſcivi, & miratus fui,
Neminem venire, qui iſtas aſſereret manu.
Meæ quidem profecto non ſunt. AN. Leno, in jus eas.
LY. De prandio tu dicis: debetur, dabo.
AG. Duplum pro furto mihi opus eſt. LY. ſume hinc quidem.
HA. Et mihi ſuppliciis multis. LY. ſume hinc quid lubet.
AN. Et mihi quidem mina argenti. LY. ſume hinc quid lubet.
Collo rem ſolvam jam omnibus, quaſi bajolus.
AG. Nunquid recuſas contra me? LY. advorſum quidem. TVRNEB. haud verbum quidem.
AG. Ite igitur intro mulieres. ſed patrue mi,
Tuam, ut dixiſti, mihi deſponde filiam.
HA. Haud aliter auſim. AN. bene vale. AG. & tu bene vale.
AN. Leno! arrhabonem hoc pro mina mecum fero.
LY. Perii hercle! AG. immo haud multo poſt, cum in jus veneris. MSS. cum intus veneris.
LY. Quin egomet tibi me addico. quid Prætore opus eſt?

SVME HINC QVIDEM.] Δικλικῶς. Significat ſe collo & ſuſpendio omnibus ſatisfacturum. *Lambin.*

ADVORSVM QVIDEM.] Scribendum: AG. *Nunquid recuſas contra?* LY. *Ne advorſum quidem.* Luſit in contra & adverſum. Qui frigidus jocus, ſed Lenonis cum oſtenderet ſe non contrarium eſſe nec adverſarium voluntati Agoraſtoclis. *Salmaſ.*

MVLTO POST, CVM IN IVS.] Tu qui te jam periiſſe dicis, multo magis id dices, quando in jus veneris. *Douza.*

Verum obſecro te, ut liceat ſimplum ſolvere.
Trecentos Philippos, credo, corradi poteſt:
Cras auctionem faciam. AG. *Tantiſper quidem,*
Vt ſis apud me lignea in cuſtodia.
LY. *Fiat.* AG. *ſequere intro, patrue mi, ut hunc feſtum diem*
Habeamus hilarem, hujus malo, & noſtro bono.
Multum valete: multa verba fecimus.
Malum poſtremo hoc omne ad lenonem redit.
Nunc quod poſtremum eſt condimentum Fabulæ,
Si placuit, plauſum poſtulat Comœdia.

POENVLO SVPPOSITA.

Poſt actus V. ſcenam VI. & ultimam, adjecerunt Vett. Editt. ſequentem ſcenam.

AGORASTOCLES, LYCVS, HANNO, ADELPH. ANTERAST. ANTHEMONIDES.

QVam rem agit is miles, quoi lubet patruo meo loqui inclementer?
Ne mirere, mulieres quod eum ſequuntur: modo cognovit filias
Suas eſſe haſce ambas. LY. hem, quod verbum aures meas tetigit! nunc perii. (ſum perditus.
Vnde hæ perierunt? AG. domo Carthaginienſes ſunt. LY. at ego
Illud ego metui ſemper, ne cognoſceret eas aliquis: quod nunc factum eſt.
Væ miſero mihi! periere, opinor, duodeviginti minæ, quî haſce emi.
AG. Et tu ipſe periiſti, Lyce: Carthaginienſes ſunt. LY. at ego ſum perditus. HA. quis hic eſt?
Vtrũ is eſt novelle novellicus, in ſervitute hîc qui filias habuit duas?
AG. Et mihi auri fur eſt. HA. bellum hominem, quem noveris. Leno, rapacem (LY. accedam.
Te eſſe ſemper credidi: verum etiam furacem, qui norunt magis.
Per ego te tua genua obſecro, & hunc cognatum quem tuum eſſe intelligo. (nitatis ſupplici.
Quando boni eſtis, ut bonos facere addecet, facite & voſtro ſubve-
Iam pridem equidem iſtas ſcivi eſſe liberas, & expectabam ſi quis eas aſſereret manu. (apud me eſt:
Nam meæ prorſus non ſunt. tum autem aurum tuum reddam, quod
Et jus jurandum dabo, me malitioſe nihil feciſſe, Agoraſtocles.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

AG. Quod mihi par facere tamen egomet conſulam. omitte genua.
LY. mitto. (gotium?
Si ita ſententia eſt. AG. heus tu leno. LY. quid lenonem vis inter ne-
AG. Vtinam mihi argentum reddas, priuſquam hinc in nervom ab-
ducêre. LY. dii (collum,
Meliora faxint. AG. ſic eſt, video: cænabis foris: aurum, argentum,
Lenoſtris, te nunc debes ſimul. HA. quid me hac re facere deceat,
egomet
Mecum cogito : ſi volo hunc ulciſci, lites ſequar in alieno oppido:
Quantum audivi ingenium, & mores ejus quo pacto ſient. AD. mi
pater, (rori.
Ne quid tibi cum iſtoc rei ſiet, te maxume obſecro. AN. auſculta ſo-
Abi, disjunge inimicitias cum improbo. HA. hoc ageſis leno: quan-
quam ego te
Meruiſſe ut pereas, ſcio ; non experiar tecum. AG. neque ſi aurum
mihi reddas, mecum (autem ut ſolet.
Leno quando ex nervo emiſſus, compingâre in carcerem. LY. jam
Ego , Pœne , tibi me purgatum volo, ſi quid dixi iratus advorſum
Animi tui ſententiam, id uti ignoſcas quæſo: & cum iſtas inveniſti
filias,
Ita me dii ament, mihi volupta'ſt. HA. ignoſco, & credo tibi.
MI. Leno, tu aut amicam mihi des facito, aut auri reddas mihi
minam. (ſcias,
LY. Vin' tibicinam meam habere ? MI. nihil moror tibicinam: ne-
Vtrũ ei majores buccæne, an mammæ ſient. LY. dabo quod placeat.
AG. Cura. LY. aurum cras ſat referam tuum. AG. facito in memo-
ria habeas.
LY. Miles ſequere me. MI. ego vero ſequor. AG. quid ais, patrue?
quandò hinc ire cogitas (tero,
Carthaginem? nam tecum una ire certum eſt. HA. ubi primum po-
Ilico. AG. dum auctionem facio, hîc opus eſt aliquos ut maneas dies.
HA. Faciam ita ut vis. AG. ageſis eamus, nos curemus. Plaudite.

FINIS POENVLI.

M. Acci Plavti

P E R S A.

DRAMATIS PERSONÆ.

TOXILVS, SAGARISTIO, *ſervi.*
SATVRIO, *paraſitus.*
SOPHOCLIDISCA, *ancilla.*
LEMNISELENE, *meretrix.*
PÆGNIVM, *puer.*
VIRGO.
DORDALVS, *leno.*

Ratio Nominum Camerarii.

Τοξίλος, ἀπὸ τοῦ τόξου, *ſicut* τρωΐλος.
Σαγαριστίων, σάγαρις *ſecurim aut enſem ſignificat.*
Saturio *eſt* Σατυρίων; *etſi ad* ſatietatis *nomen Latinum alluſit in Fabula Plautus. Eſt &* Saturii *nomen in Orat. pro Roſcio Comœdo.*
Σοφοκλειδίσκη, *ſicut* παιδίσκη.

Λημνισελήνη, *à Lemno & Luna. In editis exemplaribus eſt* Lemniſcelene, *hoc fieret à* lemniſcis.
Παίγνιον, *à jocis & ludis.*
Dordalus, *ridicula appellatione. Vel* Pordalus, ἀπὸ τοῦ πορδῆς. *In Mſſ. reperitur* Dorpalus, *hic eſſet* ἀπὸ δόρπου, *à convivio.*

ARGVMENTVM, ut quibuſdam videtur, Prisciani.

P Rofecto domino ſuos amores Toxilus
E mit, atque curat, leno ut emittat manu,
R aptamque ut emeret de prædone virginem
S ubornatam ſuadet, ſui paraſiti filiam:
A tque ita intricatum ludit potans Dordalum.

ALIVD ARGVMENTVM Camerarii.

ARgumentum Fabulæ eſt exile, amationis ſervilis; & jocoſum ac plauſibile in Lenonis circumventione. Etiam paraſiticæ levitatis exagitationem continet, dum Saturio filiam ſuam, cibi cauſſa, non dubitat vendere. *Ioſephus Iuſtus Scaliger* Animadverſ. in Euſebium, pag. 130. Conſtat hominem ex Perſide πέρσην dici, & Latine *Perſam.* ſic Poëta Græcus, quiſque is fuit, unde Plautus *Perſam* fabulam ſuam vertit, ſine ullo dubio Πέρσην illam inſcripſerat, & recte Plautus vertit *Perſam.* Ibi enim Paraſitus pro homine Perſa inducitur. At omnes edd. præ ſe ferunt *Perſam virginem* filiam Paraſiti vocatam fuiſſe. Tollatur ergo delirium. Nam *Perſa* eſt nomen gentilitium virile, non fæmininum.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

ACTVS PRIMI SCENA PRIMA.

TOXILVS, SAGARISTIO.

QVi amans egens ingreſſus eſt princeps in amoris vias,
Superavit ærumnis is ſuis ærumnas Herculis:
Nam cum leone, & cum excetra, cum cervo, cum apro Aetolico,
Cum avibus Stymphalicis, cum Antæo deluctari mavelim,
Quam cum amore. ita fio miſer quærendo argento mutuo.
Nec quicquam, niſi, Non eſt, ſciunt mihi reſpondere, quos rogo.
SA. *QVI HERO SVO SERVIRE volt bene ſervos ſervitutem,*
Næ edepol illum multa in pectore ſuo collocare oportet,
Quæ hero placere cenſeat præſenti atque abſenti ſuo.
Ego neque libenter ſervio, neque ſatis ſum hero ex ſententia:
Sed quaſi lippo oculo me herus meus manum abſtinere haud quit tamen,
Quin mihi imperet, quin me ſuis negotiis præfulciat.
Quis illic eſt, qui contra me aſtat? TO. *quis hic eſt, qui contra me aſtat?*
Similis eſt Sagariſtionis. SA. *Toxilus hic quidem meus amicus (eſt.*
TO. *Is eſt profecto.* SA. *eum eſſe opinor.* TO. *congrediar.* SA. *contra aggrediar.*
TO. *O Sagariſtio, Dî ament te.* SA. *ô Toxile, dabunt Dî quæ (exoptes.*
Vt vales? TO. *ut queo.* SA. *quid agitur?* TO. *vivitur.*
SA. *Satin' ergo ex ſententia?* TO. *ſi eveniunt quæ exopto, ſatis.*

PRINCEPS.] Ita recte legitur. Neque cum Meurſio *princeps* in *priceps* aut *præceps* mutandum eſt. Sententia plana eſt. *Princeps* idem, quod, primum. Ejus, qui & amans & egens primum ingreſſus eſt amoris vias, ærumnæ ac labores, ſuperant labores & ærumnas Herculis. Sub initium enim amanti & ſimul egenti maximæ difficultates devorandæ ſunt. Princeps enim in amoris vias ingreſſus hic dicitur, qui primum amare cœpit. Cur, quæſo, inquit Meurſius, primus majores ærumnas hic exantlare dicitur, quam cæteri? Neque illam mentem Plauti eſſe, neque neceſſe eſſe id hic quærere, patet ex ſententia, quam reddidi. *Boxhorn.*

LIPPO OCVLO.] *Vti tanquam lippo oculo.* Proverb. dicitur de re, qua carere non poſſumus, cum tamen damnoſa nobis ſit. Eleganter Plautus ad ſervos improbos traxit. *Alciat.* V. N. Bacch. act. 4. ſc. 8. vſ. 72.

PRAEFVLCIAT.] Eſt pellepidum dicendi genus. Hinc ſervus fidelis & bonus *columen familiæ* dicitur, Phormione: quod ſcilicet rebus heri ſui fulcri & columinis vicem ſit. *I. Gul.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

SA. *Nimis ſtulte amicis utere.* TO. *quid jam?* SA. *quia jam imperare oportet.*
TO. *Mihi quidem tu jam eras mortuus, quia te non viſitavi.*
SA. *Negotium edepol fuit.* TO. *ferreum fortaſſe.* SA. *pluſculum annum*
Fui præferratus apud molas tribunus vapularis.
TO. *Vetus jam iſtæc militia eſt tua.* SA. *ſatin' tu uſque valuiſti?* TO. *haud probe.*
SA. *Ergo edepol palles.* TO. *ſaucius factus ſum: in Veneris prælio*
Sagitta Cupido cor meum transfixit. SA. *jam ſervi hic amant?*
TO. *Quid ergo faciam? Dis ne advorſer? quaſi Titani cum Dis belligerem,*
Quibus ſat eſſe non queam?
SA. *Vide modo, ulmeæ catapultæ tuum ne tranſigant latus.*
TO. *Baſilice agito eleutheria.* SA. *quid jam?*
TO. *Quia herus peregre eſt.* SA. *ain' tu, peregre eſt?*
TO. *Si tute tibi bene eſſe potes pati, veni, vives mecum,*
Baſilico accipêre victu. SA. *vah, jam ſcapulæ pruriunt,*
Quia te iſtæc audivi loqui. TO. *ſed hoc me unum excruciat.*
SA. *Quidnam id eſt?* TO. *hæc dies ſumma hodie eſt, mea amica ſitne libera,*

Mſſ. hæc de ſumma hodie eſt.

An ſempiternam ſervitutem ſerviat. SA. *quid nunc vis ergo?*
TO. *Facere amicum tibi me potis es ſempiternum.* SA. *quemadmodum?*
TO. *Vt mihi des nummos ſexcentos, quos pro capite illius pendam,*
Quos continuo tibi reponam in hoc triduo, aut quatriduo.
Age ſi benignus, ſubveni.
SA. *Qua confidentia rogare tu à me argentum tantum audes*
Impudens? quin ſi egomet totus veneam, vix recipi poteſsit
Quod tu me rogas. nam tu AQVAM à PVMICE nunc poſtulas,

FERREVM.] *Negotium ferreum* ſalſe appellat compedes. *Lamb.*

PLVSCVLVM ANNVM.] Pluſculam ſeu majorem anni partem. *Douza.*

TRIBVNVS VAPVLARIS.] Feſtivus jocus, cum alluſione, quaſi Tribunus militaris apud Nolam. Sic in Moſtell. ergaſtulos *genus ferratile* appellavit. *Lipſ.*

ELEVTHERIA.] Regium in morem vivens, ob libertatem nactam feſtos dies agito. *Eleutheria*, feſta quæ celebrabantur Græcis in honorem Iovis Eleutherii: quem & *σωτῆρα* vocabant. *Lambin.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Qui ipſus ſitiat. TO. *ſiccine hoc te mihi facere?* SA. *quid faciam?* TO. *rogaſne?*
Alicunde exora mutuom. SA. *tu fac idem quod rogas me.*
TO. *Quæſivi, nuſquam repperi.* SA. *quæram equidem, ſi quis credat.*
TO. *Nempe habeo in mundo.* SA. *ſi id domi eſſet mihi, jam pollicerer:* DOVZ. habes in mundo.
Hoc meum eſt ut faciam ſedulo. TO. *quicquid erit, recipe te ad me.*
SA. *Quæ te tamen ego item ſedulo, ſi quid erit, faciam ut ſcias.*
TO. *Obſecro te, reſecro; operam da hanc mihi fidelem.* SA. *ah, odio me enicas.*
TO. *Amoris vitio, non meo, nunc tibi morologus fio.*
SA. *At pol ego abs te conceſſero.* TO. *jamne abis?* SA. *bene ambulato.*
Sed recipe te quam primum potes: cave ſuas mihi in quæſtione:
Vſque ero domi, dum excoxero lenoni malum.

ACTVS PRIMI SCENA SECVNDA.

SATVRIO.

VEterem atque antiquom quæſtum meum alimoniæ TAVR. quæſtum majorum meûm.
Servo atque obtineo, & cum magna cura colo.
Nam nunquam quiſquam meorum majorum fuit,
Quin paraſitando paverint ventres ſuos:
Pater, avos, proavos, abavos, atavos, tritavos,
Quaſi mures ſemper edêre alienum cibum,
Neque edacite eos quiſquam, poterat vincere.
His cognomentum erat duris capitonibus.

VETEREM ATQVE ANTIQVOM.] Vide notas Moſtell. 2.2.45.

DVRIS CAPITONIBVS.] *Durus* pro *impudente* etiam & *improbo*, antiquitus ponebatur. unde *duri capitones* hoc loco debent exponi, *Ore improbo, duro ferreoque* (ut Ter. Catullus & Lucill. loquuntur) hoc eſt, attrita perfrictaque fronte inſignite præditi; cujuſmodi habere Paraſitos convenit. alluſumque eſt ad *Capitonum* familiam Romæ haud incelebrem. nugatur *Lambinus* qui à pertinacia in comedendo eos putat dictos. *Douza*. Olim inter alia inſtrumenta perditi luxus, & matulæ in triclinia inferri ſolitæ; quas ſæpe, ubi incaluiſſent, in capita ſibi invicem illiſerunt. Hinc dicti propterea paraſiti, *duri capitones*. Caſaub.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Vnde hunc ego quæſtum obtineo & majorum locum.
Neque quadruplari me volo: neque enim decet
Sine meo periculo ire aliena ereptum bona:
Neque illi, qui faciunt, mihi placent: plane loquor.
Nam publicæ rei cauſſa quicunque id facit
Magis, quam ſui quæſti, animus induci poteſt,
Eum eſſe civem & fidelem & bonum.
Sed legirupam qui damnet, det in publicum
Dimidium: atque etiam mea lege adſcribitor; Dovz. in eam legem adſcrib.
Vbi quadruplator quempiam injexit manum,
Tantidem ille illi rurſus injiciat manum,
Vbi æquâ parti prodeant ad Treſviros:
Si id fiat, ne iſti faxim uſquam appareant,
Qui hîc albo rete aliena oppugnant bona. V. E. albo pariete.
Sed ſumne ego ſtultus, qui rem curo publicam,
Vbi ſunt magiſtratus, quos curare oporteat?
Nunc huc introibo, viſam heſternas reliquias,
Quieverint recte, nec ne: num infuerit febris,
Opertæne fuerint, ne quis obreptaverit.
Sed aperiuntur ædes, remorandus eſt gradus.

QVADRVPLARI ME.] *Me*, abundat, id eſt, nolo quadruplator eſſe. Aſconius: *Quadruplatores, accuſatores ſive delatores criminum publicorum ſub pæna quadrupli: ſive, quod ipſi ex damnatorum bonis, quos accuſaverant, quartam partem conſequebantur.* Turneb. *Marcell. Donatus Ponzani Comes*, Dilucidat. libro, negat, *Quadruplari* hic eſſe, quadruplaturam exercere. Sed Paraſitum hoc dicere, ſe nolle ereptum ire aliena bona, *ne quadrupletur*, id eſt, ne cogatur ad quadruplum pretium ſolvendum. Ita Vlpianus: *Intra annum utile verum pretium rei quadruplatur*, id eſt, in quadruplum eſt.

TANTIDEM ILLE.] Tanta pœna propoſita: *vel*, tantidem lite æſtimanda. *Lambin.*

ALBO RETE.] *Albo rete* dixit Plautus, ut idem dicit, *homines creta ſeſe occultare*, (Aul. act. 4. ſc. 9.) & Ennius, *Medeam gypſatis manibus.* Quæ omnia tranſlatione dicta ſunt de iis, qui dolos ſuos prætextu exornant, & illis aliquam bonam cauſſam prætendunt, puta leges & jura, aut ſimile: quas fraudes εὐπροσώπους καὶ εὐπροφασίστους Græci vocant. Nec vero metaphora eſt à piſcatione. Nam ſi ita eſſet, quomodo Pl. dixiſſet, *oppugnare*; non, *captare*, aut *piſcari*? Nullum eſt σχῆμα in v. *oppugnare.* ſed allegoria eſt in v. *Reti.* Nam leges *retia* vocat. Illis enim homines illaqueantur, ut feræ pedicis aut caſſibus. *Albus*, ut dictum, εὐπροσώπους intelligit. Hæc eſt vera allegoriæ Plautinæ interpretatio. Nam Prov. non eſt; ſed potius λόγος ἐσχηματισμένος. *Scal.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

ACTVS PRIMI SCENA TERTIA.

TOXILVS, SATVRIO.

OMnem rem inveni, ut ſua ſibi pecunia
Hodie illam faciat leno libertam ſuam.
Sed eccum paraſitum, quojus mihi auxilio eſt opus,
Simulabo quaſi non videam, ita alliciam virum.
Curate iſtic vos, atque approperate ocius.
Ne mihi moræ ſit quicquam, ubi ego intro advenero.
Commiſce mulſum; ſtruthea colutheaque appara,
Bene ut in ſcutris concaleant, & calamum injice.
Iam pol ille hîc aderit, credo, congerro meus.
SA. *Me dicit, euge!* TO. *lautum credo à balneis*
Iam hîc affuturum. SA. *ut ordine omnem rem tenet!*
TO. *Collyræ facite ut madeant & colliphia:*
Ne mihi incocta detis. SA. *rem loquitur meram:*
Nihil ſunt, crudæ, niſi quas madidas glutias. *V. C.* nihili ſunt crudæ.

COMMISCE MVSTVM &c.] In muſto decoquebantur Cotonea mala, & alii etiam odores eo adjiciebantur; de qua muſti conditura certum eſt hic Plautum loqui. οἶνον κυδωνίτην Græci vocant, qui ex muſto & Cydoneis malis componebatur. γλεῦκος in ea conditura Græci nominant, & de eadem loquitur totis his duobus verſibus. muſtum hic in ſcutris concalere ac fervere vult cum ſtrutheis malis, quæ de genere ſunt Cydoniorum malorum, alii cum illis eadem faciunt, & videtur Plautus *ſtruthea* pro Cydoneis malis dixiſſe. Sed quæ ſunt apud eum *coluthea*? legendum ego putarem; *ſtrutheaque lutea appara*, quæ ſunt lutei coloris & aurei. Addi jubet & *calamum* Plautus in id muſtum cum ſtrutheis. Columella: *ne obſiſtat id facere donec videbitur eliquatum omni fæce muſtum carere. tum, ſive mala Cydonia, quæ percocta ſublaturus ſit, ſeu quoſcunque voluerit convenientes odores adjiciat.* Salmaſ.

CONGERRO.] Feſtus: *Gerrones, leves & inepti, à cratibus dicti, quas Græci γέρρας appellant.* Inde *congerrones & congerræ* ſunt. *Scal.* V. N. Aſin. 3.3.10.

COLLYRAE FACITE.] Senatus Grammaticorum ſtatuit, *Collyras* videri parvulos panes mundos, ſed & genus fictorum farinaceorum, quæ ut laganæ, interdum in ſartagine frigantur, interdum cocta per ſe edantur, interdum ex jure comedantur. quod ſatis conſtat ex hoc Plauti loco: ſubjicit enim,

Tum niſi cremore craſſo eſt jus collyricũ.

Ius enim collyricum ecquodnam aliud jus eſſe poteſt, quam ex quo collyræ eduntur. atque illud craſſius & unctius eſſe Paraſitus poſtulat.

Quaſi (inquit) *juream eſſe jus decet collyricum.* Turneb.

Collyræ hic omnino ſignificãt panem, juri immerſum & incoctum. Vetuſtiſſimum Gloſſarium noſtrum Latino-Teudiſcum Mſ. *Collyridæ, Kiprochonazbrot* vulgo, *ſoppen*, appellamus. *Boxhorn.*

COLLIPHIA.] Panes cum recenti caſeo commixti. *Lambin.*

Tum niſi cremore craſſo eſt jus collyricum.
Nihil eſt macrum illud, epicrocum, pellucidum:
Quaſi juream eſſe jus decet collyricum.
Nolo in veſicam quod eat, in ventrem volo.
TO. *Prope me hîc neſcio quis loquitur.* SA. *ô mî Iuppiter*
Terreſtris, te coëpulonus compellat tuus.
TO. *O Saturio, opportune adveniſti mihi.*
SA. *Mendacium edepol dicis, atque haud te decet:*
Nam eſurio venio, non advenio Saturio.
TO. *At edis! nam jam intus ventris fumant focula.* Mſſ. intus Veneris.
Calefieri juſsi reliquias. SA. *pernam quidem*
Ius eſt apponi frigidam poſtridie.
TO. *Ita fieri juſsi.* SA. *ecquid alecis?* TO. *vah, rogas?*
SA. *Sapis multum ad Genium.* TO. *ſed ecquid meminiſti, here,*
Qua de re ego tecum mentionem feceram?
SA. *Memini: ut muræna & conger ne calefierent.*
Nam nimio melius oppectuntur frigida.
Sed quid ceſſamus prælium committere?

EPICROCVM.] Feſtus: *Epicrocum genus amiculi croco tinctum, tenue & pellucidum.* Gloſſar. *Epicrocum*, ἐσθῆτος εἶδος, ἢ χοίνιον δρωδὺς κατώτερον. Vt notat Scaliger. Hic metaphorice uſurpatur pro juſculi non crocei, ne quis erret, ſed tenuis & pellucidi genere. Alluſit huc Papias in Gloſſis; *Epicrocum, pellucidum.* Boxhorn.

QVASI IVREAM.] Iurea non eſt placenta. Iureæ vel Iuriæ nomen legitur apud Varronem in libris de re Ruſtica, pro liquidiore quodam genere paſtæ, quæ catulis dabatur. Ius hac juria liquidius. Farina quippe erat cocta in aqua uſque craſſitiem majorem quam eſt juris. ea catulos nutriebant. *Salmaſ.*

NOLO IN VESICAM.] Cibum ſicciorem in ventrem, liquidiorem in veſicam deſcendere cenſuerunt. Varro: *In quo nobilius eſt Philippeum, quod accipimus, quam quod bibimus: cum alterum addamus in bulgam, alterum in veſicam.* Turneb.

FOCVLA.] *Focula*, inquit Nonius, *dicta ſunt nutrimenta, unde foculare* dicitur, & fovere.

VT MVRAENA.] *Muræna* ab Archeſtrato vocatur ἔγχελυς ἀπύρηνος, hoc eſt, *exoſsis*, quia donec adhuc eſt in mari, poſt brumam ad equinoctium uſque vernum, eſt ἀνάκανθος. Dorioni autem dicitur ποταμία μύραινα, quod poſt id tempus, cum adverſis fluminibus è mari excipitur, habeat μίαν ἄκανθαν μόνην ὁμοίαν τῷ ὀνίσκῳ, τῷ καλουμένῳ γαλλικείᾳ. quam quidem ἄκανθαν omnes Galli vocant *chordam*, quia incipit tunc callum facere, & ſemper ab eo tempore adverſis fluminibus obnititur, ut multæ etiam non ſolum ad capita magnorum fluviorum; ſed etiam in rivulis, qui in magnos fluvios exonerantur, inventæ ſint, neque unquam priſtinas ſedes repetant. *Scalig.*

OPPECTVNTVR.] Digitis, quaſi pectine, circumcarpuntur & comeduntur. *Taubman.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Dum mane eſt, omnes eſſe mortalîs decet.
TO. *Nimis pæne mane'ſt.* SA. *MANE QVOD TV occœperis*
Negotium agere, id totum procedit diem.
TO. *Quæſo animum advorte: hoc enim jam here narravi tibi,*
Tecumque oravi, ut nummos ſexcentos mihi
Dares utendos mutuos. SA. *memini & ſcio,*
Et te me orare, & mihi non eſſe quod darem.
NIHILI PARASITVS eſt, quoi argentum domi eſt.
Lubido extemplo cœpere eſt convivium,
Tuburcinari de ſuo, ſi quid domi eſt.
Cynica eſſe è gente oportet paraſitum probe: DOVZ. paraſitum probum.
Ampullam, ſtrigilem, ſcaphium, ſoccos, pallium,
Marſupium habeat, inibi paulum præſidii,
Quî familiarem ſuam vitam oblectet modo. I. GVL. oblectet domi.
TO. *Iam nolo argentum, filiam utendam tuam*
Mihi da. SA. *nunquam edepol quoiquam etiam utendam dedi.*
TO. *Non ad iſtoc quod tu inſimulas.* SA. *quid eam vis.* TO. *ſcies.*
Quia forma lepida & liberali eſt. SA. *res ita'ſt.*
TO. *Hic leno neque te novit neque gnatam tuam.*
SA. *Me ut quiſquam norit, niſi ille qui præbet cibum?*
TO. *Ita eſt, hoc tu mihi reperire argentum potes.*
SA. *Cupio hercle.* TO. *tum tu me ſine illam vendere.*
SA. *Tun' illam vendas?* TO. *immo alium alligavero*
Qui vendat, qui ſe eſſe peregrinum prædicet.

NIHILI PARASITVS.] Gnomam hanc non ſatis videntur percepiſſe interpretes. Hoc vult; Non bene paraſitatur, cui argentum eſt domi. Talis enim cum turburcinari poſſit de ſuo, aliis ſerviliter paraſitandi non habet neceſſitatem. Neceſſitas & domeſtica inopia facit paraſitos. Quo quis pauperior eſt, eo plerumque melior eſt paraſitus. *Boxhorn.*

AMPVLLAM &c.] *Ampulla* vas olearium eſt, quo in balneis ad unctiones uti ſolebant: ut & ſtrigilibus ibi ſe defricabant, deſtringebantque. Vnde & αὐτολήκυθοι à Græcis vocabantur pauperes, qui ſibimetipſis ad balneas ampullam ferebant, cum ſervos ampulligeros non haberent. ſed *ſcaphium* vas eſt potorium. *Turneb.*

PRAESIDII.] V. N. Pœnul. act. 3. ſcen. 3. vſ. 57.

OBLECTET MODO.] *Familiarem vitam* paraſitus vocat eam, quam domi ſubinde à nemine ad convivium vocatus agit. *Modo*, hic idem eſt, quod interdum. Ita dicimus aliquem *modo hoc, modo illud agere*, id eſt, interdum. Guilielmius ergo, qui pro *modo* reſcribendum putat, *domi*, hic audiendus non eſt. *Boxhorn.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Siquidem hic leno nondum ſex menſes Megaribus
Huc eſt cum commigravit. SA. *pereunt reliquiæ.*
Poſterius iſtuc tamen poteſt. TO. *ſcin' quam poteſt?*
Nunquam hercle hodie hîc prius edis, ne fruſtra ſies,
Quam te hoc facturum, quod rogo, affirmas mihi.
Atque niſi gnatam tecum huc jam, quantum poteſt,
Adducis, exigam hercle ego te ex hac decuria.
Quid nunc? quid eſt? quin dicis, quid facturus ſis?
SA. *Quæſo, hercle, me quoque etiam vendes, ſi lubet.*
Dum ſaturum vendas. TO. *hoc ſi facturus, face.*
SA. *Faciam equidem, quæ vis.* TO. *bene facis, propera, abi domum:*
Præmonſtra docte, præcipe aſtu filiæ,
Quid fabuletur, ubi ſe natam prædicet.
Qui ſibi parentes fuerint, unde ſurrepta ſit:
Sed longe ab Athenis eſſe ſe gnatam autumet.
Et ut affleat, cum ea memoret. SA. *etiam tu taces?*
Ter tanto pejor ipſa eſt, quam illam tu eſſe vis.
TO. *Lepide hercle dicis. ſed ſcin, quid facias? cape*
Tunicam atque zonam, & chlamydem afferto & cauſiam,
Quam ille habeat, qui hanc lenoni huic vendat. SA. *heu probe.*
TO. *Quaſi ſit peregrinus.* SA. *laudo.* TO. *& tu tuam gnatam tamen*
Ornatam adduce lepide in peregrinum modum.
SA. *Sed πόθεν ornamenta?* TO. *abs chorago ſumito.*
Dare debet: præbenda Aediles locaverunt.
SA. *Iam faxo hic aderunt. ſed horum nihil ſcio.*
TO. *Nihil hercle vero. nam ubi ego argentum accepero,*

MEGARIBVS.] Pro, *Megaris*, metaplaſmo ſane mirifico: ſi locus mendo vacat. *Camerarius.* Sic eodem metaplaſmo veteres dicebant *Illuribus.* Sic & Lucan.

—— *Occurrat Iberibus alter.*

Silius:

Omnis Iber, omnis Latio ſub nomine miles.

Catullus:

Nunc Celtiber in Celtiberia terra.

Scalig. Vide notas Pœnuli Prol. ỷſ. 86.

DECVRIA.] Ordine, dignitatis gradu &c. *Lambin.*

SED EGO HORVM NIHIL SCIO.] Hoc eſt, Ex re & mea & tua fuerit maxime, atque huic ſycophantiæ noſtræ vel inprimis conducit, ut ita me aſſimulem, quaſi ſim peregrinus, quaſique horum, quæ præmonſtraſti mihi, nihil ſciam. Ita accipiendum, patet ex reſponſo Toxili, quod ſine interrogationis puncto ſcribendum, hoc modo: *Tox. Nihil h. vero.* Vt ſit Paraſitici conſilii ſuccidanea quaſi approbatio. *Donz.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Continuo tu illam à lenone aſſerito manu.
SA. *Sibi habeat, ſi non extemplo ab eo abduxero.*
TO. *Abi, & iſtuc cura. interibi ego puerum volo*
Mittere ad amicam meam, ut habeat animum bonum,
Me eſſe effecturum hodie. nimis longum loquor.

ACTVS SECVNDI SCENA PRIMA.

SOPHOCLIDISCA, LEMNISELENE.

Satis fuit indoctæ, immemori, inſipienti dicere toties.
Nimis tandem me quidem pro barda & pro ruſtica reor habitam
Eſſe abs te. quanquam ego vinum bibo, at mandata non conſuevi ſimul bibere.
Vnam equidem jam ſatis tibi ſpectatam cenſueram eſſe, & meos mores.
Nam equidem te jam ſector quintum hunc annum: cum interim, credo,
Cuculus ſi in ludum iret, potuiſſet jam fieri ut probe literas ſciret,
Cum interim tu meum ingeniũ fans non edidiciſti, atque infans
Potin' ut taceas? potin' ne moneas? memini & ſcio & calleo, & commemini.
Amas pol miſera: id tuus ſcatet animus. ego iſtuc placidum tibi PALM. id tuus caret animus.
Vt ſit, faciam. LE. MISER EST QVI AMAT.
SO. *Certo is quidem nihil eſt, qui nihil amat: quid ei homini opus vitâ eſt?*
Ire decet me, ut hero obſequens ſiã, libera mea opera ocius ut ſit.
Conveniam hunc Toxilum: ejus aures quæ mandata ſunt onerabo.

IMMEMORI.] *Immemor* interdum indocilem & hebetem ſignificat. Contra, *memor* docilem & dicto audientem illi, unde profeceris. Propertius: *Tu ſatius memorem Muſis imitare Philætam.* I. Gul.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

ACTVS SECVNDI SCENA SECVNDA.

TOXILVS, PAEGNIVM, SOPHOCLIDISCA.

SAtin' hæc tibi ſunt plana & certa? ſatin' hæc meminiſti & tenes?
PAE. *Melius, quam qui docuiſti.* TO. *ain' vero, verbereum caput?*
PAE. *Ajo enimvero.* TO. *quid ergo dixi?* PAE. *ego recte apud illam dixero.*
TO. *Non edepol ſcis.* PAE. *da hercle pignus, ni omnia memini & ſcio.*
TO. *Equidem ſi ſcis tute, quod habeas hodie digitos in manu:*
Eo dem pignus tecum. PAE. *audacter, ſi lubido eſt perdere.*
TO. *Bona pax ſit potius.* PAE. *tum igitur ſine me ire.* TO. *& jubeo & ſino.*
Sed ita volo te curare, ut domi ſis, cum ego te eſſe illî cenſeam.
PAE. *Faciam.* TO. *quo ergo is nunc?* PAE. *domum: uti domi ſim, cum illî cenſeas.*
TO. *Scelus tu pueri es: atque ob iſtam rem ego aliquî te peculiabo.*
PAE. *Scio fidei hercle herili ut ſoleas impudicitia opprobrari.*
Nec ſubigi queantur unquam, ut pro ea fide habeant judicem. PIST. habeant indicem.

EO DEM PIGNVS TECVM.] Id eſt, ea de re auſim tecum pignore certare, me ſc. melius ſcire quot ſint mihi digiti in manu; quam tu, quod ego tibi dixi. *Diſſald.*

TVM TV IGITVR SINE ME IRE.] Pægnium cum tabellis mandatiſque à Toxilo ad Lemn. miſſus; poſt aliquantam verborum commutationem dimitti ſe poſtulans, ait tandem: *Tum igitur ſine me ire.* Cui reſpondet Tox.

——Et jubeo & ſino.
Sed ita volo te curare, ut domi ſis, cum ego te eſſe illî cenſeam.

Septuoſa edictione innuere volens, properato opus eſſe adeo, ut citius confectum ſit negotium, quam cuiquam inchoatum videatur: utque redux compareat prius, quam à Lemn. remiſſus cenſeatur Toxilo. Quod quidem jocoſum mandatum in ſerium convortens atque aliorſum interpretatus Puer, aſſimulat ſubdole domum rurſus vorſoriam capere decretum ſibi; neque quo juſſus erat, quoque intenderat antea, velle jam ulterius proficiſci: proinde ſic quaſi edixiſſet Toxilus: Vſque domi meæ præſtoleris volo, ut apud nos ſis, cum te apud Lemniſelenam eſſe arbitrabor. Igitur ſubjungit ſtatim, velut dicto ejuſdem obœdiens, Puer: *Faciam.* Cujus inopinæ vorſoriæ cauſſam demiratus Toxilus, quærit porro: *Quo ergo is nunc? &c.* Scio hæc longe aliter à Lambino enarrari. *Douza.*

PECVLIABO.] Ludit in ambiguo. nam *Peculium* inter nequitiæ vocabula. Pſeud. act. 4. 7.

Mea hæc habeo omnia, meo peculio empta.
Ps. Nempe quod femina ſumma ſuſtinet.

To. *Abi modo.* Pae. *ego laudabis faxo.* To. *ſed has tabellas Pægnium,*
Ipſi Lemniſelenæ fac des, & quæ juſſi nunciato.
So. *Ceſſo ire ego, quo miſſa ſum?*
Pae. *Eo ego.* To. *i ſane : ego domum ibo: face rem hanc cum cura geras.*
Vola curriculo. Pae. *iſtuc marinus paſſer per Circum ſolet.*
Illic abiit hinc intro huc. ſed quis hæc, quæ me advorſum incedit?
So. *Pægnium hic quidem eſt.* Pae. *Sophoclidiſca hæc peculiaris eſt ejus,* (*hibetur.*
Quo ego ſum miſſus. So. *Nullus eſſe hodie hoc puero pejor per-*
Compellabo. Pae. *commorandum'ſt mihi apud hanc obicem.*
So. *Pægnium, deliciæ pueri, ſalve, quid agis? ut vales?*
Pae. *Sophoclidiſca, dî me amabunt.* So. *quid me? utrum?* Pae. *hercle neſcio.*
Sed ſi ut digna es faciant, odio hercle habeant, & faciant male.
So. *Mitte male loqui.* Pae. *cum ut digna es, dico, bene, non male loquor.* (*tuor.*
So. *Quid agis?* Pae. *fœminam ſceleſtam te aſtans contra con-*
So. *Certe equidem puerum pejorem, quam te, novi neminem.*
Pae. *Quid mali facio? aut quoi male dico?* So. *quoi pol cumque occaſio eſt.*
Pae. *Nemo homo unquam ita arbitratus eſt.* So. *at pol multi eſſe ita ſciunt.*
Pae. *Heja!* So. *heja!* Pae. *tuo ex ingenio mores alienos probas.*
So. *Fateor ego profecto me eſſe, ut decet lenonis familiæ.*
Pae. *Satis jam dictum habeo.* So. *ſed quid tu? confitere, ut te autumo?*

Dovz. apud hanc inebram.

Marinvs passer.] E Feſto diſcimus, *Paſſerem marinum eſſe ſtruthiocamelum.* Nam quod avis eſſet, *paſſerem* vocarunt, imitatione Græcorum, qui στρουθίον vocant; quod peregrinus & ultramarinus, *marinum*, hoc eſt, διαπόντιον. Sic *paſtinacam marinam* Celſus dixit, id eſt, peregrinam. Græcis στρουθὸς διαπόντιος, & στρουθὸς ἀραβικὸς ſeu, λιβυκὸς, στρουθὸς μεγάλη. *Scalig.*

Pecvliaris.] Vide notas Aſinar. 3.1.39. & Capt. 5.4.16.

Vt decet lenonis.] *Decet* cum Dativo poſitum, id eſt, ut lenonis familia, vel ea, quæ in ejuſmodi domo, tanquam in lutulento cæno volutetur, condignum eſſe deputo. *Donza.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

PAE. *Fatear, ſi ita ſim.* SO. *jam abi, viciſti.* PAE. *abi nunc jam.* SO. *ergo hoc mihi expedi,* *(ſcies.*
Quo agis? PAE. *quo tu?* SO. *dic tu? prior rogavi.* PAE. *at poſt*
SO. *Eo ego hinc haud longe.* PAE. *& quidem ego haud longe.* SO. *quo ergo, ſcelus?* *(gitas, ſcies.*
PAE. *Niſi ſciero prius ex te, tu ex me nunquam hoc, quod ro-*
SO. *Nunquam ecaſtor hodie ſcibis, priuſquam ex te audivero.*
PAE. *Itane eſt?* SO. *itane eſt?* PAE. *mala es.* SO. *ſceleſtus.* PAE. *decet me.* SO. *me quidem haud decet.*
PAE. *Quid ais? certumne eſt celare, quo iter facias, peßuma?*
SO. *Offirmaſtin' occultare quo te immittas, peſſume?*
PAE. *Par pari reſpondes dicto: abi jã, quando ita certa res eſt.*
Nihil facio ſcire. valeas. SO. *aſta.* PAE. *at propero.* SO. *& pol ego item.* DOVZ. So. at ſta.
PAE. *Ecquid habes?* SO. *ecquid tu?* PAE. *nihil equidem.* SO. *cedo manum ergo.* PAE. *eſtne hæc manus?*
SO. *Vbi illa altera eſt furtifica læva?* PAE. *domi. eccam huc nullam attuli.* (SO. *ſin te amo?*
SO. *Habes neſcio quid.* PAE. *ne me attrecta, ſubagitatrix.*
PAE. *Male operam locas.* SO. *quî?* PAE. *quia enim NIHIL AMAS, cum ingratum amas.*
SO. *Tempori hanc vigilare oportet formulam, atque ætatalam:*
Ne ubi capillus verſipellis fiat, fœde ſemper ſervias: TAVBM. ne, capillo verſipelle, fæd. &c.
Tu quidem haud etiam es octoginta pondo. PAE. *at confidentia*
Illa militia militatur multo magis, quam pondere.
Atque ego hanc nunc operam perdo. SO. *quid jam?* PAE. *quia perita prædico.*

INGRATVM.] Iocus occultior. *Ingratus* vulgo tritum pro eo, qui immemor beneficii accepti, & mutuo amori non reſpondet. ſed & *invitum* ſignificat. Nihil agis, inquit Puer, cum me non volentem & invitum amas. Quod altera accipere poterat, tanquam dixiſſet, ingratum & non dignum amore. *Colvius.*

OCTOGINTA PONDO.] Ætatulæ ejus teneritudinem certis ponderibus ac librarum numero circumſcribens cum hæc dixiſſet Sophoclidiſca, ſubjicit ſtatim Puer: *at confidentia Illa militia militatur multo magis, quam pondere:* militiam Veneris intelligi volens. Atque hoc eſt, quod de ſe etiam Magiſter Amoris ille, in *Eroticis* haud indiſerte profitetur: *Pondere, non nervis corpora noſtra carent.* Douza.

Sed ego ceſſo. So. *mane.* Pae. *moleſta es.* So. *ero quoque, niſi ſcio*
Quo agas te. Pae. *ad vos.* So. *& pol ego ad vos.* Pae. *quid eo?* So. *quid id ad te attinet?*
Pae. *Enim non ibis nunc viciſſim, niſi ſcio.* So. *odioſus es.* Pae. *lubet.*

Boxh. Enim non ſcibis nunc viciſſim.

Nunquã hercle iſtuc exterebrabis tu, ut ſis pejor, quam ego ſiem.
So. *Malitia certare tecum, miſeria eſt.* Pae. *merx tu mala es.*
So. *Quid eſt quod metuas?* Pae. *idem iſtuc, quod tu.* So. *dic ergo, quid eſt?*
Pae. *Ne hoc quoiquam homini edicerem, omnes muti ut loquerentur prius:*
Edictum eſt magnopere mihi, ne quoiquam homini crederem,
Omnes muti ut loquerentur prius hoc, quam ego. So. *at tu hoc face:*
Fide data credamus. Pae. *novi. OMNES SVNT lenæ levifidæ:*
Neque tippulæ levius pondus eſt quam fides lenonia.
So. *Dic, amabo.* Pae. *dic, amabo.* So. *nolo ames.* Pae. *facile impetras.*
So. *Tecum habeto.* Pae. *& tu hoc taceto.* So. *tacitum erit.* Pae. *celabitur.*
So. *Toxilo has fero tabellas tuo hero.* Pae. *abi: eccillum domi.*
At ego hanc ad Lemniſelenem tuam heram obſignatã abietem.
So. *Quid iſtuc ſcriptum?* Pae. *juxta tecum, ſi tu neſcis, neſcio.*
Niſi fortaſſe blanda verba. So. *abeo.* Pae. *at ego abiero.* So. *ambula.*

Tippvlae.] Feſtus: *Tippula, beſtiolæ genus ſex pedes habentis, ſed tantæ levitatis, ut ſuper aquam currens non deſidat.* Gloſſar. ἐφυδρὶς, ἐξώπτου ἐπινηχόμενον τῷ νώτῳ. Gaza perperam ἀσκαρίδας vertit *tippullas.* ſiquidem *Tippullæ* non ſunt vermes, ſed potius aliud inſecti genus, quod ſemper in rivis & fontibus viſitur, ſumma celeritate ſuperficiem aquæ percurrens: quas vulgus Aquitanum & accolæ Garumnæ *Capras* vocant. Itaque dicta ſunt παρὰ τὰ τίφη. Τίφεα enim τὰ ἕλη, ubi ea verſari ſolent. Varro: *— Levis*
Tippulla lymphōn frigidos tranſit lacûs. Scalig.

Abietem.] Tabellas abiegnas. V. N. Bacch. 4. 4. 64.

ACTVS SECVNDI SCENA TERTIA.

SAGARISTIO.

IOvi opulento, inclyto, Ope gnato, ſupremo, valido, viripotenti,
Opes, ſpes, bonas copias commodanti lubens meritoque vitulor:
Quia meo amico amiciter hanc commoditatis copiam
Danunt argenti mutui, uti egenti opem afferam: Lips. danit.
Quod ego non magis ſomniabam, neque opinabar, neque cenſebam,
Eam fore mihi occaſionem, ea nunc quaſi decidit de cœlo:
Nam herus meus me Eretriam miſit, domitos boves uti mercarer, Pass. Erythiam.
Dedit argentum: nam ibi mercatum dixit eſſe die ſeptimi.
Stultus, qui hoc mihi daret argentum, quojus ingenium noverat.
Nam hoc argentum alibi abutar. boves quos emerem, non erant.
Nunc & amico meo proſperabo, & Genio meo multa bona faciam.
Diu quod bene erit, die uno abſolvam. tax tax tergo meo erit: non curo.
Nunc amico homini bobus domitis mea ex crumina largiar.
Nam id demum lepidum eſt, triparcos homines, vetulos, avidos, aridos
Bene admordere, qui ſalinum ſervo obſignant cum ſale.

LVBENS MERITOQVE VITVLOR.] Verbum, *vitulari*, aptiſſime hic reponitur; & recte Nonius deducit *à vita*, quæ interdum lætitiam lubentiamque ſignat: unde dea hilaritatis præſes, *Vitula*. etiam *vivere*, lubentiis diffluere, hoc eſt, *vitulari*. Et induxit illum, ut ita arbitraretur, Nævius Lycurgo, qui ſi à vitulo derivaſſet, primum ſyllabam corripuiſſet, nunc produxit:

Ducite eo argutis linguis mutas quadrupedes:
Vt in venatu vitulantes ex ſuis
Locis nos mittant Pœnis decoratos feris.

Neque aliter Ennius apud Feſtum;

Habet is coronam vitulans victoria.

Nam quod ibidem à *vitulo* deducitur, Longobardi mutilatoris ſomnium eſt, non Feſti oraculum. *I. Gul.* Varro tamen etiam à *vitulo* deducit: quod rectum puto. Id enim eſt μοσχιᾶν Græce, apud Menandr. Hypobolimæo. *Scal.*

BOBVS DOMITIS.] Mire hic hallucinatur Lamb. ſed aut mihi cor bubulum eſt, aut dicit Sagariſtio; Nunc ego Toxilum donabo pecunia, quam impendere debebam boum emptioni. Similis locus ſtatim act. 2. 5. *Caveſis à cornu: boves bini hic ſunt in crumena.* Induxit eum vox *largior* cum auferendi caſu, de quo multa alibi Douza. *Gruter.*

SALINVM CVM SALE.] Pro, ſalinum vas, in quo eſt ſal, non inane. Sicut Curcul. *ſinus cum vino*, pro, ſinus in quo eſt vinum. *Schopp.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

VIRTVS eſt, ubi occaſio admonet, diſpicere. quid faciet mihi?
Verberibus cædi juſſerit, compedes imponi. vapulet.
Ne ſibi me credat ſupplicem fore. væ illi! mihi jam nihili novi
Offerri poteſt, quin ſim peritus. ſed Toxili *puerum* Pægnium
eccum.

ACTVS SECVNDI SCENA QVARTA.

PAEGNIVM, SAGARISTIO.

P*Enſum meum, quod datum'ſt, confeci. nunc propero domum.* SA. *mane, etſi*
Properas, Pægnium, *auſculta.* PAE. *emere oportet quem tibi obedire velis.*
SA. *At ſta.* PAE. *exhibeas moleſtiã, ut opinor, ſi quid debeam?*
Qui nunc ſi tam es moleſtus. SA. *ſcelerate, etiam reſpicis?*
PAE. *Scio ego quid ſim ætatis, eo iſtuc maledictum impune auferes.* *(conſulit.*
SA. *Vbi* Toxilus *eſt tuus herus?* PAE. *ubi illi libet? neque te*
SA. *Etiamne dicis, ubi ſit, venefice?* PAE. *neſcio, inquam, ulmitriba tu.*
SA. *Maledicis majori.* PAE. *prior promeritus perpetiare.*
SERVAM operam, linguam liberã herus meus me juſſit habero.
SA. *Dicis ne mihi, ubi ſit* Toxilus? PAE. *dico, ut perpetuo pereas.*

QVID FACIET MIHI?] Et hoc iis uſitatum loquendi genus, qui periculum aut minas alterius contemnant. Eunuch. *Quid faciam? quid mea autem? quid faciet mihi?* I. Gul.

VAPVLET.] Hoc officium eſt ſervi nequam, verbera, compedes, omnia floccifacere; & ſuper etiam herum mandare malum. Quod, inquit, malum mihi dare herus poſſit? *vapulet.* Sic enim, quem inſigniter à ſe contemni oſtenderent, *vapulare* jubebant, ut Græci *οἰμώζειν*: in vulgato illo dicto libertæ: *Salve liberta: vapula Papiria.* Grut.

SCIO EGO QVID SIM AETATIS.] Quis credat Lambino hæc ita interpretanti, ac ſi vellet Pægnium; Scio me puerum eſſe; & in eam ætatem cuivis licere impune maledicta conjicere; iccirco nihil quicquam aſperius tibi reſpondebo. Quis credat, cuivis impune licere maledictis aggredi puerilem ætatem? Ad pueritiam imbellem, invalidam, & pugnæ cum viris imparem puer reſpicit. Scio, inquit, infirma me eſſe ætate, ideo impune hoc maledictum jam auferes. Alias, ſi per ætatem & idoneas corporis vires liceret, maledicenti tibi injicerem manus. *Boxhorn.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

SA. Cædêre hodie tu reſtibus. PAE. tua quidem, cucule, cauſſa:
Non hercle ſi os perciderim tibi, metuam, morticine.
SA. Video ego te: jam incubitatus es. PAE. ita ſum. quid id attinet ad te?
At non ſum ita, ut tu, gratis. SA. confidens. PAE. ſum hercle (vero.
Nam ego me confido liberum fore, tu te nunquam ſperas.
SA. Potin', ut moleſtus ne ſies? PAE. quod dicis, facere non (quis.
SA. Abi in malam rem. PAE. at tu domum: nam ibi tibi parata præs eſt.
SA. Vadatur hic me. PAE. utinam vades deſint, in carcere ut (ſis!
SA. Quid hoc? PAE. quid eſt? SA. etiam, ſcelus, male loquere? PAE. tandem ut liceat,
Cum ſervos ſis, ſervom tibi maledicere. SA. itane? ſpecta
Quid dedero. PAE. nihil: nam nihil habes. SA. dî deæque me omnes perdant,
Niſi te hodie, ſi prehendero, defigam in terram colaphis.
PAE. Amicus ſum, eveniant volo tibi quæ optas, atque id fiat:
Tu me defigas, te cruci ipſum propediem affigent alii. DISS. affigant alii.

MORTICINE.] *Morticina*, κενέβρεια dicebantur. Etiam *morticinus* convicium erat in tetros & exſangui facie homines: ut hic Græci vocant δημητρείους κὴ δημητριακούς. Plutarch. interpretatur νεκρώδεις. ab eo *cadaveroſa facies*, Ter. Hec. act. 3.4. Latini etiam vocant *Cereritos*, poſtea *Cerritos*, interpretantes illud δημητριακούς. *Scalig.*

INCVBITATVS.] Nihil mutandum, cum ita omnes libri & editiones habeant. *Incubitatur* puer, cui Embaſicoetas incubat. Nolo hoc pluribus explicare. Et falluntur qui negant hoc verbi Latina moneta eſſe percuſſum. *Salmaſ.*

PARATA PRAES EST.] Id eſt, adeſt, vel præſto eſt, πάρεστι. Græcus interrogatus — εἰ πάρεστι; reſpondet potius πάρα, quam πάρειμι. Sic Romanus interrogatus, an *præſes*? reſpondebat, *præs*; non, *præs ſum*. Feſtus inquit, *prædem* dictum eſſe, quod interrogatus à populo ſi præs eſſet; reſpondebat, *præs*. ſupple, *ſum*. *Præs eſſe* antiquitus ſignificat præſentem eſſe, παρεῖναι: unde ſupereſt Participium *præſens*. Scalig.

VADATVR HIC ME.] Hoc vult: Ille tam cito præcurrit, & me cogit ut ſequar, quaſi in judicium pertraherer. *Piſt.* De v. *Vadari* V. N. Aul. 2.4.

COLAPHIS.] *Alapa* fit palma, id eſt, deducta & explicata manu: (noſter; *porrecta manu ferire.*) ῥάπισμα Græcis. Gloſſar. *Alapator*, ὁ καυχητής. At *Colaphus* idem quod κόνδυλος, qui fit digitis compreſſis & in pugnum coactis. Ariſtophanes: κόνδυλον αὐτῷ δίδου, *pugnos ei ingere*: Demoſthenes: κονδύλους λαβεῖν. Ter. Adelph. act. 2.1. *plus quingentos colaphos infregit mihi*: quaſi cum fragore & ſonitu illiſit & inflixit.

SA. *Quin te dî deæque, ſcis quid hinc porro dicturus fuerim,*
Ni linguæ moderari queam potin' abeas? PAE. *abigis facile.*
Nā umbra mea intus vapulat. SA. *ut iſtunc dî deæque perdant.*
Tanquam proſerpens beſtia, eſt bilinguis & ſceleſtus.
Hercle illum abiiſſe gaudeo: fores aperite. eccere autem
Quem convenire maxume cupiebam, egreditur intus.

PIST, foris aperitur.

ACTVS SECVNDI SCENA QVINTA.

TOXILVS, SAGARISTIO, SOPHOCLIDISCA.

PAratum jam eſſe dicito, unde argentum ſit futurum:
Iubeto habere animum bonum, dic me illā amare multum.
Vbi ſe allevat, ibi me allevat. quæ dixi ut nunciares,
Satin' ea tenes? SO. *magis calleo, quam aprugnū callum callet.*
TO. *Propera, abi domum.* SA. *nunc ego huic graphice facetus fiam.*
Subnixis alis me inferam, atque amicibor glorioſe.
TO. *Sed quis hic anſatus ambulat?* SA. *magnifice conſcreabor.*
TO. *Sagariſtio hic quidem eſt. quid agitur, Sagariſtio? ut valetur?*
Ecquid, quod mandavi tibi? eſtne quid in te ſpeculæ? SA. *adito.*
Videbitur, factum volo: venito: præmoneto.
TO. *Quid hoc hîc in collo tibi tumet?* SA. *vomica'ſt, preſſare parce.*

GRVT. ubi ſe adjuvat, ibi me adjuvat.

V. E. promoveto.

DOVS. hoc ſic.

ALLEVAT.] *Allevare ſe*, eſt, ægritudinem remittere; atque adeo, quod modo dixit, *habere animum bonum*. qua forma & Cic. ad Attic. uſus: *Allevor, cum loquor tecum abſens*. Piſtor.

CONSCREABOR.] Ita Bryardus, apud Lipſ. 2. Ep. Q. 4. nam in illo geſtu glorioſo exprimendo, etiam *conſcreatio* ſive *exſcreatio* adhibetur. Et notavimus alibi è Caſaub. in Theophr. *procul ſpuere, fuiſſe ſignum eminentiæ*. Quintil. *clare exſcreare*. Ita Ariſtophan. innuit, Oratores ſolitos ſcreari, Theſmoph. Σίγα, σιώπα, πρόσεχε τὸν νοῦν. χρέμπτεται γὰρ ἤδη, ὅπερ ποιοῦσ' οἱ ῥήτορες. *Taubm.* Mſſ. Camerarii habent, *conſtabor*. Vett. Codd. *conteſtabor*. Vnde legendum puto; *magnifice contra ſtabo*. Magnifice reſiſtam Toxilo mihi obviam venienti. *Boxhorn.*

VOMICA.] *Vomica* eſt abſceſſus malignus latens, puris plenus: ἀπόστημα τὸ εἶδος. Hic facete ſignificat crumenam, quam nummis prægnantem è collo gerebat Sagariſtio. *Taubm.*

Nam ubi quis mala tetigit manu, dolores cooriuntur.
TO. *Quando iſtuc innata'ſt nam tibi?* SA. *hodie.* TO. *ſecari jubeas.*
SA. *Metuo ne immaturam ſecem, ne exhibeat plus negotii.*
TO. *Inſpicere morbum tuum lubet.* SA. *abi, atque caveſis*
A cornu. TO. *quid jam?* SA. *quia boves bini hîc ſunt in crumina.*
TO. *Emitte ſodes, ne enices fame, ſine ire paſtum.*
SA. *Enim metuo, ut poſſim in bubilem rejicere, ne vagentur.* ACID. in bubule.
TO. *Ego rejiciam, habe animum bonum.* SA. *creditur: commodabo.*
Sequere hac ſis: argentum hîc eſt, quod me dudum rogaſti.
TO. *Quid tu ais?* SA. *dominus me boves mercatum Eretriam miſit.*
Nunc mihi Eretria erit hæc tua domus. TO. *nimis tu facete loquere.*
Atque ego omne argentum tibi actutum incolume redigam:
Nam jam omnes ſycophantias inſtruxi & comparavi,
Quo pacto ab lenone auferam hoc argentum. SA. *tanto melior.*
TO. *Et mulier ut ſit libera, atque ipſe ultro det argentum.*
Sed ſequere me, ad eam rem uſus eſt tua mihi opera. SA. *utere ut vis.*

ACTVS TERTII SCENA PRIMA.

SATVRIO, VIRGO.

QVæ res bene vortat mihi & tibi & ventri meo,
Perennitatiſque adeo huic perpetuo cibo,
Vt mihi ſuperſit, ſuppetat, ſuperſtitet:

REIICERE.] Appoſite. Virgil. *à flumine reice capellas.* qui *reigere*, ab agendo, hic fingunt, ne audias. *Acidal.*

NE VAGENTVR.] Vulgatum ita planum facio. Dixerat Toxilus: *Emitte boves.* Cui Sag. At metuo, ne, ſi emittam, longius vagentur, neque eos recipere facile poſſim. Huic mox operam in reducendis pollicetur Toxilus. Notum, boves extra bubile in paſcuis vagari, & ſæpe intercipi. In bubuli autem ſervantur. Manet itaque in metaphora. *Gruterus* noſter hic fruſtra ingenioſus fuit. *Piſtoris.*

PERENNITATISQVE.] *Cibum perennitatis* dixit cibum perennem. etſi *cibum Perennitatis* non damnem, quaſi alicujus deæ: malim tamen, *Perennitatique ad.* Acidal.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Sequere hac, mea gnata, me, cum diis volentibus.
Quoi rei opera detur, ſcis, tenes, intellegis:
Communicavi tecum conſilia omnia.
Ea cauſſa ad hoc exemplum te exornavi ego.
Venibis tu hodie, virgo. VI. *amabo, mi pater,*
Quanquam libenter eſcis alienis ſtudes,
Tuin' ventris cauſſâ filiam vendis tuam?
SA. *Mirum, quin regis Philippi cauſſâ, aut Attali*
Te potius vendam, quam mea, quæ ſis mea.
VI. *Vtrum tu pro ancilla me habes, an pro filia?*
SA. *Vtrum hercle magis in ventris rem videbitur:*
Meum, opinor, imperium in te, non in me tibi 'ſt.
VI. *Tua iſtæc poteſtas eſt, pater; veruntamen,*
Quanquam res noſtræ ſunt, pater, pauperculæ,
Modice & modeſte melius eſt vitam vivere:
Nam SI AD PAVPERTATEM *admigrant infamiæ,*
Gravior paupertas fit, fides ſubleſtior.
SA. *Enimvero odioſa es.* VI. *non ſum, neque me eſſe arbitror,*
Cum parva natu recte præcipio patri.
Nam INIMICI FAMAM *non ita, ut nata eſt, ferunt.*
SA. *Ferant, eantque in maxumam malam crucem,*
Non ego inimicitias omneis plurus æſtimo,
Quam menſa inanis nunc ſi apponatur mihi.
VI. *Pater,* HOMINVM IMMORTALIS *eſt infamia,*
Etiam tum vivit, cum eſſe credas mortuam.

MODICE ET MODESTE.] *Modicum* dictum, quaſi *medium.* Alii à *modo* deducunt: cum, auctore Nonio, *modicum* veteribus fuerit *moderatum, quodque ſit cum modo.* Varro: *Sapiens & bonum ferre poteſt modice, ac malum fortiter ac leviter.* Scalig.

NAM INIMICI.] Inimici non ita de iis, quos oderunt, loquuntur, ut res eſt; ſed ut ſuſpicantur, & ut probabiliter eis confingere licet. *Lambin.*

IMMORTALIS EST INFAMIA.] Variis modis infamia quis notari poteſt; inprimis hominum opinione. Nam is, qui apud bonos & graves viros male audit, *infamis* dicitur: licet ei jure & legibus nulla irrogetur infamia. Itaque eum, qui reſtitutus eſt famæ, hac nota adhuc laborare exiſtimo: verumque eſſe, quod Plautus ait: *Hominum immortalis &c.* Hinc Claudius Cæſar, cum cuidam notam appoſitam, deprecantibus familiaribus, ademiſſet; Litura tamen, inquit, exſtat. ſentiens, remiſſa culpa, infamiæ prioris veſtigium manere. *Duarenus.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

SA. *Quid? metuis ne te vendam?* VI. *non metuo, pater.*
Verum inſimulari nolo. SA. *at nequicquam nevis.*
Meo modo iſtud potius fiet, quam tuo.
Fiat. quæ hæ res ſunt! VI. *cogita hoc verbum, pater:*
HERVS SI MINATVS eſt malum ſervo ſuo,
Tametſi id futurum non eſt, ubi captum'ſt, flagrum,
Dum tunicas ponit, quanta afficitur miſeria!
Ego nunc, quod non futurum'ſt, formido tamen.
SA. *VIRGO ATQVE MVLIER nulla erit, quin ſit mala,*
Quæ præter ſapiet, quam placet parentibus.
SA. *VIRGO ATQVE MVLIER nulla erit quin ſit mala,*
Quæ reticet, ſi quid fieri pervorſe videt.
SA. *Malo cavere melius eſt te.* VI. *at ſi non licet*
Cavere, quid agam? nam ego tibi cautum volo.
SA. *Maluſne ego ſum?* VI. *non es: neque me dignum'ſt dicere:*
Verum ei rei operam do, ne alii dicant quibus licet.
SA. *Dicat quod quiſque volt: ego de hac ſententia*
Non demovebor. VI. *at, meo ſi liceat modo,*
Sapienter potius facias, quam ſtulte. SA. *lubet.*
VI. *Lubere per me tibi licere intellego:*
Verum lubere haud lubeat, ſi liceat mihi. *V.E.* haud liceat, ſi lubeat mihi.
SA. *Futura es dicto obœdiens, an non, patri?*
VI. *Futura.* SA. *ſcis nam, tibi quæ præcepi?* VI. *omnia.*
SA. *Et id, ut ſurrepta fueris?* VI. *docte calleo.*
SA. *Et qui parentes fuerint?* VI. *habeo in memoria,*
Neceſſitate me, mala ut fiam, facis.
Verum videto, ubi me voles nuptum dare,
Ne hæc fama faciat repudioſas nuptias.
SA. *Tace ſtulta, non tu nunc-hominum mores vides?*

VERVM LVBERE.] Hoc vult; Si mihi liceret lubere, id eſt, omnia pro libitu facere, profecto non lubeat, non placeat, quod tibi, mî pater, allubeſcit. Non luberet certe filiam vendere. *Boxhornius.*

NVNC-HOMINVM.] *Nunc-hominum* ἀνθρώπων τῶν νῦν ὄντων. Sic Virgil. *ante-malorum*, τῶν ἔμπροσθεν κακῶν, id eſt, præteritorum malorum. Tibul. *ante-comas*, τὰς πρὶν κόμας. Catull. *olim-furores* τοὺς πάλαι θυμούς. ita, *ſemper-lenitas*, apud Terent. Et *ſemper-deus*, apud Virgil. & *ſemper-pauper*, lib. 4. Diſtichorum Dionyſ. Catonis, unum verbum eſt. *Scalig.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Quojuſmodi hîc cum fama facile nubitur. Mſſ. cum mala.
DVM DOS SIT, *nullùm vitium vitio vortitur.*
VI. *Ergo iſtuc facito, ut veniat in mentem tibi,*
Me eſſe dotatam. SA. *caveſis tu iſtuc dixeris.*
Pol deûm virtute dicam, & majorum meûm,
Ne te indotatam dicas, quoi dos ſit domi.
Librorum eccillum habeo plenum ſoracum.
Si hoc accuraſſis lepide, quoi rei operam damus,
Dabuntur dotis tibi inde ſexcenti logi,
Atque Attici omnes, nullum Siculum acceperis:
Cum hac dote poteris vel mendico nubere.
VI. *Quin tu me ducis, ſi quo ducturus, pater,*
Vel tu me vende, vel face quod tibi lubet.
SA. *Bonũ æquomque oras. ſequere hâc.* VI. *dicto ſum audiens.*

ACTVS TERTII SCENA SECVNDA.

DORDALVS.

QVid nam eſſe acturum hunc dicam vicinum meum,
Qui mihi juratus eſt ſeſe hodie argentum dare?
Quod ſi non dederit, atque hic dies præterierit,
Ego argentum, ille jusjurandum amiſerit.
Sed ibi concrepuit foris. quiſnam egreditur foras?

SORACVM.] *Soracum* vel *Sarracum, genus vehiculi, quo ornamenta portantur Scenicorum.* Feſtus. Gloſſæ: ἁμάξα.

DABVNTVR DOTIS TIBI INDE SEXCENTI LOGI.] Filiæ dotem promittit ex artis ſuæ libris ſexcentos logos. Ridicule: ſed Homeri ſcil. exemplo, qui ſuæ quoque filiæ, propter inopiam, Cypria ſua carmina dediſſe in dotem perhibetur. quod ex Æliano cognoſcimus lib. 9. c. 15. *Acidal.*

ATTICI.] Ita Cicero: *ſi litteras Græcas Athenis, non Lilybæi; Latinas Romæ, non in Sicilia didiciſſes.* Sed & Aſconius: *Dicit illum Græcas litteras ſimul Latinas in Sicilia didiciſſe: in ea inſula, quæ neutra lingua bene utatur. Ita enim Pl. in Perſa, Dabuntur &c.* De *logis* V. N. Men. 5. 2. 29.

VEL MENDICO.] Pulcherrime, παρὰ προσδοκίαν, *mendicum* ſuppoſuit homini ditiſſimo. nam auditores exſpectabant, ut cum tam præclara dote nubi poſſe diceretur vel primori civitatis. at ille, mendici conditionem inveniri poſſe ait. In quo & ipſo honeſtiſſima ſenſus ambiguitas. dum enim hoc innuitur, vilitate dotis non niſi mendicum conciliatum iri, ſimul ejuſdem præſtantia commendari videtur: atque ita interpretari licet, quaſi tam opulenta ea dos ſit, ut ſi vel egentiſſimo nubat, tamen abunde habeat, unde familiam ſuſtentet. *Acidal.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

ACTVS TERTII SCENA TERTIA.

TOXILVS, DORDALVS.

CVrate iſtuc intus: jam ego domum me recipiam.
Do. Toxile, quid agitur? To. eho, lutum lenonium,
Commictum cœnum, ſterquilinium publicum:
Impure, inhoneſte, injure, illex, labes popli, NON. injurie.
Pecuniæ accipiter, avide atque invide,
Procax, rapax, trahax: trecentis verſibus
Tuas impuritias traloqui nemo poteſt.
Accipin' argentum? accipe ſis argentum, impudens,
Teneſis argentum: etiam tu argentum tenes?
Poſſum te facere, ut argentum accipias, lutum?
Qui niſi jurato mihi nihil auſus credere.
Do. Sine reſpirare me, tibi ut reſpondeam.
Vir ſumme populi, ſtabulum ſervitricium, COL. ſervitutium.
Scortorum liberator, ſubiculum flagri,
Compedium tritor, piſtrinorum civitas,
Perenniſerve, lurco, edax, furax, fugax,
Cedo ſis mihi argentum, da mihi argentum, impudens:
Poſſum à te exigere argentum: argentum, inquam, cedo.
Quin tu mihi argentum reddis? nihilne te pudet?
Leno te argentum poſcit, ſolida ſervitus,
Pro liberanda amica, ut omnes audiant.
To. Tace obſecro hercle: næ tua vox valide valet.
Do. Referundæ ego habeo linguam natam gratiæ,

STABVLVM SERVITRICIVM.] Ita habent Mſſ. & vett. edd. Male Colerus, qui *ſervitutium* legit. Male etiam illi, qui *ſervitricium*, ſervitio tritum interpretantur. Vocabulum factum eſt Plautino more à *ſervus* & *tricæ*. Tricæ fraudulentis ſervis paſſim in his Comœdiis tribuuntur. *Stabulum ſervitricium* ergo hic dicitur, ſervus plenus tricarum, captionum, dolorum. *Boxhorn.*

LVRCO.] Feſtus: *Lura, os culei, vel etiam utris. unde lurcones capacis gulæ homines & bonorum ſuorum conſumptores.* Et notat Scalig. *loram* pro ipſo *utre* Auſonium dixiſſe, qui Homer. ἀσκός. Nonius: *Lurcare eſt cum aviditate cibum ſumere.* Lucill.

Vivite lurcones, comedones vivite ventres. Taubman.

REFERVNDAE.] Ad bene dicendum, ſi quis mihi prior bene dixerit; & ad male dicendum, ſi laceſſierit. *Lamb.*

Eodem mihi pretio ſal perhibetur, quo tibi.
Niſi me hæc defendet, nunquam delinget ſalem.
To. *Iam omitto iratus eſſe: id tibi ſuccenſui,*
Quia te negabas credere argentum mihi.
Do. *Mirum, quin tibi ego crederem, ut ipſe idem mihi*
Faceres, quod partim faciunt argentarii;
Vbi quid credideris, citius extemplo à foro
Fugiunt, quam ex porta ludis cum emiſſu' ſt lepus.
To. *Cape hoc ſis.* Do. *quin das?* To. *nummi ſexcenti hîc erunt*
Probi, numerati: fac ſit mulier libera,
Atque huc continuo adduce. Do. *jam faxo hîc erit.*
Non hercle, quoi nunc hoc dem ſpectandum, ſcio.
To. *Fortaſſe metuis in manum concredere.*
Do. *Mirum, quin citius jam à foro argentarii*
Abeunt, quam in curſu rotula circumvortitur.
To. *Abi iſtac avorſis angiportis ad forum,*
Eadem iſtæc facito mulier ad me tranſeat
Per hortum. Do. *jam hîc faxo aderit.* To. *at ne propalam.*
Do. *Sapienter ſane.* To *ſupplicatum cras eat.*
Do. *Ita hercle vero.* To. *dum ſtas, reditum oportuit.*

EODEM.] Tanti mihi conſtat victus, quanti tibi: tu ſervis domino, ego ei, qui me paſcit. nihil magis quam tu, gratis vivo. *Sal* convivii principium, & tenuiorum obſonium. *Lamb.*

NISI.] Niſi lingua mea regerere poſſit maledicta, ne ſal quidem ei dabitur. quod noſter, *delingere ſalem*: Gr. ἁλίαν τρυπᾶν. *Caſaub.*

EX PORTA.] In Caveis ſive Circo erant portæ (Varro *Oſtia* appellat) ad beſtias emittendas: quas hic Plautus notat. *Lipſius.*

SPECTANDVM.] Neſcio, cui hoc argendem ſpectandum, utrum probum ſit, nec ne. Donatus in Eun. act. 3.5. annotat, hos, *ſpectatores pecuniæ*, id eſt, probatores dictos. Talis Menandro δοκιμαστὴς eſt. Taubm.

MIRVM QVIN.] Scil. tibi in manum concredam. *Vel*, Mirum quin metuam, id eſt, omnino metuo. Sic enim Plautus ubique ea formula utitur: in qua fruſtra Lamb. ſe multis locis torquet. *Acidal.*

SVPPLICATVM CRAS.] Quaſi dicat: non hodie. Atque hinc colligere eſt morem antiquitus fuiſſe, ut ſervi pileo donati, ſive etiam ancillæ poſt manumiſſionem, ſupplicatum diis irent, quorum virtuti ac benignitati potiſſimum libertatem acceptam referrent ſuam: magno religionis ac pietatis argumento. *Douza.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

ACTVS QVARTI SCENA PRIMA.

TOXILVS.

SI QVAM REM accures ſobrie aut frugaliter,
Solet illa recte ſub manus ſuccedere.
Atque edepol, FERME VT QVISQVE REM accurat ſuam,
Sic ei procedunt poſt principia denique.
Si malus aut nequā ſt, male res vortunt, quas agit:
Sin autem frugi 'ſt, eveniunt frugaliter.
Hanc ego rem exorſus ſacete & callide:
Igitur proventuram bene confido mihi.
Nunc ego lenonem ita hodie intricatum dabo,
Vt ipſus ſeſe, qua ſe expendeat, neſciat.
Sagariſtio, heus exi, atque educe virginem,
Et iſtas tabellas, quas conſignavi tibi,
Quas tu attuliſti ab hero meo uſque è Perſia.

ACID. Principio, ſic ei procedit poſt deniq;

ACTVS QVARTI SCENA SECVNDA.

SAGARISTIO, TOXILVS.

NVnquid moror? TO, euge euge, exornatus baſilice!
Tiara ornatum lepide condecorat tuum.
Tum hanc hoſpitam autē crepidula ut graphice decet!

KLOCK. exornatus baſilice tiara! theatrum lepidâ condecoras ſchemâ.

POSTPRINCIPIA.] Caſtrenſe Proverbium eſt, *A poſtprincipiis incipere: In poſtprincipiis ſtare: In poſtprincipiis eſſe.* Varro loquens de diſciplinis Mathematicis apud Agellium: *Sed hæc,* inquit, *aut omnino non diſcimus, aut prius deſiſtimus, quam intelligamus, cur diſcenda ſint. Voluptas autem vel utilitas talium diſciplinarum in poſtprincipiis exiſtit, cum perfectæ abſolutæque ſunt: in principiis vero ipſis ineptæ & inſuaves videntur.* In quibus non ſolum uſus hujus Proverbii patet, ſed etiam explicatur Proverbium ipſum. Et ipſe Varro hic quoque exponit Proverb. cum ſubjungit; *id eſt, ab his potius temporibus quam ſuperioribus.* hoc & Plautus hoc loco uſurpavit. Et non disjuncta hæc, ſed conjuncta ſunt, *poſtprincipia, &c.* Scalig.

TIARA ORNATVM.] E vett. ſcriptura Priſciani hanc lect. eruo, quam germaniſſimam Plauti cenſeo: *Tiara ut lepidam lepide condecorat ſchemam!* Dicitur tiara impoſita reliquum Perſicum habitum lepide condecorare. Nam *ſchema* pro habitu & ornatu Plautus accepit, quem Græca vox ipſa ſonat. itidem, ut in Prol. Amph. Nec me movet,

Sed ſatin' eſtis meditati? SA. *Tragici atque Comici*
Nunquam æque ſunt meditati. TO. *lepide hercle adjuvas.*
SA. *Age illuc abſcede procul è conſpectu, & tace.*
Vbi cum lenone me videbis colloqui,
Id erit adeundi tempus: nunc agite, ite vos.

ACTVS QVARTI SCENA TERTIA.

DORDALVS, TOXILVS.

QVOI HOMINI DI PROPITII *ſunt, aliquid objiciunt lucri.*
Nam ego hodie compendî feci binos panes indies,
Ita ancilla mea quæ hodie fuit, ſua nunc eſt: argento vicit:
Iam hodie alienum cœnabit, nihil guſtabit de meo.
Sumne probus, ſum lepidus civis, qui Atticam hodie civitatem
Maxumam majorem feci, atque auxi civi fœmina?
Sed ut & ego hodie fui benignus! ut ego multis credidi!
Nec ſatis à quicquam homine accepi: ita prorſum credebam omnibus.
Nec metui quibus credidi hodie, ne quis mihi in jure abjuraſſit.
Bonus volo jam ex hoc die eſſe: quod neque fiet, neque fuit.
TO. *Hunc ego hominē hodie in tranſennam doctis ducam dolis,*
Itaque huic inſidiæ paratæ ſunt probe. aggrediar virum.
Quid agis, cedo? unde agis te nunc, Dordale? DO. *credo tibi.*
TO. *Dî dent quæ velis: eho, an jam manu emiſiſti mulierem?*
DO. *Credo pol, credo, inquam tibi.* TO. *jam liberta auctus es?* DO. *enicas.*

vet, quod vir magnus *ſchemam* ibi penulæ ſervilis genus interpretetur. *Tiaram* autem (ut hoc addam) diverſam à *Mitra* fuiſſe, & genus pileoli, quo Perſæ Chaldæique uſi ſint, docet Herodotus lib. 7. & D. Hieronymus ad cap. 3. Danielis. *Acidal.*

TRAGICI &c.] V. N. Pœn. act. 3. 2. 4.

NEC SATIS &c.] Nec à quoquam ſponſorem accepi, cujus fidem ſecutus, crederem. *Lambin.*

TRANSENNAM.] Vide notas Bacchid. act. 4. ſc. 6. ỳſ. 227.

VNDE AGIS TE?] Vide notas Bacchid. act. 5. ſc. 1. ỳſ. 20.

CREDO TIBI.] Facete. poſtquam ab eo pecuniam accepit, dicit ſe ei credere. *Lambin.*

Quin

Quin tibi me dico credere. TO. *dic bona fide: jam libera eſt?*
DO. *I, i ad forum, ad Prætorem, exquire; ſiquidem credere mihi non vis:*
Libera, inquam, eſt: ecquid audis? TO. *at tibi dî benefaciant omnes.*
Nunquam enim poſthac tibi, nec tuorum quoiquam, quod nolis, volam.
DO. *Abi, ne jura: ſatis credo.* TO. *ubi nunc tua liberta'ſt?* DO. *apud te.* TO. *ain',*
Apud me eſt? DO. *ajo, inquam: apud te eſt, inquam.* TO. *ita me dî ament, ut ob iſtam rem*
Tibi multa bona inſtant à me: nam eſt res quædam, quam occultabam
Tibi dicere: nunc eam narrabo, unde tu pergrande lucrũ facias:
Faciam ut mei memineris, dum vitam vivas. DO. *benedictis*
Tuis benefacta aures meæ auxilium expoſtulant.
TO. *Tuum promeritum'ſt merito ut faciam. & ut me ſcias eſſe facturum,*
Tabellas tene has, pellege. DO. *hæ quid ad me?* TO. *immo ad te attinent,*
Et tua refert. nam è Perſia ad me allatæ modo ſunt iſtæ à meo domino.
DO. *Quando?* TO. *haud dudum.* DO. *quid iſtac narrant?* TO. *percunctare ex ipſis,*
Ipſæ tibi narrabunt. DO. *cedo ſane mihi.* TO. *at clare recitato.*
DO. *Tace, dum pellego.* TO. *haud verbum faciam.*
DO. *Salutem dicit Toxilo Timarchides,*
Et familiæ omni: ſi valetis, gaudeo.
Ego valeo recte, & rem gero, & facio lucrum.
Neque iſto redire his octo poſſum menſibus:
Itaque hîc eſt, quod me detinet, negotium.
Eleuſipolim Perſæ cepêre urbem in Arabia,

AD PRAETOREM.] Hoc eo ſpectat, quod nomen manumiſſi in Acta olim referri moris erat, cauſſa etiam ſeu titulo manumiſſionis adſcripto. Poteſt etiam ad Prætoris *vindictam* referri. *Douza.*

BENEDICTIS TVIS BENEFACTA.] Conſtructio eſt; Aures meæ expoſtulant benedictis tuis auxilium benefacta tua, id eſt, ut benefactis tuis benedicta tua juventur, hæc illis faveant & reſpondeant. *Boxhorn.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Plenam bonarum rerum, atque antiquom oppidum:
Ea comparatur præda, ut fiat auctio
Publicitus. ea res me domo expertem facit:
Operam atque hoſpitium ego iſti præhiberi volo,
Qui tibi tabellas affert. cura, quæ is volet:
Nam is mihi honores ſuæ domi habuit maxumos.
Do. *Quid id ad me, aut ad meam rem refert, Perſæ quid rerum gerant, (boni.*
Aut quid herus tuus? To. *tace ſtultiloque: neſcis quid inſtet*
Nequicquam tibi fortuna faculam lucrificam allucere volt. *Mſſ.* faculam lucificam.
Do. *Quæ iſtæc fortuna lucrifica eſt?* To. *iſtas, quæ norunt, roga.*
Ego tantundem ſcio, quantum tu, niſi quod pellegi prior.
Sed ut occœpiſti, ex tabellis noſce rem. Do. *bene me mones.*
Fac ſilentium. To. *nunc ad illud venies, quod refert tua.*
Do. *Iſte qui tabellas affert, adduxit ſimul*
Forma expetenda liberalem mulierem,
Furtivam, advectam ex Arabia penitiſſuma, *Mſſ. Pall.* adductam.
Eam te volo accurare, ut iſtîc veneat,
Ac ſuo periculo is emat, qui eam mercabitur:
Mancipio neque promittet, neque quiſquam dabit.
Probum & numeratum argentum ut accipiat, face.
Hæc cura, & hoſpes cura ut curetur. vale.
To. *Quid igitur, poſtquam recitaſti quod erat ceræ creditum,*
Iam mihi credis? Do. *ubi nunc ille 'ſt hoſpes, qui haſce attulit?*

PLENAM BONARUM.] Sic Ennius de Athenis Atticis, verſu vere Tragico:

Adſta, atque Athenas antiquum opulentum oppidum
Contempla.

Nam *Bonas res*, pro *Opulentitate* ab antiquis, ſicut è contrario *Malas* pro *inopia* ac *egeſtate*, acceptas notum eſt. Trin. *Bonis tuis rebus meas res irrides malas.* Douza.

FACULAM LUCRIFICAM.] Allegoria, pro, lucrifaciendi occaſionem & facultatem præbere, ſive adeo lucrum certum objicere. ſic Curcul. *Lucere cereum*, dixit. *Lambin.*

LIBERALEM.] Feſtus: *Liberales dicuntur non ſolum benigni, ſed etiam ingenuæ formæ homines.* Apul. 4. Met. *virginem filo liberalem &c.*

AC SUO PERICULO.] Interdum paciſcebatur venditor, ne fugitivum aut erronem præſtaret. Nam & ita quandoque lex dicebatur, ut periculo ſuo emeret emptor. Servos autem, quorum nomine venditor nihil præſtaret, PILEATOS venum ſolitos ire, docet Agell. lib. 7. 4. *Briſſon.*

TO. *Iam hîc credo aderit: arceſſit illam à navi.* DO. *nihil mihi opus eſt*
Litibus, neq; tricis. quamobrem ego argentum numerem foras?
Niſi mancipio accipio, quid eo mihi opus mercimonio?
TO. *Tacen' an non taces? nunquam ego te tam eſſe matulam credidi.*
Quid metuis? DO. *metuo hercle vero: ſenſi ego jam complures:*
Neque mihi haud imperito eveniet, tali ut in luto hæream.
TO. *Nihil periculi videtur.* DO. *ſcio iſtuc, ſed metuo mihi.*
TO. *Mea quidem iſtuc nihil refert; tuâ ego refero gratiâ.*
Vt tibi recte conciliandi primo facerem copiam.
DO. *Gratiam habeo. ſed* TE DE ALIIS, *QVAM alios de te ſuaviu'ſt*
Fieri doctos. TO. *ne quis vero ex Barbaria penitiſſuma*
Perſequatur. etiam tu illam deſtinas? DO. *videam modo*
Mercimonium. TO. *æqua dicis. ſed optume eccum ipſe advenit*
Hoſpes ille, qui has tabellas attulit. DO. *hiccine eſt?* TO. *hic eſt.*
DO. *Hæccine illa'ſt furtiva virgo?* TO. *juxta tecum æque ſcio,*
Niſi quia aſpexi. equidem edepol liberali'ſt, quiſquis eſt.
DO. *Sat edepol concinna eſt facie.* TO. *ut cõtemptim carnufex!*
Taciti comtemplemur formam. DO. *laudo conſilium tuum.*

ACTVS QVARTI SCENA QVARTA.

SAGARISTIO, VIRGO, TOXILVS, DORDALVS.

S*Atin' Athenæ tibi viſæ fortunatæ atque opiparæ?*
VI. *Vrbis ſpeciem vidi, hominum mores perſpexi parũ.*
TO. *Nunquid in principio ceſſavit verbum docte dicere?* DOVZ. verbum doctum.
DO. *Haud potui etiam in primo verbo perſpicere ſapientiam.*

MATVLAM.] Vilem, inſulſum, meticuloſum, ignavum, vanum. *Indignus, qui ei matulam porrigat:* de vehementer inæqualibus. *Taubman.*

SED METVO.] Notat *Donatus* Terent. Adelph. conſuetudinem hanc eſſe Terentii, ut inducat etiam eos qui falluntur, aliquid ſapere: idemque à Plauto cum ſæpe alibi, tum hic obſervari. *Taubmann.*

DESTINAS.] Vide notas Epid. 2, 2.92.

SA. *Quid id quod vidiſti: ut munitum muro tibi viſum'ſt oppidum?*
(bitror.
VI. *SI INCOLAE BENE ſunt morati, pulchre munitum ar-*
Perfidia & Peculatus ex urbe & Avaritia ſi exulant,
Quarta Invidia, quinta Ambitio, ſexta Obtrectatio,
Septimum Perjurium. TO. *euge!* VI. *octava, Indiligentia:*
Nona, Injuria: decimum, quod peſſumum aggreſſu, Scelus:
Hæc niſi inde aberunt, centuplex murus rebus ſervandis parum eſt.
(libus:
TO. *Quid ais tu?* DO. *quid vis?* TO. *tu in illis es decem ſoda-*
Te in exilium ire hinc oportet. DO. *quid jam?* TO. *quia perjurus es.*
(eſt: eme hanc.
DO. *Verba quidem haud indocte fecit.* TO. *ex tuo inquam uſu*
DO. *Edepol qui cum hanc magis contemplo, magis placet.* TO. *ſi hanc emeris,*
Dî immortales nullus leno te alter erit opulentior.
Evortes tuo arbitratu homines fundis, familiis.
Cum optumis viris rem habebis: gratiam cupient tuam: Mſſ. Pall. concipient.
Venient ad te comeſſatum. DO. *at ego intromitti non ſinam.*
TO. *At enim illi noctu occentabunt oſtium, exurent fores:*
Proinde tu tibi jubeas concludi ædes foribus ferreis:
Ferreas ædes commutes, limina indas ferrea:
Ferream ſeram atque annulum: ne ſi ferro parſeris,
Ferreas tute tibi impingi jubeas craſſas compedîs.
DO. *I in malum cruciatum.* TO. *i ſane, hanc eme atque auſculta mihi.*
*(*DO. *ego illo acceſſero.*
DO. *Modo ut ſciam, quanti indicet.* TO. *vin' huc vocem?*

SCELVS.] *Facinus, Flagitium, Scelus,* hoc differunt: quod *Facinus* vi aut malitia committitur: *Flagitium* fit libidine, vel nequitia: unde *flagitioſi* dicuntur impudici, adulteri, ganeones, aleatores, facinoroſi, parricidæ, ſicarii, ſacrilegi, perjuri &c. *Scelus,* utrumque comprehendit. Cic. Catil. 1. *Quod facinus à manibus unquam tuis, quod flagitium à toto corpore abfuit?* Popma.

OCCENTABVNT OSTIVM.] Convicium tibi facient ante oſtium. Vide notas Merc. 2. 3. 73.

IVBEAS.] Facito tibi fores ferreas, & ferrea cætera: ne ſi ſumptu deterritus, ferro peperceris, eadem opera tute tibi ferreas compedes impingas. *Lamb.* Alluſit autem ad cuſtodiam Danaës. Ovid. 3. Amor. el. 7. *Aerati poſtes, ferrea turris erat.* Propert. 2. el. 20. *Ferratam Danaës tranſiliamque domum.* Paſſerat.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

To. *Quid ais, hoſpes?* Sa. *venio, adduco hanc, uti dudum dixeram.*
Nam heri in portum noctu navis venit: vænire hanc volo,
Si poteſt: ſi non poteſt, ire hinc volo quantum poteſt.
Do. *Salvos ſis, adoleſcens.* Sa. *ſiquidem hanc vendidero pretio ſuo.*
To. *Atqui aut hoc emptore vendes pulchre, aut alio non potes.*
Sa. *Eſne tu huic amicus?* To. *tanquam dî omnes qui cœlum colunt.*
Do. *Tum tu mihi es inimicus certus. nam* GENERI LENONIO
Nunquam ullus deus tam benignus fuit, qui fuerit propitius.
Sa. *Hoc age, opus ne'ſt hac tibi empta?* Do. *ſi tibi væniſſe'ſt opus,*
Mihi quoque empta eſt: ſi tibi ſubiti nihil eſt, tantundem'ſt mihi.
Sa. *Indica, fac pretium.* Do. *tua merx eſt, tua indicatio eſt.*
To. *Aequom hic orat.* Sa. *vin' bene emere?* Do. *vin' tu pulchre vendere?*
To. *Ego ſcio hercle utrunque velle.* Do. *age, indica prognariter.* Lamb. prognaviter.
Sa. *Prius dico: hanc mancupio nemo tibi dabit. jam ſcis?* Do. *ſcio.*
Indica, minimo daturus quî ſis, qui duci queat.
To. *Tace, tace, nimis tu quidem hercle homo ſtultus es pueriliter?*
Do. *Quid ita?* To. *quia enim te ex puella prius percontari volo,*
Quæ ad rem referunt. Do. *& quidem hercle tu me monuiſti haud male.*
Vide ſis, ego ille doctus leno pæne in foveam decidi,
Niſi hîc adeſſes. QVANTVM *eſt adhibere hominem amicum, ubi quid geras!* Dovz. niſi hic adeſſet, *ſc. Toxil.*
To. *Quo genere, aut qua in patria ſit nata, aut quibus parentibus;*

Hoc age.] Τοῦτο πρᾶττε. Vtimur, cum uni rei mentem adhiberi volumus, & animum adverti. *Taubm.*

Indica.] *Indicare* vendentis eſt: ut *mercari* & *liceri* emptoris. Aul. act. 2, 8. *Indicant caros.* Briſſon.

Qui duci.] Vt à me emptore abduci queat. *Lambin.*

In foveam decidi.] Pæne deceptus & illaqueatus ſum. *Lambin.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Ne temere hanc te emiſſe dicas ſuaſu atque impulſu meo.
Niſi moleſtum eſt, percontari hanc paucis hic volt. SA. *maxume,*
Suo arbitratu. TO. *quid ſtas? abi tute, atque ipſe itidem roga.*
Vt tibi percontari liceat quæ velis, etſi mihi
Dixit dare poteſtatem ejus: ſed ego te malo tamen
Eũ ipſum adire, ut ne contemnat te ille. DO. *ſatis recte mones.*
Hoſpes, volo ego hanc percontari. SA. *à terra ad cœlum, quid lubet.* *(gere.*
TO. *Iubedum ea huc accedat ad me.* SA. *i ſane, ac morem illi*
Percontare, exquire quid vis. TO. *age, age nunc tu, i præ: vide*
Vt ingrediare auſpicato. DO. *liquidum eſt auſpicium.* TO. *tace.*
Concede ſis, jam ego illam adducam. DO. *age, ut rem eſſe in noſtram putas.*
TO. *Sequere me. adduco hanc: ſi quid vis ex hac percontarier.*
DO. *Enim volo te adeſſe.* TO. *haud poſſim, quin huic operam dem hoſpiti,* *(i modo.*
Quoi herus juſſit. quid ſi hic non volt me adeſſe una. SA. *immo*
TO. *Do ego tibi operam.* DO. *TIBI ibidem das, ubi tu tuum amicum adjuvas.* *(ego ſerva ſum,*
TO. *Exquire. heus tu, advigila.* VI. *ſatis eſt dictum: quanquam*
Scio ego officium meum, ut quæ rogitet, vera, ut accepi, eloquar. [TAVB. ut quæ rogiter.]
DO. *Virgo, hîc homo probus eſt.* VI. *credo.* TO. *non diu apud hunc ſervies.*
VI. *Ita pol ſpero; ſi parentes facient officium ſuum.*
DO. *Nolo ego te mirari, ſi nos ex te percontabimur*
Aut patriam tuam, aut parẽtes. VI. *cur ego id mirer, mi homo?*
Servitus mea mihi interdixit, ne quid mirer meum
Malum. TO. *Dii iſtam perdant, ita cata eſt & callida.*

A TERRA.] Ἀπ' οὐρανοῦ μέχρι γῆς. Quaſi dicat: quacunque de re: ab extremo initio uſque ad ſupremum finem. Proverb. *Taubm.*

AGE, AGE NVNC TV, I PRAE: VIDE VT &c.] Hoc loco inextricabiles ſunt abſurditates: niſi ille verſus exturbetur, To. *Iubedum &c.* aut alius de vett. lib. illi ſubjiciatur, qui ſententiam expleat explicetque: aut Perſonæ plane aliter ordinentur. Nam quod Toxilus ad ſe nunc puellam vocat, prorſus ineptum eſt. Lenonis enim ea poſtulatio eſt. Sed ineptius ſubdit Sagariſtio, *I ſane, &c.* puellam iis alloqui viſus, quæ procul tamen abſtiterat; adeunda ultro, ut adduceretur. *Acidal.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Habet cor! quam dicit quod opu' ſt! Do. *quid nomen tibi eſt?*
To. *Nunc metuo ne peccet.* Vi. *Lucridi nomen in patria fuit.*
To. *Nomen atque omen quantivis eſt pretii. quin tu hanc emis?*
Nimis pavebam ne peccaret. expedivit. Do. *ſi te emam,*
Mihi quoque Lucridem confido fore te. To. *tu ſi hanc emeris,*
Nunquam hercle hunc menſem vortentem, credo, ſervibit tibi.
Do. *Ita velim quidem hercle.* To. *optata ut eveniant, operam addito.*
Nihil adhuc peccavit etiam. Do. *ubi tu nata es?* Vi. *ut mihi*
Mater dixit, in culina, in angulo ad lævam manum.
To. *Hæc erit tibi fauſta meretrix: nata eſt in calido loco,*
Vbi rerum omnium bonarum copia eſt ſæpiſſume.
Tactus eſt leno, qui rogarat, ubi nata eſſet, diceret.
Lepide luſit. Do. *at ego patriam te rogo quæ ſit tua.*
Vi. *Quæ mihi ſit, niſi hæc ubi nunc ſum?* Do. *at ego illam quæro, quæ fuit.*
Vi. OMNE EGO PRO NIHILO *eſſe ducto, quod fuit, quando fuit:*
Tanquam hominem, quando animam efflavit, quid eum quæras qui fuit?
(tamen.
To. *Ita me Dî bene ament, ſapienter! atque equidem miſeret*
Virgo, quæ patria eſt tua? age actutum expedi. quid nunc taces?
Vi. *Dico equidem patriam. quandoquidem hîc ſervio, hæc patria eſt mea.*
To. *Iam de iſtoc rogare omitte. non vides nolle eloqui,*

Acid. copia eſt. Tox. ſcitiſſime Tactus eſt leno.

Nomen atqve omen.] Mos religionis priſcæ: quibus magnæ curæ in his talibus initiis, homines præeſſent, aut intereſſent *bono nomine*, id eſt, è quorum nominibus captari velut augurium aliquod poſſet proſperitatis & diuturnitatis. Talia ſunt *Salvius*, *Longinus*, *Statorius &c.* Mala contra, è quibus triſte aliquod, infirmum, breve: ut *Curtius*, *Minutius*, *Furius*, *Hoſtilius &c.* Tale vaticinium Lenonis hujus Plautini. *Lipſ.* Facit huc elegans locus Plutarchi in Nicia; ubi notat & obſervat ex Timæo, mali ominis fuiſſe Athenienſibus, quod ὁ ἀπὸ τῆς νίκης ἔχων τοὔνομα, ipſe ſcilicet Nicias, militiæ imperator electus, munus illud abnueret. *Boxhorn.*

In cvlina.] Lepos in eo, quod rogata locum nativitatis, ædium ſignet: non quidem præter interrogationem, ſed unde alter nihilo certior. *Guter.* Innuit ſimul venuſtiſſime verum ſuum, qui fuerat in utero matris, ſitum, & locum genitalem. In genitura quippe ut mares in uteri parte dextra, ita fæmellæ ad lævam ſive ſiniſtram materni uteri collocantur, ut Medici & Anatomici obſervant. *Boxhorn.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Ne ſuarum ſe miſeriarum in memoriam inducat? Do. *quid eſt?*
Captuſne eſt pater? Vi. *non captus, ſed quod habuit, id perdidit.*
To. *Hæc erit bono genere nata, nihil ſcit, niſi verum loqui.*
Do. *Quis fuit? dic nomen.* Vi. *quid illum miſerum memorem qui fuit?*
Nunc & illum Miſerũ & me Miſeram æquom eſt nominarier.
Do. *Quojuſmodi in populo habitus eſt?* Vi. *nemo quiſquam acceptior:*
Servi liberique amabant. To. *hominem miſerum prædicas,*
Cum ipſus prope perditus eſt, & benevolentis perdidit.
Do. *Emam, opinor.* To. *etiam, Opinor?* Do. *ſummo genere eſſe arbitror.*
To. *Divitias tu ex iſtac facies.* Do. *ita dî faxint.* To. *eme modo.* (*me ſciet*
Vi. *Iam hoc tibi dico: jam actutum ecaſtor meus pater, ubi*
Veniſſe huc, aderit hîc, & me abſentem redimet. To. *quid nunc?* Do. *quid eſt?*
To. *Audin' quid ait?* Vi. *nam, etſi res ſunt fractæ, amici ſunt tamen.*
Do. *Ne ſis plora, libera eris actutum, ſi crebro cades,*
Vin' mea eſſe? Vi. *dum quidem ne nimis diu tua ſim, volo.*
To. *Satin' ut meminit libertatis! dabit hæc tibi grandes bolos.*
Age, ſi quid agis: ego ad hunc redeo, ſequere, reduco hanc tibi.
Do. *Adoleſcens, vin' vendere iſtanc?* Sa. *magis lubet, quam perdere.*
To. *Tum tu pauca in verba confer: quî datur, tanti indica.*

Si crebro cades.] Id eſt, ſiquidem inclinari te crebro ac muliebris patientiæ legem accipere ſuſtinueris. Quomodo & nos in Belgis Veneres iſtiuſmodi *Curto calci inſiſtere* cavillantes, lepida ſane vernaculæ vocis compoſitione; *Kort ghebielt* perhibemus, quaſi dicas, *brevicalces*. Quo enim calcaneum brevius homini, eo ad reſupinandum accommodatior. Eaſdem etiam ab eadem cauſſa, *Comitiales eſſe*, hoc eſt, caſabundas dictabant. *Douza*. Recta eſt & proba lectio, *ſi crebro cades*. Cadere puellæ & mulieres dicebantur, quæ præbent viris. Non enim niſi reſupinatæ officium hoc faciunt. Vnde apud Iuvenalem, *aviam reſupinat amici*. Et vulgo dicimus in noſtro Idiomate talos curtos habere mulieres, quæ crebro ac libenter cadunt. Non enim magno impulſu opus eſt, ut reſupinentur. *Salmaſius*.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

SA. *Faciam ita, ut te velle video. ut emas, habe tibi centum minis.*
DO. *Nimium'ſt.* SA. *octoginta.* DO. *nimium'ſt.* SA. *nummus abeſſe hinc non poteſt,*
Quod nunc dicam. DO. *quid id eſt ergo? eloquere actutum,* (*atque indica.*
SA. *Tuo periculo ſexaginta hæc datur argenti minis.*
DO. *Toxile, quid ago?* TO. *dî deæque agitant irati, ſcelus,*
Qui hanc non properes deſtinare. DO. *habeto.* TO. *heu, prædatus probe!*
Abi, argentum effer huc.
Non edepol minis trecentis cara'ſt: feciſti lucri.
SA. *Heus tu, etiam pro veſtimentis huc decem accedant minæ.*
DO. *Abſcedent enim, non accedent.* TO. *tace ſis, non tu illum vides*
Quærere anſam; infectum ut faciat? abiſne, atque argentum (*petis?*
DO. *Heus, tu ſerva iſtum.* TO. *quin tu is intro?* DO. *abeo, atque argentum affero.*

ACTVS QVARTI SCENA QVINTA.

TOXILVS, SAGARISTIO, VIRGO.

E*Depol dediſti, Virgo, operam allaudabilem,* COLER. adjutabilem.
Probam & ſapientem & ſobriam. VI. *SI QVID* BONIS
BONI FIT, *eſſe idem & grave & gratum ſolet.*
TO. *Audin' tu, Perſa, ubi argentum ab hoc acceperis,*
Simulato quaſi eas prorſum in navem. SA. *ne doce.*

HABE TIBI CENTVM MINIS.] Ita eſt in Veneta Pap. at Mſ. pr. *habe trecentis minis.* ſecunda *habe trecentum minis.* Alii, *tercentum minis.* Sed quod edidimus videtur & *Meurſio* rectum: idque inde apparet, quod Dordalo lenone nimium id eſſe dictitante, *octoginta* dicat. nam alias nimis eſſet abſurdum à trecentis ſtatim ad octoginta deſcendere. Decepti autem ſunt iſtis Toxili verbis:

— Abi, argentum effer huc.
Non edepol minis trecentis cara'ſt. feciſti lucri. Taubmann.

GRAVE.] *Grave* pro pretioſo & caro accipiunt Latini. Vnde *grave donum* Symmacho. ita Græci βαρύ: ut βαρύτιμον. *Salmaſ.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

To. *Per angiportum rurſum te ad me recipito*
Illâc per hortum. SA. *quod futurum eſt, prædicas.*
To. *At ne cum argento protinam permutes domum:*
Moneo te. SA. *quod te dignum'ſt, me dignum eſſe vis.*
To. *Tace, parce voci, præda progreditur foras.*

ACTUS QUARTI SCENA SEXTA.

DORDALUS, SAGARISTIO, TOXILUS, VIRGO.

P*Robati hîc argenti ſunt ſexaginta minæ,*
Duobus nummis minus eſt. SA. *quid ei nummi ſciunt?*
Do. *Cruminam hanc emere, aut facere ut remigret domum.*
SA. *Ne non ſat eſſes leno, id metuebas miſer,*
Impure, avare, ne cruminam amitteres.
To. *Sine, quæſo: quando leno'ſt, nihil mirum facit.*
Do. *Lucro faciundo ego auſpicavi in hunc diem:*
Nihil mihi tam parvi'ſt, quin me id pigeat perdere.
Age, accipe hoc ſis. SA. *hunc in collum, niſi piget,*
Impone. Do. *vero fiat.* SA. *nunquid cæterum*
Me voltis? To. *quid tam properas?* SA. *ita negotium'ſt,*
Mandatæ quæ ſunt, volo deferre epiſtolas.
Geminum autem fratrem ſervire audivi hîc meum,
Eum ego ut requiram atque ut redimam, volo pergere. ACID. volo pergere.
To. *Atque edepol tu me commonuiſti haud male.*
Videor vidiſſe hîc forma perſimilem tui,
Eadem ſtatura. SA. *quippe qui frater ſiet.*
Do. *Sed ſcire velimus, quod tibi nomen ſiet.*
To. *Quid attinet nos ſcire?* SA. *auſculta ergo, ut ſcias:*

QVID EI NVMMI.] Quare abſunt? quid facere ſciunt? *Lambin.*

CRVMINAM.] Vt crumenam hanc emas: aut ſi duos iſtos nummos tibi dari etiam poſtulas, crumenam mihi reddas. *Lambin.*

NE NON SAT.] Sic Terent. Phorm. act. 3. ſc. 2. — *Eja, ne parum leno ſies.* ϒφέν, id eſt, vereris, ne non obtineas lenonum mores: ne non reſpōdeat ſatis tuo nomini tuæque turpitudini. *Gruter.*

MANDATAE.] Forte legendum, *Mandata quæ.* Sunt enim epiſtolæ, mandata. Heſychius: ἐπιςολαὶ, ἐντελαί. ita quoque Suidas exponit. Hinc putem, *cum mandatis mittere*, eſſe cum epiſtolis, in quibus mandata perſcripta, mittere. *Colerus.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Vaniloquidorus, Virginiſvendonides,
Nugipolyloquides, Argentiexterebronides,
Tedigniloquides, Nummorumexpalponides:
Quodſemelarripides, Nunquampoſteaeripides.
DO. *Heu hercle nomen multis modis ſcriptum'ſt tuum.*
SA. *Ita ſunt Perſarum mores, longa nomina*
Contortiplicata habemus. nunquid cæterum
Voltis? DO. *vale.* SA. *& vos: nam animus in navi'ſt meus.*
DO. *Cras ires potius, hodie hic cœnares. Vale.*

ACTUS QUARTI SCENA SEPTIMA.

TOXILUS, DORDALUS, SATURIO, VIRGO.

Poſtquam illic abiit, dicere hic quidvis licet.
Næ hic tibi dies illuxit lucrificabilis!
Nam non emiſti hanc, verum feciſti lucri.
DO. *Ille quidem jam ſcit, quid negotii geſſerit,*
Qui mihi furtivam meo periculo vendidit.
Argentum accepit, abiit. quid ego nunc ſcio
An jam aſſeratur hæc manu? quo illum ſequar?
In Perſas? nugas. TO. *credidi gratum fore*
Beneficium meum apud te. DO. *immo equidem gratiam*
Tibi, Toxile, habeo: nam ſenſi te ſedulo
Mihi dare bonam operam. TO. *tibin' ego? immo ſervii.* ACID. tibin' ego? DO. immo ſerio.
DO. *Attat oblitus ſum intus dudum edicere*
Quæ volui edicta, aſſerva hanc. TO. *ſalva'ſt hæc quidem.*
VI. *Pater nunc ceſſat.* TO. *quid ſi admoneam?* VI. *tempus eſt.*
TO. *Heus, Saturio, exi. nunc eſt illa occaſio*
Inimicum ulciſcier. SA. *ecce me. nunquid moror?*

NUGIPOLYLOQUIDES.] Mſſ. Camerarii habent, *Nugipiloquides.* Ea veſtigia ſequutus malim ſcribere; *Nugipililoquides*; vocabulo facto *à nugæ, pilus* & *loquor. Pili non facere* quid Latinis ſignificet, nemo neſcit. *Pilus*, res nihili. *Boxhorn.*

TEDIGNILOQUIDES.] Ficta nomina Ariſtophanis more & Græcorum: pro re præſenti tamen ſententiam præferre debent: itaque altero verſu legerim, *Techniloquides*, quaſi qui loquitur technas. *Lipſius.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

To. *Age, illuc abſcede procul è conſpectu.* Sa. *tace.*
To. *Vbi cum lenone me videbis colloqui,*
Tum turbam facito. Sa. *dictum ſapienti ſat eſt.*

ACTVS QVARTI SCENA OCTAVA.

DORDALVS, TOXILVS.

TRanſcidi lôrîs omneis adveniens domi,
Ita mihi ſuppellex ſqualet, atque ædes meæ.
To. *Redis tu tandem?* Do. *redeo.* To. *næ ego hodie tibi*
Bonam vitam feci. Do. *fateor, habeoque gratiam.*
To. *Num quippiam aliud me vis?* Do. *ut bene ſit tibi.*
To. *Pol iſtuc quidem jam ego omne uſurpabo domi:*
Nam jam inclinabo me cum liberta tua.

ACTVS QVARTI SCENA NONA.

SATVRIO, DORDALVS, VIRGO.

NIſi ego illunc hominem perdo! Do. *perii!* Sa. *atque optume*
Eccum ipſum ante ædes. Vi. *ſalve multum, mi pater.*
Sa. *Salve, mea gnata.* Do. *hei, Perſa me peſſundedit.*
Vi. *Pater hic meus eſt.* Do. *hem! quid? Pater? perii oppido!*
Quid ego igitur ceſſo infelix lamentarier
Minas ſexaginta? Sa. *ego pol te faciam, ſcelus,*
Te quoque etiam ipſum ut lamenteris. Do. *occidi!*
Sa. *Age, ambula in jus, leno.* Do. *quid me in jus vocas?*
Sa. *Illî apud Prætorem dicam: ſed ego in jus voco.*

BONAM VITAM.] Lambin. corrigit, *Bona multa feci.* Sed nihil neceſſe eſt hinc ejicere propriam & elegantem formulam; *Bonam vitam facere:* cum ſignificare vellent, in voluptatem & gaudium ſe opera alicujus conjectos. Caſin. 4. 4. *Venus multipotens bonam vitam mihi dediſti.* I. Gul.

ILLI APVD PRAETOREM.] Si reus non latitaret, ſed agendi ſecum Actori faceret poteſtatem, ſolebat poſtulationum die in jus ſequi adverſarium. cumque citatus reſpondiſſet, ſtatim Actor cauſſam dicebat, ſuamque reo, ſedente pro tribunali Prætore, actionem edebat. Antequam autem in jus ventum eſſet, reo actionem edere Actorem olim cogi non ſolere, ex hoc Plauti loco probari poteſt. *Ravard.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Do. *Nonne anteſtaris?* SA. *tuan' ego cauſſa, carnufex,*
Quoiquam mortali libero aureis atteram?
Qui hic commercaris cives homines liberos.
Do. *Sine dicam.* SA. *nolo.* Do. *audi.* SA. *ſum ſurdus, ambula.*
Sequere hac, ſceleſta felles virginaria.
Sequere hac, mea nata, me uſque ad Prætorem. VI. *ſequor.*

ACTVS QVINTI SCENA PRIMA.

TOXILVS, SAGARISTIO, LEMNISELENE.

Hoſtibus victis, civibus ſalvis, re placida, pacibus perfectis,
Bello extincto, re bene geſta, integro exercitu & præſidiis,
Cum bene nos, Iuppiter, juviſti, dîque alii omnes cælipotentes,
Ea vobis grates habeo, atque ago: quia probe ſum ultus meum inimicum.
Nunc ob eam rem inter participes dividam prædam & participabo.
Ite foras: hic volo ante oſtium & januam meos participes bene accipere.
Statuite hic lectulos, ponite hic quæ aſſolent. hic ſtatui volo primum
Aquilam mihi: unde ego omnes hilaros, lubentes, lætificantes faciam ut fiant,

TVAN' EGO CAVSSA.] Homines enim infames, & inteſtabiles, ut fures aut lenones, ſine anteſtatione, injecta manu, invitos in jus trahere licebat. *Douz.* V.N. Curc. act.5.3.177.

SCELESTA FELLES VIRGINARIA.] Perſonas ita diſting. *Sequere hâc.* Do. *ſceleſta felles virginaria.* ſic apud Auſon. Epigr.69. *felles pullaria* eſt, *ſubulo* Lucillii, à rapiendis pueris ſive pullis.

Quis Marcus? Felles nuper pullaria dictus,
Corrupit totum qui puerile ſecus.

Sic Rud. 3.4. *felles virginales* appellat lenones: tracto convicio à rapacitate ejus animalis. *Lipſius.*

PACIBVS PERFECTIS.] Conditionibus pacis tranſactis. Nonius: *Paces, plural. numero nove poſitum.* Varro, *conſtituere paces.*

AQVILAM.] Aquam duplicem initio ſtatim poni mos erat, Calidam, Frigidam. Faceta autem alluſio Comici ſervi, quaſi ad *Aquilam* etiam *militarem.* Lipſius.

VNDE EGO OMNES HILAROS.] Lepidiſſimi verſus; ſed perobſcurus hic eſt, ob inſolentiam formulæ, *faciam hilaros ut fiant*; elegantis tamen, & in uno Plauto locis ſexcentis obviæ, Accuſandi caſu pro Nominandi poſito. Porro, *lubentes*, convivii verbum proprium eſt, cum fronte jam exporrecta jocandi & ſeſe exhilarandi cuique libido eſt. Ter. Adelph.

Hilarem ac lubentem fac te in nati nuptiis.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Quorũ opera hæc mihi facilia factu facta ſunt, quæ volui effieri.
Nam IMPROBVS *eſt homo, qui beneficium ſcit ſumere & reddere neſcit.* Mſſ. Pall. ſcit accipere.
LE. *Toxile mi, cur ego ſine te ſum? cur autem tu ſine me es?* TO. *agedum ergo,*
Accede, mea, ad me, atque amplectere ſis. LE. *ego vero. oh, nihil magis dulce'ſt!*
Sed, amabo, oculus meus, quin lectis nos actutum commendamus?
TO. *Omnia quæ tu vis, ea cupio.* LE. *mutua fiunt à me.* TO. *age, age, age, ergo,* *(parem quem pepegi.*
Tu Sagariſtio, accumbe in ſummo. SA. *ego nihil moror: cedo*
TO. *Temperi.* SA. *mihi iſtuc temperi, ſero'ſt.* TO. *hoc age accumbe: hunc diem ſuavem*
Meum natalem agitemus amœnum: date aquam manibus: apponite menſam. *(puere,*
Do hanc tibi florentem florenti: tu hîc eris dictatrix nobis. age,
A ſummo ſeptenis cyathis committe hos ludos. move manus; propera.

Sententia eſt: Iubet Toxilus lectulos ſtatui, cyathos, vinum, cætera quæ aſſolent, inprimis caldam temperando vino adponi: ut lubentia & hilaritate impleat omnes, quorum opera fallaciæ ex ſententia ſucceſſerint. *I. Gul.*

CEDO PAREM.] Quicquid alii dicant, aut mutent, placet quod Lambinus repoſuit; *cedo partem, quam pepegi.* Cedo id, quod ex pacto mihi debes. *Boxhorn.*

EGO NIHIL MOROR.] Hinc manifeſto dilucet ſummi lecti ordinem in diſcubitu honoratiorem habitum antiquitus, quoties non niſi biclinium, ut hic, ſtratum erat. His patratis, reliquum erat, ut menſa ante utrumque lectum collocaretur: id quod mox fieri imperat Toxilus. Quæ eadem poſt cibum ſumptum rurſus removebatur. Argumento eſt Maronianum illud:

Poſtquam epulis exempta fames, menſæque remotæ.

Douza.

FLORENTEM &c.] Errat hic Lambinus. De *corolla* enim *florea*, non de puella Sagariſtioni oblata à Toxilo intelligendum. *Gruterus.* Ex illo, *do hanc tibi, &c.* probo, Magiſtros interdum ſola corollæ impoſitione dictos eſſe. Qui enim leges bibendi præſcribebat, *Magiſter* vulgo dicebatur: Varroni etiam *Modimperator*: Horatio *Arbiter*: Plauto *Dictator.* Græc. συμποσίαρχος, βασιλεύς, στρατηγός. qua poſtrema voce & noſter uſus eſt, Sticho act. 5. ſc. 4. Hæc autem *Magiſteria* (ut Cicero vocat) ſeu *Regna vini* (ut Hor.) ſortiebantur & eligebant talis, in omni convivio. Et quanquam talorum jactus varii erant, *Venus*, *Canis*, *Senio*, *Chius*; tamen propius fuit Magiſtro creando jactus Veneris: qui enim primus è convivis hanc jecerat, is *Magiſter.* Horat.

—— Quem Venus arbitrum
Dicet bibendi. ——

Lipſius.

SVMMO.] V. N. Aſin. act. 5. ſc. 2. ℣ſ. 41.

SEPTENIS CYATHIS COMMITTE.] Non ad gymnicos ludos Plautus vetuſti mo-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Pægnium, tarde cyathos mihi das: cedo ſane. Bene mihi, bene vobis, bene amicæ meæ.
Optatus hic mihi dies, datus hodie'ſt à dîs, quia te licet liberam me amplecti. Douz. *delet*, me.
LE. *Tua factum opera* BENE *omnibus nobis, hoc mea manus tuæ poculum donat,*
Ut amantem amanti decet. TO. *cedo.* LE. *accipe.* TO. *Bene ei qui invidet mihi,* Acid. qui non invidet mihi, & ei qui hoc gaudio gaudet.
Et ei qui hoc gaudet, *

ACTUS QUINTI SCENA SECUNDA.

DORDALUS, SAGARISTIO, LEMNISELENE, PAEGNIUM.

QUi ſunt, qui erunt, quique fuerunt, quique futuri ſunt poſthac, *Alii delent*, qui erunt.
Solus ego omnibus antideo facile, miſerrumus hominum ut vivam.
Perii, interii! peſſumus hic mihi dies hodie illuxit! corruptor
Ita me Toxilus perfabricavit, itaque meam rem divexavit.
Vehiculum argenti miſer ejeci, amiſi: neque quamobrem ejeci, habeo.

ſti moris non ignarus alluſit, ſed ad curules: quorum curſum olim apud Græcos non ſeptimo, ſed duodecimo ſpacio finitum, ex Pindaro ejuſque Scholiaſte; apud Romanos autem ſeptimo, paſſim docemur. *Faber.*

COMMITTE HOS.] A metaphora ludorum Circenſium; qui dicuntur *committi*, cum factiones quadrigarum è carceribus emittuntur. ſic Varro: *Dominus maturo ovo cœnam committit.* Cicer. 3. de Fin. *Heri ludis commiſſis ex urbe profectus.* Nonius: *Committit*, id eſt, incipit. *Scaliger.*

AMISI &c.] Mihi videtur ſcriptum fuiſſe, *verriculum argenti ejeci.* ut ſit idem, quod, *Aureo hamo piſcatus ſum.* (quod Proverb. ſeculo Auguſti poſtea celebratum eſt.) Hoc enim vult: Magnum argentum profudi, ſperans id mihi lucro futurum. nunc & pecuniam amiſi & id quod captabam. Quod *Acidalius* ad illud trahit, *Plauſtrum perculi*, vix quadrat. *Plauſtrum percellere* concinnius dicitur, quam *Plauſtrum ejicere. Ejicere* proprie dicitur de retibus piſcatorum. Quo etiam pertinebit illud: *neque, quamobrem ejeci, habeo.* Nec tam facile τὸ *amiſi* patitur ſe extrudi. Si autem me ſequeris conſtant omnia. *Ejeci verriculum argenti*, id eſt, aureo hamo piſcatus ſum. *Amiſi* hamum, ut contingit nonnunquam piſcatoribus. *nec, quamobrem ejeci, habeo*, id eſt, piſcis, quem captabam, evaſit: non ſum nactus quod petebam. Hoc proprie eſt, *aureo hamo piſcari.* Iudicent eruditi. *Piſtoris.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Quî illum Perſam, atque omnes Perſas, atque etiam omnes perſonas
Male dî omnes perdant! ita miſer! Toxilus hæc mihi concivit. PIST. ita miſera Toxilus hæc.
Quia ei fidẽ non habui argenti, eo mihi eas machinas molitu'ſt:
Quem pol ego ut non incruciatum, atque in compedîs cogam, ſi vivam,
Siquidem huc unquam herus redierit ejus, quod ſpero. ſed quid *(ego aſpicio?*
Hoc vide, quæ hæc fabula eſt? pol hîc quidem potant: aggrediar. ô bone vir
Salveto, & tu bona liberta. TO. *Dordalus hic quidem eſt.* SA. *quin jube adire.*
TO. *Adi, ſi libet. agite, applaudamus. Dordale, homo lepidiſſume, ſalve.* *(tu puere?*
Locus hic tuus eſt, huc accumbe. ferte aquam pedibus. præben'
DO. *Ne ſis me uno digito attigeris, ne te ad terram, ſcelus, affligam.*
PV. *At tibi ego hoc continuo cyatho oculum excutiam tuum.*
DO. *Quid ais, crux, ſtimulorum tritor? quomodo me hodie vorſaviſti!* *(ta'ſt!*
Vt me in tricas conjeciſti! quomodo de Perſa manus mihi adi-
TO. *Iurgium hinc auferas, ſi ſapias.* DO. *at bona liberta, hæc ſciviſti,* *(prævorti*
Et me celaviſti? LE. *STVLTITIA'ST, quoi bene eſſe licet, eum*
Litibus. poſterius iſtæc te magis peragere'ſt. DO. *uritur cor mihi.*

QVEM POL &c.] Oratio non eſt integra, ut quæ irati ſit hominis, aut rei novæ ſpectaculo commoti. *Lambin.*

FABVLA EST?] *Fabula* rem etiam geſtam notat. *Gruter.*

FERTE AQVAM PEDIBVS.] Ridet lenonem: itaque dicit, *pedibus*; non, *manibus*. Lambinus. Lotio non ſolum Iudæis, ſed & Gentibus ipſis uſitata. Quia enim in lectis diſcumbentes epulabantur, propterea prius depoſitis ſoleis lavabant: ne ſcilicet pulveroſis pedibus ſtrata inquinarent. *Scalig.*

VORSAVISTI.] V.N. Bacch. 4. 5. 6.

VT ME IN TRICAS CONIECISTI!] *Tricæ* proprie pili: quia viles & nullius pretii, inde res ejuſmodi iſto nomine inſignitæ. Porro & funes vinculaque, ac tranſlate omnia impedimenta ita appellabantur: unde *intricare, extricare.* Non alia ratione uſurpat hic Plautus. *Meurſ.*

MANVS EST ADITA.] Opinor *Adire manum*, pro callide fruſtrari, ſumptum eſſe ab re athletica, in qua manum adire artis forſan præcipuæ fuerit & induſtriæ callidioris, ad adverſarium occupandum. *Acidal.*

TO. *Da*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

TO. *Da illi cantharum: extingue ignem, ſi cor uritur, caput ne ardeſcat.*
DO. *Ludos me facitis, intellego.* TO. *vin' cinædum novom tibi dari, Pægnium?*
Quin elude, ut ſoles, quando liber locutu'ſt hic.
Hui, babæ! baſilice te intuliſti & facete.
PAE. *Decet me facetum eſſe: & nunc irridere*
Lenonem lubido'ſt quando dignu'ſt.
TO. *Perge ut cœperas.* PAE. *hoc, leno, tibi.* Acid. hem, leno, tibi.
DO. *Perii, perculit me prope.* PÆ. *hē, ſerva rurſum.*
DO. *Delude ut lubet, herus dum hinc abeſt.*
PAE. *Viden', ut tuis dictis pareo?*
Sed quin tu meis contra item dictis ſervis,
Atque hoc quod tibi ſuadeo, facis? DO. *quid eſt id?*
PAE. *Reſtim tu tibi cape craſſam, ac ſuſpende te.*
DO. *Cave ſis me attingas: ne tibi hoc ſcipione*
Malum magnum dem. PAE. *utere, te condono.*
TO. *Iam jam, Pægnium, da pauſam* ***
DO. *Ego pol vos eradicabo,* PAE. *at te ille, qui ſupra nos habitat,*
Qui tibi male volt, maleque faciet. non hi dicunt, verum ego.
TO. *Age circumfer mulſum: bibere da uſque plenis cantharis.*
Iamdiu factum eſt poſtquam bibimus: nimis diu ſicci ſumus.
DO. *Dî faciant, ut id bibatis, quod vos nunquam tranſeat.*

LVDOS ME FACITIS.] *Illudere, ludificari, ludibrio habere,* ſæpe turpitudinis & obſcænitatis ſignificationem habere: ut apud Græcos, ὑβρίζειν, ἐμπαίζειν, καταπαίζειν. Suet. in Tib. *Fœminarum capitibus illudere ſolitus,* Ter. Hecyra:

— *Eam ludibrio habere.* Ad quod Donatus: *Honeſto verbo & pleno pudoris uſus eſt: & nove, pro vitiari.* Muret.

TE CONDONO.] Tibi permitto, ut iſto ſcipione me ferias. Ridicule ita Lambinus. Tu de *Magno malo* intelliges: quod cum Dordalus puero ſe daturum minaretur; ille recuſat, eoque munere ipſum condonat, ut ſibi fruatur. *Acidal.*

CIRCVMFER.] *Circumferre potionem,* idem, quod in orbem præbere à ſummo. *Lipſius.*

QVOD VOS NVNQVAM.] Non vinum, ſed venenum intelligi hic volunt, manifeſta verborum circuitione ab effectu quæſita. At cauſſa nulla eſt, quare de veneno hæc ſint intelligenda. Nulla ejus hic mentio. Simpliciter hoc vult; Dii faciant, ut id bibatis, quod emingere nunquam poſſitis. Potus nō tranſire dicitur, cum quis mejere non poteſt; quo non tranſeunte ilia quaſi rumpuntur. Imprecationis formula eſt, quæ etiam hodie in uſu. *Boxhorn.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

PAE. *Nequeo, leno, quin tibi ſaltem ſtaticulum dem, olim quem Hegea*
Faciebat. vide vero, ſi tibi ſatis placet. SA. *me quoque volo*
Reddere, Diodorus quem olim faciebat in Ionia. *(pudens?*
DO. *Malum ego vobis dabo, niſi abitis.* SA. *etiam muttis im-*
Iam ego tibi, ſi me irritaßis, Perſam adducam denuo.
DO. *Iam taceo hercle. atque tu Perſa es, qui me uſque admutilaviſti ad cutem.*
TO. *Tace ſtulte: hic ejus geminus eſt frater.* DO. *hiccine' ſt?*
TO. *ac geminiſſumus.*
DO. *Dî Deæque & te, & geminum fratrem excrucient.* SA. *qui te perdidit:* *(ſit volo.*
Nam ego nihil merui. DO. *at enim, quod ille meruit, tibi id ob-*
TO. *Agite, ſultis, hunc ludificemus, niſi non dignu' ſt.* SA. *non opu' ſt.* *(vit, cum te emo.*
LE. *At me haud par eſt.* TO. *eo credo, quia non inconcilia-*
LE. *Attamen.* TO. *non tamen: cave ergo ſis malo, & ſequere me.*
Te mihi dicto audientem eſſe addecet. nam hercle abſque me
Foret & meo præſidio, hîc faceret te proſtibilem propediem.
Sed ITA PARS LIBERTINORVM *eſt, niſi patrono qui advorſatus eſt,*
Nec ſatis liber ſibi videtur, nec ſatis frugi, nec ſatis honeſtus:
Ni id efficit, ni ei male dixit, ingrato ingratus repertus eſt. PIST. Ni illi officit.
LE. *Pol benefacta tua me hortantur, tuo ut imperio paream.*
TO. *Ego ſum tibi patronus plane, qui huic argentũ pro te dedi.*
Pro hiſce hunc volo ludificari. LE. *meo ego in loco ſedulo curabo.*

STATICVLVM.] *Staticuli* ſunt ſaltationes ſtatariæ quædam non proinde motoriæ: (Macrob. ex Catone, l. 3. 14.) quales erant in eo Chori genere, quod στάσιμον à Græcis vocatur. vel *Staticuli* à parte ſaltationis dicuntur, in qua *ſtatur*. Turneb. V. N. Sticho extrema. *Hegea* ille & *Diodorus* noti erant eo tempore ſaltatores, de quibus nihil legi niſi hic. *Salmaſ.*

QVIA NON INCONCILIAVIT.] Iterum Ironia eſt. Eo, credo, non debes eum ludificare, quia de te bene meritus eſt: & quia, cum te emebam, non mihi adverſatus eſt ſcilicet. *Lambin.*

ATTAMEN. TO. NON TAMEN: CAVE.] Sermo Lemniſel. interrumpitur. Non oggere mihi, inquit, tuum *Attamen*, ac mitte de priore hero, maloque cave, quam nunc meam meo dicto decet eſſe audientem. *Acidal.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Do. *Certo illi homines mihi neſcio quid mali conſulunt, quod faciant.* Sa. *heus vos.*
To. *Quid ais?* Sa. *hiccine Dordalus eſt leno, qui hic liberas virgines?*

Mſſ. Pall. qui hic liberas virgines mercatur?

Hiccine eſt qui fuit quondam fortis? Do. *quæ hæc res eſt? heu, colaphum icit.*

Tavrm. κολαφίζει.

Malum vobis dabo. To. *at tibi nos dedimus, dabimuſque etiam.*
Do. *heu nates pervellit.* *(ſtum pueri?*
Pae. *Licet: diu ſæpe ſunt expunctæ.* Do. *loquere tu etiam, fru-*
Le. *Patrone, i intro, amabo, ad cœnam.* Do. *mea ignavia, tu nunc me irrides?* *(*Le. *ne ſit.*
Le. *Quiane te voco, bene ut tibi ſit?* Do. *nolo mihi bene eſſe.*
To. *Quid igitur, ſexcenti nummi quid agunt? quas turbas danunt!*
Do. *Male diſperii! ſciunt referre probe inimico gratiam.*
To. *Satis ſumpſimus ſupplicii jam.* Do. *fateor, manus vobis do.* To. *& poſt dabis* *(citum*
Sub furcis. abi intro. Sa. *in crucem.* Do. *anne hîc parum exer-*
Hiſce me habent? To. *conveniſſe te Toxilum memineris.*
Spectatores, bene valete: leno periit. Plaudite.

Do. hei nates pervellit.] Non videtur hunc locum intellexiſſe Lambinus: in quo manifeſto ad Athenienſium παρατιλμὸν reſpectum eſt. de quo Suidas, & Ariſtophan. Pluto act. 1. ſc. 2. ὁ δ᾽ ἁλοὺς γε μοιχὸς διὰ σέ που παρατίλλεται. *Meurſius.*

Mea ignavia.] Male hæc vulgo diſtinguuntur. Lege; *Mea ignavia tu nunc me irrides.* Per meam ignaviam & ſimplicitatem, dum me eludi paſſus ſum, factum eſt, ut jam me irrideas, ut me deridendi materia & occaſio tibi ſit oblata. *Boxhorn.*

Manvs vobis do.] *Dare manus,* eſt cedere, & fateri ſe inferiorẽ. Lucr. 2.

—— *Si tibi vera videtur,*
Dede manus; aut ſi falſa eſt, accingere contra.

Vtitur eo Cæſar, Cicero, Virgilius, alii. Hanc locutionem natam putem ab iis, qui manus offerunt vinciendas victoribus. Alii, à geſtu ſupplicantum. *Eraſm.*

Plavdite.] Mſſ. Camer. *Plaudite pantio.* Nos emendandum putamus; *Plaudite penſio.* Eſt autem *penſius* vox proba; Gloſſarium, quid ſignificet, explicat: *Penſius*, δαπανηρός. Quare vero Toxilus iſtud nomen ſibi ipſe imponat, & quam vere, tota nos docet Fabula. *Petitus.* Quod ſub finem Comœdiæ legitur in Mſſ. Camerarii, *plaudite pantio*, quid ſit, neſcio. Et illud *pantio* extra verſus menſuram excurrit. Alii divinent, qui poſſunt hariolari. *Salmaſ.*

FINIS PERSÆ.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

M. AccI Plavti

RVDENS.

DRAMATIS PERSONÆ.

ARCTVRVS, *Prologus.*
SCEPARNIO, *ſervos.*
PLEVSIDIPPVS, *adoleſcens.*
DÆMONES, *ſenex.*
PALÆSTRA, AMPELISCA, } *mulieres.*
SACERDOS, *anus.*
PISCATORES.
TRACHALIO, *ſervos.*
LABRAX, *leno.*
CHARMIDES, *paraſitus.*
LORARII.
GRIPVS, *piſcator.*

Ratio Nominum Camerarii.

Σκεπαρνίων, *ab aſcia: etſi à* tegendo *quibuſdam placuit* σκεπαρίων.

Πλουσίδιππος, *nomen magnificum à* nautica *&* equeſtri re.

Dæmones, *vel est* δημόνης popularis. *vel* δαιμόνης *fatali nomine.*

Παλαίστρα, *à* ludo.

Ἀμπελίσκη, *à* vitibus.

Τραχαλίων, *ſervile nomen, vel à* collo, *vel à* curriculo *potius factum.*

Λάβραξ, *ſignificat* lupum piſcem.

Χαρμίδης *appellatio à* lætitia *ducitur.*

Γρῖπος, *quem &* γρῖφον *dixère, à* reti. γριπεὺς *piſcator eſt apud Theocritum.* γρυπὸς *autem eſt is,* qui naſum aquilinum habet, *qualis in Cyro celebratus fuit.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

ARGVMENTVM, ut quibuſdam videtur, PRISCIANI.

R Eti piſcator de mari extraxit vidulum,
V bi erant herilis filiæ crepundia,
D ominum ad lenonem quæ ſurrepta venerat.
E a in clientelam ſuipté imprudens patris
N aufragio ejecta devenit : cognoſcitur,
S uoque amico Pleuſidippo jungitur.

ALIVD ARGVMENTVM CAMERARII.

NOmen Fabulæ ex re inditum. Introducitur enim piſcator, qui in mari cepiſſet vidulum. Funes autem nauticos atque omnino grandiores, rudentes dixere, ſive à ſtrepitu, ſeu aliunde. ARGVMENTVM tale eſt. Amiſerat parvulam filiam civis quidam Athenienſis, ea venierat Lenoni Cyrenenſi. Pater hujus injuriis civium ſuorum ad inopiam redactus, Athenis ſeſe Cyrenas contulit. Puellam Atticam amat adoleſcens, & redimere vult: ſed Leno ſpe majoris lucri clanculum in Siciliam avehere illam parat. Navi autem fracta, hæc & altera quædam conſerva ipſius, ad littus Cyrenaicum in ſchapha referuntur: & Leno rejicitur fluctibus: omnibus, quæ ſecum auferre voluerat, bonis amiſſis. Repertas autem puellas ad fanum Veneris abducere vult. Quibus ſenex ille Atticus opem fert, ignarus adeſſe filiam ſuam. Supervenit adoleſcens, Lenonem in jus rapit. Senex filiam cognoſcit de crepundiis inditis in vidulum, quem ſervus ſenis illius de mari extraxerat captum reti. Tum proſpera contingunt omnibus omnia. Vxorem ducit puellam amatam adoleſcens: Lenoni pecunia redditur: & piſcatori conciliatur libertas.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

ARCTVRVS,

PROLOGVS.

Qui gentes omnes, mariaque & terras movet,
Ejus ſum civis civitate cœlitum.
Ita ſum, ut videtis, ſplendens ſtella candida,
Signum quod ſemper tempore exoritur ſuo,
Hic atque in cœlo. nomen Arcturo eſt mihi.
Noctu ſum in cœlo clarus, atque inter deos:
Inter mortales ambulo interdius.
Et alia ſigna de cælo ad terram accidunt. Dovz. occidunt.
Qui eſt imperator divûm atque hominum Iuppiter,
Is nos per gentîs alium alia diſparat, Lamb. alium in alia.
Hominum quî facta, mores, pietatem & fidem
Noſcamus: ut quemque adjuvet opulentia:
Qui falſas lites falſis teſtimoniis
Petunt: quique in jure abjurant pecuniam:
Eorum referimus nomina exſcripta ad Iovem.
COTIDIE ILLE *ſcit, quis hîc quærat malum.*
Qui hîc litem adipiſci poſtulant perjurio,
Mali res falſas qui impetrant apud judicem:
ITERVM ILLE EAM *rem judicatam judicat,*

ARCTVRVS proprie dicitur ad femur ſeu coxam Bootæ, quem & ἀρκτοφύλακα nominant. ſtella clara, tempeſtatem ciens occaſu ſuo, qui eſt autumnalis. Eſt & hiemalis veſpertinus. *Cam.*

TEMPORE SVO.] Diebus XI. ante æquinoctium auctumnale. ſic quidam; verum ego ſimpliciter intellego de tali ortu, quo per vices nunc in cœlo, nunc in terra adſit. *Acid.*

AD TERRAM ACCIDVNT.] Dicit; alia etiam Signa idem munus habere, ut noctu quidem in cœlo luceant, interdiu autem in terra obambulent, & facta hominum annotent &c. alludit ſcilicet ad opinionem communem, qua obtinet, cæteros Deos de die cœlum fere tenere, de nocte vero verſari in terris. ergo quidquid die noctuque fit in orbe univerſo à mortalibus, minime latet cæleſtes. quare ſi qui ſuam non reverentur conſcientiam, & vereantur ſaltem tot teſtes Deos. *Taubm.*

ADIVVET OPVLENTIA.] *Opulentia* hîc Deæ nomen eſt, opes largientis. Hoc autem vult; Noſtrum eſt, cognoſcere, qua quiſque ratione fiat opulentus, bonâ an malâ. *Boxhorn.*

IN IVRE ABIVRANT.] Apud Prætorem cum perjurio inficiantur. Curc. *qui abjurant, ſi quid creditum eſt.* Lamb.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Majore multa multat, quam litem auferunt.
Bonos in aliis tabulis exſcriptos habet.
Atque Hoc SCELESTI ILLI *in animum inducunt ſuum,*
Iovem ſe placare poſſe donis, hoſtiis,
Et operam & ſumptum perduunt : id eo ſit, quia
NIHIL EI ACCEPTVM *eſt à perjuris ſupplicii.*
FACILIVS, SI QVI *pius eſt, à dîs ſupplicans,*
Quam qui ſceleſtus eſt, inveniet veniam ſibi.
ICCIRCO MONEO VOS EGO *hæc, qui eſtis boni,*
Quique ætatem agitis cum pietate & cum fide,
Retinete porro : poſt factum ut lætemini.
Nunc, huc qua cauſſa veni, argumentum eloquar.
Primum dum huic eſſe nomen urbi Diphilus
Cyrenas voluit. illîc habitat Dæmones
In agro atque villa proxuma propter mare,
Senex, qui huc Athenis exul venit, haud malus.
Neque is adeo propter malitiam patria caret:
Sed, dum alios ſervat, ſe impedivit interim.
Rem bene paratam comitate perdidit. *V. E.* Rem bene partam.
Huic filiola virgo periit parvola,
Eam de prædone vir mercatur peſſumus,

MAIORE MVLTA.] Iuppiter rem ab improbo judice contra leges & jusjurandum judicatam, iterum judicat & ſententiam latam corrigit : & eos, qui vicerunt, majore multa multat, quam ſit ea utilitas, quam ex lite eis condonata conſequantur. *Lambin.*

TABVLIS.] Alluditur ad *diphteram,* in qua Iuppiter omnium mortalium acta deſcribere fingitur à Poëtis. *Taubm.*

DONIS, HOSTIIS.] Donatus Eunuch. act. 5. ſc. ult. *Donum Deorum eſt: Præmium virorum fortium : Munus hominum.* Et conjunctio illa copulativa elegantiæ vel energiæ cauſſa, cum hîc tum alibi ſæpiſſime prætermiſſa eſt. *Douza.* Mſſ. Palatini habent *omnibus oſtiis.* Quare hæc legenda & diſtinguenda puto hoc modo; *Sceleſti illi in animū inducunt ſuum, Iovem ſe placare poſſe; omnibus hoſtiis Et operam & ſumptum perduunt.* Sententia ita aperta eſt, ut explicationem non requirat. *Boxhorn.*

SVPPLICII.] *Supplicia,* pro precibus & ſupplicationibus , pro hoſtiis & ſacrificiis, ſæpe capiuntur. Saluſt. *In ſuppliciis deorum magnifici, domi parci, in amicos fideles erant.* Taubm.

MALITIAM.] Videtur hic *malitiam* accipere, pro ea quam Græc. *κακίαν* appellant. *Lamb.*

COMITATE.] Dubitat Gruterus, an velit auctor, vel ſua perdidiſſe, dum aliis ſubvenit fidejuſſor, aut benefactor : vel eadem illa prodegiſſe inter ſcorta & paraſitos. Cæterum prius illud modo velle Plautum, ex ſequentibus ſatis eſt manifeſtum. Neque *comitatis* vocabulo aliud ſignificatur. *Boxhorn.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Is eam huc Cyrenas leno advexit virginem.
Adoleſcens quidam civis hujus Atticus
Eam vidit ire è ludo fidicino domum. Mſſ. è ludo fidicinio.
Amare occœpit: ad lenonem devenit,
Minis triginta ſibi puellam deſtinat,
Datque arrhabonem, & jurejurando alligat.
Is leno, ut ſe æquom eſt, flocci non facit fidem:
Neque, quod juratus, adoleſcenti dixerat.
Ei erat hoſpes, par illius, Siculus, ſenex
Sceleſtus, Agrigentinus, urbis proditor:
Is illius laudare inſit formam Virginis.
Et aliarum itidem, quæ ejus erant mulierculæ.
Inſit lenoni ſuadere, ut ſecum ſimul
Eat in Siciliam: ibi eſſe homines voluptarios
Dicit: poteſſe ibi fieri eum divitem:
Ibi eſſe quæſtum maxumum meretricibus.
Perſuadet. navis clanculum conducitur.
Quicquid erat, noctu in navem comportat domo
Leno: adoleſcenti, qui puellam ab eo emerat,
Ait ſeſe Veneri, velle votum ſolvere.
Id hîc eſt fanum Veneris, & eo ad prandium
Vocavit adoleſcentem huc. ipſe hinc ilico
Navem conſcendit, avehit meretriculas.
Adoleſcenti alii narrant, ut res geſta ſit:
Lenonem abiviſſe. ad portum adoleſcens venit:
Illorum navis longe in altum abſceſſerat.
Ego, quoniam video virginem aſportarier,
Tetuli ei auxilium & lenoni exitium ſimul:

LVDO FIDICINO.] Vbi fidibus canere diſcitur. *Ludus fidicinus*, ut Cic. *Modi tibicini*, in Oratore. *Camer.*

PVELLAM DESTINAT.] *Deſtinatum* tripliciter dici poteſt, *Corde*, *Ore*, *Opere*. Et deſtinationem, ipſo opere, idem eſt cum ſponſalibus: quod patet ex hoc loco, & illo in Perſa: *Non properas hanc virginem deſtinare?* item Apul. l.4. Mileſ. *Pacto jugali deſtinatus &c.* Et videtur, *deſtinare* etiam eſſe, pro deſponſata arrhas dare. ſicuti *deſtinare* erat emere data arrha, & dilato in diem pretio. *Alb. Gentil.*

PAR ILLIVS.] V. N. Perſa, act. 5. ſc. 1. vſ. 15.

QVAESTVM MERETRICIBVS.] Pro eo, qui fit habendis meretricibus: vel, ex meretricibus, per lenocinium. infra act. 2. 6. *Acidal.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Increpui hibernum, & fluctus movi maritimos.
Nam Arcturus ſignum omnium ſum acerrumum:
Vehemens ſum exoriens, cum occido, vehementior.
Nunc ambo illi in ſaxo, leno atque hoſpes, ſimul
Sedent ejecti: navis confracta eſt ibus.
Illa autem virgo atque altera itidem ancillula,
De navi timidæ deſiluerunt in ſcapham.
Nunc eas ab ſaxo fluctus ad terram ferunt,
Ad villam illius, exul ubi habitat ſenex;
Quojus deturbavit ventus tectum & tegulas.
Et ſervos illic eſt ejus qui egreditur foras.
Adoleſcens huc jam adveniet quem videbitis,
Qui illam mercatu'ſt de lenone virginem.
Valete, ut hoſtes voſtri diffidant ſibi.

ACTVS PRIMI SCENA PRIMA.

SCEPARNIO.

PRo dî immortales, tempeſtatem quojuſmodi
Neptunus nobis nocte hac miſit proxuma!
Detexit ventus villam. quid verbis opu'ſt?
Non ventus fuit: verum Alcumena Euripidi, ALCIAT. Alcmæon.
Ita omnîs de tecto deturbavit tegulas:
Illuſtriorîs fecit, feneſtraſque indidit.

ACTVS PRIMI SCENA SECVNDA.

PLEVSIDIPPVS, DAEMONES, SCEPARNIO.

ET vos à voſtris abduxi negotiis,
Neque id proceſſit, qua vos duxi gratia,
Neque quivi lenonem ad portum prehendere.

INCREPVI HIBERNVM.] Id eſt, ventos & fluctus hibernos. *Increpo* non modo ſignificat reprehendo, ſed & inclamo, invoco, provoco. quomodo hic ſumitur, & Gloſſæ veteres non ſemel interpretantur. *Boxhorn.*

ALCVMENA EVRIPIDI.] Tragœdia Euripidis, nomine *Alcumena:* in qua, cum Alcumena pariebat, Iuppiter faciebat ſpurcam tempeſtatem oriri. *Euripidi*, genitivus antiquus, pro *Euripidis*, ut *Thucydidi*, *Thymarchidi &c.* Lambin.

ILLVSTRIORIS.] *Illuſtriores* propter lumen per rimas & feneſtras in tecto factas, tegulis vento dejectis, immiſſum.

Sed mea deſidia ſpem deſerere nolui:
Eo vos amici detinui diutius.
Nunc huc ad Veneris fanum venio viſere,
Vbi rem divinam ſe facturum dixerat.
Sc. *Si ſapiam, hoc, quod me mactat, concinnem lutum.*
Pl. *Prope me hinc neſcio quis loquitur.* Dae. *heus, Sceparnio!*
Sc. *Qui nominat me?* Dae. *qui pro te argentum dedit.*
Sc. *Quaſi me tuum eſſe ſervom dicas, Dæmones?*
Dae. *Luto uſu'ſt multo, multam terram confode:*
Villam integundam intellego totam mihi:
Nam nunc perlucet ea, quam cribrum, crebrius.
Pl. *Pater ſalveto, amboque adeo.* Da. *ſalvos ſies.*
Sc. *Sed utrum tu mas an fœmina es, qui illum patrem*
Voces? Pl. *vir ſum equidem.* Dae. *quære vir porro patrem.*
Filiolam ego unam habui, eam unam perdidi.
Virile ſecus nunquam ullum habui. Pl. *at* DI DABVNT. — *Mſſ.Pall.* virile ſexus.
Sc. *Tibi quidem hercle, quiſquis es, magnum malum,*
Qui oratione hîc nos occupatos occupes.
Pl. *Iſticcine vos habitatis?* Sc. *quid tu id quæritas?*
An quo furatum venias mox, veſtigas loca? — Dovz. venias nox, *id eſt, noctu.*
Pl. *Peculioſum eum eſſe decet ſervom & probũ,*
Quem hero præſente prætereat oratio; — Pist. prævortator.
Aut qui inclementer dicat homini libero.
Sc. ET IMPVDICVM *& impudentem hominem addecet,*
Moleſtum ultro advenire ad alienam domum,
Quoi debeatur nihil. Dae. *tace, Sceparnio.*

Mactat.] Mactat, affligit. Ita interpretantur Gloſſæ veteres. Nihil ergo hic mutandum. *Boxhorn.*

Virile Secvs.] Varro lib. 6. *Secus pro ſexus, neutri generis, & unius caſus.* Ita Salluſt. 2. Hiſtoriar. *Concurrentium undique virile & muliebre ſecus.* Agell. libro tertio, *Quod ejus virile ſecus futurum eſt.*

Probvm.] Non puto quicquam mutandum in his verſibus. Sed ſic eos interpretor. Peculioſi ſervi ut plurimum ſunt audaces ad loquendum, etiam præſente domino. Sunt etiam probi ſervi. Nam ſervi nequam peculium non acquirunt. Ab eadem confidentia & audacia, quam facit peculium, illud etiam venit, quod homini libero tales ſervi audacter convitium dicant. Non multum differt quantum attinet ad audaciam, peculioſus ſervus, à liberto opulento. *Salmaſ.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Quid opus eſt, adoleſcens? PL. *iſti infortunium,*
Qui præfeſtinet, ubi herus aßit, præloqui.
Sed niſi moleſtum 'ſt, paucis percontarier
Volo ego ex te. DAE. *dabitur opera, atque in negotio.*
SC. *Quin tu in paludem is, exſicaſque arundines,*
Quî pertegamus villam, dum ſudum 'ſt? DAE. *tace.*
Tu, ſi quod opus eſt, dice. PL. *dic, quod te rogo.*
Ecquem tu hic hominem criſpum, incanum videris,
Malum, perjurum, palpatorem? DAE. *plurimos.*
Nam ego propter ejuſmodi viros vivo miſer.
PL. *Hic dico in fanum Veneris qui mulierculas*
Duas ſecum adduxit: quique adornaret ſibi,
Vt rem divinam faciat aut hodie aut heri.
DAE. *Non hercle, adoleſcens, jam hos dies compluſculos*
Quenquam iſtîc vidi ſacruficare: neque poteſt
Clam me eſſe, ſi qui ſacruficant, ſemper petunt
Aquam hinc, aut ignem, aut vaſcula, aut cultrum, aut veru,
Aut aulam extarem, aut aliquid: quid verbis opu' ſt?
Veneri paravi vaſa & puteum, non mihi.
Nunc intervallum jam hos dies multos fuit.
PL. *Vt verba præhibes, me periiſſe prædicas.*
DAE. *Mea quidem hercle cauſſa ſalvos ſis, licet.*
SC. *Heus tu, qui fana ventris cauſſa circumis,*
Iubere melius eſt prandium ornari domi;
Fortaſſe tu huc vocatus es ad prandium.
Ille, qui vocavit, nullus venit. PL. *admodum.*

EXSICASQVE.] *Exſicare, præſicare,* pro *exſecare* dicebant. *Turneb.* V. N. Curcul. act. 3. 1. 54.

INCANVM.] Valde canum: vel canum, ſimpliciter. Virgil. 3. Georg. *incanaque mente,* id eſt, cana. *Chariſ.*

AVLAM EXTAREM.] Ollam in qua exta coquuntur. Feſtus: *Aulicoqua exta dicebant, quæ in aulis coquebantur, id eſt, elixa.* Nam ſæpe torrebant. Virg. 2. Georg.

Pinguiaque in verubus torrebimus exta colurnis.

Varro: *Hæ ſunt, quarum in ſacrificiis exta in olla, non in veru coquuntur.* hinc & *olla extaris.* Et in antiquo Lexico, *Extar* exponitur *olla, ubi exta coquuntur.* Turneb.

FANA VENTRIS CAVSSA CIRCVMIS.] Βωμολόχος circumſcribitur. dicebantur autem βωμολόχοι proprie ſcurræ, qui templa & aras frequentabant, ſacrificiorum nidorem ſecuti: ut dicacitate ſua victum ſibi emerent, & ſacris ſcilicet epulis ventrem explerent. *Acidal.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Sc. Nullum'ſt periculum te hinc ire impranſum domum.
Cererem te melius quam Venerem ſectarier,
Amore hæc curat, tritico curat Ceres. — SCHOPP. amori hæc curat.
PL. Deludificavit me ille homo indignis modis.
DAE. Pro dii immortales, quid illuc eſt, Sceparnio,
Hominum ſecundum littus? Sc. ut mea eſt opinio,
Propter viam illi ſunt vocati ad prandium.
DAE. Quî? Sc. quia poſt cœnam, credo laverunt heri, — DISS. laverunt, Here.
Confracta navis in mari eſt illis. DAE. ita eſt.
Sc. At hercle nobis villa in terra & tegulæ. DAE. hui!
HOMVNCVLI, QVANTI ESTIS! ejecti ut natant!
PL. Vbi ſunt ii homines, obſecro? DAE. hac ad dexteram,
Viden' ſecundum littus? PL. video, ſequimini.
Vtinam ſitis, quem ego quæro, vir ſacerrumus!
Valete. Sc. ſi non moneas, noſmet meminimus.
Sed ô Palæmon, ſancte Neptuni comes,
Quique hercule illi ſocius eſſe diceris, — *Mſ. Pall.* qui Herculis ſoc.
Quod facinus video. DAE. quid vides? Sc. mulierculas
Video ſedenteis in ſcapha ſolas duas.
Vt afflictantur miſeræ! euge euge, perbene,
Ab ſaxo avertit fluctus ad littus ſcapham.
Neque gubernator uſquam illis eſſe potuit.
Non vidiſſe undas me majorîs cenſeo.
Salvæ ſunt, ſi illos fluctus devitaverint.
Nunc, nunc periculum'ſt, ejecit alteram,

PROPTER VIAM.] Iocus ex ambiguo. Sacrificium apud veteres fuit, quod vocabatur *Propter viam*: in eo ſi quid ex epulis ſuperfuiſſet, igne conſumi neceſſe erat. Feſtus: *Propter viam fit ſacrificium, quod eſt proficiſcendi gratia Herculi aut Sanco, qui ſcilicet idem eſt deus.* Significat Sceparnio, hos naufragium feciſſe omnium bonorum: ut illi, qui propter viam faciunt, omnes reliquias flammis conſumunt. *Turneb.*

POST COENAM, &c.] Putem velle ſervum, eos laviſſe priore veſpera, ut intereſſent maturius ſacrificio *Propter viam*. id enim fere fieri ſolitum illo caſu. *Gruter.*

SACERRVMVS.] Id eſt, omnibus modis execrandus. V.N. Prol. ✠ſ.90. Pœn.

NEQVE GVBERNATOR VNQVAM POTVIT.] *Neque gubernator uſquam melius potuit.* Quaſi dicat: adeo feliciter ſcapha ad littus ſua ſponte appulit, ut nullus gubernator melius eandem regere potuiſſet. Gubernatorem non habuiſſe, ex iſtis patet:
Video ſedentes in ſcapha ſolas duas. Piſt.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

At in vado'ſt. jam facile enabit. eugepæ! Diss. jam facile evadit.
Viden' alteram illam ut fluctus ejecit foras!
Surrexit: horſum ſe capeßit: ſalva res.
Deſiluit hæc autem altera in terram è ſcapha.
Vt præ timore in genua in undas concidit!
Salva'ſt, evaſit ex aqua, jam in littore eſt.
Sed dextrovorſum avorſa it in malam crucem.
Hem, errabit illæc hodie! DAE. *quid id refert tua?*,
SC. *Si ad ſaxum quo capeßit, ea deorſum cadit,* LAMB. eo deorſum cadat.
Errationis fecerit compendium.
DAE. *Si tu de illarum cœnaturus veſperi es,*
Illis curandum cenſeo, Sceparnio:
Si apud me eſurus es, mihi dari operam volo.
SC. *Bonum æquomque oras.* DAE. *ſequere me hac ergo.* SC. *ſequor.*

ACTVS PRIMI SCENA TERTIA.

PALAESTRA.

NIMIO HOMINVM FORTVNAE *minus miſeræ memorantur,*
Quam reapſe experiundo iis datur acerbum!
Hoc Deo complacitum eſt? me hoc ornatu ornatam,
In incertas regiones, timidam, ejectam?
Hanccine ego ad rem natam miſeram me memorabo?
Hanccine ego partem capio ob pietatem præcipuam?
Nam hoc mihi haud labori eſt laborem hunc potiri,
Si erga parentem aut deos me impiavi:
Sed id ſi parate curavi ut caverem,
Tum hoc mihi indecore, inique, immodeſte
Datis dî. nam quid habebunt ſibi igitur impii

CRVCEM.] Vide notas Prol. Menæch. verſ. 66.

DE ILLARVM COENATVRVS VESPERI.] Vide notas Milit. act. 4. 2. 5.

PARTEM CAPIO.] Μοῖραν, *ſortem.* Ex antiquorum conſuetudine dictum; qui ſæpe diis pietatis ſuæ in ipſos præmia mercedemque petebant: quod æquum eſſe videretur, à diis eos facilius aliquid impetrare, qui numina pie colerent. *Turneb.*

Poſthac, ſi ad hunc modum eſt innoxiis honor
Apud vos? nam me, ſi ſciam feciſſe, MEVRS. vos nam me.
Aut parentes ſceleſte, minus me miſerer:
Sed hercle ſcelus me ſolicitat: ejus me impietas male
Habet. is navem atque omnia perdidit in mari.
Hæc bonorum ejus ſunt reliquiæ: etiam, quæ ſimul
Vecta mecum in ſcapha'ſt, excidit. ego nunc ſola ſum.
Quæ ſi mihi foret ſalva ſaltem, labor
Lenior eſſet hîc mihi ejus operâ. LAMB. Levior.
Nunc quam ſpem, aut opem, aut conſilii quid capeſſam?
Ita hîc ſolis locis compoſita ſum,
Hîc ſaxa ſunt, hîc mare ſonat, nec quiſquam
Homo mihi obviam venit.
Hoc quod induta ſum, ſummæ opes oppido,
Nec cibo, nec loco tecta quo ſim ſcio.
Quæ mihi eſt ſpes, qua me nunc vivere velim?
Nec loci gnara ſum, nec diu hîc fui.
Saltem aliquem velim, qui mihi ex his locis
Aut viam aut ſemitam monſtret: ita nunc hâc
An illac eam, incerta conſilii ſum:
Nec prope uſquam hîc quidem cultum agrum conſpicor.
Algor, error, pavor, membra omnia tenent!
Hæc parentes haud mei ſcitis miſeri,
Me nunc miſeram ita eſſe uti ſum. libera ego
Prognata fui maxume, nequicquam fui.
Nunc qui minus ſervio, quam ſi forem ſerva tua? DOVZ. ſerva nata?
Neque quicquam unquam iis profui, qui me ſibi eduxerunt.

APVD VOS?] Nihil eſt addendum. vult enim æquiore animo laturam calamitatem ſi aut ipſa peccaſſet enorme, aut adeo parentes ſuos. horum ſane delicta puniri etiam in liberis, notius eſt quam uti probari debeat. *Taubm.*

SVMMAE.] Ex conjectura leg. *ſunt meæ*. de puella naufraga, cui nihil reliqui erat, præter veſtitum. Ita act. 1. ſc. 5. ỷſ. 21. *Neque hoc amplius, quam quod vides, nobis quicquam eſt.* Hodie vulgi joco dicitur: *Cum ſubſilio, facultates omnes meæ commoventur.* Lipſius.

TECTA.] Nec ſcio cibum, nec ſcio locum; quo cibo, quo loco tecta ſim. *Gruter.*

VIAM AVT SEMITAM.] Vide notas Caſin. act. 3. ſc. 5. ỷſ. 40.

ACTVS PRIMI SCENA QVARTA.

AMPELISCA, PALÆSTRA.

QVid mihi melius eſt, quid magis in rem eſt, quam corpore vitam ſecludam?
Ita male vivo atque ita mihi multæ in pectore ſunt curæ (exanimales.
Nec dein vitæ haud parco: PERDIDI SPEM, *quæ me oblectabam.*
Omnia jam circumcurſavi, atq; omnibus in latebris perreptavi
Quærere conſervam voce, oculis, auribus: ut perveſtigarem.
Neque eam uſquam invenio, neque quo eam, neque qua quæram conſultum'ſt,
Neque quem rogitem reſponſorem, quenquam interea invenio.
Neque magis ſolæ terræ ſunt, quam hæc loca atque hæ regiones. MEVRS. ſola terræ ſola ſunt.
Neque ſi vivit, eam vivam unquam quin inveniam, deſiſtam.
PA. *Quænam vox mihi prope hîc ſonat?* AM. *pertimui.*
Quis hîc loquitur prope? PA. *Spes bona obſecro ſubventa*
Mihi. AM. *mulier eſt, muliebris vox mihi ad aures*
Venit; an eximes ex hoc miſeram metu? PIST. ea eximet ex.
PA. *Certo vox muliebris aurîs tetigit meas.*
Num Ampeliſca obſecro'ſt? AM. *ten' Palæſtra audio?*
PA. *Quin voco, ut me audiat, nomine illam ſuo.*
Ampeliſca! AM. *hem, quis eſt?* PA. *ego Palæſtra ſum.*
AM. *Dic, ubi es?* PA. *pol ego nunc in malis plurimis.*
AM. *Socia ſum, nec minor pars mea'ſt quam tua.*
Sed videre expeto te. PA. *mihi es æmula.*
AM. *Conſequamur gradu vocem. ubi es?* PA. *ecce me,*
Accede ad me, atque adi contra. AM. *fit ſedulo.*
PA. *Cedo manum.* AM. *accipe.* PA. *dic, viviſne, obſecro?*
AM. *Tu facis me quidem ut vivere nunc velim,*
Quando mihi te licet tangere: ut vix mihi

VITAM SECLVDAM.] Idem eſt cum *excludere.* ſed præpoſita litera propter ſuavitatem, vel hiatum vitandum; ergo notat heic *ſecernere, ſeparare.* Inde *ſecluſa ſacra* Feſto, myſteria arcana. *Paſſerat.*

Credo ego hoc, te tenere! obſecro, amplectere,
Spes mea, ut me omnium jam laborum levas!
PA. *Occupas præloqui, quæ mea eſt oratio.*
Nunc abire hinc decet nos. AM. *quo, amabo, ibimus?*
PA. *Littus hoc perſequamur.* AM. *ſequor quo lubet.*
PA. *Siccine hîc cum uvida veſte graſſabimur?*
AM. *Hoc quod eſt, id neceſſarium eſt perpeti.*
Sed quid hoc, obſecro, eſt? PA. *quid?* AM. *viden', amabo,*
Fanum, videſne hoc? PA. *ubi eſt?* AM. *ad dexteram.*
PA. *Video decorum dîs locum viderier.* DOVZ. videor dec. &c tuer.
AM. *Haud longe abeſſe oportet homines hinc, ita hic*
Lepidu'ſt locus. nunc, quiſquis eſt deus, veneror,
Vt nos ex hac ærumna miſeras eximat,
Inopes, ærumnoſas aliquo auxilio adjuvet.

ACTVS PRIMI SCENA QVINTA.

SACERDOS, PALAESTRA, AMPELISCA.

QVi ſunt, qui à patrona preces mea expeteſſunt?
Nam vox precantum me huc foras excitavit.
Bonam atque obſequentem deã, atque haud gravatam
Patronam exſequuntur, benignamque multum.
PA. *Iubemus te ſalvere, mater.* SA. *ſalvete*
Puellæ. ſed unde vos ire cum uvida
Veſte dicam, obſecro, tam mæſtiter veſtitas?
PA. *Ilico hinc imus haud longule ex hoc loco.*
Verum longe hinc abeſt, unde huc vectæ ſumus.

OCCVPAS PRAELOQVI.] *Occupare*, eſt prævenire & antevertere: Græce φθάνειν. Ita Phædrus lib. 2. Fab.
Quoniam occupârat alter, ne primus forem:
Ne ſolus eſſet, ſtudui quod ſuperfuit.
Rittersh.

NVNC, QVISQVIS EST DEVS.] Veteres ne errore laberentur, de nomine Dei alicujus certo dubitantes, dicere ſolebant: *Quiſquis es.* Virgil. 4. Æn. vſ. 577.
— Sequimur te Sancte, deorum
Quiſquis es. Merula.

SALVERE, MATER.] Solemne eſt compellantibus *matres* ſalutare. Petron. *Accedo aniculam quandam, quæ agreſte olus vendebat, Rogo, inquam, mater nunquid ſcis ubi ego habitem, &c.* VVouvver.

SA. Nempe equo ligneo per vias cæruleas
Eſtis vectæ. BA. admodum. SA. ergo æquius vos erat
Candidatas venire hoſtiataſque ad hoc
Fanum: ad iſtunc modum non veniri ſolet.
PA. Quæ ne ejectæ è mari ſumus ambæ, obſecro,
Vnde nos hoſtias agere voluiſti huc?
Nunc tibi amplectimur genua egentes opum,
Quæ in locis neſciis neſcia ſpe ſumus,
Vt tuo recipias tecto, ſerveſque nos,
Miſerarumque te ambarum uti miſereat,
Quibus nec locus ullus, nec ſpes parata eſt,
Neque hoc amplius, quam quod vides, nobis quicquam'ſt.
SA. Manus mihi date, exſurgite à genibus ambæ:
Miſericordior nulla me eſt fœminarum.
Sed hic pauperes res ſunt inopeſque, puellæ:
Egomet vix vitam colo: Veneri cibo meo
Servio. AM. Veneris fanum, obſecro, hoc eſt? SA. fateor. ego
Hujus fani ſacerdos clueo. verum, quicquid eſt,
Comiter fiet à me, quo noſtra copia
Valebit. ite hac mecum. PA. amice benigneque
Honorem, mater, noſtrûm habes. SA. oportet.

Mſ. Cam. quo nunc copia valebit.

ACTVS SECVNDI SCENA PRIMA.

PISCATORES.

OMNIBVS MODIS, qui pauperes ſunt homines, miſeri vivunt,
Præſertim quibus nec quæſtus eſt, nec didicere artem (ullam;
Neceſſitate, quicquid eſt domi, id ſat eſt habendum.
Nos jam de ornatu propemodum ut locupletes ſumus, ſcitis.

SCHOPP. Vos jam de.

CANDIDATAS.] Albati enim, id eſt, candida & pura veſte ad deos adibant. Perſ. Satyra 2.

—— *Negato*
Iuppiter hæc illi, quãvis te albata rogarit.
Caſaubon.

NESCIIS.] Id eſt, in locis ignotis dubia & incerta ſpe. *Neſcium* paſſive poſuit, pro ignoto. Arminius apud Tacitum Annal. I. in Oratione ad Cheruſcos; *Aliis gentibus ignorantia imperii Romani inexperta eſſe ſupplicia, neſcia tributa. Neſcia tributa*, ut hic *neſcia loca*, quæ ignorantur. *Boxhorn.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Hiſce hami, atque hæ harundines ſunt nobis quæſtu & cultu.
Ex urbe ad mare huc prodimus pabulatum: LAMB. Cotidie ex urbe.
Pro exercitu gymnaſtico & palæſtrico, hoc habemus,
Echinos, lepadas, oſtreas, balanos captamus, conchas,
Marinam urticam, muſculos, plaguſias, ſtriatas. BRYARD. mytulos.
Poſt id piſcatum hamatilem & ſaxatilem aggredimur.
Cibum captamus è mari: ſin eventus non venit,
Neque quicquam captum eſt piſcium, ſalſi lautique pure
Domum redimus clanculum, dormimus incœnati.
Atque ut nunc valide fluctuat mare, nulla nobis ſpes eſt
Niſi quid concharum capſimus, incœnati ſumus profecto. DISS. incænati ſimus.
Nunc Venerem hanc veneremur bonam, ut nos lepide adjuverit hodie.

HISCE.] Pariſ. & Brix. edd. leg. *Hi ſchœni.* σχοινὸς enim funis juncuſque, unde piſcatores naſſas ſuas conficiunt. Hinc *ſchœniculæ* dictæ meretrices, à juncis, quibus ſe præcingebant, ſic artem profitentes ſuam & facilitatem ſolvendæ zonæ, ut obſervavit *Albericus Gentilis.*

LEPADAS.] Λεπὰς, oſtrei genus eſt, quæ exteriore tantum parte concha tegitur: interiore & carnoſa ita ſcopulis adhæreſcit, tanquam oſculetur, & arctiſſime juncta vix divellatur. V. N. Caſ. 2. 8. 54.

PLAGVSIAS] Verſus oſtendit legi debere, *Plaguſias, ſtriatas*, vel potius, *placuſias*, πλακήεσσα πλακοῦσσα à latitudine. Inde Latinum *placuſſia.* Nam *pelaguſia* à pelago, ratio Græci nominis non fert. Immo πλακούσιος revera Græcum eſt. Nam ex πλακοῦς πλακοῦντος factum πλακούσιος, ut à Ῥαμνοῦς, Ῥαμνοῦντος, Ῥαμνούσιος, & ſimilia. Ergo legendum, *Placuſias ſtriatas*, à latitudine qualis eſt placentarum, quæ πλακοῦντες Græcis. *Salmaſius.*

HAMATILEM ET SAXATILEM.] In ſcopulis olim piſcatores piſcatum exercuere; quod ex Oppiano, Ariſtenæto, Petronio, Iſidoro, aliiſque patet. hinc Plautus dixit *Piſcatum ſaxatilem.* Meurſius.

SALSI LAVTIQVE.] Iocus ex ambiguo. *Salſi*, non ſalibus, ſed aqua marina: *lauti*, non opiparis epulis, ſed madidi. *Pure*, dicit: quia aqua marina ſordes omnes abluit. *Lamb.* At tu mihi etiam vide quid *pure lautum* in Sacris ſit, Aulul. act. 2. 3. 3. quo alluſum arbitror. *Taubman.*

REDIMVS CLANCVLVM.] Nihil hic mutandum. Qui rebus pro voto geſtis domum redeunt, palam & læti ſe oſtendunt; qui vero re infecta, latere, quam aſpici malunt, & clanculum ſe domum recipiunt. *Boxhorn.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

ACTVS SECVNDI SCENA SECVNDA.

TRACHALIO, PISCATORES.

ANimo advorſavi ſedulo, ne herum uſquam præterirem. — Diss. animum adverſavi.
Nam cum modo exibat foras, ad portum ſe ajebat ire,
Me huc obviam jußit ſibi venire ad Veneris fanum.
Sed quos perconter, commode eccos video aſtare: adibo.
Salvete fures maritimi, conchitæ, atque hamiotæ, — Samb. ſalvete mures.
Famelica hominum natio, quid agitis? ut peritis?
Pi. Vt piſcatorem æquom eſt, fame, ſiti, ſpeque. — Bvch. adoleſcentulũ.
Tr. ecquem adoleſcentem huc,
Dum hîc aſtatis, ſtrenua facie, rubicundum, fortem, qui tres
Duceret chlamydatos cum machæriis, vidiſtis venire?
Pi. Nullum iſtâc facie, ut prædicas, veniſſe huc ſcimus. Tr. ecquem
Recalvom ac ſilonem ſenem, ſtatutum, ventrioſum, — Lamb. Silenum. Cam. Silanum.
Tortis ſuperciliis, contracta fronte, fraudulentum,
Deorum odium atque hominum, malum, mali vitii probrique plenum,
Qui duceret mulierculas duas ſecum ſatis venuſtas?
Pi. Cum iſtiuſmodi virtutibus operiſque natus qui ſit,
Eum quidem ad carnuficem eſt æquius, quam ad Venerem commeare.
Tr. At ſi vidiſtis, dicite. Pi. huc profecto nullus venit.
Vale. Tr. valete! credidi: factum eſt quod ſuſpicabar.

DVCERET CHLAMYDATOS &c.] Hic certe nugantur interpretes. Nam proprie chlamys, χλαμὺς, fuit veſtis militaris, pallio brevior ac ſtrictior, ut eſſet expeditior. Auctor Etymologici magni: χλαμὺς, τὸ περιφερὲς καὶ κυκλοειδὲς, τὸ ἐν συνηθείᾳ λεγόμενον σαγός: ἱμάτιον ὅπερ φοροῦσιν οἱ κηροφόροι. Κηροφόρους vocat militares homines, quaſi θανατηφόρους. Vt ſit idem Chlamys quod Sagum, indumentum militare. Ait ergo hic ſervus; Pleuſidippum herum ſuum ſecum duxiſſe tres homines militares, qui ſibi præſidio eſſent adverſus lenonem, quem è fuga volebat retrahere. *Diſſald.*

SILONEM.] *Silo*, qui & *ſilus* Ciceroni, σιμὸς, qui naſum habet reſimum, id eſt, ſurſum verſus repandum, more ſimiæ. *Scalig.*

STATVTVM.] V.N. Aſin. act. 2, 3, 21.

Data verba hero ſunt; leno abiit ſceleſtus exulatum.
In navem aſcendit, mulieres avexit, ariolus ſum.
Is huc herum etiam ad prandium vocavit ſceleris ſemen.
Nunquid mihi meliu'ſt, quam ilico hîc operiar herũ dum veniat?
Eadem hanc ſacerdotem Veneriam, ſi quid amplius ſcit,
Si videro, exquiſivero: faciet me certiorem.

ACTUS SECUNDI SCENA TERTIA.

AMPELISCA, TRACHALIO.

INtellego: hanc quæ proxuma eſt villam Veneris fano
Pulſare juſſiſti, atq; aquã rogare. TR. quoja ad aurîs
Vox mihi advolavit? AM. obſecro, quis hîc loquitur? quem ego video?
TR. Eſtne Ampeliſca hæc, quæ foras è fano hoc egreditur?
AM. Eſtne hic Trachalio, quem conſpicor, calator Pleuſidippi?
TR. Ea eſt. AM. is eſt. Trachalio, ſalve. TR. ſalve, Ampeliſca.
Quid agis tu hic? AM. ætatem haud mala male. TR. melius ominare.
AM. VERUM OMNES ſapientes decet conferre & fabulari.
Sed Pleuſidippus tuus herus ubi, amabo, eſt? TR. eja vero,
Quaſi non ſit intus! AM. neque pol eſt, neque ullus quidem huc venit.
TR. Non venit? AM. vera prædicas. TR. non eſt meum, Ampeliſca.
Sed quam mox coctum eſt prandium? AM. quod prandium, obſecro te?
TR. Nempe rem divinã facitis hîc. AM. quid ſomnias, amabo?
TR. Certe Labrax huc Pleuſidippum ad prandium vocavit
Herum meum, herus voſter. AM. pol haud miranda facta dicis.
Si Deos decepit & homines, lenonum more fecit.
TR. Non rem divinam facitis hic vos, neque herus? AM. ariolare.
TR. Quid tu agis hic igitur? AM. ex malis multis, metuque ſummo,
Capitalique ex periculo, orbas auxiliique opumque huc
Recepit ad ſe Veneria hæc ſacerdos, me, & Palæſtram.

CALATOR.] Vide notas Pſeudol. act. 4. ſc. 2. verſ. 52.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

TR. *An hic Palæſtra 'ſt, obſecro te, heri mei amica?* AM. *certo.*
TR. *Ineſt lepos in nuncio tuo magnus, mea Ampeliſca.*
Sed iſtuc periculum perlubet quod fuerit vobis ſcire.
AM. *Confracta, mi Trachalio, eſt hac nocte navis nobis.*
TR. *Quid, navis? quæ iſtæc fabula eſt!* AM. *non audiviſti, amabo,*
Quo pacto leno clanculum nos hinc auferre voluit — ACID. avehere voluit.
In Siciliam, & quicquid domi fuit, in navẽ impoſivit?
Ea nunc perierunt omnia. TR. *oh! Neptune lepide, ſalve:*
Nec te aleator ullus eſt ſapientior. profecto
Nimis lepide jeciſti bolum: perjurum perdidiſti.
Sed nunc ubi eſt leno Labrax? AM. *perit potando opinor.*
Neptunus magnis poculis hac nocte eum invitavit.
TR. *Credo, hercle, anancæo datum quod biberet. ut ego amo te,*
Mea Ampeliſca! ut dulcis es! ut mulſa dicta dicis!
Sed tu & Palæſtra quomodo ſalvæ eſtis? AM. *ſcibis ſaxo.*
Et navi timidæ ambæ in ſcapham inſiluimus: quia videmus — SCHOP. Navi timidæ.
Ad ſaxa navem ferrier, properans exſolvi reſtim:
Dum illi timent, nos cum ſcapha tempeſtas dextrovorſum
Differt ab illis, itaque nos ventiſque fluctibuſque

IECISTI BOLVM.] *Iactus retis*, etiam *jactus* abſolute dicitur. Valerius Max. lib. 4. 1. *A piſcatoribus in Mileſia regione verriculum trahentibus, quidam jactum emerat.* ita & Græc. βόλος: quo verbo aleæ etiam jactus ſignificatur. unde hic jocus male ab aliquibus enarratus. *Perdere* autem, perimere & evertere interdum ſignificat: unde jocus reſultat: & aleatores autem & piſcatores bolon jaciunt. Perdidiſti igitur, Neptune, hominem perditiſſimum, id eſt, lenonem maxime perdendum: propterea, Neptune, aleam pulcre jeciſti; pulcerrimum jactum feciſti. Id. Curcul. act. 5. ſc. 2. *ſi vis tribus bolis vel in chlamydem, &c.* Ab hoc *eubolin* Græci Venereum jactum dicunt, qui in alea feliciſſimus. Cic. 1. De Divinat. *Bolus* priore producta fruſtum ſignificat. Ter. Heautont. *crucior, bolum tantum mihi eſſe ereptum ſubito è faucibus.* Budæus.

ANANCAEO.] *Anancæum* puto fuiſſe poculum magnum, quod in potandi certamine neceſſe eſſet, ebibere: quaſi ἀναγκαῖον. *Turneb.* Poëta vetus Ἀνάγκαν vocat τὴν φρενῶν ἔκστασιν, cum poto liberalius vino, homo ſuæ ſpontis non eſt, neque mentis ſanæ: & hanc neceſſitatem vocant γλυκεῖαν: quia erat aliud olim *anancææ potionis* genus, cujus triſtis neceſſitas. Plautus, *perit potando, &c.* Alludit; vel ad ſorbitionem cicutæ neceſſariam, & fatalem fontibus in Græciæ aliquot urbibus; vel ad hauſtum illum è flumine Lethæo, qui nemini mortalium non eſt neceſſarius. *Caſaubon.*

DIFFERT.] In diverſa aufert ab illis. *Lambin.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Iactatæ exemplis plurimis miſeræ perpetuam noctem,
Vix hodie ad littus pertulit nos ventus exanimatas.
TR. *Novi, Neptunus ita ſolet: quamvis faſtidioſus*
Aedilis eſt: ſi quæ improbæ ſunt merces, jactat omnes.
AM. *Væ capiti atque ætati tuæ!* TR. *tuo, mea Ampeliſca,*
Scivi lenonem facere hoc quod fecit: ſæpe dixi Dovz. facturũ hoc.
Capillum promittam optumum' ſt, occipiamque ariolari.
AM. *Caviſtis ergo tu atque herus, ne abiret, cum ſcibatis?*
TR. *Quid faceret?* AM. *ſi amabat, rogas quid faceret? aſſervaret*
Dies noctesque: in cuſtodiâ eſſet ſemper. verum ecaſtor
Vt multi fecit, ita probe curavit Pleuſidippus.
TR. *Cur tu iſtuc dicis?* AM. *res palam eſt.* TR. *ſcin' tu etiam. QVI IT LAVATVM*
IN BALNEAS, ibi cum ſedulo ſua veſtimenta ſervat,
Tamen ſurripiuntur: quippe qui, quem illorum obſervet, falſus eſt:
Fur facile, quem obſervet, videt: cuſtos, qui fur ſit, neſcit.
Sed duce me ad illam. ubi eſt? AM. *i ſane in Veneris fanum huc intro,*
Sedentem flentemque opprimes. TR. *ut jam iſtuc mihi moleſtum eſt!*
Sed quid flet? AM. *ego dicam tibi: hoc ſeſe excruciat animi,*
Quia leno ademit ciſtulam ei, quam habebat; ubique habebat
Quî ſuos parentes noſcere poſſet: eam veretur
Ne perierit. TR. *ubi nam ea fuit ciſtellula?* AM. *ibidem in navi*

ÆDILIS EST.] Solebant enim Ædiles improbas merces in profluentem interdum jactare; ut edulia quæ putebant. De menſuris etiam cognoſcebant, qua aquæ: iniquas frangebant. D. Hieronym. *Ab Aedilibus, quos ἀγορανόμους Græci appellant, vendentium coërcebatur rabies.* Turneb.

CAPILLVM PROMITTAM.] Sic Tib. lib. 2. 5.
Iactavit fuſa ſed caput ante coma.
Nam fanaticorum hic mos erat, ut capillum funderent. *Scaliger.*

VT MVLTI FECIT.] *Multi facere*, hic idem quod *magni facere*: eique opponitur *minoris facere*. dicitque; ex levi cura, quam ei herus impenderit, fidem facile facere, amicam in exiguo apud eum fuiſſe pretio. Poſſent verba illa compelli in unum, ſed forte non magis, quam *lucrificare, ſumptifacere, compendifacere*: quod ultimum totis vocibus ſeparatum Bacchid. 2. 2. *compendi verba multa jam faciam tibi.* Taubm.

SEDENTEM.] Ritus adorationis, & eorum qui precabantur deos. Propert. lib. 2. *Ante tuoſque pedes illa ipſa adoperta ſedebit.* Item ſupplicum, & eorum, qui tutelæ ſui cauſſa confugiebant ad deûm aras. *Colvius.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Concluſit ipſe in vidulum, ne copia eſſet ejus,
Qui ſuos parentes noſceret. TR. *ô facinus impudicum,*
Quam liberam eſſe oporteat, ſervire poſtulare!
AM. *Nunc eam cum navi ſcilicet abiviſſe peſſum in altum.*
Et aurum & argentum fuit lenonis omne ibidem.
Credo aliquem immerſiſſe, atque eum excepiſſe. id miſera mœſta'ſt,
Sibi eorum eveniſſe inopiam. TR. *jam iſtoc magis uſus facto'ſt,*
Vt eam intro, conſolerque eam, ne ſe ſic excruciet animi:
Nam MVLTA PRAETER *ſpem ſcio multis bona eveniſſe.*
AM. *At ego etiam, qui ſperaverint, ſpem decepiſſe multos.*
TR. *Ergo* ANIMVS *Aequus optumum eſt ærumnæ condimentum.*
Ego eo intro, niſi quid vis. AM. *eas: ego, quod mihi imperavit*
Sacerdos, id faciam, atque aquam hinc de proxumo rogabo.
Nam extemplo ſi verbis ſuis peterem, daturos dixit:
Neque digniorem cenſeo vidiſſe anum me quenquam,
Quoi Deos atque homines cenſeam benefacere magis decere.
Vt lepide, ut liberaliter, ut honeſte, atque haud gravate
Timidas, egentes, humidas, ejectas, exanimatas TAVB. uvidas.
Accepit ad ſeſe! haud ſecus, quam ſi ex ſe ſimus natæ:
Vt eapſe ſic ſuccincta aquam calefactat, ut lavemus!
Nunc ne moræ illi ſim, petam hinc aquam, unde mihi imperavit.
Heus, ecquis in villa'ſt? ecquis hoc recludit? ecquis prodit?

ACTVS SECVNDI SCENA QVARTA.

SCEPARNIO, AMPELISCA.

Quis eſt, qui noſtris tam proterve foribus facit injuriam?
AM. *Ego ſum.* SC. *hem, quid hoc boni eſt?* DOVZ. ſpecie lepida mulierem!
heu, edepol ſpecie lepida mulier!
AM. *Salve, adoleſcens.* SC *& tu multũ ſalveto, adoleſcentula.*
AM. *Ad vos venio.* SC. *accipiam hoſpitio, ſi nox venis,*

ACCIPIAM HOSPITIO &c.] Locus multis eruditorum conjecturis vexatus eſt; præſertim illud verſu proximo; *qui te inanem.* quod nulla ratione poteſt defendi. Libri Palatini habent; *manem*, pro *inanem.* Vnde ſcribendum conjiciebam, *maneam. Nam nunc nihil eſt qui te maneam*, id eſt, exſpectem.

Item ut affectam: nam nunc nihil eſt qui te inanem. SCAL. ut adfectata.

Sed quid ais, mea lepida, hilara? AM.*aha, nimiũ familiariter*
Me attrectas. SC.*pro dî immortales, Veneris effigia hæc quidem*
Vt in ocellis hilaritudo eſt! eja, corpus quojuſmodi! (*eſt.*
Subvolturium; illud quidem, ſubaquilum volui dicere.
Vel papillæ quojuſmodi! tum quæ indoles in ſavio eſt!
AM. *Non ego ſum pollucta pago. potin' ut me abſtineas manum?* DOVZ. polluta pago.
SC. *Non licet te ſicce placide bellam belle tangere?*
AM. *Otium ubi erit, tum tibi operam ludo & delitiæ dabo:*
Nunc, quamobrem huc ſum miſſa, amabo, vel tu mihi ajas, vel neges. (*facit.*
SC.*Quid nunc vis?* AM.*ſapienti ornatus, quid velim, indicium*
SC. *Meus quoq; hic ſapienti ornatus, quid velim, indicium facit.*
AM. *Hæc ſacerdos Veneris hinc me petere juſsit à vobis aquam.*
SC. *At ego baſilicus ſum: quem niſi oras, guttam non feres.*
Noſtro illum puteum periculo & ferramentis fodimus.
Niſi multis blanditiis, à me gutta non ferri poteſt.
AM.*Cur tu aquã gravâre, amabo, quam hoſtis hoſti commodat?*

Boxh. Probo omnino cõjecturam eorum qui reſcribunt, *Accipiam hoſpitio, ſi nox venis.* In altero verſu, *nihil eſt qui te inanem.* Illud *inanem* corruptum eſt, & cum Palatini Codices habeant *manem*, pro eo legendum *maneam* aut *mantem.* Et hoc verius. Nam hujus verbi ignoratio anſam loco corrumpendo dedit. *mantare* ſupra legitur, pro expectare in Moſtellaria. *Salmaſ.*

SVBVOLTVRIVM.] Corpus colore ſubnigro: vel, corpus alacritate & hilaritate, ad vulturii corporis ſimilitudinem prope accedens. *Lambin.*

SVBAQVILVM.] Quia aquilæ generoſiores ſunt vulturibus, hac correctione uſus eſt, ut quidem *Lambino* viſum. Quid *aquilus color* ſit, diximus Pœnul. 5.2.152. Quamvis Marcell. Donatus in Dilucidat. *aquilum colorem* non ab *aqua*, ſed ab *aquila* alite, cujus color ſit ſubniger, dictum cenſet. *Taubman.*

POLLVCTA PAGO.] Vult, ſe non eſſe ſcortum pagi publicum, vel tanquam dapem profanatam omnibus expoſitam; qualem, *publicam libidinis victimam*, vocat Tertullianus. *Scalig.* Turnebus, *polluctam pago*, interpretatur *communem atque expoſitam pago: ut in polluc͡to Herculis omnia exponebantur obviis.* Ea vero explicatio cum paullo duriuſcula Lipſio videretur, placuit duabus litteris mutantibus legi:

Non ego ſum polluta. apage, potin' &c.

Quomodo idem in re ſimili: *pura ſum, cõparce amabo me attrectare, Agoraſtocles.*

BASILICVS.] Magnificus, & à quo nihil auferas, niſi vel per interpretem, vel ſupplici habitu. *Gruter.*

AQVAM GRAVARE.] *Gravare* dixit, pro gravate dare. ſicut Cicero, *præcidere alicui*, pro, præciſe negare. ſic Mil. *ut, quod cupiam, ne gravetur.* & Epid. *ne gravetur, quod velis.* Schopp.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Sc. Cur tu operam gravâre mihi, quam civis civi commodat?
Am. Immo etiam tibi, mea voluptas, quæ voles faciam omnia.
Sc. Euge, ſalvos ſum! hæc jam me ſuam voluptatem vocat:
Dabitur tibi aqua, ne nequicquam me ames. cedo mihi urnam. Am. cape.
Propera, amabo, efferre. Sc. manta: jam hic ero, voluptas mea.
Am. Quid ſacerdoti me dicam hîc demoratam tam diu?
Vt etiam nunc miſera timeo, ubi oculis intueor mare!
Sed quid ego miſera video procul in littore,
Meum herum lenonem Sicilienſemque hoſpitem.
Quos periiſſe ambos miſera cenſebam in mari.
Iam illud mali plus nobis vivit, quam ratæ.
Sed quid ego ceſſo fugere in fanum, ac dicere hæc
Palæſtræ, in aram uti confugiamus prius,
Quam huc ſceleſtus leno veniat, noſque hîc opprimat?
Confugiam hinc, res ita ſuppetit ſubito mihi.

ACTVS SECVNDI SCENA QVINTA.

SCEPARNIO.

PRo dî immortales, in aqua nunquam credidi
Voluptatem ineſſe tantam! ut hanc traxi lubens!
Nimio minus altus puteus viſus eſt, quam prius.
Vt ſine labore hanc extraxi! præfiſcine,
Satis nequam ſum: utpote qui hodie inceperim
Amare. hem tibi aquam, mea tu bella. hem, ſic volo
Te ferre honeſte, ut ego fero: ut placeas mihi.
Sed ubi tu es, delicata? cape aquam hanc ſis. ubi es?
Amat hercle me, ut ego opinor: delituit mala.
Vbi tu es? etiamne hanc urnam es acceptura? ubi es?
Commodule melius: tandem vero ſerio.
Etiam es acceptura urnam hanc? ubi tu es gentium?
Nuſquam hercle equidem illam video: ludos me facit.

PRAEFISCINE.] *Præfiſcine* germanum eſſe, docent illa etiam Aſin. 2. 4. 84. Quaſi dicat Servus; Vere ſine labore extraxi: neque enim jocum hic facio, aut faſcino. Nam *præfiſcine* eſt ſine invidia & ſine faſcino, &, ut Soſipater interpretatur, *ἀβασκάντως. præ* enim hic negat. *Turneb.*

Apponam hercle urnam jam ego hanc in mediâ viâ.
Sed autem, quid ſi hanc hinc abſtulerit quiſpiam
Sacram urnam Veneris? mihi exhibeat negotium.
Metuo hercle, ne illa mulier mihi inſidias locet,
Vt comprehendat cum ſacrâ urnâ Veneriâ.
Nempe optimo me jure in vinculis enicet
Magiſtratus, ſi quis me hanc habere viderit.
Nam hæc literata 'ſt: ab ſe cantat quoja ſit. COLV. eapſe cantat.
Iam hercle evocabo hinc hanc ſacerdotem foras,
Vt hanc accipiat urnam. accedam huc ad fores.
Heus ſis, Ptolemocratia, cape hanc urnam tibi:
Muliercula hanc neſcio quæ huc ad me detulit.
Intro ferunda eſt. repperi negotium:
Siquidem his mihi ultro aggerunda etiam eſt aqua.

ACTVS SECVNDI SCENA SEXTA.

LABRAX, CHARMIDES.

QVI HOMO SESE miſerum & mendicum volet,
Neptuno credat ſeſe atque ætatem ſuam:
Nam ſi quis quid cum eo rei commiſcuit,
Ad hoc exemplum amittit ornatum domum.
Edepol Libertas lepida es, quæ nunquam pedem
Voluiſti in navem cum Hercule una imponere.
Sed ubi ille meus eſt hoſpes, qui me perdidit?

LITTERATA EST.] Id eſt, litteris inſcripta eſt: vel potius Veneris imagine inſignita. unde ſacrificiis inſervire ſignificetur. id quod in omnibus Sacrorum vaſis obſervari ſolitum, ad Plinium ex Athæneo notat Hermol. Barbarus. Apul. quoque lib. 6. *lacinias auro litteratas* fingit Pſychen in Iunonis fano vidiſſe, id eſt, litteris aureis inſcriptas. *Litteratum* Gr. γραμματικὸν vocatur, quicquid litteris inſcriptum eſt: &, ποτηρίου γραμματικοῦ meminit etiam Lexiphanes Luciani. *Caſaub.*

CVM HERCVLE.] Quæ hæc Libertas, quæ cum Hercule noluit navigare? Nugamenta mera. Lego ex vett. codd. *in navem mecum hercle una imponere.* Iocatur adhuc Leno in miſeria ſua, dicens, ſe mendicum factum, amiſiſſeque omnes fortunas ſuas naufragio; præter Libertatem, quæ ſecum pedem navim inferre noluerat. *Meurſ.* Quæ ſit illa Libertas neſcio, quæ nunquam voluit pedem cum Hercule una in navem imponere. Alludit ad aliquam fabulam quæ mihi ignota eſt. *Salmaſ.*

Atque eccum incedit. CH. *quo, malum, properas Labrax?*
Nam equidem te nequeo conſequi tam ſtrenue.
LA. *Vtinam te prius quam oculis vidiſſem meis,*
Malo cruciatu in Siciliam perbiteres:
Quem propter hoc mihi obtigit miſero mali!
CH. *Vtinam, cum in ædes me ad te adduxiſti tuas,*
In carcere illo potius cubuiſſem die!
Deoſque immortales quæſo, dum vivas, uti
Omnes tui ſimiles hoſpites habeas tibi.
LA. *Malam Fortunam in ædîs te adduxi meas,*
Quid mihi ſceleſto tibi erat auſcultatio?
Quidve hinc abitio? quidve in navem inſcenſio?
Vbi perdidi etiam plus boni quam mihi fuit.
CH. *Pol minume miror, navis ſi fracta'ſt tibi,*
Scelus te, & ſceleſte parta quæ vexit bona.
LA. *Peſſum dediſti me blandimentis tuis.*
CH. *Sceleſtiorem cœnam cœnavi tuam,*
Quam quæ Thyeſtæ quondam antepoſita eſt, & Tereo.
LA. *Perii, animo male fit! contine, quæſo, caput.*
CH. *Pulmoneum edepol nimis velim vomitum, vomas.*
LA. *Eheu Palæſtra atque Ampeliſca! ubi eſtis nunc?*
CH. *Piſcibus in alto credo præbent pabulum.*
LA. *Mendicitatem mihi obtuliſti opera tua,*
Dum tuis auſculto magnidicis mendaciis.
CH. *Bonam eſt quod habeas gratiam merito mihi,*
Qui te ex inſulſo ſalſum feci opera mea.
LA. *Quin tu hinc is à me in maxumam malam crucem.*
CH. *Eas: eaſque res agebam commodum.*
LA. *Eheu, quis vivit me mortalis miſerior?*

DISS. eas, tuaſque res age tecum commodum.

PERBITERES.] V.N. Capt. act. 3.5.35.

MALAM FORTVNAM.] V.N. Aulul. act. 1. 2. 22.

THYESTAE &c.] Fabula nota eſt, qua Atreus Thyeſtæ fratri ſuos liberos epulandos appoſuiſſe narratur. De Tereo, cui Progne uxor communem filium Itym comedendum objecit, vide vel Ovidii Metam. l.6. Fabb.7. & ſeqq.

PABVLVM.] Sic Petron.

—— *Regnum Neptuni pavit Vlyſſes.*

Nimirum, quod piſcibus in mari pabulum præbuerit toties, & ſuis & ſociorum naufragiis, apud Hom. *Douza.*

EAS: EASQVE RES.] Mendoſa eſt ſcriptura Codicis Camerarii, *Das eaſque res.* Nec etiam probo ex ea legi, *meas tuaſque res.* Nunquam veteres impreca-

CH. *Ego multo tanto miſerior, quam tu, Labrax.*
LA. *Qui?* CH. *quia ego indignus ſum, tu dignus, qui ſies.*
LA. *O ſcirpe, ſcirpe, laudo fortunas tuas,*
Qui ſemper ſervas gloriam aritudinis.
CH. *Equidem me ad velitationem exerceo:*
Nam omnia coruſca præ tremore fabulor.
LA. *Edepol, Neptune, es balneator frigidus:*
Cum veſtimentis poſteaquam abs te abii, algeo.
Ne thermopolium quidem ullum ille inſtruit:
Ita ſalſam præbet potionem & frigidam.
CH. *Vt fortunati ſunt fabri ferrarii,*
Qui apud carbones aſſident! ſemper calent.
LA. *Vtinam fortuna nunc anatina uterer,* COL. ED. anthracina.
Vti cum exiviſſem ex aqua, arerem tamen!
CH. *Quid, ſi aliquo ad ludos me pro manduco locem?*
LA. *Quapropter?* CH. *quia pol clare crepito dentibus.*
Sed nunc jure optumo me laviſſe arbitror.
LA. *Qui?* CH. *quia auderem tecum in navem aſcendere,*
Qui à fundamento mihi uſque moviſti mare.

precationem ſibi factam tacitam prætererunt, quin regererent in caput ejus qui eam feciſſet. Cum igitur Labrax Charmidi dixiſſet, *quin is hinc à me in maxumam malam crucem*, Reſpondet Charmides, *eas*, ſed figurate, quaſi alio ſenſu illud *eas* diceret, repetit ac dixit, *eaſque res agebam commodum.* Id eſt, eas res agebam commodum, hoc eſt, id agebam ut à te abirem. Hujus loquutionis figuratæ, qua regeritur in dicentem maledictio & imprecatio, multa exempla reperiuntur. *Salmaſ.*

O SCIRPE.] Leno ſe præ ſcirpo contemnit: quia ſi ſuis bonis contentus, ut ſcirpus ariditate ſua, fuiſſet; nunquam eo miſeriarum veniſſet. *Schoppius.* Laudat in ſcirpo, quod ne in mediis quidem aquis uveſcat. *Gruter.*

VELITATIONEM.] *Velitatio, dicta eſt ultro citroque probrorum objectio: ab exemplo velitaris pugnæ.* Feſtus.

THERMOPOLIVM.] Vide notas Curcul. act. 2. ſc. 3. ℣ſ. 13.

MANDVCO.] *Manducus* eſt μορμολυκεῖον, quod in ludis circumferebatur inter cæteras ridicularias & formidoloſas perſonas, magnis malis lateq; dehiſcens, & clare crepitans dentibus; in Atellanis præſertim. Iuvenalis Sat. 3.

— Tandemque redit ad pulpita notum
Exodium; cum perſonæ pallentis hiatum
In gremio matris formidat ruſticus infans.

Dentes enim magnos, & voracitatem attribuebant nocturnis illis terriculamentis. Quo nomine factum, ut *Lamiam* puerorum infantium deglutricem fingerent. Etiam *Pythonem* pro terriculamento, & *Gorgonium* pro manduco dixerunt: quia γοργόνες cum magnis dentibus pingebantur. Lucillius;

Illo quid fiet Lamia, & Pytho oxyodontes, &c. Scaliger.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

LA. *Tibi auſcultavi, tu promittebas mihi*
Illî eſſe quæſtum maxumum meretricibus;
Ibi me corruere poſſe ajebas divitias.
CH. *Iam poſtulabas te, impurata belua,*
Totam Siciliam devoraturum inſulam.
LA. *Quænam balæna meum voravit vidulum,*
Aurum atque argentum ubi omne compactum fuit?
CH. *Eadem illa, credo, quæ meum marſupium,*
Quod plenum argenti fuit, in ſacciperio.
LA. *Eheu, redactus ſum uſque ad hanc unam tuniculam,*
Et ad hoc miſellum pallium. perii oppido!
CH. *Vel conſociare mihi quidem tecum licet:* *Mſſ. Pall.* conciare.
Aequas habemus partes. LA. *ſaltem ſi mihi*
Mulierculæ eſſent ſalvæ, ſpes aliquæ forent.
Nunc ſi me adoleſcens Pleuſidippus viderit,
A quo arrhabonem pro Palæſtrâ acceperam,
Iam ſe exhibebit hîc mihi negotium.
CH. *Quid, ſtulte, ploras? tibi quidem edepol copia'ſt,*
Dum lingua vivet, quî rem ſolvas omnibus.

ACTVS SECVNDI SCENA SEPTIMA.

SCEPARNIO, CHARMIDES, LABRAX.

QVid iſtuc eſt, obſecro, negotii, quod duæ mulierculæ
Hic in fano Veneris ſignum flentes amplexæ tenent?

CORRVERE.] Conjicere, coacervare, σωρείζειν. Varro: *ſpicæ corruuntur in corbem.* Quod inde eſt, quia *Rutrum*, ſignificat, quod Græce χρωπίον. Varro: *Rutro caput diſplanavit.* Significat & *hoſtorium*, quod Græce ῥόχανον. Lucillius:

Frumentarium eſt, modium ſecum, atque rutellum
Vnum adfert.

Ruere enim eſt modio cumulum adæquare. Cic. ad Attic. lib. 16. *De laudibus Dolabellæ deruam cumulum.* Horat. 2. Serm. 5. *Divitias æriſque acervos ruam.* Scalig.

VEL CONSOCIARE.] Si quid mutandum eſſet, legerem ex veſtigiis veteris lectionis; *Vel conbinare mihi quidem tecum licet.* Salmaſ.

SACCIPERIO.] *Sacciperium* majoris modi marſupium, à ſacco & pera: quod alia etiam recipere poſſet. *Camer.*

AMPLEXAE TENENT.] Qui magno adfectu & ſtudio deos colebant, aut in magno periculo erant, ut deorum fide tuti eſſent, aut à diis magni periculi libera-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Neſcio quem metuentes miſeræ, nocte hac ve-
ro proxuma

Diss. nocte hac vero proxuma ſe jactatas, atque ejectas hodie.

Se jactatas atque ejectas hodie eſſe ajunt è mari.
LA. *Obſecro hercle, adoleſcens, ubi iſtæc ſunt, quas memoras,*
mulieres? (*& tu ſumus.*
SC. *Hîc in fano Veneris.* LA. *quot ſunt?* SC. *totidem quot ego*
LA. *Nempe, meæ.* SC. *nempe, neſcio iſtuc.* LA. *qua ſunt facie?*
SC. *ſcitula.*
Vel ego amare utramvis poſſim, ſi probe appotus ſiem.
LA. *Nempe, puellæ?* SC. *nempe, moleſtus es: viſe, ſi lubet.*
LA. *Meas oportet intus eſſe hîc mulieres, mi Charmides.*
CH. *Iuppiter te perdat, & ſi ſunt, & ſi non ſunt tamen.*
LA. *Intrò rumpam jam huc in Veneris fanum.* CH. *in bara-*
thrum mavelim.
Obſecro, hoſpes, da mihi aliquid, ubi condormiſcam loci.
SC. *Iſtic ubi vis condormiſce: nemo prohibet, publicum eſt.*
CH. *At vides me, ornatus ut ſim veſtimentis uvidis:*
Recipe me in tectum, da mihi veſtimenti aliquid aridi,
Dum mea areſcunt: in aliquo tibi referam gratiam.
SC. *Tegillum eccillud mihi unum areſcit: id ſi*
vis, dabo:

Salm. mihi unum aret.

Eodem amictus, eodem tectus eſſe ſoleo, ſi pluvit.
Tu iſtæc mihi dato: exareſcunt faxo. CH. *eho, an te pœnitet,*
In mari quod elavi, niſi hîc in terra iterum eluam?
SC. *Eluas tu an exungâre, ciccum non inter-*
duim:

I. Gvl. Eluas tu, an emungare.

Tibi ego nunquam quicquam credam, niſi accepto pignore.

liberationem petebant; aut aras, aut divum ſimulacra amplectebantur. Virgil. 2. Æn.

—Et divûm amplexæ ſimulacra tenebant. Turneb.

Tegillvm.] Id eſt, *cucculliunculum è ſcirpo factum.* Feſtus. *Tegillum* pro integumento corporis, ſeu veſte vili & plebeja frequentatum, conſtat etiam è Nonio. Apul. lib. 9. *Nonnulli exiguo tegillo tantummodo pubem intecti.* Porro adjicit Nonius, deminutum eſſe à *tecto*; recte. ſic enim à *recta*, quod itidem veſtis genus eſt, *regilla*: & *tecto* quoque veſtem ſignificari, idem docet. *Taubm.*

Elavi.] Pellepide jocatur. Nam qui naufragium fecerat, elaviſſe ſe dicit: cum etiam *eluere* ſit amittere, perdere, conſumere. nam *in terra eluam*, eſt amittam & perdam. Aſinar. act. 1. 2. *in mari reperi, hic elavi bonis:* tranſlatio ducta eſt à balneis, in quibus luxu lavandi nequiores rem profligabant, & edebant. *Turneb.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Tu vel ſuda, vel peri algu, vel tu ægrota, vel vale:
Barbarum hoſpitem mihi in ædes, nihil moror : ſat litium eſt.
CH. *Iamne abis? venales illuc ductitavit, quiſquis eſt:*
Non eſt miſericors. ſed quid ego hic aſto infelix, uvidus?
Quin abeo hinc in Veneris fanum, ut edormiſcã hanc crapulam,
Quam potavi præter animi, quam libuit, ſententiam.
Quaſi vinis Græcis Neptunus nobis ſuffudit mare:
Itaque alvom prodiſperavit nobis ſalſis poculis.
Quid opu'ſt verbis? ſi invitare nos pauliſper pergeret,
Ibidem obdormiſſemus : nunc vix vivos amiſit domum.
Nunc lenonem, quid agit intus, viſam, convivam meum. ACID. quid agat intus.

CICCVM NON INTERDVIM.] *Ciccum* eſt leve quiddam, ut *hilum*. Gloſſæ: *Ciccum* ῥοᾶς ὑμήν. *Membrana tenuis, quæ eſt in malo Punico cellularum diſcrimen*, ut Varro ait. Heſychius, κοκκὸς διαχώρησις. Gloſſarium H. Stephani: *Ciccum*, γρῦ κόκκος. quod Græci, οὐδὲ γρῦ: Latini, *nec ciccum*: & κόκκος eadem notione apud Græcos. Timon Syllographus,

Πτωχὸς μὲν φρένας εἰμὶ, νόου δὲ μοι
οὐκ ἔνι κόκκος.

Exſenſum mihi pectus, & haud hilum
mihi mentis. Lipſius.

VENALES.] Servos venales hic homo ductitavit: eſt mango. Hoc eo dicit: quod mangones ſævi & immiſericordes eſſe ſoleant. *Lambin.*

VINIS GRAECIS.] Vinis Græcis, quæ travehebantur in titulum, ſolebant aquam marinam ſuffundere, præterquam Chiis. ad quem morem alludit Plautus. Vide Athen. lib. 1. & Plutarch. Διὰ τί τῷ οἴνῳ θάλασσαν παραχέουσι, *Lambin.*

PRODISPERAVIT.] Monſtrum hoc verbi eſt *prodiſperavit*. Mihi omnia tentanti viſum eſt diſpeſcere voces male coalitas:

Itaque alvum prodi ſperavit nobis ſalſis poculis.

Neptunus, ait, large ſane & prolixe nos accepit in mari: & ſperavit verba nobis dari poſſe, & alvum prodi ſalſis poculis: hoc eſt, futurum, ut potaremus largius, quam alvo vitæque adeo noſtræ conduceret. nam convivæ, cum dulcedine apparatus inducti pluſcule, aut comedunt aut bibunt, quam ſatis eſt, *prodi* dicuntur. Cic. lib. 7. epiſtola Galli: *Lex ſumptuaria, quæ videtur* λιτότητα *attuliſſe, ea mihi fraudi fuit. Nam, dum volunt iſti lauti terra nata, quæ Lege excepta ſunt in honorem adducere, fungos, helvellas, herbas omnes ita condiunt, ut nihil poßit eſſe ſuavius. in eas cum incidiſſem in cœna augurali apud Lentulum, tanta me* διάῤῥοια *arripuit, ut hodie primum videar cepiſſe conſiſtere.* Vnicus is locus huic explicando. Nam ut Ciceroni *alvus prodita dulcedine eſcarum*, ita his pæniſſime *multitudine poculorum*: quæ ſi paululum continuaſſet διάῤῥοια major aliquanto, quam illa fuit Ciceronis, conſecuta eſſet. *Speravit prodi*, Helleniſmus eſt Plauto, Ciceroni, aliis uſitatiſſimus. *I. Gul.*

CONVIVAM.] Naufragii ſocium, ridicule. *Lambin.*

ACTVS TERTII SCENA PRIMA.

DAEMONES.

MIRIS MODIS dî ludos faciunt hominibus,
MIRISQVE exemplis ſomnia in ſomnis danunt. I. Gvl. omina in ſomnis.
Ne dormientes quidem ſinunt quieſcere.
Velut ego hac nocte, quæ præceſſit, proxuma
Mirum atque inſcitum ſomniavi ſomnium.
Ad hirundininum nidum viſa eſt ſimia
Aſcenſionem ut faceret, admolirier:
Neque eas eripere quibat inde. poſtibi
Videbatur ad me ſimia aggredirier,
Rogare, ſcalas ut darem utendas ſibi.
Ego ad hoc exemplum ſimiæ reſpondeo,
Natas ex Philomela atque ex Progne eſſe hirundines:
Ago cum illo, ne quid noceat meis popularibus.
Atque illa animo jam fieri ferocior, Acid. atque illa nimio.
Videtur ultro mihi malum minitarier.
In jus vocat me. ibi neſcio ego quomodo
Iratus videor mediam arripere ſimiam:
Concludo in vincla beſtiam nequiſſumam.
Nunc quam ad rem dicam hoc attinere ſomnium,
Nunquam hodie quivi ad conjecturam evadere.
Sed quid hîc in Veneris fano Lamb. in Veneris fano meæ viciniæ Clamoris oritur?
Clamoris oritur? animus miratur meus.

ACTVS TERTII SCENA SECVNDA.

TRACHALIO, DAEMONES.

PRo, Cyrenenſes populares! voſtram ego imploro fidem,
Agricolæ, accolæ, propinqui qui eſtis his regionibus,
Ferte opem inopiæ, atq; exemplum peſſumum peſſundate,

Hirvndininvm.] Hoc poſſeſſivum notat *Priſc.* lib. 2.
Natas ex.] Confundit Plautus hanc metamorphoſin, Comica licentia. Vide *Pierii Valer.* Hieroglyph. lib. 2. *Douza.*

Vindi-

Vindicate: ne impiorum potior ſit pollentia,
Quam innocentium, qui ſe ſcelere fieri nolunt nobiles. CAM. fieri volunt nobiles.
Statuite exemplum impudenti, date pudori præmium. LAMB. impudentiæ.
Facite hîc lege potius liceat, quam vi, victo vivere.
Currite huc in Veneris fanum: voſtram iterum imploro fidem,
Qui prope hîc adeſtis, quique auditis clamorem meum,
Ferte ſuppetias, qui Veneri, Veneriæque antiſtitæ
More antiquo in cuſtodiam ſuum commiſerunt caput.
Prætorquete injuriæ prius collum, quam ad vos perveniat.
DAE. *Quid iſtuc eſt negotii?* TR. *per ego te hæc genua obteſtor, ſenex,* *(expedi,*
Quiſquis es. DAE. *quin tu ergo omitte genua, & quid ſit, mihi*
Quid tumultues? TR. *teque oro & quæſo, ſi ſperas tibi*
Hoc anno multum futurum ſirpe & laſerpicium,
Eamque eventuram exagogam Capuam ſalvam & ſoſpitem, LAMB. eamque venturã.
Atque ab lippitudine uſque ſiccitas ut ſit tibi. *(rim,*
DAE. *Sanun' es?* TR. *ſeu tibi confidis fore multam magudarim,*

FERTE SVPPETIAS.] Et hæc quidem moris antiqui religioniſque prærogativa tam ſervis quam liberis hominibus competebat: ut hîc apparet. *Hic aræ ſunt, hîc foci, hîc Dii penates, hîc ſacræ religionis cerimoniæ continentur. hoc perfugium eſt ita ſanctum omnibus, ut inde abripi neminem fas ſit.* Ræuard. V.N. Moſt. act. 5. 1. 45.

OBTESTOR.] *Obteſtatio, eſt precatio cum mentione earum rerum, per quas petimus.* Donatus.

SIRPE ET LASERPICIVM.] Hoc loco *Sirpe*, ὅλος ὁ θάμνος σὺν τῇ ῥίζῃ: *laſerpitium*, ὀπὸς τοῦ σιλφίου. Σίρφι aut σίλφι *ſirpis* radicem vocaſſe videntur Cyrenenſes, apud quos naſcebatur: ex σίρφι Latini *ſirpe*: ex σίλφι Græci σίλφιον fecerunt. Etiam σέρφι legitur, unde *ſerpe*, & *laſerpicium* ὀπὸς σιλφίου, non planta, quaſi *lac ſerpicium*. Ex voce *laſerpicium* truncata, factum *laſer*, quod ὀπὸν proprie ſignificat Latinis; poſtea *laſer* & *laſerpicium* pro ipſa planta uſurparunt. Plinius: *auctoritate clariſſimum laſerpicium, quod Græci σίλφιον appellant.* Et *laſerpiciferæ Cirenæ* Catullo. Ita & σίλφιον Græci aliquando pro ſucco ipſo poſuerunt: unde σιλφιωτὰ *laſere* inſperſa, quæ Latinis *laſerata.* Salmaſ.

EXAGOGAM.] Id eſt, exportationem ſive evectionem eam, & eas merces Cyrenis aut ex Lybia exportatas, ſalvas Capuam venturas. *Lambin.*

MAGVDARIM.] Veteres σίλφιον radicem appellarunt, ſemen vero μαγύδαριν. Pollux, τὸ δὲ σιλφίου σπέρμα καλεῖται μαγύδαρις. Nihil certius quam *magudarim* pro ſemine laſerpicii

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Vt te pigeat dare operam mihi, quod te orabo ſenex.
DAE. *At ego te per crura & talos, tergumque obteſtor tuum,*
Si tibi ulmeam uberem eſſe ſperas virgidemiam,
Et tibi eſſe eventuram hoc anno uberem meſſem mali,
Vt mihi iſtuc dicas negotii quid ſit, quod tumultues.
TR. *Quî lubet maledicere? equidem tibi bona exoptavi omnia.*
DAE. *Bene equidem tibi dico, qui, te digna ut eveniant, precor.*
TR. *Obſecro, hoc prævortere ergo.* DAE. *quid negotii eſt?* TR. *mulieres*
Duæ innocentes hîc ſunt, tui indigentes auxilii,
Quibus advorſum jus, legeſque inſignite injuria hîc
Facta eſt, fitque in Veneris fano. tum ſacerdos Veneria
Indigne afflictatur. DAE. *quis homo eſt tantâ confidentiâ,*
Qui ſacerdotem audeat violare? ſed eæ mulieres
Quæ ſunt? aut quid iis iniqui ſit? TR. *ſi das operam, eloquar.*
*Veneris ſignum ſunt amplexæ, nunc ****
*Eas deripere volt. eas ambas oportet eſſe ****
DAE. *Quis iſtic eſt, qui Deos tam parvipendit?*
TR. *Fraudis, ſceleris, parricidii, perjurii plenus,*
Legirupa, impudens, impurus, inverecundiſſumus:
Vno verbo abſolvam, Leno'ſt: quid illum porro prædicem?
DAE. *Edepol infortunio hominem prædicas donabilem.*
TR. *Qui ſacerdoti ſceleſtus fauces interpreſſerit.*
DAE. *At malo cum magno ſuo hercle fecit. ite iſtinc foras,*

RITTERS. idque in Veneris fano.

picii hoc loco poni. Si tibi confidis, inquit Trachalio, fore multam laſerpicii ſementem. cum enim magudaris ſemen ſit, pro ut multum eſt & abundans; ita bona laſerpicii annona laſeriſque, & contra. nam ex ſemine laſerpicium naſcebatur, ex laſerpicio ſemen, ut in aliis. Erat etiam *magudaris*, non laſerpicii ſemen tantummodo, ſed aliud etiam fruticis genus, quod in Syria, non etiam in Cyrenaïca proveniebat: verum de hac Syriaca magydari non poteſt accipi hic verſus Plautinus, ſed de ſemine laſerpicii. *Salmaſ.*

SACERDOTEM AVDEAT VIOLARE.] Ei enim ordini eundem habuere honorem homines quem ipſis Deis. *Artemidorus* l. 2.

NVNC.] Ita eſt in Mſſ. & edd. primis: quod *Camerarius* ad hoc exemplum expleri poſſe ſuſpicatus eſt: *Vir ſceleratiſſimus.* aut, *Vir audaciſſimus.* Idem ad verſ. ſequentem attexuit *liberas:* quod nuſquam alibi video. Ita tertium compleri poſſe cēſet tali clauſula:
— *Parvipendit? eloquere, obſecro.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Turbalio, Sparax, ubi eſtis? TR. *i, obſecro, intro, ſubveni*
Illis. DAE. *iterum haud imperabo. ſequimini hac.* PIST. iterum haud imperabis.
TR. *age nunc jam,*
Iube oculos elidere, itidem ut ſepiis faciunt coqui.
DAE. *Porrigite hominum pedibus huc, itidem quaſi occiſam ſuem.* TAVB. proripite.
TR. *Audio tumultum: opinor leno pugnis pectitur.*
Nimis velim improbiſſumo homini malas edentaverint.
Sed ecce ipſæ huc egrediuntur timidæ è fano mulieres.

ACTVS TERTII SCENA TERTIA.

PALAESTRA, AMPELISCA, TRACHALIO.

Nunc id eſt, cum omnium copiarum atque opum,
Auxilii, præſidii viduitas nos tenet;
Nec ulla ſpecula eſt, quæ ſalutem afferat:
Nec ſcimus quam in partem ingredi perſequamur.
Maxumo miſeræ in metu nunc ſumus ambæ,
Tanta importunitas, tantaque injuria
Facta in nos eſt modo hîc intus ab noſtro hero;
Qui ſceleſtus ſacerdotem anum præcipem RECENT. anum præceps reppulit.
Reppulit, propulit, per quam indignis modis,
Noſque ab Signo intimo vi deripuit ſua. RITTERSH. vi diripuit ſumma.
Sed nunc ſeſe ut ferunt res fortunæque noſtræ,
Par eſt moriri. NEQVE EST MELIVS morte, in malis
Rebus, miſeris. TR. *quid eſt? quæ illæc oratio'ſt?*
Ceſſo ego has conſolari? heus, Palæſtra? PA. *qui vocat!*
TR. *Heus, Ampeliſca!* AM. *obſecro, quis eſt qui vocat?*
PA. *Quis eſt qui nominat?* TR. *ſi reſpexis, ſcies.*
PA. *O ſalutis meæ ſpes!* TR. *tace, ac bono animo es,*
Me vide. PA. *ſi modo id liceat, vis ne opprimat:*
Quæ vis, vim mihi afferam ipſa, adigit. TR. *ah, deſine, nimis inepta es.* MEVRS. TR. quæ vis? PA. vim mihi afferam, ipſa adigit.
AM. *Deſiſte dictis nunc jam miſeram me conſolari.*

TVRBALIO, SPARAX.] Lorariorum nomina. utrumque Græcæ formæ: prius ἀπὸ τῆς τύρβης, τυρβαλίων, *tumultuator.* alterum ἀπὸ τῆς σπαράξεως, *lacerator.* Camer.

SEPIIS.] V. N. Caſ. 2. 8. 59.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

PA. *Niſi quid re præſidium apparas, Trachalio, acta hæc res eſt:*
Certum'ſt moriri, quam hunc pati graſſari lenonem in me.
Sed muliebri animo ſum tamen: miſeræ ubi venit in mentem
Mihi mortis metus membra occupat edepol. TR. *etſi hoc acerbũ,*
Bonum animum habete. PA. *nam, obſecro, unde animus mihi invenitur?*
TR. *Ne, inquam, timete: aſſidite hîc in arâ.* AM. *iſtæc quid ara*
Prodeſſe nobis plus poteſt, quam ſignum in fano hîc intus
Veneris, quod amplexæ modo, unde abreptæ per vim miſeræ?
TR. *Sedete hîc modo: ego hinc vos tamẽ tutabor. arã habete hanc*
Vobis pro caſtris: mœnia hinc ego defenſabo. Acid. mænia hunc: ego vos defenſabo.
Præſidio Veneris malitiæ lenonis contra incedam.
AM. *Tibi auſcultamus. &, Venus alma, ambæ ted obſecramus,*
Aram amplexantes hanc tuam lacrimantes, genibus nixæ,
Nos in cuſtodiam tuam ut recipias, & tutere:
Illos ſceleſtos, qui tuum fecerunt fanum parvi,
Vt ulciſcare, noſque ut hanc tua pace aram obſidere
Patiare, quæ elautæ ambæ ſumus opera Neptuni noctu:
Ne inviſas habeas neve iccirco nobis vitio vortas,
Si quippiam'ſt minus quod bene eſſe lautum tu arbitrare.
TR. *Aequom haſce petere intellego: decet abs te id impetrari:*
Ignoſcere his te convenit: metus has, id ut faciant, ſubigit.
Te ex concha natã eſſe autumant: cave tu harum cõchas ſpernas.
Sed optume eccum exit ſenex, patronus mihique & vobis.

MOENIA.] Habete aram hanc pro caſtris: ego caſtrorum iſtorũ mœnia hinc defenſabo. nam alia ſunt caſtra, alia mœnia ipſorum. *Meurſ.*

TE EX CONCHA.] Hoc examuſſim feſtiviſſimum, & ſcita eſt Lipſii obſervatio; *Conchas* inter verba nequitiæ uſitatas antiquitus. neque id tamen propter id concharum genus quæ à conchigena illa alma Æneadum genetrice *Veneriarum* nomen ſortitæ, (quarum mentio eſt apud Senecam, Epiſt. 96.) ſed vero ob alterum illud potius, quod *virginalium* & *ſpuriorum* titulo venit Apulejo. Nec abhorrens ab hocce tralatitio dicendi genere idiotiſmus noſter. Ridicule vero ad conchas neſcio quas, puellis muneri dari ſolitas, hoc accommodat Lambinus & alter hominis Collega. *Douz.*

CAVE TV HARVM CONCHAS.] *Conchà* pro natura muliebri, cui ea non nimium abſimilis: alluſumque forte ad Græcum, quo marinæ conchæ χοιρίναι vocantur, tanquam dicas *porcinas*. Porca autem & χοῖρος inter verba nequitiæ. unde lepide in Acharnan. apud Ariſtophanem neſcio quis affirmat, *ſoli dearum Veneri porcum maxime ſacrum.* Occaſione hujus voculæ jucunda eſt narratio apud Macrob. lib. 1. cap. 6. Saturn. in fine. *Gruterus.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

ACTVS TERTII SCENA QVARTA.

DÆMONES, LABRAX, MVLIERES, LORARII, TRACHALIO.

EXi è fano, natum quantum eſt hominũ ſacrilegiſſume.
Vos in aram abite ſeſſum. ſed ubi ſunt? TR. *huc reſpice.*
DAE. *Optume.* LO. *iſtuc volueramus. jube modo ac-* *(cedat prope.*
DAE. *Tun' legirupionem hîc nobis cum dîs facere poſtulas?*
Pugnum in os impingo. LA. *iniqua hæc patior cum pretio tuo.*
DAE. *At etiam minitatur audax.* LA. *jus meum ereptum eſt mihi,* ALIVS. ereptum is mihi.
Meas mihi ancillas invito me eripis. TR. *ergo dato*
De ſenatu Cyrenenſi quemvis opulentum arbitrum,
Si tuas eſſe oportet, nive eas eſſe oportet liberas,
Nive te in carcerem compingi eſt æquom, ætatemque ibi
Te uſque habitare, donec totum carcerem contriveris.
LA. *Non hodie iſti rei auſpicavi, ut cum furcifero fabuler.*
Te ego apello. DAE. *cum iſtoc primum, qui te novit, diſputa.*
LA. *Tecum ago.* TR. *atqui mecum agendum'ſt. ſuntne illæ ancillæ tuæ?* *(modo.*
LA. *Sunt.* TR. *agedum ergo, tange utramvis digitulo minumo*
LA. *Quid, ſi attigero?* TR. *extemplo hercle ego te follem pugilatorium*

TVN' LEGIRVPIONEM.] Ita retinendum, contra Carrionem & Palmerium. Inepte tamen Interpres explicat. Nam *Legirupio* eſt nomen. *Facere diis*, eſt ſacrificare. Tune, inquit, putas licere tibi, ut una nobiſcum diis ſacrifices? *Gruterus.*

CVM PRETIO.] Eſt quod alias dicit, *magno cum malo tuo*: quaſi dicat minitans, non impune illi abiturum. Caſina:

Malo hercle voſtro tam vorſuti vivitis.

Nam *Pretium* pro *pæna* à Poëtis identidem ponitur: Hor. 3. Odâ 24.

Et peccare nefas, aut pretium eſt mori.

Quemadmodum item è contrario, *pæna* pro *præmio* à Propert. accipitur lib. 3.

At poſtquã fera captiva eſt reddita pæna,
Fortem illum Emoniis Hectora traxit equis.

Douza.

AVSPICAVI.] Non hodie hoc conſilium cepi, ut &c. Tractum à more veterum, qui nihil niſi auſpicato ſuſcipiebant. *Lambin.*

FOLLEM PVGILATORIVM.] *Follis pugilatorius* pila eſt coriacea, vẽto completa. *Pugilatorius* autem dictus, quod non palma ſed pugno percutiatur. Cæterum & follem ſuſpenſum pugnis inſectabantur pugiles. *Taubm.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Faciam, & pendentem incurſabo pugnis, perjuriſſume.
LA. *Mihi non liceat meas ancillas Veneris de arâ abducere?*
DAE. *Non licet: ita eſt lex apud nos.* LA. *mihi cum voſtris legibus*
Nihil eſt commercii; equidem iſtas jam ambas educam foras.
Tu ſenex, ſi iſtas amas, huc arido argento'ſt opus. — PIST. ſi iſtas ambis.
DAE. *Hæ autem Veneri complacuerunt.* LA. *habeat, ſi argentum dabit.*
DAE. *Do tibi argentum. nunc adeo ut ſcias meam ſententiam,* — LAMB. Dem tibi argentum? modo adeo. DISS. Det tibi &c. *ſcil. Venus.*
Occipito modo illis afferre vim joculo pauſillulum,
Ita hinc ego te ornatum amittam, tu ipſus te ut non noveris.
Vos adeo, ubi ego innuero vobis, ſi ne ei caput exoculaſſitis,
Quaſi murteta juncis, item ego vos virgis circumvinciam. — ALCIAT. quaſi muræna.
LA. *Vi agis mecum.* TR. *etiam vim opprobras, flagitii flagrantia?*
LA. *Tun', trifurcifer, mihi audes inclementer dicere?*

SI ISTAS AMAS.] In his manifeſtiſſima ἀλογία. Quomodo enim Labrax eductūrum ſe foras dicit mulierculas? cum omnia hæc non intra fanum, ſed exterius agantur, apud eam aram, quæ in publico erat præ foribus fani. Haud dubie Plautus ſcripſit:

—— *Equidem iſtas jam ambas abducam: uvidas*
Tu ſenex ſi iſtas amas, huic arido arg. eſt opus.

Ita infra verſ. 55. contemptim *uvidas* vocat; atque his *aridum arg.* opponitur. *Huic*, id eſt, mihi. Et quia *uvidas p.* leno dixit, eo ſenex ſubjungit excuſabundus; *Hæ autem Veneri complacuerunt:* quantumvis humidæ & incultæ. *Acidal.*

ARIDO ARGENTO'ST.] Cur *argentum aridum*? An, quia hydrargyrum etiam eſt, id eſt, liquidum argentum, cujus in commerciis non eſt uſus? intervenit enim eis nummus ex ſicco & duro argento, non è liquido vivoque. ut dicat; Ad medicandum amorem tuum non liquido, ſed arido figuratoque argento eſt opus. An quod, ut fructus ſunt aridi & liquidi, ſic & metalla? An è ſermone vulgi, quem effingit Comœdia, dictum eſt? ut enim hodie *ſiccum argentum* dicit vulgus: ſic *aridum* hic dici arbitror. quale & ſentitur magis, quod ſignatum eſt, propter aſperitatem. Nonius *purum & lucidum* interpretatur. *Turneb.* Acute hic multa Turnebus. at putarim potiſſimum meminiſſe *aridi*, quia ipſe *uvidus* totus. quod adeo moleſte ferret ſcilicet, ut uvida omnia execraretur etiam, vel uſque ad argentum, quod tale: & ſic tamen alluſit ad ſonum, qui in argento excocto & puro clarior & tinnulus magis, quam in vulgaris venæ. *Gruter.*

QVASI MVRTETA.] Faſciculi myrtorum junco colligati Veneri offerebantur. Eſt enim myrtus Veneri ſacra.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

TR. Fateor, ego trifurcifer ſum: tu es homo apprime probus.
Num quî minus haſce oportet eſſe liberas? LA. quid, liberas?
TR. Atque heras tuas quidem, hercle, atq; ex germana Græcia:
Nam altera hæc eſt nata Athenis ingenuis parentibus.
DAE. Quid ego ex te audio? TR. hanc Athenis eſſe natam liberam.
DAE. Mea popularis, obſecro, hæc eſt? TR. non tu Cyrenenſis es?
DAE. Immo Athenis natus altuſque educatuſque Atticis.
TR. Obſecro, defende cives tuas, ſenex. DAE. ô filia
Mea! cum ego hanc video, mearum me abſens miſeriarum commones, DISS. miſeriarũ commonet.
Trima quæ periit mihi: jam tanta eſſet, ſi vivit, ſcio. LIPS. tanta eſt.
LA. Argentũ ego pro iſtiſce ambabus, quojæ erant, domino dedi:
Quid mea refert, Athenis hæ natæ, an Thebis ſient,
Dum mihi recte ſervitutem ſerviant? TR. itane impudens,
Tune hîc felles virginalis liberos parentibus
Sublectos habebis, atque indigno quæſtu conteres? *Alii*, ſubreptos habebis.
Nam huic alteræ patria quæ ſit, profecto neſcio:
Niſi ſcio probiorem hanc eſſe, quam te, impuratiſſume.
LA. Tuan' iſtæ ſunt? TR. contende ergo, uter ſit tergo verior. DISS. veran' iſta ſunt? TR. contende tergo, uter ſit ergo verior.
Ni offerumentas habebis plures in tergo tuo,
Quam ulla navis longa clavos, tum ego ero mendaciſſumus:
Poſtea aſpicito meum, quando ego tuom inſpectavero,
Niſi erit tam ſincerum, ut quivis dicat ampullarius,
Optumum eſſe opere faciundo corium, & ſinceriſſumum.

FELLES VIRGINALIS.] V.N. Perſa, act. 4. 9.

CONTERES.] V. N. Capteiv. act. 4. 2. 108.

OFFERVMENTAS.] Eleganti joco ita appellat plagas & vibices, quæ tergo offerrentur, atque ita imprimerentur, ut ſacris parietibus deorum donaria affigi ſolent. Feſtus. *Offerumenta ſunt, quæ offeruntur.* Douza.

AMPVLLARIVS.] Qui ampullas corio integit. Poſterior ætas ſcorteas ampullas vocabat *pilaſcas*. Iſid. gloſſæ: *Pilaſca, vas vinarium ex corio:* Græcis ὄλπαι. Scholiaſtes Theocr. Pharmac. ὄλπη κυρίως ἡ δερματίνη λήκυθος. hinc lucem capit Plautus. Varro: *Antiquiſſimi in conviviis utres vini primo, poſtea tinas ponebant.* Lucill. *terginus calix.* Et Polluci ἀσκὸς inter vaſa vini conditoria eſt. *VVouwer.*

Quid cauſſæ eſt, quin virgis te uſque ad ſaturitatem ſauciem?
Quid illas ſpectas? quas ſi attigeris, oculos eripiam tibi.
LA. *Atqui, quia vetas, utramque jam mecum abducam ſimul.*
DAE. *Quid facies?* LA. *Volcanum adducam, is Veneris eſt adverſarius.*
DAE. *Quo illic it?* LA. *heus, ecquis hic eſt? heus!* DAE. *ſi attigeris oſtium,*
Iam, hercle, tibi meſſis in ore fiet mergis pugneis. Mſſ. mergis pugnis.
LO. *Nullum habemus ignem, ficis victitamus aridis.*
DAE. *Ego dabo ignem, ſiquidē in capite tuo conflandi copia'ſt.*
LA. *Ibo, hercle, aliquo quæritatum ignem.* DAE. *quid, cum inveneris?*
LA. *Ignem magnum hîc faciam.* DAE. *quin ut humanum exuras tibi.*
LA. *Immo haſce ambas hîc in arâ, ut vivas, comburam.* DAE. *id volo:*
Nam, hercle, ego te barba continuo arripiam, & in ignem conjiciam,
Teque ambuſtulatum objiciam magnis avibus pabulum.
Cum conjecturam egomet mecum facio, hæc illa eſt ſimia,
Quæ has hirundines ex nido volt eripere ingratiis,
Quod ego in ſomnis ſomniavi. TR. *ſcin' quid? tecum oro, ſenex,*
Vt illas ſerves, vim defendas, dum ego herum adduco meum.
DAE. *Quære herum atque adduce.* TR. *at hic ne.* DAE. *maxumo malo ſuo,*
Si attigerit, ſive occeptaſſit. TR. *cura.* DAE. *curatum eſt, abi.* Dovz, ſive occentaſſit.
TR. *Hunc quoque aſſerva ipſum, ne quo abitat. nam promiſimus,*
Carnufici aut talentum magnum, aut iſtunc hodie ſiſtere.

VVLCANVM ADDVCAM.] V.N. Moſtell. act. 5. 1. 65.

MERGIS PVGNEIS.] V. N. Pœnul. act. 5. 2. 58.

VT HVMANVM EXVRAS TIBI.] Malim, *humanum exuras tibi*, quam *manum*. Non enim ſatis mali precaretur Lenoni, ſi manus cladem potius, quam mortem optaret. Feſtus autem ſcribit, *Humanum* eſſe ſacrificium, quod mortui cauſſa fiat. Ergo, *exurere ſibi humanum*, eſt ſe exurere. ſi quis tamen *manum* defendit, à me non oppugnabitur. *Turneb.*

MAGNIS AVIBVS.] Hoc nomine rapaces aves intelligit, & cadavera appetentes. fere enim quæ rapto vivunt alites & viſcêre, majoris ſunt formæ, quam aliæ aves: ut *vultures* & *aquilæ*. Turneb.

ACTVS TERTII SCENA QVINTA.

DAEMONES, LABRAX, PALAESTRA, AMPELISCA, LORARII.

VTrum tu, leno, cum malo libentius
Quieſcis, an ſic ſine malo, ſi copia eſt?
LA. *Ego, quæ tu loquere, flocci non facio, ſenex.*
Meas quidem te invito, & Venere & ſummo Iove,
De ara capillo jam deripiam. DAE. *tange dum.*
LA, *Tangam hercle vero.* DAE. *agedū ergo, accede huc modo.*
LA. *Iube dum recedere iſtos ambo illuc modo.*
DAE. *Immo ad te accedent.* LA. *non hercle egomet cenſeo.*
DAE. *Quid ages, ſi accedent propius?* LA. *ego receſſero.*
Verum, ſenex, ſi te unquam in urbe offendero,
Nunquam hercle quiſquam me lenonem dixerit,
Si non te ludos peſſumos demiſero.
DAE. *Facito iſtuc quod minitaris. ſed nunc interim*
Si illas attigeris, dabitur tibi magnum malum.
LA. *Quam magnum vero?* DAE. *quantum lenoni ſat.*
LA. *Minacias ego iſtas flocci non facio tuas.*
Equidem te invito jam ambas rapiam. DAE. *tange dum.*
LA. *Tangam hercle vero.* DAE. *tange: ſed ſcin, quomodo?*
I dum, Turbalio, *atque curriculo affer huc*
Duas clavas. LA. *clavas?* DAE. *ſed probas, propera cito.*
Ego te hodie faxo recte acceptum, ut dignus es.
LA. *Eheu, ſceleſtus galeam in navi perdidi:*
Nunc mihi opportuna hîc eſſet, ſalva ſi foret.
Licet ſaltem iſtas mihi appellare. DAE. *non licet.*
Ehem optume edepol eccum clavator advenit!
LA. *Illud quidem, Edepol, tinnimentum eſt auribus.*

DERIPIAM.] *Deripere*, eſt deorſum rapere vel trahere. Tibullus:
Sertaque de ſanctis deripuiſſe focis.
Sic *degredi*, pro *deſcendere*, apud Salluſt. Livium, Tacitum, Auſonium. Victorinus de Orthographia: *Degredi, de ſuperiore loco deſcendere.* Rittersh.

CLAVATOR.] Qui clavam geſtat: κορυνήτης. De *ſervis clavigeris* vide Turn. lib. 13. 6.

TINNIMENTVM.] Clavam intelligit: quia, cum caput ea tunditur, aures tinnitum audiunt. *Turneb.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

DAE. *Age, accipe illanc alteram clavam, Sparax:*
Age, alter iſtinc, alter hinc aſſiſtite.
Aſſiſtite ambo ſic; audite nunc jam: TAVBM. ambo. ſic! audite.
Si hercle illic illas hodie digito tetigerit
Invitas, ni iſtunc iſtis invitaſſitis MEVRS. ni iſtunc iſtis exoculaſſitis.
Vſque adeo, donec, qua domum abeat, neſciat.
Periſtis ambo. ſi appellabit quempiam,
Vos reſpondetote iſtinc iſtarum vicem:
Si vero hîc ipſe abire hinc volet, quantum poteſt,
Extemplo amplectitote crura fuſtibus. ACID. ampectitote.
LA. *Etiam me abire hinc non ſinent?* DAE. *dixi ſatis.*
Et ille ubi ſervos cum hero huc advenerit,
Qui herum arceſſivit, itote extemplo domum.
Curate hæc ſultis magna diligentia.
LA. *Heu, hercle, næ iſtîc ſana mutantur cito!*
Iam hoc Herculis eſt, Veneris ſanum quod ſuit.
Ita duo diſtituit Signa hîc cum clavis ſenex.
Non hercle quo hinc nunc gentium auſugiam ſcio,
Ita nunc mihi utrumque ſævit & terra & mare.
Palæſtra! LO. *quid vis?* LA. *apage, controverſia eſt.* ACID. apage controverſias.
Hæc equidem Palæſtra, quæ reſpondit, non mea eſt.
Heus, Ampeliſca! LO. *caveſis infortunio.*
LA. *Vt poteſt, ignavi homines ſatis recte monent.*
Sed vobis dico, heus vos! num moleſtia eſt,
Me adire ad illas propius? LO. *nihil nobis quidem.*
LA. *Nunquid moleſtum mihi erit?* LO. *nihil, ſi caveris.*

INVITASSITIS.] *Invitare* hic non eſt occidere, ſed accipere hoſpitio, immo & convivio: ut ſicut ibi homines adeo implebantur cibo ac potu, ut neſcirent qua abirent domum; etiam heic impleri velit Lenonem fuſtibus, (ut loquitur Aul. act. 3. ſc. 3.) donec neſciat ubi ſit locorum. Sic in Amph. act. 1. 1. eadem figura, *accipere hoſpitio pugnæ:* item, *pugnos edere.* Et quid mirum? cum ſaturitate quis non ſecus lædatur quam ferro: non ſecus alienetur mente quam plagis. Theocrit. eidyll. ἔϛη δὲ πληγαῖς μεθύων. *Gruter.*

HERCVLIS.] Hoc eo dicit, quod Senex duos ſervos cum clavis adſtare juſſerat: ac ſi eſſent duæ ſtatuæ, clavas, in modum Herculis, gerentes. Silius lib. 3.
— *Clavigeri veneratur numinis aras.*
Taubman.

CONTROVERSIA.] Nihil hic mutandum cum *Carrione.* nam dicit, ludi ſe ambiguitate vocis *Palæſtræ.* Sic Epid. act. 2. 2. *enim iſthæc captio eſt.* Grut.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

LA. *Quid eſt quod caveam?* LO. *hem à craſſo infortunio.*
LA. *Quæſo, hercle, abire ut liceat.* LO. *abeas, ſi velis.*
LA. *Bene hercle factum: habeo vobis gratiam.*
Non accedam potius? LO. *illic tu ſta ilico.*
LA. *Edepol proveni nequiter multis modis.*
Certum'ſt haſce hodie uſque obſidione vincere.

ACTVS TERTII SCENA SEXTA.

PLEVSIDIPPVS, TRACHALIO, MVLIERES, LABRAX, LORARII, CHARMIDES.

MEamne ille amicam leno vi, violentia
De ara deripere Veneris voluit? TR. *admodum.*
PL. *Quin occidiſti extemplo?* TR. *gladius non erat.*
PL. *Caperes aut fuſtem, aut lapidem.* TR. *quid ego, quaſi canem,*
Hominem inſectarer lapidibus nequiſſumum?
LR. *Nunc pol ego perii! Pleuſidippus eccum adeſt:*
Converret jam hic me totum cum pulviſculo.
PL. *Etiamne in ara tunc ſedebant mulieres,*
Cum ad me profectus ire? TR. *ibidem nunc ſedent.*
DOVZ. cum ad me profectus ires?
PL. *Quis illas nunc illic ſervat?* TR. *neſcio quis ſenex,*
Vicinus Veneris; is dedit operam optumam.
Is nunc cum ſervis ſervat: ego mandaveram.
PL. *Duc me ad lenonem recta. ubi illic eſt homo?*
LA. *Salve.* PL. *nihil ſalutem moror. opta ocius,*

CRASSO INFORTVNIO.] Quod craſſæ hæ clavæ tibi dabunt. *Lambin.*

PROVENI NEQVITER.] Apul. *Favet enim Rufino Aemilianus, & proventum cupit.* qui ſermo elegans & Plautinus. Atqui, *Bene proveniſſe: Recte proveniſſe,* dicuntur, qui re vel liberis aucti. In malam quoque partem ſumi, Nonius oſtendit. Apul. lib. 10. *At ille nequam ut poſſet de me ſuave provenire, lucro ſuo tantum contentus annuit.* Stevvechius. V.N. Truc. 2. 4. 33.

CONVERRET CVM PVLVISCVLO.] V.N. Trucul. Prolog. verſ. 19.

OPTA OCIVS.] Id eſt, elige ocyus. *Optare* non tantum deſiderare ſignificat, ſed & eligere. quod & Donatus docet ad Terentianam Andriam. Inde *optio,* electio, αἵρεσις. Hinc & *adoptare aliquem,* pro, in filium eligere. Quod & vetus Vocabuliſta voluit; *optare, eligere, in filium facere.* Sic enim apud eum legendum. *Boxhorn.*

Rapi te obtorto collo mavis, an trahi?
Vtrum vis opta, dum licet. LA. *neutrum volo.*
PL. *Abi ſane ad littus curriculo, Trachalio:*
Iube illos in urbem ire obviam ad portum mihi,
Quos mecum duxi, hunc qui ad carnuficem traderent. PARIS. ED. ad carnifinem traherent.
Poſt huc redito, atque agitato hîc cuſtodiam:
Ego hunc ſceleſtum in jus rapiam exulem.
Age, ambula in jus. LA. *quid ego deliqui?* PL. *rogas?*
Quin arrhabonem à me accepiſti ob mulierem, & DOVZ. quine arrabonem.
Eam hinc abduxiſti. LA. *non avexi.* PL. *cur negas? ô!*
LA. *Quia pol provexi; avehere non quivi miſer.*
Equidem tibi me dixeram præſto fore
Apud Veneris fanum: quid muto? ſumne ibi?
PL. *In jure cauſſam dicito: hic verbum ſat eſt:*
Sequere. LA. *obſecro te, ſubveni, mî Charmides:*
Rapior obtorto collo. CH. *quis me nominat?*
LA. *Viden' me ut rapior?* CH. *video, atque inſpecto lubens.*
LA. *Non ſubvenire mihi audes?* CH. *quis homo te rapit?*
LA. *Adoleſcens Pleuſidippus.* CH. *ut nactu's, habe*
Bono animo: melius eſt te in nervom correpere.
Tibi obtigit quod plurimi exoptant ſibi.
LA. *Quid id eſt?* CH. *ut id quod quærant, inveniant ſibi.*
LA. *Sequere, obſecro, me.* CH. *pariter ſuades, qualis es.*
Tu in nervom rapere, eo me obſecras, ut te ſequar.
Etiam retentas? LA. *perii!* PL. *verum ſit velim!* PIST. etiam me tentas?
Tu, mea Palæſtra & Ampeliſca, ibidem ilico

OBTORTO COLLO.] V. N. Pœnul. act. 3. 5. 45.

AD PORTVM.] Indubitato reſcribendum, *à portu.* cum nec ad portum adoleſcens erat; nec ire cogitabat, ſed potius in urbem. niſi ſi portus in urbe: Apella credat. *Acidal.*

CARNVFICEM.] *Carnificem* fuiſſe carceris cuſtodem, non Triumviros capitales vix dubitem. Idque adeo verum eſt, ut, *in carcerem*, &, *ad carnificem* trahere, uno eodemque ſenſu frequenter poſuerint veteres: ut hoc loco Plautus. Proinde veriſimilius eſt, Triumviros, carceris cuſtodes non fuiſſe, ſed curam cuſtodiæ carceris habuiſſe. *Ræv.*

IN IVS.] Vide notas Menæch. act. 4. ſc. 2. vſ. 19.

INVENIANT SIBI.] Nempe & *damnum* & *malum.* Douz.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Manete, dum huc ego redeo. Lo. *equidem ſuadeo*
Vt ad nos abeant potius, dum recipis. Pl. *placet:*
Bene facitis. La. *fures mihi eſtis.* Lo. *quid, fures?* Pl. *rape.*
La. *Oro, obſecro, Palæſtra.* Pl. *ſequere, carnufex.* I. Gvl. Ora obſecro.
La. *Hoſpes.* Ch. *non ſum hoſpes: repudio hoſpitium tuum.*
La. *Siccine me ſpernis?* Ch. *ſic ago: ſemel bibo.* Lips. ſic mel bibo.
La. *Dî te infelicent.* Ch. *iſti capiti dicito.*
Credo alium in aliam belluam hominem vortier,
Illic in columbum, credo, leno vortitur:
Nam in columbari collum haud multo poſt erit.
In nervom ille hodie nidamenta congeret.
Veruntamen ibo, ei advocatus ut ſiem,
Si quî mea opera citius addici poteſt.

ACTVS QVARTI SCENA PRIMA.

DAEMONES.

BENE FACTVM *& volupe eſt, hodie me his muliérculis*
Tetuliſſe auxilium: jam clientas repperi;
Atque ambas forma ſcitula atque ætatula.

Dvm recipis.] Donec eas recuperes. *Lamb.* Immo, dum redis. Alibi: *Quam mox te recipis tu?* Piſtoris.

Semel bibo.] Non debuit mutari vera ſcriptura. De malo enim & infortunio, ut de potione aliqua ſæpe loquitur Plautus. Aulul. 2. 3.

Nam ecaſtor malum mœrorem metuo ne miſtum bibam.

Caſ. extrema: *Vt ſenex hoc eodem poculo, quo ego bibi, biberet.* Non lubet ergo Charmidi iterum cum Lenone bibere, neque ad eum devorti in hoſpitium: qui tam acidis poculis nuper in mari acceptus eſſet. ea cauſſa hoſpitii jus ei renunciat: ne ea malæ rei potio iterum ſibi bibenda ſit. Ita recte & venuſte interpretatus eſt I. Guilielmius. Gruteri, qui metaphoram à fullonibus tractam vult, ſententia, neque vera eſt, neque probari debebat poſtremis interpretibus. *Boxhorn.*

Colvmbari.] Vt κύφων eſt *numella*, nam utriuſque vocabuli eadem notatio eſt, illius, à κύπτω, hujus à *nuo*: ſic *columbar* genus eſt vinculi, cui collum inſeritur, *collariumque* vocatur hic ex parte: cum foramē ipſum vinculi *columbar* ſit. ſed & quia *columbaria* ſunt foramina in periſterotrophiis, ubi columbæ nidulantur, ſubdit ludens; *In nervum hodie ille nidamenta congeret.* ubi *nidamenta* ſunt flocci, pinnæ, muſcus, tomentum, pili, acus, cæteraque unde nidos aves parant: qua in ſignificatione *congerere* proprie etiam dicitur. Virgil. 3. Ecl.

— *Aëriæ quo congeſſere palumbes.*

Id eſt, nidificavere. *Turneb.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Sed uxor ſceleſta me omnibus ſervat modis,
Ne quî ſignificem quippiam mulierculis.
Sed Gripus ſervos noſter, quid rerum gerat
Miror, de nocte qui abiit piſcatum ad mare.
Pol magis ſapiſſet, ſi dormiviſſet domi.
Nam nunc & operam ludos facit, & retia:
Vt tempeſtas eſt nunc, atque ut noctu fuit.
In digitis hodie percoquam quod ceperit.
Ita fluctuare video vehementer mare.
Sed ad prandium uxor me vocat, redeo domum,
Iam opplebit meas aures ſua vaniloquentia. GRVT. oppilabit.

ACTVS QVARTI SCENA SECVNDA.

GRIPVS.

NEptuno has ago meo patrono gratias,
Qui ſalſis locis incolit piſculentis,
Cum me ex ſuis pulchre ornatum expedivit
Templis reducem, plurima præda onuſtum,
Salute horiæ, quæ in mari fluctuoſo
Piſcatu novo me uberi compotivit.
Miroque modo atque incredibili hic piſcatus mihi
Lepide evenit: neque piſcium ullam unciam hodie
Pondo cepi, niſi hoc quod fero in rete.
Nam ut de nocte multa impigreque exſurrexi,
Lucrum præpoſui ſopori & quieti:
Tempeſtate ſæva experiri expetivi
Paupertatem heri, quî & meam ſententiam I. GVII. paupertatem qui heri mea ſententia Tolerarē.

NE QVIS.] Id eſt, aliquo modo. *Acidal.*

IN DIGITIS.] Proverbialis loquendi ratio, cujus uſus, cum quis nihil effectum dedit. In digitis nihil percoqui poteſt. Ergo nihil cepit, qui cepit, quod in digitis percoqui poteſt. Nihil in oculos compingi poteſt. Ergo nihil habet, qui dicitur habere quod in oculos poteſt compingi. quomodo vulgo etiam loquimur. *Boxhorn.*

TEMPLIS.] V.N. Milit. act.7.5. 3.

SALVTE HORIAE.] Id eſt, ſalva atque incolumi horia. ſic Bacchid. *ſalute noſtra.* Menæch. act. 1. 2. *Averti prædam ab hoſtibus noſtrum ſalute ſocium*, id eſt, ſalvis noſtris ſociis. Eſt autem *horia*, navicula piſcatoria: ut docent Non. & Fulgentius. *Douza.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Tolerarem, operâ haud fui parcus meâ. NIMIS HOMO
NIHILI EST, *qui piger eſt: nimiſque id genus odi ego male.*
VIGILARE DECET *hominem, qui volt ſua tempori conficere officia:*
Non enim illum exſpectare oportet, dum herus ſe ad ſuum ſuſcitet officium.
Nam qui dormiunt libenter, ſine lucro & cum malo quieſcunt.
Nam ego nunc mihi, qui impiger fui, repperi, ut piger, ſi velim, ſiem.
Hoc ego in mari, quicquid ineſt, reperi: quicquid ineſt, grave quidem eſt: aurum
Hîc ego ineſſe reor. nec mihi cõſcius eſt ullus homo. nunc hæc tibi
Occaſio, Gripe, obtigit, ut liberet ex populo Prætor te.
Nunc ſic faciam, ſic conſilium eſt. ad herum veniam docte atque aſtute:
Pauxillatim pollicitabor pro capite argentum, ut ſim liber.
Iam ubi liber ero, igitur demũ inſtruam agrum, ædes, mancipia:
Navibus magnis mercaturã faciam: apud reges rex perhibebor.
Poſt animi cauſſâ mihi navem faciam, atque imitabor Stratonicum:
Oppida circumvectabor. ubi nobilitas mea erit clara,
Oppidũ magnum communibo: ei ego urbi Gripo indam nomen,
Monimentum meæ famæ & factis: ibique regnum magnum inſtituam.
Magnas res hîc agito in mentem inſtruere. nunc hunc vidulum condam.
Sed hic rex cum aceto pranſurus eſt & ſale, ſine bono pulmento.

TAVB. quicquid ineſt, grave quid ineſt.

PIST. extemplo Prætor.

EX POPVLO PRAETOR.] Vt Prætor te non ſolum liberum faciat vindicta, ſed etiam eximaris numero hominum inferioris loci atque ordinis. *Lambin.*

PRO CAPITE.] V. N. Aulul. act. 5. ſc. 1. ỳſ. 8.

POST ANIMI CAVSSA MIHI NAVEM FACIAM.] Tales, ſi uſum ſpectes, veterum Gallorum *paradæ.* item illa Neronis, de qua Plutarchus περὶ ἀοργησίας. Seneca *Cubiculatas* & *luſorias* vocat. *Caſaub.*

STRATONICVM.] *Stratonicus* fuit quæſtor regis Philippi, & deinde Alexandri Magn. homo prædives: quamobrem Græcis in Proverb. venit, ut Latinis *Craſſus.* Auctor Diodorus in vita Alex. & Ælianus. *Lambinus* ait nomen eſſe fictum à Plauto: inſcite. *Douza.*

CVM ACETO.] Iocoſe. Cum *rex* diceretur ſervus; O bone, inquit, hic rex poſcam bibet, & ſalem pro obſonio delinget! *Lipſius.* Vide & Not. Curcul. act. 4. 4. 6.

ACTVS QVARTI SCENA TERTIA.

TRACHALIO, GRIPVS.

HEus, mane! GR. quid maneam? TR. dum hanc tibi, quam trahis, rudentem complico.
GR. Mitte modo. TR. at, pol, ego te adjuvabo. nam BONIS QVOD BENEFIT, haud perit. GR. turbida tempeſtas heri fuit,
Nihil habeo, adoleſcens, piſcium: ne tu mihi eſſe poſtules.
Non vides me referre uvidum rete, ſine ſquamoſo pecu? PRISC. uvidum retem.
TR. Non edepol piſces expeto, quam tui ſermonis ſum indigens.
GR. Enicas jam me odio, quiſquis es. TR. non ſinam ego abire hinc te. mane.
GR. Cave ſis malo. quid tu, malũ, nam me retrahis? TR. audi.
GR. Non audio. TR. at pol quin audies. GR. quin poſt loquere quid vis.
TR. Eho, modo eſt operæ pretium quod tibi ego narrare volo.
GR. Eloquere, quid id eſt? TR. vide num quiſpiam conſequitur prope nos.
GR. Ecquid eſt quod mea referat? TR. ſcilicet. ſed boni conſilii
Ecquid in te mihi eſt? GR. quid negotii eſt, modo dic. TR. dicam.
Tace, ſi fidem modo des mihi te non fore infidum.
GR. Do fidem tibi, fidus ero, quiſquis es. TR. audi. furtum ego vidi
Qui faciebat: noveram dominum, id quoi fiebat; poſt ad
Furem egomet devenio, feroque ei conditionem hoc pacto:
Ego iſtuc furtum ſcio quoi factum eſt. nunc mihi ſi vis
Dare dimidium, indicium domino non faciam. is mihi nihil
Etiam reſpondit. quid inde æquom eſt dari mihi? dimidium

RVDENTEM.] Vide ſupra Argumentum Camerarii in hanc Fabulam.

GR. QVIN POST LOQVERE.] Ita pauxilla mutatione ſequor cætera Acidalium. Abſtrudere prædam cupiebat ante Grypus. igitur ſermonem vult differri, & poſtea quidvis dici. In qua contentione vis eſt iteratarum utrinque particularum *quin*. Alter urget, ut ſtatim audiatur: idque valet, *Eho modo*. Taubm.

Volo

Volo ut dicas. GR. *immo hercle etiam amplius : nam niſi dat, domino dicundum*
Cenſeo. TR. *tuo conſilio faciam: nunc advorte animum;*
Namque hoc attinet omne ad te. GR. *quid eſt factum?* TR. *vidulum*
Iſtum, quojus ille eſt, novi ego hominem jampridem. GR. *quid (eſt?*
TR. *Et quo pacto periit.* GR. *at ego quo pacto inventu'ſt ſcio,*
Et qui invenit, hominem novi : & dominus qui nunc eſt, ſcio.
Nihilo pol pluris tuâ hoc, quam quanti illud refert mea.
Ego illum novi, quojus nunc eſt; tu illum, quojus antehac fuit.
Hunc homo feret à me nemo : ne tute ſperes potius. TR. *non ferat,*
Si dominus veniat? GR. *dominus huic nemo, ne fruſtra ſies,*
Niſi ego, nemo notu'ſt, hunc qui cepi in venatu meo.
TR. *Itane vero?* GR. *ecquem eſſe dices in mari piſcem meum?*
Quos cum capio, ſiquidem cepi, mei ſunt; habeo pro meis:
Nec manu aſſeruntur, neque illinc partem quiſquam poſtulat.
In foro palam omnes vendo pro meis venalibus.
MARE QVIDEM *commune certo'ſt omnibus.* TR. *aſſentio,*
Quî minus hunc communem quæſo mihi eſſe oportet vidulum?
In mari inventu'ſt, commune eſt. GR. *næ impudenter impudens.*

I. GVL. ſperes ocius.

VIDVLVM ISTVM.] Comicum eſt: pro, jampridem novi hominem, cujus iſte vidulus eſt. *Lambin.*

POTIVS.] Guljelmii conjecturam plane rejicio. Vult enim: Nemo mortalium hoc à me auferet, nedum tu. Pſeudolo, act. 4. 1.

Nunquam edepol erit ille potior Harpax quam ego.

Aulul. act. 4. ſc. 10. *haud cauſificor, quin eam ego habeam potiſſimum* : & aliis millies. *Gruter.*

IN VENATV MEO.] *Venatus* de piſcibus Homero etiam & Platoni dicitur. *G. Anſelmus.*

MANV ASSERVNTVR.] V. N. Pœnul. act. 4. ſc. 2 v. 84.

IN MARI INVENTV'ST, COMMVNE EST.] Mira Philoſophandi ratio. Quanquam enim jure gentium commune ſit mare, non tamen communia manent, quæ in mare inveniuntur aut capiuntur, Ideo enim etiam commune eſt mare, ut quæ in eo capiuntur propria fiant ſingulorum. Sed & neque recte argumentum hic petit à vocabulo, *commune.* Neque enim ſequitur, commune omnibus eſt, igitur etiam eſt meum. Plato laudans in Republ. bonorum communionem, rationem addit; quia tum omnes quidem dicere poſſint; Hoc eſt meum, nemo autem reſpondere; Hoc non eſt tuum Et ſic contentiones omnes, lites ac ſeditiones evaneſcere poſſe, ſtatuebat. Sed Ariſtoteles lib. 3. Polit. docet; fieri nequaquam poſſe ut unuſquiſque dicat de re communi; Hoc eſt meum: cum potius unicuique di-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Nam ſi iſtuc jus ſit, quod memoras, piſcatores perierint:
Quippe cum extemplo in macellum piſces prolati ſient,
Nemo emat: ſuam quiſque partem piſcium poſcat ſibi:
Dicat, in mari communi captos. TR. *quid ais, impudens?* Prisc. in mare communi.
Auſus etiam comparare vidulum cum piſcibus?
Eadem tandem res videtur? GR. *in manu non eſt meâ:*
Vbi demiſi retem atque hamum, quicquid hæſit, extraho.
Meum quod rete atque hami nacti ſunt, meum potiſſumum'ſt.
TR. *Immo hercle haud eſt, ſi quidem quod vas excepiſti.* GR. *Philoſophe!*
TR. *Sed tu en unquam piſcatorem vidiſti, venefice,*
Vidulum piſcem cepiſſe? aut protuliſſe ullum in forum?
Non enim tu hîc quidem occupabis omnîs quæſtus quos voles.
Et vietorem & piſcatorem te eſſe, impure, poſtulas:
Vel te mihi monſtrare oportet, piſcis qui ſit vidulus,
Vel, quod in mari non natum eſt, neque habet ſquamas, ne feras.
GR. *Quid tu, nunquam audiviſti eſſe antehac vidulum piſcem?* TR. *ſcelus.*
Nullus eſt. GR. *immo eſt profecto. ego, qui ſum piſcator, ſcio:*
Vero rare capitur: nullus minus ſæpe ad terram venit.
TR. *Nil agis: dare verba ſperas mihi te poſſe, furcifer.*
Quo colore eſt? GR. *hoc colore capiuntur pauxilluli.*
Sunt alii puniceo corio, magni item atque atri. TR. *ſcio.*
Tu hercle, opinor, in vidulum te piſcem convortes, niſi caves:
Fiet tibi puniceum corium, poſtea atrum denuo.

cendum ſit, hoc eſt noſtrum. Quippe quod commune eſt, multitudinem ac communionem, non diſtinctionem aut proprietatem reſpicit. *Boxhorn.*

CVM EXTEMPLO.] More Græco dixit: ut ἐπειδὴ τάχιστα: pro *extemplo quam*: vel, *ſtatim quam.* Turneb.

PHILOSOPHE.] Qui ſeria verba facit, hic dicitur *Philoſophus*. Taubm.

VIETOREM.] Recte hoc loco legitur, *vietorem*, aut potius *vitorem*. Quod melius, Nam à *vio* vel *vieo*, *vitor*, *vitilæ*, *vimen*. Qui ex vimine texto utenſilia faciunt, *vitores*. Recte ita in Gloſſis ſcribitur, & in ſcriptis Codicibus hoc loco. *Salmaſ.*

PVNICEO.] Cædere virgis: & ita corium tuum fiet rubrum, &c. *Taubmannus.*

SALVE, THALES.] Hoc expreſſum videtur ex illo Ariſtoph. in Avibus, ubi Geometræ multa in Mathematicis diſſerenti, reſpondet quidam: ἄνθρωπος Θαλῆς: quod & Scholiaſtes ἐν στρατηγισμῷ dictum notat. *Douz.*

GR. *Quod ſcelus hodie hoc inveni!* TR. *verba facimus: it dies.*
Vide ſis, quojus arbitratu nos facere vis? GR. *viduli*
Arbitratu. TR. *ita enim vero? ſtultus es.* GR. *ſalve, Thales!*
TR. *Tu iſtunc hodie non feres, niſi das ſequeſtrũ aut arbitrum,*
Quojus hæc res arbitratu fiat. GR. *quæſo ſanus es?*
TR. *Elleboroſus ſum.* GR. *ego cerritus, hunc non amittam tamen.*
TR. *Verbum adde etiam unum, jam in cerebro colaphos abſtrudam tuo.*
Ego jam hîc te, itidem quaſi penicillus novos exurgeri ſolet,
Ni hunc amittis, exurgebo quicquid humoris tibi'ſt. — D. exugebo.
GR. *Tange: affligam ad terram te itidem, ut piſcem ſoleo polypum.*
Vis pugnare? TR. *quid opu'ſt? quin tu potius prædam divide.*
GR. *Hinc tu, niſi malum, fruiſci nihil potes, ne poſtules.* — CAM. fruniſci nihil potes.
Abeo ego hinc. TR. *at ego hinc offlectam navem, ne quo abeas: mane.*
GR. *Si tu proreta iſti navi es, ego gubernator ero.* — ERASM. κυβερνήτης ero.
Mitte rudentem, ſceleſte. TR. *mittam: omitte vidulum.*
GR. *Nunquam, hercle, hinc hodie ramenta fies fortunatior.*

SEQUESTRUM.] V.N. Mercat. act.4. ſc.3. v̇ſ.36.

CERRITUS.] V. N. Men. act. 5.4.2. Amph. act. 2. 2. 144.

ABSTRUDAM.] V.N. Perſ. 2. 4. 24.

PENICILLUS.] Cur autem hîc *novus?* Exiſtimem quod *novus* plus humoris ſoleat imbibere, & ideo crebrius exurgendus. *Piſtoris.*

FRUISCI.] Cam. in ſuis libris reperiſſe ait, *fruniſci:* quod & Lamb. de ſuis affirmat: idque rectum cenſent. alludit prima editio *frunisti.* vulgo *fruiſti.* Certe in Gloſſis Papiæ idem verbum exſtat; *Fruniſor, fruniſcitur, fruitur, intercipit. Boxhorn.*

PRORETA.] *Proreta* eſt, qui in prora & ventos aucupatur & captat, & eorum converſiones dicit in flectendis promontoriis gubernatori, quique rupes ſcopuloſque, ne navis eis impingatur, proſpicit & explorat. Alluſit Claudianus ad Mallium:

—— *Excitus lentandis navita tonſis*
Præficitur lateri cuſtos; hinc ardua proræ
Temperat, & fluctus tempeſtateſque futuras
Edocet. Turneb.

GUBERNATOR.] *Gubernator* ſedet in puppi. Vſurpatur autem Proverbium quoties aliquo in negotio neuter alteri vult cedere. *Douza.*

RAMENTA.] *Ramentum* & *ramentam* dixerunt & *ſcobem*, quod humi cadit, cum lima aut ſcobina ſimilive inſtrumento aliquid atteritur. Affines ſunt voces *raſura* & *raſamen. Raſuram eboris* apud Veget. leges, quæ *ſcubs eborea* Scribonio Largo dicitur & *ſerrago*, à ſerra. ita Cæl. Aurelianus: *cum cervini cornu*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

TR. *Non probare pernegando mihi potes, niſi pars datur,*
Aut ad arbitrum reditur, aut ſequeſtro ponitur. *(re.*
GR. *Quemne ego excepi in mari?* TR. *at ego inſpectavi è lito-*
GR. *Mea opera, labore, & rete, & horia.* TR. *num quî minus,*
Si veniat nunc dominus, quojus eſt, ego qui inſpectavi procul,
Te hunc habere, fur ſum, quam tu? GR. *nihilo.* TR. *mane, maſtigia.*
Quo argumento ſocius non ſum, & fur ſum? fac dum ex te ſciam.
GR. *Neſcio. neque ego iſtas voſtras leges urbanas ſcio,*
Niſi quia, Hunc meũ eſſe, dico. TR. *& ego item eſſe ajo meum.*
GR. *Mane jam: reperi rem, quo pacto nec fur, nec ſocius ſies.*
TR. *Quo pacto?* GR. *ſine me hinc abire: tu abi tacitus tuam viam:*
Nec tu me quoiquam indicaßis, neque ego tibi quicquam dabo.
Tu taceto, ego mußitabo: hoc optumum atque æquiſſumum eſt.
TR. *Ecquid conditionis audes ferre?* GR. *jamdudum fero:*
Vt abeas, rudentem amittas, mihi moleſtus ne ſies.
TR. *Mane, dum refero conditionem.* GR. *te obſecro, hercle, auſer te modo.*
TR. *Ecquem in his locis noviſti?* GR. *oportet vicinos meos.*
TR. *Vbi tu hîc habitas?* GR. *porro illîc longe uſque in campis ultimis.*
TR. *Vin' qui in hac villa habitat, ejus arbitratu fieri?* LAMB. rem ejus arbitratu fieri?
GR. *Pauliſper remitte reſtem, dum concedo & conſulo.*
TR. *Fiat.* GR. *euge, ſalva res eſt: præda hæc perpetua eſt mea.*
Ad meum herum arbitrum vocat me, hîc intra præſepîs meas.
Nunquam, hercle, hodie adjudicabit ab ſuo triobolum.
Næ iſte haud ſcit quam conditionem detulerit. ibo ab arbitrum.
TR. *Quid igitur?* GR. *quanquam iſtuc eſſe jus meum certo ſcio,*

ferragine aſperſa &c. Græc. ψήγματα, πρίσματα, ξέσματα, ῥινήματα. *Iſ. Caſaub.*

HVNC MEVM ESSE DICO.] Reſpexit ſolemnem Vindicationis morem, de quo *Briſſon.* Form. l. 5. pag. 374.

PRAESEPIS.] *Non ſolum ubi pecora pabulantur, ſed & omnia loca clauſa & tuta, præſepia dicta.* Nonius. V.N. Curcul. 2. 1. 13.

Fiat iſtuc potius, quam nunc pugnem tecum. TR. *nunc places.*
GR. *Quanquam ad ignotum arbitrum me appellis; ſi adhibebit fidem,*
Etſi eſt ignotus, notus eſt: ſi non; notus, ignotiſſumus eſt.

ACTVS QVARTI SCENA QVARTA.

DAEMONES, PALAESTRA, AMPELISCA, TRACHALIO, GRIPVS.

SErio, edepol, quanquam volo vobis quæ voltis, mulieres,
Metuo, propter vos, ne uxor mea med extrudat ædibus:
Quæ me pellices adduxiſſe dicet ante oculos ſuos.
Vos confugite in aram potius, quam ego. MV. *miſeræ periimus.*
DAE. *Ego vos ſalvas ſiſtam, ne timete. ſed quid vos foras* DISS. ſed quin vos foras.
Proſequimini? quoniam ego aſſum, faciet nemo injuriam.
Ite, inquam, domum ambo nunc jam ex præſidio præſides.
GR. *O here, ſalve!* DAE. *ſalve, Gripe. quid fit?* TR. *tuuſne hic ſervos eſt?*
GR. *Haud pudet.* TR. *nihil ago tecum.* GR. *ergo abhinc ſis.* TR. *quæſo reſponde, ſenex,* (*quando tuus eſt.*
Tuus hic ſervos eſt? DAE. *meus eſt.* TR. *hem iſtuc optume,*
Iterum te ſaluto. DAE. *& ego te. tune es, qui haud multo prius*
Abiiſti hinc herum arceſſitum? TR. *ego is ſum.* DAE. *quid nunc vis tibi?* (*quando tuu' ſt.*
TR. *Nempe hic tuus eſt?* DAE. *meus eſt.* TR. *iſtuc optume,*
DAE. *Quid negoti ' ſt?* TR. *vir ſceleſtus illic eſt.* DAE. *quid fecit tibi*

QVAM EGO.] Scil. in aram confugiam, præ ira uxoris ex ædibus tantum non extruſus. *Taubman.*

AMBO.] Scil. Lorarii. nam mulieres maxime foris eſſe volebat. Ad geminos igitur Lor. hæc loquitur, quos act. 3. ſc. 5. Lenoni cuſtodes addiderat: qui, poſtquam Pleuſidippus Lenonem in jus rapuerat, domum reverſi erant. *Præſides* appellat, & *ex præſidio deducit*: quia ſupra in hoc conſtituerat, ut præſidio mulieribus eſſent. *Piſtoris.*

GR. HAVD PVDET.] Peſſime hæc *Lambinus* explicat, cum germana & facillima ſententia iſta ſit. Interrogante Trachalione Dæmonem, Eſſetne is ipſius ſervus: ipſe pro hero occupat reſpondere, & ait affirmanter, *Haud pudet*, id eſt, ſum vero illius: neque mei pudet eum, ut eſſe ſuum neget. *Acidal.*

Vir ſceleſtus? TR. *homini ego iſti talos ſuffringi volo.*
DAE. *Quid eſt, qua de re litigatis nunc inter vos?* TR. *eloquar.*
GR. *Immo ego eloquar.* TR. *ego opinor, qui rem faceſſo.* GR. *ſiquidem*
Sis pudicus, hinc faceſſas. DAE. *Gripe, animũ advorte, ac tace.*
GR. *Vtin' iſtic prius dicat?* DAE. *audi, loquere tu.* GR. *alienon' prius,*
Quam tuo dabis orationem? TR. *ut nequitur comprimi!*
*Ita ut occœpi dicere, illum quem dudum **
Lenonem extruſiſti: hic ejus vidulum, eccillum.
GR. *Non habeo.* TR. *negas, quod oculis video?* GR. *at ne videas, velim.*
Habeo, non habeo. quid tu me curas, quid rerum geram?
TR. *QVOMODO HABEAS, illud refert, jurene anne injuria.*
GR. *Ni iſtum cepi, nulla cauſſa eſt quin me condones cruci:*
Si in mari reti aprehendi, quî tuum potius eſt, quam meum?
TR. *Verba dat. hoc modo res geſta eſt, ut ego dico.* GR. *quid tu ais?*
TR. *Quoad primarius vir dicat, comprime hunc ſis, ſi tuus eſt.*
GR. *Quid tu idem mihi vis fieri, quod herus conſuevit tibi?*
Si ille comprimere ſolitus, hic noſter nos non ſolet.
DAE. *Verbo illo modo ille vicit. quid nunc tu vis? dic mihi.*
TR. *Equidem neq; ego partem poſco mihi iſtinc de iſtoc vidulo,*
Neque meum hodie eſſe unquam dixi. ſed iſtic ineſt ciſtellula
Hujus mulieris, quam dudum dixi fuiſſe liberam.
DAE. *Nempe tu hanc dicis, quam eſſe ajebas dudum popularem meam.*
TR. *Admodum: & ea quæ olim parva geſtavit crepundia,*
Iſtîc in iſtâ ciſtulâ inſunt, quæ iſtîc ineſt in vidulo.
Hoc neque iſtius uſus eſt, & illi miſeræ ſuppetias feret,

DOVZ. qui rerum faceſſo, *id eſt, accuſo.*

* LAMB. dudum è fano Veneris Lenonem.

VT NEQVITVR COMPRIMI.] Quam difficile eſt Gripum comprimere! Apul. *Sola virginitas cum ſemel accepta, reddi nequitur.* Taubman.

QVOAD PRIMARIVS VIR.] Notant interpretes, *primarium virum* dici accuſatorem, cujus primæ ſunt agendi partes: quas ſibi Trachalio vindicat. Ego ſimpliciter putem *virum primarium* hic dici, qui prior loqui occœpit. Primarius, prior, non modo dignitate & auctoritate, ſed agendi etiam aut dicendi ordine: qualis hic Trachalio. *Boxhornius.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Si id dederit, qui ſuos parentes quærat. DAE. faciam ut det:
tace. (ſtulam.
GR. Nihil ego, hercle, ſum iſti daturus. TR. nihil peto, niſi ci-
Et crepundia. GR. quid ſi ea ſunt aurea? TR. quid iſtic tuâ?
Aurum auro expendetur; argentum argento exæquabitur.
GR. Fac ſis aurum ut videam, poſt ego faciam videas ciſtulam.
DAE. Cave malo, ac tace tu: tu perge, ut occœpiſti dicere.
TR. VNVM te obſecro, ut ted hujus commiſereſcat mulieris,
Siquidem hic lenonis ejus eſt vidulus, quem ſuſpicor.
Hîc niſi de opinione certum nihil dico tibi.
GR. Viden' ſceleſtus ut aucupatur! TR. ſine me, ut occœpi loqui.
Si ſceleſti illius eſt hic, quojus dico, vidulus,
Hæ poterunt noviſſe: oſtendere his jube. GR. ain' oſtendere?
DAE. Haud iniquom dicit, Gripe, ut oſtendatur vidulus.
GR. Immo hercle inſignite inique. DAE. quî dum? GR. quia
ſi oſtendero,
Continuo hunc noviſſe dicent ſcilicet. TR. ſcelerum caput,
Vt tute es, item omnîs cenſes eſſe? perjurii caput.
GR. Omnia iſtæc ego facile patior, dum hic hinc
à me ſentiat. CARRIO delet, hinc.
TR. Atqui nunc abs te ſtat: verum hinc ibit teſtimonium.
DAE. Gripe, advorte animum. tu paucis expedi, quid poſtulas?
TR. Dixi equidem: ſed ſi parum intellexti, dicam denuo:
Haſce ambas, ut dudum dixi, ita eſſe oportet liberas.
Hæc Athenis parva fuit virgo ſurrepta. GR. dic mihi,
Quid iſta ad vidulum pertinent, ſervæ ſint iſtæ an liberæ?
TR. Omnia iterum vis memorari, ſcelus, ut deficiat dies.
DAE. Abſtine maledictis, & mihi, quod rogavi, dilue.
TR. Ciſtellam iſtic ineſſe oportet caudeam in iſto
vidulo, MEVRS. cauderam.
Vbi ſunt ſigna, qui parentes noſcere hæc poſſit ſuos,
Quibus cum parva Athenis periit, ſicut dixi prius.

HINC A ME SENTIAT.] Sententiam pro me ferat. *A me*, eſt, pro me. Contra. *Abs te*, eſt contra te. Qui uſus ſane particulæ *ab* & *abs* venuſtus ac frequens, ſed non ubique intellectus. ut Trinit. act. 2. ſc. 1. *abre Conſulit.* Vbi Lambini contrariam interpretationem merito Douza explodit. *Acidal.*

CAVDEAM.] *Caudea, ciſtella è juncto, à ſimilitudine equinæ caudæ facta.* Feſtus.

GR. *Iuppiter te Dîque perdant. quid ais, vir veneſice?*
Quid? iſtæ mutæ ſunt, quæ pro ſe fabulari non queant?
TR. *Eo tacent, quia* TACITA BONA ST MVLIER *ſemper, quam loquens.*
GR. *Tum pol tu pro oratione nec vir nec mulier mihi es.*
TR. *Quî dum?* GR. *quia enim neque loquens es, neque tacens unquam bonus.*
Quæſo, en unquam hodie licebit mihi loqui? DAE. *ſi præter hæc*
Vnum verbum faxis hodie, ego tibi comminuam caput.
TR. *Vt id occœpi dicere, ſenex, eam te, quæſo, ciſtulam*
Vt jubeas hunc reddere illis: ob eam ſi quid poſtulat
Sibi mercedis, dabitur: aliud quicquid ibi eſt, habeat ſibi.
GR. *Nunc demum iſtuc dicis, quoniam jus meum eſſe intellegis:*
Dudum dimidiam petebas partem. TR. *immo etiam nunc peto.*
GR. *Vidi petere milvium, etiam cum nihil auferret tamen.*
DAE. *Non ego te comprimere poſſum ſine malo?* GR. *ſi iſtic tacet,*
Ego tacebo: ſi iſte loquitur, ſine me pro re mea loqui.
DAE. *Cedo modo mihi iſtum vidulum, Gripe.* GR. *concredam tibi.*
At ſi iſtorum nihil ſit, ut mihi reddas. DAE. *reddetur.* GR. *(tene.*
DAE. *Audi nunc jã, Palæſtra atq; Ampeliſca, hoc quod loquor.*
Eſtne hic vidulus, ubi ciſtellam tuam ineſſe ajebas? PA. *is eſt.*
GR. *Perii, hercle, ego miſer! ut, priuſquam plane aſpexit, ilico*
Eum eſſe dixit! PA. *faciam ego hanc rẽ *planam tibi:*
Ciſtellam iſtîc ineſſe oportet caudeam in iſto vidulo.
Ibi ego dicam quicquid inerit nominatim, tu mihi
Nullus oſtenderis. ſi falſa dicam, fruſtra dixero.
Vos tamen iſtæc, quicquid illîc inerit, vobis habebitis.
Sed ſi erunt vera, tum obſecro te, ut mea mihi reddantur.
DAE. *placet.*

Diss. quid ais, tri veneſice?

Mſſ. proportione nec vir.

* I. Gvl. ex proclivi pl.

PRO ORAT.] *Pro oratione*, id eſt, quantum ex oratione tua colligo: ut verba facis. Amph. I. I. *Meus pater nunc pro hujus verbis recte & ſapienter facit.* I. Gul.

VIDI.] Vidi milvium captare prædam, nec tamen capere. *Lamb.*

Ius merum oras, meo quidem animo. Tr. ac meo, hercle.
Gr. *Quid ſi iſta aut ſuperſtitioſa, aut ariola eſt, atque omnia*
Quicquid inſit vera dicet? anne habebit ariola?
Dae. *Non feret, niſi vera dicet: nequicquam ariolabitur.* Lame. non refert.
Solve vidulum ergo, ut quicquid ſit verum, quã primum ſciam.
Gr. *Hoc habet: ſolutum eſt: ah, perii! video ciſtellam.* Dae. *hæccine eſt?*
Pa. *Iſtæc eſt. ô mei parentes, hîc vos concluſos gero!*
Huc opeſque ſpeſque voſtrum cognoſcendum condidi.
Gr *Tunc tibi, hercle, Deos iratos eſſe oportet, quiſquis es,*
Quæ parenteis in tam anguſtum tuos locum compegeris.
Dae. *Gripe, accede huc, tua res agitur. tu puella, iſtinc procul*
Dicito, quid inſit, & qua facie, memorato omnia.
Si hercle tantillum peccaſſis, quod poſterius poſtules
Te ad verum convorti, nugas, mulier, magnas egeris.
Gr. *Ius bonum oras.* Tr. *edepol haud orat te: nam tu injurius.*
Dae. *Loquere nunc jam puella. Gripe animum advorte, ac* (tace.
Pa. *Sunt crepundia.* Dae. *ecca video.* Gr. *perii in primo prælio!*
Mane, ne oſtenderis Dae. *qua facie ſunt? reſponde ex ordine.*
Pa. *Enſiculu'ſt aureolus primum literatus.* Dae. *dice dum:*
In eo enſiculo literarum quid eſt? Pa. *mei nomen patris.*
Poſt altrinſecus eſt ſecuricula ancipes, item aurea
Literata: ibi matris nomen in ſecuricula'ſt. Dae. *mane.*
Dic, in enſiculo quid nomen eſt paternum? Pa. *Dæmones.*
Dae. *Dî immortales, ubi loci ſunt ſpes meæ?* Gr. *immo edepol, meæ?*
Dae. *Perge, te obſecro, continuo.* Gr. *placide: aut ite in malam crucem.*
Dae. *Loquere matris nomen hic in ſecuricula quid ſiet.*

SVPERSTITIOSA.] V. N. Curcul. act. 3. 1. 27.

HOC HABET.] *Hoc habet,* Gripus tralatitio more exultantium exclamat ſtatim à ſolutione. *Taubm.*

LITERATVS.] V.N. ſupra, 2. 5. 22.

PA. *Dædalis.* DAE. *dî me ſervatum cupiunt.* GR. *at me perditum. (quidem.*
DAE. *Filiam meam eſſe hanc oportet, Gripe.* GR. *ſit per me*
Quî te Dî omnes perdant, qui me hodie oculis vidiſti tuis,
Meque adeo ſceleſtum, qui non circumſpexi centies
Prius, me ne quis inſpectaret, quam rete extraxi ex aqua.
PA. *Poſt eſt ſicilicula argenteola, & duæ connexæ manicula, &*
Sucula. GR. *quin tu i dierecta cum ſucula & cum porculis.*
PA. *Et bulla aurea eſt, pater quam dedit mihi natali die.*
DAE. *Ea eſt profecto. contineri, quin complectar, non queo.*
Filia mea, ſalve: ego is ſum, qui te produxi, pater:
Ego ſum Dæmones, & mater tua ecca hic intus Dædalis.
PA. *Salve, mi pater inſperate.* DAE. *ſalve. ut te amplector libens!*
TR. *Volupe'ſt, cum iſtuc ex pietate voſtra vobis contigit.*
DAE. *Capedum: hunc, ſi potes, fer intro vidulum, age Trachalio.*
TR. *Ecce Gripi ſcelera. cum iſtæc res male evenit tibi,*
Gripe, gratulor. DAE. *age, eamus, mea gnata, ad matrem tuam,*
Quæ ex te poterit argumentis hanc rem magis exquirere:
Quæ te magis tractavit, magiſque ſigna pernovit tua.
TR. *Eamus intro omnes, quando operam promiſcuam damus.*

DAEDALIS.] Ἀπὸ τοῦ δαιδάλου. Δαιδαλὶς, forma patronymici fæminini. *Camer.*

POST EST SICILICVLA.] *Seculæ*, falces ſunt Varroni, à *ſecando*, & *ſicilire* deducitur, quod eſt tanquam *ſeculire*: inde *ſicilices*. Ennius:
Incedit veles vulgo ſicilicibu' latis.
& per diminutionem, *ſiciliculæ*, parvula quædam ſpicula aut falculæ, quæ in crepundiis interdum puerorum habebantur. *Turneb.* Gloſſar. Sicila, σμίλας, δρεπήλιον. *ſicilum*, ξυρὸν σκυτέως. *ſicila*, σμίλα χαρτότομος. Eſt autem vox magnæ Græciæ. eo nomine intelligebant quicquid ſecandi vim habet: inde *Sicilia* dicta, quia ab Italia abſecta. inde *ſicilire prata*, ſecare. Catull. *ſi celices* aut *ſicilices* cultra tonſoria vocat. *ſicilire* eſt cædere; *ſicilices* ſunt, quas in ſybinis aut lanceis, aut venabulis, αἰχμὰς Græci vocant. *Scalig.*

I DIERECTA.] Vide notas Capteiv. act. 3. ſc. 4. vſ. 103.

CVM SVCVLA ET PORCVLIS.] *Succulam* in torculari velut ſcrophæ ſimilitudine vocatam auguror. ut enim ſcropha vel ſuccula porculos habet, ut Plautus ait: eodem etiam modo ſuum hæc machina porculum habebat, &c. Cato cap. 19. *porculum in media ſucculа facito.* Atque hinc Plauti eruenda eſt ſententia. *Turneb.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

PA. *Sequere me, Ampeliſca.* AM. *cum te Dii amant, voluptati eſt mihi.*
GR. *Sumne ego ſceleſtus, qui illunc hodie excepi vidulum?*
Aut cum excepi, qui non alicubi in ſolo abſtruſi loco?
Credebam edepol turbulentam prædam eventuram mihi,
Quia illa mihi tam turbulenta tempeſtate evenerat.
Credo edepol ego illîc ineſſe auri & argenti largiter.
Quid melius eſt, quam ut hinc intro abeam, & me ſuſpendam clanculum,
Saltem tantiſper, dum abſcedat hæc à me ægrimonia.

ACTVS QVARTI SCENA QVINTA.

DAEMONES.

Pro Dii immortales, quis me eſt fortunatior,
Qui ex improviſo filiam inveni meam?
SATIN' SI QVOI HOMINI Dei eſſe benefactum volunt,
Aliquo illud pacto obtingit optatum piis!
Ego hodie, qui neque ſperavi, neque credidi,
Is improviſo filiam inveni tamen:
Et eam de genere ſummo adoleſcenti dabo
Ingenuo, Athenienſi, & cognato meo.
Ego eum adeo arceſſi huc ad me quam primum volo,
Iuſſique exire huc ejus ſervom, ut ad forum
Iret. nondum egreſſum eſſe eum, id miror tamen.
Accedam opinor ad fores. quid conſpicor?
Vxor complexa collo retinet filiam:
Nimis pæne inepta atque odioſa ejus amatio eſt.

ACTVS QVARTI SCENA SEXTA.

DAEMONES, TRACHALIO.

Aliquando oſculando melius eſt, uxor, pauſam fieri.
Atque adorna, ut rem divinam faciam, cum intro advenero,

ODIOSA EIVS AMATIO EST.] Malim, *otioſa.* quippe qui poſtea objurget uxorem, quod otioſe amplexando filiam tempus terat. *Heinſius.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Laribus familiaribus : cum auxerunt noſtram familiam.
Sunt domi agni & porci ſacres. ſed quid iſtum remoramini,
Mulieres, Trachalionem? atque optume eccum exit foras.
TR. *Vbi ubi erit, tamen jam inveſtigabo, & mecum ad te adducam ſimul*
Pleuſidippum. DAE. *eloquere ut hæc res obtigit de filia:*
Eum rogato, ut relinquat alias res, & huc veniat. TR. *licet.*
DAE. *Dicito daturum meam illi filiam uxorem.* TR. *licet.*
DAE. *Et patrem ejus me noviſſe, & mihi eſſe cognatum.* TR. *licet.*
DAE. *Sed propera.* TR. *licet.* DAE. *jam hic fac ſit, cœna ut curetur.* TR. *licet.*
DAE. *Omnian' licet?* TR. *licet. ſed ſcin' quid eſt, quod te volo?*
Quod promiſiſti ut memineris, hodie ut liber ſim. DAE. *licet.*
TR. *Fac ut exores Pleuſidippum, ut me emittat manu.* DAE. *licet.*
TR. *Et tua filia facito oret: facile exorabis.* DAE. *licet.*
TR. *Atque ut mihi Ampeliſca nubat, ubi ego ſim liber.* DAE. *licet.*
TR. *Atque ut gratum mihi beneficium factis experiar.* DAE. *licet.*
TR. *Omnian' licet?* DAE. *licet. tibi rurſum refero gratiam.*
Sed propera ire in urbem actutum, & recipe te huc rurſum. TR. *licet.*
Iam hic ero. tu interibi adorna cæterum, quod opus eſt. DAE. *licet.*
TR. *Hercules iſtum infelicet cum ſua licentia,*
Ita meas replevit aures. quicquid memorabam, licet.

ACTVS QVARTI SCENA SEPTIMA.

GRIPVS, DAEMONES.

QVam mox licet te compellare, Dæmones?
DAE. *Quid eſt negotii, Gripe?* GR. *de illo vidulo*
Si ſapias, ſapias: HABEAS QVOD DI dant boni. PIST. ſi ſapias, capias.

PORCI SACRES.] Vide notas Men. act. 2. 2. 15.

IAM HIC FAC SIT.] Omnino, *ſit*, legendum, non, *ſis*. ut habent Mſſ. & edd. Vult enim, ut herus ejus quamprimum ibi ſit, cujus cauſſa cœnam erat paraturus; & fortaſſis etiam nuptialem. *Acidal.*

DAE. *Aequom videtur tibi, ut ego, alienum quod eſt,*
Meum eſſe dicam? GR. *quodne ego inveni in mari?*
DAE. *Tanto melius illi obtigit, qui perdidit:*
Tuum eſſe nihilo magis oportet vidulum.
GR. *ISTO TV PAVPER ES, cum nimis ſancte pius.*
DAE. *O Gripe Gripe, IN AETATE HOMINVM plurimæ*
Fiunt tranſennæ, ubi decipiuntur dolis.
Atque edepol in eas plerunque eſca imponitur:
Quam ſi quis avidus poſcit eſcam avariter, THOMSON. paſcit eſcam avariter.
Decipitur in tranſenna avaritia ſua.
Ille qui conſulte, docte, atque aſtute cavet,
Diutine uti bene licet partum bene:
Mihi iſtæc videtur præda prædatum irier,
Vt cum majore dote abeat quam advenerit.
Egone ut quod ad me allatum eſſe alienum ſciam,
Celem? minume iſtuc faciet noſter Dæmones. ACID. voſter Dæmones.
SEMPER CAVERE HOC ſapientes æquiſſumũ eſt,
Ne conſcii ſint ipſi maleficiis ſuis. I. GVL. maleficii ſuis.
Ego mihi cum luſi, nihil moror ullum lucrum.
GR. *SPECTAVI EGO pridem Comicos ad iſtum modum*
Sapienter dicta dicere, atque iis plaudier,
Cum illos ſapientis mores monſtrabant populo.

TRANSENNAE.] V. N. Bacchid. act. 4. ſc. 6. ✠ſ. 22.

MIHI ISTAEC &c.] Nulla cauſa eſt, cur à recepta lectione cum *Schoppio* abeamus. Nam ſi aliquis it prædam prædatum, hoc eſt, ad prædam prædatum, ſive ſi aliquis prædam prædatur: præda omnino id erit, quod quis it prædatum; eoque recte dicitur, *præda itur prædatum*, hoc eſt, præda eſt, ob quod itur ad prædatum; ſeu, quod prædatur: hac voce accepta paſſive, ut olim deponentia capi ſolent. *Voſſius.* Mihi videbatur legi poſſe; *Mihi iſtac videtur præda prædatum irier, Vt cum majore dote abeat, quam advenerit.* Hæc, quam ad me detuliſti, præda, ad prædam ire mihi videtur, Gripe. Nam cum majore dote abitura eſt, quam advenit. Vt alludat Dæmones ad dotem, qua agnitam & inventam, occaſione capti viduli, filiam ſuam adoleſcenti ingenuo Athenienſi erat deſponſaturus. *Boxhorn.* Nihil mutandum, *iſthæc præda prædatum irier videtur.* Vbi *irier* pro *iri*, & *iri* pro ire. Sic *itur* in Duodecim tabulis pro it. *Fitur* notatum Priſciano pro fit. *Poteſtur* apud Virgilium legitur pro poteſt. *Salmaſius.*

CVM LVSI.] Ego, cum me honeſte oblectem, lucrum contemno: ita *Lambin.* ſed ridicule. Senſus eſt: Poſtquam mihi luſi; ſeu, poſtquam mihi non modo non damno, ſed & uſui fuit hic vidulus, inventa nempe filia, nullum præterea lucrum inde quæro. *Acidal.*

CVM ILLOS SAPIENTIS MORES.] Vult: populum quidem in theatro probare

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Sed cum inde ſuam quiſque ibant diverſi domum,
Nullus erat illo pacto, ut illi juſſerant.
DAE. *Abi intro, ne moleſtus, linguæ tempera.*
Ego daturus tibi nihil ſum, ne tu fruſtra ſis.
GR. *At ego Deos quæſo, ut quicquid in illo vidulo'ſt;*
Si aurum, ſi argentum eſt, omne id ut fiat cinis.
DAE. *Illuc eſt, quod nos nequam ſervis utimur.*
Nam illic cum ſervo ſi quo congreſſus foret,
Et ipſum ſeſe & illum furti adſtringeret.
Dum prædam habere ſe cenſeret, interim
Præda ipſus eſſet: præda prædam duceret.
Nunc hinc introibo, & ſacrificabo: poſt tibi
Iubebo nobis cœnam continuo coqui.

ACTVS QVARTI SCENA OCTAVA.

PLEVSIDIPPVS, TRACHALIO.

ITerum mihi iſtæc omnia itera, mi anime, mi Trachalio,
Mi liberte, mi patrone, immo potius, mi pater.
Repperit patrem Palæſtra ſuum atque matrem? TR. *repperit.*
PL. *Et popularis eſt?* TR. *opinor.* PL. *& nuptura eſt mihi?* TR. *ſuſpicor.*
PL. *Cenſen' hodie deſpondebit eam mihi, quæſo?* TR. *cenſeo.*
PL. *Quid, patri etiam gratulabor, cum illam invenit?* TR. *cenſeo.*
PL. *Quid, matri ejus?* TR. *cenſeo.* PL. *quid ergo cenſes?* TR. *quod rogas,*
Cenſeo. PL. *dic ergo quanti cenſes?* TR. *egone? cenſeo.*

bare meliora, plauſumque adeo dare, cum à Comico pronunciatur ſententia aliqua honeſtior: verum eundem populum, ut domum abiit, obtinere mores ſuos, neque facere in privato illud ipſum, quod voce manuq; publice probaverat. *Taubm.*

ILLVC EST.] Illa cauſſa eſt, quamobrem ſervos improbos habemus: nempe, quod connivemus eorum peccatis. *Lambin.*

PRAEDA IPSVS ESSET.] Quia addicendus eſſet dominus, aut noxæ dedendus noxali judicio. *Lambin.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

PL. *At ſume quidem, ne cenſionem ſemper facias.* PONT. at ſumma quidem: ne cenſ.
TR. *cenſeo.*
PL. *Quid ſi curram?* TR. *cenſeo.* PL. *an ſic potius placide?*
TR. *cenſeo.* *(ne, ejus patrem?*
PL. *Etiamne eam adveniens ſalutem?* TR. *cenſeo.* PL. *etiam-*
TR. *Cenſeo.* PL. *poſt ejus matrē?* TR. *cenſeo.* PL. *quid poſtea?*
Etiamne adveniens complectar ejus patrem? TR. *non cenſeo.*
PL. *Quid, matrem?* TR. *non cenſeo.* PL. *quid eampſe illam?*
TR. *non cenſeo.*
PL. *Perii! delectum demiſit. nunc non cenſet, cum volo.*
TR. *Sanus non es: ſequere.* PL. *duc me, mi patrone, quolibet.*

ACTVS QVINTI SCENA PRIMA.

LABRAX.

QVis me eſt mortalium miſerior, qui vivat alter hodie,
Quem ad recuperatores modo damnavit Pleuſidippus.
Abjudicata à me modo eſt Palæſtra. perditus ſum:
Nam lenones ex gaudio credo eſſe procreatos,
Ita omnes mortales, ſi quid eſt mali lenoni, gaudent.
Nunc alteram illam, quæ mea eſt, viſam huc in Veneris fanum.
Saltem ut eam abducam, de bonis quod reſtat reliquiarum.

ACTVS QVINTI SCENA SECVNDA.

GRIPVS, LABRAX.

NVNQVAM edepol hodie ad veſperam Gripum inſpicietis vivom,
Niſi vidulus mihi redditur. LA. *perii, cum mentionem*

AT SVME QVIDEM.] *At ſume quidem, ne cenſionem ſemper facias.* Ita omnino legendum, ſed aliter exponendum quam vulgo cenſent. Illud *ſume* referendum ad illa, *dic ergo quanti cenſes*, id eſt, quanti æſtimas. ubi æſtimatio facta eſt, nihil reſtat quam ſumere in venditione, de cujus æſtimatione ac pretio convenit. Cum toties illud verbi repetiiſſet *cenſeo*, ad id reſpondet quod dixerat, *quanti cenſes.* Immo, inquit, rem ſume quanti eam cenſes atque æſtimas, ne ſemper facias cenſionem. Luſit in ambiguo ſignificationis verbi *cenſeo*, ut ſæpe fit apud Plautum. *Salmaſius.*

RECVPERATORES.] Vide notas Bacchid. act 2. ſc. 3. ℣ſ. 36.

Fieri audio uſquam viduli, quaſi palo pectus tundas. TAVR. tundat. DOVZ. tundar.
GR. *Illic ſceleſtus liber eſt: ego qui in mari prehendi*
Rete atque excepi vidulum, dare ei negatis quicquam.
LA. *Pro Dî immortales, ſuo mihi hic ſermone arrexit aures.*
GR. *Cubitum, hercle, longis literis ſignabo jam uſque quaque,*
Si quis perdiderit vidulum cum auro atque argento multo,
Ad Gripum ut veniat. non feretis iſtum, ut poſtulatis.
LA. *Meum, hercle, illic homo vidulum ſcit, qui habet, ut ego opinor.*
Adeundus mihi illic eſt homo: Dî, quæſo, ſubvenite.
GR. *Quid me intro revocas? hoc volo hic ante oſtium extergere.*
Nam hoc quidem pol è robigine, non è ferro factum eſt;
Ita quanto magis extergeo, rutilum atque tenuius fit:
Namque quidem hoc Vere natum eſt verum: ita in manibus conſeneſcit.
LA. *Adoleſcens, ſalve.* GR. *Dî te ament cum irraſo capite.*
LA. *quid fit?*

EGO QVI.] Ἀνακόλουθον. nam, *ego*, quo referatur, non habet. *Lambin.*

CVBITVM.] Homines pauperculi in re tali compendium Præconis facere ſolebant. ut Gelaſimus in Sticho. Opulentiores vero præconem conducebant è publico, palamque per eos, ſi quid vellent, prædicari jubebant. Qui mos in hunc uſque diem nobis quaſi per manus traditus obſervatur. ut & ille alter, quo libellos indices ſive tabulas papyrinas, longis, decumanis ac capitalibus litteris ſcriptas baſilicarum vel templorum valvis, piliſque ac portis proponimus. Sunt autem *longæ litteræ* pro *in longum formatis productiſque* accipiendæ. Ad quas item Longam illam litteram ſingularem, quam ex ſe facturam ſibi Euclionis Staphyla minatur, referundam cenſeo. De *longis* item *litteris* & quidem cubitali modo, etiam Pœnul. act. 4. 2.

Ibi tu videas litteratas fictiles epiſtolas,
Pice ſignatas: nomina inſunt cubitum longis litteris.

Douza. Vide notas Aulular. act. 1. ſc. 1. vſ. 38.

VERE NATVM EST VERVM.] Ludit in floribus & fructibus vernis, qui fugaces ſunt & in diem. cum contra pleriſque æſtivi & autumnales fructus in totum durent annum. *Veru* ergo, quod antiquo ſermone *verum* (ut *cornum, genum*) appellat, rubiginoſum dicit è vernis eſſe fructibus, & in manibus conſeneſcere. *Turneb.* Non eſt reponendum, *Venenatum* pro *vere natum*, quamvis ſic habeant Codices. Non enim poteſt huic loco convenire. At rectè interpretantur viri docti illud, *vere natum*. Salmaſ.

CVM IRRASO CAPITE.] Qui è naufragio ſervati erant, radebant caput: in ſignum liberationis: ut hic *Longolius* notat. Quanquam illi potius in periculo, & tempeſtate jam invaleſcente caput radere, atque etiam ungues præcidere ſolebant. At enim cum Leno, ſupra ſcen. 1. *criſpus* dicatur, putem eum hic dici, *irraſo capite*, id eſt, non raſo: propter cincinnos in capillo criſpo. *Piſtoris.*

GR. Ve-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

GR. *Verum extergetur.* LA. *ut vales?* GR. *quid tu? num medicus, quæſo, es?*
LA. *Immo edepol unâ literâ plus ſum, quam medicus.* GR. *tum* (*tu*
Mendicus es? LA. *tetigiſti acu.* GR. *videtur digna forma.*
Sed quid tibi eſt? LA. *hâc proximâ nocte in mari elavi.*
Confracta eſt navis. perdidi, quicquid erat, miſer ibi omne.
GR. *Quid perdidiſti?* LA. *vidulum cum auro atque argento multo.*
GR. *Ecquid meminiſti in vidulo, qui perît, quid inſuerit ibi?*
LA. *Quid refert, qui periit?* GR. *nihil. tamen ſi non hoc, aliud fabulemur.*
Quid ſi ego ſciam qui invenerit? volo ex te ſcire ſigna.
LA. *Nummi octingenti aurei in marſupio inſuerunt.*
Præterea centum denaria Philippea in paſceolo ſeorſus.
Mſſ. Pall. centum mna Philippea.
GR. *Magna hercle præda'ſt: largiter mercedis indipiſcar:*
Dii me hominesque reſpiciunt. bene ego hinc prædatus ibo.
Profecto hujus eſt vidulus. perge alia tu expedire.
LA. *Talentum argenti commodum magnũ inerat in crumina.*
Præterea ſinus, epichyſis, cantharus, gaulus, cyathuſque.
GR. *Papæ! divitias tu quidem habuiſti luculentas.*
LA. *MISERVM iſtuc verbum & peſſumum eſt, Habuiſſe, & nihil habere.*
GR. *Quid dare velis, qui iſtæc tibi inveſtiget indicetque?*
Eloquere propere celeriter. LA. *nummos trecentos.* GR. *tricas.*

FABVLEMVR.] Potentialis modus eſt; ne ſuaſionis in eo vim perperam arbitreris. *Acidal.*

PASCEOLO.] Nonius: *Paſceolus*, *ex aluta ſacculus.* à Græc. φασκώλιον & φάσκωλον. Suidas: φασκώλιον ἐςὶ μαρσύπιον. Aſconius vocat *Scorteas.* Eſt autem *paſceolus* ὑποκοριστικὸν à *paſcelo.* Meurſius.

COMMODVM.] Vide notas Mercat. act. 2. ſc. 3. vſ. 101.

SINVS.] *Sinus* vel *ſinum*, vas ſinuoſum, rotundum & capace alvo. Virgil. Ecl. 7.

Sinum lactis, & hæc tibi liba, Priape, quotannis
Expectare ſat eſt.

Græc. δῖνος. Alii *ſinum* interpretantur vas, quod vini ſtillicidio excipiundo ſiphunculis ſubjicitur, quod *excipulum* dicitur. *Taubman.*

EPICHYSIS.] Vas vinarium, è quo in cyathos vinum affundebatur. *Turneb.* Ex Polluce conſtat, vaſis etiam coquinarii genus fuiſſe. *Scaliger.*

GAVLVS.] Vaſculum in formam cymbii. *Lambin.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

La. Quadringentos. Gr. tramas putridas. La. quingentos.
Gr. caſſam glandem.
La. Sexcentos. Gr. curculiunculos minutos fabulare.
La. Dabo ſeptingentos. Gr. os calet tibi: num git
frigidefactas?

Alciat. nunc git frigefactas.

La. Mille dabo nummos. Gr. ſomnias. La. nihil addo: abi.
Gr. igitur audi: *(Gr. dormis.*
Si, hercle, abiero hinc, hîc non ero. La. vin' centum & mille?
La. Eloquere quantum poſtules. Gr. quo nihil invitus addas;
Talentum magnum: non poteſt triobolum hinc abeſſe.
Proin tu vel ajas, vel neges. La. quid iſtic neceſſum eſt, video:
Dabitur talentum. Gr. accede dum huc: Venus hæc volo arro-
get te. *(neris. La. tango.*
La. Quod tibi libet, id mihi impera. Gr. tange aram hanc Ve-
Gr. Per Venerem hanc jurandum eſt tibi. La. quid jurem?
Gr. quod jubebo. *(plicabo.*
La. Præi verbis quid vis. id quod domi eſt, nunquam ulli ſup-
Gr. Tene aram hanc. La. teneo. Gr. dejura, te mihi ar-
gentum daturum,
Eodem die, viduli ubi ſis potitus. La. fiat.
Gr. La. Venus Cyrenenſis teſtem te teſtor mihi,
Si vidulum illum, quem ego in navi perdidi,
Cum auro atque argento ſalvom inveſtigavero,
Iſque in poteſtatem meam pervenerit.

NVM GIT FRIGIDEFACTAS.] Puto meliorem eſſe lectionem ſicut edidit Camerarius. *Os calet tibi, nunc id frigidefactas.* Pro quo diſparatim lectum eſt, *num cid* & pro eo factum *num git*. Quæ ſcriptura nihili eſt. *Salmaſ.*

TALENTVM MAGNVM.] Vide notas Moſtell. act. 3. ſc. 1. ỷſ. 114.

ARROGET.] In ſtipulatione eſt *Adſtipulator* plerunque, ut in promiſſione *Adpromiſſor*. Stipulator rogat: adſtipulator adrogat: cujus vice nunc Venus erit, cujus in fano ad aram pactum conventum initur. *Turneb.*

TANGE ARAM.] Habetur hic formula Iurisjurandi corporaliter præſtiti conceptis verbis, & adverſario præeunte. Et notetur, Iusjurandum aris tactis præſtitum, quod & Cic. pro Flacco indicat, cum ait: *Is ſi aram tenens juraret, crederet nemo.* Iuvenal. Sat. 14.

Falſus erit teſtis: vendet perjuria ſumma
Exigua, Cereris tangens aramque pedemque.

Nam & ſacramentum dicturi & precaturi aras tangebant, vel tenebant. habebant enim aræ anſulas quaſdam, autore *Scalig.* Briſſon.

ID QVOD DOMI.] Hoc quod habeo, & proprie meum eſt, nunquam aliunde ſupplex petam. Lenones enim perjuri. Allegoria. *Lambin.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

GR. *Tum ego huic Gripo dico, inquito, & me tangito.*
LA. *Tum ego huic Gripo dico, Venus, ut tu audias.*
GR. LA. *Talentum argenti magnum continuo dabo.*
GR. *Si fraudaſſis; dicito, uti te in quæſtu tuo*
Venus eradicet caput atque ætatem tuam.
Tecum hoc habeto tamen, ubi juraveris.
LA. *Et illum ego advorſum, ſi quid peccaſſo, Venus,*
Veneror te, ut omnes miſeri lenones ſient.
GR. *Tamen fiet, etſi tu fidem ſervaveris.*
Tu hîc operire, jam ego ſaxo exibit ſenex:
Eum tu continuo vidulum repoſcito.
LA. *Si maxume mihi illum reddiderit vidulum,*
Non illi ego hodie debeo triobolum.
Meus arbitratus eſt, lingua quod juret mea.
Sed conticeſcam. eccum exit, & ducit ſenem.

ACTVS QVINTI SCENA TERTIA.

GRIPVS, DAEMONES, LABRAX.

SEquere hac: ubi iſtic leno eſt? heus tu, hem tibi, hic habet vidulum.
DAE. *Habeo, & fateor eſſe apud me: &, ſi tuus eſt, habeas tibi.*
Omnia ut quicquid inſuere, ita ſalva ſiſtentur tibi.
Tene, ſi tuus eſt. LA. *ô Dî immortales! meus eſt. ſalve, vidule.*
DAE. *Tuuſne eſt?* LA. *rogitas? ſiquidem hercle Iovis fuit, meus eſt tamen.*
DAE. *Omnia inſunt ſalva: una iſtinc ciſtella excepta eſt modo*
Cum crepundiis, quibuſcum hodie filiam inveni meam.
LA. *Quam?* DAE. *tua quæ fuit Palæſtra: ea filia inventa eſt mea.*
LA. *Bene mehercle eſt factum: cum iſtæc tibi res ex ſententia*
Pulchre evenit, gaudeo. DAE. *iſtuc facile non credo tibi.*
LA. *Immo, hercle, ut ſcias gaudere me, mihi triobolum*
Ob eam ne duis: condono te. DAE. *benigne edepol facis.*

TECVM HOC HABETO.] Hanc tamen precationem diram tibi ſervato, eaque in tuum caput vertatur. *Lambinus.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

LA. *Immo tu quidem hercle vero.* GR. *heus tu, jamne habes vidulum?*

TAVR. jam habeas vidulum.

LA. *Habeo.* GR. *propera.* LA. *quid properabo?* GR. *reddere argentum mihi.* *(hæc factio eſt?*
LA. *Neque edepol tibi do, neque quicquam debeo.* GR. *quæ*
Non debes? LA. *non hercle vero.* GR. *non tu juratus mihi es?*
LA. *Iuratus ſum: & nunc jurabo, ſi quid voluptati eſt mihi.*
IVSIVRANDVM rei ſervandæ, non perdendæ, conditum eſt.
GR. *Cedo ſis mihi talentum magnum argenti, perjuriſſume.*
DAE. *Gripe, quod tu iſtum talentum poſcis?* GR. *juratu'ſt mihi*
Dare. LA. *libet jurare. tun' meo, Pontifex, perjurio es?*
DAE. *Qua pro re argentum promiſit hic tibi?* GR. *ſi vidulum*
Iſtum redegiſſem in poteſtatem ejus, juratus dare
Mihi talentum magnum argenti. LA. *cedo qui cum habeam judicem,*
Ni dolo malo inſtipulatus ſis, nive etiam dum ſiem
Quinque & viginti natus annos. GR. *habe cum hoc.* LA. *alio'ſt opus.*
DAE. *Iam ab iſto auferre haud ſinam, niſi iſtũ comdemnavero.*
Promiſiſti huic argentum? LA. *fateor.* DAE. *quod ſervo meo*
Promiſiſti, meum eſſe oportet: ne tu leno poſtules
Te hîc fide lenonia uti: non potes. GR. *jam te ratus*
Nactum hominem quem defraudares. dandum huic argentum eſt probum:

PONTIFEX.] Pro arbitro accipiendum, eoque qui quaſi pontificatum ſine ſuffragio populi gerens, jus ipſe ſumit ſibi de divinis humaniſque rebus ſtatuendi. *Douza.* Iſtud non ad ultionem vel juriſdictionem Pontificum retulerim, ſed ad criminis expiationem, quæ à Pontifice quæri ſolebat. nam commiſſum piaculum dicebatur, cum id factum eſſet, cujus cauſſa hoſtiæ aut libamenta deberentur; ut fraus, ſcelus, aut flagitium purgaretur: quod ex Pontificum præcepto fiebat, ſi quid domeſtica religione piandum eſſet. *Guther.*

CEDO QVI CVM HABEAM.] Senſus hic eſt: Quid is, quod dare juratus ſum, auferet à me judicio, ſi probaverim, te ſtipulatum eſſe, dolo malo: & per hoc ſtipulationem non valere: meque viginti quinque annis minorem eſſe, & ob id *Latoriæ legis* beneficio uti poſſe? *Rævard.*

IAM AB ISTO.] Quaſi dicat: volo de hac controverſia veſtra cognoſcere. niſi autem à me damnatus ſit Gripus, vidulum non auferes. *Lambin.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Id ego continuo huic dabo, adeo me ut hic emittat manu.
DAE. *Quando ergo erga te benignus fui, atque opera mea*
Hæc tibi ſunt ſervata. GR. *immo hercle mea, ne tu dicas tua.*
DAE. *Si ſapies, tacebis, tum te mihi benigne itidem addecet,*
Benemerenti bene referre gratiam. LA. *nempe pro meo* — ACID. pro tuo Iure.
Iure oras. DAE. *mirum quin tuum jus meo periculo abs te expetam.*
GR. *Salvos ſum: leno labaſcit: libertas portenditur.*
DAE. *Vidulum iſtic ille invenit; illud mancipium meum eſt:* — DOVZ. vidulum iſtunc.
Ego tibi hunc porro ſervavi cum magnâ pecuniâ.
LA. *Gratiam habeo, & de talento nulla cauſſa eſt quin feras,*
Quod iſti ſum juratus. GR. *heus tu! mihi dato ergo, ſi ſapis.*
DAE. *Tacen' an non?* GR. *tu meam rem ſimulas agere, tibi mu* * * — PIVS. tibi mutuas. ED. PARIS. tuam agis.
Non hercle iſtoc me intervortes, ſi aliam prædam perdidi.
DAE. *Vapulabis, verbum ſi addes iſtuc unum.* GR. *vel hercle enicą,*
Non tacebo unquam alio pacto, niſi talento comprimor.
LA. *Tibi operam hic quidem dat; taceto.* DAE. *concede hoc tu leno.* LA. *licet.*
GR. *Palam age, nolo murmur ullum neque ſuſurrum fieri.*
DAE. *Dic mihi, quanti illam emiſti tuam alteram mulierculam*
Ampeliſcam? LA. *mille nummos denumeravi.* DAE. *vin' tibi*
Conditionem luculentam ferre me? LA. *ſane volo.*
DAE. *Dividuom talentum faciam.* LA. *bene facias.* DAE. *pro illa altera,*
Liberta ut ſit, dimidium tibi ſume, dimidium huic cedo.

PRO MEO IVRE.] Nempe cum dicis, me tibi gratiam referre oportere, vidulum mihi reddis. *Lambin.*

MIRVM QVIN &c.] Cum diſſimulatione urbana pronunciandum. Mirum, inquit, me tuum jus non cum damno meo perſequi! Quaſi dicat: ſtultum fuerit, jus tuum in meum damnum expetere. *Lambin.*

NON HERCLE ISTOC.] Non hercle talentum argenti mihi debitum avertes à me, ſi maxime vidulus mihi ereptus eſt. *Lambin.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

LA. *Maxume.* DAE. *pro illo dimidio ego Gripum emittam manu,*
Quem propter tu vidulum, & ego natã inveni. LA. *bene facis:*
Gratiam habeo magnam. GR. *quam mox mihi argentum ergo redditur?*
DAE. *Res ſoluta eſt, Gripe. ego habeo.* GR. *hercle, at ego me mavolo.*
DAE. *Nihil hercle hîc tibi eſt, ne tu ſperes. jurisjurandi volo*
Gratiam facias. GR. *perii hercle! niſi me ſuſpendo, occidi.*
Nunquam hercle iterum defraudabis me quidẽ poſt hunc diem.
DAE. *Hîc hodie cœnato, leno.* LA. *fiat! conditio placet.*
DAE. *Sequimini intro. ſpectatores, vos quoque ad cœnã vocem,*
Ni daturus nihil ſim, neque ſit quicquam pollucti domi,
Neve adeo vocatos credam vos eſſe ad cœnam foras. DOVZ. Nive adeo.
Verum ſi voletis plauſum Fabulæ huic clarum dare,
Comiſſatum omnes venitote ad me ad annos ſedecim.
Vos hîc hodie cœnatote ambo. LA. *fiat.* DAE. *plauſum date.*

IVRISIVRANDI VOLO GRATIAM.] Gratia jurisjurandi ſolet aut ad delatum & ſuſceptum, aut ad præſtitum jusjurandum referri. Qui jusjurandum remittit, *Gratiam jurisjurandi facere dicitur:* qui præſtiti jurisjurandi religione aliquem liberat, is etiam jurisjurandi gratiam facit. Atque ex hoc Plauti loco evidenter apparet, cum id, quod juramento promiſſum eſt ultro, ſive (ut hic) pactione aliqua, remittitur, tunc etiam jurisjurandi gratiam fieri. Sueton. Tib. cap. 35. *Equiti Rom. jurisjurandi gratiam fecit.* Ræyard.

POLLVCTI.] Si nobis eſſet cœna tam laute apparata, quam eſſe ſolet eorum, qui *votivum epulum* faciunt, vos vocarem. *Scalig.* Vereor ne heic lapſus ſit; certe improprie locutus eſt Plautus, exque uſu theatri: nam polluctum omne in fano conſumebatur. *Guther.*

FINIS RVDENTIS.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

M. Acci Plavti

STICHVS.

DRAMATIS PERSONÆ.

PANEGYRIS, } *mulieres.*
PINACIVM, }
ANTIPHO, *ſenex.*
GELASIMVS, *paraſitus.*
CROCOTIVM, *ancilla.*
DINACIVM, *puer.*
EPIGNOMVS.
STICHVS, *ſervos.*
PAMPHILIPPVS, *adoleſcens.*
SAGARINVS, *ſervos.*
STEPHANIVM, *ancilla.*

Ratio Nominum Camerarii.

Πανήγυρις, *ſignificat* mercatum & conventum ſolennem.

Πινάκιον, *diminutivum* ἀπὸ τοῦ πίνακος, tabella.

Ἀντιφῶν, adverſa lux, *vel* pro luce.

Γελάσιμος, ridiculus.

Κροκώτιον, ἀπὸ τοῦ κροκωτοῦ, *diminutivum.* κροκωτὸν *autem &* κροκωτὴ, veſtis crocei coloris.

Δινάκιον, à volubilitate & converſione.

Ἐπίγνωμος, prudens.

Στίχος, *ſignificationem habet* ordinis & verſus.

Παμφίλιππος, omnino ſtudioſus equorum.

Σαγάρινος, *vel gentili forma, vel* ἀπὸ τῆς σαγάρεως, ſecuri *aut* gladio Perſico.

Στεφάνιον, *deminutũ* ἀπὸ τοῦ στεφάνου.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

ARGVMENTVM, ut quibuſdam videtur, PRISCIANI.

S Enex caſtigat filias, quod hæ viros
T am perſeverent peregrinantîs pauperes
I ta ſuſtinere fratres, neque relinquere.
C ontraque verbis delenitur commodis,
H abere ut ſineret, quos ſemel nactæ forent.
V iri reveniunt opibus aucti trans mare:
S uam quiſque retinet: ac Sticho ludus datur.

ALIVD ARGVMENTVM CAMERARII.

Argumentum hujus Fabulæ eſt leve & futile. Etſi in hac bonæ & præclaræ ſententiæ inſertæ ſunt: & *exemplum* proponitur egregium *fidei conjugalis*. Duo adoleſcentes fratres habebant duas ſorores conjuges. Dum vivunt in luxu & delitiis, rem familiarem perdunt. hanc recuperare ſtudent mercaturis faciendis. quod autem longo tempore abeſſent, vult pater filias, uxores illorum, aliis collocare; ſed illæ conſtanter refragantur. Redeunt illi re bene & feliciter geſta, & aucti opibus. itaque facile reconciliantur ſocero. Paraſitus autem, quo ſocio & adjutore rem amiſerant, ab illis repellitur, & ludibrio habetur. Sticho etiam ſervo poteſtas fit convivii agitandi cum altero ſervo Sagarino.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

ACTVS PRIMI SCENA PRIMA.

PANEGYRIS, PINACIVM.

CRedo ego miſeram fuiſſe Penelopam,
Soror, ſuo ex animo; quæ tam diu vidua
Viro ſuo caruit. nam nos ejus animum
De noſtris factis noſcimus, quarum viri hinc abſunt, Mevrs. de noſtris ſatis noſcimus.
Quorumque nos negotiis abſentem, ut æquom eſt,
Sollicitæ noctes & dies, ſoror, ſumus ſemper.
Pi. NOSTRVM OFFICIVM *nos facere æquom eſt: neque*
Id magis facimus, quam nos monet pietas.
Sed hîc, mea ſoror, aſsis-dum: multa volo tecum
Loqui de re viri. Pa. *ſalvene, amabo?*
Pi. *Spero quidem, & volo: ſed hoc, ſoror, crucior,*
Patrem tuum meumque adeo, unice qui unus
Civibus ex omnibus probus perhibetur,
Eum nunc improbi viri officio uti; Lame. viri officio fungi.
Viris qui tantas abſentibus noſtris
Facit injurias immerito,
Noſque ab his abducere volt.
Hæ res vitæ me, ſoror, ſaturant:
Hæ mihi dividiæ & ſenio ſunt.
Pa. *Neu lacruma, ſoror; neu tuo id animo*

VIDVA.] Verbum *vidua*, quod in Mſſ. & ed. omnibus eſt, ejecit *Muretus*: nullam ob cauſſam. Si putavit, non convenire: ſciat *viduam* dici, & quæ maritum adhuc habet, & quæ nunquam habuit. Seneca Agamem. ℣ſ. 157.

Decem per annos vidua reſpiciam virum?

Ibid. ℣ſ. 195.

An te morantur virgines viduæ domi?

Gruter.

De nostris factis.] Lambinus expungit, *factis*, Gulielmius mutat *in facil*, ἀρχαϊκῶς pro facile. Neuter recte. Proba eſt veterum librorum ſcriptura, *De noſtris factis noſcimus*, ſi bene interpreteris. *Noſtris* non conſtruendum eſt cum *factis*, ſed ſubintelligendum *animis*. *Factis* idem eſt, quod reapſe revera, experiendo. Penelopæ afflictum ob abſentiam mariti Vlyſſis animum, nos ex noſtris animis itidem eadem de cauſſa jam mæſtiſſimis facile metimur. *Boxhorn.*

Salvene, amabo?] Camer. & edd. fere, *ſalvane*. Sed rectum, *Salvene, amabo?* nam in ejuſmodi re, *Salve* Adverb. eſt, non Nomen: ut plurimi notarunt. *Taubm.*

Nev tvo id animo.] Non perceperunt Plauti mentem interpretes. Pater ultro ægre & male facere, filiaſque à maritis abſentibus abducere, aliiſque in ma-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Fac, quod tibi tuus pater facere minatur.
Spes eſt eum melius facturum.
Novi ego illum : iſtæc joculo dicit:
Neque ille ſibi mereat Perſarum
Montes, qui eſſe aurei perhibentur,
Vti iſtuc faciat, quod tu metuis.
Tamen ſi faciat, minume iraſci
Decet : neque id immerito eveniet.
Nam viri noſtri domo ut abierunt,
Hic tertius annus. PI. *ita ut memoras.*
PA. *Cum ipſi interea vivant, valeant;*
Vbi ſint, quid agant, ecquid agant,
Neque participant nos, neque redeunt.
PI. *An id doles, ſoror, quia illi ſuum officium*
Non colunt, cum tuum facis? PA. *ita pol.*
PI. *Tace ſis : cave ſis audiam ego iſtuc;*
Cave, poſthac ex te. PA. *nam quid jam?*
PI. *Quia pol meo animo* OMNES SAPIENTES
SVVM OFFICIVM æquom eſt colere, & facere.
Quamobrem ego te hoc, ſoror, tametſi es major,
Moneo, ut tuum memineris officium.
Et ſi illi improbi ſint, atque aliter
Nos faciant, quam æquom eſt : tamen pol
Ne quid magis ſimus omnibus obnoxiæ opibus,
Noſtrum officium meminiſſe decet.
PA. *Placet : taceo.* PI. *at memineris facito.*
PA. *Nolo ego, ſoror, me credi eſſe immemorem viri,*

in matrimonium dare minabatur. Dixerat Pinacium; eas res vitæ ſe ſaturare, & ſenio ſibi ac dividiæ eſſe, animi ſui dolores lachrymis teſtata. Monet ergo eam Panegyris; ne quærelis aut lachrymis ſe affligeret; neve propter irritas forte & vanas patris minas, certam animo ſuo ægritudinem adferret. Hæc vera eſt hujus loci ſententia. *Boxhorn.*

DOMO VT ABIERVNT.] Haud dubie alluſit ad antiquam legem, qua certum tempus abſentiæ viri fuit definitũ. Sane ſimile quid de patre abſente relatum in jure eſt in l. 10. de Rit. Nupt. D. *Boxhorn.*

NOS FACIANT.] Lambinus legit; *in nos faciant ſecus*, contra librorum omnium conſenſum. Aliter aliquem facere quam æquum eſt, haud minus Latine dicitur quam, *magni*, *plurimi*, *parvi aliquem facere.* Boxhorn.

OBNOXIAE.] Id eſt, affines ſive compotes noxæ. Salluſt. *Nobilitas obnoxia atque eo perculſa.* Douza.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Neque ille eos honores, mihi quos habuit, perdidit:
Nam pol mihi grata acceptaque hujus eſt benignitas:
Et me quidem hæc conditio nunc non pœnitet:
Neque eſt cur nunc ſtudeam has nuptias mutarier.
Verum poſtremo in patris poteſtate eſt ſitum:
FACIENDVM ID *nobis quod parentes imperant.*
PI. *Scio, atque in cogitando mœrore augeor.*
Nam propemodum jam oſtendit ſuam ſententiã
PA. *Igitur quæramus, nobis quid facto uſus ſit.*

COL. Scio ego, atque incogitando mœrore augeor.

ACTVS PRIMI SCENA SECVNDA.

ANTIPHO, PANEGYRIS, PINACIVM.

QVI MANET VT MONEATVR *ſemper ſervos homo officium ſuum,*
Nec voluntate id facere meminit, ſervos is habitu haud probus eſt.
Vos meminiſtis quotcalendis petere demenſum cibum,
Quî minus meminiſtis, quod opus ſit facto, facere in ædibus?
Iam quidem in ſuo quidque loco niſi erit mihi ſitũ ſuppellectilis,

HAEC CONDITIO.] Cõditio nuptiarum. Inde recepta formula; *conditione tua non utor.* Vide L. 1. de Divort. & Repud. *Boxhorn.*

IN COGITANDO.] Qui volunt ἀδιαίρετον eſſe, *incogitando*, falluntur. Si enim *incogito* Latine diceretur, ſignificaret idem, quod, non cogito. Vnde *incogitantia*, *incogitans*, & *incogitatus.* Ea autem ſignificatione ferri hic non poſſet. Puto ſcripſiſſe Plautum, *im cogitando.* Levis eſt & prope nulla mutatio. *Im* ἀρχαϊκῶς pro eum. *Im*, id eſt, patrem & patriam poteſtatem cogitando mœrore augeor. *Boxhornius.*

VOLVNTATE &c.] *Voluntate meminit*, hoc eſt, ut loquitur alias, à ſe, ſua ſponte, nullo alio monente. *Diſſald.*

QVOTCALENDIS.] Dictum, ut, *quotannis, quot menſibus, quotdiebus*: pro, ſingulis annis, menſibus, &c. Vlpianus. *Nihil intereſſe*, inquit, *utrum in annos ſingulos, vel quotannis: an in ſingulos menſes, vel quotmenſibus; an in ſingulos dies, an quotdiebus legetur.* Popma.

DEMENSVM.] Donatus: *Servi quaternos modios accipiebant frumenti in menſem: & id Demenſum dicebatur. utrum à Menſe, an à metiendo, incertum eſt.* Ego *à dimetiendo* dictum non dubitem: quoniam certa menſura daretur. Iuven.

Servorum ventres modio caſtigat iniquo
Ipſe quoque eſuriens.

Poteſt fieri, imo ſolet, ut honeſtiores pluſculum acciperent. Atque alia erant *Ruſtica* cibaria, alia *Vrbana.* Et quia petebatur dabaturque ſingulis Calendis, Scriptores inferioris ævi *demenſum* pro ſtipendio, ſalario, honorario quolibet, vitæ ratione etiam, uſurparunt. *Colv.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Cum ego revortar, vos monumentis commoneſaciam bubulis.
Non homines habitare mecum mihi hîc videntur, ſed ſues.
Facite, ſultis, nitidæ ut ædes meæ ſint, cum redeam domum.
Iam ego domi adero: ad meam majorem filiam inviſo domum.
Si quis me quæret, inde vocatote aliqui: aut jam egomet hîc ero
PI. *Quid agimus, ſoror; ſi offirmabit pater advorſum nos* PA. PATI
NOS OPORTET *quod ille faciat, quojus poteſtas plus poteſt.*
AN. *Si manere hîc ſeſe malint potius, quam alio nubere,*
Non faciam. quid mihi opu'ſt decurſo ætatis ſpacio cum eis
Gerere bellum? cum nihil, quamobrem faciam, meruiſſe arbitrer?
Minume! nolo turbas. ſed hoc mihi optumum factu arbitror,
Principium ego quo pacto cum illis occipiam, id ratiocinor:
Vtrum ego perplexim laceſſam oratione ad hunc modum,
Quaſi nunquam quicquam in eas ſimulem: quaſi nihil inaudiverim,
Eas in ſe meruiſſe culpam: an potius tentem leniter;
An minaciter? ſcio lites fore: ego meas novi optume.
PI. *Exorando, haud advorſando ſumendam operam cenſeo.*
Gratiam à patre ſi petimus, ſpero ab eo impetraſſere:
Advorſari ſine dedecore & ſcelere ſummo haud poſſumus.
Neque ego ſum factura; neque tu ut facias, conſilium dabo:
Verum ut exoremus. novi ego noſtros: exorabili'ſt.
AN. *Sic faciam: aſſimulabo quaſi aliquam culpam in ſeſe admiſerint.*
Perplexabiliter earum hodie perpaveſaciam pectora:

ACID. filiam inviſo. domũ Si quis

DOVZ. minime volo turbas.

OFFIRMABIT.] Gloſſæ; *Obfirmatum, firmum, decretum, obſtinatum.* Boxhorn.

DECVRSO AETATIS SPACIO.] Eleganter. *Spaciari* proprie eſt in ſtadio currere. nam τὸ στάδιον Æoles vocabant σπάδιον: unde Latini, qui multum Æoles imitantur, fecerunt *Spacium* ſuum. Inde in Eleg. De obitu Mecænat. *reſpacians equus* dicitur, qui finivit curriculum & ſpacium ſuum. *Scalig.*

IN EAS SIMVLEM.] Tmeſis: pro, *eas inſimulem.* Donatus ad illud Terent. Phorm. act. 2. 3. *Si herum inſimulabis avaritiæ, male audies.* notat: *Inſimulatio eſt & falſi & veri criminis incuſatio.* Lambin.

ASSIMVLABO QVASI ALIQVAM CVLPAM.] Nihil tamen horum fecit poſtea. *Taubm.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Poſt id agam igitur : deinde, ut animus meus erit, faciam palam. BVCH. Prius id agam.
Multa, ſcio, facienda verba. ibo intro. ſed aperta eſt foris.
PI. *Certo enim mihi paternæ vocis ſonitus aures accidit.*
PA. *Is eſt ecaſtor. ferre advorſum hominem occupemus oſculum.* DOVZ. homini.
PI. *Salve, mi pater.* AN. *& vos ambæ. ilico agite, abſcedite.*
PI. *Oſculum.* AN. *ſat eſt mihi oſculi voſtri.* PI. *quî, amabo, pater?*
AN. *Quia ita meæ animæ ſalſura evenit.* PI. *aßide hic, pater.*
AN. *Non ſedeo iſtic : vos ſedete : ego ſedero in ſubſellio.*
PI. *Mane pulvinum.* AN. *bene procuras mihi : ſatis ſic fultum eſt mihi.*
PI. *Sine, pater.* AN. *quid opus eſt?* PI. *opus eſt.* AN. *morem tibi geram. atque hoc ſatis eſt.*
PI. *NVNQVAM enim NIMIS curare poſſunt ſuum parentem filiæ.*
Quem æquius eſt nos potiorem habere, quam te? poſt idea, pater,
Viros noſtros, quibus tu voluiſti eſſe nos matres familias?
AN. *Bonas ut æquom eſt facere, facitis : cum tamen abſentes viros (pater,*
Perinde habetis, quaſi præſentes ſint. PI. *PVDICITIA eſt,*
Eos MAGNIFICARE, qui nos ſocias ſumpſerunt ſibi.
AN. *Nunquis hic eſt alienus noſtris dictis auceps auribus?*
PA. *Nullus, præter noſque teque.* AN. *voſtrum animum adhiberi volo.*
Nam ego ad vos nunc imperitus rerum, & morum mulierum,
Diſcipulus venio ad magiſtras. quibus matronas moribus,
Quæ optumæ ſunt, eſſe oportet? ſed utraque ut dicat mihi.
PA. *Quid iſtuc eſt, quod huc exquæſitū mulierum mores venis?*
AN. *Pol ego uxorem quæro, poſtquam voſtra mater mortua eſt.*
PA. *Facile invenies & pejorem & pejus moratam, pater,*

POST ID AGAM IGITVR : DEINDE, &c.] *Poſt id agam igitur, deinde, ut animus meus erit, faciam palam.* Id eſt, ultimo, & poſtea omnia faciam palam, quid mihi animi ſit. *Salmaſ.*

SALSVRA.] Tranſlatio ad animum à palato, quod nimio ſale offenditur. *Douza.*

Quam illa fuit : meliorem neque tu reperies, neque Sol videt.

AN. *At ego ex te exquiro, atque ex iſtac tua ſorore.* PI. *edepol, pater,*

Scio, ut oportet eſſe, ſi ſint ita, ut ego æquom cenſeo.

AN. *Volo ſcire ergo, ut æquom cenſes.* PI. *ut per urbem cum ambulent,*

Omnibus os obturent, ne quis merito maledicat ſibi.

AN. *Dic viciſſim nunc jam tu.* PI. *quid vis tibi dicam, pater*

AN. *VBI FACILLIME SPECTATVR mulier, quæ ingenii eſt bono?*

PA. *Quoi malefaciundi eſt poteſtas, quæ, ne faciat, id temperat.* Acid. Cum malef.

AN. *Haud male iſtuc. age tu altera; utra ſit conditio penſior,*

Virginemne an viduam habere? PI. *quanta mea ſapientia eſt*

E MALIS MVLTIS malum quod minumum eſt, id minumum eſt malum. Herald. id minime eſt malum

QVI POTEST mulieres vitare, vitet : ut QVOTIDIE

OMNIBVS OS.] Talis ſit omnium de iis exiſtimatio, ut nemo eis maledicere merito poſſit vel audeat. *Lamb.*

VBI.] Qua in re exploratur? *Lamb.*

PENSIOR.] V. N. Bacchid. act. 3. 2. 10.

E MALIS MVLTIS &c.] Epicharmum, tradidit Ariſtoteles, interdum ſententias quaſdam ita conformaſſe, ut è contrariis conſtare viderentur : cum tamen in eis bis idem diceretur. Riſum autem commovet illa ſtultitiæ imitatio ἐκ τὸ παρὰ προσδοκίαν: cum auditor, qui aliquid aliud exſpectabat, ſua ſe ſpe deluſum videt. Quo in genere Plautus frequenter ludit : & interdum ſine illa ſimulata contentione contrariorum, ridiculi cauſſa ejuſmodi enunciationes ponit: in quibus, ut Dialecticorum more loquar, idem ſit τὸ κατηγορούμενον τῷ ὑποκειμένῳ: idque nonnunquam paullo aliis, nonnunquam etiam plane iiſdem verbis. Sic in Curculione (act. 4. 4.) Leno: *Quoi homini dii ſunt propitii:* exſpectes, dum dicat, Ei omnia ſuccedunt ſub manum; aut aliquid ejuſmodi : at ille; *ei*, inquit, *non eſſe iratos puto.* Quod tale eſt, ac ſi qui diceret : *Vinum quod album eſt, nigrum non eſſe arbitror.* Itaque ridicule quidam illic acutus eſſe voluit, & argumentari eum à contrariis dixit. Simile illud quod eſt hoc loco :

E malis multis malum quod minimum
eſt, id minimum eſt malum.

Talia erant illa, quæ ridentur à Stoicis, *Si dies eſt, dies eſt. Eſt autem dies : Eſt igitur dies.* Cui enim dubium eſſe poteſt, quin quod malum minimum eſt, id ſit minimum malum? Sed ſunt quidam μωρόσοφοι, qui hæc perinde accipiunt, ac ſi ſerio à Plauto dicerentur. Simile eſt illud è principio Capt.

Hos, quos videtis ſtare hic capteivos duos,
Illi qui ſtant, hi ſtant ambo, non ſedent.

Hoc enim dicit, eos captivos, qui illic ſtant in conſpectu omnium, eos igitur ſtare, non ſedere. Deinde quaſi res dubia ſit, aut teſtibus egeat, itidem riſus cauſſa, *Vos, vos,* inquit, *mihi teſtes eſtis, me verum loqui.* Muret.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

PRIDIE CAVEAT, NE FACIAT QVOD PIGEAT POSTRIDIE.
AN. *Quæ tibi MVLIER videtur multo ſapientiſſuma?*
PA. *Quæ tamen, cum res ſecundæ ſunt, ſe poterit noſcere:*
Et illa quæ æquo animo patietur ſibi eſſe pejus, quam fuit.
AN. *Edepol vos lepide tentavi, voſtrumque ingenium ingenii.*
Sed hoc eſt, quod ad vos venio, quodque eſſe ambas conventas volo.
Mihi auctores ita ſunt amici, ut vos hinc abducam domum.
PA. *At enim nos, quarum res agitur, aliter auctores ſumus.*
Nam aut olim, niſi tibi placebant, non datas oportuit.
Aut nunc non æquom eſt abduci, pater, illiſce abſentibus.
AN. *Voſne ego patiar cum mendicis nuptas, me vivo, viris?*
PI. *Placet ille meus mihi mendicus: ſuus rex reginæ placet.*
Idem animus eſt in paupertate, qui olim in divitiis fuit.
AN. *Voſne latrones & mendicos homines magnipenditis?*
PA. *Non me tu argento dediſti, opinor, nuptum, ſed viro.*
AN. *Quid? illos exſpectatis, qui ab hinc jã abierunt triennium?*
Quin vos capitis conditionem ex peſſuma primariam?
PA. *STVLTITIA EST, pater, venatum ducere invitas canes.*
HOSTIS EST VXOR, invita quæ ad virum nuptum datur.
AN. *Certumne eſt neutram voſtrarũ perſequi imperium patris?*
PI. *Perſequimur: nam quo dediſti nuptum, abire nolumus.*
AN. *Bene valete: ibo, atque amicis voſtra conſilia eloquar.*
PA. *Probiores credo arbitrabunt, ſi probis narraveris.*
AN. *Curate igitur familiarem rem, ut poteſtis, optume.*
PA. *Nunc placet, cum recte monſtras: nunc tibi auſcultabimus.*
Nunc, ſoror, nos abeamus intro. PI. *immo interviſam prius domum.*
Si à viro tibi forte veniet nuncius, facito ut ſciam.
PA. *Neque ego te celabo, neque tu me celaßis quod ſcies.*
Eho, Crocotium, i, paraſitum Gelaſimum huc arceßito:

INGENIVM INGENII.] Vide notas Pœn. 5. 4. 12.

LATRONES.] Vide notas Mil. 1. 1. 76.

CONDITIONEM.] Vide notas Aulular. 3. 5. 2.

NVNC PLACET.] Lego: *nunc places.* Et neſcio an unquam aliter. Cui reſpondet, & tanquam adverſatur, *Non places.* Trucul. *Non places: in mutum confers culpam.* I. Gul.

Tecum adduce. nam illum ecaſtor mittere ad portum volo,
Si quæ forte ex Aſiâ navis heri aut hodie venerit.
Nam dies totos apud portum ſervos unus aßidet:
Sed tamen volo interviſi. propera, ac actutum redi.

ACTVS PRIMI SCENA TERTIA.

GELASIMVS, CROCOTIVM.

Famem fuiſſe ſuſpicor matrem mihi:
Nam poſtquam natus ſum, ſatur nunquam fui.
Sed quam ego matri meæ retuli invitiſſumus,
Eam mihi nunquam retulit mater gratiam.
Nam me illa in alvo menſes geſtavit decem,
At ego illam in alvo geſto plus annos decem.
Atque illa puerum me geſtavit parvolum,
Quo minus laboris illam cepiſſe exiſtimo:
At ego non pauxillulam in utero geſto famem,
Verum hercle multo maxumam & graviſſumam.
Vteri dolores mihi oboriuntur cotidie;
Sed matrem parere nequeo: neſcio quomodo.
Audivi ſæpe hoc volgo dictum dicier, TAVBM. *delet,* dictum.
Solere elephantum gravidam perpetuos decem
Eſſe annos. ejus ex ſemine hæc certo eſt Fames.
Nam jam complures annos utero hæret meo.
Nunc ſi ridiculum hominem quæret quiſpiam,
Venalis ego ſum cum ornamentis omnibus.

FAMEM FVISSE &c.] Feſtiviſſime ridiculus eſt Gelaſimus, & nomẽ ſuum egregie tuetur; novo inauditoque exemplo *Famem* ſibi olim *matrem*, & nunc *filiam* eandem argutans: quam parere viciſſim nequeat tamen: & eo, de ingratitudine ipſius, ventriſque ſui inanitate pleni, diutina verminatione queritur. *Taubm.*

ELEPHANTVM.] Plin. 8. 10. *Decem annis geſtare in utero vulgus exiſtimat: Ariſtoteles biennio: nec amplius, quam ſemel gignere: vivere ducenis annis, & quoſdam trecenis. Iuventa eorum à ſexageſimo incipit.*

NVNC SI RIDICVLVM.] Id eſt, paraſitum, qui vel agendo, vel patiendo ridiculũ ſe aliis præbet. Qui ad morem præconum in mancipia haſtæ ſubjecta jocos & dicteria jactantium, alludi hic putant, nimis falluntur. Notum illud Iuvenalis; Nihil durius in ſe habere paupertatem, quam quod ridiculos homines faciat. Ipſe Gelaſimus infra;

Gelaſimo nomen mihi indidit parvo pater:
Quia inde jam à pauxillo puero ridiculus
fui. &c.

Boxhorn.

CVM ORNAMENTIS.] Cicer. pro Seſtio: *Vivus, ut ajunt, & videns cum vi-*

ctu ſuo

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Inanimentis explementum quærito.
Gelaſimo nomen mihi indidit parvo pater:
Quia inde jam à pauxillo puero ridiculus fui.
Propter paupertatem adeo hoc nomen repperi;
Eo, quia PAVPERTAS *fecit, ridiculus forem:*
Nam ILLA OMNES ARTES PERDOCET *, ubi quē attigit.*
Per annonam caram dixit me natum pater:
Propterea, credo, nunc ego eſurio acrius.
Sed generi noſtro hæc reddita eſt benignitas,
Nulli negare ſoleo, qui eſum me vocat. MVRET. ſi quis me voçat.
Oratio una interiit hominum peſſume,
Atque optuma, hercle, meo animo, & ſcitiſſuma,
Qua ante utebantur, Veni illo ad cœnam! Sic face!
Promitte vero! Ne gravare! Eſt commodum!
Volo inquam fieri! Non amittam, quin eas!
Nunc repererunt ei verbo vicarium,
Nihili quidem, hercle, verbum ac viliſſumum,
Vocem te ad cœnam, niſi egomet cœnem foris.
Ei, hercle, ego verbo lumbos defractos velim,
Ni vere perierit, ſi cœnaßit domi.
Hæc verba ſubigunt me, mores ut barbaros
Diſcam, atque ut faciam præconis compendium; Mſſ. præcones comp.
Itaque auctionem prædicem, ipſe veneam.

ctu ſuo ac veſtitu publicatus. Sic iſta duo conjungebant, cum perſonam cum rebus omnibus ſe vendere ſignificabant. Vendebant & ſervos cum *ornamentis*, id eſt, cum veſtitu; nonnunquam & ſi quid penoris ſibi inſtruxerant. Quod Plaut. eadem Fabula,

Meo cibo & veſtitu rem curo publicam;

dixit, iſta duo copulans. *Victum* & *cultum* etiam ſæpe conjungi reperias. *Turnebus.*

VENI.] Μίμησις orationis eorum, à quibus olim vocabantur. *Lamb.*

NI VERE.] Velim huic verbo, *Vocem te ad cœnam, niſi egomet cœnem foris*, lumbos defractos eſſe: niſi ille, qui id uſurpat, continuo pereat, ſi me eo deluſit, & domi nihilominus cœnet. Ita Piſtoris interpretatur, ſed male. *Perierit* ad *verbum*; *Vocem te ad cœnam*, &c. referendum eſt, non ad illum, qui eo utitur. Lumbis defractis eſſe, & plane periiſſe, differunt. Hoc ergo vult; Huic verbo, *Vocem te ad cœnam &c.* lumbos eſſe defractos velim; niſi id plane perierit, eo, qui id uſurpavit, non foris, ſed domi cœnante. Plerique enim obvii paraſitis foris ſeſe cœnaturos mentiebantur, ne domi cum edacibus & famelicis paraſitis cœnare cogerentur. Cum autem domi cœnarent, qui foris ſe cœnaturos mentiti erāt, non tantum lumbis defractis erat, ſed omnino perierat illud verbum, quo ſe foris cœnaturos erant teſtati. In eo conſiſtit Plautinus hic jocus. *Boxhorn.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

CR. *Hic ille eſt Paraſitus quem arceßitum miſſa ſum.*
Quæ loquitur, auſcultabo, priuſquam colloquar.
GE. *Sed curioſi ſunt hîc quam plures mali,*
Alienas res qui curant ſtudio maxumo,
Quibus ipſis nulla eſt res, quam procurent, ſua:
Ei quando quem auctionem facturum ſciunt,
Adeunt, perquirunt quid ſiet cauſſæ ilico:
Alienum æs cogat, an pararit prandium, Lips. pararit prælium.
Vxorin' ſit reddenda dos divortio?
Eos omnes, tametſi hercle haud indignos judico,
Qui ut multum miſeri ſint, laborent, nihil moror:
Dicam auctionis cauſſam, ut animo gaudeant,
(Nam CVRIOSVS NEMO *eſt, quin ſit malevolus,)*
Ipſe egomet quamobrem auctionem prædicem:
Damna evenerunt maxuma miſero mihi,
Ita me mancupia miſerum affecerunt male,
Potationes plurimæ demortuæ:
Quot adeo cœnæ, quas deflevi, mortuæ!
Quot potiones mulſi! quot autem prandia!
Quæ inter continuom perdidi triennium.
Præ mœrore adeo miſer atque ægritudine
Conſenui: pæne ſum fame emortuus.
CR. *Ridiculus æque nullus eſt, quando eſurit.* Pist. quam dum eſurit.
GE. *Nunc auctionem facere decretum eſt mihi:*
Foras neceſſum eſt quicquid habeo vendere.
Adeſte ſultis, præda erit præſentium.

MISERI.] Nam curioſus ultro miſeriam, ſuo labore, ſibi attrahit. *Taubm.*

NAM CVRIOSVS.] Sic Sueton. *Curioſum ad ſpeculatorem ratus.* Et proprie *curioſus* eſt πολυπράγμων. ita Plutarchus. πᾶς πολυπράγμων κακοήθης. *Caſaub.* Porro pro ſententia hac Plautina inprimis facit Taciti locus fine Vitæ Agricolæ, ubi de Domitiano; *Per omne valetudinem ejus* (nempe Agricolæ) *crebrius, quam ex more principatus, per nuntios viſentis & libertorum primi & medicorum intimi venere; ſive cura illud, ſive inquiſitio erat.* Boxhorn.

CONSENVI.] Hinc *ſenium* ponunt ἀντὶ κακότητος ἢ κακουχίας, ſive ſquallore & illuvie. Manilius:

Aeterniſque ſenes curis.

Caſaub.

PRAEDA ERIT PRAESENTIVM.] Quaſi dicat: Non eſt, quod emptor quiſpiam belliſſima hac occaſione ſemel dilapſa, unquam porro ſpeculam ſibi faciat, ex hac Paraſitica auctione vel ramenta plumea ſe propenſiorem diſceſſurum. nihil enim quæſtus erit animo

aut

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Logos ridiculos vendo, agite, licemini.
Qui cœnâ poſcit? ecqui poſcit prandio?
Hercules te amabit prandio? cœnâ tibi?
Ehem annuiſtin'? nemo meliores dabit.
Nullis meliores eſſe paraſitos ſinam.
Vel auctiones Græcas, ſudatorias,
Vel alias magis malacas crapularias, COLER. melacas ampullarias.
Cavillationes, aſſentatiunculas,
Ac perjuratiunculas paraſiticas.
Rubiginoſam ſtrigilem, ampullam rubidam,
Paraſitum inanem, quo recondas reliquias.
Hæc væniſſe jam opus eſt, quantum poteſt.
Vti decumam partem Herculi polluceam.
CR. *Ecaſtor auctionem haud magni pretii!*
Adhæſit homini ad infimum ventrem fames.
Adibo hominem. GE. *quis hæc eſt, quæ advorſum it mihi?*
Epignomi ancilla hæc quidem eſt Crocotium.
CR. *Gelaſime, ſalve.* GE. *non eſt id nomen mihi.*
CR. *Certo mecaſtor id fuit nomen tibi.*
GE. *Fuit diſertim: verum id uſu perdidi:* GRVT. verum inuſu perdidi.
Nunc Miccotrogus nomine ex vero vocor.

aut corpore abſentibus aliudve jam agentibus. Oppido quam ridicule, immo vere Paraſiticum in morem. *Lambinus* ſententiam Paraſiti non aſſecutus eſt. *Douza.*

LICEMINI.] V.N. Men. 5. 9. 97.

HERCVLES.] Lego: *Hercules te ama. tibi prandio? cæna tibi?* Ridicule Herculem invocat, ut in auctione ſibi præſto ſit. & ita precatur, quaſi non tam ſibi ab illo, quam ipſi à ſemetipſo velit beneficium præſtari: ideoque ait, non, *me*, ſed *te ama.* Cur hoc? quia decimam ex auctione voverat Herculi. *Acidal.* Non videtur ſtare poſſe lectio ſcriptorum Codicum, *prandia, cænas tibi.* Lex enim metrica repugnat. Deinde verba illa, *nemo meliores dabit*, plane conſtat referenda eſſe ad ea quæ præcedunt: *Logos ridiculos vendo, agite licemini.* Salmaſ.

GRAECAS.] Quæ elegantiores erant, propter unguentorum copiam. *Lambin.*

SVDATORIAS.] Solebant enim & Græci & Romani, priuſquam accubitum irent, in balneis ſudare & inungi. *Lambin.*

MALACAS.] V.N. Bacch. act. 1. 1. 38.

STRIGILEM.] Strigilibus defricabantur veteres, poſteaquam uncti fuerant, & divites quidem à Paraſitis. *Scaliger.* Vide & N. Perſa act. 1. ſc. 3. ℣ſ. 44.

AMPVLLAM RVBIDAM.] *Scorteæ ampullæ vetuſtate rugoſæ & coloris ejuſdem, Rubidæ dici ſolent.* Feſtus. V. N. Perſ. act. 1. 3. 44.

VTI DECVMAM.] V.N. Moſtell. act. 1. ſc. 1. ℣ſ. 23.

MICCOTROGVS.] A *μικκὸς*, id eſt, *μικρὸς*, & *τρώγειν*, id eſt, *rodere*, quaſi *Paucirodus.* Convenit autem hoc verbum Paraſitis; qui, ut mures, aliena rodunt. *Taubmann.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Cr. Heu ecaſtor, riſi te hodie multum. Ge. quando, aut quo in loco?
Cr. Hîc cum auctionem prædicabas. Ge. peſſuma,
Ehon' audiviſti? Cr. ad te quidem digniſsimam.
Ge. Quo nunc is? Cr. ad te. Ge. quid venis? Cr. Panegyris
Rogare juſsit te multo opere maxumo, Tavb. temet opere max.
Mecum ſimitu ut ires ad ſeſe domum.
Ge. Ego illo mehercule vero eo, quantum poteſt.
Iamne exta cocta ſunt? quot agnis fecerat?
Cr. Illa quidem nullam ſacruficavit. Ge. quomodo?
Quid igitur me volt? Cr. tritici modios decem
Rogare, opinor, te volt. Ge. mene, ut ab ſe petam?
Cr. Immo, hercle, ut abs te mutuum nobis dares.
Ge. Negato eſſe quod dem, nec mu, nec mutuum, Dovz. nec mihi, nec.
Neque aliud quicquam, niſi hoc quod habeo pallium.
Linguam quoque mihi etiam eſſe venditariam.
Cr. Heu, nulla tibi lingua eſt, quæ quidem dicat, Dabo?
Ge. Veterem reliqui: eccam illam, quæ dicat, Cedo.
Cr. Malum tibi Dî dent! Ge. hæc eadem dicit tibi.
Cr. Quid nunc, iturus, an non? Ge. abi ſane domum.
Iam illo venturum dicito, propera, atque abi.
Demiror quid illæc me ad ſe arceſsi juſserit,
Quæ nunquam juſsit me ad ſe arceſsi ante hunc diem,
Poſtquam vir abiit ejus: miror quid ſiet,
Niſi ut periculum fiat, viſam quid velit.
Sed eccum Dinacium ejus puerum. hoc vide.
Satin' ut facete, atque ex picturâ hîc aſtitit?

Exta cocta.] V.N. Amph. 3.3.13. Mil. act. 3.1.118.

Nec mu, nec mutuum.] *Mu* minimum quid notare, innuit Varro 6. de Ling. Lat. reſpexitque interim ad *mutui* primam ſyllabam: quaſi ne illa quidem ipſi, ne dum totum *mutuum*. Grut.

Venditariam.] *Lingua venditaria*, ea eſt; non quæ vendit, ſed quæ vendere cupit. Nam *vendito*, non eſt frequenter vendo, ſed vendere *cupio*. Cic. Aruſp. Reſp. *Atque ei ſeſe, cui totus venierat, etiam vobis inſpectantibus venditaret*, id eſt, ſe ei vendere vellet. Talia multa ſunt, quæ Frequentativæ formæ cenſentur, cum ſint Deſiderativa. Sic *prendo*, non eſt prendo frequenter, ſed prendere cupio. *Capto*, capere deſidero: ita *dormito*: *oſtento*, oſtendere me in aliqua re volo. *Munito*, munire cupio, Cic. pro Roſc. Am. *Turneb.*

Ex pictura.] Id eſt, *graphice*, *euſcheme*: ut alibi loquitur. V. N. Epid. act. 3. 3. 29.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Næ iſte edepol vinum poculo pauxillulo
Sæpe exantlavit ſubmerum ſcitiſſume.

Alii, exantlavit ſubmetrum; i. *exhauſit.*

ACTVS SECVNDI SCENA PRIMA.

DINACIVM, GELASIMVS.

MErcurius, Iovis qui nuncius perhibetur, nunquam æque patri
Suo nuncium lepidum attulit, quam ego nunc meæ (heræ nunciabo.
Itaque onuſtum pectus porto lætitia lubentiaque:
Neque lubet, niſi glorioſe, quicquam proloqui. profecto
Amœnitates omnium venerum atque venuſtatum affero.
Ripiſque ſuperat mihi atque abundat pectus lætitia meum.

ACID. Nimiſque.

Propterea, Dinacium, pedes hortare: honeſta dicta factis:

ACID. Propera, Din.

Nunc tibi poteſtas adipiſcendi eſt gloriam, laudem, decus:
Heræque egenti ſubveni: benefacta majorum tuorum exauge.
Quæ miſera exſpectatione eſt Epignomi adventus viri.
Proinde, ut decet, amat virum ſuum cupide. nunc expedi Dinacium.
Age, ut placet. curre ut lubet, cave quenquam flocciſeceris.
Cubitis depulſa de viâ, tranquillam concinna viam.
Si rex obſtabit obviam, regem ipſum prius pervortite.
GE. *Quidnam dicam, Dinacium*
Laſcivibundum tam lubenter currere?
Harundinem fert, ſportulamque, & hamulum piſcarium.
DI. *Sed tandem, opinor, æquius eſt heram mihi eſſe ſupplicem,*
Atque oratores mittere ad me, donaque ex auro, & quadrigas

SVBMERVM.] Aliquantum merum, non admodum aqua dilutum. *Lambin.*

LVBENTIA.] Vide notas Perſa, act. 5. ſcen. 1. vſ. 8.

HONESTA.] *Honeſtare dicta factis*, valet *verba ad rem conferre.* Inhoneſta enim oratio eſt, cui fidem re non facias. *Palmer.*

CVBITIS DEPVLSA.] *Perurgere*, eſt perrumpere turbam, ὠσίζεσθαι: pro quo Horatius 2. Sat. 6. dixit: — *facienda injuria tardis.* In Ep. Epicuri non abſimile, τελχύλισός εἰμι ἀποθεῖσθαι. Plautus melius: *cubitis depulſa de via.* Scalig.

Quî vehar: nam pedibus ire non queo. ergo jam revortar.
Ad me iri & ſupplicari egomet mihi cenſeo æquom.
An vero nugas cenſeas; nihil eſſe quod ego nunc ſcio.
Tantum à portu apporto bonum, tam gaudium grande affero,
Vix ipſa domina hoc, niſi ſciat, exoptare à Dîs audeat.
Nunc ultro hoc deportem? haud placet: neque id vero officium arbitror.
Hîc hoc videtur mihi magis meo convenire huic nuncio.

Acid. Sic hoc videtur.

Advorſum ut veniat, obſecret, ſe ut nuncio hoc impertiam.
SECVNDAS FORTVNAS decent ſuperbiæ.
Sed tandem cum recogito quî potuit ſcire hæc ſcire me?
Non enim poſſum, quin revortar, quin loquar, quin ediſſertem,
Heramque ex mœrore eximam, benefacta majorum meûm
Exaugeam, atque illam augeam ex inſperato opportuno modo.

I. Gul. ex inſperato à portu bono.

Contundam facta Talthybii, contemnamque omnîs nuncios:

Palm. conteramque.

Simulque ad curſuram meditabor me ad ludos Olympiæ.
Sed ſpacium hoc occidit: breve'ſt curriculo: quam me pœnitet!

Acid. ſpacium hoc (occidi!) breve.

Quid hoc? occluſam januam video, ibo & pultabo fores.
Aperite atque approperate, fores facite ut pateant, removete moram.

Talthybii.] *Talthybius* & *Eurybates*, nuncii & præcones in exercitu Græcorum. *Taubm.*

Contemnamqve.] Proprie dictum *contemnam.* Id verbum ſuperbiam indicat ex alto deſpicientium alios. Terent. Eun. *Hic ego illum contempſi præ me.* Itaque, Vlpiano auctore, à contemnendo *contumelia:* quæ aut fit, cum contemptum alicujus facto oſtendis: aut dicitur, cum verbis ſolis. Aſin. *Tu contumeliam alteri facies, tibi non dicatur?* I. Gul.

Meditabor.] *Meditari* pro exercere dictum Vegetio frequentiſſime, item Ciceroni, aliis, Virgil. Bucol. 1. *Muſam meditaris avena*, id eſt, exerces: vel cantas, μελετᾷς: ut Serv. exponit, & Latinum inde deducit. Etiam μελετᾷν quandoque *declamare* ſignificat, apud Plutarch. in Cicerone. & lib. 2. Epigram. etiam *meditatio*, eadem notione eſt. *Stevvech.*

Sed spacivm.] Id eſt, ſpacium hoc nimis cito confici poteſt; nimiſque breve eſt ad curſum Olympicum. vel: ſpacium jam à me confectum & decurſum eſt. *Lambin.* Spacium ſive curriculum iſtud citius à me decurſum eſt, quam me curſuræ porro longioris tædium aut ſatietas cepit. *Douz.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Nimis hæc res ſine cura geritur. vide, quamdudum hic aſto & pulto!
Somnon' operam datis? experiar, fores an cubiti, an pedes plus valeant.
Nimis vellem hæ fores herum fugiſſent, eâ cauſſâ ut haberent (malum.
Defeſſus ſum pultando.
Hoc eſt poſtremum vobis.
GE. *Ibo atque hunc compellabo.*
Salvos ſis. DI. *& tu ſalve.*
GE. *Iam tu piſcator factus?*
DI. *Quampridem non ediſti?*
GE. *Vnde is? quid fers? quid feſtinas?*
DI. *Tuâ QVOD NIHIL refert, ne*
Cures. GE. *quid iſtîc ineſt?*
DI. *Quas tu vides colubras?*
GE. *Quid tam iracundus?* DI. *ſi in te*
Pudor aſsit, non me appelles.
GE. *Poſſum ſcire ex te verum?*
DI. *Potes. hodie non cœnabis.*

ACTVS SECVNDI SCENA SECVNDA.

PANEGYRIS, GELASIMVS, DINACIVM.

QVisnam, obſecro, has frangit fores? ubi eſt?
Tun' hæc facis? tun' mihi huc hoſtis venis?
GE. *Salve, tuo arceſsitu venio huc.* PA. *ean' gratia fores effringis?*
GE. *Tuos inclama, tui delinquunt: ego quid me velles viſebam:*
Nam equidem harum miſerebat. DI. *ergo auxilium propere latum eſt.*

RITT. Nam me quidem.

NIMIS VELLEM.] Precatur foribus, quod putat eſſe ſummum flagitium; ab hero fugere: ut poſtea receptæ pœnas darent, quas ſolent fugitivi. *Lamb.*

PISCATOR FACTVS.] Quia Harundinem & ſportulam, & hamum ferebat. *Lambin.*

QVAS TV VIDES COLVBRAS?] Inſanum dicit eſſe Paraſitum puer, atque à Furiis & intemperiis agitari: ideoque ex eo quærit, quas colubras videat: quod Furiæ non tædis modo ardentibus, ſed colubris quoque ac ſerpentibus inſectari eos, quos agitabant, putabantur. *Mur.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

PA. *Quiſnam hîc loquitur tam prope nos?* DI. *Dinacium.*
PA. *ubi is eſt?*
DI. *Reſpice me, & relinque egentem paraſitum, Panegyris.*
PA. *Dinacium.* DI. *iſtuc indidere nomen majores mihi.*
PA. *Quid agis?* DI. *quid agam, rogitas?* PA. *quid ni rogitem?* DI. *quid mecum eſt tibi?*
PA. *Men' rogas, propudioſe? eloquere propere, Dinacium.*
DI. *Iube me omittere igitur hos qui retinent.* PA. *qui retinent?* DI. *rogas?*
Omnia membra laßitudo mihi tenet. PA. *linguam quidem*
Sat ſcio tibi non tenere. DI. *ita celeri curriculo fui*
Propere à portu, tui honoris cauſſâ. PA. *ecquid apportas boni?*
DI. *Nimio impertior multo tanta plus, quam ſperas.* PA. *ſalva ſum.*
DI. *At ego perii, quoi medullam laßitudo perbibit.*
GE. *Quid ego, quoi miſera medullam ventris percepit fames.*
PA. *Ecquem conveniſti?* DI. *multos.* PA. *at virum ecquem?* DI. *pluriмos;* VVLG. quam plurimos.
Verum ex multis nequiorem nullum, quam hic eſt. GE. *quomodo?*
Iamdumdum ego iſtum patior dicere injuſte mihi.
Præter hac ſi me irritaßis. DI. *edepol, eſuries male.*
GE. *Animum inducam, ut iſtuc verum te elocutũ eſſe arbitrer.*
DI. *Munditias volo fieri. efferte huc ſcopas, ſimulq; arundinem,*

NIMIO IMPERTIOR MVLTO TANTA.] Edit. Brix. & traduces, *tanto.* quod præfero, & junctim efferenda omnia, *Nimio multo tanto plus.* In qua forma ſunt aliquot gradus augmenti: *Plus, tanto plus, multo tanto plus, nimio multo tanto plus.* Non diſſimile Bacchid. act. 4. 4. *nimio minus multo parum.* Frequentius tamen hæc junguntur, *nimio tanto plus:* ut in Bacchid. act. 1. 2. Frequentiſſime, *multo tanto,* cum gradu Comparativo. Apulejus Apol. *pari quidem ſtultitia, ſed multo tanto vanius & nequius excogitatum.* Acidal.

QVID EGO.] V. N. Amphitr. act. 4. ſc. 3. vſ. 6.

NASITERNAM.] *Naſiterna*, genus vaſis aquarii, anſati & patentis, quale eſt, quo equi poſt confecta ſpacia in Circenſibus perfundi ac recreari ſolent. (Pœnulo, act. 5. 5.) Ita dicta, quod tres *naſos*, hoc eſt, anſas haberet. ita Vatinianis calicibus aſſignat *naſos* Martial. & Iuvenal.

Siccabis calicem naſorum quattuor.

Scaliger.

SINE SVFFRAGIO.] Vſurpatur, ubi quis in alieno negotio imperioſior. Cicero: *Sed quæro quid hac re turpius: quam ſine provocatione ſenator, ſine mandatis legatus?* Taubm.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Vt operam omnem aranearum perdam & texturam improbam, PIST. texturam improbem.
Dejiciamque earum omnîs telas. GE. *miſeræ algebunt poſtea.*
DI. *Quid illas itidem eſſe cenſes, quaſi te cum veſte unica?*
Cape illas ſcopas. GE. *capiam.* DI. *hoc egomet, tu hoc convorte.* GE. *fecero.*
DI. *Ecquis huc effert naſiternam cum aqua?* GE. *ſine ſuffragio*
Populi tamen ædilitatem hic quidem gerit. DI. *age, tu ocius*
Pinge humum, conſperge ante ædîs. GE. *faciam.* DI. *factum oportuit.* LIPS. Tinge humum.
Ego hinc araneas de foribus dejiciam, & de pariete.
GE. *Edepol rem negotioſam! quid ſit, nihil etiam ſcio;*
Niſi forte hoſpites ſunt venturi. DI. *alii lectos ſternite.*
GE. *Principium placet de lectis.* DI. *alii ligna cædite,*
Alii piſces depurgate, quos piſcator attulit; LIPS. quos piſcatu rettuli.
Pernam & glandium dejicite. GE. *hic, hercle, homo nimium ſapit.*
PA. *Non ecaſtor, ut ego opinor, ſatis heræ morem geris:*
DI. *Immo res omnîs relictas habeo, præ quod tu velis.*
PA. *Tum tu igitur, qua cauſſa miſſus es ad portum, mihi expe- (di.*
DI. *Dicam. poſtquam me miſiſti ad portum cum luci ſimul,*
Commodum radioſus ecce Sol ſuperabat ex mari,
Dum percontor portitores, ecquæ navis venerit
Ex Aſia; negant veniſſe: conſpicatus ſum interim
Cercurum, quo ego me majorem non vidiſſe cenſeo:
In portum vento ſecundo, velo paſſo pervenit:
Alius alium percontamur. Quoja eſt navis? quid vehit?
Interim Epignomū conſpicio, tuum virum, & ſervom Stichum.
PA. *Hem, quid? Epignomum elocutus?* GE. *tuum virum, & vitam meam.*
DI. *Venit, inquam.* PA. *tun' cum ipſum vidiſti?* DI. *ita ego, (& quidem libens.*

COMMODVM.] Alciatus, *jam*; Lambinus, *tantum quod*, interpretantur.

CERCVRVM.] V.N. Mercat. 1. 1. 86.

VELO PASSO.] *Paſſo*, id eſt, *laxo & rugoſo*. Nonius. Recte atque ex nautica diſciplina Nonius, qui morem hunc habent, ut quotieſcunque portubus inſinuanda ſunt navigia, *pedem faciant* illico, laxentque velorum ſinus: ne vento ſecundo impetum navis adjuvante ſyrtibus ac pulvinis illiſa, vado adhæreſcant. *Donza.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Argenti aurique advexit multum. PA. *nimis factum bene.*
GE. *Hercle vero copiam ſcopas, atque hoc converram libens.*
DI. *Lanam purpuramque multam.* GE. *ehem, quî ventrem veſtiam?*
DI. *Lectos eburatos, auratos.* GE. *accubabo regie.*
DI. *Tum Babylonica periſtromata, conſutaque tapetia*
Advexit nimium bonæ rei. GE. *hercle remgeſtam bene!*
DI. *Poſt ut occœpi narrare, fidicinas, tibicinas,*
Sambucinas advexit ſecum formâ eximiâ. GE. *eugepæ!*
Quando adbibero, alludiabo: tum ſum ridiculiſſumus.
DI. *Poſtea unguenta multigenerũ multa.* GE. *non vendo logos.*
Iam non facio auctionem. mihi obtigit hæreditas.
Malevoli perquiſitores auctionum perierint. Mſſ. Malivoli.
Hercules decumam eſſe adauctam, tibi quam vovi, gratulor.
DI. *Poſt autem advexit ſecum Paraſitos.* GE. *hei, perii miſer!*
DI. *Ridiculoſiſſumos.* GE. *reverram, hercle, hoc, quod converri modo.*
PA. *Vidiſtin' virum ſororis Pamphilippũ?* DI. *non.* PA. *adeſt?*
DI. *Immo ajebant eum veniſſe ſimul. ſed ego huc citus*
Præcucurri, ut nunciarem nuncium exoptabilem.

EBVRATOS.] Sic Apul. *Ebore nitentes lecti.* Ex eo enim fiebant tam cubiculares, quam tricliniares. Varro: *Cum in eborato lecto ac purpurei operis toro, cubare videas ægrotum.* Colvius.

CONSVTAQVE.] *Conſuta tapetia* dixit hoc loco Plautus, quæ Græcis ῥαπτὰ, κεντητὰ, ῥαπιδοποικιλτά. ῥαπιδοποιοὶ Græcis, οἱ ποικιλταὶ, *qui acu faciunt*, ut de Phrygibus dicit Plinius. Tertullianus Phrygum in pingendis veſtibus artificium, & Babyloniorum in pingendis periſtromatis ita ſeparat, ut Phrygibus inſuendi artem, Babyloniis intexendi tribuat. Sane Babylonii ſtragulis veſtibus, quas pingebant, diverſos colores intexebant: ſed ars tamen hæc eorum pingendi acu tota peragebatur; quare non minus *inſuere*, quam *intexere* dici poſſent. nota illa Martialis:

—— Babylonica picta ſuperbe
Texta Semiramia quæ variantur acu.

Verum etſi utrique acu uterentur, conſtat tamen diverſum Phrygionum, & eorum qui Babylonica variabant, plumariorum artificium fuiſſe, & in diverſis operibus artem eos exercuiſſe. *Salmaſ.* Vide notas Menæchm. 2. 3. 72. & Pſeudol. 1. 2. 14.

SAMBVCINAS.] Inter cœnandum, acromata omnis generis adhibebantur. Nam aut ſymphonia perſonabat Triclinium, aut inſtrumenta varia organaque concinebant: aut Tragœdiæ aut Comœdiæ Mimique agebantur: incendebantur odores naribus gratiſſimi. Menæch. act. 2. 3. *Sternite lectos: incendite odores.* Hinc apud Virgil. 1. Æneid. in convivio Didonis;

—— Cithara crinitus Iopas
Perſonat aurata.

Et Livius lib. 29. *Tunc pſaltriæ ſambuciſtriæque, & convivalia ludionum oblectamenta, addita epulis.* Pius.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

GE. *Venales logi ſunt illi, quos negabam vendere;*
Ilico & meo malo eſt quod malevolentes gaudeant. ACID. Ilicet: meo malo.
Hercules ſane, qui Deus *ſis, diſceßiſſes non male.*
PA. *I intro, Dinacium: jube ſamulos rem divinam mihi apparent.*
Bene vale. GE. *vin' adminiſtrẽ?* PA. *ſat ſervorum habeo domi.*
GE. *Enim vero, Gelaſime, opinor proveniſti futile,*
Si neque ille adeſt, neque hic, qui venit, quicquam ſubvenit.
Ibo intro ad libros, & diſcam de dictis melioribus.
Nam ni illos homines expello, ego occidi planiſſume.

ACTVS TERTII SCENA PRIMA.

EPIGNOMVS, STICHVS.

CVm bene re geſta ſalvos convortor domum,
Neptuno grates habeo & tempeſtatibus:
Simul Mercurio, qui me in mercimoniis
Iuvit, lucriſque quadruplicavit rem meam.
Olim quos abiens affeci ægrimonia,
Eos nunc lætantes faciam adventu meo.
Nam jam Antiphonem conveni affinem meum,
Cumque eo reveni ex inimicitia in gratiam.
VIDETE, QVAESO, quid poteſt pecunia!
Quoniam re bene geſta rediſſe me videt,
Magnaſque apportaviſſe divitias domum,
Sine advocatus ibidem in cercuro, in ſtega,
In amicitiam, atque in gratiam convortimus.
Et hic hodie apud me cœnat, & frater meus.
Nam heri ambo in uno portu fuimus. ſed mea

DISCESSISSES.] Decima ſcilicet adaucta tibi ex hæreditate, quam fruſtra cupidiſſime inhiaveram credulus. quam ſi ex ſententia utriuſque noſtrum cernere contigiſſet, næ tu pulcre ac baſilice decima iſta, quam vovi, mactus ac polluctus diſceſſiſſes. Lambinus Poëtæ mentem non vidit. *Douza.*

ADMINISTREM.] V. N. Curc. 4. 1. 22.

PROVENISTI FVTILE.] Vt à facilis, facile, ita à futilis, *futile* adverbium eſt. *Proveniſti futile* nihil hic aliud ſignificat, quam; Nihil effeciſti, fruſta es. *Boxhorn.*

STEGA.] Vide notas Bacchid. act. 2. ſcen. 3. ℣ſ. 44.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Hodie ſoluta eſt navis aliquanto prius.
Age, abduc has intro, quas mecum abduxi, Stiche.
ST. *Here, ſive ego taceam, ſeu eloquar, ſcio ſcire te,*
Quam multas tecum miſerias multaverim.
Nunc hunc diem unum ex illis multis miſeriis
Volo me Eleutheriam capere advenientem domum.
EP. *Et jus & æquom poſtulas: ſumas, Stiche,*
In hunc diem: te nihil moror, abi quo lubet.
Cadum tibi veteris vini propino. ST. *papæ!*
Ducam hodie amicam. EP. *vel decem, dum de tuo.*
Vbi cœnas hodie, ſi hanc rationem inſtituis?
ST. *Amicam ego habeo Stephanium hinc ex proxumo,*
Tui fratris ancillam: eo conduxi in ſymbolam
Ad cœnam, ac ejus conſervom Sagarinum Syrum.
Eadem eſt amica ambobus, rivales ſumus.
EP. *Age, abduc eas intro: hunc tibi dedo diem.*
ST. *Meam culpam habeto, niſi probe excruciavero.*
Iam, hercle, ego per hortum amicam tranſibo meam,
Mihi hanc occupatum noctem: eadem ſymbolam
Dabo, & jubebo ad Sagarinum cœnam coqui.
Aut egomet ibo atque obſonabo obſonium.
Atque id ne vos miremini, homines ſervolos

SCHOPP. ſi eg[o] taceam, ſeu.

FEST. æru[mnulas] mnulas mult[averim].

ACID. per hortum ad amicam tranſibo.

MVLTAVERIM.] Id eſt, ἐξηριθμησάμην. Veteres enim *multare*, id eſt, numerare dicebant. quanquam proprie eſt πληστηριάζειν in auctionibus, quod *polliceri* dicunt Latini. *Scalig.* Non poteſt ferri, *miſerias mulcare*, quamvis hoc loco, *mulcaverint* præferant libri pro *multaverint*. Nihil frequentius in libris occurrit, quam permutatio harum litterarum invicem. Hinc ſæpe ſcriptum invenitur *multare* pro *mulcare*. Multare eſt quod Græci dicunt πληστηριάζειν. *Salmaſ.*

EO CONDIXI.] *Condicere*, apud IC. eſt denunciare. Hinc *Condicere cœnam*, cum quis alteri denunciat, ſe cum eo cœnaturum. ut convivæ, non convivatoris ſit. Cic. lib. I. Epiſt. F. 9. abſolute dixit; *cum mihi condixiſſet, cœnavit apud me.* Suetonius Claudio cap. 21. *velut ad ſubitam condictamq; cœnulam, invitare ſe populum dixerat.* qualis nimirum amicis, qui ſe ipſos invitant, apponitur: quam idem non illepide *ſportulam* vocabat. *Torrent.* de *ſymbola.* V. N. Epid. I. 2. 22.

MEAM CVLPAM.] Me accuſato, niſi ego hunc diem totum in Genio curando conſumſero. Quaſi dies videatur vexari cum eum potando, obſonando, ſcortando conterimus. *Lamb.*

ATQVE ID NE VOS MIREMINI.] Excuſat Plautus, quod homines ſervulos potantes, amantes atque ad cœnam condicentes inducat in Scenam: quod mirum nemini videri deberi dicit, in

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Potare, amare, atque ad cœnam condicere.
Licet hoc Athenis nobis. ſed cum cogito,
Potius quam in dividiam veniam, eſt etiam hîc oſtium
Aliud poſticum noſtrarum harunce ædium.
(Poſticam partem magis utuntur ædium)
Eâ ibo obſonatum, eâdem referam obſonium
Per hortum: utroque commeatus continet.
Ite hac ſecundum vos me: ego hunc lacero diem.

ACTVS TERTII SCENA SECVNDA.

GELASIMVS, EPIGNOMVS.

Libros inſpexi, tam confido, quam poteſt,
Me meum obtenturum regem ridiculis meis.
Nunc intervisi, jamne à portu advenerit,
Vt eum advenientem meis dictis deliniam.
EP. *Hic quidem Gelaſimus eſt paraſitus, qui venit.*
GE. *Auſpicio hodie, hercle, optumo exivi foras;*
Muſtela murem mihi abſtulit præter pedes.
Cum ſtrena obſcœvavit, ſpectatum hoc mihi eſt.

palliata præſertim Comœdia, & quæ Athenis geſta fingatur; qua in urbe ſervis talia patrare poteſtas ſemper fuit. Quam rem Stichus tamen, Romæ ſe ſcilicet, haud Athenis eſſe, ſerio demum cogitans, potius, quam *in dividuam veniat*, id eſt, Romanis legibus, quæ iſta vetabant, fraudem faciat, unde periculum capitulo creet ſuo; igitur ſibi conſtitutum eſſe prædicat, nuſquam in publicum prodire; ſed partem ædium poſticam uti potius. *Douza.*

VTROQVE.] Ad alteras ædes ab alteris commeatus continuatus eſt. *Taubm.*

LACERO DIEM.] Nimium diu loquor, & verboſus diei moleſtiam creo: atque ita ſtulte garriendo eum excrucio. *Turneb.*

NVNC INTERVISI.] Lege; *Nunc interviſo jamne à portu advenerit.* Hoc enim agit Gelaſimus, ut interviſat an à portu advenerit Epignomus. Nondum interviſit. *Boxhorn.*

MVSTELA.] Vtrumque animal, & *muſtela domeſtica* & *felis* inter ea fuit, quæ occurſu ſuo facerent auſpicium: quod Græci vocabant ἐνόδιον σύμβολον. Exemplum de muſtela hic eſt: de *fele* apud Terent. Atque hæc μαντικῆς doctrina proprie οἰκοσκοπικὴ dicebatur. *Caſaubon.*

CVM STRENA.] Pall. ambo, ſicut & edd. vett. habent, *obſcævavit.* Quod hic locum ſuum tueri non poteſt, neque poſtremis editoribus placere debebat. *Obſcævare* eſt malum omen offerre. Hic autem de bono agitur. Alii aliter atque aliter mutant. Non dubito quin pro *obſcævavit*, quæ librariorum feſtinantium ſcriptura eſt, Plautus ſcripſerit; *obcœnavit*, id eſt, comedit. Eo verbo & uſus eſt noſter in fragmento, quod exſtat apud Varronem libro 6. de L. L. *De lumbo obcœnabis.* Hoc ergo vult. Muſtela eum murem ſtrenue, aut avide comedit.

Nam ut illa vitam repperit hodie ſibi,
Item me ſpero facturum. augurium hæc facit.
Epignomus hic quidem eſt, qui aſtat : ibo atque alloquar.
Epignome, ut ego te nunc conſpicio libens!
Vt præ lætitiâ lacrumæ præſiliunt mihi!
Valuiſtin' uſque? EP. *ſuſtentatum'ſt ſedulo.*
GE. *Bene atque amice dicis. Dî dent quæ velis.*
Propino tibi ſalutem plenis faucibus.
Cœnabis apud me, quoniam ſalvos advenis.
EP. *Vocata eſt opera nunc quidem : tam gratia eſt.*
GE. *Promitte.* EP. *certum eſt.* GE. *ſic fac, inquam.* EP. *certa res'ſt.*
GE. *Lubente me, hercle, facies.* EP. *idem ego îſtuc ſcio.*
Quando uſus veniet, fiet. GE. *nunc ergo uſus eſt.*
EP. *Non edepol poſſum.* GE. *quid gravare? cenſeo* DOVZ. cenſeas? Neſcio
Eas : neſcio quid vero habeo in mundo. EP. *i modo,*
Alium convivam quærito tibi in hunc diem.
GE. *Quin tu promittis?* EP. *non graver, ſi poßiem.*
GE. *Vnum quidem hercle certum promitto tibi:*
Libens accipiam, certo ſi promiſeris.
EP. *Valeas.* GE. *Certumne eſt?* EP. *certum, cœnabo domi.*
GE. *Quandoquidem operam tuam non vis promittere:*
Vin' ad te ad cœnam veniam? EP. *ſi poßim, velim:*
Verum hic apud me cœnant alieni novem.

comedit, devoravit. His oculis meis id vidi! *Obcœnare*, ut *obſtudere*, *obcedere*, & ejuſmodi alia apud Plautum. *Boxh.* Probo unice conjecturam Clariſſ. Boxhornii, *eum ſtrenue obcœnavit*, id eſt, comedit. Nam cœnare proprie eſt θοινᾶν. Vult autem comeſtum fuiſſe à muſtela murem, non obſonatum; quod aliud eſt. *Salmaſ.*

AVGVRIVM HAEC FACIT.] Auſpicium illi muſtela fecerat: Epignomus auſpicii fides & eventus erat, à quo victus reperiendus. Nam dum augurium ſuum commentatur ſecum, interim conſpicit Epignomum, quem noſcitans adit ſtatim & compellat. *Acidal.*

SVSTENTATVM.] *Suſtentare ſe*, eſt portare ſe, & bene valere, καὶ ἐῤῥῶσθαι. Ita Satiricus de eo, cui conſtabat valetudo, *Et pedibus me porto meis*, id eſt, bene valeo. Ita *vectare ſe*, ut *ſuſtentare ſe*, eſt de opt. corporis conſtitutione dictum Latinis. *Scalig.*

NVNC QVIDEM.] Schoppius legit,
Vocata eſt opera nunc quidem : tam gratia eſt.

GE. *Promitte.* ut *tam* pro *tamen* ſit poſitum. ita Menæch. *Bene vocas. tam gratia eſt:* ut recte ibi Gulielm. Certe Schoppio adſtipulantur duo Mſſ. in quîs, *tam gratiam eſt.* *Taubm.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

GE. Haud poſtulo equidem med in lecto accumbere:
Scis tu med eſſe imi ſubſellii virum.
EP. At ii oratores ſunt populi ſummi viri,
Ambracia veniunt huc legati publice. CHARIS. publicitus.
GE. Ergo oratores populi ſummates viri,
Summi accumbent, ego infimatis infimus.
EP. Haud æquom eſt te inter oratores accipi.
GE. Equidem hercle orator ſum, ſed procedit parum.
EP. Cras de reliquis nos volo. multum vale. TAVB. de reliquiis.
GE. Perii hercle vero plane, nihil obnoxie.
Vno Gelaſimo minus eſt, quam dudum fuit.
Certum eſt muſtelæ poſthæc nunquam credere:
Nam incertiorem nullam novi beſtiam.
Quin ipſa decies in die mutat locum.
Eam auſpicavi ego in re capitali mea.
Certum eſt amicos convocare, ut conſulam
Qua lege me nunc eſurire oporteat.

ME IN LECTO.] Accumbebant reclinata ſupera parte corporis in cubitum ſiniſtrum, infera in longum porrecta ac jacente: capite leviter erecto, dorſo à pulvillis modice ſuffulto. Sed quomodo, inquis, omnes æqua parte ad menſam pertingebant? Hoc modo. Primus decumbebat ad caput lecti: pedes porrigebantur pone dorſum ſecundi. Secundus vero occiput obvertebat ad umbilicum primi, pulvillo interjecto; pedes jacebant ad tergum tertii: & ſic deinceps tertius; ſic quartus. De loco digniori. Is, qui primus & ad caput lecti decumbebat, *Summus* dicebatur: qui ad pedes, *Imus:* qui inter iſtos, *Medius.* Hinc illa Plauti, *Da puer ab ſummo &c.* Et ſi tres convivæ in uno lecto; medius, digniſſimus Summus fuit. *Lipſ.* Servi non in lecto, ſed in ſubſellio juxta lectum, ſedentes veſci ſolebant. *Grut.* V. N. infra act. 5. 4. 21.

IMI SVBSELLII.] Aſconius in Verrem: *Subſellia ſunt Tribunorum, Triumvirorum, Quæſtorum, & hujuſmodi minora exercentium; qui non in ſellis curulibus, nec tribunalibus, ſed in ſubſelliis conſidebant.* Varro l. 4. *Vt ſubſipere, quod non plane ſapit: quod non plane erat ſella, ſubſellium dictum.* Hinc ergo *imi ſubſellii virum* dixit Plautus. V. N. Capt. act. 3. ſc. 1. vſ. 11.

AMBRACIA.] Vrbs eſt Epiri, ſeu Theſprotiæ potius. *Taubm.*

PERII HERCLE VERO PLANE, NIHIL OBNOXIE.] Nec diſtinctio nec lectio ſollicitanda in hoc verſu, quem ſic producit ut hic ſcriptus eſt, Agellius lib. 7. cap. 17. ubi dicit Plautum hæc duo inter ſe tanquam contraria opponere, *plane* & *obnoxie.* Obnoxius qui ab alio pendet & quaſi ei ſubjectus. Qui ſui arbitrii & tutelæ eſt, res plane agit ut vult, & ſolide. Qui alteri obnoxius eſt, obnoxie, & minus integre, dum eum à quo pendet reſpectat. Sic *obnoxie perire* dicitur, qui non plane nec funditus perit, ſed aliquam ſpem ſalutis habet; ut illi qui non condemnati ſunt à judice ſui periculi, ut Latini dicunt, ſed ab illo ad quem appellatio datur. Iudices ſupremi condemnant reum plane non obnoxie. At illi unde appellatio eſt, obnoxie, non plane poſſunt condēnare. *Salm.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

ACTVS QVARTI SCENA PRIMA.

ANTIPHO, PAMPHILIPPVS, EPIGNOMVS.

Ita me Dî bene ament, meaſque mihi bene ſervaßint filias,
Vt mihi volupe'ſt, Pamphilippe, quia vos in patriam (domum
Redîſſe video, bene geſta re, ambos, te & fratrem tuũ.
PA. *Satis abs te accipiam, niſi videam mihi te amicum eſſe, Antipho.*

Pont. Vades abs te accipiam.

Nunc quia te amicum mihi experior eſſe, creditur tibi.
AN. *Vocem ego te ad me ad cœnam, frater tuus niſi dixiſſet (mihi,*
Te apud ſe cœnaturum eſſe hodie, cum me ad ſe ad cœnam vocat.
Et magis par fuerat me dare vobis cœnam advenientibus,
Quam me ad illum promittere, niſi nollem ei advorſarier.
Nunc me gratiam abs te inire verbis nihil deſidero:
Cras apud me eritis, & tu & ille, cum voſtris uxoribus.
PA. *Et apud me perendie. nam ille heri me jam vocaverat*

Mſſ. eat apud me.

In hanc diem. ſed ſatin' ego tecum pacificatus ſum, Antipho?
AN. *Quando ita rem geßiſtis, uti vos vellem, amicos atque addecet,*
Pax commerciumque eſt vobis mecum. nam hoc tu facito cogites,
Vt QVOIQVE HOMINI RES *parata eſt, firmi amici ſunt: ſi res laſſa labat,*
Itidem amici collabaſcunt. RES AMICOS INVENIT.
EP. *Iam redeo. nimia volupta'ſt, ſi diu abfueris à domo,*
Domum ſi redieris, ſi tibi nulla eſt ægritudo animo obviam.
Nam ita me abſente familiarem rem uxor curavit meam,
Omnium me exilem atque inanem fecit ægritudinum.

Lamb. omnium me exulem.

SATIS ABS TE.] V.N. Moſt. 1. 3. 67. CREDITVR.] Sc. à me. quaſi dicat: Creditor fio tibi ſine prædibus: neque ſatisfactionem ullam deſidero, quam rem ipſam, qua te & amicum mihi & benevolentem eſſe, ſatis compertum habeo. *Douza.*

IAM REDEO.] Errat hic Lamb. Verba domo egredientis ſunt, ſed ad familiares pronunciata, quibus ſe mox rediturum affirmat. Nam forte fortuna incidit in Pamphilip. non deſtinato. *Acidalius.*

Sed

Sed eccum fratrem Pamphilippum, incedit cum ſocero ſuo.
PA. *Quid agitur, Epignome?* EP. *quid tu? quamdudum in portum venis*
Huc? PA. *longiſſume.* EP. *poſtilla jam iſte eſt tranquillus tibi?*
AN. *Magis quam mare, quo ambo eſtis vecti.* EP. *facis ut alias res ſoles.*
Hodiene exoneramus navem, frater? PA. *clementer volo.*
Noſmet potius oneremus viciſſatim voluptatibus.
Quam mox cocta eſt cœna? impranſus ego ſum. EP. *abi intro ad me, & lava.*
PA. *Deos ſalutatum atq; uxorem modo intro devortor domum.*
EP. *Apud nos eccilla feſtinat cum ſorore uxor tua.*
PA. *Optumum eſt. jam iſtoc moræ minus erit.* EP. *jam ego apud te ero.*
AN. *Priuſquam abis, præſente te huic apologum agere unum volo.*
EP. *Maxume.* AN. *fuit olim, quaſi ego ſum, ſenex: ei filiæ*
Duæ erant, quaſi nunc meæ ſunt: eæ erant duobus nuptæ fratribus,
Quaſi nunc meæ ſunt vobis. PA. *miror, quo evaſuru'ſt apologus.*
AN. *Erat minori illi adoleſcenti fidicina & tibicina,*
Quã peregre advexerat, quaſi nunc tu: ſed ille erat cælebs ſenex,
Quaſi ego nunc ſum. PA. *perge porro. præſens hic quidem eſt apologus.*
AN. *Deinde ſenex ille illi dixit, quojus erat tibicina,*
Quaſi ego nunc tibi dico. PA. *auſculto, atq; animũ advorto ſedulo.*
AN. *Ego tibi meam filiam, bene quî cum cubitares, dedi:*
Nunc mihi reddi ego æquom eſſe abs te, quî cum cubitem, cenſeo.
PA. *Quis iſtuc dicit? an ille quaſi tu?* AN. *quaſi ego nunc dico tibi.*
Immo duas dabo, inquit ille adoleſcens, una ſi parum eſt:
Et ſi duarum pœnitebit, inquit, addentur duæ.
PA. *Quas iſtuc, quæſo? an ille, quaſi ego?* AN. *is ipſe, quaſi tu; tum ſenex*

ONEREMVS.] Feſtiviter & concinne. Etenim ad exonerationem, quæ præceſſerat, alluſum. Quam metaphoræ formam etiam Mil. act. 3. 1. amplexus eſt: *Onera te hilaritudine.* Douz.

QVASI EGO SVM.] V. N. Epid. 3. 3. 7.

PRAESENS HIC.] Scilicet, quia nos in re præſenti ſumus, in quorum perſonas Apologus iſte examuſſim convenit. *Taubm.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Ille, quaſi ego, ſi vis, inquit, quattuor ſane dato: (cibum.
Dum equidem, hercle, quod edant addas: meum ne contruncent
PA. *Videlicet illum fuiſſe parcum ſenem, qui dixerit:*
Quoniam ille illi pollicetur, qui eum cibum popoſcerit.
AN. *Videlicet fuiſſe illum nequam adoleſcentem, qui ilico,*
Vbi ille poſcit, denegavit ſe dare granum tritici.
Hercle, quia æquom poſtulabat ille ſenex, quandoquidem
Filiæ illæ dederat dotem, accipere pro tibicina.
PA. *Hercle, ille quidem certo adoleſcens docte vorſutus fuit,*
Qui ſeni illi concubinam dare dotatam noluit.
AN. *Senex quidem voluit, ſi poſſet indipiſci de cibo:*
Quia nequivit, qua lege licuit, velle dixit fieri.
Fiat, ille inquit adoleſcens. facis benigne, inquit ſenex.
Habeon' rem factam? inquit. faciam ita, inquit, ut fieri voles.
Sed ego ibo intro, & gratulabor voſtrum adventum filiis.
Poſtea ibo lavatum in Pilum: ibi fovebo ſenectutem meam. PALM. ibo lavatum à pila.
Poſt ubi lavero, otioſus vos opperiar accubans.
PA. *Graphicum mortalem Antiphonem: ut Apologum fecit, quam fabre!*
Vt jam nunc ſceleſtus eſſe ducit pro adoleſcentulo! DOVZ. ſeſe ducit pro adol.
Dabitur homini amica, noctu quæ in lecto accendet ſenem: PIST. occentet ſenem.
Namque, edepol, aliud quidem illi quid amica opus ſit, neſcio.
Sed quid agit paraſitus noſter Gelaſimus? etiam valet?

VIDELICET.] Bryardus legit: *qui hoc dixerit*; hoc ſenſu: Inique & ſordide nimis facere ſenem, qui ſuapte ſponte munificum ulterius porro ſumptibus onerare pergat. eſt enim proprie *Polliceri* apud ICtos, quum ultro offerimus, & *Pollicitatio* ſolius offerentis promiſſio. Vnde recte eſt in Caſina act. 3. 2. *Operam uxoris polliceor foras, quaſi catellæ.* Placet autem, ut cum interrogatione potius reſcribatur: *Qui eum cibum popoſcerit?* τὸ *Qui*, adverb. ut fiat ſcilicet. *Douza.*

PILVM.] Malim legi; *Pyelum*, id eſt, balneum ſeu labrum. I. Pollux lib. 10. 16. Πύελος, *vas amplum, in quo veteres lavabant.* Lambin. Probo conjecturam Lambini legentis, ibo lavatum *in pielum*, hoc eſt, πυελόν. Nihil verius. *Salmaſ.*

ACCENDET SENEM.] Illo, *accendere* putat Pamphilippus Antiphoni, tanquam ſeni decrepito, amicam juvenculam nulli uſui eſſe, niſi ut eum complexu ſuo foveat & calefaciat: quod Davidi regi factum ex ſacra hiſtoria didicimus. *Accendere* igitur non erit hic libidinem alicui concitare, ſed vero corpus ſenile & egelidum fovere ac concalefacere. *Schopp.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

EP. *Vidi edepol hominem haud perdudum.* PA. *quid agit?*
EP. *quod famelicus.*
PA. *Quin vocaſti hominem ad cœnam?* EP. *ne quid adveniens perderem.*
Atque eccum tibi lupum in ſermone; præſens eſuriens adeſt.
PA. *Ludiſicemur hominem.* EP. *capti conſilii memorẽ mones.*

ACTVS QVARTI SCENA SECVNDA.

GELASIMVS, PAMPHILIPPVS, EPIGNOMVS.

Sed ita quod occœpi narrare vobis, cum hic non affui,
Cum amicis deliberavi jam, & cum cognatis meis:
Ita mihi auctores fuere, ut egomet me hodie jugularem fame.
Sed videone ego Pamphilippum cum fratre Epignomo? atq; is eſt.
Aggrediar hominem. ſperate Pamphilippe, ô ſpes mea,
O mea vita, ô mea voluptas, ſalve. ſalvom gaudeo,
Peregre in patriam rediſſe ſalvom. PA. *ſalve, Gelaſime.*
GE. *Valuiſtin' bene?* PA. *ſuſtẽtavi ſedulo.* GE. *edepol, gaudeo.*
Edepol næ egomet mihi modiûm nunc mille eſſe argenti velim.
EP. *Quid eo tibi opus eſt?* GE. *hunc ad cœnam hercle ut vocem, te non vocem.*
EP. *Advorſum te fabulare illud quidem.* GE. *ambos ut vocem.*

NE QVID ADVENIENS PERDEREM.] Oratio abrupta, Gelaſimo præter exſpectationem conſpecto. Plena eſſet; Non invitavi ad cœnam Gelaſimum, ne quid ſtatim adveniens perderem, meis ſumptibus cœnâ paraſito apparatâ. *Boxhorn.*

LVPVM IN SERMONE.] *Sermo* pro familiari colloquio. eadem eſt vis verbi *Fabula:* unde *fabulari:* quod & elegans & veteribus eſt pervulgatum, hodie vix notum in eo ſignificatu. hinc Terent. Adelph. act. 4. 1. *Lupus in fabula:* quod Plautus, *in ſermone.* Donatus & alii minus recte accipiunt. *Giſanius.*

SED ITA QVOD OCCOEPI.] Nihil cauſæ eſt, cur iis adſtipulemur, qui huic ſcenæ principium deeſſe volunt. Haud dubie reſpexit Gelaſimus ad illa ultima ſcenæ ultimæ act. 3.

Certum eſt amicos convocare, ut conſulam,
Qua lege me nunc eſurire oporteat.

Hoc ergo vult hoc loco; Quod jam ante narrare vobis occœpi, convocavi amicos, ut conſulerem, qua lege me nunc eſurire oporteret. Interea autem dum abfui à vobis, cum amicis convocatis deliberavi & decrevi, ut egomet me hodie fame jugularem. Nihil planius. *Boxhorn.*

SVSTENTAVI SEDVLO.] V.N. ſupra, 3. 2. 14.

Ep. *Edepol te vocem libenter, ſi ſuperfiat locus.*
Ge. *Quin tu, ſtans obſtruſero aliquid ſtrenue.* Ep. *immo unum hoc poteſt.* *(tati tuæ!*
Ge. *Quid?* Ep. *ubi convivæ abierint, tum venias.* Ge. *væ æ-*
Ep. *Vna lautum, non ad cœnam dico.* Ge. *Dî te perduint!*
Quid ais, Pamphilippe? Pa. *ad cœnã, hercle, alio promiſi foras.*
Ge. *Quid, foras?* Pa. *foras hercle vero.* Ge. *quî, malum, tibi laſſo libet*
Foris cœnare? Pa. *utrum tu cenſes?* Ge. *jube domi cœnã coqui,*
Atque ad illum renunciari. Pa. *ſolus cœnabo domi?*
Ge. *Non enim ſolus. me vocato.* Pa. *at ille ne ſuccenſeat,*
Meâ qui cauſsâ ſumptum fecit. Ge. *facile excuſari poteſt;*
Mihi modo auſculta: jube domi cœnã coqui. Ep. *non me quidem*
Faciat auctore, hodie ut illum decipiat. Ge. *non tu hinc abis?*
Niſi me non perſpicere cenſes quid agas, cave ſis tu tibi.
Nam illic homo tuam hæreditatem inhiat, quaſi eſuriens lupus.
Non tu ſcis, quam afflictentur homines noctu hîc in viâ? Tavb. efflictentur.
Pa. *Tanto plureis, qui defendant, ire advorſum juſſero.*
Ep. *Non it, non it: quia tanto opere ſuades ne bibat.* Gr. *jube*
Domi mihi, tibi, tuæque uxori celeriter cœnam coqui.
Si, hercle, faxis, non opinor dices, deceptum fore:
Pa. *Per hanc tibi cœnam incœnato, Gelaſime, eſſe hodie licet.*
Ge *Ibiſne ad cœnam foras?* Pa. *apud fratrẽ cœno, in proxumo.*
Ge. *Certumne eſt?* Pa. *certum.* Ge. *edepol te hodie lapide pecuſſum velim.*
Pa. *Non metuo: per hortum tranſibo, non prodibo in publicum.*
Ep. *Quid agis, Gelaſime?* Ge. *oratores tu accipis: habeas tibi.*
Ep. *Tua, pol, refert enim.* Ge. *ſiquidẽ mea refert, opera utere,*

Qvin tv, stans.] Diſtingue; *Quin tu? ſtans obſtruſero aliquid.* Quin tu me invitas, etiamſi non ſuperfiat locus ad ſedendum. Stans etiam ſtrenue poſſum aliquid obſtruere. *Boxhorn.*

Per hanc tibi coenam.] Si nulla tibi alia cœna parata eſt, quam ea quæ domi noſtræ parabitur, incœnatus hodie dormies. *Lambin.*

Lapide.] De inſolentia Athenienſium juvenum, vide notas Amphitr. act. I. I. I.

Opera vtere, posce. Ep. edepol.] Eleganter. Qui beneficium alicui offerebant, atque uti eum amicitia jubebant; his fere verbis id faciebant: *Tua opera eſt: utere, poſce.* Aul. act. 2. ſc. I. Iam ergo Paraſitus, quod eum deceret,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Poſce. EP. *edepol tibi, opinor, etiam uni locum conſpicor,*
Vbi accubes. PA. *ſane faciundum cenſeo.* GE. *ô lux oppidi!*
EP. *Si arte poteris accubare.* GE. *vel inter cuneos ferreos.*
Tantillum loci ubi catellus cubet, id mihi ſat eſt loci.
EP. *Exorabo aliquo modo. veni.* GE. *huccine ?* EP. *immo in carcerem;*
Nam hîc quidem meliorem Genium tuum non facies. eamus, tu.
PA. *Deos ſalutabo modo, poſtea ad te continuo tranſeo.*
GE. *Quid igitur ?* EP. *dixi equidem, in carcerem ires.* GE. *quin juſſeris,*
Eo quoque ibo. EP. *Dî immortales! hic quidem in ſummam crucem* VVLG. vî ſumma.
Cœna aut prandio perduci poteſt. GE. *ita ingenium meum eſt;*
Quîcumvis depugno multo facilius, quam cum Fame.
PA. *Non ergo is tu? apud me ſatis ſpectata eſt mihi jam tua felicitas:*
Dum paraſitus mihi atque fratri fuiſti, rem confregimus.
Nunc ego nolo è Gelaſimo mihi te Catagelaſimum.
GE. *Iamne abîſti? Gelaſime, vide, quid es capturus conſilii.*
Egone? tune? mihine? tibine? vides, ut annona eſt gravis!
Vides, benignitates hominum ut periere & prothymiæ:
Vides, ridiculos nihili fieri, atque ipſos paraſitarier.
Nunquam, edepol, me vivom quiſquam in craſtinum proſpiciet diem;

Epignomum poſcere ſuam operam, & uti ea in edendo jubet; qui ipſi tam amicus ſit, quam quiſquam poſſit. *Palmerius.*

INTER CVNEOS.] Id eſt, vel in arctiſſimo potero accumbere loco, qualis eſt inter cuneas, quibus aliquid duobus ſimul inditis & adactis, magis adſtringitur, vel duriſſimum lignum finditur & diſcluditur: tum enim inter duos ſic adactos patet tantum tenuiſſima rima. *Turneb.*

EP. EXORABO ALIQVO.] Recte. Epignomus enim erat convivator: & hic ab hoſpitibus ſuis aliquo modo ſe pollicetur impetraturum, ut arctius cubare velint, Gelaſimo recepto: ac ſimul eum venire jubet. Minime tamen ſerio, ſed magis ludificandi hominis eſurioſi. *Acidal.*

CATAGELASIMVM.] Nolo te è ridiculo & urbano riſum movente, fieri deridiculum, & deriſui eſſe. *Lamb.*

ABISTI.] *Abiiſti* ἀντὶ τοῦ *obiiſti*, poſitum ſuſpicor. *Abitionem* enim pro morte δυσφημίας vitandæ, veteres uſurpaſſe, notum ex Feſto. ut ſemetipſum interroget Paraſitus, quaſi ambigens, utrumne inter vivos an mortuos potius numerari porro debeat occiſiſſimus. *Douz.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Nam mihi jam intus potione vincea onerabo gulam.
Neq; ego hoc committam, ut homines mortuum me dicant fame.

ACTVS QVINTI SCENA PRIMA.

STICHVS.

MOre hoc fit, atque ſtulte, mea ſententia:
Si quem hominem exſpectant, eum ſolent proviſere:
Qui hercle illa cauſſa nihil ocius venit.
Idem ego nunc facio, qui proviſo Sagarinum,
Qui nihil ocius venit tamen hâc gratiâ. CAM. qui nihilo citius,
Iam hercle ego decumbam ſolus, ſi ille huc non venit.
Cadum modo hinc à me hunc cum vino transferam:
Poſtea accumbam. quaſi ſenex tabeſcit dies.

ACTVS QVINTI SCENA SECVNDA.

SAGARINVS, STICHVS.

SAlvete Athenæ, quæ nutrices Græciæ.
Terra herilis patria, te video libens. DOVZ. Vt terra herilis patria.
Sed amica mea & conſerva quid agat Stephanium,
Cura eſt: ut valeat. nam Sticho mandaveram,
Salutem ut nunciaret; atque ei diceret,
Me hodie venturum, ut cœnam coqueret temperi.
Sed Stichus eſt hic quidem. ST. *feciſti, here, facetias,*
Cum hoc donaviſti dono tuum ſervom Stichum.
Pro Dî immortales, quot ego voluptates fero!
Quot riſiones, quot jocos, quot ſuavia,
Saltationes, blanditias, prothymias!
SA. *Stiche.* ST. *hem.* SA. *quid fit?* ST. *euge, Sagarine lepidiſſume!*

POTIONE VINCEA.] Lepide, ita me Deus amat, laqueum vocat *potionem vinceam:* ac potionem quidem, quod cum potum guttur ſoleat tranſmittere ipſi inditum, inditur & induitur ei laqueus, quaſi tranſmiſſuro: *vinceam* autem à vinciendo venuſte deflexit, & ad potionem *vineam* vel *vinaceam* interim eleganter alluſit; quod laqueo côllum vinciatur. *Vincea*, (vel ut alii, *vicea*) continens eſt Feſto. *Turneb.*

SALVETE.] Vide notas Bacch. act. 2. ſc. 1. vſ. 1.

Fero convivam Dionyſium mihique & tibi.
Namque edepol cœna dicta eſt, locus liber datus eſt
Mihi & tibi apud vos: nam apud nos eſt convivium.
Ibi voſter cœnat cum uxore adeo & Antipho.
Ibidem herus eſt noſter. hoc mihi dono datum'ſt.
Sa. *Quis ſomniavit aurum?* Sy. *quid id ad te attinet?*
Proin' tu lavare propera. Sa. *lautus ſum.* St. *optume:*
Sequere ergo hac me intro. Sa. *ego vero ſequor.*
St. *Volo eluamus hodie. peregrina omnia*
Relinque: Athenas nunc colamus: ſequere me.
Sa. *Sequor, & domum redeundi principium placet.* Acid. redeunti.
Bona ſcævaſtrenaque obviam occeßit mihi.

Actvs Qvinti Scena Tertia.

Stephanivm.

Mirum videri nemini voſtrum volo, ſpectatores,
Quid ego hinc, quæ illic habito, exeam: faciam vos certiores.
Domo dudum ſum huc arceßita. quoniam nunciatum eſt, Tavbm. quoniam jam nunciatum eſt.

Ibi voster coenat.] Nam convivium erat apud ipſum, Epignomum nempe, cujus ſervus iſte Stichus. Ita mox putidiſſime vulgatur, *Ibid. h. e. noſter.* quod corrigendum: *Itidem herus es noſter.* Apud Epignomum herum ipſius, erant in convivio Sagarini herus Pamphilippus, cum uxore & Antiphone. Contra liber locus erat datus ſervis apud Pamphilip. ubi interea vicem heri Sagarinum ſibi, & æque dominum convivii fore, Stichus ludibundus ait. *Acidal.*

Qvis somniavit.] Turnebus hanc ſententiam facit: *Quis ſomniavit aurum,* id eſt, quis furatus eſt aurum? *Somniator,* inquit, idem qui *dormitator.* Addit deinde exẽplum Trinummo, ubi *dormitator* nocturnum furem ſignificet. quæ omnia ſane illo viro indigna ſunt. Nam ſi ea ſententia ſpectaretur, reponendum fuit; *quis ſummanavit aurum? Summanare* enim, ſubducere & furari eſt. Sed mihi, ſimpliciſſimum quod eſt, probatur: Sa. *Quis obſonavit?* St. *aurum: quid id &c.* Stichus, Cœna, inquit, dicta eſt, & vinum mihi dono datum. tum Sagarinus. Quis ergo, inquit, obſonavit? Nam de cado dixerat ſolum Stichus; de eſca nihil. *Palmerius.*

Volo elvamvs.] Quicquid peculii eſt, profundamus. *Lambin.*

Bona scaeva strenaqve.] *Scæva* quid ſit, diximus Pſeud. act. 4. 7. 39. *Strenam vocamus,* inquit Feſtus, *quæ datur die religioſo, ominis boni gratia, à numero: quo ſignificatur, alterum tertiumque venturum ſimilis commodi, veluti trenam, præpoſita S littera; ut in loco & lite ſolebant antiqui.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Iſtarum venturos viros. ibi feſtinamus omnes,
Lectis ſternendis ſtuduimus, munditiiſque apparandis.
Inter illud tamen negotium meis curavi amicis,
Sticho & conſervo Sagarino meo, cœna cocta ut eſſet.
Stichus obſonatus eſt. cæterum ego curando id allegavi.
Nunc ibo hinc, & amicos meos curabo hîc advenientes.

ACTVS QVINTI SCENA QVARTA.

SAGARINVS, STICHVS.

AGite, ite foras, ferte pompam. cado te præficio, Stiche.
Omnibus modis temperare certum'ſt noſtrum hodie convivium. PONT. interare.
Ita me Dî ament, lepide accipiemur, cum hoc recipiamur in lôco.
Quiſquis prætereat, comiſſatum volo vocari. ST. *convenit;*
Dum quidem, hercle, quiſque veniat cum vino ſuo. nam hinc quidem
Hodie polluctura, præter nos, jam dabitur nemini. Mſſ. jactura dabitur neminem.
Noſmet inter nos miniſtremus, monotrophe. hoc convivium eſt
Pro opibus noſtris ſatis commodule, nucibus, fabulis, ficulis,
Olea in tryblio, lupilli comminuto cruſtulo. TVRN. cum minuto cruſt.
Sat eſt. SERVO homini modeſte melius facere ſumptum, quam ampliter.
SVVM quemque decet. quibus divitiæ domi ſunt, ſcaphio & cantharis,

CÆTERVM EGO CVRANDO ID ALLEGAVI.] Cæteroqui ego aliquem privatim miſi, qui id curaret & coqueret. *Lambin.*

POLLVCTVRA &c.] Pollucturam vocat partem Herculanam: quam Budæus de *ferali cœna* fruſtra interpretatur. nihil enim Libitinariis in comœdia. *Iactura* reſpicit ad iter eorum maritimum; ibi enim abjiciebatur in altum, omne id quod gravaret mares præſentaneo vectorum damno. *Guther.* Malim legere, ut edidit Camerarius; *Hodie polluctura præter nos jam dabitur nemini*; ſententia aperta. *Boxhorn.*

MONOTROPHE.] Stichus Sagarinum appellat *monotrophum*, quod ſolus ſit, nec contubernalem habeat ancillam, nec vicarium: qui enim talis eſt, ipſe ſibi miniſter eſſe cogitur, ſoluſque veſcitur. *Turneb. Monotrophe* accipio, ut ſit adverbium, hoc ſenſu: Nos ſimus ipſi nobis miniſtri; ut ii, qui ſoli vivunt, miniſtroque carent. *G. Longol.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Batiolis bibunt : at nos noſtro Samiolo potorio Tvrn.batiocis.
Tamen vivimus : non tamen efficimus pro opibus noſtra mœnia.
SA. *Amicæ uter utrubi accumbamus?* ST. *abi tu ſane ſuperior.*
Atque adeo ut tu ſcire poſſis, factum ego hoc tecum divido.
Vide utram tibi libet etiamnum capere, cape provinciam.
SA. *Quid iſtuc eſt provinciæ?* ST. *utrum Fontinali an Libero*
Imperium te inhibere mavis? SA. *nimio liquido Libero.*
Sed amica mea & tua dum comit, dumque ſe exornat, nos volo
Tamen ludere inter nos. ſtrategum te facio huic convivio.
ST. *Nimium lepide in mentem venit. potius in ſubſellio*

*Mſſ.*in mentē venit:potius quam in ſubſellio Cynice accipimur, quā in lecticis.

SAMIOLO.] V.N. Bacch. act. 2.2.23.

PRO OPIBVS.] Comicus in Servi perſona dicit, eorum imitatione, qui pro ſuis opibus & facultatibus non deeſſe ſe Reipub. prædicant, ſed ſe munera facere dicunt, & de patrimonio fungendis muneribus impendere. *mœnia* enim pro *muneribus* dixit antique. *Turn.*

ATQVE ADEO VT TV SCIRE POSSIS, FACTVM.] Pro *facto*, quod habent libri, non videtur legendum *pacto*. Nullum enim pactum heic intervenit. Sed optionem dat conſervo ſuo hic Stichus, utrum velit. Proba eſt ergo diſtinctio quæ in aliquot Editionibus invenitur; *Atque adeo ut tu ſcire poſſis factum, ego hoc tecum divido.* Salmaſ.

IMPERIVM TE INHIBERE.] *Fontinalis*, deus fontium: unde *Fontinalia*, vocata *ſacra. Imperium* autem *inhibere Fontinali* eſt in aqua imperium habere. Sententia eſt : Vtrum aquæ an vino præeſſe mavis? Feſtus : *Fontinalia, fontium ſacra. unde & Romæ Fontinalis porta.* Tertullianus: *Fontinalis, dea fontium.* Turn. V. N. Bacch. 3. 3. 44.

LVDERE.] V.N. Mil. act. 2. 2. 9.

STRATEGVM.] V.N. Perſ. act. 5.1.18.

IN SVBSELLIO.] Notum eſt veteres & Romanos & Græcos, non ſediſſe ad menſam, ſed accubuiſſe. Quem morem etiamnum pleruſque Oriens uſurpat. Aliter fuit vetuſtiſſimis illis & heroicis temporibus : nam & Homerus heroas ſuos & procos Penelopes ſedentes facit in convivio: & Catullus in nuptiis Pelei. Servi item, & ſordidi interdum Cynici Philoſophi ad menſam non accumbebant:quo reſpexit hic Plautus. immo & liberi ad fulcra lectorum pedeſque parentum *ſedentes* veſcebantur : quaſi luxuriæ ritus illi ætati ordinive non decorus. Vulgatus tamen mos erat, accumbere in lectis : & hic fere talis. In cœnaculo menſa collocabatur rotunda, humilis. inferiorum quidem hominum tripes, & ex ſimplici ligno; lautiorum citrea aut acerna, aut lamina argentea intecta: quam pes eburnus fabre factus, puta in modum Pardi aut Leonis, ſuſtinebat. Circum menſam tres ut plurimum lecti erant; ex quo *Triclinii* nomen : vel duo etiam, quod Plautus *Biclinium* vocat. Ii porro lecti inſtruebantur aulæis, purpura aut alia veſte ſtragula, pro copia aut inopia convivatoris. Id ſub horam cœnæ fiebat, quæ erat ut plurimum diei nona. Sed priuſquam accumberent, togas mutabant veſtibus, quas à re *Cœnatoria* dixerunt. Tum etiam ſoleas pedibus demebant, ne lectum conſpurcarent. Occupabant autem terni aut plerunque quaterni unum lectum. Si plures, ſordidum habebatur. Ita fiebat, ut ex una communi menſa vix ſupra XII. veſcerentur. *Lipſ.* Iam de *modo accumbendi*, diximus ſupra, act. 3. 2. 32.

Cynice accipiemur, quam in lectis. SA. *immo enim hîc mag*
eſt dulcius.

Sed interim, ſtratege noſter, cur hic ceßat cantharus? *(manu*
Vide, quot cyathos bibimus. SY. *tot, quod digiti ſunt tibi i*
Cantio eſt Græca: ἢ πέντε πίν', ἢ τρεὶς πίν', ἢ μὴ τέτταρα. TVRN. τρία πίν

SA. *Tibi propino decuma fonte: tibi tute inde, ſi ſapis.* ACID. Tibi propino eccum !à fonte tibi, &c

Bene vos, bene nos, bene te, bene me, bene noſtram etiam Stephanium. *(vivî ſat eſt,*

ST. *Bibe, ſi bibis.* SA. *non mora erit apud me.* ST. *edepol con*
Modo noſtra huc amica accedat: id abeſt, aliud nihil abeſt.
SA *Lepide hoc actum eſt, tibi propino cantharum: vini tu habes*
Nimis vellem aliquid pulpamenti. ST. *ſi horum quæ aſſun*
pœnitet,

CANTIO EST GRAECA.] Id eſt, *Aut quinque bibe, aut tres, aut non quattuor. Non quattuor* autem, i. quinque. Hanc cantionem Euſtath. in lib. ἰῶτα ὀδυσσ. explicat: & Athenæus lib. 10. ſed aliter videntur, quam Plautus intelligere. Hic enim ad numerum cyathorum vini refert: ille ad aquæ & vini temperationem. Vide Notata ad Hor. 3. Odyſſ. 19. Quidam legunt non, ἢ μὴ τέτταρα, ſed ϗ ἡ μὴ τέτταρα, id eſt, *& ſemiquattuor*, id eſt, duo. Atque ita volunt ſignificare, Stichum velle bibi decem cyathos, quot litteris conſtet nomen amicæ ſuæ STEPHANIVM. V. N. Perſ. act. 5. 1. *Lambinus.*

TIBI PROPINO DECVMA.] Ita Mſ. ſec. & omn. vet. ed. at Mſ. pr. *decumam à fonte*, quod valet, aquæ decima parte, auctore Turnebo. At vero Douza, Hanc, inquit, lectionem pro corrupta ducit Lipſius, ac reſtituendã hoc modo:

Tibi propino decem: affunde tu tibi inde, ſi ſapis.

Nihil melius occurrit quam Lipſii conjectura, eamque unice probo. *Tibi propino decem. affunde tibi tute inde ſi ſapis.* Dixerat Stichus cantionem eſſe Græcam, ἢ πέντε πίν', ἢ τρεῖς πίν', ἢ μὴ τέτταρα. Reſpondet Sagarinus, Ego vero tibi propino decem, quod duplum eſt, cum illa cantio quinque tantum bibẽda pocula ad ſummũ præcipiat. *Salm*

LEPIDE HOC ACTVM.] Sagariſtio biberat, & propinarat Sticho, ea lege, ut ipſe ſibi *è fonte*, id eſt, è cado, affunderet. Nunc tradit cantharum evacuatum, & ait; *Lepide hoc actum eſt; tibi propino cantharum:* tu vinum habes, quo iterum impleas. Stichum autem vinum in ſua poteſtate habuiſſe, apparet ex verſu, infra:

Si peccaßis, multam hîc retinebo ilico,

Id eſt, multabo te vino, quod penes me. *Piſtor.*

PVLPAMENTI.] *Pulpamentum*, obſonium eſt lautum è pulpa, id eſt, parte carnoſiore animalis: verbi gratia, quæ pars eſt poſterior in lepore. *Lepus* enim (ut ſcribit Donatus) *ex parte ſui poſteriore pulpamentum præbet.* Hinc illud Livii Andronici dictum, à Terent. Eun. act. 3. ſc. 1. uſurpatum, *Lepus tute es, & pulpamentum quæris.* verbis tectum, re impudentiſſimum. quale illud apud Catull. *Ipſe olera olla legit.* Muretus.

Nihil eſt, tene aquam. SA. *melius dicis: nihil moror cupedia.* — ALIVS. merum jus dicis.
Bibe tibicen: age, ſi quid agis. bibendum, hercle, hoc eſt, ne nega.
Quid hîc faſtidis? quod faciundum vides eſſe tibi, quin bibis?
Age, ſi quid agis: accipe, inquam. non hoc impendet publicum. — ACID. non impedit hoc publicum.
Haud tuum iſtuc eſt te vereri. eripe ex ore tibias.
ST. *Vbi illic biberit, vel ſervato meum modum, vel tu dato.*
Nolo ego nos pro ſummo bibere; nulli releverimus poſtea
Namque edepol, quamvis deſubito vel cadus vorti poteſt.
SA. *Quid igitur? quanquam gravatus fuiſti, non nocuit tamen.*
Age tibicen, quando bibiſti, refer ad labias tibias, — VVLG. refer ad labia.
Sufflà celeriter tibi buccas, quaſi proſerpens beſtia.
Agedum, Stiche, uter demutaßit, poculo multabitur. — CRVR. uter demutaſſit poculo. multabitur.
ST. *Bonum jus dicis:* IMPETRARE *oportet, quia æquom poſtulas.* — SCHOPP. qui æquum poſtulat.
Age, ergo obſerva: ſi peccaßis, multam hîc retinebo ilico.
SA. *Optumum atque æquiſſumum oras.* ST. *hem tibi hoc primum omnium.*
Hæc facetia 'ſt amare inte ſe rivales duos;
Vno cantharo potare, & unum ſcortum ducere.

CVPEDIA.] Feſtus: *Cupes & Cupedia antiqui lautiores cibos nominabant.* Cic. 3. Tuſc. *Ambitio, mulieroſitas, pervicacia, liguritio, vinulentia, cupedia &c.* Iſidorus: *Cuppes, faſtidioſus eſt & cupidus.* Gloſſar. *Cupedius*, κνιπός. Et revera κνιπὸς eſt, quem *faſtidioſum* vocamus; qui non multa, ut voratores, ſed electilia edit: neque facile invenit, quod ad palatum faciat. *Scaliger.*

NON HOC IMPENDET PVBLICVM.] *Hoc publicum* idem eſt, quod, *hæc Reſpublica.* Sententia ergo eſt; Hujus Reipub. cura & onus tibi non imminet aut incumbit. Quid ergo obſtat, quo minus liberaliter genio indulgeas. Qui alia huc adferunt, à mente Plauti aliena ſcribunt. *Boxhorn.*

NOLO EGO NOS PRO SVMMO.] Hic ſenſus eſt hujus loci. Nolo ego nos quaſi ultimum, & non amplius poſtea bibituros, bibere. Sic enim nulli releverimus, & quamvis deſubito cadus verti poteſt, immanibus iſtis poculis, quæ tanquam extrema hauriuntur. *Salmaſ.*

VTER DEMVTASSIT.] Id eſt, uter noſtrum ab hac lege diſceſſerit, pro multa poculum ei auferetur. *Lambin.* Excogitatum erat ludi genus poſt cœnam, quo non Magiſtri imperio ad bibendum cogebantur, ne nimium ebrietati indulgeretur: ſed ut ea coërceretur, nemo, niſi aliqua in re peccarat, calicem ducebat: ut bibere, pœnæ & dedecoris eſſet, non invitationis aut magiſterii. *Turneb.*

Hoc memorabil' eſt: ego tu ſum, tu es ego: unianimi ſumus:
Vnam amicam amamus ambo: mecum ubi eſt, tecum eſt tamen
Tecum autem ubi eſt, mecum autem ibi eſt: neuter utri invidet.

DOVZ. Tecũ autem mihi eſt, mecum autem tibi eſt.

SA. Ohe, jam ſatis! nolo obcœdes: catuli ut ludunt, nunc volo
Vin' amicam huc evocemus? ea ſaltabit. ST. cenſeo.
SA. Mea ſuavis, amabilis, amœna Stephanium, ad amores tuos
Foras egredere, ſatis mihi pulchra es. ST. at enim mihi pulcherruma.
SA. Fac nos hilaros hilariores opera atque adventu tuo.
Peregre advenientes te expetimus, Stephaniſcidium, mel meum
Si amabilitas tibi noſtra placet, ſi tibi ambo accepti ſumus.

ACTVS QVINTI SCENA QVINTA.

STEPHANIVM, SAGARINVS, STICHVS.

Morem vobis geram, meæ deliciæ. nam ita me Venus amœna amet,
Vt ego hîc jamdudum exiſſem ſimitu vobiſcum foras.
Niſi me vobis exornarem. nam ITA EST INGENIVM muliebre,
Bene cum lauta eſt, terſa, ornata, ficta eſt; infecta eſt tamen.
Nimioque ſibi mulier meretrix repperit odium ocius
Sua immunditia, quam in perpetuom ut placeat munditia ſua.
SA. Nimium lepide fabulata eſt. ST. Veneris mera eſt oratio,
Sagarine. SA. quid eſt? ST. totus doleo. SA. totus? tanto miſerior.
STE. Vtrubi accumbo? SA. utrubi tu vis? ST. cum ambobus volo: nam ambos amo.
ST. Vapulat peculium: actum eſt, fugit hoc libertas caput.

NOLO OBCAEDES.] Nolo hic quicquam tragicum & cruentum, quodque cædes imitetur. malo ludum catellorum, qui inter ſe laſcive luſitant. *Turn.*

VAPVLAT PECVLIVM.] Forte ſubeſt ambiguitas in dictione *Peculium*, & æs ſervile & verpam ſalacem pariter ſignificante. ſed quid ſi *Vapula peculium*, reſcribamus? ad exemplum, inquam, Proverbii veteris, *Vapula Papiria*. Douz.

STE. Date mihi locum ubi accumbam, amabo, ſiquidem placeo: tum mihi
Cupio cum utroque mihi eſſe bene. ST. diſpereo! SA. quid ait? ST. quid, ego? (tet tamen.
SA. Ita me Dî ament, nunquam enim fiet hodie, hæc quin ſal-
Age mulſa mea, ſuavitudo, ſalta: ſaltabo ego ſimul.
ST. Nunquam edepol me iſtoc vinces, quin ego ibi pruriam.
STE. Siquidem mihi ſaltandum eſt, tum vos date, bibat, tibicini.
ST. Et quidem nobis. SA. tene tibicen primum, poſtidea loci
Si hoc eduxeris, proinde ut conſuetus antehac, celeriter — *Mſſ. ſi hoc eduxerit.*
Lepidam & ſuavem cantionem aliquam occipito cinædicam,
Vbi perpruriſcamus uſque ex unguiculis. inde huc aquam.

ACTVS QVINTA SCENA SEXTA.

EIDEM.

SA. TEne tu hoc, educe: dudum haud placuit potio:
Nunc minus gravate jam accipit, tene tu. interim
Meus oculus, da mihi ſuavium, dum illic bibit.
Proſtibili eſt autem ſtantem ſtanti ſavium — TVRN. Proſtibuli.
Dare amicum amicæ. euge euge, ſic furi datur!
Quid igitur? quanquam gravatus, non nocuit tamen.
Age jam infla buccas. ST. nunc jam aliquid ſuaviter.
Redde cantionem veteri pro vino novam.

CANTIONEM CINAEDICAM.] *Cantionem cinædicam* vocat protervioरem libidinoſioremq; pruritumque excitantem. *Turneb.*

VSQVE EX VNGVICVLIS.] Vt uſque ab extremis partibus corporis toti flagremus. *Lambin.*

INDE HVC.] Cur hæc Scena in plures diſcerpta ſit, olim cauſſam comminiſci nullam potui. nunc judicio factum arbitror: ut ſcilicet actio, inter iſtas potantium, ſaltantium, laſcivientium molitiones, luculentior & amplior eſſet, & Fabula alias non longa, ſic longior fieret. *Taubman.*

PROSTIBILI.] *Meretrix*, quæ & *Quæſtuaria*, πξακλικὴ, honeſtioris loci erat, quam *Proſtibulum*: cum illa tantum nocte (hinc *noctes* paſſim, pro concubitu & furto Venereo) ſui copiam faceret: hoc vero etiam die ſe publice & ubivis proſtituebat. *Fronto.*

ACTVS QVINTI SCENA SEPTIMA.

EIDEM.

SA. *QVi Ionicus aut cinædicus, qui hoc tale facere poſſiet?*
Si iſtoc me vorſu viceris, alio me provocato:
Fac tu hoc modo. ST. *at tu hoc modo.* SA. *babæ!*
ST. *tatæ!* SA. *papæ!* ST. *pax!*
SA. *Nunc pariter ambo. omnes voco cinædos, contra*
Satis eſſe nobis non magis potis eſt, quam fungo imber.
Intro hinc abeamus. nunc jam ſaltatum ſatis pro vino'ſt.
Vos ſpectatores plaudite, atque ite ad nos comiſſatum.

QVI IONICVS AVT.] Hic *cinædici* nomen non eſſe infamis nefandique probri, à Nonio eſt annotatum;ſed in ſaltatore poni: ut & mox *cinædus contra Staticulis ſtare nobis non magis potis eſt, quam fungus imbri:* tamen & enervem fractumque & velut exoſſem tripudiatorem, eo nomine intelligi crediderim: cum in Aul. act. 3. 2. ſcribatur, *Ita fuſtibus ſum mollior miſer magis, quam ullus cinædus. Ionitum* quoque *ſaltatorem* fere molliculum & effæminatum,delicatiuſque ſe moventem, interpreter: ut apud Hor. 3. Od. 6.

Motus doceri gaudet Ionicos
Matura virgo. tum,quod Ionum mores & ſaltationes petulantiores erant; tum, quod (ſi id è propinqua repeti inſula placet, nec in Aſiam navigari) Siculi ſaltationem quandam,ut reor,blandam & voluptariam in honorem Dianæ celebrabant, *Ionicam* vocatam. Pollux. lib.4. Onom. cap.14. τὸ δὲ ἰωνικὸν Ἀρτέμιδι ὠρχοῦντο Σικελιῶται μάλιστα. Cum autem,ut à Plutarcho ſcriptum eſt in Sympoſiacis, Tres ſint ſaltationis partes, φορὰ, σχῆμα & δεῖξις, *Motus, Geſtus & Demonſtratio: Staticulos* ad quietem, quæ in geſtu & ſtatu eſt & in demonſtratione, pertinere crediderim, nec (ut opinor) injuria: *Vorſus* ad motum. Eſt enim *Verſus* & *Orbis ſaltatorius*, ſpecies quædam motus; cujus multa genera tripudiatores frequentant. ſed iidem etiam ſæpe ſe verſant, in orbemque rotant. *Turneb.*

TATAE.] Ἐκφώνησις ὀρχαϊκή. *Charis.*

PAX!] V.N. Mil. act.3.1.213.

FVNGO IMBER.] Iocus ſervilis; tanquam videlicet imber fungo nocere nequeat, munito primum capitis grandi cooperculo, deinde oriente ad radices arborum,ab imbre immunium. *Taubm.* Non video quid mutandum ſit in hoc verſu. Fungi ex imbribus naſcuntur,ſiccitate non proveniunt. Res ſatis clara eſt. *Salmaſ.*

ITE AD NOS.] Facetiſſima & certiſſima eſt correctio; *atque ite ad vos comeſſatum.* Plaudere jubet ſpectatores Stichus, & ire comeſſatum; non tamen in hoc ſuum convivium, ſed ad ſemetipſos. Solent quidem ſpectatores & alibi vocari, ſed per jocum & oblique, nunquam ſerio & nuncupatim: tum vero ſemper eluditur illa vocatio rejectione in aliud tempus; Pſeudolo, Rudente. *Acidal.*

FINIS STICHI.

M. Acci Plavti

TRINVMMVS.

DRAMATIS PERSONÆ.

LVXVRIA.
INOPIA.
MEGARONIDES, } ſenes.
CALLICLES, }
LYSITELES, *adoleſcens.*
PHILTO, *ſenex.*
LESBONICVS, *adoleſcens.*
STASIMVS, *ſervos.*
CHARMIDES, *ſenex.*
SYCOPHANTA.

Ratio Nominum Camerarii.

Lvxvria *&* Inopia, πρόσωπα προτατικὰ *aſſumpta ſunt.*

Μεγαρωνίδης, *vel* πατρωνυμικῶς ἀπὸ τῶν μεγάρων: *vel emptor ædium, quæ ſunt* μέγαρα.

Καλλικλῆς, *à pulcritudine, ſeu decore & gloria.*

Λυσιτελὴς, *à commoditate, &, ut ita dicam, conducibilitate.*

Φίλλων, *à caritate.*

Λεσβόνικος, *à victoria Leſbiaca.*

Στάσιμος, *ſtabilis & firmus eſt.*

Χαρμίδης, *à lætitia & gaudio.*

Συκοφάντης, *autem conductus ad fallaciam inſtitutam, eſt* ἀνώνυμος.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

ARGVMENTVM, ut quibuſdam videtur, PRISCIANI.

T Heſaurum abſtruſum abiens peregre Charmides,
R emque omnem amico Callicli mandat ſuo.
I ſtoc abſente male rem perdit filius.
N am & ædîs vendit: has mercatur Callicles.
V irgo indotata ſoror iſtius poſcitur:
M inus quo cum invidia ei det dotem Callicles,
M andat qui dicat aurum ferre ſe à patre.
V t venit ad ædîs, hunc deludit Charmides
S enex, ut rediit; quojus nubunt liberi.

ALIVD ARGVMENTVM CAMERARII.

HÆc Fabula & elegans eſt, & exemplum boni ac fidelis Amici proponit: & abundat utilibus ſententiis. Commendarat liberos ſuos & rem familiarem Senex, ad mercatum abiens, amico. Interea aliis abſumptis, ædes etiam paternas venditurus erat filius perditus. In illis ædibus theſaurus defoſſus erat: id quia Senex is, cujus fidei omnia commiſſa fuerant, ſciebat, præmercatur ædes. Hoc nomine cum male audiret vulgo, caſtigatur ab amico quodam ſuo verbis. Sed facile defendit ſe, re explicata. Petebatur autem in matrimonium filia abſentis Senis ab adoleſcente nobili & divite: cui quærunt duo Senes, quomodo dotem dare poſſint, cum non vellent theſaurum indicare. Et devenitur ad fallaciam hanc, ut allegent quendam, qui quaſi à patre Virginis adveniat, & aureos Philippos M. afferat. Hunc forte rediens ante ædes convenit ille Senex pater virginis, & ignarus omnium, quid rei ſit, miratur. Idem cognoſcit amicum ſuum emiſſe ædes: & fert inique. Sed mox omnibus exploratis, & fidem illius collaudat, & filiam adoleſcenti illi, cui erat deſponſa, tradit: & filio ignoſcit.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

PROLOGVS.

LVXVRIA & INOPIA.

SEquere me, mea gnata, ut munus fungaris tuum.
IN. *Sequor; ſed finem fore quem dicam, neſcio.*
LV. *Adeſt. hem, illæ ſunt ædes: i intro nunc jam.*
Nunc, ne quis erret voſtrûm, paucis in viam
Deducam, ſiquidem operam dare promittitis.
Nunc primum igitur, quæ ego ſim, & quæ illa hæc ſiet,
Huc quæ abiit intro, dicam, ſi animum advortitis.
Primum mihi PLAVTVS nomen LVXVRIAE indidit:
Tum hanc mihi gnatam eſſe voluit INOPIAM. LAMB. Tum mihi natam hanc is eſſe voluit.
Sed ea huc quid introierit impulſu meo,
Accipite, & date vacivas aurîs, dum eloquor.
Adoleſcens quidam eſt, qui in hiſce habitat ædibus:
Is rem paternam me adjutrice perdidit.
Quoniam ei, qui me aleret, nihil video eſſe reliqui,
Dedi meam gnatam, quîcum ætatem exigat.
Sed de argumento ne exſpectetis Fabulæ.
Senes qui huc venient, hi rem vobis aperient.
Huic nomen Græce eſt THESAVRO Fabulæ:
Philemo ſcripſit, Plautus vortit barbare:
Nomen TRINVMMO fecit. nunc hoc vos rogat,
Vt liceat poſſidere hanc nomen Fabulam.
Tantum eſt. valete, adeſte cum ſilentio.

LVXVRIA ET INOPIA.] Trinummo *διπρόσωπον* fecit Plautus Prologum, quem ſane queas ἠθικὸν appellare, accommodatis ad Adoleſcentis nequitiam perſonis *Luxuriæ* atque *Inopiæ*. Quemadmodum in Rudente *Arcturi*: in Aul. *Laris familiaris*. Scalig.

ADEST.] Lego: *Ades*, vel certe, *Adeſto.* nam ad ſe eam verbis & geſtu trahit, ut in domum Lesbonici intrudat. *I. Gul.*

QVONIAM.] Id eſt, poſtquam. Non enim ratio datur, cur adoleſcens rem perdiderit: ſed illa perdita, poſtquam nil ſuperfuit, ei filiam ſuam Luxuria dicitur junxiſſe. infra act. 1. ſc. 2. ỷſ. 112. *Acidal.*

MEAM GNATAM, QVICVM.] *Quicum* & *quocum* utrumque indeclinabile, tam Plurali quam ſingulari numero, ablativi loco poſitum; omnibuſque adeo generibus *ἀδιαφόρως* accommodari poteſt illi autem peccant largiter, qui pro *quicum* uſurpare *quibuſcum*, vel etiam *quieſcum*, in pluralibus dativis auſi. *Donza.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

ACTVS PRIMI SCENA PRIMA.

MEGARONIDES.

NAE AMICVM CASTIGARE ob meritam noxiam,
Immune eſt facinus; verum in ætate utile
Et conducibile. nam ego amicum hodie meum
Concaſtigabo pro commerita noxia,
Invitus, nî me id invitet ut faciam fides.
Nam hic nimium morbus mores invaſit bonos,
Ita plerique omnîs jam ſunt intermortui.
Sed dum illi ægrotant, interim mores mali
Quaſi herba irrigua ſuccreverunt uberrume.
NEQVE QVICQVAM hîc vile nunc eſt, niſi mores mali.
Eorum licet jam meſſem metere maxumam,
Nimioque hîc pluris pauciorum gratiam
Faciunt pars hominum, quam id, quod proſit pluribus.
Ita vincunt illud conducibile gratiæ;
Quæ in rebus multis obſtant, odioſæque ſunt,
Remoramque faciunt, rei privatæ & publicæ.

IMMVNE.] Nonius quidem, *Immune, ſine officio, ſine munere*, interpretatur: quaſi *Officioſo* contrarium. Feſtus contra, pro *improbo* dictum ſumere videtur. Sed neque Noniana explicatio ſatis Plautino argumento reſpondens; ni forte quis τὸ *Officio* pro *Beneficio* ab illo poſitum argutetur. Vtut eſt, in obſcuro eſſe non poteſt, quidnam caſtigator iſte ſibi velit: cujus ego hanc eſſe ſententiam opinor: Amicum ob meritam noxiam concaſtigare, *immune* quidem *facinus* videri, id eſt, non haberi pro munere, ſive beneficio: cæterum ex re & uſu magis, quam ex ſententia peccantis eſſe; ejus dico, qui ab amico ſevere ac ſerio increpitus, officii ſui intempeſtive commonetur, fitque melior præceptis objurgatoris ſui. *Immune facinus* ergo nihil aliud fuerit, quam ingratum benefactum, ſive officium; parumque adeo ex lubidine ejus, cuja res agitur, & ad quem caſtigatio illa peculiariter pertinet. *Douza.* Veteribus Grammaticis *Munes* dicti amici, qui in unum conſenſum mutuis animis conſpirabant. Lucil. apud Non. *Munifices munesque amicis noſtris videamur viri*. Sc. Gentil.

INVITVS, NI ME INVITET.] Invitus quidem eum caſtigabo: ſed fides, quam amico debeo, ſuadet cogitque ut id faciam. *Lambin.*

NIMIOQVE HIC PLVRIS.] Pars hominum multo mavult gratiam inire à paucioribus, potentibus ſcilicet & divitibus; quam *pluribus*, id eſt, Reipubl. prodeſſe. *Lambin.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

ACTVS PRIMI SCENA SECVNDA.

CALLICLES, MEGARONIDES.

Larem corona noſtrum decorari volo.
Vxor, venerare: ut nobis hæc habitatio
Bona, fauſta, felix, fortunataque eveniat;
Teque ut quam primum poßim, videam emortuam.
ME. Hic ille eſt, ſenecta ætate qui factus eſt puer,
Qui admiſit in ſe culpam caſtigabilem.
Aggrediar hominem. CA. quoja vox prope me ſonat?
ME. Tui benevolentis, ſi ita es, ut ego volo:
Sin aliter es, inimici atque irati tibi.
CA. O amice ſalve, atque æqualis: ut vales,
Megaronides? ME. & tu edepol ſalve, Callicles.
Valen'? valuiſtin'? CA. valeo, & valui rectius.
ME. Quid agit tua uxor? ut valet? CA. pluſquam ego volo.
ME. Bene hercle eſt, illam tibi bene valere & vivere.
CA. Credo hercle te gaudere, ſi quid mihi mali eſt.
ME. Omnibus amicis quod mihi eſt, cupio eſſe idem.
CA. Eho, tua uxor quid agit? ME. immortalis eſt.
Vivit, victuraque eſt. CA. bene hercle nuncias,
Deoſque oro, ut vitæ tuæ ſuperſtes ſuppetat.
ME. Dum quidem hercle tecum nupta ſit, ſane velim.
CA. Vin' commutemus? tuam ego ducam, & tu meam?
Faxo haud tantillum dederis verborum mihi.
ME. Neque enim tu, crede, mihi imprudenti obrepſeris. CAM. Nunquam tu, credo, mihi.

LAREM CORONA.] Callicles abſentis amici Charmidæ domum, quam emerat à Lesbonico filio, immigrans mandat uxori, ut domeſticum deum, qui cuſtos ædium habebatur, exornet corona: quæ quidem in Latio è ſpicis & ariſtis, in Græcia è platano fiebat: eumque ut precetur, iſtam fortunet habitationem. Quod ex formula, quam præfabantur, ominis cauſſa ſumptum, QVOD BONVM, FAVSTVM, FELIX FORTVNATVMQVE SIT. Lares ejuſmodi floreis ſertis redimitos, Tibullus l. 2. el. 1. *ornatos deos* vocat. *Taubm.*

ET TV EDEPOL SALVE.] Donatus ad illud Hec. act. 1. 2. *Salve mecaſtor*, notat, *Olim ſalutantes addidiſſe jusjurandum, ut ſedulo hoc facere viderentur.*

FAXO HAVD TANTILLVM.] Verba mihi non dederis, neque me deceperis, ſi uxorem tradideris, mea accepta. *Lambinus.*

CA. *Næ tu hercle ſaxo haud ſcies quam rem egeris.*
ME. *Habeas, ut nactus :* NOTA MALA *res, optuma'ſt.*
Nam ego nunc ſi ignotam capiam, quid agam, neſciam.
Edepol, PROINDE VT BENE *vivitur, diu vivitur.*
Sed hoc animum advorte atque aufer ridicularia:
Nam ego dedita opera huc ad te advenio. CA. *quid venis?*
ME. *Malis te ut verbis multis multum objurgitem.*
CA. *Men'?* ME. *num quis eſt hic alius præter me atque te?*
CA. *Nemo eſt.* ME. *quid igitur rogitas, tene objurgitem?*
Niſi tute mihi me cenſes dicturum male.
Nam ſi in te ægrotant artes antiquæ tuæ,
Sive immutare vis ingenium moribus, *Alii,* Si immutar
Aut ſi demutant mores ingenium tuum,
Neque eos antiquos ſervas, aſt captas novos.
Omnibus amicis morbum tu incuties gravem,
Vt te videre audireque ægroti ſient.
CA. *Quî in mentem venit tibi iſtæc dicta dicere?* *(ce*
ME. *Quia* OMNES BONOS BONASQVE *accurare adde*
Suſpicionem & culpam ut ab ſe ſegregent.
CA. *Non poteſt utrumque fieri.* ME. *quapropter?* CA. *roga.*
NE ADMITTAM *culpam, ego meo ſum promus pectori:*
SVSPICIO EST *in pectore alieno ſita.*
Nam nunc ego ſi te ſurripuiſſe ſuſpicer,
Iovi coronam de capite, è Capitolio,
Quod in culmine aſtat ſummo : ſi non id feceris,
Atque id tamen mihi lubeat ſuſpicarier?
Quî tu id prohibere me potes, ne ſuſpicer?
Sed iſtud negotii ſcire cupio, quicquid eſt.

ME. QVID IGITVR ROGITAS.] Captatus jocus in pronunciatione τοῦ, *Méne?* quod Callicles non dubitantis affectu profert, ipſene, an alius ſit objurgandus : ſed admirantis. *Acidal.*

SI IN TE AEGROTANT ARTES.] *Artes* hoc loco ea ſunt, quæ Græcis ἐπιτηδεύματα, id eſt, *inſtituta, quæ ſtudioſe ſectamur.* Ita Ter. Andr. act. 1. 1. *artes* appellat fidem & taciturnitatem. quod Donatus laudat : cum antiqui *artes* & vitia & virtutes vocarint. Ita Horat. 3 Od. 3. *artes* vocat juſtitiam & conſtantiam. Sed & Ariſtoteles 2. Nicom τῶν τεχνῶν nomine, virtutes amplectitur. *Muret.*

MORES.] Contagio morum ſeculi hujus. Seneca : *deſinit eſſe remedio locus ubi quæ fuerant vitia, MORES ſunt.*

IOVI CORONAM.] V.N. Men. 5.5.38

ME. Haben' tu amicum aut familiarem quempiam
Quoi pectus ſapiat? CA. edepol haud dicam dolo,
Sunt, quos ſcio eſſe amicos: ſunt, quos ſuſpicor:
Sunt, quorum ingenia atque animos non poſſum noſcere.
Ad amici partem, an ad inimici perveniant.
Sed tu ex amicis certis mihi es certiſſumus.
Si quid ſcis me feciſſe inſcite aut improbe,
Si id me non accuſas, tu ipſe objurgandus es. ME. ſcio;
Et, ſi alia huc cauſſa ad te adveni, æquom poſtulas.
CA. Exſpecto ſi quid dicas. ME. primum dum omnium,
Male dictitatur tibi volgo in ſermonibus:
Turpilucricupidum te vocant cives tui.
Tum autem ſunt alii, qui te volturium vocant:
Hoſteſn' an cives comedis, parvipendere.
Hæc cum audio in te dicier, excrucior miſer.
CA. Eſt, atque non eſt, mihi in manu, Megaronides.
Quin dicant, non eſt: merito ut ne dicant, id eſt.
ME. Fuitne hic tibi amicus Charmides? CA. eſt, & fuit.
Id ita eſſe ut credas, rem tibi auctorem dabo.
Nam poſtquam hic ejus rem confregit filius,
Videtque ipſe ad paupertatem protractum eſſe ſe,
Suamque filiam eſſe adultam virginem,
Simul ejus matrem, ſuamque uxorem mortuam;
Quoniam hinc iturus eſt ipſe in Seleuciam,
Mihi commendavit virginem gnatam ſuam,
Et rem ſuam omnem, & illum corruptum filium.
Hæc, ſi mihi inimicus eſſet, credo, haud crederet.

ME. SCIO: ET, SI ALIA.] Scio, inquit Megaronides, officium meum eſſe ut te objurgem, ſi quid peccaſti: nec recuſo à te objurgari: ſed æquum poſtulas, ſi ego alia de cauſſa, quam ut tua tibi delicta indicem, proceſſi. *Piſtor.*

VOLTVRIVM.] *Vultur*, ſeu *Vulturius*, avis eſt rapax. Senem igitur ob avaritiam, atque inexplebilem naturam ac ſordes, commune ſenectutis malum, vulturium vocat. Cicero Piſon. *Appellatus eſt hic Vulturius illius provinciæ (ſi diis placet) imperator.* Ibid. *Scaurus vulturius Reipub.* Taubman.

QVIN DICANT, &c.] Quaſi dicat: Vt mihi ne male dicant homines, prohibere non poſſum; neque enim id in manu & poteſtate mea eſt: hoc vero poſſum, ut ne merito meo dicant. itaque ait, *Eſt, atque non eſt &c.* Muretus.

REM TIBI AVCTOREM DABO.] Id eſt, re ipſa oſtendero. Manil. lib. 2. *Ipſa res operi faciet ponduſque fidemque,*

ME. *Quìd tu adoleſcentem, quem eſſe corruptum vides,*
Qui tuæ mandatus eſt fidei & fiduciæ,
Quin eum reſtituis? quin ad frugem corrigis?
Ei rei operam dare te fuerat aliquanto æquius,
Si quî probiorem facere poßis, non uti
In eandem tute accederes infamiam,
Malumque ut ejus cum tuo miſceres malo. (eſt.
CA. *Quid feci?* ME. *quod homo nequam.* CA. *non iſtuc meum*
ME. *Emiſtin' de adoleſcente has ædes? quid taces?*
Vbi nunc tute habitas. CA. *emi, atque argentum dedi*
Minas quadraginta adoleſcenti ipſi in manum.
ME. *Dediſti argentum?* CA. *factum: neque facti piget.*
ME. *Edepol fidei adoleſcentem mandatum malæ.*
Dediſtine hoc pacto ei gladium, quî ſe occideret?
Quid ſecus eſt, aut quid intereſt dare te in manus
Argentũ amanti homini adoleſcenti, animi impoti,
Qui exædificaret ſuam inchoatam ignaviam?

RITTERS. quid ſequius eſt.

CA. *Non ego illi argentum redderem?* ME. *non redderes:*
Neque de illo quicquam neque emeres, neque venderes;
Nec, quî deterior eſſet, faceres copiam.
Inconciliaſtin' eum qui mandatu' ſt tibi?
Ille qui mandavit, eum exturbaſti ex ædibus?
Edepol mandatum pulchre, & curatum probe!
Crede huic tute: ſuam jam melius rem geſſerit.

I. GVLI. Crede huic tutelam: ſuam melius rem geſſerat.

CA. *Subigis maledictis me tuis, Megaronides,*
Novo modo adeo, ut quod meæ concreditum eſt
Taciturnitati clam, fidei & fiduciæ,
Ne enunciarem quoiquam, neu facerem palam;
Vti mihi neceſſe ſit jam id tibi concredere.
ME. *Mihi quod credideris, ſumes, ubi poſiveris.*

VBI NVNC TVTE HABITAS.] Ita hoc ſine interrogatione legendum. nam cohæret cum illis: Emiſtin de adoleſcente has ædes? ſcil. ubi nunc tute habitas. Qui enim tam amicus neſcierit ubi Callicles habitet, qui hac occaſione in caſtigationem illius proſiluit? *Taubm.*

INCONCILIASTIN' EVM.] *Nonne per dolum decepiſti?* Feſtus. *Inconciliare* eſt diſſipare, ſeparare, divellere: quandoque, vendere: antiquis quoque decipere. *Alciat.*

CA. *Circumſpice dum te, ne quis aſsit arbiter*
Nobis: & quæſo identidem circumſpice.
ME. *Auſculto, ſi quid dicas.* CA. *ſi taceas, loquar,*
Quoniam hinc profectus peregre Charmides,
Theſaurum mihi demonſtravit in hiſce ædibus,
Hic in conclavi quodam. ſed circumſpice.
ME. *Nemo eſt.* CA. *nummorum Philippeûm ad tria millia.*
Id ſolus ſolum, per amicitiam & per fidem,
Flens me obſecravit, ſuo ne gnato crederem,
Neve quoiquam, unde ad eum id poſſet permanaſcere.
Nunc ſi ille huc ſalvos revenit, reddam ſuum ſibi:
Si quid eo fuerit, certo illius filiæ,
Quæ mihi mandata eſt, habeo dotem unde dem,
Vt eam in ſe dignam conditionem collocem.
ME. *Pro Dî immortales, verbis paucis quam cito*
Alium feciſti me! alius ad te veneram.
Sed ut occepiſti, perge porro proloqui.
CA. *Quid tibi ego dicam? qui illius ſapientiam*
Et meam fidelitatem, & celata omnia
Pæne ille ignavos funditus peſſum dedit.
ME. *Quî dum?* CA. *quia rure dum ſum ego unos ſex dies,*
Me abſente atque inſciente, inconſultu meo,
Aedes venales haſce inſcribit literis.

SI QVID EO FVERIT, CERTO.] Ita Pœn. *Quin mea quoque iſte habebit, ſi quid me fuat.* Cicero: *ſi quid humanitas ei accederit*, id eſt, ſi mortuus fuerit. Veteres abſtinebant mentione *Mortis*, ne cogerentur δυσφημεῖν & *male ominari.* itaque *abitionem* pro morte dicebant: ut Græci οἴχεσθαι. & cum aliquem vita ceſſiſſe indicarent, non id proprio nomine dicebant, ſed tantum hoc, *Vixit.* Ita, *Abiit*, pro periit. item, *Fuit.* Tertullianus: *Si de aliquo jampridem defuncto tanquam vivo quis requirat, præ manu occurrit dicere; Abiit jam: &, reverti debet.* Ita Phædrus Fab. 77.
Abiturus illuc, quo priores abierunt.
Quæ ratio ſimilis, cum dicebant πλείονας, ἀντὶ τῶν τεθνηκότων. Oſtendit item *Sepulcreti* appellatio, τὸ πολυάνδριον. Ita *mortuos* meliori ſcæva & omine dicebant μακαρίτας. *Scalig.*

INSCRIBIT.] Veteri more venalia prædia *proſcribebantur*, id propoſito divulgatoque libello venum ire, venumque exponi ſignificabantur. Ita hic Plautus. Ita Cic. 3. Offic. *Claudius ædes, quas in Cælio monte habebat, proſcripſit, inſulam vendidit.* Quin & hoc idem in locandis ædibus ſervatum deprehendi, ut pendente de ædibus tabula proſcriberetur facienda locatio. Terent. Heautont. *Inſcripſi illico ædes mercede.* Cic. lib. 16. ad Attic. *Iſte locare incipit, non proſcripta neque edicta die.* Briſſon.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

ME. *Adeſurivit magis, & inhiavit acrius*
Lupus. obſervavit, dum dormitaret canes,
Gregem univerſum voluit totum avortere. — ACID. voluit ſecum avertere,
CA. *Feciſſet edepol, ni hæc præſenſiſſet canes.*
Sed nunc rogare viciſsim te volo,
Quid fuit officium meum me facere, face ſciam.
Vtrum indicare me ei theſaurum æquom fuit,
Advorſum quam ejus me obſecraviſſet pater; — V.E. Adverſum quod.
An ego alium dominum paterer fieri hiſce ædibus?
Qui emiſſet, ejus eſſetne ea pecunia?
Emi egomet potius ædîs, argentum dedi
Theſauri cauſſa, ut ſalvom amico traderem.
Neque adeo haſce emi mihi, nec uſuræ meæ:
Illi redemi rurſum. à me argentum dedi.
Hæc ſunt, ſeu recte, ſeu pervorſe facta ſunt.
Ego me feciſſe confiteor, Megaronides.
Hem mea malefacta, hem meam avaritiam tibi!
Haſcine me propter res maledicta differunt?
ME. *Pauſa: viciſti caſtigatorem tuum:*
Occlûſti linguam: nihil eſt quî reſpondeam.
CA. *Nunc ego te quæſo, ut me opera & conſilio juves,*
Communiceſque hanc mecum meam provinciam. — I.GVL. Communiteſque hanc.
ME. *Polliceor operam.* CA. *ergo ubi eris paulo poſt?* ME. *domi.*
CA. *Nunquid vis?* ME. *cures tuam fidem.* CA. *fit ſedulo.*
ME. *Sed quid ais?* CA. *quid vis?* ME. *ubi nunc adoleſcens habet?*
CA. *Poſticulum hoc recepit, cum ædîs vendidit.*

EIVS ESSETNE.] Theſaurus enim in re empta inventus, cedit emptori. *Taubman.*

MALEDICTA DIFFERVNT.] Tolerabilis eſt lectio vulgata, tali conſtructione: Propter haſne res obtrectationibus ſum obnoxius? *Maledicta* enim hic ſunt Nominandi caſu: aliter forte quam cepit Douza. & *maledicta* pro *maledicis* uſitatiſſimum. *Taubm.*

POSTICVLVM HOC RECEPIT.] Id eſt, poſteriorem domus partem *exceptam fecit*; Nonius: vel (ut Agell. lib. 17. cap. 6.) *cum ædes vendidit, particulam quandam, quæ poſt eas ædes erat, non vendidit, ſed retinuit. Recipere* antiquum verbum Iuris eſt. Cicero l. 2. de Orat. *Dicet, te cum ædes venderes, ne in rutis quidem*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

ME. Iſtuc volebam ſcire. i ſane nunc jam.
Sed quid ais? CA. quid? ME. nunc virgo nempe apud te eſt.
CA. ita, eſt:
Iuxtaque eam curo cum mea. ME. recte facis.
CA. Num, priuſquam abeo, me rogaturus? ME. vale.
Nihil eſt profecto ſtultius, neque ſtolidius,
Neque mendaciloquius, neque argutum magis,
Neque confidentiloquius, neque perjurius,
Quam urbani aſsidui cives, quos ſcurras vocant.
Atque egomet me adeo, cum illis una ibidem traho,
Qui illorum verbis falſis acceptor fui:
Qui omnia ſe ſimulant ſcire, nec quicquam ſciunt.
Quod quiſquam in animo habet, aut habiturus eſt, ſciunt.
Sciunt id, quod in aurem rex reginæ dixerit:
Sciunt, quod Iuno fabulata eſt cum Iove:
Quæ neque futura, neque facta ſunt, tamen illi ſciunt.
Falſon' an vero laudent, culpent, quem velint,
Non flocci faciunt: dum illud, quod lubeat, ſciant.

quidem & cæſis ſolium tibi paternum recepiſſe. quibus locis *Recipere* pro *Excipere* uſurpatur. *Budæus.* V. N. Aſinar. act. 1. ſc. 1. ✝ſ. 72.

VRBANI ASSIDVI.] *Aſsidui*, pro locupletibus, & facile munus facientibus. ſic vocati ab *aſsibus duendis*, id eſt, ære dando. Niſi ſi quis forte *Scurras*, id eſt, urbanus aſſiduos cives iſtos, ita dictos deputet, ab *aſsidendo*: ut ad conſiliabula, vel potius deſidiabula referamus, in quibus hoc hominum genus aſſidue garriendo, famigerando abſentes, bonas horas peſſime collocare, totamque adeo ætatem ſuam, ſic quaſi peregrinantes diſperdere conſuevere. *Douza.* V.N. Epid. act. 1. 1. 13.

VNA IBIDEM TRAHO.] Innuit ſeſe jure iiſdem accenſendum eſſe, quos modo exagitaverat ſcurras: aut ſaltem ab eorum moribus non adeo longe abeſſe; quod tam faciles eorum ſtultiloquentiæ aures dediſſet. Item infra, act. 2. 4. ubi Lesbonicus cum ſervo rationem putat, quibus in rebus XL. minas ſumpſiſſet, reſpondet, *ibidem una traho.* quibus ſignificat, ſe ibidem eſſe, & in eo, quantum ſcortis datum eſſet, ſupputando, etiam occupari. Tractum videri poſſit à vetulis pompæ alicui longæ immixtis, unaque cum aliis reptantibus. *Taubm.*

QVI OMNIA SE SIMVLANT &c.] Vix puto quicquam de *Curioſis* ἐνεργέστερον potuiſſe dici. Simul & illud notandum, quod ait de Iunonis cum Iove colloquio, in eo ad Theocriti verſum de curioſitate mulierum videri Plautum alluſiſſe:

Πάντα γυναῖκες ἴσαντι, καὶ ὡς Ζεὺς
ἠγάγεθ᾽ Ἥρην.

Quo ſignificare voluit, eas tanto teneri cognoſcendarum rerum alienarum deſiderio, ut non humana tantum negotia omnia, ſed & divina myſteria accurate inveſtigent. Nam illud quidem conjugium Iunonis & Iovis, etiam deos latuit, ut vult Homerus. *Canter.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Omnes mortales hunc ajebant Calliclem
Indignum civitate hac eſſe & vivere, I. Gvli. Indignum civitate, ac ſeſe viv.
Bonis qui hunc adoleſcentem evortiſſet ſuis.
Ego de eorum verbis famigeratorum inſcius,
Proſilui amicum caſtigatum innoxium.
Quod ſi exquiratur uſque ab ſtirpe auctoritas,
Vnde quicquid auditum dicant, niſi id appareat,
Famigeratori res ſit cum damno & malo: Acid. Famigeratoris res ſit.
Hoc ita ſi fiat, publico fiat bono.
Pauci ſint faxim, qui ſciant, quod neſciunt;
Occluſioremque habeant ſtultiloquentiam.

ACTVS SECVNDI SCENA PRIMA.

LYSITELES.

MVltas res ſimitu in meo corde vorſo, multum in cogitando
Dolorem indipiſcor: egomet me concoquo, & macero, & defatigo.
Magiſter mihi exercitor animus hinc eſt. ſed hoc non liquet, Lips. hic eſt.
Nec ſatis cogitatum eſt, utram potius harum mihi artem expeteſſam,
Vtram ætati agundæ arbitrer firmiorem: amorin' me, an rei
Obſequi potius par ſiet: utra in parte plus voluptatis ſit vitæ,
Ad ætatem agundam. de hâc re mihi ſatis haud liquet. niſi hoc
Sic faciam opinor: utramque rem ſimul exputem: judex ſim,
Reuſque ad eam rem. ita faciam! ita placet! omnium primum

Vsqve a stirpe avctoritas.] Plautus hic *auctoritatem* appellat ſententiam, quam quis primus eſt commentus, tametſi deinde per traduces in quam plurimos emanaverit. *Alciat.*

Famigeratori res sit cvm.] Vſitatum loquendi genus, in litibus & judiciis maxime, *Res mihi cum eo eſt.* De quibus hic Plautus cum ageret, occaſionem ſumpſit lepidiſſimi joci, *Res cum malo ei ſit:* pro quo uſitate dicimus, *Malum habeat.* I. Gul.

Exercitor animvs hinc est.] Scitum eſt, qui Græce παιδοτρίβης dicitur, *magiſtrum exercitorem* appellari. Exercitores, Græcis *Progymnaſtæ* erant: quos Plinius in Paneg. & Seneca Epiſt. 15. *Græculos magiſtros* appellat. *Turneb.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

AMORIS ARTES ELOQVAR, quemadmodum expediant.
NVNQVAM (plagas
AMOR QVENQVAM niſi cupidum hominem poſtulat ſe in
Conjicere: eos cupit, eos conſectatur, ſubdole blanditur: ab re
Conſulit blandiloquentulus, harpago, mendax, cuppes, avarus,
Elegans, deſpoliator, latebricolarum hominum corruptor,
Blandus, inops, celati indagator. nam qui ab eo, quod amat,
Quam extemplo ſaviis ſagittatis percuſſus eſt, ilico res foras
Labitur, liquitur. Da mihi hoc, mel meum, ſi me amas, ſi Rec. ſodes.
audes.
Ibi ille cuculus; Ocelle mi, fiat! & iſtuc, & ſi amplius vis dari,
Dabitur! ibi illa pendentem ferit: jam amplius orat, non ſat
Id eſt mali, ni amplius etiam, quod ebibit, quod comeſt,
Quod facit ſumpti. nox datur? ducitur familia tota;
Veſtiſpicæ, unctor, auri cuſtos, flabelliferæ, ſandaligerulæ,

EOS CVPIT, &c.] Scil. cupidos homines. Significat cordatus adoleſcens, Amorem ea cupidis & ſectatoribus ſuis ſuadere atque conſulere, quæ nihil minus, quam ex re ipſorum & uſu eſſe experiundo inveniantur. Lambinus hic longiſſime errat. *Douza.*

ELEGANS.] Nihil video; niſi, *Elegans* heic in vitio poſitum: nec aliter vetuſtiſſimi uſurpabant. Agellius lib. 11. cap. 2. *Elegans homo non dicebatur cum laude: ſed id fere verbum ad ætatem M. Catonis, vitii non laudis fuit, &c.* ita paullo poſt *Comis*, & alibi *Benignus*. Meurſ.

SAVIIS SAGITTATIS.] Eleganter dixit *ſavia ſagittata.* alias, *armata oſcula* vocantur, quum armis illis, quæ geſtare ſola per legem Corneliam licet, res geritur. ut contra, *inerma oſcula* ſunt, cum in unum omnia vota amantium non conjunguntur. *Palmer.*

SI AVDES.] Blandimento autem hoc temperabatur imperativum *Da*, auctore *Donato.*

IBI ILLE CVCVLVS.] Arbitror hoc ſpectare ad frequentem iterationem reſponſi illius amatorii, *Ocelle mi fiat.* quod amatori non minus ſæpe repetendum, quam Cuculo ſuum *cú cú.* *Ibi ille cuculus*, ſcil. auditur. *Piſtor.*

PENDENTEM.] Cura ſuſpenſum & incertum. *Lambin.*

FERIT.] Scil. munere, id eſt, multat. Ter. Phorm. act. 1. 1. *Geta ferietur alio munere.* Lambin.

QVOD FACIT SVMPTI.] Ita hæc corrigo atque explico: *Quod facit ſumpti, datur: nox ducitur: familia tota, Veſtiſpic. &c.* Si, inquit, amatori ſuavium dedit ſcortum, illico res foras labitur, liquitur; ibi ille pendet de ſcalis, cæditur. Si alia verborum delinimenta addit, non munus ſolum, etiam quicquid ſumptus facit, amatoris diſpendium eſt. At nox ſi ducitur, tum vero exhauritur amator. *Palmer.*

VESTISPICAE.] Nonius: *Veſtiſpici, id eſt, veſtium cuſtodes ſervi: quod frequenti diligentia veſtes inſpiciant.* Varro: *Tu domi videbis*, id eſt, *curabis.* Plautus: *Intus para, cura, vide. Veſtiſpici ſervi* aliter Latinis dicebantur *A veſte*, item in vet. Inſcript. *Ad veſtem*: uti, *ſervus à pedibus*, &, *ad pedes.* Popma.

SANDALIGERVLAE.] Ancillæ quæ dominæ *ſandalia*, id eſt, crepidas & calceamenta ſexus iſtius altiora, gerunt. *Victor.* *Sandalia*, calceamenta fæmina-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Cantrices, ciſtellatrices, nuncii, renuncii, raptores panis & peni.
Fit ipſe, dum illis comis eſt, inops amator. hæc ego cum ago
Cum meo animo, & recolo, ubi qui eget, quam pretii ſit parvi;
apage te,
Amor: non places, nihil te utor: quanquam ILLVD EST
DVLCE, *eſſe & bibere.* *(gat tuos*
AMOR AMARA DAT *tibi ſatis, quod ægre ſit fugit forum, fu-*
Cognatos, fugat ipſe ſe à ſuo contuitu.
Neque enim eum ſibi amicum volunt dici. MILLE *modis amor*
ignorandu'ſt: *(*REM
Procul adhibendus eſt, atque abſtinendus. nam QVI IN AMO-
PRAECIPITAVIT, *pejus perit, quam ſi Saxo ſaliat. apage ſis*
amor! *(tamen*
Tuas res tibi habe! Amor, mihi amicus ne ſuas unquam. ſunt
Quos miſeros, maleque habeas, quos tibi obnoxios feciſti.
Certum'ſt ad frugem applicare animum: quanquam ibi animo
Labos grandis capitur. boni ſibi hæc expetunt, rem, fidem, ho-
norem,
Gloriam & gratiam. hoc probis pretium'ſt: eo mihi magis lubet
Cum probis potius, quam cum improbis vivere vanidicis.

ACTVS SECVNDI SCENA SECVNDA.

PHILTO, LYSITELES.

QVo illic homo foras ſe penetravit ex ædibus? LY. *pa-*
ter, aſſum.
Impera quod vis: neque tibi ero in mora, neque late-
broſe me abs tuo
Conſpectu occultabo. PH. *feceris par tuis cæteris factis, patrem*

rum divitum ſunt, & quidem (ut probat Pollux) elegantiſſima; interdum etiam aurea: quæ & ſua habebant repoſitoria, σανδαλοθήκας appellata. Hinc & ſervos ſandaligerulos habebant. *Turneb.*

SAXO SALIAT.] Scil. *Tarpejo*. Ita dicebant ſine alia additione. Lucretius:
—— *Sceleriſque luela*
Carcer, & horribilis de ſaxo jactu' deorſum.
Tacitus lib. 2. L. *Pituanius ſaxo dejectus eſt.* Lipſ. Nihil tamen prohibet quin alludat ad Leucadiam petram & ſaltum Sapphicum. Virg. ecl. 8. *Præceps aërii ſpecula de montis in undas Deferar.* Proper. 2. el. 17. *Nunc jacere è duro corpus juvat, impia ſaxo.* Paſſerat.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Tuum ſi percoles. Per pietatem! nolo ego cum improbis te viris,
Gnate mi, neque in viâ, neque in foro ullum ſermonem exſequi.
NOVI EGO HOC ſeculum, moribus quibus ſit. malus bonum malum
Eſſe volt, ut ſit ſui ſimilis: turbant, miſcent mores mali, rapax,
Avarus, invidus: ſacrum profanum, publicum privatum habent:
Hiulca gens. hæc ego doleo: hæc ſunt quæ me excruciant.
Hæc dies noctesque tibi canto, ut caveas. quod manu non queunt
Tangere, tantum fas habent, quo manus abſtineant:
Cætera rape, trahe, fuge, late. lacrumas hæc mihi, cum video, *Alii*, fuge late.
Eliciunt, quia ego ad hoc genus hominum duravi. quin prius
Me ad plures penetravi? nã HI MORES MAIORVM laudant:
Eoſdem lutulant, quos collaudant. hiſce ego te artibus gratiam THOMSON. his ergo tu artibus gratiam fac.
Facio, neu colas, neu imbuas ingenium. meo modo & moribus vivito
Antiquis. quæ ego tibi præcipio, ea facito. nihil ego iſtos
Moror fatuos mores & turbidos, quibus boni dedecorant ſe. CAM. facetos mores.
Hæc tibi, ſi mea imperia capeſſes, multa bona in pectore conſident.
LY. *Semper ego uſque ad hanc ætatem ab ineunte adoleſcentia,*
Tuis ſervivi ſervitutem imperiis & præceptis, pater.
Pro ingenio, ego me liberum eſſe ratus ſum; pro imperio, tuum.

HIVLCA GENS.] Avida, & quaſi hianti ore prædam captans. *Douza.*

QVIN PRIVS.] Legendum: *Quam prius*, pro, *priuſquam.* Quia non mortuus ſum, priuſquam ad hoc corruptum ſeculum vitam produxi. Propertius:

Quam prius abjunctos ſedula lavit equos.

Atticum, ἢ πρὶν, pro πρὶν ἤ. Ariſtophanes: ἢ πρίν γε τὸν μυττωτὸν ὑμῖν ἐγχέαι; Ita *Quam potius* veteres dicebant, pro, *potius quam. Plures* autem Græca notatione pro *mortuis* dicebant. quippe plures numero ſunt mortui, quam vivi. *Scalig.*

HISCE EGO TE ARTIBVS GRATIAM FACIO.] Facile poſſum pati, ut ne his artibus te excolas, &c. Antiqua & in circulis tum uſitata loquendi forma: qua uſus & Salluſtius: *Qui mihi atque animo meo nullius unquam delicti gratiam feciſſem.* Taubm.

MORIBVS VIVITO ANTIQVIS.] Omnes fere Scriptores mores ſuorum temporum improbantes, antiqua tempora & mores laudarunt. ita Capteiv. act. 1. 2. *antiquis adoleſcens moribus.* ubi Not. vide ℣ſ. 20.

PRO IMPERIO TVO, MEVM.] Reponi ma-

Meum animum tibi ſervitutem ſervire, æquom cenſui.
PH. *Qui homo cum animo inde ab ineunte ætate depugnat ſuo,*
Vtrum is itane eſſe mavelit, ut eum animus æquom cenſeat;
An ita potius, ut parentes eum eſſe & cognati velint.
Si animus hominem perpulit, actum eſt; animo ſervibit, non ſibi: LAMB. perculit.
Sin ipſa animum perpulit; dum vivit, victor victorum cluet.
TV SI ANIMVM VICISTI, *potius quam animus te, eſt quod gaudeas.*
NIMIO SATIVS *eſt, ut opu' ſt, te ita eſſe, quam ut animo lubet.*
QVI *animum vincunt, quam quos animus, ſemper probiores cluent.*
LY. *Iſtæc ego mihi ſemper habui ætati tegumentum meæ,*
Ne penetrarem me uſquam, ubi eſſet damni conciliabulum,
Ne noctu irem obambulatum, neu ſuum adimerem alteri.
Neu tibi ægritudinem, pater, parerem, parſi ſedulo.
Sarta tecta tua præcepta uſque habui mea modeſtia.
PH. *Quid exprobras? bene quod feciſti, tibi feciſti, non mihi.*
Mihi quidem ætas acta eſt ferme: tua iſtuc refert maxume.
IS PROBVS EST, *quem non pœnitet, quam probus ſit & frugi bonæ.*
Qui ipſus ſibi ſatis placet, nec probus eſt, nec frugi bonæ.
BENEFACTA *benefactis aliis pertegito, ne perpluant.*
QVI IPSVS SE *contemnit, in eo eſt indoles induſtriæ.*
LY. *Ob eam rem hæc, pater, autumavi: quia res quædam' ſt, quam volo*
Ego me abs te exorare. PH. *quid id eſt? veniam jam dare geſtio.*

ni malim: *pro imperio, tuum. Meum an. &c. Tuum*, id eſt, quod ad imperium attinet, tibi me obnoxium, cætera liberum cenſui. *vel:* Pro ingenio liber ſum, pro imperio tuus. *Lipſius.*

SI ANIMVS HOMINEM.] Si in hac pugna Libido hominem ſubegit, actum de illo eſt: & Libidini, non Rationi factus eſt ſervus. *Taubman.*

ÆTATI TEGVMENTVM.] Hæc ego ſemper habui inſtar tegumenti & clypei, quibus ætatem tegerem & munirem. *Lambin.*

NE NOCTV &c.] V.N. Amph. I. I. I.

VENIAM IAM DARE GESTIO.] Geſtio permittere ut dicas. Sic Cornific. ad Herenn. lib. 4. *Veniam ad vos, ſi mihi Senatus det veniam*, id eſt, ſi permittat. Nam, *veniam dare*, non eſt tantum parcere & ignoſcere alicujus culpæ & errato: ſed interdum permittere, ſinere, concedere. *Turneb.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

LY. *Adoleſcenti huic genere ſummo, amico atque æquali meo,*
Minus qui caute & cogitate ſuam rem tractavit, pater,
Bene volo ego illi facere, ſi tu non nevis. PH. *nempe de tuo.* Par. ſi tu non abnuis.
LY. *De meo: nam quod tuum'ſt, meum'ſt: omne meum eſt autem tuum.*
PH. *Quid is, egetne?* LY. *eget.* PH. *habuitne rem?* LY. *habuit.* PH. *quî eam perdidit?*
Publiciſne affinis fuit, an maritumis negotiis?
Mercaturamne, an venales habuit, ubi rem perdidit?
LY. *Nihil iſtorum.* PH. *quid igitur?* LY. *per comitatem edepol, pater.*
Præterea aliquantum animi cauſſâ in deliciis diſperdidit.
PE. *Edepol hominem prædicatum ferme familiariter.*
Qui quidem nuſquam per virtutem rem confregit, atque eget,
Nihil moror eum tibi eſſe amicum cum ejuſmodi virtutibus.
LY. *Quia ſine omni malitia eſt, tolerare egeſtatem ejus volo.*
PH. DE MENDICO *male meretur, qui ei dat quod edit, aut quod bibat.*
Nam & illud quod dat, perdit, & illi producit vitam ad miſeriam.
Non eo hoc dico, quin quæ tu vis, ego velim, & faciam lubens:
Sed ego hoc verbum cum illi quoidam dico, præmonſtro tibi,
VT ITA TE *aliorum miſereſcat, ne tui alios miſereat.* Par. ne tui alius miſer.
LY. *Deſerere illum, & dejuvare in rebus advorſis pudet.*
PH. *Pol* PVDERE QVAM *pigere præſtat, totidem literis.*
LY. *Edepol, Deûm virtute dicam, pater, & majorum, & tua,*

PVBLICISNE &c.] Publiciſne an maritimis negotiis ſeſe implicuit? *Lambin.*

VENALES HABVIT.] Qui *vænales habent*, vænalicii ſunt & mangones: quos Plinius junctim *vænalicios mangones* appellat. Seneca; *mercator urbibus prodeſt, medicus ægris, mango vænalibus.* Gloſſæ: *vænalicius*, σωματέμπορος. *Salmaſ.*

PER COMITATEM.] V.N. Scena præced. ỷſ. 14.

PRAEDICATVM FERME FAMILIARITER.] *Prædicatum familiariter* eo dicit: quia turpem decoctionem æqualis ſui valde comiter & verecunda circumlocutione protulerat: ut appareret familiariſſimum illi eſſe. *Acidal.*

DEIVVARE.] Vetus editio, *deſinare:* fortaſſe melius. Gloſſarium: *Deſinator*, ἀδοήτηλος: qui ſcilicet deſinit, deſtitutus ope. *Scalig.*

DEVM VIRTVTE.] Ita loquebantur. Solebant enim res proſperas diis & virtuti acceptas referre: contra, ſua omnia minora facere, & deorum erga ſe beneficentiam amplificare: ne ſibi ea attribuere viderentur, & in deos ingrati eſſe: neu

Multa bona bene parta habemus. BENE SI amico feceris,
Ne pigeat feciſſe : ut potius pudeat, ſi non feceris.
PH. *De magnis divitiis ſi quid demas, plùs ſit, an minus?*
LY. *Minus, pater. ſed* CIVI IMMVNIFICO SCIS *quid cantari ſolet?* *(malum:*
Quod habes, ne habeas : & illud quod nunc non habes, habeas
Quandoquidem nec tibi bene eſſe potes pati, nec alteri.
PH. *Scio equidem iſtuc ita ſolere fieri. verum, gnate mi,*
IS EST IMMVNIS, *quoi nihil eſt, quî munus ſungatur ſuum.*
LY. *Deûm virtute habemus, & quî noſmet utamur, pater,*
Et aliis quî comitati ſimus benevolentibus.
PH. *Non edepol tibi pernegare poſſum quicquam quod velis.*
Quojus egeſtatem tolerare vis? loquere audacter patri.
LY. *Lesbonico huic adoleſcenti, Charmidæ filio,*
Qui illic habitat. PH. *qui comedit quod fuit, quod non fuit?*
LY. *Ne opprobra, pater.* MVLTA EVENIVNT *homini, quæ volt, quæ nevolt.* *(quam, pater.*
PH. *Agedum, eloquere. quid dare illi nunc vis?* LY. *nihil quic-*
SAPIENTIAE AETAS *condimentum'ſt :* SAPIENS *ætati cibus eſt.* *(tudine.*
PH. *Mentire, edepol, gnate; atque id nunc facis haud conſue-*
N*am* SAPIENS *quidem pol ipſe fingit fortunam ſibi.*
Eone multa quæ nevolt eveniunt, niſi fictor malus ſiet.
Multa eſt opera opus ficturæ, qui ſe fictorem probum

ſe : neu eorum invidiam in ſe commoverent. Etſi nonnunquam etiam hominum virtutem tacitam non prætermittebant. Milite act. 3. 1. & alibi. Salluſtius : *virtute ac diis volentibus magni & opulenti eſtis.* Turneb.

IS EST IMMVNIS.] Quiſnam ex illa Iſidori definitione interpretãdum non videt? referentis lib. Orig. XIV. *Amœna loca Verrius Flaccus dicta ait, quod ſine munere ſint, nec quicquam in his officii; quaſi amunia, id eſt, ſine fructu, unde nullus fructus exſolvitur.* Inde etiam nihil præſtantes, *Immunes*, vocantur. *Douza.*

SAPIENTIAE &c.] Quod ait Lyſiteles ad excuſandum ſodalem, *Sapientiæ eſſe condimentum ætatem*; & *Sapientiam ætati cibum* : hanc ſententiam habet. Quidam cibi ſunt, qui recentes quidem non ſunt eſui : ſed reponi ſolent in longam uſionem, & muria aut aceto aut ſale aliiſque modis condiri. miteſcunt autem ac concoquuntur tempore, & ad veſcendum utiles fiunt. Sic ſapientiam ait in juvenibus immaturam eſſe : procedente ætate condiri ac mitigari, quaſique matureſcere. *Muret.*

EO NE MVLTA QVAE NEVOLT.] Vtrobique *ne* pro non uſurpans, venuſte dixit Plautus. ut act. 5. 2. *niſi nevis.* Ait igitur; Ob id non multa, quæ non vult, eveniunt. *Turneb.*

Vita

Vitæ agendæ eſſe expedit. LY. *ſed hic admodum adoleſcentulus.*
PH. *NON AETATE, verum ingenio adipiſcitur ſapientia.*
LY. *Tu modo ne me prohibeas accipere, ſi quid det mihi.*
PH. *An eo egeſtatem ejus tolerabis, ſi quid ab illo acceperis?*
LY. *Eo, pater.* PH. *pol, ego iſtam volo me rationem edoceas.* LY. *licet.*
Scin' tu illum quo genere gnatus ſit? PH. *ſcio, apprime probo.*
LY. *Soror illi eſt adulta virgo grandis: eam cupio, pater,*
Ducere uxorem. PH. *ſine dote?* LY. *ſine dote.* PH. *uxorem?* LY. *ita.*
Tua re ſalva. hoc pacto ab illo inibis ſummam gratiam:
Neque commodius ullo pacto ei poteris auxiliarier.
PH. *Egone indotatam te uxorem patiar?* LY. *patiundum eſt, pater:*
Et eo pacto addideris noſtræ lepidam famam familiæ.
PH. *Multa ego poſſum docta dicta, & quamvis facunde loqui:*
Hiſtoriam veterem atque antiquam hæc mea ſenectus ſuſtinet:
Verum ego quando te & amicitiam & gratiam in noſtram domum
Video allicere, etſi advorſarius tibi fui, iſtac judico.

ACID. etſi adverſatus tibi fui iſtuc ſedulo.

Tibi permitto, poſce, duce. LY. *Dî te ſervaſſint mihi.*
Sed adde ad iſtam gratiam unum. PH. *quid id eſt autem unum?* LY. *eloquar.*
Tute ad eum adeas, tute concilies, tute poſcas. PH. *eccere.*
LY. *Nimio citius tranſiges: firmum omne erit, quod tu egeris.*
Gravius erit tuum unum verbũ ad eam rem, quam centũ mea.
PH. *Ecce autem in benignitate hoc repperi negotium.*
Dabitur opera. LY. *lepidus vivis. hæ ſunt ædes: hîc habet.*
Lesbonico eſt nomen: age, rem cura: ego te opperiar domi.

CONCILIES, POSCAS.] *Conciliandi* vox ambigua. nam & de nuptiis legitimis, & de lenocinio dicitur. honeſte Ovid. *Non me nupſiſti conciliante ſene.* Apul. in Apol. *invitam eam conciliare.* Inhoneſte Suet. Iul. *Exiſtimatur Serviliā ſuam filiã Tertiam Cæſari cõciliaſſe.* OV. *Quo veniunt alii conciliante viri.* Turn.

LEPIDVS VIVIS.] Id eſt, lepidus *es*, præbeſque te erga me, filium tuum, patrem commodum. Catullus:
At tu inſula, mala ac moleſta vivis.
ita Amph. Prol. *Virtute dixit vos victores vivere*, id eſt, eſſe. *Douza.*

ACTVS SECVNDI SCENA TERTIA.

PHILTO.

NOn optuma hæc ſunt, neque ego ut æquom cenſeo:
Verum meliora ſunt, quam quæ deterruma.
Sed hoc unum conſolatur me atque animum meum,
Quia, QVI NIHIL ALIVD, *niſi quod ſibi ſoli placet,*
Conſulit advorſum filium, nugas agit:
Miſer ex animo fit: ſecius nihilo facit.
Suæ ſenectuti is acriorem hyemem parat,
Cum illanc importunam tempeſtatem conciet.
Sed aperiuntur ædes, quo ibam: commode
Ipſe exit Lesbonicus cum ſervo foras.

ACTVS SECVNDI SCENA QVARTA.

LESBONICVS, STASIMVS, PHILTO.

MInus quindecim dies ſunt, cum pro hiſce ædibus
Minas quadraginta accepiſti à Callicle.
Eſtne hoc quod dico, Staſime? ST. *cum conſidero,*
Meminiſſe videor fieri. LE. *quid factum eſt eo?*
ST. *Comeſum, expotum, exutum, elotum in balneis.*
Piſcator, piſtor abſtulit, lanii, coqui,
Olitores, myropolæ, aucupes. conſit cito,
Quam ſi tu objicias formicis papaverem.
LE. *Minus hercle in hiſce rebus ſumptum eſt ſex minis.*

SECIVS NIHILO FACIT.] Ita lego *ſectius* ſive *ſecius*. Nam ſenſus eſt; eum qui filio pertinaciter adverſetur, præter animi dolorem nihil aſſequi. nam ipſum filium nihilo ſecius, id quod ſtatuerit, perſequi. *I. Gul.* V.N. Ciſtell. 4. 2. 24.

EXVTVM.] Emendo: *exunctum.* Magnum luxus inſtrumentum cottidianæ veterum unctiones, lavationes. unde decoctorum verba, *eluere*, *exungere*, pro patrimonium luxu lancinare. Rud. act. 2. 7.
Eluas tu, an exungâre, ciccum non interduim.
Exungere ergo, unguentis abſumere eſt: & ea vox myropolas ejus argenti, cujus rationem ſero inſiſtit Lesbonicus, bonam partem abſtuliſſe ſignificat. *I. Gul.*

ELOTVM.] Inde, *heluo*, ab *eluendo:* qui aſpiratur, ut aviditas magis exprobretur: fit enim vox incitatior, ut ait Feſtus. Nam & in balneis luxu lavandi rem profligabant. *Turneb.*

St. *Quid, quod dediſti ſcortis?* Le. *ibidem una traho.*
St. *Quid, quod ego defraudavi?* Le. *hē, iſta ratio maxuma eſt.*
St. *Non tibi illud apparere, ſi ſumas, poteſt:* Pont. ſi ſummes, poteſt.
Niſi tu immortale rere eſſe argentum tibi.
Sero, atque ſtulte, prius quod cautum oportuit,
Poſtquam comedit rem, poſt rationem putat.
Le. *Nequaquam argenti ratio comparet tamen.*
St. *Ratio quidem hercle apparet. argentum* οἴχεται.
Minas quadraginta accepiſti à Callicle,
Et ille ædîs abs te accepit mancupio. Le. *admodum.*
Ph. *Pol, opinor, affinis noſter ædes vendidit.*
Pater cum peregre veniet, in porta eſt locus:
Niſi forte in ventrem filio correpſerit.
St. *Trapezitæ mille drachumarum Olympicûm,*
Quas de ratione debuiſti, redditæ.
Le. *Nempe quas ſpopondi.* St. *immo, quas dependi, inquito.*
Quas ſponſione pronuper tu exactus es Scal. & Casaub. Quas ſponſiones.
Pro illo adoleſcente, quem tu ajebas eſſe divitē.
Le. *Factum.* St. *ut quidem illud perierit.* Le. *factum id quoque eſt.*
Nam nunc eum vidi miſerum, & me ejus miſeritum'ſt.

Ibidem vna traho.] V. N. ſupra, act. 1. 2. 166.

Si svmas, potest.] *Sumas* dictum pro *inſumas:* & aliter ſi acceperis, ſequens verſus non reſpondebit: *Niſi tu imm.* Non poteſt, inquit, ſemper durare argentum, ſi quotidie inſumas: niſi id immortale eſſe reris. *Piſtor.*

Argentvm, &c.] *Argentum* οἴχεται, dictum ea forma, qua Paulus IC. dixit, *Pecuniam proficiſci*; vel Vlpianus, *Pecunias ire, redire, &c.* itemque Cicer. in Verr. *Pecuniam, qua via iverat, eadem ſemita revertiſſe, &c.* Scip. Gentil.

In porta est locvs.] Foris & ſub dio habitandum ei eſt. vel, ut alii, mendicabit in porta trigemina: de qua in Capteivis, act. 1. 1. 22. *Lamb.*

Nisi forte in ventrem filio correpserit.] Nam cum filius pro domo pecunias recepiſſet, quas in ventrem congeſſerat, ſi Senex revertens ad ædes ſuas ire voluiſſet, in ventrem filii neceſſe habebat ire: etenim ille ædes devoraverat. *Alciatus.*

Mille drachvmarvm.] Fit *drachuma*, ſicut *mina*, & *Alcumena*, interpoſita inter Conſonantes litera *i*, ſeu *u*. Quæ fuerint autem *drachmæ Olympicæ*, quæramus. Conſtat vero aliis in locis aliud drachmarum pretium fuiſſe, ſecundum quas & æſtimatio Talenti varia fuit. Fortaſſe verum, *Philippicum*, ut in Truculento. *Camer.* *Redditæ* poſitum eſt, quaſi dictum eſſet, *mille drachmæ.* ut ſpectarit illud, quod intelligitur; non, quibus verbis dicatur. *Lamb.*

Nam nvnc evm.] Ex hoc reſponſo apparet, Lesbonicum longe aliter accepiſſe dictum Staſimi. ac ſi Servus ſuus dixiſſet: *Vt quidem ille* (ſcil. adoleſcens, pro quo ſpoponderas) *perierit.* Douza.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

ST. Miſeret te aliorum, tui te nec miſeret, nec pudet.
PH. Tempus adeundi eſt. LE. eſtne hic Philto, qui advenit?
Is hercle eſt ipſus. ST. edepol, næ ego iſtum velim
Meum fieri ſervom cum ſuo peculio.
PH. Herum atque ſervom plurimum Philto jubet
Salvere, Lesbonicum & Staſimum. LE. Dî duint
Tibi, Philto, quæcunque optes. quid agit filius?
PH. Bene volt tibi. LE. edepol mutuom mecum facit.
ST. NEQVAM ILLVD verbū'ſt, Bene volt; niſi quî bene facit.
Ego quoque volo eſſe liber; nequicquam volo:
Hic poſtulet frugi eſſe; nugas poſtulet.
PH. Meus gnatus me ad te miſit, inter ſe atque vos
Affinitatem ut conciliarem & gratiam.
Tuam volt ſororem ducere uxorem. & mihi
Sententia eadem'ſt, & volo. LE. hau! noſco tuum: LAMB. haud noſco.
Bonis tuis rebus meas res irrides malas.
PH. Homo ego ſum, homo tu es: ita me amabit Iuppiter!
Neque te deriſum veni, neque dignum puto.
Verum hoc, ut dixi, meus me oravit filius,
Vt tuam ſororem poſcerem uxorem ſibi.
LE. MEARVM RERVM me noviſſe æquom'ſt ordinem.
Cum voſtris noſtra non eſt æqua factio;
Affinitatem vobis aliam quærite.
ST. Satin' tu ſanus mentis aut animi tui,
Qui conditionem hanc repudies? nam illum tibi
Ferentarium eſſe amicum inventum intellego.
LE. Abin' hinc dierecte? ST. ſi hercle ire occipiam, vetes.

MVTVVM MECVM FACIT.] Id eſt, à me mutuo amatur. *Lambin.* Sed ego potius ad illud, *Bene vult*, Lesbonicum reſpexiſſe opinor. *Taubm.*

HAV!] *Hau*, interjectio turbatæ mentis, vel indignabundæ. *Camer.*

CVM VOSTRIS, &c.] Veſtri ordinis hominibus, qui eſtis *factioſi*, id eſt, divites ac potentes, nos inopes tenueſque pares eſſe non poſſumus. *Taubm.*

FERENTARIVM ESSE AMICVM.] Plautus jocoſe *amicum ferentarium* vocat, qui repente opem fert & auxilium egenti amico. *I. Gul.* In ferentario amico, eum, qui ſubſidio futurus ſit, ſignificare videtur Plautus, & qui ſit auxilium laturus. ut mihi mirum videatur, quod Varro interpretetur *inanem*. Duxiſſe videtur interpretationem à levi armatura illorum equitum, quos dicit eſſe ferentarios vocatos: cum Plautus ad vocabulum potius alluſerit. ut & alio loco ſcribit: *Nulla eſt mihi ſalus dataria*; à dando. *Turn.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

LE. *Niſi quid me aliud vis, Philto, reſpondi tibi.*
PH. *Benigniorem, Lesbonice, te mihi,*
Quam nunc experior eſſe, confido fore:
Nam & STVLTE FACERE, & ſtulte fabularier,
Vtrumque, Lesbonice, in ætate haud bonum' ſt.
ST. *Verum hercle hic dicit.* LE. *oculum ego effodiam tibi,*
Si verbum addideris. ST. *hercle quin dicam tamen.*
Nam ſi ſic non licebit, luſcus dixero.
PH. *Ita tu nunc dicis non eſſe æquiparabiles*
Voſtras cum noſtris factiones atque opes?
LE. *Dico.* PH. *quid nunc, ſi in ædem ad cœnam veneris,*
Atque ibi opulentus tibi par forte ut venerit, PIST. forte obvenerit.
Appoſita ſit cœna, popularem quam vocant,
Si illî cogeſtæ ſint epulæ à clientibus,
Si quid tibi placeat, quod illî congeſtum ſiet,
Ediſne, an incœnatus cum opulento accubes?
LE. *Edim, niſi ille vetet.* ST. *at pol ego, etiamſi vetet,*
Edim, atque ambabus malis expletis vorem:
Et quod illi placeat, præripiam potiſſumum:
Neque illi concedam quicquam de vita mea.
VERECVNDARI NEMINEM apud menſam decet,

ABIN' HINC DIERECTE.] Vide notas Capt. 3. 4. 103.

OPES OPVLENTVS.] Veteres *oves* appellabant *opes*. hinc *opicerda*, *opilio*. deinde quia in multitudine pecorum, maxime ovium, divitias collocabant, ex eo *opes* dictæ etiam divitiæ. Similiter Græcis πολύμηλος, ad verbum eſt *opulentus*. Meurſ.

AEDEM.] Scil. ſacram aliquam. in his enim epulabantur. *Turneb.*

POPVLAREM QVAM VOCANT.] *Cœna popularis* eſt epulum, quod populo datur. Nam, verbi gratia, in triumphis epulum populo interdum dabatur, & dabantur prandia: ut in Iul. Cæſare indicat Tranquillus. Sed & cum decimam Herculi ſolvebant, pollucto accipiebant populum. *Turneb.* A clientibus olim in æde ſacra convivium patronis apparari ſolitum, quod *Cænam popularem* vocarunt. *Faber.*

DE VITA MEA.] Id eſt, de victu: ut apud Terent. *Cui opera vita erat:* id eſt, qui ex opera ſua vivebat. Donatus: *Vita*, & mores ſignificat, & animam, & alimentum, & ſpatium vivendi. Ita βίος Græcis tum *vitam*, tum illud ipſum declarat, quo vitam tuemur. *Beza.*

VERECVNDARI NEMINEM.] Sic privatis ad me litteris magnus Scaliger; ſpectanda, inquit, perſona eſt, nempe Paraſitus. In Senatu dicitur; *Nulla verecundia debet nos demovere à ſententia dicenda, ubi de rebus divinis & humanis agitur.* divinæ & humanæ res Paraſiti eſt eſca; & *menſa* ſenatus. Quo quid lepidius dici poteſt? Aliter accipias, perit omnis lepor. *Taubman.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Nam ibi de divinis atque humanis cernitur.
PH. *Rem fabulare.* ST. *non tibi dicam dolo:*
Decedam ego illi de via, de ſemita,
De honore populi: verum quod ad ventrem attinet,
Non hercle hoc longe, niſi me pugnis vicerit.
Cœna hac annona eſt ſine ſacris hæreditas.
PH. *SEMPER TV HOC facito, Lesbonice, cogites,*
Id optumum eſſe, tute ut ſis optumus:
Si id nequeas, ſaltem ut optumis ſis proxumus.
Nunc conditionem hanc, quam ego fero, & quam abs te peto,
Dare atque accipere, Lesbonice, te volo.
Dei divites ſunt, Deos decet opulentia
Et factiones. verum NOS HOMVNCVLI
SALILLVM ANIMAE qui cum extẽplo amiſimus, TVRN. quam cum ext.
Aequo mendicus atque ille opulentiſſumus
Cenſetur, cenſu ad Acherontem mortuus.
ST. *Mirum, ni tu illuc tecum divitias feras,*
Vbi mortuus ſis, ita ſis ut nomen cluet.

COENA HAC ANNONA EST SINE SACRIS HAEREDITAS.] Lego: *Cæna hæc an non eſt ſ.ſ.h.* ἐρωτηματικῶς. *Hæreditas*, inquit, *ſine ſacris* eſt, cum hæres non adſciſcitur in ſacra & gentem. Cum ea hæreditate ludens, Servus cœnam comparat: ut item Capteivis. *Lipſius.* Probo omnino conjecturam eorum qui legerunt, *Cœna hæc an non eſt ſine ſacris hæreditas?* Nam annona non poteſt explicari, nec hic locum habere. *Salmaſius.*

HOC LONGE.] Lego: *hoc ungue.* παροιμιώδης enim ſermo eſt; *Tranſverſum unguem alicui non cedere.* Nec movet me illud Moſtell. TR. *non hoc longe Delphium.* Nam & illic emendandum cenſeo, *hoc ungue.* etſi alterum etiam illud commode & tanquam à demonſtrante, accipi poſſe ſcio. *Lipſius.*

NOS HOMVNCVLI SALILLVM ANIMAE.] Sumus vaſculum ſalis, id eſt, ſumus corpuſcula animata. nam corpora noſtra ſunt tanquam animarum vaſcula. *Salillum animæ* dixit, fortaſſe tranſlatione ſermonis facti à menſis pauperum, quæ ſunt perquam tenues & ſine apparatu. eis enim ſal pro obſonio eſt. Horat. 2. Odâ 16.

Vivitur parvo bene, cui paternum
Splendet in menſa tenui ſalinum, &c.

Licet etiam dicere, Plautum eo ſpectaſſe, Animam corpori noſtro eſſe pro ſale. quemadmodum enim carnes pecudum ſi diu ſerventur ſine ſale, putreſcunt; ita & corpora efflata anima, putore corrumpuntur. *Lambin.*

VT NOMEN CLVET.] Opinor Servum hoc velle: Credo profecto te illuc (ad Acherontem) divitias tuas perlaturum: ubi demum (cum mortuus nimirum eris) ſis *ut nomen cluet*, id eſt, Philto. ut ibi demum benignitatem tuam exerceas, & revera Philto ſis hominibus. nam ut nunc quidem es, in tantis divitiis ſatis parcus es: unde nominis tui ἔτυμον apud Orcum demum fortaſſis verum eſſe oſtendes. *Piſtor.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

PH. *Nunc ut ſcias hîc factiones atque opes*
Non eſſe, neque nos tuam negligere gratiam.
Sine dote poſco tuam ſororem filio.
Quæ res bene vortat! habeon' pactam? quid taces?
ST. *Pro Dî immortales, conditionem quojuſmodi!*
PH. *Quin fabulare, Dî bene vortant! ſpondeo.*
ST. *Eheu, ubi uſus nihil erat dicto, Spondeo*
Dicebat: nunc hîc, quom opus eſt, non quit dicere.
LE. *Cum affinitate voſtra me arbitramini*
Dignum, habeo vobis, Philto, magnam gratiam.
Sed etſi hercle graviter cecidit ſtultitia mea, *Alii*, ſed etſi hæc res cæcidit.
Philto; eſt ager ſub urbe hîc nobis, eum dabo
Dotem ſorori: nam is de ſtultitia mea
Solus ſuperſit præter vitam reliquus.
PH. *Profecto dotem nihil moror.* LE. *certum'ſt dare.*
ST. *Noſtramne vis nutricem, here, quæ nos educat,*
Abalienare à nobis? cave ſis feceris.
Quid edemus noſmet poſtea? LE. *etiam tu taces?*
Tibi ego rationem reddam? ST. *plane periimus,*
Niſi quid ego comminiſcor. Philto, te volo. (PH. *licet.*
PH. *Si quid vis, Staſime?* ST. *huc concede aliquantum.*
ST. *Arcano tibi ego hoc dico, ne ille ex te ſciat,*
Neve alius quiſquam. PH. *crede audacter quid lubet.*
ST. *Per Deos atque homines dico, ne tu illunc agrum*
Tuum ſiris unquam fieri, neque gnati tui.
Ei rei argumentum dicam. PH. *audire edepol lubet.*
ST. *Primum omnium olim terra cum proſcinditur,*
In quinto quoque ſulco moriuntur boves.
PH. *Apage!* ST. *Acherontis oſtium in noſtro'ſt agro.*

NOSTRAMNE VIS NVTRICEM.] Sic autem vocat agrum, cujus proventu tanquam nutrice alebantur. Appoſite. Ita Artemidorus lib. 1. cap. 81. ait, Bonum eſſe opifici ſomniare de coitu cum matre: καὶ γὰρ τὴν τέχνην μητέρα καλεῖν ἔθος ἐστὶ, &c. Val. Maxim. l. 7. c. 6. *Siciliamque & Sardiniam, benigniſſimas urbis noſtræ nutrices, gradus & ſtabilimenta bellorum.* Gruter.

QVINTO QVOQVE SVLCO.] *Quincto ſulco, ſexto, nono*; dicunt auctores: pro, *Serere quinquies, ſexies, novies aratum agrum.* Turneb.

ACHERVNTIS OSTIVM.] Veteres, cum animas omnes ad inferos deſcendere putarent, multis locis eſſe *Oſtium Orci* credebant; ut qua ſpiracula erant,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Tum vinum, priuſquam coactum'ſt, pendet putidum. BVCH. Tuum vinū.
LE. *Conſuadet homini, credo, etſi ſceleſtus eſt,*
At mihi infidelis non eſt. ST. *audi cætera.*
Poſt id, frumenti quom alibi meſsis maxuma'ſt,
Tribus tantis illî minus reddit, quam obſeveris.
PH. *Hem, iſtîc oportet obſeri mores malos,*
Si in obſerendo poßint interſieri. V.E. interficier
ST. *Neque unquam quiſquam eſt, quojus ille ager fuit,*
Quin peſſume ei res vorterit, quojum fuit.
Alii exulatum abierunt, alii emortui,
Alii ſe ſuſpendere. hem! nunc huc quojus eſt:
Vt ad incitas redactus! PH. *apage à me iſtum agrum.*
ST. *Magis apage dicas, ſi omnia à me audiveris.*
Nam fulguritæ ſunt hîc alternæ arbores.
Sues moriuntur anginâ hîc acerrume.
Oves ſcabræ ſunt, tam glabræ, hem! quam hæc eſt manus.
Tum autem Syrorum, genus quod patientiſſumum eſt
Hominum, nemo extat, qui ibi ſex menſes vixerit:
Ita cuncti ſolſtitiali morbo decidunt.

quæ odoris fæditate animam extorquebant, &c. Sed & in locis peſtilentibus *Oſtium Orci* eſſe dicebant: ut hoc loco. Feſtus: *Manalem lapidem*, ſeu potius *manal* ſive *manale*, eleganter *Oſtium manium* vocat. *Scaliger.*

TVM VINVM &c.] *Vinum pendens* ipſas uvas ſignificat, & vindemiam nondum collectam. Cui opponunt plerique è ICtis *Vinum doliare*, quod Cicero *vinum de dolio*, &, *vinum de cupa*. Sed enim *vinum doliare*, quod novum eſt, minoriſque ob id pretii, opponitur potius *vino diffuſo*, quod maturitatem habet & ſuavitatem. *Turneb.*

CONSVADET.] Servus abduxerat ſenem: ait herus, Eſt quidem apprime ſceleſtus noſter ille ſervus: tamen eum tam mihi arbitror fidelem, ut nihil ſuaſurus ſit, quod contra meam rem. *Grut.*

AD INCITAS REDACTVS.] Antiqui fines ſeu terminos, quos amplius promovere non eſt, *incitos* vocabant. Et qui eo rerum redacti erant, ut nullum certum rerum ſuarum conſilium capeſſere poſſent, *Ad incitas redacti* dicebantur. ubi ſubaudi *lineas*. Metaphora enim à ludo XII. ſcriptorum. nam cum ad ultimam lineam promoti erant calculi, tum is, cujus intererat, *Ad incitas lineas redactus*; calculi vero ipſi *inciti* dicebantur: quod annotat Iſidorus. *Scalig.* V. N. Pœnulo, act. 4. 2. 86.

FVLGVRITAE.] Quaſque ideo, non ſine ſumptu neceſſe erat, ea parte ramos exſcindere, qua de cælo tactæ eſſent. *Gutherius.*

SOLSTITIALI MORBO.] Apud Plaut. quæſitum eſt, quis ſit *morbus ſolſtitialis*. Alii pro Comitiali intellexerunt: alii pro repentino & ſubitaneo: ut etiam alibi (Pſeud. act. 1. 1.) *herba ſolſtitialis*, quæ nata ſtatim moritur. Turnebus pro ſolſtitiali morbo ardentiſſimas febres intellexit, quaſi illæ ſub ſolſtitio maxime vagentur. Sed etſi demus Turnebo, ſimiles febres Canicularibus diebus graſſari: attamen ſolſtitium à Canicula

multo-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

PH. *Credo ego iſtuc, Staſime, ita eſſe : ſed Campas genus*
Multo Syrorum jam antidit patientia.
Sed iſte eſt ager profecto, ut te audivi loqui,
Malos in quem omnes publice mitti decet.
Sicut fortunatorum memorant inſulas,
Quo cuncti, qui ætatem egerunt caſte ſuam,
Conveniant. contra iſtoc detrudi maleficos
Aequom videtur, qui quidem iſtius ſit modi.
ST. *Hoſpitium eſt calamitatis. quid verbis opu'ſt?*
Quamvis malam rem quærens, illic reperias.
PH. *At tu hercle & illî & alibi.* ST. *cave ſis dixeris,*
Me tibi dixiſſe hoc. PH. *dixiſti arcano ſatis.*
ST. *Quin hic quidem cupit illum ab ſeſe abalienarier;*
Si quidem reperire poſſet, quojus os ſublinat. ACID. ſi quem reperire.
PH. *Meus quidem hercle nunquam fiet.* ST. *ſi ſapies quidem.*
Lepide hercle de agro ego hunc ſenem deterrui:
Nam quî vivamus, nihil eſt, ſi illum amiſerit.
PH. *Redeo ad te, Lesbonice.* LE. *dic ſodes mihi,*
Quid hic locutus tecum? PH. *quid cenſes? homo'ſt?*
Volt fieri liber : verum, quod det, non habet.
LE. *Et ego eſſe locuples, verum nequicquam volo.*
ST. *Licitum, ſi velles : nunc, quoniam nihil eſt, non licet.*
LE. *Quid tecum, Staſime?* ST. *de iſtoc quod dixiſti modo,*
Si antea voluiſſes, eſſes : nunc ſero cupis.
PH. *De dote mecum convenire nihil potes:*
Quid tibi lubet, tute agito cum nato meo.
Nunc tuam ſororem filio poſco meo.
Quæ res bene vortat. quid nunc ? etiam conſulis.

multorum dierum intervallo remotum eſt. Quare puto ego *Solſtitialem morbum* quemcunque pravum & letalem vocari. quaſi innuere velit ille Servus, neminem ibi potuiſſe ſextum menſem vivere, ſed ſtatim unumquemque tempore ſolſtitiali interire conſueviſſe. Etenim ſolſtitium periculoſum atque morboſum eſſe, unus ante omnes docuit Hippocrates libro De aëre, aquis, & locis. Poſt quem Ariſt. 1. Sect. Problem. idem confirmat. *Mercur.*

SED CAMPAS GENVS.] Nonius legit, *Campans*, id eſt, Campanum genus. quos molles & libidinoſos fuiſſe conſtat. *Lambin.*

LE. *Quid iſtic? quando ita vis, Dî bene vortant! ſpondeo.*
PH. *Nunquam edepol quoiquam tam exſpectatus filius*
Natus, quam eſt illud Spondeo natum mihi.
ST. *Dî fortunabunt voſtra conſilia!* PH. *ita volo.*
LE. *Sed, Staſime, abi huc ad meam ſororem: ad* Calliclem.
Dic hoc negotii quomodo actum eſt. ST. *ibitur.*
LE. *Et gratulator meæ ſorori.* ST. *ſcilicet.*
PH. *I hac, Lesbonice, mecum, ut coram nuptiis*
Dies conſtituatur: eadem hæc confirmabimus.
LE. *Tu iſtuc cura quod juſſi: jam ego hîc ero.*
Dic Callicli, *me ut conveniat.* ST. *quin tu i modo!*
LE. *De dote ut videat, quid opus ſit facto.* ST. *i modo!*
LE. *Nā certum'ſt me ſine dote haud dare.* ST *quin tu i modo!*
LE. *Neq; enim illi damno unquam eſſe patiar.* ST. *abi modo!*
LE. *Meam negligentiam.* ST. *i modo!* LE. *ô pater!*
Aequom videtur quin quod peccârim. ST. *i modo!*
LE. *Potiſſumum mihi id obſit.* ST. *i modo!* LE. *ô pater!*
En unquam aſpiciam te? ST. *i modo, i modo, i modo!*
Tandem impetravi abiret. Dî voſtram fidem,
Edepol re geſta peſſume geſtam probe,
Siquidem ager nobis ſalvos eſt! etſi admodum
In ambiguo eſt etiam, nunc quid de hac re ſuat.
Sed ſi alienatur, actum'ſt de collo meo. Mſſ. Sed id ſi alienatur.
Geſtandus peregre clypeus, galea, ſarcina:
Effugiet ex urbe, ubi erunt factæ nuptiæ:
Ibit iſtâc aliquo in maxumam malam crucem Dovz. Ibit iſtinc.
Latrocinatum, aut in Aſiam, aut in Ciliciam.

DIC CALLICLI.] Indecore adoleſcens cupit ad ſe venire ſenem. Immo eam ſententiam non eſſe puto. nam alia fuit fortaſſe additurus, ni Servus interrupiſſet, in hanc mentem: Dic Callicli, *ut*, ſeu quomodo me dotem ſorori quærere conveniat; atque ut ipſe de eadem videat: quod quidem diſerte ſubjungit. Quin immo nihil defuerit: &, *ut me conveniat*, valere poteſt, *quomodo me deceat.* nam ſic & Merc. extr. *Itidem ut tempus anni, ætatem aliam aliud factum convenit.* Acidal.

GESTAM PROBE.] Hæc vera lectio. Ait: Edepol, etſi rem male hactenus geſſerimus, tamen in eo ſaltem probe geſta eſt, quod filia herilis in tam lautam familiam collocatur. Modo hoc etiam obtineri poſſit, ut ager ſalvus nobis maneat. Hoc enim vult ſervus: non, ut explicat Lambin. quaſi glorietur de agro ſervato: de quo adhuc dubitat. Ead. forma Sc. ſeq. *tanton' in re perdita Quam in re ſalva factus eſt frugalior?* Piſt.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Ibo huc, quo mihi imperatum'ſt, etſi odi hanc domum,
Poſtquam exturbavit hic nos ex noſtris ædibus.

ACTVS TERTII SCENA PRIMA.

CALLICLES, STASIMVS.

Q*VO MODO tu iſtuc, Staſime, dixiſti? noſtrum herilem filium*
Lesbonicum ſuam ſororem deſpopondiſſe? Mſſ. CAM. deſpondiſſem.
ST. *hoc modo.*
CA. *Quoi homini deſpondit?* ST. *Lyſiteli Philtonis filio,*
Sine dote. CA. *ſine dote ille illam in tantas divitias dabit?*
Non credibile dicis. ST. *at tu edepol nullus creduas.*
Si hoc non credis, ego credidero. CA. *quid?* ST. *me nihil pendere.*
CA. *Quamdudum iſtuc, aut ubi actum'ſt?* ST. *ilico hîc ante oſtium.*
Tam modo, inquit Præneſtinus. CA. *tanton' in re perditâ,*
Quam in re ſalvâ, Lesbonicus factus eſt frugalior?
ST. *Atque equidem ipſus ultro venit Philto oratum filio.*
CA. *Flagitium quidem hercle fiet, niſi dos dabitur virgini.*
Poſtremo edepol ego iſtam rem ad me attinere intellego.
Ibo ad meum caſtigatorem, atque ab eo conſilium petam.
ST. *Propemodum quid illîc feſtinet ſentio, & ſubolet mihi.*
Vt agro evortat Lesbonicum, quando evortit ædibus.
O here Charmide, quam abſente te hîc tua res diſtrahitur tibi!
Vtinam te rediſſe ſalvom videam, ut inimicos tuos
Vlciſcare, ut mihi, ut erga te fui & ſum, referas gratiam!
NIMIVM DIFFICILE'ST REPERIRI *amicum, ita ut nomen cluet:*

NOSTRVM HERILEM FILIVM.] Vel hic præſcribi debet nomen *Staſimi*, & legi ſine interrogatione: ut intelligamus, reſpondere Staſimum; *dixi, Noſtrum h. f. Lesb. ſ. ſ. deſpondiſſe.* vel legendum, *veſtrum herilem filium &c.* vel hoc totum accipiendum τεχνικῶς. hoc pacto: Dixiſtine ita; Noſtrum h. f. &c. Hæccine ſunt tua verba, quæ mecum locutus es? Noſtrũ h. filium. *Lamb.*

TAM MODO.] Id eſt, *modo.* Feſtus. Notat autẽ Præneſtinorum barbariem, & irridet peregrinitatem. *Scalig.*

ITA VT NOMEN CLVET.] Hoc declarat ipſe Bacchid. act. 3. 2. *Homini amico, qui amicus eſt, ita uti nomen poſſidet*, id eſt, Cujus facta reſpondent nomini: & qui (ut Flaccus ait) *Id curat eſſe, quod audit*: nempe amicus non tantum Conſiliarius, verum maxime Ferentarius; hoc eſt, re ipſa, non logis juvans, ubi re opus eſt. *Donza.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Quoi tuam cum rem credideris, ſine omni curâ dormias.
Sed generum noſtrum ire eccillum video cum affini ſuo.
Neſcio quid non ſatis inter eos convenit. celeri gradu
Eunt uterque. ille reprehendit hunc priorem pallio.
Haud illi euſcheme aſtiterunt. huc aliquantum abſceſſero. — *V.E.* Haud illi juxta me aſt.
Eſt lubido orationem audire duorum affinium.

ACTVS TERTII SCENA SECVNDA.

LYSITELES, LESBONICVS, STASIMVS.

STa ilico, noli avorſari, neque te occultaſſis mihi.
LE. *Potin' ut me ire, quo profectus ſum, ſinas?* LY. *ſi in rem tuam,*
Lesbonice, eſſe videatur, gloriæ aut famæ, ſinam.
LE. *Quod eſt facillumum, facis.* LY. *quid id eſt?* LE. *amico injuriam.*
LY. *Neque meum'ſt, neque facere didici.* LE. *indoctus quam (docte facis!*
Quid faceres, ſi quis docuiſſet te, ut ſic odio eſſes mihi?
Qui bene cum ſimulas facere mihi te, male facis, male conſulis.
LY. *Egone?* LE. *tu næ.* LY. *quid male facio?* LE. *quod ego nolo, id cum facis.*
LY. *Tuæ rei bene conſulere cupio.* LE. *tu mihi es melior, quam (egomet mihi?*
Sat ſapio, ſatis in rem quæ ſint meam ego conſpicio mihi.
LY. *An id eſt ſapere, ut qui beneficium benevolente repudies?* — LAMB. beneficium à benevolente.
LE. *NVLLVM BENEFICIVM duco eſſe id, quod, quoi facias, non placet.*
Scio ego & ſentio ipſe quid agam, neque à me officium migrat: — SCHOPP. neque meum ſe officium migrat.

NVLLVM BENEFICIVM.] Præcedentia & ſequentia validiſſime convincunt, hæc ita diſtinguenda. Lyſiteles enim Lesbonico conſulit: & hic *rumori ſervire* nunc ſe dicit: ne in crimen apud populum veniat: quod diſertius infra exponit: LE. *Nolo ego mihi te tam proſpic.* ỳſ.62. ſic nempe *rumori ſervit*, cum hanc infamiam cavet. Quanquam & aliter ſervire dici poſſit itidem rumori, qui poſt metuit, & præcavet aliam famigerationem: *Mea opera hinc proterritum te &c.* ỳſ.77. ſed tamen in Lesbon. hæc cautio hic magis convenit. *Acidal.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Nec tuis depellor dictis, quin rumori ſerviam.
LY. *Quid aiſnam? retineri nequeo, quin dicã ea quæ promeres:*
Itane tandem majores famam tradiderunt tibi tui,
Vt virtute eorum anteparta per flagitium perderes?
Atque honori poſterorum tuorum ut vindex fieres?
Tibi paterque avoſque facilem fecit & planam viam
Ad quærendum honorem: tu feciſti ut difficilis foret
Culpâ maxume & deſidiâ, tuiſque ſtultis moribus.
Præoptaviſti amorem tuum uti virtuti præponeres.
Nunc te hoc pacto credis poſſe obtegere errata? ah! non ita eſt.
Cape ſis virtutem animo, & corde expelle deſidiam tuo:
IN FORO OPERAM *amicis da, haud in lecto amicæ, ut ſolitus es.*
Atque ego iſtum agrum tibi relinqui ob eam rem enixe expeto:
Vt tibi ſit, quî te corrigere poſſis: ne omnino inopiam
Cives objectare poſſint tibi, quos tu inimicos habes.
LE. *Omnia ego iſtic quæ dixiſti ſcio, vel exſignavero:*   VVLG. iſtæc quæ dixiſti.
Vt rem patriam & majorum gloriam fœdarim meûm.
SCIEBAM VT ESSE ME *deceret: facere non quibam miſer.*
Ita vi Veneris victus, otio captus in fraudem incidi:
Et tibi nunc, proinde ac merere, ſummas habeo gratias.
LY. *At operam perire meam ſic, & te hæc dicta corde ſpernere,*
Perpeti nequeo: ſimul me piget parum pudere te.
Et poſtremo, NISI ME AVSCVLTAS, *atque hoc ut dico facis,*
Tute pone te latebis facile, ne inveniat te honor:

VT VINDEX FIERES?] Lambinus & Douza legunt; *ut vibex fieres?* quum in Mſſ. Camerario teſte, reſtet *vindex*; & retinet Petrus Valla, recteque vindicem exponit *ultorem*. Nempe, qui ulciſcitur, decus aufert: unde *vindicare*, auferre; *vindicta*, ablatio; *vindex*, qui aufert: ut ex vett. Gloſſis conſtat. Hæc firmantur eo, quod paulo poſt ſequitur:

Si iſtuc, ut conare, facis indicium tuum,
incendes genus.

Vbi *incendere* eſt, non *celebrius reddere*, ut Scalig. putabat (plane enim ſententia repugnat) ſed, quaſi incendio perdere & abſumere. *Voſſius.*

VEL EXSIGNAVERO.] Vulgatum omnino retinendum cenſeo. *Vel exſignavero*, valet exquiſite in charta conſignatum ordine recenſuero, ut rem confregerim. *Exſignare*, proprie è Commentario deſcribere & in ordinem redigere. unde in genere pro accurata recenſione accipitur. Livius lib. I. *Eique ſacra omnia exſcripta exſignataque tradidit.* *Exſignata*, nempe ex Commentario. *Piſtor.*

TVTE PONE TE.] V.N. Aulul. act. 4. ſc. 4. vſ. 10.

In occulto jacebis, cum te maxume clarum voles.
Pernovi equidem, Lesbonice, imperitum tuum ingenium admodum.
Scio te ſponte non tuapte erraſſe, ſed amorem tibi
Pectus obſcuraſſe. atque ipſe amoris teneo omnes vias.
ITA EST AMOR; baliſta ut jacitur: nihil ſic celere eſt, neque volat,
Atque is mores hominum moros & moroſos efficit.
Minus placet, magis quod ſuadetur: quod diſſuadetur, placet.
Cum inopia'ſt, cupias; quando ejus copia'ſt, tum non velis.
Ille qui aſpellit, is compellit: ille qui conſuadet, vetat.
INSANVM EST MALVM in hoſpitiū devorti ad Cupidinem.
Sed te moneo, hoc etiam atque etiam ut reputes, quid facere expetas.
Si iſtuc, ut facis indicium, conare, tuum incendes genus.
Tum igitur tibi aquæ erit cupido, genus qui reſtinguas tuum.
Atque erit, ſi nactus, proinde ut corde amantes ſunt cati;
Ne ſcintillam quidem relinques, genus quî congliſcat tuum.
LE. *Facile eſt inventu: DATVR IGNIS, tamenetſi ab inimicis petas.*

IMPERITVM.] Lambin. reponit, *peritum:* & ita ait eſſe in vett. ſuis libris. ſed ego non abierim à vulgato. nam *imperitus* veteribus, qui *impeditus*, ob differentiam inter R. & D. ſicut ſcribebant, *arfines*, *arferre arvenire &c.* ſic noſter Rudentis Prologo:

Dum alios ſervat, ſe impedivit interim.

Gruter.

INSANVM EST MALVM] Varro lib. 6. De Lingua Latina: *Plautus cum vehementer vellet dicere, dicit Inſane. quod inſani omnia faciunt vehementer.*

HOSPITIVM.] Locum liberum, ubi facias nequam. de *hoſpite Cupidine*, conſulendus Anacreon. Proper. 3. el. 24. *Hoſpitium tota nocte paravit Amor.* Paſſerat.

SI ISTVC, VT FACIS INDICIVM.] Senſus eſt: Si iſtud, quod facturum te dicis, facies; (id eſt, ſi agrum vendes) *tuum incendes genus*, id eſt, familiam tuam totam ad extremam miſeriam rediges, quaſi igne conſumpta ſit. Mox pœnitebit, & remedium aliquod afferre cupies, (hoc eſt, *Tum igitur tibi aquæ erit cupido*, ut rectiſſime leg. Douza) ut familiam tuam quaſi ardentem *reſtinguas* (id eſt, cupies hinc abire exulatum.) *Atque ſi eris nactus*, (ſi ex voto abieris) quæ amatorum prudentia eſt, eo remedio hoc efficies, ut genus tuum totum intereat, te è medio ſublato. Hanc parœmiam Lyſiteles infra explicat ✗ſ. 72. ibi: *Scio quidem te animatus &c.* Piſtor.

CATI.] Putabat Alciatus *catus*, extrito *P.* uſurpaſſe Plautum hoc loco, pro *captus*, metri cauſa. quod minime verum putem. Quum non aliter *catum* hic dixerit Plautus, quam in Epidico, *conſilium catum*, aut Ennius, *cata dicta.* quod Varro interpretatur *acuta.* Vnde & *Catonis* nomen factum. *Voſſius.*

FACILE EST INVENTV.] Hoc Leſbonici reſponſum ad parœmiam trahendum: *Altera manu fert aquam, altera ignem.* Quamvis enim hoc dicere videatur

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Sed tu objurgans me à peccatis, rapis deteriorem in viam.
Meam vis ſororem tibi dem: ſuades ſine dote. hoc non convenit;
Me, qui abuſus ſum tantam rem patriam, porro in divitiis
Eſſe, agrumque habere: egere illam autem; ut me merito oderit.
NVNQVAM ERIT *alienus gravis, qui ſuis ſe concinnat levem.*
Sicut dixi, faciam: nolo te jactari diutius.
LY. *Tanto meliu'st te ſororis cauſſâ egeſtatem exſequi,*
Atque eum agrum me habere quam te, tua quî toleres mœnia?
LE. *Nolo ego mihi te tam proſpicere, quî meam egeſtatē leves,*
Sed ut inops infamis ne ſim: ne mihi hanc famam differant,
Me germanam meam ſororem in concubinatum tibi
Sic ſine dote dediſſe, magis quam in matrimonium.
Quis me improbior perhibeatur eſſe? hæc famigeratio DOVZ. famiſeratio.
Te honeſtet, me autem collutulet, ſi ſine dote duxeris.
Tibi ſit emolumentum honoris: mihi quod objectent, ſiet.
LY. *Quid, te Dictatorem cenſes fore, ſi abs te agrum acceperim?*

deatur Comicus, ignem etiam ab inimicis utendum ſumi ſolere, ad frigus defendendum: aliud tamen diſſimulanter innuit. nimirum, ſi quis rei iratus ſuæ, cum Venere iſta Tibulliana, meſſes privatas combuſtum ire velit, ei porro homini uſtrinæ, ejuſmodi concinnandæ materiam nullo unquam tempore defuturam; etiamſi mutuo illa vel ab inimiciſſimis ſit petenda. A quibus quid mirum, ſi ardor ille Vulcanius impetratu facillimus, quem hoc genus manu promptum geſtitat aſſidue: ob cauſſam, quam expoſui. non item de aqua; quî incendium reſtinguas. Et hæc germana eſt paradoxæ hujus ſententiæ declaratio, quicquid dicant Interpretes. *Douza.*

NVNQVAM ERIT ALIENIS.] Leſbonicus de dote & agro decernit, nec amplius vult ſibi contradici. tum alter ſtomichabundus proclamat, & validiſſima objectione adverſarium premit. Qua in re quidem languet ac jacet vulgatum *tanto*; *tandem* vero veget, & veget orationem. Cæterum Leſbonici dictum ambigui ſenſus eſt: & Lambiniana explicatio rei non ſatis apta. Aptior fuerit, ſi *gravem* interpreteris argutiuſcule gratum & acceptum, *levem* contra ingratum & minus carum, &c. Aptiſſima, eademque veriſſ. ſententia eſt: Nunquam alienis moleſtus & odioſus erit, qui ſuis ſe tolerabilem præbet. Id in rem præſentem ita convenit, ut non poſſit aliud magis. Nam nolle ſe ſorori iniquum eſſe ait, aut exoſum facere: & hoc qui ſtudeat in ſuos, eum idem facile cavere in alienos. *Acidal.*

TVA QVI TOLERES MOENIA.] Vnde tua *munia*, ut alii legunt, & ſumptus quotidianos tolerare ac ſuſtinere poſſis? *Lamb.*

DIFFERANT.] *Differre fama*, eſt malis ſermonibus differre. Vide notas Epid. 1. 2. 15.

EMOLVMENTVM.] *Emolumentum*, non tantum ſignificat quæſtum, aliquid vel quod conducat: ſed etiam, quod operoſum eſt, ac magnum ſtudium requirit. hoc patet exemplis Varronis & Cæſaris. & hoc à nullo Grammatico explicatum. *Victor.*

QVID? TE DICTATOREM.] Hoc eo pertinet, quod Lesb. dixerat, Lyſitelem apud homines honorem conſecuturum eſſe,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

LE. *Neque volo, neque poſtulo, neque cenſeo: verum tamen*
IS EST HONOS homini pudico, meminiſſe officium ſuum.
LY. *Scio equidem te, animatus ut ſis: video, ſubdolet, ſentio.*
Id agis, ut ubi affinitatem inter nos noſtram adſtrinxeris,
Atque eum agrũ dederis, nec quicquam hîc tibi ſit, quî vitam co- (las,
Effugias ex urbe inanis, profugus patriam deſeras,
Cognatos, affinitatem, amicos, factis nuptiis:
Meâ operâ hinc proterritum te, meâque avaritiâ autument.
Id me commiſſurum, ut patiar fieri, ne animum induxeris.
ST. *Non enim poſſum quin exclamem: Euge, euge Lyſiteles,*
Facile palmam habes! hic victus. VICIT TVA COMOEDIA.
Hic agit magis ex argumento, & verſus meliores facit.
Etiam ob ſtultitiam tuam te tueris? multum abomina.
LE. *Quid tibi interpellatio aut in conſilium huc acceſſio eſt?*
ST. *Eodem pacto, quo huc acceſſi, abceſſero.* LE. *i hac mecum*
Lyſiteles, ibi de iſtis rebus plura fabulabimur. (domum,
LY. *Nihil ego in occulto agere ſoleo. meus ut animus eſt, eloquar:*
Si mihi tua ſoror, ut ego æquom cenſeo, ita nuptum datur
Sine dote, neque tu hinc abiturus; quod meum erit, id erit tuum:
Sin aliter animatus es, bene quod agas eveniat tibi:
Ego amicus nunquam tibi ero alio pacto. ſic ſententia eſt.
ST. *Abiit hercle ille quidem. ecquid audis, Lyſiteles? ego te volo.*
Hic quoque hinc abiit. Staſime, reſtas ſolus. quid ego nunc agam?
Niſi uti ſarcinam conſtringam, & clypeum ad dorſum accommodem:
Fulmentas jubeam ſuppingi ſoccis: non ſiſti poteſt.

GRVT. Lyſiteles, πάλιν facile palm.

LIPS. tete veris multabo minis.

SALMAS. fulmenta jubeam ſuppingi ſoccos.

eſſe, ſi agrum non accipiat; ſe vero dedecus. Quid? inquit, ſi agrum mihi dederis, te Dictaturam conſecuturum putas? *Lambin.*

MVLTVM AD OMNIA.] Diu eſt cum legendum hoc loco putavi;
Etiam ob ſtultitiam tuam te tueris? multabo mina. Salmaſ.

FVLMENTAS.] *Fulmentæ* ſunt καττύματα quod & *Solum* Latinis. *Suppacta* κεκαττυμένα: & *ſuppingere* eſt ἥλους ἐγκρούειν in calceos. Etſi enim hîc clavi non nominantur, manifeſtum tamen id eſt ex illo Bacchid. act. 2. 3. ubi notat luxum veterum divitum, qui clavis argenteis vel aureis in hanc rem uſi. *Caſaub.*

Fulmen-

Video caculam militarem me futurum haud longius:
Aut aliquem ad regem in ſaginam herus ſe conjecerit meus.
Credo ad ſummos bellatores acrem fugitorem fore:
Et capturum ſpolia ibi illum qui meo hero advorſus venerit.
Egomet autem quom extemplo arcum mihi, & pharetram, & ſagittas ſumpſero,
Caßidem in caput, dormibo placide in tabernaculo.
Ad forum ibo; nudius ſextus quoi talentum mutuum
Dedi, repoſcam, ut habeam mecum quod feram viaticum.

ACTVS TERTII SCENA TERTIA.

MEGARONIDES, CALLICLES.

VT mihi rem narras, Callicles, nullo modo
Poteſt fieri prorſus, quin dos detur virgini.
CA. *Namque hercle honeſte fieri ferme non poteſt,*
Vt eam perpetiar ire in matrimonium
Sine dote, cum ejus rem penes me habeam domi.
ME. *Parata dos domi'ſt, niſi exſpectare vis,*
Vt eam ſine dote frater nuptum collocet:
Poſt adeas tute Philtonem, & dotem dare
Te ei dicas: facere id ejus ob amicitiam patris.
Verum hoc ego vereor, ne iſtæc pollicitatio
Te in crimen populo ponat atque infamiam.
Non temere dicant te benignum virgini,
Datam tibi dotem, ei quam dares, ejus à patre.
Ex ea largitari te illi; neque ita, ut ſit data, in- Mſſ. Ex ea largitate te illi.
Columen te ſiſtere illi, & detraxe autument.
Nunc ſi opperiri vis adventum Charmidis,
Perlongum'ſt: huic ducenti interea abſceſſerit.

CACVLAM.] Gloſſæ vett. *Cacula*, δȣ̃λος ϛρατιώτȣ. Nonnullis & *Calones* dicuntur, qui militibus ligna ſuppeditabant: ut *Lixæ*, qui aquam, quam veteres *lixam* dixere. vel, *calones*, quia ligneas clavas pro tutela dominorum gerebant: nam *ligna* κᾶλα vocarunt. *Scalig.*

IN SAGINAM.] Vide notas Moſtell. act. 1. ſc. 1. verſ. 62.

DVCENTI ABSCESSERIT.] Recte quidem hæc mutila eſſe Lambinus vidit. ſed ipſius interpretatio locum hic nullum habet. Nam Lyſiteles eam ſibi jam ſine dote omni deſponderat: nec audire de dote quicquam volebat. Le-

CA. *Nam hercle omnia iſtæc veniunt in mentem mihi.*
ME. *Vide ſi hoc utibile magis atque in rem deputas,*
Vt adeam Lesbonicum, edoceam ut res ſeſe habet.
CA. *Vt ego nunc adoleſcenti theſaurum indicem*
Indomito, pleno amoris ac laſciviæ?
Minume minume hercle vero! nam certo ſcio
Locum quoque illum omnem, ubi ſitu'ſt, comederit:
Quem fodere metuo, ſonitum ne ille exaudiat,
Neu ipſam rem indaget, dotem dare ſi dixerim.
ME. *Quo pacto ergo igitur?* CA. *clam dos depromi poteſt:*
Dum occaſio ei rei reperiatur, interim
Ab amico aliquo alicunde argentum roges.
ME. *Potin' eſt ab amico alicunde exorari?* CA. *poteſt.*
ME. *Gerræ! næ tu illud verbum actutum inveneris,*
Mihi quidem hercle non eſt quod dem mutuom.
CA. *Malim hercle ut verum dicas, quam ut des mutuom.* LAME. quam ut det.
ME. *Sed vide conſilium, ſi placet.* CA. *quid conſili'ſt?*
ME. *Scitum, ut ego opinor, conſilium inveni.* CA. *quid eſt?*
ME. *homo conducatur aliquis jam, quantum poteſt,*
Quaſi ſit peregrinus. CA. *quid is ſcit facere poſtea?*
ME. *Is homo exornetur graphice in peregrinum modum,*
Ignota facies, quæ non viſitata ſit,

gendum puto; *huic ducenti interea abſceſſerit:* id eſt, dos abſcedet interea Lyſiteli puellam ducenti. nam dixerat ante Megaronides: ſi virgini dotem dederis ex pecunia, quam tibi pater ejus clam concredidit, dicent omnes, *Datam tibi dotem &c.* Subjungit;

Nunc ſi operiri vis adventum Charmidis,
Perlongum eſt; huic ducenti interea abſceſſerit.

Vides itaque ad dotem referri debere. Proinde ac ſi dicat; Si operiri voles tantiſper, dum veniat Charmides, hic interea illam indotatam duxerit. Vel legendum, *hinc ducenda interea abſceſſerit.* Interea dum tu adventum patris præſtolaris, illa, quam ducere vult, hinc ex ædibus tuis in domum mariti abibit. Gifan. mavult, *ducendi materia abſceſſerit.* ſed certe alienum eſt. *Schopp.*

VT ADEAM LESBONICVM, EDOCEAM &c.] Vera eſt lectio; *adeas.* nam conſilium Megaronidæ eſt, non ut ipſe, ſed Callicles adeat & edoceat adoleſcentem, ipſi enim cum illo nihil rei. Et huic ita ſuaſiſſe, patet ex ejus reſponſo. *Acidal.*

ROGES.] Malim legi, *roget.* ut ad Leſbonicum referatur, cujus erat dotare ſororem. Habebat enim adhuc agrum, ſub cujus pignore pecuniam mutuo ſumere poterat. Atque ita convenit id, quod Megaronidi ſubjicit, *Potin' eſt ab amico &c.* Piſtor.

Falſidicum, confidentem. CA. quid tum poſtea?
ME. Quaſi ad adoleſcentem à patre ex Seleucia
Veniat, ſalutem ei nunciet verbis patris,
Illum bene gerere rem, & valere & vivere,
Et eum rediturum actutum, ferat epiſtolas
Duas: eas nos conſignemus, quaſi ſint à patre:
Det alteram illi, dicat alteram tibi
Dare ſeſe velle. CA. perge porro dicere. LAMB. Dati ſe velle.
ME. Seque aurum ferre virgini dotem à patre
Dicat, patremque id juſiſſe aurum tibi dare.
Tenes jam? CA. propemodum! atque auſculto perlubens.
ME. Tum tu igitur demum id adoleſcenti aurum dabis,
Vbi erit locata virgo in matrimonium.
CA. Scite hercle ſane. ME. hoc, ubi theſaurum effoderis,
Suſpicionem ab adoleſcente amoveris.
Cenſebit aurum eſſe à patre allatum tibi.
Tu de theſauro ſumes CA. ſatis ſcite & probe.
Quanquam hoc me ætatis ſycophantari pudet.
Sed epiſtolas quando obſignatas afferet,
Siquidem obſignatas attulerit epiſtolas,
Nonne arbitraris eum adoleſcentem annuli
Paterni ſignum noviſſe? ME. etiam tu taces?
Sexcentæ ad eam rem cauſſæ poſſunt colligi:
Illum quem habuit, perdidit, alium poſt fecit novom.
Iam ſi obſignatas non feret, dici hoc poteſt,
Apud portitorem eas reſignatas ſibi
Inſpectaſque eſſe. in hujuſmodi negotio
Diem ſermone terere, ſegnities mera'ſt.
Quamvis ſermones poſſunt longi texier.
Abi ad theſaurum jam confeſtim clanculum,
Servos, ancillas amove, atque audin'? CA. quid eſt?

FALSIDICVM CONFIDENTEM.] Etſi durius hæc cohærere videbantur: tamen ſcripturam vett. libr. noluimus temere mutare, præſertim has tot ſyllabas numeris exigentibus. *Camer.* Non debebant vett. Edd. hæc mutare in *falſidicus, confidenſque*, contra libb. conſenſum. Repetendum eſt ἀπὸ τοῦ κοινοῦ, *ſcit facere*. Ignota facies ſcit facere, aut faciet, hominem falſidicum & confidentem. *Boxhorn.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

ME. *Vxorem quoque ipſam hanc rem ut celes, face.*
Nam pol tacere nunquam quicquam'ſt quod queat.
Quid nunc ſtas? quin te hinc amoves, & te moves?
Aperi, deprome inde auri ad hanc rem quod ſat eſt.
Continuo operito denuo: ſed clanculum,
Sicut præcepi: cunctos exturba ædibus.
CA. *Ita faciam.* ME. *at enim nimis longo ſermone utimur.*
Diem conficimus, quod jam properato'ſt opus.
Nihil eſt de ſigno quod vereare, me vide.
Lepida eſt illa cauſſa, ut commemoravi, dicere,
Apud portitores eſſe inſpectas. denique
Diei tempus non vides? quid illum putas
Naturâ illâ atque ingenio? jamdudum ebriu'ſt.
Quidvis probari poterit. tum, quod maxumum eſt,
Afferre, non petere hic ſe dicet. CA. *jam ſat eſt.*
ME. *Ego ſycophantam jam conduco de foro,*
Epiſtolaſque jam conſignabo duas,
Eumque huc ad adoleſcentem meditatum probe
Mittā. CA. *eo ego igitur intro ad officium meum.* *Mſſ. Cam.* actum reddam; nugaces ſunt niſi.
Tu iſtuc age. ME. *actum reddam.* *

QVID ILLVM PVTAS &c.] Ita diſtinguendum, hoc ſenſu: Cum ſit tam prope veſpera, vix eſt quod dubites, quin pro ea qua eſt natura atque ingenio, jam diu vino ſit depoſitus. Simile Apulejanum Apol. I. *Quid ſit diei vides: dico Craſſum jamdudum ebrium ſtertere, &c.* Cæterum hinc notamus, litteras peregre latas, portitoribus commiſſas: utpote qui eas deinde curarent omnibus noti. Terent. Phorm. act. I. 2.

Sed epiſtolam ab eo allatam eſſe audivi modo,
Et ad portitores eſſe delatam: hanc petam.

Gruter.]

AD OFFICIVM MEVM.] Ad effodiendum theſaurum. *Taubman.*

ACTVM REDDAM.] Ita verſum expleo: *actum reddam, nugas ſum, niſi.* Niſi tibi hoc effectum lepide dedero, nugas ero. Teſtatur autem Chariſ. & Priſc. veteres dixiſſe, *hic, hæc & hoc nugas.* Gloſſæ: *Nugas*, σκαπτὸς ἀσελγής. Item, σκαπτὸς, *nugatorius, nugax, fœdus.* Sic Varro: *Quod ſi Actæon occupaſſet, & ipſe prius ſuos canes comediſſet, non nugas ſaltatoribus in theatro fieret.* Schopp. Antiqui *S* & *X* permutabant: ut *nugas* pro *nugax*: *adaſſint* pro *adaxint &c.* quemadmodum *X* & *C* propter affinitatem: ut *ſecus* pro *ſexus*, Rudente. *Popma.* Forte ſcribendum; *nugaces ſunt niſi*, illi, nimirum, quibuſcum mihi res erit. *Boxhorn.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

ACTVS QVARTI SCENA PRIMA.

CHARMIDES.

SAlſipotenti & multipotenti Iovis fratri, & Nerei Neptuni,
Lætus, lubens, laudes ago, & grates gratiaſque habeo, & fluctibus ſalſis,
Quos penes mei poteſtas boni miſque foret, & meæ vitæ:

Alii, Cum penes te poteſtas omnis quidẽ foret, & meæ vitæ.

Quom ſuis me ex locis in patriam urbiſque mœnia reducem faciunt.
(ſummas.
Atque ego, Neptune, tibi ante alios Deos gratias ago atque habeo
Nam te omnes ſævomque ſeverumque atque avidis moribus commemorant,
(expertus:
Spurcificum, immanem, intolerandum, veſanum. contra operã
Nam pol placido te & clementi meo uſque modo, ut volui, uſus ſum in alto.
(apud homines,
Atque hanc tuam gloriam jam ante auribus acceperã, & nobiles
Pauperibus te parcere ſolitum, divites damnare atque domare.
Abi, laudo: ſcis ordine, ut æquom'ſt,
Tractare homines. HOC DIS DIGNVM'ST, ſemper mendicis modeſti ſint.
(in alto
Fidus fuiſti, infidum eſſe iterant. nam abſque foret te, ſat ſcio
Diſtraxiſſent, Diſque tuliſſent ſatellites tui me miſerum fœde,
Bonaque omnia item una mecum paßim cæruleos per campos.
Ita jam quaſi canes, haud ſecus, circumſtabant navem turbines venti:

SALSIPOTENTI &c.] Literarum ductum ſecuti, non dubitamus reſcribere hæc verba ad hunc modum:

Salſipotenti & multipotenti Iovis fratri Tænario Neptuno.

Tænarius dictus eſt Neptunus, à *Tænaro* Laconicæ promontorio, in quo erat ſacra Neptuno ædes: cujus quare hic meminerit Charmides, ratio peti poteſt ex cognomine, quo in Tænaro colebatur. de quo Suidas: Ταίναρος, ἀκρωτήριον Λακωνικῆς. ἔνθα δὲ Ποσειδῶνος ἱερὸν Ἀσφαλίου. *Petitus.*

NEREI NEPTVNI.] Mendoſa ſine dubio ſunt in hoc verſu, *Nerei Neptuni.* Puto ſcribendum, *Nereine Neptuni*, id eſt, Nereine Neptuni uxore. Alia eſt Neriene Martis uxor. *Nereine* vocatur Thetis poëtæ. In tertio verſu lego ex veſtigiis antiquæ ſcripturæ:

Quos penes mei poteſtas, bonis meis quid foret, & meæ vitæ.

Quos, id eſt, Neptunum Iovis fratrem, & Nereinen ipſius uxorem. Immo ad fluctus, de quibus proxime ſequitur, id referendum. *Et fluctibus ſalſis.* Salmaſ.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Imbres fluctuſque atque procellæ infenſæ frangere malum,
Ruere antennas, ſcindere vela, nî tua pax propitia foret præſt
Apage me ſis. deinde hinc certum'ſt otio me dare. ſatis partu
habeo.
Quibus ærumnis deluctavi, filio dum divitias quæro!
Sed quis hic eſt, qui in plateam ingreditur cum novo ornat
ſpecieque
Simul? pol! quanquam domum cupio, opperiar hîc, quam gerat rem.

DONAT. quar quam domi cu pio.

ACTVS QVARTI SCENA SECVNDA.

SYCOPHANTA, CHARMIDES.

HVic ego diei nomen TRINVMMO faciam: nam eg
operam meam
Tribus nummis hodie locavi ad artes nugatorias.
Advenio ex Seleucia, Macedonia, Aſia, atque Arabia
Quas ego neque oculis, neque pedibus unquam uſurpavi meis.
Viden' egeſtas quid negotii dat homini miſero mali!
Qui ego nunc ſubigor trium nummorum cauſſa, ut has epiſtola
Dicam ab eo homine me accepiſſe, quem ego, qui ſit homo, neſcio
Neque novi: neque natus, necne is fuerit, id ſolide ſcio.
CH. *Pol hic quidem fungino genere eſt, capite ſe totum tegit*
Hillurica facies videtur hominis; eo ornatu advenit.
SY. *Ille qui me conduxit, ubi conduxit, abduxit domum.*
Quæ voluit, mihi dixit: docuit, & præmonſtravit prius,
Quomodo quicque agerem. nunc adeo, ſi quid ego addidero amplius,

APAGE ME SIS.] Sic habent Mſſ. & omnes Edd. Neque *me* in *te* mutandum eſt cum Acidalio. Apage, inquit, me à te, Neptune; mei meorumque cura tibi nulla in poſterum ſit. Satis multas mihi divitias comparavi. A mari dehinc abſtinebo. Nulla mihi dehinc res tecum erit *Boxhorn.*

QVAS EGO NEQVE OCVLIS, &c.] Valet *uſurpare*, crebro aliquid agere aut dicere: & ſæpiſſime à Cic. *uſurpare* pro *appellare* poſitum video, quod hodie ſatis tritum non eſt. Noſter vero dicit, *uſurpare oculis, uſurpare ſenſibus*, pro *videre, ſentire.* quæ multo minus ſunt nota. *Giſanius.*

FVNGINO GENERE EST.] *Fungi* nihil ſunt aliud fere, quam caput. Reſpexit ad cauſiam ſeu petaſum, quem capite geſtabat. *Lambin.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Eo conductor melius de me nugas conciliaverit.
Vt ille me exornavit, ita ſum ornatus. ARGENTVM HOC FACIT.
Ipſe ornamenta à Chorago hæc ſumpſit ſuo periculo.
Nunc ego ſi potero ornamentis hominem circumducere,
Dabo operam: ut me eſſe ipſum plane ſycophantam ſentiat.
CH. *Quam magis ſpecto, minus placet mihi hominis facies, mira ſunt,*
Nî illic homo'ſt aut dormitator, aut ſector zonarius.
Loca contemplat, circumſpectat ſeſe, atque ædîs noſcitat.
Credo edepol, quo mox furatum veniat, ſpeculatur loca. Mſſ. Pall. quo nox furatum.
Magis lubido'ſt obſervare, quid agat: ei rei operam dabo.
SY. *Has regiones demonſtravit mihi ille conductor meus:*
Apud illas ædîs ſiſtendæ mihi ſunt ſycophantiæ.
Fores pultabo. CH. *ad noſtras ædes hic quidem habet rectam* (*viam.*
Hercle opinor mihi advenienti hâc noctu agitãdum eſt vigilias.
SY. *Aperite hoc, aperite. heus! ecquis his foribus tutelam gerit?*
CH. *Quid, adoleſcens, quæris? quid vis? quid iſtas pultas?* SY. *heu* (*ſenex!*
Cenſus cum juratori recte rationem dedi,
Lesbonicum hîc adoleſcentem quæro, in his regionibus
Vbi habitet, & item alterum ad iſtanc capitis albitudinem:
Calliclem ajebat vocari, qui has mihi dedit epiſtolas.

EO CONDVCTOR MELIVS.] Si ea, quæ doctus ſum expolivero, tanto melius conductor mea opera rem nugatoriam confecerit. *Lambin.*

A CHORAGO.] V.N. Curcul. act. 4. ſc. 1.

VT ME ESSE IPSVM.] Ait ſe fore illum ipſum, pro quo ſit exornatus; verum, non fictum. *Taubman.*

DORMITATOR.] Id eſt, fur. Quemadmodum & Heſiodus ἡμερόκοιτον furem appellat: quod interdiu dormiat, noctu evigilet ad furandum. *Turneb.*

FORIBVS TVTELAM GERIT.] Alloquitur *Oſtiarium*, qui, ut ait Ovid. *egreſſus introituſque videt.* Erant autem *Ianitores* ſive *Oſtiarii* iſti in catenis: idque priſco inſtituto, quod ex Ovid. Faſtor. libr. claret. *VVouvver.*

CENSVS CVM IVRATORI RECTE.] Lego; *Cenſus ſum, juratori recte rationem dedi.* Per *juratorem* autem intellige, apud quem peregrini in portibus & nomina, & patriam, & negotia profiteri cogebantur. Ita dictus eſt, quod & ipſe juramento fidem ſuam Reipub. obſtringeret, qui alios ſub juramento cenſeret. Neque aliud hic quærendum. *Boxhorn.* Placet conjectura Boxhornii, legentis, *Cenſus ſum, juratori recte rationem dedi.* Alioquin ferri etiam poteſt quod habent ſcripti codices; *Cenſus cum juratori recte rationem dedi.* Vox *conjurator* plane mendoſa eſt. *Salmaſ.*

CH. *Meum gnatum hic quidem Lesbonicum quærit & amicum meum,*
Quoi ego liberoſque bonaque commendavi, Calliclem.
SY. *Fac me, ſi ſcis, certiorem, hice homines ubi habitent, pater.*
CH. *Quid eos quæris? aut quis es? aut unde es? aut unde advenis?*
SY. *Multa ſimul rogitas! neſcio quid expediam potiſſumum.*
Sin unumquidquid ſingillatim & placide percunctabere,
Et meum nomen, & mea facta, & itinera ego faxo ſcias.
CH. *Faciam ita ut vis. agedum nomen tuum primum memora mihi.*
SY. *Magnum facinus incipiſſis petere.* CH. *quid ita?* SY. *quia, (pater,*
Si ante lucem ire occipias à meo primo nomine;
Concubium ſit noctis, priuſquam ad poſtremum perveneris.
CH. *Opus face eſt & viatico ad tuum nomen, ut tu prædicas.*
SY. *Eſt minuſculum alterum, quaſi vaſculum vinarium.*
CH. *Hic homo ſolide ſycophanta eſt. quid ais tu, adoleſcens?* SY. *quid eſt?*
CH. *Eloquere, iſti tibi quid homines debent, quos tu quæritas?*
SY. *Pater iſtius adoleſcentis dedit has duas mihi epiſtolas*
Lesbonici. mihi eſt amicus. CH. *teneo hunc maniſeſtarium.* PAR. is mihi amicus.
Me ſibi epiſtolas dediſſe dicit. ludam hominem probe.
SY. *Ita ut occepi, ſi animum advortas, dicam.* CH. *dabo operam (tibi.*
SY. *Hanc me juſſit Lesbonico ſuo gnato dare epiſtolam,*
Et item hanc alteram ſuo amico Callicli juſſit dare.
CH. *Mihi quoque edepol, quoniam hic nugatur, contra nugari lubet.*
Vbi ipſe erat? SY. *bene rem gerebat.* CH. *ergo ubi?* SY. *in Se- (leucia.*
CH. *Ab ipſon' iſtas accepiſti?* SY. *è manibus dedit mihi ipſe in manus.*
CH. *Qua facie eſt homo?* SY. *ſeſquipede quidem eſt quam tu (longior.*

OPVS FACE EST ET VIATICO.] Legend. *Opus facla eſt, & viatico*, vel, *Opus face eſt, & viatico.* Quod enim Sycophanta diceret, tantum operis eſſe in nomine ſuo, ut, ſi ante lucem occipiat ire, concubia nocte venturus ſit: reſpondet Charmides, face & viatico ad nomen ejus opus eſſe, ut ſcilicet in tam longo itinere & victus ſuppetat, & in tenebris lumen. *Lipſius.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

CH. *Hæret hæc res: ſiquidem ego abſens ſum, quam præſens longior.*
Noviſtin' hominem? SY. *ridicule rogitas, quo cum una cibum*
Capere ſoleo. CH. *quid eſt ei nomen?* SY. *quod edepol homini probo.*
CH. *Lubet audire.* SY. *ille edepol! illi illi! væ miſero mihi!*
CH. *Quid eſt negotii?* SY. *devoravi nomen imprudens modo.*
CH. *Non placet, qui amicos intra dentes concluſos habet.*
SY. *Atque etiam modo vorſabatur mihi in labris primoribus.*
CH. *Temperi huic hodie anteveni.* SY. *teneor manifeſto miſer.*
CH. *Iamne commentatus es nomen?* SY. *Deûm hercle me atque hominum pudet.*
CH. *Vide homo ut hominem noveris.* SY. *tanquam me. iſtuc (fieri ſolet,*
Quod in manu tenes atque oculis videas, id deſideres.
Literis recomminiſcar. C eſt principium nomini.
CH. *Callicias?* SY. *non eſt.* CH. *Callippus?* SY. *non eſt.* CH. *Callidemides?* (SY. *nil agis.*
SY. *Non eſt.* CH. *Callinicus?* SY. *non eſt.* CH. *Callimarchus?*
Neque adeo edepol floccifacio: quando egomet memini mei.
CH. *At enim multi Lesbonici ſunt hic, niſi nomen patris*
Dicet, non monſtrare poſſum iſtos homines, quos tu quæritas.
Quod ad exemplum eſt? conjectura ſi reperire poſſumus.
SY. *Ad hoc exemplum eſt, Char.* CH. *an Chares? an Charmides? num Charmides?* (*dum tibi:*
SY. *Hem iſtic erit. quî iſtum Dî perdant.* CH. *dixi ego jamdu-*
Te potius bene dicere æquom 'ſt homini amico, quam male.
SY. *Satin' intra labra atque dentes latuit vir minumi pretii?*
CH. NE MALE *loquare abſenti amico.*
SY. *quid ergo ille ignaviſſumus*

PALM. il il, edepol, il il.

LAMB. Ne male loquare ei, præſente amico.

CH. HAERET HAEC RES.] Ita Amph. *Vir ego tuus ſim? ne me appella falſa falſo nomine.*

SO. *Hæret hæc res: ſiquidem hic jam mulier factus eſt ex viro.* Taubm.

C EST PRINCIPIVM.] C. eſt capitalis littera nominis. *Reminiſcentiam* vocant hanc figuram: cum per ambages ſimiles deducimur in memoriam rei, quæ nobis exciderat. *Scaliger.*

SY. AD HOC EXEMPLVM EST, CHAR. &c.] Ita ingenioſiſſime reſtituit Palmerius. Quærit Charmides, ad quod exemplum ſit nomen: ſi forte ita tandem ad verum perveniri poſſet. Reſpondet, *Char*, eſſe initium. *Taubman.*

Mihi latitabat? CH. *ſi appellaſſes, reſpondiſſet, nomine.*
Sed ipſe ubi eſt? SY. *pol illum reliqui ad Rhadamantem in Cecropia inſula.* *(quæritem?*
CH. *Qui homo eſt me inſipientior, qui ipſe egomet, ubi ſim,*
Sed nihil diſconducit huic rei. quid ais? SY. *quid?* CH. *hoc te rogo.*
Quos locos adîſti? SY. *nimium miris modis mirabiles.*
CH. *Lubet audire, niſi moleſtum'ſt.* SY. *quin diſcupio dicere.*
Omnium primum in Pontũ advecti ad Arabiam terram ſumus.
CH. *Eho! an etiam Arabia'ſt in Ponto?* SY. *eſt: non illæc, ubi tus gignitur,*
Sed ubi abſinthium fit, atque cunila gallinacea.
CH. *Nimium graphicum hunc nugatorem! ſed ego ſum inſipientior,* *hic neſciat:*
Qui egomet, unde redeam, hunc rogitem, quæ ego ſciam, atque
Niſi quia lubet experiri, quo evaſuru'ſt denique.
Quid eſt tibi nomen, adoleſcens? SY. *Pax, id eſt nomen mihi:*
Hoc cotidianum'ſt. CH. *edepol nomen nugatorium:*
Quaſi dicas, ſi quid crediderim tibi, pax! periiſſe ilico.

IN CECROPIA.] Nil mutandum eſt. Nomen inſulæ & inſula, ut ficta ſunt, & ejuſmodi alia paſſim apud Plautum. *Boxhorn.*

CVLINA GALLINACEA.] Κονίλη Græce origanum; unde Latinis *Cunila* & *Conila.* Vnde *Conila bubula,* ἡ βουκονίλη, vel βοῦτης ὀρίγανος, quod boves à ſcabie ſanos præſtaret. Sic ὀνίτης ὀρίγανος, *cunila aſinaria,* ab eadem fortaſſe cauſa, quod aſinorum ſcabiem emendaret. Alia fuit *Conila gallinacea,* id eſt, origanum gallinaceum. Plinius: *eſt alia cunila gallinacea appellata noſtris, Græcis origanum heracleoticum.* Forte quod galli gallinacei ſemen ejus appetant. *Salmaſius.*

PAX! PERIISSE ILICO.] Paulo prius ſcribo; *Tax, id eſt nom. &c.* hîc; *ſi quid crediderim tibi, tax periiſſe ilico.* Ludit Sycophanta ex inſtituto ſuo, dicitque nomen ſibi quotidianum eſſe, *Tax*: id eſt, tanquam hominem *tagacem,* & qui *non bene utatur manu ſiniſtra,* traduci à populo. inde eſt, quod reſpondet Charmides audito nomine, dixiſſe eum, furto illico periturum, ſi quid ejus fidei concrederet. Nam ut *pax* à *pago,* ita etiam *tax* à *tago* deducebant. Atque ut *tangere* pro furari uſurpabant, ita *tax* & pro *tactim* & pro *furtim.* Hic poſteriore notione extulit; priori, in Perſa, act. 2. ſc. 3. *tax tax tergo meo erit.* Iam, quod paulo poſt Charmides iterum eum hoc modo compellat, nihil obſtat, ſi ibi ſcribamus, *heus, Pax, te &c.* Nam utebantur hac dictione, cum aliquem compellarent, aut ſermonem ejus interpellarent. Terent. Heaut. act. 2. ſc. 3. CL. *pax. Syre m. &c.* Meurſ. *Pax* non videtur huic loco convenire. Hac enim particula utebantur cum finem facere vellent. Vt apud Terentium: *Vnus in diem dum argentum eripio, pax nihil amplius. Tax* quod alii hic reponunt, magis conve-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Sed quid ais, quo inde iiſti porro? SY. *ſi animum advortas, eloquar.*
Ad caput amnis, quod de cælo exoritur ſub ſolio Iovis.
CH. *Sub ſolio Iovis?* SY. *ita dico.* CH. *e cœlo?* SY. *atque è medio quidem.*
CH. *Eho! an etiam in cælum aſcendiſti?* SY. *immo horiola advecti ſumus,* Mſſ. Cam. doriola.
Vſque aqua adverſa per amnem. CH. *eho, an etiam vidiſti Iovem?*
SY. *Alii Dii iſſe ad villam ajebant ſervis depromptum cibum.*
Deinde porro. CH. *deinde porro nolo quicquam prædices.*
SY. *Ego, hercle, ſi es moleſtus.* CH. *nam pudicum neminem* SCHOPP. neminem Manere oportet.
Eſſe oportet, qui abs terra ad cœlum pervenerit.
SY. *Dimittam, ut te velle video. ſed monſtra hoſce homines (mihi.*
Hos ego quæro, quibus me oportet has deferre epiſtolas.
CH. *Quid ais tu nunc? ſi forte eum ipſum Charmidē conſpexe- (ris:*
Illum, quem tibi iſtas dediſſe commemoras epiſtolas,
Noveriſne hominem? ST. *næ tu me edepol arbitrare beluam,*
Qui quidem non noviſſe poßim, qui cum ætatem exegerim.
An ille tam eſſet ſtultus, qui mihi mille nummûm crederet
Philippeûm, quod me aurum deferre jußit ad gnatum ſuum,
Atque ad amicum Calliclē, quoi rē ajebat mandaſſe hîc ſuam?
Mihi concrederet, niſi me ille & ego illum noſſem approbe?
CH. *Enimvero ego nunc Sycophantæ huic ſycophantari volo:*
Si hunc poſſum illo mille nummûm Philippo circumducere,
Quod ſibi me dediſſe dixit: quem ego, qui ſit homo, neſcio:
Neque oculis ante hunc diem unquā vidi: eine aurum crederē?

convenit ſycophantæ tagaci. Nævius tamen in Agitatoria *tax pax* eodem ſenſu poſuit, quo apud Terentium *pax*, in his verſibus:

—— Age (diem
Ne te mihi adverſari dicas hunc unum
De meo ſinam ego illos ſinam eſſe, tax pax poſtea
Currentes ego illos vendam, niſi tu viceris.

Salmaſ.

SY. ALII DII.] Ejuratis aliis lectionibus, quæ excogitari cunque poſſint, omnibus ita reſcribendum, quanta poſſum adſeveratione contendo: *Alii Dii iſſe ad villam.* Ecquid enim lepidius fingi poteſt à nugatore iſto, quam ut de Iove interrogatus, cum non vidiſſe reſponſurus eſſet, ita diceret, abſente ipſo deos alios de ejus abitu ſibi retuliſſe. *Acidal.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Quoi, ſi capitis res ſiet, nummum nunquam credam plumbeum.
Aggrediundu' ſt hic homo mihi aſtu. heus, Pax, te tribus verbis volo.
SY. Vel trecentis. CH. haben' tu id aurum, quod accepiſti à Charmide?
SY. Atque etiam Philippeûm, numeratū illius in menſa manu,
Mille nummûm. CH. nempe ab ipſo id accepiſti Charmide?
SY. Mirum quin ab avo ejus, aut proavo acciperem, qui ſunt mortui.
CH. Adoleſcens cedodum iſtuc aurum mihi. SY. quod ego aurum dem tibi?
CH. Quod à me te accepiſſe faſſus. SY. abs te accepiſſe? CH. (ita loquor.
SY. Quis tu homo es? CH. qui mille nummûm tibi dedi, ego ſum Charmides.
SY. Neque edepol tu is es, neque hodie is unquam eris, auro huic quidem. DOVZ. aurum hoc cui dem.
Abi ſis nugator: nugari nugatori poſtulas.
CH. Charmides ego ſum. SY. nequicquam hercle es: nam nihil auri fero.
Nimis argute obrepſiſti in eapſe occaſiuncula:
Poſtquam ego me aurum ferre dixi, poſt tu factus Charmides.
Prius tu non eras, quam auri feci mentionem. nihil agis.
Proin' tu te itidem, ut Charmidatus es, rurſum recharmida.
CH. Quis ego ſum igitur, ſiquidem is non ſum, qui ſum? SY. quid id ad me attinet?
Dum ille, ne ſis, quem ego eſſe nolo, ſis meâ cauſſâ qui lubet.
Prius non is eras, qui eras: nunc is factus, qui tum non eras.
CH. Age ſi quid agis. SY. quid ego agam? CH. aurum redde. SY. dormitas, ſenex.

IN MENSA.] Apud trapezitam, in foro. *Lambin.*

AVRO HVIC QVIDEM.] Sic omnes omnino habent edit. & Mſſ. Cam. Ait enim; ut in aliis rebus omnibus ſis Charmides; at non eris etiam iſti auro. *Grut.*

RECHARMIDA.] Feſtive Plautus alludens ad Græci nominis (χάρμη, *lætitia*) ſignificationem, Charmidem auri mentione interpoſita delectatum, & Charmidem profeſſum, jubet ſe *recharmidare*, hoc eſt, conceptam lætitiam & aſſumptum nomen deponere. *Durantius.* Simpliciter interpretor; Tu qui Charmidem te feciſti, rurſus te recharmida, Charmidem te eſſe nega. Nihil agis; nihil obtinebis nomine iſto falſo & tibi non competente. *Boxhorn.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

CH. *Faſſus Charmidem dediſſe aurum tibi.* SY. *ſcriptum quidem.*
CH. *Properas, an non properas abire actutū ab his regionibus*
Dormitator, priuſquam ego hîc te jubeo mulcari male?
SY. *Quamobrem?* CH. *quia illum quem ementitus es, ego ſum ipſus Charmides,*
Quem tibi epiſtolas dediſſe ajebas. SY. *eho! quæſo an tu is es?*
CH. *Is enimvero ſum.* SY. *ain' tu tandem, is ipſuſne es?* CH. *ajo.* SY. *ipſus es?*
CH. *Ipſus, inquam, Charmides ſum.* SY. *ergo ipſuſne es?* CH. *ipſiſſumus.*
Abi hinc ab oculis. SY. *enimvero ſero quoniam advenis,*
Vapulabis arbitratu meo & novorum ædilium.
CH. *At etiam maledicis?* SY. *immo, ſalvos quandoquidem advenis,*
Dî te perdant; etſi flocciſacio, an periiſſes prius.
Ego ob hanc operam argentum accepi: te macto infortunio.
Sed enim tu qui ſis, qui non ſis, floccum non interduim.
Ibo ad illum, renunciabo qui mihi trîs nummos dedit,
Vt ſciat, ſe perdidiſſe. ego abeo, male vive & vale.
Quod Dî te omnes advenientem peregre perdant, Charmides.
CH. *Poſtquam ille hinc abiit, poſt loquendi libere*
Videtur tempus veniſſe, atque occaſio.

SCRIPTVM QVIDEM.] Quaſi dicat: Non ipſum aurum mihi dedit, ſed tantum auri ſummam in tabellis notatam. *Lambin.*

ENIMVERO SERO QVONIAM.] Iocus hic eſt, ſed cujus ſententia mihi quidem obſcura eſt, fortaſſis & aliis. nam cauſſa, cur vapularet Charmides, in adventu ſolo nulla eſt. itaque inclino legere, *enimvero ſero quoniam.* Nam ad hiſtrionum pœnas alludi manifeſtum eſt. Ii vero, ſi quid deliquerant in actione, vapulabant. In Ciſtellariæ epilogo:

— Ornamenta ponent. poſtidea loci
Qui deliquit, vapulabit: qui non deliquit, bibet.

In culpis autem fuiſſe, ſi quis ſerius quam oporteret, proſcenium ingrederetur, non dubium eſt. Hinc Sycophanta Charmidi minatur, qui Fabula jam magnam partem acta peregre domum venit, daturum eam pœnas, quod ſero venerit. *I. Gul.*

ETSI FLOCCIFACIO.] Gratulaturus ſeni videbatur, cum inciperet, *ſalvus quand. advenis:* at παρὰ προσδοκίαν ſubjicit, *dii te perdant.* Quoniam incolumis huc veniſti, pereas, inquit: etſi mea cauſſa perire potueras etiam prius; nec ego floccum interduim, ſi id factum. Hæc germana eſt ſententia, joco lepidiſſ. conſtans. Tantum pro *ſi te* factum *etſi*, trajectis literis. Lambinus plane fruſtra eſt. *Acidal.*

Iamdudum meum ille pectus pungit aculeus,
Quid illi negotii fuerit ante ædîs meas.
Nam epiſtola illa mihi concenturiat metum
In corde, & illud mille nummûm quam rem agat.
NVNQVAM edepol TEMERE tinniit tintinnabulum:
Niſi qui illud tractat, aut movet, mutum eſt, tacet.
Sed quis hic eſt, qui huc in plateam curſuram incipit?
Lubet obſervare quid agat: huc conceſſero.

ACTVS QVARTI SCENA TERTIA.

STASIMVS, CHARMIDES.

STaſime, fac te propere celerem, recipe te ad dominum domum;
Ne ſubito metus exoriatur ſcapulis ſtultitia tua.
Adde gradum! appropera! jamdudum factum'ſt, cum abiſti domo.
Cave ſis tibi, ne bubuli in te cottabi crebri crepent,
Si abieris ab heri quæſtione: ne deſtiteris currere!
Ecce hominem te, Staſime, nihili! ſatin' in thermopolio
Condalium es oblitus, poſtquam thermopotaſti gutturem?

CONCENTVRIAT.] *Concenturiare* eſt colligere: dictum à Centuriis, quæ ad ſuffragia conveniebant. utitur & Pſeud, act. 1. ſc. 5. Ita Terent. Phorm. act. 1. ſc. 4.

—— Ego in ſubſidiis hic ero
Succenturiatus, ſi quid deficies.

Id eſt, ero ſucceſſor in locum deficientis, ad ſupplementum Centuriæ. A re militari. *Lambin.*

NVNQVAM AEDEPOL.] Quemadmodum tintinnabulum temere & ſine motu alieno, tinnire non ſolet: ita hic Sycophanta non temere, ſed ab alio ſubornatus, ad ædes meas cum litteris venit. *Lambin.*

NE BVBVLI IN TE COTTABI CREBRI.] Græci in conviviis ſolebant è poculo reliquias vini arte quadam in terram elidere, ut ſonum redderent, vel (ut Cicero de eodem 1. Tuſcul.) *reſonaret*: idque κοτταβίζειν, *facere cottabum*, vocabant. Quo reſpiciens Plautus, *cottabos bubulos* facete vocat vel plagarum crepitus, qui eduntur, cum ſervi corio bubulo cæduntur: vel lora ipſa, quibus cæduntur. *Lipſius.*

THERMOPOLIO.] Vide notas Curcul. act. 2. 3. 14.

CONDALIVM.] *Condulus*, vel *condalus* & *condalium*, annuli genus Feſto eſt, quem ſervos digitis geſſiſſe Cælius auctor eſt. ἀπὸ τῶν κονδύλων, à digitorum articulis, duco. Plautus quoque Fabulam Menandri δακτύλιον cum verteret, *Condalium* eam nominavit. *Scaliz.*

Recipe te, & recurre petere re recenti. CH. *huic, quiſquis eſt,*
Gurculio'ſt exercitor: is hunc hominem curſuram docet.
SY. *Quid, homo nihili, non pudet te? tribuſne te poteris*
Memoria eſſe oblitum? an vero, quia cum frugi hominibus
Ibi bibiſti, qui ab alieno facile cohiberent manus?
Teruchus fuit, Cerconicus, Crinnus, Cercobulus, Collabus, PALM. cottabus, Occulteripidæ.
Oculicrepidæ, Cruricrepidæ, Ferriteri, Maſtigiæ.
Inter eoſne homines condalium te redipiſci poſtulas,
Quorum eorum unus ſurripuit currenti curſori ſolum?
CH. *Ita me Dî ament, graphicum furem!* SY. *quid ego, quod periit, petam;*
Niſi etiam laborem ad damnum apponam epithecam inſuper? LAMC. hypothecam.
QVIN TV QVOD periit, periiſſe ducis? cape vorſoriam.
Recipe te ad herum. CH. *non fugitivos eſt hic homo, comme-minit domi.*
SY. *VTINAM VETERES MORES, veteres parſimoniæ*
Potius majori honori hîc eſſent, quam mores mali.
CH. *Dî immortales! baſilica hic quidẽ facinora inceptat loqui.*
Vetera quærit, vetera amare hunc, morem majorum, ſcias. DOVZ. more majorum.
SY. *Nam NVNC MORES NIHIL FACIVNT, quod licet, niſi quod lubet.*
AMBITIO jam more ſancta'ſt, libera'ſt à legibus:
Scuta jacere, fugereque hoſtes, more habent licentiam:

HVIC, QVISQVIS EST, GVRCVLIO'ST EXERCITOR.] Putem hoc ab athletis ſumptum, quibus gymnaſtæ ſui & magiſtri exercitores. Quia igitur in brevitate illa proſcenii currebat Servulus & recurrebat, ſed lento & mimico curſu; Senex ludit, &, Hunc hominem, inquit, tardus aliquis Gurgulio ad curſum exercuit: ita currit, nec procurrit. Non alia alluſione aut ſententia, ſupra dictum; *magiſter mihi exercitor animus hic eſt.* Lipſius.

THERVCHVS &c.] Nomina Servulorum à Plauto conficta: quorum ἔτυμον inveſtigare, eſſet otio ſuo abuti. *Taubm.*

QVORVM EORVM VNVS &c.] Ita verſute docti ſunt & exercitati in furto artifices, ut unus eorum ſurripuerit curſori, dum curreret, ſoleam calceamenti. *Solum* & infimum pedis calcaneum & calcei ſoleam ſignificat. Lucr. lib. 1. *Nullius loca trita ſolo, &c.* Martial. lib. 9. 75.
En mordere luto putre vetuſque ſolum. Scalig.

GRAPHICVM.] V.N. Epid. 3. 3. 29.

PETERE HONOREM pro flagitio, more ſit. CH. *morem improbum.*
ST. *STRENVOS præterire, more ſit.* CH. *nequam quidem.*
ST. *MORES LEGES perduxerunt jam in poteſtatem ſuam,*
Magis quîs ſunt obnoxioſi, quam parentes liberis.
Eæ miſeræ etiam ad parietem ſunt fixæ clavis ferreis,
Vbi malos mores affigi nimio fuerat æquius.
CH. *Lubet adire atque appellare hunc: verum auſculto perlubens.*
Et metuo, ſi compellabo, ne aliam rem occipiat loqui.
ST. *Neq; iſtis quicquā lege ſanctum'ſt. LEGES mori ſerviunt.*
Mores autem rapere properant, qua ſacrum, qua publicum.
CH. *Hercle iſtis malam rem magnam moribus dignum'ſt dari!*
ST. *Nonne hoc publice animum advorti? nam id genus hominum omnibus*
Vniverſis eſt advorſum, atque omni populo male facit:
Male fidem ſervando: illis quoque abrogant etiam fidem,
Qui nihil meriti: quippe ex eorum ingenio ingenium horum probant.
Hoc qui in mentem venerit mihi, reipſa modo commonitus ſum.
SI QVIS MVTVOM quid dederit, fit pro proprio perditum.
Cum repetas, inimicum amicum beneficio invenis tuo.

OBNOXIOSI.] *Obnoxioſus*, multum eſt obnoxius. ibique perverti jura omnia Servus queritur: & præter alia, leges à moribus jam in ſuam poteſtatem perductas; cum ipſi contra legibus obnoxii eſſe debeant magis, quam hodie ſint parentes liberis ſuis, qui itidem parentibus eſſe potius debeant. Ita duplex eſt incuſatio, illæc directa in mores; hæc obliqua in liberos: quæ occultior fefellit hactenus: ſed quo occultior, eo acrior eſt, & ex tranſverſo vehementius mordet. Vtrumque contra naturam eſt: Leges moribus, parentes liberis obnoxios eſſe. Quem ſenſum invidit uſurpatio vocis ejus, aut potius reliqua loquendi forma duplex. ſemel enim de jure, ut vocant, accipitur; iterum de facto: & prius in mores, alterum in parentes dictum. Vide Stich. act. 3.2.41. *Acidal.* Nihil mutandum. Tangit enim morem tum nimis communem & pervulgatum, patrum liberis ſuis præter æquum indulgentium. *Salm.*

EAE MISERAE &c.] Quod leges ligneis vel æreis inciſæ tabulis ad parietem in foro affigantur, ut ab omnibus cognoſci poſſint, id Servulus urbane trahit in aliam partem, quaſi legibus fiat injuria, aut quaſi per leges ſupplicio afficiantur innocentes. Ita jocatur & Capt. 4. 3. *de pernis indemnatis.* Ant. Auguſtin.

MALE FIDEM SERVANDO.] Lamb. hoc ad Magiſtratus refert: minus appoſite. loquitur enim de debitoribus non ſolventibus; & ſtomachatur ſibi fidem in talento reddendo non ſervatam. Et ita, ait, malos debitores fidem non ſervando, facere, ut etiam iis, qui ſervaturi eſſent, tanto difficilius credatur. *Piſtor.*

Si ma-

Si mage exigere cupias, duarum rerum exoritur optio:
Vel illud, quod credideris, perdas; vel illum amicum amiſeris.
CH. *Meus eſt hic quidem Staſimus ſervos.* ST. *nam ego talentum mutuom*
Quod dederam, talento inimicum mihi emi, amicum vendidi.
Sed ego ſum inſipientior, qui rebus curem publicis
Potius, quam id quod proxumum'ſt, meo tergo tutelam geram.
Eo domum. CH. *heus tu, adſta ilico: audi, heus tu.* ST. *non ſto.* CH. *at ego te ſtare volo.*
ST. *Quid ſi egomet te velle nolo?* CH. *ha nimium, Staſime, ſæviter!*
ST. *Emere meliu'ſt, quoi imperes.* CH. *pol ego emi, atque argentum dedi.*
Sed ſi non dicto audiens eſt, quid ago? ST. *damnum malum.* — I. GVL. da magnum malum.
CH. *Bene mones: ita facere certum eſt.* ST. *niſi quidem es obnoxius.*
CH. *Si bonus eſt, obnoxius ſum: ſin ſecus eſt, faciam uti jubes.*
ST. *Quid id ad me attinet, bonis ne ſervis tu utare an malis?*
CH. *Quia boni malique in ea re pars tibi eſt.* ST. *partem alteram*
Tibi permitto, illam alteram ad me, quod boni eſt, apponito.
CH. *Si eris meritus, fiet. ſed reſpice ad me huc: ego ſum Charmides.*
ST. *Hem, quis eſt, qui mentionem facit homo hominis optumi?*
CH. *Ipſe homo optumus.* ST. *mare, terra, cœlum, Dî voſtram fidem!*
Satin ego oculis plane video? eſtne ipſus, an non eſt? is eſt.
Certe is eſt, is eſt profecto. ô mi here exoptatiſſume,
Salve. CH. *ſalve, Staſime.* ST *ſalvō te.* CH. *ſcio & credo tibi.*
Sed omitto alia; hoc mihi reſponde. Liberi quid agunt mei, — ACID. ſed omitte alia.

DICTO AVDIENS EST.] Ita legendum uti & mox, *ſi bonus eſt*, &, *ſin ſecus eſt*; non, *es*. Neque enim hoc de Staſimo, ſed de quovis indefinite capiendum: quod vel illud convincit: ST. *Quid id ad me attinet, &c.* Ad verb. igitur *emi* non *te*, ſed *aliquem* ſubintelligendum. *Acidal.*

NISI QVIDEM ES OBNOXIVS.] Cum hac exceptione quidem, niſi ſervo tuo, ob alia ejus recte facta, multum debeas. *Lamb.* Vide notas Stich. 3. 2. 4.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Quos reliqui hîc, filium atque filiam? ST. *vivunt, valent.*
CH. *Nempe uterque?* ST. *uterque.* CH. *Dî me ſalvom & ſervatum volunt.*
Cætera intus otioſe percunctabor quæ volo.
Eamus intro: ſequere. ST. *quo tu te agis?* CH. *quonam, niſi domum?*
ST. *Hiccine nos habitare cenſes?* CH. *ubinã ego alibi cenſeam?*
ST. *Iam.* CH. *quid jam?* ST. *non ſunt noſtræ ædes iſtæ.* CH. *quid ego ex te audio?*
ST. *Vendidit tuus natus ædîs.* CH. *perii!* ST. *præſentariis*
Argenti minis numeratis. CH. *quot?* ST. *quadraginta.* CH. *occidi!*
Qui eas emit? ST. *Callicles, quoi tuam rem commendaveras,*
Is habitatum huc commigravit, noſque exturbavit foras.
CH. *Vbi nunc filius meus habitat?* ST. *hic, in hoc poſticulo.*
CH. *Male diſperii!* ST. *credidi ægre tibi id, ubi audiſſes, fore.*
CH. *Ego miſer meis periculis ſum per maria maxuma*
Vectus capitali periculo, per prædones plurimos
Me ſervavi, ſalvos redeo: nunc hîc diſperii miſer,
Propter eoſdem, quorum cauſſâ fui hac ætate exercitus.
Adimit animam mihi ægritudo. Staſime, tene me. ST. *viſne aquam*
Tibi petam? CH. *res quom animum agebat, tum eſſe effuſam (oportuit.*

ACTVS QVARTI SCENA QVARTA.

CALLICLES, CHARMIDES, STASIMVS.

QVid hoc hîc clamoris audio ante ædîs meas?
CH. *O Callicles! ô Callicles! ô Callicles!*
Qualine amico mea commendavi bona!
CA. *Probo & fideli, & fido, & cum magna fide;*
Et ſalve, & ſalvom te adveniſſe gaudeo.

HAC AETATE.] Nonius legit, *hoc ætate.* unde ſuſpicor ſcriptum, *hoc ætatis*, id eſt, ætate tam præcipiti atque effæta. Vt, *hoc noctis*, pro, nocte tam ſera ſive intempeſta. *Douza.*

RES QVOM ANIMAM AGEBAT.] Cum res familiaris peribat. Ridicule ἄψυχον facit ἔμψυχον. *Taubman.*

CH. Credo omnia iſtæc tibi, ſi ita'ſt ut prædicas. TAVB. *delet* tibi.
Sed quis iſte eſt tuus ornatus? CA. ego dicam tibi.
Theſaurum effodiebam intus, dotem, filiæ
Tuæ quæ daretur. ſed intus narrabo tibi
Et hoc & alia: ſequere. CH. Staſime! ST. hem! CH. ſtrenue
Curre in Piræum, atque unum curriculum face.
Videbis jam illîc navem, qua advecti ſumus.
Iubeto Sangarionem, quæ imperaverim, *Mſſ. Pall.* Videto Sang.
Curare, ut efferantur: & tu ito ſimul.
Solutum'ſt portitori jam portorium.
ST. Nihil eſt moræ. CH. i, i, ambula! actutum redi.
ST. Illîc ſum atque hic ſum. CA. ſequere tu hac me intro. CH. ſequor.
ST. Hic meo hero amicus ſolus firmus reſtitit,
Neque demutavit animum de firma fide.
*Quanquam labores multos ***** LAMB. labores multos ipſe pertuli.
Sed hic unus, ut ego ſuſpicor, ſervat fidem.
Ob rem laborem eum ego cepiſſe cenſeo.

ACTVS QVINTI SCENA PRIMA.

LYSITELES.

HIc homo eſt omnium hominum præcipuus, voluptatibus gaudiiſque antepotens:
Ita commoda, quæ cupio, eveniunt: quod ago, aſſequitur, ſubeſt, ACID. ſubit.
Subſequitur: ita gaudiis gaudium ſuppeditat.
Modo me Staſimus Lesbonici ſervos convenit: is
Mihi dixit, ſuum herum peregre huc adveniſſe Charmidem.

OB REM.] Non de ſe, aut ſuis laboribus Servus loquitur, ſed de Callicles: ut apparet ult. verſu. ubi ſententiam veram aperiam emendatione, *Ab re lab.* Non enim hic convenit de re facienda. Alii ſunt labores, quos eum cœpiſſe judicat *ab re*, id eſt, fruſtra, & non ex merito ipſius. Immerito enim calumniis exagitatum & oneratum infamia innuit, quam ille fide ſua ſibi pepererat; ut ex ſuperioribus clarum. Et huc etiam verborum defectorum ſenſus reſpexit, *Quanquam lab.* Acidal.

HIC HOMO.] Seipſum intelligit δεικτικῶς. *Camer.*

Nunc mihi is propere conveniendus eſt ; ut, quæ cum ejus filio
Egi, ei rei fundus pater ſit potior. eo. ſed fores
Hæ ſonitu ſuo mihi moram objiciunt incommode.

ACTVS QVINTI SCENA SECVNDA.

CHARMIDES, CALLICLES, LYSITELES, LESBONICVS.

NEque fuit, neque erit, neque eſſe quenquam hominum in terra dum arbitror, *Mſſ.* hominū interdum arbitror.
Quoi fides fidelitaſque amicum erga æquiparet ſuum:
Nam exædificaviſſet me ex his ædibus, abſque te foret.
CA. *SI QVID amicum erga bene feci, aut conſului fideliter,*
Non videor meruiſſe laudem : culpa caruiſſe arbitror.
Nam BENEFICIVM, *homini proprium quod datur, proprium ſumpſerit:*
Quod datum utendum eſt , id repetundi copia'ſt, quando velis.
CH. *Eſt ita, ut tu dicis. ſed ego hoc nequeo mirari ſatis,*
Eum ſororem deſpondiſſe ſuam in tam fortem familiam,

EXAEDIFICAVISSET.] Ejeciſſet me filius ædibus, ſi abſque te foret. Dictum *exædificare ex ædibus*, ut, *expectorare ex animo :* οἶνο χοδεῖν οἶνον. *Lambinus.*

PROPRIVM.] Id eſt, perpetuum: nec timet ut ab ſe repetatur. Donatus, *data* repeti potuiſſe ait : & diſtinguit à *deditis*. Inſtit. *Dona*, niſi & fierent propria, ſic ſane revocabilia fuerint , non perpetua. Ita Lucr. l. 4. *amorem proprium* pro ſtabili & perpetuo dixit. Et Virgil. I. Æneid. de uxore perpetua,

— *Propriamque dicabo.*

Idemque de ſtabilibus muneribus,

— *Propria hæc ſi dona fuiſſent.*

Hotom.

PROSVMPSERIT.] Ita legitur in Mſſ. Pall. Veteres Edd. habent; *proprium erit.* Inepte. Contrarium enim velle Comicum, ex ſequenti verſiculo apparet. Neque rectius eſt , quod inde fecit Camerarius ; *proprium ſumpſerit* . *Proſumere* autem , quod pro *porro ſumere* hic poſitum alii arbitrantur , Latinum non eſt. Ego ductum ſcriptæ lectionis , *proſumpſerit*, proxime ſequutus, legendum opinor; *prorſum perit*. Diſtinguit inter duum generum beneficia. Quædam , inquit, propria facta accipientis, plane pereunt danti ; quædam utenda data repetendi copia & poteſtas danti eſt , quando velit: ſcita plane & egregia ſententia. *Boxhorn.* Probo omnino conjecturam Boxhornii legentis ;

Nam beneficium homini proprium quod datur, prorſum perit;
Quod datum eſt utendum , id repetendi copia'ſt quando velis.

Quod cui proprium datur , perire & ei alienari qui dedit certum eſt. Atque ita proprium à mutuo diſtinguitur. Hoc enim quod utendum datum eſt, ut fit in mutuo, non perit datori, ſed ejus repetendi copia eſt quando is velit. *Salmaſius.*

FORTEM.] Id eſt, *divitem, copioſam.* Nonius. V. N. Mil. act. 4. 3. 13.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Lyſiteli quidem Philtonis filio. LY. *enim me nominat.*
CH. *Familiam optumam occupavit.* LY. *quid ego ceſſo hos colloqui?*
Sed maneam etiam opinor: namque hoc commodum orditur (*loqui.*
CH. *Vah!* CA. *quid eſt?* CH. *oblitus intus dudum tibi ſum dicere:*
Modo mihi advenienti nugator quidam acceßit obviam,
Nimis pergraphicus ſycophanta: is mille nummûm ſe aureûm
Meo datu tibi ferre, & gnato Lesbonico ajebat meo:
Quem ego nec qui eſſet noram, neque eum ante uſquam conſpexi prius.
Sed quid rides? CA. *meo allegatu venit, quaſi qui aurum mihi*
Ferret abs te, quod darem tuæ gnatæ dotem: ut filius
Tuus, quando illi à me darem, eſſe allatum id abs te crederet.
Neu quî rem ipſam poſſet intelligere, & theſaurum tuum
Me eſſe penes, atque eum à me lege populi patrium poſceret.
CH. *Scite edepol.* CA. *Megaronides cõmunis hoc meus & tuus*
Benevolens commentu'ſt. CH. *quin collaudo conſiliũ, & probo.*
LY. *Quid ego ineptus, dum ſermonem vereor interrumpere,*
Solus ſto; nec, quod conatus ſum agere, ago? homines colloquar.
CH. *Quis hic eſt, qui huc ad nos incedit?* LY. *Charmidem ſocerum ſuum*
Lyſiteles ſalutat. CH. *Dî dent tibi, Lyſiteles, quæ velis.*
CA. *Non ego ſum ſalutis dignus?* LY. *immo ſalve, Callicles.* *Mſſ.* ſalute dignus.
Hunc priorem æquom'ſt me habere. TVNICA PROPIOR PALLIO EST.

OCCVPAVIT.] *Invenit, poſſedit.* Nonius.

NEV QVI.] Id eſt, aliquo modo. & recte ita: quod vox *patrium* convincit: non, *quis*, quod tamen in Mſſ. & Edd. nemo enim alienus theſaurum repetere poterat. *Acid.*

SALVTIS DIGNVS?] Ita Nonius: atque metaplaſmum Caſuum eſſe: at rectius I. Gul. Helleniſmum: ἄξιος χαρᾶς, τιμῆς, ὑγιείας. ita Virgilius: — *Indignus avorum.* Ovid. 3. de Arte: *Curia conſilii quæ nunc digniſſima tanti.* Suet. Othone: *& prædicaret, ſolum ſucceßionis imperii dignum.* *Taubmannus.*

TVNICA PALLIO PROPIOR.] Proverbium, quo ſignificatur, ex amicis nos aliis atque aliis magis eſſe devinctos, neque parem omnium habendam rationem. Pallium extrema veſtis apud Græcos, ut toga apud Rom. & tunicam tegebat: ideoque corpori propior tunica quam pallium. *Pius.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

CH. *Deos volo conſilia voſtra recte vortere.*
Filiam meam tibi deſponſatam eſſe audio. LY. *niſi tu nevis.*
CH. *Immo haud nolo.* LY. *ſponden' ergo tuam gnatam uxorem mihi?*
CH. *Spondeo, & mille auri Philippûm dotis.* LY. *dotem nihil moror.*
CH. *Si illa tibi placet, placenda dos quoque eſt, quam dat tibi.*
Poſtremo, quod vis, non duces; niſi illud quod non vis, feres.
CA. *Ius hic orat.* LY. *impetrabit te advocato atque arbitro.*
Iſtâc lege filiam tuam ſponden' mihi uxorem dari?
CH. *Spondeo.* CA. *& ego ſpondeo idem hoc.* LY. *oh! ſalvete affines mei.*
CH. *Atque edepol ſunt res, quas propter tibi tamen ſuccenſui.*
CA. *Quid ego feci?* CH. *meum corrumpi quia perpeſſus filium.*
CA. *Si id mea voluntate factum eſt, eſt quod mihi ſuccenſeas.*
Sed ſine me hoc abs te impetrare, quod volo. CH. *quid id eſt?* CA. *ſcies.*
Si quid ſtulte fecit, ut ea miſſa faciat omnia.
Quid quaſſas caput? CH. *cruciatur cor mihi, & metuo.* CA. *quid nam id eſt?*
CH. *Quom ille ita'ſt ut eſſe nolo, id crucior; metuo ſi tibi*
Denegem quod me oras, ne te leviorem erga me putes.
Non gravabor: faciam ita ut vis. CA. *probus es. eo, ut illum evocem.*
CH. *Miſerum'ſt male promerita, ut merita ſi mihi ulciſci non licet.*
CA. *Aperite hoc, aperite propere, & Lesbonicum, ſi domi'ſt, foras*
Evocate: ita ſubitu'ſt, propere quod eum conventum volo.

Alii, Evocate ita ſubito: eſt propter quod &c.

LE. *Quis homo tam tumultuoſo ſonitu me excivit ſubito foras?*
CA. *Benevolens tuus atque amicu'ſt.* LE. *ſatin' ſalve? dic mihi.*

PLACENDA.] Mira locutio; *Placendus* à *placeo*. quaſi etiam dici poſſet *ſtandus, ſedendus, ſurgendus*: à *ſto, ſedeo, ſurgo, &c.* de quo Priſc. lib. 8.

SATINE SALVE.] Ita Ter. Eunuch. act. 5. 6. *Quid eſt? quid trepidas? ſatiſne ſalve?* ubi Donatus *Salve* interpretatur *integre, recte, commode.* citatque hunc Plaut. locum, & alium Salluſtii. utitur eo crebro Livius. Ita Apul. l. 1. Apol. *Puer ubi ſit, & quam ſalve agat, interrogat.* Dicebant etiam, *Rectene omnia?* Peregre enim redeuntibus, vel aliunde advenientibus, familiaris erat hæc interrogatio. Ita verbum diſcedentis erat, *Nunquid vis?* Terent. Eun. act. 2. 3.

Dum

CA. *Recte tuum patrem rediiſſe ſalvom peregre, gaudeo.*
LE. *Quis id ait?* CA. *ego.* LE. *tun' vidiſti?* CA. *& tute idem videas liceat.*
LE. *O pater, pater mi ſalve!* CA. *ſalve multum, gnate mi.*
LE. *Si quid tibi, pater, laboris.* CH *nihil evenit, ne time:*
Bene re geſta ſalvos redeo: ſi tu modo frugi eſſe vis,
Hæc tibi pacta' ſt Callicli filia. LE. *ego ducam, pater:*
Etiam & ſi quam aliam jubebis. CH. *quanquam ibi ſuccenſui.*
CA. *Miſeria una uni quidem homini' ſt affatim.* CH. *immo huic parum' ſt.*
Nam ſi pro peccatis centum ducat uxores, parum' ſt.
LE *At jam poſthac temperabo.* CA. *dicis; ſi facias modo.*
LE. *Numquid cauſſæ eſt, quin uxorem cras domum ducam?* CH. *optumum' ſt, licet.*
Tu in perendium paratus ſis ut ducas. Plaudite.

Dum hæc dicit, abiit hora. Rogo, NVMQVID VELIT.
Recte, inquit. abeo.
Vbi Donatus: hoc eſt, *ſignifico me abire, &c.* Taubman.

MISERIA VNA VNI QVIDEM HOMINI &c.] Vult Callicles ſatis dare ſupplicii Lesbonicum ducenda uxore. Et nota, in pœnam quaſi luxurioſis juvenibus datas olim uxores; fierique præcipit prudens educationis magiſter Plutarchus. *Lambin.*

FINIS TRINVMMI.

M. AccI PLAVTI

TRVCVLENTVS.

DRAMATIS PERSONÆ.

DINARCHVS, *adoleſcens.*
PHRONESIVM, *meretrix.*
GETA, *ſervos.*
CALLICLES, *ſenex.*
ASTAPHIVM, *ancilla.*
STRATILAX, *ſervos.*
STRATOPHANES, *miles.*
STRABAX, *adoleſcens ruſticus.*
ANCILLA *altera.*

Ratio Nominum CAMERARII.

Δείναρχος, *vel* τῶν δεινῶν, *vel* ἐν τοῖς δεινοῖς ἀρχηγὸς, *vel etiam* δεινὸς ἄρχων. *Hoc nomine & unus ex antiquis Rhetoribus fuit.*

Φρονήσιον, ἀπὸ τῆς φρονήσεως, *ut ipſe Plautus interpretatur,* prudētia.

Geta, *gentile nomen ſervi.*

Καλλικλῆς *& in Trinummo eſt.*

Ἀστάφιον, *ſignificationem habet* uvulæ paſſæ.

Στρατίλαξ, *quaſi* militatorculum *dicas : ſicut* πλούταξ, oſtentator divitiarum.

Στρατοφάνης, illuſtris in militia.

Στράβαξ, *& hoc factum eſt denominatione* ἀπὸ τοῦ στράβου.

ARGVMENTVM, ut quibuſdam videtur, PRISCIANI.

T Res unam pereunt adoleſcentes mulierem,
R ure unus, alter urbe, peregre tertius.
V tique iſta ingenti militem tangat bolo,
C lam ſuppoſuit ſibi clandeſtino editum.
V i magna ſervos eſt ac trucibus moribus,
L upæ ne rapiant domini parſimoniam.
E t is tamen molitur. Miles advenit,
N atique cauſſa dat propenſa munera.
T andem compreſſæ pater cognoſcit omnia.
V tque illam ducat, qui vitiarat, convenit:
S uumque is repetit à meretrice ſubditum.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

ALIVD ARGVMENTVM
Camerarii.

HÆc Comœdia eſt altera, quam Ciceroni inprimis placuiſſe, de Catone intelligi poteſt, ut retulimus in Pſeudolo. Et quamvis mendoſiſſima & lacera ad nos pervenerit: tamen quaſi de ungue leonem, aut de culmo fruges æſtimant, ita de his reliquiis præſtantia hujus Fabulæ plane judicatur. *Argumentum* tale eſt. Meretrix quædam callida & aſtuta, & famulitio atque rebus omnibus ad fallacias & fraudes inſtructa, pellicit in amorem ſui tres adoleſcentes: unum urbanum, quem celeriter conficit: alterum ruſticum, qui profuſus eſt in dando: tertium militem, cujus ſtoliditate abuti, & quem compilare cupiens, ſimulat ſe ex ipſo eſſe gravidam: & hoc perſuadet credulo. Vt enim hoc genus faſtuoſum, ita & ſtolidum eſt. Erat ruſtico ſervus immitis, & cui doleret corrumpi filium herilem: ſed & ille tamen mutatur, & deſinit eſſe ſævus ſeu *truculentus*. nam hinc nomen Fabulæ inditum eſt. Vt autem minus ſimplex argumentum eſſet, inſeritur & virginis ſtuprum, compreſſæ per vim ab urbano, quæ cum filiolum peperiſſet, hunc meretrix ſibi ſuppoſuit allatum à tonſtrice. Ac re palam facta, virgo urbano nubit, & ille à meretrice puerum repetit, ac amores hos relinquit. Ita retinet meretrix par amatorum, ruſticum ac militem: & in ludificando ac deſpoliando milite delicias facit. *Fabula* habet formam eorum poëmatum, quæ μίμȣς appellant. Eſt autem ita depravata & corrupta à librariis, ut aliquoties fuerit mihi in animo me editurum non eſſe illam. Scito vero, &, ut Plautus loquitur, nimis *graphice* expreſſa eſt levitas, & malitia & fraudulentia meretricia; & quantopere deſipiant in amore voluptatum illecebris ſimplices; & quod iſto genere hominum, quod ſe primum eſſe vult, & virtutis ac dignitatis poſſeſſionem propriam eſſe ducit, nihil reipſa plerunque ſit vanius, neque futilius.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

PROLOGVS.

PErparvam partem poſtulat Plautus loci
De voſtris magnis atque amœnis mœnibus,
Athenas quo ſine architectis conſerat.
Quid nunc? daturin' eſtis, an non? annuunt.
Meditor equidem vobis me ablaturum ſine
Mora. quid ſi de voſtro quippiam orem? abnuunt.
En mehercle in vobis reſident mores priſtini,
Ad denegandum ut celeri lingua utamini.
Sed hoc agamus, huc qua ventum eſt gratia:
Athenæ iſtæ ſunto, ita ut hoc eſt proſcenium,
Tantiſper dum tranſigimus hanc Comœdiam.
Hic habitat mulier, nomine quæ eſt Phroneſium.
Hæc hujus ſecli mores in ſe poſsidet,
Nunquam ab amatore ſuo poſtulat id quod datum eſt:

ATHENIS QVO SINE ARCHITECTIS &c.] Vera hujus loci ſcriptura ut adſtruatur, obſervandum eſt, Plautum non contuliſſe totas Athenas in perparvam illam loci partem, quam poſtulabat; neque enim poterat tam parvo ambitu repræſentari urbs, quæ Roma ipſa non erat minor. Sed Athenarum regionem illam deformabat hæc Plauti ſcena, in qua res iſtæ, quæ hoc dramate repræſentantur, geſtæ dicebantur. Hinc fit, ut Plautus, qui Athenas ſe eo loci, quem poſtulaverat, conferre dicit, ne quis imprudens totas illum & ſolidas conferre putet, addit, per ἐπανόρθωσιν, regionem illam populi Athenienſium, in qua res geſta. Sed fraudi fuit huic regioni, quod Græcum illius nomen Latinis literis eſt ſcriptum. Quod ita reſcribendum eſſe conjectura noſtra eſt: *Athenas quo ſive* ἄκρους Πλωθεῖς *conferat.* Πλωθεῖς ſunt Athenienſium δῆμος Ægeïdis tribus. Grammatici: Πλωθεια, δῆμος τῆς Αἰγηΐδος, ὅθεν ὁ δημότης Πλωθεύς. Hos in ſcenam ſuam ſe contuliſſe dicit Plautus, eoſque ἄκρους, id eſt, ſcenam ſuam repræſentare Plotheenſium regionem, eamque non totam, ſed extremam illius partem, in qua habitare fingitur Phroneſium meretrix. Conjecturam noſtram firmat verſus 10. quem ita ex Mſſ. legendum conjecimus:

Athenas arcto, ita ut hoc eſt proſcenium

Quibus verbis ſignificat, ſe non totas & ſolidas Athenas contuliſſe; ſed arctaſſe & partem aliquam, hoc eſt, regionem deformaſſe ſua ſcena, qua ſibi ad hanc docendam Comœdiam opus erat. *Petit.*

Vitioſa prorſum eſt ſcriptura quæ in libris vetuſtis reperitur *arcuſpetis* vel *arcuſpletis*, nihilque ex ea boni fieri poteſt, cum ſit veriſſima vulgata lectio. Sic enim citatur à Priſciano in libro de metris comicis, & ab aliis. Hujus ſenſus etiam planus & apertus. Athenas ſe Romam conferre ait ſine architectis, & poſtulat ad hoc ſibi dari partem parvam de Romanis ædificiis. Nam *mœnia* hic ſunt ædificia, non muri. Quia Attica eſt fabula, & Attici Theatri, quæ per Plautum Romana facta eſt, Athenas ſic dicit ſe Romam tranſtuliſſe ſine architectis. Ita etiam legit Apulejus 4. Floridorum. *Salmaſ.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Sed reliquum dat operam ne ſit reliquum,
Poſcendo atque auferendo, ut mos eſt mulierum.
Nam omnes id faciunt, cum ſe amari intellegunt.
Ea ſe peperiſſe puerum ſimulat Militi,
Quo citius rem ab eo auferat cum pulviſculo.
Quid multa? ætas huic ſi ſuperet mulieri,
Is cum anima ad eam habentiam everrerit. SCAL. habentiam omnem everrerit.

ACTVS PRIMI SCENA PRIMA.

DINARCHVS.

NON OMNIS AETAS *ad perdiſcendum ſat eſt*
Amanti, dum id perdiſcat, quod pereat modis.
Neque eam rationem eapſe unquam edocet Venus,
Quam penes amantum ſumma ſummarum redit, PIST. Quam penes amantem.
Quot amans exemplis ludificetur, quot modis
Pereat, quotque exoretur exorabulis!
Quot illic blanditiæ, quot illic iracundiæ
Sunt! quot ſui pericla amanda! Dî voſtram ſidem, hui!
Quid perjerandum eſt etiam, præter munera! DOVZ. pejerandum.
Primum dum miros annua: is primus bolu'ſt.

CVM PVLVISCVLO.] V.N. Bacchid. act. 4. 4. 29.

IS CVM ANIMA.] Leg. (*everrerit. Is cum anima ad eam habentiam* ἔξω Omnibus Fabulis Græcas voces ponere amat Plautus: nulla magis, quam hac ipſa. Sed & illud ἔξω *everrerit*, bis terve hac Comœdia. quare, ut ſolet, in Argumento quoque ponitur. *Habentiam* pro poſſeſſionibus Claudius dixit quoque apud Nonium: *Animus eorum habentia inflatur.* Palmer.

SVMMA SVMMARVM.] Id eſt, penes quam ſumma rerum amantum poteſtas eſt. *Summa ſummarum* eſt, cum in rationibus multa nomina & capita in unam ſummam rediguntur, ac ſi multis ſummis factis, omnia tandem in unum conſummantur: nam ut capita in ſummam, ſic ſummæ in ſummam ſummarum rediguntur. *Turneb.*

PRIMVM DVM &c.] Iam diu obſervarunt alii, Plautum amaſſe Græcas voces ponere hac Comœdia, ut illa ipſa teſtis eſt. Id factum à Comico hoc loco, quæ ita ſanatæ ſunt à nobis:

Primum duni m eros: annuit, is primus bolu'ſt,
Abeam: trîs noctes duco: interea loci &c.

Illud *duni m eros* eſt, δύνῃ μ' ἔρως: hoc vero *abeam*, eſt idem quod *habeam*; nec inſolens eſt excidiſſe aſpirationis notam. Senſus autem eſt: Vbi primum penetrat ſeſe intra pectus meum amor annuit ſcortum, (is primus bolus eſt, quo cupidum amantem ineſcat; nam ſtatim ac amator ſe illam amare ſignificat, ea illi ſui copiam facit, quaſi amore victa, quo majorem ſibi ab imprudente conciliet.) ſeſe habeam: (vox iſta

uſurpata

Ob eam trîs noctes utor. interea loci
Aut æra, aut vinum, aut oleum, aut triticum
Tentat, benignuſne an bonæ frugi ſies.
Quaſi in piſcinam rete qui jaculum parat,
Quando abiit rete peſſum, tum adducit ſinum:
Sin jecit rete, piſces ne effugiant, cavet:
Dum huc dum illuc irretitos impedit
Piſces, uſque adeo donicum eduxit foras.
Itidem eſt amator. ſi id, quod oratur, dedit,
Atque eſt benignus potius quam frugi bonæ,
Adduntur noctes: interim ille HAMVM VORAT.
SI SEMEL AMORIS POCVLVM *accepit mere,*
Eaque intra pectus ſe penetravit potio,
Extemplo & ipſus perit, & res, & fides.
Si iratum eſt ſcortum forte amatori ſuo,
Bis periit amator, ab re atque animo ſimul.
Sin alter alteri potior eſt, idem perit:
Si raras noctes ducit, ab animo perit:
Si increbravit, ipſus gaudet, res perit.
ITA DISCIPLINA *in ædibus eſt lenoniis,*
Priuſquam unum dederis, centum quæ poſcat, parat.

V.C. tum adducit infra.

SCAL. Tum hic tum illic irretitos impedit.

uſurpata noſtro non ſemel hoc ſenſu; ita apud Terent. Andr. *quis heri habuit Chryſidem?*) Ego vero imprudens & incautus amator treis, id eſt, aliquot noctes duco: interea meretrix, quæ me amoris ſui reti impeditum videt, aliquid ſibi dari orat & tentat. *Petitus.* Scribendum puto, *Primum domi res annua; is primus bolu'ſt.* Rem domi annuam appellat annuum domus reditum, quem pro tribus noctibus dari queritur. Scenæ hujus ✝ſ. 8. non minus corrupta prodigioſe ſunt iſta; *quotque pericla vianda.* Pro quibus in libris legitur, *quot ſui perclamanda.* Legendum: *Quot hui perclamanda! Dî voſtram fidem, hui.* Id eſt, quot voces doloris ac gemitus indices proferendæ ſunt. *Salmaſ.*

RETE QVI IACVLVM PARAT.] Vide notas Aſinar. 1. 1. 87.

HAMVM VORAT.] Vide notas Curcul. act. 3. ✝ſ. 61.

AB RE ATQVE ANIMO.] Quia bona ſua perdit, dum eam placare ſtudet, & animi cruciatur, quam diu puella irata eſt. *Lambin.*

SIN ALTER ALTERI POTIOR.] Editio Taubmanni habet, *Sin alter alteri potitus eſt.* Sed omnino ſcribendum, *Sin alter alteri potius eſt, itidem perit.* Quod referendum ad id, quod præcedit, *Si iratum eſt ſcortum forte amatori ſuo, Bis perit amator.* Deinde ſubjungit, *Sin alter alteri potius eſt.* Sin alter alteri, hoc eſt, ſi ambo irati potius ſunt, & mutua offenſione alter in alterum commoti. Sed omnino vera eſt lectio Codicis mei Mſ. *Sin alter alteri potior eſt.* Id eſt, ſi alter alterum amat. *Salmaſ.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Aut aurum periit, aut conſciſſa pallula eſt,
Aut empta ancilla, aut aliquod vaſum argenteum,
Aut vaſum aheneum aliquod, aut lectus dapſilis,
Aut armariola Græca, aut aliquid ſemper eſt
Quod pereat, debeatque amans ſcorto ſuo.
Atque hæc celamus nos damna, una induſtria
Cum rem fidemque noſque noſmet perdimus,
Ne quid parentes, neu cognati ſentiant.
Quos cum celamus, ſi faximus conſcios,
Qui noſtræ ætati tempeſtive temperint,
Vnde anteparta demus poſtpartoribus,
Faxim lenonum & ſcortorum ut plus eſt, minus
Et minus damnoſorum hominum, quam nunc ſunt, ſiet.
Nam nunc lenonum & ſcortorum plus eſt fere,
Quam olim muſcarum eſt cum caletur maxume.
Nam nuſquam alibi ſi ſunt; circum argentarias
Scorti lenones quaſi ſedent quotidie.
Ea nimia eſt ratio ; quippe qui certo ſcio,

AVT AVRVM.] Hæ ſunt προφάσεις & cauſſæ, quas profert puella, quare nunquam deſinat poſcere. *Lambin.*

DAMNA, VNA INDVSTRIA.] Dum damna noſtra noſtros celamus, interim rem pariter & fidem noſque perdimus. At ſi non celent ipſi, contra lenones & ſcorta perituros mox ait. *Acidal.*

POSTPARTORIBVS.] Vulgatam ſcripturam, putarim ita exponi poſſe: Ne ea, quæ ante nos parta ſunt, demus iis, qui poſt nos parant, atque acquirunt, hoc eſt, ſcortis & lenonibus, qui noſtro damno ſe locupletant, & ea, quæ nobis à parentibus quæſita ſunt, ſibi acquirunt. Conqueritur hoc Senex Mercatore:

Lancinari valide ſuam rem; illius augerier.

Nempe illius poſtpartoris, qui à ſene quæſita ſibi denuo à filio acquirebat. *Piſtor.* Recta eſt lectio quæ in libris, & Editis etiam habetur, *Vt ne ante parta demus poſtpartoribus.* Per poſtpartores palam eſt ab eo intelligi lenones & meretrices, qui ante parta & paterna bona filiorum familias, ipſi poſt ſibi pariunt, & acquirunt. *Salmaſ.*

ET MINVS DAMNOSORVM HOMINVM.] *Damnoſi* hic accipi poſſunt, vel quibus multum inſumitur, quales ſunt meretrices lenoneſque: vel prodigi, ſumptuſque nullius rationem habentes. Veteres autem *damnum* proprie τὸ ἀνάλωμα interpretabantur: ut docuit ad Varron. Scaliger. Addo ego: ut δαπάνη, *dapnum*, prius, deinde *damnum* factum eſt: ita δαπανᾶν *dapinare*, Capt. act. 4. 2. *Aeternum tibi dapinabo cibum.* Mutatur vero *a* in *i*: ut in ἀφάνναι, *apinæ*. Præterea *damnoſus* ea, qua dixi, notione in ſequentibus iſtis (verſ. 64.) intelligi debet:

Eadem poſtquam alium reperit, qui plus daret,
Damnoſiorem: me exinde amovit loco.

Taubman.

EA NIMIA.] Inepte Lambin. cum hoc velit: Scortorum & lenonum nimis

Triplo plus ſcortorum eſſe jam quam ponderum:
Quos quidem quam ad rem dicam in argentariis
Referre habere, niſi pro tabulis, neſcio,
Vbi æra præſcribantur uſuraria:
Accipiat ilico expenſa, neque cenſeat.

ACID. Accepta dico, expenſa ne qui cenſeat.

Poſtremo in magno populo, in multis hominibus,
Re placida atque otioſa, victis hoſtibus,
Amare oportet omnes, qui quod dent, habent.
Nam mihi hæc meretrix, quæ hic habet, Phroneſium,
Suum nomen omne ex pectore exmovit meo,
Phroneſium. nam Phroneſis eſt ſapientia.
Nam me fuiſſe huic fateor ſummum atque intimum,
Quod amantis multo peſſumum eſt pecuniæ.

PALM. Quoad amãtis multa peſſum iit pecunia.

Eadem, poſtquã alium repperit, qui plus daret,
Damnoſiorem, me exinde amovit loco,
Quem infeſtum ac odioſum ſibi eſſe memorabat mala,
Babylonienſem militem : is nunc dicitur
Venturus peregre, eo nunc commenta eſt dolum,
Peperiſſe ſimulat ſeſe, ut me extrudat foras,
Atque ut cum ſolo pergræcetur milite:
Eum eſſe ſimulat militem puero patrem.
Quid iſti ſuppoſitum puerum opus peſſumæ?
Mihi verba retur dare ſeſe ? an me cenſuit
Celare ſe poteſſe, gravida ſi foret?
Nam ego Lemno advenio Athenas nudius tertius,
Legatus hinc quo cum publico imperio fui.
Sed hæc quis mulier eſt ? Aſtaphium eſt ancillula.
Cum ea quoque etiam mihi fuit commercium.

mis quam magnus eſt numerus. Rationes quibus ſcorta & lenones computantur, nimis magnæ ſunt. Ita Trin. act.2. ſc.4. *Quid, quod ego defraudavi!* LE. *hem iſta ratio maxuma eſt.* Piſtoris.

ACCIPIAT ILICO EXPENSA.] Valet: ſi quid expenſi tulit, mox ferat, neque tam diu deſideat in argentariis, quaſi cenſum agat & accipiat, & cenſus tabulas Cenſoris more conficiendas curet. *Turneb.*

QVID ISTI &c.] Id eſt, quid iſti peſſimæ puero ſuppoſito eſt opus. *Taubman.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

ACTVS PRIMI SCENA SECVNDA.

ASTAPHIVM, DINARCHVS.

AD *fores auſcultate, atque aſſervate ædis,* V.E. atque aſſerva has ædis.
Ne quis adventor gravior abeat quam adveniat:
Neu qui manûs attulerit ſteriles intro ad nos,
Gravidas ſoras exportet. novi ego hominum mores,
Ita nunc adoleſcentes morati ſunt. quin ei
Vt ſimitu adveniunt ad ſcorta congerones,
Conſulta ſunt conſilia, quando intro advenerunt;
Vnus eorum aliquis oſculum amicæ uſque oggerit. DOVZ. Cleptæ lucrantur vel harpagant.
Dum illi agunt quod agunt, cæteri cleptæ *
Sin videant quempiam ſe aſſervare, obludunt, qui cuſtodem
Objectent per joculum & ludum: de noſtro ſæpe edunt, quod
Fartores faciunt; ſit pol hoc: & pars ſpectatorum ſcitis,
Pol hæc vos me haud mentiri.
Ibi eſt ibus pugnæ & virtuti, de prædonibus prædam capere.
At nos rurſum lepide referimus gratiam furibus noſtris:
Nam ipſi vident, cum eorum aggerimus bona: quin etiam ultro ipſi aggerunt ad nos.
DI. *Me illis quidem hæc verberat verbis, nam ego huic dona accongeſſi.* Mſſ. dona conceſſi.
AS. *Commemini jam pol. ego eum ipſum, ſi domi erit, mecum adducam.*
DI. *Heus, manedum, Aſtaphium, priuſquam abis.* AS. *qui revocat?* DI. *ſcies:*
Reſpice huc. AS. *quis eſt?* DI. *vobis qui multa bona eſſe volt.*
AS. *dato, ſi eſſe vis.*

CONGERONES.] Nonius: *Congerones,* à congerendo. Fulgentius: *Congerones, qui aliena ad ſe congregant. unde apud Romanos Gerones Brutiani dicti.* Idque verum eſſe duco: nam *Gerones* ſunt κλεπταὶ, πρακτῆρες, ut auctor Gloſſarii docet. *Scalig.*

DVM ILLI AGVNT QVOD AGVNT.] Senſus eſt: Dum baſiator cum amica, quale etiam quale, agit in eum finem, ne animadvertat, quid cæteri agant, interim illi furantur. *Douza.*

FARTORES FACIVNT.] Nam de iis, quæ ad eos delata ſunt, ut farcimina conficiant, nonnihil detrahunt, eoque veſcuntur. *Lambin.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

DI. *Faxo, erunt, reſpice huc modo.* AS. *io!enicas me miſeram quiſquis es.*

DI. *Peſſuma, mane.*

AS. *Optume, odio es.*

Dinarchuſne illic eſt? atque is eſt. it ad nos. DI. *& tu fer contra manum, & pariter* (*ecquid agis*

Gradere. AS. *tibi ſervio atque audiens ſum imperii.* DI. *tut*

AS. *Valeo & validum teneo. peregre cum advenis, cœna detur*

DI. *Benigne dicis.* AS. *at enim, amabo, ſine me ire quo juſſit.* DI. *eas.*

Sed quid ais? AS. *quid vis?* DI. *iſtic, quo iter inceptas, qu eſt? quem arceſſis?* AS. *Archivam* (*ciplina.*

Obſtetricem. DI. *mala fœmina es.* AS. *ſolens ſum: ea eſt diſ-*

Manifeſtā mendacii, mala, te teneo. AS. *quid jam.* DI. *amabo:*

DI. *Quia te adducturam huc dixeras eum ipſum, non eampſe.*

Nunc mulier facta eſt ex viro; mala es! AS. *præſtigiator!*

DI. *Sed tandem loquere. qui is homo eſt, Aſtaphium? novuſne amator.* (*bitrare.*

AS. *Nimis otioſum arbitror hominem eſſe te.* DI. *quianam ar-*

AS. *Quia tuo veſtimento & cibo alienis rebus curas.*

DI. *Vos me reddidiſtis otioſum.* AS. *quid jam, amabo?* DI. *ego expedibo:*

Rem perdidi apud vos cum re meum negotium abſtuliſtis.

Si rem ſervaſſem, fuit ubi negotioſus eſſem.

AS. *An tute bene rem publicam aut amoris alia lege*

DI. FAXO, ERVNT.] Cum ancillula meretricio more benedicto contenta non eſſet, ſed rem & benefactum poſceret, Dinarchus, Faciam, inquit, bene: tu huc modo reſpice. *I. Gul.*

MVLIER FACTA EST EX VIRO.] Vide notas Amph. actu 2. ſcena 2. verſu 182.

AN TVTE BENE REM PVBLICAM.] Mihi duplex ſenſus occurrit. Primo, ut *otioſus* capiatur ea ſignificatione, qua Dinarchus ante uſus erat, cum dixit; *Vos me reddidiſtis otioſum.* Et nunc hoc vult: neque publica vectigalia neque amorem recte procedere, niſi is, qui operam dat, facultatibus ſpolietur. quod fit, cum publica nimis care conducuntur. quæ quidem frequens querela fuit Publicanorum. Et ita videtur intelligere Dinarchus in reſponſo, *Illa haud ego, h. p.* Aut *Reſpub.* capiatur in genere de ſtatu Reipub. totius: & tunc videtur dicere, quod Cicero pluribus expreſſit, pro Seſtio, cum ait: *Quid eſt propoſitum Reipub. gubernatoribus, quod intueri, & quo curſum ſuum dirigere debent? id quod eſt præſtantiſſimum maximeque optabile ſanis & bonis ac beatis, cum dignitate otium. Hoc qui efficiunt, ſummi viri & Conſervatores civitatis appellantur.* Idem,

inquit

Habere poſſe ſe poſtulas, quin tu otioſus fias?
DI. *Illa, haud ego, habuit publicum: pervorſe interpretaris.*
Nam advorſum legem à me, ob meã ſcripturã, pecudem accepit
Aeraque. AS. *idem quod tu facis, faciunt rei male gerentes:*
Vbi non eſt, ſcripturam unde dent, incuſant publicanos.
DI. *Male vortit res pecuaria mihi apud vos: nunc viciſſim*
Volo habere aratiunculam pro copia apud vos. DOVZ. apud hos.
AS. *Non arvus hic, ſed paſcuus eſt ager. ſi arationes*
Habituris, quia arari ſolent, ad eos vero ire melius.
Hunc nos habemus publicum: illi alii ſunt publicani. ACID. illi alibi.
DI. *Vtroſque percognovi utrobidem.* AS. *iſtoc pol tu otioſus,*
Cum & illic & hîc pervorſus es. ſed utris cum rem eſſe mavis?
DI. *Procaciores eſtis vos, ſed illi perjurioſi.*

inquit Ancilla, in re amoris fit, ut amica amatorem *otioſum* reddat: ſed alio fine. Et in hoc eſt jocus. *Piſtor.*

HABVIT PVBLICVM.] Populi R. *Vectigalia* erant è portubus, quæ *Portoria* dicebantur: à paſcuis, qui *Scripturæ*: (quia Publicanus ſcribendo rationem cum paſtore conficiebat: ob quod & ager *Scripturarius* dicitur) ex arationibus, *quæ Decimæ.* Cic. pro Manil. *Neque ex Portu, ex Decumis, neque ex Scriptura vectigal conſervari poteſt.* Id. 4. Verr. *Qui ſit iſte Verrutius, Mercator, an Arator, an Pecuarius.* Turneb.

PECVDEM ACCEPIT.] Chariſius citat: *pecudem cepit.* rectius, ut mihi videtur: ſiquidem hanc Vlpiani diſtinctionem accipimus: Aliud eſt *capere*, aliud *accipere. Capere* cum effectu accipitur: *Accipere* eſt, ſi quis non ſic accepit, ut habeat. Ideoque non videtur quis capere, quod eſt reſtituturus. *Douza.*

AERAQVE] *Aera* vocabant multam pecuniariam, quam portitores aut Scripturarii imponerent. *Lipſ.*

VBI NON EST, SCRIPTVRAM.] *Scriptura* eſt illud, quod ideo datur, ut ager publicus alicui adſcribatur. Sentit: Vbi non eſt pecunia, quam dent amicæ, accuſant amicam. *Piſtor.*

ARATIVNCVLAM.] Id eſt, agellum conductum, quem arem. *Arationes* erant agri publici, qui aratoribus colendi dabantur, & tanquam locabantur, impoſitis decumis: aut denique agri etiam, qui decumas populo Romano pendebant. Nec tam aratores domini erant, quam Reipublicæ quidam coloni. Sic *arationes*, & *aratores*, in Verr. Cicero ſemper appellat agros decumanos, & eos, qui agros illos colebant. *Turneb.*

NON ARVVS.] Varro: *Ager arvus eſt, conſitus; paſcuus, florens.* Idem de re Ruſt. interpretatur *arvum*, quod aratum nec ſatum eſt. Alii *arvum* interpretantur *agrum ſationalem. Ager paſcuus* Ciceroni & Fab. *compaſcuus*, communis ad paſcenda pecora. *Turneb.*

HABITVRIS.] Legendum eſt ut editiones pleræque habent, *ſi arationes ambituris.* Neque tamen improbo ſcripturam veterum codicum, *ſi arationes habituris.* Id eſt, habere cupis. Sic verſu præcedenti dixit; *volo habere aratiunculam.* Abiturire ad arationes ferri non poteſt, ſi quis ſciat quid ſit hic aratio. *Salmaſ.*

PROCATIORES.] *Procari, paſcere eſt: unde & Proci, & Procaces meretrices: æ verbum Procas, id eſt, poſcis.* Feſtus.

Illis perit quicquid datur, neque ipſis apparet quicquam.
Vos ſaltem, ſi quid quæritis, ebibitis & comeſtis.
Poſtremo ſunt improbi, vos nequam & glorioſæ
Malæque. As. quæ in nos illosque, ea omnia tibi dicis, Dinarche,
Et noſtrã & illorum vicem. Di. quî iſtuc? As. rationem dicam:
Quia Qui ALTERVM INCVSAT probri, eum ipſum ſe intueri oportet. Lipsivs eumpſe.
Tu à nobis, ſapiens, nihil habes: nos nequam abs te habemus.
Di. O Aſtaphium, haud iſtoc modo ſolita es me ante appellare,
Sed blande: cũ illuc, quod apud vos nunc eſt, apud me haberem.
As. Dum vivit, hominem noveris: ubi mortuus eſt, quieſcas.
Te, dum vivebas, noveram. Di. an me mortuum arbitrare?
As. Quî potis eſt, amabo, planius? qui antehac amator ſummus
Habitu'ſt, iſtunc ad amicam meras querimonias referre.
Di. Voſtra hercle factum injuria, quæ properaviſtis olim
Rapere. otioſe oportuit: diu ut eſſem incolumis vobis.
As. Amator ſimili'ſt oppidi hoſtilis. Di. quo argumento eſt? As. quam-
Primum expugnari poti'ſt amator, optumum eſt amicæ.
Di. Ego fateor. ſed LONGE aliter eſt amicus atque amator. Acid. longe alter.
Certe hercle QVAM VETERRVMVS homini optumus eſt amicus.
Non hercle occiderunt mihi etiam fundique & ædis.
As. Cur, obſecro, ergo ante oſtium pro ignoto alienoque aſtas?
I intro, haud alienus tu quidem es. nam ecaſtor neminem hodie
Mage amat corde atque animo ſuo, ſiquidem habes fundum atque ædis.
Di. IN MELLE SVNT LINGVAE ſitæ voſtræ atq; orationes
Lacteque: corda felle ſunt lita, atque acerbo aceto.
E linguis dicta dulcia datis, corde amare facitis

Tv a nobis.] Tu, qui te ſapientem profiteris, nihil habes à nobis; nos, quas nequam & malas eſſe arguis, abs te habemus. *Lamb.*

Apvd me haberem] Ego huic verſui ſubjiciendum illum puto, qui à Priſciano citatur ex hac Comœdia:

Bona perdidi, mala reperi, factus ſum extimus à vobis.

Extimus ab extra, hoc eſt, alieniſſimus, excluſiſſimus. *Diſſald.*

Amantes, ſi qui non danunt. As. *non didici fabulare.* Dovz. ſi quî dent, nō habent.
Di. *Non iſtæc mea benignitas docuit te fabulari,*
Sed iſti, qui cum Geniis ſuis belligerant, parcipromi.
Mala es, atque eadem, quæ ſoles, elecebra. As. *ut ex-ſpectatus* Tavb. illecebra.
Peregre adveniſti! Di. *quianam, obſecro?* As. *cupiebat te hera videre.*
Di. *Quid tandem?* As. *te unum ex omnibus amat.* Di. *euge, (funde & ædes,*
Per tempus ſubveniſtis. ſed quid ais, Aſtaphium? As. *quid vis?*
Di. *Eſtne intus nunc mihi Phroneſium?* As. *tibi quidem intus.*
Di. *Valetne?* As. *immo edepol melius credo fore, ubi te videbit.*
Di. *Hoc nobis vitium maxumum eſt: CVM AMAMVS, tum perimus,*
Si illud, quod volumus, dicitur; palam cum mentiuntur,
Verum eſſe inſciti credimus: næ, ut in æſtu, mutuamur ira.
As. *Eja! haud ita res eſt.* Di. *ain' tute, me amare?* As. *immo unice unum.* Lamb. ain' tu me amari?
Di. *Peperiſſe eam audivi.* As. *ah, obſecro, tace Dinarche.* Di. *quid jam?*
As. *Horreſco miſera, mentio quoties fit partionis:*
Ita pæne tibi fuit Phroneſium. i intro jam, amabo,
Viſe illam, atque opperire ibi: jam exibit: nam lavavit. Mſſ. nam lavabit.
Di. *Quid ais tu? quæ nunquā fuit prægnas, quî parere potuit?*
Nam equidem uterum illi nunquam extumere ſenſi.

Benignitas.] Id eſt, beneficia, & liberalitas. Livius: *Prædæ erat largitor, & benignitatem per ſe gratam comitate adjuvabat. Benignus* idem valet, quod largus, liberalis, munificus: & dicitur proprie de eo, qui *bonis & dignis* largitur. interdum etiam tamen, qui *indignis.* Lamb.

Evge, fvnde.] Quaſi dicat: Vobis habeo gratiam, quorum beneficio redibo in gratiam cum Phroneſio. *Lamb.*

Nae, vt in aestv, mvtvamvr ira.] Corrupta ſunt hæc verba, *mutuamur ira.* Nec juverit, *tumultuamur.* Omnino putaverim ſcribendum, *næ, ut in æſtu, mutamur mira.* Id eſt, miris modis mutamur, tanquam in æſtu, nos qui amamus. Nam modo amari credimus, & ſimul tranquilli ſumus, modo turbamur ſi alia menti opinio inciderit. Eadē loquutio ut in illis, *Multa manu tendens.* Si *ira* retinetur, tum legendū fuerit; *Ni, ut in æſtu, mutamur ira.* Id eſt, ni credimus eſſe quod mentiantur, iraſcimur & ut in æſtu, mutamur ira. Hanc veram puto hujus loci lectionem. *Salm.*

Fvit.] Id eſt, parum abfuit, quin moreretur. *Fuiſſe* pro, mori. *Scal.*

As. Celabat, metuebatque te illa, ne ſibi perſuaderes
Vt abortioni operam daret, puerumque ut enecaret.
Di. Tū pol iſti puero quis eſt pater? As. Babylonienſis miles,
Quojus nunc iſta adventum exſpectat. immo adeo, ut nunciatum ſt;
Iam hîc aſſuturum ajunt eum: nondum adveniſſe miror.
Di. Ibo igitur intro? As. quippini? tam audacter, quam domum ad te.
Nam tu edepol noſter es etiamnum, Dinarche. Lamb. Dinarche, hæres tu?
Di. Quam mox te recipis tu? As. jam hîc ero: prope eſt, profecta quo ſum.
Di. Redi vero actutum. ego te interim apud vos opperibor.

ACTVS SECVNDI SCENA PRIMA.

ASTAPHIVM.

Ha, ha, ha! hercle quievi, quia introivit odium. tandem ſola ſum.
Nunc quidem meo arbitratu loquar libere quæ volam & quæ lubebit.
Huic homini amanti mea hera apud nos dixit neniam de bonis:
Nam fundi & ædîs obligatæ ſunt ob amoris prandium. verum
Apud hunc mea hera conſilia ſumma loquitur libere: magiſque
Adeo ei conſiliarius hic amicus eſt, quam auxiliarius.
Dum fuit, dedit. nunc nihil habet. quod habebat, nos habemus:

Te recipis tu? As. iam hic ero: prope.] Turbavit non recte intellecta locutio, *profecta quo ſum.* quod eſt, quo inſtitui & incepi, ire: quod extat. Aulul. act. 1. 2. v. penult. & alibi. *Taubmannus.*

Hercle.] lego: *Ha ha ha he, ecere quievit*, q. ut ex *he ecere*, fecerint, *hercle.* Hoc niſi, aut tale quid faciemus, erit ſcilicet in Plauto monſtrum *Hercules*, quantum ne Hercules domuit unquam, ut in Comœdia mulier per Herculem dejeret. Negant enim Varro & Agellius, uſquam apud idoneum Scriptorem reperiri, aut, *mehercle*, fæminam dicere; aut, *mecaſtor*, virum. Et nefarium id ac piaculare adeo fuiſſe: quia fæminæ Herculaneo ſacrificio abſtinerent; viri Eleuſinis initiis. An id nos fugere, aut prius in cogitando Plautum potuiſſe, aut poſtea in diſcendo hiſtriones, aut demum in audiendo ſpectatores arbitramur? *Palm.*

Dixit neniam de bonis] *Neniam dixit*, idem eſt, quod, *ſupremam dixit: valedixit: abire juſſit.* Gloſſarium: *Neniæ*, ὕμνοι ἐπὶ τῶν νεκρῶν. Ib. *Neniæ*, ἐπιτύφιος ᾠδή. *Scalig.*

Iſte nunc id habet, quod nos habuimus. humanum facinus factum eſt.

ACTVTVM FORTVNAE ſolent mutarier. VARIA vita eſt.

Nos divitem eum meminimus, atque iſte pauperes nos.

Vorterunt ſeſe memoriæ: ſtultus ſit, qui id admiretur.

I. Gvl. Vertit ſeſe rota viciſſim: ſtultu'ſt qui id admiretur.

Si eget, neceſſe eſt nos patiatur ali; ita æquom factu eſt.

Piaculum eſt, miſereri nos hominum rei male gerentum.

Bonis eſſe oportet dentibus lænam probam: arridere,

Quiſquis veniat, blandeque alloqui: male corde conſultare,

Bene loqui lingua. MERETRICEM eſſe similē ſentis condecet,

Quemquem hominem attigerit profecto aut malum aut damnum dari.

Nunquam amatoris meretricem oportet cauſſam noſcere,

Quin, ubi nihil det, pro infrequente eū mittas militia domum.

Nec unquam quiſquam probus erit amator, niſi qui rei inimicu'ſt ſuæ.

Nugæ ſunt, niſi quo modo cum dederit, dare jam lubeat denuo.

Dovz. niſi qui, modo quod.

Is amatur apud nos, qui, quod dedit, id oblitu'ſt datum.

Vortervnt sese memoriae.] Nihil mutandū. Alluditur ad illud præcedens, *meminimus*: Verterunt ſeſe memoriæ. Nos illum divitem meminimus, nunc illum meminimus pauperem; ille nos meminit pauperes, nunc meminit divites & fortunæ ac conditionis lautioris. Stultus ſit, qui illas viciſſitudines admiretur. Si ipſe eget, neceſſe eſt ut cogitet æquum eſſe, ut nos ejus liberalitate alamur. *Boxhorn.*

Nvnqvam] Nunquam debet meretrix audire amatorem cauſſas afferentem, quare, ſi non largiatur, non debeat eum ejicere, & domum remittere, ut militem infrequentem. Ignominiæ, quibus boni honeſtique animi haud minus coerciti, quam pænis, multiplices in militia Rom. fuere. Primum, Hordeum pro tritico datum. Cauſſa hujus rei, ut indigni viderentur communi militum cibo, ſed rejicerentur potius, jungerenturque cum jumentis. Alterum, cum ære privantur; & ſtipendium non procedit: atque hi dicebantur, *ære diruti.* Auſonius in Centon. præfert. *Procedere mihi inter frequentes ſtipendium jubebis; ſin aliter, Aere dirutum facies.* Bene, *inter frequentes.* nam qui *infrequens*, patiebatur hanc pænam. *Infrequens*, ait Feſtus, *appellatur miles, qui abeſt, abſuitque à ſignis.* Cornif. ad Herenn. lib. 4. *Prætereo, quod militiæ te infrequentem tradidiſti, &c.* Tertium, cum extra vallum & caſtra jubentur tendere. Cauſſa fuit, quaſi indigni eſſent, qui inter vere milites agerent, projecti & objecti hoſti: idque interdum ſine tentoriis. Quartum, diſcinctos & turpi habitu proſtitui, nempe ut parum viros. Quintum, Mutare militiam: quod eſt, ab honeſtiori genere in humilius tranſcribi. Sunt & alia quædam minora: ut ſtantes cibum potumque capere. *Lipſ.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Dum habeat, dũ amat: ubi nihil habeat, alium quæſtum cœpiat.
Aequo animo, ipſe ſi nihil habeat, aliis qui habent, det locum.
Probus eſt amator, qui relictis rebus rem perdit ſuam.
At nos male agere prædicant viri ſolere ſecum,
Noſque eſſe avaras. quæſo, num qui male nos agimus tandem?
Nam ecaſtor NVNQVAM SATIS *dedit ſuæ quiſquam amicæ amator:*
Neque pol ſatis accepimus, neque ulla ſatis popoſcit.
Nam QVANDO STERILIS EST *amator à datis, improbus eſt.*
Si negat ſe habere quod det, ſoli pernoctandum eſt.
Nec ſatis accipimus, ſatis cum quod det, non habet.
Semper datores novos oportet quærere,
Qui de theſauris integris demunt, danunt.
Velut hic agreſtis eſt adoleſcens, qui hîc habet,
Nimis pol mortalis lepidus, nimiſque probus dator.
Sed is, clam patre, etiam hanc noctem illac DOVZ. clam patrem.
Per hortum tranſilivit ad nos. eum volo convenire.
Sed eſt huic unus ſervos violentiſſumus,
Qui, ubi quamque noſtrarum videt prope ædîs, hac ſi aggredias, *V. E.* prope ædis haſce egrediens.
Item ut de frumento anſeres, clamore abſterret, abigit.
Is item eſt agreſtis. ſed fores, quicquid eſt futurum, feriam.
Ecquis huic tutelam januæ gerit? ecquis intus exit?

ACTVS SECVNDI SCENA SECVNDA.

STRATILAX, ASTAPHIVM.

QVis illic eſt, qui tam proterve noſtras ædîs arietat?
AS. *Ego ſum, reſpice ad me.* ST, *quid, ego? nonne ego video? væ tibi!* DOVZ. non te ego video?
Quid tibi ad haſce acceſſio eſt ædîs prope, aut pultatio eſt?

ALIVM QVAEST.] Quaſi vero qui amant, quæſtum rei familiaris faciant. Hic autem verſus corruptiſſime Fragmentis infertur. *I. Gulielm.*

PROTERVE] Immoderate ac ſuperbe. à *proterendo.* Nam *protervus* eſt, qui

As. Salve. St. ſatis mihi eſt tuæ ſalutis: nihil moror: non ſalveo:
Aegrotare malim quam eſſe tua ſalute ſanior.
Id volo ſcire, quid debetur hîc tibi noſtræ domi. As. comprime.
St. Spero meam quidem hercle: tu quæ ſolita es comprimas. — GRVT. tu quem ſolita es.
Imprudens per ridiculum ut ruſtico ſuadet ſtuprum!
As. Iram dixi. St. ut eſſe cœpiſti, ſi dem, ſi eſt una altera. — PAR. ut eſſe cepiſti, ſic eſt nulla altera.
As. Nimis hic quidem TRVCVLENTVS. St. pergin' male loqui, mulier, mihi?
As. Quid tibi ego autem dico? St. quia enim me TRVCVLENTVM nominas.
Nunc adeo, niſi abis actutum, ac dicis, quid quæras, cito,
Iam, hercle, ego hîc te, mulier, quaſi ſus catulos, pedibus proterã.
As. Rus merum hoc quidem eſt. St. pudendumne? tu vero clurinum pecus,
Adveniſti huc ſiſtentatum cum exornatis oſsibus. — ACID. te oſtentatum cum exorn.

dum aliis obvius eſt, *proterit*; quod & tauri faciunt in appetitu coitus buculæ, in quam calent. *Paſſerat.*

NON SALVEO.] Comicus hic minus Latine, ex Perſona ruſtici & ex decoro, locutus eſt ut Terentius Eun. act. 3. 1. *emoriri riſu.* ubi Donatus: *diſciplina eſt Comicis, ut ſtultas ſententias, ita etiam vitioſa verba, aſcribere ridiculis imperitiſque perſonis.* Parrhaſ.

TV QVAE SOLITA ES.] Venuſti joci ſententiam reſtituo, *te qui ſolitu'ſt, comprimat.* Dixerat enim ancilla ruſtico inclamanti, *comprime*, vocem videlicet, aut iram: quod ille ſatis urbane convertens, Ego quidem, inquit, meam amicam comprimam; te alius, qui ſolet. Nam ita accepiſſe ruſticum, clarum ex ſequentibus:

Imprudens per ridiculum ut ruſtico ſuadet ſtuprum! Lipſ.

VT ESSE COEPISTI.] Locus haud dubie corruptus, quem ſic puto emendandum: *ut eſſe cœpiſti, quid dem ſi una eſt altera?* id eſt, quidvis dare paratus ſum, ſi eſt una altera tibi ſimilis, ut jam eſſe cœpiſti. *Salmaſ.*

CLVRINVM PECVS] *Clurinum* probo, cum ita ſit in vett. ed. & Arnobius uſurparit: atque in Gloſſario legatur, *Clura*, πίθηκος: & dubium non ſit, quin veteres ita extulerint; ut *cordus* pro *condus*: *canimen* pro carmen: *genimen*, germen: *gnoma*, groma: *præcidanea*, præcidaria: *proletaneus*, proletarius: *architector*, architectus. Ita autem Aſtaphium Stratilax appellat, deformitatem ei exprobrans: nam homines deformes *Simiæ* per convitium audiebant. *Meurſ.* Gloſſæ Papiæ; *Clura vel clurinum ſimia dicitur.* Haud dubie, ut ſæpe alibi, reſpexit hunc Plauti locum. *Boxhorn.*

SVSTENTATVM.] Omnino puto legendum; *Adveniſti huc te oſtentatum cum exornatis oribus*, pro auribus; ut oricilla pro auricilla. ex quo fecerunt, *oſſibus.* Scriptum quoque vitioſe fuit, *te uſtentatum*, deinde *iſtentatum.* Inde illæ librorum corruptelæ. Sed ſenſus poſtulat ita legi, ut ſcripſimus. Et paulo poſt ſcribendum: *An eo bella es tu quia accepiſti armilla ac virias. Verias* ſcriptum erat pro *virias.* ex quo factum *venias.* Salmaſ.

Quia tibi inſuaſo infeciſti, propudioſa, pallulam.
An eo bella es tu, quia accepiſti? ad me advenias. SCAL. ar me adv. *pro, ad.*
AS. *nunc places.*
ST. *Quam me illi velim.* AS. *mentiris.* ST. *dicis quod te rogo?*
Mancupium quî accipias, geſtas tecum penos annuos.
AS. *Dignis dant.* ST. *Laviniæ hîc ſunt, quas habes victorias?*
AS. *Ne attigas me.* ST. *tangam? ita me amabit ſarculum,*
Vt ego me ruri hamaxari mavelim patalem bovem,
Cumque eo ita noctem in ſtramentis pernoctare perpetem,

INSVASO] Feſtus: *Suaſum, colos appellatur, qui fit ex ſtillicidio fumoſo in veſtimento albo. Plautus: Quia tibi ſuaſo infec. &c. Quidam autem legunt, inſuaſo. nec deſunt, qui dicant, omnem colorem, qui fiat inficiendo, ſuaſum vocari: quod quaſi perſuadetur in alium ex albo* (quid. alio) *tranſire.* Etiam ego cenſeo, *inſuaſo* retinendum: cum Gloſſarium; *Inſuaſum*, εἶδος δοκαρελοκαπνισμένων interpretetur: ſive, ut Scaliger emendat, εἶδος δοκαρέλου κεκαπνισμένου. Et ſane hoc vult Feſtus, eſſe colorem ſimilem illi, qui eſt in illis trabibus, quas diutinus fumus infecit. *Gruter.*

MANCVPIVM QVI ACCIPIAS, GESTA TECVM PENOS ANNVOS.] Ita legi poteſt, quomodo locutum Plautum annotat Priſcianus. Sic quidem & modulo verſus & ſententiæ lepori conſuli videtur. Quid ſi tamen, legamus, *Mancupium quî accipias, geſta tecum me, nos annulos.* ut illum ſervum, & ſe ſervam indicet: vel potius, *abenos annulos*: ut fugitivum perſtringat, qui retrahendus ſit catenis: cum etiam *ferrei anuli* ſervitiorum eſſent, & *æris* nomine veniat ferrum. *Turn.*

LAVINIAE HIC.] Locus obſcurus. Alii volunt, alludi ad Laviniam Latini filiam, quam Aeneas Turno ſuperato obtinuit, tanquam victoriæ præmium. quaſi Plautus ſignificet, in ædibus meretriciis eſſe Lavinias, quas cupide expetant amatores, quæque magno conſtent. Alii, *Lavinias mulieres* fuiſſe putant, quæ mundum muliebrem aliis locarent, accepto in dies ſingulos pretio. Alii dicunt, ſignificari, in ædibus meretriciis amatores bona ſua profundere: quaſi fiat alluſio ad illud, quod diximus ſupra (Trin. act. 2. 4.) de iis, qui balneis elavant bonis. Omnino hic mihi *biſcendi eſt nulla poteſtas*: ut verbis utar Lucretianis. *Lamb.* Mens quoque hic ſapienti. nempe, turgebat ei aliquid ſub tunica; hoc indicat ancillæ. Scio Boſium putare, Strabacem manum admoviſſe ancillæ, qua mulier erat. ſed vix probem: ob reſponſum ancillæ, *ne me attrectes.* id enim ita capio, tanquam ſi prohibitione iſta excitaret ſervum, ut ſe invaderet. certe non admotam à Strabace manum, ipſe aſſerit his: *tangamne ego te?* Gruter. Præſtat, cum ſummis etiam viris, ignorantiam hic profiteri, quam hariolari. *Boxhorn.*

HAMAXARI.] *Hamaxari*, eſt plauſtrum trahere, auctore *Turn.* Malim exponi, Plauſtro jungere. Et hoc ſenſus requirit. Nam qui plauſtro trahitur à bobus, tantum moleſtiæ non percipit, quantum is, qui boves plauſtro jungere cogitur. Vnde & *pernoctationis* meminit, quod proprium eorum qui ruri huic miniſterio præficiuntur. *Piſtor.*

PATALEM BOVEM] Feſtus: *Patalem bovem Plautus appellat, cujus cornua diverſa ſunt, ac late patent.* Græci quoque ab eadem mente ejuſinodi boves vocarunt πεταλεῖς, ſive πετήλους. Tales autem boves & plauſtris & aratris apti. *Scalig.*

Quam tuas centum cœnatas noctes mihi dono dari.
Rus tu mihi opprobras? ut nacta es hominē, quem pudeat probri!
Sed quid apud noſtras negotii, mulier, eſt ædîs tibi?
Quid tu huc occurſas, in urbem quotieſcunque advenimus?
AS. *Mulieres volo convenire voſtras.* ST. *quas tu mulieres*
Mihi narras? ubi muſca nulla fœmina eſt in ædibus.
AS. *Nullane iſtic mulier habitat?* ST. *rus, inquam, abierunt. abi.*
AS. *Quid clamas, inſane?* ST. *abire hinc ni properas grandi gradu,*
Iam ego iſtos fictos, compoſitos, criſpos, cincinnos tuos
Vnguentatos uſque ex cerebro expellam. AS. *qua nam gratia?* SCAL. ex cerebro excellam.
ST. *Qui adeo fores noſtras unguentis uncta es auſa accedere,*
Quiaque iſtas buccas tam belle purpuriſſatas habes.
AS. *Erubui mecaſtor miſera propter clamorem tuum.*
ST. *Itane erubuiſti? quaſi vero corpori reliqueris*
Tuo poteſtatem coloris ulli capiendi, mala.
Buccas rubricæ; cera omne corpus intinxit tibi. SCAL. buccas rubrica, cera omne corpus intinxti tibi.
Peſſumæ eſtis. AS. *quid eſt, quod vobis peſſumæ hæc* * * *
ST. *Scio ego plus, quam me arbitrare ſcire.* AS. *quid id eſt, obſecro,*
Quod ſcias? ST. *herilis noſter filius apud vos Strabax*
Vt pereat, ut eum illiciatis in malam fraudem & præmium. Mſſ. injiciatis.
AS. *Sanus ſi videare, dicam. dicis contumeliam,*

MVSCA NVLLA FAEMINA.] Propinqui & amici, qui gratioſi erant aut clari, deducere ſolebant candidatos, qui prenſatum ibant, ut petitio & gratiam & auctoritatem majorem haberet. Igitur cum A. Sempronius Longus cum fratre Vargulam eſſet conplexus, Vargula ſcurriliter luſit, jubens abigi muſcas. *Muſcam nullam fæminæ*, pro, *nulla fæmina* dixit venuſte Plautus, ex vulgi ſermone. *Turn.*

PVRPVRISSATAS] V. N. Moſtell. act. 1. 3. 104.

SANVS SI VIDEARE,] Id eſt, ſi putarem te ſanum eſſe, dicerem, te contumeliam dicere: ſed quia pro ſtulto te habeo, non curo. Planiſſimum. Scalig. l. *Sanus ſi ſis, vide ne dixis contumeliam.* Sed profecto hæc aquila, quæ inconnivis oculis Solem fere intuetur, hic connixit. De Lambino minus mirum. Formula iſta eſt, qua duram ſententiam molliter effert: aut alioqui circumloquitur, quod lubet aperte proferre. Tantundem hic eſt, ac ſi dixiſſet, *Non ſanus es.* ita alibi: *Si habeam dem:* pro

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Nemo hominum hîc perire ſolet apud nos. res perdunt ſuas.
Vbi perdidere res, abire hinc ſi volunt, nudis licet. D. tũ illis licet.
Ego non hunc novi adoleſcentem voſtrum ST. *veron'?* AS. *ſerio.*
ST. *Quid maceria illa ait, in horto quæ eſt, quæ in noctes ſingulas*
Latere ſit minor, qua iſte ad vos damni permenſu'ſt viam?
AS. *Non mirum eſt, vetus eſt maceria, lateres ſi veteres ruunt.*
ST. *Ain' tu, mala, lateres veteres ruere? nunquam edepol mihi*
Quisquam homo mortalis poſthac duarum rerum creduit,
Ni iſta ego voſtra hero majori facta denarravero.
AS. *Eſtne ille violentus?* ST. *ſuam non enim ille meretriculis*
Muniendis rem coëgit, verum parſimoniæ PALM. parſimonia duritiaque.
Duritiæque: quæ nunc ad vos jam exportatur, peſſumæ.
Hem tu, o ſexungula! male vivitis. egone hæc muſſitem?
Iam enim eccere ibo in forum, atque hæc facta narrabo ſeni.
Neque iſtuc in ſe geſtit, ergo coget exanimem mali.
AS. *Si ecaſtor hic homo ſinapi victitet, non cenſeam*

nihil habeo quod dare queam. *Taubmannus.*

VETVS EST MACERIA.] Leg. *Non mirum eſt, vetuſta maceria, lat.* ut ſint ablativi abſolute poſiti. Eſt autem *maceria*, murus intermedius ex lapidibus ſine calce & cæmento congeſtus. Terentius. *Hanc in horto Maceriam jube dirui.* Ad quod Donatus; *Maceria dicitur paries * * * nunc alicujus demacerata.*

DVARVM RERVM.] Omnis enim ſermo duobus monoſyllabis conſtat, *Eſt* & *Non.* Alciatus. Turn. *duarum rerum*, id eſt, divini & humani, quod verius. V. N. Amph. act. 2. 2. 40. *Taubm.*

MVNIENDIS.] Lego; *ſum. non enim il.* Deinde illud *Molliendis* ajo auctoribus libris falſi damnandum. nam optimus Vatic. *Moniendis*: duo alii, *Monendis.* ut certum habeam latere in hac ſcriptura verbum vetuſtius. Placeret cum Scal. *Molendis.* Lucillius:

Hunc molere, illam autem ut frumentum vannere cunnis. Lipſius.

HEM TV, O SEXVNGVLA!] Hoc Pal merii maxime probo, nec potuit aptius in rapax illud genus. quomodo Aulul 3. 6. *homines cum ſenis manibus* dixit fures intelligens. *Taubm.* Lego, *Emptu nexu, gula.* Et ſententia aperta; ſive ac ea referantur, quæ ſequuntur; ſive ac ea, quæ antecedunt. Significat enim amatores bona ſua perdere apud mere trices, emptionibus, obligationibus & compotationibus. *Scalig.*

NEQVE ISTVC.] Ita uno conſenſi Mſſ. & omnes Edd. veteres. Sed hau dubie hæc corrupta ſunt. Variæ docto rum molitiones, apud ipſos videantur Mihi legendum videtur; *Namque iſtu nî ſuggeſſi, tergo coget examen mal* Suadent id & ſententia & veſtigia Mſſ ſi recte ſequaris. *Suggeſſi* pro ſugge ſſerim. Hero, inquit, ea, quæ hic ge runtur, enarranda ſunt. Nam niſi id fa ciam, de tergo meo & corio actum eſt Multorum malorum plagarumque exa men in tergum meum cogetur. *Boxhorn*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Tam eſſe triſtem poſſe. at pol hero benevolens ut is eſt ſuo!
Verum ego illum, quanquam violentus eſt, ſpero mutari poteſt
Blandimentis, ornamentis cæteris meretriciis. MEVRS. ora mentis cæt.
VIDI equidem ex jumentis domita fieri, atque alias beluas.
Nunc ad heram revidebo. ſed eccum odium progreditur meum. COLV. avet convenire etiam hic dũ Phroneſium.
Triſtis exit. haud convenire etiam hic velim Phroneſium.

ACTVS SECVNDI SCENA TERTIA.

DINARCHVS, ASTAPHIVM.

P*ISCES ego credo, qui usque dum vivunt, lavant,*
Minus, diu lavare, quam hæc lavat Phroneſium.
Si proinde amentur mulieres, diu quam lavant,
Omnes amantes balneatores fiant.
AS. *Non quis parumper durare, opperirier?*
DI. *Quin hercle laſſus jam ſum durando miſer.*
AS. *Mihi quoque præ laßitudine opus eſt ut lavem.*
DI. *Sed obſecro, hercle, Aſtaphium, i intro, ac nuncia*
Me adeſſe. tu i propere, & ſuade jam ut ſatis laverit. MEVRS. me adeſſe cui properet ſuavium, ut ſatis laverit.
AS. *Licet.* DI. *audin' etiam?* AS. *quid vis?* DI. *Dî me perduint,*
Qui te revocavi: non tibi dicebam. i modo.
AS. *Quid jam me revocabas, improbe nihilique homo?*
Quæ tibi mille paſſuum peperit moræ mora.
DI. *Sed quid hæc hic autem tamdiu ante ædîs ſtetit?*
Neſcio quem præſtolata eſt: credo, militem.

LAVERE.] *Lavare* legendum: & Plautus à Varrone leviter reprehenditur, qui contra analogiam locutus ſit, & *lavare* dixerit, cum debuiſſet *lavari*. *Turn.*

MORAE MORA.] Oratio conciſa, & ſic explenda: Quæ mora tantum moræ tibi peperit, quantum eſt mille paſſuum. Poſſet & legi, *moram*, vel *moras*: Acid. Puto ſcripſiſſe Plautum; *Quæ tibi mille paſſuum peperit, more, moram. More*, id eſt, ſtulte. Ita ſæpe alibi ludit Comicus. *Boxhorn.*

QVEM PRAESTOLATA EST.] Ter. Eun. act. 5. 5. *Quem præſtolare. Parmeno?* Ad quod Donatus; Nove, *Quem* dixit, non, *Cui præſtolare*. Cicero in Catilin. *Qui tibi ad forum præſtolarentur.* Notavit item Eugraphius, vetus Ter. Commentator: *Præſtolor*, eſt præſto ſum, appareo, id eſt, obſequor. *Taubm.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Illud eſt. vide ut jam quaſi volturii triduo
Prius prædivinant, quo die eſuri ſient:
Illum inhiant omnes: illi eſt animus omnibus.
Me nemo magis reſpiciet, ubi iſte huc venerit,
Quam ſi hinc ducentos annos fuerim mortuus.
Vt REI *ſervire ſuave ſt! væ miſero mihi!*
Poſt factum plector, quia ante partum perdidi. SCAL. Poſt factum flictor.
Verum nunc ſi qua mihi obtigerit hæreditas
Magna atque luculenta, nunc poſtquam ſcio
Dulce atque amarum quid ſit ex pecunia.
Ita ego illam edepol ſervem, itaque parce victitem,
Vt nulla faxim cis dies paucos ſiet.
Ego iſtos, qui nunc me culpant, confutaverim.
Sed eſt vocis ſat: ſentio aperiri fores,
Quæ obſorbent quicquid venit intra peſſulos.

ACTVS SECVNDI SCENA QVARTA.

PHRONESIVM, DINARCHVS.

N*VM tibi nam, amabo, janua eſt mordax mea,*
Quo introire metuas, mea voluptas? DI. *ver vide:*
Vt tota floret! ut olet! ut nitide nitet!
PH. *Qui tam inſicetus Lemno adveniens, qui tuæ*
Non des amicæ, Dinarche, ſuavium?
DI. *Vah! vapulo hercle ego nunc, atque adeo male.*
PH. *Quo te avortiſti?* DI. *ſalva ſis, Phroneſium.*
PH. *Salve; hic ne hodie cœnas, ſalvos cum advenis?*
DI. *Promiſi.* PH. *ubi cœnabis tu?* DI. *ubi tu juſſeris.*
Hic. PH. *me lubente facies.* DI. *edepol me magis.*

FLECTOR.] Omnes edd. vett. *Poſt factum*, ſive, *actum plector*. Quaſi dicat: Se, poſtquam patrimonium perdidit, dare ſui peccati pænas. MSS. tamen & ed. Cam. leg. *Poſt factum flector*: quod fuerit, ſententiam muto. *Taubm.*

VT NVLLA FAXIM.] Iocus παρὰ προσδοκίαν. Exſpectabat enim auditor, ut plane contrarium ſubjiceret. *Cis dies paucos* autem, eſt intra breve tempus, propediem. *Turneb.*

JANVA EST MORDAX.] Vide Not. Moſtell. 3. 2. 162.

LEMNO ADVENIENS.] V. N. Ciſtel act. 2. 1. 16.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Nempe tu eris hodie mecum, mea Phroneſium.
PH. *Velim, ſi fieri poſsit.* DI. *cedo ſoleas mihi:*
Properate: auſerte menſam. PH. *amabo, ſanun' s?*
Dovz. Properate auferre menſam.
DI. *Non edepol bibere poſſum jam, ita animo male eſt.*
PH. *Mane: aliquid fiet, ne abi.* DI. *ah! aſperſiſti aquam,*
Iam rediit animus. deme deme ſoleas: cedo
Vinum. PH. *idem es ecaſtor qui ſoles. ſed dic mihi,*
Benene ambulaviſti? DI. *huc quidem hercle ad te bene,*
Quoniam tui videndi eſt copia. PH. *complectere.*
DI. *Libens. ah, hoc eſt mel melli dulci dulcius!*
Hoc tuis fortunis, Iuppiter, præſtant meæ.
PH. *Dan' ſuavium?* DI. *immo vel decem.* PH. *haud iſtoc pau-(per es.*
Plus pollicere tu, quam ego à te poſtulo.
DI. *Vtinam à principio rei item parſiſſem meæ,*
Vt nunc reparcis ſuaviis! PH. *ſi quid tibi*
Compendii facere poſsim, factum edepol velim.
DI. *Iam laviſti?* PH. *jam pol mihi quidem atque oculis meis.*
Num tibi ſordere videor? DI. *non pol mihi quidem.*
Verum tempeſtas memini cum quondam fuit,
Cum inter nos ſorderemus unus alteri.
Diss. cum uterque noſtrum ſorderemus alteri.
Sed quid ego facinus audivi adveniens tuum?
Quod tu hic, me abſente, novi negotii geſſeris?

TV ERIS HODIE MECVM.] *Violavit virginem, pro, vitiavit, dicebant. æque eadem modeſtia potius, Cum muliere fuiſſe, quam Concubuiſſe.* Varro.

CEDO SOLEAS.] V. N. infra act. 2. 3. 1.

ANIMO MALE.] V. N. Amph. 5. 1. 6.

DEME SOLEAS.] Nam ante diſcubitum excalceari volebant, ne lectum cõſpurcarent. Martialis: *Depoſui ſoleas &c.* Ita Horatius de Naſidieno inter cænam ſurgente: *Et ſoleas poſcit.* Taubm.

BENENE AMBVLAVISTI.] Formula quærens de incolumitate peregre venientis: pendet ab altera. *Bene ambula:* qua abeuntes dimittebant. In ſequentibus, avara mulier ſiniſtram ejus liberalitatem perſtringit, & egeſtatem objicit tacite, cum à ſuaviis non eſſe pauperem ait. Ibi contra ille parſimoniam ſuaviorum in ipſa incuſat: & ad ejus exemplum optat, olim rei item ſuæ ſe parſiſſe. *Acid.*

QVOD TV HIC.] Verſus hos, qui extra legem, ita reſtituo:

Quod tu hic abſente me novi negotii
Geſſeris; cumque bene proveniſti, gaudeo.

Illud, *ſalva*, quod ſententia non requirit, ejeci. non longe enim ſequitur: (act. 2. 6.)

Cum tu recte proveniſti, cumque es aucta liberis,
Gratulor.

Provenire bene, εὐτυχεῖν. *Nequiter provenire*, δυστυχεῖν. I. Gul.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Cumque bene proveniſti ſalva, gaudeo.
PH. *Tibi mea conſilia ſumma ſemper credidi.*
Equidem nec peperi puerum, nec prægnas fui,
Verum aſſimulavi me eſſe prægnatem, haud eram.
DI. *Quapropter, ô mea vita?* PH. *propter militem*
Babylonienſem, qui quaſi uxorem ſibi
Me habebat anno, dum hic fuit. DI. *ego ſenſeram.*
Sed quid iſtuc? quoi rei id te aſſimulare retulit?
PH. *Vt eſſet aliquis laqueus & ridimiculum,*
Revorſionem ut ad me faceret denuo.
Nunc huc remiſit nuper ad me epiſtolam,
Seſe experturum, quanti ſeſe penderem:
Si, quod peperiſſem, id educarem & tollerem:
Bona ſua me habiturum omnia. DI. *auſculto lubens.*
Quid denique agitis? PH. *mater ancillas jubet,*
Quoniam jam decimus menſis adventat prope,
Aliam aliorſum ire, præmandare & quærere Acid. percon-ctari & quær.
Puerum aut puellam, qui ſupponantur mihi.
Quid multa verba faciam? tonſtricem Suram
Noviſti noſtram, quæ modo erga ædes habet.
DI. *Novi.* PH. *hæc una opera circumit per familias,*
Puerum veſtigat clanculum, ad me detulit.
Datum ſibi eſſe dixit. DI. *ô merces malæ!*
Eum nunc non illa peperit, quæ peperit prior,
Sed tu poſterior. PH. *ordine omnem rem tenes.*
Nunc, ut præmiſit nuncium miles mihi,
Non multo poſt hic aderit. DI. *nunc tu te interim*

HABEBAT ANNO.] Elegans dicendi genus, ſed in libris fere corruptum. valet autem, anno præterito: cui opponitur, *horno.* ita Amphit. Prol. *Lipſ.*

REDIMICVLVM.] Eleganti & amœna inflexione ſermonis dictum eſt. cum enim redimiculo innexi implexique teneantur crines mulierum, *redimiculum* pro quodam vinculo & nodo, quo velut alligatus teneretur *miles Babyl.* id eſt, Græcus, qui Babylone ſtipendia meruerat, jucunda ſuavique tranſlatione dixit. Gloſſæ: *κηδετὴρ ἀνάδεσμος.* *Turneb.*

TOLLEREM.] V. N. Amph. 1.3.℣.3.

QVAE MODO.] Quis negabit legendum, *quæ modo erga ædes habet*, id eſt, è regione habitat. Nam *habere*, pro *habitare*, notum iis, *qui nondum ære levantur.* Lipſ.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Quaſi pro puerpera hic procuras? PH. *quippini?*
Vbi ſine labore res geri pulchre poteſt,
AD SVVM QVEMQVE æquom eſt, quæſtum eſſe callidum.
DI. *Quid me futurum eſt, quando miles venerit?*
Relictusne abs te vivam? PH. *ubi illud quod volo*
Habebo ab illo, facile inveniam, quomodo CAM. facile invenero.
Divortium & diſcordiam inter nos parem.
Poſtidea ego tota tecum, mea voluptas, uſque ero
Aſsiduo. DI. *immo hercle vero accubuo mavelim.*
PH. *Quin Dîs ſacruficare hodie pro puero volo,*
Quinto die, quod fieri oportet. DI. *cenſeo.*
PH. *Non audes aliquod dare mihi munuſculum?*
DI. *Lucrum hercle videor facere mihi, voluptas mea,*
Vbi quippiam me poſcis. PH. *at ego, ubi abſtuli.*
DI. *Iam ſaxo hîc aderit: ſervolum huc mittam meum.*
PH. *Sic facito.* DI. *quicquid autem erit, boni conſulas.*
PH. *Ecaſtor munus te curaturum ſcio,*
Vt quojus me non pœniteat, mittas mihi.
DI. *Num quippiam me vis aliud?* PH. *ut, quando otium*
Tibi ſit, ad me reviſas. DI. *valeas.* PH. *vale.* DOVZ. ad me interviſas.
DI. *Pro Dî immortales, non amantis mulieris,*
Sed ſociæ unanimantis, fidentis fuit
Officium facere, quod modo hæc fecit mihi.
Suppoſitionem pueri quæ mihi credidit,
Germanæ quod ſorori non credit ſoror.

PVLCRE POTEST.] τελείᾳ ὑποστιγμῇ diſparanda iſta: ut hic verſus ſpeciatim ad puerperium referatur, ſequens generatim proferatur de omni quæſtus genere & modo. *Acid.*

ASSIDVO.] Varro lib. 5. de L. Lat. *Frequentem operam dediſtis, apud Plantum valet, adſiduam. itaque qui adeſt, adſiduus.* In eadem ſententia Q. Cic. in libel. De petitione conſulatus: *Iam aſſiduitatis nullum eſt præceptum: verbumque ipſum docet, quæ res ſit. Prodeſt quidem vehementer nunquam deeſſe, &c.* At Plautus etiam jocando extulit verum etymon, hoc loco. *Scaliger.*

QVINTO DIE.] Qui dies quintus ἀμφιδρόμιος dicebatur, à ritu, quo curſim circa focum geſtabatur puer. Apud Græcos infans die quinto luſtrabatur: ſed apud Latinos octavo quidem puellæ, nono pueri: qui *dies luſtricus* dicebatur, Symmacho *luſtratus ſolemnitas.* item *Nominalis*, quia nomen tum illi indebatur. Tertullianus *Nominalia*, Greg. Nazianz. Ὀνομαστήρια dixit. *Scaliger.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Oſtendit ſeſe jam mihi medullitus,
Se mihi infidelem nunquam, ſe viva, fore. E.V. dum vivat
Egone illam ut non amem? egone illi ut non bene velim?
Me potius non amabo, quam deſit huic amor.
Ego iſti non munus mittam? jam modo ex loco
Iubebo ad iſtam quinque perferri minas:
Præterea obſonari duntaxat ad minam.
Multo illi potius, bene erit bene quæ volt mihi,
Quam mihimet, omnia qui mihi facio mala.

ACTVS SECVNDI SCENA QVINTA.

PHRONESIVM.

P*VERO iſti date mammam. VT MISERAE matres ſollicitæque*
Ex animo ſunt, cruciantur q;! edepol commentum male.
Cumq; eâ rem in corde agito, nimio minus perhibemur
Malæ, quam ſumus ingenio. ego prima domi docta dictito.
Quanta eſt cura in animo, quantum corde capio dolorem,
Dolus ne occidat morte pueri! mater dicta quod ſum, eo magis
Studeo vitæ, quæ auſa ſum tantũ clam dolum aggrediri. Mſſ. Cam. quæ hunc auſa ſum tantundem dolum adgrediar.
Lucri cauſſa avara probrum ſum exſecuta: alienos dolores
Mihi ſuppoſivi. NVLLAM REM oportet doloſe aggrediri, niſi
Aſtute accurateque exſequare. voſmet jam videtis,
Vt ornata incedo: puerperio ego nunc me eſſe ægram aſſimulo.
MALO QVOD MVLIER facere incepit, niſi id efficere perpetrat,
Id illi morbo, id illi ſenio eſt, ea illi miſeræ miſeria eſt.
Si bene facere incepit, ejus eam cito odium percipit.

EX LOCO.] Ex loco, vel *è loco* eſt, quod Græci dicunt, αὐτόθεν. è loco *mittam*, αὐτόθεν πέμψω. unde αὐτόθεν καταβάλλειν è loco *ſolvere*, hoc eſt, præſenti pecunia: ſignificatio enim loci, brevitatem temporis notat. *Salmaſ.*

MALF.] Id eſt, vafre & aſtute: quomodo *malæ* & *malitiæ* cum hic ſtatim, tum alibi paſſim. *Acid.*

VITAE.] Scilicet pueri: cujus opera *matris* nomen, meo bono maximo, inveni. *Taubm.*

Nimis

Nimis quam paucæ ſunt defeſſæ, male quæ facere occeperunt,
Nimis quam paucæ efficiunt, ſi quid occeperint benefacere.
MVLIERI nimio maleſacere melius eſt onus, quam bene. LAMB. levius eſt onus.
Ego, quod mala ſum, matris opera mala ſum, & meapte malitia:
Quæ me gravidam eſſe aſſimulavi militi Babylonio:
Eam nunc malitiam accuratam miles inveniat volo.
Iſte hic haud multo poſt credo aderit: nunc prius præcaveo ſciens:
Eumque gero ornatum, ut gravida, quaſi puerperio cubem. GRVT. eumque ornata ornatum.
Date mihi huc ſtactam atque ignem in aram, ut Venerem Lucinam meam.
Hic apponite, atque abite ab oculis. eho Pithecium,
Face accumbam: adjutare ſic decet puerperam.
Soleas mihi duce, pallium injice in me huc, Archilis.
Vbi es, Aſtaphium? fer huc verbenam mihi, thus & bellaria.
Date aquam manibus. nunc ecaſtor ut veniret Miles velim.

ACTVS SECVNDI SCENA SEXTA.

STRATOPHANES, PHRONESIVM, ASTAPHIVM.

NE exſpectetis, ſpectatores, meas pugnas dum prædicem:
Manibus duelli prædicare ſoleo; haud in ſermonibus.
Scio ego multos memoraviſſe milites mendacium.

MVLIERI NIMIO.] Id eſt, Mulieri multo facilius eſt malefacere, quam benefacere. libri omnes, ut & Mſſ. Cam. ita conſtanter legunt, *Melius* hic eſt *levius.* nec *onus* mutandum eſt in *opus*: nam & Mil. act. 3. 1. *Procreare liberos, lipidum eſt onus.* Grut.

SOLEAS MIHI DVCE.] Vulgo *date.* At quis credat, puerperam nudis pedibus proceſſiſſe? Certo certius eſt, legendum; *ſoleas mihi deme.* Volebat accumbere: ideo ſoleas ſibi demere jubet. Ita ſupra Dinarchus, cum in lectum ſe inſcendere velle ſimulat: *Iam rediit animus; deme ſoleas.* Contra, cum ſurgere volebant, poſcebant ſoleas. quod Phroneſ. facit, act. 2. 8. *Piſtor.*

THVS ET BELLARIA.] Domi ſacra fiebant vulgo, infinitis de cauſſis, etiam ob puerperium. Varro lib. 2. de Vita pop. Rom: *Menſæ anteponebantur cum culignis ac vino, in qua, quæ veniebant ad fœtum amicæ gratulatum, Diis mactabant.* Tertull. de Anima: *Dum in partu Lucinæ ac Dianæ ejulatur, dum per totam hebdomadem Iunoni menſa proponitur; dum ultima die fata ſcribunda advocantur; quis non filii caput obſignat pro gentica, pro avita, pro publica aut privata devotione?* Gunther.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Et Homeronidæ Poſt illæ mille memorari poteſt,
Qui & convicti & condemnati falſis de pugnis ſient.
NON *laudandus eſt quoi plus credit qui audit, quam qui videt.*
Non placet, cum illi plus laudant qui audiunt, quam qui vident.
PLVRIS EST *oculatus teſtis unus, quam auriti decem:*
Qui audiunt, audita dicunt: qui vident, plane ſciunt.
NON PLACET *quem ſcurræ laudant, manipulares muſſitant:*
Neque illi, quorum lingua gladiorum aciem præſtringit domi.
STRENVI *nimio plus proſunt populo, quam arguti & cati.*
Facile ſibi facunditatem virtus argutam invenit.
SINE VIRTVTE *argutum civem mihi habeam pro præfica,*
Quæ alios collaudat, eapſe ſe vero non poteſt.

ET HOMERONIDAE.] *Homeronida* nomen militis glorioſi, ex aliqua Comœdia tunc notum. *Poſt illam* habẽt libri. Vnde eſt in editionibus *poſt illa.* Puto legendum una littera mutata, *Et Homeronidam, & poſt illum mille memorari poteſt.* Ὁμηρεῖδας eſt ῥαψῳδός. Vnde & pro glorioſo ſumitur Græcis qui lõgas texit ῥαψῳδίας de ſuis facinoribus. Hinc Ὁμηρείδειν Heſychio ψεύδεσθαι. *Homeronida* pro Homerida Plauto nomen militis glorioſi. *Salmaſ.*

MILLE MEMORARI POTEST.] Rarius loquendi genus: pro mille memorari poſſunt. tale illud Pœnuli fine: *Trecentos nummos Philippos, credo, corradi poteſt.* Acid.

QVOI PLVS CREDIT.] Vt Hiſtorici & Poëtæ: quibus plus credimus nos, qui audivimus, quam qui viderunt. *Lamb.*

NON PLACET, CVM.] Non placet hoc mihi cum, qui audiunt aut legunt res ab Hiſtoricis aut Poëtis ſcriptas, plus laudant, quam qui rebus gerendis interfuerunt. *Lamb.*

SCVRRAE.] V. N. Epid. Act. I. Sc. I. verſ. 13.

QVORVM LINGVA.] Rhetores & δημαγωγοὺς, id eſt, blandos populi rectores ſeu concionatores tangit. *Douza.*

PRAESTRINGIT.] V. N. Mil. Act. I. Sc. I. verſ. 4.

VIRTVS ARGVTAM.] Diſertam eloquentiam dicit virtute inveniri. Nam hic *argutus* eſt diſertus & eloquens, & illud ſignificatur, quod à Platone ſcriptum & à Cicerone relatum; Vnumquemque in eo ſatis eſſe diſertum, quod ſciret, & quod recte facere poſſet. Probus, ad Bucolic. 4. Virgil. *Argutum* ab ἀργὸς dictum ait, id eſt, *celer.* quod arguti multum ac celeriter loquantur: unde & *arguta hirundo.* Turn.

PRO PRAEFICA.] Feſtus: *Præficæ dicuntur mulieres ad lamentandum mortuum conductæ, quæ dant cæteris modum plangendi, quaſi in hoc ipſum præfectæ.* Nævius: *Hæc quidem mehercle, opinor, præfica eſt, quæ ſic mortuum collaudat.* Gloſſæ: *Præfica,* ἡ περὶ τῆς κλίνης ἐν τῇ ἐκφορᾷ κατατεθειμένη θρηνῳδὸς ἐπ' ἐκφορᾷ. *Scal.*

QVID ADHVC.] Hunc verſum è veſtigiis monſtroſæ ſcripturæ Vatic. hoc loco inſerui. Cum enim propinquaret jam Miles, ſedula ancilla dominam officii monuit, ut callide & apposite ſimularet ægram puerperam. At illa quaſi indignata admoneri, ut quæ ſua ſponte nimium eſſet mala & aſtuta, Tace, inquit, &c. *Lipſ.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Nunc ad amicam, decumo menſe poſt, Athenas Atticas
Viſo, quam gravidam reliqui meo compreſſu, quid ea agat.
PH. *Vide quis loquitur.* AS. *jam propinque miles, mea Phro-*
neſium, *(les.* PH. *tace.*
Tibi adeſt Stratophanes. nunc tibi opu'ſt, ægram ut te aßimu-
Quid adhuc egeo tui, malum, ammonitricis? an me maleficio
vincere eſt? *(*PH. *volo.*
ST. *Peperit mulier, ut ego opinor.* AS. *vin' adeam hominem?*
ST. *Euge Aſtaphium eccam, it mihi advorſum.* AS. *ſalve eca-*
ſtor, Stratophanes,
Venire ſalvom. ST. *ſcio: ſed peperitne, obſecro, Phroneſium?*
AS. *Peperit puerum nimium lepidum.* ST. *ecquid mihi ſimi-*
li'ſt? AS. *rogas?*
Quin ubi natu'ſt, machæram & clypeum poſcebat ſibi.
ST. *Meus eſt, ſcio jam de argumentis. nimium quidem ſimili-*
li'ſt. papæ!
Iam magnu'ſt? jamne electat legionem, quam ſpoliare velit?
AS. *Here nudiusquintus natus quidem ille eſt.* ST. *quid tum*
poſtea?
Inter tot dies quidem hercle jam actum aliquid oportuit.
Quid illi ex utero exitio eſt, priusquam poterat ire in prælium?
AS. *Conſequere atque illam ſaluta, & gratulare illi.* ST. *ſe-*
quor.
PH. *Vbi illa, obſecro, eſt, quæ me hic reliquit atque abſtitit?*
AS. *Aſſum: adduco tibi exoptatum Stratophanem.* PH. *ubi is*
eſt, obſecro?
ST. *Mars peregre adveniens ſalutat Nerienem uxorem ſuam.*
Cum tu recte proveniſti, cumque es aucta liberis,
Gratulor, cum mihi tibique magnum dediſti
decus.
PH. *Salve, qui me interfeciſti pene & vita & lumine,*

NERIENEM.] Martis uxorem. Agell. lib. 13. cap. 21. de hoc loco diſputat.

CVM TV RECTE.] V. N. ſupra. 2. 4. 32.

QVI ME INTERFECISTI] Homerus Il. λ. Agamemnonis vulnerati dolorem cum parturientis ὠδῖσι confert. Quos verſus Græce mulieres non ab Homero, ſed ab Homera ſcriptos eſſe dicebant: teſte Plutarcho. Ita Medea Euripidis, apud Ennium:

Ter ſub armis malim vitam cernere,
Quam ſemel modo parere. Taub,

Quique vim magni doloris per voluptatem tuam
Condidiſti in corpus, quo nunc etiam morbo miſera ſum.
ST. *Eja, haud ab re, mea voluptas, tibi obvenit iſtic labos:*
Filium peperiſti, qui ædîs ſpoliis opplebit tuas.
PH. *Multo ecaſtor magis oppletis opu'st tritici granariis;*
Ne, ille priuſquam ſpolia capiat, hic nos extinxit fame.
ST. *Habe bonum animum.* PH. *ſavium ſis pete hinc à me. nequeo caput*
Tollere, ita dolui, itaque ego nunc doleo: neque etiam queo
Pedibus mea ſponte ambulare. ST. *ſi plane ex medio mari*
Savium petere tuum jubeas, petere haud pigeat me, mel meum.
Id ita eſſe experta es, nuncque experiere, mea Phroneſium,
Me te amare. adduxi ancillas tibi eccas ex Suria duas:
Iis te dono. adduce huc tu iſtas. ſed iſtæ reginæ domi
Suæ fuere ambæ: verum patriam ego excidi manu.
Iîs te dono. PH. *pœnitetne te quot ancillæ ſunt jam?*
Quine etiam nunc inſuper adducas, quæ mihi comedint cibum?
ST. *Hoc quidem hercle ſi ingratum eſt donum, cedo tu mihi iſtam, puere.*
Hem, mea voluptas, attuli eccam pallulam ex parva Græcia tibi,
Tene tibi PH. *hoccine mihi ob labores tantos tantillum dari?*
ST. *Perii hercle miſer: jam mihi auro contra conſtat filius.*
Etiamnum me vilipendit. ad id, purpuram ex Sara tibi
Attuli, & induvias Ponto amœnas. tene tibi, voluptas mea.
Accipe hoc, abduce has è conſpectu Suras. *(huic ſat eſt?*
Ecquid amas me? PH. *nihil ecaſtor: neque meres.* ST. *nihilne*

MEA SPONTE.] Per me, meis viribus. *Lamb.*

QVINE ET.] Quaſi dicat: Paucæ tibi videntur tot ancillæ, quot mihi nunc ſunt, niſi tu plures adducas ultro eſtrices in ædes meas. *Lamb.*

EX PARVA GRAECIA TIBI.] V. N. Mercat. 3. 1. 27.

AVRO CONTRA.] V.N. Epid. 3. 3.30.

AD ID, PVRPVRAM EX SARA TIBI ATTVLI, ET INDVVIAS PONTO.] *Ex Sara*, id eſt, ex Tyro. Tyrus enim *Sarra* dicta eſt, à piſce *Sar.* Itaque Servius ad illud Virg. 2. Georg.

Vt gemma bibat & Sarrano dormiat oſtro.

notat; per *oſtrum Tyrium* ſignificari à Virg. purpuram Tyriam. Et *Sarranæ tibiæ* dictæ ſunt, vel Tyriæ vel Africanæ. Denique Probus ait, Ennium dixiſſe, *Pœnos Sarra oriundos*, id eſt, Tyro. *Scalig.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Ne mihi unum verbum quidem dixit. viginti minis
Vænire illæc poſſe credo dona, quæ ei dedi.
Vehementer nunc mihi eſt irata: ſentio atque intellego.
Verum adibo. quid ais nunc tu? numne vis me, voluptas mea,
Quo vocatus ſum, ire ad cœnam? mox ad te huc cubitum ivero.

PALM. nox ad te, *id eſt*, *noctu*.

Quid taces? planiſſume edepol perii. ſed quid illuc boni eſt?
Quis homo eſt, qui inducit pompam tantā? certum'ſt quo ferant
Obſervare. huic credo fertur. verum jam ſcibo magis.

ACTVS SECVNDI SCENA SEPTIMA.

GETA, PHRONESIVM, STRATOPHANES.

ITE, ite hac ſimul, muli æris damnigeruli, foras gerones,
Bonorum hamaxagogæ. SATINNE Qui AMAT, nequit quin nihili
Sit, atque improbis ſeſe artibus expoliat. nam hoc qui ſciam, ne quis
Id quærat ex me, domi eſt qui facit improba facta amator,
Qui bona ſua pro ſtercore habet, foras jubet ferri: metuit
Publicos. mundiſumum ſit. puras ſibi eſſe volt ædes.
Domi quicquid habet, verritur ἔξω. *quandoquidem ipſus perditum ſe it,*
Secreto hercle equidem illum adjutabo. neque mea ille quidem
Opera unquam nihilominus propere, quam poteſt, peribit.
Nam jam de hoc obſonio, de mina una deminui
Modo quinque nummos: mihi detraxi partem Herculaneam.

LIPS. bonorum exagogæ.

LIPS. mundiſſimum'ſt.

MVLI AERIS,] Lego. *Ite ite hac ſimul heri damnigeruli.* Atque ſic & verſui melius conſulitur: &, *heri damnigerulos* vocat, qui damna, id eſt, impenſas heri ad meretricem deportarent. *damnumque* pro jactura ſumptuque dicitur, quomodo fere Horatius utitur. Sic *damnoſus*, qui multum ſumptus in re aliqua facit. Suetonius Nerone, cap. 31. *Non in alia re damnoſior, quam in ædificando.* Schop. V. N. ſupra act. 1.1. 44.

FORAS GERONES.] V. N. ſupra, 1.2.6.

PVBLICOS.] Hos Ovidius 5. Faſt. *Aediles-plebis* vocat, *Ant. Auguſtinus.*

HERCVLANEAM.] *Nummus* hîc valet duas drachmas: cum enim ita ſcribatur:

De minâ unâ deminui
Modo quinque nummos: mihi detraxi partem Herculaneam:

& Grammatici Græci tradant, *minam*

Nam hoc aſſimile eſt, quaſi de fluvio qui aquam derivat ſibi,
Niſi derivetur, tamen omnis ea aqua abeat in mare. (*hæc*
Nam hoc in mare abit, miſereque perit ſine omni bona gratia.
Cum video fieri, ſuſſuror, ſuppilo, de præda prædam
Capio. MERETRICEM ego item eſſe reor, mare ut eſt: quod des devorat, nec unquam
Abundat. at hoc ſaltem ſervat mare: quod illi ſubeſt, apparet: huic des

SCAL. at hoc ſaltē ſervatum tibi æſtuat: eccũ apparet.

Quantumvis; nuſquam apparet, neque datori, neque acceptrici.
Velut meretrix meum herum miſerum ſua blanditia intulit in
Pauperiem, privavit bonis, luce, honore, atque amicis.
Attat eccam, adeſt propinque. credo audiiſſe hæc me loqui.
Pallida eſt, ut peperit puerum. alloquar, quaſi neſciam.
Iubeo vos ſalvere PH. *noſter Geta, quid agis? ut vales?* (*fero.*
GE. *Valeo, & venio ad minus valentem; & melius quî valeat,*
Herus meus, ocellus tuus, ad te ferre me hæc juſſit tibi
Dona, quæ illos ferre vides, & has quinque argenti minas.
PH. *Pol haud perit, quod illum, tantum amo.* GE. *juſſit opere orare, ut hæc grata haberes tibi.*

PALM. juſſit opere orare, *i.e. magnopere.*

centum eſſe drachmarum: partem autem Herculanam conſtet decimam fuiſſe; *Nummus* erit quinquageſima pars minæ, ut drachma centeſima. ſic in nummo inerunt duæ drachmæ. Denarius tamen drachmam valet; cujus æſtimatione & pretio inferior multo eſt nummus. Igitur hîc *nummus* eſt didrachmum, aliter quam vulgo loquentibus ſoleat uſurpari. nam vulgo *Seſtertius* eſt. *Turn.* V. N. Moſtell. 4. 2. 11.

SERVAT MARE: QVOD ILLI.] Comparat hic mari meretricem, ita tamen ut vel pejorem & voraciorē mari ipſo meretricem velit. Quod mari des, inquit, devorat. At hoc ſaltem ſervat quod devoravit, & quum illi ſubeſt apparet. Apparet quidem ipſi mari quod devoravit, quum illi ſubeſt, non autem apparet ei qui in mare aliquid jactavit. At meretrici quod dederis neque datori, neque acceptrici apparet. Si quid autem mari dederis, & in mare jeceris non ipſi datori apparet, ſed ipſi mari tamen quod accepit apparet, quamvis non eo abundantius fiat. Sed illud ſervat ac retinet. At meretrix ſtatim conſumit quod accepit, atque ita nec datori, nec acceptrici apparet. Hic eſt ſenſus hujus loci Plautini. Verba deinde ipſa facile eſt conſtituere ex veſtigiis ſcripturæ veteris, hoc modo. *At hoc ſaltem ſervat injectum, illi ſub æſtu apparet.* Servat mare quod in mare jactũ fuerat, & illi ipſi ſub æſtu apparet. Acceptori igitur apparet quod in mare projicitur, non datori. At meretrici datum, nec datori nec acceptrici apparet. *Salmaſ.*

QVI VALEAT, FERO.] *Quî*, pro, *ut:* Lambino non intellectum. Adfero, inquit, tibi ab hero meo dono aurum & obſonia, ut melius valeas. Sic Curc. act. 4. 2. *Ecquid das, quî bene ſit?* Et Bacch. ſc. 1. *Dato, quî bene ſit.* Schop.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

PH. Grata æquaque ecaſtor habeo. jubeo auferri intro. i Cyame:
Ecquid auditis hæc, quæ imperata ſunt? GE. ah! nolo auferant:
Deſiccari lubet. PH. impudens es mecaſtor. GE. tun' bona fide,
Tu ne ais impudentem me eſſe, quæ ſis ſtabulum flagitii?
PH. Dic, amabo te, ubi eſt Dinarchus? GE. domi. PH. dic ob hæc dona, quæ
Ad me miſerit, me illum amare plurimum omnium hominum:
* Vnique honorem illi me habere omnium maxumum:
Atque, ut huc veniat, obſecrare. GE. ilicet. ſed quis nam illic homo eſt,
Qui ipſus ſe comeſt, oculis malis, triſtis? animo hercle homo ſuo eſt miſer,
Quiſquis eſt. PH. dignus eſt mecaſtor ille. GE. quid eſt? PH. non noviſti, obſecro?
Qui illic apud me erat, hujus pater pueri illic eſt. uſque ad jentaculum
Iuſſit ali. manſi, auſcultavi, obſervavi. GE. quem pernam,
Novi hominem nihili. illic quæſo eſt? PH. illic eſt. GE. me intuetur gemens.
Traxit ex intimo ventre ſuſpirium hoc vide, dentibus
Frendit: icit ſemur. num obſecro nam ariolus eſt, qui ipſus ſe verberat?
ST. Nunc ego meos animos violentos, meamque iram ex pectore
Iam promam. loquere: unde es? quojus es? cur auſus inclementer

TAVB. Ergo meumque honorem illum habere.

PALM. *delet*: juſſit ali. manſi, auſcultavi, obſervavi.

DESICCARI.] Servus malus & joculator munera quæ ad meretricem ferebat', ſtatim intro rapi non vult: quaſique madeant, Soli oppanſa & expoſita, quo ſiccentur, ante fores ſub dio aliquandiu habenda cavillatur. *Turn.*

VSQVE AD IENTACVLVM.] *Ientaculum* primus erat cibus apud Romanos, ut apud Græcos ἀκϱάτισμα: quem ſequebatur *Prandium*: deinde *Veſperna*: poſtremo *Cœna*. apud Græcos ἄϱιστον; deinde ἑσπέϱισμα; poſtremo δεῖπνον. Quæritur igitur hîc Phroneſium, Militẽ aluiſſe puerum uſque ad jentaculum duntaxat. *Lamb.* Quid ſit *uſque ad jentaculum* quod habent veteres edd. aut *ad rectaculum*, ut legunt libri, juxta ſcio cum ignariſſimis. Divinent qui meliores erunt arioli. Legendum in ſequenti verſu, ſine lacunæ nota *quem pernovi hominem nihili*. Sic ſupra in Aulularia, *ut matronarum facta pernovit probe.* Salm.

ARIOLVS.] Turneb. *Hariolum* hîc abſolute pro furioſo accipit: quod ii ſoleant ſe interdum male mulcare. Gruterus, pro divinante: talis, enim, inquit, eorum habitus: ut patet ex iis, quæ de miniſtris matris-deûm, an Iſidis, narrat Apul. 8. Met. & vero etiam de bellenariis & fanaticis accipit. Paſſerat. *Taubm.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Mihi dicere? GE. *lubido eſt.* ST. *iſtuccine mihi reſpondes?*
GE. *Hoc.non ego te floccifacio.* ST. *quid tu? cur auſa es aliū te*
Dicere amare hominem? PH. *lubitum eſt.* ST. *ain' tandem? iſtuc primum experiar.*
Tun' tantilli doni cauſſa, olerum, atque eſcarum, & poſcarum,
Mæchum malacum, cincinnatum, umbraticolam, tympanotribam
Amas, hominem non nauci? GE. *quæ hæc res? meone hero tu, improbe,*
Male dicere audes, fons vitii & perjurii? ST. *verbum unum*
Adde iſtoc. jam hercle ego te hîc hac offatim conficiam. GE. *tange* Mss. affatim.
Modo, jam ego te hîc agnum faciam, & medium diſtruncabo. ſi tu
Ad legionem bellator clues, at ego in culina Ares. TAVR. in culina cluo.
PH. *Si æquom facias, adventores meos non incuſes: quorū mihi*
Dona accepta & grata habeo; tuaque ingrata, quæ abs te accepi.

POSCARVM.] V. N. Mil. 3. 2. 23.

MALACVM.] V.N. Bacch. a. 1. 1. 38.

VMBRATICOLAM.] *Vmbraticola* hîc dicitur mollis, qui in umbroſis locis degat, nec Solem pulveremque, ut homines militares, ferre ſoleat. Curcul. act. 4. 3. *Si hic me hodie umbraticus deriſerit.* Iuvenal.

Sed genus ignavum, quod tecto gaudet
& umbra.

Ita *Vmbraticus doctor*, apud Petronium eſt ſcholaſticus. Tacitus lib. 14. Annal. *ſtudia in umbra educata*, id eſt, in Schola declamatoria: ut *Pichena* explicat. Ita *Vmbratilis miles*, Ammiano lib. 18. *Vmbraticum negotium*, Agell. lib. 3. 1. *Turneb.*

TYMPANOTRIBAM.] *Tympanotriba*, hîc enervatus & effæminatus eſt; quales erant Cybelæ ſacerdotes, & exſecti Matris deûm, manibus tympana pulſantes. Etiam apud Græcos in tympano homines torquebantur. hinc eum, qui ſæpe in eo per tormenta cruciatus ſit, vocatur *tympanotriba*. ſed hoc locum heic non habet, ubi malacus aliquis deſcribitur, cui tympanum convenit. *Turneb.*

OFFATIM CONFICIAM.] Scribendum, *adde iſtoc, jam hercle ego te hic offatim officiam*, ut habent libri, hoc eſt, διαπεδάξομεν. *Officiam* pro conficiam. Sic autem apud Ariſtophanem in Θεσμοφοριαζούσαις. Πρόσθεν μόνον. κἀγώ σε νὴ τὴν ἄρτεμιν ἢ δράσεις. *Salmaſ.*

IN CVLINA ARES.] Getam è culina veru allaturum minatur. Varro: *Si non plus teſticulorum offenderis, quam in caſtrato pecore in Apulia, vincor non eſſe maſculum Arem.* Probaveris ipſum Martem non eſſe maſculum, Proverbialiter dixit. Quid enim magis maſculum, quam deus belli præſes, & idem Veneris maritus? *Palm.*

ADVENTORES MEOS NON INCVSES.] *Adventores*, in cauponis & diverſoriis hoſpites: apud ſcorta, qui rei cauſſa venibant. & ita, præter alios, Apulejus & Petronius. *Palm.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

ST. *Tunc pol ego & donis privatus ſum, & perii!* GE. *plane*
iſtuc eſt.
Quid nunc ergo hîc odioſe es, confeſſus omnibus reus?
ST. *Perii hercle hodie, niſi hunc à te abigo!* GE. *accede huc*
modo,
Adi huc modo. ST. *etiam, ſcelus viri, minitare? quem ego*
Offatim jam, jam, jam concipilabo. quid tibi huc ventio eſt?
Quid tibi hanc aditio eſt? quid tibi hanc notio eſt, inquam,
Amicam meam? emoriere ocius, ſi manu nice-
ris.

SCAL. ſi viam imbiteris. GE. quid? viam imbiterim?

GE. *Quid, manu nicerim?* ST. *fac quod juſsi. mane. jam ego*
te hîc
Offatim conficiam. GE. *occidi optumum eſt. captio eſt: iſtam*
Machæram longiorem habes, quam hæc eſt. ſed verum
Sine dum petere, ſiquidem belligerandum eſt tecum.
Ibo domum ego tecum, bellator, arbitrum æquom ceperim.
Sed ego ceſſo me hinc amoliri, ventre dum ſalvo licet?

ACTVS SECVNDI SCENA OCTAVA.

PHRONESIVM, STRATOPHANES.

D*ATE ſoleas, atque me intro actutum ducite:*
Nam mihi de vento miſeræ condoluit caput.
ST. *Quid mihi futurum eſt, quoi duæ ancillæ dolent,*
Quibus te donavi? jamne abiiſti? hem, ſic datur!

CONCIPILABO] Feſtus: *Concipilaſti, dictum à Nævio, pro, corripuiſti & involaſti.* Ad quod Scalig. *Concipilaſti*, idem ac compilaſti: ut *reciprocus, reprocus: reciperare, reparare: incitegere, integere.*

MANV NICERIS.] *Nicere*, à quo deductum eſt *nictare*, quod nuſquam alibi, quod ſciam, reperitur, ſignificat ſignum facere: ut manum movere, aut ea minari. *Turn.* Cum alibi τὸ *nicere* non ſit invenire, putabam legendum; *manu iceris*, id eſt, ſi manu tetigeris. *Icere*, pecutere, inquit Feſtus. *Boxhorn.*

VENTRE DVM SALVO.] Quem, niſi aufugio, Miles machæra perfoſſurus videtur. *Lamb.*

DATIN SOLEAS.] Romani non ſolebant in publico uti ſoleis; ſed vel in triclinio, vel in cubiculo: verum foris calceis. atque ea de cauſſa crimini vertit Cicero Verri, quod ſoleatus fuerit. *Stetit*, inquit, *ſoleatus Prætor pop. R. cum pallio purpureo tunicaque talari:* & tribulis conviva, apud Horat. 1. Ep. 13. *gerit ſub alia ſoleas:* & convivator Naſidienus 2. Sat. 8. *ſoleas poſcit.* meretricula apud Plaut. puerperam mentiens, *ſoleas poſcit.* act. 2. 4. & 8. Om-

Quo pacto excludis? quæſo potin' planius,
Quam excluſus nunc ſum? pulchre ludificor. ſine:
Quantillo mihi opere nunc perſuaderi poteſt,
Vt ego hiſce ſuffringam talos totis ædibus.
Num quippiam avarûm mutat mores mulierum? ACID. num quippiam aliarũ mutat more mulierũ?
Poſtquam filiolum peperit, animos ſuſtulit:
Nunc, quaſi mihi dicat, nec te jubeo, nec veto
Introire in ædîs. at ego nolo, non eo.
Ego faxo dicat me, in diebus pauculis,
Crudum virum eſſe. ſequere me hac. verbum ſat eſt.

ACTVS TERTII SCENA PRIMA.

STRABAX, ASTAPHIVM.

RVS mane dudum hinc ire me juſſit pater,
Vt bubus glandem prandio depromerem.
Poſt illuc veni, quam advenit (ſi Dîs placet)
Ad illam argentum meo qui debebat patri,
Qui ovîs Tarentinas erat mercatus de patre.
Quærit patrem: dico eſſe in urbe. interrogo,
Quid eum velit, homo cruminam ſibi de collo detrahit;
Minas viginti mihi dat. accipio libens.

ninoque foris ſolea muliebre potius, quam virile calceamentum habebatur. Catullus de Lesbia:

—— *arguta conſtitit in ſolea.*

Turn.

CRVDVM.] *Impotens*, iracundum & inhumanum ſignificat. Gloſſographi explicant ὠμόν: & ſic Latini interdum *crudum* accipiunt pro duro & inexorabili: ut hoc loco. *I. Gulj.*

BVBVS.] Bubus glandem in pabulum dederint veteres: ut docent Cato c. 54. & 60. *Bubus cibaria annua in juga ſingula lupini modios CXX. aut glandis modios CCLX.* Et Columella lib. 6. c. 3. & lib. 11. c. 2.

CRVMINAM SIBI DE COLLO DETRAHIT.] Crumenam enim à collo pendentem gerebant. Inde eſt *decollare*: quod proprie de marſupio dicitur, quod collo abeſt & perit. inde ſumitur pro οἴχεσθε: ut cum, *ſpem decollare*, ait Varro. *Caſaub.*

PERPERAS, MINAS.] Ita Scaliger in Conjectaneis, ad illud Varronis lib. 2. De Re Ruſt. *ovem minam, id eſt, ventre glabro.* Ergo *mina ovis* eadem, quæ *apica*. *Apica* Græcum eſt: ἄπικος, hoc eſt, *glabra*. nam, πεῖκος & πίκος in neutro, idem quod πόκος maſculino. *Perperæ*, ſunt ἄχρηστοι. *Scal.* Legendum;

Condo in cruminam ille abiit : ego perperas, minas
Oves in crumina hac in urbem detuli.
Fuit edepol Mars meo periratus patri :
Nam oves illius haud longe abſunt à lupis.
Nunc ego iſtos mundulos urbanos amaſios
Hoc ictu exponam, atque omnes ejiciam foras.
Eradicare eſt certum cumprimis patrem,
Poſt id locorum matrem. nunc hodie efferam ACID. nunc hodie feram.
Ad hanc argentum, quam mage amo quam matrem meam,
Tat! ecquis eſt? nulla eſt? ecquis aperit hoc oſtium?
AS. *Quid iſtuc alienum eſt, amabo, mi Strabax :*
Qui non extemplo intres? anne oportuit
Ita, te quidem qui es familiaris? ST. *ibitur.*
Ne me morari cenſeas, AS. *lepide facis.*

ACTVS TERTII SCENA SECVNDA.

STRATILAX, ASTAPHIVM,

MIRVM videtur, rure herilem filium
Strabacem non rediiſſe, niſi ſi clanculum
Collapſus eſt hîc corruptelam ſuam.
AS. *Iam pol ille me inclamabit, ſi aſpexerit.*
ST. *Nimio minus ſævos jam ſum, Aſtaphium, quam fui :*
Iam non ſum TRVCVLENTVS *: noli metuere.*

—— *ego propere minas Ovis in crumena hac in u. d.* de pecunia enim, id eſt, de illis viginti minis, quas pro ovibus acceperat, ita ut de ovibus loquitur: eadẽ urbanitate, qua viginti item minas pro aſinis acceptas vocat *aſinos*, Aſin. act. 3. 2. Simul autẽ eo alludit, quod oves, quæ ventrem piloſum non habent, vocabant *oves minas*, aut *apicas*. Erant illæ igitur plane *oves minæ*: neque enim piloſi ſunt nummi. Quod autem ſequitur : *Fuit edepol Mars meo, &c.* inde dictum eſt: quod lupas Marti ſacras putabant. Vnde & hujus urbis (Romæ) conditores, quod à Marte geniti eſſent, aluiſſe dicitur lupa. *Lupas* etiam vocabant meretrices, à quibus non longe abeſſe dicit eas oves, quas ipſe tunc in crumena ferebat. *Muret.*

AMASIOS.] Hic verſus Diomedi in mentem fuit, quum ſcripſit : *Item ab Amo veteres inchoativo modo dixerunt Amaſco. unde & Amaſcos amatores dicebant : ut Pl. Truc. jucundulos amaſcos.* ubi *mundulos* hinc emendandum. Douz.

HOC ICTV EXPONAM.] Hac pecunia exturbabo rivales meos. Nota, *Exponere ictu*, pro, loco movere, de gradu dejicere. Caſ. act. 4. 4. *Pæne expoſivit cubito*, forſan à luctatoribus tranſlatum. *Acid.*

NE ME MORARI.] Vide Notas Mil. act. 4. 7. 10.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Quid vis? As. *quid? tum exſpecto* TRVCVLENTIAM.
St. *Dic; impera mihi, quid vis, & quo vis modo.*
Novos omnes mores habeo, veteres perdidi.
Vel amare poſſum, vel jam ſcortum ducere.
As. *Lepide mecaſtor nuncias. ſed dic mihi,*
Habent? St. *paraſitum te fortaſſe dicere.*
As. *Intellexiſti lepide quid ego dicerem.*
St. *Heus tu, jam, poſtquam in urbem crebro commoveo,*
Dicax ſum factus, jam ſum cavillator probus.
As. *Quid id eſt, amabo?* St. *iſtacce ridicularia.*
As. *Cavillationes vis fortaſſe dicere?*
St. *Ita, ut pauxillum differat à cavillulis.*
As. *Sequere intro me, amabo, mea voluptas.* St. *tene hoc tibi:*
Rabonem habeto, mecum ut hanc noctem ſies.
As. *Perii! rabonem? quam eſſe dicam hanc beluam?*
Quin tu arrabonem dicis? St. *at facio lucri:*
Vt Prænestinis conia eſt ciconia.

MEVRS. differt à cavillibus.

HABENT &c.] Omnino legendum: As. *Lepide mecaſtor, ſed dic mihi. Haben'?* St. *paraſitum te fortaſſe dicere.* Ita, inquam, ſcribi debet, pro *debent.* Dixerat Strabax, *novos omnes mores habeo, veteres perdidi.* Vix credula Aſtaphium rem ita ſe habere ut memorabat, interrogat an vere haberet novos mores. *Sed dic mihi haben'?* Verumne eſt quod dicis, habeſne veteres mores? Stolide argutus ruſticus Strabax, quaſi videretur intelligere quid illa vellet, reſpondet, *Paraſitum te fortaſſe dicere.* Fortaſſean, inquit, petis an Paraſitum habeam. Profuſi enim & diſſoluti adoleſcentes, paraſitos habebant. *Salmaſ.*

CAVILLATOR.] Hos verſus in vitio eſſe, manifeſta res eſt ex ſequentibus. Ruſticum enim illum verbum aliquod abſurde & imperite pronunciaſſe, patet ex eo, quod urbana ancilla quaſi divinando mentem ejus perſequitur. Adde, quod ſecundus verſus in legem jambici trimetri committit ſyllaba abundanti. Muretus leg. cenſebat, (ita enim ſermone ab ipſo accepi.)

Dicax ſum factus, jã ſum villator probus.

Ruſticum enim illum truncaſſe capita dictionum patet. Probo εὐστοχίαν. Putarim tamen leg. *jam ſum cauliator probus.* Nam hominem à villa & rure ſumpſiſſe quiddam de copia domeſtica, & ad caulas ovium ſuarum alludentem, *cauliatorem*, pro *cavillatorem* dixiſſe, quidni probabile ſit? Et ad hoc exemplum verſum illum è ſequentibus emendarim: qui cæteroqui mire friget,

Ita ut pauxillum differat à caululis:

quo ruſticus quaſi ἐτυμολογεῖ ſuum illud, *Cauliator.* Lipſ.

ISTAECCE RIDICVLARIA.] Hæc Stratilaci tribuenda: ut explicet, & quidem conciſe & ſatis ruſtice, quid velit: nempe iſtæc ridicularia. unde mentem ipſius demum percipiens Ancilla, ſubjicit: *Cavillationes fortaſſe dicis.* Piſtor.

CONIA.] Taxat Præneſtinos, ut male Latinos. Talia ſunt, *Syria* pro *Aſſyria*: *Spania* pro *Hiſpania*: ut diſcimus ex Capella, & Gloſſario. *Striculus* Arnobio, *Hiſtriculus* Tertulliano. Neque enim litteræ ſolum detractæ veteribus, verum etiam ſyllabæ integræ, *Meurſius.*

AS. *Sequere, obſecro.* ST. *Strabacem hîc opperiar modo,*
Si ruri veniat. AS. *is quidem apud nos eſt hîc Strabax:*
Modo rure venit. ST. *priuſne, quam ad matrem ſuam?*
Heu edepol hominem nihili! AS. *anne autem, ut ſoles?*
ST. *Immo nihil dico.* AS. *i intro, amabo, cedo manum.*
ST. *Tene. in tabernam ducor diverſoriam,*
Vbi male accipiar mea mihi pecunia.

ACTVS QVARTI SCENA PRIMA.

DINARCHVS.

NEQVE gnatu'ſt, neque progignetur, neque poteſt reperirier,
Quoi ego nunc dictum aut factum melius quam Veneri velim.
Dii magni! ut ego lætus ſum, & lætitia differor! ita
Ad me magna nunciavit Chyamus hodie gaudia: — MEVRS. Geta meus.
Mea dona deamata acceptaque habita eſſe apud Phroneſium.
Cum hoc jam volupe'ſt, tum hoc nimio magnæ mellinia mihi:
Militis odioſa ingrataque habita, totus gaudeo.
Mea pila eſt: ſi repudiatur miles, mulier mecum perit. — TAVR. mecum erit.
Salvos ſum, quia pereo: ſi non peream, plane interеam.

MEA PILA EST.] Illud, *mea pila eſt*, proverbialiter dictum & venuſte. Et meretrices, quæ ſe publicant, tanquam pilæ ſunt. Nævius Tarentilla:

—— quaſi in foro pila
Ludens datatim dat ſe, & communem facit.

Aut, ſi non ipſæ pilæ; quaſi ludunt pila. Vnde illud Afranii: *Datatim uxorem ut ludas*, (id eſt, uxorem tuam vulges.) tanquam de pila loquatur. Et hoc Pomponii: *Quod ille dicit, cum datatim in lecto tecum luſi:* tanquam de ea, qua cum ludas pila. *Grut.*

SALVOS SVM &c.] Græca iſta ſunt Latinis literis ſcripta, ita vero reſcribenda:

—— eu ri eni.
Salvus ſum quia pereo: ſi non peream: pau.

Dicit amator Dinarchus, ſe ſalvum eſſe, id eſt, Phroneſium ſuam pilam eſſe. quia pereat, ab re nimirum, quam ferri juſſerat ad meretricem. Addit, ſi non peream, ſcilicet à re, *pau, eu, ri, eni:* παῦ εὖ ῥῆ, ἔνι. De ſe quicquam adverſi dicere religio fuit Dinarcho, ne omen fiat: utitur itaque ἀποσιωπήσει, οὐ γὰρ βούλεται δυσχερές εἰπεῖν οὐδέν. Dicit itaque ſibi ipſi παῦ, id eſt, deſine; εὖ ῥεῖ, bene eſt, & res ex voto animique ſententia ſuccedit, mea pila eſt, Phroneſium: ἔνι, (ἀντὶ τοῦ ἔνεστι) jus eſt & æquum. Nam dona ab illo acceperat Phroneſium non pænitenda, *Petitus.*

PLANE INTEREAM.] *Eſuriam* pro veteri lectione hic locum habere non poteſt. Perditus adoleſcens qui perni-

Nunc ſpeculabor quid ibi agatur: quis eat intro, qui foras
Veniat: procul hinc obſervabo, meis quid fortunis fuat:
Quia nihil habeo, unum animos movit mihi; omnia agam precario.

ACTVS QVARTI SCENA SECVNDA.

ASTAPHIVM, DINARCHVS.

LEPIDE efficiam, mea hera, officium: vide intus modo ut tu tuum
Item efficias. ama, id quod decet, rem tuam: iſtum (exinani.
Nunc dum iſti lubet, dum habet, tempus ei rei ſecundes:
Prome venuſtatem amanti tuam, ut gaudia compares.
Ego interim hîc reſtitrix his præſidebo; iſte dum ſic faciat

SCAL. Ego interim hic rei triticeæ præſidebo.

Domum ad te exagogam: nec quenquam interim iſtoc ad vos,
Qui ſit odio, intromittam: tu perge ut lubet. ludon' iſtos?
DI. *Qui eſt iſte? eja, Aſtaphium, indica: qui perit?* AS. *amabo, hiccine tu*

ciem ac damnum ſuum quærit, gaudet repudiatum militem ut ipſe recipiatur. Quod ſi fiat, ita ſe ſalvum futurum ait, ut tamen certo ſit periturus. *Salvus ſum, quia pereo*, quia pereo & addicor meretrici, ſalvus ſum. *Si non peream, plane intereã*. Ita reſtituit Lambinus, meliore ſane ſenſu quam ſi legatur *eſuriam* Nam hic amator à meretrice quam amabat', rejectus non poterat eſuriem timere. Immo meretricem amando & ductando, ei malo magis obnoxius fuiſſet. Pro eo libri habent, *pæne uriem*. Ex quo nihil facere certi poſſũ. Divinent ſagaciores. Sequenti vſ. legendum eſt: *Obſervabo meis quid fortunis fuat*. Scriptum erat *mies* pro meis. Vnde factum, *miles*. Salmaſ.

GAVDIA COMPARES.] Hunc verſum multis modis ſollicitarunt, ut perverterent viri docti, qui vim vocis illius *compares* parum attendebant. nam rectum eſt, *amanti gaudia comparare*, ut malum & dolorem inimico comparare, ita & *comparare* hoc loco ut παρασκευάζειν. Gloſſæ: *comparat*, κατασκευάζει. *Salmaſ.*

LVDIN' ISTOS.] Quod de hoc loco ſemper exiſtimavi, dicam: ſcribendum videri; *tu perge, ut lubet lud' iſtos*, aut *ludiſtos*. Modus ſane carminis non poſtulat aliter: cui numeros reſtituere hinc à me non ſentienti difficile ſit. ſed & occaſio mendi ex eo apparet, quod per libros vulgatur, *ludi iſto*, aut *ludin iſtos*. Neque ſane illa leviora ſunt, quæ à Cicerone referuntur in De Oratore, *vaſargenteis*, *paßicrinibus*, *tectifractis*, *omnimodis*. Palmerius. Forte legendum; *Tu perge, ut lubet, ludo in iſto*. Boxhorn.

QVI PERIT.] Ineptiſſime Lamb. explicat, aut potius implicat. Senſus planus eſt: Dic mihi quis ille eſt, quẽ apud Phr. eſſe dicis? Quis eſt, qui perit? nam, ut tu quidẽ nunc vba facis, perditus eſt. *Piſt.*

Eras? DI. *moleſtuſne ſum?* AS. *nunc magis quam fuiſti. nam niſi quid*
Nobis uſu ſt, nobis moleſtus, ſed, obſecro, da mî operam, ut
Narrem quæ volo. DI. *nam quid eſt?* AS. *num mea reſert?* AS. *non mu. ſed* — I. GVL. nam quid eſt? num mea refert? AS. non mu. &c.
Intus, bolos quos dat! DI. *quid? amator novus quiſpiam?*
AS. *Integrum & plenum adorta eſt theſaurum.* DI. *quis eſt?* AS. *eloquar.*
Sed tu taceto. noviſti tun' hunc Strabacem? DI. *quid ni?*
AS. *Solus ſummam habet hic apud nos. nunc is eſt fundus nobis.*
Animo bono male rem gerit. DI. *perii hercle ego idem.* AS. *STVLTVS es,* — I. GVL. ego quidem.
Qui facta infecta facere verbis poſtules. Thetis quoque etiam
In lamentando leſſum fecit filio. DI. *non ego nunc intra* — NON. pauſam fecit.
Ad vos mittar? AS. *quî dum quam miles magis?*
DI. *Quia enim plus dedit.* AS. *plus enim es intromiſſus, cum dabas.*
Sine viciſſim, qui dant operam, ob id, quod dant, operis utier.
Literas didiciſti: quando ſcis, ſine alios diſcere.
DI. *Diſcant, dum mihi commentari liceat, ni oblitus ſiem,* — ACID. ne oblitus ſiem Quod didici.
Quod dedi. AS. *interea magiſter dum tu commentabere,*
Volt interim illa itidem commentari. DI. *quid?* AS. *rem accipere identidem.*
DI. *Dedi equidem hodie ei quinque: argenti deferri minas,*
Præterea unam in obſonatum. AS. *idem iſtoc delatum ſcio.*

NAM QVID EST? AS. NON MV. SED &c.] Senſum non inelegantem elicio mutatione non magna:

DI. Nam quid eſt? num mea refert?
AST. non mu. ſet
Intis b.

Cum ancilla operam Dinarchi poſceret ad audiendum; ille ſperans de ſe illi aliquid mandatum, & forte ab amica exſpectari adventum ſuum. Quid, inquit, rei eſt? an aliquid ad me pertinet? Rejiciens tam ſtultam urbanitatem puella; Nihil ad te, ait: ſed hera mea quos lucri bolos nacta eſt! *Non mu*, nihilum. Lucillius libr. Satirarum II.

Non laudare hominem quemquam: neque mu facere unquam. Guiljelm.

FVNDVS.] *Fundus* hic pro fructuoſiſſimis prædiis capitur. Et optime convenit cum Varronis interpretatione, qui *fundum* inde dictum aſſerit, quod fundat quotannis plurima. *Nannius.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

De eo nunc bene ſumus tua virtute. DI. *illinc ut inimici mei*
Bona iſtic edant? mortuum hercle me, quam ut id patiar, mavelim. *(meis.*
AS. *MAVELIM mihi inimicos invidere, quam me inimicis*
Nam INVIDERE alii bene eſſe, tibi male eſſe, miſeria eſt.
Qui INVIDENT, egent: illi, quibus invidetur, rem habent.
Stultus es. DI. *quid eſt?* AS. *operire.* DI. *quid jam?* AS. *quia pol.*
DI. *Non licet de obſonio ſaltem me participem fieri?*

GRVT. de obſonii mna.

AS. *Si volebas participare, auferres dimidium donum.*
Nam item ut Acheronti hîc ratio accepti ſcribitur,
Intro accipimus: quando acceptum eſt, non poteſt ferri foras:
Bene vale. DI. *reſiſte.* AS. *amitte, ſine.* DI. *amitto intro.* AS. *at te quidem.*

DOVZ. mittin' intro.

DI. *Immo iſtoc ad vos.* AS. *iri non poteſt.* DI. *nimium poteſt.*
Experiri ſine. AS. *immo opperire. vis eſt experirier.*
Dicam adeſſe, niſi occupata eſt. DI. *reſiſte, hem!* AS. *fit fruſtra.* DI. *redin',*
An non? AS. *redeam. ſed vocat me, quæ in me plus poteſt.* DI. *quam poteſt,*
Vno verbo eloquar: Mittin' me intro? AS. *mendax es, abi.*
Vnum ajebas, ſed tria dixti verba, atque mendacia.
DI. *Abiit: intro hinc ivit. ego ut hæc mihi patiar fieri?*
Iam hercle ego tibi, illecebra, ludos faciam clamore in via:
Quæ advorſum legem accepiſti à plurimis pecuniam.

BENE SVMVS.] V. N. Menæch. act. 3. 2. 20.

VT ACHERONTI.] Vt Orcus nunquam quicquam eorum, quæ accepit, *reſcribit*, id eſt, renumerat ſeu reddit: ſic neque meretrix. *Lamb.*

IRI NON POTEST.] Scita & verſuta Aſtaphium negat introiri ad heram ſuam poſſe Dinarchum. At ego experiar potius, ait, & poſſe me arbitror. immo tu opperire potius, reſpondet illa. nam ſi experiare, vim facies. ego potius intus viſam, & ſi illi otium eſt, ad te renunciabo. Euntem reſiſtere adoleſcens jubet; illa fruſtra eum eſſe, ait; & ſimul, ne inhumanior videatur, herili imperio ſe vocari domum ait. *Vis eſt experiri*, facetiſſime dictum eſt. nam *experiundi* verbum de vi proprie dicitur, ſive ea civilis ſit judicii, ſive militaris armorum. Bacch. *an ‹go tecum experiar vi majore?* Ter. Eun. *Omnia prius experiri ſapientem quam armis decet.* Grut.

LVDOS FACIAM CLAMORE.] Id eſt, *populo te differam ante ædes.* V. N. Aul. 3. 2. 32.

Iam hercle apud omnes magiſtratus faxo erit nomen tuum:
Poſt id ego te manum injiciam quadrupli, venefica,
Suppoſtrix puerûm. ego edepol jam tua probra aperibo omnia.
Nihili me. perdidi omne quod fuit. ſio impudens,
Nec mihi adeſt tantillum penſi jam, quos capiam calceos.

ACID. Nec mihi adeo eſt hillum penſi; quos calces ciam.

Sed quid ego hîc clamo? quid ſi me jubeat intromittier?
Conceptis, me non facturum, verbis jurem, ſi velit.
Nugæ ſunt. SI STIMVLOS pugnis cædis, manibus plus dolet:
DE NIHILO illi eſt iraſci, quæ te non flocci facit.
Sed quid hoc eſt? pro Dî immortales! Calliclem video ſenem,
Meus qui affinis fuit: ancillas duas conſtrictas ducere,
Alteram tonſtricem hujus, alteram ancillam ſuam.
Pertimui, poſtquam una cura cor meum movit modo.

PALM. plus quam una &c.

Timeo, ne malefacta antiqua mea nunc inveniam omnia.

ACTVS QVARTI SCENA TERTIA.

CALLICLES, ANCILLAE, DINARCHVS.

EGONE tibi male dicam, aut tibi adeo male velim? ut animus meu' ſt,
Propemodum expertæ eſtis, quam ego ſim mitis tranquilluſque homo.
Rogitavi ego vos verberantes & pendentes ſimul:
Commemini, quo quicque pacto ſitis confeſſæ: ſcio.
Hic nunc volo ſcire eodem pacto, ſi ſine malo fateamini.

QVOS CAPIAM &c.] Non ruſticitatis tantum, ſed etiam impudentiæ nota erat, calceis inconcinnius uti. Vide A. gell. libr. 13. cap. 20. Iam, quibus male laxus calceus hærebat in pede, dici ſoliti ſunt νεῖν ἐν ταῖς ἐμβάσι, id eſt, *natare in ſoccis*. Ovid. Amoribus:

Nec vagus in laxa pes tibi pelle natet.

Sidonius:

Laxo pes natet altus in cothurno. Caſaub.

VOS VERBERANTES.] Puto ſcribendum:

Rogitavi ego vos verberans, pendentes ſimul. Salmaſ.

SINE MALO.] *Malum* in Plauto & Cicer. frequenter plagas & dolorem ſignificat. *Langl.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Quanquam vos colubrino ingenio ambæ eſtis; edico prius,
Ne duplices habeatis linguas : ne ego bilingues vos necem :
Niſi id ad tintinnaculos voltis vos educi viros.
AN. *Vis ſubegit verum fateri, ita lora lædunt brachia.*
CA. *At, ſi verum mihi eritis faſſæ, vinclis exſolvemini.*
DI. *Etiam nunc, quid ſit negotii, falſus incertuſque ſum :*
Niſi quia timeo tamen. AN. *ego nec quid peccavi ſcio.*
CA. *Omnium primum diverſæ ſtate, hem ſic : iſtuc volo.*
Neve inter vos ſignificetis, ego ero paries. loquere tu.
AN. *Quid loquar?* CA. *quid puero factum eſt, mea quem peperit filia.* V.E. puero actum eſt.
Meo nepoti? capita rerum mihi expedite. AN. *iſtæ dedi.*
CA. *Iam tace, accepiſtin' puerum tu ab hac.* AN. *accepi.* CA. *tace :*
Nihil moror præterea. ſatis eſt faſſa. AN. *inficias non eo.*
CA. *Iam livorem tute ſcapulis iſtoc concinnas tuis.*
Conveniunt adhuc utriuſque verba. DI. *væ miſero mihi!*
Mea nunc facinora aperiuntur, clam quæ ſperavi fore.
CA. *Loquere tu : quis dare te huic puerum juſſit?* AN. *hera major mea.*
CA. *Quid tu? cur eum accepiſti?* AN. *hera me rogavit minor,*
Puer ut ferretur, eaque ut celarentur omnia. (detuli.
CA. *Loquere tu. quid eo feciſti puero?* AN. *ad meam heram*

TINTINNACVLOS.] Tintinnaculi viri ſunt qui ferreas compedes indebant vinciendis, quia tintinnum edebant, dum eas accuderent pedibus. Sine fabro ut accommodari non poterant compeditorum pedibus, ita nec reſolvi ſine fabri ferrarii opera. A verbo *Tintino*, nomen *Tintinax* qui talem ſonum dedit, ut à *bibo bibax*. A Tintinnax autem Tintinnaculus, ut à *bibax*, bibaculus. Hinc *Tintinnaculi* viri. *Salmaſ.*

SIGNIFICETIS.] Nutu, aut nictu. *Taubman.*

ERO PARIES.] Medius inter vos ſtabo. *Lamb.*

ISTAE DEDI.] Pro, *iſti*, ſcil. tonſtrici Phroneſii. *Taubm.*

IAM LIVOREM.] Non placet expoſitio Lambini, ut quæ ſit contra proprietatem verbi *concinnare*. & cenſeo hoc eo reſpectu dici, quo vulnera, cum jam ſanari incipiunt, livorem contrahunt; cum refricantur, non jam livere, ſed cruentari. Malim tamen reſcribere *levorem*. qua voce utitur & Lucr. lib. 4. —— *levor levore creatur*. & Plinius in charta etiam *levorem* ſpectari ait. Vt dicat : ingenua iſta confeſſione efficis, ut ſcapulæ tuæ quæ jam plagis aſperæ, &, ut alibi legitur, *oſtreatæ* ſunt, leves fiant : dum ſcilicet plagis novis non excitantur. *Piſtoris.*

MINOR.] Phroneſium. nam hera major eſt Phroneſii mater. *Lamb.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

CA. *Quid eo puero tua hera fecit?* AN. *heræ meæ extemplo dedit.*

CA. *Quoi malum, heræ?* AN. *duæ ſunt iſtæ.* CA. *cave tu, niſi quod te rogo, niſi*

Ea quæ exquiro. AN. *mater filiæ dono dedit, inquam.*

CA. *Plus quam dudum, inquam, loquere.* AN. *plus tu rogitas.* CA. *reſponde ocius.*

Quid illa, quoi donatus eſt? AN. *ſuppoſivit.* CA. *quoi?* AN. *ſibi*

Pro filiolo. CA. *pro filiolo? Di obſecro voſtram fidem,*

Vt facilius alia, quam illa unde eſt, puerum alienum parit?

Hæc labore alieno puerum peperit ſine doloribus.

Puer quidem beatus: matres duas habet, & avias duas:

Iam metuo, patres quot fuerint. vide ſis facinus muliebre!

AN. *Magis pol hæc malitia pertinet ad viros, quam ad mulieres.*

Vir illam, non mulier prægnatem fecit. CA. *& idem ego iſtuc ſcio.*

Tu bona ei cuſtos fuiſti. AN. *PLVS poteſt qui plus valet.*

Vir erat, plus valebat, vicit: quod petebat, abſtulit.

CA. *Et tibi quidem hercle idem attulit magnum malum.*

AN. *De iſtoc ipſa, etſi tu taceas, reapſe experta intellego.*

CA. *Nunquam te facere hodie quivi, ut is quis eſſet diceres.*

AN. *Tacui: at nunc non tacebo, quando adeſt, neceſſe eſt indicem.*

DI. *Lapideus ſum, commovere me miſer non audeo.*

Res palam omnis eſt: meo illic nunc fiunt capiti comitia,

Meum illuc facinus, mea ſtultitia eſt. timeo quam mox nominer. — *Mſſ. Cam.* quam mox nõ miner.

CA. *Loquere, filiam meam quis integram ſtupraverit?*

AN. *Video ego te propter mala facta qui es patronus parieti.* — ACID. propter male facta quojus patior onus parietis.

NON AVDEO.] *Audere* pro *velle*, item *poſſe*, nove dictum: nam in communi ſignificatu capi hic non poſſe, argumento eſt illud, *Lapideus ſum:* & quia Dinarchi præſentia jam eſt præſentia. *Acidal.*

COMITIA.] Vide Notas Pſeudol. act. 4 7. 134.

VIDEO EGO TE.] Ita conſtituendus eſt verſus:

AN. *Video ego te propter.* CA. *mala, quis?* AN. *Qui eſt, patronus parieti.*

Quis eſt ille quem propter me vides? Reſp.. Qui eſt patronus parieti. *Salm.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Di. Neq; vivus neque mortuus ſum: neq; quid nunc faciam, ſcio,
Neque ut hinc abeam, neque ut hunc adeam, ſcio: timore torpeo.
Ca. Dicin' an non? An. Dinarchus, quoi illam prius deſpoponderas.
Ca. Vbi is homo eſt, quem dicis? Di. aſſum, Callicles, per tua obſecro
Genua, ut tu iſtuc inſipienter factum ſapienter feras,
Mihique ignoſcas, quod animi impos vini vitio fecerim.
Ca. Non places. in mutum culpam confers, quod nequit loqui.
Nam vinum, ſi fabulari poſſet, ſe defenderet.
NON VINVM hominibus moderari, ſed vino homines ſolent, *Mſſ.* Non vinũ moderari, ſed vim ſolent.
Qui quidem probi ſunt: verum, qui improbus eſt, ſive ſubbibit,
Sive adeo caret temeto, tamen ab ingenio eſt improbus.
Di. Scio equidem, quæ nolo: multa mihi audienda obnoxia. Palm. audienda ob noxia.
Ego tibi me obnoxium eſſe fateor, culpæ compotem.
An. Callicles, vide quæſo homini ne facias injuriam.
REVS SOLVTVS cauſſam dicit: teſtes vinctos attines.
Ca. Solvite iſtas. agite, abite, tu domum, & tu item domum:
Eloquere hæc heræ tuæ: puerum reddat ſi quis eum petat.
Eamus, tu, in jus. Di. quid vis in jus me ire? tu es Prætor mihi.
Verum te obſecro, ut tuam gnatam des mihi uxorem, Callicles.
Ca. Eundem pol te judicaſſe quidem iſtam rem intellego:
Nam haud manſiſti, dum ego darem illam: tute ſumpſiſti tibi:
Nunc habeas ut nactus, verum hoc ego te multabo bolo:
Sex talenta magna à dote demam pro iſta inſcitia.
Di. Bene agis mecum. Ca. filium iſtinc tuum te meliu'ſt repetere.
Cæterum, uxorem, quam primum poteſt, abduces ex ædibus.
Ego adeo jam illi remittam nuncium affini meo:

Per tva obsecro.] In genibus ſedes Miſericordiæ eſt: atque ea, qui ſuppliciter precabantur, amplecti ſolebant. *Turn.*

Obnoxia.] Lego *obnoxiam. Noxia* eſt τὸ ἁμάρτημα. Qui peccavit autem, multa illi neceſſario audienda, quæ nollet. *Caſaub.*

Caret temeto.] Vide Notas Aulul. act. 2. 6. 5.

Ab ingenio.] V. N. Merc. a. 5. 4. 9.

Revs solvtvs cavssam.] Curtius lib. 6. *Vincti hominis non ſupervacua ſolum ſed etiam inviſa defenſio eſt, quæ judicem non docere videtur, ſed arguere.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Dicam ut aliam conditionem filio inveniat ſuo.

DI. *At ego ab hac puerum repoſcam, ne mox inficias eat.*

Nihil eſt. nam ipſa hæc ultro, ut factum eſt, fecit omnem rem palam.

Sed nimium pol opportune ecce ab ſeſe egreditur foras.

Næ illa ſtimulum longum habet, quæ uſque illinc cor pungit meum!

ACTVS QVARTI SCENA QVARTA.

PHRONESIVM, DINARCHVS, ASTAPHIVM.

BLITEA *& lutea eſt meretrix, niſi quæ ſapit in vino ad rem ſuam.*

Si alia membra vino madeant, cor ſit ſaltem ſobrium.

Nam mihi dividia eſt, tonſtricem meam ſic mulcatam male,

Ea dixit, eum Dinarchi puerum inventum filium.

DI. *Vbi id audivit, quanquam penes eſt me ea omnis res & liberi.* PALM. ejus omnis res & liberi.

PH. *Video eccum, qui manſtutorem me adoptavit bonis.* ACID. meis tutorem me.

DI. *Mulier, adſum, profectu'ſt.* PH. *quid agitur, voluptas mea?*

DI. *Non voluptas. aufer nugas. nihil ego nunc de iſtac re ago.*

PH. *Scio mecaſtor quid velis, & quid poſtules, & quid petas.*

Me videre vis, & me te amare poſtulas: puerum petis.

DI. *Dî immortales, ut planiloqua eſt! paucis ut rem ipſam attigit.*

PH. *Scio equidem ſponſam tibi eſſe, & filium ex ſponſa tua:*

Et tibi uxorem ducendam jam eſſe: alibi jam animum tuum.

BLITEA.] Dicebantur βλιτάδες, in contemptum. Βλιτάδες, inquiunt Grammatici, αἱ εὐτελεῖς γυναῖκες, id eſt, *nugatoriæ mulieres*, ut vocat Feſtus. Plinius: *Blitum iners videtur, ac ſine ſapore aut acrimonia ulla. unde convicium fœminis apud Menandrum faciunt mariti.* Scal.

MANSTVTOREM ME ADOPTAVIT.] Vt *manceps* eſt, qui manu capit: ita *manſtutor*, qui manu tuetur & tenet, quique poſſidet. *Turn.* Sed cur non dixit, *manſtutricem*? ut honorificentius eſſet & ſignificantius: nam plus eſt mulieri partes viriles dare, quam muliebres; & honorificentior appellatio virilis, quam muliebris. *Lamb.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Vt me quaſi pro derelicta ſis habiturus. ſed tamen
COGITATO, *Mus puſillus quam ſit ſapiens beſtia,*
Aetatem qui uni cubili nunquam committit ſuam.
Quia ſi unum oſtium obſideatur, aliud perfugium gerit. PIVS. perfugium quærit.
DI. *Otium ubi erit, de iſtis rebus tum amplius tecum loquar.*
Nunc puerum redde. PH. *immo, amabo, ut hos dies aliquos ſinas*
Eum eſſe apud me. DI. *minume.* PH. *jam, amabo.* DI. *quid opu'ſt?* PH. *è re mea eſt.*
Triduum hoc ſaltem, dum aliquo Miles circumducitur.
In eam rem, ſi quid habebo, tibi quoque etiam proderit.
Si auferes puerũ, à Milite omnis tum mihi ſpes animã efflaverit.
DI. *Factum cupio: nam re facere, ſi velim, non eſt locus.*
Nunc puero utere, & procura: quia unde procures, habes.
PH. *Multum amabo te ob iſtam rem mecaſtor. ubi domi metues malum,*
Fugito huc ad me: ſaltem amicus mihi eſto manubiarius.
DI. *Bene vale, Phroneſiũ.* PH. *jam me tuum oculum non vocas?*
DI. *Id quoque interim futatim nomen commemorabitur.*
PH. *Nunquid vis?* DI. *fac valeas. operæ ubi mihi erit, ad te venero.*
PH. *Ille quidem hinc abiit, abſceſſit: dicere hic quidvis licet.*
Verum eſt verbum, quod memoratur: VBI AMICI, *ibidẽ opus.*
Propter hunc ſpes etiam ſe hodie *

MVS PVSILLVS &c.] Lactantius lib. De Ira Dei, cap. 7. *Sunt animalia, quæ latibulis ſuis diverſos & plures exitus pandant. ut ſi quod periculum inciderit, fuga pateat obſeſſis. quod non facerent, niſi ineſſet illis intelligentia & cogitatio.*

METVES &c.] Iurgia ab uxore. *Lamb.*

VBI AMICI, IBIDEM OPVS.] Leg. *Vbi amici, eſſe ibidem opus.* Et ſic habent noſtri libri veteres: quibuſcum vulgati conſentiunt, ſententia plana & perſpicua. Significat enim, ubi ſunt amici, ibidem eſſe negotium & moleſtiam. Amicorum enim cauſſa nos interdum laborare neceſſe eſt; aut jus amicitiæ perdere. Aliorũ vulgatorum ſcripturã; *Vbi amici, ibidẽ ſunt opes;* neque id quod ſequitur, neque verſus patitur. *Lamb.*

PROPTER HVNC &c.] Interpretes in his nimium ſupini, qui omnes ad unum in conſtituendo hoc loco commenti ſunt, dicere Phroneſium ſpem omnem, quam habebat de circumducendo milite, interiiſſe. Atqui id eſt præter mentem Plauti, cum prædixerit Phroneſium, ſibi ſpem eſſe, ſi puer apud ſe ſit, quod nunc illi conceſſit Dinarchus, aliquo poſſe circumduci militem. Quare reſcripſimus;

Propter hunc ſpes etiam eſt hodie tactum iri militem.

Senſus plenus & planus eſt. *Petitus.*

Quem ego, ecaſtor, mage amo quam me, dum id, quod cupio, inde aufero.
Quæ cum multum abſtulimus, haud multum apparet, quod datum eſt.
Ita ſunt gloriæ meretricum. AS. *aha, tace!* PH. *quid eſt, obſecro?*
AS. *Adeſt pueri.* PH. *ſine eum ipſum adire huc: ſine, is eſt modo.*
Sine eum ipſum adire, ut cupit, ad me hac recta. ſi venerit,
Næ iſtum, ecaſtor, hodie aſtutis confexim fallaciis.

ACTVS QVINTVS.

STRATOPHANES, ASTAPHIVM, PHRONESIVM, STRABAX.

EO mihi amare! fero ſupplicium damnis ad amicam meam.

LIPS. Eu mihi, amare! fero ſuppliciũ jã bis ad amicã.

Vtut illud acceptum ſit, prius quod perdidi, hoc addam inſuper.
Sed quid? video heram atque ancillam ante ædis: adeunda eſt hæc mihi.
Quid hîc vos agitis? PH. *ne me appella.* ST. *nimium ſævis.* (PH. *ſic ſine.*
Potin es ut mihi moleſtus ne ſies? ST. *quid, Aſtaphilitium, eſt?*
AS. *Merito ecaſtor tibi ſuccenſet.* PH. *egon'? atque iſti etiam parum*
Male volo. ST. *ego, mea voluptas, ſi quid peccavi prius,*
Supplicium ad te hanc minam fero auri. ſi mihi rides, eſpice.

MVR. minam fero puriſſimi auri. reſpice.

PH. *Manus vetat, priuſquã penes ſeſe habeat, quicquã credere.*
Puero opu'ſt cibum, opus eſt matri autem quæ puerum lavit,

QVEM EGO ECASTOR.] Scilicet Dinarchum. Alii, Militem: & interpretantur; mage amo, magis me amare ſimulo. *Lamb.*

MATRI AVTEM.] *Nutrix* etiam mater, in Mercat. dicitur, & *obſtetrix* etiam mater. *Scalig.* Legendum; *Puero opus eſt cibum, opus eſt matri; ei item quæ puerum lavit.* quod & vīdit Caſaubonus. Pueros recens natos lavabant: non poterat autem mater recenti partu id præſtare. De quo nemo poteſt dubitare. *Boxhorn.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Opus nutrici autem, utrem ut habeat veteris vini largiter,
Vt dies nocteſque potet: opu'ſt igne, opus eſt carbonibus:
Faſciis opus eſt, pulvinis, cunis, incunabulis:
Oleum opus eſt, farina puero opus eſt: opu'ſt totum diem.
Nunquam hoc uno die efficiatur opus, quin opus ſemper ſiet.
Non enim poſſunt militares pueri ſetanio educier.

Lips. prutanio exducier.

ST. *Reſpice ergo, accipe hoc, quî iſtuc efficias opus.* PH. *cedo:*
Quanquam parum eſt. ST. *addam minam adhuc iſtic poſtea.* PH. *parum eſt.*
ST. *Tuo arbitratu, quod jubebis, id dabitur. da nunc ſavium.*
PH. *Mitte me, inquam, odioſus.* ST. *nihil fit: non amor. teritur dies.*
Plus decem pondo amoris pauxiliſper perdidi.
PH. *Accipe hoc, atque auferto intro.* STR. *ubi amica mea eſt gentium?*
Neque ruri, neque hic operis quicquam facto: corrumpor ſitu;

Pius. corrumpor ſatirio.

Ita miſer cubando in lecto hîc exſpectando obdurui.
Sed eccam video. heus amica, quid agis? ST. *quia illic homo?*
PH. *Quem ego mecaſtor magis amo, quam te.* ST. *quam me? quomodo?*
PH. *Hoc modo, ut moleſtus ne ſies.* ST. *jam abis, poſtquam aurum habes?*
PH. *Condidi intro, quod dediſti.* STR. *ades amica, te alloquor.*
PH. *At ego ad te ibam.* STR. *ad me, delicia?* PH. *hercle vero ſerio.*
STR. *Quanquã ego tibi videor ſtultus, gaudere aliqui me volo.*

FASCIIS &c. INCVNABVLIS.] Plautus hoc loco in infantili ſupellectile enumeranda, faſcias ab incunabulis diſtinguit: & fortaſſe faſciæ ſunt quibus involvebantur infantes & illigabantur; *incunabula* autem proprie lora aut vincula, quibus ad cunas ligabantur ne exciderent. *Salmaſ.* Vide notas Amph. Act. 5. Sc. 1. Vſ. 52.

SETANIO.] Rectum judico, *ſetania* (vel, *ſetanio*) *educier*. *Setanium* enim, aut, *ſetania*; aut, ut apud Dioſcoridem & Theophraſtum legitur, *ſitanium* vel *ſitania* genus meſpili eſt in Italia frequens: cujus multis locis & apud Plinium mentio eſt. Hoc igitur dicit meretrix: non poſſe militares pueros vilibus & parvi pretii cibis educari: cujuſmodi eſt ſetania. Ac neſcio quo modo durat hodieque apud Italos idem loquendi genus in ſermone vulgi: ut ſi multa ac magna requiri ad aliquid efficiendum ſignificent, dicant; *Aliud requiri quam meſpila.* Eſt & cœpæ genus ſetania. *Muretus.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Nam quanquam es bella, malo tuo es, niſi tuo ego aliquî gaudeo.
PH. *Vin' te amplectar, & ſavium dem?* STR. *quidvis face, gaudeam.* MEVRS. vine te amplectet.
ST. *Meosne ante oculos ego illam patiar alios amplexarier?*
Mortuum hercle me duco ſatius, abſtine hoc, mulier, manum:
Niſi ſi te mea manubia machæra & hunc vis emori.
PH. *Nihil* φλυαρεῖν *ſatius eſt, miles ſi tu amari poſtulas,*
Auro, haud ferro deterrere potes, ne amet, Strataphanes. ACID. potes me, ne amem, Str.
ST. *Quî, malum, bella aut faceta es, quæ ames hominem iſtimodi?*
PH *Venitne in mentem tibi, quod verbum in cavea dixit hiſtrio?*
OMNES HOMINES *ad ſuum quæſtum callent & faſtidiunt.*
ST. *Hunccine hominem te amplexari, tam horridum atque ſqualidum?*
PH. *Quanquam hic horridu'ſt, quanquam hic ſqualidu'ſt, ſcitus bellum init.*
ST. *Dedin' ego aurum?* PH. *mihi? dediſti filio cibaria.*
STR. *Nunc, ſi hanc tecum eſſe ſperas, alia opu'ſt auri mina.*
ST. *Malam rem his & magnam!* STR. *magno opere ſerva tibi viaticum.*
Quid iſta debet, niſi tria? ST. *quæ tria nam?* STR. *unguenta, noctem, ſavium.*
PH. *Par pari reſpondet. verum nunc ſaltem ſi amas, mihi*
Da tu de tuis deliciis ſummis quid pauxillulum.
ST. *Quid id, amabo, eſt, quod dem? dic dum: ſi ſuperet, feres.*
PH. *Campas dicis: abi, abi: conſultavi iſtuc.* ST. *mihi homo*
Cave faxis volnus, tibi jam quoi ſunt dentes ferrei.

MEA MANVBIA MACHAERA ET HVNC VIS EMORI.] *Manubia machæra,* vel ex manubiis comparata: vel potius fulminatrix; à manubiis Iovis. *Scalig.*

ET FASTIDIVNT.] *Tedulos* & *faſtidioſos* veteres vocabant, quibus palatum novis cibis reficiendum erat. Nam faſtidioſi ſtomachi ut conſuetis cibis gravantur, ita novorum guſtu levantur. Ergo eleganter dixit in eum ſenſum, *faſtidire nova pabula.* Ita Plautus hoc loco: *Omnes h. ad ſ. q. call. & faſtidiunt,* hoc eſt, quod vulgo dicimus, *delicati ſunt.* Scal.

QVANQVAM HIC HORRIDV'ST.] Iocus protervior eſt, ſed non indignus viroſa meretricula: cui non elegantes ſoli belli videntur, ſed illi cumprimis, qui in illo duello non ignavi ſunt. V. N. Mercat. Act. 5. Sc. ultima, quæ à Grutero annotavimus.

DENTES FERREI.] Hoc dicit vel propter dentes ruſtici eminulos: vel, propter raſtros dentatos, quos manu tractabat. *Pius.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Volgo ad ſe omnes intromittit : abſtine iſtac tu manum.
ST. *Iam, hercle, jam magno tu vapula vir ſtrenuus.*
STR. *Dedi ego huic aurum.* ST. *at ego argentum.* STR. *at ego pallam & purpuram.*
ST. *At ego oves, & lanam : & alia multa quæ poſcet, dabo.*
Melius te minis certare mecum quam minaciis.
PH. *Lepidus ecaſtor mortalis! Strabax mi, perge, obſecro.*
STVLTVS atque inſanus damnis certant : nos ſalvæ ſumus.
STR. *Age prior, tiro, da aliquid.* ST. *immo tu prior perde, & peri.*
STR. *Hem tibi talentum argenti: Philippicum eſt: tene tibi.*
PH. *Tanto melior : noſter eſto ; ſed de voſtro vivito.*
ST. *Vbi eſt, quod tu das? ſolve zonas.* PH. *provocatur.* STR. *quid times?*
ST. *Tu peregrinus : hîc habito : timeo meos. non ego ambulo.*
Pecua ad hanc collo in crumina ego obligata deſero.
STR. *Quid dedi? ut diſtrinxi hominem!* ST. *immo ego vero, qui dedi.*
PH. *I nunc intro, amabo, & tu ergo hac mecum.* STR. *tu eris mecum quidem.*
ACID. & tu hac. ST. ergo mecum tu eris? PH. tecum quidem.
ST. *Quid tu, quid ais? cum hoccine?* STR. *ego poſterior dedi.*

NON EGO AMBVLO.] Quaſi dicat: Non ita vagus & erro ſum, ut tu es; ſed ſtabilem certamque ſedem hic habeo. *Taubmannus.*

EGO IN CRVMINA.] Rectius *in nervina* legit Priſcianus. Fingit enim Plautus ſubinde ſub ruſticis perſonis vocabula; atque ea ruſtica profecto : ut decoro ſero ſerviat. ſupra, act. 3. 2. *Caulatorem,* pro cavillatore, & *rabonem* pro arrabone. Itaque cum obærati & nexi in nervum raperentur, (Phormione; *vereor ne iſtæc audacia in nervum erumpat denique)* atque ii homines ligati & obligati ſint; pro, *crumina* vocabulum *nervinam* fecit, à nervo ſcilicet: quod obligatos nummos ferret. Hoc probari potuit, ut quod maxime. ſed enim in vet. codice Priſciani invenio, ut manu *Modii* ad oram libri notatum eſt, *nerumina*: quæ pura puta Plauti ſcriptura eſt. *Neruminæ oves* ſunt vitioſæ & morboſæ, quæ ruminare nequeunt. quas ergo paulo ante *perperas minas oves* appellarat, eas nunc *pecua nerumina.* Et hoc quidem verius, *neruminas oves* eſſe, quas dixi. nam morbum eum ſæpe opiliones in pecu queruntur. Poterant tamen etiam videri *nerumina*, quæ rumen non habent: quæ eſſe perpara neceſſe eſt. *Rumen* itaque pro mamma : quomodo olim in uſu fuiſſe Varro & Cato memoriæ produnt : unde *arumos* & *ſubrumos agnos* appellari. *Palm.*

VT DISTRINXI HOMINEM.] *Diſtrinxi hominem*, id eſt, ruſticum deduxi ad id, ut moliri ulterius nil poſſit. Cui ille; Immo ego, inquit, me potius deſtrinxi, qui mea in æmulationem tuam profudi. *Petr. Valla.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

PH. *Tu dediſti, hic jam daturus eſt : iſtuc habeo, hoc expeto.*
Verum utrique mos geratur amborum ex ſententia.
STR. *Fiat : ut rem gnatam video, hoc accipiundum eſt quod datur.*
STR. *Meum quidem te lectum certe occupare non ſinam.*
PH. *Lepide mecaſtor aucupavi, atque ex mea ſententia:*
Meamque ut rem bene geſtam, voſtram rurſus bene geram.
Verum, amabo, ſi quid animatu's facere, fac jam ut ſciam.
Veneris cauſſâ applaudite : ejus hæc in tutela eſt Fabula.
Spectatores, bene valete: PLAVDITE, atque exſurgite.

AVCVPAVI.] Id eſt, *aucupata ſum : prædata ſum :* Nonius, hunc locum citans. Elegantem etiam paranomaſiam in *occupare* & *aucupare* notat *Lambinus.*

FINIS TRVCVLENTI.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

M. ACCI PLAVTI
FABVLARVM
FRAGMENTA,
ſive
LOCI EX AMISSIS PLAVTI COMOEDIIS
maximam partem à Grammaticis citati.

HAEC FRAGMENTA, & Comici (ut ſic dicam) Coloſſi παραξέσματα, *Iac. Helias Græcarum literarum Doctor Regius à Georgio Fabricio Germano olim collecta, & poſtea (ut ait) à Petro Daniele Gallo alicubi correcta & aucta, Commentariis Lambinianis, quos ille ab auctoris morte Pariſiis edidit, adjecit. At enim vero, cuicuimodi ea ſint; necdum ſatis probe aut congeſta, aut digeſta, aut caſtigata animadvertet, qui de ſingulis paullo accuratius cogitaverit. Minati ſunt quidem viri docti, & publice etiam ab annis aliquam multis profeſſi, omnia ſe exactiora daturos. Sed, ut res docuit, Lucinam clamarunt, quod ille ait, fœtu nondum concepto. Eos autem dum ego exſpecto, nec mihi interim aliam copiam paro; ſit, ut hæc etiam Editio ab operis expedita, iterum aut ſine his Fragmentis, aut facie iſta priore ac deformi prodiret. Quod tamen utrumque & à Comico noſtro & à me Editore procul habendum cenſui. Aliis itaque cunctantibus, aut prorſus forte nolentibus, ego hanc operam ſumere coactus fui: quod in priori Editione à me fieri debuiſſe, per Epiſtolam Scaliger expoſtulaverat. Cumque ad finem ſpectaret Typographus, (nam Trinummus jam procedebat) relictis omnibus rebus, dieculas aliquot huic curæ impendi, & opera tumultuaria quod exhibeo, concinnavi. Nec ita me amo, aut ita in his mihi placeo, ut meliora non fieri potuiſſe aut poſſe, exiſtimem: Sed majus & otium & temporis ſpacium requiri ajo. Hoc Catone igitur, quod Auguſtus dicebat, pro tempore contenti ſimus.* Taubm.

†

ACARI STUDIUM.

Quam ego tanta pauperavi per dolum pecunia.

ACARI STVDIVM.] Quid eſt illud *Acari ſtudium*? Editores olim emendarunt Ἄχαρι *ſtudium*. Verum, *Hoc plus eſt negotii, inquit cocio.* Alius reſcripſit *Achariſtio*. Sed Plautum hoc nomine Fabulam dediſſe non memini, neque alibi legere. *Taubm.*

†

ABROICUS.

Quaſi lupus ab armis valeo: clunes infractos gero.

QVASI &c.] Hunc verſum citant Feſtus & Nonius; ſed hic pro *infractos* habet *deſertos*: atque addit, eſſe ex Comœdia *Abroico*, ſive, ut legi debet, Ἀγροίκῳ. Nam Ἄγροικος erat inter Comœdias Plauto adſcriptas, ſed quas ei abjudicaret Varro; ut teſtis Gellius lib. 3. cap. 3. *Voſſ.*

†

ADDICTUS.

Opus facere nimio quam dormire mavolo: veternum metuo.

†

ARTAMON.

Nunc mihi licet quidvis loqui: nemo adeſt ſuperſtes.

ARTAMON.] Fallor, an virum occupatum induxit; ut ita putaret, *Artemona*, quod perſonæ ibi nomẽ eſt? *Superſtes* autem præſentem ſignificat, auctore Feſto, & Servio, 3. Æneide. *Superſtites* interpretantur etiam litigatores, ſtantes ſupra fundum controverſum. *Polletus.*

ASTRABA.

Latine

CLITELLARIA.

ASTRABA.] *Aſtraba* vehiculum eſt παρὰ τὸ μὴ ςρέφεσθαι. quo titulo & Plautus Fabulam inſcripſit, in qua mulieres in ejuſmodi vehiculis inductæ. *Probus in vita Virg.* Infinitis prope locis Plautum in *Ciſtellaria* citant Grammatici; cum tamen, quæ ipſi adducunt teſtimonia, deſiderentur in ea, quæ hodie exſtat ejus nominis Fabula. Vnde quidam *Clitellaria*, *Siſennaria*, aut neſcio quid nugarum, ſubſtituendum putarunt. Sed non ita faciendum erat. Parvum mendum eſt, quod hujus Fabulæ titulum occupavit: Nam *Clitellaria* pro *Ciſtellaria* legendum. Facilis vero fuit lapſus, ut in *Ciſtellariam* notiſſimam Fabulam degeneraret. Eſt autem eadem atque ea, quam Græco titulo inſcripſerat ASTRABAM. ἀςράβη enim *clitella*. Sic invenies eundem Plautum citatum in *Lipargo* & *Paraſito-pigro*: Terentium in *Heautontimorumeno*, & *Se-ipſum-excruciante*, ut apud Ciceronem: Cæcilium *Nauclero*, vel *Portitore*: *Obolo-ſtate*, vel *Fæneratore*: *Harpazomene*, vel *Rapta*: *Hypobolimæo*, vel *Subdititio*. Laberium *Cropio*, vel *Sarcularia*: *Beloniſtria*, vel *Frugione*: *Scylace*, vel *Catularia*. Pomponium *Hetæriſca* vel *Proſtibulo*. Varronem κεροµαχία vel *Caprino-prælio*. Scalig.

SEQVE-

SEQVERE, ſequere Polybadiſce: meam ſpem te cupio conſequi.
POLYB. Sequor hercule quidem. nam lubenter, mea ſperata,
conſequor.

Axitioſæ annonam caram è vili concinnant viris.

Quaſi tollenonem aut pilum reciproces plana via.

Cum in curioſum jocaretur, terebra tu quidem pertundis.

Dare pedibus protinam ſeſe ab his regionibus.

Terebratus multum ſit: & ſubſcudes addite.

Hæc hactenus titulo *ASTRABAE* laudata ſunt ab Auctoribus. nunc deinceps quæ ſequuntur, CLITELLARIAE nomine citantur.

Non quaſi, ut hæc ſum tuis limaces lividæ, — TAVBM. ſunt hic lim.

Diobolares, ſcœnicolæ, miraculæ,

Cum extritis talis, cum crotulis cruſculis, — *Alii*, cum extortis talis.

Capillo ſciſſo, atque exciſſatis auribus.
—— quaſi tolleno, vel
Pilum Græcum reciproces plana via.
Quæ niſi ſic biteris, nimium is vegrandi gradu.
Pol ad cubituram, mater, mage ſum exercita; — MVRET. magis ſum exercita A te, quam ad curſuram. eo ſum tard.
Reliquum, ad curſuram ſum tardiuſcula.

Quid tuam amicam times, ne te manulea cajet.

Prohibet divitiis maxumis, dote altili atque opima.

Expurgabo hercle omnia ad raucam ravim.

Quæ quaſi carnuficis angiporta purgitans.

Intro ad bonam meretricem: adſtat ea in via
Sola: proſtibula ſane eſt ——

Me volo

Meminere officium ſuum.

Potin' es tu homo facinus facere ſtrenuum?
N. Aliorum eſt affatim qui faciant. ſane ego
Me volo fortem perhiberier virum ——

Tun', tune igitur, mea matercula?

Germana mea ſororcula.

Si quidem imperes pro copia, pro recula.

Datores belliſſumi negotioli ſenecis ſoletis eſſe.

Adhinnire equulam poſſim ego hanc, ſi detur ſola ſoli.

AXITIOSAE.] Gloſſarium: Axites, ἀποτελεσματικαί. Feſtus: *Axitioſi, factioſi dicebantur: cū plures una quid agerent facerentque. Axit autem pro egerit. unde axites mulieres, ſive dij, dicebantur una agentes.* Hoc autem convicio irati dimittebant ab ſe mulieres. *Taubmannus.*

RECIRROCES.] Sane *Reciprocare* in in hoc verſu nihil aliud, quam ſuſque deque gremio erecto aut depreſſo geſtum ita componere, ut tolleno aut pilum Græcum videatur. *Taubm.*

LIMACES, DIOBOLARES, MIRACVLAE.] Cur *limaces* dictæ ſint *meretrices*, explicatum eſt Curculione act. 2. ſcena 1. 13. Cur *diobolares*, Pœnulo act, 1. 2. 58. *Miraculæ*, φόβηθρα exprimi putat Scaliger, & μορμόνας. Poſſent, inquit, & *miraculæ* eſſe à miraculis. Feſtus: *Miracula, quæ nunc digna admiratione dicimus, antiqui in rebus turpibus ponebant.* Taubm.

CVM EXTRITIS TALIS.] Qui erant *extritis talis*, λεαποδίαι ab Athenienſibus dicebantur. Quanquam nonnulli dicunt λαιποδίας eos eſſe, qui δρεπανώδεις habebant πόδας. ut ii ſint, quos *Falcones* à veteribus vocatos eſſe teſtatur Feſtus. *Taubm.*

CVM CROTILIS CRVSCVLIS.] Videtur κροτίλος fuiſſe, ut κωτίλος. inde compoſitum *ſuccrotilus*. In aliis etiam legitur *todellis cruſculis*. itidem pro cruſculis exilibus. Gloſſarium: *Perfilis*, μακροσκελής. Sic & in Ariſtotele notatum, quod eſſet ἰσχνοσκελής, id eſt, perfilis. nam ita Comici vocarunt. Eubulus Comicus κοψίχου σκέλη. Contra, quibus inferiores corporis partes erant craſſiores, κνημαλίδας Αἰγυπτίας vocabant: quod de Zenone Stoico eſt dictum. *Caſaub.*

CAIET.] Cajatio, puerilis dicebatur cædes. *Turneb.*

†

BACCHARIA.

QVis eſt mortalis tanta fortuna affectus unquam,
Quam ego nunc ſum? quojus hæc ventri portatur pompa.
Vel nunc, qui mihi, in mari acipenſer latuit antehac,
Quojus ego latus in latebras reddam meis dentibus & manibus.

BIS

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

BIS COMPRESSA.

BOEOTIA.

VT illum Dii perdant, primus qui horas repperit,
Quique adeo primus hîc ſtatuit ſolarium.
Qui mihi comminuit miſero articulatim diem.
Nam me puero uterus hic erat ſolarium SALM. puero venter.
Multo omnium iſtorum optumum & veriſſumum.
Vbi iſte monebat eſſe: niſi cum nihil erat.
Nunc etiam quod eſt, non eſt, niſi Soli lubet. SALM. non eſtur, niſi.
Itaque adeo jam oppletum eſt oppidum ſolariis.
Major pars populi aridi reptant fame.

BOEOTIA.] Βοιωτίαν ſcripſerat Antiphanes, quam Plautus vertit, vel quiſquis auctor illius fabulæ: nã Aquilii eſſe quidam dicebant. Varro eam Plauto vindicavit. Veriſſimum ego putem Plautum ῥῆσιν hanc paraſiti, contra horas & horologia quæritantis, palliatæ fabulæ adtexuiſſe ex temporum ſuorum uſu, & novitio illo invento. Sane, convenit tempus. Plautus in ſcena floruit ſcripſitque initio ſecundi belli Punici, circiter annum *V. C.* 535. Primum horologium Romæ in foro poſitum eſſe conſentiunt auctores anno poſt *V. C.* 499. Sed quod hoc loco ait ille Paraſitus, oppidum jam tum oppletum fuiſſe ſolariis, haud ſatis video quomodo ſit accipiendum. certe ſi de urbe Roma loquitur, falſum dicit. Nam per eam ætatem unicum fuit Romæ horologium, ex quo Sicilia advectũ eſt; cui & paruiſſe Romanos ſcribit Plinius. Sed paraſiticam perſonam cogitanti, qui deridiculi cauſa omnia exaggerat, mirum non videbitur, hæc de pluribus horologiis conqueſtio, cum unicum tantum eſſet in urbe. *Salmaſius.*

†

COECVS ſive PRAEDONES.

NIHIL quicquam factum niſi fabre, nec quicquam poſitum ſine luco, auro, ebore, argento, purpura, picturis, ſpoliis, tum ſtatuis.

Neque eam à me invito unquam abduces.

Spectari ludos magnifice atque opulenter.

Peregre eſt.

Plure altero tanto, quanto ejus fundus eſt, velim.

Ita ſunt prædones, prorſum parcunt nemini.

Velim

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Velim te arbitrari factum. R. ſedulum eſt: ſubmoventur hoſtes, removentur lapides.

Si non ſtrenue fatetur, ubi ſit aurum, membra ejus exſecemus ſerra.

Nihil feci ſecus quam me decet.

Quis tu es, qui ducis me? mu! perii hercle, Aſer eſt.

†.

CALCEOLVS.

MOLLVSCAM nucem ſuper ejus dixit impendere tegulas.

MOLLVSCAM &c.] Macrobius Saturnalior. lib. 3. c. 18. *mollyſcam nucem* interpretatur *Perſicum*: quod omnibus nucibus mollior ſit.

†

CARBONARIA.

SECVNDVM ipſam aram aurum abſcondidi.

Eſto pernam, ſumen ſueris, ſpectile, callum, glandia.

Patibulus ferar per urbem, deinde affigar cruci.

CALLVM.] Vide notas Capt. Act. 4. ſc. 3. ℣ſ. 4.

AFFIGAR CRVCI.] In ſervili illo ſupplicio transfigi manus & pedes ſolere, docent ſacræ Hiſtoriæ: & Apulejus clare lib. 4. *Paullatim Chryſeros adrepit, grandique clavo manum ducis noſtri, repente nixu fortiſſimo, ad oſtii tabulam adfigit, & exitiabili nexu patibulum relinquit*. Patibulum, id eſt, ita adfixum quemadmodum in patibulo ſontes ſolent. Quod eadem ſignificatione Plautus hoc loco dixit. Agnoſcit enim Nonius *Patibulum* hic genere maſculino. Tamen in vulgatis ejus libris ſcribitur *Patibulum ferat per urbem*: ut ſentio, mendoſe: niſi tamen ſcribas, *ſuffigat cruci*. ita recidet res eodem. *Lipſ.*

†

COLAX.

COLACEM eſſe Nævii & Plauti veterem Fabulam.

Batiolam auream octo pondo habebat, accipere noluit.

COLAX.] Κόλαξ in univerſum dicitur omnis adulator, quacunque mercede propoſita. Proprie tamen locum habet id verbi in eo, quem ψωμοκόλακα appellari Athenæus dixit. Eſt autem φερωνύμως ψωμοκόλαξ, qui gulæ gratia adulatur. At non omnes adulatores epulas præmii loco aucupantur. majora ſunt, quæ captant regum & principum aſſentatores. Propterea nemo Philoſophorum in adulationis definitione, mentionem fecit cibi: ſed generaliter τοῦ συμφέροντος. *Caſaub.*

†

COMMORIENTES.

SYNAPOTHNESCONTES Diphili Comœdia eſt:
Eam COMMORIENTES Plautus fecit Fabulam.

—— Saliam in puteum præcipes.

†

CONDALIVM.

Tam crepuſculo fere, ut amens, lampadas accendit.

CONDALIVM.] Noſter cum Menandri Fabulam Δακτύλιον verteret, CONDALIVM eam nominavit. Feſtus: *Condalus, annulus. Condalium, ſimiliter annuli genus.* Mirum vero eſt, Varronem, (ut ſcribit Agellius) *Condalium* & *Commorientes* Plauti eſſe negaſſe: cum Plauti eſſe Terentius etiam affirmet *Commorientes.* Taubm.

†

CORNICVLARIA.

Facite olant ædes Arabice.

Qui regi latrocinatus decem annos Demetrio.

Latrocinatus decem annos mercedem.

Pulchrum & luculentum hodie evenit prælium.

Te obſecro, Lyde, pileum meum, mi ſodalis, mea ſalubritas.

Quid ceſſamus ludos facere? Circus noſter ecce adeſt.

Qui amant ancillam meam Hedylium oculitus.

Mihi Laverna in furtis celebraſſis manus. TAVB. celeraſſis manus.

QVI REGI LATROCINATVS.] *Latrones* dicti à latere: qui circum latera erant regi, atque ad latera habebant ferrum: qui poſtea à ſtipatione *ſtipatores* appellati, & qui conducti mercede; ea enim merces dicitur Græce λάτρον. Sane ut λάτρον *latronum*, ſic ſtips *ſtipatorum* eis nomen fecit. *Varro.*

QVID CESSAMVS LVDOS &c.] Quæ in vulgatis edd. huic verſui præponuntur, non ſunt Plauti, ſed verba Varronis, qui l. 4. De L. Lat. *Itaque dicunt milites advectim, quem circumeunt ludentes; Quid ceſſ.* Ita enim Fabula miles ludebatur, & pro circo erat, cum per ludibrium circumiretur. *LVDVNT* milites, qui palum ad terram deſtitutum ſeu vectim circumeant: vocentque illum ideo *Circum.* Ex qua circumtione Varro etymologiam ſuam probare conatur. Quanquam tranſlatio potius eſt. Quod autem hic vectim in terra

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

terra deſtitutum eſſe cognoſcimus, quem milites circumeunt, fortaſſe eſt ex vulgato exercitamenti genere in militia veteri: quod milites ad palum ſe exercerent. Qui locus veteribus *Palaria* dicebatur, ut ait Chariſius. *Scalig.*

LAVERNA.] Vide notas Aul. act. 3. ſc. 2. ℣ſ. 31.

†

DYSCOLVS.

Virgo ſum: nondum didici verba nupta dicere.

VERBA NVPTA.] Feſtus: *Nupta verba dicebantur ab antiquis, quæ virginem dicere non licebat.* Ergo *nupta verba* ſunt obſcœna & *prætextata.* unde Petronio, *nuptias facere*, τὸ συνουσιάζειν. Vide Notas Caſina act. 2. ſcena 8. ℣ſ. 52.

†

FOENERATRIX.

HEVS tu: in Barbaria quod dixiſſe dicitur
Liberta ſuæ patronæ, id ego dico tibi:
Liberta ſalve: VAPVLA Papyria.

†

FRETVM.

Hoc illud eſt
Quod arietini reſponſum magnis ludis dicitur:
PERIBO, SI NON FECERO: SI FAXO, VAPVLAVERO. — AGEL. vapularo.

†.

FRIVOLARIA. — *Priſ.* FRIBVLARIA.

Commodo dictitemus.

Is mihi erat bilis, aqua intercus, tuſſis, febris querquera.

—— ſequimini hac
Sultis legiones omnes Lavernæ. ubi rorarii
*Eſtis? en ſunt. ubi ſunt accenſi? ecce **
Agito, ſubſidite omnes, quaſi ſolent triarii.

Nave agere oportet, quod agas, non ductarie.

Superaboque omnes argutando præficas.

—— tunc papillæ primitus

Fraterculabant : illud volui dicere,
Sororiabant. quid opus eſt verbis? &c.

O amice, ex multis mihi une Cephalio.

Strebula agnina tene.

FEBRIS QVERQVERA.] *Querquera febris*, dura ac gravis. quam quidam à *quercu* dictam putant: quod id genus arboris cum grave ſit ac durum, tum in ingentem evadat amplitudinem. Aurelius Opilius *frigidam* ait dici & cum horrore trementem. Santra eam ex Græco deducit: quia *tremorem* ejuſmodi κάρκαρον vocant. unde dici etiam *carcerem*. Feſtus.

RORARII.] *Rorarios milites vocabant, qui levi armatura primi prælium committebant: quod, ut ante imbrem fere rorare ſolet, ſic illi ante gravem armaturam quod prodibant, rorarii dicti*. Feſtus.

ACCENSI.] *Accenſi dicti quod Decurionibus & Centurionibus accenſebantur, id eſt, attribuebantur*. Varro. Alii *Adſcriptivos*, etiam vocarunt, item *Optiones*. diverſaque ipſis tributa ſunt munera. *Taubm.*

SVBSIDITE, OMNE, QVASI TRIARII.] *Subſidium dicebatur, quando milites ſubſidebant in extrema acie, labentique aciei ſuccurrebant. Quod genus militum conſtabat ex iis, qui emeruerant ſtipendia, & tamen retinebant locum in exercitu, quæ erat tertia acies, quæ dicebatur Triariorum*. Feſtus.

NAVE AGERE OPORTET.] Feſtus: *Navus, celer ac ſtrenuus: à navium velocitate dictus*. Ergo, *nave agi*, eſt, cum navis remigio aut ventis agitur. *Ductarie*, cum adverſo amne funibus trahitur. *Ductarie* ergo *agere*, eſt ῥυμουλκεῖν. Nec omittendum quod eſt in Gloſſis: *Navities*, ἀρετή. *Scalig.*

PRAEFICAS.] V. not. Truc. act. 2. ſc. 6. ℣. 14.

TVNC PAPILLAE PRIMITVS FRATERCVLABANT.] Feſto mammæ puellarum *ſororiare* dicuntur, cum primum tumeſcunt: ut *fraterculare*, puerorum. Etiam inter laſciva & ἐρωτικὰ olim fuerunt *Frater* & *Soror*. Sic, ut puellæ eos, quibuſcum ſolitæ eſſent, & ut proprie dicatur, quibus dare conſueviſſent, *Fratres* vocarent: & contra Amatores ſuam comparem, cum qua caput limarent, (ut noſter alibi loquitur) *Sororem*. Lipſius.

†

GASTRION, vel GASTRON. *V. E.* Geſtrio.

Caro ſtrebula, vitellina eſt : cænabis.

CARO STREBVLA.] *Carnis ſtrebulæ* meminit Feſtus: item & Arnobius lib. 7. Adverſ. Gentes: *Nonne placet carnem ſtrebulam nominare, quæ taurorum è coxendicibus demitur?* Videtur κώλη dicta à Græcis ἤγουν ἀσκύλη ἀστώδης. à qua curvatura & verſura dicta *ſtrebula*. στρεβλὸς enim curvus & pravus. unde *ſtribligo* depravata oratio, ὁ σολοικισμός. Videtur eſſe & quod ſcribit Heſychius. Κούπαρος, inquit, τὸ, ὀπισθιδίων τοῦ βοὸς ἡ σὰρξ ὑπὲρ τὰ ἄρθρα. *Taubm.*

HORTV-

†

HORTVLVS.

Præco ibi adſit cum corona : quîque liceat, veneat.

†

KAKISTVS.

—— malo hunc alligari ad oriam;
Vt ſemper piſcetur, etſi ſit tempeſtas maxuma.

†

LENONES GEMINI.

Dolet hic puellus, ſeſe venum ducier. FEST. olim huic puello.

†

MEDICVS.

In conſpicillo adſervabam : pallium obſervabam.

Paraſito cum virgis caſeum radi poteſt.

Domi reliqui exoletam virginem.

IN CONSPICILLO.] Vide notas Ciſtell. act. 1. ſc. 1. vſ. 93.

†

NERVOLARIA.

Scobinam ego lima actutum adraſi.

Scranciæ, ſcrupedæ, ſtrictivellæ, tantulæ. *Alii*, ſtrictipellæ ſordidæ.

Prohibent, quom mœnia aliunde ego ſungor mea.

Ociſsume nos liberi poſsimus fieri.

Pollucte prodigum eſſe amatorem addecet.
vinum ſubleſtiſſumum.

Inſanum valde uterque deamat.

SCRANCIAE.] In Nonio & Feſto legitur *Scraptæ*, id eſt, nugatoriæ & deſpiciendæ mulieres. in nonnullis *ſcratiæ* & *ſcractiæ*. Et videtur Scaligero *ſcracere* olim dictum τὸ χρέμπτεσθαι. Turnebo dictæ videntur mulieres ab iis quæ *ſcrea* appellantur, id eſt, quæ quis ſcreare ſolet. ut *ſcraciæ* ſint, à ſcreando, quaſi *ſcreacia*; non minus quam ſcrea & ſputa contemnendæ. *Scrancio* poteſt & ſicca eſſe & arida, & exſcreando exhauſta. *Taubm.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

SCRVPEDAE.] Quæ ægre incedunt: ab eo, quod qui per ſcrupos & lapillos incedunt, difficile ingrediuntur. Quæ ita ægre conſiſterent, veteres etiam *petreias* vocabant. Ego puto, inquit Scaliger, melius eſſe, ut dicamus Plautum, cum hæc ex Græco transferret, Græca quædam vocabula reſervaſſe. Itaque *ſcrupedas*, quaſi *crupedas* dictas: ut *tritavus*, *ſtritavus* &c. κρȣ́πεδα enim, quæ & κρȣ́πεζα, Græce dicuntur *ſculponeæ*. à quo homines duris pedibus & ligneis vocabantur κρȣ́πεδοι, κρȣ́πεζοι. Vide Heſychium. *Taubm.*

STRICTIVELLAE.] Sunt quæ pſilothro, pumice & volſellis crebro utuntur, ad cilia caſtiganda, & cæteros pilos evellendos. vel, quæ calamiſtrorum uſu nimio pellem adurunt. Propterea dicebantur *incoctæ mulieres*. A qua ratione, qui vibrabant capillos, homines molles & effæminatos vocat Strabo lib. 14. καπυελίςας. *Scalig.*

MOENIA.] *Mœnia ſua fungi*, eſt ſuo loco & ordine vitam recte, &, ut decet, tolerare. *Taubm.*

†

PARASITVS-PIGER. ſive, LIPARGVS.

INDE bene appotus primulo crepuſculo
Domum ire cæpi tramite recta via.

Ambo magna laude lauti: poſtremo ambo ſumus non nauci.

Addite lepades, echinos, oſtreas.

Nihil moror mihi fucum in alveo, apibus qui peredit cibum.

TRAMITE.] *Trames* à trameando quod ſcil. tranſverſi ſcandant vias rectas. *Taubm.*

ADDITE LEPADES.] Quid *lepades*, dictum Rudente act. 2. ſc. 1. ubi hæc eadem ad verbum fere legeris.

†

PHAGON.

Honos ſyncerasto perit.

†

PLOCIONA.

Nam coloratam frontem habet, petilis labris.

PETILIS.] *Petilum* nihil aliud eſt, quam folium, detortum ex Græco πέταλον: ut à τρυτάνη, *trutina*: βυκάνη, buccina: μηχάνη, *machina*, & talia. Quia autem folia tenuia ſunt & exilia, inde tranſlate omnia ejuſmodi *petilia* vocabant. Inde etiam *Petilii* dicti, quod corpore eſſent gracili: quod genus homines etiam *Cingulos* nominatos invenimus. *Meurſ.*

†

SATVRIO.

CATVLINAM, *carnem eſitaviſſe, hoc eſt, comediſſe Romanos, Plautus in SATVRIONE refert.*

Retrahi nequitur, quoquo progreſſa eſt ſemel.
Male tibi eveniſſe video. qui glaber erat tanquam rien.
Succenturia; centum require, qui te delectent domi.

NEQVITVR.] *Nequitum, & nequitur, pro non poſſe dicebant.* Feſtus.

RIEN.] Feſtus: *Rienas antiqui vocabant nefrundines: quia Græci eos* νεφροὺς *dicunt.* Gloſſæ: *Rienoſus*, νεφριτικός

SVCCENTVRIA.] *Succenturiare, eſt explendæ centuriæ gratia ſupplere, ſubjicere.* Feſtus.

†

SCYTHA LITVRGVS.

MVLIER *es, uxor. Quoja, vir? ego novi, ſcio: axioſa es.*
—— Sin ea mihi inſignitos pueros pariat poſtea,
Aut varum, aut valgum, aut compernem, aut pætum, aut brocchum filium.
NON. broncum.

SCYTA LITVRGVS.] Hæc fabula, tranſlata eſt ex Antiphane, quem citat Athenæus ἐν σκύθῃ. λειτουργοὶ vero καὶ δημόσιοι ὑπηρέται vocabantur *Scythæ*. Et apparte apud Græcos, Scythas eundem ordinem tenuiſſe, quem apud nos Germani in ſtipandis Regum & Principum corporibus. λειτουργὸς quoque σκύθης introducitur ab Ariſtophane ἐν ἐκκλησιαζούσαις. Sane *Scythæ liturgi* nihil aliud erant quam *Stipatores*, & qui vocabantur olim *Latrones*. Scalig.

VARVM.] *Varus*, qui diſtortis cruribus eſt, ut Horat. exponit: à loripede diverſum non eſt, contrarius *valgo* σπεβλόπους. *Iunius.*

PAETVM.] *Pætus*, qui eſt oculis leviter declinatis, cuique huc atque illuc tremuli celeriter volvuntur. *Propb.*

†

TRIGEMINI.

NI *fugiſſem, medium credo præmorſiſſet.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

†

VIDULARIA.

UBI quamque pedem videbat, ſuffurabatur omnis.

Neſcio qui ſervos è myrteta proſiluit.

Paupera hæc res eſt.

Oppoſita eſt claxendix. at ego dicam ſigni quid ſit.

Animum advortite ambo, ſi voltis, vidulum hîc apponite.
Ego ſervabo, quaſi ſequeſtro detis: neutri reddibo, donicum
Res judicata erit hæc.

Haud fugio ſequeſtrum.

Inopiam, luctum, mœrorem, paupertatem, algum, famem.
Ejuſdem Bacchæ fecerunt noſtram navim Pentheum.

Nunc, ut apud ſequeſtrum vidulum poſivimus.

Nunc ſervos argentum à patre expalpabitur.

Immo id quod hæc noſtra eſt patria, & quod hic meus
Eſt pater, illic autem Soterinis eſt pater.
Malim moriri meos, quam mendicarier. boni miniſtrantur: illum nunc irrident mali.

Signum recte comparebat: hujus contendi annulum.

Quid multa verba? plurimum luctavimus.

----- Iube hunc inſui culleo,
Atque in altum deportari, ſi vis annonam bonam.
Ibi ut piſcabar, fuſcina ici vidulum.

Nam audivi fœminam ego leonem ſemel parire.

OPPOSITA EST CLAXENDIX.] *Claxendix*, ſignificat concham, qua ſignum tegitur. *Taubm.*

MALIM MORIRI MEOS.] Malebam:

Boni im miſerantur; illunc irrident mali. Vt hîc ſit ἀικολιγία verſus prioris :- Pauperi melius eſſe mori, quam men dicari. quia ſi moritur, miſericordiam à bonis; ſi perſeverat vivere, irriſum à malis conſequitur. *Lipſius.*

LOCI EX AMISSIS

citati, amiſſo etiam Comœdiæ nomine.

Epeum fumiſicum, qui legioni noſtræ habet coctum cibum.

Oggannuit odioſus omni totæ familiæ.

Licet vos abire curriculo.

Iam tibi tuis meritis craſſus corius redditus eſt.

Dii bene vortant! tene cruminam: in ea erunt triginta minæ.

Nullam ego rem citiorem apud homines eſſe, quam famam reor.

Stultus eſt advorſum ætatem & capitis canitudinem.

Numnam mihi oculi cæcultant? eſtne hic noſter Hermio?

Ejuravit militiam.

Sic me ſubes cotidie, quaſi fiber ſalicem.

Herbam do.

Iniit te unquam febris?

Neque muneralem Legem, neque Lenoniam,
Rogata fuerit nec ne, floccid' æſtimo.

Perfidioſe captus, edepol nervo cervices probas.

Muriatica autem video in vaſis ſtagneis:
Bonam naritam, & camarum, & tagenia:
Echinos fartos, conchas piſcinarias.

Non ego te novi, navalis ſcriba, columbar impudens?

Nihil deconciliares illi, niſi quid Perſibus ſapis.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Sacrum an profanum habeas, parvipenditur.

Vlceroſam, compeditam, ſubverbuſtam, ſordidam.

Glirium examina.

—— ſed leno egreditur foras.

Hinc ex occulto ſermonem ejus ſublegam.

Nec, machæra, audes dentes frendere.

Floccipendo quid rerum geras.

Argentum hinc facite,
Clandeſtina ut celetur conſuetudo.

Properant prandium.
Quam folles taurini habent, cũ liqueſcunt petræ, ferrum ubi fit.

Non hic ut poßit, edit; ſed poſſe cupit, ut edat.

Fortaſſe ſe amare ſuſpicavêre.

Inſtare factum.

Egone illi venear?

Inimicus eſto, donicum ego revenero.

Pedibus.

Corpus tuum virgis ulmeis inſcribam.

Nunquam ad civitatem venio, niſi cum infertur peplum.

Scelerare manus.

Ipſa ſibi avis mortem creat. Eras. mortem cacat.

Pro larvato te circumferam.

Paupera hæc eſt mulier.

—— Si quæ forte concio eſt,

Vbi eum bietare nondum in mentem venit.

Cilix

Cilix, Lyciſce, Soſia, Stiche, Parmeno,
Exite, & ferte fuſteis privos in manu.

Anus hæc in pellis periculum protenditur. SALMAS. tegiculum.

Cedite mihi.

Mecum habet patagus, morbus, æs.

Quid eſt hoc? rugat pallium, amictus non ſum commode.

——exi tu Dave,
Age, ſparge. mundum eſſe hoc veſtibulum volo.
Venus ventura eſt noſtra. non hoc pulveret.

Regieſcit.

Pullaria.

Veſperna.

Neque ego ad menſam publicas res clamo, neque leges crepo.

EPEVM FVMICVM.] Vide not Bacch. act. 4. 9. 13.

OGGANVIT.] Ganniunt canes geſtientes ob herorum adventum: ut apud Lucretium, —— *gannitu vocis adulant*, Et Homero χάννυαξ ſemper eſt geſtu quodam oris exprimere gaudium, ob amici aut alterius cari adventũ. Hoc etiam voluit Pindarus in Pythiis: οὐδὲ μελλόντων πάρματέρος ἀμφὶ γέλως γλυκὺς ὦρσεν χάρειν. id eſt, οὐδὲ οἷ μελλόντι ἐγανύσσετο μήτηρ. Scal.

NVMNAM MIHI OCVLI.] *Cæcultant, cæcis proximi ſunt oculorum acie obtuſa.* Feſtus.

EIVRAVIT MILITIAM.] *Ejuratio ſignificat id, quod deſideretur, non poſſe præſtari.* Feſtus.

SIC ME SVBES.] *Caſtor* & *Fiber*, idem eſt animal, dictus quoque *Canis Ponticus*. Dictus *Fiber*: quaſi *fimber*: quod in extremis fluminum oris, & tanquam fimbriis degat. Veteres extremum dixerunt *fibrum*: inde fibræ in animalibus & arborum radicibus. Hinc lux huic loco Plautino. Nam qui in fimbriis fluminum degit, ſalice delectatur. *Ritterh.*

HERBAM DO.] Feſtus: *Herbam do, cum ait Plautus, ſignificat, victum me fateor. quod eſt antiqua & paſtoralis vitæ indicium. nam qui in prato, curſu aut viribus contendebant, cum ſuperati erant, ex eo ſolo, in quo certamen erat, decerptam herbam adverſario tradebant.* Nam nemo poterat dici victor, niſi prius is, quem viciſſet, ſe victum fateretur, & victorem agnoſceret. Ennius;

Qui vicit, non eſt victor; niſi victu' fatetur. Scal.

NEQVE MVNERALEM.] Lex Cincia de donis & muneribus, non omnibus prohibuit munus accipere: ſed ob cauſam orandam, patrociniumque præſtandum. Ergo Lex ea tantum ob defenſam cauſſam donum accipere vetabat. *Taubm.*

NERVO.] V. N. Aulul. a. 4. 10. 13.

MVRIATICA AVTEM VIDEO.] *Muriatica*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

viatica quid ſint, diximus Pœnulo a. 1. ſc. 2. 32. *ſtagneis*, antiqua ſcriptura pro *ſtanneis*. Quanquam Scaliger *ſtagneum vas* ſuſpicatur eſſe incruſtatum. cum *ſtagnare* fuerit περιπεταλοῦν τὰ ἄγγη. quod vulgo in idiotiſmo noſtro *invitriare* dicimus. Sunt & qui *ſtagnea vaſa* interpretantur κασσιτέρινα. *Narita* dicitur oſtrei genus, quæ νηρεῖται Græcis. *Camarum*, κάμμαρον eſt etiam apud Heſychium. *Tagenia*, itidem piſces ſunt, qui & ταγηνισταί. *Echinos fartos* vocat, qui farciebantur, hoc eſt, ſaginabantur in vivariis: ſicut *conchas Piſcinarias*, quæ in piſcinis. *Taubm.*

NON EGO TE NOVI.] *Navalis ſcriba* dictũ, tam propter *ſcribam*, quam propter *navalis*. quia & nautæ & id genus hominum male audit. Etiam apud Homerum *Navalis ſcriba* eſt convicium. Odyſſ. ϑ.

> φόρτου τε μνήμων, καὶ ἐπίστροφος
> ἦσιν ὁδαίων.

hoc eſt, γραμματεύς φόρτου, καὶ ἐφοδίων ταμίας. Iam, *Columbar impudens*, dictum eadem forma, qua Catullus mulierem proſtituti pudoris vocat *lupanar*: Lucillius *carcer* vocat eum, qui merui in vincula conjici. *Columbaria* in nav ſunt ea, quibus remi eminent. dicta à ſimilitudine foraminum, in quibus par columborum nidificat. *Scalig.*

VLCEROSAM.] *Subverbuſtam*, id eſt, verubus uſtam τοὺς στιγματίας: quia notis inurebantur. *Taubm.*

NVNQVAM AD CIVITATEM.] De hoc Minervæ peplo ſive palla, videantur quæ notavimus Mercatore ſc. 1. act. 1. ỷſ. 67.

SCELERARE MANVS.] *Scelerare manus*, pro, polluere, Plautinus ſermo, hodie non in uſu. *Serv.*

PRO LARVATO TE CIRCVMFERAM.] V. N. Amphitr. act. 2. 2. 144.

MECVM HABET PATAGVS.] Apud veteres ad rem divinam pleraque ænea adhiberi ſolita, & in iis maxime ſacris, quibus delinire aliquos, aut devovere, aut denique exigere morbos volebant. *Macrob.*

RIGIESCIT.] *Rigieſcit*, *apud Plautum ſignificat creſcit.* Feſtus.

PVLLARIA.] Feſtus dicit, *pullariam* à Plauto appellatam fuiſſe manum dexteram: à palpandis tentandiſque pullis ſive pueris. *Turn.*

Loci ex Comœdiis, quæ exſtant, citati: qui tamen in noſtris hodie Codicibus nuſquam comparent.

AMPHITRVONE.

OPTVMO *jure infringatur aula cineris in caput.*

Ne tu poſtules matellam unam tibi aquæ infundi in caput.

Herus Amphitruo occupatus.

Quæ ſe adveniente morbo nunc medicum tibi.
Enim tu certe aut larvatus aut cerritus es.
Edepol hominem te miſerum! medicum quærita.

Quoique, me abſente, corpus volgavit ſuum.

Exjura-

Exjuraviſti te mihi dixe per jocum.

Qui nequeas noſtrorum uter ſit Amphitruo decernere.

Niſi hoc ita factum eſt, proinde ut factum eſſe autumo,
Non cauſſam dico. verum qui inſimules probri?

Manifeſtum hunc obtorto collo teneo furem.

Ibi ſcrobes effodito duplos ſexagenos in dies.

At ego certe cruce & cruciatu mactabo: exi ô foras, maſtigia.

HERVS &c.] *Occupatus*, id eſt, impeditus. ut Græce dicitur ἀσχολεῖ, id eſt, vacuus non eſt. *Taubm.*

EXIVRAVISTI.] Vide notas Amph. act. 3. ſc. 3. vſ. 17.

QVI NEQVEO.] V.N. Amp. 4. 3. vſ. 3.

†

ASINARIA.

Qui etiam me miſerum famoſum flagitiis facit ſuis.

Heic aderit credo, congerro meus.

QVI ETIAM &c.] Vide ſententiam I. Guiljelmii Aſinaria 5. 2. vſ. 25.

†

AVLVLARIA.

Nec noctu nec diu quietus unquam eam, nunc dormiam.

——ſed leno egreditur foras.

Hinc ex occulto ſermone ſatus ſublegam. MERC. ſermonem ejus.

Homo ebriolatus ſomno ſanari ſolet.

Qui mihi olera cruda ponunt, halec danunt.

Ego ecfodiebam in die denos ſcrobes.

Hic quidem pervicus cuſtodem addidit.

Pro illis crocotis, ſtrophiis, ſumptu uxoris.

Vt admomordi hominem.

myrtam, myrtum.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

NEC NOCTV.] Quem in locum I. Guiljelmius immittere ſatagat hoc fragmentum, vide apud ipſum & Notas Aulul. actu 1. ſcena 1. ỽſ. 27.

SED LENO.] V. N. Aul. 4. 5. ỽſ. 6.

PRO ILLIS CROCOTIS.] Guljelm. Aul. act. 3. ſc. 5. ỽſ. 56. hunc impactum voluit: quem tu ibi vide. de *crocota*, Epidico act. 2. 2. 45.

†

CAPTEIVEI.

Fac fidele: cave fluxam fidem feras.

Pileum, quem habuit, deripuit, eumque ad cœlum tollit.

Auctionem facio paraſiticam.

FAC FIDELE.] Poni& iſtud debet inter Fragmenta, quoniam nimis diſcrepat ab eis quæ extant Capt. ſc. 3. act 2. ỽſ. 79. *Taubm.*

†

CASINA.

Perij! illic habebit flocco jam homo lumbos meos.

Intro ad uxorem, ſufferamque meum tergum ob injuriam. ACID. ad injuriam.

†

BACCHIDES.

ILLA mei cognominis fuit.

—— nam & ex mari timida ecce ego
Pavitare——

Quibus ingenium animi utibile, eſt modicum & ſine
Vernilitate ——

Ecquis evocat cum naſiterna & cum aqua illum impuriſſumum?

Quæ ſodalem atque me exercitos habet.

Nam tu quidem quoivis excantare cor facile potes.

Vincla, virgæ, mole ſævitudo mala fit pejor.

Cor meum, ſpes mea, mel meum, ſuavitudo, cibus, gaudium.

Lima-

Limaces viri.

Ne à quoquam alio acciperes mercedem annuam
Niſi ab ſeſe: nec cum quiquam limares caput.

Cupido te conficit, anne amor?

Præneſtinum, opinor, eſſe: ita erat glorioſus.

Sin lenocinium forte collubitum eſt tibi,
Videas mercedis quid tibi eſt æquom dari,
Ne iſta ætate me ſectere gratiis.

Vlyſſem audivi fuiſſe ærumnoſiſſumum,
Qui annis viginti errans à patria abſuit:
Verum hic adoleſcens multo Vlyſſem anteit,
Qui ilico errat intra muros civicos.

QVIBVS INGENIVM &c.] Horũ hæc eſt ſententia; Eos utiliter ſuo ingenio uti, qui modeſti ſint, & laſcivia juvenili non exultent. *I. Guiljelmius.*

NASITERNA.] Vide not. Stich. 2.2.28

QVAE SODALEM.] *Exercitos*, id eſt, fatigatos. Salluſt. *exercito corpore.* Terentius: *Atque ex me hic natus non eſt, ſed ex fratre.* ubi Acron; Argute, inquit, nam per hanc conjunctionem tranſitum fecit ad narrationem. Cato: *Atque quamquam multa &c.* Soſipater.

LIMACES VIRI.] Collectores addiderant: *quod atterant & conſumãt.* quod Nonii interpretamentum eſſe jam diu eſt cum monuit I. Guiljelmius. Gruterus noſter adoleſcens, hoc fragmentum Aſinariæ impingebat, act. 3 2. *Taubm.*

NE A QVOQVAM.] Vide Notas Mercatore 3. 1. 40. Pœnulo, act. 1. 2. 81.

CVPIDO TE &c.] Vide notas Curculione actu 1. Scena 1. ỳſu. 13.

†

MOSTELLARIA.

SINE juxta aram ſedeam, & dabo meliora conſilia.

SINE IVXTA.] Secundum Plautum *ſedere*, eſt conſilium capere: Nam & ipſa *conſilia* à ſedendo, quaſi *conſidia* dicta ſunt. Sedentium enim animi tranquilliores fiunt. *Servius.*

†

MILES.

ITA nos noſtramque familiam habes exercitam.

Modice ſapis.

MODICE SAPIS.] Guiljelmius fruſtum iſtud aptabat act. 5. ſc. 4. ỳſ. 5.3. V. N. At Ioſias Mercerus rejiciebat in ultimam ſcenam v. 29. *magis ſapis.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Sed verius eſt, inquit, habuiſſe Nonium in animo locum 4. 5. vſ. 15. *at modice* | *decet.* Taubmannus.

†

PSEVDOLVS.

Niſi carcerem aliquando effregeritis voſtram domum.

†

POENVLVS.

IMPORTVNA *avis venit veſperi.*

†

RVDENS.

QVID *murmurillas tecum, & te diſcrutias?*

Aulas abſtulas.

AVLAS ABSTVLAS.] Diomedes lib. 1. pag. mihi 376. *abſtulas.* ut ſit Inſtans, *abſtulo.* Attulerunt & aliud ex Rudente fragmentum, ſed depravatiſſimum; quod à Cantero reſtitutum eſt act. 1. Scena 5. *Taubmannus.*

†

STICHVS.

Nonne hoc publicitus.

†

TRVCVLENTVS.

BONA *perdidi, mala repperi: factus ſum extimus à vobis.*

FINIS.

INDEX

INDEX
VOCVM VERBORVMQVE VETERVM,
& quibus aliis paullo abſtruſioribus, aut minus conſuetis, Plautus utitur.

Primus numerus actum, ſecundus ſcenam, tertius verſum indicat.

A.

A *Me*, è domo mea, *Stich.* 5.1. 17.
A me, de meo, *Pſeud.* 2.4.45.
A nobis, è domo noſtra, *Mil.* 2. 3. 68. *Merc.* 4.2.8.
Abditivus, ſejunctus, ſeparatus, *Pœn. Prol.* 65.
Abduce, pro abduc: antique, *Curc.* 5.3. 14. *& alibi.*
Ablectæ ædes, derelictæ, *Merc.* 3.3. 3.
Abominare, pro abominari: antiq. *Trin.* 3. 2. 82.
Abſcedere, *Pœn.* 1. 2. 162.
Abſtare, *Milite* 2. 2. 46.
Abſtulo, pro aufero: antiq. *Fr. p.* 1136.
Abſtinere ſe, *Milit.* 3. 1. 49. *& alibi.*
Abſumede, fictum ab abſumendo, *Capt.* 4.3. 3.
Abuſa, paſſive, *Aſin* 1. 3. 44.
Abuti, cum accuſ. *Bachid.* 2. 3. 126. *& alibi.*
† *Acceptor*, approbator, *Trin.* 1. 2. 167.
Accreduas, antiq. pro credas, *Aſin.* 5.2.4
Accubuo, fictum ridiculi cauſa ab accubuus, *Truc.* 2. 4. 68.
Accurare, accurate operam dare, *Trin.* 1. 2. 41.
Accuraſſis, pro accuraveris, *Pſeu.* 4.1.29
Accuſitare, ab accuſo, *Moſtell.* 3. 2. 23
Acherunss, mortuorum receptaculum, *Amph.* 5. 1. 26.
Acheruntem, adverbialiter, *Moſt.* 2.2.68.
Achilli, pro Achillis, antiq. *Bacch.* 4.9. 14.
Adaxint, pro adegerint, *Aul.* 1. 1. 11.
Adduce, adduc, *Aſin.* 2. 2. 88. *& alibi.*
Adicere, adjicere, *Pœn.* 5. 4. 1.
Admiſſe, pro admiſiſſe, *Mil.* 4. 7. 4.
† *Adoneum*, pro Adonin. *Men.* 1. 2.35.
Aetatem, adverbialiter pro ſemper, *Aſin.* 2.2. 8. *& ſæpius alibi.*
Aevus, pro ævum, antiq. *Pœn.* 5. 4. 14.
† *Afferre*, pro allaturum, *Curc.* 2. 1. 11.
† *Affinis*, gener, *Aul.* 3. 4. 14.
Afformidare, *Bacc.* 4. 10.
Aggredias, pro aggrediaris, antiq. *Truc.* 2.1. 10.
Aggredire, pro aggredi, antiq. *Aſin.* 3, 3. 124.
Agoranomus, Græcum: Ædilis rerum venalium. *Capt.* 4.2. 44. *Curc.* 2.3.6.
Albitudo, *Trin.* 4. 2. 32.
Algus, pro algu, *Fr. p.* 1128. *verſ.* 9.
Alicariæ, à corpore alendo meretrices, *Pœn.* 1. 2. 54.
Alliatum, moretum, ab allio, cibi genus, *Moſt.* 1. 1. 45.
Alludiare, alludere, *Pœn.* 5. 4. 64. *& Stich.* 2.2. 58.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Alteræ, pro alteri, antiq. *Rud.* 3. 4.45.
Altilis dos, lauta, *Frag. P.* 1118. *v.* 18.
Altrinſecus, altera ex parte, *Mil.* 2. 5. 36. *Merc.* 5. 4. 16.
Altrovorſum, verſus alteram partem, *Caſ.* 3. 2. 28.
Alvus, gen. maſc. *Pſeud.* 3. 2. 34.
Amaſſo, amavero, *Caſ.* 5. 4. 22.
Ambadediſſe, pro arroſiſſe, *Merc.* 2.1.15.
Amicibor, pro amiciar, antiq. *Perſ.* 2.5.6
Amiciter, clementer, *Perſ.* 2. 3.3.
Amiſsis, amiſeris, *Bach.* 5. 2. 70.
† *Amittere*, omittere. *Amph.* 2.2. 217. pro, dimittere. *Capt. Arg. v.* 7. & *Moſt.* 2. 2. 2.
Amoliri, paſſive, *Pſeud.* 3. 2. 67.
Amplectere, pro amplecti, antiq. *Rudente* 3. 5. 36.
Amuſsitata indoles, ad amuſſim facta, *Mil.* 3. 1. 38.
Ancipes, pro anceps, antiq. *Rud.* 4.4.114.
Anima, pro oris halitu, *Aſin.* 5. 2. 43.
Anno, ante annum, *Men.* 1. 3. 22.
Antideo, pro anteeo, antiq. *Ciſt.* 2. 1. 3.
† *Antipho*, pro, Antiphone. *Stich.* 5. 2. 16.
Antidit, anteit, *Trin.* 2. 4. 145.
Antidhac, pro antehac, *paſsim.*
Aperibo, aperiam, antiq. *Truc.* 4. 2. 50.
Apertare, ab aperio. *Men.* 5.5.50.
Apiſci, pro adipiſci, *Epid.* 5. 2. 3.
Apolactizare, ex Græco: calcib. repellere, *Epid* 5. *Sc.* 2. ℣. 13.
Apollinis, vocativi caſus: antiq. *Men.* 5. 2. 118.
† *Apponere*, pro, deponere. *Pœn.* 4.2.35.
Apposivi, appoſui, antiq. *Mil.* 3. 3. 31.
Aquilus, fuſcus, *Pœn.* 5. 2. 152.
Ares, Mars. Græcum, *Truc.* 2. 7.54.
Arbitrarem, arbitrarer, antiq. *Pſ.* 4.2.57
Arbitretur, paſſive, *Epid.* 2. 2. 82.
Fidem Arbitrari, pro habere, *Bacch.* 3. 6. 41.
Architecton, Architectus, *Moſt.* 3.2.73.
Argutari, multum & celeriter loqui, *Frag.* 1123. *v.* 8.
Aritudo, *Rud.* 2. 6. 40.
Artua, pro artus, antiq. *Men.* 5.2.102.
Aſpellere, depellere, *Merc.* 1. 2. 5.
† *Aſſentatio*, aſſenſio, *Bacch.* 3. 3. 7.
Aſsiduus, pro locuplete, *Amph.* 1. 1, 14.
Aſſulatum, fruſtillatum, *Capt.* 4. 2. 52.
Aſtituere, apponere, *Cap.* 4. 2. 66.
Aſtu, pro aſtute, *Perſ.* 1.3. 68.
Atque, pro ſtatim, continuo, *Capt.* 3.1. 19. *Bacch.* 2. 3. 45.
Atritas, ab ater, nigredo, *Pœn.* 5.5.11.
Attigas, pro attingas, *Aſin.* 2. 2. 116.
† *Attingunt*, pro attinent, *Merc.* 1.1.32.
† *Auſit*, pro, auſus ſit, Antiq. *Amph. Supp.* 2. *v.* 33.
Auſpicavi, pro auſpicatus ſum, antiq. *Perſ.* 4. 6. 7.
Autumare, dicere, narrare, *Amph.* 1.1. 260. & *alibi.*
Axicia, forfex, à ſecando, *Curc.* 4.4.22.
Axitioſæ, factioſæ, antiq. *Fr. p.* 1118. *v.* 3.

B.

Baliolus pro nigro, *Pœn.* 5.5. 22.
Barbare, Latine, *Aſin. Prol.* 11. *Trin. Pr.* 19.
Barbaria, Italia, *Pœn.* 3. 2. 21.
Barbarica lex, Romana, *Capt.* 3. 1. 32.
Barbarus pro Romano, *Bacchid.* 1. 2.15.
Bardus, tardus, ſtolidus, *Epid.* 3. 3. 40.
Batiola, poculi genus, *Stich.* 5. 4. 12.
Batuere, percutere, antiq. *Caſ.* 2. 8. 62.
Baxea, calceamenti genus, *Men.* 2. 3.40.
Bdellium, planta pretioſiſſima, *Curc.* 1.2.7
Belluata tapetia, in quibus pictæ belluæ, *Pſeud.* 1. 2. 14.
Benedice, bonis verbis, *Aſin.* 1.3.54.
Benedicere, precari, *Mil.* 4. 8. 31. bene ominari, *Caſ.* 2.5.38.
Benevolens, ſubſtantive, *Moſt.* 1, 3. 38. *Trin.* 1. 2. 8.
† *Benignus*, prodigus. *Trucul.* 1. 1.20.
Beſtia proſerpens, id eſt, ſerpens, *Stich.* 5. 4. 42. *Perſ.* 2. 5. 58.
Biſulcilingua, qui duplici lingua utitur, *Pœn.* 5. 2. 74.
Blandidicus, *Pœn.* 1. 1. 10.
Blandiloquentulus, *Trin.* 2. 1. 13.
Blanditer pro blande, antiq. *Aſin.* 1.3.69.
Blanditia, in ſingul. *Bacch.* 1.1.16. *Truc.* 2. 7. 19.
Blennus, ſtupidus, ignavus, *Bacch.* 5. 2. 2.
Bliteus, fatuus, *Truc.* 4. 4. 1.
Blitum, oleris genus, *Pſeud.* 3. 2. 26.
Boia, collare, equuleus, *Capt.* 4. 2. 108.
Bombax, interjectio, *Pſeud.* 1. 3. 131.

Bombo-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Bombomachides, fictum ex Græco nomen, *Mil.* 1. 1. 14.
Broncus, qui dentes prominentes habet, *Mil.* 3. 1. 128.
Bubilis, pro bubile, antiq. *Perſ.* 2. 5. 18.
Bubulcitari, bubulcũ agere, *Moſt.* 1. 1. 50.
Buc.eda, qui bobus, id eſt, bubulis loris cæditur: fictum, *Moſt.* 4. 2. 1.
Buccones, ſtolidi, *Bacch.* 5. 1. 2.
Bucculentus, fatuus, *Mercat.* 3. 4. 54.
Buſtirapus, nefarius: convicium, *Pſ.* 1. 3. 127.

C.

C*Acula*, ſervus militaris, *Pſeud. Arg.* v. 4.
Cæcultare, cæcutire, *Frag. p.* 1129. *v.* 8.
Cajare, cædere, obſoletum, *Frag. p.* 1118. *v.* 17.
Calator, ſervus, *Merc.* 5. 2. 11.
Caletur, calet, *Capt.* 1. 1. 12. *Truc.* 1. 1. 46.
Camarum, piſcis genus, *Fr. p.* 1129. *v.* 17.
Canes, pro canis, antiq. *Moſt.* 1. 1. 40. *Trin.* 1. 2. 133.
Canitudo, canities, *Frag.* 1129. *v.* 7.
Cantrices. *Trin.* 2. 1. 13.
Capere, coarguere, convincere, *Amph.* 2. 2. 189.
Capital, facinus capite luendum, *Men.* 1. 1. 16.
Capſit, cæperit, *Pſeud.* 4. 3. 6.
Capſo, cæpero, *Bacch.* 4. 4. 61.
Carere, carminare, *Mænech.* 5. 2. 46.
Carere, cum Accuſ. *Curc.* 1. 2. 46. *Pœn.* 4. 1. 4.
† *Carint*, pro Careant, *Moſt.* 4. 1. 1.
Carnifex, convicium, *Bacch.* 4. 6. 15.
Caſare, caſum minari, *Mil.* 3. 2. 42.
Caſteria, locus in navi reponendis remis & gubernaculis, *Aſin.* 3. 1. 16.
Catagelaſimus, deridiculus, Græc. *Stich.* 4. 2. 60.
Catamitus, Ganymedes, *Men.* 1. 2. 35.
Cataractria, fictum nomen, *Pſ.* 3. 2. 47.
Centauromachia, fictum, *Curc.* 3. 75.
Cercurus, navis prægrandis, *Merc.* 1. 1. 86.
Cerinum, cerei coloris, *Epid.* 2. 2. 49.
Cernere, certare, *Amph. Arg.* 2. *v.* 3.
Cerritus, inſanus, *Men.* 5. 4. 2. *Fr. p.* 1132. *v.* 5.
Cette, date, excedite contractum, *Merc.* 5. 4. 4.
Choragium, inſtrumentum Comicum, *Capt. Prol. v.* 70.
Choragus, præfectus chori & apparatus ſcenici. *Perſ.* 1. 3. 79.
† *Chryſo*, auro: Græce. *Bacch.* 2. 3. 6.
Cincticulus, ein Schurts. *Bacch.* 3. 3. 28.
† *Ciet*, accuſat, *Bacch.* 2. 3. 11.
Circa, pro Circe, *Epid.* 4. 2. 34.
† *Clamo*, clare admoneo, *Bacch.* 2. 3. 51.
Claror, claritudo, *Moſt.* 3. 1. 112.
Clavator, qui geſtat clavam, *Rud.* 3. 5. 25.
Cloacina, Dea quæ cluere facit, *Curc.* 4. 1. 10.
Cluere, eſſe, antiq. *Amph.* 2. 2. 16.
Clueri, dici, *Pſ.* 4. 1. 12.
Cluninſtaridyſarchides, fictum ex Græco nomen, *Mil.* 1. 1. 14.
Coclites, qui alterutro oculorum carent, *Curc.* 3. 23.
Collaria, *collare:* vinculi genus, quo collum aſtringitur, *Capt.* 2. 2. 107.
† *Collinunt*, contaminant, *Moſt.* 1. 3. 133.
Collus, pro collum, antiq. *Capt.* 4. 3. 2.
Collutelare, luto deturpare, *Trin.* 3. 2. 67.
† *Colubrinum*, aſtutum, *Truc.* 4. 3. 6.
Coluthea, bellaria. *Perſ.* 1. 3. 7.
Columbar, foramen in navi unde remus eminet, *Fr. p.* 1129. *v.* 19.
Comedint, pro comedant, antiq. *Truc.* 2. 6. 53.
Comœdice, feſtive, *Mil.* 2. 2. 58.
Commaritus, *Caſ.* 4. 2. 18.
Compectum, pro compactum, *Pſ.* 1. 5. 129.
Compedita, compedibus vincta, *Fr. p.* 1130. *v.* 22.
Compercere, *Pœn.* 1. 2. 137.
Compernis, qui longis pedibus, *Mil.* 3. 1. 128.
Conchitæ, qui conchas legunt, *Rud.* 2. 2. 5.
Concipilare, pro compilare, antiq. *Truc.* 2. 8. 61.
† *Concilium*, pro cætu, *Mil.* 2. 2. 94.
Concreduo, pro concredo, *Aul.* 3. 6. 49.
Concurare, *Bacch.* 1. 2. 23.
Condalium, annuli genus, *Trin.* 4. 3. 7.
Condormire, una dormire, *Moſt.* 2. 2. 55.
Conducibile, *Ciſt.* 1. 1. 80.
† *Confidentia*, duritia, *Aſin.* 3. 2. 3.
Confidentiloquius, novum, *Trin.* 1. 2. 164.

Confirmitas, Conſtantia: novum. *Mil.* 2. 2. 34.
Congerones, qui congerunt aliena ad ſe: jocul. *Trin.* 1. 2. 6.
Congerro, à gerris, cum quo familiariter nugamur; colluſor, *Perſ.* 1. 3. 9. *Moſt* 3. 3. 27.
† *Congliſcat*, ſuſcitetur, *Trin.* 3. 2. 52.
Conjector, Divinator, *Amph.* 5. 1. 76.
Conjectrix, *ſimiliter*, *Mil.* 3. 1. 99.
Conia, pro Ciconia: iditioſinus, *Trucul.* 3. 2. 23.
Conquiniſcere, cernuum ſe inflectere, ut ventrem exoneraturi faciunt, *Pſeud.* 1. 2. 75.
† *Conſequi*, meipſam ſequi, *Amph.* 5. 1. 3.
Conſidere, active, *Trin.* 2. 2. 19.
Conſpicillū, locus, unde conſpici poteſt, *Ciſt.* 1. 1. 93. & *Frag.* p. 1125. v. 1.
Conſtare, ſimul ſtare, *Cur.* 2. 3. 11.
† *Contemplo*, pro contemplor, antique, *Amph.* 1. 1. 285.
† *Contente*, continenter, *Aſin.* 1. 1. 63.
† *Conterere*, proſtituere, *Rud.* 3. 4. 44.
† *Continuo*, pro, ſtatim. *Amph.* 1. 1. 49.
Contui, contueri, *Aſin.* 1. 1. 111.
Convenibo, pro conveniam, antique, *Caſ.* 3. 2. 18.
† *Conviverem*, convivium agitarem, *Amph. Supp.* 2. 45.
Copem, copioſum, antiq. *Bach.* 2. 3. 112.
Cordolium, dolor cordis, *Pœn.* 1. 2. 86.
Corius, pro Corio, antiq. *Pœn.* 1. 1. 11. & *alibi.*
Corvitare, inſtar corvorum ſe ingurgitare, *Caſ.* 4. 1. 20.
Cottabi bubuli, plagarum crepitus: ridicularium, *Trin.* 4. 3. 4.
Craſtini die, *Moſt.* 4. 1. 25.
Creduam, credam, antiq. *Pœn.* 3. 5. 2.
Creduis, credideris, *Amph.* 2. 2. 40.
Crocinum, croci unguentum, *Curc.* 1. 2. 7.
Crocota, veſtis mulierum, *Frag.* p. 1133. *verſ.* 10.
Crocotula, *Epid.* 2. 2. 47.
Cruciſalus, in crucem ſaliens: fictum ad riſum, *Bacch.* 2. 3. 128.
Crurifragium, *Pœn.* 4. 2. 64.
Cruricrepida, ſimiliter fictum de ſervis, quorum crura compedibus crepant, *Trin.* 4. 3. 14.
Crux, qui cruciat, *Aul.* 3. 5. 48. quā cruce dignus, *Perſ.* 5. 2. 17.
Cubitiſſim, *Caſ.* 5. 2. 37.
Cuculus, convicium in eos, qui alienas uxores ſectantur, *Aſin.* 5 2. 75.
Culpitare, *Ciſt.* 2. 1. 19.
Cumatile, veſtimentum coloris marini, *Epid.* 2. 2. 49.
Cunctare, pro cunctari, antiq. *Caſ.* 4. 2. 15.
Curriculo, propere, *Perſ.* 2. 2. 17. & *alibi.*
Cupediæ, lauti cibi, *Stich.* 5. 4. 32.
Cupidus vino, *Pſeud.* 1. 2. 50.
Cuppes, cupediarum avidus, *Trin.* 2. 4. 13. *Truc.* 2. 1. 13.
Curare, cum dativo, *Trin.* 1. 2. 35.
Curaſſis, pro curaveris, *Moſt.* 2. 2. 93.
Cuſtodibitur, pro cuſtodietur, *Capt.* 3. 5. 7.
Cyathiſſare, à cyathis eſſe, *Men.* 2. 2. 29.

D.

† D*Amnare*, damno afficere, *Tri.* 4. 1. 10
Damnigeruli, qui damno ſunt, damnoſi: fictum, *Truc.* 2. 7. 1.
Damnoſus, paſſive, *Epid.* 2. 3. 14.
Damnoſi, ſumptuoſi, *Curc.* 4. 1. 11.
Daniſta, fœnerator. *Epid.* 1. 1. 51.
Danunt, pro dant, antiq. *Moſt.* 1. 2. 48. & *alibi.*
Dapinare, in dapes dare: fictum, *Capt.* 4. 2. 117.
Dapſilis, largus, munificus, *Moſt.* 4. 2. 66. *Pſeud.* 1. 3. 4.
Dare, pro dicere, *Bacch.* 2. 3. 132. pro dedicare, *Curc.* 3. 69.
Data, munera, *Aſin* .1. 3. 14. *Pſ.* 1. 3. 72.
Datare, crebro dare, *Pſeud.* 2. 2. 32.
Datatim ludere, de pila, *Curc.* 2. 3. 17.
Datores, qui pilam dant, *Curc.* 2. 3. 18.
Deartuatus, id eſt, per artus conciſus, pro decepto, *Capt.* 3. 4. 108.
Deaſciari, pro decipi: jlocaliter, *Mil.* 3. 3. 11.
Decet, cum Dativo antiq. *Amph.* 2. 2. 188. & *alibi.*
Decollat ſpes, pro, excidit, perit: jocu-lariter, *Caſ.* 2. 4. 28.
Deconciliare, *Frag.* p. 1129. v. 20.
† *Defæcatus*, hilaris, *Aul.* 1. 2. 1.
Defæcata, purgata, *Moſt.* 1. 3. 2.
Defloccatus, pro calvus: jocalariter, *Epid.* 5. 1. 10.
Deformata, delineata, *Pſeud.* 2. 3. 11.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Degerere, deferre, *Men.* 5. 1. 41.
Detrahere, *Aul.* 2. 1. 43.
Degluptus, recutitus, *Pœn.* 5. 5. 33.
Dejerare, valde jurare, *Men.* 5. 2. 63.
Dejungere, ſeparare, *Aſin.* 3. 3. 75.
Dejurare, non jurare, *Trin.* 2. 2. 63.
Delenire, mentem adimere, *Ciſt.* 2. 1. 41.
Delicatus, dicax, *Moſt.* 4. 2. 32.
† *Delices*, pro indicas, *Mil.* 3. 2. 30.
Delicia, in ſing. antiq. *Rud.* 2. 4. 13.
Delicuum eſt, id eſt, deeſt, *Caſ.* 2. 2. 33.
Deliquio, fœmin. *Capt.* 3. 4. 93.
Demarchus, tribunus, *Curc.* 2. 3. 7.
Demenſum, paſſive, *Men. Prol.* 14.
Demeret, demeretur, *Pſeud.* 4. 7. 90.
Demiſſitiæ tunicæ, prolixæ, *Pœn.* 5. 5. 24.
Demolibor, demoliar, *Bacch.* 3. 1. 16.
† *Denarrare*, *de* auget, pro plene enarrare. *Truc.* 2. 2. 53.
Denaſare, naſum adimere, *Capt.* 4. 4. 72.
Dentifrangibula, pugni: ridicularium, *Bacch.* 4. 2. 14.
Dentifrangibulus, qui dentes excutit: Zahnbrecher, *Bacch.* 4. 2. 23.
Dentire, pro dolere: joculariter, *Mil.* 1. 1. 34.
Depeculatum, paſſive, *Epid.* 3. 4. 83.
Depoſivi, pro depoſui, antiq. *Curc.* 4. 3. 4.
Deridiculus, qui deridetur, *Mil.* 2. 1. 14.
† *Deripere*, deorſum rapere, *Rud.* 3. 5. 5.
Deriſores, paraſiti, *Capt.* 1. 1. 3.
† *Derogita*, dememora, *Aſin.* 2. 2. 60.
Deruncinatus, à runcina, pro decepto: joculariter, *Capt.* 3. 5. 103.
Deſitum eſt, intermiſſum eſt, *Moſt.* 4. 2. 42.
Deſpexe, pro deſpexiſſe, *Mil.* 2. 6. 72.
Deſpuere, abominari, *Aſin.* 1. 1. 26.
Deſtinare, emere, *Epid. Arg.* 4.
† *Deſtituere*, ſtatuere, defigere, *Rud.* 3. 5. 43
Deſudaſcitur, pro deſudatur, antique, *Bacch.* 1. 33.
Devotare, execrari, *Caſ.* 2. 6. 36.
Dice, pro dic, *Curc.* 1. 2. 43. *Merc.* 1. 2. 47.
Dicta, id eſt, joci, *Capt.* 3. 1. 22.
Dicta, id eſt, mali ſermones, *Pſeud.* 1. 3. 125.
Die craſtini, craſtino die, *Moſt.* 4. 1. 25.
Septimi, *Men.* 5. 9. 94.
Die, pro diei, *Amph.* 1. 1. 120.
Dierectus, ad crucem actus: quaſi diei ſeu ſoli expoſitus, *Capt.* 1. 2. 4. 103.
Dieſpiter, quaſi diei pater, de Iove, *Capt.* 4. 4. 1. *Pœn.* 4. 2. 7.
Differre, in diverſas partes ferre, *Curc.* 4. 4. 20.
Diobolaria ſcorta, quæ duobus obolis conciliari poſſunt, *Pœn.* 1. 2. 58.
Dionyſia, dies Baccho feſti, *Curc.* 5. 2. 45.
Dionyſius, Bacchus, *Stich.* 5. 2. 13.
Diſcavere, cavere, *Men.* 2. 1. 24.
Diſcidium, diſtractio, *Pſeud.* 1. 1. 68.
† *Diſciplina*, ſtudium, *Bacch.* 3. 3. 17.
Diſconducere, nocere, *Trin.* 4. 2. 85.
† *Diſcordabilis*, diſcors, *Capt.* 2. 3. 42.
Diſcupere, valde cupere, *Trin.* 4. 2. 87.
Diſertim, plane, *Stich.* 2. 1. 87.
Diſpaleſcere, palam fieri, *Bacch.* 4. 9. 123.
Diſpennere, extendere, ant. *Mil.* 5. 1. 14.
Diſicit, pro diſſecat, antiq. *Curc.* 3. 54.
Dividia, moleſtia, *Bacch.* 4. 6. 1. & 4. 9. 110.
Divitior, pro ditior, *Pſeud.* 5. 2. 24.
Dixis, pro dixeris, *Capt.* 1. 2. 46.
Doctus, aſtutus, *Bacch.* 4. 4. 43. & *alib.*
Domi, pro domus, *Curc.* 4. 2. 32.
Domu, pro domo, *Mil.* 2. 1. 48.
Donicum, donec, antiq. *Aul.* 1. 1. 19. & *alibi.*
Dormibo, pro dormiam, antiq. *Trin.* 3. 2. 101.
Dorſus, pro dorſum, antiq. *Mil.* 2. 4. 44.
Drapetæ, fugitivi, *Curc.* 2. 3. 11.
Ductus, deceptus, *Capt.* 4. 2. 7.
Ductarie, lente, tarde, *Frag.* p. 1123. v. 7
Dudum, modo, *Amph.* 2. 1. 73.
Duellator, bellator, *Capt. Prol.* 77.
Duelli, id eſt, in bello, *Truc.* 2. 6. 2.
Duim, pro dem, antiq. *Aul.* 4. 6. 6.
Duis, pro des, *Capt.* 2. 2. 134.
Duit, det, *Aul.* 1. 1. 23.
Duint, pro dederint, *Amph. Pr.* v. 72.
Dulice, ſerviliter: ex Græco fictum, *Mil.* 2. 2. 58.
Duo, pro duos, *Moſt.* 3. 2. 89. *Pſeud.* 1. 3. 91.
† *Durare*, καρτερεῖν, continere, *Curc.* 1. 3. 19.
Duricaptiones, fictum, *Perſ.* 1. 2. 8.
Dynamis olivi, Græc. pro copia, *Pſeud.* 1. 2. 77.

E.

EAmpſe, eam ipſam, antiq. *Turc.* 1.2. 31. *& alibi.*
Eapſe, *Ciſt.* 1. 2. 17.
Ebriolatus, ebrius, *Frag. p.* 1133. *v.* 4?
Ebrius ſaturitate, ſatur : thymelicum, *Capt.* 1.1. 35.
Eccere, pro ecce, *Amph.* 2.1.4. *& alibi ſæpius.*
Echeumata, effuſiones: Græcum, *Pœn.* 3. 3.88.
Edepol certe, per pleonaſmum, *Bacch.* 2. 3. 20.
Edepol equidem, item pleonaſmus, *Amp.* 1. 1. 126.
Edentulum vinum, vetuſtum, per riſum. *Pœn.* 3.3.97.
Edictare, enunciare, *Amph.* 2. 2. 184. *& alibi.*
Edim, pro edam, antiq. *Aul.* 3. 2. 16.
Edis, pro edas, *Pœn.* 4. 2. 45.
Ediſſertare, diſerte & plane narrare, *Amph.* 2.1.53. *Caſ.* 5.2. 31.
Educere, ebibere, *Amph.* 1.1. 274.
Educere, educare, *Curc.* 4. 2. 32. *Truc.* 5. 1. 16.
Effexis, pro effeceris, *Caſ.* 3. 5. 63.
Effieri, pro fieri, *Perſ.* 5. 1. 9.
Effigia, pro effigies, *Rud.* 2. 4. 7.
Efflictim, valde, perdite, *Amph.* 1.3.20. *& ſæpe alibi.*
Effligere, peſſundare, *Aſin.* 4. 2. 9.
Egere, cum accuſat, antiq. *Men.* 1.2.12.
Electare, provocare, elicere, *Aſin.* 2.2. 19. *Truc.* 2. 6. 27.
Electile, ſelectiſſimum, *Moſt.* 3. 2. 41.
Elegans, in malam partem, *Trin.* 2. 1.14.
Eleutheria, feſta in honorem Iovis, *Perſ.* 1. 1. 29.
Elinguare, linguã præcidere, *Aul.* 2.2.72.
Elleboroſus, inſanus, qui elleboro indiget, *Rud.* 4. 3.67.
Ellum, en illum, *Curc.* 2. 3. 28.
Emere, devincire. *Aſin.* 1.1. 57.
Emereri, paſſive, *Bacch.* 1. 1. 9.
† *Emicare*, erigi, *Aul.* 4. 3. 4.
Eminatio, pro minis, *Capt.* 4.2.19.
Emiſsitii oculi, curioſi, *Aul.* 1. 1. 2.
Emoliri, ad finẽ moliri, conficere, *Bacch.* 4. 5. 2.
Emporium, pro foro, *Amph.* 4. 1. 4.
En unquam, pro unquamne, antiq. *Trin.* 2. 4. 189.
Enicaſſo, pro enicavero, *Moſt.* 1. 3. 66.
Enim, abundat, *Aul.* 3.5.26. *Caſ.* 2.6.20. *& alibi.* adverſativa particula, *Bacch.* 4. 4. 51.
Enixe, valde, *Trin.* 3. 2. 26.
Epichyſis, vas vinarium : Græc. *Rud.* 5. 2. 32.
Epicrocum, genus amiculi croco tincti, *Perſ.* 1.3.16.
Epitheca, adjectio: Græc. *Trin.* 4.3.18.
Epityrum, caſei vel edulii genus ex variis herbis, *Mil.* 1. 1.24.
Epius, Epeus equi Trojani faber, *Bacch.* 4.9.13.
Eradicari, omnibus ſpoliari, *Aul.* 2. 4. 21. *Bacch.* 1. 2. 17.
Eradicitus, *Moſt.* 5. 1. 63.
Erga, è regione, *Truc.* 2. 4. 52.
Ergo, pro tamen, *Bacch.* 1. 2. 17.
Ergo, pro certe, *Aſ.* 2. 2. 49. *Mil.* 1.1.63.
Ergo, pro nempe, *Moſt.* 4. 2. 56.
Ergo igitur, pleonaſmus, *Trin.* 3. 3. 27.
Eſcendere, pro aſcendere, *Trin.* 4.2.100.
Eſpicere, pro aſpicere, *Truc.* 5. 8.
Eſſe, pro edere, *Amph.* 1. 1. 154. *& alibi.*
Eſtur, pro editur, *Pœn.* 4.2.13. *Moſt.* 1.3.8.
Eſurio. Nomen : qui eſurit, *Perſ.* 1.3.23.
† *Evax*, lætantis interjectio. *Cur.* 1.2.3.
Euripidi, pro Euripidis, antiq. *Rud.* 1.1.4.
Euſcheme, decore: ex Græco, *Mil.* 2.2.58. *Trin.* 3. 1. 24.
† *Exædificare*, perficere. *Trin.* 1. 2. 95.
Exaffilatum, exertum, *Mil.* 4. 4. 44.
Examuſsim, accurate, *Men. Prol.* 50.
Exanclare, exhaurire, *Stich.* 1. 3. 117.
Exagoga, exportatio, Græc. *Rud.* 3.2.17.
Exballiſtare, fictum, *Pſeud.* 2. 1. 10.
Excantare, incantare, *Frag. p.* 1134. *v.* 8.
Excetra, hydra, *Pſeud.* 1.2. 81. *Perſ.* 1.1.3.
Excluſiſsimus, ridicularium, *Men.* 4.3.24.
Excors, Stultus, *Mil.* 2. 6. 63.
† *Excuſsit*, pro excuſſerit, *Bacch.* 4.2.16.
Exdorſuare, dorſum eximere, *Aul.* 2.9.2.
† *Exigo*, ago, *Capt.* 5. 4. 12.
† *Exinanire*, ſpoliare, *Truc.* 4. 2. 2.
Exlecebra, ab eliciendo : novum, *Bacch.* 4. 9. 20.
Exmovere, *Truc.* 1. 1. 59.
Exobſecrare, exorare, *Aſin.* 1. 3. 93.

Exora-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Exorabulum, fictum ab exorando, *Truc.* 1. 1. 6.
Exoſſare, oſſa eximere, *Aul*, 2. 9. 3.
Exoticum, peregrinum, *Epid.* 2. 2. 48.
† *Expetere*, pro, accidere, *Amph.* 1. 1. 20.
Expalpare, adulando impetrare, *Pœn.* 1. 2. 144.
Exſignare, deſcribere, *Trin.* 3. 2. 29.
Exſtinxit, pro exſtinxerit, antiq. *Truc.* 2. 6. 43.
Exſugebo, pro exugam, antiq. *Epid.* 2. 2. 5.
Extentare, experiri, *Bacch.* 4. 2. 3. *Moſt.* 3. 1. 66.
Extexere, ſpoliare, *Bacch.* 2. 3. 5.
Extimere, valde timere, *Moſt.* 2. 2. 92.
Extimus, ejectus, actus foras. *Frag. p.* 1136 *v.* ult.
† *Extollo*, differo, *Pœn. Act.* 2. *v.* 52.
† *Exurgeo*, exprimo. *Rud.* 4. 3. 70.

F.

F*Abre*, affabre, *Pœn.* 3. 1. 74. *&* *alibi.*
Fabulæ, diminut. à faba, *Stich.* 5. 4. 7.
Fabulari, loqui, *Amph.* 1. 1. 46.
Face, pro fac. *Aſin.* 1. 1. 77. *&* *alibi.*
Facere, id eſt, ſacrificare, *Aul.* 4. 2. 15. *Stich.* 1. 3. 97. *Rud.* 3. 4. 4.
† *Facerem*, te deluderem. *Aſin.* 3. 3. 88.
Facetia Stich. 5. 4. 47.
† *Facio*, fingo. *Aſin.* 2. 2. 84.
Factare, facere *Truc.* 5. 1. 23.
† *Factio*, opulentia. *Ciſt.* 2. 1. 17. intoleranda potentia. *Bacch.* 4. 7. 2.
Falæ, turres ligneæ ad oppugnandum, *Moſt.* 2. 1. 10.
Fallo, cum Genit. *Epid.* 2. 2. 55.
Falſus, ſimulatus, *Capt.* 3. 4. 78.
Famigeratio, *Trin.* 3. 2. 66.
Famigeratores, qui ſpargunt rumores, *Truc.* 1. 2. 178.
Familia, de hiſtrionibus, *Men. Prol.* 74.
Fans, à fari: novum, *Perſ.* 2. 1. 7.
Farſerum, virgulti genus, *Pœn.* 2. 3. 2.
Faſtidire, ſuperbire, *Curc.* 5. 2. 34.
Faxem, pro feciſſem, antiq. *Pſ.* 1. 5. 84.
† *Femen*, femur interius, *Mil.* 2. 2. 48.
Feratus, vinctus, *Bacch.* 4. 6. 11.
Ferratile genus, de ſervis vinctis: joculare, *Moſt.* 1. 1. 17.
Ferriteri, ſervi: joculare, *Trin.* 4. 3. 14.
Ferriterium, carcer: fictum per riſum, *Moſt.* 3. 2. 55.
Ferritribaces, ſervi: fictum ſimiliter, *Moſt.* 2. 19.
Ferricrepidinæ inſulæ, fictũ joculariter, *Aſin.* 1. 1. 21.
Feſtuca, virga Prætoris manumittendis imponi ſolita. *Mil.* 4. 1. 15.
Fi, Imperat. à fio, *Curc.* 1. 1. 87.
Ficedulenſes, qui vendunt ficedulas, ridicularium, *Capt.* 1. 2. 60.
Filiis, filiabus, *Pœn.* 5. 3. 9. *Stich.* 4. 1. 161.
Fingi, de mulieribus cum excoluntur, *Pœn.* 1. 2. 11.
Finitor, dimenſor, *Pœn. Prol.* 49.
Fite, Imp. à fio, *Curc.* 1. 2. 63.
Flagitium, id eſt, flagitatio, *Epid.* 3. 4. 78.
Flagitribæ, flagris triti: ſervi: ridic. *Pſeud.* 1. 2. 5.
Flemina, tumor circa pedes, *Epid.* 5. 2. 6.
Focula, ignis fomenta, *Capt.* 4. 2. 67.
Fodiri, pro fodi, *Mil.* 2. 4. 21.
Follitim, fictum à folle, *Epid.* 3. 2. 15.
Fontinalis, fontium Deus, *Stich.* 5. 4. 17.
Forare, perforare, *Moſt.* 1. 1. 53.
Foras gerones, fures: foras portantes, *Truc.* 2. 7. 1.
Forcillare, furca fulcire, *Pſeud.* 2. 2. 36.
Fortis, pulchra, *Bacch.* 2. 2. 38. *Mil.* 4 3. 13.
Fortis, dives, *Truc.* 5. 2. 9.
† *Forum*, pro, forium, *Curc.* 1. 3. 1.
Frangunt, ἀρχ. pro, franguntur. *Amph.* 1. 1. 77.
Fraterculare, joculariter de mammis, *Fr. p.* 1124. *v.* 10.
Fraus, pro pæna. *Mil.* 2. 3. 23.
Frauſus, à fraudare, *Aſin.* 2. 2. 20.
Friguttire, geſtire, *Caſ.* 2. 3 49.
Fruiſci, pro frui, antiq. *Rud.* 4. 3. 73.
Fuam, pro ſim, antiq. *Mil.* 2. 6. 112.
Fuas, *Capt.* 2. 3. 71.
Fuat, pro ſit, *Amph.* 3. 4. 2. *&* *alibi.*
† *Fue*, eſt ructum exprimentis, *Moſt.* 1. 1. 37.
Fuiſſe, mortuum eſſe, *Capt.* 3. 3. 1. *Truc.* 1. 2. 94.
Fullonica, fullonum ars, *Aſin.* 5. 2. 58.
Fulmentæ, clavi ſuppacti ſoccis, *Trin* 3. 2. 94.
Funditare, fundis peti, *Pœn.* 2. 36.
Fundus rei, id eſt, autor, *Trin.* 5. 1. 7.
Fungor, cum accuſ. *Amph.* 2. 2. 197. *&* *alibi.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Fungus, pro ſtolido, *Bacch.* 2. 3. 49.
Fucillare, vide *forcillare*.
Furſuri, pro furfure, *Capt.* 4. 2. 27.
Furtificus, fur, *Epid.* 1. 1. 10.
Fuſti, pro fuſte, *Capt.* 4. 2. 116.
Fuſtitudinæ inſulæ, fictum à fuſtibus per jocum, *Aſin.* 1. 1. 21.
† *Futatim*, profuſim, *Truc.* 4. 4. 29.
Futile, futiliter, *Stich.* 2. 2. 73.

G.

G*Aneum*, fornix: cella meretricia, *Aſin.* 5. 2. 37.
Gallina, blandimentum amatorium, *Aſin.* 3. 3. 76.
Gaulus, vaſis genus, *Rud.* 5. 2. 32.
Geminiſsimus, jocular. *Perſ.* 5. 2. 49.
Geminus, ein zvvilling, *Men. Prol.* 26.
Gemiti, pro gemitus, antiq. *Aul.* 4. 9. 11.
Geraria, puerorum gerula, *Mil.* 3. 1. 102.
Gerræ, nugæ, *Aſin.* 3. 3. 10,
Gerulifigulus, fictum: qui fingit, quod ſpargat, *Bacch.* 3. 1. 14.
Gerulus, bajulator, *Bacch.* 4. 9. 79.
Geſtores, Nevve zeitung trager. *Pſeud.* 1. 5. 14.
Git, melanthium, *Rud.* 5. 2. 39.
Gladium, in Gen. Neutr. *Caſ.* 5. 2. 27.
Glandionida Suilla, ſuilla ex glandiis: fictum ridic. *Men.* 1. 3. 27. & *alibi.*
† *Gnata*, nata, *Truc.* 5. *verſ.* 70.
Glaucoma, ſuffuſio, *Mil.* 2. 1. 70.
Gloria, pro fama, *Rud.* 2. 6. 40.
Gloriæ, pluraliter, *Truc.* 4. 4. 36.
Glorioſus, ein ruhmer, *Frag. p.* 1135. *v.* 15.
Gnarures, gnari, antique, *Moſt.* 1. 2. 17.
Glutire, vorare, *Perſ.* 1. 3. 14.
Grallator, ein Steltzner, *Pœn.* 3. 1. 27.
Grandire, grandem facere, *Aul.* 1. 1. 10.
Graphicus, ad unguẽ factus, *Epid.* 3. 3. 29.
Graſſari, ambulare, incedere, *Rud.* 1. 4. 31.
Grates, Gratiæ, *Pœn.* 1. 1. 60.
† *Gratiam facere*, condonare, *Caſ.* 2. 6. 21.
Gratiis, gratis, *Aſin.* 1. 3. 42.
Gratiis, fruſtra, *Aſin. Prol.* 5.
Gravaſtellus, Senior, antiq. *Epid.* 5. 1. 14.
Grex, de Hiſtrionibus, *Aſin. Prolog.* 3. & *alibi.*
Gurguſtidonius, fictum ridic. *Mil.* 1. 1. 13.
Guttur, in Maſcul. Gen. antiq. *Aul.* 2. 4. 25. & *alibi.*

H.

H*Abentia*, facultates, Haab. *Tr. Pr.* 21.
Habere, habitare, *Aul. Prol.* 5. *Bacch.* 1. 2. 6. & *alibi.*
Habere, educare, *Curc.* 5. 3. 50. (66.
† *Habere honorem*, morẽ gerere, *Aſ.* 1. 1.
† *Habitior*, pinguior, Epid. 1. 1. 8.
Habiturio, *Truc.* 1. 2. 48.
Hæcce, pro hæ, *Moſt.* 3. 1. 117.
Hæres, pro domino, *Men.* 3. 2. 12.
Halec, in gen. Neutr. *Frag. p.* 1133. *v.* 7.
Halophanta, totus in mendaciis, *Curc.* 4. 1. 2.
Hama, vas aquarium, *Mil.* 3. 2. 42.
Hamatilis piſcatus, qui hamo capitur, *Rud.* 2. 1. 10.
Hamaxagogæ bonorum, qui vehiculis bona exportant, *Truc.* 2. 7. 2.
Hamaxari, plauſtro jungere, *Tr.* 2. 2. 22.
Hamiota, qui hamo piſces capit, *Rud.* 2. 2. 5.
Happalopſis, fictum aromatis nomen, *Pſeud.* 3. 2. 47.
Harpagare, furari, *Aul.* 2. 2. 24. & *alibi.*
Harpagones, de avaris, *Paſſim.*
Harunc, pro harum, *Mil.* 4. 2. 25.
Hemina, ſextarii pars dimidia, *Mil.* 3. 2. 18.
Here, pro heri, *Capt.* 1. 2. 2.
Herilis, pro filio herili, *Pſeud. Arg.* 6.
Heuretes, inventor: Græc. *Pſ.* 2. 4. 9.
Hic viciniæ, *Mil.* 2. 3. 2.
Hietare, patere, ab hio, *Men.* 3. 1. 4.
Hilaritudo, *Ciſt.* 1. 1. 56. *Mil.* 3. 1. 83.
Hilarus, antiq, *Amph.* 3. 3. 6.
Hira, inteſtinum, *Curc.* 2. 1. 23.
Hirnea, vaſis genus, *Amph.* 1. 1. 273.
Hirundo, in blanditiis amatoriis, *Aſin.* 3. 3. 104.
Hiſce, pro hice, *Rud.* 2. 1. 5.
Hoc, pro ideo, *Amph.* 1. 1. 11. & 12. & 98.
Hoc noctis, hac nocte, *Amph.* 1. 1. 2.
Hodie natus, qui natalem celebrat: joc. *Pſeud.* 1. 3. 15.
Hædillus, blandimentum amatorium, *Aſin.* 3. 3. 77.
Homeronides, Homeri imitator, *Tr.* 2. 6. 4
† *Homines*, pro, ſervis, *Men.* 5. 5. 49.
Horæum, ſalſamenti genus *Capt.* 4. 2. 71.
Hordeia, piſcis genus, *Caſ.* 2. 8. 60.
Horia, navicula piſcatoria, *Rud.* 4. 2. 5.

Horiola,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Horiola, diminutiv. Trin. 4. 2. 100.
Hoſpes, de peregrino, Paſſim.
Hoſtiatæ, hoſtiis inſtructæ, Rud. 1. 5. 22.
Hoſtimentum, penſatio, Aſin. 1. 3. 20.
Hoſtis, peregrinus, Trin. 1. 2. 65.
Humana, res humanæ, Capt. 2. 2. 54.

I.

IAm, pro ergo, Epid. 1. 2. 8.
Ibus, pro iis, antiq. Curc. 4. 2. 20. & alib.
Identidem, frequenter, Caſ. 5. 2. 11. Bacch. 3. 3. 75.
Iecur, in blanditiis, Pœn. 1. 2. 178.
Iejunioſus, Capt. 3. 16.
Igitur, pro dum, Caſ. 2. 2. 40. pro, deinde, Amph. 1. 1. 55.
Igitur, pro num, Moſt. 5. 1. 53. pro poſtea, Aul. 3 5. 24. Bacch. 3. 4. 19.
Igitur olim, pro olim, per pleonaſin. Capt. 4. 2. 91.
Igitur demum, pro demum, Amph. 1. 2. 11. tum demum, Rud. 4. 2. 25
Igitur deinde, pro deinde, Stich. 1. 2. 29.
Ignariſſimus, Pſeud. 4. 7. 62.
Ignaruris, pro ignarus, antiq, Pœn. Pr. 47
Ignavus, delicatus, mollis, Caſ. 2, 3. 23.
Ignobilis, ignotus, Pſ. 4. 2. 9.
Ignorabilis, ignotus, Pſeud. 2. 1. 18.
Ignotus, ignorans, Men. 2. 2. 19.
Ilicet, deſperantis, Ciſt. 4. 2. 17.
Illecebroſus, qui allicere poteſt, Mil. 3. 2. 36.
Illectus, ſubſtantiv. ab illiciendo, Bacch. 1. 1. 21.
Illex, qui illicit, de lenone, Perſ. 3. 3. 4.
Illi, pro illis, & illic, Amph. Prol. 133. Capt. 1. 1. 2. & alibi.
Illic, pro ille, Amph. 1. 1. 107.
Illix, avis allectrix, Lockvogel, Aſi. 1. 3. 68
Illo, illuc, Amph. 1. 1. 42. & 48.
Illuc, pro illud, Aul. 3. 5. 11.
Illuceſcere, active, Bacch. 2. 3. 22.
Illurii, pro Illyrii, pop. Men. 2. 1. 10.
Illutibilis, fœtidus, Men. 1. 2. 57.
Illuvies, de impuro, Moſt. 1. 1. 39.
Imbitere, inire, antiq. Epid. 1. 2. 42.
Immemorabilis, quinō memorat, Ci. 2. 2. 3
Immunis, qui ſine officio, Tr. 2. 2. 73.
Immutabilis, valde immutatus, Ep. 4. 2. 8
Impendio, valde, Aul. Prol. 18.
Imo edepol, per pleonaſmū, Pſ. 4. 7. 102.
Impenſe, valde, Epid. 4. 1. 39.
Impercere, pro parcere, Amph. 1. 3. 2. Caſ. 4. 4. 12. (Moſt. 5. 2. 40.
Impetrabilis, qui impetrare poteſt,
Impetraſſere, pro impetraturum eſſe, Aul. 4. 7. 6.
Impetritum, pro impetratum: Augural. verbum, Aſin. 2. 1. 11.
Impliciſcier, pro implicari, Am. 2. 2. 97.
Impluviata veſtis, quadrata: joculare, Epid. 2. 2. 40.
Impluvium, locus quadratus, quo impluit, Amph. 5. 1. 56.
Impuniſſime, Pœn. 1. 3. 2.
Impuratus, impurus, Aul. 2. 6. 10. Rud. 3. 4. 46.
Impuritia, Perſ. 3. 3. 6.
Impurus, convitium, Bacch. 4. 8. 43.
In, pro inter, Aul. 3. 5. 12.
In luſtra, pro in luſtris, antiq. Caſ. 2. 3. 26. & ita alibi.
In via, pro, in viam, antiq. Mil. 2. 2. 6.
In vino, inter pocula, Truc. 4. 4. 1.
Inædificatio, Mil. 2. 2. 55.
Inaniæ, vacuitates, Aul. 1. 2. 6.
Inanilogus, ſurdo qui cantat, Pſ. 1. 3. 24.
Inanimenta, inaniæ, Stich. 1. 3. 19.
Inanis, famelicus, Stich. 2. 1. 78.
Pauper, Bacch. 3. 4. 19.
Sine onere, Amph. 1. 1. 174.
Incertare, incertum facere, Epid. 4. 1. 18.
Inceſtare, ſtuprare, Pœn. 5. 2. 136.
Incipiſſe, incipere, antiq. Capt. 2. 1. 19.
Incitæ, lineæ, ad quas cum redacti in ludo calculi ſunt, moveri amplius haud poſſunt, Pœn. 4. 2. 85. Trin. 2. 4. 136.
Incœnis, incœnatus, Caſ. 4. 1. 18.
Incogitabilis, inconſideratus, Mil. 2. 6. 63
Incomitiare, ita conviciari, Curc. 3. 30.
Incommodiſtici, joculariter fictum ab incommodis, Capt. 1. 1. 19.
Inconciliare, inimicum reddere, Bacch. 3. 6. 22. pro decipere, Trin. 1. 2. 29.
Inconſultu meo, ut injuſſu, Trin. 1. 2. 130.
Increbrare, Truc. 1. 1. 29.
Incredibilis, cui non credi debeat, Bacchid. 4. 3. 3.
Incubiatus, ſtupratus, Perſ. 2. 4. 13.
Incuſare, pro accuſare, Moſt. 3. 2. 24.
Indicare, pretium mercis dicere, Perſ. 4. 4. 26.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Indidem, eodem loco, *Mil.* 2. 2. 79. *Ciſt.* 1. 1. 64.
Indiligens, *Moſt.* 1. 2. 23.
Indiligenter, *Mil.* 1. 1. 28.
Indipiſcet, pro adipiſcetur. *Aſin.* 2. 2. 13.
Indipiſci, cum Genit. *Rud.* 5. 2. 28.
Induſtrior, *Moſt.* 1. 2. 71.
Indutus cum accuſ. *Men.* 1. 3. 8.
Induxis, induxeris, *Capt.* 1. 2. 46.
Ineptia, *Merc.* 1. 1. 26.
Infelicare, infelicem facere, *Epid.* 1. 1. 11. *& alibi.*
Infelicitare, idem. *Caſ.* 2. 3. 30.
Infimatis, ordinis infimi, *Stich.* 3. 2. 37.
† *Infit*, incipit, *Aſin.* 2. 2. 76.
Infuſcare merum, aqua diluere, *Ciſt.* 1. 1. 20. *Mil.* 2. 6. 46.
Ingeniatus, *Mil.* 3. 1. 136.
Ingratiis, contra voluntatem, *Amph.* 1. 1. 215. *& alibi.*
Ingratis, idem. *Amph.* 1. 1. 10.
Ingratus, invitus, *Perſ.* 2. 2. 46.
Inhiare, abſolute, pro appetere cupide, *Trin.* 1. 2. 132.
Injexit, pro injecerit, *Perſ.* 1. 2. 18.
Inibi, ibi. *Perſ.* 1. 3. 45.
Inopioſus, inops : novum, *Pœn.* 1. 1. 2.
Inque, ab inquam, *Pſeud.* 1. 6. 124.
† *Inquiſitam*, inexploratam. *Amph.* 2. 2. 217.
Inſane, valde, *Bacch.* 4. 4. 1. *Mil.* 1. 1. 24.
Inſanum, pro valde, *Moſt.* 3. 3. 5.
Inſatietas, ſatietas inexplebilis, *Aul.* 3. 5. 13.
Inſcendere, pro navem conſcendere, *Mil.* 2. 1. 28.
Inſcitia, ſtultitia, *Curc.* 1. 3. 30.
Inſcitus, pro ſtulto, *Bacch.* 4. 10. 2. *Moſt.* 1. 3. 51. *&* 5. 2. 14.
Inſectare, pro, inſectari, antiq. *Capt.* 3. 4. 61.
Inſervire, cum accuſ. *Moſt.* 1. 3. 33. 59.
Inſignite, inſigniter, *Caſ.* 5. 4. 31. *Mil.* 2. 6. 77.
Inſimulare, crimen in aliquem fingere, *Aul.* 2. 4. 9. *& alibi.*
cum duplici Accuſ. *Amph.* 2. 2. 229.
Inſimulari, in ſuſpicione eſſe, *Perſ.* 3. 1. 30
Inſomnia, vigiliæ, *Merc.* 1. 1. 25.
Inſtat, cum accuſ. *Pœn.* 4. 2. 96. *Fr. p.* 1130. *v.* 34.
Inſtipulari, pro ſtipulari, *Pſeud.* 4. 6. 7.
Inſuaſum, color, ſimilis illi, quem ex diutino fumo trabes contrahunt, *Truc.* 2. 2. 16.
Inſultura, *Mil.* 2. 3. 9.
Intellexes, intellexiſſes, *Ciſt.* 2. 3. 83.
Intemperiæ, inſaniæ, *Aul.* 1. 1. 32.
Inter, pro in, *Ciſt.* 2. 1. 28.
Interbibere, exhaurire, *Aul.* 3. 6. 22.
Interbitere, perire, antiq. *Moſt.* 5. 1. 47.
Interdare, *Rud.* 2. 7. 22.
Interdius, pro interdiu, *Aul.* 1. 1. 33. *Moſt.* 2. 1. 14.
Interea loci, *Men.* 3. 1. 1.
Interfieri, confici, abſumi, *Trin.* 2. 4. 131.
Interibi, interea, *Capt.* 5. 1. 31.
Interinſiſtere, pro inſtare, *Capt.* 4. 2. 14.
Interminare, *Mil.* 2. 3. 42.
Interpoles vetulæ, quæ ſe interpolant, *Moſt.* 1. 3. 117.
Interpres, adjutor, mediator, *Curc.* 3. 64. *& alibi.*
Inteſtatus, caſtratus, *Mil.* 5. 23.
Intus, pro in, *Mil.* 2. 6. 55.
Invergere, infundere, *Curc.* 1. 2. 12.
Invitare, vitam adimere, *Caſ.* 3. 6. 21.
Inuſus, negligentia, *Moſt.* 1. 2. 64.
Iocabo, antique, *Caſ.* 4. 4. 20.
Iocus, pro nenia, *Bacch.* 3. 4. 21.
Iovis, pro Iupiter antiq. *Stich.* 2. 2. 1.
Ipſiſſimus, fictum, *Trin.* 4. 2. 146.
Ipſus, pro ipſe, *paſſim.*
Iſtactenus, pro hactenus, *Bacch.* 1. 2. 58.
Iſtæc, pro iſtæ, *Moſt.* 1. 3. 117.
Iſtæ, pro iſti, antiq. *Truc.* 4. 3. 16.
Iſtimodi, iſtiuſmodi, *Truc.* 5. 3. 8.
† *Iſtoc*, iſti rei. *Curc.* 2. 2. 42.
Iſtuc, pro iſtud, *Amph.* 2. 1. 81.
Ita, pro talis, *Men.* 5. 1. 37. *& alibi.*
Itare, ire. *Moſt.* 1. 2. 48.
Item, tales, *Pœn.* 1. 2. 35.
Iterare, pro renunciare, *Amph.* 1. 1. 56.
† *Iterari*, memorare, antiq. *Aſin.* 3. 2. 21
Itidem, ſimiliter, *Amph.* 1. 1. 287.
Itiner, iter, *Merc.* 5. 2. 72.
Iudicatus, damnatus, *Aſin.* 5. 2. 87.
Iugula, ſtella Orion, *Amph.* 1. 1. 119.
Iunix, de meretrice juvencula, *Mil.* 2. 3. 33.
Iuratores, teſtes, *Pœn. Prol.* 58.
Iurator, Cenſor, *Trin.* 4. 2. 30.

Iureat,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Iurea, placenta, *Perſ.* 1. 3. 17.
Ius, pro loco judicii, *Men.* 4. 2. 19. *Rud.* 3. 6. 22. *Perſ.* 4. 3. 9.
Ius eſt, juſtum eſt, *Aul.* 4. 10. 17.
Iuvat, delectat, *Capt.* 1. 2. 33.
Iuxta, æque, *Trin.* 1. 2. 160. *Aul.* 4. 7. 1.

L.

LAbaſcere, decipi, *Rud.* 5. 3. 38.
Labiæ, labia, antiq. *Capt.* 4. 3. 3.
Labor, dolor, morbus, *Caſ.* 2. 6. 63. *Curc.* 2. 1. 4. moleſtia, *Pſeud.* 2. 4. 2.
† *Lacerat*, terit, conterit, *Aſin.* 2. 2. 25.
† *Lacinia*, ſudarium, *Aſin.* 3. 2. 41.
Lactare, à lacio, *Ciſtel.* 2. 1. 9.
Lacte, pro lac, antiq. *Men.* 5. 9. 30.
Lactem, in maſc. antiq. *Bacch.* 5. 2. 16.
† *Lactes*, inteſtina, *Curc.* 2. 3 4.
Lætus, propitius, *Amph. Prol.* 2.
Lamberare, ſcindere, *Pſ.* 2. 4. 53.
Laminæ, tormenti genus, *Aſin.* 3. 2. 4.
Lanii, carnifices, *Pſeud.* 1. 3. 98.
Largibere, largieris, antiq. *Bacch.* 4. 7. 30.
Largiloquus, der viel wort macht, *Ciſt.* 1. 2. 3.
Largiri, pro elargiri, ſuppeditare, *Aſin.* 5. 2. 82.
Largitari, *Trin.* 3. 3. 14.
Laridum, lardum, *Capt.* 4. 2. 67.
Larva, pro larvato ſive inſano: convicium, *Caſ.* 3. 4. 2. *Merc.* 5. 4. 20.
Larvæ, furiæ, *Aul.* 4. 4. 15. *Capt.* 3. 4. 66.
Larvatus, larvis agitatus, furioſus, *Men.* 5. 4. 2.
Latebricola, der gerne zu winckel kreucht: qui latebras amat, *Trin.* 2. 1. 14.
Laterculi, dulciarii genus, *Pœn.* 1. 2. 112.
Latinitare, Latine loqui, vel Latinum eſſe.
Latrocinari, militem eſſe, *Mil.* 2. 6. 19. *Pœn.* 3. 3. 91.
Latrones, milites, *Curc.* 4. 3. 16. *Mil.* 1. 1. 74.
Latumiæ, lapidicinæ, *Capt.* 3. 5. 78. *Pœn.* 4. 2. 5.
Lavavit, pro lavit, *Truc.* 1. 2. 94.
Lavere, tertiæ conjug. *Amph.* 5. 1. 50. *Trin.* 2. 3. 2.
Laverna, furum Dea, *Aul.* 3. 2. 31. *Fr.* p. 1122. v. 8.
Lautus, ex aqua madidus, *Rud.* 1. 1. 12.
Lectiſterniator, qui lectos ſternit. *Pſ.* 1. 2. 29.
Lectûs, in Genit. *Amph.* 1. 3. 16.
Legare, mandare, *Caſ.* 1. 1. 11.
Legere, clanculum auſcultare, *Pſeud.* 1. 4. 21.
Legere quem pugno, id eſt, percutere: joculariter dictum, *Amph.* 1. 1. 160.
Legirupa, legum violator, *Pſeud.* 1. 3. 130.
Legirupio, idem, *Rud.* 3. 4. 4.
Lembus, navicula piſcatoria, *Bacch.* 2. 3. 45.
Lemniſci, faſciæ coronarum, *Pſ.* 5. 1. 21.
Leniunt, pro leniuntur, *Mil.* 2. 6. 100.
Lentus, tenax, *zah. Men.* 1. 1. 18.
Lenullus, diminut. à leno, *Pœn.* 2. 25.
Leo fœmina, pro leæna, antiq. *Fragm.* p. 1128. v. ult.
Lepus, inter blandimenta, *Caſ.* 1. 50.
Lepades, genus conchæ, *Caſ.* 3. 1. 5.
Leſſus, nenia, cantus funebris, *Truc.* 4. 2. 17.
Levare, cum Gen. *Rud.* 1. 4. 27.
Libella, as: ſeu, pars denarii decima, *Capt.* 5. 1. 7. *Caſ.* 2. 5. 8. *Pſ.* 1. 1. 96.
Libellus, citation, *ladung*, *Curc.* 1. 3. 6.
Libenter, jucunde, *Capt.* 3. 1. 13.
Liberaſſo, liberavero, *Moſt.* 1. 3. 66.
Liberi, de filia unica, *Aul.* 4. 10. 6.
Liceſsit, pro liceat, *Aſin.* 3. 3. 13.
Ligurrio, avide exedo, *Capt.* 1. 1. 16.
Limaces, qui conſumunt, conterunt, *Fr.* p. 1135. v. 11.
Limbolarii, qui limbos veſtium pingunt, *Aul.* 3. 5. 45.
Limuli, oculi obliqui: *Schielende augen*, *Bacch.* 5. 2. 12.
Linea, pro lino piſcatoris, *Moſt.* 5. 1. 22.
Lingulaca, piſcis genus, *Caſ.* 2. 8. 63.
Liquidiuſculus, ſerenus, *Mil.* 3. 1. 70.
Liquidus, tranquillus, *Moſt.* 3. 2. 64.
Liræ, nugæ, *Pœn.* 1. 1. 9.
Literatus, ſtigmaticus: cui literæ inuſtæ, *Caſ.* 2. 6. 49.
Literatum, quod inſcriptum literis eſt, *Rud.* 4. 4. 112.
Locus, pro pudendo, *Caſ.* 5. 2. 24.
Logi, nugæ, verba mera, *Men.* 5. 2. 29. *Perſ.* 3. 1. 66.
Lolliginculæ, piſcis genus, *Caſ.* 2. 8. 59.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Longe, valde, Moſt. 3. 3. 8.
Longule, Men. Prol. 64.
Longum, diu, Epid. 5. 1. 58.
Loquitari, Bacch. 4. 7. 5.
Lubentia, deliciarum præſes, Aſin. 2. 2. 2.
Lubens, hilaris, Aſin. 2. 2. 2. Perſ. 5. 1. 8.
Lubenter, jucunde, Aul. 3. 6. 1.
Lubido, pro voluntate, appetitu, Epid. 2. 2. 56. Perſ. 5. 2. 27.
Luci, pro luce, Amph. 1. 1. 11. Caſ. 4. 2. 7.
Lucrifugæ, qui lucrum fugiunt, Pſ. 4. 7. 33.
Lucripeta, qui lucrum appetit, Moſt. Ar. 6
Luculentus, dives, Capt. 2. 2. 129.
Luculentum, plenum luce, Moſt. 3. 2. 133.
Ludificabile, quod luditur, Caſ. 4. 1. 3.
Ludificari, paſſive, Mil. 2. 6. 10. Bacch. 5. 1. 14. & alibi.
Lugubre, miſerabiliter, Ciſt. 1. 1. 47.
Lumbifragium, fictum, Amph. 1. 1. 298.
Lumen, vita, Ciſt. 3. 1. 2.
Lupæ, meretrices, Epi. 3. 3. 22. Tru. 3. 1. 12.
Lupillus, diminut, à lupinus, Stich. 5. 4. 9.
Lupus, de avaro, Trin. 1. 2. 133.
Lurco, guloſus, Perſ. 3. 3. 16.
Luſcitioſi, qui vel admoto lumine nihil videt; vel qui ſub veſperam clarius cernit, quam media luce, Mil. 2. 3. 51.
Luſcus, unoculus, Curc. 4. 2. 19.
Luſtra, ganea, Aſin. arg. 8.
Luſtrari, verſari in ganeis, Caſ. 2. 3. 29.
Lutea, luto delibuta, Truc. 4. 4. 1.
Lutulare, inquinare, Trin. 2. 2. 15.
Lux, gen. maſc. Aul. 4. 10. 18. Ciſt. 2. 1. 49.
Lux, blandientis, Capt. 4. 2. 84.
Lydi, ſaltatores, Curc. 1. 2. 63.
Lymphaticum, ſubſtantive pro furore, Pœn. 1. 2. 133.

M.

Machæria, gladioli, Rud. 2. 2. 9.
Machina, de dolis, Mi. 2. 1. 60. & al.
Macis, cortex aromaticus, Pſ. 3. 2. 43.
Macritudo, Capt. 1. 2. 32.
† Mactat, fatigat, enicat, Rud. 1. 2. 8.
Madefacere, inebriare, Pſeud. 1. 2. 51.
Madere, ebriũ eſſe, Mo. 1. 4. 7. Men. 2. 2. 51.
Madidus, ebrius, ebrietati deditus, Amp. 3. 4. 18. Aſin. 5. 2. 9.
Madulſa, ebrius, antiq. Pſeud. 5. 1. 7.
Mœſtitudo, pro mærore & mæſtitia, Au. 4. 10. 2.
Magaria, locus Carthagine, Pœn. Prol. 86
Mage, pro magis, Men. 2. 3. 35.
Magiſterium, ductus, diſciplina, Moſt. 1. 1. 32. & Bacch. 1. 2. 40.
Magnai, pro magnæ, antiq. Mil. 2. 1. 25.
Magnidicus, ein Groſzſprecher, Mil. 3. 3. 49.
Magnificare, magnifacere, Men. 2. 3. 20. Stich. 1. 2. 44.
Magudaris, radix ſilphii, Rud. 3. 2. 19.
Malaciſſare, mollire: ex Græco, Bacch. 1. 1. 31.
Malacus, à, um, mollis, delicatus: Græc. Bacch. 2. 3. 121. Mil. 3. 1. 74. Sti. 2. 1. 74.
† Male, care, diſpendioſe, Amp. 1. 1. 132.
Maledictitatur, maledicitur, Trin. 1. 2. 61
Malum, pro pœna, Amph. 2. 2. 110. & alibi ſæpius.
Malum, interjectio indignantis, Caſ. 1. 1. 3. & alibi ſæpius.
Mala, deformis, Bacch. 5. 2. 42.
Manceps, fidejuſſor, Curc. 4. 2. 29.
Mancupare, manu accipere, Curc. 4. 2. 10.
Manducus, der Kinderfreſſer, Rud. 2. 6. 51
Manere, exſpectare, Amp. 1. 3. 48. & alib.
Manicæ, vincula, Aſin. 2. 2. 38. Capt. 3. 5. 1
Manicula, parva manus, Pſeud. 5. 1. 16.
Manifeſtarius, manifeſtus, Mil. 2. 5. 34.
Manipulares, ejuſdem manipuli, Moſt. 1. 3. 154.
Manipulatim, gregatim, Pſ. 1. 2. 48.
Manſiutor, qui manu tutatur, Truc. 4. 4. 6
Manſues, manſuetus, Aſin. 1. 2. 19.
Mantare, manere, antiq. Moſt. 1. 2. 35. Pſeud. 1. 3. 23.
Mantellum, pallium, Capt. 3. 3. 5.
Mantiſcinatus, vaticinatus: ex Græc. fictum, Capt. 4. 2. 116.
Manubiarius amicus, fructuoſus, non ex animo, qui ſpolia & manubias confert, Truc. 4. 4. 27.
Manidea, manica, Frag.
Manulearius, qui manicas vendit & conficit, Aul. 3. 5. 37.
Manupretium, merces, Men. 3. 3. 20.
Manus, natura virilis, Pſ. 3. 1. 18.
Mare, pro mari, Mil 4. 7. 26.
Maſtruga, veſtis ſcortea, Pœn. 5. 5. 34.
† Mater, pro nutrice, Men. Prol. 19.
Materiarius, qui materiam ſuppeditat, Mil.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Mil. 3.3.46.
Maturate, *Mil.* 4. 2. 101.
Me, pro mihi, antiq. *Bacch.* 3.6.36. *& ali.*
Mecum, pro mihi, antiq. *Curc.* 1.2.49. *Merc.* 3. 1. 33. pro me. *Aſin.* 3. 3. 72.
Medicamentum, pro veneficio, *Pſ.* 3.2.81
Medicari, cum accuſ. *Moſt.* 2. 1. 40.
Medicinæ, medicorum tabernæ, *Amph.* 4. 1. 5. (2.3.67.
Medioxumus, medius, *Ciſt.* 2. 1. 36. *&*
Meditari, exercere, *Stich.* 2. 2.34.
† Memorare, *Pœn.* 4. 2. 18.
Meditatus, paſſive, *Pſeud.* 4. 1. 31.
Mel, blandientis, *Pœn.* 1. 2. 154.
Melina, ſcortea mantica, *Epid.* 1.1.21. Potio e melle, *Pſeud.* 2.4. 51.
Melinum, quod mali cydonii colorem imitatur, *Epid.* 2.2.49. pro fuci genere, *Schminck*, *Moſt.* 1. 3. 107.
Melli, pro melle, *Truc.* 2. 4. 20.
Melliculum, blandimentum, *Caſ.* 4.4.14.
Mellilla, deminut, à melina, potione dulci, *Caſ.* 1. 1. 47.
Melinia, dulcedo, *Truc.* 4. 1. 6.
Memini, cum acc. *Mil.* 4.9.1. *Trin.* 3.2.71
Memoriter, callide, vel prompte, *Aſin.*
Mendaciloquius, *Trin.* 1.2.163. (3.2.38.
Mendicari, pro mendicare, *Capt. Pr.* 22.
Mendicitas, *Men.* 1. 3. 21. *Rud.* 2. 6. 30.
Mendicula, mendicis conveniens, *Epid.* 2. 2. 39.
Mepte, meipſum, *Men.* 5. 8. 10.
Merenda, cibus poſt meridiem datus, *Moſt.* 4. 2. 50.
Mergæ, furculæ, *Pœn.* 5. 2. 58.
Merobiba, *Curc.* 1. 1. 77.
Mentibitur, pro mentietur, *Mil.* 2.2.99.
Metreta, menſuræ genus, *Merc.* 1. 1.75.
Mi, cum plural. *Ciſt.* 4. 2. 9.
Miccotrogus, Hungerleider, Græc. *Stich.* 2. 1. 82.
Migdilybs, Lybis miſtus: de Carthaginenſe bilingui, *Pœn.* 5.2.73.
Milvina, appetentio, *Men.* 1. 3. 29.
Minæ oves, quæ glabro ventre ſunt, & hirtis opponuntur, *Truc.* 3.1.9
Minacia, *Mil.* 2.4.21.
Miniſtrari, paſſive, *bedient vverden.* *Frag. p.* 1128. *v.* 15.
† *Minitas*, pro minitaris, *Capt.* 3. 5.85.
Mira, miranda, *Amp.* 2.2.140. *&* 5.1.53
Miſerari, pro miſereri. *Epid.* 4. 1.7.
Miſereſcere, miſerum fieri, *Ep.* 4. 1.1.
Miſericordiæ, plurativo numero, *Moſt.* 3. 2. 115.
Miſsiculare, crebro mittere, *Epid.* 1.2.29
Mittere, omittere, *Aul.* 4.4.2. *& alibi.*
Modicum, id eſt, modeſtũ, *Fr. p.* 1134. *v.* 4
† *Modo*, arbitratu, *Amph.* 1. 1. 66.
Mœnia, munera, *Stich.* 5.4.13. *Tri.* 3.2.61
Mœnitus, pro munitus, *Bacch.* 4. 9.2.
Molochinarii, qui malvæ colorem tingunt, *Aul.* 3. 5. 40.
Monedula, blandimentum amatorium, *Aſin.* 3. 3. 104.
Monotrophe, ſine ancilla & vicario: Græce, *Stich.* 5. 4. 7.
Mordices, dentes: jocular. *Aul.* 2.2.57.
† *Mores*, pro morigeratione, *Moſt.* 1.3.128
Morigerare, morem gerere, *Amph.* 3.3. 27. *Capt.* 2. 1. 4.
Moriri, mori, *Aſin.* 1. 1. 108.
Morologus, ſtulta loquens, *Perſ.* 1.1. 50.
Mors, pro ſene Acherontico, *Bacc.* 5.2.33
Morticinus, teter & exanguis, *Per.* 2.4.12
Mortualia, carmina decantata mortuis, *Aſin.* 4.1.63.
Muccidus, ein ſchnoder Kopff, ſtultus, *Epid.* 1. 1. 63.
Mulcare, verberare: quaſi mollire verberibus, à mulceo, *Mil.* 2.2,8.
Muliebroſus, effæminatus, *Pœn.* 5.5.24.
Mulier, de ignavo, *Bacch.* 4. 8. 4.
Mulier, convitium, *Amph.* 2.2 206.
Multibiba, multum bibens, *Curc.* 1.1.77. *Ciſt.* 1. 3. 1.
Mulſa mea, blandimentum, *Caſ.* 2.6.20.
Mulſum, mellitum vinum, *Aſin.* 5.2.56
Multare, à multum, pro numerare, antiq. *Stich.* 3. 1. 19.
Multiloqua, *Ciſt.* 1. 3. 1.
Multiloquium, *Merc.* 1. 1. 30.
Multimodis, varie, *Mil.* 4.4.53.
Multus, qui multum faceſſit negotii, *Men.* 2.2.41.
Multa nocte, vveit nein in die Nacht, *Ciſt.* 1. 3. 11.
Munditer, *Pœn.* 1.2.26.
Munduli, qui nimiũ ſtudent munditiis, *Truc.* 3. 1. 13.
Munerare, pro compenſare, *Capt.* 5. 1.15.

Munери-

Munerigeruli, qui portant munera, *Pſeu.* 1. 2. 48.
Munis, officioſus, gratus, *Merc.* 1. 1. 104.
Muriatica, ſalſamenta, *Pœn.* 1. 2. 32. *Fr. p.* 1129. *v.* 16.
Murmurillare, *Fr. p.* 1136. *v.* 3.
Murrha, potio dulcis, *Aſin.* 5. 2. 79.
Muricidus, joculare convitium in ignavum, *Brillenſtecher*, *Epid.* 3. 1. 12.
Murobractarius, qui calceamenta muliebria unguentis imbuit, *Aul.* 3. 5. 37.
Murteta, myrtorum faſciculi, *Rud.* 3. 4. 27.
Muſca, de curioſo, *Merc.* 2. 3. 26.
Muſculus, piſcis, *Rud.* 2. 1. 9.
Muſſare, ſubmiſſa voce loqui, *Aul.* 2. 1. 12.
Muttire, mu tantum dicere, *Amph.* 1. 1. 225.
Muttitio, qui tantum mu dicit, *Amph.* 1. 3. 22.
Mutuari, alternari, *Truc.* 1. 2. 89.
Mutuitare, geſtire mutuari, *Merc.* 1. 1. 52.
Myrteta, in G. F. pro myrteto, *Fr. p.* 1128. *v.* 2.

N.

N*Am*, abundat, *Pœn.* 5. 3. 3.
Nam, pro igitur, *Aſin.* 1. 1. 29.
autem, *Aul.* 1. 1. 3.
in tranſitione, *Moſt.* 5. 1. 3.
Nardinum, vinum nardinum, *Mil.* 3. 3. 11.
Narita, oſtrei genus, *Frag. p.* 1129. *v.* 17.
Naſiterna, vaſis genus, à tribus naſis, ſive anſis appellatum, *Stich.* 2. 3. 28.
Naſum, in gen. Neut. *Amph.* 1. 1. 288. *& alibi ſæpius.*
Natus, id eſt, homo, *Pſ.* 1. 3. 63.
Nautea, aqua de ſentina, *Caſ. Grex.* 7. *Aſin.* 5. 2. 44.
Ne, pro utinam ne, *Moſt.* 1. 3. 149.
Ne, pro non, *Moſt.* 1. 2. 22. *&* 29.
Nec, pro non, *Moſt.* 1. 3. 83.
† *Nec recte*, male, *Aſin.* 1. 3. 3.
Neceſſitate, neceſſario, *Perſ.* 3. 1. 54.
Nefaſtus, homo inteſtabilis, *Pœn.* 3. 2. 7.
Negaſſim, negaverim, *Aſin.* 2. 4. 96.
Nenia, nutricum cantus, *Pſ.* 5. 1. 32.
Nepa, Scorpius, *Caſ.* 2. 8. 7.
Nequam, inutilis, *Aſin.* 1. 3. 26.
† *Nequam homines*, ſervi, *Aſin.* 1. 1. 18.
Nequitur, pro nequit, *Rud.* 4. 4. 20. *&* 30. *Frag. p.* 1127. *v.* 3.
† *Nequicquam*, impune, *Aſin.* 3. 3. 108.
Neriene, uxor Martis, *Truc.* 2. 6. 34.
Nervus, vinculi genus, *Aſin.* 3. 2. 5.
Neſcius, paſſive, pro ignotus, *Ru.* 1. 5. 17.
Nevelle, nolle, *Epid.* 4. 2. 16. *& alibi.*
Neutrubi, nullibi, *Aul.* 2. 2. 56.
† *Ni*, pro ne, *Men.* 1. 2. 1.
Nicere, unde nictare, ſignum facere, *Truc.* 2. 7. 63.
Nictare, oculis annuere, *Aſin.* 4. 1. 39. *Men.* 4. 2. 49.
Nidamenta, ex quibus nidus conficitur, *Rud.* 3. 6. 51.
Nidor, de homine, qui nidorem ſequitur, *der freſſerey nachgeht*, *Moſt.* 1. 1. 5.
Nihil, pro non, *Mil.* 4. 2. 16.
Nimbata, nimbo, ſeu frontali faſcia tecta, *Pœn.* 1. 2. 135.
† *Nimis*, valde, ἄγαν, *Amph.* 1. 1. 63.
Nitere, de ovibus bene habitis, *Bacch.* 5. 2. 6.
† *Niſi*, pro, ſed, *Stich.* 1. 3. 113.
Nobilis, notus, *Pſeud.* 4. 2. 9.
Nox, de concubitu, *Pœn.* 1. 2. 62. *Truc.* 1. 1. 21.
Noctu, pro nocte, *Amph.* 1. 1. 116.
Noctuini oculi, glauci, à noctuis: per jocum, *Curc.* 1. 3. 35.
Nocturnus, Veſperus, *Amph.* 1. 1. 116. deformis, *Pœn.* 1. 2. 107.
Nomen, ſyngrapha debiti, *Aſin.* 2. 4. 48.
Noſcitare. *Ciſt.* 4. 2. 14. *& alibi.*
Noſter, noſtræ familiæ, *Mil.* 2. 5. 21.
Notus, qui novi, *Pſeud.* 4. 2. 39.
Nox, abverb. pro noctu, *Aſin.* 3. 3. 7. *Rud.* 2. 4. 4.
Nubere, meretriciam exercere, *Ciſt.* 1. 1. 45. de viro, *Pſ.* 1. 3. 80.
Nucifrangibula, dentes: joculare, *Bacch.* 4. 2. 16.
Nugigeruli, vel, *nugivendi*, qui nugas circumferunt & vendunt, *Aul.* 3. 5. 51.
Nugipolyloquides, fictum per jocum, *Perſ.* 4. 6. 21.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Nullæ, pro nulli, antiq. *Mil.* 3. 1. 207.
Nullus, pro non, *Aſin.* 2. 4. 2.
† *Nullus eſt*, mortuus eſt, *Bacch.* 2. 2. 16.
Numellæ, machina lignea, inter tormenta carnificum, *Aſin.* 3. 2. 5.
Numero, nimis cito, *Caſ.* 3. 5. 21. *Mil.* 5. 7.
Nunc-homines, qui nunc ſunt, *Perſ*, 3. 1. 57.
Nunquam poſtea eripides, ad riſum fictum *Perſ.* 4. 6. 23.
Nupta, Sponſa, *Caſ.* 4. 4. 1.
Nuptiæ, de concubitu, *Caſ.* 2. 8. 52.
Nutricare, *Merc.* 3. 1. 11.
Nutrix, de Hercule: per jocum, *Curc.* 2. 3. 79. de agro, ſimiliter, *Trin.* 2. 4. 111.

O.

OB, pro præter, *Truc.* 1. 2. 42.
Ob induſtriam, de induſtria, *Ca.* 4. 3. 7
† *Ob mulierem*, pro muliere, *Rud.* 3. 6. 23
Ob cædes, cruenta facta, *Stich.* 5. 4. 52.
Objexim objecerim, *Pœn.* 1. 3. 37.
Oblatratrix, de muliere, *die vvieder balſert*, *Mil.* 3. 1. 87.
Obludere, contra ludere, *Truc.* 1. 2. 10.
Obnoxie, clementer, *Stich.* 3. 2. 41.
Obnoxioſe, idem, *Epid.* 5. 2. 30.
Obnoxioſus, imperioſus, *Trin.* 4. 3. 31.
Obnoxius, devinctus, *Capt.* 2. 1. 20. *& alibi.* culpæ affinis, *Stich.* 1. 2. 44.
Obrepere, fallere, *Trin.* 1. 2. 23.
Obſcævare, malum omen afferre, *Aſin.* 2. 1. 18.
Obſecratus, paſſive, *Aſin.* 1. 1. 62.
Obſequioſus, *Capt.* 2. 3. 58.
Obſervare, cuſtodiam ædium agere, *Aſin.* 2. 2. 7.
Obſidere, ſedere, *Pœn. Prol.* 23.
Obſipare, infundere, *Ciſt.* 2. 3. 37.
Obſonare, obſonium emere, *Aul.* 2. 4. 1. obſtrepere, *Pſeud.* 1. 2. 74.
Obſorbere, deglutire, *Truc.* 2. 3. 36.
Obſtinare, perſeveranti animo expetere, *Aul.* 2. 2. 89.
Obſtrudere, tuburcinari, *Stich.* 4. 2. 13.
Occedere, obviam procedere, *Moſt.* 5. 2. 4
Occentare, convitium facere, *Perſ.* 4. 4. 20. *Curc.* 1. 2. 57.
Occepſo, occepero, *Amph.* 2. 2. 41.
Occeptare, incipere, *Men.* 5. 5. 18.
† *Occidiſtis*, corruiſtis, *Amph.* 5. 1. 14.
Occillare, os pugnis frangere: ab occare, *Amph.* 1. 1. 28.
Occipio, incipio, *Amph.* 1. 1. 121. *Ciſt.* 1. 1. 70.
Occiſiſſimus, joculariter fictum, *Caſ.* 3. 5. 52.
Occluſti, pro occluſiſti, *Trin.* 1. 2. 151.
Occupare, antevertere, *Stich.* 1. 2. 32.
Oculeus, plenus oculis, *Aul.* 3. 6. 19.
Oculicrepidæ, quorum oculi pugnis crepant: fictum joculariter, *Trin.* 4. 3. 14.
Oculiſſimus, chariſſimus: fictum, *Curc.* 1. 2. 28.
Oculitus. *Frag. p.* 11: 2. *v.* 7.
Odioſici, odio ſic fictum, *Capt.* 1. 1. 119.
Offatim, particulatim: ab offa, carnis abſegmine, *Truc.* 2. 7. 52.
Offerumentæ, de plagis & vibicibus, quæ tergo offeruntur: ridicularie, *Rud.* 3. 4. 48.
Offigere, *Moſt.* 2. 1. 13.
Offlectere, in contrarium flectere, *Rud.* 3. 4. 74.
Offucia, fucus, *Schminck*, *Moſt.* 1. 3. 106.
Olere, in tertia, *Moſt.* 1. 1. 41.
Olfactare, *Men.* 1. 2. 56.
Olim, ſuo tempore, *Mil.* 1. 1. 2.
de præterito, *Capt.* 4. 2. 91.
de futuro, *Trin.* 2. 4. 122.
Ominator, conjector, *Amph.* 2. 2. 90.
Omnis, pro totus, *Epid.* 2. 2. 29.
Onagos, aſinorum ductor, Græc. *Aſin. Prol.* 10.
† *Onerare*, implere, *Capt.* 4. 2. 47.
Onuſtus, ebrius, *Ciſt.* 1. 2. 7.
† *Operis*, pro, operariis, *Amph.* 1. 1. 16.
Opificina, pro officina, *Mil.* 3. 3. 7.
Opimitates, res ſecundæ, *Capt.* 4. 1. 2.
Opiparus, lautus, *Capt.* 4. 1. 2.
Oppectere, circum carpere, de cibis: *abklauben*, *Perſ.* 1. 3. 31.
Oppido, valde, *Aſin.* 2. 2. 21. *& alibi.*
Opprimere, in facto deprehendere, *Aſin.* 5. 2. 27. *& alibi.*
Ops, Cybele, *Mil.* 4. 2. 90.
Optari, velle, *Aſin.* 3. 3. 18. *Aul. Prol.* 11. *Perſ.* 31.
Optata, vota, *Capt.* 2. 2. 105.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Optati, vocati, *Aul.* 3. 1. 1.
Opthalmium, piſcis genus, *Capt.* 4. 2. 70.
Optio, adjutor, *Aſin.* 1. 1. 88. Electio. *Caſ.* 2. 4. 13.
Opulentiæ, divitiæ, *Bacch.* 3. 4. 22.
Opulentitas, *Mil.* 4. 4. 35.
Orator, rogator, *Amph. Prol.* 34.
Orcus, Pluto, *Pſeud.* 3. 2. 6.
Ordo, menſuræ modus, *Trin.* 2. 4. 50.
Oſtreatum tergus, duratum verberibus; aut cavernoſum, plagis oſtrearum inſtat, *Pœn.* 1. 2. 186.

P.

PAces, antiq. *Perſ.* 5. 1. 1.
Pacificatus, reconciliatus, *Stich.* 4. 1. 13.
Pætus, qui limis aſpicit, *Schiel*, *Mil.* 3. 1. 128.
Pala, inſtrumentũ ruſticum, *Pœn.* 5. 2. 58
Palitare, à palare, id eſt, errare, quod de ovibus proprie dicitur, *Bacch.* 5. 2. 5.
Palpari, adulari, *Amph.* 1. 3. 9.
Palpationes, adulationes, *Men.* 4. 2. 43.
Palpatores, aſſentatores, *Men.* 2. 1. 31.
Panſa, cui lati pedes, *Merc.* 3. 4. 55.
Pantices, venter, *Pſeud.* 1. 2. 51.
Papaver, in Maſc. Gen. *Trin.* 1. 4. 8.
Pappare, edere, *Epid.* 5. 2. 62.
Paratragœdiare, magnifica verba facere, *Pſeud.* 2. 4. 17.
Parate, dedita opera, diligenter, *Rud.* 1. 3. 9.
Parcipromi, qui parce promunt, *Truc.* 1. 2. 80.
Pariſsimi, ſimillimi, *Curc.* 4. 2. 20.
Paritare, parare, *Pſeud.* 1. 5. 71.
Parire, pro parere, *Fr. p.* 1128. *v.* 21.
Parti, pro parte, antiq. *Men.* 3. 2. 14. *Perſ.* 1. 2. 20.
Participes, comilitones, *Moſt.* 1. 3. 154. *Pſeud.* 2. 1. 14.
Participare, certiorem facere, *Stich.* 1. 1. 33.
Partio, à parere, verbale, *Truc.* 1. 2. 93.
Partire, pro decidere controverſiam, *Amph.* 4. 3. 1.
Partitudo, pariundi tempus, *Aul.* 2. 3. 9.
Paſceolus, ein VVadſack, *Rud.* 5. 2. 27.
Paſſerculus, blandimentum, *Aſin.* 3. 3. 76
Paſſum, vinum ex uvis paſſis, *Pſ.* 2. 4. 51
Patagiarii, qui patagia conficiunt, *Aul.* 3. 5. 35.
Patagiata, veſtis patagiis, id eſt, aureis clavis, ſive plagulis exornata, *Epid.* 2. 2. 47.
Patagus, conquaſſatio capitis, *Frag. p.* 1131. *v.* 60.
Patalis bos, cujus cornua late patent, *Truc.* 2. 2. 22.
Pater, honoris vocabulum, cum junior ſeniorem compellat, *Moſt.* 4. 2. 36.
Patibulatus, qui patibulum ſeu furcam fert, *Moſt.* 1. 1. 53.
Patrice, ſplendide, patriciorum in morem, *Caſ.* 3. 6. 4.
Patriſſare, æmulari paternos mores, *Moſt.* 3. 1. 108.
Patrare, efficere, *Aſin.* 1. 1. 101.
Patruiſsimus, à patruo: fictum, *Pœn.* 5. 4. 24.
Pauciloquium, *Merc.* 1. 1. 31.
Pauperare, privare, *Mil.* 3. 1. 134. *Pſeud.* 4. 7. 27.
Pauſa, finis, quies, *Perſ.* 5. 2. 37.
Pauſare, deſinere, *Trin.* 1. 2. 150.
Pauſillulum, *Rud.* 3. 4. 24.
Pauxillatim, *Rud.* 4. 2. 24. *Ep.* 2. 2. 63.
† *Pauxiliſper*, per particulas, *Truc.* 5. *v.* 21.
Pauxillulus, *Merc.* 1. 2. 81. *& alibi ſæpius.*
Pax, interjectio ſilentium imponentis, *Mil.* 3. 1. 213. *& alibi.*
Pecua, pro pecora, ab antiq. pecu, *Merc.* 3. 1. 11. *Truc.* 5. 64.
Peculiaris, quod in peculio cujuſque eſt, *Aul.* 3. 4. 7. *Aſin.* 3. 1. 87. *& alibi ſæpius.*
Peculiaris, de ſervo, qui ſectatur herilem filium filiamve, & iis præſto ſemper eſt, *Capt. Prol.* 20. *&* 5. 5. 16.
Peculioſus, peculio inſtructus, *Rud.* 1. 2. 24.
Pedatus, incurſus: quod pedibus fit, *Ciſt.* 2. 1. 50.
Pedes, pediculi, *Curc.* 4. 2. 14.
Pediſſequus, qui ſecundus it, *Nachtreter*, *Mil.* 4. 2. 18.
Penetrare, active, pro ſe conferre aliquo, *Amph.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Amph. 1. 1. 94. *Bacch.* 1. 1. 33. *Men.* 2. 3. 49. & *alibi.*
Penißime, *Aul.* 4. 6. 2.
Penſior, melior, *Stich.* 1. 2. 61.
Perbitere, perire, antiq. *Pſeud.* 3. 1. 12.
† *Percipit*, occupat, *Amph.* 5. 1. 66.
† *Perdeam*, peream, *Pœn.* 4. 2. 62.
† *Perdocere*, perſuadere, *Capt.* 3. 5. 61.
Perdudum, *Stich.* 4. 1. 69.
Perduelles, hoſtes, *Amph.* 1. 1. 94. & 2. 2. 12.
Perduim, pro perdam, *Aul.* 4. 6. 6. *Amph.* 2. 2. 215. *Epid.* 1. 1. 64.
Perenniſervus, *Perſ.* 3. 3. 16.
Perenticida, qui peram, ſeu marſupium incidit: *Ein Beutelſchneider*: fictum jaculariter, *Epid.* 3. 2. 13.
Pergraphicus, Comicum, *Trin.* 5. 2. 15.
Perhibere, præbere, *Merc.* 3. 1. 46.
Periplectomeni, pro Periplectominis, antiq. *Mil.* 4. 1. 22.
Periſtromata, velaria, *Pſeud.* 1. 2. 3.
Peritare, perire, *Capt.* 3. 5. 32.
Perjurius, pro perjurus, *Trin.* 1. 2. 164.
Perlecebræ, illecebræ, *Aſin.* 1. 2. 120.
Permanaſcere, permanare, *Trin.* 1. 2. 118.
Perna, de homine ſtolido, *Truc.* 2. 7. 39.
Perniciter, protinus, *Amph.* 5. 1. 64.
Peronis, obſonii genus, *Men.* 1. 3. 27.
Perplexabiliter, *Stich.* 1. 2. 28.
Perplexari, perplexe agere, *Aul.* 2. 2. 82.
Perplexim, perplexe, *Stich.* 1. 2. 18.
Perſibus, id eſt, peracutus: obſol. *Frag. p.* 1129. *v.* 20.
Perſolla, diminutiv. à perſona, *Curc.* 1. 3. 36.
Perſolus, plane ſolus, *Men.* 1. 2. 46.
Perſuaſtrices, quæ perſuadent, *Bacch.* 5. 2. 47.
Petilum, tenue: obſolet. *Fr. p.* 1126. *v.* 1.
Pertractate, vulgari modo, *Capt. Pr.* 55.
Pervicus, pro pervicaci, antiq. *Frag. p.* 1133. *v.* 9.
Pes, Gen. fœm. pediculus, *Fra.* 1130. 37.
Petro, aries, *Capt.* 4. 2. 41.
Philippi, nummi Philippei, *Pœn.* 1. 1. 38. & 3. 5. 26.
Phroneſis, ſapientia: Græc. *Truc.* 1. 1. 60.
Phrygio, acupictor, *ein Seidenſticker.* *Aul.* 3. 5. 34.
Phylaca, carcer: Græcum, *Capt.* 3. 5. 93.
Phylaciſtæ, de artificibus, qui manu pretium exſpectant, appoſiti in atriis tanquam phylaciſtæ, ſive carceris cuſtodes, *Aul.* 3. 5. 44.
† *Piari*, pro expiari, *Men.* 2. 2. 17.
Piatrix, Saga, *Mil.* 3. 1. 101.
Pici, gryphes, *Aul.* 4. 8. 1.
† *Piem*, colam, *Aſin.* 3. 1. 3.
Piſtorenſes, fictum à piſtoribus, *Capt.* 1. 2. 57.
Pithecium, ſimiola: de deformi, *Mil.* 4. 1. 42.
Placentini, qui placentas conficiunt: fictum ad riſum, *Capt.* 1. 2. 59.
Placide, clanculum, *Epid.* 1. 1. 93.
Placitare, placere, *Bacch.* 4. 10. 5.
Plagigeruli, ſervi: à plagis gerendis jocalariter dicti, *Moſt.* 4. 1. 19.
Plagipatidæ, qui plagas patiuntur: fictum ridic. *Capt.* 3. 1. 12.
Plaguſiæ, piſcis genus, *Rud.* 2. 1. 9.
Plumatile, delicatioris veſtis genus, ex plumis avium varie pictum, *Epid.* 2. 2. 49.
Plures, mortui, *Trin.* 2. 2. 14.
Pluſerit, pro plauſerit, antiq. *Caſ. Gr.* 6.
Pluverat, pluerat, *Men. Prol.* 63.
† *Poëta*, artifex, *Aſin.* 4. 1. 3.
Polimenta, teſticuli porcini, *Men.* 1. 3. 28.
Polindrum, fictum aroma, *Pſ.* 3. 2. 43.
Pollincire, corpus mortui unguere, curare, *Pœn. Prol.* 63.
Pollinctor, ibid. & *Aſin.* 5. 2. 60.
Pollucere, Herculi ſacrificare, *Sti.* 2. 1. 80
Pollucibiliter, opipare, ſumtuoſe, *Moſt.* 1. 1. 23.
Polluctum, ſplendide apparatum epulum, *Rud.* 5. 3. 63.
Polluctus, repletus, *Curc.* 1. 3. 37.
Polypluſius, valde dives: Græ. *Cap.* 2. 2. 27
Ponere, pro exponere, *Capt.* 3. 5. 30.
Porcinarii, qui carni porcinæ præfecti, *Capt.* 4. 3. 5.
Porricere, quaſi porro jacere in altare: verbum haruſpicum, *Pſeud.* 1. 3. 32.
Portiſculum, pertica, qua Portiſculus in navi remigibus modum dabat, *Aſin.* 3. 1. 15.
Portitor, publicanus, *Trin.* 3. 3. 65.
nauta, vector, *Aſin.* 1. 3. 7.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

nauta, vector, *Aſin.* 1. 3. 7.
Poſca, potus ex aceto & aqua confectus, *Truc.* 2. 7. 48. *Mil.* 3.2.23.
† *Poſcere clarius*, flagitare, *Curc.* 3.9.
† *Poſtea*, præterea, *Merc.* 2. 3. 36.
Poſtibi, poſtea, *Rud.* 3.1.8. *Pœn.* 4.2.80.
Poſticulum, poſticum: poſterior domus pars, *Moſt.* 3.3.27. *Trin.* 1.2.157.
Poſtidea, poſtea, *Aul.* 1. 2. 40.
Poſtpartores, ſucceſſores, *Truc.* 1.1.42.
Poſtprincipia, conſequentia, *Perſ.* 4.1.4.
† *Poſtulat*, æquum putat, *Amph.* 2.2.157
† *Poſtulatio*, pro expoſtulatio, *Bacch.* 3.3. 45.
Poteſſe, poſſe, *Aul.* 2. 4.30. *Ciſt.* 1.1.32.
Poteſſit, poſſit, *Perſ.* 1. 1. 41.
Poteſtur, poteſt, *Merc.* 3. 2. 10.
Potiri, cum accuſ. *Aſin.* 2. 2. 58. cum Gen. *Epid.* 4.1.5.
Potivit, active, *Amph.* 1.1. 23.
Præbitere, præterire, *Epid.* 3. 4. 1.
Præcantatrix, quæ incantando præcavet, *Mil.* 3. 1. 98.
Præcipem, à præcipes, antiq. pro præcipitem, *Rud.* 3. 3. 8.
Præferratus, ferro vinctus: de ſervo, *Perſ.* 1. 1. 22.
Præfiſcine, ſine invidia & faſcino: *Das ichs zur guthen ſtunde rede, das ich jhn nicht beſchreye*, *Rud.* 2. 5. 4.
Præfiſcini, idem, *Aſin.* 2. 4. 84.
Præhibere, præbere, *Men.* 5.2.51. *& alibi.*
Præſagitur, pro præſagit, *Bacch.* 4.4.28.
Præſegmina, quæ unguibus præſecantur, *Aul.* 2. 4. 34.
Præſidere, præſidio eſſe, *Moſt.* 5.1.47.
Præſentarius, præſens, *Moſt.* 3.3.10. *Pœn.* 3. 3. 92.
Præſente nobis, pro coram nobis, antiq. *Amph.* 2. 2. 194.
Præſepe, de domo, *Rud.* 4. 3. 99.
Præſepis, Gen. fœm. *Curc.* 2.1.14.
Præſidium, pro viatico, *Pœn.* 3.3.51.
Præſterga, præterſa, *Pſeud.* 1.2.31.
Præſtinare, emere, *Cap.* 4.2.68. *Ep.* 2.2.92
† *Præter pedes*, ante pedes, *Stich.* 3.2.7.
Privi, ſinguli, *Frag. p.* 1131. *v.* 47.
† *Prævortit*, revocat, *Amph.* 5.1.17.
† *Pro imbre*, tanquam imber, *Moſt.* 1.2. 62.
† *Probant*, æſtimant. *Trin.* 4. 4. 42.
Prodiſperare, porro diſtrahere, *Rud.* 2.7. 31.
† *Profecto*, cum profectu, *Curc.* 3.56.
† *Proficiſco*, pro proficiſcor, antiq. *Mil.* 4. 8. 19.
Profundatus, fundatus, *Mil.* 3.3.43.
Profundus, venter, qui impleri non poteſt, *Cap.* 1. 2. 79.
Prognariter, ſtrenuè, conſtanter, *Perſ.* 4.4.39.
Progrediri, progredi, *Caſ.* 5. 1. 9.
Proinde, ſimilitudinis particula, *Amph.* 2. 2. 125.
Prolectare, provocare, *Bacch.* 3.6.38.
Promiſcam, promiſcue, antiq. *Pſ.* 4.5.11
† *Promiſit*, minatus eſt, *Aſin.* 5.2.80.
Promtare, *Bacch.* 3. 3. 61. *Pſ.* 2.2.33.
Properare, active, *Aul.* 2.3.3. *Caſ.* 2.8.57. *& alibi.*
Propola, qui primus vendit res, *Ein verkauffer*, *Aul.* 3.5.38.
Propter, prope, juxta, *Amph.* 4.1.8. *Curc.* 4. 1. 15.
Propter viam, Sacrificium quod proficiſcendi cauſſa Herculi fiebat, *Rud.* 1. 2.62.
Proprium, perpetuum, ſtabile, *Moſt.* 1.3. 68. *Merc.* 2. 3.4. *Trin.* 5.2.6.
Proreta, qui in prora partes gerit, *Rud.* 4. 3. 75.
Prorſum, vor ſich, *Per.* 4.5.5. *Ciſt.* 4.2.23
Proſapia, familia, *Curc.* 3. 23.
Proſcenium, locus ante ſcenam, *Truc. Pr.* 10.
Proſedæ, proſtibula, *Pœn.* 1. 2. 54.
† *Proſentio*, præſentio, *Mil.* 4.4.16.
Proſtibula, vendibilis, *Frag. p.* 1118. *v.* 22.
Proſtibilis, vendibilis, *Perſ.* 5. 2. 56.
Protelare, propellere, *Merc. Arg.* 2.12.
Prothyme, alacriter: Græc. *Pſ.* 5.1.23.
Prothymiæ, promtæ voluntates, *Stich.* 4. 2. 53.
Protinam, continue, *Curc.* 2. 3. 84. *& alibi.*
† *Provocatur*, porro vocatur, accitur, *Bacch.* 3. 3.40.
Publici, Ædiles plebis, *Truc.* 2.7.6.
Pudeo, *Caſ.* 5. 2. 3.
† *Puere*, pro, puer, antiq. *Aſin.* 2.3.2.
Pulverare, pulvere plenũ eſſe, *Fr.* 1131.54

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Punior, magis Pœnus: fictum, *Pœn.* 5. 2. 31.
† *Purgitant*, excuſant, *Aul.* 4.10.23.
Purpuriſſatus, fucatus, *Geſchminckt*, *Truc.* 2.2. 35.
Purpuriſſum, fucus, *Schmincke*, *Moſt.* 1. 3. 103.
† *Puta*, pro diſputa, *Amph.* 2.1. 45.
Puteus, Locus ſervorum pœnæ deſtinatus: *ein Hundeloch*, *Pœn.* 5.3.34
Putillus, blandimentum, *Aſin.* 3.3.104.
Pugilice, ut athletice, pro firmiter: fictum, *Epid.* 1.1.18.
Pultiſagonides, de Pœno: pultem edens, *Moſt.* 3. 2. 41.
Pultiſagus, item de Pœno fictum joculariter, *Pœn. Prol.* 54.

Q.

QVadrantal, Vas quadratum, 48 capit ſextarios, amphora Græc. *Cur.* 1. 2. 15.
Quadrupedare, quatuor pedibus incedere, *Capt.* 4. 2. 34.
Quadruplari, crimina publica deferre: quod, qui id facerent, quartam ex damnatorum bonis partem conſequebantur, *Perſ.* 1. 2.10.
Quam extempulo, ſimul ac, *Trin.* 2.1.16.
† *Quamvis*, valde, admodũ, *Men.* 2. 2.43
† *Quando*, quoniam, *Amph.* 1. 1. 34.
† *Quaſi*, fere, circiter, *Moſt.* 3. 2.94.
Quæque, quæcunque, *Aſin.* 1. 3.47.
Quæſere, orare, *Bacch.* 2.2.1.
Quæſti, pro quæſtus antiq. *Aul.* 1. 2. 5. & *alibi.*
Querquera febris, dura ac gravis, *Frag. p.* 1123. *v.* 2.
† *Quemque*, pro quemcunque, *Mil.* 2.2. 1. & *Merc.* 1. 1. 20.
Qui, reſpondet plurali, *Aul.* 3.5.28.
† *Quî*, pro, qua. *Amph.* 1. 1.105. &c. item, pro, quare, *ibid.* 2.2.60. item, pro, unde, *Aul.* 2.8.7.
† *Quia*, pro quando, *Moſt.* 1.1. 49.
Quianam, quare, *Truc.* 1. 2. 33.
† *Quinquageſies*, pro quinquagies, *Men.* 5.9.99.
Quiqui, quiſquis, *Aul.* 4. 10.45.
† Quicunque, *Men.* 5.9.97.
Quippiam, aliquanto, *Curc.* 1.1.52.
Quis, fœmin. gen. *Aul.* 2.1.16. *Ciſt.* 2.3. 66. *Mil.* 4. 1. 22.
Quiſque, cum pluralis, *Capt.* 3. 2.2. quicunque, *Merc.* 1.1. 20. fœmin. gen. *Pœn. Pr.* 107. *Ru.* 4. 4. 102. *Ciſt.* 2. 3. 66.
Quoad, pro quo, *Pſeud.* 2.2.29. quantum, *Aſin.* 2. 2. 30.
Quod, abundat, *Amph.* 2.1. 66.
† *Quod*, propter quod, *Bacch.* 2.2. 19.
Quoi, pro cui, antiq. *Paſſim.*
Quotumus, quotus, *Pſeud.* 4. 2.7.
Quod-ſemel-arripides, fictũ, *Per.* 4.6.23.
† *Quoniam*, poſtquam, *Aul. Pr.* 9.

R.

RAbo, pro arrabo: ruſticum, *Truc.* 3. 2. 20.
Rallus, raræ texturæ, *Epid.* 2. 2. 46.
Ramex, hernia, *Pœn.* 3. 1. 37.
Rapacidæ, rapaces: fictum, *Aul.* 2.7.8.
Ravis, raucitas, *Aul.* 2.5.10. *Frag. p.* 1118. *v.* 19.
Ribitere, redire, *Capt.* 2. 3. 49.
Receſſet, pro receſſiſſet, *Merc.* 1.1. 73.
Receſſim, retro, *Amph.* 5. 1. 60.
Recharmidare, deponere lætitiam, fictum, *Trin.* 4.2. 135.
† *Reconciliare*, recuperare, *Capt.* 1.1.33.
† *Rectum*, integrum, *Bacch.* 3.3.8.
Recuperatores, judices dati, commiſſarii, *Bacch.* 2. 3. 36.
Reauſpicari, pro redire, *Capt.* 3.5.109.
† *Reddere*, pro, redditurũ, *Aſin.* 2.4.36. pro, reponere, *Moſt.* 1.2.29.
Reddibo, pro reddam, antiq. *Caſ.* 1. 1.41. *Men.* 5.7.49.
Redhibere, reddere, *Moſt.* 3. 1. 113.
† *Referre*, attinere, *Truc.* 1. 1. 52.
Remigio meo, id eſt, meo arbitratu & propriis opibus, *Mil.* 3.1.152
Regieſcit, creſcit: obſol. *Frag.* 1131. *v.* 55.
Reparcere, non parcere, *Truc.* 2.4.25.
Repoſivi, repoſui, antiq. *Aſin.* 3. 1.16.
Reprehendere, retrahere è fuga, *Epi.* 1. 1. 1. & *alibi.*
Requiritare, à requiro, *Moſt.* 4.3.11.
† *Res*, idem quod, cenſus, *Merc.* 1.1.23. item, intemperiæ, *ibid.* 1.2.24.
Reſecrare, contrarium τῷ obſecrare: eſt enim obſecrationis religione ſolvere, *Aul.* 4.3.4. *Perſ.* 1. 1. 46.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Reſipiſti, pro reſipuiſti, *Mil.* 4.8.35.
Reſiſtere, ſiſtere, *Pœn.* 4. 2. 54.
Reſpexis, reſpexeris, *Aul.* 1.1.19.
Reſponſare, vviederpelffern, *Men.* 4.2.57
Reſtare, remanere, *Moſt.* 5. 2. 50.
Reſtitare, reſiſtere, *Capt.* 3. 2. 3.
Reſtio, reſti dignus, *Ein Galgenſtric*, *Moſt.* 4. 2. 2.
Reſtitrix, quæ reſiſtit, *Truc.* 4. 2.2.
Recti, in ablativo, *Rud.* 4.3.81.
Revidere, reviſere, *Truc.* 2. 2. 65.
Rex, pro Domino, *Aſin.* 5. 2. 69.
Rica, flammeum : ſive velum muliebre, *Epid.* 2. 2. 48.
Ridicula, dicta quæ riſum exprimunt, *Stich.* 3.2.2.
Ridicularia, idem, *Aſin.* 2. 2. 63.
Ridiculi, Poſſenretſſer, *Capt.* 3. 1. 17. *Stich.* 4. 2. 54.
Ridiculiſſimus, *Stich.* 2. 3. 58.
Rien, pro rene, *Frag. p.* 1127. *v.* 4.
Rivinus, pro rivale, *Aſin. Arg.* 6.
Roburtus, *à*, *um*, pro robore; quod ex robore eſt, *Curc.* 5.3. 14. *Pœn.* 5. 4. 34.
† *Rogitationes*, Plebiſcita, *Curc.* 4.2.23.
† *Rogator*, ſtipulator, *Bacch.* 4.7.34.
Rorarii, levis armaturæ milites, *Frag. p.* 1123. *v.* 4.
Rubrica, purpuriſſum, *Truc.* 2. 2. 39.
Ruere, active, *Trin.* 4. 1. 18.
Rumex, herbæ nomen, *Pſeud.* 3.2.26.
Rumificare, rumore prædicare, *Amph.* 2. 2. 46.
Rurare, ruri opus facere, *Capt.* 1.1.16.
Rus, de homine ruſtico & inficeto, *Moſt.* 1. 1. 39.

S.

S*Aburratæ*, probe ſaturæ, *Ciſt.* 1. 2. 2.
Sacciperium, marſupium magnum, *Rud.* 2. 6. 64.
Sacer, pro execrabili, *Bacch.* 4.6.14.
Sacerrimus, maxime execrandus, *Moſt.* 4. 2.67.
Sacrilegiſſimus, *Rud.* 3.4.1.
Sacres porci, puri, *Men.* 2. 2. 16.
Sævitudo, *Frag. p.* 1134. *v.* 9.
Sagina, locus ſaginis deſtinatus, *Trin.* 3. 2. 96.
Sal, pro ſapientia, *Caſ.* 3. 2. 8.
Salſipotens, ſalſi, id eſt, maris potens: de Neptuno, *Trin.* 4.1.1.
† *Saltem*, alias, *Amph.* 1. 1. 283.
Salve, adverbialiter, *Trin.* 5. 2. 53.
Salveo, ſalutem accipio: ruſtici verbum, *Truc.* 2.2.4.
Salus, Dea, *Aſin.* 3.3.123.
Salutigerulus, *Aul.* 3. 5. 28.
Sambucina, qui ſambuca canit, *Stich.* 2. 3. 57.
Samiolus, fictilis: à ſamius, *Stich.* 5.4.12.
Sancaptis, fictum aromatis genus, *Pſeud.* 3. 2. 43.
Sandaligerulæ, quæ ſandalia gerunt, *Tri.* 2. 1. 22.
Sane, ſaniter, *Amph.* 1. 1. 292.
Sarcinator, qui compingit ſarcinas, *Aul.* 3. 5. 41.
Sarcinatus, onuſtus ſarcina, *Pœn.* 5.2.19.
Sarrire, noxias herbas evellere, *Capt.* 4. 5. 5.
Sarſinatis, Sarſinas, *Moſt.* 3. 2.83.
Sartor, ſarritor, *Capt.* 3.5.3.
Satias, *Pſeud.* 1. 3. 100.
Saturitas, Dea, *Capt.* 4. 2. 97.
Saxum, pro ſaxo Tarpejo, *Trin.* 2.1.31.
Scæa, porta Trojana, *Bacch.* 4. 9. 31.
Scæva, auſpicium, *Caſ.* 5.4.4.
Schema, Gen. fœm. *Amph. Prol.* 117.
Scibo, pro ſciam, *Aſin.* 1.1.13. *& alibi.*
Scipio, baculus, *ein Regiment*, *Amph.* 1. 3. 23.
Scis, ſcias, *Mil.* 2.3.11.
Scraciæ, quaſi ſcreaciæ, à ſcreando, ut ſcrea & ſputa contemnendæ, *Frag. p.* 1125. *v.* 2.
Scriptura, pecunia ſcripta, *Truc.* 1.2.45.
Scrophipaſci, qui ſcrophas alunt, *Capt.* 4. 2. 27.
Scrupedæ, ægre incedentes, *Fra.* 1152. 2.
Sculponeæ, ruſtici calceamenti genus, *Caſ.* 2. 8. 61.
Scutarius, qui ſcuta conficit, *Ep.* 1.1.35.
Scutigerulus, Schildtrager, *Caſ.* 2. 3. 44.
Scutra, patellæ, *Perſ.* 1. 3. 8.
† *Secundare*, accommodare, *Truc.* 4.2.3.
Senati, pro ſenatus, antiq. *Epid.* 2.2.5.
Semizonarius, qui ſemicinctia facit, *Au.* 3. 5. 42.
Sequeſter, ein Scheidemann, *Merc.* 4. 3. 36.

Sequi,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Sequi, loqui, *Mil.* 4. 6. 5.
Sequius, aliud, *Aul.* 3. 2. 22.
Seriæ, vaſa fictilia, *Capt.* 4.4.9.
Servare, cuſtodire, *Ciſt.* 1. 1.107.
† obſervare, *Aſin.* 4. 1. 60. *& alibi.*
Servicolæ, de meretricibus ſervorum, *Pœn.* 1. 2. 55.
Seſamum, bellarii genus, *Pœn.* 1. 2. 113.
Seſquiopus, andert halbvverc, *Cap.* 3. 5. 67
Si, pro an, *Mil.* 3. 1. 10.
† pro ſive, *Capt.* 1. 2. 5. *& alibi.*
Sicce, pro ſic : ut hicce, *Rud.* 2. 4. 12.
Siccoculus, qui ſiccis oculis eſt, id eſt, qui non illacrimat temere, *Pſeud.* 1.1.75.
Siccus, ſobrius, *Aſin.* 5. 2. 7.
Sicilicula, parvula falx, *Rud.* 4. 4. 125.
Siculus, pro ſtulto, *Perſ.* 3. 1. 67.
Sicut, pro qualis, *Bacch.* 3. 6. 20.
Sicyoni, pro Sycione, urbs in Peloponeſo prope Corinthum, *Ciſt.* 1. 3. 8.
Siem, *Siet*, pro ſim, ſit, *Amph. Prol.* 57. *Aſin.* 2. 2. 81.
Silo, qui naſum repandum habet, *Rud.* 2. 2. 11.
Simia, convitium, *Moſt.* 4. 2. 4.
Simitu, pro ſimul, antiq. *Amph.* 2. 1. 137. *Merc.* 1. 2. 8.
Simulare, pro inſimulare, *Stich.* 1. 2. 19.
† *Simulter*, ſimiliter, *Pſeud.* 1. 3. 148.
† *Sine*, minantis eſt, *Bacch.* 4. 7. 13.
Singularius, *Capt.* 1. 2. 3.
Singulum, in ſingulari, *Ciſt.* 4. 2. 34.
Sinit, pro ſinat, *Curc.* 1. 1. 27.
Sino, pro ſinu, *Curc.* 1. 2. 13.
Sinus, vas ſinuoſum, *Truc.* 1. 1. 15.
Sirempſe, ſimilem re ipſa, *Amph. Prol.* 73.
Siris, pro ſiveris, *Epid.* 3. 3. 19. *Bacch.* 3. 2. 18.
Sirpicula, genus caniſtri, *Capt.* 4. 2. 36.
Sis, imperativis additum per apocopen pro *ſivis*, pene ſingulis paginis.
Siſtentare, pro oſtentare, antiq. *Truc.* 2. 2. 15.
Sociennus, ſocius, *Aul.* 4. 4 32.
Socio-fraudus, qui ſocios defraudat, *Pſ.* 1. 3. 128.
Solæ, pro ſoli, *Mil.* 4. 2. 28.
Solarium, locus, ubi in ſole apricabantur, *Mil.* 2. 3. 69.
Horologium, *Fr. p.* 1120. *v.* 4. *&* 8.
Solearius, qui ſoleas, calceamenti genus, conficit, *Aul.* 3. 6. 41.
Solum, pro calceamenti ſolea, *Bacch.* 2. 3. 98.
Solus, ſolitarius, *Aul.* 4. 6. 7.
Soracum, vehiculi genus, *Perſ.* 3. 1. 64.
Sorbere, inter dormiendum ronchos ducere, *Schnarchen*, *Mil.* 3. 2. 6.
Sorbitio, pro jure ſorbili, *Pſeud.* 3. 2. 79.
Sorbilum, ſuſpirium, *Pœn.* 1. 2. 185.
Sordidatus, ſordida veſte iudutus, *Aſin.* 2. 4. 90.
Sortitudo, *Pœn.* 5. 2. 10.
Sororiare, fictum de papillis puellarum, *Frag. p.* 1124. *v.* 11.
Sorti, pro ſortire, *Caſ.* 2. 6. 43.
Sortis, pro ſors, *Caſ.* 2. 6. 28.
Sortito, per ſortem, *Merc.* 1. 2. 25.
Sortitus, ſortiendi actus, *Caſ.* 2. 4. 27.
Soſpitalis, ſalutaris, *Pſeud.* 1. 3. 18.
Soſpitare, proſperare, *ſegnen*, *Aul.* 3. 6. 10.
Soſpitari, ſervari, *Aſin.* 3. 3. 93.
Specitur, ſpectatur, *Caſ.* 3. 1. 2.
Spectile, caro ſuilla ſub umbilico, *Frag. p.* 1121. *v.* 2.
Specula, diminutiv. à Spes. *Caſ.* 2. 4. 27.
Sperata, amica deſtinata matrimonio, *Amph.* 2. 2. 44.
Spernere, disjungere, *Capt.* 3. 3. 2.
Spes, Dea, *Bacch.* 4. 8. 52.
Spicere, videre, *Mil.* 3. 1. 110.
Spinther, armillæ genus, *Men.* 3. 3. 5.
Spinturnicium, conviciũ in deformem : à ſpinturnice, deformi & inauſpicata avi, *Mil.* 4. 1. 42.
Spiſſigradiſſimus, tarde incedens, *Pœn.* 3. 1. 3.
Spiſſum, tardum, *Ciſt.* 1. 1. 78.
Sportula, vas obſonatorium, *Men.* 1. 4. 1.
Spurcidicus, ſpurcus, obſcœnus, *Capt. Prol.* 56.
Spurcificus, ſævus, *Trin.* 4. 1. 7.
Sputator, Ein Spuckbart, *Mil.* 5. 1. 52.
Stacte, oleum è cinnamomo & myrrha ſudans, *Cur.* 1. 2. 6. *Moſt.* 1. 3. 151.
Stagnea vaſa, verglaſet, glaſirt, *Frag. p.* 1129. *v.* 16.
Stalagmium, inauris genus, *Men.* 3. 3. 18.
Staticulus, ſaltatio ſtataria, *Per.* 5. 2. 43.

Statim, fixe, *Amph.* 1.1.120. Perſeveranter σταδιαίως. *ibid. v.* 84.
Statutus, magnæ ſtaturæ, *Rud.* 2. 2. 11.
Status, pro habitu & poſitura gladiatoris, *Mil.* 4. 9. 12.
Stega, navis tabulatum, *Bacch.* 2. 3. 44.
Stercoreus, vituperium, *Mil.* 2. 1. 12.
Sterquilinium, convitium in fœdum. *Perſ.* 3. 3. 3.
Stimulum, in Gen. Neutr. *Men.* 5.2.112.
Stirps, pro auctore, *Trin.* 1. 2. 180.
Strategus, qui bibendi leges fert, *Stich.* 5. 4. 20.
Strategus, belli dux, Imperator: Græc. *Curc.* 2. 3. 6.
Stratioticus, militaris: ex Græco, *Pſeud.* 2. 2. 9.
Strebula, caro quæ coxendicibus demitur, *Fr.* 1124. *v.* 1.
Strenuare, ſtrenuum ſe oſtentare, *Pſeud.* 2. 2. 34.
Striatæ, piſcis genus, *Rud.* 2. 1. 9.
Striges, aves nocturnæ, *Pſeud.* 3. 2. 31.
Strophiarius, qui ſtrophia conficit, *Aul.* 3. 5. 42.
Struix, ſtrues, exſtructio, *Men.* 1. 1. 26.
Struthea, bellarii genus, ex malis cotoneis, *Perſ.* 1. 3. 7.
Studioſus, cum Dat. *Mil.* 3. 1. 207.
Stultiloquentia, *Trin.* 1. 2. 185.
Stultiloquium, *Mil.* 2. 3. 5.
Stultividus, ſtulte ſeu perverſe videns, *Mil.* 2. 3. 64.
† *Sua*, pro, ejus, *Aſin.* 3. 1. 26.
Suadela, eloquentia, *Ciſt.* 2. 3. 24.
Suavitudo, blanditia, *Stich.* 5. 5. 14. *Fr. pag.* 1134. *v.* 10.
Subigitatio, laſciviuſcula attrectatio, *Capt. Grex.* 2.
Subaquilum, fuſcum, *Rud.* 2. 4. 9.
Subbaſilicani, qui ſub baſilicis ambulant, aut deſident, *Capt.* 4. 2. 35
Subcuſtos, *Mil.* 3. 2. 54.
Subditivus, falſus, *Amph.* 1. 2. 35. & 2. 2. 198.
Subdiu, interdiu, *Moſt.* 3. 2. 78.
Subes, ſubedis, *Fr. p.* 1129. *v.* 10.
Subiculum, quod ſubjicitur, *Perſ.* 3. 3. 14
Subigitare, verbum nequam, *Mil.* 3. 1. 58
Subleſtior, infirmior, levior, *Perſ.* 3. 1. 20.
Subleſta fides, *Bacch.* 3. 6. 13.
Subleſtiſſimum vinum, *Frag.* 1125. 6.
Sublingio, nomen: *Ein Kuchenjung*: à ſublingendis patinis, *Pſ.* 3. 2. 103.
Submerus, non plane dilutus, *Stich.* 2. 1. 116.
Subminia, quaſi ſubminiata, de veſte, *Epid.* 2. 2. 48.
Subniger, *Pſeud.* 4. 7. 120.
Subrufus, *Capt.* 3. 4. 115.
Subſcudes, retinacula lignea tabularum, *leiſten. Frag. p.* 1118. *v.* 7.
Subtemen, interior panni pars, quæ ſtamini ſubeſt, *Merc.* 3. 1. 20.
Subvenibo, pro ſubveniam, *Men.* 5. 7. 40.
Subventare, *Rud.* 1. 4. 11.
Subverbuſta, ſtigmatica, *Fr.* 1130. 22.
Subvulturius, ſubniger, *Rud.* 2. 4. 9.
Succenturiare, ſupplere. *Trin.* 4. 2. 160.
Succidaneus, qui ſuccedendo velut alterius culpam luit, *Epid.* 1. 2. 37.
Succeſſa, quæ ſucceſſerunt bene, *Pſ. Pr.* 8.
Succidus, ſucci plenus, *Mil.* 3. 1. 192.
Succingulum, Baltheus, *Men.* 1. 3. 17.
Sucula, machina in torculari, *Ru.* 4. 4. 126
Suffarcinatus, *Curc.* 2. 3. 10.
Sufflatus, iratus, *Bacch.* 4. 2. 21.
Sultis, pro ſi vultis, in adhortat. *Men.* 2. 2. 75.
Summa, ſummus locus, *Truc.* 4. 2. 15. & 1. 1. 4.
Summanare, furari, *Curc.* 3. 46.
Summanus, Deus ſummus manium, *Curc.* 3. 43.
† *Sumo*, pro inſumo, impendo, *Mi.* 3. 1. 78
Sumptiſacere, inſumendo perdere, *Caſ.* 2. 7. 2.
Superare, ſupereſſe, *Amph.* 2. 2. 77. *Caſ.* 5. 2. 2.
Superbiæ, in plurali, *Stich.* 2. 2. 28.
† *Superbia*, pro contumelia, *Ciſt.* 1. 1. 42
Superſtes, præſens, *Frag.* 1117. *v.* 1.
Superſtitare, ſuperſtitem eſſe, *Per.* 3. 1. 3.
Superſtitioſus, Ariolator, *Amp.* 1. 1. 167
Supparaſitari, *Amph.* 1. 3. 17.
Supparus, linteum puellarum veſtimentum, *Epid.* 2. 2. 48.
Suppeditare, parem eſſe, *Aſin.* 2. 4. 7.
Suppilare, clam ſublegere, *Aſin.* 4. 2. 6.
Supplicium, ſupplicatio, *Rud. Prol* 25.
Suppromus, coadjutor promi, *Mi.* 3. 2. 12
Surgere, pro ſurrigere, *Epid. Grex.* 2.

Surre-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Surpuit, pro ſurripuit, *Capt.* 3. 5. 102.
Surrepſit, pro ſurrepſerit, *Mil.* 2. 3. 62.
Suſpicare, pro ſuſpicari, *Caſ.* 2. 6. 42. & *alibi.*
Suſpiritus, anhelitus, *Mer.* 1. 2. 4.
Suſſilire, ſurſum ſalire, *Curc.* 1. 2. 63.
Suſtentare ſe, eſt tueri valetudinem, *Stich.* 3. 2. 14. & 4. 2. 8.
Suſum, pro ſurſum, antiq. *Ciſt.* 2. 3.78.
Sutelæ, fallaciæ, *Caſ.* 1. 1. 7.
Suus, pro ejus, *Amph.* 3. 4. 19.
Suus ſibi, pro ſuus, *Capt. Prol.* 14. 55. & *alibi ſæpius.*
Sycolatronidæ, fictum, *Mil.* 1. 1. 43.
Sycophantari, ſycophantias ſtruere, *Trin.* 3. 3. 57.
Sycophantioſe, *Pſeud.* 4. 7. 113.
Symbolus, teſſeræ genus, quo utebantur veteres in pactis conventis fidei faciendæ, *Bacch.* 2.3.29. *Pſ.* 1.1.53.
Synceraſtum, edulii genus, *Frag.* 1126. 1.
Syngraphus, pactorum privata ſcriptura, *Aſin.* 1. 3. 85. & 4. 1. 1.
Syngraphus, diploma, quo libera commeandi facultas datur belli tempore, *Ein paſz*, *Capt.* 2.3.90

T.

T*Acita*, paſſive, quæ tacentur, *Aſin.* 4. 2. 17.
Taciturniſsimus, *Curc.* 1. 1. 20.
Tactio, cum Accuſativo: quemadmodum & alia iſtiuſmodi verbalia conſtrui ſolent apud noſtrum, *Aul.* 3. 2. 9. & 4.10.14. *Curc.* 5. 2.27
Tactu, pro tactui, antiq. *Aſin.* 2. 2. 50.
Tagenium, piſcis genus, *Frag.* 1129. 17.
Tagis, pro tangis, antiq. *Aſin.* 2.2.106.
Talthybius, nuncius, *Stich.* 2. 2. 33.
Talus, ludus talorum, *Bacch.* 1. 1. 38.
† *Tamen*, pro quamvis, *Amph.* 1.3.44.
Tametſi, pro etſi & tamen, *Aul.* 4.10.38
Tamen etſi, ſimiliter poſitum, *Mil.* 4. 6. 10. *Perſ.* 3. 1. 34. & *alibi.*
Tangere, pro fallere, *Epid.* 5. 2. 40. *Pſ.* 1. 1. 118. & *alibi.*
Tanta mira, id eſt, tam mira, *Amph.* 5. 1. 5. *Caſ.* 3. 5. 4.
Tarmes, *Holtzvvurm*, *Moſt.* 3. 2. 138.
Tecum, pro te, *Caſ.* 3. 4. 5. *Curc.* 3. 62. pro tibi, *Capt.* 5. 1. 10.
Tedigniloquides, fictum, *Perſ.* 4. 6. 11.
Tegumentum, tranſlate pro præſidio, *Truc.* 2. 2. 32.
Temere, pro facile, *Bacch.* 1. 1. 52. fruſtra, *Trin.* 4 2. 162.
Temetum, vinum, antiq. *Truc.* 4. 3. 59.
† *Temperi*, tempore ſuo, ant. *Per.* 5. 1. 16.
Temperint, pro temperent, antique, *Truc.* 1. 1. 41.
Templa, de mari, *Mil.* 2. 5. 3. *Rud.* 4. 2. 4.
† *Telo ſuo*, pro arte ſua, Amph. act. 1. ſc. 1. v. 113.
Tempori, tempeſtive, *Aul.* 3. 3. 6. *Moſt.* 1. 4. 2. numero, celeriter, mature, *Rud.* 4. 2. 16.
Tenus, laqueus qui tenditur, *Bac.* 4.6.23.
Terginum, ſcutica, *Pſ.* 1. 2. 21.
Tergus, Gen. Maſc. *Aſin.* 2. 2. 53.
Termentum, detrimentum, *Bacch.* 4. 9. 5.
Terveneficus, convitium, *Bacch.* 4.7.15.
Teſticulari, crepare teſtes, *viel von zengen ſagen.* *Amph.* 2. 2. 193.
Tetuli, pro tuli, antiq. *Amph.* 2. 2. 84. *Men.* 4. 2. 25.
Thalaſsicus, marinus: ex Græco, *Mil.* 4. 4. 43.
Thales, ironice: *ein Klugling.* *Rud.* 4.3.64
Thermopotare, calidum bibere: ex Græco Latinoque fictum verbum, *Trin.* 4. 3. 7.
Theſaurochryſonicochryſides, fictum Comica licentia nomen, ex voce theſauri & aliis duobus uſitatis nominibus Chryſonicus, & Chryſis, *Capt.* 2. 2. 35.
Theti, pro Thetide, *Epid.* 1. 1. 33.
Tiara, cauſia, tegumentum capitis, *Perſ.* 4. 2. 2.
Tinnimentum, per jocum de clava: qua cum caput tunditur, aures tinniunt, *Rud.* 3. 5. 26.
Tintinnaculi, tortores, ſive lorarii: fictum vocabulum à verberum crepitu, *Truc.* 4. 3. 8.
Tipula, genus inſecti, *VVaſſerſpinne*, *Perſ.* 2. 2. 62.
Tis, pro tui, antiq. *Mil.* 4. 2 42.
Titanus, pro Titan: quo nomine appellati terræ filii, qui ſuperos oppugnaſſe finguntur, *Men.* 5. 2. 101. *Perſ.* 1. 1. 26.
Titivilitium, res nihili, *Caſ.* 2. 5. 59.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Tolleno, machina tollendis aquis, *Bornſchvvengel. Fr.p.* 1118. *v.* 4.
Tollit, in præterito Perf. à tollo, antiq. *Fr.p.* 1134. *v.* 2.
Tolutim, glomeratim, *drabend*, *Aſin.* 3. 3. 116.
Tondere, cum Ablativ. *Bacch.* 2. 3. 8.
Tonſus, tonſura, *eine kolbe*, *Amph.* 1. 1.288.
Torulus, cincinnus in conum conſertus, *Amph. Prol.* 144.
Totæ, pro toti, *Frag.*1129. *v.*2.
Totum, pro omni, *Mil.* 2. 2. 57.
Tractim, lente, *ſachte*, *Amph.* 1. 1. 157.
Tragulà, telum hamatum: tralate de fallacia, *Pſeud.* 1. 4. 14.
Trahax, à trahendo: de lenone, *Per.*3. 3.6
Trahere, pro bibere, *Rud.* 2. 5. 2.
Traloqui, à principio ad finem eloqui, *Perſ.* 3. 3. 307.
Trama, filum, quod trameat in textura, *Rud.* 5. 2. 37.
Tranſcædere, probe cædere, *Perſ.* 4. 8. 1.
Tranſtinere, tranſverſũ tenere, *Mi.*2.5.58
Tributus, pro tributum, *Epid.* 2. 2. 43.
Tricæ, nugæ, ſermo intricatus, *Curc.* 5. 2. 15. *Moſt.* 3. 1. 45.
Trifurcifer, convitium, *Aul.* 2. 4. 47.
Trigonus, piſcis, *Capt.* 4. 2. 71.
Triparcus, valde parcus, *Perſ.* 2. 3. 14.
Triſtis, pro irato, *Caſ.* 2. 3. 14.
Triticeiæ, adject. pro triticeæ, antiq. *Caſ.* 2. 8. 58.
Trivenefica, convitium, *Aul.* 1. 2. 8.
Tryblium, patella, *Stich.* 5. 4. 9.
Truculentia, morum atrocitas, *unfreundligkeit*, *Truc.* 3. 2. 7.
Truculentus, Ein Murmann, *Truc.*3.2.6.
Tuatim, tuo more: fictum, *Amp.* 2.1.4.
Tuburcinari, raptim vorare, *Perſ.*1.3.42
Tumulti, pro tumultus, antiq. *Caſ.* 3. 5. 22. *Pœn.* 1. 1. 79.
Turdetani, pro iis, qui turdos vendunt: jocullariter, *Capt.* 1. 2. 60.
Turgere, pro iratum eſſe, *Caſ.* 2. 5. 17.
Turpilucricupidus, Ein Iude, *Trin.*1.2.63
Turpis, deformis, *Pœn.* 1. 2. 110.
Turtur, penis, *Bacch.* 1. 1. 35.
Tuſculum, à tus, diminut. *Aul.* 2.8.15.
Tutantur, paſſive, *Amph.* 2. 2. 20.
Tyrannus, in bonam partem, *Curc.*2.3.6
Pſeud. 2. 4. 12.
Tympanotriba, tympani pulſator: pro effœminato: quales erant ſacerdotes Cybeles, Tympana pulſantes, *Truc.* 2. 7. 49.

V.

Vacivitas, vacuitas, *Curc.* 2. 3. 80.
Vacivus, a, um, vacuus, *Caſ. Prol.* 29. 3. 46. *& alibi.*
Vadari, in jus citare, *Aul.* 2. 4. 40.
Vadatus, paſſive, *Bacch.* 2. 2. 3.
Vadimonium, ſponſio de obeundo judicio, *Curc.* 1. 3. 5.
Vaga, Eine umblaufferin, *Mil.* 2. 5.14.
Valentulus, validus, *Caſ.* 4. 4. 26.
† *Valet*, validus eſt, *Amph.* 5. 1. 51.
Valetur, *Perſ.* 2. 5. 8.
Valgus, qui talos vitioſos, & diverſas ſuras habet. *Mil.* 3. 1. 227.
Valga ſavia, diſtorta labra, *Mil.*2. 1. 16.
Vanidicus, *Trin.* 3. 1. 37.
Vaniloquentia, *Rud.* 4. 1. 14.
Vaniloquidorus, fictum nomen, *Perſ.* 4. 6. 20.
Vanitudo, *Capt.* 3. 4. 37.
Varus, qui diſtorta crura habet, *Mil.* 3. 1. 124.
Vaſa, pro obſcœno, *Pœn.* 4. 2. 41.
Vaſticies, defectus, *Pſeud.* 1. 1. 68.
Vaſum, vas, *Truc.* 1. 1. 33. 34.
Vbi ubi, ubicunque, *Aſin.* 2.2.21. *Curc.* 1.2.3.
Vectari, deponentis forma, *Merc.* 1.1.76.
Velabrum, locus Romæ ubi oleaniorum tabernæ, *Capt.* 3.1.29. *Curc.*4.1.22.
Venatici, abſolute pro canibus venaticis, & per metaphoram de paraſitis tenuiter victitantibus, *Capt.* 1. 1. 17.
Venatus, de piſcatu, *Rud.* 4. 3. 31.
Venditaria lingua, venalis, *Stich.* 1.3.104
Veneficus, convitium, *Rud.* 4. 3. 48.
Venerem, pro venerer, antiq. *Tru.* 2.5.23
Venerium, pro jactu venerio in talorum ludo, *Aſin.* 5. 2. 55.
Ventricoſus, qui magnum ventrem habet, *Aſin.* 2. 3. 20.
Verberaliſſimus, qui dignus verberibus maxime, *Aul.* 4. 4. 6.
Verberantes, paſſive, id eſt, vapulantes, *Truc.* 4. 3. 3.

Verbum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Verbum, proverbium, *Merc.* 4. 4. 31. *Pœn.* 1. 1. 7.
Verculum, dimunit, *à ver*: blandimentum, *Caſ.* 4. 4. 15.
Veriverbium, veracitas verborum, *Capteiv.* 3. 4. 36.
Vernilitas, laſcivia, procacitas, *Frag. p.* 1134. *v.* 5.
Vero, pro certe, *Aſin.* 1. 1. 43.
pro igitur, *Epid.* 5. 2. 58.
Verſare, pro fallere, ludificari, *Curc.* 4. 1. 23. *Bacch.* 4. 5. 6. *Pe.* 5. 2. 17
Verſipellis, canus: per jocum, *Perſ.* 2. 2. 48
Veruina, verutum, *ein Bratſpieſz. Bacch.* 4. 8. 46.
Verum, veru, *Rud.* 5. 2. 15. & 17.
Vervex, de ſene amatore, *Caſ.* 3. 2. 5. *Men.* 3. 3. 6.
Veſperna, cœna, *Frag.* 1131. *v.* 57.
Veſperugo, Heſperus, *Amph.* 1. 1. 119.
Veſtiſpica, quæ veſtes curat, *Tri.* 2. 1. 22.
Viaticatus, viatico inſtructus, *Me.* 2. 1. 30
Viciſſatim, viciſſim, *Pœn. Prol.* 46.
per vices, *Stich.* 4. 1. 27.
Victi, pro victus antiq. *Capt.* 4. 2. 75.
Viduitas, inopia, *Rud.* 3. 3. 2.
Vidulus, bulga ex corio, *Epid.* 1. 1. 20.
Vietor, lictor: à viendo, id eſt, vinciendo, ſive ligando, *Rud.* 4. 3. 51.
Vietus, languidus, enervatus, *Mer.* 2. 2. 20
Vinarius, vinum vendens, *VVeinſchenct*, *Aſin.* 2. 4. 30.
Vinnulus, illecebroſus, flexanimus: à *Vinno*, cincinno molliter flexo, *Aſin.* 1. 3. 70.
Vinum, convivium, compotatio, *Aſin.* 4. 1. 55.
Violarii, qui veſtes violæ colore tingunt, *Aul.* 3. 5. 36.
Violentus, durus, aſper, truculentus, *Truc.* 2. 1. 39. & 2. 2. 54. & 62
Vir, pro marito, *Amph. Prol.* 111. 1. 3. 4. & 2. 2. 8.
pro, amatore, *Aſin.* 4. 1. 60.
Virgatores, qui virgis & loris ſervos cædunt, *Aſin.* 3. 2. 19.
Virgidemia, fictum, *Ruthenerndte*, *Rud.* 3. 2. 22.
Virginarius, *a*, *um*, *Perſ.* 5. 9. 14.
Virginiſvendonides, fictum nomen, *Perſ.* 4. 6. 20.
Virile, ſexus virilis, *Rud.* 1. 2. 19.
Viripotens, potens, ſive pollens viribus, *Perſ.* 2. 3. 1.
Viritim, in ſingulos viros, *Pſ.* 1. 5. 26.
† *Virtus*, pro dignitate, *Milit.* 3. 1. 130
Vis, multitudo, *Epid.* 2. 2. 64.
Vitare, cum Dat. *Curc.* 2. 3. 18. *Pœn. Pr.* 25
Vitilena, vitii lena, quæ ad vitia allicir, *Moſt.* 1. 3. 56.
Vitium, pro culpa, *Aul.* 4. 10. 15.
Vitulari, lubentiis diffluere, *luſtig ſein*, *Perſ.* 2. 3. 2.
Vive, adverbialiter à vivus, *Epid.* 2. 2. 98
† *Vivere victores*, pro, eſſe, *Amph. Pr.* 75.
Vixiſſe, pro mortuum eſſe, *Bacch.* 1. 2. 43 *Stich.* 5. 7. 2.
Ulli, pro ullius, antiq. *Truc.* 2. 2. 38.
Ulmei, ulmis miſere cœſi; joculare, *Aſin.* 2. 2. 96.
Ulmitriba, de puero verberone, *Pe.* 2. 4. 7
Ulpicum, allii ſpecies, *Pœn.* 5. 5. 35.
Ulyſſes, pro callido, *Pſ.* 4. 6. 1.
pro conſiliario, *Men.* 5. 5. 4.
Umbraticola, mollis: *der immer hinter dem ofen ligt. Truc.* 2. 2. 49.
Unanimans, unanimis, *Truc.* 2. 4. 81.
Une, vocativus, *Frag.* 1124. *v.* 12.
Unguentaria, ars unguenta conficiendi, *Pœn.* 3. 3. 90.
Unianimi, unius animi, *Stich.* 5. 4. 49.
Unicus, ſumme dilectus, *Capt.* 1. 2. 44.
† *Unumquidquid*, pro, unumquodque, *Trin.* 4. 2. 39.
Unus, pro aliquis, *Aul.* 1. 1. 38. *Moſt.* 3. 2. 2. *Stich.* 4. 1. 32. & *alibi*.
Vocare, ad cœnam invitare, *Men.* 3. 1. 11. *Pſ.* 5. 2. 31. *Truc.* 2. 6. 66.
Volſella, à vellendo: inſtrumentum ad exſtirpandos à corpore pilos radicitur, τριχολαβίς, *Curc.* 4. 4. 21.
Volturius, jactus nomen in talorum luſu, qui infelix, *Curc.* 2. 3. 78.
Voluntate, id eſt, ſponte, *Mil.* 2. 5. 40.
Volup, voluptas, *Men.* 4. 3. 3.
Voluptabilis, qui voluptatem affert, *Epid.* 1. 1. 19.
Voluptarii, qui voluptatibus ſtudent, *Men.* 2. 1. 34.
Vomitus, de homine impuro, *Moſt.* 3. 1. 120.
Vorſare, verſare, tractare, *Ciſt.* 1. 1. 96.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Vorſum, in anteriorem partem; cui *rurſum* opponitur, *Amph.* 5.1.60
Vorſus, à vertendo: converſio in orbem inter ſaltandum, *Stich.* 5.7. 2.
Voſtrum, pro veſtri, *Men.* 5. 9. 58.
Votitus, devotus: voto & religione obſtrictus, *Aſin.* 4. 1. 44.
Vpupa, de malleo: per jocum, *Capt.* 5. 4. 7.
Vrbicapus, qui urbes capit, *Ein Landſturtzer*, Mil. 4. 2. 64.
Vri, angi, *Bacch.* 5. 1. 5.
† *Vſura*, uſus, *Trin.* 1. 2. 144.
Vſuraria uxor, qua quis per libidinem utitur, *Amph. Arg.* 1. 3.
Vſus eſt, pro opus eſt, *Curc.* 3. 13. *Ciſt.* 1. 2. 10. *Rud.* 2. 3. 67. *Trin.* 2. 4. 102.
Vſufacere, ut uſucapere, uſu venire, *Amph.* 1. 1. 219.
Vt, pro qualis, *Amph. Prol.* 104.
Vt ne, pro ne, *Aſin.* 3. 3. 128. *Moſt.* 5. 1. 12. & *alibi.*
Vterum, in Gen. Neutr. *Aul.* 4. 7. 10.
Vti, Paſſive, *Mil.* 3. 1. 84. cum Accuſ. *Men.* 4. 2. 1. *Pœn.* 5. 2. 128.
Vtibilis, utilis, *Moſt.* 4. 1. 2. *Trin.* 3. 3. 19. & *alibi.*
Vtilitas, uſus, *Epid.* 5. 1. 28.
Vtrobidem, beyderſeits, *Truc.* 1. 2. 50.
† *Vvidus*, humidus, *Rud.* 1. 4. 31.
Vulturius, vultur, *Moſt.* 3. 2. 145. 146. 150. de avaro, *Trin.* 1. 2. 64.

Z.

Z*Amia*, damnum: Græc. *Aul.* 22. 20.
Zona, pro marſupio, *Pœn.* 5. 2. 48. & *alibi.*
Zonarius ſector, ein Beutelſchneider, *Trin.* 4. 2. 20.

FINIS.

INDEX
ANTIQVITATVM, RITVVM,
& Rerum inprimis memorabilium è Plauto & ei adjunctis Commentariis obſervatarum.

A.

ABlectæ *ædes, dictæ à ritu illo ſacro quo partes quædam Diis porriciebantur, quæ* ablegmina, proſiciæ & proſecta *dicebantur.* 513

Abſentiæ viri antiqua lege certum tempus fuit definitum. 970

Acheruntis cruciamenta Veteres in tabulis depingebant, ut homines melius in officio continerentur, dum ea quaſi præſentia intuerentur. 230

Actionis reo edendæ mos coram Prætore. 892

Accumbendi mos veterum deſcriptus, cum menſæ poſitu & forma, tricliniorumque ornatu & numero perſonarum in uno lecto. 1001

Addicti *fuerunt, qui cum non eſſent ſolvendo, crediteribus addicebantur.* 469.

Addicuntur *& deinde* abducuntur, *non tantum damnati in Iudicio, ſed etiam venales.* 695

Adorea antiquis quid fuerit? 13

Adpromiſſor *in promiſſione erat plerumque.* 692

Adrogare *adſtipulatoris erat:* rogare *ſtipulatoris. Vterque enim in ſtipulatione erat,* ſtipulator & adſtipulator, 962.

Adſtipulator in ſtipulatione erat plerumque, qui adrogabat, ut ſtipulator rogabat. 692

Adulterarum apud Rom. veteres pœna quæ? 44

Advocatus, patronus, cognitor quid differant? 388

Aediles Ludis olim præerant, & jurabant, ſe illi, qui optime egiſſe viſus eſſet, palmam daturos. 8

Aedilium, ἀγορανόμων *Græce, officium erga vendentes improbas merces.* 918

Aegroti in templo Aeſculapii interdum incubabant, ad remedia per ſomnium accipienda. 238

Æra, *multa pecuniaria à portitoribus aut Scripturariis olim imponi ſolita.* 1073

Aerarium Romanorum in templo Saturni olim erat, & cur? 152. 426

Ære diruti *milites qui dicti?* 1077

Aes militare quod, & unde ſumptum? 149

Agathocles quomodo ter regnum ſibi quaſi aſſeruerit? 553

Ager arvus, ager paſcuus & compaſcuus. 1073

Ager ſcripturarius qui dictus? 1073

Ἀκρόπτισμα *quid?* 1095

Albati, id eſt, candida & pura veſte ad Deos adibant veteres. 913

Albo rete aliena oppugnare bona quid? 859

Alexandrina polymita qualia? 728

Alicariæ *meretrices unde dictæ?* 798

Alterplices στρεψίμαλλοι *veteribus dicti qui?* 358

Ἀλώνητος δοῦλος, ſervus ſale emptus, *id eſt, vilis prætii ſervus.* 311

Amantes olim per ſigna loquebantur. 109

Amantium, cum non reciperentur à puellis intra ædes, ulciſcendi modus. 685

Amato-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Amatores puellas, quas amabant, inter talorum jactus invocare ſolebant. 116
Amatorum ornatus qualis? 235
Amicus veterrumus homini optimus. 1074
Amicum ita ut nomen cluet, reperiri difficile. 1035
Ἀμφιδρόμιος *dicebatur dies quintus puerperii, à ritu, quo curſim circa focum geſtabatur puer, & ſic luſtrabatur apud Græcos, apud Latinos vero octavo die puellæ, nono pueri.* 1087
Amphoræ menſura quanta? 671
Ampulla quale vas? 862
Ampullam ſecum portabant peregre abeuntes, in quem uſum? 713
Amyſtis qualis potio? 134
Anancæum, poculum magnum, quod in potandi certamine neceſſe eſſet ebibere: quaſi ἀναγκαῖον. 917
Angina qualis morbus? 482
Annulo ſigillaricio obſignare res domi Romani ſolebant. 288
Annuli aurei ingenuorum duntaxat, non ſervorum erant. 318
Antiquum & verus *quid differant.* 495
Antiqua cur omnia noſtris meliora habita. 180
Ἀφροδισιαστὰ *marina omnia antiquis credita.* 308
Apollo proſtaterius *quaſi præſes in veſtibulo domus ab Athenienſibus cultus.* 419
Apollinis προστατηρίου *vel* ἀγυιέως *ſtatua conſecrata antiquitus ante ædes ponebatur.* 697
Apollinem ut ἀλεξίκακον *invocare ſolebant antique, quem &* Apellinem *quaſi mala apellentem, vocarunt.* 140
Aquam duplicem, calidam, frigidam, ſtatim initio convivii poni mos erat. 893
Aquarii *vel* aquarioli *vocabantur lenonum miniſtri, qui lavantibus meretricibus aquam aggerebant.* 796
Aquilus color qualis & unde dictus. 920
ab *Ara neminem licebat vi abripere: ut tamen arcerentur inde, admovebant ignem; atque ita non ab hominibus, ſed à Deo (Vulcano) amoveri credebantur.* 525
Aram occupabant rei, unde abripi, aut in jus vocari non poterant. 523
Aræ non publicæ tantum in templis, ſed & in plateis viiſq; erant antiquitus. 153
Aras tangebant vel tenebant Sacramentum dicturi & precaturi veteres. 962
Araneæ quo omine à ſuperſtitioſis olim obſervata? 125
Arationes *erant agri publici, qui aratoribus colendi dabantur, & tanquam locabantur impoſitis decumis, &c.* 1073
Arcadici aſini præcipue à veteribus quæſiti, iique ſoli pro optimis habiti. 88
Arcturi poſitus, ortus, tempus, & vis occaſus. 902
Argẽtarii ubi tabernas ſuas habuerint? 263
Argentariorum qualis olim conditio, officium & commercia? 77
Ariſtarchus Poëta tragicus Homeri cenſor. 787
Ἄριστον *quid?* 1095
Artes *antiqui & vitia & virtutes vocarunt.* 1012
Arvipendium *quid fuerit?* 663
Aſcriptivi *qui dicti?* 442
Aſſertores I. C. vindices alienæ libertatis. 831
Aſtraba quid? 1117
Athenienſium mos, capillum habere congeſtum in conum. 11
Attici cives ubi negotiari ſolerent? 671
Atrienſis, *is qui Græcis* διαιτάριος διαιτάρχης. 749
Atrienſes ſervi qui, & eorum officium? 84
Auctor, auctoritas *quo ſenſu?* 265
Averruncos Deos quando & quomodo veteres venerari ſolerent? 614
Aves, pueris patriciis olim in deliciis quænam? 105
Augendi & mactandi *verbis in ſacrificiis utebantur olim, & cur?* 53
Auguro & auguror quid differant? 355
Aures perforatas qui habebant barbari, præſertim Pœni, apud Romanos male olim audiebant. 835
Auriculis prenſis oſculari, inter cæteras antiquæ vetuſtatis blanditias, ſolenne erat. 805
Aurum cur palleret, interrogatus Diogenes, quid reſponderit? 151
Aurichalcum quale æs? 247
Auſpices nuptiarum antiquitus erant, quarum poſt vice Pronubi *adhibiti.* 385

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Auſpicium occurſu ſuo ex ſuperſtitione veterum faciebant præter alia animalia muſtela domeſtica, *&* felis, *quod Græci vocabant*, ἐνόδιον σύμβολον. 989
Auſpicia corvorum quæ fauſta infauſtave crediderint vani veteres? 154
Auſpicia ſiniſtra unde fauſta credita? 374
Αὐτολήκυθοι *Græcis qui dicti?* 862
Autolycus, pro *fure cur?* 424
Axites mulieres ſive dii qui? 123
Axitioſi *olim qui dicti?* 123
Axitioſi *qui & unde dicti?* 1119

B.

B*Abilonii & Phryges olim ob artificium pingendi periſtromata & tapetia celebres.* 986
Bacariones *aquarioli, qui lavantibus meretricibus aquam aggerebant?* 796.
Bacchæ bacchanti adverſari impune haud licebat. 37
Bacchanal exercere *inquiebant, quem delicare vellent dicere.* 54
Bacchus, nec non Ceres, furorem hominibus immittere credebantur. 59
Bacchi ſacra tertio quoque anno innovabantur; unde Trieterica *dicta.* 726
Bacchi ſacra reconditiſſima erant: neque ulli, niſi ſacris ejuſdem initiato, cognita, unde qui illis intereſſe vellet, ſignum dare cæteris neceſſe habebat. 644
Balliſta *&* Catapulta *quomodo differant?* 217
Balneorum tres olim ædes vel cellæ; & quæ fuerint? 479
Baſilica *Romæ, ubi judicia, præſertim centumviralia, celebrata fuerunt.* 219
Bellerophonteæ litteræ quales? 449
Bellum indicendi per feciales mos & formula Romanis uſitata. 14
Bibendi leges in convivio præſcribentis olim nomina diverſa apud auctores, quæ? 894
Bibendi in conviviis vices talis ſortire veteres ſolebant: talos mittentes ſcorta invocabant, ſuaſque amicas, fauſti ominis cauſa. 177
Bivia, quæ Dea olim? 710
Βλάκιδες. 1190
Bonæ Fortunæ *mentio quo ſenſu veteribus uſitata?* 125
Bonum factum'ſt! *Formula ſollennis, edictis præfigi ſolita, boni ominis cauſa.* 787
Boves glandibus paſti à veteribus. 1098
Βωμολόχοι *qui proprie dicti?* 907
Buſtirapi *qui dicti?* 739

C.

C*Aculæ, calones, lixæ, qui & unde dicti?* 1041
Calatores dicebantur ſervi ἀπὸ τοῦ καλεῖν, *miniſtri ſacrorum: erantque libertini.* 768
Calceorum veterum divitum luxuria. 1040
Calceos & ſoccos ponebant qui erant accubituri. 491
Calculorum tabula apud Græcos qualis? 831
Calendæ *omnes Iunoni tributæ, ut &* Idus *omnes Iovi.* 627
Calendis Martiis Iunoni, *præcipue* Matronæ, *ſacrificabant; atque etiam munera ſibi invicem miſſitare ſolebant, & cur?* 627
Calendis ſingulis Romani cœnas promiſcue ſufficiebant. 201
Calidum bibiſſe veteres tam vinum quam aquam, θερμοπώλια *indicant.* 635
Calida bibendi veteribus mos. 252
Callus, *lumbus aprugnus, veteribus in delitiis.* 224
Cambire, *Græce* ἀνταμείβεσθαι *quid ſit?* 77
Campani molles & libidinoſi olim. 1033
Canaliculæ forenſes, *homines pauperes dicti: quod circa canalem fori conſiſterent.* 263
Canis *&* catulus, *genus quoddam vinculi, quo ſervi conſtringebantur.* 276. 301.
Canis *convitium in mulieres latrantes frequens apud Græcos.* 262. 296
Canes *veteres vocabant* cuſtodes, *& vice verſa.* 605
Canina ſcæva *quid?* 329
Cantare ante fores quomodo ſolerent, qui noctu comeſſatum ibant? 243
Cantio Græca de numero poculorum bibendorum. 1002
Cantherius ab equo quid diſtet? 147

Canthe-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Cantheriorum ſomnolentia qualis & unde? 606.
Capillum promittere, fanaticis uſitatum fuit. 918
Caput quando operire ſolerent? 493
Caput olim radere, ungueſque præcidere ſolebant naufragi, in ſignum liberationis. 960
Capitis aperiendi & operiendi mos Romanis qui olim? 252
Capite operto aliiſque geſtibus ac ritibus ſalutare atque adorare Deos veteribus uſitatum. 67
Capitolia *vocabant qualiacunque templa grandia primoribus dicata Deis, etiam extra Italiam.* 251
Capitones duri *Paraſiti olim dicti, unde?* 858.
Carcheſii deſcriptio. 29
Carnifex carceris olim cuſtos: unde ad carnificem, *idem quod* in carcerem *trahere. Triumviros autem curam Cuſtodiæ carceris habuiſſe veriſimile eſt.* 940
Carthaginenſes δίγλωττοι *erant, lingua utentes & Tyriorum & Afrorum.* 837
Caſteria, *qui locus?* 97
Catellatores *qui dicti olim?* 311
Catones unde dicti? 379
Cave canem *januis inſcribi longis literis ſolitum, cur?* 512
Cavea *qui locus in amphitheatro, & unde dicta?* 7
Caupones *qui ſint & unde dicti?* 147
Cajatio, quid? 1119
Calceis inconcinnius uti, non ruſticitatis tantum, ſed etiam impudentiæ nota erat. 1105
Celocem onerare, *pro,* inebriare ſeſe, *quare?* 782
Cercurus *navis Aſianæ prægrandis nomen.* 672
Cerealibus feſtis genio plus ſolito olim indulgebant. Unde Cereales menſæ, *id eſt, opimæ.* 536
Cereris vigiliæ quomodo celebrarentur à mulieribus, & cur noctu? 122
Cereri nuptias celebrare quo ritu ſolerent. 138.
Cerriti *unde dicti?* 40
Ceſtus *quid?* 414
Chananæos Pœni ſe vocabant, quos Græci Φοίνικας. 842
Charontis πορθμήϊον *duo oboli, poſtea tres erant, quibus mortuos inſtruebant.* 790
Χαρώνδα θύρα *Athenis in quem uſum?* 613.
Chartæ loco veteribus quid fuerit? 445
Chirographum & ſyngraphum quid differant? 108
Chlamys idem quod Sagum, indumentum militare. 915
Chlamys *viatoria Veſtis,* chlamydati *qui peregre advenirent, ab habitu dicti.* 766.
Chorus quid? 262
Choragi officium quod? 233.
Choragi hodie qui, & qui primitus? 262.
Chroma genus modulationis, quale? 82.
Cibationis ordo ac nomina apud Romanos & Græcos. 1095
Ciccum non interduim, *quid?* 927.
Cincto *uti, loco tunicæ, veteres ſolebant, idque modeſtæ diſciplinæ erat argumentum: contra* diſcinctum *eſſe, mores diſſolutos arguebat.* 432
Circumferre, *verbum Pontificale, pro* luſtrare, *qua ratione?* 40
Civem Romanam qui vitiarat; aut eam indotatam ducere, aut ſi hoc recuſaret, capitis argui conſuevit. 162
Civibus in patriam redeuntibus dabatur cœna. 12
Clarigatio quid? & ejus formula. 14
Clava, clavator, quid? 812
Clavis Laconica qualis? 492. 493
Clavus & clavata veſtis antiquis in uſu qualis? 377
Cloacina *Dea unde dicta?* 263
Clurinum pecus, *quid?* 1079
Cocio, *circumforaneus propola, qui ab aliis emit vili, quod carius vendat, & quidem præſente ſemper pecunia.* 81
Cocio qui credit nihili eſt. *Proverbium ex more illius generis hominum.* 81
Coclites *qui dicti?* 259
Cocus nundinalis, *unde & cur ſic dicatur?* 136
Cocos ſive coctores privatæ perſonæ non habentes domi, eos in foro conducebant. 134
Coquum & Piſtorem apud aliquos eundem fuiſſe. 182

Codex,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Codex, *ſtipes ligneus, quem alligati ſervi qui deliquerant, trahebant, cuique inſidebant vincti, &c.* 842.
Cœna popularis *quale epulum?* 1029. *in æde ſacra peragebatur antiquitus.* 812
Cœna viatica *veteribus in uſu.* 416.
Cœnam terreſtrem & ſine ſanguine quam vocarint. 184
Cœnandi veterum mos adhibitis omnis generis acromatibus. 986.
Collaticia pecunia ſublevandi amicos pauperes, mos Græcorum pulcherrimus. 275.
Collocandi defunctos ritus antiquus. 18
Collocatus defunctorum quo ritu olim fieret. 151
Columnæ Græcæ quales? 843
Comicum aurum *quid?* 815
Comicis ſolitus mos, bene precari publicis eorum rebus, qui attente eſſent audituri. 792.
Comitatus matronarum in publicum prodeuntium olim frequens, qua de cauſa? 289.
Comites matronis ire ſi inhiberetur, non levis injuria erat. 48
Comitia centuriata *omnium erant maxima,* Curiata & Tributa *erant minora.* 678
Comitiales homines qui? 263
Communem locum *quem dixerint?* 281
Computandi ritus antiquis frequentatus: qui non manus tantum occupabat, ſed & aſſumebat alias corporis partes. 604
Concenturiare, *id eſt, colligere, unde?* 1054
Conceptio & ſuſceptio quî differant? 69
Conciliare *de nuptiis legitimis & de lenocinio dicitur.* 1025
Condalus, condalium & condulus, *quale genus annuli.* 1054
Condicere *apud I.C. eſt denunciare.* condicere cœnam, *eſt convivæ denuncianitis alteri ſe cum eo conviviaturum.* 988
Conditio, & conditio conventa *quid?* 145.
Conditione tua non utor, *formula Repudii.* 145
Congii *menſura.* 154
Conjectoribus, *id eſt, ſomniorum interpretibus, viros,* conjectricibus *mulieres uſos fuiſſe olim; ac ſexibus officia artium diſtincta fuiſſe.* 628
Conjugum diſcordiæ concordiæque vices. 48
Conquiſitores *olim ſpectatoribus appoſiti, & quodnam eorum officium.* 7.8
Conſcreatio *ſive* exſcreatio *ad oſtendendam magnificentiam adhiberi ſolebat.* 872
Conſiliari & conſilium, *fullonum verba olim propria, quid ſignificarint?* 116
Contumeliam facere, *Ciceroni improbata phraſis.* 95
Cortinam, *id eſt, Vas aqua plenum ludis Circenſibus circumferebant homines Sole peruſti, ut equos curſu defeſſos frigida adſpergerent.* 849.
Corvita *vel* corbita *quid?* 321
Cottabum facere, κοτταβίζειν *quid?* 1054.
Crabrones irritare quam periculoſum, teſte Plinio. 37
Crebro cadere; & curto calci inſiſtere, Belgice, Kort gehielt vveſen, *quid?* 888
Crephontis & Ariſtodemi filiorum ſortitio quomodo & qua de re fuerit facta? 302
Crepundiis additis olim exponi recens nati ſolebant, ex quibus jam adulti agnoſci poſſent. 352
Creta obducendi veſtes mos tenuiorū quondam hominum. 160
Creta ſordidæ nitidari veſtes ſolebant olim. 834
Crines capere *quid?* 482.
Cruciſalus & crucem inſilire *quid?* 608
Crumenam veteres de collo pendentem gerebant. 1098
Crurifragium, σκελοκοπία, *ſervorum peculiare quaſi ſupplicium, quomodo fieret.* 95.
Cubandi in deorum illorum fanis quorum ope indigebant, mos veterum. 238
Cuculi *olim etiam dicebantur in re parum honeſta deprehenſi.* 116
Cultrum olim geſtari vetitum, præter coquis, quorum erat inſigne ac nota. 142
Cultus improborum erga Deum fruſtraneus. 903
Cupes & Cupedia *antiqui lautiores cibos nominabant.* 1003
Cuppes, *faſtidioſus & cupidus,* κνιπός. 1003.

Cupidi-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Cupidinis Amoriſque diſcrimē quod? 235
Curiales unde dicti? 129
Curiarum Magiſtri *ſeu* Curiones *olim qui?* 129
Curioſus nemo, quin ſit malevolus, πῶς πολυπϱάγμων κακοήθης. 978
Curioſi, *vulgi dicterium erat in graciles & macilentos: quaſi ii curis ſemet conficerent & macerarent.* 151
Curioſorum & aliena judicantium deſcriptio. 1017
Curium infortunium *quid?* 774

D.

D*Amnatus in judicio, ſi ſolvendo non eſſet, addicebatur adverſario, & ab illo domum abducebatur.* 821
Damnoſi mariti *qui?* 264
Daniſtas inter & Trapezitas quid diſcriminis? 372
Decet nobis & decet nos *quo diſcrimine veteres uſurparint?* 42
Decimæ *ex arationibus vectigalia.* 1073
Decollare proprie quid? 1098
Decumbendi in lectis tricliniaribus mos, moduſque veterum qualis? 991
Dedendi ſe in arbitratum Pop. R. ritus ac formula. 14.16
De die, de nocte *quid ſignificent?* 112
Defunctos alba Veſte indutos, èque penitiore æde in domus veſtibulum productos, apte collocandi ritus antiquus. 18
Dei alicujus certo de nomine dubitantes veteres, ne errore laberentur, dicere ſolebant Quiſquis es. 912
Deorum inſtinctu ſuggeri credebant veteres quicquid ex tempore dubitanti ſuggeretur. 503
Deos eſſe, *formula olim recepta clamabant.* 191
Deos de die, cælum fere tenere, de nocte vero verſari in terris; præter ſtellas quæ verſa ſe vice habeant, veterum ſuperſtitio fuit. 902
Deos ſalutandi adorandique ritus atque geſtus antiquis uſitati qui? 67
Delenimenta & delenifica dicta *quomodo ſumantur apud I. Ctos?* 44
Demenſum ſervi quot calendis petere accipereque ſolebant: accipiebant autem quatuor modios in menſem. 971
Dependere & propendere, *duo extrema ſignificantia verba.* 86
Deponendi res cariſſimas in templis mos veterum. 426. *idque præſente populo.* 427
Deſpuebant veteres, quæ abominabantur ne evenirent. 73
Deſtinare puellam quot modis diceretur? 304
Deſultores qui? 609
Deum adhibere in Tragœdia, itemque in Comœdia, quando liceat? 121
Dextram prehendere comitatis & benevolentiæ indicium, maxime apud Græcos olim. 256
Dextro vorſum ſe vertere olim ſolebant in ſalutandis & precandis Diis. 239
Δημήτϱιοι & δημητϱιακοὶ *Græcis qui?* 871
Diæta *quid?* 749
Dianæ Epheſiæ Sacerdotes quales & quomodo dicti fuerint? 426
Dictio *olim nuncupatum oraculum Apollinis.* 575
Dierectus *quale vocabulum & quid ſignificet?* 209
Dierectarii *qui?* 210.
Dies luſtricus, ἀμφιδϱόμιος, *dies quintus, & quid eo fieret?* 1087
Dii bene vortant *quando & cur veteres dicere ſolerent?* 274
Dii conjugales quinam habiti? 140
Dii majorum gentium quot & quinam? 398. medioxumi *qui?* 346. patellarii *qui?* 347
Diis & virtuti res proſperas acceptas referre veteres ſolebant. 1023
Diphthera Iovis. 903
Dircæ & Lyci tragicus exitus qui? 731
Diſcidium & diſſidium *quid differant?* 626
Diſcubituri excalceari volebant veteres, ne lectum conſpurcarent. 1085
Diſcus ludi genus apud veteres quomodo fieret? 414
Diviſores pecuniæ in ſingulis tribubus olim Romæ erant. 129
Divortium viri ab uxore quibus verbis rituque fieret olim? 48
Divortii formula: I foras mulier. 291
Domiducus *qui deus?* 127
Dormitator, *qui Heſiodo* ἡμεϱόκοιτος, *id eſt* fur, *quare?* 1047

Domi-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Dos dum ſit, nullum vitium vitio vortitur. 876.
Dotalis ſervus, qui & receptitius, qui quondam? 75
Ducere & perducere inter venerea habentur. 79
Durare *verbum ſullonum olim proprium.* 116

E.

E*Boreæ æque ac ligneæ tabulæ, in quibus ſcriberent, veteribus fuerunt in uſu.* 484
Educare & educere *quid differant?* 266
Elephanti graviditas & vita quot annorum? 976
Eleutheria, *feſta quæ celebrabantur Græcis in honorem Iovis Eleutherii: quem & Σωτῆρα vocabant.* 857
Epichyſis, *vas vinarium, è quo in cyathos vinum affundebatur.* 961
Epidamno oppido cur Dyrrhachii nomen indiderint Romani? 547
Epiſtolæ fictiles *quid?* 826
Epiſtolæ quomodo obſignari olim ſolebant, & qua præmonitione ſolvi. 768
Epityrum *quale genus cibi?* 595
Epulari in atrio veteres ſolebant. 749
Epulum populo quando & in quo loco antiquitus dari ſoleret? 1029
Equi Trojani quantitas. 455
Equites in militia Romana, periclitantibus peditibus opem ferre ſolebant, etiam aliquando relictis equis. 15
Ἔρανον *&* ἐρανίζειν *quid?* 275
Ἐπέρεισμα. 1095
Eventa *quas res vocarint veteres?* 185
Εὕρετρον *quid?* 697
Excidii Trojani περιοχὴ. 455. & ſeq.
Exercitores magiſtri, παιδοτρίβαι, *progymnaſtæ, Græculi magiſtri.* 1018
Expeditæ rationes, & impeditæ quid? 5
Expiationes criminum ex Pontificum præcepto, religione domeſtica, fiebant olim. 964
Extra proficari *quid?* 808
Extremum vale *in funeribus clamari ſolitum.* 100
Exungere, eluere *quid?* 1026

F.

F*Abulam qui narraſſent,* ſe poſtea experrectos eſſe, *dicere ſolebant.* 38
Facibus in nuptiis quot uterentur & quo ſymbolo? 286
Factioſi *pro opulentis ſeu potentibus accepti ab antiquis.* 437
Falcones veteribus vocati quinam? 1119
Familiæ *titulo cenſi antiquitus ſunt conditionis ſervæ homines: nimirum à* famulando. 362
Faſces quot ſingulis Magiſtratibus prælati, & quid, quaque ex materia illi? 365
Fata advocare, ſcribere, occupare veteribus quid? 410
Feciales mittendi, antequam bellum ſuſciperetur, ad res repetendas, Romanorum mos. 14
Felles virginaria, *lenonis agnomen, unde?* 893
Ferentarius amicus Plauto quinam? 1028
Feronia *libertorum dea.* 26
Feſtuca *idem, quod* vindicta, *nimirum virga Prætoris manumittendis à Lictore imponi ſolita, per quam* liber *quis fieri poteſt,* ingenuus *non poteſt.* 640
Fidei *quo ritu ſacrificare veteres ſoliti?* 153
Fideles *ſubſtantive pro ſervis.* 198
Fidelia *quale vas quondam?* 154
Fidius, cujus ſacramentum ſanctiſſimum erat, qui Deus? 73
Filiũ familias minorẽ viginti quinque annis ſtipulari vetabat Lex Lætoria. 736
Flagellis madefactis in verberonum terga graſſari veteres ſolebant. 370
Flemina *quid?* 402
Fœdera ſanciendi ritus olim quis? 208
Fœminæ virgineſque honeſtioris ordinis quondam ſine aſſeclarum pediſſequio in publicum nunquam prodibant, vitandæ ſuſpitionis culpæque ergo. 289
Fontinalis, *Deus vel dea fontium: unde* Fontinalia, *vocata ſacra.* 1001
Fores crepare *cur apud Plautum & Terentium toties dicantur?* 601
Fors-fortuna *quid?* 454
Fortis *pro* pulchro *qua ratione?* 649
Fortuna ab antiquis cenſebatur Spectatrix *atque* Hera hominum. 694
Fortuna Obſequens *Romæ culta.* 106
Fortunæ Reſpicientis *ædes, Romæ juxta templum Iovis Victoris.* 220
Forum extra ſuum, jure civili nemo judicium accipere cogitur: in ſuo autem debet,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

bet. Et actor rei, non reus actoris forum ſequitur. 522
Foro merſi, *id eſt, ære alieno obruti : quia daniſtæ & fæneratores in foro olim.* 370
Fratres & ſorores *omnia vocabant paria veteres : ut duæ manus ſorores ſunt.* 807
Friguttire *quid?* 294
Frucinal *ſive* Fruginal *templum Veneris Frugi Romæ.* 661
Fruſtrari & fruſtra eſſe *quid differant?* 43
Fuci triplex color quo ſe illinebant meretrices. 484
Fullonum duo olim officia, quibus verbis exprimerentur. 116
Fulmentæ *quid?* 1040
Fundus unde dictus? 1105
Fundorum in diem addictorum formula. 183
Funeris apparatum ſuis ſumptibus ut præſtarent qui Libitinam exercebant, veteres certo pretio cum iis contrahere ſolebant. 151
Funerum ritus qui? 100
Furem præſentibus teſtibus interrogandi mos veterum. 822
Furoris præſides veteribus quinam crediti dii? 54
Furti manifeſti actione quadrupli pœnam perſecuti ſunt olim. 272

G.

Gallorum *Maſſilienſium mos in peſtilentia mala civitatis expiandi.* 791
Ganeum, *taberna meritoria, veteribus unde dictum?* 115
Gaudium & Lætitia quid differant? 848
Gaulus, *vaſculum in formam cymbii.* 961
Genethliacos ſuper infantum fatis conſulendi mos veterum. 410
Genios ſuos *Paraſiti vocabant divites, ſub quorum clientela eſſent.* 222
Genua, in quibus Miſericordiæ ſedes, amplecti ſolebant, qui ſuppliciter precabantur. 1108
Gerones, congerones *qui?* 1071
Gerulus veteribus quis? 429
Glandem bubus in pabulum dedere veteres. 1098.
Gorgonius *pro* manduco. 624
Græco more bibere *quid?* 473
Græca mercari fide, quid? 81

H.

Hæreditas ſine & cum ſacris *quid?* 216
Hæreditas ſine ſacris *dicebatur quæ eſſet ſine ulla incommoda appendice.* 457
Hæreditates primæ olim, & quæcunque inter plures dividenda erant, ſortitione diſtribui ſolebant. 299
Hallus & hallex, *pollex pedis, antiqua lingua Romana : unde* hallex viri *qui non grandior eſſet pollice.* 850
Halophanta quem ſignificet? 262
Hama quale vas? 850
Hamaxari quid? 1080
Hecuba cur in canem converſa fingatur, caniſque forma pingi ſoleret? 368
Hecubæ hiſtoria, & ſepulcrum Cynoſſema *dictum.* 368
Heluo *unde derivetur?* 1026
Ἡμεροδανεισταὶ *qui?* 367
Hera *ab antiquis Fortuna appellata.* 694
Herculis ærumna ſexta quæ fuerit? 374
Herculi decimam bonorum partem conſecrare locupletes ſolebant, & cur? 443
Herculem cur invocarint peculiariter paraſiti? 257
Herculem ut ἀλεξίκακον *ac monſtrorum domitorem in terroribus invocare ſolebant.* 497
Herculana pars quota? 1094
Herculaneo ſacrificio fœminæ abſtinebant, Eleuſinis initiis viri. 1076
Hirnea *vel potius* Irnia, & Erneum, *antiquis vas vinarium.* 24
Hiſtriones, ſi quid deliquerant in actione, vapulabant. 360
Hiſtriones olim de victoria certaſſe; victoremque muneratum eſſe. 7
Homerus filiæ ſuæ, propter inopiam, Cypria ſua carmina in dotem dediſſe perhibetur. 876
Hominis uſitata ſtatura quot pedum, pondus quot librarum? 86
Hominem dolo malo qui incluſerit, lege Iulia de vi publica tenetur. 467
Horia, *navicula piſcatoria.* 942
Horologium unicum tantum Romæ quo tempore? 1120
Hoſpitia privata erant apud antiquos neceſſitudinis ac amicitiæ non vulgaris ſanctio : unde moris erat hoſpitibus teſſaram

ſeram dari dimidiatam, quam quicunque attuliſſet ad hoſpitem, continuo agnoſci poſſet, & hoſpitio expici tanquam amicus & vetus hoſpes. 834
Hoſpitia publica ut hodie, ſic & olim picturis inſigniri ſolita. 18
Hoſtes *antiquitus appellabantur, qui* peregrini, *quod erant pari jure cum populo Romano: atque* hoſtire *ponebatur pro* æquare. 235
Hoſtimentum quid, & unde dictum? 79

I.

IActus Veneris, qui felix habebatur, quis fuerit? 116
Ientaculo olim ſoli pueri uſi, ut & hodie ſummo mane ſemper aliquid cibi capiunt. 239.
Ilicet *verbum ſolenne funerum, judiciorumque.* 100
Ilii tria fata quæ? 456
Imperatoris ante pugnam partes. 15
Imperatoris in bello ductu & auſpiciis cuncta fieri par eſt. 35
Imperatorem imperii diligentem eſſe oportet. 28
Imperatorum ante prælium mutuum colloquium. 14
Impluviata veſtis quæ? 376
Imprecationem ſibi factam veteres nunquam præterierunt tacitam, quin regererent in caput ejus, qui eam feciſſet. 624
Impudicitiam exprobrare, homini libero convitium graviſſimum erat. 94
Inceſtum *unde dictum?* 840
Incita linea, ἱερὰ, *apud Græcos erat media, quo cum luſor cogeretur, tunc movebat calculum ab ea linea, dicendo:* κινῶ τὸν ἀφ' ἱερᾶς. 831
Inciti *antiquis quid? unde* ad incitas, *ſubaudi lineas,* redactus, *metaphora ducta à ludo XII. ſcriptorum.* 1032
Incomitiare *quid?* 259
Inconciliare *antiquis decipere quoque ſignificabat.* 1014
Incubitare *flagitii verbum.* 871
Incunabula *quid?* 67
Iudices deligati *quinam?* 424
Indotatas uxores ſi ducerent opulentiores, quid commodi inde exiſteret? 146
Infames & inteſtabiles, ut fures aut lenones, ſine atteſtatione, injecta manu, invitos in jus trahere licebat. 893
Infamia hominum immortalis, qua ratione? 874
Infantes olim, ſimul ac nati forent, humi deponebantur: ab humo vero pater tollebat, & in ſinum recipiebat: qui autem non tollebatur, pro abdicato & projectitio erat. 28
Infernales cruciatus veteres in tabulis depictos hominibus, quaſi præſentes intuendos, proponebant, ut eos melius in officio continerent. 230
Inimicis principium dato: *mos deprecandi ſcæva & infelicia veteribus ſolennis.* 674
Injuriæ illatæ ſatisfactio quo ritu olim fieret. 46
In jus vocatum non licuit veterum more quoquo modo in jus ducere. 272
Inſignia ſervis & militibus inurebantur. 259
Inſputandi mos in quo morbo? 205
Inter ſacrum ſaxumque ſtare, *Proverbium unde?* 208
Inteſtabilis *duplici ſenſu acceptum vocabulum.* 664
Invitandi ad prandium vel cœnam; & recuſandi formulæ veterum. 552
Ionica ſaltatio quæ qualiſque? 1006
Iovis juſtitia erga improbos quæ? 903
Iovem invocandi in actionibus inextricabilibus mos hiſtrionum. 9
Iridem demiſſis in terram cornibus aquam è fontibus haurire Vetuſtas credidit. 242
Irritum, & ratum facere, *augurii verba antiquitus.* 48
Iudex qui olim captus aut datus erat, is ſibi qui in conſilio eſſent, amicos advocabat: ut verius & melius de re cognoſceret: iique ſubſelliis iiſdem conſidebant, ut & in Tribunali, qui à magiſtratibus advocabantur. 700
Iudices de concilio dimittendi voce præconis Ilicet, *mos vetus.* 402
Iudicii ſilentium quid? 63
Iugula qualis ſtella. 17
Iugum dicis cauſa imponi ſponſis conſuevit, ut ſocietatis individuæ admonerentur hoc ſymbolo. 238
Iuno Calendaris *cur dicta?* 627
Iuno Lucina à puerperis invocata, cur. 158

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Iunoni Iugæ *nomen unde.* 238
Iupiter, rex Deorum, benefactorum omnium architectus & auctor. 6
Iupiter quomodo quæ in terris gerantur, omnia reſciſcat, opinione Ethnica? 902
Iurare verbis conceptis quid? 739
Iurator *pro eo apud quem peregrini in portibus & nomina & patriam & negotia profiteri cogebantur.* 1047.
Iurisjurandi formulæ conceptis verbis & præeunte adverſario cum ritu tangendi & tenendi aram. 962
Iurisjurandi gratiam facere qui dicatur. 966
Iurea *quid?* 861

K.

KAλλιερεῖν *quid?* 808
Κληδονιστικῆς *ſeu ominandi ſcientiæ à veteribus cultæ ſpecies tres quæ.* 726

L.

L*Acones cur dicti* Blagipatides? 200
Laconicum *veſtis genus quale?* 378
Læva *manus ſervorum* furtifica *cur dicatur?* 363
Lamia *puerorum infantium deglutrix fingebatur.* 624
Lamiæ fabula. 122
Lapis in quo præco prædicabat atque vendebat locus eminens & tanquam ſuggeſtus. 450
de *Lapide emti* pro *viliſſimis.* 450
Lar *κατ' ἐξοχὴν qui dictus?* 140
Larem corona exornandi precandique, ut habitationem fortunaret, mos veterum. 1011
Lares Penateſque cur in ſuperſtitibus Romanæ antiquitatis momumentis cum pilis *depicti ſpectentur?* 175
Lares viales *qui dii & à quibus invocati.* 710
Lares vicini *& viales, vicorum præſtites, Græcis* ϑεοὶ ἀγυιεῖς, Apollo *&* Bacchus *erant.* 419
Laribus, à puellis coronæ olim ſuſpenſæ, eæque inuſitata magnitudine. 122
Laterculus *genus piſtorii operis, à forma in quam fingitur, vocati.*
Laternæ olim & ex cornu & ex veſica fiebant. 20
Latomiis olim addicebant ſervos graviſſimas pœnas meritos. 214
Latoriæ legis beneficium quod? 964
Latrones, pro militibus, unde dicti? 598
Laverna à furibus culta Dea, qualis fuerit? 143
Laviniæ victoriæ. 1080
Lautumiæ *ſunt loca lapidibus cæſis exſecta, in quæ noxii damnari ſolebant.* 826
Lectus cui incumbimus unde primum dictus? 28
Lecti ſummi ordinem in diſcubitu honoratiorem habitum antiquitus, quoties non niſi biclinium ſtratum erat: & ante utrumque lectum collocatam menſam, quæ poſt cibum ſumptum rurſus removebatur. 894
Lecto convivantes diſcumbere quondam ſolebant. 41
Lecti tam cubiculares, quam tricliniares ex ebore fiebant olim lautioribus. 986
Lex Barbarica *Plauto quæ?* 201
Lex quina vicennaria *quæ?* 736
Lex talaria, *quæ luſum talorum ac teſſerarum olim vetabat.* 602
Lege Populi Rom. cautum fuit, ne cui noctis conticinio per urbem iter facere liceret: hoc qui faceret, in carcerem compingebatur, &c. 11
Leges ligneis vel æreis inciſæ tabulis ad parietem in foro affigebantur, ut ab omnibus cognoſci poſſent. 1056
Lemnia gens peſſime olim audiebat, ruſticitatis & infacetiæ vitio. 345
Lenarum ingenium perfidum pluribus deſcriptum. 79. & ſeqq.
Lenonibus qualem habitum veteres attribuerint? 767
Lenonius quæſtus aucupio quomodo ſimilimus? 82
Λεαποδίκαι *Athenienſibus qui dicti?* 1119
Libandi ritus veteribus uſitatus. 242
Libella *qualis fuerit nummulus?* 725
Libellam *&* aſſem *dicebant veteres, quando minimam pecuniam ſignificare volebant.* 227
Libello, id eſt, edicto publice affixo citabantur latitantes. 244
Liberi homines qui ſe venales poſtularent, conſiſtere in Tuſco vico ſoliti. 264

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Libertatem ſervi frugi interdum certo pretio, ex pacto ante cum dominis inito, redimere ſolebant, quod pretium vel è peculio, vel adventitio lucro ipſis erat. 165
Liberti novi in toga, communi civium veſte quæ erat alba, apparebant. 306
Libertinarum ex ordine multæ meretrices olim; quia furtiva Veneris non vindicabantur in iis. 336
Lictores Magiſtratuum olim liberi, non ſervi. 365
Lictores comitabantur Diſsignatores tam in theatro, quam in funere publico, ſeverioris imperii, & ordinis ſervandi cauſa. 787
Lictores Trium virûm octo, & eorum officium. 12
Lienoſis familiaris ὁ παλμὸς τῆς καρδίας, unde? 304
Limaces meretrices cur dictæ? 248
Limare caput quid. 800
Limen domus tangere vel ingrediendo vel egrediendo, ominoſum putabantur. 323
Limina coli & ſalutari ad inſtar numinum, ab Ethicis olim ſolebant. 708
Limentinus qui Deus apud antiquos? 708
Limulis adſpicere, in laſciviæ notis fuit, & per ludum objici ſolitum. 465
Lingua Vmbrorum V. in O. mutando dicit voltis pro vultis. 5
Lini ab Hercule occiſi hiſtoria. 418
Litare & ſacrificare quid differant. 808
Lites ubi & apud quem diſcuti ſolerent. 561
Littera longa inter Romanos quæ ſit intelligenda? 124
Litteræ minutæ & contractiores læta fere denunciabant apud veteres. 459
Litteræ peregre latæ portitoribus olim committebantur: utpote qui eas deinde curarent omnibus noti. 1044
Litteræ fronti olim ſceleratorum inſcribi ſolitæ, & quo id modo? 303
Literas antequam legerent olim, ſignum cognoſcere jubebantur, ne poſtea fictas dicerent. 448
Loca hominibus otioſis honeſtioribuſque maxime frequentata antiquitus quæ? 375
Lolii noxa quæ? 611
Lotio ante diſcubitum non ſolum Iudæis, ſed & Gentibus ipſis uſitata; & quare. 896
Lucus quid & unde dictus? 157
Ludius, id eſt, ſaltator, unde dictus? 243
Ludi genus poſt cœnam excogitatum erat veteribus, quo ut coërceretur ebrietas, nemo, niſi aliqua in re peccarat, calicem ducebat: ut bibere pœna & dedecoris eſſet, non invitationis. 1003
Ludi funebres, hoc eſt Gladiatorii, in illuſtrium virorum funeribus Romæ, quaſi in publico luctu, ad rogum fieri conſuevere antiquitus. 25
Ludorum curulium curſus olim apud Græcos duodecimo ſpatio, apud Romanos ſeptimo finiebatur. 895
Ludos literarios aut gymnaſia ad exorientem ſolem tantum, non ante, aperiri; claudi vero ante occaſum ſolis, lege cavit Solon. 432
Ludii qui olim fuerint, & quare volſi dicantur à Plauto. 141
Lumbrici metaphorice qui vocati? 155
Lunatici unde dicti? 54
Lupas Marti ſacras putabant veteres. 1099
Luxurioſis olim juvenibus uxores quaſi in pœnam datæ. 1063
Lydorum filiæ ex meretricio quæſtu dotem ſibi comparare olim ſolitæ. 349
Lymphare quid? 802

M.

MAcharam ſeu gladium Græci & Romani in urbe non gerebant; at viatores. 713
Magiſter olim vulgo dicebatur, qui bibendi leges præſcribebat in convivio, & eligebatur ſortiendo talis, cui creando propius erat jactus Veneris. 894. ubi plura ejus Synonyma.
Magiſtri Curiarum Romæ olim qui? 126. 129
Magiſtro parere diſcipulum uſque ad eam ætatem, qua petere magiſtratus per leges licebat, oportuit olim. 432
Magiſtratum largitione vel ſimili pacto ambire, non erat olim impune. 8
Magudaris quid? 929
Majores & minores heri qui? 87
Mala Punica contra gravidarum malaciam uſui. 38
Manal, manale, manalis lapis, quid? 1032

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Mancipia frugi ut ſervitutem exuerent ſolebant peculium ſuum, quod ventre fraudato comparabant, pro capite olim numerare. 165
Manducus, μορμολυκεῖον, quod in ludis circumferebatur inter cæteras ridiculas & formidoloſas perſonas, &c. 624
Manicatæ tunicæ olim probro vertebantur. 835
Manſtutor quid? 1109
Manum alicui adire quid? 809
Manus lavare in vivo flumine ante ſacrificia conſuevere veteres. 67
Manumiſſi olim coronati. 782
Manumiſſi nomen olim in Acta referri moris erat, cauſſa etiam ſeu titulo manumiſſionis adſcripto. 881
Manumiſſio duplex, juſta, injuſta &c. 589
Manumittendi ritus olim quis? 166
Mare quomodo omnibus commune? 945
Maſſilienſium mores quales? 329
Materfamilias aut matrona ſine comite in publicum non prodibat. 48
Matronarum meretricumque ante rem divinam in Caſto aut Pervigilio Iſidis purificationis ritus. 111
Matronarum Romanarum ornatus quænam habuerit propria? 482
Medici veteres fuere etiam χειρουργοί. 576
Megara, erat locus in ipſa urbe Carthagine, hortis & arboribus conſitis. 790
Mehercule, fœminam dicere, aut mecaſtor, virum, apud neminem idoneum ſcriptorem reperiri: & cur? 1076
Menſtruales epulas promiſcue ſingulis calendis dabant Romani. 201
Mentio & Repromiſſio duæ ſtipulatus uxorii partes. 131
Mercurius quare ἐμπολαῖος & Cauponarius vocatus? 252
Mercurii duo præcipua munera quæ? 5
Meretricis & Proſtibuli diſcrimen. 1005.
Meretrices lutea veſte introductæ cur? 79
Meretrices illos heros ſuos vocabant, quibus mercede addictæ operam dabant, aliæ in annum integrum, aliæ in menſem, aut aliud temporis ſpatium. 617
Meretricum digna elogia. 77
Meretriculæ olim, quot itinera una nocte confeciſſent, tot corollas ludicro cupiam & minorum gentium Deo donabant. 110
Meretricium profitentes quæſtum nomen ſuum mutare ſolebant: earumque cellis ſuperimpoſiti erant tituli; & meretricis nomen in fronte pependit. 841
Meridies Deorum ſedes æſtimata olim. 374
Metiam extra portam erat locus ſuppliciorum, & domus carnificum. 738
Metreta quantæ menſuræ? 671
Miles centuriatus, expunctuſque, ambo qui? 269
Milites ſub ſignis non poterant evagari, furari, latrocinari. 318
Milites Rom. infrequentes aut alio modo delinquentes quibus ignominiis coërciti aut puniti? 1077
Militibus, parta victoria, præmium frumentum erat, quod dicebatur Adorea. 13
Militares gradus, quibus olim ex militiæ diſciplina iter facere miles ſolebat. tenebatur autem horis quinque æſtivis xx. millia paſſuum emetiri. 770
Militaturis adoleſcentibus primo ſtipendii anno cuſtodes dari ſoliti. 477
Mimi ſcurræ & urbani cur dicti? 364
Minæ pondus: 1093. & ſeq.
Miraculæ meretrices cur dictæ? 1119
Miſericordiæ ſedes in genibus: quæ ideo ſupplicantes amplecti ſolebant. 1108
Mœnia mœnire, pro ædificiis ædificare antiquis. 454
Mola ſalſa cujus uſus in ſacris olim, quid? 39
Monitores, aſſiduos comites habebant veteres verba facturi, qui dicenda, ſi forte hæſitaret memoria, confeſtim ſuggererent. 597
Morbus ille qui inſputatur, quis? 205
Morticinus, convitium erat in tetros & exſangui facie homines. 871
Mortis mentione veteres abſtinebant, ne cogerentur δυσφημεῖν & male ominari eam vero aliiis verbis innuebant, ut vixit, abiit, fuit, ſi quid me fuat, &c. 1015
Mortuum in veſtibulo ædium certo ritu collocandi mos vetus. 151
Morum improbitas reprehenſa. 1056
Mulieri ne credas, ne mortuæ quidem. Dictum Diogenis. 43

Mulierum

Mulierum fidei & amoris erga viros abſentes graphicum exemplum. 975
Multare *veteres dicebant pro* numerare. 988
Murænæ natura. 861
Murænam exoſſandi modus qui? 19
Murci *veteribus qui?* 383
Murcia *murcorum, id eſt, ignavorum Dea.* 383
Mures Africanos *Romani veteres ſimpliciores vocabant Pantheras.* 836
Muria à garo *quid differat?* 797
Murrhata potio Deis ad pulvinaria addebatur, cum illorum feſtis delubrum ornaretur. 844
Mus ſapiens beſtia quo indicio? 1110
Muſca nulla fœmina eſt in ædibus, *pro,* nulla fœmina. 1081
Muſcæ *& Paraſiti olim & homines curioſi dicti: Aegyptiis in pictura* impudentiam *ſignificabat muſca.* 683
Muſtum condire quomodo ſolitum? 860
Mutuum & fœnus quid differant? 83
Myrtus Veneri ſacra: ei enim faſciculi myrtorum junco colligati offerebantur. 934

N.

Naevii poëtæ cuſtodia publica & liberatio qua de cauſa? 605
Nares iræ ſedem eſſe, ſicut frontem pudoris, lienem riſus, veterum fuit opinio. 58
Naſci *aliquem quibus modis dicatur?* 734
Naſiterna quid & unde dicta? 984
Natali die veteres munera ab amicis clientibuſque accepere. 400
Natales *antiqui omnes vocarunt dies, propter aliquam lætitiam inſignem, ſibi ſolennes.* 223
Naucleri habitus antiquitus uſitatus. 652
Neptunus Tænarius cur dictus? 1045
Nereine Neptuni uxor, alias Thetis. 1045
Nerumina pecua, *quid ſignificet?* 1114
Nihili homines *pro* eviratis, caſtratis. 664
Nimbis frontem imminuere ſolebant meretrices olim, quia frons parva inter formæ decora reputabatur. 803
Nocturnus pro Lucifero ſumptus. 16
Nomen rei ante accuſationem datis fabellis apud Triumviros deferre ſolebant. 77
Nomen mutare ſolebant mulieres, quæ ſtupri licentiam apud Aediles profeſſæ, meretricium inſtituerent quæſtum. Quæ vero quæſtui illi renunciabant, liberum ſibi ingenuumque nomen, priore illo cum perſona depoſito, aſſumere ſolitæ. 841
Nomine vocare Superiorem, contumeliam eſſe. 30
Nomine bono *homines præeſſent aut intereſſent alicui negotio, veteribus magnæ erat curæ. Ex nominibus enim captari ſolebat augurium proſperitatis & diurnitatis, &c.* 887
Nomina ominoſa & mala vitabant Romani. 425
Nominalis dies quotus à puerperio? 1087
Nova nupta olim non ſolum non contingebat pedibus limen domus, in quam deducebatur, ſed nec ejus qua exibat: idque ominis cauſa. 323
Novas nuptas in domum mariti traducendi mos ac ritus Romanorum. 127
Nuces frictæ ex melle, ut & amygdalæ, in ſecundis menſis apponebantur. 801
Nugas *veteribus adjectivum gen. omnis pro* nugax, *X. in S. permutatato Græce* σαπρός. 1044
Nugivendi Plauto qui? 148
Numero, *pro,* nimium cito, *cur dictum ſit antiquitus?* 663
Nummi valor. 367. 1093. & ſeq.
Nummi aurei valor. 144. 544. 760
Nummi lymphatici *Plauto unde dicti?* 803
Nummos ſuos apud Trapezitas collocandi mos veterum. 256
Nuptias facere *quo ſenſu dictum?* 307
Nuptias veteres à ſacrificiis Iunoni, Veneri & Gratiis deſtinatis auſpicabantur. 134. 151
Nutare, nictare, annuere, *verba amantium.* 109

O.

Oblucinare *antiquis quid?* 802
Obtorto collo rapere *quid?* 824
Obvagulari *quid olim fuerit?* 144
Occentare oſtium quid? 685
Ocellæ *quinam vocati?* 259
Oculata die emere *eſt præſenti pecunia emere.* 736
Oculos dolere *quibus veteres dixerint, quibuſ-*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

busque Græci? 112
Oculos glaucos Romani non perinde amabant: nigros autem magni faciebant. 246
Οἰκοσκοπικὴ, ejuſque exemplum. 989
Ὁμηρίδας & ὁμηριδεῖν quid? 1090
Ominationis ſuperſtitioſæ veteribus uſitatæ tres ſpecies quæ? 726
Opes divitiæ unde & cur dictæ? 1029
Oppido, adverbium, unde ortum ſit? 18
Ὀπτήρια, Græcis æs illud, quod ſervi & alii è plebe pro loco in theatro pendebant ævo illo priſco. 788
Opulentia, Deæ nomen opes largientis. 902
Oratores ut magnifice ſe gererent, inter alios geſtus etiam ſcreari ſolebant. 872
Orci nuptiæ quæ dictæ? 138
Orgia quæ ſacra? 726
Ornatrices, puellæ olim habebant in miniſterio, quæ crines diſponerent & quaſi à conſiliis formæ eſſent. 483
Oſculandi veterum modus quinam. 104
Oſtium Orci veteres multis locis eſſe credebant, cum animas omnes ad inferos deſcendere putarent: præſertim vero in locis peſtilentibus. 1031
Ovis mina eadem quæ apica, id eſt, glabra. 1098
Oves generis Græci, id eſt, Tarentinæ tectæ & pellitæ domi paſcebantur ob lanæ velleriſque præſtantiam. 690
Oves veteres appellabant opes, hinc opicerda, opilio. 1029

P.

PAce veſtra, tua, venio, ago, dico &c. formula antiqua & elegans. 6
Pacta quæ veteres rata eſſe volebant, per dexterarum complicationem ſtabiliebant, in ſignum fidei. 198
Pactus conventi quid? 336
Pædagogi olim à Præceptoribus quomodo diſtincti? 743
Palliolata tunica quæ veſtis? 781
Pallium ἱμάτιον, à tunica χιτῶνι, quid differat? 156
Pallium malacum, veſtimentum accubitorium veteribus in uſu. 414
Pallium in humeros rejiciendi mos vetus. 216
Pallio in humeros conjecto & capite velato exprimebantur in Comœdiis & nimis fugitivi. 375
Panathenæa magna quæ feriæ & quo ritu olim celebrarentur? 671
Paniculæ tectoriæ ſunt lanugo arundinum, quas tectoriis miſcebant ut hodie tomenta. 595
Panis ex coquendi ratione triplex quondam fuit: furnaceus, teſtuaceus, & artopticius. 141
Pantices & panticinari quid? 224
Paraſitorum triplex olim genus. 177
Paraſitorum ſervilis ingenii argumentum quod colaphos aliaque injurioſa devorare facile poſſent. 178
Paraſitos profuſi & diſſoluti habebant adoleſcentes. 1100
Parva avis veteribus inauſpicata. 84
Paſceolus, ex aluta ſacculus. 961
Paſſer marinus dictus Struthiocamelus, cur? 866
Patagiata veſtis quæ? 377
Patalis bos Plauto dictus quinam? 1080
Patres undi dicti? 835
Patrum alia quam matrum in filios indulgentia. 75
Pax, tax, vocularum ſignificatio & uſus. 1051
Pauper quomodo dives? 125
Pauperes in ſuperiore cœnaculo ad tegulas habitabant 45
Peculatoriæ oves quæ? 98
Peculiares ſervi olim qui? 231
Peculiares ſervos nuncupatos eſſe ſervos Vicarios. 175
Peculium, unde verbum peculiare, inter nequitiæ vocabula. 856
Pedem tenere, in navi, pedem facere quid? 710
Pedes oleo ungere, antequam calceos induerent, mos erat veteribus. 713
Pecuniæ ut deponerentur in ædibus ſacris olim fuit moris. 152
Penatum & larium in privatis ædibus diverſæ, in quibus colebantur, ſedes. 140
Penthei à Bacchis diſcerpti hiſtoria. 688
Peplum, liber Ariſtotelis quem de Heroum tumulis confecit, cur ita dictus. 671
Peplum Panathenaicis magnis Athenis Minervæ conſecrari ſolitum, quale & qua pictura inſigne eſſe oportuerit? 671
Perdita atq; inventa indicandi mos vel per

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

longas literas vel per præconem pro conditione perſonarum pauperculorum ſive opulentiorum. 960
Peredia & Perbibeſia. 261
Peregre venientibus cœna dari ſolebat. 35
Peregre advenientibus olim aqua ad lavandum calefiebat. 401
Per fidem, ſanctiſſimum olim erat jusjurandum. 163
Perſilis, μακροσκελής. 1119
Pergulæ quæ loca olim? 732
Perire patriæ I. Ctis quid? 204
Περισοβεῖν, id eſt, circumferre poculum ab uno conviva ad alium in circulo ſolebant. 488
Perſollæ nugæ quid? 246
Petrones, qui & rupices, qui? 219
Phaonis & Sapphûs hiſtoria. 655
Phœnix præceptor Achillis. 418
Φοινίκη Chananæa. 842
Phylaſticæ qui? 148
Piacularis victima quid. 372
Piaculares victimæ aliena mala excipiebant, & in pœnam ſuccedebant. 372
Piatrices apud veteres quæ; & quod ipſorum munus fuerit? 628
Picc atra ſontes & malefici cruciari olim ſolebant. 207
Picis divitias quare tribuat Plautus? 159
Picumnus qui Deus habitus? 140
Pilaſca, ὄλπη, quid? 935
Pilæ & effigies viriles & muliebres ex lana Compitalibus ſuſpendebantur in compitis; id qua ſuperſtione. 175
Pila ludendi genera quæ olim? 253
Pilum injicere, ſecutim injicere, id eſt, impedimentum. 499
Pilumnus qui quondam Deus? 140
Pipulo differre aliquem, quid ſit? 144
Pirene fons Muſis conſecratus ubi? 150
Piſces quibus in horoſcopo, libidini fore deditos, Aſtrologi præſagiunt. 308
Piſces mollis carnis ac teſtacea omnia, inter ἀφροδισιαστικὰ maximas habere vires. 308
Piſtores olim qui & unde dicti? 372
Piſtrinum unde dictum & qui locus? 372
Plane non obnoxie perire oppoſite dictum quo ſenſu. 991
Plus debito qui petebant olim, cauſa cadebant. 503
Πλωθεὶς πλωθειά. 1066
Plautus quando floruerit ſcripſeritque. 1120
Pocillatores ſervos veteres habebant, quibus convivæ ſubinde dicebant πίνειν κίρνα, miſce ut bibam. 548
Poculum quod Iupiter pretium concubitus Alcumenæ dedit, quale fuerit, & ubi aſſervatum. 29
Polentam pranſitare ſervi in priſtino ſolebant. 73
Polimenta porcina, id eſt, teſticuli porcorum antiquis in delitiis. 544
Pollinctores & pollingere quid & unde dicta.
Polluceri de eſculentis decimam dare Herculi: & quod conſecratum fuerat, polluctum dicebatur. 473
Polluctum veteribus quid? 246.966
Pollucto veteres populum accipiebant, cum decimam Herculi ſolvebant. 1029
Pollactura eſt pars Herculana. 1000
Πολυάνδριον ſepulcretum cur veteres vocarint? 1015
Polymitarii Alexandrini artificio olim celebres præ aliis cur? 728
Pompa proprie dicebatur ſolennis ille ritus quo quotannis Romæ, Circenſium diebus dii in carpentis traducebantur. 598
Populi Romani diſcretio in varias claſſes, centurias juniorum & ſeniorum à Servio Tullo facta. 281
Porcus maxime ſoli Dearum Veneri ſacer. 932
Porci ſacres ſinceri Laribus immolabantur, ab iis qui piaculum aliquod admiſerant: aut qui inſani fuerant: immo & quibus aucta erat liberorum prole familia. 548
Porriciendi verbum ſacrificantibus ſolenne fuit. 735
Portitores qui? 537
Portitoria è portubus vectigalia. 1073
Poſca, id eſt, vinum acidum aquæ mixtum pro vili plebecula vænire ſolitum. 635
Poſt meridiem non fere quicquam incipere ſolebant Romani, præſertim magiſtratus; nec paciſci. 503
Poſtumus non uno ſenſu dicitur. vide 128

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Potitii & Pinarii *ſacerdotes Herculis*. 417
Præconibus olim utebantur etiam ad conquirendas res amiſſas. 697
Præda ex hoſtibus facta ad Quæſtores urbanos deferebatur. 462
P. *æficæ quæ mulieres?* 1090
Præfiſcini *vocis explicatio.* 95. 921
Præneſtini male Latini primas ſyllabas in multis vocabulis detruncabant, ut conia *pro ciconia.* 1100
Præs eſſe *antiquitus dicebatur, præſentem eſſe.* 871
Præſente & abſente nobis *dixere veteres.* 43
Prætori, ſi quis alterum vadari cuperet, id primum indicandum, qui actionem & judices dare ſolebat. 136
ad *Prætorem* ducere, *& in jus* vocare *licebat;* rapere *non licebat, niſi ei, qui anteſtatus eſſet.* 163
Πραξιδίκη *apud Græcos Dea à furibus invocata.* 143
Precationum ſolemnia verba antiquitus quæ? 240
Primarius vir qui dicatur? 950
Proletarii *& contra* Aſſidui qui? 631
Prologo cur fabulæ nonnullæ careant? 235
Propter viam *ſacrificium erat apud veteres: in eo ſi quid ex epulis ſuperfuiſſet, igne conſumi neceſſe erat.* 908
Propudia *Romani eos, quos Græci* καθάρματα, *vocarunt.* 246
Proreta *quis?* 947
Proſecta exta *dicebantur olim, quæ aris dabantur ex fibris pecorum diſſecta.* 809
Proſedæ *meretrices unde dictæ.* 798
Proſtibula per ludos publicos in Scenam introduci ſolebant, & exponi omnium non libidini ſolum, ſed licentiæ: idque non ſine ſolemni pompa, & cum prædicatione publica præconis. 284
Pudor antiquis ſæpe pro pœna. Pudor autem erat in culpæ confeſſione. 527
Puellæ *appellantur non tantum innuptæ, ſed etiam nuptæ, quin & viduæ.* 351
Puellæ veneri militantes, languidas corollas demptas ſuo capiti, Deo cuipiam in munus dedere. 110
Pueri lauti, *id eſt, uncti terſe & ſplendide veſtiti prælucebant novæ nuptæ faces.* 236
Pueri meritorii ſive cinædi, ut internoſci poſſent, tunicas cum manicis more mulierum geſtabant; non aliter quam meretrices togas. 756
Puerperæ ſacra Lucinæ faciebant domi. 1089
Puerperis formula invocationionis ſolennis: Iuno Lucina fer opem. 65
Pulte utplurimum uſi ſunt veteres Romani: per convitium Pultiphagi *dicti.* 511
Pultiphagi non Romani ſolum, ſed etiam Pœni. 789
Pura vaſa, puræ veſtes, purum argentum quo ſenſu dicantur. 49
Puras manus tam à ſordibus & illuvie, quam à cæde & ſanguine, in ſacris exigebant antiqui. 67
Pure habere, ἁγνεύειν, ἁγνῶς ἔχειν, *quid dixerint Latini & Græci?* 111
Puteus *erat hypogæum ſeu barathrum, pœnæ coquorum deſtinatus locus; quod genus* λάκκους *vocabant.* 138
Putillus quid, & unde id nomen? 105

Q.

Q*Vadrigæ albæ, Iovis ſunt, quæ celerrimo per cælum curriculo cenſentur ferri.* 85
Quæſtores urbani ærarium curabant, & manubias hoſtium prædaſque vendebant. 175
Quinquatres Minervæ feſti dies. παναθήναια. *unde dicti?* 628
Quiritatio & Iubilatio quorum? 272
Quiritibus quinto quoque anno luſtrum ac cenſum civium Rom. nomina ſua referre jus erat. 174

R.

R Ecipere *pro* excipere *verbum juris.* 1016
Recuperatores *in privatis controverſiis à Prætore dari olim ſolebant, quos hodie* Iudices delegatos *vocant.* 424
Redemtores datis ſponſoribus, & factis ſyngraphis ſuo periculo opus aliquod faciundum conducebant. 447
Reges, aut regia poteſtate omnes per epiſtolam, aut per nuncium fere adibantur. 654
Religionem objicere *quid?* 710

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Remigum Romanorum victus erat cum pane nigro allium. 851
Repudium olim adjecta cauſa fieri ſolebat 707
Robur, in carcere qui locus. 842
Robuſtus carcer, arca ex robore facta in quam ſervi includebantur, pœnæ cauſa. 276
Rurationis dii qui? 178

S.

SAcculus, locus extra trigeminam portam, in quo pauperes ſtipem mendicantes ſedebant. 178
Sacer pro exſecrabilis unde? 791
Sacra domi olim fiebant vulgo, ob puerperium aliiſque infinitis de cauſis. 1089
Sacra hæreditaria ſoli cives Romani habebant, ex lege XII. Tab. 216
Sacra veteres habuere privata, quæ ad hæredem etiam tranſibant, idque ex lege, ne ſacra interirent. 457
Sacrorum interimendorum cauſa coëmptiones quomodo fierent olim. 457. & ſeq.
Sacrorum in renovatione commovebantur ſimulacra. 726
Sacrificantes olim de extis aliiſque reliquiis, domum ſecum aſportatis, cœnabant. 50
Sacrificantes olim ad templa amicos vocare ſolebant convivatum. 812
Sacrificia olim comitabantur convivia aut ſi convivium celebrare nollent, è victima partes ad amicos mittebant. 629
Sacrificiorum veterum duplex cauſa, & quibus appellationibus ea diſtincta? 50
Sacrificiis niſi peractis apud veteres neque uxor duci, neque ager arari poterat. 134. 151
Sal convivii principium & tenuiorum obſonium. 878
Salem hoſpitibus in menſa apponere moris fuit veteribus, in concordiæ optatæ ſymbolum. 268
Saliſatio ſupercilii veteribus ominoſa. 726
Saltationis partes tres, ſecundum Plutarchum, quænam? 1006
Salvere & valere jubebant veteres, eos quos nunquam viſuri eſſent, adeoque & mortuos. 215
Salutandi locum vel regionem quam ingrediebantur, veterum mos. 419
Salutantes olim fere jus jurandum addiderunt, ut ſedulo id facere viderentur. 1011
Sapientia non ætate, verum ingenio adipiſcitur. 1025
Sapientiæ condimentum ætas quo ſenſu? 1024
Sara vel Sarra Tyrus dicta, unde? 1092
Sarapis, qui Pluton, apud Aegyptios pingebatur veſte longa diſcincta, agnomen Pœno aptatum, quia Pœni ſic veſtiti, cum tunicis demiſſitītiis, non cinctis, & ſine pallio. 850
Satine ſalve? interrogatio familiaris peregre redeuntibus, vel aliunde advenientibus. 1062
Satisfacere injuria læſis quomodo olim ſolerent. 46
Saturno liberos immolandi mos Carthaginienſium. 54
Scæva bona, ſiniſtra auſpicia bona habebantur ave, ſcil. ſiniſtra. 773
Scaphium quale vas? 414
Scelerum magnorum pœna non tantum eorum authores, ſed & ſedes eorum comprehendere ſolebat. 610
Schœniculæ dictæ meretrices, à juncis, quibus ſe præcingebant: ſic artem profitentes ſuam & facilitatem ſolvendæ zonæ. 914
Scorta paraſitos olim vocatos fuiſſe & cur? 177
Scorta in conviviis inter talorum jactus fauſti ominis cauſa invocabant vani veteres. 177
Scriptura, pecunia quænam? 1073
Scripturæ vectigalia è paſcuis dictæ olim. 1073
Sculponeæ quid? 308. 318
Sedere ſolebant qui Deos precabantur, quique tutelæ ſuæ cauſa confugiebant ad Deûm aras. 918
Sedes in cavea ſervis & aliis è plebe priſco illo ævo redimendæ erant ære aliquo. 788
Semitales dii iidem qui lares viales. 710
in Senatum qui non venerat, pignoribus captis multabatur. 556
Senes coëmptionales quinam fuerint. 457
Sepulcra ſua ſpargi aut perfundi iis, quæ quæ viventes gratiſſima habuerant, optabant veteres. 241

Seque-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Sequeſtro poni quæ res olim ſolerent? 700
Servare domum *veteribus quo ſenſu dictum.* 124
Servus actor, quis. 94
Servus quo ritu olim manumitteretur? 166
Servi frugi officium erga herum ſuum. 49
Servi frugi in herum fidelitas deſcripta. 152
Servi frugi raro ultra quinquennium ſerviebant, quin ſe peculio ſuo redimerent. 165
Servi olim quaſi Dii ſcenici ac perſonati, rem ſcenicam tractabant, & male tractantes, ſervilibus pœnis afficiebantur. 6
Servi nati viliores, quam facti. 13
Servi olim non in lecto, ſed in ſubſellio juxta lectum, ſedentes veſci ſolebant. 991
Servi cum manumittebantur, raſo capite pileum accipiebant: idque in templo Feroniæ, *libertorum deæ.* 26
Servi atque etiam ancillæ antiquo more poſt manumiſſionem pileo donati ſupplicatum diis ibant, quorum virtuti ac benignitati potiſſimum libertatem ſuam referrent acceptam. 878
Servi olim pendentes, pondere ad pedes alligato vapulabant, idque totam ſæpe noctem vel etiam diem. 86
Servi, duo perfugia habebant, Aram & Deprecatorem. 523
Servorum habitus in Comœdiis qui? 216
Servorum mulieres non dicuntur uxores, *ſed* conjunctæ. 284
Servorum in piſtrino laborantium ærumnæ. 73
Servis Athenis potare, amare, atque ad cœnam condicere poteſtas ſemper fuit: quod Romæ legibus vetitum erat. 989
Servos qui vendebant olim, paciſcebantur nonnunquam, ne fugitivos aut errones præſtarent: interdum & lex dicebatur, ut ſuo periculo emeret emptor. Et ii ſervi quorum nomine venditor nihil præſtaret, pileati *venum ire ſolebant.* 882
Servilis cognatio Iure civili nulla eſt. 206
Serviles nuptiæ ex Iure Civili non ſunt juſtæ. 284
Servilium ſuppliciorum inſtrumenta varia uno quaſi catalogo recenſita. 98
Servitus privata quæ, quæque publica? 192
Servitutem bello captis, licet æque ac vernæ ſervirent, exprobare antiquitus non licebat. 207
Seſamum & papaver veteribus inter bellaria appoſita. 801
Seſtertium *locus extra urbem qualis?* 738
Setanium vel ſitanium quid? 1112
Sicelices vel ſicilices quid? 954
Sicilia unde dicta? 954
Sicillicula quid & unde dicta? 954
Siculorum ſermo olim qualis? 531
Signa antiquis qualia in uſu, & quomodo poſtea varie mutata. 24
Silicernium, *cœna feralis, nono die fieri ſolitum.* 136
Simulacra aut aras Divûm amplexandi ritus in caſu difficili. 925
Sinus *vel* ſinum *quale vas?* 239.961
Si quid opus fuerit, *ſolennis Romanæ antiquitatis formula.* 77
Sirpex *ſeu* ſirpiculæ *vehiculi genus.* 738
Soccis utebantur Comici actores. 355
Solarium qui locus? 612
Soleis Romani non ſolebant uti in publico, ſed in triclinio & cubiculo: foris autem calceis. 1097
Soleas ſibi demi accubituri jubebant: quas repoſcebant mox è lecto ſurgentes. 1089
Solis filia *dicta incertis parentibus nata.* 397
Solſtitialis morbus *quis Plauto?* 1032
Somnia deprecari veteres ſolebant, pacemque ac Veniam à Prodigiali Iove diiſque Averruncis, *id eſt, malorum depulſoribus omni ſuppliciorum ac piamentorum genere exambire.* 614
Somnum meridie æſtivo tempore leviuſculum capere, mos erat veteribus, quem Varro ſomnum inſititium *appellat.* 505
Soracum *vel* Sarracum *genus vehiculi quo ornamenta portantur ſcenicorum.* 876
Sorcina nænia *quid?* 452
Sororis pupillæ mortuo patre, frater legitimus tutor eſt. 274
Sorti olim res variæ committebantur. 300
Sortes unde fierent? 300.301.302
Spectaculorum tempore neque libellos dare, neque

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

neque in jus vocare hominem fas erat. 282
Spectatores ludorum ſummo mane, immo etiam vel nocte occupare locum in cavea ſolebant. 788
Spectatorum qui gratiæ cauſſa plauſum hiſtrionibus tribuebant, multta. 8
Spectatrix *atque* Hera hominum *Fortuna dicta.* 694. 709
Specula olim ex argento facta. 484
Speculorum uſus rectus qui? 386
Speratæ puellæ quæ. 36
Spes *Dea Romæ à Colatino conſecrata.* 354
Spinther & armilla quid differant? 559
Spinthurnicium *nomen quadrupedis turpis figuræ &c.* 642
Sponſi olim candidati. 306
Sponſionum & ſtipulationum formulas certis verbis concipiebant Veteres, & fere ordiebantur à ſi, ſive, nî, nive. 235
Stabulum ſervitricium quid & unde dictum. 877
Staticulus quid? 898
Statura commoda, qualis. 91
Status *vocabatur modus quo gladiatores ſe componebant ad ſe defendendum & alterum petendum: unde* ſtare in ſtatu, in gradu, *&c.* 662
Status dies cum hoſte quis. 235
Stellarum munus opinione veterum Ethicorum communi. 902
Sternutatio veteribus ominoſa. 726
Stipulationes etiamſi jocandi animo interpoſitæ, ipſo jure ad obligationem proſunt. 678
Strena *quid & unde dicta.* 999
Strigilibus defricabantur veteres, poſteaquam uncti fuerant, & divites quidem à paraſitis. 979
Strigones *vel* ſtrigores *qui?* 425
Stultus, ſtolidus, fatuus *quid differant?* 463
Suaſum, inſuaſum *quid?* 1080
Subbaſilicani *qui.* 219
Sub cratim ſuppoſitio, Carthaginenſibus ſupplicii genus. 837
Subſellia quorum. 991
Subtemen & ſubtegmen *quid differant.* 690
Sudare in balneis & inungi & Græci ſolebant & Romani, priuſquam accubitum irent. 979
Summa ſummarum quid. 1067
Summanare, *ſubducere & furari eſt.* 999
Summanus *qui deus.* 260
Sumptuariæ leges in republ. neceſſariæ cur. 376
Supercilii palpitatio veteribus ominoſa. 726
Superfœtatio mulierum etiam antiquis haud impoſſibilis credita. 26
Superſtes *pro* litigatore *qua ratione.* 1117
Superſtitioſus pro divino *ſeu* ariolo. 259
Supparus qualis veſtis. 377
Supplicantium olim non tantum capita erant velata, ſed & vittis manus. 16
Supplicia pleraque apud Romanos extra portas ſumi cur ſolita. 613
Symbolæ quid. 371
Symbolorum in pactis conventis, loco tabellarum & ſyngrapharum, apud Græcos uſus. 424
Συμπόσιον *cur Græci dixerint, quod Latini* convivium. 569

T.

Tabellæ veterum ex qua materia. 445
Talentum magnum quantum & cur ſic dictum. 502
Talenta quinquaginta Attica quantam noſtratis pecuniæ ſummam faciant. 62
Talorum jactus nomina quæ. 894
Talorum jactus qua ſuperſtitione olim perageretur. 116
Talthybius & Eurybates, *nuncii & præcones in exercitu Græcorum.* 982
Tapetia Alexandrina quo artificio fierent. 728
Tax, pax *vocularum ſignificatio & uſus.* 1051
Templorum olim publici & armati erant cuſtodes propter depoſitas ibi res cariſſimas. 426
in *Templis deorum apud Rom. plerumque habebatur ſenatus.* 524
Terram tangendi ritus ſuperſtitioſus. 495
Terriculamenta puerorum. 624
Teſſera hoſpitalis quid fuerit apud priſcos. 834
Teſſeram hoſpitalem confregiſſe *dicebatur, qui jus hoſpitii violaſſet.* 346. 834.

Teſti-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Teſtimonium cui deerat olim contra adverſarium, quid permiſſu Decemvirum fecerit? 144
Teſtimonia cœca quænam I Cti vocent? 736.
Theatri & Amphitheatri uſus diverſus. 273.
Theſaurus in re empta cedit emptori. 1016
Theſauros in ſepulchris condebant veteres. 741
Teſſali veneficiis & magicis artibus infames. 64
Thermopolium apud veteres qui locus? 252 756. 1054
Θεσμοφόρια Cereris quomodo peragerentur. 122
Theſſala pro venefica. 385
Thymi uſus, præſertim in Attica, ubi plurimus & optimus naſcebatur, pro condimento apud veteres frequens. 465
Tiara genus pileoli, à mitra diverſum, quo Perſæ Chaldæique uſi. 880
Tinnitus auris veteribus ominoſus. 726
Tintinnabulum vehiculi genus. 738
Tithoni longæva vita. 574
Tintinnaculi viri qui, & unde dicti? 1106
Tondi duo genera Græcis, σκάφιον & κῆπος. 189
Tragula teli genus quale. 295
Tranſire in gentem & ſacra, quo ſenſu olim diceretur. 216
Tribuni ærarii qui. 149
Triumviri capitales octo olim lictoribus ſtipati. 12
Trua & Trulla qualia vaſa? 61
Tunica Plauti ævo communis Romæ ſervorum veſtis: at temporibus Imperatorum penulæ ſervis in uſu fuêre. 21
Tunica propior pallio, Proverb. 1061
Tunicæ demiſſitiæ, id eſt, ad talos demiſſæ, & laxæ togæ olim probro erant, & argumenta libidinoſi & mollis animi. 850
Turdus aliæque aves quomodo ex diſciplina venatoria necari ſoleant. 810
Tympanotriba Plauto quis? 1096

V.

Vadari & convadari quid? 136
Vadari ſi quem quis volebat, libello eum deſcribere, & ſubſcriptionem à Prætore petere, moris erat. 136
Væ victis! quale proverbium & unde ortum. 783
Vargulæ jocus ſcurrilis in A. Sempronium Longum & fratrem ejus 1081
Vaſa ſacrorum, quibus ad rem divinam uterentur, ſumptuoſiora fuiſſe cuivis facile familiæ paulo locupletiori. 190
Vecticularii, perfoſſores parietum, effractores, τειχωρύχοι, furum ſynonyma. 767
Vectigalia populi Romani unde fuerint? 1073
Velabrum qui locus Romæ, & unde dictum? 201
Velatis manibus victi victores orare ſoliti. 16
Venales ædes vel prædia veteri more inſcribebantur literis, vel proſcribebantur propoſito divulgatoque libello. 1015
Venales cum ornamentis omnibus olim ſignificabantur perſonæ, quas vendere volebant, id eſt, cum veſtitu & ſi quid penoris ſibi inſtruxerant ſervi. 976. & ſeq.
Venalitii & mangones, σωματέμποροι, qui venales habent. 1023
Venditionis formula veteribus uſitata. 711
Venus frugi dea Romæ, cujus templum Frucinal ſive Fruginal: ea autem honeſtis præſidere credebatur. 661
Veneri libare quomodo ſolerent veteres. 242
Verba multa, quæ Frequentativæ formæ cenſentur, Deſiderativæ potius ſunt, ut vendito &c. 980
Verſoria quid? 710
Vertumnus qui deus. 502
Vertumni Dei poteſtas quæ Veteribus credita. 274
Vervecinam carnem agninæ cur prætulerint Paraſiti olim. 219
Veſperi in Saburra majore res furtivæ venundabantur: unde Plauto De veſperi ſuo videre pro eo, quod eſt furtis ſuis vitam ſibi parare. 642
Veſperugo. 17
Veſtium varia genera raris nominibus indigitata. 377
Veſtiſpici ſervi, veſtium Cuſtodes. 1019
Via decedere Magiſtratibus qua voce juſſus olim populus? 142

Viati-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Viaticum, *aurum & pretioſa vaſa, tumbis mortuorum imponere ſolebant, & cur.* 790
Viatica cœna *quibus & quando in uſu.* 416
Vicini lares *qui & cur ſic dicti.* 419
Victimæ *&* minima exta *opponuntur.* 737
Vidua etiam de ea dicitur, quæ virum nunquam habuit. 969
Vindicta, *virga prætoria, ſervi contacti manumittebantur.* 248
Vinum pendens, vinum doliare & diffuſum quænam? 1032
Vinis Græcis, quæ travehebantur in titulum, ſolebant aquam marinam ſuffundere, præterquam Chiis. 927
Vinnula ſive vinnulata vox, qualis & unde dicta. 82
Virginem qui vitiaſſet, hunc Leges jubebant aut dotare eam, aut uxorem ducere. 164
Virum poſt divortium ICtos appellaſſe inimicum. 47
Virtutis omnis meta mediocritas. 75
in *Viſcerationibus, ſingulis qui aderant, certa pars cibi dabatur.* 743
Vis hæc eſt *exclamare ſolebant in atroci injuria veteres.* 215
Vis ſi cui aliqua fiebat, ſolebat is, ſiquidem ruri ageret, jubilare: *ſin vero in Romana civitate civis eſſet,* quiritare, *quod eſt Quirites conclamare.* 272
Vita βίος *quot modis accipiatur.* 1029
Vitii civi Romanæ illati pœna quæ? 162
Vitula *dea hilaritatis præſes.* 869
Vlmeis virgis ſervi olim cedebantur. 88
Vnctiones, lavationes cottidianæ veterum, magnum luxus inſtrumentum. 1026
Vpupa *quale inſtrumentum.* 230
Vrbare *vel* urnare *quid.* 426
Vſuraria mulier quæ? 9
Vxores olim juvenibus luxurioſis quaſi in pœnam datæ. 1063

Z.

ZOnam perdidit, *caſtrenſe proverbium in ἀχρημάτους.* 836
Zonam ſumere viatores ſolebant ut & milites; in qua condebant pecuniam. 712
Ζῶσαι *pro* induere *veteribus.* 712

FINIS.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

LECTORI.

CVm Plautinarum Comœdiarum hæc editio prope jam abſoluta carceres morderet, ecce in manus noſtras venit itidem nova ex Viri Clariſſimi Doctiſſimique PHILIPPI PARAEI *ultima recognitione ac manu. Eam ut præſtare quod promittit, lubenter ſperamus, ita in tempore traditam nobis optaſſemus. Quod cum factum non ſit, monendum te, Amice Lector, exiſtimavimus; cui interim haud difficile erit, curam alienam cum hac noſtra, ubi opus erit, contendere. Vale, & Pag. LXXII. dele, quæ ad illa Plauti,* NVNC MARS ADIVVET, *notata ſunt. Pag. CCLXXXIX. ſcribe;* NEC QVACVM) *Nihil mutandum. Subintelligendum autem,* eſt. *Nec eſt fœmina ulla, aut vicina, inquit, quacum plura mihi diſſerenda ſunt, & in cuius ſinum plura effundere velim. Pag. CCCCLXXII. corrige; Suſpicabar legendum;* Exi, inquam, nido, è culina. Quid lates? *Pag. DCCCXXXII. lege;* Hero uni potius intus ego; *nempe memorabo;* odio quam hic, *repetendo ſcilicet quæ iam audiſtis,* ſim vobis omnibus. *Iterum Vale.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
141 F 9